D. THOMÆ AQVINATIS
IN METAPHYSICAE ARISTOTELIS LIBROS, COMMENTARIA PRAECLARISSIMA,

CVM DVPLICI TEXTV, ANTIQVA VIDELICET translatione, & Argyropolea, nuperrime summa cura & diligentia, prioribus mendis expurgatis, consultis videlicet exemplaribus grecis per quendam in vtraq; lingua peritissimũ, ędita & nunc post omnes alias ęditiones, in omniũ vsibus tradita.

ADDITA EST ET TABVLA COPIOSISSIMA, velut epilogus & enumeratio omnium expositionum & notabilium diui Thomæ Aquinatis.

VENETIIS APVD IVNTAS

M D XLVIII.

DIVI THOMÆ AQUINATIS IN metaphysica Aristot. notabilium Tabula, in qua numerus folium designat, elementum vero alphabeticū eiusdē columnam & ferè lineam: nouiter per eundem vtriusq; lingæ studio sum elaborata, vt intuēti cognoscere licet.

Continua

D

E

nec

Metaphysici

N

O

Opinio

P

aliquid

VIII

Q

R

Species

T

FINIS.

A

DIVI THOMAE AQVINATIS, SACRI ORDINIS PRAEDICATORVM, ARISTOTELIS clarissimi ac fidelissimi commentatoris in primum librum Metaphysicæ præclarissima commentaria.

E

PROLOGVS.

Lib. 1. Lec. 3.

SICVT docet philosophus in politicis suis. Quñ aliqua plura ordinãtur ad vnum, oportet vnum eorum esse regulans siue regens, & alia regulata siue recta. Quod quidem patet in vnione aĩæ et corporis. Nã aĩa naturaliter imperat, et corpus obedit. Similiter ẽt inter aĩæ vires. Irascibilis.n. & cõcupiscibilis naturali ordine p rõnem reguntur. Oẽs aũt scientiæ & artes ordinãtur in vnum, s. ad hoĩs pfectionẽ, q̃ est eius beatitudo. Vnde necesse est q̃ vna earũ sit aliarũ oĩum rectrix, q̃ nomen sapiẽtiæ recte vendicat. Nam sapientis est alios ordinare. Quæ aũt sit hęc sciẽtia, & circa qualia cõsiderari põt, si diligenter respiciat̃ q̃ño est aliquis idoneus ad regẽdum. Sicut.n. (vt in libro pdicto Phs dicit.) hoĩes intellectu vigentes, naturaliter alioꝝ rectores & dñi sunt: hoĩes vero qui sunt robusti corpore, intellectu vero deficientes, sunt naturaliter serui: ita sciẽtia debet esse naturalr̃ aliarũ regulatrix, quæ maxime intellectualis est. Hæc autẽ est quæ circa maxime intelligibilia versatur. Maxime autem intelligibilia tripl̃r accipere possumus. Primo qdem ex ordine intelligendi. Nã ex quibus intellectus certitudinem accipit, videntur esse intelligibilia magis. Vnde cum certitudo scientiæ p intellectum acquirat̃ ex causis, causarum cognitio maxime intellectualis esse videt̃. Vnde & illa scia quę primas causas cõsiderat, vr̃ esse maxime aliarũ regulatrix. Secundo ex cõparatione itellectus ad sensum. Nam cum sensus sit cognitio particularium, intellectus p hoc ab ipso differre vr̃, q̃ vl̃ia comprehendit. Vñ & illa scientia maxime est intellectualis, q̃ circa principia maxime vl̃ia versatur. Quę quidẽ sunt ens, & ea q̃ cõsequuntur ens: vt vnum & multa, potentia & actus. Hmõi, autẽ non debent oĩno indeterminata remanere, cum sine his cõpleta cognitio de his quę sunt ꝓpria alicui generi vel speciei, haberi non possit. Nec iterũ in vna aliqua particulari scientia tractari debent: quia cum his vnumquodq̃ genus entium ad sui cognitionem indigeat, pari rõne in qualibet particulari scientia tractaretur. Vnde restat q̃ in vna cõi scientia hmõi tractentur, q̃ cum maxime intellectualis sit, est aliarum regulatrix. Tertio ex ipsa cognitione intellectus. Nã cum vnaquęq̃ res ex hoc ipso vim intellectiuã habeat, q̃ est à materia imunis, oportet illa esse maxĩe intelligibilia, q̃ sunt maxĩe à materia separata. Intelligibile.n. & itellectũ oportet ꝓportionata eẽ, & vnius generis: cũ intellectus & intelligibile in actu sint vnũ. Ea vero sunt maxĩe à materia sepata, q̃ nõ tm̃ à signata materia abstrahunt (sicut formæ naturales in vl̃i acceptę, de quibus tractat scia naturalis) sed oĩno à materia sensibili. Et non solũ ƀm rõnẽ, sicut mathematica, sed ẽt ƀm esse, sicut deus & intelligentię. Vñ scientia quæ de istis rebus cõsiderat, maxime videt̃ esse intellectualis, & aliarũ princeps siue dña. Hæc aũt triplex consideratio, non diuersis, sed vni scientiæ attribui debet. Nã pdictæ substantiæ separatæ sunt vniuersales, & primæ causæ essendi. Eiusdem aũt scientiæ est considerare causas proprias alicuius generis & genus ipsum: sicut naturalis considerat principia corporis naturalis. Vnde oportet q̃ ad eandem scientiam pertineat considerare substantias separatas, & ens cõe quod est genus: cuius sunt pdictæ substantiæ cões & vl̃es causæ. Ex quo apparet q̃ quãuis ista scientia pdicta tria consideret, non tñ considerat quodlibet eorum vt subiectũ, sed ipsum solum ens cõe. Hoc enĩ est subiectũ in scĩa, cuius causas & passiones q̃rimus: non aũt ipsæ causæ alicuius generis q̃siti. Nã cognitio causarũ alicuius generis, est finis ad quem consideratio sciẽtię pertingit. Quãuis aũt subiectũ huius scię sit ens cõe, dr̃ tñ tota de his quæ sunt separata à materia ƀm esse & rõne. Quia ƀm esse & rõne separari dñr, nõ solũ illa quæ nũq̃ in materia esse pñt, sicut deus & intellectuales substãtiæ: sed ẽt illa q̃ pñt sine materia eẽ, sicut ens cõe. Hoc tñ nõ cõtingeret, si à materia ƀm eẽ depẽderent. Scdm igit̃ tria pdicta, ex quibus pfectio huius scientiæ, attendit̃, sortitur tria nomina. Dicitur enim scientia diuina siue theologia, inquantũ prædictas substãtias cõsiderat. Metaphysica, inquantum considerat ens & ea quæ consequũtur ipsum. Hæc enim transphysica inueniũtur in via resolũnis, sicut magis cõia post minus cõia. Dr̃ aũt prima phĩa, inquantũ primas reꝝ cãs cõsiderat. Sic igit̃ patet qd sit subiectũ huius sciæ, & qualr̃ se habeat ad alias scĩas, & quo nomine nominetur.

Lec. 1. & 2.

B

C

D

F

Esse a mã separatum ƀm esse & rõnem duplr̃.

Proœmii. ca. primũ.

OMnes homines natura appetũt scire. Signum cuius est ipse sensuũ amor. Sine nanq̃ vtilitate ꝓpter seipsos sensus amantur, & maxime visus. Nõ enĩ solũ vt agamus, sed si nihil etiã acturi sumus, videre sane prę cęteris vniuersis expetimus. Idq̃ ex eo fit q̃a sensus hic ad cognoscendũ maxime suppetit, cõpluresq̃ differentias rerum declarat.

G

Aristotelis Stagyritę Textus libri primi Metaphysicæ.

OMnes homines natura scire desiderant. Signũ autem est sensuum dilectio. Preter enim vtilitatem, propter seipsos diliguntur, & maxime aliorum, qui est per oculos. Non enim solum vt agamus, sed & nihil agere debentes, ipsum videre præ omnibus (vt dicam) aliis eligimus. Causa autem est, q̃ hic maxime sensuum nos cognoscere facit, & multas differentias demonstrat.

H

HVIC autẽ sciæ At. pœmium pmittit, in quo duo tradit. Prĩo qdem oñdit circa qd hęc scientia versetur. Secundo qualis sit ista scĩa, ibi: Quia vero non actiua. Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit q̃ huius sciæ quæ sapientia dr̃, est cõsiderate cãs. Scdo quales vel quas causas cõsiderat, ibi: Qm̃ aũt sciam hanc. Circa primũ pmittit q̃dã ex q̃bus ad ꝓpositum argui. Scdo ex pdictis rõnem sumit, ibi: Cuius aũt grã nunc. Circa primũ duo facit. Primo ostendit in cõi scientiæ dignitatẽ. Secundo oñdit cognitionis ordinẽ, ibi: Aĩalia qdẽ igit̃ &c. Scientiæ ãt dignitatẽ oñdit per hoc q̃ naturaliter desideratur ab oĩbus tanq̃ finis. Vnde circa hoc duo facit. Primo ꝓponit intentũ. Scdo ꝓbat, ibi: Signũ aũt. Proponit igitur prĩo q̃ oĩbus hoĩbus naturalr̃ desiderium inest ad sciẽdum. Cuius rõ põt esse triplex. Primo qdem, q̃a vnaquęq̃ res naturalr̃ appetit pfectionẽ suã. Vnde & materia

Lec. 3. pt. prima. Lec. 2. pt. prima. Lec. prin. pt. vltima. Lec. prin. pt. secũda. pt. prima.

Triplex rõ p cõclusione principali.

I dicit̃ appetere formã, sicut impfectũ appetit suã perfectionem. Cum igitur intellectus a quo homo est id quod est, in se consideratus sit in potentia omnia, nec in actum eorum reducatur nisi per scientiam: quia nihil est eorum quę sunt ante intelligere: ut dr̃ in tertio de aĩa. Sic naturaliter vnusquisq; desiderat sciam sicut materia formam. Secundo, quia quęlibet res naturalem inclinationem habet ad suam propriam operationẽ: sicut calidum ad calefaciendum, & graue vt deorsum moueatur. Propria ãt operatio hoĩs inquãtum hõ, est intelligere. Per hoc enim ab oĩbus alijs differt. Vnde naturaliter desiderium hoĩs inclinatur ad intelligendum, & per consequens ad sciendum. Tertio, quia vnicuiq; rei desiderabile est vt suo principio cõiungatur, in hoc enim vniuscuiusq; perfectio consistit. Vnde & motus circularis est perfectissimus, vt probatur octauo physicorum, quia finem coniungit principio. Substantijs autẽ separatis, quę sunt principia intellectus humani, & ad quę intellectus humanus se habet, vt impfectum ad perfectũ, non coniungitur hõ nisi per intellectum. Vnde & in hoc vltima hominis felicitas consistit. Et ideo naturaliter hõ desiderat scientiam. Nec obstat si aliqui homines scientiæ hoc studium nõ impendãt, cũ frequenter qui finem aliquẽ desiderãt, à ꝓsecutione finis ex aliqua cã retrahantur, vel pp difficultatem perueniendi, vel pp alias occupationes. Sic etiam licet oẽs homines scientiam desiderent, non tñ omnes scię studium impẽdunt: quia ab alijs detinẽtur, vel à voluptatibus, vel à necessitatibus vitæ præsentis, vel ẽt pp pigritiam vitãt laborẽ addiscẽdi. Hoc autẽ proponit Aristo. vt ostendat ꝙ quærere sciam non pp aliud vtile, qualis est hęc scĩa, non est vanũ. cum naturale desiderium vanũ esse nõ possit. Deinde ostendit quod proposuerat, per signũ: quia cũ sensus ad duo nobis deseruiant. s. ad cognitionem rerum, & ad vtilitatẽ vitæ, diligunt a nobis pp se ipsos, inquãtum cognoscitiui sunt: & ẽt ꝓpter quod vtilitatem ad vitã cõferunt. Et hoc patet ex hoc ꝙ ille sensus maxime ab oĩbus diligitur, qui magis cognoscitiuus est, qui est visus: quẽ diligimus non solum ad agendũ aliqd, sed ẽt si nihil agere deberemus. Cuius causa est, qa iste sensus. s. visus, inter oẽs magis facit nos cognoscere, & plures differentias rerum nobis demonstrat. In quo manifestum est ꝙ duas ꝑeminentias visus in cognoscendo ad alios sensus ponit. Vnã quidem quia pfectius cognoscit. Quod quidẽ vi sui accidit, eo ꝙ spiritualior est inter oẽs sensus. Quãto.n. aliqua vis cognoscitiua est immaterialior, tanto est perfectior in cognoscẽdo. Quod autem visus sit immaterialior, patet si cõsideretur eius imutatio qua ab obiecto immutatur. Nam cum oĩa alia sensibilia ĩmutent organum, & medium sensus ẽm aliquã materialem immutationem, sicut tactus obiectum, calefaciẽdo & infrigidãdo: obiectum vero gustus, afficiendo sapore aliquo organũ gustus mediante saliua: obiectum aũt auditus ꝑ motum corporalẽ: obiectum ãt odoratus ꝑ fumalẽ euaporationẽ: solum obiectũ visus nõ imutat nec organum nec medium nisi spũali imutatione. Non.n. pupilla nec aer coloratur, sed solum spẽm coloris recipiunt ẽm esse spũale. Quia igitur sensus in actu cõsistit in actuali immutatione sensus ab obiecto, manifestum est illũ sensum spũaliorẽ esse in sua opatione, qui immaterialius & spũalius imutatur. Et iõ visus certius & pfectius iudicat de sensibilibus inter alios sensus. Aliã autẽ ꝑeminentiam ponit, quia nobis plura demõstrat. Qđ quidem accidit ex rõne sui obiecti. Tactus.n. & gustus, & similiter odoratus & auditus sunt cognoscitiui illorum accidentiũ, in quibus distinguuntur inferiora corpora à supioribus. Visus ãt est cognoscitiuus illorum accidentiũ, in qbus cõicant inferiora corpora cũ supioribus. Nã visibile actu est aliqd ꝑ lucem, in qua cõicãt inferiora corpora cum superioribus: vt dr̃ secundo de aĩa. Et ideo corpora cœlestia solo visu sunt sensibilia. Est aũt alia rõ, qa visus plures differentias rerum demõstrat, quia sensibilia corpora præcipuę per visum & tactum cognoscere videmur: & adhuc magis per visum. Cuius rõ ex hoc sumi põt, ꝙ alij tres sensus sunt cognoscitiui eorum quæ à corpore sensibili quodãmodo efflũt & nõ in ipso cõsistunt: sicut sonus est à corpore sensibili, vt ab eo fluens & nõ in eo manens: & silr̃ fumalis euaporatio cũ qua & ex qua odor diffunditur. Visus autem & tactus pcipiunt illa accidentia ꝗ rebus ipsis immanent, sicut color & calidũ & frigidum. Vnde iudicium tactus & visus extenditur ad res ipsas. Iudiciũ aũt auditus et odoratus ad ea ꝗ à rebus ipsis ꝓcedunt, nõ ad res ipsas. Et inde est ꝙ figura & magnitudo & hmõi qbus ipsa res sensibilis disponitur, magis percipitur visu & tactu, ꝗ̃ alijs sensibus. Et adhuc amplius magis visu ꝗ̃ tactu, tñ pp hoc ꝙ visus habet maiorẽ efficaciam ad cognoscendum (ut dictum est) tũ pp hoc ꝙ quantitas & ea ꝗ ad ipsam sequuntur, quæ videntur esse sensibilia cõia, proximius se habent ad obiectum visus quàm ad obiectum tactus. Quod ex hoc patet, ꝙ obiectum visus omne corpus habens aliquã quantitatem aliquo modo cõsequitur, non autem obiectũ tactus. Deinde cum dicit.

Animalia igitur vna cum sensu natura fiunt.

Animalia qdem igitur natura sensum hñtia fiũt.

Prosequit̃ de ordine cognitionis, & prĩo quantũ ad bruta aĩalia. Secũdo ꝗ̃tum ad hoĩes, ibi: {Alia qdẽ igit̃ &c.} Circa vero bruta aĩalia tangit primo qdem id in quo oĩa aĩalia cõicant. Scđo id in quo aĩalia differũnt & seinuicẽ excedunt, ibi: {Ex sensibus.} Cõicant autẽ oĩa aĩalia in hoc ꝙ naturaliter sensus habent. Nã ex hoc aĩal est aĩal, ꝙ habet animã sensitiuã, quę natura est aĩalis: sicut forma vnicuiq; ꝓpria, est natura eius. Quãuis aũt oĩa aĩalia sensum habeant naturaliter, nõ tñ oĩa habent oẽs sensus, sed solum perfecta. Oĩa vero habẽt sensum tactus. Ipse enim est quodãmodo fundamentum omnium aliorum sensuum. Non aũt habent omnia sensum visus, quia sensus visus est omnibus alijs perfectior in cognoscendo: sed tactus magis necessarius. Est enim cognoscitiuus eorum ex quibus aĩal constat. s. calidi, frigidi, humidi & sicci. Vnde sicut uisus inter oẽs est perfectior in cognoscendo, ita tactus est magis necessarius: vtpote primus existens in via generationis. Ea enim quæ sunt perfectiora, ẽm hanc viam sunt posteriora respectu illius indiuidui, quod de impfecto ad perfectionem mouetur. Deinde cum dicit.

Ex hoc autem in aliis memoria non fit, in aliis fit. Et ꝓpea eorum quæ memoriã habẽt, alia prudentia sunt, alia magis discere possunt. Et prudẽtia quidẽ sine habilitate discendi sunt, quæ sonos audire non possunt: vt apes, & si qd aliud tale genus est aĩalis. Discit aũt id oẽ qđ & hũc cũ memoria sensum hẽt.

Ex sensibus aũt quibusdã qdem ipsorũ memoria nõ fit, qbusdã vero fit. Et pp hoc alia qdẽ prudentia sunt, alia vero disciplinabiliora nõ possibilibus memorari. Prudentia qdem sunt sine addiscere, quæcũq; sonos audire nõ potentia sunt: vt apes, & vtiq; si aliquod aliud hmõi est aĩalium genus. Addiscunt aũt quęcũq; cum memoria & hunc habent sensum.

Ponit diuersitatẽ cognitionis ꝗ est in brutis, & tãgit ẽt tres gradus cognitiõis in hmõi aĩalibus. Quædã.n. sunt ꝗ licet sensum habeãt, nõ tñ hñt memoriã ꝗ ex sensu fit. Memoria.n. sequr phãtasiam, ꝗ est motus factus à sensu, ẽm actũ: vt hr̃ in tertio de aĩa. In qbusdã vero aĩalibus ex sensu nõ fit phãtasia, & sic ĩ eis nõ põt eẽ memoria: et hmõi sunt aĩalia impfecta ꝗ sunt imobilia ẽm locũ, vt cõchilia. Cũ enim aĩalibus cognitio sensitiua sit ꝓuisiua ad vitæ necessitatẽ & ꝓpriã opõnem, aĩalia illa memoriã hr̃e debẽt quę mouent ad distãs motu progressiuo. Nisi.n. apud ea remaneret per memoriam intentio ꝓconcepta, ex qua ad motũ inducuntur

Margin notes (left): Tex.cõ.14 — Lib.1. de histo. aĩalium. — Tex.cõ.77 — K — Sensus ad duo nobis deseruiũt. — L — Visus pfertur aliis sẽ sb' iduob' — Potẽtia im materior magis cognoscitiua est. — M — Li.de sen. & sensa. Lec.2. — Tex.cõ.62

Margin notes (right): N — Li.de sen. & sen. Lec.2. — O — Li.de sen. & sen. Lec.2 — P — Q — Secundo de aĩa. Tex.cõ.160 Lec.6

A inducuntur, motū continuare non possent quousq; finem intentum cōsequerentur. Animalibus vero immobilibus sufficit ad proprias operationes præsentis sensibilis acceptio, cum ad distans non moueantur. Et ideo sola imagina-
T.c.56 tione confusa habent aliquem motū indeterminatum, vt dicitur tertio de anima. Ex hoc aūt φ q̄dam animalia memoriam hn̄t, & q̄dam non hn̄t, sequit̄ φ q̄dam sunt prudē-
Partes prudētię tres. tia, & quædam non. Cū.n. prudētia ex pteritorum memoria de futuris ꝓuideat, (vnde s̄m Tullium in secundo rhethoricæ, partes eius ponuntur memoria, intelligentia, et ꝓuidentia) in illis animalibus prudētia esse nō pōt, q̄ memoria carent. Illa vero aīalia q̄ memoriā hn̄t, aliquid prudentię habere possunt. Dr̄ aūt prudētia aliter in brutis animalibus, & aliter hoībus inesse. In hoībus q̄dem est prudētia s̄m φ ex rōne deliberant q̄d eos oporteat agere. Vñ dr̄. 6. ethicoꝝ, φ prudentia est recta rō agibiliū. Iudicium autē
B
Cap. 6. Lec. 4. de rebus agendis non ex rōnis deliberatione, sed ex quodā naturæ instinctu, prudentia in alijs aīalibus dr̄. Vnde prudentia in alijs aīalibus est naturalis estimatio de cōuenientibus ꝓsequendis, & fugiendis nociuis: sicut agnus sequit̄ matrem & fugit lupum. Inter ea vero q̄ memoriā habent, quædam hn̄t auditū, & q̄dam non. Quæcunq; aūt auditū non habent, vt apes, vel si quod aliud hmōi animal est: licet prudentiā habere possint, non tn̄ sunt disciplinabilia:
Lec. 7. vt. s. per alterius instructionem possint assuescere ad aliq̄d faciendū vel vitandū. Hmōi.n. instructio præcipue recipitur per auditum: vnde dicitur in libro de sensu & sensato, & auditus est sensus disciplinæ. Quod aūt dicitur apes auditum non habere, nō repugnat ei quod videntur ex quibusdam sonis exterreri. Nam sicut sonus vehemens occidit animal, & scindit lignum, vt in tonitruo patet, nō propter sonum, sed propter cōmotionem aeris vehementem in quo est sonus: ita animalia quæ auditu carent, iudicium de sonis nō habēdo possunt per sonos aereos exterreri. Illa
C vero animalia quæ memoriā & auditum habent, & disci-
Triplex in brutis cognitionis gradus. plinabilia & prudentia esse possunt. Patet igitur tres esse gradus cognitionis in aīalibus. Primus est eorum quę nec auditum nec memoriam habent. Vnde nec disciplinabilia sunt nec prudentia. Secundus est eorum quæ habent memoriam: sed non auditum, vnde sunt prudentia: & non disciplinabilia. Tertius est eorum quæ vtrūq; habēt, & sunt prudentia & disciplinabilia. Quartus aūt modus esse non potest, vt. s. sit aliquod animal quod habeat auditū, & nō habeat memoriam. Sensus enim qui per exterius medium suum sensibile apprehēdūt, inter quos est auditus: nō sunt nisi in aīalibus quę mouent̄ motu ꝓgressiuo, q̄bus memoria deesse non pōt: vt dictum est. Deinde cum dicit.

Cętera igit̄ animalia imaginationibus atq; memoriis viuunt, expertiaq; expientię sunt nisi ꝑ paꝝ. Genus autem hominum & arte viuit & ratione.

D Alia q̄dem igitur imaginationibus & memoriis viuunt, experimenti aūt parum participant: hominum autem genus arte & rationibus.

Ostendit gradū cognitionis humanæ, & circa hoc duo facit. Primo nanq; ostēdit I quo cognitio humana excedit prædictorum cognitionem. Secundo ostendit quomodo
Par. seq. humana cognitio per diuersos gradus distribuatur, ibi: ❡ Fit autem ex memoria. ❳ Dicit ergo in prima parte φ vita animalium regitur imaginatione & memoria. Imaginatione quidem quantum ad animalia imperfecta: memoria vero quantum ad animalia perfecta. Licet enim & hæc imaginationem habeāt, tn̄ vnumquodq; regi dicitur
Viuere dupliciter. Te. co. 37. ab eo quod est principalius in ipso. Viuere aūt hic non accipit̄ s̄m φ est esse viuentis, sicut accipitur in secundo de anima: cum dr̄, Viuere viuentibus est esse. Nā hmōi viuere aīalis nō est ex memoria & imaginatione, sed præcedit vtrunq;. Accipitur aūt viuere pro actione vitæ, sicut &

conuersationem hominum vitam dicere solemus. In hoc E vero φ cognitionem animalium determinat per comparationem ad regimē vitæ, datur intelligi φ cognitio inest ipsis animalibus nō propter ipsum cognoscere, sed ꝓpter necessitatē actionis. Supra memoriam aūt in hominibus, (vt infra dicet̄) proximum est experimentū, φ quædā animalia non participant nisi parum. Experimētum enim est ex collatione plurium singularium in memoria receptoꝝ. Huiusmodi autē collatio est homini propria, & pertinet ad vim cogitatiuam, quæ ratio particularis dicitur: q̄ est collatiua intentionum indiuidualium, sicut ratio vniuersalis intentionū vniuersalium. Et quia ex multis sensibus & memoria aīalia ad aliquid cōsuescūt prosequēdum vel vitādum, inde est φ aliquid experimēti, licet parum participare videtur. Homines aūt supra experimentū quod ptinet ad rōnē particularē, habent rōnē vlēm per quā uiuūt, sicut per id quod est principale in eis. Sicut aūt se habet experimētum ad rōnē particularē, & consuetudo ad memo- F
riā in aīalibus, ita se habet ars ad rōnem vlēm. Ideo sicut perfectum vitæ regimen est aīalibus per memoriam, adiuncta assuefactione ex disciplina, vel quomodolibet aliter, ita perfectum hominis regimen est per rōnem arte pfectam. Quidam tn̄ rōne sine arte reguntur, sed hoc est regimen imperfectum. Deinde cum dicit.

Atq; ex memoria quidem hominibus experientia fit. Cōplures enim eiusdem rei memorię, vnius experientię facultatem efficiunt, vidēturq; scientia & ars & experientia fere similes esse.

Fit aūt ex memoria hominibus experimentum. Eiusdem nāq; rei multę memorię, vnius experientię potentiam faciunt. Et fere videtur scientię simile experimentum esse, & arti.

Ostendit diuersos gradus humanæ cognitionis, & cir- G
ca hoc duo facit. Primo cōparat experimentū ad artem q̄dem. Secundo cōparat artē speculatiuam ad actiuam, ibi: ❡ Primum igitur cōueniens &c. ❳ Circa primum duo facit. Primo ōndit generationem artis et experimenti. Secundo pēminentiā vnius ad alteꝝ, ibi: ❡ Ad agere quidem igitur &c. ❳ Circa primum duo facit. Prīo ꝓponit vtriusq; pdictoꝝ generationē. Scd̄o manifestat ꝑ exēplū, ibi: ❡ Ac- Part. 7. h. le.
ceptionē q̄dem.n. &c. ❳ Circa primum duo facit. Primo Part. seq.
ponit generationē experimēti. Scd̄o artis generationē, ibi: ❡ Hoībus autē &c. ❳ Dicit ergo primo, φ ex memoria in Part. seq.
hoībus expimētum causat̄. Modus autē causandi est iste, q̄a ex multis memorijs vnius rei accipit hō expimentū de aliquo, quo expimento potēs est ad facile & recte operandū. Et iō q̄a potentiā recte & facilr̄ operādi p̄bet experimētū, vr̄ fere esse sile arti et sciētię. Est.n. siſitudo, eo φ vtrobiq; ex multis vna acceptio alicuius rei sumit̄. Dissimilitu- H
do autē quia ꝑ artem accipiuntur vniuersalia, ꝑ experimētum singularia: vt postea dicetur. Deinde cum dicit.

Per experientiā aūt ars emergit hoībus atq; sciētia. Nam expientia q̄dem, vt inq̄t Polus, artem effecit, recte dicens. Inexperiētia vero fortunā. Fit autē ars, cum ex multis experiētiæ cōceptibus vna de similibus oritur vniuersalis existimatio. Nā existimationē habere, hoc ęgrotanti Callię hoc morbo atq; Socrati, & compluribus item per singulos profuisse, id experientię nimirum est. At omnibus talibus ꝑ vnā definitis specie ac affectis hac ęgritudine contulisse, vt hisce qui pituita aut bili abundabant, aut ęstu affligebantur, id iam artis esse videtur. Tex. mett. sequenti.

Hominibus aūt sciētia & ars ꝑ experiētiā euenit. Experiētia quidem.n. artem fecit, sicut ait Polus recte dicens, sed inexperientia casum. Fit aūt ars cū ex Vet' tex.

multis experimentalibus cóceptionibus, vna fit vniuersalis velut de similibus acceptio. Acceptionem quidem enim habere ꝙ Callię & Socrati hac ęgritudine laborantibus hoc contulit, & ita multis singularium, experimenti est. Quod autem omnibus huiusmodi ſm vnam speciẽ determinatis, hac egritudine laborantibus contulit, vt phlegmaticis, aut cholericis, aut ęstu febricitantibus, artis est.

Ponit generationẽ artis, & dicit, ꝙ ex experientia in hominibus fit scientia & ars: & ꝓbat per authoritatẽ Poli, q dicit, ꝙ experientia facit artem, sed inexperientia casum. Qñ.n. aliquis iexpertus recte operaſ, à casu est. Modus aũt quo ars fit ex experimẽto, est idẽ cũ modo p̃dicto quo experimẽtũ fit ex memoria. Nã sicut ex multis memorijs fit vna experimentalis scientia, ita ex multis experimentis apprehensis fit vl'is acceptio de oĩbus similibus. Vnde plus habet hoc ars q̃ experimentũ: qa experimentũ tm̃ circa singularia versaſ, ars aũt circa vl'ia. Quod cõsequẽter per exẽpla exponit cũ dicit: {Acceptionẽ quidem &c.} quia cũ hõ accipit in sua cognitiõe ꝙ hęc medicina cõtulit Socrati & Platoni tali infirmitatę laborantibus, & multis alijs singularibus, quicquid sit illud hoc ad experientiã pertinet. Sed cũ aliquis accipit ꝙ hoc oĩbus cõferat in tali spẽ ægritudinis determinata, & ſm talem cõplexionem, sicut ꝙ contulit febricitantibus & phlegmaticis & cholericis, id iam ad artem pertinet. Deinde cum dicit.

K Atq; ad agendũ quidẽ experiẽtia nõ differt ab arte. Quinetiã expertes rẽ magis attingere videmus, q̃ eos q rõnem sine experientia habẽt. Idq; ꝓpterea fit, ꝙ experiẽtia qdem singulariũ, ars aũt vniuersaliũ est cognitio. Actiones vero generationesq; oẽs circa singularia sane versanſ. Nã q medeſ, nõ hominẽ sanat nisi ꝑ accidẽs: sed Calliã vel Socratẽ vel cęterorũ aliquẽ: q hoc pacto dicunſ, cui accidit hominẽ esse. Qđ si q̃spiã sine experientia rõnẽ habeat: et vniuersale quidem cognoscat, singulare autẽ quod in hoc est ignoret: is in medendo persępe peccabit. Singulare eni magis in curationẽ cadit vt patet.

L Ad agere qdem igitur experiẽtia quidẽ nihil ab arte differre videſ. Sed exptos magis ꝑficere videmus, sine experientia rõnẽ hñtibus. Causa aũt est, qa experientia qdem singularium est cognitio: ars vero vniuersalium, Actus aũt & generationes oẽs circa singularia sunt. Non enim medicus sanat hoiem nisi secundũ accidens: sed Calliam, aut Socratẽ, aut aliquem sic dictorũ, cui esse hominem accidit. Si igitur sine experimento quis rõnẽ habeat, et vl'e qdem cognoscat, in hoc aũt singulare ignoret, multotiens

M qdem peccabit. Singulare nãq; magis curabile est.

Cõparat artem ad experimentum per modũ pręeminẽtię, & ſm hoc duo facit. Primo cõparat q̃tũ ad actionem. Secũdo quantũ ad cognitionem, ibi: {Sed tñ scire &c.} Dicit ergo ꝙ quantũ ad actũ pertinet, experientia nihil vr̃ differre ab arte. Cum enim ad actionem veniſ, tollitur differentia quę inter experimentũ & artem erat per vniuersale, & singulare, quia sicut experimentum circa singularia operatur, ita & ars. Vnde p̃dicta differentia erat in cognoscendo tñ. Sed q̃uis in modo operandi ars & experimentũ non differant, quia vtraq; circa singularia operaſ, differunt tñ in efficacia operandi. Nam experti magis proficiũt in operando illis, qui hñt rõnẽ vl'em artis sine experimẽto. Cuius causa est, quia actiones sunt circa singularia, & singulariũ sunt oẽs generationes. Vniuersalia.n. non generantur nec mouenſ nisi ꝑ accidens inquantũ hoc singularibus cõpetit. Homo.n. generatur hoc hoie generato. Vnde medicus nõ sanat hoiem nisi ꝑ accidens, sed per se sanat Platonem, aut Socratem, aut aliquem hoiem singulariter dictũ, cui cõuenit esse hoiem, vel accidit inquantũ est curatus. Quãuis.n. esse hoiem ꝑ se cõueniat Socrati, tñ curato & medicato ꝑ accidẽs cõuenit, hæc est.n. ꝑ se. Socrates est hõ, quia si Socra. diffiniref poneref hõ in eius diffõne, (vt in quarto diceſ) sed hæc est per accidens, curatus vel sanatus est hõ. Vnde cum ars sit vl'ium, experiẽtia singulariũ, si aliqs habet rõnem artis sine experientia, erit quidẽ perfectus in hoc ꝙ vl'e cognoscat: sed quia ignorat singulare cũ experimento careat, multotiens in curando peccabit: quia curatio magis ꝑtinet ad singulare q̃ ad vl'e: cum ad hoc ꝑtineat per se, ad illud per accidens. Deinde cum dicit.

Exptus efficacius operaſ non experto.

N

T.c. 14.

O Attamen cognoscere ac intelligere magis arti q̃ expientię cõpetere arbitramur, artificesq; sapientiores expertis esse censemus, ex eo sane quia sapientia in cognoscendo magis cunctis accommodatur.

Sed tamen scire & obuiare, magis arte q̃ experimento esse arbitramur: & artifices expertis sapientiores esse opinamur: tanquam magis sit scire secundum sapientiam omnia sequentem.

Cõparat experimentũ ad artẽ quantũ ad cognitionẽ, & circa hoc duo facit. Primo ponit p̃eminentiã artis ad experimentũ. Secũdo ꝓbat, ibi, {Hoc aũt est qa hi qdẽ &c.} Proponit aũt p̃eminentiã artis & scientiæ quãtũ ad tria. s. quantũ ad scire, quod qdem magis arbitramur esse per artem q̃ per experimentũ. Itẽ quantũ ad obuiare, quod in disputationibus accidit. Nam habens artem põt disputando obuiare his quæ cõtra artem dicunſ, non aũt habens experimentũ. Item quantũ ad hoc ꝙ artifices plus accedũt ad finem sapientię q̃ experti. {Tanq̃ magis sit}.i. contingat. {Scire sapientiã sequentẽ oĩa}.i. cum seqtur vniuersalia. Ex hoc enim artifex sapientior iudicatur, quia vniuersalia cõsiderat q̃ exptus. Vel aliter: {Tanq̃ magis sit scire ſm sapientiã oĩa sequentẽ}.i. vniuersalia. Alia litera {Tanq̃ magis secundũ scire sapiẽtia omnia sequẽte.} quasi dicat {Tanq̃ sapientia sequente omnia} idest consequente ad vnumquodq;. {Magis sit secũdũ scire,} q̃ secundũ operari: vt. s. dicatur sapientes magis qui magis sciũt, non qui magis sunt operatiui. Vnde alia litera hunc sensum habet planiorem, quæ sic dicit {Tanq̃ ſm illud quod est scire magis: oẽs sequunſ sapiam.} Consequenter cũ dicit.

Part. seq. Pręeminẽtia artis ad expimẽtũ in tribus.

P Idq; ꝓpea qđ illi quidẽ cãm sciũt, hi vero nesciũt. Experti nãq; esse quidẽ sciũt, sed ꝓp qđ sit ignorãt. Illi vero ꝓp quid & cãm ipsam cognoscunt. Quapp & architectos circa singula ꝑstabiliores esse magisq; scire, q̃ eos q suis manibus opus artis conficiunt, & sapientiores esse putamus: qm̃ hi quidem efficiẽdarum rerum causas sciunt, illi vero perinde sese habent atq; inanimata, quę faciũt quidẽ at nulla prorsus cognitione, vt ignis vrit: hęc tamen natura quãdam, illi consuetudine faciunt. Quibus efficitur vt sapientiores sint qdam, nõ qa peritiores sint in agẽdo, sed quia rõnem habeant causasq; cognoscant.

Q Hoc aũt est qa hi qdem cãm sciunt, illi vero nõ. Experti qdem.n. ipsum sciunt quia, sed ꝓp quid nesciunt. Hi aũt ꝓp quid, & cãm cognoscunt. Vnde & architectores circa quodlibet quidem hmõi honorabiliores, & magis scire manu artificibus putamus, & sapientiores: quia factorũ causas sciunt. Illi vero sicut quędã inanimatorũ faciũt quidẽ, nõ sciẽtia aũt faciũt quę faciunt, vt ignis quidem exurit. Inanimata quidem

A ta quidẽ igit̃ natura quadã vnũquodq; faciũt hoꝝ, sed manu artifices pp cõsuetudinẽ faciunt. tanq̃ nõ secundum practicos esse sapientiores sint, sed secundum ꝙ rationes habent ipsi, & causas cognoscunt.

Probat p̃dictam pręeminentiã tripl̃r. Prima ꝓbatio talis est. Illi qui sciunt causam & pp quid, scientiores sunt & sapientiores illis qui ignorãt cãm, sed solum sciunt quia. Experti aũt sciunt qa, sed nesciunt pp quid. Artifices vero sciunt cãm, & ꝓpter qd, & non solum qa, ergo sapientiores & scientiores sunt artifices expertis. Primo primã ꝓbat cũ dicit. {Vnde & architectores &c.} Probatio talis est. Illi qui sciunt cãm et ꝓpter quid cõparantur ad sciẽtes tm̃ quia, sicut architectonicæ artes ad artes artificum manu operantiũ. Sed architectonicę artes sunt nobiliores: ergo & illi qui sciunt cãs & ꝓpter quid, sunt scientiores & sapiẽtiores scientibus tm̃ quia. Huius ꝓbationis prima ex hoc apparet, q: architectores sciunt cãs factoꝝ. B [margin: Architector qs & vñ dr. al.] Ad cuius intellectum sciendũ est ꝙ architector dr̃ quasi principalis artifex: ab ἀρχὸς quod est principes, & τέχνη quod est ars. Dr̃ aũt ars principalior illa quæ principaliorẽ operationẽ habet. Operationes aũt artificum hoc modo distinguunt̃, quia q̃dam sunt ad disponendũ materiã artificij: sicut carpentarij secando ligna & complanando, disponunt materiã ad formã nauis. Alia est operatio ad inductionem formæ: sicut cũ aliquis ex lignis dispositis & præparatis, nauem cõpaginat. Alia est operatio in vsum rei iam cõstitutæ, & illa est principalissima. Prima aũt est infima, qa prima ordinat̃ ad secundã, & secunda ad tertiã. Vnde nauis factor est architector respectu eius qui p̃parat ligna. Gubernator autem qui vtitur naui iam facta, est architector respectu nauis factoris. Et quia materia est ꝓpter formã, & talis debet esse materia quæ formæ competat. Ideo nauifactor scit causam quare ligna debeant esse sic disposita, qđ C nesciunt illi qui p̃parant ligna. Similiter cũ tota nauis sit ꝓpter vsum ipsius, ille qui naui vtitur, scit quare talis forma debeat esse. Ad hoc enim debet talis esse, vt tali vsui conueniens sit. Et sic patet ꝙ ex forma artificij sumitur causa operationum quæ sunt circa dispositionem materię. Et ex vsu sumitur causa operationum quę sunt circa formam artificiati. Et sic manifestum est ꝙ architectores factorũ causas sciunt. Illos vero. s. manu artifices iudicamus vel denominamus, sicut quædã inanimatorũ. Et hoc non ideo quia faciunt operationes artificiales, sed quia quæ faciunt, incognita faciunt. Sciunt. n. quia, sed causas nõ cognoscunt; sicut ẽt ignis exurit absq; aliqua cognitione. Est igitur quantum ad hoc similitudo inter inanimata & manu artifices, ꝙ sicut absq; causæ cognitione inanimata operãtur vt ordinata ab aliquo superiori intellectu in proprium finem, ita & manu artifices. Sed in hoc est differentia, quia inanimata faciunt vnumquodq; suorum operum per naturam, sed manu artifices per consuetudinem; quæ licet vim naturæ habeat inquantum ad vnum inclinat determinate, D tamẽ a natura differt in hoc ꝙ est circa ea quæ sunt ad vtrũlibet s̃m humanam cognitionem. Naturalia enim non cõsuescimus, sicut dr̃ in secundo Ethicorũ. [margin: Capite.1.] Nec ẽt cognitione carentium est consuescere. Hæc aũt quæ dicta sunt, sic sunt consideranda tanquam ex eis appareat ꝙ aliqui non sunt sapiẽtiores s̃m ꝙ ẽ. {Practicos.} idest operatores esse, quod conuenit expertis: sed s̃m ꝙ aliqui habẽt rationem de agendis, & cognoscunt causas agendorum, ex quibus rationes sumuntur: quod conuenit architectoribus. Deinde cum dicit.

Omnino autem docere posse, scientis signum eẽ censemus. Quapropter artem magis q̃ experientiã, scientiam esse putamus. Artifices enim docere possunt, experti non possunt.

Et omnino signum scientis est posse docere, & ob hoc magis artem experimento scientiam esse existimamus. Possunt enim hi docere: hi autem docere non possunt. E

Ponit secundã rõnẽ q̃ talis est. Signũ sciẽtis est posse docere: quod iõ est, quia vnũquodq; tũc est perfectũ in actu suo: qñ põt facere alterum sibi simile: vt dr̃. iiij. Metheororum. [margin: T.c.19.] Sicut igitur signũ caliditatis est ꝙ possit aliquid calefacere, ita signum scientis est ꝙ possit docere, quod est sciẽtiam in alio causare. Artifices aũt docere possunt, quia cũ causas cognoscant, ex eis possunt demonstrare. Demõstratio aũt est Syllogismus faciens scire, ut dr̃ prio Posterioꝝ. Experti aũt nõ pñt docere, quia non pñt ad scientiam pducere cum cãm ignorent. [margin: T.c.6.f. Lec.4.] Et si ea quæ experimento cognoscunt alijs tradant, non recipient̃ per modũ sciẽtiæ, sed per modũ opĩonis vel credulitatis. Vñ patet ꝙ artifices sunt magis sapiẽtes & scientes expertis. Deinde cum dicit.

F Præterea, nullũ sensum esse sapientiam arbitramur. Quãq̃. n. his ꝓpriissimę sunt cognitiones singulariũ rerũ, de nulla tamen pp qd dicũt. Nõ. n. cur ignis est calidus, sed tantũ ipsum calidũ esse dicunt.

Amplius aũt sensuũ, nec vnũ sapientiam esse ponimus, cũ & his singulorũ cognitiones maximæ sint proprię. Sed pp quid de nullo dicunt: vt propter quid ignis calidus, sed quia calidus solum sit.

Ponit tertiã rõnẽ quę talis est. Cognitiones singulariũ magis sunt ꝓprię sensibus q̃ alicui alteri cognitiõi, cũ oĩs cognitio singulariũ à sensu oriat̃. Sed tñ. {Nec vnum.} idest nullũ sensum dicimus sapientiã. s. pp hoc ꝙ licet aliqs sensus cognoscat qa, tñ nõ ꝓpter qd cognoscit. Tactus enim iudicat ꝙ ignis calidus est, non tñ apprehẽdit ꝓpter quid: ergo expti qui hñt singulariũ cognitionẽ cãm ignorãtes, sapientes dici non possunt. Deinde cum dicit.

G Atqui verisimile est eum hominẽ qui primo præter cõmunes sensus, q̃uis artem inuenerit nõ solum ob vtilitatem quę ab inuentis proficiscitur, sed vt sapientẽ ẽt antecellentemq; cęteris, admiratione ab hominibus affici. Atq; cum complures artes inuenirentur, & aliæ ad necessaria, aliæ ad degendum conferrent: semper tales sapientiores illis putamus, ꝓpterea ꝙ scientiæ ipsorum nõ ad vsum pertineant. Quocirca cunctis iam talibus cõparatis eæ scientiarum inuentę sunt, quę neq; ad voluptatem neq; ad necessaria comparanda conducũt. Primoq; iis in locis vbi primum homines ocio indulserũt. Quapropter mathematicę artes primo circa Aegyptũ obortę sunt: illic. n. cõcessum ẽ vt sacerdotes ocio vacẽt. Dictũ est igit̃ in moꝝ libris qđ interest inter artem atq; scientiam cęterosq; similis generis habitus.

H Primum quidem igitur conueniens est quamlibet artem inuenientem vltra cõmunes sensus, ab hominibus mirari, non solum propter aliquam inuentorum vtilitatem, sed sicut sapientem, & ab aliis distinguentem. Pluribus autem repertis artibus, & aliis quidem ad necessaria: aliis vero ad introductionem existentibus, semper tales illis sapientiores esse arbitrandũ est, propter id ꝙ illorum scientię ad vsum non sunt. Vnde omnibus talibus rebus iam partis, quæ non ad voluptatem, nec ad necessitatem scientiarum, repertæ sunt. Et primum in his locis vbi vacabant. Vnde circa Aegyptum mathematicæ artes primum substiterunt. Ibi nanque

I gens sacerdotum vacare dimissa est. In moralibus quidem igitur, quæ sit artis & scientiæ differētia & similium generum: dictum est.

Comparat artem actiuam speculatiuę, et circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ ars speculatiua magis est sapientia ꝗ̄ actiua. Secundo respōdet cuidā obiectiōi, ibi: ❡In moralibus.❳ Ostēdit autē quod primo dictum est, tali rōne. In quibuscunq; scientijs vel artibus inueniē id propter qđ homines scientes præ alijs hominibus in admiratione vel honore habentur, illæ scientiæ sunt magis honorabiles, & magis dignæ nomine sapientiæ. Quilibet autem inuentor artis habetur in admiratione, propter hoc ꝙ habet sensum & iudicium & discretionem causæ vltra aliorū hoīum sensum, & non propter vtilitatem illorꝫ quæ inuenit, sed magis admiramur. ❡Sicut sapientem & ab alijs distinguentem.❳ sapientem quidē quantū ad subtilem inquisitionē causarum rei inuentæ: distinguentē vero quantū ad inuestigationē differētiarū vnius rei ad aliam, vel aliter. ❡Ab alijs distinguētē.❳ vt passiue legatur. quasi in hoc ab alijs distinguatur. Vnde alia lr̄a habet ❡Differentē❳ ergo sciētiæ aliquæ sunt magis admirabiles & magis dignæ noīe sapientiæ, ꝑpter eminentiorem sensum, & non propter vtilitatem. Cū igitur plures artes sint repertæ quātum ad vtilitatem, quarum ꝗdam sunt ad vitę necessitatem, sicut mechanicæ: ꝗdam vero ad introductionem in alijs scientijs, sicut scientiæ logicales: illi artifices dicendi sunt sapientiores, quorum scientiæ non sunt ad vtilitatem inuentæ, sed propter ipsum scire: cuiusmodi sunt scientiæ speculatiuæ. Et ꝙ speculatiuæ scientiæ non sint inuentæ ad vtilitatem, patet per hoc signum: quia ❡Iam partis.❳ .i. acquisitis vel repertis oībus hmōi quæ possunt esse ad introductionem in scientijs, vel ad necessitatem vitæ, vel ad voluptatem, sicut artes quæ sunt ordinatæ ad hominum delectationem: speculatiuæ non sunt propter hmōi repertę, sed ꝑpter seipsas. Et ꝙ non sint ad vtilitatem inuentæ patet ex

L loco quo inuentæ sunt. In locis enim illis primo repertæ sunt, vbi primo homines studuerunt circa talia. Alia litera habet. ❡Et primum his locis vbi vacabant❳ .i. ab alijs occupationibus quiescentes studio vacabant quasi necessarijs abundantes. Vnde & circa Aegyptum primo inuentæ sunt artes mathematicæ, quæ sunt maxime speculatiuæ à sacerdotibus qui sunt concessi studio vacare: & de publico expensas habebāt, sicut etiam legitur in Genesi. Sed quia vsus nomine artis fuerat & sapientiæ & sciētiæ quasi indifferenter, ne aliquis putet hæc omnia esse nomina synonyma idem penitus significantia, hanc opinionem remouet & remittit ad librum moralium .i. ad sextum Ethicorum, vbi dictum est, in quo differāt sciētia & ars, & sapientia, & prudentia, & intellectus. Et vt breuiter dicatur sapientia & scientia & intellectus sunt circa partem animæ speculatiuam, quam ibi scientificum animæ appellat. Differunt autem, quia intellectus est habitus principiorū primorum demonstrationis. Scientia vero est conclusio-

M nis ex caussis inferioribus. Sapientia vero considerat causas primas. Vnde ibidem dicitur caput scientiarum. Prudentia vero, & ars est circa animæ partem practicam, quæ est ratiocinatiua de contingentibus operabilibus à nobis. Et differunt. Nam prudentia dirigit in actionibus quæ non transeunt ad exteriorem materiam, sed sunt perfectiones agentis: vnde dicitur ibi ꝙ prudētia est recta ratio agibilium. Ars vero dirigit in factionibus quæ in materiā exteriorem trāseunt, sicut ędificare & secare: vnde dr̄ ꝙ ars est recta ratio factibilium. Deinde cum dicit.

Li.6.ethi. Cap.3.

K

Vbi sint p̄rio inuente mathematicę artes & a quibus.

Lec.4. Cap.4.& i ifi.

Lec.4.

Lec.4.

Sed cuius gratia sermonem nunc facimus, id est. Omnes enim eam scientiam quæ sapientia nuncupatur circa primas causas & principia esse putāt. Quapropter expertus (vt prius est dictū) sensum quemuis habentibus: artifex, expertis: architectus, manu conficientibus: opus artis contemplator, effectore sapientior esse videtur. Patet igitur sapientiam circa principia quędam causasve scientiam esse. N

Cuius autem gratia nunc sermonem facimus hoc est, quia denominatam sapientiam circa primas causas, & principia existimant omnes. Quare sicut dictum est prius, expertus quidem quemcūq; sensum habentibus sapientior esse videtur: Artifex autem expertis, architector autem manu artifice, speculatiui autem magis actiuis. Quod quidem igitur sapientia & circa quasdam causas & principia sit scientia, manifestum est. Lec.3.

Ostendit ex præhabitis principale propositum, ꝙ. s. sapientia sit circa causas. Vnde dicit ꝙ hoc est cuius gratia. ❡Nunc sermonem facimus.❳ idest ratiocinationem prædictam, quia scientia illa quæ denominatur sapientia, videtur esse circa primas causas, & circa prima principia. Quod quidem patet ex præhabitis. Vnusquisq; enim tanto sapientior est, quanto magis accedit ad causę cognitionem: quod ex præhabitis patet, quia expertus est sapientior, eo qui solum habet sensum sine experimento. Et artifex est sapientior experto quocunq;. Et inter artifices architector est sapientior manu artifice. Et inter artes etiam & scientias, speculatiuæ sunt magis scientiæ ꝗ̄ actiuæ. Et hæc omnia ex prædictis patent. Vnde relinquitur ꝙ illa scientia quæ simpliciter est sapiētia, est circa causas. Et est similis modus arguendi sicut si diceremus. Illud quod est magis calidum, est magis igneum: vnde quod simpliciter est ignis, est calidum simpliciter. Lec.ij.

Sapiētia ē circa cās.

O

Quoniam autem hanc scientiam quęrimus, hoc erit nobis considerandum: quarum inquam causarum principiorumq; scientia sapientia est. Si igitur existimationes quispiam eas quas circa sapientes habemus sumpserit, id forsitan inde magis perspicuū fiet. Primum itaque existimamus sapientem omnia scire, maxime quo ad fieri potest non per singula scientiam ipsorum habentem. P

Quoniam autem scientiam hanc quærimus circa quales causas, & circa qualia principia sapientia & scientia sit, hoc vtique considerandum erit. Si itaque accipiat aliquis existimationes quas de sapiente habemus, fortassis ex his manifestum erit. Primum itaq; sapientem scire omnia maxime, sicut decet, accipimus non singularem scientiam eorum habentem. Cap.2. proœ.

POSTQVAM Phs ostēdit ꝙ sapiētia sit quędā scientia circa causas existens, hic vult ostēdere circa quales causas & circa qualia principia sit. Ostendit autem ꝙ est circa causas maxime vniuersales & primas, & argumētatur à diffinitione sapientiæ. Vnde circa hoc tria facit. Primo colligit diffinitionem sapientiæ ex his quæ homines de homine sapiente & sapientia opinantur. Secundo ostendit ꝙ omnia ista conueniunt vniuersali scientiæ quæ considerat causas prīas & vniuersales. ibi: ❡Istorꝫ aūt &c.❳ Tertio cōcludit propositum. ibi: ❡Ex oībus ergo &c.❳ Circa primum ponit sex opiniones hominum cōmunes quæ de sapientia habentur. Primam. ibi: ❡Primum itaq; &c.❳ quæ talis est, ꝙ communiter omnes accipimus sapientem maxime scire omnia, sicut eum decet, non ꝙ habeat notitiam de omnibus singularibus. Hoc enim est īmpossibile, cum singularia sint infinita, & infinita intellectu comprehendi non possunt. Deinde cum dicit. Q

p.7.h.le.

Sex conditiones sapiētis. prima.

Deinde

A Deinde sapientē eū esse putamus, qui difficilia homini, nō facilia cognitu cognoscere pōt. Sentire.n. omnibus est cōe, quapp facile & haud sapiens est.

Secunda. Post ea difficilia cognoscere potentem, nec leuia homini noscere, hunc sapientem dicimus. Sētire enī omniū est cōmune, quare facile & non sophon.

Secundam ponit, & est ista, ꝙ illum sapiētem ponimus esse qui est potens ex virtute sui intellectus cognoscere difficilia, & illa q̄ non sunt leuia cōiter hoībus ad sciendū, qa cōe est oībus sentire. i. sensibilia cognoscere. Vnde hoc est facile, & nō est sophon. i. aliquid sapientis & ad sapientem pertinēs. Et sic patet ꝙ id quod ꝓprie ad sapientē pertinet, non leuiter ab oībus cognoscitur. Deinde cum dicit.

Pręterea magis exactum.

Tertia. Adhuc certiorem.

Tertiam ponit, & est, ꝙ nos dicimus illum sapientem

B esse qui de his quæ scit, habet certitudinē magis q̄ alij communiter habeant. Deinde cum dicit.

Magisq; habilē ad principia tradenda, causasq; docentē, sapientiorē eē circa sciam q̄libet arbitramur.

Quarta. Et magis causas docentem, sapientiorem circa omnem esse scientiam.

Quartā ponit, & est talis. Illū dicimus magis sapientem in omni sciētia, qui potest assignare causas cuiuslibet quęsiti, & per hoc docere. Deinde cum dicit.

Scientiarum etiā eam quę sui causa sciendiq; gratia est expetibilis, magis sane q̄ ea quæ est euentus gratia, sapientiam esse censemus.

Quinta. Sed & hanc scientiarum quæ suiipsius causa est, & sciendi gratia eligibilis est, magis est sapientia q̄ quæ contingentium gratia.

C Quintā ponit, & est, ꝙ illa de numero sciaꝝ est sapiētia quę per se est magis eligibilis & voluntaria. i. volita grā sciētię, & ꝑꝑ ipm scire, q̄ȝ illa scia q̄ est cā quorūcūq; aliorū cōtingētiū, q̄ pñt ex scia generari: cuiusmodi est necessitas vitæ, delectatio & hmōi alia. Deinde cum dicit.

Et magis principem, idētidem magis q̄ subministrantē. Nō enī ꝑcepta sapientē suscipere, sed ꝑcipere: nec hūc alii, sed huic minus sapientē obtemperare oportere censemus. Tales igitur & tot de sapientia & sapientibus existimationes habemus.

Sexta. Alia lra. Et principaliorē sub seruiente magis esse sapientē. Et hanc sapientiam magis famulante antiquiorē esse. Non enim ordinari, sed sapiētē ordinare oportet: neq; hunc ab altero, sed ab hoc minus sapiētem suaderi. Tales quidem igitur ęstimationes, & tot de sapientia & sapientibus habemus.

D

Sextam ponit, & est talis, ꝙ istā sapientiā de qua facta

Lec. 2. est mētio oportet eē vel dicimus eē, ⟨Magis antiqorē.⟩ .i. digniorē. ⟨Famulāte scia.⟩ Quod quidē ex ꝓhabitis intelligi pōt. Nā in artibus mechanicis famulātes sunt illę, quæ exequunt̄ manu operando ꝑcepta superiorum artificū, quos supra architectores & sapiētes nolauit. Et ꝙ magis cōueniat rō sapientiæ scientijs Iperantibus q̄ famulātibus, ꝓbat per duo. Primo, qa sciētiæ famulantes ordināt̄ à supioribus scientijs. Artes.n. famulantes ordināt̄ in finē supioris artis, sicut ars equestris ad finē militaris. Sed sapiētem ꝓm oēm opinionē nō decet ordinari ab alio, sed ipm potius alios ordinare. Itē īferiores architectores ꝑsuadent̄ à supioribus, inq̄tū credūt supioribus artificib⁹ circa operāda vel fiēda. Credit.n. nauifactor gubernatori docēti q̄lis debet eē forma nauis. Sapienti aūt nō cōuenit ut ab alio

Sapientię descriptio. ꝑsuadeat̄, sed ꝙ ipse alijs ꝑsuadeat suā snīam. Istę igit̄ sunt tales opiones quas hoies accipiūt de sapiētia & sapiēte. Ex quibus oibus pōt qdā sapiētię descriptio formari, vt ille E

sapiens dicat̄ qui scit oīa ēt difficilia p certitudinē & cām, ꝓm scire ꝑꝑ se quęrēs, & alios ordinās & ꝑsuadens. Et sic patet q̄si maior syllogismi. Nā oēm sapiētē oportet talē eē, & ecōuerso, qcūq; est talis sapiens est. Deinde cū dicit.

Horū autem primū, omnia inquā scire, ei competat qui maxime scientiā habet uniuersalē necesse est. Istę nāq; scit q̄uo sese hñt vniuersa subiecta.

Istorum autem, hęc quidem omnia scire, vniuersalem scientiam maxime habenti inesse necesse est: hic autem nouit omnia aliqualiter subiecta.

Ostendit ꝙ oīa prędicta cōueniunt ei qui cognoscit primas cās & vl'es, & eo ordine prosequit̄ quo supra posuit. Vñ primo posuit ꝙ hñti sciam vl'em maxīe insit omnia scire, qd̄ erat primū. Qd̄ sic patet. Quicūq;.n. scit vl'ia, aliquo mō scit ea q̄ sunt subiecta vl'ib⁹, qa scit ea in pria, sed his q̄ sunt maxīe vl'ia sunt oīa subiecta. Ergo ille qui scit F

maxime vl'ia, scit quodāmodo oīa. Deinde cum dicit.

Fere āt & ea sunt hoībus difficillima cognitu, q̄ maxīe vl'ia sunt. Lōgissime nāq; a sensibus distant.

Sed fere autem & difficillima sunt ea hominibus ad cognoscendum, quæ maxime sunt vniuersalia. Nam a sensibus sunt remotissima.

Ostendit eidē inesse secundū, tali rōne. Illa quę sunt maxime à sensibilibus remota, difficilia sunt hoib⁹ ad cognoscendū. Nā sensitiua cognitio est oībus cōis, cū ex ea oīs humana cognitio initiū sumat. Sed illa quæ sunt maxīe vl'ia, sunt sensibilibus remotissima, eo ꝙ sensus singulariū sunt: Te.co.4.

ergo vl'ia sunt difficillima hoībus ad cognoscendū. Et sic patet ꝙ illa scia est difficillima, q̄ est maxime de vl'ibus. Vniuersalia sunt primo nota q̄ sensus.

Sed contra hoc videt̄ esse ꝙ habet̄ primo phy. Ibi.n. dr̄ ꝙ magis vl'ia sunt nobis primo nota. Illa aūt q̄ sunt prio G

nota, sunt magis facilia. Sed dicendum ꝙ magis vl'ia ꝓm simplicē apprehensionē sunt prio nota. Nā prio in intellectu cadit ens, vt Auicēna dicit, & prius in intellectu cadit aīal q̄ȝ hō. Sicut.n. in esse naturę qd̄ de potētia in actū ꝓcedit prius est aīal q̄ȝ hō, ita in generatiōe sciētiæ prius in intellectu cōcipit̄ aīal q̄ȝ hō. Sed quātū ad inuestigationē naturaliū ꝓprietatū et cārū, prius sunt nota minus cōia, eo ꝙ per cās particulares q̄ sunt vnius generis, vel spēi peruenimus in cās vl'es. Ea aūt q̄ sunt vl'ia in causando, sunt posterius nota quo ad nos, licet sint prius nota ꝓm naturā, q̄uis vl'ia per ꝑdicationē sint aliquo mō prius quo ad nos nota, q̄ minus vl'ia, licet non prius nota q̄ȝ singularia. Nā cognitio sensus qui est cogniscitiuus singulariū, in nobis ꝑcedit cognitionem intellectiuā quæ est vl'ium. Facienda est etiā vis in hoc ꝙ maxime vniuersalia nō dicit simpliciter esse difficillima: ⟨Sed fere.⟩ Illa enim quæ sunt à materia penitus separata ꝓm esse, sicut substātiæ īmateriales, sunt magis difficilia nobis ad cognoscēdū, q̄ȝ etiam vl'ia: & iō ista H

scientia quæ sapientia dr̄, q̄uis sit prima in dignitate, est tamen vltima in addiscendo. Deinde cum dicit.

Exactissimę pręterea scientiarū eę sunt, q̄ primorū maxīę sunt. Et eni quę paucioribus accipiuntur, exactiores his sunt, q̄ ex additione sumunt̄: quo pacto Arithmeticā exactiorem esse Gęometria cōstat.

Sciētiaꝝ vero certissimę sunt, quę maxime priorū sunt. Nā q̄ sunt ex paucioribus, certiores sunt ex additione dictis: vt Arithmetica Gęometria.

Ostendit tertium eidem inesse tali ratione. Quanto aliquæ scientiæ sunt priores naturaliter, & tanto sunt certiores: qd̄ ex hoc patet, quia illæ scientiæ quæ dicunt̄ ex additione ad alias, sunt minus certę sciētijs quæ pauciora in sua consideratione cōprehendunt, vt Arithmetica certior est 1. post. Lec. 41. Sciētia vl'i certior.

I Geometria. Nam ea quæ sunt in Geometria, sunt ex addi-
tione ad ea quæ sunt in Arithmetica. Quod patet si cōside
remus in qd̄ vtraq; scientia cōsiderat, vt primū pricipiū
.s. vnitatem & punctum. Punctus enim addit supra vnita
tem situm. Nam ens indiuisibile rōnem vnitatis cōstituit.
Et hæc ſm ꝙ habet rōnem mēsuræ sit principium nume-
ri. Punctus aūt supra hoc addit situm. Sed sciētiæ particu-
lares sunt posteriores ſm naturam vniuersalibus scientijs,
quia subiecta earum addunt ad subiecta scientiaꝝ vl'ium:
sicut patet ꝙ ens mobile, de quo ē Naturalis philosophia,
addit supra ens simplr, de quo est Metaphysica, & supra
ens quantū, de quo est Mathematica: ergo scientia illa quę
est de ente & maxime vl'ibus est certissima. Nec est cōtra-
rium, quia dr̄ esse ex paucioribus, cum supra dictum sit, ꝙ
sciat omnia. Nam vniuersale quidē cōprehendit pauciora
in actu, sed plura in potentia. Et tanto aliqua sciētia est cer
tior, quanto ad sui subiecti considerationē pauciora actu
cōsideranda requiruntur. Vnde scientiæ operatiuę sunt in-
K certissimæ, quia oportet ꝙ considerent multas singulariū
operabilium circunstantias. Deinde cum dicit.

At vero magis etiam ad docendum accommo-
data esse videtur ea sciētia, quæ causarum magis est
contemplatrix: hi nanq; docent, qui causas circa sin-
gula dicunt atque assignant.

Est & doctrinalis quę causarū est speculatrix ma-
gis. Hi nanq; docent qui causas de singulis dicunt,

Oñdit quartū eidē inesse tali rōne. Illa scīa est magis do
ctrix vel doctrinalis, q̄ magis considerat causas. Illi.n. so-
li docent qui cās de singulis dicunt, qa scire per cām est, et
docere est scientiā in aliquo causare. Sed illa sciētia q̄ vl'ia
cōsiderat, causas primas oīum causaꝝ considerat, unde pa
tet ꝙ ipsa est maxime doctrix. Deinde cum dicit.

Cognoscere etiā atq; scire, cognoscendi sciendiq;
causa ei maxime competit, quę maxime scibilis sciē
L tia est. Qui nanq; scire expetit ob idipsum, is eam ex
petet maxime, quę maxīe scīa est. At talis est ea quæ
maxime scibilis est. Prima vero & causę maxime sci
bilia sunt. Ob hęc enim atque ex hisce cętera, & non
hæc per subiecta cognosci solent.

Et noscere, & scire sui gratia maxime inest ei, quę
maxime scibilis scientia. Nam qui quidem sci-
re propter se desiderat, ipsam maxime scientiam
maxime desiderabit. Talis autem est quæ maxime
scibilis. Maxime autem scibilia prima principia &
causæ. Nam propter hęc & ex his alia dignoscūtur,
sed non hæc per subiecta.

Ostendit quintum eidem inesse tali rōne. Illarum scien-
tiarum maxime est scire & cognoscere earū causa.i. pro-
pter seipsas, & non propter alias, quæ sunt de maxime sci-
M bilibus, sed illæ sciētiæ q̄ sunt de primis causis sunt de ma
xime scibilibus, igiť illæ sciētię maxīe sui gr̄a desiderātur.
Primam sic ꝓbat. Qui desiderat scire pp̄ scire, magis de-
siderat scientiā. Sed maxima scientia est de maxime scibi-
libus, ergo illæ scientiæ sunt magis desideratæ pp̄ seipsas
quæ sunt de magis scibilibus. Secundā ꝓbat sic. Illa ex q-
bus & pp̄ quę alia cognoscunť sunt magis scibilia his quę
per ea cognoscuntur, sed ꝑ causas & principia alia cogno-
scuntur & non econuerso. &c. Deinde cum dicit.

Princeps quoq; maxīe sciaꝝ ac magis q̄ submini
strans est ea, quę gr̄a cuius agendū est vnumquodq;
cognoscit. Hoc autem est ipsum in singulis bonum,
atq; id oīno qd̄ est summū in oī natura bonum.

Maxime vero principalis scientiarum, & maxime
principalis subseruiente, quę cognoscit cuius causa
N sunt agenda singula. Hoc aūt est bonū vniuscuiusq;
totaliter autem optimum in natura omni.

Ostendit sextū inesse eidem, & est rō talis. Illa sciētia se
habet ad alias vt principalis, siue vt architectonica ad ser-
uilem siue ad famulantē quæ considerat cām finalē, cuius
cā agēda sunt singula, sicut apparet ī his q̄ supra diximus.
Nam gubernator ad quem ꝑtinet vsus nauis qui est finis
nauis, est quasi architector respectu nauifactoris qui ei fa- Lec. prim.
mulatur. Sed prædicta scientia maxime cōsiderat causam
finalem rerū oīum. Quod ex hoc patet, quia hoc cuius cau
sa agēda sunt singula: [Est bonū vniuscuiusq;.i.] ꝑticula
re bonum. Finis aūt bonum est in unoquoq; genere. Id ve
ro quod est finis oīum.i. ipsi vniuerso est hoc quod est op
timū in tota natura, & hoc pertinet ad considerationem p̄-
dictæ sciētiæ, ergo p̄dicta est principalis siue architecto-
nica omnium aliarum. Deinde cum dicit.

O Ex oībus igitur quę dicta sunt, in eādē cadit scien
tiam id quod quęritur nomen. Nā primorū ipsam
principiorū ac causarū cōtēplatricē esse oportet. Sū-
mū enim bonū & id gratia cuius, vna est causarum,

Ex omnibus ergo quę dicta sunt, in eandem cadit
scientiam quęsitum nomen. Oportet enim hāc pri-
morū principiorū & causarū esse speculatiuā: etenī
bonum & quod cuius gratia vna causarum est.

Cōcludit ex p̄dictis cōclusionē intētā dicēs, ꝙ ex oībus
p̄dictis apparet ꝙ in eandē sciam cadit nomen sapientiæ,
quod quærimus.s. in illā sciam quæ est theorica.i. specula
tiua primoꝝ principiorū & causaꝝ. Hoc aūt manifestū est
quantū ad sex primas cōditiones, q̄ manifeste ꝑtinent con
sideranti vl'es causas. Sed quia sexta conditio tangebat fi-
nis considerationem, quę apud antiquos non manifeste po
nebatur esse causa, vt in infra dicetur, iō spāliter oñdit ꝙ
hæc cōditio est eiusdē scientię, q̄.s. est cōsideratiua prima-
P rū causarū, quia vz ipse finis qui est bonum, & cuius cā
fiunt alia, est vna de numero cāꝝ. Vnde scientia q̄ cōside-
rat primas & vl'es causas, oportet ēt ꝙ cōsideret vl'em finē
oīum, qd̄ est optimū in tota natura. Lectio.iij.

Non esse aūt effectricem, ex his ēt qui prīo phi-
losophati sunt patet. Ob admirationes.n. hoīes &
nūc & primo philosophari cęperūt. Principio qdē
facilia mirabiliū admirātes, deinde paulatim sic ꝓce
dētes & de maiorib⁹ dubitātes, vt de Lunę ac Solis
affectibus, de stellis, de ortu ēt vniuersi. Qui vero
dubitat & admirať, is ignorare se arbitrať. Quapro-
pter & fabularū amator, pħs quodāmō esse videť:
ex mirabilibus.n. fabula cōstat. Quare si vt ignora-
tionē fugiant philosophati sunt, patet ob cognitio-
nē, & non vsus cuiusq̄ gr̄a sciētiā illos eē secutos.

QVia vero nō actiua, palā ex primis philoso- Cap. 3.
Q phantibus. Nam pp̄ admirari homines nūc
& primū inceperūt philosophari, a prin
cipio qdem pauciora dubitabiliū mirantes: deinde
paulatim ꝓcedentes, & de maioribus dubitantes, vt
de Lunæ passionibus, & de his q̄ circa Solē et astra,
etiam de vniuersi generatione. Qui vero dubitat et
admiratur, ignorare videť. Quare & philomythes,
philosophus aliqualiter est. Fabula nanq; ex miris
cōstituitur. Quare si ad ignorantiam effugiendam
philosophati sunt, palā quia propter scire, studere ꝑ
secuti sunt, & non vsus alicuius causa.

OSTENSO Circa quę versēť consideratio huius
scientiæ, ostēdit qualis sit scientia ista. Et circa hoc duo fa pt. vltima
cit. Prīo oñdit dignitatē huius sciæ. Secundo ostendit ad

quem

A quem terminum ista scientia peruenire conet. ibi: {Oportet vero aliqualr &c.} Circa primũ facit q̃tuor. Primo ostendit q non est sciẽtia actiua, sed speculatiua. Sc̃do q ipsa est libera maxie. ibi: {Sed ut dicimus &c.} Tertio q nõ est humana. ibi: {Propter qd' & iuste.} Quarto q est honorabilissima. ibi: {Nec ea aliam.} Primũ ostẽdit dupliciter. Primo per rõnem, sc̃do per signũ. ibi: {Testatur autẽ hoc &c.} Primo ergo ponit talẽ rõnem. Nulla sciẽtia in qua quęrit̃ ipm scire ꝑpter seipsum, est scientia actiua sed speculatiua, sed illa scientia quæ sapiẽtia est, vel philosophia dicit̃, est ꝑpter ipm scire, ergo est speculatiua & non actiua. Minorẽ hoc modo manifestat. Quicunq̃ q̃rit fugere ignorantiã sicut finem, tendit ad ipsum scire propter seipsum, sed illi qui philosophantur quærunt fugere ignorantiã sicut finẽ, ergo tendunt in ipm scire propter seipsum. Quod autẽ ignorantiã fugere quærãt, patet ex hoc, quia illi qui primo philosophati sunt, & qui nunc philosophant̃, incipiunt philosophari ꝑpter admirationẽ alicuius causæ. Aliter tñ à principio, & modo, q̃a à principio admirabant̃ dubitabilia pauciora quæ magis erant in ꝑmptu, vt eorꝫ causæ cognoscerent̃, sed postea ex cognitione manifestorꝫ ad inquisitionẽ occultorum paulatim ꝑcedentes inceperunt dubitare de maioribus & occultioribus, sicut de passionibus Lunæ, videlicet de eclipsi eius, & de mutatione figuræ eius quę variari videt̃, ßm q diuersimode se habet ad Solẽ. Et simil̃r dubitauerũt de his quæ sunt circa Solem, vt de eclipsi eius, & motu ipsius, & magnitudine eius. Et de his quę sunt circa Astra, sicut de quãtitate ipsorũ, & motu eorꝫ, & ordine, & alijs hmõi, & de totius vniuersi generatione. Quod quidã dicebãt esse generatũ casu, quidã intellectu, quidã amore. Cõstat autẽ q dubitatio & admiratio ex ignorantia ꝑuenit. Cum enim aliquos manifestos effectus videmus, quorꝫ causa nos latet, eorum tunc cãm admiramur. Et ex quo admiratio fuit causa inducens ad philosophiã, patet q philosophus est aliqual̃r philomythes, idest amator fabulę, qd' ꝑpriũ est poetarũ. Vnde primi qui per modũ quendã fabularum de princip ijs rerum tractauerũt, dicti sunt poetæ theologizãtes, sicut fuit Perseus, & quidã alij qui fuerunt ante septẽ sapientes. Causa autem quare philosophus cõparat̃ poetæ, est ista, q̃a vterq; circa mirãda versat̃. Nam fabulę circa quas versantur poetæ, ex quibusdã mirabilibus cõstituuntur. Ipsi etiã philosophi ex admiratione moti sunt ad philosophandũ. Et q̃a admiratio ex ignorantia ꝑuenit, patet q ad hoc moti sunt ad philosophandũ vt ignorantiã effugarent. Et sic deinde patet q sciẽtiã: {persecuti sunt} idest studiose quęsierũt, solũ ad cognoscendũ, & nõ causa alicuius: {Vsus} idest vtilitatis. Notandum est autem q cum prius nomine sapientiæ vteret̃, nunc ad nomen philosophiæ se transfert. Nam pro eodem accipitur. Cum enim antiqui studio sapientiæ insistentes sophistę .i. sapientes vocarent̃, Pitagoras interrogatus quid se esse profiteretur, noluit se sapientẽ nominare, sicut sui antecessores, q̃a hoc ꝑsumptuosum videbat̃ esse, sed vocauit se philosophũ .i. amatorẽ sapientiæ, Et exinde nomen sapientis immutatũ est in nomen philosophi, & nomen sapiẽtiæ in nomẽ philosophię. Quod etiã nomen ad propositum aliquid facit. Nam ille videtur sapientiæ amator qui sapientiam non ꝑpter aliud, sed propter seipsam quærit. Qui enim aliquid propter alterum quærit, magis hoc amat ꝑpter quod quęrit q̃ quod quærit. Deinde cum dicit.

Margin notes: Parte.3. Parte.4. Part. pe- nultima. Part.2. Hęc sciẽtia est speculatiua. — Perseus. — Pitagoras. — Vnde prio nomẽ philosophiæ.

Testis autem est, & idipsum quod accidit. Cũ.n. omnia necessaria ad facile cũ voluptateq; viuendũ adessent, quæri talis prudẽtia cœpit. Quo patet ob nullam aliam vtilitatem nos ipsam quærere.

Testatur autem hoc, accidens. Nam fere cunctis existentibus quæ sunt necessariorũ & ad pigritiam & eruditionem, talis prudentia inquiri cœpit. Pa-lam igitur quia propter nullam ipsam quærimus aliam necessitatem. B

Probat idem per signũ dicẽs, q hoc quod dictum est, scilicet q sapientia vel philosophia non sit ꝑpter aliquam vtilitatem quæsita, sed propter ipsam scientiam testatur: {Accidens} .i. euẽtus, qui circa inquisitores philosophię prouenit. Nam cum eis cuncta fere existerent quæ sunt ad necessitatẽ vitæ, & quę sunt. {Ad pigritiam} .i. ad voluptatẽ, quæ in quadam vitæ quiete cõsistit, & quę sunt etiã ad eruditionem necessaria, sicut scientiæ logicales, quæ nõ propter se q̃runt̃, sed vt introductoriæ ad alias artes, tunc primo incepit quæri talis prudentia .i. sapientia. Ex quo patet, q non quæritur propter aliquã necessitatem aliam à se, sed propter seipsam. Nullus enim quærit hoc quod habetur. Vnde quia omnibus alijs habitis ipsa quæsita est, patet q non propter aliquid aliud ipsa quæsita est, sed ꝑpter seipsam. Deinde cum dicit. F

Sed vt hominem eum liberum esse dicimus, qui suịpsius est gratia, non ob aliũ: sic & ipsam solã sciẽtiarũ liberã esse. Est enim hęc suịpsius gratia sola,

Sed vt dicimus homo liber qui suimet, & non alterius causa est: sic & hæc sola libera est sciẽtiarum Sola nanq; hæc suimet causa est.

Hic probat sc̃d'm .s. q ipsa sit libera, & utit̃ tali ratione. Ille homo proprie dicit̃ liber, qui nõ est alterius cã, sed est causa suịpsius. Serui enim dñorum sunt, & propter dños operantur, & eis acquirunt quicquid acquirunt. Liberi autem hoĩes sunt suịpsorꝫ, vtpote sibi acquirentes & operantes. Sola autẽ hæc scientia est ꝑpter seipsam, ergo ipsa sola est libera inter scientias. Et notandum q hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo q hoc, qd' i {Dicit̃ hæc sola.} demonstret in genere omnẽ sciẽtiã speculatiuam. Et tunc verum est, q solũ hoc genus scientiarũ ꝑpter seipm quærit̃. Vnde & illæ solæ artes liberales dicunt̃, quæ ad sciendum ordinant̃. Illæ vero quæ ordinant̃ ad aliquam vtilitatẽ per actionem habendã, dicuntur mechanicæ siue seruiles. Alio modo, vt demonstret specialiter istã philosophiam, siue sapientiã, quæ est circa altissimas causas, quia inter causas altissimas etiã est finalis cã, vt supra dictũ est. Vnde oportet q hæc sciẽtia cõsideret vltimũ & vniuersalem finem oĩum. Et sic oẽs aliæ scientiæ in eam ordinantur sicut in finem. Vnde sola ista maxime propter se est.

Margin notes: Sola hęc sciẽtia est libera, quia sensus. G — Lec.2.

Quapropter & non humana possessio ipsius, nõ iniuria putaretur. Multis enim conditionibus serua natura hominum est.

Propter qd' & iuste non humana eius putet̃ possessio. Multipliciter enim hoĩum natura serua est.

Hic probat tertiũ .s. q non sit humana. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositũ. Sc̃do excludit quorundã errorẽ. ibi: {Quare ßm Simonidẽ &c.} Ostendit autẽ ꝑpositũ suum tali ratione. Scientia quæ est maxime libera, nõ potest esse vt possessio naturæ illius, quæ multipliciter est ministra uel ancilla. Humana aũt natura. {In multis} i. quantũ ad multa est ministra. Ergo prædicta scientia nõ est humana possessio. Dicit̃ autẽ humana natura ministra inquantũ multipliciter necessitatibus subdit̃. Ex quo prouenit q qñq; prætermittit id quod est ßm se quærendum, propter ea quæ sunt necessaria vitæ. sicut dicitur in .iij. Topicorum, q philosophari melius est q̃ ditari, licet ditari qñq; sit magis eligendũ, puta indigenti necessarijs. Ex quo patet q illa sapiẽtia tm̃ propter seipsam quæritur, quæ nõ cõpetit homini vt possessio. Illud enim habet̃ ab homine vt possessio, quod ad nutum habere potest, & quo libere potest vti. Ea autẽ scientia quæ propter se tantum quærit̃, homo non potest libere vti, cũ frequenter ab ea impediat̃ propter

Margin notes: H — Part. seq. Hęc sapientia non est humana possessio. — Cap.4. — Excellẽtia sapientię.

I propter vitæ necessitatẽ. Nec etiam ad nutum subest homini, cum ad eã perfecte homo peruenire nõ possit. Illud tamen modicum quod ex ea habetur, preponderat omnibus quæ per alias sciencias cognoscuntur.

Quare sc̃d'm Simonidem, Deus solus hũc habet honorem. At enim virum non solum eam quæ ad ipsum accõmodatur, quærere decet. Quod si vera dicunt poetę, & in Deum inuidentia cadit, hac in re maxime verisimile est idipsum accidere & infortunatos eos homines esse, qui hæc superflua quærũt. Sed neq; Deus inuidus esse potest, sed vt & prouerbio dicitur, Multis in rebus mentiuntur poetæ.

Quare secundũ Simonidem, solus quidem Deus hunc habet honorem. Virum vero non dignũ quærere quæ secundũ se est scientiam. Sic autem dicunt aliqui poetæ, quia diuinum natum est inuidere: &
K in hoc contingere maxime verisimile, & infortunatos omnes imperfectos esse. Sed nec diuinum inuidum esse conuenit: sed secundum prouerbium: Multa mentiuntur poetæ.

Simonides poeta. Hic excludit errorẽ cuiusdã Simonidis poetæ qui dicebat q̃ soli Deo competit hunc honorẽ habere, q̃ velit illã scientiam quæ est ꝑpter seipsam quærenda, & non ꝑpter aliud. Sed non est dignum viro, q̃ non quærat illam scientiam quæ est s̃m suam conditionẽ, quæ. s. ordinatur ad necessaria vitæ, quibus homo indiget. Iste autẽ error Simonidis proueniebat ex aliquorũ poetarum errore, qui dicebant q̃ res diuina inuidet, & ex inuidia, ea quæ ad honorẽ suum pertinent nõ vult Deus ab omnibus acceptari. Et si in alijs Deus hoĩbus inuidet, multo magis est iustũ in hoc scilicet in scientia ꝑpter se quæsita, quæ est honorabilissima inter omnia. Et s̃m eorũ, opinionem sequitur q̃ omnes
L imperfecti sunt infortunati. Fortunatos enĩ esse homines dicebant ex prouidentia deorũ qui eis bona sua cõicabant. Vnde ex inuidia deorũ sua bona cõmunicare nolentiũ, sequitur q̃ hoĩes extra perfectionẽ huius scientiæ remanẽtes sint infortunati. Sed radix huius opinionis est falsissima, *A Deo oĩs relegatur inuidia.* quia nõ est cõueniens q̃ aliqua res diuina inuideat. Quod ex hoc patet, q̃a inuidia est tristitia de ꝓsperitate alicuius. Quod quidem accidere nõ potest, nisi quia bonũ alterius æstimatẽ ab inuido, vt proprij boni diminutio. Deo autẽ non cõuenit esse tristẽ cum non sit alicui malo subiectus. Nec etiã per bonũ alterius eius bonum diminui põt, quia ex eius bonitate sicut ex indeficienti fonte omnia bona effluunt. *Prouerbiũ cõtra poetas.* Vnde etiã Plato dixit, q̃ à Deo est omnis relegata inuidia. Sed poetæ non solũ in hoc, sed in multis alijs mentiuntur, sicut dicitur in prouerbio vulgari.

Neq; tali scientia honorabiliorẽ vllam aliam putare oportet: eam enim honorabilissimã esse patet,
M quæ diuinissima est. At hæc sola dupliciter talis est. Ea nanq; diuina est maxime, quã maxime Deus habet: & ea rursus quæ diuinarum est rerũ. Sola autẽ hæc vtranq; conditionem hanc subiit. Nã & Deus omnibus causa: principium ue quoddam esse videtur, & talem scientiam aut solus aut maxime Deus habet. Omnes igitur magis hac necessariæ sunt, prestabilior vero nulla.

Nec ea aliam honorabiliorem oportet existimare. Nam maxime diuina, & maxime honoranda. Talis autem dupliciter vtiq; erit solum. Quam enim maxime Deus habet, dea scientiarum est: & vtiq; si qua sit diuinorum. Sola autem ista, ambo hæc sortita est. Deus autem videtur causa omnibus esse, & principium quoddam: & talem aut solus aut maxime Deus habet. Necessariores quidem igitur omnes ipsa, dignior vero nulla. N

Ostendit quartum. s. q̃ hæc sciẽtia sit honorabilissima tali rõne. Illa scientia est maxime honorabilis, quæ est maxime diuina, sicut etiã Deus honorabilior est rebus omnibus, sed ista sciẽtia est maxime diuina, ergo est honorabilissima. *Hęc sapientia est honorabilissima.* Minor sic probatur. Aliqua scientia dicitur esse diuina dupliciter, & hæc sola sciẽtia vtroq; modo diuina dicitẽ. Vno modo scientia diuina dicitẽ quã Deus habet. Alio modo, quia est de rebus diuinis. Quod autem hæc sola habeat vtrũq; est manifestum, quia cũ hæc scientia sit de primis causis, & principijs, oportet q̃ sit de Deo, quia Deus hoc modo intelligitur ab omnibus, vt de numero causarũ existens, & vt quoddam principium rerũ. Item talẽ scientiam quę est de Deo & de primis causis, aut solus Deus habet, aut si non solus, ipse tamẽ maxime habet. Solus quidẽ habet sc̃d'm perfectam cõprehensionẽ. Maxime vero habet inquãtum suo modo etiã ab hominibus habetur, licet ab eis nõ vt possessio habeatur, sed sicut aliquid ab eo mutuatum. O Ex his autẽ vlterius concludit q̃ omnes aliæ sciẽtiæ sunt necessariæ, magis q̃ ista ad aliquam vitæ vtilitatem. Minus enim sunt propter se quesitæ. Sed nulla aliarũ dignior ista potest esse.

Oporrtet tamen in ipsis acquisitione fieri nobis econtra, atq; cum a principio quærimus. Nam incipiunt quidem (vt dictũ est) omnes ab admiratione, vt fit cum mira quędam spectantur, causa nondum ꝑspecta: mirantur q̃; si ita res se habeat, aut circa solstitia, aut circa diametri quadrati incõmensurabilitatẽ. Mirabile nanq; cunctis esse videtur, si quid omnino non mensuretur. Oportet autẽ huius exitum ad contrarium atq; melius (vti dicitur prouerbio) P fieri, cum didicerint. Nihil enim magis vir gæometra profecto mirabitur, q̃ si diameter commensurabilis fiat. Quæ nam igitur natura sit eius scientiæ quam quærimus, & quod propositũ signumue sit, quo inquisitionem doctrinamue totam attingere oportet, satis iam explicauimus.

Oportet vero aliqualiter constituere ordinem ipsius ad contrarium nobis earum quæ a principio quæstionum. Incipiunt quidẽ homines, vt diximus, omnes ab admirari, si ita habent quemadmodũ mirabilium automata, nondum speculantibus causam: aut circa Solis cõuersiones, aut diametri non commensurationẽ. Mirum enim videtur esse omnibus, si quid numerorum non mensuratur. Oportet autẽ in contrariũ, & ad dignius, iuxta prouerbium, proficere: queadmodum & in his cum didicerint. Nihil Q enim ita mirabitur vir gæometricus, q̃ si diameter cõmensurabilis fiat: Quæ quidẽ igitur natura scientiæ quesitæ, dictũ est, & quæ sit intentio qua oportet adipisci quæstionem & totam methodum.

Hic ponit terminũ in quẽ proficit ista scientia, & dicit, q̃ ordo eius cõsistit vel terminatur ad cõtrarium eius qđ erat in illis, qui prius istam scientiã quærebant. Sicut etiã in generationibus naturalibus & motibus accidit. Nam vnusquisq; motus terminatẽ ad cõtrariũ eius, à quo motus incipit. Vnde cum inquisitio sit motus quidam ad scientiam, oportet q̃ terminetur ad contrarium eius à quo incipit. Initiata est autẽ (vt prædictum est) inquisitio huius sciẽtiæ ab admiratione de oĩbus: quia primi admirabantẽ pauciora, posteriores vero occultiora. Quæ quidẽ admiratio erat, si res ita se haberet, sicut automata mirabilia. i. quæ videntẽ mirabiliter à casu accidere. Automata enim

dicuntur

A dicuntur quasi per se accidentia. Admirantur enim homines pcipue qñ aliqua à casu eueniũt hoc modo, ac si essent preuisa uel ex aliqua causa determinata. Casualia enim nõ à causa sunt determinata, & admiratio est ꝑpter ignorantiã causæ. Et ideo cum hoĩes nondum poterant speculari causas rerũ, admirabanĩ omnia quasi quædã casualia. Sicut admiranĩ circa cõuersiones Solis quę sunt duę. s. duos tropicos hyemalẽ & æstiualem. Nã in tropico æstiuali incipit Sol cõuerti versus meridiẽ, cum prius versus septẽtrionem tẽderet. In tropico autẽ hyemali ecõuerso. Et etiã circa hoc ꝙ diameter non est cõmensurabilis lateri quadrati. Cum enim nõ mensurari videaĩ esse solius indiuisibilis, sicut sola vnitas est quæ non mensuraĩ à numero, sed ipsa omnes numeros mẽsurat, mirum videĩ si aliquid qđ non est indiuisibile nõ mensuraĩ, ac per hoc id quod nõ est minimũ non mensuraĩ. Constat autẽ ꝙ diametrũ quadrati & latus eius nõ sunt indiuisibilia siue minima. Vnde mirum videĩ si non sunt cõmensurabilia.

B Cum ergo philosophiæ inquisitio ab admiratione incipiat, oportet ad contrariũ finire vel proficere, & ad id proficere quod est dignius, vt ꝓuerbiũ vulgare cõcordat, quo dicitur, ꝙ semꝑ ꝓficere est in melius. Quid autẽ sit illud contrarium & dignius, patet in ꝓdictis mirabilibus; quia qñ iam homines discunt causas prædictoꝝ, non miranĩ. Vt geometer non admiraĩ si diameter sit incõmensurabilis lateri. Scit enim causam huius, qa. s. proportio quadrati diametri ad quadratum lateris nõ est sicut proportio numeri quadrati ad numerum quadratũ, sed sicut proportio duorũ ad vnum. Vnde relinquiĩ ꝙ proportio lateris ad diametrum non sic sicut proportio numeri ad numerũ. Et ex hoc patet ꝙ cõmensurari nõ possunt. Illæ enim solæ lineæ sunt cõmensurabiles, quarũ proportio adinuicem est sicut ꝓportio numeri ad numerum. Erit ergo finis huius scientiæ in quem proficere debemus, vt causas cognoscentes, non admiremur de earum effectibus. *Quis, terminus huius sciẽtię.*

C Patet igitur ex prædictis quæ sit natura huius scientiæ, quia est speculatiua, libera, nõ humana, sed diuina: & q̃ est eius intẽtio, qua oportet habere quæstionẽ & totam methodũ & totam hanc artem. Intendit enim circa primas & vniuersales rerũ causas, de quibus etiã inquirit & determinat. Et propter harum cognitionem ad prædictum terminum peruenit, vt scilicet non admiretur cognitis causis.

Lectio. iiij.

Cum autẽ constet primarum scientiã causarũ sumere oportere: tũc enim vnũquodq; dicimus scire cum primã cognoscere causam arbitramur. Causæ vero quatuor modis dicunĩ: has in medium afferamus oportet. Itaq; causam vnam dicimus esse substantiã ipsam, quidditatemue. Nam ipsum propter quid, primũ ad ipsam vltimo rationem redigitur. Causa vero principiumq; idest, quod primum cum

D propter quid quæritur, asignatur. Alteram autem materiam, & subiectũ. Tertiam eam vnde est principium motus. Quartã eam quæ huic opponitur, id inquam gratia cuius cætera fiunt, ac ipsum bonum. Finis enim hoc est omnis generationis omnisq; motus. Atq; quãquã contemplati de ipsis sumus in hisce quæ de natura dicta fuere.

Qvoniam autẽ manifestum est, ꝙ earum quæ a principio causarum oportet sumere sciẽtiam. Tunc enim scire dicimus vnumquodq;, quãdo primam cãm cognoscere putamus. Causæ vero quadrupliciter dicuntur, quarum quidem vnã causam dicimus esse substantiam, & quod quid erat esse. Reduciĩ enim ipsum quare primũ, ad rationem vltimam. Causa autem & principium, ipsum quare primum. Vnã vero materiam & subiectum. Tertiã autem vnde principium motus. Quartam vero causam ei oppositã, & quod est cuius causa & bonũ. Finis igitur generationis & motus omnis hic est. Sufficienter quidem igitur de his speculatum est, in his quæ de natura. E

POSITO Procemio in quo ostendit intentionem huius sciẽtiæ & dignitatẽ & terminũ, incipit ꝓsequi scientiam præfatam, & diuidit in duas partes. Primo ostendit quid priores philosophi de causis rerũ tradiderunt. Scđo veritatẽ huius scientiæ incipit ꝓsequi in. ij. lib. ibi: De veritate quidẽ theorica &c. Prima autẽ pars diuidiĩ in duas. Primo ponit opi. philosophoꝝ de causis rerũ. Scđo improbat eas quãtum ad hoc ꝙ male dixerũt. ibi: Ergo quicũq; &c. Circa primũ duo facit. Primo resumit enumeratione causarum, quã in. ij. phys. diffusius fuerat prosecutus. Scđo prosequiĩ opinionẽ philosophoꝝ. ibi: Accipiemus tamẽ &c. Dicit ergo primo, ꝙ quia hoc manifestum est. s. ꝙ sapiẽtia est causarum speculatrix, debemus incipere à causis rerũ scientiã sumendo. Quod etiã ex rõne scientiæ cõgruum videtur, quia tunc vnũquodq; scire dicimus aliquẽ, qñ putamus non ignorare cãm. Causæ autẽ quadrupliciter dicunĩ, quarum vna est ipsa causa formalis, quæ est ipsa substantia rei per quã scitur quid est vnaquęq; res. Constat enim (vt dictum est. ij. phy.) ꝙ non dicimus aliquid esse alicuius naturæ priusq̃ acceperit formam. Et ꝙ forma sit causa, patet, quia qõnem qua dicitur quare est aliquid, reducimus ad rõnem vltimã ad causam formalẽ, incipiendo à formis ꝓximis & procedendo vsq; ad vltimam. Patet autẽ ꝙ quare quærit de causa & principio. Vnde patet quod forma est causa. Alia vero causa est materialis. Tertia vero causa est efficiens, quę est vnde principium motus. Quarta causa est finalis quæ opponiĩ causæ efficienti ẽm oppositionẽ principij & finis. Nã motus incipit à causa efficiente, & terminaĩ ad causam finalẽ. Et hoc est etiam cuius causa fit aliquid, & quę est bonum vniuscuiusq; naturæ. Sic igitur cãm finalem per tria notificat. s. quia est terminus motus, & per hoc opponitur principio motus, quod est causa efficiens: & quia est primũ in intẽtione, ratione cuius dicitur cuius causa: & quia est per se appetibile, rõne cuius dicitur bonũ. Nã bonum est qđ oĩa appetunt. Vnde exponens quomodo causa finalis efficienti opponatur, dicit ꝙ est finis generationis & motus, quorum principiũ est causa efficiens. Per quæ duo videĩ duplicẽ finem insinuare. Nam finis generationis est forma ipsa, quæ est pars rei. Finis autem motus est aliquid quęsitum extra rem quæ mouetur. De his dicit sufficienter se tractasse in libro Physicorum, ne ab eo ad præsens diffusior expositio causarum quæreretur.

1. physi. te. c. 18. *Lect. pria. parte. 1.* *Lect. 11. parte pria.* F *Te. cõ. 77.* *Lect. pria. parte. 2.* *Causę qua- pupliciter* *Te. c. 11.* *Lib. secũ. ethi. princ.* G

Tamen ad veritatem magis perspiciendã, maiores etiã nostros qui rerũ cõtemplationem aggressi sunt, sumamus oportet: & illos eñ principia quędã & causas dicere cõstat. Si igitur illorum sentẽtias in mediũ attulerimus, aliqd euenerit sane quod ad ꝓpositum doctrinæ huius accõmodabitur. Aut enim aliud quidpiam inueniemus causæ genus, aut hisce quæ dicuntur nunc magis credemus. H.

Accipiemus tñ & nobis priores ad entium perscrutationem venientes, & de veritate philosophãtes: palam enim quia dicunt illi principia quædam & causas. Superuenientibus igitur, erit aliquid pręopere methodo quæ nunc. Aut enim aliud aliquod commune genus inueniemus, aut modo dictis magis credemus.

Hic ponit opinionẽ philosophorum de causis, & circa hoc duo facit. Primo asignat rõnem quare hoc faciẽdum sit. Scđo

I fit. Sec͞do incipit prosequi suā intentionem, ibi: { Primum igitur &c. } Dicit ergo ꝙ quāuis de causis tractatum sit in physicis, tñ nunc accipiendū est opiniones philosophorum, q prius venerunt ad perscrutandū naturā entium, qui prius philosophati sunt de veritate ꝙ̃ Aristo. quia & ipsi causas & principiū ponunt. Nobis igitur qui eis superuenimus cōsiderare eorū opiniones, erit aliqd { prius }. i. aliquod præambulum { methodo }. i. in arte quę nunc à nobis quæritur. Vnde & litera Boetij habet. { Accedētibus igitur ad opus scientiæ præ opere viæ quæ nunc est aliqd erit. } alia litera habet. { Superuenientibus igitur quę nūc est aliquid erit vitæ opus via. } & legenda est sic { nobis igitur superuenientibus ei quæ nunc est via } . i. in præsenti methodo & arte, cōsideranda erit horum opinio { quasi aliquod vitæ opus } . i. necessarium sicut opera quæ sunt ad vitæ cōseruationē, vt intelligat̃ quasi quadā metaphora vti in loquēdo, per vitę opus, quodlibet necessariū accipiens. Vtilitas autē est illa, qa aut ex p̄dictis eorū inueniemus aliud genus à causis prænumeratis, aut magis credemus his quæ modo diximus de causis, ꝙ. s. sint quatuor.
K

Plurimi itaq; eorū qui primo philosophati sunt ea sola principia oīum esse existimarunt, q̄ sub rōne materię collocant̃. Id enim elementū rerū, id principium esse dicunt, ex quo fiunt vniuersa, fiuntq; primo, & in qđ vltimū corrūpunt̃, substant a p̄manēte quidem, mutatione autē in affectibus subeunte.

Primum igitur philosophantium plurimi sola ea quæ in materiæ specie, putauerunt omnium esse principia. Nam ex quo sunt omnia entia, & ex quo fiunt primo, & in quod corrumpuntur vltimo substantia quidem manente, in passionibus vero mutata, hoc elementum & id principium dicunt esse eorum quæ sunt.

L Hic incipit antiquorꝝ philosophorū opiniones proseq. & circa hoc duo facit. Primo recitat aliorum opiniones. Sec͞do reprobat. ibi: { Ergo quicūq;. } Circa primū duo facit. Primo recitat singulorꝝ opinionē de causis. Sec͞do colligit in summa quæ dicta sunt. ibi: { Breuiter igit̃ &c. } Prima pars diuiditur in duas. Primo ponit opiniones p̄termittentium cām formalem. Sec͞do ponit opinionē Platonis, qui primo cām formalem posuit. ibi: { Post dictas vero philosophias &c. } Circa primū duo facit. Primo ponit opi. illorum qui posuerunt principia aliquas res manifestas. Sec͞do illorꝝ qui adinuenerūt extrinseca principia. ibi: { Leucippus &c. } Circa primum duo facit. Primo tangit opiniones antiquorꝝ de causa materiali. Sec͞do de cā efficiente. ibi: { Procedentibus autē sic. } Circa primum duo facit. Primo ponit quid senserunt de causa materiali opiniones ponentium cām materialē in generali. Sec͞do p̄sequit̃ eorum opiniones in speciali. ibi: { Tales &c. } Circa primū duo facit. Primo ponit quid senserunt de causa materiali. Sec͞do quid senserunt de rerū generatione, quod ex p̄mo sequebat̃. ibi: { Et p̄pter hoc nec generari &c. } Dicit ergo primo ꝙ plurimi eorū qui primo philosophati sunt de rerum naturis, posuerunt principia oīum esse sola illa quæ reducunt̃ ad spēm causæ materialis. Et ad hoc dicendū accipiebant quatuor cōditiones materiæ, quæ ad rōnem principij pertinere vident̃. Nam id ex quo res est, principium rei esse videt̃, hmōi autem est materia. Nam ex materia dicimus materiatū esse, ut ex ferro cultellum. Item illud ex quo fit aliquid, cum sit & principiū generationis rei, videt̃ esse causa rei, quia res per generationē p̄cedit in esse. Ex materia autē primo res fit, quia materia rerū factioni præexistit. Et ex ipsa etiā non per accidēs aliquid fit. Nā ex contrario vel priuatione aliquid per accidens dicitur fieri, sicut dicimus ꝙ ex nigro fit albū. Tertio illud videtur esse rerum principiū in quod finaliter omnia per corruptionē resoluuntur. Nam sicut principia sunt prima in generatione, ita sunt ultima in resolutione. Et hoc etiam materiæ manifeste cōtingit. Quarto cū principia oportet manere, id videt̃ esse principium quod in generatione & corruptione manet. Materia autē quam dicebant esse substantiam rei manet in omni transmutatione. Sed passiones mutantur, vt forma & omnia quæ adueniūt supra substantiam materiæ. Et ex his omnibus cōcludebant ꝙ materia est elementum & principium omniū eorum quæ sunt. N

Lect. 12. part. prima.
Lect. 11. part. prima.
Lect. 10. part. prima.
Lect. 7. part. prima.
Lect. 5. part. prima.
Lect. pñ. par. quta.
M
Lect. 4. part. pñ.
Quatuor materię cōditiones.

Et idcirco, neq; fieri quicquā, neq; corrumpi putant: quia talis natura semper seruatur: quēadmodū neq; Socratē dicimus, aut simpliciter fieri, cum bonus fit aut musicus; aut corrumpi simpliciter, cum hos habitus abiicit: quia manet ipsum subiectum. Socrates inquā ipse, neq; quicquā idētidem cęterorum: oportet enim quandam vnam esse naturā, vel plures vna, ex quibus aut ex qua persistente salua, & cætera fiunt. Multitudinem tamen speciemq; principii talis, non eandem inquiunt omnes. O

Et propter hoc nec generari nihil putāt, nec corrumpi, quasi tali natura semper cōseruata: sicut nec dicimus Socratem nec generari simpliciter, quādo fit bonus aut musicus: nec corrumpi quando deponit habitus istos, propterea ꝙ subiectum maneat Socrates ipse: sic nec aliorum nihil: oportet enim esse aliquā materiam, aut vnā, aut plures vna, ex quibus fiunt alia, illa conseruata. Pluralitatē tamen & speciem talis principii, non idem omnes dicunt.

Hic ponit secundarium quod ponebant quasi ex præcedentibus sequens. s. nihil simpliciter generari vel corrūpi in entibus. Nā qñ fit aliqua mutatio circa passiones substantiā manente, nō dicimus aliquid esse generatū vel corruptū simpliciter, sed solū sm̄ quid: sicut cum Socrates fit bonus aut musicus, nō dicit̃ fieri simpliciter, sed fieri hoc. Et similiter qñ deponit hmōi habitum, non dicit̃ corrumpi simpliciter, sed sm̄ quid. Materia autē quæ est rerū substantia sm̄ eos, semper manet. Omnis autē mutatio fit circa aliqua, quæ aduenitūt ei vt passiones. Et ex hoc cōcludebant ꝙ nihil generatur vel corrumpitur simpliciter, sed solum sm̄ quid. Quāuis autem sic cōuenirent in ponendo cām materialem, tñ differebant in eius positione quantum ad duo. s. quātum ad pluralitatē: quia quidā ponebāt unā, quidā plures: & quantū ad speciē, quia quidam ponebant ignē, quidā aquā &c. Similiter ponentiū plura, quidā hæc, quidam illa principia materialia rebus attribuebant. P

Sed Thales quidem author talis philosophiæ, primus aquam esse dicit. Quapropter & terram super aquam dicebat esse.

Thales qdē talis philosophiæ princeps, aquā ait esse. Vnde & terram esse super aquam asserebat.

Q Hic incipit recitare opiniones singulorꝝ, de causa materiali. Et primo ponit opinionē ponentium vnā cām materialem. Sec͞do ponētiū plures, ibi: { Empedocles vero. } Circa primum tria facit, quia primo ponit opinionem ponentiū aquā esse principium oīum. Sec͞do ponentiū aerem, ibi: { Anaximenes &c. } Tertio ponētiū ignē, ibi: { Hippasus &c. } Circa primū duo facit. Primo ponit opinionem Thaletis, qui dicebat aquā esse rerum principiū. Secundo ponit opiniones p̄bationē, ibi: { Forsan enī &c. } Dicit ergo ꝙ Thales princeps talis philosophiæ. i. speculatiuæ, dixit aquā esse primum rerū principium. Dicit̃ autē Thales speculatiuæ philosophiæ princeps fuisse, qa inter sepiē sapientes qui post theologos poetę fuerunt, ipse solus ad cōsiderandū rerum causas se transtulit, alijs sapientibus circa moralia occupatis. Nomina sepiē sapientū sunt ista,

Opinio Thaletis.
Lect. pñ. parte. 10.
Lect. pñ. parte. 2.
Lect. pñ. parte. 9.
Lect. pñ. part. 6.

A Nomina septem sapientum. Lect. j.

Primus Thales Milesius tpe Romuli, & apud Hebręos tēpore Achaz regis Israel. Scd's fuit Pittacus Mitileneus, apud Hebræos regnante Sedechia, & apud Romanos Tarquino pfecto. Alij quinq; fuerunt, Solon Atheniēsis, Chilon Lacedæmonius, Periander Corinthius, Cleobolus Lidius. Bias Priēnensis, qui fuerunt oēs tpe babilonicæ captiuitatis. Quia igitur inter hos solus Thales rerum naturas scrutatus est, suasq; disputationes literis mandans emicuit, ideo hic princeps huius sciētiæ dicit. Nec debet incōueniens videri, si opiniones hic tāgit eorum qui solum de scientia naturali tractauerunt, quia scd'm antiquos qui nullam substantiā cognouerunt nisi corporeā & mobilem, oportebat q̄ prima philosophia esset scientia naturalis, vt in quarto dicetur. Ex hac autē positione vlterius procedebat ad hoc q̄ terra esset super aquam fundata, sicut principiatum supra suum principium.

B Sumpta forsitan hac existimatiōe ex eo, quia nutrimentum omnium humidum esse, & ex hoc fieri atq; viuere calidum ipsum videbat, Id autē ex quo quippiam fit, ipsius esse principium cōstat. Et insup quia semina omniū, humidā habere naturam videbat, atq; aquā natura humidis principium esse.

Forsan enim hanc opinionem accipiēs, quia cunctorum nutrimentum humidū videbat esse, & ipm calidum ex hoc factum, & animal viuere. Ex quo fit vero, hoc est principium omnium. Propter hoc igitur causa est accipiens æstimationem. Et quia cunctorum spermata naturam habent humidam: aqua vero natura principium est humidis.

Motiua Thaletis. C

Hic ponit rōnes quibus Thales potuit induci ad prędictam positionē. Et primo ostendit q̄o ad hoc inducebat rōne. Scd'o q̄o inducebatur primorum authoritate, ibi: {Sunt & aliqui antiquiores &c.} Inducebatur autē duplici rōne. Vna quæ sumit ex consideratione causæ ipsius rei. Alia quæ sumitur ex cōsideratione generationis rerū, ibi: {Et quia cunctorum &c.} Hæc ergo media sunt ordinata. Nā ex primo seqtur scd'm. Quod enim est alijs principium essendi, est etiā primum principium ex quo res generatur. Tertium autē sequitur ex scd'o. Nā vnumquodq; per corruptionē resoluitur in id ex quo generatū est. Quartum autē sequitur ex scd'o & tertio. Nam id quod p̄cedit generationē rerum, & remanet post corruptionē, oportet esse semper manens. Primo modo vtebat tribus signis ad ostēdendum aquā esse principium essendi rebus, quorum primum est, quia nutrimentum viuētium oportet esse humidum. Ex eodem autē viuentia nutriuntur & sunt, & sic humor uidet esse principium essendi. Scd'm signū est, quia esse cuiuslibet rei corporeæ, & maxime viuentis, per proprium & naturalem calorem cōseruatur. Calor autē ex humore fieri uidet, cum ipse humor sit quasi caloris materia.

D Vnde ex hoc videt q̄ humor sit rebus principiū essendi. Tertium signū est, quia vita animalis in humido cōsistit, Vnde propter desiccationē naturalis humidi, animal moritur, & per eius conseruationem, animal sustentat. Viuere autē viuentibus est esse. Vnde ex hoc etiā patet, q̄ humor sit rebus principium essendi. Et hæc etiā tria signa seinuicem cōsequuntur. Ideo enim animal humido nutritur, quia calor naturalis humido sustentatur. Et ex his duobus sequitur q̄ viuere animalis sit semper per humidum. Id autem ex quo aliquid fit. i. ex quo aliquid esse cōsequitur, est principium omnibus quæ ex illo esse habent. Et propter hoc accepit hanc opinionē q̄ humor esset omnibus principium. Similiter etiam accepit signum ex rerū generatione, quia generationes viuentium quæ sunt nobilissima in entibus fiunt ex seminibus. Semina autem siue spermata omniū viuentium habent humidā naturā. Vnde ex hoc etiā apparet, q̄ humor est generationis rerū principiū. Si autē oībus p̄dictis coniungat q̄ aqua est humiditatis principium, sequitur q̄ aqua sit primum rerum principium.

E Sunt autem qui & valde antiquos, & multo ante hanc ætatem, primosq; theologos sic arbitrant de natura putasse. Occeanū enim & Thetin partes generationis fecerunt, iusiurandūq; deorū aquā, quæ quidem a poetis ipsis Styx appellatur. Nā honorabilissimū quidem est antiquissimum, iusiurandum autē honorabilissimum est. Atq; q̄ obscurum quidem forsitan est, si hæc opinio de natura, vetus sit quædam atq; antiqua. Thales tamen hoc pacto fert de causa prima dixisse. Hipponem enim nemo cum hisce ponere dignum putabit, ob mentis eius nimiam vilitatem.

F Sunt autē aliqui antiquiores & multū ante eam quæ nunc est generationem, & primo theologizantes sic putant de natura existimandū. Oceanū enim & Thetin generationis parentes fecerunt, sacramētumq; deorum aquam, Stygem ab ipsis poetis vocatā. Honorabilius enim, quod antiquius. Sacramentum autē honorabilius. Si quidem igitur antiquior aliq̄ ista & senior fuit de natura opinio, forsan vtiq; incertum est. Thales quidem sm hunc modum pnunciasse dicitur de prima causa. Hippon quidem enim non vtiq; aliquid significabit posuisse cū his, propter sui intellectus paruitatem. Hippon.

Hic ostendit q̄o Thales inducebat ad prędictam positionē per authoritates antiquorū. Et dicit q̄ aliqui fuerunt antiquiores Thalete & multum ante generationē hominū qui erant tpe Aristo. q fuerunt primo theologizantes, qui visi sunt hāc opinionē de natura habuisse. s. q̄ aq̄ est principium oīum. Ad cuius euidentiā sciendum est, q̄ apud Græcos primi famosi in scientia fuerunt quidā poetę theologi, sic dicti, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerūt autem tres, Orpheus, Museus, & Linus, quorū Orpheus famosior fuit. Fuerunt autē tpe quo iudices erant in populo iudeorū. Vnde patet, q̄ diu fuerunt ante Thaletem, & multo magis ante Aristotelem, qui fuit tpe Alexādri. Isti autem poetæ sub quibusdam enigmatibus fabularum aliquid de rerū natura tractauerunt. Dixerunt enim q̄ Oceanus vbi est maxima aquarū aggregatio, & Thetis quæ dicit dea aquarū, sunt parentes generationis. Ex hoc sub fabulari similitudine dantes intelligere aquā esse generationis principium. Hanc sententiā alia fabulosa narratione velauerunt, dicentes, q̄ sacramentum vel iuramentū deorum erat per aquā quandam, quā poetæ dicunt Stygem, & dicunt eam esse paludē infernalē. Ex hoc autē q̄ deos dicebant iurare per aquā, dederunt intelligere q̄ aqua erat nobilior ipsis deis, quia sacramentū vel iuramentum fit per id quod est honorabilius. Hoc autē quod est prius, est honorabilius. H Perfectum enim p̄cedit imperfectū natura & tpe simpliciter, licet in vno aliquo, imperfectio perfectionē præcedat tēpore. Vnde per hoc patet q̄ aquā existimabāt priorem esse ipsis dijs, quos intelligebāt esse corpora cælestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt esse rerum principium, si aliqua opinio fuit prior ista de naturalibus, nō est nobis manifesta. Sic igitur patet quid Thales de prima causa rerum dicitur existimasse. Quidam autē philosophus qui vocatur Hippon non fuit dignatus aliquid super addere his, propter suæ scientiæ vel intelligentię imperfectionem. Vnde in libro de anima ponitur inter grossiores, vbi dicitur q̄ posuit aquam esse animam & principium rerum, sumens argumentum ex rerum seminibus, vt hic dictum est de Thalete. Vnde patet q̄ nihil addit supra Thaletis sententiā. Vel potest intelligi q̄ quia imper-

Lec. 1. Primo de anima. Tex. cō. 31.

fecte

I fecte dixit, non reddidit se dignum, vt eius sententia hic contineretur cum alijs.

Anaximenes autem, atq; Diogenes aerem aqua priorem, maximeq; principium corporum simplicium ponunt.

Anaximenes autẽ & Diogenes aerẽ priorẽ aqua, & maxime principiũ simplicium corporũ ponunt.

Hic ponunt opiniones ponentiũ aerem esse principiũ, qui fuerunt Diogenes & Anaximenes ponẽtes aerẽ priorẽ aqua esse naturaliter, & principium oĩum simplicium corporum. s. quatuor elementorũ, & per consequens omnium aliorum. Fuit autẽ Anaximenes tertius à Thalete. Fuit autem discipulus Anaximãdri qui fuit discipulus Thaletis. Diogenes vero, discipulus Anaximenis fuisse dicitur. Hæc tamen differentia fuit inter opinionẽ Diogenis & Anaximenis, quia Anaximenes aerẽ simpliciter posuit principiũ

K rerum. Diogenes autẽ dixit q aer rerum principium esse

Tex.cõ.32 nõ posset, nisi quia cõpos erat diuinæ rationis. Ex quo puenit opinio quę tangitur primo de anima. Ratio autẽ quare aerẽ ponebat rerũ principium potuit sumi ex respiratione, per quã vita aialiũ reseruatur, & quia ex immutatione aeris videntur variari generationes & corruptiones rerum.

Hippasus autẽ Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem.

Hippasus autẽ Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem.

Hippasus Heraclitus. Hic ponit q duo philosophi Hippasus & Heraclitus posuerunt ignẽ esse primũ principium vt materiã. Et potuerunt moueri ex eius subtilitate, sicut infra dicetur.

Empedocles vero ipsa quatuor elementa, quartum iam dictis terram adiungens. Hæc enim permanere semper & non fieri dicit, sed multitudine paucitateue mutationem subire, cum in vnum atq; ex vno congregantur ac disgregantur.

Empedocles vero quatuor, cũ dictis terrã quartum addens. Ea nanq; dixit semper manere & non fieri, nisi pluralitate & paucitate congregata, & disgregatione in vnum & ex vno.

Empedo. Hic ponit opiniones ponentiũ plura principia materialia. Et primo Empedoclis qui posuit plura finita. Secũdo Anaxag. qui posuit plura infinita, ibi: {Anaxagoras vero &c.} Ponit ergo primo opinionẽ Empedoclis quãtũ ad duo. Primo quantũ ad hoc q tria prædicta elementa. s. aquã, aerem & ignẽ dicit esse rerum principia, addens eis quartũ. s. terrã. Scd'o quantũ ad hoc q ista etiã elemẽta dixit semper manere & nõ generari nec corrũpi, sicut & illi qui posuerunt vnã cãm materialẽ, sed per cõgregationem horũ & diuisionẽ ꝑm multitudinẽ & paucitatẽ dixit ex eis

M alia generari & corrũpi, inquantũ ista quatuor per cõcretionẽ in vnum & disgregationem ex vno diuiduntur.

Anaxagoras insuper Clazomenius ętate quidem hoc prior, re vero posterior, infinita principia dixit esse. Pene enim omnia quę sunt similiũ partium, vt aquã vel ignẽ, sic generari corrũpiue cõgregatione dũtaxat disgregationeue: aliter vero neq; fieri neq; corrumpi, sed permanere perpetua dicit. Ex his igitur solam quispiam causam esse putauerit, quæ rationem materiæ subiit.

Anaxagoras vero Clazomenius, isto quidẽ ætate prior, factis vero posterior, infinita dixit esse principia. Nã fere omnia corpora partiũ consimilium, vt ignẽ aut aquã, ita generari & corrumpi ait congregatione & disgregatione solũ: aliter autẽ nec generari nec corrumpi, sed permanere semper sempiterna. Ex his quidem igitur solam quis causam intelliget eam, quæ in materiæ specie dicitur. N

Anaxagoras. Hic ponit opinionẽ Anaxa. q fuit alter discipulus Anaximenis, qui fuit cõdiscipulus Diogenis: patria quidẽ Clazomenius prior ætate q̃ Empedo. sed factis siue operibus posterior, vel quia posterius philosophari incepit, vel q in numero principiorũ minus bene dixit q̃ Empedo. Dixit enim principia materialia esse infinita, cum sit dignius finita principia & pauciora accipere, quod fecit Empedo. vt dicitur in primo Physi. Non enim solũ dixit principia rerum esse ignẽ & aquã & alia elemẽta, sicut Empedo. sed omnia quæ sunt consimiliũ partiũ, vt caro, os, medulla, & similia, quorum infinitas minimas partes principia rerũ posuit, ponens in vnoquoq; infinitas partes horum singulorum inesse, ppter id quod in inferioribus vnũ ex alio generari posse inuenit, cum generationẽ rerũ non diceret esse nisi per separationẽ à mixto, vt planius explicauit primo Physi. Scd'o etiã Anaxa. conuenit cum Empe. in hoc. s. q generatio & corruptio rerũ non est nisi per cõcretionẽ & discretionẽ partiũ prædictarum infinitarũ, & q aliter nec generari nec corrumpi cõtingit aliquid. Sed hmõi rerum principia infinita, ex quibus rerum substantiæ efficiuntur permanere dixit sempiterna. Cõcludit ergo Arist. q ex pdictis philosophorum opinionibus aliqs cognoscet solã cãm quæ cõtinet sub specie causæ materialis. Lect.9. Tex.41. O Lect.9. Tex.cõ.33

Lectio. v.

Hoc autẽ modo procedentes ipsa res eos in via posuit quærereq; coegit. Nam tametsi q̃ maxime generatio corruptioq; omnis ex aliquo vno est aut pluribus, cur tamen id accidit, & quidnã huius est causa? Non enim subiectũ seipsum mutari facit. Et enim neq; lignũ neq; æs causa est vt vtrũq; ipsorum mutetur. Neq; lignũ quidem lecticam, æs vero statuam facit: sed aliud quid mutationis est causa. Hoc autem quærere nil aliud est, q̃ alteram quærere causam vnde est principium motus: vt nos eam appellare solemus. P

PRocedentibus autẽ sic, res ipsa viam fecit similiter, & quærere coegit. Si enim q̃maxime oĩs generatio & corruptio ex aliquo vno aut pluribus est, qualiter hoc accidit & q̃ cã? Non enim vtiq; facit ipsum subiectũ transmutare seipsum. Dico autẽ veluti neq; lignũ, neq; æs, alterutrum ipsorum permutandi est causa: neq; lignũ facit lectũ, neq; æs statuã, sed aliquid aliud permutationis est causa. Hoc autem quærere, est aliud principium quærere, vt si dicatur vnde principium motus. Q

POSTQVAM posuit opinionem de causa materiali, hic ponit opinionẽ de causa efficiente: quæ est vnde principium motus. Et diuiditur in duas. Primo ponit opiniones eorum qui simpliciter assignauerunt causam motus & generationis. Secundo prosequitur opinionem illorum, qui posuerunt causam efficientem, quæ est etiam principium boni & mali in rebus, ibi: {Post hos &c.} Circa primũ duo facit. Primo ponit rationem cogentem ad ponendum causam mouentem. Scd'o ostendit qualiter ad positionem diuersi diuersimode se habuerunt, ibi. {Igitur omnino qui talem &c.} Dicit ergo, quidam philosophi sic processerunt in causa materiali ponenda, sed & ipsa rei euidens natura dedit eis viam ad veritatis cognitionẽ vel inuentionem, & coegit eos quærere dubitationẽ quandam quæ inducit in causam efficientem quæ talis est. Nulla res uel subiectum transmutat seipsum, sicut lignum non trãsmutat seipsum vt ex eo lectus fiat: nec æs est sibi causa trãsmutandi Lect. prin. Part. 2. Part. seq.

A ſa transmutandi, vt ex eo fiat ſtatua: ſed oportet aliquid aliud eſſe quod eſt eis mutationis cauſa, quod eſt artifex. Sed ponentes cauſam materialem vnam vel plures, dicebant ex ea ſicut ex ſubiecto fieri generationem & corruptionem rerum: ergo oportet ꝙ ſit aliqua alia cauſa mutationis, & hoc eſt quærere aliud genus principij & cauſæ quod nominatur: vnde principium motus &c.

Qui igitur huiuſcemodi doctrinā a principio tetigere, vnūquodq; ſubiectū eſſe dixere, nullā ſua in opinione difficultatem ſenſere: ſed quidam eorum qui vnū dicunt, quaſi a quæſtione hac ſuperati, vnū ipm immobile inquiunt eſſe, totāq; naturā nō ſolū generatione corruptioneue (hoc enim vetuſtū eſt, omnesq; in hoc cōſentiūt) ſed alia quoq; omni mutatione: atq; hoc ipſorū ꝓprium eſt. Nemini igitur vnū vniuerſum ipm ponentiū talis in mentē cauſa venit, niſi Parmenidi ſoli: & huic ea rōne nimirum, qua non ſolū vnū, ſed etiā duas quodāmodo cauſas eſſe ponit. Hi autem magis differentiæ poſſunt, qui plura faciunt: vt qui calidum frigidum, vel ignē & terram ponunt. Nam igne quidem vt motiuam habente naturam, aqua vero terra, & talibus, vt cōtrariam habentibus naturam vtuntur.

Igitur omnino qui talem viam a principio tetigerunt & vnum eſſe ſubiectum dixerunt, nihil difficultatis ſibimet fecerūt. Vnū quidem omne dicētes, & quaſi ab ea qōne deuicti, ipm eſſe immobile dicunt, & naturā totam non ſolum ſcđm generationē & corruptionē (hoc etenim antiquum eſt, & quod omnes eſſe confeſsi ſunt) verū & ſcđm aliam mutationem oēm eſſe: & hoc eorū eſt ꝓprium. Vnū ergo

C ſolum dicentiū ipſum eſſe, nulli talē intelligere cauſam cōuenit, niſi forte Parmenidi: & hoc intantum, quia non ſolum vnam, ſed etiā duas aliqualiter ponit cauſas eſſe. Plura vero facientibus, magis contingit dicere: vt ipm calidum & frigidum, aut ignē & terrā. Vtunť. n. quaſi motiuā materiā habentē naturam igne, aqua vero & terra & hmōi, econtrario.

Hic oſtendit ꝙ ad prædictam rationē tripliciter philoſophi ſe habuerunt. Illi enim qui iſtā viam à principio tetigerunt, & dixerunt unam cām materialem, non multum ſe grauabant in ſolutione huius qōnis. Erāt enim contenti rōne materiæ, cām motus penitus negligentes. Alij vero dicentes omnia vnū eſſe, quaſi per prædictā rōnem deuicti, non valentes peruenire ad aſſignandā cām motus, negauerunt totaliter motū. Vnde dixerunt, ꝙ totum vniuer-

D ſum eſt vnū ens immobile. In quo differebant à primis naturalibus, qui dicebant vnā cām eſſe omnium rerum ſubſtantiā, quæ tñ mouetur per rarefactionē & condenſationem, vt ſic ex vno plura quodāmodo fierent, licet nō dicerent ꝙ mutareť ſm generationē & corruptionē ſimpliciter. Hoc enim ꝙ nihil ſimpliciter generareť vel corrūpereť fuit antiqua opinio ab oībus cōfeſſa, vt ex ſupradictis

Lect. 4. patet. Sed iſtis poſterioribus ꝓpriū fuit differentię, ꝙ totū eſt vnum immobile, ſicut omni motu carens. Hi fuerunt

Lect. 9. Parmenides & Meliſſus, vt infra diceť, ergo patet ꝙ illis qui dicunt totū unum immobile, non cōtigerit intelligere eos talem cām. ſ. cām motus, quia ex quo motum ſubtrahunt, fruſtra quærunt cām motus: niſi tm̄ Parmenides, qa iſte etſi poneret vnum ſm rōnē, ponebat tñ plura ſm ſen-

Lect. 9. ſum, vt infra dicetur. Vnde inquantum plura ponebat, cōueniebat ei ponere plures cauſas, quarū vna eſſet mouens, & alia mota: quia ſicut pluralitatē ſm ſenſum ponebat, ita oportebat ꝙ poneret motū ſm ſenſum. Nā ex vno ſubiecto non poteſt intelligi pluralitas cōſtituta, niſi per aliquē modum motus. Tertij fuerunt qui plures facientes rerū ſubſtantias, conſenſerunt prædictę rōni ponentes cauſam motus. Ponebant enim calidum vel frigidum cauſas, vel ignem & terrā: quorū igne vtebantur vt habente mobilē, id eſt motiuā naturā, aqua vero & terra & aere contrario, vel vt habentibus naturam paſſiuam: & ſic ignis erat vt cauſa efficiens, alia vero vt cauſa materialis. B

Poſt hos autē taliaq; principia, vt non ſufficiētia ad generandum rerum naturā, ab ipſa veritate compulſi (ſicuti diximus) ſequens principium qſiuere. Nam vt bene recteq; aliæ rerum ſeſe habeant, aliæ fiant, nec ignē fortaſſe, nec terrā, nec aliud quicquā taliū, veriſimile eſt eſſe cām, aut illos idipſum exiſtimaſſe. Nec rurſus Caſui Fortunæue tantam rem cōcedere tribuereq; bene ſeſe habeat.

F Poſt hos autē & talia principia tanquā non ſufficientia exiſtentium generare naturā, iterum ab ipſa veritate (velut aiebamus) coacti habitū quęſierunt principiū: ipſius enim & bene hoc quidē eorū quæ ſunt habere, illa vero fieri: forſan nec ignē, nec terram, neq; aliud taliū nihil, veriſimile cām eſſe: neq; illos cōueniens exiſtimare: neq; iterū ipſi Automato & Fortunæ tantam cōmittere rem bene habere.

Parte. 2.

Hic ponit opiniones ponētiū cām efficientē non ſolum vt principium motus, ſed etiā vt principiū boni vel mali in rebus. Et circa hoc duo facit. Prīo narrat eorū opiniones. Scđo oſtēdit in quo in ponēdo cauſas defecerunt, ibi: {Iſti quidē.} Circa primū duo facit. Prīo ponit opinionis rōnes, ex quibus mouebanť ad ponendum aliā cauſam à p̄dictis. Scđo oſtendit quō diuerſimode cām poſuerunt, ibi. {Dicens & aliquis &c.} Dicit ergo primo ꝙ poſt p̄dictos philoſophos, qui ſolū vnam cām materialē poſuerunt vel plures corporales, quarū vna erat actiua, alia vt paſsiua: & poſt alia prima principia ab eis poſita, iterum fuerunt ab ipſa veritate coacti {vt aiebamus}. i. ſicut ſupra dictum eſt, vt quærerēt principiū {habitum}. i. cōſequenter ſe habēs ad p̄dicta. ſ. cām boni, quæ quidem eſt cā finalis, licet ab eis non ponereť niſi per accidēs, vt infra patebit. Ponebať enim ab eis ſolū cauſa boni per modū cauſæ efficiētis. Et ad hoc cogebanť: quia p̄miſſa principia nō ſufficiebant ad generandū naturā entiū, in qua quidē inueniuntur aliqua bñ ſe habere. Quod demonſtrat cōſeruatio corporum in proprijs locis, extra quæ corrūpuntur. Et vlterius vtilitates quæ ꝓueniunt ex partibus animaliū, quæ hoc modo diſpoſitæ inueniuntur ſm ꝙ cōgruit ad bonū eſſe animalis. Huiuſmodi autē bonæ diſpoſitionis vel habitudinis. quā quædā res iam habēt, quædam vero adipiſcuntur ꝑ aliquā factionē, nō ſufficiēter ponitur cauſa vel ignis, vel terra, vel aliquod taliū corporū: quia iſta corpora determinate agūt ad vnum ſm neceſsitatē propriarum formarū. ſicut ignis calefacit & tēdit ſurſum, aqua vero infrigidat & tendit deorſum. Prædictę autē vtilitates, & bonę diſpoſitiones rerū exigunt habere cām nō determinatā ad vnū tantum, cum in diuerſis animalibus diuerſimode inueniātur partes diſpoſitæ, & in vnoquoq; ſm congruētiā ipſorū naturę. Vnde non eſt conueniēs, ꝙ ignis vel terra vel aliquod hmōi ſit cauſa prædictæ bonæ habitudinis rerū, nec fuit conueniēs, ꝙ ipſi hoc æſtimauerint, nec iterū bñ ſe habet dicere, ꝙ ſint automata. i. per ſe euenientia & caſualia, & ꝙ à fortuna tm̄ immutatur eorum caſualitas: licet aliqui eorū hoc dixerint, vt Empe. & quicunq; poſuerunt cām materialem tm̄: ſicut patet. ij. Phy. Quod tamen patet etiā eſſe falſum, per hoc ꝙ hmōi bonæ diſpoſitionis inueniuntur vel ſemper vel in maiori parte. Ea autē quæ

G Lect. 6. parte. 2. Lect. pñ. Parte. 3.

Te. c. 9. & .

H

Te. cõ. 75.

ſunt à

F sunt à Casu vel à Fortuna, non sunt sicut semper, sed nec sic vt frequenter, sed ut raro. Et propter hoc necessariũ fuit alterum inuenire principiũ bonę dispositionis rerum, pręter quatuor elementa. Alia litera habet ❮ nec ipsi Automato & Fortunæ. ❯ & est idem sensus quod prius.

Itaq; quidam cum mentẽ, mundi cãm ac vniuersi ordinis esse, perindeq; naturæ ac animalibus inesse dixerit, inter priores illos vana dicẽtes, q̃si sobrius habitus est. Atq; Anaxagorã quidẽ mãifeste sermones hos tetigisse scimus. Hermotinũ autẽ Clazomeniũ hos prius dixisse ferunt. Hi igit' sic existimãtes, cãm bene habendi simul principium esse rerum, & talem cãm posuere, vnde est principium motus.

Part.3. Dicens & aliquis inesse intellectum vnum, quẽadmodum in animalibus, & in natura causam & mũdi

K & ordinis totius, & excitãs apparuit purificãs priores pręter cõuenientia dicentes. Palã quidem igitur Anaxagorã scimus hos sermones tetigisse, attamen habet prius Hermotinus Clazomenius causam dicendi. Sic quidem igitur opinantes, similiter ipsius bene causam, principium existentiũ esse posuerunt: & tale vnde motus existentibus inest.

Hic ponit in speciali opiniones de prædicto principio. Et primo ponit opiniones ponentium vnam causam. Secundo ponentium duas, ibi: ❮ Quoniã vero contraria bonis &c. ❯ Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones ponentium causam primam efficientem intellectum, secũdo ponentium amorẽ, ibi: ❮ Suspicatus est autẽ &c. ❯ Dicit ergo q̃ post prædictam rationem apparuit aliquis dicens intellectum esse in tota natura, sicut est in animalibus, & ipsum esse causam mundi & ordinis totius. i. vniuersi, in quo ordine consistit bonum totius vniuscuiusq;. Et hic purificauit priores philosophos, ad puram veritatem eos reducens, qui inconuenientia dixerunt huiusmodi causam non tangentes. Hanc autem sententiam manifeste tangit Anaxagor. licet causam huiusmodi sententiam proferendi, dederit ei primo quidam alius philosophus, scilicet Hermotinus Clazomenius. Vnde patet q̃ illi qui sunt opinati sic, simul posuerunt idem rebus esse principium, q̃ bene haberent se, & quòd esset vnde principium motus est.

Lect.6. part. prior. Part. seq.

L

Primum autem Hesiodũ idipsum q̃siuisse quispiam suspicabitur, & si quis alius Amorem aut Cupiditatem in hisce quæ sunt vti principium posuit: quemadmodum est Parmenides. Hic enim generationem extruens vniuersi, sic dicit:

M Cunctorũ ille Deum primum produxit Amorẽ.
Et Hesiodus ait:
Ante chaos, post hoc facta est latissima tellus,
Quiq; alius Deus est diuis, Deus ipse Cupido.

Propterea qđ oportet in hisce q̃ sunt, cãm eã esse q̃ res mouebit ac cõgregabit. Sed quisnam horũ primus hanc cãm attulit, liceat posterius iudicare.

Hesiodus. Suspicatus est autẽ vtiq; aliquis Hesiodum q̃siuisse primum hmõi, & vtiq; si aliquis alius Amorẽ aut Desiderium in existentibus quasi principiũ pósuisset: vt Parmenides. Etenim hic tentans monstrare vniuersi generationẽ, primũ quidem ait deorum Amorẽ fore ꝓuidentẽ oĩbus. Hesiodus vero omniũ primũ chaos fuisse, deinde terrã latam, & Amorem qui omnia cõdocet immortalia: quasi necessariũ sit in existẽtibus esse cãm, quæ res ipsas moueat & cógreget. His quidẽ igitur quomodo distribuere de hoc oporteat qs primus, liceat iudicare posterius.

Parmenides.

Ponit opinionẽ ponentium amorẽ esse principium primum, quẽ tñ non ita expresse vel plane, posuerunt. Et ideo dicit, q̃ suspicio fuit apud aliquos, q̃ Hesiodus quęsiuisset hmõi principium bonæ habitudinis rerum, vel quicunq; alius posuit amorem vel desiderium in rebus. Cum enim Parmenides vniuersi generationem monstrare tentaret, dixit, q̃ amor deorum prouidit omnibus, vt mundus cõstitueretur. Nec est contra sensum eius qui posuit vnum ens immobile, quod hic dicit, quia hic ponebat plura secundum sensum, licet vnum secũdum rationem, vt supra dictum est, & infra dicetur. Deos autẽ corpora cælestia appellabat, vel forte aliquas substantias separatas. Sed Hesiodus dixit q̃ primo oĩum fuit chaos, & deinde facta est terra latior, vt esset receptaculum alioꝝ: posuerunt enim recẽptaculum & locum principiũ esse, vt dicit. iiij. Physi. Et posuit rerum principiũ amorẽ, qui condocet oĩa immortalia. Et hoc ideo, quia cõicatio bonitatis ex amore ꝓuenire videtur. Nam beneficium est signum & effectus amoris. Vnde cum ex rebus immortalibus hmõi corruptibilia esse habeant, & omnẽ bonam dispositionẽ, oportet hoc amori immortalium attribuere. Immortalia autẽ posuit vel ipsa corpora cęlestia, uel ipsa principia materialia. Sic autẽ posuit chaos, & amorẽ quasi necessarium sit in rerum existentijs esse non solum materiam motam, sed & ipsam causam agentẽ, quæ res moueat & congreget, quod videtur ad amorẽ pertinere. Nã & in nobis amor ad actiones mouet, & quia est omnium affectionum principiũ. Nã & timor & tristitia & spes, non nisi ex amore ꝓcedunt. Quod autẽ amor cõgreget ex hoc patet, quia ipse amor est vnio quædã amantis & amati, dum amãs amatũ quasi se reputat. Iste autẽ Hesiodus ante philosophoꝝ tempora fuit in numero poetarum. Quis autẽ horum sit prior. i. potior in sententia, vtrum ille qui dixit amorẽ esse primum principium, uel qui dixit intellectum, posterius poterit iudicari, scilicet vbi agetur de Deo. Et hoc iudicium distributionẽ vocat: quia per hoc vnicuiq; suus gradus attribuit dignitatis. Alia translatio planius habet. Hos quidẽ igitur quomodo cõgruat transire, & quis de hoc sit prior posterius poterit iudicari.

M

Lect.5. Lect.6.

Tex. cõ.6.

O

P

Lectio.vj.

Quoniam autẽ & contraria bonis in natura videbant inesse, & non solum ordo pulchrumue, sed & inordinatio atq; turpe, pluraq; mala q̃ bona, & turpia q̃ honesta, alius quidam concordiam atque discordiam introduxit, vt vtrorũq; causa sit vtrunq;. Nam si quispiam sequatur Empedoclem, sumatq; ea quæ dicit ad eius mentem sententiamuẽ, & non ad ea quæ dicit balbutiendo, concordiam quidem bonorum, discordiam autem malorum causam inueniet esse. Quare si quispiam dixerit Empedoclẽ modo quodam & dicere & primum dicere bonum ac malum principia rerum esse, recte fortasse dixerit: siquidem bonorũ apud eum causa omniũ ipsum est bonum, malorum autem malum.

Q

Part. sec. Quoniam vero contraria bonis videbant esse in natura, & non solum ordinatio & bonũ, sed inordinatio & turpe: plura mala melioribus, & praua bonis, sic alius aliquis amorẽ induxit & litẽ, singula singulorũ cãm horũ. Siquis enim assequat' & accipiat ad intellectum, & non ad ea quę balbutiendo Empedocles dixit, inueniet amorẽ qdẽ esse cãm aggregatorũ, litẽ vero malorũ. Quare siqs dixerit & quodãmõ dicere & primũ dicere, Empedoclem

Empedocles.

A doclem bonū & malū principia, forsan bene dicet, si bonorum oīum bonū est causa, & malorum malū.

HIC ponit opinionem ponentium cōtrarietatem in hmōi, & rationē eos mouentē, quæ talis erat. In rerum natura videbantur aliqua esse cōtraria bonis, quia in natura non solum inuenitur ordinatum & bonum, sed aliquando inordinatum & turpe. Non potest autem dici ꝙ mala non habeant causam, sed accidant a casu: quia mala sunt plura melioribus, & praua sunt plura bonis simpliciter. Quę autem sunt a casu sine causa determinata non sunt, vt in pluribus, sed vt in paucioribus. Vnde cum cōtrariorum sint contrariæ causæ, oportet non solum causam rerum ponere amorem, ex quo proueniunt ordinationes & bona: sed & odium, ex quo proueniunt inordinationes & turpia vel mala: vt sic singula mala & bona ꝓprias causas habeant. Et ꝙ ista fuerit ratio mouens Empedoc. patet, si quis assequatur sententiam eius, & accipiat scientiam quam dicere B voluit, & nō ad verba quæ imperfecte & quasi balbutiendo dixit. Dixit enim ꝙ amoris est congregare, odij disgregare. Sed quia ex cōgregatione est rerum generatio, ex qua rebus est esse & bonum: per segregationem vero est corruptio, quæ est via ad non esse & malum: iam patet ꝙ voluit amorem esse causam aggregatorum idest bonorū, & odium esse causam malorum. Et ita si quis dicat, ꝙ Empedocles fuit primus qui dixit bonum & malum esse principia, forsitan bene dixit. Si tamen ſm Empedoc. fuit hoc ꝙ bonum est causa omnium bonorū, & malum omnium malorum. Quod enim aliquorum malorū posuit causam malū. s. corruptionis, & aliquorꝫ bonorū bonū. s. generationis, manifestū est. Sed quia non sequebatur ꝙ oīa bona essent per amicitiā, nec omnia mala per odium, cū distinctio partium mundi adinuicem esset per odium, & cōfusio per amicitiam, ideo non vsquequaq; posuit bonū causam bonorum, & malum causam malorum.

C Hi igit (vt diximus) & vsq; adeo duas earū causarum (quas nos in naturæ cōtemplatione distinximus) tetigisse videnť: materiā inquā & eā vnde est principiū motus: obscure tñ & nō dilucide, sed vt in pugna rudes inexercitati faciūt. Etenim illi cū agitāť, pſępe ꝑclare agūt accōmodatosq; inferūt ictus. Verū neq; illi id per scientiā agunt, neq; hi q̄ dicunt scire videnť. Nihil em̄ his vti videnť nisi per parū.

part. 2. Isti quidē igit (sicut diximus) & vsq; ad hoc duas cās tetigerūt, quas in physicis determinauimus, materiā, & id vnde motus: obscure qdē, & non manifeste: sed qualiter in bellis ineruditi faciūt. Etenim illi circūducti sępe bonas plagas faciūt, at nec illi ex sciētia, nec isti vsi sunt scientibus dicere quod dicunt. His etenim fere vsi nihil videntur nisi parum.

Part. seq. D Hic ostendit ꝙ in ponendo ꝑdictas causas deficiebant. Et primo loquiť generaliter de eis. Secundo spāliter, ibi: ❨Anax. aūt &c.❩ Dicit ergo primo ꝙ ꝑdicti philosophi s. Anax. & Emped. vsq; ad hoc puenerūt, ꝙ posuerūt duas causas illarum quatuor, quæ sunt determinatæ in physicis s. materiā, & cām motus: sed obscure & non manifeste tradiderunt. quia nō exprimebant ꝙ illa quæ causas esse ponebant ad ista causarū genera reducerentur. Sed in hoc ꝙ de causis posuerunt duas, conuenienter assimilabanť bellatoribus non eruditis qui ab aduersarijs circunducti faciunt aliquādo bonos ictus, sed non per artem, sed à casu. Quod ex hoc patet, quia & si aliquando accidit eis, non tñ semꝑ aut frequenter. Similiter etiā prædicti philosophi nō sunt vsi dicere quod dicunt, nec vsi sunt scientibus. i. sicut sciētes. Vnde alia translatio habet: Sed nec illi scientiā, nec hi assimilati sunt scientibus dicere ꝙ dicūt. Quod ex hoc patet quia cū ꝑdictas causas posuissent fere nō sunt eis vsi, ga in paucis vtebanť. Vnde videť ꝙ non ex arte, sed quadam inducti necessitate eas casualiter induxerunt. E

Nam vt Anaxagoras ad extruendū quidem mundum vtitur mente, perinde atq; diis in scæna poetæ, cum in angustum res deducuntur, atq; cum dubitat propter quā causam necessario est, tūc ipsam tradit: in cæteris autem omnia magis, vt causas eorum quæ fiunt, q̄ mentem assignat.

Parte. 3. Anaxagoras autem artificialiter ad mūdi generationē vtitur intellectu. Nam qñ dubitat quæ cā ex necessitate est, tūc attrahit ipsum. In aliis vero omnia magis causanť eorum quæ fiunt, q̄ intellectu.

part. sequ. Hic ostendit in quo spāliter eorꝫ vterq; defecerit. Et primo de Anax. Scdo de Emped. ibi. ❨& Empe.❩ Dicit ergo primo, ꝙ Ana. vtiť intellectu ad mundi generationē, in F quo videť artificialr loqui, non dubitās de causis generationis mūdi, ex necessitate attrahit. i. producit ipsum intellectum, nō valēs reducere mundi generationē in aliquam aliā causam distinguentē res, nisi in aliquod in se distinctū & immixtum, cuiusmodi est intellectus. Sed in omnibus alijs assignat causas magis ex omnibus alijs, q̄ ex intellectu, sicut in specialibus rerum naturis.

Et Empe. magis qdē q̄ ille causis vtiť, nō tñ sufficiēter: aut in his id inuenit, cui oēs assentiūt atq; cōcedūt. Multis. n. in locis ipsi ꝯcordia qdē disgregat, discordiā aūt cōgregat. Nā cū vniuersum qdē ꝑ discordiū in elemēta distinguiť, & ignis sane & cæterorꝫ vnūquodq; elemētorꝫ in vnū tūc ꝯgregať. Sed cū ꝑ amicitiā in ipm̄ vnū iterū coeūt, tunc ipsæ partes ex vnoquoq; rursus disgregentur necesse est.

G Parte. 4. Et Empedocles plus quidē hic vtitur causis, sed tamen nec sufficiēter, neq; in his inueniť quod confessum est. A multis igiť arguiť in locis apud ipm̄: amor disgregat, lis aūt cōgregat. Nā cum in elemēta quidē ipm̄ esse a lite distrahiť, tunc ignis in vnum & alioꝝ elementoꝝ singula cōcernuntur. Cum autē iterum in vnū ab amore cōueniunt, necesse rursum, vt ex singulis particulæ secernantur,

par. sequ. Hic ostendit in quo deficiat Empedo. & circa hoc duo facit. Primo oñdit in quo deficit. Scdo qd ꝓpriū præ alijs dixit, ibi: ❨Emped. igitur.❩ Dicit ergo primo, ꝙ Empe. in determinādo de particularibus rerū naturis, ❨plus vtiť causis❩ a se positis. s. quatuor elemētis, & odio & amore, q̄ Anax. quia singuloꝝ generationē & corruptionē in ꝑdictas causas reducit, nō aūt Anax. in intellectū. Sed in duobus deficit. Primo, quia nō sufficiēter hmōi causas tradit. H Tex. 16. 18 Vtiť enim eis quasi dignitatibus per se notis, quæ nō sunt per se nota, vt diciť primo physi. dum. s. supponebat quasi per se notū, ꝙ lis determinato tp̄e dominabať in elemētis, & alio tp̄e determinato amor. Scdo quia in his quæ q̄rit non inuenit illud quod est ab eo cōfessum. i. suppositū q̄si principiū. s. ꝙ amor cōgreget & odiū disgreget, ga in multis locis oportet ꝙ ecōtrario amor ❨secernat❩. i. diuidat, & odiū ❨cōcernat❩. i. cōgreget, ga qñ ipm̄ vniuersum in partes suas per odiū ❨distrahiť❩. i. deijciť ꝙ est in generatione mundi, tunc oēs partes ignis in vnū cōueniunt, & similiter singulæ partes alioꝝ elementorū ❨concernunť❩ i. ad inuicē cōiunguntur. Sic igiť odiū, non solū partes ignis diuidit a partibus aeris, sed etiā partes ignis coniungit ad inuicē. Ecōtrario autē cum elemēta in vnū cōueniunt per amorē, quod accidit in destructione vniuersi, tunc necesse est vt partes ignis adinuicē separentur, & similr singulorum partes adinuicē secernanť. Non enim posset ignis cōmisceri aeri nisi partes ignis adinuicē separarenť, & similr partes

I partes aeris nisi inuicem se elementa prædicta penetrarēt, vt sic amor sicut coniungit extranea, ita diuidat similia: secundum ꝙ sequitur ex eius positione.

Empedocles igitur primus, præter veteres, diuisam hanc cām attulit. Non enim vnum principium motus, sed diuersa atq; cōtraria fecit. Præterea primus ea quatuor esse dixit, q̄ vt in materiei specie elemēta dicunt̄, non tñ illis vt quatuor, sed vt duobus vtit̄ solis. Igni quidē ꝑ se, oppositis autē vt vna natura: terra inquā aere atq; aqua. Hoc autē ipsum ex eius carminibus quispiā sumere potest. Hic igitur, vt diximus, sic & tot principia dixit esse.

Parte.5. Empedocles quidem, præter priores, primus hāc cām diuidēs induxit, nō vnū faciēs motus pricipiū, sed diuersa & cōtraria. Amplius aūt q̄ in materię spē dicunt̄ elementa q̄tuor primus dixit, non tñ vtit̄ q̄tuor, sed vt duobus existētibus, solū qdē igne ſm se:

K oppositis vero q̄si vna natura terra aere et aqua. Sumet autē vtiq; aliqs id speculās ex elementis. Hic q̄dem ergo, sicut diximus, sic & tot dixit principia.

Hic ostēdit quomodo Empedoc. præ alijs philosophis proprium posuit. Et dicit ꝙ duo prę alijs posuit. Vnū est, ꝙ causam vnde motus diuisit in duas contrarias partes. Aliud est ꝙ cām materialem dixit esse quatuor elementa, non ꝙ vtat̄ quatuor elementis vt quatuor, sed vt duobus, quia ignem cōparat alijs tribus dicens, ꝙ ignis habet naturam actiuam, & alia passiuam. Et hoc potest aliquis summere ex elementis rerum ab ipso traditis, vel ⟨ elementis ⟩ principijs suæ doctrinæ quæ posuit. Alia litera habetur ex versibus, quia dicitur metrice suam philosophiā scripsisse. Et huic concordat alia translatio quæ dicit: Ex rationibus. Hic igitur (vt dictum est) sic & tot primus posuit principia, quia quatuor, & ea quæ dicta sunt.

L

Lectio. vij.

Leucippus autē, & socius ipsius Democritus, elementa quidem plenū & vacuum esse aiunt: horum alterum plenum inquā ac solidum, ens: alterū idest vacuū, non ens esse dicentes. Quapropter & inqunt id quod est, non magis q̄ id quod, haud est, esse: q̄m neq; vacuum minus q̄ corpus est. Hæc autem causas eorum quæ sunt, vt materiam esse aiunt.

LEucippus & collega eius Democritus, elemēta quidem plenum & inane dicunt esse: dicentes velut hoc quidem ens, illud vero non ens. Horum autem plenum quidem & solidum ens, inane vero non ens. Propter quod & nihil magis ens non ente dicunt esse: quia neq; inane corpore. Causas au-

M tem entium hæc vt materia.

HIC incipit ponere positiones eorum qui posuerunt de principijs positiones extraneas non manifestas. Et primo illorum qui posuerunt plura principia rerum. Secūdo illorum qui posuerunt tantum vnum ens, ibi: ⟨ Sunt au-

Lect.9. part. pma. tem aliqui &c. ⟩ Circa primum secundo facit. Primo ponit opinionem Leucippi & Democriti qui posuerūt principia rerum corporea. Secundo ponit opinionem Pythagoricorum, qui posuerunt principia rerum incorporea,

Lect.pſ. Part.3. ibi: ⟨ In his autem &c. ⟩ Circa primum duo facit. Primo ponit opinionē Democriti & Leucippi de causa materiali rerum. Secūdo de causa diuersitatis quomodo. s. ex materia plures res diuersificātur, in quo etiā apparet causa generationis & corruptionis rerū, in quo etiā cum antiquis philosophis cōueniebant, ibi: ⟨ Et quemadmodū in vnū &c. ⟩ Dicit ergo, ꝙ duo philosophi qui amici dicuntur, quia in omnibus se sequebantur. s. Democritus & N

Leucippus, posuerunt rerū principia plenum & inane siue Parte. seq. Democritus. vacuum: quoꝝ plenum est ens, & vacuum siue inane non ens. Ad huius autē opinionis euidentiā recolendū est hoc, Leucipp. quod philosophus dicit in primo de generatione, vbi dif- Tex.c6.6. fusius eam tradit. Cum enim quidā philosophi posuissent oīa esse vnum ens continuum, immobile: quia nec motus sine vacuo esse potest, vt videt̄, nec etiā rerum distinctio, vt dicebāt: cum cōtinuitatis priuationē, ex qua oportet intelligere corpoꝝ diuersitatē, nisi per vacuū nō possent cōprehendere, vacuum autē nullo modo esse ponerēt, superuenit Democritus qui eoꝝ rationi consentiens, diuersitatem autē & motum à rebus auferre non valens, vacuum esse posuit: & omnia corpora ex quibusdā indiuisibilibus corporibus esse cōposita, ꝑpter hoc quia non uidebat̄ sibi ꝙ ratio posset assignari q̄re ens vniuersum magis in vna parte esset diuisum q̄ in alia: ne poneret totum esse continuum, præelegit ponere vbiq; totum & totaliter esse diui- O

sum, quod esse non posset si remaneret aliquod diuisibile indiuisum. Hmōi autem indiuisibilia corpora inuicē coniungi nō possunt, nec esse vt ponebat, nisi vacuo mediāte: quia nisi uacuum inter duo eorū interueniret, oporteret ex eis duobus vnum esse cōtinuum, quod rōne ꝑdicta nō ponebat. Sic igitur vniuscuiusq; corporis magnitudinē constitutam, dicebat ex illis indiuisibilibus corporibus implentibus indiuisibilia spatia, & ex quibusdam spatijs vacuis ipsis indiuisibilibus corporibus interiacentibus, quæ quidem poros esse dicebāt. Ex quo patet ꝙ cum vacuum sit non ens, & plenum sit ens, non magis ponebat rei constitutionem ens q̄ non ens: quia nec corpora magis q̄ vacuum, nec vacuū magis q̄ corpora, sed ex duobus simul dicebat (vt dictum est) corpus constitui. Vnde prædicta duo ponebat rerum causas sicut materiam.

Atq; vt hi qui vnū subiectā substantiam faciunt, cætera ipsius affectibus generant, rarum ac densum P

principia affectum ipsoꝝ ponentes, sic & hi differentias ipsas cæterorū causas esse dicunt. Has tamē tres esse asserunt, figuram, ordinem, positionē. Differre enim inquiunt id qd' est, figura, ordine, positioneq; solū. Nā A, quidē ab N, figura: An, aūt ab na, ordine: & z, ab n, positione differt. De motu vero vnde aut quonā pacto inerit, & hi perinde atq; cæteri inertia omiserunt. De duabus igitur causis, vt diximus, eousq; a prioribus quæsitum fuisse uidetur.

parte. 2. Et quemadmodū qui vnum faciunt substantiam subiectam, alia passionibus eius generant, rarum & spissum principia passionum ponentes, eodē modo & hi differentes causas aliorum esse dicunt. Has vero tres dicūt esse, figuram, ordinem & positionem. Differre autē aiunt ens rhythmo & diathygi & tro- Q

pi solum. Horum autē rhythmus figura est, & diathigi ordo, & tropi positio. Differt enim a, ab n, figura: an, autem a na, ordine: z, autem ab n, positione. De motu vero vnde aut quomodo inest habentibus, & hi aliis consimiliter, negligenter diuiserūt. De duabus igitur causis (vt diximus) in tantum videtur quæsitum esse prius.

Hic ostendit in quo conueniebant prædicti philosoohi cum antiquis philosophis, qui ponebant vnam tantū materiam. Ostendit autem ꝙ conueniebant cum eis in duobus. Primo quidem, quia sicut sunt ponentes vnam materiam, & ex illa materia vna generabant aliā secundum diuersas materiæ passiones, quæ sunt rarum & densum, quæ accipiebant vt principia omniū aliarum passionum ita & isti, scilicet Democritus & Leucippus dicebāt quòd

causæ

A causæ differentes erant aliorum corporum constitutorum ex indiuisibilibus, videlicet ꝙ per aliquas differentias illorum indiuisibiliū corporum & pororū diuersa entia constituebantur. Eas autem differentias dicebant esse vnam secundum figuram, quæ attēditur ex hoc ꝙ aliquid est angulatum, circulare & rectum: aliam sm ordinem, quæ est secundum prius & posterius: aliam secundum positionē, quæ est secundum ante & retrò, dextrum & sinistrum, sursum & deorsum. Et sic dicebāt ꝙ vnum ens differt ab alio vel { rhythmo } .i. figura { vel diathygim } .i. ordine { vel tropi } .i. positione. Et hoc probat per exemplum in literis Græcis, in quibus vna litera differt ab alia, figura: sicut & in nostris differt vna ab altera. A. enim differt ab N, figura: An, vero & na, differunt sm ordinem, nam vna ante aliam ordinatur. Vna etiā differt ab altera positione, vt .3. ab n, sicut & apud nos videmus ꝙ semiuocales post liquidas poni non possunt ante quas ponūtur mutæ in eadem syllaba. Sicut ergo propter triplicem diuersitatem in literis ex eisdem literis diuersimode se habentibus fit tragœdia & comœdia, ita ex eisdem corporibus indiuisibilibus diuersimode habētibus fiunt diuersæ species rerum. Aliud verò in quo conueniebant isti philosophi cum antiquis est, ꝙ sicut antiqui neglexerunt ponere causam ex qua motus inest rebus, ita & isti, licet illa indiuisibilia corpora dicerent esse per se mobilia. Sic ergo patet ꝙ per prædictos Philosophos nihil dictum est nisi de duabus causis. s. de causa materiali ab omnibus, & de causa mouente à quibusdam.

Inter autē hos & ante hos hi q̄ Pythagorici vocātur, primi tetigere doctrinas ac auxere, & ī ipsis pricipia oīum principia esse putarūt. Atq; qm̄ numeri sunt primi natura, & in nūeris magis videbat̄ eis videre similitudines multas eorū q̄ sunt & fiūt, quā in igne, terra & aqua, veluti talē quidē numerorū affe- C ctū iustitiā esse, talem autem animam atq; mentem, aliū vero tēpus, & cæterorum fere quęq; similiter.

Partic.3. In his autē & ante hos vocati Pythagorici mathematica tangētes primi ea produxerunt, & in eis nutriti, horū principia oīa esse putauerunt. Horū autē qm̄ natura numeri primi, & in nūeris speculari multas similitudines inexistentibus & factis magis q̄ in igne & terra: qa talis numerorū passio, iustitia: illa vero talis, anima & intellectus: alia vero, tempus: & aliorum (vt est dicere) vnumquodq; similiter.

Hic ponit opiniones Pythagoricorum ponentium numeros esse substantias rerum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opiniones de rerum substantia. Secundo de rerum principijs, ibi: { Sed cuius gratia aduenimus. } Circa primum ponit duo ex quibus inducebantur ad ponendum numeros esse rerum substantias. Secundum ponit, ibi: { amplius autem harmoniarum &c. } dicit ergo ꝙ Pythagorici philosophi fuerunt { in his } id est, contemporanei aliquibus dictorū philosophorū { & ante hos } quia fuerunt quidam quibusdam priores. Sciendum est autem duo fuisse philosophorum genera. Nam quidam vocabantur Ionici, qui morabantur in illa terra quæ nunc Græcia dicitur. Et isti sumpserunt principium à Thalete, vt supra dictum est. Alij philosophi fuerunt Italici, in illa parte Italiæ quę quondam Magna Græcia dicebatur, quę nunc Appulia & Calabria dicitur: quorum philosophorum princeps fuit Pythagoras natione Samius, sic dictus à quadam Calabriæ ciuitate, & hæc duo philosophorū genera simul cōcurrerunt. Et propter hoc dicit ꝙ fuerūt { in his & ante hos. } Isti autem Italici philosophi qui & Pythagorici dicunt̄, primi produxerunt quædam mathematica, vt ea rerum sensibiliū substantias & principia esse dicerent. Dicit ergo { primi } quia Platonici eos sunt secuti. Ex hoc autem moti sunt vt mathematica introducerēt, quia erant nutriti in eorum studio. Et ideo principia mathematicorum credebant esse principia omnium entium. Consuetum est enim apud homines, ꝙ per ea quæ nouerunt, de rebus iudicare velint. Et quia inter mathematica numeri sunt priores, ideo conati sunt speculari similitudines rerum naturalium, & quantum ad esse & quantum ad fieri, magis in numeris q̄ in sensibilibus elemētis, quę sunt terra & aqua & huiusmodi. Sicut enim prædicti philosophi passiones rerum sensibilium adaptant passionibus rerum naturalium, per quandā similitudinem ad ꝓprietates ignis & aquæ & hmōi corporum: ita mathematici adaptabant ꝓprietates rerum naturaliū ad numerorū passiones, qm̄ dicebāt ꝙ aliqua passio numerorum est causa iustitię, & aliqua causa alæ & intellectus, & aliqua est causa tpis, & sic de alijs. Et sic passiones numerorum intelligunt̄ esse rōnes & principia quædā oīum apparentiū in rebus sensibilibus, & quātum ad res voluntarias, quod designat̄ per iustitiā, & quātum ad formas substantiales rerum naturalium, quod designat̄ per intellectum & animā: & quātum ad accidentia, quod designatur per tempus.

Lect.8. Part.prima. Part.seq. Pythagore positio.

D B F

Insuper affectus concentuū in numeris intuentes ac rōnes: qm̄ inquā cætera quidē numeris videbantur similia esse in omni natura. Numeri vero primi atq; ante omnē naturam numerorū elementa oīum quæ sunt, elementa esse putarunt, totumq; cælū cōcentū ac numerū esse, atq; quæcūq; in numeris & cōcentibus oñdere poterant, ad cæli affectus ac partes & ad vniuersum totū esse accōmodata, hęc aggregātes accōmodabant, & si quid alicubi deficiebat illud adesse ꝓcuriebāt, quo tota sua tractatio perfecta sit, atq; connexa: veluti cū denarius numerus perfectus esse, omnēq; numerorum naturā cōprehendere videat̄: & ea quæ ferunt̄ in cælo, decē quidē inquiunt esse. At qa sunt nouē manifesta solū, ideo aduersam terram decimam faciunt. Verum de his aliis in locis exactius est a nobis determinatum. G

Partic.4. Amplius autē harmoniarum in numeris speculātes passiones & rōnes, qm̄ & alia quidē numeris sm naturā omnē videbantur assimilata esse, & numeri sunt oēs natura primi: elemēta numerorū existētiū, elemēta cunctorū esse existimabant, & totum cælum harmoniā esse & numerū, & q̄cūq; habebāt confessa monstrare, & in numeris & in harmoniis & ad cæli passiones & partes, & ad ornatū totū ea colligentes adaptabāt. Et si qd alicubi deficiebat, aduocabāt cōtinuatū ipsis esse negotiū. Dico autē qm̄ perfectus denarius esse videtur, & omnē cōprehendere numerorū naturā, & quæ sm cælum ferunt̄ decem quidē esse dicunt̄: solum autem nouē existentibus manifestis: & ideo antitomā decimam faciunt. De his autem certius est a nobis in aliis determinatum. H

Hic ponit scdm motiuum. Cōsiderabant enim passiones harmoniarū, cōsonantiarum musicalium & earum rationes. s. ꝓportiones ex natura numerorū. Vnde cum soni cōsonantes sint quædam sensibilia, eadem ratione sunt conati & cætera alia sensibilia secundum rationem & sm totam naturā assimilare numeris, ita ꝙ numeri sunt primi in tota natura. Et propter hoc etiam æstimauerunt ꝙ principia numerorū essent principia oīum entium existentiū, & totum cælum nihil aliud esse dicebant nisi quandam naturam & harmoniam numerorū. i. proportionem quādā numeralē similem proportioni quæ cōsideraē in harmonijs.

I Vnde quæcunq; habebāt ⟨cōfessa⟩.i.manifesta quæ poterāt adaptare numeris & harmonijs adaptabāt.& quantū ad cæli passiones sicut sunt motus & eclipses & huiusmodi:& quātum ad partes, sicut sunt diuersi orbes: & quantum ad totum cæli ornatum, sicut sunt diuersæ stellæ & diuersæ figuræ in constellationibus. Et si aliquid deficiebat in rebus manifestis quod non videretur numeris adaptari ⟨aduocabant⟩ idest ipsi de nouo ponebāt ⟨continuatum esse eis omne negotium⟩.i.ad hoc ꝙ totum negotium eorū quod erat adaptare sensibilia ad numeros continuaretur, dum omnia sensibilia numeris adaptarēt, sicut patet in vno exemplo. In numeris enim denarius videtur esse perfectus, eo ꝙ est primus limes, & comprehendit in se omnium numerorum naturam: quia omnes alij numeri non sunt nisi quædam repetitio denarij. Propter quod Plato vsq; ad.x.faciebat numerum, vt dicitur.iij.physicorū. Vnde & Pythagoras spheras quæ mouentur in cælo dixit

K x.quāuis nouem solum harum sint apparentes: quia deprehenduntur.7.motibus planetarum, octaua ex motu stellarum fixarum, nona vero ex motu diurno, qui est motus primus. Sed & Pythagoras addit decimam quæ esset ⟨antitoma⟩.i.in contrarium mota in inferioribus spheris, & per consequens in contrarium sonans. Dicebat enim ex motu cælestium corporum fieri quandam harmoniam. Vnde sicut harmonia fit ex proportione sonorum cōtrariorum.s.grauis & acuti, ita ponebat ꝙ in cælo erat vnus motus in oppositam partē alijs motibus, vt fieret harmonia. Et secundum hanc positionem motus diurnus pertinebat ad decimam spheram quæ est ab oriente in occidentē, alijs spheris reuolutis econtrario ab occidente in orientē. Nona vero ſm eū esse poterat quæ primo reuoluebat omnes spheras inferiores in contrarium primi motus. De his autem quæ ad opinionem istam Pythagoræ pertinēt de-

Li.13.14. terminatum est diffusius & certius in vltimis libris huius

L scientiæ. Lectio.viij.

Sed cuius gratia hæc enarramus id est, vt & ab his ea quæ principia esse ponunt accipiamus, & quō modo dictas ad causas cadūt, atq; videntur & hi numerū principium eorū esse quæ sunt, & vt materiā & vt affectus habitusue putare. Numeri vero elemēta esse par atq; impar, & hoꝝ alterū finitū esse alterū infinitū, atq; ipm vnū ex vtrisq; his esse: par enī ac impar esse dicebāt: numerū autē ex vno constare, & numerum totū ipsum cælum vti diximus esse.

SEd cuius gratia aduenimus, hoc est, vt accipiamus & de his quæ ponūt esse principia, & quō in dictas cadunt causas. Videntᷣ autē igitur & hi numerum putare principium esse quasi materiam existētibus, & quasi passiones & habitus. Numeri vero

M elemēta par & impar, & quidem hoc finitū, illud vero infinitū. Vnū autem ex his vtrisq; esse, etenim par esse & impar, numerum vero ex vno. Numerus autem sicut dictum est totum cælum.

HIC ponit opinionem Pythagoricorum de principijs, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quid circa rerum principia æstimabant. Secundo ad quod genus cau-

Lect.pss. Parte.4. Part.seq. Lect.pss. Parte.3. sæ principia ab eis posita reducuntur, ibi: ⟨Ab his igitur ambobus &c.⟩ Ponit autem circa primum tres opiniones: Secunda incipit ibi: ⟨Eorundem autē alij &c.⟩ Tertia ibi: ⟨Quemadmodum videtur.⟩ Dicit ergo primo, ꝙ huius gratia venit ad opiniones Pythagoricorum recitandas, vt ostenderet per eorum opiniones, quæ sunt rerū principia, & quomodo rerum principia ab eis posita incidunt in causas suprapositas. Videntᷣ enim Pythagorici ponere numerum esse principium entium sicut numerum, & passiones numeri esse sicut passiones entiū, & sicut habitus, vt per passiones intelligamus accidentia cito transeūtia: per habitus accidentia permanētia. Sicut ponebant ꝙ

N passio alicuius numeri ſm quā dicitᷣ aliquis numerus par, erat iustitia ꝓpter æqualitatē diuisionis, qꝛ talis numerus æqualiter per media diuiditᷣ vsq; ad vnitatē, sicut octonarius in duos quaternarios, quaternarius vero in duos binarios, & binarius in duas vnitates. Et simili modo alia accidentia rerū assimilabant accidentibus numerorū. Principia vero numeroꝝ dicebāt esse par & impar quæ sunt primæ numeroꝝ differentiæ. Parēq; numerum dicebāt esse principiū infinitatis, imparē vero principiū finitatis, sicut exponitᷣ in.iij.physicoꝝ, quia infinitum in rebus præcipue Tex.co.16 videtᷣ sequi diuisionē cōtinui. Par autē est numerus aptus diuisioni. Impar enim sub se numerum parē cōcludit addita vnitate quæ indiuisionē causat. Probat etiā hoc, quia numeri impares per ordinē sibi additi semper retinēt figurā quadrati. Pares autē figurā variāt. Ternarius enim unitati q̄ est principium numeroꝝ additus facit quaternariū

O qui primus est quadratus. Nam bis duo quatuor sunt. Rursus quaternario qnarius additus q̄ est impar ſm nouenariū constituit, qui etiā est quadratus, & sic de alijs. Si vero binarius qui est primus par vnitati addatᷣ, triangularē numerū constituit.s.ternarium. Cui si addatᷣ quaternarius, q̄ est secundus par cōstituit heptangulum numerum, qui est septenarius. Et sic deinceps numeri pares sibijnuicē additi, figurā non eandē seruāt. Et hac rōne infinitum attribuebant pari, finitū vero impari. Et quia finitū est ex parte formæ, cui cōpetit vis actiua: infinitū vero ex parte materiæ, cui cōpetit vis passiua, ideo pares numeros dicebant esse fœminas, impares vero masculos. Ex his vero duobus.s. pari & impari, finito & infinito nō solum numerum cōstituebant, sed etiā ipm vnum.i.vnitatē. Vnitas.n.& par est virtute & impar. Oēs.n. differētiæ numeri vnitati cōueniūt in virtute, quia q̄cunq; differētiæ numeri in vnitate resoluunᷣ. Vnde in ordine imparium primū inuenitᷣ vnitas. Et si-

P militer in ordine pariū & quadratoꝝ & perfectoꝝ numeroꝝ, & sic de alijs numeri differētijs: quia vnitas licet non sit actu aliquis numerus, est tñ omnis numerus virtute. Et sicut vnū dicebat componi ex pari & impari, ita numerū ex vnitatibus: cælum vero & oīa sensibilia ex numeris. Et hic erat ordo principiorum quem ponebant.

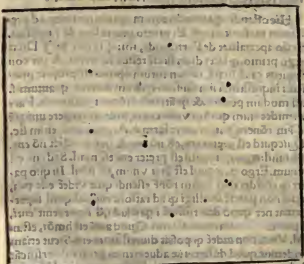
Alii vero eorūdē pricipia decē inquint esse ea, q̄ ꝑ seriē attulerūt, finitū īquā & īfinitū, īpar & par, vnū & multitudinē, dextrū & sinistrū, marē & fœmellā, qescēs & q̄d mouetᷣ, rectū & obliquū, lumē & tenebras; bonū & malū, quadratū & parte altera lōgius.

Eorundem autē alii decem dicunt esse principia Parte.2. secundū coelementationem dicta, finitum & infinitum, par & impar, vnum & plurale, dextrum & sinistrum, masculinum & fœmininum, quiescens & mo-

Q tum, rectum & curuū, lucē & tenebras, malum & bonum, quadrangulare & longius altera parte.

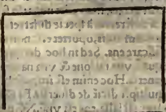
Hic ponit aliam opinionē Pythagoricorum de principijs dicens, ꝙ de numero eorundem Pythagoricorum fuerunt aliqui, qui nō posuerunt vnam tantum cōtrarietatē in principijs, sicut prædicti, sed posuerūt.x.principia ſm coelementationē dicta.i.accipiendo vnūquodq; illorū cum suo coelemēto.i.cum suo cōtrario. Et huius positionis ratio fuit, quia non solum accipiebant prima principia, sed etiā proxima principia singulis rerum generibus attributa. Ponebant ergo primo finitum & infinitum, sicut & illi qui ꝓdicti sunt: & cōsequēter par & impar, qbus finitum & infinitū attribuitᷣ. Et quia par & impar sunt prima rerū principia, & primo ex eis causanᷣ numeri, ponebant tertio differentiam numeroꝝ.s.vnum & plura, quæ duo ex pari & impari causabantur. Et quia ex numero cōstituebantur magnitudines, secundum ꝙ in numeris positionem accipiebant.

A prębant. Nam secundum eos punctus nihil aliud erat ꝙ vnitas positionē habens, & linea dualitas positionem habens, ideo cōsequenter ponebant principia positionū dextrum & sinistrum. Dextrū enim inuenitur perfectum, sinistrum autē imperfectum. Et ideo dextrum erat ex parte imparis, sinistrum ex parte paris. Quia vero naturalia super magnitudines mathematicas addunt virtutem actiuam & passiuam, ideo vlterius ponebant principia masculum & fœminam. Masculum enim ad virtutem actiuam pertinet, fœmineum ad passiuam: quorum masculum pertinet ad imparem, fœmineum vero ad parē numerum, vt dictum est. Ex virtute autem actiua & passiua sequitur in rebus motus & quies: quorum motus quia deformitatem habet & alteritatē in ordine infiniti & paris ponitur, quies vero in ordine finiti & imparis. Differentiæ autem motuum primę sunt circulare & rectum. Et ideo consequenter rectū & curuum principia posuerūt, quorū rectū ad parem numerū ptinet, vnde & lineā rectā dualitatē esse dicebant.
B Curuum vero siue circulare ratione vniformitatis pertinet ad imparem, qui indiuisionem ex forma vnitatis retinet. Nec solū ponebāt principia rerū quantū ad actiones naturales & motus, sed etiā quātū ad actiones animales. Et quantū quidē ad cognitionē, ponebant lucē & tenebras: quantū vero ad appetitum, bonum & malum. Nam lux est cognitionis principium, tenebrę vero ignorantiæ ascribitur. Bonum etiā est in quod appetitus tendit. Malū vero à quo recedit. Diuersitas autem perfectionis & imperfectionis non solum naturalibus & voluntarijs virtutibus & motibus inuenitur, sed etiā in magnitudine & figuris. Quæ quidem figuræ intelliguntur vt superuenientes substantijs magnitudinum, sicut virtutes motus & actiones substantijs rerum naturalū. Et ideo quantū ad hoc ponebant principium quadrangulare, id est quadratū, & altera parte longius. Dicitur autem quadratū figura constans ex quatuor lateribus æqualibus, cuius quatuor anguli sunt recti. Et prouenit talis figura ex ductu alicuius
C lineæ in seipsam. Vnde cum ex ipsa vnitate causetur, ad numerum imparem pertinet.

D

Figura vero altera parte longior dicitur, cuius oēs anguli sunt recti, & latera vicissim sibi opposita sunt æqualia, non tamen omnia latera sunt æqualia omnibus.

Vnde patet ꝙ sicut quadratū consurgit ex ductu vnius lineæ in seipsam, ita figura altera parte longior, ex ductu duarum linearum in vnam. Et sic pertinet ad numerum partem qui primus est dualitas. B

Quo pacto & Alcmeon Crotoniates putasse vr. Nā aut hic ab illis, aut illi ab hoc sniam hanc susceperūt. Etenim Alcmeon sene iā Pythagora fuit, similemq; sentētiā attulit. Dicit enim plerasq; humanarum rerū duas esse, ipsas inquiens cōtrarietates, non vt illi definitas sed quasuis: vt album nigrum, dulce amarū, bonū malū, magnum & paruum. Is itaq; de reliquis indefinite dixit. Pythagorici vero & quot & quæ nam sint ipsæ contrarietates dixerunt.

Quēadmodum videtur Alcmeon Crotoniates suscipere, & aut hic ab illis, aut illi ab hoc hūc sermonem acceperūt. Etenim fuit ætate Alcmeon sene existente Pythagora. Is vero cōsimiliter enūtiauit. Nā ait esse duo, multas humanorum dicens cōtrarietates, non sicut hi determinatas, sed quascunq; fortuna contingentes: vt album nigrū, dulce amarum, bonum malum, paruum magnum. Hic quidē indeterminate piecit de cæteris. Pythagorici vero & quot & quæ contrarietates enuntiauerunt. (part. 2.) F

Hic ponit tertiā opinionē Pythagoricorum dicens, ꝙ Alcmeon Crotoniates, sic dictus à ciuitate vnde oriūdus fuit, videtur suscipere quātum ad aliquid idem quod prędicti Pythagorici dixerunt. s. ꝙ plura contraria sint principia. Aut enim accepit à Pythagoricis, aut illi ab isto. Et ꝙ vtrunq; esse potuerit, patet per hoc ꝙ fuit contemporaneus Pythagoricorum: ita tamen ꝙ incepit philosophari Pythagora sene existēte. Sed qualitercunq; fuerit multum similiter enuntiauit Pythagoricis. Dixit enim multa quæ {sunt humanarum}. i. multa rerum sensibilium esse in quadam dualitate constituta, intelligens per dualitatē opposita contrarie. Sed tamen in hoc differt à prędictis, quia Pythagorici dicebant determinatas contrarietates esse rerum principia. Sed ille proiecit quasi inordinate ponens quascunq; contrarietates, quæ à fortuna ad mentem suam deueniebant, esse rerū principia: sicut album nigrum, dulce amarum, & sic de alijs. (Alcmeōis opinio.) G

Ab his igitur vtrisq; tm̄ sumere licet, cōtraria inquā principia rerū esse, a Pythagoricis vero quot & quæ nā sint illa. Quo tamen mō fieri potest vt ad dictas causas reducant, dilucide quidem ab illis nō est pertractatū. Videntur tamen elementa, vt in materiei specie collocare. Ex illis enim vt ex hisce quę insunt constare fictaue substantiā inquiunt esse. Antiquorū igit pluraq; dicentium elementa esse naturæ, ex hisce satis quispiam mentem perspicere potest. (Tex. 10.) H

Ab his igitur ambobus tantum est accipere, quia contraria sunt existentium principia: quot vero ab alijs, & quę hæc sint. Qualiter autē ad dictas causas cōducere cōtingit plura, plane quidē non est dearticulatum ab illis. Videtur autē vt in materiæ specie elemēta ordinare. Ex his enim, vt ex his quę insunt, constitui & plasmari dicunt substantiam. Antiquorū quidem igitur elementa naturæ plura dicentiū, ex his sufficiens est intellectui speculari. (parte. 3.)

Hic colligit ex prædictis quid Pythagorici de principijs senserunt, & quō principia ab eis posita ad aliquod genus causæ reducant. Dicit ergo ꝙ ex ambobus pdictis. s. Alcmeone & Pythagoricis una cōis opinio accipi potest, scilicet ꝙ principia entiū sunt cōtraria, qđ nō est ab alijs dictum

I dictum. Quod intelligendum est circa causam materialẽ. Nam circa causam efficientem posuit Empedo. contrarietatem. Antiqui verò naturales, contraria posuerunt principia, vt rarũ & densum: contrarietatẽ tamen ex parte formę assignantes. Empedo. vero etsi principia materialia posuerit quatuor elementa, non tñ posuit ea principia prima materialia ratione cõtrarietatis, sed propter eorum naturas & substantiam: isti verò contrarietatem ex parte materię posuerunt. Quæ etiam sint ista contraria quæ isti posuerunt, patet ex dictis. Sed qũo prædicta principia cõtraria ab eis posita possunt ⟨conduci⟩ idest reduci ad prędictas species causarum, non est manifeste ⟨articulatum⟩ .i. distincte expressum ab eis. Tamen videtur ꝙ huiusmodi principia ordinentur secundum speciẽ causæ materialis. Dicunt enim ꝙ substantia rerum constituit & plasmatur ab istis principijs, sicut ex his quæ insunt: quod est ratio causę materialis. Materia enim est ex qua fit aliquid cũ insit. Quod quidem dicitur ad differentiam priuationis, ex qua etiam dicitur aliquid fieri, non tamen inest, sicut dicitur musicũ fieri ex non musico.

Materia quid. K

Lectio. ix.

Sunt autẽ qui de vniuerso perinde atq; si vnius esset naturę dixerunt, non tñ mõ eodem omnes, aut rõne recti, aut ratione eius quod est ẜm naturam.

Part. ẜma.

SVnt autem aliqui, qui de omni quasi existente vna natura enuntiauerunt, modo vero non eodem omnes, neque ipsius bene, neque ipsius secundum naturam.

Lect. pñ. Parte. 3. Part. seq.

HIC ponit opiniones philosophorũ de toto vniuerso, sicut de vno ente, & circa hoc duo facit. Primo ponit eorum opiniones in cõmuni. Secundo ostendit quomodo cõsideratio huius opinionis ad præsentem tractatũ pertineat, & qũo non, ibi. ⟨Igitur ad præsentem &c.⟩ Dicit ergo ꝙ aliqui alij philosophi à prædictis fuerunt, qui enũtiauerunt ⟨de omni⟩ .i. de vniuerso quasi de vna natura i. quasi totum vniuersum esset vnum ens vel vna natura. Quod tñ non eodem modo oẽs posuerunt, sicut infra patebit. Ipsi tñ modo quod diuersificati sunt, nec bene dixerunt, nec naturaliter. Nullus enim eorum naturaliter locutus est, quia motum rebus subtrahunt. Nullus etiam bene locutus est, quia positionem impossibilem posuerunt, & per rationes sophisticas: sicut patet primo physicorum.

L

In hac eadem lect.

Tex. p. 10. & s. 13.

Atq; sermo de hisce nullo modo ad pręsentẽ causarum considerationem accõmodatur. Nõ enim vt naturaliũ quidã, vno supposito eo quod est, ex ipso tanquã ex materia generant, sed alio modo dicunt. Illi nanque vniuersum generantes motum addunt. Hi vero immobile inquiunt esse.

M partẽ. 2.

Igitur ad præsentem causarũ perscrutationẽ nullatenus cõgruit de ipsis sermo. Nõ enim vt philosophorũ quidã qui vnũ posuerunt ipsum ens, tamen generant ex materia quasi ex vno. Sed alio dicũt hi modo. Illi nanq; motum apponunt ipsum omne generantes, hi vero immobile dicunt esse.

Parte. seq. Parte. 3.

Hic ostendit quomodo cõsideratio huius positionis ad præsentem tractatum pertinet, & qũo non. Et primo ostẽdit ꝙ nõ pertinet si cõsideretur eorũ positio. Scdo ondit ꝙ pertinet si consideretur positionis ratio, vel positionis modus, ibi. ⟨Sed quidẽ ẜm causam &c.⟩ Dicit ergo ꝙ quia isti philosophi posuerunt tantum vnum ens, & vnũ non potest sui ipsius esse causa, patet, ꝙ ipsi non potuerunt inuenire causas. Nam põ. i. pluralitas causarum diuersitatẽ in rebus exigit. Vnde quantum ad pręsentẽ perscrutationẽ quæ est de causis, non congruit vt sermo de eis habeatur. Secus autẽ est de antiquis naturalibus, qui tñ eius posuerunt esse vnum, de qbus debet hic sermo haberi. Illi enim ex illo vno generãt multa, sicut ex materia. Et sic ponunt cãm & causatum. Sed isti de qbus nunc agitur, alio modo dicunt. Nõ enim dicunt ꝙ sint omnia vnum ẜm materiã, ita ꝙ ex vno omnia generenẽ, sed dicũt ꝙ simpliciter sunt vnum. Et ratio huius diuersitatis est, ꝙ antiqui naturales apponebãt motum illis qui ponebant vnum principium & vnum ens, dicẽtes ipsum esse mobile. Et ideo per aliquẽ modum motus, sicut per rarefactionem & condensationẽ poterãt ex illo vno diuersa generari. Et per hunc modum dicebãt generari totũ vniuersum, ẜm diuersitatem quæ in partibus eius inuenitur. Et tamen quia non ponebant variationem secundum substantiam, nisi secundum accidentia, vt supra dictum est, ideo relinquebatur ꝙ totum vniuersum esset vnum ẜm substantiam, diuersificatum tamẽ secundum accidentia. Sed isti dicebant illud quod ponebant esse vnum penitus immobile. Et ideo ex illo vno nõ poterat aliqua diuersitas rerum causari. Et ꝓpter hoc nec secundum substantiam nec secundum accidentia pluralitatem in rebus ponere poterant.

N

Lect. 4.

O

Verum tantum si dicatur ad consideratione erit accõmodatum. Parmenides enim vnum quod ad rationem, Melissus id quod ad materiã accõmodatur tetigisse videtur. Quapropter & alter finitum ipm, alter infinitum esse dixit. Xenophanes autẽ ante hos vnum ipsum attulit primus. Parmenides enim huius fuisse discipulus fertur, nihil tamen dilucide dixit, & neutrã naturam tetigisse videtur, sed in totũ cælum respiciens, Deum ipsum esse vnum dicit.

Part. 3.

Sed quidem ẜm tñ pręsenti ꝓpriũ est inqsitioni. Parmenides enim videẽ vnum ẜm rationẽ tãgere, Melissus vero ipm ẜm materiam. Quare & hic quidem finitũ, ille vero infinitũ id esse ait, Xenophanes vero primus horũ vnũ dixit. Parmenides eñ q huius dicit fuisse discipulus, nihil explanauit. Neq; de natura horũ neuter visus est tangere, sed ad totũ cælum respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum.

P

Hic ostendit quomodo eorum opinio pertineat ad pręsentem perscrutationẽ. Et primo generaliter de omnibus. Scdo specialiter de Parmẽnide, ibi: ⟨Igitur hi.⟩ Dicit ergo primo, ꝙ licet diuersitatẽ rebus auferrent, & per consequens causalitatẽ, tamen eorum opinio est propria præsenti inquisitioni ẜm tantum quãtum dicetur, quantum. s. ad modum procedi, & quãtum ad rõnem positionis. Parmenides enim qui fuit vnus ex eis, videtur tangere vnitatẽ ⟨ẜm rõnem⟩ .i. ex parte formæ. Argumentaẽ enim sic. Quicquid est pręter ens, est nõ ens: & quicquid est nõ ens, est nihil: ergo quicquid est pręter ens est nihil. Sed ens est vnum. Ergo quicquid est pter vnum, est nihil. In quo patet ꝙ cõsiderabat ipsam rõnẽ essendi quæ videẽ esse vna, quia non potest intelligi ꝙ ad rationẽ entis aliquid superueniat per quod diuersificeẽ; qa illud qd superuenit enti, oportet esse extraneum ab ente. Quod autẽ est hmõi, est nihil. Vnde non uideẽ ꝙ possit diuersificare ens. Sicut etiam videmus quòd differentiæ aduenientes generi diuersificãt ipsum, quæ tamen sunt præter substantiam eius. Nõ enim participant differentiæ genus, vt dicitur. iiij. Topicorum. Aliter genus esset de substãtia differentię, & in diffinitionibus esset nugatio, si posito genere, adderet differentia, si de eius substãtia esset genus, sicut esset nugatio si spẽs adderetur. In nullo etiã differentia à specie differret. Ea uero quæ sunt pter substantiam entis, oportet esse non ens, & ita non possunt diuersificare ens. Sed in hoc decipiebantur, quia vtebãtur ente quasi vna ratione & vna naturã, sicut est natura alicuius generis. Hoc enim est impossibile. Ens. n. nõ est genus, sed multipli̇r dicit de diuersis. Et iõ in prĩo physicorũ dicit ꝙ hæc est falsa, ens est vnũ. Nõ. n. habet vnam naturam

Parmenidis argu.

Q

Capitu. 2

Ens nõ dicit vnã naturã, licet vnã rationẽ dicat.

Lect. 3. & Tex. cõ. 17

A Melissi argumentatio

naturam sicut vnum genus vel vna species. Sed Melissus cõsiderabat ens ex parte materiæ. Argumentabatur enim vnitatẽ entis, ex eo ꝙ ens non generatur ex aliquo priori, quod ꝓprie pertinet ad materiã quæ est ingenita. Arguebat enim sic: Quod est generatum, habet principiũ: ergo quod nõ est generatũ, non habet principiũ. Ens nõ, est generatũ, ergo non habet principium. Quod autẽ caret principio, & fine caret, ergo est infinitũ. Et si est infinitum est immobile: quia infinitum non habet extra se quo moueatur. Quod autem ens non generetur, probat sic. Q: si generatur, aut generatur ex ente, aut ex non ente, quia non ens est nihil, & ex nihilo nihil fit. Nec ex ente, quia sic aliquid esset antequã fieret, ergo nullo modo generatur. In qua quidem ratione patet ꝙ tetigit ens ex parte materiæ, quia non generari ex aliquo prius existente materię est. Et quia finitum pertinet ad formam, infinitum uerò ad materiam, Melissus qui considerabat ens ex parte materiæ, dixit esse vnum ens infinitum. Parmenides verò qui considerabat B eius ex parte formæ, dixit ens esse finitum. Sic igitur inquãtum consideratur ens ratione materiæ & formæ, tractare de his pertinet ad præsentem considerationem, quia materia & forma in numero causarum ponuntur. Xenophanes vero qui fuit primus inter dicentes omnia esse vnum, vnde etiam Parmenides fuit eius discipulus, non explanauit qua ratione diceret omnia esse vnum, nec sumendo rationem aliquam ex parte materiæ, nec ex parte formæ. Et sic de neutra natura, scilicet neq; de materia neq; de forma visus est {tangere hos} .i. pertingere & adęquare eos irrationalitate dicendi, sed respiciens ad totum cælum dixit esse ipsum vnũ Deum. Antiqui enim dicebant ipsum mũdum esse deum. Vnde videns omnes partes mundi in hoc esse similes, quia corporeæ sunt, iudicauit de eis quasi omnia essent vnũ. Et sicut prædicti posuerunt vnitatem entiũ per consideratione eorũ quæ pertinent ad formã vel ad materiam, ita iste respiciens ad ipsum compositum.

Xenophanis phantasia.

Mercurius 1 asclepio. cap. 2.

C

Hi igitur (vti diximus) in hac ꝑscrutatione sunt posthabendi. Duo quidem & penitus, Xenophanes (inquam) atq; Melissus: propterea quod parum vt rudes sint deesse videtur, Parmenides autem magis alicubi videns dicere illud videt. Pręter enim id, qđ est id quod haud est nihil esse cẽsens, id quod est necessario vnũ & nihil aliud esse putat. De quo dilucidius diximus in hisce q̃ de natura sunt dicta. Sed cũ ea sequi q̃ videntur cõpelleretur, ipm quidẽ vnum ratione, plura vero sensu ponebat: atq; duas causas duoq; principia rursus, calidũ inquã ac frigidũ afferebat, vt ignẽ ac terram, & horum alterũ, vt id quod est alterum, vt id quod haud est, ponit.

D partic. 4.

Igitur ii (sicut diximus) prætermittendi sunt ad pręsentem inquisitionem. Duo quidem & penitus, tanquã existentes parum agrestiores, Xenophanes & Melissus. Parmenides autem magis videns visus est dicere. Præter enim ens, non ens, nihil dignatur esse, vnde ex necessitate opinatur vnum esse ens, & aliud nihil: de quo in physicis manifestius diximus. Coactus vero apparentia sequi, & quid vnum quidem secundũ rationẽ, plura vero sc̃dm sensum opinatus esse, duas causas & duo pricipia rursus ponit: calidum & frigidum, vt ignẽ & terrã dicẽs. Horum autem quod quidem est secundũ ens, calidum ordinat: alterum vero secundum, non ens.

Hic specialiter intendit dicere quõ opinio Parmenidis ad perscrutationẽ præsentem pertineat, cõcludens ex prædictis ꝙ quia diuersitatẽ ab entibus auferebant, & per cõsequens casualitatem, quãtum ad præsentem quæstionem pertinet, oẽs prętermittendi sunt. Sed duo eorum. s. Xenophanes & Melissus sunt penitus prætermittendi, quia aliquantulum fuerunt {agrestiores} .i. minus subtiliter ꝓcedentes. Sed Parmenides visus est dicere suam opinionem {magis videns} idest quasi plus intelligens. Vtitur enim tali ratione. Quicquid est p̃ter ens, est non ens: quicquid est non ens {dignatur esse nihil} .i. dignum reputat esse nihil. Vnde ex necessitate putat sequi ꝙ ens sit vnum, & quicquid est aliud ab ente, sit nihil. De qua quidem ratione manifestius dictum est primo physico. Licet autem Parmenides ista ratione cogatur ad ponẽdum omnia esse vnum, tamen quia sensui apparebat multitudinem esse in rebus, coactus sequi ea quæ apparent, voluit in sua positione vtrique satisfacere, & apparentiæ sensus & rationi. Vnde dixit ꝙ omnia sunt vnum secundũ rationẽ, sed sunt plura ſm sensum. Et inquãtum ponebat pluralitatem ſm sensum, potuit in rebus ponere causam & causatum. Vnde posuit duas causas. s. calidum & frigidum: quorum vnum attribuebat igni, aliud terræ. Et vnũ videbatur pertinere ad causam efficiẽtem. s. calidum & ignis, aliud ad causam materialem. s. frigidum & terra. Et ne eius positio suæ rationi videretur esse opposita, qua cõcludebat ꝙ quicquid est præter vnum, est nihil: dicebat ꝙ unum prædictorum scilicet calidum, erat ens: alterum vero quod est præter illud vnum ens. s. frigidum, dicebat esse non ens ſm rationem & rei veritatem, sed esse ens solum ſm apparentiam sensus. In hoc autem aliquo modo ad veritatẽ appropinquat. Nam principium materiale nõ est ens in actu cui attribuebat terram, similiter etiam alterum cõtrariorum est vt priuatio, vt dicitur primo physicorum. Priuatio autẽ ad rationem non entis pertinet. Vnde & frigidum quodãmodo est priuatio calidi, & sic est non ens.

B

Prefert Parmenidem alijs duobus.

Tex. cõ. 15

F

Tex. cõ. 79

G

Ex dictis igitur, & a sapientibus qui huic iam sermoni incubuere tot nos accepimus, atque a primis quidem corporeum esse principium ipsum. Nam ignis, aqua & talia corpora sunt: quorum alii vnũ, alii plura: vtriq; tamen hæc vt materiam posuere. A quibusdam autem hanc ipsam causam, & eam insuper vnde est principium motus: atq; hanc a quibusdam vnã, a quibusdam duas. Vsq; igitur Italos, & præter illos mollius cæteri de ipsis dixerunt, verum vti diximus causis duabus vtuntur, & harũ alteram quidam vnam faciunt, quidam duas: eam inquam vnde est principium motus.

Lect. 11. Tex. cõ. 8. Parte. 5.

Igitur ex dictis & a sapientibus iam rõni consentientibus ea accepimus. A primis quidẽ igitur principium esse corporeum. Aqua nãq; & ignis & cõsimilia corpora sunt, & ab his quidem vnum, ab illis vero plura pricipia corporea. Vtrisq; tñ ea vt in materiæ specie ponentibus, & a quibusdã cũ hac illam vnde motus, Et hãc ab his quidẽ vnam, ab aliis vero duas. Igitur vsque ad Italicos, & absque illis mediocrius dixerũt alii de ipsis. Attamen (vt diximus) duabus sunt causis vsi, & harũ alterã, hi quidẽ vnã: alii vero duas faciunt illam, vnde motus.

H

Tex. cõ. 2.

Recolligit dicta de opinionib. antiquorũ. Parte hac. Part. seq.

Hic recolligit ea quæ dicta sunt de opinionibus antiquorum, & circa hoc duo facit. Primo recolligit ea quæ dicta sunt de opinionibus antiquorum naturalium. Secundò quæ dicta sunt de opinionibus Pythagoricorum qui mathematicã introduxerũt, ibi: {Pythagorici &c.} Cõcludit ergo primo ex dictis quòd ex his prædictis, qui idem considerabant, scilicet esse causam materialem rerũ substantiã, & qui iam incipiebant per rõnem sapere causas rerũ inquirendo ipsas: accepimus eas quę dictę sunt. A primis nanq; philosophis acceptũ est qui principium oium rerum

rerum est corporeũ. Quod patet per hoc ꝙ aqua & hmõi quę principia rerũ ponebãt, q̃dã corpora sunt. In hoc autẽ differebant, ꝙ quidam ponebant illud principium corporeum esse vnum tantũ, sicut Thales, Diogenes, & similes. Quidam verò ponebant esse plura sicut Anaxag. Democrit. & Empedoc. Vtrique tamen tam isti qui ponebant vnum, q̃ illi qui ponebãt plura esse, huiusmodi corporea principia ponebant in specie causæ materialis. Quidam vero eorum nõ solum causam materialem posuerunt, sed cum ea addiderunt causam vnde principium motus, quidam eam vnam ponentes sicut Anaxa. intellectũ, & Parmenides amorem, quidam vero duas sicut Empedocles amorẽ & odium. Vnde patet ꝙ prædicti philosophi qui fuerunt vsq; ad Italicos, scilicet Pythagoram. {& absque illis} .i. separatam opinionem habẽtes de rebus non cõicando opinionibus Pythagoricorum, obscurius dixerunt de principijs, quia non assignabant ad quod genus causæ huiusmodi principia reducerentur: & tamen vtebanť duabus causis. s. principio motus & materia, & alterã istarum
K
scilicet ipsam vnde principium motus, quidam fecerunt vnam, vt dictum est, quidam duas.

Pythagorici vero duo quidẽ principia mõ eodẽ esse dixerunt, tm̃ autẽ addiderunt, quod quidẽ & ꝓpriũ est ipsorũ. Finitũ enim & infinitum ac vnũ, nõ alias quasdã naturas esse putarũt, vt ignẽ aut terram aut aliqd aliud tale, sed ipm̃ infinitũ ac ipsum vnum eorũ esse substantiã de qbus dicunť. Quapropter & oĩum substantiã numerũ esse dixerũt. De his igitur hoc mõ dixerũt, & de ipso qd est, inceperunt quidẽ dicere ac diffinire, Valde autẽ simpliciter tractauerunt. In sũꝑficie nãq; diffiniebãt, atq; cui primo cõpeteret diffinitio dicta, id rei substãtiã esse putabãt. Sicuti si qspiã idẽ esse duplũ ex eo dualitatemq; putaret, quia prima duplũ duobus inest. At non idẽ est
L
fortasse dualitatis esse, ac dupli. Alioquin ipm̃ vnum plura profecto erit. Quod qdẽ illis etiã accidebat. A prioribus igitur cæterisq; tot sumi possunt.

Tex. cõ. 3. Parte. 6. Pythagorici vero duo qdẽ principia dixerũt secundũ eundẽ modũ, tm̃ autẽ addiderunt, qď & propriũ est eorũ, quia finitũ & infinitũ & vnũ, & nõ alias aliquas putauerũt esse naturas, vt ignẽ aut terrã aut aliud aliqd tale: sed infinitum ipm̃ & vnum ipm̃ horũ esse substantiã de qbus prędicantur, Quapropter
Tex. cõ. 4. & numerũ esse substantiam oĩum. De his igiť secundum hunc enuntiauerũt modũ, & de ipso quid est, dicere & diffinire ceperũt. Valde autẽ simpliciter tractauerunt. Superficialiter enim diffinierũt, & cui primo inerat dictus terminus, hoc esse substãtiã rei putauerũt. Vt si qs existimet rõne idem esse du-
M
plum & dualitatẽ, eo quod primo inest duobus duplũ. Sed forsitã duplo & dualitati nõ idẽ est esse. Si autẽ nõ, multa ipm̃ vnum erit, quod & illis accidit. De prioribus quidẽ igitur & aliis tot est accipere.

In quibus cõueniebãt & differebãt Pythagorici ab alijs. Hic recolligit quæ dicta sunt à Pythagoricis, & quantum ad id quod erat cõmune cum ꝓdictis, & quantum ad id quod erat eis proprium. Cõmune tamen fuit aliquibus prædictorum & pythagoricorum, ꝙ ponerent duo principia aliqualiter eodem modo cum prædictis. Sicut enim Empedocles ponebat duo principia contraria, quorum vnum erat principium bonorũ, & aliud principium malorum, ita & pythagorici: vt patet ex coordinatione principiorum contrariorum supposita à pythagoricis. In hoc tamen non eodem modo, quia Empedocles illa principia contraria ponebat in specie causæ mouentis: pythagorici vero in specie causę materialis, vt supra dictum est. Pythagorici autẽ addiderunt quod erat eis proprium supra opinionẽ aliorum, primo quidẽ quia dicebãt ꝙ hoc quod dico vnum finitum & infinitum non erãt accidentia aliquibus alijs naturis, sicut igni aut terræ, aut alicui huiusmodi. N
Sed hoc quod dico vnum finitum & infinitum, erant substantię eorundem, de quibus prædicabãtur. Et ex hoc cõcludebant ꝙ numerus qui ex vnitatibus cõstituiť, sit substantia rerum omnium. Alij vero naturales, licet ponerent vnum & finitum, seu infinitũ, tamen attribuebant ista alicui alteri naturæ sicut accidentia attribuuntur subiecto, vt igni, vel aquæ, vel alicui huiusmodi. Secundo addiderunt super alios philosophos, quia inceperunt dicere & diffinire de {ipso quid est} .s. substantia & rerũ quiditate. Sed tamen valde simpliciter de hoc tractauerunt, superficialiter diffinientes. Non enim attendebant in assignandis diffinitionibus nisi vnum tantum. Dicebant enim ꝙ si aliquis terminus dictus inesset alicui primo, quod erat substantia illius rei, sicut si aliquis æstimet quòd proportio dupla sit substantia dualitatis: quia talis proportio primo in numero binario inuenitur. Et quia ens primo inueniebatur in vno q̃ in multis, nam multa ex vno constituuntur, ideo dicebant ꝙ ens est ipsa substantia vnius. Sed hęc eorum determinatio non erat conueniens, quia licet dualitas sit dupla, non tamen idem est esse dualitatis & dupli, ita ꝙ sint idem secundum rationem sicut diffinitio & diffinitum. Si autem etiam esset verum quod illi dicebant, sequeretur quòd multa essent vnum. Contingit enim aliqua multa primo inesse alicui vni, sicut dualitati primo inest paritas & proportio dupla. Et sic sequitur ꝙ par & duplum sint idem, similiter ꝙ cuicunq; inest duplum sit idẽ dualitati, ex quo duplum est dualitatis substantia. Quod idem etiã & pythagoricis contingebat. Nam multa & diuersa assignabant quasi vnum essent, sicut proprietates numerales dicebant idem esse cum proprietatibus naturalium rerum. Sic igitur concludit ꝙ tot est accipere à prioribus philosophis qui posuerunt tantum vnũ principium materiale: & ab alijs posterioribus qui posuerunt plura principia. P

Lectio. x.

Post dictas aũt philosophias Platonis accessit tractatio. In plerisq; qdẽ hos secutus, in nonnullis autẽ & ꝓpria qdã habens, ꝑter Italicorũ philosophiã. Ab adolescentia nãq; Plato factus amicus primum Cratyllo, & in opinionibus Heracliti sententiisq; versatus, qui quidem vniuersa semper sensibilia fluere, & de ipsis scientiam non esse censebat, hæc quidem & postea tenuit atq; ita esse putauit. Cum vero natura tota posthabita circa mores Socrates versaretur, atq; in his ipsis vniuersale quæreret, mentemq; primis diffinitionibus adhiberet, illo ꝓpter idipm̃ ꝓbato, hoc de aliis fieri, & non de sensibilibus rebus existimauit. Non enim potest ipsa cõmunis diffinitio cuiusquã sensibilium esse, cum semper mutenť. Q
Itaq; talia quidẽ ideas formasq; vocauit. Sensibilia vero propter hæc esse dixit, & hæc dici cuncta; Per participationem enim pleraq; vniuocorum formis esse inquit, ipsum vero nomen, idest participationẽ mutatum cepit. Pythagorici nanq; ea quæ sunt, imitatione numerorum inquiunt esse: participatione autem Plato nomine mutato sicuti diximus. Quæ nã tamẽ sit participatio formarum vel mutatio, vt in cõi quæratur & ipse & illi etiam omiserunt.

Post dictas vero philosophias, Platonis superuenit negotium, in multis quidẽ hos sequẽs, aliam vero & propriam præter Italicorum philosophiam Part. p̃ma

sophiam

A Tex.cō.5 sophiam habens. Nam ex nouo conueniens Cratyli & Heracliti opinionibus, quasi sensibilibus omnibus semper defluentibus, & scientia de his non existente, hoc quidem, & posterius ita suscepit. Tex.cō.6 Socrate vero circa moralia negociante, & de tota natura nihil, in his tamen vniuersale quęrente, & de diffinitionibus intellectum firmante, illum recipiens propter hmōi susceperat, quasi de aliis hoc eueniens, & non de sensibilium aliquo. Impossibile namq; est cōmunē rōnem esse alicuius sensibiliū semper trāsmutantium. Sic itaq; talia quidem existentium ideas & species appellauit, sensibilia vero ꝑpter hoc & secūdum hoc dici omnia. Nam secundū participationē esse multa vniuocorum speciebus, participationem vero secundū nomen trāsmutauit. Pythagorici quidem existentia dicūt esse numeroꝝ imitatione, Plato vero participatione, nomen transmutans. Participationem tamē aut imitationem quę sit vtiq; specierum, dimiserunt in communi quęrere.

Vide ipsum in Parmenide de ideis. Vbi apparet hanc non fuisse opionē Plato. quā illi Aristo. im ponit.

B

POSITIS opinionibus antiquorū de causa materiali & efficiente, hoc tertio ponit opi. Platonis, qui prio manifeste induxit causam formalem. Et diuiditur in partes duas. Primo enim ponit opinionem Platonis. Secūdo colligit ex omnibus prędictis quid de quatuor generibus causaꝝ ab alijs philosophis sit positū. ibi: {Breuiter & recapitulariter &c.} Circa primū duo facit. Primo ponit opinionem Platonis de rerum substantijs. Secundo de rerum principijs. ibi: {Qm̄ aūt species &c.} Circa primū duo facit. Primo ponit opinionē Platonis quantū ad hoc ꝙ posuit ideas. Secundo quantū ad hoc ꝙ posuit substantias medias. s. mathematica separata. ibi: {Amplius autē præter sensibilia.} Dicit ergo primo, ꝙ post oēs prædictos philosophos superuenit negocium Platonis, qui immediate Arist. ꝓcessit. Nam Ari. eius discipulus fuisse perhibetur. Plato siquidem in multis secutus est ꝑdictos phos naturales. s. Empedoclē, Anaxa. & alios hmōi. Sed alia quædam habuit ꝓpria ꝑter illos ꝑdictos philosophos, ꝓp philosophiā Italicorū Pythagoricoꝝ. Nam ipse vt studiosus erat ad veritatis inqsitionem, vbiq; terrarū philosophos quæsiuit, vt eorum dogmata sciret. Vnde in Italiam Tarētum venit, & ab Archita tarentino Pythagoræ discipulo de opinionibus Pythagoricis est instructus. Cum enī naturales philosophos qui in Græcia fuerunt sequi videret, & intra eos aliqui posteriores ponerent oīa sensibilia semper esse in fluxu, & ꝙ scientia de eis esse non pōt, quod posuerunt Heraclitus & Cratyllus, hmōi positionibus tanq̄ nouis Plato cōsuetus, & cum eis cōueniens in hac positione ipse posterius ita esse suscepit. Vnde dixit particulariū scibilium scientiā esse relinquendā. Socrates etiam qui fuit magister Platonis & discipulus Archelai, qui fuit auditor Anax. ꝓpter hanc opīonem quæ suo tpe surrexerat, ꝙ non pōt esse de sensibilibus scientia, noluit aliquid de rerū naturis perscrutari, sed solum circa moralia negociatus est. Et ipse prius incepit in moralibus q̄rere quid esset vle, & insistere ad diffiniendū. Vnde & Plato tanq̄ eius auditor {recipiens Socratē} .i. sequens, suscepit hoc ad inquirendum in rebus naturalibus, quasi in eis hoc posset euenire, vt vle in eis acciperet de quo diffinitio traderet, ita ꝙ diffinitio non daretur de aliquo sensibilium, quia cū sensibilia sint semꝑ {transmutantia} .i. transmutata, non pōt alicuius eorum cōis rō assignari. Nam oīs ratio oportet ꝙ & oī & semper conueniat, & ita aliquā immutabilitatem requirit. Et ideo hmōi entia vlia quæ sunt à rebus sensibilibus separata, de quibus diffōnes assignantur, nominauit ideas & species existentiū sensibilium. {Ideas quidem} idest formas inquantū ad earum similitudinē sensibilia cōstituebantur. Species vero inquantū per earum participationem esse substantiale habebant. Vel ideas inquantū erāt principium essendi. Spēs vero inquantū erant principium cognoscendi. Vnde & sensibilia oīa hn̄t esse propter prędictas & ꝑm eas. Propter eas qdem inquantū ideæ sunt sensibilibus causæ essendi. Secūdū eas vero inquātum sunt eoꝝ exemplaria. Et ꝙ hoc sit verum patet ex eo ꝙ singulis speciebus attribuunē {multa indiuidua vniuocoꝝ} .i. multa indiuidua vniuocæ spēi ꝑdicationē suscipientia, & hoc ꝑm participationem. Nam spēs, vel idea est ipsa natura speciei, qua est existens homo per essentiam. Indiuiduum aūt est homo per participationē, inquātum natura spēi in hac materia designata participatē. Quod enī totaliter est aliqd, nō participat illud, sed est ꝑ essentiā idē illi. Qd̄ vero non totalr̄ est aliqd hn̄s aliqd aliud adiunctū, ꝓprie participare dr̄. Sicut si calor esset calor ꝑ se exn̄s, nō diceretē participare calorem, qa nihil eēt ī eo nisi calor. Ignis vero qa est aliquid aliud q̄ calor, dr̄ participare calorem. Similiter autem cū idea hoīs separata nihil aliud habeat nisi ipsam naturam spēi, est essentialiter homo. Et ꝓpterea ab eo vocabatur per se hō. Socrates vero uel Plato, quia habet pręter naturam speciei principium indiuiduans qd̄ est materia signata, ideo dr̄ ꝑm Platonem participare spēm. Hoc autem nomen participationis Plato accepit à Pythagora. Sed tn̄ transmutauit ipsum. Pythagorici enim dicebant numeros esse causas rerū sicut Platonici ideas. Et dicebant ꝙ hmōi existētia sensibilia erant quasi quædam imitationes numerorum. In quantum .n. numeri qui de se pōnem nō hn̄t. accipiebant positionem, corpora causabant. Sed quia Plato ideas posuit immutabiles ad hoc ꝙ de eis possent esse sciētiæ & diffinitiones, non conueniebat ei in ideis vti nomine imitationis. Sed loco eius vsus est noīe participationis. Sed tamen est sciendum ꝙ Pythagorici licet ponerent participationem, aut imitationem, non tn̄ ꝑscrutati sunt qualiter spēs cōmunis participetur ab indiuiduis sensibilibus, siue ab eis imitetur, quod Platonici tradiderunt.

Lec.pñ. par.2.

Lec.11.

Infra pt.3 Par.seq.

Op. Platonis de reꝝ substātiis.

C

D

E

Participare seu dici aliquid de alio ꝑ participationē quid.

F.

G

Insuper pręter sensibilia formasq;, res mathematicas medias esse dixit. A sensibilibus quidem hoc differentes, ꝙ perpetuæ atq; immobiles sunt. A formis autem hoc, ꝙ ipsæ quidem complures similes sunt: forma autem ipsa quęq; est vna solum.

Parte.2

Amplius autem pręter sensibilia & species, mathematica rerum intermedia dicit esse. Et differentia a sensibilibus quidē: quia sempiterna sunt & immobilia. A speciebus autem eo ꝙ hæc quidem multa quędam similia sunt: species autem ipsum vnum vnaquæq; solum.

Hic ponit opinionem Pla. de mathematicis substātijs, & dicit ꝙ Plato posuit alias substantias ꝑter spēs, & ꝑter {sensibilia} .i. mathematica, & dixit ꝙ hmōi entia erant media trium substantiarum, ita ꝙ erant supra sensibilia & infra spēs, & ab vtrisq; differebant. A sensibilibus qdem, quia sensibilia sunt corruptibilia & mobilia, mathematica vero sempiterna & immobilia. Et hoc accipiebant ex ipsa rōne scientiæ mathematicæ. Nam mathematica scientia à motu abstrahit. Differūt vero mathematica à speciebus, quia in mathematicis inueniuntur differentia ꝑm numerum, similia ꝑm spēm: alias non saluarent demonstrationes mathematicæ scientiæ. Nisi .n. essent duo trianguli eiusdem spēi, frustra demonstraret geometra aliquos triāgulos esse similes, & similiter in alijs figuris. Hoc autē in spēbus nō accidit. Nam cum in spē separata nihil aliud sit nisi natura speciei, non pōt esse singularis spēs nisi vna. Licet enī alia sit spēs hominis, alia asini, tn̄ spēs hominis non est nisi vna, nec spēs asini, & similiter de alijs. Patet autē diligenter intuenti rationes Platonis, ꝙ ex hoc in sua positione

H

Cā erroris Platonis.

I tione errauit, quia credidit q modus rei intellectæ in suo esse sit sicut modus intelligendi rem ipsam. Et ideo qa inuenit intellectum nostrũ dupliciter abstracta intelligere, vno modo sicut vlia intelligimus abstracta à singularibus, alio modo sicut mathematica abstracta à sensibilib⁹, vtriq; abstractioni intellectus posuit respondere abstractionem in essentijs rerũ. Vnde posuit & mathematica et separata & spẽs. Hoc aũt non est necessarium. Nam intellectus & si intelligat res per hoc, q similis est eis quantũ ad spẽm intelligibilem per quam fit in actu, nõ tñ oportet q modo illo sit spẽs illa in intellectu quo in re intellecta. Nã omne qđ est in aliquo, est per modum eius, in quo est. Et ideo ex natura intellectus quæ est alia à natura rei intellectæ, necessarium est q alius sit modus intelligẽdi quo intellectus intelligit, & alius sit modus essendi quo res existit. Licet enim id in re esse oporteat quod intellectus intelligit, non tñ eodem modo. Vnde quãuis intellectus intelli-
K gat mathematica non cointelligendo sensibilia, & vniuersalia præter particularia, non tñ oportet q mathematica sint pręter sensibilia, & vniuersalia pręter particularia. Nam videmus q etiã visus percipit colorem sine sapore, cum tñ in sensibilibus sapor & color simul inueniantur.

Quoniã aũt formæ sunt cæteris cãæ, Elementa illarum, omniũ quæ sunt elementa esse putauit. Magnũ igitur & paruũ, vt materiã esse principia, vnum autẽ vt substantiam dixit. Ex illis enim vnius participatione formas ipsas numeros ipsos esse asserunt.

Parte.3. Quoniam autem species causæ sunt aliis, illarum elementa oĩum putauerunt existentiũ elemẽta esse. Vt quidem igitur materiam magnam & paruũ esse
Te.co.7. principia: vt aũt substantiã vnũ. Ex illis .n. secundum participationes vnius, species esse numeros.

L Op. Platonis de rerum principijs. Lect. psnti. Parte ista. parte psnti. parte seq.

Hic ponit opinionem Platonis de rerum principijs, & circa hoc duo facit. Primo ponit quæ principia rebus Plato assignauit. Secundo ad quod genus causæ reducuntur. ibi. ⦃Palam aũt ex dictis &c.⦄ Circa primum duo facit. Primo ponit cuiusmodi principia Plato assignauerit. Secundo ostendit quõ Plato cum pythagoricis cõcor., & in quo differat ab eis. ibi: ⦃Vnum tñ substantiã.⦄ Dicit ergo primo, q quia sm Plato. spẽs separatæ sunt causæ omnibus alijs entibus, ideo elementa specierũ putauerunt esse elementa oĩum entium. Et ideo assignabant rebus pro materia magnũ & paruum, & quasi ⦃substantiã rerũ⦄ .i. formam dicebant esse unũ. Et hoc ideo quia ista ponebãt esse principia specierũ. Dicebant enim q sicut spẽs sunt sensibilibus formæ, ita vnum est forma spẽrum. Et ideo sicut sensibilia cõstituuntur ex principijs vlibus per participationem specierum, ita spẽs quas dicebat esse numeros, constituuntur sm eum ⦃ex illis⦄ .s. magno & paruo. Vnitas .n.
M diuersas numeroꝵ spẽs constituit per additionẽ & subtractionem, in quibus cõsistit rõ magni & parui. Vnde cum vnũ opinaretur esse substantiã entis, qa non distinguebat inter vnum qđ est prĩcipiũ numeri, & vnũ quod conuertitur cũ ente, videbatur sibi q hoc modo multiplicarent̃ diuersæ spẽs separatæ ex vna q̃ est cõis substantia, sicut ex vnitate diuersæ species numerorum multiplicantur.

Ipsam tñ vnũ perinde atq; Pythagorici substãtiã esse, nec aliud quicq̃ esse q vnũ dicatur, & item nu-
Parte.4 meros cæteris vt illi substãtię causas esse dicebat.

Vnum tamen substantiam, & non aliquod aliud ens dici vnum, consimiliter Pythagoricis dixit, & numeros esse causas merę substãtię similiter vt illi.

In quibus cõueniebãt Plato et Pythagoras. parte psnti. parte seq.

Hic cõparat opinionem Platonis Pythagoræ. Et primo ostendit in quo cõueniebant. Secundo in quo differebant. ibi: ⦃Pro infinito.⦄ Cõueniebant aũt in duabus positionibus, quarum prima est q vnũ sit substantia rerum. Dicebant .n. Platonici sicut et Pythagorici, q hoc quod dico vnũ non pbatur de aliquo alio ente, sicut accidens de subiecto, sed hoc signat substantiam rei. Et hoc ideo, quia (vt dictũ est) non distinguebant inter vnum quod conuertitur cũ ente, & vnũ quod est principium numeri. Secũda positio seqtur ex prima. Dicebant .n. Platonici sicut Pythagorici numeros esse causas substãtiæ oĩbus entibus. Et hoc iõ qa numerus nihil aliud est q̃ vnitates collectæ. Vnde si vnitas est substantia, oportet q etiam numerus. N

Pro infinito vero, vt vno dualitatem, & infinitũ ex magno ac paruo fecisse, hoc ipsius proprium est. Et insuper ipse quidem sensibilia dixit esse, illi vero numeros, res ipsas esse dicebãt: & mathematicas medias inter ista non ponunt.

Pro infinito vero vt vno, dualitatem facere, & infinitum ex magno & paruo: hoc proprium. Amplius hic quidem numeros præter sensibilia: illi vero numeros esse dicũt res ipsas, & mathematica intermedia horum non ponunt. Parte.5. Tex.c6.8 O

Hic ostendit in quo differebant, & circa hoc duo facit. Primo enim ponit differentiã inter eos. Secũdo differentię causam. ibi: ⦃Vnum igitur & numeros &c.⦄ Est autem ista differẽtia in duobus. Primo quãtum ad hoc Pythagorici ponebãt (vt dictum est) duo principia, ex quibus res constituebantur .s. finitum & infinitum, quorum vnum .s. infinitum se habet ex parte materiæ. Plato vero loco huius vnius quod Pythagoras posuit .s. infiniti fecit dualitatem, ponens ex parte materiæ magnum & paruum. Et sic infinitũ quod Pythagoras posuit vnũ principium, Plato posuit cõsistere ex magno et paruo. Et hoc ẽ propriũ opinionis suæ in cõparatione ad Pythagorã. Secũda differentia est, quia Plato posuit numeros præter sensibilia, & hoc dupl'r. Ipsas .n. spẽs, numeros esse dicebat, sicut supra habitum est. Et iterum inter species & sensibilia posuit mathematica, (vt supra dictum est) quæ sm suã substãtiã numeros esse dicebat. Sed Pythagorici dicũt ipsas res sensibiles esse numeros, & non ponũt mathematica media inter spẽs & sensibilia, nec iterum ponunt species separatas.

parte psnti. parte seq. In quibus differunt Plato & Pythagoras & quas cãs.

P

Vnũ igiť & numerũ pręter res ipsas fecisse, & nõ vt Pythagorici, & formarũ ẽt introductio, ob considerationem in differẽdo nimirũ fuit. Priores enim, facultatis participes differendi non erant.

Vnum igitur & numeros pręter res facere, & nõ vt Pythagorici, & specierum introductio, propter eam quę in rõnibus perscrutationem euenit. Priores enim non participauerunt Dialectica. Parte.6.

Q Parte psnti. parte seq.

Hic ostẽdit causam differẽtiæ, & primo secundæ. Secundo causas differentiæ primæ. ibi: ⦃Dualitatem autem facere &c.⦄ Dicit ergo q ponere vnum & numeros præter res sensibiles, & non in ipsis sensibilibus, sicut Pythagorici fecerunt, & iterũ introducere spẽs separatas, euenit Platonicis propter scrutationem ⦃quæ est in rationibus⦄ .i. propter hoc q pscrutati sunt de diffinitionibus rerũ quas credebant non posse attribui rebus sensibilibus, vt dictũ est. Et hac necessitate fuerũt coacti ponere quasdam res q̃bus diffinitiones attribuuntur. Sed Pythagorici qui fuerũt priores Platone, non participauerunt dialecticã, ad quam pertinet considerare diffõnes & vlia hmõi, quarum cõsideratio induxit ad introductionem idearum.

Dualitatem autem alteram naturam fecisse ex eo fuit, quia numeri præter primos apte ex ipsa perinde ex sigillo quodam fiunt ac generantur.

Dualitatem aũt facere alterã naturã, qa numeri Parte.7.

A extra priores omnes naturaliter ex ea generantur, velut ex aliquo echimagio.i.sigillo vel effigie.

Hic ostendit causam alterius differentiæ, quæ.s.ex parte materiæ est. Et primo ponit causam hmói differentiæ. Secundo ostendit Platonem non rationabiliter motũ esse. ibi: Attamen econuerso. Dicit ergo ꝙ ideo Platonici fecerunt dualitatem esse numerum, quæ est alia natura à speciebus, quia omnes numeri naturaliter generant̃ ex dualitate præter numeros primos. Dicuntur autẽ numeri primi quos nullus numerat, sicut ternarius, quinarius, septenarius, vendenarius, & sic de alijs. Hi enim à sola vnitate cõstituuntur immediate. Numeri vero quos aliquis alius numerus numerat, non dicuntur primi, sed compositi, sicut quaternarius, quem numerat dualitas: & vl̃r omnis numerus par à dualitate numeratur. Vnde numeri pares materię attribuuntur, cum eis attribuatur infinitum quod est materiæ, vt supra dictum est. Hac ratione posuit dualitatem, ex qua sicut aliquo echimagio .i.ex aliquo exemplari omnes alij numeri pares generantur. B

Fit tamen idipsum econtra. Non.n.ita fieri consonum est rationi. Nam illi quidem ex materia multa faciunt, & semel illis solum generat forma.

Parte.3. Attamen econtrario contingit. Non.n.rationabile ita. Nunc enim ex materia multa faciunt, species vero semel generat solum.

Hac parte, parte seq. Hic ostendit Platonem irrationabiliter posuisse, & circa hoc duo facit. Primo enim ex ratione naturali ostendit hoc. Secũdo etiam ponit rõnem naturalem quę Platonem mouebat ad suam opi. ibi: Videtur autem ex vna materia. Dicit ergo ꝙ quãuis Plato poneret dualitatẽ ex parte materiæ, tñ econuerso cõtingit, sicut attestantur opiniones omnium aliorum philosophorũ naturalium, qui posuerunt cõtrarietatem ex parte formæ, & vnitatem ex parte materię, sicut patet primo physicorum. Ponebant enim rerũ materiã aerẽ, vel aquã, vel aliquid hmõi, ex quo diuersitatem rerum constituebant per rarum & densum, quæ ponebat quasi principia formalia. Nõ enim est rõnabile ponere sicut Plato posuit. Et hoc ideo quia ex materia viderunt philosophi multa fieri per successionẽ formarum in ipsa. Illa enim materia quę modo substat vni formę postmodũ substare poterit pl̃ribus, vno corrupto & alio generato. Sed vna spẽs siue vna forma solũ semel generat .i.constituit aliquid generatum. Cum.n.aliquid generat accipit formã quidẽ, quæ forma eadem numero non põt alteri generato aduenire. Sed esse desinit generato corrupto. In quo manifeste apparet ꝙ vna materia ad multas formas se habet, & non ecõuerso. vna forma ad multas materias se habet. Et sic videtur rationabilius ponere ex parte materiæ vnitatem, Sed dualitatem siue contrarietatem ex parte formæ, sicut posuerunt naturales, quàm econuerso, sicut posuit Plato.

C

Lec.8 Tex.cõ.32 56. 82. & alibi pluries.

D

At vna quidem ex materia, vna fieri mensura videtur. Qui vero affert formam, vnus multas facit, vt patet. Similiter sese habet & mas ad fœmellã. Fœmella namq; vno coitu grauida fit. Mas autem multas grauidas facit, & tamen hæc principiorum illorum sunt mutationes. Plato igitur de his quę quæruntur hoc pacto determinauit.

Tex.cõ.9 Parte.9. Videt autem ex vna materia vna mensura. Speciem aũt quam inducit vnus existens, multa facit. Similiter quoq; se habet masculus ad fœminam. Hæc enim ab vno implet motu, ille vero multas implet. Et tales mutationes principiorum illorum sunt. Plato quidem igitur de quęsitis ita diffinit.

Hic ponit rõne econuerso ex his sensibilibus acceptã ſm opinionẽ Plato. videbat.n. Plato ꝙ vnũquodq; recipitur in aliquo ſm mensuram recipientis. Vnde diuersæ receptiones vident̃ puenire ex diuersis mẽsuris recipientium. Vna aũt materia est vna mensura recipiendi. Vidit etiam ꝙ agens qui inducit spẽm, facit multas res spẽm habentes cum sit vnus, & hoc pp diuersitatem quæ est in materijs. Et huius exemplũ apparet in masculo & fœmina. Nã masculus se habet ad fœminam sicut agens & imprimens speciem ad materiã. Fœmina aũt impregnatur ab vna actione viri. Sed masculus vnus põt impregnare multas fœminas. Et inde est ꝙ posuit vnitatẽ ex parte speciei, & dualitatem ex parte materiæ. Est aũt attendendũ ꝙ hæc diuersitas inter Platonem & naturales accidit pp diuersam de rebus considerationem. Naturales enim cõsiderant tñ quæ sunt sensibilia, prout sunt subiecta transmutationi, in qua vnum subiectũ successiue accipit contraria. Et ideo posuerunt vnitatem ex parte materiæ, & cõtrarietatem ex parte formæ. Sed Plato ex consideratione vniuersaliũ deueniebat ad ponendum principia sensibilium rerũ. Vnde cum diuersitatis multorum singularium sub vno vl̃i causa sit diuisio materiæ, posuit diuersitatem ex parte materiæ, & vnitatẽ ex parte formæ. Et tales mutationes illorũ principiorũ quæ posuit Plato .i.participationes, vel vt ita dicam influentias in causata. Sic.n.nomen immutationis Pythagoras accepit. Vel immutationes dicit inquantũ Plato mutauit opinionem de principijs quæ primi naturales habuerũt, ut ex pdictis patet. Et sic patet ex pdictis ꝙ Plato de causis quæsitis à nobis ita diffiniuit. B F

Patet autem ex dictis ipsum duabus solum causis vti, ipso inquam quid est, atq; materia. Ipsius enĩ quid est, cæteris qdem formę sunt causę, formis autem vnum. Et quę nam est ipsa subiecta materia, qua deducũtur in sensibilibus quidem formę, in formis autem vnum? Est enim dualitas, magnum inquam ac paruum. Præterea boni maliq; causam elementis vtrisq; vtrãq; reddidit. Quod quidem & priorum quosdam philosophantium Empedoclem inquam, ac Anaxagoram diximus quęsiuisse. G

Palam aũt est ex dictis, quia duabus causis solum est vsus: ipsaq; est eius quod quid est, et ipsa materia. Species enim eius quod quid est causæ sunt aliis, speciebus vero vnum. Et quæ materia subiecta de qua species? Hæc quidem in sensibilibus, vnum vero in speciebus dicitur: quia ea dualitas est, magnum & paruum. Amplius boni & mali causam dedit elemẽtis singulis singularem. Quod magis dicimus priorum inuestigare quosdam philosophorum: velut Empedoclis & Anaxagorę. parte. 10

Hic ostendit ad quod genus causæ principia à Platone posita reducantur. Dicit ergo ex dictis palam esse ꝙ Plato vsus est solum duobus generibus causarum. Causa enĩ ipsi .i.causa quæ est causa ei quod quid est .i.quidditatis rei.s.causa formalis per quam rei quiditas constituitur & etiam vsus est ipsa materia. Quod ex hoc patet, quia species quas posuit sunt alijs .i.sensibilibus causę eius quod quid est .i.causæ formales, ipsis vero spẽbus causa formalis est hoc quod dico vnum, & illa videt̃ substantia de qua sunt spẽs: sicut ens vnum ponit causam formalem specierum: ita magnum & paruum ponit earũ causam quasi materialem, vt supra dictũ est. Et hæ quidẽ causæ.s.formalis & materialis nõ solum sunt respectũ specierum, sed etiã respectu sensibilium, quia vnũ dicitur in speciebus .i.id quod hoc modo se habet ad sensibilia, sicut vnum ad spẽm, est ipsa species, quia ea dualitas quæ respondet sensibilibus pro materia est magnum & paruũ. H

Vlterius

I Vlterius Plato assignauit causam eius quod est bonum & malum in rebus, & singulis elementis ab eo positis. Nam causam boni ascribebat speciei, cām vero mali materiæ. Sed tamē causam boni & mali conati sunt inuestigare quidam priores phōs.s.Anaxa.& Empedo. qui ad hoc specialiter aliquas causas in rebus cōstituerunt, vt ab eis possent assignari pricipia boni et mali. In hoc aūt ꝙ boni causas & mali tetigerunt, aliquo modo accedebant ad ponendum causam finalē, licet non per se, sed per accidens eā ponerent, vt infra dicetur. Lectio. xj.

Lectio sequens.

Breuibus igit̃ summatimq; narrauimus, quidnā, & quo pacto de principiis veritateq; dixerunt. Verūtamen tm̃ ex his habemus, neminem inquam de principio causaq; dicentiū, præter ea quæ in hisce q̄ de natura sunt a nobis determinata dixisse.

Parte. 1 K

BReuiter igitur & capitulariter quid & quomodo de principiis & veritate dixerunt pertransiuimus. Attamen ab eis tm̃ habemus, qa dicentium de principio & cā, nullus præter ea q̄ sunt in Physicis a nobis determinata dixit.

Parte. 1. Lec. huius.

HIC recolligit omnia quæ ab antiq̄s de causis sunt dicta, & circa hoc tria facit. Primo ōndit ꝙ priores philosophi nullam causam de quatuor generibus causarū ab eis suprapositis addere potuerunt. Secundo ostendit qualiter p̄dictas causas tetigerunt. ibi ❨Sed oēs obscure &c.❩ Tertio cōcludit cōclusionē principalē intentā, ibi ❨Quod quidem igitur recte &c.❩ Dicit ergo ꝙ breuiter & sub quodam capitulo siue cōpendio pertranseundo dictum est, quid philosophi, & qūo locuti sunt de principiis rerū & de veritate, quantū ad ipsam rerum substantiam. Sed ex eorum dictis tm̄ haberi pōt, ꝙ nullus eorum qui de causis et principiis rerum dixerunt, potuit dicere aliquas causas præter illas quæ distinctæ sunt, secundo phy.

parte seq. Parte. 2 Lec. pfti.

Tex. cō. 18 & inde.

L

Sed oēs obscure quidem illa tñ tetigisse videri.

Parte. 2.

Sed omnes obscure quidem, verūtamen illis appropinquauere.

Parte ista parte seq.

Hic ponit qualiter illas cās posuerunt, & primo in generali. Scdo in spāli. ibi. ❨Illi nāq; &c.❩ Dicit ergo ꝙ priores non solū nihil addiderunt, sed nec ēt ad eas pfecte puenerūt, sed eis aliquo modo appropinquauerūt, & hoc nō manifeste, sed obscure. Non.n. assignauerunt fm ꝙ genus causæ principia ab eis posita rerum causæ essent. Sed solū posuerūt illa, quę ad aliquod genus cāæ adaptari possunt.

Quidam enim vt materiam principium dicunt, siue vnum, siue plura supponant: & siue corpus, siue incorporeum, idipsum ponant, veluti Plato quidem magnum dicens ac paruum, Italici aūt infinitū, Empedocles vero ignem, terram, aerem, atq; aquā: & Anaxagoras eorum quæ sunt similium partium infinitionem. Hi igitur omnes talem causam tetigerunt, & insuper qui aerem, aut ignem, aut aquam: aut igne quidem densius, aere vero subtilius posuere. Sunt.n. qui primum elementum tale esse dixerunt: atq; hi solum hanc causam tetigere.

M

Parte. 3.

Illi nanq; vt materiam principium dicunt, siue vnam siue plures supponant, & siue corpus siue incorporeum hoc ponant, vt Plato quidem magnum & paruum dicens, Italici vero infinitum, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras autem similium partium infinitatē. Et hi omnes sunt talem causam tāgentes. Et amplius quicunq; aerem, aut ignem, aut aquā, aut igne spissius, aere autem subtilius. Etenim quoddā tale primū elemētū dixerunt. Hi qdem igitur hanc causam solum tetigerūt.

N

Hic ostendit in speciali qūo singulas causas tetigerunt, & primo qūo tetigerunt causam materialem. Secūdo qūo causam efficiētem. ibi: ❨Alij vero.❩ Tertio qūo causam formalem. ibi: ❨Quod quid erat esse vero &c.❩ Quarto qūo causam finalem. ibi: ❨Cuius ergo causa &c.❩ Dicit ergo primo ꝙ illi.s. priores philosophi oēs in hoc conueniunt, ꝙ dant rebus aliquod principiū quasi materiā. Differūt tñ in duobus. Primo quia quidā posuerunt vnā materiam, sicut Thales & Diogenes & similes. Quidam plures, sicut Empe. Secundo quia quidā posuerunt materiam esse aliquod corpus, siue prędicti philosophi. Quidam incorporeum, sicut Plato qui posuit dualitatem. Posuit enim Plato magnum & paruum, quæ non dicunt aliquod corpus. Italici vero.i. Pythagorici posuerunt infinitum, quod iterum nō est corpus. Empe. vero quatuor elementa quæ sunt corpora. Similiter Anaxa. posuit ❨infinitatem similium partium❩.i. infinitas partes consimiles: principia esse. Et hi omnes tetigerunt ❨talem cām❩.s. materialem. Et etiam illi qui dixerunt aerem, aut aquam, aut ignem esse principium, vel aliquod medium inter hæc elementa.s. igne spissius, aere subtilius. Omnes enim tales prędicti tale corpus posuerunt esse primum elementū. Et sic patet quod dicit, philosophi quantū ad hoc, quę prædicta sunt posuerunt solam causam materialem.

Hac parte Parte huic sequē. Alia huic seque. quartā in altera seq.

O

Quidam autem & eam vnde est principium motus: qui cōcordiam discordiam ve, vel mentem, vel cupidinem: principium faciunt.

Alii vero quidem vnde principiū motus, vt quicunq; amicitiam & litem & intellectum, aut amorē, aut extra hęc principium faciunt.

Parte. 4.

Hic ponit opiniones de causa efficiente dicens, ꝙ alij prædictorum philosophorū posuerunt cum causa materiali causam vnde principium motus, sicut quicunq; posuerunt cām rerum amorē, odium & intellectū, aut qui faciunt aliqua principia agentia præter hæc, sicut Parmenides qui posuit ignem quasi causam agentem.

P

Quiditatem vero substantiamue, dilucide quidē nemo reddidit. Maxime vero hi dicunt, qui formas ponūt. Neq;.n. vt materiā sensibilium, neq; vt cām vnde est principium motus, formas ipsas, & ea quæ sunt in formis esse existimant: imobilitatis enim causam magis, & vt res sint inquietę, formas inquiunt esse. Sed quiditatem, formæ quidem cęterorū cuiq; prestant, ipsum autem vnum formis.

Quod quid erat esse vero, & substantiam plane nullus dedit. Maxime vero hi dicunt qui species, & eas in speciebus rationes ponūt. Neq; enim vt materiam sensibilibus species, & quæ sunt in speciebus: neq; vt huic principium motus prouenient existimant: immobilitatis autem causas magis, & eius quod est in quiete esse dicūt. Sed quod qd erat eē aliorū, singulis spēs prestant, speciebus autem vnum.

Parte. 5.

Q

Hic ponit opiniones de causa formali, & dicit ꝙ causa per quam scitur quid est esse rei, & quæ est rei substantia.i. causam formalē nullus manifeste rebus attribuit. Et si aliquid tangerent antiqui philosophi quod pertineret ad causam formalem, sicut Empedo. qui posuit os & carnem habere aliquam rōnem per quam sunt hmōi, non tñ hoc qd pertinet ad causam formalem ponebat per modum causę. Sed inter alios maxime appropinquauerunt ad ponendū causam formalem qui posuerunt species, & eas rōnes quæ ad species pertinent, sicut vnitatem & numerum & alia hmōi.

A hmōi. Species enim & ea quæ sunt modo prædicto in speciebus, vt vnitas & numerus, non suscipiuntur vel ponuntur ab eis vt materiæ rerum sensibilium, cũ potius ex parte rerum sensibilium materiam ponant. Nec ponunt eas, vt causas vnde motus proueniat rebus, immo magis sunt rebus causæ immobilitatis. Quicquid enim necessarium in sensibilibus inuenitur, hoc ex speciebus causari dicebãt, & ipsas. s. species dicebant esse absq; motu. Ad hoc enim ab eis ponebantur (vt dictum est) ꝙ imobiles existentes vniformiter se haberẽt, ita ꝙ de eis possent dari diffinitiones & fieri demonstrationes. Sed ſm eorũ opinionem species rebus singulis pſtant quidditatem per modum causæ formalis, & vnitas hoc ipsum præstat speciebus.

Id vero grã cuius actiones mutationes motusq; fiunt, aliquo quidem modo causam esse dicunt. Sic autem non dicunt, nec eo modo quo sua natura flagitat. Qui nanq; mentem, aut concordiam dicunt, vt bonum quidem hasce causas ponunt: non tamen vt horum gratia quicq̃ sit eorum quæ sunt, aut fiat, sed vt ab his horum profluant motus. Similiter & hi qui et id quod est, aut ipsum vnum talem naturã inquiunt esse, Causam quidem illud esse substantiæ, non tñ huiusce gratia esse vel fieri dicũt. Quare partim dicunt, partim non dicunt ipsum bonum causam esse. Nõ enĩ simpliciter, sed per accidẽs dicunt.

Parte.6 Cuius vero causa actus & transmutationes & motus modo quodam dicunt causam, ita vero non dicunt, nec quo vere est. Nam intellectum quidem dicentes, aut amorem, vt bonum quidem has ponunt causas, non vt gratia horum, aut existens, aut factum aliquid entium, sed vt ab his horum motum dicũt. Similiter autem & vnum, aut ens dicentes esse talẽ naturam, substantię quidem causam dicunt esse, non tñ huius cã, aut esse, aut fieri. Quare dicere & nõ dicere aliqualiter accidit eis bonum esse cãm. Non. n. simpliciter, sed secundum accidens dicunt.

Hic ponit opiniones quorũdam de causa finali dicens, ꝙ philosophi quodam modo finem cuius causa motus & trãsmutationes & actiones fiunt, dicũt eẽ cãm, & quodãmodo non dicunt, nec dicũt eodẽ modo quo uera cã est. Illi enim qui dicunt causam esse intellectũ vel amorem, ponunt eas causas quasi bonũ. Dicebant enim hmōi esse causas vt res bene se habeant. Boni enim causa esse non potest nisi bonum. Vnde sequit ꝙ poneret intellectum & amorẽ esse causam, sicut bonum est causa. Bonum aũt põt intelligi dupl'r. Vno modo sicut causa finalis, inquantum aliqd fit gratia alicuius boni. Alio modo per modũ causæ efficientis, sicut dicimus ꝙ bonus homo facit bonum. Isti ergo philosophi non dixerunt pdictas causas esse bonas, q̃si horum causa aliquod entium sit aut fiat, quod pertinet ad rõnem causæ finalis, sed quia à pdictis. s. intellectu & amore pcedebat motus quidam ad esse & fieri rerum, quod pertinet ad rõnem causæ efficientis. Similiter aũt Pythagorici & Platonici qui dixerunt rerũ substantiam esse ipsum vnũ & ens, vni etiam & enti attribuebant bonitatem. Et sic dicebãt talem naturã. s. bonũ eẽ rebus sensibilibus causam substantiæ, vel per modum causæ formalis, sicut Plato posuit, vel per modum materiæ sicut Pythagorici. Nõ tamen dicebant ꝙ esse rerũ, aut fieri esset huius cã. s. vnius & entis, quod pertinet ad rõnem causæ finalis. Et sic sicut naturales posuerunt bonum esse causam, non per modum causæ formalis, sed per modũ causæ efficiẽtis: ita Platonici posuerunt bonũ esse causam per modũ causæ formalis, & non per modũ causæ finalis: Pythagorici vero per modum causę materialis. Vnde patet ꝙ accidebat eis quodã-

D

modo dicere bonum esse causam, & quodãmodo non dicere. Non enim simpliciter dicebant bonum esse causam, sed per accidens. Bonum enim ſm propriam rõnẽ est causa per modum causæ finalis. Quod ex hoc patet ꝙ bonum est, quod oĩa appetunt. Id aũt in quod tendit appetitus est finis, bonum igitur ſm ꝓpriam rõnem est causa per modum finis. Illi igitur ponunt bonũ simpl'r esse causam, qui ponũt ipsum esse causam finalem. Qui aũt attribuunt bono alium modum causalitatis, ponunt ipsum esse causam, & hoc per accidens, quia non ex rõne boni, sed rõne eius cui accidit esse bonum, vt ex hoc quod est esse actiuũ vel perfectiuum. Vnde patet ꝙ isti philosophi causam finalẽ non ponebãt nisi per accidens, quia. s. ponebant pro cã, id cui conuenit esse finem. s. bonum. Nõ tñ posuerunt ipsum esse causam per modum finalis causæ, vt dictum est. E

Omnes igitur hi testari videntur, recte de causis quot & quales sunt a nobis esse determinatum, quippe cum nullam aliam causam tangere possint. Et insuper patet quærenda esse principia, aut sic omnia, aut horum aliquem modum. Post hęc autem pertractemus oportet, qũo quisq; horũ dixit, & quę nã de principiis ipsis dubitationes emergunt. F

Tex.cõ. 10 Parte.7 Quod quidem igitur recte determinatum est de causis & quot & quæ, testimonium, prębere nobis videntur & hi omnes, aliam causam tangere non valentes. Adhuc autem quia quęrenda sunt principia aut sic omnia, aut horum aliquo modo palã. Quomodo etiam vnusquisq; horum dixit. & quomodo habent de principiis cõtingentes dubitationes, post hoc pertranseamus de ipsis. Te.co. 11.

Hic concludit conclusionem principaliter intentã. s. ꝙ determinatio facta superius de causis quæ & quot sint, recta fuit. Huius enim testimonium videnť præbere pdicti philosophi, nullum genus causæ valentes addere supra pdicta. Et hæc vtilitas prouenit ex pdictarum opinionum recitatione. Alia autem vtilitas est quia inde palam est, ꝙ principia rerum sunt quærenda in ista scientia, aut oĩa quę antiqui posuerunt, & quæ superius sunt determinata, aut aliquod horum. Maxime enim hęc scientia cõsiderat causam formalem & finalem & aliquo modo etiam mouentem. Nec solũ oportet pdictas opiniões recitasse, sed post hæc transeundo dicendũ est qũo quilibet horum dixerit, & in quo bene, & in quo male, & qũo ea quæ dicuntur de principijs habent aliquam dubitationem. Lectio. xij. G Vtilitas duplex factę inquisitionis de opi. anti.

Patet igitur eos omnes qui vnum vniuersum ipsum, vnamq; naturam, vt materiam esse ponunt: atq; hanc corpoream, magnitudinemq; habentem, multis modis peccare. Corporum enim elementa tantummodo ponunt, incorporeorum vero nõ ponunt, quæ quidem & ipsa sunt. H

Parte.1 Ergo quicunq; vnum ipsum omne, & vnã esse quandam naturam quasi materiam ponunt, & eam corpoream & mensuram habentẽ, palam quod multipliciter delinquunt. Corporum enim elementa ponunt solum, incorporeorum vero non, tanq̃ non existentibus incorporeis.

POSTQVAM recitauit opiniones philosophorum de principijs, hic incipit eas improbare. Et diuiditur in duas partes. Primo improbat singulas opiniones. Sec͂do recolligit ea quę dicta sunt, & continuat se ad sequẽtia. ibi: {Quoniam ergo dictas causas &c.} Prima diuidit in duas partes. Primo reprobat opiniones eorum qui naturaliter locuti sunt. Secundo reprobat opiniones illorum qui non naturaliter sunt locuti, s. Pythagoræ & Plato. ꝙ Disputat ɔtra antiquos ponẽtes vnum principiũ materiale, & primo in generali.

altiora

I altiora principia posuerũt q̃ naturales.ibi: {Quicũq; vero &c.} Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones eorum qui posuerunt vnam causam materialẽ. Secundo eorũ qui posuerunt plures.ibi: {Idem quoq; & si quis.} Circa primũ duo facit. Primo improbat opiniones prædictas in generali. Secundo in speciali.ibi: {Et ad hoc &c.} Improbat aũt in generali triplici rõne. Prima ratio talis est. Quia in rebus non solum sunt corporea, sed etiam quędam incorporea, vt patet ex libro de anima. Sed ipsi non posuerũt principia nisi corporea. Quod ex hoc patet, quia ipsi ponebant {vnum omne} idest vniuersum esse vnũ s̃m substantiã, & esse unã naturam quasi materiã; & eam eẽ corpoream, & habentem, {mensuram} idest dimensionem. Corpus autem non potest esse causa rei incorporeæ, ergo patet q̃ in hoc deliquerunt insufficienter rerum principia tradentes. Et nõ solum in hoc, sed in multis, vt ex sequentibus rõnibus apparet.

Parte pẽ[illegible] Lec. huius Par. vltia. Lec. vltię hui⁹ primi. Lec. 13. in pñ. Parte. 5. Lec. huius. Parte. 4. Lec. pñ.

K Atq; causas generationis corruptionisue dicere aggredientes, & de vniuersis generaliter loquẽtes, motus principium tollunt.

Parte. 2. De generatione quoq; & corruptione causam dicere conantes, & de omnibus physice tractantes, motus causam auferunt.

Hic ponit secundam rationem quæ talis est. Quicunq; habet necesse determinare de motu, oportet q̃ ponat causam motus, sed p̃dicti philosophi habebant necesse tractare de motu. Quod ex duobus patet, tum quia ipsi conabantur dicere causas generationis & corruptionis rerum, quæ sine motu nõ sunt. tum etiã q̃a de rebus oĩbus naturalr̃ tractare volebãt. Naturalis aũt cõsideratio requirit motum, eo q̃ natura est principiũ motus & quietis, vt patet. 2. physicorũ. ergo debebant tractare de causa, quæ est principiũ motus. Et ita cum illam auferrent causam, nihil de ea dicẽdo, patet etiam q̃ in hoc deliquerunt.

Te. cõ. 5.

L Præterea substantiam & ipsum quid est, nullius rei causam esse ponunt.

Parte. 3 Amplius autem substantiam nullius posuere causam, neq; quod quid est.

Hic ponit tertiam rationem. Quælibet enim res naturalis habet {substantiam} idest formam partis. {Et q̃d quid est.} idest quiditatem quæ est forma totius. Formã dicit inquantum est principium subsistendi, et quod quid est inquantum est principium cognoscendi, quia per eam scitur quid est res. Sed p̃dicti philosophi formã nõ ponebãt eẽ alicuius causam, ergo ĩsufficienter de rebus tractabant, in hoc ẽt delinquentes, q̃ cãm formalẽ p̃termittebãt.

Quod forma vocat substantia rei, & q̃d q̃d.

M Et insuper facile quoduis simplicium corporũ, pręter terram, principium esse dicunt, non considerãtes quonam pacto mutuum ipsorũ faciant ortũ: ignis inquam, aeris, aquę, ac terrę. Alia nanq; cõgregatione, alia disgregatione ex sese mutuo fiũt. Hoc aũt ad idipsum, vt quippiam sit prius posteriusue, plurimum refert. Aliqua nãq; ratione id omniũ maxime elementum esse videbitur, ex quo primo congregatione elementa fiunt. Tale autem est id quod minimarum est partium, corporũq; ẽt subtilissimũ est. Quapropter qui principium ignẽ ponunt, consentanea maxime huic dicerent rõni. Tale aũt & cæterorum quisq; cæterorũ corporũ elementum esse fatetur. Nemo nãq; eorum qui vnum dicunt, terrã elementum cẽsuit esse ob magnitudinem partium, vti patet. Trium aũt elementorũ quodq; iudicẽ aliquem habuit. Quidã enim ignẽ, quidã aquam, quidam aerẽ, id inquiunt esse. At. n. cur non & terram non dicunt, vt pleriq; hoium opinant? Cuncta nãq; terram inquiunt esse. Hesiodus quoq; trrã ortã eẽ primã corpoꝝ ait, adeo vetusta, adeo vulgaris hæc existimatio fuit. Hac igit̃ rõne neq; si q̃s ioꝝ aliq̃d dicat p̃ter ignem, neq; si quis aere quidem densius, aqua vero subtilius id ponat, recte dicere potest.

N

Parte. 4. Et ad hoc q̃dlibet simplicium corporũ esse principiũ quodcũq;, pręter terram, nõ considerantes ea quę ex inuicem generationem, aliqualiter faciunt.

Te. cõ. 12. Dico autem ignem, terram, aquam, & aerem: hęc quidem enim concretione, illa vero discretione inuicem fiunt. Hęc autẽ ad prius esse & posterius plurimum differunt.

Te. cõ. 13. Aliqualiter enim vtiq; videbitur maxime elemẽtum esse omnium, ex quo primo fit congregatione primum. Tale vero est quod minutissime partis & subtilissimum corporum. Vnde quicunq; ponunt ignem principium, maxime cõfessę rõni huic dicunt: tale vero & aliorum vnusquisq; confitetur elementum esse quoddam corporum.

O

Te. cõ. 14. Nullus enim posteriorum & vnum dicentium, terram esse elementũ voluit: palam quia p̃pter magnitudinem partialitatis. Quodlibet aũt trium elementorum iudicem quẽdam accepit. Hi nanq; ignẽ, illi vero aquam: alii aerem hoc esse dicunt. Sed quare non terram dicunt, quẽadmodum hominũ multi? omnia nanq; terram esse dicũt. Dicit autẽ Hesiodus terrã primam corporũ factã esse: sic enim antiquam & publicam contingit existimationẽ esse. Secundũ hanc igitur rõnem nec siquis horum aliquid dicit pręter ignem, nec siquis aere quidem spissius hoc ponit, aqua aũt subtilius, non recte vtiq; dicet.

P

Hic reprobat opiniones eorũ in speciali, & hoc dupl'r. Primo quantũ ad hoc q̃ ponebãt elementa præter ignem esse principia. Secundo quantũ ad hoc q̃ prætermittebãt terrã. ibi: {Si vero est q̃ est generatione &c.} Primo ergo resumit eorum positionẽ, qui v3 ponebant esse elementum quodlibet simplicium corporũ p̃ter terram. Et rõnẽ opinionis oñdit, q̃a ipsi uidebant simplicia corpora ex inuicem generari, ita q̃ q̃dam fiunt ex illis per concretionẽ siue p̃ inspissationem, sic grossiora ex subtilioribus. Ostendit ẽt modũ p̃cedendi contra eorum opiniones ex eorũ rationibus. Ponebant enim hac ratione aliquod istorum eẽ principium, quia ex eo generabãtur alia cõcretione vel discretione. Qui duo modi multũ differunt quantũ ad prioritatem vel posterioritatẽ eius ex quo aliquid generat̃. Nã s̃m vnum modum videtur esse prius id ex quo generatur aliquid per cõcretionem. Et hanc rõnem primo ponit. Secundum vero alium modũ videt̃ esse prius illud ex quo generatur aliq̃d per rarefactionẽ, & ex hoc sumit secundã rõnem. Quod enim illud ex quo generat̃ aliquid per cõcretionem sit primum, hoc attestat̃ opinioni quæ nunc habetur, q̃ illud sit elementũ maxime oium ex quo alia fiunt p̃ concretionem. Quod quidem patet p̃ rõnem, & eorũ positiones. Per rõnem q̃dem, quia id ex quo fiunt alia per concretionem est hoc, q̃ est subtilissimum inter corpora, minutissimas partes habens. Et hoc esse videtur simplicius. Vñ si simplex est prius cõposito, videt̃ q̃ hoc sit primũ. Per eorum vero positiones, quia quicunq; posuerunt ignẽ esse principium, posuerunt ipsum primum esse principiũ, quia est subtilissimũ corporum. Similiter aũt alij visi sunt hanc rõnem sequi existimantes tale esse elementũ corpoꝝ, quod est subtiles partes habens. Quod ex hoc patet q̃ nullus

Disputat cõtra eos. d̃ in spãli. parte hac parte seq.

Q

A nullus posteriorum prosecutus est poetas theologos, qui dixerunt terram esse elementũ. Et manifestum est ꝙ hoc renuerũt ponere ❨propter magnitudinẽ partialitatis❩.i. propter grossitiem partiũ. Constat aũt ꝙ quodlibet aliorum trium elementorũ accepit aliquem philosophum qui iudicauit ipsum esse principiũ. Sed quia non dixerunt terram principium esse, ideo nõ põt dici ꝙ hoc non dixerũt, quia esset contra cõem opĩonem. Nam multitudo hoĩum hoc existimabat, ꝙ terra esset substantia oĩum. Et Hesiodus ẽt qui fuit unus de theologicis poetis, dixit ꝙ inter alia corpora primũ facta est terra. Et sic patet ꝙ opinio ꝙ terra esset principium fuit antiqua, quia ab ipsis poetis theologicis posita, qui fuerunt ante naturales philosophos: & publica, quia in eam consenserunt plures. Vnde restat ꝙ hac sola rõne posteriores naturales euitauerunt ponere terram esse principium propter grossitiem partium. Sed constat ꝙ terra habet grossiores partes ꝗ aqua, et aqua ꝗ aer, et B aer ꝗ ignis, & si quid est medium inter ea grossius est ꝗ ignis. Vnde patet sequendo hanc rõnem ꝙ nullus eorũ recte dixit, nisi qui posuit ignẽ esse principiũ. Nam ex quo ratione subtilitatis aliqd ponitur principiũ, necessarium est illud poni primũ principiũ qđ est oĩum subtilissimum.

Opio Hesiodi de principio materiali.

Quod si id quod ortu posterius est, natura est prius: id autem quod est digestum atq; congestum, posterius est generatione: contrarium his euenit sane. Nam aqua quidem aere prior erit, terra autem aqua. De his igitur hęc sint dicta, qui causam vnam qualem diximus ponunt.

Parte. 5

Si vero est, quod est generatione posterius natura prius: & qđ est densatũ & concretũ posterius generatione, horũ erit contrariũ: aqua qdẽ aere prior, & terra aqua. De ponẽtibus quidem igitur vnam causam qualem diximus, sint hæc dicta.

Tex. cõ. 15

C Hic ponit aliam rõnem per quam ecõuerso videtur ꝙ terra sit maxime elementũ. Constat enim ꝙ illud quod est in generatione posterius, est prius ꝭm naturam, eo ꝙ natura in finem generationis tendit, sicut in id quod est primũ in eius intentione. Sed quanto aliquid est magis densum et compositum, tanto est etiam posterius generatione, quia in via generationis ex simplicibus ꝓceditur ad cõposita, sicut ex elementis fiunt mixta, & ex mixtis humores & mẽbra, ergo illud quod est magis cõpositum & spissum illud est prius ꝭm naturam. Et sic sequitur contrariũ eius ꝙ prima ratio cõcludebat. s. ꝙ aqua sit prior aere, & terra prior aqua quasi primum principiũ. Est autem attendẽdum ꝙ differt quærere illud quod est prius in vno & eodem, & illud quod est prius simpliciter. Si enim quęratur quid est prius simpliciter, oportet perfectum esse prius imperfecto, sicut & actum potentia. Nihil enim reducitur de imperfecto ad perfectum, vel de potentia in actum nisi ꝑ D aliquod perfectũ ens actu. Et ideo si loquamur de primo vniuersi, oportet ipsum esse perfectissimum. Sed respectu vnius particularis quod ꝓcedit de potẽtia in actum perfectum, potentia est prius tẽpore actu, licet posterius natura. Constat etiam ꝙ primũ oĩum oportet esse simplicissimum, eo ꝙ cõposita dependent à simplici & non econuerso. Necessarium ergo erat antiquis naturalibus, ꝙ vtrunq; attribuerent primo principio totius vniuersi. s. cum summa simplicitate maximam pfectionem. Hæc aũt duo non possunt simul attribui alicui principio corporali. Nam in corporibus generabilibus & corruptibilibus sunt simplicissima imperfecta. Ideo cogebantur quasi rationibus cõtrarijs diuersa principia ponere. Præeligebant aũt rationẽ simplicitatis, qa nõ cõsiderabãt res nisi ꝭm modũ ꝭm quẽ aliqd exit de potẽtia in actum. In cuius ordine nõ oportet id qđ est principium esse perfectius. Huiusmodi aũt contrarietatis dissolutio haberi non põt nisi ponendo primũ

Posterius generatiõe ẽ prius nã.

Differẽtia prius vno & ẽt prius simpliciter.

Quo anti qui duplr defecerũt.

E entiũ principium incorporeum, quia hoc erit simplicissimũ, vt de eo inferius Arist. probabit. Cõcludit aũt in fine ꝙ de positionibus eorum qui dixerunt vnam causam materialem, ea sufficiant quo ad præsens dicta.

Eadem dici possunt, & si quispiam hæc plura ponat: vt Empedocles materiam quatuor corpora dixit esse. Et enim huic partim eadem, partim propria euenire necesse est. Nam hæc vicissim ex sese generari videmus, non igne, non aere, non terra, semper eodem corpore permanente. Dictum est autem de his in hisce quæ de natura sunt dicta.

Idem quoq; & siquis hæc plura ponit, velut Empedocles quatuor dicit esse corpora materiam. Et enim huic hęc quidẽ eadẽ, alia vero propria accidere est necesse. Ex adinuicem. n. generata cernimus, quasi non semper igne & terra eodem corpore per manente. Dictum est aũt de his in physicis. F

Parte. 6

Hic ponit rationes contra ponẽtes plures causas materiales, & primo cõtra Empedoclem. Secundo contra Anaxagoram. ibi: ❨Anaxagoram &c.❩ Dicit ergo primo ꝙ idem accidit Empe. qui posuit quatuor corpora esse materiam, quia patiebatur eandem difficultatem ex prædicta contrarietate. Nam ex rõne simplicitatis, ignis videbatur esse maxime principium, alia vero rõne terra, vt dictũ est. Quædam etiam incõuenientia accidunt Empedo. eadem cum prædictis. Sicut de hoc ꝙ nõ posuit cãm formalem, & de prædicta cõtrarietates simplicitatis & perfectionis in corporalibus, licet contra eum nõ sit ratio de ablatione causæ mouentis. Sed quædam alia inconuenientia accidunt ei, ꝓpriam ꝑter ea quæ accidunt ponẽtibus vnã causam materialẽ. Et hoc patet tribus rõnibus. Quarũ prima talis est. Quia prima principia nõ generantur ex inuicem, eo ꝙ principia semper oportet manere (vt dictum est primo physi.) Sed ad sensum videmus ꝙ quatuor elementa ex inuicem generantur, vnde & de eorum generatione in scientia naturali determinatur. Ergo incõuenienter posuit quatuor elementa prima rerum principia.

Disputat ꝯtra tenentes plura principia mãlia, & pˀio cõtra Empe. hac parte. & duab9 seq. Altera vero contra Anaxago.

Tex. cõ. 50

G

De causa quoq; eoꝝ quę mouentur, vtrũ vna sit an duę ponendę, neq; recte, neq; bona cum ratione penitus putandum est esse dictum.

Et de mouentium causa, vtrum vnum aut plura ponendum, nec recte nec rationabiliter putandum est omnino dictum esse.

parte. 7

Hic ostendit ꝭm incõueniẽs qđ pertinet ad causam mouentẽ. Ponere enim plures causas mouentes & contrarias non oĩno dictum est recte, nec oĩno rõnabiliter. Si enĩ causæ mouentes accipiantur ꝓxime, oportet eas esse cõtrarias cũ earũ effectus contrarij appareant. Si aũt accipiatur prĩa cã, tũc oportet esse vnũ, sicut apparet in. 12. huius scientię, & in. 8. phy. Cum igitur ipse intendat ponere primas causas mouentes, inconuenienter posuit eas contrarias.

H

Omnino ẽt eorum sententia qui ita dicunt, alterationẽ e medio tolli necesse est. Non. n. ex calido frigidum, neq; ex frigido calidum erit. Quid enim ipsa contraria patientur? & quęnã erit vna natura, ꝗ sit ignis & aqua? quod quidem ille non dicit.

Et ex toto alterationẽ auferre est necesse sic dicẽtibus. Nõ. n. ex calido frigidũ, nec ex frigido calidũ erit. Quod enim ea patietur cõtraria, & quæ est vna natura, quę sit ignis & aqua? quod ille non ponit.

Parte. 8. In oĩ alteratione, oportet esse vnum cõe subiectum qđ patitur contraria.

Hic ponit tertiam rõnem quæ ducit ad incõueniens, & est talis. In omni alteratione oportet esse idem subiectum quod patitur contraria. Et hoc ideo quia ex uno contrario non

I non fit alterum, ita q vnũ contrarium in alterũ conuertat, sicut ex calido non fit frigidum, ita q ipse calor fiat frigus vel econuerso, licet ex calido fiat frigidum supposito vno subiecto tm̃, inquantum vnum subiectum quod suberat calori, postea subest frigori. Empedo. vero nõ posuit vnũ subiectum cõtrarijs, immo contraria in diuersis subiectis posuit, sicut calidũ in igne, & frigidũ in aqua. Nec iterum posuit istis duobus vnam naturam subiectam, ergo nullo modo potuit alterationem ponere. Et hoc est inconueniẽs q alteratio totaliter auferatur.

Disputat cõtra Anaxagoram.

Anaxagoram autem si quispiam elementa dicere duo putauerit, ea maxime ratione putauerit, q̃ & si ille non dilucide pertractauit, secutus tamen fuisset, si qui ipsam adducerent. Nam q̃q̃ & aliter absurdũ est, mixta in principio cuncta fuisse dicere, & quia accidit antea non mixta esse oportere, & qa nõ aptũ
K est quoduis misceri, ac insuper quia fit vt affectus & accidentia a substantia separentur. Eorundem enim mixtio & separatio est. Si quis vero quę dicere vult exactius pertractans sequatur, admirabilius dicere fortasse videbitur. Nam cũ nihil segregatum erat, nihil tum vt patet de substantia ille dicere vere licebit. Veluti neq; album, neq; nigrũ, neq; fuscum, neq; vllum alium colorem, sed necessario erat incoloratum: aliquem enim colorũ haberet. Similiter & insipidum eademq; rõne, neq; aliud similium quicq̃. Neq; enim quale quid ipsum poterat, neq; quantũ, neq; quid esse. Aliqua nãq; particularium formarũ ipsi inesset. Hoc aũt est ĩpossibile, si erãt omnia mixta. Segregata enim iam essent. At ille dixit mixta esse omnia præter mentem. Hanc vero solam non mixtam esse atq; sinceram. Ex his igitur fit: vt ipse prin-
L cipia dicat vnum ipsum. Hoc est enim simplex atq; non mixtum, & alterum quale ponimus indefinitũ, antea q̃ definiatur, & alicuius sit particeps formę. Quare neq; recte quidem, neq; dilucide dicit. Vult tamen aliquid hisce, simile dicere quæ posteriores dixerunt, & quæ nunc magis apparent. At enim hi quidem ad eos solum sermones qui circa generationem, corruptionem, motumq; versantur accommodate dixerunt. Fere enim circa talem substãtiam solum principia & causas quærunt.

Te. co. 16. Parte. 9

Anaxagoram vero siquis susceperit, duo elementa dicere, suscipiant maxime secundum rationem, quam ille quidem non dearticulauit. Secutus enim est ex necessitate dicentes eam. Nam absurdo existẽte taliter dicere permixta esse a principio oĩa, & qa
M oportet accipere q impermixta præexistant, & quia non aptum cuilibet permisceri quodlibet. Adhuc autem quia passiones & accidentia separãtur a substantiis: eorũdem enim permixtio est & separatio. Tamen siquis exequitur articulans quod vult dicere, forte apparebit mirabilius dicens. Quãdo nãq; nihil erat discretum, palam quia nihil erat verum dicere de substantia illa. Dico autem quia neque album, neq; nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed neq; colorata erat ex necessitate: horũ enim colorem aliquem haberet. Similiter autem & sine humoribus. Eadem quoq; ratione, neq; aliud similiũ. Nihil enim neq; quale aliquid id possibile est esse, neq; quantum, neq; quid. Aliqua enim dictarum in

Tex. cõ. 17

parte specierum inessent vtiq; ei, sed hoc palam impossibile permixtis omnibus. Iam enim discreta essent. Dicit autem permixta esse omnia præter intellectum. Hunc autem impermixtum solum & purum. Ex his autem accidet eidem dicere duo principia intellectum ipsum: hoc enim simpliciter impermixtum, & alterum quale ponimus indeterminatũ anteq̃ determinetur, & quadam specie participet. Quare dicit q quidem, neq; recte, neq; plane. Vult tamen aliquid posterius dicentibus propinquum & nunc apparẽtibus magis. Verum hi quidem his qui circa generationem sermonibus & corruptionẽ & motum proprii sunt solũ. Fere nanq; circa talis substantię principia & causas quęrunt solum. N Tex. cõ. 18

Hic prosequitur de opinione Anaxago. & circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter opinio Anaxago. est suscipienda quasi vera, & quomodo quasi falsa in generali. Secundo explicat vtrunq; in speciali. ibi: ⟨Nam absurdo existente &c.⟩ Dicit ergo primo q si quis vult suscipere opinionẽ Anaxagorę veram de eo q posuit duo principia. s. materiã & causam agentem, accipiat eam fm rationem quam uidetur ipse secutus, quasi quadam necessitate veritatis coactus, vt sequeretur eos qui hanc rationem exprimunt. Ipse vero ⟨non articulauit eam⟩ idest non expresse distinxit. Eius ergo opinio est vera quantum ad hoc q non expressit, falsa quantum ad hoc quod expressit. Et hoc in speciali patet sic. Quia si totaliter accipiatur eius opinio fm q in superficie apparebat ex eius dictis, apparebit maior absurditas propter quatuor rationes. Primo quia hoc ipsum quod est omnia in principio mundi fuisse permixta est absurdum, cum distinctio partium mundi æstimetur fm sententiam Aristo. sempiterna. Secunda ratio est, quia impermixtum se habet ad permixtum sicut simplex ad compositum, sed simplicia præexistunt cõpositis, & non econuerso, ergo impermixta oportet pręexistere mixtis, cuius cõtrarium Anaxago. dicebat. Tertia ratio est, quia non quodlibet natum est misceri cuilibet in corporibus, sed illa sola nata sunt adinuicem misceri, quæ nata sunt adinuicem transire per aliquam alterationem, eo q mixtio est miscibilium alteratorũ vnio. Anaxag. vero ponebat quodlibet esse mixtum cuilibet. Quarta ratio est, qa eorũdem est permixtio & separatio. Non enim dicuntur misceri nisi illa quę apta nata sunt separata existere, sed passiones & accidentia sunt permixta substantijs, vt Anaxago. dicebat, ergo sequeretur q passiones & accidentia possint à substantijs separari, quod est manifeste falsum. Istæ igitur absurditates apparent, si consideretur opinio Anaxago. superficialiter. Tamen siquis exequatur ⟨articulariter⟩ idest distincte & manifeste perquirat quod Anaxagoras ⟨vult dicere⟩ idest ad quod eius intellectus tendebat, licet exprimere nesciret, apparebit eius dictũ mirabilius & subtilius pcedentium phorũ dictis. Et hoc pp duo. Primo quia magis accessit ad veram materiæ cognitionem. Quod ex hoc patet, quia in illa permixtione rerum quando nihil erat ab alio discretũ, sed oĩa erant permixta, de illa substantia sic permixta quam ponebant rerum materiam, nihil vere poterat pdicari, vt patet de coloribus. Nõ enim poterat de ea prędicari aliquis specialis color, vt diceretur esse alba vel nigra, vel fm aliquem alium colorem colorata, quia fm hoc oporteret illum colorem non esse alijs permixtum. Et similiter color in genere non poterat de ea prædicari, vt diceretur esse colorata, quia de quocunq; prædicatur genus necesse est aliquam eius speciem prædicari, siue sit prędicatio vniuoca, siue denominatiua. Vnde si illa substantia esset colorata, de necessitate haberet aliquem determinatum colorẽ, quod est contra prædicta. Et similis ratio est de ⟨humoribus⟩ .i. saporibus, & de omnibus

prima parte tex. huius 16. scd'a sequitur. Cõtra Anaxagorã disputat.

O

P

primo lib. Tex. cõ. 1

Q Anaxagoras subtilius & mirabilius q; primi phi loquutus est.

A omnibus alijs huiusmodi. Vnde nec ipsa genera prima poterant de ipso prædicari, vt scilicet esse qualis vel quanta vel aliquid huiusmodi. Si enim genera prædicarentur oporteret quod aliqua specierum particularium inesset ei, quod est impossibile, si ponantur omnia esse permixta, quia tamen ista species quæ de illa substantia diceretur, esset ab alijs distincta. Et hæc est vera natura materiæ, vt scilicet non habeat actu aliquam formam, sed sit in potentia ad omnes, quia & ipsum mixtum non habet actu aliquid eorum quæ in eius mixtionem conueniunt, sed potētia tantū. Et propter hanc similitudinem materiæ primæ admixtum, videtur posuisse mixtionem prædictam, licet aliqua differentia sit inter potentiam materiæ & potentiam mixti. Nam miscibilia etsi sint in potentia in mixto, tamen non sunt in eo in potētia pure passiua. Manēt enim virtute in mixto. Quod ex hoc potest patere, quia mixtum habet motum & operationes ex virtute corporum miscibilium, quod non potest dici de his quæ sunt in potentia in materia prima. Est B & alia differentia, quia mixtum etsi non sit actu aliquod miscibilium, est tamen aliquid actu, quod de materia prima dici non potest. Sed hanc differentiam videtur remouere Anaxagoras ex hoc, quod non posuit particularem aliquam mixtionem, sed vniuersalem omnium. Secundo subtilius cæteris dixit, quia magis accessit ad veram cognitionem primi principij agentis. Dixit enim omnia esse permixta præter intellectum, & hunc dixit solum esse impermixtum & purum. Ex quibus patet quod ipse posuit duo esse principia, & ipsum intellectum posuit esse vnum secundum quod ipse est simplex & impermixtus, & alterum principium posuit materiam primam, quam ponimus sicut indeterminatam, antequam determinetur, & antequam aliquam speciem participet. Materia enim cū sit infinita in potentia, inquantum est susceptiua infinitarum formarū, determinatur per formam, & per eam consequitur aliquā spēm. Patet igitur quod Anaxa. sm illa quæ exprimit, nec dixit recte, nec plene. Tn̄ videbatur directe dicere aliquid propinquus opinionibus posteriorū, q̄ sunt veriores. s. opinio C Plato. & Arist. qui recte de materia prima senserunt. Quæ qdē opiones, tunc erant magis apparentes. Vltimo excusat se Aristo. à perscrutatione diligentiori harum opinionum, quia sermones dictorum Philosophorum sunt proprij sermonibus naturalibus, ad quos pertinet tractare de generatione & corruptione. Ipsi enim fere posuerunt principia & causas talis substantiæ. s. materialis & corruptibilis. Dicit aūt {fere} quia de alijs substātijs nō tractabāt, quāuis q̄dam principia ab eis posita possent ad alia etiā extendere, vt patet de intellectu maxime. Quia igitur nō posuerunt principia cōmunia oībus substantijs, quod pertinet ad istam scientiam, sed principia solum substantiarum corruptibilium, quod pertinet ad sciētiam naturalē, ideo diligēs inquisitio de prædictis opinionibus magis pertinet ad scientiam naturalem, q̄ ad istam. Lec. xiij.

Differentia inter potētiam mā[teriæ] & potentiā mixti.

D Eos autem qui de omnibus quidem quæ sunt cōtemplationem faciunt, ipsorum autem alia sensibilia, alia nō sensibilia ponunt, de vtrisq; generibus cōsiderationem facere patet. Quocirca magis apud ipsos moram quispiam trahet inquirendo, quid bene aut non bene dixerunt, ad eorum quæ nunc proponuntur nobis considerationem.

Parte. 1. Disputat ꝯ ponentes prīcipia rerū incorporea & prio ꝯ Pythagoricos.

Qvicunq; vero de omnibus exīstētibus faciūt theoricam, existentium autem hæc quidem sensibilia, illa vero insensibilia ponūt: palam aūt quia de vtrisq; generibus perscrutationem faciunt. Propter quod magis vtiq; immorabitur aliquis, de eis quod bene, aut non bene dicunt, ad presentē nobis propositorum perscrutationem.

HIC disputat contra opiniones Pythagoræ & Platonis, qui altiora principia posuerunt quàm naturalia, & circa hoc duo facit. Primo ostēdit quod consideratio harum opinionum magis pertinet ad scientiam præsentem, quàm prædictarum. Secundo incipit contra eas disputare. ibi: {Ergo qui Pythagorici sunt vocati.} Dicit ergo primo, quod illi qui {faciunt theoricam} .i. considerationem de omnibus entibus, & ponunt quod entium quædā sunt sensibilia, quædam insensibilia, perscrutantur de vtroq; genere entium. Vnde inuestigare de opinionibus eorum qui bene & qui non bene dixerunt, magis pertinet ad perscrutationem quam proponimus tradere in hac scientia. Nam hæc scientia est de omnibus entibus, non de aliquo particulari genere entis. Et sic illa quæ pertinent ad omnia entis genera, magis sunt hic consideranda q̄ illa quæ pertinent ad aliquod particulare genus entis &c.

E

Igit ii qui Pythagorici vocant, principiis quidē & elementis vltra q̄ naturales vtuntur, propterea quod non ex sensibilibus ipsa sumpserūt. Res enim mathematicæ motu vacant, preter eas circa quas astrologia versatur. Dixerunt tn̄ & tractant oīa de natura, generantq; cœlū & id qd accidit circa partes huius, & affectus operaq; cōseruant & principia, causasq; in his cōsumunt: vt ꝯsentiētes cæteris naturalibus, atq; qd est, id esse tm̄ putantes quod est sensibile, ab eoq; cōtinet, quod cœlum appellare solemus. Causas autē atq; principia, vti dixim⁹, sufficiētia dicūt, & ad ascēdendū ad ea quæ superiora sunt, & magis illis q̄ sermonibus qui de natura fiunt accōmodata.

F

Ergo qui Pythagorici sunt vocati principiis & elementis extranee a physiologis sunt vsi. Causa vero, quia acceperunt ea ex non sensibilibus. Nam mathematica, existētium sine motu sunt, extra ea quæ sunt circa astrologiā. Disputant, tn̄ & tractant omnia de natura. Generant enim cœlum, & quod circa huius partes & passiones & operationes accidit obseruāt. Et principia & causas in hoc dispensant, quasi alis physiologis cōsentiētes. Quia ens hoc est quodcūq; sensibile est, & cōprehendit vocatū cœlū. Causas vero & principia (sicut diximus) dicunt sufficientia pertingere vsq; ad ea quæ sunt entium superiora, & magis q̄ de natura rationibus conuenientia.

Tex. cō. 19 Parte. 2.

G

Te. cō. 20.

Hic disputat contra opiniones prædictorum Philosophorum, & primo contra Pythagoram. Secundo contra Platonem. ibi: {Qui vero ideas.} Circa primum duo facit. Primo ostendit in quo Pythagoras conueniebat cum naturalibus, & in quo ab eis differebat. Secundo disputat cōtra eius opinionem. ibi: {Ex quo tn̄ modo motus &c.} Sciendum est ergo quod Pythagorici in vno conueniebant cum naturalibus, in alio ab eis differebant. Differebant q̄dem in positione principiorū. Vsi sunt enim principijs rerū extraneo modo a naturalibus. Cuius causa est, quia principia rerū nō acceperunt ex sensibilibus sicut naturales, sed ex mathematicis quæ sunt sine motu. Vnde non sunt naturalia. Qd aūt mathematica dicunt esse sine motu, referendum est ad illas scientias quæ sunt puræ mathematicæ, sicut arithmetica & geometria. Astrologia enim considerat motum, quia astrologia est media scientia inter mathematicam & naturalem. Principia .n. sua astrologia & aliæ mediæ applicant ad res naturales, vt patet .2. physi. Conueniebat aūt Pythagoras cū naturalibus quantū ad ea quorū principia quærebat. Disputabat .n. & tractabat de oībus naturalibus. Tractabat enī de generatione cœli, & obseruabat omnia quæ accidunt circa partes cœli, quæ dicunt

Pars. pste. & sequēti. Lecti. 14. hac parte. Parte. seq.

H

Tex. cō. 20

I diuersæ spheræ, vel etiam diuersæ stellæ: & quæ accidunt circa passiones vel circa eclipses luminarium, & quæ accidunt circa operationes & circa motus corporũ cœlestiũ, & circa eorum effectus in rebus inferioribus. Et singulis huiusmodi dispẽsabat causas, adaptando scilicet vnicuiq; propriam causam. Et videbantur etiam in hoc consentire alijs naturalibus, ꝙ solum sit illud ens quod est sensibile, quod comprehenditur à cœlo, quod videmus. Non enim ponebant aliquod corpus sensibile, infinitum, sicut alij naturales posuerunt. Nec iterum ponebant plures mundos, sicut posuit Democritus. Ideo autem videbatur æstimare ꝙ nulla entia essent nisi sensibilia, quia nõ assignabat principia & causas, nisi talibus substantijs. Nihilominus tamẽ causæ & principia quæ assignabat, nõ erant propria & determinata sensibilibus; sed erant sufficientia ascendere ad superiora entia, idest ad entia intellectualia. Et erãt adhuc magis cõuenientia q̃ rationes naturalium, quæ nõ poterãt K extendi vltra sensibilia, quia ponebãt principia corporea. Pythagoras vero, qa ponebat principia incorporea. s. numeros, quãuis non poneret principia nisi corporum sensibilium, ponebat tamen entium intelligibilium quæ non sunt corpora, pricipia pœne, sicut et Plato posterius fecit.

Quo tñ mõ finito ac infinito solũ suppositis, & pare ac impare, motus erit? Aut quo pacto fieri põt vt sine motu mutationeue, generatio sit atque corruptio, aut eoꝝ opa q̃ ferunt̃ in cęlo, nihil oĩno dicũt.

Parte.3 Ex quo tamen modo motus inerit finito & infinito solum, suppositis pari & impari, non dicunt. Quomodo autem possibile sine motu & transmutatione, generationem & corruptionem esse, aut eorum quę geruntur opera circa cœlum?

Hic ponit tres rationes cõtra opinionẽ Pythagoræ, quarum prima talis est, Pythagoras nõ poterat assignare, quõ L motus adueniat rebus, quia non ponebat principia nisi finitum & infinitum, par & impar, quæ ponebat principia sicut substãtia siue materialia principia. Sed oportebat eũ concedere motum rebus inesse. Quomodo enim esset possibile sine motu & transmutatione esse generationẽ & corruptionem in corporibus, & operationes eorum quæ gerunt̃ circa cœlũ, quæ per motus quosdam fiunt? Patet ꝙ nullo modo. Vnde cũ Pythagoras cõsiderauit de generatione et corruptione, & eis quæ gerunt̃ circa cœlũ, patet ꝙ insufficiẽter posuit nõ assignãs aliqua principia motus.

Prętera si det̃ etiã ipsis magnitudinem ex hisce cõstare, aut ostẽdatur quonã mõ corporũ alia leuia alia grauia erunt. Ex his enĩ quę supponũt ac aiunt non magis de mathematicis corporibus, q̃ sensibilibus dicunt. Quocirca de igne vel terra vel cęteris corporibus talibus nihil oĩno dixerunt, tanq̃ nihil M vt arbitror ꝓpriũ de sensibilibus ipsis dicentes.

Te. c6.21. Parte.4. Amplius autem siue quis det ex eis esse magnitudinem, siue hoc ostendatur, tamen, quomodo erunt hæc corporum leuia, illa vero grauitatem habentia? Ex quibus enim supponunt & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus dicunt q̃ de sensibilibus. Vnde de igne & terra et aliis huiusmodi corporibus nihil dixerũt, sicut nihil de sensibilibus existimant dicentes proprium.

Hic ponit secundã rõnẽ. Pythagoras. n. ponebat ex numeris cõponi magnitudines. Sed siue hoc ꝓbet siue concedatur, non poterit ex numeris assignare causam, quare q̃dã sunt grauia q̃dam leuia. Quod ex hoc patet, quia rõnes numerorũ non magis adaptantur corporibus sensibilibus q̃ mathematicis, q̃ sunt nõ grauia et leuia. Vnde patet ꝙ ipsi nihil dixerũt plus de corpibus sensibilibus q̃ de mathematicis. Et sic patet ꝙ cũ corpora sensibilia, vt ignis & terra N & hmõi, inquantũ talia addant aliqd supra mathematica, nihil ꝓpriũ de istis sensibilibus dixerunt ẽm verã æstimationem. Et sic iterũ patet ꝙ insufficiẽter posuerũt, ꝑtermittentes assignare causas eorũ quæ sunt ꝓpria sensibilibus.

Prętera quonã pacto sumere oportet, numeri quidem affectus ac numeꝝ, causas eorũ esse q̃ a principio & nũc in cœlo sunt atq; fiunt: numerũ aũt nullum alium esse præter hunc numerũ, ex quo mũdus est constitutus? Quando. n. hac quidem in parte sententia ipsorum est opinio atq; tẽpus. Parum autem supra vel infra iniustitia iustitiaq; vel mixtio, idq; ita esse demõstrant ex eo, quia vnũquodq; istoꝝ numerus est, fitq; vt hoc loco iam earum magnitudinum quę constituuntur sit similitudo ex eo, quia affectus hi singulos locos sequunt̃. Est ne idẽ hic numerus q est in cœlo, quẽ accipe oportet q̃dq; istoꝝ O esse, an alius pręter hunc ipsum? Plato nanq; alium esse dicit. Atq; q̃q̃ & ille numeros, & hęc esse, & hoꝝ causas arbitratur, intelligibiles attñ causas, hos autẽ sensibiles esse censet. Sed de Pythagoricis quidem loqui nunc omittamus, satis est enim hos tetigisse.

Amplius autem quomodo oportet accipere eas Te. co. 22 quidem esse numeri passiones, & numerum circa parte. 5. cœlum existentium & factorum, & ab initio, & nũc? Numerum vero nullum esse præter numerũ hunc, ex quo consistit mundus. Nam cum in hac parte opinio & tempus sit eis, parum vero desuper, Te. c6.23 aut subtus iniustitia & discretio, aut & permixtio, demonstrationem autem dicant: quia horum vnũquodq; numerus est. Accidit autem secundum hunc locum iam pluralitatem esse constitutarum magnitudinum, quia passiones hæ sequuntur singula loca. Vtrum idem est hic numerus qui in cœlo P est, quem oportet accipere quia vnumquodq; est, aut pręter hunc alius? Plato nanque ait alium esse. Te. c6. 24 Existimat quidem etiam & ille numeros hæc esse & horum causas, sed illos quidem intellectuales causas, hos vero sensibiles. De Pythagoricis quidem dimittat̃ ad pręsens, sufficit enim ipsa tangere tantũ.

Hic oñdit tertiã rõnẽ, quæ ꝓcedit ex hoc ꝙ Pythagoras videbat̃ ponere duo cõtraria. Ponebat. n. ex vna pte ꝙ numerus & numeri passiones sunt, cã eoꝝ q̃ sunt in cœlo, & oĩum generabiliũ & corruptibiliũ à principio mundi. Ex alia vero ponebat ꝙ nõ erat aliqs alius numerus ꝑter istũ numerũ ex quo cõstituit̃ mundi subã, numerũ. n. subam rerũ posuit. Hoc aũt quõ est accipe, cũ idẽ nõ sit cã sui ipsi? Nã Pythagoras ex hoc dicit demõstrari, ꝙ unũquodq; horũ sensibiliũ est numerus ẽm subam suã, qa in hac pte vniuersi sunt entia cõtingentia, de qbus est opio, & q̃ subsunt Q tẽpori inq̃tũ aliq̃n sunt & aliq̃n nõ sunt. Si aũt ista generabilia & corruptibilia essent ptim supra aut subtus, in ordine vniuersi eẽt inordinatio, vel p modũ iniustitię, dum. s. aliqua res sortiret̃ nobiliorẽ locũ vel minus nobilẽ q̃ sibi debeat̃. Aut p modũ discretionis, inq̃tũ corpus si poneret̃ extra locũ suũ, diuideret̃ à corpibus similis naturæ. Vel p modũ mixtionis & confusionis, dum corpus extra suũ locũ positũ oportet permisceri alteri corpori, sicut si aliqua pars aquę eẽt in aliquo loco aeris vel in loco terræ. Et videtur in hoc tãgere duplicẽ cõuenientiã corporis naturalis ad suum locũ. Vnã ex ordine situs ẽm ꝙ nobiliora corpora sortiuntur altiorẽ locum, in quo videtur q̃dam iustitia. Aliã aũt ex similitudine vel dissimilitudine corporũ locatorũ adinuicẽ, cui contrariatur discretio & ꝑmixtio. Quia igitur

A igitur res ſm ꝙ determinatũ situm hñt, in vniuerso conuenienter se habent, quia situs in modico mutaretur sequeretẽ inconueniens, vt dictũ & manifestum est, ꝙ oẽs partes vniuersi sunt ordinate ſm determinatã ꝓportionem. Omnis enim determinata proportio est ſm numeros. Vnde ostendebat Pythagoras ꝙ oĩa entia essent numerus. Sed ex alia parte videmus ꝙ magnitudines cõstitutæ in diuersis locis sunt plures & diuersæ, quia singula loca vniuersi cõsequuntur ꝓprie passiones quibus corpora diuersificãtur. Nam aliæ sunt passiones corporis existẽtis sursum & deorsum. Cum igitur Pythagoras ratione p̄dicta dicat omnia sensibilia numerum, & uideamus accidere diuersitatem in sensibilibus ſm diuersa loca, vtrum sit idem & vnus numerus tñ qui est ❬ in cœlo ❭ .i. in toto corpore sensibili quod in cœlo includitur, de quo oportet accipere ꝙ est substantia vniuscuiusq; sensibilis: aut præter hunc numerum qui est substantia rerum sensibiliũ, est alius numerus qui est eorũ causa. Plato autem dixit alium numerum qui est substãtia sensibilium, & qui est causa. Et qa ipse Plato existimauit sicut Pythagoras, numeros eẽ ipsa corpora sensibilia & causas eoꝝ, sed numeros intellectuales æstimauit causas insensibilium: numeros vero sensibiles causas esse & formas sensibiliũ. Qđ quia Pythagoras non fecit, insufficiẽter posuit. Cõcludit aũt ĩ fine ꝙ ista sufficiãt de Pythagoricis opinionibus, nã eas tetigisse sufficit. Lec. xiiij.

B

Qui vero ideas ponunt, primo quidẽ quærentes harum rerũ sumere causas, alia his ęqualia numero attulerunt, perinde ac si quispiam numerare volẽs, pauciora quidem si sint, non posse putet: plura autẽ a se facta, enumeret. Pene autem his ęquales, aut nõ pauciores ipsæ sunt formæ. Quorum causas quęrentes ex his ad illa profecti sunt. Est enim per singula quædam eiusdem nominis forma, præter quæ substantias cæterorum, quorum est vnum in multis, & in his, & in perpetuis rebus.

C

Tex. cõ. 15 Parte. 1. Pla. in Parmenide & in Phedõe.

Qvi vero ideas posuerunt, primum quidem horum existentium accipere causas quęrentes, alia his ęqualia numero attulerunt, vt siquis numerare volens paucioribus quidem existentibus putet non posse, plures vero facientes numeret. Nam fere æquales aut nõ pauciores his sunt species, de quibus quærentes causas ab his ad illas peruenerunt. Secundum vnumquodq; enim æquiuocum homogeneũ aliquid est, & circa substantias alioꝝ est in multis vnũ, & in his & in sempiternis.

Te. cõ. 16.

Disputat ꝯ Platonẽ in eo ꝙ ponebat substas species. Lect. 17.

HIC disputat cõtra opinionem Platonis, & diuidit in duas partes. Primo disputat contra eius opionem, quantum ad hoc quod ponebat de rerum substantijs. Secundo quãtum ad hoc quod de rerum principijs, ibi: ❬ Omnino aũt sapientia. ❭ Prima diuiditur in duas partes. Primo enĩ disputat cõtra hoc ꝙ ponebat substantias species. Secundo quantũ ad hoc ꝙ ponebat de mathematicis, ibi. ❬ Amplius si sunt numeri. ❭ Circa primũ duo facit. Primo enĩ disputat cõtra ipsam positionem Plato. Secundo cõtra rationem ipsius, ibi. ❬ Amplius aũt ſm quos &c. ❭ Dicit ergo primo ꝙ Platonici ponentes ideas esse quasdam substantias separatas, in hoc videtur deliquisse, quia cum ipsi quærerent causas horum sensibilium entium, prætermissis sensibilibus adinuenerunt quædam alia noua entia æqualia numeris sensibilibus. Et hoc videtur incõueniens, quia qui quærit causas aliquarum rerum debet ipsas certificare, non alias res addere, ex quarũ positione accrescat necessitas inquisitionis. Hoc.n. simile est ac si aliqs vellet numerare res aliqs, quas nõ putet se posse numerare sicut pauciores. Sed vult eas numerare multiplicãdo eas per additionẽ

D

Par. 1. lec. huius.

E aliquarꝝ rerũ. Cõstat.n. ꝙ talis stulte mouetur, quia in paucioribus est via magis, quia melius & facilius certificantẽ pauca q̃ multa. Et numerus tãto est certior q̃to est minor, sicut ꝓpinquior vnitati q̃ est mẽsura certissima. Sicut aũt numeratio est q̃dam rerum certificatio quãtum ad numerum, ita inquisitio de causis rerum est q̃dam certa mẽsura ad certificationem naturæ rerum. Vñ sicut numeratæ pauciores res facilius certificantẽ q̃tum ad earum numerũ, ita pauciores res facilius certificantẽ quantũ ad earũ naturam. Vñ cũ Pla. ad notificandũ res sensibiles tñ, multiplicauerit rerũ genera, adiunxit difficultates accipiens qđ est difficilius ad manifestationem facilioris, quod est incõueniẽs. Et ꝙ ideæ separatæ sint æquales numero, aut nõ pauciores sensibilibus de quibus Platonici inquirunt causas (quibus Arist. se cõnumerat, quia Platonis discipulus fuit) & determinauerunt procedẽtes de his sensibilibus ad prædictas species, manifestum est si consideretẽ qua ratione Platonici ideas induxerunt, hac.s. quia videbant in omnibus vniuocis vnũ esse in multis. Vnde id vnũ ponebant esse spẽm separatam. F Videmus tamen ꝙ circa omnes substantias rerꝝ aliarum ab ideis inuenitur vnũ in multis ꝑ modũ vniuocæ p̄dicationis, inquantũ inueniuntur multa vnius spẽi. Et hoc nõ solũ ĩ sensibilibus corruptibilibus, sed etiã in mathematicis quæ sunt sempiterna, quia & in eis multa sunt vnius speciei, vt supra dictũ est. Vnde relinquitur ꝙ omnibus speciebus rerum sensibilium rñdeat aliqua idea. Quælibet igitur earum est quoddam æquiuocum cũ istis sensibilibus, quia cõicat in noĩe cum eis. Sicut.n. Socra. dicitur hõ, ita et illa. Tñ differunt rõne. Rõ.n. Socra. est cum materia. Rõ vero hoĩs idealis est sine materia. Vel ſm aliã literam. Vnaquæq; spẽs dr̃ esse aliquid vniuocũ, inquantũ .s. est vnum in multis, & conuenit cum illis de quibus prędicatur quantum ad rõnem spẽi. Ideo autẽ dicit æquales, aut nõ pauciores, quia ideæ vel ponuntur solũ spẽꝝ, & sic erunt æquales numero istis sensibilibus, si numerẽtur hic sensibilia ſm diuersas species, & nõ ſm diuersa indiuidua G quæ sunt infinita. Vel ponuntur ideæ nõ solum specierum sed etiam generum, & sic sunt plures ideæ q̃ species sensibilium, quia ideæ tunc erunt species oẽs, & p̄ter hæc oĩa et singula genera. Et ꝓpter hoc dicit aut nõ pauciores. q.d. sed plures. Vel aliter, vt dicantur esse æquales inquantum ponebat eas esse species sensibilium. Non pauciores autem sed plures, inquantum ponebat eas non solum species sensibilium, sed etiam mathematicorum.

Deinde nullo eoꝝ modoꝝ esse formæ videntur, ꝑ quos ipsas esse oñdimus. Ex quibusdam.n. nõ necesse est fieri rõcinationẽ. Ex q̃busdam aũt & eoꝝ ẽt formę fiunt, quoꝝ non esse formas censemus.

Te. cõ. 17. Parte. 2.

Amplius autem secundum quos modos ostendimus quia sunt species, secundum nullum videntur horum. Ex quibusdam enim non est necesse fieri syllogismum. Ex quibusdam vero ita, & non quorum putamus, horum fiunt species. H

Disputat ꝯ Platonem q̃tũ ad rõnẽ suę positionis. Hæc part. parte seq.

Hic disputat contra Platonem quantum ad rationẽ suæ positionis, & circa hoc duo facit. Primo tangit modos generali, quibus rationes Platonis deficiebant. Secundo exponit illos in speciali, ibi. ❬ Quia ſm rationes scientiarum. ❭ Dicit ergo primo ꝙ ſm nullum illorũ modoꝝ videntẽ spẽs esse, ſm quos nos Platonici ostendimus species esse. Et hoc ideo quia ex quibusdam illorũ modorum non necessarium est ❬ fieri syllogismũ ❭ .i. quasdam rationes Platonis, quia.s. non de necessitate possunt syllogizare species esse. Ex quibusdã vero modis fit syllogismus, sed non ad ꝓpositum Platonis, quia per quasdam suas rõnes ostenditur ꝙ species separatæ sunt quarundã rerum, quarũ esse spẽs Platonici non putauerunt, similiter, sicut & illarum quarum putauerunt esse species.

I Per rationes enim ſcientiarũ formę eorũ omniũ erunt,quorũ ſciētię ſunt:& per id vnum inquam in multis eſſe,& negationum nimirum erunt.

Parte. 3 Quia ſecundũ rõnes eas quę fiunt ex ſcientiis,omnium erunt ſpẽs quorũcunq; ſunt ſcientię, & ſecundum vnum in multis & in negationibus.

Hic ꝓſequitur iſtos modos in ſpāli,et primo ꝓſequitur ſm oſtendendo ꝙ ſequitur per rationem Platonis ſpecies eſſe aliquorum,quorum ſpecies Plato nõ ponebat.Secundo proſequitur primum oſtēdens quòd rationes Platonis non ſunt ſufficientes ad oſtendendum eſſe ideas,ibi:❡ Omnium autem dubitabit aliquis &c. ❡ Circa primũ ponit ſeptem rõnes,quarũ prima talis eſt.Vna rõnum inducentium Platonē ad ponendum ideas ſumebatur ex parte ſcientiæ,quia videlicet ſcientia cum ſit de neceſſarijs, non põt eſſe de his ſenſibilibus quæ ſunt corruptibilia, ſed oportet ꝙ ſit de entibus ſeparatis incorruptibilibus.Secũdum igitur hanc rõnem ex ſcientijs ſumptã,ſeqtur ꝙ ſpẽs ſint omnium quorũcũq; ſunt ſcientiæ.Sciẽtiæ aũt non ſolum ſunt de hoc quod eſt eſſe vnum in multis,quod eſt per affirmationem,ſed ẽt de negatiõibus,quia ſicut ſunt aliquæ demõſtrationes cõcludentes affirmatiuam ꝓpõnem, ita ſunt ẽt demonſtrationes concludentes negatiuã propoſitionem, ergo oportet etiam negationum ponere ideas.

Lec. 15.

K

Plato non põebat ideas negationum.

Per hoc autem intelligere inquam quid de corporum etiam erunt quæ corrumpuntur. Eſt enim horum ſimulachrum in imaginatione,vt patet.

parte. 4 Et ſecundũ ꝙ intelligitur aliqd corrumpi corruptibilium.Phantaſma enim aliquid horum eſt.

Hic ponit ſecundam rõnem.In ſcientijs enim non ſolũ intelligitur ꝙ quædam ſemper ſe eodem modo habẽt, ſed etiam ꝙ quædam corrumpuntur. Aliter tolleretur ſcientia naturalis quæ circa motum verſatur.Si igitur oportet eſſe ideas oĩum illorum quæ in ſcientijs intelligunẽ, oportet eſſe ideas corruptibilium inquãtum corruptibilia, hoc eſt inquãtum ſunt hæc ſenſibilia ſingularia. Sic enim ſunt corruptibilia.Non autem poteſt dici ſm rationem Platonis, ꝙ ſciæ illæ qbus intelligimus corruptiones reꝝ,intelligãtur corruptiones hoꝝ ſenſibilium,quia hoꝝ ſenſibiliũ nõ eſt intellectus:ſed imaginatio vel phãtaſia quæ eſt motus factus à ſenſu ſm actum,ſm quod dr̃ ſecũdo de aĩa.

L

Te.cõ.106

Pręterea rõnum exactiores,partim eoꝝ quę ſunt ad aliqd ideas faciunt,quoꝝ non dicimus per ſe genus eſſe:partim tertium hominem afferunt.

Te cõ. 28. Parte. 5. Amplius aũt rõnũ certiſsimę,alię quidē eoꝝ quę ad aliqd ideas faciunt,quoꝝ non dicunt eſſe ſecũdũ ſe genus:alię vero tertium hominem dicunt.

Hic ponit tertiã rõnem quæ cõtinet duas cõcluſiones, quas certiſſimis rõnibus dicit cõcludi. Vna eſt,qa ſi ideæ ſunt ſolum quoꝝ ſunt ſciæ,ſciæ aũt non ſolum ſunt de abſolutis,ſed ẽt ſunt de his quæ dicunẽ ad aliquid,ſequiẽ hac ratione faciente ꝙ ideæ ſunt ẽt eorum quæ ſunt ad aliquid. quod eſt cõtra opinionem Platonis,quia cũ ideæ ſeparatę ſint ſm ſe exiſtentes qđ eſt cõtra rõnem eius qđ eſt ad aliquid,non ponebat Plato eoꝝ quę ſunt ad aliquid,aliquod eſſe genus idearum quæ ſm ſe dicũtur. Alia cõcluſio eſt quæ ex alijs rõnibus certiſſimis ſequiẽ, ꝙ.ſ.ſit tertius hõ. Quod qdem tripr̃ põt intelligi. Vno mõ ꝙ intelligaẽ, ꝙ hõ idealis ſit tertius à duobus hoĩbus ſenſibilibus, q cõis hoĩs pdicationem ſuſcipiũt.Sed hæc non vr̃ eius eſſe intentio,licet hoc tangaẽ ſcđo elenchoꝝ.Hæc.n.eſt poſitio cõtra quam diſputat. Vnde ad hoc nõ duceret quaſi ad incõueniens.Alio modo põt intelligi,vt dicatur tertius homo .ſ.qui ſit cõis & homini ideali & homini ſenſibili. Cũ enĩ homo ſenſibilis & hõ idealis cõueniant in rõne ſicut duo hoĩes ſenſibiles,& ſicut hõ idealis ponĩ tertius ꝑter duos hoĩes ſenſibiles, ita alius hõ debet poni tertius ꝑter hoĩem idealem & hoĩem ſenſibilem.Et hoc etiam non videẽ hic eſſe eius intentio,quia ad hoc incõueniens ſtatim alia rõne ducet.Vnde eſſet ſuperfluus hic ad idem inconueniens ducere. Tertio modo põt intelligi,qa Plato ponebat in quibuſdam generibus tria,quædam.ſ.ſenſibilia, mathematica,& ſpecies, ſicut in numeris et lineis & omnibus hmõi. Non eſt autem maior ratio quare in quibuſdam rebus ponantur media q̃ in alijs,ergo oportebat etiam in ſpecie hominis ponere hominem medium qui erit tertius inter hominem ſenſibilem & idealem.Et hanc etiam rationem in poſterioribus libris Ariſto.ponit.

M

Plato nõ ponebat ideas relatiuorum.

N

Atq; omnino rationes eæ quæ fiunt de formis ea tollunt,quæ magis eſſe volunt,qui formas inquiũt eſſe,quã ipſas ideas.Fit enim vt non ſit dualitas, ſed numerus primum,& id quod eſt ad aliqd, prius ſit eo quod eſt p ſe:& vniuerſa ẽt ea qbus opiniones qdam de ideis ſecuti,principiis ſunt aduerſati.

O

Et omnino quę ſunt de ſpẽbus rõnes,auferunt ea quę magis eſſe volunt dicentes ſpecies eſſe, q̃ ipſas ideas eſſe.Accidit aũt ei dualitatē nõ eſſe primã, ſed numerum:& ad aliquid,ipſo quod ſecundum ſe. Et omnia quęcunq; aliquid de ſpeciebus opiniones ſequentes oppoſuerunt principiis. Parte. 6

Hic ponit quartam rationem, quæ talis eſt. Quicunq; per ſuam rõnem remouet aliqua,quæ ſunt apud eum magis nota q̃ ipſa poſitio,inconuenienter ponit. Sed iſtæ rõnes quas Plato poſuit de ſpeciebus ſeparatis,auferunt quędam principia quæ Platonici dicentes eſſe ſpecies magis volunt eſſe vera q̃ hoc ipſum quod eſt ideas eſſe,ergo Plato inconuenienter poſuit.Minorem autem ſic manifeſtat. Ideæ ſm Platonem ſunt priores rebus ſenſibilibus & mathematicis,ſed ipſæ ideæ ſunt numeri ſm eum, & magis numeri impares q̃ pares, quia numerum imparem attribuebat formæ, parem autem materiæ. Vnde & dualitatē dixit eſſe materiam,ſequitur ergo ꝙ alij numeri ſunt priores dualitate,quam ponebat ſicut materiam ſenſibiliũ,ponens magnũ & paruum.Cuius contrariũ Platonici maxime aſſerebãt.ſ.dualitatē eſſe primã in genere numeri. Itē ſi ſicut per ſuperiorem rõnem probatũ eſt, oportet eſſe aliquas ideas relationum quæ ſint ſm ſe ad aliquid, & ipſa idea eſt prior eo ꝙ participat ideam, ſeqtur ꝙ hoc ipſum qđ eſt ad aliqd eſt prius abſoluto quod ſm ſe dicitur. Nã hmõi ſubſtantiæ ſenſibiles quæ participant ideas abſolute dicunẽ.Et ſimiliter de oĩbus eſt quæcunq; illi q ſequũtur opinionem de ideis dicunt oppoſita principijs per ſe notis,quæ etiam ipſi maxime concedebant.

P

Pręterea exiſtimatione qdem qua ideas dicimus eſſe,nõ ſolũ ſubaꝝ erunt formę, ſed multoꝝ ẽt cæteroꝝ.Eſt.n.id vnũ quod mēte cõcipitur, non modo circa ſubas,ſed ẽt circa cętera.Et ſcientię nõ ſubſtantię ſolum,ſed cęterorũ ẽt ſunt,& alia eueniũt hmõi infinita.Neceſſitate aũt opinionibusue,quę de ipſis habenẽ,ſi formę participabiles ſunt, ſubſtãtiarũ dũtaxat ideas eſſe neceſſe eſt.Non.n.per accidens participãtur,ſed hoc cuiuſq; quodq; particeps eẽ oportet, quod nõ dicitẽ de ſubiecto. Veluti ſi quippiam ipſius dupli particeps eſt, id & perpetui particeps eſt,ſed per accidens.Accidit enim duplo perpetuum eſſe.Quare formę ſubſtantię erunt.

Q

Parte. 7 Tex.cõ.29 Amplius aũt ad exiſtimationē quidē ſecundũ quã dicimus ideas nõ ſolũ eſſe ſubarũ ſpẽs, ſed & multorum aliorum.Etenim intelligẽtia vna nõ ſolum circa ſubas,ſed & de aliis eſt.Et ſciæ nõ ſolũ ſunt ipſius

ſubſtantiæ

A substātiæ, sed aliorū. Accidunt aūt & mille talia alia.

Te. cō. 30 Secundum vero necessitatem & opinionem de ideis, si sunt participabiles species, substantiarū necesse ideas esse solum. Non enim secundū accidens participant, sed oportet hanc in vnoquoq; participare, inquantū non de subiecto dicuntur. Dico autē vt si qd per se duplo participat, hoc & sempiterno participat, sed secūdū accidens. Accidit enim duplo sempiternum esse. Quare substantia erit species.

Hic ponit quintam rōnem quæ talis est. Ideæ ponebantur à Platone, vt eis competerent rōnes siue diffinitiones positæ in scientijs, vt etiam de eis scientiæ esse possent. Sed ⟨intelligētia vna⟩ id est simplex & indiuisibilis qua scitur de vnoquoq; quid est, non solum est circa substantias ⟨sed et de alijs⟩ .s. accidentibus. Et sicut scientiæ non solū B sunt substantiæ, & de substātia, sed et inueniuntur scientiæ ⟨aliorū⟩ .s. accidentiū, ergo patet q ad æstimationē sm quam vos Platonici esse dicitis ideas, sequitur q species non solum essent substantiarum, sed et multorū aliorum .s. accidentium. Et hoc idem sequitur non solum pp diffinitiones & sciētias, sed et accidunt multa ⟨alia talia⟩ .s. plurima ex quibus oportet ponere ideas accidentium sm rōnes Platonis. Sicut quia ponebat ideas principia essendi & fieri rerū & multorum hmōi quæ cōueniunt accidētibus. Sed ex alia parte sm q Plato opinabatur de ideis, & sm necessitatē qua sunt necessariæ sensibilibus ⟨inquantū⟩ scilicet sunt participales à sensibilibus est necessarium ponere q ideæ sint solū subarū. Quod sic patet. Ea quæ sunt sm accidens non participantur. Sed ideam oportet participari in vnoquoq; inquātum non dr̄ de subiecto. Quod sic patet, quia si aliqd sensibile participat ⟨per se duplo⟩ .i. duplo separato (sic. n. appellabat Plato oīa separata .s. p C se entia.) oportet q participet sempiterno: nō quidem per se, quia tunc sequeretur q dupla sensibilia essent sempiterna, sed per accidens: inquātum .s. ipsum per se duplum qd participatur est sempiternum. Ex quo patet q participatio non est eorum quæ accidentia sunt, sed solūmodo substantiarū. Vnde sm opinionem Plato. non erat aliquod accidens species separata, sed solum substantia. Et tamen sm rationem sumptam ex scientijs oportebat q esset species etiam accidentium, vt dictum est.

Atq; hęc substantiā, & hic, & ibi significāt. Vel qd id erit vnū inquā ipsum in multis aliquid esse præter hęc ipsa dixisse? Atq; quidem si species earum est idearum, earūq; rerum quæ sunt particeps, erit aliquid profecto cōmune. Cur enim in dualitatibus hisce quæ corrumpuntur, & dualitatibus multis q̄dem ac æternis, dualitatis prædicatio magis vna est D eademq;, q̄ in hac atq; aliqua? Si vero nō eadem species est, nomen duntaxat erit commune, & perinde ac si quispiam Calliam ac lignum hominem vocet, nulla ipsorum ratione visa communi.

Parte. 3. Hęc vero substātiā esse hic significat & illic. Quare necesse est apparere qd pręter eas vnū in multis. Et siquidem eadem spēs idearum & participantiū, aliquid erit cōe. Quid. n. magis incorruptibilibus dualitatibus, & dualitatibus multis quidem, sed sempiternis dualitas vnum & idem, quam in hac & aliqua? Si vero nō eadem spēs, ęquiuocatio est & simpliciter, vt si quis vocat hominem Calliam & lignū nullam illarum communitatem inspiciens.

Hic ponit sextam rōnem quæ talis est. Istæ res sensibiles substantiam significant in rebus quæ videntur, & similiter illic, vt in rebus intelligibilibus quæ substātiā significant, quia tam intelligibilia q̄ sensibilia substātiam po- B nebant. Ergo necesse est ponere pter vtrasq; substātias .s. intelligibiles & sensibiles aliqd cōe eis quod sit vnū in multis. Ex hac. n. rōne Platonici ideas ponebant, quia inueniebant vnū in multis, quod credebāt esse pter illa multa. Et q hoc sit ponere necessarium .s. aliquod vnum pter subas sensibiles & pter spēs, sic ostendit. Aut. n. ideæ & sensibilia q̄ participant ideas sunt vnius spēi aut non. Si sunt vnius speciei, oīum aūt multorum in specie cōuenientium oportet ponere sm positionem Platonis vnam spēm separatā cōem, oportebit igitur aliquid ponere cōe sensibilibus & ipsis ideis, quod sit separatum ab vtroq;. Non pōt autē responderi ad hanc rationem q ideæ quæ sunt incorporales & immateriales non indigēt alijs speciebus superioribus, quia similiter mathematica quæ ponuntur à Platone media īter sensibilia & species sunt incorporea & immateria- F lia, & tamen quia plura eoꝝ inueniuntur vnius spēi, Plato posuit eorum spēm cōem separatā, qua et participant non solum mathematica, sed et sensibilia. Si igitur est vna & eadem dualitas, q̄ est species vel idea dualitatis, quæ quidem est etiā in dualitatibus sensibilibus quæ sunt corruptibiles, sicut exemplar est in exemplato, & in dualitatibus et mathematicis quæ sunt multæ vnius speciei, sed tamē sunt sempiternę, eadē rōne in eadē dualitate .s. quę est idea, & in alia quæ est mathematica, vel sensibilis erit alia dualitas separata. Non enim potest reddi propter quid illud sit, & hoc non sit. Si autem detur alia pars, scilicet sensibilia quæ participant ideas non sunt eiusdem speciei cum ideis: sequitur q nomen quod dicitur de ideis & de substantia sensibili dicatur omnino, ęquiuoce. Illa enim dicūtur ęquiuoce, quorum solum nomen cōmune est, ratione speciei existente diuersa. Nec solum sequitur q sint quocūq; modo ęquiuoca, sed simpliciter ęquiuoca, sicut illa quibus imponitur vnum nomen sine respectu ad aliquam cōicationem, quæ dicuntur ęquiuocā à casu. Sicut si aliquem hominem aliquis vocaret Calliam, & aliquod lignum. Hoc aūt ideo G addidit Aristo. quia posset aliquis dicere q non omnino ęquiuoce aliquod nomen prædicatur de idea, & de substātia sensibili, cum de idea prædicetur essentialiter, de substantia vero sensibili per participationem. Nam idea hominis sm Platonem dicitur per se homo. Hic autem homo sensibilis dicitur per participationem. Sed tamen talis æquiuocatio non est pura, sed nomen quod per participationem prædicatur, dicitur per respectum ad illud quod prædicatur per se, quod non est pura, æquiuocatio sed multiplicitas analogiæ. Si autem essent omnino ęquiuoca à casu idea & substantia sensibilis, sequeretur q per vnum non posset cognosci aliud, sicut æquiuoca non se inuicem notificant.

Lectio. xv.

Maxime vero omnium id quispiam dubitauerit, quid nā formę perpetuis sensibilibus, aut hisce quæ oriuntur ac occidunt conferant. H

Omnium autem dubitabit aliquis maxime, qd cōferunt species sempiternis sensibilium, aut his quæ fiunt & corrumpuntur. Te. cō. 31 Parte. 1.

HIC improbat opinionem Platonis, quantū ad hoc q nō cōcludebat qd cōcludere intendebat. Intendebat enī Plato concludere ideas esse per hoc, q sunt necesse sensibilibus rebus sm aliquem modum. Vnde Aristo. ostendens q ideæ ad nihil possunt sensibilibus vtiles esse, destruit rationes Platonis de positione idearum. Et ideo dicit q inter omnia dubitabilia quæ sunt contra Platonem, illud est maximum, q species à Platone positæ non videntur aliquid cōferre rebus sensibilibus: nec sempiternis, sicut sunt corpora cœlestia: nec his quæ fiunt & corrumpuntur, sicut corpora elemētaria. Quod sigillatim de omnibus ostēdit propter quæ Plato ponebat ideas, cum dicit. Cō̄dit Platonē nō cō̄cludere qd̄ intēdebat.

I Parte. 2 Neq;.n.mot⁹,neq; mutatiōis vllius ipsis sunt cāę. Nec.n.motus nec trāsmutatiōis vlli⁹ sunt cā ī eis.

prima parte lec. &. 2 parte seq. Parte. 4. & sequen. Parte. 7. & sequen. parte. 9. & sequen.

Ibi incipit quinq; ostendere. Primo φ non prosunt ad motum. Secundo φ non prosunt ad scientias, ibi: {Sed nec ad scientiam.} Tertio φ non prosunt sicut exemplaria, ibi: {Dicere vero exemplaria &c.} Quarto φ nō ꝓsunt sicut substātiæ. ibi: {Amplius opinabitur.} Quinto φ nō prosunt sicut causæ fiendi. ibi: {In Phedone vero &c.} Dicit ergo primo φ species nō possunt conferre sensibilibus, ita φ sint eis causa motus vel trāsmutationis alicuius. Cuius rationem hic nō dicit, sed superius tetigit, quia videlicet ideæ nō introducebātur ꝓpter motum, sed magis ꝓpter immobilitatē. Quia.n. Platoni videbatur φ oīa sensibilia semper essent in motu, voluit aliquid ponere extra sensibilia fixum & immobile, de quo posset esse certa sciētia. Vnde spēs nō poterāt ab eo poni sicut principia K sensibilia motus, sed potius sicut immobiles, & immobilitatis principia. vt scilicet si aliquid fixum & eodem modo se habēs in rebus sensibilibus inuenitur, hoc fit ſm participātiam idearum quæ per se sunt immobiles.

At vero neq; ↄferunt, qppe cū non insint in hisce rebus, q̄ sunt hoꝝ illę substātia: eēnt.n. in istis. Neq; vt sint cōferunt, quippe cū non insint in hisce rebus quæ sunt participes. At.n. hoc forsitan pacto videbuntur causę esse: vt albus color mixtus cū corpore, mixti corporis cā est. Sed hic sermo facile admodū imminui pōt, quę Anaxagoras quidē primus, Eudoxus aūt posterius, & alii quidā dicebant. Est enim ꝑ facile multa absurda ad huiuscemodi opionem imposſibiliaq; inferre. Atqui nec vllo eorum modorū ex ipsis formis sunt cætera, qui dici consueuerunt.

L Parte. 3 Sed nec ad scientiā nihil auxiliaȓ eis, quia est aliorū: nec.n. illę hoꝝ substātia. Nā eēnt in eis. Nec ad esse, cum non participātibus insint. Sic enim forsan causa videbitur esse albū permixtum albo. Sed hæc quidem ratio valde mobilis est, quam Anaxagoras prius, & Hesiodus posterius, & alii quidem dixerūt. Facile nanq; colligere multa & imposſibilia ad talē opinionem. At vero nec ex speciebus sunt aliā secundum ullum modum consuetorum.

Quod ideę nō ↄferant ad sciētiā. Ostendit secūdo φ spēs nō prosunt sensibilibus ad sciētiam, tali rōne. Cognitio vniuscuiusq; perficiȓ per cognitionem suæ substantiæ, & nō per cognitionem aliquarum substātiarum extrinsecaꝝ: sed substātiæ separatæ quas dicebāt spēs, sunt oīno alię ab istis substātijs sensibilibus, ergo earū cognitio nō auxiliatur ad scientiam illorum sensibilium. Nec pōt dici φ illæ species sunt substātiæ istorū M sensibiliū. Nā cuiuslibet rei substātia est in eo cuius est substātia. Si igiȓ illæ spēs essent substātiæ rerum sensibilium, essent in his sensibilibus, quod est cōtra Platonem. Nec iterum pōt dici φ illæ species adsint istis substantijs sensibilibus, sicut participantibus eas. Hoc.n. modo Plato opinabatur aliquas species horum sensibilium causas esse. Sicut nos intelligeremus ipsum album per se existens, ac si esset quoddam album separatum, permisceri albo quod est in subiecto, & albedinem participare, vt sic etiam dicamus φ homo iste qui est separatus permisceatur huic homini, qui componitur ex materia & natura speciei quam participat. Sed hæc rō est valde {mobilis} idest destructibilis. Hāc enim rōnem primo tetigit Anaxa. qui posuit etiā formas & accidētia ꝑmisceri rebus. Et secūdo tetigit Hesiodus & alij qdam. Et ideo dico φ est valde mobilis. s. quia facile est colligere multa imposſilia contra talē opionē. Sequitur.n. sicut supra dixit cōtra Anaxa. φ accidētia & formæ possunt esse sine substātijs. Nā ea sola nata sunt misceri N quæ possunt separatim existere. Sic igiȓ nō pōt dici φ species sic conferant ad sciētiam sensibilium vt eoꝝ subæ, nec φ sint eis principia existēdi per modū participādi. Nec ēt pōt dici φ ex spēbus sicut ex principijs sunt alia. s. sensibilia ſm vllum eoꝝ modū qui cōsueuerunt dici. Vnde si eadē sunt principia essendi & cognoscēdi, oportet φ spēs nō cōferant ad sciētias, cū principia essendi esse nō possint. Idō aūt dicit ſm vllum modum cōsuetorum dici, quia Plato inuenerat nouos modos aliquid ex alio cognoscendi.

Dicere āt exēplaria eē, resq; cęteras ipsoꝝ eē ꝑticipes, supuacaneū eē, & trāslationib⁹ poeticis simule. Dicere vero exēplaria esse & eis alia participare, vaniloquium est, & metaphoras dicere poeticas. Tex.cō. 31 Parte. 4.

parte seq. Quod ideę nō sint exēplaria. Hic tertio oñdit φ spēs nō cōferant sensibilibus, sicut exemplaria, & primo ꝓponit intētum. Secūdo probat. ibi {Nam qđ opus est &c.} Dicit ergo primo quia dicere spēs esse exēplaria sensibiliū & mathematicoꝝ eo φ hmōi O causas participēt, est dupliciter incōueniēs. Vno modo qa vanum & nulla vtilitas est hmōi exemplaria ponere, sicut ostendet. Alio modo qa est simile metaphoris quas poetæ inducunt, qđ ad philosophū nō pertinet. Nā phs ex ꝓprijs docere debet. Ideo aūt hoc dicit esse metaphoricū, qa Plato productionem rerū naturalium assimilauit factioni rerum artificialium, in quibus artifex ad aliquod exemplar respiciens, operatur aliquod simile suæ arti.

Quid est enim qđ ad ideas respiciēs operaȓ? Et insuper & esse qduis & fieri simile potest, ēt si ad similitudinē illius nō producatur. Quare et si sit & si nō sit Socrates, fieri pōt qualis est Socrates ipse.

Parte. 5. P Nam quid est opus ad ideas respiciens? Contingit enim & esse & fieri simile aliquod, & non assimilatum ad illud. Quare existente Socrate & non existente fiet qualis Socrates.

Hic ꝓbat ꝓpositum tribus rōnibus. Hoc.n. vȓ eē opus exemplaris, idest vtilitas, quòd artifex respiciens ad exemplar inducat similitudinem formæ in suo artificio. Videmus aūt in operatione naturaliū rerum, φ similia ex similibus generantur, sicut ex homine generatur hō. Aut ergo similitudo ista prouenit in rebus generatis propter respectum alicuius agentis ad exemplar, aut non. Si non, quid erit {opus}. i. vtilitas φ aliquod agens sit respiciens ad ideas sicut ad exēplaria? q.d. nullū. Si aūt similitudo ꝓuenit ex respectu ad exēplar separatū, tunc nō poterit dici φ cā huius siſitudinis in genito sit forma īferioris generātis. Fiet.n. aliqd siſe ꝑꝑ respectū ad hoc exēplar separatum, & nō ꝑ respectū ad agēs hoc sensibile. Et hoc ē qđ dicit {& nō siſe illi}. i. agēti sensibili. Ex quo seqȓ hoc incōueniens φ aliqs genereȓ siſis. Socrati siue posito, siue remoto Q Socrate. Qđ videmus esse falsum, qa nisi Socrates agat in generatione, nunq̄ generabiȓ aliqs similis Socrati. Si igiȓ hoc est falsum, φ nō similitudo generatoꝝ depēdeat à ꝓximis generātibus, vanū & superfluū est ponere aliqua exēplaria separata. Sciendū aūt φ illa rō etsi destruat exēplaria separata à Platōe posita, nō tñ remouet diuinā sciam eē rerū oīum exēplarē. Cū.n. res naturales naturaȓ intēdāt siſitudines in res gñatas inducere, oportet φ ista intētio ad aliqđ principiū dirigēs reducaȓ, qđ est in finē ordināš vnūqđq;. Et hoc nō pōt esse hñs intellectū, cuius sit cognoscere finē & ꝓportionē reꝝ in finē. Et sic ista similitudo effectuū ad causas naturales reduciȓ, sicut in primū principiū intellectū aliquē. Nō aūt oportet φ in aliquas alias formas separatas: qa ad similitudinē ꝑdictā sufficit ꝑdicta directio in finē, qua virtutes naturales diriguȓ à primo intellectu. Rō Arist. nō destruit ideas diuinas.

Simili mō fieret, & si Socrates ꝑpetuus eēt, exemplaria plura eiusdem erunt, quare & formæ, vt hominis,

A Parte.5

minis, animal, & bipes, & insuper ipse homo. Similiter autem palam, quia etiam si sit Socrates sempiternus, erunt eiusdem exemplaria plura, quare & species: vt hominis anima & bipes: similiter autem & autosanthropos.

Hic ponit secũdam rõnem quæ talis est. Sicut Socra. ex eo q̄ est Socra. addit aliquid supra hoĩem, ita etiam homo addit aliquid supra animal: & sicut Socra. participat hominem, ita homo participat aĩal. Sed si præter istum Socra. sensibilem poneretur alius Socra. sempiternus, quasi exemplaris, sequeretur q̄ huius Socra. sensibilis essent plura exemplaria. s. Socra. sempiternus & idea hominis, ergo & eadem rõne spẽs hominis habet plura exemplaria. Erit enim exemplar eius & animal, & bipes, & iterum [Autosanthropos] i. idea hoĩs. Hoc aũt est incõueniẽs q̄ vnius exemplari sint plura exemplaria, ergo inconueniens est ponere hmõi sensibilium exemplaria.

B

Præterea formę nõ sensibilium solũ, sed ipsarũ ẽt formarum exẽplaria erunt, veluti genus ipsum, vt spẽrum genus. Quare idem erit exemplar, atq; imago.

Tex.cõ.33 parte.7

Amplius autem non solum sensibilium species exemplaria, sed etiam ipsarum, vt genus specierum, quare idem erit exemplar & imago.

Hic ponit tertiam rationem quæ talis est. Sicut se habet species ad indiuiduum, ita se habet genus ad speciẽ. Si igitur species sunt exemplaria sensibilium indiuiduorum, vt Plato ponit, ipsarum etiam specierum erunt aliqua exemplaria. s. genus specierum, quod est incõueniens, quia tunc sequeretur q̄ idem. s. species erit exemplum alterius. s. indiuidui sensibilis, & imago ab alio exemplata, scilicet à genere: quod videtur esse inconueniens.

C

Præterea fieri nõ posse videbitur, vt hęc sint seorsum, substãtia inquã & id cuius dr̃ sub̃a esse. Quare quonã pacto seorsum erũt ipsę ideę, si sũt sub̃ę rerum?

Parte.8.

Amplius opinabitur vtiq; impossibile esse separatim substantiam, & cuius est substantia. Quare quõ ideę substantię rerum existentes separatim erunt?

Quod ideę nõ sunt formę substãles sensibilium.

Hic quarto ostendit q̄ spẽs non conferunt rebus sensibilibus, sicut earũ substãtiæ vel causæ formales, qa [hic opinabitur] idest hoc est opinatiuum, vt impersonaliter ponat, q̄ impossibile est separari substantiam ab eo cuius est substantia. Sed hæ separantur ab eo cuius sunt ideæ. i. à sensibilibus, ergo non sunt substantiæ sensibilium.

In Phedone autem & vt sint ipsę res, et vt fiãt causæ formæ dicuntur. Et tamen non fiunt ea quę sunt, & si sunt formæ: nisi sit id quod est motiuum.

D Te cõ.34 Parte.9.

In Phedone vero sic dr̃ q̄ ipsius esse & fieri causæ sint species, & etiam existentibus speciebus, tamẽ non fiunt participantia nisi sit quod mouit.

Quod ideę nõ cõferunt ad fieri rerum.

Hic ostendit q̄ non conferunt species sensibilibus ad eorũ fieri, q̄uis Plato dixerit [in Phedõe] idest in quodam suo libro: q̄ species sunt causæ rebus sensibilibus essendi & fiẽdi. Sed hoc improbat duabus rationibus, quarum prima talis est: Posita causa ponitur effectus, sed existentibus speciebus nõ propter hoc fiunt entia particularia siue indiuidua participãtia spẽs, nisi sit aliquod motiuũ quod moueat ad spẽm. Qđ ex hoc patet, qa spẽs semp eodẽ modo sunt ſm Platonem. Si igitur eis positis essent vel fierent indiuidua participantia eas, sequeret̃ q̄ semper essent hmõi indiuidua, quod patet esse falsum: ergo non põt dici q̄ spẽs sunt causæ fieri & esse rerum, & p̄cipue cum nõ poneret species causas esse motiuas: vt supra dictum est. Sic enim à substantijs separatis imobilibus ponit Arist. procedere & fieri & esse inferiorum, inquantum illæ substantiæ sunt motiuæ cœlestium corporum, quibus mediantibus causat̃ generatio & corruptio in istis inferioribus.

E

Et insuper multa alia fiunt, vt domus ac annulus, quorũ non dicimus eẽ formas. Quare patet & cætera etiam, & esse, & fieri posse, & per tales causas per quales fiunt, & ea quę modo sunt dicta.

Parte.10.

Et multa fiunt alia vt domus & annulus, quorum non dicimus esse species: quare palam quia contingit & alia & esse & fieri, & propter tales causas quales & nunc dictas.

Hic ponit secundam rõnem, quę talis est. Sicut se habẽt artificialia ad causas artificiales, ita se habent naturalia ad causas naturales. Sed videmus q̄ multa alia à naturalibus, vt domus & annulus fiunt in istis inferioribus, quorum Platonici species non ponebãt: ergo [& alia] scilicet naturalia contingit esse & fieri propter tales causas proximas, quales contingit esse nunc dictas, scilicet artificiales, vt scilicet sicut res artificiales fiunt à proximis agentibus, ita & res naturales.

F

Lec. xvj.

Pręterea si formę sint numeri, quonã mõ causæ erunt? Ex eo ne qa ea q̄ sunt, alii numeri sunt, vt hic quidem numerus hõ, hic aũt Socrates, hic vero Callias? Cur igitur his illi sunt causæ? Nihil .n. refert si illi quidam ꝑpetui sunt, hi vero non sunt. Qđ si ꝓpter ea q̄ ea quę sunt hic, rõnes sunt numerorum, ceu cõcẽtus, patet vnũ qd eẽ ea, quorum sunt rõnes. Qđ si id materia, patet & ipsos numeros q̄sdã fore quorundã inter se rõnes. Dico aũt hoc pacto si Callias sit rõ in numeris ignis & terrę & aeris atq; aquę, & aliorum subiectorum quorundam, & ipse homo siue numerus sit qdã, siue nõ sit, rõ t̃n quorũdã in numeris & nõ numerus erit, neq; ob hęc numerus qdã erit.

G

Tex.cõ.35 Parte.1

Amplius si sunt numeri species, quo modo causæ erunt? Vtrum quia alii numeri sunt ipsa existentia, vt hic quidem numerus homo, ille vero Socrates, & alius Callias? Quid igitur his sunt causæ illi? Nec enim si hi sunt sempiterni, illi vero non, differunt. Si vero quia rationes numerorum

Te.cõ.36

& hic vt symphonia, palam quia est vnum quidem quorum sunt rationes. Si itaq; hęc materia, manifestum quia & ipsi numeri & aliquæ rõnes sunt aliud ad aliud. Dico autem vt si est Callias ratio in numeris ignis, aquę, terrę, & aeris & autosanthropos, idest ipse homo: siue numerus quis existens, siue non, tamen est ratio in numeris quorũdam & non numerus, & non erit quis propterea numerus.

H

Le.p̃s.pt. prima.

Hic improbat opinionẽ Platonis de speciebus, inquantũ ponebat eas eẽ numeros, & circa hoc duo facit. Primo disputat cõtra ea q̄ posita sunt ab ipso de numeris. Secũdo cõtra ea quę posita sunt ab ipso de alijs mathematicis, ibi: [Volẽtes aũt substãtias &c.] Circa primũ ponit sex rõnes, quarum prĩa talis est. Eorum quę sunt idẽ ſm sub̃am vnum

Par.?. lec. huius Disputat cõtra Platonẽ i hoc q̄ posuit ideas esse numeros.

nõ est cã alterius, sed sensibilia ſm sub̃am sunt numeri ſm Platonicos & Pythagoricos. Si igitur species sunt etiã numeri non poterunt spẽs esse causæ sensibilium. Si aũt dicatur q̄ alij numeri sunt spẽs, & alij sunt sensibilia, sicut ad literam Plato ponebat: vt si dicamus q̄ hic numerus est hõ, & ille alius numerus est Socra. & alius numerus ẽ Callias, istud adhuc non vr̃ sufficere, qa ſm hoc sensibilia & spẽs cõueniũt in rõne numeri: & eorũ q̄ sunt idẽ ſm rõnẽ, vnũ non vr̃ esse cã alterius, ergo spẽs non erunt causæ hominum

sensibilium. Nõ iterum põt dici ꝙ sunt causæ, quia illi numeri q sunt spẽs sunt sempiterni. Illa.n. differẽtia nõ sufficit ad hoc ꝙ quædam ponantur causæ aliorũ, quia aliqua differunt per sempiternum & non sempiternũ ꝭm esse suũ absolute consideratum. Sed per causam & causatum differũt ꝭm habitudinem vnius ad alterũ, ergo diuersa numero nõ differunt per causam & causatum per hoc ꝙ quędam sunt sempiterna, & quædã non sempiterna. Si autẽ dicatur ꝙ hæc sensibilia sunt quędam {rõnes}.i. ꝓportiones numerorũ, & per hunc modũ numeri sunt causæ horum sensibilium, sicut videmus in {symphonijs} idest i musicis cõsonantijs: quia numeri dicunt̃ esse causæ consonantiarũ, inquantum ꝓportiones numerales quæ applicant̃ sonis, cõsonãtias reddũt. Palã est ꝙ oportebat p̃ter ipsos numeros in sensibilibus ponere aliquod vnũ ꝭm genus, cui applicãtur ꝓportiones numerales, vt.s. eorũ quæ sunt illius generis ꝓportiones, sensibilia constituant, sicut p̃ter ꝓportiones numerales in cõsonãtijs inueniunt̃ soni. Si aũt illud cui

K applicat̃ illa ꝓportio numeralis in sensibilibus ẽ materia, manifestum est ꝙ oportebat dicere, ꝙ ipsi numeri separati qui sunt spẽs, sint ꝓportiones alicuius vnius.s. ad aliquod aliud. Oportet.n. dicere ꝙ hic hõ qui est Callias vel Socra. est similis hoi ideali q dr̃ {autosanthropos}.i. p se hõ. Si igit̃ Callias non est numerus tantũ, sed magis est rõ quædam vel proportio in numeris elementorum.s. ignis, terræ, aquæ & aeris, & ipse hõ idealis erit quædam rõ vel proportio in numeris aliquorum, et non erit hõ idealis numerus per suam substantiã. Ex quo seq̃tur ꝙ nullus numerus erit {p̃ter ea} idest p̃ter res numeratas. Si.n. numerus specierum est maxime separatus, & ille non est separatus à rebus, sed est quædam ꝓportio rerũ numeratarũ, nunc nullus alius numerus erit separatus, quod est contra Platonicos. Seq̃t̃ aũt ꝙ hõ idealis sit proportio aliquorũ numeratorũ, siue ponatur esse numerus siue non. Tam.n. ꝭm ponẽtes substantias esse numeros, q̃ ꝭm naturales q numeros

L substantias esse nõ dicebãt, oportet ꝙ in rerũ substãtijs aliquę ꝓportiones numerales inueniant̃. Qđ patet p̃cipue ex opinione Empedoclis, q ponebat vnãquãq; rerum sensibilium cõstitui per quãdam harmoniã & proportionem.

Pręterea multis ex numeris vnus fit numerus, ex formis autem quomodo forma vna fieri potest?

Te. c8.37. Parte.1 Amplius ex multis numeris fit vnus numerus, ex spẽbus aũt vna species qualiter vel quomodo?

Hic ponit secundam rationem, quæ talis est. Ex multis numeris fit vnus numerus. Si igitur species sunt numeri, ex multis speciebus fiet vna species, quod est impossibile. Nam si ex multis diuersarum specierum aliquid vnum in specie constituatur, hoc fit per mixtionem, in qua non saluantur species eorum quæ miscentur, sicut ex quatuor elemẽtis fit lapis. Et iterum ex hmõi diuersis ꝭm speciem nõ

M fit aliquod vnum ratione specierum, quia ipsæ species non coniunguntur ad aliquod vnum constituendum, nisi ꝭm rõnem indiuiduorũ quæ alterãtur, vt possint permisceri, ipsæ autem species numerorũ simul coniunctæ numerum constituunt quinarium. Ita in quinario vterq; numerus remanet & saluatur. Sed quia ad hanc rõnem posset responderi ex parte Platonis, ꝙ ex multis numeris non fit vnus numerus, sed quilibet numerus immediate constituitur ex vnitatibus, ideo consequenter cum dicit.

Quod si non ex ipsis, sed ex vnitatibus quæ sunt in numero, vt in centenario fiunt, quonã pacto vnitates se habent? Nam si eiusdem sint spẽi, complura euenient nimirum absurda: si non eiusdem nec eędẽ sint inter se, nec cæteræ omnes. Quo different cum expertes sint passionis? Neq; enim consona sunt hęc rationi, neq; consentanea menti.

N Sed si nec ex eis sed ex vnis, vt in millenario, qũo se habẽt vnitates? Siue enim eiusdem spẽi, multa inconuenientia accidũt, siue nõ eiusdem speciei. Nec enim eędem sibi sunt inuicẽ, nec alię oẽs omnibus. Parte.4.

Quomodo nãq; differẽt impassibiles existentes? Nec.n. rõnabilia hęc, nec intelligentię confessa. Te. c8.38.

Excludit etiam hanc responsionem. Si enim dicitur ꝙ aliquis numerus maior, vt millenarius, non constituatur {ex eis}.s. ex duobus vel pluribus nũeris minoribus, sed cõstituitur {ex vnis} idest ex vnitatibus, remanebit qõ, qũo se habent vnitates adinuicẽ ex qbus numeri cõstituũtur? Aut enim oportet ꝙ oẽs vnitates sint conformes adinuicem, aut ꝙ sint difformes adinuicem. Sed primo modo sequũtur multa incõuenientia, & præcipue quãtum ad ponẽtes spẽs esse numeros, quia sequitur ꝙ diuersæ spẽs non differant ꝭm substantiam, sed solum ꝭm excessum vnius spẽi super aliam. Inconueniens etiam videt̃ ꝙ vnitates nul

O lo modo differant, & tñ sunt multæ, cum diuersitas multitudinem cõsequatur. Si vero nõ sint cõformes, hoc potest esse dupliciter. Vno modo q̃a vnitates vnius numeri sunt differentes ab vnitatibus alterius numeri, sicut vnitates binarij ab vnitatibus ternarij, & tamẽ vnitates vnius & eiusdem numeri sibi inuicem sunt conformes. Alio modo vt vnitates eiusdem numeri non sibi inuicem, nec unitatibus alterius numeri conformes existant. Hanc diuisionem significat, cum dicit. {Nec eędem sibi inuicem} idest quę ad eundẽ numerũ p̃tinent {nec aliæ omnes &c.}.s. quæ pertinent ad diuersos numeros. Quocunq; aũt modo ponat̃ difformitas inter vnitates, videt̃ incõueniens. Nam oĩs difformitas est per aliquam formam vel passionem, sicut videmus ꝙ corpora difformia differunt calido & frigido, albo & nigro, & hmõi passionibꝰ. Vnitates aũt hmõi passiõibus carẽt, cũ sint impassibiles ꝭm Platonicos, ergo nõ poterit ĩter ea poni talis difformitas vel differẽtia quę cau

P satur ab aliqua passiõne. Et sic patet ꝙ ea quæ Plato ponit de speciebus & numeris, nec sunt rationabilia sicut illa q̃ per certam rationem probantur, nec sunt intelligentiæ cõfessa sicut ea quæ sunt per se nota, & solo intellectu certificantur, vt prima demonstrationis principia.

Pręterea genus aliud conficere numeri, circa qđ arithmetica versetur necesse est. Et oĩa quæ a qbusdã media nuncupãtur. Quę quo modo sunt, aut e qbus pricipiis sunt, aut cur horũ & ipsarũ media erũt.

Amplius aũt aliud aliqđ genus numeri facere est necesse, circa quod fit arithmetica. Et omnia intermedia dicta ex qbus simpliciter, aut ex quibus sunt principiis, aut quale infra pręsentia erunt & eas. Te. c8.39. Parte.4.

Hic ponit tertiam rõnem contra Platonẽ quæ talis est. Oĩa mathematica quæ à Platone sunt dicta intermedia sensibilium & specierum sunt ex numeris, aut simpliciter si

Q cut ex proprijs principijs, aut sicut ex primis. Et hoc ideo dicit, quia ꝭm vnam viam videtur ꝙ numeri sint immediata principia aliorum mathematicorũ. Nam vnum dicebant constituere punctum, binarium lineã, ternarium superficiem, quaternarium corpus. Secundũ vero aliã viam videntur resolui mathematica in numeros, sicut in prima principia & nõ in ꝓxima. Nam corpora dicebant cõponi ex superficiebus, superficies ex lineis, lineas ex punctis, pũcta autem ex vnitatibus quæ cõstituunt numeros. Vtroq; aũt modo sequebat̃ numeros eẽ principia aliorũ mathematicorũ. Sicut igit̃ alia mathematica erant media ĩter sensibilia & spẽs, ita necessarium est facere aliquod genus numeri quod sit aliud à numeris qui sunt spẽs, & à numeris q̃ sunt substãtia sensibiliũ: & ꝙ de hmõi numero sit arithmetica, sicut de proprio subiecto quæ est vna mathematicarum,

A tum,ficut geometria de magnitudinibus mathematicis. Hoc autē ponere videt̄ superfluū esse. Nā nulla rō poterit assignari q̄re sunt nūeri medij ⸢inter p̄ntia⸣.i.sensibilia & ⸢eas⸣.s.species,cum tā sensibilia q̄ spēs sint numeri.

Præterea vtraq; vnitas q̄ est in dualitate, ex alio erit priore,ex ipsa inquā dualitate.At fieri nequit.

Tex.3.40. Parte.5. Amplius autē vnitates q̄ sunt in dualitate, vtraq; est ex aliqua priori dualitate,quāuis impossibile.

Hic ponit quartā rōnē quæ talis est.Ea quæ sunt in sensibilibus & in mathematicis sunt causata ex speciebus. Si igit̄ aliqua dualitas in sensibilibus & in mathematicis fuerit,oportet q̄ vtraq; vnitas huius posterioris dualitatis, sit causata ex priori dualitate, q̄ est spēs dualitatis. Et hoc est ⸢impossibile⸣.s.q̄ vnitas ex dualitate causetur. Hoc enim p̄cipue oportet dicere si vnitates vnius nūeri sint alterius spēi ab vnitatibus alterius, qa tunc à spē ante illius B numeri vnitates,spēs sortientur.Et sic oportet q̄ vnitates posterioris dualitatis sint causatæ ex priori dualitate.

Præterea propter quid numerus vnum est comprehensus?

parte.6. Amplius quare numerus ex his collectus est?

Hic ponit quintā rōnem quæ talis est. Multa non conueniunt ad vnum cōstituendum, nisi propter aliquā cām quæ potest accipi uel extrinseca,sicut aliquod agens quod coniungit:vel intrinseca,sicut aliquod vinculum vniens. Vel si aliqua vniuntur per seipsa,oportet vt vnū sit,vt potentia:& aliud, vt actus. Nullum autē hoꝝ potest dici in vnitatibus ⸢quare numerus⸣.i.ex qua cā numerus erit quoddā ⸢comprehensum⸣.i.congregatum ex pluribus vnitatibus,quasi dicat non erit hoc assignare.

C Insuper si vnitates diuersæ sunt,oportebat eos p̄inde dicere,atq; ii dicunt qui elementa quatuor aut duo asserunt esse. Nam horum nō elementum esse dicē,quisq; ipsum cōmune,veluti corpus, sed ignem ac terram,siue sit ipsum cōmune corpus, siue non. Nunc autē perinde dicit̄ ac si vnum ipsum similiū esset partium,vt ignis vel aqua. Quod si ita sit, numeri substantiæ sane non erunt. At patet si est quid vnum ipsum, atque idest principium, multipliciter vnum dicit,secus enim est impossibile,

Tex.cō.41 partu.7. Amplius autē cum dictis si sint differentes vnitates,oportebit ita dicere,quemadmodum & quicūq; elemēta quatuor aut duo dicunt.Etenim horū quilibet nō cōe dicit elementū,vt corpus, sed ignem & terrā:siue sit corpus cōe ipsum,siue non. Nunc autem dicimus q̄ vno existente quemadmodum igne D aut aqua similiū partiū.Si vero sic, nō erunt substātiæ numeri. Sed palā,quia si cōe est aliquod vnum ipsum,& hoc est principium,quare multipliciter dicitur ipsum vnum,aliter est impossibile.

Hic ponit sextam rationem quæ talis est.Si numeri sunt species & substātiæ rerum,oportet sicut p̄missum est,dicere vel q̄ vnitates sint differentes aut cōuenientes.Si autē differentes,sequit̄ q̄ vnitas inquantū vnitas nō sit principiū. Quod patet per similitudinē sumptā à naturaliū positione.Naturales.n.aliq posuerunt q̄tuor corpora esse principia.Quāuis autem cōe sit ipsis hoc quod est esse corpus, non tamen ponebant corpus cōe esse principiū, sed magis ignem,terrā,aquam & aerē,quæ sunt corpora differentia. Vnde si vnitates sint differētes, quāuis omnes cōueniāt in rōne vnitatis,non t̄n erit dicendum q̄ ipsa vnitas inquantum hmōi sit principium,quod est cōtra positionē Platonicoꝝ. Nā nunc ab eis dicit̄ q̄ vnum sit principium, sicut vndecima de naturalibus dicit̄.q̄ ignis aut aqua aut aliqd E corpus similium partiū principiū sit.Sed si hoc est verum quod cōclusum est cōtra positionem Platonicorum.s.q̄ vnum inquātum vnum nō sit principiū & substantia rerum,sequeret̄ q̄ numeri non sunt rerū substātia.Numerus enim non ponit̄ esse rerum substātia, nisi inquantū constituitur ex vnitatibus,quæ dicuntur esse rerum substantiæ. Quod iterū est contra positionē Platonicoꝝ, quam nunc prosequit̄,qua.s.ponitur q̄ numeri sint species. Si autē dicas q̄ oēs vnitates sunt indifferētes,sequitur ⸢q̄ omne⸣ idest vniuersum totum sit aliquid vnū & idē,ex quo substantia rei cuiuslibet est ip̄m vnum quod est cōe indifferens.Et vlterius sequit̄ q̄ idem illud sit unum principium omniū,quod est impossibile ratione ipsius rōnis quę de se est inopinabilis,vt.s.sint omnia vnum s̄m rōnem substantiæ,tum quia includit cōtradictionē ex eo q̄ ponit vnam esse substantiā rerum,& t̄n ponit illud vnū esse principiū. Nam vnū & idē nō est sui ipsius principiū, nisi forte dicat̄ F q̄ vnum multipliciter dicit̄, vt distincto vno ponantur omnia esse vnum genere,& non specie vel numero.

In principia autē substantias volentes redigere: Longitudines quidē ex breui ac longo, paruo, magnoq; ponimus:& planū ex lato atq; angusto : Corpus autem ex profundo ac humili.

parte.8. Tex.cō.42 Volentes autē substantias ad principia reducere: Longitudines quidē enim ponimus ex producto & breui,& ex aliquo paruo & magno:& planū ex lato & arto:corpus vero ex profundo & humili.

Hic disputat cōtra positionē Platonis quantum ad hoc q̄ posuit de magnitudinibus mathematicis.Et primo ponit eius positionē. Scdo obijcit contra ipsam,ibi: ⸢Attamē qūo habebit &c.⸣ Dicit ergo primo q̄ Platonici volentes rerum substātias reducere ad prima principia, cum ipsas magnitudines dicerent esse substātias rerum sensibi- G lium,lineā,superficiē & corpus:istoꝝ principia assignantes,putabāt se rerum principia inuenisse. Assignando autē magnitudinum principia,dicebant ⸢longitudines⸣.i.lineas componi ex p̄ducto, & breui:eo q̄ principia rerum omnium ponebāt esse cōtraria. Et quia lineę est prima inter quantitates cōtinuas,ei per prius attribuebāt magnum & paruū, vt per hoc q̄ hæc duo sunt principia lineæ, sint etiam principia aliarum magnitudinū.Dicit autē ⸢Ex aliquo paruo & magno⸣ qa paruū & magnū etiā in spēbus ponebant, vt dictū est, sed scd̄m q̄ per situm determinat̄ & quodāmodo particulari ad genus magnitudinū, constituūt primo lineā,& deinde alias magnitudines ⸢Planum autē⸣.i.superficiem eadem ratione dicebāt componi ex lato & arto,& corpus ex profundo & humili.

Attamen quonā modo planū habebit lineā, aut solidum lineam atq; planū.Aliud est enim genus laH tum atq; angustum,& p̄fundum ac humile. Vt igitur neq; numerus est in ipsis, quia multum ac paucum ab his est diuersum,sic patet nec aliud quicquā inferis superorum inesse.At vero neq; latum ipsum genus est ipsius profundi : esset enim corpus ipsum quid planum.

parte.9. Attamen qūo habebit aut planum lineā, aut solidum,lineā & planum? Aliud em̄ est genus & latū & artum & profundum & humile. Quemadmodum ergo nec numerus est in eis, quia multū & paucum ab his alterum, palā quia nec aliud nihil superiorū inerit inferioribus. At vero nec genus profundi latum,Erit enim planum aliquod corpus.

Hic obijcit cōtra p̄dictam positionem duabus rōnibus,quarum prima talis est. Quoꝝ principia sunt diuersa, ipsa

I ipsa etiā sunt diuersa: sed principia dictarū magnitudinū sm pdictā positionē sunt diuersa. Latū .n.& artum q̄ ponunt principia supficiei sunt alterius generis,q̄ pfundū & humile quę ponunt principia corporis. Et similiter potest dici de longo & breui q̄ differunt ab vtroq;, ergo etiam linea & superficies & corpus erunt adinuicē distincta. Q̄no ergo poterat dici q̄ supficies haberet in se lineā, & q̄ corpus habeat lineā & superficiē: Et ad huius rationis confirmationē inducit simile de numero. Multum enim & paucum quę simili rōne ponunt principia rerum, sunt alterius generis à longo & breui, lato & stricto, & profundo & humili. Et ideo numerus nō cōtinet in his magnitudinibus, sed est separatus per se. Vnde & eadē rōne nec superius inter pdicta erit etiā in inferioribus, sicut linea non in superficie, nec supficies in corpore. Sed quia posset dici q̄ q̄dā prædictorum contrariorum sunt genera aliorum, sicut q̄ longū esset lati genus, & latū genus profundi. Hoc remouet tali
K rōne. Sicut se habent principalia adinuicē, & principiata. Si igitur latū est genus profundi, & superficies erit genus corporis. Et ita corpus erit aliquod planum, idest aliqua species superficiei, quod patet esse falsum.

Præterea ex quonā inerunt puncta. Atq; huic generi Plato aduersabatur, esseq; gæometricā opinionem dicebat, sed principium lineæ vocabat, idq; lineas indiuiduas persæpe ponebat, & tamen harum finem, quendam esse necesse est: quare ex ea ratione qua linea est, & punctum etiam est.

Tex.cō.43 parte.10. Amplius puncta ex quo existunt, huic quidem generi & Plato oppugnabat tanquā existente gæometrico dogmate, sed lineæ principium vocabat. Hic autem multoties indiuisibiles lineas posuit, quāuis necesse est aliquid horum esse. Quare ex qua ratione linea est, & punctum est.

L Hic ponit secundā rōnem quæ sumit ex punctis, circa quā Plato uidetur dupliciter deliquisse. Primo quidē quia: cum punctus sit terminus lineæ sicut linea superficiei, & superficies corporis, sicut posuit aliqua principia ex qbus cōponunt prædicta, ita debuit aliquid ponere ex quo existerent puncta, quod videt prætermisisse. Secūdo quia circa puncta videbat diuersimode sentire. Qnq; enim cōtendebat totam doctrinā gæometricā de hoc genere existere. s. de punctis, inquantū. s. puncta ponebat principia & substantiā omnium magnitudinum. Et hoc non solum implicite, sed etiā explicite punctum vocabat principiū lineæ, sic ipsum diffiniens. Multoties vero dicebat q̄ lineæ indiuisibiles essent principia linearum, & aliarum magnitudinum, & hoc genus esse de quo sit gæometria. s. lineæ indiuisibiles. Et tñ per hoc q̄ ponit ex lineis indiuisibilibus cōponi oēs magnitudines, nō euadit qn magnitudines cōponanē ex pūctis, & qn puncta sint principia magnitudinū.
M Linearū.n. indiuisibiliū necessariū esse aliquos terminos, q nō pnt esse nisi puncta. Vnde ex qua rōne ponit linea indiuisibilis principiū magnitudinū, ex eadē rōne & pūctum principiū magnitudinis ponitur. Lectio.xvij.

Omnino autē philosophia quærente manifestarum cām rerū, hanc quidem omisimus. Nihil enim de causa dicimus vnde est mutationis principium. Substantiā autē ipsarum dicere putantes, alias quidem substantias esse dicimus. Quomodo autem harum illæ sunt causę dicere vane videmur. Esse enim participes, vt antea diximus, nihil esse videtur: neq; id etiam, quod circa scientias causam esse videmus, ppter quod & omnis mens & omnis natura facit: & quod vnum principiorum dicimus esse, ideæ, formęq; tangunt, sed mathematicæ scientiæ hisce qui hac tempestate sunt philosophi fuerunt: q̄q̄ inquiunt aliorum gratia ipsarum studio vacare oportere.

N

Tex.c.44. part.prima. Omnino autem sapientia de manifestis causam inquirente, hoc quidē prętermisimus. Nihil enim de causa dicimus vnde principium est trāsmutationis. Horū autē substantiā dicere putantes ipsorum, alias quidē substātias dicimus esse. Quomodo vero illæ substantiæ horum vane dicimus. Nam & participare, sicut prius diximus, nihil est. Nec quā in scientiis videmus existens causa, propter quā omnis intellectus & omnis natura facit, nec hanc cām quā modo dicimus esse vnum principiorum, nihil tangunt species. Sed facta est mathematica pręsentibus philosophia dicentium aliorum gratia ea oportere tractari.

O HIC improbat positionē Platonis quantum ad hoc q̄ ponebat de rerum principijs. Et primo quātum ad hoc q̄ ponebat principia essendi. Scdo quātum ad hoc q̄ ponebat principia cognoscēdi, ibi: Quomodo autem aliquis &c. Circa primum ponit sex rōnes, quarū prima sumit ex hoc q̄ genera causarum ptermittebat. Vnde dicit q̄ omnino sapiētia. s. philosophia habet inquirere causas de manifestis. i. de his quæ sensui apparent. Ex hoc enim homines inceperūt philosophari q̄ causas inquisiuerunt, vt in proœmio dictum est. Platonici autē quibus se cōnumerat, rerum principia ptermiserunt, quia nihil dixerunt de causa efficiente q̄ est principium transmutationis. Cām vero formalē putauerunt se assignare ponētes ideas. Sed dum ipsi putauerunt se dicere substantiā corum. s. sensibilium, dixerūt quasdā esse alias substātias separatas ab istis diuersas. Modus aūt quo, assignabāt illa separata esse substantias horum sensibilium est superuacuus. i. efficaciam
P non habēs nec ueritatē. Dicebant enim q̄ species sunt substantiæ eorum inquātum ab istis participātur. Sed hoc q̄ de participatione dicebāt, nihil est sicut ex supradictis patet. Itē species quas ipsi ponebāt nō tangunt causam finalem, quod tñ videmus in aliquibus scientijs quæ demonstrant per causam finalē, & propter quā cām omne agens per intellectum & agens per naturā operatur, vt.ij. physicorum ostensum est. Et sicut ponēdo species non tangunt cām q̄ dicit finis, ita nec cām quæ dicit principium. s. efficientem quæ fini quasi opponit. Sed Platonicis prætermittētibus hmōi causas facta sunt naturalia, ac si essent mathematica sine motu, dum principiū & finē motus prætermittebant. Vnde & dicebant q̄ mathematica debēt tractari nō solū ppter seipsa, sed aliorum gratia, id est naturalium, inquātum passiones mathematicorum sensibilibus attribuebant.

parte.2. tex.huius. Ostēdit 6. rationibus Platonē ut falsē circa principia essendi esse.

Q Præterea substātiam ipsam subiectam vt materiā mathematicam quispiam magis existimabit: & prædicari magis substantiæq;, atq; materiæ differentiā, q̄ materiam esse: magnum inquā ipsum ac paruum, quemadmodum & naturales rarum dicunt & densum, primas hæc afferentes subiecti differentias esse. Hæc enim excessus quidam sunt & defectus.

Tex.cō.45 Parte.1. Part.3. Amplius autē substantiā subiectā vt materiā, magis mathematicā aliquis suscipiet, & magis prædicari & differentiā esse substātiæ & materiei, vt magnū & paruū: sicut physiologi aiunt rarū & spissum primas subiecti dicentes esse differentias has. Hæc autē superabundantiæ sunt quædam & defectio.

Hic ponit scdam ratione, quæ talis est. Illud quod ponit tanquā rei materia magis est substantia rei & prædicabile de re q̄ illud quod est separatū à re, sed species est separata à rebus sensibilibus, ergo sm Platonicorum opinionem magis

A magis aliquis suscipiet substantiã subiectã, vt materiã esse substantiã mathematicorum q̃ spẽm separatã. Magis etiã suscipiet eam p̃dicari de re sensibili q̃ speciẽ prædictam. Platonici enim ponebant magnũ & paruum esse differentiam substantiæ & materiei. Hæc enim duo principia ponebant ex parte materiæ sicut naturales ponẽtes rarum & densum esse primas differẽtias ⟨subiecti⟩ .i. materię, per quas. s. materia transmutabat̃, dicentes eas quodãmodo. s. magnũ & paruũ. Quod ex hoc patet quia rarũ & densum sunt quędã superabundantia & defectio. Spissum. n. est q̃d habet multũ de materia sub eisdẽ dimensionibus. Rarũ q̃d parũ. Et tñ Platonici substantiã rerum sensibilium magis dicebant species q̃ mathematica, & magis prædicari.

De motu vero q̃d putare oportet? Si motus hæc sunt ferme mouebuntur vt patet. Sin vero nõ sunt, vnde motus accessit? Tota nanq; cõsideratio de natura

B sublata est.

Partic. 5. Et de motu, Si quidem hæc erit motus, palam q̃a

Te.co.46. mouentur species: sin autem, vnde venit? Tota nanq; de natura aufertur perscrutatio.

Hic ponit tertiam rõnem quæ talis est. Si ea quę sunt in sensibilibus causan̄t à speciebus separatis, necessarium est dicere q̃ sit in speciebus idea motus, aut non. Si est ibi aliqua species & idea motus, etiam constat q̃ non potest esse motus sine eo quod moue̊, necesse erit q̃ species moueantur, quod est cõtra Platonicorũ opinionem qui ponebant species immobiles. Si autẽ non sit idea motus. Ea autem quæ sunt in sensibilibus causantur ab ideis, non erit assignare causam vnde motus veniat ad ista sensibilia. Et sic aufertur tota perscrutatio scientiæ naturalis, quæ inquirit de rebus mobilibus.

C Id præterea nõ fit, quod facile esse videtur, vnum inquam esse omnia demõstrare. Non enim ipsa designatione vnum omnia fiunt, sed ipsum quid vnum si quispiam omnia præstet, & neque etiam hoc, nisi ipsum vniuersale genus dederit esse, hoc autẽ quibusdam accommodari non potest.

Partic. 4. Et quod vr̃ facile esse monstrare, q̃ vnũ oĩa non sint. Expositione. n. oĩa vnũ fiunt. Sed id aliq̃d vnũ si quis dicat oĩa, & nec hoc si non dat genus vniuersale esse. Hoc autem in quibusdam impossibile.

Hic ponit quartã rõnem, quæ talis est. Si vnũ esset substantia rerum oĩum sicut Platonici posuerũt, oporteret dicere q̃ omnia sint vnum, sicut & naturales qui ponebant substantiã omnium esse aquã, & sic de elementis alijs. Sed facile est monstrare q̃ omnia non sunt vnum, ergo positio quæ ponit substantiã omnium esse vnum, est improbabilis. Si autẽ aliquis dicat q̃ ex positione Platonis nõ seq̃tur q̃ omnia sint vnum simpliciter, sed aliquod vnũ, sicut

D dicimus aliqua esse vnum s̃m genus, uel s̃m speciem, si q̃s velit dicere sic omnia esse vnum, nec hoc etiam poterit sustinere, nisi hoc quod dico vnum sit genus, vel vniuersale oĩum. Per hunc enim modum possemus dicere omnia esse vnum specialiter, sicut dicimus hominem & asinum esse animal substantialiter. Hoc autẽ quibusdã vide̊ impossibile. s. q̃ sit vnum genus omnium, quia oporteret, q̃ differẽtia diuisiua huius generis nõ esset vna, vt in tertio dice̊, ergo nullo mõ põt poni q̃ substãtia rerũ oĩum sit vnum.

At vero neq; rationem vllam habent longitudines plana ac solida, quæ sunt post numeros, quonã pacto sunt aut erunt, neq; vim vllam habent. Hæc enim neq; formæ esse possunt, quippe cum non sint numeri: neq; media, illa em̃ sunt mathematica: neq; ea quę corrumpuntur. Sed rursus quartũ hoc aliud genus emerget,

E Partic. 5. Nullã nãq; rõnẽ habẽt, nec q̃ sunt post numeros lõgitudines, latitudines, solida: nec quę mõ sunt aut futura sunt, nec si aliquã hñt potestatẽ. Hæc. n. nec spẽs possibile esse, nõ. n. sunt nũeri. Nec iter media, sunt enim illæ mathematica. Nec corruptibilia. Sed rursum quartum videtur hoc aliquod genus.

Hic ponit quintam rõnem, quæ talis est. Plato ponebat post numeros, lõgitudines & latitudines & soliditates esse substantias rerũ sensibilium, ex quibus. s. corpora componerent̃. Hoc autẽ s̃m Platonis positionẽ nullam rationẽ habere vide̊, quare debeant poni nec in præsenti nec in futuro. Nec etiam videtur habere aliquã potestatem ad hoc q̃ sint sensibiliũ causæ. Per ⟨præsentia⟩ enim hic oportet intelligi immobilia, quia semper eodem modo se habent. Per ⟨futura⟩ autẽ corruptibilia & generabilia quæ esse habent post non esse. Quod sic patet. Plato enim ponebat

F tria genera rerũ. s. sensibilia & species & mathematica quę media sunt. Huiusmodi aũt lineæ & superficies ex quibus cõponuntur corpora sensibilia non est possibile esse spẽs, quia species sunt numeri essentialiter. Hmõi autẽ sunt post numeros. Nec iterum potest dici q̃ sunt intermedia inter species & sensibilia. Hmõi enim sunt entia mathematica, & à sensibilibus separata, quod non potest dici de illis lineis & superficiebus ex quibus corpora sensibilia componuntur. Nec iterum possunt esse sensibilia. Nam sensibilia sunt corruptibilia, hmõi autẽ incorruptibilia sunt, vt infra p̃babit̃ in tertio, Ergo vel ista nihil sunt vel sunt quartum aliquod genus entium, quod Plato prætermisit.

Omnino autem fieri non potest, vt elemẽta eorũ quæ sunt quisq̃ inueniat quęrendo, si non ipsa cum multipliciter dican̄t distinxerit: p̃sertim si hoc mõ

G quærat, ex quibus nam sint elemẽtis. Fieri enim nõ potest, vt ea ex quibus actio constat, aut passio, aut curuum, aut rectũ accipiantur, sed substantiarum tãtummodo sumi possunt. Quare rerũ oĩum elemẽta q̃rere, aut hẽre putare, superuacaneũ est, & nõ verum.

Et omnino existentium quærere elementa, nõ diuidentẽ multipliciter dicta, inuenire impossibile est. Partic. 6. Et aliter s̃m hunc modũ quærentes ex quibus sunt elementis. Ex quibus em̃ facere aut pati, aut ipm rectũ non est accipere. Sed siquidem substantiarũ solũ esse contingit, tunc quidẽ existentiũ omniũ elementa quærere aut putare habere non est verum. Te.co.47.

Hic ponit sextam rõnem quæ talis est. Impossibile est inuenire principia alicuius multipliciter dicti, nisi multiplicitas diuidat̃. Ea enim quę solo nomine cõueniẽtia sunt

H & differunt rõne, non possunt habere principia cõmunia, quia sic haberẽt rõnem eandẽ, cum rei cuiuscunq; ratio ex suis principijs sumat̃. Distincta autẽ principia his quibus solũ nomen cõe est, assignari impossibile est, nisi his quorum principia sunt assignanda adinuicem diuersis. Cum igitur ens multipliciter dicat̃ & nõ vniuoce de substantia & alijs generibus, incõuenienter assignat Plato principia existentiũ, non diuidendo abinuicẽ entia. Sed quia aliquis posset aliquibus rõne differentibus, quibus nomen cõe est principia assignare, singulis p̃pria principia coaptando, sine hoc q̃ nominis cõis multiplicitatẽ distingueret, hoc etiã Platonici non fecerunt. Vnde ⟨& aliter⟩ .i. alia rõne incõuenienter rerũ principia assignauerunt quærẽtes ex q̃bus elementis sunt entia, s̃m hunc modũ quo quæsierunt, vt. s. non oĩbus entibus sufficientia principia assignarent. Nõ enim ex eorũ dictis est accipere ex quibus principijs est agere, aut pati, aut curuũ, aut rectũ, aut alia hmõi accidentia. Assignabãt enim solũ principia substantiarũ, accidẽtia

prætermittentes

I prætermittentes. Sed si aliquis defendendo Platonē dicere vellet, ꝙ tunc contingit oīum entium elemēta esse acquisita aut inuenta, qn̄ contingit solarum substantiarū principia habita esse vel inuenta, hoc opinari non est verū. Nam licet principia substantiarū etiam quodāmodo sint principia accidentium: tm̄ accidentia ꝓpria principia habēt. Nec sunt omnibus modis omnium generum eadem principia, vt ostendetur infra. xj. vel. xij. huius.

Quonam etiā pacto quispiam elemēta omnium discet? Patet enim antecedere nō posse cognitionē. Nam vt is qui geometriam discit, alia quidem ante cognoscere potest, nihil autē eorum quorū est sciētia, & quæ sunt sibi discenda prius cognoscit: sic & in aliis fieri solet. Quare si omniū aliqua sciētia est, qualem inquiunt quidam, nihil is antea sane cognoscit. Omnis tamen disciplina per antea nota, aut om-
K nia aut aliqua fit: & aut per demonstrationē, aut per diffinitiones efficitur. Ea enim ex quibus diffinitio constat, antea cognoscantur & sint nota oportet: similiter & ea quæ fit per inductionem.

Parte. 8. Quomodo autē aliquis discet omnium elemēta? Palam enim quia nō est possibile preexistere cognoscentē prius. Sicut enim geometrizare discentem, alia quidē oportet pręscire, quorum autē scientia, & de quibus futuris est discere, non prænoscit: ita & in aliis. Quare si qua est omnium sciētia, & de quibus oportet, vt quidam aiunt, nihil vtiq; hic præexi-
Tex. 3. 48. stit cognoscēs. Quamuis sit omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut quędā: aut per demonstrationem, aut per diffinitiones. Oportet enim ex
L quibus est diffinitio præscire & esse nota. Similiter autem & quæ per inductionem.

Ostendit quatuor rōnib9 Platonem errasse circa principia cognoscendi. Disputat cōtra Platonē quantū ad hoc ꝙ ponebat ideas esse principia sciētiæ in nobis. Et ponit quatuor rationes, quarum prima est. Si ex ipsis ideis scientia in nobis causaē, non cōtingeret addiscere rerū principia. Constat autē quod addiscimus. Ergo ex ipsis ideis sciētia non causatur in nobis. Quod autē non cōtingeret aliquid addiscere sic ꝓbat. Nullus enim p̄cognoscit illud quod addiscere debet, sicut geometra, & si p̄cognoscat alia quę sunt necessaria ad demonstrandū, tm̄ ea quæ debet addiscere non debet præcognoscere. Et similiter est in aliis scientiis. Sed si ideæ sunt causa sciētię in nobis, oportet ꝙ oīum scientiam habeant, quia ideæ sunt rōnes oīum scibilium, ergo non possumus aliquid addiscere nisi aliquis dicatur addiscere illud quod prius p̄cognouit. Vnde si ponaē ꝙ aliquis addiscat, opor-
M tet ꝙ non præexistat cognoscēs illa quæ addiscit, sed quędam alia cum quibus fiat disciplinatus. i. addiscens per p̄cognita {omnia}. i. vniuersalia {aut quędā}. i. singularia. Vniuersalia quidē sicut in his q̄ addiscunē per demonstrationē & diffinitionē. Nā oportet sicut in demōstrationibus ita in diffinitionibus esse p̄cognita ea ex quibus diffinitiones fiunt, q̄ sunt vniuersalia. Singularia vero oportet esse p̄cognita in his quæ discuntur per inductionem.

Atqui si est infra nobis, mirabile est ꝑfecto quo pacto nos latet potissimam scientiarum habere.

Tex. 3. 49. Parte. 9. Sed si est existens connaturalis, mirum q̄ō obliuiscimur habentes potissimam scientiarum.

Hic ponit secundā rōnem, quæ talis est. Si ideæ sunt causa sciētiæ, oportet nostrā sciētiā esse nobis cōnaturalem. Sensibilia enim per hæc naturā propriā adipiscūtur, quia ideas participant s̄m Platonicos. Sed potissima disciplina siue cognitio est illa quæ est nobis cōnaturalis, nec eius possumus obliuisci. sicut patet in cognitione primorum principiorū demōstrationis, quæ nullus ignorat, ergo nullo modo possumus oīum sciētiā ab ideis in nobis causatam obliuisci. Quod est cōtra Platonicos, qui dicebant ꝙ aīa ex vnione ad corpus obliuiscitē sciētiæ quā naturalr̄ de oībus habet, & postea per disciplinā addiscit hō illud q̄d est prius notum, quasi addiscere nihil sit nisi reminisci. N

Præterea quonam pacto quispiam cognoscet ex quibus sunt omnia? & quonam modo patebit? Hoc enim habet dubitationem. Dubitauerit enim quispiam, perinde atq; circa etiam syllabas quasdā. Nam quidam xa syllabam ex c. & s. & a. constare dicunt, quidam alterum sonum ipsius proprium inquiunt esse, & nullum eorum qui non sunt.

Amplius autem q̄ō aliquis cognoscit ex quibus est, & quomodo est manifestum? Etenim hoc habet dubitationē. Ambiget enim aliquis quēadmodum & circa quasdam syllabas. Hi nanq; syma ex. s. y. m. & a. dicunt esse: alii vero quendam sonum alium dicunt esse & cognitorum nullum. parte. 10. O

Hic ponit tertiā rōnem quæ talis est. Ad rerum cognitionē requiritur ꝙ homo non solū cognoscat formas rerū, sed etiā principia materialia ex quibus cōponiē. Quod ex hoc patet quia de his interdum cōtingit esse dubitationē, sicut de hac syllaba syma, quidā dubitant vtrū sit cōposita ex quatuor literis. s. s. y. m. a. aut sit vna litera preter omnes prædictas habens proprium sonum. Sed ex ideis non possunt cognosci nisi principia formalia, quia ideę sunt formæ rerum, ergo non sunt sufficiētes causæ cognitionis rerum, principiis materialibus remanentibus ignotis.

Pręterea quonā modo quispiā sensum nō habēs, ea quorum est sensus cognoscet. Oportebat tamē si omnium ea sunt elementa, ex quibus perinde atque compositæ voces ex elementis propriis constat. P

Amplius autē & quoꝝ est sensus hæc q̄ō aliquis non habēs sensum cognoscet? quamuis oporteat, si omnium sunt elementa, ex quibus quemadmodum compositæ sunt voces ex elementis propriis. parte. 11.

Hic ponit quartam rationem quæ talis est. Ad cognitionē rerum oportet de sensibilibus notitiā habere, quia sensibilia sunt manifesta elemēta materialia oīum rerum, ex quibus cōponuntur, sicut voces compositæ vt syllabe & dictiones cōponuntur ex propriis elementis. Si igitur per ideas scientia in nobis causaē, oportet ꝙ per ideas causetur in nobis cognitio sensibilium. Cognitio autē in nobis causata ex ideis sine sensu est accepta, quia per sensum non habemus habitudinem ad ideas. In cognoscēdo ergo sequitur ꝙ aliquis nō habens sensum possit cognoscere sensibilia, quod patet esse falsum. Nam cæcus natus nō potest habere scientiam de coloribus. Q

Ex his igitur quæ prius sunt dicta, patet eas vniuersos videri causas quærere, quāuis obscure, quas in naturalibus diximus: nullamq; nos aliam præter illas dicere posse: atq; prius partim omnes, partim nullo modo dictas fuisse. Prima nāq; philosophia, vt noua quædā primoq; orta balbutiens de oībus esse videē. Nā & Empedoc.os ratione constare dicit, hoc autē est quidditas rei substantiaue. Atqui similiter & carnis cæterorūq; cuiusq; rōnem, vel nullius esse oportet. Ob hoc enim & caro, & os, & vnūquodq; cæteroꝝ est: & non ob materiā, quā ille terram, ignem, aerē, atq; aquā esse dicit. Verū hęc ille si alius diceret, necessario concessisset, dilucide vero non dixit.

A non dixit. Sed de his quidem & prius est declaratũ. Nunc autẽ redeamus, ea rursus allaturi, quæ de eisdem quispiã dubitauit. Ex ipsis enim facultatem ad posteriores dubitationes forsitan consequemur.

Tex.cõ.50 parte.12. Quoniam ergo dictas causas in physicis quærere visi sunt oẽs, & extra has nullã habemus dicere, palã ex prius dictis. Sed obscure hęc & modo quodã oẽs

Tex.cõ.51 prius dictæ sunt, mõ vero quodã nullatenus. Balbutiẽs vero visa prima philosophia de oĩbus, velut noua existẽs circa principiũ & primũ. Quoniam & Empedoc. osſi dicit inesse rationes. Hoc autẽ est qđ quid erat esse & subſtãtia rei. At vero simil' necessariũ & carnis & alioꝝ singulorũ esse rõnem, aut nihil. Propter hoc eñ & caro & os est & alioꝝ vnumquodq;, & non ꝓpter materiã quam ille dicit ignẽ,

B & terrã, & aerẽ, & aquã. Sed hoc alio dicente quidẽ similiter dixit ex necessitate, manifeste vero nõ dixit. De talibus quidem igitur prius est ostensum. Quæcunq; vero de ipsis his dubitabit aliquis, resumamus iterum. Nam forsan ex ipsis aliquid inuestigabimus ad posteriores dubitationes.

Lib.scdo. Tex.ꝯ.27. & inde. Hic colligit ea quę ab antiquis de principijs dicta sunt dicens ꝙ ex prius dictis est manifestũ, ꝙ antiq philosophi conati sunt quærere cãsã nobis in libro physicoꝝ determinatas, & ꝙ per dicta eoꝝ nõ habemus aliquã cãm extra causas ibi declaratas. Has autẽ causas obscure dixerunt, & quodãmodo oẽs ab eis sunt tactæ, quodãmodo vero nullam earũ tetigerunt. Sicut.n. pueri de nouo loqui incipientes imperfecte & balbutiendo loquuntur, ita philosophia prioꝝ philosophoꝝ noua existens, visa est balbutiẽdo & imperfecte de oĩbus loqui circa principia. Quod in hoc

C patet, ꝙ Empedoc. primo dixit ꝙ ossa habent quandã rõnem .i. cõmixtionem proportionis, quæ quidẽ ratio est ꝙ quid est & substãtia rei. Sed similiter necessariũ est de carne & de singulis alioꝝ, aut de nullo. Omnia.n. ista ex elemẽtis cõmixta sunt. Et propter hoc patet ꝙ caro & os & omnia hmõi non sunt id quod sunt, ꝓpter materiã quę ab eo ponit̃ quatuor elementa, sed ꝓpter hoc principiũ .s. formale. Hoc autẽ Empedo. quasi ex necessitate veritatis coactus posuit aliquo alio expressius ista dicẽte, sed ipse manifeste nõ expressit. Et sicut expresse nõ manifestauerũt naturã formæ, ita nec materiæ, vt supra de Anaxagora dictũ est. Et simil' nec alicuius alterius principij. De talibus ergo q̃ ab alijs imperfecte dicta sunt, dictum est prius. Iterũ autem in tertio libro recapitulabimus de istis quęcũq; circa hoc potest aliquis dubitare ad vnã partẽ vel ad aliam. Ex talibus.n. dubitationibus forsitan inuestigabimus ali-

D quid vtile ad dubitationes, quas posterius per totã scientiã prosequi & determinare oportet. Lectio.j.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri secundi Metaphysicæ.

Contemplatio veritatis, partim difficilis, partim facilis est.

ex. cõ.1. ut. pma. De veritate quidẽ theoria, id est cõtemplatio sic difficilis est, sic vero facilis.

POSTQVAM Philosophus reprobauit opiniones antiquorũ philosophorũ de primis principijs rerum, circa quæ versatur principaliter Philosophi prima intentio, hic accedit ad determinandũ veritatem. Aliter autẽ se habet consideratio philosophiæ primæ circa veritatẽ, & aliarũ particularium scientiarũ. Nam vnaquæq; particularis sciẽtia cõsiderat quandã particularẽ veritatẽ circa determinatum genus entium, vt geometria circa rerũ magnitudines, Arithmetica circa numeros. Sed philosophia prima considerat vniuersalẽ veritatẽ entium. Et ideo ad hunc philosophum pertinet cõsiderare, qũo se habeat homo ad veritatem cognoscendã. Diuiditur ergo ista pars in partes duas. In prima parte determinat ea quæ pertinent ad cõsiderationem vniuersalis veritatis. In secunda incipit inquirere veritatẽ de primis principijs & omnibus alijs, ad quæ extenditur huius philosophiæ consideratio, & hoc in tertio libro qui incipit ⟨Necesse est nobis acquisitã scientiã &c.⟩ Prima autẽ pars diuiditur in partes tres. In prima dicit qualiter se habet homo ad cõsideratiõnẽ veritatis. In secunda ostẽdit ad quã scientiã principaliter pertineat cognitio veritatis. ibi: ⟨Vocari vero philosophiã veritatis &c.⟩ In tertia parte ostendit modum cõsiderandæ veritatis, ibi: ⟨Cõ- F tingunt autem auditiones &c.⟩ Circa primum tria facit. Lect.2.hu ius scdi. Primo ostendit facilitatẽ existentem in cognitione ueritatis. Secũdo ostendit causam difficultatis. ibi: ⟨Forsan au Lect. vltima huius. tem ex difficultate &c.⟩ Tertio ostendit quomodo ho- parte.6. mines se inuicem iuuant ad cognoscendum veritatẽ, ibi: Lect.hui'. ⟨non solum autem his dicere &c.⟩ Circa primum duo parte.8. facit. Primo ꝓponit intentum dicens ꝙ ⟨theoria⟩ .i. cõsi Lec.huius. deratio vel speculatio de veritate quodãmodo est facilis, & quodammodo difficilis. Secundo ibi.

Indicium autem est, neq; digne quęquam ipsam consequi posse, neq; vniuersos etiam aberrare: sed quęq; de natura aliquid dicere.

Signum autem, nec digne nullus adipisci ipsam Parte.2. posse, nec omnes fallere: sed vnumquenque aliquid de natura dicere.

Manifestat ꝓpositum, & primo quantum ad facilitatẽ. G Secundo quãtum ad difficultatẽ. ibi: ⟨Habere autem totum & partẽ &c.⟩ Facilitatem autẽ in cõsiderando veritatẽ ostẽdit tripliciter. Primo quidẽ hoc signo, ꝙ licet nullus homo veritatis perfectã cognitionẽ adipisci possit, tũ nullus homo est ita expers veritatis, quin aliquid de veritate cognoscat. Quod ex hoc apparet, ꝙ vnusquisq; potest enuntiare de veritate & natura rerum, quod est signũ considerationis interioris. Secundum signum ponit ibi.

Et singulos quidem nihil, aut parum ad ipsam conferre: ex omnibus autem congestus, magnitudinem quandam emergere.

Et secundum vnumquęq; quidem nihil aut pa- Parte.3. rum ei immittere, de omnibus autem coarticulatis fieri magnitudinem aliquam.

Dicens ꝙ licet id quod vnus homo potest immittere H vel apponere ad cognitionẽ veritatis suo studio & ingenio, sit aliquid parũ per comparationẽ ad totam cõsiderationẽ veritatis, tamẽ illud quod aggregatur ex omnibus ⟨coarticulatis⟩ .i. exquisitis & collectis fit aliquid magnum, vt potest apparere in singulis artibus quę per diuersorum studia & ingenia ad mirabile incrementum peruenerunt. Tertio manifestat idem per quoddã exemplum vulgaris prouerbij ibi.

Quare si ita sese habere videt', vt dicere prouerbio consueuimus, quis nam ostium nõ attinget? hoc quidem pacto facilis erit.

Quare si vr̃ habere vt prouerbialiter dicimus: In Prouerbiũ foribus quis delinquet? si quidem vtiq; erit facilis. Parte.4.

Concludens ex ꝓmissis ꝙ ex quo vnusquisque põt cognoscere de veritate, licet parum, ita se habere videt' in cognitione veritatis, sicut prouerbialiter dicitur. In ⟨foribus⟩

I bus ꝑ .i.in ianuis domoꝝ quis delinquet. Interiora em̄ domus difficile est scire, & circa ea facile est hominē decipi, sed sicut circa ip̄m introitū domus qui omnibus patet & primo occurrit, nullus decipit̄, ita etiā est in cōsideratione veritatis. Nam ea per quę intrat̄ in cognitionē aliorum nota sunt omnibus, & nullus circa ea decipit̄. Hm̄ōi autē sunt prima principia naturalr̄ nota, vt non esse simul affirmare & negare, & ꝙ omne totū est maius sua parte, & similia. Circa conclusiones vero ad quas per hm̄ōi quasi per ianuā intrat̄, cōtingit multoties errare. Sic igit̄ cognitio veritatis est facilis, inquātum .s. ad minus istud modicū, quod est principium per se notum, per quod intratur ad veritatem, est omnibus per se notum. Deinde cum dicit.

Ad totum ac partem habere non posse, id difficultatem ipsius ostendit.

parte.5. K Habere autem totum & partem non posse, difficultatem eius ostendit.

Manifestat difficultatē, dicens ꝙ hoc ostendit difficultatē quæ est in cōsideratione veritatis, quia non possumus habere circa veritatē totum & partē. Ad cuius euidentiā considerandū est ꝙ hic dixit omnibus esse notū, per quod in alia introit̄. Est autē duplex via ꝓcedendi ad cognitionem veritatis. Vna quidē per modū resolutionis, ſm quā procedimus à cōpositis ad simplicia, & à toto ad partem, sicut dicit̄ in primo physicorum, ꝙ cōfusa sunt prius nobis nota. (Tex. cō. 3.) Et in hac via perficitur cognitio veritatis, quando peruenitur ad singulas partes distincte cognoscendas. Alia est via compositionis per quā procedimus à simplicibus ad composita, qua perficitur cognitio ueritatis cum peruenitur ad totum. Sic igitur hoc ipsum ꝙ homo nō potest in rebus perfecte totum & partem cognoscere, ostendit difficultatem considerandæ veritatis secundū vtranq; viam. Deinde cum dicit.

L Fortasse autem cum difficultas duobus sit modis non in rebus, sed in nobisipsis difficultatis est causa. Nam vt vespertilionum oculi sese habent ad lucem diei: sic & nostræ animæ mens ad ea sese habet quæ manifestissima omnium sunt natura.

parte.6. Forsan autem & difficultate secundum duos existente modos, non in rebus, sed in nobis est eius causa. (Duplex cognoscendi difficultas.) Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei se habēt, sic & animæ nostræ intellectus ad ea quę sunt omnium naturæ manifestissima.

Ostendit cām præmissæ difficultatis, vbi similiter cōsiderandum est, ꝙ in omnibus quæ cōsistunt in quadā habitudine vnius ad alterū, potest impedimentum dupliciter vel ex vno vel ex alio accidere, sicut si lignū non comburat̄, hoc contingit vel quia ignis est debilis, vel quia lignū non est bene combustibile: & similiter oculus impeditur à visione alicuius visibilis, aut quia est debilis, aut qa visibile est tenebrosum. Sic igit̄ potest cōtingere ꝙ veritas sit difficilis ad cognoscendū, vel propter defectum qui est in ipsis rebus, vel ꝓpter defectū qui est in intellectu nostro. Et ꝙ quātum ad aliquas res difficultas cōtingat, in cognoscendo veritatē ipsarum rerum ex parte earū patet. Cum enim vnūquodq; sit cognoscibile inquātum est ens actu, vt infra in nono huius dicet̄, illa quæ habent esse deficiens & imperfectum, sunt ſm seipsa parū cognoscibilia, vt materia, motus & tēpus propter esse eoꝝ imperfectionem, vt Boethius dicit in libro de duabus naturis. Fuerūt aūt aliq philosophi, qui posuerunt difficultatē cognitionis veritatis totaliter ꝓuenire ex parte rerum, ponentes nihil esse fixum & stabile in rebus, sed omnia esse in cōtinuo fluxu, vt infra in quarto huius dicet̄. Sed hoc excludit Philosophus (Lect. 10.) dicens, ꝙ quāuis difficultas cognoscendæ veritatis forsan possit ſm aliqua diuersa esse dupliciter, videlicet ex parte nostra & ex parte rerum, non tñ principalis causa difficultatis est ex parte rerum, sed ex parte nostra. N Et hoc sic probat. Quia si difficultas esset principaliter ex parte rerū, sequeretur ꝙ illa magis cognosceremus quæ sunt magis cognoscibilia ſm suam naturā. Sunt autem maxime cognoscibilia ſm naturā suam, quæ sunt maxime in actu, scilicet entia immaterialia & immobilia, quæ tñ sunt maxime nobis ignota. Vnde manifestū est ꝙ difficultas accidit in cognitione veritatis, maxime propter defectū intellectus nostri. Ex quo cōtingit ꝙ intellectus animæ nostræ hoc modo se habet ad entia īmaterialia, quæ inter omnia sunt maxime manifesta ſm suam naturā, sicut se habent oculi nycticoracum ad lucem diei, quā videre non possunt, quāuis videant obscura. Et hoc est propter debilitatē visus eorū.

Sed videt̄ hæc similitudo non esse cōueniens. Sensus .n. quia est potentia organi corporalis corrumpitur ex vehementia sensibilis, intellectus autē cum non sit potentia alicuius organi corporei non corrumpitur ex excellenti intelligibili. O Vnde post apprehensionē alicuius magni intelligibilis, nō minus intelligimus minus intelligibilia, sed magis, vt dicitur in .iij. de anima. (Tex. cō. 7.) Dicendum est ergo ꝙ sensus impedit̄ à cognitiōe alicuius sensibilis dupliciter. Vno modo per corruptionem organi ab excellenti sensibili. Et hoc locum non habet in intellectu. Alio modo ex defectu proportionis ipsius virtutis sensitiuæ ad obiectum. Potētiæ enim animæ non sunt eiusdē virtutis in omnibus animalibus, sed sicuti homini hoc in sua specie conuenit ꝙ habeat pessimū olfactum, ita nycticoraci ꝙ habeat debilem visum, quia non habet proportionē ad claritatem diei cognoscendam. Sic igit̄ cum anima humana sit vltima in ordine substantiarū intellectiuarum, minime participat de virtute intellectiua. Et sicut ipsa quidem ſm naturam est actus corporis, eius autē intellectiua potētia non est actus organi corporalis, ita habet naturalem aptitudinē ad cognoscendum corporalium & sensibilium veritatem, quæ sunt minus cognoscibilia ſm suam naturā propter eorum materialitatē, sed tamen cognosci possunt per abstractionem sensibilium phantasmatibus. P Et quia hic modus cognoscendi veritatē conuenit naturæ humanæ animæ ſm ꝙ est forma talis corporis, quæ autē sunt naturalia semper manent, impossibile est ꝙ anima humana hm̄ōi corpori vnita cognoscat de veritate rerum, nisi quantū potest eleuari per ea quę abstrahēdo à phātasmatibus intelligit. Per hæc autē nullo modo potest eleuari ad cognoscēdū quidditates immaterialiū substantiarum, quæ sunt improportionatæ istis substātijs sensibilibus. (A\[n\]ia corpori vnita nō cognoscit rerū q\[ui\]dditates.) Vnde impossibile est ꝙ anima humana hm̄ōi corpori vnita, apprehendat substātias separatas cognoscēdo de eis quod quid est. Ex quo apparet falsum esse quod Auerro. hic dicit in cōmento, ꝙ Philosophus non demōstrat hic, res abstractas intelligere, esse impossibile nobis, sicut impossibile est vespertilioni inspicere solem. (Reprehendit Auer. cōsequētia quā in fo. primi. cō. facit.) Et ratio sua quā inducit est valde derisibilis. Subiungit enim qm̄ si ita esset, natura ociose egisset, quia fecit illud quod in se est naturaliter intelligibile, non esse intellectum ab aliquo, sicut si fecisset solem non comprehensum ab aliquo visu. Q Deficit enim hæc ratio. Primo quidē in hoc ꝙ cognitio itellectus nostri nō est finis substantiarum separatarum, sed magis econuerso. Vnde non sequitur ꝙ si non cognoscantur substantiæ separatæ à nobis, ꝙ propter hoc sint frustra. Frustra enim est, quod non consequitur finem ad quē est. Secundo quia & si substātiæ separatæ nō intelliguntur à nobis ſm suas quidditates, intelliguntur tamē ab alijs intellectibus, sicut solem & si nō videat oculus nycticoracis, videt tamen eū oculus aquilæ. Deinde cum dicit.

Non solum autē hisce quorum quispiā opiniones acceptabit atq; vtetur, sed etiam hisce qui veritatē nō penitus attigerunt, gratias habere oportet.

A Et hi nanq; & aliquid cōtulerunt: habitum enim noſtrum excitarunt, ac acuerunt. Nam ſi Timotheus non fuiſſet, non tantā haberemus artem cantandi. Et ſi Phrynis non anteceſsiſſet, nō talis Timotheus euaſiſſet. Eodem modo res ſeſe habet, & de hiſce, qui de veritate dixerunt. A quibuſdam enim opiniones quaſdam ſuſcepimus: at quidam vt illi talia ſentirent, cauſæ ſane fuere.

Tex.cō.1 partic.2. Non ſolū autē his dicere gratiā iuſtum eſt, quorū aliqs opinionibus cōicauerit, ſed his qui adhuc ſuperficialiter enuntiauerunt. Etenim conferunt aliquid. Nam habitū noſtrū præexercitati ſunt. Nam ſi Timotheus non fuiſſet, multā melodiam non haberemus. Si autem non Phrynis, Timotheus nō fuiſſet. Eodem vero modo & de enuntiantibus veritatem. B A quibuſdam enim opiniones quaſdam accepimus, ſed alii, vt hi forent cauſa fuerunt,

Oſtendit qūo ſe homines adinuicē iuuant ad cōſiderandum veritatē. Adiuuatur enim vnus ab altero ad conſiderationē veritatis dupliciter. Vno mō directe. Alio modo indirecte. Directe quidā iuuatur ab his qui veritatē inuenerunt, quia ſicut dictū eſt, dum vnuſquiſq; præcedentiū aliquid de veritate inuenit, ſimul in vnū collectum, poſteriores introducit ad magnam veritatis cognitionem. Indirecte vero inquantū priores errantes circa veritatē, poſterioribus exercitij occaſionē dederunt, vt diligenti diſcuſſione habita, veritas limpidius appareret. Eſt autem iuſtū, vt his quibus adiuti ſumus in tanto bono. ſ. cognitione veritatis, gratiā agamus. Et ideo dicit ꝙ {iuſtum eſt gratiā referre} non ſolū his quos quis exiſtimat veritatem inueniſſe, quorū opinionibus aliquis cōmunicat ſequendo eas, C ſed etiā illis qui ſuperficialiter locuti ſunt ad veritatē inueſtigandā, licet eorū opiniones non ſequamur, quia iſti etiā aliquid cōferunt nobis. Præſtiterunt enim nobis quoddā exercitium circa inquiſitionē veritatis. Et ponit exemplū de inuētoribus muſicæ. Si enim nō {fuiſſet Timotheus} qui multa de arte muſicæ inuenit, non haberemus ad præſens multa q̄ ſcimus circa melodias. Et ſi nō pceſsiſſet qdā Philoſophus noīe {Phrynis} Timotheus non fuiſſet ita inſtructus in muſicalibus. Et ſimilr eſt dicēdū de philoſophis q enuntiauerūt vniuerſalr veritatē rerū. A qbuſdā.n. pdeceſſorū noſtrorū accepimus aliquas opiniones de veritate rerū, in qbus credimus eos bene dixiſſe, alias opiniones ptermittentes. Et iterū illi à qbus nos accepimus, inuenerunt aliquos prædeceſſores à quibus acceperunt, qui fuerunt eis cauſa inſtructionis.

Lectio.ij.

Recte autē ſeſe habet & illud, ſcientiā inquā philoſophię veritatis appellari contemplationē. D Nā finis quidem contemplatiuę, veritatis eſt: actiuę autē, opus. Etenim ſi quo mō res ſeſe habet, actores ipſi cōſiderant, non tū eius cām per ſe, nec vt perpetuo talis eſt, ſed vt ad aliqd, atq; vt nunc contemplatur. Verū autē ſine cā neſcimus. Vnūquodq; autē maxime cęterorum eſt ipm, quo & cæteris nomen idē cū eadē cōpetit rōne, vt ignis eſt calidiſsimū: nā cæteris hic caliditatis eſt cā. Quare & id eſt veriſsimum, qđ eſt poſterioribus, vt vera ſint cauſa. Quapropter eorū principia quæ ſunt ſemper, veriſsima ſint ſemper neceſſe eſt. Non enim interdum ſunt vera, neq; illis, vt ſint quicquā eſt cauſa, ſed cæteris illa. Quare vt quodq; eſt, ſic & veritatis particeps eſt.

Tex.cō.3. part.pma. Vocari vero philoſophiam, veritatis ſcientiā recte habet. Nam theoricę finis eſt veritas, & practicæ opus. Et enim ſi quo modo ſe habet intendunt, non tamen ſecundum ſe, ſed vt ad aliquid: & B nunc ſpeculant practici. Tex.cō.4. Neſcimus autem verum ſine cauſa. Vnūquodq; vero maxime ipm aliorū dicit, ſm qđ & in aliis ineſt vniuocatio. Puta ignis calidiſsimus, etenim eſt cā aliis hic caloris. Quare & veriſſimū qđ poſterioribus eſt cā, vt ſint vera. Quapropter ſemp exiſtentiū principia eſſe veriſsima neceſſe eſt. Non.n. qñq; vera, quandoq; non vera, nec illis cā aliqua eſt vt ſint, ſed illa aliis. Quare vnumquodq; ſicut ſe habet vt ſit, ita & ad veritatem.

POSTQVAM Philoſophus oſtēdit qualr ſe habet homo ad cōſiderationē veritatis, hic oſtēdit ꝙ cognitio veritatis maxime ad philoſophiā primā ptineat. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ ad philoſophiā primā maxime pertineat cognitio veritatis. F Scđo excludit quandam falſam opinionē per quā ſua probatio tolleretur, ibi {At vero ꝙ ſit principium.} part.ſeqn. Lect.hui⁹. Circa primum duo facit. Primo oſtendit ꝙ ad philoſophiā primā pertineat cognitio veritatis. parte.2. Lect. hui⁹ text. Secundo ꝙ maxime ad ipſam pertineat, ibi {Neſcimus autē verum ſine cā &c.} Hæc autē duo oſtēdit ex duobus quæ ſupra pbata ſunt in proœmio libri. ſ. ꝙ ſapiētia ſit non practica, ſed ſpeculatiua, & ꝙ ſit cognoſcitiua cauſarū primarum. Ex primo autem horū ſic argumentat ad primā concluſionē. Theorica, ideſt ſpeculatiua differt à practica ſm finem. Finis practicę & ſpeculatiuę ſcientię. Nam finis ſpeculatiuæ eſt veritas. Hoc enim eſt qđ intendit. ſ. veritatis cognitionē. Sed finis practicæ eſt opus, qa & ſi {practici} hoc eſt operatiui intendant cognoſcere veritatē, qūo ſe habeat in aliquibus rebus, non tū quærunt eam tanquā vltimum finē. Nō enim cōſiderant cām veritatis ſm ſe & ppter ſe, ſed ordinando ad finē operationis, ſiue applicando ad aliquod determinatū particulare, & ad aliquod determinatū tēpus. G Si ergo huic cōiunxerimus ꝙ ſapiētia ſiue philoſophia prima nō eſt practica ſed ſpeculatiua, ſequet ꝙ recte debeat dici ſcientia veritatis. Sed quia multæ ſunt ſcientiæ ſpeculatiuæ quæ veritatem cōſiderant, vtpote geometria & arithmetica, fuit neceſſarium conſequēter oſtēdere ꝙ philoſophia prima maxime cōſideret veritatē ppter id quod ſupra oſtenſum eſt. ſ. ꝙ eſt cōſideratiua primarum cauſarum, & ideo argumentat ſic. Scientia de vero nō habetur niſi per cām, ex quo apparet ꝙ eorū verorū de quibus eſt ſcientia aliqua, ſunt aliquæ cauſæ, quæ etiā veritatē habēt. Non enim pōt ſciri verum per falſum, ſed per aliud verū. Vnde & demōſtratio quæ facit ſcientiā, ex veris eſt, vt dicitur in primo poſteriorū. Tex. cō. 5. Deinde adiungit quandā vniuerſalē propoſitionē, quæ talis eſt. Vnūquodq; inter alia maxime dicit, ex quo cauſatur in alijs aliquid vniuoce pdicatum de eis, ſicut ignis eſt cauſa caloris in elementatis. H Vnde cum calor vniuoce dicatur & de igne & de elementatis corporibus, ſequit ꝙ ignis ſit calidiſsimus. Facit autem mentionē de vniuocatione, quia quandoq; contingit ꝙ effectus non peruenit ad ſimilitudinē cauſę ſm eandem rationē ſpeciei, ppter excellentiā ipſius cauſæ. Sicut ſol eſt cauſa caloris in iſtis inferioribus, non tū inferiora corpora poſſunt recipere impreſsionem ſolis aut aliorum cæleſtium corporum ſm eandem rōnem ſpeciei, cum non cōmunicēt in materia. Et ppter hoc non dicimus ſolem eſſe calidiſsimum ſicut ignem, ſed dicimus ſolem eſſe aliquid amplius q̄ calidiſsimum. Nomen autem veritatis non eſt proprium alicui ſpeciei, ſed ſe habet cōmuniter ad omnia entia. Vnde qa illud quod eſt cauſa veritatis, eſt cauſa cōmunicans cum effectu in nomine & ratione cōmuni, ſequitur ꝙ illud quod eſt poſterioribus cauſa vt ſint vera, ſit veriſsimum. Ex quo vlterius concludit ꝙ principia eorū quæ ſunt ſemper. ſ. corporū cæleſtium, neceſſe eſt eſſe veriſsima. Corpora cęleſtia habent cām effectiuam ſui eſſe. Et hoc duplici ratione. Primo quidem quia nō ſunt

I sunt ⸢ q̃nq; vera & q̃nq; non⸣ & per hoc trãscendunt in veritate generabilia & corruptibilia, q̃ q̃nq; sunt & q̃nq; non sunt. Sc'do quia nihil est eis causa, sed ipsa sunt causa essendi alijs. Et per hoc transcendunt in veritate & entitate corpora cælestia, quæ & si sint incorruptibilia, tñ habent cãm non solũ quãtũ ad suũ moueri, vt quidã opinati sunt, sed etiã quãtum ad suum esse, vt hic Philosophus expresse dicit. Et hoc est necessarium, quia necesse est ut omnia cõposita & participantia, reducant̃ in ea quæ sunt per essentiam sicut in cãs. Omnia aũt corporalia sunt entia in actu, inquãtũ participant aliquas formas. Vnde necesse est substantiã separatam quæ est forma per suam essentiã, corporalis substantiæ principium esse. Si ergo huic deductioni adiungamus ꝙ philosophia prima cõsiderat primas cãs, sequet̃ (vt prius hab.tum est) ꝙ ipsa cõsiderat ea quæ sunt maxime vera. Vnde ipsa est maxime scientia veritatis.

K Ex his autẽ infert quoddam corollarium. Cum enim ita sit ꝙ ea quæ sunt alijs causa essendi sint maxime vera, sequitur ꝙ vnumquodq; sicut se habet ad hoc quòd sit, ita etiam se habet ad hoc ꝙ habeat veritatem. Ea enim quorum esse non semper eodẽ modo se habet, nec veritas eorũ semper manet. Et ea quorum esse habet causam, etiam veritatis causam habent. Et hoc ideo quia esse rei est causa veræ existimationis quam mens habet de re. Verum enim & falsum non est in rebus, sed in mente, vt dicet. 6. huius. Deinde cum dicit.

At vero constat principium quoddã esse, & neq; perfectione recta, neq; specie infinitas rerum causas esse. Fieri enim non potest, vt aut in materia, cũ hoc ex hoc orit̃, habeat̃ in infinitũ: vt caro quidẽ ex terra, terra autẽ ex aere, aer vero ex igne fiat, & huiusce nullus sit finis. Aut in eo vnde est principiũ motus: vt homo quidẽ ab aere, aer autẽ a sole, sol vero a discordia moueat̃, & huiusce sit exitus nullus. Simili

L modo neq; in eo gratia cuius cætera sunt atq; fiunt, in infinitũ profecto esse potest: vt ambulatio quidẽ sanitatis, hæc autẽ felicitatis, felicitas vero cuiuspiã sit idẽtidem gratia, atq; hoc pacto aliud semp eodẽ modo, nec in rõne in infinitũ abitio esse potest.

Tex. p. 5. Parte. 2. Cãs nõ eẽ infinitas: At vero ꝙ sit principiũ quoddã, & nõ ĩfinitę causæ existentiũ, nec indirectũ, nec ẽm speciẽ, palã. Neq; enim vt ex materia hoc ex hoc in infinitum ꝑgredi est possibile & velut carnẽ quidem ex terra, terram vero ex aere, aerẽ autẽ ex igne, & hoc nõ stare. Nec vnde principiũ motus: vt hominẽ ab aere moueri, & hunc a sole, & solẽ a luce, & hmõi nullũ esse finẽ. Similiter autẽ nec id cuius causa, in infinitum ire est possibile. Itẽr quidẽ sanitatis causa, illã vero felicitatis, & felicitatẽ alterius, & ita semper aliud alterius causam esse. Et in quod quid erat esse similiter.

M Remouet quoddã per quod ꝓcedens ꝓbatio posset infringi: quę ꝓcedebat ex suppositione huius ꝙ philosophia prima cõsideret causas primas. Hoc autẽ tolleret̃ si causæ in infinitum procederent. Tunc enim nõ essent aliquæ primæ causæ. Vnde hoc hic remouere intendit, & circa hoc duo facit. Primò proponit intentum. Sc'do probat propositum. ibi ⸢ Mediorũ enim extra quæ est aliqu d &c.⸣ Dicit ergo primo. Palam potest esse ex his quæ dicentur, ꝙ sit aliquod principium esse & veritatis rerũ, & ꝙ causæ existentium non sunt infinitæ, nec procedendo in directum ẽm vnam aliquã speciem causæ, puta in specie causarum efficientia, nec entium sunt infinitæ ẽm speciem, ita ꝙ sint infinitæ species causarum. Exponit autẽ quod dixerat causas infinitas esse in directũ. Primo quidẽ in genere causæ materialis. Non enim possibile est procedere in infinitũ in hoc ꝙ aliquid fiat ex aliquo sicut ex materia, puta vt caro fiat ex terra, terra vero ex aere, aer ex igne, & hoc non stet in aliquo primo, sed procedat in infinitũ. Secũdo exemplificat in genere causæ efficientis dicens, ꝙ nec possibile est vt causa quæ dicit̃ vnde principiũ motus, in infinitum ꝓcedat, puta cum dicimus hominẽ moueri ad deponendum vestes ab aere calefacto, aerem vero calefieri à sole, solem vero moueri ab aliquo alio, & hoc in infinitum. Tertio exemplificat in genere causarum finalium, & dicit ꝙ similiter non potest procedere in infinitum illud quod est ⸢ cuius causa⸣. s. causa finalis, vt si dicamus ꝙ iter siue ambulatio est propter sanitatem, sanitas autem propter fœlicitatem, fœlicitas autem propter aliquid, & sic in infinitum. Vltimo facit mentionem de causa formali, & dicit ꝙ similiter non potest procedi in infinitum in hoc ꝙ est ⸢ quod quid erat esse ⸣ idest in causa formali quam significat diffinitio. Sed exempla prętermittit, quia sunt manifesta, & probatum est in primo posteriorum ꝙ non proceditur in infinitum in prædicatis, puta ꝙ animal prædicetur de homine in eo quod quid est, & viuum de animali, & sic in infinitum. Lectio. iij.

In hisce nãq; mediis, extra quæ vltimum est atq; prius, necesse est id q̃d est prius eoꝝ: quæ sunt post ipm cãm esse. Si. n. dicere nobis fuerit opus, q̃d ex tribus est cã, primũ sane dicemus. Non em̃ dicemus vltimũ, quippe cum nullius sit ipm vltimũ causa. At neq; mediũ, est em̃ vnius (vt patet) causa. Nihil em̃ interest vnũ an plura sint media, & finita an ĩfinita. Infinitoꝝ vero hoc pacto, infinitiq; oĩno partes omnes vsq; ad hoc pręsens similiter medię sunt. Quare si nihil sit primum causa nulla omnino est.

P Mediorum enim extra quę est aliquid vltimũ & primũ, necesse est esse quod prius est causa ipsorum post se. Nam si dicere nos oporteat vnũ trium causam, quod primum est dicimus, nõ enim quod est vltimum. Nullius enim quod finale est. Sed nec medium, nam vnius. Nihil enim differt vnum aut plura esse, nec infinita aut finita. Infinitorum vero secundum modum istum & omnino infiniti partes omnes mediæ sunt, similiter autem vsq; modo. Quare si nihil est ex toto aliquid primum, nec ex toto causa nulla est. Tex. ꝯh 6. parte. 1.

Q POSTQVAM Philosophus præmisit ꝙ cãę entiũ non sunt infinitæ, hic probat propositum. Et primo ꝙ non sint infinitæ in directũ. Secũdo ꝙ nõ sint infinitæ ẽm speciẽ, ibi ⸢ Sed si infinitæ essent &c. ⸣ Circa primũ quatuor facit. Primo ostendit ꝓpositũ in causis efficientibus vel mouentibus. Secũdo in causis materialibus. ibi: ⸢ At verò nec in deorsum. ⸣ Tertio in causis finalibus. ibi: ⸢ Amplius autem quod est cuius causa &c. ⸣ Quarto in causis formalibus. ibi: ⸢ Sed nec quod q̃d erat esse &c. ⸣ Circa primum sic ꝓcedit. Primo proponit quandã ꝓpositionẽ, scilicet ꝙ in omnibus his q̃ sunt media inter duo extrema, quoꝝ vnum est vltimum & aliud primũ, necesse est ꝙ illud quod est primũ sit causa posteriorũ. s. medij & vltimi. Et hanc propositionẽ manifestat per diuisionem, quia si oporteat nos dicere quid sit causa inter aliqua tria quæ sunt primum medium & vltimũ, ex necessitate dicemus causam esse id quod est primum. Nõ enim possumus dicere id quod est vltimũ esse causam omnĩũ, quia nullius est causa. Alioquin non est vltimũ, cum effectus sit posterior causa. Sed nec possumus dicere ꝙ medium sit cã omnium, quia nec est cã nisi vnius tm̃. s. vltimi. Et ne aliquis intelligat ꝙ mediũ nunquã habeat post se nisi vnũ q̃d est vltimũ, quod tunc solũ cõtingit q̃n inter duo extrema est vnum Q parte. 11. Lec. huius. Lect. seq. parte. 5. Lect. seq.

Lect. seq. Quod in nullo genere cãs dat processus in infinitum.

A vnum medium tm̃. ideo ad hoc excludendū cōcludit ꝙ nihil ad propositū differt vtrū sit vnum tm̃ mediū vel plura: quia oēs plura media accipiunt loco vnius inquantum conueniunt in rōne medij. Et similiter non differt vtrum sint media finita vel infinita, quia dummodo habeant rationē medij, non possunt esse prima causa mouens. Et quia ante oēm secundam causam mouentem requiritur prima causa mouens, requirit ꝙ ante oēm causam mediam sit cā prima, quæ nullo modo sit media, quasi habēs aliam cām ante se. Sed si prædicto modo ponant causæ mouentes ꝓcedere in infinitum, sequitur ꝙ oēs causæ sint mediæ. Et sic vniuersaliter oportet dicere, ꝙ cuiuslibet infiniti, siue in ordine causæ, siue in ordine magnitudinis, oēs partes sint mediæ. Si enim esset aliqua pars quæ nō esset media, oporteret ꝙ vel esset prima vel vltima, & vtrunq; repugnat rationi infiniti, quod excludit oēm terminum & principiū & finē.

B Est autem & ad aliud attendendum ꝙ si alicuius finiti sint plures partes mediæ, non omnes partes simili ratione sunt mediæ. Nam quædā magis appropinquant primo, quædam magis appropinquant vltimo. Sed in infinito quod nō habet primum & vltimum, nulla pars potest magis appropinquare vel minus principio aut vltimo. Et ideo vsq; ad quācunq; partem quā modo signaueris, oēs partes similiter sunt mediæ. Sic igitur si causæ mouentes procedant in infinitum, nulla erit causa prima. Sed causa prima erat causa omnium, ergo sequeretur ꝙ totaliter omnes causæ tollerentur. Sublata enim causa, tollūtur ea quorum est causa. Deinde cum dicit.

At vero neq; ad inferna, si superna principium habent, in infinitū profecto esse potest, vt ex igne quidem aqua, ex hac autem terra, & sic semper aliud quid genus fiat ac oriatur.

C Tex. cō. 7. Parte. 2. At vero nec in deorsum est possibile in infinitum procedere, ipso sursum habente principium: vt ex igne quidem aquā, ex aqua vero terram, & ita semper aliquod aliud fieri genus.

parte. sequ. Ostendit ꝙ nō est possibile procedere in infinitū in causis materialibus, & primo proponit quod intendit. Scđo probat ꝓpositū. ibi: Duplicitur enī fit hoc ex hoc &c. Circa primum cōsiderandū est ꝙ patiens subijcitur agenti. Vnde procedere in agentibus est sursum ire, procedere autem in patientibus est in deorsum ire. Sicut autem agere attribuitur causæ mouenti, ita pati attribuitur materiæ. Vnde processus causarum mouentium est in sursum, processus autē causarum materialium est in deorsum. Quia ergo ostenderat ꝙ non est in infinitū ꝓcedere in causis mouentibus quasi in sursum procedēdo, subiungit ꝙ nec etiā possibile est ire in infinitum in deorsum, s. processum

D causarum materialiū, supposito ꝙ sursum ex parte causarū mouētium inueniatur aliquod principiū. Et exemplificat de processu materialium qui est in deorsum, ut si dicamus ꝙ ex igne fit aqua, & ex aqua terra, & sic in infinitum. Et vtitur hoc exemplo s̄m opinionem antiquorum naturalium, qui posuerunt vnum aliquod elementorū esse principium aliorū quodam ordine. Potest autē & aliter exponi, vt intelligamus ꝙ in causis mouentibus manifesti sunt ad sensum vltimi effectus, qui non mouent. Et ideo non quæritur si ꝓcedatur in infinitum in inferius s̄m illud genus, sed si procedatur in superius. Sed in genere causarum materialium ecōuerso supponit vnum primum quod sit fundamentum & basis aliorū, & dubitatur vtrum in infinitum procedat in deorsum s̄m ꝓcessum eorū quæ generantur ex materia. Et hoc sonat exemplum propositū. Non enim dicit vt ignis ex aqua, & hoc ex alio. Sed econuerso, ex igne aqua & ex hoc aliud. Vnde supponitur prima materia, & quæritur an sit processus in infinitum in his quæ generantur ex materia. Deinde cum dicit.

Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non vt hoc post hoc fieri dicitur, velut ex isthmiis dicuntur olympia fieri, sed vt aut vir ex puero mutationē subeunte fieri dicitur, aut aer ex aqua. B

Parte. 3. Dupliciter autem fit hoc ex hoc, non vt hoc dicitur post hoc, vt ex isthmiis olympia, sed vt ex puero mutato fieri vir, aut ex aqua aer.

Probat propositum, & circa hoc quatuor facit. Primo distinguit duos modos quibus fit aliquid ex aliquo. Scđo ostēdit duplicem differentiā inter illos duos modos, ibi: Ergo sic ex puero. Tertio ostendit ꝙ s̄m neutrū eorum cōtingit procedere in infinitum, ibi: Vtroq; autem modo impossibile est &c. Quarto ostēdit s̄m quē illorum modorū ex primo materiali principio alia fiant. ibi: Simul autē impossibile fit &c. Dicit ergo primo ꝙ duobus modis fit aliqd ex aliquo proprie & per se. Et vtitur isto modo loquendi, vt excludat illū modum quo dicitur improprie aliquid fieri ex aliquo, ex hoc solo ꝙ fit post illud. Vt si dicamus ꝙ quædam festa Græcorū quæ dicebantur olympia, fiunt ex quibusdam alijs festis quæ dicebantur isthmia, puta si nos diceremus ꝙ festum Epiphaniæ fit ex festo natalis. Hoc autē non proprie dicitur, quia fieri est quoddam mutari. In mutatione autē non solum requiritur ordo duorum terminorum, sed etiā subiectum idem vtriusq;. Quod quidē non contingit in prædicto exemplo. Sed hoc dicimus s̄m ꝙ imaginamur tēpus esse vt subiectum diuersorum festorum. Sed oportet proprie dicere aliquid fieri ex aliquo, quando aliquod vnum subiectū mutatur de hoc in illud. Et hoc dupliciter. Vno modo sicut dicimus ꝙ ex puero fit vir, inquantum. s. puer mutatur de statu puerili in statum virilem. Alio modo sicut dicimus ꝙ ex aqua fit aer per aliquam transmutationem. Deinde cum dicit.

Hæc parte, parte. 1 ic. parte. 6 huius lectio. parte. 7 lectio. tamen.

F

G

Ex puero igit̄ virū fieri dicimus, vt ex eo quod fit, id qđ factū est: aut ex eo quod ꝑficit̄, id quod est ꝑfectū. Vt enī inter esse atq; nō esse, mediū est generatio: sic & inter id quod est atq; id quod non est, id qđ fit mediū semꝑ est. Qui autē discit, fit sciens: & id quod est qđ dicit̄, ex addiscente fieri scientē: ex aere vero fit aqua, altero subeunte corruptionem.

Ergo sic ex puero fieri virū dicimus, quomodo ex eo quod fit, quod factū est: aut ex eo quod perficit̄, perfectum. Semper enim est medium inter esse & non esse, generatio: ita & quod fit, existentis & nō existentis. Est autem addiscens qui fit sciens, & hoc est quod dicitur ꝙ fit ex addiscente sciens: hoc vero ex aere aqua, corrupto altero. Parte. 4.

G factio est mediū inter esse & non esse.

H Ostendit duas differētias inter prædictos modos. Quarum prima est, quia dicimus ex puero fieri virum, sicut ex eo quod est in fieri, fit illud quod iam est factum, aut ex eo quod est in perfici, fit illud quod iam est perfectum. Illud enim qđ est in fieri & in perfici, est mediū inter ens & nō ens, sicut generatio est mediū inter esse & non esse. Et ideo quia per mediū venit̄ ad extremū, dicimus ꝙ ex eo quod generat̄ fit illud quod generatū est, & ex eo quod ꝑficit̄ fit illud quod ꝑfectum est. Et sic dicimus ꝙ ex puero fit vir, vel ꝙ ex addiscente fit sciens, quia addiscens se habet vt in fieri ad scientē. In alio autē modo quo dicimus ex aere fieri aquā, vnum extremorū nō se habet vt via vel mediū ad alterum, sicut fieri ad factum esse, sed magis vt terminus a quo recedit, vt ad alium terminum perueniatur. Et ideo ex vno corrupto fit alterum. Deinde cum dicit.

Quapropter in illis quidē nō fit reflexio, neq; fit puer ex viro. Nō enim ex generatione fit id qđ fit,

I sed est post generationẽ. Sic enim ex aurora fit dies, quia post illam: idcirco neq; ex die fit aurora. In hisce vero reflexio fit.

parte.5. Propter quod illa quidem non reflectuntur adinuicem, nec fit ex viro puer. Non enim fit ex generatione quod fit, sed est post generationẽ. Sic enim est dies ex aurora, quia post hanc: propter quod nec aurora ex die. Altera vero reflectuntur.

Concludit ex præmissa differẽtia, aliã differentiã. Quia enim in primo modo vnũ se habet ad alterũ, vt fieri ad factum esse, & mediũ ad terminũ, patet ꝙ habent ordinẽ naturaliter adinuicẽ. Et ideo nõ reflectunẽ adinuicẽ, ut indifferenter vnũ fiat ex altero. Vnde non dicimus ꝙ ex viro fiat puer, sicut dicimus ecõuerso. Cuius ratio est quia illa duo ex quorum vno ſm istum modum dicitẽ alterum fieri, nõ se habent adinuicẽ sicut duo termini mutationis alicuius, K sed sicut ea quorum vnum est post alterũ. Et hoc est quod dicit, ꝙ illud {quod fit} .i. terminus gñationis. s. esse, nõ fit ex generatione, quasi ipsa generatio mutetur in esse, sed est post generationẽ, quia naturali ordine consequitur ad generationẽ, sicut terminus est post viam, & vltimũ post medium. Vnde si consideremus ista duo: s. generationem & esse, non differunt ab illo modo quẽ exclusimus, in quo cõsideratur ordo tantum, sicut cum dicimus ꝙ dies fit ex aurora, quia est post aurorã. Et propter istum naturalem ordinem, non dicimus econuerso ꝙ aurora fit {ex die} i. post diem. Et ex eadem ratione non potest esse ꝙ puer fiat ex viro. Sed secundum alterum modum quo aliquid fit ex altero, inuenitur reflexio. Sicut enim aqua generatur ex aere corrupto, ita aer generatur ex aqua corrupta. Et hoc ideo quia ista duo non se habẽt adinuicem secundum naturalem ordinem, scilicet vt medium ad terminum, sed L sicut duo extrema, quorum vtrũq; potest esse & primum & vltimum. Deinde cum dicit.

Neutro aũt mõ in ĩfinitũ abitio esse põt. Et. n. illorũ qdẽ cũ sint media, finẽ eẽ necesse est. Hęc aũt reflectunẽ, Alterius. n. corruptio, alterius est gñatio.

parte.6. Vtroq; autẽ modo impossibile est in infinitũ ire, existentium vero intermediorum necesse est finem esse. Quædam vero adinuicẽ reflectuntur. Alterius enim corruptio, alterius est generatio.

Generatio vnius, corruptio alterius.

Ostendit ꝙ non sit procedere in infinitum ſm vtrunq; istorum modorũ, & primo ſm primum ꝓut dicimus ex puero fieri virũ. Illud enim ex quo dicimus aliquid fieri, sicut ex puero virum, se habet vt medium inter duo extrema. s. inter esse & non esse. Sed positis extremis impossibile est esse infinita media, quia extremũ infinitati repugnat, ergo ſm istum modum non conuenit procedere in infini- M tum. Similiter etiã nec ſm alium, quia in alio modo inuenitẽ reflexio extremorũ adinuicem, propter hoc ꝙ alterius corruptio est alterius generatio, vt dictum est. Vbicunq; autem est reflexio, reducitur ad primum, ita. s. ꝙ id quod fuit primo principium, postea fit terminus. Quod in infinitis non potest contingere, in quibus non est principium & finis. Ergo nullo modo ex aliquo potest aliquid fieri in infinitum. Deinde cum dicit.

Et insuper fieri nequit, vt ipsum primũ cũ perpetuũ sit, corrũpatur. Cum enim generatio non in infinitũ sursum ꝓficiscatur, id ex quo corrupto primo quippiam ortum est, perpetuũ non esse necesse est.

Parte.7. Simul autem impossibile primum sempiternum corrumpi. Quoniam enim non est infinita generatio in sursum, necesse ex quo corrupto primo aliquid factum est, non sempiternum esse.

Ostendit quo prædictorũ modorum ex prima materia aliquid fiat. Vbi considerandum est ꝙ Aristot. vtitur hic duabus cõmunibus suppositionibus, in qbus omnes antiqui naturales conueniebant, quarũ vna est, ꝙ sit aliquod primum principium materiale, ita. s. ꝙ in generationibus rerũ non procedaẽ in infinitum ex parte superiori. s. eius ex quo generaẽ. Scd̃a suppositio est, ꝙ prima materia est sempiterna. Ex hac igiẽ scd̃a suppositione statim concludit, ꝙ ex prima materia nõ fit aliquid scd̃o modo. s. sicut ex aere corrupto fit aqua, quia. s. illud quod est sempiternum, non potest corrumpi. Sed quia posset aliquis dicere ꝙ primũ principium materiale non poniẽ à philosophis sempiternum, ꝓpter hoc ꝙ vnum numero manens sit sempiternũ, sed quia est sempiternum per successionẽ, sicut si ponaẽ humanũ genus sempiternũ. Hoc excludit ex prima suppositione dicens, ꝙ quia generatio non est infinita in sursum, sed deueniẽ ad aliquod primũ principiũ materiale, necesse est ꝙ si aliquid sit primum materiale principium, ex quo fiunt alia eius corruptionem, ꝙ non sit illud sempiternum de quo philosophi dicunt. Non enim posset esse illud primum materiale principium sempiternum, si eo corrupto alia generarentur, & iterum ipsum ex alio corrupto generareẽ. Vnde manifestum est ꝙ ex primo materiali principium fit aliqd, sicut ex imperfecto & in potẽtia existente, quod est mediũ inter purũ non ens & ens actu, non autem sicut aqua ex aere fit corrupto. Lectio.iiij.

N

Præterea id gr̃a cuius cætera fiunt, est finis. Tale autẽ est id quod nõ ob aliud fit, sed alia illius gratia fiũt. Quare si vltimũ tale fuerit nõ erit. Sin vero nihil fuerit tale, nõ erit id gratia cuius cætera fiunt.

Amplius autem quod est cuius causa, finis est. Tale autem quod non alicuius causa, sed alia illius. Quare si quidem fuerit tale ipsum vltimum, non erit infinitum. Si vero nihil tale, non erit cuius causa. Tex. cõ. 8. Parte. 1.

P

In causis finalibus nõ esse progressum in infinitũ ꝓbat quatuor rõnibus.

POSTQVAM probauit philosophus ꝙ in causis mouẽtibus & materialibus non ꝓcediẽ in infinitũ, hic ostendit idẽ in causa finali quæ nominaẽ {cuius causa} fit aliquid. Et ostendit ꝓpositum quatuor rõnibus, quarũ prima talis est. Id quod est cuius cã, habet rõnem finis, sed finis est id quod nõ est ꝓpter alia, sed alia sunt ꝓpter ipm. Aut ergo est aliquid tale aut nihil. Et si quidem fuerit aliquid tale, vt. s. omnia sint propter ipsum, & ipsum non sit propter alia, ipsum erit vltimum in hoc genere. Et ita non procedetur in infinitum. Si autem nihil inueniatur tale, nõ erit finis. Et ita tolletur hoc genus causæ quod dicitur cuius causa. Secundam rationem ponit ibi.

Q

Sed qui infinitionem faciunt ipsius boni, naturam e medio tollunt.

Sed qui infinitum faciunt, latent auferentes boni naturam. Parte. 2.

Quæ deriuatur ex pręmissa rõne. Ex prima enim ratione cõclusum est, ꝙ qui ponunt infinitatem in causis finalibus, remoueant causam finalem. Remota autem causa finali, remouetur natura & ratio boni. Eadẽ enim ratio boni & finis est. Nam bonũ est quod omnia appetunt, vt dicitur in primo ethicorum. Et ideo illi qui ponunt infinitũ in causis finalibus, auferunt totaliter naturã boni, licet ipsi hoc non percipiant. Tertiam rationem ponit ibi. Cap. p̃mo

Et tamen nemo quicquã agere aggredietur, si nõ sit id vltimum accessurus.

Et nullus conabitur aliquid facere, ad terminum non futurus venire. parte. 3.

Quæ talis est. Si sit infinitum in causis finalibus nullus poterit peruenire ad vltimũ terminũ, quia infinitorũ non est vltimus

est vltimus

A est vltimus terminus. Sed nullus conať ad aliquid faciendum nisi per hoc ꝙ ex se existimat venturum ad aliquid, sicut ad vltimum terminum, ergo ponentes infinitum in causis finalibus excludunt omnē conatum ad operādum, etiam naturalium rerum. Nullius enim rei motus naturalis est, nisi ad id ad quod nata est peruenire. Quartam rationem ponit ibi.

Neq; profecto mens erit in ratione rerū. Gratia nāq; cuiuspiam semper is agit qui mentem habet. Hoc enim est vltimum. Vltimum enim est finis.

Tex.cõ.9. parte.4. Neq; vtiq; erit intellectus in talibus. Nam causa alicuius semper facit qui intellectū habet: hic enim terminus finis est rei.

Quæ talis est. Qui ponit infinitum in causis finalibus excludit terminum, & per cõsequens excludit finem cuius B causa fit aliquid. Sed omne agens per intellectum agit causa alicuius finis, ergo sequetur quòd inter causas operatiuas non sit intellectus. Et ita tolletur intellectus practicus. Quæ cum sint incõuenientia, oportet remouere primum, id.s. ex quo sequuntur, scilicet infinitum à causis finalibus. Deinde cum dicit.

At vero neq; quiditas in aliam diffinitionē abundantem ratione redigi potest.

Tex.cõ.10 Parte.5. Sed nec quod quid erat esse conuenit reduci ad aliquā diffinitionē multiplicantem rationem.

Ostendit ꝙ non sit infinitū in causis formalibus, & circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo (Parte.seq.) probat propositum, ibi: {Semper enim &c.} Circa primum cõsiderandum est ꝙ vnūquodq; cõstituitur in specie per propriā formā. Vnde diffinitio speciei maxime significat formā rei. Oportet ergo accipere ꝓcessum in C formis ſm ꝓcessum in diffinitionibus. In diffinitionibus em̄ vna pars est prior altera, sicut genus est prius differētia, & differentiarum vna est prior altera. Idem ergo est ꝙ in infinitum procedatur in formis, & ꝙ in infinitum procedať in partibus diffinitionis. Et ideo volens ostenderē ꝙ non sit procedere in infinitum in causis formalibus, proponit non esse infinitū in partibus diffinitionis. Et ideo dicit ꝙ non conuenit hoc quod est quod quid erat esse, in infinitū reduci ad aliam diffinitionem, ut sic semper multiplicetur ratio. Puta qui diffinit hominem in diffinitione eius ponit animal. Vnde diffinitio hominis reducitur ad diffinitionem animalis, quæ vlterius reducitur ad diffinitionem alicuius alterius, & sic multiplicatur ratio diffinitiua. Sed hoc non cõuenit in infinitum procedere. Non autem hoc dicimus quasi in vno & eodem indiuiduo multiplicentur formæ ſm numerum generum & differentiarum, vt.s. in D homine sit alia forma à qua est homo, & alia à qua est animal, & sic de alijs, sed quia necesse est vt in rerum natura tot gradus formarum inueniantur, quot inueniunť genera, ordinata & differentiæ. Est enim in rebus inuenire aliquā formā, quæ est forma & non est forma corporis, & aliquā quæ est forma corporis, sed non est forma animati corporis, & sic de alijs. Deinde cum dicit.

In causis non inesse ꝓcessum in infinitū ꝓbať q̄tuor rōnibus, parte.6. Semper enim ea quæ est ante, est magis: ea vero quæ est posterior, non est. Vbi autem primum non est, neq; id est profecto quod hæret.

Semper enim quæ ante est, magis est, & quæ posterior non est. Cuius autem primū non est, nec erit quod habitum est.

Probat propositum quatuor rationibus, quarum prima talis est. In multitudine formarum vel rationum semper illa quę est prior {est magis.} Quod non est intelligendum quasi sit completior, quia formæ specificæ sunt completæ. Sed dicitur esse magis, quia est in plus ꝙ̄ illa E quæ est posterior, quæ non est vbicunque est prior. Non enim vbicūq; est ratio animalis, est ratio hominis. Ex quo argumentať, ꝙ si primū non est {nec habitum}.i. consequens est. Sed si in infinitū procedať in rationibus & formis, non erit prima ratio vel forma diffinitiua, ergo excludentur oēs consequentes. Scd̄am rationem ponit ibi.

Præterea qui ita dicunt, scientiam e medio tollunt. Fieri enim non potest vt quicquā sciatur ante ꝙ̄ ad indiuidua sit profectum.

Amplius scire destruūt qui ita dicunt. Non enim possibile scire priusquā ad indiuidua perueniatur. Tex.cõ.11 parte.7.

Quæ talis est. Impossibile est aliquid scire prius ꝙ̄ perueniatur ad indiuidua. Non autē accipiť hic indiuiduū singulare, quia sciētia non est de singularibus. Sed indiuiduū F potest dici vno modo ipsa ratio speciei specialissimæ, quę non diuidiť vlterius per essentiales differentias. Et ſm hoc (Indiuiduū quadrupliciter.) intelligitur ꝙ non habeť pfecta scientia de re, quousq; perueniatur ad speciem specialissimā, quia ille qui scit aliquid in genere, nondū habet perfectā scientiā de re. Et ſm hanc expositionē oportet dicere, ꝙ sicut prima ratio concludebat, ꝙ in causis formalibus non procediť in infinitū in sursum, ita hæc ratio cõcludit ꝙ nõ ꝓceditur in infinitum in deorsum. Sic enim non esset deuenire ad speciē specialissimam, ergo ista positio destruit perfectam scientiā. Sed quia formalis diuisio nõ solum est ſm ꝙ genus diuiditur per differentias, per cuius diuisionis priuationem species specialissima potest dici indiuiduū, sed etiā est ſm ꝙ diffinitum diuiditur in partes diffinitionis, vt patet in primo physicorum, (Tex. cõ.5.) ideo indiuiduum potest hic dici cuius diffinitio non resoluitur in aliqua diffiniētia. Et ſm hoc supremum genus est indiuiduum. Et ſm hoc erit sensus, ꝙ non G potest haberi scientia de re per aliquam diffinitionem, nisi deueniatur ad suprema genera, quibus ignoratis impossibile est aliquid posteriorum sciri. Et ſm hoc cõcludit ratio, ꝙ in causis formalibus non procedať in infinitum in sursum, sicut & prius. Vel ad idem concludendum potest aliter exponi indiuiduū, vt scilicet propositio immediata dicatur indiuiduū. Si enim procedatur in infinitum in diffinitionibus in sursum, nulla erit propositio immediata. Et sic vniuersaliter tolletur scientia quæ est de cõclusionibus deductis ex principijs immediatis.

Cognitioq; esse non pōt. Qui namq; fieri pōt, vt ea quæ hoc pacto sunt, infinita intelligantur?

Et cognoscere non est. Nam quę sic sunt infinita, quomodo contingit intelligere? parte.8.

Tertiam rationem ponit, quæ ꝓcedit non solū ad scientiam excludendam, sed ad excludendum simpliciter oēm H cognitionem humanam. Et circa hāc rationem duo facit. Primo ponit rationem. Scd̄o excludit obiectionem quādam, ibi: {Non enim simile &c.} Ratio autem talis est. (Part.seq.) Vnumquodq; cognoscitur per intellectū suæ formæ. Sed si in formis procedatur in infinitum non poterunt intelligi, quia infinitum inquantum huiusmodi non comprehenditur intellectu, ergo ista positio vniuersaliter destruit cognitionem. Deinde cum dicit.

Non enim simile est in linea, vbi in diuisionibus quidē non statur. Non fit autē vt intelligamus, nisi diuisioni modum ponamus. Quo circa diuisiones non enumerabit qui infinitam transit.

Non enim simile in linea quæ secundū diuisiones non stat. Intelligere enim non est non statuentem. Propter quod non enumerabit sectiones quæ per infinita procedunt. Parte.9.

I Excludit quandam obuiationē. Posset enim aliquis dicere ꝙ illud quod habet infinitas formas potest cognosci, sicut & linea quę in infinitum diuidit. Sed hoc excludit dicens ꝙ non est simile de linea cuius diuisiones non stant, sed in infinitum ꝓcedunt. Impossibile enim est ꝙ aliquid intelligatur, nisi in aliquo stetur. Vnde linea inquantū statuitur, vt finita in actu propter suos terminos, sic potest intelligi. Secundum vero ꝙ non statur in eius diuisione, non potest sciri. Vnde nullus potest numerare diuisiones lineæ secundum ꝙ in infinitum procedunt. Sed infinitum in formis est infinitum in actu, & non in potentia sicut est infinitum in diuisione lineæ. Et ideo si essent infinitæ formæ, nullo modo esset aliquid scitum vel notum. Deinde cum dicit.

Quinetiā materia hoc ipso quod mouetur intelligatur necesse est, atq; infiniti nullius est esse.

K Tex.2.12. Parte. 10. Sed materiā in eo ꝙ mouetur intelligere est necesse, & infinito nihil est, esse autem non.

Ponit quartā rationem quæ talis est. In omni eo quod moueē necesse est intelligere materiam. Omne enim quod mouetur est in potentia. Ens autē in potentia est materia. Ipsa autē materia habet rōnē infiniti, & ipsi infinito quod est materia conuenit ipsum nihil, quia materia ꝫm se intelligitur absq; omni forma. Et cum ei quod est infinitū conueniat hoc quod est nihil, sequitur per oppositum ꝙ illud per quod est esse non sit infinitum, & ꝙ {infinito} idest materiæ non sit esse infinitum. Sed esse est per formam, ergo non est infinitum in formis. Est autem hic aduertendum ꝙ hic ponit nihil esse de ratione infiniti, non ꝙ priuatio sit de rōne materiæ, sicut Plato posuit non distinguens priuationem à materia, sed quia priuatio est de ratione infiniti. Non enim ens in potētia habet rationem infiniti, nisi ꝫm ꝙ est sub ratione priuationis, vt patet in tertio physicorum. Deinde cum dicit.

L Tex.2.57. Quod si ita nō est, infiniti esse infinitū nō est. Atq; si infinitæ etiā essent multitudine spēs cārum, neq; hoc pacto rerum profecto cōsequi cognitionē possemus. Tunc enim scire arbitramur, cū causas cognouerimus. Fieri autē nequit, vt infinito in tēpore, id quod infinitum est additione, pertranseamus.

parte. 11. Si vero non est infinitū, quod est esse infinito? Sed si infinitę essent pluralitate species cārum, non esset nec ita cognoscere. Tunc enim scire putamus cū causas ipsas nouerimus. Infinitum vero secundum adiectionem non est pertransire in finito tempore.

Ostēdit ꝙ nō sunt infinitæ spēs cārum, tali rōne, tūc putamus nos scire vnumquodq;, qñ cognoscimus oēs causas eius. Sed si sunt infinitæ causæ ꝫm adiunctionē vnius speciei ad aliā, nō erit pertrāsire istam infinitatem, ita ꝙ possint oēs causæ cognosci, ergo etiam per istum modum excludetur cognitio rerum. Lectio.v.

M Auscultationes autē per consuetudines fiunt. Nā & consueuimus sic, & oportere dici cēsemus, vt ea q̄ prēter illas sunt, non similia, sed ob insolentiā ignota nobis, alienaq; magis videntur. Quo enim nobis est consuetum, id nobis est notum.

Tex.2.14. part. pma. Contingunt autē auditiones ꝫm cōsuetudinē entibus. Nam vt consueuimus ita dignamur dici, & quæ prēter ea, non similia videntur, sed prēter consuetudinem minus nota & magis extranea. Nam consuetum notius.

POSTQVAM Philosophus ostēdit ꝙ cōsideratio veritatis partim est difficilis & partim facilis, & ꝙ maxime pertinet ad primū philosophū, hic ostendit qs sit modus cōueniens ad cōsiderandū ueritatem, & circa hoc duo facit. Primo enim ponit diuersos modos quos hoīes sequūtur in cōsideratione veritatis. Scđo ostendit quis sit modus cōueniens, ibi: {Propter quod oportet erudiri &c.} Circa primū duo facit. Primo ostendit efficaciā consuetudinis in consideratione veritatis. Scđo concludit diuersos modos, quibus hoīes vtuntur in consideratione veritatis ꝓpter diuersas consuetudines, ibi: {Alij vero si non mathematicę &c.} Circa primum duo facit. Primo ostēdit virtutē cōsuetudinis in cōsideratione veritatis. Scđo manifestat per signū, ibi {Quantā vero vim habeat &c.} Dicit ergo. primo ꝙ auditiones contingūt in hominibus de his quæ sunt ꝫm cōsuetudines. Ea enim quę sunt cōsueta, libētius audiunē & facilius recipiuntur. Dignum enim videē nobis, vt ita dicatur de quocunq;, sicut cōsueuimus audire. Et si qua dicanē nobis præter ea quæ consueuimus audire, nō videntur nobis similia in veritate his quæ consueuimus audire. Sed videntur nobis minus nota & magis extranea à ratione propter hoc ꝙ sunt incōsueta. Illud enim quod est consuetum, est nobis magis notum. Cuius ratio est, quia consuetudo vertitur in naturam. Vnde & habitus ex cōsuetudine generatur, qui inclinat per modū naturæ. Ex hoc autē ꝙ aliquis habet talem naturam vel talē habitum, habet proportionē determinatam ad hoc vel illud. Requiritur autem ad quamlibet cognitionem determinata proportio cognoscentis ad cognoscibile. Et ideo secundum diuersitatem naturarū & habituum accidit diuersitas circa cognitionem. Videmus enim ꝙ hominibus secundum humanam naturā sunt innata prima principia, & ꝫm habitū virtutis apparet vnicuiq; bonum, quod cōuenit illi virtuti: sicut & gustui videē aliquid cōueniens, secundum eius dispositionem. Sic igitur quia consuetudo causat habitum consimilem naturæ, contingit ꝙ ea quæ sunt consueta sint notiora. Deinde cum dicit.

N

Part.4. in his lect.

parte.3. par.sequē.

Quātū refert alij & aliter assue fcere, vide ij.ethi. 1o.

O

P Quantā autē ea vim habent, q̄ consueta sunt nobis, leges ipsæ declarant, in quibus circa fabulosa & puerilia consuetudo magis q̄ veritas potest.

Parte.2. Quantā vero vim habeat quod cōsuetū est, leges ostendunt in quibus fabularia & puerilia magis valent cognitione de eis propter consuetudinem.

Manifestat quod dixerat, per quoddam signum ostendens ꝙ leges ab hominibus positæ ostēdunt per experientiam, quantā vim habeat cōsuetudo: in quibus quidem legibus propter cōsuetudinem magis valent fabulariter & pueriliter dicta ad hoc ꝙ eis assentiatur q̄ cognitio veritatis. Loquitur autem hic Philosophus de legibus ab hominibus adinuentis, quæ ad conseruationē ciuilem sicut ad vltimum finem ordinantur. Et ideo quicunq; inuenerunt eas, aliqua quibus hominū animi retraherentur à malis & prouocarētur ad bona ꝫm diuersitatem gentium & nationum in suis legibus tradiderūt, quāuis multa eorum essent vana & friuola, quæ homines à pueritia audiētes magis approbabant q̄ ueritatis cognitionem. Sed lex diuinitus data ordinat hominem ad veram felicitatem, cui omnis falsitas repugnat. Vnde in lege Dei nulla falsitas continetur. Deinde cum dicit.

Q Quidam igitur nisi quispiam mathematice dicat, nō acceptat eos q dicunt. Quidā nisi per exēpla dicat, non approbant. Sunt & qui poetā testem adducendum esse cēsent. Atq; alii quidē omnia exacte dici volūt, aliis autē molesta est exacta doctrina: aut qa seq non possunt, aut quia quasi calculum de rebus exiguis idipm esse existimāt. Habet enim tale quod ipsa exacta doctrina, quare quibusdam vt in pactis atq; contractibus, sic & in sermonibus diligentia talis illiberale quoddam esse videtur.

A Tex.c6.15 Parte.3. Alii vero si nō mathematice quis dicat, non recipiunt dicētes. Alii vero si non exēplariter, & hi testē induci dignant̄ poetā, & illi quidē omnia certe. His vero flebilis est certitudo, aut ꝓpter impotentiā cōplectendi, aut ꝓpter micrologiā. Habet autē qđ certum est tale. Vnde quēadmodum in symbolis & rationibus non liberum esse quibusdam videtur.

Modi quo quis in acquisitione veritatis: Hic ostēdit quō homines in cōsideratione veritatis ꝓpter consuetudinem diuersos modos acceptant, & dicit ꝗ quidā non recipiunt quod eis dicit̄, nisi dicatur eis per modum mathematicū. Et hoc quidē conuenit propter cōsuetudinem his, qui in mathematicis sunt nutriti. Et quia cōsuetudo est similis naturæ. Potest etiam hoc quibusdā cōtingere propter indispositionem, illis scilicet qui sunt fortis imaginationis, non habentes intellectum multum eleuatum. B Alij vero sunt, qui nihil volunt recipere nisi proponatur eis aliquod exemplum sensibile, vel propter consuetudinem, vel propter dominium sensitiuæ virtutis in eis & debilitatem intellectus. Quidam vero sunt qui nihil reputent esse dignum vt aliquid eis inducatur absq; testimonio poetæ vel alicuius autoris. Et hoc etiam est vel propter cōsuetudinem, vel propter defectum iudicij, quia non possunt dijudicare vtrum ratio per certitudinem cōcludat. Et ideo quasi non credentes suo iudicio requirunt iudicium alicuius noti. Sunt etiam aliqui qui omnia volunt sibi dici per certitudinem, id est per diligētem inquisitionem rationis. Et hoc contingit propter bonitatem intellectus iudicantis, & rationis inquirentis: dummodo nō quæratur certitudo in his in quibus certitudo esse non potest. Quidam vero sunt qui tristantur, si quid per certitudinem cum diligenti discussione inquiratur. Quod quidē potest contingere dupliciter. Vno modo propter impotentiam complectendi. Habent enim debilem rationem. C Vnde non sufficiunt ad considerandum ordinem complexionis priorum & posteriorum. Alio modo propter micrologiam .i. paruorum ratiocinationē. Cuius similitudo quædam est in certitudinali inquisitione, quæ nihil indiscussum relinquit vsque ad minima. Imaginantur autem quidam, ꝗ sicut in symbolis conuiuiorum nō pertinet ad liberalitatem, ꝗ debeant etiam minima computari in ratiocinio, ita etiam sit quædam importunitas & illiberalitas si homo velit circa cognitionem veritatis etiam minima discutere. Deinde cum dicit.

Idcirco eruditum esse quēq; oportet, quonam pacto quæq; sunt acceptanda: quoniam absurdum est scientiam simul, & scientię quærere modum, vbi ne alterum quidem consequi facile est.

Parte.4. Propter qđ oportet erudiri quō singula sunt recipiēda, & absurdū est simul quęrere scientiā & modum sciendi. D Est autem neutrum facile accipere.

Ostendit quis sit modus conueniens ad inquirendū veritatem, & circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quō homo possit cognoscere modum conuenientē inquisitione veritatis. part. sequ. Scđo ostendit ꝗ ille modus qui est simpliciter melior, non debet in omnibus quæri, ibi. ❮Acribologia vero &c.❯ Dicit ergo primo ꝗ quia diuersi s̄m diuersos modos veritatem inquirunt, ideo oportet ꝗ homo instruat̄ per quē modum in singulis scientijs sint recipienda ea quæ dicunt̄. Scientia & modus sciēdi non simul. Et quia nō est facile ꝗ homo simul duo capiat, sed dum ad duo attendit, neutrum capere potest, absurdum est ꝗ homo simul quærat scientiā & modum qui conuenit sciētiæ. Et propter hoc debet prius addiscere logicam ꝙ alias scientias, quia logica tradit cōem modum ꝓcedendi in omnibus alijs scientijs. Modus autē proprius singularum scientiarum, in scientijs singulis circa principium tradi debet. Deinde cum dicit.

E Mathematicorū autē exacta discussio non in vniuersis est flagitāda, sed in hisce dūtaxat quæ materia vacant. Quapropter modus ille nō naturalis esse videt̄. Vniuersa naq; natura fortasse materiam habet. Quāobrē primū, quid sit natura, considerare oportet: hoc enim pacto, & qbus de rebus est scientia naturalis, & si vnius facultatis an plurium sit, causas principiaq; contemplari profecto patebit.

Tex.p.16. Parte.5. Acribologia vero mathematica non in omnibus est expetenda, sed in non habentibus materiā. Propter quod nō naturalis est modus. Omnis enim forsan natura materiā habet. Ideo primū perscrutandū quid est natura. Ita nanque & de quibus est physica, manifestum est. Et si vnius sciētiæ aut plurium est, causas & principia considerare.

F Ostendit ꝗ ille modus qui est simpliciter optimus nō debet in oībus quæri dicens, ꝗ ❮acribologia❯ .i. diligēs & certa ratio sicut est in mathematicis, non debet requiri in omnibus rebus de quibus sunt scientiæ. Materialiū & immaterialiū diuersitas quo ad nostrū modū cognoscēdi. Sed debet solū requiri in his quę non habent materiā. Ea enim quę habēt materiā, subiecta sunt motui & variationi. Et ideo nō potest in eis oībus oīmoda certitudo haberi. Quæritur.n. in eis nō quid semper sit, & ex necessitate, sed qđ sit, vt in pluribus. Tex. c6.16. Immaterialia vero s̄m seipsa sunt certissima, quia sunt immobilia. Sed illa q̄ in sui natura sunt immaterialia, nō sunt certa nobis ꝓpter defectū intellectus nostri, ut p̄dictū est. Hmōi autē sunt substātiæ separatę. Sed mathematica sunt abstracta à materia, & tñ nō sunt excedentia intellectum nostrū. Et ideo in eis est requirenda certissima rō. Et quia tota natura est circa materiā, ideo iste modus certissimæ rōnis nō pertinet ad naturalem philosophū. Dicit autē forsan ꝓpter corpora cęlestia, quia nō habēt eōdē mō materiā sicut inferiora. G Et qa in sciētia naturali nō cōuenit iste certissimus rōnis modus, ideo in sciētia naturali ad cognoscēdū modū cōuenientē illi sciētiæ, primo ꝑscrutandū est quid sit natura. Sic.n. manifestū erit de qbus sit scientia naturalis. Et iterū cōsiderandū est. ❮si vnius sciētię❯ .s. naturalis sit oēs cās & principia considerare, aut sit diuersarū scientiarū. Sic.n. poterit scire qs modus demōstrandi cōueniat naturali. Et hunc modū ipse obseruat in.ij. physicorū, vt patet diligenter intuenti. Lectio.j.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri tertij Metaphysicæ.

NEcesse est ad eā scientiā quā q̄rimus ea primū nos aggredi, de qbus dubitare primum oportet. H Hęc aūt sunt ea de qbus aliter qdā existimārunt, & si qd ꝑter illa fuit neglectum atq; omissum.

Tex.c6.1 NEcesse est ad quæsitā scientiā nos aggredi primū, de qbus dubitare primū oportet. Hæc autem sunt quæcūq; de ipsis aliter susceperunt quidā, & si qd præter hoc est prætermissum.

POSTQVAM Philosophus in scđo libro ostendit modū cōsiderandæ veritatis, hic procedit ad veritatis considerationē. Et primo ꝓcedit modo disputatiuo, ostendens ea quæ sunt dubitabilia circa rerum veritatem. Secundo incipit determinare veritatem. Li.4.met. Et hoc in.iiij. libro, qui incipit ibi: ❮Est scientia quædam quæ speculatur.❯ Prima autē pars diuidit̄ in partes duas. In prima dicit de quo est intentio. Lec.1. huius lib. In scđa exequitur propositum, ibi: ❮Est autē dubitatio prima quod &c.❯ Circa primū duo facit.

I Primo.n.dicit de quo est intētio. Scđo rōnem assignat suę intentionis, ibi: ⟨ Inest autē inuestigare volētibus &c. ⟩ Parte seq. Dicit ergo primo ꝙ ad hāc scientiā quā quęrimus de primis principiis, & vniuersali ueritate rerū, necesse est ut primū aggrediamur ea de qbus oportet dubitare, anteꝗ̄ veritas determinetē. Sunt autē hmōi dubitabilia ,ppter duas rationes. Vel qa antiq philosophi aliter susceperunt opinionem de eis ꝗ̄ rei veritas habeat, vel quia omnino ꝑtermiserunt de his considerare. Deinde cum dicit.

Est autē operę pretiū bene eos dubitare, q cōseq perquirunt facultatē. Posterior eñ facultas, solutio est eorū quę prius dubitant̄. Atq; fieri non potest vt vinculū soluat̄ si ignoretur, sed dubitatio mētis id ipsum de re declarat. Quo enim mens dubitat, eo ꝑsimilis est ligatis. Fieri .n. nequit vt vlterius hęc aut illi progrediant̄. Quapropter difficultates omnes antea contemplari oportet, & horum gratia.

K Inest autē inuestigare volentibus prę opere bene dubitare. Posterior enim inuestigatio priorum est solutio dubitatorū. Soluere enim non est ignorantis vinculū. Sed mentis dubitatio, hoc de re demonstrat. Inquantum enim dubitat, intantum similiter ligatis est passus. Impossibile enim vtrisq; ꝓcedere ad quod est ante. Propter quod oportet difficultates speculari omnes prius, & horum causas. Scire dubitare.

Assignat quatuor rōnes suæ intentionis, & primo dicit ꝙ volētibus inuestigare veritatē contingit ⟨ præ opere ⟩ i. ante opus ⟨ bene dubitare ⟩ .i. bene attingere ad ea quæ sunt dubitabilia. Et hoc iō qa posterior inuestigatio veritatis, nihil aliud est ꝗ̄ solutio prius dubitatorū. Manifestū est aūt in solutione corporalium ligaminū ꝙ ille qui ignorat vinculum, nō potest soluere ipsum. Dubitatio autē de
L aliqua re hoc modo se habet ad mentem, sicut vinculum corporale ad corpus, & eundem effectum demonstrat. Inquantū enim aliquis dubitat, intantum patit̄ aliquid simile his qui sunt stricte ligati. Sicut enim ille q habet pedes ligatos, non potest in anteriora procedere ſm viam corporalem, ita ille qui dubitat quasi habens mentem ligatam, nō potest ad anteriora procedere ſm viam speculationis. Et ideo sicut ille qui vult soluere vinculū corporale, oportet ꝙ prius inspiciat vinculum & modum ligationis, ita ille qui vult soluere dubitationem, oportet ꝙ prius speculetur omnes difficultates & earum causas. Dubitatio est mentis vinculum.

Et quia homines qui quærunt, si primo non dubitauerint, persimiles hisce sunt, qui ignorāt quorsum pergere oportet.

Et quia quærentes sine dubitatione, primo similes quo oportet ire ignorantibus.

M Scđam rōnem ponit, & dicit ꝙ illi qui volunt ingrere veritatē non cōsiderando prius dubitationē, assimilantur illis q nesciunt quo uadāt. Et hoc ideo quia sicut terminus viæ est illud quod intēdit̄ ab ambulante, ita exclusio dubitationis est finis qui intēdit̄ ab inquirente veritatē. Manifestum est autē ꝙ ille, qui nescit quo vadat non potest directe ire nisi forte à casu, ergo nec aliquis potest directe inquirere veritatem nisi prius videat dubitationem.

Et insuꝑ neq; si id quod quęrit̄, inuenerint tandem, nec ne, discernere possunt. Finis, n. hisce quidē nō patet. At ei qui antea dubitauit est manifestus.

Et adhuc neq; quando quæsitum inuenit cognoscit. Finis enim huic est non manifestus. Prædubitāti autem manifestus.

Tertiam rōnem ponit, & dicit ꝙ sicut ex hoc ꝙ aliquis nescit quo vadat, sequitur, ꝙ qñ peruenit ad locum quem N intendebat, nescit vtrum sit quiescendū vel vlterius eundum, ita etiam quando aliquis non præcognoscit dubitationem cuius solutio est finis inquisitionis, nō potest scire quando inuenit veritatem quæsitam, & qñ non, quia nescit finem suæ inquisitionis, qui est manifestus ei qui primo dubitationem cognouit.

Præterea melius ad iudicandum affectū eum esse necesse est, qui rationes etiam contendentes omnes perinde atq; aduersarios audiuit.

Amplius autem melius. Necesse est enim habere ad iudicandum eum qui audiuit velut aduersariorum & dubitantium omnes rationes.

Quartā rationē ponit, quæ sumitur ex parte auditoris. Auditorem enim oportet iudicare de auditis. Sicut autem O in iudiciis nullus pōt iudicare nisi audiat rōnes vtriusq; partis, ita necesse est eum qui debet audire philosophiam, melius se habeat in iudicando si audierit omnes rationes quasi aduersariorū dubitantium. Est autē attēdendum ꝙ propter has rōnes consuetudo Aristo. fuit fere in oībus libris suis, vt inquisitioni veritatis vel determinationi prętermitteret dubitationes emergētes. Sed in aliis libris sigillatim ad singulas determinatiōes præmittit dubitationes, hic vero simul pręmittit oēs dubitationes, & postea ſm ordinē debitum determinat veritatē. Cuius ratio est, quia aliæ scientiæ cōsiderant particulariter de veritate, unde & particulariter ad eas pertinet circa singulas veritates dubitare, sed ista scientia sicut habet vniuersalem cōsiderationē de veritate, ita etiā ad eam pertinet vniuersalis dubitatio de veritate. Et ideo nō particulariter sed simul vniuersalē dubitationē prosequit̄. Potest etiā & alia esse ratio, quia dubitabilia quæ tāgit sunt principalr̄ illa de quibus P philosophi aliter opinati sunt. Non autē eodē ordine ipse procedit ad inquisitionē veritatis sicut & alii philosophi. Ipse enim incipit à sensibilibus & manifestis & procedit ad separata, vt patet infra in septimo. Alii vero intelligibilia & abstracta voluerunt sensibilibus applicare. Vnde quia non erat eodem ordine determinaturus quo ordine processerunt alii philosophi, ex quorum opinionibus dubitationes sequuntur. ideo prælegit primo ponere dubitationes omnes seorsum, & postea suo ordine dubitationes determinare. Tertiam assignat Auerrois dicens hoc esse ,ppter affinitatē huius scientię ad logicā q̄ tangit̄ infra in quarto. Et ideo dialecticā disputationem posuit quasi partes principales huius scientiæ. Lectio. ij.

Est itaq; dubitatio prima de hisce quæ in exordiis dubitauimus. Vtrum vnius an plurium scientiarum sit causas contemplari.

Est autem dubitatio prima quidem quibus procemialiter dictis dubitauimus, vtrū vnius scientiæ aut multarum est scientiarum causas speculari. Q Tex. cō. 1. parte pma

SECVNDVM ea quæ prædixit Philosopus, incipit hic præmittere dubitationes determinationi veritatis, & diuidit in duas partes. In prima ponit dubitationes. In secunda causas dubitationum inducendo rationes ad singulas dubitationes. ibi: ⟨ Primum ergo de quibus in primis dicimus &c. ⟩ Dictū est autē in. ij. lib. ꝙ prius oportet quærere modū scientiæ ꝗ̄ ipsam scientiā. Et ideo primo ponit dubitationes pertinētes ad modum cōsiderationis huius sciētię. Scđo ponit dubitationes pertinētes ad prima prīcipia de qbus est ista sciētia, vt in. j. lib. dcm̄ est, & hoc ibi: ⟨ Et vtrū principia & elementa &c. ⟩ Ad modum autē scientiæ huius duo ꝑtinēt, vt in scđo dictū est. s. cōsideratio cāꝝ ex qbus sciētia demonstrat, & iterū rei de Lec. 4. huius. Tex. cō. 15 Lec. pma. Lec. 3. seq Lect. 2.

quibus

A quibus scientia considerat. Vnde circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem pertinentem ad cōsiderationem causarum. Scdo mouet multas dubitationes pertinētes ad ea de quibus est hæc sciētia, ibi. ⟨Et vtrum substātię principia &c.⟩ Dicit ergo φ prima dubitatio est quā dubitando ꝓposuimus in fine scdi libri qui est quasi ꝓœmium ad totam scientiā. s. vtrum cōsideratio causarū quatuor, ſm quatuor genera, pertineat ad vnam scientiā, vel ad multas & diuersas. Et hoc est quærere vtrum vnius scientiæ & præcipue huius sit demonstrare ex omnibus causis, vel magis diuersæ scientiæ ex diuersis causis demonstrent. Deinde cum dicit.

part. seq. Dubitationes ex pte cōsideratiōis hui' scientię. Prima du. Et soluit infra lect. 4. ſ. a sancto Tho.

Et vtrum hoc solū ad hanc sciētiarū spectet, principia inquā primæ substantiæ contemplari, an ad ea principia ex quibus vniuersi demōstrant. Ceu si fieri posit vt idem ac vnum affirmetur simul atq; negetur, necne, & istiusmodi cętera. Et si sit huiusce scientiæ circa substantiam versari, vtrum vna sit circa omnes, an plures: & si sint plures, vtrum omnes generis sint eiusdem, an aliæ ipsarū sapientiæ, aliæ aliquo alio nomine sint appellandæ.

B

parte. 3.

Et vtrū substantiæ principia est sciētię huius scire solum, aut de principiis de quibus ostendunt oēs: vt vtrū cōtingit vnum & idem simul dicere & negare, aut nō, & de aliis talibus. Et si est circa substantiam, vtrum vna circa omnes, aut plures sunt. Sed si plures, vtrū omnes cognatæ, aut earum hæ quidem sapientiæ, illæ vero aliquid aliud dicendæ sunt.

Mouet dubitationes de his de quibus cōsiderat ista sciētia, & primo inquirit de quibus cōsiderat ista scientia sicut de substantijs. Secundo de quibus considerat ista scientia sicut de accidētibus, ibi: ⟨Et vtrū circa substātias &c.⟩ Circa primū duo facit. Primo multiplicat quęstiones ex parte ipsius scientiæ q̄ est substantia. Scdo ex parte substātiarū ipsarum, ibi: ⟨Et hoc idem quoq; &c.⟩ Circa primum ponit tres qōnes. Supposito. n. ex his quæ in primo libro dicta sunt, φ ista sciētia consideret principia prima. Prima qstio hic erit, vtrū ad hanc scientiā consideret principia prima. Prima qō hic erit. vtrum ad hanc scientiā solum pertineat cognoscere prima principia substantiæ, aut etiā ad hanc sciētiā pertineat considerare de primis principijs demonstrationis, ex quibus omnes scientiæ demonstrant, vt puta φ hæc sciētia cōsideret, vtrū cōtingat vnū & idē simul affirmare & negare, vel non. Et similiter de alijs demōstrationis principijs primis & per se notis. Secunda qstio est si ista scientia est consideratiua substantiæ sicut primi entis, vtrum sit vna scientia cōsiderans omnes substantias, vel sint plures scientiæ de diuersis substantijs. Videt enim φ de pluribus substantijs debeant esse plures scientiæ. Tertia qō est, si sint plures scientiæ de pluribus substātijs vtrum omnes sint ⟨cognatę⟩. i. vnius generis sicut geometria & arithmetrica sunt in genere mathematicæ scientiæ, vel non sint vnius generis, sed quædam earum sint in genere sapientiæ, quædam vero in aliquo alio genere, puta in genere scientiæ naturalis vel mathematicę. Videtur enim ſm primum aspectū φ non sint vnius generis, cum substantiæ materiales & immateriales nō eodem modo cognoscantur. Deinde cum dicit.

parte. 4. C

part. seqn.

Pr ma qō. Quęst secūda i ord.

Quęst. 5. Scda du. Et soluitur quarto. Tex. cō. 7.

D

Quęst sexta tertia du. Et soluitur in quarta Tex. 2. 1. 8.

Hoc etiā ipm q̄rere necessariū esse videt, vtrum substātias sensibiles solū, an ꝑter has alias esse sit asserendū: & vtrū vnū sit genus, an genera substantiarū sint plura, vt ii q formas faciūt, censentian inter has & sensibilia, res mathematicas medias collocant. De his igit, vt diximus, considerandum esse videtur.

part. 5.

Et hoc idem quoq; necessariū est quærere vtrum sensibiles substantię esse solū dicēdæ sunt, aut pręter has aliæ: & vtrum vnitæ sunt, aut plura genera sunt substantiarum, vt facientes species & mathematica inter ista & sensibilia dixerunt. De his igitur, vt diximus, perscrutandum est. E

Multiplicat qōnes ex parte substātiæ, & ponit duas qstiones, quarum prima est, vtrum dicendum sit φ sint solum substantiæ sensibiles, vt antiqui naturales posuerunt, vel etiā præter substātias sensibiles sint aliæ substātię immateriales & intelligibiles, vt posuit Plato. Scda quæstio est si sunt aliquæ substantiæ separatæ à sensibilibus vtrum ⟨sint vnitæ⟩. i. vnius generis tm̄, aut sint plura genera talium substantiarum, sicut quidam attēdentes duplicem abstractionē. s. vniuersalis à particulari, & formæ mathematicæ à materia sensibili, posuerunt vtrūq; genus subsistere. Et ita ponebāt substātias separatas quæ sunt vniuersalia abstracta subsistentia, inter quę & substātias sensibiles particulares posuerūt mathematica subsistentia separata. s. numeros, magnitudines & figuras. De istis igitur qōnibus sicut nunc mouentur, perscrutandum est inferius. Primo quidem disputatiue. Secundo determinando veritatem. Deinde cum dicit.

Quęstio ꝑma quę est quinta.

Scda qō, q̄ est sexta.

F

Et vtrū circa substātias tm̄ sit cōtēplatio, an & circa ea q̄ per se substātiis accidūt: ꝑterea cuiusnā sit de his oībus cōtemplari, de qbus artifices disserendi cōsiderare conant, ex solis verisimilibus facientes cōsiderationē: de eodē inquā & diuerso, de simili & dissimili, de cōtrarietate, de priore posterioreue, & cæteris oibus talibus: & de his insuper quæ per se illis accidunt, vt nō solū quid illoꝝ sint singula, sed etiā si vnum sit contrarium vni consideretur.

Et vtrum circa substantias solum speculatio, aut circa q̄ accidunt ſm se substantiis. Adhuc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & cōtrarietate, priore & posteriore, & aliis oibus talibus de quibus dialectici intēdere tentant: ex probabilibus solū perscrutationē facientes, quorum theoria est de omnibus. Amplius autem his eisdem quæcūq; secūdum se accidunt, & non solum quid est horū vnumquodq;. Sed vtrum vnum est vni contrarium.

G parte. 4.

Inquirit vtrū cōsideratio huius scientiæ de accidētibus sit. Et ponit tres qōnes, quarū prima est. Vtrum speculatio huius sciētiæ sit solum circa substātias, ꝑpter hoc quod dicitur philosophia substātiæ: aut etiā sit circa ea quæ per se substātijs accidunt, eo φ ad eandem scientiā pertinere videtur, vt consideret subiectū & per se accidentia subiecti. Secunda qō est. Vtrum hæc scientia consideret de quibusdam quę videnē esse per se accidentia entis, & cōsequi omnia entia. s. de eodē & diuerso, simili & dissimili, & de cōtrarietate, & de priori & posteriori: & omnibus alijs huiusmodi de quibus dialectici tractant, qui habent considerationem de omnibus. Sed tamen de huiusmodi perscrutantur, non ex necessarijs, sed ex probabilibus. Ex vna enim parte videtur quòd cum sint communia, pertineant ad philosophum primum. Ex alia parte videtur quòd ex quo dialectici ista considerant, quorum est ex probabilibus procedere, quòd non pertineat ad cōsiderationem ipsius philosophi cuius est demonstrare. Tertia quæstio est, cum ad ista cōmunia accidentia entis quædam per se consequantur, vtrum ad philosopum pertineat circa unū quodq; horum solum considerare quid est, aut etiam illa quæ consequuntur ad ipsa, puta vtrum vni sit contrarium. Lectio. iij.

Septima. Qō ꝑma. Soluitur in 4. le. cō. 1.

H

Octaua. Qō scda. Hanc qōnē soluit in. 4. tex. 3. & 4. tex. cō. 4. & 5.

Nona. Qō tertia. Hec qō soluitur in 4. lec. 4. tex. 2. 5.

Et vtrū principia & elemēta sint genera ipsa, an ea

I q̃ insunt,& in q̃ res quęq; diuiditur. Quid si sint genera, vtrũ sint ea q̃ vltimo de indiuiduis ipsis dicuntur, an ipsa prima. Ceu vtrum animal an homo principium sit,& magis sit præter singularia ipsa.

part. ſeq.

ET vtrum principia & elementa genera sunt, aut in quæ diuiditur existentium singulum. Et si genera, vtrum quæcunq; dicuntur de indiuiduis finalia aut prima. Et vtrum animal aut homo principium & magis est q̃ singulare.

In. 1. pte huius lect. parte. 5. huius lect. K par. sequẽ. Parte. 3. Prima pte lect. Parte. 2.

POSTQVAM Philosophus mouit qõnes pertinentes ad modum cõsiderandi huius scientiæ. Hic mouet qõnes pertinẽtes ad res de quibus ista scientia considerat. Et quia ista scientia considerat de principijs primis, vt in primo dictum est, ideo mouet hic qõnes de principijs rerum. Prima autẽ rerũ principia ponebanẽ & species & mathematica. Vnde primo mouet qõnes pertinentes ad spẽs. Scdo qõnes pertinentes ad mathematica, ibi: {Adhuc autẽ vtrum numeri & longitudines &c.} Circa primum duo facit. Primo quærit quæ sunt principia. Secũdo qualia sunt, ibi: {Amplius autẽ vtrum principia numero aut specie determinata &c.} Quia vero principia ponebanẽ vniuersalia separata, primo quæritur vtrũ vniuersalia sint principia. Secundo vtrum res separatę sint principia, ibi: {Maxime vero quærẽdum est &c.} Circa primum ponit duas qõnes, quarum prima est. Vtrum genera sint principia & elementa rerum, aut ea in quæ sicut in vltima diuiditur quodcũq; singulare existens. Et ratio huius dubitationis est, quia elementum ex quo primo componiẽ res, & in quod vltimo diuiditur. Inuenimus autem duplicem modum cõpositionis & diuisionis, vnum. s. ſm rationem prout species resoluuntur in genera. Et ſm hoc videtur genera esse principia & elemẽta, vt Plato posuit. Alio modo ſm naturam, sicut corpora naturalia cõponuntur ex igne, & aere & aqua & terra, & in hæc resoluũtur. Et ꝑpter hoc naturales philosophi posuerunt esse prima principia elemẽta. Scda quæstio est supposito ꝙ genera sint principia rerum, vtrũ principia sint vniuersalia dicta de indiuiduis. s. spẽs specialissimæ, quas genera appellat ſm Platonicorũ consuetudinẽ, quia cõtinẽt sub se plura indiuidua, sicut genera plures species: aut magis sint pricipia prima generalissima vtputa quid sit magis principium, vtrum animal vel homo qui est principium quoddã ſm Platonicos, & magis vere existens q̃ singulare. Oritur autẽ hæc dubitatio propter duas diuisiones rõnis, quarum vna est ſm quã genera diuidimus in spẽs. Alia vero est ſm quã spẽs resoluimus in genera. Semp enim videẽ illud quod est ultimus terminus diuisionis, esse primum principium & elementum in componendo. Deinde cum dicit.

Mouet qõnes ptinentes ad res de quibus sciẽtia ista cõsiderat. L prima. Soluitur infra lect. 8. huius septimo. Secunda. Duplex modus cõpositiõis & diuisionis. Disputaẽ & soluiẽ infra lect. 8.

M Maxime vero quęrendũ atq; tractandũ est, si ꝑter materiã sit aliqua ꝑ se cã: atq; hęc sit separabilis, nec ne. Et vtrũ vna an plures numero sit, & vtrũ sit qppiã pręter ipsum totũ (Dico autẽ totũ cum de materia quippiã prædicaẽ) an nihil, an quorundã sit, quorundam non sit, & quales rerum sint tales.

Part. 2. Maxime vero quærendũ est & tractandum, vtrũ est aliqd pręter materiã cã ſm se, aut non. Et hoc separabile, aut nõ: & vtrum vnum aut plura numero. Et vtrũ est aliquid præter synolon (Dico autẽ synolon quando prædicatur aliquid de materia) aut nihil, aut horum quidem, horum vero non.

Quærit an res separatę sint principia. Tertia qõ. Quarta.

Quærit de principijs ex parte separationis, & mouet quatuor qõnes, quarũ prima est. Cum primi naturales posuerint solum cãm materialẽ, vtrum aliqd aliud ꝑter materiã sit cã ſm se, aut non. Scda quæstio est. Supposito ꝙ aliqd ꝑter materiã sit cã, vtrũ illud sit separabile à materia sicut posuit Plato, aut sicut posuit Pythagoras. Tertia qõ est. Si est aliquid separabile à materia, vtrũ sit vnũ tm̃, sicut posuit Anaxagoras, aut plura numero sicut posuit Plato & ipse Aristo. Quarta qõ est: Vtrũ aliqd sit {præter synolon} .i. simul totũ. aut nihil, aut in quibusdã sit aliqd, & in quibusdã nõ: & qualia sint in qbus sunt, & qualia in qbus non. Exponit autẽ quid sit synolon vel simul totum. s. qñ prædicatur aliquid de materia. Ad cuius intellectum cõsiderandum est ꝙ Plato posuit hominẽ & equũ & ea q̃ sic prædicanẽ, esse quasdam formas separatas. Per hoc autem homo prædicatur de Socrate, vel Platone, ꝙ materia sensibilis participat formam separatam. Socra. ergo vel Plato dicitur synolon uel simul totum, quia cõstituiẽ per hoc ꝙ materia participat formam separatam. Et est quasi quoddã prædicatũ de materia. Quærit ergo philosophus hic vtrum quod quid est indiuidui, sit aliquid aliud ꝑter ipsum indiuiduum, vel non: aut etiã in quibusdã est aliud & in quibusdam nõ aliud. Quam quidem quæstionẽ philosophus determinabit in septimo. Deinde cum dicit.

N Quinta. Sexta. Hę qõnes tãguẽ infra lec. 9. & soluunẽ in. 7. lect. Septima. Lec. 13. & 14. & in 12. lec. 6. Synolon quid.

O Præterea principia numero ne, an specie, tam in rõnibus, q̃ in subiecto sunt definita. Et vtrũ rerum q̃ occidũt, & rerũ q̃ non occidunt, eadẽ principia sunt, an diuersa. Et vtrũ oĩa corruptionis expertia sint, an principia rerũ q̃ corrumpunẽ, subeãt corruptionẽ & ipsa. Præterea quærendũ est id quod oĩum est difficillimũ, & dubitationẽ maximã habet, vtrũ vnũ ipsum & id quod est, nõ aliud quicq̃: sed eorũ q̃ sunt substãtia sit, vt Pythagorici Platoq; dicebant: an nõ ita sit, sed aliud quippiã sit ei subiectũ, vt sentẽtia quidem Empedoclis amicitia. Quorundã autẽ aliorũ, ignis, vel aer, vel aqua. Et vtrum principia vniuersalia sint, an ita sese habeant, vt res singulares.

Tex. cõ. 10 & 11.

P Parte. 1.

Amplius autẽ vtrũ principia numero aut specie determinata, & q̃ in rõnibus & in subiecto. Et vtrũ corruptibilium & incorruptibilium eadem, aut diuersa. Et vtrum corruptibilia omnia, aut corruptibilium corruptibilia. Amplius autem quod omniũ difficillimum est, & plurimũ habet dubitationem, vtrum vnũ & ens quẽadmodum Pythagorici dicũt & Plato, non aliquid alterum esse supra existentium substantiã, aut non: sed alterum aliquid ipsum subiectũ, vt Empedocles amorẽ dicit, alius vero ignẽ, alius aquam, alius aerem. Et vtrũ principia sint vniuersalia, aut singularia rerum.

Mouet quæstiones circa modum existendi principiorum. Et quia ens diuiditur per vnum & multa, per actũ & potentiã, Primo quærit quomodo sint principia ſm vnitatẽ & multitudinẽ. Secundo quomodo sint ſm actum & potentiã, ibi: {Ex potestate aut actu.} Circa primum mouet quatuor quæstiones, quarum prima est. Vtrũ principia sint determinata ſm numerum, aut secũdum speciẽ, puta quia dicimus tria esse principia naturę. Potest autem intelligi, vel quia sunt determinata scdm numerum, ita. s. ꝙ sola vna numero forma sit principium naturæ, & sola vna numero materia & priuatio. Et potest intelligi ꝙ sit determinata ſm speciem, ita. s. ꝙ sint multa principia materialia quæ cõueniant in specię materialis principij: & sic de alijs. Et quia quidam philosophorũ assignabant causas formales sicut Platonici, quidam autem solas causas materiales, sicut antiqui naturales, addit ꝙ ista quæstio habet locum {in rõnibus} .i. in causis formalibus {& in subiecto} .i. in causis materialibus. Secũda quæstio est. Vtrũ corruptibilium & incorruptibilium sint eadem principia aut diuersa. Et si sint diuersa, vtrum omnia sint incorruptibilia, vel corruptibiliũ principia sint corruptibilia,

Mouet qõnes de modo existẽdi principiorum. Q Septima. Hęc qõ disputaẽ infra lect. 10. & sol. in. 12. Tex. c. 19. Octaua. Hęc qõ disputaẽ infra Lec. 11. & sol. in. 12. Tex. cõ. 19

& incorrup

A Nona. Hęc qō disputat͂ ifra lec. 12. Sol. ẜi par tim in. 4. lec. 2. ptim 10. 10. lec. 3. & ptim in. 12. lec. vltio. & in 13. Decimaȝ Hęc qō disputat͂ ifra lect. 15. & sol. in. 7. lec. 13. & 14.

& incorruptibilium incorruptibilia. Tertia qō est. Vtrū vnum & ens significent ipsam substantiam rerum, & non aliquid aliud additum supra substantiam rerum, sicut dicebāt Pythagorici & Platonici, vel nō significēt ipsam substantiam rerum, sed sit aliquid aliud subiectum vnitati & entitati. s. ignis aut aer, aut aliquid aliud hmōi, vt antiqui naturales posuerunt. Hanc aūt quæstionē dicit esse difficillimam & maxime dubitabilem, quia ex ista qōne dependet tota opinio Platonis & Pythagoræ, qui ponebant numeros esse substātiam rerū. Quarta qō est. Vtrum principia rerum sint sicut ⸿ quædam vlia, vel sicut aliqua singularia ⸾. i. vtrum ea quæ ponuntur eē principia habeant rōnem principij ẜm rōnem vlem, vel ẜm ꝙ vnūquodqꝫ eorū est aliquid & singulare. Deinde cum dicit.

Et potētia ne sunt an actu, et alio ne mō an motu. Hæc enim magnā dubitationē præbere possunt.

Parte. 4. B

Et ptāte aut actu. Amplius vtrum aliter aut secundū motū. Hęc enim dubitationē pręstant magnam.

Vndecima Hęc qō disputat͂ ifra lect. 15. & sol. in. 9. lec. 7. & 8. Duodecia.

Quærit vtrum principia sint ẜm potentiā uel ẜm actū. Et hæc qō maxime vr̄ pertinere ad principia materialia. Potest enim esse dubō. Vtrum primum materiale principium sit aliquod corpus in actu, vt ignis, aut aer, vt antiqui naturales posuerunt: aut aliquid existens in potentia tātum, vt Plato posuit. Et quia motus est actus existentis in potentia, & est quodam modo medium inter potentiā & actum, ideo adiungit aliam qōnem. Vtrum principia sint causæ rerum solū ẜm motum, sicut naturales posuerunt solū principia motus, vel materialia, vel efficientia, vel etiā fini principia aliter ꝗ per motum, sicut Plato posuit per quandam participationem huius sensibilia ab immaterialibus causari. Has aūt qōnes ideo se mouisse dicit, quia magnam dubōnem habent, vt patet ex discordia philosophorum circa eas. Deinde cum dicit.

C

Insuper quęrendū est, si numeri, lōgitudines, figurę, ac puncta, substātię qdā sint, nec ne. Quod si substę sint, vtrū a sensibilibus sint separatę, an sint in ipsis. De his. n. oībus non solū difficile est ꝯsequi veritatē, sed ne rōne quidē bene dubitare facile est.

Parte. 5.

Adhuc aūt vtrum numeri, aut longitudines & figuræ & puncta substantiæ sunt quędam, aut non. Et si substātiæ, vtrum separatę a sensibilibus, aut in eis. De his omnibus non solum difficile veritatem inquirere, sed nec dubitatur facile bene.

Mouet qōnes circa mathematica. Decimatertia. Decimaquarta. D Hę qōnes disputātur ifra lec. 12 & 13. & ibi soluunt

Mouet qōnes pertinētes ad mathematica, q̄ quidē principia rerum ponuntur, & mouet duas qōnes. Quarum prima est. Vtrum numeri & longitudines & figuræ & pūcta sint qdam subæ, vt Pythagorici vel Platonici posuerunt: vel nō, sicut posuerunt naturales. Secunda quæstio est. Si sunt subæ, vtrum sint separatæ à sensibilibus, vt posuerūt Platonici. aut in sensibilibus, vt Pythagorici. Mouentur aūt qōnes istæ tanꝗ disputandæ infra & determinādæ: quia in his nō solū difficile est ueritatem inquirere, sed etiam nō est facile bene dubitare de eis inueniendo, scilicet probabiles rationes dubitationis. Lec. iiij.

Primum igitur quęrendum est, de quibus diximus primū, vtrum vnius, an plurium sit sciētiarum genera causarum omnia contemplari.

Te. cō. 3. Parte. 1.

PRimum ergo, de quibus in primis diximus, vtrum vnius aut plurium scientiarum sint speculanda omnia genera causarum.

POSTQVAM Philosophus mouit qōnes quæ faciunt dubitationem in ista scientia, hic incipit de eis disputare, & diuiditur in tres partes. In prima disputat de qōnibus pertinētibus ad considerationem huius scientiæ. In secunda de qōnibus pertinentibus ad substantias, ibi. ⸿ Amplius autem vtrum sensibiles substātię &c. ⸾ In tertia parte de qōnibus pertinētibus ad principia substātiarum, ibi. ⸿ Et de principijs vtrum oporteat genera & elementa &c. ⸾ Circa primum tria facit. Primo enim disputat de cōsideratione huius sciētiæ quātum ad causas per quas demonstratur. Secundo quātum ad prima demonstrationis principia, ibi. ⸿ At uero de pricipijs demōstratiōis &c. ⸾ Tertio quātū ad ipsas substātias, ibi. ⸿ Totaliter quę substātiarum vtrum vna est &c. ⸾ Circa primum duo facit. Primo enim resumit qōnem de qua disputare intēdit, concludēs ex ipso enumerationis ordine, ꝙ primo disputādū est de illis de quibus primū dictum est enumeratione qōnum, vtrū. s. ad vnam sciētiam vel ad plures pertineat speculari oīa genera causarū, vt sic ordo disputationis ordini quæstionum motarum respondeat. Secundo ibi.

B

Infra, lec. 7. Infra, lc. 8.

Infra, lc. 5. Infra, lc. 6.

Qōo' pmo supra mota ex parte ɔ̄sidōnis huius sciētię.

Etenim quonā pacto vnius erit scientię principia rerum cognoscere, cum non sint contraria?

F

Vnius enim scientiæ quomodo erit non contraria principia existentia, cognoscere?

Parte. 2.

Ponit rōnes ad qōnem, & circa hoc tria facit. Primo. n. ponit rōnem ad ostēdendum ꝙ cōsiderare oīa genera causarum nō pertineat ad vnam sciam. Secundo mouet alterā quæstionem supposito ꝙ ad diuersas sciētias pertineat, diuersa genera causarum cōsiderare, cuius causæ consideratio pertinet ad philosophum primū. Et disputat ad diuersas quæstiones partes, & hoc ibi. ⸿ At vero si sciētiæ causarum sunt plures &c. ⸾ Tertio ex hac disputatione secunda concludit cōclusionem primarum rationū, ibi. ⸿ Quapropter videtur alterius esse sciētiæ &c. ⸾ Circa primum ponit duas rationes dicens, ꝙ cum vnius sciētiæ sit cōsiderare cōtraria, quomodo erit vnius sciētiæ cōsiderare principia cum non sint cōtraria? Quæ quidem ratio si ẜm superficiem consideretur, nullius videt͂ esse momenti. Videtur enim procedere ex destructione antecedentis, ac si sic argumentaretur. Si principia sunt cōtraria, sunt vnius sciētiæ, ergo si nō sunt cōtraria non sunt vnius sciæ. Posset ergo dici ꝙ philosophus in his disputationibus non solum probabilibus rationibus vtitur, sed etiā interdum sophysticis, ponens rationes quæ ab alijs inducebātur. Sed non videtur esse rōnabile, ꝙ in tanta re tātus philosophus tam friuolam & parum apparentem rōnem induxisset. Vnde aliter dicendum est, ꝙ si quis recte considerat naturam diuersorum quæ ad eandem sciētiam pertinēt, quædam pertinent ad vnam scientiam ẜm sui diuersitatem, quædam vero ẜm ꝙ reducuntur ad aliquod vnum. Multa quidem igitur alia diuersa inueniūtur pertinere ad vnam sciētiam, ẜm ꝙ reducuntur ad aliquod vnum, puta vt ad vnum totum, vel ad vnam causam, vel ad vnum subiectum. Sed contraria & quælibet opposita pertinent ad vnam sciētiā ẜm seipsa, eo ꝙ vnum est ratio cognoscendi alterum. Et ex hoc efficitur ista propositio probabilis, ꝙ omnia diuersa quæ sunt contraria pertineant ad vnam scientiam. Vnde sequetur si principia sunt diuersa & non sunt contraria, ꝙ non pertineant ad vnam scientiam.

Par. 4. huius lec. Par. 5. lib.

G

Responso. Auerro.

Improbō. Et deter.

H

Pręterea cum pluribus eorum quę sunt non omnia competunt, qui nanqꝫ fieri pōt, vt immobilibus sit principium motus, aut boni natura, si omne quidem quod est per se atqꝫ suapte natura bonum finis sit: atqꝫ adeo causa, vt illius gr̄a cętera sint atqꝫ fiant: finis autem & id cuius gratia cętera fiunt, actionis sit cuiuspiam finis: actiones vero oēs efficiantur cū motu? Quare fieri non pōt, vt in imobilibus hoc principium, aut vllum sit per se bonum. Quapropter & in mathematicis nihil omnino ꝑ hanc ostenditur causam, neqꝫ vlla prorsus ex eo fit demonstratio: qa sic

est melius

est melius aut deterius. Quin nemo mentionem vllam omnino facit. Idcirco sophistarum quidam, vt Aristippus in ipsa inuehebatur, in cæteris quidem inquiens artibus, & etiam sordibus, vt in ædificandi facultate, atq; suendi, omnia dici quia sic est melius, aut deterius: mathematicas vero nullam bonorum malorumq; curam habere.

Parte.3 Amplius autem multis existentium non insunt omnia. Quo naq; modo posibile est motus principium esse in omnibus immobilibus, aut boni naturam? Siquidem omne quod bonum est, secūdū se & ppter suam naturam finis est: & ita causa, q illius causa & fiunt & sunt cætera. Finis autem, & cuius causa: actus, cuiusdam est finis. Sed actus omnes cum motu, quare in imobilibus non continget hoc esse principium, neq; eē aliquid autoagathon. i. per se bonū. Vnde & in mathematicis nihil per hanc ostenditur causam, neq; est demonstratio vlla, eo q melius aut deterius. Sed nec omnino nullus talium alicuius reminiscitur. Quapropter & sophistarum quidam, vt Aristippus ipsas preneglexit. In aliis. n. artibus & illiberalibus, vt tectonica & coriaria, eo q melius aut deterius dici omnia: mathematicas vero nullam de bonis aut de malis rationem facere.

Secundam rōnem ponit quæ talis est. Diuersorum pertinentiū ad vnam sciētiam, quęcunq; scia cōsiderat vnum cōsiderat & aliud, vt patet in contrarijs, quorū diuersitas ſm se pertinet ad vnam sciētiam non per reductionem ad aliquid vnum: sed non quæcunq; scia cōsiderat vnam causam cōsiderat omnes causas, ergo cōsideratio omniū causarum non pertinet ad vnam sciam. Minorem probat per hoc q diuersæ scientiæ sunt de diuersis entibus, & multa entia sunt quibus nō possunt attribui oēs causæ. Quod primo manifestat in cā quæ dr̄, vnde principium motus. Nō enim videtur q possit esse principiū motus in rebus imobilibus. Ponūtur autem quædam entia immobilia, & præcipue ſm Platonicos ponentes numeros & substantias separatas. Vnde si qua sciētia de his cōsiderat, non pōt considerare de cā quæ est vnde principium motus. Secundo manifestat idem de cā finali quæ habet rōnem boni. Boni enim natura non vr̄ posse inueniri in rebus immobilibus, si hoc cōcedatur q oē qd̄ est bonum, ſm se & ppter suam naturam est finis. Et hoc modo cā est inquantum propter ipsam, & causa eius omnia fiunt & sunt. Dicit aūt q est bonum ſm se et propter suam naturam, ad excludēdum bonum vtile, quod nō dr̄ de fine, sed magis de eo qd̄ est ad finem. Vnde quę sic solū dn̄r bona inquātum sunt vtilia ad aliud, nō sunt bona ſm se & ppter suam naturā. Sicut potio amara nō est ſm se bona, sed solū ſm q ordinatur ad finem sanitatis, quæ est ſm se bona. Finis aūt & cuius causa fit aliqd videt̄ esse terminus alicuius actus. Oēs autē actiones videntur esse cum motu. Ergo videtur sequi q in rebus immobilibus nō possit eē hoc principium. s. causa finalis, quæ habet rōnem boni. Et quia quæ sunt per se existentia absq; materia, necesse est q sint immobilia, ideo nō videtur esse possibile q sit aliqd [autoagathon]. i. p se bonū, vt Plato ponebat. Omnia enim immaterialia & nō participata vocabat per se existentia, sicut ideam hoīs vocabat hoiem per se quasi non participatū in materia. Vnde & p se bonū dicebat id quod est sua bonitas non participata. s. primum principium oīum. Et ad hanc rōnem confirmādam inducit quoddā signū. Ex hoc enim q finis non pōt esse in rebus immobilibus, videtur procedere q in scientijs mathematicis quæ abstrahunt à materia & motu nihil probātur per hanc cām, sicut probatur in sciētia naturali quę est de rebus mobilibus aliquid per rōnem boni. Sicut cū assignamus cām quare hō habet manus, qa per eas melius pōt exequi conceptiones rōnis. In mathematicis autē nulla demonstratio fit hoc modo, q hoc modo sit qa melius est sic esse, aut deterius si ita nō esset. Puta si diceretur q angulus in semicirculo est rectus, quia melius est q sic sit q̄ q sit acutus uel obtusus. Et quia posset forte aliquis esse alius modus demōstrandi per causam finalem, puta si diceretur, si finis erit necesse est id quod est ad finem præcedere: ideo subiungit q nullus oīno in mathematicis facit mētionem alicuius talium pertinētium ad bonum vel ad causam finalem. Propter quod quidā sophistæ, vt Aristippus, qui fuit de secta Epicureorum, omnino neglexit demōstrationes quæ sunt per causas finales, reputans eas viles ex hoc q in artibus illiberalibus siue mechanicis, vt in arte [tectonica] idest ædificatoria: [& coriaria] omnium rationes assignantur ex hoc q est aliquid melius vel deterius. In mathematicis vero quæ sunt nobilissimæ & certissimæ scientiæ, nulla fit mentio de bonis & malis. Deinde cum dicit.

At vero si plures sint sciæ causarum, & alia circa aliā causam versetur, quam harum oportet eam dicere quam quærimus? Aut quem eorum qui ipsas habēt, rem maxime scire dicemus?

Parte.4 At vero si scię causarum sunt plures, & altera alterius principia, quę earum est dicēda quę quęritur? Aut quis maxime res quęsitas est eas sciens habentium?

Questio. Interponit aliā qōnem, & primo pponit eam, & habet duas partes. Prima enim pars qōnis est: Si diuersæ causæ cōsiderentur à pluribus sciētijs, ita q altera scia sit alterius causæ cōsideratiua, quæ illarum debet dici scia [quę q̄ritur?]. i. phīa prima? Vtrum. s. illa quæ cōsiderat cām formalem, aut q̄ cōsiderat cām finalem, vel q̄ considerat aliquā aliarū? Secūda pars qōnis est: Si aliquę res sint quæ habeant plures cās, quis maxime cognoscit rem illam eorū qui considerant illas causas? Secundo cum dicit.

Fit. n. vt ad eandem rē modi causarum oēs accōmodent. Domus. n. principiū quidē vnde proficiscitur motus, ars est atq; ędificator. Id autem gratia cuius cætera fiūt, ipm est opus. Materia vero lapides sunt & cementum, & forma est ipsa ratio.

Parte.5 Contingit enim eidem omnes modos causarum inesse, vt domus. Vnde quidem motus, ars & ædificator: cuius vero causa, opus: & materia terra, & lapides: species vero, ratio.

Manifestat partem secundam qōnis per hoc q vna & eadem res inuenitur quæ habet omnes modos causarum, sicut domus cā vnde principium motus est ars & ædificator. Id vero cuius cā vel finis cā domus [est opus]. i. vsus eius qui est habitatio. Causa uero sicut materia est terra, ex qua fiunt lateres & lapides. Causa vero sicut spēs vel forma, est ipsa rō domus quam artifex præconceptam mēte in materia ponit. Tertio ibi.

Ex his igit̄ qbus olim determinatū est, quam sciētiarū sapientiam oporteat appellare, consentaneum esse rōni videtur, illarum quāq; sapientiam nūcupare. Quo nāq; sapiētia princeps est maxime atq; domina, & cui ceteras vt seruas neque ɔtradicere fas est, hoc scia finis ac boni sapientia nuncupanda esse videtur. Huius enim gratia cætera sunt atq; fiunt.

Parte.6 Nota textū ɔtra eos q negāt p logū meta physice ab Ari. editū. Igitur ex dudū determinatis quam decet vocare sciētiarū sapiētiam. Habet enī rōnē qualibet appellari inquantū senior & principalior, cui veluti seruientes non

A tēs nō ꝯtradicere ſcias alias certum eſt, quæ finis & boni talis eſt. Huius enim cauſa ſunt cętera.

Reaſſumit q̄onem. ſ. quā dictarū ſciarum poſſumus vocare ſapientiā, ſm ea q̄ de ſapientia prius determinauimus in principio libri, vtrū. ſ. illam quę cōſiderat cām formalē, vel q̄ cōſiderat cām finalem, vel aliquā aliarū cārum. Et ponit cōſequenter rōnes ad ſingulas trium cauſarū dicens, ꝙ rō q̄dam videtur de {qualibet ſcientia}. i. quæ eſt ꝑ quācunq; cauſam ꝙ appelletur nomine ſapientiæ. Et prīo quātum ad ſciētiam quæ eſt per cauſam finalem. Dictum eſt. n. in principio libri ꝙ iſta ſcientia quę ſapiētia dicitur, eſt maxime principalis & ordinatiua aliarum quaſi ſubditarum. Sic igitur inquātum ſapiētia {eſt ſenior}. i. prior ordine dignitatis, & principalior quadam authoritate ordinādi alias, quia nō eſt iuſtum ꝙ aliæ ſciæ, contradicant ei, ſed ab ea accipiant ſua principia, ſicut ei ſeruientes, videtur ꝙ illa ſcientia quæ eſt {finis & boni}. i. quæ ꝓcedit per cauſam finalem ſit talis quæ ſit digna nomine ſapiētię.

B Et hoc ideo quia omnia alia ſunt ꝓpter finem. Vnde finis eſt quodammodo cauſa omniū aliarum cauſarum. Et ſic ſcientia quę procedit per cauſam finalem eſt principalior. Cuius ſignum eſt ꝙ artes illæ ad quas pertinent fines, principant & ꝓcipiunt alijs artibus, ſicut gubernatoria nauifactiuæ. Vnde ſi ſapiētia eſt principalis & ꝓceptiua reſpectu aliarum, maxime videtur ꝙ ꝓcedat per cauſam finalem.

Quo vero definitum eſt cauſarum primarū maximeq; ſcibilis ſcientiam ſapientiā eſſe, hoc, ſubſtantiæ ſcientia nomen ſibi non iniuria ſapientiæ vendicabit. Nam cum multis modis idem ſciat, magis quidem eos dicimus ſcire, qui rem ex hiſce quę inſunt, q̄ eos qui ex hiſce quę non cōpetunt eidem cognoſcunt. Horū autem alium alio magis, & maxime eū

C qui quidnā ſit percipit, ſed non eum qui aut quāta ſit, aut qualis, aut ſi apta ſit agere quippiā, aut pati cognoſcit. In cęteris etiam quorū eſt demonſtratio, tum ſcire quodq; putamus, cum quidnam ſit vnūquodq; cognoſcimus: vt quadrationem inuentionē medię eſſe, & in cęteris ſimili modo.

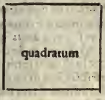
Parte. 7 Inquātum vero primarum cauſarum & maxime ſcibilis diffinitiua eſt eſſe, ſubſtantię vtiq; erit talis. Multis enim modis rationem ſcientibus, magis quidem ſcire dicimus eum qui nouit in ipſo eſſe quid ipſa res, q̄ in non eſſe, & horum eorundem aliud alio magis, & maxime quid eſt, & non quantum, aut quale, aut aliquid facere, aut pati apta nata eſt. Amplius autem & in aliis ſcire ſingula & quorum demonſtrationes ſunt, tunc putamus exiſtere, quando

D ſcimus quid eſt: vt quid eſt tetragonizare: quia medię inuentio. Similiter autem & in aliis.

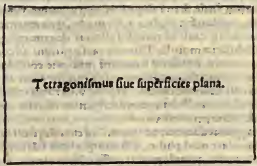
Lectio. 2 Inducit rationem de cauſa formali. Dictum eſt enim in prooemio libri, quòd ſapientia eſt primarum cauſarū, & eius quod eſt maxime ſcibile, & quod eſt maxime certum. Et ſm hoc videtur ꝙ ſit {ſubſtantiæ}, id eſt per cauſam formalem, quia inter diuerſos modos ſciendi, magis dicimus ſcire illum qui ſcit aliquid eſſe q̄ q ſcit aliqd non eſſe. Vnde & in poſterioribus Philoſophus probat ꝙ demōſtratio affirmatiua eſt potior q̄ negatiua. Inter eos autem qui ſciunt aliqd affirmare, vnū alio magis dicimus ſcire. Sed inter oēs maxime dicimus ſcire illū, qui cognoſcit quid eſt res, non aūt qui ſcit quanta eſt, vel qualis, & quid poſſit facere vel pati. Sic igitur in cognoſcēdo ipſam rem abſolute ꝑfectiſſimum eſt ſcire quid eſt res, quod eſt ſcire ſubſtātiam rei. Sed etiam in alijs cognoſcendis, puta proprietatibus rei magis dicimus ſcire ſingula de quibus

Lib. 1. lec. 39. 40

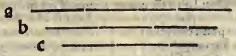
ſunt demonſtrationes, qñ & de ipſis accidentibus vel proprietatibus ſcimus quod quid eſt, quia qđ quid eſt non ſolum inuenitur in ſubſtātijs, ſed etiā in accidentibus. Et ponit exemplum de tetragoniſmo. i. de quadratura ſupficiei æque diſtantium laterum nō quadratę, quam quadrare dicimur cū inuenimus quadratū ei æquale. Cum aūt omnis ſuperficies æque diſtātium laterū & rectorum angulorū ex duabus lineis contineatur, quæ rectū continent angulū, ita ꝙ totalis ſuperficies nihil eſt aliud q̄ ductus vnius earū in alia, tunc inuenimus quadratū æquale ſuperficiei prædictæ, quando inuenimus lineam quæ ſit media in proportione inter duas lineas prædictas. Puta ſi linea. a. ad lineam b. ſe habeat; ſicut linea. b. ad lineam. c. quadratum lineæ b. eſt æquale ſuperficiei quæ continetur in. c. & . a. vt probatur in ſexto Euclidis. E

F

G Ad inueniendum quadratum æquale tetragoniſmo, oportet accipere lineā mediam in proportione inter duas lineas, vt patet in iſtis lineis ſequentibus.

Et apparet manifeſte in numeris. Sex enim eſt medium in proportione inter nouem & quatuor. Nouem enim ſe habet ad ſex in proportione ſexquialtera, & ſimiliter ſex ad quatuor. Quadratum autem ſenarij eſt. 36. Quod etiam perficitur ex ductu quaternarij in nouenariū. Quater enim nouem ſunt. 36. Et ſimile eſt in omnibus alijs. Deinde ponit rationem de cauſa mouente. H

At qui circa generationes actioneſue atq; omnē mutationem, tum maxime ſcimus, cum ipſum principium motus ſcimus. Hoc aūt aliud principium eſt atq; oppoſitum fini. Quare cōtemplatio harum cauſarū cuiuſq;, ad aliā aliq̄ ſciam videbitur pertinere. Quido ſcitū de mobilibus habeamus.

Circa generationes vero & actus, & circa omnem tranſmutationem opinamur nos perfecte cognoſcere qñ cognoſcimus principium motus. Hoc autem alterū & oppoſitum fini. Quapropter videtur alterius eſſe ſcientię, cauſarū harū ſingulas ſpeculari. Parte. 8

Videmus enim ꝙ circa generationes & actiones, & circa oēm tranſmutationē maxime dicimus aliquid ſcire, qñ cognoſcimus principiū motus, coq; motus nihil eſt aliud q̄ actus mobilis a mouente, vt dr in. 3. phy. Prætermittit autē de cauſa materiali, quia illa imperfectiſſime ſe habet Te, cõ. 18.

ad hoc

I ad hoc, ꝙ sit principium cognoscendi. Nõ enim fit cognitio per id quod est in potentia, sed per id quod est in actu, vt infra in nono dicetur. His igit̃ positis ad secundam qõnem pertinẽtibus, inducit rõnem ex eisdem rõnibus supra positis ad primam qõnem. s. ꝙ alterius scientiæ sit considerare oẽs istas cãs, eo ꝙ in diuersis rebus diuersę cãę videntur habere principalitatem, sicut in mobilibus principiũ motus, in scibilibus quod quid ẽ. Finis aũt in his quę ordinantur ad finem. Hanc aũt qõnem Aristo. in sequentibus expresse soluere nõ inuenitur. Põt tñ eius solutio ex his quę ipse inferius in diuersis locis determinat colligi. Determinat enim in quarto ꝙ ista scientia cõsiderat ens inquantũ est ens. Vnde & eius est cõsiderare primas substantias. Nõ aũt sciæ naturalis, q̃a supra subam mobilẽ sunt aliæ subæ. Omnis aũt suba vel est ens ꝑ seipsam si sit forma tñ, vel si sit cõposita ex materia & forma est ens per suam formam. Vnde inquantum hæc scia est consideratiua entis, considerat maxime causam formalem. Primæ aũt sustantiæ nõ cognoscuntur à nobis, vt sciamus de eis qđ quid est, vt põt aliqualiter haberi ex his quæ in. ix. determinanẽ. Et sic earũ cognitione non habet locũ causa formalis. Sed quãuis ipsę sint immobiles ſm seipsas, sunt tñ causa motus aliorum ꝑ modum finis. Et ideo ad hanc sciam inquantũ est consideratiua primarũ substantiarum, p̃cipue pertinet considerare causam finalẽ, & etiã aliqualiter cãm mouentẽ. Causam aũt materialem ſm seipsam nullo modo, quia materia nõ conuenienter causa est entis, sed alicuius determinati generis. s. substãtiæ mobilis. Tales aũt causæ ꝑtinent ad considerationem particulariũ scientiarũ, nisi forte considerenẽ ab hac scia inquãtum cõtinentur sub ente. Sic enim ad oĩa suam cõsiderationẽ extẽdit. His aũt visis rõnes inductas facile est soluere. Primo enim nihil ꝓhibet diuersas causas ad hãc sciam pertinere vnam existentem, licet non sint cõtraria, quia reducuntur ad vnum. s. ad ens cõe, sicut dictũ est. Similiter nihil ꝓhibet, & si non quælibet scia consideret oẽs causas, quin aliqua scia possit cõsiderare oẽs uel plures earum inquantum reducunẽ ad aliquod vnum. Sed specialiter descendẽdo dicẽdum est ꝙ nihil ꝓhibet in immobilibus cõsiderari & principium motus finem siue bonũ, in immobilibus quæ sunt tamen mouentia sicut sunt primæ substãtiæ. In his aũt quæ neq; mouenẽ nec mouent, nõ est cõsideratio principij motus nec finis sub rõne finis motus, q̃uis possit cõsiderari finis sub rõne finis alicuius operationis sine motu. Sicut si ponantur esse subæ intelligẽtes non mouentes vt Platonici posuerunt, nihilominus tñ inquantũ habent intellectũ & volũtatem oportet ponere in eis finem & bonũ quod est obiectum voluntatis. Mathematica aũt non mouenẽ, nec mouent, nec hñt voluntatem. Vnde in eis nõ cõsideratur bonum sub noĩe boni & finis. Cõsideratur tñ in eis id quod est bonum. s. esse & qđ quid est. Vnde falsum est ꝙ in mathematicis non sit bonum, sicut ipse infra in. xj. ꝓbat. Ad qõnẽ vero secundã iam patet responsio, quia ad hãc sciam pertinet cõsideratio triũ causarum, de quibus rationes inducit. Lectio. V.

Lect. 12 Te. cõ. 20

Hic determinat primã qõ supra motã.

Tex. cõ. 3

K Lecti. 11. Tex. cõ. 28

Ad rõnes in oppositum.

L

Lect. 8. ß. Per eadẽ patet ad qõnẽ i hac ẽt le. motã

M At vero de principiis etiã demonstrationis est cõtrouersia, si vna sit an plures de ipsis scientiæ. Atq; demõstratiua principia dico opiniones communes, ex quibus omnes demonstrãt. Vt omne quoduis affirmetur, aut negetur necesse est, & impossibile est eẽ simul atq; nõ esse, & quę sunt hmõi propositiones. Est igitur horum atq; substantiæ vna scientia, an alia atq; alia? Quod si nõ sit vna, vtrum dicere oporteat eam quæ nunc quæritur scientiam esse.

Tex. cõ. 4 Parte. 1.

AT vero & de principiis demonstrationis vtrũ vnius scientiæ est aut plurium, dubitatio est. Dico autem demonstratiuas communes opiniones ex quibus demonstrant, vt quoniã omne necessariũ est, aut dicere aut negare, & impossibile simul eẽ, & nõ esse, & quęcunq; tales propositiones. Vtrũ harũ vna scientia & substantię, aut alia? Et si non vna est, quam oportet appellare quæ nunc est quęsita. N

POSTQVAM disputauit de prima qõne q̃ erat de consideratione causarũ. Hic intendit disputare de consideratione principiorum demonstrationis ad quam sciam pertineant, et circa hoc tria facit. Primo mouet qõnem. Secũdo disputat ad vnã partem, ibi { Vnius igitur eẽ &c. } Tertio disputat ad aliã partẽ. ibi: { At vero si alia &c. } Dicit ergo primo ꝙ dubitatio est de principijs demõstrationis, vtrum cõsiderare de his pertineat ad vnã sciam vel ad plures. Et exponit quę sunt demonstrationis principia. Et dicit ꝙ sunt cões cõceptionis oĩum ex quibus ꝓcedũt oẽs demonstrationes, inquãtum. s. singula principia propriarum cõclusionum demonstratarũ hñt firmitatem virtute principiorum cõium. Et exemplificat de primis principijs maxime, sicut ꝙ necesse ẽ de unoquoq; aut affirmare, aut negare Et aliud principiũ est ꝙ impossibile est idẽ simul esse & nõ esse. Est ergo hæc quæstio. Vtrũ hæc principia & similia pertineant ad vnam scientiam vel ad plures. Et si ad vnam, vtrum pertineant ad scientiam quæ est considerans substantiam, vel ad aliam. Et si ad aliam, quã earum oportet nominare sapiẽtiam vel philosophiam primã quã nunc quærimus. Deinde cum dicit.

Hęc qõ fuit se. ũ mota supra ex pte cõsiderationis, & soluit in 4. t. cõ. 7. Prima parte lec. hui9. Parte. 2. parte. 4.

O

Quęstio.

Vnam igitur esse non est consentaneum rationi. Cur enim magis est propriũ geometriæ, q̃ cuiusuis hęc intelligere? Si igitur cuiusuis quidem similiter est, omnium autem esse non põt, vt neq; cæterarum, sic neq; eius quæ substantias cognoscit, proprium est de ipsis cognoscere.

Parte. 2.

P Vnius igitur esse non est rationabile. Quid enim magis geometrię q̃ qualiscũq; de his est propriũ audire? Si igitur similiter qualiscunq; sit, omniũ vero non cõtingit, sicut nec aliaꝝ, ita neq; ipsas substãtias cognoscentes, ꝓprium est de ipsis cognoscere.

Obijcit ad vnam partem qõnis. s. ad ostendẽdum ꝙ nõ est vnius sciæ considerare principia oĩa supple demonstrationis & substantiam. Et ponit duas rõnes, quarũ prima talis est. Cum oẽs scię vtantur p̃dictis principijs demonstrationis nulla rõ esse vr̃, quare magis ꝑtineant ad vnã q̃ ad aliam. Nec etiam videtur rõnabile, ꝙ eorum consideratio pertineat ad oẽs sciẽtias; quia sic sequeretur ꝙ idem tractaretur in diuersis scientijs, quod eẽt superfluum. Videtur igitur relinqui ꝙ nulla scia cõsideret de principijs istis, ergo per quã rõnem nõ ꝑtinet ad aliquã aliarũ sciarũ tradere cognitionẽ de hmõi demonstrationis principijs, per eandem rationem non pertinet ad scientiã cuius est considerare de substantia. Secunda ratio ponitur ibi.

Q Et insuper quonam pacto ipsorum sciẽtia fuerit? Quid enim vnũquodq; ipsorum est, & nũc plane cognoscimus. Nam vtuntur ipsis & alię artes vt cognitis. Quod si demonstratiua sit de ipsis sciẽtia, genus subiectũ esse quippiam oportebit, & q̃dam affectus, quędam dignitates ipsorũ esse. Impossibile est enim demonstrationẽ de oĩbus esse. Ex quibusdã enim & circa q̃ppiam & quorũdam esse demonstrationẽ necesse est. Quare fit vt esse oĩum quę demonstrantur, vnum sit quippiam genus. Vniuersę nanq; demonstratiuę scientiæ dignitatibus ipsis vtuntur.

Parte. 3.

Simul aũt quõ erit ipsoꝝ scia? Quid enim & vnũquodq; horum existit ens, & nunc nouimus. Vtuntur ergo eis vt notis artes aliæ. Si autem de his demonstratio

A monſtratio,oportebit aliquod igitur eſſe ſubiectū, & hęc quidem paſſiões,illa vero dignitates eorum. Nanq; de oībus eſſe demonſtrationem eſt impoſſibile. Neceſſe enim ex aliquo eſſe & circa aliquid & aliquorum demonſtrationem. Quare accidit eſſe, vnum genus aliquid monſtratorum. Omnes enim demonſtratiue dignitatibus vtuntur.

Demõſtratio non eſt de oībus.

Quæ talis eſt. Modus de quibus eſt cognitio in ſciētijs eſt duplex. Vnus modus ſm q̄ de vnoquoq; cognoſcitur quid eſt. Alius modus ſm q̄ cognitio per demonſtrationem acquirit. Primo aūt modo non ptinet ad aliquā ſcientiam tradere cognitionē de principijs demonſtrationis,quia talis cognitio principiorū pſupponitur áte oēs ſcientias. Quod enim vnūquodq; horū ſit ens (ex nūc nouimus) .i.ſtatim à principio cognoſcimus qd ſignificent hęc principia,per quorū cognitionem ſtatim ipſa principia cognoſcuntur. Et quia talis cognitio principiorū ineſt nobis ſtatim à natura,concludit q̄ oēs artes & ſcīæ, quæ ſunt de q̄buſdam alijs cognitiõibus,vtūtur pdictis principijs tanq̄ naturaliter notis. Similiter autem probatur q̄ prędictorum principiorum cognitio non traditur in aliqua ſcientia per demonſtrationem, quia ſi eſſet aliqua demonſtratio de eis, oporteret tria tunc principia conſiderari, ſcilicet genus,ſubiectū,paſſiones,& dignitates. Et ad huius manifeſtationē ſubdit,q̄ impoſſibile eſt de oībus eſſe demonſtrationem. Non enim demonſtrātur ſubiecta,ſed de ſubiectis paſſiones. De ſubiectis vero oportet pcognoſcere ąn eſt, & quid eſt, vt dr̄ in primo poſteriorū. Et hoc ideo quia neceſſe eſt demonſtrationē eſſe ex aliquibus, ſicut ex principijs quæ ſunt dignitates,& circa aliquod,quod eſt ſubiectum,& aliquorū quæ ſunt paſſiones. Ex hoc autē ſtatim manifeſtum eſt ex vno horum trium quod dignitates nō demonſtrantur,quia oporteret quod haberent aliquas dignitates priores,qđ eſt impoſſibile. Vnde pretermiſſo hoc modo pcedendi tanq̄ manifeſto, procedit ex parte ſubiecti. Cum enim vna ſciētia ſit vnius generis ſubiecti,oporteret q̄ illa ſcientia quæ demonſtraret dignitates, haberet vnum ſubiectū. Et ſic oporteret q̄ oīum ſcīarū demõſtratiuarū eſſet vnum genus ſubiectū, quia oēs ſcīæ demõſtratiuæ vtunē hmōi dignitatibus. Deinde cum dicit.

Cognitio duplex.ſ. diffinitiua & demonſtratiua.

B

Lect.3.

C

At vero ſi alia ſit ſubſtantię ſciētia, & alia item de ipſis,vtra ſit potior ipſarum & ſuapte natura prior. Vniuerſaliter enim dignitates maximę ac omnium principia ſunt. Quod ſi nō ad philoſophū,ad quem nā aliū verū de ipſis ac falſum cōtēplari ſpectabit?

At vero ſi alia quę ſubſtantię, & quæ de his, quæ earum principalior & prior eſt? Vniuerſaliter enim maxime omnium principia ſunt dignitates. Et ſi nō eſt philoſophi,cuius erit alterius determinare veritatem & falſitatem?

Parte.4.

D

Obijcit ad aliam partem. Si enim dicatur q̄ alia ſcīa ſit quæ eſt de hmōi principijs,& alia quæ eſt de ſubā,remanebit dubitatio quæ ipſarū ſit principalior & prior. Ex vna enim parte dignitates ſunt maxime vlēs,& principia omnium quæ traduntur in quibuſcūq; ſcientijs. Et ſm hoc videt q̄ ſcīa quæ eſt de hmōi principijs ſit principaliſſima. Ex alia vero parte cū ſubſtantia ſit primum & principale ens,manifeſtū eſt q̄ prima philoſophia eſt ſcīa ſubſtantię. Et ſi non eſt eadem ſcīa ſubſtantiæ, & dignitatū, non erit de facili dicere cuius alterius ſit cōſiderare veritatē & falſitatem circa dignitates,ſi non eſt primi philoſophi qui cōſiderat ſubſtantiam. Hanc aūt qōnem determinat Philoſophus in.4.huius,& dicit q̄ ad philoſophum potius pertinet cōſideratio dignitatum,inquantū ad ipſum pertinet cōſideratio entis in cōmuni,ad quod per ſe pertinēt hmōi principia prima,vt maxime apparet in eo quod eſt maxime primum principium.ſ. q̄ impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe. Vnde oēs ſcientiæ particulares vtūtur hmōi principijs ſicut vtuntur ipſo ente,quod tñ principaliter conſiderat philoſophus primus. Et per hoc ſoluitur rō prima. Secunda aūt rō ſoluiē per hoc q̄ philoſophus nō cōſiderat hmōi principia tanq̄ faciens ea ſcire diffiniēdo vel abſolute demonſtrādo,ſed ſolū elēchice.i.cōtradicendo diſputatiue negātibus ea, vt in.4.dicetur. Lec. vj.

Lect. 5. Tex.cō.7

B

Præterea vna ne omnium ſubſtantiarum, an plures ſcientiæ ſunt.

Tex.cō.9 & inde.

Totaliter quæ ſubſtantiarum vtrum vna omnium ſit,aut plures ſcientiæ.

Te.cō.ſ. Parte.1.

POSTQVAM diſputauit duas qōnes pertinētes ad cōſiderationem huius ſcīæ,hic diſputat tertiam quę eſt de conſideratione ſubſtantiarum & accidentium. Et diuiditur in partes duas,ſm q̄ circa hoc duas qōnes diſputat. Secunda incipit. ibi: (Amplius autem vtrum ſenſibiles ſubſtantiæ &c.) Circa primum tria facit. Primo mouet qōnē quæ eſt vtrum oīum ſubā ſit vna ſciētia,aut plures ſcīæ conſiderent diuerſas ſubſtantias. Secunda ibi.

F

Lect.7. Hęc ſu tertia qō ſoſſ mota ex pte pſideratiōis. primo lec. huius.

Atq; ſi non vna ſit,cuiuſnam ſubſtantiæ hāc ſcientiam ponere oportet?

Siquidem ergo non vna,cuius ſubſtantiæ ponenda eſt ſcientia?

Parte.2.

Obijcit ad primam partem .ſ. ad oſtendendum q̄ vna ſcīa ſit de oībus ſubſtantijs, quia ſi non eſſet vna de oībus ſubſtantijs,non poſſet aſſignari,vt videtur, cuius ſubſtantiæ ſit conſideratiua hæc ſcīa, eo q̄ ſubſtantia inquantum ſubſtantia eſt principaliter ens. Vnde non videtur q̄ magis pertineat ad conſiderationem principalis ſcientiæ vna ſubſtantia q̄ alia. Tertia ibi.

G

Vnam aūt oīum eſſe, nō eſt conſentaneū rōni. Et demonſtratiua nanq; ſcīa,vna oīum per ſe accidentium erit. Si quid eſt omnis demōſtratiua ſcīa, circa aliquid ſubiectum ex opinionibus cōmunibus accidentia per ſe ꝯtemplatur. Eiuſdem igiē eſt per ſe accidētia,ex eiſdē opinionibus circa ſubiectū aliquod ꝯtemplari. Subiectū.n.circa qđ vnius ſcientię eſt, & ea ex quibus vnus idētidem eſt,ſiue ſit eiuſdem, ſiue non eiuſdem. Quare & accidentia ſimili modo, ſiue hę contemplantur,ſiue ex iſtis vna.

Vnam vero oīum non eſt rationabile. Etenim demonſtratiua vna de oībus erit vtiq; per ſe accidentibus. Siquidem demōſtratiua oīs circa aliquod ſubiectum,ſpeculatur per ſe accidētia ex cōmunibus opinionibus. Et circa idem igitur genus accidentia per ſe eiuſdem eſt ſpeculari ex eiſdem opinionibus. Nā circa ipſum quia,vnius,& ex quibus,vnius:ſiue eiuſdem,ſiue alterius. Quare & accidentia, ſiue hę ſpeculentur,aut ex his,vna.

Parte.3

H

Obijcit in contrarium dicens,q̄ non eſt rōnabile ponere vnam eē ſcīam oīum ſubſtātiarum. Sequetur.n. q̄ eſſet vna ſcīa demōſtratiua de oībus per ſe accidētibus. Et hoc ideo quia oīs ſcīa demonſtratiua aliquorū accidentiū,ſpeculatur p ſe accidentia circa aliquod ſubiectum. Et hoc ex aliquibus cōceptionibus cōibus. Quia igitur ſcīa demonſtratiua non ſpeculaē accidentia niſi circa ſubiectū aliqđ, ſequitur q̄ ad eandem ſcīam pertineat cōſiderare aliqđ genus ſubiectum,ad quam pertinet conſiderare p ſe accidentia illius generis,& econuerſo,dūmodo demonſtratio fiat ex eiſdem principijs. Sed qñq; contingit q̄ demonſtrare, quia ita eſt,per aliqua principia, pertinet ad aliquā ſciam

&

I & demonstrare principia ex quibus demõstrabatur, quia ita est, pertinet ad vnam sciam. Quãq; quidem ad eandem, quãq; vero ad aliam. Ad eãdem quidem sicut geometria demonstrat, quod triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, per hoc quod angulus exterior triãguli est æqualis duobus interioribus sibi oppositis, quod tñ demõstrare pertinet ad geometriam. Ad aliam vero sciam sicut musicus probat quod tonus nõ diuiditur in duo semitonia æqualia, per hoc quod proportio sexquioctaua cũ sit superparticularis nõ põt diuidi in duo æqualia. Sed hoc probare nõ pertinet ad musicum, sed ad arithmeticũ. Sic ergo patet quod quãq; accidit diuersitas in scientijs, propter diuersitatem principiorum, dum vna scia demonstrat principia alterius sciæ per quędam altiora principia. Sed supposita idẽtitate principiorũ nõ põt esse diuersitas in scientijs, dummodo sint eadem accidentia & idem genus subiectũ, quasi vna scia consideret subiectum & eadem accidentia. Vnde sequit quod scia quæ considerat substãtiam, consideret etiam accidentia, ita quod si sint
K plures sciæ considerãtes substãtias, erunt considerãtes accidentia. Si vero vna earũ sola sit quæ consideret substãtias, vna sola erit quæ cõsiderabit accidentia. Hoc aũt est impossibile, quia sic sequeretur nõ esse nisi vnam sciam, cum nulla scia sit quæ non demõstret accidẽtia de aliquo subiecto. Non ergo ad vnam sciam pertinet cõsiderare omnes substãtias. Hæc aũt q̃stio determinat in quarto huius, vbi oñditur, quod ad primam sciam ad quam ptinet considerare de ente inquãtum est ens, ptinet considerare de substantia inquãtum est substãtia, & sic considerat oẽs substãtias sm cõem rõnem substantiæ, & per consequẽs ad eam ptinet cõsiderare cõia accidentia substãtię. Particularia vero accidẽtia quarũdã substãtiarum pertinet cõsiderare ad particulares scias, quæ sunt de particularibus substantijs, sicut ad sciam naturalem pertinet cõsiderare accidentia substantiæ mobilis. Verũtamen in substantijs est etiam ordo. Nam primæ
L substantiæ sunt subiectæ immateriales. Vnde & earũ cõsideratio pertinet proprie ad philosophũ primum. Sicut si nõ essent aliæ substãtiæ priores substantijs mobilibus corporalibus, sciẽtia naturalis eẽt philosophia prima, vt dicitur infra in sexto. Deinde cum dicit.

(Lec. 1) (Tex. c. 4.)

Pręterea vtrum circa substantias solum sit contemplatio, an & circa ea quę ipsis accidunt. Dico autem hoc pacto, si solidum sit substantia quędam, & lineæ atq; plana, vtrum ad eandem hęc & accidentia circa vnumquodq; genus de quibus mathematicę demõstrant, an ad aliam sciam cognoscere spectet.

(Te. c. 6. Parte. 4.) Amplius aũt vtrum circa substantiã solũ theoria est, aut circa ipsas & accidentia. Dico autem vt si solidum quędam substantia est, & linea & superficies, vtrum eiusdem scientiæ est eadem cognoscere, & ac-
M cidẽtia circa vnumquodq; genus de quibus mathematicę ostendunt, aut alterius.

Ponit aliam q̃onem de cõsideratione substãtiæ & accidẽtis, & circa hoc etiam tria facit. Primo mouet quæstionem quæ est. Vtrum cõsideratio huius scientiæ sit solum circa substantiam, aut etiam circa ea quæ accidunt substãtijs, puta si dicamus quòd lineæ, superficies & solida sint q̃dam subæ, vt quidã posuerũt, q̃rit vtrũ eiusdem scientiæ sit cõsiderare ista, & per se accidentia horũ quæ demonstrantur in scientijs mathematicis, aut alterius. Secundo ibi.

(Quęstio. Hęc fuit septia q̃o supra mota ex pte cõsiderationis & soluit in q̃rto. t. c. p̃mi. 4. 5. & 6.)

Nam si ad eandem pertineat, demonstratiua quędam & substantię profecto scientia erit. At ipsius quod quid est, non videtur demonstratio esse.

(parte. 5.) Nam si eiusdem, demonstratiua quædam esset, & quæ substantiæ est. Non autem videtur eius quod quid est demonstratio.

Obijcit ad vnam partem. Si enim eiusdem scientiæ est cõsiderare accidentia & substantias, cum scientia quæ considerat accidentia sit demonstratiua accidẽtium, sequitur quod sciẽtia quæ consideras substantiam, sit demonstratiua substantiarum, quod est impossibile, cum diffinitio declarans substantiam quæ significat quodquidest, non demonstretur. Sic ergo non erit eiusdem scientiæ substantias considerare & accidentia. Tertio ibi. N

(Ipsius q̃d. q̃d est nõ ẽ demõstratio.)

Sin ad aliam, quænam est ea, quæ accidentia circa substantiam contẽplatur? Hoc enim assignare difficile admodum est.

Si vero diuersæ, quæ erit speculans circa substantiã accidentia? Hoc. n. reddere est valde difficile. (Parte. 6.)

Obijcit in contrarium, quia si diuersæ scientiæ considerant substantiam & accidens, non erit assignare quæ sciẽtia speculetur accidentia circa substantiam, quia talis scia considerabit vtrũq;, cũ tñ hoc videatur ad oẽs scientias pertinere: q̃a oĩs scientia cõsiderat per se accidẽtia circa subiectum, vt dictum est. Hanc aũt q̃onem determinat Philosophus in quarto huius dicens, quod ad eandem scientiã ad quã pertinet de substantia & ente, pertinet etiam cõsiderare de per se accidentibus substantię & entis. Non tamẽ sequtur quod eodem modo consideret vtrũq; s. demonstrãdo substantiam, sicut demonstrat accidens, sed diffiniendo substantiam & demonstrando accidens inesse vel nõ inesse, vt plenius habetur in fine noni huius. Lec. vij. O

(Lec. 1. 3. 4)

Pręterea vtrũ solas substãtias sensibiles esse, an & præter hasce dicẽdum est alias esse. Et vtrum vnũ sit genus, an plura substantiarũ sint genera, vt ii putant qui formas inquiunt, & res eas medias esse, circa quas mathematicas versari scientias dicunt. P

Amplius autem vtrum sensibiles substantiæ solæ causæ sunt dicendæ, aut præter eas aliæ. Et vtrum vnum genus, aut plura genera substantiarũ sunt, vt dicentes species & intermedia, circa quę mathematicas dicunt esse scientias. (Tex. c. 7 Parte. 1.)

POSTQVAM disputauit Philosophus q̃ones pertinentes ad considerationem huius sciæ, hic disputat quæstiones pertinentes ad ipsas substãtias, de quibus principaliter cõsiderat ista scia. Et circa hoc tria facit. Primo mouet q̃ones. Secundo oñdit vnde accipi possint rationes ad vnã partem. ibi: Quo ergo dicimus &c. Tertio obijcit ad partem contrariam. ibi: Multis aũt modis habentibus difficultatẽ &c. Circa primũ mouet duas q̃ones, quarũ prima est. Vtrum in vniuersitate rerũ solæ substantiæ sensibiles inueniãtur, sicut aliqui antiqui naturales dixerunt, aut ẽt inueniantur q̃dam aliæ substantiæ pter sensibiles, sicut posuerunt Platonici. Secunda q̃o est, supposito quod sint aliquæ substantiæ præter sensibiles. Vtrum illæ substantiæ sint vnius generis, aut magis sint plura genera harum substantiarum. Vtrunq; enim opinionem recipit. Quidam enim posuerunt pter substantias sensibiles esse solas spẽs separatas. i. per se hoĩem immaterialem, & per se equum, & sic de alijs speciebus. Alij vero posuerunt quasdam alias intermedias substantias inter spẽs & sensibilia. s. mathematica, de quibus dicebant esse mathematicas scientias. Et huius ratio est, quia ponebãt duplicem abstractionem rerum, puta abstractionem intellectus, qui dr abstrahere vno modo vniuersale à particulari, iuxta quã abstractionem ponebant spẽs separatas per se subsistentes. Alio modo formas quasdam à materia sensibili, in quarũ. s. diffinitione non ponitur materia sensibilis, sicut circulus abstrahit ab ære. Iuxta quam ponebant mathematica abstracta, quæ dicebant media inter spẽs & sensibilia, quia conueniunt cũ vtrisq;. Cum spẽbus quidem inquantum sunt se-

(In pr. lec. Parte. 2. Parte. 3) (Q̃o prima ex pte rei cõsiderata) (Secunda.) Q

A parata à materia sensibili, cum sensibilibus autem inquantum inueniūtur plura ex eis in vna specie, sicut plures circuli & plures lineæ. Deinde cum dicit.

Quemadmodum igitur ipsas formas causas atq; per se substantias esse dicimus, in primis sermonibus de ipsis est dictum.

Parte.2. Quomodo ergo dicimus species causasq; & substantias secundum se, dictum est in prioribus de omnibus ipsis sermonibus.

Ostēdit qūo ad vnā partē argumentari possit, & dicit q hoc dictū est {in primis sermonibus} idest in primo libro qūo species ponanē cāæ rerū sensibiliū, & subæ q̄dam per se subsistentes. Vnde ex his quæ ibi dicta sunt in recitatione opinionis Platonis, accipi possunt rationes ad partem affirmatiuam. Deinde cum dicit.

B At cum multæ difficultates habeātur de ipsis, nō minus id est absurdum asserere quidem quasdam eē naturas, pręter eas quę sunt in cœlo: has autem dicere non differentes a sensibilibus esse, nisi duntaxat æternitate: quippe cum illas perpetuas faciant, hæ vero oriantur ac occidant. Inquiūt enim esse ipsum hominem & equum ac sanitatē, aliud vero nihil p̄inde facientes atq; ii qui deos quidē inquiunt esse, humanā aūt formā habere. Neq; enī illi qcq̄ aliud, q̄ homines ęternos, neq; ii formas aliud qcq̄, q̄ res sensibiles perpetuas faciunt.

5 Parte.3. Multis autem modis habentibus difficultatem, nullo minus absurdum dicere quidem alias aliquas esse naturas præter eas quæ in cœlo sunt, has autem easdem dicere sensibilibus, nisi qa hæc quidem sempiterna, illa vero corruptibilia. Nam per se hominem dicunt hominem esse & equum & sanitatem, aliud autem nihil simile facientes deos esse ostendētibus, & humanæ speciei esse. Nihil enim aliud illi fecerunt q̄ homines sempiternos, nec hi species nisi sensibiles sempiternas.

C

Lect.10 Obijcit ad partem negatiuam, & primo ad ostendendū q non sunt species separatæ à sensibilibus. Secūdo ad ostēdendum q nō sunt mathematica separata. ibi: {Amplius autem si quis præter species &c.} Supra aūt in primo libro multas rationes posuit cōtra ponentes species. Et ideo illis rationibus prætermissis ponit quandam rationē quæ videtur efficacissima, & dicit q cum positio ponentium species separatas multas habeat difficultates, illud quod nunc dicetur non continet minorem absurditatem aliquo aliorum, scilicet q aliquis dicat quasdam esse naturas præter naturas sensibiles quæ sub cœlo continentur. Nam cœlum est terminus corporū sensibiliū, vt in primo de cœlo & mundo p̄batur. Ponentes aūt species, non ponebant eas esse infra cœlum nec extra, ut dicitur in. 3. physico. Et ideo conuenienter dicit, q ponebant quasdam naturas præter eas quæ sunt in cœlo. Dicebāt aūt cōtrarias naturas eē easdem f̄m spēm & rōnem, & in istis sensibilibus, quinimmo dicebāt illas naturas esse spēs horū sensibilium, puta q hō separatus est, humanitas, hominis huius sensibilis, & q hō sensibilis est hō participatione illius hois. Hāc tn̄ differentiam ponebāt inter ea, quia illæ naturæ immateriales sunt sempiternæ istæ vero sensibiles sunt corruptibiles. Et q ponerent illas naturas easdem istis patet p hoc, q sicut in istis sensibilibus inuenitur hō, equus, & sanitas, ita in illis naturis ponebant {hominē per se}. i. sine materia sensibili, & similiter equum & sanitatem. Et nihil aliud ponebāt in substātijs separatis, nisi q erant materialiter insensibilibus.

Parte. seq.

Rō efficacissima ꝯ ideas Platonis.

Te.co. 12 & inde.

Te. cō. 45.

D

Positio Epicureorum.

Que quidem positio videtur esse similis positioni ponētium deos esse humanę spēi, quæ fuit positio Epicureorum, vt Tullius dicit in lib. de natura deorū. Sicut enim q ponebant deos humanæ spēi, nihil aliud fecerunt q̄ ponere hoies sempiternos f̄m suam naturā, ita & illi qui ponebant species nihil aliud faciunt q̄ ponūt res sensibiles sempiternas, vt equum, bouem, & similia. Est aūt valde absurdum q id quod f̄m suā naturam est corruptibile, sit eiusdem spēi cum eo qd̄ per suam naturā est incorruptibile, quin potius corruptibile & īcorruptibile differunt specie, vt infra dicetur in. 10. huius. Potest tn̄ contingere q id qd̄ f̄m suam naturam est corruptibile, virtute diuina perpetuo conseruetur in esse. Deinde cum dicit. E

Tex.cō.26

Pręterea si quispiam pręter formas & sensibilia, res ipsas medias ponet, complures sane difficultates habebit. Patet enim lineas similiter præter ipsas & sensibiles fore, & cęterorū generum quodq;. Quare cum astrologia vna sit horū scientia, erit & quoddā cœlum pręter hoc sensibile cœlum, & sol & luna & cætera similiter quę sunt in cœlo. At quonam pacto his est credēdum? Nam neq; immobile illud esse cōsentaneum est rōni, & oīno fieri non pōt vt moueatur. Similiter & de his est putandum circa quę musica, mathematica, perspectiuaq; versatur. Neq; enim ipsa pręter sensibilia possunt ob easdem causas esse. Nam si media sint sensibilia, patet & sensus & aīalia inter formas, & res ipsas caducas continuo fore. F

parte.4. Amplius aūt si quis pręter spēs & sensibilia intermedia ponat, multas habebit dubīones. Palā enī qa similiter linee p̄ter ipsas sensibiles erūt, & vnūqdq; aliorū generū. Igitur qm̄ astrologia vna harū est, erit quoddā cœlū p̄ter sensibile cœlum, & sol & luna & alia similiter cœlestia. Et qūo his credere oportet? Neq;.n. īmobile rōnabile eē, mobile vero īpossibile oīno. Similiter aūt & de qb9 p̄spectiua tractat, & in mathematicis harmonica. Et.n. hoc īpossibile eē pręter sensibilia pp̄ easdē cās. Nam si sunt sensibilia intermedia, & sensus. Palā & manifestum qa & aīalia erunt intermedia, & ipsorum, & incorruptibiliū. G

Obijcit contra ponentes mathematica media inter species & sensibilia, & primo contra illos qui ponebant mathematica media, & à sensibilibus separata. Secūdo contra illos qui ponebāt mathematica, sed in sensibilibus esse. ibi {Sunt aūt & aliqui qui dicunt &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit rōnes contra primā opinionē. Secundo, obijcit pro ea. ibi {Ac vero nec sensibilium &c.} Contra primū obijcit tribus vijs, quarū prima est, q sicut scīa quædā mathematica est circa lineā, ita etiam sunt q̄dā mathematicæ scīæ circa alia subiecta. Si igitur sunt quædam lineæ præter lineas sensibiles de quibus geometria tractat, pari ratione in omnibus alijs generibus de qbus aliæ scientiæ mathematicæ tractant, erunt quædam præter sensibilia. Sed hoc ponere ostendit esse inconueniens in duabus scientijs mathematicis. Primo quidem in astrologia quæ est vna sciētiarum mathematicarum, cuius subiectum est cœlum & cœlestia corpora. Sequetur ergo f̄m prædicta q sit aliud cœlū præter cœlum sensibile, & similiter alius sol, & alia luna, & similiter de alijs corporibus cœlestib9. Sed hoc est incredibile, quia illud aliud cœlum, aut est mobile, aut immobile. Si est immobile, hoc videtur esse irrationabile, cum videamus naturale esse cœlo q semper moueatur. Vnde & astrologus aliqd considerat circa motum cœli. Dicere vero q cœlū sit separatum, & sit mobile est impossibile, eo q nihil separatū à materia potest esse mobile. Deinde ostendit idē esse inconueniens in alijs sciētijs mathematicis

Parte.8. Lec.huius. Parte.7 Lect.hui9.

H

I mathematicis.s.in perspectiua, quę considerat lineam visualem, & {in harmonica} idest musica quæ considerat proportiones sonorũ audibilium. Impossibile est aũt hæc eẽ intermedia inter species & sensibilia, quia si ista sensibilia sint intermedia, scilicet soni & visibilia, sequeẽ etiã ꝙ sensus sunt intermedij. Et cum sensus non sint nisi in animali, sequeẽ ꝙ etiam aĩalia sint intermedia inter species & corruptibilia, quod est omnino absurdum.

Dubitauerit aũt quispiam, & circa quas rerũ has sciãs quęrere oportet. Nã si hoc geometria a facultate partiẽdi terras differt solũ, ꝙ hęc quidem horũ est quę sentimus, illa vero nõ sensibiliũ, patet & pręter medicinã, & cęterarũ quoq; facultatũ, aliã quandam fore inter ipsam medicinam, & hanc medendi artem. At hoc quõ fieri potest? Erunt enim quædam sana pręter sensibilia, & ipsum etiam sanum.

K Tex. c6.8 Parte,5. Dubitabit autem aliquis & circa quæ existẽtium quærere oportet has sciẽtias. Nã si i hoc differt geometria.i. ars mensurandi terram, a geodæsia.i. ab arte diuidendi terrã solũ, quia hæc qdem hoꝝ est quæ sentimus, illa vero nõ sensibiliũ, palã vero & præter medicinã, & alia erit scia: & pręter vnãquãq; aliarũ, inter ipsam medicinalem, & hanc medicinalem. Sed quomodo hoc possibile? Etenim salubria quædam vtiq; erunt pręter sensibilia, & etiam sanum.

Secũda via talis est. Si in illis generibus de quibus sunt scientiæ mathematicæ, inuenitur triplex gradus rerum. s. sensibilia, species & intermedia, cum de oĩbus speciebus & omnibus sensibilibus videatur esse similis ratio, videtur sequi ꝙ inter quælibet sensibilia & suas species sunt aliqua media. Vnde remanet dubitatio ad quæ rerũ genera se extendant sciæ mathematicæ.

L Si enim scientia mathematica puta geometria differt à geodæsia, quæ est scientia de mensuris sensibilibus, in hoc solum ꝙ geodæsia est de mẽsuris sensibilibus, geometria vero de intermedijs nõ sensibilibus, pari ratione præter omnes scientias quæ sunt de sensibilibus, erunt sm prædicta quædam scientiæ mathematicæ de intermedijs, puta si scĩa medicinalis est de qbusdã sensibilibus, erit quædã alia scĩa pter sciam medicinalem, & pter vnãquãq; similem sciam, quæ erit media inter medicinalẽ, quæ est de sensibilibus, & medicinalẽ quæ est de speciebus. Sed hoc est impossibile, qa cũ medicina sit circa {salubria}.i. circa sanatiua, si medicina est media, sequetur etiam sanatiua sint media præter sensibilia sanatiua & pter autosanũ.i. per se sanum, quod est species sani separati, quod est manifeste falsum. Relinquitur ergo ꝙ istæ scientiæ mathematicæ non sunt circa aliqua, quæ sunt media inter sensibilia & species separatas.

M Et insuper neq; hoc verũ est, facultatẽ inquã partiendi terras, sensibiliũ esse magnitudinũ, & quæ nõ vacãt corruptione. Corrũpereẽ.n.cũ illę intereunt.

Parte,6. Similiter autem nec hoc videtur ꝙ geodæsia sensibilium sit magnitudinum & corruptibilium, corrupta enim esset vtiq; corruptis.

Tertiam viam ponit, per quam destruitur quoddã qđ prædicta positio ponebat, ꝙ.s. esset aliqua scia circa sensibiles magnitudines, & sic si inuenıretur alia sciẽtia circa magnitudines, ex hoc habereẽ ꝙ essent magnitudines mediæ. Vnde dicit ꝙ hoc non est verũ ꝙ geodæsia sit sciẽtia sensibilium magnitudinum, quia sensibiles magnitudines sunt corruptibiles. Sequeretur ergo ꝙ geodæsia eẽt de magnitudinibus corruptibilibus. Sed scientia videtur corrũpi corruptis rebus de quibus est. Socrate enim non sedente, iam non erit vera opinio qua opinabamur eum sedere.

N Sequeretur ergo ꝙ geodæsia vel geosophia, vt alij libri habent, corrũpatur corruptis magnitudinibus sensibilibus, quod est cõtra rõnem scientiæ quæ est necessaria & incorruptibilis. Posset tñ hæc ratio ad oppositum induci. Vt dicatur ꝙ per hanc rõnem intendit probare, ꝙ nullæ sciẽtiæ sunt de sensibilibus. Et ita oportet ꝙ oẽs scientiæ vel sint de rebus medijs vel sint de speciebus. Deinde cũ dicit.

At vero neq; astrologia q̃ est circa hoc cœlũ, magnitudinũ sensibilium erit. Neq;.n. sensibiles lineæ tales sunt, quales esse Geometria dicit. Nihil.n. sensibiliũ adeo est rectũ, aut rotũdum. Normã nãq; non pũcto circulus tãgit, sed vt Prothagoras dicebat redarguẽs geometras: Neq; motiones reuolutionesq; cœli similes sunt hisce de qbus Astrologia suas rõnes facit, neq; pũcta eandẽ naturã hñt, quam stellę.

Parte,7. O At vero nec sensibilium erit magnitudinum: nec circa cœlum hæc Astrologia. Nec.n. sensibiles lineæ sunt tales quales dicit Geometra. Nihil.n. rectum sensibilium, ita nec rotundum. Tangit enim regulã non secundum punctum circulus, sed vt Prothagoras ait geometras redarguẽs: Nec motus, nec reuolutiones cœli similes, de quibus Astrologia sermones dicit, nec astris pũcta naturã habent eandem.

Obijcit pro prædictã positione in hunc modum. De ratione scientiæ est ꝙ sit verorum. Hoc autem non esset nisi esset de rebus prout sunt. Oportet igitur res de quibus sunt scientiæ, tales esse quales traduntur in scientijs. Sed sensibiles lineæ non sunt tales quales dicit geometra. Et hoc probat per hoc ꝙ Geometria probat ꝙ circulus tangit {regulam} id est rectam lineam solum in puncto, vt patet in tertio Euclidis. Hoc autem non inuenitur verum in circulo & linea insensibilibus. Et hac ratione vsus fuit Prothagoras destruens certitudines scientiarum contra geometras.

P Similiter etiam motus & reuolutiones cœlestes non sunt tales quales astrologus tradit. Videtur enim naturæ repugnare ꝙ ponantur motus corporum cœlestium per eccentricos, & epiciclos, & alios diuersos motus, quos in cœlo describunt astrologi. Similiter etiam nec quantitates corporum cœlestium sunt tales, sicut discribunt eas astrologi. Vtuntur enim astris vt punctis, cum tamen sint corpora magnitudinem habẽtia. Vnde videtur ꝙ nec Geometria sit de sensibilibus magnitudinibus, nec Astrologia de cœlo sensibili. Relinqtur igitur ꝙ sint de aliquibus alijs medijs. Deinde cum dicit.

Sunt aũt qui esse quidẽ inquiunt ea, quę media dicũtur inter formas ac sensibilia esse: non tñ seorsum a sensibilibus, sed in iis ipsis esse. Quibus omnia quę eueniunt impossibilia recensere, longioris est sane orationis. Satis autem fuerit & talia contemplari.

Q Tex.c6.9 Parte,8. Sunt autem & aliqui qui dicunt esse quidem intermedia hęc infra species & sensibilia, nõ extra sensibilia, sed in his. Quibus accidẽtia impossibilia omnia quidem pluris est orationis pertransire. Sufficit enim & talia speculari.

Obijcit contra aliam positionẽ, & primo ponit intentum. Secundo inducit rationes ad propositum: ibi {Non enim in talibus &c.} Dicit ergo primo ꝙ quidam ponunt esse quasdam naturas medias inter species & sensibilia, & tamen non dicunt ea esse separata à sensibilibus, sed ꝙ sunt in ipsis sensibilibus. Sicut patet de opinione illorum qui posuerunt dimensiones quasdam per se existentes, quæ penetrant omnia corpora sensibilia, quas quidam dicunt esse locum corporum sensibilium, vt dicitur in.4. physicæ, & ibidem improbaẽ. Vnde hic dicit ꝙ prosequi Tex.c6.11

omnia

A omnia impossibilia, quæ sequuntur ad hanc positionē maioris est negocij. Sed nunc aliqua breuiter tangere sufficit. Deinde cum dicit.
Tex.cõ.37

Non.n.hęc solū ita sese habere consentaneum est rationi, sed patet & ipsas formas in sensibilibus esse posse. Eiusdem enim sunt hæc vtraq; rationis.

artt.9. Non enim in talibus cōgruum est habere sic solum, sed palam q̃a & species cōtingit in sensibilibus esse. Eiusdem enim rationis vtraq; ea sunt.

Inducit quatuor rōnes contra prædictam positionem, quarum prima talis est. Eiusdem rationis videtur esse ꝙ preter sensibilia ponantur species & mathematica media, quia vtrunq; ponitur propter abstractionem intellectus. Si igitur ponuntur mathematica esse in sensibilibus, congruum est ꝙ non solum ita se habeāt in eis, sed etiam quòd spēs ipsæ sint in sensibilibus, quod est contra opinionē ponentium species. Ponunt enim eas esse separatas, & nō esse alicubi. Secundam rationem ponit ibi.
B

Partt.10. Preterea duo solida eē eodē in loco necesse est. Amplius aūt duo soli in eodem necesse loco esse.

Quæ talis est. Si mathematica sunt alia à sensibilibus, et tamen sunt in eis, cum corpus sit quoddam mathematicū, sequitur ꝙ corpus mathematicum simul est in eodem cū corpore sensibili, ergo ⟨duo solida⟩.i. duo corpora erūt in eodem loco, quod est impossibile, non solū de duobus corpibus sensibilibus, sed ēt de corpore sensibili & mathematico, quia vtrūq; habet dimēsiones, rōne quarꝫ duo corpora ꝓhibenē eē in eodē loco. Tertiā rōnem ponit ibi.

Et nō immobilia esse, quippe cum in sensibilibus sint, quæ quidem motu cientur.

Parte.11 Et nō esse īmobilia in motis exñtia sensibilibus.
C

Moto enim aliquo mouetur id quod in eo est: sed sensibilia mouentur, si igitur mathematica sunt in sensibilibus, sequeť ꝙ mathematica moueantur, quod est cōtra rōnem mathematicorum, quæ non solū abstrahunt à materia, sed etiam à motu. Quartam rationem ponit ibi.

Omnino aūt cuiusnā gr̃a quispiā esse q̄dem ipsa, in sensibilibus aūt eē ponet. Eadē enim absurda euenient, & huic sniē, quę & antecedēti. Erit.n. quoddā cœlū profecto pręter hoc cœlū. Verū non seorsum, sed eodem in loco. Quod quidem magis fieri neq̄t. De his igitur magna est dubitatio, quonam modo positis, veritatem consequi possumus.

parte.12 Totaliter autem cuius causa quis ponet esse q̄dē ipsa, esse aūt in sensibilibus. Eadem enim cōtingunt incōuenientia eis quę dicta sunt. Erit enim cœlū aliquod pręter cœlū, nō tamen extra, sed in eodem loco: quod est magis impossibile. De his ergo dubitatio multa, qūo oportet positam habere veritatem.
D

Quæ talis est. Nihil rōnabiliter ponitur nisi ꝓpter aliquam causarū, & p̄cipue si ex tali pōne maius incōueniens sequatur. Sed ista positio ponitur sine causa. Eadem enim incōuenientia sequētur ponentibus mathematica esse media & in sensibilibus, quę sequūtur ponētibus ea nō esse in sensibilibus, & adhuc quædam alia propria & maiora, vt ex prædictis patet. Hæc igitur positio est irrationabilis. Vltimo aūt cōcludit ꝙ prædictæ q̄ones habent multam dubitationem, q̄uo se habeat veritas in istis. Has autē q̄ones pertractat Phs infra. 12. 13. 14. huius, ostēdens non esse mathematicas substātias separatas, nec etiam spēs. Et ratio quæ mouebat ponētes mathematica et spēs sumpta ab abstractione intellectus, soluitur in principio. 13. Nihil enim prohibet aliquid quod est tale, salua veritate considerari ab intellectu nō inquantum tale, sicut homo albus potest cōsiderari nō inquantum albus. Et hoc modo intellectus potest cōsiderare res sensibiles, nō inquantum mobiles & materiales, sed inquātum sunt quædam substantiæ vel magnitudines. Et hoc est intellectum abstrahere à materia & motu. Non autem sic abstrahit ſm intellectum, ꝙ intelligat magnitudines & species esse sine materia & motu. Sic enim sequeretur quòd vel esset falsitas intellectus abstrahentis, vel quòd ea quæ intellectus abstrahit, sint separata ſm rem. Lectio. viij.
B

Et de principiis etiam, vtrū genera elementa esse, principiaq; putare oporteat, an ea potius ex quibus primis quæq; res constat.

ET de principiis, vtrum oportet genera elementa & principia suscipere, aut magis ex quibus cum insint est vnumquodq; primis. Tex.cõ.10 Parte.1.
F

POSTQVAM Phs disputauit de quæstionibus motis de substantijs, hic disputat de quæstionibus motis de principijs. Et diuiditur in partes duas. In prima disputat de q̄onibus quibus querebatur quæ sunt principia. Secundo de q̄onibus quibus q̄rebatur qualia sint principia, & hoc ibi ⟨Adhuc aūt vtrū substātia.⟩ Circa primū disputat de duabus q̄onibus. Primo utrū vl̄ia sint principia. Secūdo vtrū sint aliqua principia à materia separata. ibi: ⟨Est aūt habita de his disputatio &c.⟩ Circa primū disputat duas q̄ones, quarꝫ prima est, vtrū genera sint principia: scd̄a, q̄ genera, vtrū.s. prima genera vel alia. ibi ⟨Adhuc aūt si maxime principia sunt genera &c.⟩ Circa primū duo facit. Primo mouet q̄onem, secundo disputat. Secunda ibi ⟨Vt vocis elemēta &c.⟩ Est ergo q̄stio prima de principijs, vtrꝫ oportet recipere vel opinari ꝙ ipsa genera q̄ de pluribus prædicantur, sint elementa & principia rerū, vel magis sint dicenda principia & elementa ea ex q̄bus vnūquodq; est, sicut ex partibus. Sed addit duas conditiones, quarum vna est ⟨cum insint⟩ quod ponitē ad differentiam cōtrarij & priuationis. Dicitur enim albū fieri ex nigro vel non albo, quæ tñ non insunt albo. Vnde non sunt eius elemēta. Alia cōditio est qua dicit ⟨primis⟩ quod ponitur ad differentiam secundorum componentium. Sunt enim corpora aīalium ex carnibus & neruis quæ insunt aīali, non tñ dicunē aīalis elementa, quia nō sunt hæc prima ex quibus animal componitur, sed magis ignis, aer, aqua, & terra, ex quibus etiam existunt carnes & nerui. Deinde cum dicit.

Infra le.10 Infra lec.9 Parte.9 huius lect. parte seq. Q̄uo prīa sub̄ mota ex parte cō sideratorū in hac scd̄a, & sol. in fine hui9 le. & l. 10. le. tertię. elementū quid.
G

Veluti vocis elementa principiaq;, ea esse videntur, ex quibus primis voces componuntur. Sed nō vox ipsum cōe. Et designationum ea esse dicimus elemēta, quorꝫ demonstrationes in istarum, aut omnium, aut plurimarū demonstrationibus insunt.
H

Vt vocis elementa & principia videntur esse ex quibus cōponuntur voces omnes primum, sed non cōe vox. Et diagrāmatum.i. descriptionum ea dicimus elemēta, quorꝫ demōstrationes insunt in aliorꝫ demonstrationibus, aut oium, aut plurimorum. parte.2.

Disputat ad hanc q̄onem, & circa hoc tria facit. Primo ostendit ꝙ ea ex quibus primis aliquid componitur, sint principia & elementa. Secundo obijcit ad partem contrariam. ibi ⟨Inquantum aūt cognoscimus vnūq̄dq; &c.⟩ Tertio excludit quādam responsionem qua posset dici, ꝙ vtraq; sunt principia & elementa. ibi ⟨At vero nec vtrobiq; &c.⟩ Circa primū primo ponit tres rōnes, quarꝫ prima procedit ex rōnabilibus, in quibus manifestat ꝓpositum ſm duo exempla, quorꝫ primū est de voce dearticulata, cuius principiū & elemētum nō dr̄ eē cōe q̄d est vox,

I sed magis illa ex quibus primis cōponuntur omnes voces quæ dicuntur literæ. Secundum exemplū ponit in diagrā matibus.i. in demonstratiuis descriptionibus figurarum geometricarum. Dicuntur.n.horum diagrammatum esse elementa non hoc cōe quod est diagramma, sed magis illa theoremata, quorum demōstrationes insunt demōstrationibus aliorū theorematum geometralium, aut oīum, aut plurimorum, quia.s. aliæ demonstrationes procedunt ex suppositione primarum demōstrationum. Vnde & liber Euclidis dicitur liber elementorum, quia.s. in eo demonstranť prima Geometriæ theoremata, ex quibus aliæ demonstrationes ꝓcedunt. Secūdam rōnem ponit ibi.

Preterea & qui vnū corpoꝝ elementū, & q plura inquiūt esse, ea dicūt principia esse, ex qbus oīa corpora componunť & cōstāt. Vt Empedocles ignem, aquam, terrā, ac aerē, elemēta inquit esse, ex qbus cōstant quę sunt. Sed nō vt genera ipsorū hæc dicit.

K
Parte. 3 Amplius aūt corpoꝝ qui dicunt esse plura elemēta, & qui vnum, ex quibus cōponunť & constāt principia dicūt esse. Vt Empe. ignem & aquā & quæ sunt insimul, hęc elementa dicit esse ex quibus sunt entia quæ sunt, sed nō vt genera dicit ea eorū quę sunt.

Quæ ꝓcedit in rebus naturalibus. Et dicit ꝙ illi qui ponunt elementa corporum vel plura vel vnum, illa dicunt esse principia & elementa corporum, ex quibus componūtur & constant tanꝙ in eis existentibus, sicut Empedo. dicit, elementa corporum naturalium esse ignem, & aquam, & alia hmōi, quæ simul cū his elemēta rerum dicit, ex quibus primis cū insint corpora naturalia cōstituūtur. Ponebāt aūt pter hęc duo alia quatuor principia.s. aerē, & terrā, litē & amicitiā, vt in primo dictū est. Nō aūt dicebat nec Empedo. nec alij naturales phi, ꝙ genera rerū essent earum principia & elementa. Tertiam rationem ponit ibi.

L Insuper si quis velit & alioꝝ cuiusꝗ naturam inspicere, vt lecticā qbus ex partibus constet, & quonā pacto cōpositis, tunc ipsius naturam cognoscet. His igitur rōnibus principia nō esse genera reꝝ videtur.

parte. 4 Adhuc aūt & ad alioꝝ siquis vult naturam speculari, vt lectū ex quibus partibus est, & qūo compositis, cognoscet eius naturā. Et ex his quidem rationibus non sunt principia genera existentium.

Quę ꝓcedit in artificialibus, & dicit ꝙ siqs velit {speculari naturā} .i. diffōnem indicantem essentiā alioꝝ corporū à corporibus naturalibus.s. artificialiū, puta si vult cognoscere lectū, opꝫ cōsiderare ex qbus ptibus cōponiť, & modū cōpōnis eaꝝ, & sic cognoscet naturā lecti. Et post hoc cōcludit ꝙ gńa nō sūt pricipia entiū. Deīde cū dicit.

M At si vnūquodꝗ quidē per diffinitiones cognoscimus, principia vero diffinitionū genera sunt, necesse est & diffiniendarū rerū principia, genera esse.

parte. 5. Quod si cognoscimus vnūquodꝗ per diffinitiones, & principia diffinitionum sunt ipsa genera, necesse & diffinitorum principia esse genera.

Obijcit ad partem contrariam, & ponit tres rationes, quarū prima talis est. Vnūquodꝗ cognoscitur per suā diffinitionem. Si igitur idem est principiū essendi & cognoscendi, videtur ꝙ id quod est principium diffinitionis sit principiū rei diffinitæ. Sed genera sunt principia diffōnū, qa ex eis prio diffōnes cōstituūtur, ergo genera sunt principia rerum quę diffiniuntur. Secundā rationem ponit ibi.

Et si ex eo rerum scia sumitur, quia specierū accipitur, quibus res ipsę quęꝗ dicuntur, specierū profecto genera, eorum quæ sunt principia erunt.

N
Parte. 6. Et si est eorū quę sunt accipere sciam, accipienda est scientia specierum secundum quas dicuntur esse entia. Specierum autem principia sunt genera.

Quæ talis est. Per hoc accipitur scientia de vnaquaꝗ re, ꝙ scitur spēs eius ſm quam res est. Nō enim pōt cognosci Socra. nisi per hoc scitur ꝙ est homo. Sed genera sunt principia specierum, quia species constituitur ex genere ec differentia, ergo genera sunt principia eoꝝ quæ sunt. Tertiam rationem ponit ibi.

Videntur & quidam dicentium vnum ipsum, aut id quod est, aut magnum & paruum principia eorū quæ sunt esse, his ipsis, vt generibus vti.

Parte. 7. Videntur autem quidam dicētium elementa existentium vnum aut ens, aut magnum aut paruum, vt generibus eis vti.

O Et sumiť ex authoritate Platonicoꝝ q posuerūt vnū & ens esse principia & magnū & paruū, qbus vtūtur vt generibus, ergo genera sunt principia. Deinde cum dicit.

At vero neꝗ vtroꝗ modo principia dici possunt. Rationem nanꝗ substantiæ vnam esse constat. Alia autem fuerit diffinitio quę per genera assignatur, & alia quæ sumit ea ex quibus res constat.

Parte. 8. Sed non posse dicere vtrobiꝗ principia ipsa. Rō nanꝗ subę est vna. Diuersa ergo erit quæ est p genera diffinitio, & quę dicit ex quibus est quæ insunt.

P Excludit quandam rñsionem qua posset dici ꝙ vtraꝗ sunt principia, dicens ꝙ non est possibile dicere vtrobiꝗ esse {principia} vt elementa.i. partes ex quibus componitur aliqd, & genera. Et hoc ꝓbat tali ratione. Vnius rei vna est ratio diffinitiua manifestans eius substantiam, sicut & vna est substantia vniuscuiusꝗ. Sed non est eadem ratio diffinitiua, quæ datur per genera & quæ datur per partes ex quibus aliquid cōponiť, ergo non pōt esse vtraꝗ diffinitio indicans substātiā rei. Ex principijs autē rei pōt sumi ratio diffinitiua significans substantiā eius. Impossibile est ergo ꝙ principia rerum sint simul & genera, & ea ex quibus res componuntur. Deinde cum dicit.

Qō secūda sup mota e pte cōsideratorū i hac scia. Et sol. in fine. huius lec. Insuper & si q̄ maxime principia, genera sunt: vtrum generum prima putare oporteat principia rerum esse, an ea quæ vltimo de indiuiduis prędicātur. Nam hoc suscipit controuersiam.

Parte. 9. Adhuc autem si maxime principia sunt genera, vtrum prima generum oportet existimare principia, aut vltima prædicata de indiuiduis? Etenim hæc dubitationem habet.

Q
parte seq. Disputat secundam quæstionem, & primo mouet eā. Secundo ad eam rationes inducit. ibi {Nam si quidē vniuersalia &c.} Dicit ergo ꝙ si ponamus ꝙ genera sint maxime principia, quæ oportet existimare magis esse principia, vtrū prima de numero {generum} .s. cōmunissima, aut etiam infima quæ proxima prædicanť de indiuiduis, scilicet spēs specialissimas. Hoc enim habet dubitationem sicut ex sequentibus patet. Deinde cum dicit.

Si.n. magis vlia principia sunt putāda, patet supręma generꝫ existimāda, eorū quę sunt, principia esse, Hęc.n. de vniuersis dicunť. Tot igiť erūt eorū quæ sunt principia, quot sunt ipsa genera prima. Quare id qđ est, ac vnū ipsum, principia atꝗ subę erūt. Hęc .n. maxime de vniuersis rebus dicunť. At neꝗ ipm vnū, neꝗ id qđ est genus esse pōt. Differētias enim vniuscuiusꝗ

A vniuſcuiuſq; generis & eſſe,& vnamquaq; vnã eſſe, neceſſe eſt. Fieri vero nõ poteſt aut ſpẽs generis de differẽtiis ꝓpriis,aut genus ſine ſuis ſpeciebꝰ dicat, ac prædicet. Quare ſi id qđ eſt,aut vnũ ipſum ſit genus,nulla dña:aut vnum,aut ens erit. Qđ ſi nõ ſint genera,neq; principia erũt:ſi genera,principia ſunt.

Parte. 10. Nam ſi quidem vlia ſunt magis principia, palam quia ſuprema generum. Ea nãq; maxime dicunť de oĩbus exiſtentibus. Tot igitur erunt entium principia,quot & prima genera. Quare erit ens & vnum principia et ſubſtãtię. Ea nãq; de oĩbus maxime dicũtur exiſtẽtibus. Nõ eſt autẽ poſsibile genus entium eſſe vnum,neq; vnũ neq; ens. Nam neceſſe eſt differẽtiaś cuiuſq; generis & eſſe,& vnam eẽ quamlibet. Impoſsibile aũt prædicari aut ſpẽs de propriorum generum differentiis:aut genus ſine ſuis ſpeciebus.

B Quare ſi vnum genus aut ens,nulla differentia neq; vnum neq; ens erit. Sed ſi non genera,nec principia erunt ſi principia genera.

Obijcit ad propoſitam quęſtionem,& circa hoc tria facit. Primo enim inducit rationes ad oſtendẽdum ꝙ prima genera nõ poſſent eſſe principia. Secundo inducit rationes ad oſtẽdendum ꝙ ſpecies vltimæ magis debent dici principia. ibi { At vero & ſi magis. } Tertio obijcit ad propoſitum. ibi { Iterum autem &c. } Circa primum ponit tres rationes,quarum prima talis eſt. Si genera ſunt magis principia quanto ſunt vniuerſalia,oportet ꝙ illa quæ ſunt maxime vniuerſalia,quæ. ſ. dicuntur de omnibus,ſint prima inter genera & maxime principia. Tot ergo erunt rerũ principia,quot ſunt hmõi genera cõmuniſſima. Sed cõmuniſſima omnium ſunt vnum & ens,quæ de omnibus prædicãtur,ergo vnũ & ens erunt principia & ſubſtãtiæ omnium rerum. Sed hoc eſt impoſſibile,quia nõ poſſunt omnium rerum eſſe genus vnum & ens: quia cum ens & vnũ vniuerſaliſſima ſint,ſi vnum & ens eſſent principia generum,ſequetur ꝙ principia non eſſent genera. Sic ergo poſitio qua ponitur communiſſima generum eſſe principia eſt impoſſibilis, quia ſequitur ex ea oppoſitum poſiti. ſ. ꝙ principia non ſunt genera. Quod autem ens & vnum non poſſint eſſe genera,probat tali ratione. Quia cum differentia addita generi conſtituat ſpeciem, de differentia prædicari non poterit,nec ſpẽs ſine genere,nec genus ſine ſpeciebus. Quod autem ſpecies de differentia prædicari nõ poſſit,patet ex duobus. Primo quidem,quia differẽtia in plus eſt q̃ ſpẽs,vt Porphyrius tradit. Secũdo quia cũ differentia ponatur in diffinitione ſpeciei,nõ poſſet ſpecies prædicari per ſe de differentia, niſi intelligeretur ꝙ differẽtia eẽt ſubiectum ſpeciei, ſicut numerus eſt ſubiectum paris, in cuius diffinitione ponitur. Hoc autem non ſic ſe habet, ſed magis differentia eſt quædam forma ſpeciei. Non ergo poſſet ſpecies prædicari de differentia, niſi forte per accidẽs. Similiter etiam nec genus per ſe ſumptum,poteſt prędicari de differentia prædicatione per ſe. Non enim genus ponitur in diffinitione differentiæ,quia differentia nõ participat genus: vt dicitur in quarto topicorum. Nec etiam differentia ponitur in diffinitione generis, ergo nullo modo per ſe genus prædicatur de differentia. Prædicatur tamen de eo quod { habet differẽtiam } id eſt de ſpecie,quę habet differentiam in actu. Et ideo dicit,quòd de proprijs differentijs generis non prædicatur ſpecies, nec genus ſine ſpeciebus, quia ſcilicet genus prædicatur de differentijs ſecundum quòd ſunt in ſpeciebus. Nulla autem differentia poteſt accipi,de qua non prædicetur ens & vnum, quia quælibet differentia cuiuſlibet generis eſt ens, & eſt vna. Alioquin non poſſet conſtituere vnam aliquam ſpeciem entis,ergo impoſſibile eſt ꝙ vnũ & ens ſint genera.

Parte. 12. Parte. 15

C

Ens: ↄ̃ pũ poteſt eſſe genus.

D

Genus nõ põt ꝑdicari ꝑ ſe primo modo de differentia. Cap. 3.

B Pręterea ipſa media cum differẽtiis ſumpta,genera vſq; ad indiuidua erunt,nunc vero alia videtur eſſe,alia non videntur. Inſuper differentiæ magis q̃ genera principia erũt. Quod ſi & hę ſint principia, infinita fere principia fient: præſertim ſi quiſpiã primum genus principium eſſe ponat.

Te. co. 11 Parte. 11 Amplius aũt quę ſunt intermedia,& coaccepta cũ differẽtiis erunt genera vſq; ad indiuidua. Nunc aũt hęc quidem videnť,illa aũt non videnť. Adhuc magis differentiæ ſunt principia q̃ genera,& ſi hæ ſunt principia, infinita (vt ita dicatur) erunt principia. Aliter & ſi primum quidem genus principiũ ponat.

Secundam rõnem ponit quæ talis eſt. Si genera dicũtur principia,quia ſunt cõia & prædicãtur de pluribus,oportebit ꝙ omnia quę pari rõne erũt principia:quia ſunt cõia & prædicata de pluribus ſint genera. Sed omnia quæ ſunt media inter prima genera & indiuidua, quæ ſcilicet ſunt coaccepta cum differẽtijs aliquibus ſunt communia prædicata de pluribus: ergo ſunt principia & ſunt genera, qđ patet eſſe falſum. Quædam enim eorum ſunt genera ſicut ſpecies ſubalternæ, quædam vero non ſunt genera ſicut ſpecies ſpecialiſſimæ. Non ergo verum eſt,quòd prima genera ſiue communia ſint principia prima. Præterea. Si prima genera ſunt principia,quia ſunt principia cognitionis ſpecierum,multo magis differentiæ ſunt principia, qa differentiæ ſunt principia formalia ſpecierum. Forma autem & actus eſt maxime principium cognoſcendi. Sed differentias eſſe principia rerũ eſt inconueniens, quia ſm hoc erunt quaſi infinita principia. Sunt enim,vt ita dicatur,infinitæ rerũ differentiæ,non quidem infinitæ ſm rerũ naturam,ſed quoad nos. Et ꝙ ſint infinitæ patet dupľr. Vno modo ſiquis conſideret multitudinem ipſam differẽtiarũ ſm ſe. Alio modo ſiquis accipiat primum genus quaſi primum principium. Manifeſtum enim eſt ꝙ ſub eo continẽtur innumerabiles differẽtiæ. Non ergo prima genera ſunt principia. Deinde cum dicit

F

G

At vero ſi vnũ ipſum magis rõnẽ principii ſubeat, & id ſit vnũ,qđ diuiſionẽ non capit atq; hoc oẽ,aut ſpecie,aut q̃titate ſit tale, priuſq; ſit id qđ eſt ſpecie tale, genera aũt diuiſiones in ſpẽs capiãt, id erit magis vnũ profecto,qđ vltimo prędicať. Homo nãq; nõ eſt (vt patet) ipſoꝝ ſingularium hoĩum genus.

Parte. 13 At vero etſi magis principiũ ſpãle ſit,vnum, vnũ aũt indiuiſibile,indiuiſibile vero oẽ ſiue ſecundum quantitatem,ſiue ſecũdum ſpẽm, & prius quod eſt ſecũdum ſpẽm,genera vero diuiſibilia in ſpẽs: magis vtiq; erit vnum vltimum prędicatũ. Non enim eſt genus homo aliquorum hominum.

H

Oſtendit ꝙ ſpẽs ſpãliſſimæ ſunt magis principia q̃ genera,& ponit tres rationes,quarum prima talis eſt. Vnum ſm Platonicos maxime videtur habere { ſpeciem } .i. rationem principij, vnum vero habet rationem indiuiſibilitatis,quia vnum nihil eſt aliud q̃ ens indiuiſum. Dupliciter eſt aũt aliquid indiuiſibile. ſ. ſm quantitatem, & ſm ſpẽm. Secũdum quãtitatem qdem,ſicut pũctus & vnitas, & hoc indiuiſibile opponitur diuiſioni quantitatis. Secundum ſpẽm aũt,ſicut ꝙ nõ diuiditur in multas ſpẽs. Sed inter hęc duo indiuiſibilia prius & principalius eſt,quod eſt indiuiſibile ſm ſpẽm,ſicut & ſpẽs rei eſt prior q̃ quantitas eius, ergo illud qđ eſt idiuiſibile ſm ſpẽm,eſt magis principium eo quod eſt indiuiſibile ſm quantitatem. Et qdem quãtitatis numeralis diuiſionẽ videť eſſe magis indiuiſibile genus,quia multarũ ſpecierũ eſt vnũ genus,ſed ſm diuiſionem ſpẽi magis eſt indiuiſibilis vna ſpẽs. Genera enim diuiduntur in ſpẽs. Et ſic vltimum prædicatum de pluribus

I quod non eſt genus,plurium ſpecierum.ſ.ſpecialiſſima eſt magis vnum ſm ſpẽm ꝙ genus.Sicut homo & quælibet alia ſpẽs ſpecialiſſima,nõ eſt genus aliquorum hominum. Eſt ergo magis principium ſpecies ꝙ̃ genus.

Pręterea in qbus eſt prius atq; poſterius, in hiſce fieri non põt,vt id qppiã ſit pręter ipſa, qđ de ipſis cõiter pdicat̃.Vt ſi dualitas prima eſt numerorũ, non eſt numerus quiſq̃ pręter ſpẽs numeroꝝ:ſimiliter neq; figura,pręter ipſas ſpẽs figurarum.Quod ſi horum genera præter ſpẽs ipſas nõ ſunt,multo minus cęterorum genera pręter ipſas ſpẽs erunt. Nam horũ genera maxime eſſe videntur.In indiuiduis autem,non aliud prius,aliud poſterius eſt.

Parte.13 Amplius in quibus & prius & poſterius eſt, non eſt poſsibile in his aliquid eſſe præter ea.Vt ſi prima numerorum eſt dualitas, non erit numerus aliquis

K pręter ſpẽm numeroꝝ.Similiter autẽ nec figura aliqua,pręter ſpẽs figuraꝝ.Si autẽ nõ horũ, ſchola.i.interpretatio alioꝝ genera erunt pręter ſpẽs. Horum enim maxime videtur eſſe genera.In indiuiduis vero non hoc eſt primum & aliud poſterius.

Secundam rõnem ponit quæ procedit ex quadam poſitione Platonis,qui quãdo aliquid vnum de pluribus prædicatur,non ſm prius & poſterius poſuit illud vnum ſeparatum, ſicut hominem præter omnes homines. Quando vero aliquid prædicatur de pluribus ſm prius & poſterius, non ponebat illud ſeparatum. Et hoc eſt quod dicit ꝙ ⟨ in quibus prius & poſterius eſt ⟩.ſ.quando vnum eorum de quibus aliquod cõmune prædicatur eſt altero prius,non eſt poſſibile in his aliquid eſſe ſeparatum, præter hæc multa de quibus prædicatur.Sicut ſi numeri ſe habent ſm ordinem,ita ꝙ dualitas eſt prima ſpẽs numeroꝝ, nõ inuenitur idea numeri præter omnes ſpecies numerorum.Eadem rõne nõ inuenitur figura ſeparata, præter omnes ſpecies figurarum.Et huius rõ eſſe poteſt,quia ideo aliquod cõe ponitur ſeparatũ, vt ſit quoddã primum quod oĩa alia participent.Si igitur vnum de multis ſit primum, quo oĩa alia participent,nõ oportet ponere aliqđ ſeparatũ, quod oĩa participant.Sed talia videntur omnia genera, qa omnes ſpecies generum inueniũtur differre ſm perfectius & minus pfectum. Et per conſequens ſm prius & poſterius ſm naturam. Si igitur eorũ quorum vnum eſt prius altero,non eſt accipere aliquid commune ſeparatum, ſi genus præter ſpecies inueniatur,erunt ⟨ ſchola aliorum ⟩ id eſt erit eorum alia doctrina & regula,& non ſaluabitur in eis prædicta regula.Sed manifeſtum eſt ꝙ inter indiuidua vnius ſpeciei,non eſt vnum primũ & aliud poſterius ſm naturã,ſed ſolum tpe.Et ita ſpẽs ſm ſcholam Platonis eſt

M aliqđ ſeparatũ.Cum igitur cõia ſint principia inquantum ſunt ſeparata,ſequit̃ ꝙ ſit magis principiũ ſpẽs ꝙ̃ genus.

Quare Plato poſuit ideas ſpẽrũ & nõn generum.

L

Pręterea vbi aliud pręſtabilius aliud deterius eſt, id quod præſtabilius eſt, ſemper eſt prius. Quare neque horum fuerit genus. Ex his igitur ea quæ de indiuiduis prædicantur, magis ꝙ̃ genera principia eſſe videntur.

Parte.14. Amplius autẽ vbi hoc quidẽ melius, illud aũt vilius,ſemper qđ eſt melius,prius. Quare nihil horũ erit genus.Ex his igitur magis videntur quę de indiuiduis ſunt pręducata,eſſe generum principia.

Tertiam rõnem ponit quæ ſumitur ex meliori & peiori,qa in quibuſcunq; inuenit̃ vnũ alio melius, ſemp illud qđ eſt melius,eſt prius ſm naturã.Sed horũ quæ ſic ſe hñt non põt poni vnum genus cõe ſeparatum,ergo eoꝝ quoꝝ vnum eſt melius,& aliud peius,nõ põt poni vnum genus

Id ẽ quoꝝ vnũ ẽ prius ſm nãm & aliud poſterius.

N ſeparatum.Et ſic redit in idem quod prius. Hæc enim rõ inducitur quaſi confirmatio præcedentis ad oſtendẽdum ꝙ in ſpeciebus cuiuslibet generis inuenitur prius & poſterius.Et ex tribus his rõnibus cõcludit ꝓpoſitum.ſ. ꝙ ſpecies ſpecialiſſimæ quæ immediate de indiuiduis prædicãtur,magis videntur eſſe principia ꝙ̃ genera.Ponitur enim genitiuus generꝫ loco ablatiui more græcoꝝ. Vnde litera Boethij planior eſt,quæ expreſſe concludit hmõi pdicata magis eſſe principia ꝙ̃ genera. Deinde cũ dicit.

At rurſus nõ facile dictu vĩ,quonã modo hęc pn̄cipia exiſtimare oporteat. Principiũ.n. & cãm præter eas res quaꝝ eſt principiũ eẽ oportet,& ſeparari ab ipſis poſſe.Tale aũt qd pręter ſingulare cur quiſpiam eẽ exiſtimabit,niſi qa vlr et de oibus prædicatur?At ſi ob id ipſum putandũ eſt qſpiã principiũ eẽ, ea ſane ꝙ̃ magis vlia ſunt,magis principia ſunt ponẽda.Quare prima genera principia erunt.

O Parte.15. Iterum autem quomodo oportet ſuſcipere principia,dicere facile non eſt. Principium enim & cauſam oportet eſſe pręter res quarum eſt principium, & poſsibile ab eis ſeparatum eſſe. Tale vero aliquid præter ſingularia eſſe,quare aliquis ſuſcipit, niſi qa vniuerſaliter & de omnibus pręducatur? Sed ſi propter hoc,magis vniuerſalia,magis ponẽda ſunt principia.Quare principia erunt genera.

Obijcit in cõtrariũ tali rõne. Principiũ & cã ẽ pter res quarum eſt principiũ & cã,& poſſibile eſt ab eis eſſe ſeparatũ.Et hoc iõ quia nihil eſt cã ſuipſius. Et loquit̃ hic de principijs & cauſis extrinſecis, quæ ſunt cauſæ totius rei. Sed aliquid eẽ pter ſingularia nõ ponitur, niſi quia eſt cõe & vniuerſaliter de omnibus prædicatum,ergo quanto aliquid eſt magis vniuerſale, tanto magis eſt ſeparatum, & magis debet poni principium.Sed genera prima ſunt maxime vniuerſalia,ergo genera prima ſunt maxime principia.Harum aũt rõnum ſolutio innuitur ex hac vltima rõne.Secundum hoc enim genera vel ſpẽs vniuerſalia principia ponebãtur,inquãtum ponebantur ſeparata.Quod aũt nõ ſint ſeparata & per ſe ſubſiſtẽtia oſtendetur in.7.huius. Vnde & Cõmentator in.8.oſtendet ꝙ principia rerũ ſunt materia & forma,ad quorũ ſimilitudinem ſe habẽt genus & ſpẽs.Nã genus ſumit̃ à materia, differẽtia vero à forma, vt in eodẽ libro manifeſtabitur. Vnde cum forma ſit magis principium ꝙ̃ materia,ſm hoc ẽrunt ſpẽs magis principia ꝙ̃ genera. Qđ vero contra obijcit̃ ex hoc ꝙ genera ſunt principia cognoſcẽdi ſpeciem & diffinitiones ipſius, eodem modo ſoluitur ſicut & de ſeparatiõe. Quia enim ſeparatim accipitur à ratione genus ſine ſpeciebus, eſt principium in cognoſcẽdo.Et eodem modo eſſet principium in eſſendo,ſi haberet eſſe ſeparatum. Lectio. ix.

P

Soluit qõnes hic & prim in.7. Tex.cõ.51 & inde. Cõ.15.ſup 1.c.6.

Q Eſt autem poſt has alia dubitatio, ac omnium difficillima, & ad contemplandum eam maxime neceſſaria,qua de re,nunc erit oratio.

Tex.12 Parte.1. Eſt autem habita his dubitatio & omnium difficillima,& ad conſiderandum maxime neceſſaria,de qua ratio nunc exiſtit.

POSTQVAM Phs diſputauit qõnẽ de vniuerſalibus,vtrum ſint principia. Hic conſequẽter mouet qõnẽ de ſeparatis,vtrum.ſ.aliquid ſit ſeparatũ à ſenſibilibus qđ ſit eoꝝ principiũ.Et circa hoc pertractat duas qõnes,quarum prima eſt.An vniuerſalia ſint ſeparata à ſingularib⁹. Secunda eſt,an ſit aliquid formale ſeparatum ab his quæ ſunt compoſita ex materia & forma, ibi. ⟨ Amplius autem ſi ꝙ̃maxime &c. ⟩ Circa primum tria facit. Primo deſcribit dubitationẽ.Secundo obijcit ad vnã partẽ,ibi. Nam

In par 4. parte ſeq. Parte.3.

A ¶Nam si nõ est &c. Tertio obijcit ad partẽ aliam, ibi. ¶At vero &c. Est ergo haec dubitatio de eo quod tactũ est in vltima rõne praecedentis qõnis, vtrum.s. vniuersale sit separatum à singula rĩbus, sicut praemissa ratio suppo- nebat. Et hoc est quod dicit. ¶De qua ratio nunc exti- tit id est de qua immediate praecedens ratio pcessit. De hac autem dubitatione ita dicit, primo ꝙ ¶est habita id est consequenter se habens ad praemissa, quia sicut iam dictum est, ex hoc dependet consideratio praecedẽtis que- stionis. Nam si vniuersalia non sunt separata, nõ sunt prin- cipia. Si autem sunt separata, sunt principia. Secundo dicit de ea quod est difficillima omnium dubitationum huius scientiae. Quod ostenditur ex hoc ꝙ eminentissimi philo- sophi de ea diuersimode senserunt. Nam Platonici posue- rũt vniuersalia esse separata, alijs philosophis cõtra ponen tibus. Tertio dicit de ea ꝙ est maxime necessaria ad cõsi- derãdũ, quia.s. ex ea depẽdet tota cognitio substantiarum tam sensibiliũ ꝙ immaterialium. Deinde cum dicit.

Qõ. tagit motiuũ.3. 4.&.5.q. supius mo ta, ex pte psideratõ & soluit in 7.le.13.14

B Nã si nõ sit prẽter singularia qcq̃, ipsa vero singu laria sint infinita, qũo fieri põt vt infinitorũ accipiatˀ sciatˀ Quonãq; vnũ qd est in vniuersis & idẽ, & quo quippiã vl'r cõpetit, hinc vniuersa cognoscimus.

Parte.2. Nam si nõ est aliqd prẽter singularia, singularia vero infinita, qũo accipere cõtingit sciam? Nam in- quantum vnũ aliquid & idẽ, & inquantũ vniuersale aliqd est, intantum omnia cognoscimus.

Obijcit ad ostẽdendum ꝙ vniuersalia sint separata à sin gularibꝰ, singularia enim sunt infinita. Infinita aũt cogno- sci non possunt. Vnde singularia omnia cognosci non pos sunt, nisi inquantum reducuntur ad aliquid vnum, quod est vl'e. Sic igitur sciẽtia de rebus singularibus nõ habetur, nisi inquãtum sciũtur vl'ia. Sed sciẽtia nõ est nisi verorum & existentium, ergo vniuersalia sunt aliqua per se existen- tia praeter singularia. Deinde cum dicit.

C At vero si hoc sit necessarium, & prẽter singula- ria aliud eẽ oporteat, genera profecto prẽter singu- laria necesse est esse, aut vltima, aut prima. Hoc autẽ imposibile esse, nuper ostendimus dubitando.

Parte.3 At vero si hoc est necesse, & oportet aliqd eẽ prae ter singularia, erit necesse esse genera praeter singu- laria, aut vltima, aut prima. Hoc autem quia impos- sibile, nunc dubitauimus.

Obijcit in cõtrarium hoc modo. Si necesse est vl'ia esse aliqd pter singularia, oportet ꝙ genera sint prẽter singula- ria, vel prima generũ, vel ẽt vltima quae sunt imediate an- te singularia. Sed hoc est impossibile, vt ex praecedẽti du- bitatione patet, ergo vniuersalia nõ sunt à singularibus se- parata. Hãc aũt dubitationẽ soluit Phs in.7. huius, ubi ostẽ dit multiplr vl'ia nõ esse substãtias per se subsistentes. Nec oportet, sicut multotiẽs dictum est, ꝙ aliqd eundem mo- dum essendi habeat in rebus per quem modum ab intelle- ctu scientis comprehẽditur. Nam intellectus immateriali- ter cognoscit materialia, & similiter naturas rerũ quae sin- gulariter in rebus existunt, intellectus cognoscit vniuersa- liter.s. absq; consideratione principiorum & accidentium indiuidualium. Deinde cum dicit.

Le.13.14 Te.cõ.45. & inde.

D Prẽterea si q̃ maxime qppiam sit praeter totũ ip- sum, cũ de materia qppiã fuerit prẽdicatũ, vtrũ prae ter oia qppiam eẽ oporteat, an prẽter aliqua quidẽ esse, prẽter aliqua vero nõ eẽ, an prẽter nulla oĩno.

parte.4. Amplius aũt si q̃ maxime est aliqd praeter simul totũ, qñ prẽdicatur aliqd de materia, vtrum si est ali quid prẽter oĩa oportet aliqd esse, aut prẽter quẽdã esse, & prẽter quẽdam nõ esse, aut prẽter nihil.

E Prosequitur de alia qõne, vtrum.s. aliqd sit separatum à cõpositis ex materia & forma, & circa hoc duo facit. Prĩo mouet qõnem, secũdo psequitur eam, ibi. ¶Si igit &c. Circa primum considerãdum est, ꝙ primo mouet qõnẽ, vtrum vl'e sit separatum à singularibus. Cõtingit aũt ali- quod singulare esse cõpositum ex materia & forma, nõ tñ oẽ singulare ex materia & forma est cõpositũ, nec fm rei veritatẽ, quia subae separatae sunt q̃dam particulares subae, quia p se stãtes & p se operãtes: nec ẽt fm opi. Platonicorũ qui ponebãt ẽt i mathematicis separatis esse q̃dam particu laria, ponendo plura ex eis in vna specie. Et q̃uis dubitari possit, vtrum etiam in his quae nõ sunt composita ex mate ria & forma, sit aliquid separatum sicut vniuersale à singu lari, tñ hoc maxime habet dubitationem in rebus compo- sitis ex materia & forma: & ideo dicit ꝙ maxime est dubi tabile, vtrum sit aliquid ¶pter simul totum &c. id est praeter rem cõpositam ex materia & forma. Et quare dica tur simul totũ cõpositum, exponit subdens, vt qñ pdicatˀ aliquid de materia. Ponebat.n. Plato ꝙ sensibilis materia participabat vl'ia separata. Et ex hoc erat ꝙ vniuersalia p- dicãtur de singularibus. Et ipse participationes vl'ium for marum in materialibus sensibilibus constituunt simul to tum, quasi vniuersalis forma per modum participationis cuiusdam sit de materia praedicata. In his autem qõnem trimembrem proponit, vtrũ.s. pter omnia hmõi sit aliqd separatum, aut praeter quaedam eorum, & non praeter alia, aut praeter nihil eorum. Deinde cum dicit.

parte seq. Hec est qõ 6. superius mota ex pte psidera tõ, & sol- uit partim in.12.le.6. ptim vero in.7.lec.7.

F Si igitur nihil oĩno prẽter singularia sit, nihil in- telligibile prorsus, sed oĩa sensibilia erũt, & nullius erit scĩa, nisi quisq̃ sensum scientiam dixerit esse.

parte.5. Si igitur nihil est prẽter singularia, nihil est intel lectuale, sed omnia sensibilia, & scientia nullius, nisi quis dicat sensum esse scientiam.

G Prosequitur pdictam dubõnem, et circa hoc duo facit. Primo obijcit cõtra hoc ꝙ poni posset nihil separatũ esse ab his q̃ sunt cõposita ex materia & forma. Secundo obij- cit ad oppositum, ibi. ¶Sed si hoc &c. Circa primum obijcit duplici via. Primo quidẽ ex hoc ꝙ ea quẽ sunt cõ- posita ex materia & forma sunt sensibilia, vnde proponit ꝙ ea q̃ sunt cõposita ex materia & forma sunt singularia. Singularia aũt nõ sunt intelligibilia, sed sensibilia. Si igi- tur nihil est praeter singularium composita ex materia & forma nihil erit intelligibile, sed omnia entia erũt sensibi- lia. Sciẽtia aũt nõ est nisi intelligibilium, ergo sequitur ꝙ nullius rei sit sciẽtia: nisi aliquis dicat ꝙ sensus & scĩa sunt idem, vt antiqui naturales posuerunt: sicut dr in primo de aĩa. Vtrũq; aũt horum est incõueniens.s. vel ꝙ nõ sit scĩa, vel ꝙ scĩa sit sensus, ergo & primũ est inconueniens.s. ꝙ ni hil sit pter singularia cõposita ex materia & forma. Secun do obijcit ex hoc ꝙ cõposita ex mã & forma sũt mobilia.

Infra part. 10.

Lect.5. Tex.cõ.12.

H Et insuper nihil erit perpetuũ nihil ĩmobile. Sen sibilia enim intereunt vniuersa, suntq; in motu.

parte.6. Amplius autem neque sempiternum est aliquid nec immobile. Nam sensibilia omnia corrumpun- tur & in motu sunt.

Inducit talem rõnem. Oĩa sensibilia composita ex mate ria & forma corrumpuntur & in motu sunt. Si igitur nihil sit praeter huiusmodi entia, sequetur ꝙ nihil sit sempiter- num, nec immobile. Deinde cum dicit.

Quod si nihil perpetuum sit, neq; generatio esse põt. Necesse est enim aliqd esse, id quod fit, & id ex quo fit, atq; horum vltimum esse sistatur. Et ex eo quod non est, fieri quicq̃ non potest.

Parte.7. At vero si sempiternũ nihil est, nec generationem

I possibile est esse. Necesse enim est aliquid esse quod factũ est, & ex quo fit, & horũ vltimũ ingenitũ sistat, & ex non ente generari impossibile.

Parte.seq. Ostẽdit esse incõueniens.s. ꝙ nihil sit sempiternũ & immobile, & primo ex parte materiæ. Scđo ex parte formæ, ibi. ❬ Amplius aũt cum sit &c. ❭ Dicit ergo primo, ꝙ si nihil est sempiternũ, nõ est possibile esse generationem alicuius rei. Et hoc probat sic. Quia in oĩ generatione necesse est aliquid quod fit, & aliquid ex quo fit. Si ergo id ex quo fit aliquid iterum generatur, oportet ꝙ ex aliquo generetur. Aut ergo necesse est ꝙ in infinitum ꝓcedatur in materijs, aut ꝙ stet ꝓcessus in aliquo primo, ꝙ sit aliquod primum materiale principium nõ generatũ, nisi forte dicatur ꝙ generetur ex nõ ente, quod est impossibile. Si aũt in infinitum procederetur, nũꝗ posset compleri generatio, quia infinita nõ est trãsire, ergo vel oportet ponere aliquid ingenitũ materiale principiũ, aut impossibile est esse aliquã generationem. Deinde cum dicit. K

Prẹterea si generatio sit, & motus, & finem eẽ necesse est. Neq; enim infinitus vllus est motus, sed motiõis omnis est finis. Et impossibile est id fieri, quod factum esse non potest. Ipsum vero factum necesse est esse, cum primum est factum.

Parte.8. Amplius autẽ cum sit generatio & motus, finem esse necesse est. Motus enim nullus est infinitus, sed oĩs est finitus. Generariq; impossibile, quod est impossibile factum esse. Quod aũt generatũ est, esse necesse est quando primum factum est.

Ostendit idem ex parte causẹ formalis, & ponit duas rationes, quarũ prima talis est. Oĩs generatio & motus necesse est ꝙ habeat aliquẽ finẽ. Et hoc probat, quia nullus motus est infinitus, sed cuiuslibet motus est aliquis finis. Hoc L autẽ planum est in illis motibus qui finiũtur in suis terminis. Sed videt̃ habere instãtiam in motu circulari, qui potest esse ꝑpetuus & infinitus, vt probat̃ in.8.phy. Et ꝗuis Te.co.10 Qũomotꝰ cœli sit finitus, vel infinitus. suppositа sempiternitate motus tota cõtinuitas circularis motus sit infinita, ꝰm ꝙ circulatio succedit circulationi, tamẽ quælibet circulatio ꝰm speciem suam, completa & finita est. Quod autem ei succedat alia circulatio, hoc accidit quãtum ad circulationis speciem. Et quod dixerat de motu vr̃, spãliter ostẽdit de generatione. Nõ enim potest esse aliqua generatio vna infinita, qa nõ põt aliqd generari qđ impossibile est peruenire ad finẽ generationis, cuius finis est factũ esse. Et ꝙ factũ eẽ sit terminus generationis, ex hoc patet, qa qđ generatũ est, necesse est eẽ. ❬ Qñ post factũ est ❭ id est qñ prĩo terminat̃ generatio eius. Oportet igit̃ ꝙ cũ forma ꝰm quã aliqd est, sit terminus generationis, ꝙ nõ sit procedere in infinitũ in formis, sed ꝙ sit aliqua forma vltima, cuius nõ sit aliqua generatio. Oĩs.n. generationis finis est forma, vt dictũ est. Et sic vr̃ & ꝙ sicut M materiã ex qua aliqd generat̃ oportet eẽ ingenitã, ex eo ꝙ nõ ꝓcedit̃ in infinitũ, ita ẽt ꝙ formã aliquã oportet esse ingenitam, ex hoc ꝙ in infinitum nõ procedatur in formis.

Prẹterea si materies est ex eo qa ingenita est, multo magis etiam consentaneum est rationi, substantiã esse quando sit illa. Nam si neq; erit, neq; illa, nihil penitus erit. Quod si hoc fieri nequeat, necesse ẽ aliquid esse præter ipsum totum, speciem inquam ipsam ac formam.

Parte.9 Amplius autem si materia est, qa est ingenita, multo rõnabilius est esse substantiã, qñ hæc aliquãdo fit esse. Nam si nec hæc erit, nec illa nihil erit omnino. Sed si hoc est impossibile, necesse est aliquid esse prẹter synolon, scilicet formam & speciem.

Secundam rationem ponit quæ talis est. Si materia aliqua est prima qa est ingenita, multo rõnabilius est ꝙ sit substãtia.i. forma ingenita, cũ per formam res habeat esse, materia vero magis sit subiectum generationis & trãsmutationis. Si vero neutrum eorum sit ingenitum, nihil omnino erit ingenitũ, cũ oẽ quod est pertineat ad rõnem materiæ vel formæ, vel sit cõpositum ex vtroq;. Hoc aũt est impossibile, vt nihil sit ingenitũ, sicut ꝓbatum est. Ergo relinqtur ꝙ necesse est aliquid esse ❬ prẹter synolon ❭ .i. simul totũ.i. ꝑter singulare cõpositum ex materia & forma. Et hoc dico aliquid quod sit forma & spẽs. Materia.n. per se nõ põt esse separata à singularibus, quia nõ habet esse nisi per aliud. De forma vero hoc magis videtur, per quam est esse rerum. Deinde cum dicit. N

At si qspiã id posuerit, dubõ rursus existit, in quibus hoc ponet: & in quibus non ponet. Nã ꝑspicuũ est, in vniuersis esse nõ posse. Non enim domum aliquam, præter singulares domos, esse ponemus. O

Parte.10. Sed si hoc iteꝝ quis ponit, dubitatio est, in qbus hoc ponet, & in quibus nõ. Nã quia in omnibus nõ existimatur manifestum. Non enim ponemus domum aliquam præter domos aliquas.

Obijcit in cõtrarium. Si enim aliqs ponat aliquã formã esse separatam ꝑter singularia composita ex materia & forma, erit dubitatio in quibus hoc sit ponendũ, & in quibus nõ. Manifestum enim est ꝙ hoc non est ponẽdum in omnibus præcipue in artificialibus. Non enim est possibile ꝙ sit aliqua domus, præter hanc domum sensibilem compositam ex materia & forma. Hanc autem dubitationem Te.cõ.14. soluit Aristo. partim quidem in.12.huius: vbi ostẽdit esse quasdam substancias à sensibilibus separatas, quæ sunt ꝰm Tex.cõ.18 seipsas intelligibiles: partim vero in septimo huius, vbi ostendit formas & species rerum sensibilium nõ esse à materia separatas. Non tamen sequitur quòd de rebus sensibi- P Soluit qõ. libus non possit haberi sciẽtia, vel quòd scientia sit sensus. Non enim oportet quòd eundem modum essendi habeant res in seipsis, quem habent in consideratione scientis. Quæ enim seipsis materialia sunt, ab intellectu immaterialiter cognoscuntur, vt etiam supra dictum est. Nec etiam opor Lect. 8.2. tet si forma non est separata à materia ꝙ generetur, quia formarum non est generatio, sed compositorum, vt in septimo huius ostenditur. Patet ergo in quibus oportet ponerẽ separatas formas, & in quibus non. Nam omnium eo Tex.cõ.27 rum quæ sunt ꝰm suam naturam sensibilia, formæ non sunt separatæ. Sed illa quæ sunt ꝰm naturam suam intelligibilia, sunt à materia separata. Non enim substantiæ separatæ sunt naturæ horum sensibilium, sed sunt altioris naturæ, alium habẽtes ordinem in rebus. Lec. x.

Tex.cõ.13 Parte.1. Et insuр erit ne oĩum ceu hoĩum substãtia vna?

Q Adhuc autem vtrum substantia vna est omniũ, vt hominum.

POSTQVAM Phs inqsiuit quæ sunt principia, & vtrũ sint aliqua à materia separata, hic inquirit qualia sint principia. Et primo inquirit de vnitate & multitudine ipsorum. Scđo inqrit, vtrũ sint in potẽtia vel in actu, Infra lec. 15. ibi. ❬ His autẽ à fine est qurere &c. ❭ Tertio vtrũ principia sint vlia vel singularia, ibi. ❬ Et vtrũ vlia sint &c. ❭ Circa primũ duo facit. Primo inquirit qualiter principia Ibi par.4. se habeãt ad vnitatẽ. Secũdo qualr ipsum vnũ se habeat ad Infra lec. 12. rõnem principij, ibi. ❬ Oĩum aũt &c. ❭ Circa primũ tria facit. Primo inqrit spãlr de principio formali, vtrũ sit unũ oĩum existentium in vna spẽ. Scđo inquirit idẽ de oĩbꝰ, generalr principijs, ibi. ❬ Amplius aũt &c. ❭ Tertio inqrit, vtrũ eadẽ sint pricipia aut diuersa corruptibiliũ & icorruptibiliũ, ibi. ❬ Nõ minor aũt &c. ❭ Circa primũ duo fac. Infra pt.4 Lect.seq. Prĩo mouet dubõnẽ. Scđo obijcit ad qõnẽ, ibi. ❬ Sed ipossibile Par.seq.

A Hęc q̄ſ tangit motiuū 7.q. ſupius motę ex parte cōſideratorū, & ſoluiti in ſeptimo lec.10. Parte.2.

ſibile &c.} Eſt ergo dubiū, vtrū ſit vna ſub̄a.i. forma omnium exiſtētiū in vna ſpecie, puta hoīum. Deinde cū dicit.

At abſurdum eſt. Nō enim vnum ſunt oīa, quorum eſt ſubſtantia vna, ſed multa ac differentia. At & hoc metas rationis egreditur.

Sed impoſsibile eſt. Nō enim vnum omnia quorum ſubſtantia vna, ſed multa & differētia. Sed hoc extra rationem eſt.

Obijcit ad vnam partem q̄ōnis.ſ.ad oſtendēdum φ nō ſit vna forma omnium exiſtentium in vna ſpecie, & hoc duabus rationibus, quarum prima talis eſt. Ea quæ ſunt in vna ſpecie ſunt multa & differentia. Si igitur oīum in vna ſpecie exiſtentiū ſit vna ſubſtantia, ſequetur φ ea quorum ſub̄a eſt vna ſint multa & differentia, qđ eſt irrōnabile.

B Parte.3

Et ſimul quonam pacto materies ſit tandem horum vnūquodq;, & eſt totum ipſum hæc ambo.

Simul autem & quomodo ſit materia horum ſingulum, & ſynolon.i. totum ſimul ea ambo.

Hic ponit ſecūdam rationem, quæ talis eſt. Illud quod eſt in ſe vnum & indiuiſum nō componitur cum aliquo diuiſo ad conſtitutionem multorum. Sed manifeſtum eſt φ materia diuiditur in diuerſis ſingularibus. Si igitur ſubſtantia formalis eſſet vna & eadem, non eſſet aſſignare quō ſingulū hoꝝ ſingulariū ſit materia habens talem ſubſtantiam, quæ eſt vna & indiuiſa, ita φ ſingulr̄ ſit ſimul totum hn̄s hęc duo.ſ. materiam & formam ſubſtantialem quæ eſt vna & indiuiſa. In cōtrarium aūt nō obijcit, quia rōnes quæ ad ſequentē q̄ōnem ꝓponuntur, ad oppoſitum p̄dictarū rōnum, ſunt ēt illæ quæ ſunt propoſitæ ſupra de ſeparatione vl'ium. Nam ſi ſit vl'e ſeparatū, neceſſe eſt ponere vnam numero ſubſtantiā eorū quæ cōueniunt in ſpecie, quia vl'e eſt ſub̄a ſingularium. Huius aūt q̄ōnis veritas determinatᷣ in ſeptimo huius, vbi oſtendetᷣ q̄đ q̄d eſt.i. eſſentiam cuiuslibet rei non eſſe aliud q̄ rem ipſam, niſi per accidens, vt ibi dicetur. Deinde cum dicit.

C Te.cō.10

Pręterea de principiis & hoc quiſpiam dubitabit. Nā ſi ſpecie ſint vnū, nihil erit numero vnū, neq; ipſum vnum & id quod eſt. Atq; quonā pacto ſcientia fuerit, ſi non erit quippiam in omnibus vnum?

Tex.cō.14 Parte.4. Hęc fuit.7. q̄ō ſup̄ mota ex parte cōſideratorum, & ſoluitur in.12 Te.cō.19 parte ſeq.

Amplius autem & de principiis hoc dubitabit aliquis. Nā ſi ſpecie ſunt vnū, nihil erit numero vnū. Nec vnum iterum vnum ipſum & ens. Et ſcire quō erit, niſi quid vnum fuerit in omnibus?

D

Mouet dubitationem de vnitate principiorum in cōi. Vtrū.ſ. principia rerum ſint eadē numero: vel eadem ſpecie, & numero diuerſa, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad oſtendendum φ ſint eadem numero, ſecundo ad oppoſitum, ibi.{ At vero &c.} Circa primum ponit tres rōnes, & præmittit dubiōnem dicens, φ idem pōt q̄ri vl'r de principijs rerum, quod quæſitum eſt de ſubſtantia, vtrū.ſ. principia rerum ſint eadē numero. Et inducit primam rōnem ad oſtēdendum φ ſint eadem numero. Non enim inuenitur in principiatis niſi quod ex principijs habent. Si igitur in principijs non inueniatᷣ vnū numero, ſed ſolum vnum ſpecie, nihil erit in principiatis vnū numero, ſed ſolū vnum ſpecie. Secunda ratio talis eſt, quia illud qđ eſt ipſum vnū vel ipſum ens, oportet φ ſit vnū numero. Dicit autē ipſum vnum, vel ipſum ens, vnitatem, aut ens abſtractum. Si igitur principium rerum nō ſit vnum numero, ſed ſolum vnū ſpecie: ſequetᷣ φ nihil ſit ipſum vnū & ēt ipſum ens.i. φ ens & vnum nō per ſe ſubſiſtant. Tertia ratio eſt, quia ſcīa habetᷣ de rebus per hoc φ vnum inuenitur in multis, ſicut homo cōis inuenitur in omnibus hominibus. Non enim eſt ſcientia de ſingularibus, ſed de vno quod inuenitur in eis. Omnis aūt ſcientia vel cognitio principiatoꝝ dependet ex cognitione principiorū. Si igitur principia nō ſunt vnū numero, ſed ſolū vnū ſpecie, ſeq̄tur φ ſcīa non ſit de rebus. Deinde cum dicit.

B

At vero ſi numero ſint vnū, & vnumq̄đq; principioꝝ ſit vnū, & nō vt in ſenſibilibus alia aliorum: vt huiꝰ ſyllabę, ba. quę eſt eadē ſpē, & principia ſunt eadem ſpē. Nam hæc numero ſunt diuerſa. Si igitᷣ nō hoc pacto, ſed numero ſint vnum ipſa principia rerum, pręter elementa ſane nihil aliud erit. Nihil enī refert vnum numero, an ſingulare dicatur. Sic enim dicimus ſingulare quod vnū numero eſt. Vniuerſale aūt qđ in his eſt cōe. Vt igitur ſi elemēta vocis in numero definito eēnt, neceſſariū eēt tot oēs līas eē, quot elemēta eſſent: q̄ppe cū non eſſent eadem duo nec plura, ſic & hiſce q̄ ſunt, & ī ipſoꝝ numero erit.

Singulare Vniuerſale

F

At vero ſi numero vnū & vnū qđlibet principiorū, & non quēadmodū in ſenſibilibus alia alioꝝ, vt in hac ſyllaba, ba. ſpecie exiſtente & principia ſpecie eadem. Etenim ea ſunt numero diuerſa. Quod ſi nō ita, ſed quę ſunt entium pricipia, numero vnū ſunt, non erunt pręter elemēta quippiam aliud. Nam dicere numero vnum aut ſingulare nihil differt. Sic enim dicimus vnumquodq; numero vnum. Vniuerſale vero quod in his eſt. Vt ſi vocis elementa numero eſſent determinata, tot literas eſſe neceſſe eſſet, quot elementa. Duobus quidem eiſdem non exiſtentibus, nec pluribus.

parte.5.

Obijcit in cōtrarium tali rōne. Si principia ſunt vnum numero, ita φ quodlibet principiorum in ſe cōſideratū ſit vnum, nō erit dicere de principijs exiſtentium φ hoc modo ſe habēt ſicut principia ſenſibilium. Videmus enim in ſenſibilibus φ diuerſorum ſunt diuerſa principia ſm̄ numerum, ſed eadem ſm̄ ſpēm, ſicut & eorum quorum ſunt, principia ſunt diuerſa ſm̄ numerum, ſed eadem ſm̄ ſpēm. Sicut videmus φ diuerſarū ſyllabarum ſm̄ numerū, quæ cōueniunt in ſpecie, ſunt principia eędem lr̄æ ſm̄ ſpēm, ſed nō ſm̄ numerū. Si quis aūt dicat φ nō eſt ita in principijs entium, ſed oīum entium principia ſunt vnum numero, ſequetur φ nihil ſit in rebus præter elementa, quia quod eſt vnū numero, eſt ſingulare. Sic.n. appellamus ſingulare qđ eſt vnum numero, ſicut vniuerſale quod eſt in multis. Qđ autem eſt ſingulare, non multiplicatur nec inuenitur niſi ſingulariter. Si igitur ponatur φ omnium ſyllabarum eſſent principia eędem literæ numero, ſequeretur φ illæ literæ nunquam poſſent multiplicari: vt.ſ. eſſent duo aut plura. Et ſic nō poſſet ſeorſum inueniri in ſyllaba iſta, ba; vel, da. Et eadē ratio eſt de alijs literis. Pari igitur rōne ſi omnium entium ſint principia eadem numero, ſequetur φ nihil ſit præter principia, qđ videtur incōueniens: quia cum principium alicuius ſit, nō erit principium niſi ſit aliquid p̄ter ipſum. Hæc aūt q̄ō ſoluetur in.12. Ibi enim oſtendetᷣ φ principia q̄ ſunt intrinſeca rebus.ſ. materia et forma, vel priuatio non ſunt eadem numero oīum, ſed analogia ſiue ꝓportione. Principia aūt ſeparata.ſ. ſubſtātiæ intellectuales, quarum ſuprema eſt Deus, ſunt vnū numero vnaquęq; ſm̄ ſeipſam. Id autem quod eſt ipſum vnum & ens, Deus eſt, & ab ipſo deriuatur vnitas ſm̄ numerum in rebus omnibus. Sciētia aūt eſt de his, nō quia ſint vnum numero in omnibus, ſed quia eſt vnum in multis ſm̄ rōnem. Rō autē quæ eſt ad oppoſitum verificatur in principijs eſſentialibus, nō aūt in principijs ſeparatis, cuiuſmodi ſunt agens & finis. Multa enim poſſunt produci ab vno agente vel mouente, & ordinari in vnum finem.

G

H

Tex.cō.19

Lec. xj.

I Nulla autem dubitatione inferior dubitatio ab hisce qui hac tẽpestate sunt, & a prioribus est omissa. Vtrum eorum quæ intereũt, & eorum quæ sunt expertia corruptiõis, eadẽ an diuersa principia sint.

Tex. cõ. 15. Parte. 1. Non autẽ minor dubitatio modernis & prioribus relinquitur, vtrum eadem corruptibiliũ & incorruptibiliũ sint principia, aut diuersa.

POSTQVAM Philosophus inquisiuit vtr, vtrũ principia sint eadem numero omnia, quæ sunt vnius speciei vel eadem specie: hic inquirit vtrum eadem numero sint principia corruptibiliũ et ĩcorruptibiliũ, & circa hoc tria facit. Primo ꝓponit qõnẽ. Scđo inducit rõnẽ ad ostẽdẽdũ ꝙ nõ sunt eadẽ principia corruptibiliũ & incorruptibilium, ibi. ❡ Nam si eadẽ &c. ❳ Tertio inducit rõnes ad ostendendum quòd non sunt diuersa, ibi. ❡ Si vero diuersa &c. ❳ Dicit ergo primo, ꝙ quædam dubitatio est quæ nõ minus relinquitur modernis philosophis Platonem sequentibus, q̃ fuit apud antiquos philosophos qui et̃ dubitauerunt, vtrum corruptibilium & incorruptibilium sint eadem principia vel diuersa. Deinde cum dicit.

parte seq. Parte. 14. Hęc qõ est octaua superius mota ex parte considerãtorum.

K

Nam si eadem sint, quonam pacto, & quam ob causam illa quidem occidunt, hæc vero vacant corruptione?

Parte. 2. Nã si eadẽ sint, qũo hęc quidem incorruptibilia, illa vero corruptibilia, & propter quam causam?

Obijcit ad ostendendum ꝙ non sunt eadem principia corruptibilium, & incorruptibilium, & circa hoc tria facit. Primo ponit rationem. Secũdo improbat solutionem prędictæ rationis, quam poetæ theologi adhibebant, ibi. ❡ Qui quidem &c. ❳ Tertio excludit solutionem quam adhibebãt quidam philosophi naturales: ibi. ❡ A dicentibus &c. ❳ Dicit ergo ꝙ si ponanẽ corruptibiliũ & incorruptibilium esse eadem principia, cũ ex eisdem principijs idem sequatur effectus, vr̃ ꝙ omnia uel sint corruptibilia, vel omnia sint incorruptibilia. Relinquitur ergo qõ qũq quædam sunt corruptibilia & quædam incorruptibilia, et propter quam causam. Deinde cum dicit.

parte seq.

L

Hesiodo igitur cæterisq; theologis id curæ fuit dũtaxat, qđ sibiipsis verisimile esset: nos autẽ neglexerunt. Cum enim deos principia fecissent, & ex diis orta esse oĩa posuissent, ea facta esse mortalia dicũt, quæ nectar atq; ambrosiam non gustarunt.

Parte. 3. Qui qdem igitur circa Hesiodũ & oẽs qui theologi erant, solum apud ipsos persuasionem curauerunt: nos aũt neglexerunt. Deos aũt facientes principia, & ex deis esse facta, quæ nõ gustauerunt nectar & manna, mortalia facta esse dicunt.

M

parte seq. Excludit solutionem poetarum theologorũ, & primo ponit eorũ solutionem. Secundo obijcit cõtra prædictam positionẽ, ibi. ❡ Palam ꝙ hæc oĩa sibi nota dicẽtes &c. ❳ Tertio se excusat à diligentiori improbatione huius positionis, ibi. ❡ Sed de fabulose &c. ❳ Circa primum considerandum est ꝙ apud græcos, aut naturales philosophos fuerunt quidam sapientiæ studentes, qui deis se intromiserunt occultantes veritatem diuinorum, sub quodã tegmine fabularum, sicut Orpheus, Hesiodus & quidam alij: sicut etiam Plato occultauit veritatem philosophię sub mathematicis, vt dicit Simplicius in cõmento prædicamentorũ. Dicit ergo ꝙ sectatores Hesiodi & oẽs qui dicebanẽ theologi curauerunt persuadere solis sibi, & nos alios spreuerunt: quia. s. veritatem quam intellexerunt taliter tradiderunt, ꝙ eis solum potuit esse nota. Si enim per fabulas veritas obumbretur, non potest sciri quid verum sub fabula lateat, nisi ab eo qui fabulã cõfinxerit. Ij igitur Hesiodistæ prima rerum principia deos nominauerunt, & dixerunt ꝙ illi de numero deorũ qui non gustauerunt de quodam dulci cibo, qui vocatur nectar vel manna, facti sunt mortales. Illi uero qui gustauerunt, facti sunt immortales. Potuit autem sub hac fabula aliquid veritatis occulte latere, vt scilicet per nectar & manna intelligatur ipsa suprema bonitas primi principij. Nã omnis dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem refertur, omne autem bonum à primo bono deriuaẽ. Potuit ergo eẽ intellectus eorꝫ ꝙ ex participatione propinqua summæ bonitatis aliqua incorruptibilia reddantur, sicut quæ perfecte participant diuinum esse. Quædam vero ꝓpter longe distare a primo principio, quod est non gustare manna & nectar, non possunt perpetuitatem conseruare ẜm idem numero, sed ẜm idem speciem: sicut dicit philosophus in. 2. de generatiõe. Sed vtrũ hoc intenderint occulte tradere, vel aliud ex hoc dicto plenius percipi non potest. Deinde cum dicit.

N

Hæc fabulę expõnẽ dicit An. an. inutiliter ẜ asserti. Vide ꝑmẽ defensionẽ pisani tuĩ ẜ placet. Te. cõ. 50.

O

Hæc omnia sibiipsis, vt patet, nota dicentes, & tñ de causarum harũ gustatione supra nostrę mẽtis vires dixerunt. Nam si voluptatis ipsas gratia tangãt, nectar sane atq; ambrosia, non vt sint illis causæ esse videntur. Si vero sint causæ, quonam pacto erunt ꝑpetui, cum alimentis indigeant?

parte. 4. Palam ꝙ hæc omnia sibi nota dicentes, equidem de allatione harum causarum super nos dixerunt. Nam si gratia voluptatis ipsi tangunt, non est causa existẽdi nectar & manna. Si vero essendi, quomodo erunt sempiterni cibo egentes?

Nectar. i. Ambrosia. ẜdm grę.

Obijcit cõtra prædictam positionem, & dicit ꝙ prædicti Hesiodistæ quid significare voluerint per ista nomina nectar & manna fuit eis notum, sed non nobis. Et iõ quo afferantur istæ causæ ad istam qõnem soluendam, & ad in corruptionem præstandam rebus, dixerũt supra nostrum intellectum. Si enim intelligãtur ista verba ẜm ꝙ sonant, nullius efficaciæ esse videntur. Dij enim qui gustauerunt nectar & manna, aut gustauerũt ꝓpter delectationem; aut propter necessitatem essendi. His enim de causis aliquis sumunt cibum. Siquidem sumpserunt ista ꝓpter delectationem, non possunt nectar & mãna esse eis causa existẽdi, ita ꝙ per hoc incorruptibiles reddãtur: qa delectatio est qđdam consequens ad esse. Si autem propter necessitatem essendi prædicta sumpserunt, non erunt semper iterum cibo indigentes. Videtur ergo ꝙ corruptibiles existentes prius tanq̃ cibo indigentes, per cibum facti sunt incorruptibiles. Quod iterum videtur inconueniens, quia cibus nõ nutrit in sua specie, nisi corruptus transeat in speciem nutriti. Quod aũt est corruptibile nõ potest alij in corruptionem præstare. Deinde cum dicit.

P

Sed de hisce quidem qui fabulose philosophantur, serio considerare dignum non esse videtur.

Q

Sed de fabulose sophisticantibus non est dignum cum studio intendere.

parte. 5.

Excusat se à diligẽtiori huius opinionis inuestigatione, & dicit ꝙ de illis qui philosophari voluerũt ❡ fabulose ❳ veritatem. s. sapientiæ sub fabulis occultantes non est dignum cum studio intendere, quia siquis contra dicta eorũ disputaret ẜm ꝙ exterius sonant, ridiculosa sunt. Si vero aliquis velit de his inquirere ẜm veritatem fabulis occultatam, immanifesta est. Ex quo accipitur ꝙ Aristo. disputans contra Platonem & alios hmõi qui tradiderunt suam doctrinam occultantes sub quibusdam alijs rebus, non disputat ẜm veritatem occultam, sed ẜm ea quæ exterius ꝓponuntur. Deinde cum dicit.

Eos aũt qui per demonstrationẽ dicunt interrogare oportet, cur nam si ex eisdem quæ sunt, princi-

pijs

A pijs sunt: alia natura sempiterna sunt, alia corrumpuntur? At cum neq; causam dicant, neq; consonum sit rationi, rem ita sese habere, patet non eadē ipsorum principia, & causas esse.

Parte.6. A dicentibus vero per demonstrationē oportet sciscitari interrogantes, quare ex eisdem existentia hæc quidem sempiterna secundum naturā sunt, illa vero corrūpuntur existentiū? Quoniā autē nec cām dicunt nec rōnabile est sic se habere, palā φ nec eadem principia nec causæ ipsorum erunt.

par. sequē. Parte.8. Disputat cōtra responsionē quorundā philosophorū naturalium, & circa hoc tria facit. Primo recitat rationem. Scdo ponit rñsionē, ibi: ¶ Etenim quē existimabit &c. ⁊ Tertio improbat ipsam, ibi: ¶ Videbit autē &c. ⁊ Dicit ergo primo φ ptermissis illis qui sub fabulis veritatē tradiderunt, oportet à tradētibus veritatem per modum demonstrationis inquirere de qōne prædicta. s. si ex eisdem B principijs sunt omnia existentia, quare quędā existentium naturaliter sunt sempiterna, quædam vero corrumpūtur. Et quia nec ipsi causam dicūt quare hoc sit, nec rationabile est sic se habere, vt ex eisdem principijs existentiū quædam sint corruptibilia, quædam sempiterna: videt manifeste sequi φ non sunt eadē principia nec causæ corruptibilium & sempiternorum. Deinde cum dicit.

Etenim & Empedocli quē maxime sibi consona dicere quispiā arbitraditur, idē sane cōtigisse videt. Nam ponit quidem corruptionis quoddam principium causamq; discordiam esse.

parte.7. Etenim q̄ existimabit aliqs vtiq; maxime dicere ipsi cōfesse Empedocli, est & idē passus. Ponit enim quoddam principium cām corruptionis odium.

C Ponit quandā solutionē, & dicit φ ratio assignata circa pdictam dubitationē, quæ maxime uidetur esse cōueniens ad qōnem est quā assignauit Emped. qui tamen idem passus est cum alijs: quia ratio quā assignauit non est conueniens, sicut nec aliorū, vt ostendet. Posuit enim q̄dā principia cōia corruptibiliū & incorruptibilium. Sed posuit quoddā principium esse cām spālem corruptionis. s. odiū elementorū. Ita scilicet φ adiunctio huius cāæ ad alia principia facit corruptionem in rebus. Deinde cum dicit.

Non minus tamen & ipsa q̄ concordia generare præter ipsum vnum videbitur. Cuncta nanq; cætera ex hac ipsa sunt præter Deum. Dicit enim.

Ex his quæ fuerint, quæ sint veniantq; futura,
Sunt cuncta arboribꝰ: genus hinc, hoīesq; feręq;:
Hinc ortu volucres, nutritiq; equore pisces:
D Cælicolęq; omnes longæui, numina magna.

Et sine his etiā patet. Nā si discordia nō esset in rebus, vnū vniuersa essent, vt inquit. Nā cum vniuersa conuenerit, tunc vltimo discordia ipsa extruditur.

Parte.8. Videbitur autem nihilominus & hoc generare extra vnum. Nā omnia ex hoc alia sunt pręter Deū. Dicit ergo ex quibus oīa, & q̄cunq; erāt, & arbores pululauerāt & viri & fœminę, bestięq; & vultures, & aq̄ nutriti pisces, & dii longęui. Et pter hęc palā, qa si nō esset in rebus, essent vnum oīa: vt ait. Nam qñ conuenerunt: tunc vltimum oīum stabit odiū.

Infra par. te.11. Improbat prædictā rōnem Emped. & hoc tripliciter. Primo quidē ostendendo, φ ratio ab eo assignata non cōuenit suæ positioni. Scdo ostendendo φ non est sufficiēs. ibi: ¶ Similiter quoq; ipsius trāsmutationis &c. ⁊ Tertio ostendendo φ non est ad ppositum. ibi: ¶ Attamen tantū solum dicit &c. ⁊ Circa primum tria facit. Primo ostendit suam rationem non cōuenire alijs eius positionibus ex parte odij. Scdo ex pte ipsius dei. ibi: ¶ Propter qd̄ &c. ⁊ Tertio ex parte amoris. ibi: ¶ Simili' aūt nec amor &c. ⁊ E Parte seq. parte.10. Dicit ergo primo, φ incōuenienter Emped. ponit odium esse cām corruptionis: quia non minus ẜm eius positionē videt esse causa generationis in omnibus rebus, nisi in una re tm̄. Ponebat enim oīa alia essentialiter cōposita ex odio simul cū alijs principijs, nisi solus Deus quē ponebat compositum esse ex alijs principijs præter odium. Deum autē appellabat cęlum, sicut supradictū est in primo, φ Xenophanes ad totum cælum respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum. Ponebat autē Emped. cælum esse cōpositū ex quatuor elemētis, & ex amicitia. Non autē ex lite siue ex odio, cōsiderans indissolubilitatē cæli. Sed quantum ad alias res dicębat, φ oīa sunt ex odio quæcūq; sunt, erunt vel fuerūt: sicut arbores pululantes, & viri, & fœminæ, & bestiæ quę sunt aīalia terrestria: & vultures, quæ sunt volātia diu viuentia: & pisces nutriti in aqua, & dij longæui. Videt autē hos deos vocare vel stellas quas ponebat quandoq; corrūpi, licet post longum tēpus: vel dæmones quos ponebant Platonici esse aīalia aerea. Vel etiā dij quos ponebant Epicurei in forma humana, sicut supra dictū est. Ex hoc ergo φ oīa animalia præter vnum sunt generata ex odio, potest haberi φ odiū sit causa generationis. Et præter hoc etiā ex alia rōne. Manifestum est enim ẜm positionē Empedo. φ si nō esset odium in rebus, omnia essent vnū. Odium enim est causa distinctionis ẜm Empedoclē. Vnde inducit verba Empedoc. dicentis, φ quando omnes res in vnum cōueniunt, vt puta quādo fit chaos, tunc vltimū stabit odiū separans & dissoluens. Vnde litera Boethij habet: Ea enim conuenit, tunc vltimam scit discordiam. Et sic patet φ cū esse mundi consistat in distinctione rerum, odium est causa generationis mundi. Deinde cum dicit.

In Deo nō cadit odiū ẜm Empe. Lect.9.

F Dij longæui quid.

G Quapropter & fit ipsius snīa, vt Deus q oīum est felicissimus, minus sit q̄ cætera prudens. Non enim omnia elemēta cognoscit, quippe cū discordiā non habeat, cognitio vero similis simili fiat. Dicit enim.

Nam terrā terra, lympha cognoscimus vndam,
Etherq; ethere sane, ignis dignoscitur igne:
Sic & amore amor, ac tristi discordia lite.

At enim id est manifestū, vnde nostra est pfecta oro. Euenire inquam ipsi discordiam quidem nō magis corruptionis, q̄ vt res sint.

Parte.9. Hinc argumentū cōtra negantes Deum alia a se cognoscere & scipsum singularia de mēte Aristotelis. Propter quod etiā accidit ipsi felicissimū Deum, minus prudentē aliis. Nō enim cognoscit elementa oīa, Nā odiū nō habet. Notitia vero similis simili. Terrā nāq; ait per terrā cognoscimus, & per aquam aquā, & per affectū affectū, & adhuc odiū per odiū triste. Sed vnde rō hęc etiā palā, quia accidit ei odiū non magis corruptionis q̄ existendi causam.

H Ponit secundā rōnem sumptā ex parte Dei, & dicit φ cum Emped. poneret odium non esse de cōpositione Dei, accidit ẜm rōnes eius φ Deus qui est felicissimus secundū oīum dicta, & per cōsequens maxime cognoscens, sit minus prudens oībus alijs cognoscētibus. Sequetur enim ẜm positionē Emped. φ non cognoscat omnia elementa, quia non habet odiū vnde non cognoscit ipsum. Cognoscit autem simile simili ẜm opinionē Emped. qui dixit φ per terram cognoscimus terrā, per aquā cognoscimus aquā ¶ & affectum ⁊. i. amorē vel cōcordiā cognoscimus ¶ per affectum ⁊. i. amorē vel concordiā: & similiter ¶ odium per odium ⁊ quod est triste siue graue vel malum ẜm literam Boethij qui dicit: discordiam autē discordia malū. Sic igit patet φ Aristo. reputat incōueniens, & contra quod ponit Deus felicissimus, φ ipse ignoret aliquid eorum quæ nos scimus.

I scimus. Sed quia ista ratio videbaͭ esse præter propositū. Ideo ad principale propositum rediens dicit q redeundo ad illud vnde prius erat ratio, manifestū est q accidit Empedocli q odium non sit magis causa corruptionis q̃ existendi. Deinde cum dicit.

Concordiā vero nō magis vt sint, q̃ vt corrūpantur cām esse. Cōgregās em̄ in vnū corrūpit cætera.

Parte. 10. Similiter autem nec amor existendi. Colligens enim in vnum corrumpit alia.

Ponit tertiā rationem ex parte amoris, & dicit q similiter etiā amor non est causa generationis vel existendi, vt ipse ponebat, si alia eius positio attendatur. Dicebat enim q cum omnia elementa in vnum congregabunt̄, tunc erit corruptio mundi. Et sic amor corrūpit omnia. Ergo quātum ad totum mundum amor erat causa corruptionis, odium autem generationis. Quantum autem ad singula-
K res res, odium erat causa corruptionis, & amor generationis. Deinde cum dicit.

Et insuper mutationis ipsius causam nullam dicit, nisi ita fieri aptam esse. Inquit enim.

Parte. 11. Similiter quoq; ipsius transmutationis causam nullam dicit, nisi quia sic aptum natum fuit.

Ostendit q ratio eius non fuit sufficiens. Dicebat enim quandā trāsmutationē esse in rebus odij & amicitiæ, ita. s. q amor quādoq; omnia vniebat, & postmodum omnia odiū separabat. Sed cām quare sic transmutabatur, vt quodam tpe dominaretur odium, & alio tpe amor: nullā aliam dicebat, nisi quia sic aptum natum est esse. Et ponit consequenter verba Empedoclis, quæ quia in Græco metrice scripta sunt, habent aliquam difficultatem & diuersitatem à cōmuni modo loquendi.

L Ast vbi nutrita est ingens discordia membris,
Tempore transacto dulcis concordia cessit:
Fœdere quod magno ꝓcedit vtrisq; vicissim.

Vult enim, vt patet, necessario fieri mutationē: necessitatis vero causam nullam assignat.

parte. 12. Sed itaq; magnū odiū in membris nutritum est, & ad honorē intēdebat perfecto tpe, qui mutabilis dissoluit sacramentū. Quare necessariū ens transmutari, causam vero necessitatis nullam ostendit.

Sunt autē hæc verba eius ⟨Sed itaq; magnum odium in membris nutritum est, & ad honorē intēdebat perfecto tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum.⟩ Litera vero Boethij sic habet ⟨Sed cū magna discordia in membris alita sit in honores: quia ꝓcessit completo anno, qui
M (Vniuersū assimilauit Empedoc. animali.) illis mutatis amplo redijt sacramento.⟩ Ad cuius intellectum notādum est q loquitur poetice de toto mundo, ad similitudinem vnius animalis, in cuius membris & partibus primo quidē est magna cōuenientia, quā amorem nominabat siue cōcordiam. Sed postea paulatim incipit aliqua dissonantia esse, quā dicit discordiam. Et similiter in partibus vniuersi à principio erat magna concordia, sed postea paulatim nutritur odium quousq; odium procedat ⟨ad honorē⟩ .i. ad hoc q dominet̄ super elemēta. Quod quidē fit perfecto tēpore quodā determinato, vel cōpleto quodā anno quē ponebat Empedo. ⟨Qui⟩ .s. odium & discordia, uel annus mutabilis existēs dissoluit ⟨sacramētum⟩ .i. vnionē præexistentem elementoꝝ, uel annus siue odium redijt amplo sacramento, quia quadam potenti & secreta virtute redijt ad dominandum in rebus. Post quæ verba Emped. Arist. faciens vim in hoc q dixerat mutabilis, subiungit exponens quasi necessariū ens trāsmutari, quasi dicat. Sic prædicta dixit Emped. ac si necessariū sit esse transmutationē odij & amoris, sed nullam cām ostendit huius necessitatis. In vno enim animali est manifesta

causa transmutationis & odij & amoris, propter motum N cæli qui causat generationē & corruptionem in rebus. Sed talis causa non potest assignari totius vniuersi sic transmutati per amicitiam & litē. Vnde patet q eius ratio fuit insufficiens. Deinde cum dicit.

Attamen tm̄ dicere solū cōsonū sibi videt̄. Nō. n. eoꝝ q̃ sunt, alia subire corruptionem, alia nō subire: sed vniuersa præter elemēta subire dicit corruptionem. Pręsens autē dubitatio est, cur alia occidūt, alia corruptionis expertia sunt, si ex eisdem sint elementis? Non esse igitur eadē omniū principia, patet ex hisce quæ satis ad hoc ostendendum sunt dicta.

Attamen tantum solum dicit cōfesse. Non enim Parte. 13. existentiū hæc quidē corruptibilia, illa vero incorruptibilia facit: sed oīa corruptibilia præter elemēta. Dicta vero dubitatio est, cur hæc quidē, illa vero O non, si ex eisdem sunt? Quod quidē igitur non vtiq; erunt eadem principia tot dicta sunt.

Ostendit q pdicta ratio Emped. non est ad propositū, & dicit q hoc solum videt̄ dicere ⟨cōfesse⟩ .i. manifeste q non ponit quædā existentium ex principijs esse corruptibilia, & quædā non corruptibilia, sed omnia ponit esse corruptibilia præter sola elementa. Et ita videtur euadere prædictam dubitationem qua dubitabatur, quare quędā sunt corruptibilia & quædam non, si sunt ex eisdē principijs? Vnde etiā patet q eius ratio non est ad propositum, quia interemit id de quo est dubitatio. Sed potest q̃ri quomodo hic dicit q Emped. ponebat omnia esse corruptibilia præter elementa, cum supra dixerit vnum esse deum. s. ex alijs principijs cōpositum præter q̃ ex odio? Sed dicēdum q Emped. ponebat duplicem corruptionē in rebus, sicut ex prædictis patet. Vnā quidem ſm confusionē totius vniuersi, quam faciebat amor, & ab hac corruptione P nec ipsum deū faciebat immunē, cum in eo poneret amorem qui alia ei cōmiscebat. Aliam autem corruptionem ponebat singularium rerū, quarum principium est odiū. Et hanc corruptionem excludebat à deo per hoc q in eo odium non ponebat. Sic igitur Aristot. epilogando concludit tot dicta esse ad ostendendum q non sunt eadem principia corruptibilium & incorruptibilium. Deinde cum dicit.

Si vero principia sint diuersa, vna emerget continuo dubitatio, vtrū & ipsa corruptiōis expertia sint, an corruptionem suscipiant. Nā si corrumpant̄, patet hæc ex quibusdam constare necessariū esse. Vniuersa enim in ea corrūpuntur, ex quibus constant. Quō fit, vt principiorum alia priora principia sint. Quod quidem fieri nequit, & si stetur, & si in infini- Q tum in principiis abeat̄. Pręterea quonā pacto erūt res, q̃ sunt corruptionis participes, si principia interibunt? Sin vero vacent corruptione cur ex his quidem res participes, ex aliis autē, expertes erunt corruptionis? Hoc enim non est consentaneum rationi, sed aut fieri nequit, aut oratione indiget longa.

Si vero diuersa principia, vna quidem dubitatio, Parte. 14 vtrū & incorruptibilia hæc erūt, aut corruptibilia. Nam si corruptibilia, manifestum quia necessarium & ea ex aliquibus esse. Omnia enim corrumpuntur in ea ex quibus sunt. Quare cōtingit principiorum alia esse principia priora. Hoc autem & impossibile, siue stet, siue in infinitū vadat. Amplius autem, quo erunt corruptibilia si destruent̄ principia? Si vero incorruptibilia, cur ex his quidē incorruptibilibus

existentibus

A existentibus corruptibilia erũt, ex diuersis vero incorruptibilia? Hoc enim non rationabile est, sed aut impossibile, aut multa ratione eget.

Obiicit ad contrariã partem per duas rationes, quarum prima est: Si nõ sint eadẽ principia corruptibilium & incorruptibiliũ, relinquit̃ quęstio, vtrũ principia corruptibilium sint corruptibilia, an incorruptibilia. Si dicatur ꝙ sint corruptibilia, ostẽdit hoc esse falsum duplici ratione: quarũ prima est: Omne corruptibile corrũpit̃ in ea ex quibus est. Si igit̃ principia corruptibilium sunt corruptibilia, oportet iterum ponere alia principia ex quibus sint. Et hoc incõueniens est nisi ponant̃ principia ꝓcedere in infinitum. Ostensum autẽ est in scđo, ꝙ ſm nullum genus causæ cõtingit in principijs procedere in infinitum. Similiter etiã est incõueniens si dicat̃, ꝙ sit status in principijs corruptibilibus, cum corruptio videat̃ esse per resolutionem in aliqua priora. Secũda ratio est, quia si principia corruptibilium sint corruptibilia, oportet ꝙ corrumpant̃, quia omne corruptibile corrumpet̃. Sed postquã sunt corrupta non possunt esse principia, qa quod corrũpit̃ vel corruptũ est, nõ potest causare aliqd. Cũ ergo corruptibilia semper causent̃ per successionẽ, non potest dici ꝙ principia corruptibilium sint corruptibilia. Si autẽ dicatur ꝙ principia corruptibiliũ sunt incorruptibilia, manifestum est ꝙ principia incorruptibilium sunt incorruptibilia. Relinquitur ergo qõ, quare ex quibusdã incorruptibilibus principijs ꝓducantur effectus corruptibiles, & ex quibusdã effectus incorruptibiles. Hoc enim nõ videt̃ esse rõnabile, sed aut est impossibile, aut indiget multa manifestatione.

(Lec.3.& 4) B

Præterea neq; quisquã aggressus est diuersa esse principia dicere, sed eadem quidẽ omnes omnium esse dicunt. Primũ autem illud quod dubitauimus C prætereunt, hoc vt quoddam paruum sumentes.

Amplius autẽ nec conatus est aliquis diuersa dicere, sed eadẽ oĩum dicũt principia. Verũ primũ dubitatũ cõcedũt, tanq̃ hoc paruũ aliquid accipientes.

Scđam rõnem ad principale ꝓpositum ponit, quæ sumit̃ ex cõi opinione oĩum. Nullus. n. conatus est hoc dicere, ꝙ sint diuersa principia corruptibilium & incorruptibilium. Sed oẽs dicunt eadẽ esse principia omniũ. Et tamẽ id quod primo obiectum est. s. pro prima parte, ac si esset aliquid modicum oẽs leuiter trãseunt, quod est cõcedere. Vnde litera Boethij habet. ❮Sed primum obiectũ degluttiunt, sicut hoc paruũ quoddã opinantes❯ Huius autẽ dubitationis solutio ponitur in. xij. vbi Philosophus ostẽdit prima quidẽ principia actiua vel motiua esse eadem omnium, sed quodã ordine. Nam prima quidẽ sunt principia simpliciter incorruptibilia & immobilia. Sunt autem secunda incorruptibilia & mobilia. s. cælestia corpora quæ per sui motũ causant generationẽ & corruptionem in rebus. Principia autẽ intrinseca nõ sunt eadem numero corruptibilium & incorruptibilium, sed ſm analogiam. Nec tamen principia intrinseca corruptibilium quæ sunt materia & forma, sunt corruptibilia per se, sed solum per accidens. Sic enim corrumpitur materia & forma corruptibilium, vt habetur in primo physicorum. Lectio. xij.

(Determinatio quęstionis. Lect.4. Tex.cõ.19) D

(Tex. cõ.21) Hoc autẽ omniũ & ad contemplandum difficillimum, & ad cognoscendã veritatẽ maxime necessarium esse videtur, vtrũ id quod est, atq; vnum ipm, substantiæ sint eoꝝ quæ sunt: & vtrum ipsorũ non aliud quicq̃ sit, sed alterũ quidẽ vnũ sit, alterũ autẽ ens: aut quærere oporteat quodnã sit id quod est, ac vnum ipsum, vt alia quidem natura subiecta.

(Tex. cõ.16 ꝑut. ſma.) Omnium autem ad considerandum difficillimum, & ad cognoscendum veritatẽ maxime necessariũ, vtrum vnum & ens substantię entiũ sunt: E & vtrũ ipsorum nõ alterum aliquid ens, hoc quidẽ vnum, hoc autẽ quidem ens est. Aut oportet quęrere qd sit ipm ens & vnũ, quasi subiecta alia natura.

POSTQVAM Philosophus inquisiuit utrũ principia sint eadẽ vel diuersa, hic inqrit qũo se habeat ipsum vnũ ad hoc ꝙ sit principiũ, & circa hoc tria facit. Primo inquirit, an ipm vnum sit principiũ. Scđo inquirit an numeri, qui ex vno oriunt̃ vel cõsequunt̃ sint principia reꝝ, ibi: ❮Hoꝝ autẽ habita dubitatio &c.❯ Tertio inquirit vtrũ spẽs, quæ sunt qđã vnitates separatæ sint principia, ibi: ❮Oĩno vero dubitabit aliqs &c.❯ Et circa primum tria facit. Primo mouet dubitationẽ. Scđo ponit opiniones ad vtrãq; partẽ, ibi: ❮Hi nãq; illo modo.❯ Tertio ponit rõnes ad vtrãq; partẽ, ibi: ❮Accidit autẽ si qdẽ &c.❯ Dicit ergo primo, ꝙ inter oẽs alias qõnes motas vna est difficilior ad cõsiderandum, ꝓpter efficaciã rationum ad vtrãq; partem, in qua etiã veritatem cognoscere est maxime necessarium, quia ex hoc dependet iudiciũ de substantijs rerũ. Est ergo q̃stio ista, vtrum vnum & ens sint substantiæ rerũ, ita. s. ꝙ neutrum eoꝝ oporteat attribuere alicui alteri naturæ quæ quasi informetur vnitate & entitate, sed potius ipsa vnitas & esse. rei sit eius substantia: vel econtrario oporteat inquirere quid sit illud cui cõuenit esse vnum vel ens, quasi quædam alia natura subiecta entitati & vnitati. Deinde cum dicit.

(Infra lc.19) (Infra lc.18) (Part.seq. parte.3.) F (Hęc est nona qõ superius mota ex parte rerum considerata.)

Quidã enim illo, quidã hoc modo naturã ipsorũ sese habere putant. Plato nãq; & Pythagorici non aliud quicquã id quod est, ac vnũ ipsum, inquiunt esse, sed id ipsoꝝ est natura, quippe cum substantia ipsius sit ipm esse vnius ac entis. Naturales autẽ qd nã sit dicunt. Empedocles enim quasi ad notius redigens dicit, qd nã sit ipsum. Nã concordiã ipsum G esse, dicere sane videbit̃. Hæc enim cunctis est causa, vt sint vnum. Alii vero ignẽ, alii aerem esse inquiũt hoc vnũ & id quod est, ex quo ea quæ sunt, & esse, & fieri dicunt. Eodẽ modo faciũt & hi q plura afferũt elemẽta. Necesse est enim & hosce tot esse dicere id quod est, ac vnũ ipsum, quot esse principia dicunt.

Hi nanq; illo modo, illi hoc modo putãt naturã se habere. Plato nãq; & Pythagorici nõ aliqd aliud ens nec vnũ, sed hoc ipsoꝝ naturã esse quasi existẽte substantia ipsum vnũ esse & ens aliquid. Alii vero de natura vt Empedocles, vt ad aliqd notius reducens, dicit ꝙ vnũ ens est: videbitur enim vtiq; dicere hoc amorem esse, causa nanq; est hoc vnũ omnibus esse. Alii vero ignem, alii aerem dicunt esse vnum hoc & ens, ex quo entia esse & facta esse. Similiter & q plura elementa ponunt. Necesse nanq; & his tot dicere ens & vnum, quot principia dicunt esse.

(parte.2.) H

Ponit opiniones ad vtrãq; partem, & dicit ꝙ philosophorũ quidam opinati sunt naturã rerũ se habere vno mõ, quidam alio. Plato enim & Pythagorici nõ posuerunt ꝙ vnum & ens aduenirẽt alicui naturæ, sed vnũ & ens essent natura rerũ, quasi hoc ipm quod est esse & vnitas sit substantia rerum. Alii vero philosophi de naturalibus loquẽtes, attribuerunt vnum & ens aliquibus aliis naturis, sicut Empedo. reducit vnum ad aliquid notius, quod dicebãt esse vnum & ens. Et hoc videt̃ esse amor qui est causa vnitatis in omnibus. Alii vero philosophi naturales attribuerunt quibusdã causis elemẽtaribus siue ponerent vnũ primum, vt ignẽ vel aerẽ, siue etiã ponerent plura principia. Cum enim ponerẽt principia rerũ materialia esse substantias rerum, oportebat ꝙ in vno quoq; eoꝝ constituerent vnitatem

(Opinio duplex de ente & vno.)

I vnitatē & entitatem rerū, ita q̄ quicquid aliquis poneret esse principium, ex cōsequenti opinaretur q̄ per illud attribuitur omnibus esse & vnum, siue poneret vnum principium siue plura. Deinde cum dicit.

Fit autē si quispiā nō posuerit vnum ipsum & id quod est, substantiā quandam esse, vt neq; cæterorū quicquā vniuersaliū sit. Hæc enim maxime omniū vniuersalia sunt. Si igitur nō sit quicquā vnū ipm, ac ipsum ens, multo minus cęterorū quicquā fuerit, præter ea quæ singularia dici solent. Præterea si nō sit vnum ipsum substantia, patet neq; numerū esse, vt quandā a rebus separatā naturā. Nā numerus quidem est vnitas, vnitas autē proprie vnū quid est. Si vero si quispiā ipsum vnū, & ens, necesse est ipsorū esse substantiā vnū ipsum & id quod est. Non enim
K aliud quicquā vniuersaliter p̄dicat̄, sed hæc ipsa.

Parte.3. Accidit autē siquidem quis non ponit esse quandam substantiā vnum & ens, neq; aliorū esse vniuersaliū nullū. Hæc nanq; vniuersalia sunt maxime omniū. Si vero nō est aliquid vnū ipsum nec ipm ens, vix aliorū aliquid erit præter ea quæ dicta sunt singula. Amplius autē non existente vnius substantia, palā quia nec numerus erit quasi natura alia ab existentibus separata. Numerus enim vnitates. Vnitas vero quod vere vnum aliquid est. Si autem est aliquid ipsum vnum & ens, necesse est substantiā ipsorum esse ipsum vnū & ens. Non enim aliquid vniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

L Ponit rōnes ad vtrāq; partem, & primo ponit rationes pro opinione Platonis & Pythagoræ. Secundo ponit rōnes in contrariū pro opinione naturaliū, ibi: {At vero si erit &c.} Circa primum vtitur tali diuisione. Necesse est ponere q̄ vel ipsum vnū & ens separatum sit quædā substantia, vel non. Si dicat̄ q̄ non est aliqua substantia q̄ sit vnū & ens, sequunt̄ duo incōuenientia, quorū primū est q̄ dicit̄ vnū & ens sint maxime vniuersalia inter oīa, si igit̄ vnū & ens nō sunt separata quasi ipm vnū aut ens sit substantia quædā, sic sequit̄ q̄ nullum vniuersale sit separatū. Et ita sequet̄ q̄ nihil erit in rebus nisi singularia, quod videtur esse incōueniens, vt in superioribus q̄stionibus habitum est. Aliud incōueniens est, quia numerus nō est aliud q̄ vnitates. Ex vnitatibus enim cōponit̄ numerus. Vnitas enim nihil aliud est q̄ ipm vnum. Si igitur ipm vnum nō sit separatum quasi substātia per se existens, sequetur q̄ numerus nō erat quędā natura separata ab his quę sunt in ma-

Parte. seq.

M teria. Quod potest probari esse incōueniens, s̄m ea quæ dicta sunt in superioribus. Sic ergo nō potest dici q̄ vnum & ens non sit aliqua substātia per se existens. Si ergo detur alia pars diuisionis. s. q̄ aliquid sit ipm vnum & ens separatum existens, necesse est q̄ ipsum sit substantia omnium eorū de quibus dicitur vnum & ens. Omne enim separatum existens quod de pluribus prædicatur, est substantia eorū de quibus prędicat̄. Sed nihil aliud prædicat̄ ita vniuersaliter de omnibus sicut vnum & ens, ergo vnū & ens erit substantia omnium. Deinde cum dicit.

At vero si sit quippiam ipsum vnū & ipsum ens, magna existit nimirum dubitatio, quonam modo quicquā aliud præter hæc erit. Dico autem hoc pacto, quonam modo ea quę sunt plura erunt vno? Id enim non est, quod est aliud ab eo quod est. Quare necessario fit ratione Parmenidis, vt vnum omnia sint, atq; hoc sit id quod est.

parte.4. At vero si erit aliquid ens ipsum & ipsum vnum, multa erat dubitatio quō erat diuersum aliqd prę- N
ter hæc. Dico autē, quomodo erūt vno plura entia? Quod enim diuersum est ab ente, non est. Quare secundum Parmenidis rationem accidere necesse est, vnum omnia esse entia, & hoc esse ens.

Obijcit ad partē contrariā, & ponit duas rōnes, quarū secūda incipit, ibi: {Amplius si indiuisibile &c.} Circa primū duo facit. Primo ponit rōnem. Scdo ostendit quō ex rōne inducta quæstio reddit̄ difficilis, ibi: {Vtrobiq; vero difficile &c.} Est ergo prima ratio talis. Si est aliquid quod est ipsum ens & ipm vnum quasi separatū existens, oportebit dicere q̄ idipsum sit vnum quod ens. Sed quicquid est diuersum ab ente nō est, ergo sequetur s̄m rationem Parmenidis, q̄ quicquid est præter vnum sit non ens. Et ita necesse erit omnia esse vnum, quia non poterit poni q̄ id quod est diuersum ab vno, quod est per se, separatum sit aliquod ens. Deinde cum dicit.

Infra p.6.

part. seq.

O

Vtroq; autē modo difficultas esse videtur. Siue enim vnum ipsum non sit substātia, siue sit quippiā ipsum vnū, impossibile est numerū substantiā esse. Si igit̄ nō sit, dictum est antea id ob quod illud eueniet. Sin vero sit, eadē emerget quæ & de eo quod est, fieri dubitatio solet. Ex aliquo nanq;, & præter vnum ipsum erit ipsum aliud vnū. Necesse est enim vnum non esse. Omnia autē quæ sunt, aut vnū sunt, aut multa, quorum quodq; est vnum.

Parte.5. Vtrobiq; vero difficile, siue nanq; non sit ipsum vnum substantia, siue sit vnum idem, substantiā esse numerum est impossibile. Siquidem igitur non sit, dictum est prius propter quid. Si autem fuerit, eadem est dubitatio & de ente. Ex aliquo nāq; & præter ens, erit ipsum aliud vnum. Nihil enim esse est necesse. Omnia autem entia, aut vnum sunt aut multa quorum est vnumquodq;. P

Ostendit quomodo ista rō difficultatē facit in opinione Platonis ponētis numerum esse substantiā rerum, & dicit q̄ ex vtraq; parte sequit̄ difficultas cōtra eum, siue dicatur q̄ ipsum vnum separatum sit substantia quędā, siue q̄ nō sit. Quodcunq; enim horū ponat̄ videtur impossibile esse, q̄ numerus sit substantia rerū. Quia si ponat̄ q̄ vnū nō sit substātia, dictū est prius quare numerus nō pōt poni substantia. Si autē ipm vnum fuerit substātia, oportet q̄ eadē dubitatio ponat̄ circa vnum & ens. Aut enim p̄ter ipsum vnū, quod est separatū per se existēs est aliud aliquod unū, aut non. Et siquidē non sit aliquod aliud unū, non erit iam multitudo, sicut Parmenides dicebat. Si autem sit aliquod aliud vnum, oportebit q̄ illud aliud vnum cum non sit, hoc ipm quod est unum q̄ sit materialiter ex aliquo quod est præter ipm vnum, & per cōsequens præter ens. Et sic necesse est vt illud aliquid ex quo fit illud s̄m vnum, non sit ens. Et sic ex ipso vno quod est præter ipsum vnū non potest cōstitui multitudo in entibus, quia omnia entia aut sunt vnum, aut multa, quorum vnumquodq; est vnum. Hoc autem vnum, est materialiter ex eo q̄ non est vnum nec ens. Deinde cum dicit. Q

Præterea si indiuisibile sit ipsum vnū, nihil erit profecto Zenonis opinione. Quod enim neq; cum addit̄, neq; cū aufert̄ maius vel minus facit, id esse negat. Quippe cū id quod est, sit magnitudo, & magnitudo corporea. Hęc enim omni ex parte est ens. Cætera vero si addantur, partim faciunt maius, partim nō faciunt: vt superficies ac linea. Punctum autem & vnitas nullo pacto facient maius.

A Parte.6. Amplius si indiuisibile est ipsum vnum, fm Zenonis dignitatem, nihil vtiq; erit. Quod enim nec additum nec ablatũ facit maius nec minus, non ait esse hoc existentiũ: tanquã palã existente magnitudine ipso ente. Et si magnitudo corporalis. Hoc em̃ omnino ens. Alia vero aliqualiter quidẽ addita facient maius, aliqualiter autẽ nihil, vt superficies & linea. Punctus vero & vnitas nullatenus.

Ponit sc̃dam rõnem, & circa hoc tria facit. Primo ponit rõnem. Sc̃do soluit eam, ibi: Sed qm̃ &c. Tertio ostendit adhuc difficultatem remanere, ibi: Sed q̃uo ex vno &c. Dicit ergo primo ꝙ si ip̃m vnum separatum sit indiuisibile, sequit̃ fm hoc aliud quod supponebat Zeno, ꝙ nihil sit. Supponebat enim Zeno, ꝙ illud quod additum nõ facit maius, & ablatũ non facit minus, nõ est aliquid existentiũ. Hoc autẽ supponit ac si idẽ sit ens qđ magnitudo. Manifestum est enim ꝙ nõ est magnitudo, illud scilicet quod additũ non facit maius & subtractum non facit minus. Sic ergo si omne ens esset magnitudo, sequeretẽ ꝙ illud quod non facit maius & minus additum & subtractum non sit ens. Et adhuc perfectius si aliquid velit hoc verificare, oportebit ꝙ omne ens sit magnitudo corporalis. Corpus enim fm quãcunq; dimensionẽ additũ & subtractum facit maius & minus. Aliæ vero magnitudines, vt superficies & linea, fm aliquam dimẽsionem additam facerent maius, fm autem aliquã non. Linea enim addita lineæ fm longitudinem facit maius, non autem secũdum latitudinẽ. Superficies autem addita superficiei facit quidem maius secundum latitudinẽ & longitudinem, sed nõ secundum profunditatem. Punctus autem & vnitas nullo modo faciunt maius vel minus. Sic ergo secundum principium Zenonis sequeretur ꝙ punctus & vnitas sint omnino non entia, corpus autem omni modo ens, superficies & linea quodammodo entia & quodammodo non entia. Deinde cum dicit.

(Parte.seq. — Principiũ Zenonis. — B — C)

Sed quoniã hic inepte admodum cõtemplatur, & potest in ratione rerũ indiuisibile esse, vt & hoc pacto sit & ad illũ quædam responsio: nam tale non maius quidem, sed plus faciet, si addatur.

Parte.7. Sed qm̃ hic speculatur onerose, & ꝯtingit esse indiuisibile, vt & sic ad illũ aliqua habeatur respõsio: maius enim non faciet, sed plus additum tale.

Soluit propositã rõnem, & dicit ꝙ quia Zeno proponendo tale principium speculat̃ onerose .i. ruditer & grosse, ita ꝙ fm ip̃m non cõtingit aliquid esse indiuisibile, oportet ꝙ aliqua respõsio p̃dictæ rationi det̃, & si non sit ad rem, sit tamen ad hoiem. Dicemus autẽ ꝙ vnum & si additum alteri non faciat maius, facit tamẽ plus. Et hoc sufficit ad rationem entis, ꝙ faciat maius in continuis, & plus in discretis. Deinde cum dicit.

(D — Indiuisibile additũ facit plus, nõ aũt maius.)

Illud autẽ quærendũ esse videt̃, quonã pacto ex vno tali, vel pluribus fuerit magnitudo. Est em̃ hoc perinde atq; si linea ex punctis constare dicatur.

Parte.8. Sed q̃uo ex vno tali aut plurib⁹ erit magnitudo? Simile nanq; est & lineam ex punctis esse dicere.

Ostendit difficultatem quæ adhuc remanet Platonicis post prædictam solutionem, & inducit duas difficultates, quarum prima est, quia Platonici ponebãt ꝙ illud vnum indiuisibile, non solum est causa numeri qui est pluralitas quędã, sed etiã est causa magnitudinis. Si igit̃ detur ꝙ vnũ additũ faciat plus, quod videt̃ sufficere ad hoc ꝙ vnum sit causa numeri, q̃uo poterit esse ꝙ ex tali vno indiuisibili, aut ex pluribus talibus, fiat magnitudo, vt Platonici posuerunt? Simile enim hoc videtur, si aliquis ponat lineam ex punctis. Nam vnitas est indiuisibilis sicut & punctus. Secundam difficultatem ponit ibi.

E

At vero & si quispiam hoc pacto putat, vt ex vno ipso ac alio, nõ vno quodã numerus ipse fiat, quẽad modũ quidã dicunt: nõ minus tñ quærendũ est, cur & q̃uo interdũ numerus, interdũ magnitudo id erit quod inde orit̃, si nõ vnum ipsum inęqualitas & natura eadem erit? Nõ enim patet aut quonam pacto ex vno ac ipsa, aut quo modo ex numero quodam & hac eadem magnitudines fient & orientur.

Parte.9. At vero & si qs ita putat vt factus sit, vt quidã dicunt ex vno ipso, & alio nõ vno aliquo, numerus: nihil minus est q̃rendum quare & q̃uo, Q̃nq; quidem numerus, q̃nq; autẽ magnitudo erit quod factũ est, si non vnum inęqualitas & eadem natura erat. Nec enim q̃uo ex vno & hac, nec quomodo ex numero aliquo & hac, fient vtiq; magnitudines palam. F

Et dicit si quis existimet, ita ꝙ numerus sit effectus ex vno indiuisibili, & ex aliquo alio ꝙ nõ sit vnum, sed participet vnũ sicut q̃dam materialis natura, vt q̃dam dicũr, nihilominus remanet quærendũ ꝓpter quid, & per quem modũ illud quod fit ex illo vno formali & alia natura materiali q̃ dicit̃ nõ vnũ, q̃nq; est numerus, q̃nq; autẽ est magnitudo. Et p̃cipue si illud non vnũ materiale sit inæqualitas quę significat̃ per magnũ, & sit eadẽ natura. Non em̃ est manifestum q̃uo ex hac inæqualitate quasi materia & vno formali fiant numeri, neq; etiã q̃uo ex aliquo numero formali & hac inæqualitate quasi materiali fiant magnitudines. Ponebãt enim Platonici ꝙ ex primo vno & ex prima dualitate fiebat numerus, ex quo numero & a qua inęqualitate materiali fiebat magnitudo. Huius autẽ dubitationis solutio ab Arist. in sequentibus traditur. Quod. n. sit aliquod separatũ quod sit ip̃m vnũ & ens infra in. xij. ꝓbabit. Ostẽdens vnitatẽ primi principij omnino separati, quod tñ non est substãtia oĩum eoꝝ quæ sunt vnũ, sicut Platonici putabant, sed est oĩbus vnitatis cã & principiũ. Vnum autẽ fm ꝙ dicitur de alijs rebus dicitur dupliciter. Vno modo fm ꝙ conuertit̃ cum ente, & sic vnaquęq; res est vna per suã essentiã, vt infra in quarto probabitur, nec aliquid addit vnum supra ens nisi solam rõnem indiuisionis. Alio modo dicitur vnum fm ꝙ significat rõnem primæ mensuræ vel simpliciter, vel in aliquo genere. Et hoc quidem si sit simpliciter minimũ & indiuisibile, est vnũ qđ est principiũ & mensura numeri. Si autẽ nõ sit simpliciter minimũ & indiuisibile, nec simpliciter, sed fm positionẽ erit vnũ & mẽsura, vt as in ponderibus, & diesis in melodijs, & mensura pedalis in lineis. Et ex tali vno nihil prohibet cõponi magnitudinem. Et hoc determinabit in x. huius. Sed quia Platonici æstimauerũt idem esse vnum quod est principiũ numeri, & quod cõuertitur cum ente, ideo posuerũt vnum quod est principiũ numeri, esse substantiã cuiuslibet rei, & per consequens numerum, inquãtum ex pluribus substantialibus principijs, rerum cõpositarum substãtia cõsistit vel cõstat. Hanc autẽ q̃onem diffusius pertractabit in. xiij. & . xiiij. Lectio. xiij.

(Determinatio q̃onis. q̃rto hui⁹. Tex. cõ. 3. Lect. vlt. — G — Lect. 2. — Lec. sexta. — H)

Post hæc autẽ sequit̃ dubitatio, vtrũ nũeri corpora plana ac puncta, substãtię q̃dã sint, aut non sint.

HOrum autem habita est dubitatio vtrum numeri & corpora & superficies & puncta substantiæ aliquæ sunt, aut non. Tex. cõ. 17 parte. 1.

POSTQVAM Philosophus inquisiuit utrũ unũ & ens sint substantia rerum, hic inquirit vtrũ numerus & magnitudo sint substantiæ rerum, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secũdo obijcit ꝓ una parte. ibi: Nam si non sunt &c. Tertio obijcit ad contraria, ibi:

I ibi: ❬At vero si hoc quidē cōfessum est &c.❭ Dicit ergo primo ꝙ dubitatio ❬habita❭ .i. cōsequens ad pmissam est, vtrum numeri & magnitudines .s. corpora & superficies & termini eorꝫ vt puncta, sint aliquæ substantię vel à rebus separatæ, vel etiā sint substantiæ ipsorꝫ sensibilium, aut non. Dicit autem hanc dubitationem esse consequentem ad præmissam, quia in præmissa dubitatione quærebatur vtrum unum sit substantia rerum. Vnum autem est principium numeri. Numerus autē videtur esse substantia magnitudinis, sicut & punctum quod est principium magnitudinis, nihil aliud videtur ꝙ̄ unitas positionē habens, & linea dualitas positionem habens. Prima autem superficies est ternarius positionē habens, corpus autē quaternarius positionem habens. Deinde cum dicit.

par. sequē. Parte. 5. Hęc quæ est 13. superi⁹ assignata ex pte pūdicatorū, & soluitur in fine hui⁹ lect. & in 13. & 14.

Nam si non sint, prȩterit nos quid nā sit id quod est, & quænam sint substantiæ rerū. Affectus .n. motus, relationes, dispositiones, ac rationes, nullius rei substantiam significare videntur. Omnia nanq; de aliquo subiecto dicuntur, & nihil hoc aliquid est. Quæ vero maxime substātiam significare videbuntur, ignis, aqua, atq; terra, ex quibus corpora cōposita cōstant: horum caliditates quidem frigiditates, ac tales affectus non sunt substantiæ. Corpus autem solum quod hæc patitur, atq; suscipit, permanet: quia est quid, & substantia quædam.

K

parte. 1. Nam si nō sunt, diffugit nos quid nam sit ipsum ens, & quænam entiū substantiæ. Passiones .n. & motus & ad aliquid & dispositiones & orationes nullius videnẗ substantiā significare. Dicuntur em̄ oīa de subiecto aliquo, & nihil hoc aliquid. Quæ vero maxime substantiā significare videnẗ aqua & ignis & terra, ex quibus corpora cōposita cōstant: horꝫ calores quidem & frigiditates & similes passiones, nō sunt substātię. Corpus vero hæc patiens, solū remanet vt ens aliquod & substantia aliqua existens.

L

Obijcit ad ostendendū ꝙ pdicta sint substantię rerum, & circa hoc duo facit. Primo obijcit ad ostendendum ꝙ prædicta sunt substantiæ rerum. Scdo ostendit qūo philosophi pcedentes secuti fuerunt rōnes primas, ibi: ❬Propter quod multi.❭ Circa primum duo facit. Primo enim obijcit ad ostendendum ꝙ corpus sit substātia rerū. Scdo ꝙ multo magis alia, ibi: ❬At vero corpus &c.❭ Dicit ergo primo ꝙ si pdicta non sunt substantiæ quædā, fugiet à nobis quid sit substantialiter ens, & quæ sunt substantiæ entium. Manifestum est enim ꝙ passiones & motus, & relationes, & dispositiones seu ordines, & orationes ſm ꝙ voce pferuntur, prout ponuntur in genere quātitatis, non videntur alicuius significare substantiam, quia omnia huiusmodi videntur dici de aliquo subiecto, & nihil eorū significare ❬hoc aliquid❭ .i. aliquid absolutum & per se subsistens. Et hoc specialiter manifestum est in pręmissis, quæ non dicuntur absolute, sed eorum ratio in quadā relatione cōsistit. Inter omnia vero quæ maxime videntur significare substantiam, sunt ignis & terra & aqua, ex quibus componuntur corpora multa. Prætermittit autē aerem, quia minus est sensibilis, vnde aliqui opinati sunt aerem nihil esse. In his autē corporibus inueniuntur quædam dispositiones, scilicet calor & frigus & aliæ huiusmodi passiones vel passibiles qualitates, quæ nō sunt substantiæ ſm prædicta. Vnde relinquiẗ ꝙ solum corpus sit substantia. Deinde cum dicit

parte. 5. Lect. hui⁹. parte. 3. Lect. hui⁹.

M

Atqui corpus minus ꝙ̄ superficies, & hæc minus ꝙ̄ linea, & linea minus ꝙ̄ vnitas punctumue, substantia esse videtur. His enim corpus definitur, vt patet. Et hęc quidem sine corpore posse esse videntur, corpus autem sine his esse nequit.

N

Parte. 3. At vero corpus est minus substantia superficie, & hæc linea, & hæc vnitate & puncto: his enim diffinitur corpus. Et hæc quidem sine corpore cōtingere videnẗ esse, corpus vero sine his impossibile.

Procedit vlterius ad alia ꝙ̄ etiā videntur magis esse substantia ꝙ̄ corpus, & dicit ꝙ corpus videẗ minus esse substantia ꝙ̄ superficies, & superficies minus ꝙ̄ linea, & linea minus ꝙ̄ punctus aut vnitas. Et hoc pbat per duo media, quorꝫ vnum est. Quia id per quod aliquid diffiniẗ, uidetur esse substātia eius: nam diffinitio significat substantiā. Sed corpus diff.niẗ per superficiē, & superficies per lineā, & linea per punctū, & punctus per vnitatē, quia dicunt ꝙ punctus est unitas positionē habēs: ergo supficies est substātia corporis, & sic de alijs. Scdm mediū est, quia cū substātia sit primū in entibus, illud quod est prius videẗ esse magis substātia, sed supficies natura prior est corpore, quia superficies pōt esse sine corpore, non autē corpus sine supficie, ergo superficies est magis substantia ꝙ̄ corpus. Et idē pōt argui de oibus alijs per ordinem. Deinde cum dicit.

O

Quocirca pleriq; homines quidem, ac veteres, corpus quidem substantiā, & id quod est, esse arbitrabantur: cætera vero huius affectus. Quare & principia corporum, principia rerum esse putabant. Posteri autem, & hi qui sapientiores his esse sunt visi, numeros. Vt igitur dicebamus, si non sint hæc ipsa substantię, nulla est prorsus substantia, neq; quicquā omnino est ens. Non enim ea quæ hisce accidūt, dignum est entia appellare.

Propter quod multi quidem & priores substantiam & ens putabant corpus esse, alia vero huiusmodi passiones. Quare & principia corporum entium esse principia. Posteriores vero & sapientiores his, esse opinabantur numeros. Quemadmodum ergo dicebamus: si non sunt substātia hæc, omnino nulla substantia est, neq; ens nullum. Nō enim horum accidentia dignum est vocare entia.

P

parte. 4.

Ostendit qūo philosophi pcedentes secuti fuerunt pdictas rōnes, & dicit ꝙ ppter pdictas rōnes multi antiquorꝫ philosophorꝫ, & maxime illi qui fuerunt priores, nihil opinabanẗ esse ens & substantiā nisi corpus, omnia vero alia esse ꝙdā accidentia corporis. Et inde est ꝙ qn̄ volebāt inquirere principia entiū, inquirebant principia corporꝫ, vt supra in primo circa opiniones antiquorꝫ naturaliū habitū est. Alij vero posteriores philosophi, qui reputabanẗ sapiētiores pdictis philosophis, quasi altius attingentes ad principia rerū .s. Pythagorici & Platonici opinati sunt numeros esse rerum substātias, inquantum .s. numeri cōponuntur ex vnitatibus. Vnum autē videẗ esse vna substantia rerum. Sic ergo uidetur ſm pręmissas rōnes & philosophorum opiniones, ꝙ si prædicta non sunt substātiæ rerum .s. numeri & lineę & superficies & corpora, nihil erit ens. Nō est enim dignum vt si ista non sunt entia, ꝙ accidentia eorum entia vocentur. Deinde cum dicit.

Q

At vero si hoc quidē cōcediẗ, lōgitudines inquā punctaue magis ꝙ̄ corpora substantiā esse. Hæc autē quorūnā sint corporꝫ nō videmus: esse .n. in sensibilibus nequeunt, non erit profecto substantia vlla.

Parte. 5. At vero si hoc qdē cōfessum est, qa magis substantia sunt lōgitudines corporib⁹, & pūcta, hoc autē nō videmus qualiū vtiq; erūt corporꝫ. Nā in sensibilibus impossibile esse, nō vtiq; erit substantia vlla.

Obijcit

A Obĳcit in cõtrariũ,& ponit quatuor rõnes,quarum prima talis eſt. Si quis cõfitetur ꝙ lõgitudines & puncta ſint magis ſubſtãtiæ q̃ corpora,ſequeẽ ꝙ ſi hmõi nõ ſint ſubſtantiæ,& corpora nõ ſint ſubſtãtię, & per cõſequẽs nihil erit ſubſtãtia,qa accidentia corpoꝝ nõ ſunt ſubſtantię, vt ſupra dictũ eſt. Sed puncta & linea & ſuperficies non ſunt ſubſtãtiæ. Hæc enim oportet aliquoꝝ corpoꝝ eſſe terminos. Nã punctus eſt terminus lineæ,linea ſuperficiei,& ſuperficies corporis. Non autẽ videtur qualium corporum ſint illæ ſuperficies quæ ſunt ſubſtãtiæ, vel lineæ, vel puncta. Manifeſtum enim eſt ꝙ lineæ & ſuperficies ſenſibiliũ corpoꝝ non ſunt ſubſtantiæ. Variaẽ.n.per modũ aliorũ accidentium circa idẽ ſubiectum. Sequetur ergo, ꝙ nihil erit ſubſtantia. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea hæc omnia partim in latitudinem, partim in altitudinem,partim in longitudinem corporis dimenſiones eſſe videntur.

B parte,6. Amplius autẽ hæc omnia videntur dimenſiones corporis. Hoc quidem ad latitudinem,hoc vero ad profunditatem,aliud ad longitudinem.

Quæ talis eſt. Oĩa p̄dicta videntur eſſe quędã corporis dimẽſiones,vel ſm latitudinẽ, vt ſuperficies: vel ſm profunditatẽ,vt corpus: vel ſm lõgitudinem,vt linea. Sed dimenſiones corporis non ſunt ſubſtantiæ, ergo huiuſmodi non ſunt ſubſtantiæ. Tertiam rationem ponit ibi.

Inſuper ęque in ſolido quęuis ineſt figura. Quare ſi neq; in lapide Mercurius inſit,neq; teſſeræ dimidiũ ſit in teſſera ſic diffinitum,neq; ergo ſuperficies ineſt. Nam ſi quęuis eſſet, & ipſa profecto eſſet quæ dimidiũ ipſum definit. Eadẽ & de linea,& puncto,ac vnitate eſt ratio. Quare ſi corpus qdẽ maxime ſubſtantia ſit,hæc vero magis q̃ corpus,nõ ſint autẽ hęc neq; ſint ſubſtãtiæ quędã,præterit ſane quidnam ſit id quod eſt,& quæ tandem ſit ſubſtantia rerum.

C Parte,7. Adhuc aũt ſimiliter eſt in ſolido quæcũq; figura. Quare ſi nec in lapide Mercurius, nec medietas cubi in cubo ſic vt ſegregata, nõ igiẽ neq; ſuperficies. Nã ſi quæcũq;,& hæc vtiq; erat determinãs medietatẽ. Eadẽ ẽm ratio & in linea & in puncto & in vnitate. Quare ſi maxime qdẽ ſubſtantia eſt corpus,hoc autẽ magis ea,nõ ſunt autẽ ea nec ſubſtantię aliqua, diffugit quid eſt ipſum ens,& quæ ſubſtãtia entiũ.

Quæ talis eſt. In corpore ſolido ſimili modo ineſt.ſ.potentiaľr quælibet figura,quæ põt ꝓtrahi ex illo ſolido per aliquã dimenſionem. Sed manifeſtum eſt ꝙ in quodã magno lapide nondum ſecto nõ ineſt {Mercurius} .i.figura mercurĳ in actu, ſed ſolum in potentia, ergo ſimiliter

D {in cubo} .i.in corpore habente ſex ſuperficies quadratas, non ineſt medietas cubi quæ eſt quædam alia figura actu. Sed hoc modo eſt actu,quando iam cubus diuiditur in duas medietates. Et quia oĩs protractio nouæ figurę in ſolido exciſo fit ſm aliquã ſuperficiem quę terminat figuram,manifeſtum eſt ꝙ nec etiã ſuperficies talis erit in corpore in actu,ſed ſolum in potẽtia,quia ſi quæcunq; ſuperficies præter exteriorem eſſent in actu in corpore ſolido,pari ratione eſſet in actu ſuperficies quæ terminat medietatem figuræ. Quod autem dictum eſt de ſuperficie, intelligendum eſt in linea,puncto,& vnitate. Hæc enim in continuo non ſunt in actu,niſi ſolum quantum ad illa quæ terminant continuum,quæ manifeſtum eſt non eſſe ſubſtantiam corporis. Aliæ vero ſuperficies vel lineæ nõ poſſunt eſſe corporis ſubſtantiæ, quia nõ ſunt actu in ipſo. Subſtãtia autem actu eſt in eo cuius eſt ſubſtantia. Vnde concludit ꝙ inter omnia, maxime videtur eſſe ſubſtãtia corpus, ſuperficies autem & lineæ magis videntur eſſe ſubſtantia q̃ corpus. Hæc autẽ ſi non ſunt entia in actu,nec ſunt aliquæ ſubſtantiæ, videtur effugere conditionem noſtram, quid ſit ens, & quæ ſit rerum ſubſtantia. Quartam rationem ponit ibi.

E Nam vltra ea quę dicta ſunt,pręter etiam rõnem accidunt ea q̃ circa generationẽ corruptionẽq; eueniunt. Subſtãtia.n.ſi prius nõ erat,& nunc eſt, aut ſi ante erat,& poſtea nõ eſt,hęc ipſa pati cũ generatione corruptioneq; videẽ. At fieri nõ põt,vt puncta, lineę,ſuperficies,quę interdũ ſunt interdum nõ ſunt, generenẽ vel corrũpanẽ. Cum enim corpora ſe tangunt,ſimul fit ſuperficies vna: cũ diuiduntẽ, duæ: & ſic etiã cętera. Quare neq; cõpoſitis eſt,ſed euanuit: & diuiſis ſunt,quę prius nõ erant. Non ẽm indiuiſibile punctum diuiſum eſt bipartito. Quod ſi generantur & corrumpuntur,ex aliquo generantur.

F parte.8. Nam cum dictis,& circa generationem & corruptionẽ accidunt irrationabilia. Videẽ enim ſubſtantia non ens prius,nunc eſſe: aut prius exiſtens,poſterius nõ eſſe: cũ generatione & corruptione ea pati. Puncta vero & lineas & ſuperficies nõ cõtingit neq; fieri & corrũpi,quandoq; exiſtentes, qñq; vero non exiſtentes. Nam quando copulantur aut diſtinguũtur corpora,ſimul quãdoq; quidem vna copulatorum,quandoq; duæ diuiſorum fiunt: quia nõ compoſitorum eſt. Sed corruptum eſt,diuiſorumq; ſunt prius non exiſtentes. Non enim indiuiſibile punctũ diuiſum eſt in duo. Et ſi generantur & corrumpuntur,ex aliquo generantur.

G Parti.ſeq. Et primo ponit ipſam. Scđo manifeſtat eã in quodã ſimili,ibi: {Similr autẽ ſe habet &c.} Dicit ergo primo ꝙ cum dictis in cõuenientibus, alia etiã irrationabilia accidunt ex parte generationis & corruptionis,ponentibus lineas & ſuperficies eſſe ſubſtantias reꝝ. Omnis.n.ſubſtãtia quæ prius nõ fuit,& poſtea eſt,aut prius fuit, & poſtea nõ eſt,videẽ hoc pati cum generatione & corruptiõe. Et hoc manifeſte apparet in omnibus his quæ per motũ cauſanẽ. Puncta autẽ & lineæ & ſuperficies quãdoq; quidem ſunt, qñq; vero nõ ſunt,& tñ non generanẽ nec corrumpuntur, ergo nec ſunt ſubſtãtiæ. Probat autẽ vtrunq; ſuppoſitoꝝ, primo quidem ꝙ qñq; ſint & quandoq; non ſint. Contingit enim corpora prius diuiſa copulari in vnum,aut prius copulata diuidi. Quando autẽ corpora primum diuiſa copulantur,fit vna ſuperficies duorum corporũ, quia partes corporis cõtinui copulantur ad vnum cõem terminum, qui eſt ſuperficies vna. Quãdo uero corpus vnum diuiditur in duo,efficiuntur duæ ſuperficies. Quia nõ poteſt dici

H ꝙ quãdo corpora duo cõponuntur,ꝙ duæ ſuperficies eorum maneant, ſed vtraq; {corrumpuntur} .i. deſinunt eſſe. Similiter quãdo corpora diuiduntur,incipiunt eſſe de nouo duę ſuperficies prius non exiſtentes. Nõ enim poteſt dici ꝙ ſuperficies quę eſt indiuiſibilis ſm profunditatem, diuidatur in ſuperficies duas ſcđm profunditatem: aut linea quæ eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem,diuidatur ſm latitudinem: aut punctum, quod omnino eſt indiuiſibilẽ,quocũq; modo diuidatur. Et ſic patet ꝙ ex vno non poſſent fieri duo in via diuiſionis. Nec ex duobus prædictorum poteſt fieri vnum in via cõpoſitionis. Vnde relinquitur ꝙ puncta & lineę & ſuperficies quãdoq; eſſe incipiant,& quãdoq; eſſe deficiant. Conſequenter probat ſecundum ꝙ ſupponebatur, ſcilicet ꝙ iſta non generantur nec corrumpuntur. Omne enim quod generatur,ex aliquo generatur. Et omne quod corrũpitur,in aliquid corrumpitur ſicut in materiam. Sed non eſt dare aliquam materiam ex qua iſta generentur, & in qua corrũpantur propter

I pter eorum ſimplicitatē, ergo non generantur nec corrumpuntur. Deinde cum dicit.

Similiter & res ſeſe habet, & circa ipſum temporis punctum. Neq; hoc enim generari corrumpiue poteſt. Attamen videtur aliud ſemper eſſe, quia nō eſt ſubſtātia quædam. Eodem modo rem ſeſe habere patet & circa pūcta, & lineas, atq; plana. Eſt enim eadem in vniuerſis his ratio. Nam omnia ſimiliter, aut fines ſunt, aut dimenſiones.

parte.9. Similiter autem ſe habet circa nunc in tempore. Non enim contingit fieri & corrumpi. Attamen videtur ſemper eſſe, nō ſubſtantia aliqua exiſtens. Similiter autē palam, quia ſe habet & circa pūcta & lineas & ſuperficies. Eadem enim ratio. Nam omnia ſimiliter aut termini aut diuiſiones ſunt.

K

Manifeſtat prædictā rationem in ſimili. Ita enim ſe habet nunc in tēpore, ſicut punctus in linea. Nunc autem nō videt̄ generari & corrūpi, quia ſi generaretur, vel corrumperetur, oporteret ꝙ generatio & corruptio ipſius menſurarentur aliquo tempore vel inſtāti. Et ſic menſura ipſius nunc, eſſet vel aliud nunc in infinitum, vel tempus, quod eſt impoſsibile. Et licet nunc non generetur & corrumpatur, tamē videtur ſemper eſſe aliud & aliud nunc, nō quidem ꝙ differant ſ̄m ſubſtantiam, ſed ſ̄m eſſe, quia ſubſtā- (Lec.18. Tex.2.103) tia ipſius nunc, reſpondet ſubiecto mobili. Variatio autē ipſius nunc ſ̄m eſſe, reſpondet variationi motus, vt oſtenditur in quarto Phyſic. Similiter ergo uidetur ſe habere de puncto in comparatione ad lineam, & de linea in comparatione ad ſuperficiē, & de ſuperficie in comparatione ad corpus, ſcilicet ꝙ nō corrumpantur nec generentur, & tamen aliqua variatio attendatur circa huiuſmodi. Eadem

L enim ratio eſt de omnibus his. Omnia enim huiuſmodi ſimiliter ſunt termini, ſc̄dm ꝙ in extremo conſiderantur, vel diuiſiones ſecundum ꝙ ſunt in medio. Vnde ſicut ſecundum defluxum motus variantur nunc ſecundū eſſe, licet maneat idem ſecundū ſubſtantiam propter identitatē mobilis, ita etiam variatur punctus, nec fit aliud & aliud propter diuiſionem lineæ, licet non corrumpatur nec generetur ſimpliciter. Et eadem ratio eſt de alijs. Hanc autem quæſtionem Philoſophus pertractat in.xiij. &.xiiij.

Veritas q̄ſti. Et veritas quæſtionis huius eſt ꝙ huiuſmodi mathematica non ſunt ſubſtantiæ rerum, ſed ſunt accidentia ſuperuenientia ſubſtantijs. Deceptio autem quātum ad magnitudines prouenit ex hoc, ꝙ nō diſtinguitur de corpore ſecundum ꝙ eſt in genere ſubſtantiæ, & ſecundū ꝙ eſt in genere quātitatis. In genere enim ſubſtātiæ eſt ſ̄m ꝙ componitur ex materia & forma, quam conſequunt̄ dimenſiones in materia corporali. Ipſe autē dimenſiones pertinēt ad ge-

M nus quātitatis, quæ non ſunt ſubſtātiæ, ſed accidentia, quibus ſubijcitur ſubſtantia compoſita ex materia & forma, ſicut etiā ſupra dictum eſt, ꝙ deceptio ponentium numeros eſſe ſubſtantias rerum, proueniebat ex hoc ꝙ nō diſtinguebant inter vnum quod eſt principium numeri, & vnū quod conuertitur cum ente.

Lectio.xiiij.

Omnino autem dubitauerit quiſpiā, cur & quærere alia q̄dam præter ſenſibiles & medias res oportet, vt ea quæ ponimus formas.

Tex.cō.18 part.p. Omnino vero dubitabit aliquis, quare oportet quærere quædam præter ſenſibilia, quæ ſunt inter media, quas ponimus ſpecies.

POSTQVAM Philoſophus inquiſiuit vtrū mathematica ſint principia rerū ſenſibiliū, hic inquirit vtrū ſupra mathematica ſint aliqua alia principia, puta quæ dicuntur ſpecies quæ ſunt ſubſtantiæ & principia horū ſenſibilium. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secūdo inducit rationem ad vnam partem, ibi: {Nā ſi ideo.} Tertio obijcit ad partem contrariam, ibi: {At vero ſi ponimus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ſuppoſito ꝙ mathematica non ſint principia rerum ſenſibilium & eorū ſubſtantia, vlterius aliquis dubitabit quę eſt ratio quare præter ſubſtātias ſenſibiles & præter mathematica quę ſunt media inter ſenſibilia & ſpecies, oportet iterū ponere tertium genus. ſ. ipſas {ſpecies} .i. ideas vel formas ſeparatas. Deinde cum dicit. N (Parte ſ. parte.1.)

Nam ſi propterea ꝙ mathematica ab hiſce alia quidem differunt ratione, hoc autem quod multa ſunt quædam eiuſdē ſpeciei non differunt, nō erunt ipſorum principia numero definita, quemadmodū & literarum numero quidem omniū non ſunt principia definita, ſpecie vero ſunt. Si vero huiuſce ſyllabæ quiſpiam, aut huiuſce vocis principia ſumat: O harum enim erunt & numero definita, ſimiliter & in medijs. Infinita enim ſunt & ibi ea quæ ſunt ſpeciei eiuſdem. Quare ſi præter ſenſibilia & mathematica non ſint aliqua alia qualia quidam inquiunt formas eſſe, ſubſtantia vna numero ſpecieq; nō erit, neq; principia eorum quæ ſunt, erunt numero, ſed ſpecie definita. Si igitur hoc eſt neceſſarium, & formas ob idipſum eſſe neceſſe eſt. Nam & ſi non bene poſitionem ſuam declarant ii qui dicunt ideas eſſe, id tamen eſt quod volunt & hæc ipſi dicant neceſſe eſt, vnamquāq; formarū ſubſtantiam quandam eſſe, & nullam per accidens.

Parte.1. Nā ſi ideo q̄a mathematica a præſentibus in aliquo quodā differūt, in eſſe vero plures ſimilis ſpeciei nihil differunt. Quare non erunt eorum princi- P pia numero determinata, quemadmodum nec prę- ſentiū literarum numero quidem omnium nō ſunt principia determinata, ſed ſpecie: niſi quis ſumat huius ſyllabæ, aut huius vocis: harū enim erunt & numero determinata. Similiter autem & in eis quæ ſunt intermedia. Infinita enim & illic ſunt quæ eiuſdem ſpeciei. Quare ſi nōn prę̄ter ſenſibilia & mathematica, alia quædam, qualia dicūt ſpecies ipſas quidam, non erit vna numero & ſpecie ſubſtantia. Nec principia entiū numero exiſtunt quanta aliqua, ſed ſpecie. Ergo ſi hoc eſt neceſſarium, & ſpecies neceſſarium eſt ꝑpter hoc eſſe. Etenim & ſi nō bene dearticulant dicētes, ſed hoc, eſt quod volunt, & eos ea neceſſe eſt dicere: quia ſpecierum ſingula ſubſtantia quædam eſt, ſed non ſecundum accidens. Q

Obijcit ad vnam partem, & videtur hęc eſſe ratio quare oporter ſpecies ponere præter ſenſibilia & mathematica, quia mathematica {à præſentibus} .i. à ſenſibilibus, quæ in vniuerſo ſunt differunt quidem in aliquo, quia mathematica abſtrahunt à materia ſenſibili, non tamen differunt in hoc, ſed magis conueniunt, q̄a ſicut in ſenſibilibus inueniuntur plura numero differētia eiuſdē ſpeciei, vtpote plures hoīes, aut plures equi, ita etiam in mathematicis inueniuntur plura numero differentia eiuſdem ſpeciei, puta plures trianguli æquilateri, & plures lineæ æquales. Et ſi ita eſt, ſequitur ꝙ ſicut principia ſenſibilium non ſunt determinata ſecundū numerum, ſed ſc̄dm ſpeciem, ita etiam ſit {in medijs} .i. in mathematicis. Manifeſtum eſt enim ꝙ in ſenſibilibus ꝑpter hoc, ꝙ ſunt plura indiuidua vnius ſpeciei ſenſibilis, principia ſenſibilium non ſunt determinata à numero ſed ſpecie, niſi forte accipiātur principia ꝓpria huius indiuidui, quæ ſunt etiam in numero determinata &

nata &

A nata & indiuidualia. Et ponit exẽplum in vocibus. Manifeſtũ eſt.n. ꝙ vocis literatæ, literæ ſunt principia, nõ tamẽ ſunt aliquo numero determinato indiuidualium literarũ, ſed ſolum ſm ſpẽm ſunt determinatæ literæ ſm aliquem numerum, quarum aliæ ſunt vocales, & aliæ cõſonantes. Sed hæc determinatio eſt ſm ſpẽm, non ſm numerũ. Non enim vnum ſolũ eſt.a. ſed multa, & ſic de alijs literis. Sed ſi accipiant hæ literæ, quæ ſunt principia huius determinatæ ſyllabæ vel dictionis aut orationis, ſic ſunt determinatæ numero. Et eadẽ ratione cum ſint multa mathematica numero differentia in vna ſpecie, non poterunt eſſe mathematica principia mathematicorum determinata numero, ſed determinata ſpecie ſolũ. Puta ſi dicamus ꝙ principia triangulorum ſunt tria latera & tres anguli. Sed hæc determinatio eſt ſm ſpẽm. Contingit.n. quodlibet eorum in infinitum multiplicari. Si igiẽ nihil eſſet pter ſenſibilia & mathematica, ſequereẽ ꝙ ſubſtantia ſpeciei non eſſet vna ſm numerũ, & ꝙ principia entiũ nõ eſſent determinata in aliquo numero, ſed erunt determinata ſolum ſm ſpẽm. Si ergo eſt neceſſarium ꝙ ſint determinata ſm numerũ, alioqn cõtingeret eſſe principia rerũ infinita numero, ſequitur ꝙ neceſſe ſit ſpẽs eſſe pter mathematica & ſenſibilia. Et hoc eſt quod Platonici volunt dicere ꝙ ſequitur ex neceſsitate ad poſitiones eorum, ꝙ ſit in ſingularium ſubſtantia ſpecies aliquid vnũ cui nõ cõueniat aliquid ſm accidens. Homini enim indiuiduo cõuenit aliquid ſm accidens.ſ. album vel nigrũ, ſed homini ſeparato qui eſt ſpẽs ſm Platonicos nihil cõuenit per accidens, ſed ſolũ quod pertinet ad rõnẽ ſpẽi. Et quãuis hoc dicere intendãt, non tñ bene { dearticulant }.i. nõ bene diſtinguunt. Deinde cum dicit.

At vero ea quę neceſſe eſt euenire impoſsibilia, ſi formas poſuerimus, & vnũ numero principia ipſa non ſpecie eſſe iam antea diximus.

C Parte.3. At vero ſi ponimus ſpecies eſſe & vnum numero principia & non ſpecie, diximus quæ cõtingere neceſſe eſt impoſsibilia.

Obijcit in cõtrarium & dicit, ꝙ ſi ponamus ſpecies ſeparatas eſſe, & ꝙ principia rerum nõ ſunt ſolũ determinata ſpecie, ſed etiam numero, quædã incõuenientia ſequunẽ, quæ ſuperius in quadam qõne ſunt tacta. Hanc autem dubitationem Philoſophus determinat.xij.&.xiiij. huius libri. Et veritas dubitationis eſt, ꝙ ſicut mathematica non ſunt præter ſenſibilia, ita nec ſpecies rerũ ſeparatæ præter mathematica & ſenſibilia. Principia autẽ rerum efficiẽtia & mouẽtia ſunt quidẽ determinata numero, ſed principia rerũ formalia quorum ſunt multa indiuidua unius ſpeciei, nõ ſunt determinata numero, ſed ſolũ ſpecie. Lectio.xv.

Veritas q̃ſti.

His aũt hęc dubitatio ppinqua eſſe videẽ, vtrum potentia ſint ipſa elementa, an aliquo alio modo.

D Tex. cõ.19 parte.1.

His autẽ affine eſt quærere, vtrũ poteſtate ſunt elementa, aut aliquo alio modo.

POSTQVAM Philoſophus inquiſiuit quæ ſunt principia, hic inquirit quomodo ſunt, & primo vtrũ ſint in potentia vel in actu. Secundo vtrum ſint vniuerſalia vel ſingularia, ibi { Et vtrum vniuerſalia &c. } Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obijcit ad vnam partem, ibi { Nam ſi aliter &c. } Tertio obijcit in contrarium, ibi: { Si vero poteſtate &c. } Quærit ergo primo, vtrum prima principia ſint in potentia, vel { aliquo alio modo }.i. in actu. Et hæc dubitatio inducitur propter antiquos naturales, qui ponebant ſola principia materialia quæ ſunt in potẽtia. Platonici autem ponentes ſpecies quaſi principia formalia ponebãt eas eſſe in actu. Deinde cum dicit.

parte.4.

Parte. ſeq. Qõ iſta eſt 3j. ſ. ex p te cõſidera tõe mota, & ſoluit in 9. lc.7. et 8

Nam ſi ſint alio modo, erit aliquid aliud principiis prius. Potentia nanq; illam cauſam antecedet. Atqui non omne quod eſt potentia, illo modo ſeſe habere neceſſe eſt.

B Nam ſi aliter, prius aliquid erit principiis aliud. Prior enim erit poteſtas cauſa illa. Poſsibile autem non eſt neceſſarium illo modo ſe habere.

parte.2.

Probat ꝙ principia ſint in potẽtia. Si enim eſſent { aliter }.ſ. in actu, ſequereẽ ꝙ aliqd eſſet prius principijs. Potentia enim actu prior eſt. Quod patet ex hoc ꝙ prius eſt à quo nõ conuertitur cõſequentia eſſendi. Sequiẽ autẽ ſi eſt ꝙ poſsit eſſe. Non autẽ ex neceſsitate ſequitur ſi eſt poſsibile, ꝙ ſit actu. Hoc autẽ eſt incõueniens ꝙ aliquid ſit prius primo principio, ergo impoſsibile ꝙ primum principiũ ſit aliter q̃ in potentia. Deinde cum dicit.

Ab eſſe ad poſſe, non aũt e cõuerſo niſi i neceſſarijs valet argumentum.

Sin vero potentia ſint, fieri poteſt vt nihil ſit eorum quæ ſunt. Poteſt enim & id eſſe quod nondum eſt. Nam fit quidem id quod non eſt, nihil autem fit eorum quæ nequeunt eſſe. Has igitur dubitationes de principiis dubitare neceſſe eſt.

F

Si vero poteſtate ſunt elemẽta, nihil entium eſſe conuenit. Nam poſsibile eſt eſſe, quod nondum eſt ens: fit enĩ nõ ens. Nihil autẽ fit impoſsibilium eſſe. Has igitur dubitationes quærere neceſſe eſt.

parte.3.

Obijcit in contrarium, quia ſi principia rerũ ſint in potentia, ſequitur ꝙ nihil ſit entium in actu. Nam illud quod eſt poſsibile eſſe, nõdum eſt ens. Et hoc probat per hoc ꝙ id quod fit, non eſt ens. Quod enim eſt, non fit. Sed nihil fit niſi quod poſsibile eſt eſſe, ergo omne quod eſt poſsibile eſſe, eſt non ens. Si igitur principia ſint tantum in potentia, erunt non entia. Si autem principia non ſint, nec effectus ſunt. Sequitur ergo quòd contingit nihil eſſe in entibus. Et concludit epilogando quòd ſecundum prædicta neceſſarium eſt dubitare de principijs ppter præmiſſas rationes. Hæc autẽ quæſtio determinabitur in nono huius, vbi oſtendetur ꝙ actus eſt ſimpliciter prior potentia. Sed potentia eſt prior actu tempore in eo ꝙ mouetur de potentia ad actum. Et ſic oportet primum principium eſſe in actu & non in potentia, vt oſtendit in duodecimo huius. Deinde cum dicit.

G Le.7.& 8. Determinatio qõnis tex.2. 34.&.35. Lect.5.

Et vtrum vniuerſalia ſint, an eo ſint modo quo dicimus ipſa ſingularia eſſe.

Et vtrũ vniuerſalia ſint, aut vt dicim9 ſingularia. Tex.2.20. Parte.4.

Inquirit vtrum principia ſint per modũ vniuerſalium aut per modum ſingularium, & circa hoc tria facit. Primo proponit dubitationem. Scdo obijcit ad vnam partẽ, ibi: { Nam ſi vniuerſalia &c. } Tertio obijcit ad aliam, ibi: { Si autem non vniuerſalia &c. } Eſt ergo dubitatio vtrum principia ſint vniuerſalia, vel exiſtãt per modum quorundam ſingularium. Deinde cum dicit.

parte ſeq. Hęc qõ eſt decima ſuperius ex parte cõſideratõe mota & ſoluit in ſeptimo lec.13.14.

Nam ſi ipſa vniuerſalia ſint, nõ erunt ſubſtantiæ. Nihil enĩ cõium hoc aliqd, ſed quale ſignificat: ſubſtantiam autem hoc aliquid ſignificare conſtat.

H

Nam ſi vniuerſalia, non erunt ſubſtantiæ. Nihil enim communium hoc aliquid ſignificat, ſed quale quid. Subſtantia vero hoc aliquid eſt.

parte.5.

Probat quòd principia non ſunt vniuerſalia tali ratione. Nullum cõmuniter prædicatum de multis ſignificat hoc aliquid, ſed ſignificat tale ſiue quale, non quidem ſecundum qualitatem accidentalem, ſed ſecundum qualitatem ſubſtantialem. Eſt enim q̃dam ſubſtantialis qualitas, vt infra in quinto huius dicetur. Et ratio huius eſt, qa hoc aliquid dicitur ſm ꝙ in ſe ſubſiſtit. Quòd autẽ in ſe ſubſiſtit, nõ poteſt eſſe in multis ens, quòd eſt de ratione cõmunis. Quod enim in multis eſt, non eſt in ſe ſubſiſtens niſi &

Tex. cõ.19 Subſtantia ſcda ſignificat hoc aliquid, ſecunda vero q̃le quid, qs ſenſus.

I ipm esset multa, quod est cõtra rõnẽ cõis. Nã cõe est, quod est vnum in multis. Sic igiť patet ꝙ nullum cõium signifi cat hoc aliquid, sed significat formam in multis existentẽ. Addit autẽ minorem. s. ꝙ substãtia significat hoc aliquid. Et hoc quidem verum est quantum ad primas substãtias quæ maximæ & propriæ substãtiæ dicuntur, vt habetur in prædicamentis. Huius enim substantiæ sunt in se subsistentes. Relinquiť ergo ꝙ principia si sunt vniuersalia non sunt substantiæ. Et ita vel substantiarum non erunt aliqua principia, vel oportebit dicere ꝙ non sint substantiæ substantiarum principia. Sed quia aliquis posset concedere ꝙ aliquid cõmuniter prędicatum significet hoc aliquid, cõsequenter diluitur cum dicit.

Quod si id quod cõiter prædicatur, hoc aliquid erit digitoq; poterit designari. Socrates sane multa animalia erit, ipseq; & homo ac aĩal, si vnumquodq;
K hoc aliquid vnumq; significat. Hæc igitur accidunt, si principia vniuersalia esse ponantur.

Partx.6. Sed si est hoc aliquid, & ponitur quid communiter quod prædicatur, multa erit animalia Socrates, ipseq; homo & animal: si significat singulũ hoc aliquid & vnũ. Si igitur vniuersalia sint principia ea contingunt.

Ostendit ꝙ inconueniens ex hoc sequitur. Si enim id quod cõmuniter prædicatur sit hoc aliquid, sequeretur ꝙ omne id de quo illud cõmune prædicatur sit hoc aliquid quod est cõmune. Sed planum est ꝙ de Socrat. prædicatur & homo & animal, quorum vtrunq;, scilicet homo & animal est quoddam cõmune prædicatum. Vnde si omne cõmune prędicatum sit hoc aliquid, sequitur ꝙ Socrat. sit tria hoc aliqd, quia Socrates est Socrates quod est hoc aliquid. Ipse etiam est homo quod est secundum prędicta
L hoc aliquid. Ipse etiam est animal quod similiter est hoc aliquid. Erit ergo tria hoc aliquid. Et vlterius sequitur ꝙ sit tria animalia. Nã animal prædicatur de seipso & de homine & de Socra. Cum ergo hoc sit inconueniens, inconueniens est ꝙ aliquid cõmuniter prædicatum sit hoc aliquid. Hæc igitur sunt inconuenientia quæ sequunť, si vniuersalia sint principia. Deinde cum dicit.

Sin vero non sint vniuersalia, sed vt singularia, non sub scientiam cadunt. Sciẽtia nanq; omnis vniuersalium est. Quare principia erunt alia, principiis sane priora, vniuersalem subeuntia prædicationem: si ipsorum scientia sit futura.

parte.7. Si autẽ non vniuersalia, sed quasi singularia, non erunt scibilia. Vniuersales enim sunt omnes sciẽtiæ. Quare erunt diuersa priora principiis vniuersaliter
M prædicata, si futura est eorum scientia.

Obiicit in contrarium. Cum enim omnes scientiæ sint vniuersales non sunt singularium, sed vniuersalium. Si igitur aliqua principia non sint vniuersalia, sed singularia, non erunt scibilia secũdum seipsa. Si ergo de eis debet aliqua scientia haberi, oportebit esse aliqua priora principia quæ sunt vniuersalia. Sic igitur oportet prima principia esse vniuersalia, ad hoc ꝙ scientia habeatur de rebus, quia ignoratis principiis necesse est alia ignorare. Hæc autem quæstio determinatur in septimo huius, vbi ostenditur ꝙ vniuersalia non sunt substantiæ nec principia rerum. Non autem propter hoc sequitur ꝙ si principia & substantiæ rerum sint singularia, ꝙ eorum non possit esse sciẽtia, tum quia res immateriales & si sint singulariter subsistentes, sunt tamen etiam intelligibiles, tum etiam quia de singularibus est scientia ẜm vniuersales eorum rationes per intellectum apprehensas. Lectio.j.

Le.13.14. Determinatio qõnis.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri quarti Metaphysicæ. N

Est sciẽtia quædã, q̃ id quod est ea rõne qua est ens, & ea quæ huic insunt, per se contẽplatur. Tex. cõ.1. Parte.1.

Est autem scientia quædam quæ speculatur ens inquantum ens, & quæ huic insunt secundum se.

Diui Thomæ Aquinatis in quartum librum Metaphysicæ Aristotelis pręclarissima commentaria.

In præcedenti libro Philosophus disputatiue processit de illis quæ debent in hac sciẽtia cõsiderari, hic incipit pcedere demõstratiue determinãdo veritatẽ qõnũ prius motarũ & disputatarũ. Fuit autẽ in pceden
O ti libro disputatũ tam de his quæ pertinẽt ad modum huius sciẽtiæ. s. ad quæ se extendit huius scientiæ cõsideratio, q̃ etiã de his quæ sub cõsideratione huius scientiæ cadũt. Et quia prius oportet cognoscere modum scientiæ, q̃ procedere in scientia ad ea cõsideranda de quibus est sciẽtia, vt in. ij. lib. dictum est, ideo diuiditur hæc pars in duas. Primo dicit de quibus est cõsideratio huius scientiæ. Scdo dicit de rebus quæ sub consideratione huius scientiæ cadunt in. v. lib. ibi: Principium dicĩ aliud quidem &c. Prima in duas. Primo subiectũ stabilit huius sciẽtiæ: Secũdo pcedit ad soluendum qões motas in libro pcedenti de cõsideratione huius scientiæ, ibi: Ens autem multis. Circa primum tria facit. Primo supponit aliquã esse scientiã cuius subiectum sit ens. Secũdo ostẽdit ꝙ ista non est aliqua particularium scientiarũ, ibi: Hæc autem &c. Tertio ostẽdit ꝙ hæc est sciẽtia quæ præ manibus habeť, ibi: Qm̃ aũt prĩcipia &c. Quia au ero sciẽ
P tia non solũ debet speculari subiectũ, sed etiã subiecto p se accidentia, ideo dicit primo ꝙ est quędã scientia quæ speculať ens ẜm ꝙ ens sicut subiectum, & speculatur ea quę insunt enti per se. i. entis per se accidentia. Dicit autẽ ẜm ꝙ est ens, quia scientiæ aliæ quæ sunt de entibus particularibus, cõsiderant quidem de ente, cum omnia subiecta sciẽtiarũ sint entia, non tñ cõsiderant ens ẜm ꝙ ens, sed ẜm ꝙ est hmõi ens. s. vel nũerus vel linea vel ignis aut aliqd hmõi. Dicit etiã & quæ huic insunt per se, & nõ simpliciter quæ huic insunt, ad significandum ꝙ ad scientiam non pertinet cõsiderare de his quæ per accidẽs insunt subiecto suo, sed solũ de his quæ per se insunt. Geometra enim non considerat de triangulo vtrum sit cupreus vel ligneus, sed solum cõsiderat ipsum absolute ẜm ꝙ habet tres angulos æquales &c. Sic igitur hmõi sciẽtia cuius est ens subiectũ, nõ oportet ꝙ cõsideret de oĩbus q̃ insunt enti per accidẽs, quia sic cõsideraret accidentia quæsita in omnibus scien
Q tijs, cum oĩa accidentia insint alicui enti, non tñ ẜm ꝙ est ens. Quæ enim sunt per se accidentia inferioris, per accidẽs se habẽt ad superius, sicut per se accidẽtia hominis nõ sunt per se accidẽtia animalis. Necessitas autem huius scientiæ quæ speculatur ens & per se accidentia entis, ex hoc apparet, quia huiusmodi non debent ignota remanere, cum ex eis aliorũ dependeat cognitio, sicut ex cognitione cõmunium dependet cognitio rerum propriarum.

Lect. vii. In toto libro qrto. In quinto per totũ. parte. 4. Lect. hoĩ. Parte seq. Parte. 3.

Ens metaphysice subiectum.

Hęc aũt nulla est earũ q̃ sciẽtiæ particulares dicũtur. Nulla eñ cęterarũ id quod est, vt est ens cõsiderat, sed partẽ quęq; aliquã excipiẽs, id quod accidit de hac contẽplať: vt mathematicę scientiæ faciunt.

Hęc autẽ nulli est in parte dictarũ eadẽ. Aliarũ. n. nulla intẽdit vniuersalr de ente inquãtũ est ens, vero partẽ eius abscindẽtes aliquã, circa quidẽ hãc speculanť ipm accidens, veluti scientiarũ mathematicę. Parte.2.

Hic

A Hic oſtendit ꝙ iſta ſcientia nõ ſit aliqua particularium ſcientiarum, tali ratione. Nulla ſcientia particularis conſiderat ens vniuerſale inquãtum huiuſmodi, ſed ſolum aliquam partem entis diuiſam ab alijs, circa quam ſpeculantur per ſe accidẽs, ſicut ſcientiæ mathematicæ aliquod ens ſpeculantur. ſ. ens quantum. Scientia autem cõmunis cõſiderat vniuerſale ens ſm ꝙ ens, ergo non eſt eadem alicui ſcientiarum particularium.

Quoniam autẽ principia ſummaſq; cauſas quærimus, patet ipſas neceſſario per ſe cuiuſpiam eſſe naturæ. Quod ſi & ii qui eoꝝ quæ ſunt elementa quęrebant, hæc principia quærebant, neceſſe eſt & elementa eius quod eſt vt eſt ens, & non per accidens eſſe. Quapropter & a nobis eius quod eſt ea ratione qua ens, primæ cauſæ ſunt ſumendæ.

Parte. 3. B Quoniã autẽ principia & extremas q̃rimus cauſas palã, quia cuiuſdam eas naturæ ſm ſe eſſe neceſſe eſt. Si ergo & entiũ elementa q̃rentes, ea quæſierũt principia, neceſſe & entis elementa eſſe, non ſm accidens, ſed inquãtum ſunt entia. Vnde & nobis entis inquantũ eſt ens, primæ cauſæ ſunt accipiendæ.

Hinc oſtendit ꝙ iſta ſciẽtia quæ præ manibus habetur, habet ens pro ſubiecto, tali ratione. Omne principium eſt per ſe principiũ & cã alicuius naturæ, ſed nos q̃rimus primarũ principia & altiſſimas cãs, ſicut in primo dictum eſt, (Lec. 1.) ergo ſunt per ſe cã alicuius naturæ, ſed non niſi entis. Quod ex hoc patet, quia oẽs philoſophi elemẽta quęrentes ſm ꝙ ſunt entia quęrebãt hmõi principia. ſ. prima & altiſſima, ergo in hac ſcientia nos quęrimus principia entis inquantũ eſt ens, ergo ens eſt ſubiectum huius ſcientiæ, quia quælibet ſciẽtia eſt quærens cauſas ꝓprias ſui ſubiecti.

C Id autẽ quod eſt dicit̃ quidẽ multipliciter, ſed ad vnum & vnã quandã naturã: & nõ ęquiuoce dicit̃, ſed vt & oẽ ſanum ad ſanitatẽ dicit̃: partim quia cõſeruat, partim qa efficit, ꝑtim qa indicat ipſam, partim qa eſt ſuſceptiuũ ipſius: & medicatiuũ item ad medicinã. Aliud enim tale ex eo dicit̃, qa medicinã habet: aliud qa aptũ eſt ad ipſam, aliud qa opus eſt medicinæ, & alia plura ſimili modo: ſic & id quod eſt, multis quidẽ modis, ſed ad vnũ principiũ dicit̃. Quędã. n. qa ſubſtantię ſunt, entia dicunt̃: q̃dã quia ſubſtãtię ſunt, affectus: q̃dã qa ſunt ad ſubſtãtiã via, aut corruptiões, aut priuationes, aut q̃litates, aut affectiua generatiuaq; ſubſtãtię, vel eoꝝ q̃ ad ipſam dicunt̃ ſubſtantiã: aut alicuius hoꝝ negatio, vel ſubę. Quocirca & id quod nõ eſt, non ens dicimus eſſe.

D Tex. cõ. 2. parte. 4. Ens autẽ multis quidẽ dicit̃ modis, ſed ad vnũ & ad vnã naturã aliquã, & non æquiuoce. Sed quẽadmodũ ſalubre omne ad ſanitatẽ, hoc quidem ad cõſeruationẽ, id vero in actione, aliud quia eſt ſignum vt vrina ſanitatis, hoc autẽ quia illius eſt ſuſceptibile. Et medicinale a medicina. Hoc. n. habẽdo medicinas dicit̃ medicinale, illud vero ſuſceptibile ad eã, aliud vero per actus exiſtentiũ medicinæ. Similiter autẽ alia ſummemus his dicta. Ita vero & ens multipliciter dicit̃ quidẽ, ſed omne ad primũ principiũ. Hæc enim qa ſubſtantię entia dicunt̃, illa vero quia paſſiones ſubſtãtię dicunt̃, alia quia via ad ſubſtantiã, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut g̃natiua ſubſtãtię, aut ad ſubſtãtiam dictoꝝ, aut quorũdã horũ negationes, aut ſubſtantię. Quare & non ens eſſe non ens dicimus.

E Hic procedit ad ſoluendum q̃ones in præcedenti libro motas de conſideratione huius ſciẽtiæ, & diuiditur in tres partes. Primo ſoluit q̃onem qua quærebant vtrum huius ſciẽtiæ eſſet conſideratio de ſubſtantijs & accidentibus ſimul, & vtrum de omnibus ſubſtantijs. Secundo qua quęrebatur vtrũ huius ſcientiæ eſſet conſiderare de omnibus iſtis quę ſunt vnum & multa, idẽ & diuerſum, oppoſitum contrariũ, & hmõi, ibi: {Si igitur ens & vnũ &c.} (Lect. ſeq.) Tertio ſoluit q̃onẽ qua quærebat̃ vtrum huius ſciẽtię eſſet cõſiderare demõſtrationis principia, ibi: {Dicẽdum eſt autem vtrũ vnius &c.} (Infra lec. 5) Circa primũ tria facit. Primo oſtẽdit ꝙ huius ſciẽtiæ eſt cõſiderare tam de ſubſtantijs q̃ de accidentibus. Secundo ꝙ principaliter de ſubſtantijs, ibi: {Vbiq; vero ꝓprie &c.} Tertio ꝙ de omnibus ſubſtantijs, ibi: {Omnis autẽ generis.} (Infra pt. 6. parte. 7. lect. huius.) Circa primum vtit̃ tali rõne. Quæcunq; cõiter vnius recipiunt prædicationem, licet non vniuoce, ſed analogice de his prædicetur, pertinẽt ad vnius ſcientiæ conſiderationẽ: ſed ens hoc modo prædicatur de omnibus entibus, ergo omnia entia pertinent ad conſiderationem vnius ſcientiæ, quæ cõſiderat ens inquãtum eſt ens. ſ. tam ſubſtantias q̃ accidentia. (F) In hac autem ratione primo ponit minorem. Secundo maiorem, ibi: {Quẽadmodum ergo ſalubrium oĩum.} (Parte. 5. lect. 1 ... Infra p. t. 6. in princ.) Tertio cõcluſionẽ, ibi: {Manifeſtum igit̃ &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ens ſiue quod eſt, dicit̃ multipliciter. Sed ſciendũ q̃d aliq̃d ꝑdicatur de diuerſis multipliciter, quandoq; quidẽ ſm rationẽ omnino eandem, & tunc dicitur de eis vniuoce ꝑdicari, ſicut animal de equo & boue. Quãdoq; vero ſcđm rõnes omnino diuerſas, & tunc dicit̃ de eis æquiuoce prędicari, ſicut canis de ſydere & animali. Q̃nq; vero ſm rõnes quæ partim ſunt diuerſæ, & partim nõ diuerſæ. (Analogũ quid ſit.) Diuerſæ quidẽ ſm ꝙ diuerſas habitudines important. Vnæ autem ſm ꝙ ad vnum aliquid & idẽ, iſtæ diuerſæ habitudines referunt̃, & illud dicitur {analogice prædicari}. i. ꝓportionaliter, prout vnumquodq; ſm ſuam habitudinem ad illud vnum refert̃. (G) Item ſciendum ꝙ illud vnum ad quod diuerſę habitudines referunt̃ in analogicis, eſt vnum numero, & non ſolum vnum ratione, ſicut eſt vnum illud quod per nomen vniuocũ deſignatur. Et ideo dicit ꝙ ens & ſi dicatur multipliciter, nõ tamen dicitur æquiuoce, ſed per reſpectum ad vnum, nõ quidẽ ad vnum quod ſit ſolũ ratione vnũ, ſed quod eſt vnum ſicut vna quædã natura. Et hoc patet in exemplis infra poſitis. Ponit enim primo vnum exemplum q̃n multa cõparantur ad vnum, ſicut ad finẽ, ſicut patet de hoc nomine ſanatiuũ vel ſalubre. Sanatiuum enim nõ dicit̃ vniuoce de diæta, medicina, vrina, & animali. Nã ratio ſani ſm ꝙ dicit̃ de diæta, cõſiſtit in conſeruando ſanitatem. Scđm vero ꝙ dicit̃ de medicina, in faciendo ſanitatẽ. Prout vero dicitur de vrina, inquãtum eſt ſignum ſanitatis. Secundũ vero ꝙ dicit̃ de animali ratio eius eſt, quoniã eſt receptiuum vel ſuſceptiuum ſanitatis. (H) Sic igitur omne ſanatiuum vel ſanũ dicitur ad ſanitatem vnã & eandem. Eadem enim eſt ſanitas quam animal ſuſcipit, vrina ſignificat, medicina facit, & diæta conſeruat.

Secundo ponit exemplum quãdo multa cõparantur ad vnum ſicut ad principium efficiens. Aliquid enim dicitur medicatiuum, qui habet artẽ medicinæ, ſicut medicus peritus. Aliquid vero quia eſt bene aptũ ad habendum artẽ medicinæ, ſicut homines qui ſunt diſpoſiti ut de facili artẽ medicinæ acquirant. Ex quo cõtingit ꝙ ingenio proprio quædam medicinalia operãtur. Aliquid vero dicitur medicatiuum vel medicinale, quia eo opus eſt ad medicinã, ſicut inſtrumenta quibus vtuntur medicinalia dici poſſunt: & etiam medicinæ quibus medici vtuntur ad ſanandum. Et ſimiliter accipi poſſunt alia q̃ multipliciter dicũtur, ſicut & iſta. Et ſicut eſt de ꝑdictis, ita etiã & ens multipliciter dicit̃. Sed tamen oẽ ens dicitur per reſpectum ad vnum primũ. Sed hoc primũ non eſt finis uel efficiẽs ſicut in ꝑmiſſis exemplis, ſed ſubiectũ. Alia enim dicunt̃ entia

I vel esse,quia per se habent esse sicut substantiæ quæ principaliter & prius entia dicunt͂. Alia vero quia sunt passiones siue ꝓprietates substãtiæ,sicut ꝑ se accidẽtia vniuscuiusꝗ substantię. Quædã autẽ dicunt͂ entia,quia sunt via ad substantiã,sicut generationes & motus. Alia autẽ entia dicuntur,quia sunt corruptiones substãtiæ. Corruptio enim est via ad non esse, sicut generatio via ad substantiã. Et quia corruptio terminatur ad priuationem, sicut generatio ad formã,cõuenienter ipsa etiam priuationes formarũ substãtialiũ esse dicunt͂. Et iterũ qualitates vel accidentia q̃dã dicunt͂ entia,ꝗa sunt actiua vel generatiua substãtiæ,uel eoꝝ quæ ꝑm aliquam habitudinẽ prædictarum ad substãtiam dicunt͂ uel ꝑm quãcunꝗ aliam. Itẽ negationes eoꝝ quæ ad substantiã habitudinẽ habent,vel etiã ipsius substãtiæ esse dicunt͂. Vnde dicimus ꝙ non ens est non ens. Quod nõ diceretur nisi negationi aliquo modo esse cõpeteret. Sciendum tñ ꝙ prædicti modi essendi ad quatuor possunt reduci. Nã vnum eoꝝ quod est debilissimum est tm̃ in rõne. s. negatio & priuatio quã dicimus in rõne esse, quia ratio de eis negociat͂ quasi de quibusdam entibus, dum de eis affirmat vel negat aliquid. Scd̃m quid autẽ differãt negatio & priuatio, infra dicet͂. Aliud autẽ huic proximum in debilitate est, scd̃m ꝙ generatio & corruptio & motus entia dicuntur. Habẽt enim aliquid admixtũ de priuatione & negatione. Nã motus est actus imperfectus, vt dicitur tertio physicoꝝ. Tertium autẽ dicitur ꝙ nihil habet de non ente admixtũ, habet tamẽ esse debile, quia nõ per se, sed in alio, sicut sunt qualitates, quãtitates, & substantię proprietates. Quartũ autẽ genus est quod est ꝑfectissimũ, quod. s. habet esse in natura absꝗ admixtiõe priuationis, & habet esse firmum & solidũ, quasi per se existẽs sicut sunt substãtiæ. Et ad hoc sicut ad primũ & principale oĩa alia referuntur. Nã qualitates & quantitates dicunt͂ esse, inquantũ insunt substantiæ: motus & generationes, inquãtum tendunt ad substantiã vel ad aliqd ꝑdictoꝝ: priuationes autẽ & negationes, inquantũ remouent aliquid trium prædictorum.

Lect.3. Tex.cõ.6.

K

L

Vt igitur & omnium sanorum, sic & cæterorum vna scientia est. Non enim solum eorũ quæ per vnã rationem dicuntur, vna sciẽtia est, sed eorum etiam quæ ad vnam dicuntur naturam. Et hæc enim quodam modo vna ratione dicuntur.

Parte.5. Quemadmodum ergo salubrium omniũ vna est scientia, ita hoc etiam & in aliis. Nõ enim solum circa vnum dictorum, vnius est scientiæ speculari, sed ad vnam dictorum naturam. Etenim ea modo quodam circa vnum dicuntur.

Hic ponit maiorẽ primæ rõnis dicens, ꝙ est vnus scientiæ speculari non solũ illa quæ dicunt͂ {scd̃m vnum}. i. secundũ vnam rõnem oĩno, sed etiã eorũ quæ dicũtur per respectum ad vnã naturã ꝑm habitudines diuersas. Et huius ratio est ꝓpter vnitatẽ eius ad quod ista dicunt͂, sicut patet ꝙ de oĩbus sanatiuis considerat vna scientia. s. medicinalis, & similiter de aliis quæ eodem modo dicuntur.

M

Patet igitur vnius etiã esse sciẽtiæ ea quæ sunt, vt & entia sunt cõtemplari. Vbiꝗ autẽ sciẽtia ipsius est ꝓprie primi, & ex quo cætera pendẽt, & ꝓpter qđ dicunt͂. Quod si hoc est substantia, ipm philosophum principia substantiarum, causasꝗ habere oportet.

Parte.6. Manifestũ igit͂ ꝗa entia vnius est scientiæ speculari inquantũ entia. Vbiꝗ vero ꝓprie primi est scientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicunt͂. Ergo si hoc est substãtia, substantiarũ oportet principia & causas habere philosophum ipsum.

Hic ponit cõclusionẽ intentã, quæ per se est manifesta. {Vbiꝗ vero &c.} Hic ponit ꝙ hæc scientia principalr̃ cõsiderat de substãtiis, & si de oĩbus entibus cõsideret, tali rõne. Omnis sciẽtia q̃ est de pluribus quę dicunt͂ ad vnũ primũ, est proprie & principaliter illius primi ex quo alia dependẽt ꝑm esse, & ꝓpter quod dicunt͂ ꝑm nomẽ, & hoc vbiꝗ est verũ. Sed substantia est hoc primũ inter omnia entia. Ergo philosophus qui cõsiderat omnia entia primo & principaliter, debet habere in sua cõsideratione principia & causas substantiarũ, ergo per consequens eius consideratio primo & principaliter de substantiis est.

N Metaphysica principaliter est de substantia.

Omnis autem generis vnius sensus est vnus atꝗ scientia, veluti grãmatica quæ est vna, omnes contemplat͂ voces. Quapropter & eius quod est vt est ens, quęcunꝗ sunt species, vnius est scientię genere, & specierum species contemplari.

Omnis autem generis vnius est sensus vnus & scientia: vt grammatica vna ens, omnes speculatur voces. Quapropter & entis inquantum est ens, quascunꝗ species speculari vnius est scientiæ genere, & species specierum.

O Parte.7. Scĩetia vna est vni° generis.

Hic ostẽdit ꝙ primi philosophi est cõsiderare de oĩbus substãtiis, tali rõne. Omniũ eoꝝ quę sunt vnius generis, est vnus sensus & vna sciẽtia: sicut visus est de oĩbus coloribus, & grãmatica cõsiderat omnes voces. Si igitur omnia entia sunt vnius generis aliquo modo, oportet ꝙ oẽs species eius pertineant ad cõsideratione vnius sciẽtiæ quæ est generalis: & species entium diuersæ pertineant ad species illius sciẽtiæ diuersas. Hoc autẽ dicit, quia non oportet ꝙ vna scientia consideret de oĩbus speciebus vnius generis ꝑm proprias rõnes singularũ specierum, sed ꝑm ꝙ conueniunt in genere. Scd̃m autem proprias rationes pertinent ad scientias speciales, sicut est in proposito. Nam omnes substantiæ inquantum sunt entia vel substantiæ, pertinẽt ad considerationem huius sciẽtiæ: inquantum autem sunt talis vel talis substantia, vt leo vel bos, pertinent ad scientias speciales. Lectio.ii.

P

Et qua id quod est, ac vnũ ipm, idem sunt, ex eo atꝗ vna natura: quia mutuo se sequũtur vt principium atꝗ causa, sed non vnam subeuntia rationem. Nihil autẽ refert & si eadẽ hoc pacto putauerimus esse, sed & ad propositum magis conducit.

SI igitur ens & vnum idem, & vna natura: quia se adinuicem consequuntur vt principium & causa, sed non vt vna ratione ostensa. Nihil autem differt, nec si similiter suscipimus, sed & præ opere magis.

Text.cõ.3. Parte.1.

HIC PROCEDIT ad ostendendũ ꝙ ad cõsideratione vnius scientię pertineat cõsiderare hmõi cõia. s. vnum & multa, idẽ & diuersum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit hoc de singulis per ꝓprias rõnes. Scd̃o de omnibus simul per quasdam rationes cões. ibi: {Et philosophi est de oĩbus posse speculari.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ de omnibus his cõsiderare debet philosophus. Scd̃o docet modũ cõsiderandi, ibi: {Quare qm̃ vnum multipliciter &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ ad hanc scientiam pertineat cõsiderare de vno & de speciebus vnius. Secundo ꝙ ad eandem scientiam pertineat cõsiderare de oĩbus oppositis, ibi: {Quoniam autem vnius est opposita considerare.} Circa primum duo facit. Primo enim ostendit ꝙ huius scientiæ est considerare de vno. Secundo quòd eius sit considerare de speciebus vnius, ibi: {Quare quotcunque vnius.} Dicit ergo primo, quòd ens & vnum sunt idem & vna natura. Hoc ideo dicit, quia q̃dam sunt idem numero q̃ non sunt vna natura, sed diuersæ, sicut Socrates, & hoc album, & hoc musicum

Q

Infra lec.4.

Lec.3.seq. Parte.3.

Lect.seq.

Parte.4.huius lect.

A hoc musicū. Vnū autē & ens nō diuersas naturas, sed vnā significant. Hoc autē contingit dupliciter. Quędam enim sunt vnū quæ cōsequunť se adinuicē conuertibiliter sicut principium & causa. Quędam vero non solum cōuertunť vt sint idem subiecto, sed etiā sunt vnum ẜm rōnem, sicut vestis & indumentū. Vnum autem & ens significāt vnam naturā ẜm diuersas rationes. Vnde sic se habent sicut principium & causa, sed non sicut tunica & vestis, quę sunt nomina penitus synonyma. Nihil tamen differt ad propositum si similiter accipiamus ea dici, sicut illa quæ sunt vnū & subiecto & ratione. Sed hoc erit {magis prę opere} .i. magis vtile ad hoc quod intendit. Intendit enim probare ꝙ vnum & ens cadunt sub eadem consideratione, & ꝙ habent species sibi correspondentes. Quod manifestius probaretur si vnum & ens essent idem re & ratione, ꝙ si sint idem re & non ratione. Quod autem sint idem re probat duabus rationibus, quarum primam ponit, ibi.

B Idem est em̄ vnus homo, & homo, & q est hō: & nō aliud quicꝗ dictio significat si reduplicabiť, est hō, & hō, & vnus homo. Patet aūt nec in generatione separari, nec in corruptione: similiter & in vno. Quare perspicuū est additionē in his idē significare, & nihil aliud vnū ipsum præter id quod est esse.

parti.2. Idē em̄ vnus, homo, & ens hō, & hō: & nō diuersum aliquid ostendiť ẜm repetitam dictionem ipm, est homo, & homo, & vnus homo. Palā autē, qa nō separanť nec in generatione neq; in corruptione. Similiter autē & in vno. Quare palā quia additio in his idē ostendit: & nihil aliud vnum præter ens.

Quæ talis est. Quæcunq; duo addita vni nullam diuersitatem afferunt, sunt penitus idem: sed vnum & ens addita homini vel cuicunq; alij nullam diuersitatem afferunt: ergo sunt penitus idem. C Minor patet. Idē enim est dictu, homo, & vnus homo. Et similiter est idem dictu, ens homo, vel quod est homo: & non demonstratur aliquod alterum cum secundū dictionē replicamus dicendo, est ens homo, & homo, & vnus homo. Quod quidē probat sic. Idem enim est generari & corrūpi hominē, & id quod est hō. Quod ex hoc patet, qa generatio est via ad esse, & corruptio mutatio ab esse ad non esse. Vnde nunquā generať homo, quin generēť ens homo: nec vnquā corrūpitur homo, quin corrumpať ens homo. Quæ autē simul generanť & corrūpuntur sunt vnū. Et sicut dictū est ꝙ ens & homo non separanť in generatione & corruptione, similiter apparet de vno. Nam cum generatur homo, generať vnus hō: & cum corrūpitur, similiter corrūpitur. Vnde manifestū est ꝙ appositio in istis ostēdit idē, & per hoc ꝙ addiť vel vnum vel ens non intelligitur addi aliqua natura supra hominē. D Ex quo manifeste apparet, ꝙ vnū non est aliud prę ter ens: quia quæcūq; vni & eidē sunt eadem, sibiinuicem sunt eadem. Patet autē ex prædicta rōne, non solū ꝙ sunt vnum re, sed ꝙ differunt rōne. Nā si non differrent ratione, essent penitus synonyma, & sic nugatio esset cum dicitur, ens homo, vel vnus homo. Sciendū est enim ꝙ hoc nomen Homo, imponitur à quidditate siue à natura hominis: & hoc nomen Res, imponitur à quidditate tantū, hoc vero nomē Ens, imponitur ab actu essendi: & hoc nomen Vnum, ab ordine uel indiuisione. Est enim vnum ens indiuisum. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiā, & quod est in se indiuisum. Vnde ista tria, res, ens, vnum, significant omnino idem: sed secūdum diuersas rationes.

Ens & vnū, re nō differūt sed ratione.

Præterea vniuscuiusq; substantia vnū est non per accidens, similiter & ens proprie quid.

[illegible]3. Amplius autē cuiusq; substantia vnum est non secundum accidens, similiter & quod ens aliquid.

Hic ponit secundā rōnem ad idem, quæ talis est. B Quæcunq; duo prædicanť de substātia alicuius rei per se & nō per accidens, illa sunt idem ẜm rem: sed ita se habent vnū & ens, ꝙ prædicanť per se & non ẜm accidens de substantia cuiuslibet rei. Substantia enim cuiuslibet rei est vnum per se & non ẜm accidens. Ens ergo & vnū significant idē ẜm rem. Quod autē ens & vnum prædicenť de substantia cuiuslibet rei per se & non ẜm accidens, sic pōt ꝓbari. Si enim p̄dicarenť de substātia cuiuslibet rei per aliquod ens ei additū, de illo iterum necesse est p̄dicari ens, quia vnūquodq; est vnum & ens. Aut ergo iterū de hoc prędicatur per se, aut per aliquid aliud additum. Si per aliquid aliud, iterū esset quæstio de illo addito, & sic erit procedere vsq; ad infinitum. Hoc autem est impossibile: ergo necesse est stare in primo. s. ꝙ substātia rei sit vna & ens per seipsam, & non per aliquid additum. Sciendum est autem quòd circa hoc Auicen. aliud sensit. Dixit enim ꝙ vnum & ens non significant substātiam rei, sed significant aliquid additum. Et de ente quidem hoc dicebat, quia in qualibet re quæ habet esse ab alio, aliud est esse rei, & substantia siue essentia eius. Hoc autem nomen Ens, significat ipsum esse. Significat igitur (vt videtur) aliquid additū essentiæ. De vno autem hoc dicebat, quia ęstimabat ꝙ illud vnum qđ conuertitur cum ente, sit idem ꝙ illud vnū quod est principium numeri. Vnum autē quod est principium numeri necesse est significare quandā naturā additam substantiæ. Alioquin cum numerus ex vnitatibus constituať, nō esset numerus species quātitatis, quæ est accidens substātiæ superadditū. Dicebat autē ꝙ hoc vnū conuertitur cum ente, nō qa significat ipsam rei substantiā vel entis, sed qa significat accidēs qđ inhæret omni enti, sicut risibile quod cōuertiť cum hoīe. Sed in primo quidē non videtur dixisse recte. Esse enim rei quāuis sit aliud ab eius essentia, non tamen est intelligēdū ꝙ sit aliquod superadditum ad modū accidētis, sed quasi cōstituiť per principia essentię. Et ideo hoc nomē ens quod imponiť ab ipso esse, significat idē cū noīe quod imponiť ab ipsa essentia. De vno autē nō videť esse verū, ꝙ sit idē quod cōuertiť cū ente, & quod est principiū numeri. Nihil enim qđ est in determinato genere uideť consequi omnia entia. Vnde vnū quod determinať ad speciale genus entis. s. ad genus quātitatis discretæ, non videtur posse cum ente vniuersali cōuerti. Si enim vnum est ꝓpriū & per se accidens entis, oportet ꝙ ex principijs causetť entis inquantū ens, sicut quodlibet accidens proprium ex principijs sui subiecti. Ex principijs autē cōibus entis inquātum est ens, non intelligitur causari aliquod particulariter ens sufficiēter. Vnde non pōt esse ꝙ ens aliquod determinati generis & speciei sit accidens oīs entis. Vnū igiť quod est principiū numeri, aliud est ab eo quod cum ente conuertitur. Vnū enim quod cū ente conuertiť, ipsum ens designat superaddēs indiuisionis rōnem, quæ cum sit negatio vel priuatio, non ponit aliquam naturam enti additam. Et sic in nullo differt ab ente secundū rem, sed solum ratione. Nam negatio vel priuatio non est ens naturæ, sed rationis, sicut dictum est. Vnum vero quod est principiū numeri addit supra substantiā, rationem mensuræ, quę est propria passio quantitatis, & primo inueniť in vnitate. Et dicitur per priuationē vel negationem diuisionis quæ est scđm quātitatem continuam. Nam numerus ex diuisione continui causatur. Et ideo numerus ad scientiam mathematicam pertinet, cuius subiectum extra materiam esse non potest, quāuis sine materia sensibili consideretur. Hoc autem non esset, si vnum quod est principium numeri scđm esse à materia separaretur in rebus immaterialibus existēs, quasi cum ente conuersum.

Auicennæ sententia. F

Contra Auicen. G

Q vnū qđ nūeri p̄cipiū nō sit idē vni qđ cōuertit cum ente.

H

Quare quot sunt vnius, tot & eius quod est species sunt. De quibus quidnā sit contemplari ad eandem genere scientiam spectat, vt de eodem ac simili

I & cæteris talibus. Fere autẽ omnia contraria ad hoc principium reducuntur. Hæc vero contemplati sumus in contrariorum electione.

parte.4. Quare quotcunq; vnius sunt spẽs, tot entis, & de quibus quidẽ est eiusdem scientiæ genere speculari. Dico autẽ vt de eodem & simili & aliis talibus. Fere autẽ omnia referuntur cõtraria ad principiũ illud. Speculata sunt autẽ & ea a nobis in ecloga.i. explanatione, vel tractatione contrariorum.

Tex.cõ.44 Hic cõcludit ꝙ philosophi est considerare de partibus vnius, sicut de partibus entis, & primo hoc ostẽdit. Scdo etiã ostendit ꝙ ẽm diuersas partes entis & vnius, sunt diuersæ partes philosophiæ, ibi. ⟨Et tot partes.⟩ Dicit ergo primo: ꝙ ex quo vnum & ens idẽ significant, & eiusdẽ sunt species eędẽ, oportet ꝙ tot sint species entis, quot sunt species vnius & sibiinuicem respõdentes. Sicut enim partes entis sunt substãtia, qualitas & quantitas &c. ita & partes vnius sunt idem, æquale & simile. Idem enim unum in substãtia est. Simile, vnum in qualitate. Aequale, vnum in quantitate. Et secundũ alias partes entis possent sumi aliæ partes vnius, si essent nomina posita. Et sicut ad vnã scientiam. s. ad philosophiam pertinet cõsideratio de omnibus partibus entis, ita & de omnibus partibus vnius. s. eodẽ & simili & hmõi. Et ad hoc ⟨principiũ⟩. s. vnũ reducuntur omnia cõtraria ⟨fere.⟩ Et hoc addit, quia in quibusdam non est ita manifestũ: & tamen hoc esse necesse est, quia cũ in omnibus contrarijs alterũ habeat priuationẽ inclusam, oportet fieri reductionem ad priuatiua prima inter quæ præcipue est vnum. Et iterum multitudo quę ex vno causatur: causa est diuersitatis differentiæ & contrarietatis, vt infra dicetur. Et hæc dicit esse cõsiderata ⟨in ecloga⟩. i. in electione ⟨contrariorum⟩. i. in tractatu quæ est pars electa ad tractandum de contrarijs. s. in. x. huius.

Part. seq. Correspõdent ptes vnius partib' entis.

K

Lect.10. Lec.5.et 6

L Atq; tot sint philosophiæ partes, quot substãtiæ sunt. Quare necesse est ipsarũ quandã esse primã, & aliã sequentẽ. Nam vnũ ipsum & id quod est, genera continuo habent. Quapropter & scientiæ hæc sequunt'. Ipse naq; philosophus perinde se habet, atq; hisce qui mathematicus nũcupatur. Etenim partes hęc habet, & prima quædam est sciẽtia & secunda, & aliæ deinceps sunt mathematicis collocatæ.

parte.5. Et tot partes sunt philosophiæ quot substantiæ. Quare aliquã esse primam necesse, & habitam ipsis. Existũt. n. recte genera ens & vnũ habẽtia. Quapropter & hęc sequũt' sciẽtię. Est. n. philosophus vt mathematic⁹ dictus. Etenĩ ea ptes habet, & prima q̃dã, & scda est scientia, & alia deinde in mathematicis.

M Hic ostẽdit partes philosophiæ distingui ẽm partes entis & vnius, & dicit ꝙ tot sunt partes philosophiæ quot sunt partes substantiæ, de qua dicit' principalr ens & vnũ, & de qua principalis est huius scientiæ cõsideratio & intẽtio. Et qa partes substãtię sunt ordinatæ adinuicẽ. Nã substãtia immaterialis est prior substãtia sensibili naturalr, iõ necesse est inter partes philosophię esse quandã primã. Illa tñ q̃ est de substantia sensibili est prima ordine doctrinæ, quia à notioribus nobis oportet incipere disciplinã. Et de hac determinat' in septimo & octauo huius. Illa vero quæ est de substantia Imateriali est prior dignitate & intentione huius sciẽtiæ de qua tradit' in. xij. huius. Et tñ quæcunq; sunt prima necesse est ꝙ sint continua alijs partibus, quia omnes partes habẽt pro genere vnum & ens. Vnde in cõsideratione vnius & entis diuersæ partes huius sciẽtiæ vniuntur, quãuis sint de diuersis partibus substantiæ, vt sic sit vna sciẽtia inquantũ partes prædictæ sunt consequentes ⟨hæc⟩. i. vnũ & ens sicut cõia substantiæ. Et in hoc philosophus est similis mathematico. Nã mathematica habet diuersas partes, & quandã principalr sicut arithmeticã, & quãdã secũdario sicut geometriã, & alia cõsequẽter se hñt his, sicut pspectiua, astrologia, & musica. Lectio.iij

N

Cum autẽ vnius sit facultatis opposita contẽplari, & vni pluralitas opponat', atq; negationẽ priuationemq; sciẽtię sit eiusdẽ considerare, ad hanc sane scientiam & pluralitatis contemplatio pertinebit. Vtroq; nãq; modo vnum ipsum in contemplationẽ venit, cuius est negatio vel priuatio: quæ aut simpliciter illi inquã nõ inest, aut cuipiam generi. Atq; ibi quidẽ vni ipsi differentia inest, pręter id quod est in negatione. Ipsa nanq; negatio illius est nimirum absentia. In priuatione vero & subiecta quædã existit natura, de qua priuatio dicitur.

O parte.1. Voniam autẽ vnius est opposita speculari, & vni opponitur pluralitas, & negationem & priuationẽ vnius est speculari: qa vtrũq; speculatur vnum, cuius negatio aut priuatio. Hæc autem quæ simpliciter dicitur, quia non inest illi, aut alicui generi. Huic igitur vni differentia adest pręter ꝙ est in negatione. Illius enim absentia negatio est. In priuatione vero subiecta quædam fit natura, de qua dicitur priuatio.

Infra. parte seq. HIC OSTENDIT ꝙ considerare de oppositis pertinet ad scientiam istã, & circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ eius est considerare de negatione & priuatione. Secundo de cõtrarijs. ibi: ⟨Sed vni &c.⟩ Dicit ergo ꝙ cum ad vnam scientiam pertineat cõsiderare opposita, sicut ad medicinam considerare sanum & ægrum, & ad grãmaticam congruum & incõgruum, vni autem opponitur multitudo: necesse est ꝙ illius scientiæ sit speculari negationem & priuationem, cuius est speculari vnum & multitudinem. Propter quod ⟨vtriusque⟩ est considerare vnum, scilicet ex vtroque dependet vnius consideratio, de cuius ratione est negatio & priuatio. Nam sicut dictum est, vnum est ens non diuisum. Diuisio autem ad multitudinẽ pertinet quæ vni opponitur. Vnde cuius est considerare vnum, eius est considerare negationẽ vel priuationem. Negatio autem est duplex, quædam simplex, per quam absolute dicitur ꝙ hoc nõ inest illi. Alia est negatio in genere, per quam aliquid non absolute negatur, sed infra metas alicuius generis: sicut cæcũ dicitur non simpliciter, quod nõ habet uisum, sed infra genus animalis qđ natũ est habere visum. Et hæc adest differentia huic quod dico vnũ præter ⟨qđ est in negatione⟩. i. per quã distat à negatione: qa negatio dicit tm̃ absentiã alicuius. s. quod remouet, sine hoc ꝙ determinet subiectũ. Vnde absoluta negatio potest verificari tam de nõ ente quod est natum habere affirmationẽ, q̃ de ente quod est natum habere & nõ habet. Non videns enim potest dici tam chimera q̃ lapis q̃ etiam homo. Sed in priuatione est quædam natura vel substantia determinata, de qua dicitur priuatio. Non enim omne non videns potest dici cæcũ, sed solum quod est natum habere visum. Et sic cum negatio quæ in rõne vnius includitur sit negatio in subiecto, alias non ens, vnum dici posset, patet ꝙ vnum differt à negatione simpliciter & magis trahit se ad naturam priuationis, vt infra. x. huius habetur. Sciendum est autem ꝙ, quãuis vnũ importet priuationem implicitã, non tamen est dicendum ꝙ importet priuationẽ multitudinis, quia cum priuatio sit posterior naturaliter eo cuius est priuatio, sequeretur quod vnum esset posterius naturaliter multitudine. Item ꝙ multitudo poneretur in diffinitione vnius. Nam priuatio diffiniri non potest nisi per suũ oppositũ, vt quid est cæcitas, priuatio

P

Q

Negatio duplex.

Q Differẽtia inter negationem simpliciter & priuationem.

Text.c.45

A tiatio visus. Vnde cum in diffinitione multitudinis ponat̃ vnum. Nã multitudo est aggregatio vnitatũ, sequit̃ q̃ sit circulus in diffinitionibus. Et ideo dicendum q̃ vnũ importat priuationẽ diuisionis, non quidẽ diuisionis quæ est ſm quantitatẽ, nam ista diuisio determinat̃ ad vnum particulare genus entis, & nõ posset cadere ĩ diffinitiõe unius. Sed vnum quod cum ente cõuertitur importat priuationem diuisionis formalis quæ fit per opposita, cuius prima radix est oppositio affirmationis & negationis. Nam illa diuiduntur adinuicem quæ ita se habent, q̃ hoc non est illud. Primo igitur intelligitur ipsum ens, & ex consequenti non ens, & per consequens diuisio, & per consequens vnum, quod diuisionem priuat, & per consequens multitudo in cuius ratione cadit diuisio, sicut in ratione vnius indiuisio, quãuis aliqua diuisa modo prædicto rationem multitudinis habere nõ possint, nisi prius cuilibet diuisorum ratio vnius attribuatur.

Ordo cognitionis.

B Quæ cum ita sint, & vni pluralitas opponatur, fit vt eorum etiã cognitio quæ sunt opposita dictis, ad scientiam dictam attineat: diuersi inquã, dissimilis, inæqualis, & si qua sint alia quæ aut ad idem, aut ad pluralitatem & vnum accomodantur, ex quibus est contrarietas ipsa. Quippe cum differentia quidẽ diuersitas sit, contrarietas autem differentia quædã.

Parte.2. Sed vni pluralitas opponit̃. Quare opposita dictis diuersumq; & dissimile & inæquale & quęcunq; alia dicuntur, aut secundũ pluralitatem & vnũ, est dictæ cognoscere scientiæ, quorũ vnum quidem contrarietas est. Differentia nanq; quædam contrarietas est, & differentia diuersitas.

C Hic ostendit q̃ philosophi est cõsiderare cõtraria. Vni enim multitudo opponitur, vt dictum est. Opposita autẽ est vnius scientiæ cõsiderare. Cum igit̃ ista scientia cõsideret vnum & idẽ æquale & simile, necesse est q̃ consideret opposita his. s. multũ, alterũ siue diuersum, dissimile & inæquale, & quęcunq; alia reducunt̃ ad illa, siue etiam ad vnũ & pluralitatem. Et inter ista vna est cõtrarietas. Nam cõtrarietas est quædã differentia eorum. s. quæ maxime differunt in eodẽ genere. Differentia vero est quædam alietas siue diuersitas, vt. x. huius habetur, igitur contrarietas pertinet ad consi derationem huius scientiæ.

Tex. cõ. 11

Quare cum ipsum vnũ multis modis dicantur, & hęc multipliciter quidẽ dicentur. Scientiæ tñ vnius est vniuersa cognoscere. Non enim si multis modis dicant̃, ad diuersas scientias ipsorũ cõtemplatio pertinebit. Sed si neq; vna rõ ipsis cõpetat, neq; ad vnũ rõnes oĩum reducunt̃. Cũ autẽ ad primũ oĩa referãtur, vt ea q̃ dicunt̃ vnum ad primũ vnũ, dicendũ est & de eodem & diuerso cõtrariisue rem eodẽ modo sese habere. Quare distinctione facta quot vnumquodq; modis dicat̃, assignãdũ est ad primũ in vnoquoq; pdicamẽto quonã ad illud dicit̃ mõ. Quædã enim hoc sane dicent̃ quod illud habet, q̃dam propterea quod illud agit, quędã aliis talibus modis.

D

Parte. 3. Quare qm̃ vnũ multipliciter dicit̃, & hæc quidẽ multipliciter dicent̃. Attamen vnius omnia cognoscere. Non. n. simpliciter alterius. Quare si nec ſm vnũ, nec ad vnũ rationes referuntur, tunc alterius. Quoniã vero ad primũ oĩa referunt̃, vt q̃cunq; vnũ dicunt̃, ad primũ vnũ similiter dicendũ est & de eodem & diuerso & cõtrariis se habere. Ergo diuisum quoties dicit̃ singulũ, sic reducendũ est ad primum in singulis prædicatis quomodo ad illud dicit̃. Hoc enim habendo illud, illa vero faciendo illud, alia vero secundum alios dicentur modos.

B

Hic tradit modum quo Philosophus de his debet determinare, & dicit q̃ cum omnia prædicta deriuent̃ ab vno, & vnum multipliciter dicatur, etiã omnia ista necesse est multipliciter dici. s. idem & diuersum, & alia hmõi. Sed tamen quãuis multipliciter dicantur omnia, tamen q̃ significantur per quodlibet horũ nominũ est cognoscere vnius scientiæ. s. philosophię. Non enim sequit̃ q̃ si aliquid dicit̃ multipliciter, q̃ propter hoc sit alterius scientiæ vel diuersæ. Diuersa enim significata si neq; dicuntur (ſm vnũ) i. secundũ vnam rõnem. s. vniuoce, nec ratione diuersa referuntur ad vnum sicut est in analogicis: tunc sequitur q̃ sit alterius. i. diuersæ scientiæ de his cõsiderare, vel ad minus vnius per accidens. Sicut cæleste sydus quod est canis considerat astrologus. Naturalis autem canem marinum & terrestrem. Hæc autem omnia referuntur ad vnũ principium. Sicut enim quæ significãtur per hoc nomen vnũ, licet sint diuersa, reducuntur tamen in vnũ primum significatum: similiter est dicendũ de his nominibus idẽ, diuersum, cõtrarium, & hmõi. Et ideo circa vnũ quodq; istorũ philosophus duo debet facere, videlicet primo diuidere quot modis dicit̃ vnũquodq;. Et hæc diuisio consequẽter assignat̃ in (vnoquoq; prędicato) i. in vnoquoq; istorũ nominum de pluribus prædicatorũ, ad quod primum dicatur, sicut quid est primum significatum huius nominis idem vel diuersum, & quomodo ad illud omnia alia referantur, aliquid quidem inquantum habet illud, aliqd autẽ inquãtum facit illud, vel ſm alios huiusmodi modos.

Quę diuersitas obiectorum variet sciẽtiã, & quę nõ.

F

Patet igit̃ id q̃d olim in dubitatiõibus diximus, vnius inquã facultatis eẽ, de his & de substãtia rõnẽ hẽre. Hoc autẽ vnũ erat eorũ, q̃ diximus dubitando.

G Palam ergo q̃ in quæstionibus dictum est, quia vni est de his & de substãtia sermonem habere: hoc autem erat vnum dubitatorum.

Parte. 4. Fuerũt qõnes. 7. et. 8. i. tertio more ex parte cõsideratio nis.

Inducit cõclusionẽ ex oĩbus p̃cedẽtibus. s. q̃ huius sciæ est ratiocinari de his cõibus & de substãtia: & hoc fuit unũ quæsitũ inter q̃ones in tertio disputatas. Lectio. iiii.

Atq; ipsius philosophi nimirũ est posse de oĩbus cõteplari. Nã si nõ ad philosophũ idipm ptineat, q̃snã erit q̃so, qui si idem sit Socrates, & Socrates sedẽs: aut si vnũ sit vni cõtrariũ, aut quidnã sit cõtrarium, aut quot modis ipsum oppositũq; dicatur, & identidẽ de cæteris eiuscemodi rebus considerabit? Cur igit̃ vnius vt vnũ est, & eius quod est, vt ens est: hęc per se sint affectus, sed nõ vt numerus est, aut linea, aut ignis: patet illius esse scientię & quidnã sint hęc cognoscere, & ea q̃ ipsis accidũt cõteplari. Atq; nõ hac parte aberrãt ii, qui de ipsis cõsiderãt, vti nõ philosophãtes: sed q̃a prius his est substãtia, qua de nihil prorsus itelligũt. Nã vt & numeri quo numerus, est pprii sunt affectus, veluti paritas, imparitas, cõmensuratio, ęqualitas, excessus, defectus: atq; hęc & per se, & inter sese numeris cõpetunt, & solido similiter, & mobili ac ĩmobili, & experti atq; participi põderis sunt affectus alii pprii: sic & ei quod est, vt ens est: sunt ppria quędã: atq; hæc sunt ea de quibus est philosophi veritatem considerare.

H

Tex. cõ. 5. Parte. 1.

ET philosophi est de omnibus posse speculari. Nam si non philosophi, quis est qui inuestigat si idem Socrates & Socrates sedens, aut si vnum vni contrarium, aut quid est contrarium, aut quoties dicitur, similiter autem & de talibus? Quoniam ergo

I vnius inquãtum est vnũ, & entis inquãtum est ens, eædem scdm se passiones sunt: sed non inquantũ numeri, aut lineæ, aut ignis, palam quia illius scientiæ & quid est in eis cognoscere & eorum accidẽtia. Et ideo nõ peccant qui de eis intendebant quasi nõ philosophantes, sed quia primũ est substãtia de qua nihil audiunt. Quare sicut sunt & numeri & inquãtũ numeri ppriæ passiones sunt, vt imparitas & paritas, & mẽsuratio, æqualitas, excedentia, & defectio, & ea quæ secundũ se & adinuicẽ insunt numeris. Similiter autẽ & solido, & mobili, & immobili, & leui, & graui, sunt alia propria: sic entis inquãtum est ens quædam propria, & ea sunt de quibus est philosophi perscrutari veritatem.

K HIC OSTENDIT per rationes cõmunes ꝙ de omnibus prædictis philosophus debet considerare, & primo ostendit propositũ. Scdo cõclusionẽ inducit intentam, ibi: {Quod quidẽ igitur &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝓpositũ. Scdo ex dictis infert quoddam corrolarium, ibi: {Et ꝓpter hoc &c.} Ostendit aũt primũ tribus rõnibus, secunda ibi: {Signum autẽ &c.} tertia ibi: {Amplius autẽ &c.} Prima ratio talis est. Oẽs dubitationes quæ possunt moueri sunt in aliqua sciẽtia soluendæ. Sed de prædictis cõibus mouenẽ quædam qõnes; sicut de eodem & de diuerso mouetur illa qſtio, vtrum sit idem Socrates, & Socrates sedens: & de cõtrarijs mouetur ista quæstio, vtrũ vnũ sit cõtrariũ vni, & quot modis dicitẽ: ergo oportet ꝙ in aliqua scientia ista soluantur q̃ cõsideret de eodem & cõtrario & alijs pdictis. Et ꝙ hoc pertineat ad philosophum & ad nullum aliũ sic pbat. Eius est cõsiderare primas passiones entis, cuius est cõsiderare ens ſm ꝙ est ens: sed prædicta omnia sunt per se accidẽtia entis & vnius ſm ꝙ hmõi. Sicut enim numerus inquantum hmõi habet ꝓprias passiones, vt superfluum, æquale, cõmensuratũ & hmõi, quorũ quædam insunt alicui numero absolute, vt par & impar: quædã vni per cõparationẽ ad alterum, vt æquale: & etiam substantia habet ꝓprias passiones {vt firmum} .i. corpus, & alia hmõi. Similiter & ens inquantũ ens, habet quędam propria quæ sunt cõmunia prædicta, ergo consideratio eorum pertinet ad philosophum. Et ideo tradentes philosophiam non peccauerũt de his tractando tanquã {non philosophantes} .i. tanq̃ ista non pertineant ad considerationem philosophiæ: sed quia de his tractantes de substãtia nihil audiũt, quasi substantiæ omnino obliuiscantur, cum tamẽ ipsa sit primum inter illa, de quibus philosophus debet considerare.

Infra ꝑte vlti. lect. parte. 7. huius lect. Parte. seq. Parte. 3.

L *Ens habet passiones.*

M Cuius hoc indicium est. Artifices namq; disserendi atq; sophistæ munus ipsius philosophi subeunt. Sophistica enim facultas apparẽs est tantũmodo sapiẽtia, & artes disserendi de omnibus disserunt. Cõmune autem omnibus est id quod est. De hisce vero ꝓpterea disserunt, ꝙ hæc philosophiæ propria sunt. Circa namq; genus idem, & sophistica, & disserendi facultas, & philosophia versatur. Sed ab altera quidẽ facultatis modo, ab altera autem electione vitæ, differre philosophia videtur. Atq; disserendi quidem facultas de his est tentatrix, de quibus est philosophia cognitiua: sophistica autem apparet quidem, non tamen est.

Parte. 5. Sophiſtę ꝓpriũ apparere eſt.

Signum autem. Dialectici namq; & sophistæ eandẽ subinduunt figurã philosopho, quia sophista apparens est sophia, & dialectici de omnibus disputant: omnibus autem cõe ens est. Disputant autem & de his, s. quia sophistæ sunt ea cõia. Nam circa idem genus versatur & sophistica & dialectica cum philosophia. Sed differt ab hac quidẽ modo potestatis, ab illa vero vitæ prohęresi, i. electione. Est autem dialectica tentatiua, de quibus philosophia est sciens: sophistica quidem visa, ens vero non.

N Hic ponit scdam rõnem ad idem ostendendum quę est per signũ, quæ talis est. Dialectici & sophistæ induunt figurã eandẽ philosopho, quasi similitudinẽ cum eo habentes, sed dialectici & sophistæ disputant de prædictis: ergo & philosophi est ea cõsiderare. Ad manifestationẽ autem primæ ostendit quõ dialectica & sophistica cũ philosophia habeant similitudinẽ, & in quo differunt ab ea. Conueniunt autẽ in hoc ꝙ dialectici est cõsiderare de omnibus. Hoc aũt esse nõ posset nisi cõsideraret omnia ſm ꝙ in aliquo vno cõueniunt: quia vnius scientiæ unum subiectum est, & vnius artis vna est materia circa quã operatur. Cũ igitur oẽs res non cõueniant nisi in ente, manifestum est ꝙ dialecticæ materia est ens, & ea q̃ sunt entis, de qbus etiã philosophus cõsiderat. Similr̃ et sophistica habet quandã similitudinẽ philosophię. Nã sophistica est visa siue apparẽs sapientia, nõ existẽs. Quod autẽ habet apparentiã alicuius rei, oportet ꝙ aliquã similitudinẽ cum illa habeat. Et ideo oportet ꝙ eadẽ cõsideret philosophus, dialecticus, & sophista. Differunt autẽ abinuicẽ. Philosophus quidẽ à dialectico ſm potestatẽ. Nam maioris virtutis est consideratio philosophi q̃ consideratio dialectici. Philosophus enĩ de prædictis cõibus procedit demonstratiue. Et ideo eius est habere scientiã de prædictis, & est cognoscitiuus eorũ per certitudinẽ. Nam certa cognitio siue sciẽtia est effectus demonstrationis. Dialecticus autẽ circa omnia prædicta procedit ex ꝓbabilibus, vnde nõ facit scientiã, sed quandã opinionẽ. Et hoc ideo est, quia ens est duplex, ens. s. rõnis & ens naturæ. Ens autẽ rationis dicitur proprie de illis intentionibus, quas rõ adinuenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei & similium, quæ quidem, nõ inueniunẽ in rerum natura, sed considerationẽ rationis consequuntur. Et hmõi scilicet ens rõnis est proprie subiectum logicæ. Hmõi autẽ intentiones intelligibiles, entibus naturæ æquiparantur, eo ꝙ omnia entia naturæ sub consideratione rõnis cadunt. Et ideo subiectum logicæ ad omnia se extendit, de quibus ens naturæ pdicatur. Vnde cõcludit ꝙ subiectum logicæ æquiparat subiecto philosophię, quod est ens naturæ. Philosophus igitur ex principijs ipsius ꝓcedit ad probandũ ea quæ sunt cõsideranda circa hmõi cõia accidentia entis. Dialecticus autẽ procedit ad ea consideranda ex intẽtionibus rõnis quæ sunt extranea à natura rerum. Et ideo dicitẽ ꝙ dialectica est tentatiua, quia tentare ꝓprium est ex principijs extraneis procedere. A sophista vero differt philosophus {per hæresi} .i. electiõe vel voluptate. i. desiderio vitę. Ad aliud enim ordinat vitã suam & actionẽ philosophus & sophista. Philosophus quidẽ ad sciendũ veritatem, sophista vero ad hoc ꝙ videatur scire quãuis nesciat. Licet aũt dicatur ꝙ philosophia est sciẽtia, non autẽ dialectica & sophistica, non tamẽ per hoc remouetur quin dialectica & sophistica sunt sciẽtiæ. Dialectica enim potest cõsiderari ſm ꝙ est docens, & ſm ꝙ est utẽs. Scdm quidem ꝙ est docens habet considerationẽ de istis intẽtionibus instituẽs modum, quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis sciẽtijs probabiliter ostendendas, & hoc demonstratiue facit, & ſm hoc est sciẽtia. Vtẽs vero est ſm ꝙ modo adiuncto vtitur ad concludendum aliqd probabiliter in singulis sciẽtijs, & sic recedit à mõ scientiæ. Et similiter dicendum est de sophistica, quia put est docens tradit per necessarias & demonstratiuas rões modũ arguendi apparẽter. Secundũ vero ꝙ est vtens, deficit à processu veræ argumentationis. Sed in parte logicæ quæ dicitur demõstratiua solum doctrina pertinet ad logicam, vsus uero ad philosophiam & ad alias particulares scientias

In qb' cõueniũt aut differant Philosoph' Dialectic' & Sophiſta.

O *Ens rõnis ẽ ſubiectũ logicę.*

In qb' cõueniant & differãt philoſoph' dialect. & ſophiſt.

P *Dialectica quedã docẽs qdam vtens.*

A scientias quæ sunt de rebus naturæ. Et hoc ideo, quia vsus demonstratiue cōsistit in vtendo principijs rerū, de qbus fit demōstratio, quæ ad scientias reales pertinet non vtendo intentionibus logicis. Et sic apparet ꝙ quædam partes logicæ habēt ipsam sciētiam & doctrinam & vsum sicut dialectica tentatiua & sophistica, quædam autem doctrinam & non vsum, sicut demonstratiua.

Præterea contrariorum altera series priuatio est, omniaq; in id quod est atq; non est, & vnum ac multitudinē reducuntur: veluti quies quidem vnius est, motus autem multitudinis.

Tex.c.6 Parte.3 Amplius contrariorū alia coelementatio priuatio, & omnia referuntur ad ens & ad non ens, & ad vnum & ad pluralitatem: vt status vnius, & motus pluralitatis.

Hic ponit tertiam rōnem quæ talis est. Quæcunq; reducuntur in vnum & ens debent cōsiderari à philosopho, cuius est considerare vnum & ens: sed omnia cōtraria reducuntur ad vnū & ens, ergo omnia cōtraria sunt de cōsideratione philosophi, cuius est cōsiderare vnum & ens. Q̄ aūt oīa contraria reducantur ad vnum & ens, ostendit quidem primo quantū ad ens hoc modo. Inter duo contraria quæ à philosophis principia ponūtur, vt in primo habitū est, semper vnū qdem est alteri correlatiuum & ei coordinatū est, vt priuatio. Quod ex hoc patet, quia semper alterū cōtrariorū est imperfectū respectu alterius, & sic quandā perfectionis priuationē alterius importat. Priuatio autem est qdam negatio, vt dictum est supra, & sic est nō ens. Et sic patet ꝙ oīa contraria reducuntur in ens & nō ens. Similiter etiam ostendit ꝙ reducuntur in vnum & multitudinem ꝑ qūdam exemplum. Status enim siue qes reducit̄ in vnitatē. Illud enim qescere dr̄ qđ vno modo se habet nūc & prius, vt in. 6. phy. traditur. Motus aūt ad multitudinē pertinet, quia quod mouetur diuersimode se habet nūc & prius, quod multitudinem importat. Deinde ibi.

B

Lect.6.

Lect.3.

Tex.c.32

C

Ea vero quæ sunt & substantiam, fere omnes ex contrariis cōponi fatentur. Omnes nanq; principia contraria dicunt esse. Quidā enim par & ipar, quidā calidum frigidumq;, quidam finitum & infinitum, qdam cōcordiam discordiāue, principia esse dicūt.

parte.4 Entia vero & substantiam cōtent̄ fere oēs ex cōtrariis componi. Oēs enim principia cōtraria dicūt. Hi nanq; impar & par, illi vero calidum & frigidū, alii finitum & infinitum, alii amorem & odium.

Ostēdit alio modo ꝙ cōtraria reducunt̄ ad ens, qa principia et principiata sunt unius cōsideratiōis. Principia aūt entiū inquantū hmōi confitentur philosophi esse cōtraria. Omnes enim dicunt entia & substantias entium ex cōtrarijs cōponi, vt in primo phy. dictum est, & primo huius. Et q̄uis in hoc conueniant ꝙ entium principia sint cōtraria, differunt tñ quantum ad cōtraria quæ ponunt. Quidā enim ponūt par & impar, sicut Pythagorici. Et alij calorē & frigus, sicut Parmenides. Quidam finem siue terminū ⟨& infinitum⟩.i. finitum & infinitum, sicut idem Pythagoras. Nam pari & impari, finitum & infinitum attribuebant, vt in primo habitum est. Alij cōcordiam & discordiam, sicut Empedo. Patet ergo ꝙ contraria reducūtur in considerationem entis. Deinde vlterius ibi.

Lect.10. D

Lect.2.

Hęc autem omnia cæteraue in ipsum vnum, multitudinemq; reduci videntur. Sumatur enim a nobis ipsa reductio. Principia vero quę ab aliis afferūtur, penitus in hęc vt in genera cadunt.

parte.5 Omnia vero alia reducta vidētur ad vnum & pluralitatem. Sumatur ergo illa reductio a nobis. Principia vero & omnia quę de aliis, ad vnum & ens vt in genera ea cadunt. B

Dicit ꝙ sicut ꝑdicta contraria reducūtur ad ens, ita hābēt reduci ad vnum & multitudinem. Quod apparet. Nā imparitas aliquid vnitatis habet ꝑpter indiuisionem. Paritas aūt ad naturam multitudinis pertinet ꝑpter suam diuisionem. Sic aūt finis siue terminus ad vnitatem ꝑtinet, q̄ est terminus oīs resolutionis. Infinitum aūt ꝑtinet ad multitudinē quæ in infinitum augetur. Concordia etiam vnitatis est manifeste. Discordia vero multitudinis. Calor autem ad vnitatem ꝑtinet inquantum habet vnire homogenea. Frigus aūt ad multitudinem inquātum habet ea separare. Nec solum ista cōtraria reducuntur sic in vnū & multitudinem, sed ēt alia. Sed ista reductio siue introductio ad vnum & multitudinē accipiatur siue ⟨sumatur⟩.i. supponatur nunc à nobis, quia lōgum esset ꝑ singula contraria hoc discutere. Deinde ostendit consequenter ꝙ oīa contraria reducuntur ad vnum & ens. Constat enim ꝙ oīa tā principia q̄ quæ sunt ⟨de alijs⟩.i. principiata inducunt in vnum & ens tanq̄ in genera, non ꝙ sint vere genera, sed rationem suæ cōmunitatis quandā similitudinem generū habēt. Si igitur cōtraria omnia sunt principia vel ex principijs, oportet ꝙ ad vnum & ens reducantur. Si igitur patet, qđ dupliciter ostēdit, contraria reduci ad ens, primo ꝑ naturam priuationis, secūdo per hoc ꝙ cōtraria sunt principia. Quod vero reducantur ad vnum ostendit per exemplum, et per quādam reductionem. Finaliter autē ostēdit ꝙ reducantur ad vnum & ens inquantum sunt genera. F

Patet igitur ex his etiam vnius esse scientię id qđ est, vt ens est, contemplari. Vniuersa enim aut cōtraria sunt, aut ex contrariis cōstant. Principia vero cōtrariorum sunt vnum ipsum, ac multitudo. Hęc autem scientiæ sunt vnius, siue vna, siue non vna rōne dicantur, quemadmodū sese fortasse rei veritas habet. At tametsi multis modis dicitur ipsum vnum, ad primum tamen cętera dicentur, & contraria simili modo. Et si id quod est, aut etiam ipsum vnum nō vniuersale est, & idem de omnibus vel separabile, quemadmodum forsitan non est, alia tamen ad vnū referuntur, alia deinceps sunt collocata. G

Palam igitur ex his, quia vnius est scientię ens inquantum est ens speculari. Omnia nanq; aut ex contrariis, aut contraria. Principia vero contrariorum vnum & pluralitas, & ea vnius scientię, siue secundū vnum dicuntur, siue nō: vt forsan habet veritas. Attamen & si multipliciter dicitur vnum, ad principiū omnia dicentur, & contraria similiter. Et propter hoc si non ens & vnum vniuersalr idē in oibus, aut separabile, vt forsan nō est: sed hoc quidem ad vnū, illud vero ad ea quæ consequenter sunt. parte.6. H

Hic ostendit cōuersim. s. ꝙ ista scīa considerat ens, quia considerat ꝑdicta tali rōne. Omnia entia reducunt̄ ad contraria, quia vel sunt cōtraria, vel sunt ex cōtrarijs. Contraria vero reducuntur ad vnū & multitudinem, quia vnum & multitudo sunt principia contrariorum. Vnum autē & multitudo sunt vnius scientiæ. s. philosophiæ. ergo & eius est considerare ens s̄m ꝙ est ens. Sciēdum est tñ ꝙ ꝑdicta omnia in vnius scīæ considerationem cadunt siue dicant̄ ⟨s̄m vnum⟩.i. vniuoce, siue nō, sicut fortasse verum est. Sed tñ q̄uis vnum dicatur multiplr̄, oīa tñ alia.i. oēs significationes reducuntur ad vnam primam significationem. Et similiter est etiam de cōtrarijs quæ dicunt̄ multipliciter, sed oēs significationes ad vnam primā reducuntur. Et

Nō oīa entia sūt ɔ̄ria aut ex ɔ̄rijs vt volunt antiqui.

propter

I propter hoc si etiam vnum & ens nō est vnum vniuersale quasi genus existēs, sicut supra ponebatur; siue dicamus ꝙ vr̄e sit vnum in omnibus ſm opinionem nostram, siue ꝙ sit aliquid separatum à rebus ſm opinionem Platonis, sicut fortassis nō est verum: tñ dicuntur ſm prius & posterius, sicut & aliæ significationes referuntur ad vnum primum, & aliæ se hñt cōsequenter respectu illius primi. Vtitur tñ aduerbio dubitādi, quasi nunc supponens quæ inferius probabuntur. Sciendum tñ est ꝙ hoc quod dixit oīa entia cōtraria esse vel ex contrarijs, non posuit ſm suā opinionē, sed accepit quasi opinionē philosophorum antiquorum: entia enim immobilia nec sunt cōtraria, nec ex contrarijs. Vnde nec Plato circa sensibiles substātias immobiles posuit cōtrarietatem. Fecit enim vnitatē ex parte formæ, contrarietatē ex parte materiæ. Antiqui vero phi solummodo substātias sensibiles posuerūt, in qbus necesse est cōtrarietatē esse ſm ꝙ mobiles sunt. Deinde cum dicit.

K Et idcirco geometriæ non est quidnam sit cōtrarium, aut perfectum, aut ens, aut vnū, aut idem, aut diuersum considerare, nisi ex suppositione.

Parte.7. Et propter hoc nō est geometriæ speculari quid contrarium aut perfectum. aut vnum, aut ens, aut idem, aut diuersum, nisi ex conditione.

Inducit quoddā corollarium ex pdictis dicens, ꝙ geometriæ non est speculari de prædictis, quæ sunt accidentia entis inquātum est ens. s. quid est cōtrariū, aut qd est perfectū, & hmōi. Sed si consideret, hoc erit ex conditione id est ex suppōne, quasi supponens ab aliquo priori phō à quo sumit quantū est ne͡cium ad suam materiā. Et hoc qd dr̄ de geometria, similiter est intelligendū in qualibet alia particulari scientia. Deinde cū dicit.

Perspicuum igitur est ad vnam scientiam pertinere id quod est, vt ens est: & ea quæ insunt ipsi, vt tale, est contemplari, & non solum substātiarum, sed etiam eorum quę cōpetunt scientiam eandem esse contemplatricem: eorum inquam quæ diximus, & de priore posterioreue, & genere & toto, & specie ac parte, & huiuscemodi cæteris.

D

Parte.8. Quod qdem igitur vnius scientię est ens inquantum ens speculari, & quæ insunt ei inquātū ens, manifestum. Et quia non solū substantiarū sed accidentiū eadē est theoria, & dictorum, & de priore & posteriore, & de genere & spē, & toto & pte, & talib⁹ aliis.

Colligit quæ sunt supra ostensa dicens, manifestum esse ꝙ ad vnam sciam pertinet cōsiderare ens ſm ꝙ est ens, & ea quæ per se illi insunt. Et per hoc patet ꝙ illa scīa non solum est cōsideratiua substātiarum, sed etiam accidētium, cum de vtrisq; ens pdicetur. Et est cōsideratiua eorū quæ dicta sunt. s. eiusdē & diuersi, similis & dissimilis, æqualis, & inæqualis, negationis & priuationis, & cōtrariorum q̄

M

Lect. pma q̄ti libri. supra diximus esse per se entis accidentia. Et nō solum est consideratiua istorum de qbus oñsum est sigillatim proprijs rōnibus quæ cadunt in consideratione huius sciētiæ, sed et cōsiderat de priori & posteriori, genere & specie, toto & parte, & alijs hmōi pari ratione, quia hæc etiam sunt accidentia entis inquātum est ens. Lectio. V.

Post hæc autem dicendum esse videtur, vtrum vnius, an diuersarum scientiarum sit de hisce principiis, quæ in mathematicis appellantur dignitates, ac de substantiis contemplari.

Tex.cō.7 Parte.1. Dicendum autem vtrum vnius aut diuersæ scientiæ, de vocatis in mathematicis dignitatibus & substantia.

N HIC soluit aliam qōnem in tertio motam. s. vtrum ad istam sciam ptineat cōsiderare prima principia demōstrationis. Et diuidit in duo. Primo ostēdit ꝙ eius est cōsiderare vr̄r de oībus his principijs. Secundo spāliter de primo eorum. ibi Congruit autem &c. Circa primum tria facit. Primo mouet qōnem quæ est. Vtrum vnius sciæ sit considerare de suba, & de principijs q̄ in scientijs mathematicis vocanē dignitates, aut est alterius, & alterius sciæ cōsiderare. Appropiat aūt ista principia magis mathematicis scientijs, qa certiores demonstrationes habent, & manifestius istis principijs per se notis vtūtur, omnes suas demonstrationes ad hæc principia resoluentes. Lect. seq. prima gēi. & seq. 2. & 3.

Patet itaq; non ad diuersas, sed ad vnā horū etiā cōsideratione, & ad philosophi scientiā pertinere.

Palam autem quia vnius est, & eius quę est philosophi, quę de his perscrutatio. Parte.2

Secundo soluit q̄ quidem solutio est, quia una sciētia intendit de vtrisq; prædictis. Et hæc est philosophia quæ præ manibus habetur. O

Vniuersis enim quę sunt, sed non generi cuiquā seorsum a cæteris accōmodātur, atq; vtunē quidem his, oēs ex eo, qa sunt eius quod est, qua ratione est ens. Et genus vnumquodq; est ens. Eousq; tñ vtuntur, quousq; satis est ipsis, idest quoad occupat genus, de quo afferunt demonstrationes. Quare cum pateat, hæc ipsis vt entia sunt, vniuersis competere: hoc est enim ipsis cōmune: horum quoq; contēplatio eius est profecto, qui id quod est, ea ratione qua est ens contemplatur.

Parte.3 Omnibus enim insunt existentibus, sed non generi alicui separatim ab aliis: & vtuntur oēs, qa entis inquantum est ens. Vnumqdq; enim genus est ens. Intantum vero vtuntur, inquantū eis est sufficiēs. Hoc autem est quantum cōtinet genus, de quo demonstrationes ferunt. Quare quoniam manifestum est ꝙ inquantum sunt entia insunt oībus, hoc enim eis est commune de ente inquantum est ens cognoscentis, & de eis est speculatio. P

Parte. 3. Lect. hui⁹ parte seq. Tertio probat solutionem ꝑpositam, & circa hoc duo facit. Primo ꝑbat propositum. Secūdo cōclusionem principalem inducit. ibi Qm̄ igitur &c. Probat aūt solutionem ꝑpositam dupl'r. Primo per rōnem. Secundo per signū. ibi Vnde nullus &c. Ratio talis est. Quæcūq; insunt omnibus entibus, & nō solum alicui generi entium separatim ab alijs, hæc pertinent ad considerationem philosophi. Sed pdicta principia sunt hmōi: ergo ptinent ad cōsideratonē philosophi. Minorem sic ꝑbat. Illa quibus vtuntur oēs sciētiæ, sunt entis inquātum hmōi. Sed prima principia sunt hmōi: ergo ptinent ad ens inquantū est ens. Rationem aūt quare oēs scientiæ eis vtuntur sic assignat; quia vnumquodq; genus subiectum alicuius sciæ, recipit pdicationem entis. Vtuntur aūt principijs pdictis scientię particulares non ſm suam cōmunitatem, prout se extendunt ad omnia entia, sed quātum sufficit eis. Et hoc ſm cōtinentiam generis, quod in scientia subijcitur, de quo ipsa scientia demōstrationes affert. Sicut ipsa philosophia naturalis vtitur eis ſm ꝙ se extendunt ad entia mobilia, & non vlterius. Deinde cum dicit. Q

Quocirca nemo eorum qui partes considerant, de his ipsis quicq̄ dicere aggreditur; si sint vera inquam, nec ne: nec arithmeticus nec geometra.

Parte.4 Vnde nullus particulariter intendentium nititur dicere aliquid de eis si vera aut non, neque geometra, neque arithmeticus.

Probat

A Parte. seq. circa medium. Probat quod dixerat per signum,& primo inducit probationem. Secũdo excludit quorũdam errorem, ibi ⟨Sed quoniam est adhuc.⟩ Dicit ergo primo, quod nullus intendens primo tradere sciam alicuius particularis entis, conatus est aliquid dicere de primis principijs, vtrum sint vera aut non: nec geometra, aut arithmeticus, qui tamen istis principijs plurimum vtuntur, vt supra dictum est. Vnde patet quod cõsideratio dictorum principiorum ad hanc scientiam pertinet. Deinde cum dicit.

Sed naturalium quidam dũtaxat idipsum nõ incongrue facientes, soli nãq; de natura tota, & de eo quod est considerare putabãt. Verum cum sit quidam superior naturali: natura nãq; genus est vnum quoddam ipsis quod est: ad vniuersalẽ sane, atq; ad eum qui primę est subę cõtẽplator horum quoq; cõsideratio pertinebit. Facultas autem naturalis est B quidem & ipsa sapientia quędam, sed non prima.

parte.5. Nisi physicorum quidam merito hoc facientes. Soli nanq; putantur de tota natura intendere & de ente. Sed quoniã est adhuc physico aliquid superior. Vnũ enim aliquod genus est natura entis ipsius vniuersalis, & circa subam primã theorizantis. i. speculantis, & de his erit perscrutatio. Est autem sophia, i. sapientia quædam physica, sed non prima.

Excludit errorẽ quorũdam, & circa hoc duo facit. Prio excludit errorem eorum, qui de prędictis se intromittebant cũ ad eos nõ pertinerent. Scdo eorũ qui de eis alio modo volebant tractare quam de eis sit tractandũ. ibi ⟨Quicũq; autẽ parte seq. vtũtur &c.⟩ Dicit ergo prio, quod quamuis nulla scientiarum particularium de prędictis principijs se intromittere debeat, quidam tñ naturalium de his se intromiserunt. Et hoc nõ sine C rõne. Antiqui enim nõ opinabãtur aliquã subam esse pręter substantiã corpoream mobilem, de qua physicus tractat. Et ideo creditum est quod soli determinent de tota natura, & per cõsequẽs de ente. Et ita etiam de primis principijs quę sunt simul cõsideranda cum ente. Hoc aũt falsum est, quia adhuc est quędam scia superior naturali. Ipsa enim natura. i. res naturalis hñs in se principium motus in seipsa est vnũ aliquod genus entis vlis. Non enim oẽ ens est hmõi, cũ probatum sit in. 8. physi. esse aliquod ens immobile. Hoc autẽ Te. cõ.4?. Lect. 11. ens immobile superius est & nobilius ente mobili, de quo considerat naturalis. Et quia ad illã sciam ptinet cõsideratio entis cõis, ad quam ptinet cõsideratio entis primi, ideo ad aliã sciam quam ad naturalem ptinet cõsideratio entis communis, & eius etiam erit considerare hmõi principia cõia. Philosophica enim est quædam pars phiæ, sed non prima quæ considerat ens cõe, & ea quæ sunt eius inquantum huiusmodi. Deinde cum dicit.

D Qui vero dicere de veritate ipsorum quonã pacto sit acceptanda aggrediuntur, ob ineruditionẽ resolutiuorum id sane faciunt. Accedere enim de his antea scientes, sed non audientes quęrere oportet.

Tex.cõ.8 parte.6. Quicũq; vero conanẽ dicentiũ dicere quid de veritate quo oportet modo recipere, propter ignorantiam analyticorũ hoc faciunt. Oportet enim de his peruenire scientes, sed non audientes quęrere.

Excludit alium errorem circa modum tractãdi hmõi principia. Quidã enim tractabãt de istis principijs volentes ea demonstrare, & quęcunq; isti dixerunt de veritate prędictorũ principiorum, quõ oporteat ea recipere per vim demonstrationis, vel quõ oporteat contingere veritatem in oĩbus istis ita se hre, hoc fecerunt propter ignorãtiam, vel propter instructionem ⟨analyticorũ⟩. i. illius partis logicæ in qua ars demõstrandi traditur, quia oportet scientes de his peruenire. i. oĩs scientia per demonstrationẽ acqsita ex his B principijs causatur. Sed nõ oportet ⟨audientes⟩. i. discipulos instruendos in aliqua scia quærere de his, sicut de aliquibus demonstrandis. Vel secundum aliam literã ⟨oportet de his puenire scientes⟩. i. oportet quod qui acqrunt sciam per demõstrationẽ perueniant ad cognoscendũ hmõi principia cõia, & nõ quod quęrãt ea sibi demõstrari. Deinde cũ dicit.

Patet igitur ad phm, & ad eũ qui de omni substãtia ea ratione qua naturę talis est contemplatur, & de principiis ratiocinationis spectare cõsiderare.

parte.7. Quoniam igitur phi, & de omni substantia speculantis inquantum congruit, & de omnibus syllogisticis principiis est perscrutari, palam.

Concludit cõclusionem principalr intentã. s. quod philosophi erit considerare de oĩ substãtia inquãtum hmõi, & de F primis syllogismorum principijs. Ad huius aũt euidẽtiã sciẽdum quod propositiones per se notæ sunt, quæ statim notis terminis cognoscuntur. vt dr primo poste. Hoc aũt cõtingit in illis propositionibus in quibus prędicatum ponitur in diffinitione subiecti, vel prędicatum est idẽ subiecto. Sed cõtingit aliquam propõnem quantum in se est esse per se notam, non tñ esse per se notã oĩbus, qui ignorãt diffõnẽ prędicati & subiecti. Vnde Boethius dicit in libro de hebdo. quod quędam sunt per se nota sapientibus, quæ non sunt per se nota oĩbus. Illa aũt sunt per se nota oĩbus quorũ termini in conceptionẽ omnium cadunt. Hmõi aũt sunt cõia, eo quod nra cognitio à cõmunibus ad propria peruenit, vt dr in primo phy. Et ideo Tex.cõ.4. istæ propões sunt prima demonstrationum principia, quę cõponunẽ ex terminis cõibus, sicut totum & pars, vt: Oẽ totum est maius sua parte: & sicut æquale & inæquale, vt: Quæ vni & eidẽ sunt æqualia, sibi sunt æqualia. Et eadem rõ est de similibus. Et quia hmõi cões termini ptinent ad cõsiderationem Phi, ideo hæc principia de cõsideratione Phi sunt. Determinat autem ea Phs non demonstrãdo, sed G rões terminorum tradẽdo, vt quid totum, & quid pars, & sic de alijs. Hoc aũt cognito veritas prædictorum principiorum manifesta relinquitur. Lec. vj.

Attinet autem ad eum qui maxime circa vnumquodq; genus cognoscit, affirmare firmisśima rei principia posse, quare & ad eum ẽt pertinet oĩum posse firmisśima principia asśignare, quæ de hisce quę sunt, vt entia sunt, cognoscit. Atq; hic est ipse philosophus.

Parte.1. Congruit autem maxime cognoscentem circa vnumquodq; genus, habere dicere firmissima rei principia. Quare & de entibus inquãtum sunt entia omnium firmisśima. Est autem hic philosophus ipse.

HIC ostendit principalr quod ad primũ phm pertinet considerare de primo demonstrationis principio, et circa H hoc duo facit. Prio oñdit quod eius est de ipso considerarę. Secundo de ipso tractare icipit ibi ⟨Principiũ vero &c.⟩ Circa primũ tria facit. Prio oñdit quod huius scię est considerare de prio demonstrationis principio. Scdo oñdit quod sit illud. ibi ⟨Et firmissimum &c.⟩ Tertio excludit quorũdã errores circa idẽ principiũ. ibi ⟨Sũt aũt quidã &c.⟩ Vtitur autẽ ad primum tali rõne. In vnoquoq; genere ille est maxime cognoscitiuus, qui certissima cognoscit principia, quia certitudo cognitionis ex certitudine principiorũ dependet. Sed primus philosophus est maxime cognoscitiuus & certissimus in sua cognitione. Hæc enim erat vna de conditionibus sapientis, vt in proœmio huius libri patuit, scilicet quòd esset certissimus cognitor causarum: ergo philosophus debet cõsiderare certissima & firmissimã principia: circa entia, de quibus ipse considerat sicut de genere sibi proprie subiecto.

Lec. seq. parte seq. parte.4. huius lect. Primũ principiũ simpliciter est metaphysici cõsiderare.

Firmissimum

I Firmiſsimum aūt id omnium principium eſt, circa quod fieri nō pōt vt quiſq; decipiatur. Tale nāq; neceſſe eſt notiſsimum eſſe, quippe cū vniuerſi circa ea quę non cognoſcunt, decipiantur. Et ſuppoſitionem nō eſſe. Quod enim neceſſe eſt eū habere, qui quoduis eorū quæ ſunt percipit, id ſuppoſitionis rationem nō ſubit. Quod vero neceſſe eſt eum cognoſcere, qui quoduis eorum quę ſunt, cognoſcit, id & habentem ipſum venire neceſſe eſt. Patet igitur talē principium firmiſsimum omnium eſſe.

Parte.2 Et firmiſsimum oīum principiorum eſt, cōtra qđ mentiri impoſſibile eſt: notiſsimū enim eſſe tale eſt neceſſe. Nam circa ea quæ ignorant, decipiunt' omnes. Et non conditionale. Quod enim neceſſarium habere qđcunq; entiū ītelligētem, hoc non cōditionale. Quod autem cognoſcere eſt neceſſariū quodcunq; cognoſcentem, & venire habenti eſt neceſſe. Quod quidem igitur tale principium omnium ſit firmiſsimum, palam.

Nota cōditiones primi principij. ignorātia.

K

Hic oſtēdit quid ſit firmiſſimum ſiue certiſſimum principium, & circa hoc duo facit. Primo dicit quæ ſunt cōditiones certiſſimi principij. Deinde adaptat eas vni principio. ibi {Quid vero ſit &c.} Ponit ergo primo tres conditiones firmiſſimi principij. Prima eſt ꝙ circa hoc non poſſit aliquis mētiri ſiue errare. Et hoc patet, quia cum homines non decipiātur niſi circa ea quæ ignorant, ideo circa quod non pōt aliquis decipi, oportet eſſe notiſſimum. Secunda cōditio eſt vt ſit {non cōditionale}. i. non propter ſuppoſitionē habitum, ſicut illa quæ ex quodam cōdicto ponuntur. Vnde alia trāslatio habet. {Et nō ſubijciātur}. i. non ſubijciantur ea quæ ſunt certiſſima principia. Et hoc ideo, quia illud quod neceſſarium eſt habere intelligentem q̄cunq; entium {hoc non eſt cōditionale} id eſt nō eſt ſuppoſitum, ſed oportet per ſe eſſe notum. Et hoc ideo quia ex quo ipſum eſt neceſſarium ad intelligendum qđcunq;, oportet ꝙ qlibet qui alia eſt cognoſcens, ipſum cognoſcat. Tertia conditio eſt vt nō acquiratur per demonſtrationem vel alio ſimili modo, ſed adueniat quaſi ꝑ naturam habēti ipſum, quaſi vt naturalr̄ cognoſcatur, & non per acquiſitionem. Ex ipſo enim lumine naturalis intellectus agentis prima principia fiunt cognita, nec acquirunt' per ratiocinationes, ſed ſolū per hoc ꝙ eorū termini innoteſcunt. Quod quidem fit ꝑ hoc ꝙ à ſenſibilibus accipit' memoria, & à memoria experimentū, & ab experimēto illorum terminorum cognitio, quibus cognitis cognoſcūtur huiuſmodi ꝓpoſitiones communes, quæ ſunt artiū & ſciētiarum principia. Manifeſtum eſt ergo quòd certiſſimum principiū ſiue firmiſſimum, tale debet eſſe, vt circa id non poſſit errari, & ꝙ non ſit ſuppoſitum, & ꝙ adueniat naturaliter. Deinde cum dicit.

parte ſeq.

Prima firmiſſimum, Scđa abſolutum.

L

Tertia euidēs ex terminis.

M

At quidnam ſit illud, deinceps dicamus oportet. Hoc itaq; principiorum oīum firmiſsimum eſt, fieri inquam non poſſe, vt idem ſimul inſit, & non inſit eidem, atq; per idem. Addantur aūt &c. cuncta quæ ad differendi difficultates dimouendas olim determinauimus. Habet enim iam dictam conditionem. Fieri enim non pōt, vt idem eſſe quiſpiam, atq; non eſſe exiſtimet: vt quidam Heraclitum dicere arbitrātur. Non enim neceſſe eſt, quæ quiſpiam dicit, ea & ita eſſe ipſum exiſtimare. Quod ſi fieri nequit, vt cōtraria ſimul inſint eidem, addantur aūt & huic præpoſitioni quę addi ſolent, ſuntq; opiniones contrariæ quę contradictorię aduerſant'. Patet īpoſsibile eſſe, ſimul idem eſſe, atq; non eſſe eundem exiſtimare. Habebit enim contrarias opiniones ſimul profecto, qui circa hoc eſt deceptus. Quapropter omnes qui demonſtrant, ad hanc opinionem vltimam demonſtrationes reducunt. Hæc enim principium eſt natura cæterarū etiam omnium dignitatum. N

Te. cō. 9. Parte. 3 Idē eſſe & non eſſe.

Quid vero ſit illud, poſt hoc dicamus. Idē enim ſimul eſſe, & non eſſe in eodē, ſecūdum idem, eſt impoſsibile: & quæcunq; alia determinaremus, vtiq; ſint determinata ad logicas difficultates. Hoc autē omnium firmiſsimum eſt principium. Habet enim dictam determinationem. Impoſsibile nanq; quemcunq; idem ſuſcipere eſſe & non eſſe. Quemadmodum quidem quidā putant dicere Heraclitum. Nō enim eſt neceſſe quę aliquis dicit, hoc & ſuſcipere. Si vero non, contingit ſimul ineſſe eidem cōtraria. Determinentur ergo nobis eadem, propoſitione conſueta. Contraria vero eſt opinio opinioni quę contradictionis. Palam quia impoſsibile ſimul ſuſcipere eundem eſſe & non eſſe idem. Simul enim habebit contrarias opiniones, qui de hoc eſt mentitus. Quare propter omnes demonſtrantes in hanc reducunt vltimam opinionem. Natura nanq; principiū, & aliarum dignitatum, hęc omnium. O

Oſ̄dit cui principio ꝑdicta determinatio conueniat, & dicit ꝙ huic principio cōuenit tāq̄ firmiſſimo, ꝙ eſt impoſſe eidē ſil' ieſſe & nō ieſſe idē. Sed addēdū eſt & ſ̄m idē. Et ēt alia ſunt determināda circa hoc principiū, q̄cūq; determinari cōtingit ad logicas difficultates, ſine qbus videtur contradictio cum non ſit. Quod aūt ꝑdicta huic principio cōueniant ſic oſtendit. Impoſſibile enim eſt q̄cunq; {ſuſcipere} ſiue opinari ꝙ idem ſit ſimul & non ſit, q̄uis qdam arbitrētur Heraclitum hoc opinatum fuiſſe. Verum eſt aūt ꝙ Heraclitus hoc dixit, non tamen hoc potuit opinari. Non enim neceſſarium eſt ꝙ quicqd aliquis dicit, hæc mente ſuſcipiat vel opinetur. Si aūt aliquis diceret ꝙ contingeret aliquem opinari idem ſimul eſſe & non eſſe, ſequitur hoc inconueniens ꝙ contingit contraria eidem ſimul ineſſe. Et hęc {determinētur nobis}. i. oſtendātur quadā ꝓpoſitione conſueta & in logicis determinata. Oſtenſum eſt enim in fine peri Hermenias ꝙ opiniones ſunt contrariæ, non q̄ ſunt cōtrariorū, ſed quæ ſunt contradictionis, ꝑ ſe loquendo. Hę enim non ſunt cōtrariæ opiniones primo & per ſe, vt ſi vnus opinet' ꝙ Socra. eſt albus, & alius opinetur ꝙ Socra. eſt niger. Sed ꝙ vnus opinetur Socra. eſt albus, & alius opinetur Socra. non eſt albus. Si igitur qs opinetur ſimul duo contradictoria eſſe vera, opinando ſimul idē eſſe & nō eē, habebit ſimul cōtrarias opiones. Et ita cōtraria ſimul ineſſent eidē, qđ eſt impoſſibile. Nō igit' cōtingit aliquē circa hæc interius mentiri, & ꝙ opinet' ſil' idē eē & nō eē. Et ꝑꝑ hoc oēs demōſtrationes reducūt ſuas ꝓpoſitiōes in hanc ꝓpōnem, ſicut in vltimam opinionē oībus cōem. Ipſa enim eſt naturaliter principiū & dignitas omnium dignitatum. Et ſic patent aliæ duæ cōditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonſtrantes oīa ſicut in vltimum reſoluendo, patet ꝙ non habetur ex ſuppoſitione. Inquātum vero eſt naturaliter principium, ſic patet ꝙ aduenit habēti, & non habetur per acquiſitionem. Ad huius autem euidentia ſciendum eſt ꝙ cum duplex ſit operatio intellectus, vna qua cognoſcit quodquid eſt, quæ vocatur indiuiſibilium intelligētia, alia qua componit & diuidit, in vtroq; eſt aliquod primū. In prima quidem operatione eſt aliquod primum quod cadit in cōceptione intellectus. ſ. hoc ꝙ dico ens, nec aliquid hac operatione pōt mente concipi, niſi intelligatur ens. Et quia hoc principiū, impoſſibile eſt eſſe & non eſſe ſimul, depēdet ex intellectu entis,

Primo eſt choꝫ caſ.

P

Q

Ens eſt in ꝯceptu q̄ dictatio omnium.

A entis, ficut hoc principiũ, Omne totum eſt maius ſua parte, ex intellectu totius & partis. Ideo hoc etiam principiũ eſt naturaliter primum in ſecũda operatione intellectus. ſ. cõponentis & diuidẽtis. Nec aliquis põt ſm hãc operationẽ intellectus aliqd itelligere, niſi hoc principio itellecto. Sicut enim totũ & partes nõ intelliguntꝰ niſi intellecto ente, ita nec hoc pricipiũ, Omne totũ eſt maius ſua parte, niſi intellecto pdicto principio firmiſſimo. Deinde cũ dicit.

Sunt autem quidam, qui, vti diximus, fieri poſſe dicunt, & idem ſit, atq; non ſit: & ita exiſtimetꝰ. Atq; hac ſentẽtia naturalium quoq; complures vtuntur. Nos vero nunc, vt impoſsibile id accepimus, ſimul inquam eſſe, atq; non eſſe: & per idipſum principiorum omnium hoc firmiſsimum eſſe oſtendimus.

B Parte.4 Primus error circa pmum principium. Sunt autem quidam, qui, vt diximus, dicebant cõtingere idẽ eſſe & non eſſe & exiſtimare ita. Vtuntur autem ratione hac multi eorum qui de natura. Nos autẽ nunc accipimus quaſi impoſsibili exiſtẽte ſimul eſſe & non eſſe, & per hoc oſtendemus ꝙ firmiſsimum id principiorum eſt omnium.

parte ſeq. Oſtendit quõ circa pdictum principium ab aliqbus eſt erratum, & circa hoc duo facit. Primo tangit errorem illoꝝ qui cõtradicebãt pdicto principio. Secundo eorum qui ipſum demonſtrare uolebãt. ibi [Dignantꝰ aũt &c.] Dicit ergo ꝙ quidã ſicut dictũ eſt de Heraclito, dicebãt ꝙ cõtingit idem ſimul eſſe & nõ eẽ, & ꝙ cõtingit hoc exiſtimare. Et hac poſitione vtũtũr multi naturales, vt infra patebit. Tex.cõ.21 Sed nos nunc accipimus ſupponendo prædictũ principium eſſe verum. ſ. ꝙ impoſſibile ſit idem eſſe & nõ eẽ, ſed ex ſui veritate oſtendimus ꝙ eſt certiſſimum. Ex hoc enim ꝙ impoſſibile eſt eſſe & non eſſe, ſequetur ꝙ impoſſibile ſit contraria ſimul ineſſe eidem, vt infra dicetur. Lect.15. ex. prece. C Et ex hoc ꝙ contraria nõ poſſunt ſimul ineſſe, ſequitur ꝙ homo non poſſit habere contrarias opiniones, & per conſequens ꝙ non poſſit opinari contradictoria eſſe vera, vt oſtenſum eſt. Deinde cum dicit.

At ſunt qui ob ruditatem & hoc demonſtrandũ eſſe cẽſent. Eſt enim profecto ruditas nõ diſcernere quoꝝ querere, & quorũ nõ q̃rere demõſtrationem oportet. Oĩno nãq; fieri nequit, vt oĩum ſit demonſtratio. In infinitũ enĩ erit abitio, vt neq; hoc pacto ſit vlla penitus demonſtratio. Quod ſi quorũdã demõſtrationem querere non oporteat, quod magis tale principiũ eſſe cenſent, aſsignare ſane nõ poſſent.

Parte.5 Dignantur autem & hoc demonſtrare qdam propter apędeuſiam. i. hebetudinẽ & indocilitatem animi ad ſciendum. Eſt enim apędeuſia non cognoſcere, quorum oportet quęrere demonſtrationem, & D quoꝝ nõ oportet. Totaliter quidem enim oĩum eẽ demõſtrationẽ eſt ĩpoſsibile. Nã in infinitũ procederet, vt nec ita foret demõſtratio. Si vero quorũdam non oportet demõſtrationẽ quęrere, quod dignantꝰ magis eſſe tale principium, nõ habent dicere.

Secundus error circa primũ principium. Tangit errorẽ quorũdam, qui prædictum principium demonſtrare volebãt, & circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ non poſſit demõſtrari ſimplr. Secũdo ꝙ aliquo modo põt demonſtrari. ibi [Eſt aũt demonſtrare &c.] Dicit ergo primo, ꝙ quidã dignũ ducunt, ſiue volũt demonſtrare pdictum principium. Et hoc [propter apędeuſiã] i. ineruditionẽ ſiue indiſciplinationem. Eſt enim ineruditio ꝙ homo neſciat quorum oportet quęrere demonſtrationem, & quorum non. Non enim poſſunt omnia demonſtrari. Si enim oĩa demõſtrarentur, cum idem per ſeipſum non demõſtretur, ſed per aliud, oporteret eſſe circulum in E demõſtrationibus. Quod eſſe non poteſt, quia ſic idẽ eſſet Lectio.7. notius & minus notum, vt patet in primo poſterioꝝ. Vel oporteret pcedere in infinitum. Sed ſi in infinitum procederetur, non eſſet demonſtratio, quia quælibet demonſtrationis concluſio redditur certa per reductionẽ eius in primum, demonſtrationis principium, quod nõ eſſet ſi in infinitum demonſtratio ſurſum pcederet. Patet igitur ꝙ nõ ſunt omnia demonſtrabilia. Et ſi aliqua ſunt non demonſtrabilia, non poſſunt dicere ꝙ aliquod principium ſit magis indemonſtrabile q̃ prædictum.

Licet tñ hoc quoq; demõſtrare redarguendo, impoſsibile inquam eſſe, atq; non eſſe, ſi modos is qui contendit quippiam dicat. Quod ſi nihil dicat, ridiculum eſt profecto ab eo rationem quęrere, qui nullius rationem habet, vt rõnem nõ habet. Talis enim homo perſimilis iam eſſe videtꝰ, vt talis eſt, plantæ. F Demonſtrare autem redarguendo, & demõſtrare, differre dico. Qui nãq; demonſtrat, videbitur id qd̃ initio quæritꝰ poſtulare. Si vero alius ſit huius cauſa, redargutio non demonſtratio erit.

Eſt autem demonſtrare elenchice & de hoc, quia impoſsibile ſi ſolum aliquid dicit qui dubitat. Si vero nihil, deriſio eſt quærere rationem ad nullam habentem rationem, inquantum non habet rationem. parte.6. Similis enim plantę talis iam eſt. Elenchice autẽ demonſtrare, dico vtiq; differre, & demonſtrare. Quia demõſtrat qdẽ qd̃ in principio. Alterius aũt tali exiſtẽte cauſa, elenchus vtiq; erit, & non demonſtratio.

Hic oñdit ꝙ aliquo modo põt pdictum principiũ demonſtrari dicens, ꝙ cõtingit pdictum principium demõſtrare argumentatiue. In græco habetur elenchice, qd̃ melius transfertꝰ redarguitiue. G Nam elenchus eſt ſyllogiſmus ad contradicendum. Vnde inducitur ad redarguẽdum aliquam falſam põnem. Et pp hoc iſto modo oñdi põt, ꝙ impoſſibile ſit idem eſſe & nõ eſſe. Sed ſolum ſi ille qui ex aliqua dubitatiõe negat illud principium, [dicit aliqd] .i. aliquid nomine ſignat. Si vero nihil dicit, deriſibile eſt quærere aliquam rõnem ad illum qui nulla vtitur rõne loquendo. Talis enim in hac diſputatione, qui nihil ſignat, ſimilis erit plantæ. Animalia enim bruta et ſignificant aliquid p talia ſigna. Differt enim demõſtrare ſimplr principium pdictum, & demonſtrare argumentatiue ſiue elenchice. Quia ſi aliquis vellet demonſtrare ſimplr pdictum principium, videretur petere principium, quia non poſſet alqd ſumere ad eius demonſtrationem, niſi aliqua quæ ex veritate huius principij dependerent, vt ex prædictis patet. H Sed qñ demonſtratio non erit talis. ſ. ſimplr, tunc eſt argumentatio ſiue elenchus & nõ demonſtratio. Alia lr̃a ſic habet & melius. [Alterius aũt cum huius cã ſit, argumentatio erit, & non demõſtratio] .i. cum hmõi pceſſus à minus notis ad hoc magis notũ principiũ fiat cã alterius hominis qui hoc negat, tunc poterit eẽ argumentatio ſiue elẽchus, & non demonſtratio. ſ. ſyllꝰs contradicens ei poterit eſſe, cum id qd̃ eſt minus notũ ſimplr eſt cõceſſum ab aduerſario, ex quo poterit pcedi ad pdictum principiũ oſtẽdendũ quantũ ad ipſum, licet non ſimpliciter. Lec. vij.

Principium autem eſt ad talia cuncta, non autem eſſe quippiam dicere, aut non eſſe cenſere. Id enim forſitã quiſpiam poſtulationem eius eſſe putauerit quod ab initio quæritur, ſed & ſibiipſi & alii quippiam ſignificare. Non enim neceſſe eſt eſſe, ſi quippiam dicat. Quod ſi nihil dicat, tali homini: neq; ſibi ad ſe oratio, neq; ad alium erit. Si vero id quiſpiã

dederit

I dederit, erit tunc demonstratio. Iam enim erit aliquid definitum. Sed causa est non qui demonstrat, sed qui sustinet. Tollendo nanque orationem, vtitur nimirum oratione. Preterea qui hoc concessit, aliquid esse verũ absque demonstratione concessit: quare non omne, & ita, & non ita se habet.

Parte. 1. PRincipium vero ad omnia talia nõ velle, aut esse aliquid dicere aut non esse. Hoc enim forsan vtique quis opinabitur, ꝙ a principio petere. Sed significare quidem aliqd & ipsi & alii. Hoc enim necesse est si dicat aliquid. Si enim non, cum tali vtique non erit sermo, nec ipsi ad seipsum, nec ad alium. Si quis autem hoc dederit, erit demonstratio. Iã enim erit aliqd diffinitũ. Sed tñ non demonstrans, sed sustinens. Interimens enim rõnem, sustinet rationem.

K Hic incipit elenchice disputare cõtra negãtes p̃dictũ principiũ, et diuidit̃ in duas partes. Primo disputat cõtra eos q̃ dicũt cõtradictoria simul esse vera. Secundo contra illos qui dicunt ꝙ contingit ea simul esse falsa ❬Verum nec iterum &c.❭ (Infra le. 16) Circa primum duo facit. Primo disputat contra p̃dictos errantes in cõi. Secundo oñdit q̃ñ in spãli sit disputandũ cõtra diuersos. ibi ❬Est aũt nõ idẽ modus.❭ (Infra le. 10) Circa primum duo facit. Primo disputat rõnem negantiũ p̃dictum principium. Secundo oñdit ꝙ opinio Pythagoræ in idem redit cum p̃dicta põne. ibi ❬Est autem ab eadem &c.❭ (Infra le. 9. Parte. 5. Par. 9. h. l. Lect. 8. ea. Lec. par. 5. Infra le. 9. parte. 1. Ibi part. 2. Infra le. 9. parte. 4.) Circa primum ponit septem rõnes. Secunda ibi ❬Omnino vero destruit.❭ Tertia ibi ❬Amplius si contradictiones.❭ Quarta ibi ❬Amplius aũt circa omnia &c.❭ Quinta ibi ❬Amplius igit̃ q̃ñ.❭ Sexta ibi ❬Vnde & maxime manifestum est.❭ Septima ibi ❬Amplius si quia maxime.❭ Circa primum duo facit. Primo

L oñdit ex quo principio oporteat ꝓcedere contra negantes primum principiũ. Secũdo ex illo principio procedit. ibi ❬Primum q̃dem igitur manifestum &c.❭ (parte seq.) Dicit ergo primo, ꝙ ad oĩa talia inopinabilia nõ oportet accipere ꝓ principio, ꝙ aliquis velit supponere hoc determinate eẽ ❬vel non esse❭. i. non oportet accipere pro principio aliquã ꝓpositionẽ qua asseratur aliquid de re vel neget̃ ab ea. (Prima via disputandi ꝯ primũ errorẽ est ex nominis significatiõe. Lectio. 6.) Hoc enim esset q̃rere principium, ut prius dictum est. Sed oportet accipere pro principio ꝙ nomen significet aliquid, & ipsi qui ꝓfert, inquantum se loquẽtem intelligit, & alij qui eum audit. Si aũt hoc non cõcedit, tunc talis non habebit ꝓpositum, nec secum, nec cum alio. Vnde superfluũ erit cum eo disputare. Sed cum hoc dederit, iam statim erit demonstratio cõtra eũ. Statim enim inueniet̃ aliquid diffinitũ & determinatũ, qđ per nomen signãtur distinctum à suo contradictorio, vt infra patebit. Sed tñ hoc non erit demõstrans p̃dictum principiũ simplr̃, sed tñ erit rõ sustinens

M contra negãtes. Ille enim qui ❬destruit rõnem❭. i. sermonem suũ dicẽdo ꝙ nomen nihil significat, oportet ꝙ sustineat, quia hoc ipsum quod negat proferre non potest nisi loquendo & aliquid significando. Deinde cum dicit.

Primum igitur patet id ipsum esse verum nomẽ inquam esse hoc, aut non esse significare: quare non omne, & sic, & non sic se habet.

Parte. 2 Primũ quidem igitur manifestũ ꝙ hoc quidem verũ est quod significat nomen eẽ, aut non esse hoc. Quare neque vtique omne sic, & non sic se habebit.

Procedit ex dicta suppositione ad ꝓpositum ostendendũ, & primo singulariter in vno. Secundo generalr̃ in omnibus. ibi ❬Amplius si hõ &c.❭ (parte seq. huius lec.) Dicit ergo primo, ꝙ si nomẽ aliquid significet, primo hoc erit manifestũ ꝙ hæc ꝓpositio erit vera, & eius cõtradictoria quã negat est falsa. Et sic ad minus hoc habemus, quia non oĩs affirmatio est vera cũ sua negatione. Deinde cum dicit.

Præterea si nomen homo signãt vnum, sit illud animal bipes. Atque hoc pacto id vnum significare dico, vt si hoc est homo, id sit animal bipes, quicquid sit homo. Nihil aũt refert, & si plura significare q̃spiam dixerit, modo sint definita. Ponit nanque: Poterit in vnaquaque orõne nomen, veluti si dixerit hoc nomen homo, non vnũ, sed plura significare: quorum vnius q̃dem hęc vna sit orõ, animal bipes: cæterorũ autem aliæ plures quidem, at numero definitæ. In vnaquaque nãque orationum poni nomen ꝓprium potest. Quod si poni non potest, sed infinita significare dicet, patet orationem non esse. Non vnum enim significare, est omnino nihil significare. Si vero nomina non significent, hominũ inter sese, & ad seipsum cuiusque vere sublata est disputatio. Fit enim vt nihil is intelligat, qui nihil intelligit vnum. Quod si vnũ quid intelligi possit, illi poni nomẽ poterit vnum. Sit igit̃ hoc, vt in principio diximus, nomen inquã significare, quid, & significare etiam vnum. N O

Amplius si homo significat vnum, sit hoc, animal bipes. Dico aũt vnum significare hoc, si hoc est homo, si sit aliquid homo, hoc est hominẽ esse. Nihil autẽ differt nec si plura quis dicat significare, solum aũt diffinita. Ponetur enim vtique rationibus alterũ nomen. Dico aũt, vt si non dicat hominem vnum significare sed multa, quorũ vnius quidem vna ratio, animal bipes. Sũt aũt & aliæ plures, sed diffinitæ numero. Ponetur enim vtique proprium nomen secundum vnamquanque rõnem. Si autem non ponatur, sed infinita significare dicat, palam quia nõ vtique erit ratio. Nam non vnum significare, nihil significare est. Non significantibus aũt nominibus, aufertur adinuicem disputare, secundum veritatem aũt, & ad seipsum. Nihil enim contingit intelligere nisi intelligẽtem vnũ. Si aũt cõtingit, ponatur huic rei nomen. Sit itaque, sicut a principio dictum est, significans aliquid nomen, & significans vnum. Parte. 3. P Te. co. 11

Ostendit vl̃r de oĩbus. s. ꝙ cõtradictoria non sint simul vera, & circa hoc quatuor facit. Primo ponit quædã quæ sunt neccia ad ꝓpositum concludẽdum. Secundo concludit ꝓpositum. ibi ❬Necesse itaque.❭ Tertio ꝓbat quoddam quod supposuerat. ibi ❬Nã esse hoĩem &c.❭ Quarto excludit quãdam cauillationem. ibi ❬Si aũt r̃ndeatur.❭ (Infra p. 6. Infra pt. 7. Infra pt. 8.) Circa primum tria facit. Primo oñdit ꝙ nomen vnũ signãt. Secundo ex hoc oñdit vlterius ꝙ hoc nomen homo, significet id quod est hoĩem esse, non aũt id quod est, non esse. ibi ❬Nec sic contingit &c.❭ Tertio ostendit ꝙ homo & non homo signãt vnum. ibi ❬Si aũt non signãt &c.❭ (Infra p. 4. Infra p. 5.) Dicit ergo primo, ꝙ si homo signãt aliqd vnũ, sit hoc vnũ, animal bipes. Hoc enim vnum dr̃ nomẽ significare, ꝙ est diffinitio rei significatæ per nomẽ, vt si est hoĩs esse ❬animal bipes❭. i. si hoc est ꝙ quid est homo, hoc erit significatum ꝑ hoc nomen homo. Si autẽ dicat nomẽ plura significat, aut significabit finita, aut infinita. Si aũt finita, nihil differt (ſm aliam trãslationem) ab eo quod ponitur significare vnum, quia significat multas rõnes diuersarum rerum finitas, & singulis eorum pñt adaptari diuersa nomina. Vt si homo significet multa, & vnius eorum sit ratio aĩal bipes, ponetur vnũ nomen ſm hanc rõnem quod est homo, & si sunt plures aliæ rõnes, ponentur alia plura noĩa, dummodo rõnes illæ sint finitæ. Et sic redibit primum ꝙ nomen significet vnum. Si aũt nomen nõ significat finitas rationes, sed infinitas, manifestum est ꝙ nulla erit ratio siue locutio, siue disputatio. Quod sic patet. Quod enim non significat Q

gnificat

A Quod non significat vnũ nihil significat. Si nõ intelligitur vnũ, nihil intelligit.

gnificat vnũm,nihil signat.Et hoc sic probatur.Nomina significant intellectus.Si igitur nihil intelligitur, nihil significatur.Sed si non intelligitur vnũ,nihil intelligit,qa oportet q qui intelligit ab alijs distinguat. Ergo si non significat vnum,non signat.Sed si nomina non significant,tolletur disputatio,& quæ est sm veritatem,& quæ est ad hominem.Ergo patet q si nomina infinita significent, non erit ratio siue disputatio.Sed si cõtingit intelligere vnum, imponatur ei nomen , & sic teneatur q nomen significet aliquid. Deinde cum dicit.

Fieri ergo non potest,vt ipsum hominis esse,hominis non esse significet,si nomen hõ non solum de vno dicatur,sed vnũ quoq; significet.Nõ enim vnũ significare id esse censemus,dici inquã de vno.Hoc enim pacto musicum,& album ac homo,vnũ significarent,quare omnia vnum erũt:plura enim nomina erunt eiusdem.Atq; non vt idem sit, & nõ sit eueniet,nisi varietate nominũ:perinde atq; si eum quẽ nos hoíes appellamus, alii non hominem vocent. At id quod dubitatur non est hoc, si fieri potest vt idem sit,& non sit homo nomine sed re.

B

parte.4. Nec sic cõtingit hoiem esse significare nõ esse hominem,si hõ significat non solũ de vno, sed & vnũ. Nõ enim hoc dignamur vnũ significare qđ de vno, qm̃ sic itaq; musicus & album & homo vnũ significarẽt. Quare vnum oĩa erunt. Synonyma nanq;.Et nõ erũt esse & nõ eẽ idẽ,nisi secũdũ ęquiuocationẽ: vt si quem nos hoiem vocamus,alii non hoiem vocãt.Dubitatũ vero non hoc est,si cõtingit simul idẽ esse & nõ esse hoiem scđm nomen,sed secũdũ rem.

C Ostendit secundum.s.q hoc nomen homo non significet id quod est homini non esse. Nomen enim significans vnũ,non solũ signat vnum subiecto,qđ ideo dr̃ vnum,qa de vno,sed id quod est vnum simplr̃.s.sm rõnem.Si enim hoc vellemus dicere q nomen signat vnum, quia significat ea quæ verificantur de vno,sic sequereretur q musicum & album & homo vnum significarẽt, qm̃ omnia verificantur de vno.Et ex hoc sequeret̃ q omnia essent vnũ, quia si album dr̃ de homine,& propter hoc est vnũ cum eo, cum dicatur etiam de lapide,erit vnum lapide. Et quę vni & eidem sunt eadem,sibiinuicem sunt eadem. Vnde sequeretur q homo & lapis sit vnum, & vnius rõnis. Et sic sequeret̃ q oĩa noĩa sint vniuoca.i.vnius rationis,vel synonyma sm aliam lr̃am.i.omnino idem significantia re & ratione.Quamuis aũt esse & non esse verificentur de eodẽ sm negantes principium primũ, tamẽ oportet q aliud sit hoc quod est esse hoiem,& hoc qđ est non esse, sicut aliud est ratione album & musicum,q̃uis de eodem verificent̃. Ergo patet q esse & non esse non erunt idem ratione & re, quasi vno nomine significatum vniuoce.Sciendum est autem q esse hominem vel esse homini siue hominis,hic accipitur pro quodquidest hominis.Ex hoc ergo concluditur q hoc quod dico homo, non significat hoc quod dico hominem non esse,sicut propriam rationem. Sed quia dixerat supra q idem nomen põt plura significare sm diuersas rõnes,ideo subiungit nisi sm æquiuocationem, ad determinandũ q hõ vniuoce nõ significet esse hominem & nõ esse hominem,sed æquiuoce potest vtrũq; significare,vt si id quod vocamus hominem in vna lingua, vocẽt alij non hominem in alia lingua.Nõ enim est nostra disputatio si idem sm nomen cõtingat esse & non esse, sed si idẽ sm rem. Deinde cum dicit.

D

Quod si nomen homo,& nomen non homo, nõ diuersa significent,patet & ipsum non hominis esse, & hominis,nõ diuersa significare, Quare esse ipsum hoís,esse non hominis erit.Vnũ enim erunt quippe cum vnum esse id significet,quod est vnum: vt vestimẽtum ac tunica,si vna eorũ sit rõ. Quod si vnum erunt,vnum & hoís & non hoís esse sane significãt. At demonstratum est diuersa significare. B

parte.5. Si aũt non significet alterum homo & nõ homo, palam qa non esse hoiem non erit diuersum ab esse hominem.Quare erit hoíem esse non hominẽ esse. Vnũ enim erunt.Hoc.n.significat esse vnum , vt vestimentum & indumentũ,si ratio vna.Si vero erunt vnũ,& vnum significat hominem esse & non hominem.Sed ostensum est q alterum significat.

Probat tertium , scilicet q homo & non homo non significat idem,tali ratione. Homo significat hoc quod est esse hominem,& q quid est homo,nõ homo autem significat non esse hominem,& quodquid est non homo. Si ergo homo & non homo non significãt aliquid diuersum, tunc id quod est esse homini non erit diuersum ab hoc qđ est non esse homini, vel nõ esse hominem.Et ita vnum eorum prædicabitur de altero.Et erunt etiam secundum rationem vnum . Cum enim dicimus aliqua vnum significare, intelligimus quòd significent rationem vnam , sicut vestis & indumentum.Si igitur esse hominem & non esse hominem sunt hoc modo vnum.s.sm rationem,vnum & idem erit illud quod significabit illud quod est esse hominem,& id quod est non esse hominem. Sed datum est vel demonstratum,quia diuersum nomen est quòd significat vtrũq;.Ostensum est enim quòd hoc nomen homo significat hominem,& non significat non esse hominem , ergo patet q esse hominem,& nõ esse hominem nõ sunt vnum sm rationem.Et sic patet propositum q homo & non homo diuersa significãt. Deinde cum dicit. F

Necesse est igitur si quid vere dicit̃ homo, id animal bipes esse.Id enim erat quod nomẽ homo significabat.Quod si hoc necesse est esse,fieri non potest, vt non sit idem animal bipes.Hoc enim ipsum necesse est esse significat,fieri inquam non posse, vt nõ sit homo.Impossibile est ergo idem hominem esse, & hominem nõ eẽ,vere dicere simul. Eadem est ratio & si quippiam homo non esse vere dicatur. G

parte.6. Necesse itaq; si quidem est verum dicere,quia hõ animal esse bipes.Hoc enim erat qđ significabat homo.Sed si hoc necesse, non contingit non esse hoc ipsum animal bipes. Hoc enim significat necesse eẽ, impossibile non esse hominem. Nõ igitur cõtingit simul verũ esse,dicere idem hominem esse, & nõ eẽ hominem.Eadem aũt ratio & inesse hominem. Tex.cõ.12

Prima rõ cõtra negãtes primũ principiũ. H

Oñdit principale propositũ ex prioribus suppositis,tali ratione.Necesse est q hõ sit aĩal bipes.Qđ patet ex p̃habitis. Hæc.n.est rõ quam hoc nomen signat.Sed qđ necesse est esse,non cõtingit nõ esse. Hoc.n. signat necessarium.s. non possibile nõ esse,vel nõ cõtingens nõ esse,vel impoĩe nõ eẽ,ergo ĩpossibile est siue nõ cõtingens vel nõ possibile hoíem non esse animal bipes.Sic ergo patet q nõ cõtingit vtrũq; verũ esse affirmationẽ & negõnẽ.s.q sit aĩal bipes, & q nõ sit aĩal bipes.Et eadẽ rõ ex signationibus nominũ sumpta põt accipi de nõ hoíe,qa necesse est nõ hoíem esse, nõ aĩal bipes,cũ hoc significet nomen,ergo impoĩe est esse aĩal bipes.Ea aũt quæ supra mõstrata sunt,valẽt ad propositum,qa si cõsideretur q hõ & nõ hõ idẽ significarent, vel q hoc nomen hõ significaret esse hoíem,& nõ esse hoíem, posset aduersarius negare istam,necesse est hoíem esse aĩal bipes.Posset enim dicere q non magis necium est dicere hominem esse aĩal bipes,q̃ non esse aĩal bipes, si hæc noĩa homo & non homo idem significarent, vel si hoc nomen

homo

I homo vtrūq; significet.f.id quod est esse hominem, & id quod est non esse hominem. Deinde cum dicit.

Esse enim hominis, & non hominis esse, diuersa significant. Siquidem & album esse,& hominem eē non idem significant,sed diuersa. Multo enim magis illud opponitur.Quare diuersum significat.Qđ si album dixerit vnum idemq; significare,rursus idē dicemus quod & prius est dictum,vnum inquā omnia esse,& non opposita solum.Quod si hoc esse nequeat,fit id quod dictum est.

Parte.7 Nam hoīem esse,& nō hominem esse,alteꝝ significat:siquidem album eē,& hominem eē,alteꝝ simul tum enim opponitur illud magis, quare significat diuersum.Si aūt & album dixerit idem significare & vnum ratiōe,idem dicemus qđ & prius dictum est,

K ꝙ vnū omnia sunt & nō solum opposita. Si aūt hoc non contingit,contingit quod dictum est.

Hic ꝓbat quoddam quod supposuerat. Ad ꝓbandum aūt ꝙ hoc nomen homo,non significat id quod est nō esse hominem,assumpsit ꝙ id qđ est esse hoīem, & id quod est non esse hoīem sunt diuersa, q̄uis verificenť de eodem. Et hoc intēdit hic probare tali ratione.Magis opponunť esse hominem & nō esse hominem q̄ homo & album, sed homo & albū sunt diuersa ꝑm rōnem, licet sint idē subiecto, ergo & esse hoīem & nō esse hominem sunt diuersa ꝑm rationem.Minorem sic probat.Si enim oīa quæ dicūtur de eodem sunt vnū ꝑm rōnem quasi significata vno nomine, sequitur ꝙ oīa sunt vnum,sicut supra dictū est & expositum. Si ergo hoc nō cōtingit,cōtinget illud quod dictum est.f.ꝙ esse hoīem,& nō esse hoīem sunt diuersa.Et per cōsequens sequitur vltima cōclusio supradicta.f.ꝙ homo sit

L *animal bipes,& ꝙ impossibile est ipsum esse non animal bipes.* Deinde cum dicit.

Si ad interrogatū rñdeat.Si vero simplr interrogatus,negōnes et addat, non ad interrogatū rñdet. Eteni nihil ꝓhibet vt idē & hō sit, & albū, cęteraq; multitudine infinita.Attñ īterrogatus si veꝝ sit hoc dicere hoīem eē,necne,rñdeat per id qđ vnū significat,& nō albū & magnū addat oportet.Et.n.fieri nō pōt, vt accidētia qſpiam cū sint infinita pertrāseat. Aut igitur omnia dicat,aut nihil illoꝝ afferat rñdēdo.Pari igiť modo & si q̄ maxime idē est hō, & nō hō, tñ interroganti si hoc est hō, nō est rñdendum esse hominem, & non hominem simul: nisi cætera etiā quæ acciderūt,insuper afferat quæcūq; insunt, aut nō insunt.Quod si id nō facit,non disputat.

parte.8 M Si rñdeať ad interrogatum.Si aūt apponat interrogāti simpliciter,& negationes, non respōdeť ad interrogatū.Nihil enim prohibet idem & hominē, & albū,& alia mille secūdū pluralitatē. Attamē interrogāte si verū est dicere hominem hoc esse,aut nō, rñdendū est vnū significatū,& nō addēdum qa & album & nigrū & magnū. Etenim impossibile infinita entia accidētia permeare.Aut igiť oīa permeanť, aut nullum.Similiter etiā si millies est homo idē & nō homo,nō est correspondendum interroganti si est homo:quia est simul & nō hō,si non & alia quæcunq; acciderunt sunt correspondētia,quęcūq; sunt aut nō sunt.Si aūt hoc nō fecerit,non disputat.

Excludit quādam cauillationem ꝑ quam ꝑdictus ꝓcessus posset impediri.Posset enim aduersarius interrogatus, an necesse sit hominē esse aīal bipes,nō respōdere affirmationem vel negationem,sed dicere necesse est hominē esse aīal bipes,& non esse animal bipes. Hoc autē excludit hic Philosophus dicens prædictam cōclusionem sequi,dummodo velit rñdere ad interrogatum simplr.Si aūt interroganti simplr de affirmatione, velit addere negationem in sua respōsione,vt dictum est,non ad interrogatū rñderet. Quod sic ꝓbat.Contingit enim vnam et eandem rem esse hominem & album & mille alia hmōi.Hic tñ si quęratur, vtrum hō sit albus,respondendum est tm̄ id qđ vno noīe significatur.Nec sunt addenda alia omnia. Verbi gratia.Si quæratur,vtrum hoc sit homo,respondēdum est,ꝙ est homo.Et non est addēdum ꝙ est homo & albus & magnus & similia,quia oportet oīa quæ accidunt alicui simul respondere,aut nullum.Oīa aūt simul non possunt cum sint infinita.Infinita enim eidem accidunt ad minus ꝑm relationes ad infinita antecedentia & consequentia, & infinita non est pertransire.In respondendo ergo nullum eorū quę accidunt quæsito est respondendum,sed solum quod quęritur. Licet ergo supponatur millies ꝙ sit idem homo & nō homo,cū tñ quæritur de hoīe,non est respondēdum de non homine,nisi respōdeantur omnia quæ pñt homini accidere.Si enim hoc fieret non esset disputandum, quia nunquam compleretur disputatio,cum impossibile sit infinita pertransire. Deinde cum dicit.

N

Nihil ꝓhibet alicui finita accidere.

O

I

Omnino autem qui ita dicūt, substātiam quidditatemq; tollunt.Omnia enim accidisse dicāt ipsi necesse est,& nō esse quicq̄ quod sit homo per se, aut animal:& cui ipsum esse aīalis,aut hominis competat.Si enim est quippiam cui esse hoīs competit, ei nō competit nō hominis esse,aut nō esse hoīs: & tñ hæ negationes sunt huius.Vnū enim erat id quod significabat,atq; hoc substātia cuiuspiam erat.Substātiam vero significare nil aliud est, q̄ esse ipsius nihil aliud esse.Quod si eē hominis ipsi competet, nō ad ipsum autem nō hominis esse,aut nō esse hoīs accōmodabitur.Aliud enim quippiam erit. Quare dicāt ipsi necesse est nullius rei talem orationem esse, sed per accidēs vniuersa competere.Hoc enim ipso substātia,atq; accidēs seiuncta esse videntur. Albū enim homini propterea accidit, quod albus quidem est, sed non est id quod est album.

P

Tex.co. 11 Parte.9 Omnino vero destruūt qui hoc dicūt substātiā & quod qđ erat esse.Omnia nanq; accidere dicere eis est necesse.Et vere hominem esse aut animal esse,& nō esse.Nam si quid fuerit qđ est hominis esse, hoc nō erit nō hominem esse,aut nō eē hominem.Et.n. hæ sunt negationes huius.Vnū enim erat qđ significabat nomen,& hoc erat alicuius substātia.Significare vero substātiam est,ꝙ nō aliud aliquid eē ipsi. Si autē fuerit quod est esse hominem ipsi ꝙ nō hominem esse,esse hominem aliud erit.Quare dicere eos est necesse,quia nullius talis erit ratio,sed omnia secundum accidens.Hoc enim determinata est substātia & accidens.Accidit enim album homini, quia est albus,sed non quod vere album.

Q

Secunda ratio ad idem quod supra. *Ponit secundam rationem quæ sumitur ex ratione prædicati substantialis & accidentalis,quæ talis est.Si affirmatio & negatio verificantur de eodem,sequitur ꝙ nihil prædicabitur in quid siue subaliter, sed solum per accidēs. Et sic in prędicabili per accidens erit procedere in infinitum. Sed hoc est impossibile,ergo & primum.Circa hāc rationem duo facit.Primo ponit conditionalem.Secundo probat destructionem consequentis.ibi ❮Si vero oīa ꝑm accidens &c.❯ Circa primū sic ꝓcedit dicēs ꝙ illi qui hoc dicunt*

parte sec. huius lec.

A dicunt.s.affirmationem & negationē simul esse vera, omnino destruunt ⟨substantiam⟩ id est substātiale pdicatū, ⟨& quod quid erat esse⟩ id est quod prædicatur in eo ꝙ quid. Necesse est enim eis dicere ⟨ꝙ omnia accidunt⟩ id est per accidens pdicantur, & ꝙ non sit hominem esse aut aial esse, & ꝙ nō sit quod significet qd est homo, aut quid est aial. Quod sic probat. Si aliquid est quod est hominem esse, id est quod quid est homo substantialiter.s. de homine pdicatum, illud non erit non esse hominem, nec erit esse non hominem. Huius enim quod est esse hominem sunt pdictæ duę negationes.s. non esse hominem, vel esse non hominem. Patet ergo ꝙ affirmatio & negatio non verificantur de eodem, quia.s. de eo quod est esse hominem non verificatur non esse hominem vel esse nō hominem. Cōditionalem autem positam ꝙ si aliquid sit quod quid est, hō ꝙ illud non sit nō esse hominem vel esse nō hominem, sic probat. Propositum est enim supra & pbatum ꝙ hoc qd B significat nomen est vnum. Et iterum est positum ꝙ illud quod significat nomen est substantia rei.s. quod qd est res. Vnde patet ꝙ aliquid significat substantiam rei, & idem quod est significatum non est aliquid aliud. Si igitur illud quod est esse hominem, siue quod qd est homo, fuerit vel non esse hoiem vel esse non hominē, cōstat quidem ꝙ erit alterum à se. Vnde oportet dicere ꝙ non sit diffinitio significans quod quid est esse rei, sed sequetur ex hoc ꝙ omnia prædicentur sm accidens. In hoc enim distinguitur subā ab accidente, id est prædicatum substātiale ab accidētali, quia vnumquodq; est vere id quod prædicatur substātialiter de eo. Et ita non potest dici illud quod pdicatur substantialr esse non vnum, quia quælibet res nō est nisi vna. Sed homo dicitur albus, quia albedo vel albū accidit ei. Non autem ita quòd sit id quod vere est album vel albedo. Ergo non oportet ꝙ id quod prædicatur per accidens sit vnum tantum. Sed multa possunt per accidens prædicari. Substantiale vero prędicatum est vnum tantum. Et sic C patet, ꝙ ita est esse hominem ꝙ non est nō esse hominem. Si aūt vtrunq; fuerit, iam substantiale prædicatum, non erit vnum tantum. Et sic non erit substantiale sed accidentale. Deinde cum dicit.

Si per accidens autem vniuersa dicantur, non erit primum ipsum vniuersale. Quod si accidēs de subiecto aliquo prædicationem semper significat, in infinitum abeatur necesse est. At fieri non potest, non enim duobus plura nectuntur. Accidens enim nō accidenti est accidens, nisi quia eidem accidunt ambo. Dico autem hoc pacto, album est musicum, & hoc est album: propterea quod ambo homini acciderunt. At Socra. non est ex eo musicus, quia vtrunq; alii cuipiam accidit. Cum igitur quædam hoc, quædam illo modo accidentia dicantur, quę sic dicunt, D vt album accidit Socrati, ea vt infinita sint versus supra, minime fieri potest: veluti vt Socrati albo quippiam aliud accidat. Non enim ex vniuersis vnum quid fit. At neq; albo quippiam aliud accidit, veluti musicum. Neq; enim hoc illi magis ꝗ illud huic accidit. Et insuper diximus distinguendo, alia hoc accidere modo, alia vt musicum Socrati accidit. Quę vero hoc pacto accidunt, nō accidenti accidūt, sed quæ illo modo. Quare non per accidens vniuersa dicuntur. Ergo quippiam & vt significans substantiā erit. Quod si ita sit, demonstratum est fieri non posse, vt simul contradictoria prędicentur.

Tex. cō. 14 Parte. 10. Si vero omnia secundum accidens dicantur, nullum erit primum vniuersale. Si autem semper accidens de subiecto aliquo significat prędicationem, in infinitum ergo necesse est ire. Sed impossibile. Neq; E enim plura duobus complectitur. Accidens enim accidenti non accidit nisi quia ambo eidem accidunt. Dico aūt vt albū musico, & homo albo: quia homini ambo accidūt, sed nō Socrates musicus. Itaq; ambo accidunt alicui alteri. Quoniam igitur hæc quidem ita, illa vero illo modo dicūtur accidētia: quæcunq; sic dicuntur vt album Socrati, non contingit infinita esse in superius, vt Socrati albo alterum aliquid accidens. Non enim fit vnū aliquid ex omnibus, nec itaque albo erit aliquod aliud accidens vt musicus. Nihil enim magis hoc illi ꝗ illud huic accidit. Et simul determinatum est, quia hęc quidem ita accidunt, hęc autem vt musicus Socrati: quæcunq; vero sic nō accidenti accidunt per accidens, sed quęcunq; illo modo: quare non omnia secundum acci- F dens dicūtur, erit igitur aliquid etiam vt substantiā significans. Si aūt hoc, ostensum est quia impossibile est simul prędicari contradictiones.

Destruit consequens ostendens hoc esse impossibile, quòd aliquid non prædicetur substantialiter, sed omnia accidentaliter, quia si omnia per accidens prædicentur, non erit aliquid prædicatum vniuersale. Dicitur autem hic prædicatum vniuersale sicut in posterioribus, sm ꝙ prædicatur de aliquo per se & sm ꝙ ipsum est. Hoc autē est impossibile, quia si semper aliquid pdicatur de altero per accidens, oportet ꝙ accidentalis pdicatio procedat in infinitum, quod est impossibile hac rōne. Prędicatio enim accidētalis nō cōplectitur nisi duos modos. Vnus modus est sm ꝙ accidens de accidente prædicatur per accidens. Et hoc ideo, quia ambo accidunt eidem subiecto, sicut album prædicatur de musico; quia ambo accidūt homini. G Alius modus est quo accidens pdicatur de subiecto, sicut Socra. dicitur musicus, nō quia ambo accidunt alicui alteri subiecto, sed quia vnum eorum accidit alteri. Cū igitur sint duo modi pdicationis per accidens; in neutro contingit esse prædicationem in infinitum. Constat enim ꝙ illo modo quo accidēs pdicatur de accidēte nō contingit abire in infinitum, quia oportet deuenire ad subiectum. Iam enim dictum est ꝙ hæc est rō pdicationis huius, quia ambo pdicantur de vno subiecto. Et sic descendendo à pdicato ad subiectum ōtingit inuenire pro termino ipm subiectum. Sed illo modo pdicandi p accidens quo accidēs pdicatur de subiecto, vt cum dr Socra. est albus, non contingit abire in infinitum in superius ascēdēdo à subiecto ad pdicatum, ita vt dicamus ꝙ Socrati accidit album, & ꝙ Socra. albo accidit aliquod aliud. Hoc enim nō posset esse nisi duobus modis. Vno modo quia ex albo & Socra. fieret vnū. Et sic sicut Socra. est vnum subiectum albedinis, H ita Socra. albus esset subiectum alterius accidētis. Hoc autem non potest esse, quia non fit aliquid vnum ex omnibus quibuscunq; pdicatis. Ex subiecto enim & accidente nō fit vnū simplr, sicut fit vnū ex genere & differētia. Vnde non pōt dici quòd Socra. albus, sit vnum subm. Alius modus esset quòd sicut Socra. est subiectū albi, ita ipsi albo insit aliquid aliud accidens, vt musicum. Sed hoc ēt nō potest pp̄ter duo. Primo, quia non erit aliqua ratio quare musicum dicatur magis accidere albo quàm econuerso. Vnde non erit ordo inter album & musicum, sed econuerso respicient se adinuicem. Secundo quia simul cum hoc diffinitum est vel determinatum, quòd iste est alius modus prædicandi per accidens in quo accidens prædicatur de accidente, ab illo modo quo accidens pdicatur de subiecto, vt musicum de Socra. In isto aūt modo de quo nunc loquitur non dicitur prædicatio accidētalis, quia accidēs prædicetur de accidente. Sed illo modo quo prius locuti

Lectio. 1.

Duo modi pdicationis per accidens.

Non contingit pcedere in infinitum in pdicationibus neq; per se neq; per accidens.

I sumus. Sic igitur manifestum est ꝙ in accñtali prędicatione nõ est abire in infinitũ. Quare patet ꝙ nõ oĩa p̃dicantur ẜm accidens. Et vlterius ꝙ aliqd erit significãs subam. Et vlterius ꝙ cõtradictio nõ verificatur de eodem. Sciendũ aũt est circa p̃dictã rõnem, ꝙ licet accidẽs nõ sit subm alterius, & sic nõ sit ordo accñtis ad accidẽs quantũ ad rõnem subiiciẽdi, est tñ ordo q̃tum ad rõnem causæ & causati. Nã vnũ accidẽs est cã alterius sicut calidũ & humidũ dulcis, & sicut superficies coloris. Subm enim per hoc ꝙ subiicitur vni accidenti, est susceptiuum alterius. Lec. viij.

Prętereà si contradictoria omnia simul de eodẽ sint vera, patet vnum omnia fore. Idem enim triremis, & paries erit, ac homo, si de quolibet aut affirmare, aut negare contingit.

Tex.cõ.15 parte.1. K. Amplius si contradictiones simul de eodem veræ sunt omnes, palam quod omnia vnum erũt. Erunt enim idem triremis & murus & homo, si de omni aliqd aut affirmare aut negare cõtingit.

Rõ tertia ꝯ negãtes primũ principium. PONIT tertiam rõnem quæ sumitur ex vno & diuerso, & est rõ talis. Si affirmatio & negatio verificantur simul de eodem, omnia sunt vnum. Hoc aũt est falsum, ergo & primum. Circa hanc rationem tria facit. Primo ponit conditionalem & exẽplificat, quia.s. sequeretur si contradictiones simul verificantur de eodem, ꝙ idem esset triremis, idest nauis habẽs tres ordines remorum, & murus, & homo. Secundo cum dicit.

Queadmodum ii, qui Pythagorę sequuntur sententiã, fateant̃ necesse est. Nã si cuipiam hõ triremis non esse videt̃, patet triremem non esse: quare & est si sint contradictoria vera. Atq; sit vt res vniuersæ sint simul id inquã quod Anaxa. asserebat, atq; adeo vt nihil sit vere vnum. Ipsum igitur indefinitum dicere isti videntur, & putãtes id quod est, dicere, de eo qđ haud est, dicunt. Est enim ipsum indefinitũ id quod est ens potentia, & non actu.

L Parte.2 Quemadmodũ est necesse dicentibus rationẽ Pythagoræ. Nam alicui si videatur non triremis homo, palam quia non triremis. Quare & est, si contradictoria vera. Et fit itaque Anaxagoræ simul res omnes esse, vt nihil vere sit vnum. Indefinitum igitur videntur dicere, & putantes dicere ens, de non ente dicunt. Nam potestate ens, & non endelechia indefinitum erit.

De veritate apparentiũ opi. Pythagorę. M Ostendit ꝙ idẽ incõueniens sequitur ad duas alias positiones. Primo ad opinionem Pythagoræ qui dicebat ꝙ quicquid alicui videtur hoc totum est verum, quia si alicui videtur ꝙ homo non sit triremis, non erit triremis, & si alteri videtur ꝙ sit triremis, erit triremis, & sic erunt cõtradictoria vera. Secundo ad opinionem Anaxagoræ, qui dicebat omnes res simul esse, quasi nihil sit vere vnum ab aliis determinatum, sed omnia sint vnum in quadam cõfusione. Dicebat enim ꝙ quodlibet sit in quolibet, sicut in primo physicorũ ostensum est. Quod ideo accidebat Anaxagoræ, quia ipse videtur loqui de ente indeterminato .i. quod non est determinatum in actu. Et cum putaret loqui de ente perfecto, loquebatur de ente in potentia, sicut infra patebit. Quod autem est in potentia & nõ {endelechia} .i. in actu, est indefinitum. Potentia enim non finitur nisi p actum. Tertio cum dicit.

Te.cõ.37. Te.co.20

At vero de quolibet ipsis affirmatio, aut negatio est dicenda. Est enim absurdum si sua quidem cuiq; negatio competet. Diuersi vero quod quidem sibi nõ accõmodatur, nõ competet. Dico aũt hoc pacto. N Si verum est hominem non esse hoĩem dicere, patet verum etiam esse, si triremis nõ esse dicatur. Si igit̃ affirmatio competit, necesse est negationem quoq; competere. Si vero affirmatio nõ competit, negatio opposita quam sua competet magis. Quod si illa etiam competit: & triremis profecto cõpetet. At si hęc cõpetet, & affirmatio continuo cõpetet. Hæc igitur eueniunt hisce qui hanc sententiam dicunt.

Sed dicenda est ipsis de omni affirmatio & negatio. Incõueniens enim si vnicuiq; sua quidẽ negatio inest, quę vero alterius quidẽ nõ inest ei. Dico autẽ vt verum est dicere hoĩem qa nõ homo, palam ꝙ & non triremis. Ergo si affirmatio necesse & negationem. Si autem existat affirmatio, negatio alia inerit magis q̃ illa quę sua. Ergo & si illa inest, inerit quæ & ipsius triremis. Si autem hoc, & affirmatio. Hoc ergo contingit hanc dicentibus rationem. Parte.3. O

Probat conditionalem primo ꝓpositam esse veram, & primo quãtũ ad hoc ꝙ oĩa affirmatiue dicta vnum essent. Secundo quãtum ad hoc ꝙ affirmationes à suis negationibus nõ distinguerentur in veritate & falsitate. ibi {Et qa nõ est necesse &c.} Dicit ergo primo ꝙ illud primũ est ab eis supponendũ ex quo ponunt affirmationem & negationem simul verificari de eodem, ꝙ de quolibet est affirmatio & negatio vera. Cõstat enim ꝙ de vnoquoq; magis videtur prædicari negatio alterius rei, q̃ negatio propria. Incõueniens enim esset si alicui inesset sua negatio, & non inesset negatio alterius rei per quam significatur, ꝙ illa res nõ inest ei, sicut si verũ est dicere ꝙ homo nõ est homo, multo magis est verum dicere ꝙ hõ non est triremis. Patet ergo ꝙ de quocũq; necessarium est prædicari negationem, ꝙ prædicat̃ de eo affirmatio. Et ita per consequẽs prædicabit̃ negatio, cum affirmatio & negatio sint simul vera, aut si non prædicabitur affirmatio, prædicabitur negatio alterius magis q̃ negatio ꝓpria. Sicut si triremis nõ prædicatur de homine, prædicabitur de eo non triremis, multo magis q̃ non homo. Sed ipsa negatio ꝓpria prædicatur, quia homo non est homo: ergo & negatio triremis prædicabitur de eo, vt dicatur ꝙ homo non est triremis. Sed si p̃dicatur affirmatio, prædicabitur negatio, cũ simul verificẽtur, ergo necesse est ꝙ homo sit triremis, et eadem rõne quodlibet aliud. Et sic oĩa erũt vnum. Hoc igitur cõtingit dicentibus hanc positionem. s. ꝙ contradictio verificetur de eodem. Deinde cum dicit. P

Et non necesse esse affirmare, aut negare. Nam si verum est esse hominem, & non hominẽ, patet neq; hominem, neq; nõ hominem esse. Duarũ enim illarum duę sunt istę negationes. Quod si illa est vna ex vtrisq; cõposita, & hęc vna erit opposita. Q

Et quia nõ est necesse aut dicere aut negare. Nam si verum est qa homo & non hõ, palam quia nec hõ nec non homo erit. Nam duorũ duæ negationes. Si aũt vna ex vtrisq; illa, & vna vtiq; erit opposita. Parte.4

Deducit aliud inconueniens, quòd scilicet non distinguatur negatio ab affirmatione in falsitate, sed vtraque sit falsa. Dicit ergo quòd non solum prædicta inconuenientia sequuntur ad prædictam positionem, sed etiã sequitur ꝙ non sit necessarium {affirmare & negare} idest ꝙ nõ sit necessarium affirmationem vel negationem esse verã, sed contingit vtranq; esse falsam. Et sic non erit distantia inter verum & falsum. Quod sic probat. Si verum sit ꝙ aliquid sit homo & non hõ, verum est ꝙ id nõ erit homo, hec erit non homo. Et hoc patet. Horum enim duorũ quæ

sunt

A sunt homo & nõ homo, sunt duæ negationes, s. non homo & nõ non homo. Si autem ex primis duobus fiat vna propositio, vt dicamus Socra. non est homo nec nõ homo, sequitur ꝙ nec affirmatio nec negatio sit vera, sed vtraq; falsa. Deinde cum dicit.

Præterea aut circa vniuersa res ita se habet, & est album atq; nõ album, & ens & nõ ens, & circa cæteras affirmationes, negationesue siſr: aut nõ circa omnes res se habet simili modo, sed circa quasdã fit ita, circa quasdam nõ fit. Atq; si nõ circa oẽs fit ita, illæ erunt firmæ nimirũ ac definitę. Sin circa oẽs fit ita, rursus: aut de quibus est affirmandum, est ẽt & negãdum, & de qbus est negandũ, est ẽt affirmãdũ: aut de qbus qdem est affirmãdum, est ẽt & negãdum: de quibus aũt est negãdum, nõ de vniuersis est affirmãdũ.
B Et si res se habet hoc pacto, erit aliqd certe nõ ens, atq; hæc opinio erit firma. Quod si nõ esse, sit quid firmũ notũue, notior opposita nimirum affirmatio erit. Sin vero similiter fit, & de quibus est negandũ, de iis est affirmandũ, necesse est aut diuidẽtem dicere rerũ, veluti si album esse, & rursus non albũ esse dicat: aut nõ ita, sed cõponẽtẽ. At si nõ fit vt diuidẽs verũ dicat, neq; dicit hęc, neq; est quicq̃ oĩno. Ea vero quę nõ sunt, qui fieri põt, vt aut loquant̃, aut intelligãt quicq̃? Vniuersa etiam erunt vnum, (vt & antea diximus) atque idem & homo, & triremis, ac Deus erit, & quæ hisce contradictorie aduersantur. Nam si similiter de vnoquoq; vere dicunt̃, nihil erit prorsus quo aliud ab alio differret. Si enim erit qppiã, illud verum sane ac proprium erit. Similiter etiam si fit vt diuidens vere dicat, id quod dictum est euenire videtur, & insuper vt oẽs vere dicant, ac oẽs falso, & seipsum quisq; falsum dicere fateatur. Patet ẽt insuper nulla de re prorsus ad hunc hominem esse considerationem. Nihil enim omnino dicit: Nam neq; ita, neq; non ita dicit: sed & sic, & non sic: & rursus hęc ambo negat neq; sic, neq; non sic dicẽdo. Et enim si ita non dicit, erit quippiã cõtinuo definitũ. Pręterea si cũ affirmatio vera est, negatio falsa sit: & si cum hęc est vera, falsa sit affirmatio: nũc fit vt idẽ vere simul affirmet̃ atq; negetur. Sed hoc fortasse dicent id esse quod ab initio proponebatur.

Tex.cõ. 16 Parte. 5. Amplius aũt circa oĩa ita se hẽt, & ẽ albũ, et nõ ẽ albũ: & ens, & non ens: & circa alias dictiones & negatiões mõ simili, aut nõ: sed circa q̃sdam sic, circa q̃sdã aũt nõ. Et siqdem nõ circa oẽs, hę vtiq; erũt ꝯfessę. Si vero circa oẽs, iteꝝ aut de qbuscunq; dicere &
D negare, & de qbuscũq; negare & dicere: aut de qbus qdem dicere & negare, sed de qbuscũq; negare non de oĩbus dicere. Et si sic; erit aliqd firmiter nõ ens, & hęc erit firma opĩo. Et si ipsum nõ, firmũ aliqd sit & notũ: notior vtiq; erit dictio q̃ opposita negatio. Si vero negãdo siſr & q̃cunq; ꝯtingit negare dicere, necesse est de his aut diuidentẽ veꝝ dicere, vt ꝙ albũ, & iteꝝ ꝙ nõ albũ: aut nõ. Et siqdem non veꝝ diuidẽtẽ dicere, nõ dicet eã, & nõ erit nihil. Non entia aũt qũo vtiq; ꝓnuntiabunt aut ibunt? Et oĩa vtiq; erunt vnũ (vt prius dictũ est) & idẽ erit hõ & Deus & triremis, & ipsoꝝ ꝯtradictiões. Siſr si de vnoquoq; nihil differret aliud ab alio. Nãq; si differret, erit hoc verũ & ꝓpriũ. Similr aũt si diuidentem ꝯtingit veꝝ esse, accidit q̃d dictũ est. Adhuc q̃a oẽs dicent verũ, & oẽs mentient̃, & idẽ ipse seipsum falsum dicere ꝯfitetur. Simul aũt palam q̃a de nullo est adhuc perscrutatio. Nihil.n. dicit. Hæc.n. est ita, dicit: sed ita & nõ ita, & iterũ hęc negat ambo, q̃a nec ita nec non ita. Nam si non, iam vtiq; erit aliqd determinatũ. Amplius si qñ est affirmatio vera, & negatio ẽ falsa: & si hęc vera, affirmatio falsa: nõ erit vtiq; dicere simul idem affirmare & negare vere, sed forsan dicet vtiq; aliquis hoc esse quod a principio positum est. E I Tex.cõ.17

Ponit quartam rationem quę sumitur ex certitudine cognitionis, & est talis. Si affirmatio & negatio simul verificantur, aut ita est in omnibus, aut ita est in quibusdam, & in quibusdam non. Si autem non est verum in omnibus, illæ in quibus non est verum, erunt {cõfessę} idest simpliciter & absolute concedendæ, vel {erũt certæ} id est certitudinaliter veræ ſm aliam translationem. i. in eis ita erit vera negatio, ꝙ affirmatio erit falsa, vel econuerso. Si autẽ hoc est verum in omnibus, ꝙ contradictio verificetur de eodem hoc contingit dupliciter. Vno modo ꝙ de quibuscũq; sunt veræ affirmationes, sunt veræ negationes, & ecõuerso. Alio modo ꝙ de quibuscũq; verificantur affirmationes verificentur negationes, sed non ecõuerso. Et si hoc secundum sit verum, sequitur hoc inconueniens ꝙ aliquid firmiter vel certitudinaliter est nõ ens, & ita erit firma opinio, quæ. s. est de negatiua. Et hoc ideo quia negatiua semper erit vera, eo ꝙ quandocunq; est affirmatiua vera, est etiam negatiua vera. Nõ autem affirmatiua semper erit vera, quia positum est ꝙ non de quocunq; est vera negatiua, sit vera affirmatiua. Et ita negatiua erit firmior & certior quàm affirmatiua. Quod videtur esse falsum, quia dato ꝙ non esse sit certum & notum, tamen semper erit certior affirmatio q̃ negatio ei opposita, quia veritas negatiuæ semper dependet ex veritate alicuius affirmatiuæ. Vnde nulla conclusio negatiua infertur, nisi in præmissis sit aliqua affirmatiua. Conclusio vero affirmatiua ex negatiua non ꝓbatur. Si autem dicatur primo modo, scilicet quòd de quibuscunque est affirmare, ita de eis est negare, similiter de quibuscunq; est negare, de eis est affirmare, vt scilicet affirmatio & negatio conuertantur. Hoc contingit dupliciter, quia si semper negatio & affirmatio sunt simul veræ, aut erit diuisim dicere de vtraq; ꝙ sit vera, verbi gratia, ꝙ sit diuisim dicere ꝙ hæc est vera, Homo est albus. & iterum hæc est vera, Homo non est albus: aut non est diuisim vtranq; dicere veram, sed solum coniunctim, vt dicamus ꝙ hæc copulatiua sit vera, Homo est albus & homo non est albus. Et siquidem dicamus hoc secundo modo, vt scilicet non sit vtraq; vera diuisim, sed solum coniunctim, tunc sequuntur duo inconuenientia, quorum primum est, ꝙ {non dicet ea} id est ꝙ non asseret nec affirmationem nec negationem, & ꝙ ambæ {erunt nihil} id est ꝙ ambæ sunt falsæ, vel ſm aliam translationem {& nõ erit nihil} id est sequitur ꝙ nihil sit verum, nec affirmatio nec negatio. Et si nihil est verum, nihil poterit dici nec intelligi. Qũo enim aliquis ꝓnuntiabit vel intelliget non entia, quasi dicat, nullo modo. Secundum inconueniens est, quia sequitur ꝙ omnia sint vnũ, quod in priori rõne est dictũ. Seq̃tur enim ꝙ sit idẽ hõ & Deus & triremis, et etiam contradictiones eoꝝ. s. non hõ & nõ Deus & nõ triremis. Et sic patet ꝙ si affirmatio & negatio siſr dñr de vnoquoq;, tunc nihil differt vnum ab alio. Si enim vnum ab alio differret, oporteret ꝙ aliquid diceretur, de vno quod non diceretur de alio. Et sic sequeretur ꝙ aliquid esset verum determinate & proprium huic rei, quod nõ cõueniret alteri. Et sic non de quolibet uerificaretur affirmatio vel negatio. Constat autem ꝙ ea quæ nullo modo differunt sunt vnum, & ita sequetur oĩa vnũ esse. Si autẽ dicatur primo

Rõ q̃rta ꝯ negãtes primũ pñcipium.

F

G Affirmatio est certior & notior negatione opposita.

H

I modo,s. q nō solū coniunctim est dicere affirmationē & negationē,sed et diuisim,sequitur quatuor incōuenientia, quorum vnum est q hæc positio { significat ipsum dictū } id est demonstrat hoc esse verum quod immediate est dictum. Vnde alia lrā habet { Accidit qd dictum est. } scilicet q oīa sunt vnū, quia sic etiam similiter affirmatio & negatio de vnoquoque dicetur,& non erit differentia vnius ad aliud. Secundum est q oēs verum dicerent, quia quilibet,vel dicit affirmationē vel negationem,& vtraque est vera,& oēs mentientur, quia cōtradictorium eius qd quisque dicit erit verū. Et idē et hō seipm dicere falsum confitetur, quia cum dicit negationem esse verā,dicit se falsum dixisse cum dixit affirmationē. Tertium est quia manifestū est q adhuc non poterit esse perscrutatio vel disputatio. Non enim potest disputari cum aliquo, qui nihil cōcedit. Ille enim nihil dicit,quia nec dicit absolute q est ita , nec dicit q non est ita,sed dicit q est ita & nō est ita. Et iterum ambo ea negat dicens q nec est ita nec non ita,sicut ex præce-
K denti ratione apparet. Si enim non omnia ista neget,sequitur q ipse nouerit aliquid determinate verum quod est cōtra positum. Vel fm q alia,translatio habet & planius. { Iam vtique erit determinatum. } Quartum sequitur per diffinitionem veri & falsi. Verum enim est cum dicitur esse quod est,vel non esse quod non est. Falsum autem est cum dr nō esse,quod est:aut esse,quod nō est. Ex quo patet per diffinitionem veri & falsi,q qn affirmatio est vera,tūc negatio est falsa:tunc enim dicit non esse,quod est:& si negatio est vera,tunc affirmatio est falsa:tunc enim dicitur esse de eo,quod non est. Non ergo cōtingit vere idem affirmare & negare. Sed forte aduersarius ad hoc vltimum poterit dicere,q hic est petitio principij. Qui enim ponit contradictionem simul esse veram,non recipit hāc diffinitionem falsi. s. q falsum est dicere quod non est,esse:vel quod est, non esse. Lectio. 5.

L Præterea videt ne ipsis , is quidem qui rem, aut aliquo modo sese hře,aut non habere putat , dicere falsum:is autem qui ambo putat,dicere verum? Nā si verū dicit,quid aliud erit qd dr, q̄ eorum quę sunt talē esse naturā? Sin vero non dicit verū,sed hisce potius q illo modo existimat, res iam sese hñt aliquo modo,atque hoc verū vtique erit : & non simul etiam haud verum . Quod si omnes similiter falsa veraque dicunt,neque loqui profecto,neque dicere tali homini quicq̄ licet. Nam hęc simul,& non hęc dicit. Si vero nihil prorsus existimat,sed putat similiter,atque nō putat,quęnā inter hūc et plantā differētia fuerit.

Partic. 1. Amplius igitur quomodo aut habere existimans,aut non habere , mentitus est : qui autem ambo,verum dicit? Nam si verum dicit , quid
M vtique erit quod dicitur,quia talis est entium natura? Si vero non verum dicit , magis verum dicit qui isto modo existimat:iam aliqualiter se habebunt entia,& verum vtique erit, & non simul etiam non verum. Si aūt similiter,& omnes mentienť , & vera dicunt:nec pronuntiandum est,nec dicendum est tali. Simul enim hęc & non hæc dicit. Si autem nihil suscipiat , sed similiter existimat & non existimat , & quid vtique habebit differenter a plantis?

R 6ª quia § negātes primū principium. HIC ponit quintam rationem quæ sumitur ex veritatis ratione,quæ talis est. Dictum est quòd affirmatio & negatio simul vera ponuntur. ergo ille qui suscipit siue opinatur { sic se habere }.i. affirmationem tantum { aut non sic se habere }.s. ille qui opinatur negationem esse veram tantum,mentitus est: qui vero opinatur ambo simul,dicit verum. Cum igitur verum sit quando ita est in re sicut est in opinione vel sicut significatur voce, sequitur q ipsum N quod dicit erit aliquid determinatum in rebus. s. quia entium talis erit qualis dicitur,vt non patiatur affirmationē & negationem simul. Vel fm aliam literam { quia talis est entium natura } quasi dicat , ex quo hoc quod dicitur est determinate verum,sequitur q res habeat naturam talem. Si autem dicatur q ille qui extimat simul affirmationem & negationem non opinatur verum, sed magis ille q extimat illo modo q vel tantum affirmatio vel tantum negatio sit vera. Adhuc manifestum est q entia se habebunt in aliquo modo determinate. Vnde alia translatio habet planius { quodammodo & hoc erit verum determinate, & non erit simul non verum } ex quo sola affirmatio vel negatio est vera. Sed si omnes prædicti , scilicet & illi qui dicūt vtrāque partem contradictionis,& illi qui dicunt alteram { mentiuntur } & omnes etiam verum dicūt, cum tali qui hoc ponit non est disputandum nec aliquid dicendum vt disputetur cum eo,vel fm aliam .i. talis homo nō asserit aliquid nec affirmat. Sicut enim alia translatio di- O cit. Nec asserere nec dicere aliquid huiusmodi est , quia similiter vnumquodque & dicit & negat. Et si ipse sicut similiter affirmat & negat exterius,ita & similiter interius opinatur & nō opinat,& nihil suscipit quasi determinate verum in nullo videtur differre à plantis,quia etiā bruta animalia hñt determinatas conceptiones. Alius.t. habet { ab aptis natis. } Et est sensus quia talis qui nihil suscipit , nihil differt in hoc q actu cogitat ab illis qui apti nati sunt cogitare & nondum cogitant actu,qui enim apti nati sunt cogitare de aliqua qōne neutram partem asserunt,& similiter nec isti. Deinde cum dicit.

Vnde & maxime patet neminē hoc pacto dispositum esse,aut cæterorum hoium,aut eorū qui hanc sententiam dicunt:Cur enim Athenas pficiscitur , sed nō quiescit putans se proficisci oportere. Aut cur in diluculo nō continuo in puteum,aut in pręcipitium P proficiscitur,sed cauere videť,vti nō similiter putās nō bonum ac bonum esse in illa sese proiicere? Patet ergo alterum melius,alterū nō melius esse existimare. Quod si hæc ita sint,hoc quidem hominem,hoc aūt non hominem:& hoc dulce, illud non dulce existimare necesse est. Non enim ęque quispiam quęritat atque existimat , cum melius arbitrať esse bibere aquam,aut videre hominem: deinde quęritat ipsa: & tamen oportebat si idem esset & homo similiter, & non homo:& itidem aqua,atque non aqua. Sed vti diximus nemo est prorsus qui non ab hisce cauere, ab hisce non cauere videatur. Quare oēs vt videtur, etsi non circa oīa,circa tamē melius & deterius simpliciter sese habere existimant.

Q Vnde & maxime manifestum est , quia nullus ita Tex. cō. 15 Partic. 2 disponitur,nec aliorū,nec dicentium hanc rationē. Quare nāque vadit donū,& non quiescit putans ire? Nec statim diluculo vadit in puteum aut torrētem si contingat,sed videť timens tanq̄ non similiter putans non bonum esse incidere & bonū . Palam ergo quia hoc quidē melius existimat,hoc autem nō melius. Si autem hoc in bono & non bono , necesse est & sic in aliis: & hoc quidem hominem , hoc autem nō hoiem:& hoc qdem dulce,illud vero non dulce putare est necesse. Non enim existimant quādo putant melius esse aquā bibere,& hominē videre:deinde ea quęrit , q̄uis oportebat si idem erat similiter homo & nō homo. Sed scdm qd dictum est nullus est qui nō vr hæc qdem timens,illa vero non. Quare sicut

re sicut videt, oēs existimat hēc simpliciter, sed non circa omnia, sed circa melius & deterius.

R ō sexta ꝙ negātes primū p̄ncipium. Parte. seq.

Ponit sextam rationem quæ sumitur ab electione & fuga, & circa hoc duo facit. Primo ponit rōnem. Secūdo excludit quādam cauillosam responsionem. ibi {Si aūt non sciētes &c.} Dicit ergo primo ꝙ manifestum est ꝙ nullus hō sic disponit vt credat affirmationē & negationē simul verificari, nec illi qui hanc positionē ponūt, nec etiam alij. Si enim idē esset ire domum & non ire, quare aliqs iret domū & non quiesceret, si putaret ꝙ hoc ipsum quiescere, esset ire domum? Patet ergo ex quo aliqs vadit & non quiescit, ꝙ aliud putat esse ire & nō ire. Et similiter si aliquis incedit per aliquam viam, quæ forte directe vadit ad puteum vel ad torrentem, non recte incedit per viam illam, sed videtur timere casum in puteum aut in torrentem. Et hoc ideo, quia incidere in torrentem vel puteum nō putat esse similiter bonū et nō bonum, sed absolute putat esse nō bonum. Si autem putaret esse bonum sicut & nō bonum, non magis vitaret q̄ eligeret. Cum ergo vitet & non eligat, palam est ꝙ ipse suscipit siue opinatur ꝙ vnum sit melius. s. non incidere in puteum, quod nouit esse melius. Et si hoc est in non bono & bono, similiter necesse est esse in alijs, vt vz opinetur ꝙ hoc sit homo, & illud non homo: & hoc sit dulce, & illud nō dulce. Quod ex hoc patet, quia non omnia æqualiter quærit & opinatur, cum ipse putet melius aquam bibere dulcem, q̄ nō dulcem, & melius videre hominem q̄ non hominem. Et ex ista diuersa opinione sequitur quòd determinate quærit vnū & non aliud. Oporteret siquidem ꝙ similiter vtraq; quæreret, scilicet dulce & non dulce, hominem & non hominem, si existimaret ꝙ essent eadem contradictoria. Sed, sicut dictū est, nullus est qui non videatur hoc timere, & illa non timere. Et sic per hoc ipsum quòd homo afficit diuersimode ad diuersa, dum quædam timet & quædam desiderat, oportet quòd non existimet idem esse quodlibet & non esse. Sic ergo patet quòd omnes opinantur se habere veritatem vel in affirmatiua tantum, vel in negatiua, & non vtraq; simul. Et si non in omnibus, saltem in bonis & malis, vel in melioribus & in deterioribus. Ex hac enim differentia prouenit quòd quædam quæruntur, & quędam timentur. Deinde cum dicit.

Quod si nō sciētes, sed opinātes, multomagis adhibenda est diligentia veritati: perinde atq; ęgrotāti magis q̄ sano valitudinis, cura est adhibenda. Quinanq; opinatur, si ad scientem comparetur, nō sane profecto ad veritatem ipsam disponitur.

Parte. 5.

Si autem nō scientes, sed opinantes, multomagis curandum vtiq; erit de veritate: quēadmodum infirmo existenti, q̄ sano de sanitate. Etenim opinans ad scientem. nō salubriter disponitur ad veritatem.

Excludit quādam cauillationē. Posset enī aliquis dicere ꝙ hoīes quædam desiderāt tanq̄ bona, & alia fugiunt tanq̄ nō bona, nō quasi scientes veritatem, sed quasi opinantes, ꝙ non idem sit bonum & non bonum: licet idem sit ꝑm rei veritatem. Sed si hoc est verum ꝙ homines non sunt scientes sed opinantes, multo magis debent curare vt addiscant veritatem. Quod sic patet, quia infirmus magis curat de sanitate q̄ sanus. Ille aūt qui opinatur nō verum, nō disponitur salubriter ad veritatem in cōparatione ad scientem. Habet enim se ad scientem sicut infirmus ad sanitatē. Defectus enim scientiæ est opinio falsa, sicut ægritudo sanitatis. Et sic patet ꝙ hoīes debent curare de veritate inuenienda. Quod nō esset si nihil eēt verū determinate, sed simul aliquid verum & nō verum. Deinde cum dicit.

Prętérea etsi q̄maxime ita sese habent, & non ita cuncta, in natura tn̄ eorum quæ sunt gradus inest, & magis ac minus talia ipsa dicuntur. Non enim dualitatem similiter trinitatēue parē numerum esse dixerimus, neq; horum vterq; falsum ęque dicit quorum alter quinq;, alter mille ipsa quatuor dicit atq; existimat esse. Quod si nō ęque falsum dicunt, patet alterū minus dicere falsum: quare magis ipse verū q̄ alter dicit. At si id quod est magis, propinquius est: erit profecto aliquod verū, cui ꝓpinquius id qđ magis dr̄ verū. Quod etsi non est, attamē qppiam iā firmius atq; verius est: & sententia illa mera & prohibente definire aliquid mente, erimus liberati.

Parte. 4

Amplius quia si maxime sic se hn̄t oīa & non sic, sed magis & minus inest in natura entiū. Non enim similiter dicemus esse duo paria & tria, neque similiter mentitus est qui quatuor esse pente. i. quinq; opinatus est, & qui mille. Si igitur non similiter, palā quia alter minus, quare magis verum dicit. Si igitur quod magis affinius, erit vtiq; aliquid verum, cui affinius quod magis verum. Et vtiq; si non est, sed iam aliquid est firmius & verius, & a ratione remoti vtiq; erimus incondita, & prohibente aliquid mente determinare.

R ō septia ꝙ negātes primū p̄ncipium.

Ponit septimam rationem quæ sumitur ex diuersis gradibus falsitatis. Dicit ergo ꝙ etsi maxime verum sit quòd omnia sic se habeant & non sic, id est ꝙ affirmatio & negatio sint simul vera, & omnia sint simul vera & falsa, sed tamen in natura entium oportet quòd aliquid sit magis & minus verum. Constat enim ꝙ non similiter se habet ad veritatem dicere ꝙ duo sunt paria, & tria sunt paria: nec similiter se habet ad mēdacium dicere ꝙ quatuor sunt pente. i. quinq;, & ꝙ sint mille. Si enim sunt falsa similiter, manifestum est quod alterum est minus falsum, scilicet dicere quatuor esse quinq;, q̄ dicere quatuor esse mille. Quod autem est minus falsum, est verum magis vel ꝓpinquius vero, sicut & minus nigrum, quod est albo propinquius. Patet ergo ꝙ alter eorum magis dicit verum, id est magis appropinquat veritati, scilicet ille qui dicit quatuor esse quinq;. Sed nō esset aliquid affinius vero vel propinquius, nisi eēt aliquid simpliciter verum cui propinquius vel affinius esset, magis verum & minus falsum. Relinquitur ergo ꝙ aliquid oportet ponere esse absolute verum & non omnia vera & falsa, quia sequitur ex hoc ꝙ contradictio sit simul vera. Et si per prædictam rationem non sequitur ꝙ aliquid sit absolute verum, tamen iam habetur ꝙ aliquid est verius & firmius siue certius alio. Et sic non eodem modo se habet ad veritatem & certitudinem affirmatio & negatio. Et ita per hanc rationem & per alias precedentes erimus liberati vel remoti à ratione, id est, opinione non mixta, id est non temperata. Vnde alius. t. habet, distemperata. Tunc enim opinio est bene contemperata, quando prædicatum non repugnat subiecto. Cum autem opinio implicat opposita, tunc non bene contemperatur. Talis autem est prædicta positio quæ dicit contradictionem verificari. Item prohibet ne mente aliquid possimus diffinire vel determinare. Prima enim ratio distinctionis consideratur in affirmatione & negatione. Vnde qui affirmationem & negationem vnum esse dicit, omnem determinationem siue distinctionem excludit. Deinde cum dicit.

Ab eadem autem opinione ꝓficiscitur & Pythagorę ipsius snīa, atq; ambas ipsas similiter aut veras, aut non veras esse necesse est. Nam si cuncta quę vident atq; apparēt, sint vera: necesse ē vniuersa simul vera falsaq; esse. Cōplures enim ɔtraria opinant, &

I eos qui eadem secum non opinantur falsa putare dicunt. Quare sit & nõ sit idem necesse est. Atq; si hoc ita sit, necesse est ea quę videntur oĩa esse vera. Qui nanq; vera & falsa dicunt ac opinant, opposita opinantur. Quod si ea quę sunt ita se habent, oẽs profecto vera dicunt ac opinãtur. Patet igitur has vtrasq; sententias ab eadem mente pendere.

Tex cõ. 19 Partic. 5. Est autẽ & ab eadẽ opinione & Pythagorę rõ, & necesse similiter ipsas ambas aut esse aut nõ esse. Nã si quę videntur omnia sunt vera & apparentia, necesse omnia simul vera & falsa. Multi nãq; contraria sibiinuicem existimant, & non eadem opinantes sibiipsis mentiri putant. Quare necesse idem esse & nõ esse. Et si hoc est, necesse putata omnia esse vera, opposita nanq; inuicem opinantur mentientes et verum dicentes: igitur entia si sic se habent, verum dicunt omnes. Quod quidem igitur ab eodem sunt intellectu vtręq; rationes, palam. K

Ostendit q̃ opinio Pythagorę reducitur in eandem sententiam cum prædicta positione. Dicebat enim Pythagoras q̃ omnia quæ videntur alicui esse vera, omnia sunt vera. Et siqdem hæc positio est vera necesse est primam positionem esse veram. s. q̃ affirmatio & negatio sint simul vera. Et per cõsequens q̃ omnia sint simul vera & falsa, sicut ex hac positione sequitur, vt supra ostensum est. Quod sic ostendit. Multi enim homines opinantur sibiinuicem cõtraria, & putant q̃ illi qui nõ eadem opinantur q̃ ipsi mẽtiant, & ecõuerso. Si ergo quicquid alicui videt̃ hoc est verum, sequitur q̃ vtriq; mentiantur, et verum dicant, q̃ idẽ sit & non sit. Et sic ad opinionem Pythagoræ sequitur q̃ contradictio simul verificetur. Similiter etiã si hoc est verũ q̃ cõtradictio simul verificetur, necium est opinionem Pythagoræ esse veram. s. q̃ omnia q̃ vĩr aliqbus eẽ vera, sint vera. Constat. n. q̃ aliq hñt diuersas opiniones, quorũ qdã sunt mentiẽtes, & quidã sunt verũ dicentes, qa opinãtur sibiinuicẽ opposita. Si ergo oĩa opposita sunt simul vera, qđ sequitur si contradictoria simul verificent: necio sequit̃ q̃ oẽs dicãt verũ, & qđ vr̃ alicui sit verũ, & sic patet q̃ eiusdẽ sniæ vel itellectus vel rõnis est vtraq; positio, qa ad vnam sequitur alia de necessitate. L. Lectio. 10.

Nõ est autem idem disputationis modus ad omnes. Quidam enim persuasione indigẽt, quidam vi. Qui nãq; dubitando sic ęstimarunt, eorum ignoratio sanari facile potest. Nõ enim orationi, sed menti ipsorũ est occurrendũ. Qui vero disputationis gratia ita dicũt, eorũ est curatio, redargutio orationis, quæ in voce nominibusq; consistit.

partic. 1. M Est autem nõ idem modus homelię. i. locutiõis vel instructionis ad omnes. Hi nanq; persuasione egent illi vi. Quicunq; enim dubitasse existimauerunt, horum bene curabilis ignorantia. Nõ enim ad orationem, sed ad mentem obuiatio est eorum. Quicunq; vero orationis causa dicunt, horum argumentatio est medela, & eius quæ in voce orationis & eius quę in nominibus.

Hic diuersimode disputãdũ docet q̃ negãtes pria pncipia. parte seq. huius lec. POSTQVAM determinauit Phs & posuit rõnes cõtra negãtes primũ principiũ, hic oñdit qũo diuersimode est ꝓcedẽdũ, quo ad diuersos q ex diuersis vijs in prædictum errorẽ deuenerunt. Et diuidit̃ in duas partes. Primo ostendit q̃ diuersimode est ꝓcedendum cõtra diuersos. Secundo incipit ꝓcedere alio modo q̃ supra ibi [Venit enĩ dubitantibus.] Dicit ergo primo, q̃ non est idẽ modus [homiliæ] i. popularis allocutionis, vel [bonæ cõstructionis] sm aliam translationem. i. ordinatæ dispositionis [vel intercessionis] sicut in græco habetur. i. persuasionis ad oẽs prædictas positiones. s. de veritate contradictionis & veritate eorum q̃ apparent. Dupliciter enim aliqui incidunt in prædictas põnes. Quidam enim ex dubitatione. Cũ enim eis occurrunt aliquę sophisticæ rõnes ex q̃bus videantur sequi p̃dictæ põnes, & eas nesciunt soluere, concedunt conclusionem. Vnde eorũ ignorãtia est facile curabilis. Nõ enĩ obuiandũ est eis vel occurrẽdum ad rõnes quas ponunt, sed ad mentẽ, vt. s. soluat̃ dubitatio de mẽtibus, per quam in hmõi opiniones inciderunt. Et tunc ab istis põnibus recedunt. Alij vero prædictas põnes prosequunt̃ nõ ꝓpter aliquam dubitationem eos ad hmõi inducentem, sed solũ [causa orõnis] i. ex quadã ꝓteruia, volẽtes hmõi rõnes impões sustinere pp̃ seipsas, qa cõtraria earũ demõstrari non pñt. Et horũ medela est argumẽtatio vel arguitio [quę est in voce orõnis & in noĩbus] i. per hoc q̃ ipsa vox orõnis aliquid sigñat. Significatio aũt orationis à significatione nominum dependet. Et sic oportet ad hoc principiũ redire, q̃ nomina aliqd sigñant: sicut supra Philosophus vsus est. Deinde cum dicit. Quis ind. sit in eo rem ex eo p̃dictum. N O

In iis autẽ qui dubitant, ex sensibilibus rebus hæc est opinio orta, simul inquam cõtradictoria contraria; inesse, cum ex eodem contraria fieri viderent. Quod si impossibile est id fieri quod non est, res antea profecto erat vtrunq;, quemadmodum & Anaxagoras inquit quodlibet in quouis esse mixtum atq; Democritus. Etenim iste vacuum atq; plenũ in quauis esse parte censebat, & tamẽ horum alterum ens, alterum haud ens esse dicebat.

Partic. 2 Venit autem dubitantibus hęc opinio ex sensibilibus. Quæ qdem eius q̃ simul cõtradictiones & cõtraria existere vidẽtibus ex eodẽ facta ꝯtraria. Ergo si non contingit fieri non ens præfuit similiter res ambo ens: vt & Anaxago. mixtum omne in omni ait & Democritus. Etenim inane & plenum similiter secundum quãcunq; existere partem, quamuis hoc quidem horum esse non ens, illud vero ens. P

Quia superius obuiauit super hoc ex significatione nominum, hic incipit obuiare dubitantibus soluẽdo eorũ dubitationes. Et primo quãtũ ad illos qui ponebãt cõtradictoria esse simul vera. Secundo quantũ ad illos qui ponebant oĩa apparentia esse vera. ibi [Similiter autem] circa primũ duo facit. Prĩo ponit dubitationẽ q̃ mouet quosdã ad cõcedendum cõtradictoria eẽ simul vera. Scđo soluit. ibi [Igit̃ ex his.] Dicit ergo q̃ opĩo de hoc q̃ cõtradictio simul verificet̃, quibusdã venit per modũ dubitationis ex sensibilibus in q̃bus apparet generatio & corruptio & motus. Videbat̃ enim q̃ ex aliquo vno fiebant cõtraria, sicut ex aqua fit & aer qui est calidus, & terra quæ est frigida. Sed oẽ quod fit, fit ex prius existente. Quod enĩ non est, nõ contingit fieri, cum ex nihilo nihil fiat. Oportet ergo q̃ res fuerit simul in se hñs cõtradictionem, qa si ex vno & eodẽ fit calidũ & frigidũ, fit per cõsequens calidũ & nõ calidũ. Propter hãc aũt rõnẽ Anaxa. dixit q̃ oĩa in oĩbus misceret. Ex hoc enim q̃ videbat qđlibet ex quolibet fieri, putabat q̃ nihil posset fieri ex alio nisi ante fuisset ibi. Et huic rõni videtur acquieuisse Democritus. Posuit enim vacuum & plenum in qualibet parte corporis coniungi. Quæ quidẽ se habent sicut ens & non ens. Nam plenum se habet sicut ens. Vacuum vero sicut non ens. Deinde cum dicit. Lec. seq. partes seq. Q

Ad eos igitur qui ex his ita existimarunt, partim recte dicere, partim ignorare ipsos, dicemus. Id enĩ quod est dupliciter dr̃: quare fieri qppiã ex eo quod haud est partim põt ꝑtim nõ potest. Et simul idem ens & non ens esse potest, non tñ eodẽ modo.

Etenim

Etenim potentia quidem fit, vt idem sit cōtraria simul: actu autem minime fieri potest.

Tex.cō.10 Parti.5 Igitur ex his ad suscipientes dicemus, quia modo quodam recte dicunt, & modo quodam ignorant. Ens enim dupliciter dicitur. Est ergo quomodo cōtingit fieri aliquid ex non ente, est autem quomodo non. Vnde & simul idem esse ens & nō ens, sed nō secūdū idem ens. Potentia nanq; contingit idem esse contraria, perfecte vero non.

Soluit modo dicto quodā duplr. Soluit prędictam dubitationem duplr. Primo sic dicēs ꝙ sicut dictum est, illis qui ex dubitatione opinantur prædicta inconuenientia, obuiandum est ad mentem. Igitur {ad suscipientes} id est opināes cōtradictoria simul verificari, {ex his} id est prædicta ratione dicimus ꝙ quodammodo recte dicunt, & quodammodo ignorant quod dicunt, inconuenienter loquētes. B Ens duplr. Ens enim dupliciter dicitur. Ens actu, & ens in potentia. Cum igitur dicunt ꝙ ens nō fit ex non ente, quodammodo verum dicunt, & quodammodo nō. Nam ens fit ex non ente actu, ente vero in potentia. Vnde etiam aliquo modo idem potest esse simul ens & nō ens, & aliquo modo nō potest. Cōtingit enim ꝙ idem sit cōtraria in potētia, non tamen {perfecte} id est in actu. Sic enim tepidum est in potentia calidum & frigidum, neutrum tamen in actu.

Et insuper eos admonebimus, & ad aliā in ratione rerum substātiam esse existimare, cui neq; motio neq; corruptio penitus neq; generatio competit.

parte.4. Amplius autem dignificemus ipsos existimare & aliam substantiam esse entium, cui nec motus existit nec corruptio nec generatio omnino.

C Tex.cō.13 Secūdam solutionem ponit ibi, dicēs ꝙ dignū dicimus, ꝙ ipsi suscipiāt vel opinent aliquam subāam eē cui nec insit motus nec generatio nec corruptio, qd ꝓbatū ē.8.phy. Tali aūt subæ nō poterit cōcludi ex ratione pdicta, ꝙ insint cōtraria, quia ex ea nō fit aliquid. Et hæc solutio videt ꝓcedere fm Platonicos qui ꝓpter mutabilitatem sensibilium coacti sunt ponere ideas & immobiles .s. de quibus dentur diffinitiones, & fiant demonstrationes, & certa scia habeatur, quasi de his sensibilibus ꝓpter eorū mutabilitatem & ammixtionē cōtrarietatis in eis certa sciētia eē nō possit. Sed prima solutio sufficientior est. Lec. 11.

Opinio aūt nōnullorꝫ de veritate ea q̄ in apparētibus rebus consistit, ex sensibilibus orta esse videtur. Verum enim nō multitudine, neq; paucitate discerni oportere cēsent. Idem quippe aliis dulce, aliis amarum gustantibus esse videtur. Quare si omnes ęgrotarent, aut omnes essent insani: duo vero aut tres valitudinem, aut mentem haberent: hi quidem ægrotare viderentur, cæteri vero non viderentur. D Præterea compluribus cęterorum animalium sanis contraria de eisdem apparent, & etiam nobis, & insuper cuiq; ad seipsum non eadem semper sensu videntur. Quę nam igitur istorum vera sunt, aut falsa, incertum est sane. Non enim hęc magis vera q̄ hæc sunt, sed ęque. Quapropter Democritus ait, aut nihil esse verum, aut nobis immanifestum.

Te.cō.11. Parti.1. Similiter autem & quæ circa apparentia veritas quibusdam ex sensibilibus venit. Verum enim non pluralitate iudicari putant oportere nec paucitate. Idem vero his gustantibus dulce videtur, illis vero amarū. Quare si omnes laborauerint, aut omnes desipuerint: duo autem vel tres sani sunt, aut intellectum habeant: hos quidem videri laborare & B desipere, alios vere non. Amplius aūt multis aliorū animalium contraria videri, & nobis. Et ipsi autem vnicuiq; ad seipsum non eadem secūdū sensum semper videri. Quę igitur horum vera aut falsa nō manifestum. Nihil enim magis hæc q̄ illa vera, sed similiter. Propter quod Democritus ait, aut nihil eē verum, aut nobis non manifestum.

POSTQVAM Phs soluit dubitationem, ex qua inducebātur antiqui ad ponēdum cōtradictoria simul esse vera. Hic remouet illa ex quibus aliqui inducebātur ad ponendum omne quod apparet esse verum. Diuiditur autem pars ista in duas. Primo ponit dubitationes ex quibus aliqui mouebantur ad prædictam positionem ponēdam. Secundo remouet dubitationes prædictas, ibi {Nos autem & ad hanc orationem.} Circa primum duo facit. Primo ponit rationem eorum ex qua mouebantur ad ponendum omne quod apparet esse verum. Secundo assignat causam prædictæ rationis. ibi {Omnino vero propter existimare.} Dicit ergo primo ꝙ sicut opinio quę ponebat cōtradictoria simul esse vera veniebat ex quibusdam sensibilibus, in quibus cōtingit cōtradictoria fieri ex aliquo vno. Similiter {& veritas quæ est circa apparentia} .s. opinio de veritate apparētium venit ex qbusdam sensibilibus, illis scilicet qui nō ꝑueniētes, sed dubitantes in hanc positionem incidunt. Et hoc ideo quia de eisdem sensibilibus inueniuntur cōtrariæ opiniones diuersorum. Et hoc tripliciter. Primo quia quibusdam gustantibus videtur dulce, quod alijs videtur amarum esse. Et sic homines de omnibus sensibilibus contrariam opinionem habent. Secundo quia multa animalia contraria iudicant de sensibilibus nobis. Illud enim quod videtur sapidum boui vel asino, mali saporis ab homine iudicatur. Tertio quia idem homo in diuersis temporibus diuersimode iudicat de sensibilibus. Quod enim nunc videtur sibi dulce & sapidum, alio tempore sibi videtur amarum & insipidum. Nec potest assignari ratio certa per quam fiat manifestum, quæ opinionum istarū sit vera, aut quæ sit falsa, quia non magis vna earum videtur vera vni, q̄ alteri altera. Ergo oportet ꝙ æqualiter sint veræ, vel æqualiter falsæ. Et ideo dixit Democritus, ꝙ aut nihil est determinate verum in rebus, aut si quid est verum, non est nobis manifestum. Cognitionē enim rerum accipimus per sensus. Iudicium autem sensus non est certum, cum nō semper eodem modo iudicet. Vnde nulla certitudo videtur nobis esse de veritate, vt possimus dicere ꝙ hæc opinio determinate est vera, & cōtraria determinate est falsa. Sed quia posset aliquis dicere contra hanc opinionem, ꝙ aliqua regula potest sumi p quam discernitur inter contrarias opiniones, quæ earum sit vera, vt videlicet dicamus ꝙ illud est verum iudiciū de sensibilibus quod dant sani, non quod dant ægrotātes. Et de veritate hoc est verum iudicium quod dant sapiētes & intelligentes, non autem quod dant insipientes vel stulti. Ideo in principio remouet istam respōsionem per hoc, ꝙ iudicium certum de veritate non cōuenienter potest sumi ex multitudine & paucitate, vt .s. dicatur esse verum quod multis videtur, falsum autem quod videt paucis, cū quandoq; illud quod est pluribus opinabile, nō sit simpliciter verum. Sanitas autē & ægritudo, siue sapiētia & stultitia, non videtur differre nisi fm multitudinem & paucitatem. Si enim omnes vel plures essent tales quales sunt illi qui nunc reputantur desipientes vel stulti, illi reputarentur sapientes. Et qui nunc reputantur sapientes, reputarentur stulti. Et similiter est de sanitate & ægritudine. Non ergo credendum est magis iudicio sani & sapientis de falsitate & veritate, quàm iudicio infirmi & insipientis. Lectio. 12.

Hic disputat ꝙ ponēres oīa apparētia eē vera. Infra te.c.13 F

Infra lec. seq.

G

H

I Quia vero vniuersaliter ęstimabat prudentiā eē sensum, hūc aūt alteratione ē eē putarunt: ideo id qđ sensu videtur, necessario verum inquiunt esse.

Parte. 1. OMnino vero propter existimare prudētiam quidem sensum, & hunc autem esse alterationem: quod videtur secundum sensum, ex necessitate verum dicunt.

Parte. 4 huius lec. OSTENDIT causam pdictæ positionis, & prio ex parte sensus. Secūdo ex parte sensibilium. ibi {Huius autem opinionis causa &c.} Circa primū tria facit. Primo ponit causam prædictæ positionis ex parte sensus. Secundo recitat diuersorum opiniones qui in hāc causam cōcordauerunt. ibi {Ex his Empe. &c.} Tertio inuehit cōtra eos. ibi {Quare grauissimum.} Dicit ergo primo ꝙ antiqui hoc opinabātur, quòd prudentia siue sapientia vel scia nō esset nisi sensus. Non enim ponebant differentiam K inter sensum & intellectum. Cognitio autem sensus fit per quādam alterationem sensus ad sensibilia. Et ita ꝙ sensus aliquid sentiat, puenit ex impressione rei sensibilis in sensum. Et sic semper cognitio sensus respondet naturæ rei sensibilis, vt videtur. Oportet igitur ſm eos ꝙ illud quod videtur ſm sensum, sit de necessitate verum. Cum autem coniunxerimus ꝙ omnis cognitio est sensitiua, sequitur ꝙ omne quod alicui apparet quocunq; modo, sit verum.

Hæc autem ratio non solū deficit in hoc ꝙ ponit sensum & intellectum idem, sed in hoc ꝙ ponit iudicium sensus nunq̄ falli de sensibilibus. Fallit enim de sensibilibus communibus & per accidens, licet non de sensibilibus proprijs, nisi forte ex indispositione organi. Nec oportet ꝙ q̄uis sensus alteretur à sensibilibus, ꝙ iudicium sensus sit verum ex conditionibus rei sensibilis. Non enim oportet ꝙ actio agentis recipiatur in patiente ſm modum agentis, sed ſm modum patientis & recipientis. Et inde est ꝙ sen- L sus non est quandoq; dispositus ad recipiendum formam sensibilis ſm ꝙ est in ipso sensibili, quare aliter aliqñ iudicat q̄ rei veritas se habeat. Deinde cum dicit.

Ex his enim & Empedocles & Democritus ac cæterorum, vt simpliciter dicam, quisq; talibus opinionibus obnoxii sane fuere. Empedocles enim habitu mutato prudentiam dicit mutari cum inquit:

Ad pręsens hominum crescit sapientia semper.

Et alio rursus in loco dicit:

Vt vario semper mutatur corpore quisq;,
Sic sapere est illi mutato ac mente moueri.

Et Parmenides eodem etiam modo dicit.

Nāq; vt quisq; suam retinet per membra reflexa
Temperiem, sic mente valet mortalis vbiq;.

Idem & hoc post eiusdem:

M Plurima id cunctis mens est mortalibus æque.

Anaxagorę etiā & snia talis a quodā familiarium recensef. Talia ipsis ea quę sunt erunt, qualia ipsi illa existimabunt. Aiunt autem & Homerum videri hāc opinionē habere, qđ Hectorē fecit iacere alia sapientem, vt ex ictu fuerit mente dimotus: propterea qđ sapiunt quidem & ii qui mēte sunt dimoti, sed non eadem. Patet igitur si vtraq; prudentia sit, & ea quę sunt ita simul, & non ita sese habere.

Parte. 3 Ex his enim Empedocles & Democritus & aliorum, vt est verisimile dicere, vnusquisq; talibus opinionibus facti sunt rei. Etenim Empedocles, permutantes habitum permutare dicit prudentiam. Ad præsens enim consiliū augere hominibus. & in aliis dicit: Quia quātum alteri trāsformati sunt, tantum ipsis & semper sapere altera affuit. Parmenides vero enūtiat eodem modo: Vt enim quicūq; habuerūt membrorum cōplexionē multę flexionis, & hominibus intellectus inest. Idē enim est qđ qdē sapit natura mēbroꝝ hoibus & oibus & omni. Qđ eni plus est, intelligentia Anaxago. quoq; pronuntiatione recordatur ad quosdam sócioꝝ. Quia talia erant ipsis entia, qualia vtique existimauerunt. Dicunt autem & Homerum hanc habentem, quia fecit Hectorem tanq̄ in extasi fuerit a plaga iacere aliud sapientem: tanq̄ sapientes quidem & desipiētes, sed non secundum eandem. Palam ergo ꝙ si vtræq; prudentiæ & entia, simul sic & non sic se habent. N

Recitat diuersorum opiniones assentiētium causis prædictis. Omnia autem dicta eorum quæ inducit tendunt ad duo. Quorū primū est, ꝙ intellectus sit idē cū sensu. Aliud O est, ꝙ omne quod videt sit verum. Dicit ergo ꝙ ex prædictis rationibus Empedo. & Democritus & singuli aliorū sunt facti rei talibus opinionibus, vt {est dicere verisimile}. i. sicut verisimiliter cōiecturare possumus ex eoꝝ dictis. Dicit enim Empe. ꝙ illi qui permutant {habitum} .i. dispositionem corporis, pmutant ēt prudentiam, quasi intellectus cuius est prudētia, sequatur habitudinē corporis, sicut & sensus. Nam prudētia crescit in hoibus {ad apparens}. i. per hoc ꝙ aliquid de nouo incipit apparere homini profectus sciæ fit in homine. Sed hoc fit per hoc ꝙ dispositio corporis variatur. Alia translatio habet melius. {Ad præsens enim volūtas vel cōsiliū augetur hoibus,} quasi dicat, ſm dispositiones diuersas psentes, noua consilia, siue nouæ voluntates, siue nouæ prudentiæ hominibus augentur, quasi consilium siue voluntas non sequatur aliquam vim intellectiuam in homine, quæ sit præter sensum, sed solam dispositionem corporis quæ variatur ſm P præsentiam diuersarum rerum. In alijs autem libris suis dicit Empedo. ꝙ quātum ad alterationem trāsformat, id est ſm quantitatem qua homo transformatur in alteram dispositionem corporis: tanta eis est semper cura inquit, id est quòd tot curæ, siue sollicitudines, seu prudentiæ hominibus adueniunt. Quod quidem est difficile. Alia translatio melius sic habet. {Quia quantūcunq; mutati fiant, intantum secundum ipsas semper sapere alia statutum est siue stultum.} Vel ipsis affuit ſm aliam literam, quasi dicat, ꝙ quantūcunq; homo mutatur in dispositione corporis, intātum semper alia sapientia, quasi alium intellectum & aliam sapiētiam habens. Deinde ponit opinionem Parmenidis ad idem dicēs, ꝙ Parmenides de rerum veritate enūtiat eodem modo sicut Empedocles. Dicit enim quòd sicut vnusquisq; habet dispositionem membrorum valde circūflexorum, vel {multę flexionis} ſm aliam literam, ita intellectus hominibus, quasi dicat, ꝙ in membris hoīs Q est multa varietas & circūuolutio ad hoc ꝙ talis mēbrorum dispositio adaptetur ad operationem intellectus, qui sequitur membrorum complexionem ſm eum. Ipse enim dicit ꝙ idem est {quod curauit} .i. quod curam habet siue prudētiam de membris ex natura membrorum: & qđ est {in oibus}. i. in singulis partib[9] vniuersi, & quod est {in omni} .i. in toto vniuerso. Sed tñ aliter nominat in toto vniuerso, & in singulis partibus vniuersi, & etiam in homine. Et hoc in toto vniuerso, dicitur Deus. In singulis autem partibus vniuersi, dicitur natura. In hoīe autem, dr intellectus. Et sic hoc habet plus in homine q̄ in alijs partibus vniuersi, quia in hoīe illa uirtus intelligit propter cōplexionem determinatam membrorum, nō aūt in alijs rebus. In quo etiā datur intelligi ꝙ intellectus sequitur complexionem corporis, & per cōsequens non differt a sensu. Alia translatio planius habet sic. Idē enim quod qdam sapit mēbroꝝ, nō est in hoibus, & omnibus, & olum. Plus

enim

A enim est intellectus. Deinde ponit opin. Anaxa. qui pronuntiauit ad quosdā suos socios vel amicos reducendo eis ad memoriā, quia talia sunt eis entia, qualia suscipiunt siue opinantur. Et hoc est ſm ꝙ in illis dictis philosophorum tangit. s. ꝙ veritas sequat̄ opinionē. Deinde ponit opinionē Homeri de quo dicunt, ꝙ videbatur eandē opinionem habere. Fecit enim in sua recitatione Hectorē iacere quasi in extasi à plaga sibi illata ⁅ aliud cunctantē ⁆. i. aliud cogitantē q̄ prius, vel aliena sapiētem ſm aliā translationē. s. ab his quæ prius sapuerat, quasi cunctantē quidem & nō cunctantē. i. in illo strato in quo iacebat percussus, esset sapiens & non sapiēs. Sed non quantū ad eandē, quia quantū ad illa quæ tunc sibi videbant̄ sapiens erat, quantum autē ad illa quæ prius sapuerat, & iam sapere desierat, non erat sapiēs. Alia trāslatio sic habet, Sapientes quidē & desipientes, quasi dicat, sicut fuit de Hectore q̄ sapiebat aliena post plagā: ita contingit & de alijs ꝙ sunt simul sapiētes & desipientes, non ſm eandē sed ſm diuersa. Ex oībus autē prædictis philosophoꝝ opinionibus concludit conclusionē intentā. s. ꝙ si vtraq; sint prudentiæ. s. ſm quas homo existimat contraria mutatus de vna dispositione in aliā, ꝙ omne id quod existimatur sit verum. Non enim esset prudentia existimare falsum. Vnde sequit̄ ꝙ entia similiter se habeant sic & non sic. Deinde cum dicit.

B

At enim id quod inde emergit, absurdissimū esse constat. Nam si qui maxime id verū quod perspici potest viderunt, (sunt autem ii qui maxime quærūt hoc ipsum ac amant) ii tales opiniones habeant, & hæc de veritate dicant, ac asserant, quo pacto nō abiecto animo fuerunt ii, qui philosophari aggrediuntur? Quærere nāq; veritatem, perinde erit atq; si volantia quispiam persequatur.

parte.3 C Quare & grauissimum accidēs est. Nā si qui maxime contingens verū viderunt (hi autē sunt maxime quærentes ipsam & amantes) tales habent opiniones & talia enuntiant de veritate, quomodo nō est dignū respuere philosophari conantes? Nā volantia prosequi erit vtiq; veritatem inquirere.

Inuehit cōtra prędictos philosophos dicens, ꝙ grauissimum accidēs est quod eis accidit. Nam si illi qui maxime viderunt verum inquantū contingit ab hoīe posse videri. s. prædicti philosophi, qui etiā sunt maxime quęrentes & amantes verum, tales opiniones & tales sententias proferūt de veritate, q̄uo non est dignū prędictos philosophos dolerē de hoc ꝙ eoꝝ studiū frustratur, si veritas inueniri non potest? Alia litera habet ⁅ Q̄uo nō est dignum relinquere vel respuere philosophari conantes ⁆. i. ꝙ homo nō adhæreat his qui volunt philosophari, sed eos contēnat. Nam si nullū verū potest ab homine de veritate sciri, quęrere veritatē est quęrere illud qđ non pōt homo habere, sicut ille D qui ꝓsequit̄ vel fugat volatilia. Quāto enim magis ꝓsequitur, tanto magis ab eo elongatur. Deinde cum dicit.

Causa vero opinionis hæc fuit. Nā de hisce qdē quę sunt veritatē considerabant. Ea vero quæ sunt, res tamen ipsas sensibiles esse putarūt. In his autem abunde infiniti natura, & eius qđ est hoc pacto quēadmodū diximus inest. Quare verisimiliter quidē, non autem vera dicūt. Sic enim magis dicere decet, q̄ vt Epicharmus in Xenophanem dixit.

Tex c.11 parte.4 Huius autem opinionis causa est, quia de entibus quidem veritatem intendebant, Entia vero putabāt esse sensibilia solū. In his vero multa q̄ indeterminati natura consistit, & q̄ entis, sicut diximus. Propter quod decenter quidem dicunt, non vera autem dicunt. Sic enim congruit magis dicere, q̄ sicut Epicharmus ad Xenophanem. E

Assignat cām præmissæ opinionis ex parte sensibiliū. s. quæ causa prædictæ opinionis etiā ex parte sensibilium ponebat. Nā cum sensibile sit prius sensu naturaliter, oportet ꝙ dispositio sensuum sequatur sensibiliū dispositionē. Assignat autē ex parte sensibilium duplicem causam, quarum scđa ponitur, ibi: ⁅ Amplius autē oīum &c. ⁆ Dicit ergo primo ꝙ causa opinionis prædictoꝝ philosophoꝝ fuit, quia cum ipsi intēderent cognoscere veritatē de entibus, & videret eis ꝙ sola sensibilia entia essent, totius veritatis doctrinā iudicauerunt ex natura sensibiliū rerū. In rebus autē sensibilibus multū est de natura infiniti siue indeterminati, quia in eis est materia, quę quantū est de se nō determinatur ad vnum, sed est in potentia ad multas formas, & est in eis natura entis similiter, vt diximus, videlicet ꝙ esse rerū sensibilium non est determinatū, sed ad diuersa se habens. F Vnde non est mirū si non determinatā cognitionē ingerit sensibus, sed huic sic, & alteri aliter. Et ꝓpter hoc prędicti philosophi decēter siue verisimiliter loquuntur rōne prædicta. Non tñ verū dicunt in hoc ꝙ ponunt nihil determinatum esse in rebus sensibilibus. Nā licet materia quantum est de se, indeterminate se habeat ad multas formas, tñ per formā determinat̄ ad vnum modū essendi. Vnde cum res cognoscant̄ per suā formā magis q̄ per materiā, nō est dicēdū ꝙ nō possit haberi de rebus aliqua determinata cognitio. Et tñ quia verisimilitudinē aliquā habet eoꝝ opinio, magis cōgruit dicere sicut ipsi dicebant, q̄ sicut dicit Epicharmus ad Xenophanē, qui forte dicebat omnia immobilia & necessaria esse, & per certitudinem sciri. Deinde cum dicit.

Præterea oēm quidē hāc naturā motū subire, de eo vero qđ mutat̄ nihil vere dici videntes, circa id quod omni ex parte mutat̄, nihil vere dici posse arbitrabantur. G Ex hac enim existimatione summa illa opinio pullulauit, quā Heracliti sequaces atq; Cratilus habebat. Qui quidē postremo nihil dicere oportere arbitrabatur, sed digitū dūtaxat mouebat, atq; Heraclitum increpabat, propterea quod dixit fieri nō posse, vt bis eundem fluuium quisquā ingrediatur. Ipse nanq; neq; semel arbitrabatur.

Amplius autē omnē videntes hanc motā naturā, de permutāte autē nihil verum dicimus: circa vero oino semper permutās, nō contingere verū dicere. parte.5 Nam ex hac existimatione pullulauit opinio dictorum summa, quæ est dicentiū heraclizare, & qualē Cratilus habuit, qui tandē opinatus est nihil oportere dicere, sed digitū mouebat solum, & Heraclitū increpauit dicentē, bis in eodem flumine non est intrare. H Ipse enim existimauit nec semel.

Ponit secundā cām ex parte sensibilium sumptam, dicēs ꝙ philosophi viderunt oēm hāc naturā scilicet sensibilem in motu esse. Viderunt etiā de permutante, id est de eo ꝙ mouetur, ꝙ nihil uerum dicit̄ inquantum mutat̄. Quod enim mutatur de albedine in nigredinē, non est albū nec nigrum inquantū mutatur. Et ideo si natura rerum sensibilium semper permutat̄, & ⁅ omnino ⁆. i. quantum ad omnia ita ꝙ nihil in ea est fixum, non est aliquid determinate verum dicere de ipsa. Et ita sequit̄ ꝙ veritas opinionis vel propositionis non sequat̄ modum determinatum essendi in rebus. Sed potius id quod apparet cognoscenti; vt hoc sit esse uerum unūquodq; quod est alicui apparere. Et ꝙ ista fuerit eorū ratio ex hoc patet. Nam ex hac susceptione siue opinione pullulauit opinio dictorum philosophoꝝ ⁅ summa vel extrema ⁆. i. q̄ inuenit̄ qđ summum vel extremum

I vel extremum huius sententiæ, quę dicebat {heraclizare} i. sequi opinionē Heracliti, vel sequentiū Heraclitum ſm aliā literā. i. qui dicebāt se opinionē Heracliti qui sequi posuit omnia moueri, & per hoc nihil esse verū determinate. Et hanc opinionē habuit Cratilus, qui ad vltimum ad hāc dementiam deuenit, ꝙ opinatus est ꝙ non oportebat aliquid verbo dicere, sed ad exprimendū quod volebat, mouebat solū digitū. Et hoc ideo, quia credebat ꝙ veritas rei quā volebat enuntiare primo trāsibat, ꝗ̄ oratio finiretur. Breuiori autē spatio digitū mouebat. Iste autem Cratilus reprehēdit, vel increpauit Heraclitum. Heraclitus. n. dixit ꝙ nō potest homo bis intrare in eodem flumine, quia antequā intret secūdo, aqua quæ erat fluminis iam defluxerat. Ipse autem existimauit, ꝙ nec semel pōt homo intrare in eundem fluuium, quia ante etiā ꝗ̄ semel intret aqua fluminis defluit & superuenit alia. Et ita non solum etiā non potest homo bis loqui de re aliqua antequam dispositio mutetur, sed etiam nec semel.

K Lectio. xiij.

Nos autem & ad hanc rationē dicemus, id quod mutatur, cum mutatur esse non putare aliquā ipsis rationem habere.

parte. 1. Nos autem & ad hanc rationē dicemus, quia permutans quādo permutat, habet quandā ipsius veram rationem non existimari esse.

DISPVTAT contra prædicta, & primo quantum ad hoc quod ponebant de mutabilitate rerum sensibilium. Scdo quantū ad hoc ꝙ dicebatur de apparētia sensuum. ibi {De veritate vero ꝙ nō est.} Circa primum

Lect. seq. ponit sex rationes, quarū prima talis est. Qui existimat nō esse de eo quod non est, ueram opinionē habet, & verā orationem profert si hoc enūtiat. Sed quod mutatur dum mutatur non est nec illud ad quod mutatur, nec illud ex quo

L mutatur, ergo aliquid vere potest dici de eo quod mutatur. Sic ergo possumus dicere cōtra prędictā rōnem {vel orationem} .i. opinionem dicentē ꝙ de eo quod mutatur nihil potest verum dici, quia {permutans} .i. quod mutatur {qn̄ permutat} .i. qn̄ permutatur habet quandā orationē vel rōnē veram {in eis} .i. ſm pdictorꝫ opinionē {non existimari} .i. quod non existimetur aliquid ei inesse.

Quāquā cōtrouersiā habet. Id. n. quod abiicit, habet aliqd eius quod abiicit: & eius quod fit, aliqd iā esse necesse est. Omninoq; si corrumpitur, erit quippiā ens: & si fit, sit id ex quo fit, & a quo generatur necesse est: atq; hoc non in infinitum proficiscatur.

parte. 2. Est etiam dubitatio. Abiiciēs enim, habet aliquid eius quod abiicitur: & eius quod fit, iam necesse aliquid esse. Omninoq; si corrumpitur, existet aliquid ens. Et si fit, ex quo fit, & a quo generatur necesse est

M esse: & hoc non esse in infinitum.

Secundā rōnem ponit quæ talis est. Omne quod pmutatur, habet iam aliquid de termino ad quē permutatur, qa quod mutatur dum mutatur partim est in termino ad quē, & partim in termino à quo, vt pbatur in. vj. physico. vel

Tex. cō. 7. & 37. ſm aliam literā {abiiciens habet aliquid eius quod abiicitur.} Et ex hoc datur intelligi ꝙ in eo quod mouetur, sit aliquid de termino à quo: quia quādiu aliquid mouetur, tādiu terminus à quo abiicitur. Nō autem abiiceretur nisi aliqd eius inesset subiecto mobili. Et eius quod fit necesse est iam aliquid esse, quia oē quod fit fiebat, vt probatur. vj.

Tex. cō. 52 physi. Patet etiā ꝙ si aliquid corrūpitur, ꝙ adhuc aliquid sit, quia si omnino nō esset, iam esset omnino incorruptū esse, & non incorrūpi. Similiter autē si aliquid generatur, oportet ꝙ sit materia ex qua generatur, & agens à quo generatur.

Text. cō. 5. & inde. Hoc autē non est possibile pcedere in infinitum, quia vt pbatur in secūdo, nec in causis materialibus nec in agentibus in infinitum pceditur. Sic igitur est magna dubitatio

N contra eos qui dicunt, ꝙ de eo quod mouetur nihil potest vere dici, tum quia in eo quod mouetur & generatur est aliquid de termino ad quem, tum quia in omni generatione & motu oportet ponere aliquid ingenitum & immobile ex parte materiæ & agentis.

Sed his omissis, illa dicamus nō idē eē in quātitate atq; qlitate mutari. Ratione igitur quātitatis nō maneat, sed rōne formę nos vniuersa cognoscimus.

Sed hęc ptermittētes ita dicamus, quia non idem est permutans ſm quantitatem & ſm qualitatem. Parte. 3.

Secundum quantitatē igitur fit idem non manens. Sed secundum speciem omnia cognoscimus.

Tertiā rōnem ponit, & hæc ratio cōtradicit eis quantū ad cām ex qua opinionē sumpserunt, qa oīa sensibilia semper mouentur. Moti enim sunt ad hoc dicendū ex his quæ

O augentur. Viderunt enim ꝙ aliquid per vnum annū crescit ſm modicam quantitatē, & crediderunt ꝙ motus augmēti esset cōtinuus, ita ꝙ quātitas ſm quā attenditur augmētum diuideretur proportionaliter ſm partes tēporis, ita ꝙ in qualibet parte fieret augmentum alicuius quātitatis, cuius proportio esset ad totā quantitatē: sicut proportio partis tēporis ad totum tps. Vnde cū iste motus sit insensibilis, existimauerunt similiter ꝙ ea quæ videtur quiescere, mouentur, sed motu insensibili. Dicit ergo cōtra illos ꝙ ptermissis illis quæ dicta sunt, patet ꝙ nō est idem motus ſm quantitatē, & ſm qualitatē vel formā. Et quāuis concedatur eis ꝙ motus ſm quantitatē sit cōtinuus in rebus, & ꝙ oīa hoc motu semper insensibiliter moueantur, tn̄ ſm qualitatem vel formā non oportet ꝙ propter hoc semper omnia moueantur. Et ita poterit haberi cognitio de rebus determinata, quia res magis cognoscuntur per suam speciem ꝗ̄ per suam quantitatem. P

Præterea increpandi sunt ii qui ita de rebus existimarunt, ꝑpterea quod cū pauciores numero sensibiliū rerū ita sese hēre viderent, de toto cælo similem sniām attulere. Locus. n. sensibiliū rerū qui est circa nos, corruptionē solus generationemq; subiti sed iste nulla fere pars ipsius vniuersi esse videtur. Quare iustius hæc ob illa tali sententia librassent, ꝗ̄ ob hæc in illa sententiam contēnendam tulissent. Tex. cō. 11

Amplius autē dignū increpare sic existimantes, ꝙ sensibiliū in minoribus numerū scientes sic habētem, de cælo toto similr enuntiauerunt. Nam circa nos sensibilis locus in generatione & corruptione perseuerat solū ens. Sed iste vt dicatur nulla pars est omnis. Quare iustius vtiq; propter illa hęc reueriti fuissent: quare propter hoc de illis errauerunt. Parte. 4.

Q Quartā rationem ponit dicens, ꝙ dignum est renuere siue increpare {sic existimantes} .i. opinantes. s. ꝙ oīa sensibilia sunt semper in motu: ꝑpter hoc ꝙ paucorꝫ sensibiliū numerum inuenerūt sic se habentē, cum tn̄ plura sensibilia immobilia sint, nisi quantū ad motum localē. Constat enī ꝙ sola sensibilia ꝗ̄ sunt hic circa nos in sphera actiuorꝫ & passiuorꝫ sunt in generatione & corruptione. Hmōi aūt locus est quasi nihil respectu vniuersi. Nam tota terra non habet sensibilē quantitatē respectu supremæ sphæræ. Ideo se habet ad eam sicut centrū, sicut astrologi pbant per hoc ꝙ semper sex signa zodiaci super terrā apparēt. Quod nō esset si terra aliquā partem cæli sensu notabilē à nobis occultaret. Stultum enim fuit de tota natura sensibili iudicare propter illa pauciora, immo tolerabilius fuisset ꝙ tota natura sensibilis fuisset diiudicata ſm motum cælestium corporum, quæ multum excedunt alia in quantitate.

Præterea

A Præterea patet & in hos ipsos ea nos dicere posse, quę olim sunt dicta. Ostendendũ est enim ipsis atq; persuadendum naturã quandam immobilem esse.

Parte.5. Amplius autẽ palã quia ad hos eadẽ olim dictis dicemus. Quod enim est immobilis natura quędã, ostendendum ipsis, & credendum est eis.

Quintam rationem ponit dicens, ꝙ contra hæc dicenda sunt ea quæ supra sunt dicta in hoc eodem libro. s. ꝙ sit Tex.cõ.45 quædam {natura immobilis}. s. natura primi motoris, vt probatum est in .viij. physicorum. Et hoc est dicendũ contra eos, & ipsi debent hoc credere, sicut alibi probatũ est. Et ideo nõ est verum ꝙ omnia sint semper in motu, & ꝙ nihil vere de aliquo possit dici.

Quãquã hisce q simul esse, atq; nõ esse dicũt euenire videtˀ, vt qescere magis q̃ moueri oĩa dicant. B Non est em̃ oĩno quicquã in quod quippiam mutaretur. Quippe cum vniuersa omnibus insint.

Parte.6. Et etiã contingit simul dicentibus esse & nõ esse, quiescere magis dicere oĩa q̃ moueri. Nõ est em̃ in quod aliqd permutetˀ. Nã omnia insunt omnibus.

Sextam rõnem ponit dicens, ꝙ illa positio quã ponunt omnia moueri repugnat primę eorũ positioni qua ponunt contradictoria simul verificari de eodẽ, quia si aliquid simul est & nõ est magis sequitˀ ꝙ oĩa quiescãt q̃ ꝙ omnia moueantur. Nihil enim permutatur ad hoc quod iã inest ei, sicut quod iam est, album non mutatur ad albedinẽ. Si aũt idem contingit simul esse & non esse, oĩa insunt oĩbus, Tex.cõ.15 vt supra pbatum est, quia oĩa sunt vnum. Et ita nõ erit in quod possit aliquid permutari. Lectio .xiiij.

De veritate vero differamus oportet, ostẽdendo non omne verũ esse id quod apparet. Nam primo C quidem sensus proprii obiecti non est falsus. At imaginatio non est idem quod sensus.

Tex.p.24. Parte.1. Hic Philosophus arguit cõtra opinionẽ antiquorũ de veritate apparẽtiũ. Infra le.15 Parte.5.

DE veritate autem, ꝙ non omne apparens verum: primum quidẽ, quia neq; sensus falsus proprii est: sed phantasia non idem sensui.

HIC INCIPIT procedere contra ipsam rõnem de veritate apparentium, & circa hoc duo facit. Primo improbat hanc opinionẽ. Secundo inducit cõclusionem intentam, ibi: {Igitur quia cunctorũ} Circa primũ duo facit. Primo disputat cõtra illos qui prædictam positionẽ propter aliquã rationẽ vel dubitationem posuerunt. Secundo cõtra proteruientes, ibi: {Sunt autem quidam.} Circa primum ponit septem rões. Circa primam sic dicit. Ostensum est ꝙ non oĩa sunt mutabilia, sed de veritate ꝙ non omne apparẽs sit verũ, ista cõsideranda sunt: quorũ primũ est ꝙ sensus nõ est proprie causa falsitatis, sed phantasia, quæ nõ est idẽ sensui, quasi dicat. Diuersitas iudiciorum quæ datur de sensibilibus nõ peruenit ex sensu, sed ex phantasia, ad quã propter aliquod impedimentum naturę proueniunt deceptiones sensuum. Phantasia autem non est eadem sensui, vt pbatur tertio de anima, sed est motus factus à sensu secundum actum. Vnde ꝙ ipsi attribuerũt sensui istam diuersitatẽ iudiciorum, per quã vnus iudicatur falsum sentire de hoc de quo alius verum sentit, non cõuenienter faciunt. Alia trãslatio melius habet {Et primum quidem quia nec sensus falsus proprij est. Sed phantasia nõ idem est sensui} quasi dicat ꝙ nullus sensus de pprio obiecto decipitur, sicut visus non decipitur de coloribus. Ex quo patet ꝙ iudicium sensus de sensibili proprio est determinatum. Vnde oportet determinatam veritatẽ esse in rebus. Et si obijciatur ꝙ aliquando etiam circa sensibilia propria error accidit, respondet ꝙ hoc nõ est ex sensu, sed ex phantasia per cuius indispositionem aliquando contingit ꝙ id quod per sensum accipitur, aliter ad ipsam perueniat q̃ sensu percipiatur, sicut patet in phreneticis in quibus organum phantasiæ est læsum.

Lect.seq. Parte.1.

D

Tex.p.63.

E

Deinde dignum est admiratione si hoc dubitent, vtrũ tantæ sint magnitudines talesq; colores, quãtę ac quales hisce qui sunt remoti: an tãtæ qualesue hisce qui sunt propinqui videntˀ: & vtrum tales sint quales sanis, an tales quales ægrotantibus ipsis apparent: & vtrum ea sint grauiora quæ imbecillis, an ea quæ robustis videntur: & etiam vtrum ea sint vera quæ dormientibus, an ea quæ vigilantibus ipsis apparent. Nam nõ ita ipsos putare patet. Nemo nãq; si sit in Africa, deinde noctu se esse Athenis existimauerit, ad Lycium proficiscitur.

Parte.2. F Deinde dignũ mirari si hoc dubitatur, vtrũ tantæ sunt magnitudines, & colores tales quales a remotis videntˀ, aut quales de prope: & vtrũ qualia sanis, aut qualia laborãtibus. Et grauiora, vtrũ qualia debilibus, aut qualia robustis. Et vera, vtrũ q̃lia dormiẽtibus, aut q̃lia vigilãtibus. Quod qdẽ enim non putant palam. Nullus ergo si putauerit se de nocte Athenis esse ens in Libya, vadit ad Lycium.

Licium, i. Odiõ grę. quod est locᵘ vbi cantãt clerici.

Scdam rationẽ ponit, circa quã sic dicit. Dignũ est admirari si aliqui de hoc {quærunt} vel {dubitant} ẜm aliã literam, vtrum magnitudines tales sint quales videntˀ à remotis, vel quales videntˀ à propinquis. Quasi enim per se verũ est ꝙ sensus ppinquas magnitudines iudicat tales esse, quales sunt, remotas autẽ minores q̃ sint, quia quod à remotiori videtur, videtˀ minus, vt in perspectiua probatˀ. Et simile est si quis dubitat vtrum colores sint tales quales videntˀ à remotis, vel quales videntˀ à propinquis. Cõ- G stat enim ꝙ virtus agentis quãto plus in remotis porrigitˀ in agendo, tanto deficientior eius inuenitur effectus. Ignis enim minus calefacit quæ distant, q̃ quæ sunt propinqua. Vnde & color corporis perfecti sensitiui non ita immutatˀ perfecte in remoto, vt in ppinquo diaphanum. Et propter hoc verius est iudiciũ sensus de coloribus sensibilibus in ppinquo q̃ in remoto. Et simile est etiam si quis dubitat vtrum aliqua talia sint qualia videntur {laborantibus} i. infirmis. Sani enim habent organa sensuum bene disposita, & ideo spẽs sensibiliũ in eis recipiuntˀ prout sunt, & propter hoc verum est iudicium sanorũ de sensibilibus. Organa vero infirmorũ sunt indisposita. Vnde non cõuenienter immutantˀ à sensibilibus. Et propter hoc eorũ iudicium de eis non est rectum, vt patet in gustu cuius organũ quia in infirmis corruptis humoribus est infectũ, ea quæ sunt boni saporis eis insipida videntˀ. Et simile iterum est vtrum pondera sint ita grauia sicut videntur debilibus, vel sicut H videntur robustis. Cõstat enim ꝙ robusti de ponderibus iudicant ẜm ꝙ sunt. Non aũt ita est in debilibus in quibus difficultas ad sustinendũ pondus, non solũ prouenit ex magnitudine ponderis, quẽadmodũ in robustis, sed etiam ex paucitate virtutis. Vnde etiã parua põdera eis magna videntˀ. Simile est si aliqui dubitant vtrum veritas sic se habeat sicut videtˀ dormiẽtibus, aut sicut videtˀ vigilãtibus. In dormientibus enim ligati sunt sensus, & ita iudiciũ eorũ de sensibilibus non potest esse liberũ, sicut est iudiciũ vigilantium, quorũ sensus sunt soluti. Supra autem dictũ est ꝙ mirandum est si dubitant, quia ex eorũ actibus apparet ꝙ non dubitãt, nec existimant oĩa prædicta iudicia æqualiter esse vera. Si em̃ aliquis existẽs in Libya in somnis videat se esse Athenis, vel aliqs existẽs Parisius videat se esse in Vngaria in somnis, à somno surgẽs non talia operatur, qualia operaretˀ si in vigilia hoc percepisset. Iret enim ad odion, id est ad locũ quendã qui est Athenis, si in vigilia se

I Athenis esset videret, qđ non facit si hoc somniauit. Ergo patet ꝙ non putat similiter esse verũ, quod videt dormiẽti & vigilanti. Similiter põt argui de alijs quæstionibus prædictis. Licet enim oretenus de talibus quærant, tamen de eis in mente non dubitant. Vnde patet rationẽ esse nullam, qua ponebant omne quod videtur esse verum. Hoc enim ponebant, quia diuersarum opinionũ non potest accipi quæ verior sit, sicut supra dictum est.

Præterea medici opinio, vt inquit etiam Plato, atq; ignorantis hominis de futuro sano, aut non futuro, non æque profectò est certa.

partic.5. Amplius autem de futuro, vt & Plato dicit, nequaquã similiter propria medici opinio & ignorãtis, velut de futuro sanum fore, aut non futuro.

K Tertiã rõnẽ ponit dicens ꝙ de futuris, sicut Plato dicebat, nõ simil͏r {est ppria}.i. principalis firma & vera & digna credi opinio medici, & ignorantis medicinã, sicut de hoc futuro quod est infirmatum sanari vel non sanari. Nã medicus qui scit causam sanitatis potest aliqua signa sanitatis futuræ præscire, quę nescit artis medicinalis ignarus. Vnde patet ꝙ stulta est opinio qua credit omnes opiniones æqualiter esse veras.

Præterea de ꝓpinquo quiuis ac alieno obiecto sensus, aut remoto ꝓpinquoue sibi nõ æque est certus. Sed de colore quidem certus est visus, non gustus. De sapore autem gustus, non visus.

Tex.c.15. partic.4. Amplius aũt & nõ similiter in sensibilibus ꝓpria alicui & ꝓprii, aut ꝓpinqui & eius qđ ipsius. Et de coloribus quidẽ visus non gustus, de chymis vero, id est humoribus vel cibis gustus sed non visus.

L Quartã rõnẽ ponit, qa in sensibilibus nõ sil͏r {est ꝓpria}.i. vera & credibilis iudicatio sensus de alieno sensibili, & de ꝓprio. Sicut visus nõ sil͏r iudicat de coloribus & gustus. Sed credẽdũ est de coloribus iudicio visus. {Et de chymis}.i. saporibus iudicio gustus. Vnde si visus iudicet aliqd dulce esse, et gustus ꝑcipit idẽ esse amarũ, credẽdũ est magis gustui q̃ visui. Et sil͏r etiã nõ est æqualis põderis iudicium sensus de ꝓprio sensibili, & de eo quod est ꝓprio propinquũ. Propinqua autẽ proprijs sensibilibus hic dicuntur sensibilia cõia, vt magnitudo, numerus, & hmõi, circa quæ magis decipitur sensus q̃ circa sensibilia ꝓpria, minus tamẽ q̃ circa sensibilia alterius sensus, vel circa ea quæ sunt sensibilia per accidens. Et ita patet ꝙ stultũ est dicere omnia iudicia æqualiter esse vera.

Quorum nunquã eodem in tempore quisquã simul idem sic sese habere, & nõ sic sese habere dicit. Quinetiam neq; diuerso in tẽpore ambigit de affe-
M ctu, sed de eo circa quod accidit ipse affectus. Dico autem hoc pacto idem vinum, aut ipsum mutatum, aut instrumento mutato, interdum dulce, interdũ non dulce esse videbit. Sed dulce est tale semper cũ est, & nunquã mutatur: sed semper de eo verum dicit ipse gustus atque affectus, qui a dulci proficiscitur, & necessario talis.

Partic.5. Quorum vnusquisq; in eodẽ tempore, circa idẽ nunquã dicit ita & non ita simul habere. Sed nec in altero tẽpore circa passionẽ dubitauit, sed circa id cui accidit passio. Dico autem, puta idẽ quidem videbitur vinum, aut mutatum vinũ, aut corpore mutato, quandoq; quidem dulce esse, quandoq; autem non dulce. Sed quod nõ dulce, quale est quãdo fuerit, nunquã mutauit: sed semper de ipso verũ dicit, & est ex necessitate existens tale dulce.

N Quintã rõnem ponit dicens, ꝙ nullus sensus in eodem tp͏e simul dicit circa idẽ ita se habere & nõ habere. In eodem enim tp͏e nõ dicit visus aliqd esse albũ & nõ album, nec bicubitũ & non bicubitum, nec dulce & non dulce. Sed quãuis in diuersis tẽporibus, videat iudiciũ sensus opposita de eodem iudicare, nunquã tamẽ dubitatio accidit ex iudicio circa passionẽ ipsam sensibilem, sed circa passionis subiectũ, verbi gratia, de eodẽ subiecto .s. vino gustui, qñq; videt quod est dulce, & qñq; quod nõ est dulce. Quod ꝓuenit vel ꝓpter mutationẽ corporis sensibilis, uel instrumẽti quod est infectũ amaris humoribus. Et sic quicquid gustat ei nõ dulce videt, vel ꝓpter mutationẽ ipsius vini. Sed nunquã gustus mutat iudicium suũ quin ipsam dulcedinem talem iudicet esse qualem perpendit in dulci, quando iudicauit eam esse dulcem, sed de ipsa dulcedine semper verum dicit, & semper eodem modo. Vnde si iudiciũ sensus est verum, sicut ipsi ponunt, sequitur etiam ꝙ natura dulcis ex necessitate sit talis, & sic aliquid erit determinate verum in rebus. Sequitur etiã ꝙ nunquã affirmatio vel negatio sunt simul vera, quia nunquã sensus simul dicit aliquid esse dulce & non dulce, vt dictum est.

Et tamen hocipsum omnes hę sententiæ tollunt. Quẽadmodũ eñ & substantiã esse nullius, sic & nihil necessario esse dicũt. Necessariũ eñ vt aliter sesę habeat, fieri minime potest. Quare si quippiam necessario sit, id non sane ita, & non ita sese habebit.

Partic.6. Necessarii quid sit. Quiuis & hæc hæ rõnes oẽs auferunt quemadmodum & substantiã non esse nullius, ita nec ex necessitate nihil. Necessariũ enim quod non cõtingit aliter & aliter se habere. Quare & siquidem ex necessitate, non habebit ita & non ita.

Tex.c6.13 P Sextã rõnem ponit dicẽs, ꝙ prędictæ rõnes oẽs vel opiniones sicut auferunt omnia substantialia prædicata, vt supra ostensum est, ita auferũt oĩa prædicata necessaria. Sequitur enim ꝙ nihil de altero ꝑdicat substãtialiter aut necessario. Et ꝙ nõ substãtialiter, ex supra dictis patet. Quod aũt nõ necessario sic ꝓbat, qa necessariũ est, qđ non contingit aliter se habere. Si ergo omne quod est, est sic uel aliter ſm eos qui dicunt cõtradictoria simul esse vera, & oppositas opiniones, sequetur ꝙ nihil sit necessarium in rebus.

Atq; oĩno si sensibilia solũ sint, nihil erit ꝑfecto, si animãtia nõ sint: sensus.n. nõ erit. Fortasse igitur verũ est, neq; sensibilia, neq; sensus ꝑceptiones esse: hoc est eñ sentientis affectus. At impossibile est & sine sensu ea subiecta nõ esse, q̃ faciũt sensum. Nõ.n. ipse sensus est sui, sed est & aliquid aliud præter sensum, qđ quidẽ antecedere sensum necesse est. Id eñ
Q quod mouet, prius est eo natura qđ mouet. Neq; id minus est, & si hæc ipsa mutuo referuntur.

partic.7. Et ex toto si est actu sensibile solũ, nihil vtiq; erit solum nõ existẽtibus animatis. Sensus enim nõ erit. Neq; quidẽ igitur sensibilia esse, & neq; sensationes forsan verũ. Sentientis enim passio hęc est. Subiecta vero non esse q̃ sensum faciunt, & sine sensu impossibile. Non enim sensus sui met est, sed aliquid alterũ præter sensum, quod prius esse sensu necesse est. Mouens enim moto prius est natura. Et vtiq; si ad inuicem dicantur hæc ipsa, nihil minus.

Septimam rationem ponit dicens. Si omne apparẽs est verũ, nec aliqd est verũ nisi ex hoc ipso quod est apparens sensui, sequet ꝙ nihil est nisi inquantũ sensibile est in actu. Sed si solũ sic aliqd est .s. inquantum est sensibile, sequet ꝙ nihil sit si non erunt sensus. Et per consequens si non erunt

A animata vel alalia. Hoc autẽ est impossibile. Nã hoc põt esse verum ꝙ sensibilia inquantum sensibilia non sunt.i.si accipiantẽ prout sunt sensibilia in actu, ꝙ non sunt sine sensibus. Sunt enim sensibilia in actu ſm ꝙ sunt in sensu. Et ſm hoc omne sensibile in actu est quædam passio sentientis, quę non potest esse si sentiẽtia non sunt. Sed ꝙ ipsa sensibilia quæ faciunt hanc passionẽ in sensu nõ sint, hoc est impossibile. Quod sic patet. Remoto enim posteriori nõ remouetẽ prius, sed res faciens passiones in sensu non est ipsemet sensus, q̃a sensus nõ est suimet, sed alterius, quod oportet esse prius sensu naturaliter, sicut mouens moto naturaliter est prius. Visus enim non uidet se sed colorẽ. Et si cõtra hoc dicatẽ ꝙ sensibile & sensus sunt relatiua adinuicem dicta, & ita simul natura, & interempto vno interimitur aliud, nihilominus sequitẽ propositũ, quia sensibile in potẽtia non dicitẽ relatiue ad sensum quasi ad ipsum referatẽ, sed quia sensus refertẽ ad ipsum, ut in quinto huius habetur. Patet igitẽ ꝙ impossibile est dici ꝙ ex hoc sunt aliqua vera, q̃a sensui apparẽt. Quod ponunt illi qui ponunt oĩa apparentia esse vera, vt ex pręd ictis patet.

B Tex.cõ.10

Lectio.xv.

Sunt autẽ quidã qui dubitãt, & eoꝝ qui persuasi sunt, & eorũ etiã qui solũ has sentẽtias dicunt. Quęritant enim quisnã sit ille qui sanum hoĩem discernit, & eum oĩno qui circa singula recte iudicat atq; discernit. Tales vero dubitationes similes huic sunt dubitationi. Dormimus ne nũc, an vigilamus? Idem autẽ oẽs huiuscemodi dubitationes possunt. Oĩum enim hi rõnem esse censent. Etẽim principiũ q̃runt, atq; hoc per demonstrationẽ accipere. Nõ esse nãq; persuasos in ipsis actionibus patet. Sed vti diximus hic est ipsoꝝ error. Rõnem enim eoꝝ q̃ritãt, quorũ nulla est rõ. Principii eñ demõstrationis non est demonstratio. Atq; hi quidẽ facile id ita esse persuaderi possunt. Nõ est enim difficile vt accipiatur.

C

Tex.cõ.16 Parte.1.

SVnt autẽ quidam qui dubitant, hmõi persuasorum, & has rõnes solum dicentium. Quærunt enim quis qui iudicat sanũ, & omnino circa singula recte iudicantẽ. Tales vero dubitatiões similes sunt dubitationi, vtrum dormimus nunc, aut vigilamus? Possunt autẽ omnes dubitationes tales idem. Omnium enim rationem hi dignificãt esse. Principium enim quęrunt, & hoc per demonstrationem accipere. Quãdoq; vero ꝙ nõ persuasi sunt, manifesti sunt in actibus. Sed secundũ ꝙ quidem diximus, hæc eorum passio est. Rationẽ enim quęrunt, quorum nõ est ratio. Demonstrationis enim principium nõ est demonstratio. Hi quidem vtiq; facile hoc credent. Est enim non difficile sumere.

D

DISPVTAT cõtra illos qui p̃dictã rõnem non ex ratione, sed ex pertinacia susceperũt, & circa hoc duo facit. Primo ponit qualiter isti mouentur ad hanc opinionẽ ponendam. Secũdo ostendit qualiter est resistendum, ibi: {Qui vero vim in solo verbo &c.} Dicit ergo primo, ꝙ præter pręd ictos qui in prædictã opinionẽ ex quibusdam dubitationibus inciderunt, sunt aliqui qui interrogant {persuasos in his} .s.opinionibus, id est deceptos, vt eos in deceptione detineant, & has solas rationes habẽt ad suam opinionẽ confirmandam. Alia translatio habet. Sunt autem quidam qui deficiũt siue dubitant hmõi persuasorum has rationes solum dicentiũ. Et est sensus ꝙ quidam deceptoꝝ, qui prædictam opinionem tenent, has solas dubitationes tenẽt, & his rationibus vtuntur, quę infra dicentẽ. Si enim dicatur eis ꝙ inter cõtrarias opiniones credendum est magis sanis ꝗ infirmis, & sapientibus ꝗ ignorantibus, & vigilantibus ꝗ dormientibus, ipsi iterato q̃runt quomodo possit dijudicari sanus per certitudinẽ ab infirmo, & vigilans à dormiẽte, & sapiens à stulto. Et breuiter in omnibus diuersitatibus opinionũ quomodo potest discerni quis illorum iudicat recte in omnibus, cum quibusdam videatur aliquis esse sapiens, qui alijs videtur stultus, & sic de alijs. Sed istæ dubitationes stultę sunt. Similes enim sunt illi dubitationi qua dubitatur, verũ nunc dormiamus an vigilemus. Horum enim omnium distinctio per se nõ est. Omnes autẽ dubitationes prædictæ idẽ valent, quia ex eadem radice procedunt. Volunt enim isti sophistæ ꝙ omnium possunt accipi rationes demonstratiuæ. Patet enim ꝙ ipsi quærebant accipere aliquod principium, quod esset eis quasi regula ad discernendum inter infirmum & sanum, inter vigilantem & dormientẽ. Nec erant contenti istam regulam qualitercũq; scire, sed eã volebant per demonstrationẽ accipere. Ergo ꝙ ipsi decepti sunt, manifestũ est in eorũ actibus ſm ꝙ diximus. Ex quibus apparet ꝙ positio eorũ sit falsa. Nam si æqualiter efficax esset iudicium dormientis & vigilantis, eadem sequerentur in actibus hominum ex vtroq; iudicio, quod patet esse falsum. Alia litera habet. Quãdoq; vero ꝙ nõ persuasi sunt. Et est sñia conuenientior p̃missis. Ipsi enim licet hoc ponant & oretenus quęrant, nõ tamen mente in hoc decipiuntur ꝙ credant similiter esse verũ iudicium dormientis & vigilantis, quod ex eorum actibus patet, vt dictum est. Sed quãuis non sint decepti vt in hoc dubitent, hæc {tamen est passio eorum} .i.infirmitas mentis ꝙ quęrũt rationẽ demonstratiuam eoꝝ quorum nõ est demonstratio. Nam {principiũ demonstrationis nõ est demonstratio} .i.de eo demonstratio esse non potest. Et hoc est eis facile ad credendum, quia non est hoc difficile sumere etiã per demonstrationem. Ratio enim demonstratiua probat ꝙ non omnia demonstrari possunt, quia sic esset abire in infinitum. Deinde cum dicit.

E

F

G

Qui vero in ratione vim solum quæritãt, impossibile quærunt. Etenim continuo simul ipsi cõtraria dicunt, deinde sibi deductionem censent ad contraria fieri oportere.

Parte.2.

Qui vero vim in solo verbo quærunt, impossibile quærunt. Contraria nanq; dicere dignificant statim contraria dicentes.

Disputat cõtra istos vel cõtra alios q nec hac rõne mouentẽ ad ponendum oĩa apparẽtia esse vera, quia nõ potest per demonstrationẽ accipi regula per quã certitudinaliter possit discerni inter iudicantes uere & non vere, sed solum ex quadã potentia rõnem pręd ictam ponunt. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit ꝙ tales p̃teruientes tẽdant ducere ad impossibile, Scd̃o qualiter resistendum est eis apparenter, ibi: {Verum si non omnia.} Tertio qualiter eis obuiandũ est ſm veritatẽ, ibi: {Et sicut p̃dictũ est &c.} Dicit ergo primo ꝙ illi qui q̃runt {vim in solo verbo} i.qui non mouentur ex aliqua ratione, nec propter difficultatem alicuius dubitationis, nec propter defectum demonstrationis, sed solum verbis innituntur, & credunt ꝙ oĩa possunt dicere quæ improbari non possunt, isti tales quærunt ducere ad aliquod impossibile. Volunt enim ad hoc ducere ꝙ contraria sint simul vera, per hoc ꝙ omnia apparentia sunt vera. Deinde cum dicit.

H Parte.seq. parte.4 huius lect.

At si non oĩa sint ad aliquid, sed aliqua etiam per seipsa sint: nõ omne sane quod apparet fuerit verũ. Id enim quod apparet, alicui est apparens. Quare q dicit omnia q̃ videntẽ atq; apparent vera esse, is oĩa quæ sunt ad aliquid facit. Quapropter & cauẽdum est hisce qui vim in rõne quæritant, & ob hoc subeunt disputationẽ. Non enim eos dicere oportet id

quod

Parte seq. huius lect. Via scda ꝗ opinionẽ de veritate apparentium.

I quod videt' esse verũ, sed addant oportet cui videt', & cũ videt', & quo videt', eodẽq; modo. Quod si disputent q idẽ, non autẽ hoc pacto subeant disputationẽ, eueniet ipsis, vt cito cõtraria dicãt. Fieri nãq; põt, vt idẽ visu quidẽ mel esse, gustu autẽ nõ eẽ mel videat': & vtrisq; oculis, si sint dissimiles, non idem appareat. Nam ad eos q ꝓpter causas olim dictas id quod vĩ inquiunt esse verũ, atq; ob idipsum oĩa similiter vera falsaq; esse dicũt, facilis est obiectio. Fieri nãq; potest, vt neq; oĩbus eadem, neq; sibi semper eadẽ, sed sæpe cõtraria eodẽ in tempore videantur. Nãq; idem tactu quidẽ cũ digitus super digito ponit', duo: visu autẽ vnum esse videt'. At nõ eodẽ sensu, atq; per idẽ, & eodẽ modo tẽporeq; eodẽ. Quare hoc erit verũ. Sed fortasse ꝓpter hoc necesse est hisce dicere, qui nõ ob dubitationẽ, sed disputationis gratia, dicunt non esse hoc verum, sed huic verũ. K

Parte.3. Verũ si non oĩa sunt ad aliqd, sed quædã scd̃m se, nõ erit vtiq; oẽ quod apparet verũ. Nã quod apparet, alicui apparet. Quare qui oĩa quæ apparent esse vera dicit, omnia quę sunt facit ad aliquid. Propter quod & obseruandũ vim in sermone quærentibus, simul aũt & sustinere sermonẽ dignificãtibus, ꝙ nõ quod apparet, est: sed quod apparet, cui apparet, & qñ apparet, inquantũ, & vt. Si autẽ sustineant quidẽ sermonẽ, non sic autẽ sustineant, accidet ipsis cõtraria cito dicere. Cõtingit enim ꝑm visum eisdem mel apparere, gustu vero nõ. Et oculis duobus existentibus non eadẽ vtriq; visui, si sunt dissimiles. Quoniã ad dicentes ꝓpter iã dictas causas quod apparet verum esse, & ꝓpter hoc similiter oĩa esse vera & falsa, L Neq;.n. oĩbus eadẽ apparere contingit. Nec.n. accident semp eadẽ, sed multoties contraria ꝑm idẽ tp̃s. Tactus enim duo dicit in digitorũ varietate, & visus vnum: aut nullatenus idem, & scd̃m idẽ sensui, & similiter, & in eodẽ tempore. Quare hoc vtiq; erit verum. Sed forsan ideo erat necesse dicere, nõ propter dubitationem, sed orationis causa dicentibus: quia hoc non est verum, sed huic verum.

Tex.c.16.17

Docet ex eorum positione eis resistere, & prædictũ inconueniens euitare dicens, ꝙ nisi ponantur oĩa quæ sunt esse ad aliquid, nõ potest dici ꝙ omne apparẽs sit verum. Si enim sunt quædam in rebus quæ ꝑm se habent esse absolutum, nõ per relationis sensum vel opinionem, non idem erit eis esse, quod apparere. Hoc enim dicit relationem ad sensum vel opinionem, quia apparẽs alicui apparet. Et ita oportebit ꝙ non apparens sit verum. Patet igitur ꝙ quicũq; dicit omnia apparẽtia esse vera, facit omnia entia esse ad aliquid.s. in respectu ad opinionem vel sensum. Et ideo contra prædictos sophistas qui quærunt vim in oratione, si aliquis dignetur eis {dare orationem}.i. concedere hanc positionem quã ipsi ponunt, custodiendum siue obseruandum est eis ne deducantur ad concedendum cõtradictoria simul esse vera. Quia non est dicendum absolute ꝙ omne apparens est verum: sed quod apparet est uerum, cui apparet, & quantũ apparet, & quando apparet, & sicut apparet. Hoc enim licitũ erat nobis apponere, ex quo res non habẽt esse absolutum, sed relatiuum tantum. Ideo autem hoc obseruandũ est volentibus hanc positionẽ concedere; quia si aliquis concedat eis ꝙ omne apparens est verum, & ita non cõcedat cum p̃dictis determinationibus, sicut dictum est, sequet' ꝙ statim dicat cõtraria simul esse vera. Contingit enim ꝙ idem ꝑm visum videt' mel ꝓpter M similem colorẽ mellis, & ꝑm gustum non mel ꝓpter dissimilem saporẽ. Et similiter cum duo oculi sint dissimiles, non eadẽ est visio quæ fit per vtrũq; oculũ, vel non eadẽ videnẽ vtriq; visui, qui fit per vtrũq; oculũ. Vt si pupilla vnius oculi infecta sit aliquo grosso vel nigro uapore, alia vero pura, videbuntur per oculum infectum omnia nigra vel obscura, per alium autẽ nõ. Ideo autẽ dico hoc esse custodiendum vel obseruandũ, quia hoc est necessariũ apud prædictos sophistas, qui dicũt ex causis p̃dictis omne apparens esse uerum. Et ex hoc sequi potest ꝙ oĩa simil'r sunt vera & falsa, ꝓpter hoc ꝙ non oĩbus eadem apparent, nec etiã eadem ad seip̃m, cum multoties idem homo ꝑm idem tempus iudicet contraria ꝑm diuersos sensus. Sicut visus iudicat esse vnum, quod tactus iudicat esse duo ꝓpter variationem digitorũ. Ex qua cõuenit ꝙ idẽ tangibile per diuersa instrumenta tangibilia.s. tactus per diuersos digitos, ad vim tactiuam peruenit ac si essent duo tangibilia. Nullatenus autem eidem homini secundum eundem sensum similiter & in eodem tempore, videtur ꝙ hoc sit uerum.s. contraria simul esse. Ideo autem forsan est necessarium sic respondere prædictis sophistis, qui dicunt non propter dubitationẽ sed orationis causa: quasi ex proteruia ipsam orationem propter seipsam concedentibus, quia hoc non est verum simpliciter, sed huic verum. Ex hoc enim non sequitur cõtradictoria simul esse vera. Esse enim huic verum, & non esse verum illi, non est contradictoriũ. Deinde cum dicit. N O

Atq; vt antea dictũ est, necesse est ad aliquid oĩa facere & ad opinationẽ, & sensũ. Quare neq; fuit qcq̃, neq; etiã erit, si nullus antea fuit opinatus. Quod si fuit vel erit, patet non oĩa ad opinionem referri.

Et sicut prædictum, est necesse ad aliquid facere omnia, & ad opinionẽ & sensum. Quare nec factum est, nec erit nihil, nullo ꝓpinante. Si vero factũ est, aut erit, palam quia non erunt oĩa ad opinionem. parte.4. P

Docet resistere sophistis prædictis ꝑm veritatẽ, & non solum ad hoiem.s. non cõcedendo falsam opinionem quã ipsi ponunt. Et hoc duabus rõnibus, quarum prima sic dicit. Sicut dictum est prius, si omne apparens est verũ, necesse {est facere omnia ad aliquid}.s. ad opinionẽ & sensum. Et ex hoc sequit' hoc incõueniens ꝙ nihil sit, nec fiat, nullo opinante. Si autẽ hoc falsum est, quia multa sunt & fiunt de quibus nulla est opinio vel cognitio, sicut q̃ sunt in ꝓfundo maris vel in visceribus terræ, manifestũ est ꝙ non omnia sunt ad aliquid, id est ad opinionẽ & sensum. Et ita non omne apparens est verum.

Præterea si vnum ad vnũ aut ad definitum refertur, & si idem est & dimidiũ & ęquale, sed non ęquale ad duplum, neq; dimidium ad æquale refertur: si idẽ sit homo, atq; id de quo habetur opinio, id qđ opinatur non erit homo, sed id de quo habet' opinio. Quod si vnũquodq; erit ad id quod opinatur, id sane quod opinatur specię fuerit infinita. Q

Amplius si vnũ ad vnum, aut ad determinatum. Et si idẽ dimidium & æquale, sed non æquale ad duplũ, neq; dimidiũ ad æquale. Verum ad opinans si idem est homo & opinatum, non est homo opinãs, sed opinatum. Si vero vnumquodq; fuerit ad opinans, ad infinita erit specie opinans. Parte.4.

Ponit scd̃am rõnem dicens, ꝙ vnũ non refertur nisi ad vnũ, & non ad quodcũq; vnũ, sed ad vnũ determinatum. Sicut patet ꝙ sint idẽ subiecto dimidium & æquale, non tamen ad æquale dicitur duplũ, sed magis ad dimidium. Aequale uero dicetur ad æquale. Et similiter si ipse homo qui est opinans sit etiam opinatus, non refertur homo ad opinans

A opinans inquantum est opinās, sed inquantum est opinatus. Si igitur omnia entia inquantum sunt huiusmodi, referuntur ad opinans inquantum opinans est, sequetur ꝙ hoc quod dico opinans non sit vnum, cum ad vnum non referatur nisi vnum, sed infinita scđm speciem cum infinita referuntur ad ipsum, quod est impossibile. Vnde non potest dici quòd omnia relatiue dicantur ad opinans, nec per consequens quòd omne apparens vel opinans sit verum. Deinde cum dicit.

Esse igitur hanc opinionem firmissimam omniū, non esse inquam veras enuntiationes oppositas: & quid hisce accidit qui ita dicunt, & cur ita dicunt, satis a nobis est dictum.

parte.5. Conclusio intenta. Igitur qa cunctoꝝ est opinio firmissima, non esse simul veras oppositas dictiones: & quid accidit ita B dicentibus, & quare ita dicunt, tot sint dicta.

Concludit conclusionē suam intentā, & circa hoc duo facit. Primo ponit ipsam principalē conclusionē. Secūdo inducit quoddam corollarium ex ea, ibi: Si igit̄ impossibile. Dicit ergo primo ꝙ ex prędictis patet, ꝙ inter oēs opiniones uel sn̄ias ista est firmissima, qua dicit̄ oppositas dictiones siue propositiones siue contradictiones non simul esse veras. Et etiā dictum est quæ inconuenientia accidunt dicentibus eas simul esse veras, & ex qua causa moti sunt ad illa dicendum. Deinde cum dicit.

Cum autē fieri nequeat vt cōtradictoria simul de eodē sint vera, perspicuū est neq; fieri posse quo cōtraria simul eidem insint. Est enim alterum contrariorum non minus priuatio. Substantiæ vero priuatio negatio est ab aliquo genere definito. Si igitur impossibile est vere simul affirmare atq; negare, fieri C quoq; nō potest, vt cōtraria simul insint, nisi aut aliqua ex parte ambo, aut alterū quidem aliqua ex parte, alterum vero simpliciter insit.

parte.6. Quoniā autem impossibile est contradictionem veram simul esse de eodem, palam quia nec cōtraria simul inesse eidē contingit. Cōtrariorum enim alterum est priuatio. Non vero minus substantię priuatio negatio est ab aliquo genere determinato. Si igitur ipossibile est simul affirmare & negare vere, impossibile est cōtraria simul inesse, sed vel quo ambo vel quo alterum: alterū vero simpliciter aut non.

Contraria simul esse in eodem est ipossibile.

Concludit corollariū, dicens, ex dictis ꝙ quia impossibile est simul contradictionē verificari de eodem, manifestum est ꝙ nec etiam cōtraria eidē inesse possunt, quia manifestum est ꝙ non minus in cōtrarijs alterum eoꝝ est pri D uatio, q̄ in alijs oppositis, licet vtrūq; cōtrariorū sit natura aliqua, quod non est in affirmatione & negatione, vel in priuatione & habitu. Alterū enim eoꝝ est imperfectū respectu alterius, sicut nigrum respectu albi, & amarū respectu dulcis. Et sic habet priuationē quandam adiunctam. Priuatio autē est aliqua negatio substātiæ .i. in aliquo subiecto determinato. Et est etiā ab aliquo genere determinato. Est enim negatio infra genus. Non enim omne nō videns dicit̄ cæcū, sed solū in genere videntiū. Sic igitur patet ꝙ contrarium includit priuationē, & priuatio est q̄dam negatio. Si igitur impossibile est simul affirmare & negare, impossibile est cōtraria simul inesse eidē simpliciter, sed vel ambo insunt quo .i. s̄m aliquid, sicut quando vtrūq; in potentia vel scđm partē, vel vnum s̄m quid & alterū simpliciter. Sicut q̄n vnum est in actu & alterū est in potentia, uel vnum s̄m plures & principaliores partes, alterū tantum s̄m aliquam partem, sicut æthiops est niger simpliciter & albus dentes. Lectio.xvj.

E At vero neq; fit vt inter cōtradictoria quicquā cadat, sed aut affirmet̄ vnum de vno quiduis, aut negetur necesse est. Patebit autem id ita esse, si primo quidnam sit verū, & quid falsum diffiniremus. Nā dicere quidē id quod est nō esse, aut id quod nō est esse, est falsum: dicere vero id q̄d est esse, & id quod non est nō esse, est verū. Quare & qui dicit illud mediū esse, aut nō esse, verū aut falsum dicet: sed neq; id quod est, neq; id quod nō est, esse aut nō esse dicit.

Verum nec inter cōtradictiones quicquā mediū esse contingit, sed necessarium aut dicere aut negare vnum de vnoquoq;. Palam autem, primum quidem diffinientibus quid verum est & falsum. Dicere nanq; ens non esse, aut non ens esse, falsum. Ens autem esse, & non ens non esse, verum est. Quare qui dixerit ita esse, aut non esse, verum dicet aut mentietur: sed neque ens dicet non esse, aut esse, neque non ens. F

Alia littera. At vo nec cōtradictio nis mediū esse contingit. parte.1.

POSTQVAM Disputauit cōtra ponētes cōtradictoria simul esse vera, hic disputat contra ponentes esse mediū inter contradictionē. Hi enim dicunt nō semper alteram partē contradictionis esse verā. Et circa hoc duo facit. Primo disputat cōtra ipsam positionē. Secūdo contra quasdā alias q̄ones inopinabiles hāc & superiorē positionem comitantes, ibi: His autem diffinitis. Circa primum duo facit. Primo ponit rationes cōtra dictā positionem. Scđo ostēdit cām quare aliqui moti sunt ad positionem illā ponendā, ibi: Euenit autē quibusdā &c. Circa primum ponit septem rōnes, dicens primo ꝙ sicut cōtradictoria non possunt simul esse vera, ita nec potest esse medium inter contradictionē, sed de vnoquoq; necessariū est aut affirmare aut negare. Et hoc manifestum est primo ex diffinitione veri vel falsi. Non enim aliud est magis falsum q̄ dicere non esse quod est, aut esse quod nō est. Et nihil aliud est magis verū q̄ dicere esse quod est, aut nō esse quod non est. Patet igitur ꝙ quicūq; dicit aliquid esse, aut dicit verum, aut dicit falsum. Si dicit verum, oportet ita esse, quia verum est esse quod est. Si dicit falsum, oportet illud non esse, quia falsum nihil aliud est q̄ non esse quod est. Et similiter si dicit hoc non esse, si dicit falsum oportet esse. Si verum, oportet non esse, ergo de necessitate aut affirmatiua aut negatiua est uera. Sed ille qui ponit medium inter contradictionem, non dicit quòd necesse sit dicere de ente esse vel non esse, neque quòd necesse sit de non ente. Et ita nec affirmans nec negans de necessitate dicit verum vel falsum. G

Hic disputat ꝙ ponē tes cōtradictoria esse simul vā duplici via, q̄ rūin pma septē rōnibus pcedit prima. infra le.se. parte.2.hu ius lect.

Prętérea mediū cōtradictionis, aut vt est fuscum inter nigrum & album erit, aut vt id quod neutrū est inter hoīem atq; equum. Si igit̄ hoc pacto mediū esse dicatur, nō erit in illud sane mutatio. Ex bono enim in non bonū, aut ex hoc in bonū fieri mutatio solet. Nunc autē fieri semper videt̄. Non est em̄ mutatio, nisi ad opposita mediaq;. Sin vero sit medium altero modo erit aliqua sane in albū mutatio generatiove ex non albo. Nunc vero non cernitur. H

Amplius autē mediū erit contradictionis, quēadmodū viride nigri & albi, quemadmodum neutrū hominis & equi. Siquidem igitur sic, nō permutabitur. Nā ex bono in non bonū permutatur, aut ex hoc in bonū. Nunc autē semper apparet. Nō est em̄ permutatio nisi in cōtraria & media. Si autē est mediū, & sic vtiq; erit aliqua in album non ex nō albo generatio. Nunc autem non videtur.

Parte.2. Nō est mutatio nisi i contraria vel media.

Secundam

I Secundam rōnem ponit quæ talis est. Mediū inter duo aliqua accipi potest vno modo vel participatiōe vtriusq; extremi, quod est medium in eodē genere, sicut viride vel pallidū inter albū & nigrū. Alio modo per abnegationē, quod etiā est diuersum in genere sicut īter hoīem & equū, quod nec est homo, nec est equus, ut lapis. Si ergo inter cōtradictoria est mediū, aut hoc erit primo mō, aut scdo. Si scdo mō, tunc nihil permutaē, qđ sic patet. Omnis.n.pmutatio est ex nō bono in bonū, aut ex bono in non bonum. Quare etiā cū est mutatio inter contraria. Vt inter albū & nigrū est mutatio inter contradictorie opposita. Nā nigrū est non albū, ut ex pdictis patet. Scdm autē pdicta nō possit fieri mutatio ex non bono in bonū, vel econuerso, ergo nulla esset mutatio, cū tamen semper hoc appareat vel videaē, ꝙ ex non bono in bonū fiat mutatio, vel econuerso. Quod autē omnis talis mutatio tollatur ex prædicta positione facta, sic patet. Non enim pōt esse mutatio nisi inter

Secunda. Duplex medium.

K cōtraria & media q̄ sunt vnius generis, nec potest esse mutatio de vno extremo in alterum nisi per medium. Si igitur est mediū inter cōtradictoria per abnegationem, id est alterius generis, nulla poterit esse mutatio de extremo in medium, & ita per consequens de extremo in extremum. Si autem primo modo. s. ꝙ sit medium in contradictione quasi eiusdem generis, participatione vtriusq;, sicut pallidum inter album & nigrum, sequitur hoc incōueniens ꝙ sit aliqua generatio quæ terminetur ad album, & non fiat ex non albo, quia ad vnum extremum non tantū fit mutatio ex alio extremo, sed etiā ex medio. Hoc autē non videtur esse verum. s. ꝙ sit aliqua generatio terminata ad albū quæ non fiat ex nō albo. Et sic patet ꝙ nullo modo potest esse medium in contradictione.

Præterea omne quod sub mentē cadit ac intellectū, mens aut negat aut affirmat. Hoc autē ex diffini-

L tione patet, qn̄ verum vel falsum dicit. Cum enim hoc quidem pacto componit negans aut affirmans, verum dicit: cum autem hoc pacto, falsum.

Amplius omne sententiale & intellectuale mens aut affirmat aut negat. Hoc autē ex diffinitione palam, quia verum dicit aut mentitē. Quando quidem sic componit dicens aut negans, verum dicit: quando autem non, sic mentitur.

parte.3. Alia litera. Omne itellectuale & itelligibile. Tertia.

Tertiam rōnem ponit quę talis est. Intellectus in omni cōceptione sua qua sentit & intelligit, aut affirmat aliquid aut negat. Ex diffinitione autē veri & falsi apparet ꝙ siue aliqs affirmet siue neget, oportet vt verū dicat, aut mentiatur, quia qn̄ intellectus sic cōponit vel affirmando uel negādo sicut est in re, dicit, qn̄ autē non sic, mentiē. Et ita patet qa semꝑ oportet ꝙ sit vera vel affirmatio vel negatio,

M qa oportet ꝙ aliqua opinio sit vera, & oīs opinio affirmatio est vel negatio. Vnde oportet ꝙ semper affirmatio vel negatio sit vera. Et sic non est medium in cōtradictione.

Præterea vniuersis in cōtradictionibus illud esse oportet, nisi sermonis cā dicaē. Quare & neq; verū neq; nō verū quispiam dicet. Prēter etiā id qđ est, & id quod nō est, aliqd erit pfecto. Quare pter generationē etiā, corruptionemve mutatio quædā erit.

parte.4. Amplius autē præter omnes oportet esse contradictiones, nisi orationis causa dicaē. Quare nec verum dicit aliquis, nec nō verum, & præter ens, & nō ens, erit. Quare & præter generationem & corruptionem, transmutatio quædam erit.

Quartā rōnem ponit quæ talis est. Si in contradictione ponaē mediū, oportet hoc in omnibus contradictionibus dicere, ꝙ. s. pter oēs contradictiones sit aliquid verū quod est mediū inter eas, nisi hoc dicat ⟨aliquis orationis cā⟩ i. absq; omni rōne, solū qa placet ei ita dicere. Sed hoc non

N pōt verū esse in oībus, quia verū & nō verū sunt cōtradictoria qdam. Et ita sequereē ꝙ aliqs esset qui nec uerū diceret nec nō verū. Cuius cōtrariū patuit ex diffinitione veri & falsi. Simiľr cū ens & non ens sint cōtradictoria, sequiē ꝙ aliqd sit pter ens & nō ens. Et ita erit qdā transmutatio taer generationē & corruptionē. Nā generatio est trāsmutatio ad esse, & corruptio ad non esse, ergo in nulla contradictione erit medium. Deinde cum dicit.

Præterea in his etiā erit generibus, in quibus negatio contrarium affert: vt in numeris, neq; impar numerus, neq; non impar. At impossibile est esse. Ex diffinitione autem patet.

Amplius in qbuscunq; generibus negatio cōtrariū inest, his erit: vt in numeris, nec par nec ipar numerus. Sed ipossibile. Ex diffinitione vero palam.

Parte.5. Alia litera. Negatio & cōtrarium insunt, & in his erit vt in nūeris, nec par, nec impar numerus erit.

Quintā rationem ponit dicens, ꝙ negatio in quibusdā generibus inest loco contrariæ differentiæ. Vel ꝑm aliam literam ⟨negatio implet contrarium⟩ quia alterū cōtrariorū quæ necesse est esse in eodē genere, ex negatione rō-

O nem habet, sicut patet de pari & impari, iusto & iniusto. Si igitur inter affirmationem & negationem esset aliquod mediū, in omnibus istis contrarijs esset aliquod medium, cum affirmationem & negationem manifeste sequantur. Sicut in numero si esset aliqs numerus qui nec esset par & impar. Hoc aūt patet esse impossibile ex diffinitione paris & imparis. Nā par est qđ pōt diuidi in equalia. Impar vero, quod nō potest. Relinquiē ergo ꝙ inter affirmationē & negationē non potest esse medium. Deinde cum dicit.

Præterea in infinitū fiet abitio, & nō solū sesqalteра erūt ea quæ sunt, sed etiā plura. Rursus.n. negare

P illud, & ad affirmationē & ad negationē licebit, atq; istud aliqd erit. Substātia.n. ipsius alia qdam erit.

Amplius in infinitū vadet, & nō solum hemiolia quæ sunt erunt, sed plura. Iterum enim est hoc negare ad dictionem & negationē, & hoc erit aliquid. Nam substantia est quædam eius alia.

parte.6.

Sextam rationē ponit quæ talis est. Ponentes aliqd medium inter affirmationē & negationē, ponunt aliquod tertiū præter illa duo, quæ ponunt omnes cōiter dicentes nihil inter ea esse medium. Tria aūt ad duo se habent in ⟨hemiolia⟩ i. sesquialtera proportione. Secundum igiē opinionem eorum qui ponūt inter affirmationem & negationem medium, in primo aspectu apparet ꝙ omnia ⟨erunt hemiolia⟩ id est in sesquialtera ꝓportione ad ea quæ ponuntur, quia nō solum erunt affirmationes & negationes, sed etiam media. Non solum autē hoc sequetur, sed etiam

Q ꝙ sint in infinitū plura. Constat enim ꝙ omne quod contingit affirmare, contingit negare. Contingit autem affirmare hæc tria esse, scilicet affirmationem, negationem, & medium, ergo contingit ista tria negare. Et sicut negatio est aliud ab affirmatione, ita aliud erit quoddam quartum præter tria prædicta. Erit enim eius substantia & ratio alia prædictis, sicut & negationis alia ab affirmatione. Item ista quatuor contingit negare, & horum negatio erit verum, & sic in infinitum. Erunt igitur plura in infinitum quàm modo ponantur. Quod videtur inconueniens. Deinde cum dicit.

Præterea si ad interrogationem factam si album est, dixerit quispiam non: nihil nisi ipsum esse negauit, & non esse negatio est, vt patet.

Amplius quando interroganti si est album, dicaē quoniam non: nihil aliud negauit q̄ ipsum esse. Negatio vero est quæ non esse.

parte.7.

Septima

A Septimã rõnem ponit quę talis est. Si quis interrogaret vtrum homo vel aliquid aliud sit album, oportet ꝙ respõdens vel assentiat vel nõ assentiat. Et si assentiat, planum est ꝙ dicit affirmationẽ esse veram. Si autem non assentiat respondendo non, cõstat ꝙ negat. Nec negat aliquid aliud ꝙ̃ illud quod ille interrogauit, & ipsa negatio est non esse, quia negatiua. Relinquitur igitur ꝙ respondens ad quæstionem, vel necesse habet concedere affirmationem, vel proferre negatiuam. Et ita inter hæc duo non est medium. Deinde cum dicit.

Orta est autem & hæc opinio, perinde atq; opiniones cæterę admirabiles. Quando enim rationes contentiosas soluere nequeũt, rationi concedentes, aiunt verum id esse quod est per rationẽ cõclusum. Quidam igitur per hanc causam hæc dicũt, quidam propterea quod omnium quæritant rationem.

B
Tex. cõ. 18 Parte. 8. Pria occasio dubitandi.

Euenit autem quibusdam ea opinio sicut alię inopinabilium. Quoniam enim soluere nõ possunt orationes contentiosas, annuentes orationi, confirmant verum esse quod est syllogizatum. Hi quidẽ igitur propter talem causam dicunt. Illi vero propter omnium rationem inquirendam.

Alia litera. inquirere. Pria parte q̃ sequitur. s. 8. lect. huius. parte. 9. huius. lect. Parte. 10.

Ostendit cãm quare quidã in hanc opinionẽ incidunt, & circa hoc tria facit. Primo enim ostẽdit quare quidam hanc opinionẽ posuerunt, Secundo modũ disputandi cõtra eos, ibi: {Principium autẽ ad hos oẽs.} Tertio ad q̃s opiniones philosophorũ ꝑdictæ opiniones sequuntur, ibi: {Videtur autẽ Heracliti.} Dicit ergo primo ꝙ ꝑdicta opinio euenit quibusdã sicut & alię opiniones inopinabilium ex duplici cã, quarũ prima est, quia q̃n aliqui non possunt soluere {orationes cõtentiosas}. i. rationes litigiosas siue sophisticas factas eis ab alijs, vel à seipsis, consentiunt rationi probanti, & concedunt conclusionem dicentes verũ

C

esse quod syllogizatũ est. Et vlterius ipsam nituntur confirmare aliquas alias rationes adinueniendo. Secunda est propter hoc ꝙ quidam volunt inquirere rationem ꝓbantem de omnibus. Et ideo illa quæ probari non possunt nolunt concedere, sed negant. Prima autem principia quæ sunt omnium conceptiones cõmunes ꝓbari non possunt, & ideo eas negant, per hoc in positiones inopinabiles incidentes. Deinde cum dicit.

Principium autem ad hos omnes ex diffinitione sumendum est, fit autẽ diffinitio ex eo quia aliquid ipsos significare necesse est. Ratio enim cuius nomẽ est signum, diffinitio fit.

parte. 9.
D
Rõ significata ꝑ nomẽ, est diffinitio.

Principiũ autẽ ad hos oẽs ex diffinitione. Diffinitio vero fit ex significare aliquid necessario res esse. Rõ nanq; cuius nomen est signum diffinitio est rei.

Ostendit ex quo principio debeat procedi contra tales opiniones, & dicit ꝙ ex diffinitione veri vel falsi vel aliquorum aliorum nominum, sicut ex supra dictis rationibus patet. Necesse est enim eis cõcedere diffinitiones rerũ, si ponunt ꝙ noĩa aliquid significent. Nã ratio quã nomen significat est diffinitio rei. Si autem non concedunt omnia significare aliquid, tunc nõ differunt à plantis, sicut supra dictum est. Deinde cum dicit.

Atque Heracliti quidem sententia, omnia dicens esse atq; non esse, vniuersa facere vera videtur. Anaxagoræ vero esse aliquid in cõtradictoria medium, asserens omnia facere falsa. Cum enim mixtũ ex bono ac malo, constat neq; bonum esse, neq; nõ bonũ. Quare non fit vt quicquam vere dicatur.

Parte. 10. Videtur autẽ Heracliti quidẽ oratio dicens omnia esse & nõ esse, oĩa vera facere. Quę vero Anaxagorę, esse aliquid mediũ contradictionis. Quare oĩa falsa. Nam quando miscentur, nec bonũ nec non bonum est mixtum. Quare nihil est dicere verum. E

Ostendit ad quas opiniones prędictæ positiones consequunt̃, & dicit ꝙ ad positionẽ Heracliti qui dicebat omnia moueri simul, & per cõsequens esse & non esse. Et quia id quod mouet̃ habet non esse admixtum cum esse, sequit̃ ꝙ omnia sunt vera. Ad positionẽ vero Anaxag. sequit̃ ꝙ aliquid sit medium cõtradictionis. Ipse enim ponebat ꝙ quodlibet miscet̃ cum quolibet, ꝓpter hoc ꝙ quodlibet fit ex quolibet. De permixto autẽ neutrum extremorũ potest dici, sicut colores medij nec sunt albedo nec nigredo. Vnde illud quod est mixtum nec est bonum nec non bonum, nec album nec nõ album. Et sic est aliquid medium contradictionis. Et per consequens sequitur omnia esse falsa. Nihil enim secundum cõem opinionem ponimus nisi affirmationem & negationem. Vnde si affirmatio & negatio sunt falsa, sequitur omnia falsa esse. F Lectio. xvij.

Determinatis autem hisce, patet fieri non posse, vt ea quæ dicunt̃ de omnibus vnico modo sese habeant, quẽadmodum quidam inquiũt. Partim nihil verum esse dicentes. Nihil enim inquiũt prohibet, vt ita sint omnia, vt diameter est cõmensurabilis costę. Partim omnia vera esse dicentes. Fere enim sniæ ipsorũ idem quod Heracliti sententia possunt. Qui nanq; dicit oĩa vera & omnia falsa esse, vtraq; harũ orationum seorsum etiã dicit. Quare si illa esse non possunt, & hæc etiam esse est impossibile. Costę non est in gręco, licet intelligi debeat.

His autem diffinitis palam quia & vniuoce dicta, & de omnibus, impossibile est esse, sicut quidã dicunt. Hi quidem dicentes nihil verum esse. Nihil enim ꝓhibere dicunt sic omnia esse, sicut diametrũ cõmensurabilem esse. Illi vero omnia vera. Fere nãq; hæ orationes ęędem ipsius Heracliti. Nã qui dicit ꝙ omnia sunt vera, & oĩa falsa, extra orationes has vtrunq; dicit. Quare si sunt impossibilia illa, & ea esse est impossibile. parte. 1. G

Alia litera. Fere ꝓpẽ ipsi sĩt eędem Heraclito.

DISPVTAT cõtra quasdam positiones quæ ad prædicta cõsequuntur, & primo cõtra quosdam, qui destruunt principia logicæ. Scđo cõtra quosdã qui destruũt principia physicæ, ibi: {Palã autẽ quia neq; qui oĩa &c.} Philosophus enim primus debet disputare cõtra negantes principia singulariũ scientiarũ, quia oĩa principia firmant̃ super hoc principiũ, ꝙ affirmatio & negatio nõ sunt simul vera, & ꝙ nihil est medium inter ea. Illa autẽ sunt ꝓprijssima huius scientię, cũ sequantur rõnem entis, quod est huius philosophiæ primũ subiectum. Verũ autẽ & falsum pertinent ꝓprie ad considerationem logici. Cõsequuntur enim ens in rõne de quo cõsiderat logicus. Nã verum & falsum sunt in mente, vt in sexto huius habet̃. Motus autẽ & quies sunt proprie de cõsideratione naturalis, per hoc ꝙ natura diffinit̃ ꝙ est principium motus & quietis. Ad errorẽ autem qui accidit circa esse & non esse, sequit̃ error circa verum & falsum. Nam per esse & non esse, verum & falsum diffinit̃, vt supra habitũ est. Nã verum est cum dicitur esse quod est, vel non esse quod nõ est. Falsum autẽ, ecõuerso. Similiter autẽ ex errore qui est circa esse vel nõ esse, sequitur error qui est circa moueri & quiescere. Nã quod mouet̃ inquantum hmõi, nõdum est. Quod autẽ quiescit, est. Et ideo destructis erroribus circa esse & non esse, ex cõsequẽti destruunt̃ errores circa verum & falsum, quietem & motũ. Circa primũ duo facit. Primo ponit opiniones falsas circa verũ & falsum. Scđo reprobat eas, ibi: {Amplius autẽ palã &c.} Dicit ergo ꝙ {diffinitis}. i. determinatis

Infra pt. 6.
H
Tex. cõ. 8.
Tex cõ. 17
parte seq.

I prædictis quæ erãt dicẽda cõtra prædictas inopinabiles opiniones, manifestũ est ꝙ impossibile est quod quidã dixerunt ꝙ {vniuoce}.i. vno mõ sententiandũ est de oibus, vt dicamus oĩa similiter esse falsa vel similiter esse vera. Quidã enim dixerunt nihil esse verũ, sed oĩa esse falsa, & ꝙ nihil prohibet quin dicamus oĩa sic esse falsa, sicut illa est falsa, diameter est cõmẽsurabilis lateri quadrati, quod est falsum. Alij vero dixerunt ꝙ omnia sunt vera. Et hmõi orationes cõsequunt̃ ad opinionẽ Heracliti sicut dictum est. Ipse enim dixit simul esse & non esse, ex quo sequit̃ omnia esse vera. Et ne forte aliquis diceret ꝙ pter has opiniones est etiam tertia, quæ dicit ꝙ omnia simul sunt vera & falsa, quasi tacite obiectioni respondens dicit, ꝙ qui hoc ponit, vtrunq; prædictorum ponit. Vnde si duæ primæ opiniones sunt impossibiles, illam tertiã oportet esse impossibilem. Deinde cum dicit.

K Præterea sunt manifeste contradictoria, quæ fieri non potest vt simul sint vera, aut simul sint omnia falsa, & tamen ex hisce quæ dicta sunt, potius posse videbitur falsa vtraq; esse.

parte.2. Amplius autẽ palã qa contradictiones sunt, quas nõ est possibile simul esse veras nec falsas omnes, Et hoc quidẽ putabitur magis contingere ex dictis.

Ponit rõnes contra prædictas opiniones, quarũ prima talis est. Cõstat quasdã esse cõtradictiones quas impossibile est simul esse veras nec simul falsas, sicut verũ & non verũ, ens & nõ ens. Et hoc magis põt sciri ex dictis. Si igit̃ Lect.7. harum contradictionũ necesse est alteram esse veram & alterã falsam, non omnia sunt vera nec omnia sunt falsa.

Verũ ad vniuersos tales sermones postulare oportet, Vt & superius diximus, num si aliquid sit, aut nõ L sit, sed si aliquid ipsi significet. Quare ex diffinitione est disputatum, sumendo quidnã falsum, & quid verum significat. Quod si nihil aliud est verum, nisi affirmare hoc pacto, aut negare, & similiter falsum, fieri non potest vt sint omnia falsa. Necesse est enim contradictionis partem alteram veram esse.

Tex.cõ.19 Parte.3. Sed ad oẽs tales orõnes q̃rere oportet quẽadmodum in superioribus orõnibus dictũ est, an esse aliquid, aut non esse, sed significare aliquid. Quare ex diffinitione disputare oportet, accipiẽtes qd significat verũ aut falsum. Sed si nihil aliud verũ dicere (Quomodo disputãdũ.) q̃ negare falsum, ĩpossibile omnia falsa esse. Necesse est enim contradictionis partẽ alteram esse verã.

Secundã rõnem ponit dicẽs, ꝙ ad {istas orationes}.i. positiones nõ {oportet quærere}.i. petere cõcedẽdũ aliquid M esse vel nõ esse in rebus, quẽadmodũ supra dictũ est, quia hoc videt̃ petere principiũ. Sed hoc petẽdũ est, ꝙ dẽt noĩa aliquid significare, quo non dato disputatio tollitur. Hoc autẽ dato oportet ponere diffinitiones, sicut iã supra Tex.cõ.28 dictũ est. Et iõ ex diffinitionibus cõtra eos disputare oportet, & præcipue in pposito accipiendo diffinitionẽ falsi. Si autẽ non est aliud verũ, q̃ illud affirmare, quod falsum est negare, & ecõuerso: & silr falsum nõ aliud est q̃ affirmare id qđ negare est verũ, & econuerso, sequit̃ ꝙ impossibile sit oĩa esse falsa, quia necesse erit vel affirmationẽ uel negationẽ esse verã. Patet enim ꝙ verũ nihil est aliud q̃ dicere esse qđ est, vel non esse qđ non est. Falsum autẽ, dicere non esse quod est, vel esse quod nõ est. Et ideo patet ꝙ verum est dicere illud esse, quod falsum est non esse, vel non esse, quod falsum est esse. Et falsum est dicere id esse, quod verũ est non esse, vel non esse, quod verum est esse. Et ita ex diffinitione veri vel falsi patet ꝙ non sunt omnia falsa. Et ratione eadem patet ꝙ non omnia sunt vera.

Præterea si omne aut affirmare aut negare necesse est, impossibile est falsa vtraq; esse. Altera nanque pars contradictionis est falsa. N

Amplius si omne aut dicere aut negare est necesse, vtraq; falsa esse est impossibile. Altera nanq; pars contradictionis est falsa. parte.4.

Tertiam rationem ponit quæ talis est. Constat ex prædictis ꝙ necesse est de quolibet aut affirmare aut negare, cum nihil sit mediũ in contradictione. Igitur impossibile est omnia falsa esse. Et eadem ratione pbatur ꝙ impossibile est omnia esse vera, per hoc ꝙ ostensum est, ꝙ non est simul affirmare & negare.

Accidit autẽ vniuersis hisce sententiis, & id qđ dicit̃ vulgo, ipsas inquam seipsas tollere. Qui nãq; dicit omnia esse vera, & contrariã huic sententiã verã facit. Quare suã non veram facit. Cõtraria nanq; sententia verã ipsam non esse dicit. Qui vero dicit omnia esse falsa, & sua etiam dicit. Quod si ille quidem cõtrariam, vt solam non veram: iste autem suam, vt solam nõ falsam excipiat accidit ipsos nihilominus orationes veras infinitas falsasq; postulare. Quæ enĩ dicit veram orationem esse veram, est vera. Hoc autem in infinitum proficiscetur. O

Contingit autẽ ꝙ famatum est omnibus talibus rationibus ipsas seipsas destruere. Nam qui omnia vera dicit, orationis suæ contrariã verã facit. Quare & suam non veram. Cõtraria enim non dicit ipsam esse verã. Qui vero omnia falsa, & ipse seipsum. Sed si auferant hic quidem cõtrariam, quia non vera sola: ille vero suam propriam, quia nõ falsa: nihilominus infinitas accidit eis quærere orationes veras & falsas. Nam qui veram orationem dicit, verus est. Et hoc in infinitum vadit. (Alia litera. Firmatũ. Parte.5. Alia litera. Excipiant. Alia vo litera. Accipiant.) P (Alia litera. Patere.)

Quartã rõnẽ ponit quæ talis est. Ad oẽs prædictas orationes.i. positiones cõtingit hoc incõueniens ꝙ seipsas destruunt. Et hoc {est famatum}.i. famosum ab oibus dictũ. Vnde alius text. habet {Accidit autẽ & id vulgare.} Quod sic probat. Ille enim qui dicit omnia esse vera facit opinionẽ contrariã suæ opinioni esse verã, sed cõtraria suæ opinionis est ꝙ sua opinio non sit vera, ergo qui dicit oĩa esse vera dicit suam opinionem nõ esse verã, & ita destruit suã opinionẽ. Et similiter manifestum est ꝙ ille qui dicit oĩa esse falsa, dicit etiã seipm̃ dicere falsum. Et quia posset aliqs dicere ꝙ dicens oĩa vera excipit aut aufert ab vniuersalitate suã contrariã, & similiter qui dicit oĩa esse falsa excipit suã opinionẽ: ideo hanc rñsionem excludit & dicit, ꝙ si ille qui dicit omnia esse uera excipiat suam contrariã dicens solã eam esse non verã, & dicens omnia esse falsa excipiat suã opinionẽ dicens ꝙ ipsa tota non est falsa, nihilominus sequitur ꝙ cõtingat eis {quærere}.i. repetere infinitas esse orationes veras cõtra ponentes omnia esse falsa, & infinitas falsas contra ponẽtes omnia uera esse. Si enim detur vna opinio vera, sequetur infinitas esse veras. Et si det̃ vna opinio falsa, sequetur infinitas esse falsas. Si enim hæc positio vel opinio est vera: Socrates sedet, ergo & hæc erit vera: Socrates sedere est verum. Et si illa est vera, vlterius hæc erit vera: Socratem sedere esse verum est verum, & sic in infinitum. Semper enim qui dicit de oratione vera ꝙ sit vera, verus est. Et qui dicit de oratione falsa ꝙ sit vera, falsus est. Et hoc potest procedere in infinitum. Q Deinde cum dicit.

Patet autem neq; eos qui omnia quiescere, neq; eos qui omnia moueri dicunt, dicere vera.

Palam

A Parte.9. Palam autem quia neq; qui omnia quiescere dicunt, vera dicunt: nec qui omnia moueri.

Disputat contra opiniones destruentes principia naturæ. s. motum & quietem, & circa hoc tria facit. Primo tangit falsitatem harum opinionum dicens q̃ ex prędictis est manifestum, q̃ nec opinio dicens omnia moueri, nec opinio dicens omnia quiescere, vera est.

Nam si cuncta quiescunt, semper eadem erũt vera & falsa. At hoc mutari videtur. Qui nanq; dicit aliquando ipse non erat, & rursus non erit.

parte.7. Nam si quiescunt omnia, semper eadem vera & falsa erunt. Videtur autem hoc transmutatũ. Nam qui dicit, is quidem aliquando non erat, & iterum non erit.

B Secundo ostẽdit has opiniones esse falsas, & primo ostẽdit q̃ opinio fit falsa quæ ponit omnia quiescere, qa si omnia quiescunt tunc nihil remouet̃ à dispositione in qua aliquando est, & ideo quicquid est verum semper erit verũ, & quicquid est falsum, semper est falsum. Sed hoc videtur incõueniens. Transmutat̃ enim veritas & falsitas propositionis. Nec hoc est mirũ, quia homo qui opinatur vel profert propositionem, aliquando non erat postmodum fuit, & iterum non erit. Secundo ostendit esse falsam opinionẽ, quæ ponit omnia moueri, duabus rationibus, quarum primam ponit ibi,

Sin omnia mouentur, nihil erit verum: ergo oĩa erunt falsa. At demonstratũ est id impossibile esse.

parte.8. Si vero omnia mouentur, nihil erit verum: ergo omnia falsa. Sed hoc ostensum est quia impossibile.

C Quæ talis est. Si omnia mouentur, & nihil est quiescẽs, nihil erit verum in rebus, quia qđ est uerum iam est, quod autẽ mouetur nondum est, ergo oportet omnia esse falsa, quod est impossibile, vt ostensum est.

Præterea id quod est, mutetur necesse est. Ex aliquo enim ad aliquid est ipsa mutatio.

parte.9. Amplius autem ens permutari est necesse. Nam ex aliquo in aliquid fit permutatio.

Secundam rõnem ponit quæ talis est. Omne quod permutatur, necessario est ens, quia omne quod permutat̃, ex aliquo in aliud permutatur, & omne quod in aliquo pmutatur, inest ei quod permutatur. Vnde non oportet dicere q̃ quicquid est in re permutata, mutetur, sed q̃ aliquid sit manens, & ita non omnia mouentur.

D At vero neq; oĩa quiescunt interdũ, aut mouentur, nihil aũt est quod semper aut mouet̃ aut quiescit. Est enim aliquid, quod semper mouet ea, quæ mouẽtur: & primum ipsum mouens immobile est.

parte.10. Sed nec omnia quiescunt aut mouentur aliquãdo, semper autem nihil. Etenim est aliquid quod semper mouet quæ mouentur, & primum mouens immobile ipsum.

Tertiam rõnem ponit excludens quandam falsam opinionẽ, quæ posset occasionari ex pdictis. Posset enim aliquis credere q̃ quia non omnia mouentur nec omnia quiescunt, q̃ ideo omnia quãdoq; mouent̃ & quandoq; quiescunt. Et hoc remouens dicit, q̃ non est verum q̃ omnia quandoq; quiescant & quandoq; moueantur. Sunt enim quædam mobilia quæ semper mouentur, scilicet corpora supercælestia, & est quoddam mouẽs scilicet primũ quod semper est immobile, & semper eodem modo se habet, vt probatum est octauo physicorum. Lectio.j.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri quinti Metaphysicæ. E

PRincipium dicitur partim id rei, vnde motus quispiã fuerit primo, vt lõgitudinis atq; viæ: hic quidẽ principiũ est, ecõtra autẽ alterum. Partim id vnde vnũquodq; optime fieri põt, vt & in eruditione, non a primo interdũ & ab ipso principio rei, sed vnde facillime quispiam discere poterit inchoãdum esse videt̃. Partim id ex quo primo quippiam fit eo pacto vt insit, vt nauigii carina, & ædiũ fundamentũ, & animaliũ quidã cor, quidã cerebrũ, quidã aliquid aliud tale putant. Partim id vnde fit quippiã primo, eo pacto vt non insit, & vnde primo motus mutatioq; incipere solet, vt ex patre matreq; fit proles, & ex cõuitiis pugna. Partim id cuius voluntate mouentur ea q̃ motu cient̃, & mutant̃ ea q̃ mutant̃, q̃les sunt magistratus q sunt in ciuitatibus, & principatus, & regna, atq; tyrãnides. Artes etiam, & harũ maxime architectiuæ principia dici solẽt. Præterea vnde res primo cognosci põt, id ẽt rei principiũ dicit̃, vt demõstrationũ suppositiones. Tot autẽ modis & causæ dicũt̃. Oẽs. n. causæ principia sunt. F

PRincipiũ dicitur aliud quidem vnde aliquis rẽ moueat primũ, vt lõgitudinis & viæ, hinc quidẽ principiũ ipm, ecõuerso vero diuersum. Aliud vnde optime fiet vnũquodq;, vt doctrinæ. Nã nõ a primo & rei principio inchoãdum est aliqñ, sed vnde opportunius discat. Aliud vnde primũ generat̃ in existente, vt nauis sedile, & domus fundamentũ, & aĩaliũ alii cor, alii cerebrũ, alii qđcunq; taliũ suscipiunt. Aliud autẽ vnde fit primum nõ existẽte, & vnde primũ motus natos est initiari & permutatio, vt puer ex patre & matre, & bellũ ex cõuitio. Aliud secundũ cuius voluntatẽ mouẽtur mobilia & mutãt̃ mutabilia, vt ciuitatũ principatus, & potestates, & imperia, & tyrãnides. Principia dicuntur & artes, & architectonicę maxime. Amplius vnde cognoscibilis res primũ & id principiũ rei dicitur, vt demonstrationũ suppositiones. Totiẽs autẽ & causæ dicuntur. Omnes enim causæ principia. Tex. cõ. 1. Parte. 1. G Principiũ qnto mõ dicũ sm Cõm. dicit̃ de pncipio finali, sm ſo Thomã de pncipio efficiẽte.

IN precedenti libro determinauit Philosophus quid pertineat ad considerationem huius scientiæ, hic incipit determinare de rebus quas scientia ista considerat. Et quia ea quæ in hac scientia considerant̃ sunt omnibus cõmunia, nec dicuntur vniuoce, sed secundum prius & posterius de diuersis, vt in quarto libro est habitum. Ideo prius distinguit intentiones nominum quæ in huius scientiæ consideratione cadunt. Secũdo incipit determinare de rebus quæ sub cõsideratione huius scientiæ cadunt in sexto libro, qui incipit, ibi: ❡ Principia & causæ. ❡ Cuiuslibet autẽ scientiæ est considerare subiectum, & passiones, & causas, & ideo hic quintus liber diuiditur in tres partes. Primo determinat distinctiones nominum quæ significant causas. Secundo illorum nominũ, quæ significant subiectũ huius scientiæ uel partes eius, ibi: ❡ Vnum dicit̃ aliud sm accidens. ❡ Tertio nominũ quæ significant passiones entis inquãtũ est ens, ibi: ❡ Perfectũ vero dicit̃ &c. ❡ Prima in duas. Primo distinguit nõia significãtia cãs. Scdo quoddã nomẽ significãs quoddã qđ H Tex. cõ. 2. Equiuocũ enim prius est distinguendũ & diffiniẽdũ. Infra li. 6. Infra le. 7. Infra le. 18

I consequitur ad cām.s.necessarium. Nā causa est ad quā de necessitate sequitur aliud, ibi: ⟨necessarium dicit̄ sine quo nō cōtingit.⟩ (Causa. Infra lec.6) Prima diuiditur in duas. Primo distinguit nomina significantia causas generaliter. Scḋo distinguit quoddā nomen qḋ significat quandam cām in spāli.s.hoc nomen natura, ibi: ⟨Natura vero dicit̄ &c.⟩ (Infra le.5.) Prima diuiditur in tres. Primo distinguit hoc nomē principiū. Scḋo hoc nomen Causa, ibi: ⟨Causa vero dicit̄⟩ (Lect.seq.) Tertio hoc nomen Elementū, ibi: ⟨Elementum vero dicit̄⟩ (Lect.4.) Procedit autē hoc ordine, quia hoc nomen principiū cōius est ꝙ̄ causa. (Principiū est cōius ꝙ̄ cā, & causa est magis cōis ꝙ̄ elementum.) Aliqd enim est principiū quod nō est cā, sicut principiū motus dicit̄ terminus à quo. Et iterū cā est in plus ꝙ̄ elementū. Sola enim cā intrinseca pōt dici elementū. Circa primū duo facit. Primo ponit significationes huius nominis Principiū. (Parte seq.) Secūdo reducit omnes ad unum cōe, ibi: ⟨Omniū igit̄ principiorꝫ.⟩ (Principiū. Causa.) Sciendū est autē ꝙ principiū & cā licet sint idem subiecto, differunt tñ ratione. K Nā hoc nomen Principium, ordinē quendam importat: hoc vero nomen Causa, importat influxum quēdam ad esse causati. Ordo autē prioris & posterioris inuenit̄ in diuersis, sed secundū id quod primo est nobis notū, est ordo inuentus in motu locali, eo ꝙ ille motus est sensui manifestior. Sunt autē trium rerum ordines sese consequentes.s. magnitudinis, motus, & temporis. Nā secundum prius & posterius in magnitudine, est prius & posterius in motu: & secundū prius & posterius in motu, est prius & posterius in tēpore, vt habetur quarto physic. Quia igitur principium dicitur quod est in aliquo ordine, & ordo qui attenditur ꝑm prius & posterius in magnitudine, est prius nobis notus, secundum autem ꝙ res sunt nobis notæ, secundum hoc à nobis nominantur, ideo hoc nomen principium ꝑm propriam sui inquisitionē significat id quod est primū in magnitudine super quā transit motus. Et ideo dicit ꝙ principiū dicit̄ illud ⟨vnde aliquis rē primo moueat⟩.i.aliqua L pars magnitudinis à qua incipit motus localis. Vel secundum aliā literam ⟨Vnde aliquid rei primo mouebitur⟩ id est ex qua parte rei aliquid incipit primo moueri. Sicut in longitudine & in via quacunq̄, ex illa parte est principiū, vnde incipit motus. Ex parte vero opposita siue contraria, est ⟨diuersum vel alterum⟩.i.finis vel terminus. Sciendum est ꝙ ad hunc modū pertinet principiū motus & principiū tēporis, ratione iam dicta. Quia vero motus nō semper incipit à principio magnitudinis, sed ab ea parte vnde est vnicuiq̄ in promptu magis ut moueatur, ideo ponit scḋm modum dicens, ꝙ alio modo dicitur principium motus ⟨vnde vnūquodq̄ fiet maxime optime,⟩ id est vnusquisq̄ incipit optime moueri. Et hoc manifestat per simile in disciplinis. s.in quibus non semper incipit aliquis addiscere, ab eo quod est principiū simpliciter & ꝑm naturā, sed ab eo vnde aliquis facilius siue opportunius ⟨valet addiscere⟩.i.ab illis q̄ sunt magis nota quo M ad nos. Quæ quādoq̄ posteriora sunt ꝑm naturā. Differt autē hic modus à primo. Nā in primo modo ex principio magnitudinis designat̄ principium motus. Hic autem ex principio motus designat̄ principium in magnitudine. Et ideo etiā in illis motibus qui sunt super magnitudines circulares non habentes principium, accipitur aliquod principium à quo optime vel opportune mouetur mobile ꝑm suam naturā. Sicut in motu primi mobilis principium est ab oriente. In motibus etiam nostris nō semper incipit homo moueri à principio viæ, sed quandoq̄ à medio, vel à quocunq̄ termino, vnde est ei opportunum primo moueri. Ex ordine autē qui consideratur in motu locali, fit nobis etiam notus ordo in alijs motibus, & ideo sequuntur significationes principij quæ sumuntur ꝑm principium in generatione vel fieri rerum. Quod quidē principiū dupliciter se habet. Aut enim est ⟨inexistens⟩.i.intrinsecū, vel ⟨nō est inexistēs⟩.i.extrinsecū. Dicit̄ ergo primo modo principiū illa pars rei q̄ primo generat̄ et ex qua generatio rei incipit, sicut in naui fit primo sedile vel carina, quæ est N quasi nauis fundamentum super quod omnia ligna nauis cōpaginantur. Similr̄ quod primo in domo fit, est fundamentū. (Quod membrū primo fiat in aīali variæ opiniones.) In aīali vero primo fit cor ꝑm quosdā, & ꝑm alios cerebrū, aut aliud tale membrū. Animal enim distinguit̄ à non aīali sensu & motu. Principiū autē motus apparet esse in corde. Operationes autē sensus maxime manifestātur in cerebro. Et ideo qui cōsiderauerunt animal ex parte motus, posuerunt cor principiū esse in generatione animalis. Qui autē cōsiderauerunt aīal solum ex parte sensus, posuerūt cerebrū esse principium, quāuis ēt ipsius sensus primū principiū sit in corde, etsi operationes sensus perficiant̄ in cerebro. Qui aūt cōsiderauerunt animal inquantū agit vel ꝑm aliquas eius operationes, posuerunt membrū adaptatū illi operatiōi, vt hepar vel aliud hmōi esse primā partē generatā in aīali. Scḋm aūt Philosophi sñiam prima pars est O cor, quia à corde oēs virtutes animę per corpus diffundūtur. (Textu de aīaū ca.3. & inde, & in de som. & vi. paulopost prīcipium.) Alio autē modo dicit̄ principiū, vnde incipit rei generatio, qḋ tñ est extra rē, & hoc qdē manifestat̄ in tribus. Primo qdē in rebus naturalibus in qbus principiū generationis dicit̄, vnde primū natus est motus incipere in his q̄ fiunt per motū, sicut in his q̄ acquirunt̄ per alterationē, vel per aliquē aliū motum hmōi. Sicut dicit̄ hō fieri magnus vel albus. Vel vnde incipit permutatio, sicut in his q̄ non per motū, sed per solā fiunt mutationē, vt patet in factione substantiarū, sicut puer est ex prē & matre, q̄ sunt eius principiū: & bellū ex cōuitio, quod cōcitat aīos hoīum ad bellum. Scḋo etiā manifestat in rebus agibilibus siue moralibus aut politicis, in qbus dicit̄ principiū id ex cuius uoluntate vel ꝓposito mouent̄ & mutant̄ alia, & sic dicunt̄ principatus in ciuitatibus illi q̄ obtinēt potestates & imperia, vel etiā tyrānides in ipsis. Nā ex eorꝫ volūtate fiunt & mouentur oīa in ciuitatibus. Dicuntur autē potestates habere hoīes q̄ in particularibus officijs in ciuitatibus ꝑponūtur, P sicut iudices & hmōi. Imperia autē illi q̄ vniuersalr̄ qbuscunq̄ iperant, vt reges. Tyrānides autē obtinēt q̄ ꝑ violentiā & ꝑter iuris ordinē ad suā vtilitatē ciuitates & regnum detinēt. Tertiū exēplum ponit in artificialibus, qa artes etiā simili mō principia esse dicunt̄ artificiatorꝫ, qa ab arte incipit motus ad artificij cōstructionē. Et inter has maxime dicuntur principia architectonicæ, quæ à principio ⟨nomē habēt⟩.i.principales artes dictę. Dicunt̄.n.artes architectonicæ, q̄ alijs artibus subseruiētibus iperāt, sicut gubernator nauis imperat naui factiuæ, & militaris equestri. Ad similitudinē autē ordinis qui in motibus exterioribus cōsiderant, attēditur etiam quidā ordo in rerum cognitione, & ꝑcipue ꝑm ꝙ intellectus noster quandā similitudinē motus habet, discurrens de principijs in cōclusiones. Et ideo alio modo dicitur principiū, vnde res primo innotescit, sicut dicimus principia demonstrationū ⟨esse suppositiones⟩.i.dignitates, & petitiones. His etiam mo- Q dis & causæ dicuntur quædā principia, (Nam omnes causæ sunt quædam principia.) Ex causa enim incipit motus ad esse rei, licet non eadem ratione causa dicatur & principium, vt dictum est. Deinde cum dicit.

Vniuersis igitur principiis est cōe, vt id sit primū vnde est, aut fit quippiā, aut cognoscitur. Horum autē alia insunt, alia sunt externa: idcirco natura ac elemētum principium est, & mens, & electio, & substantia, & id etiam causa cuius cætera sunt, aut fiunt. Complurium enim & cognitionis & motus principium est ipsum bonum, atq; etiam malum.

Omnium igitur principiorꝫ est cōmune primum omne vnde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum autem hæc quidem inexistentia sunt, illa vero extra. (parte.) Quapropter natura principium & elementum est, & mens, & præuoluntas, & substātia, & quod est

cuius

A cuius causa. Multorum enim & cognitionis & motus principium est bonum & malum.

Reducit omnes prædictos modos ad aliquid cõmune, & dicit ꝙ cõe in omnibus dictis modis est, vt dicat principium illud quod est primum, aut in esse rei, sicut prima pars rei dicitur principium: aut in fieri rei, sicut primum mouens dicitur principium: aut in rei cognitione. Sed quãuis omnia principia in hoc (vt dictum est) conueniãt, differunt tamen, quia quædam sunt intrinseca, quædam extrinseca, vt ex prædictis patet. Et ideo natura põt esse principium & elementũ, quæ sunt intrinseca. Natura quidem sicut illud à quo incipit motus. Elementum autem sicut pars prima in generatione rei. { Et mens, } .i. intellectus. { Et præuolunias, } id est, propositum, dicuntur principia, quasi extrinseca. Et iterum quasi intrinsecum dicitur principium { substantia rei } .i. forma quæ est principium in essendo, cum sm eam rem sit in esse. Et secundũ

B etiam prædicta finis cuius causa fit aliquid, dicitur etiam esse principiũ. Bonũ enim quod habet rõnem finis in ꝓsequendo, & malum in vitando, in multis sunt principia cognitionis & motus, sicut in omnibus quæ aguntur ꝓpter finẽ. In naturalibus enim & moralibus & artificialibus, ꝓcipue demonstrationes ex fine sumunt. Lectio. ij.

Causa autem vno quidẽ dicitur modo id ex quo quippiam fit eo pacto vt insit, vt æs statuæ, argentumq; pateræ, & horũ genera. Alia vero modo forma atque exemplar. Hæc autem est ratio quidditatis & huius genera. Velut eius concentus qui sonos omnes complectitur, ipsa duorum ad vnum ratio, atq; omnino numerus, partes itẽ quæ in ratione sumuntur. Præterea id vnde primum principium est

C mutationis aut quietis, qualis est causa ille qui consulit, & pater filii, atq; omnino qđ efficit eius quod efficit, & quod mutat eius quod mutatur. Insuper vt finis, hic autẽ est id gratia cuius cætera fiunt, veluti deambulandi sanitas. Cur enim ambulat interrogati, quo valeat respondemus. Atq; si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur. Et cũcta omnino quæ alio mouente, inter ipsum & finem fiunt, gratia finis ipsius fiunt: qualia sunt ratione sanitatis, macies, purgatio, venena, ac instrumenta. Vniuersa enim hæc, ipsius gratia sunt. Inter sese autem differunt. Alia nanq; sunt opera, alia instrumenta. Causæ igitur tot modis dicuntur.

Tex.cõ. 2. parte 1. D

CAusa vero dicitur vno quidem modo ex quo fit aliquid vt in existente: vt æs statuæ, & argentum phialæ, & horum genera. Alio vero species & exemplum. Hæc autem ratio ipsius quod qd erat esse, & huius genera, vt diapason, duo ad vnũ, & totaliter numerus & partes quæ in rõne. Amplius vnde principium permutationis primum aut quietis, vt consiliator est causa, & pater pueri, & omnino efficiens facti, & permutans permutati. Amplius vt finis. Hoc autem est quod est cuius causa, vt ambulandi sanitas. Nam quare ambulauit, dicimus vt sanetur. Et dicentes ita, putamus reddidisse causam. Et quæcunque mouente alio fiunt infra finem, vt attenuatio, aut purgatio, aut pharmacia, aut organa. Hæc nanq; omnia finis causa fiunt. Differunt autem ab inuicem tanquam entia hæc quidem, vt organa: illa vero, vt opera. Ergo causæ fere toties dicuntur.

Quatuor sunt genera cãrum.

HIC Philosophus distinguit quot modis dicitur cã, & circa hoc duo facit. Primo assignat species causarũ. Secundo modos causarũ, ibi: { Modi vero causarũ } Circa primum duo facit. Primo enumerat diuersas spẽs causarũ: Scdo reducit eas ad quatuor, ibi: { Omnes vero causæ dictæ. } Circa primũ duo facit. Primo enumerat diuersas species causarum. Secundo manifestat quædã circa speciẽs prædictas, ibi: { Accidit autẽ multoties &c. } Dicit ergo primo ꝙ vno modo dicit̃ causa id ex quo fit aliqd, & est ei { inexistens } .i. intus existens. Quod quidẽ dicitur ad differentiã priuationis, & etiã cõtrarij. Nã ex contrario vel priuatione dicit̃ aliquid fieri, sicut ex non inexistente, vt album ex nigro, vel album ex non albo. Statua autẽ fit ex ære, & phiala ex argento, sicut ex inexistente. Nã cũ statua fit, nõ tollitur ratio æris, nec si fit phiala, tollitur ratio argenti. Et ideo æs statuæ, & argentum phialæ sunt causa per modum materiæ. { Et horũ genera } quia cuiuscũq; materia est spẽs, aliqua materia est eius genus, sicut si materia statuæ est æs, eius materia erit metallum & mixtum & corpus, & sic de alijs. Alio autẽ modo dicitur causa, spẽs & exemplũ, id est exẽplar. Et hæc est cã formalis, quæ cõparatur dupliciter ad rẽ. Vno modo sicut forma intrinseca rei, & hæc dicitur species. Alio modo sicut extrinseca à re, ad cuius tamen similitudinẽ res fieri dicitur: & sm hoc, exemplar rei dicit̃ forma. Per quẽ modum ponebat Plato ideas eẽ formas. Et quia vnũquodq; cõsequitur naturam vel generis vel speciei per formam suam, natura autem generis vel speciei est id quod significat diffinitio dicens quid est res, ideo forma est ratio ipsius { quod quid erat esse } .i. diffinitio per quam scitur quid est res. Quãuis enim in diffinitione ponantur aliquæ partes materiales, tamen id quod est principale in diffinitione oportet ꝙ sit ex parte formæ. Et ideo hæc est ratio quare forma est causa, quia perficit rationẽ quidditatis rei. Et sicut id quod est genus materiæ, est etiam materia, ita etiam genera formarum sunt formæ rerum, sicut forma consonantiæ diapason, est proportio duorum ad vnum. Quãdo enim duo soni se habent adinuicem in dupla proportione, tũc est inter eos cõsonantia diapason, vnde dualitas est forma eius. Nam proportio dupla, ex dualitate rõnem habet. Et quia numerus est genus dualitatis, ideo vt uniuersaliter loquamur, etiam numerus est forma diapason, vt .s. dicamus ꝙ diapason est scdm proportionem numeri ad numerum. Et non solum tota diffinitio comparatur ad diffinitum vt forma, sed etiã partes diffinitionis, quæ .s. ponuntur in diffinitione in recto. Sicut enim animal gressibile bipes est forma hominis, ita animal & gressibile & bipes. Ponitur aũt interdum materia in diffinitione, sed in obliquó, vt cũ dicit̃ ꝙ anima est actus corporis organici physici potentia vitam habentis. Tertio modo dicitur causa vnde primum est principium permutationis & quietis, & hæc est causa mouens vel efficiens. Dicit autẽ motus aut etiã quietis, quia motus naturalis & quies naturalis in eandem cãm reducuntur, & similiter quies violenta & motus violẽtus. Ex eadem enim causa ex qua mouetur aliquid ad locum, quiescit in loco. { Sicut consiliator est causa } Nã ex cõsiliatore incipit motus in eo, qui sm cõsiliũ agit ad rei conseruationẽ. Et similiter { pater est causa filij. } In quibus duobus exemplis duo principia motus tetigit ex quibus omnia fiunt .s. propositũ in cõsiliatore, & naturã in patre. Et vniuersaliter oẽ faciẽs est cã facti per hunc modum, & permutans permutati. Sciendum est autẽ ꝙ sm Auicennam quatuor sunt modi causæ efficientis, .s. perficiens, disponens, adiuuans, & consilians. Perficiens autem dicitur causa efficiens quæ vltimam rei perfectionem causat, sicut quod inducit formã substantialẽ in rebus naturalibus; vel artificialem in artificialibus, vt ædificator domus. Disponens autẽ quod nõ inducit vltimã formã perfectiuam, sed tãmodo præparat materiã ad formã, sicut ille qui dolat

Lect. seq. parte. 2.

Lect. seq. 3.

E

F

Parte seq. Quare forma dicatur spẽs & exẽplũ & qđ quid erat eẽ.

G

H

Auic. pos. quatuor mõs causæ efficientis.

I ligna & lapides, dicit domum facere. Et hæc non proprie dicitur efficiens domus, quia id quod ipse facit non est domus nisi in potentia. Magis tamen proprie erit efficiens, si inducat vltimam dispositionẽ ad quã sequitur de necessitate forma, sicut homo generat hominem non causans intellectum qui est ab extrinseco. Adiuuans autẽ dicitur causa secundum ꝙ operatur ad principalem effectum. In hoc tamen differt ab agente principali, quia principale agens agit ad finẽ proprium: adiuuans autẽ ad finem alienũ, sicut qui adiuuat Regẽ in bello, operatur ad finem regis. Et hæc est dispositio causæ secundariæ ad primã. Nã causa secunda operatur ꝓpter finem primę causæ in omnibus agentis per se ordinatis, sicut militaris propter finem ciuilis. Cõsilians autẽ differt ab efficiente principali, inquãtum dat finem & formam agendi. Et hæc est habitudo primi agẽtis per intellectum, ad omne agens secundũ, siue sit naturale, siue intellectuale. Nã primum agẽs intellectuale in omnibus dat finem & formã agendi secundo agenti, sicut architector nauis, nauim operanti, & primus intellectus, toti naturæ. Ad hoc autẽ genus causæ reducit̃ quicquid facit aliquid quocũq; modo esse, non solum ẜm esse substantiale, sed ẜm accidentale, quod contingit in omni motu. Et ideo nõ solum dicit̃ ꝙ faciens sit causa facti, sed etiã mutãs mutati. Quarto modo dicitur causa, Finis. Hoc autẽ est cuius causa aliquid fit, sicut sanitas est causa ambulandi. Et quia de fine videbatur minus ꝙ esset causa propter hoc ꝙ est vltimũ in esse, vnde etiã ab alijs prioribus philosophis hæc causa est ꝓmissa, vt in primo lib. præhabitũ est, ideo spãliter probat de fine ꝙ sit causa. Nã hæc q̃stio quare, vel ꝓpter quid, q̃rit de cã. Cum autẽ quærit̃ quare, vel ꝓpter quid quis ambulat, cõuenienter respõdentes dicimus vt sanet̃. Et sic r̃ndentes opinamur reddere cãm. Vnde patet ꝙ finis est causa. Non solum autẽ vltimum ꝓpter quod efficiẽs operat̃, dicit̃ finis respectu ꝓcedentium, sed etiam oĩa inter media q̃ sunt inter primũ agens & vltimũ finẽ, dicuntur finis respectu ꝓcedentium, & eodẽ modo dicunt̃ causa vnde principiũ motus respectu sequentiũ: sicut inter medicinam, quæ est primum agẽs in hoc ordine, & sanitatem q̃ est vltimus finis, sunt ista media. s. attenuatio, quæ est ꝓpinquissima sanitati in his qui superabundant in humoribus: & purgatio, per quã acquiritur attenuatio: & pharmacia .i. medicina laxatiua, & ex qua purgatio causat̃: & organa .i. instrumenta quibus medicina vel pharmacia preparatur & ministratur. Hmõi etiam omnia sunt propter finem, & tamen vnum eorũ est finis alterius. Nam attenuatio est finis purgationis, & purgatio pharmaciæ. Hæc autem intermedia posita differunt adinuicem in hoc. ꝙ quædam eorum sunt organa, sicut instrumenta quibus medicina præparatur & ministrat̃, & ipsa medicina ministrata qua natura vtitur vt instrumento: quædã vero sunt opera .i. operationes, siue actiones, vt purgatio & attenuatio. Concludit ergo ꝙ causæ toties dicuntur .i. quatuor modis. Et addit fere ꝓpter modos causarũ quos infra ponet. Vel etiam ideo, quia illæ causarum species nõ eadem ratione in omnibus inueniuntur.

Differẽtia inter primã & secundã causam.

K

Tex. cõ. 7.

L

M

Fit autem vt cum multipliciter causæ dicantur, & multæ eiusdem sint, non per accidens causæ, ceu statuæ, & statuaria ars, & æs, nõ per aliud quicquã, sed vt statua est. At non eodem modo, sed æs quidẽ vt materies, ars autem vt id vnde motio proficiscit̃.

Parte. 2.

Accidit autẽ multoties dictis causis multas eiusdem causas esse, non secundũ accidens, vt statuę, effector statuæ, & ęs, non secundũ aliud aliquid, sed inquantũ statua. Verũ non eodem modo, sed hoc quidem vt materia, illud vero vt vnde motus.

Ponit quædam quæ consequuntur circa causas ex ꝓdictis, & sunt tria, quorũ primũ est, ꝙ quia cã multis modis dicit̃, contingit multas causas esse vnius rei non ẜm accidens, sed ẜm se. Quod enim ẜm accidens ut multæ sint cãę vnius rei, hoc difficile nõ videbat̃, quia rei quæ est cã per se alicuius effectus, multa possunt accidere, quæ oĩa illius effectus possunt etiã causa per accidens dici. Sed ꝙ causæ per se sint multæ vnius, hoc fit manifestum ex hoc ꝙ cãæ multipliciter dicunt̃. Statuæ eñ causa per se & non per accidens, est factor statuæ, & æs, sed non eodem modo. Hoc enim est impossibile ꝙ eiusdem ẜm idem genus, sint multæ causæ per se eodem ordine, licet possint esse plures causæ hoc modo, ꝙ vna sit ꝓxima alia remota: vel ita ꝙ neutrum sit causa sufficiens, sed vtrunq; coniunctim, sicut patet in multis qui trahunt nauem. Sed in proposito diuersis modis ista duo sunt causa statuæ: æs quidẽ vt materia, artifex vero vt efficiens. Secundum ponit ibi.

N

Eiusdẽ esse plures cãs per se, & eiusdẽ generis impossibile est.

Et inter sese sint mutuo causæ, vt exercitiũ bonæ causa est habitudinis: & hæc, exercitii. At nõ eodem modo sed hæc, vt finis: illud, vt principium motus.

O

Et adinuicem causæ sunt, vt dolor causa est sanitatis, & sanitas causa est dolendi: sed non eodem modo. Verum hoc quidem, vt finis: illud vero, vt principium motus.

Parte. 3.

Dicit ꝙ etiã contingit, ꝙ aliqua duo adinuicẽ sibi sunt causæ, quod impossibile est in eodẽ genere cãæ. Manifestum uero fit multipliciter dictis causis. Sicut dolor ex incisione vulneris est causa sanitatis, vt efficiens siue principiũ motus. Sanitas autẽ est causa illius doloris, ut finis. Secundum enim idẽ genus causæ aliquid esse cãm & causatũ est impossibile. Alia litera habet melius laborare causa est euexiæ .i. bonæ dispositionis, q̃ causat̃ ex labore moderato qui ad digestionẽ cõfert, & superfluos humores consumit. Sciendum est autẽ ꝙ cum sint quatuor causæ superius positæ, earũ duæ sibiinuicẽ correspõdent, & aliæ duę similiter. Nã efficiens & finis sibi correspondent inuicem, quia efficiẽs est principiũ motus, finis autẽ terminus. Et similiter materia & forma. Nã forma dat esse, materia autẽ recipit. Est igit̃ efficiens cã finis, finis autẽ causa efficientis. Efficiens est causa finis quãtũ ad esse quidẽ, quia mouendo perducit efficiẽs ad hoc ꝙ sit finis. Finis autẽ est causa efficientis, non quantũ ad esse, sed quantũ ad rõnem causalitatis. Nam efficiẽs est causa inquantũ agit, non autẽ agit nisi causa finis. Vnde ex fine habet suam causalitatẽ efficiens. Forma autẽ & materia sibiinuicem sunt causa quantũ ad esse. Forma quidẽ materiæ inquantũ dat ei esse actu, materia vero formæ inquantũ sustẽtat ipsam. Dico autẽ vtrũq; horum sibi inuicẽ esse causam essendi vel simpliciter vel secundum quid. Nam forma substantialis dat esse materiæ simpliciter. Forma autem accidentalis secundũ quid, put etiam forma est. Materia etiã quandoq; non sustentat formam ẜm esse simpliciter, sed ẜm ꝙ est forma huius, habẽs esse in hoc, sicut se habet corpus humanum ad animam rationalem. Tertium ponit ibi.

P

Q

Quæ sibi inuicem causent.

Idem insuper contrariorum interdum est causa. Quod enim pręsens causa cuiuspiam est, id & absens nonnunquã cãm esse contrarii dicimus. Vt gubernatoris absentiam subuersionis nauis, cuius præsentia causa erat salutis. Vtrũq; tamen & præsentia, & absentia, causæ sunt vt mouentes.

Amplius autẽ idem q̃nq; contrariorum est causa. Quod enim præsens, huius est causa: hoc absens, causamur quandoq; de contrario. Vt absentia gubernatoris deperditionis nauis, cuius erat præsentia causa salutis. Vtraq; vero & præsentia & priuatio, causæ sunt quasi mouentes.

Parte. 4.

Dicit ꝙ idẽ cõtrariorũ contingit esse cãm. Quod etiam difficile

A difficile videbatur vel impossibile, si simpliciter ad vtrunq; referatur. Sed dissimiliter est cã vtriusq;. Illud enim quod per sui pñsentiã est causa huius, qñ est absens [causamur] id est accusamus ipsum [de cõtrario].i. dicimus ipsum esse cãm contrarij. Sicut patet q gubernator per sui pñsentiã est causa salutis nauis, dicimus eius absentiam esse causam perditionis. Ne autem putetur q hoc sit referẽdum ad diuersa genera causarum, sicut & priora duo, ideo subiungit q vtrunq; istorum reducitur ad idem genus causæ. s. ad cãm mouentem. Eodem enim modo oppositũ est causa oppositi, quo hæc est causa huius. Lectio.iij.

Vniuersæ autem nunc dictæ causæ, quatuor, in genera manifestissima cadunt. Elemẽta nanq; syllabarum, materiam conficiendorum operum arte, ignẽ, & terram, & talia omnia corporum partes totius, B suppositiones deniq; conclusionis, vt id ex quo res fiunt, causas esse constat. Atq; horum quædam sunt subiectum, veluti partes: quædam vt quidditas, totum inquam, compositio, atq; forma. At semen medicus quique consuluit, & omnino efficiens, omnia sunt causæ vnde est principium mutationis aut quietis. Quædam autem sunt vt finis bonumq; cæterorum: id enim gratia cuius cætera fiunt, optimum esse, finisq; illorũ solet. Interfit autem nihil, bonum ipm, an apparens bonum dicatur. Tales igitur atque tot causæ speciei esse videntur.

Partic.1. Omnes vero causæ dictæ, in quatuor modos cadunt manifestissimos. Nam elementa syllabarum, & materia artificialium, & ignis & terra & talia omnia corporum, & partes totius, & suppositiones C conclusionis, vt ex quo causæ sunt. Horum autem hæc quidem quasi subiectum, vt partes. Illa vero vt quod quid erat esse, vt totum, compositio, & species. Sperma vero & medicus & consiliator, & omnino efficiens, omnia sunt vnde principium permutationis aut status. Alia vero vt finis & bonum aliorum, Nam quod cuius causa, optimum, & finis aliorum vult esse. Nihil autem differt dicere siue bonum siue apparens bonum. Causæ igitur hæ sunt, & tot species.

HIC Philosophus reducit omnes causas in quatuor modos causarũ prædictos dicẽs, q oia quæ dicunt causæ incidunt in pdictos quatuor modos. Dicunt enim [elementa].i. literæ causæ syllabarum, & materia artificialiũ dicit esse cã factorum per artẽ, & ignis & terra & hmõi omnia simplicia corpora dicuntur esse causæ corporum mixto- D rum. Et partes dicuntur esse causa totius. [Et suppositiones].i. propositiones pmissæ ex quibus ppositis syllogizat, dicuntur esse cã conclusionis, & in oibus istis est vna ratio causæ, sm quod dicitur causa illud ex quo fit aliqd, quod est ratio causæ materialis. Sciendum est autem q ppositiones dicunt esse materia cõclusionis, non quidem sm q sub tali forma existunt, vel sm virtutẽ earum, (Sic enim magis se habẽt in ratione causæ efficientis) sed quãtum ad terminos ex quibus cõponunt. Nam ex terminis pmissarum cõponitur conclusio. s. ex maiori & ex minori extremitate. Interea autẽ ex quibus res integrant, aliquid se habet per modum subiecti. Sicut partes & alia quæ pdicta sunt. Alia vero se habent vt [quod quid erat esse] s. totum, & cõpositio, & species, quæ pertinent ad rationẽ formæ secundum quã quidditas rei cõpletur. Sciendum est enim q quandoq; vna res simpliciter est alicuius materia, sicut argentum phialæ, & tunc forma correspondens tali materiæ potest dici species. Quandoq; autẽ plures adunatæ sunt materia alicuius rei, quod quidem cõtingit tripliciter. Quandoq; enim adunantur secundum ordinem tantum, sicut homines in exercitu, vel domus in ciuitate, & sic pro forma respondet totum quod designatur nomine exercitus vel ciuitatis. Quandoq; autem non solum adunantur ordine, sed cõtactu & colligatione, sicut apparet in partibus domus, & tunc respõdet pro forma compositio. Quandoq; autem super hoc additur alteratio cõponentium quod cõtingit in mixtione, & tunc forma est ipsa mixtio, quæ tamen est quædam compositionis species. Ex quolibet autem trium horũ sumitur quod quid est rei, scilicet ex compositione & specie & tot, sicut patet si diffiniretur exercitus domus, & phiala. Sic ergo habemus duos modos causæ. Secundũ autem aliam rationẽ dicitur causa sperma & medicus & cõsiliator & vniuersaliter omne faciens, ex eo. s. q sunt principia motus & quietis. Vnde iam hoc est aliud genus causæ propter aliam rationẽ causandi. Ponit autem sperma in hoc genere causæ, quia sm eius sententiã sperma vim habet actiuã, mẽstruũ autẽ mulieris cedit in materiã concepti. Quarta vero rõ causandi est sm q aliqua dicunt causæ per modũ finis & boni respectu aliorũ. Illud enim cuius causa fit aliquid est optimum inter alia [& vult esse].i. habet aptitudinẽ vt sit aliorum finis. Quia vero posset aliqs obijcere q nõ semper bonũ est finis, cum qñq; aliqui inordinate agẽtes malum finem sibi cõstituãt, ideo rñdet q nihil ad ppositum differt dicere q simpliciter sit bonum, vel apparẽs bonũ. Qui enim agit, agit per se loquẽdo propter bonum. Hoc enim intendit. Per accidens autẽ ppter malum, inquãtum accidit ei quod existimat bonũ esse. Nullus enim agit propter aliquid intendens malum. Sciendum autẽ est q licet finis sit vltimus in esse in quibusdã, in causalitate, tamẽ est prior semper. Vnde dicitur causa causarum, quia est causa causalitatis in omnibus causis. Est enim causa causalitatis efficiẽtis, vt iam dictum est. Efficiens autẽ est causa causalitatis & materiæ & formæ. Nã facit per suum motum materiam esse susceptiuã formæ, & formã inesse materiæ. Et per consequens etiã finis est causa causalitatis & materiæ & formæ. Et ideo potissimæ demonstrationes sumuntur à fine, in illis in quibus agitur aliquid propter finem, sicut in naturalibus, in moralibus & artificialibus. Concludit igit q prædicta sunt causæ, & q causæ secundum tot species distinguuntur. Deinde cum dicit.

Qualiter principia respectu cõclusiõis sint in genere causæ efficientis aut materialis.

Materia tripliciter, & eodem forma.

Atqui modi causarũ numero quidem sunt multi, si in capita autẽ & ipsi redigantur pauciores euadunt. Dicuntur enim causæ multipliciter, & ipsarũ quæ sunt eiusdem speciei, alia prior, alia & posterior, vt sanitatis, medicus atque artifex: & concentus eius qui omnes sonos complectitur duplum ac numerus: & semper ex quæ continent quãuis singularium. Præterea vt accidẽns & genus huius, vt statuæ aliter Polycletus est causa, & aliter statuarius. Accidit enim statuario vt sit Polycletus. Et ea quæ continent accidens, velut homo est causa statuæ, aut omnino animal qui est Polycletus homo, & homo est animal. Sunt autem & accidentium alia remotiora aliis, atque propinquiora, ceu si albus ac musicus causa statuæ dicerentur, sed non solum Polycletus vel homo. Præter autem omnes quæ accommodate dicuntur & quæ per accidens, aliæ vt potentes, aliæ vt operantes dicuntur. Veluti extruendæ domus causa est ædificator, aut ædificans ædificator. Similiter & in hisce dicetur, quorum causæ sunt ipsæ causæ, vt huius statuæ, aut statuæ, aut omnino imaginis, & æris huiusce, aut

I æris,aut omnino materiæ : & in accidentibus simili modo. Præterea & hæ & illæ cóplexæ dicenť, veluti non Polycletus aut statuarius,sed statuarius Polycletus. Attamen hæc omnia multitudine quidē sunt sex,dupliciter autē dicentur. Nam aut vt singulare, aut vt genus,aut vt accidens,aut vt accidētis genus, aut vt cōiuncta hæc,aut vt seiuncta dicuntur : & insuper vt potentia aut actu . Interest autem tantum. Causæ enim actu & singulares,& ea quorū sunt causæ, simul sunt,& non sunt:vt hic qui medetur, cum hoc qui sanatur:& hic qui ædificat, cum hoc q ædificatur Sed quæ sunt potētia,non semper. Nō enim simul domus ædificatorq; corrumpuntur.

parte.1. Modi vero causarū,numero quidem sunt multi, capitulatim vero & hi pauciores. Dicunť enim causæ

K multipliciter. Et earū conspecialium prius & posterius altera alia,vt sanitatis medicus & artifex:diapason duplū & numerus:& semper quæ singulariū sunt cōtinentia. Amplius autem vt accidens & horū genera, velut statuæ aliter Polycletus, & aliter statuæ factor,quia accidit statuę factori Polycletū esse: & continentia accidens,vt homo causa statuę:aut & totaliter animal, quia Polycletus homo est & animal. Sunt etiā & accidentium aliis remotiora & propinquiora,vt si album & musicū causa dicuntur statuæ,& non solū Polycletus aut homo. Præter omnia autem & proprie dicta & ꝟm accidens, hæc quidem vt potentia dicuntur, illa vero vt agentia, vt ædificationis ędificator,aut ædificās. Similiter

L autem dicētur,& in quibus causæ sunt causæ dictis: vt huius statuę,aut statuę,aut omnino imaginis,aut æris,aut æris huius,aut omnino materiæ:& in accidentibus similiter. Amplius autē complexa & ea & illa dicentur,vt nec Polycletus, nec statuæ factor, sed Polycletus statuæ factor. Attamē ea omnia sunt pluralitate sex, sed dupliciter dicta. Aut enim vt singulare,aut genus. Et secundum se aut secundū accidens,aut vt genus accidentis. Aut vt ea cōplexa, aut simpliciter dicta. Amplius autē vt agentia, aut ꝟm potentiam. Differunt autē intantū ꝙ agentia quidē singularia simul sunt & non sunt cum his quorum sunt causę,vt hic medens cum hoc conualescente,& hic ædificator cum hoc ædificio : quæ vero sunt ꝟm potentiam,non semper. Corrumpitur enim non simul ædificium & ædificator.

M

Distinctio causarum duplex.

Distinguit modos causarum. Est autē distinctio causæ per species,& per modos. Nā distinctio per species est penes diuersas rationes causandi. Et ideo est quasi diuisio per differentias essentiales,species cōstituentes. Diuisio autem per modos est penes diuersas habitudines causæ ad cātū. Et ideo est in his quæ habent eandē rōnem causandi, sicut per se & per accidens,remotum & propinquum. Vnde est quasi per differētias accidētales non diuersificantes speciē. Dicit ergo ꝙ multi sunt modi causarū,sed pauciores inueniunť qn̄ {capitulatim} .i.quodā cōpendio cōprehenduntur. Per se enim & per accidens sunt duo modi,tn̄ reducuntur ad unum capitulū,ꝟm qđ est eadem cōsideratio de vtroq;. Et similr̄ est de alijs modis oppositis. Causæ.n. multis modis dicunť nō solum quantū ad diuersas species causæ,sed etiā quantū ad causas conspeciales, quæ.s.reducuntur ad vnam spēm causæ. Dicit enim vna prior,& altera posterior. Prius aūt & posterius in causis inueniť dupliciter. Vno modo in causis diuersis numero adinuicē ordinatis,quarū vna est prima & remota, & alia secūda & ꝓpinqua,sicut in causis efficientibus homo generat hominē vt causa propinqua & posterior. Sol autē ut causa prior & remota. Et similiter pōt considerari in alijs speciebus causarū. Alio modo in vna & eadem causa numero ꝟm ordinē rationis, qui est inter vniuersale & particulare. Nam vniuersale naturaliter est prius,particulare posterius. Prętermittit autē primū modū,& accipit secundū. In secundo enim modo immediate effectus ab vtraq; causa existit.s. priori & posteriori,quod in primo non cōuenit. Vnde dicit ꝙ sanitatis causa est medicus,& artifex in genere causæ efficientis. Artifex quidem vt vniuersale & prius,medicus vero vt particulare siue speciale & posterius. Similiter et in causis formalibus dupliciter est causa formalis, vt diapason duplū,vel proportio dupla, vel dualitas est cā formalis vt speciale & posterius. Numerus autē vel proportio numeri ad numerū vel ad vnū,vt vniuersale & prius. N

O Et ita {semper ea quæ continent singularia}.s.vniuersalia dicunť causę priores. Alia diuisio est causarum ꝟm ꝙ aliquid diciť,esse causa per se & per accidēs. Sicut enim cā per se diuiditur in uniuersale & particulare,siue in prius & posterius,ita etiā causa per accidens. Vnde non solū ipsæ causæ accidētales dicunť causæ per accidens, sed etiā ipsarum genera. Vt statuæ factor,statuæ causa est per se. Polycletus autē per accidens est cā, inquantū accidit ei factorē statuę esse. Et sicut Polycletus est causa statuę per accidēs, ita oīa vniuersalia {cōtinētia accidens}.i.cām ꝑ accidēs dicunť per accidens causæ,sicut homo & animal quæ sub se cōtinent Polycletū qui est homo & animal. Et sicut causarum per se quædā sunt propinquæ,quædam remotæ,ve dictum est, ita & inter causas per accidēs. Nā Polycletus est causa statuæ magis ꝓpinqua q̄ album & musicū. Magis enim remotus modus p̄dicationis per accidēs est,cum accidens p̄dicať de accidente q̄ cum accidens p̄dicatur de

P subiecto. Accidens enim nō prædicať de accidente nisi qa ambo prædicanť de subiecto. Vnde magis remotū est ve attribuať vni accidenti,qđ est alterius,sicut musico quod est ædificatoris,q̄ quod attribuať subiecto quod est accidentis, sicut Polycleto quod est ædificatoris. Sciendum autē est ꝙ aliquid potest dici causa per accidēs alterius dupliciter. Vno modo ex parte causæ,quia.s.illud quod accidit causæ diciť causa per accidens, sicut si albū dicať causa domus. Alio modo ex parte effectus, vt.s.aliquid dicatur causa per accidens alicuius, qđ accidit ei quod est effectus per se. Quod quidē potest esse tripliciter. Vno mō quia habet ordinē necessariū ad effectum, sicut remotio impedimenti habet ordinē necessariū ad effectū. Vnde remouens ꝓhibens diciť mouens per accidens, siue illud accidens sit contrarium,sicut cholera ꝓhibet frigiditatē,vnde scamonea diciť infrigidare per accidens, non quia causet frigiditatē,sed quia tollit impedimentum frigiditatis quod est ei

Causa per accid. dicitur multipliciter.

Q contrarium.s.cholerā:siue etiā si non sit contrarium,sicut colūna impedit motum lapidis. Vnde remouēs colūnam diciť per accidens mouere lapidē superpositū. Alio modo qn̄ accidens habet ordinē ad effectum, nō tn̄ necessarium, nec vt in pluribus,sed vt in paucioribus, sicut inuētio thesauri ad fossionē in terra. Et hoc mō fortuna & casus dicūtur causæ per accidens. Tertio qn̄ nullum ordinem habēt nisi forte ꝟm existimationē,sicut si aliquis dicat se esse causam terręmotus,quia eo intrāte domum accidit terręmotus. Tertia distinctio est ꝟm ꝙ præ omnibus his vel p̄ter oīa hæc quę dicunť esse ꝟm se siue per se,& ꝟm accidēs, quædam sunt causæ in potentia,quędā vt agētia.i.in actu. Sicut ædificationis cā est ædificator in potentia. Hoc eñ sonat habitum vel officium. Vel ædificans actu. Et eisdē modis quibus diuiduntur causæ,possunt diuidi causata in q̄bus vel quorū causę sunt causæ. Pōt eñ diuidi causatū per prius & posterius siue pticulare et uniuersale, sicut si dicamus ꝙ

A mus ꝙ statuæ factor est causa huius statuæ quod est posterius, aut statuæ quod est vniuersalius & prius, aut imaginis quod est adhuc vniuersalius. Et similiter aliquid est cā formalis huius æris, aut æris qđ est vniuersalius, aut materiæ quod est adhuc vniuersalius. Et similiter pōt dici in accidentibus. s. in effectibus per accidens. Nam statuę factor qui est causa statuæ, est ēt causa grauis vel albi vel rubei quæ accidunt ex parte materiæ, & non sunt ab hoc agente causata. Vlterius ponit quartam distinctionem causæ quę est in simplex & in compositum, vt simplex causa dicatur ſm ꝙ accipitur causa statuę per se solum vt statuæ factor, siue per accidens tm̄. s. Polycletus. Composita autem ſm ꝙ vtrunq; simul accipitur, vt dicatur causa statuæ Polycletus statuæ factor. Est aūt alius modus quo causæ pñt dici cōpositæ, ſm ꝙ plures causę cōcurrūt ad vnius rei cōstitutionē, sicut plures hōies ad trahendū nauē, vel plures lapides vt sint materia domus. Sed hoc prætermisit, quia nullum illorū est causa, sed pars causæ. His autem modis

B positis colligit istorꝝ modorꝝ numerū dicens, ꝙ isti modi causarꝝ sunt sex et variant̄ dupl̄r, & ita efficiunt̄ duodecim. Hi enim modi sex sunt, aut singulare, aut genus, quod superius dixit prius & posterius. Et ſm se & per accidens, ad quod etiam reducitur genus accidentis. Nam genus accidentis est causa per accidens. Et iterum per complexum &

Modi cāū quot numero.

simplex. Hi autem sex modi vlterius diuiduntur per potētiam & per actum & sunt duodecim. Ideo autem oportet omnes istos modos per potentiam & actum diuidi, qa potentia & actus diuersificāt habitudinem causæ ad effectū. Nam causæ in actu particulares, sunt simul, et tolluntur cū suis effectibus, sicut hic medicans cum hoc cōualescēte, & hic ædificans cum hoc ædificato. Non enim potest aliqd actu ædificari, nisi sit actu ædificans. Sed causæ ſm potentiam non semper remouentur cum effectibus, sicut domus & ædificator nō simul corrumpuntur. In quibusdam tamen contingit ꝙ remota actione efficientis tollitur substā-

C tia effectus, sicut in his quorum eē est in fieri, vel quorum causa non solum est effectui causa fiendi sed essendi. Vnde remota illuminatione solis ab aere tollitur lumen. Dicit autem causas singulares, quia actus singularium sunt, vt in primo huius habitum est. Lectio. iiij.

In proœmio

Elementum dicitur id, ex quo quippiam componitur primo ita vt sit, indiuisibileq; sit specie in aliā formam: vt vocis elementa sunt ea ex quibus componitur vox, & in quæ diuiditur vltima, quę quidē non vlterius in alias voces diuersas a se specie diuiduntur. Sed si etiam diuidātur, partes eiusdem sunt rationis, vt aquę pars, aqua est: sed non syllabæ, syllaba. Simili modo & ea corporum elementa veteres dicunt in quæ vltima ipsa corpora diuidunt̄, & quę non in alia corpora differentia specie diuiduntur, &

D siue vnum, siue plura, sint talia, hęc elementa appellant. Similiter & designationum & demonstrationum elementa dicuntur. Primæ nanq; demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationibus insunt, elementa demonstrationum vocantur. Sunt autem tales ratiocinationes hæ, quæ primæ sunt, ex tribus, per medium vnum.

Tex. c. 6. 4 Parte, 1.

ELementum vero dicitur ex quo aliquid componitur primo, inexistente indiuisibili specie in aliam speciem: vt vocis elementa ex quibus componitur vox, & in quæ diuiditur vltima, illa vero non in alias voces ab eis specie diuersas: sed & si diuidantur, particulæ sunt conformes, vt aquæ particulæ sunt aqua, sed non syllabæ. Similiter autem & corporum elementa dicunt dicentes, in quę diuidūtur corpora vltima, & illa nō in alia specie differentia corpora, & siue vnum, siue plura talia, ea elementa dicuntur. Similiter vero & quæ sunt diagrammatum, id est descriptionum dicuntur elementa, & ex toto quæ sunt demonstrationum. Nam primæ demonstrationes in pluribus demonstrationibus existentes, esse demonstrationum elementa dicuntur. Sunt autem tales syllogismi primi per vnum medium ex tribus terminis. B

HIC distinguit hoc nomen elementum, circa quod duo facit. Primo assignat diuersos modos elementi. Secundo ostendit quid in oībus sit cōe ibi. [Omnium autē cōmune.] Circa primum duo facit. Primo ostēdit qūo elementum ꝓprie dicatur. Secundo qūo dicatur transumptiue ibi. [Et transferentes elementum &c.] Ponit ergo primo quādam elemēti descriptionē, ex qua colligi potest ꝙ quatuor sunt de rōne elementi. Quorum primū est, vt sit causa sicut ex quo: per qđ patet ꝙ elemētum ponitur in genere causæ materialis. Secundum est, ꝙ sit principium ex quo aliquid fiat primo: cuprum enim est ex quo fit statua, non tñ est elementum, quia habet aliquā aliam materiā ex qua fit. Tertium est, ꝙ sit inexistens siue intrinsecum: per quod differt elementū ab omni eo ex quo fit aliquid sicut ex trāseunte, siue sit priuatio, aut cōtrariū, siue materia contrarietati & priuationi subiecta, quę est materia transiens. Vt cum dicimus ꝙ homo musicus fit ex homine non musico, vel musicum ex nō musico. Elementa enim oportet manere in his quorum sunt elementa. Quartum est, ꝙ habeat aliquam spēm quæ non diuidatur in diuersas species: per quod differt elementū à materia prima, quæ nullā speciem habet: & ēt ab oībus materijs quæ in diuersas spēs resolui possunt, sicut sanguis & hmōi. Propter hoc dicit ꝙ elementum est ex quo aliquid cōponitur quantum ad primum. Primo, quantum ad secūdum. Inexistente, quantum ad tertium. Indiuisibile specie in aliam spēm, quantum ad quartum. Hanc aūt diffōnem manifestat in quatuor, in quibus vtimur nomine elemēti. Dicimus enim ipsas literas eē elementa vocis, quia ex eis omnis vox cōpon. ̄r, & primo. Quod ex hoc patet, quia oēs voces in literas resoluūtur, sicut in vltima. Quod est enim vltimū in resolutione, oportet esse primum in cōpositione. Literæ aūt nō resoluuntur vlterius in alias voces specie diuersas. Sed si aliquo modo diuidantur, particulæ in quas fit diuisio erunt [conformes] .i. vnius spēi, sicut oēs particulæ aquæ sunt aqua. Diuiditur aūt l̄ra ſm tempora prolationis, prout litera longa dr̄ habere duo tempora, breuis vero vnum. Nec tamē partes in quas sic diuiduntur literæ, sunt diuersæ ſm spēm vocis. Non est aūt ita de syllaba: nam eius partes sunt diuersæ ſm spēm. Alius enim sonus est ſm spēm, quem facit vocalis & consonans, ex qbus syllaba cōponitur. Secundum exemplum ponit in corporibus naturalibus, in quibus ēt quædam dicimus elementa quorūdam. Illa enim dicūtur corporū esse elemēta, in quæ vltimo resoluunt̄ omnia corpora mixta: & per cōsequens ea sunt ex qbus primo cōponuntur hmōi corpora. Ipsa aūt corpora quæ elemēta dn̄r, non diuiduntur in alia corpora specie differētia, sed in partes cōsimiles, sicut quælibet pars aquæ est aqua. Et qcūq; posuerunt tale corpus esse vnum. s. in quod oīa resoluunt̄, & ipsum non resoluitur in alia, dixerunt vnum esse elemētum. Quidam vero aquam, quidam aūt aerem, quidā autē ignem. Qui vero posuerunt plura talia corpora, dixerunt etiam esse elementa plura. Sciendum est ꝙ cum in diffinitione elementi ponatur, ꝙ nō diuidit̄ in diuersa ſm spēm, non est intelligendum de partibus in quas aliquid diuiditur diuisione quātitatis. Sic enim lignum esset elemētum, quia quælibet pars ligni est lignum. Sed de diuisione quæ fit ſm alterationem, sicut corpora mixta resoluunt̄ in simplicia. Tertium exemplum ponit in demonstrationibus,

Parte. 2. & Par. se. ſn.

F Quatuor sunt de ratione elementi.

Hoc in loco An. an. impugnat ſm Tho. vide secundam def. & pla.

G

Hūc passus impugnat An. an. sed vide si pla. def. tertiā.

H

& in

& in quibus etiam vtimur nomine elementi, sicut dicitur liber elementorum Euclidis. Et dicit ꝙ modo simili & ꝓpinquo dictis dicuntur elemēta quæ ❮ sunt diagrammatum ❯.i. descriptionum geometralium elemēta. Et non solū hoc pōt dici in geometria, sed vniuersaliter in oībus demonstrationibus. Illæ enim demonstrationes quæ existūt in tribus terminis tm̄, dicuntur esse alioꝝ elementa. Nā ex his componunť aliæ demonstrationes, & in ea resoluūtur. Quod sic patet. Secunda enim demonstratio accipit pro principio cōclusionē primæ demonstrationis, inter cuius terminos intelligitur medium, qđ fuit primæ demonstrationis principium. Et sic secunda demōstratio erit ex quatuor terminis, prima ex tribus tm̄. Tertia vero ex quinq;. Quarta ex sex. Et sic quælibet demonstratio vnum terminum addit. In quo manifestū est demonstrationes primas in postremis includi, ut si sit hæc demonstratio prima, Oē b. est a. oē c. est b. ergo omne c. est a. hoc includetur in hac. Omne c. est a. omne d. est c. ergo omne d. est a. Et vlterius

K ista in alia quæ cōcludit omne e. est a. vt quasi videatur eē ad hanc vltimam conclusionē vnus syllogismus ex pluribus syllogismis compositus plura media habēs, vt dicať sic, Omne b. est a. & omne c. est b. & omne d. est c. & omne e. est d. ergo omne e. est a. Prima igitur demonstratio quæ habebat vnum medium & solum tres terminos, est simplex & non resoluitur in aliam demonstrationem. Sed omnes aliæ resoluuntur in ipsam. Et ideo syllogismi primi qui fiunt ex terminis tribus per vnum medium, elemēta dicuntur. Deinde cum dicit.

Hinc etiam per translationem elementum id omne appellant, quod vnum est, & paruum, & ad multa conducit. Quamobrem & id quod est paruū & simplex indiuisibileq;, elementum vocatur. Vnde emersit ea quæ maxime vniuersalia sunt, elementa esse:

L quia vnumquodq; ipsorum vnum est & simplex, & in multis, aut in omnib9, aut q̈plurimis inest. Ipsum etiam vnum per eadem pūctumue principium quibusdam esse videtur. Cum igitur ea quę genera vocantur vniuersalia sint indiuisibiliaq;, (vna est enim ratio ipsorum) genera ipsa quidam elemēta inquunt esse, & magis q̈ differentiam: propter quod genus vniuersale magis esse videtur. Cui nāq; differētia cōpetit, ei cōtinuo genus etiā inest. At cui competit genus, ei non omni differentia inest. Oībus aūt est cōe elemētum esse cuiusq;, id qđ cuiq; primum inest.

Partic. 3 Et transferentes elementum vocant hinc quodcūq; vnum ens & paruum, quod ad multa est vtile. Quapropter paruum & simplex & indiuisibile dicitur elementū. Vnde euenit maxime vniuersalia ele-

M menta esse, quia vnumquodq; eorum vnum ens & simplex multis inest, aut omnibus, aut plurimis. Et vnum & punctum principia quibusdam videnť eē. Quoniā ergo vocata genera sunt vniuersalia & indiuisibilia, (vna enim est eorū ratio) elemēta genera dicūt aliqui. Et magis q̈ differentiam, qm̄ vl̄e magis genus. Nam cui differentia inest, & genus id sequiť. Sed cui genus, nō oīno differētia. Oīum aūt cōe est elementū cuiuslibet, quod primū est cuiq;.

Ostendit qūo elementum dicatur transumptiue, dicens, ꝙ ex hac præmissa rōne & significatione elementi transtulerunt qdam hoc nomen elementum ad significandum aliquid qđ est vnum & paruū et ad multa vtile. Ex hoc enim ꝙ elementum est indiuisibile in diuersas species, acceperūt ꝙ sit vnum. Ex eo vero ꝙ est primum, ꝙ sit simplex. Ex eo vero ꝙ ex elementis alia cōponuntur, acceperunt quod

N sit vtile ad multa. Vnde hanc rōnem elementi constituerunt, vt elementum dicerent omne illud qđ est paruum in quantitate & simplex, quasi ex alijs nō compositum, & indiuisibile in diuersa. Hac aūt rōne elementi constituta, per transumptionem contingebat eis vt duos modos elementorum adinuenirent, quorū primus est, vt ea quæ sunt maxime vniuersalia, dicerent elementa. Vniuersale enim est vnum sm̄ rōnem, & est simplex, quia eius diffinitio non componitur ex diuersis: & est in multis, & sic est ad multa vtile, siue sit in omnibus, sicut vnum et ens: siue in pluribus, sicut alia genera. Per eandem vero rōnem contingebat eis secūdo, ꝙ punctum & vnitatem dicerent esse principia vel elementa, quia vtrunq; eorum est vnum simplex & ad multa vtile. Sed in hoc à vera rōne elementi defecerunt, quia vniuersalia non sunt materia ex quibus componuntur particularia, sed p̄dicant eorum substantiam. Similiter & punctus non est materia linearū: non enim linea ex punctis cōponitur. Hac autem transumptiua elementi ra-

O tione constituta, patet solutio cuiusdam qōnis in tertio libro disputatæ. s. qd sit magis elemētū, vtrū genus vel spēs, & vtrū genus magis q̄ dr̄ia. Patet. n. cōsequi ꝙ genera magis sunt elemēta, qa genera magis sunt vl̄ia & idiuisibilia. Nō enim est rō eoꝝ et diffinitio, quam oporteat componi ex genere & differētia, sed diffōnes ꝓprie dantur de spēbus. Et si aliquod genus diffiniť, nō diffiniť inquantū est genus sed inq̄tū est spēs, & iō spēs diuidiť in diuersa. Et pp hoc non habet rōnem elementi. Genus aūt non diuiditur in diuersa. Et ideo dixerunt genera esse elementa magis q̄ spēs. Alia trāslatio habet ❮ Vna enim est eorum rō ❯ id est indiuisibilis, quia genera etsi non habeant diffōnem, tamē id quod significatur per nomen generis, est quædam conceptio intellectus simplex, quæ ratio dici potest. Et sicut genus est magis elemētum q̄ species, quia est simplicius, ita etiam magis q̄ differētia, licet ipsa simplex sit, quia genus

P est vniuersalius. Quod ex hoc patet quia cuicūq; inest differentia, inest genus, cum per se differentiæ nō transcendāt genus, non tm̄ oportet ꝙ ad omne id sequať differentia cui conuenit genus. Vltimo autem dicit ꝙ omnibus prædictis modis elemēti hoc est cōmune, esse primum in vnoquoq;, sicut dictum est. Lec. V.

Natura dicitur vno modo eorum quæ nascūtur ac pullulant generatio. Alio vero modo id ex quo nascitur primo id quod nascitur, ita vt insint. Preterea id vnde primus motus in vnoquoq; est eorum quæ natura constant, vt ipsum est. Nasci autem ea dicuntur, quę per aliud incremētum suscipiunt, ex eo quia tangunt, adiūctaq; sunt, aut copulata, vt fœtus. Interest autem inter copulationem & tactum. In quibusdam enim pręter tactum nil aliud eē necesse est. In iis autem quę copulata sunt, est aliquid vnum in vtrisq; idem, quod copulationem pro tactu facit, & esse continuatione quantitateue, & non qualitate

Q vnum. Pręterea natura dicitur id ex quo primo est, aut fit aliquid eorum, quę natura constant: qđ quidem est informę, ex suaq; potentia immutabile: vt statuę quidem ęreorumq; vasorum, ęs natura diciť: ligneorum aūt, lignū, & in cęteris simili modo. Ex his enim vnumquodq; cōstat, prima materia permanente salua. Etenim hoc & elementa modo naturā eorum esse, quę natura constant veteres dicunt: quidam ignem, quidam terram, quidam aerem, quidā aquam, quidam aliquid aliud tale, quidam horum aliqua, quidam hęc vniuersa dicentes. Alio pręterea modo natura dicitur eorum substantia, quę natura constant, vt ii censent qui dicunt naturam primum esse

Q̃ue propria elementi conueniant vniuersali & ǭ nō proprie.

Tex. c6. 10

A

esse cōpositionem:aut,vt Empedocles ait, qui qdē naturam nullius eoꝝ esse quæ sunt, sed mixtionem dūtaxat mutationemue mixtorum esse, ab oībus vero naturam vocari dicit. Quamobrem & ea quę natura sunt,aut fiunt,etsi id iā est ex quo ipsa sunt apta fieri aut esse,nondum tñ naturam habere dicimus,si speciem non habeant atque formam. Natura igitur constat id quod ex his vtrisq; componitur: vt animalia partesq; ipsorum.

Tex. cō. 5 parte. 1. Scḋa nāę sĝficatio. Tertia.

Natura vero dicitur vno quidem modo nascētium generatio,vt si quis porrigens dicat.y. Vno vero modo ex quo generatur primum generatum in existente. Amplius vnde motus primus in quolibet natura entium, & est in eo inquantum id existit. Nasci vero dicuntur quęcunq; augmentū habent per alterum in tangendo, & simul, & aliqd

B

Alia litera habet. Cōnasci & annasci vt embryo. Alia litera hēt, p tāgi simul nasci & vnū esse ẜm ꝯtinuū & quantū. Quarta sĝficatio.

esse apte,vt embryo. Differt autem cōnascentia a tactu. Hic enim nihil præter tactum diuersum esse necesse est. Insimul vero apte existentibus est aliquid vnum idem in ambobus,quod facit pro tactu simul apte esse, & vnum esse ẜm quantitatem & continuitatem,sed non ẜm qualitatem. Amplius autem natura dicitur ex quo primo aut est,aut fit aliquid entium natura, cum informe sit & immutabile a sua propria potestate: vt statuę & vasorum ęreorum,æs natura dicitur:& ligneorum,lignum. Similiter autem in aliis. Ex his enim vnumquodq; saluata prima materia. Hoc enim modo & existentium natura elemēta dicunt naturam,alii ignem, alii terram, alii aquam, alii aerem, alii aliquid aliud tale dicentes, alii quædam horum, alii omnia ea. Amplius alio

C

Quintum nāę sĝficatum.

modo dicitur natura,existentium natura substantia, vt dicentes naturam primam esse compositionem, vt Empedocles dicit ꝙ natura nullius ē entium, sed solum mixtio & permutatio permixtorum natura in hominibus nominatur. Quapropter & quęcunq; natura sunt,aut fiunt,iam existente ex quo apta nata sunt fieri,aut esse,non dicimus naturā habere,si non hñt speciem & formam. Ergo natura quidem quod ex vtrisq; est, vt animalia & eorum partes.

Cur de nāā ꝑle primus.

HIC distinguit hoc nomen natura cuius quidem cōsideratio,licet nō videatur ad primum pħm, sed magis ad naturalem pertinere,ideo tñ hic hoc nomen natura distinguitur,quia natura ẜm sui quandam acceptionem de omni suba dr̄,vt patebit. Et per cōsequens cadit in consideratione pħi primi,sicut & substantia vniuersalis. Circa hoc aūt duo facit. Primo distinguit diuersos modos quibus natura dicitur. Secundo reducit oēs ad vnum primum. ibi { Ex dictis igitur. } Circa primum duo facit. Primo ponit quinq; modos principales. Secundo ponit duos alios

D

Infra. Parte. 3.

adiunctos duobus vltimis. ibi { Natura aūt prima materia. } Dicit ergo primo, ꝙ natura dr̄ vno modo generatio generatorū,vel vt alia lr̄a habet melius, Nascentium. Non enim oīa generata, nascentia dici pñt,sed solum in viuentibus sicut in plantis,siue in aīalibus,& in partibus eorum.

Parte. 2

Non aūt generatio rerum nō viuentium pōt dici natura ꝓprie loquendo ẜm communem vsum vocabuli, sed solum generatio viuentium, vt dicatur natura ipsa natiuitas vel ipsa nascentia, quod ipsum nomen sonare videtur { vt si quis porrigens dicat naturam } Litera ista corrupta est. Quod ex alia translatione patet,quæ sic hēt { vt si quis producēs dicat ypsilon. } Physis enim quod apud græcos naturam significat, si pro generatione viuentium

E

accipiatur,habet primum.y.productum,si vero pro principio sicut cōiter vtimur,habet primū.y.breue. Posset tñ per hanc literam intelligi ꝙ hoc nomen natura de generatione viuentium dicatur ẜm quandam porrectionē, id est extēsionem. Ex hoc aūt ꝙ ipsa natiuitas primo natura dicta est,secutus est modus secūdus, vt. s. generationis principium ex quo aliquid generatur,siue ex quo illud qḋ nascitur,generatur primo sicut ex intrinseco principio, hoc dicatur natura. Et per similitudinem natiuitatis ad alios motus vlterius ꝓcessit huius nominis significatio,vt natura tertio modo dicatur id vñ est principiū motus in quolibet entium ẜm naturā,dūmodo sit in eo inquātum hmōi,

Hoc 3 loco An. an. ipugnat sctm̄ Tho. vt habes in q̄rta defensiōe.

& non per accidens, sicut in medico qui infirmatur inest principium sanationis. s. ars medicinæ,non tñ inquantum est infirmus,sed inquātū medicus. Sanatur aūt nō inquantum est medicus,sed inquātum infirmus. Et sic principiū motus non est in eo inquātum mouetur. Et hæc est diffinitio naturæ posita in. 2. physicoꝝ. Et quia de nascentibus

F

Te. cō. 3.

mentionem fecit,oñdit quid sit ꝓprie nasci, vt habet alia litera,loco cuius hęc lr̄a improprie habet generari. Differt enim generatio in viuentibus à generatione inanimatorū, quia inanimatum generatur nō vt cōiunctum siue vnitū generanti,vt ignis ab igne,& aqua ab aqua. In viuētibus aūt fit generatio per quādam vnionē ad generationis principium. Et quia additio quāti ad quātum facit augmentū, ideo in generatione viuētium videtur esse quoddā augmētum,sicut est cū ex arbore nascitur fructus aut folium. Et

Dfia inter gn̄ōnē viuētium & nō viuentiū.

ideo dicit ꝙ nasci dn̄r quæcūq; { augmētum hñt }. i. qḋdam augmētum cum generationis principio. Differt autē hoc augmētum à specie motus quę augmentum dicit̄,qua mouent̄ iam nata. Nam in augmento aliquid augetur in se ipso p hoc ꝙ id quod additur trāsit in substātiam eius cui additur,sicut nutrimētum in substantiam nutriti. Id autē quod nascitur apponitur ei ex quo nascitur tanq̄ alterum

G

Nasci proprie quid.

& diuersum,non sicut in eius substantiam trāsiens. Et ideo dicit ꝙ habet augmētum { per diuersum } siue per alteꝝ, quasi dicat,ꝙ hoc augmētum fit per appositionem alicuius alterius vel diuersi. Sed appositio augmētum faciēs potest intelligi dupliciter. Vno modo { tāgendo } id est per solum cōtactum. Alio modo per hoc { qḋ est simul } id est aliqua duo simul producuntur adinuicē coaptata,sicut brachium & neruus & { aliquid esse apte } id est ꝙ aliqd adaptetur ad alterū iam ꝑexistēs,sicut capilli capiti,& dentes gingiuis. Loco aūt huius, alia lr̄a habet melius connasci & adnasci. In hac aūt generatione viuentium nō solum fit appositio per tactum,sed etiam per quādam coaptationem siue cōnascentiā,vt patet in embryonibus,q non solū tanguntur in matrice,sed etiam alligātur in principio suæ generationis. Ostendit aūt qd inter duo ꝑdicta differat dicens,ꝙ { conflatio }. i. colligatio siue connascētia,vt alia lr̄a habet,differt à tactu,quia in tactu nō est necessariū aliquid esse ꝑter tāgentia,quod ea faciat vnum. In colligatis

H

aūt siue coaptatis siue cōnatis vel adnatis oportet eē quid vnum in ambobus { quod pro tactu }. i. loco tactus faciat ea simul { apta esse }. i. coaptata vel ligata siue simul nasci. Intelligendum est aūt ꝙ id quod facit ea vnum, facit esse vnū ẜm quātitatem & cōtinuitatem,& nō ẜm qualitatem,quia ligamētum nō alterat ligata à suis dispositionibus. Ex hoc aūt apparet,quia qḋ nascitur semper est cōiunctum ei ex quo nascitur,ideo natura nunq̄ dicit principium extrinsecum,sed ẜm oēs suas acceptiones dicit principium intrinsecum. Ex hac aūt tertia rōne naturæ sequit̄ quarta. Si enim principium motus rerum naturalium natura dicitur,principium aūt motus rerum naturaliū quibusdam videbatur esse materia,cōsequens fuit vt materia natura diceretur,quæ quidem est principium rei,& quantum ad esse & quātum ad fieri. Ipsa etiā absq; omni forma cōsideratur,nec à seipsa mouetur,sed ab alio. Et ideo dicit ꝙ natura dr̄ ex quo aliqḋ entium primo aut fit. Qḋ ideo

dicit

I dicit quia materia essendi & fiendi est principium. Ex quo dico { existēte inordinato }.i.absq; forma. Vnde alia lr̃a habet { Cum informe sit. } In quibusdam enim ipse ordo habetur pro forma sicut in exercitu & ciuitate. Ex quo dico { immutabili ex sua potestate }.i.ꝙ moueri nō pōt per suam potestatem, sed ꝺm potestatem sui superioris agētis. Nam materia nō mouet seipsam ad formam, sed mouetur à superiori exteriori agēte. Sicut si diceremus æs materiam statuæ & vasorum æreorum, & ligna ligneoꝝ, si huiusmodi vasa, naturalia corpora essent. Similiter est in oībus alijs quæ ex materia sunt vel fiūt. Vnumquodq; enim eorum fit ex sua materia, ea saluata. Dispositiones autē formæ non saluātur in generatione. Vna enim forma introducitur altera abiecta. Et ꝑpter hoc formæ videbātur esse q̄busdam accidētia, & sola materia substātia & natura, ut dicitur. 2.physi. Et hoc ideo quia simił̄r existimabāt formā & materiam in rebus naturalibus, sicut in rebus artificialibus, in quibus formę sunt accidētia, & sola materia substātia.

Tex.cō.7

K Vnde isto modo naturales dixerūt elementa esse materiam existētium ꝺm naturam, vel aquā vel aerem vel ignē aut terram, quam nullus elemētum naturalium posuit solam, sed aliqui nō naturales, vt in primo libro est habitū. Quidam aūt posuerūt aliqua eorum esse elemēta & naturā rerum, sicut Parmenides. Quidam vero omnia quatuor, sicut Empedocles. Quidam vero aliquid aliud, sicut Heraclitus vaporem. Quia vero motus rerum naturaliū magis causatur ex forma q̄ ex materia, ideo superuenit q̄ntus modus quo ipsa forma dicitur natura. Et sic alio modo natura dr̃ { ipsa substātia }.i.forma rerum existētiū ꝺm naturam, sicut naturam rerum dixerūt esse ipsam cōpositionem mixtorum, sicut Empe. dixit ꝙ nō est aliquid entium absolutum, sed solūmodo cōmutatio seu relaxatio vel cōmixtio permixtorum, ꝺm aliam trāslationē, natura apud hoīes dicit̃. Dicūtur enim quæ sunt permixtionis diuersæ, naturam diuersam habere.

L Ad ponēdum autem formā esse naturam hac ratione inducebātur, quia quæcunq; sunt & fiūt naturaliter nō dicūtur habere naturam, existēte materia ex qua nata sunt fieri vel esse, nisi habeāt speciem ꝓpriam, & formam per quam speciem consequantur. Videtur autē nomē spēi poni pro forma substātiali, & forma pro figura quæ cōsequitur speciem, & est signum speciei. Si igitur forma est natura, nec aliquid potest dici habere naturā nisi q̄n habet formam, illud ergo quod cōpositum est ex materia & forma { dr̃ esse natura }.i.ꝺm naturā, vt aīalia & partes eorū, sicut caro & os & hmōi. Deinde cum dicit.

Natura autem est materia prima, quæ duplex est. Est enim aut ea quæ ad ipsum est prima, aut ea quæ omnino est prima: veluti vasorum materies æreoꝝ. Ad ipsa quidem prima est æs. Simpliciter autem forsitan aqua, si omnia ea sint aqua, quę liquescere possunt.

M Et insuper forma atq; substantia, quę quidē est generationis ipsius finis. Per translationem aūt iam & omnis omnino substantia natura ꝑpter hanc dicitur, quia & ipsa natura substantia quędam est.

Parte. 2. Natura autem prima materia, & hæc dupliciter: aut quę ad id prima, aut ex toto prima: vt operum ęreorum, ad ipsa quidem primum ęs: totaliter vero forsan aqua, si oia liquescētia aqua. Et spēs & substātia. Hęc autem finis generationis. Metaphora vero iam & omnino oīs substantia natura dicitur ꝑpter hanc, quia & natura substantia quędam est.

Alia litera L iq̄bilia.

Ponit duos modos adiūctos duobus vltimis p̄cedentibus, quorum primus additur quarto modo quo materia dicebatur natura. Et dicit ꝙ materia dr̃ natura nō quęcūq; sed prima. Quod potest itelligi dupliciter, aut quātum ad quod genus, aut ex toto vel simpł̄r prima, sicut operum artificialium quæ fiūt ex ære, prima materia ꝺm genus illud est ęs. Prima vero simpł̄r est aqua. Nam oīa quæ liquescunt calido & indurātur frigido sunt aquea magis, vt dicitur quarto metheororum.

Mā prima dupl̄r.

N Secūdus modus adiacet quinto modo p̄dicto quo forma dicebatur natura. Et ꝺm hunc modum nō solum forma partis dr̃ natura, sed species ipsa quæ est forma totius. Vt si dicamus ꝙ hominis natura nō solum est aīa, sed humanitas & substantia quam significat diffinitio. Secundum hoc enim Boetius dicit ꝙ natura est vnumquodq; informans specifica differētia. Nam specifica differētia est quę complet substātiam rei & dat ei spēm. Sicut autem forma vel materia dicebatur natura, quia est principium generationis, quæ ꝺm primā noīs impositionem natura dr̃, ita species & substātia dicitur natura, quia est finis generationis. Nam generatio terminatur ad spēm generati, quæ resultat ex vnione formæ & materiæ.

Aqua est materia oium metallorum. Tex.co.18 & inde. Hic Anto. an. carpit scdm Tho. sed vide q̄o tā defen. si placet. Terminus gn̄onis.

O Et ex hoc ꝺm quādam metaphorā & noīs extensionem oīs suba dr̃ natura, quia natura quam diximus quę est generationis terminus, substantia q̄dam est. Et ita cum eo ꝙ natura dr̃, oīs substantia similitudinem habet. Et hunc modum ēt ponit Boetius. Rōne aūt istiusmodi distinguitur hoc nomen natura inter nomina cōmunia. Sic enim cōmune est sicut & substantia. Deinde cum dicit.

Boetius.

Ex his igitur quę naturę sunt dictę, substantia eorum quę principium in seipsis habent vt ipsa sint, prima est profecto natura, proprieq; natura dicitur. Materia nanq; ex eo natura dicitur, quia est huiusce susceptrix. Generatio etiam pollulatione natura ꝑpterea dicit̃, ꝙ ab ista est motio. Principium quoq; motus eorū quę natura ꝯstant ipsa, eadē est quę quidem inest aliquo modo, aut potentia, aut actu.

Parte. 3

P Ex dictis igitur prima natura & proprie dicta, est substantia, quę principium motus habentium in se inquantum ea. Materia nāq; quia huius est susceptibilis, esse dicitur natura. Et generationes, & generari, quia sunt ab ea motus. Et principium motus natura existentium idipsum est existens, aut potestate, aut perfectione.

Alia litera. Hęc ē īexistens. Alia litera, aut actu.

Reducit oēs modos prædictos ad vnum. Sciendum est aūt ꝙ reductio aliorum modorum ad vnum primum, fieri potest dupliciter. Vno modo ꝺm ordinem rerum. Alio modo ꝺm ordinem qui attenditur quātum ad noīs impositionem. Noīa enim imponuntur à nobis ꝺm ꝙ nos intelligimus, quia noīa sunt intellectuū signa. Intelligimus autem q̄nq; priora ex posterioribus. Vnde aliquid per prius apud nos sortitur nomen, cui res noīs per posterius conuenit: & sic est in ꝓposito. Quia enim formæ & virtutes rerum ex actibus cognoscuntur, per prius ipsa generatio vel natiuitas, naturę nomen accepit, & vltimo forma.

Q Sed ꝺm rerum ordinem, formæ prius cōpetit ratio naturæ, quia, vt dictum est, nihil dicitur habere naturam nisi ꝺm ꝙ habet formam. Vnde patet ex dictis ꝙ { primo & proprie natura dicitur substātia }.i.forma rerum habentium in se principium motus inquātū hmōi. Materia enim dicit̃ esse natura, quia est formæ susceptibilis. Et generationes habēt nomen naturæ, quia sunt motus ꝓcedentes à forma, & iterum ad formas. Et idipsum scilicet forma est principium motus rerum existentium ꝺm naturam, aut in actu, aut in potētia. Forma enim nō semꝑ facit motū in actu, sed q̄nq; in potentia tm̄, sicut q̄n impeditur motus naturalis ab aliquo exteriori prohibente, vel etiā quādo impeditur actio naturalis ex materiæ defectu. Lec. vj.

Necessarium id dicitur sine quo fieri non potest, vt viuatur, vt causam comitante: veluti respirare, ac alimentum necessarium est animali. Esse enim

A Te.c6. 6. Parte.1.

ipsum sine istis non potest.

NEcessarium dicitur sine quo non contingit esse aut viuere quasi concausali. Vt spirare & cibus animalium est necessarium. Nam sine his esse est impossibile.

POSTQVAM Phs distinxit nomina quæ significant causas, hic distinguit nomen quod significat aliquid pertinens ad rõnem causæ. s. necessarium. Causa enim est ad quam de necessitate sequitur aliud. Et circa hoc ergo duo facit. Primo distinguit modos necessarij. Secundo reducit omnes ad vnũ primum, ibi { Et s̃m hoc necessarium. } Ponit aũt in pria parte quatuor modos necessarij. Primus est s̃m q̃ dicitur aliquid necessarium sine quo non põt aliquid viuere aut esse, quod licet nõ sit principalis causa rei, est tñ quædã cũ cõcausa. Sicut respirare est necessaria aiali respiranti, quia sine respiratione viuere nõ potest. Ipsa enĩ respiratio etsi non sit causa vitæ, est tñ concausa, inquantũ cooperatur ad cõtemperamentũ caloris, sine quo non est vita. Et similiter est de cibos sine quo aĩal viuere nõ põt, inquãtum cooperatur ad restaurationem deperditi, & impedit totalem cõsumptionem humidi radicalis, quod est causa vitæ. Igitur hmõi dicuntur necessaria, quia sine eis impossibile est esse. Secundum modum ponit ibi.

Necessariũ dr̃ quadrupliciter. Infra gl. f.

B

Et id etiam sine quo fieri nequit, vt bonum aut sit aut fiat, aut malũ quippiam abiiciatur ac extrudatur. Veluti bibat medicinam necesse est, vt nõ ægrotet: & ad Eginam nauiget, vt argentum recipiat.

Parte.2

Et sine quibus homini bonum nõ contingit esse aut fieri, aut aliquid malum expellere aut priuari. Veluti bibere pharmacum necessarium, vt non laboret: & ad Eginã nauigare, vt pecuniam recipiat.

C

Dicit q̃ secundo modo dicuntur necessaria sine quibus nõ potest esse vel fieri bonum aliquod vel vitari aliquod malum vel expelli, sicut { bibere pharmacum } .i. medicinam laxatiuam dicimus esse necessarium, nõ quia sine hoc viuere aĩal nõ possit, sed ad expellendum. s. hoc malum q̃d est infirmitas, vel etiam vitandum. Est enim hoc necessarium { vt non laboret } id est vt non infirmetur aliquis. Similiter { nauigare ad Eginã } .s. ad illum locum, est necessarium, non quia sine hoc nõ possit homo esse, sed quia sine hoc nõ potest acquirere aliquod bonum: id est pecuniam. Vnde dicitur q̃ necessaria est talis nauigatio, vt aliquis pecuniam recipiat. Tertium modũ ponit ibi.

Preterea violentum ac violentia. Hoc autem est id quod præter appetitionem voluntatemq; impedit atq; prohibet. Violentum enim necessarium dicitur. Quapropter & dolorẽ efficit, vt & Euenus poeta dicit: Omne necessarium res est profecto molesta. Et vis necessitas quędam est, vt & Sophocles inquit. Sed vis sęua præmit, fieriq; improba cogit. Videtur etiam ipsa necessitas esse quid, quod dissuaderi non potest recte. Voluntatis enim ac rationis motui aduersatur.

D

Parte.3

Amplius vim faciens, & vis. Sed hoc est pręter impetum & pręuoluntatem impediens & prohibens. Vim enim faciens necessarium dicitur. Quapropter triste etiam, sicut Euenus ait: Omnis enim res necessaria lamẽtabilis est facta. Et vis necessitas quędam, vt Sophocles dicit: Sed vis ea me facere cogit. Et videtur necessitas aliquid inculpabile esse recte. Contrarium enim est motui s̃m præuoluntatem & secũdum excogitationem.

Alia litera Euenus. Alia litera Increpabile. b Necessitas est inculpabilis.

B

Dicit q̃ id quod infert violẽtiam, & etiam ipsa violentia, necessarij nomen accepit. Nam violentia necessaria dicitur, & quod vim patitur dr̃ de necessitate id facere ad q̃d cogitur. Quid aũt sit faciẽs vim manifestat in naturalibus & in voluntarijs. In naturalibus q̃dem est impetus siue inclinatio ad aliquem finem, cui respondet voluntas in natura rationali. Vnde & ipsa naturalis inclinatio appetitus dicitur. Vtrũq; aũt. s. & impetum naturalis inclinationis, & ꝓpositum voluntatis, cõtingit impediri & prohiberi. Impediri q̃dem, in prosecutione motus iam incępti. Prohiberi aũt, ne etiam motus incipiat. Illud ergo dr̃ esse violẽtũ { quod est p̃ter impetũ } .i. p̃ter inclinationem rei naturalis, & est { ĩpediens p̃uoluntatem } .i. ꝓpositum in prosecutione motus voluntarij iam incepti, & ꝓhibens etiam ne incipiat. Alia lr̃a habet. Et hoc est s̃m armin. i. s̃m impetum. Violentia enim est cum aliquid agit s̃m impetum exterioris agentis, contra voluntatem vim passi. Violentũ autẽ est s̃m impetum vim faciens. Ex hac autem violenti diffinitione duas conclusiones inducit, quarũ prima est q̃ omne violẽtum est triste siue flebile. Quod probat per cuiusdã poetę siue doctoris dictũ dicens, q̃ oĩs res necessaria siue violẽta est tristis siue lamẽtabilis. Necessitas enim est quædam violentia, sicut Sophocles poeta dicit. Violentia me facere coegit ea. i. necessitas. Dictum est enim q̃ violẽtia est impediens volũtatem. Ea autem quæ volũtati sunt contraria contristant. Tristitia enim est de his quæ nobis nolentibus accidũt. Secũda cõclusio est q̃ necessitas recte dr̃ q̃ est inculpabilis & irreprehensibilis. Dicitur enim q̃ necessitas magis meretur veniã quàm increpationem. Et hoc ideo quia non culpamur nisi de his quæ voluntarie facimus, de quibus etiam rationabiliter increpamur. Necessitas autem violentiæ est contraria voluntati & excogitationi, vt dictum est, & ideo rationabilius dicitur q̃ violẽta non sunt culpabilia. Quartum modũ ponit ibi.

F

Preterea id quod aliter sese habere nõ potest, necessario sic sese habere dicimus.

Parte.4

Amplius quod non contingit aliter se habere, necessarium dicimus sic se habere.

Dicit q̃ necessariũ ẽt dicimus sic se habere q̃ nõ cõtingit aliter se habere, & hoc est necessarium absolute. Prima autem necessaria sunt s̃m quid. Differt aũt necessarium absolute ab alijs necessarijs, quia necessitas absoluta competit rei s̃m id quod est intimum & proximũ ei, siue sit forma siue materia, siue ipsa rei essentia: sicut dicimus animal necesse eẽ corruptibile, quia hoc consequitur eius materiam inquãtum ex contrarijs cõponitur. Dicimus etiam animal necessario esse sensibile, quia consequitur eius formam: & animal necessario esse substantiam animatã sensibilem, q̃a est eius essentia. Necessarium aũt s̃m quid & non absolute est cuius necessitas dependet ex causa extrinseca. Causa autem extrinseca est duplex. s. finis & efficiens. Finis autẽ est, vel ipsum esse absolutum, & ab hoc fine necessitas sumpta pertinet ad primum modum: vel bene esse, siue aliq̃d bonum habere, & ab hoc fine sumitur necessitas secundi modi. Necessitas aũt quæ est à mouente exteriori pertinet ad tertium modum. Nam violentia est q̃n aliquid mouet̃ ab exteriori agente ad aliud ad quod ex propria natura aptitudinem nõ habet. Si enim s̃m suam naturã ordinet̃ ad hoc q̃ recipiat motũ ab exteriori agente, tunc motus non erit violentus, sed naturalis. Sicut patet de motu cœlestium orbium à substantijs separatis, & de motu inferiorum corporum à superioribus. Deinde cum dicit.

Hoc in loco An. an. ipugnat sã Thõ. vt videre potes in sexta defen.

H

Et per hoc necessarium & cætera omnia necessaria quodámodo dici solent. Violentũ enim ex eo necessarium dicitur, quia non fit vt id cui vis infertur, aut agat, aut patiatur tunc per appetitionem, propter

pter

I pter id quod vim affert:vt ea necessitas sit, ob quã res aliter sese habere non potest. Similiter & ea quę causam videndi boniq; comitantur. Cum enim fieri non potest, vt sine quibusdam, aut viuatur, aut bonũ acquiratur, aut ꝯseruetur: tũc illa necessaria sunt, & hęc causa necessitas quędam est.

parte.5. Et ſm hoc necessarium, & alia dñr omnia necessaria. Vim enim patiens necessarium dicitur, aut facere, aut pati tunc quando non cõtingit ſm impetum propter coagens, quasi ea necessitate existente propter quam non contingit aliter. Et in concausalibus viuendi & boni similiter. Nam cum non contingit, hic quidem bonum, illic vero viuere & esse sine aliquibus: ea necessaria, & cã necessitas quędã est hęc.

Reducit omnes modos ad vnum, et circa hoc tria facit. K Primo ostendit ꝙ omnes modi necessitatis qui in rebus inueniuntur, ad hũc vltimum modum pertinẽt. Secundo ostẽdit ꝙ ſm vltimum modum accipitur necessarium in demõstratiuis, ibi ⟨Amplius demõstratio.⟩ Tertio infert quoddam corollarium ex præmissis, ibi ⟨Horũ quidem itaq;,⟩ Dicit ergo primo, ꝙ ſm istum vltimũ modum necessarij, oẽs alij modi aliqualiter dñr. Quod primo ostendit in tertio modo. Illud enim ꝙ vim patitur, de necessitate dicitur aliquid facere vel pati, propter hoc ꝙ non contingit ſm proprium impetum aliquid agere propter violẽtiam agẽtis, quæ est quædam necessitas, propter quã nõ cõtingit alr̃ se habere. Et silr̃ ostendit hoc in primo & secundo modo, in quibus necessitas sumitur ex causis viuẽdi vel essendi simpliciter, quãtum ad primũ modum: vel ex causis boni, quantum ad secundũ modum. Sic enim in alijs modis necessarium dicebatur, sine quo nõ poterat eẽ ex vna parte bonum, & ex alia parte viuere & esse. Et sic il L la causa sine qua non contingit viuere vel esse, vel bonum haberere, vel malo carere, necessitas dicitur, quasi ex hoc sit prima ratio necessarij, quia impossibile est aliter se habere. Deinde cum dicit.

parte seq. parte.7.

Insuper demonstratio necessarium est, propterea ꝙ res aliter sese habere non potest, si modo sit simpliciter demonstrata. Huius autem causę sunt ipsa priora, si fieri nõ põt vt aliter ea sese habeãt ex quibus ratiocinatio constat.

parte.6. Amplius demõstratio necessariorum est, quia nõ contingit aliter se habere quod demonstratum est simpliciter. Hui⁹ aũt causa est quę prima sunt, si impossibile est aliter se habere, ex quibus est syllõs.

Ostendit ꝙ ſm vltimum modum accipitur necessariũ M in demõstratiuis, & quantum ad cõclusiones, & quantum ad principia. Demonstratio enim dr̃ esse necessariorum, et dr̃ esse ex necessarijs. Necessariorum quidem esse dr̃, qa illud quod simplr̃ demonstratur, non contingit aliter se habere. Dr̃ aũt simpliciter demõstratum ad eius differẽtiam quod demonstratur in demõstratione quę est ad aliquem, Tex.c. 6. 8. & non simplr̃, quod in.4. libro dixit demõstrare ad hominem arguentem. In talibus enim demonstrationibus quæ sunt ad aliquem, cõtingit etiam impossibile cõcludi ex aliquibus impossibilibus positis. Sed quia causæ conclusionis in demonstrationibus sunt præmissæ, cum demonstratio simpliciter scire faciat, qđ nõ est nisi per causam, oportet etiam principia ex quibus est syllogismus esse necessaria, quæ impossibile sint aliter se habere. Nã ex causa nõ necessaria nõ põt seq effectus necessarius. Deinde cũ dicit.

Quorũdam igitur alia causa est vt necessaria sint: quorũdã nulla: sed ob hęc ipsa alia necessario sunt. N Quare primum & proprie necessarium id est quod est simplex. Hoc enim fieri non põt vt pluribus sese hẽat modis. Quo fit vt neq; aliter atq; alr̃ vnq̃ sese habere possit. Alioquin pluribus modis sese haberet. Quod si sint aliqua perpetua ac immobilia, nihil illis est violentum, nihil omnino pręter naturam.

parte.7. Horum quidem itaq; altera causa essendi necessaria est, aliorum vero nulla: sed ꝓpterea alia sunt ex necessitate. Quare primum & proprie necessarium ipsum simplex est. Hoc enim habere non contingit pluribus modis. Quare nec aliter & aliter, iam enim plus haberet. Ergo si qua sunt sempiterna & immobilia, nihil illis est violentum, nec pręter naturã.

Concludit ex ꝓmissis tres cõclusiones seinuicem sequentes, quarum prima est, ꝙ ex quo in demonstrationibus ꝓmissæ sunt causæ cõclusionis, et vtraq; sunt necessaria, seqtur ꝙ aliqua sunt necessaria duplr̃. Quædam quidem quorum altera sit causa necessitatis, quædã vero quorum nulla sit causa necessitatis, & talia sunt necessaria ꝓpter seipsa. Et hoc est cõtra Democritũ, qui dicebat ꝙ necessariorum non sunt quærẽdę causæ, vt habetur in.8. phy. Secunda cõclusio, quia cum oporteat esse vnum primum necessariũ à quo alia necessitatem habent, quia in causis nõ est procedere in infinitum, vt in secundo ostẽsum est, oportet hoc primum necessarium, quod etiam maxime ꝓprie est necessarium, quia est oĩbus modis necessarium, ꝙ ipsum sit simplex. Ea enim quæ sunt cõposita sunt mutabilia, & ita pluribus modis se pñt habere. Quæ autẽ pluribus modis habere se possunt, possunt se habere aliter & aliter, quod est contra rationem necessarij. Nam necessarium est, quod est impossibile aliter se habere. Vnde oportet ꝙ primum necessarium nõ aliter & aliter se habeat, & per consequens nec pluribus modis. Et ita oportet ipsum eẽ simplex. Tertia conclusio est, ꝙ cum violentum sit quod mouetur ab aliquo exteriori agente pręter naturam ꝓpriam, principia aũt necessaria sunt simplicia & imobilia, vt ostensum est, necessarium est vt si sunt aliqua sempiterna & immobilia sicut sunt substantiæ separatæ, ꝙ in illis nõ sit aliquid violentum nec præter naturam. Et hoc dicit, ne deceptio accidat in nomine necessitatis, cum dicitur de substantijs immaterialibus, nec per hoc intelligatur aliqua violentia in eis esse. Lectio. vij.

O Prima cõclusio. Tex.cõ.15 Secũda cõclusio. Tex.cõ.5 & inde. P Tertia conclusio. Sempiternis nullam patiuntur vi l ntiã.

Vnum partim per accidẽs dicitur, partim per se. Per accidens quidem, vt Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere, Coriscus & musicus, & musicum & iustum, & musicus & iustus Coriscus. Vniuersa enim hæc vnum dicuntur per accidens. Iustum quidem & musicum, quia vtrunq; vni substantię accidit: similiter modo quodam & musicus Coriscus, vnum est quod Coriscus, propterea ꝙ Q altera partium quę in oratiõe sunt alteri accidit, veluti musicum Corisco. Musicus vero Coriscus, ac iustus Coriscus propterea vnum est, ꝙ vtriusq; partis vnum eidem accidit vni. Nihil enim differunt nisi hoc, Corisco iustum, Corisco musicum accidisse. Idẽ est modus, & si de genere, & si de vniuersalium aliquo nomine accidens ipsum dicatur: vt homo idem est, atq; musicus homo. At enim ex eo est idem, quia homini qui quidem vna est substantia, musicum accidit: aut ex eo, quia vtrũq; cuidam singularium accidit, ceu Corisco, & si non eodẽ modo inest vtrũq;, sed vnum vt genus forsitan & in substãtia, alterum vt habitus substantię vel affectus. Quę igitur per accidens vnum dicuntur, hoc modo sane dicuntur.

Vnum

A Tex. cō. 7 parte. 1.

VNum dicitur aliud autem sm accidens, aliud sm se. Secundum accidens quidem, vt Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus & musicus, & Coriscus musicus, & musicum & iustum: & musicus iustus Coriscus. Omnia nanq; ea vnum dicuntur sm accidens. Iustum quidem & musicum, quia vni substantię accidunt: musicus vero & Coriscus, quia alterum alteri accidit. Similiter autem & modo quodam musicus Coriscus cum Corisco vnum, quia altera partium altera accidit earum quę sunt in orone: vt musicum Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco, quia vtriusq; pars eidem vni accidit. Nihil enim differt q̃ Corisco musicum accidere. Similiter autem siue in genere, siue in vniuersalis alicuius nominibus dicatur accidens,

B

vt quia homo idem & musicus homo. Aut enim quia homini vni existenti substãtiæ accidit musicum: aut quia ambo singularium alicui accidunt vt Corisco. Tamen non eodem modo ambo insunt. Sed hoc quidem forsan vt genus & substania, illud vero vt habitus aut passio substantiæ. Ergo quęcunq; sm accidẽs dicuntur vnum, hoc modo dicuntur.

POSTQVAM Phs distinxit nomina quę significant causas, hic distinguit nomina quę signãnt id quod est subiectum aliquo modo in scientia. Et diuiditur in duas partes. Primo ponit siue distinguit nomina quæ significãt subiectum huius scientiæ. Secundo ea quæ significant partes subiecti, ibi { Eadem dicuntur. } Subiectum aũt huius sciẽtiæ põt accipi, vel sicut cõiter in tota scia cõsideratũ, cuiusmodi est ens & vnum: vel sicut id de quo est principalis intentio, vt substãtia. Et ideo primo distinguit hoc nomen vnum, secũdo hoc nomen ens, ibi { Ens dr̃ &c. } Tertio hoc nomen substantia, ibi { Substãtia dicit̃ &c. }

Infra Lec. 11.

Infra lec. 9
Infra le. 10

C

Circa primum duo facit. Primo distinguit vnum in ꝑ se & ꝑ accidẽs, & oñdit quot modis dicitur vnum per accidens. Secundo quot modis dr̃ vnũ per se, ibi { Secundũ se vero vnum &c. } Dicit ergo ꝙ vnũ dr̃ & per se & ꝑ accidens. Per accidẽs aũt vnũ docet cõsiderare primo in terminis singularibus, & hoc dupl'r. Vno modo sm ꝙ accñs cõparatur ad subm. Alio modo sm ꝙ vnũ accidens cõparatur ad aliud. In vtroq; aũt istorũ tria est accipere. s. vnũ cõpositum & duo simplicia. Si enim vnũ per accñs accipiatur sm comparationem accidẽtis ad subm, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secũdum est musicus, tertiũ Coriscus musicus. Et hæc tria sunt vnum ꝑ accidẽs. Nam idẽ subiecto est Coriscus & musicus. Et silr qñ cõparat̃ accidens ad accñs, tria est accipere, quoꝝ primum est musicũ, secundũ est iustum, tertiũ est musicus iustus Coriscus. Et oĩa p̄dicta dñr esse vnũ sm accñs, tñ alia & alia rõne. Iustũ enĩ & musicũ quę sunt duo simplicia in secunda acceptione dñr vnum per accñs, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus quæ sunt duo simplicia in prima acceptione dñr vnum per accidens, quia { alterum eoꝝ } . s. musicum { accidit alteri } . s. Corisco. Et similiter quantũ ad aliquid musicus Coriscus cum Corisco, quod est compositum cũ vno simpliciũ in prima acceptione dñr vnum per accidens, quia inter partes istas quæ sunt in hac orone . i. in hoc termino complexo. s. Coriscus musicus altera ps termini complexi. s. musicus accidit alteri parti per se significatę. s. Corisco. Et eadem ratione potest dici, ꝙ musicus Coriscus est vnum cum iusto Corisco, quæ sunt duo cõposita in secũda acceptione, quia ambæ partes vtriusq; cõpositi accidunt vni. s. Corisco. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuicũq; accidit musicum accidit musicus Coriscus, & quicquid accidit Corisco accidit Corisco iusto. Vnde si musicum

parte seq.

Modi vnĩ ꝑ accñs q̃ sunt.

D

E

accidit Corisco, sequitur ꝙ musicus Coriscus accidit iusto Corisco. Et sic nihil differt dicere musicum Coriscum accidere iusto Corisco, q̃ musicũ accidere Corisco. Quia vero hmõi prædicata per accidens, per prius p̄dicantur de singularibus, & ꝑ posterius de vniuersalibus, cum tñ econuerso sit de p̄dicatis per se, manifestat cõsequenter in terminis vniuersalibus quod in singularibus ostẽderat, dicens, ꝙ similiter accipitur vnum per accidens, si aliquod accidens dicatur cũ aliquo noĩe alicuius generis, vel cuiuscũq; vlis, sicut accipitur vnum ꝑ accidẽs in p̄dictis qñ accidẽs adiũgitur nomini singulari, sicut cum dr̃ ꝙ homo & musicus homo sunt vnum per accidens, licet quantum ad aliquid differant. Singulares enim substãtiæ nec sunt in subiecto, nec de subiecto p̄dicantur. Vnde tm̃ substant & nihil eis substat. Substãtiæ qdem vles dñr de subiecto, sed non sunt in subiecto. Vnde non substant accidẽtibus, & eis aliquid substat. Cũ ergo accñs adiungit̃ particulari substantiæ, non põt esse alia rõ dicti, nisi quia accidens inest subæ particulari, vt quia musicum inest Corisco cum dr̃ Coriscus musicus. Sed cũ dr̃ homo musicus, põt esse duplex rõ dicti. Aut enĩ hoc dr̃, quia musicum accidit hoĩ, per quod significat̃ suba, & ex hoc cõpetit sibi ꝙ possit substare accidẽti. Aut hoc ideo dicit, quia ambo. s. homo & musicus insunt alicui singulari, sicut Corisco: sicut musicum dicebatur iustum, quia eidem singuli ĩsunt, & eodem modo. s. per accidens. Sed forsan hoc non eodẽ modo, sed vlis suba inest singuli vt genus, sicut hoc nomen animal, aut si non sit genus, saltim est in substantia subiecti. i. vt substantiale prædicatum sicut hoc nomen homo. Sed aliud. s. musicũ non est vt genus vel essentiale prædicatum, sed vt habitus vel passio subiecti, vel qualecũq; accidens. Ponit aũt hæc duo habitum & passionem, quia quædam accidentia sunt manentia in subiecto, sicut habitus qui sunt difficile mobiles, quædam aũt sunt accidentia pertranseuntia & non manentia, sicut passiones. Patet igitur ꝙ isti sunt modi, qbus aliqua dicuntur vnũ per accidens. Deinde cum dicit.

F

G

Eorum aũt quę vnum per se dñr, alia ex eo dicuntur quia cõtinua sunt, vt fascis vinculo, & ligna glutino. Linea quoq; continua, si flexa etiam sit, vna dicitur, quemadmodum & partiũ quęq;, vt brachiũ atque crus. Horum autem ipsorum magis ea sunt vnum quę continua sunt natura, q̃ ea quæ sunt continua arte. Id vero continuum dicitur, cuius motus est vnus ꝑ se, & aliter sese hr̃e nõ põt. Vnus aũt is est motus, qui indiuisibilis est, atq; indiuisibilis tpe.

Tex. cō. 8 Parte. 2

Secundum se vero vnũ dictoꝝ alia dicũtur eo ꝙ continua sunt, vt onus vinculo, & lignum cum visco. Et linea & si flexa sit, continua autem, vna dicitur: sicut & partium singulæ, vt tibia & brachium. Ipsorum aut magis vnũ natura continua q̃ arte. Continuum vero dicitur cuius motus vnus sm se, & nõ possibile aliter. Vnus autem vnius indiuisibilis. Indiuisibilis autem sm tempus.

H

Ponit modos vnius per se, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quot modis dicitur vnum. Secundo quot modis dicuntur multa, ibi { Palam autem, & quia multa. } Circa primum duo facit. Primo distinguit modos vnius naturaliter. i. sm conditiones in rebus inuentas. Secundo vero logice. i. sm intentiones logicales, ibi { Amplius autẽ alia &c. } Circa primũ duo facit. Prĩo distinguit modos vnius. Secñdo vero ponit quandã ꝓprietatẽ cõsequentẽ ad vnũ, ibi { Vni vero eẽ, est principiũ. } Circa primũ duo facit. Prĩo ponit modos vnius, secũdo reducit eos oẽs ad vnũ, ibi { Vniuersaliter enim q̃cunq;. } Ponit aũt in prima parte q̃nq; modos vnius. Quoꝝ primus est, ꝙ eorũ

Infra lec. 8 Parte. 5
Infra ibidẽ. Parte. 4.
Infra lec. 8 Parte. 3.
Lectio. 8. parte. 1.
Modi vnĩ ꝑ se q̃nq;.

I quæ ſm ſe dr̄r vnum, quędam dr̄r vnum eſſe { natura cõtinuitatis } .i. eſſendo continua, vel { in eo ꝙ ſunt continua, } ſicut dicit alia tranſlatio. Sed continua dicuntur aliqua dupl̄r. Quædam enim ſunt cõtinua, ſicut dicit alia litera per aliud, quædam ſm ſe. Proſequitur ergo primo continua ſm aliud dicens, ꝙ cõtinua per aliud ſunt, ſicut onus lignorum cõtinuum eſt ratione ligaminis vel vinculi. Et hoc modo ligna adinuicem conuiſcata dicũtur vnum per viſcum. Quod etiam contingit dupliciter, quia qñq; continuatio alligatorum fit ſm lineam rectam, qñq; aũt ſm lineam indirectam, ſicut eſt linea reflexa angulum continẽs quæ fit ex contactu duarum in vna ſuperficie, quarum applicatio non eſt directa. Per hunc enim modum partes animalis dicuntur vnum & cõtinuum. Sicut tibia quæ habet reflexionem, & angulum continet ad genu, dicitur vna & continua, & ſimiliter brachium. Sed cum talis cõtinuatio quæ eſt per aliud poſſit eſſe vel fieri naturaliter & arte, magis vnum ſunt quæ ſunt continua per naturam, q̄ quę ſunt

K cõtinua per artem, quia in his quæ ſunt continua per naturam, illud vnum per quod fit cõtinuatio nõ eſt extraneum à natura rei quæ per ipſum continuatur, ſicut accidit in his quæ ſunt vnum per artificium, in quibus vinculum, vel viſcus, vel aliquid tale eſt omnino extraneum à natura colligatorum. Et ita ea quę ſunt naturaliter colligata, prius accedunt ad ea quæ ſunt ſm ſe continua, quæ ſunt maxime vnum. Et ad euidentiam huius diffinit cõtinuum dicẽs, ꝙ cõtinuum dicitur id cuius eſt ſm ſe vnus motus tm̄, & nõ eſt poſſibile aliter. Non enim poſſibile eſt in continuo, vt diuerſæ partes diuerſis motibus moueantur, ſed totum cõtinuum mouetur vno motu. Dicit autem { ſm ſe, } quia poſſibile eſt vt continuum moueatur vno modo per ſe, & vno alio vel pluribus per accidẽs, ſicut ſi homo mouetur in naui per ſe cõtra motum nauis, moueť nihilominus motu nauis per accidens. Ad hoc autẽ ꝙ ſit vnus motus, oporL tet ꝙ ſit indiuiſibilis, & hoc dico ſm tempus, vt videlicet ſimul dum mouetur vna pars continui moueatur & alia. Non enim contingit in continuo ꝙ vna pars moueatur & alia quieſcat, vel ꝙ vna quieſcat, & alia moueatur, vt ſic motus diuerſarum partium continui ſint in diuerſis partibus temporis. Ideo autem hic diffinit Philoſophus continuum per motum & non per vnitatem termini, ad quem partes continui coniunguntur, ſicut in prædicamẽtis, & in libro phyſicorũ habetur, quia ex iſta diffinitione põt ſumi diuerſus gradus vnitatis in diuerſis continuis, ſicut poſtea patebit, non autem ex diffinitione ibi data. Sciendum eſt autem ꝙ hoc quod hic dicitur ꝙ motus continui, indiuiſibilis eſt ſm tempus, non eſt contrarium ei quod probatur in .6. phy. ſcilicet ꝙ tẽpus motus diuiditur ſm partes mobilis. Hic enim loquitur Philoſophus quantum ad motũ abſolute, quia ſcilicet non ante incipit moueri vna pars cõtinui q̄ alia: ibi autem loquitur referẽdo ad aliquod ſignũ, quod ſignatur in magnitudine per quam fit motus. Illud

M enim ſignum quod eſt prior pars magnitudinis, in priori tempore tranſitur, licet etiam in illa priori parte temporis aliæ partes mobilis continui moueantur.

Continuũ quid ſit.

Continui diffinitio duplex. Capĩo de quãtitate & tex.cõ.2 Lect. 3. Lectio.7. Tex.cõ. 33

Ea vero per ſe continua ſunt, quę non tactu ſunt vnũ. Nã ſi hoc pacto ligna poſueris vt ſeſe tangant, nõ vnum, aut lignum, aut corpus, aut aliquid quicquam continuum ea dixeris eſſe. Omnino igitur ea quę continua ſunt, vnum dr̄r, & ſi flexuram hñt, & etiam magis ea quę flexuram non hñt: vt tibia, aut femur magis eſt vnum q̄ crus, propterea ꝙ fieri poteſt, vt non vnius ſit motus ipſius cruris. Et recta linea magis eſt vnum q̄ flexa. Ea vero quę flexa eſt ac angulum habet, vnam ex eo & nõ vnam dicimus eẽ, quia fieri põt, vt motus ipſius & ſimul ſit, & non ſimul. Rectę autem motus ſemper eſt ſimul, & non ſit vt pars ipſius magnitudinem habens, alia quieſcat, alia moueatur, vt fit in linea flexa. N

Secundum ſe aũt continua, quęcunq; non tactu ſunt vnum. Nã ſi ponis ſe tangentia ligna, non dices hęc vnum eſſe, nec lignum, nec corpus, nec aliud continuum ullum. Quę itaq; oĩno ſunt continua, vnum dr̄r, quãuis reflexionem habeant. Adhuc magis quę non habent reflexionem, vt tibia aut crus q̄ ſcelos .i. femur, quia contingit non vnum eſſe motum ſcelis .i. femoris. Et recta q̄ reflexa magis vnũ. Reflexam vero & angulum habentem, vnam & nõ vnam dicimus, quia contingit & nõ ſimul eſſe motum eius, & ſimul. Rectę vero ſemper ſimul, & nulla pars hñs magnitudinem, hęc quidem mouetur, hęc vero quieſcit, quemadmodum reflexę. Parte 3

O Proſequitur de illis quæ ſunt ſm ſe continua dicens, ꝙ illa ſunt ſm ſe continua quæ non dicuntur vnum per contactum, quod ſic probat. Illa enim q̄ ſe tangunt, vt duo ligna, nõ dicũtur vnum lignum, nec vnum corpus, nec vnũ aliquid aliud quod pertineat ad genus continui. Et ſic patet, ꝙ alia eſt vnitas continuorum, & alia tãgentium. Quę enim ſunt ſe tãgentia non habent vnitatem continuitatis per ſeipſa, ſed per aliquod vinculum quod ea cõiũgit. Sed illa quæ ſunt continua, dicuntur vnum ſm ſe, q̄uis habeãt reflexionem. Duæ enim lineæ reflexæ cõtinuantur ad vnũ communem terminum, qui eſt punctus in loco vbi conſtituitur angulus. Sed tamen magis ſunt vnum quæ per ſe ſunt continua ſine reflexione. Cuius ratio eſt, quia linea recta non põt habere niſi vnum motum in omnibus partibus ſuis. Linea vero reflexa poteſt habere vnũ motum, & duos motus. Poteſt enim intelligi linea reflexa, tota moueri in vnam partem: & iterum poteſt intelligi ꝙ vna parP te quieſcente, alia pars quæ cum parte quieſcente continet angulum, appropinquet per ſuum motum ad partem quieſcentem, ſicut quando tibia vel crus applicatur ad coxam, quæ hic dicitur femur. Vnde vtrunq; eorum, ſcilicet tibia vel coxa ſunt magis vnum { quàm ſcelos } vt habetur in græco, id eſt quàm id quod eſt compoſitum ex tibia & coxa. Sciendum autem quòd litera quæ habet curuitatem loco reflexionis falſa eſt. Conſtat enim quòd partes lineæ curuæ angulum non continentes, oportet quòd ſimul moueantur & ſimul quieſcant, ſicut partes lineæ rectæ, quod non accidit in reflexa, vt dictum eſt. Secundum modum ponit ibi.

Prętereа alio modo ex eo aliq̄ vnũ dr̄r quia ſubiectum eſt indifferens forma. Indifferens aũt eorũ hoc pacto ſubm̄ eſt, quorũ forma eſt indiuiſibilis ſenſu. Subm̄ aũt, aut primũ, aut extremum ad finẽ. Etenim vinũ vnũ dicit̃ atq; aqua, ſi ſit idiuiſibilis forma. Et liquores omnes vnum dr̄r, vt oleum, vinum & ea q̄ liqueſcere poſſunt, quia omnium vltimũ ſubiectum Q eſt idem. Hęc enim omnia aut aqua ſunt aut aer.

Amplius alio modo dr̄, eo ꝙ ſubiectum ſit ſpecie indifferens. Indifferens vero, vt quorum indiuiſibilis ſpẽs ſm ſenſum. Subiectũ autem primum, aut vltimum ad finem. Vinũ enim vnum dr̄ & aqua vna, inquantum indiuiſibile ſm ſpẽm. Et liquores oẽs vnũ dr̄r, ut oleum, uinum, & fluida, quia oĩum vltimũ ſubm̄ idem. Nam aqua aut aere oĩa hęc fiunt. Tex.cõ. 9 Parte 4

R Dicit ꝙ ſecundo modo dr̄ vnum, non tm̄ ratione continuæ quãtitatis, ſed ex eo ꝙ ſubm̄ totum eſt indifferens forma ſm ſpẽm. Quædam enim eſſe poſſunt continua, quæ tamen in ſubto ſunt diuerſa ſm ſpẽm, ſicut ſi continuetur aurum argento vel aliqua hmõi. Et tunc talia duo erunt vnũ Radix humidorum aqua.

ſi attendatur

A si attendatur sola quantitas, non autem si attendatur natura subiecti. Si vero totum subiectum cōtinuum sit vnius formæ ƀm spēm, erit vnum & ƀm rōnem quātitatis & ƀm rōnem naturæ. Subiectū aūt dr̄ eē indifferens ƀm spēm, qñ eadem species sensibilis non diuiditur, ita ꝙ sint diuersæ formæ sensibiles in diuersis partibus subiecti, sicut qñq; contingit ꝙ vnius corporis sensibilis vna pars est alba, & alia nigra. Hoc autem subiectum indifferens potest accipi dupliciter. Vno modo subiectum primum. Alio modo subiectum finale siue vltimum, ad qđ peruenitur in fine diuisionis. Sicut patet ꝙ totū vinum dr̄ vnum esse, quia partes eius cōicant in vno primo subīo qđ est indifferens ƀm spēm. Et silr̄ est de aqua. Oēs enim liquores siue humores dñr vnum in vno vltimo. Nā oleum & vinum & omnia huius resoluunē vltimo in aquā vel aerem, qui in omnibus est radix humiditatis. Tertium modum ponit ibi.

Omnium fluidorū radix aq̄ vel aer.

B Dicuntur ēt vnū & ea quoꝝ genus est vnū differens oppositis differentiis. Atq; hæc vniuersa vnum ꝑpterea dici solent, ꝙ genus est vnū, quod differentiis ipsis subiicit̄, vt equus, hō & canis, vnū quippiā sunt, ex eo qa sunt aīalia cuncta. Et quodā modo ꝓinde sunt vnum, vt ea quoꝝ est materies vna. Ista autem interdum hoc pacto vnū, interdum superiore genere idem dñr, vt si non ꝓpinquę, sed vltimę sint generis spēs. Vt triangulus duoꝝ ęqualiū laterū, ac triangulus ęqualiū oium eadem vnaq; figura sunt, qa vterq; triāgulus est, at non sunt iidē trianguli.

Tex.cō.10 parte.5.

Dicuntur aūt vnum, & quorū genus vnū differēs oppositis differētiis, & hęc dñr omnia vnum quod subiicitur differentiis vt homo, canis, & equus, vnū quidem, qa omnia aīalia. Et modo ꝓpinquissimo,

C sicut materia vna. Hęc autē qñq; qdem ita vnū dñr, qñq; vere genere superiore, qđ idem dr̄, si sint vltimæ species generis superiores his. Vt isosceles & isopleurus sunt vna & eadem figura, quia ambo triangulus, sed trianguli non iidem.

Dicit ꝙ aliqua dñr vnum, quorum genus est vnum, oppositis differentiis diuisum. Et ille modus habet aliquam similitudinem cum præcedenti. Ibi enim aliqua dicebantur esse vnum, quia genus subiectum est vnum: hic etiam aliqua dicuntur esse vnum, quia eorum genus qđ est subiectum differentiis est vnū, sicut homo et equus & canis dñr vnum, quia cōicant in aīali, quasi in vno genere subiecto differentiis. Differt tñ hic modus à prædicto, quia in illo modo subiectū erat vnum nō distinctum per formas, hic autem genus subiectum est vnum distinctum per diuersas differentias quasi per diuersas formas. Et sic patet ꝙ ꝓpinquissimo modo dicuntur aliqua esse vnum genere, & similiter sicut aliqua dicūtur esse vnum materia. Nam illa etiā

D quæ dicuntur esse vnū materia distinguuntur per formas. Genus enim licet nō sit materia, quia nō ꝑdicaretur de specie, cum materia sit pars, tñ ratio generis sumitur ab eo qđ est materiale in re, sicut rō differentiæ ab eo qđ est formale. Non enim aīa rōnalis est dr̄ia hoīs cum de hoīe non ꝑdicetur, sed habens aīam rōnalem quod significat hoc nomē rōnale. Et similr̄ natura sensitiua nō est genus hoīs, sed ps. Habens ēt naturam sensitiuam quod noīe aīalis significat̄, est hoīs genus. Similis ergo et propinquus modus est quo aliqua sunt vnum materia & vnum genere. Sed sciēdum est ꝙ vnum ratione generis dicitur dupliciter. Quandoq; enim aliqua dñr ita vnum in genere sicut dictum est, quia .s. eoꝝ vnum est genus qualitercunq;. Qñq; vero non dñr aliqua esse vnum in genere nisi in genere superiori, qđ cū adiūctione vnitatis vel idētitatis ꝑdicatur de vltimis speciebus generis inferioris, qñ sunt aliquæ aliæ superiores spe-

Differētia conueniētis inter genus & materiā.

cies supremi generis, in quarum vna infinitæ spēs conueniunt. Sicut figura est vnū genus supremum cōtinens sub se multas spēs. s. circulum, triangulū, quadratum, & hmōi. Et triāgulus ēt continet diuersas spēs. s. ęquilaterum, qui dr̄ isopleuros, & triāgulum duoꝝ ęqualium lateꝝ, qui dicitur ęquitibiarum vel isosceles. Isti igit̄ duo trianguli dñr vna figura, qđ est genus remotum, sed non vnus triangulus, quod est genus ꝓximum. Cuius rō est, quia hi duo triāguli nō differunt ꝑ dr̄ias quibus diuiditur figura. Differūt autē per dr̄ias qbus diuiditur triangulus. Idē aūt dr̄ à quo aliquid non differt dr̄ia. Quartum modum ponit ibi. B

Prętereа vnū ea dñr, quoꝝ ratio quæ qdditatem explicat indiuisibilis est ad aliam, quæ quidditatem rei declarat. Ipsa enim ꝑ seipsam, oīs rō diuisibilis. Sic enim & id qđ accreuit, atq; decrescit est vnū, qa rō est vna perinde atq; in planis rō formę est vna. F

Amplius autem vnum dñr, quorumcunq; ratio quæ quod quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem quid erat esse rei. Ipsa enim ƀm se omnis ratio diuisibilis. Sic enim augmentatum & diminutum vnum sunt, quia ratio vna sicut in superficiebus quæ speciei vna.

Tex.cō.11 Parte.6.

Dicit ꝙ vnum etiā dñr qcunq;, ita se habent ꝙ diffinitio vnius quæ est rō significans qd est esse, non diuiditur à diffinitione alterius, quæ significat etiam quid est esse eius. Ipsa enim diffinitio. s. ƀm se oportet ꝙ sit diuisibilis, cum constet ex genere & differentia. Sed potest esse ꝙ diffinitio vnius sit indiuisibilis à diffinitione alterius, quando duo habēt vnam diffinitionem, siue illæ diffinitiones significēt totum hoc, quod est in diffinito, sicut tunica & indumentum: & tunc sunt simpliciter vnum, quorum diffinitio est vna, siue illa cōmunis diffinitio nō totaliter cōprehendat rōnem duoꝝ, quæ in ea conueniunt, sicut bos & equus cōueniunt in vna diffōne aīalis. Vnde nunq; sunt vnum simpliciter, sed ƀm quid, inquantum. s. vtrūq; eoꝝ est aīal. Et similiter augmentū & diminutio conueniunt in vna diffinitione generis, qa vtraq; est motus ƀm quantitatem. Similiter in oībus superficiebus est vna diffinitio huius speciei q̄ est superficies. Quintum modum ponit ibi. G

Oīno aūt vnum ea dñr maxime, quorum intellectio indiuisibilis est, quę qdditatem ipsam ītelligit, & neq; tpe, neq; loco separare pōt, neq; etiam ratione. Et horū ea præsertim quę substantię sunt.

Omnino vero quoꝝ intelligētia indiuisibilis intelligens quid erat esse, & non potest separari neque tempore, neq; loco, neq; ratione, maxime hæc vnū: & horum quęcunq; substantia.

Dicit ꝙ [omnino,] id est pfecte & maxime sunt vnū, quorum intellectus intelligens quidditatē eorū est omnino indiuisibilis, sicut simplicia quæ non componuntur ex principiis materialibus & formalibus. Vñ intellectus accipiens quidditatem eoꝝ non cōprehendit ea, quasi componēs diffinitionē eorum ex diuersis principiis, sed magis per modum negationis, sicut pūctus est cuius pars nō est: vel etiam per modum habitudinis ad composita, sicut si dicatur quòd vnitas est principium numeri. Et quia talia habent intellectum indiuisibilem in seipsis, ea autem quæ sunt quocunq; modo diuisa, possunt intelligi separatim, ideo sequitur quòd huiusmodi sunt inseparabilia, & ƀm tempus, & ƀm locum, & secundum rationem. Et propter hoc sunt maxime vnum, præcipue illud quod est indiuisibile in genere substantiæ. Nam quod est indiuisibile in genere accidentis, & si ipsum in se non sit cōpositum, est tamen alteri cōpositū, id est subiecto in quo est. Indiuisibi- H

I lis aũt ſubã, neq; ẽm ſe cõpoſita eſt, nec alteri cõponitur. Vel ly ſubã, poteſt eſſe ablatiui caſus. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ licet aliqua dicantur vnum, quia ſunt indiuiſibilia ẽm locum vel tempus vel rationem, tamen inter ea illa maxime dicuntur vnum, quæ non diuiduntur ẽm ſubſtantiam. Et redit in eundem ſenſum cum priore. Lec. viij.

Vniuerſaliter aũt ea q̃ diuiſionẽ non hñt, ea rõne qua nõ hñt, vnũ dñr. Veluti ſi homo diuiſionem nõ habet, vnus eſt hõ. Si vt aĩal, vnũ eſt aĩal. Si vt magnitudo, vna eſt magnitudo. Plurima igitur vnum ex eo dñr, quia aliud quippiam vnum, aut efficiũt, aut hñt, aut patiuntur, aut aliqd vnum ſunt. Ea vero primo dñr vnũ quoꝝ eſt ſubã vna. Vna aũt, aut ꝯtinuatione, aut forma, aut rõne. Etenim ea quę nõ continua ſunt, aut ea quorũ forma nõ vna eſt, aut ea quorũ non vna eſt rõ, vt plura numerare ſolemus.

K Parte. 1 Vniuerſaliter enim quęcunq; non habent diuiſionem, inquantum nõ hñt, ſic vnum dicũtur. Vt ſi inquantum homo non habet diuiſionem, vnus homo. Si vero inquantum animal, vnum animal. Et ſi inquantum magnitudo, vna magnitudo. Plura quidem igitur vnum dñr per alteꝝ: aliqd facere, aut pati, aut habere, aut aliquid eſſe vnum. Quæ aũt vnũ primo dñr, quorũ ſubſtantia vna. Vna vero aut cõtinuatione, aut ſpecie, aut ratione. Etenim numeramus vt plura, aut quę non continua, aut quoꝝ non vna ſpecies, aut quorum ratio non vna.

HIC Pħs reducit oẽs modos ad vnũ primũ, & circa hoc duo facit. Primo ponit reductionẽ pdictam. Secundo (parte ſeq. L) ſuper modos poſitos ponit aliũ modũ vnitatis, ibi, Amplius aũt &c. Dicit ergo primo, ꝙ ex hoc patet ꝙ illa q̃ ſunt penitus indiuiſibilia, maxime dñr vnum, quia ad hũc modũ oẽs alij modi reducunẽ, qa vĩr hoc eſt veꝝ, ꝙ quæcunq; non hñt diuiſionẽ, ẽm hoc dñr vnum inquantũ diuiſionem non hñt. Sicut quæ nõ diuidunẽ in eo quod eſt hõ, dicunt vnũ in hoĩe, ſicut Socra. & Plato. Et quæ non diuiduntur in rõne aĩalis, dñr vnum in aĩali. Et quæ nõ diuidũtur in magnitudine vel mẽſura, dñr vnum ẽm magnitudinem, ſicut cõtinua. Et ex hoc põt accipi ẽt numerus & diuerſitas modoꝝ vnius ſuprapoſitoꝝ, quia vnũ aut eſt indiuiſibile ſimpliciter, aut indiuiſibile ẽm quid. (Sufficientia ſignificatorũ vnius.) Si qdem ſimpliciter, ſic eſt vltimus modus qui eſt principalis. Si autẽ eſt indiuiſibile ẽm quid, aut ẽm quãtitatem tm̃, aut ẽm naturam. Si ẽm quantitatem ſic eſt primus modus. Si ẽm naturã, aut quantũ ad ſubm, aut quantũ ad diuiſionem quę ſe tenet ex parte formæ. Si quantum ad ſubm vel quãtum ad ſubiectum reale, & ſic eſt ſecundus modus. Vel quantum ad ſubiectum rõnis, & ſic eſt tertius modus. Indiuiſibilitas aũt formæ q̃ eſt indiuiſibilitas rõnis. i. diffinitionis, facit quartum modum. M Ex his autem modis ulterius aliqui alij modi deriuantur. Plurima autem ſunt quæ dicuntur vnum, ex eo quòd faciunt vnum, ſicut plures homines dicuntur vnum, ex hoc ꝙ trahunt nauem. Et etiam dicuntur aliqua vnum, ex eo ꝙ vnum patiuntur, ſicut multi homines ſunt vnus populus, ex eo quòd ab vno Rege reguntur. Quædam vero dicuntur vnum, ex eo ꝙ habent aliquid vnum, ſicut multi poſſeſſores vnius agri, ſunt vnum in dominio eius. Quædam etiam dicuntur vnum ex hoc ꝙ ſunt aliquid vnum, ſicut multi homines albi dicuntur vnum, quia quilibet eorum albus eſt. Sed reſpectu omnium iſtorum modorum ſecundariorum, primo dicũtur vnum illa quæ ſunt vnum ẽm ſuam ſubſtantiam, de quibus ſupra dictum eſt in quinq; modis ſuprapoſitis. Vna nãq; ſubſtantia eſt, aut rõne continuitatis, ſicut in primo modo: aut ꝓpter ſpẽm ſubiecti, ſicut in ſecundo modo, & etiam in tertio, prout vnitas generis aliquid habet ſimile cum vnitate ſpeciei: aut etiam ꝓpter rõnem, ſicut in quarto & in quinto modo. Et ꝙ adhuc ex his modis aliqua dicãtur vnum, patet per oppoſitum. Aliqua enim ſunt numero plura, vel numerantur vt plura, quia non ſunt continua, vel quia nõ habent ſpeciem vnam, vel quia non conueniunt in vna ratione. Deinde cũ dicit. N

Prꝫterea partim quoduis vnum dicimus eſſe, ſi quantũ atq; ꝯtinuũ ſit: partim non dicimus, ſi nõ ſit quid totũ, id eſt ſi nõ aliquã vnã habeat formã. Nõ enim ſilr vnũ dixerimus, ſi calcei partes quouis cõpoſitas modo viderimus, niſi ob continuationẽ: ſed ſi hoc pacto vt ſit calceus, & vnã iam aliquã habeat formã. Quapropter & circuli linea maxime oĩum linearum eſt vna, ꝓpterea qđ tota eſt atq; perfecta.

Amplius aũt, eſt qdem vt quodcũq; vnũ ꝯtinuitate dicimus eſſe, ſi ſit quantum & continuũ: eſt autem vt non, ſi non aliquod totum ſit. Hoc aũt ſi nõ ſpẽm habeat vnam. Vt videntes vtiq; non dicemus ſimilr vnum qualitercũq; partes cõpoſitas calciamẽti, niſi ꝓp ꝯtinuitatem, ſed ſi ſit vt calciamentum ſit, & ſpẽm habeat aliquã, iam vnum. Quapropter & q̃ circuli maxime vna lineaꝝ, quia tota & ꝑfecta eſt. (parte. 2. O) (Linea circularis & linearu[m] perfectior.)

Addit alium modũ à ſupradictis qui non ſumiẽ ex rõne indiuiſionis ſicut pdicti, ſed magis ex ratione diuiſionis, & dicit ꝙ qñq; aliqua dñr vnum ꝓpter ſolã continuitatẽ: qñq; vero nõ, niſi ſit aliquod totũ & ꝑfectum, quod quidem cõtingit qñ habet aliquã vnã ſpẽm, nõ quidem ſicut ſubiectum homogeneum dr̃ vnum ſpecie, (qđ pertinet ad ſecũdũ modum poſitum prius) ſed ẽm ꝙ ſpẽs in quadam totalitate cõſiſtit requirens determinatũ ordinẽ partium, ſicut patet ꝙ non dicimus vnum aliquid vt artificiatum qñ videmus partes calciamẽti qualitercunq; compoſitas, niſi forte ẽm ꝙ accipitur vnum pro continuo, ſed tunc dicimus eſſe vnum oẽs partes calciamẽti quando ſic ſunt cõpoſitæ, ꝙ ſit calciamentũ & habeat aliquã vnã ſpẽm. ſ. calciamẽti. Et ex hoc patet ꝙ linea circularis ẽ maxime vna, quia non ſolũ habet cõtinuitatẽ, ſicut linea, linea recta, ſed etiam habet totalitatẽ & perfectionem, qđ nõ habet linea recta. Perfectũ eſt enim & totum cui nihil deeſt, quod quidem contingit lineæ circulari. Non enim poteſt ſibi fieri additio ſicut fit lineæ rectæ. Deinde cum dicit. P (Linea circularis perfecta.)

Eſſe aũt vnius in hoc ꝯſiſtit, vt numeri ſit principiũ quoddã. Prĩa eni menſura vniuſcuiuſq; generis principiũ eſt. Quo enim prĩo cognoſcimus, id prĩa mẽſura generis eſt cuiuſq;. Ipſum igitur vnum circa vnũqđq; genus cognoſcibilis rei principiũ eſt. Non eſt aũt ipſum vnũ in vniuerſis generibus idem. Hic enim eſt primus ſenſibilis ſonus, ibi lr̃a vocalis, vel muta: ponderis autem aliud, & motus etiam aliud. Vbiq; vero ipſum, vnum, aut quãtitate eſt indiuiſibile, aut forma. Eoꝝ aũt quę quantitate, & vt quantitas eſt indiuiſibilia ſunt: id qdem quod penitus eſt tale poſitioneq; caret, vnitas appellatur. Id autẽ qđ penitus eſt tale, poſitionemq; habet, dicitur punctũ: & id quod vnice eſt diuiſibile, linea nuncupatur: & id quod duabus ex partibus, ſuperficies appellatur: qđ vero omni ex parte eſt diuiſibile, & trinã habet dimenſionem, id dicitur corpus. Et conuerſione igitur facta, qđ duabus ex partibus eſt diuiſibile, id ſuperficies: quod vna ex parte, id linea: quod nulla ex parte, id punctum, aut vnitas nuncupatur: vnitas ſi poſitione careat, punctum ſi habeat ipſam. Q

Vni

A Tex.cõ.12 parte.3. Vni vero esse, est principium alicui numero esse. Prima nanq; mẽsura principium. Nam quo primo cognoscimus, hoc est prima mẽsura cuiuslibet generis. Principium ergo cognoscibilis circa quodlibet, vnum. Non idem autẽ in omnibus generibus vnũ. Hoc quidem enim est diesis, illis autem vocalis, aut cõsonans: grauitatis autem alterũ, & in motu aliud. Vbiq; vero vnum aut quantitate aut specie, indiuisibile. Secundum quantum quidem igitur, & inquantum quantum, indiuisibile: quod quidẽ omnino & sine positione, dicitur vnitas. Quod aũt omnino & positionem habens, punctum. Quod aũt ẽm vnum, linea. Quod aũt ẽm duo, superficies. Omnino vero & tripliciter diuisibile ẽm quantitatem, corpus. Facta aũt ꝯuersione, dualiter qdem diuisibile superficies, B vnice aũt linea, nullatenus diuisibile ẽm quantitatem punctus & vnitas. Hoc quidẽ non hñs põnem vnitas. Illud vero hñs positionem, punctus.

Ponit quandam ꝓprietatem cõsequentẽ vnũ & dicit, ꝙ ratio vnius est in hoc ꝙ sit principium alicuius numeri. Quod ex hoc patet, qa vnũ est prima mẽsura numeri, quo omnis numerus mensuratur. Mensura aũt habet rõnẽ principij, quia per mẽsuram res mensuratæ cognoscuntur. Res autem cognoscuntur per sua propria principia. Et ex hoc patet ꝙ vnum est principium noti vel cognoscibilis circa quodlibet, & est in omnibus principium cognoscendi. Hoc tñ vnum quod est principium cognoscendi, non est idem in omnibus generibus. In genere enim cõsonantiarũ est vnũ, quod est diesis, quod est minimum in cõsonãtijs. Diesis Diesis enim est semitoniũ minus. Diuiditur enim tonus in duo semitonia inæqualia, quorum vnus dicitur diesis. In C Tex.cõ.7 vocibus aũt vnum primum & minimum est litera vocalis, aut cõsonãs, & magis vocalis ꝙ̃ cõsonans, vt in .10. dicetur. Et in grauitatibus siue ponderibus est aliquid minimum quod est mẽsura .s. vncia, vel aliquid aliud hmõi. Et in motibus est vna prima mẽsura quæ mensurat alios motus .s. motus simplicissimus & velocissimus, sicut est motus diurnus. In oĩbus iñ istis hoc est cõmune, ꝙ illud qđ est prima mensura, est indiuisibile ẽm quãtitatem vel ẽm spẽm. Quod igitur est in genere quantitatis vnum & primum, oportet ꝙ sit indiuisibile & ẽm quantitatem. Si autem sit omnino indiuisibile & ẽm quantitatem & non habeat positionem, dicitur vnitas. Punctus vero est id quod est oĩno indiuisibile ẽm quantitatẽ, & tñ habet positionẽ. Linea vero est quod est diuisibile ẽm vnam dimẽsionem tñ. Sũpficies vero ẽm duas. Corpus autem est oĩbus modis diuisibile ẽm quantitatem .s. ẽm tres dimensiones. Et hæ descriptiones conuertuntur. Nam omne quod duabus D dimensionibus diuiditur est superficies, & sic de alijs.

Super tex. cõmen. 3. Sciendum est aũt, ꝙ esse mensurã, est ꝓpria rõ vnius ẽm ꝙ est principium numeri. Hoc aũt non est idem cum vno quod conuertitur cum ente, ut in quarto dictum est. Ratio enim illius vnius in sola indiuisione consistit, hmõi autem vnius in mẽsuratione. Sed tñ hæc rõ mẽsuræ, licet primo cõueniat vni qđ est principiũ numeri, tñ per quãdã simi- Lect.2. Te.cõ.2. & inde. litudinem deriuatur ad vnum in alijs generibus, vt in .10. huius Philosophus ostendet. Et ẽm hoc ratio mensuræ inuenitur in quolibet genere. Hæc autem ratio mensuræ cõsequitur rationem indiuisionis, sicut habitum est. Et ideo vnum non omnino æquiuoce dicitur de eo quod conuertitur cum ente, & de eo quod est principium numeri, sed ẽm prius & posterius. Deinde cum dicit.

Insuper alia numero, alia specie, alia genere, alia similitudine rõnis sunt vnum. Numero quidem ea, quorum est materies vna: specie aũt, ea quorum est rõ vna: genere vero, ea quorũ eadẽ est prędicamenti figura: sed similitudine rõnis, ea q̃ sic se hñt vt aliud B se ad aliud habet. Semꝑ igiť posteriora anteriora sequuntur. Quę enim numero sunt vnum, ea sunt & specie vnum. At quę specie sunt vnũ, ea non oĩa numero sunt vnum. Sed oĩa genere sunt vnum, q̃ sunt specie vnum. Quę vero genere sunt vnũ, ea nõ omnia sunt specie vnum. Cuncta tamen sunt vnum similitudine rationis. At quę similitudine rationis sunt vnum, ea non omnia sunt genere vnum.

Amplius aũt alia ẽm numerum sunt vnum, alia ẽm spẽm, alia ẽm genus, alia ẽm analogiam. Numero qdem, quorũ materia vna. Specie, quorum ratio est vna. Genere, quorũ eadem figura prædicationis. Secundum proportionem, quæcunq; se habent vt aliud ad aliud. Semper itaq; posteriora, precedentia sequuntur. Vt quęcunq; numero, specie vnum: sed q̃ F cunq; specie, nõ omnia numero. Sed genere omnia vnum, quęcunq; & specie: quęcũq; vero genere, nõ omnia specie. Sed proportione, & quęcunq; vnum proportione, non omnia genere.

Hoc in po- co Anto. an. euadit cupit argu mẽtũ ꝓ se, vide s pla. 17. dicen. Ponit aliã diuisionẽ vnius q̃ est magis logica dicẽs, ꝙ q̃dã sunt vnũ numero, q̃dã specie, q̃dã genere, q̃dã analogia. Numero qdẽ sunt vnũ quorũ materia est vna. Materia .n. ẽm ꝙ stat sub dimẽsionib⁹ signatis, ẽ principiũ idiuiduationis formæ. Et pp hoc ex materia hẽt singule ꝙ sit vnũ numero ab alijs diuisum. Specie aũt dñr vnum, quorũ vna est rõ, i. diffõ. Nam nihil ꝓprie diffiniť nisi spẽs, cũ oĩs diffinitio, ex genere & drĩa cõstet. Et si aliqđ gen⁹ diffiniť, hoc est inquantũ est spẽs. Vnũ vero gñe sunt q̃ cõueniunt in figura pdicatiõis, i. q̃ hñt vnũ modũ pdicãdi. Alius enĩ est modus quo pdicať suba, & quo pdicať qualitas, vel actio, sed oẽs subæ hñt vnũ modũ pdicãdi, inquãtum pdicanť nõ vt in subio exñtes. Proportione vero vel analogia G sunt vnum q̃cũq; in hoc cõueniunt, qđ hoc se hẽt ad illud sicut aliud ad aliud. Et hoc qdẽ põt accipi duobus modis, vel in eo ꝙ aliqua duo hñt diuersas habitudines ad vnũ, sicut sanatiuũ, de vrina dictum, habitudinẽ signat signi sanitatis. De medicina vero qa signat habitudinẽ cãæ respectu eiusdẽ. Vel in eo ꝙ est eadẽ ꝓportio duorũ ad diuersa, sicut trãquillitatis ad mare, & serenitatis ad aerẽ. Tranquillitas enim est quies maris, & serenitas aeris. In istis autẽ modis vnius, semꝑ posterius sequitur ad pcedens, & nõ cõuertiť. Quęcunq; enim sunt vnum numero, sunt specie vnum, & nõ cõuertitur, & idem patet in alijs. Deinde cum dicit.

Patet aũt & ipsa multa opposito dici modo. Quędam enim ex eo dñr multa, qa nõ cõtinua sunt: quędam ex eo qa diuisam materiam, aut primã, aut vltimam habẽt per formã: quędã ex eo quia plures eas H rationes habent, quę explicant quidditatem.

Parte.5 Palam aũt & quia multa opposita dicentur vni. Nã alia nõ existendo cõtinua. Alia in habendo materiã diuisibilẽ ẽm spẽm, aut primã aut vltimã. Alia in habendo rõnes plures, qđ qd erat esse dicentes.

Ex modis vnius accepit modos multorũ & dicit, ꝙ multa dñr ꝑ oppositũ ad vnũ. Et iõ quot modis dr̃ vnum, tot modis dñr multa, qa quotiẽs dr̃ vnum oppositorũ, totiens dr̃ & reliquũ. Vñ aliqua dñr multa pp hoc, ꝙ nõ sunt cõtinua. Qđ est ꝑ oppositũ ad primũ modũ vnius. Alia dñr multa pp hoc ꝙ materiã hñt diuisam ẽm spẽm, siue intelligamus de materia prima, i. ꝓxima, aut de finali siue vltima, in quã vltimo fit resolutio. Per diuisionẽ qppe ꝓximæ materię dñt multa, vinum & oleum: ꝑ diuisionẽ vero materiæ remotę, vinum & lapis. Et si materia accipiať tã ꝓ materia naturę, q̃ pro materia rõnis .s. pro gñe qđ hẽt

I similitudinē materiæ, hic modus multitudinis sumit̄ per oppositum ad secundū & tertium modum vnius. Alia vero dr̄ multa quæ hn̄t rōnes, quod qd est esse dicentes, plures. Et hoc sumitur per oppositum ad quartum modum. Quod aūt opponitur quinto modo, nondū habet rōnē pluralitatis nisi ſm quid & in potētia. Non enim ex hoc ꝙ aliquid est diuisibile, ꝑp hoc est multa nisi in potētia. Lec. 9.

Tex.cō.13 parte.1. Eius quod est, aliud per accidens dr̄, alud per se.

ENs dicitur, hoc quidem ſm accidens, illud vero secundum se.

HIC Phs distinguit quot modis dicitur ens, & circa hoc tria facit. Primo distinguit ens in ens per se & per accidens. Secundo distinguit modos entis ꝑ accidens, ibi [Secūdum accidens quidē &c.] Tertio modos entis ꝑ se. ibi [Secundum se vero.] Dicit ergo ꝙ ens dicit̄ quoddam ſm se, & quoddam ſm accidens. Sciendum tn̄ est, ꝙ illa diuisio entis non est eadem cū illa diuisione, qua diuiditur ens ī substātiā & accidēs. Qd ex hoc patet, quia ipse postmodū, ens ſm se diuidit in decem p̄dicamēta, quorum nouem sunt de genere accn̄tis. Ens igit̄ diuiditur in subām & accidēs, ſm absolutam entis cōsiderationem, sicut ipsa albedo in se considerata dicit̄ accidens, & homo substantia. Sed ens ſm accidens, prout hic sumitur, oportet accipi ꝑ cōparationem accidentis ad substantiā. Quæ quidem cōparatio significatur hoc verbo Est, cū dr̄, homo est albus. Vnde hoc totū homo est albus, est ens per accidēs. Vnde patet ꝙ diuisio entis ſm se, et ſm accn̄s, attēditur ſm ꝙ aliquid p̄dicatur de aliquo per se vel ꝑ accn̄s. Diuisio vero entis in substantiā & accn̄s, attēditur ſm hoc ꝙ aliquid in natura sua est vel subā vel accidens. Deinde cum dicit.

parte seq. parte.3. Diuisio entis in ꝑ se & ꝑ accn̄s, est alia ab ea q̄ diuiditur in substātiā & accidens.

K

L Per accidens, quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem esse musicū, musicum hominē esse perinde dicentes, atq; musicū ędificare dicimus, propterea quod ędificatori, vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator, accidit. Hoc enim Esse hoc, huic hoc accidisse significat. Sic & in hisce quæ diximus cum hominem musicum esse dicimus, & musicum esse hominem, aut album musicum esse, aut hūc album: hoc ex eo dicimus, quia eidem acciderunt ambo: illud ex eo, quia accidit ei quod est: musicum vero ex eo dicimus hoiem esse, quia huic musicum accidit. Sic aūt & album dr̄ esse, quia illud est cui id accidit. Ea igitur quæ per accidens esse dn̄r, hoc pacto dn̄r, aut qa ambo enti insunt eidē, aut qa illud enti īest, aut qa ipsum ē cui īest id de quo ipsum p̄dicat̄.

Ens per accidens tripliciter. Secundum accidens qdem, vt iustum musicū esse dicimus, & hoiem musicū, & musicum hoiem. Similiter aūt dicētes vt musicum ædificare, quia accidit

M ædificatori musicum esse, aut musico ædificatorem. Hoc enim Esse hoc significat accidere hoc huic. Sic autem & in dictis qn̄ hoiem musicum dicimus, & musicum hoiem, aut albū musicum, aut hunc albū. Hoc quidem, quia ambo eidem accidūt: illud vero, quia enti accidit hoc: aliud autem musicum hoiem, quia huic musicū accidit. Sic aūt dr̄ & album esse, qa cui accidit, ille est. Quę quidem igit̄ ſm accidens eē dn̄r, sic dn̄r aut eo ꝙ eidem enti ambo insunt, aut qa enti illud inest, aut quia ipsum est cui inest, de quo ipsum prædicatur.

Ostendit quot modis dr̄ ens per accidens, & dicit ꝙ tribus, quorū vnus est, qn̄ accidens p̄dicatur de accidente, vt cum dr̄ iustus est musicus. Secūdus cum accidēs p̄dicatur de subiecto, vt cum dr̄ hō est musicus. Tertius cum subm p̄dicatur de accn̄te, ut cum dr̄ musicus est hō. Et quia superius iam manifestauit qūo causa per accn̄s differt à causa ꝑ se, ideo nunc consequenter ꝑ causam ꝑ accidēs manifestat ens per accidens. Et dicit ꝙ sicut assignātes causam, per accidens dicimus ꝙ musicus ædificat, eo ꝙ musicū accidit ædificatori vel ecōtra, cōstat enim [ꝙ hoc esse hoc] .i. musicum ędificare nihil aliud significat q̄ [hoc accidere huic,] ita est etiā in p̄dictis modis entis per accidens, qn̄ dicimus hominē esse musicū, accn̄s p̄dicando de subiecto: vel musicum esse hoiem, p̄dicando subiectū de accn̄te: vel albū esse musicum, vel econuerso. s. musicū esse albū, p̄dicando accn̄s de accn̄te. In oībus enim his Esse, nihil aliud significat q̄ accidere. [Hoc quidem] .s. qn̄ accn̄s de accidente p̄dicatur, significat ꝙ ambo accidentia accidūt eidē subīo. [Illud vero] .s. cū accn̄s p̄dicat̄ de subiecto dr̄ e[illegible], [quia enti] .i. subīo accidit accn̄s. Sed musicum esse hominę dicimus, [quia huic] .s. p̄dicato accidit musicum, qd ponitur in subiecto. Et est quasi silis rō prædicandi, cū subiectū prędicatur de accn̄te, & accidens de accn̄te. Sicut enim subiectū p̄dicatur de accn̄te ea rōne, quia prædicatur subiectum de eo cui accidit accn̄s in subiecto positum: ita accn̄s p̄dicatur de accidente, quia p̄dicatur de subiecto accidentis. Et ꝑpter hoc sicut dr̄ musicum est hō, sic dr̄ musicū esse albū, quia. s. illud cui accidit esse musicum. s. subiectum, est albū. Patet igitur ꝙ ea quę dn̄r esse ſm accidens, dn̄r triplici rōne, aut eo [ꝙ ambo] .s. subiectū & p̄dicatum insunt eidē, sicut cū accidens p̄dicatur de accidēte, aut [quia illud] .s. p̄dicatū vt musicū, [inest enti] .i. subiecto, quod dr̄ esse musicum, & hoc est cum accn̄s prædicat̄ de subiecto, aut [quia illud] .s. subiectū in p̄dicato positū est illud cui inest accidēs, de quo accn̄te illud. s. subiectū prædicat̄. Et hoc est. s. cum subiectū p̄dicatur de accidēte, vt cum dicimus musicū est homo. Deinde cum dicit.

N

O

P Per se autem ea dicuntur esse, quę prædicamenti figuræ significant. Tot enim ipsum esse significat, quot modis ipsę dn̄r. Cum igitur eorū quæ prædicātur, alia quid est, alia quantū, alia ad aliquid, alia agere aut pati, alia vbi, alia qn̄, significat ipsum esse idē, quod vnūqdq; istorum significat. Nihil enim hæc differunt homo valens est, & homo valet: hō etiam ambulans est, aut secans, & homo ambulat, aut secat. Similiter dicendum est & in cæteris.

Secundū se vero esse dn̄r, q̄cunq; significant figuras prędicationis. Quotiens enim dr̄, totiens esse significat. Qm̄ ergo prędicatorū, alia quid est signant, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia facere, alia pati, alia vbi, alia quando: horum vnicuiq; idem esse signat. Nihil .n. refert hō ꝯualescens est, aut hō ꝯualescit: vel homo vadens est aut secans, vel hoiem vadere aut secare. Similiter autem & in aliis. Tex.cō.14 Parte. 3.

Q Distinguit modū entis ꝑ se, & circa hoc tria facit. Prio distinguit ens qd est extra aīam ꝑ decē p̄dicamenta, qd est ens pfectū. Secundo ponit aliū modū entis ſm ꝙ est tm̄ in mēte. ibi [Amplius aūt & esse signat.] Tertio diuidit ens ꝑ potētiā & actū: et ens sic diuisum est cōius q̄ ens pfectū. Nā ens ī potētia, est ens ſm quid tm̄ & īperfectū. ibi [Amplius esse signat & ens.] Dicit ergo primo, ꝙ illa dn̄r esse ſm se, q̄cunq; signant figuras p̄dicationis. Sciendū est enī ꝙ ens nō pōt hoc mō contrahi ad alqd determinatū, sicut genus cōtrahit̄ ad spēs ꝑ drias. Nā dria cū nō participet genus, est extra essentiā generis. Nihil aūt posset esse extra essentiā entis, qd ꝑ additionē ad ens aliquā spēm entis cōstituat. Nā qd est extra ens, nihil ē, & differētia eē non potest. Vnde in tertio huius ꝓbauit Phs ꝙ ens, genus esse nō pōt. Vnde oportet ꝙ ens cōtrahat̄ ad diuersa genera ſm diuersum modū p̄dicādi, qui cōsequitur diuersum modū essendi, quia [quotiēs ens dr̄,] .i. quot modis aliquid p̄dicat̄, [totiens

Infra parte. 4

parte. 5. Prima diuisio entis extra animā in decem genera.

Tex.cō.14

[totiens

A ¶ totiens esse significatur, ¶ id est tot modis significatur aliquid esse. Et propter hoc ea in qua diuiditur ens primo, dicuntur esse prædicamēta, quia distinguuntur ſm diuersum modum pdicādi. Quia igitur eorum quæ prædicanē, quædam ¶ significant quid, ¶ id est substantiam, quædā quale, quædam quātum, & sic de alijs, oportet q vnicuiq; modo prædicandi, esse significet idem, vt cum dicitur homo est animal, esse significat substantiam. Cū aūt dicitur homo est albus, significat qualitatem, & sic de alijs. Sciēdum enim est, q prædicatum ad subiectum tripliciter se potest habere. Vno modo cum est id quod est subiectum, vt cum dico, Socra. est animal. Nam Socra. est id quod est animal. Et hoc prædicatum dicit significare substantiam primam quæ est substantia particularis, de qua omnia prędicantur. Secūdo modo vt pdicatum sumatur ſm q inest subiecto, quod quidem prædicatum, vel inest ei per se & absolute, vt consequens materiam, & sic est quantitas: vel vt consequens formam, & sic est qualitas: vel inest ei non absolute, sed in respectu ad aliud, & sic est ad aliquid. B

Sufficiētia prædicamētorum.

Tertio modo vt prædicatū sumatur ab eo quod est extra subiectum, & hoc dupliciter. Vno modo vt sit omnino extra subiectum, quod quidem si non sit mensura subiecti prædicatur per modum habitus, vt cum dicitur: Socrates est calciatus vel vestitus. Si autem sit mēsura eius, cum mensura extrinseca sit vel tempus vel locus, sumitur prædicamentum, vel ex parte, & sic erit quando: vel ex loco, & sic erit vbi: non considerato ordine partium in loco, quo considerato, erit situs. Alio modo vt id à quo sumitur prædicamentum ſm aliquid sit in subiecto, de quo prædicatur. Et si quidem ſm principium, sic prædicatur vt agere. Nam actionis principium in subiecto est. Si vero ſm terminum, sic prædicabitur vt in pati. Nam passio in subiectum patiens terminatur. Quia vero quædam prędicantur, in quibus manifeste non apponitur hoc verbum est, ne credatur quòd illæ prædicationes non pertineant ad prædicationem entis, vt cum dicitur homo ambulat, ideo C consequenter hoc remouet dicens, quòd in omnibus huiusmodi prædicationibus significatur aliquid esse. Verbum enim quodlibet resoluitur in hoc verbū est, & participiū. Nihil enim differt dicere, homo conualescens est, & homo conualescit, & sic de alijs. Vnde patet quòd quot modis prædicatio fit, tot modis ens dicitur. Nec est verum q Auicen. dicit, q prædicata quæ sunt in generibus accidentis principaliter significant substantiā, & p posterius accidens, sicut hoc quod dico album & musicum. Nam albū, vt in prædicamentis dicitur, solam qualitatem significat. Hoc autem nomen album significat subiectum ex consequenti, inquantum significat albedinem per modum accidentis. Vnde oportet q ex consequenti includat in sui ratione subiectum. Nam accidentis esse est inesse. Albedo enim & si significet accidens, non tamen per modum accidentis, sed per modum substantię. Vnde nullo modo con-D significat subiectum. Si enim principaliter significaret subiectum, tunc prædicata accidentalia non ponerenē à Philosopho sub ente ſm se, sed sub ente ſm accidens. Nā hoc totum q est homo albus, est ens ſm accidens, vt dictum est. Deinde cum dicit.

Cōtra Auicen.

Præterea ipsum esse verum significat, & non esse, non verum, sed falsum tam in affirmatione q̄ in negatione: veluti Socrates musicus est, hoc est propterea quod verum est: aut Socrates albus non est, hoc est etiam propterea quod verum est. At diametrum non esse incōmensurabilem lateri, nō est, propterea q verum non est sed falsum.

parte.4. Amplius autem & esse significat quia verum, non esse, quia nō verum, sed falsum. Similiter in affirmatione & negatione, vt quod est: Socrates musicus, quia hoc verum: aut q̄ nō est, Socrates albus, quia verum est. Hoc autem non est, Diameter incommēsurabilis, quia falsum. B

Ponit alium modum entis ſm quòd esse & est, significant compositionem propositionis quam facit intellectus componens & diuidens. Vnde dicit, quòd esse significat veritatem rei. Vel sicut alia translatio melius habet ¶ q esse significat ¶ quia aliquod dictum est verum. Vnde veritas ppositionis potest dici veritas rei per causam. Nam ex eo q res est vel non est, oratio vera, vel falsa est. Cum enim dicimus aliquid esse, significamus propositionem esse veram. Et cum dicimus non esse, significamus non esse veram, & hoc siue in affirmando, siue in negando. In affirmando quidem sicut dicimus quòd Socrates est albus, quia hoc verum est. In negando vero ut, Socra. nō est albus, quia hoc est verum, scilicet ipsum esse non album. Et similiter dicimus q non est diameter incommensurabilis lateri quadrati, quia hoc est falsum. s. non esse ipsum non commensurabilem. Sciendum est autem q iste secūdus modus comparatur ad primum, sicut effectus ad causam. Ex hoc enim quòd aliquid in rerum natura est, sequitur veritas & falsitas in propositione, quam intellectus significat per hoc verbum Est, prout est verbalis copula. Sed quia aliquid quod est in se non ens, intellectus considerat vt quoddam ens, sicut negationem & huiusmodi, ideo quandoq; dicitur esse de aliquo hoc secundo modo, & non primo. Dicitur enim q cæcitas est secundo modo, ex eo q vera est propositio qua dicitur aliquid esse cæcū, non tamen dicitur q sit primo modo vera. Nam cæcitas non habet aliquod esse in rebus, sed magis est priuatio alicuius esse. Accidit autem vnicuiq; rei q aliquid de ipsa vere affirmetur intellectu vel voce. Nam res non refertur ad scientiam, sed econuerso. Esse vero qđ in sui natura vnaquęq; res habet, est substantiale. Et ideo cum dicitur Socrates est, si ille est, primo modo accipiatur, est de prædicato substantiali. Nam ens est superius ad vnumquodq; entium, sicut animal ad hominem. Si autem accipiatur secundo modo, est de prædicato accidentali. Deinde cum dicit.

Hic primo accipit diuisio entis in ens in animā & ens extra animam.

F

G

Insuper ipsum esse & ens, partim id qđ potentia, partim id quod est actu signāt. Nā & id quod potentia, & id quod actu videt, vidēs dicimus esse. Et scire similiter, & id quod vti scientia pōt, & id quod vtitur: & item quiescere, & id cui iam quies inest, & id quod quiescere pōt. Similiter & in substantiis dicere consueuimus. Etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & dimidium lineæ, & frumentum id esse, quod nondum maturū euasit. Quando aūt quippiā dicendum est, & quando nōdum dicendum est potētia esse, in aliis determinare oportet. H

parte.5. Amplius esse signāt & ens, hoc quidem potestate dicibili, illud vero actu. Horū enim dictorum terminorū esse dicimus, & quod potestate est dicibile terminorū, & quod est actu. Et scire simił, & potens vti scientia, & vtens. Et quiescēs & cui iā inest quies, & potens quiescere. Simił aūt & in substātiis. Et enim Mercurium in lapide dicimus esse, & medietatem lineę, & frumētū nōdum perfectum. Quādo vero potens, & qn̄ non, in aliis determinandum.

Ponit distinctionem entis per actum & potentiam, dicens, quòd ens & esse significant aliquid dicibile vel effabile in potentia, vel dicibile in actu. In omnibus enim prædictis terminis quæ significant decem pdicamenta, aliquid dicitur in actu et aliquid in potētia. Et ex hoc accidit

Alia diuisio entis per se.

I ꝙ vnumquodq; ꝑdicamentū ꝑ actum & potentiā diuidi-
Vnūqdq; ꝑdicamē tum diuidi tur ꝑ actū & potētiā. tur. Et sicut in rebus quæ extra aīam sunt, dr̄ aliqd in actu & aliquid in potentia, ita in actibus aīæ et priuationibus, quæ sunt res rōnis tātū. Dicitur enim aliquis scire, quia potest vti scientia, & quia vtitur similiter quiescens, quia iā inest ei quiescere, & qa pōt quiescere. Et nō solum hoc est in accidētibus, sed ēt in substantijs. ❡ Etenim Mercuriū ❳ .i. imaginem Mercurij dicimus esse in lapide in potētia, & mediū lineæ dr̄ esse in linea in potentia. Quælibet enim ps continui est potētialiter in toto. Linea vero inter substantias ponitur ſm opīonem ponentiū mathematica esse substātias, quam nondū reprobauerat. Frumentū etiā qñ nōdū est perfectum, sicut qñ est in herba, dicitur esse in potētia. Qñ vero aliquid sit in potētia, & qñ nondū est in potētia, determinandum est in alijs. s. in nono huius. Lec. x.

Tex. cō. 15 Substantię dicūtur & simplicia corpora: vt ignis, terra, & aqua, & quę sunt similis generis. Et corpora omnino. Et ea quę hisce constant, animalia inquā & dęmonia, partesq; istorum. Atq; hęc omnia propterea dicuntur substantię, ꝙ non de subiecto dicuntur, sed de his cętera dici solent.
K

Tex. cō. 15 Parte. 1 SVbstantia dicitur, & simplicia corpora: vt terra, & ignis, & aqua, & quæcunq; talia. Et vniuersaliter corpora. Et ex his constantia, & animalia, & dæmonia, & partes hoīum. Hęc aūt omnia dicuntur substātia, quia nō de subiecto dñr, sed de his alia.

HIC ostendit quot modis dr̄ subā, & circa hoc duo facit. Primo ponit diuersos modos substātiæ. Secundo reducit omnes ad duos. ibi ❡ Accidit itaq;. ❳ Circa primū ponit quatuor modos, quorum primus est ſm ꝙ substātiæ particulares dicuntur substantiæ, sicut simplia corpora, vt terra, ignis & aqua & hmōi. Et vniuersaliter omnia corpora etiam si non sint simplicia, sicut mixta similium partium, vt lapis, sanguis, caro, & hmōi. Et iterum aīalia quæ constant ex hmōi corporibus sensibilibus, & partes eorū, vt manus & pedes & hmōi, ❡ & dæmonia, ❳ id est idola quæ in templis posita colebantur pro dijs. Vel dæmonia dicit quædam aīalia rōnabilia ſm Platonicos, quæ Apuleus sic diffinit. Dæmones sunt aīalia corpore aerea, mente rōnalia, aīo passiua, tp̄e æterna. Hæc enim omnia ꝑdicta dñr substantia, qa non dñr de alio subiecto, sed alia dñr de his. Et hæc est descriptio primæ substantiæ in prędicamentis. Secundum modum ponit ibi.
Infra. Parte. 5
L
Quid Demon ſm Apuleū.

Alio modo id substantia dicitur, quod causa est essendi, inestq; in talibus quę de subiecto non dicuntur: qualis est anima animalium.

Parte. 2. Alio vero modo quodcunq; fuerit causa existendi inexistens in talibus quæcunq; non dicuntur de subiecto, vt anima in animali.
M

Dicit ꝙ alio modo dr̄ substātia quæ est cā essendi ꝑdictis substantijs quæ nō dicunt̄ de subiecto, non quidē extrinseca sicut efficiens, sed intrinseca eis, vt forma. Sicut dicitur anima substantia animalis. Deinde cū dicit.

Præterea partes quæ sunt in talibus definientes, atque hoc aliquid significantes, quæ si tollantur tollitur totum: vt si tollatur planum, corpus (vt quidam inquiunt) tollitur: & si linea, planum. Atque omnino numerus quibusdam talis esse videtur. Si tollatur enim nihil inquiunt esse, & ipsum insuper definire omnia inducunt.

Parte. 3. Amplius quęcunq; particulæ existentes sunt in talibus terminantes, & hoc aliquid significantes, quibus destructis destruitur totum: vt superficie corpus, (vt quidam dicunt) & superficies linea. Et totaliter numerus videtur quibusdam esse talis. Nā destructo nihil esse, & terminare omnia.
N Supple vi. detur eis.

Ponit tertium modū ſm opinionē Platonicoꝝ & Pythagoricoꝝ dicens, ꝙ quæcunq; particulę sunt in ꝑdictis substantijs, quæ sunt termini eaꝝ, & signant hoc aliquid ſm opinioēm eoꝝ, in quibus destructis destruitur totum, dñr etiam substātiæ. Sicut superficie destructa destruitur corpus, vt quidam dicūt, & destructa linea, destruitur superficies. Patet etiam ꝙ superficies est terminus corporis, & linea terminus superficiei. Et ſm dictoꝝ pōnem, linea est pars superficiei, & sup̄ficies pars corporis. Ponebāt enim corpora cōponi ex superficiebus, & superficies ex lineis, et lineas ex punctis. Vnde sequebatur, ꝙ punctū sit substantia lineæ, & linea superficiei, & sic de alijs. Numerus autē ſm hanc positionem videtur esse substātia totaliter oīum rerū, quia remoto numero nihil remanet in rebus: quod. n. nō est vnum, nihil est. Et silr̄ quæ non sunt plura, non sunt. Numerus etiā inuenit̄ terminare oīa, eo ꝙ oīa mensurantur per numerum. Iste aūt modus nō est verus. Nam hoc qđ cōiter inuenitur in oībus, & sine quo res esse non pōt, non oportet ꝙ sit substantia rei, sed pōt esse aliqua ꝓprietas cōsequens rei substantiam vel principium substātiæ. Prouenit etiam eis error specialr̄ quantū ad vnū et numerū, eo ꝙ nō distinguebāt inter vnū quod cōuertitur cū ente, & vnū qđ est principium numeri. Quartū modum ponit ibi.
Opinio Platonicoꝝ & Pythagoricoꝝ de subā rerum.
O
Reprobatio ꝑdictorū opionū.

Præterea quidditas, ratio cuius est diffinitio, & hęc cuiusq; substantia dicitur.

Parte. 4. Amplius quod quid erat esse, cuius ratio est diffinitio, & hęc substantia videtur vniuscuiusq;.

Dicit ꝙ etiā quidditas rei quam signat diffinitio dicit̄ substātia vniuscuiusq;. Hęc aūt quidditas siue rei essentia, cuius diffinitio est rō, differt à forma quam dixit esse substantiā in secūdo modo, sicut differt humanitas ab aīa. Nā forma est pars essentiæ vel quidditatis rei. Ipsa aūt quidditas uel essentia rei includit oīa essentialia principia. Et ideo genus & species dñr esse substantia eorum de quibus prædicatur, hoc vltimo modo. Nā genus & species nō signant tm̄ formam, sed totam rei essentiam. Deinde cum dicit.
P

Fit igit̄ vt substantia modis duobus dicat̄, ipsum inquam subiectū vltimum, quod nō vlterius de alio dicitur: & id quod hoc aliquid ac separabile est. Tale autem est vniuscuiusq; species, atq; forma.

Parte. 5. Accidit itaq; ſm duos modos substātiā dici, subiectum vltimum, quod non adhuc de alio dicitur: & quodcunq; hoc aliquid ens, & separabile fuerit. Tale vero vniuscuiusq; forma & species.

Reducit dictos modos subæ ad duos dicēs, ꝙ ex prædictis modis cōsiderari pōt ꝙ suba duobus modis dr̄, quorū vnus est ſm ꝙ substantia dr̄ id qđ vltimo subijcitur in ꝓpositionibus, ita ꝙ de alio nō ꝑdicetur, sicut suba prima. Et hoc est quod est hoc aliqd, quasi per se subsistens, & qđ est separabile, quia est ab oībus distinctū, & nō cōicabile multis. Et quantū ad hæc tria differt suba particularis ab vniuersali. Primo qdem, quia substātia particularis nō ꝑdicatur de aliquo inferiori, sicut vl'is. Secundo quia suba vl'is nō subsistit nisi ratione singularis, quę per se subsistit. Tertio quia substātia vl'is est in multis, nō aūt singularis, sed est ab oībus separabilis & distincta. Sed etiam forma & spēs vniuscuiusq; rei, ❡ dr̄ tale ❳ .i. suba. In quo includit & secundū & quartū modū. Essentia. n. & forma in hoc cōueniūt ꝙ ſm vtrūq; dr̄ esse illud qđ aliquid est. Sed forma refert̄ ad materiam quam facit esse in actu, quidditas autē refertur ad suppositum quod significatur vt hn̄s talem essentiam. Vnde sub vno cōprehendunt̄ ❡ forma & spēs ❳ .i. sub essentia rei. Tertiū aūt modū ꝑtermittit, quia falsus est vel
Q
In tribus differt substātia particularis & vniuersalis.

A vel quia reducibilis est ad formam quæ habet rationem termini. Materia vero quæ substantia dicitur, prætermittitur, qa nõ est substãtia in actu. Includitur tñ in primo modo, quia suba particularis nõ habet q̃ sit substãtia, & q̃ sit indiuidua in rebus materialibus, nisi ex materia. Lec. xj.

Eadem alia per accidens dicuntur, alia per se. Per accidens, vt album & musicum, propterea quod vtrũq; eidem accidit, & homo & musicum, ex eo sane quia alterum alteri accidit. Musicum item & homo, quia musicum homini accidit. Hoc autem idẽ quod vtrũq;, & horum vtrũq; idem quod illud dr̃. Nam & musicũ idem quod homo musicus, & hoc idem quod illa dr̃. Quapropter hęc omnia vniuersaliter nõ dicunt̃. Non enim vere dicere licet omnẽ hominem & musicum idem esse. Vniuersalia nanq; per se rebus insunt, accidentia non per se, sed in singularibus simpliciter dici solent. Socrates eni ac Socrates musicus idem esse videtur. Socrates enim nõ de pluribus dicitur. Idcirco non vt omnis homo dicitur, sic & Socrates dicitur omnis. B

Text⁹ sine cõmento, sed notabilis. Parte. 1.

EAdem dicuntur, ẽm accidens quidem: vt albũ & musicum idem, quia eidem accidunt. Et homo & musicum, quia alterum alteri accidit. Sed & musicum homo, quia musicum homini accidit. Et vtriq; hoc. Et horum vtrunq; illi. Etenim homini musico, & homo & musicus idem dicitur, & his illud. Quapropter & omnia ea vniuersaliter nõ dicũtur. Non enim verum dicere, quia omnis hõ idem & musicum. Nam vl'ia ẽm se existunt, & accidentia non ẽm se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur Socra. musicus, & Socra. esse. Nam Socra. non in multis. Quapropter non omnis Socra. dicitur, quemadmodum omnis homo. Et hęc quidem sic dicuntur eadem. C

Dictio distributiua non adiungitur singularibus. Infra Lec. 14.

POSTQAM Phs distinxit nomina quæ sigñant subm huius scię, hic distinguit nomina quæ sigñant partes eorum quæ sunt subra huius scię, & diuiditur in partes duas. In prima distinguit noĩa quę significãt partes vnius. In secũda noĩa quæ sigñant partes entis, & hoc ibi { Potestas dr̃. } Suba enim quæ ẽt posita est subm huius scię, est vnum solũ p̃dicamẽtum nõ diuisum in multa p̃dicamẽta. Prima diuiditur in duas. Primo distinguit noĩa quæ significãt partes vnius. In secũda noĩa quæ sigñant aliquod cõsequẽs ad rõnem vnius. s. prius & posterius. Nam vnũ ẽe, est principiũ esse, vt supra dictũ est, & hoc ibi { Priora & posteriora dñr. } Prima diuidit̃ in duas. In prima distinguit noĩa q̃ sigñant primas partes unius & eius oppositi. s. multitudinis. In scd̃a distinguit noĩa q̃ sigñant quasdã secũdarias partes. ibi { Opposita dñr. } Partes aũt vnius sunt idem, qđ est vnũ in suba: et simile, quod est vnũ in qualitate: & æquale, qđ est vnũ in quantitate. Et ecõtrario partes multitudinis sunt diuersum, dissimile, & inæquale. Circa primum duo facit. Primo distinguit hoc nomẽ, idẽ, & ea quæ ei opponunt̃. Scd̃o distinguit hoc nomẽ sil'e; & dissimile oppositũ eius. ibi { Sil'ia dñr. } De ęquali aũt, & eius opposito, mẽtionem hic nõ facit, quia in eis multiplicitas nõ est ita manifesta. Circa primum tria facit. Primo distinguit hoc nomẽ idẽ. Scd̃o hoc nomẽ diuersum. ibi { Diuersa vero dñr. } Tertio hoc nomẽ differens. ibi { Dr̃ia vero. } Circa primũ duo facit. Primo ponit modos eiusdẽ p accñs, scd̃o eiusdẽ p se. ibi { Alia uero ẽm se. } Dicit ergo q̃ aliqua dñr eadẽ p accñs tribus modis. Vno modo sicut duo accñtia, vt albũ & musicũ dñr idẽ, quia accidunt eidẽ subto. Scd̃o mõ qñ p̃dicatum dr̃ idẽ subto inquãtum de eo p̃dicat̃, vt cum dr̃ hõ est musicus, q̃ dñr idem, quia accidit

Tex. cõ. 12. Infra le. 13. Infra le. 12. Parte. 5. D

Ibidem. Parte. 3.

Lec. seq. parte. 1. Ibi. par. 3.

{ musicum hoĩ } . i. p̃dicatũ subto. Tertio modo dñr idẽ p accñs, qñ subm dr̃ esse idem accñti quasi de eo p̃dicatũ, vt cum dr̃ musicus est hõ, sigñatur q̃ hõ sit idem musico. Qđ eni p̃dicatur de aliquo, sigñat̃ idem esse illi. Et hæc rõ identitatis est, quia subm accidit p̃dicato. Præter hos aũt modos eiusdẽ p accñs, in q̃bus sumit̃ accñs p se & subm p se, sunt alij modi in quibus accipit̃ accñs cũ subto cõpositũ. Et in hoc variãtur duo modi, quorũ vnus sigñat̃ qñ accidẽs simpl'r p̃dicatur de composito ex accñte & subto. Et tunc sigñatur hoc. s. accñs esse idẽ vtriq; simul accepto, sicut musico hoĩ, musicum. Alius modus sigñat̃ qñ cõpositum p̃dicatur de subiecto simplici, vt cũ dr̃, hõ est hõ musicus. Tunc. n. { illi } . i. subto simplici sigñat̃ esse idẽ horũ vtrunq; simul acceptũ. s. hoc qđ dr̃ hõ musicus. Et sil'is rõ est si accñs accipit̃ vt simplex, & subiectũ cũ cõpõne, vt si dicamus, musicus est hõ musicus: aut ecõuerso, quia & homini musico, qđ est compositum, dñr idem p accñs & hõ & musicum, qñ hæc duo de illo vno p̃dicãtur, & ecõuerso. Ex hoc aũt concludit vlterius cõclusionẽ q̃ in oĩbus p̃dictis modis p̃dicandi, in quibus idem p accñs p̃dicatur, nõ p̃dicatur aliqđ nomen vl'r. Non enim est verũ dicere q̃ oĩs hõ sit idem musico, qđ sic patet. Ea. n. sola de vl'ibus p̃dicantur vl'r, quæ ẽm se insunt eidem. Propter hoc enĩ modus p̃dicandi qui est vl'r p̃dicari, conuenit cum cõditione subiecti qđ est vl'e, quia p̃dicatum, per se de subiecto p̃dicatur. Sed accñtia non p̃dicantur ẽm se de vl'ibus, sed rõne singulariũ. Et ideo de vl'ibus non p̃dicantur vl'r. Sed de singularibus p̃dicant̃ simpl'r, quia idem vr̃ esse subiecto Socra. & Socra. musicus, non tñ p̃dicantur de singulari vl'r, quia de nullo põt p̃dicari aliquid vl'r quod non est vl'e. Socra. autem non est vl'e. Nam non est in multis. Et ideo non p̃dicatur vl'r aliquid de Socrate vt dicatur, omnis Socra. sicut oĩs homo. Igitur quæ diximus sic dicuntur eadem. s. per accidens, vt dictum est. Deinde cum dicit. E F

Differunt idẽ per se & idem p accid's in modo p̃dicandi.

Per se vero eadem dicuntur, perinde atq; ipsum etiam vnum. Nam ea quorum materies vna est, aut specie, aut numero, eadem dici solent: & ea similiter quorum est substantia vna. Quare patet ipsam identitatem, vnitatem essendi quandam esse, aut pluriũ, aut cum quispiam vno vti pluribus vtitur: veluti cũ quippiam idem quod ipsum esse dicit. Nam tunc vti duobus vtitur ipso. G

Parte. 2

Alia vero ẽm se quemadmodum & vnũ. Etenim quorum materia vna aut specie aut numero, eadem dicuntur, & quorũ substantia vna. Quare palam quia identitas vnio quędam est plurium essendi, aut quãdo vtitur vno vt pluribus, veluti quãdo dicit idem eidem idem. Nam vt duobus vtitur eodem.

Ponit modos eiusdem per se, & dicit, q̃ aliqua dicuntur eadem ẽm se eisdem modis quibus dicitur vnum per se. Omnes enim modi quibus aliqua vnũ p se dñr reducunt̃ ad duos, quorũ vnus est ẽm q̃ dñr vnum illa quorũ materia est vna, siue accipiamus materiam eandem ẽm spẽm, siue ẽm numerũ, ad qđ ptinet scd̃us & tertius modus vnius. Alio modo dñr unum quorũ substãtia est vna, vel rõne cõtinuitatis, qđ ptinet ad primũ modum, vel pp vnitatẽ & indiuisibilitatẽ rõnis, qđ pertinet ad quartũ & quintum. Vnde & his modis dicuntur aliqua esse idem. Ex hoc autem vlterius concludit q̃ idẽtitas est vnitas vel vnio, aut ex eo q̃ illa quę dicuntur idem sunt plura ẽm esse, & tamẽ dicuntur idem inquantum in aliquo vno conueniunt. Aut quia sunt vnum ẽm esse, sed intellectus vtitur eo vt pluribus ad hoc q̃ relationem intelligat. Nam non potest intelligi relatio nisi inter duo extrema. Sicut cum dicitur aliquid esse idem sibiipsi. Tũc enim intellectus vtitur eo qđ est vnum ẽm rem, vt duobus. Alias eiusdem ad seipsum H

Relo identitatis ad seipsum ẽ rõnis non realis.

relationem designare non posset. Vnde patet ꝙ si relatio semper requirit duo extrema,& in hmôi relationibus non sunt duo extrema ẜm rem, sed ẜm intellectum solum, relatio idẽtitatis nõ erit relatio realis,sed rõnis tñ, ẜm ꝙ aliquid dicitur idem simpliciter.Secus aũt est qñ aliqua duo dñr esse idem vel genere vel specie.Si enim idẽtitatis relatio esset res aliqua præter illud quod dr̃ idem,res etiã quæ relatio est,cum sit idem sibi,pati rõne haberet aliam relationem quę sibi esset idem,& sic i ĩfinitum.Nõ est aũt possibile in rebus in infinitũ ꝓcedere.Sed in his quæ sunt ẜm intellectum nihil ꝓhibet.Nam cũ intellectus reflectatur super suum actũ,intelligit se intelligere.Et hoc ipsum potest etiam intelligere,& sic in infinitum. Lec. xij.

In actibus rõnis ꝓcedere in infinitũ nõ inconuenit.

Diuersa dicuntur ea quorum aut species sunt plures,aut materies,aut subæ ratio,atq; omnino diuersum ipsum opposito modo eidem dicitur.

Parte.1. K

Diuersa vero dicũtur quorum aut species plures,aut materia,aut ratio substãtię: & omnino opposite eidem dicitur diuersum.

HIC ostẽdit quot modis dicitur diuersum,& dicit ꝙ diuersa dicũtur aliqua tripliciter. Dicũtur enim aliqua diuersa specie, quorum species sunt plures, sicut asinus & bos.Quædam vero dñr diuersa numero,quia differũt ẜm materiam,sicut duo idiuidua vnius speciei.Quædam vero dñr diuersa ẜm ⟨rationem subæ⟩ .i. ẜm diffõnem declarãtem subam rei.Cõtingit enim quædam esse idem numero.s.subiecti,sed diuersa rõne, sicut Socrates & hoc album.Et quia plures modi diuersitatis accipi possunt,sicut ꝙ dicatur diuersum genere,et diuersum propter cõtinui diuisionem,ideo subiungit ꝙ diuersum dicitur oppositum totaliter ad idem. Cuilibet enim modo eius quod est idẽ, opponitur aliquis modus eius quod est diuersum.Et propter hoc quot modis dicitur idem,tot modis dicitur diuersum.Et tamen alij modi vnius,vel eius quod est idem,possunt reduci ad istos hic tactos. Diuersitas enim generis includitur in diuersitate speciei.Diuersitas vero continuitatis in diuersitate materiæ, eo ꝙ partes quãtitatis se habent per modum materiæ ad totum. Deinde cum dicit.

L

Differentia vero dicuntur ea quę diuersa sunt,& si aliquo modo eadem sunt,modo non sint eadem numero,sed aut genere,aut specie,aut similitudine rationis.Insup ea quoꝝ genus diuersum est, & ipsa ꝯtraria,atq; ea quæ diuersitatem in suba habent.

parte.2. Oĩa quę differunt cõueniũt.

Differentia vero dicuntur quæcunq; diuersa sunt, idem aliquid entia: & non solum in numero, sed specie,aut genere,aut ꝓportione.Amplius quorum diuersum genus.Et contraria quęcunq; habent in substantia diuersitatem.

M

Hic distinguit quot modis dr̃ hoc nomẽ differẽs. Assignat aũt duos modos,quoꝝ primus est ꝙ aliquid proprie dicitur differẽs ẜm ꝙ aliqua duo quæ sunt ⟨aliquid idem entia,⟩ id est in aliquo vno cõuenientia,sunt diuersa, siue conueniant in aliquo vno ẜm numerũ, sicut Socra. sedens à Socra. nõ sedẽte: siue cõueniant in aliquo vno specie, sicut Socra.& Plato in hoĩe:siue in aliquo vno genere, sicut homo & asinus in aĩali:siue in aliquo vno ẜm ꝓportionẽ, sicut quãtitas & qualitas in ente.Ex quo patet ꝙ differens omne est diuersum,sed nõ cõuertitur. Nã illa diuersa quæ in nullo conueniunt nõ pñt proprie dici dr̃ia, quia non differunt aliquo alio,sed seipsis. Differẽs autem dicitur ꝙ aliquo alio differt. Secũdus modus est prout differens communiter sumitur pro diuerso,& sic differẽtia dicuntur etiã illa quæ hñt diuersum genus,& in nullo cõmunicãt. Docet aũt quibus cõueniat esse differẽs ẜm primum modum qui est ꝓprius.Cum enim oporteat ea quæ ꝓprie dñr differentia in vno aliquo cõuenire,ea vero quæ cõueniunt in specie nõ distinguuntur nisi per accidẽtales differẽtias, vt Socra.alb⁹ vel rustus.Plato niger vel musicus. Quę vero conueniunt in genere & sunt diuersa ẜm spẽm,differũt differentijs subalibus,illa proprijssime dñr differẽtia,quę sunt eadem genere & diuersa ẜm spẽm.Omne aũt genus diuidit in cõtrarias differẽtias. Non aũt omne genus diuiditur in cõtrarias spẽs.Coloris enim spẽs sunt contrariæ.s.albũ, nigrum:& differẽtiæ etiam.s. cõgregatiuum & disgregatiuũ.Animalis aũt differẽtiæ quidẽ sunt cõtrariæ.s. rõnale & irrationale,sed spẽs aĩalis,vt hõ & equus &c.nõ sunt cõtrariæ.Illa igitur quæ ꝓprijssime dicũtur differẽtia, sunt q̃ vel sunt spẽs cõtrariæ,sicut album & nigrum: vel sunt species vnius generis non cõtrariæ,sed habẽtia cõtrarietatem in substãtia rõne contrarij differentiarum,quæ sunt de substantia specierum. Deinde cum dicit.

N

Similia dicuntur ea quæ sunt eodem affecta,& ea sunt pluribus eiusdem, aut diuersis affecta, & quorum qualitas vna est.

O

Similia dicuntur quæ idem sunt passa. Et plura idem patientia aut diuersa.Et quorũ qualitas vna. parte.3.

Ostẽdit quot modis dr̃ simile. Circa hoc aũt duo facit. Nam primo assignat quod modis dicitur simile. Secundo quot modis dr̃ dissimile. ibi ⟨Opposite vero.⟩ Circa primũ duo facit.Primo oñdit quot modis dr̃ simile.Secũdo qño dicat aliquid maxime simile.ibi ⟨Et ẜm quæ alterari.⟩ Ponit aũt tres modos siĩtudinis.Cõstat enĩ ꝙ vnũ in qualitate facit sile.Passio aũt est affinis q̃litati,eo ꝙ pcipue passio in mutatione qualitatis q̃ est alteratio, attendit. Vñ & q̃dã spẽs qualitatis est passio & passibilis qualitas. Et pp hoc similitudo nõ solũ attendit ẜm conuenientiã in q̃litate,sed ẜm cõueniẽtiam in passione. Qđ quidem põt esse duplr̃,aut ex parte passiõis,aut ex parte eius ad qđ passio terminatur.Sic igit̃ triplr̃ aliqua sunt siĩa. Vno modo qa patiunt̃ idem,sicut duo ligna quæ cõburũtur, pñt dici siĩa.Alio modo ex hoc solo ꝙ patiũtur aliqua plura,similia dñr,siue patiãtur idẽ,siue diuersa,sicut duo hoĩes,quoꝝ vnus fustigatur,& alter incarceratur,dñr similes in patiẽdo.Tertio modo dñr similia,quoꝝ vna est qualitas, sicut duo albi,& duo sydera in cœlo habẽtia similem splendorem aut virtutem. Deinde cum dicit.

Infra pt.4. ñ.

par.4. ẜo.

Tripl'r siĩa quæ dicũtur similia

P

Et id insup qđ ex hisce ꝯtrarijs hẽt plura aut pręcipua quibus alterari põt,hoc pacto simile dicitur. His opposito modo dissimilia dici solent.

Et ẜm quę alterari contingit horum contrarioꝝ, quod plura habet, aut magis proprium, hoc est simile.Opposite vero similibus,dissimilia. parte.4.

Q

Ostendit vnde aliquid maxime dicatur simile. Quãdo enim sunt plures cõtrarietates ẜm quas attẽditur alteratio, illud qđ ẜm plures illaꝝ cõtrarietatum est alicui simile,dicitur magis ꝓprie simile.Sicut allium qđ est calidũ & siccum dicitur magis ꝓprie simile igni,q̃ zuccharum ꝙ est calidum & humidũ.Et idẽ est inter duo, quorum vtrunq; est simile alicui tertio secundum vnam qualitatem tãtum, illud quod est simile secundum qualitatem magis sibi propriam,magis ꝓprie dicitur simile ei, sicut aer magis proprie similis est igni,quàm terra.Aer enim assimilatur igni in calore quæ est qualitas sibi propria,magis q̃ siccitas in qua assimilatur sibi terra.Cõsequenter dicit, ꝙ dissimilia dñr per oppositum ad similia. Deinde cum dicit.

Opposita dicuntur contradictoria,contraria, relatiua,& priuatio atq; habitus.

Opposita dicuntur contraria,contradictio, & ad aliquid,& priuatio,& habitus. parte.5.

Hic

A Hic distinguit secundarias partes pluralitatis, quæ. s. cõtinentur sub differenti & diuerso, quę sunt partes primę, & circa hoc tria facit. Primo ostendit quot modis dicunt̃ opposita. Secundo quot modis dicunt̃ contraria, ibi: ⟨Cõtraria dicuntur.⟩ Tertio quot modis dicunt̃ diuersa specie, ibi: ⟨Diuersa vero specie.⟩ Circa primũ duo facit. Primo enim dicit quot modis dicuntur opposita, q̃a quatur modis. s. cõtradictoria, contraria, priuatio & habitus, & ad aliquid. Aliquid enim cõtraponitur alteri vel opponit̃ aut rõne dependentiæ qua dependet ab ipso, & sic sunt opposita relatiue. Aut rõne remotionis, quia. s. vnum remouet alterũ. Quod quidẽ contingit tripliciter. Aut enim totaliter remouet nihil relinquens, & sic est negatio. Aut relinquit subiectum solum, & sic est priuatio. Aut relinquit subiectum & genus. & sic est contrarium. Nam contraria non sunt solum in eodem subiecto, sed etiam in eodem genere. Secundo ibi.

Infra pt. 7. Inf. pte. 10. Modi oppositionis quatuor. Prędictorũ modorum sufficiẽtia.

B Et ea ex q̃bus & in quæ vltima generationes corruptionesq; proficiscuntur, & quæ simul ad esse susceptiuo, vtrorũq; nõ potest, ea opponi dicũtur, aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa. Fuscum enim & albũ simul eidem non sunt. Quapropter & ea ex quibus sunt ipsa media, bis opponuntur.

parte. 6. Et ex quibus & in quę vltima, vt generationes & corruptiones. Et q̃cunq; non contingunt simul adesse amborum susceptibili, ea opponi dicunt̃, aut ea ex quibus sunt. Nam pallidum & albũ simul eidem nõ insunt. Vnde ex quibus sunt hæc opponuntur.

Alia litera bis opponuntur.

C Ponit duos modos s̃m quos potest cognosci q̃ aliqua sunt opposita, quorũ primus est per cõparationem ad motum. Nã in quolibet motu vel mutatione, terminus à quo, opponitur termino ad quẽ. Et ideo ex quibus est motus, & in quę est motus, sunt opposita, vt patet in generationibus. Nã generatio albi est ex non albo, & ignis ex nõ igne. Scd̃o modo per cõparationem ad subiectum. Nam illa q̃ non possunt inesse simul eidẽ susceptibili, oportet q̃ adinuicem opponãtur, vel ipsa, vel ea ex quibus sunt. Nõ enim potest idẽ corpus simul esse album & nigrũ, quia sunt cõtraria. Homo vero & asinus nõ possunt de eodẽ dici, quia habent in suis rõnibus differẽtias oppositas. s. rõnale & irrationale. Et similiter pallidum & album, quia pallidum cõponitur ex nigro, quod est oppositũ albo. Et notandum q̃ signanter dicit eidem susceptibili, quia quædã non possunt alicui eidem subiecto simili esse, non propter oppositionem quã habeãt adinuicem, sed quia subiectum nõ est susceptibile vtriusq;, sicut albedo & musica nõ possunt simul inesse asino, possunt autem simul inesse homini.

D Contraria dicuntur ea, quæ differentia genere simul eidem inesse non possunt. Et ea q̃ inter sese plurimum eorum oĩum differunt quæ in eodẽ genere collocantur. Et item ea quæ inter sese plurimũ eorũ omnium differunt, quæ in eodem susceptiuo suscipi possunt. Et ea etiã quæ inter sese plurimũ eorum oĩum differunt, quæ sub eandem potentiam cadũt. Et ea insuper quæ maxime, aut simpliciter, aut genere, aut specie differunt.

parte. 7. Contraria dicuntur quæ non possunt simul adesse eidem differentiũ secundum genus. Et quæ plurimum differunt, eorum quæ sunt in eodem genere. Et quæ plurimum differunt, eorum quæ sunt in eodem susceptibili. Et quæ plurimum differunt, eorum quæ sub eadem potestate. Et quorum differentia maxima aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem.

E Hic ostendit quot modis contraria dicunt̃, & circa hoc tria facit. Quorũ primũ est, q̃ assignat modos quibus aliqua principaliter dicuntur cõtraria, inter quos ponit vnũ primũ improprium. s. q̃ aliqua dicunt̃ contraria quæ non possunt simul adesse eidẽ, licet differant s̃m genus. Proprie enim cõtraria sunt quæ sunt vnius generis, sicut si diceret̃ q̃ grauitas & motus circularis non sunt in eodẽ subiecto. Alium modum ponit proprium secundum q̃ cõtraria dicuntur in aliquo conuenientia. Conueniunt enim contraria in tribus. s. in eodem genere, & in eodẽ subiecto, & in eadẽ potestate. Et ideo notificat s̃m ista tria illa quæ sunt vere cõtraria dicens, q̃ illa quæ plurimum differunt eorũ quæ sunt in eodẽ genere dicuntur cõtraria, sicut album & nigrũ in genere coloris. Et iterum illa quæ plurimũ differunt in eodẽ susceptibili existentia, sicut sanum & ægrum in animali. Et iterum quæ plurimum differunt in eadẽ potestate cõtenta, sicut congruum & incõgruum in grãmatica. Potestates enim rõnabiles ad opposita sunt. Dicit autẽ ⟨plurimum⟩ ad differentiã mediorum inter cõtraria, q̃ etiã conueniunt in eodẽ genere, subiecto, & potestate, non tamen sunt plurimum differentia. Vnde subiungit uniuersalem rõnem, s̃m quã aliqua dicunt̃ cõtraria, quia scilicet eorũ differentia est maxima, vel simpliciter, vel in eodẽ genere, uel in eadem specie. Simpliciter quidem sicut in motu locali extrema sunt maxime distantia, sicut punctus orientis & occidẽtis quæ sunt extrema diametri totius orbis. In eodem genere sicut specificæ differentiæ quæ diuidunt genus. In eadem specie sicut accidentales differentiæ contrariæ, per quæ differunt indiuidua eiusdem speciei. Secundum ponit ibi.

In trib⁹ cõtraria conueniunt.

F Hunc locũ qualr̃ An. an. impugnet videre potes in viij. defen.

Cætera vero dicuntur contraria, tum quia talia habent, tum quia sunt talium susceptiua, tum q̃a aut talibus afficere, aut affici possunt, aut afficiunt, aut afficiuntur, aut subiectiones sunt taliũ, aut acceptiones, aut habitus, aut priuationes.

G parte. 8. Alia vero contraria dicũtur, hæc quidem talium habitu, alia talium susceptione, alia existẽdo aut actiua aut passiua talium, alia agentia, alia patientia, aut expulsiones, aut acceptiones, aut habitus, aut priuationes talium.

H Et ostendit qualiter aliqua secundario modo dicuntur cõtraria, p̃pter hoc q̃ habẽt habitudinẽ ad ea quæ principaliter sunt cõtraria. s. q̃a vel habent cõtraria in actu, sicut ignis & aqua dicunt̃ cõtraria, quia alterum est calidum & alterũ frigidum. Vel quia sunt susceptibilia contrariorum in potẽtia, sicut sanatiuũ & ęgrotatiuũ. Vel quia sunt actiua vel passiua contrariorũ in potentia, vt calefactiuum & infrigidatiuum, calefactibile & infrigidabile. Vel q̃a sunt contrariorũ agentia & patientia in actu, sicut calefaciẽs & infrigidans, calefactum & infrigidatũ. Vel quia sunt expulsiones, siue abiectiones, siue acceptiones cõtrariorum, vel etiã habitus aut priuationes eorũ. Nam priuatio albi opposita est priuatiõi nigri, sicut habitus habitui. Patet ergo q̃ tangit triplicẽ habitudinẽ circa cõtraria. Vna quę est subiecti in actu uel in potẽtia. Alia quæ est actiui & passiui in actu & potẽtia. Tertia quæ est generationis & corruptionis vel s̃m se, vel quantũ ad eorum terminos qui sunt habitus & priuatio. Tertium ponit ibi.

Cum autẽ ipsum vnum & id quod est, multis modis dicantur, & cętera quæ per ipsa dicuntur, sequãtur necesse est. Quare & idem, & diuersum, atq; contrarium ita sese habet, vt aliud sit atq; aliud in vnoquoq; prædicamento.

Parte. 9. Sed quoniam eius & vnũ multipliciter dicitur, sequi est necesse, & alia quęcunq; sc̃dm ea dicuntur.

I Quare idem, & diuersum, & contrarium, est diuersum fm vnamquamq; categoriam.

Et ostendit qua de causa pdicta dicuntur multipliciter. Quia enim vnũ & ens dicunt̃ multipliciter, oportet q̃ ea, quæ dicunt̃ fm ea, multipliciter dicant̃, sicut idẽ & diuersum quæ consequunt̃ vnum & multa, & contrariũ qđ sub diuerso continetur. Et ita oportet q̃ diuersum diuidat̃ fm decem prædicamenta, sicut ens & vnum.

Diuersa vero specie dicuntur, & quæ sub eodem genere collocata, non ita sese habent vt alterum sub altero collocetur. Et quæ sub eodem genere collocata differentiam habent. Et quæ contrarietatem in substantia habent, & ipsa contraria diuersa sunt specie, aut omnia, aut ea quæ primo dicuntur. Diuersa specie sunt & ea quorũ in generis vltima specie diuersæ sunt rationes: vt homo & equus, quæ genere
K quidem sunt indiuidua, at rationes habent diuersas. Et quæ in eadem substantia sunt, & differentiam habent. Eadem vero sunt specie, quæ his opposito modo dicuntur.

parte.10. Alia litera subinuicẽ. Diuersa vero specie dicuntur quæcunq; eiusdem generis existentia non sunt subalterna. Et quæcunq; sub eodem genere existentia differentiam habent. Et quæcunq; in substantia contrarietatẽ habent. Cõtraria enim diuersa sunt specie ab inuicem, aut omnia, aut dicta primum. Et quorũcunq; in finali generis specie rationes diuersæ, vt homo & equus indiuidua genere, & rationes eorum diuersæ. Et quæcunq; in eadem substantia differentiam habent. Eadem vero specie opposite his dicta.

L

Diuersa spẽ quinq; modis. Hic ostendit quot modis dicant̃ aliqua diuersa specie, & ponit quinq; modos, quorũ primus est, qñ aliqua sunt in eodẽ genere & nõ sunt subalterna, sicut scientia & albedo sub qualitate, licet non contra se diuidant̃ oppositis differentijs. Secũdus est quando sunt in eodẽ genere, & diuidunt̃ contra inuicẽ per aliquã differentiam, siue differẽtiæ sint contrariæ, siue non, vt bipes & quadrupes. Tertius modus est qñ sua subiecta habent contrarietatem, vtpote quæ diuidunt̃ per differentias cõtrarias, siue ipsa sint contraria, vt album & nigrũ, quæ diuidunt̃ per congregatiuũ & disgregatiuũ: siue nõ, vt homo & asinus, quæ diuidunt̃ per rationale & irrationale. Cõtraria enim oportet esse diuersa specie, vel omnia, vel illa quæ principaliter dicũtur esse contraria. Quartus modus est quando sunt diuersæ species vltimæ, eædemq; specialissimæ in aliquo genere, vt homo & equus. Magis enim proprie dicunt̃ specie dif-
M ferre, quæ solum specie differunt, q̃ quæ specie & genere. Quintus modus est quando aliqua accidẽtia sunt in eodem subiecto, & tamen differunt adinuicem, eo quòd impossibile est plura accidentia vnius speciei in eodem subiecto esse. Eadem vero specie dicũtur per oppositum ad prædicta.

Lectio. xiij.

Priora posteriorave quædam ex eo dicũtur, quia quippiam primum in vnoquoq; genere atq; principium est. Id enim est prius quod est ppinquius cuidam primo, aut simpliciter naturave, aut ad aliqd, aut loco, aut ab aliquibus iam definito.

Tex.p.16. parte.1. Priora & posteriora dicunt̃ qđã quidẽ tanquã existẽte aliquo primo & principio in singulo genere, quod propinquius principio aliquo determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut ad vbi, aut ab aliquibus.

N POSTQVAM distinxit nomina quæ significãt partes vnius, hic distinguit noĩa significantia ordinem. s. prius & posterius. Vnũ enim quendã ordinẽ importat, eo q̃ vni esse est principium esse, vt supra dictũ est. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rõnem cõem prioris & posterioris. Scđo distinguit diuersos modos prioris & posterioris fm cõem rõnem, ibi: Vt hoc quidẽ fm locũ. Dicit ergo primo, q̃ significatio prioris depẽdet à significatione principij. Nam principiũ in vnoquoq; genere est id quod est primũ in genere. Prius autẽ dicit̃ quod est ppinquius alicui determinato principio. Hmõi autẽ ordo principij, & eius quod est principio propinquũ, potest attendi multipliciter. Aut enim aliquid est principiũ & primum simpliciter fm naturã, sicut pater est principiũ filij. Aut est principiũ ad aliquid .i. per ordinem ad aliqd extrinsecum, sicut dicitur id quod est fm se posterius esse prius quantũ ad aliquid, vel quãtum ad cognitionem vel perfectionem uel dignitatẽ, vel aliquo tali modo. Vel etiã dicit̃ aliquid esse principium & prius quãtum ad ubi. Aut etiam aliquibus alijs modis. Deinde cum dicit, Tex.p.11. Parte seq. huius lect. Hic Mauritius carpit sctm̃ Tho. verbis non ĩõne vt videre potes i.ix.defen.

O

Alia nanq; loco priora posterioraq; dicunt̃. Priora quidẽ, quia ppinquiora sunt cuipia, loco, aut natura, aut ipsi medio vel extremo, aut ad qđuis definito. Posteriora vero quia longius distant.

Vt hoc quidem secundũ locum in existendo propinquius, aut natura alicui determinato loco, vt medio: aut vltimo, aut sicut euenit. Quod vero remotius, posterius. Parte.8.

Distinguit modos diuersos quibus dicit̃ aliquod prius & posterius. Et quia prius & posterius dicuntur in ordine ad principiũ aliquod, principium autẽ est (vt supra dictũ est) qđ est primũ in esse, aut in fieri, aut in cognitione: ideo pars ista diuidit̃ in partes tres. In prima dicit qũo dicitur aliquid esse prius fm motum & quantitatẽ. Nam ordo in motu, sequitur ordinẽ in quantitate. Per prius enim & posterius in magnitudine, est prius & posterius in motu, vt dicitur in. iiij. physic. Scđo ostẽdit qũo aliquid dicit̃ prius altero in cognitiõe, ibi: Alia vero modo. Tertio qũo dicitur aliquid altero prius in essendo, id est fm naturam, ibi: Alia vero fm naturã. Circa primum duo facit. Primo ostẽdit qũo aliquid sit prius & posterius fm quãtitatem in rebus cõtinuis. Scđo qũo in rebus discretis, ibi: Alia fm ordinẽ. Et circa primum ponit tres modos. Primus modus attendit̃ fm ordinẽ in loco, sicut aliquid dicitur esse prius fm locum in hoc q̃ est propinquius alicui loco determinato, siue ille locus determinatus accipiat̃ vt medium in aliqua magnitudine, siue vt extremum. Põt enim in ordine locali accipi vt principiũ, centrum mundi ad quod ferunt̃ grauia, vt sic ordinemus elementa, dicẽtes terrã esse primum, aquam scđm &c. Et potest etiã accipi vt principiũ etiam ipsum cælũ, vt si dicamus ignem esse primum, aerem scđm, & sic deinceps. Propinquitas autẽ ad principiũ in loco, quicquid sit illud potest esse dupliciter. Vno mõ fm ordinem naturalẽ, sicut aqua ppinquior est medio naturaliter q̃ aer, aer vero ppinquior extremo. s. cælo. Alio modo sicut euenit .i. fm q̃ ordinant̃ aliqua in loco à casu, vel à quacunq; causa præter naturam, sicut in lapidibus superpositis inuicem in aceruo, supremus est prior vno ordine, & alio est prior infimus. Et sicut id quod est propinquius principio, est prius: ita quod remotius à principio, est posterius. Lectio.1. P Lectio.15. Tex.p.11. Parte.6. Par 9.seq. parte. e. huius lect. Prĩcipiũ in ordine locali duplex Q

Alia tempore. Partim enim ex eo priora dicũtur quia remotiora sunt a temporis puncto præsente, vt in hisce quæ fuerũt exacta. Troianum enim bellum, persico bello prius ex eo dicit̃ esse, quia a præsenti puncto longius distat. Partim autẽ ex eo, quia sunt

instanti

A instanti puncto propinquiora, vt in futuris. Priores enim ꝓpterea ludi Iouis ludis Apollinis esse dicuntur, quod puncto sunt propinquiores instanti, vbi vtimur ipso temporis pręsente puncto, perinde vt principio atq; primo.

Parte. 3.

Alia secundum tempus. Hæc quidem enim eo ꝙ remotiora ab ipso nunc, vt in factis. Priora nanque troica medis, quia remotiora ab ipso nunc. Alia affiniora ipsi nunc, vt in futuris. Prius enim Nemea Pythiω, quia propinquius nunc: & ipso nunc vt principio & primo vsi sunt.

Alia. l. hñt Hoc aũt eo ꝙ propinquius nũc vt in futuris.

Alia litera sed corrupte.

Prius eth Menelaus Pyrrho: in gre. tñ habetur sicut in hac lra.

Scđs modus attenditur ẞm ordinem tẽporis, quem ponit dicens, ꝙ alia dicuntur priora ẞm tẽpus, & diuersimode. Quædam itaq; dicunẽ priora eo ꝙ sunt remotiora à pñsenti nunc, vt accidit ⟨ in factis ⟩. i. in pteritis. Bella enim troiana dicunẽ priora bellis medis & persicis, qbus Xerses rex Persarum & Medorꝫ Græciã expugnauit, quia remotiora sunt à præsenti nunc. Quædã vero dicunẽ priora, quia sunt affiniora vel propinquiora ipsi nunc, sicut dicitẽ ꝙ prius est Menelaus Pyrrho, quia ꝓpinquius alicui nũc pñsenti, respectu cuius vtrũq; erat futurum. Videtur autem hæc litera falsa esse, quia vtrũq; erat præteritũ tpe Aristo. qñ hæc sunt scripta. In Græco aũt habetur ꝙ prius est Nemea Pythiω, quæ quidẽ erant duæ nundinæ vel duo festa, quorꝫ vnum erat ꝓpinquius illi nunc, quo hæc scripta sunt, cum tñ vtrũq; esset futurum. Patet autẽ ꝙ in hoc vtimur ipso nunc, vt principio & primo in tpe, quia per ꝓpinquitatẽ vel remotionem respectu eius, dicimus aliquid esse prius vel posterius. Et hoc necessarium est dicere ẞm ponentes æternitatẽ temporis. Non enim potest accipi hac positione facta, aliquod principium in tẽpore, nisi ab aliquo nunc, quod est medium pteriti & futuri, vt ex vtra. ꝑ C parte tempus in infinitum procedat.

B

Hoc loco Anto. an. se opponit scto Doctori, vt habes in desens. x.

Alia motu. Quod enim propinquius est ei, quod primo mouit, id prius est. Quo pacto puer prior est viro, atq; & hoc principium quoddam est absolute. Alia potentia. Quod eñ potentia antecellit, quodq; potẽtius est, id prius dicitẽ esse. Tale autẽ est id, electione cuius, alterũ ipsumq; posterius obtemperet sequaturq; necesse est, atq; adeo vt illo mouẽte moueatur, & non mouente non moueatur. Electionem autẽ voluntatemq; principium esse constat.

parte. 4.

Alia secundũ motum. Propinquius enim primo mouenti est prius. Vt puer viro. Principium autem & id quoddam simpliciter est. Alia secundum potestatẽ. Excedens enim potestate, prius est, & quod est potẽtius. Tale vero est cuius secundũ præuoluntatẽ D sequi est necesse alterum & posterius, quia non mouente illo non moueatur, & mouente moueatur: & est præuoluntas principium.

Tertius modus est ẞm ordinem in motu, & hoc primo ponit quantum ad naturalia dicẽs, ꝙ aliqua dicuntur esse priora ẞm ordinẽ in motu. Illud enim qđ est ꝓpinquius primo mouenti, est prius, sicut puer est prius viro, quia est propinquior primo. s. generanti. Et hoc etiã prius dicitur per ꝓpinquitatem ad aliquod principium. Id enim. s. mouens & generãs est principium quodãmodo, nõ qualitercunq;, sicut in loco accidebat, sed simpliciter & ẞm naturam. Scđo ponit hunc ordinẽ motus etiã in rebus voluntarijs dicens, ꝙ quædã priora dicuntur ẞm potestatẽ, sicuti hoĩes qui sunt in potestatibus cõstituti. Ille enim qui excedit ptãte, & qui est potentior, dicitẽ esse prior. Et hic est ordo dignitatis. Patet autẽ ꝙ hic ordo etiam est ẞm motum, quia potentius & potestate excedens, est ẞm ⟨ cuius præuoluntatẽ ⟩. i. propositum necesse est sequi aliquid quod est B eo posterius in mouẽdo, ita. s. ꝙ non mouẽte illo potẽtiori vel priori, nõ moueatur posterius, & mouente, moueaẽ. Sicut se habet princeps in ciuitate. Nã ex eius imperio mouentur alij ad exequendum imperata. Eo vero non imperante, non mouetur. Et patet ꝙ hoc etiã prius dicitur propter propinquitatem ad aliquod principium. Nã ⟨ præuolũtas ⟩. i. propositum imperãtis, hic accipitẽ vt principium, cui ꝓpinquiores sunt, & per consequens priores per quos propositum & imperium principijs ad subditos defertur. Deinde cum dicit.

Alia ordine. Hæc autem ea sunt plane quę ad vnũ definitum quippiam ratione aliquã distant: vt in saltatione secundus tertio prior est, & in fidibus penultima vltimam antecedit. Ibi enim iste qui caput chori obtinet, hic media principium est. Hoc igitur modo priora dicuntur. F

Alia ẞm ordinem, & ea sunt quæcunq; ad aliquid vnum determinatum distãt secundum rõnem: vt parastata, & tricostata, & paranitæ nitis. Hic quidem enim qui sumitur, illic autẽ quæ media principiũ. Ergo ea priora dicuntur hoc modo. parte. 5.

Ponit modum ẞm ordinem in rebus discretis dicens, ꝙ alia dicunẽ priora ẞm ordinem qui inuenitur in aliquibus rebus tñmodo quodã ordine associatis sibi, non per cõtinuitatẽ, vt in pcedentibus accidebat. Hmõi autẽ sunt quæ distant ab aliquo vno determinato ẞm aliquã rationẽ determinatã, vt parastata, tricostata. Parastata est prius tricostata. Parastata dicitur ille qui stat iuxta aliquem, puta Regẽ. Tricostata autẽ est ille qui stat tertius ab eo. Vnde alia litera habet. ⟨ Præstans, tertio stante prius est. ⟩ Patet autem ꝙ alia rõ distantiæ est distare, vt scđm, vel tertium. Et siĩr paranitæ sunt priores nitis. In chordis enim Hypatę dicuntur quæ sunt graues, nitę vero acutę dicunẽ, mediocres autẽ vocantur mesæ. Paranitæ autẽ dicuntur q̃ sunt iuxta nitas mesis propinquiores. Patet etiã ꝙ hic dicitur etiã esse aliquid prius per ꝓpinquitatem ad aliquod principiũ. Sed differenter in vtroq; prædictorꝫ exemplorum, quia in illis. s. parastata & tricostata, accipitur principium id quod est verum initium & extremũ. s. ille qui est summus inter alios vel vertex aliorum, vt Rex vel aliquis alius talis. Sed in chordis accipitur vt principium, mediũ, & media chorda quæ dicitur mesa, cui propinquiores dicuntur paranitæ, & per hoc priores dicuntur nitis. Ista ergo dicuntur priora per hunc modum. s. per ordinẽ quãtitatis vel continuæ vel discretæ. Secundo ibi. G

Alio vero modo id dicitur prius, quod antecedit cognitione, vt & simpliciter prius. Priorum autem hoc pacto, alia ratione quidem vniuersalia, sensu autem singularia sunt priora. H

Alio vero mõ quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horꝫ autem aliter & quæ ẞm rõnem, & quæ ẞm sensum. Nam ẞm rationem vniuersalia priora, secundum autem sensum singularia. Parte. 6.

Ostendit quõ aliquid dicitẽ prius altero in cognitione. Illud autẽ prius est cognitione quod etiã prius est simpliciter, non ẞm quid, sicut erat in loco: nam res per sua principia cognoscitur. Sed cum cognitio sit duplex. s. intellectus vel rõnis, & sensus, aliter dicimus aliqua priora ẞm rationem, & aliter ẞm sensum. Ponit autẽ tres modos ẞm quos aliquid est prius ratione siue cognitiõe intellectiua, quorum primus est ẞm ꝙ uniuersalia sunt priora singularibus, licet in cognitione sensitiua accidit econuerso. Ibi enim singularia sunt priora. Ratio enim est vniuersalium, sensus autẽ singularium. Vnde sensus non cognoscit vniuersalia

Prius ẞm intellectũ tribus modis.

I uersalia nisi per accidẽs, inquantũ cognoscit singularia, de quibus vniuersalia pdicantur. Cognoscit enim hominem inquantum cognoscit Socratẽ qui est homo. Ecõtrario autem intellectus cognosci Socratẽ inquantũ cognoscit hominẽ. Semper autem quod est per se est prius eo quod est per accidens. Secundum modum ponit ibi.

Ratione etiam accidens prius est toto, vt musicũ hominem, musico. Non erit enim tota ratio sine parte, quanquã non sit vt musicum sit, si non quippiam musicum sit.

parte.7. Et secundum rationẽ accidens toto prius, vt musicum, musico homine. Nõ est enim ratio tota sine parte, & non contingit musicum esse non existente aliquo musico.

K Dicit ꝙ ẽm rationem prius est {accidẽs ꝙ totum}.i. ꝙ cõpositum ex subiecto & accidente, & musicus homo cognosci non potest sine rõne huius partis quod est musicum. Eodem mõ quæcunq; alia simplicia sunt priora ẽm rõnẽ cõpositis, cũ in sensu sit ecõuerso. Nam sensui primo cõposita offeruntur. Tertium modum ponit ibi.

Præterea priorum affectus, priores dicuntur: vt rectitudo, læuitate. Nam illa lineæ, hæc superficiei per se est affectus. Quædam igitur hoc pacto priora posterioraq; dicuntur.

parte.8. Amplius priora dicuntur priorum passiones, vt rectitudo læuitate. Hoc enim lineæ secundũ se passio, illud vero superficiei. Alia quidem sic dicuntur priora & posteriora.

L Dicit ꝙ priora dicũtur etiã ẽm rõnem, passiones, sicut rectitudo habetur prior læuitate. Rectitudo enim est per se passio lineæ, læuitas autẽ superficiei, linea vero naturaſr est prior superficie. Scd̃m autem sensum prior est superficies linea, & passiones compositorum passionibus simplicium. Hæc igitur dicuntur priora per hunc modum. s. per ordinem cognoscendi. Deinde cum dicit.

Quædam vero natura substantiaue, quæcũq; esse sine aliis possunt, & sine quibus alia nequeunt esse. Qua diuisione vsus est Plato. Cum autẽ ipsum esse pluribus modis dicat, Primo quidem subiectum est prius, quapropter & ipsa substantia añcedit. Deinde alio mõ ea quę sunt potẽtia, & ꝙ sunt actu. Alia nãq; potentia sunt priora, alia actu. Veluti potentia quidem prius est dimidia linea, tota: & pars, toto: & materies, substãtia ipsa. Posterius autẽ actu: toto nanq; dissoluto erunt (vt constat) actu.

M Parte.5. Alia vero secundum naturam & secundũ substantiam, quæcũq; contingit esse sine aliis, & alia nõ sine illis. Qua diuisione vsus est Plato. Et quoniam esse multipliciter dicitur, primum quidem subiectum prius, ꝑpter quod substãtia prius. Deinde aliter ꝙ sunt potestate & perfectione. Nã alia potestate priora, alia perfectione: vt ẽm potestatem quidem dimidietas, toto: & pars, toto: & materia, ꝙ substantia. Secundum perfectionem vero, posterius. Nam dissoluta, secundum actum erunt.

Ponit modos quibus dicitᷣ aliquid prius ẽm ordinẽ in essendo, & circa hoc duo facit. Primo ponit tres modos quibus dicitur aliquid esse prius in essendo. Scd̃o reducit parte seq. eos ad vnum, ibi: {Modo itaq; quodã.} Dicit ergo primo, ꝙ quædã dicuntur esse priora, {ẽm naturã & substãtiã}.i. ẽm naturalẽ ordinẽ in essendo. Et hoc tripliciter. Primo rõne cõitatis aut dependentiæ, ẽm quod priora dicuntur ꝙ possunt esse sine aljs, & illa non possunt esse sine eis. Et hoc est prius à quo non cõuertitᷣ essendi cõsequẽtia, vt dicitᷣ in pdicamentis. Et {hac diuisione}.i. isto modo prioris & posterioris cõtra alios diuiso usus est Plato. Voluit enim ꝙ propter hoc vniuersalia essent priora in essendo ꝙ singularia, & superficies ꝙ corpora, & lineæ ꝙ superficies, & numerus ꝙ omnia alia. Scd̃s modus attenditur ẽm ordinem substãtię ad accidens. Quia enim ens multipliciter dicitur, & nõ vniuoce, oportet ꝙ oẽs significationes entis reducãtur ad vnã primam, ẽm quam dicitur ens quod est subiectum aliorꝫ entium per se existens. Et ꝑpter hoc primũ subiectũ dicitᷣ esse prius. Vnde substãtia prius est accidente. Tertius modus attenditur ẽm diuisionem entis in actum & potentiã. Nam vno modo dicitur aliqd esse prius ẽm potentiã, & alio modo ẽm actum: ẽm potentiam quidẽ dimidiũ rei est prius re ipsa, & quælibet pars toto, & materia {ꝙ substantia}.i. ꝙ forma. Hæc enim omnia sic comparantur ad ea, respectu quorum sic dicuntur priora vt potentia ad actum, ẽm actum vero dicũtur prædicta esse posteriora. Nã pdicta non efficiuntur in actu nisi per dissolutionem. Resoluto enim toto in partes, incipiunt partes esse in actu. Deinde cum dicit. N

In post prædicamẽtis capitulo de priori.

O

Modo autem quodam, omnia quæ priora posterioraq; dicuntᷣ, vt hæc ipsa dicuntur. Quędam enim per generationem sine aliis esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. Quædam per corruptionem, vt totum ipsum pars antecedit. Similiter & cætera sese habere videntur.

Modo itaq; quodam, omnia prius & posterius dicta secundum hæc dicuntur. Alia nãq; secundũ generationem quæ sine aliis esse contingit, vt totum partibus. Alia secundum corruptionem, vt pars toto. Similiter autem & alia. parte.10.

P

Cõcludit ꝙ omnes modi prioris & posterioris possunt reduci ad hos vltimos modos, & pcipue ad primum, ꝑut prius dicitur quod potest esse sine aljs, & non econuerso. Quædã enim possunt esse sine aljs ẽm generationẽ, ꝑ quẽ modum totũ est prius partibus, quia qñ iam totum generatum est, partes nõ sunt in actu, sed in potentiam. Quædã vero cõtingit esse sine aljs ẽm corruptionẽ, sicut pars sine toto, qñ est iam totũ corruptum & dissolutũ in partes. Et similiter etiã alij modi prioris & posterioris ad hunc modum reduci pñt. Constat enim ꝙ priora non dependent à posterioribus, sicut ecõuerso. Vnde oĩa priora aliquo mõ pñt esse sine posterioribus, & non ecõuerso. Lectio.xiiij.

Potentia dicitur, alia quidem principium motus mutationisue, quod est in alio vt quippiã aliud est, qualis est ædificandi facultas: quæ quidem potẽtia, est atq; nõ est in eo quod ædificatur atq; extruitur. At medendi facultas potẽtia quidem & ipsa est, esse tamen in eo potest qui medicamina suscipit atq; sanatur, sed non vt medicamina suscipit atq; sanatur. Alia igitur, vti diximus, principium omnino mutationis aut motus, potentia dicitur quæ est in alio, vt aliud quippiam est. Q

Potestas dicitur alia quidem principium motus aut mutationis in diuerso inquantum diuersum, vt ædificatiua potestas, ꝙ nõ est & existit in ædificato. Sed ars medicinalis est potentia, & existit in sanato, sed non inquantũ sanatum est. Ergo totaliter principium permutationis aut motus, dicitur potestas in diuerso, inquantum diuersum. Tex. cõ.17 Parte.1.

POSTQVAM distinxit nõia significantia partes vnius,

A

Hoc loco Anto. an. impugnat scdm doctorem vt habetur in defen. xj. Lect. seq.

tes vnius, hic incipit distinguere nomina significātia partes entis, & primo s̄m q̄ ens diuiditur per actum & potentiam. Scd̄o prout diuidit̄ ens in decem prędicamenta, ibi: ⸢Quantū vero, dicitur quod est diuisibile.⸣ Circa primum distinguit hoc nomen potentia vel potestas. Nomē autem actus ꝑtermittit, quia eius significationē sufficiēter explicare non poterat, nisi prius natura formarum esset manifesta, quod faciet in octauo & nono. Vn̄ statim in nono simul determinat de potētia et actu. Diuidit̄ ergo pars ista in partes duas. In prima ostendit quot modis dicit̄ Potentia. In scd̄a reducit oēs ad vnum primū, ibi: ⸢Quæ vero s̄m potentiā.⸣ Circa primū duo facit. Primo distinguit hoc nomen potētia. Scd̄o hoc nomen impotētia, ibi: ⸢Impotentia autē.⸣ Circa primū duo facit. Primo ponit modos potētiæ. Scd̄o modos possibilis, ibi: ⸢Dicta vero potestate.⸣ Ponit ergo in prima parte quatuor modos potētiæ vel ptātis. Quorum primus est, q̄ potētia dicit̄ principiū motus & mutatiōis in alio inquātū est aliud. Est. n. quoddā principiū motus uel mutatiōis in eo q̄ mutat̄, ipsa scilicet materia: vel aliquod principiū formale ad quod cōsequit̄ motus, sicut ad formā grauis vel leuis sequitur motus sursum aut deorsum. Sed hm̄oi principium nō potest dici de potētia actiua, ad quā pertinet motus ille. Omne enim qd̄ mouetur, ab alio mouet̄. Neq; aliquid mouet seipsum nisi per partes, inquantū una pars eius mouet aliā, vt probatur in. viij. physic. Potētia igitur s̄m q̄ est principium motus in eo in quo est, non cōprehenditur sub potētia actiua, sed magis sub passiua. Grauitas enim in terra nō est principiū vt moueat, sed magis vt moueatur. Potentia igitur actiua motus oportet q̄ sit in alio ab eo quod mouetur, sicut ædificatiua potestas nō est in ædificato, sed magis in ædificāte. Ars autē medicinalis quāuis sit potētia actiua, quia per eam medicus curat, cōtingit tamen q̄ sit in aliquo sanato, non inquantū est sanatum, sed per accidens inquantū accidit eidem esse medicum & sanatum. Sic igitur vniuersaliter loquendo, potestas dicitur vno modo principium mutationis aut motus in alio, inquantum est aliud. Secundum modum ponit ibi.

Infra p. 14

Infra p. 9.

Infra p. 5 Potētia q̄tuor modis dicit̄.

B

Hāc expōnem impugnat Ant. an. satis inconsiderate vide. xij. defen. Tex. cō. 12 Potētia actiua nunq̄ est in moto vt tale.

C

Alia vero dicit̄ ea qua ab alio vt est aliud pati qp piā dicitur. Qua enim potētia patiens ip̄m quippiā patitur, ea ip̄m dicimus pati posse, interdū si quoduis pati possit: interdum nō si omni quauis passione, sed si ad melius pati possit.

parte. 1. Alia litera habet. Hęc āt ab altero inquā tū alterū.

Alia diuerso inquantū diuersum. Nā s̄m quā patiens patit̄ aliquid, qn̄q; quidē si quodcunq; pati sit possibile, dicimus esse potēs pati. Quādoq; vero nō s̄m omnē passionem, sed si s̄m excellentiorem.

D

Dicit q̄ quodā alio modo dicitur ptās principium motus vel mutationis ab altera inquantū est aliud. Et hæc est potētia passiua, s̄m quā patiēs aliquid patit̄. Sicut enim oē agens & mouēs, aliud à se mouet, & in aliud à se agit, ita oē patiēs, ab alio patit̄: & omne motum, ab alio mouet̄. Illud enim principiū per quod alicui cōpetit vt moueat̄ vel patiatur ab alio, dicit̄ potētia passiua. Posse autē pati ab alio dicitur dupliciter. Aliqn̄ quidē, quicquid sit illud qd̄ aliquid pōt pati, dicimus ipsum esse possibile ad illud patiēdum, siue sit bonū siue malum. Aliqn̄ uero non dicit̄ aliqd potens ex eo q̄ pōt pati aliquod malū, sed ex hoc q̄ potest pati aliquod excellentius. Sicut si aliquis potest vinci, non dicimus potentē: sed si aliquis pōt doceri vel adiuuari, dicimus eum potentē. Et hoc ideo quia posse pati aliquē defectū qn̄q; attribuitur impotentiæ, & posse nō pati idem, attribuitur potētiæ, ut infra dicetur. Alia tamē litera habet ⸢Aliqn̄ aūt non s̄m oēm passionem, sed vtiq; in contrariū⸣ Quod quidē sic debet intelligi. Improprie enim dicitur pati, quicquid recipit aliquā perfectionē ab aliquo, sicut intelligere dicit̄ quoddā pati. Proprie autē pati dicit̄

Pati ab alio dupli.

In hac lec.

E

quod recipit aliquid cū sui transmutatione ab eo quod est ei naturale. Vnde & talis passio dicitur esse abijciēs à substantia. Hoc autem non potest fieri nisi per aliquod cōtrarium. Vnde quando aliquid patitur s̄m quod est cōtrariū suæ naturæ vel cōditioni, ꝓprie pati dicitur. Scd̄m quod etiam ægritudines passiones dicuntur. Quando vero aliqs recipit id quod est ei conueniens s̄m suā naturā, magis dicitur perfici q̄ pati. Tertium modum ponit ibi.

Præterea facultas benefaciēdi, aut per volūtatem electionemue potentia dicit̄. Interdum enim eos q ambulauerint aut dixerint solum, sed non bene, aut non vt voluerint: nō posse dicere, aut ambulare putamus ac dicimus. Idē euenire vsu videtur & in ipsa potentia patiendi.

parte. 3.

F

Alia litera. Adhuc aūt vt bn̄ hoc efficiat aut s̄m voluntatem. Qn̄q; em̄ solū vtique ambulātes aut loquentes, nō bn̄ autem, aut nō vt vellēt, nō dicimus posse loqui aut ambulare.

Amplius alia bene hoc perficiendi aut secundum præuoluntatem, id est electionem. Nā quandoq; solum progredientes aut dicentes, non bene vero, aut non vt maluerunt: non dicimus posse dicere, aut vadere. Similiter autem & in pati.

Dicit q̄ alia potestas dicitur quæ est principiū faciendi aliquid non quocunq; modo, sed bene, aut s̄m ⸢præuolūtatem⸣ .i. secundū q̄ homo disponit. Quādo enim aliqui progrediuntur vel loquunt̄, sed non bene, aut non secundū quod volunt, dicunt̄ non posse loqui aut progredi. Et ⸢similiter est in pati.⸣ Dicitur em̄ aliqd posse pati illud, qd̄ bene pōt pati. Sicut dicuntur aliqua ligna combustibilia, quia de facili cōburuntur, & incōbustibilia quæ non pn̄t de facili comburi. Quartum modum ponit ibi.

Insuper omnes habitus per quos ea quæ ipsos habent expertia sunt passionis omnino, aut non mutabilia, aut non facile ad deterius sunt mutabilia, potētiæ nimirum dicunt̄. Etenim frangunt̄ quædam, & conterunt̄ aut flectuntur, omninoq; corrūpuntur: nō ideo qa possunt, sed qa non possunt, in aliquoue deficiūt. Expertia vero nōnulla talis sunt passionis, aut vix talia parūq; patiuntur, ob potentiam sane & quia possunt, modoq; aliquo sunt disposita.

G

Amplius quicūq; habitus secundū quos impassibilia omnino & immutabilia, aut nō facile in peius mobilia potestates dicuntur. Franguntur autem & conteruntur, curuantur & omnino corrumpuntur, non per potentiam, sed per non potentiam & alicuius defectionem. Impassibilia vero talium quæ vix & paulatim patiuntur propter potentiam, & posse aliquo m odo habere.

parte. 4.

H

Dicit q̄ etiā potestates dicunt̄ omnes habitus siue formæ vel dispositiones quibus aliqua dicuntur vel reddunt̄ omnino impassibilia vel immobilia, aut nō de facili mobilia in peius. Quod enim in peius mutentur, sicut q̄ frangantur vel curuētur vel conterant̄ vel qualitercūq; corrūpātur, nō inest corporibus per aliquā potentiā, sed magis per impotētiā & defectum alicuius principij, quod corrūpenti resistere non potest. Nunquā enim corrūpitur aliqd nisi propter victoriā corrūpentis supra ipsum. Quod qdē contingit ex debilitate ꝓprię virtutis. Illis vero quæ non possunt tales defectus pati, aut ⸢vix aut paulatim,⸣ id est tarde vel modicū patiuntur, accidit eis ꝓpter potentiā, & in eo q̄ habent ⸢aliquo modo posse⸣ .i. cum quadā perfectione, vt non superentur à cōtrarijs. Et per hunc modū dicitur in p̄dicamētis, q̄ durum vel sanatiuū significat potentiā naturalē non patiēdi à corrūpentibus. Molle autem & ægrotatiuum impotentiam. Deinde cum dicit.

Cum autem potētia tot modis dicatur, possibile quoq;

I quoq; ac potens, vno quidem modo dicet, id quod motus, aut mutatiõis principium habet. Etenim id a quo status quiesue proficisci põt, possibile quippiam est in alio, vt aliud quippiam est.

Alia litera. Potens. parte.5. Dicta vero potestate toties, & possibile dicetur: vno quidem modo quod habet motus principium aut mutationis. Etenim statiuum possibile quoddã in diuerso, inquantũ est diuersum. Alio vero modo si quidem ab eo aliud potestatem habet talem.

Possibile totidem modis sumit. Ponit modos possibilis correspõdentes pdictis modis potestatis, primo autẽ modo potestatis rñdent duo modi possibilis. Scdm potestatẽ enim actiuã aliquid dicitur potens agere dupliciter. Vno mõ quia ipse per seipm agit immediate. Alio modo quia agit mediãte altero cui potentiã suam cõicat, sicut Rex agit per Balliuum. Dicit ergo ꝙ cũ K potentia tot modis dicat, possibile etiã & potẽs pluribus modis dicatur. Vno quidẽ modo quod habet principium actiuum mutationis in seipso (sicut statiuum vel sistitiuum) .i. id quod facit aliud stare, dicitur esse potens ad sistendum aliquid aliud diuersum ab eo. Alio vero modo qñ ipse non immediate operatur, sed aliud habet ab eo talem potestatem vt possit immediate agere.

Alio vero modo, si quippiam aliud ipsius talẽ potentiam habeat. Alio rursus modo, si potentiam habeat vt ad quoduis siue ad deterius siue ad melius moueat atq; mutetur. Nam id quod corrumpitur, & corrumpi possibile esse videt: vel nõ corruptionem subibit, si impossibile erat corrũpi. Nunc vero dispositionẽ aliquã talis passionis, & cãm atq; principiũ habet. Tale igitur esse videt interdũ ꝑpterea quod aliquid habet, interdũ ex eo qa aliquo caret. L Quod si priuatio aliquo modo sit habitus, vniuersa possibilia ꝑpterea quod habẽt, nimirum aliqd erũt. Sin vero non sit, æquiuoce possibilia erunt. Quare possibile quippiã est, partim ex eo quia habitum aliquẽ atq; principiũ habet, partim ex eo qa priuationem habet huiusce, si fit vt priuatio habeatur.

parte.6. Alio si habet permutari in quolibet sm potestatem siue in peius, siue in melius. Etenim corruptibile, esse videt possibile corrũpi: aut vtiq; non corrũpi, si erat impossibile. Nunc autem quandã dispositionem habet, & cãm talis passionis & principium. Aliquãdo quidem igitur per habere aliquid videt, aliquando per priuari, tale esse. Sed si priuatio est habitus aliquo modo in habendo, omnia vtiq; erũt aliquid. M Ens vero dictum æquiuoce. Quare in habẽdo priuationem aliquã & principium, est possibile: & habendo huiusmodi priuationem, si cõtingit habere priuationem.

Secundo ponit sm modum rñdentem scdo modo potentiæ. i. potẽtiæ passiuæ dicens, ꝙ alio modo à prædicto dicit possibile siue potẽs quod põt mutari in aliquid, qcquid sit illud. s. siue possit mutari in peius siue in melius. Et sm hoc, aliquid dicitur corruptibile, quia (põt corrũpi,) quod est in peius mutari, vel nõ corruptibile, qa põt non corrũpi, si sit impossibile illud ipm corrũpi. Oportet aũt illud quod est possibile ad aliquid patiendũ, habere in se quandã dispositionẽ, quę sit causa & principiũ talis passionis. Et illud principiũ vocatur potentia passiua. Habere principiũ passiuũ cõtingit dupliciter. Principiũ autẽ passionis potest inesse alicui passibili dupliciter. Vno modo per hoc ꝙ habet aliquid, sicut homo est possibilis pati infirmitatẽ propter abundantiã alicuius inordinati humoris in ipso. Alio vero modo est aliquid potens N pati per hoc quod priuat aliquo qd possit repugnare passioni, sicut si homo dicatur potens infirmari propter subtractionem fortitudinis & virtutis naturalis. Et hæc duo oportet esse in quolibet potente pati. Nunquã enim aliqd pateretur nisi esset in eo subiectũ quod esset receptiuũ dispositionis vel formæ quæ per passionẽ inducitur, & nisi esset debilitas virtutis in patiente ad resistendum actioni agentis. Hi enim duo modi principij patiendi possunt reduci in vnum, quia potest priuatio significari vt habitus. Et sic sequit ꝙ priuari sit habere priuationẽ. Et ita vterq; modus erit in aliquid habendo. Quod autẽ priuatio possit significari, vt habitus, & vt aliquid habitũ, ex hoc contingit, ꝙ ens æquiuoce dicitur. Et sm vnum modũ & priuatio & negatio dicit ens, vt habitũ est in principio quarti. Et sic sequit ꝙ etiã negatio & priuatio possunt significari, vt habitus. Et ideo possumus vniuersaliter dicere ꝙ aliqd possibile sit pati ꝑpter hoc, ꝙ habet in se quendã habitũ & quoddã principiũ passionis, cum etiam priuari sit habere aliquid, si contingat priuationem habere. Priuatio põt significari vt habitus. Lect. 1. O

Alio ꝑterea dicit modo, qa non habet potentiam vel principiũ in alio vt est, aliud corrumpi potest.

Alio in nõ habendo ipsius potestatem aut principium in alio, inquantum est aliud corruptiuum. Parte.7.

Tertium modum ponit hic, & respõdet quarto modo potentiæ sm ꝙ potentia dicebat inesse alicui, quod nõ potest corrũpi vel in peius mutari. Dicit ergo ꝙ alio modo dicit possibile vel potens, inquantũ nõ habet potestatem vel principiũ aliquod ad hoc ꝙ corrũpatur. Et hoc dico ab alio inquantũ est aliud, quia sm hoc aliqd dicit potens & virtuosum, qd ab exteriori vinci nõ põt vt corrũpat.

Insuper hæc omnia possibilia dicunt, aut quia solum possunt, aut quia bene possunt huiusce potẽtiæ quos explicauimus modos. Nam & in hisce quę carent anima, potẽtia talis inest, velut in instrumẽtis. P Lyrã enim aliã inquiunt sonum emittere posse, aliã non posse si solum non sit sonora.

Amplius autẽ ea omnia aut ex solo accidere fieri, aut nõ fieri, aut bene. Nam in inanimatis est talis potestas vt in organis. Aliam enim dicunt posse sonare lyram, aliam non, si est non bene sonans. parte.8.

Quartum modũ ponit qui rñdet tertio modo potẽtiæ, sm quẽ dicebatur potentia ad bene agendũ vel patiendũ. Dicit ergo sm prædictos modos qui pertinent ad agendũ vel patiendũ, põt dici aliqd potens vel ex eo solũ ꝙ aliqd accidit fieri vel nõ fieri, vel ex eo ꝙ accidit etiã bene fieri. Sicut etiam dicitur potens agere, quia põt bene & faciliter agere, vel quia potest agere simpliciter. Et similiter potẽs pati & corrumpi, quia de facili hoc pati potest. Et iste modus potestatis etiã inuenit in rebus inanimatis (vt in organis) .i. in lyra & musicis instrumentis. Q Dicitur enim ꝙ aliqua lyra potest sonare, quia bene sonat: alia non potest sonare, quia non bene sonat. Deinde cum dicit,

Impotentia autẽ est potentiæ priuatio sublatioue quędã principii talis, quale iam diximus, aut omnino, aut ab eo quod aptitudinem habet vt habeat, aut & quando iam est aptum habere. Non enim similiter impossibile dixerint esse puerum generare, & virum, atq; eunuchum.

Impotentia autẽ est priuatio potẽtię & talis principii sublatio quędam, qualis dicta est, aut omnino, aut in apto nato, aut quãdo aptũ natum est iam habere. Non enim similiter dicuntur impossibile generare puerum, & virum, & eunuchum. parte 9.

Ostendit

A — *Potētia agere vel pati dupliciter. Inf. pte. 11* — *Impotētia quid.* — *Parte. 10. duo reqrit priuatio.*

Ostendit quot modis dicit̃ impotētia, & circa hoc duo facit. Primo distinguit hoc nomē impotētia. Scđo hoc nomen impossibile, ibi: ⟨Impossibilia vero.⟩ Circa primum duo facit. Primo enim ōndit cōem rationem huius nominis impotētia. Scđo ostendit quot modis dicat̃, ibi: ⟨Amplius autē⟩ Dicit ergo primo, ꝙ impotētia est priuatio potētiæ. Ad rōnem autē priuationis duo requirunt̃, quoꝝ primum est remotio habitus oppositi. Id autē quod opponit̃ impotētię est potētia. Vnde cū potentia sit quoddam principiū, impotentia erit sublatio quædā talis principij, qualis dicta est esse potentia. Scđm quod requiritur, est ꝙ priuatio ꝓprie dicta sit circa determinatū subiectū & determinatum tempus. Improprie autē sumitur absque determinatione subiecti, & tēporis. Non enim cæcum ꝓprie dicit̃, nisi quod est aptum natum habere visum, & qñ est natū habere visum. Impotētia autē sic dicta dicit remotionē potētiæ ⟨aut omnino⟩ .i. vniuersaliter, vt. s. oīs remotio potentiæ impotentia dicat̃, siue sit aptum natū habere, siue non: aut dicitur remotio in eo quod est aptū natum habere qñcunqꝫ, aut solum tunc qñ aptum natū est habere.

B

Non enim similiter accipitur impotentia, cum dicimus puerū nō posse generare, & cum virū & eunuchū simul. Puer enim dicit̃ impotēs generare, quia subiectū est aptū ad generandū, non tñ pro illo tpe. Vir autē eunuchus dicitur impotens ad generandū, quia pro illo tpe esset quidem aptus, non tamen potest, quia caret principiis actiuis generationis. Vnde hic magis saluatur ratio priuationis. Mulus autem vel lapis dicitur impotens ad generandum, quia non potest, nec etiam habet aptitudinem in subiecto existentem. Deinde cum dicit.

Præterea in vtraqꝫ potentia est impotentia nimirum opposita, tam ei potentiæ quæ motiua duntaxat est, q̄ ei quæ bene est motiua.

C — *Parte. 10. Alia litera motiuę.*

Amplius autē ſm potentiā vtrāqꝫ est impotentia opposita ei quę solū mobili, & ei quæ bene mobili.

Tot sunt modi ipotētię quot potentię.

Dat intelligere impotētiæ modos per oppositū ad modos potētiæ. Sicut enim potētia est duplex. s. actiua & passiua: & iterum vtraqꝫ, aut ad agendum & patiendū simpliciter, aut ad bene agendum & patiendū, ita ſm vtrāqꝫ potentiā est ipotentia opposita. Et ⟨solū mobili & bene mobili⟩ .i. potentiæ actiuæ quę est ad mouendum simpliciter, vel bene mouendū: & potentiæ passiuæ quę est ad moueri simpliciter, vel bene moueri. Deinde cum dicit.

Impossibilia etiā partim hac impotentia, partim alio modo dicūtur, veluti possibile ac impossibile. Impossibile quidem contrariū cuius necessario verum est, velut impossibile est diametrum cōmensurabilem esse: propterea quod falsum est istiusmodi, vt contrariū eius non solum sit verum, sed etiā necessario verū, diametrum inquam cōmensurabilem esse. Cōmensurabile ergo non solum est falsum, sed etiam necessario falsum.

D

parte. 11.

Impossibilia vero hæc quidem secundū impotentiam eam dicunt̃, Alia alio modo, vt possibile & impossibile. Impossibile quidē cuius contrarium de necessitate est verū, vt diametrum cōmensurabilem esse, impossibile: quia falsum tale, cuius contrarium non solum verum, sed & necesse, non cōmensurabile esse. Ergo cōmensurabile non solum falsum, sed ex necessitate falsum.

Impossibile quid.

Ostēdit quot modis dicit̃ impossibile, & circa hoc duo facit. Primo distinguit modos impossibilis. Scđo reducit illos modos ad vnum, ibi: ⟨Quæ vero secundū.⟩ Circa primum tria facit. Primo dicit ꝙ uno mō dicuntur aliqua impossibilia ſm ꝙ habent impotentiā prædictā quæ opponitur potentiæ. Et hmōi modus in quatuor diuiditur, sicut & impotētia, iō cū dicit ⟨Alio modo.⟩ Ponit aliū modū quo dicunt̃ aliqua impossibilia, nō ꝓpter priuationem alicuius potētiæ, sed ꝓpter repugnantiā terminorū in ꝓpositionibus. Cū enim posse dicat̃ in ordine ad esse, sicut ens dicit̃ non solū quod est in rerum natura, sed ſm cōpositionē ꝓpositionis, prout est in ea verū vel falsum, ita possibile & impossibile dicit̃ non solum ꝓpter potentiā vel impotentiā rei: sed ꝓpter veritatē & falsitatem cōpositionis vel diuisionis in ꝓpositionibus. Vnde impossibile dicitur cuius cōtrarium est verum de necessitate, vt diametrū quadrati esse cōmensurabile eius lateri, est impossibile, quia hoc tale est falsum, cuius cōtrarium non solum est verum, sed etiā necessarium, quod quidē est non cōmensurabile esse. Et ꝓpter hoc esse cōmensurabile est falsum de necessitate, & hoc est impossibile. Tertio ibi.

Infra p. 14

E — *parte 12.* — *Impossibile duplex & primū q̄druplex.* — *Impossibile logicū.*

F

Possibile autem est quod est contrariū huic, cum non necessarium est cōtrariū falsum esse: veluti, possibile est hoīem sedere. Nō enim necessario falsum est hoīem non sedere. Possibile igit̃ vno quidē mō, sicuti diximus, id significat quod non est necessario falsum: alio vero modo, quod verū est, dicere esse: alio rursus modo, quod verum iam esse potest.

parte. 12.

Contrarium vero huic possibile, quando nō necesse est cōtrarium falsum esse. Vt sedere hominem possibile, non enim ex necessitate nō sedere falsum. Ergo possibile & vno modo sic dictū est, quod non ex necessitate falsum significat. Alio modo veꝝ esse, alio contingens verum iam.

G — *Possibile logicū tripliciter dicitur.*

Manifestat quid sit possibile oppositū impossibili secundo mō dicto. Impossibile eñ opponit̃ possibili scđo modo dicto, sicut dictū est. Dicit ergo ꝙ possibile cōtrarium huic scđo impossibili, est cui cōtrariū de necessitate est falsum, sicut sedere hoīem est possibile, quia non sedere quod est eius oppositum, non est de necessitate falsum. Ex quo patet ꝙ ille modus possibilis in tres modos diuidit̃. Dicit̃ enim vno mō possibile quod falsum est, sed non ex necessitate: sicut hoīem sedere dum nō sedet, quia eius oppositū non est verum ex necessitate. Alio modo dicit̃ impossibile quod est verum, sed non de necessitate, quia eius oppositū non est falsum de necessitate, sic Socratem sedere dum sedet. Tertio modo dicitur possibile, qa licet non sit verū, tñ cōtingit in ꝓximo verū esse. Deinde cū dicit.

Potentia autē ea quæ in geometria dicitur, per translationem potentia dicitur. Hæc igitur possibilia non per potentiam dicuntur.

Parte. 13.

Secundum metaphoram autem quæ in geometria dicitur potentia. Hæc quidem igitur possibilia non secundum potentiam.

H — *Potētia in mathematicis quę et qualis.*

Ostendit quō potētia sumatur metaphorice, & dicit ꝙ in geometria dicitur potentia ſm metaphoram. Potentia enim lineę in geometria dicitur quadratum lineæ per hāc similitudinē, qa sicut ex eo ꝙ est in potentia, fit illud quod est in actu, ita ex ductu alicuius lineæ in seipsam, resultat quadratū ipsius. Sicut si diceremus ꝙ ternarius potest in nouenarium, quia nouennarius consurgit ex ductu ternarij in seipsum. Nam ter tria sunt nouē. Sicut autem impossibile secundo modo acceptum non dicitur ſm aliquā impotentiā, ita & modi possibilis vltimo positi, non dicunt̃ ſm aliquam potentiam, sed ſm similitudinem, vel scđm modum veri & falsi. Deinde cum dicit.

Hinc hęrl pōt potentiā optimā esse chimericam.

Ea vero quæ per potentiā dici solent, omnia ad potentiā vnam primam dicunt̃. Hæc autem est mutationis principiū in alio, aut in aliud quippiā est.

I Cætera enim possibilia dicunt̃, partim quia aliquid aliud talem ipsorum potentiã habet, partim qa nihil potentiã habet ipso℞, partim quia sic habet. Similiter & impossibilia ipsa. Quare ꝑpria diffinitio potentiæ primæ hæc erit, principium inquã mutandi in alio, aut vt aliud quippiam est.

parte.14. Quæ vero ẜm potentiã omnia dicunt̃ ad primã vnã, & ea est principium mutationis in alio inquantum aliud. Alia naq; dicuntur possibilia, hæc quidẽ eorum in habendo aliquid aliud talem potentiam; illa vero in non habendo, alia in sic habendo. Similiter autem & impossibilia. Quare propria diffinitio primæ potentię erit, principium permutationis in alio inquantum aliud.

Diffinitio potẽtię ꝑpria.

K Reducit oẽs modos possibilis & impossibilis ad unum primũ, & dicit ꝙ possibilia quæ dicuntur ẜm potentiam, oĩa dicuntur per respectum ad vnã primã potentiam, quę est prima potẽtia actiua de qua supra dictũ est, ꝙ est principium mutationis in alio inquãtũ est aliud. Nam oĩa alia possibilia dicũtur per respectum ad istã potentiã. Aliquid enim dicitur possibile per hoc ꝙ aliquid aliud habet potẽtiam actiuã in ipsum, ẜm ꝙ dicit̃ possibile ẜm potentiam passiuã. Quædam vero dicuntur possibilia in non habendo aliquid aliud talẽ potentiã in ipsa, sicut quæ dicunt̃ potentiã, quia nõ possunt corrumpi ab exterioribus agentibus. Quædã vero potentia ⟨in sic habendo⟩ .i. in hoc ꝙ habent potentiã, vt bene, aut faciliter agant vel patiantur. Et sicut oĩa possibilia quæ dicunt̃ ẜm aliquã potentiã reducunt̃ ad vnã primã potentiã, ita oĩa impossibilia q̃ dicuntur ẜm aliquã impotentiã, reducunt̃ ad unam primam impotentiã, quæ est opposita primæ potẽtiæ. Patet igitur ꝙ propria diffinitio potẽtiæ primo modo dictæ, est principium permutationis in alio inquantum est aliud, quod est ratio potentiæ actiuæ. Lectio.xv.

Diffinitio potentię actiuę.

L

Quantũ id dicitur quod diuisibile est in ea quæ insunt, quorum vtrũq; vel vnumquodq; vnũ quid, & hoc aliquid aptum est esse,

Tex.c.18. parte.1. QVantum vero dicitur quod est diuisibile in ea quæ insunt, quorum vtrunq; aut singulum, vnũ aliquid, & hoc aliquid, aptum natum est esse.

QVONIAM ens non solum diuidit̃ in potẽtiam & actum, sed etiã in decẽ prædicamenta, postquã Philosophus distinxit hoc nomen potẽtia: hic incipit distinguere nomina quæ significant prædicamenta, & primo nomen quãtitatis. Scđo nomẽ qualitatis, ibi: ⟨Quale autẽ.⟩ Tertio distinguit modos ad aliqd, ibi: ⟨Ad aliqd dicunt̃.⟩ Alia vero ꝑdicamẽta prætermittit, quia sunt determinata ad aliquod genus rerum naturalium, vt patet pręcipue de agere & pati, & de vbi & qñ. Circa primum tria facit. Primo ponit rõnem quãtitatis dicẽs, ꝙ quantũ dicitur quod est diuisibile in ea quę insunt. Quod quidẽ dicitur ad differentiã diuisionis mixto℞. Nam corpus mixtum resoluitur in elementa, quæ nõ sunt actu in mixto, sed virtute tantũ. Vnde nõ est ibi tm̃ diuisio quãtitatis, sed oportet ꝙ adsit aliqua alteratio per quã mixtum resoluitur in elemẽta. Et iterum addit ꝙ vtrũq; aut singulum est natum esse ⟨vnũ aliquid,⟩ hoc est aliquid demonstratum. Et hoc dicit ad remouendum diuisionẽ in partes essentiales, quæ sunt materia & forma. Nam neutrum eorum aptum natũ est esse vnum aliquid per se. Secundo ibi.

Lect.seq. Lect.17. M

Diffinitio cõis quantĩ seu quãtitatis.

Quid magnitudo. Quid multitudo. Multitudo igitur quantũ est quoddã, si numerabilis sit. Magnitudo etiã quantũ est quoddã, si mensurabilis sit. Dicitur autẽ multitudo quidẽ, id quod in non cõtinua: magnitudo vero, id qđ in continua diuidi põt. Atqui magnitudinis ea quidem quę vna ex parte cõtinua est, lõgitudo est: ea vero q̃ duabus ex partibus, latitudo: at ea q̃ tribus ex partibus cõtinua est, altitudo nimirũ est. Ho℞ igit̃ multitudo, quidem finita numerus est, longitudo vero linea, latitudo autem superficies, & altitudo est corpus. N

Parte.2. Alia littera habet magnitudinis vero q̃ qđ ad vnũ pri nua, longitudo, q̃ aũt ad duo, latitudo: quę āt ad tria, ꝓfunditas. Multitudo ergo quãtũ aliqd, si fuerit numerabilis. Magnitudo, si fuerit mensurabilis. Dicitur autẽ multitudo quidẽ, quod est diuisibile ptẽte in nõ cõtinua. Magnitudo autẽ, quod in cõtinua. Mẽsura vero, alia in vnũ cõtinuũ, lõgitudine: alia in duo, latitudine: alia in tria, profunditate. Horũ autẽ, pluralitas quidẽ finita, numerus: sed longitudo, linea: latitudo, superficies: & profundum, corpus.

O

Duę species quãtitatis. Multitudo, quid. Magnitudo, quid. Tres spẽs magnitudinis. Ponit spẽs quãtitatis, inter quas primæ sunt duæ. s. multitudo siue pluralitas, & magnitudo siue mensura. Vtrũq; autẽ eorum habet rõnem quanti, inquantũ multitudo numerabilis est, & magnitudo est mensurabilis. Mensuratio enim proprie pertinet ad quantitatẽ. Diffinitur autẽ multitudo sic. Multitudo est, quod est diuisibile ẜm potẽtiam in partes non continuas. Magnitudo autẽ qđ est diuisibile in partes cõtinuas. Quod quidẽ contingit tripliciter, & ẜm hoc sunt tres species magnitudinis. Nam si sit diuisibile ẜm vnam tantum dimensionẽ in partes cõtinuas, erit lõgitudo. Si autẽ in duas, latitudo. Si autem in tres, ꝓfunditas. Vlterius autem qñ pluralitas vel multitudo est finita, dicitur numerus. Longitudo autẽ finita, dicitur linea. Latitudo finita, corpus. Si em̃ esset multitudo infinita non esset numerus, quia quod infinitum est, numerari nõ põt. Similiter si esset longitudo infinita, non esset linea. Linea enim est longitudo mensurabilis. Et ꝓpter hoc in ratione lineæ ponitur ꝙ eius extremitates sunt duo puncta. Simile est de superficie & corpore. Tertio ibi. P

Præterea quædam per se, quædam per accidens quanta dicuntur. Linea nanq; quantum est quoddã per se, musicum vero per accidens.

parte.3. Amplius autem alia dicuntur ẜm se quanta, alia secundũ accidens: vt linea quantum aliquid secundum se, musicum vero secundum accidens.

Scđa diuisio quantitatis. Distinguit modos quãtitatis, & circa hoc tria facit. Primo distinguit quãtũ in id qđ est quantũ per se, sicut linea: & in id qđ est quãtũ per accidẽs, sicut musicũ. Scđo ibi.

Eo℞ insuꝑ quæ ꝑ se quãta sunt, alia ꝑ substantiã sunt, quo pacto linea quãtũ qđ est: in rõne em̃ q̃ dicit qđ est, quantũ qđ inest. Alia affectus atq; habitus talis substãtiæ sunt, vt multũ ac paucũ, & ꝓductũ ac breue, & latũ atq; angustum, & altum ac humile, & graue ac leue, & istiusmodi cætera. Sunt autẽ & magnum & paruũ, & maius & minus, etiamsi per se & inter sese dicant̃, & ipsius quãti per se affectus. Hæc tamen nomina & ad alia transferuntur. Q

parte.4. Eorum vero quæ sunt secundum se, alia ẜm substantiam sunt, vt linea quantũ quid. Nam in ratione quidem dicente, quantum quid existit. Alia passiones & habitus talis sunt substantiæ, vt multum & paucum, & productum & breue, & latum & strictum, & profundum & humile, & graue & leue, & alia talia. Sunt autem magnum & paruum, & maius & minus, & secundum se & ad inuicem dicta, quanti passiones secundum se. Transferuntur etiam & ad alia ea nomina.

Distinguit

A Distinguit quantū per se, qđ quidē duplex est. Quędam enim significanť p modū substātiæ & subiecti, sicut linea vel superficies vel numerus. Quodlibet enim istorū substātialiter est quantū, qa in diffinitione cuiuslibet, ponit quātitas. Nā linea est quātitas cōtinua ſm longitudinē, diuisibilis, finita: & similiter est de alijs. Quædā vero per se ptinēt ad genus quātitatis, & significanť per modum habitus vel passionis talis substantiæ. s. lineæ quæ est substantialis quātitas, vel aliarum similiū quātitatū, sicut multū & paucum, significanť vt passiones numeri: & productū & breue, vt passiones lineæ: & latū & strictum, vt passiones superficiei: & pfundum & humile siue altū, vt passiones corporis: & similiter graue & leue, ſm opinionē illorū qui dicebāt multitudinē superficierū vel atomorū, esse cām grauitatis in corporibus: paucitatē vero eorūdem, cām leuitatis. Sed ſm veritatē graue & leue nō pertinent ad quantitatem, sed ad qualitatē, vt infra ponet. Et similiter est de alijs talibus. Quædā etiā sunt quæ cōiter cuiuslibet quātitatis cōtinuæ passiones sunt, sicut magnum & paruū, maius & minus, siue hæc dicanť {ſm se}. i. absolute, siue dicātur {adinuicē,} sicut aliquid dicit magnum & paruū respectiue, sicut in pdicamentis habeť. Ista autem noīa quæ significant passiones quātitatis per se, transferuntur etiā ad alia q̄ ad quantitates. Dicitur enim albedo magna & parua, & alia huiusmodi. Sciendum aūt est ꝙ quātitas inter alia accidentia propinquior est substantiæ. Vnde quidam quantitates esse substantias putant. s. lineam & numerum & superficiē & corpus. Nam sola quantitas habet diuisionem in partes proprias post substantiā. Albedo enim non potest diuidi, & per consequens nec intelligitur indiuiduari, nisi per subiectum. Et inde est quòd in solo quantitatis genere aliqua significantur vt subiecta, alia vt passiones. Tertio ibi.

Quātum p se duplex. — B *Lect. seq.* — *Vnde ꝙ in solo quātitatis gñe aliq̄ significantur vt subiecta, alia vt passiones.*

C Eorū aūt quę per accidens quāta dicūtur, alia sic dicuntur vt diximus. Nā quia quantū est quiddam id cui musicum inest ac albū, ideo ipsa quāta dicuntur. Alia vt motus ac tempus. Etenim hęc quanta q̄dam, cōtinuaq; dicūtur, qa illa diuisibilia sunt, quorum sunt ista affectus. Atq; nō dico id quod moueť, sed id sup qđ efficitur motus. Quia enim quātū est illud, ideo motus etiam quantus est. Tempus etiam ideo quantum est, quia motus est quantus.

Parte. s. Secundū accidens vero dictarū quantitatum aliæ sic dicunť sicut dictū est, qa musicū quantū est, & album per esse quantū aliqd cui insunt. Alia vt motus & tps. Etenim hæc quanta q̄dā dicuntur & cōtinua, quia illa sunt diuisibilia, quorū sunt hæ passiones. Dico autē non quod mouetur, sed quo motum est. Nam per esse quātum illud, & motus est quantus. Tempus vero per ipsum, scilicet motum.

D

Quātum p accidēs duplicter. Distinguit modos quātitatis per accidēs, & ponit duos modos quātitatis per accidens, quorū vnus est ſm ꝙ aliqua dicunť quāta per accidens, ex hoc solo ꝙ sunt accidentia alicuius quāti, sicut album & musicum per hoc ꝙ sunt accidentia alicuius subiecti quod est quantum. Alio mō dicunť aliqua quāta per accidens, nō rōne subiecti in quo sunt, sed ex eo ꝙ diuiduntur ſm quantitatē ad diuisionem alicuius quātitatis, sicut motus & tps, quæ dicuntur quædam quāta & cōtinua, propterea ꝙ ea quorū sunt, sunt diuisibilia, & ipsa diuiduntur ad diuisionē eorum. Tempus enim est diuisibile & continuū ppter motum, motus autē ppter magnitudinē, non quidem ppter magnitudinē eius quod moueť, sed ppter magnitudinē eius in quo aliqd mouetur. Ex eo enim ꝙ illa magnitudo est quāta, et motus est quātus. Et ppter hoc ꝙ motus est quātus, sequitur tps esse quātum. Vnde hæc nō solum per accidens quātitates dici possunt, sed magis per posterius inquātum quātitatis diuisionē ab aliquo priori sortiunť. Sciendum est autē ꝙ Philosophus in pdicamentis posuit ips quātitatē per se, cū hic ponat ipm quantitatē per accidens, quia ibi distinxit spēs quantitatis ſm diuersas rationes mensuræ. Aliā enim rōnē mensuræ habet tempus quod est mēsura extrinseca, & magnitudo quę est mensura intrinseca. Et ideo ponitur ibi vt alia species quātitatis. Hic autem cōsiderat species quātitatis quantū ad ipm esse quantitatis. Et ideo illa quæ non habent esse quātitatis nisi ex alio, non ponit hic species quātitatis sed quantitates per accidens, vt motum & tempus. Motus autē nō habet aliam rationem mensuræ q̄ tempus & magnitudo. Et ideo nec hic nec ibi ponitur quantitatis species. Locus autem ponitur in species quantitatis, non hic, quia habet aliam rationem mensuræ, sed nō aliud esse quantitatis. Lectio. xvj.

E *Tollit dictio quę apparet in dictis Arist. hic & in pdicamētis.*

F Quale nāq; vno dicitur modo ipsa substantiæ differentia. Quale nāq; animal est homo, & q̄le equus, & qualis itē figura est circulus, si interrogabimur: bipes accommodate, quadrupes, carens angulis, respōdebimus. Quo patet substantiæ differentiā, qualitatem esse quandam, vt diximus.

QVale, vno quidē modo dicit differētia substātiæ, vt quale quid homo? quia aīal bipes, equus quadrupes: & circulus qualis? quia quædā figura, qa agonion, id est sine angulis, quasi differētia ſm substantiā qualitate existēte. Vno qdē itaq; modo hæc dicitur qualitas differētia substātię. *Tex. p. 19. parte. 1.*

HIC DISTINGVIT modos qualitatis, & circa hoc duo facit. Primo ponit quatuor modos qualitatis. Scđo reducit eos ad duos, ibi: {Fere vero secundū duos modos.} Dicit ergo primo, ꝙ vnus modus qualitatis est ſm ꝙ qualitas dicit {differētia substātiæ} .i. differētia per quā aliquid ab altero substātialiter differt: q̄ intrat in diffinitionē substātiæ. Et ppter hoc dicit ꝙ differētia pdicat in quale qd. Vt si q̄rať, quale aīal est hō? respondemus ꝙ bipes: & quale aīal equus? rñdemus ꝙ quadrupes: & qualis figura est circulus? rñdemus ꝙ agonion, id est sine angulo, ac si ipsa differentia substātiæ qualitas sit. Vno igitur mō ipsa differentia substātiæ qualitas dicitur. Hunc autem modum qualitatis Arist. in prædicamētis prætermisit, quia non continetur sub pdicamento qualitatis de quo ibi agebat. Hic autem agit de significationibus huius nominis qualitas. Secundo ponit ibi. *Modi qualitatis quatuor. Infra p. s.* G

H Alio modo vt īmobilia ipsa & mathematica, quo pacto numeri quales quidem esse videntur: veluti ipsi compositi, & nō ii qui sunt solum ad vnum, sed ii quorū est imitatio planum ipsum ac solidum. Atq; hi sunt illi, qui totiēs quanti, aut quotiēs quanti totiens sunt, & omnino id quod prēter quantum substantiæ numeri inest. Substantia nanque cuiusq; est ipsum semel, veluti substantia ipsorum sex est, non si bis tria, aut ter duo, sed si semel dicanť. Sex enim, semel sunt sex.

parte. 2. Alio vero modo vt immobilia & mathematica, sicut numeri quales quidem sunt, quemadmodum compositi, & non solum ad vnum entes, sed quorū imitatio superficies & solidū. Hi vero sunt quotiēs quanti, aut quotiens quot quanti, & totaliter quod prēter quantitatē existit substantia. Nā substātia cuiuslibet, quod semel. Vt ipsorū sex, non bis tres sunt, sed semel. Sex enim, semel sex. *Alia litera, melior, secundū qualitatem.*

Dicit ꝙ alius modus qualitatis vel qualis est scđm ꝙ immobilia & mathematica dicūtur qualia. Mathematica

I enim abstrahunt à motu, vt in sexto huius dicetur. Mathematica enim sunt numeri & magnitudines, & in vtrisque vtimur noĩe qualis. Dicimus enim superficies esse quales inquantũ sunt quadratæ vel triãgulares. Et similr̃ numeri dicunt̃ quales inquantũ sunt cõpositi. Dicuntur autẽ numeri cõpositi, qui cõicant in aliquo numero mensurante eos, sicut senarius numerus & nouenarius mensurant̃ ternario, & nõ solum ad vnitatẽ cõparationem habent sicut ad mẽsuram cõem. Numeri autẽ incõpositi vel primi in sua proportione dicunt̃, quos non mensurat alius numerus cõis, nisi sola vnitas. Dicuntur etiam numeri quales ad similitudinem superficiei & solidi, .i. corporis. Scd̃m quidẽ imitationẽ superficiei, inquãtum numerus ducit̃ in numerum vel eundem vel alium, vt cum dicitur bis tria, vel ter tria. Et hoc est quod dicit quotiẽs quãti. Nã designat̃ quasi vna dimẽsio in hoc qd̃ dicit̃ tria quasi uero scd̃a dimẽsio, hoc qd̃ dicit̃ bis tria vel etiã ter tria.

K Ad imitationẽ vero solidi qñ est duplex ductus, vel eiusdẽ numeri in seipsum, vel diuersorum numerorum in vnum, vt cum dicit̃ ter tria ter, vel bis tria bis, vel bis tria quater. Et hoc est quod dicit Quotiẽs quot quãti. Sic enim considerant̃ in numero quasi tres dimensiones ad modũ solidi. In hac autem numerorum ordinatione aliquid cõsideratur per modũ substãtiæ, sicut hoc quod dico tria, vel quicũq; numerus qui in aliũ ducit̃. Aliquid vero per modum quãtitatis, sicut ipse ductus vnius numeri in alterũ, vel in seipm̃, vt cũ dico bis tria, binarius significat̃ per modũ quãtitatis mẽsurantis, ternarius vero per modũ substãtię. Id ergo ꝙ existit in substãtia numeri p̃ter ipsam quãtitatẽ, quę est numeri substãtia, dicit̃ qualitas eius, vt hoc quod significat̃ per hoc quod dicit̃ bis vel ter. Alia litera habet s̃m quantitatẽ & tunc substãtia numeri dicit̃ ipse numerus simplr̃ platus, vt quod dico tria. Quãtitas aũt s̃m quã attendit̃ eius qualitas, dicit̃ ipsa multiplicatio numeri in numerũ.

L Et huic cõcordat litera sequens q̃ dicit ꝙ substantia cuiuslibet numeri est id quod semel dicit̃. Sicut substãtia senarij est qd̃ dicit̃ semel sex, nõ quod dicit̃ bis tria, vel ter duo, sed hoc pertinet ad eius qualitatẽ. Dicere enim numerũ esse superficialẽ vel solidũ siue quadratũ, siue cubitum significat eũ esse qualẽ. Hic autẽ modus qualitatis est quarta species in p̃dicamentis posita. Tertio ponit ibi.

Præterea oĩs substantiarũ earum quę mouentur affectus, vt caliditas, frigiditas, albedo, nigredo, grauitas, leuitas, & quę sunt similis generis: quibus alterari dicuntur corpora quæ mutantur.

parte.3. Amplius quęcunq; passiones sunt earũ quæ mouentur substantiarũ, vt calor & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunq; talia scd̃m quæ dicuntur mutari corpora permutantium.

M Dicit ꝙ etiam qualitates dicuntur passiones substãtiarum mobilium, s̃m quas corpora per alterationẽ mutantur, vt calidum, frigidũ, & huiusmodi. Et hic modus pertinet ad tertiam speciem qualitatis in prædicamentis positam. Quartum ponit ibi.

Insuper virtus ac vitiũ, & oĩno bonum ac malũ.

parte.4. Amplius secundum virtutem & vitium, & omnino bonum & malum.

Dicit ꝙ qualitas siue quale dicit̃ quarto mõ s̃m ꝙ aliquid disponit̃ per virtutẽ & vitium, vel qualitercunq; per bonũ & malum, sicut per scientiã & ignorantiã, sanitatem & ægritudinẽ, & hmõi. Et hæc est prima species qualitatis in p̃dicamentis posita. Prætermittit autem inter hos modos secundam qualitatis speciẽ, quia magis cõprehenditur sub potentia, cum nõ significetur nisi vt principium passioni resistens, sed propter modum denominandi ponitur in prædicamentis inter species qualitatis. Secundum

Quare secundã speciẽ qualitatis in p̃dicamẽtis assignatã hic prętermittant.

N autem modum essendi magis cõtinetur sub potentia, sicut & supra posuit. Deinde cum dicit.

Quale igitur modis fere dici duobus põt, & horum vno pręcipuo maxime. Nã prima quidẽ qualitas, substantiæ est differẽtia. Huius autẽ pars est q̃dã, & ea quę est in numeris qualitas. Est enim substãtiarum differentia quædã. Verũ eorũ quæ aut non mouentur, aut non vt mouẽtur. Alia vero sunt affectus eorum quæ mouentur ea ratione qua motum subeunt, & ipsorũ motuum differentiæ. Virtus autẽ & vitiũ quædam est affectuum pars. Differẽtias enim motus operationisue significant, q̃bus operant̃ aut patiunt̃ bene vel praue ea q̃ sunt in motu. Id enim quod hoc pacto moueri vel operari põt, est bonũ, Id autẽ quod hoc pacto atq; cõtrario modo, prauũ.

O Maxime vero bonum ac malum qualitatem in animalibus ipsis significant, & horum maxime in hisce quæ habent electionem.

Fere vero s̃m duos modos dicitur quale, & horũ quodã maxime s̃m priorem. Nam prima qualitas, substantiæ differentia. Eius vero quædã & q̃ in numeris qualitas pars. Nã differentia quædã substantiarũ est, sed aut non motorũ, aut non inquantũ mota. Hæ autẽ, passiones motorũ inquantũ sunt mota, & motuũ differentiæ. Virtus autẽ & vitium passionum pars q̃dam est. Differẽtias enim ostendũt motus & actus, s̃m quos faciunt vel patiunt̃ bene, aut praue, quæ sunt in motu. Possibile nãq; sic moueri aut agere, bonũ: qd̃ vero nõ sic sed cõtrarie, prauũ.

P Maxime vero bonũ & malũ significant quale, in animatis, & horum maxime in habentibus proæresim, id est electionem, vel propositum.

Alia littera, & horum vno principalissimo.

Reducit quatuor positos modos ad duos dicẽs, ꝙ quale dicit̃ aliquid fere s̃m duos modos, inquantũ alij duo de quatuor reducuntur ad alios duos. Horum autẽ vnus principalissimus est primus modus, s̃m quẽ differentia substãtiæ dicitur qualitas, quia per eum aliquid significat̃ informatũ & qualificatum. Et ad hunc modũ reducit̃ qualitas, quę est in numeris & in mathematicis alijs sicut q̃dã pars. Hmõi enim qualitates sunt quasi quædã differentię substãtiales mathematicorum. Nã ipsa significant̃ per modũ substãtiæ potius q̃ alia accidentia, vt in capitulo de quãtitate dictũ est. Sunt autẽ hmõi qualitates differentiæ substantiarũ aut non motarũ, aut nõ inquantũ sunt motæ. Et hoc dicit vt oñdat quantũ ad ꝓpositum nõ differre, vtrũ mathematica sint quędã substantiæ per se existentes s̃m esse, vt dicebat Plato à motu separatæ, siue sint in substantijs mobilibus s̃m esse, sed separatæ s̃m rationẽ. Primo enim modo

Q essent qualitates non motorum. Scd̃o autẽ motorum, sed nõ inquantũ sunt mota. Scd̃s modus principalis est, ut passiones motorum inquãtum mota, & etiã differentiæ motuũ dicant̃ qualitates. Quæ quidẽ dicuntur differẽtiæ motuum, quia alterationes differunt s̃m hmõi qualitates, sicut calefieri & infrigidari s̃m calidum & frigidũ. Et ad hunc modum reducit̃ ille modus s̃m quẽ vitiũ & virtus dicit̃ qualitas. Hic enim modus est quasi quędã pars illius. Virtus em̃ & vitiũ oñdunt quasdã differẽtias motus & actus s̃m bene & male. Nã virtus est per quã se aliq̃s habet bene ad agendũ & patiendum. Vitiũ autẽ s̃m ꝙ male. Et simile est de alijs habitibus siue intellectualibus vt sciẽtia, siue corporalibus vt sanitas. Sed tamẽ bene & male maxime pertinet ad qualitatẽ in rebus animatis, & p̃cipue in habẽtibus proæresim .i. electionem. Et hoc ideo q̃a bonum habet rõnem finis. Ea vero quę agunt per electionem, agunt propter

Bene agere & male sunt differentię animatorum.

A propter finē. Agere autē ꝓpter finē maxime cōpetit rebus aīatis. Res enim inaīatæ agunt vel mouentur ꝓpter finē, non tanquā cognoscentes finē, neq; tanquā se agentes ad finem, sed potius ab alio diriguntur, qui eis naturalē inclinationē dedit, sicut sagitta dirigitur in finē à sagittante. Res autem irrationales aīatæ cognoscunt quidē finē & appetunt ipm appetitu aīali, & mouet seipsa localiter ad finem tanquam iudicium habētes de fine, sed appetitus finis, & eorum quę sunt ꝓpter finē, determinatur eis ex naturali inclinatione. Propter quod sunt magis acta q̄ agentia. Vnde nec in eis est iudicium liberum. Rōnalia vero in quibus solū est electio, cognoscunt finem & proportionem eorum quę sunt in finē ipsum. Et ideo sicut seipsa mouent ad finē, ita etiam ad appetendum finem, vel ea quæ sunt propter finem, ex quo est in eis electio libera. Lectio. xvij.

B Ad aliquid alia dicuntur, vt duplum ad dimidiū, & triplū ad tertiam partē, & omnino multiplex ad submultiplex, & excedens ad id quod excedit̄. Alia vt combustiuū ad combustibile, & diuisiuum ad diuisibile, atq; omnino actiuum ad ipsum passiuum. Alia vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

Tex. cō. 20 parte. 1. AD aliquid dicunt̄ alia per se, vt duplū ad dimidiū, & triplum ad tertiā partē, & totaliter multiplicatum ad multiplicati partē, & cōtinens ad contentum. Alia vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuum ad secabile, & omne actiuū ad passiuum. Alia vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

C HIC DETERMINAT Philosophus de ad aliquid, & circa hoc duo facit. Primo ponit modos eorū quæ sunt ad aliquid ſm se. Scđo eoꝝ q̄ sunt ad aliquid rōne alterius, ibi: {Illa uero quia sua genera.} Circa primū duo facit. Primo enumerat modos eoꝝ, quæ ſm se ad aliquid dicuntur. Scđo ꝓsequit̄ de eis, ibi: {Dicuntur autem prima.} Ponit ergo tres modos eorū quæ ad aliquid dicuntur, quorū primus est ſm numerum & quātitatē, sicut duplum ad dimidiū, & triplum ad tertiā partē, & {multiplicatū} .i. multiplex ad partē {multiplicati} .i. ad submultiplex, {& continens ad cōtentum.} Accipitur autē cōtinens pro eo quod excedit ſm quantitatē. Omne enim excedens ſm quantitatē, continet in se illud quod excedit̄. Est enim hoc & adhuc amplius, sicut quinque cōtinent in se quatuor, & tricubitum cōtinet in se bicubitum. Scđs modus est ꝓut aliqua dicunt̄ ad aliquid ſm actionem & passionē, vel potentiam actiuā & passiuam, sicut calefactiuū ad calefactibile, quod pertinet ad actiones naturales, & sectiuum ad sectibile, quod pertinet ad actiones artificiales, & vniuersaliter oē actiuum ad passiuū. Tertius modus est, ſm ꝙ mēsurabile dicit̄ ad mensurā. Accipitur autē hic mensura & mensurabile, non ſm quantitatē. Hoc enim ad primum modū pertinet in quo utrunq; ad vtrūq; dicitur. Nā duplum dicitur ad dimidiū, & dimidiū ad duplum. Sed ſm mēsurationē esse & veritatis. Veritas enim scientiæ mēsuratur à scibili. Ex eo enim ꝙ res est vel non est, oratio scita, vera vel falsa est, & non ecōuerso. Et similiter est de sensibili & sensu. Et propter hoc non mutuo dicuntur mensura ad mensurabile & econuerso, sicut in aliis modis, sed solum mēsurabile ad mensurā. Et similiter etiā imago dicitur ad id cuius est imago, tanquā mensurabile ad mensuram. Veritas enim imaginis mensuratur ex re cuius est imago. Ratio autē istorum modorum hæc est. Cū enim relatio quæ est in rebus consistat in ordine quodam vnius rei ad aliā, oportet tot modis hmōi relationes esse, quot modis contingit vnā rem ad aliam ordinari. Ordinatur autē vna res ad aliā, vel ſm esse, prout esse vnius rei depēdet ab alia, & sic est tertius modus. Vel ſm virtutem actiuā & passiuā, ſm ꝙ vna res ab alia recipit, vel alteri confert aliquid, & sic est secundus modus. Vel ſm qđ quantitas vnius rei potest mensurari per aliā, & sic est primus modus. Qualitas autem rei inquantum hmōi, nō respicit nisi subiectū in quo est. Vnde secundum ipsam vna res non ordinatur ad aliam, nisi secundum ꝙ qualitas accipit rationem potentiæ passiuæ vel actiuę, prout est principium actionis vel passionis. Vel ratione quantitatis vel alicuius ad quantitatem pertinentis, sicut dicitur aliquid albius alio: vel sicut dicitur simile, quod habet vnam aliquam qualitatem. Alia vero genera magis consequuntur relationem, quàm possint relationem causare. Nam quando consistit in aliquali relatione ad tempus. Vbi vero, ad locum. Positio autem ordinem partium importat. Habitus autem relationem habentis ad habitum. Deinde cum dicit.

Tertius. D

Sufficiētia horum modorū relatiuorum.

Parte 1. Primꝰ modus.

Secundus.

Infra tē. 6.

E

F Atq; prima quidē per numerū dicuntur, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad vnum, veluti duplum quidem ad vnum, numerus est definitus. Multiplex autē per numerum quidem ad vnum est, non definitum tñ, vt hunc aut hūc. Sexquialterum autē ad subsexquialterū per numerum est ad numerum definitū. At id quod partes cōplectitur ad id quod sub ipso est pars, per indefinitū perinde atq; ad vnū est ipm, vti diximus multiplex. Excedens autē ad id quod exceditur, indefinitū oino est numero. Numerus enim cōmensurabilis est, hęc autē per nō cōmensurabilē numerū dicuntur. Excedens enim ad id qđ exceditur, tm̄ quidem est & vltra: at hoc est indefinitum vt constat. Est enim vtrūuis vel æquale, vel non æquale. Hæc igitur omnia ad aliquid, vti diximus, per numerum dicuntur, numeriq; affectus. G

Parte. 2. Dicunt̄ autē prima quidē ſm numerū, aut simpliciter, aut determinate ad eos, aut ad vnū vt duplum ad dimidium, vt numerus determinatus. Multiplex vero, ſm numerū ad vnū, sed non determinatum: vt hunc aut hūc. Sed hemiolum ad subhemiolum, ſm numerum ad numerum determinatum. Et sup particulare ad subparticulare scđm indeterminatos, vt multiplex ad numerū. Cōtinens autē ad contentum, oino indeterminatum ſm numerū. Numerus enim cōmensurabilis. Secundū non cōmensurabilem autem numerum dicunt̄. Continens enim ad cōtentū tantum quid est, & amplius, sed hoc indeterminatum. Quodcūq; enim euenit, aut æquale est, aut non æquale. Hæc igitur ad aliquid omnia scđm numerum dicuntur, & numeri passiones. H

PROSEQVITVR tres modos enumeratos, & primo prosequitur primum. Secundo ꝓsequitur secundum, ibi: {Actiua vero & passiua.} Tertio tertiū, ibi: {Ergo scđm numerum.} Circa primum duo facit. Primo ponit relationes quæ consequuntur numerum absolute. Scđo ponit relationes quæ cōsequuntur vnitatem absolute, ibi: {Et amplius ęquale.} Dicit ergo, ꝙ primus modus relationum qui est ſm numerū distinguitur hoc modo, quia vel est scđm comparationē numeri ad numerū, vel numeri ad vnum. Et scđm comparationem ad vtrūq; dupliciter, quia vel est ſm cōparationem numeri indeterminate ad numerum, aut ad unum determinate. Et hoc est quod dicit, ꝙ prima quæ dicitur ad aliquid ſm numerū, aut dicunt̄ {simplr} .i. vniuersalr vel indeterminate, aut determinate. Et vtrolibet modo {ad eos} .s. numeros. Aut ad vnum} .i. ad vnitatem. Sciendum est autem ꝙ omnis

Infra tē. 4. Infr. tēc. 5 Infr. tēc. 3

I omnis mẽnsuratio quæ est in quãtitatibus cõtinuis, aliquo modo deriuatur à numero. Et ideo relationes quę sunt ẜm quantitatẽ continuã, etiam attribuuntur numero. Sciendum est etiam ꝙ proportio numeralis diuiditur primo in duas. s. æqualitatis, & inæqualitatis. Inæqualitatis autem sunt duæ spẽs. s. excedens, & excessum, & magis, & minus. Inæquale autẽ excedens in quinq; species diuiditur. Numerus enim maior qñq; respectu minoris est multiplex, quãdo. s. aliquotiẽs continet ipsum, sicut sex continet duo ter. Et si quidẽ contineat ipsum bis, dicitur duplum, sicut duo ad vnũ, vel quatuor ad duo. Si ter, triplũ. Si quater, quadruplum. Et sic inde. Quãdoq; vero numerus maior cõtinet totum numerum minorẽ semel, & insuper vnam aliquã partem eius. Et tũc dicitur superparticularis. Et siquidem cõtineat totum & medium, vocatur sexquialterum, sicut tria ad duo. Si autem tertiã, sexquitertius, sicut quatuor ad tria. Si quartã, sexquiquartus, sicut quinq; ad quatuor. Et sic inde.

Ois mẽsuratio i quãtitate cõtinua est aliquo mõ a numero. Diuisio proportionũ. Quinq; species inæqualitatis. Prima dicitur multiplex. Scda superparticularis.

K Quãdoq; numerus maior continet minorẽ totum semel, & insuper nõ solum vnã partẽ, sed plures partes. Et sic dicitur superpartiens. Et si quidem contineat duas partes, dicitur superbipartiens, sicut quinq; se habent ad tria. Si vero tres, dicitur supertripartiẽs, sicut septẽ se habent ad quatuor. Si autẽ quatuor, sic est superquadripartiens, & sic se habet nouẽ ad quinq;. Et sic inde. Qñq; vero numerus maior cõtinet totum minorẽ pluries, & insuper aliquã partẽ eius, & tunc dicitũ, Multiplex superparticularis. Et si quidẽ cõtineat ipsum bis & mediã partẽ eius, dicitur duplũ sexquialterũ, sicut quinq; ad duo. Si autẽ ter & mediã partẽ eius, vocabitur triplum sexquialterũ, sicut se habẽt septem ad duo. Si autẽ quater & dimidiã partem eius, dicitur quadruplum sexquialterum, sicut nouem ad duo. Possent etiã ex parte superparticularis hmõi proportionis species sumi, vt dicatur duplex sexquitertius, quãdo maior numerus habet minorẽ bis & tertiã partem eius, sicut se habent septẽ ad tria: vel duplex sexquiquartus, sicut nouem ad quatuor, & sic de alijs.

Tertia superpartiens.

Quarta multiplex superparticularis.

L Quandoq; etiã numerus maior habet minorẽ totum pluries, & etiã plures partes eius, & tunc dicitur. Multiplex superpartiens. Et similiter proportio potest diuidi secundum species multiplicitatis, & ẜm species superpartientis, si dicatur duplum superbipartiens, qñ habet maior numerus totum minorẽ bis & duas partes eius, sicut octo ad tria. Vel etiam triplum superbipartiens, sicut vndecim ad tres. Vel etiam duplum supertripartiens, sicut vndecim ad quatuor. Habet em̃ totum bis, & tres partes eius. Et totidem species sunt ex parte inæqualitatis eius qui exceditur. Nam numerus minor dicitur submultiplex, subparticularis, subpartiens, submultiplex subparticularis, submultiplex subpartiens, & sic de alijs. Sciendum autẽ ꝙ prima species proportionis. s. multiplicitas consistit in cõparatione vnius numeri ad vnitatẽ. Quælibet enim eius species inuenitur primo in aliquo

Quinta multiplex superpartiens.

M numero respectu unitatis. Duplũ enim primo inuenitur in binario respectu unitatis. Et silr proportio tripli in ternario respectu vnitatis, & sic de alijs. Primi autẽ termini in quibus inuenitur aliqua proportio, dant speciẽ ipsi proportioni. Vnde in quibuscunq; alijs terminis cõsequẽter inueniatur, inuenitur in eis ẜm rõnem primorum terminorũ. Sicut proportio dupla primo inuenit̃ inter duo & unum. Vnde ex hoc proportio recipit rõnem & nomen. Dicitur enim proportio dupla, proportio duorum ad vnum. Et propter hoc si etiã vnus numerus respectu alterius numeri sit duplus, tamen hoc est ẜm ꝙ minor numerus accipit rõnem vnius, & maior rõne duorũ. Sex enim se habet in dupla proportione ad tria, inquantũ tria se habent ad sex, vt vnum ad duo. Et simile est in tripla proportione, & in omnibus alijs speciebus multiplicitatis. Et ideo dicit, ꝙ ista relatio dupli, est per hoc ꝙ numerus determinatus, scilicet duo, {refertur ad vnum} .i. ad vnitatem. Sed hoc ꝙ dico multiplex importat relationẽ numeri ad vnitatẽ, sed non alicuius determinati numeri, sed numeri in vniuersali. Si enim determinatus numerus accipiatur vt binarius vel ternarius, esset vna species multiplicitatis, vt dupla vel tripla. Sicut autẽ duplum se habet ad duo, & triplum ad tria quæ sunt numeri determinati, ita multiplex ad multiplicitatẽ, quia significat numerum indeterminatũ. Aliæ autẽ proportiones non possunt attendi ẜm numerum ad vnitatẽ. s. neq; proportio superparticularis, neq; superpartiens, neq; multiplex superparticularis, neq; multiplex superpartiẽs. Omnes enim hæ proportionum species attenduntur ẜm ꝙ maior numerus continet minorem semel vel aliquotiẽs, & insuper vnam vel plures partes eius. Vnitas autẽ partem habere non potest. Et ideo nulla harum proportionum potest attendi ẜm cõparationẽ numeri ad vnitatẽ, sed ẜm comparationẽ numeri ad numerum. Et sic est duplex, vel ẜm numerũ determinatum, vel secundum numerũ indeterminatum. Si autẽ ẜm numerum determinatum, sic {est hemiolum} .i. sexquialterum, aut {subhemiolum} .i. supersexquialterum. N

O Proportio enim sexquialtera primo cõsistit in his terminis. s. ternario, & binario, & sub rõne eorum in omnibus alijs inuenit̃. Vnde ꝙ dicitur hemiolum vel sexquialterum importat relationẽ determinati numeri ad determinatum numerum. s. trium ad duo. Quod vero dicitur superparticulare, refertur ad subparticulare, nõ ẜm determinatos numeros, sicut etiã multiplex refertur ad vnum, sed ẜm numerũ indeterminatum. Primæ enim species inæqualitatis superius numeratæ accipiuntur ẜm indeterminatos numeros, vt multiplex, superparticulare, superpartiens &c. Species vero istorum accipiuntur ẜm numeros determinatos, vt duplum, triplum, sexquialterum, sexquitertium, & sic de alijs. Contingit enim aliquas quãtitates continuas habere proportionẽ adinuicem, sed non ẜm aliquẽ numerum, nec determinatum, nec indeterminatum. Omniũ enim quãtitatũ continuarũ est aliqua proportio, non tñ est proportio numeralis. Quotũlibet enim duorum numerorum est vna mẽsura cõis. s. vnitas, quæ aliquotiẽs sumpta, quẽlibet numerum reddit.

Hemiolum. Subhemiolum.

Nõ ois proportio q̃titatis continuę ẽ a numero, vt ęquale & inęquale.

P Non autẽ quarũlibet quãtitatum cõtinuarum inuenitur esse vna mensura cõis, sed sunt quædã quãtitates cõtinuæ incõmensurabiles. Sicut diameter quadrati est incõmensurabilis lateri. Et hoc ideo, quia non est proportio eius ad latus, sicut proportio numeri ad numerum, vel numeri ad vnum. Cum ergo dicitur in quantitatibus ꝙ hæc est maior illa, vel se habet ad illã vt cõtinens ad contentũ, non solum hęc ratio non attendit̃ ẜm aliquam determinatam speciẽ numeri, sed nec etiam ꝙ sit ẜm numerum, quia oĩs numerus est alteri cõmensurabilis. Omnes enim numeri habent vnã cõem mensuram. s. vnitatẽ. Sed cõtinens & cõtentum non dicuntur ẜm aliquã cõmensurationẽ numeralem. Continens enim ad cõtentum dicitur, quod est tm̃, & adhuc amplius. Et hoc est indeterminatum, vtrum sit cõmensurabile, vel non cõmensurabile. Quantitas enim qualiscunq; accipiat̃, vel est æqualis vel inæqualis. Vnde si non est æqualis, sequitur ꝙ sit inæqualis & continens, etiam si non sit cõmensurabilis. Q Patet igitur quòd omnia prędicta dicuntur ad aliquid ẜm numerum, & secundum passiones numerorum, quę sunt cõmensuratio, proportio, & huiusmodi. Deinde cum dicit.

Et insuper æquale, simile, atq; idem alio modo. Ratione enim ipsius vnius, vniuersa dicuntur. Eadẽ enim, sunt ea, quorum est substãtia vna. Similia sunt ea, quorum est qualitas vna. Aequalia item sunt ea, quorum est quãtitas vna. At ipsum vnum principiũ esse numeri mensuramq; constat. Quare hęc vniuersa ad aliquid per numerum quidem dicuntur, non tamen modo eodem.

Et amplius ęquale, & simile, & idem secundũ aliũ modum. Hæc enim secundũ vnum dicũtur omnia. *parte. 3.*

Eadem

A Eadem nanq; quorum vna est substātia. Similia vero quorū qualitas est vna. Aequalia vero quorum quantitas est vna. Vnitas vero est numeri principiū & metrum, id est mensura. Quare ea omnia dicūtur ad aliquid, secundum numerum quidem, nō tamen eodem modo.

Vnū principium numeri.

Ponit relatiua quæ accipiuntur ſm vnitatem, & nō per cōparationem numeri ad vnum vel ad numerum, & dicit ꝙ alio mō à p̄dictis dicūtur relatiue, ęquale, simile, & idē. Hæc enim dicūtur ſm vnitatē. Nā eadem sunt, quorꝫ substantia est vna. Similia, quorꝫ qualitas est vna. Aequalia, quorꝫ quātitas est vna. Cū autē vnū sit principiū numeri & mēsura, patet etiā ꝙ hęc dicuntur ad aliqd {ſm numerum} .s. ſm aliquid ad genus numeri pertinēs, non eodem modo tñ hæc vltima cū primis. Nā primæ relationes erāt ſm numerum ad numerum, vel ſm numerum ad vnum, hoc autem ſm vnum absolute. Deinde cum dicit.

B Actiua vero atq; passiua per potentiam actiuam atq; passiuam operationesq; potentiarum dicūtur, vt combustiuum ad combustibile, quia possunt. Et rursus comburens dicitur ad id quod comburitur, & diuidens ad id quod diuiditur, vt operantur. Eorum autem quæ per numerū dicuntur operationes non sunt, nisi eo mō qui in aliis dictus est. Sed operationes per motum illis nō cōpetunt. Ea præterea quæ dicūtur ad aliquid per potentiā, tempore etiā iam dicuntur, vt id quod fecit, ad id quod est factū: & id quod est facturum, ad id quod est faciendum. Sic enim pater, filii dicit̄ pater. Illud enim fecit, hoc quippiam passum est. Præterea sunt quæ per potentiæ priuationem dicuntur, vt impossibile: & quę similí modo dicuntur, vt inuisibile.

C Actiua vero & passiua ſm potentiam actiuam & passiuam sunt, & actiones potentiarū, vt calefactiuū ad calefactibile, quia potest: & iterum calefaciens ad calefactum, & secans ad sectum, tanquā agentia. Eorum vero quæ sunt secundum numerum, non sunt actiones, nisi quemadmodum in aliis dictū est. Quæ autem ſm motum actiones non existunt. Istorū autem quæ ſm potentiam, & ſm tempus iam dicunt̄ ad aliquid, vt faciens ad quod fit, & facturum ad faciendum. Sic enim pater, filii dicitur pater. Hoc quidem enim fecit, illud autē passum quid est. Amplius quædam ſm priuationem potentię, vt impossibile: & quæcunq; sic dicuntur, vt inuisibile.

parte.4.

D Prosequitur de secūdo modo relationū quæ sunt in actiuis & passiuis, & dicit ꝙ hmōi relatiua sunt relatiua dupliciter. Vno modo ſm potentiā actiuam & passiuā, & scd̄o modo ſm actus harum potentiarum, qui sunt agere & pati, sicut calefactiuum dicitur ad calefactibile ſm potentiā actiuam & passiuam. Nam calefactiuum est, quod pōt calefacere. Calefactibile vero, quod pōt calefieri. Calefaciēs autē ad calefactum, & secans ad id quod secatur, dicuntur relatiue ſm actus prædictarum potentiarū. Et differt iste modus relationū à præmissis. Quæ enim sunt ſm numerum, non sunt aliquę actiones nisi ſm similitudinem, sicut multiplicare, diuidere, & huiusmodi, vt etiā in aliis dictū est .s. in .ij. physi. Vbi ostendit ꝙ mathematica abstrahunt à motu, & ideo in eis esse non possunt hmōi actiones quæ ſm motum sunt. Sciendum etiā est ꝙ eorum relatiuorum quæ dicuntur ſm potentiā actiuā & passiuā, attenditur diuersitas ſm diuersa tēpora. Quædā enim horꝫ dicuntur relatiue ſm tp̄s præteritū, sicut quod fecit ad illud quod fa-

Tex.c5.18

E ctum est, vt pater ad filium, quia ille genuerit, ille genitus est, quæ differunt ſm fecisse, & passum esse. Quædam vero ſm tp̄s futurum, sicut facturus, refertur ad faciendum. Et ad hoc genus relationū reducuntur illæ relationes, quæ dicuntur secundum priuationem potentiæ, vt impossibile & inuisibile. Dicitur enim aliquid impossibile huic vel illi, & similiter inuisibile. Deinde cum dicit.

Ea igitur quæ ad aliquid per numerum dicuntur atq; potentiam, omnia hoc ipso sunt ad aliquid, ꝙ vnumquodq; ipsum quod est cuiuspiā dicitur esse: sed non hoc ipso quod ad illud, aliud dicitur. At mēsurabile, & scibile, & intelligibile ad aliquid ex eo dicuntur, quia ad quodq; ipsorū aliud dicitur. Intelligibile nanq; intellectum ipsius esse significat. At intellectus non est ad id cuius est intellectus. Id enim bis dictum erit. Similiter & visus cuiuspiā est visus, non cuius est visus, quāquā vere hoc dici potest, sed ad colorē, aut aliud quippiam tale. Illo vero modo bis idem dicetur esse in quā visum eius cuius est visus. Ea igitur quæ per se ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur. F

Ergo ſm numerum & potentiā dicta ad aliquid, oīa sint ad aliquid, eo ꝙ ipsum quod est alterius dicitur id quidē, sed non eo ꝙ aliud ad aliud. Mensurabile uero, & scibile, & intellectuale, eo ꝙ aliud dicitur ad ipsum ad aliquid dicunt̄, sed non eo ꝙ illa ad aliud. Nā intellectuale significat q̄d ipsius est intellectus. Nō est aūt ad hoc cuius est intellectus. Bis enim idem diceret̄. Et similiter alicuius visus est visus, & nō cuius est visus, (quāuis sit, verū hoc dicere) sed ad colorē, aut ad aliquid tale. Illo vero modo bis diceretur, quia est visus cuius est visus. Ergo secundum se dicta ad aliquid, sic dicuntur. G

Parte.5.

Prosequitur de tertio mō relationum, & dicit ꝙ in hoc differt iste tertius modus à præmissis, ꝙ in p̄missis unumquodq; dicit̄ relatiue, ex hoc ꝙ ip̄m ad aliud refertur, non ex eo ꝙ aliud referatur ad ip̄m. Duplum enim refertur ad dimidium, & ecōuerso: & similiter pater ad filiū, & econuerso. Sed hoc tertio mō aliquid dicitur relatiue, ex eo solū ꝙ aliqd referet̄ ad ip̄m, sicut patet ꝙ sensibile & scibile vel intelligibile dicunt̄ relatiue, qa alia referunt̄ ad illa. Scibile enim dicitur aliquid, ꝓpter hoc ꝙ habetur sciētia de ipso. Et silr sensibile dicitur aliquid quod pōt sentiri. Vnde nō dicit̄ relatiue ꝓpter aliquid ꝙ sit ex eorꝫ parte, ꝙ sit qualitas, vel quātitas, vel actio, vel passio, sicut in p̄missis relationibus accidebat, sed solum ꝓpter actiones aliorꝫ, quæ tñ in ipsa nō terminātur. Si enim videre esset actio vidētis perueniens ad rem visam, sicut calefactio peruenit ad calefactibile, sicut calefactibile refertur ad calefaciens, ita visibile referret̄ ad videntem. Sed videre & intelligere & huiusmodi actiones, vt in nono huius dicetur, manent in agētibus & non transeunt in res passas, vnde visibile & scibile non patitur aliquid, ex hoc quod intelligitur vel videtur. Et propter hoc non ipsamet referuntur ad alia, sed alia ad ipsa. Et simile est in omnibus aliis, in quibus relatiue aliquid dicitur propter relationem alterius ad ipsum, sicut dextrum & sinistrum in columna. Cum enim dextrum & sinistrum designent principia motuum in rebus animatis, columnæ & alicui inanimato attribui non possunt, nisi secundum quod animata aliquo modo se habeāt ad ipsam, sicut columna dicitur dextra, quia homo est ei sinister. Et simile est de imagine respectu exemplaris, & denario quo fit pretium emptionis. In omnibus autem his tota ratio referendi in duobus extremis, pendet ex altero. Et ideo omnia huiusmodi quodammodo se habent,

H

Tex.9.15.

I vt mensurabile & mensura. Nam ab eo quælibet res mensuratur à quo ipsa dependet. Sciendum est autem ꝙ quãuis scientia ſm nomen videatur referri ad scientẽ & ad scibile, dicitur enim sciẽtia scientis, & sciẽtia scibilis, & intellectus ad intelligentẽ & intelligibile, tñ intellectus ſm ꝙ ad aliquid dicit̃, nõ ad hoc cuius est sicut subiecti dicitur. Sequeretur enim ꝙ idem relatiuũ bis diceretur, constat. n. qm̃ intellectus dicitur ad intelligibile, sicut ad obiectũ. Si autẽ diceretur ad intelligentẽ, bis diceretur ad aliquid. Et cum esse relatiui sit ad aliud quodãmodo se habere, sequeretur ꝙ idem haberet duplex esse. Et similiter de uisu patet ꝙ nõ dicitur ad videntẽ, sed ad obiectum quod est color {vel aliquid aliud tale.} Quod dicit propter ea quę vident̃ in nocte non per ꝓprium colorẽ, vt habetur in scd̃o de anima. Quãuis & hoc recte posset dici, s. ꝙ visus sit videntis. Refertur autẽ visus ad videntẽ, non inquantum est visus, sed inquantũ est accidens vel potẽtia vidẽtis. Relatio enim respicit aliquid extra, nõ autẽ subiectum, nisi inquãtum est accidens. Et sic patet ꝙ isti sunt modi quibus aliqua dicuntur ſm se ad aliquid. Deinde cum dicit.

Lectio.2.

K

Partim si genera ipsoꝝ talia sint. Medicina enim est ad aliquid, propterea ꝙ scientia q̃ quidem ipsius est genus, ad aliquid esse videtur. Et insuper ea quibus ad aliquid dicunt̃, ea quæ ipsa habent: vt æqualitas ad aliquid est, quia æquale ad aliquid est. Et similitudo etiã, quia simile ad aliquid. At enim sunt quæ per accidens dicuntur ad aliquid, vt homo ad aliquid dicitur, propterea ꝙ accidit ipsi esse duplũ: hoc autẽ est ad aliquid, & album simili modo, si eidem accidat duplum ac album esse.

Partt.6.

L Illa vero quia sua genera sunt talia, vt medicina ad aliquid, quia suũ genus scientia videtur ad aliqd esse. Amplius quæcunq; ſm habẽtia dicuntur ad aliquid, vt æqualitas, quia æquale: & similitudo, quia simile. Alia vero ſm accidens, vt homo ad aliquid, quia ei accidit duplum esse: & hoc est ad aliquid, vt album, quia ei accidit album & duplum.

Ponit tres modos, quibus aliqua dicuntur ad aliquid, non ſm se, sed ſm aliud. Quoꝝ primus est, quando aliqua dicuntur ad aliquid propter hoc, ꝙ sua genera sunt ad aliquid: sicut medicina dicitur ad aliquid, quia scientia est ad aliquid. Dicitur enim ꝙ medicina est scientia sani & ægri. Et isto modo refertur scientia per hoc quod est accidens. Secundus modus est, quando aliqua abstracta dicuntur ad aliquid, quia concreta habentia illa abstracta, ad aliud dicunt̃, sicut æqualitas & similitudo dicuntur ad aliquid, quia simile & æquale ad aliqd sunt. Aequalitas autem & similitudo ſm nomen nõ dicunt̃ ad aliquid. Tertius modus est, quando subiectum dicitur ad aliquid, rõne

M accidentis, sicut homo vel album dicitur ad aliquid, quia vtriq; accidit duplum esse. Et hoc modo caput dicitur ad aliquid, eo ꝙ est pars. Lectio.xviij.

Perfectũ dicitur id cuius nulla pars extra accipi potest, vt tẽpus id cuiuscũq; perfectum dicitur esse, extra quod nullũ accipi tempus potest, quod sit huiusce temporis pars. Et id quod est affectu, virtute, atq; bene se habet, nõ habens ad genus exuperationem: vt medicus perfectus quispiam dicitur, modulatorq; perfectus, cum nihil ipsis in specie suæ virtutis deest. Hoc pacto etiam per translationem & in malis dicere consueuimus calumniatorem perfectum, furemq; perfectum: quãdo quidem & bonos etiam ipsos dicimus, vt furem bonum calumniatoremq; bonum. Atqui ipsa virtus perfectio quædam est. Vnumquodq; enim tunc est perfectum, substantiaq; omnis tunc est perfecta, cum in specie propriæ virtutis nulla pars eius magnitudinis, quæ secundũ naturam competit, deest. N

Perfectum vero dicitur, vnũ quidẽ extra quod non est accipere, ullam quidem, particulam: vt tempus perfectum singulorum, extra quod non est accipere tẽpus aliquod, quod sit huius temporis pars. Et quæ sunt ſm virtutẽ & eius quod bene, non habentia hyperbolẽ ad genus: vt perfectus medicus, & perfectus fistulator, quando secundum speciem proprię virtutis in nullo deficiunt. Sic autem transferentes ad mala dicimus sycophantam perfectum, & latronem perfectum: quoniam & bonos dicimus eos, vt latronẽ bonum, sycophantam bonum. Est enim virtus perfectio quædã. Quodlibet enim perfectum, & substantia omnis tunc perfecta, quando secundum speciem propriæ virtutis in nulla deficit parte secundum naturam mensuræ. O

Tex.c.21. parte.1.

Co[illegible] totem.

POSTQVAM Philosophus distinxit noĩa q̃ significãt causas, & subiectũ, & partes subiectoꝝ huius sciẽtię, hic incipit distinguere noĩa q̃ significãt ea quę se habẽt ꝑ modũ passiõis, & diuidit̃ in duas partes. In prima distinguit noĩa ea quæ pertinent ad perfectionẽ entis. In scd̃a distinguit noĩa quæ ꝑtinẽt ad entis defectũ, ibi: {Falsum dicitur vno mõ.} Circa primum duo facit. Primo distinguit noĩa significãtia ea quæ pertinẽt ad perfectionẽ entis. Scd̃o pertinentia ad totalitatẽ. Perfectum enim & totũ aut sunt idẽ aut fere idẽ significãt, vt dicitur in. iij. physic. scd̃a ibi. {Ex aliquo esse dicit̃.} Circa primũ duo facit. Prĩo distinguit hoc nomẽ ꝑfectũ. Scd̃o distinguit quædã noĩa q̃ significãt quasdã ꝑfectiones ꝑfecti, ibi: {Terminus dicit̃.} Circa primum duo facit. Primo ponit modos qbus aliqua dicunt̃ perfecta ſm se. Scd̃o modos qbus aliqua dicunt̃ ꝑfecta per respectũ ad alia, ibi: {Alia vero.} Circa primũ duo facit. Primo ponit modos qbus aliqd ſm se dicit̃ ꝑfectũ. Scd̃o oñdit quõ ſm hos modos aliqua diuersimode ꝑfecta dicunt̃, ibi: {ſm se dicta qdẽ igit̃.} Dicit ergo primo, ꝙ ꝑfectũ uno mõ dicit̃, extra qd̃ nõ est accipere aliquã eius particulã, sicut hõ dicit̃ ꝑfectus qñ nulla deest ei pars. Et dicit̃ tp̃s ꝑfectũ, qñ nõ est accipe extra aliqd qd̃ sit tp̄is pars: sicut dicit̃ dies, ꝑfectus qñ nulla pars diei deest. Alio mõ dicit̃ aliqd perfectũ ſm virtutẽ, & sic dicit̃ aliqd ꝑfectũ qd̃ nõ habet {hyperbolẽ} .i. superexcellẽtiã vel superabũdantiã ad hoc ꝙ aliqd bene fiat ſm genus illud. Et silr̃ nec defectũ, hoc em̃ dicimus bene se hẽre, vt dicit̃ in. ij. ethi. ꝙ nihil habet nec plus nec minus q̃ debet habere. Et sic dicit̃ perfectus medicus, & ꝑfectus fistulator, qñ nõ deficit ei aliqd qd̃ pertineat ad sp̃em ꝓprię uirtutis, ſm quã dicitur ꝙ hic est bonus medicus, & ille bonus fistulator. Virtus enim cuiuslibet est q̃ bonũ facit habentẽ, & opus eius bonũ reddit. Scd̃m autẽ hũc modum vtimur trãslatiue noĩe ꝑfecti etiã in malis, dicimus enim perfectũ {sycophantã} .i. calũniatorẽ, & perfectũ latronem, qñ in nullo deficit ab eo qd̃ competit eis inquãtũ sunt tales. Nec est mirũ si in istis q̃ magis sonant defectũ vtimur noĩe ꝑfectionis, qa ẽt cũ sint mala, vtimur in eis noĩe bonitatis per quandã similitudinẽ. Dicimus enim bonũ furẽ, & bonum calũniatorẽ, qa sic se habẽt in suis oꝑationibus, licet malis, sicut boni in bonis. Et ꝙ aliqd dicatur perfectũ per cõparationẽ ad virtutẽ ꝓpriã, ꝯuenit qa virtus est quędã perfectio rei. Vnũquodq; em̃ tũc est perfectũ, qñ nulla pars magnitudinis naturalis q̃ cõpetit ei ſm sp̃em ꝓpriæ virtutis, deficit ei. Sicut autẽ q̃libet res naturalis habet determinatã mẽsurã naturalis magnitudinis ſm quãtitatẽ cõtinuã, ut dicit̃ in. ij. de aĩa, ita ẽt q̃libet res habet determinatã quãtitatẽ suæ

Infra le.11. parte.3.

Infra le.11 Tex. c.64. Lect.seq.

P

Infra hac Lect.p.4.

Infra p.3. Perfectum tribus modis dicitur.

Lect.6.

Q

Perfectum dicitur etiam in malis sm metaphoram.

Tex.c.41

A suæ virtutis naturalis. Equus enim habet quātitatē dimensiuā determinatā ſm naturā cū aliqua latitudine. Eſt.n.aliqua quātitas vltra quā nullus equus ꝓtendit̄ in magnitudine. Et ſimiliter eſt aliqua quātitas quā nō transcendit in paruitate. Ita etiā ex vtraq; parte determinat̄ aliquibus terminis quātitas virtutis equi. Nā aliqua eſt uirtus equi, qua maiori in nullo equo inuenitur. Et ſimiliter eſt aliqua tam parua, qua nulla eſt minor. Sicuti igit̄ primus modus perfecti accipiebat̄ ex hoc ꝙ nihil rei deerat de quantitate dimenſiua ſibi naturaliter determinata, ita hic ſecundus modus accipitur ex hoc ꝙ nihil deeſt alicui de quātitate uirtutis ſibi debitæ ſm naturam. Vterq; autem modus perfectionis attenditur ſm interiorem perfectionem.

Præterea in quibus ſtudioſus ineſt finis, ea perfecta dicuntur. Ex eo nāq; quia finem habent, perfecta ſunt & dicuntur. Quare cum finis extremū ſit quiddam, & ad praua etiam trāſferentes, perfecte periſſe quippiam dicimus, perfecteq; corruptum eſſe, cum nihil prorſus corruptionis deficit atque mali, ſed in ipſo extremo eſt conſtitutum. Quapropter & obitus finis dicitur per translationem, quia vtraq; ſunt extrema. Finis vero & id gratia cuius cætera fiunt, extremum eſt.

Finis qd. B

parte.2. Amplius cuius eſt finis ſtudioſus, ea dicūtur perfecta. Etenim ſecundum habere finē perfecta. Quare quoniam finis vltimorum aliquis eſt, & ad praua trāsferentes dicimus perfecte perdi, & perfecte corrumpi, quando nihil deeſt corruptioni in malo, ſi in vltimo eſt. Quapropter mors ſecundū metaphoram dicitur finis, quia ambo vltima. Finis autem & cuius cauſa vltimum.

C Tertium modū ponit per reſpectū ad exterius dicēs, ꝙ illa dicunt̄ tertio mō ꝑfecta {qbus ineſt finis} .i.qdā cōſecuta ſunt ſuū finē. Si tñ ille finis fuerit {ſtudioſus} .i.bonus, ſicut hō qñ iam cōſequit̄ beatitudinem. Qui aūt conſequitur finem ſuum in malis, magis dicit̄ deficiens ꝙ̄ perfectus, quia malū eſt priuatio perfectionis debitę. In quo patet ꝙ mali qñ ſuā perficiunt voluntatē, non ſunt feliciores, ſed miſeriores. Quia vero omnis finis eſt quoddā ultimū, ideo per quādā ſimilitudinē transferimus nomē perfectū, ad ea q̄ ꝑueniunt ad vltimū, licet illud ſit malū. Sicut dicit̄ aliqd perfecte perdi vel corrūpi, qñ nihil deeſt de corruptione vel perditione rei. Et per hanc metaphorā, mors dicitur finis, quia eſt vltimū. Sed finis nō ſolū habet ꝙ ſit vltimum, ſed etiā ꝙ ſit cuius cauſa ſit aliquid. Quod nō contingit morti vel corruptioni. Deinde cum dicit.

Nō omne vltimū eſt proprie finis.

D Ea igitur quę per ſe perfecta dicuntur, tot modis dicuntur. Alia ꝓpterea quod in bene ſeſe habendo nil ipſis deficit, neque exuperationem habent, neq; quicquam eſt extra. Alia omnino ex eo quia in vnoquoque genere exuperationem non habent, neque quicquam eſt extra.

parte.3. Secundum ſe dicta quidem igitur perfecta totiēs dicuntur. Alia quidem, quia ſecūdum bene in nullo deficiunt, nec hyperbolem, id eſt exceſſum habent, nec extra aliquid accipiunt. Alia omnino ſm ꝙ non habent hyperbolem, id eſt exceſſum in vnoquoque genere, nec aliquid eſt extra.

Oſtendit qūo aliqua diuerſimode ſe habeāt ad pdictos modos perfectionis, & dicit ꝙ quędā dicūtur ſm ſe perfecta, & hoc dupliciter. Alia qdē vniuerſaliter perfecta, qa nihil oīno deficit eis abſolute, nec aliquā habēt {hyperbolem} .i.excedentiā, qa à nullo uidelicet penitus in bonitate excedunt, nec aliquid extra accipiunt, quia nec indigent exteriori bōitate. Et hęc eſt cōditio primi principij.ſ.Dei, in quo eſt ꝑfectiſsima bonitas, cui nihil deeſt de omnibus perfectionibus in ſingulis generibus inuētis. Alia dicūtur perfecta in aliquo genere, ex eo ꝙ quāiū ad illud genus ptinet, nec {habent hyperbolē} .i.excedentiā, quaſi aliquid eis deficiat eoꝝ q̄ illi generi debent̄, nec aliqd eoꝝ quæ ad ꝑfectionē illius generis ptinēt eſt extra ea, quaſi eo careāt, ſicut hō dicit̄ ꝑfectus, qñ iā adeptus eſt beatitudinē. Et ſicut ſit hęc diſtinctio quātū ad ſcḋm modū perfectionis ſupra poſitū, ita pōt fieri quātū ad primū, vt tāgit̄ in principio cæli & mundi. Nam quodlibet corpus particulare eſt quātitas perfecta ſm ſuū genus, qa habet tres dimēſiones, qbus nō ſunt plures. Sed mundus dicit̄ ꝑfectus uniuerſalr, quia oīno nihil extra ipſum eſt. Deinde cum dicit.

B

Text.cō.3.

Cætera vero iam per hæc ipſa, perfecta dicuntur, quia aut tale quid faciūt, aut habent, aut talibus accōmodantur, aut aliquo alio modo dicuntur ad ea quæ perfecta primo dicuntur.

F

parte.4. Alia vero iā ſm ipſa, aut in faciendo aliquid tale, aut habendo, aut cognoſcendo tali, aut in aliqualiter dici ad primo dicta perfecta.

Ponit modum ſm quē aliqua dicuntur perfecta per reſpectū ad aliud, & dicit, ꝙ alia dicunt̄ ꝑfecta {ſm ipſa} i.per cōparationē ad perfecta quæ ſunt ſm ſe perfecta. Vel ex eo ꝙ faciunt aliquid perfectū aliquo prioꝝ modorum, ſicut medicina eſt perfecta, quæ facit ſanitatem perfectā. Aut ex eo ꝙ habent aliquid perfectū, ſicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam ſcientiā. Aut repræſentando tale perfectum, ſicut illa quæ habent ſimilitudinem ad perfecta, vt imago dicitur perfecta, quæ repręſentat hominem perfecte. Aut qualitercunq; aliter referant̄ ad ea q̄ dicuntur per ſe perfecta primis modis. Lectio.xix.

Modi quo aliq̄ dicuntur pfecta per aliud.

Extremum id dicitur quod eſt vniuſcuiuſq; vltimum, & vltra quod primi nihil accipi poteſt, & citra quod primi omnia collocantur.

G

Terminus dicitur quod eſt cuiuslibet vltimū, & extra quod nihil eſt accipere primi, & infra quod omnia primi.

Tex.cō.22 Parte.5.

HIC proſequit̄ de noībus quæ ſignificant conditiones perfecti. Perfectum autē, vt ex pręmiſsis patet, eſt terminatum & abſolutum, non dependens ab alio, & nō priuatum, ſed habēs ea quæ ſibi ſm ſuū genus competunt. Et ideo primo ponit hoc nomē terminus. Scḋo hoc quod dicitur, per ſe, ibi: {Et ſcḋm qḋ dicit̄.} Tertio hoc nomen habitus, ibi: {Habitus vero dicit̄.} Circa primū tria facit. Primo ponit rōnē termini dicēs, ꝙ terminus dicit̄ qḋ eſt vltimū cuiuslibet rei: ita ꝙ nihil de prīo terminato eſt extra ipſum terminum, & omnia quæ ſunt eius, continent̄ intra ipſum. Dicit autē {primi} quia cōtingit ꝙ id quod eſt vltimū primi, eſſe principium ſecundi, ſicut nūc quod eſt ultimum præteriti, eſt principium futuri.

Perfectum quid.

Infra p.4. Lect.ſeq. Parte.2. Terminus quid.

H

Et id qḋ eſt magnitudinis, aut magnitudinē hñtis, forma, & vniuſcuiuſq; finis. Tale autē eſt id, ad qḋ ꝑ motū itur, actionēq;, & non id ex quo ſit ꝑfectio. Interdū āt ābo, & id ex quo, & id ad qḋ ꝑfectio fieri ſolet. Et id gr̄a cuius cętera fiūt. Et cuiuſq; ſubſtātia, & qdditas itē cuiuſq;. Cognitionis.n. hæc extremum. Quod ſi eſt cognitiōis, eſt et̄ & ipſius rei extremū.

parte.2. Et quæcunq; fuerit ſpecies magnitudinis, aut habentis magnitudinem & finis cuiuſq;. Tale vero ad quod motus & actus, & non a quo. Et qñq; ambo, & a quo & in quod. Et cuius cauſa. Et ſubſtantia cuiuſlibet, & quid erat cuiq;. Cognitionis enim hic terminus. Sed ſi cognitionis & rei.

I Terminus. Primus dicitur quatuor modis. Secundus. Secundo ponit quatuor modos, quibus dicitur terminus, quorum primus est secundum quod in qualibet specie magnitudinis, finis magnitudinis vel habentis magnitudinem, dicitur terminus, sicut punctus dicitur terminus lineę, & superficies corporis, vel etiam lapidis habentis quantitatem. Secundus modus est similis primo, secundum quod unum extremum motus vel actionis, dicitur terminus, hoc.s. ad quod est motus, & non à quo, sicut terminus generationis est esse, non autem non esse, quamuis quandoque ambo extrema motus, dicantur terminus largo modo.s. à quo, & in quod prout dicimus quod omnis motus est inter duos terminos. Tertius. Tertius modus dicitur terminus, cuius causa fit aliquid: hoc enim est ultimum intentionis, sicut terminus secundo modo dictus est ultimum motus vel operationis. Quartus. Quartus modus est secundum quod substantia rei quę est essentia & diffinitio significans quod quid est res, dicitur terminus. Est enim terminus cognitionis. Incipit enim cognitio rei ab aliquibus signis exterioribus, quibus peruenitur ad cognoscendam rei diffinitionem. Quo cum peruentum fuerit, K habetur perfecta cognitio de re. Vel dicitur terminus cognitionis diffinitio, quia infra ipsam continentur ea per quae scitur res. Si autem una differentia vel addatur vel subtrahatur, iam non erit eadem diffinitio. Si autem est terminus cognitionis, oportet quod sit rei terminus, quia cognitio fit per assimulationem cognoscentis ad rem cognitam.

Quare patet tot modis ipsum extremum dici, quot modis ipsum principium dicitur, & insuper pluribus. Principium enim extremum est quoddam, at non omne extremum principium est, ut patet.

parte.3. Quare palam quia quoties principia dicuntur, toties terminus, & adhuc amplius. Principium enim terminus quidem est, sed terminus non omnis principium.

L Concludit comparationem termini ad principium dicens, quod quoties dicitur principium, toties dicitur terminus, & adhuc amplius: quia omne principium est terminus, sed non terminus omnis, est principium. Id enim ad quod motus est, terminus est, & nullo modo principium est. Illud vero à quo est motus est principium & terminus, ut ex praedictis patet.

Et ipsum quod pluribus dicitur modis. Atque uno modo dicitur forma substantiaque cuiusque, veluti quo bonus est bonus, idipsum est bonum. Alio modo id in quo primo aptum est quippiam fieri: ut color in superficie. Id igitur quod primo dicitur quo, forma est ipsa: secundo vero, id quod est ut materia cuiusque, subiectumque cuiusque primum. Omnino autem ipsum quo atque causa paribus modis dicuntur. Id enim quo quispiam accessit, id esse dicitur gratia cuius venit. Et item id quo vitiosam quispiam rationem aut ratiocinationem extruxit, id est quod ratiocinationis est, aut M vitiosae causa rationis. Praeterea ipsum quo positionem significat, veluti quo stetit aut quo pergit. Haec enim omnia positionem locumue significant.

parte.4. Tex.co.23 Et secundum quod, dicitur multipliciter. Uno quidem modo species & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum, per se bonum. Alio vero in quo primum aptum natum est fieri, ut color in superficie. Primo quidam ergo dictum secundum quod, species est. Secundo autem, ut materia cuiusque, & subiectum cuiusque primum. Omnino vero ipsum secundum quod, pariter & causa existit. Nam secundum quod venit, aut cuius causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum est, aut syllogizatum est, aut qua causa syllogismi sunt, aut paralogismi. Amplius secundum quod, secundum positionem dicitur, ut secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. Ea namque omnino positionem significant & locum.

Hic determinat de per se, & circa hoc tria facit. Primo N determinat de hoc quod dicitur secundum quod, quod est communius quàm secundum se. Secundo concludit modos eius, quod dicitur secundum se, ibi: {Quare secundum se.} Tertio, quia utrumque dictorum modorum secundum aliquem modum significat dispositionem, determinat denominem dispositionis, ibi: {dispositio.} Parte seq. Lect. seq. Parte.1. Circa primum ponit quatuor modos eius quod dicitur secundum quod, quorum primus est, put {species,} .i. forma, & {substantia rei} .i. essentia, est id secundum quod aliquid esse dicitur, sicut secundum Platonicos, {per se bonum} .i. idea boni est illud secundum quod aliquid bonum dicitur. Modi quatuor secundum quod: Primus. Secundus modus est, prout subiectum in quo primo aliquid natum est fieri dicitur secundum quod, sicut color primo fit in superficie, & ideo dicitur quod corpus est coloratum secundum superficiem. Secundus. Hic autem modus differt a praedicto, quia praedictus pertinet ad formam, & hic pertinet ad materiam. Tertius modus est, prout universaliter quaelibet causa dicitur secundum quod. Tertius. Unde toties dicitur secundum quod, quoties & causa. Idem enim est quęrere secundum quod venit, & cuius causa venit: similiter secundum quod paralogizatur, aut syllogizatum est, & qua causa facti sunt syllogismi. O Quartus modus est, prout secundum quod significat positionem & locum, sicut dicitur, iste {stetit secundum hunc,} id est iuxta hunc: & ille {vadit secundum hunc} .i. iuxta hunc, quae omnia significant positionem & locum. Quartus. Et hoc manifestius in graeco idiomate apparet. Deinde cum dicit.

Quare necesse est & ipsum per se multipliciter dici. Unum est enim per se quidditas uniuscuiusque, ut Callias & quidditas ipsius Calliae. Aliud id omne quod inest in ratione, veluti Callias per se animal est. In ratione enim ipsius, animal inest. Callias enim animal quoddam est. Praeterea si in seipso primo aut in aliqua sui parte susceperit, quo pacto superficies est per se alba, & homo viuens per se. Anima namque pars quaedam est hominis, in qua prima est ipsum viuere. Praeterea id cuius non est alia causa ulla. P Hominis enim sunt causae multae, animal bipes, attamen ipse homo per se homo est. Insuper ea quę soli insunt, & ut est solum, quocirca per se est id quod est separatum.

Quare secundum se, dici multipliciter est necesse. Unum enim secundum se quodquiderat esse unicuique, ut Callias & quodquiderat esse Calliam. Parte.5. Alia vero quaecunque in eo quod quid est existunt, ut animal Callias secundum se. Nam in ratione inest animal. Animal enim quoddam est Callias. Amplius autem si in ipso ostensum est primo, aut in eius aliquo, ut superficies alba secundum se, & viuum secundum se homo. Anima namque pars est quaedam hominis, in qua prima est ipsum viuere. Amplius cuius non est alia causa. Hominis enim multae sunt causae, animal bipes. Attamen secundum se, homo est homo. Q Amplius quaecunque soli insunt, & inquantum soli, eo quod separatum, secundum se.

Concludit ex praedictis quatuor modos dicendi per se vel secundum se, quorum primus est, quando diffinitio significans quod est esse uniuscuiusque dicitur et inesse secundum se, sicut Callias {& quodquiderat esse Calliam} .i. & essentia rei, ita se habet quod unum inest secundum se alteri. Quatuor modi dicendi per se. Primus. Non autem solum tota diffinitio dicitur de diffinito secundum se, sed aliquo modo et quaecunque insunt in diffinitione dicente quid est, praedicantur de diffinito secundum se, sicut Callias est animal secundum se. Animal enim inest in ratione Calliae. Nam Callias est quoddam animal, & poneretur in eius diffinitione, si singularia diffinitionem habere possent. Et hi duo modi sub uno comprehenduntur. Nam eadem ratione, diffinitio & pars diffinitionis per se de unoquoque praedicantur. Est enim hic primus modus per se qui ponitur in libro posteriorum, & respondet primo modo eius quod dicitur secundum quod, superius posito. Secundus modus est, quando aliquid ostenditur Secundus. esse in

A esse in aliquo, sicut in primo subiecto, cui inest ei per se. Quod quidem cõtingit dupliciter, quia vel primum subiectum accidẽtis est ipsum totum subiectum de quo pdicatur. Sicut superficies dicitur colorata vel alba ſm seipsam. Primum enim subiectum coloris est superficies, & ideo corpus dr̃ coloratum rõne superficiei. Vel etiam aliqua pars eius, sicut homo dicit̃ viuens ſm se, quia aliqua pars eius est primum subiectum vitæ .s. anima. Et hic est secundus modus dicẽdi per se in posterioribꝰ positus, qñ .s. subiectũ ponitur in diffinitione pdicati. Subiectum enim primum, & pprium, ponitur in diffinitione accidentis pprij. Tertius modus est prout ſm se esse dr̃, illud cuius nõ est aliqua alia causa, sicut oẽs ppositiones immediatæ, quæ .s. per aliquod medium nõ probatur. Nam medium in demõstrationibus pp quid est causa ꝙ pdicatum insit subiecto. Vnde licet homo habeat multas causas, sicut aĩal & bipes quę sunt causæ formales eius, tñ huius ppõnis, homo est hõ, cũ B sit immediata, nihil est causa. Et pp̃ter hoc homo est homo ſm se. Et ad hũc modum reducitur quartus modus dicendi per se in posterioribus positus, qñ effectus prædicat̃ de causa, vt cum dr̃ interfectus interijt pp̃ter iterfectionẽ, vel infrigidatum ĩfriguit vel refriguit pp̃ter refrigerium.

Tertius.

Quartus.

Quartus modus est, put illa dñr ſm se inesse alicui quæ ei soli inquãtum soli insunt. Qđ dicit ad drĩam priorũ modorũ, in quibus nõ dicebatur ſm se inesse ex eo qđ est soli inesse. Quamuis etiam ibi aliquid soli inesset, vt diffinitio diffinito. Hic autem ſm se dicitur ratione solitudinis. Nã hoc quod dico ſm se, significat aliquid separatum sicut dicitur homo ſm se esse, qñ solus est. Et ad hũc reducitur tertius modus in posterioribus positus, & quartus modus dicendi ſm ꝙ, qui põnem importabat. Lec. xx.

Dispositio ordo dicitur eius esse, quod partes habet, aut loco, aut potentia, aut forma. Positionem C enim quãdam esse oportet, vt & nomen etiã ipsum dispositio inquam, declarat.

Tex. cõ. 24 parte. 1.

Dispositio dicitur habẽtis partes ordo, aut ſm locum, aut ſm potentiam, aut ſm speciem. Positionem enim oportet quandam esse, sicut & ipsum hoc nomen dispositio ostendit.

QVIA vno modo ſm ꝙ positionẽ significat, ideo cõsequenter Phs prosequitur de nomine dispositionis: & ponit rõnem cõem huius nois dispõ, dicens, Qꝺ dispositio nihil est aliud ꝙ ordo partium in habente partes. Ponit aũt modos quibus dicit̃ dispositio, qui sunt tres. Quorum primus est ſm ordinem partiũ in loco. Et sic dispositio, siue situs est quoddã pdicamentum. Secundus modus est, prout ordo partium attẽditur ſm potẽtiam siue virtutem. Et sic dispositio ponitur in prima specie qualitatis. Dicit̃ enim aliquid hoc modo esse dispositum, vtputa ſm sanitatem vel ęgritudinem, ex eo ꝙ partes eius habent ordinem D in virtute actiua vel passiua. Tertius modus est, prout ordo partium attẽditur ſm spẽm & figuram totius, & sic dispositio siue situs ponitur drĩa in genere quãtitatis. Dicit̃ ꝙ quãtitas alia est hñs positionem, ut linea, superficies, corpus & locus. Alia nõ hñs, vt numerus & tempus. Ostendit etiam ꝙ hoc nomẽ dispositio, ordinem significet. Significat enim positionem sicut ipsa nominis impositio demonstrat. De rõne autem positionis est ordo.

Dispõ dr̃ tribus modis.
Primus.
Secundus.
Tertius.

Habitus autem, vno quidem dicitur modo, quasi operatio quædam habentis, eiusꝗ quod habetur, perinde atꝗ actio quædam vel motus. Cum enim alterum efficit, alterum efficitur, tunc est effectio media: sic & inter habentem tunicam, & tunicam quæ habetur, habitus est. Atꝗ patet fieri non posse, quo hic habitus habeatur. Erit enim infinita profectio, si fiet vt eius quod habetur habitus habeat. Alio modo dicit̃ habitus dispositio, quia id quod afficitur, bene vel male disponitur, aut per se, aut ad aliquid, qualis est sanitas, habitus quidam. Est enim dispositio talis. Insuper habitus dicitur, si dispositionis talis sit pars. Quapropter & virtus partium, habitus quidam est. E

Te. cõ. 25. parte. 1.

Habitus vero dicitur, vno quidem modo tanquã actio quædam habentis & habiti, vt actus quidam, aut motus. Nam quando hoc quidem facit, illud vero fit, est factio intermedia. Et ita inter habentem indumentum, & habitum indumentum, intermedius est habitus. Ergo palam quia non conuenit habere habitum. In infinitum enim vadit si habiti fuerit habere habitum. Alio vero modo habitus dispotio dicitur ſm quam bene & male disponitur dispositũ, F & aut ſm se, aut ad aliud: vt sanitas est habitus quidam, & dispositio est talis. Amplius habitus quidem dicitur si est pars dispositionis talis. Quapropter & partium virtus habitus est quidam.

parte seq.
Habitus dr̃ dupl'r.

Hic psequitur de nomine habitus, & primo distinguit ipm nomẽ habitus. Secundo qdam noia quę hñt ppinquã cõsiderationem ad hoc nomen. ibi [Passio dr̃.] Ponit ergo primo duos modos, quibus hoc nomen dr̃. Quorũ primus est aliquid mediũ inter habentem & habitum. Habere enim licet nõ sit actio, significat tñ per modum actionis. Et ideo inter habẽtem & habitum intelligitur habitus esse medius, & quasi actio quædam, sicut calefactio intelligitur esse media inter calefactum & calefaciens, siue illud medium accipiatur vt actus, sicut qñ calefactio accipitur actiue: siue vt motus, sicut qñ calefactio accipitur passiue. Quãdo enim hoc facit, & illud fit, est media factio. In græco habetur pœsis, quod factionem signãt. Et siquidem vlterius procedatur ab agente in patiens, est medium factio G actiua, quæ est actus facientis. Si vero pcedatur à facto in facientem, sic est medium factio passiua, quæ est motus facti. Ita etiam inter hoĩem habẽtem vestem, & vestem habitam, est medius habitus, quia si consideretur pcedendo ab hoĩe ad vestem, erit vt actio, prout significatur in hoc quod dr̃ habere. Si vero ecõuerso, erit vt passio motus, put significatur in hoc quod dr̃ haberi. Quãuis aũt habitus intelligatur esse medius inter hoĩem & vestem, inquãtum habet eam, tñ manifestum est ꝙ non contingit inter ipsum habitum & habentem, esse aliud medium, quasi adhuc sit alius habitus medius inter habẽtem & ipsum medium habitum. Sic enim pcederetur in infinitum, si dicatur ꝙ conuenit habere habitum [habiti,] id est rei habitę. Homo enim habet [rem habitam,] id est vestem. Sed illum habitum rei habitæ non habet homo, alio medio habitu. Sicut homo faciẽs, facit factum factiõe media, sed ipsam me- H diam factionem non facit aliqua alia factione media. Et pp̃ter hoc etiã relationes qbus subiectum refertur ad aliud, nõ referũtur ad subiectum aliqua alia relatione media, nec etiam ad oppositum, sicut paternitas, neꝗ ad patrem, neꝗ ad filium refertur aliqua alia relatione media, & si aliquæ relationes mediæ dicantur, sunt rõnis tm̃, & non rei. Habitus aũt sic acceptus est vnum prædicamẽtum. Secundo modo dicitur habitus dispositio ſm quam aliquid disponitur bene & male, sicut sanitate aliquid disponitur bene, ægritudine male. Vtroꝗ aũt .s. ægritudine & sanitate aliquid disponitur bene vel male dupliciter .s. aut ſm se, aut per respectum ad aliquid. Sicut sanum est, quod est bene dispositum ſm se: robustum autem, quod est bene dispositum ad aliquid agendum. Et ideo sanitas est habitus quidam, quia est talis dispositio qualis dicta est. Et nõ solum habitus dicitur dispositio totius, sed ẽt dispositio partis, ꝗ

est

I est pars dispõnis totius, sicuti bonę dispõnes partium animalis, sunt partes bonæ habitudinis in toto aĩali. Et virtutes ẽt partium aĩæ, sunt qdam habitus, sicut tẽperãtia cõcupiscibilis, & fortitudo irascibilis, & prudẽtia rõnalis.

Paſsio dicitur vno modo qualitas qua fit vt quippiam alteretur, vt album & nigrum, dulce & amarũ, grauitas atq; leuitas, & q̃ sunt istiusmodi. Alio modo operationes horum & iam alterationes. Pręterea magis esse alterationes, motionesue quæ detrimentum afferunt: & maxime lęsionum eę quę dolore afficiũt. Insuper magnitudines calamitatum rerumq; afferentium dolorem paſsiones dicuntur.

Tex.cõ.26 Parte. 5. Paſsio dicitur vno quidem modo qualitas ſm quam alterari contingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quęcũq; sunt talia.

K Alia vero modo horum actiones & alterationes. Amplius horum magis nociuæ alterationes & motus. Et maxime lamentabiles & nociuę. Amplius magnitudines exultationum & lamentationum paſsiones dicuntur.

Hic ꝓsequitur de illis quæ cõsequuntur ad habitum, & primo de his quæ se hñt ad ipsum per modum oppositionis. Secundo de eo quod se habet ad ipsum per modum effectus. s. de habere quod ab habitu denominaſ. ibi ⟨ Habere multiplr dr̃. ⟩ Le.se. ſn. Habitui aũt opponitur aliquid. s. paſsio, sicut imperfectum perfecto. Priuatio aũt oppositione directa. Vnde primo determinat de paſsione. Secundo de priuatiõe. ibi ⟨ Priuatio dr̃. ⟩ Ponit ergo primo quatuor modos, quibus paſsio dr̃. Paſsionis modi sunt quatuor. Primus Te.cõ.24. Vno modo dicitur qualitas ſm quam fit alteratio, sicut album & nigrum & hmõi. Et hęc est tertia spẽs qualitatis. Probatum enim est in .7. physi. ꝙ in sola tertia specie qualitatis põt esse alteratio. Secũdus. L Secundus modus est, ſm ꝙ hmõi actiones qualitatis & alterationis quæ fiunt ſm eas, dñr paſsiones. Et sic paſsio est vnũ p̃dicamẽtum, vt calefieri & infrigidari & hmõi. Tertius Tertio modo dicuntur paſsiones, nõ quælibet alterationes, sed quæ sunt nociuæ, & ad malum terminatæ, & quæ sunt lamentabiles siue tristes. Nõ enim dr̃ aliquid pãti ſm hunc modũ, quod sanatur, sed quod infirmatur, vel etiam cuicunq; aliquod nocumentum accidit. Et hoc rõnabiliter. Patiens enim per actionẽ agentis sibi cõtrarij, trahitur à sua dispositione naturali, in dispositionem similẽ agẽti. Et ideo magis ꝓprie dr̃ pati cum subtrahitur aliquid de eo quod sibi congruebat, & dum agitur in ipso contraria dispositio, q̃ qñ fit econtrario. Tunc enim magis dr̃ perfici. Et quia illa quæ sunt modica, quasi nulla reputantur, ideo. Qui perficitur pati dr̃ sed improprie. Quartus. M Quarto modo dicuntur paſsiones, nõ quæcunq; nociuæ alterationes, sed quæ habent magnitudinem nocumenti, sicut magnæ calamitates, & magnæ tristitiæ. Quia ẽt excedens letitia fit nociua, cum qñcunq; ꝑꝑ excessum letitię aliqui mortui sint & infirmati, & similiter superabundantia prosperitatis in nocumentum vertitur his qui ea bene vti nesciũt, ideo alia litera habet ⟨ Magnitudines lamentationum & exultationum paſsiones dñr. ⟩ Cui concordat alia litera quæ dicit. Magnitudines dolorum & ꝓsperorum. Sciendum est aũt, ꝙ quia hęc tria. s. dispositio, habitus, & paſsio non significant genus p̃dicamenti nisi ſm vnum modum significationis, ut ex præhabitis patet, ideo nõ posuit ea cũ alijs partibus entis. s. quantitate, qualitate & ad aliquid. In illis enim vel omnes vel plures modi ad generã prædicamenti, significata per illa nomina pertinebant.

Priuatio dicitur, vno modo si quippiam non habeat eorum aliquid quę vt habeantur sunt apta, & si ipsum non est aptum ad illud habendum, quo pacto planta dicitur oculis esse priuata. Alio modo, si aptum sit ad habendum, aut ipsum, aut genus, & nõ habeat. N Nam alio modo cæcus homo priuatus est visu, ac talpa. Hęc enim genere, ille per se visu caret. Præterea si aptum sit ad habendum, atq; nõ habeat quando est aptum vt habeat. Cæcitas enim priuatio quędam est. At cæcus non est omni ætate, sed ea in qua est aptus ad visum habendum, atq; non habet. Similiter & si in eo in quo, & quo, & ad quod, & quemadmodum aptum sit ad habendum, & nõ habeat. Pręterea vi cuiusq; ablatio, priuatio dicitur.

Tex.cõ.27 Parte. 6 Priuatio dicitur, vno quidem modo si nõ habet aliquid aptorum natorum haberi, & si non sit id natum habere, vt oculis priuari dicitur planta. Alio vero si aptum natum habere, aut ipsum, aut genus, non habet: vt aliter homo cæcus visu priuari dicitur, & talpa. Hoc quidem ſm genus, illud vero ſm se. O Amplius si aptum natum, & quando aptum natum est habere, & non habet. Cæcitas enim priuatio quędam est: sed cæcus non est ſm oẽm ętatem, sed in qua aptum natum est habere, si non habet. Similiter autem & in quo, & ſm quid, & ad quod, & vt, si nó habet aptum natum. Amplius cuiusq; per vim ablatio, priuatio.

Hic distinguit modos quibus dr̃ priuatio, & quia priuatio includit in sua rõne negationem, & aptitudinẽ subiecti, ideo primo distinguit modos priuationis ex parte aptitudinis. Secũdo ex parte negõnis. ibi ⟨ Et quoties. ⟩ Modi priuationis ex parte aptitudinis sunt quatuor parte seq. Primus Et circa primum ponit quatuor modos. Primus modus est ſm ꝙ aptitudo consideratur ex parte rei priuatæ, non ex parte subiecti. Dicitur enim hoc modo priuatio, qñ ab aliquo nõ habetur id quod natum est haberi, licet hoc qđ ipso caret nõ sit natum habere, sicut planta dicitur priuari oculis, quia oculi nati sunt haberi, licet nõ à planta. P In his vero quæ à nullo nata sunt haberi nõ põt dici aliquid priuari, sicut oculus visu penetrante per corpora opaca. Secũdus. Secundus modus attenditur ſm aptitudinem subiecti. Hoc enim modo dicitur priuari hoc solum quod natũ est illud habere, aut ſm se, aut ſm genus suum. Secundum se sicut homo cęcus dr̃ priuari visu, quem natus est habere ſm se. Talpa aũt dr̃ priuari visu, non quia ipsa ſm se sit nata habere visum, sed quia genus eius. s. aĩal natum est habere visum. Multa enim sunt à quibus aliquid non impeditur rõne generis, sed rõne differentiæ. Sicut homo nõ impeditur, quin habeat alas rõne generis, sed rõne differentiæ. Tertius. Tertius modus attenditur ex parte circunstantiarum. Vñ hoc modo dicitur aliquid priuari aliquo, si non habet ipsum habitum cum natum sit habere. Sicut cæcitas quæ est quędam priuatio, & tñ animal nõ dicitur cæcum ſm omnem ętatem, sed solum si nõ habet visum in illa ętate in qua natum est habere. Q Vnde canis non dicitur cęcus ante nonum diem. Et sicut est de hac circunstantia qñ, ita est & de alijs circunstãtijs. s. ⟨ in quo ⟩ vt in loco, sicut nox dicitur priuatio lucis in loco vbi nata est esse lux, non in cauernis, ad quas lumen solis peruenire nõ potest. ⟨ Et ſm quid. ⟩ Sicut homo nõ dr̃ edentulus si nõ habet dentes in manu, sed si non habet ſm illam partem ſm quam natus est habere. ⟨ Et ad quod ⟩ sicut homo non dicitur paruus vel deficiẽtis staturæ, si non est magnus respectu mõtis, vel respectu cuiuscũq; alterius rei, ad cuius cõparationem nõ est natus habere magnitudinem. Et sic homo nõ dr̃ tardus esse motu, si nõ currat ita velociter sicut lepus vel vetus: vel ignorans, si non intelligit sicut Deus. Quartus. Lectio. 6. Quartus modus est ſm qđ ablatio cuiuslibet rei per uiolentiam, dicitur priuatio. Violentum enim est cõtra impetum naturalẽ, vt habitum est supra. Et ita ablatio per violẽtiam est respectu eius qđ quis natus est habere. Deinde cum dicit.

A Atq; quot modis eę negationes dicuntur, quę ab hac parte.a.emergũt,tot modis & priuationes ipsę dicuntur.Inęquale enim quippiam ideo dicitur, qa ad habendum ęqualitatem est aptum atque non habet.Et inuisibile, quia colorem non habet, & quia praue.Et immemor,& quia nihil penitus memorię habet,& quia parum,hoc est quia praue quodámodo eam habet.Et indomitum non solum quia non domatur,sed etiam quia non facile,aut non bene domatur. Preterea priuatum aliquo quippiam ideo dicitur,quia penitus illo caret. Cęcus enim dicitur, non qui est luscus,sed qui neutro in oculo visum habet.Idcirco non omnis homo bonus est aut malus, neque iustus,aut iniustus, sed & id quod inter hęc medium collocatur.

B

Parte 3. Et quotiens ab eo ꝙ.a.priuatiua particula negatiões dicunť,totiens & priuationes dicuntur.Nam inęquale,non habere ęqualitatem aptum quidẽ natum dicitur.Inuisibile vero,& eo quod non habere omnino colorem, & eo quod turpiter. Et sine pede, & nõ habere omnino pedes, & ex eo ꝙ turpes. Amplius & eo ꝙ parum habeat, vt non ignitum. Hoc autem est turpitur aliquo modo habere. Amplius non facile,aut non bene,vt insecabile, non solum quia non secatur, sed quia non facile, aut quia nõ bene. Amplius nõ habere omnino.Cæcus enim non dicitur monoculus,sed qui in ambobus non habet visum.Propter quod non oĩs homo bonus, aut malus,aut iustus,aut iniustus est,sed est medium.

C

Modi priuationis ex parte negationis sũt quinq;. Distinguit modos priuationis ex parte negationis.Gręci enim vtuntur hac ꝑpositione.a.in cõpositionibus ad designandas negationes & priuationes,sicut nos vtimur hac ꝑpositione in.Dicit ergo,ꝙ quotiẽs dñe negatiões designatæ ab hac ꝑpositione.a.posita in principio dictionis ꝑ cõpositionem,totiẽs dicuntur ẽt priuationes. Dicitur enim inæquale vno modo,quod nõ habet,æqualitatem si aptũ natum est habere:& inuisibile ꝙ non habet colorem,& sine pede quod non habet pedes. Secundo modo dicuntur hmõi negationes non per hoc quod est oĩno nõ habere,sed per hoc quod est praue vel turpiter habere,sicut dicit̃ non habere colorem,quia habet malũ colorem vel turpem: & non habere pedes, quia habet prauos vel turpes. Tertio modo significatur aliquid priuatiue vel negatiue, ex hoc quod est parum habere, sicut dicitur in græco Apyron.i. non ignitum,vbi est modicũ de igne. Et hic modus quodãmodo continetur sub secundo, quia parum habere, est quodãmodo praue vel turpiter habere. Quarto modo dicitur aliquid priuatiue vel negatiue,ex eo quod non est facile,vel non bene,sicut aliquid dicitur insecabile, non solum quia non secatur, sed quia non facile, aut non bene. Quinto modo dicitur aliquid negatiue vel priuatiue, ex eo ꝙ est oĩno non habere. Vnde monoculus non dr̃ cęcus, sed ille qui in ambobus oculis caret visu. Ex hoc inducit

D

quoddam corollarium.s.ꝙ inter bonum & malum, iustũ & iniustum,est aliquid mediũ.Nõ.n.ex quocunq; defectu bonitatis efficitur aliquis malus, sicut stoici dicebant ponentes omnia peccata esse paria.Sed quãdo multum à virtute recedit,& in contrarium habitum inducitur.Vnde in secũdo ethi.dicitur,ex eo ꝙ homo recedit parum à medio virtutis,non vituperatur.

Habere multipliciter dicitur,atq; vno dicit̃ modo ducere suapte natura,aut suopte motu ac appetitu.Idcirco febris hominem,tyranni ciuitates,induti vestimentum habere dicũtur. Alio modo id in quo quippiam est,tanq̃ in susceptiuo:vt ęs statuę formã, & corpus ęgritudinẽ habet. Alio modo vt id quod continet ea quæ cõtinentur.Id enim quod in quopiam continetur, haberi ab illo dicitur. Hoc pacto vas aquam,vrbem hoĩes,nauem nautas,habere dicere consueuimus.Totum etiã habere partes hoc dicitur modo. Id præterea quod prohibet quippiam suopte nutu moueri ac agere,habere hoc ipsum dicitur.Sic & columnę dicuntur ea habere pondera, quę super ipsa sunt posita.Sic & a poetis Athlas cœlũ habere dicitur,quod ni esset, rueret (vt inqunt) atq; in terram caderet cœlum: vt & quidam asserũt naturales.Hoc quidem modo continens habere dr̃. ea quæ ꝓtinet,quia ni id esset suopte nutu,queq; separata dissipataq; essent.In aliquo etiam esse similibus dicitur modis:ipsumq; comitatur habere.

B

F

Tex.cõ.18 Parte.1 Habere multipliciter dicitur. Vno qdem modo deducere ſm suam naturam, aut ſm suũ impetũ.Propter quod febris dicitur habere hominem,& tyranni ciuitatem, & vestimentum induti. Alio in quo vtiq; aliquid extiterit vt susceptibili, vt ęs habet speciem statuę, & infirmitatem corpus. Alio vt continens contentum.Nam in quo est, cõtẽtum haberi ab hoc dicitur,vt lagenam habere humidum dicimus,& ciuitatẽ homines, & naues nautas.Sic aũt & totum habere partes. Amplius & ꝓhibens ſm suum impetũ aliquid mouere aut operari,habere dicitur hoc ipsum:vt columnę ponderosa superposita, vt poetæ Athlantem faciunt habere cœlum tanq̃ casurum super terram, quẽadmodum physiologorum quidam dicunt. Hoc aũt modo,cõtinens dicit̃ quę continet habere,quasi separata ſm suum impetum singula. Et in aliquo eẽ simili modo dicitur & cõsequenter ipsi habere.

G

Habere dr̃ q̃tuor modis. Primus. H I C ponit quatuor modos eius,qđ est habere,quorũ primus est, ſm ꝙ habere aliquid est ducere illud ſm suam naturam in rebus naturalibus,aut ſm suum impetum in rebus uolũtariis.Et hoc modo febris dr̃ habere hoĩem, quia homo traducit̃ à naturali dispositione in dispositionẽ febrilem.Et hoc modo hñt tyranni ciuitates,quia ſm uoluntatem & impetũ tyrannorum res ciuitatũ aguntur. Et hoc ẽt modo induti dicuntur hr̃e vestimentum, quia uestimentũ coaptat̃ induto vt accipiat figurã eius. Et ad hũc modum reducitur etiam hr̃e possessionem, qa homo re possessa vtitur ſm suam voluntatẽ. Secundus modus est prout illud in quo existit aliquid,ut in ꝓprio susceptibili dr̃ habere illud,sicut æs habet spẽm statuæ,& corpus habet infirmitatem.Et sub hoc modo cõprehenditur hr̃e sciam, quantitatem,& quodcunq; accidens,uel quãcunq; formam. Tertius modus est,ſm ꝙ continens dr̃ habere contentũ,& contentum hr̃i à continente, sicut dicimus ꝙ lagena ꝗ habet humidum.ꝓ .i.humorem aliquẽ vt aquã vel vinum,& ꝙ ciuitas habet hoĩes,& nauis nautas.Et ſm hunc modũ etiã dr̃ ꝙ totũ habet partes.Totũ.n.cõtinet partẽ sicut et locus locatũ. In hoc.n.differt locus à toto,quia locus est diuisus à locato,non ãt totũ a partibus. Vnde locatũ est sicut pars diuisa, ut hr̃ in.4. phy. Quartus modus est ſm ꝙ aliquid dr̃ habere alterum, ex eo ꝙ ꝓhibet ipsum operari uel moueri ſm suum impetũ,sicut columnæ dñr habere corpora ponderosa imposita super eas,quia prohibẽt ea descendere deorsum ſm inclinationẽ. Et hoc ẽt modo poetæ dixerũt ꝙ Athlas habet cœlum.Pingũt.n.poetæ ꝙ Athlas est qdã gigas,qui sustinet cœlum ne cadat super terram. Quod ẽt quidam naturales dicunt,qui ponebãt ꝙ cœlum quãdoq;

Secundus. H

Tertius.

Tex.cõ.34 Quartus.

Fictio poetica de Athlãte ꝙ cęlũ sustineat.

corrumpetur

I corrumpetur & resolutum cadet super terram. Quod patet pcipue ex opione Emp. qui posuit mundũ infinities corrũpi & ĩfinities gñari. Habuit aũt poetica fictio ex veritate origine. Athlas qdẽ magnus astrologus, subtiliter motus cœlestium corporum perscrutatus est. Ex quo fictio pcessit q ipse cœlum sustineret. Differt ãt hic modus à primo. Nam in prima hñs, habitum cogebat sequi ẽm suum impetum, & sic erat causa motus violẽti. Hic aũt hñs, prohibet habitum moueri motu naturali, vnde est causa quietis violentæ. Ad hunc aũt modum reducitur tertius modus, quo continens dr̃ habere contenta, aliter pprio impetu singula separarent abinuicem nisi continẽs prohiberet, sicut patet in lagena cõtinente aquam quæ phibet partes abinuicem separari. Dicit aũt in fine q eẽ in aliquo similiter dicitur sicut & habere, & modi essendi in aliquo cõsequuntur ad

Tex.cõ.13 modos habẽdi. Octo aũt modi essendi in aliquo in .4. phy. positi sunt, quorum duo .s. ẽm quod totum integrale est in

K partibus & econuerso, duo ẽt .s. ẽm q totum vle est in partibus & econuerso, & alius modus ẽm q locatum est in loco, cõsequuntur ad tertium modum habẽdi, ẽm q totum habet partes, & locus locatum. Modus aũt ẽm q aliquid dr̃ esse in aliquo, vt in efficiente vel mouente, sicut q̃ sunt regni in rege, cõsequitur primũ modum habendi hic positum. Modus aũt essendi ẽm q forma est in materia, reducitur ad secundum modũ habẽdi hic positum. Modus aũt quo aliquid est in fine, reducitur ad modum habendi quartum hic positum, vel etiam ad primum, quia ẽm finẽ mouentur & quiescunt ea quæ sunt ad finem. Lec. xxj.

Ex aliquo esse pluribus dicitur modis. Atq; vno modo ex eo ex quo, vt ex materia est. Idq; dupliciter, aut ipso genere primo, aut vltima forma. Omnia nanq; liquida sunt ex aqua, statua vero ex ære. Alio modo ex principio quod primum mouit, velu

L ti, ex quo orta est pugna ex contumelia: propterea q hæc principium fuit pugnę. Alio modo ex composito ex materia atq; forma, sicut ex toto sunt partes, & ex iliade carmen, atq; ex domo lateres atq; saxa. Nam forma quidem est finis, perfectum aũt est id quod finẽ habet. Alio modo vt ex parte est ipsa forma, velut homo ex bipede, syllabaq; ex elemento. Alio enim modo hęc sunt ex illis, & alio modo statua est ex ęre. Composita nanq; substantia ex sensibili materia est. Sed ipsa etiam forma, ex ipsius formæ materia constat. Quædam igitur hoc modo dicunt. Quędam aũt si horũ modorum quippiam sit p partem, vt est ex patre ac matre proles, & plantę ex terra. Propterea q sunt ex aliqua parte ipsorum. Alio modo id post quod tempore fit, vt ex die nox est, &

M ex tranquillitate tempestas, propterea quod post illud fit hoc. Horum autem alia sic ideo dicuntur, qa mutationem inter sese mutuã habent, vt ea quę modo sunt dicta. Alia propterea quod tẽpore sunt solũ deinceps, vt ex ęquinoctio nauigatio, & ex saturnalibus bacchanalia fuere: propterea q post æquinoctium illa, hęc post saturnalia facta sunt.

Te.cõ.19. parte.1. EX aliquo esse dicitur vno quidẽ modo ex quo est vt materia. Et hoc dupliciter, aut ẽm genus primum, aut ẽm vltimam speciem, vt sunt quędam tanq̃ omnia liquabilia ex aqua, est autem veluti ex ęre statua. Alio vero ex primo mouente principio, vt, ex quo pugna ex conuitio. Id enim est principiũ pugnę. Alio ex composito ex materia & forma, vt ex toto partes, & ex Iliade versus, & ex domo lapides. Finis enim est forma, perfectum vero habens fi-nem. Hoc autẽ tanq̃ ex parte speciei species: vt ho- N
mo ex bipede, & syllaba ex elemento. Aliter eni hoc, & statua ex ęre. Nam ex sensibili materia est cõposita substantia. Sed & ipsa species, ex speciei materia. Hæc quidem igitur sic dicuntur. Alia vero si ẽm partem aliquam horum aliquis existit modorum: vt ex patre & matre puer, & ex terra plantę, quia ex aliqua parte eorum. Alia vero prius quidem tempore, vt ex die nox, ex serenitate hyems, quia hoc post hoc. Horum autem, alia quia habent transmutationem adinuicem, ita dicuntur, vt quę nũc sunt dicta. Alia quia ẽm tẽpus solum, vt ex ęquinoctio fit nauigatio: qa post ęquinoctium. Sic festiuitates sunt, vt ex Dionysiis thargelia, quia post Dionysia.

HIC incipit prosequi de his quæ pertinent ad rõnem totius & partis, & primo de his quæ pertinent ad partem. Secundo de his quę pertinẽt ad totum. ibi [Totum dr̃.] Et quia ex partibus cõstituitur totum, ideo circa primum duo facit. Primo ostẽdit quot modis dr̃ aliquid esse ex aliquo. Secundo quot modis dr̃ pars. ibi [Pars dicitur vno quidem modo.] Circa primũ tria facit. Primo ponit modos quibus aliquid ex aliquo fieri dr̃ pprie & primo. Secũdo quo modo fit aliqd ex aliquo, sed nõ primo. ibi [Alia vero si ẽm partem.] Tertio quo modo fit aliquid ex aliquo nõ proprie. ibi [Alia vero.] Circa primum ponit quatuor modos. Quorum primus est ẽm q aliquid dicit esse ex aliquo vt ex materia. Quod qdem cõtingit dupl'r. Vno modo ẽm q accipitur [materia primi generis] .s. cõis, sicut aqua est materia oĩum liquabilium, & oĩa dicũtur esse ex aqua. Alio modo [ẽm spẽm vltimam] .i. specialissimam, sicut hæc spẽs quæ est statua dr̃ fieri ex ære. Secũdo modo dr̃ aliquid fieri ex alio vt [ex primo principio mouente] sicut pugna ex cõuitio, quod est principium mouens animum conuitiati ad pugnandum. Et sic etiam dr̃ q domus est ex ædificante, & sanitas ex medicina. Tertio modo dr̃ fieri ex aliquo, sicut simplex, [ex cõposito ex materia & forma.] Et hoc est in via resolutionis, sicut dicimus q partes fiunt ex toto, & [uersus ex Iliade] .i. ex toto tractatu Homeri de Troia. Resoluitur enim Ilias in versus sicut totum in partes. Et similiter dr̃ q lapides fiunt ex domo. Ratio aũt huius est, quia forma est finis in generatione. Perfectũ enim dr̃ quod habet finem, vt supra habitũ est. Vnde patet q perfectum est quod habet formam. Quãdo igitur ex toto pfecto fit resolutio partiũ, est motus quasi à forma ad materiam, sicut econuerso qñ partes cõponuntur, est motus à materia in formã. Et ideo, hæc prępositio Ex, quæ principiũ designat vtrobiq; competit, & in via cõpositionis, quia determinat principiũ materiale: & in via resolutionis, quia signat principium formale. Quarto modo dr̃ aliquid fieri ex aliquo sicut [species ex parte speciei.] Pars aũt speciei põt accipi dupliciter, aut ẽm rõnem, aut ẽm rem. Secundum rõnem, sicut bipes est pars hoĩs, quia est pars diffinitionis eius, q̃uis ẽm rem non sit pars, quia aliter non pdicaretur de toto. Toti enim homini cõpetit habere duos pedes. Secundum rem vero sicut [syllaba est ex elemento,] id est ex litera sicut ex parte spẽi. Hic aũt quartus modus differt à primo. Nam ibi dicebatur aliquid esse ex parte materiæ, sicut statua ex ære. Nam hæc substantia quæ est statua est cõposita ex sensibili materia tanq̃ ex parte subæ. Sed hæc spẽs componitur ex parte speciei. Sũt enim partium, quædam partes speciei, & quædam partes materiæ. Partes quidem speciei dicuntur à quibus dependet perfectio spẽi, & sine quibus esse non põt species. Vnde & tales partes in diffinitione totius ponuntur, sicut aĩa & corpus in diffõne animalis, & angulus in diffinitione triãguli, & litera in diffinitione syllabæ.

Infra pt. 5 O
parte seq.
Hæc parte ibi supius Modi esse di ex aliq pprie sunt quatuor. Primus.
Secundus P
Tertius
Q Quartus.
Partium q̃dam sunt spẽi partes quędã materię.

Partes

A Partes vero materiæ dicuntur ex quibus spēs non dependet, sed quodāmodo accidunt spēi, sicut accidit statuæ ꝙ fiat ex ære, vel ex quacunq; materia. Accidit etiam circulo ꝙ diuidatur in duos semicirculos: & angulo recto, ꝙ angulus acutus sit eius pars. Vnde hmōi partes non ponunē in diffinitione totius spēi, sed potius econuerso, vt in septimo huius erit manifestum. Sic ergo patet ꝙ sic quædā dicuntur ex aliquo fieri primo & proprie. Aliqua vero dicuntur ex aliquo fieri non primo, sed ſm partē. Et hoc ſm ⟨ quęcunq; pdictorum modorum, ⟩ sicut puer dr̄ fieri ex patre, sicut principio motiuo, & matre sicut ex materia, qa quædam pars patris mouet. s. sperma, & quædam pars matris est materia. s. menstruum. Et plantæ fiunt ex terra, non tñ quidem ex toto, sed ex aliqua eius parte. Alio vero modo dicitur fieri aliquid ex aliquo non ꝓprie. s. ex hoc ipso ꝙ importat solū ordinem, & sic aliquid fieri dr̄ ex aliquo, post qđ fit, sicut ⟨ nox fit ex die ⟩. i. post diē: & ⟨ hymber ex serenitate ⟩. i. post serenitatem. Hoc autem dr̄ dupliciter. Qñq; enim inter ea quorum vnum dr̄ fieri ex altero attenditur ordo ſm motum, & nō solum ſm tēpus, quia vel sunt duo extrema eiusdem motus, vt cū dr̄ ꝙ album fit ex nigro: vel cōsequuntur aliqua extrema motus, sicut nox & dies consequunē diuersa vbi, solis. Et similiter hyems & æstas. Vnde in quibusdam dr̄ hoc fieri post hoc, quia hñt transmutationem adinuicē, vt in pdictis patet. Quandoq; vero attenditur ⟨ ordo ſm tempus tm̄ ⟩ sicut dr̄ ꝙ ⟨ ex æquinoctio fit nauigatio, ⟩ id est post æquinoctiū. Hæc enī duo extrema nō sūt duo extrema unius motus, sed ad diuersos motus pertinent. Et similiter dr̄ ex Dionysijs fiunt Thargelia, quia fiunt post Dionysia. Hęc autem sunt quædam festa quæ apud gentiles celebrabantur, quorum vnū erat prius & aliud posterius.

Te. 33. 34

Ex aliquo ſm partes dr̄ dupl'r. Primo

Secundo

B

Dionysia, erant bacchanalia, Thargelia vero festa Apollinis & Dianę, teste Suida græco.

C

Pars vno modo dicitur, id in quod ipsum quantum quoquomodo diuidi potest. Id enim quod a quanto, vt quantum est, aufertur, pars illius dicitur semper. Veluti duo, pars quodammodo trium dicūtur. Alio modo quanti pars id solum dicitur, quod ipsum solum mensurat. Quapropter duo tum pars, tum non pars trium dici nimirum possunt. Et prætere in quę forma sine quātitate diuidi pōt, partes etiam huiusce dicuntur. Idcirco species partes generis inquiunt esse. Insuper ea in quę totum, aut forma, aut id quod formam habet diuiditur, aut ex quibus componitur: vt ęneę pilę, aut ęneę tesserę, & æs ipsum, quod quidem est materies, in qua forma suscipitur. Et angulus etiam pars esse videtur. Prętera quę in rōne sumuntur, ea quę vnumquodq; declarant, ea quoq; totius sunt partes. Idcirco genus pars etiam dicitur speciei. Speciem tamen alio modo partem generis esse constat.

D

4 c. 30. parte. 2

Pars dicitur quidem vno modo in quam diuiditur vtiq; quantum quocunq; modo. Semper enim ablatum a quāto vt quantum est, pars dicitur illius: vt trium, duo pars quodammodo dicuntur. Alio vero modo quæ talia mensurant solum. Propter quod trium, duo sunt vt dicitur pars, sunt autem vt non. Amplius & in quæ diuiditur vtiq; species sine quātitate, & ea partes huius dicuntur. Quare species, generis dicuntur esse partes. Amplius in quæ diuiditur aliquid, aut ex quibus componitur totū, aut species, aut habens speciem: vt sphęræ æreæ, aut cubi ęrei, ęs pars est. Hoc autem est materia in qua species. Et angulus pars. Amplius quæ sunt in ratione vnumquodq; ostendente, & ea partes sunt totius. Propter quod & genus speciei pars dicitur: aliter autem species, generis pars.

E

Hic ponit quatuor modos quibus aliquid dicitur esse pars. Primo modo pars dicitur in quam diuiditur aliquid ſm quantitatem, & hoc dupliciter. Vno enim modo quā tūcunq; fuerit quantitas minor, in quā quantitas maior diuiditur, dr̄ eius pars. Semper enim id quod aufertur à quātitate dr̄ pars eius, sicut duo aliquo modo sunt partes triū. Alio modo dr̄ solum pars quantitas minor, quæ mensurat maiorem. Et sic duo non sunt pars trium, sed sic duo sunt pars quatuor, quia bis duo sunt quatuor. Secundo modo dicuntur partes in quæ diuiditur aliquid sine quantitate. Et per hunc modum species dicuntur esse partes generis. Diuiditur enim in spēs, non sicut quantitas in partes quantitatis. Nam tota quantitas non est in vna suarum partiū, Genus aūt est in qualibet specierum. Tertio modo dicūtur partes in quas diuiditur aut ex quibus cōponitur aliqđ totum, siue sit species siue aliqd habens spēm. s. indiuiduū. Sunt enim (sicut dictum est) quædam partes spēi, & quædam partes materiæ quæ sunt partes indiuidui. Aes enim est pars sphęræ æreæ, aut cubi ęrei sicut materia in qua species est recepta. Vnde æs non est pars speciei, sed pars habētis spēm. Est autem cubus corpus contentū ex superficiebus quadratis. Angulus autem est pars trianguli sicut speciei, sicut supra dictum est. Quarto modo dicuntur partes quæ ponunē in diffinitione cuiuslibet rei, quæ sunt partes rōnis, sicut animal & bipes sunt partes hoīs. Ex quo patet ꝙ genus quarto modo est pars speciei, aliter vero scilicet secundo modo species est pars generis. In secūdo enim modo sumebatur pars pro parte subiectiua totius vniuersalis. In alijs autē tribus pro parte integrali. Sed in primo pro parte quantitatis, in alijs autem duobus pro parte substantię. Ita tamen ꝙ pars ſm tertium modum est pars rei, siue sit pars speciei, siue pars indiuidui. Quarto autem modo est pars rationis.

Pars dr̄ quatuor modis. Primus

Secūdus.

Tertius.

F

Quartus.

Genus est pars spēi & econtra, diuersimode tamen.

G

Totum dicitur id a quo nulla prorsus pars abest earū, ex quibus natura dicitur totū: & id qđ cōtinet ea quę continentur, vt illa sint quippiam vnum.

Totum dicitur cuius nulla partium abest, ex quibus dicitur totum natura: & continens cōtenta: vnde vnum aliquid sunt illa.

Te. cō. 31. Parte. 3.

Hic prosequitur de his quæ pertinent ad totum, & primo de toto in cōi. Secundo de toto quodam. s. de genere, ibi ⟨ Genus dr̄. ⟩ Circa primum duo facit. Primo prosequitur de ipso nomine totius. Secundo de eius opposito. s. de Colobon, ibi ⟨ Colobon aūt dr̄. ⟩ Circa primū tria facit. Primo ponit rōnem cōem totius q̄ consistit in duobus. Primo in hoc ꝙ perfectio totius integratur ex partibus. Et significat hoc cum dicit ꝙ ⟨ totū dr̄ cui nulla suarum partium deest, ex quibus ⟩. s. partibus ⟨ dr̄ totū natura ⟩. i. totum ſm suam naturam constituitur. Secundū est, quod partes vniuntur in toto. Et sic dicit ꝙ totum ⟨ continens est contenta ⟩. s. partes, ita quòd illa contenta sunt aliquid vnum in toto. Secundo ibi.

Lec. seq. parte. 1. Infra t. c. 9

H

Atq; id dupliciter. Aut enim ita vt vnumquodq; sit vnū, aut ita vt ex his ipsum vnum emergat.

Hoc autem dupliciter. Aut enim vt vnumquodq; vnum, aut vt ex his vnum.

Parte. 4.

Ponit duos modos totius dicēs ꝙ totū dr̄ dupl'r, aut ita ꝙ vnūqdq; cōtentorū à toto cōtinente, sit ⟨ ipsum vnū ⟩. s. ipsum totū continens, qđ est in toto vniuersali de qualibet suarum partium prædicato. Aut ex partibus constituatur vnum, ita ꝙ non quælibet partium sit vnum illud. Et hæc est ratio totius integralis, quod de nulla suarum partium integralium prædicatur. Tertio ibi.

Totum dupliciter.

Nam

I Nam ipsum vniuersale,atq; id quod omnino dicitur,vt quippiam totum hoc pacto est vniuersale: quia plura cōtinet,hoc ipso quod de vnoquoq; prędicatur : & illa omnia vnum sunt, vt vnumquodq; est tale,vt homo, equus,Deus,propterea ꝙ animalia sunt vniuersa.

Parte.5 Vniuersale quidem enim , & quod totaliter,dicitur ut aliqd ens vnum sicut vniuersale, quasi multa continens,quia prædicatur de vnoquoq; , & vnum omnia sunt & vnumquodq;:vt homo , & equus , & Deus,quia omnia animalia.

Exponit prædictos modos totius,& primo primū,dicens ꝙ vniuersale ⸿& ꝙ totaliter,⸾ id est quod cōmuniter prædicatur,dicitῑ quasi sit aliquod vnum totum ex hoc quod prædicatur de vno quolibet,sicut vniuersale , quasi
K multa continens vt partes,in eo quod prædicatur de vnoquoq;.Et omnia illa sunt vnū in toto vniuersali, ita quòd vnumquodq; illorū est illud vnum totum . Sicut animal continet hoīem et equum & deum,quia ⸿oīa sunt animalia⸾.i.quia animal p̄dicatur de vnoquoq; . Deum aūt hic dicit aliquod corpus cœleste,vt solem vel lunam,quæ antiqui animata corpora esse dicebant,& deos putabāt. Vel aīalia quædam aerea, quæ Platonici dicebant esse dæmones,& pro dijs colebantur à gentibus. Secundo ibi.

Quos antiqui deos appellauit.

Parte.6 Continuum autem atq; finitum est totum, cum vnum quid ex pluribus constat,quæ maxime quidē potentia insunt:si vero non,ita actu.

Continuum vero & finitum , quando vnum aliquid ex pluribus est quę insunt,maxime quidem potestate.Sin autem,& energia.

L Exponit modum secundū totius qui pertinet ad totum integrale,& circa hoc duo facit.Primo ponit rōnem communem huius totius,& præcipue de toto quod diuiditur in partes quantitatiuas,quod est manifestius dicens, ꝙ aliquid dr̄ ⸿continuum & finitum,⸾ id est perfectum & totum.Nam infinitum non habet rōnem totius,sed partis,ut dr̄ in.3.physi.qn̄.s.vnum aliquod fit ex pluribus q̄ insunt toti.Et hoc dicit ad remouendum modum quo aliquid fit ex aliquo sicut ex contrario.Partes aūt ex quibus cōstituitur totum dupliciter possunt esse in toto.Vno modo in potentia,alio modo in actu . Partes quidem sunt in potentia in toto continuo,actu vero in toto non cōtinuo, sicut lapides actu sunt in aceruo.Magis aūt est vnum, & per consequens magis totum,cōtinuum,q̄ non continuum.Et ideo dicit ꝙ oportet partes inesse toti,maxime quidem in potē tia,sicut in toto continuo.Et si nō in potētia,saltem ⸿energia⸾.i.in actu.Dicitur enim energia,interior actio . Licet
M aūt magis sit totum qn̄ partes sunt in eo in potentia , q̄ qn̄ sunt actu,tn̄ si respiciamus ad partes, magis sunt ipsæ partes,qn̄ sunt actu,q̄ qn̄ sunt in potentia. Vnde alia litera habet ⸿maxime quidem pfectione & actu.Sin autem,& potestate.⸾ Et subiungit etiam quod prius dictū est.Et maxime potestate.Sin autem,& energia.Vnde videt̄ ꝙ trāslator duas inuenit lr̄as,& vtrāq; transtulit, & errore factum est,sic vt coniungantur ambæ quasi vna litera.Et hoc patet ex alia translatione quæ nō habet nisi alterū tantū . Sic enim dicit. ⸿ Continuum autem & finitum est cum vnū aliquod fit ex pluribus inhærentibus,maxime quod potētia.⸾ Si autem non,actu sunt. Secundo ibi.

Tex.c.66

Duplex totū & totidē pars.

Horum autem ipsorum ea quæ natura constant, magis talia sunt,q̄ ea quæ conficiuntur ab arte: quēadmodum & in ipso dicimus vno . Totalitas enim est vnitas quædam.

parte.7. Horum vero eorūdem magis quę sunt natura , q̄ arte talia:quemadmodum & in vno dicimus , tanq̄ N existente totalitate vnione aliqua.

Ostendit duas diuersitates in isto secūdo modo totius, quarum prima est, ꝙ continuorū quædam sunt continua per artem,quædam per naturam. Et illa quæ sunt cōtinua per naturā,magis sunt ⸿talia, ⸾ id est tota , q̄ quæ sunt p̄ artem.Sicut de vno dictum est supra.s.ꝙ illa quæ sunt cōtinua p̄ naturam, magis sunt vnū , ac si totalitas sit aliqua vnio.Ex quo patet ꝙ,quod est magis vnū est magis totū.

Pręterea cum quātum principium medium, atq; vltimum habeat, quorum quidem positio differentiam non facit,in iis vniuersum dicitur: quorum autem facit , in hisce dicitur totum . In quibus autem vtrunq; fieri potest,in iis dicitur & totum &, vniuersum.Hęc autem ea sunt,quorum natura quidem eadem manet in transpositione,forma autem non manet:vt cera ac vestimentum. Nam & totum dicitur, O ac etiam vniuersum:habet enim vtrūq; . At aqua, & humida quęq;,& numerus, vniuersum quidem dr̄: totus aūt numerus,& tota aqua non dr̄ , nisi translatione.De quibus autem vniuersum vti de vno dicitur,de hisce dicuntur vniuersa vt de diuisis: vniuersus hic numerus, vniuersę hæ vnitates.

Amplius quanto habente principium & mediū & vltimum, quorū quidem non facit positio differentiam,omne dicitur:quorum vero facit totum,& quęcunq; ambo dicuntur, & omne & totum . Sunt autem ea quorum natura quidem eadem manet trāspositione,forma vero non, vt cera & vestis.Etenim omne & totum dicunt̄.Habēt enim ambo. Aqua vero,& q̄cunq; sunt humida,& numerus,omne quidē P dicuntur:totus vero numerus,& tota aqua non dicitur,nisi metaphorice.Omnia vero dr̄ ī quibus oē, vt in vno:in his omnia,vt in diuersis,omnis hic numerus,omnes hæ vnitates.

Parte.8.

Secundam diuersitatem ponit . Cum enim ita sit ꝙ in quantitate sit ordo partiū,quia est ibi principium,mediū, & vltimum,in quo ratio positionis cōsistit,oportet quòd omnia tota ista cōtinuam habeant positionem in suis partibus. Sed appositionem partium totū cōtinuum tripliciter se inuenitur habere.Quædā enim tota sunt in quibus diuersa positio partium non facit diuersitatem, sicut patet in aqua . Qualitercunq; enim transponātur partes aquę nihil differunt. Et similiter est de alijs humidis, sicut de olio, vino,& hmōi. In his autem significatur totum p̄ hoc quod dicitur omne,non aūt ipso nomine totius . Dicimus enim oīs aqua, vel omne vinum, vel oīs numerus, non aūt totus, nisi f̄m metaphoram.Et hoc forte est f̄m ꝓprietatem græci idiomatis.Nam apud nos dr̄ proprie. Quædā vero sunt Q in quibus positio differētiam facit, sicut in hoīe,& in quolibet aīali, & in domo,& hmōi.Non enim est domus qualitercunq; partes ordinentur , sed f̄m determinatum ordinē partium.Et similiter nec homo aīal . Et in his dicimus totum, & non omne . Dicimus enim de vno solo animali loquentes,totum animal,non oē aīal . Quædam vero sunt in quibus contingunt ambo,quia positio quodāmodo facit differentiam,in eis.In his aūt dicimus vtrunq;.s.& omne & totum.Et ista sunt in quibus facta trāspositione partium manet eadem materia,sed nō eadem forma siue figura,vt patet in cera, cuius qualitercunq; transponantur partes,nihilominus est cera,licet non eiusdem figurę.Et similiter est de vestimento,& de oībus quæ sunt similium partium,retinētium diuersam figurā.Humida enim, & si sunt similium partium,non tn̄ figuram p̄nt habere ꝓpriam,quæ non

In quibus dr̄ & totū rōne dr̄ & omne & simul.

Totū sēhabet triplr ad pōnem partium.

A non terminātur terminis proprijs, sed alienis. Et ideo transpositio in eis nihil variat q̄d sit ex parte eorum. Rō aūt huius diuersitatis est, qa omne distributiuum est. Et ideo requirit multitudinem in actu, vel in potentia propinqua. Et quia ea sunt similium partium, diuiduntur in partes cō similes toti, sicq; ibi multiplicatio totius. Nam si quęlibet pars aquæ est aqua, in vnaquaq; aqua sunt multæ aquæ, licet in potentia, sicut in vno numero sunt multæ vnitates in actu. Totum vero sign̄at collectionem partium in aliquo vno. Et ideo in illis proprie dr̄ totum in q̄bus ex omnibus partibus acceptis simul, fit vnū perfectum, cuius pfectio nulli partium cōpetit, sicut domus, & aīal. Vnde oē animal, non dr̄ de vno animali, sed de pluribus. Et ideo in fine dicit ꝙ in illis totis in quibus dicit̄ omne, vt de vno referente ad totum, pōt dici omnia in plurali, vt in diuersis referendo ad partes, sicut dicitur omnis hic numerus, & omnes hæ vnitates, & omnis hæc aqua, demōstrato toto, & omnes hæ aquæ, demonstratis partibus.

B Diminutum dicitur non quoduis quantum, sed partibile ipsum eē, totumq; oportet. Duo enim nō sunt diminuta, si alterum vnum auferatur. Nō enim vnquam id cuius ablatione diminutum quippiā fit, & id quod restat, æqualia sunt: neq; oīno quisquam numerus est diminutus. Nam substantia permaneat oportet. Si cantharus enim est diminutus, oportet ipsum adhuc cātharum esse. At numerus nō est vlterius idem, parte sublata. Nec insuper ea oīa diminuta dici pn̄t, quę partes dissimiles hn̄t. Numerus enī aliquo modo dissimiles partes habet, vt dualitatem & trinitatem. Sed nihil prorsus eorū est diminutū, quorum differentiam positio nullam facit, vt aqua, aut ignis, & q̄ sunt similis generis: sed sint talia oportet vt pōnē per subam habeāt. C Præterea ꝯtinua sint oportet. Concentus enim & ex dissimilibus constat, & positionem habet. Diminutus vero non fit.

Colobon vero. i. diminutum dr̄, quantū nō q̄dlibet, sed partibile oportet illud eē, & totū. Nam duo nō sunt coloba. i. diminuta altero ablato vno. Non enim æquale colobonion. i. diminutū & reliquum vnq̄ est. Nec totalr̄ numerus vllus. Etenim subam oportet manere. Si calix colobos. i. diminutus, adhuc oportet eē calicē. Sed numerus nō est idē parte sublata. Adhuc & q̄ sunt partiū dissimiliū. Nec hæc oīa. Numerus enī est vt dissimiles habeat partes, vt dualitatem & trinitatē. Sed & totalr̄, quorū positio nō facit differentiā, nullū enim colobon. i. diminutū vt aqua aut ignis: sed oportet talia esse, q̄ in substantia positionem habeant. D Amplius continua. Nā harmonia est ex his quæ sunt dissimilium partium, & positionem habent, sed colobon non est.

Parte. 9. Tex. c6. 31. Alia litera. Diminutū. Alia vo lr̄a mācū seu truncatū.

Hic determinat de eo quod est oppositum toti, quod est colobon, pro quo alia translatio habet diminutum mēbro, sed non vsquequaq; conuenienter. Nam colobon nō dicitur solum in animalibus, in q̄bus solis sunt membra. Videtur autem esse colobon quod nos dicimus truncatū. Vnde Boethius trāstulit mancum. i. defectiuum. Est ergo intentio Philosophi ostendere quid requiratur ad hoc ꝙ aliquid dicatur colobon. Et primo quid requiratur ex parte totius. Secundo quid requiratur ex parte partis deficientis, ibi ⸢Adhuc autem neq; quælibet.⸣ Ad hoc autem ꝙ aliquod totum dici possit colobon, septem requiruntur. Primum est vt illud totum sit quantum, habens partes in quas diuidantur s̄m quantitatem. Non enim totum vniuersale potest dici colobon, si vna species eius auferatur.

[C]olobon [se]ptem re[qui]runt. [Pa]rte seq. [Pr]imum

E Secundum est ꝙ non quodlibet quantum potest dici colobon, sed oportet ꝙ ⸢sit partibile,⸣ id est distinctionē hn̄s, & ⸢totum⸣. i. ex diuersis partibus itegratum. Vnde vltimæ partes in quas aliquod totum resoluitur, licet habeant quantitatem, nō possunt dici colobæ, sicut caro vel neruus. Tertium est ꝙ duo non sunt coloba, vel aliquid habens duas partes, si altera earum auferatur. Et hoc ideo quia nunquā ⸢colobonium,⸣ id est quod aufertur à colobon ē æquale residuo, sed semper oportet residuum esse maius. Quartum est ꝙ numerus nullus potest esse colobus quotcunq; partes habeat, quia substantia colobi manet parte subtracta, sicut si calix truncetur adhuc manet calix: sed numerus non manet idem, ablata quacunq; parte. Quælibet enim vnitas addita vel subtracta, variat numeri speciem. Quintum est, quia oportet quòd habeat partes dissimiles. Ea enim quæ sunt similium partium nō possunt dici coloba, quia ratio totius saluatur in qualibet parte. Vnde si auferatur aliqua partium, altera pars non dicitur coloba. F Nec tamen omnia quæ sunt dissimilium partium possunt dici coloba. Numerus enim non pōt dici colobus, vt dictum est, quāuis quodāmodo habeat dissimiles partes, sicut duodenarius habet pro partibus dualitatē et trinitatē. Aliquo tn̄ modo oīs numerus habet ptes siles, ꝓut oīs numerus ex vnitatibus cōstituit̄. Sextum est ꝙ nullū eoꝝ pōt dici colobon, in q̄bus positio nō facit differentiā, sicut aq̄ aut ignis. Oportet. n. coloba talia eē, ꝙ i sue rōne subæ habeāt determinatā positionē, sicut hō, vel domus. Septimū est ꝙ oportet eē cōtinua coloba. Harmonia enim musicalis nō pōt dici coloba voce vl̄ chorda subtracta, licet sit dissimiliū partiū, qa cōstituit̄ ex uocibus grauibus & acutis. Et licet partes eius habeāt determinatā positionem. Non enim qualitercūq; voces graues & acutæ ordinatæ, talem cōstituunt harmoniā. Deinde cum dicit.

Secūdum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Septimū.

Insuper neq; ea quę tota diminuta sunt, priuatione cuiusuis partis fiunt. Non enim aut si præcipuæ G substantiæ partes, aut quæuis cæteræ, & vbi vis sunt, auferantur, diminutum faciunt id quod restat. Ceu si perforatus fuerit cantharus, non dicitur diminutus, sed si ansa fuerit, aut aliqua pars extrema sublata. Et homo similiter diminutus truncatusq; dicit̄, non si caro aut splen, sed si extrema pars, nō quęuis, & ipsa sublata fuerit, sed quę tota sublata rursus oriri, generariq; nō potest: idcirco calui diminuti, neq; sunt, neque dicuntur.

Adhuc aūt nec q̄libet tota, nec cuiusq; particulæ priuatione coloba. i. diminuta. Non enim hęc quæ sunt ꝓpria subæ, nec quæ sunt vbiq; entia: vt si pforaret̄ calix, nō colobon. i. diminutum, sed si auris calicis, aut extremitas aliqua. Et homo non si carnem, aut splenē, sed si extremitatem. Et hanc nō omnem, H sed q̄ nō habet generationem ablata a toto. Quapp calui non sunt colobi. i. truncati, seu diminuti.

Parte. 10

Ostendit quæ sunt cōditiones colobi ex parte partis diminuę, & ponit tres dicēs, ꝙ sicut nō quęlibet tota pn̄t dici coloba, ita nec cuiuslibet particulæ ablatione pōt aliqd dici colobon. Oportet enī prīo ꝙ pars ablata non sit pars subæ principalis, q̄. s. rei subam cōstituit, & sine qua suba eē nō possit, qa vt supra dictū est, colobon oportet manere ablata parte. Vn̄ hō non pōt dici colobus capite abscisso. Secūdo vt pars subtracta non sit vbiq;, sed sit in extremitate. Vnde si perforat̄ calix, circa mediū aliqua parte eius ablata, nō pōt dici colob⁹. Sed si accipiat̄ ⸢auris calicis⸣. i. particula quæ est ad similitudinē auris, aut q̄cunq; alia extremitas. Et simil̄r homo nō dr̄ colobus si amittat aliqd de carne vel in tibia vel in brachio vel circa mediū corporis, aut si amittens splenē vel aliq̄ eius partē, sed si amittat

Tria requirunt̄ ad colobōex pte partis diminuę.

aliquam

I aliquam eius extremitatem, vt manū aut pedem. Tertio vero vt non omni particula in extremitate existente ablata, aliquid dicatur colobum, sed si sit talis pars quæ non regeneratur iterum, si tota auferatur, sicut manus aut pes. Capillus autem totus incisus iterum regeneratur. Vnde per eorū subtractionem, licet in extremitate sint, nō dr̄ colobus. Et ꝓpter hoc calui non dn̄r colobi. Lec. xxij.

Genus dicitur partim, si eorum q̄ sub eadem specie collocant̄ generatio continua sit: quo pacto dicitur, quousq; genus hominum sit, id est quousq; sit ipsorum continua generatio. Partim si quippiam a primo aliquo profluxerit: quo modo alii gręci genere, alii pelopide nuncupantur: quod illi a Græco, hi a Pelopide qui primus genuit, ꝓfluxerunt. Atq; potius ab eo qui genuit, q̄ a materia dici solēt. Dn̄r enim & a fœmella genere, vt ii qui a Pyrrha sunt orti. K Prȩterea vt planum figurarum planarum, & solidum solidarū dr̄ genus. Figurarū enim alia est plana talis, alia solida talis. Hoc aūt est id quod differētiis ipsis subiicitur. Prȩterea vt id quod in rōnibus inest primum, atq; hoc ipso quid est prȩdicatur, cuius q̄litates differentię nuncupantur. Genus igit̄ tot dicit̄ modis. Aliud enim per eiusdem spēi continuam dr̄ generationē. Aliud per id quod primum mouit spēi eiusdē. Aliud vt materies. Cuius enim dr̄ia atq; qualitas est, id est subiectum qđ materiá appellamus.

Te. cō. 33. parte. 1.

GEnus dicitur hoc quidem si sit generatio continua speciem habentium eandem: vt dicitur, donec vtiq; genus hominum sit, quia dum est generatio eorum continua. Illud vero a quo sunt primo mouente ad esse. Sic enim dicuntur Hellines genere & Iones, quia illi ab Helline, illi ab Ione generā te. L Et magis qui a generante q̄ qui a materia. Dicuntur enim & a fœmina genere, vt a Pyrrha. Amplius aūt, vt superficies figurarū genus superficialiū, & solidum solidorum. Figurarum enim vnaquæq; hæc superficicies quidem talis, hoc autem solidum tale. Hoc aūt est subiectum differētiis. Amplius vt in rationibus quod primum inest, & dicitur in eo quod qd est, hoc genus: cuius differentiæ dn̄r qualitates. Genus igitur totiēs dicitur, aliud quidem ꝟm generationē continuam speciei, aliud quidem ꝟm primū mouens eiusdem speciei, aliud vt materia. Cuius enī differentia, & qualitas est, hoc est subiectum quod dicimus materiam.

Genus dr̄ q̄tuor modis.

HIC Determinat de quodā toto. s. de genere, & prīo ostendit quot modis dr̄ genus. Secūdo quot modis dn̄r aliqua diuersa, ibi {Diuersa vero genere.} Dicit ergo prīo, M ꝙ genus dr̄ quatuor modis. Primo generatio cōtinua aliquorū hn̄tium eandē spēm. Sicut dr̄, dum erit {genus hominū} .i. dū durabit generatio cōtinua hoīum. Iste est primus modus positus in Porphyrio. s. multitudo hn̄tium relationē ad inuicē & ad vnū principiū. Scđo modo dr̄ genus illud à quo {prīo mouēte ad eē} .i. à generāte ꝓcedūt aliqua, sicut dn̄r Hellines genere, q̄a descendūt à quodam Helline noīe: & aliqui dn̄r Iones genere, quia descendunt à quodā Ione, sicut à primo generante. Magis aūt denominanē aliqui à pr̄e q est generās, q̄ à mr̄e quæ dat materiam in generatione: & tn̄ aliq denominant genere à mr̄e sicut à quadam fœmina noīa Pleia, dn̄r aliq̄ pleiades. Et iste est secundus modus generis in Porphyrio positus. Tertio modo dicitur genus, sicut superficies est genus figurarū superficialium, {& solidum} .i. corpus dicitur esse genus figurarum solidarum. i. corporearum. Genus aūt hoc non est qđ significat essentiam speciei, sicut animal est genus hominis, sed quod est ꝓprium subiectum, specie differētium accidentium. Superficies enim est subm omnium figurarū superficialium. Et habet similitudinem cū genere, quia ꝓpriū subm ponit̄ in diffōne accidentis, sicut genus in diffinitione speciei. Vnde subiectū ꝓpriū de accidente prædicatur ad similitudinem generis. Vnaquæq; {enim figurarum hæc quidem} .i. superficialis est talis superficies. {Hoc autē,} .i. figura solida, est tale solidum, ac si figura sit differentia qualificans superficiem vel solidum. Superficies enim se habet ad figuras superficiales, & solidū ad solidas, sicut genus quod subiicitur contrarijs. Nam differentia ꝑdicatur in eo qđ quale. Et ꝑꝑ hoc, sicut cum dr̄ aīal rationale significatur tale animal, ita cum dicitur superficies quadrata significatur talis superficies. Quarto modo genus dicitur ꝙ primo ponitur in diffinitione, & prædicatur in eo quod quid, & dr̄iæ sunt eius qualitates. Sicut in diffinitione hominis primo ponit̄ aīal, & bipes siue rōnale, quod est quædam subalis qualitas hominis. Patet ergo ꝙ tot modis dr̄ genus. Vno modo ꝟm generationem continuam in eadem specie, quod pertinet ad primum modū. Alio modo ꝟm primum mouens, quod pertinet ad secundum. Alio modo sicut materia, quod ꝑtinet ad tertium & quartū modū. Hoc enim modo se habet genus ad differentiā, sicut subm ad qualitatem. Et ideo patet ꝙ genus ꝑdicabile & genus subm, quasi sub vno modo cōprehenduntur, & vtrunq; se habet ꝑ modum materiæ. Licet enim genus ꝑdicabile nō sit materia, sumit̄ tn̄ à materia, sicut dr̄ia à forma. Dr̄ enim aliqd animal ex eo ꝙ habet naturā sensitiuam. Rationale vero ex eo ꝙ habet rationalem naturā, q̄ se habet ad sensitiuam sicut forma ad materiam.

N Quale similitudinē habeat subm cū genere.

O

Diuersa vero genere ea dicuntur, quorum subiectum primum diuersum est, & neq; alterum in alterum, neq; in idem vtrūq; resoluitur, vt forma & materia diuersa genere sunt. Et ea q̄ per figurā prȩdicationis eius qđ est, diuersa dicuntur. Eorū enim quæ sunt, alia quid est significāt, alia quale qd, alia aliud, vt antea est diuisum. Neq; enim hæc, aut in sese vicissim, aut in vnum quid resoluuntur. P

Diuersa vero genere dn̄r, quorū diuersum primum est subiectum, & nó resoluitur alterū in alterum, nec ambo ī idē: vt spēs & materia diuersum genere. Et q̄cunq; ꝟm diuersam figuram categorię entis dn̄r. Alia nanq; qd significant entium. Alia quale quid. Alia aliud, vt diuisum est prius. Nec enī ea resoluuntur nec in inuicem, nec in vnum aliquod.

parte. 2.

Hic ostendit quot modis dicuntur aliqua diuersa genere, & ponit duos modos respondētes vltimis duobus modis generis. Primi enim duo modi non multum pertinent ad philosophicam considerationem. Primo igitur modo dicuntur aliqua genere diuersa, quia eorum primum subiectum est diuersum. Sicut primum subiectum colorum est superficies, primū autem subiectum saporum est humor. Vnde quantum ad genus subiectū, sapor & color sunt diuersa genere. Oportet āt ꝙ duo diuersa subiecta, talia sint, quorum vnum non resoluatur in alterū. Solidū enim quodammodo resoluitur in superficies. Vnde figuræ solidi, & figuræ superficiales nō sunt diuersorum generum. Et iterum oportet quòd ambo non resoluantur in aliquod idē. Sicut species & materia sunt diuersa genere, si ꝟm suam essentiam considerentur, ꝙ nihil est commune vtriq;. Et similiter corpora cœlestia & inferiora sunt diuersa genere, inquantum non habent materiam communem. Alio modo dicuntur diuersa genere quæ dicuntur {ꝟm diuersam figuram categoriæ} .i. ꝑdicationis entis. Alia nanq; entia significant

Diuersa genere dicuntur dupl. Q

Alia litera. Pyrrha, vt hēt grec°.

A significant quid est, alia quale, alia alijs modis, sicut diuisum est prius, vbi tractauit de ente. Iste enim categoriæ nec resoluuntur inuicem, quia vna non cõtinetur sub alia. Nec resoluuntur in vnum aliquid, quia non est vnum aliquod genus commune ad omnia prædicamenta. Patet autem ex dictis quod aliqua continentur sub vno prędicamento, & sunt vnum genere hoc modo secundo, quę tñ sunt diuersa genere primo modo. Sicut corpora cœlestia, & elementaria, & colores, & sapores. Primus autem modus diuersitatis sm genus consideratur magis à naturali, & etiã à philosopho, quia est magis realis. Secundus autẽ modus consideratur à logico, quia est rationis.

Falsum vno modo dicitur, vt res falsa. Atq; huius aliud ex eo quia non componitur, aut fieri non potest, vt componatur, quemadmodum dicitur diametrum esse commensurabilem costę, aut te sedere. Horum enim alterum semper, alterum interdum est falsum. B Sic enim hęc nõ entia sunt. Aliud ex eo quia est quidem, est tamen aptum, aut nõ tale esse quale est, aut id esse quod haud est videri ac apparere, vt pictura ac somnia. Hęc enim aliquid quidem sunt. At nõ ea quorũ imaginationem efficiũt. Res igitur hoc pacto falsę dicuntur, aut quia non sunt ipsæ, aut quia imaginatio quę ab ipsis emergit, entis non est.

Tex.cõ. 34 Parte. 3. Falsum dicit vno modo vt res falsa, & huius hoc quidem per non componi, aut per impossibile esse componi. Sicut dicitur diametrum esse commensurabilem, aut te sedere. Horum enim falsum hoc quidem semper, illud vero quandoq;. Sic enim non entia hęc. Alia vero quę sunt quidem entia, & apta nata sunt videri, aut non qualia sunt, aut quæ non C sunt, vt schiagraphia .i. vmbrarũ conscriptio, & somnia. Ea nanq; sunt aliquid quidem, sed non quorum faciunt phantasiam. Res ergo falsę dicuntur, aut qa non sunt, aut quia ab eis phantasia non entis est.

Falsum dr tribus. Hic distinguit nomina quæ significant defectum entis vel ens incompletum, & primo hoc nomen falsum. Secundo hoc nomen accidens. Circa primum tria facit. Primo ostẽdit quomodo dicatur falsum in rebus. Secundo quõ in (parte seq.) diffinitionibus, ibi { Ratio vero falsa. } Tertio quomodo (parte. 5.) sit falsum in hoibus, ibi { Sed & homo falsus. } Dicit ergo primo quod falsum dicitur vno modo in rebus, per hoc quod oratio significans rem non cõgrue componitur. Quod (Falsum de rebus dupliciter.) quidem contingit dupliciter. Vno modo per hoc quòd aliquid componitur quod non debet componi, sicut est in falsis contingentibus. Alio modo per hoc quòd est impossibile componi, sicut est in falsis impossibilibus. Si enim D dicamus diametrum esse commensurabilem quadrati lateri, & ẽ falsum impossibile, quia impossibile est cõmensurabile componi diametro. Si autẽ dicatur te sedere, te stante, est falsum contingens, quia prædicatum non inest subiecto, licet non sit impossibile inesse. Vnde unum istorum .s. impossibile, est falsum semper: sed aliud .s. contingens, non est falsum semper. Sic igitur falsa dicuntur quæ omnino sunt non entia. Nam oratio tunc esse falsa dicitur, quando non est id quod oratione significatur. Secundo modo dicitur falsum in rebus ex eo quod aliqua quidem sunt entia in se, sed tamen sunt apta nata videri, aut qualia non sunt, aut quæ non sunt, sicut { schiagraphia } .i. vmbrosa descriptio. Vmbræ enim quandoq; videntur res quarũ sunt vmbræ, sicut vmbra hominis videtur homo. Et eadem ratio est de somnijs quæ videntur res veræ, tamen non sunt nisi rerum similitudines. Et similiter dicitur aurum falsum, qđ habet similitudinem auri veri. Differt autem hic modus à primo, quia in primo dicebatur aliquid falsum, ex eo quod nõ erat. E Hic autem dicuntur aliqua falsa quę quidem in se sunt aliquid, sed non sunt illa { quorum faciunt phantasiam } .i. quorum habent apparentiam. Patet ergo quod res dicũtur, falsæ, aut quia non sunt, aut quia ab eis est apparentia eius quod non est. Deinde cum dicit.

Ratio vero falsa est, ea quę est eorum quę nõ sunt ea ratione qua falsa est. Quapropter omnis ratio cu iusuis vera, falsa est si pręter illud alii attribuatur. Circuli nanq; ratio falsa nimirum est, si de triangulo diceretur. Vniuscuiusq; autem ratio, tum vna est, ea qua quidditas explicatur: tum plures: quippe cũ idẽ sit aliqua ex parte ipsum, & ipsum atq; affectum, veluti Socra. & Socra. musicus aut albus. Falsa autẽ ratio nullius est ratio absolute. Quapropter Antisthenes stulte putabat, nihil dici censens, nisi propria ratione vnũ denuo. Ex quibus efficiebatur neminem F cõtradicere posse, fere etiam neq; dicere falsum. Fit autem vt quodq; dicatur non solum propria, sed diuersi quoq; ratione, & penitus falso, & aliqua etiam ex parte vere: quemadmodum octo dupla, dualitatis rõne dñr, quędam igitur hoc modo falsa dr.

Ratio vero falsa est q̃ non entiũ inquantum falsa. Parte. 4 Vñ ois rõ falsa, alterius q̃ cuius est vera: vt quę circuli, falsa trigoni. Cuiuslibet autem ratio, est quidem quasi vna quę est eius quod quiderat esse: est & quasi multę, quoniam idem aliqualiter ipsum & ipsum passum, vt Socra. & Socra. musicus. Sed falsa ratio, nullius est simpliciter ratio. Quapropter Antisthenes opinatus est fatue, nihil dignatus dici nisi propria ratione semper vnum de vno. Ex quibus accidit non esse contradicere. Fere autem nec mentiri. G Est autem vnumquodq; dicere nõ solum sua ratione, sed & ea quę alterius. Falso quidem & omnino. Est autem & vere, sicut octo dupla, dualitatis ratione. Hęc igitur ita dicuntur falsa.

Ostẽdit quomodo est falsum in diffinitionibus, & dicit (Rõ falsa dupliciter.) quod { ratio, } id est diffinitio inquantum est falsa, est nõ entium. Dicit autem inquantum est falsa, quia diffinitio dicitur falsa dupliciter. Aut sm se, & sic non est diffinitio alicuius, sed est penitus non entis. Aut est diffinitio vera in se, sed falsa est prout attribuitur alteri quàm proprio diffinito. Et sic dicitur falsa inquantum non est eius. Vnde patet quod omnis diffinitio quæ est vera diffinitio alicuius rei, est falsa diffinitio alterius, vt diffinitio quæ est vera de circulo, est falsa de triangulo. Diffinitio autem cuiuslibet rei significãs quod quid est, quodã modo est vna tantũ vnius, & quodam modo sunt multæ vnius. Aliquo enim modo H ipsum subiectum per se sumptum, & { ipsum passum } .i. cum passione sumptum, est idem, sicut Socra. & Socra. musicus. Aliquo modo non. Est enim idem per accidens, sed non per se. Patet autẽ quod eorum sunt diffinitiones diuersæ. Alia enĩ est diffinitio Socra. & Socra. musici, & tñ ambæ sunt quodãmodo eiusdem. Sed illa diffinitio quæ est falsa sm se, non potest esse diffinitio alicuius rei. Diffinitio autẽ falsa sm se vel simpliciter, dicitur ex eo quod vna pars diffinitionis non potest stare cum altera: sicut si diceret aial inanimatum. Patet autem ex hoc quod stulta fuit opinio Antisthenis. Volebat enim quod quia uoces sunt signa rerum, quod sicut res non habet aliam essentiam nisi ꝓpriam, ita in ꝓpositione nihil posset prædicari de aliquo, nisi ꝓpria eius diffinitio, vt simpliciter vel semper de vno subiecto dicatur vnum prædicatum. Et ex hoc sequitur quòd non sit contradictio, quia si de homine prædicatur animal, quod est in eius ratione, non poterit de ipso prædicari non animal, & ita non poterit formari negatiua ꝓpositio. Et ex hac po-

sitione etiam sequitur quod non cõtingit aliquẽ mentiri, quia ppria diffinitio rei veræ prædicaẽ de re. Vñ si de nullo potest prædicari nisi propria diffinitio, nulla propositio erit falsa. Est autem eius opinio falsa, quia contingit prædicari de vnoquoq; non solum suam diffinitionem, sed etiam alterius. Quod quando fit, vniuersaliter & omnino, est falsa pdicatio. Aliquo tñ modo potest esse vera prædicatio, sicut octo dicuntur dupla, inquantum habent ratonẽ dualitatis, quia ratio dupli est, vt se habeat sicut duo ad vnũ. Octo autem inquãtum sunt duplum, sunt quodam modo duo, quia diuidunẽ in duo æqualia. Hæc ergo dñr falsa modo prędicto. Deinde cum dicit.

Homo autem falsus dicit, qui facilis electioneue propensior est ad tales rõnes, non ob aliud quicq̃, sed ob idipsum dicendas. Et qui talium rationum in aliis est effector, quemadmodum & res falsas dicere cõsueuimus, q̃ falsam imaginationem efficiunt.

K
Parte.5 Sed & homo falsus, quia talium rationum electiuus, non ppter aliud aliquid, nisi ppter idipsum. Et in aliis talium factor rationum, sicut res dicimus esse falsas quęcunq; falsam faciunt phantasiam.

Hõ falsus duob' modis dicit. Primus Ostendit quõ falsum dicatur de hoĩe, & circa hoc duo facit. Primo ponit duos modos quibus, homo dicitur falsus, quorũ primus est quod homo dicitur falsus qui est promptus vel gaudens in hmõi rationibus. s. falsis, & qui est electiuus talium rationum non propter aliquod aliud, sed ppter se. Vnicuiq; enim hñti habitũ fit delectabilis, & in promptu operatio quæ est ẽm habitum illum. Et sic habens habitum, operatur ẽm habitum illum, non propter aliquod extrinsecum. Sicut luxuriosus fornicatur propter delectationẽ coitus. Si autem fornicetur propter aliquid aliud, puta ut furetur, magis est fur, q̃ luxuriosus. Similiter & qui eligit falsum dicere, propter lucrum, magis est auarus q̃ falsus.

L
Secũdus. Secundus modus est prout homo dicitur falsus, qui facit aliis falsas rationes, quasi cõsimili modo sicut supra dicebamus res esse falsas quæ faciunt falsam phantasiam. Patet autem ex præmissis quod falsum pertinet ad non ens, ex quo homo dicitur falsus per respectum ad rationes falsas: & ratio dicitur falsa, inquantum est non entis.

Secundo ibi.

Quapropter ea oratio quæ fit in Platonis hippia decipit, eundem hominem falsum esse dicens ac verum. Eum enim accipit falsum, qui mentiri potest. Is autem est ille, qui scit & qui est prudens.

Quare in hippia oratio refutatur, quæ eadem vera & falsa. Potentem enim mentiri accipit falsum, hic autem sciens & prudens. parte.6.

Excludit duas opi. de hoĩe falso.
M
Excludit ex pręmissis duas falsas opiniones, de quarum prima concludit ex prædictis dicens, quod ex quo falsus homo est electiuus & factiuus falsarum opinionum, rationabiliter refutatur & reprobatur in hippia, qui est liber quidam Platonis, oratio quędam, quæ dicebat eandem rationem esse veram & falsam. Hæc enim opinio accipiebat illum hoĩem esse falsum qui potest mentiri, & sic cum idem homo possit mẽtiri & verũ dicere, idẽ homo esset verus et falsus. Similiter eadẽ oratio esset vera & falsa, quia eadem orõ vera & falsa põt esse, vt hęc, Socra. sedet, eo sedente est vera, non sedente, est falsa. Constat aũt quod hic inconuenienter accipit, quia etiam homo sciens & prudens potest mentiri, non tamen est falsus, quia nõ est factiuus vel electiuus falsarum rationum vel opinionum, ex qua ratione dicitur homo falsus, vt dictum est.

Præterea meliorem eum esse dicit, qui sua sponte res prauas facit. Hoc autem per inductionem accipit falso. Qui nãq; sua spõte claudicat, is & stabilior est eo qui id facit inuitus, claudicare dicens imitari claudicãtem. Nam si quispiam est claudus sua sponte, deterior est eo fortasse, qui non sua sponte claudus est, quemadmodum idipsum etiam & ad ipsos mores accommodatur. N

Amplius volentem turpia meliorem, & hoc falsum accipit per inductionem. Nam voluntate claudicans non voluntarie dignior, claudicantem imitari dicimus. Quoniam sic claudus voluntarie, indignior forsan sicut in more & hoc. Parte.7.

Secundam falsam opinionem excludit. Dicebat hęc opinio quod homo qui facit turpia & praua volens, melior est eo qui facit nolens, quod est falsum. Nam quilibet vitiosus ex hoc diffinitur quod est promptus vel electiuus malorum. Et tamen hoc falsum vult accipere per quãdam inductionem ex simili. Ille enim qui claudicat voluntarie, melior & dignior est eo qui claudicat non voluntarie. Et ita dicit quod praua agere imitaẽ hoc quod est claudicare, ut. s. sit eadem ratio de vtroque. Et hoc quodammodo verum est. Nam claudicans voluntarie, deterior est quantum ad morem, licet sit perfectior quantum ad virtutem gressiuam. Et similiter qui agit praua voluntarie deterior est quantum ad morem, licet forte non sit deterior quantũ ad aliquam aliã potẽtiam. Sicut ille qui dicit falsum voluntarie, licet sit peior ẽm morem, est tamẽ intelligentior eo qui credit se verum dicere, cum falsum dicat non voluntarie. O

Accidens dĩ id quod inest quidem cuipiam, atq; vere dici de illo põt, nõ tamẽ aut necessario aut plerunq;: veluti si quispiam scrobem ob plantam effodiens thesaurum inuenit. Hoc igitur accidit ei qui scrobem effodiebat, thesaurum inquam inuenisse. Neq; enim hoc ex hoc, aut post hoc necessario euenire solet, neq; plerunq; fit: vt si quispiam plantet, thesaurũ offendat atq; inueniat. Fuerit etiã & quispiam musicus albus, sed cum non necessario id fiat, neq; plerũq;, accidens ipsum dicimus esse. Quare cũ aliqua insint & aliquibus, atq; horum nonnulla, & aliqua in parte: atq; qñq; quicquid inest qdem, at nõ ppterea quod hoc erat, aut nũc, aut hoc loco: id oẽ accidens erit. Neq; igitur vlla determinata, sed quęuis causa est accidentis. Hæc autem est indefinita. Accidit enim cuipiam in Eginam venisse, si non est ob idipsum profectus vt illuc veniret, sed a tempestate expulsus, aut a prędonibus captus. Ortum est igitur ipsum accidens, atq; est, sed nõ vt ipsum, sed vt aliud ortum est. Tempestas enim causa fuit, vt eum ad locum veniret, ad quem non nauigabat. Hic autẽ erat Egina. Dicitur etiam accidens alio modo quicquid per se cuiq; cõpetit, non tamen est in eius substantia. Quo pacto triangulo cõpetit angulos ęquales duobus rectis habere. Atq; hæc quidem perpetua eẽ possunt, illorum autem nullum perpetuum esse potest. Huius aũt rõ aliis in locis est explicata, P Q

Accidens est quod inest alicui, & est verum dicere, non tamẽ ex necessitate, nec ẽm magis: vt si quis fodiens plantę fossam thesaurum inueniat. Hoc quidem accidẽs fodienti foueam inuenire thesaurum. Nec enim ex necessitate hoc ex hoc, aut post hoc, nec vt ẽm magis si quis plãtat inueniet thesaurum. Et quis vtiq; musicus est albus, sed qm̃ nec ex necessitate Te. 6.35. parte.1.

A cessitate, nec vt ſm magis hoc fit, accidens eſſe dicimus. Sed quoniam ineſt aliquid alicui, & horũ quędam & alicubi, & quandoq́;, quodcunq; extiterit quidem, ſed non quia nunc, aut hoc, accidens erit. Nec eſt aliqua cauſa determinata accidentis, ſed contingens, vel quia forte. Hoc autem indeterminatũ. Accidit enim alicui Eginam venire, ſed ſi non propter hoc aduenit, vt illuc veniat: ſed ab hyeme expulſus, aut a latrõibus captus, euenit quidem: & eſt accidẽs. At non inquantum ipſum, ſed inquantum alterum. Hyems enim eſt cauſa non quo nauigabat veniẽdi, & hoc erat Egina. Dicitur & aliter accidẽs, & quęcunq; in vnoquoq; ſm ſe non in ſubſtantia entia. Veluti in triangulo duos rectos habere. Et eadem quidem contingit ſempiterna eſſe. Illorum vero nullũ.

B Huius autem ratio in aliis.

Accidens duplr. Hic vltimo diſtinguit nomen accidẽtis, & ponit duos modos, quibus dicitur hoc nomen accidens, quorum primus eſt q accidens dicitur id qđ ineſt alicui, et q cõtingit vere affirmare, non tñ ex neceſſitate, nec ⟨ ſm magis ⟩ .i. vt in pluribus, ſed vt in paucioribus. Sicut ſi aliqs fodiens aliquam foſſam ad plantandum aliquã plantam, inueniat theſaurum. Hoc ergo quod eſt fodientem foſſam inuenire theſaurum, eſt quoddam accidens. Neq; enim vnũ eſt cauſa alterius ex neceſſitate, vt hoc ſit ex hoc neceſſario. Neq; etiam de neceſſitate ſe comitantur, vt hoc ſit poſt hoc, ſicut dies conſequitur noctem, q̃uis vnum non ſit cauſa alterius. Neq; etiã ſm magis hoc cõtingit, ſiue vt in pluribꝰ hoc contingit, vt ille qui plantat inueniat theſaurum. Et ſimili modo muſicus dicitur eſſe albus, ſed tamen hoc nõ eſt ex neceſſitate, nec ſit vt in pluribus, ideo dicimus hoc

C per accidens. Differt autem hoc exemplum à primo. Nam in primo exemplo ſumebatur accidens quantum ad fieri, in ſecundo vero quantum ad eſſe. Quia ergo ſicut aliquid ineſt alicui ſubiecto determinate, ita & aliquid conſideratur ⟨ eẽ alicubi ⟩ .i. in aliquo loco determinato, & ⟨ quãdoq́; ⟩ id eſt in aliquo tempore determinato, in omnibus contingit ineſſe per accidens, ſi non inſit ſm q hmõi. Sicut ſi album dicitur de muſico, hoc eſt per accidens, quia non ineſt muſico inquantum hmõi. Et ſimiliter ſi ſit abũdãtia pluuię in æſtate, hoc eſt p accidens, quia non accidit in æſtate, inquantum eſt æſtas. Et ſimiliter ſi graue ſit ſurſum, hoc eſt per accidens. Non enim eſt in tali loco ſm q talis locus eſt, ſed per aliquam cauſam extraneam. Et ſciẽdum q accidentis hoc modo dicti non eſt aliqua cauſa determinata, ⟨ ſed contingens ⟩ .i. qualiſcunq; cõtingat, vel ⟨ quia forte, ⟩ id eſt cauſa fortuita quæ eſt cauſa indeterminata. Sicut accidit alicui quòd ⟨ veniat Eginam, ⟩ id eſt ad illam villam, ſi non propter hoc aduenit ⟨ vt illuc

D veniat, ⟩ id eſt ſi non propter hoc incepit moueri vt ad hunc terminum perueniret, ſed ab aliqua extranea cauſa illuc adductus eſt, ſicut quia impulſus eſt ab hyeme concitante tempeſtatem in mari, aut etiam captus eſt à latronibus, & illuc perductus præter intentionem. Vnde patet q hoc eſt per accidens, & cauſari poteſt ex diuerſis cauſis. Sed tamen q iſte nauigans ad hunc locum perueniat non eſt ⟨ inquantum ipſum, ⟩ id eſt inquãtum erat nauigans, cum intenderet ad alium locum nauigare, ſed hoc contingit ⟨ inquantum alterum ⟩ .i. ſm aliquam aliam cauſam extraneam. Hyems enim eſt cauſa veniendi ⟨ quo non nauigabat ⟩ .i. ad Eginam, aut latrones, aut aliquid aliud huiuſmodi. Secundo modo dicitur accidens, quod ineſt alicui ſm ſe, & tamẽ non eſt de ſubiecta eius. Et hic eſt ſecundus modus dicendi per ſe, vt ſupra dictum eſt. Nam primus erat prout ſm ſe dicitur de aliquo quod in eius diffinitione ponitur, vt animal de homine, quod nullo modo eſt accidens. Sed triangulo ineſt per ſe duos rectos habere, B & non eſt de ſubſtantia eius. Vnde eſt accidens. Differt autem hic modus à primo, quia accidentia hoc ſecundo modo cõtingit eſſe ſempiterna. Semper enim triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Accidentiũ vero ſm primum modum, nullum cõtingit eſſe ſempiternum, quia ſunt ſemper vt in paucioribus. Et huius ratio habetur in alijs ſicut infra in .6. huius, & in .2. phy. Accidens ergo ſm primũ modũ opponitᷣ ad ſm ſe. Accidens uero ſecũdo modo oppñitur ad ſubſtãtialiter. Et hæc de quinto. Lec. 1. Lectio. 1. Tex. cõ. 48

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri ſexti Metaphyſicę.

EOrum quę ſunt principia hac in facultate, cauſęue quęrũtur, atq; vt patet ea ſane ratione qua F entia ſunt. Eſt enim quippiam ſanitatis bonęq; valitudinis cauſa, & mathematicorũ ſunt itidem principia, & elementa, & cauſæ. Atq; omnino ſcientia omnis intellectiua, aut aliquomodo particeps intellectus circa principia cauſaſue, aut exactiores, aut ſimpliciores verſatur.

PRincipia & cauſę quæruntur entium, Tex. cõ. 1 Parte. 1 palam autem qa inquantum entia. Eſt enim aliqua cauſa ſanitatis & conualeſcentiæ. Sunt autem & mathematicorum principia & elementa & cauſæ, & totaliter omnis ſcientia intellectualis participans aliquid intellectus circa cauſas & principia eſt, aut certiora, aut ſimpliciora.

POſtquam Philoſophus ĩ quarto huius oſtẽdit, q hæc ſcientia conſiderat de ente & de G vno, & de his quæ conſequuntur ad ens inquantum hmõi, & q omnia iſta dicuntur multipliciter, & in quinto huius eorũ multiplicitatem diſtinxit, hic incipit de ente determinare, & de alijs q̃ cõſequuntur ad ens. Diuidiᷣ aũt ps iſta in duas. In prima oñdit per quẽ modũ hæc ſcĩa debet determinare de ente. In ſecũda incipit de ente determinare .ſ. in principio ſeptimi, ibi ⟨ Ens dr multiplr. ⟩ Prima ps Lec. 3. pt. 7 diuidiᷣ in duas. In prima oñdit modũ tractãdi de entibus, qui cõpetit huic ſciæ p driam ad alias ſcĩas. In ſecundo remouet à cõſideratione huius ſcię ens aliqbus modis dictũ, ſm quos modos ens nõ intendiᷣ principaliter in hac ſcientia, ibi ⟨ Sed qm̃ ens ſimplr. ⟩ Prima aũt pars diuidiᷣ in Infra lect. ſeq. duas. In prima parte oñdit differentiam huius ſcientiæ ad alias per hoc q conſiderat principia entis inquantum eſt H ens. Secundo quantum ad modum tractãdi de hmõi principijs, ibi ⟨ Qm̃ vero phyſica. ⟩ Circa primum duo facit. Inf. pt. 3. Primo oſtẽdit qũo hæc ſcĩa conuenit cum alijs in cõſideratiõe principiorum dicẽs, q ex quo ens eſt ſubm in hmõi ſcientia, vt in quarto oſtenſum eſt, & quælibet ſcientia debet inquirere principia et cauſas ſui ſubiecti q̃ ſunt eius in Lectio. 1. quantũ hmõi, oportet q in iſta ſcĩa inquirantur principia & cauſæ entiũ, inquantũ ſunt entia. Ita enim eſt & in alijs ſcientijs. Nam ſanitatis & cõualeſcentiæ eſt aliqua cã quã quærit medicus. Et ſimiliter etiam mathematicorum ſunt principia & elemẽta & cauſæ, vt figuræ & numeri & aliarum hmõi q̃ perquirit mathematicus. Et vniuerſaliter oĩs ſcĩa intellectualis qualitercunq; participet intellectũ, ſiue ſit ſolum circa intelligibilia, ſicut ſciẽtia diuina: ſiue ſit circa ea quæ ſunt aliquo modo imaginabilia vel ſenſibilia in particulari, in vniuerſali autem intelligibilia, prout de his eſt ſcientia, ſicut in mathematica & in naturali. Siue etiã ex vniuerſalibus principijs ad particularia pcedant in quibus

I quibus est operatio, sicut in scientijs practicis: semper oportet quod talis scia sit circa cās & principia. Quae quidem principia aut sunt certiora quo ad nos, sicut in naturalibus, quia sunt propinquiora sensibilibus: aut simpliciora & priora s'm naturā, sicut est in mathematicis. Cognitiones aūt quę sunt sensitiuae tm̄, nō sunt per principia & causas, sed per hoc quod ipm̄ sensibile obijcitur sensui. Discurrere enim à causis in causata vel econtrario, non est sensus, sed solū intellectus. Vel certiora principia dicit ea quae sunt magis nota & exquisita. Simplicia autem ea quae magis superficialr̄ exquiruntur: sicut est in scientijs moralibus, quorum principia sumunť ex his quae sunt vt in pluribus. Secundo ibi.

Verum hę oēs vnum quid genusq́ quippiam exceptum sumẽtes, de hoc sane, sed non de ente simpliciter, neq́ vt est ens considerationes suas efficiunt. Neq́ vllam de ipso quidē rōnem oīno faciunt. Sed
K ex hoc partim dilucido per sensum facto, partim vt suppōne sumpto ea deinceps. hoc pacto quę p se cōpetũt ei generi, circa quod ipse versanť, aut exacti⁹, aut mollius sane demonstrant. Idcirco patet tali ex inductione, substantię atq́ ipsius quid ē, demonstrationē nō esse, sed quendā declarationis aliū esse modum. Simili modo neq́ si sit, an nō sit genus idcirca q̄d versanť, dicere quicq̄ videnť, ꝑpterea q̄d eiusdē est mentis quid est, & si est quippiam declarare.

parte.2 Sed & omnes illae circa vnum quid & genus aliquod circunscriptę de hoc tractant, sed non de ente simpliciter, nec inquantum est ens. Nec de ipso quodquidest vllam faciunt mentionem. Sed ex hoc aliae quidem sensu facientes ipsum manifestum, alię per suppositionem accipientes quodquidest, sic s'm se quę insunt generi circa quod sunt, demonstrant, aut ma
L gis necessarie, aut infirmius. Quapropter palam quia non est demonstratio substātiae nec eius quodqdest, ex tali inductione, sed alius modus est ostensionis. Similiter aūt nec si est, aut non est, genus circa quod versantur nihil dicunt ꝑp eiusdem esse sciētię ipsum quodquidest manifestum facere, & hoc si est.

Ostendit drīam aliarum sciarum ad istā quantū ad considerationē principiorum & cārū dicēs, quod oēs istę sciae particulares, de quibus nunc facta est mētio, sunt circa vnum aliqđ particulare genus entis, sicut circa numerum, vel magnitudinem, aut aliquid hmōi. Et tractat vnaquaeq́ circunscripta de ⟨ suo genere subiecto, ⟩ id est ita de isto genere quod non de alio, sicut scientia quę tractat de numero, non tractat de magnitudine. Nulla enim earum determinat ⟨ de ente simpliciter ⟩. i. de ente in cōmuni, nec etiam de aliquo particulari ente inquantum est ens. Sicut arithmetica non determi
M nat de numero inquantum est ens, sed inquantum est numerus. De quolibet enim ente inquantum est ens proprium est metaphysici considerare. Et quia eiusdem est cōsiderare de ente inquantum est ens ⟨ & de eo quodquidest ⟩. i. de quidditate rei, quia vnumquodq́ habet esse per suā qdditatem, ideo etiam aliae scientiae particulares ⟨ nullā mētionem ⟩. i. determinationem faciunt, de eo ⟨ quodquidest ⟩. i. de quidditate rei, & de diffinitione quę ipsam significat. Sed ⟨ ex hoc ⟩. i. ex ipso quodqdest ad alia ꝓcedūt, vtentes eo quasi demonstrato principio ad alia probāda. Ipsum aūt quodquidest sui subiecti aliae scientiae faciunt esse manifestum p sensum, sicut scia quę est de animalibus, accipit quid est aial per id quod ⟨ apparet sensui ⟩. i. per sensum & motum, qbus aīal à non aīali discernitur. Aliae vero scientiae accipiunt quodquidest sui subiecti p suppositionē ab aliq alia scia, sicut geometria accipit qd est magnitudo à pħo primo. Et sic ex ipso quodquidest noto per sensum vel per suppositionem, demonstrant scientiae proprias passiones quae s'm se insunt generi subiecto circa qđ sunt. Nam diffinitio est medium in demōstratione ꝑpter quid. Modus aūt demonstrationis est diuersus, quia quędā demonstrant magis necessarie, sicut mathematicae sciētię. Quaedā ⟨ vero infirmius ⟩. i. non de necessitate, sicut sciae naturales, in quibus multae demonstrationes sumuntur ex his quae non semper insunt sed frequenter. Alia translatio habet loco suppositionis, cōditionem. Et est idem sensus. Nam quod supponitur, quasi ex cōditione accipitur. Et quia principium demōstrationis est diffinitio, palā est ex tali inductione, quod demōstratione ⟨ non est de subā rei ⟩. i. de essentia eius, nec de diffinitiōe quae sigñat quid est res, sed est aliquis alius modus quo diffinitiones ostenduntur. s. diuisione, & alijs modis qui ponuntur in. 2. posteriorum. Et sicut nulla scientia particularis determinat quodquidest, ita etiam nulla earū dicit de genere subiecto circa quod versatur est, aut non est. Et hoc rōnabiliter accidit, quia eiusdē scientiae est determinare quaestionem an est, & manifestare quid est. Oportet enim quodquidest, accipere vt mediū ad ostendendum an est. Et vtraq́ est consideratio philosophi qui considerat ens inquantum ens. Et iō q̄libet sciētia particularis supponit de subto suo, quia est, & qd est, vt dr̄ in primo posteriorum. Et hoc est signum quod nulla scientia particularis determinat de ente simpliciter, nec de aliquo ente inquantum est ens. Deinde cum dicit.

N Mathematicae excedit physicā in certitudine demonstrationis.

Te.c6.4. & inde.

O

Te.c6.1. & inde.

Cum aūt & naturalis scia circa genus q̄ppiā eius quod est versef, circa nanq́ subam versari talem vr̄, in qua principium ipsum motionis inest, atq́ quietis: patet neq́ actiuam neq́ effectricem ipsam scientiam esse. Nam efficiendarum quidem rerum principium, siue sit mens, siue ars, siue potentia quaedā, in ipso est vt patet in efficiente. Agendarum aūt re-
P rum in ipso agente ipsa inquā electio. Res enim est eadem quę sub actionem electionemq́ cadit. Quare si mens oīs, aut actiua est, aut effectiua, aut contemplatiua, naturalis profecto facultas contemplatiua quaedam sciētia est, sed circa ens tale cōtemplatiua, quod motu cieri pōt, & circa substantiā eam plerunq́ quę ad rōnem accommodatur inseparabilem.

Parte.3. Quoniam vero physica scia est circa genus quoddam entis, nā circa talē est subam in qua est principiū motus & qetis in ea, palam quia nec actiua nec factiua est. Factiuarū enim in faciēte principium, aut intellectus, aut ars, aut potentia quędam. Actiuarum vero in agente prohęresis. i. electio. Idem enim agibile, & eligibile. Quare si omnis sciētia, aut actiua, aut factiua, aut theorica: physica theorica quędā est.
Q Sed theorica circa tale ens, quod est possibile moueri: & circa substantiam, quę est s'm rationem, vt s'm magis non separabile solum.

Ostendit differentiam huius scientiae ad alias, quantum ad modum considerandi principia entis inquantū est ens. Et quia ab antiquis scientia naturalis credebatur esse prima scientia, & quae cōsideraret ens inquantū est ens, ideo ab ea quasi à manifestiori incipiens, primo ostendit differentiam scientiae naturalis à scientijs practicis. Secūdo differentiam eius à scientijs speculatiuis, in quo ostēditur modus proprius considerationis huius scientiae, ibi ⟨ Oportet autem quod quid erat esse. ⟩ Dicit ergo primo quod scientia naturalis non est circa ens simplr̄, sed circa quoddā genus entis. s. circa substantiam naturalem, quae habet in se principium motus & quietis. Et ex hoc apparet quod neq́ est actiua neq́ factiua. Differunt enim agere & facere. Nam agere est s'm operationem manentem in ipso agente sicut est

parte seq.

Differentia inter agere et facere.

A est eligere, intelligere, & hmōi. Vnde scientiæ actiuæ, dñr scientiæ morales. Facere aūt est ẜm operationem quę trāsit exterius ad materiæ transmutationē, sicut secare, vrere, & hmōi. Vñ scientię factiuæ, dñr artes mechanicæ. Quod aūt scia naturalis non sit factiua, patet quia principiū scientiarum factiuaꝝ est in faciente, nō in facto qđ est artificiatū, sed principiū motus reꝝ naturaliū est in ipsis rebus naturalibus. Hoc aūt principiū reꝝ artificialium qđ est in faciente, est prīo intellectus qui primo artē adinuenit, & secundo ars quę est habitus intellectus, & tertio aliqua potētia exequēs sicut potētia motiua, ꝑ quā artifex exequit̄ conceptionē artis. Vñ patet ꝙ scīa naturalis nō est factiua. Et ꝑ eandē rōnem patet ꝙ nō est actiua. Nā principiū actiuarum sciaꝝ est in agēte, nō in ipsis actionibus siue morib⁹. Hoc autē principiū ⟨ est ꝓheresis ⟩ .i. electio. Idem.n. est agibile & eligibile. Sic ergo patet ꝙ naturalis scīa non sit actiua neq; factiua. Si igit̄ oīs scīa est aut actiua, aut factiua, aut theorica, sequitur ꝙ naturalis scientia ; theorica sit.

B Ita iñ ⟨ est theorica ⟩ .i. speculatiua circa determinatū genus entis, qđ. s. est pōt moueri. Ens enim mobile subiectū naturalis phīæ. Et est solū circa ⟨ talē subam ⟩ .i. quidditatē & essentiā rei, q ẜm rōnem nō est separabilis à materia, v: in pluribus. Et hoc dicit ꝑꝑ intellectum qui aliquo modo cadit sub cōsideratiōe naturalis philosophię, & iñ suba eius est separabilis. Et sic patet ꝙ naturalis scientia est circa determinatū subiectū, qđ est ens mobile, & habet determinatū modū diffiniēdi. s. cū materia. Deinde cum dicit.

Infert aliquis alicuius immortalitas ex Arist. dictis.

Non lateat autem oportet quomodo quidditas, atq; ratio sese habet in naturalibus rebus. Nā absq; hoc talium rerum quęrere rationē, perinde est, atq; si nihil prorsus agatur. Diffiniēdarum enim rerum & quarum ipsum qd est assignamus, alię vti simum, aliæ vti concauum esse videnť. Hęc aūt differunt, ꝑpterea ꝙ simum siquidem cum materia est cōprehē

C sum: est.n. simum ꝯcauus nasus, at cōcauitas sine sensibili materia est. Quod si naturales res oēs perinde atq; simum dūr: vt nasus, oculus, facies, os, caro, omnino aīal. Folium, radix, cortex, oīno planta: nullius enim ipsoꝝ rō motionis est expers, sed materiā semper hēt: patet quonā pacto naturalib⁹ in rebus ipm qd est q̄rere diffinireq; oportet: & quāobrē ad naturalem phm ꝑtinet de aliq̄ anima ꝯtemplari, q̄ nō sine materia est. Naturalē igitur facultatem contemplatricem esse, ex hisce quę dicimus innotescit.

Tex. cō. 2 Parte. 4

Oportet aūt quodquideratesse, & rōnem qūo est, nō latere: quia sine hoc quęrere, nihil est facere. Diffinientium autem & ipsorum quodquidest, hoc quidem ita fit vt simum, illa vero vt concauum. Diffe

D runt autem ea, quia simum conceptum est cum materia: est enim simus nasus concauus, concauitas vero sine materia sensibili. Sed omnia physica similr simo dicuntur: vt nasus, oculus, facies, caro, os, totaliter animal. Foliū, radix, cortex, totaliter planta. Nullius enim sine motu ratio eorum, sed semꝑ hēt materiā. Palā qūo oportet in physicis ipsum qdest, q̄rere, diffinire. Ideoq; & de aīa aliqua speculari est physici, q̄cunq; non sine materia est. Ergo quia physica theorica, manifestum est ex his.

Hic ostendit differentiā naturalis scīæ ad alias speculatiuas quantū ad modū diffiniendi, & circa hoc duo facit. Primo ostendit differentiā p̄dictā. Secundo cōcludit numerū scientiaꝝ theoricaꝝ, ibi ⟨ Quare. ⟩ Circa primū tria facit. Primo ostendit modum ꝓprium diffiniendi naturalis philosophiæ, dicens, ꝙ ad cognoscendū drīam scientiaꝝ speculatiuaꝝ adinuicē, oportet nō latere q̄dditatē rei, & ⟨ rōnem ⟩ .i. diffōnem significantem ipsam, qūo est assignāda in vnaquaq; scīa. Quærere enim drīam prædictam ⟨ sine

E hoc ⟩ .i. sine cognitiōe modi diffiniēdi, nihil facere est. Cū enī diffinitio sit medium demōstrationis, & ꝑ cōsequens principium sciendi, oportet ꝙ ad diuersum modū diffiniēdi, sequatur diuersitas in scientijs speculatiuis. Sciendū est aūt ꝙ eoꝝ quæ diffiniuntur, q̄dam diffiniunť sicut diffinit̄ simum, q̄dam sicut diffinitur concauum. Et hęc duo differūt, quia diffinitio simi est accepta cum materia sensibili. Simum enim nihil aliud est q̄ nasus curuus vel concauus. Sed cōcauitas diffinitur sine materia sensibili. Nō enim ponit̄ in diffōne concaui vel curui aliqđ corpus sensibile, vt ignis, aut aqua, aut aliquod corpus hmōi. Dicitur enim cōcauum cuius mediū exit ab extremis. Omnia aūt naturalia simili modo diffiniunť sicut simum, vt patet in partibus aīalis tā dissimilibus, vt sunt nasus, oculus et facies, q̄ similibus vt sunt caro & os, & etiam in toto aīali. Et similiter

Variantur scię ex vario modo diffiniēdi.

Modus diffiniēdi physici.

F in partibus plantarum q̄ sunt folium, radix & cortex, & similiter in tota planta. Nullius enim p̄dictorum diffinitio pōt assignari sine motu, sed quodlibet eoꝝ habet materiā sensibilem in sui diffinitione, & per cōsequens motum. Nā cuilibet materiæ sensibili cōpetit motus proprius. In diffinitione enim carnis & ossis, oportet ꝙ ponatur calidum et frigidum aliquo modo cōtēperatum, & similiter in alijs. Et ex hoc palam est quis est modus inquirendi quidditatē reꝝ naturalium, & diffiniendi in scientia naturali, quia. s. cum materia sensibili. Et ꝓpter hoc etiam de anima quædam speculatur naturalis, quæcunq;. s. non diffinitur sine materia sensibili. Dicitur enim in. 2. de anima, ꝙ anima est actus primus corporis physici organici potentia vitā habentis. Anima autē ẜm ꝙ nō est actus talis corporis non pertinet ad considerationem naturalis, si qua anima pōt à corpore separari. Manifestum est ergo ex p̄dictis ꝙ physica est quædam sciētia theorica, & ꝙ habet determinatum modum diffiniendi. Secundo ibi.

Tex. cō. 6 De immortalitate animę vis. ꝑ.

G At ipsam mathematicam ꝯtemplatiuā scientiam esse constat. Sed si est immobilium separabiliumue, nunc obscurum esse videť. Tamē esse aliqua mathematica, quę qdem vt mobilia atq; vt separabilia contemplatur scientia mathematica, patet.

Sed est mathematica theorica. Sed si immobiliū & separabilium adhuc non manifestum. Quia tamē mathematica inquantum sunt immobilia, & inquantum separabilia speculatur, palam.

parte. 5.

Ostendit modum ꝓprium mathematicę dicēs, ꝙ ēt mathematica est q̄dam scientia theorica. Constat enī ꝙ neq; est actiua neq; factiua, cum mathematica cōsideret ea quę sunt sine motu sine quo actio & factio esse nō possunt. Sed

H vtrum illa de quibus considerat mathematica scientia sint mobilia & separabilia à materia ẜm suum esse, adhuc non est manifestum. Quidam enim posuerunt magnitudines & alia mathematica esse separata & media inter species & sensibilia. s. Platonici, vt in primo & tertio libro habitum est, cuius quæstionis veritas nondum est ab eo perfecte determinata. Determinabitur autem infra. Sed tamen hoc est manifestum, ꝙ scientia mathematica speculatur quædam inquantum sunt immobilia, & inquantum sunt separata à materia sensibili, licet ẜm esse non sint immobilia vel separabilia. Ratio enim eorum est sine materia sensibili, sicut ratio cōcaui vel curui. In hoc ergo differt mathematica à physica, quia physica cōsiderat ea quorum diffinitiones sunt cum materia sensibili. Et ideo considerat non separata, inquantum sunt non separata. Mathematica vero cōsiderat ea quorum diffinitiones sunt sine materia sensibili. Et ideo & si sunt non separata ea quę considerat, tamen cōsiderat ea inquantū sunt separata. Tertio ibi.

Pelo. t. c. 6. fol. 6. 13. & 14. Modus diffiniēdi mathematici.

I Quod si quippiam sit in rõne rerum immobile sempiternum ac separabile, patet ad ɔtemplatricem quidem scientiam illius cognitionem spectare: non tñ ad naturalem. Quippe cũ naturalis facultas circa mobilia quędam versetur. Neq; ad mathematicam, sed ad aliam his vtrisq; priorem. Naturalis enim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia versat. Mathematicę vero nõnullę circa immobilia quidẽ, at nõ fortasse separabilia, sed vt in materia sunt versantur. At prima circa separabilia ac immobilia sane versatur. Vniuersales autem causas, sempiternas ẽe, necesse est. Maxime autem istas. Sunt enim causę diuinorum hisce quę sunt manifesta.

parte.6. Si vero est immobile aliquid & sempiternum & separabile, palam quia est theoricę id nosse, non tamen
K phycæ. Nam de mobilibus quibusdã est phyca. Sed nec mathematicæ, sed prioris ambarum. Phyca nanq; circa inseparabilia forsan quidem, sed non immobilia. Mathematicę autem quędam circa immobilia, sed & inseparabilia forsan, verum quasi in materia. Prima vero circa separabilia & immobilia. Necesse vero cões quidem causas sempiternas, & maxime has. Hę nanq; causę manifestis sensibilium sunt.

Modus diffiniendi metaphysici. Ostendit modũ ꝓpriũ sciæ huius dicẽs, ꝙ si est aliquid immobile ꝺm eẽ, & ꝑ cõsequens sempiternũ & separabile à materia ꝺm eẽ, palam est ꝙ eius cõsideratio est theoricæ sciæ, nõ actiuæ vel factiuæ, quarum cõsideratio est circa aliquos motus. Et tñ cõsideratio talis entis nõ est phyca. Nã phyca cõsiderat de qbusdã entibus. s. de mobilibus. Et siĩr
L cõsideratio hmõi nõ est mathe. qa mathe. nõ cõsiderat separabilia ꝺm eẽ, sed ꝺm rõnẽ, vt dictũ ẽ. Sed oportet ꝙ cõsideratio huius entis sit alterius sciæ prioris ambabus ꝑdictis. s. phyca & mathe. Phyca enim est circa inseparabilia & mobilia. Et mathe. quædam circa immobilia, quæ tñ non sunt separata à materia ꝺm esse, sed solum ꝺm rationẽ, ꝺm vero esse sunt in materia sensibili. Dicit autem forsan, quia hæc veritas nondũ est determinata. Dicit aũt quasdã
Mathematica duplex mathematicas esse circa ĩmobilia sicut geometriam & arithmeticã, qa qdam mathe. applicant ad motũ sicut astrologia. Sed prima scia est circa separabilia ꝺm esse, & q̃ sunt. oĩno immobilia. Necesse vero est cões causas esse sempiternas. Primas enim causas entium generatiuorum oportet esse ingenitas, ne generatio in infinitũ ꝓcedat, & maxime has quæ sunt oĩno ĩmobiles & ĩmateriales. Hę nãq; cãę ĩmateriales & immobiles sunt causæ sensibilibus manifestis no-
Tex.cõ.4 bis, quia sunt maxime entia, & per cõsequẽs causæ aliorum,
M vt in. 2. lib. ostensum est. Et ꝑ hoc patet ꝙ scia q̃ hmõi entia ɔtractat, prima est inter oẽs, & considerat cões causas
Lect. 2. oĩum entiũ. Vnde sunt causæ entiũ ꝺm qđ sunt entia q̃ in-
Sensit Aristo. Deum coeli aiam non solum cãm motus. quirunt in prima phia, vt in primo ꝓposuit. Ex hoc autẽ apparet manifeste falsitas opĩonis illorum qui posuerũt Ari. sensisse ꝙ Deus non sit causa substãtiæ coeli, sed solũ motus eius. Aduertendũ est autem ꝙ licet ad considerationẽ primæ phiæ pertineant ea q̃ sunt separata ꝺm esse & rationem à materia & motu, non tñ solum ea, sed etiam de sensibilibus inquantũ sunt entia phs perscrutatur. Nisi forte dicamus vt Aui. dicit, ꝙ hmõi cõia de quibus hæc scientia perscrutatur dñr separata ꝺm esse, non quia semper sit sine matera, sed quia non de necessitate habent esse in materia, sicut mathematica. Deinde cum dicit.

Quapropter philosophię tres erunt contemplatrices, Mathematica, naturalis, theologia.

Parte.7. Quare tres erunt philosophię theoricę. Mathematica, Physica, & Theologia.

N Cõcludit numerum scientiarum theoricarum, & circa hoc tria facit, primo concludit ex ꝑmissis ꝙ tres sunt partes philosophiæ theoricæ, scilicet mathematica, phyca, & theologia, quæ est philosophia prima. Tres sunt ptes phiæ theoricę.

Non est enim obscurum si vspiam ipsum diuinũ est, in tali esse natura.

Non enim immanifestum si alicubi diuinum existit, in tali existit natura. parte.8.

Secũdo assignat duas rõnes quare hæc scia dicatur theologia. Quarum prima est quia nõ manifestum est ꝙ si alicubi, ꝭ id est in aliquo genere rerum existit aliquod diuinum, ꝙ existit in tali natura. s. entis ĩmobilis & à materia separati, de quo considerat ista scientia. Cur meta physica et theologia nominatur.

Atq; pręstabilissimam facultatẽ maximeq; honorabilem, circa id qđ est pręstabilissimum maximeq; honorabile genus versari oportet. Cõtẽplatrices igi- O
tur sciæ cęteris facultatib9 sunt expetibiliores, vt patet. Hęc aũt expetibilior cõtemplatricibus est.

Et honorabilissimam scientiarum oportet circa honorabilissimum genus esse, ergo theoricæ aliis scientiis desiderabiliores sunt. parte.9.

Secundã rõnẽ ponit, quæ talis est. Honorabilissima scia est circa honorabilissimum genus entium, in quo cõtinentur res diuinæ. Ergo cum hæc scientia sit honorabilissima inter omnes, quia est honorabilior theoricis, vt prius ostẽsum est, q̃ qdẽ sunt honorabiliores practicis, vt in primo lib. habitum est, manifestum est ꝙ ista sciẽtia est circa res diuinas. Et ideo dr̃ theologia quasi sermo de diuinis. Lectio.3. Lectio.1.

Dubitauerit aũt quispiam vtrum vlis sit ipsa prima phia, aut circa genus qppiã vnãq; naturã versef. P
Neq;.n. in ipsis mathematicis sciẽtiis idẽ ẽ modus. Sed geometria qdem atq; astrologia, circa naturam quandã versant, illa vero est vlis, oĩum sane cõis.

Dubitabit aũt aliquis vtrũ prima phia sit vniuersalis, aut circa aliquod genus, aut naturam vnã. Nõ enim idem modus nec in mathematicis, qa geometria & astrologia circa aliquam naturam sunt, illa vero vniuersaliter omnium est communis. Te.cõ.3. parte.10.

Tertio mouet quandam qõnem circa ꝑdeterminata, & primo mouet eam dicens, ꝙ aliquis potest dubitare vtrũ prima philosophia sit vniuersalis quasi cõsiderãs ens vlr, aut eius cõsideratio sit circa aliquod genus determinatum & naturam vnam. Et hoc non videtur. Nõ enim est vnus modus huius scientiæ & mathematicarum, quia geometria & astrologia quæ sunt mathe. sunt circa aliquam naturam determinatam. Sed philosophia prima est vniuersaliter cõis oĩum. Et tñ ecõuerso vr̃ ꝙ sit alicuius determinatæ naturæ, ꝑp hoc ꝙ ẽ separabiliũ & ĩmobiliũ, vt dcm̃ est. Dubiũ an metaphysica sit scienda vniuersalis. Q

Si igitur nulla sit alia substantia prʒter eas q̃ natura ɔstant, naturalis sane facultas prima sciarum erit. Sin vero suba sit in rõne rerum quædam ĩmobilis, hęc erit pfecto prior, phiaq; pria & vlis hoc pacto. Et qa est prima, atq; de eo quod est, vt ens est, & qdnam sit, & ea quę ipsi cõpetunt vt ens est: & ad hanc profecto scientiam pertinet contemplari.

Si igitur nõ est aliq̃ diuersa suba prʒter natura cõsistentes, phyca erit prima scia. Sed si est aliqua suba ĩmobilis, ea prior, & phia prima, & vlis sic. Et quia prima, & de ente inquãtũ est ens, eius vtiq; est speculari, & quodquidest, & quę insunt inquantũ ens. Tex.cõ.4 parte.11.

Secundo

A Secūdo soluit dicens, ꝙ si non est aliqua alia substantia præter eas, quæ consistunt ſm naturam de quibus est physica, physica erit prima scientia. Sed si est aliqua substantia immobilis, ista erit prior substantia naturali, & per cōsequens phīa considerans hmōi substantiam, erit phīa prima. Et quia est prima, ideo erit vniuersalis. Et erit eius speculari de ente inquantum est ens, & de eo quodquidest, & de his quæ sunt entis inquantum est ens. Eadem enim est scientia primi entis, & entis cōmunis, ut in principio quarti habitum est.

Lectio. ij.

Verum enim cū id qđ est, qđ simpľr dř, multis dici soleat modis. Nam & id quod est per accidens, & id quod est verum, ens dicitur, cui non ens opponitur vti falsum. Præterea prædicamenti figuræ. Aliud enim est quid, aliud quale, aliud quātum, aliud vbi, aliud quando, & siquid est istiusmodi. Insuper præter hæc omnia id quod est potentia atq; actu.

B Parte.1 SEd quoniam ens simpliciter dictum dicitur multipliciter, quorum vnum quidem accidens, & aliud quasi verum, & non ens quasi falsum. Præter hæc aũt sunt figuræ categoriæ, vt qd, quale, quantum, vbi, quando, & si quid aliud signat hoc modo. Amplius prę̄ter ea omnia, quod ē potestate & actu.

HIC ostendit de quibus entibus principaľr hæc scia tractare intēdit, & circa hoc tria facit. Primo repetit modos quibus aliqd dř ens. Secundo determinat naturā entis ſm duos modos de qbus principaľr nō intēdit. ibi [Qm itaq; multipľr dř ens.] Tertio ōndit ꝙ de his modis entis principaľr nō intendit. ibi [Qm aūt cōplexio.] Dicit ergo primo ꝙ ens simpľr, id est vľr dictū, dř multipľr, vt in quinto est habitū. Vno modo dř aliquid ens ſm accidens. Alio modo dř ens, idem qđ verum ꝓpositionis, & nō ens, idem quod falsum. Tertio modo dř ens quod cōtinet sub se figuras pdicamentoꝝ, vt quid, quale, quātum, &c. Quarto modo præter prædictos omnes quod diuiditur per potentiam & actum. Deinde cum dicit.

parte seq. Infra le.4 Parte.4. Ens qdrupliciter, vt & in.5.ca. de ente. C

Cum igitur id quod est multis modis dicatur, primo de eo quod est per accidēs, id dicamus oportet, nullam ꝯtemplationem circa ipsum versari. Cuius illud indicium esse videtur. Nulli nanq; sciētiæ prorsus est curæ, neq; actiuę, neq; effectrici, neq; ꝯtemplatrici de ipso quicq̄ cōsiderare. Neq; enim hisce qui domum extruit, ea quę simul accidunt extruendæ domui conficit. Quippe cum infinita sint. Quibusdā enim gratam, quibusdam molestam, quibusdam vtilem eam nihil ꝓhibet esse, atq; omnino a rebus omnibus esse diuersam, quoꝝ nullius est effectrix ędiū extruendarum facultas. Neq; geometrię professor, ea quæ hoc pacto figuris accidunt: neq; si triangulus ligneus, & triāgulus duobus rectis angulos habens ęquales, diuersi sint contemplatur.

D parte.2

Quoniam itaq; multipliciter dicitur ens, primū de eo quod ſm accidens est, dicendum est, quia nulla est circa id speculatio. Signum autē. Nulla enim scientia studiosa est de eo, nec practica, nec theorica. Non enim faciens domum, facit quęcunq; simul accidunt domui factę. Infinita enim sunt. His enim voluptuosam, illis vero nociuam, aliis vtilem, nihil enī prohibet factam, & alteram vt est dicere ab oībus entibus, quorum nullius est ædificatiua factiua. Eodē vero modo nec geometer speculatur sic accidentia figuris, nec si alterum est trigonum, & trigonum duos rectos habens.

Determinat de modis entis quos ꝑtermittere intēdit, & primo de ente per accidens. Secundo de ente quod est idē quod verum. ibi [Quod aūt vt veꝝ &c.] Circa primū duo facit. Primo ostendit ꝙ de ente per accidens non pōt esse aliqua scia. Secundo determinat ea quæ sunt cōsideranda circa ens per accidens. ibi [Attamen dicēdū est &c.] Dicit ergo primo ꝙ cum ens multipľr dicatur, vt dictum est, primo dicendum est de ente per accidens, vt qđ minus habet de rōne entis, primo à cōsideratione huius scientiæ excludatur. Hoc aūt dicendū est de eo, ꝙ nulla speculatio cuiuscunq; scientiæ potest esse circa ipsum. Et hoc probat dupliciter. Primo ꝑ signum dicens, signū esse huius ꝙ de ente ꝑ accñs nō possit esse speculatio, quia nulla scia [quātucunq; sit studiosa,] aut meditatiua, vt alia trāslatio habet. i. diligenter inquisitiua eorum quæ ad ipsam pertinēt, inuenit esse de ente ꝑ accñs. Sed nec ēt practica quæ diuiditur ꝑ actiuā & factiuā, vt supra dictū est, neq; scia theorica. Et hoc manifestat primo in practicis scientijs, quia ille qui facit domum, si facit eam, non facit ea quæ insunt domui factæ nisi per accidens, cum illa sint infinita, & sic nō possunt cadere sub arte. Nihil enim prohibet domum factam esse istis [voluptuosam] .i. delectabilem, illis .s. qui in ea prospere viuunt. Alijs autem [nociuā] qui .s. occasione domus aliquod detrimentum incurrunt. Et alijs [vtilem] qui in domo aliquod emolumentum conquirunt, & ēt esse alterā & dissimilem omnibus entibus. Nullius autem eoꝝ q̄ ꝑ accidens insunt domui, factiua est ars ædificatiua, sed solum est factiua domus, & corū quæ ꝑ se insunt domui. Et deinde ostendit idem in scientijs speculatiuis, quia simili modo nec geometria speculatur ea quæ sunt accidentia [figuris sic] .i. per accidens, sed solum illa quæ accidunt figuris per se. Speculatur enim hoc quòd triangulus est hñs [duos rectos] .i. tres angulos æquales duobus rectis. Sed non speculatur si aliquid alterum, vt puta lignum vel aliquid hmōi est trigonum. Hæc enim per accidens conueniunt triangulo. Secundo ibi.

B Infra le.4. prin. Infra pt. 6 De ente p accñs nullā eē sciam probat dupliciter. Tex.cō.1. F G

Atq; idipsum recte fieri cum rationeq; videtur. Accidens enim ipsum quasi nomine tantum est.

Et hoc rationabiliter accidit. Quemadmodum enim nomine solum accidens est. Parte.3.

Probat idem per ratione, dicens, ꝙ rationabiliter hoc accidit ꝙ scientia non speculatur de ente per accidēs, quia scientia speculatur de his quæ sunt entia ſm rem. Ens autē ſm accidens est ens quasi solo nomine, inquantum vnum de alio prædicatur. Sic enim vnūquodq; est ens inquantū vnum est. Ex duobus autem quorum vnum accidit alteri, non fit vnum nisi secundum nomen, prout scilicet vnum de altero prædicatur, vt cum musicum dicitur esse album, aut econuerso. Non autem ita ꝙ aliqua res vna cōstituatur ex albedine & musico.

H

Idcirco Plato aliqua ex parte non male id quod non est, facultati sophisticæ tribuit. Rationes enim sophistarum circa accidens maxime omnium versari videntur. Interrogant enim est ne idem, an non est idem musicum atque grammaticum, & item Coriscus musicus atque Coriscus. Percunctantur præterea si id omne factum est, quod est quidem, sed non perpetuo est. Quare si musicus grammaticus factus est, grāmaticus musicus factus est. Et alias afferunt istiusmodi rationes. Id enim quod accidit, ei sane quod haud est, propinquū quippiā esse videtur.

Vnde Plato modo quodam non male sophisticam circa non ens ordinauit. Sunt enim sophistarum rationes circa accidens, vt est dicere maxime omnium. Vtrum diuersum, aut idem musicum & Parte.4

I grammaticum, & musicus Coriscus, & Coriscus. Et si omne quod est, & non semper, factum est. Quare si musicus ens grammaticus est factus, & grammaticus ens musicus, & quęcunq; alię rationũ tales sunt. Videtur enim accidens propinquum non enti.

parte seq. Quod autem ens per accidẽs sit quasi solo nomine ens, probat dupliciter. Primo per authoritatem Platonis. Secũdo per rationem. Secunda ibi {Palã aũt &c.} Dicit ergo ꝙ ꝑꝑ hoc ꝙ ens per accñs quodãmodo est ens solo nomine, ideo Plato quodãmodo non male fecit cum ordinando diuersas scientias circa diuersa subã, ordinauit scientiã sophisticam circam nõ ens. Rões enim sophisticorũ maxime sunt circa accidens. Secundũ enim fallaciam accñtis fiunt maxime latẽtes paralogismi. Et iõ dr̃ in primo elenchoꝝ, ꝙ ſm accñs faciunt syllogismos cõtra sapientes, vt patet in istis paralogismis, in qbus dubitat̃ vtrum diuersum an idẽ sit musicũ & grãmaticũ. (Ars sophistica maxime versat circa accidẽs, cá.4.)

K Vt si fiat talis paralogismus. Musicũ est aliud à grãmatico, musicũ aũt est grãmaticum, ergo musicum est alteꝝ à se. Musicum enim est aliud à grãmatico, per se loquendo, sed musicus est grãmaticus ꝑ accidens. Vñ nõ est mirum si sequitur ĩcõueniens, non distincto qđ est ꝑ accidens ab eo qđ est per se. Et silr̃ si sic dicatur. Coriscus est alteꝝ à Corisco musico, sed Coriscus est Coriscus musicus, ergo Coriscus, est aliud à se. Hic etiam non distinguitur quod est per accidẽs ab eo qđ est per se. Et similiter si dicatur. Omne quod est & nõ fuit semper, est factum, sed musicus ens grãmaticus & non fuit semꝑ, ergo sequit̃ ꝙ musicus ens grãmaticus sit factus & grãmaticus ens musicus. Quod quidẽ est falsum, qa nulla generatio terminat̃ ad hoc ꝙ est grãmaticũ esse musicum, sed vna ad hoc quod est grãmaticum eẽ, alia ad hoc ꝙ est musicum esse. Patet etiam ꝙ in hac ratione, prima est vera de eo quod est per se, sed in secunda assumitur quod est ens per accidens. Et similiter est in omnibus talibus rationibus, quæ sunt ſm fallaciam accidẽtis.

L Videtur enim ens per accidens, esse propinquum non enti. Et ideo sophistica quæ est circa apparens & non existens, est præcipue circa ens per accidens.

Patet insuper idipsum & per tales etiam rationes. Eorũ enim quæ alio modo sunt, generatio est atq; corruptio. At eorum quæ sunt per accidens, nõ est generatio atque corruptio.

Parte.5 Palam autem & ex his rationibus. Nam alio modo entium, generatio est & corruptio. Eorum vero quæ sunt ſm accidens, non est.

Secundo ꝓbat idẽ per rõnem, dicens, ꝙ etiam ex his rõnibus qbus vtuntur sophistæ palã est ꝙ ens per accidens, est propinquũ non enti. Nã eorum q̃ sunt entia alio modo

M ꝙ̃ per accidens, est generatio & corruptio. Sed entis per accidens non est neq; generatio neque corruptio. Musicum enim vna generatione fit, & grammaticum alia. Nõ est autem vna generatio grammatici musici sicut animalis bipedis, vel sicut hominis risibilis. Vnde patet ꝙ ens per accidens non vere dicitur ens. Deinde cum dicit.

Attamen vlterius de accidẽte dicendum est quoad dici potest, quænam sit ipsius natura, & quam ob causam est. Simul enim & cur nulla est ipsius scientia, fortasse patebit.

Tex.cõ.5 Parte.6 Attñ dicendũ est amplius de accñte inquantũ contingit quę eius natura, & ꝑꝑ quã cãm est. Simul enĩ forsan palam erit, & quare eius non est scientia.

Determinat de ente per accidens ſm ꝙ est possibilis de eo determinatio. Quãuis enim ea qbus cõuenit esse ꝑ accidens non cadant sub cõsideratione alicuius scientiæ, tñ rõ

N huius quod est esse ꝑ accidens, ꝑ aliquã sciãm considerari põt. Sicut ẽt licet id qđ est infinitum, ſm ꝙ est infinitũ sit ignotũ, tñ de infinito ſm ꝙ est infinitum aliqua sciẽtia tractat. Et circa hoc duo facit. Primo determinat ea quæ sunt consideranda circa ens per accidens. Secundo excludit quandam opinionem per quam remouetur ens per accidẽs. ibi {Quod aũt sint principia & esse &c.} Circa primũ duo facit. Primo dicit ꝙ est dicendũ de ente per accñs inquantum contingit de ipso tractare tria. s. quæ est eius natura, & quæ est eius causa, & ex his erit tertium manifestum, quare eius nõ potest esse scientia. (Inf.le.g.1.)

Cum igitur in hisce quę sunt, alia semper eodem modo sese habeant necessarioue, nõ necessitate quidem ea quę per violentiã dñr, sed ea qua rem aliter sese habere non posse dicimus. Alia necessario quidem non sint neq; semper, sed sint plerunq;, hoc est

O principium sane, & hęc est causa, vt sit accñs ipsum.

parte.7 Quoniam igitur in entibus sunt hæc quidẽ semper similiter se habentia, & ex necessitate, non ſm vim dicta, sed ſm ꝙ dicimus in non contingere aliter: illa vero ex necessitate quidem nõ sunt, nec semper, sed quasi ſm magis, hoc principium, & hęc causa eius est, quod est accidens esse.

Prosequitur tria ꝓdicta, & primo quæ sit causa entis ꝑ accñs, dicẽs ꝙ quia in entibꝰ q̃dam sunt semꝑ silr̃ se hñtia ex necessitate, non qdem ſm ꝙ necessitas ponit̃ pro violẽtia, sed prout necessitas dicitur ſm quam non contingit aliter se habere, vt hominem esse animal. Quædam vero nõ sunt ex necessitate, nec semper, sed sunt {ſm magis}. i. vt in pluribus. Et {hoc}. s. ens vt in pluribus, est cã & principiũ ꝙ aliquid sit per accidẽs. In rebus. n. quæ sunt semꝑ, nõ põt eẽ aliqd ꝑ accñs, qa solũ qđ est ꝑ se põt esse nectum

P & sempiternũ, vt ẽt in qnto habitũ est. Vñ relinquit̃ ꝙ solũ in cõtingẽtibus põt esse ens ꝑ accidẽs. Cõtingens aũt ad vtrũlibet, nõ põt esse cã alicuius inquantũ hmõi. Secundũ enim ꝙ est ad vtrũlibet, hẽt dispõnẽ materiæ q̃ est in potẽtia ad duo opposita. Nihil enim agit ſm ꝙ est in potentia. Vnde oportet ꝙ causa quæ est ad vtrũlibet, vt voluntas, ad hoc ꝙ agat, inclinetur magis ad vnam partem, per hoc ꝙ mouet̃ ab appetibili, & sic sit cã vt in pluribus. Contingens aũt vt in paucioribus est ens per accidens, cuius causa quærit̃. Vnde relinquitur ꝙ causa entis per accidens sit contingens vt in pluribus, quia eius defectus est vt in paucioribus. Et hoc est ens per accidens. Secundo ibi.

Quod enim neq; semper est, neq; plerũq;, id accidẽs dicimus esse. Veluti si cum sol est in cane, hyems fuerit atque frigus, id dicimus accidisse: sed non si calor fuerit atque æstus, propterea ꝙ hoc semper

Q aut plerunq;, illud non semper neque plerunq; fieri solet. Hominem ẽt accidit esse albũ, neq; enim semper neq; plerunq; hõ est albus: at non per accidens hõ aïal est. Aedificatorem quoq; facere sanitatẽ per accidens est, ꝓpterea qđ non est aptus ædificator idipsum efficere, sed medicus: sed accidit ędificatorem medicum esse. Epularum etiam effector voluptatẽ coniectans, salubre quippiam fecerit, sed non epularũ ꝯficiendarũ facultatis officio rõneue: quapropter dicimus accidisse. Atq; aliqua quidem ex parte facit, absolute vero non facit. Nam cæterorum quidẽ alię potentię interdũ sunt effectrices, at horum nulla prorsus est ars, nulla potentia definita. Eoꝝ enim quę per accidens sunt vel fiunt, & cã per accidẽs est.

parte.8 Quod enim nec semper, nec quasi secũdũ magis est, hoc dicimus esse accidens: vt sub cane si fuerit

hyems

A hyems & frigus, hoc accidere dicimus. Sed non si æstuatio & calor, quia hoc quidē semper, aut ſm magis: illud vero nō. Et hominē album esse, accidit: nec enim semper, nec ſm magis. Animal vero nō ſm accidens. Et ædificatorem sanitatē facere, accidēs: quia non est natus hoc facere ædificator, sed medicus: sed accidit medicū esse ædificatorē. Et opsopios, id est cocus voluptatē coniectans, faciet vtiq; alicui salubre, sed non ſm opsopœiticā. Quapropter accidens dicimus & est vt facit, simpliciter aut non: aliorū enim aliæ qñq; potentiæ factiuæ sunt: horū vero nulla est ars, nec potētia determinata. Nam ſm accidens entium aut factorum, causa est secundū accidens.

Cocus.

Ens p accidens, qd. B Ostendit naturā entis per accidens dicens, ideo dico q̄ id quod est in pluribus, est causa entis per accidens, quia quod nō est semp, neq; ſm magis, hoc dicimus esse per accidens. Et hoc est defectus eius quod est in pluribus, vt si {fuerit hyems} .i. tps pluuiosum & frigus {sub cane} .i. in diebus canicularibus, hoc dicimus esse per accidens. Non tñ si tunc {fuerit æstuatio} .i. siccitas & calor. Hoc enim est semper vt in pluribus, sed illud nō. Et simil'r dicimus hoīem esse albū per accidens, quia hoc nō est semp nec in pluribus. Hominē vero per se dicimus esse animal, non per accidēs, quia hoc est semp. Et similiter ædificator facit sanitatē per accidens, quia ædificator nō est aptus natus facere sanitatem inquantum hmōi, sed solus medicus. Aedificator aūt facit sanitatem, inquantum accidit eū esse medicū, & sil'r opsopios {.i. cocus} {cōiectans} .i. intendens facere {voluptatem} .i. delectationē in cibo, faciēdo aliquē cibum bene saporatū, facit aliquid salubre. Cibus enim bonus & delectabilis qñq; est vtilis ad sanitatē. Sed hoc non est ſm {artē opsopœiticā} .i. pulmentariā, quod faciat salubre, sed q̄ faciat delectabile. Et ꝑpter hoc dicimus hoc accidere. Et notandū q̄ in primo exemplo fuit ens per accidens ſm concursum in eodem tpe. In scdo per cōcursum in eodē subiecto, sicut album cum hoīe. In tertio ſm cōcursum in eadem cā agēte, sicut ædificator & medicus. In quarto ſm cōcursum in eodē effectu, sicut in pulmēto salubre & delectabile. Quāuis autē cocus faciat pulmētū delectabile, tñ hoc fit per accidēs salubre. Cocus quidē facit modo quodā salubre ſm quid, sed simpliciter nō facit, quia ars operatur per intentionē. Vnde quod est præter intentionē artis, non fit ab arte per se loquendo. Et ideo ens per accidens quod est præter intentionē artis, nō fit ab arte. Aliorū enim entium quæ sunt per se, sunt qñq; aliquæ potentiæ factiuæ determinatæ. Sed entium per accidens nulla ars neq; potentia determinata est factiua. Eorum enim quæ sunt aut fiunt ſm accidēs, oportet esse cām ſm accidens, & non determinatā. Effectus enim & causa proportionantur adinuicē, & ideo effectus per accidēs habet causam per accidēs, sicut effectus per se, causam per se.

C Ens p accidens q̄dru pliciter.

D Et quia supra dixerat q̄ ens, vt in pluribus est causa entis per accidens. Consequenter cum dicit.

Quare cum non oīa necessario semperq; sint aut fiant, sed plura plerūq; sint aut fiant, id quod est per accidens, tale esse necesse est qualis ipse. Albus musicus est, qui quidē neq; semper est neq; plerūq;. Cum autem aliqñ fiat, per accidens erit. Alioquin omnia necessario erunt. Quare materies erit ipsa, quæ contingens eius est causa accidentis quod aliter euenit præter id quod plerūq; fieri solet. Principium autē hoc est sumendū, vtrum nihil sit prorsus in ratione rerū, quod neq; semper est, neq; plerūq;: an idipsum fieri nequeat. Est ergo quippiā præter ista qd̄ æque atq; per accidēs, & esse & nō esse potest. At est ꝑe id quod plerūq; fieri solet, quod autē semper sit in rōne rerū, non est: an sunt aliqua q̄ perpetuo sunt? De his igit' posterius considerandum esse videtur. E

Quare qm̄ quidem nō omnia ex necessitate sunt & semper, aut entia, aut quæ fiunt, sed plurima ſm magis: necesse est quod ſm accidens ens, vt nec semper, nec ſm magis, Albus musicus est. Quoniā vero fit aliquando, ſm accidens erit. Si autem nō, omnia erunt ex necessitate. Quare materia erit causa contingens ꝑter q̄ vt in pluribus aliter accidentis. Principium autem hoc oportet sumere, vtrum nihil est nec semper, nec secundum magis. Aut hoc impossibile. Est igitur aliquid præter hoc quod vtrūq; contingit & secundum accidens. Sed vtrum hoc quod in pluribus & q̄ semper, nulli insunt, aut sunt quædam sempiterna: de his quidem igitur posterius perscrutandum est. F Tex. cō. 6. Parte. 9.

Ostendit qualiter ex eo quod est in pluribus, est ens per accidens dicēs, q̄ quia nōn oīa ex necessitate & semper existunt & fiunt, sed {plurima sunt ſm magis} .i. vt in pluribus, ideo necesse est esse quod est ſm accidēs, quod neq; est semp, neq; ſm magis, vt hoc quod dico, Albus est musicus. Quia tamen aliqñ fit, licet non semper, nec vt in pluribus, sequitur q̄ fit per accidens. Si enim non fieret aliqñ id qd̄ est in paucioribus, tunc id quod est in pluribus nunꝗam deficeret, sed esset semper & ex necessitate. Et ita oīa essent sempiterna & necessaria, qd̄ est falsum. Et quia defectus eius quod est, ut in pluribus est propter materiā, quæ nō subditur perfectæ virtuti agēti vt in pluribus, ideo materia est causa accidentis aliter {q̄ vt in pluribus} .s. accidentibus vt in paucioribus, causa inquā nō necessaria, sed contingens. Habito autē q̄ non oia sunt necessaria, sed aliquid est nec semper, nec ſm magis, principium hoc oportet hic sumere, vtrum nihil sit nec semper nec ſm magis. Sed hoc patet esse impossibile, quia cum id quod est vt in pluribus sit causa entis per accidēs, oportet esse & id quod est semper, & id qd̄ est vt in pluribus. Igit' quod est præter vtrūq; dictorū, est eius ſm accidens. Sed vtrum iterum id quod est vt in pluribus inest alicui, quod autē est semper nulli inest, aut etiā sunt aliqua sempiterna, considerandum est posterius in duodecimo vbi ostendat quasdam substātias esse sempiternas. Sic igitur per primam qōnem queritur, vtrum oia sint per accidens. Per secundam vero vtrū omnia possibilia, & nihil sempiternum. G Nō omnia eueniunt p accñs, nec omnia sūt possibilia. Tex p. 19. & inde.

Scientiam autē accidentis non esse, patet. Omnis enim scientia est aut eius quod est semper, aut eius quod est plerūq;. Quonā enim pacto quispiam aut discet aut docebit? Definitum enim id esse oportet quod de sciētia est, aut hoc ipso quod semp est, aut hoc ipso quod est plerūq;: veluti conducentē esse febricitanti plerūq; aquā mulsam, aut quippiam tale. Id autē quod ꝑter hoc est, dicere non poterit, veluti calendis. Aut enim semper aut plerūq;, calendis etiā dicat prodesse illud oportet. At accidens est præter hęc ipsa. Quid igitur est ipsum accidens, & quā ob causam est, ac scientiam ipsius non esse, satis iam per ea quæ dicta sunt, innotescit. H

Quod autē scientia non est accidentis, palā. Scientia nanq; omnis, aut est eius quod semper, aut eius quod ſm magis. Etenim quō docebit aut docebit alium? Oportebit enim diffiniri, aut per semper, aut per magis: vt quia vtile mellicratū febricitanti, vt ſm magis. Quod autē ꝑter hoc, non habebit dicere? Text. cō. 6. Parte. 10.

Quando

I Quando puta noua luna. Aut enim semper, aut in pluribus, & ꝙ noua luna. Accidens aũt est pter hoc. Quid quidẽ igitur est accidens, & ppter quam causam, & quia scientia non est eius, dictum est. Text.cõ.7.

Ostendit tertium pmissorum. s. ꝙ scientia nõ sit de ente per accidens. Quod quidẽ dicit est palã, ex hoc ꝙ omnis scientia est aut eius quod est semper, aut eius qđ est in pluribus. Vnde cum ens per accidens nec sit semper, nec sit in pluribus, de eo nõ poterit esse scientia. Primã sic pbat. Nõ enim potest aliquis doceri ab alio, vel docere alium de eo quod nec est semper nec ut frequẽter. Hoc enim de quo est doctrina oportet esse diffinitũ, aut per hoc ꝙ est semp, aut per hoc ꝙ est in pluribus. Sicut ꝙ {mellicratum}. i. mixtum ex aqua & melle, vtile est febricitantibus, determinatum est vt in pluribus. Sed quod {est pter hoc}. i. preter id quod est semper & magis, non põt dici qñ fiat, sicut ꝙ fiat in tẽpore nouilunij. Quia quod determinat fieri in tpe nouilunij, vel est semper, vel vt in pluribus. Vel põt esse hoc quod dicit de noua luna aliud exemplum, eius. s. ꝙ determinat semper. Et quod addit, aut in pluribus fit, addit ppter differentiã eius per accidens, quod nec sic nec sic est. Vnde subdit {ꝙ accidens fit præter hoc}. s. præter ens semper & ens vt magis. Et hæc minor est rationis principalis superius positæ. Vlterius autem epilogãdo dicit quod dictum est, quid est ens per accidẽs, & quæ est cã eius, & ꝙ de eo non potest esse scientia. Lectio. iij.

De ente p accidẽs nõ est sciẽtia.

K

Esse vero principia & causæ suæ tales, vt oriãtur ac occidant sine generatione corruptioneve, patet. Si enim res non ita sese habeat, oĩa necessario erũt, si eius quod fit atq; corrumpitur non per accidens cãm aliquam esse necesse est. Erit ne hoc, an nõ erit? L Si hoc fiet, erit. Si non fiet, non erit. Id autem erit si aliud fiet, atq; hoc pacto si tẽpus semper auferatur, ad id demum perueniet in quo nunc est. Quare hic homo morietur morbo aut vi, si egressus fuerit vrbem. Hoc autẽ erit, si aliud fiet: atq; hoc pacto ad id demum perueniet in quo nunc est, aut in quippiam eorum quę facta sunt, veluti si sitierit. Hoc autẽ erit si comedit salsa. Aut hoc est, aut non est. Quare necessario decedet vel non decedet. Eadem etiam erit ratio, & si quispiam ad ea quæ sunt facta saltauerit. Est enim iã idipsum in aliquo, atq; dico id quod est factum. Vniuersa ergo futura necessario erũt, veluti morietur iste q viuit. Iam enim quippiã factũ est, ceu cõtraria fuere corpore in eodẽ. Sed morbo ne an vi morietur, nondũ emergit: sed si hoc fuerit factum.

M parte. 1. Quod autẽ sint principia & causę generabilia & corruptibilia sine generari & corrumpi, palam. Si enim nõ hoc, ex necessitate omnia erunt, si eius quod fit & corrũpitur, non sm accidens causam aliquã necesse est esse. Vtrũ enim erit hoc, aut non? Si hoc fiat, erit. Si autẽ non, non. Hoc autẽ, si aliud. Et ita manifestum quia semper tẽpore ablato a finito tẽpore, venit vsq; ad nũc. Quare hic moritur infirmitate aut vi, si exit, aut si facit: sed hoc, si aliud: & ita veniet ad quod nunc est. Aut in factorum aliquid, vt si sitit. Hoc autem, si comedit mordicantia. Sed hoc, aut est, aut non. Quare ex necessitate morietur, aut non moritur. Similiter autem & si supersiliat aliquis ad facta, eadem ratio. Iam enim est hoc in aliquo, dico autem factum. Ex necessitate ergo omnia erunt, quæ sunt futura: vt moriturum fore viuentem. Iam enim aliquid factum est, vt contraria in eodẽ corpore: sed si infirmitate aut vi, nondum: nisi hoc factum fuerit. N

POSTQVAM Philosophus determinauit de ente per accidens, hic excludit quandã opinionẽ per quã tollitur totum ens per accidẽs. Quidã enim posuerunt ꝙ quicquid fit in mũdo, habet aliquã causam per se: & iterum ꝙ qualibet causa posita, necesse est sequi effectum eius. Vnde sequebatur ꝙ per quandã cõnexionẽ causarum omnia ex necessitate acciderent, & nihil esset per accidens in rebus. Et ideo hanc opinionẽ Philosophus intendit destruere, & circa hoc tria facit. Primo enim destruit prædictam opinionẽ. Secundo infert quandã conclusionẽ ex prædictis, ibi: {Palam ergo quia vsq; ad aliqđ &c.} Tertio mouet quandam qõnem, q̃ ex prædictis occasionatur, ibi: {Sed ad principiũ quale.} Dicit ergo primo ꝙ palã erit ex sequẽtibus, ꝙ principia causæ generationis & corruptionis aliquorũ {sunt generabilia & corruptibilia}. i. contingit generari & corrumpi, sine generatione & corruptione, id est sine hoc ꝙ sequatur generatio & corruptio. Non enim oportet ꝙ si generatio alicuius rei vel corruptio, est causa generationis aut corruptionis rei alterius, ꝙ posita generatione vel corruptione causæ, de necessitate sequatur generatio vel corruptio effectus, quia quædã causæ sunt agentes vt in pluribus. Vnde eis positis, adhuc potest impediri effectus per accidens, sicut ppter indispositionẽ materiæ, vel propter occursum contrarij agentis, vel propter aliqd hmõi. Sciendum tñ ꝙ Auicẽna probat in sua metaphysica ꝙ nullus effectus sit possibilis in cõparatione ad suã causam, sed solum necessarius. Si enim posita causa, possibile est effectum non poni, id autẽ quod est in potentia inquantum hmõi reducitur in actum per aliquod ens actu, oportebit ergo ꝙ aliquid aliud à causa faciat ibi sequi effectum in actu. Causa igitur illa nõ erat sufficiens. Et hoc videtur contra id quod Philosophus hic dicit. Sed sciendum ꝙ dictum Auic. intelligi debet supposito ꝙ nullum impedimentum causæ adueniat. Necesse est enim causa posita seq effectum, nisi sit impedimentum, quod q̃nq; cõtingit esse per accidens. Et ideo Philosophus dicit ꝙ non est necessariũ generationem sequi vel corruptionẽ, positis causis generationis vel corruptionis. Si enim nõ est verum hoc qđ dictum est, sequitur ꝙ omnia erunt ex necessitate, si tñ cum hoc quod dictum est, ꝙ posita causa necesse est sequi effectum, ponatur etiã alia positio. s. ꝙ cuiuslibet quod fit & corrumpitur, necesse sit esse aliquam cãm per se & nõ per accidens. Ex his enim duabus ppositionibus, sequitur oĩa esse de necessitate. Quod sic probat. Si enim quæratur de aliquo vtrum sit futurũ vel non, sequitur ex prædictis, ꝙ alterum sit de necessitate uerũ, quia si omne quod fit habet cãm per se suæ factionis, qua posita necesse est ipsum fieri, sequitur ꝙ res illa de qua quęritur vtrum sit futura, fiat, si fit hoc quod ponitur cã eius: & si illud non fuerit, ꝙ non fiat. Et simil'r oportet dicere ꝙ ista causa erit futura, si aliquod aliud quod est causa eius, erit futurum. Constat autẽ quod tp̃s quantũcunq; futurum accipiatur, siue post centum annos, siue post mille est finitum, incipiendo à pręsenti nunc vsq; ad illum terminũ. Cum autẽ generatio causæ præcedat tempore generationẽ effectus, oportet ꝙ pcedendo ab effectu ad cãm auferamus aliquid de tpe futuro, & appropinquemus magis ad præsens. Omne autẽ finitum consumitur aliquotiens ablato quodã ab ipso. Et ita sequitur ꝙ procedendo ab effectu ad cãm, & iterum ab illa causa ad eius cãm, & sic deinceps, auferatur totum tp̃s futurũ cum sit finitum, & ita perueniatur ad ipsum nunc. Quod quidem patet in hoc exẽplo. Si enim omnis effectus habet aliquã causam per se, ad quã de necessitate sequitur, oportet ꝙ iste de necessitate moriatur, vel per infirmitatem, vel per violentiã, si exit domum suã. Exitus enim à domo eius inuenitur

parte seq.

Infra p. 3.

O

Placitum Auicen. de necessitate rerum.

P

Cõcordat Auicẽnam Aristoteli.

Q

nitur

A nitur causa esse mortis eius, vel violētiæ, puta si exiens domum inuenitur à latronibus & occiditur. Vel per infirmitatē, puta si exiens de domo ex æstu incurrit febrē & moritur. Et eodem modo hoc erit ex necessitate. s. ꝙ exeat domum ad hauriendū aquā si sitit. Nam sitis inuenitur esse cā vt exeat domum ad hauriendum aquā. Similiter per eandem rationem hoc erit de necessitate. s. ꝙ sitiat, si aliquid aliud erit quod est causa sitis. Et ita sic procedēs de effectu ad cām perueniet ad aliquod ⟨quod nunc est⟩. i. in aliquid præsens, vel in ⟨aliquod factorum⟩. i. in aliquod præteritorum. Sicut si dicamus ꝙ sitis erit si comedit mordicātia vel salsa quæ faciunt sitim. Hoc autē. s. ꝙ comedat salsa vel nō comedat, est in præsenti. Et ita sequitur ꝙ ⟨prędictum futurum⟩. s. ꝙ iste moriatur vel nō moriatur ex necessitate erit. Cū enim quælibet conditionalis vera sit necessaria, oportet ꝙ ex quo antecedēs est positum, ꝙ consequēs ex necessitate ponatur. Sicut hæc est vera, si Socrat. B currit, mouet. Posito ergo ꝙ currat, necesse erit ipsum moueri, dum currit. Si autem quilibet effectus habet cām per se, ex qua de necessitate sequitur, oportet ꝙ sit illa cōditionalis vera, cuius antecedens est cā, & consequens effectus. Et licet inter cām quæ nunc est præsens, & effectū qui erit futurus, quãꝗ sint plurima media, quorum vnumquodꝗ est effectus respectu pcedentium, & cā respectu sequentium, tñ sequitur de primo ad vltimum, ꝙ conditionalis sit vera cuius antecedēs est pñs, & eius consequens quãꝗ futurum. Sicut hic, Si comedit salsa, occidetur. Antecedens autem ponitur, ex quo præsens est, ergo de necessitate erit ꝙ occidatur. Et ita oīa alia futura erunt necessaria, quorū causæ proximæ vel remotę, sunt pñtes. Et similis ratio est si aliquis pcedens ab effectibus ad causas, supersiliat ⟨ad facta⟩. i. ad præterita, hoc est dicere si reducat effectus futuros in aliquam cām præteritam non præsentem, quia hoc quod pteritum est, iam est ẜm aliquē modum. Hoc autē C dico inquantum est factum vel pteritum. Licet enim vita Cæsaris non sit nunc vt in pñti, est tñ in præterito. Verū enim est Cæsarem vixisse. Et ita nunc est ponere verū esse antecedens conditionalis, in cuius antecedente est cā præterita, & in consequente est causa futura. Et sic sequit̄ cum oēs effectus futuros oporteat redigere in tales causas præsentes vel pteritas, ꝙ omnia futura ex necessitate eueniant. Sicut nos dicimus ꝙ viuentē fore moriturum est necessarium absolute, quia sequit̄ de necessitate ad aliquid quod iam factum est. s. duo contraria esse in eodem corpore per cōmixtionem. Hæc enim cōditionalis est uera. Si aliquod corpus est cōpositum ex contrarijs, corrumpetur. Hoc autē est impossibile, ꝙ omnia futura ex necessitate eueniant. Ergo illa duo sunt impossibilia, ex quibus hoc sequebat̄. s. ꝙ quilibet effectus habeat cām per se, & ꝙ cā posita necesse sit effectū poni. Quia ex hoc ipso sequeret̄ quod iam dictum est, ꝙ quorūlibet effectuū futurorum essent aliquę D causæ iā positæ. Sicut corruptionis aīalis, iam sunt aliquæ causæ positæ. Sed ꝙ iste homo moriatur per infirmitatē, vel violentiā, nondum habet aliquā cām positam ex qua de necessitate sequatur. Deinde cum dicit.

Patet igitur vsꝗ ad aliquod principiū reductionem hanc proficisci, quod quidem non vlterius in aliud pficiscitur. Atꝗ illud principiū eius erit quod fit per accidens, & esse atꝗ nō esse potest, causaꝗ generationis illius non erit vlla.

gentu.a. Palam ergo qa vsꝗ ad aliquod vadit principiū, hoc aūt non adhuc ad aliud. Erit ergo eius qđcunꝗ euenit ipsum, & causa ipsius generationis nulla.

Infert quandā conclusionē ex prædictis dicens, ergo ex quo non quodlibet quod fit habet cām per se, palam ꝙ in futuris contingentibus, effectus futuri reductio ad causam per se, vadit vsꝗ ad aliquod principium, quod quidē principium nō reducitur in aliquod principium adhuc per se, B sed ipsum erit cuius cā ⟨erit quodcunꝗ euenit⟩. i. casualis, & illius causæ casualis nō erit aliqua alia causa, sicut iā pdictum est ꝙ ens per accidens non habet cām neꝗ generationē. Verbi gratia, ꝙ iste occidatur à latronibus habet Lectio.14. causam per se quia vulneratur, & hoc etiam habet causam per se, quia à latronibus inuenitur. Sed hoc non habet nisi causam per accidēs. Hoc enim quòd iste ad negotium vadens inter latrones incidat, est per accidens, vt ex prædictis patet. Vnde eius non oportet ponere aliquā causam. Ens enim per accidens, vt supra dictum est, non habet generationem, & ita eius generationis causam per se quærere non oportet. Deinde cum dicit.

At considerandū est ad quod principiū atꝗ cām talis reductio proficiscitur. Vt materiā ne, an vt ad id gratia cuius cætera fiunt, an vt ad id potius a quo motio profluit. Sed cōtemplationem eius quidem F quod est per accidens ommittamus. De ipso nanꝗ iam satis est definitum.

Sed ad principium quale & causam qualem reductio talis, vtrum vt ad materiam, aut ad quod cuius Tex.cō.72 parte.3. gratia, aut vt ad mouens, maxime perscrutandum. Ergo de ente secundum accidens prætermittat̄. Determinatum est enim sufficienter.

Mouet quandā qōnem occasionatam ex dictis. Dixit enim supra immediate ꝙ causæ entium per accidens reducuntur vsꝗ ad aliquod principiū, cuius nō est ponere aliā causam. Et ideo hic inquirit de hac reductione, uel anagoge, quod idem est, ad ⟨quale principium & ad qualē causam debeat fieri⟩. i. ad quod genus causæ vel principij. s. vtrum ad aliquam cām primam quæ sit causa sicut materia, aut ad aliquā quæ sit causa sicut finis, cuius gratia aliquid fit, aut ad aliquā quæ sit causa sicut mouens. Præter- G mittit autē de causa formali, quia quęstio hic habet̄ de causa generationis rerum quæ fiunt per accidēs. In generatione autē, forma non habet causalitatem, nisi per modū finis. Finis enim & forma in generatione incidūt in idem numero. Hanc autē qōnem hic motam non soluit, sed supponit Tex.cō.65 eius solutionē ab eo quod est determinatū in. ij. physi. Ibi enim ostensum est ꝙ fortuna & casus, quæ sunt causæ eorum quæ fiunt per accidens, reducuntur ad genus causæ efficientis. Ergo cōcludit ex præmissis, quod prætermittendū est loqui de ente per accidens, ex quo determinatum est sufficienter ẜm id quod de eo determinari potest. Attendendum est autē ꝙ ea quæ Philosophus hic tradit, videnē remouere quædam quæ ẜm philosophiā ab aliquibus ponunē. s. fatum & prouidentiā. Vult enim hic Philosophus ꝙ non oīa quæ fiunt, reducantur in aliquam cām per se ex qua de necessitate sequanē, alias sequeretur ꝙ oīa essent ex necessitate, & nihil per accidens esset in rebus. Illi autē qui H ponunt fatum, dicunt cōtingentia quæ hic fiunt, quæ videntur per accidens, esse reducibilia in aliquā virtutē corporis cælestis, per cuius actionē ea quæ ẜm se considerata per accidens fieri videnē, cum quodā ordine producātur. Et similiter illi qui ponunt prouidentiā, ea quæ agunē hic, dicunt esse ordinata ẜm ordinē prouidētiæ. Ex vtraꝗ igit̄ positione duo videnē sequi, quæ sunt cōtraria his quæ hic Philosophus determinat, quorum primum est, in rebus nihil fit per accidens neꝗ à fortuna neꝗ à casu. Quæ enim ẜm aliquē ordinem pcedunt, nō sunt per accidens. Sunt enim vel semper vel in maiori parte. Scđm autem est, ꝙ omnia ex necessitate eueniant. Si enim omnia ex necessitate eueniunt quorum causa vel ponitur in præsenti, vel iā est posita in præterito, (vt ratio Philosophi procedit, eorū autē quæ sunt sub puidentia vel fato causa ponitur in pręsenti, & iam posita est in præterito, eo ꝙ puidentia est immutabilis & æterna, motus etiam cæli est inuariabilis) videtur

Dubitatio an ꝙ Philosophus hic dixit, tollit fatū & prouidentiam.

sequi

I sequi quod ea quae sunt sub prouidentia vel fato, ex necessitate contingant. Et ita si oia quae hic agunt, fato & prouidentie subduntur, sequitur quod omnia ex necessitate pueniant. Videtur ergo quod secundum intentionem Philosophi nostri sit ponere neque prouidentiam neque fatum. Ad horum autem euidentiam considerandum est quod quanto aliqua causa est altior, tanto eius causalitas ad plura se extendit. Habet enim causa altior, pprium causatum altius, quod est cois & in pluribus inuentum. Sicut in artificialibus patet quod ars politica quae est supra militarem, ad totum statum coitatis se extendit. Militaris autem solum ad eos qui in ordine militari continentur. Ordinatio autem quae est in effectibus ex aliqua causa, tantum se extendit, quantum extendit se illius causae causalitatis. Omnis enim causa per se, habet determinatos effectus, quos secundum aliquem ordinem pducit. Manifestum igitur est quod effectus relati ad aliquam inferiorem causam nullum ordinem habere videntur, sed per accidens sibiipsis coincidunt. Qui si referantur ad superiorem causam & communem, ordinati inueniuntur, & non per accidens coniuncti, sed ab vna per se causa simul producti sunt. Sicut floritio huius herbae vel illius, si referatur ad particularem virtutem quae est in hac planta, vel in illa, nullum ordinem habere videtur, immo videtur esse per accidens quod hac herba florente, illa floreat. Et hoc ideo, quia causa virtutis huius plantae extendit se ad floritionem huius, & non ad floritionem alterius. Vnde est quidem causa quod haec planta floreat, non autem quod simul cum altera. Si autem ad virtutem corporis caelestis quae est causa communis referatur, inuenitur hoc non esse per accidens, quod haec herba florente illa floreat, sed esse ordinatum ab aliqua prima causa hoc ordinante, quae simul mouet vtranque herbam ad floritionem. Inuenitur autem in rebus triplex causarum gradus. Est enim primo causa incorruptibilis & immutabilis. s. diuina. Sub hac secundo est causa incorruptibilis, sed mutabilis. s. corpus celeste. Sub hac tertio sunt causae corruptibiles & mutabiles. Hae igitur causae in tertio gradu existentes sunt particulares, & ad proprios effectus secundum singulas species determinatae. Ignis enim generat ignem, & homo generat hominem, & planta plantam. Causa autem secundi gradus est quodammodo vniuersalis, & quodammodo particularis. Particularis quidem quia se extendit ad aliquod genus entium determinatum. s. ad ea quae per motum inesse pducuntur. Est enim causa mouens & mota. Vniuersalis autem, quia non ad vnam tantum speciem mobilium se extendit causalitas eius, sed ad omnia quae alterantur & generantur & corrumpuntur. Illud enim quod est primo motum, oportet esse causam omnium consequenter mobilium. Sed causa primi gradus est simpliciter vniuersalis. Eius enim effectus pprius est esse. Vnde quicquid est & quocunque modo est, sub causalitate & ordinatione illius causae pprie continetur. Si igitur ea quae hic sunt contingentia reducamus in causas proximas particulares tantum, inueniuntur multa fieri per accidens. Tum propter concursum duarum causarum, quarum vna sub altera non continetur. Sicut cum praeter intentionem occurrunt mihi latrones. Hic enim concursus causatur ex duplici virtute motiua. s. mea & latronum. Tum etiam propter defectum virtutis agentis, cui accidit debilitas vt non possit peruenire ad finem intentum, sicut cum aliquis cadit in via propter lassitudinem. Tum etiam propter indispositionem materiae quae non recipit formam intentam ab agente, sed alterius modi, sicut accidit in monstruosis partibus animalium. Haec autem contingentia si vlterius in causam caelestem reducantur, multa horum inuenientur non esse per accidens: quia causae particulares & si non continentur sub se inuicem, continentur tamen sub vna causa coi caelesti. Vnde concursus earum potest habere aliquam vnam causam caelestem determinatam. Quia etiam virtus corporis celestis & incorruptibilis est & impassibilis, non potest exire aliquis effectus ordinem causalitatis eius, pter defectum vel debilitatem ipsius virtutis. Sed quia agit mouendo, & omne tale agens requirit materiam determinatam & dispositam, potest contingere quod in rebus naturalibus virtus caelestis non consequatur suum effectum, pter materiae indispositionem. Et hoc erit per accidens. Quamuis igitur multa quae videntur esse per accidens, reducendo ipsa ad causas particulares inueniantur non esse, per accidens reducendo ipsa ad causam communem vniuersalem. s. virtutem caelestem, tamen etiam hac reductione facta, inueniuntur esse aliqua per accidens, sicut superius est habitum à Philosopho. Quando enim agens aliquod inducit effectum suum vt in pluribus, & non semper, sequitur quod deficiat in paucioribus, & hoc per accidens est. Si igitur corpora caelestia effectus suos inducunt in inferiora corpora, vt in pluribus, & non semper, propter materiae indispositionem, sequitur quod ipsum sit per accidens quod virtus caelestis effectum suum non consequatur. Licet etiam ex hoc inueniantur aliqua per accidens facta reductione ad corpus celeste, quia in istis inferioribus sunt aliquae causae agentes, quae possunt per se agere absque impressione corporis caelestis. s. animae rationales, ad quas non pertingit virtus corporis celestis, cum sint formae corporibus non subiectae, nisi forte per accidens, inquantum. s. ex impressione corporis caelestis fit aliqua immutatio in corpore, & per accidens in viribus animae quae sunt actus quarundam partium corporis, ex quibus anima rationalis inclinatur ad agendum, licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur quae in his inferioribus, inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas. s. animas rationales prout non sequuntur inclinationem quae est ex impressione caelesti, non inuenientur per se fieri per reductionem ad virtutem corporis caelestis. Et sic patet quod positio fati quae est quaedam dispositio inhaerens rebus inferioribus ex actione corporis caelestis, non remouet omnia ea quae sunt per accidens. Sed si vlterius ista contingentia reducantur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius causalitas extendat se ad omnia inquantum sunt entia. Non potest igitur sua causalitas impediri per indispositionem materiae, quia & ipsa materia & eius dispositiones non exeunt ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & non solum per modum mouentis & alterantis. Non enim potest dici quod materia praesupponatur ad esse, sicut praesupponitur ad moueri vt eius subiectum, quinimmo est pars essentiae rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod praesupponitur, ita virtus dantis esse non impeditur à materia vel à quocunque quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quae eius ordini non subdatur. Relinquitur igitur quod omnia quae hic fiunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. Licet per comparationem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc secundum fidem catholicam dicitur quod nihil fit temere siue fortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinae prouidentiae. Aristoteles autem hic loquitur de contingentibus quae hic fiunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat uidere quomodo positio fati & puidentiae non tollit à rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem manifestum est per ea quae dicta sunt. Iam enim est ostensum, quod licet corpora caelestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est necessitatem habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materiae, vel propter animam rationalem quae habet liberam electionem sequendi inclinationes, quae sunt ex impressione caelesti vel non sequendi. Et ita relinquitur quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proueniant. Non enim positio causae caelestis est positio causae talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem

Marginalia: Solutio quaestionis. — K — Triplex causarum gradus in rebus. — L — Effectus primae causae esse. — M — N — O — Fatum non remouet contingentiam a rebus. — P — Q — An fatum & prouidentia tollant contingentiam a rebus. Infra 1.4.

A tionem ex contrarijs sequit̃ mors animalis, vt in litera tangitur. Sed de prouidētia maiorem habet difficultatē. Prouidentia enim diuina falli non potest. Hæc enim duo sunt incōpossibilia ꝙ aliquid sit prouisum à Deo, & non fiat. Et ita videtur ꝙ ex quo prouidentia iam ponitur, ꝙ eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est ꝙ ex eadem causa dependet effectus, & omnia quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est à natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis disciplinæ susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominē simpliciter, sed hominē talem, eius non erit constituere ea quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vti eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis disciplinæ susceptibilem, sed hac eius proprietate vtitur ad hoc ꝙ homo fiat ciuilis. Sicut autē dictum est, ens inquantum ens est, habet causam ipsum Deum. Vnde sicut diuinæ ꝓuidentiæ subditur ipsum ens, ita etiam om-

B nia accidentia entis inquantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinā igitur prouidentiam pertinet non solum ꝙ faciat hoc ens, sed ꝙ det ei contingentiam vel necessitatem. Secūdum enim ꝙ vnicuiq; dare voluit contingentiam vel necessitatem, præparauit ei causas medias ex quibus de necessitate sequatur vel contingēter. Inuenitur igitur vniuscuiusq; effectus secundum ꝙ est sub ordine diuinæ prouidentiæ, necessitatem habere. Ex quo contingit ꝙ hæc conditionalis est vera, si aliquid est à Deo prouisum, hoc erit. Secundum autem ꝙ effectus aliquis consideratur sub ordinem causæ proximæ, sic non omnis effectus est necessarius, sed quidam necessarius & quidam contingens secundum analogiam suę causæ. Effectus enim in suis naturis similantur causis proximis, non autem remotis, ad quarum conditionem pertingere non possunt. Sic ergo patet ꝙ cum de diuina prouidentia loquimur, non est dicendum solum, hoc est proui-

C sum à Deo vt sit, sed hoc est prouisum à Deo vt cōtingenter sit, vel vt necessario sit. Vnde non sequitur ſm rationem Aristotel. hic inductam ꝙ ex quo diuina prouidentia est posita, ꝙ omnes effectus sint necessarij, sed necessarium est effectus esse contingenter vel de necessitate. Quod quidem est singulare in hac causa, scilicet in diuina prouidentia. Reliquæ enim causæ non constituunt legem necessitatis vel contingentiæ, sed cōstituta à superiori causa, vtuntur. Vnde causalitati cuiuslibet alterius causæ subditur solum quòd eius effectus sit. Quod autem sit necessario vel contingenter, dependet ex causa altiori quæ est causa entis inquantum est ens, à qua ordo necessitatis & contingētię in rebus prouenit.

Lectio. iiij.

Quoniam autem id quod vt verum, est ens, & id quod vt falsum, est non ens: in cōpositione diuisioneue, atq; in cōtradictionis oīno partione consistit.

D Nam vero quidē affirmatio ob id quod adiungit̃, negatio ob id quod seiungit̃: falso autē huiusce cōtradictio partitionis accommodatur.

QVod autē vt verū, ens: & non ens, vt falsum: quoniam ſm compositionē & diuisionem: totaliter autem circa partitionem cōtradictionis. Verum quidem enim affirmationem cōtradictionis in composito habet, negationem vero in disiuncto. Sed falsum huius partitionis contradictionem.

POSTQVAM determinauit Philosophus de ente per accidens, hic determinat de ente quod significat vèritatē ꝓpositionis, & circa hoc duo facit. Primo determinat qualiter dicatur hmōi ens. Scđo remouet ipm̄ à princi- Infra p.4. pali consideratione huius scientię, ibi: ⟨ Quoniam autem cōplexio &c. ⟩ Circa primū tria facit. Primo ostēdit qualiter hmōi ens dicatur. Scđo rñdet cuidam quęstioni, ibi: ⟨ Quomodo autem quod simul &c. ⟩ Tertio manifestat quoddā quod dixerat, ibi: ⟨ Nō est autē verum & falsum in rebus &c. ⟩ Dicit ergo ⟨ ꝙ ens quoddā dicit̃ quasi verū ⟩ .i. quod nihil aliud significat nisi veritatē. Cum enim interrogamus si homo est animal, respondet̃ ꝙ est, per qđ significatur propositionē pręmissam esse verā. Et eodem modo non ens significat quasi falsum. Cum enim rñdetur non est, significatur ꝙ ꝓposita oratio sit falsa. Hoc autem ens quod dicitur quasi verum, & nō ens quod dicit̃ quasi falsum cōsistit circa cōpositionē & diuisionē. Voces enim incōplexę neq; verū neq; falsum significant. Sed uoces cōplexę, per affirmationem aut negationem, veritatē aut falsitatem habent. Dicitur autem hic affirmatio compositio, quia significat pręedicatum inesse subiecto. Negatio vero dicitur hic diuisio, quia significat pręedicatum à subiecto remoueri. Et cum voces sint signa intellectuum, similiter

E Parte.2. parte.3.

Conditiones veri & falsi.

F dicendum est de cōceptionibus intellectus. Quę enim sunt simplices, nō habent veritatem neq; falsitatem, sed solum illę quę sunt complexę per affirmationem vel negationē. Et quia pręedictum ens & non ens. s. verum & falsum cōsistit in cōpositione & diuisione, ideo similiter consistit circa partitionē contradictionis. Vnaquęq; enim contradictionū partiuntur sibijnuicē verum & falsum, ita ꝙ altera pars est vera, & altera pars est falsa. Cū enim cōtradictio ex affirmatione & negatione constituatur, vtraq; autē harum ex ꝑdicato sit & subiecto, pręedicatum & subiectū dupliciter se possunt habere. Aut enim sunt cōiuncta in rerū natura, sicut homo & aīal: aut sunt disiuncta, vt homo & asinus. Si ergo formant̃ duæ contradictiones, vna ex terminis cōiunctis, vt homo est aīal, & homo nō est aīal: alia ex terminis disiunctis, vt homo est asinus, homo non est asinus, vtrāq; contradictionem inter se condiuidunt verū & falsum, ita ꝙ verum pro parte sua ⟨ habet affirmationē

G in cōposito ⟩ .i. in terminis coniunctis, & ⟨ negationem in disiuncto ⟩ .i. in terminis disiunctis. Hæ enim duę sunt veræ, homo est animal, & homo nō est asinus. Sed falsum pro sua parte habet ⟨ cōtradictionē partitionis ⟩ .i. cōtradictoria eorū quę cedunt in parte veri. Habet enim falsum pro sua parte negationem in coniuncto, & affirmationem in disiuncto. Hę enim duę sunt falsę, homo nō est animal, & homo est asinus. Deinde cum dicit.

Atq; quonam pacto fit vt simul quædam ac seorsum intelligantur, alia ratio est. Dico autem simul seorsumq;, non vt sint aut non sint deinceps. Sed vt vnum quid fiant aut non fiant.

Quomodo autē quod simul aut quod separatim intelligere accidit, alius sermo. Dico autem quod simul & separatim, non vt eo consequenter, sed in vnum aliquid fieri. Parte.2.

H Remouet quādā dubitationē quę posset occasionari ex dictis. Dixerat enim ꝙ verum & falsum consistunt in cōpositione & diuisione, vocū quidē secundario, intellectus aūt primo & principaliter. Omnis autē cōpositio vel diuisio plurium est, & ideo potest esse dubium qñ̄o ista quę cōponuntur & diuiduntur, intellectus intelligat, vtrū. s. simul aut separatim. Sed dicit ꝙ hoc pertinet ad aliū sermonem, s. ad librū de aīa. Et quia simul dupliciter dicit̃. Qñq; enim significat vnitatē, sicut dicimus simul esse ſm tp̄s, q̄ sunt in vno & eodē instanti. Quādoq; vero significat cōiunctionem & vicinitatē eorum quæ cōsequēter se habēt, sicut dicimus duos homines esse simul ſm locum, quorū loca sunt cōiuncta, & consequenter se habētia, & ſm tp̄s, quæ se tp̄e consequunt̃. Ideo exponit quæstionē motā, qua quęsiuit vtrū simul aut separatim intelligat intellectus ea quę cōponunt̃ & diuiduntur dicens, ꝙ nō intelligit simul, ſm ꝙ aliqua dicuntur esse simul, vt cōsequenter se habēt,

sed ſm

I ſed ſm ꝙ aliqua dicunẗ eſſe ſimul in eo ꝙ ſit aliquid vnū. Et in hoc innuit ſolutio q̃onis. Si enim intellectus intelligat hoiem & animal vnūquodq; ſm ſe, vt ſunt duo quædam, intelligit ea cōſequenter duabus cōceptionibus ſimplicibus, non formans ex eis affirmationem neq; negationem. Cum autē ex eis format cōpoſitionē vel diuiſionem, intelligit ambo vt vnum, inquantum.ſ.ex eis aliquod unū fit. Sicut etiā partes cuiuslibet totius intelligit intellectus vt vnum, intelligendo ipſum totum. Non enim intelligit domum intelligendo prius fundamentum, & poſtea parietem, & poſtea tectum. Sed omnia iſta intelligit ſimul, inquantum ex eis fit vnum. Similiter intelligit prædicatū & ſubiectum ſimul, inquantum ex eis fit vnum.ſ.affirmatio & negatio. Deinde cum dicit.

Q̃ o poſſit intellectᵘ nō plura ſimul intelligere.

K Verum enim falſumq; nō ſunt in rebus, vt bonū quidē ſit verū, malum autē falſum: ſed ſunt in mēte. Circa vero ea q̃ ſunt ſimplicia, ipſumq; qd eſt: neq; in ipſa ſunt mente. Ea quidem quæ de eo quod ens atq; non ens hoc dicitur pacto, nos contēplari oportet poſteriusq; conſideranda eſſe videntur.

parte.3. Non eſt autē verū & falſum in rebus, vt quod qd bonū verū, quod autem malū falſum: ſed in mente. Circa vero ſimplicia, & quid eſt, nec in mente eſt. Igit̃ quęcunq; oportet ſpeculari circa ſic ens & non ens, poſterius perſcrutandum eſt.

Verum & falſum ſūt in mente, bonū atq; malum in rebus.

Manifeſtat quoddā quod dixerat.ſ.ꝙ verum & falſum ſint in cōpoſitione & diuiſione. Quod quidem ꝓbat per modum cuiuſdam diuiſionis. Eorum enim quæ dicuntur voce, quædam ſunt in rebus extra aīam, quædam autem ſunt in anima tm̄. Album enim & nigrum ſunt extra animam, ſed rōnes horum ſunt in anima tantum. Poſſet autē, aliquis credere ꝙ verum & falſum ſint etiā in rebus ſicut

L bonū & malum, ita ꝙ verum ſit quoddā bonū, & falſum ſit quoddā malum. Hoc enim oporteret ſi verum & falſum eſſent in rebus. Verum enim quandā perfectionē naturę, ſignificat. Falſum vero defectum. Omnis autē perfectio in rebus exiſtens, ad ꝑfectionē, & bonitatē naturę ptinet. Defectus vero & priuatio ad malitiā. Sed ipſe hoc negat dicēs, ꝙ verū & falſum nō ſunt in rebus, ita ꝙ verum rōnis, ſit quoddam bonū naturæ, & falſum ſit quoddā malum, ſed {ſunt tm̄ in mēte}.i.in intellectu. Intellectus autem habet duas operationes, quarum vna vocatur indiuiſibilium intelligētia: per quā intellectus format ſimplices cōceptiones rerū intelligendo quodquideſt vniuſcuiuſq; rei. Alia eius operatio eſt, per quam componit & diuidit. Verum autē & falſum, & ſi ſint in mente, non tamen ſunt circa illam operationē mentis qua intellectus format ſimplices conceptiones, & quodquideſt rerū. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ {verum & falſum, circa ſimplicia, & quodquid

M eſt, nec in mente eſt.} Vnde relinquitur per locum à diuiſione, ꝙ ex quo non eſt in rebus, nec eſt in mente circa ſimplicia, & quodquideſt, ꝙ ſit circa cōpoſitionem & diuiſionē mentis, primo & principaliter, & ſecundario vocis, quæ ſignificat conceptionem mētis. Et vlterius concludit ꝙ quæcunq; oportet ſpeculari circa ens & non ens ſic dictum.ſ.prout ens ſignificat verum, & nō ens falſum, {poſterius ꝑſcrutandū eſt}.ſ.in fine.ix. & etiā in lib. de Anima, & in logicalibus. Tota enim logica uidetur eſſe de ente & non ente ſic dicto. Sciendum eſt autem ꝙ cū quælibet cognitio perficiatur per hoc ꝙ ſimilitudo rei cognitæ eſt in cognoſcente, ſicut perfectio rei cognitæ conſiſtit in hoc ꝙ habet talem formā per quā eſt res talis, ita perfectio cognitionis conſiſtit in hoc, ꝙ habet ſimilitudinem formæ prædictæ. Ex hoc autē ꝙ res cognita habet formā ſibi debitam, dicitur eſſe bona. Et ex hoc ꝙ aliquem defectum habet, dicitur eſſe mala. Et eodē modo ex hoc ꝙ cognoſcens habet ſimilitudinem rei cognitæ, dicitur habere

Tex. cō.11 & inde.

N veram cognitionē: ex hoc vero ꝙ deficit à tali ſimilitudine, dicit̃ falſam cognitionē habere. Sicut ergo bonū & malum deſignāt perfectiones, quę ſunt in rebus, ita verum & falſum deſignant perfectiones cognitionum. Licet autem in cognitione ſenſitiua poſſit eſſe ſimilitudo rei cognitæ, non tamen rationē huius ſimilitudinis cognoſcere ad ſenſum pertinet, ſed ſolum ad intellectum. Et ideo licet ſenſus de ſenſibili poſſit eſſe verus, tamen ſenſus veritatem non cognoſcit, ſed ſolum intellectus. Et propter hoc hic dicit̃ ꝙ verum & falſum ſunt in mēte. Intellectus autem habet apud ſe ſimilitudinem rei intellectę, ſm ꝙ rationes incomplexorꝫ concipit. Non tamen ꝓpter hoc ipſam ſimilitudinem dijudicat, ſed ſolū cum cōponit vel diuidit. Cū enim intellectus cōcipit hoc quod eſt animal rationale mortale, apud ſe ſimilitudinem hominis habet, ſed propter hoc cognoſcit ſe hanc ſimilitudinē habere, quia iudicat hominem eſſe aīal rōnale & mortale. Et ideo in hac ſola ſecūda

O operatione intellectus eſt veritas & falſitas, ſm quā nō ſolum intellectus habet ſimilitudinē rei intellectę, ſed etiam ſuper ipſam ſimilitudinē reflectitur, cognoſcendo & dijudicando ipſam. Ex his igit̃ patet ꝙ veritas nō eſt in rebus, ſed ſolū in mente, & etiā in cōpoſitione & diuiſione. Et ſi res dicatur aliq̃n falſa, vel etiā diffinitio, hoc erit in ordine ad affirmationē & negationē. Dicitur enim res falſa, vt in fine quinti habitum eſt, aut quæ nō eſt omnino, ſicut diametrum cōmēſurabilē: aut quia eſt quidē, ſed eſt apta nata videri aliter q̃ ſit. Et ſimiliter diffinitio dicit̃ falſa, aut quia nullius, vel quia aſsignat̃ alteri q̃ ei cuius eſt. In omnibus enim his modis patet ꝙ falſum in rebus vel in diffinitionibus, dicitur rōne falſæ enuntiationis de ipſis. Et ſimiliter patet de vero. Nam res dicit̃ vera, quādo habet propriam formam quæ ei oſtenditur ineſſe. Et diffinitio vera, quæ vere cōpetit ei cui aſsignatur. Patet etiā ꝙ nihil prohibet verum eſſe quoddam bonum, ſcd̃m ꝙ intellectus cognoſcens accipitur vt quædā res. Sicut enim quælibet alia res

Lectio.6

P dicitur bona ſua perfectione, ita intellectus cognoſcēs, ſua veritate. Apparet etiam ex his quæ hic dicuntur ꝙ uerum & falſum, quæ ſunt obiecta cognitionis, ſunt in mente. Bonum vero & malum, quæ ſunt obiecta appetitus, ſunt in rebus. Item ꝙ ſicut cognitio perficitur per hoc ꝙ res cognitæ ſunt in cognoſcente, ita appetitus quicunque perficitur per ordinem appetentis ad res appetibiles. Deinde cum dicit.

Cum autem complexio diuiſioq; non in rebus ſit ſed in mente, id autē quod hoc pacto eſt ens, diuerſum ſit ab hiſce quæ proprie entia ſunt: mens enim aut ſubſtantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut quippiam aliud coniungit, aut ſeiungit: id quidem ens quod eſt vt accidens, & quod eſt vt ve-

Q rum, omittēdum eſt ſane. Nam cauſa illius quidem indefinita eſt. Huius autem affectus eſt quidam mentis: atque vtraque circa reliquum genus ipſius ſunt entis, & non quicquam extra naturam ipſius entis eſſe ſignificant. Quapropter hæc quidem omittamus. Ipſius autem quod eſt, vt ens eſt, cauſas principiaq; conſideremus oportet. Patet autem per ea quæ dicta ſunt eo in loco, quo quot modis dicitur vnumquodq; declarabamus, id quod eſt non vno modo, ſed pluribus modis dici.

Quoniam autem cōplexio & diuiſio eſt in mēte & non in rebus. Quod autē ita ens, alterū ens a prořiūs: aut enim quia quid eſt, aut quia quale, aut quantū, aut ſi quid aliud copulat, aut diuidat mens. Quod quidē vt accidēs, & quod vt verum ens, prętermittendū. Cauſa enim huius quidem indefinita, parte.4.

illius

A illius vero mentis aliqua passio:& vtraq; circa reliquum genus entis, & non extra ostendunt entẽ aliquam naturã entis. Quapropter ea quidẽ ꝑtermittant. Perscrutando vero sunt ipsius entis causæ & principia, inquantum ens. Palam autem in quibus determinauimus de quotiẽs vnumquodq; dicitur, quia multipliciter dicitur ens.

De ente vero est sci entia real. Excludit ens verũ,& ens per accidẽs à principali cõsideratione huius doctrinæ dicẽs, ꝙ cõpositio & diuisio in qbus est verũ & falsum, est in mente & non in rebus. Inuenitur siquidẽ & in rebus aliqua compositio, sed talis cõpositio efficit vnam rẽ, quã intellectus recipit vt unũ simplici cõceptione. Sed illa cõpositio vel diuisio qua intellectus cõiungit vel diuidit sua cõcepta, est tm̃ in intellectu, non in rebus. Cõsistit enim in quadã duorꝫ comparatione cõceptorum, siue illa duo sint idem ẜm rem, siue diuersa. B Vtit enim intellectus qñq; vno, vt duobus cõpositionem formans: sicut dicit, homo est homo. Ex quo patet ꝙ talis cõpositio est solum in intellectu, nõ in rebus. Et ideo illud qđ est ita ens sicut verũ in tali cõpositione cõsistens, est alterũ ab his quæ ꝓprie sunt entia, quæ sunt res extra aĩam, quarum vnaquęq; est {aut quod quid est}.i. substãtia, aut quale, aut quantũ, aut aliquod aliud cõplexũ, qđ mens copulat vel diuidit. Tex. cõ.4. & 5. hui. Et ideo vtrũq; est prætermittẽdum. s. & ens per accidens, & ens ꝙ significat verũ, quia huius. s. entis per accidens cã est indeterminata. Et ideo non cadit sub arte, vt ostensum est. Illius vero. s. entis veri causa est {aliqua passio mentis}.i. operatio intellectus componentis & diuidentis. Et ideo pertinet ad sciẽtiam de intellectu. Et alia ratio est, quia {vtrũq;}. s. ens verũ, & ens per accidens sunt circa aliquod genus entis, nõ circa ens simpliciter per se qđ est in rebus, & nõ ostendũt aliquã aliam naturã entis existẽtem extra per se entia. C Patet enim ꝙ ens per accidens est ex concursu accidentaliter entiũ extra animam, quorꝫ vnũquodq; est per se. Sicut grãmaticum musicum licet sit per accidẽs, tamen & grãmaticũ & musicũ est per se ens, qa vtrũq; per se acceptũ, habet causam determinatã. Et similiter intellectus cõpositionẽ & diuisionem facit circa res, quæ sub prędicamẽtis continentur. Vnde si determinetur sufficienter illud genus entis quod cõtinetur sub pręedicamento, manifestum erit & de ente per accidẽs, & de ente vero. Et propter hoc hmõi entia pręetermittunt. Sed perscrutandæ sunt causæ & principia ipsius entis per se dicti, inquãtum est ens. De quo palam est ex his quę determinauimus in. v. lib. vbi dictũ est, quotiẽs vnũquodq; talium nominũ dicitur, ꝙ ens dicit multipliciter, sicut infra in principio septimi sequetur. Lectio. j.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri septimi Metaphysicæ.

D

Tex. ꝯ. 13. & inde. ID quod est multipliciter dicit, vti prius in hisce quę dicta sunt de vnoquoq; quot modis dicat, distinximus. Partim enim quod est, & hoc aliquid: partim quale, aut quãtũ, aut cęterorꝫ quodq; q̃ hoc pręedicant pacto significat. Cum aũt id quod est tot modis dicat, patet horũ primum ens esse ipsum qd est, quod quidem substantiam ipsam significat.

Tex. cõ. 1. parte. 1. ENs dicit multipliciter, sicut diximus in his quæ de quotiẽs. Significat enim hoc quid est, & hoc aliqd: illud vero quod quale, aut quantũ, aut aliorum vnumquodq; sic ꝑdicamentorꝫ. Tex. cõ. 2. Totiens autem de ente dicto palã, quia horũ primum ens est quodquid est quod significat substantiam.

E POstquã Philosophus remouit à principali cõsideratiõe huius sciẽtiæ ens per accidẽs, & ens ẜm ꝙ significat verum, hic incipit determinare de ente per se, quod est extra animã, de quo est principalis consideratio huius sciẽtiæ. Diuiditur autem pars ista in duas partes. Hęc enim sciẽtia & determinat de ente inquãtum est ens, & de primis principiis entiũ, vt in. vj. lib. est habitũ. In prima ergo parte determinat de ente. In scđa de primis principiis entis in. xij. lib. ibi: {De substãtia quidem &c.} Lib. 12. Lect. 1. Quia vero ens & vnũ se cõsequunt, & sub eadem cõsideratione cadunt, vt in principio quarti est habitũ, ideo prima pars diuiditur in partes duas. In prima determinat de ente. In secunda de vno & de his q̃ consequũtur ad vnũ in. x. lib. ibi: {Vnum quia multis dicit.} Lib. 10. Lect. 1. Ens autẽ per se, qđ est extra aĩam, dupliciter diuiditur, vt in. v. lib. est habitũ. Tex. cõ. 13. Vno mõ per decẽ prædicamẽta, alio modo per potentiã & actũ. F Diuiditur ergo prima pars in duas. Lectio. 7. Tex. ꝯ. 17. In prima determinat de ente secũdum ꝙ diuiditur per decem prædicamenta. In secunda determinat de ente secundum ꝙ diuiditur per potentiam & actum, in. ix. libro, ibi: {Ergo de primo ente &c.} Lib. 9. Lectio. 1. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima ostendit ꝙ ad determinandum de ente, prout in decem prædicamenta diuiditur, oportet determinare de sola substantia. In secunda incipit de substãtia determinare, ibi: {Dicitur autẽ substãtia & si nõ multiplicius &c.} inf. le. seq. Circa primũ duo facit. Primo oñdit ꝙ de substantia est determinandũ. Secũdo oñdit quid de ea sit tractandũ, ibi: {Videt autẽ substãtia.} Infra pt. 6. Parte. 5. Circa primũ duo facit. Primo oñdit ꝙ intendens tractare de ente, de sola substãtia debet tractare, per rõnem. Scđo per cõsuetudinem aliorꝫ, ibi: {Et ꝙ olim & nunc &c.} Intẽdit ergo in prima parte talem rationẽ ponere. Illud quod est primũ inter entia quasi ens simpliciter & non ẜm quid, sufficienter demonstrat naturã entis, sed substãtia est hmõi, ergo sufficit ad cognoscendũ naturam entis determinare de substantia. G Metaphysicus habet locũ de substãtia pertractare principaliter. Circa hoc autem duo facit. Primo ostẽdit, ꝙ substãtia sit primum ens. Secundo ostendit qñ dicatur primum, ibi: {Multipliciter qdẽ igit dicit primũ &c.} Circa primũ duo facit. Tex. cõ. 15 Lectio. 9. Inf. pte. 4 Primo ꝓponit intẽtũ ꝙ ens dicit multipliciter, vt dictũ est in. v. li. in quo diuiserat quotiẽs dicunt hmõi nomina, quia quoddã ens significat {quid est & hoc aliquid}.i. substantiã, vt per quid, intelligatur essentia substantiæ, per hoc aliqd suppositũ, ad quæ duo omnes modi substãtiæ reducũtur, vt in quinto est habitũ. Illud vero significat qualitatẽ vel quãtitatẽ, aut aliquid aliorum pręedicamẽtorum. Et cum ens tot modis dicatur, palã est ꝙ inter omnia entia, primum est quodquidest, id est ens quod significat substantiam. Secundo ibi.

Nam cum dicimus quale quid est hoc: aut bonũ dicimus, aut honestum: sed non tricubitum, aut hominem. H At cum quidnam est dicimus: nõ albũ tum, aut calidum, aut tricubitum, sed hominem dicimus aut deum. Cætera autem ex eo dicuntur entia, quia eius quod hoc pacto est ens, quædam quantitates, quædam qualitates, quædam passiones sunt, quædã aliud quippiam tale.

parte. 2. Nam qñ dicimus quale qd hoc: aut bonum dicimus, aut malum: sed nõ tricubitum, aut hoĩem. Qñ vero qd est: nec albũ, nec calidũ, nec tricubitum: sed hominẽ aut Deũ. Alia vero dicũtur entia, eo ꝙ taliter entis, hæc quidẽ qualitates esse, illa vero quãtitates, alia passiones, alia aliud quid tale. Alia litera A taliter.

Substantia est primũ ens. Probat ꝓpositum, & vtit tali rõne. Quod est per se & simpl'r in vnoquoq; genere, est prius eo qđ est ꝑ aliud & ẜm quid. Sed substãtia est ens simpliciter & per seipsam,

omnia

I omnia autem alia genera à ſubſtãtia ſunt entia ſm quid &
per ſubſtantiã, ergo ſubſtãtia eſt prima inter alia entia. Mi
norẽ autem dupliciter manifeſtat. Primo ex ipſo modo lo
quendi ſiue prædicãdi, dicens, ꝙ ex hoc palam eſt ꝙ ſub-
ſtantia ſit primum entium, quia quãdo dicimus de aliquo
quale quid ſit, dicimus ipſum eſſe, aut bonum aut malum.
Hæc enim ſignificãt qualitatẽ quæ aliud eſt à ſubſtantia,
& quãtitate. Tricubitum autem ſignificat quãtitatem, &
homo ſignificat ſubſtãtiam. Et ideo quãdo dicimus quale
eſt aliquid, nõ dicimus ipſum eſſe tricubitum neq; homi-
nem. Sed quãdo dicimus quid eſt de aliquo, non dicimus
ipſum eſſe album, nec calidum, quę ſignificãt qualitatem:
nec tricubitum, ꝙ ſignificat quãtitatem: ſed hominem aut
Deum, quæ ſignificãt ſubſtãtiam. Ex quo patet ꝙ illa quę
ſignificant ſubſtantiam, dicunt quid eſt aliquid abſolute.
Quæ autem prædicant qualitatem, non dicunt quid eſt il-
lud de quo prædicatur abſolute, ſed quale quid. Et ſimile
K eſt in quantitate, & alijs generibus. Et ex hoc patet ꝙ ipſa
ſubſtantia dicitur ens ratione ſuipſius, quia abſolute ſigni
ficantia ſubſtantiam ſignificant quid eſt hoc. Alia vero di
cuntur entia, non quia ipſa habeant ſecundum ſe aliquam
quidditatem, quaſi ſcd̃m ſe entia, cum non ita dicant abſo
lute quid, ſed eo ꝙ {ſunt talis entis} .i. eo ꝙ habent ali-
quam habitudinem ad ſubſtantiam quæ eſt per ſe ens, q̃a
non ſignificant quidditatem, inquantum .ſ. quædam ſunt
qualitates talis entis .ſ. ſubſtantiæ, & quędam quantitates,
& aliæ paſsiones, vel aliquid aliud tale quod ſignificatur
per alia genera. Secundo ibi.

Quapropter non iniuria quiſpiam dubitauerit,
vtrum ambulare, & valere, atq; ſedere, cæterorũq;
ſimiliũ vnumquodq; ſit ens an nõ ens. Nihil enim
ipſorum, aut aptum eſt per ſe eſſe, aut ſeparari a ſub-
L ſtantia poteſt: ſed ſi ſint entia, magis ambulans, & ſe-
dens, & valens, ſunt entia. Hæc autem ideo magis en
tia eſſe videntur, quia eſt quid definitum, quod eſt
hiſipſis ſubiectũ. Atq; hoc eſt ſubſtantia ſingulareq;
ipſum, quod quidem in tali prædicatione nimirum
apparet. Bonũ enim & ſedens, cæteraq; iſtiuſmodi,
non ſine hoc ſubiecto dicunt. Patet igitur ob hanc
ipſam, & vnũquodq; illorũ eſſe. Quibus efficitur, vt
ſubſtantia ſit id quod primo eſt ens, & non quippiã
ens, ſed ens (vt patuit) abſolute.

Tex. cõ. 3. parte. 3. Vnde & vtiq; dubitabit aliquis, vtrum vadere &
ſanare & ſedere vnumquodq; ipſorum ſit ens, aut
non ens. Similiter aũt & in aliis talibus. Nihil enim
ipſorum nec ſecundum ſe aptum natum, nec ſepara-
ri poſsibile a ſubſtantia. Sed magis ſiquidem vadẽs
M entium eſt aliquid, & ſedens & ſanans. Hæc autẽ ap-
parent magis entia, quia aliquid eſt ſubiectum ipſis
determinatum. Hæc autem eſt ſubſtantia, & vnum-
quodq; quod quidem in categoria tali apparet. Bo-
num enim aut ſedens, nõ ſine hoc dicitur. Palam er-
Tex. cõ. 4. go quia ꝓpter eam & illorum ſingula ſunt. Quare
primum ens, & non ens aliquid, ſed ens ſimpliciter
ſubſtantia vtiq; erit.

Probat idem per quoddam ſignũ. Quia enim alia en-
tia non ſunt entia niſi ſm ꝙ referuntur ad ſubſtantiã, ideo
poteſt eſſe dubitatio de alijs entibus in abſtracto ſignifica
tis, quando non ſignificant cum aliqua habitudine ad ſub-
ſtantiam, vtrum ſint entia vel non entia. ſ. vtrum videre
ſanare & ſedere & vnumquodq; iſtorum in abſtracto ſi-
gnificatorum ſit ens, aut non ens. Et ſimiliter eſt in alijs ta
libus quæ in abſtracto ſignificantur, ſiue ſignificent per
modum actionis vt prædicta, ſiue non, vt albedo ſiue ni-
gredo. Pro tanto autẽ videntur accidentia in abſtracto ſi- N
gnificata eſſe non entia, quia nihil ipſorũ eſt aptum natum Cõcreta accidẽtiũ magis videntur entia q̃ abſtracta.
ſm ſe eſſe. Immo cuiuslibet eorũ eſſe eſt alteri ineſſe. Et nõ
eſt poſsibile aliquid eorum ſeparari à ſubſtãtia. Et ideo q̃ñ
ſignificãtur in abſtracto quaſi ſint ſm ſe entia & à ſubſtã-
tia ſeparata, videtur ꝙ ſint non entia. Licet modus ſigni-
ficandi vocum non cõſequatur immediate modũ eſſendi
rerum, ſed mediãte modo intelligẽdi, quia intellectus ſunt
ſimilitudines rerũ, voces autẽ intellectuũ, vt dicit in pri- Lect. 2.
mo peri herminias. Licet autẽ modus eſſendi accidẽtiũ nõ
ſit vt per ſe ſint, ſed ſolum vt inſint, intellectus tamen põt
ea per ſe intelligere, cum ſit natus diuidere ea quæ ſm na-
turã coniuncta ſunt. Et ideo nomina abſtracta accidentiũ
ſignificant entia quæ quidem inhærent, licet non ſignifi-
cent ea per modũ inhærentium. Eſſent autem ſignificata ꝑ
huiuſmõi nomina non entia, ſi nõ ineſſent in re. Et quia iſta in
abſtracto ſignificata videnť non entia, magis videnť entia
O nomina accidentiũ concreta. Magis autẽ videť {aliq̃d en-
tiũ eſſe vadens & ſedens & ſanãs} quia determinatur eis
aliq̃d ſubiectũ per ipſam nominis ſignificationẽ, inquan-
tum ſignificantur in concretione ad ſubiectum. Hoc autẽ
ſubiectum eſt ſubſtãtia. Et ideo vnũquodq; talium nomi
num quæ ſignificãt accidẽs in cõcreto {apparet in tali ca
tegoria} .i. videť importare prædicamentũ ſubſtãtiæ, nõ
ita ꝙ ꝑdicamentũ ſubſtãtię ſit pars ſignificationis talium In prędicamento ſubſtantię.
nominũ. Album enim, vt in ꝑdicamẽtis dicit, ſolã quali-
tatẽ ſignificat. Sed inquantũ hmõi noĩa ſignificant accidẽ
tia vt inhærentia ſubſtãtiæ. Bonũ autẽ {aut ſedẽs nõ dicit
ſine hoc} .i. ſine ſubſtãtia. Significat em̃ accidẽs concretũ
ſubſtãtię. Et q̃a accidẽtia nõ videnť entia ꝓut ſm ſe ſigni-
ficanť, ſed ſolũ prout ſignificanť in cõcretione ad ſubſtan-
tiã, palã eſt ꝙ ſingula aliorũ entium ſunt entia propter ſub-
ſtantiã. Et ex hoc ulterius apparet ꝙ ſubſtãtia eſt {primũ
P ens & ens ſimpliciter, & nõ ens ſm aliquid} .i. ſm quid,
ſicut eſt in accidentibus. Eſſe enim albũ nõ eſt ſimpliciter
eſſe, ſed ſm quid. Quod ex hoc patet, quia cum incipit eſſe
albus, nõ dicimus ꝙ incipiat eſſe ſimpliciter, ſed quia inci
piat eſſe albus. Cũ enim Socra. incipit eſſe homo, dicitur
ſimpliciter ꝙ incipit eſſe. Vnde patet ꝙ eſſe hominẽ ſigni
ficat eſſe ſimpliciter. Eſſe autem album ſignificat eſſe ſe-
cundum quid. Deinde cum dicit.

Multis igitur modis dicitur primũ. Omnium ta
men eſt ipſa ſubſtãtia primũ, & ratione, & cognitio
ne, & tpe. Nam cæterorum quidẽ quæ ꝑdicanť, ni
hil prorſus eſt ſeparabile: ipſa autem ſola ſeparabilis
eſt. Ratione quoq; hoc eſſe primũ videť. In vniuſcu
iuſq; enim rõne neceſſe eſt ſubſtantiæ rõnem ineſſe;
Et ſcire tum vnũquodq; maxime arbitramur, cum
Q quid ſit homo magis aut ignis, q̃ cũ qualẽ, aut quã-
tum, aut vbi, cognoſcimus. Nam & horum ipſorum
vnumquodq; tum ſcimus, cum quid nã ſit, aut quã-
tum, aut quale cognoſcimus.

Multipliciter quidẽ igitur dicitur quod primũ. parte 4.
Sed ſubſtãtia omnium primũ eſt ratione, & notitia,
& tẽpore. Aliorũ enim categorematũ nullum eſt ſe-
parabile, hęc autẽ ſola. Et ratione hoc primum. Ne-
ceſſe eſt enim in vniuſcuiuſq; rõne, ſubſtãtiæ rõnem
eſſe. Et ſcire tunc ſingula maxime putamus, quando
quid eſt homo cognoſcimus aut ignis, magis q̃ aut
quale, aut quantum, aut vbi. Quoniam tunc horum
eorundem ſingula ſcimus, quando quid eſt ipſum
quale, aut quantum ſcimus.

Oſtendit quõ ſubſtantia dicať primũ, & dicit ꝙ cũ hoc Lect. 2.
quod dico primũ dicať multis modis, vt in q̃nto eſt habi-
tum, tribus modis ſubſtãtia eſt prima inter oĩa entia .ſ. ſm
cognitionem

A cognitionẽ,& ẜm diffinitionem,& ẜm tp̃s. Et q̃ sit prima tẽpore alijs, ex hoc probat, q̃ nullũ aliorum p̃dicamentorum est separabile à substantia. Sola autẽ substãtia est separabilis ab alijs. Nullũ enim accidens inueniť sine substantia, sed aliqua substãtia inueniť sine accidente. Et sic patet q̃ non quicunq; est substãtia, est accidẽs, sed ecõtrario. Et propter hoc substantia est prior tpe. Et q̃ etiã sit prima ẜm diffinitionẽ patet, quia in diffinitione cuiuslibet accidentium oportet ponere diffinitionem substantię. Sicut enim in diffinitione simi poniť nasus, ita in diffinitione cuiuslibet accidentis poniť proprium eius subiectum. Et ideo sicut animal est prius diffinitione q̃ homo, quia diffinitio animalis ponitur in diffinitione hominis, eadem rõne substantia est prior diffinitione accidẽtibus. Quod etiã sit prior ordine cognitionis patet. Illud enim est primum ẜm cognitionẽ, quod est magis notum & magis manifestat rem. Res autẽ vnaquæq; magis noscitur quando scitur eius substantia, q̃

Substãtia est prior accidente, tpe, diffinitiõe, atq; cognitione.

B quando scitur eius quãtitas aut qualitas. Tunc enim putamus nos maxime scire singula, quando noscitur quid est homo aut ignis, magis quàm quando cognoscimus quale est, aut quãtum, aut vbi, aut secundum aliquod aliud prædicamentum. Quare etiam de ipsis quæ sunt in prędicamẽtis accidentium, tunc scimus singula, quãdo de vnoquoq; scimus quid est. Sicut quãdo scimus quid est ipsum quale, scimus qualitatem: & quando scimus quid est ipsum quãtum, scimus quãtitatem. Sicut enim alia prædicamenta nõ habent esse nisi per hoc q̃ insunt substantiæ, ita non habẽt cognosci nisi inquantum participant aliquid de modo cognitionis substantiæ, quæ est cognoscere quid est. Deinde cum dicit.

Et id igiť quod olim, & nũc, & semp quęriť semperq; dubitať, q̃dnã sit id quod est, hoc est p̃fecto, q̃nam ipsa substãtia sit. Hoc enim q̃dam vnũ esse di-

C cunt, quidã plura q̃ vnũ: & horum quidã finita, q̃dã infinita inquiunt esse. Quapropter & nos maxime primoq;, ac fere solũ de eo quod ita est ens, quidnã sit consideremus ac contemplemur oportet.

Text. c. 5. parte. 5. Et quod olim & nunc & semper quæsitum est & semper dubitatum quid ens, hoc est quæ substantia. Hoc enim quidã vnum esse dicunt, illi vero plura q̃ vnũ: & hi quidem finita, illi vero infinita. Quapropter nobis maxime, & primũ, & solum, vt est dicere de sic ente, speculandum est quid est.

Ostendit idem. s. q̃ de substãtia sola est agendũ ex consuetudine aliorum philosophorum dicens, q̃ cum sit quæsitũ & semper dubitatum apud philosophos {& olim} quãtum ad præteritum, {& nunc} quãtum ad pręsens, quid est ens: hoc nihil aliud est quærere & dubitare, q̃ quid est substãtia rerũ. {Hoc enim ens}. s. substantiã quidã dixe-

D rũt esse vnũ uel immobile, sicut Parmenides & Mellissus, vel mobile sicut antiq naturales ponẽtes unũ tm̃ materiale principiũ rerum. Solã autẽ materiã putabant ens esse substantiã. Et sic patet q̃ cum ponerent vnum ens p̃pter vnũ materiale principium, per vnum ens intelligebant vnam substantiam. Quidã vero posuerunt plura entia, q̃ vnum: qui. s. posuerũt plura principia materialia, & per cõsequẽs plures rerum substãtias. Quorum quidã posuerunt ea finita, vt Emped. quatuor elemẽta: quidã vero infinita, vt Anax, infinitas partes cõsimiles, & Democritus infinita indiuisibilia corpora. Et ideo si alij philosophi tractantes de entibus attendebant ad solas substantias, & nobis etiam speculandum {est de sic ente}. i. de substantia quid ipsa sit. Et hoc inquã maxime, quia de hac principaliter intendimus. Et primo quia per eam alia cognoscuntur {& solum, vt est dicere} quia de substãtia sola determinando de omnibus alijs notitiam facit. Et ita quodam modo solũ de substantia determinat, & quodam modo non solum. Hoc au-

Metaphysicus determinãdo de substantia determinat de omni ente.

tem significat cum dicit, vt est dicere, vel vt ita dicatur, quod consueuimus dicere de his quę non vsquequaq; sunt vera. Deinde cum dicit. E

Substantia autẽ manifestissime quidem corporibus videť competere. Quãobrem animalia, plãtas, partesq; ipsorum substantias dicimus esse: & itẽ corpora naturalia, vt ignẽ, aquã, & terrã, & taliũ singula, & quæ sunt horũ partes: quæq; ex his vt partibus, aut quibusdã, aut omnibus constat. Cælum insup ac partes ipsius, stellã, solem, & lunã. At vtrũ hæ tantũmodo, an & aliæ substantiæ sint: an horum quidem nil rõnem substantiæ subeat, aliæ vero sint substantiæ quædam, consideremus oportet.

Videtur autẽ substantia inexistere manifestissime quidẽ corporibus. Vnde animalia, & plantas, & eorum partes substantias esse dicimus: & naturalia corpora, vt ignem, aquã, & terram, & talium singula, & quæcunq;, aut partes eorum, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, vt cælum & partes eius, vt astra, & luna, & sol. Vtrum vero hæ solæ substantiæ sunt, aut & aliæ, aut horum quidem nullum, alteræ autem quædam, perscrutandum. Parte. 6. F

Ostendit q̃d determinandũ sit de substãtia, & circa hoc duo facit. Primo ponit opiniones aliorum de substantia. Sc̃do dicit quid de earũ veritate est inquirendũ, ibi: {De his ergo &c.} Circa primũ duo facit. Primo p̃ponit q̃d sit manifestum circa substantias dicens, q̃ esse substantiã manifestissime inest corporibus. Vnde animalia & plãtas & partes eorum dicimus esse substantias, & etiã alia naturalia corpora vt ignem terrã & aquã {& talium singula,} id est talia elementaria corpora, sicut aerẽ & vaporem ẜm opinionem Heracliti, & alia media ẜm opinionem aliorum. Et etiã omnes partes elementorum, & etiã corpora q̃ sunt cõposita ex elementis, vel ex aliquibus partibus elementorum, sicut particula corpora mixta {aut ex omnibus elementis,}. i. totis, sicut tota ipsa sphæra actiuorũ & passiuorũ. Et sicut {etiã cælum} quod est quoddã corpus naturale p̃ter elemẽta dicimus esse substantiã, & partes eius, vt astra, & luna, & sol. Sed vtrum hæ sensibiles substãtiæ sint solum substãtiæ ẜm q̃ ponebãt antiqui naturales, vel etiam sint aliquæ aliæ substantiæ ab istis, sicut ponebant Platonici, vel etiã istæ non sunt substãtię sed solũ sint alię substantiæ ab istis, perscrutandum est. Secundo ibi. Infra pt. 8. G

Atqui corporis fines, vt superficies, linea, punctũ, ac vnitas substantiæ & magis q̃ corpus solidumq; quibusdã esse videť. Præterea quidã præter sensibilia nihil tale esse existimãt, quidã plura & magis entia sempiterna: veluti Plato formas ipsas & res mathematicas, duas substantias esse, tertiam vero corporum substantiã sensibilium esse cẽsuit. Leucippus autem & plures substantias ab vno ipso incipiens, & principia cuiusq; substãtiæ esse dixit. Aliud quidem numerorum, aliud autem magnitudinũ, deinde animæ, atq; hoc pacto extendere substantias accumulareq; videtur. Quidã insuper formas quidẽ & numeros eandẽ inquiunt naturam habere, cętera vero lineas, planaq;, primã vsq; ad cæli substantiã resq; sensibiles secundas asserunt substantias esse. H

Videntur quibusdam corporis termini, vt superficies, & linea, & punctus, & vnitas esse substantiæ magis quã corpus & solidum. Amplius præter sensibilia hi quidem non opinantur aliquid esse talium, illi vero plura & magis entia sempiterna: vt parte. 7.

I Plato ſpecies ipſas & mathematica, duas ſubſtantias. Tertiam vero ſenſibilium corporum ſubſtantiam. Sed Leucippus plures ſubſtantias ab vno inchoans, & principia cuiuslibet ſubſtantiæ, aliud quidem numerorum, aliud autem magnitudinem, deinde animæ, & hoc modo protēdit ſubſtantias. Quidā vero ſpecies & numeros eandem habere dicūt naturam, alia vero habita, lineas & ſuperficiem vſq; ad primā cæli ſubſtantiam & ſenſibilia.

Recitat opiniones philoſophorū de ſubſtantijs nō manifeſtis dicens, ꝙ quibuſdā videt̃ ꝙ termini corporis ſint rerū ſubſtantię, vt. ſ. ſuperficies & linea & punctus & vnitas ſint magis ſubſtātiæ q̄ corpus & ſolidum. Et hæc opinio diuiditur, quia quidā nihil talium terminorum opinabant̃ eſſe ſeparata à ſenſibilibus, ſcilicet pythagorici. Alij

K vero ponebāt quædam entia ſempiterna à ſenſibilibus ſeparata, q̄ ſunt plura & magis entia q̄ ſenſibilia: magis inquā entia, quia iſta ſunt incorruptibilia & immobilia: hęc autem corruptibilia & mobilia. Plura vero, quia ſenſibilia ſunt vnius ordinis tm̄, ſeparata vero duorū. Sicut {Plato poſuit duas ſubſtantias ſeparatas} .i. duos ordines ſubſtantiarum. ſ. ſpēs vel ideas & mathematica. Et tertium ordinem poſuit ſubſtantias corporū ſenſibilium. Sed Leucippus qui ſucceſſor fuit Platonis, & ex ſorore nepos, poſuit plures ordines ſubſtātiarū, & in vnoquoq; etiam inchoauit ab vno, quod ponebat eſſe principium in quolibet ordine ſubſtantiarū. Sed aliud quidē vnū ponebat eſſe principium numerorum, quos ponebat eſſe primas ſubſtātias poſt ſpecies: aliud autem magnitudinē, quas ponebat eſſe ſecundas ſubſtantias. Et demum ponebat ſubſtantiam animæ. Et hoc modo protendebat ordinem ſubſtantiarum vſque ad corruptibilia corpora. Sed quidam differebant

L à Platone & Leucippo, quia non diſtinguebant inter ſpecies & primum ordinem mathematicorum qui eſt numerorum. Dicebāt enim ſpecies & numeros habere eandem naturam, & omnia {alia eſſe habita} .i. cōſequenter ſe habentia ad numeros. ſ. lineas & ſuperficies vſq; ad primam cæli ſubſtantiam, & alia ſenſibilia quæ ſunt in vltimo ordine. Deinde cum dicit.

Sed ex hiſce quid recte dicitur, quid non recte, & quę ſubſtantiæ ſunt, & vtrum ſunt quędam p̄ter ſenſibiles, an non ſint, & eæ quō ſunt, & vtrū ſit quædā ſeparata ſubſtātia, & cur ſit, & quo pacto ſit, an nulla ſit præter ipſas ſenſui ſubiectas ſubſtantias, conſiderandum deinceps eſt. Antea quidnam ſit ipſa ſubſtantia deſignandum.

Tex. cō. 6. parte. 8. M De his igitur quid dicit̃ bene & quid nō bene, & quæ ſunt ſubſtātiæ, & vtrū ſint aliquæ prēter ſenſibiles, aut nō ſunt, & iſtæ quō ſunt, & vtrum eſt aliqua ſeparabilis ſubſtantia, & quare, & quomodo: aut nulla prēter ſenſibiles perſcrutandum, cum deſcripſerimus primo ſubſtantiam quid eſt.

Oſtendit qd circa prædicta dicendum ſit dicens, ꝙ dicendum eſt qd de prædictis, dicit̃ bene aut non bene, & q̄ ſunt ſubſtantię, & vtrum, p̄dicta mathematica & ſpēs ſint aliquid p̄ter res ſenſibiles, aut non. Et illæ ſubſtātiæ ſi ſint p̄ter ſenſibiles, quē modum eſſendi habeant. Et ſi iſtæ non ſunt præter ſenſibiles ſubſtātias, vtrum ſit aliqua alia ſubſtātia ſeparabilis, & quare & quomodo, aut nulla eſt ſubſtantia præter ſenſibiles. Hoc enim determinabit in. xij. huius & infra. Sed tamē anteq̄ hæc determinentur, oportet primo ponere & deſcribere quid ſit ſubſtātia in iſtis ſenſibilibus, in quibus ſubſtātia manifeſta inuenitur. Quod quidem facit in hoc. vij. & in. viij. ſequenti. Lectio. ij.

Subſtantia itaq; ſi non pluribus, quatuor autem modis maxime dici ſolet. Etenim quidditas, & vniuerſale, ac genus, ſubſtantia cuiuſq; eſſe videt̃: & q̄rtum horum, ſubiectū. Subiectū autem id eſt quo de cætera dicuntur, ipſo rationē prædicati non ſubeūte. Quare de hoc antea determinemus oportet. Maxime nāq; ſubiectū primum ſubſtantia eſſe videtur. N

Dicitur autem ſubſtantia, & ſi nō multiplicius, de q̄tuor maxime. Etenim qdquiderateſſe, & vniuerſale, & genus videtur ſubſtātia cuiuſq; eſſe. Et quartum horum, ſubiectum. Subiectum vero eſt de quo alia dicuntur, & illud ipſum non adhuc de alio. Propter quod primum de hoc determinandum eſt. Maxime nanq; videtur eſſe ſubſtantia ſubiectum primum. Text. cō. 7. parte. 1. Subiectū, quid. O

POSTQVAM oſtendit ꝙ principalis intētio huius ſcientiæ eſt cōſiderare de ſubſtantia, hic incipit de ſubſtantia determinare, & diuidit̃ hæc pars in duas. In prima oſtendit modum & ordinem tractandi de ſubſtātia. In ſecunda proſequitur tractatum ſubſtantiæ, ibi: {Et primo dicemus quædam de eo.} inf. lect. 3. Modum autē & ordinem tractandi de ſubſtātia oſtendit diuidendo ſubſtantias in ſuas partes, & docēdo de qua partiū eius primo & principalius eſt determinandū, & quę partium ipſius prætermittendæ ſunt, & quæ prius vel poſterius cōſiderandæ. Vnde diuiditur prima pars in partes tres ſcd̃m diuiſiones, & ſubdiuiſiones quas ponit de ſubſtantia. Scd̃a incipit, ibi: {Tale vero modo quodam.} parte. ſeq. Tertia vero incipit, ibi: {Conſiſtentur aūt &c.} parte. 9. Dicit ergo primo, ꝙ ſubſtātia ad minus dicitur quatuor modis, ſi nō dicat̃ {multiplicius,} .i. pluribus modis. Sūt enim plures modi quibus aliqui ſubſtantiam nominant, vt patet de dicentibus terminos corporis eſſe ſubſtantias, qui modus hic prætermittitur. Substantia dicit̃ q̄tuor modis. Prim⁹ modus. P Quorum quidem modorum, primus eſt ſecundum ꝙ {quodquideratеſſe} .i. quidditas vel eſſentia ſiue natura rei dicit̃ eius ſubſtantia. Secundus modus eſt prout {vniuerſale} dicitur ſubſtantia eſſe, ſcd̃m opinionē ponentium ideas ſpēs, quæ ſunt vniuerſalia de ſingularibus p̄dicata, & ſunt horū particularium ſubſtātiæ. Secundus. Tertius modus eſt ſecundū ꝙ {primū genus videt̃ eſſe ſubſtātia vniuſcuiuſq;.} Tertius. Et per hunc modū vnum & ens ponebāt ſubſtantias eſſe omniū rerum, tanquā prima omniū genera. Quartus modus eſt {ſm ꝙ ſubiectū} .i. ſubſtātia particularis dicit̃ eſſe ſubſtantia. Quartus. Dicit̃ autē ſubiectū de quo alia dicunt̃, vel ſicut ſuperiora de inferioribus, vt genera & ſpēs & differētiæ, vel ſicut accidens p̄dicat̃ de ſubiecto, vt accidentia cōia & p̄pria, ſicut de Socra. prędicat̃ homo, aīal, rōnale, riſibile, & albū. Ipſum autē ſubiectum non p̄dicat̃ de alio. Quod eſt intelligendū per ſe. Per accidens enim nihil p̄hibet Socra. Q de hoc albo prędicari, vel de animali, vel de homine: quia id cui ineſt album aut animal aut homo Socrat. eſt. De ſeipſo autē prædicatur per ſe, vt cum dicitur Socr. eſt Socrates. Hinc accipe prędicationē idētitā eē p̄dicationē p accidens. Patet autē ꝙ ſubiectū hic dicitur, quod in p̄dicamentis noīatur ſubſtātia prima ex hoc, ꝙ eadem diffinitio dat̃ de ſubiecto hic, & ibi de ſubſtantia prima. Vnde concludit ꝙ determinandū eſt {de hoc,} id eſt de ſubiecto vel de ſubſtātia prima, qa tale ſubiectū maxime videt̃ ſubſtātia eſſe. Vnde in prædicamentis dicitur ꝙ talis ſubſtantia eſt quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur. Huiuſmodi enim ſm ſe omnibus alijs ſubſtant. ſ. ſpēbus & generibus & accidētibus. Subſtātiæ vero ſecundæ. i. genera & ſpēs ſubſtant ſolis accidentibus. Et hoc etiā non habent niſi rōne primarū. Homo enim eſt albus inquantū hic hō eſt albus. Vnde patet ꝙ fere eadē eſt diuiſio ſubſtantię hic poſita, cū illa quæ ponit̃ in p̄dicamentis. Nam per ſubiectum intelligit̃ hic ſubſtātia prima. Diuiſio ſubſtātię hic & i p̄dicamētis poſita fere eadē. Quod aūt dixit genus & vniuerſale,

A & vniuersale, quod videtur ad species pertinere, cõtinetur sub substantijs secundis. Hoc autem quodquideratesse hic ponitur, sed ibi prætermittitur, quia non cadit in prædicamentorum ordine nisi sicut principium. Neq; enim est genus neq; species neq; indiuiduum, sed horum omnium formale principium. Deinde cum dicit.

Tale autẽ modo quodam ipsa materia dicit, alio vero mõ forma, tertiũ autem id qđ ex hisce constat. Atq; materiã quidẽ dico æs, formã autẽ talem, figuram. Id vero quod ex hisce constat, statuam: ipsum inquam totum quod ex vtrisq; componitur.

parte.1. Tale vero modo quodã materia dicit, & alio mõ forma, tertio modo quod ex his. Dico autem materia quidem æs, formam autẽ figuram speciei, quod autem ex his statuam totam.

B Subdiuidit quartum modum præmissę diuisionis, hoc, scilicet quod dixerat subiectum, & circa hoc tria facit. Primo nãq; ponit diuisionem. Secundo cõparat partes diuisionis adinuicẽ, ibi: Quare si species &c. Tertio ostẽdit quomodo de istis partibus diuisionis sit agẽdum, ibi: Attamen ea quæ nunc ex ambobus &c. Dicit ergo primo, ꝙ subiectum quod est prima substãtia particularis in tria diuiditur. s. in materiã, & formam, & compositũ ex eis. Quę quidẽ diuisio nõ est generis in species, sed alicuius analogice prædicati, quod de eis quæ sub eo continentur per prius & posterius prędicaẽ. Tam enim compositũ ꝙ materia & forma particularis substãtia dicitur, sed non eodem ordine. Et ideo posterius inquiret quid horum per prius sit substãtia. Exẽplificat autẽ hic membra in artificialibus, in qbus æs est vt materia, figura vt forma spei i. dans speciẽ, statua compositum ex his. Quæ quidem exemplificatio non est accipienda ẜm ueritatem, sed secundum similitudinem proportionis. Figura enim & aliæ formæ artificiales nõ sunt substantiæ, sed accidentia quædã. Sed quia hoc modo se habet figura ad æs in artificialibus, sicut forma substantialis ad materiam in naturalibus, pro tanto vtitur hoc exemplo, vt demonstret ignotũ per manifestum. Deinde cum dicit.

Parte. seq. Infra pt.2. — Diuisio subiecti materiã, formã, & compositũ est analoga. — C Exẽpla Aristotelis ꝑportionẽ & nõ identitatem importãt.

Quare si forma prior sit, & magis ens q̃ materies, & id profecto quod ex vtrisq; cõstat prius per rationem eandem erit. Nũc igitur dictum est quasi figura quidnam sit ipsa substãtia, vbi diximus id esse quod non de subiecto dicit, sed quo de cætera prædicantur. Nõ solum autem hoc pacto dicere de ipsa oportet, quippe cum non sit satis, nam & hoc ipso obscurum est.

parte.3. D Quare si species materia est prior & magis ens, & ipso quod ex vtrisq; prior erit ꝑpter eandẽ rõnem. Nunc quidẽ igitur typo, id est figuraliter dictum est quid sit substãtia, quia ꝙ nõ de subiecto, sed de quo alia. Oportet autem non solum ita. Non enim sufficiens. Ipsum enim hoc manifestum.

Text.cõ.2.

Cõparat partes diuisionis præmissæ adinuicem, & circa hoc tria facit. Primo ostẽdit ꝙ forma sit magis substantia q̃ cõpositum. Scđo ostẽdit ꝙ materia sit maxime substantia, qđ erat opinio quorundã, ibi: Et adhuc materia substãtia sit. Tertio ostendit ꝙ tã forma q̃ cõpositũ est magis substãtia q̃ materia, ibi: Sed impossibile &c. Dicit ergo prio ꝙ spẽs i. forma prior est materia. Materia. n. est ens in potẽtia, & spẽs est actus eius. Actus autẽ naturalr̃ prior est potẽtia. Et simplr̃ loquẽdo prior tpe, qa non mouẽ potẽtia ad actũ nisi per ens actu. Licet in vno & eodẽ quod qñq; est in potẽtia qñq; in actu, potẽtia tempore præcedat actũ. Vnde patet ꝙ forma est prior q̃ materia, & ẽt est magis ens q̃ ipsa, quia ꝑpter qđ vnũquodq;, illud magis. Materia autẽ nõ fit ens actu nisi per formam. Vnde oportet ꝙ forma sit magis ens q̃ materia. Et ex hoc vlterius sequitur ꝙ eadẽ ratione forma sit prior cõposito ex vtrisq;, inquantũ est in composito aliquid de materia. Et ita participat aliquid de eo quod est posterius scđm naturã. s. de materia. Et iterũ patet ꝙ materia & forma sunt principia cõpositi. Principia autem alicuius sunt eo priora. Et ita si forma est prior materia erit prior cõposito. Et quia posset alicui videri, ꝙ ex quo Philosophus ponit oẽs modos quibus dicitur substãtia, ꝙ hoc sufficeret ad sciendum quid est substantia, ideo subiungit dicẽs, ꝙ nunc dictum est quid sit substantia solum typo i. dictum est solũ in vniuersali ꝙ substãtia est illud quod nõ dicitur de subiecto, sed de quo dicuntur alia. Sed oportet non solum ita cognoscere substantiam & alias res, scilicet per diffinitionem vniuersalem & logicam. Hoc enim non est sufficiens ad cognoscẽdum naturam rei, quia hoc ipsum quod assignatur pro diffinitione tali, est manifestum. Non enim huiusmodi diffinitione tanguntur principia rei, ex quibus cognitio rei depẽdet, sed tangitur aliqua cõis conditio rei per quam talis notificatio datur. Deinde cum dicit.

parte.4. parte.6. Forma est por materia & composito.

E

Et insuper materia substantia fit. Si enim ipsa nõ sit substantia, quę nã sit alia nos præterit atq; fugit. Cæteris nãq; sublatis, nihil pręter ipsam permanere videtur. Etenim cętera quidem sunt corporum passiones, affectiones potentiæ. Longitudo vero, latitudo, atq; profunditas quãtitates quædã, sed non substantiæ sunt. Quantitas enim substantię rõnem non subit, sed cui primo hæc insunt, id potius substantia est. At vero longitudine, & latitudine, ac altitudine sublata, nihil præter id quod ab his definitur restare videmus. Quare si hoc cõsiderauerimus modo, materiam solam substantiam videri necesse est.

F

G Text.cõ.8. parte.4.

Et adhuc materia substantia fit. Si enim non ipsa, quæ est alia diffugit. Aliis em̃ ablatis, nil apparet remanens. Nã aliæ quidem sunt corporum passiones & factiones & potentiæ. Longitudo vero, latitudo, & profunditas quãtitates quædam sunt, sed nõ substantiæ. Quantitas enim non substãtia, sed magis cui insunt hæc ipsa primum, illud est substantia. At vero ablata lõgitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus remanẽs nisi si quid est determinatum ab his. Quare materiam necesse est videri solã substantiam sic intendentibus.

parte. seq. H

Ostendit ꝙ materia maxime sit substantia, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem antiquorum per quam ponebant materiam maxime & solum esse substantiam. Secundo notificat quid sit materia, ibi: Dico autẽ materiam quæ ẜm se. Dicit ergo primo, ꝙ nõ solũ forma est substãtia, & cõpositum, sed & materia sit substantia scđm rationem prædictam. Si enim ipsa materia nõ sit substantia, fugit à nobis quæ sit alia substantia præter materiam. Quia si remoueãtur à rebus sensibilibus in quibus manifeste est substantia, alia quæ planum est non esse substantiam nihil remanet, vt videtur nisi materia. In istis enim corporibus sensibilibus quæ omnes confitentur esse substantias, quædam sunt sicut corporum passiones, vt calidum, frigidum, & huiusmodi, de quibus manifestum est, ꝙ nõ sunt substantiæ. Sunt etiã in eis quædã factiones i. generationes & corruptiones & motus, de quibus etiam planum est ꝙ non sunt substãtiæ. Sunt etiã in eis potentiæ quæ sunt principia prædictarũ factionum & motuũ. s. potentiæ quæ sunt in rebus ad agẽdum & patiendũ. Has etiã patet non esse substantias, sed magis ponuntur sub genere qualitatis.

I qualitatis. Et post omnia ista inueniunt̃ in corporibus sensibilibus dimensiones. s. longitudo, latitudo, & profunditas quæ sunt quãtitates quædam, & non substantiæ. Quãtitas enim manifestũ est ꝙ non est substantia. Sed illud cui prædictæ dimensiones insunt ut primũ subiectum, earum est substãtia. Sed remotis istis dimensionibus nihil videtur remanere nisi subiectum earum, quod est determinatũ & distinctũ per hmõi dimensiones. Hæc autẽ est materia. Quantitas enim dimẽsiua videtur inesse materiæ immediate, cum materia nõ diuidatur ad recipiendum diuersas formas in diuersis suis partibus nisi per huiusmodi quãtitatẽ. Et ideo per huiusmodi considerationem videtur necessarium esse non solã ꝙ materia sit substantia, sed ꝙ ipsa sola sit substantia. Decepit autem antiquos philosophos hanc rõnem inducentes, ignorãtia formę substantialis. Nõ enim adhuc tantũ profecerant, vt intellectus eorum se eleuaret ad aliquid, quod est supra sensibilia. Et ideo illas formas tantum considerauerunt, quæ sunt sensibilia propria vel cõia. Hmõi autẽ manifestum est esse accidentia, vt album & nigrũ, magnum & paruũ, & hmõi. Forma autem substantialis nõ est sensibilis nisi per accidens. Et ideo ad eius cognitionẽ non peruenerunt, vt scirent ipsam à materia distinguere. Sed totum subiectum, quod nos ponimus ex materia & forma cõponi, ipsi dicebant esse primã materiam, vt aerem, aut aquã, aut aliquid hmõi. Formas autẽ dicebant esse, quæ nos dicimus accidentia, vt quantitates & qualitates, quorum subiectum proprium non est materia prima, sed substantia composita quæ est substantia in actu. Omne enim accidens, ex hoc est, ꝙ substantiæ inest, vt habitum est. Deinde cum dicit.

Debilitas intellectus decepit antiquos credentes materiam esse rerum substantiam,

K

Materiã autem eam dico, quæ neq; quid per se ipsam, neq; quãtum, neq; aliud quicquã eorum dicitur, quibus id quod est definitur. Est enim q̃d, quo de vniuersa hæc prædicantur, cuius rõ a cuiusq; ratione prædicamenti diuersa est. Nam cætera quidẽ de substantia, hęc autem de materia ꝑdicant̃. Quare ipsum vltimũ, neq; quid, neq; aliud quicquã per se esse videt̃. At neq; etiam negationes. Etenim hæ per accidens competent. Ex his igitur consideratis fit, vt materia substantia sit.

L

Parte. 5. Dico autem materiam quæ scd̃m se, nec quid, nec quantitas, nec aliud aliquid eorum dicitur, quibus est ens determinatum. Est enim quoddam, de quo prædicatur horum quodlibet, cui est esse alterũ & categoriarum vnicuiq;. Alia nãq; de substantia prædicantur, hæc vero de materia. Quare quod est vltimum sm se, neq; quid, neq; quantitas, neq; aliud aliquid est. Neq; vtiq; negationes. Etenim erũt hæ secundum accidens. Ex his ergo speculantibus accidit substantiam esse materiam.

M

Quia ratio prædicta ostendens solam materiã esse substantiã, videt̃ processisse ex ignorantia materię, ut dictum est, ideo cõsequenter dicit quid sit materia sm rei ueritatẽ, prout declaratũ est in primo physi. Materia enim in se nõ põt sufficienter cognosci nisi per motũ, & eius inuestigatio pręcipue videt̃ ad naturalem pertinere. Vnde & Philosopus accipit hic de materia quæ in physicis sunt inuestigata dicẽs: Dico autẽ materiã esse ⟨quæ sm se,⟩ .i. sm sui essentiam cõsiderata, nullatenus est ⟨neq; quid,⟩ .i. neque substantia, ⟨neq; qualitas, neq; aliquid aliorum generum quibus ens diuiditur vel determinat̃.⟩ Et hoc præcipue apparet motu. Oportet enim subiectũ mutationis & motus alterũ esse, per se loquẽdo, ab vtroq; terminoꝝ motus, vt ꝓbatum est primo physi. Vnde cum materia sit primũ subiectũ substans nõ solũ motibus, qui sunt sm qualitatẽ & quantitatẽ & alia accidentia, sed etiã mutationibus quæ

Tex. ꝯ. 79.

Materia quid.

Tex. cõ. 64 & 5. physi. Tex. cõ. 2.

N

sunt sm substantiã, oportet ꝙ materia sit alia sm sui essentiã ab oĩbus formis substantialibus & earũ priuationibus, quæ sunt termini generationis & corruptiõis, & non solũ ꝙ sit aliud à quãtitate, & qualitate et aliis accidẽtibus. Attamen diuersitatem materiæ ab oĩbus formis non probat Philosophus per viam motus, quę quidẽ probatio est per viã naturalis philosophiæ, sed per viam ꝑdicationis quæ est ꝓpria logicæ, quã in quarto huius dicit affinẽ esse huic sciẽtiæ. Dicit ergo ꝙ oportet aliquid esse de quo oĩa prædicta prædicẽtur, ita tñ ꝙ sit diuersum esse illi subiecto de quo prædicantur, & vnicuiq; eorum quæ de ⟨ipso prędicantur⟩ .i. diuersa quidditas & essentia. Sciendum autẽ est ꝙ id quod hic dicit̃, non potest intelligi de vniuoca ꝑdicatione sm ꝙ genera prædicant̃ de spẽbus, in quarũ diffinitionibus ponunt̃: quia non est aliud per essentiam aĩal & homo. Sed oportet hoc intelligi de denominatiua prędicatione, sicut cum album prędicat̃ de hoĩe. Alia enim q̃dditas est albi & hoĩs. Vnde subiungit ꝙ alia genera prędicant̃ hoc modo de substãtia. s. denominatiue, substãtia vero ꝑdicatur de materia denoĩatiue. Non est ergo intelligendum ꝙ substãtia actu existens (de qua hic loq̃mur) de materia ꝑdicetur prędicatione vniuoca, siue quæ est per essentiam. Iam enim supra dixerat ꝙ materia nõ est quid, neq; aliquid alioꝝ. Sed intelligendum est de denominatiua ꝑdicatione, per quẽ modũ accidentia de substantia ꝑdicantur. Sicut enim hæc est vera, homo est albus: non autem hæc, homo est albedo, vel humanitas est albedo: ita hęc est vera, hoc materiatũ est homo, nõ autem hæc materia est hõ, vel materia est humanitas. Ipsa ergo cõcretiua siue denominatiua ꝑdicatio ostendit, ꝙ sicut substãtia est aliud per essentiã ab accidẽtibus, ita per essentiã aliud est materia à formis substantialibus. Quare sequet̃ ꝙ illud quod est vltimum subiectum per se loquẽdo, ⟨neq; est q̃d⟩ .i. substãtia, neq; quãtitas, neq; aliq̃d aliud quod sit in aliquo genere entiũ. Neq; ipsæ negationes possunt per se prædicari de materia. Sicut enim formæ sunt pręter essentiã materię, & ita quodãmodo se habẽt ad ipsam per accidens, ita & negationes formarum q̃ sunt ipsæ priuationes, sm accidens insunt materiæ. Si enim per se inessent materiæ, nunquã formæ in materia possent recipi saluata materia. Hoc autẽ dicit Philosophus ad remouendũ opinionẽ Platonis, qui nõ distinguebat inter priuationem & materiã, vt in. j. Physi. habetur. Cõcludit etiam finaliter ꝙ cõsiderantibus sm ꝑdictas rationes accidit solam materiam esse substantiã, vt prius inducta ratio concludebat. Deinde cum dicit.

Diuersitatẽ materię ab oib' formis ꝓbat philosoph' ꝑ viã ꝑdicationis.

Text. cõ. 5.

O

Denominatiua prędicatio distĩct realẽ inter subiectũ & ꝑdicatũ requirit,

P

Elidit Pla. opi. q̃ credit materiã esse idẽ priuationi.

Tex. cõ. 97

At esse non potest. Etenim separabile atq; hoc aliquid, substantiæ maxime videntur competere, quapropter forma & id quod ex vtrisq; constat, substãtia magis q̃ materia videbitur esse.

Parte. 6. Sed impossibile. Etenim separabile & hoc aliq̃d, inesse videntur maxime substantiæ, quapropter species & quod ex ambobus, substantia videbitur esse magis q̃ materia.

Q

Ostendit cõtrarium huius cõclusionis dicẽs, ꝙ impossibile est solam materiã esse substantiã, vel ipsam ẽt esse maxime substantiã. Duo enim sunt q̃ maxime ꝓpria videntur esse substãtię, quoꝝ vnũ est ꝙ sit separabilis. Accidens eñ nõ separat̃ à substãtia, sed substãtia põt separari ab accidẽte. Aliud est ꝙ substãtia est hoc aliq̃d demõstratum. Alia enim genera nõ significant hoc aliq̃d. Hæc autẽ duo. s. esse separabile & esse hoc aliquid, non cõueniunt materiæ. Materia enim non potest per se existere sine forma per quã est ens actu, cum de se sit in potentia tantum. Ipsa etiã non est hoc aliquid nisi per formam per quam fit actu. Vnde esse hoc aliquid maxime cõpetit cõpositio. Et ideo patet ⟨ꝙ species⟩ .i. forma, & ⟨cõpositũ ex ambobus⟩ .s. ex materia & forma, magis vr̃ esse substãtia q̃ materia, q̃a cõpositum &

Ostendit antiquos materiam nõ esse maxime substantiam. Substantię duo sũt maxime propria.

A itum & est separabile, & est hoc aliquid. Forma autẽ & si non sit separabilis, & hoc aliquid, tamen per ipsam cõpositum fit ens actu, vt sic possit esse separabile, & hoc aliquid. Deinde cum dicit.

Ea igitur substantia quæ ex vtrisq;, ex materia inquam, formaq; constat, omittenda. Est enim posterior atq; clara. Manifesta etiam quodãmodo & ipsa materies est. De tertia vero cõsiderare oportet. Hæc enim est maxime dubia.

Tex. cõ. 9. parte. 8. Attamen eam quæ nunc ex ambobus substantiã, dico autem eam quæ ex materia & forma, dimittẽdum. Posterior enim est & aperta. Manifesta autem aliqualiter & materia. De tertia autem perscrutandum. Hæc nanq; maxime dubitabilis.

B Ostendit quomodo sit ꝓcedendum circa partes huius diuisionis substantiæ, quam prosecutus est, prout, scilicet diuiditur in materiam & in formam & compositum: & dicit ꝙ licet iam species ꝗ̃ compositum sit magis substantia ꝗ̃ materia, tamen ad præsens dimittenda est substantia quæ ex ambobus cõposita .s. ex materia & forma. Et hoc ꝓpter duas rationes. Vna ratio est, quia ipsa est posterior ſm naturam utraq;. s. ꝗ̃ materia & ꝗ̃ forma, sicut cõpositum est posterius simplicius ex quibus componitur. Et ideo cognitio materiæ & formæ præcedit cognitionẽ substantiæ cõpositæ. Alia ratio est, quia huiusmodi substãtia est apta .i. manifesta, cũ sensui subiaceat. Et ideo circa eius cognitionẽ nõ oportet immorari. Materia autem licet non sit posterior, sed quodãmodo prior, tñ aliqualiter est manifesta. Dicit autẽ aliqualiter quia ſm essentiam suã nõ habet vnde cognoscat, cum cognitionis principium sit forma. Cognoscitur autem per quandam similitudinẽ proportionis. Nam sicut hmõi substantiæ sensibiles se habent ad formas artificiales, vt lignum ad formam scãni, ita prima materia se habet ad formas sensibiles. Propter quod dicitur primo Physic. ꝙ materia prima est scibilis ſcd̃m analogiam. Et ideo restat de tertia perscrutandum. s. de forma, quia ista est maxime dubitabilis. Deinde cum dicit.

Duplici rõne de sola substantia, que de forma dicitur principalr prosequendum est.

C Tex. cõ. 69

Atq; cum substantiæ quædam sensibilium rerum consensu omnium sint in hisce, primum ipsam quæramus, ac contemplemur oportet.

Parte. 9. Confitentur autem substantias esse sensibilium quidam, quare quærendum in his prius.

Secda pnci palis substãtię diuisio. Ostendit modũ & ordinẽ, & qũo procedendũ sit circa partes tertiæ diuisionis substantiæ, put substãtia. s. diuidit in substãtias sensibiles & insensibiles. Et circa hoc tria facit. Primo ondit ꝙ de substãtijs sensibilibus prius est agẽdũ, quia huiusmodi substãtiæ sensibiles sunt cõfessæ apud oẽs. Omnes enim cõfitentur quasdã sensibiles esse substantias. Substantias autẽ non sensibiles, non omnes confitenẽ. Vnde prius quærendũ est de substantijs sensibilibus, sicut de notioribus. Secundo ibi.

D Primo de sensibilib'. substantijs determinãdum est.

Quoniam autem in principio quot modis substantiã definimus distinximus, atq; horum vnus esse ipsa quidditas videbatur, de ipsa nunc contemplandum esse videtur.

Tex. c. 10. Parte. 10. Quoniã aũt in principio diuisimus quot modis determinauimus substantiã, & horũ vnũ videt esse quodquideratesse, speculandum est de ipso.

Ostendit quid de substantijs sensibilibus sit determinãdum, & dicit ꝙ cũ prius diuisum sit, quot modis dicatur substantia, inter istos modos unus modus est prout quodquideratesse, idest quidditas & essentia rei dicitur substantia. Vnde speculandũ est de ista primo, ostẽdendo, scilicet quidditates substantiarum sensibilium. Tertio ibi. E

Operęprętiũ enim ex notioribus nobis, ad notiora simpliciter proficisci. Discunt enim oẽs hoc modo, ex minus notis naturæ ad magis nota proficiscẽtes. Atq; vt in rebus agendis hoc opus est, vt ex hisce quæ cuiq; bona sunt, ea quæ sunt omnino bona efficiantur: sic ex cuiq; notioribus ea quæ sunt nota naturæ, cuiq; efficienda sunt nota. Ea vero quę singulis nota primaq; sunt, parũ persæpe sunt nota, & parum aut nihil veritatis nimirũ habẽt. Attamẽ ex hisce q̃ praue quidẽ sunt nota, ipsi autẽ nota, enitendũ est ea q̃ oĩno sunt nota cognoscere, ad hæc ipsa per illa proficiscenti, quemadmodum diximus.

Prępopere enim trãseundũ ad id quod notius est. Disciplina enim ita fit oĩbus per minus nota naturæ, ad nota magis. Et hoc opus est, quẽadmodum in actibus facere ex vniuscuiusq; bonis, totaliter bona & vnicuiq; bona: sic ex ipsis notioribus q̃ naturę quẽ nota, ipsi nota. Quæ aũt singulis nota & prima, multotiens debiliter nota, & parum aut nihil entis habent. Attamen ex male quidem noscibilibus, ipsi aũt noscibilibus, q̃ oĩno noscibilia noscere tẽtandũ, procedentes sicut dictum est per hæc ipsa. parte. 11. F

Hinc scd'. per vnõqdque cognoscitur inquam est ens.

Assignat rõnem pręmissi ordinis, & dicit ꝙ ideo prius dicendum est de essentijs substantiarum sensibilium, quia hoc est præopere .i. ante opus, sicut præparatoriũ & necessarium ad opus, vt ex his substantijs sensibilibus quę sunt magis manifestę quo ad nos, trãseamus ad illud quod est notius simpliciter & secũdum naturam .i. ad substantias intelligibiles, de quibus principaliter intẽdimus. Ita enim fit disciplina in oĩbus rebus siue oĩbus hoĩbus, p ea quæ sunt minus nota ſcd̃m naturam, procedendo ad ea quæ sunt magis nota secundum naturã. Cum enim omnis disciplina fiat per ea quæ sunt magis nota addiscenti, quę oportet aliqua præcognoscere ad hoc vt addiscat, oportet disciplinam nostrã procedere per ea quæ sunt magis nota quo ad nos, quæ sunt sæpe minus nota ſcd̃m naturã ad ea quæ sunt notiora secundum naturam, nobis autem minus nota. Nobis enim quorũ cognitio à sensu incipit, sunt notiora quæ sunt sensui propinquiora. Secundũ autem naturam sunt notiora, quę ex sui natura sunt magis cognoscibilia. Et hæc sunt, quæ sunt magis entia & magis actualia. Quæ quidem sunt remota à sensu. Formæ autem sensibiles sunt formæ in materia. Et ideo in disciplinis oportet ꝓcedere ex minus notis secundum naturam ad magis nota. Et hoc opus est, id est necessarium est hoc facere sicut in actibus, hoc est in artibus vel potentijs actiuis, in quibus ex bonis vniuscuiusq; .i. ex his quæ sunt bona isti & illi, fiunt ea quæ totaliter sunt, .i. vniuersaliter bona, & per cõsequens vnicuiq; bona. Militaris enim peruenit ad victoriã totius exercitus, quæ est quoddã bonũ cõe ex singularibus victorijs huius & illius. Et similr ędificatiua ex cõpositione hoꝝ lapidum & illoꝝ, peruenit ad cõstitutionẽ totius domus. Et similr oportet in speculatiuis, ex his quæ sunt notiora ipsi. s. addiscẽti, peruenire oportet ad ea q̃ sunt naturę nota, quæ etiã fiunt vltimo ipsi addiscẽti nota. Hoc autẽ non est ꝓpter hoc ꝙ illa quæ sunt magis nota huic vel illi, sint simpliciter magis nota, qa illa q̃ sunt singulis nota, .i. quo ad hũc & illũ, & prima in cognitione eoꝝ, sunt multotiens debiliter nota ſm naturam. Et hoc ideo quia parum uel nihil habent de entitate. Secundũ enim ꝙ aliquid est ens, ſcd̃m hoc est cognoscibile. Sicut patet ꝙ accidentia & motus & priuationes parum aut nihil habẽt de entitate, & tamẽ, ista sunt magis nota quo ad nos ꝗ̃ substãtię reꝝ, qa sunt viciniora sensui, cũ per se cadant

Ratio pręmissi ordinis.

G

H

I dent sub sensu quasi sensibilia ꝓpria vel cōia. Formæ autē substātiales per accidens. Dicit autē ⟨multotiēs⟩ qa q̄nq; eadem sunt magis nota & quo ad naturā & ꝭm nos, sicut in mathematicis quæ abstrahunt a materia sensibili. Et iō ibi semp ꝓcedit̄ à notioribus ꝭm naturam, quia eadē sunt notiora quo ad nos. Et licet illa quæ magis sunt nota quo ad nos, sint debiliter nota ꝭm naturā, tamen ex huiusmodi male notis ꝭm naturam, quæ tamen sunt magis noscibilia ipsi discenti, temandum est cognoscere illa quæ sunt ⟨omnino⟩ .i. vniuersaliter & perfecte cognoscibilia, ꝓcedentes ad ea cognoscenda per hæc ipsa quæ sunt debiliter nota ꝭm se, sicut iam dictum est. Lectio. iij.

In mathematicis ea dē sunt notiora nobis & naturæ.

Atq; primo de ipsa, quædam differendi modo dicamus. Quidditas est id, quod dicitur vnumquodq; per se. Nō enim esse tui, esse musici est: quippe cum non per teipsum, musicus sis.

K

Tex. cō. 11 parte. 14

ET primo dicemus quædā de eo logice. Quod est quodquiderat esse, unū quodq; quod dicitur ꝭm se. Non enim est tibi esse, musicum esse. Nō enim secundum teipsum es musicus. Quod ergo dicitur secundum teipsum.

POSTQVAM determinauit Philosophus ordinem procedendi circa substantias, hic incipit determinare de substantijs sensibilibus sicut prædixerat: & diuiditur in duas partes. In prima determinat de essentia substātiarum sensibilium per rōnes logicas & cōes. In secunda per principia substantiarū sensibilium in. viij. libro, ibi: ⟨Ex his itaq; dictis syllogizare oportet.⟩ Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit cuiusmodi sit essentia substantiarum sensibiliū. In scd̄a ostendit ꝙ hmōi essentia habet rōnē principij & causæ, ibi: ⟨Quod autē oportet.⟩ Prima autem pars diuidit̄ in partes duas. In prima determinat de essentia substantiarū sensibilium. In secunda ostendit vniuersalia nō esse substātias rerum sensibilium, ut quidā dicebant, ibi: ⟨Qm̄ vero de substātia perscrutat̄.⟩ Prima aūt pars diuidit̄ in duas. In prima oñdit cuiusmodi sit substantia rerū sensibilium. In scd̄a ex qbus cōstituat̄, sicut ex partibus, ibi: ⟨Qm̄ vero diffinitio ratio est.⟩ Prima diuidit̄ in duas. In prima inquirit cuiusmodi sensibiliū sit essentia substantiarū. In scd̄a inquirit cām generationis earū, ibi: ⟨Eorum autē quæ fiunt alia natura.⟩ Prima diuidit̄ in duas. In prima oñdit quid sit essentia rerū sensibiliū. In secūda qualr̄ se habeat ad ipsa sensibilia, vtrū. s. vt idē vel vt diuersum, ibi: ⟨Vtrum autē idē.⟩ Prima diuidit̄ in duas. In prima ostendit qd est quodquideratesse. Scd̄o quorum est, ibi: ⟨Qm̄ vero sunt & ꝭm alias.⟩ Circa primū duo facit. Primo remouet ab eo quodquideratesse p̄dicta per accidens. Secundo ea quæ p̄dicantur per se sicut propriæ passiones de subiecto, ibi: ⟨Neq; certum hoc &c.⟩ Dicit ergo primo, ꝙ de substantijs sensibilibus primo dicēdum est, & ostendendū est in eis quodquideratesse. Ideo primū dicemus de eo quod est quodquideratesse quędam logice. Sicut enim supra dictum est, hæc scientia habet quandam affinitatē cum logica propter vtriusq; cōitatē. Et ideo modus logicus huic scientiæ proprius est, & ab eo cōuenienter incipit. Magis autem logice dicit se de eo quodquidest dicturum, inquātum inuestigat quid sit quodquideratesse ex modo prædicandi. Hoc enim ad logicum proprie pertinet. Hoc autem primo sciēdum est, de eo quodquideratesse, ꝙ oportet ꝙ prædicetur ꝭm se. Illa enim quę p̄dicantur de aliquo per accidens, non pertinēt ad quodquideratesse illius. Hoc enim intelligimus per quodquideratesse alicuius, quod cōuenienter respōderi potest ad q̄onem de eo factam per quid est. Cum autē de aliquo quærimus quid est, nō possumus cōuenienter respondere ea quæ insunt ei per accidens. Sicut cum quæritur quid est homo, non potest r̄nderi, ꝙ sit albus vel sedēs vel musicus. Et ideo nihil eorum quæ prædicant̄ per accidens de aliquo, pertinēt ad quodquideratesse illius rei. Non enim musicū esse, est tibi esse. Sciendum autē est ꝙ in omnibus sequētibus per hoc quod dicit, Hoc esse, vel Huic esse, intelligitur quodquideratesse illius rei, sicut homini esse vel hoiem esse, intelligit id qd̄ ꝑtinet ad quodquidest homo. Quod est autē ⟨musicum esse⟩ .i. hoc ipsum quodquidest musicus, nō pertinet ad hoc quodqdest tu. Si enim quæratur, tu quid sis, non potest responderi, ꝙ tu sis musicus. Et ideo sequitur ꝙ musicum esse nō est tibi esse, quia ea quæ pertinēt ad quidditatem musici sunt extra quidditatē tuam, licet musicus de te p̄dicet̄. Et hoc ideo qa ⟨tu non ꝭm teipsum es musicus,⟩ i. quia musicum nō p̄dicatur de te per se, sed per accidens. Illud ergo pertinet ad quodquidest tui, quod tu es ⟨scd̄m teipsum⟩ .i. quia de te p̄dicatur per se & non per accidēs: sicut de te prædicatur per se homo, animal, substantia, rationale, sensibile, & alia huiusmodi, quæ omnia pertinent ad quodquidest tui. Deinde cum dicit.

In margine: Infra li. 8. Lectio. 1. Notabilis diuisio huius libri septimi. Infra le. 17. Infra le. 13. L. Infra le. 9. Infra le. 6. Infra le. 5. Infra hac le. p. 3. parte. seq. Sup tex. 8. M. Parte. 2. Metaphysica et logica sūt affines 4. tex. cō.

N — Esse formaliter p qdditate in toto hoc lib.

O

Atq; neq; etiam omne per se. Non enim id quod sic per se est, vt superficiei albū, quia superficiei esse, non est esse ipsius albi. At vero neq; id qd̄ ex vtrisq; constat, esse inquam superficiei albæ, est esse superficiei: propterea quod ipsa superficies est in ratione. Ea ergo ratio quidditatis est vniuscuiusq;, in qua ratione dicente ipsum, non inest ipsum. Quare si esse superficiei albæ, sit esse superficiei leuis, esse albi leuisq; vnum & idem est.

Neq; etiam hoc omne. Non enim quod ita scd̄m se, vt superficiei album, quia non est superficiei esse, album esse. At vero neque quod est ex vtrisq;, vt superficiei albæ esse. Quare? quia adest ei hoc. In qua igitur non inerit ratione ipsum dicente ipsum, hæc ratio eius quodquideratesse singulis. Quare si superficiei albæ esse, est superficiei esse, semper albo & leui esse, idem erit & vnum. Parte. 2.

P

Excludit ab eo qd̄ est qd est, quod p̄dicatur ꝭm se sicut passiōes de subiectis dicēs, neq; ēt hoc oē quod p̄dicat̄ ꝭm se de aliquo, ꝑtinet ad hoc qdquideratesse eius. Prędicatur enim per se passio de ꝓprio subiecto, sicut color de superficie. Non tn̄ quodquideratesse est, qd̄ ita inest alicui ꝭm se, sicut superficiei inest albū, qa non superficiei esse, est ⟨album esse⟩ .i. hoc ipm qdquidest superficies, nō est qdquidest albū. Alia. n. est qdditas superficiei & albedinis. Et nō solum hoc qd̄ est esse albū, non est quodquidest superficiei, sed nec ipm cōpositū ex vtrisq;. s. superficie & albedine, qd̄ est esse superficiē albā vel esse superficiei albę. Quidditas. n. vel essentia superficiei albę, nō est qdditas vel essentia superficiei. Et si q̄ratur quare. R̄nderi pōt ⟨quia hoc adest ei⟩ .i. qa cum dico superficiē albā, dicit̄ aliqd qd̄ adhęret superficiei tanq̄ extrinsecū, & non tanq̄ intrans essentiā eius. Vnde hoc totum qd̄ est superficies alba, non est de essentia superficiei. Prędicant̄ autē passiones de ꝓprijs subiectis ea rōne, quia ꝓpria subiecta in earū diffinitionibus ponunt̄, sicut nasus ponitur in diffinitione simi, & numerus in diffinitione paris. Quædā vero ita p̄dicant̄ per se, ꝙ subiecta in eorꝫ diffinitionibus nō ponunt̄, sicut aīal per se de hoīe, nec homo ponit̄ in diffinitione aīalis. Cū ergo ea quæ p̄dicantur per accidens non pertineāt ad qdqd est, nec illa q̄ p̄dicant̄ per se in quorꝫ diffinitionibus ponunt̄ subiecta, relinquitur ꝙ illa pertineāt ad quodquidest, in quorū diffinitionibus nō ponunt̄ subiecta. Et iō concludit dicēs, ꝙ hæc erit ratio in singulis qdquideratesse, in qua rōne ⟨dicēte ipm⟩ .i. describēte prædicatum ⟨nō inerit ipm⟩ .i. subiectum, sicut in ratione animalis, non inest homo. Vnde animal ꝑtinet ad quodquidest hō. Probat autem deducendo ad inconueniens, ꝙ ea quæ prædicant̄ per se de aliquo sicut propria passio

Q

A pasſio de ſubiecto, nõ pertineant ad quodquideſt. Cõtingit enim de eodẽ ſubiecto plures paſsiones diuerſas per ſe pdicari, ſicut per ſe pdicat̃ ppria paſsio, coloratũ & aſperum & lene, quæ ſunt paſsiones ſuperficiei. Eiuſdem autẽ rõnis eſt omnia hmõi prædicata ad quodquideſt ſubiecti pertinere. Ergo ſi albedo pertinet ad quodquideſt ſuperficiei, pari ratione & lenitas. Quę autem vni & eidem ſunt eadem, ſibijnuicem ſunt eadẽ. {Quare ſi ſuperficiei albũ eſſe, eſt ſuperficiei eſſe ſemper} .i. ſi ſemper & vniuerſaliter hoc verum eſt ꝙ quidditas proprię paſsionis ſit idem cum quidditate pprij ſubiecti, ſequitur ꝙ albo eſſe & leni eſſe, ſit {idem & vnum} .i. ꝙ quidditas albedinis & lenitas ſit vna & eadẽ. Hoc autẽ patet falſum eſſe. Relinquitur ergo ꝙ quiderateſſe proprię paſsionis & ſubiecti non eſt idem & vnum. Deinde cum dicit.

Cum autẽ ſint & cæteris in prędicamentis cõpoſi
B ta, (eſt enim aliqđ cuiq; ſubiectũ: vt quãtitati, qualitati, & vbi, ac motui) conſiderandum eſt ſi ſit quidditas vniuſcuiuſq; ipſorũ ratio, & ſit ipſorum etiã quidditas, veluti ſi ſit albi hominis quidditas. Sit itaq; nomen ipſi poſitum veſtimentum. Quidnam igitur ſit veſtimenti eſſe?

Tex. cõ. 12 parte. 3. Quoniam vero ſunt & ſm alias categorias compoſita, (eſt enim aliquid ſubiectũ cuiq;: vt quãtitati, & qualitati, & quãdo, & vbi, & motui.) Perſcrutandum ergo ſi eſt ratio eius quodquideratesse cuiuſq; ipſorũ, & ineſt his ipſum quodquideratesse, vt albo homini quodquiderat albo homini. Sit nanq; nomen ipſi veſtis, quod eſt veſti eſſe?

Inquirit quorum ſit quodquideratesse, & primo mouet
Inqrit quorũ ſit qđqderateſſe. qõnem. Scđo ſoluit eam, ibi: {At vero ſm ſe dictorũ.} Dicit ergo primo, ꝙ ſunt quædam cõpoſita in alijs prędicamẽtis, & non ſolũ in ſubſtãtia. Quod quidẽ dicit ppter
C part. ſeq. hoc ꝙ ſubſtantiarũ ſenſibiliũ, quæ ſunt cõpoſitæ, quidditatẽ inquirit. Sicut enim in ſubſtãtijs ſenſibilibus compoſitis eſt materia quæ ſubijcitur formæ ſubſtantiali, ita etiã alia pdicamenta habent ſuum ſubiectum. Eſt enim aliqđ ſubiectum vnicuiq; eorꝫ, ſicut qualitati & quãtitati & qñ & vbi & motui, ſub quo cõprehendit̃ agere & pati. Vnde ſicut quoddam cõpoſitum eſt ignis ex materia & forma ſubſtantiali, ita eſt quædam compoſitio ex ſubſtantijs & accidentibus. Et ideo perſcrutandũ eſt cum aliqua ſit diffinitio ſubſtantiarum cõpoſitarum ex formis & materijs, ſi etiã cuiuſcunq; iſtorum cõpoſitorum ex accidẽtibus & ſubiectis {eſt ratio eius quodquideratesse} .i. ſi habent diffinitionem quæ eſt ratio ſignificans quodquideratesse. Et iterũ ſi eſt in eis {hoc ipſum quodquideratesse} quod ſignificat diffinitio, id eſt ſi habent aliquã quidditatẽ ſiue
D aliquid quod poteſt rñderi ad quid. Sicut hoc ipm quod eſt albus homo, eſt quoddã cõpoſitũ ex ſubiecto & accidente, vtrũ. ſ. albo homini ſit quodquideratesse ei inquantum huiuſmodi. Et quia forte aliqs poſſet dicere ꝙ albus homo ſunt duæ res & non vna, ideo ſubiungit, ꝙ hoc ipm quod dico albus homo, habeat vnum nomen, quod cauſa exempli ſit veſtis. Et tunc quæſtio erit de iſto vno, ſcilicet de veſte vtrum habeat quodquideſt, vt poſſumus dicere quid eſt veſtem eſſe? Tunc enim ſicut hoc nomen homo ſignificat aliquid compoſitum, ſcilicet animal rationale, ita & veſtis ſignificat aliquid compoſitum. ſ. hoiem albũ. Et ita ſicut homo habet diffinitionẽ, ita ueſtis poterit habere diffinitionẽ, ſicut videtur. Deinde cum dicit.

At enim neq; hoc eſt ex eorũ numero, quæ per ſe eſſe dicuntur. An id quod non per ſe eſt dupliciter dicitur, & aliud eſt ex additione, aliud non eſt ex additione. Quoddam enim ex eo dicitur id quod diffinitur, quia ipſum alii additur: veluti ſi quiſpiam album diffiniens albi rationem hominis dicat. Quoddam ex eo dicitur, quia aliud ipſi non additur: veluti ſi veſtimentum quidem hominem album ſignificet, ipſum autem quiſpiam vt album diffiniat. Albus igitur homo eſt quid album, non tamen ipſius quidditas eſt eſſe albi, ſed veſtimenti. At eſt ne quidditas quædam, aut ſimpliciter, an nõ eſt? Quidditas enim cuiuſq; ſubſtantia eſt. Cum autem aliud de alio dicitur, nõ eſt proprie hoc aliquid, ſi ipſum hoc aliquid ſubſtantiis tantũmodo competit. Quare quidditas eſt eorum, quorum ratio diffinitio eſt. Diffinitio vero eſt, non ſi nomen idem quod ratio ſignificat. Omnes enim rationes eſſent vtiq; diffinitiones. Sit enim cuius rõni poſitum nomen. Quare & ilias diffinitio erit, ſed ſi alicuius ſit primi. Talia vo ſunt ea quæ dicuntur non ex eo quia aliud dicitur. Nulli ergo ſpecierum quæ non ſub genere ſunt, quidditas cõpetit, ſed hiſce ſolum. Hæ nanq; per participationem, paſsionemve, neq; vt accidens dici videtur. Sed ratio quidem, & cuius cæterorum erit quid nomen ſignificat, ſi ſit nomẽ, hoc inquam huic ineſſe: aut pro oratione ſimplici magis exacta. Diffinitio vero non erit, neq; quidditas ſane.

At vero ſecundũ ſe dictorum nec hoc. Aut ipſum parte. 4.
non ſecundum ſe dicitur dupliciter. Et huius eſt aliquod quidẽ ex additione, illud vero non. Hoc quidem enim ex eo dicitur quod diffinit̃, ꝙ ipſum alii additur. Vt ſi albo eſſe diffiniens, dicat albi hominis rationem. Hoc autem eo ꝙ aliud ipſi. Vt ſi ſignifi
G cat veſtis album hominem, diffiniat veſtem, vt album. Albus itaq; homo eſt quid album, non tamen quodquideratesse albo eſſe, ſed veſti eſſe. Ergo eſt quodquideratesse aliqd, aut totaliter, aut nõ. Quod quidem eſt quodquideratesse, eſt id quod aliquid erat eſſe. Quãdo vero aliud de alio dicitur, non eſt quod quidem aliquid hoc aliquid: vt albus homo, non eſt ꝙ vere hoc aliquid. Si quidem eſſe hoc, ſubſtantiis ſolum ineſt. Quare quodquideratesse Tex. cõ. 13
eſt quorumcunq; ratio eſt diffinitio. Diffinitio vero eſt non ſi nomen rationi idem ſignificet. Omnes enim eſſent rõnes termini. Erit enim nomen quod cuilibet rationi idem. Quare & ilias diffinitio erit. Sed ſi primi alicuius fuerit. Talia vero ſunt quæcunq; dicunt, nõ eo ꝙ aliud de alio dicatur. Non
H erit igitur non generis ſpecierum exiſtens quodquideratesse, ſed his ſolum. Hæc nanq; videtur non ſecundum participationem dici, & paſsionem, nec vt accidẽs. Sed ratio quidem erit cuiuslibet & aliorum quid ſignificat ſi eſt nomẽ, quia hoc huic ineſt, aut pro ſermone ſimplici certior. Diffinitio vero non erit, nec quodquiderat eſſe. Tex. cõ. 14

Soluit prædictam quæſtionẽ, & diuiditur hæc pars in duas partes ſm ꝙ duas ponit ſolutiones. Secunda pars incipit, ibi: {Aut & diffinitio ſicut & quodquid.} Dicit Ts. ſe. p. 1.
ergo primo, ꝙ hoc ipſum quod dico albus homo ſiue veſtis, quæ hoc ponitur ſignificare, non eſt aliquod eorum quæ dicuntur ſm ſe, immo eſt aliquid eorũ quæ dicunt̃ p accidẽs. Hoc enim qđ eſt hõ albus, eſt vnũ per accidẽs, & non per ſe, vt ſuperius eſt habitũ. Quod autẽ aliquid dicat̃ Lectio. 5.
alteri eſſe vnũ per accidẽs eſt dupliciter, vt uno mõ homo Tex. cõ. 7.

I est albus,& alio modo album est homo. Horum enim aliud quidē est ex additione, aliud vero nō. In diffinitione enim hoīs non est necessarium ꝙ addatur diffinitio albi, vel nomen eius. In diffinitione vero albi necesse est ꝙ ponatˀ homo vel nomen hoīs vel eius diffinitio, si homo ꝓpriū subiectum eius est, vel aliquid aliud quod est eius proprium subiectum. Et ideo ad hoc exponendū subiungit ꝙ istorū duorum quæ dicuntur non sm̄ se, vnum adiungitur alteri, eo ꝙ ipm accidens additˀ illi subiecto quod in accidentis diffinitione ponitur cum diffinitur. Sicut si aliqs diffiniat albū, oportet ꝙ dicat rationē hominis albi, quia oportet ꝙ in diffinitione accidentis ponatˀ subiectum. Et tunc diffinitio complectitur hoīem album. Et sic erit quasi ratio hoīs albi,& nō albi tm̄. Et hoc intelligēdum est vt dictum est, si homo sit proprium & per se subiectum albi. Hoc autē adiungitˀ alteri per accidēs, nō qa ipm apponatˀ in diffinitione alterius, sed quia aliud apponitˀ ipsi in sua diffinitiōe:
K sicut album adiungitˀ hoī per accidens, nō ꝙ ponatˀ in diffinitione hoīs, sed quia homo ponitur in diffinitione eius. Vnde si hoc nomen vestis significat hoīem albū, sicut positum est, oportet ꝙ ille qui diffinit vestem, eodem modo diffiniat vestē sicut diffinitˀ album. Nā sicut in diffinitione vestis oportet ꝙ ponatˀ & homo & aliud, ita in diffinitiōe albi oportet ꝙ ponatur vtrūqꝫ. Itaqꝫ ex dictis patet ꝙ album ꝑdicatur de hoīe albo. Hæc enim est vera, albus hō est albus,& ecōtrario. Tamen hoc ipm quod est albū esse hoīem, non est quodquideratesse albo. Sed neqꝫ vesti quæ significat cōpositum hoc quod est albus homo, vt dictū est. Sic igitˀ patet ꝙ non potest esse idem quodquideratesse eius quod est album,& eius quod est albus homo siue vestis, per hoc ꝙ album etiāsi prædicetur de albo hoīe, non tn̄ est quodquidest esse eius. Item patet ꝙ si album habet quodquiderat esse & diffinitionē, nō habet aliam ꝙ̄ illam quæ est albi hoīs, quia cum in diffinitione accidētis ponatur subiectum, oportet ꝙ hoc modo diffiniatˀ album, sicut
L albus homo, vt dictū est. Et hoc sic patet, qa hoc ꝙ est album nō habet quodquideratesse, sed solum hoc de quo dicitur, scilicet homo vel hō albus. Et hoc est ꝙ dicit. ⸢Ergo est quodquiderat esse aliquid aut totaliter, aut non⸣. i. ergo ex ꝑdictis sequitur ꝙ quodquideratesse, non est nisi eius quod est aliquid, siue illud ⸢aliquid sit totaliter⸣. i. cōpositum vt homo albus, siue nō totaliter, vt homo. Album autē nō significat aliquid, sed aliquale. Et ꝙ id quodquideratesse non sit nisi eius quod est aliquid, ex hoc patet ꝙ quidem quideratesse, est quod aliquid erat esse. Esse em̄ quid, significat esse aliquid. Vnde illa quæ non significant aliquid, non habent quodquideratesse. Sed qn̄ aliquid de aliquo dicitur vt accidens de subiecto, nō est hoc aliquid, sicut cum dico homo est albus, non significatur ꝙ sit hoc aliquid, sed ꝙ sit quale. Esse enim hoc aliquid cōuenit solis substantijs. Et ita patet ꝙ album & similia non possunt
M habere quodquiderat esse. Sed qa aliquis posset dicere, ꝙ sicut inueniuntˀ aliquæ rōnes nominū significantium substantiā, ita inueniuntur aliquæ rōnes nominum significantium accidentia, ideo cōcludit ꝙ quodquideratesse nō est oīum quæ habent qualemcūqꝫ rōnem notificātem nomē, sed eorum solum quorum ratio est diffinitio. Ratio autē alicuius diffinitiua nō est solum si sit talis ratio quæ significat idem cum noīe, sicut hoc quod dico armagerens significat idē cum armigero, quia sic sequeretur ꝙ oēs rationes essent ⸢termini⸣. i. diffinitiones. Potest enim poni cuilibet rationi nomē, sicut potest poni huic rationi ꝙ est homo ambulans, vel homo scribens, nec tamen ꝓpter hæc sequitur ꝙ illa sint diffinitiones, quia sm̄ hoc sequeretur ꝙ ⸢etiam ilias⸣. i. poema factum de bello troiano esset vna diffinitio. Est enim totum illud poema vna ratio exponēs bellū troianum. Patet igitur ꝙ non quæcūqꝫ ratio significās idē cum noīe est eius diffinitio, sed solum est diffinitio si ⸢fuerit alicuius primi⸣. i. si significet aliqd per se dictū. Hoc

N enim est primum in prædicationibus quod per se prædicatur. Talia vero. s. prima sunt quæcunqꝫ ꝑdicantur per se, & non quia aliud de alio dicitur. Sicut album ꝑdicatur de hoīe non per se, quasi sit idē quod albū & quod homo, sed ꝑdicantur de seinuicem per accidens. Animal vero prædicatur de hoīe per se,& similiter rōnale de animali. Et ideo hoc ꝙ dico animal rōnale, diffinitio est hominis. Sic ergo patet ꝙ quodquideratesse nō erit alicui quod nō sit de numero specierum alicuius generis, sed ⸢solum his⸣. i. solū speciebus. Spēs enim sola diffinitur, cum oīs diffinitio sit ex genere & differētijs. Illud autē quod sub genere cōtinetˀ, & differentijs cōstituitur, est species. Et ideo solius spēi est diffinitio. Solæ enim species videntur dici non sm̄ participationē,& passionem, nec vt accidēs. In quo remouet tria quæ videntˀ impedire ꝙ aliqd non diffiniatur per aliquod genus. Primo nāqꝫ ea de quibus genus prædicatur sm̄ participationē, non possunt diffiniri per illud genus nisi sit de essentia illius diffiniti. Sicut ferrum ignitum de quo ignis per participationē prædicatur, nō diffinitur per ignē sicut genus, quia ferrum nō est per essentiā suam ignis, sed participat aliquid eius. Genus autē non prædicatur de speciebus per participationē, sed per essentiā. Homo em̄ est animal essentialiter, non solum aliquid animalis participans. Homo enim est quod verum est animal. Item subiecta ꝑdicantur de proprijs passionibus, sicut nasus de simo,& tn̄ essentia nasi non est essentia simi. Species enim nō se habet ad genus sicut propria generis passio, sed sicut id quod est per essentiā idem generi. Potest etiā album ꝑdicari de hoīe per accidens, nec essentia hoīs est essentia albi, sicut essentia generis est essentia speciei. Vnde videtˀ ꝙ sola ratio spēi quæ ex genere & differētijs cōstituitur sit diffinitio. Sed in alijs quidem si est eis nomen positū, potest esse ratio declarans quid significat nomen. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo sicut qn̄ nomē minus notum manifestatur per magis notum quod de eo ꝑdicatur, vt si hoc nomen philosophia notificetur per hoc nomen sapientia. Et hoc est quod dicit. ⸢Quod autem huic inest⸣. s. quando ratio exponēs nomen accipitˀ ab aliquo noīe notiori quod ꝑdicatur de eo. Alio modo qn̄ accipitur ad expositionem noīs simplicis aliqua oratio notior, sicut si ad exponēdum hoc nomen philosophus, accipitˀ hæc oratio amator sapiētiæ. Et hoc est qd̄ dicit. ⸢Aut pro sermōe simplici⸣ quasi ad expositionē huius simplicis dictiōis, certior oratio accipitˀ. Tamen talis ratio non erit diffinitio, nec id quod per eam significatur erit quodquiderat esse. Lectio. iiij.

Sola speci. es subsistit ꝓprie diffinitur.

Ex trib' cōtingit aliqd nō diffiniri per aliqd genus. O

Alia a spē possunt habere qd nōis dupliciter. P

An vt & ipsum quid est, sic & diffinitio multipliciter dicitur. Etenim ipsum quid est, vno quidē mō substātiā,& hoc aliquid significat. Alio vero modo, vnumquodqꝫ eorum quæ prædicantur, quātum in quam, quale, & alia huiusmodi. Vt enim & ipm qd est, omnibus quidem, sed nō similiter competit, sed alicui primo, cæteris loco secundo: sic & ipsum qd est, absolute quidem substantiæ, cæteris autē ex parte aliqua competit. Nam & ipsum quale, quid nam sit interrogare possumus. Quare est quidem & ipm quale quid est. At non simpliciter, sed vt id qd̄ haud est disserendo quidā inquiunt esse, non simpliciter, sed non ens: sic & ipsum quale dicimus quidē quid est, sed non simpliciter, vt diximus. Q

AVt & diffinitio sicut & quodquidest multipliciter dicitˀ. Etenim quodquidest, vno mō significat substantiā & hoc aliquid. Alio vero modo quodcunqꝫ prædicamentorum, quantitatē, & qualitatem, & alia quæcunqꝫ talia. Sicut enim ens existit in omnibus, sed nō similiter, sed hoc primum, illud vero consequenter, ita & quodquidest, simpliciter parte. 1.

quidem

A quidem substãtię:alio vero modo aliis.Etenim qualitatem dicemus vtiq; quid est.Quare & qualitas eorum quę quid est, sed non simpliciter. Sed sicut de non ente, logice dicunt quidã non ens esse,non simpliciter,sed non ens,sic & qualitatem.

HIC ponit secũdam solutionem propositæ quæstionis,& circa hoc tria facit.Primo ponit solutionem.Secundo pbat eam.ibi Illud aũt palam &c. Tertio remouet quasdam dubitationes quæ possent ex prædictis oriri. ibi Habet aũt dubitationem. Circa primũ duo facit. Primo ostendit q̃ũo diffinitio et quodquidest inuenitur in substantia & accidẽtibus.Secundo q̃ũo de vtrisq; pdicet. ibi Oportet quidem igitur intẽdere. Dicit ergo pr̃io, q dicẽdum est sicut in pdicta solutione est dictum,q qdquidest & diffinitio non sit accidẽtium, sed substãtiarum: aut oportet ẽm alium modum soluendi dicere, q diffinitio dr̃ multipliciter sicut & quodquidest.Ipsum enim qdquidest, vno modo significat substãtiam & hoc aliquid. B Alio modo sigñat singula aliorum pdicamẽtorum, sicut qualitatem & quãtitatem & alia hmõi talia. Sicut aũt ens prædicatur de oĩbus prædicamẽtis,nõ autem similiter sed primum de substãtia,& per posterius de aliis pdicamẽtis, ita & quodquidest,simpliciter cõuenit substantiæ aliis aũt alio modo, id est ẽm qd.Quod enim aliquo modo, id est ẽm quid aliis cõueniat quid est, ex hoc patet, q in singulis prædicamẽtis respondetur aliquid ad quæstionem factam per quid. Interrogamus enim de quali siue qualitate qd ẽ sicut quid est albedo, & respõdemus q est color. Vnde patet q qualitas est de numero eorũ in quibus est quodquidest.Nõ tñ simpliciter in qualitate est quid est,sed quid est qualitatis.Cum enim quæro quid est homo,& respondetur aĩal,illud animal, quia est in genere substãtiæ,nõ solum dicit quid est homo, sed etiam absolute sigñat quid,id est substãtiam. Sed cum quæritur qd est C albedo, & rñdetur color, licet significet quid est albedo, non tñ absolute sigñat quid,sed quale.Et ideo qualitas nõ habet qd simpliciter,sed ẽm quid.Inuenitur enim in qualitate quid hmõi. Vt cum dicimus q color est quid albedinis.Et hoc qd,magis est substãtiale q̃ substãtia. Propter hoc enim q omnia alia prædicamenta habent rationẽ entis à substantia ideo modus entitatis substãtiæ.s. esse quid, participatur ẽm quandam similitudinẽ pportionis in omnibus aliis pdicamentis. Vt dicamus q sicut animal est qd hoĩs,ita color albedinis,& numerus dualitatis, & ita dicimus qualitatem habere quid non simpliciter,sed huius. Sicut aliquid dicunt logice de non ente loquentes,nõ ens est, non quia non ens sit simpliciter,sed quia nõ ens est nõ ens, & simpliciter qualitas non habet quid simpliciter, sed qd qualitatis. Deinde cum dicit.

D Atq; cõsiderare oportet,& quonã pacto de vnoquoq; dicere oportet,vt nõ magis quam ipsa res sese habet,atq; ad ipsam sit accommodatum, dicatur. Quapropter & nunc cum id quod dicitur pateat,& quidditas sane similiter. Primo qdem absolute quæ substantię,deinde cęteris,quemadmodum & ipsum quid est competet, vt ipsorum nõ simpliciter quidditas,sed qualis,aut quanti sit quidditas. Aut enim æquiuoce, aut addentes,aut auferentes hæc esse entia dicamus oportet: quemadmodum & nõ scibile, scibile dicitur.Quoniam hoc est rectum, neq; æquiuoce dicere,neq; modo eodem,sed vt medicatiuum quod quidem ad vnum dicitur atque idem,non autem idem est atq; vnum.Attamen non æquiuoce dicitur.Corpus enim & opus,& vas,neq; æquiuoce sane,neque oratione vna medicatiuum dicitur, sed ex eo quia ad vnum ipsorum quodq; refertur. At enim B siue hoc modo,siue alio quispiam hæc dicere velit, nihil interesse videtur.

Oportet quidem igitur intendere, & quomodo oportet dicere circa vnumquodq;, non tamen magis q̃ quomodo habet.Quapropter & nunc quoniã quod dicitur manifestum,& quodquideratesse similiter inerit, primum quidem & simpliciter substantiæ,deinde aliis:quemadmodum quid est, non simpliciter quideratesse, sed qualitati aut quãtitati qderatesse. Oportet enim aut æquiuoce hoc dicere eẽ entia,aut addentes,aut auferentes, quemadmodum & quod non scibile, scibile. Quoniam hoc quidem rectum est,neq; ęquiuoce dicere, neq; eodẽ modo, sed,quemadmodum medicinale, eo q ad idem quidem & vnum,non idem aũt & vnũ. Non tamẽ neq; F æquiuoce. Nihil enim medicatiuũ corpus, & opus, & vas dicitur:nec æquiuoce, nec secundum vnum, sed ad vnum. Hoc quidem igitur quocunq; modo quis velit dicere, differt nihil.

Ostendit q̃ũo quodquidest & diffinitio pdicet de eo qđ inuenitur in substantiis & accidẽtibus, & dicit, q ex quo diffinitio & quodquidest inuenitur aliquo modo in accidentibus,& in substãtia,oportet igitur intẽdere ad cõsiderandum q̃ũo oportet dicere, id est pdicare diffõnem circa singula,non tñ magis q̃ q̃ũo se hñt, vt v3, nõ ea dicamus vniuoce pdicari,quorum nõ est vna ratio in essendo. Quapropter id quod dictum est de diffõne, & quodquidest i substãtia & accñtibus,est manifestũ.s. q quodqderat esse primo & simpl̃r inest subę,& cõsequenter aliis, nõ quidem ita q in aliis sit simpl̃r quodqderatesse,sed qđquid G eratesse huic vel illi.s. quãtitati vel qualitati. Manifestũ est enim q oportet diffõnẽ & quodquidest, vel æquiuoce prædicari in suba & accñtibus,vel addẽtes & auferẽtes ẽm magis & minus,siue ẽm prius & posteri⁹, vt ens dr̃ de substantia & accñte.Et sicut dicimus,q nõ scibile est scibile ẽm quid, id est per posterius, quia de non scibili hoc scire possumus q non scitur, sic & de non ente hoc dicere possumus,quia nõ est. Nõ enim etsi rectum q qdquidest, & diffõ dicatur de suba & de accidentibus,neq; æquiuoce, neq; simpliciter & eodem modo,id est vniuoce. Sed sicut medicabile dr̃ de diuersis particularibus p respectum ad vnum & idem, non tñ significat vnum & idem de oĩbus de quibus dr̃.Nec ẽt dr̃ æquiuoce.Dicit enim corpus medicabile,quia est subm medicinæ:& opus medicabile, qa exercetur à medicina,vt purgatio:& vas medicinale,quia eo vtitur medicina,vt clystere.Et sic patet q non dr̃ oĩno æquiuoce medicinale de his tribus,cum in æquiuocis non habeatur respectus ad aliquod vnum. Nec iterum vniuoce dr̃ ẽm vnam rationem.Non enim est eadem rõ ẽm quã H dr̃ medicinale id quo vtitur medicina,& quod facit medicinam.Sed dicitur analogice per respectum ad vnum.s.ad medicinam.Et similiter quodquidest & diffõ,non dicitur nec æquiuoce,nec vniuoce, de substantia & accidente,sed per respectum ad vnũ. Dr̃ enim de accidẽte in respectu ad subam,vt dictum est.Et qa posuerat duas solutiones,subiungit q nihil differt qualitercunq; aliqs velit dicere de pmissa q̃stione,siue dicatur q accidẽtia non hñt diffinitionem,siue q hñt,sed per posterius ẽm quid. Quod tñ dicit in prima solutione q non habet diffinitionem accidentia, intelligit per prius & simpl̃r. Deinde cum dicit.

Illud perspicuum iam euasit,diffinitionem quidditatemue primo quidem, atq; simpliciter substantiarum ipsarum esse. Cæterorũ autem esse quidem, sed nõ primo. Nõ necesse est enim si hoc ponamus, eius

Inf. pt. 3. Parte. 4.

parte. 2.

Sicut ens nõ dr̃ vniuoce sed analogice tñ de suba & accidẽte, ita & quod quidest.

Tex. cõ. 15 parte. 3.

Ecce q ex dudit ens esse vniuocum.

Duas pdictas solutiones acceptat.

I eius diffinitionem esse cuius nomẽ idem quod oratio significat, sed quod oratio quędam. Hoc aũt est, si vnus sit, non continuatione, vt ilias & quę coniunctione sunt vnum: sed si hisce modis pluribus ipsum vnum proprie dicitur. Ipsum autem vnum perinde atq; id quod est dicitur. Ad hoc partim hoc aliquid, partim quantum, partim quale significat. Quapropter & albi hominis erit ratio diffinitioq;. Alio vero modo & albi & substantię erit.

Tex.cõ.16 Parte.3

Illud autem palam, quia quæ primo & simpliciter diffinitio & quodquideratesse, substãtiarum est. Et non solum, sed & aliorum similiter est, verũtamẽ non primo. Non enim est necesse si hoc ponimus, huius diffinitionem esse quod vtiq; rationi idem significet, sed cuidam rationi. Hoc autem si vnius fuerit, non eo ꝙ continuum sicut ilias, aut quæcũq; colligatione, sed si quotiens dicitur vnum. Vnum vero K dicitur sicut ens. Ens autem hoc quidem hoc aliqd, aliud vero quãtitatem, aliud qualitatem significat. Quapropter erit albi hominis ratio & diffinitio. Alio vero modo albi, & substantiæ.

Probat secũdo positam solutionem dicẽs. Illud palam esse ꝙ diffinitio & quodquiderat esse, primo & simplr̃ est substãtiarum, cum ẽt accidẽtia aliquo modo habeant diffinitionẽ & quodquideratesse, non tñ primum. Et hoc sic patet. Non enim oĩs ratio qua nomen per rõnem exponiẽ, idem est quod diffinitio, nec nomen expositũ per quãcũq; rõnem, semper est diffinitum, sed alicui determinatæ rõni competit ꝙ sit diffinitio, illi. s. quæ significat vnũ. Si enim dicam ꝙ Socra. est albus & musicus & crispus, ista ratio nõ significat vnum, sed multa, nisi forte per accidens. Et ideo talis ratio non est diffinitio. Non tamen sufficit ꝙ sit L vnum in cõtinuitate illud quod per rõnem significaẽ, ad hoc ꝙ sit diffinitio. Sic eni ⟨ ilias, ⟩ id est poema de bello Troiano esset diffinitio, quia illud bellum in quadã cõtinuitate tẽporis est peractum. Aut ẽt nõ sufficit ꝙ sit vnũ per colligationẽ, sicut hæc ratio nõ esset diffinitio domus, si dicerem ꝙ domus est lapides et cementum & ligna. Sed tunc ratio significãs vnum erit diffinitio, si significet vnũ aliquod illorũ modorum, quorꝫ quotiens vnum per se dicitur. Vnum enim dicitur multipliciter sicut & ens. Ens aũt hoc qdẽ signãt hoc aliquid, aliud quãtitatẽ, aliud q̃litatẽ, & sic de alijs. Et tñ per prius substantiam, & consequẽter alia. Ergo simpliciter vnum per prius erit in substãtia, & per posterius in alijs. Si igitur ad rationem diffinitionis pertinet ꝙ significet vnum, sequitur ꝙ erit ratio albi hois diffinitio, quia albus homo est quodammodo vnum. Sed alio modo erit diffõ ratio albi, & rõ substantiæ, qa rõ subę erit diffinitio per prius, ratio albi ꝑ posterius, sicut vnũ ꝑ prius & posterius de vtroq; dr̃. Deinde cum dicit.

Hic accipe ens ꝑ prius dici õ suba & ꝑ posterius õ vno quoq; aliorum ꝓdica mẽtorꝫ, ergo nõ vni uoce.

M Existit autem dubitatio, si diffinitionem quispiã non esse dixerit eam rationem quę ex additione cõficitur, cuiusnam nõ simplicium, sed coniunctorum diffinitio fuerit. Per additionem enim hęc declarentur necesse est. Dico aũt hoc pacto, est nasus, & cõcauitas, atque simitas i id quod ex vtrisq; dicitur, ex eo quia hoc huic inest, & non per accidens: aut concauitas, aut sanitas, affectus est nasi: sed per seipsum, vt patet: neq; vt album Callię competit aut homini, ꝓpterea quod Callias est albus, cui accidit vt sit homo: sed vt mas animal, atque ęquale competit quanto, omniaq; omnino quę per se inesse dicuntur. Hęc autem ea sunt in quibus, aut nomen, aut ratio eius cuius affectus est, inest, & quæ fieri non potest vt declarentur seorsum, quemadmodum album quidem N declarari sine homine potest, fœmella vero sine animali non potest. Quare aut horum nullius quidditas est, diffinitioq;, aut est alio modo quemadmodum antea diximus.

Te.cõ.17. Parte.4

Habet autem dubitationem, si quis non dicat diffinitionem etiam ex additione rationem, cuiusnam erit diffinitio ipsorum non simplicium, sed copulatorum. Ex additione enim necesse facere. Dico autẽ vt est nasus, & concauitas, & simitas ex duobus dictum, eo ꝙ hoc in hoc est, & nõ ꝟm accidens: nec cõcauitas, nec simitas passio nasi, sed ꝟm se: nec vt album Callię aut homini, quia Callias albus cui accidit hominem esse: sed vt masculinũ animali & quantitati ęquale, & omnia quęcunq; ꝟm se dicuntur existere. Hęc autem sunt in quibulcũq; existit aut ratio O aut nomen cuius hęc passio, & nõ ꝯtingit ostendere separatim: sicut album sine homine contingit, sed nõ fœmininũ sine animali. Quare horum qđquideratesse & diffinitio, aut non est alicuius, aut si est, alicuius est, quemadmodum diximus.

Remouet quasdam dubitationes circa prędeterminata, et diuiditur in duas, ꝟm duas dubõnes quas remouet. Secũda, ibi ⟨ Est aũt & alia dubitatio. ⟩ Prænotanda aũt sunt duo ad euidentiam primæ particulæ, quorũ primum est, ꝙ quidam dicebant nullam diffinitionẽ esse ⟨ ex additione, ⟩ id est ꝙ in nulla diffõne ponitur aliquid, qđ sit extra essentia diffiniti. Et videbantur pro se habere hoc, ꝙ diffinitio signãt essentiam rei. Vnde illud qđ est extra essentiã rei, nõ debet poni in eius diffinitione, vt videẽ. Secundum est, ꝙ quædam accidẽtia sunt simplicia, & q̃dam copulata. Simplicia dñr quæ non hñt subiectũ determinatũ, qđ P in eorum diffinitione ponatur, sicut curuum & concauum & alia mathematica. Copulata aũt dñr quæ hñt determinatum subm, sine quo diffiniri non pñt. Est ergo dubitatio si aliquis velit dicere ꝙ ratio quæ est ex additione, non est diffinitio illorũ accidentium quæ sunt simplicia, sed copulatorum erit diffinitio. Videtur enim ꝙ nullius eorum possit esse diffinitio. Palã est ergo ꝙ si illa diffiniũtur, necesse est eorum diffinitionem ex additione facere, cũ sine ꝓprijs subiectis diffiniri non possit. Sicut si accipiamus hæc tria .s. nasus, & cõcauitas, & simitas: concauitas est simpliciter accidens, ꝑcipue in comparatione ad nasum, cũ non sit nasus de intellectu cõcaui. Simitas aũt est accidens compositum, cum sit nasus de intellectu eius. Et ita simitas erit qđdam dictum ex duobus, inquantũ signãt ⟨ hoc in hoc, ⟩ id est determinatũ accidens in determinato subto, & nec Q concauitas nec simitas est passio nasi ꝟm accidens, sicut album inest Calliæ & homini per accidẽs, inquantũ Callias est albus, cui accidit hoĩem esse. Sed simum est passio nasi ꝟm se. Naso enim inquãtum hmõi, competit esse simum. Alia aũt translatio loco eius qđ est concauum, habet aquilinũ. Et est planior sensus, quia in diffinitione aqlini poniẽ nasus, sicut in diffinitione simi. Sed sicut masculinum ꝑ se competit aĩali, & æquale quantitati, & oĩa alia quæcunq; ꝟm se dñr existere in aliquo, quia de oĩbus est eadem ratio, & ⟨ hmõi sunt in quibus, ⟩ id est in quorum rõnibus existit nomen eius ⟨ cuius est passio ⟩ .i. subiecti, aut ẽt ratio eius. Semper enim in diffinitionibus põt poni ratio loco nominis, sicut si dicimus ꝙ, Homo est aĩal rõnale mortale, põt poni loco nois animalis diffinitio, vt dicatur ꝙ, Homo est substantia animata sensibilis rõnalis mortalis. Similiter si dicã ꝙ, Masculus est aĩal potens generare in alio, possum etiam dicere ꝙ, Masculus est substantia aĩata sensibilis potens generare in aliquo alio. Et sic patet ꝙ non cõtingit separatim ⟨ ostendere, ⟩ id est notificare aliquod

Opinio negãtiũ diffinitionẽ ꝑ additionẽ.

Quid sit accidens simplex, q̃d copulatũ.

prædictorum

A prædictorum accidentium quæ diximus copulata, sicut cõtingit notificare. Album sine hoc, quod in eius diffinitione siue ratione ponatur homo. Sed non contingit ita notificare fœmininum sine aiali, quia oportet ꝙ aial ponaẽ in diffinitione fœminini, sicut & in diffinitione masculini. Quare patet, ꝙ non est alicuius ꝑdictorum accidentiũ copulatorum quodquideratesse & diffinitio vera, si nulla diffinitio est ex additione, sicut contingit in diffinitionibus substantiarum. Aut si est aliqua diffinitio eorum, cum nõ possit nisi ex additione diffiniri, aliter erit diffinitio eorum ꝙ̃ substantiarum, quemadmodum diximus in solutione secunda. Et sic in hac conclusione innuit solutionem dubitationis ꝑmissæ. Quod enim dicebatur ꝙ nulla diffinitio est ex additione, uerum est de diffinitiõe ꝓut inuenitur in substantijs. Sic aũt ꝑdicta accidẽtia non hñt diffinitionem, sed alio modo per posterius. Deinde cum dicit.

B Emerget etiam de ipsis alia dubitatio. Nam si idem sit simus nasus, & concauus nasus, idem ipsum simum, & concauum erit. Sin vero non idem ex eo sit, quia fieri nõ potest, vt simum absq; ea re dicatur cuius ꝑ se est affectus, (est enim ipsum simum in naso concauitas) aut nasum simum dicere profecto non licet, aut dictum bis idem erit, nasus, concauus nasus. Nasus enim simus, nasus concauus erit. Quapropter absurdum est quidditatem talium esse. Qđ si sit, in infinitum erit profectio. Nasi enim nasi simi, alia quidditas erit. Patet igitur diffinitionem solius substantiæ esse. Nam si cęterorum quoq; sit prędicamentorum ex additione illam esse necesse est, vt æqualis aut imparis. Non enim sine numero extruetur, nec etiam sine animali fœmellę. At ex additione

C eas extrui dico, in quibus fit vt bis idem dicatur, perinde atq; in istis. Quod si hoc sit verum, neq; cõiunctorum vt numeri imparis erit.

Tex.cõ.18 parte.5. Est autem & alia dubitatio de eis. Si enim idem est nasus simus, & concauus nasus, idem erit simum & concauũ. Si vero non, q̃a impoſſe est dicere simũ sine re cuius est passio ẜm se, & est simũ ꝯcauitas in naso, nasum simũ dicere aut nõ est, aut bis idẽ dictũ, nasus nasus ꝯcauus. Nasus aũt simus nasus ꝯcauus erit. Propter quod, incõueniẽs est inesse talibus q̃dquideratesse. Si autem non, in infinitum sunt. Naso nãq; nasi simum, adhuc aliud inerit. Palam itaq; quia solius substantię est diffinitio.

Tex.cõ.19 Nam & si aliarum categoriarum necesse est ex additione esse, vt æqualis & imparis non est sine numero, neq; quæ est fœminini sine animali. Ex additione vero dico, in quibus

D accidit idem bis dicere sicut in his. Si vero hoc veꝝ, non copulatorum erit, vt numeri imparis.

Ponit secundam dubitationem, circa quam duo facit. Primo mouet dubĩonem. Secundo ponit solutionem. ibi ⟨Sed latet &c.⟩ Dicit ergo prĩo ꝙ est alia dubitatio de ꝑdictis. Aut enim est idem dicere nasus simus, & nasus cõcauus, aut non. Si idem, sequeẽ ꝙidẽ sit simũ & concauũ, quod patet esse falsum, cũ alia sit diffinitio vtriusq;. Si aũt non est idem dicere nasum simum & nasum cõcauum, ꝓpter hoc ꝙ simum non põt intelligi ⟨sine re cuius est per se passio⟩. i. sine naso, cum simum sit concauitas in naso, concauum vero põt dici sine naso, sequetur si hoc quod dico simum plus habet ꝙ̃ cõcauum, ꝙ hoc. s. quod est nasus, vel nõ possit dici nasus simus, vel si dicatur, erit bis idem dictum, vt dicamus ꝙ nasus simus est, nasus nasus concauus. Semper enim loco nominis põt poni diffinitio illius nominis. Vnde cum dicitur nasus simus, poterit remoueri nomen simi, & addi naso diffinitio simi, quę est nasus cõcauus. Sic ergo videtur dicere ꝙ nasum simũ, nihil aliud est ꝙ̃ dicere, nasum nasum concauum, quod est inconueniẽs. Propter quod, inconueniens videtur dicere ꝙ in talibus accidẽtibus sit quodquideratesse. Quod si hoc nõ est verum, quòd in eis non sit quodquideratesse, in infinitum fiet repetitio eiusdem nominis, semper posita nominis diffinitione pro nomine. Cõstat enim ꝙ cum dico nasus cõcauus, loco cõcaui potest accipi simum, quia cõcauitas in naso nõ est nisi simitas, et loco simi iterum nasus cõcauus, & sic in infinitum. Palam est ita vt videtur, ꝙ solius substantiæ est diffinitio. Si enim esset aliorum prędicamentorum, oporteret ꝙ esset ex additiõe subiecti, sicut diffinitio æqualitatis, & diffinitio imparis oporteret ꝙ sumeretur ex diffininitione suorum subiectorum. Nõ enim diffinitio imparis est sine numero, nec diffinitio fœminini, quod significat quandã qualitatem animalis, est sine animali. Si ergo diffinitio aliquoꝝ est ex additione, sequetur ꝙ bis accidat idem dicere, sicut in ꝑmissis est ostensum. Vnde si verum est ꝙ hoc incõueniens sequatur, sequitur ꝙ accidentia copulata nõ habent diffinitionem. Deinde cum dicit.

Ratio dicẽtiũ nil posse diffiniri ꝑ additionem.

E

F Sed latet rõnes nõ exacte dici ac assignari. Quod si horum quoq; sunt diffinitiones, aut sunt alio modo, aut (vt dictum est) multipliciter diffinitio atq; quidditas est dicenda. Quare partim non vllius erit istorum pręter substãtias diffinitio quidditasue, partim etiã erit. Patet igitur diffinitionem quæ quidditatis est ratio, quidditatemue, aut subarũ tantum, aut ipsarũ maxime, & primo, atq; simpliciter esse.

Sed latet, quia non certe dicuntur rationes. Si vero sunt & horum termini, aut alio modo sunt, aut (quemadmodum dictum est) multipliciter oportet dicere esse diffinitionem & quodquideratesse. parte.6.

G Quare sic quidem nullius erit diffinitio, nec quodquideratesse alicui inerit nisi substantiis: sic aũt erit. Quod quidem igitur diffinitio, quę quidem est ipsius quideratesse ratio, & quodquideratesse, aut solum substantiarum est, aut maxime & primum & simpliciter, palam.

Soluit ꝑmissam q̃stionem dicens, ꝙ mouentem prędictã q̃stionem latet, ꝙ rõnes non dñr ⟨certe,⟩ id est certitudinaliter, quasi ea quæ dñr vniuoce, sed dñr ẜm prius & posterius, vt supra dictum est. Si aũt prædicta accidẽtia copulata habent terminos, id est rationes aliquas, oportet ꝙ alio modo sint illi termini ꝙ̃ diffinitiones, aut ꝙ diffinitio & quodquideratesse, quod significaẽ per diffinitionem, dicatur multipliciter. Quare ⟨sic quidem,⟩ id est simpliciter per prius, nullius erit diffinitio nisi subæ; nec etiam q̃d quideratesse. ⟨Sic aũt,⟩ id est ẜm quid & posterius, erit etiam aliorum. Substãtia enim quæ habet quidditatẽ absolutam non dependet in sua quidditate ex alio, ita ꝙ oporteat exteriorem essentiam in eius diffinitione poni. Accidẽtia vero nõ hñt esse nisi per hoc, ꝙ insunt subiecto. Et ideo eorum quidditas est dependens à subiecto. Et propter hoc oportet ꝙ subm̃ in accidentis diffinitione ponaẽ, quãdoq; quidem in recto, quandoq; vero in obliquo. In recto quidem, quandoq; accidens significatur vt accidens in concretione ad subiectum, vt cum dico, Simus est nasus concauus. Tunc enim nasus poniẽ in diffinitione simi quasi genus, ad designandum ꝙ accidentia nõ hñt subsistẽtiã nisi ex subiecto. Quãdo vero accidens significatur per modũ substãtiæ in abstracto, tunc subiectum ponitur in diffinitione eius in obliquo, vt differentia, sicut dr̃, simitas est cõcauitas nasi. Patet igiẽ ꝙ cũ dico, Nasum simum, nõ oportet loco simi accipere nasum concauum, quia nasus nõ ponitur in diffinitione simi, quasi sit de essentia eius, sed quasi additum

Lectio.3.

H

Cur accñs diffinitur p extrinseca, nõ aũt substantia.

I additum essentiæ. Vnde simum & concauum per essentiā idem sunt. Sed simum addit supra concauum, habitudinē ad determinatum subm. Et sic determinato subiecto quod est nasus, nihil differt simus à concauo, nec oportet aliquid loco simi ponere nisi concauum. Et sic non erit dicere loco eius, nasus concauus; sed solum cōcauus. Vltimo cōcludit ex pdictis ꝙ palam est, ꝙ diffinitio quæ est ratio eius quodquideratesse, et ipsum quodquideratesse, solū est substantiarum, sicut prima solutio habebat. Vel est prima & simpliciter earum, & per posterius & ꝭm quid accidentiū, vt in secunda solutione dicebatur. Lectio. v.

Vtrum autē quidditas, & vnumquodq; sint idē, an non eadem, sed diuersa, deinceps considerandum esse videtur. At substantię nanq; considerationē hoc vehementer conducit.

Tex.cō.10 Parte.1 K VTrum autem idem est, aut alterum quodqd'eratesse, & vnumquodq;, perscrutandum est. Est enim aliqđ præopere ad de suba pscrutationē.

POSTQVAM determinauit Philosophus qd est qđquideratesse, & quorꝫ, consequenter inquirit quō se habeat quodquideratesse ad id cuius est, vtrū.s. vt idem vel vt diuersum, & circa hoc tria facit. Primo mouet qōnem.

parte seq. Secundo soluit eam. ibi ⟨ Singulū enim nō aliud. ⟩ Tertio ostendit ꝙ ex solutione prædicta, pñt solui sophisticæ rationes quæ circa hæc fiunt. ibi ⟨ Sophistici vero elen-

Inf.. pt.10 Determinatio ở quod qdest, an sit idem cū eo cuius ē. chi. ⟩ Dicit ergo primo, ꝙ perscrutandum est, vtrum qđquiderat esse cuiuscunq;, & vnūquodq; cuius est quodqderatesse, sit idē aut diuersum, sicut vtrū quodquideratesse hominis, & homo sit idē aut diuersum, & similiter de alijs. Hoc enim inquirere & manifestare, est aliquid ⟨ præopere, ⟩ id est prænecessarium ad perscrutationem de substātia, quam intendimus facere in sequentibus. Intendit enim

L inquirere inferius, vtrum vniuersalia sint substantiæ rerum, & vtrum partes diffinitorum intrēt in diffinitionem eorum, et ad hoc valet ista perscrutatio quam nunc proponit. Deinde cum dicit.

Vnumquodq; enim nō aliud a suba sua esse videtur, & quidditas vniuscuiusq; substātia dicitur esse.

parte.2 Singulum enim nō aliud videt eē a suimet suba, & quodquideratesse dicitur singuli substantia.

Soluit ꝓpositam qōnem, & circa hoc tria facit. Primo

Parte.4. ponit qstionis solutionem. Secundo probat eam. ibi ⟨ In dictis vero ꝭm se. ⟩ Tertio ostendit cōtrarium solutionis prædictæ esse absurdum & impossibile. ibi ⟨ Absurdum

Parte.8. vero apparebit. ⟩ Circa primum duo facit. Primo enim ostendit quid prima facie circa qstionem ꝓpositam verū

M esse videatur. Secundo ostēdit in quo eius cōtrarium acci-

parte seq. dat. ibi ⟨ In dictis quidem itaq;. ⟩ Dicit ergo primo, ꝙ statim in primo aspectu hoc videtur esse dicendum, ꝙ in omnibus rebus singulum nō sit aliud à sui substantia. Hoc aūt quod est quodquideratesse, est substantia eius cuius est quodquideratesse. Vnde videtur per hanc rationem in primo aspectu ꝙ quodquideratesse sit idem, & non alterum ab vnoquoq; cuius est. Deinde cum dicit.

In iis igitur quę per accidens dicuntur, diuersa eē non eadem videbuntur: vt homo albus, & hominis albi esse. Nam si eadem sint, hominis esse, & albi hominis esse, idem erit profecto. Idem enim est homo, & albus (vt inquiunt) homo. Quare idē erit & hominis albi, atq; hominis esse. Aut non est necesse ea q̄ sunt per accidens, eadem esse. Nō enim extrema modo eodem, eadem fiunt. Sed illud accidere fortasse videbitur, extrema inquam eadem per accidens fieri, vt est albi & musici. At non videtur.

N In dictis quidem itaq; ꝭm accidēs videbitur vtiq; diuersum esse, vt albus homo, alterum & albo homini esse. Si enim idem homini esse, & albo homini idem: idem enim homo, & albus homo, (vt dicunt) quare & albo homini, & homini. Aut nō necesse est quęcunq; ꝭm accidens, esse eadem. Non enim simpliciter extremitates fiunt eędem. Sed forsitan illud videtur accidere, extremitates fieri easdem ꝭm accidens, vt albo esse & musico. Videtur autem non. Parte.3. Alia lra similis.

Ostendit in quibus quod pmissum est nō sit verum dicens, ꝙ quodquideratesse pro tāto videt esse non aliud ab eo cuius est, quia est eius substantia. Itaq; in illis quæ prædicantur ꝭm accidens, & non dicunt substātiam subiecti, videt esse diuersum quodquideratesse pdicati à subiecto. Alterum enim est id ⟨ quod est esse albo homini ⟩ .i. qđquideratesse albi hominis, ab eo quod est albus hō. Quod sic videtur, quia cum dr homo albus, supponitur homo. Idem enim est homo, & homo albus, vt dicunt. Quod eni pdicatur de homine albo, nō pdicatur de eo, nisi quia pdicatur de homine. Accidens enim nō est subiectū, nisi rōne substantiæ. Vnde ꝭm qđ in albo intelligitur homo, homo & homo albus sunt idem. Et pro tanto id quod erit esse albo homini, erit ēt esse homini. Si igitur quodquideratesse albi hominis, sit idem albo homini, erit ēt idem homini. Sed nō est idem homini: ergo quodquideratesse albi hominis, nō est idem albo homini. Et sic in his quæ sunt ꝭm accidens, quodquideratesse alicuius, nō erit idem cum eo cuius est quodquideratesse. Quod aūt quodquideratesse albi hominis non sit idē homini, patet, quia nō est necesse ꝙ q̄cunq; dr̄ ꝭm accidens de aliquo subiecto, ꝙ sint eadem illi. Subiectum enim est quodāmodo medium inter duo accidentia, quæ pdicantur de ipso, inquantum illa duo accidentia nō vniūtur nisi vnitate subiecti, sicut album & musicum vnitate hominis de quo pdicantur. Est ergo homo vt medium, album aūt & musicū sunt extremitates. Si autem album esset idem homini p essentiam, pari rōne musicum. Et ita ista duo extrema album & musicum essent p essentiam idem, quia q̄cunq; vni & eidem sunt eadem, etiā sibiinuicem sunt eadem. Hoc aūt est falsum, ꝙ istæ extremitates sint eædem per essentiam. Sed forsan hoc videtur esse verum, ꝙ sint eædem p accidens. Hoc aūt certum est ꝙ album & musicum sunt idem p accidēs. Sed ex hoc posset aliquis opinari ꝙ sicut album & musicum sunt idem p accidens, ita ēt hoc quod est esse albo, & ⟨ quod est eē musico ⟩ .i. quodquidest vtriusq; sit idem p accidēs. Sed hoc non videtur eē verum. Album enim & musicum sunt idē per accidens ex hoc, quòd vtrunq; est idem per accidens homini. Non autem qđquidestesse albi, nec hoc quodquidest musici, sunt idem cum eo quod est quodquidestesse hominis. Vnde quodquidestesse albi, & quodquidestesse musici, non sunt idem per accidens, sed solum albū & musicum. Deinde cum dicit. In his quę pdicantur p accñs ē, ẽst idẽ qđ. qdest cum eo cuī' ē.

O

P

Q

In iis autem quæ per se dicuntur, necesse est non diuersa, sed eadem esse: veluti si sint aliquæ substantiæ quibus aliæ non sunt substantiæ, neque naturæ priores, quales inquiunt quidam ipsas ideas esse. Nam si ipsum bonum, ac boni esse: & animal, ac & animalis esse: & ens, atq; entis esse, non idem sit sed diuersum, erunt profecto aliæ substantiæ naturæq; atq; ideæ præter eas quas ponunt, & priores etiam substātię sane, si quidditas ratione substātię subit.

parte.4. In dictis vero secundum se, semper necesse idem esse: vt si quæ sunt substantię, quibus alterę non sunt substantiæ, nec alterę naturę priores, quales dicunt ideas eē quidam. Si enim erit alterum ipsum bonū, & quod

A &quod bono esse:& animal,& quod animali esse:& ens,& quod enti,erunt aliquę substantiæ & naturæ & ideę pręter prędictas,& priores substantię illis: si quodquideratesse,substantię est.

Manifestat solutionem ꝓpositam, & circa hoc duo facit. Primo manifestat eam quãtũ ad ea quæ dñr per se. Secundo quantum ad ea quæ dñr per accidens. ibi {Secundum accidens vero dictum.} Circa primum duo facit. Primo manifestat ꝓpositam q̃onem quantum ad ea quæ dñr per se. Secundo concludit conclusionem intentam. ibi {Necesse igitur vnũ esse.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ in his quæ dñr per se nõ est aliud quodqdeatesse,& id cuius est. Secundo ꝙ nõ est separatũ. ibi. {Et siquidem absolute.} dicit ergo primo, ꝙ in illis quæ dñr per se semper necesse est idem esse quodquideratesse, & id cuius est. Quod patet si ponantur aliquæ substãtiæ abstractæ ab istis sensibilibus, quibus nõ sunt aliquæ aliæ subæ abstractæ, nec aliquæ naturæ priores eis. Hmõi enim substantias Platonici dicunt esse ideas abstrastas. Si enim qđquideratesse est aliud ab eo cuius est quodquideratesse, cuiuslibet aũt substantiæ est quodquideratesse, erit ergo aliquid aliud à qualibet substantia quodquideratesse eius. Et ita ẽt quodquideratesse substãtiæ idealis erit aliud ab ea. Et ita {si ipsum bonum,} id est si idea boni, {& quod est bono esse,} id est quodquideratesse huius ideæ est alterum,& similiter ipsum aial,& quod est aiali esse,& ipsum ens,& quod est enti esse,& ita in omnibus alijs ideis, sequetur ꝙ sicut istæ substantiæ ideales ponuntur præter substãtias sensibiles, ita erunt aliæ substãtiæ, & aliæ naturæ & ideæ pręter ideas dictas à Platonicis, quæ erũt qđquideratesse illarum ideatum,& etiã illæ aliæ substantiæ sunt priores ideis. Et hoc dico sequetur {si quodquideratesse, substantiæ est,} id est si quælibet substãtia habet quodquideratesse, vt dictum est. Vel si hoc quodquideratesse pertinet ad substantiam rei. Illud enim à quo substantia rei dependet, est prius eam. Deinde cum dicit.

parte.7.

parte.6.

parte seq. In predicatis per se nõ est aliud qd quidest, ab eo cui⁹ est.

B

C

Atq; si absolute quidem sunt, harum quidem sciẽtia non erit. Illæ vero non rationem entis subibunt. Absolutas autem esse dico, si neq; ipsi bono insit esse boni, neq; huic competat esse bonum. Scientia enĩ vniuscuiusq; cognitio, quidditatis vniuscuiusq; est. Atq; in bono cæterisue, res ita sese habere videtur. Quare si esse boni, bonum non est, neque esse entis ens erit, neque vnius vnũ, atq; omnes similiter qualitates sunt, aut nulla. Quare si esse entis est non ens, neq; cæterorum est vllum. Præterea cui ipsum esse boni non est, id est non bonum.

parte.5.

D

Et si quidem absolute abinuicem, harum quidẽ non erit scientia, hęc autem nõ erunt entia. Dicitur autem absolui, si nec bono ipsi, existit esse boni, nec huic esse bonum. Scientia enim cuiuslibet ꝑ hoc qđ quideratesse illi,& in bono & in aliis similiter se habet. Quare si nec bono, esse bonum, nec quod enti ens, nec quod vni vnum. Similiter autẽ omnia sunt, aut nullum quodquideratesse. Quare si nec quod enti ens, nec aliorum nullum. Amplius cui non inest bono esse, non bonum.

Quodqd est nõ est separatũ ab eo cui⁹ est.

Ostendit ꝙ hoc quod est, quodquideratesse non est separatum ab eo, cuius est, dicens. {Et si quidem sunt absolute adinuicem,} id est si quodquideratesse & id cuius ẽ, non solum sunt diuersa, sed ẽt sunt abinuicem separata, sequuntur duo inconuenientia, quorũ primum est ꝙ harum rerum non sit sciẽtia, quarum quodquidest ab eis separatẽ. Secundum inconueniens est, ꝙ hæc eadem erunt nõ entia.

Et exponit qđ dixerat absolute, vt vʒ {nec ipsi bono} .i. ideæ boni, quæ ponitur ſm Platonicos {insit hoc quod est esse bono,} id est quodqdestesse boni. Nec iterum. s. huic bono, inest {esse bonum,} id est qdditas boni, quasi dicat, absolutionem p̃dictam esse intelligendam ſm separationem quidditatis boni ab idea boni,& à particulari bono, quod dr̃ ꝑ participationẽ ideæ. Vel aliter. {Nec huic esse bonum,} id est nec hoc. s. quodquideratesse, cõpetit esse bonum, vt. s. quodquideratesse boni sit separatũ à bono,& econuerso. Et ꝙ p̃dicta inconuenientia sequant hac positione facta, patet, qa scia vniuscuiusq; in hoc cõsistit, ꝙ sciatur quodquideratesse illi. Et hoc similiter se habet,& in bono & in oĩbus alijs. Quare sequitur ꝙ si huic quod est {esse bono,} id est quidditati boni, nõ inest bonum, nec ẽt ei {quod est esse enti,} id est quidditati entis, inest ens, nec similiter ei quod est esse vni, inest vnum, qa similiter aut oĩa aut nullum eorum sunt eadem cũ suis qdditatibus. Si aũt bonum propter separationem p̃dictã nõ inest ei quod est esse bonum, ergo nec econtrario esse bonum inerit bono. Quare etiã nec quod est esse enti erit idẽ cum ente, nec aliquod aliorum habebit in se suum quodquidest. Et ita si vnumquodq; scitur per quodquidest, nulla res poterit sciri, quod fuit primum incõueniens. Iterum patet ꝙ {sequitur secundum} .i. ꝙ nihil erit ens, nec bonum, nec animal, nec aliquid hmõi, quia non poterit bonũ esse illud cui non inest hoc quod {est bono esse} .i. quodquidest boni. Si igitur quodquidest boni est separatum à bono,& quodquiderat entis ab ente, sequetur ꝙ ista quæ dicuntur bona & entia non sunt bona, nec entia, quod fuit secundum inconueniens. Deinde cum dicit.

B

F

Vnum sit ergo necesse est bonum esse boni,& honestum & esse eius,& quęcunq; omnino nõ ꝑ aliud, sed per seipsa primaq; dicuntur. Hoc enim satisfacit sane, etiam si formę non sint, magis autem forsitan & si sint. Insuper patet & subiectum ipsum substantiam non esse, si sint ipsę ideę tales quales inquiunt quidam esse. Has enim substantias quidem esse, de subiecto autem non dici necesse est. Alioquin erunt communicatę. Ex his igitur rationibus perspicuum iam euasit, ipsum vnumquodq; quidditatemq; eius, vnum & idẽ non per accidens esse. Et vnũquodq; ẽt scire hoc esse, quidditatem inquam cuiusq; scire. Quare per rationes atque inductionem, vnum quid sint ambo necesse est.

G

Necesse igitur est vnum esse vnum, esse benignũ,& benigno esse,& bono,& bonum esse, quęcunq; nõ ſm aliud dicuntur, sed primo & ſm se. Etenim hoc sufficiens si extiterit, q̃q̃ non sint spẽs. Magis autem forsan & si sint species. Simulq; palam, quia si sunt ideę quales quidam dicunt, non erit substantia subiectũ. Has enim species esse est necesse, nõ de subiecto. Erunt enim ſm participationem. Ex his itaq; rationibus patet vnum & idem, non ſm accidens esse ipsum vnumquodq;,& quodquideratesse. Et quod scire vnumquodq; horum, est quodquideratesse scire. Quare secundum expositionem necesse est, vnum esse aliquod ambo.

Parte.6

Tex.c6.11

H

Concludit Philosophus conclusionem principaliter intentam dicens, ꝙ ex quo per diuersitatem & separationem eius qđquideratesse à rebus, sequitur ꝙ res nec sunt scitæ, nec entes, quod est inconueniens {necesse est igitur eẽ vnũ benignũ,& hoc quod est benigno eẽ,} id est quodquidest benigni, {& bonum,& bono eẽ,} id est quodquidest boni. Et ponit hæc duo, vt benignum ꝑtineat ad bona particularia, quæ Platonici dicebant bona per participationem

I nem,bonum aūt ad ipsam ideam boni. Et similiter est de omnibus alijs quæ dñr per se & primo,& non per aliud siue per accidēs,quia in illis est alia ratio,vt dictum est. Ad hoc enim ꝙ res sint scitæ,& ꝙ sint entes hoc est sufficiēs.s. quodquiderat rei sit idem cum re ⟨ si extiterit,⟩ id est si fuerit verum,ꝗuis non sint species ideales,quas Platonici ponebant,licet nō propter aliud ponerent Platonici spēs, nisi vt per eas possit haberi scientia de istis sensibilibus,vt per earum participationem essent.Sed forsan magis est sufficiens ad pdictam positionem, ꝙ quodquiderat esse rei sit idem cum re,ꝙ ipse species,etiam si verum sit ꝙ sint spēs, quia species sunt separatę à rebus.Magis autem aliquid cognoscitur & habet esse per id quod est sibi cōiunctum & idem,ꝗ per id quod est ab eo separatum.Ex hoc autē Philosophus dat intelligere destructiones specierum. Si enim species non ponuntur nisi ꝓpter scientiam rerū, & esse earum,& ad hoc sufficit alia positio,etiam hoc non posito et eo posito magis ꝗ hoc,sequitur ꝙ vanum sit ponere species.

Spēs Platonicę destruuntur.

K Similiter ad idem ostendendum.s. ꝙ nō sunt species, palam est quia si sunt ideæ quales Platonici eas eē dicebāt, sequetur ꝙ id quod est subiectum.s. ꝙ hæc res sensibilis non sit substantia.Ponebant enim Platonici, ꝙ necesse est ideas esse substātias,& non eē de aliquo subiecto. Propriū enim est substātiæ in subiecto nō esse. Sed si ista subiecta, id est si ista sensibilia sint substātiæ,oportet ꝙ sint ꝑm participationem illarum specierum,& ita ille species erunt de subiecto.Ex his itaꝗ rationibus manifestum est,ꝙ vnum est & idem nō ꝑm accidens,vnumquodꝗ,& quodquideratesse eius. Et similiter in sciendo, idem est scire vnumquodꝗ,& scire quid est eius. Quare ꝑm expositionē prout vnum esse dicuntur,quæ sunt vnū in essendo & in sciendo, necesse est ambo.s. rem & quodquideratesse eius esse vnum aliquid. Deinde cum dicit.

L Id autem quod per accidens dicitur, vt musicum aut album,& quidditatem idem esse,dicere vere nō licet,propterea quod duplex significat, id inquam cui accidit,& ipsum quod accidit.Quare partim idē partim non idem est.Esse enim hominis,ac hominis albi non idem est,est tamen idem affectui.

Parte. 7

Secūdum accidens vero dictum vt musicum aut album,propter dupliciter significare,non est verum dicere, quia idem quodquideratesse & ipsum. Et enim cui accidit album, & accidens. Quare est quidem vt idem,est autem vt non idem quodquiderat esse & ipsum.Nam homini & albo homini non idē, passioni autem idem.

In his quę dicunt ꝑm accidēs nō est idē qđ quidest, & id cuius est.

Manifestat solutionem positam quantum ad ea quæ dicuntur ꝑm accidens dicens,ꝙ in his quæ dñr ꝑm accidens nō est verum dicere ꝙ sit idem quodquiderat esse, & ipm cuius est quodquideratesse. Et hoc propter duplex significare. Cū enim dicitur homo albus,ex parte subiecti potest aliquid attribui ei ratione subiecti,vel accidētis rōne.

M Si ergo diceremus ꝙ quodquidest albi hominis sit idē homini albo,duo pñt significare.s.ꝙ sit idem homini, vel ꝙ sit idem albo.Et hoc est quod dicit. Etenim potest significari subiectum ⟨ cui accidit album,& accidens.⟩ Quare patet ꝙ quodāmodo est idem quodquidest albi hominis cum homine albo,& quodāmodo non idem.Nō enim est idem homini,nec ēt albo homini respectu subiecti, sed tñ est idē ⟨ ipsi passioni ⟩ .i.albo. Idem enim est qđquiderat albo & albū. Licet non possit dici ꝙ sit idem cū hoīe albo,ne intelligatur eē idem cū subīto. Deinde cum dicit.

Absurdum autem esse videbitur,& si quispiā vnicuiꝗ; quidditati nomen posuerit.Erit enim & præter illam,alia quidditas sane: vt præter quidditatem equi,alia quidditas equi.Atꝗ; quid prohibet, & nūc esse aliquas continuo quidditates idē quod ea quorum sunt quidditates,si quidditas est substantia? At vero non solum sunt vnum,sed ēt ratio ipsorum eadem est, vt ex his etiam quæ dicta sunt patet. Non enim esse vnius,ac vnum per accidens vnum est. N

Absurdum vero apparebit, & siquis vnicuiꝗ; nomen imposuerit ipsorum quodquideratesse. Erit enim & pręter illud aliud ei quod quideratesse, vt equo ipsi,quodquideratesse equo alterum. Et quid prohibet nunc esse statim quodquideratesse, siquidem substantia est quodquideratesse? At vero non solum vnum,sed est ratio eadem ipsorum, sicut palam est ex dictis. Non enim ꝑm accidens vnum, quod vni esse & vnum.

Parte. 8

O

Ostendit ꝙ cōtrarium dictæ solutionis est absurdum. Quod quidem necessarium fuit ꝓpter hoc, ꝙ superius ꝓbauit solutionē pǫsitam eē veram,suppositis spēbus quas postmodum destruxerat. Vnde necessarium fuit vt reiteraret ꝓbationem ꝓbans ex parte eius,quodquideratesse, qđ supra ꝓbauerat ex parte specierū. Et circa hoc ponit duas rationes.Circa quarum primā dicit, ꝙ dicere aliud eē qđ quideratesse rei,& rem ipsam, apparebit absurdum siquis vnicuiꝗ eorum quodquideratesse, imposuerit nomen. Tunc enim eadem ratione,& ipsum,& quodquideratesse, erit aliud quodquideratesse. Verbi gratia. Equus est quædam res habens quodquideratesse equo. Quod quidem si sit alia res ab equo, habeat hæc res quoddam nomen,& vocetur.A.A. ergo cum sit quædam res habebit quodquideratesse,alterum à se, sicut equus. Et ita huic qđ est equo eē,erit aliud quodquideratesse, quod patet eē absurdum.Procedit aūt hæc ratio eodem modo circa quodquidest,sicut prius ratio processerat circa ideas. Et si aliqs dicat ꝙ quodquidestesse quidditatis equi, est ipsa substantia quæ est quidditas equi,quid ꝓhibet statim à principio dicere,ꝙ quædam sunt suum quodquideratesse.q.d.nihil. Sed sciendum,ꝙ non solum res & quodquiderat esse eius sunt vnū quocunꝗ; modo,sed etiam sunt vnū ꝑm rationē, vt ex dictis pōt eē manifestū.Nō enī est vnū ꝑm accidens vnum & quodquiderat esse vni,sed est vnum per se, & ita sunt ꝑm rationem vnum. Secundam rōnem ponit ibi.

Diffinitio & diffinitū sunt vnū, non re tm, sed & rōne.

P

Pręterea si aliud erit,in infinitum erit profectio. Nam alterum quidem veluti ipsum eē vnius, quidditas eius erit,alterum autem ipsum vnum. Quare & in illis ratio eadem erit.Patet igitur in hisce quæ prima & per se dicūtur,ipsum cuiusꝗ; esse, ac vnum quodꝗ; vnum & idem esse.

Amplius si aliud erit,in infinitum sunt, hoc quidem quodquideratesse vni,illud vero vnum. Quare & in illis erit eadem ratio. Quod quidem igitur in primis & ꝑm se dictis,vnicuiꝗ; esse,& vnumqđꝗ, idem & vnum, palam.

Parte.9.

Q

Quæ talis est.Si aliud est qđquideratesse rei & res, hoc procedet in infinitum.Oportet enim dicere ꝙ sint duæ res quarum altera sit vnum, & altera quodquideratesse vni. Et eadem ratione erit tertia res,quæ est quodquideratesse ei,quod est quodquidesse vnius,& sic in infinitum.Cū ergo non sit ꝓcedere in infinitū, palam est ꝙ vnū & idē est in his quæ dicuntur primo et per se,& nō p accidens, vnūquodꝗ,& id qđ est vnicuiꝗ esse. Deinde cum dicit.

Sophisticę vero redargutiones aduersus istā positionem eadem (vt patet) solutione soluuntur, si idem est inquā Socrates & Socratis esse. Nihil enim

differunt

A differunt ea ex qbus quispiã interrogauerit,& ea ex quibus soluens rem attigerit ipsam. Quo pacto igitur quidditas & vnũquodq; est idem, & quo pacto non est idem, satis iam (vt patet) diximus.

Parte.10 Sophistici autem elenchi ad opinionem hanc palam q eadem resoluuntur solutione, & si idem Socra.& Socra.esse. Nihil enim differt, neq; ex quibus interrogabit vtiq; aliquis, nec ex quibus soluens fuerit. Quomodo qdem igitur quodquideratesse idẽ, & quomodo non idem vnicuiq;, dictum est.

Dicit palam esse q eadem solutiõe qua soluta est prima quæstio, soluuntur sophistici elenchi qui faciunt ad hanc positionem, ad ostendẽdum,s.q nõ idem sunt quodquideratesse rei & res. Vt cum quærunt sophistæ si est idem Socrates & Socratis eẽ. Et ostẽdunt q nõ, quia si idem est Socrates & Socrati eẽ. Socrates aũt est albus, sequetur q idẽ sit album, & Socratem eẽ &c. Solutio patet ex præcedentibus. Sic enim nõ differt, nec ex quibus interrogabit aliquis, nec ex quibus fuerit soluens, id est non differt ex qbus pcedat aliqs argumentando, nec quibus qõnibus adaptet aliquis solutionem, dũmodo sit eadem radix solutionis. Patet igitur ex dictis qũo quodquideratesse vniuscuiusq; est idem cum vnoquoq;, & qũo non. Est enim idem in his quæ sunt per se, non in his q̃ sunt per accidens. Sciẽdum est etiã ad euidẽtiam eorum quæ dicta sunt, q quodquidestesse, est id quod diffinitio significat. Vnde cum diffinitio prædicetur de diffinito, oportet quodquidestesse de diffinito pdicari. Non igitur est quodquidestesse hominis humanitas, quæ de homine nõ pdicatur, sed animal rõnale mortale. Humanitas enim non respondeẽ q̃renti quid est homo, sed aĩal rõnale & mortale. Sed tñ humanitas accipitur vt principium formale eius quod est quodquideratesse, sicut animalitas sumitur vt principium generis, & nõ genus, rõnalitas vt principium differentiæ, & non vt differentia. Humanitas aũt pro tanto non est oĩno idem cũ homine, quia important tm̃ principia essentialia hominis, & exclusionem oium accidẽtium. Est enim humanitas, qua homo est homo, nullum aũt accidentium hominis est quo homo sit homo. Vnde omnia accidentia hominis excludũtur à significatione humanitatis. Hoc autem ipsum quod est homo, est quod habet principia essentialia, & cui possunt accidentia inesse. Vnde licet in significatione hominis non includantur accidentia eius, non tamen homo significat aliquid separatum ab accidentibus. Et ideo homo significat vt totum, humanitas significat vt pars. Si autem est aliqua res in qua non sit aliquod accidens, ibi necesse est, q nihil differat abstractum à concreto. Quod maxime patet in deo. Lectio. vj.

Abstractũ & cõcretũ nõ sunt penitus idem i creaturis.

D Eorum autem quæ fiunt, alia natura, alia arte, alia casu fiunt.

Tex.c6.22 parte.1. EOrum autem quę fiunt, hęc quidẽ natura fiũt, hęc autem arte, alia autem automato.

POSTQVAM Philosophus ostẽdit quid est, quodquideratesse, & quorum est, & q non est aliud ab eo, cuius est, hic intendit ostendere q quidditates & formæ existentes in istis sensibilibus, non generantur ab aliquibus formis extra materiã existẽtibus, sed à formis quę sunt in materia. Et hic erit vnus modorum quo destruitur positio Plat. ponentis spẽs separatas, quas ponebat eẽ necessarias, ad hoc q per eas scia de istis rebus sensibilibus haberẽt, & ad hoc q earum participatione res sensibiles existerent, & ad hoc q eẽnt principia generationis rerum sensibilium. Ostendit autem iam in præcedenti capitulo, q species separatæ non sunt necessariæ ad scientiã rerũ sensibilium, nec ad eẽ earum, cum ad hoc sufficiat q quid est rei sensibilis in re sensibili existens, & idem ei. Vnde restat ostendere quòd species separatæ non sunt necessariæ ad generationem sensibilium, quod intendit in hoc capitulo. Diuiditur ergo in partes duas. In prima præmittit quædam quæ sunt necessaria ad ppositum ostendendum. In secũda ostendit propositum, ibi Quoniam vero ab aliquo fit quod fit. Circa primum duo facit. Primo ppońit quasdam diuisiones circa rerum generationem. Secundo manifestat eas, ibi Et generationes autem naturales. Ponit autem duas diuisiones, quarum prima accipitur penes ea quæ generantur, & modum generationis. Secunda penes ea quæ ad generationem requiruntur, & hanc ponit ibi Omnia vero quæ fiũt. Dicit ergo primo, q eorũ quæ fiunt, quædam fiunt à natura, quædam ab arte, & quędam à casu siue automato, .i. per se vano. Cuius diuisionis ratio est, quia causa generatiõis, aut est causa per se, aut est causa p accidens. Si enim est causa per se, vel est principiũ motus in eo in quo est, & sic est natura: vel ẽ extra ipsum, & sic est ars. Natura enim est principium motus in eo in quo est. Ars vero non est in artificiato quod fit per artem, sed in alio. Si uero est causa per accidens, sic est casus & fortuna. Fortuna quidem in his quæ agũtur ab intellectu. Casus autem etiam in alijs. Vtrunq; vero sub automato, id est sub per se vano comprehenditur, quia vanum est quod est ordinatum ad finem, & non attingit ad illum. Et tam casus q̃ fortuna inuenitur in his quæ fiunt propter aliquid, cum accidit aliquid pter id quod intẽdebatur ab aliqua causa per se determinata. Vnde & p se dicitur, inquantum causam determinatam habet: & vanum, inquantum præter intentionem accidit. Deinde cum dicit.

B

Lec.seq. parte.1. Parte.3.

parte seq. Res tripliciter fiunt. Hanc suffiìcientiã reprobat An. an. sed vide de defen. 13.

F

Atque vniuersa quæ fiunt, ab aliquo sane, & ex aliquo, atque aliquid fiunt. Aliquid autem dico in vnoquoq; prędicamento. Nam aut hoc, aut quantum, aut quale, aut vbi.

G

parte.2 Omnia vero quæ fiunt, ab aliquo fiunt, & ex aliquo, & aliquid. Hoc autem aliquid dico secundum quamlibet categoriam. Aut enim hoc, aut quãtum, aut quale, aut quando.

Requisita ad generationẽ sunt tria. Ponit secundam diuisionem quæ sumitur penes ea quæ ad generationem requiruntur. Omnia enim quæ fiunt, fiũt ab aliquo agente, & ex aliquo sicut ex materia. Et iterum fiunt aliquid quod est terminus generationis. Et quia supra dixerat quòd hoc aliquid proprie est in substantijs, ideo hic docet generalius esse sumendum, vt per aliquid intelligatur quodlibet prædicamentum in quo potest esse generatio simpliciter, vel secundum quid per se, vel per accidẽs. Hoc enim quod dixit aliquid, vel signat hoc, id est substantiam, aut quantum, aut quale, aut quãdo, vel aliquod aliud prædicamentum. Et huius diuisionis ratio est, quia in omni generatione fit aliquid actu, quod prius erat in potentia. Nihil autem potest dici de potẽtia in actũ procedere, nisi per aliqd ens actu, quod est agens, à quo fit generatio. Potentia vero pertinet ad materiam, ex qua aliquid generatur. Actus vero ad id quod generatur. Deinde cum dicit.

H

Naturales autem generationes eę sunt quę a natura proficiscuntur.

parte.3. Et generationes naturales quidem hę sunt, quarum generatio ex natura est.

Generatio nãlis, quę. Manifestat quòd hæc tria inueniantur in tribus modis generationis, & circa hoc duo facit. Primo manifestat ppositum. Secundo inducit conclusionem principaliter intentam, ibi Quare sicut dicitur. Circa primum tria facit. Primo ostendit hoc in generatione naturali, secundo quòd in generatione quæ fit sm artem, ibi Generationes

vero

I vero aliæ. } Tertio in generationibus quæ fiunt à casu, ibi {Si vero à casu.} Circa primũ quatuor facit. Primo manifestat quæ generationes sint naturales dicens, quòd istæ generationes sunt naturales quarum principium est natura, non autem ars, aut aliquis intellectus, sicut cum generatur ignis, aut planta, aut animal ex virtute naturali rebus indita.

Generatio nalis, quæ.

Id vero ex quo fiunt, materies est. Et id a quo fiũt aliquid est eorum quę natura constant. Ipsum autẽ aliquid homo, aut plãta, aut aliqd quippiam talium est, quę quidem maxime substantias dicimus esse.

Parte.6 Hoc autem ex quo fit, quam dicimus materiam. Hoc autem a quo eorum quæ natura aliquid sunt. Hoc autem aliqd vt hõ, vel planta, aut aliud aliquid talium, quę maxime dicimus substantias esse.

K Exemplificat in generationibus naturalibus tria præmissa dicẽs, quòd in generatione naturali, hoc quidem est, ex quibus fit quod generatur, quod dicitur materia. Hoc autem à quo generatur aliquid eorum quæ sunt ſm naturam, quod dicitur agens. Hoc vero est aliquid. s. quod generatur vt homo, aut planta, aut aliquid talium quæ maxi- Te.cõ.7. me {dicimus esse substantias}. i. substantias particulares compositas, de quibus magis est manifestum q sint substantiæ, vt supra habitum est. Materia autem & forma quæ est principium actionis in agente, non sunt substantiæ nisi inquantum sunt principia substantiæ compositæ. Inter autem hæc tria, duo se habent vt generationis principia, scilicet materia & agens, tertium autem se habet vt generationis terminus. i. compositum quod generatur. Et quia natura est generationis principium, tam materia, quã forma quæ est principium generationis in agente, dicitur Tex.cõ.11 natura, vt patet. 2. phys. Compositum aut generatum, dicitur esse à natura vel ſm naturam. L

Vniuersa prӕterea, quę aut arte, aut natura fiunt, materiam hñt. Esse enim, & non esse quodq; ipsorũ põt, qđ qdẽ a materia ꝓficiscitur q̃ in singulis inest.

Parte.7. Omnia vero quę fiunt aut natura aut arte, habent materiam. Possibile enim esse & non esse eorũ qdlibet. Hęc aũt est q̃ in vnoquoq; materia.

Probat quòd vnum trium scilicet principium ex quo inueniatur in omni generatione, non solum in naturali, sed etiam in artificiali. De alijs enim duobus est manifestum, dicens, q omnia quæ fiunt vel ſm naturam vel ſm artẽ, habent materiam ex qua fiunt. Omne enim quod generatur vel per artem vel per naturam, est possibile esse & non esse. Cum enim generatio sit de non esse in esse mutatio, oportet id quod generatur quandoq; quidem esse, quandoq; non esse, quod non esset nisi esset possibile esse & non esse. Hoc autem quod est in vnoquoq; in potentia ad esse & non esse, est materia. Est enim in potentia ad formas per quas res habent esse, & ad priuationes per quas habent nõ esse, vt ex supra habitis patet. Relinquitur ergo q in omni generatione oportet esse materiam.

M Mã est id qđ in vnoquoq; ẽ in potẽtia ad esse & non esse. Te.cõ.8.

Vniuersaliter autem & id ex quo, & id quo natura est. Id enim quod fit, naturam habet, vt planta, animal, & similia. Et id etiam a quo, ipsa inquam natura quæ per formam dicitur, quæ quidem eiusdem est speciei, atq; hæc est in alio. Homo enim hominem generat. Hoc igitur modo fiunt ea quæ per naturam fiunt ac oriuntur.

Parte.8. Vniuersaliter vero, & ex quo natura, & ſm quod, natura. Factum enim habet naturam, vt planta, aut animal. Et a quo quæ secundum speciem dicta natura, quæ eiusdem speciei. Hæc autem in alio. Homo nanq; hominem generat. Sic quidem igitur fiunt, quę fiunt propter naturam.

N Alia litera aut conformis.

Ostendit quomodo prędicta tria se habent ad naturam dicens, q vniuersaliter quodlibet prædictorum triũ quodammodo est natura. Nam principiũ ex quo est generatio naturalis. s. materia, dicitur natura. Et propter hoc generationes simplicium corporũ dicuntur naturales, licet principium actiuum generationis eorũ sit extrinsecũ, quod videtur esse contra rationem naturæ, quia natura est principiũ intrinsecũ, in qua est naturalis aptitudo ad talẽ formã, & ab hoc principio tales generationes dicuntur naturales. Et iterũ illud ſm quod fit generatio. s. forma generati dicitur esse natura, sicut planta, aut aial. Generatio enim naturalis est, quæ est ad naturam, sicut dealbatio, quæ est ad albedinem. Et iterum principium à quo fit generatio, sicut ab agente est natura dicta ſm spẽm, quæ scilicet est eiusdẽ speciei cum natura generati, sed tamẽ est in alio ſm numerum. Homo enim generat hoiem, nec tñ genitum & generans sunt idem numero, sed specie tantum. Et propter hoc O dicitur in. 2. phys. q forma, & finis generationis incidunt Tex.cõ.7 in idem numero. Agens autem incipit cum eis in idem specie, sed non in idem numero. Materia vero neq; in idem specie, neq; in idem numero. Alia litera habet, quòd principium à quo est ſm speciem dicta natura, aut conformis, quia v3 non semper generans & genitum sunt eiusdem speciei, sed semper habent aliquam cõformitatem, sicut cum equus generat mulum. Et vltimo cõcludit, quòd illa quæ generantur per naturam, sic generantur sicut expositum est. Deinde cum dicit.

Cæteræ vero generationes effectiones dicuntur. Atq; omnes effectiones, aut ab arte, aut a potentia, aut a mente proficiscuntur. Harum autem quædam & a casu fiunt, atque fortuna, perinde atque in hisce quæ a natura fiunt. Et illic enim nonnulla eadem ex P semine, & sine semine fiunt. Sed de hisce quidem posterius est considerandum.

Generationes vero alię dicuntur factiones. Oẽs Parte.9. autem factiones sunt, aut ab arte, aut a potestate, aut a mente. Horum aũt q̃dam fiunt & a casu & a fortuna similiter, vt in factis a natura. Quędam & illi ea- Tex.cõ.13 dem, & ex spermate fiunt & sine spermate. De his quidem igitur posterius perscrutandum.

Determinat de his quæ generantur per artem, & circa hoc duo facit. Primo distinguit generationem quę est ſm artem ab alijs generationibus, quæ sunt ſm naturam. Se- parte seq. cundo ostendit quomodo fiat generatio ab arte, ibi {Ab arte vero fiunt.} Dicit ergo primo, q generationes quæ sunt aliæ à naturalibus dicuntur factiones. Quamuis enim nomine factionis, quæ in græco dicitur praxis, possimus Q vti in rebus naturalibus, sicut cum dicimus q calidum & ens actu, facit actu esse tale: magis tamen proprie vtimur in his quæ fiunt per intellectum, in quibus intellectus agẽtis habet dominium super illud quod facit, vt possit sic vel aliter facere, quod in rebus naturalibus non contingit: immo agunt ad aliquem effectum, determinato modo ab aliquo superiori præstito eis. Huiusmodi autem factiones vel fiunt ab arte, vel à potestate, vel à mente. Potestas autem hic videtur pro violentia sumi. Quædam enim in his quæ non natura fiunt, constituuntur ex sola virtute agentis, in quibus non multum requiritur ars aliqua, vel aliqs ordinatus ꝓcessus intellectus, qđ maxime contingit in corporibus trahendis, vel proijciendis, aut expellendis. Cũ autem ordo intellectus ad effectum reqritur, qñq; qdem hoc cõtingit per artem, qñq; vero per solum intellectũ, habitu artis nõdum perfecto. Sicuti enim aliqs argumentatur per artem

A artem, aliquis vero sine arte vt idiotæ, ita etiam aliquod opus artis aliquis per artem, aliquis sine arte facere potest in huiusmodi per artem facilibus. Harum autem generationum quæ fiunt, vel arte, vel potestate, vel mente: quædam fiunt à casu & à fortuna, quando scilicet aliquod agens per intellectum intendit finem aliquem per suam actionem, & prouenit aliquis finis præter intentionem agentis. Sicut cum aliquis intendit se confricare, & ex hoc sequitur sanitas, vt postea dicetur. Et hoc similiter contingit in artificialibus, sicut in factis à natura. Virtus enim quæ est in spermate (vt infra dicetur) assimilatur arti. Sicut enim ars per determinata media peruenit ad formam quam intendit, ita & virtus formatiua quæ est in spermate. Sicut autem contingit effectum qui fit per artem etiam præter intentionem artis, aut intellectus fieri, & tunc dicitur à casu accidere, ita etiam & in illis, scilicet in rebus naturalibus eadem fiunt & ex spermate & sine spermate. Quæ quidem cum fiunt ex spermate, fiunt à

B natura. Cum autem sine spermate, fiunt à casu. Et de his perscrutandum est posterius in hoc eodem capitulo. Hæc autem verba hic posita, duplicem habent dubitationem. Prima quia cuiuslibet rei naturalis sit determinatus modus generationis, non videntur esse eadem quæ generantur ex spermate & per putrefactionem. Quod Auer. in. 8. physi. sentire videtur dicens, quod nō potest esse idem animal in specie quod generatur ex spermate, & quod generatur ex putrefactione. Auicenna autem ecōtrario sentit quòd omnia quæ generantur ex semine, eadem specie possunt generari sine semine per putrefactionem, vel per aliquem modum commixtionis terrenæ materiæ. Sententia Aristo. videtur esse media inter has duas opiniones, quod scilicet aliqua possunt & sine semine generari, & ex semine, nō tamen omnia, vt infra dicet. Sicut nec in artificialibus omnia possunt fie

C ri per artem & sine arte, sed quædam fiunt per artem tantum, vt domus. Animalia enim perfecta videntur nō posse generari nisi ex semine. Animalia vero imperfecta quæ sunt vicina plantis videntur posse generari & ex semine & sine semine. Sicut plantæ producuntur aliquando sine semine per actionem solis in terra ad hoc bene disposita. Et tamen plantæ sic productæ producūt semina, ex quibus plātæ similes in specie generantur. Et hoc rationabiliter accidit. Quia quanto aliquid perfectius est, tanto plura ad eius completionem requiruntur. Et propter hoc ad plantas & ad animalia imperfecta, sufficit ad agendum sola virtus cœlestis. In animalibus vero perfectis requiritur cum virtute cœlesti etiam virtus seminis. Vnde dicitur in secundo physi. quòd homo generat hominem & sol. Secunda dubitatio est, quia videntur animalia generata sine semine ex putrefactione, non fieri à casu, sed ex determinato agente, scilicet ex virtute cœlesti quæ in generatione eorum supplet vicem virtutis generatiuæ, quæ est in semine. Et hoc

D etiam vult Commentator in. xj. huius. Sed sciendum est, quòd nihil prohibet aliquam generationem esse per se, cum refertur ad vnam causam, quæ tamen est per accidens, & casualis cum refertur in aliam causam. Sicut in ipso exemplo Philosophi patet. Cum enim sanitas ex confricatione sequitur præter intentionem confricantis, ipsa quidem sanatio si referatur ad naturam, quæ est corporis regitiua, non est per accidens, sed per se intenta. Si vero referatur ad intellectum confricantis, erit per accidens & casualis. Similiter etiam generatio animalis ex putrefactione generati, si referatur ad causas particulares, hic inferius agentes, inuenitur esse per accidens & casualis. Non enim calor qui causat putredinem intendit naturali appetitu generationem huius vel illius animalis, quæ ex putrefactione sequitur, sicut virtus quæ est in semine intendit productionem talis speciei. Sed si referatur ad virtutem cœlestem, quæ est vniuersalis regitiua virtus generationum & corruptionum in istis inferioribus, non est per

An putrefacta sint eiusdē speciei cū generatis ex semine.

Cō. 46. secundo sup metap. ca. 15.

Tex. cō. 59

Tex. cō. 26

An putrefacta fiūt a casu.

Cōm. 18

accidens, sed per se intenta, quia de eius intentione est, vt educantur in actu omnes formæ quæ sunt in potentia materiæ. Et sic recte assimilauit hic Aristo. ea quæ fiunt arte, his quæ fiunt à natura. Deinde cum dicit. E

Ab arte autem ea fiunt, quorum forma in anima est. Atque formam dico quidditatem cuiusque, substantiamque primam. Etenim contrariorum quodammodo forma eadem est. Ipsa nanque opposita substantia priuationis substantia est, vt sanitas morbi. Illius enī est absentia ipse morbus. Sanitas autem est ea ratio, quę est in anima, scientiaque.

Ab arte vero fiunt, quorumcunque species est in anima. Speciem autem dico, quodquideratesse cuiuslibet, & substantiam primam. Etenim contrariorum modo quodam eadem species. Priuationis enim substantia, quæ substantia est oppositi, vt sanitas infirmitatis. Illius enim absentia ostenditur infirmitas. Sanitas autem quæ in anima, ratio est in scientia. Parte. 10.

F

Hic accipe ꝑuationes & pari rōne oia alia entia rōnis nō hre ꝓpriā spēm in intellectu.

Ostendit modum generationis quæ est ab arte, & præcipue quātum ad principiū effectiuum. De principio enim materiali iam supra dixerat cum locutus fuerat de generatione naturali. Circa hoc autem duo facit. Primo ostendit quod sit principium actiuum generatione quæ est per artem. Secundo ostendit quomodo ab hoc principio generatio procedat, ibi (Fit itaque sanitas.) Dicit ergo primo, quod illa fiunt ab arte, quorum spēs factiua est in anima. Per spēm autem exponit quodquideratesse cuiuslibet rei factæ per artem, vt quodquideratesse domus, quando fit domus. (Et hoc etiam nominat primam substantiā,) id est primam formam. Et hoc ideo quia à forma quæ est in anima nostra, ꝓcedit forma quæ est in materia in artificialibus. In naturalibus autem econtrario. Hæc autem forma quæ est in anima, differt à forma quæ est in materia. Nam contrariorum formæ in materia sunt diuersæ & contrariæ. In anima autem est quodāmodo vna species contrariorum. Et hoc ideo, quia formæ in materia sunt propter esse rerū formarum. Formæ autem in anima sunt ſm modum cognoscibilem & intelligibilem. Esse autem vnius contrarij tollitur per esse alterius. Sed cognitio vnius oppositi non tollitur per cognitionem alterius, sed magis iuuatur. Vnde formæ oppositorum in anima nō sunt oppositæ. Quinimmo (substantia,) id est quodquideratesse priuationis, est eadem cum substantia oppositi, sicut eadem est ratio in anima sanitatis & infirmitatis. Per absentiam enim sanitatis, cognoscitur infirmitas. Sanitas autem quæ est in anima, est quædam ratio per quam cognoscitur sanitas & infirmitas, & cōsistit (in scientia,) id est in cognitione vtriusque. Deinde cum dicit. H

Parte seq.

G

Formę ꝯtrariorum in mā sunt cōtrarię non autem in anima.

Atque sanum efficitur, cum sanitatis artifex hoc intellexerit modo. Quum hoc sit sanitas, si futurum sit sanum, hoc esse necesse est, velut æqualitatem. Quod si hæc efficienda est, caliditas oriatur oportet. Et hoc pacto semper intelligit, quousque ad id vltimum accedatur, quod ipse facere potest. Deinde ea iam motio quæ ab hoc incipit, effectio nuncupatur, quia ad consequendam valitudinem itur. Quare fit vt ex sanitate quodammodo sanitas, & ex domo domus, ex ea quæ est absque materia, ea quæ habet materiam, oriatur. Facultas enim medendi, atque ars extruendarum ędium, ipsa est forma sanitatis ac domus. Atque substantiam sine materia, dico rationē ipsam & quidditatem.

Fit itaque sanitas intelligente ita, quoniam hoc Parte. 11

I sanitas, necesse est, si sanitas erit, hoc existere, puta regularitatem. Sed si hoc, calorem. Et ita semper intelligit donec vtiq; adducat in hoc quod ipse valet vltimum facere. Deinde iam ab hoc motus factio vocatur ad sanandum. Quare accidit modo quodam ex sanitate sanitatem fieri, & domum, ex domo sine materia, materiam habentem. Medicinalis enim est & ædificatoria species sanitatis & domus. Dico autem substantiam sine materia quodquid erat esse.

Hinc accipi φ primū in intētione est vltimū executione & econuerso.

Ostendit quomodo ab hoc principio procedatur ad sanitatem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo sanitas quæ est in anima fit principium sanationis. Secundo quomodo diuersimode accipitur principium in actione artis, ibi ⟨Generationum vero & motuum.⟩ Dicit ergo quòd cum sanitas quæ est in anima, sit principium sanitatis quæ fit per artem, ita fit sanitas in materia aliquo intelligente quòd sanitas est ⟨hoc,⟩ scilicet vel regularitas vel adæquatio calidi, frigidi, humidi, & sicci. Et ideo necesse est si sanitas debet contingere, quòd hoc existat scilicet regularitas vel æqualitas humorum. Et si regularitas vel æqualitas debeat esse, oportet quòd sit calor, per quem humores reducantur ad æqualitatem. Et ita semper procedendo à posteriori ad prius, intelliget illud quod est factiuum caloris, & quod est factiuum illius donec reducatur ad aliquod vltimum, quod ipse statim posset facere, sicut hoc quod est dare talem potionem. Et demum motus incipiens ab illo quod statim potest facere, nominatur factio ordinata ad sanandum. Patet ergo quod sicut in naturalibus ex homine generatur homo, ita in artificialibus accidit quodammodo ex sanitate fieri sanitatem, & ex domo domum, scilicet ex ea quæ est sine materia in anima existens, illa quæ habet materiam. Ars enim medicinalis quæ est principium sanationis, nihil est aliud quàm species sanitatis, quæ est in anima. Et ars ædificatiua, est species domus in anima. Et ista species siue substantia sine materia, est quam dixit supra quodquid erat esse rei artificiatæ. Deinde cum dicit.

parte seq. K

L

Generationum autem motionumue, alia intellectio, alia affectio nuncupatur. Nam ea quidem quæ a principio formaq; incipit, intellectio appellatur. Ea vero quæ ab intellectiōis vltimo incipit, effectio nuncupatur. Similiter & vnumquodq; mediorum fieri solet. Nam si sanabitur, ad æqualitatem redigatur oportet. Quid igitur hoc est hoc, atq; est potentia hoc? Hoc autē iam in potestate ipsius medici collocatur. Id igitur quod facit, & vnde incipit motio qua ad valitudinem itur, si per artem quidem facit, forma est ea profecto, quę est in anima.

M

parte. 12 Generationum vero & motuum, hæc quidem intelligentia vocatur, illa vero factio. Similiter autem & in aliis intermediis vnumquodq; fit. Dico autem si conualescit, oportet æquari. Quid igitur est adæquari hoc? Hoc autem erit si calefactum fuerit. Hoc vero quid est hoc? Existit autem hoc potestate, hoc autem iam in ipso. Faciens itaque, & vnde inchoat motus sanandi, si quidem ab arte, species est quæ in anima.

Diuersimode accipit principium in actionibus artis.

Ostendit quomodo diuersimode accipitur principium in actionibus artis, & dicit φ in generationibus & motibus artificialibus est aliqua actio, quæ vocatur intelligentia, & aliqua quæ vocatur factio. Ipsa enim excogitatio artificis vocatur intelligentia, quæ incipit ab hoc principio, quę est species rei fiendę per artem. Et hæc operatio protendit (vt supra dictum est) vsq; ad illud quod est vltimum in intentione, & primū in opere. Et ideo illa actio quæ incipit ab vltimo ad quod intelligentia terminatur, vocatur factio quæ est motus iam in exteriorem materiam. Et sicut diximus de actione artis respectu formæ quæ est vltimus finis generationis artificialis, similiter est de omnibus alijs intermedijs. Sicut ad hoc φ conualescat, oportet quod adæquentur humores. Hoc igitur ipsum quod est adæquari, est vnum de intermedijs, quod est propinquissimum sanitati. Et sicut medicus ad hoc quod faceret sanitatem incipiebat à considerando quid est sanitas, ita ad hoc quod faciat adæquationem, oportet quod sciat quid est adæquatio, videlicet φ adæquatio ⟨est hoc⟩ scilicet debita proportio humorum in respectu ad naturam humanam. ⟨Hoc autem erit si corpus fuerit calefactū,⟩ quando scilicet quis infirmatur propter defectum caloris. Et iterum oportet quod sciat quodquid est hoc scilicet calefieri, sicut si dicatur φ calefieri est immutari à medicina calida. Et ⟨hoc⟩ scilicet dare medicinam calidam existit statim in potestate medici, & est ⟨iam in ipso,⟩ id est potestate eius, vt talem medicinā det. Sic igitur patet φ principium faciens sanitatem, vnde incipit motus ad sanandū, est species quæ est in anima, vel ipsius sanitatis vel aliorū intermediorum per quæ acquiritur sanitas. Et hoc dico si sanatio fiat ab arte. Si autem fiat alio modo, non erit principium sanitatis species quæ est in anima. Hoc enim est ꝓprium in operationibus artis. Deinde cum dicit.

N

O

Sin casu, ab eo incipiet quod tandem faciendi principium est ei, quod arte facit. Quemadmodum & in medēdo fortasse a caliditatis impressione principium sumitur, hoc autem facit fricatione. Caliditas igitur quę est in corpore facta, sanitatis est pars, aut ipsam aliquid sequitur tale qđ sanitatis est pars, aut statim, aut per plura. Hoc autē est vltimum qđ sanitatis efficit partem. Atq; vt ibi caliditas, aut aliquid quod ipsam sequitur, sanitatis est pars, sic & lapides domus, & alia aliorum sunt partes. P

Si vero a casu, ab hoc quod quidem faciendi est principium facienti ab arte. Vt quod in mederi forsan a calefactione principium, hoc autem facit fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars est sanitatis, aut sequitur eum aliquid tale quod est pars sanitatis, aut per plura. Hoc autem vltimum faciēs. Et quod est ita, pars est sanitatis, vt domus, lapides, & aliorum, alia. Parte. 13.

Q

Vñ ꝑ qđ φ aliquid casualiter generetur.

Manifestat quomodo fiunt generationes casuales, & dicit quod quando sanatio fit à casu, tunc principium sanitatis fit ab hoc quod est principium faciēdi sanitatem apud eum, qui facit sanitatem ꝑm artem. Sed hoc est intelligendum de principio factionis quod est vltimū in intelligendo, & primum in exequendo. Sicut in medicando principium sanitatis aliquando forsan fit à calefactione. Et hinc etiam incipit sanatio quando aliquis à casu sanatur, quia calorem aliquis excitat cōfricatione præter intentionem cōfricantis. Calor itaq; in corpore excitatus per fricationem vel medicationem, aut est pars sanitatis quasi intrans substantiam sanitatis, sicut cum ipsa alteratio calefactionis ad sanitatem sufficit. Aut sequitur ad calorem aliquid quod est pars sanitatis. Sicut cum per calorem fit sanitas per hoc quod calor dissoluit aliquos humores compactos, quorum dissolutio est iam constituens sanitatem. Aut etiam hoc potest esse per plura media, sicut cum calor consumit humores superfluos impedientes aliquos meatus in corpore, quibus consumptis fit debitus motus spirituum ad

aliquas

A aliquas determinatis partes corporis. Et hoc vltimum est iam faciens sanitatem ⟨& quod est ita⟩.s.qđ ē pximū sanitatis factiuum ⟨est aliqua pars sanitatis⟩.i.intrans in cōstitutionē sanitatis. Et similiter est in alijs artificialibus. Nam partes domus sunt lapides, quorum compositio iam est aliquid domus. Deinde cum dicit.

Quare quemadmodum dicitur impossibile est quicquam fieri, si nihil est prius. Patet igitur partē aliquam necessario eorum q̃ fiunt esse. Materia nanq; pars est. Quippe cum insit, & fiat. Et aliquid item eorum quę in ratione summuntur. Vtroq; enim modo circulum ęreum dicimus quid est, & materiam dicentes. ęs inquam, & formam, talem inquam figuram. Atq; hoc est genus in quo ponitur primo. Aereus vero circulus, in ratione materiam habet.

B Tex.cō.14 parte.14. Quare sicut dicitur, impossibile factū eē si nihil prçexistit. Quod qdem igitᶦ pars ex necessitate existit, palam. Materia nanq; pars. Inest enim & fit hoc. Sic igitur & eorū quę in ratione. Vtroq; autem modo dicimus ęreos circulos quid sunt, et materiam dicentes, quia ęs: & speciē, quia figura talis. Et hoc est genus in quod primum ponitur. Aereus itaq; circulus habet in ratione materiam. Alia litera multos.

Concludit conclusionem principaliter intentam, & circa hoc duo facit. Primo inducit conclusionem intentam. Secundo remouet quandam dubitationem, ibi ⟨Ex quo vero vt materia fit.⟩ Dicit ergo primo, q̃ ex quo omne quod generatur, generatur ex materia, & iterum generatur à suo simili, impossibile est aliquid esse factum, nisi aliqd C præexistat, sicut dicitur cōmuniter. Communis enim philosophorū naturalium sententia erat, q̃ ex nihilo nihil fit. Palam est autem, q̃ id quod præexistit, oportet q̃ sit pars rei generatæ. Cōstat enim q̃ materia quæ p̄existit est pars generati. Quod ex hoc ꝓbari pōt, quia materia est in generato, & ipsa fit generatum dum in actum educitur. Nec solum pars quæ est materia præexistit, sed sicut ex dictis patet, etiam præexistit pars quæ est in ratione.s.forma. Hæc enim duo scilicet materia & forma sunt partes generati. Vtroq; enim modo possumus assignare quid sint circuli ęrei vel circuli multi, ſm aliam literam.i. particulares & distincti, & dicentes materiam quæ est æs, & ⟨dicentes speciem,⟩ id est formam, quæ est talis figura. Et recte dicit multos circulos particulares. Nam circulus secundum speciem & formam est vnus tātum. Multiplicatur autem & indiuiduatur per materiam. Et hæc.s.figura est genus, in quod primo collocatur circulus æreus. Et ita patet ex di D ctis quod circulus æreus in sua diffinitione habet materiam. Quod autem species geniti præexistat, supra ostensum est in naturalibus, & in artificialibus generationibus. Deinde cum dicit. Nāl̃ia & artificialia hēt i sui diffinitiōe materiam.

Atqui quędam cum orta sunt, non illud dicuntur ex quo vt ex materia fiūt, sed illiusmodi. Ceu statua, nō lapis, sed lapidea dicitur. Homo autem sanus, nō dicitur illud ex quo factus est sanus. Atque causa hęc esse videtur. Ex priuatione nanq; fiunt atq; subiecto, quod quidem materiam dicimus: velut & homo & ægrotans fit sanus. Magis tamen ex priuatione fieri dicitur, vt ex ęgrotante, magis q̃ ex homine, sanus. Quapropter sanus ęgrotans quidem nō dicitur, homo autem dicitur homoq; sanus. Quorum autē priuatio manifesta non est & nomine caret, vt in ęre cuiusq; figurę, aut in lateribus lignisue domus, ea ex hisce fieri, vt illic ex ægrotante videntur. Quapropter vt illic non id ex quo fit dicitur, sic & hic statua non E lignum, non ęs, nō lapis, sed lignea deriuatiue, ęrea, lapidea: & domus itidem non lateres, sed lateritia dicitur. Nam si quispiam diligenter exacteq; inspexerit, non vtiq; simpliciter dixerit ex ligno statuam fieri, aut ex lateribus domum, propterea quod muteť id ex quo quippiam fit, sed non maneat sane oportet. Propter hoc igitur isto dicitur modo.

Ex quo vero, vt materia fit, quędam dicuntur qñ fiunt, non illud, sed illiusmodi. Vt statua non lapis, sed lapidea. Homo autem conualescens, non dicitur illud ex quo. Causa vero, quia fit ex priuatione & subiecto quod dicimus materiam: vt & homo, & laborans fit sanus. Magis tamen dicimus fieri ex priuatione, vt ex laborante sanus q̃ ex homine. Propter quod laborans quidem qui sanus non dicitur, F sed homo, & homo sanus. Quorum vero priuatio non manifesta & innominabilis, vt in ęre figuræ cuiuslibet, aut in lateribus & lignis domus, ex his videtur fieri vt illic ex laborāte. Propter quod sicut nec ibi ex quo hoc, illud non dicitur: nec hic statua lignum, sed prædicatur lignea, nō lignum, & ęrea nō æs, lapidea, sed non lapis: vt domus lateritia, sed non lateres. Quoniam neque quod ex ligno fit statua, Te.cō.16. aut ex lateribus domus, siquis valde inspexerit, non vtiq; simpliciter dicet. Quia oportet permutationem fieri ex quo, sed non permanente. Propter hoc quidem igitur ita dicitur. parte.s.

Remouet quandam dubitationem. Illud enim ex quo aliquid fit vt ex materia, quandoq; prædicatur non in abstracto, sed denominatiue. Quædam enim dicuntur non G esse ⟨illud,⟩ id est materia ⟨sed illiusmodi.⟩ Sicut statua non dicitur lapis, sed lapidea. Sed homo conualescens ⟨non dicitur illud ex quo⟩.i.non recipit prædicationem eius ex quo fieri dicitur. Fit enim conualescens ex infirmo. Nec dicitur q̃ conualescens fit infirmus. Hmōi autem causa est, quia dupliciter dr̃ aliquid fieri ex aliquo.s. ex priuatione, & ex subiecto quod dicit̃ materia, sicut dr̃ q̃ homo fit sanus, et q̃ laborans fit sanus. Dicitur aūt magis aliquid fieri ex priuatione q̃ ex subiecto, sicut magis dicitur aliqs fieri sanus ex laborāte, quàm ex homine. Sed hoc fieri hoc, magis dicimus in subiecto q̃ in priuatione. Magis enim dicimus proprie quòd homo fit sanus, quàm q̃ laborans. Et ideo ille qui est sanus, non dicitur laborans, sed magis dicitur homo, & econuerso homo dicitur sanus. Sic ergo id quod fit, prædicatur de subiecto, non autem de priuatione. Sed in quibusdam priuatio est non manifesta & in- H nominata, sicut priuatio cuiuscunq; figurę in ęre, nō habet nomen, nec etiam priuatio domus in lateribus et in lignis. Et ideo vtimur materia, pro materia & priuatione simul. Et propter hoc sicut illic dicimus quòd sanus fit ex laborante, ita hic dicimus q̃ statua fit ex ære, & domus ex lapidibus & lignis. Et propter hoc ēt sicut ibi id ex quo fit aliquid, sicut ex priuatione nō p̄dicat̃ de subiecto, qa non dicimus q̃ sanus fit laborās, ita nec hic dicimus q̃ statua fit lignum, sed prædicatur abstractū in cōcreto, dicendo q̃ nō ē lignū, sed lignea, nec æs, se ærea, nec lapis, sed lapidea. Et similiter domus non est lateres, sed lateritia. Quia si qs diligenter inspiciat nec fit statua ex ligno, nec domus ex lateribus simpliciter loquēdo, sed per aliquam permutationem. Fiunt enim ista ex istis sicut ex aliquo permutato, & non sicut ex permanente. Aes enim in figuratum non manet dum fit statua, nec lateres incōpositi, dum fit domus. Et propter hoc in prædictis ⟨ita dicitur,⟩ id est talis fit prædicatio. Dupř aľr quia fit ex aliquo.

Lectio. vij.

I Cum autem id quod fit ab aliquo generetur, hoc autem id esse dico vnde est principium generationis. Et ex aliquo, quod quidem non vt priuatio sumatur, sed vt materia. Iam enim determinatum est quo istud dicimus modo. Et aliquid etiam fit. Atque hoc, aut sphęra est, aut circulus, aut quiuis cęterorũ: id profecto vnde est principiũ generationis, vt neque subiectum, ęs inquam ipsum, sic neque sphęram nisi per accidẽs facit ex eo sane, quia sphera ęrea, sphęra est: sed illam facit, ęream inquã sphęram. Nam hoc aliquid facere, est hoc aliquid facere ex eo quod est omnino subiectum. Dico autẽ ęs rotundum facere non rotundum facere, aut sphęram, sed aliud quippiam, velut hanc in alio formam. Sin enim facit, ex quodã

K alio facit. Hoc enim supponebat, veluti ęream sphęram facit. Hoc autem ita facit, vt ex hoc quod quidem est ęs, hoc faciat quod quidem est sphęra. Si igitur hoc ipsum faciat, identidem profecto faciet vti patet, & generationes ipsę in infinitum proficiscẽtur. Patet ergo neque speciem fieri, si hoc aut alio nomine eam formam quę est in re sensibili nuncupare oporteat, neque generationem ipsius esse, neque hanc esse ẽt quidditatem. Hęc enim est id quod in alio, aut ab arte, aut a natura, aut a potentia fit.

parte. 1.

QVoniam vero ab aliquo fit quod fit. Hoc autem dico vnde principium generationis est. Et ex aliquo, fit autem nõ priuatio hoc, sed materia. Iam enim diffinitum est quando hoc dicimus. Et quod fit. Hoc autem sphęra, aut circulus,

L aut quodcunque euenit aliorum. Quemadmodũ nec subiectum facit ęs, sic nec sphęram nisi secundum accidens, quia ęnea sphęra est, & illã facit. Nã hoc aliqd facere, ex totaliter subto hoc facere est. Dico ãt qa ęs ro tundũ facere, est nõ rotundũ, aut sphęram facere, sed alterũ aliqd, aut spẽm hanc in alio. Nã si facit, ex aliquo facit alio. Hoc enim subiiciebat, vt facere ęreã sphęram. Hoc aũt ita, quia ex hoc quod est ęs, hoc facit quod est sphęra. Si igitur & hoc facit ipsum, palã

Tex. cõ. 27 quia silr faciet, & ibunt generationes in infinitũ. Palã ergo quod nec spẽs fiat, nec quodcũque oportet vocare in sensibili formam. Nec eius est generatio, nec quodquideratesse huic. Hoc enim est, quod in alio fit, aut ab arte, aut a natura, aut a potestate.

M PRÆMISIT superius Philosophus quędam de generationibus rerum, quasi necessaria ad suum propositum ostendendum. s. ad oñdendum quod causæ generationis rerũ non sunt ponendæ species separatæ. Ex quibus duo sunt iã manifestata per præmissa. s. quod omnis generatio est ex aliqua materia, & vnumquodque quod generatur, generatur à suo simili. Nunc aũt intẽdit oñdere propositum ex his quę supra inuestigata sunt, & diuidit in partes tres. In prima ostẽdit quid sit illud quod generat. In secunda ostendit quod causa generationis nõ est species separata, ibi ❮ Virum igitur

Infra pt. 3 Inf. le. seq. est quædam. ❯ In tertia determinat quædam quæ possent esse dubia circa prędeterminata, ibi ❮ Dubitabit autem aliquis. ❯ Circa primũ duo facit. Primo oñdit quod forma non

Inf. le. seq. Lectio. 6. Tex. cõ. 22 generat nisi per accidens. Secundo oñdit quod cõpositum generatur, ibi ❮ Aeream vero sphæram. ❯ Dicit ergo primo quod ea quæ sunt oñsa supra, uera sunt. Quorum vnũ est quod oẽ quod fit, fit ab aliquo, et hoc est agens vel generãs à quo est principium generatiõis. Et aliud est, quod omne quod generatur, generatur ex aliquo, vt intelligatur id ex quo est generatio, non priuatio, sed materia. Dictum est enim superius quod aliter fit aliquid ex materia, & aliter ex priuatiõe. Et tertium est quod in omni generatione oportet esse aliquid quod fit. Et hoc est vel sphæra vel circulus, vel quodcunque aliorum. Ex istis suppositis debet esse manifestum, quòd sicut agẽs generando non facit materiam vel subiectum generationis, quæ est æs, ita etiam ❮ nõ facit formam, ❯ scilicet hoc ipsum quod est sphæra, nisi forte per accidens. Facit enim æream sphæram quod est compositum. Et quia ærea sphęra est sphæra, ideo per accidens facit sphæram. Quod autem agens non faciat materiam, per se est manifestum, eo quod materia præexistit factioni. Vnde non oportuit eum probare quod materia non fieret. Sed de formis poterat esse dubium, eo quòd forma nõ inuenitur nisi in termino actionis. Et ideo oportuit eum probare quòd forma non fieret nisi per accidens. Et hoc ideo est, quia formæ non proprie habent esse, sed magis sunt quibus aliqua habent esse. Vnde si fieri est via inesse, ita tantum per se fiunt, quæ per formas habent esse. Formæ autem incipiunt esse, eo modo quo sunt in illis factis, quæ per formas esse habẽt. Et quod forma non fiat, sic probat. Facere enim hoc aliquid, est facere hoc ex aliquo subiecto, quod est ❮ totaliter, ❯ id est vniuersaliter in omni generatione. Facere enim hoc quod est æs rotundum, non est facere hoc ipsum ❮ quod est rotundum, ❯ scilicet rotũditatem, aut hoc ipsum quod est facere ❮ sphærã, ❯ scilicet formam sphæræ, sed est facere ❮ aliquid alterum, ❯ scilicet speciem, non qualitercunque ❮ sed in alio, ❯ scilicet in materia, quod est facere cõpositum. Quod sic patet. Si enim agens facit aliquid, oportet quod faciat ex aliquo alio sicut ex materia. Hoc ❮ enim superius subiiciebat ❯ . s. quod omnis generatio ex materia fit, propter probationem superius inductam. Sicut agens dicitur facere sphærã æream. Et hoc ideo, quia facit hoc quod est sphæra ęrea, ex hoc quod est ęs. Si igitur etiã ipsam formã faciat, palam erit quod faciet eam similiter. s. ex aliqua materia. Et ita sicut sphæra ærea erit composita ex materia & forma, sic & forma sphæræ æreæ erit composita ex materia & forma. Et redibit eadem quæstio de forma formę, et sic in infinitũ. Et ita generationes procedẽt in infinitum, quia omne generatũ habet materiam & formam. Palam igitur est quod non fit spẽs rei generatæ, ne aliquid aliud quodcunque sit, quod oporteat vocare formam in rebus sensibilibus, sicut ordo & compositio & figura quæ in aliquibus tenent locum formæ, maxime in artificialibus. Et quia generatio est eius quod fit, palam est quod nec generatio est formæ, sed compositi. Nec iterum quodquideratesse rei generatæ, generatur, nisi per accidens. Sed forma & quodquideratesse, ❮ est quod fit in alio, ❯ id est in materiam, nõ per se. Et dico quod fit, vel ab arte, vel à natura ❮ vel potestate, ❯ id est à quocunque agẽte per violentiam. Dicit autem quodquideratesse non fieri, quia sit idem rei factæ. Supra

Lectio. 5. enim. oñsum est vnãquãque rem esse idem cum suo quodquid eratesse. Sed tñ quodquideratesse, est quod per se pertinet ad spẽm. Vnde ab eo excluduntur conditiones indiuiduales, quæ per accñs sunt spẽi. Species autẽ & alia vniuersalia non generantur nisi per accidens, singularibus generatis.

O P Q

Forma per se nõ generari probat.

Sciendum tamen quod licet in litera dicatur quod forma fit in materia, non tñ proprie dicitur. Forma enim proprie nõ fit, sed compositum. Sicut etiã dr forma esse in materia, licet forma nõ fit, sed cõpositum per formam. Ita etiam proprius modus loquendi est, vt dicamus compositum generari ex materia in talem formam. Formæ enim proprie non fiunt, sed educuntur de potentia materiæ, inquantum materia quæ est in potentia ad formam, fit actu sub forma, quod est facere compositum. Deinde cum dicit.

Sicut forma ita & qdquideratesse & vlia nõ generatur nisi per accidens.

Facit autem sphærã ęream esse. Nam ex ęre sphæraque facit, in hoc enim hanc efficit formam, atque hoc est ęrea sphęra. Si vero ipsius esse sphæræ omnino fit

A fit generatio, quippiam eſt quopiam erit. Id enim quod fit, eſſe diuiſibile oportebit, ac aliud hoc, aliud hoc eſſe: aliud inquam materiã, aliud formã. Quod ſi ſphera æqualis e medio ſit figura, huius aliud id erit in quo id erit, quod efficiens facit in ipſo. Aliud id quod erit in illo. Totum autem id erit quod eſt effectum, velut ęrea ſphęra. Patet igitur ex hiſce quę dicta ſunt, id quidẽ non fieri, qđ vt forma, aut vt ſubſtantia dicitur. Concurſum autem qui per hãc dr̃ fieri. Et in oĩ re generata, materiam eſſe, atq; hoc qdẽ materiam, hoc autem formam eſſe.

Parti. 2 Aeream vero ſphęram eẽ facit. Facit enim ex ęre & ſphęra. Nam in hoc hanc ſpeciem facit, & eſt hoc ſphęra ęrea. Hoc autem ſphęrę eſſe. Eius vero quod eſt ſphęrę eſſe, omnino ſi eſt generatio, ex aliquo aliquid erit. Oportebit enim diuiſibile eſſe ſemper qđ
B fit, & eſſe hoc quidem hoc, & hoc hoc. Dico autem ꝙ hoc quidem materiam, illud vero ſpeciem. Si igitur eſt ſphęra ex medio figura ęqualis, huius hoc quidem eſt in quo erit quod facit, hoc autem in illo, hoc autem omne quod factum eſt, vt ærea ſphæra. Palam igitur ex dictis, quia quod quidẽ vt ſpecies, aut vt ſubſtantia dicitur, non fit. Synodus autem ſm̃ hanc dicta, fit. Et ꝙ in omni generato materia ineſt, & eſt hoc quidem hoc, & hoc hoc,

Cõpoſita ſola ꝑpriẽ generanſ. Oſtendit ꝙ compoſita fiant dicens, ꝙ generans facit eſſe ſphæram æneam. Facit enim eam ex ære quod eſt materia, ſicut ex principio generationis, & ex ſphæra, quæ eſt formæ & generationis terminus. Facit enim {Hanc ſpeciem,} id eſt figuram ſphærę {in hoc,} id eſt in hac ma
C teria, inquantum. ſ. tranſmutat hoc æs in ſphæram. Et hoc eſt ſphæra ærea. ſ. forma ſphęræ in ære. {Sed hoc}. ſ. figura ſphærę {eſt eſſe ſphærę}. i. qđquid eſt ſphæræ. {Eius autem quod eſt eſſe ſphæræ,} id eſt ipſius quodquideſt formę, non eſt omnino generatio, qa ſi eſſet eius generatio & oporteret ꝙ eẽt ex aliquo ſicut ex materia. Omne enim quod fit oportet eẽ diuiſibile, ita. ſ. ꝙ eius {hoc ſit hoc,} id eſt vna pars ſit hoc, {& hoc ſit hoc,} id eſt alia pars ſit hoc. Et hoc exponit. ſ. ꝙ vna pars eius ſit materia, et alia pars eius ſit ſpecies. Si igitur quid eſt ſphæræ quantum ad ipſam formam eſt {ꝙ ſit figura ęqualis ex medio,} id eſt quòd ſit quædam figura ſolida à cuius medio ad extremitates omnes lineę ductæ ſint ęquales, oportet {ꝙ huius} ſcilicet ſphærę æneæ {hoc quidem,} ſcilicet materia ſit in quo erat id quod, {facit generãs} ſcilicet forma, et hoc ſit in illo ſcilicet forma, {quæ}. ſ. ẽ figura ex medio ęqualis, {& hoc ſcilicet omne,} id eſt totum quod, {factum
D eſt}. ſ. ænea ſphæra. Palam igitur eſt ex dictis, ꝙ ſi omne quod fit oportet eẽ diuiſibile, quòd id quod eſt vt ſpecies, aut quod eſt {vt ſubſtãtia,} id eſt vt quodquiderat eſſe, non fit. Sed {ſynodus}. i. cõpoſitum quod dicitur & denominatur à tali forma, vel quidditate vel quodquideſt, fit. Et iterum manifeſtum eſt ꝙ omni generato ineſt materia, & ꝙ cuiuslibet generati hoc ẽ hoc, {& hoc eſt hoc} . i. vna pars eſt materia, & alia forma. Deinde cum dicit,

Eſt ne igitur pręter has, aliqua ſphęra, aut pręter lateritias domos, aliqua alia domus? An ſi ſic eſſet nunq̃ hoc aliquid eſſet ortum? Sed hoc qdem tale ſignificat, definitumq; non eſt. Id aũt quod ꝓducit, ex hoc efficit atq; generat tale, quod cum fuerit ortum eſt hoc tale, totũq; hoc Callias eſt aut Socrates, pinde atq; hęc eſt ęnea ſphęra. Homo vero ac animal, vt ęnea ſphęra omnino. Patet ergo formas ipſas vt quidam dicere formas conſueuere, ſi ſint præter ſingularia quędam, non vtiles ad generationes, atq; ad
E producendas ſubſtantias eſſe: neq; ob hęc, ipſas ſeparatas in rõne rerum ſubſtantias eſſe ponendas.

Vtrũ igit̃ eſt ne quędã ſphæra pręter has, aut domus pręter lateres, aut nunq̃ facta eſt? Si ſic, non erat hoc aliquid. Sed quia domus tale ſignificat. Hoc autem & terminatũ nõ eſt, ſed facit & generat ex hoc, tale hoc. Et quando generatum eſt, eſt hoc tale. Hoc autem eſt omne hoc. Callias autem & Socrates eſt, quemadmodũ ſphęra ęnea hoc. Homo vero & animal quemadmodum ſphęra ęnea totaliter. Manifeſtum ergo quia ſpecierum cauſa, ſicut conſueti ſunt dicere quidã ſpẽs ſi ſunt pręter ſingularia, ad generationes & ſubſtantias nihil vtiles, neq; erunt vtiq; pręter hoc ſubſtantię ſm̃ ſe. Tex. cõ. 28 parte. 3.

F

Oſtendit ꝙ ex quo formæ non generantur ſed compoſita, ꝙ non oportet ponere ſpecies ſeparatas eſſe cauſas generationis in iſtis inferioribus. Sciẽdum eſt aũt ꝙ Platonici ponebãt ſpecies eſſe cauſas generationis dupliciter. Vno modo per modum generantis. Et alio modo per modum exemplaris. Primo ergo oſtendit ꝙ ſpẽs ſeparatæ non ſunt cauſæ, generationis per modũ generantis. Secundo ꝙ non per modum exemplaris, ibi {In quibuſdam vero palã.} Dicit ergo primo ꝙ conſiderandum eſt vtrum ſit aliqua forma {vľis p̃ter hmõi ſingularia}. ſ. ꝙ ſit q̃dam ſphæra à materia ſeparata p̃ter has ſphæras q̃ ſunt in materia. Aut ẽt ſit aliqua domus vľis ſine materia, p̃ter lapides, ex quibus cõſtituuntur iſtæ domus particulares. Mouet autem q̃õnem in artificialibus ꝓp naturalia, quorum ſpẽs Plato ſeparatas poſuit à materia. Vt intelligatur eſſe q̃ſitum vtrũ ſit homo vľis præter carnes & oſſa, ex quibus particulares homines conſtituuntur. Ad ſolutionem aũt huius q̃õnis, hic primo præmittit ꝙ ſi ſit aliqua ſubã hoc modo facta, nullo modo erit hoc aliquid, ſed ſignificabit tantum quale quid, quod non eſt determinatum. Socrates enim ſignificat hoc aliquid & determinatum. Homo vero ſignificat quale quid, quia ſignificat formam cõmunem & indeterminatam, quia ſignificat abſq; determinatione huius vel illius. Vñ ſi ſit hõ p̃ter Socratem & Platonẽ & alios hmõi, non tñ erit hoc aliqd nec determinatum. Sed nos videmus ꝙ in generationibus, ſemper illud qđ facit & generat {ex hoc,} id eſt ex tali materia, eſt {tale hoc,} id eſt hoc determinatum, habens determinatam ſpẽm. Oportet enim ſicut generatum eſt hoc aliquid, ita & generans eſſe hoc aliquid, cũ generans ſit ſimile genito, vt ſupra probatum eſt. Et ꝙ genitum ſit hoc aliquid, ex hoc patet, quia quod generatur eſt cõpoſitum {ſed hoc eſſe}. ſ. compoſitum, qñ {eſt hoc}. i. determinatum, eſt vt Callias, aut Socrates, ſicut cum dr̃ hæc ſphæra ænea. Sed homo & aĩal non ſignificant, hanc materiam ex qua eſt generatio, ſicut nec ſphęra ænea vľr dicta. Si ergo cõpoſitum generatur, & non generatur niſi ex hac materia per quam eſt hoc aliquid, oportet ꝙ id quod generatur, ſit hoc aliqd. Et cum generatum ſit ſimile generanti oportet etiam ꝙ generãs ſit hoc aliqd. Et ita non ſit ſpẽs vľis ſiue materia. Manifeſtum eſt ergo ex dictis ꝙ ſi ſunt aliquæ ſpecies p̃ter ſingularia, nihil ſunt vtiles ad generationes & ſubſtantias rerum, ſicut conſueti ſunt quidam dicere {ſpecierũ cauſa}. i. ad hoc ꝙ ponant ſpẽs. Hæc enim erat vna cauſa, quare Platonici ſpecies ponebant, vt eſſent cauſa generationis in rebus. Si igitur ſpẽs ſeparatæ non poſſunt eſſe cauſa generationis, manifeſtum erit ꝙ non erunt ſpecies quædam ſubſtantiæ ſm̃ ſe exiſtentes. Sciendum eſt autem ꝙ omnes qui non conſiderauerunt hoc, quod Philoſophus ſupra oñdit, ꝙ formę nõ fiũt, paſſi ſunt difficultatem circa factionem formarum. Propter hoc nanq; quidam coacti ſunt dicere, omnes formas eſſe ex creatione. Nam ponebant formas fieri, & non po-

Margin notes: Q̃õ Plato poſuit ideas cãs generationis. parte ſeq. — Ideę non ſunt neceſſarię aut vtiles ad generationẽ ſenſibiliũ. G — Tex. cõ. 23 — H — Formę mãles rerũ corruptibiliũ, nec creant nec pręexiſtũt, ſed de potentia mãę educuntur.

I terant ponere quòd fierent ex materia,cum materia non sit pars formæ. Vnde sequebatur ꝙ fierent ex nihilo. Et per consequens ꝙ crearentur. Econtrario autem quidam posuerunt propter hanc difficultatem,formas præexistere in materia actu,quod est ponere latitationem formarum, sicut posuit Anaxa. Sententia autem Aristotelis qui ponit formas non fieri sed compositum, vtcunqꝫ excludit. Neqꝫ enī oportet dicere ꝙ formæ sint causatæ ab aliquo extrinseco agēte,neqꝫ ꝙ fuerint semper actu in materia,sed in potentia tm̄.Et ꝙ in generatione cōpositi sint eductæ de potentia in actum. Deinde cum dicit.

In quibusdam enim & luce clarius extat,id quod generat tale quidem esse, quale est id quod ab ipso producitur.Non tamen numero,sed specie idem ac vnum:vt in ipsis naturalibus constat. Homo nanqꝫ hominem generat,& equus equum, nisi præter na-
K turam quippiam fiat, vt fit cum equus generat mulum.Atqꝫ hæc etiam similem subeūt legem. Id enim quod commune est equo ac asino, propinquissimū inquam genus,nomine caret. Fortasse autem ambo sunt, veluti mulus. Quare patet non opus esse formā exemplar extruere. In his enim maxime formæ inquirentur atqꝫ vtiles essent,quippe cum hæ maximę substantię sint. Sed id quod generat,sufficiens sane productionis est causa,& vt in materia sit ipsa forma.Tota autem iam talis in hisce carnibus,atqꝫ ossibus forma Socrates est & Callias. Quæ quidem diuersa est ob materiā.Etenim diuersa. Eadem autem specie,quippe cū ipsa forma indiuidua sit, vt patet.

parte.4. In quibusdam vero,palam quia generans tale q-
L dem est,quale generatum.Nec tamen idem nec vnū numero,sed vnū specie: vt in physicis. Homo nāqꝫ hominem generat, nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulum.Et hoc quoqꝫ simile. Cōmune enim super equum & asinum non est nominatum ꝓximū genus. Sunt aūt ambo forsan velut mulus. Quare palam quia non oportet quasi exemplum, speciem probare.Maxime enim in his exquirerentur. Nam substantię maximæ hæ. Sed sufficiens est generans facere, & speciei causam esse in materia. Omnis vero talis species in his carnibus & ossibus Callias & Socrates.Et diuersa quidē propter materiā.Diuersa nāqꝫ.Idē vero specie.Indiuidua enim species.

Hic plano sensu vbop habet materiā indiuiduationis eē principiū.

Ostendit ꝙ species separatæ non possunt esse causa generationis per modum exemplaris dicens,ꝙ licet in aliqbus
M sit dubium vtrum generans sit simile generato,tamen in quibusdam palam est ꝙ generans sit quoddam tale quale est generatum,non qdem idē numero,sed idē specie, vt patet in naturalibus. Homo enim generat hominem, similiter equus equum,& vnaquęqꝫ res naturalis aliam similem in specie sibi, nisi accidat aliquid præter naturam: sicut est cum equus generat mulum.Et dicitur ista generatio præter naturam,quia est præter intentionem naturæ particularis. Virtus enim formatiua q̄ est in spermate maris, naturaliter est ordinata vt producat omnino simile ei à quo sperma est decisum.Sed de secundaria intentione est,quòd quando perfecta similitudo induci non potest, inducatur qualiscūqꝫ potest similis.Et quia in generatione muli sperma equi non potest inducere speciem equi in materia, propter hoc quod non est proportionata ad suscipiendum speciem equi, inducit speciem propinquam. Vnde etiam in generatione muli est aliquo modo generans simile generato. Est enim aliquod proximum genus,quod non est nominatum commune equo & asino.Et sub illo genere con-

Qd̄ generatio muli est ꝑter naturā,et quo modo.

tinetur etiam mulus. Vnde ẜm illud genus potest dici ꝙ N
simile generet simile. Vt si verbi gratia dicamus quod illud proximum genus sit iumentum, poterimus dicere ꝙ licet equus non generet equum sed mulum, iumentum tamen generet iumētum.Patet igitur ꝙ omnia generata cōsequuntur speciei similitudinem ex virtute generātis.Quare palam est ꝙ non oportet ponere aliquam speciem separatam,quasi exemplar rebus generatis, ex cuius imagine res generatæ speciei similitudinem cōsequantur: vt Platonici ponebant. Maxime enim hmōi exemplaria requirerētur in ꝑdictis substantijs naturalibus,q̄ sunt maxime substantiæ respectu artificialium.Sufficiens autem est in prædictis generans ad faciēdum similitudinem speciei, & est sufficiens ⟨ponere causam speciei in materia⟩.i. ꝙ illud quod facit hoc generatum consequi talem spēm non sit spēs extra materiam,sed spēs in materia.⟨Omnis aūt spēs quæ est in materia⟩.s.in his carnibus & in his ossibus, est aliqd̄ singulare,vt Callias & Socrates.Et ista etiam species causans similitudinem spēi in generando,est diuersa à specie generati ẜm numerum ꝑpter diuersam materiam. Cuius diuersitas est principium diuersitatis indiuiduorum in eadem specie.Diuersa nāqꝫ est materia, in qua est forma hominis generātis & hominis generati. Sed vtraqꝫ forma est idem ẜm spēm. Nam ipsa species est ⟨indiuidua,⟩ id est non diuersificatur in generāte & generato. Relinquitur ergo ꝙ non oportet ponere aliquam spēm ꝑter singularia,quæ sit causa spēi in generatis,vt Platonici ponebāt. Lec.viij. O

Idea nō est exēplar in generādis nāli.

Dubitauerit autem non iniuria quispiam, cur quædam fiunt & arte, & atqꝫ etiam casu,vt sanitas: quędam non fiunt,vt domus.

Dvbitabit autem aliquis quare alia fiunt arte & a casu,vt sanitas:alia non,vt domus.

Tex.cō.19 parte.1.
P
parte.3. Parte.cū parte seq. Lectio.7.

POSTQVAM ostēdit Philosophus ꝙ species separatæ nō sunt causa generationis in istis inferioribus, hic manifestat quædam quæ possent esse dubia circa prædeterminata.Et diuiditur in partes tres, secundum quòd tria dubia sunt quæ manifestare intendit.Secunda pars incipit ibi ⟨Palam vero ex dictis.⟩ Tertia ibi ⟨Non solum autem de substantia.⟩ Circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem. Secundo soluit eam, ibi ⟨Causa vero &c.⟩ Oritur autem prima dubitatio ex eo quod supra dixerat,quòd quādo principiū sanitatis est species quæ est in anima,tunc sanitas fit ab arte.Quando vero sanitas non est ab hoc principio,sed à calefactione tantum, tunc fit sanitas à casu.Sicut cum accidit sanitas ex cōfricatione.Hoc autem non potest accidere in omnibus quæ fiunt ab arte. Domus enim nunquam fit ab aliquo principio, nisi à specie domus in anima. Et sic semper fit ab arte, & non à casu.Et ideo est dubitatio quare q̄dam sint qn̄qꝫ quidē ab arte,quandoqꝫ quidem à casu,vt sanitas: quædam vero nō, sed fiunt tantum ab arte, & nunquam à casu, vt domus. Q
Deinde cum dicit.

Dubiū cur aliqua fiunt ab arte& a casu,aliqua vo ab arte tantum.

Atqui causa huius hæc esse videtur. Materia nāqꝫ quę princeps est generationis,vt efficiat, & fiat aliquid eorum,quæ ab arte proficiscuntur,in qua pars est aliqua rei, alia talis est, & vt a seipsa moueatur, alia talis nō est.Et huius alia hoc modo moueri potest,alia non potest.Complura nanqꝫ moueri quidē a seipsis possunt,at nō hoc pacto,velut saltare. Quia igitur sunt & quorum materia talis est, vt sic moueri non possit,nisi ab alio, quales sunt lapides, atque ignis,& quorum materia talis est, vt sic moueri possit.Ideo alia non erunt sine eo qui artem habet.Possunt autem ipsa, aut ab aliis non habentibus artem, aut ex parte moueri.

Causa

A parte. 2 Causa vero est, quia horum quidem est materia incipiens generationis in facere & fieri aliquid eorum quæ ab arte, in qua existit aliqua rei pars. Hæc quidem talis est, qualis moueri ab ea, illa vero non. Et huius hæc quidem sic potens, hæc autem impotens. Multa nanque possunt ab ipsis moueri, sed nõ sic, puta saltare. Quorum igitur talis est materia, vt lapides, impossibile sic moueri nisi ab alio. Sic tamen & vtiq; ignis. Propter hoc hæc quidem non erunt sine habente artem, hæc autem erunt. Ab his enim mouebuntur non habentibus artem, aut ex parte.

Solutio dubij. Soluit quæstionem, & dicit causam prædictæ differentiæ in artificialibus hanc esse, quia materia à qua incipit generatio, ſm quam contingit facere & fieri aliquid eorum quæ sunt ab arte, talis est in qua existit aliqua ps rei. B Oportet nanq; in materia qualibet esse aptitudinem ad formã. Non enim quodlibet artificiatum potest fieri ex qualibet materia, sed ex determinata. Sicut serra non fit ex lana, sed ex ferro. Ipsa ergo aptitudo ad formam artificiati, quæ est in materia, iam est aliqua pars artificiati quæ est in materia, quia sine aptitudine artificiatum esse non potest. Sicut serra nõ potest esse sine duritie, per quam ferrum est ordinatum ad formam serræ. Sed hæc pars dupliciter inuenitur in materia. Quãdoq; quidem ita ꝙ per eã materia potest moueri à seipsa per partem formæ in ea existentem. Quãdoq; vero non. Sicut in corpore humano quod est materia sanationis, inest virtus actiua per quam corpus potest sanare seipsum. In lapidibus autem & lignis nõ est aliqua virtus actiua, per quam possit moueri materia ad formam domus. Etsi quidem materia sic possit moueri per partem C formæ, quam in se habet ad formam, hoc contingit dupliciter, quia quandoq; potest sic moueri per principium intrinsecum, quod est pars prædicta, sicut moueretur per artem, vt accidit in sanatione. Nam natura humani corporis eodem modo agit ad sanitatem, sicut & ars. Quandoq; vero non potest moueri materia per principium intrinsecum eodem modo sicut mouetur ab arte, licet aliquo modo per ipsum moueri possit. Multa enim sunt quæ possunt à seipsis moueri, sed non sic sicut mouentur ab arte, vt patet in saltatione. Homines enim non habentes artem saltandi possunt quidem mouere seipsos, sed non illo modo, sicut mouent se qui habent artem prædictam. Illa igitur artificialia quæ habent talem naturam, sicut lapides sunt materia domus, non possunt à seipsis moueri. Impossibile est enim moueri ea nisi ab alio. Et hoc non solum est in artificialibus, sed etiã in naturalibus. Sic enim & materia ignis non potest moueri ad formam ignis nisi ab alio. Et inde D est quòd forma ignis nõ generatur nisi ab alio. Et propter hoc quædam artificialia nõ possunt fieri sine habente artẽ quæ scilicet in sua materia vel non habent aliquod principium motiuum ad formam, vel nõ sic motiuum sicut ars mouet. Quæ vero ab aliquo extrinseco principio moueri possunt nõ habẽte artem, possunt esse & fieri etiam sine habente artem. Mouebuntur enim eorum materiæ ab his, q̃ nõ habent artem. Quod quidem ostendit dupliciter. Vno modo inquãtum possunt moueri ab aliquibus alijs extrinsecis principijs non habentibus artem, sicut arborem plantare potest etiam qui non habet artem plantandi. Alio modo quãdo {materia mouetur ex parte,} id est ab aliquo principio intrinseco, quod est aliqua pars formæ. Sicut cũ corpus humanum sanatur ab aliquo principio intrinseco, quod est aliqua pars formæ.

Quidã ex dictis ponunt inchoatiuã. Sciendum est autem ꝙ occasione horum verborum quæ hic dicuntur, quidam ponit ꝙ in omni generatione naturali est aliquod principiũ actiuum in materia, quod quidem est forma in potẽtia præexistens in materia, quæ est quædam inchoatio formæ. Vnde hæc formæ pars dicitur. Quod quidem adstruere nituntur. E Primo ex hoc ꝙ hic dicitur. Videtur enim hic Aristo. dicere, quòd illa in quorum materia non est principium actiuum, fiunt tãtum ab arte. Oportet igitur ꝙ in materia illorum quæ fiunt à natura, insit aliquod principium actiuum. Secundo ex hoc quòd omnis motus cuius principiũ non est in eo quod mouetur sed extra, est motus violẽtus, & non naturalis. Si igitur in his quæ generantur per naturam non esset aliquod principium generationis actiuum in materia, tunc eorum generationes non essent naturales, sed violentæ, aut non esset aliqua differentia inter generationem artificialem & naturalem. Et si obijciatur contra eos, quod tunc ea quæ generantur naturaliter, nõ indigẽt extrinseco generante, si eorum generatio est à principio intrinseco. Respondent quod sicut principium intrinsecum non est forma completa, sed quædam inchoatio formæ, F ita etiã non est perfectum principium actiuum, vt per se posset agere ad generationem, sed habet aliquid de virtute actiua vt cooperetur exteriori agenti. Nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus violentus. Violentum enim est cuius principium est extra, nil conferente vim passo, vt in primo ethicorum dicitur.

Lect. 2. Impugnatio inchoatiuarum. Hæc autem opinio videtur propinqua ponẽtibus latitationem formarum. Cum enim nihil agat nisi secundum ꝙ est in actu, si partes vel inchoationes formarum quæ sunt in materia, habent aliquam virtutem actiuam, sequitur ꝙ sint aliquo modo actu, quod est ponere latitationem formarum. Et præterea cum esse sit ante agere, non potest intelligi forma prius habere agere, quàm sit in actu. Et ideo dicendum est, quòd sicut sola viuentia inueniuntur se moueri ſm locum, alia vero mouentur à principio extrinseco, vel generante, vel remouente prohibens, vt dicitur octauo physico. Tex. cõ. 34 G ita secundum alios motus, sola viuentia inueniuntur mouere seipsa. Et hoc ideo quia inueniuntur habere diuersas partes, quarum vna potest esse mouens, & alia mota, quod oportet esse in omni mouente seipsum, vt probatur in octauo physi. Tex. cõ. 40 Sic igitur inuenimus in generatione viuentium esse principium actiuum intrinsecum, quod est virtus formatiua in semine. Et sicut est potentia augmentatiua mouens in motu augmenti & decrementi, ita est & in motu alterationis quæ est sanatio, principium mouens intra. Nam cum cor non sit susceptiuum infirmitatis, virtus naturalis quæ est in corde sano, totum corpus ad sanitatem alterat. De tali igitur materia habente in se principium actiuũ loquitur hic Philosophus, & non de rebus inanimatis. Quod ex hoc patet, quia materiam ignis comparat materiæ domus in hoc, quod vtraq; mouetur ad formam à principio extrinseco. Non tamen sequitur ꝙ generatio inanimatorum corporum nõ sit naturalis. Nõ enim oportet ad motum naturalem ꝙ semper principium motus, quod est in mobili, sit principium actiuum & formale, H sed quandoq; est passiuum & materiale. Vnde & natura in secundo physico. distinguitur per materiam & formam. Te. cõ. 6. Et ab hoc principio dicitur naturalis generatio simplicium corporum, vt dicit Commentator in secũdo physicorum. Cõ. primo Differentia tamen est inter materiam naturalium et artificialium, quia in materia rerum naturalium est [aptitudo] naturalis ad formam, & potest reduci in actum [per] agens naturale, non autem hoc contingit in materia artificialium. Deinde cum dicit.

Patet autem ex hisce quæ diximus, & vniuersa quodãmodo (si non per accidens fiant) ex eo quod est eiusdẽ nominis rationisq; fieri, vt res naturales. Aut aliq̃ ex parte tali, vt domus ex domo, aut a mẽte. Est enim ars ipsa forma, aut ex parte: aut ex habente aliquam partem.

Palam vero ex dictis, quia modo quodam omnia Te. cõ. 30 Parte. 3.

I fiunt ex vniuoco, quemadmodum naturalia: aut ex parte vniuoco, vt domus ex domo: aut ab intellectu. Ars enim species. Aut ex parte, aut ex habente aliquam partem, nisi fm accidens fiat.

Hic accipe & spẽs esse in itellectu & habitus esse spẽs.

Manifestat secundũ quod poterat esse dubium ex prædictis. Dixerat enĩ supius ꝙ omne qđ generat̃, generat̃ à simili fm speciẽ. Hoc autem nõ eodem modo se habet in omnibus, & ideo hic manifestare intẽdit, qũo hoc diuersimode in diuersis inueniatur, & circa hoc duo facit. Primo distinguit diuersos modos quibus generatum est simile generanti. Secundo manifestat eos. ibi ⸢Causa nanq; faciendi.⸣ Sciẽdum est autem circa primum quòd omne quod generatur ab aliquo, aut generatur per se, aut generatur ab eo per accidens. Quod autem generatur ab aliquo per accidens, non generatur ab eo fm ꝙ hmõi. Vnde non oportet in generante esse similitudinem generati. Sicut inuentio thesauri non habet similitudinem aliquam in eo, qui fodiens ad plantandum inuenit thesaurum per accidens. Sed generans per se, generat tale fm ꝙ hmõi. Vnde oportet ꝙ in generante per se, sit aliqualiter similitudo generati. Sed hoc contingit tripliciter. Vno modo quando forma generati pcedit in generante, fm eundem modum essendi, & simili materia. Sicut cum ignis generat ignem, vel homo generat hominem. Et hæc est generatio totaliter vniuoca. Alio modo quando forma generati precedit in generante, nõ quidem fm eundẽ modũ essendi, nec in substantia eiusdem rationis, sicut forma domus præcedit in artifice, non fm esse materiale, sed fm esse immateriale, quod habet in mente artificis, non in lapidibus & lignis. Et hæc generatio est partim ex vniuoco quãtum ad formam, partim ex æquiuoco quantum ad esse formæ in subiecto. Tertio modo quãdo ipsa tota forma generati non præcedit in generante, sed aliqua pars eius, aut aliqua pars partis, sicuti in

parte seq. An vnum quodq; eodẽ modo generetur a simili.

K

Trib⁹ modis ꝯtingit generans assimilari generato.

L medicina calida præcedit calor qui est pars sanitatis, aut aliquid ducens ad partem sanitatis. Et hæc generatio nullo modo est vniuoca. Et ideo dicit. ⸢Palam ex dictis est quòd aut fiunt omnia quodammodo ex totaliter vniuoco, sicut naturalia,⸣ vt ignis ab igne, & homo ab homine. Aut ex eo quod est ⸢ex parte⸣ vniuocum, quantum ad formam, & ex parte æquiuocum, quantum ad esse formæ in subiecto, sicut domus fit ex domo, quæ est ars in artifice, ⸢aut ab intellectu⸣ siue artis habitu. Ipsa enim ars ꝑdificatiua est species domus. Aut tertio modo fiunt aliqua ex parte formæ præexistentis in generante, siue ex ipso generante habente partem prædictam. Potest enim dici ꝙ generatio fit vel ex forma, siue parte formæ, vel ex habente formam, vel partem formæ. Sed ex habente quidem sicut ex generãte, ex forma siue parte formæ, sicut ex eo quo generans generat. Nam forma non generat nec agit, sed habens formam per eam. Et hoc dico ꝙ aliquid fit ex alio simili fm aliquem prædictorum modorum, nisi fiat ex eo

M per accidens. Tunc enim non oportet hmõi similitudinẽ obseruari, sicut dictũ est. Deinde cum dicit.

Causa enim faciendi pars est prima per se. Nam caliditas quæ est in motione, caliditatem in corpore fecit. Hæc autem sanitas est, aut pars sanitatis, aut ipsam pars sanitatis aliqua, aut ipsa sanitas sequitur. Quapropter, & facere dicit̃, quia illud sanitatem facit, caliditas inquam ipsa, cui accidit atq; sequitur valitudo. Quare vt in ratiocinationibus substãtia principium omniũ est, nã ex ipso quid est, ratiocinationes proficiscuntur, sic sunt hic generationes.

Parte. 4

Causa nanq; faciendi prima fm se pars. Calor enĩ in motu, calorem in corpore facit. Is vero est aut sanitas, aut pars, aut sequitur eum pars aliqua sanitatis, aut sanitas ipsa. Propter quod dicitur facere, quia illud facit sanitatem, cui consequitur & accidit calor. Quare quemadmodum in syllogismis omnium principium est substantia, nam ex quodquidest, syllogismi sunt, & hic generationes.

N

Alia litera sanitas.

Tex. cõ. 31

Hic accipe quodqđest subiecti eẽ mediũ in demonstratione.

parte seq.

Manifestat modos prædictos, & primo in rebus artificialibus. Secundo in rebus naturalibus. ibi ⸢Similiter itaq; his.⸣ Dicit ergo primo quod ideo oportet quod sit fieri ex aliqua parte, quia prima causa faciendi secundum se, est pars generati præexistentis in generante, quæ est vel ipsa forma generantis, vel pars formæ. Cum enim per motum calor generatur, in ipso motu est quodammodo calor sicut in virtute actiua. Nam ipsa virtus causandi calorem quæ est in motu, est aliquid de genere caloris. Et iste calor in motu existens virtute, facit calorem in corpore, nõ qdẽ gñone vniuoca, sed æquiuoca, quia calor in mo-

O tu, & in corpore calido, non est vnius rationis. Is vero scilicet calor aut est ipsa sanitas, aut aliqua pars sanitatis, aut sequitur eum aliqua pars sanitatis, aut sanitas ipsa. Per hęc quatuor quæ ponit, dat intelligere quatuor modos, quibus potest se habere forma generantis ad formam geniti. Quorum primus est quando forma generati totaliter est in generante, sicut forma domus est in mente artificis, & sicut forma ignis generati est in igne generante. Secundus modus est quando pars formæ generati est in generante, sicut cum medicina calida sanat calefaciendo. Nam calor, factus est in sanato pars sanitatis. Tertius modus est quando pars formæ est in generante, non actu, sed virtute, sicut quando motus calefaciendo sanat. Calor enim est in motu virtute, & non actu. Quartus modus est quando ipsa tota forma est in generante virtute, sed non actu, sicut forma stuporis est in pisce stupefaciente manum. Et similiter est in alijs quæ agunt à tota specie. Primum ergo

Quatuor modis põt dici forma generatiꝰ in generãte.

P modum designat in hoc ꝙ dicit ⸢aut sanitas.⸣ Secundum in hoc ꝙ dicit. ⸢Aut pars.⸣ Tertium in hoc quòd dicit. ⸢Aut sequitur eum aliqua pars sanitatis.⸣ Quartum in hoc quod dicit. ⸢Aut sanitas ipsa.⸣ Et quia motus causat calorem ad quem sequitur sanitas, propter hoc etiam dicitur motus facere sanitatem, quia id facit sanitatem cui consequitur vel accidit sanitas. Vel melius. ⸢Qđ consequitur & accidit ex motu⸣ scilicet calor, facit sanitatem. Quare patet, quod sicut in syllogismis omniũ principium ⸢est substãtia,⸣ id est quodquidest rei. Nam syllogismi demonstratiui sunt ex quid est, cum in demonstrationibus medium sit diffinitio ⸢et hic⸣ scilicet in operatiuis generationes sunt ex quodquidest. In quo ostenditur similitudo intellectus speculatiui & practici. Sicut enim intellectus speculatiuus procedit ad demonstrandum passiones de subiectis ex consideratione eius quodquidest, ita intellectus procedit ad operandum ex specie artificij, quæ est eius quodquidest, vt supra dictum est. Deinde cum dicit.

Cõuenientia intellectꝰ specu latiui & practici.

Q

Simili modo res sese habet & in hisce quæ natura constant. Semen enim perinde atque artifex facit. Habet enim potentia ipsam formam, & id a quo est semen vniuocum est quodammodo, nisi ipsum ortum sit læsum. Quocirca nõ ex mulo nascitur mulus. Non enim ita omnia sunt flagitanda, vt ex homine nascitur homo. Etenim ex viro mulier oritur. Atqui quorum materies, vt ibi, & a seipsa eo motu moueri potest, quo semen mouet, ea a casu fiũt. Quorum vero nõ potest, ea nullo alio modo quam ex generationibus fieri possunt.

Similiter itaq; his, & quæ sunt natura constituta, se habent. Nam sperma facit sicut quæ ab arte. Habet enim potestate speciem, & a quo sperma est,

parte. 5.

aliqualiter

A aliqualiter vniuocū. Nō.n.oīa oportet q̄rere vt ex hoie hō. Et.n.fœmina ex viro. Vnde mulus non ex mulo, sed si in nō orbatio fuerit. Quęcunq; autem a casu, sicut ibi fit, quorūcunq; materia potest a seipso moueri hoc motu, quo sperma mouet. Quorūcūq; vero nō, ea impossibilia sunt fieri aliter q̄ ex ipsis.

Manifestat quod dixerat de artificialibus, in rebus naturalibus dicens, q̄ similiter se habēt ea quæ sunt constituta s̄m naturā, his quæ fiunt per artē. Sperma enim operaẗ ad generationē, sicut contingit in his quæ fiunt per artē. Sicut enim artifex non est actu domus, nec habet formā quæ sit domus actu, sed potestate, ita sperma non est animal actu, nec habet animā quæ est spēs animalis actu, sed potestate. Est enim in semine virtus formatiua, quæ hoc modo comparaẗ ad materiā cōcepti, sicut cōparatur forma domus in mēte artificis ad lapides et ligna, nisi q̄ forma artis est omnino extrinseca à lapidibus & lignis, virtus autē spermatis est intrinseca. Quāuis aūt generatio animalis ex spermate, nō sit à spermate sicut ab vniuoco, quia sperma nō est animal, id tamen à quo est sperma, est aliqualiter vniuocū ei quod fit ex spermate. Nam sperma fit ab animali. Et in hoc est dissimilitudo inter generationē naturalē, & generationem artificialē, quia non oportet q̄ forma domus in mēte artificis fit à domo, licet q̄nq; hoc accidat, vt cum aliquis ad exemplar vnius domus facit aliā. Sed semp̄ oportet q̄ sperma sit ab animali. Exponit autē q̄d dixerat {aliqualiter vniuocū,} quia non oportet in omni generatione naturali esse omnimodā vniuocationē, sicut cum diciẗ q̄ hō fit ex hoie. {Fit enim fœmina ex viro} sicut ex agente, {& mulus nō fit ex mulo,} sed ex equo vel asino, in quo tn̄ est aliqua similitudo, vt supra dixit. Et quod dixit q̄ à quo est sperma, oportet esse aliqualr̄ vniuocū, subiungit intelligendū est {si non fuerit orbatio} .i. si nō fuerit defectus naturalis virtutis in semine. Tunc enim generat aliquid quod nō est simile generāti, sicut patet in mōstruosis partibus. Et {sicut in illis} .i. in rebus artificialibus aliqua fiunt nō solū per artē, sed à casu, q̄n materia potest moueri à seipsa eo motu quo mouetur ab arte. Q̄n vero nō potest hoc modo moueri, tunc nō potest id quod fit ab arte, ab alio fieri q̄ ab arte, ita & hic possunt aliqua fieri à casu & sine spermate, illa quorū materia hoc modo pōt moueri à seipsa {eo motu quo mouet sperma} .i. ad generationē animalis. Sicut patet in his quę generanẗ ex putrefactione, quæ q̄uo dicanẗ esse à casu & q̄uo non, superius expositum est. Illa autē quorū materia nō pōt moueri à seipsa eo motu quo à spermate mouetur, impossibilia sunt fieri aliter q̄ ex ipsis seminibus, sicut patet de hoīe & equo & aliȷ̄s animalibus perfectis. Patet autē ex his quæ hic dicunẗ, q̄ neq; oīa animalia possunt generari & ex semine & sine semine, vt Auicēna ponit, neq; nulla generantur vtroq; modo, vt ponit Auerrois. Est autē aduertendum q̄ per ea quæ hic dicuntur, possunt solui dubitationes illorum qui ponebāt formas in istis generatis, non esse à generantibus naturalibus, sed à formis quæ sunt sine materia. Hoc enim maxime uisi sunt ponere p̄pter aīalia generata ex putrefactione, quorū formæ nō videnẗ procedere ex aliquibus similibus s̄m speciem. Vlterius autē in animalibus etiam quæ generantur ex semine, virtus actiua generationis, quæ est in semine, non est anima, vt ex hoc possit anima sequi in aīali generato. Adhuc autem p̄cedunt, quia in inferioribus istis non inueniunẗ aliqua principia actiua ad generationē, nisi calidum & frigidū, quæ sunt formę accidentales. Et sic nō videẗ q̄ per ea possint produci formæ substantiales. Nec videẗ q̄ ratio Philosophi quā supra posuit contra ponētes exemplaria, teneat in omnibus, ut. s. ad similitudinē speciei in generatis, sufficiāt formæ generantium. Sed omnes hę dubitationes soluuntur per literam Aristotelis, si diligēter inspiciaẗ. Dicitur enim in litera q̄ virtus actiua quæ est in spermate, & si non sit anima in actu, est tamen aīa in virtute, sicuti forma domus in aīa, non est domus actu, sed virtute. Vnde sicut ex forma domus quæ est in mente, potest fieri forma domus in materia, ita ex uirtute seminis, potest fieri anima cōpleta, præter intellectum qui est ab extrinseco, vt diciẗ in.xvj. de animalibus. Et adhuc amplius ī quātum virtus quæ est in semine, est ab anima perfecta, cuius virtute agit. Media enim principia, agūt in uirtute primorum. In his vero quæ generanẗ ex putrefactione, etiam est in materia aliquod principium simile virtuti actiuæ quæ est in spermate, ex quo causaẗ anima in talibus aīalibus. Et sicuti virtus quæ est in spermate, est ab anima cōpleta animalis, & à virtute cælestis corporis, ita virtus quæ est in materia putrefacta generatiua animalis, est à solo corpore cælesti, in quo sunt uirtute omnes formæ generatę, sicut in principio actiuo. Qualitates etiā actiuæ, licet sint actiuæ, non tamen agunt solum in virtute propria, sed in virtute formarū substantialium ad quæ se habent sicut instrumēta, sicut diciẗ in.ij. de anima, q̄ calor ignis est sicut instrumentum animæ nutritiuæ. Deinde cum dicit.

Margin, left: Virtus formatiua, q̄. — B — Tex. cō. 28 — C — Tex. cō. 23 — Cōtra Auicē. & Auerroem. — D — Ex dictis patet formas substātiales esse a generātibus, & nō a formis separatis. — Tex. cō. 28

Margin, right: E — Cap̄lo tertio lib. scđi de gn̄atione aīaliū. — F — Accidentia nō in virtute p̄pria, cōcurrūt ad p̄ductionē formę substantialis, sed in virtute formarū substantialium. — Tex. cō. 41

At vero iam dicta ratio, nō de substantia sola formam non fieri declarat, sed cōis est de omnibus similiter primis: vt de qualitate, de quātitate, cæterisq; prædicamētis. Nam vt ærea sphæra fit, sed nō sphęra, nec æs, & in ære eodem modo si fit. (Semper em̄ materiā añcedere formā oportet) sic & in ipso q̄d, & in quāto, & in quali fit, cęterisq; p̄dicamētis simili modo. Nō enim fit ipsum quale, sed quale lignum. Neq; quantū, sed quātū, aut animal, aut lignum.

Non solum autem de substātia ostendit ratio nō fieri speciem, sed de omnibus similiter primis cōmunis ratio, vt quantitate, & qualitate, & aliis categoriis. Fit enim velut ærea sphæra, sed nō sphæra, nec æs, sed in ære, si fit. Semper enim oportet præexistere materiam & speciē, & in quid, & in qualitate, & in quantitate, & aliis similiter categoriis. Non enim fit quale, sed quale lignum: nec quantum, sed quantum lignum, aut animal.

Margin: Tex. p. 32. Parte. 6. — G

Manifestat tertium quod poterat ex dictis esse dubiū. Probauerat enim q̄ formæ non generantur, sed composita. Posset autē aliquis dubitare vtrum hoc verum sit solū in formis substantialibus, aut etiā in accidentalibus. Cui dubitationi hic satisfacere intēdit. Vnde duo facit. Primo ostendit q̄ hoc est verum in vtrisq;, dicens q̄ ratio superius posita non solū ostendit {speciem} .i. formam non fieri {de substantia} .i. circa p̄dicamentū substātiæ, sed cōis est similiter {de omnibus primis} .i. de p̄dicamentis, sicut de qualitate, & quātitate, & aliȷ̄s p̄dicamētis {Fit enim vt ærea sphęra} .i. quod est compositum sicut ærea sphæra. {Sed non fit sphæra} .i. quod se habet per modū formæ. {Nec æs} .i. quod se habet per modū materiæ. Et si fit sphæra aliquo modo loquendi, non fit per se, sed in ære, quia semper oportet præexistere ad generationē, materiā & speciem, vt supra est ostensum. Illud quoq; q̄d est {vt ærea sphæra} .s. compositum, fit, {& in quid} hoc est in prędicamento substantiæ, & in qualitate, & quantitate, & similiter in aliȷ̄s p̄dicamentis. Non enim fit {quale,} id est ipsa qualitas, sed hoc totum quod est quale lignum. Nec fit {quantum,} id est ipsa quantitas, sed lignū quantum, aut animal quantum.

Margin: Sicut substātialis ita & accidentalis forma n̄ generat, sed cōpositū vtriusq;. — H — Tex. cō. 27

Verum hoc ex hisce, proprium sumi substantiæ potest. Semper enim aliam præcedere substantiam actu, quæ quidē facit necesse est, velut animal, si animal nascitur. Quale autem aut quantum, nō necesse

est actu

F est actu præcedere, nisi potentia solum.

Parte.7.

Sed proprium substantiæ ex his accipere est, quia necesse præexistere semper alterã substantiã actu existentẽ, quę facit, vt aial, si fit animal. Quale vero & quantum, non necessarium, nisi potestate solum.

Differũt generatiões substã & accidentia q ad pncipia. Hic Mauritius obloquitur contra scũm Thomam. vide xiiij. deic̃. Hinc accipe accidẽs nõ attingere formã substãtialẽ productiue vt principale agens secus vt instrumẽtũ, vt supra.

Ostendit quid differat inter substantiam & accidentia, dicens ꝙ hoc oportet accipere vt proprium substãtiæ per cõparationẽ ad accidentia, quia qñ substantiã generaẽ, necesse est præexistere alterã substantiã quæ facit generationem. Sicut si animal generatur, oportet ꝙ præexistat animal generans in his quæ generantur ex semine. Sed in quali & quanto & in alijs accidentibus non oportet ꝙ præexistat quale, aut quãtum actu, sed solum in potẽtia, quod est materiale principiũ & subiectum motus. Principiũ enim actiuũ substantiæ non potest esse nisi substantia, sed principium actiuum accidentium potest esse non accidẽs, scilicet substantia.

Lectio.ix.

Cum autẽ omnis diffinitio ratio sit, & omnis rõ partes habeat, atq; vt ad rẽ sese habet rõ, sic & pars rationis sese habeat ad rei partẽ, dubitatur iam vtrũ partium rationem in totius ratione inesse, an non inesse oporteat. In quibusdã enim inesse, in quibusdam non inesse videtur. Ratio nãq; circuli, partium rationem non habet: at syllabæ ratio, rationẽ habet elementorum: circulus tamẽ suas in partes, perinde atq; syllaba in elementa diuiditur.

K

Tex. cõ. 33 parte. 1.

Quoniam vero diffinitio ratio est, & omnis ratio partes habet, vt autem ratio ad rem & pars rationis ad partem rei similiter se habet. Dubitatur iã, an oportet partium rõnem esse in totius ratione, an nõ. In quibusdam enim videnẽ esse, in quibusdam non. Nam circuli ratio nõ habet eam quæ incisionum, & tamẽ diuiditur circulus in incisiones, vt syllaba in elementa.

L

POSTQVAM Philosophus ostendit quid est quodquiderat esse, & quorũ est, & quõ se habet ad ea quorum est, & ꝙ non oportet ponere quidditates rerum separatas propter generationem. Hic intendit ostẽdere ex quibus cõstituitur quodquiderat esse, & diuiditur in duas partes. In prima ostendit ex quibus quodquiderat constituiẽ. In scda ostendit quõ ex eis fiat vnum, ibi: {Nunc autẽ dicamus primum.} Prima autẽ pars diuiditur in duas. In prima mouet dubitationẽ. In scda soluit eam, ibi: {Aut multipliciter dicię pars.} Prima pars diuiditur in duas dubitationes, quas mouet ad idẽ ptinẽtes, ibi: {Amplius autẽ si priores sunt partes.} Dicit ergo primo, ꝙ omnis {diffinitio est quædã ratio} .i. quędã cõpositio nominũ per rõnẽ ordinata. Vnum enim nomen nõ potest esse diffinitio, quia diffinitio oportet ꝙ distincte notificet principia rerũ, quę cõcurrunt ad essentiã rei cõstituendã. Alias autẽ diffinitio nõ sufficiẽter manifestaret essentiã rei. Et ppter hoc dicię in. j. physi. ꝙ diffinitio diuidit {diffinitũ in singularia} .i. exprimit distincte singula principia diffiniti. Hoc autẽ nõ potest fieri nisi per plures dictiones. Vnde vna dictio nõ põt esse diffinitio, sed põt esse mãifestatiua, eo mõ quo nomen minus notũ, manifestaẽ per magis notum. Omnis autẽ ratio partes habet, qa est q̃dã oratio cõposita, & nõ simplex nomẽ. Et ideo videẽ ꝙ sicut se habet ratio rei ad rẽ, ita se habent partes rõnis ad partes rei. Et ppter hoc dubitatur, vtrum oporteat rõnem partiũ ponere in rõne totius, aut non. Et hæc dubitatio exinde cõfirmaẽ, quia in quibusdã rõnibus totorum, videnẽ esse rõnes partium, & in quibusdã non. In diffinitione enim circuli non poniẽ diffinitio {incisionũ circuli} .i. partium ex circulo separatarum, sicut semicirculi, & quartæ partis circuli.

Infra le. 12 princi. Infra p. 3. parte. seq.

M

Tex. cõ. 5.

Dubium. An rõ partium poni debeat in rõne toti⁹.

N

Sed diffinitio syllabæ cõtinet in se diffinitionẽ {elementorum} .i. literarũ. Si enim diffiniẽ syllaba, oportet ꝙ dicaẽ esse aliqua uox cõposita ex literis. Et sic in diffinitione syllabæ ponitur litera, & per consequens diffinitio eius, quia semper vti possumus diffinitione pro noĩe. Et tñ circulus diuidiẽ in incisiones vt in partes, sicut syllaba {in elemẽta} .i. in literas. Quod aũt hic diciẽ ꝙ sicut se habet diffinitio ad rẽ, ita se habet pars diffinitiõis ad partẽ rei, videẽ habere dubitationẽ. Diffinitio enim est idẽ rei. Vnde uideẽ sequi ꝙ partes diffinitiõis sint idẽ partibus rei, quod patet esse falsum. Nã partes diffinitionis p̃dicanẽ de diffinito, sicut de hoĩe, aĩal & rationale. Nulla autẽ pars integralis p̃dicatur de toto. Sed dicẽdũ est ꝙ partes diffinitionis significant partes rei, inquãtum à partibus rei sumuntur partes diffinitionis, nõ ita ꝙ partes diffinitiõis sint partes rei. Nõ enim animal est pars hominis, neq; rationale. Sed aĩal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia. Animal enim est quod habet naturã sensitiuã, rõnale uero quod habet rõnẽ. Natura autẽ sensitiua est vt materialis respectu rationis. Et inde est ꝙ genus sumiẽ à materia. Differentia à forma. Species autẽ à forma & materia simul. Nã hõ est quod habet rõnem in natura sensitiua. Deinde cum dicit.

Partes diffinitiõis significãt partes rei, q̃s sensus.

O

Preterea si pars prior est toto, & recti anguli pars est acutus, & digitus animalis prior vtiq; recto acutus angulus, & homine digitus erit. Videntur tamẽ illa esse priora. Ratione enim ex illis sane dicuntur, & insuper sine ipsis esse videntur.

Amplius enim si priores sunt partes toto, & recti acutus est pars, & digitus hominis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur aũt illa esse priora. Secundum rationem nanq; dicuntur ex illis, & inesse sine inuicem priora.

Parte. 2.

P

Ponit scdam dubitationẽ quæ est de prioritate partiũ. Oẽs enim partes videntur esse priores toto, sicut simplex cõposito. Acutus enim angulus est pars recti anguli. Diuiditur enim rectus angulus in duos vel plures angulos acutos. Et similiter digitus est pars hoĩs. Vnde videtur ꝙ acutus angulus sit naturaľr prior recto, & digitus prior hoĩe. Sed ecõtra videnẽ illa esse priora. s. rectus acuto, & hõ digito. Et hoc dupliciter. Primo quidẽ ſm rationem. Per hunc enim modũ illa dicunẽ esse priora, quæ in eorũ rationibus ponunẽ, & non ecõtrario. {Acutus enim & digitus dicũtur esse ſm rõnem} .i. diffiniuntur ex illis. s. hoĩe & recto, vt dictum est. Vnde videẽ ꝙ homo & rectus angulus sint priores digito & acuto angulo. Scdo vero ꝑ ur dicunẽ esse aliqua priora ex eo ꝙ est esse sine inuicẽ. Quæ eñ possunt esse sine alijs, & nõ ecõtrario, dicunẽ esse priora, vt in pnto est habitũ, sicut vnũ duobus. Homo aũt potest esse sine digito. Digitus autẽ nõ potest esse sine homine, quia digitus abscisus non est digitus, vt infra dicetur. Vnde videtur ꝙ homo sit prior digito. Et eadem ratio est de recto & acuto. Deinde cum dicit.

Scdm dubium. An ps sit pꝰ toto vel econtra.

Tex. cõ. 16

Tex. cõ. 35

Q

Aut pars multis diciẽ modis. Atq; vno modo ea pars dicitur, quæ quãtitate mẽsurat. Verũ hęc omittatur, sed hoc est cõsiderandũ, ex quibus vt partibus substantia cõstat. Si igiẽ quoddã est materia, quoddam forma, quoddã ex hisce constans, & materia & forma, & id quod ex vtrisq; constat, substantia est. Partim & materia pars cuiuspiã dicitur, partim nõ diciẽ, sed ea ex quibus ratio formæ cõstat: veluti caro pars quidẽ concauitatis non est, hæc est enim materies in qua fit. Simitatis autẽ quędam est pars. Aes etiam totius quidem statuæ pars est, eius autẽ quod vt forma diciẽ statua, non est. Dicenda est enim ipsa

forma,

A forma,& formã quęq; res habet,ſed materiale nunquã per ſe eſt dicendũ. Quapropter circuli quidem ratio fruſtorũ rationẽ non habet, at ſyllabæ rationẽ habent elementorũ. Elementa enim rationis partes ſunt formæ,ſed non materies. Fruſta autẽ circuli ſic ſunt partes,vt materies in qua circulus fit: propinquiora tamen ſunt formæ, q̃ æs, cum rotunditas in ære fuerit orta. Atqui neq; elemẽta omnia,aliqua ex parte in ſyllabæ inerunt ratione,vt hæc cerea,aut ea quæ ſunt in ære. Iã enim & hæc partes ſunt ſyllabæ, vt materia ſenſibilis. Sane etenim nõ ſi linea cum in dimidia,aut homo cũ in oſſa neruos carneſq; corrũpitur. Propterea & ex his vt ex ſubſtantiæ partibus cõſtat,ſed vt ex materia tñ. Atq; totius quidem illa ſunt partes,formæ autẽ ac eius cuius eſt rõ, nõ ſunt

B partes, idcirco neq; in ipſis rõnibus inſunt. In quibuſdam igit̃ rõnibus huiuſcemodi partiũ rõ inerit, quibuſdam vero non ineſſe ipſam oportet, niſi ſit ipſius ratio ſimul ſumpti. Propter hoc enim nõnulla quidẽ ex hiſce ſunt,vt principiis in quæ corrumpuntur. Nonnulla autẽ non ſunt. Quæ igitur ſimul ſumpta forma ſunt & materies,vt ſimum,aut æreus circulus,ea in hæc corrũpunt̃,& ipſorũ pars eſt materia. Quæ vero non ſimul ſunt cũ materia, ſed ſine materia ſumpta, vt rõnes ipſius formæ dũtaxat, ea non corrũpuntur,aut omnino, aut non ſaltẽ hoc pacto. Quare illorũ quidem hæc principia ſunt & partes,formæ autẽ ipſius,neq; principia ſunt, neq; partes. Et ꝑpterea ſtatua lutea in lutũ, & ſphæra in æs,

C & Callias in carnem oſſaq; corrũpitur,& inſuper circulus ſua in fruſta. Eſt enim quippiã quod cũ materia ſimul eſt ſumptum. Aequiuoce nanq; dicit̃ circulus,& qui ſimpliciter dicit̃, & ipſi ſinguli, propterea ꝙ ipſi ſinguli proprio nomine carent.

partte.3. Tex. cõ.34 Aut muliplicter dicitur pars,quorum vnus quidem modus eſt qui menſurat ſm quantitatẽ. Sed hic quidẽ prætermittatur. Ex quibus vero ſubſtãtia eſt vt partibus, perſcrutandum eſt. Si igitur eſt hoc quidẽ materia,illud vero ſpẽs, aliud ex his,& ſubſtãtia eſt materia,& ſpẽs,& quod ex his eſt. Eſt quidem vt materia dicit̃ pars alicuius,eſt autẽ vt non, ſed ex quibus ſpeciei ratio. Vt cõcauitatis nõ eſt pars caro. Hæc nãq; materia in qua fit. Simitatis vero pars aliqua eſt. Et totius quidẽ ſtatuæ pars eſt æs,eius autẽ

D quod ſpecies dicit̃ ſtatuæ,non. Dicendũ enim ſpẽm, & inquantũ habet ſpẽm vnumquodq;,ſed materiale nunquã ſm ſe eſt dicendum. Quapropter circuli ratio non habet eam quæ eſt inciſionum, ſed quæ ſyllabæ,eam quæ eſt elementorũ. Nam elementa rõnis partes ſunt ſicut ſpeciei, & non materia. Inciſiones vero hmõi, ſicut partes vt materia in quibus fiunt, propinquiores tñ ſpeciei, q̃ quãdo in ære fit rotunditas. Eſt autẽ vt neq; elementa omnia ſyllabæ in ratione inſunt, vt hæc cerea, aut quæ ſunt in ære. Iam enim & hæc pars ſyllabę quaſi materia ſenſibilis. Etenim linea non ſi in dimidia corrumpit̃, aut homo in oſſa,aut neruos,& carnes, propter hoc & ſunt ex his ſicut entibus ſubſtãtiæ partibus. Sed vt ex materia. Etenim quidẽ quod ſimul totum partes, ſpeciei vero & cuius ratio, non adhuc. Quapropter nec in

rationibus. Horũ quidem igitur inerit talium partium ratio,horũ vero non oportet ineſſe, ſi non fuerint ſimul ſumpta. Nam ꝑpter hoc quidem quædã ex his vt principiis ſunt in quę corrumpunt̃,quędã vero nõ ſunt. Quæcũq; quidẽ igitur ſumpta ſpecies & materia, ſunt vt ſimũ,& æreus circulus, hęc quidẽ corrumpuntur in hoc,& pars ipſorũ materia. Quæcunq; vero nõ concipiunt̃ cum materia,ſed ſine materia,vt rationes ſpeciei ſolum, hæc non corrũpuntur,aut omnino,aut taliter nõ. Quare illorum quidem principia & partes q̃ ſunt ſub ipſis,ſpeciei verò nec partes nec principia hæc. Et ideo corrũpitur lutea ſtatua in lutũ, & ſphæra in æs, & Callias in carnẽ & oſſa. Amplius autẽ circulus in inciſiones. Eſt enim aliquis qui cõcipit̃ cum materia. Aequiuoce nanq; dicit̃ circulus,qui ſimpliciter dicit̃:& ſinguli, quia non eſt proprium nomen ſingulorum. E F

Soluit ꝑpoſitas qõnes, & diuidit̃ in tres partes. In prima ponit ſolutionẽ. In ſcda exponit eam, ibi: ⟨Dictũ eſt igitur nunc ipm.⟩ Tertio determinat quandã dubitationem quæ ex p̄dicta ſolutione oriri poteſt, ibi: ⟨Dubitat̃ autẽ merito.⟩ Ad euidentiã autẽ horum quę in hoc capitulo dicunt̃, ſciendum eſt ꝙ circa diffinitiones rerũ, & earum eſſentias, duplex eſt opinio. Quidã enim dicũt ꝙ tota eſſentia ſpeciei eſt ipſa forma, ſicut ꝙ tota eſſentia hoĩs eſt anima. Et ꝑpter hoc dicunt ꝙ eadẽ ſm rem eſt forma totius, quæ ſignificat̃ noĩe humanitatis, & forma partis quæ ſignificatur nomine aĩæ: ſed differunt ſolum ſm rationẽ. Nã forma partis dicitur ſm ꝙ perficit materiã, & facit eã eſſe in actu. Forma autẽ totius, ſm ꝙ totũ cõpoſitum per eam in ſpecie collocat̃. Et ex hoc volũt ꝙ nullæ partes materiæ ponant̃ in diffinitione indicante ſpẽm; ſed ſolũ principia formalia ſpeciei. Et hæc opinio videtur Auerrois & quorundã ſequentiũ eum. Sed videt̃ eſſe cõtra intẽtionem Ariſtot. Dicit enim ſuperius in. vj. ꝙ res naturales habent in ſui diffinitione materiã ſenſibilẽ, & in hoc differũt à mathematicis. Non autẽ poteſt dici ꝙ ſubſtãtiæ naturales diffiniant̃ per id, quod nõ ſit de eſſentia earũ. Subſtãtiæ enim non hñt diffinitionẽ ex additione, ſed ſola accidẽtia, vt ſupra eſt habitum. Vnde relinquit̃ ꝙ materia ſenſibilis ſit pars eſſentiæ ſubſtantiarum naturalium, non ſolũ quantum ad indiuidua, ſed etiã quantum ad ſpẽs ipſas. Diffinitiones enim non dant̃ de indiuiduis, ſed de ſpẽbus. Vnde eſt alia opinio quã ſequit̃ Auicẽna, & ſm hanc formam totius, quæ eſt ipſa qdditas ſpẽi differt à forma partis, ſicut totũ à parte. Nã quidditas ſpeciei eſt cõpoſita ex materia & forma, nõ tñ ex hac forma, & ex hac materia indiuidua. Ex his enim cõponitur indiuiduũ vt Socrat. & Callias. Et hæc eſt ſnĩa Ariſt. in hoc capitulo, quã introducit ad excludendũ opinionẽ Platonis de ideis. Dicebat enim ſpẽs rerũ naturalium eſſe per ſe exiſtẽtes ſine materia ſenſibili, quaſi materia ſenſibilis nõ eſſet aliquo modo pars ſpeciei. Oſtẽſo ergo ꝙ materia ſenſibilis ſit pars ſpeciei in rebus naturalibus, oſtẽdit̃ ꝙ impoſsibile eſt eſſe ſpecies rerũ naturaliũ ſine materia ſenſibili, ſicut hoĩem ſine carnibus & oſſibus, & ſic de alijs. Et hic erit tertius modus deſtruendi ideas. Nã primo deſtruxit per hoc ꝙ quodquideratеſſe nõ eſt ſeparatũ ab eo cuius eſt. Scdo per hoc ꝙ ſpẽs ſeparatæ à materia nõ ſunt cauſæ generationis, neq; per modũ generãtis, neq; per modũ exẽplaris. Nunc autẽ tertio improbat eam per hoc ꝙ materia ſenſibilis in cõi eſt rõ ſpeciei. Dicit ergo ſoluẽdo ꝙ multipliciter dicitur pars ſicut in qnto eſt habitũ. Et vno modo dicit̃ pars quãtitatiua, hoc. ſ. qđ mẽſurat totũ ſm quãtitatẽ, ſicut bicubitũ eſt pars cubiti, & binarius ſenarij. Sed hic modus partiũ prętermittat̃ ad præſens. Nõ enim intẽdimus hic ingrere partes quãtitatis, ſed

Marginalia: Le.ſe. ſn. — Le.31. ſn. — Duplex opinio de eſſentijs. — G — Opi. Auer. ipugnatur qui tenuit tm̃ formã ptinere ad ſpeciem. Text cõ.2. — Tex. 2.17. &.18. — Opi. Auic. — Sententia Ariſto. — H — Tex. cõ.30

I sed intẽdimus inquirere de partibus diffinitionis, q̃ signifi cant substantiã rei. Vnde perscrutandum est de illis partibus ex quibus substantia rei cõponitur. Pars autẽ substantiæ est & materia, & forma, & ex quibus est aliqd cõpositum. Et quodlibet istorũ trium. s. materia & forma & cõpositum ex his, est substãtia, vt supra habitum est. Et ideo materia est quidẽ quodã modo pars alicuius, quodã modo nõ est, sed solũ ⟨ illa ex quibus est ratio speciei ⟩. i. formę. Intelligimus enim concauitatẽ quasi formã, & nasum materiã, & simũ quasi compositum. Et ẽm hoc caro quæ est materia vel pars materiæ, nõ est pars cõcauitatis quæ est forma vel spẽs. Nã caro est materia in qua fit species. Sed tamen caro est aliqua pars simitatis, si tñ simitas intelligitur esse quoddã compositũ, & non solum forma. Et similiter totius quidẽ statuæ, quę est cõposita ex materia & forma pars est æs. Non autem est pars statuæ ẽm q statua accipitur solũ pro specie. i. pro forma. Et vt sciat̃ quid est

Tex. cõ. 7.

K species, & quid est materia, dicendum est illud ad speciem pertinere, quod cõuenit vnicuiq; inquantũ speciem habet. Sicuti inquantũ habet spẽm statuæ, cõuenit alicui q sit figuratũ, vel aliquid aliud hmõi. Sed id quod est materiale ad spẽm, nunquã dicendum est ẽm se de specie. Sciendum tñ est q nulla materia nec cõis nec indiuiduata, scdm se, se habet ad spẽm, put sumitur p forma. Sed ẽm q species sumit̃ pro vniuersali, sicut hoiem dicimus esse speciẽ, sic materia cõis per se pertinet ad spẽm, non autẽ materia indiuidualis in qua natura speciei accipit̃. Et ideo dicendũ est q diffinitio circuli nõ cõtinet in se ⟨ diffinitionẽ icisionũ, ⟩ id est partiũ ex circulo incisarũ, vel semicirculi vel quartę partis circuli. Sed diffinitio quæ est syllabæ cõprehendit in se diffinitionẽ quæ est ⟨ elementorum ⟩. i. literarum. Et huius ratio est, quia ⟨ elementa ⟩. i. literæ sunt partes syllabæ quãtum ad spẽm suam, & nõ ẽm materiã. Ipsa enim forma syllabæ in hoc cõsistit, q ex literis cõponatur. Sed

Spẽs sumit̃ dupliciter.

Materia duplex, & quę in rõne speciei cadat.

L incisiones circuli sunt partes non circuli ẽm speciem accepti, sed huius circuli particularis, vel horũ circulorũ, sicut materia in qua fit species circuli. Et hoc accipi põt ex regula superius posita. Hoc enim dixit ad spẽm pertinere, quod ẽm se inest vnicuiq; spẽm habenti, ad materiã vero quod accidit spẽi. Per se autẽ inest syllabæ q ex literis cõponat̃. Quod autem circulus sit actu diuisus in semicirculos, hoc accidit circulo, nõ inquantũ est circulus, sed inquantũ est hic circulus, cuius hęc linea diuiditur, quæ est pars eius vt materia. Vnde patet q semicirculus est pars circuli scdm materiã indiuidualẽ. Vnde ista materia quæ est hæc linea, est ppinquior speciei q̃ æs, quod est materia sensibilis, qñ rotunditas quæ est forma circuli, fit in ære. Quia spẽs circuli nunquã est p̃ter lineã, est autẽ præter æs. Et sicut partes circuli quæ sunt ẽm materiam indiuidualẽ non ponunt̃ in eius diffinitione, ita etiã nec omnes literæ ponunt̃ in dif-

M finitione syllabæ, quæ. s. sunt partes cũ materia, vt literæ descriptæ in cera, vel prolatę in aere. Hæ enim iã sunt partes syllabæ sicut materia sensibilis. Non em̃ oportet q oẽs partes in quas res aliqua resoluta corrũpit̃, sint partes substantiæ. Non enim si linea diuisa in duo dimidia corrũpit̃, aut si homo resolutus in ossa & neruos & carnes corrũpitur, propter hoc sequit̃ q linea sit ex dimidijs, & homo ex carnibus & ossibus, ita q ista sint partes substantiæ eius, sed sunt ex istis partibus sicut ex materia. Vnde sunt partes eius quod est ⟨ simul totum ⟩. i. compositum. ⟨ Sed speciei, ⟩. i. formę ⟨ & cuius est ratio, ⟩. i. eius quod diffinitur, non adhuc sunt partes. Quapropter nullæ tales partes ponuntur in rõnibus cõuenienter. Sciendum tñ q ratio talium partium in quorundã diffinitionibus ponit̃. s. in diffinitionibus cõpositorũ quorum sunt partes. In quorundã vero diffinitionibus nõ oportet poni. s. in diffinitione formarum, nisi sint tales formæ, quæ sint simul sumptæ cum materia. Licet enim materia nõ sit pars formæ, tñ materia sine qua non potest cõcipi intellectu forma, oportet q po-

natur in diffinitione formę, sicut corpus organicum ponit̃ in diffinitione animæ. Sicut enim accidẽtia nõ habent esse perfectũ nisi ẽm q sunt in subiecto, ita nec formæ, nisi ẽm q sunt in proprijs materijs. Et ppter hoc sicuti accidentia diffiniuntur ex additione subiectorũ, ita & forma ex additione propriæ materiæ. Cum igitur in diffinitione formæ ponitur materia, est diffinitio ex additione, nõ autem cum ponit̃ in diffinitione cõpositi. Vel hoc quod dicit ⟨ si non fuerint simul sumpta, ⟩ est exemplificatio eius quod dixerat ⟨ horum nõ oportet inesse. ⟩ In illis enim partes materiæ nõ oportet in diffinitionibus poni, quæ. s. non sumunt̃ simul cum materia, vel quæ non significant aliquid cõpositũ ex materia & forma. Et hoc patet, quia ppter hoc q in quorundã rationibus non ponitur materia, in quorũdam vero ponitur, cõtingit q quædã sunt ⟨ sicut ex principijs ex his in quæ corrũpitur, ⟩. i. ex partibus in quas aliquid per corruptionẽ resoluitur. Et hæc sunt illa in quorũ diffinitionibus ponunt̃ materiæ. Quędã vero non sunt ex p̃dictis partibus materialibus sicut ex principijs, sicut illa in quorũ diffinitionibus nõ ponitur materia. Et quia in istorum diffinitionibus ponitur materia, quæ sunt simul accepta cum materia, non autem in alijs, ⟨ ideo quæcũq; sunt simul sumpta species cũ materia ⟩. i. quæcunq; significãt aliquid cõpositũ ex materia & forma, vt simũ, aut æneus circulus, hmõi corrumpuntur in partes materiales, & pars istorũ est materia. Illa vero quæ nõ concipiuntur in intellectu cum materia, sed sunt oĩno sine materia, sicut illa quæ pertinent solum ad rõnẽ speciei & formæ, ista vel nõ corrumpunt̃ oĩno, vel non corrũpuntur ⟨ taliter ⟩. i. per resolutionẽ in aliquas partes materiales. Quædã enim formæ sunt quæ nullo mõ corrũpuntur, sicut substantiæ intellectuales per se existentes. Quædã vero formæ nõ per se existentes, corrũpunt̃ per accidens, corrupto subiecto. Quare patet q hmõi p̃tes materiales sunt principia & partes eo rum ⟨ quæ sunt sub ipsis ⟩. i. quæ ab eis depẽdent, sicut dependet totũ ex partibus ex quibus cõponitur. Non autem sunt partes nec principia speciei. Et ppter hoc cõpositum, vt statua lutea, corrũpit̃ ⟨ resoluta in materiam ⟩. i. in lutũ, & sphæra ænea, in æs, & Callias qui est homo particularis, in carnẽ & ossa. Et similiter circulus particularis cõstans ex his lineis diuisis, corrũpitur in incisiones. Sicut enim Callias est aliquis hõ qui cõcipitur cum materia indiuiduali, ita circulus cuius sunt partes istæ incisiones, est aliquis circulus particularis qui concipitur cũ indiuiduali materia. Hoc tñ differũt, quia singulares hoĩes habent nomen propriũ. Vnde nomen spẽi non æquiuocat̃ ad indiuidua, sed nomen circuli æquiuoce dicitur de circulo ⟨ qui simpliciter ⟩. i. vniuersaliter dicit̃, & de singulis particularibus circulis. Et hoc iõ, qa singulis particularibus circulis nõ sunt noĩa posita, sed noĩa posita sunt singulariũ hominũ. Attendendũ est autẽ q nomen spẽi non æquiuoce p̃dicatur de indiuiduo, ẽm q p̃dicat de eo cõem naturam spẽi. Prædicaretur autẽ æquiuoce de eo, si prędicaretur inquãtum significaret hoc indiuidnum, put hmõi. Si em̃ dicam, Socrat. est homo, non æquiuocatur nomen hoĩs. Sed si hoc nomẽ homo, imponatur alicui singulari homini vt proprium nomen, æquiuoce significabit speciem, & hoc indiuiduum. Et similiter de nomine circuli, quod æquoce significat speciem & hunc circulum. Lectio. x.

N

O

P

Q

Nomẽ speciei ęquoce p̃ priem indiuidui.

Dictum est igitur & nũc ipsum. Attamen quibusdã repetitis, dilucidius dicamus oportet. Quæ nãq; rõnis sunt partes, & in quas ratio ipsa diuiditur, eæ sane aut oẽs aut aliquæ sunt priores. Nõ autẽ anguli recti ratio, in rõnem acuti, sed acuti ratio in rectũ diuiditur. Qui nanq; acutum diffinit, vtitur recto. Acutus enim minor est recto. Similiter circulus, & semicirculus sese habere videt̃. Semicirculus enim

circulo

A circulo diffinitur. Et digitus etiam toto. Digitus .n. talis est hois pars. Quare partium eæ quidē quæ vt materia sunt, & in quas vt in materiā totum diuiditur, posteriores sunt sane. Eæ vero quæ vt cōmunis ipsius eiusq; substantiæ, quæ rationi accōmodatur sunt partes, aut omnes sunt, aut nōnullæ priores.

Tex. p. 35. parte. 1.

DIctum est igitur & nunc ipsum verum, & causam amplius manifestius dicemus repetētes. Nam quęcunq; sunt rōnis partes, & in quas diuidit̄ ratio, hæ sunt priores, aut omnes, aut quædā. Recti vero ratio nō diuiditur in acuti rōnem, sed quæ est acuti, in quæ est recti. Vtitur autem diffiniēs acutū, recto. Minor enim recto acutus. Similiter autem & circulus, & semicirculus se habent. Semicirculus em̄ diffinitur circulo. Et digitus toto. Talis enim hominis pars digitus. Quare quęcunq; sunt partes vt ma- B teria, & in quæ diuiditur vt materiā, sunt posteriora. Quæcunq; vero vt rationis & substantiæ s̄m rationem, priora, aut omnia, aut quædam.

Explanat suprapositā solutionem. Infra gt. 4.

QVIA solutio superius posita non erat vsquequaq; manifesta, nondū enim ostenderat qūo partes sunt priores & posteriores, nec iterum distinxerat cōpositum vniuersale à particulari, nec etiā speciē à forma, ideo hic solutionē superius positā explanat. Diuiditur autē in partes duas. In prima explanat solutionē superius positam. In scd̄a docet qualiter sit ad qōnē applicanda, ibi: {Interrogationi vero obuiare.} Prima diuiditur in duas. Primo soluit qōnem quātum ad hoc ꝙ. q̄situm fuit de prioritate partium. Scd̄o quātū ad hoc ꝙ quæsitum fuit vtrum partes diffiniti intrent diffinitionē, ibi: {Sed rōnis partes.} Prima diuiditur in duas. Prima ostēdit qūo partes sunt priores toto. Scd̄o manifestat per exemplū, ibi: {Quoniā vero.} Dicit ergo primo, ꝙ id quod superius est dictum in solu- C tione ꝓposita, verum quidē est in se, tn̄ repetendum est vt amplius fiat manifestum, quātum ad hoc quod dictū est. Oportet em̄ ꝙ oēs partes rōnis & in quas ratio diuiditur, sint priores diffinito, vel omnes, vel quędā. Et hoc dicitur propter hoc ꝙ partes formæ q̄nq; non sunt de necessitate spēi, sed de ꝑfectione, sicuti visus & auditus quæ sunt partes animæ sensibilis, non sunt de integritate vel necessitate aīalis. Potest enim esse animal sine his sensibus. Sunt tamē de perfectione aīalis, quia animal perfectum, hos etiā sensus habet. Et sic vniuersaliter est verum, ꝙ illæ partes quę ponūtur in diffinitione alicuius, sunt vniuersaliter priores eo. Sed acutus angulus, quāuis sit pars recti, nō tn̄ ponitur in diffinitione eius, sed ecōuerso. Non enim ratio recti anguli resoluitur in diffinitionē acuti, sed econuerso. Qui em̄ diffinit acutū, vtitur recto diffiniendo. Angulus enim acutus est angulus minor recto. Et simil'r est de circulo & semicirculo qui diffinitur per circulū. Est enim media pars D circuli. Similiter est de digito & hoīe qui ponitur in diffinitione digiti. Diffinitur enim digitus ꝙ est talis pars hominis. Dictum est enim supra ꝙ partes formæ sunt partes rōnis, non autem partes materiæ. Si igitur solæ partes rōnis sunt priores, non autē materiæ, sequitur ꝙ quæcunq; sint partes diffiniti, sicut materia, in quā. s. resoluitur diffinitū, vt compositum in materialia principia sunt posteriora. {Quęcūq; vero sunt partes rōnis & substātię quæ est s̄m rationem} .i. partes formæ scd̄m quā sumitur ratio rei, sunt priora toto, aut omnia, aut quædam, ratione superius dicta. Deinde cum dicit.

parte. 3.

parte. seq. Solutio secūdi dubij licet tāgat et primū.

Quę ptes sunt priores toto, & q non. idem declaraī in tex. seqnti.

Cum autem animalium anima sit forma ipsorum (id est enim substantia animantis: quod substātia est ad rōnem accōmodata) & forma atq; quidditas corporis talis. Nā pars vniuscuiusq; si recte diffiniatur B nō sine munere officioq; diffinietur, quod quidem ei non cōpetet absq; sensu, huius ꝑfecto partes, aut oēs, aut quædam ipso toto priores sunt animali, & in singulis simili modo. Corpus autē eiusq; partes, hac posteriores substātia sunt, & in has vt in materiā non substantia sane, sed totū ipsum diuidit̄. Hæ igit̄ tum priores tum nō priores sunt ipso toto. Cum separantur enim nequeūt esse. Non enim qui quouis modo sese habet, digitus est aīalis, sed qui mortuus est, noīe tantū, non ratione digitus est. Nōnullę autem vna cū ipso pereunt toto, quæ quidem ꝓcipuæ partes sunt, eaq; maxime, in qua ratio ipsa substantiaq; insidet primo, si illa cor aut cerebrū sit. Nihil enim refert hoc, an illud rōnem subeat talē. Homo vero, & equus, & istiusmodi cætera in ipsis sunt singulis. Vniuersalis autē non est substātia, sed quoddā F totum ex hac ratione atq; hac materia est, vt vniuersale. Singulare vero iā ipse Socrates ex materia est extrema, & in cæteris simili modo. Est igitur & formæ pars ipsius inquam quidditatis, perinde atque ipsius quoq; totius, quod quidem ex forma, atque ipsa materia constat.

Quoniā vero animaliū anima est forma ipsorū, (hæc enim substantia est animati, quæ s̄m rationem substātia est) & species, & quodquideratesse tali corpori vniuscuiusq;. Pars enim si diffiniatur bene, non sine opere diffinietur, quod non existet sine sensu. Quare hmōi partes priores, aut omnes, aut quędam simul toto aīali. Et s̄m vnūquodq; ita similiter. Corpus vero & hmōi partes, posteriores sunt hac substātia. Et quod diuiditur in hæc vt in materiā, nō sub- G stātia, sed simul totum. Eo quidē igitur quod simul totum, priora hæc, est vt sic, est autem vt non. Neq; enim possunt esse separata. Neq; enim quocūq; modo se habēs, digitus animalis, sed æquiuocus q mortuus. Quædam vero simul, quæcunq; principalia, & in quo ratio & substantia. Puta si hoc cor, aut cerebrum. Nihil enim differt vtrū tale. Homo autem & equus & quæ ita in singularibus, vniuersaliter autē, non sunt substantia, sed simul totum quoddā ex materia hac, & hac ratione, & vniuersaliter. Singulare H vero ex vltima materia, Socrates iam est. Et in aliis similiter. Pars igitur quidem est & speciei. Speciem autem dico quodquideratesse, & simul totius eius quod ex specie & materia ipsa.

parte. 2.

Hic accipe materiā vltimā eē id quo prius singule est singulare, ergo p̄mū indiuiduationis principium.

Exponit quod dixerat per exempla dicens, ꝙ anima animalium cum sit substātia animati s̄m rōnem id est forma animati, à qua aīatum habet propriā rōnem, {est substantia} .i. forma, & spēs, & quodq̄deratesse {tali corpori} s. organico. Corpus enim organicū nō potest diffiniri nisi per animā. Et s̄m hoc aīa dicitur ꝙ quideratesse tali corpori. Et ꝙ hoc sit verū, patet per hoc ꝙ si aliq̄s bene diffiniat cuiuscūq; aīalis partē, nō potest eam bene diffiniri nisi per ꝓpriam operationē. Sicut si dicatur ꝙ oculus est pars aīalis per quā videt. Ipsa autē operatio partium nō existit sine sensu vel motu vel alijs operationibus partium animę. Et sic oportet ꝙ diffiniens aliquā partē corporis, vtatur aīa. Et quia ita est, oportet ꝙ partes huius. s. animæ sint priores, vel oēs sicut in perfectis aīalibus, vel quędā sicut in imperfectis aīalibus {simul toto} .i. eo quod est cōpositū ex aīa & corpore. Et similiter est s̄m vnūquodq; aliud, qa semꝑ oportet ꝙ partes formales sint priores quolibet cōposito.

Declarat qd̄ dixerat ꝑ exēpla.

Hic accipe posse aliq̄ per se inut eē diffiniri in obliquo.

I posito. Sed corpus & ptes corporis sunt posteriores { hac substantia }.s.forma quæ est anima, cum oporteat animã in eius diffinitione poni, vt iam dictũ est. Et id quod diuiditur in partes corporis vt in materiã, nõ est { ipsa substãtia, } .i.forma, sed { simul totum, } .i.cõpositum. Patet igitur ꝙ partes corporis sunt priores { simul toto }.i.cõposito quodãmodo, & quodãmodo nõ. Sũt quidẽ priores sicut simplex cõposito, inquantum animal cõpositũ ex eis cõstituitur. Sunt autẽ nõ priores ſm modum quo dicitur esse prius id, quod potest esse sine alio. Nõ enim partes corporis possunt esse separatæ ab aĩali. Nõ enim digitus quocunq; modo se habẽs est digitus. Illæ enim qui est decisus vel mortuus nõ dicit̃ digitus nisi æquiuoce, sicut digitus sculptus uel depictus. Sed ſm hãc cõsiderationẽ hmõi partes sunt posteriores cõposito animali, quia animal sine digito esse põt. Sed quędã partes sunt, quæ licet nõ sint priores toto animali hoc mõ prioritatis, quia non possunt esse

R ndet di. recte secũ. dę dubiationi supra moię.

K sine eo, sunt tñ ſm hanc considerationẽ simul, qa sicut ipsę partes nõ possunt esse sine integro animali, ita nec integrũ animal sine eis. Hmõi autẽ sunt partes principales corporis, in quibus primo cõsistit { forma } .s.anima.s.cor, vel cerebrum. Nec ad ꝓpositum differt quicquid tale sit. Sciendum tñ ꝙ hoc cõpositum quod est aĩal vel homo, põt dupliciter sumi, vel sicut vniuersale, uel sicut singulare. Sicut uniuersale quidem, sicut hõ & animal. Sicut singulare, vt Socrat. & Callias. Et ideo dicit ꝙ homo & equus & q̃ ita sunt in singularibus, sed vniuersaliter dicta sicut homo & equus { non sunt substantia, } .i.nõ sunt solum forma, sed sunt simul totum quoddã cõpositũ ex determinata materia & determinata forma, non quidẽ vt singulariter, sed vniuersaliter. Hõ enim dicit aliquid cõpositum ex anima & corpore, non autẽ ex hac aĩa & hoc corpore. Sed singulare dicit aliquid cõpositum { ex vltima materia, }.i.materia indiuiduali. Est enim Socrat. aliquid cõpositũ ex hac

L anima, & hoc corpore. Et similr est in alijs singularibus. Sic igitur patet ꝙ materia est pars speciei. Spẽm autẽ hic intelligimus non formã tñ, sed quodquiderat esse. Et patet etiã ꝙ materia est pars eius totius, quod { est ex spẽ & materia } .i.singularis, qđ significat naturã spẽi in hac materia determinata. Est.n.materia pars cõpositi. Cõpositum autẽ est tam vniuersale q̃ singulare. Deinde cum dicit.

Sed formæ partes, rõnis sunt solum partes: ratio vero est ipsum vniuersale. Esse nãq; circuli atq; circulus, & animę atq; anima, idem est. Ipsius vero iam totius huius, vt circuli huius, & singularium oino, aut sensibilium, aut intelligibilium, (Atq; intelligibiles quidem, mathematicos ipsos dico: sensibiles autem æreos, ligneosue) non est diffinitio, sed mẽte cognoscũtur vel sensu. Quod si ab actu recesserint,

M non sane patet si sint necne, sed vniuersali rõne semper dicuntur, ac cognoscuntur. Materia vero per se est ignota. Atq; materia, alia est sensibilis, alia intelligibilis. Sensibilis vt æs, lignum, & q̃ est materia mobilis. Intelligibilis, quæ in sensibilibus inest, non vt sensibilia sunt, vt ipsæ res mathematicæ. Quomodo igit̃ de toto ac parte res sese habet, & de priore posterioreue, satis iam explicauimus.

parte.31 Sed rationis partes, quæ speciei solum sunt. Ratio vero ipsius vniuersalis. Circulo enim esse & circulus, & animæ esse & anima idem. Simul autẽ, puta circuli huius & singularium alicuius, aut sensibilis, aut intellectualis, (intellectuales autem dico, vt mathematicos: & sensibiles, vt æreos & ligneos) horum autẽ non est diffinitio, sed cum intelligẽtia aut sensu cognoscuntur, hoc est cum actu videntur. Abeuntes vero ex actu, non palam vtrum quidẽ sunt, N aut non sunt, sed semper dicuntur & cognoscuntur vniuersalis ratione. Materia quidem ignota ſm se. Materia vero alia sensibilis, alia intellectualis. Sensibilis quidẽ vt æs & lignum, & quælibet mobilis materia. Intellectualis vero quæ in sensibilibus existit, non inquantum sensibilia, vt mathematica. Quo modo igitur habet de toto & parte, & priore & posteriore, dictum est.

Hinc item accipe necessaria ratione materiã indiuiduationis esse principium. Tex. c.36.

Ostendit quæ partes debeant poni in diffinitione. Cum enim ostẽsum sit quæ partes sunt speciei, & quæ partes indiuidui, quia materia cõiter sumpta est pars speciei, hęc autem materia determinata, est pars indiuidui, manifestũ est ꝙ solum illæ partes sunt partes rõnis quæ sunt partes spẽi, nõ autẽ quæ sunt partes indiuidui. In diffinitione enim hominis ponit̃ caro & os, sed non hæc caro & hoc os. Et hoc ideo quia rõ diffinitiua non assignat̃ nisi vniuersaliter. Cũ enim quodquiderat esse sit idem cum eo cuius est, vt supra oñsum est, illius tñ erit diffinitio quæ est ratio significãs, quodquiderat esse, quod est idẽ cum suo quodq̃derat esse. Hmõi autẽ sunt vniuersalia & nõ singularia. Circulus em̃ & id quod est circulo esse, sunt idẽ. Et similiter anima, & id quod est animæ esse. Sed ipsorꝫ quæ sunt cõposita ex spẽ & materia ĩdiuiduali, sicut circuli huius, aut alicuius aliorum singulariũ, horũ non est diffinitio. Nec differt vtrum singularia sint sensibilia vel intelligibilia. Singularia quidem sensibilia sunt sicut circuli ærei & lignei. Intelligibilia singularia sunt sicut sunt circuli mathematici. Quod autem in mathematicis considerent̃ aliqua singularia, ex hoc patet, quia considerant ibi plura vnius speciei, sicut plures lineæ æquales, & plures figuræ similes. Dicunt̃ autem intelligibilia hmõi singularia ſm ꝙ absq; sensu comprehenduntur per solã phantasiã, quæ qñq; intellectus vocat̃ ſm illud in tertio de Anima. { Intellectus passiuus corruptibilis est. } Ideo autẽ singularium circulorꝫ non est diffinitio, quia illa quorꝫ est diffinitio, cognoscuntur per suã diffinitionẽ. Sed singularia nõ cognoscũtur nisi dum sunt sub sensu vel imaginatione, quæ hic intelligentia dicitur, quia res cõsiderat sine sensu sicut intellectus. Sed hmõi singulares circuli { abeuntes ab actu, } .i.recedentes ab actuali inspectione sensus, quãtum ad sensibiles, aut imaginationis, quãtum ad mathematicos, non est manifestũ, vtrum sint, inquãtum sunt singulares. Sed tamen semper dicuntur & cognoscunt̃ per rõnem vniuersalis. Cognoscũtur enim hi circuli sensibiles etiam qñ non actu videntur, inquantũ sunt circuli, non inquãtum sunt hi circuli. Ratio autẽ huius est, quia materia quæ principium est indiuiduationis, est ſm se ignota, & non cognoscitur nisi per formã à qua sumitur ratio vniuersalis. Et ideo singularia nõ cognoscunt̃ in sua absentia nisi per uniuersalia. Materia autẽ non solum est principiũ indiuiduationis in singularibus sensibilibus, sed etiã in mathematicis. Materia enim alia est sensibilis, alia intelligibilis. Sensibilis quidẽ vt æs & lignum, vel ẽt quælibet materia mobilis, vt ignis & aqua, & huiusmodi omnia. Et à tali materia indiuiduãtur singularia sensibilia. Intelligibilis vero materia est, quę est in sensibilibus, non inquantũ sunt sensibilia, sicut mathematica sunt. Sicut em̃ forma hoĩs est in tali materia, quæ est corpus organicũ, ita forma circuli vel trianguli est in hac materia quæ est continuum, vel superficies, vel corpus. Cõcludit igitur ꝙ dictum est, q̃o se habet de toto & parte, & de priori, & { de posteriori } .i.cuius pars sit pars, & quomodo sit prior, & quomodo posterior. Partes enim materiæ indiuiduæ sunt partes compositi singularis, non autẽ speciei, nec formæ. Partes autem materiæ vniuersalis, sunt partes speciei, sed nõ formæ. Et quia vniuersale diffinitur & nõ singulare, ideo partes materiæ indiuidualis non ponuntur in diffinitione,

Redit ad solutionẽ primi dubij.

Lectio.5

O

Lectio 10. Tex.cõ.32

P

Imaginatio dicit̃ intellectus.

Q

Quę sit materia intelligibilis.

A nitione, sed solum partes materiæ cõis, simul cum forma vel partibus formæ. Deinde cum dicit.

Ad interrogationem autẽ cum quispiá interrogauerit, vtrũ sit prius, rectus ne, & circulus, atq; animal: an partes ex quibus cõstat, & in quas quoq; diuiditur: non simpliciter respondendũ. Nã si anima sit animal, aut animás, aut cuiusq;, vnũquodq;: & circulus circuli esse, & rectus itidẽ esse: atq; substãtia recti aliqua pars, atq; aliquo toto posterius est dicẽda: vt illa quæ est ipsius singularis, atq; aliquo recto. Et enim est rectus, & hisce q est æneus atq; materiæ particeps, & etiá qui ex lineis singularibus constat. At hisce qui est expers materiæ, posterior quidẽ rõnis, prior autẽ singularibus partibus est dicẽdus. Simpliciter autẽ non est dicẽdus. Sin vero aĩa sit diuersa, &
B non sit animal, hoc quoq; pacto, aliæ partes, priores, aliæ non priores dicendæ sunt, vti diximus.

parte.4. Interrogationi vero obuiare est necesse, qñ quis interrogat, vtrũ rectus, & circulus, & animal priora, aut in quas diuidunt̃ & ex quibus sunt partes, qa non simpliciter. Si quidem enim est anima aĩal, aut animatũ, aut vnũquodq; quæ vnicuiq; : & circulus, q circulo esse: & rectus, q recto esse: & substãtia recti, quid quidem, & quo dicendum est posterius: puta his quæ in rõne, & quæ recto vniuersali. Etenim hic quidem est materia qui æneus rectus, & qui in lineis singularibus. Hic autẽ sine materia, his q̃ in rõne, posterior. Eis vero q̃ in singularibus partibus, prior. Simpliciter autẽ non dicendum. Si vero altera, & non est anima animal: & si hoc quidem dicen-
C dum, hoc autem non dicendum, sicut dictum est.

Adaptat solutionẽ propositam qõni prius motæ dicẽs, q necesse est obuiare per prędictã solutionẽ interrogationi qñ quis interrogat, vtrũ rectus angulus, & circulus, & animal sint priora partibus, aut ecõuerso partes in quas huiusmodi diuidunt̃, & ex quibus cõponuntur, sunt priores. Dicendũ q non est simpliciter respondendũ. Est enim duplex opinio. Quidã enim dicunt q idẽ est tota species & forma, sicut aĩa quod homo. Quidã autẽ q nõ, quia homo est cõpositum ex anima & corpore. Et ßm vtrãq; opinionem est diuersimode rñdendum. Si enim idẽ est anima q animal vel animatum, aut similiter vnũquodq; est idem cum forma vniuscuiusq;, vt circulus idẽ cum forma circuli, & rectus angulus idẽ cum forma recti, dicendũ est determinando quid sit posterius, & quo sit posterius, quia ßm hoc partes materiæ sunt posteriores his, quæ sunt in rõne,
D & sunt etiam posteriores {aliquo recto}. s. recto cõi, sed sunt priores recto singulari. Hic enim rectus qui est æneus, est cum materia sensibili. Et hic rectus qui est cũ lineis singularibus, est cum materia intelligibili. Sed ille rectus qui est {sine materia}. s. cõis, erit posterior partibus formæ q̃ sunt in rõne, sed erit prior ptibus materię, q̃ sunt partes singulariũ. Nec erit ßm hanc opinionẽ distinguere inter materiã cõem & indiuidualẽ. Sed tñ simpliciter nõ erit rñdendum, qa erit distinguendũ inter ptes materiæ & partes formæ. Si autẽ alia opinio sit vera. s. q anima sit aliud q̃ aĩal, sic erit dicendũ, & non dicendum partes esse priores toto, sicut determinatũ est prius. Scdm enim hanc opinionẽ docuit superius distinguere non solũ inter materiã & formã, sed inter materiã cõem quæ est pars speciei, & inter materiã indiuidualem quæ est pars indiuidui. Lectio.xj.

Dubitatur etiá non iniuria, quæ nam sint ipsius formæ, & quæ non formæ, sed ipsius simul sumpti

E partes. Atq; si hoc non sit manifestũ, fieri nõ potest, vt quodq; diffiniat̃. Vniuersalis enim ipsius, & formę est diffinitio. Si igitur manifestũ non sit quænã partium subeunt, & quæ non subeũt materiæ rationem, neq; ratio ipsius rei profecto patebit.

Tex. cõ. 37 parte. 1. Dubitatur autem merito quæ speciei sunt partes, & quæ non, sed simul sumpti. Hoc enim non manifesto existente, nõ est diffinire vnũquodq;. Vniuersalis enim & speciei est diffinitio. Quę igitur sunt partium vt materia, & quæ non, si non fuerint manifestæ, nec ratio erit manifesta quæ rei. Diffinitio nõ nisi vniuersalium.

IN ISTA parte determinat quãdam dubitationem, quæ poterat oriri ex solutione pmissæ qõnis. Distinxerat enim soluendo præmissam qõnem inter partes spẽi, & partes indiuidui, quod est cõpositum ex specie & ex materia. Et ideo hic quærit quæ sint partes speciei, & quæ nõ.
F Diuidit̃ ergo ista pars in partes tres. In prima determinat hanc dubitationẽ. In secunda ostẽdit quid restat dicendũ, ibi: {Vtrũ autem præter materiam.} Tertio recapitulat ea quæ dicta sunt, ibi: {Quid quidem igit̃ est quodquid erat.} Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Scdo soluit, ibi: {Quæcunq; quidem igitur &c.} Tertio solutionẽ manifestando colligit, ibi: {Palam autem &c.} Dicit ergo primo q cum dictum sit q partes speciei ponunt̃ in diffinitionibus, non autẽ partes cõpositi ex specie & materia, merito dubitat̃ quæ sunt partes spẽi, & quæ non sunt partes speciei {sed simul sumpti}. i. indiuidui, in quo simul sumit̃ natura speciei cum materia ipsa indiuiduante. Si enim hoc non sit manifestum, non poterimus aliquid recte diffinire, qa diffinitio nunquã est rei singularis, sed solum vniuersalis, vt supradictum est. Et inter vniuersalia ꝓprie est species quæ cõstituit̃ ex genere & differentia, ex quibus omnis diffinitio cõstat. Genus enim nõ
G diffinitur, nisi etiã sit species. Vnde patet q nisi sciatur quę pars sit sicut materia, & quæ nõ est sicut materia, sed sicut ad spẽm ipsam ptinens, non erit manifestum qualis debeat esse diffinitio rei assignanda, cũ non assignet̃ nisi speciei, & oporteat in diffinitione speciei partes speciei ponere, & nõ partes quæ sunt posteriores specie. Deinde cum dicit.

Inf. pte. 10 parte. 11. parte. seq. parte. 9. Dubiũ necessarium. Quę iquã sint partes speciei.

Quæ igitur in diuersis specie fiunt, vt circulus in ære, lapide, atque ligno, ea manifesta esse videntur. Neq; enim æs, neq; lapis, substantiæ quicquã est circuli, propterea quod separatur ab ipsis. Quæ vero non cernũtur seiungi, ea perinde sese habere vt illa, nihil prohibere videtur. Fit enim perinde atq; si circuli omnes ænei cernerentur. Non enim æs ob hoc magis formæ pars esset. Hæc tamen ipsa difficile est excipere mente. Hominis enim forma in carnibus,
H ossibus, talibusue partibus consistere semper videt̃. Sunt ne igitur hæc formæ rationisue partes? An nõ sunt, sed materiæ? Verum quia nõ & in aliis inest, idcirco separare non possumus.

Parte. 2. Quæcunq; quidẽ igitur videtur facta in diuersis specie, vt circulus in ære, & lapide, & ligno: hæc quidem manifesta esse videntur, quia nihil circuli substantiæ æs, neq; lapis, propter separari ab ipsis. Quæ vero nõ vident̃ separari, nihil prohibet simil̃r his se habere, vt si circuli oẽs videant̃ ænei. Nihil. n. vtiq; minus erat æs speciei. Hoc autẽ auferre mẽte est difficile, vt hoĩs spẽs semper in carnibus apparet, & ossibus, & talibus partibus. Vtrum igitur & sunt partes huius spẽi & rõnis, aut nõ, sed materiæ? Sed quia non & in aliis fiunt, non possumus separare.

Soluit

I Soluit propositã dubitationem, & circa hæc tria facit. Primo ponit solutionem fm opinionẽ Platonicorũ. Scđo improbat eam, ibi: ❮ Accidit itaq; vnam. ❯ Tertio soluit fm suam sententiã, ibi: ❮ Quare oĩa reducere. ❯ Circa primum duo facit. Primo soluit propositã dubitationẽ quãtum ad sensibilia. Scđo quãtũ ad mathematica, ibi: ❮ Qm̃ autem, ❯ Primo ergo dicit φ in quibusdam manifestum est, φ materia nõ sit pars speciei, sicut in oĩbus illis q̃ manifeste apparẽt fieri in materijs diuersis fm spẽm, sicut circulus inuenit fieri in ære & in lapide & in ligno. Vnde manifestum est φ neq; æs, neq; lapis, neq; lignum, est aliquid de substãtia circuli, quasi pars existat huius speciei quę est circulus. Est autẽ hoc manifestũ ꝓpter hoc quod circulus à quolibet istorũ separatur. Nihil autẽ potest separari ab eo quod est pars speciei. Sed q̃dam sunt quorũ species non inueniuntur fieri in diuersis materijs scđm speciẽ, sed semper in eisdem. Sicut species hoĩs, quantũ ad hoc φ visibiliter apparet, nõ inuenitur nisi in carnibus & ossibus. Nihil tñ ꝓhibet, vt ẽt ista quę nõ videntur à ꝓpria materia separata, similiter se habeant ad suas materias sicut illa q̃ esse pñt in diuersis materijs, & ab vnaquaque earũ separari. Si .n. poneremus φ nõ viderenẽ sensibiliter aliqui circuli nisi ex ære, nihilominus tñ sic esset pars speciei circuli æs. Et licet tunc nõ separaretur circulus actu ab ęre, separareẽ tamẽ mente, quia species circuli posset intelligi sine ære, ex quo æs nõ esset pars speciei circuli, licet difficile sit mẽte auferre & separare abinuicẽ quę actu nõ separanẽ. Nõ .n. est hoc nisi illorũ q per intellectũ supra sensibilia eleuari possunt. Et similiter si hominis species semper apparet in carnibus & ossibus & talibus partibus, oportet quęrere, vtrum istę partes sint speciei humanæ ❮ & rationis, ❯ .i. diffinitionis hominis: aut non sunt partes speciei, sed solum materia speciei, sicut æs circuli. Sed qa talis spẽs non fit in alijs partibus materialibus q̃ in istis, ideo de facili nõ possumus separare hominẽ per intellectum à carnibus & ossibus. Videtur enim eadem ratio esse hic & in circulo, si omnes circuli essent ænei. Deinde cum dicit.

Solutio Platonicorũ quãtum ad sensibilia. parte.4. Parte.7. parte.3.

K

L

Quoniam autẽ hoc quidẽ fieri posse videtur, obscurum autẽ est quãdo fieri potest, dubitare quidã & in circulo, & triangulo iam videnẽ, atq; innuere non oportere lineis, atq; continuo diffiniri, sed vniuersa perinde hęc dici atq; hominis carnes, ossaue dicuntur: & circuli etiam æs, & lapis. Atq; in numeros vniuersa reducuntur. Et lineæ rationẽ duorũ rõnem inquiunt esse. Eoꝶ etiam qui dicunt ideas esse, qdã dualitatem inquiunt ipsam lineã esse, quidã ipsam lineæ formã. In quibusdam enim idem esse aiunt formam, & id cuius est forma: vt dualitatem, formãq; dualitatis. In linea vero non ita esse.

M Quoniam autẽ hoc videtur contingere, immanifestum autẽ quando. Dubiant autem quidam in circulo & in trigono, quasi non sit cõpetens, lineis diffiniri & cõtinuo, sed omnia hæc similiter dici ac si sint carnes & ossa hominis: & æs, & lapis circuli: & referunt oẽs ad numeros, & lineę rõnem eã quæ duoꝶ esse dicũt. Et ideas dicẽtiũ, hi quidẽ ipsammet lineam dualitatẽ. Hi autem speciem lineæ. Quidam speciẽ eandem, & cuius species: vt dualitatem, & speciem dualitatis: in linea vero non adhuc.

Tex. p. 58. Parte.3.

Procedit vlterius ꝓsequendo opinionẽ prætactã quantum ad mathematica dicẽs, φ quia videẽ hoc cõtingere in aliquibus. s. φ materia non sit pars speciei, q̃uis species nõ inueniaẽ nisi in illa materia, sed non est manifestum, qñ & in quibus hoc cõtingat, vel nõ cõtingat, ideo aliqui circa hoc dubitant non solũ in naturalibus, sed etiã in mathematicis, vt in circulo & triãgulo. Videẽ enim eis φ sicut materia sensibilis nõ est pars speciei in naturalibus, ita etiã φ materia intelligibilis nõ sit pars speciei in mathematicis. Materia autẽ figurarum mathematicarũ intelligibilis, est cõtinuũ, vt lineæ vel superficies. Et ideo vult φ linea non sit pars speciei circuli vel trianguli, quasi non sit cõpetens φ triangulus & circulus diffiniantẽ per lineas & continuũ, cum nõ sint partes speciei, sed omnia ista similiter dicanẽ ad circulum & triangulũ, sicut carnes & ossa ad hominẽ, & æs & lapides ad circulum. Remouendo autem à triãgulo & circulo continuũ qđ est linea nihil remanet nisi vnitas & numerus, quia triãgulus est tres lineas habẽs, & circulus vnã. Et ideo quia lineas nõ dicũt esse partes speciei, referũt omnes species ad numeros, dicentes φ numeri sunt spẽs mathematicoꝶ omnium. Dicũt enim φ ratio duorũ est rõ lineæ rectę, ꝓpter hoc φ linea recta duobus punctis terminatur. Sed circa hoc inter platonicos ponẽtes ideas, est differentia quædã. Quidã enim non ponẽtes mathematica media inter species & sensibilia, dicẽtes species esse numeros, dicunt ipsam lineam esse dualitatem, quia non ponunt lineam mediam differentem à specie lineæ. Quidam vero dicunt φ dualitas est species lineæ, & non linea. Linea enim est quoddam mathematicum medium inter species & sensibilia, & dualitas est ipsa species. Et scđm eos in quibusdam non differunt species, & cuius est species, sicut in numeris, quia ipsas species dicebãt esse numeros. Vnde idem dicebant esse dualitatem & speciem dualitatis. Sed lineæ hoc non accidit fm eos, quia linea iam dicit aliquid participans speciem, cum multæ lineæ inueniantur esse in vna specie, quod nõ esset si ipsamet linea esset ipsa species. Deinde cum dicit.

Solo scđm Platonicos quantũ ad mathematica,

N

Platonici oẽs spẽs referũt ad numeros.

O Varia opinio Platonicorũ circa mathematica.

Accidit igiẽ formam vnam multorum esse, quorum species diuersa esse videtur: quod quidẽ & Pythagoricis accidebat.

Accidit itaq; vnã multorũ esse spẽm, quorũ spẽs videtur esse altera. Quod & Pythagoricis accidit.

P parte.4.

Improbat prædictam solutionẽ, & ponit tres rationes, quarum prima est. Si soli numeri sint species, omnia ista q̃ participant vno numero participãt vna specie. Multa autem sunt diuersa specie quæ participãt vno numero. Vnus enim & idem numerus est in triãgulo propter tres lineas, & in syllogismo ꝓpter tres terminos, & in corpore ꝓpter tres dimensiones. Accidit igitur multorũ specie diuersorũ esse vnã speciem. Quod non solum Platonicis, sed etiã Pythagoricis accidit, qui etiam ponebant naturam omnium rerum esse numeros. Secundam ponit ibi.

Impugnatio dictoꝶ.

Et insuper fieri potest, vt cæteris inde extrusis, vna omnium tantum forma efficiatur.

Et contingit omnium vnam facere per se speciẽ, alia vero non species.

Parte.5. Q

Quæ talis est. Si carnes & ossa nõ sunt partes speciei humanę, nec lineæ speciei triãguli, pari rõne nulla materia est pars speciei. Sed fm Platonicos in numero dualitas attribuitur materiæ, vnitas aũt speciei, ergo sola vnitas est species. Dualitas autẽ, & per consequens oẽs alij numeri tanq; materiã implicantes, non erunt species. Et sic vna tm̃ erit species omnium rerum. Tertiam ponit ibi.

Et tamẽ hoc pacto omnia vnum erunt. Ea igitur quæ ad diffinitiones attinẽt, dubitationem habere, & quã ob causam, satis iam diximus.

Quãuis sic vnũ oĩa erunt. Quod quidẽ igitur habent ad dubitationẽ quandã, quæ sunt circa diffinitiones, & propter causam, dictum est.

Tex. cõ. 39 parte.6.

Quæ talis est. Illa sunt vnũ quoꝶ spẽs vna est. Si igitur omniũ spẽs est vna, sequetur φ omnia sint vnũ fm speciẽ, & non

A & non solum quæ videnť esse diuersa. Potest tamē dici ꝙ hoc tertium non est alia ratio à scda. Sed est inconueniens quod ex secunda cōclusione sequitur scdæ rationis. Posita ergo ratione cui præmissa solutio innitebatur, & positis rationibus contra præmissam solutionem, cōcludit dictum esse ꝙ illa quæ sunt circa diffinitiones habēt dubitationem, & qua de causa. Et sic patet ꝙ per omnia præmissa ostendere voluit difficultatem præmissæ dubitationis.

Deinde cum dicit.

Quapropter & omnia hoc pacto reducere, atque materia auferre superuacaneum esse videtur. Quædam em̄ forsitan hoc in hoc sunt, aut hæc ita sese habentia. Atq; illa comparatio de animali, quā iunior Socrates dicere consueuit, non recte sese habet profecto. A veritate enim abducit, existimareq; facit fieri posse, vt homo sit sine partibus, perinde atq; sine B ære circulus esse potest. Hoc autem non est simile. Animal enim fortasse sensibile quiddam est: & non fit vt sine motu, atq; ob hoc sine suis partibus, definito sese habentibus modo, diffiniatur. Non enim queuis manus pars hois est, sed ea quæ manus officium efficere potest. Quare pars est si animæ particeps sit: non pars, si eiusdem sit expers.

Parte. 7. Quare omnia reducere ita, & auferre materiam superfluū est. Quædā enim forsan hoc in hoc sunt, aut sicut hæc habētia. Et parabola de aīali quā consueuit Socra. iunior dicere nō bene se habet. Abducit enim a veritate, & facit suspicari quasi cōtingens sit hominem esse sine partibus, sicut sine ære circulum. Sed hoc non simile. Sensibile nanq; forsan aliquid animal, & sine motu non est diffinire. Quare C nec sine partibus se habentibus qualitercunq;. Non enim omni modo hominis est pars manus, sed potens opus perficere. Quare animata existens pars, non animata vero non pars.

parte. seq. Soluit dubitationē ſm ppriā sniam, & primo quo ad naturalia. Soluit p̄missam qōnem ſm propriā sententiā, & primo quantū ad naturalia, scdo quantum ad mathematica, ibi: {Circa mathematica.} Dicit ergo primo ꝙ ex quo prędicta incōuenientia sequūtur remouētibus à specie rei omnia quæ sunt materialia, siue sint sensibilia, siue nō, patet ex dictis ꝙ superfluum est omnes species rerum reducere ad numeros vel vnitatem, & auferre totaliter materiam sensibilem & intelligibilem sicut Platonici faciebant. Quia quædam species rerū non sunt formæ sine materia, sed sunt {hoc in hoc forsan} .i. formæ in materia, ita ꝙ id quod resultat ex forma in materia existente species est. Aut si nō D sunt sicut forma in materia, sunt se habentia sicut illa quæ habent formam in materia. Proprie enim formam in materia habent naturalia, quibus quodam modo assimilātur mathematica, etiam inquantum proportio figuræ circuli vel trianguli ad lineas, est sicut proportio formæ hominis ad carnes & ossa. Et ideo sicut species hominis non est forma aliqua sine carnibus & ossibus, ita circuli vel trianguli non est aliqua forma sine lineis. Et ideo parabola quam consueuit dicere de animali Socrat. iunior, non se bene habet. Videtur autem ipsum Platonem Socratem iuniorem nominare, quia in omnibus libris suis introducit Socratē loquentē propter hoc, ꝙ fuerat magister eius. Opinionem autem Platonis de materialitate naturalium specierū vocat parabolam, quia fabulis assimilatur quæ componunť ad aliquā sententiam metaphorice insinuandam. Propter quod in tertio superius dixit, ꝙ hæc opinio assimilať opinionibus fingentium deos esse, & ꝙ formæ eorū sunt sicut formæ humanę. Ideo autē p̄dicta opinio nō bene se habet,

Materia p tinet p se ad qdditatē rei materialis.

Plato appellatur Socrates iunior. Sniam Platonis cōparat fabulę. Tex. cō. 15

quia ducit extra veritatem, in eo quod facit opinari ꝙ hoc E modo cōtingat esse hoīem sine p̄tibus materialibus. s. sine carnibus & ossibus, sicut contingit circulū esse sine ære, quod manifeste nō pertinet ad spēs circuli. Sed hoc nō est simile. Non enim simil'r se habet hō ad carnes & ossa, sicut circulus ad æs, quia circulus nō est aliquod sensibile scd̄m suā rōnem. Pōt enim intelligi sine materia sensibili. Vnde æs, qđ est materia sensibilis, non est pars spēi circuli. Sed aīal videť esse quoddā sensibile. Nō enim pōt diffiniri sine motu. Animal enim discerniť à non aīali sensu & motu, vt patet in. j. lib. de Anima. Et ideo nō potest diffiniri animal sine partibus corporalibus habentibus se aliquo mō debito ad motum. Non enim manus est pars hoīs quocūq; mō se hābens, sed qn̄ est sic disposita ꝙ potest perficere opus manus, quod nō potest facere sine anima, quę est principiū motus. Quare oportet ꝙ manus cuiuscunq; sit pars hominis, scd̄m quod est animata. Secundū vero ꝙ est inanimata, nō est pars, sicut manus mortua uel depicta. Vnde opor F tet ꝙ partes tales quæ sunt necessaria ad perficiēdum operationem speciei propriam, sint partes speciei, tam quæ sunt ex parte formæ, quam quæ sunt ex parte materiæ.

Nō similr diffiniūtur mathematica & naturalia.

Tex. cō. 17 Lib. 2. Tex cō. 13

Deinde cum dicit.

Circa vero mathematica cur rationes nō sunt rationū partes, vt ipsius semicirculi circuli? Nō enim sensibiles sunt. An nihil refert? Erit enim & non sensibilium quorundam sane materies, eiusq; oīs quod non est quidditas & per seipsum forma, sed hoc aliquid. Non igitur vniuersalis circuli, sed singulariū hi partes erūt, vt antea diximus. Est enim materies, alia sensibilis, alia intelligibilis.

Parte. 8. Circa mathematica autē quare nō sunt partes rōnes rōnum, vt circuli hemicycla? Non enim sunt sensibilia. Horū autē nihil differt. Erit em̄ materia quo- G rundā & nō sensibiliū. Et oīs quod non est quodqd erat esse, & spēs eadē ſm se, sed hoc aliqd. Circuli qdē igiť nō erit eius qui vniuersalis, singularium vero erunt partes, sicut dictū est prius. Est enim materia hæc quidem sensibilis, hæc autem intellectualis.

Solutio ſm ppria q̄ ad mathematica. Soluit qōnē quātum ad mathematica. Videť enim post solutionē de naturalibus positā, adhuc relinqui sub dubio de mathematicis. Dixerat enim ꝙ cum animal sit sensibile, non potest diffiniri sine partibus sensibilibus, sicut circulus potest diffiniri sine ære, quod est sensibilis materia. Et ideo circa mathematica quęritur {quare rationes,} .i. diffinitiones partium, non sunt partes rōnum totorū, sicut quare {hemicycla,} .i. semicirculi non ponuntur in diffinitione circuli. Non enim potest dici ꝙ hæc. s. hemicycla sint sensibilia, sicut æs est sensibilis materia. Sed soluit ꝙ hoc nihil differt quātum ad p̄positū, vtrū. s. partes ma- H teriæ sint sensibilia vel nō sensibilia, quia etiā non sensibilium est aliqua materia intelligibilis. Et talis materia q̄. s. nō est pars spēi, est oīs eius quod nō est qđquiderat esse & spēs, eadē ſm se, {sed est hoc aliquid} .i. particulare aliquod demonstratū, quasi dicat. In oīeo quod non est ipsa sua spēs, sed est aliquod indiuiduū determinatū in spē, oportet esse aliquas partes materiæ quæ non sunt partes speciei. Socrat. enim quia nō est ipsa sua humanitas, sed est habens humanitatē, ideo habet in se partes materiales quæ nō sunt partes spēi, sed quæ sunt partes huius materiæ indiuidualis quæ est indiuiduationis principium, vt has carnes, & hæc ossa. Et simil'r in hoc circulo sunt hæ lineę q̄ nō sunt partes spēi. Vnde patet ꝙ hmōi nō sunt partes circuli qui est vniuersalis, sed sunt p̄tes singularium circulorū, sicut dictū est prius. Et p̄pter hoc semicirculi nō ponunť in diffinitione circuli vl'is, q̄a sunt p̄tes singulariū circulorꝝ, & nō vl'is. Et hoc est verū tā in materia sensibili, q̄ ī materia īelligibili.

I Lectio.10. Vtroq; enim modo inuenit̃ materia, vt ex dictis patet. Si autẽ esset aliqđ indiuiduũ quod esset ipsa sua spẽs, sicut si Socra. esset ipsa sua humanitas, non essent in Socra. aliquę partes q̃ nõ essent partes humanitatis. Deinde cum dicit.

Patet autẽ & animã quidem substantiam primã, corpus autẽ materiam esse. Hominem vero aut animal id quod ex vtrisq; cõstat, ipm inquã vniuersale. At Socrates aut Coriscus si aĩa sit, duplex est. Quidã enim vt animam dicent, quidam vt totum. Sin simpliciter hæc anima sit, atq; hoc corpus, vt vniuersale sese habet, sic & singulare sese habet.

parte. 9. Palam autem quod & anima quidem substantia prima, corpus autem materia, homo autem animal quod est ex vtrisq;, vt vniuersaliter. Socra. autem & Coriscus vt singulariter. Siquidẽ anima dupliciter K dicitur, alii nanq; vt animam, alii vero vt totum. Si vero simpliciter anima hoc, & corpus hoc, vt quidem vniuersale, & singulare.

Declarat solutio per exempla. Recolligit prædictã solutionẽ exemplificando eã in animali dicens, palã esse q̃ anima {est substantia prima} .i. forma animalis, corpus autẽ materia, hõ autẽ {aut animal id qđ est ex vtrisq;} .s. in vniuersali, sed Socrat. & Coriscus qđ est ex vtrisq; in particulari. Quia {aĩa dicit̃ dupliciter} .s. in vniuersali, & particulari, vt aĩa, & hęc aĩa. Ideo autẽ oportet qđ significat̃ per modũ totius, dici vniuersalr̃ & singulariter, ea rõne quia aĩa dicit̃ dupliciter, qa hoc cõpetit ßm vtrãq; opinionẽ hoĩum de aĩa. Sicut enim supradictũ est, alij dicunt hoĩem & animal esse aĩam, alij vero dicunt hoĩem & aĩal nõ esse animã, {sed totum} .s. compositum ex aĩa & corpore. Patet ergo q̃ ßm illã opinionẽ q̃ dicit hoĩem esse aĩam, anima dicit̃ vniuersaliter & singlr̃, vt aĩa & hæc aĩa: & hõ etiã dicit̃ vniuersalr̃ & particulariter siue singulariter .s. hõ & hic homo. Silr̃ etiã ßm hãc opinionẽ, quæ dicit hoĩem esse cõpositum ex aĩa & corpore, sequit̃ q̃ si simplicia dicũtur vniuersaliter & singulariter, q̃ etiam cõpositum dicatur vniuersaliter & singulariter. Sicut si anima est hoc, & corpus est hoc, quæ sunt simpliciter dicta tanquã partes compositi, q̃ etiam dicatur vniuersale & particulare siue singulare, non solum partes, sed etiam compositum. Deinde cum dicit.

Aĩa dupliciter & singlr̃ corpus & cõpositũ dicitur. Tex. cõ. 36

L

Vtrum autẽ præter materies & substantias tales aliqua qđã substantia sit, quęrereq; substantiã aliam quandã oporteat, vt numeros, aut aliquid tale, posterius consideremus oportet. Huiusce enim gratia de sensibilibus etiam substantiis enitimur definire. M Nã facultatis naturalis secundæq; philosophiæ officiũ est, aliquo modo ea cõtemplatio quæ circa substantias sensui subiectas versatur. Non enim de materia solum, sed de substantia etiã quæ ad rationem accommodatur, ac magis philosophum cognoscere naturalem oportet. De diffinitionibus etiam quonam pacto partes sunt, ea quæ in ratione sumuntur, & cur diffinitio vna sit ratio. Patet enim ipsam rem vnum esse, & rem partes habẽtem vnum quippiam esse, posterius considerandum esse videtur.

parte. 10. Vtrum autẽ etiam præter materiã talium aliquæ substantiarum aliæ, & oportet quærere substantiam ipsorum alterã quandã, vt numeros, aut aliqđ tale, perscrutandũ est posterius. Huius enim gratia & de substãtiis sensibilibus tentamus diffinire. Quoniam mõ quodã physicæ & scđæ philosophiæ opus, circa sensibiles substãtias speculatio. Non enim solum de materia oportet scire physicum, sed & de ea quę ßm rõnem, & magis. In diffinitionibus vero quõ partes quæ in ratione, & quare vna ratio diffinitio. Palam enim qa res vna. Res vero quomodo vna partes habens, speculandum est posterius. N Tex. cõ. 40

Duo ad huc super sunt determinãda. Ostendit quid de cætero remaneat determinandũ circa substãtias, & ponit q̃ duo remaneãt determinanda, quorũ primũ est q̃ cum determinatum sit, q̃ substãtia & quod quid est rerũ sensibiliũ & materialium sunt ipsæ partes spẽi, restat determinare vtrũ {talũ substãtiarũ} .s. materialiũ & sensibiliũ sit aliqua substantia p̃ter materiã, ita q̃ oporteat quęrere aliquã substantiã istorũ sensibilium alterã ab ea q̃ determinata est, sicut quidã dicunt numeros p̃ter materiã existentes {aut aliquid tale,} .i. species vel ideas esse substãtias horũ sensibilium. Et de hoc perscrutandũ est posterius. Hæc enim perscrutatio est propria huic sciẽtiæ. In hac enim sciẽtia tentamus determinare de substãtiis sensibilibus {huius gratia,} .i. p̃pter substantias immateriales, qa speculatio circa substantias sensibiles & materiales quodãmodo ptinet ad physicã, quę nõ est prima philosophia, sed scđa, sicut in quarto habitũ est. Prima .n. philosophia est de primis substãtijs q̃ sunt substantię immateriales, de qbus speculat̃ non solũ inquantũ sunt substãtiæ, sed inquantũ substãtię tales, inquantũ .s. immateriales. De sensibilibus vero substãtijs nõ speculat̃ inquãtũ sunt tales substãtię, sed inquantũ sunt substãtię: aut etiã entia, vel inquãtum per eas manu ducimur in cognitionẽ substantiarũ immaterialiũ. Physicus vero ecõuerso determinat de substãtijs materialibus nõ inquantũ sunt substãtiæ, sed inquantũ materiales & habẽtes in se principiũ motus. Et quia posset aliqs credere q̃ scientia naturalis nõ specularet̃ circa totas substãtias materiales & sensibiles, sed solũ circa materias eorũ, ideo hoc remouet dicẽs, q̃ physicum nõ solũ oportet cõsiderare de materia, sed etiã de ea parte {quæ est ßm rationẽ} .s. de forma. Et magis etiã de forma q̃ de materia, quia forma est magis natura q̃ materia, vt pbatũ est in .ij. physi. Scđm vero qđ restat determinandũ est, quõ {partes quę sunt in rõne} .i. in diffinitione se habẽt, vtrũ .s. sint substantiæ existentes in actu. Et quare et diffinitio cũ componat̃ ex multis partibus, est vna ratio. Palam enim est q̃ oportet diffinitionẽ esse vnam tantum rationem, quia res est vna. Diffinitio vero significat quid est res. Sed per qđ aliqua res habens partes efficiatur vna, speculandum est posterius. Deinde cum dicit.

O

Lectio. 11

P

Tex. cõ. 41

Dictũ est igitur vniuersaliter de quidditate quid nã sit, & quo pacto per se est, & cur quorundã ipsa ratio quidditatis habet rei quę diffinit̃ partes, quorundã non habet. Et in substãtiæ quidẽ rõne partes eas q̃ vt materia sunt, non inesse. Neq; enĩ illius substantiæ, sed totius sunt partes. Atq; huius partim est rõ, partim nõ est. Cũ materia nãq; nõ est. Non enĩ est definitũ. Per primã autẽ substantiam est, ceu hoĩs est ipsa rõ aĩæ. Substãtia enĩ est ea forma q̃ inest, ex qua Q & materia ipsa tota substantia dicit̃ esse. Veluti cõcauitas. Ex hac enim nasoq; nasus simus, & simitas est. Bis enim in istis inerit nasus. In tota vero substãtia, vt in naso simo, atq; Callia, & ipsa materia inest. Dictum est insuper quidditatẽ & vnũquodq; idem in quibusdam esse, vt in substantiis primis: ceu curuitatem & curuitatis esse, si ipsa sit prima. Atq; primam eã dico, q̃ non ex eo dicitur, quia aliud in alio insit; & in subiecto velut materia. Quæ vero sunt vt materia, aut vt simul cũ materia sumpta, in hisce non esse idem. Neq; per accidens vnũ, vt Socrates musicũq;. Hæc enim eadem per accidens sunt.

Quid

A parte.11. Quid quidem igitur est quodquideratesse, & quomodo ipsum secundum se de omni, dictum est. Et quare horum quidem ratio quae eius quodquideratesse, habet partes diffiniti: horum autem, non. Et quod in substantiae quidem ratione quae sic partes vt materia, non inerunt. Neque enim sunt illius partes substantiae, sed totius. Huius autem est aliqualiter ratio, & non est. Nam cum materia, non est. Indeterminatum enim est. Secundum autem primam substantiam, est: vt hominis quae animae ratio. Substantia namque est species, quae inest, ex qua & materia, tota dicitur substantia. Vt concauitas. Nam ex hac & naso, simus nasus, Tex. p.41. & simitas est. Bis enim & bis inerit nasus. In tota vero substantia aut naso simo, aut Callia, inest & materia. Et quodquideratesse, & vnumquodque, B in quibusdam idem, vt in primis substantiis: vt curuitas & curuitati esse, si prima est. Dico autem primam, quae non dicitur per aliud in alio esse, vt in subiecto vel materia. Quaecunque vero vt materia, aut concepta cum materia, non idem. Neque secundum accidens vnum, vt Socrates & musicum. Haec enim eadem secundum accidens.

Recapitulat ea quae sunt determinata dicens, ꝙ est dictum quid est quodquideratesse, & quomodo id quod est quodquiderat esse, est quod praedicatur de omni, & quod praedicatur secundum se. Et iterum dictum est quare quorundam ratio significans quodquideratesse, continet in se partes diffiniti, sicut diffinitio syllabae continet literas: & (quorundam non,) sicut diffinitio circuli non continet semicirculos. C Dictum est etiam ꝙ (in ratione substantiae) .i. formae non ponuntur partes quae sunt partes substantiae sicut in materia, quia tales non sunt (partes substantiae illius) .i. formae, sed partes totius compositi. Cuius quidem compositi aliquo Tex. p.35. modo est diffinitio, aliquo modo non est. Quia si accipiatur (cum materia) .s. indiuiduali non est eius diffinitio: quia singularia non diffiniuntur, vt supra est habitum. Cuius ratio est, quia talis materia indiuidualis est quid infinitum & indeterminatum. Materia enim non finitur nisi per formam. Sed compositum acceptum (secundum primam substantiam) .i. secundum formam, habet diffinitionem. Diffinitur enim compositum acceptum in specie non secundum indiuiduum. Sicut autem indiuiduum per materiam indiuiduatur, ita unumquodque ponitur in sua specie per formam. Non enim homo est homo, quia habet carnes & ossa, sed ex eo ꝙ habet animam rationalem in carnibus & ossibus. Vnde oportet ꝙ diffinitio speciei accipiatur a forma, & ꝙ illae partes materiae solum ponantur in diffinitione speciei, in quibus primo & principaliter est forma. D Sicut ratio hominis est illa quae est animae. Ex hoc enim homo est homo, ꝙ habet talem animam. Et propter hoc si homo diffinitur, oportet ꝙ diffiniatur per animam, & ꝙ nihilominus in eius Tex. p.35. diffinitione ponantur partes corporis, in quibus primo est anima, sicut cor aut cerebrum, vt supra dixit. Ipsa namque substantia cuius pars non est materia (est species) .i. forma quae inest materiae, ex qua forma & materia (dicitur tota substantia) .i. determinatur & diffinitur. Sicut concauitas est quaedam forma. Ex ea enim & naso, dicitur nasus simus, & simitas. Et similiter ex anima & corpore, dicitur homo, & humanitas. Si enim nasus qui est sicut materia, esset pars curuitatis, tunc cum dicitur nasus curuus, bis diceretur nasus. Semel enim diceretur proprio nomine, & semel prout includeretur in diffinitione curui. Si tamen poneretur in eius diffinitione sicut pars essentiae curuitatis, non quasi ex additione, vt Tex. cõ.34 supradictum est. Quamuis autem materia non sit in essentia formae, est tamen in tota substantia composita. Sicut curuitas est in naso simo, & etiam materia indiuidualis est in Callia. Dictum est etiam superius ꝙ quodquideratesse vniuscuiusque, est idem cum eo cuius est. Quod quidem est simpliciter verum in quibusdam, sicut (in primis substantijs) .i. in immaterialibus. E Sicut ipsa curuitas est idem cum eo quodquiderat curuitatis, si tamen curuitas est de primis substantijs. Quod quidem dicit, quia etiam curuitas videtur esse forma in materia, licet non in materia sensibili, sed intelligibili quae est ipsum continuum. Vel secundum aliam literam (quae prima est) Est enim quaedam curuitas prima sicut curuitas, quae est in speciebus secundum Platonicos, in quibus speciebus communiter est verum ꝙ quaelibet est idem cum suo quodquidest. Lectio.5. Alia autem curuitas quae est in rebus sensibilibus vel in mathematicis, non est prima. Vnde non est idem quod suum quodquideratesse. Dicit autem exponendo, ꝙ primam substantiam hic nominat non substantiam particularem, sicut in praedicamentis, sed quae non dicitur per hoc ꝙ aliud sit in alio (sicut in subiecto & materia) .i. illae res quae sunt formae non in materia, sicut substantiae separatae. Quaecunque vero sunt sicut materia, vel etiam sunt concepta cum materia, F sicut composita quae habent in sui ratione materiam, in istis non est idem quodquideratesse, & id cuius est. Nec etiam est vnum in his quae dicuntur secundum accidens, sicut Socrates & musicus sunt idem per accidens. Attendendum est autem ꝙ ab hac sententia quam posuerat .s. quodquidest, idem cum unoquoque cuius est, duo. Hic excipit .s. illa quae dicuntur per accidens, Lectio.5. & substantias materiales, cum superius non exceperit nisi illa quae dicuntur per accidens. Oportet autem non solum ista excludi, secundum etiam substantias materiales. Sicut enim supradictum est, Tex. cõ.35 quodquideratesse est id quod significat diffinitio, diffinitio autem non assignatur indiuiduis, sed speciebus, & ideo materia indiuidualis quae est indiuiduationis principium, est praeter id quod est quodquideratesse. Impossibile est autem in rerum natura esse speciem nisi in hoc indiuiduo. Vnde oportet ꝙ quaelibet res naturae si habeat materiam quae est pars speciei, quae est pertinens ad quodquidest, ꝙ etiam habeat materiam indiuidualem, quae non pertinet ad quodquidest. G Vnde nulla res naturae si materiam habeat, est ipsum quodquidest, sed est habens illud. Sicut Socrat. non est humanitas, sed est humanitatem habens. Si autem esset possibile esse hominem compositum ex corpore & anima, qui non esset hic homo ex hoc corpore & ex hac anima compositus, nihilominus esset suum quodquideratesse, quamuis haberet materiam. Licet autem homo praeter singularia non sit in rerum natura, est tamen in ratione: quae pertinet ad logicam considerationem. Et ideo superius vbi logice considerauit de quodquideratesse, non exclusit substantias materiales, quin in illis etiam esset idem quodquidest, cum eo cuius est. Homo enim communis est idem cum suo quodquidest, logice loquendo. Nunc autem postquam iam descendit ad principia naturalia quae sunt materia & forma, & ostendit quomodo diuersimode comparatur ad vniuersale & particulare quod subsistit in natura, excipit hic ab eo quod supra dixerat idem esse quod quidest cum vnoquoque, substantias materiales in rerum natura existentes. Relinquitur autem quod illae substantiae quae sunt formae tantum subsistentes, non habent aliquid per quod indiuiduentur, quod sit extra rationem rei vel speciei significantem quodquidest. Et ideo in illis simpliciter verum est, quod quaelibet illarum est suum quodquideratesse. Lectio.xij.

In primis substantijs, quodquidest, non est idem cum eo cuius est in rebus materialibus, sec' in abstractis. H

Nunc autem primum id dicamus oportet, quod in resolutiuis de diffinitione non diximus, Ea namque dubitatio quae ibi non pertractata est, ad eam sane quae nunc de substantia dicimus, accommodatur vehementerque conducit. Dico autem hanc dubitationem, propter quid res diffinienda, est vnum: cuius rationem, diffinitionem dicimus esse: vt hominis hoc, animal inquam bipes. Sit enim ipsius haec

I ratio. Propter quid igitur hoc, vnum est, sed nõ plura, animal & bipes?

Tex. cõ. 42 parte. 1. Nunc autẽ dicamus primũ, inquantum in analyticis de diffinitione non dictum est. In illis enim dubitatio dicta, prę opere rõnibus de substãtia est. Dico aũt hanc dubitationẽ, ꝑpter quod qdẽ vnũ est, cuius rõnem diffinitionẽ esse dicimus: vt hoĩs, aĩal bipes. Sit enim hæc ipsius ratio. Propter quod itaq; hoc vnum est, sed nõ multa, animal & bipes?

POSTQVAM ostendit Philosophus quæ partes in diffinitione ponuntur, hic inquirit quomodo diffinitio ex partibus existens, posit esse vna: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationẽ. Secundo obijcit ad vtrãq; partem, ibi: ⟨In hoc nanq; hõ.⟩ Tertio soluit quæstionem, ibi: ⟨Oportet autem intendere &c.⟩ Dicit ergo ꝙ nunc primum debet dicere de diffinitione, id quod non est de ea dictum ⟨in analyticis,⟩ id est in libro posteriorũ. Ibi enim mota est quædã dubitatio de diffinitione, & non soluta, quam oportet hic soluere ⟨quia est prę opere rõnibus de substãtia⟩ .i. qa solutio huius quæstionis est præ necessaria ad ea quæ sunt de substãtia determinãda, de qua est principalis intẽtio huius sciẽtiæ. Est aũt ista dubitatio, quare illud cuius diffinitio est rõ, ⟨est vnũ⟩ .s. quodqdest. Diffinitio enim rõ est significãs quodqdest, sicut diffinitio hoĩs est animal bipes. Ponat̃ enim ꝙ hæc sit eius diffinitio. Quare igit̃ hoc quod dicitur animal bipes est vnũ, & non multa? Deinde cum dicit.

(Marginalia: Parte. seq. / Parte. 5. / K / In scdo posteriorum. / Questio quo diffinitio sit quid vnum.)

Homo enim & albũ multa quidem sunt, cum alterum alteri non inest. Sed cum inest, atq; subiectum, id est homo, albedine est affectũ, est vnũ: tunc enim vnum fit, atq; est albus homo. Hic autem alterum, alterius non est particeps. Genus enim non particeps differentiarum esse videtur. Idem enim contrariorum simul particeps esset, quippe cum differentiæ sint contrariæ, quibus differt genus.

L

parte. 2. In hoc nãq; hõ & album multa quidem sunt, cum alterũ nõ insit alteri: vnũ vero qñ inest, & patit̃ aliquid subiectũ, homo tunc enim vnũ fit, & est albus homo. Hic autem nõ participat alterum altero. Genus autẽ non videt̃ participare differentias. Simul enim cõtrariis idem participaret. Nam differentiæ contrariæ sunt, quibus differt genus.

Arguit ad ptẽ negatiuã q̃oni. j. parte. 4. parte. 5. M Obijcit pro vtraq; parte, & primo ad ostendendũ ꝙ ex eis non fiat vnum. Scdo ad contrariũ, ibi: ⟨Oportet autẽ vnũ.⟩ Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit ꝙ ex genere & differẽtia non fit vnum. Scdo ꝙ nec ex pluribus differẽtijs, ibi: ⟨Si vero & participat.⟩ Dicit ergo primo, ꝙ in hoc quod est homo & album, ista duo sunt multa, qñ alterũ eoꝝ non inest alteri. Si enim albũ non insit homini, tũc homo & albũ nullo modo sunt vnũ. Vnũ vero sunt, qñ alterum eoꝝ inest alteri, & subiectũ quod est hõ ⟨patitur alterum⟩ .i. suscipit hanc passionẽ quæ est albũ. Tunc autẽ ex his duobus fit vnũ per accidens, quod est albus hõ. Ex his accipit̃ ꝙ ex duobus quoꝝ vnum non inest alteri, non fit vnũ. Sed ⟨hic⟩ .s. cum dicit̃ animal bipes, ⟨alterum eoꝝ⟩ .s. animal non participat ⟨altero⟩ .s. bipede, sicut hõ albus participat albo. Et hoc ideo, qa aĩal est genus, bipes vero differentia. Genus vero nõ videt̃ participare differẽtijs. Sequeret̃ enim ꝙ idẽ participaret simul cõtrarijs. Differẽtiæ enim sunt cõtrariæ ⟨quibus genus differt⟩ .i. per quas genus diuiditur. Et qua ratione participaret vna, participaret alia. Si autẽ est impossibile ꝙ idem participet contraria, impossibile erit ꝙ ex genere & differentia fiat vnum. Deinde cum dicit.

N Quod si & est particeps, eadem erit ratio, si differentiæ plures sint, vt gressibile bipes expers alarum. Cur enim hæc vnum sunt, sed non plura? Non enim propterea sunt vnum, quod insunt. Hoc enim pacto ex omnibus erit vnum.

Si vero & participat, eadem ratio si sunt differentiæ plures: vt gressiuum, bipes, non alatum. Quare nãq; hoc vnum, sed non multa? Non enim quia insunt. Nãq; sic ex omnibus erit vnum. Parte. 5.

Ostendit ꝙ ex pluribus differẽtijs non potest fieri vnũ, dicens ꝙ si detur genus participare aliquo modo differentia, prout. s. animal nõ accipitur in sua cõmunitate, sed cõtrahitur per differentiam ad speciem, & sic per cõsequens ex genere & differentia fieri vnũ, tamen adhuc erit eadẽ rõ ad ostendendũ ꝙ diffinitio nõ significat unũ, si sunt plures differẽtiæ in diffinitione positæ. Sicut si ponantur in diffinitione hoĩs istæ tres differentiæ, quarũ prima sit gressibile vel habens pedes, scda sit bipes, tertia vero non alatum. Non enim poterit dici quare ista sunt vnum & nõ multa. Non enim est sufficiens ad hoc ratio, quia insunt vni, puta aĩali quod est hõ. Sic enim sequeret̃ ꝙ omnia essent unum. Sequeret̃ enim ꝙ oĩa accidẽtia quæ insunt alicui subiecto, essent vnum per se. Sic enim loquimur de vno & adinuicẽ & ad subiectum. Et cum ea quę accidunt vni subiecto accidant etiã alteri, sequeretur ꝙ illa duo subiecta etiã essent vnum, puta nix & cygnus quibus inest albedo. Et sic deducendo sequeretur ꝙ omnia essent vnum. Non ergo põt dici ꝙ ex pluribus differẽtijs fiat vnũ, etiã dato ꝙ ex genere & differentia fiat vnũ. Et sic ex duabus partibus videt̃ ꝙ diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicit.

(Marginalia: Arguit ex plurib' differẽtijs ꝙ nõ fiat vnũ. / O.)

Sin autem, vnum oportet ea esse quæ in ipsa sunt diffinitione. Diffinitio nanq; ratio quędam est vna, substantiaue. Quare vniuscuiusq; ipsam rationẽ esse oportet. Etenim substantia vnum quid, atq; hoc aliquid significat, vti diximus. P

Oportet autem vnum esse quæcũq; in diffinitione. Diffinitio enim ratio quædam est vna, & substantia vna. Quare vnius alicuius oportet ipsam esse rationem. Etenim substãtia vnum quidem, & hoc aliquid significat, vt diximus. parte. 4.

Obijcit incontrarium ostendens ꝙ diffinitio significet vnum, dicens ꝙ oportet quæcunq; diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam, est substantia rei. Vnde oportet ꝙ diffinitio sit ratio significatiua vnius alicuius, quia substantia rei quam diffinitio significat, est vnum quid. Et etiam supra dictum est, ꝙ diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est ꝙ diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicit.

(Marginalia: Arguit p parte affirmatiua. / Lectio. 4. / Q.)

Atqui primum de diffinitionibus per diuisiones conficiendis, considerare oportet. Nihil enim aliud in diffinitione esse videtur, nisi id quod primo dicitur genus, & differentiæ ipsæ. Cætera vero genera sunt, primum inquam & differentię sumptæ cum illo. Veluti primũ quidem genus est animal, hæret autem animal bipes, & post hoc rursus est animal bipes expers alarum. Similis erit ratio & si per plura dicatur. Omnino enim nihil interest per multa, an per pauca dicat̃. Quare neq; & si per pauca etiã duo dicatur, vbi alterum erit differentia, alterum genus. Veluti huius animal bipes, animal quidẽ est genus, alterũ vero est differẽtia. Si igitur genus absolute nõ est ꝑter ea quæ sunt, vt generis spẽs: aut si

est quidem,

A eſt quidẽ, eſt autẽ vt materies: (etenim vox quidem genus eſt & materia) differẽtię vero ipſas ſpecies elementaq; ex ipſa conficiunt, patet diffinitionẽ rationem eam eſſe, quæ ex differentiis conſtat.

Tex.cõ.43 Parte.5. Oportet autẽ intendere primũ de his q̃ ſm diuiſiones diffinitionibus. Nihil enim aliud eſt in diffinitione, q̃ primũ dictũ genus & differẽtiæ. Alia vero genera ſunt primũ, & cum hoc cõprehenſæ differentię: vt primũ animal, habitũ vero animal bipes, & iterum aial bipes non alatũ. Similiter autẽ & ſi per plura dicitur. Omnino vero nihil differt per plura, aut per pauca dici. Quare nec per pauca, aut per duo. Duorum ergo, hoc quidem differentia, illud vero genus. Vt eius quod animal bipes, animal quidem genus: differentia autem, alterum. Si ergo genus

B ſimpliciter non eſt præter eas quæ vt generis ſpecies, aut ſi eſt quidem, vt materia eſt, (vox enim genus eſt & materia) differentiæ autẽ ſpecies & elementa ex hac faciũt, palam quia diffinitio eſt ex differentiis ratio.

Soluit præmiſſam q̃onem oſtendens q diffinitio ſignificet vnum, & circa hoc duo facit. Primo oſtẽdit quomodo ex genere & differẽtia fit vnum. Scđo quomodo ex pluribus differentijs fiat vnum, ibi: ⟨ At vero oportet diuidi. ⟩ Dicit ergo primo, q ad inueſtigandum vnitatẽ diffinitionem, oportet primum intendere de diffinitionibus quæ dantur ſcđm diuiſionem generis in differentias. Iſtæ enim ſunt diffinitiones veræ, in quibus nõ eſt aliud q̃ primum genus & differentiæ. Dantur enim & quædam diffinitiones per aliqua accidentia, vel per aliquas ꝓprietates, vel etiã per aliquas cãs extrinſecas, q̃ non ſignificant ſubſtantiã rei. Et ideo hmõi diffinitiones nõ ſunt ad ꝓpoſitũ, cum hic agat de diffinitionibus ad ſubſtãtias rerũ inueſtigãdas. Ideo aũt dico q in diffinitione eſt primũ genus cũ differẽtijs, quia & ſi aliqñ in diffinitionibus ponant aliqua genera intermedia inter genus primũ quod eſt generaliſſimum, & ſpẽs vltimas quę diffiniunt, tñ illa genera media nihil aliud ſunt q̃ genus primum, & differentiæ cõprehẽſę in intellectu generis medij ⟨ cum hoc ⟩. i. cum genere primo. Sicut ſi in diffinitione hoĩs ponat animal, quod eſt genus intermedium, patet q aial nihil aliud eſt q̃ ſubſtãtia q̃ eſt genus primũ cum aliq̃bus differentijs. Eſt enim animal ſubſtãtia animata ſenſibilis. Et ſimilr ſi intelligamus primum genus eſſe animal ⟨ habitum bipes, & iterum tertiũ genus, animal bipes nõ alatũ. ⟩ Et ſimiliter ſi aliquod genus per plures differentias determinat. Semper enim poſterius genus cõprehendit prius cũ aliqua differẽtia. Et ſic patet q oĩs diffinitio reſoluitur in primũ genus & aliquas differẽtias. Omnino autẽ non differt, vtrum per plura aut per

D pauca diffiniat aliquod diffinitum. Quare non differt, vtrũ per pauca vel per duo, ita q illorum duorũ vnum ſit genus & aliud differentia. Sicut eius quod eſt animal bipes, animal eſt genus & alterum. ſ. bipes eſt differentia. Oſtendendũ eſt ergo primo q̃o ex iſtis duobus fiat vnũ. Quod ſic patet. Genus enim nõ eſt p̃ter ea quæ ſunt ſpẽs generis. Non enim inueniẽ aial, quod nõ ſit nec homo nec bos nec aliquid aliud hmõi. Aut ſi inueniat aliquid quod eſt genus præter ſpecies, ſic acceptum vt eſt præter ſpecies, non accipitur vt genus, ſed vt materia. Contingit enim aliquod & eſſe genus aliquorũ, & materiam. Sicut vox eſt genus literarum, & eſt materia. Et q ſit genus, patet per hoc q differentiæ additæ voci, faciunt ſpecies vocum literatarum. Et q etiã ſit materia patet, quia ⟨ ex hac ⟩. ſ. ex voce ⟨ faciunt elementa ⟩. i. literas, ſicut aliquid fit ex materia. Sciẽdum eſt autẽ q licet idem ſm nomen poſſit eſſe genus & materia, nõ tamen idem eodẽ modo acceptũ. Materia eñ

Parte. ſeq. Oſtẽdit q ex genere & differentia fit vnũ per ſe.

Hic Ant. an. ſe oppoſit ſancto Docto. vi. de ãtẽ. xv

Contingit aliquid & ſimul eẽ genus & materiam aliquorũ, vt vox eſt literarum.

E eſt pars integralis rei, & ideo de re prædicari nõ põt. Non enim poteſt dici q homo ſit caro & os. Genus autẽ prædicat de ſpecie. Vnde oportet q ſignificet aliquo modo totum. Sicut enim propter hoc q eſt innominata priuatio, aliqñ ſimplici nomine materiæ ſignificatur materia cum priuatione, vt ſupra dictũ eſt, q æs accipitur pro ære infigurato, cum dicimus q ex ære fit ſtatua, ita etiam quando forma eſt innominata, ſimplici nomine materiæ, intelligit compoſitum ex materia & forma, non quidẽ determinata ſed cõmuni, & ſic accipitur vt genus. Sicut enim compoſitũ ex materia & forma determinata eſt ſpẽs, ita cõpoſitũ ex materia & forma cõi eſt genus. Et hoc in pluribus patet. Corpus enim põt accipi, & vt materia aialis, & vt genus. Si enim intellectu corporis intelligat ſubſtãtia cõpleta vltima forma, habẽt in ſe tres dimẽſiones, ſic corpus eſt genus, & ſpecies eius erunt ſubſtantiæ perfectæ per has vltimas formas determinatas, ſicut per formam auri vel argenti aut oliuæ aut hoĩs. Si vero in intellectu corporis nõ

F accipiatur niſi hoc, quod eſt habens tres dimẽſiones cum aptitudine ad formam vltimã, ſic corpus eſt materia. Et ſimiliter eſt de voce. Si enim in intellectu vocis includat ipſa vocis formatio in cõmuni ſm formã, quæ diſtinguitur in diuerſas formas literarum & ſyllabarum, ſic vox eſt genus. Si autem in intellectu vocis accipitur ſolum ſubſtantia ſoni, cui poſſibile eſt aduenire prædictã formationẽ, ſic vox erit materia literarũ. Ex quo etiã patet q vox ſm quod eſt genus, non põt eſſe ſine ſpeciebus. Non enim poteſt eſſe ſonus formatus, quin aliquã determinatam formam habeat huius vel illius literæ. Sed ſi omnino careret forma literali prout eſt materia, ſic inueniretur ſine literis, ſicut æs inuenitur abſq; his quæ fiunt ex ære. Si ergo prędicta ſunt vera, palam eſt q diffinitio eſt quædam ratio ex differentijs vnitatem habens, ita q tota eſſentia diffinitionis, in differentia quodã modo comprehẽditur. Ex hoc

G enim animal quod eſt genus, non poteſt eſſe abſq; ſpeciebus, quia formæ ſpecierum quæ ſunt differentiæ, non ſunt aliæ formæ à forma generis, ſed ſunt formæ generis cũ determinatione. Sicut patet q animal eſt quod habet animã ſenſitiuam. Hõ autẽ eſt quæ habet animã ſenſitiuam ⟨ talem ⟩. ſ. cum ratione. Leo vero qui ⟨ habet talem ⟩. ſ. cũ abundãtia audacię. Et ſic de alijs. Vnde cum differẽtia addiẽ generi, non addiẽ quaſi aliqua diuerſa eſſentia à genere, ſed quaſi in genere implicite contenta, ſicut determinatũ cõtinetur in indeterminato, vt albũ in colorato. Per quod etiam ſoluitur ratio ſuperius inducta, quia nihil prohibet idem genus in ſe cõtinere diuerſas differentias, ſicut indeterminatum cõtinet in ſe diuerſa determinata. Et etiã propter hoc ſoluitur, quia non hoc modo aduenit differentia generi, vt diuerſa eſſentia ab eo exiſtens, ſicut aduenit album homini. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 45

Soluit rõ prima factã p pte negatiua.

H At vero differentia etiam in differẽtiam diuidat oportet, ceu differentia eſt animalis, pedes habere. Rurſus igitur animalis pedes habentis vt pedes habet, differentia percipiatur oportet. Quare non eſt dicendũ habentis pedes, aliud particeps alarũ, aliud expers eſſe, ſi dicere qſpiã recte velit. At faciet hoc, ſi diuidere accõmodate non poſſit. Sed hoc pacto dicatur oportet, aliud ſectos pedes, aliud non ſectos habere. Hæc enim ad pedẽ, accõmodata eſt differentia. Quippe cum pedum ſectio quædam ſit (vt patet) differentia pedis. Atq; hoc pacto ſemper proficiſcendum eſt, quouſq; ad ea perueniatur quæ differentia carent. Ac tot ſpecies tunc pedis emergent; animaliaque pedes habentia, quot ſunt ipſius differentiæ pedis.

At vero & oportet diuidi differẽtię differẽtiã, vt animalis

Parte. 6.

K animalis differentia est pedalitas. Itē aīalis hñtis pedes differentiā oportet scire, inquātū habēs pedes. Quare nō est dicendū habentis pedes aliud alatum, aliud nō alatū, si quidē bene dicit. Sed propter non posse faciet hoc. Sed si aliud habēs scissos, aliud non scissos pedes. Hæ naq; sunt differētię pedis. Nā scissio pedis, pedalitas q̄dam est. Et sic semper vult ꝓcedere, donec vtiq; veniat ad non differētia. Tunc autem erunt tot species pedis, quot differentiæ, & pedes habentia animalia æqualia differentiis.

Ostendit ꝙ nec etiam multitudo differentiarū impedit vnitatem diffinitionis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter debeant sumi in diffinitione multæ differētiæ. Scdo ostendit ꝙ si differētiæ debito modo sumanť, nō impediet multitudo differentiarum vnitatem diffinitionis, ibi: {Si itaq;.} Dicit ergo primo, ꝙ in diffinitionibus in quibus sunt multæ differentiæ, oportet nō solum diuidi genus in differentiā, sed etiā diuidi differentiā primam in differentiā scdam. Sicut animalis differentia est pedalitas, ſm quā animal dicitur habens pedes vel gressibile. Sed quia etiā hæc differentia multipliciter inuenitur, iterū oportet scire differentiā animalis habentis pedes, quæ sic differētia eius {inquantum est habens pedes}. s. per se & nō per accidens. Et ideo quia habenti pedes accidit habere alas, nō est dicendum diuidendo differentiam, ꝙ habentis pedes, aliud est alatū, aliud non alatum, si homo bene velit dicere diuisionē differentiarum. Sed tamen qñq; aliquis diuidens differentias {facit hoc} vt. s. diuidat per ea quæ sunt ſm accidens, ꝑpter hoc ꝙ non potest inuenire proprias & per se differētias. Aliqñ enim necessitas cogit, vt vtamur loco per se differentiarū differentijs per accidens; inquantū sunt signa quædam differentiarum essentialium nobis ignotarum. Sed hoc modo est hæc differentia diuidenda {habēs pedes}. s. huiusmodi animaliū, aliud est habēs pedes scissos, & aliud nō scissos. Istæ enim {sunt differētiæ pedis} scilicet scissum & nō scissum. Et ideo habēs pedes scissos, per se diuidet hanc differentiā quæ est habens pedes. Scissio enim pedis est {est quædā pedalitas} .i. hęc differentia quæ est habere pedes scissos, est quoddam contentum sub hoc quod est habere pedes, & habent se adinuicē sicut determinatum & indeterminatum, sicut diximus de genere & differentia. Et ita semper ꝓcedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens {veniat ad non differentia} .i. ad vltimas differentias, quæ non diuiduntur vlterius in alias differētias. Et tunc tot erūt species pedis, quot differentiæ, & species animaliū habentium pedes æquales differentijs. Quælibet enim indiuidualis differentia cōstituet vnā speciem specialissimam. Deinde cum dicit.

Quo sum mēdę sint plures differentię in vna diffinitione.

L

M Quæ cū ita sint, patet vltimā differentiā, substantiam rei, diffinitionēq; esse, si non oporteat sæpe eadem in diffinitionibus dicere. Est enim superuacaneum sane, atq; idipsum accidere sane videtur. Cum enim dicit animal pedes habens, bipes nihil aliud dicit q̄ animal pedes habens, duos habens pedes. Et si hoc diuisione diuidat sua, persæpe idem dicet, & totiens porro quot sunt differentię ipsæ. Si igitur differentia differentiæ fiat, vna erit ipsa inquā vltima species ipsa, atq; substantia rei.

parte.7. Si itaq; hæc sic se habent, palam qa finalis differentia rei substātia erit & diffinitio, si nō oportet multotiens eadē dicere in terminis. Superfluū enim accidit hoc dicentibus. Nam qñ dicit animal habens pedes, bipes: nihil aliud dixit q̄ animal pedes habēs, & duos pedes habens. Et si hoc diuidat propria diuisione, multotiens dicet & æqualiter differentiis. Siquidem igitur differentiæ differentia fiat, vna erit quæ finalis species & substantia. N

Ostendit ex suppositis ꝙ multitudo differentiarum nō impedit vnitatem diffinitionis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit propositū. Scdo inducit conclusionē intentā, ibi: {Quare palam &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo ex multis differentiis fit vnum, si differētiæ per se sumantur. Scdo ꝙ hoc nō potest esse si sumantur per accidens, ibi: {Si vero ſm accidens.} Dicit ergo primo, ꝙ si sic se habent differentiæ acceptæ in diffinitione {sicut dictum est} .s. ꝙ semper sumantur per se differentiæ & nō per accidens, palā est ꝙ vltima differentia erit tota substantia rei, & tota diffinitio. Includit enim in se oēs præcedentes particulas. Quod enim in differentia includať genus, ostensum est, ex hoc ꝙ genus non est sine differentijs. Sed ꝙ vltima includat omnes præcedētes, palam est ex hoc ꝙ nisi hoc dicatur, sequitur ꝙ oporteat {in terminis} .i. diffinitionibus multotiens eadem dicere. Et hoc erit superfluum & nugatorium. Hoc autem inconueniens ideo accidit, quia si aliquis dicat in diffiniendo animal {habens pedes bipes} si bipes sit alia differentia ab habente pedes, non includens eam, nihil aliud dixit sic diffiniens q̄ animal habens pedes, duos pedes habens. Bipes enim nihil aliud est q̄ duos pedes habēs, in quo manifeste includiť, pedes habēs. Vnde patet ꝙ si vtraq; apponať differentia, est nugatio. Et iterum si hoc quod est bipes diuidat aliquis {propria diuisione} .i. per ea quæ sunt per se & nō per accidens, sequeť vlterius multotiēs dici idē, & totiēs quot sumunť differentiæ. Vt si dicā ꝙ animalis bipedis, aliud est habēs pedes scissos in quinq; digitos, aliud in quatuor: si quis vellet diffiniēs hominē, ponere omnes differentias intermedias, toties repeteret idem, quot differentias apponeret. Diceret enim ꝙ homo est animal pedes habens, duos pedes habens, scissos in quinq; digitos. Et quia ista sunt inconuenientia, igitur manifestum est ꝙ si in diffinitione accipiantur differētiæ, vna erit vltima. s. {quę est species & substantia} .i. quæ substantiā & speciem diffiniti comprehendet, & ab eius vnitate diffinitio erit vna. Deinde cum dicit.

Multitudo differētiarū non īpedit vnitatē diffinitionis. parte.8. Parte.9.

Hic nobis cū altercal An.an.VI de del. 8.16

O

P

Sin vero per accidens diuisio fuerit, veluti si pedes habētis aliud albū esse dixerit, aliud nigrum, tot differētiæ nimirū quot sunt diuisiones emergent. Parte.1.

Si verò secundū accidens: vt si diuidat, habentis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot vtique sectiones fuerint.

Ostendit ꝙ hoc non pōt dici si differentiæ per accidens sumanť, dicēs ꝙ si aliqs in diuidēdo & diffiniēdo accipiat differentiā ſm accidens, sicut si diuidať ꝙ habentiū pedes; aliud est albū, aliud est nigrū, tot erunt vltimæ differētiæ, quot factæ sunt diuisiones, quia vna earū alterā non includet. Et de differētijs sic sumptis, ꝓcedebat rō superius inducta contra vnitatē diffinitionis. Hmōi enim differentię sic per accidens acceptæ nō essent vnum nisi subiecto, quod non sufficit ad vnitatē diffinitionis. Deinde cum dicit.

Q Solu. secūda ꝑ parte negatiua.

Quare patet diffinitionem eam esse rationē, quæ ex differentiis constat, atq; harum ex vltima, si diffinire volumus recte.

parte.9. Quare palā ꝙ diffinitio ratio est, quæ est ex differentiis: & harum ex finali secundum rectum.

Cōcludit ꝓpositū, & circa hoc duo facit. Primo ponit cōclusionē dicēs, ꝙ palā est ex p̄dictis ꝙ quāuis in diffinitione ponať genus & differētia, tñ diffinitio est rō ex differētijs tm̄, qa genus nō est p̄ter differētias, vt supra dcm̄ est. Et quāuis ponanť multæ differentiæ in diffinitione, tñ tota diffinitio depēdet & constituitur ex vltima, qñ fit diuisio

Conclusio intentum.

A ❮secundum rectum❯.i.à communiori ad minus commune descendendo secundum per se differentias, & non accipiendo quasi à latere differentias per accidens. Secundo ibi.

Dilucidũ autẽ fuerit, si quispiam ordinẽ huiusce modi diffinitionũ peruerterit, veluti diffinitionem hoĩs: animal bipes, pedes habẽs dicẽdo. Dicto nanque bipede, pedes habens superuacaneũ esse videtur. In substantia autẽ ordo nõ est. Quomodo enim intelligere aliud posterius, aliud prius oportet. Sed de diffinitionibus per diuisionẽ conficiendis quales quædam sunt, tot primo sint dicta.

parte. 10. Palam autẽ erit si quis trãsponat tales diffinitiones, vt eam q̃ est hoĩs, dicens aĩal bipes, pedes habẽs: superfluũ est habens pedes, dicto bipede. Sed ordo non est in substantia. Quomodo nanque oportet intelligere, hoc quidem posterius, illud vero prius. De B diffinitionibus quidẽ igitur secundum diuisiones, tot dicantur primum, quales quædam sunt.

Cõclusionẽ inductã manifestat per signũ. Manifestat cõclusionẽ inductã per quoddam signũ dicens, ❮Palam autẽ erit❯.s. ꝙ tota diffinitio constituatur ex vltima differẽtia, ex hoc ꝙ si quis trãsponat partes talium diffinitionũ, sequetur incõueniens. Sicut si aliquis dicat diffinitionẽ hoĩs esse animal bipes, habens pedes. Ex quo enim dictũ est bipes, superfluum est apponere, pedes habẽs. Sed si diceret primo pedes habens, adhuc restaret inquirendũ, vtrum esset bipes, diuidendo pedes habẽs. Ex hoc patet ꝙ illæ differentiæ secundum ꝙ sunt multæ habent inter se ordinem determinatum. Non autẽ hoc potest intelligi ꝙ in substantia rei sit aliquis ordo. Non enim potest dici ꝙ hoc substãtiæ sit prius, & illud posterius, quia substantia est tota simul & non per successionẽ, nisi in quibusdam defectiuis, sicut sunt motus & tẽpus. Vnde patet ꝙ multæ partes diffinitionis non significant multas partes essentiæ ex quibus essentia constituatur sicut ex diuersis, sed oẽs significant vnũ quod determinatur vltima differẽtia. Patet etiam ex hoc ꝙ cuiuslibet speciei est vna tantũ forma substãtialis, sicut leonis vna est forma per quam est substãtia, & corpus, & aĩatum corpus, & aĩal, & leo. Si enim essent plures formæ secundum oĩa prædicta, non possent oẽs vna differentia comprehendi, nec ex eis vnum constitueretur. Cõcludit ergo finaliter recapitulando, ꝙ nunc primo tot sint dicta de diffinitionibus quæ accipiuntur secundum diuisiones generis in differentias, & differẽtiæ in differentias, quales quædã sunt, quia videlicet sunt ex his quæ prædicantur per se, & cõtinentes in se partes speciei, & etiam vnaquæque est vnum. Hæc enim in præcedentibus de diffinitionibus sunt ostẽsa. Dicit autem ❮primum❯ quia in sequentibus de diffinitione & quodquidest, aliqua determinantur. Lectio. xiij.

Hic An. an. diui Tho. expositionẽ impugnat, vide in decl. 17.

C Quod cõposito sit tantũ vna forma.

D Cum autẽ hæc consideratio de ipsa substantia sit, redeamus rursus oportet. Vt subiectum itaque, & quiditas, & quod ex hisce constat substantia dicitur: sic & ipsum vniuersale substantia dici solet. Atque de duobus iam diximus, de quidditate inquã, & de subiecto. Quod quidem subiici dupliciter asseruimus, aut hoc aliquid, quo pacto affectibus subiicitur animal: aut vt materies actui. Videtur autem quibusdam & vniuersale causa maxime atque principium esse, quapropter & de hoc ipso pertractemus oportet.

Tex. cõ. 44 parte. 1. QVoniam vero de substantia perscrutatio est, iterum redeamus. Dicitur autem sicut subiectum substantia esse, & quodquiderat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus quidem igitur dictum est. Etenim dictum ꝙ quiderat esse, & de subiecto. Quia dupliciter subiicitur aut E hoc aliquid ens: vt animal passionibus, aut vt materia actui. Videtur autem vniuersale causa quibusdam esse maxime, & esse principium vniuersale. Tex. cõ. 45 Vnde de hoc tractemus.

POSTQVAM determinauit Philosophus de substantia secundum ꝙ substãtia dicitur quodquidest, hic determinat de substantia secundum ꝙ vniuersale à quibusdã dicitur substantia, & circa hoc duo facit. Primo continuat se ad præcedentia. Secũdo prosequitur suam intentionem, ibi: ❮Videtur autẽ impossibile.❯ Dicit ergo primo ꝙ quia in ista scientia est principalis perscrutatio de substantia, oportet iterũ redire ad diuisionem substantiæ, vt videatur quid est dictum, & quid restat dicendum. Dicitur autẽ substãtia (vt ex pdictis patet) id quod est ❮tanquã subiectũ❯.s. materia, quæ se habet ad formã substantialem sicut subiectum, quod est substãtia completa, ad formam accidentalem. Et alio modo dicitur substantia quodquideratesse, quod pertinet ad formam. Tertio modo dicitur substãtia ❮quod ex his,❯ id est cõpositum ex materia & forma. Et quarto modo dicitur substantia à quibusdam vniuersale. Hæc autem diuisio substantiæ hic posita, in idem redit cum diuisione posita in principio huius septimi, licet videatur esse diuersa. Ibi enim posuit quatuor.s. subiectũ, quodquideratesse, & vniuersale, & genus. Et subiectum diuisit in tria.s. in materiã & formam & cõpositum. Et quia iam manifestum est ꝙ quodquideratesse se tenet ex parte formæ, ponit quodquideratesse loco formę. Itẽ quia genus cõmune eadem ratione ponitur substantia qua & vniuersale, vt ostendetur, concludit vtrunque sub vno modo. Et sic remanent tantũ quatuor modi qui hic ponũtur. De duobus ergo istorum modorum dictum est. Dictum est enim de quodquid erat esse, & iterum de subiecto, quod dicitur dupliciter. Vno modo sicut id quod est aliquid & ens actu, sicut animal subiicitur suis passionibus, & quæcunque substantia particularis suis accidentibus. Alio modo sicut materia prima ❮subiicitur actui,❯ id est formæ substantiali. De his autem dictum est, vbi ostensum est quomodo partes materiæ pertineant ad speciem vel ad indiuiduum. Sed quia non solum materia & quodquidest, videntur esse causæ, sed etiã vniuersale ❮quibusdam❯ scilicet Platonicis videtur maxime esse causa & principium, ideo ❮de hoc❯.s. vniuersali tractabimus in hoc eodem septimo. De substãtijs autem compositis & similibus tractabitur in octauo, quarum ea quæ in hoc septimo tractantur sunt quasi principia. Deinde cum dicit.

parte. seq. Continuatio. Substantia q̃druplex. vt sup. tex. con. 7. F

Tex. cõ. 7.

Tex. cõ. 51 G Subiectum dupliciter.

Lectio. 9. Tex. cõ. 34

Impossibile enim esse videtur, quoduis vniuersalium substantiã esse. Primo nanque substantia cuiusque rei propria cuiusque esse videtur, quæ quidem (vt patet) nulli alii inest. Vniuersale autem est cõmune. H Id enim vniuersale dicitur, quod pluribus inesse est aptum. Cuius igitur substantia hoc ipsum erit. Aut enim omnium, aut nullius erit. At omnium esse nõ potest, vnius vero si fuerit, & cætera sane hoc erũt. Quorum enim substantia est atque quidditas vna, & ipsa etiam vnum esse videntur.

Parte. 1. Videtur enim impossibile esse, substãtiã esse quodcũque vniuersaliter dictorum. Primũ enim substãtia quę vniuscuiusque propria vniuscuiusque, quę nõ inest alii, vniuersale vero cõe. Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus inesse natum est. Cuius ergo substantia hoc erit? Aut enim omnium, aut nullius. Omnium enim non est possibile. Vnius autem si erit, & omnia hæc erunt. Quorũ enim vna substantia est, & quodquideratesse vnum, & ipsa vnum. Alia litera. & alia huiusmodi.

I Infra le. 16 parte. 4. Probat ꝙ vniuerſale nõ eſt ſubſtãtia, contra Platonẽ, & hoc primo per viã ꝑdicationis duabus rõnibus. Inf. le. 16. parte. 2. Lect. ſeq. parte. 1. Infra pt. 5. Tex. ꝯ. 33.

Incipit inquirere vtrũ vniuerſalia ſint ſubſtãtiæ, & diuiditur in duas partes. In prima oſtendit ꝙ vniuerſalia nõ ſunt ſubſtantiæ, ſicut quidã poſuerũt. Scđo oſtendit quantum ad quid recte dixerunt hoc ponentes, & quantũ ad qd errauerunt, ibi: {Sed ſpecies dicentes hic quidẽ dicunt recte.} Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit in cõi ꝙ vniuerſalia non ſunt ſubſtãtiæ. Scđo ſpãliter de vno & ente, quæ maxime ponebant eſſe ſubſtantiæ rerum, ibi: {Quoniam vero vnũ dicitur.} Prima diuidit in duas. In prima oſtẽdit ꝙ vniuerſalia nõ ſunt ſubſtãtiæ. In ſcđa ꝙ non ſunt ſeparata, ibi: {Manifeſtum autẽ ex his.} Circa primũ duo facit. Primo oñdit vniuerſalia nõ eſſe ſubſtãtias ex ea parte qua vniuerſalia prædicant de multis. Scđo ex ea parte qua ſpecies ex vniuerſalibus cõponunt, ſicut ex partibus diffinitionis, ibi: {Amplius autem & impoſsibile & incõueniẽs.} Dixerat enim ſuperius in quinto ꝙ genus quodam modo eſt totũ, inquantũ prædicat de pluribus: & quodãmodo eſt pars, inquantũ ex genere & differentia conſtituit ſpẽs.

K Circa primũ duo facit. Primo enim oſtendit ꝙ vniuerſale nõ eſt ſubſtãtia, cum de pluribus ꝑdicetur. Secũdo excludit quandã cauillosam reſponſionẽ, ibi: {Sed an ſic quidẽ non cõtingit.}

parte. 4. Vniuerſale dupliciter, & quo mõ poſsit dici ſubſtantia vel nõ ſubſtantia.

Sciendum eſt autẽ ad euidentiam huius capituli ꝙ vniuerſale dupliciter poteſt accipi. Vno modo pro ipſa natura cui intellectus attribuit intẽtionem vniuerſalitatis, & ſic vniuerſalia, vt genera & ſpecies, ſubſtantias rerũ ſignificant, & ꝑdicantur in quid. Animal enim ſignificat ſubſtantiã eius de quo ꝑdicatur, & homo ſimiliter. Alio mõ poteſt accipi vniuerſale inquantũ eſt vniuerſale, & ſm ꝙ natura ꝑdicta ſubeſt intentioni vniuerſalitatis. i. ſm ꝙ conſiderat animal vel homo vt vnũ in multis. Et ſic poſuerunt Platonici animal & hoĩem in ſua vniuerſalitate eſſe ſubſtãtias.

Quid intẽdat Ariſt. in hoc cap.

Quod Ariſto. in hoc capitulo intendit reprobare, oſtendens ꝙ animal cõe vel homo cõis non eſt aliqua ſubſtãtia in rerũ natura.

L Sed hanc cõitatẽ habet formã animalis vel hominis ſm ꝙ eſt in intellectu, q vnã formã accipit vt multis cõem, inquantũ abſtrahit eam ab omnibus indiuiduãtibus. Ponit ergo ad ꝓpoſitũ duas rationes circa quarum primã dicit, ꝙ videtur ex ſequẽtibus rõnibus impoſsibile eſſe, quodcũꝙ eorũ quę vniuerſaliter ꝑdicantur eſſe ſubſtantiã, ſm. ſ. ꝙ in ſua vniuerſalitate accipitur. Quod primo ꝓbat ex hoc ꝙ ſubſtãtia uniuſcuiuſꝙ eſt ꝓpria ei, & nõ ineſt alij. Sed vniuerſale eſt cõe multis.

Vniuerſale quid.

Hoc enim dicit vniuerſale quod natũ eſt multis ineſſe & de multis ꝑdicari. Si ergo vniuerſale eſt ſubſtãtia, oportet ꝙ ſit alicuius ſubſtãtia. Cuius ergo ſubſtantia erit? Aut enim oportet ꝙ ſit ſubſtantia oĩum quibus ineſt, aut vnius. Nõ eſt autẽ poſsibile ꝙ ſit ſubſtantia omnium, quia vnũ non poteſt eſſe ſubſtãtia pluribus. Plura enim ſunt quorũ ſubſtantiæ ſunt plures & diuerſæ. Sed ſi dicatur ꝙ ſit ſubſtantia vnius eorũ qbus ineſt, ſequet ꝙ omnia alia qbus ineſt, ſint illud vnũ quibus ponit eſſe ſubſtãtia.

M Oportet enim ꝙ pari rõne, eorũ etiam ſit ſubſtantia, cũ & eis ſimiliter inſit. Quorum autẽ ſubſtãtia eſt vna, & quodquideratesse vnũ, oportet & ipſa eſſe vnũ. Relinquitur ergo ꝙ ex quo vniuerſale non põt eſſe ſubſtantia oĩum de quibus dicitur, nec vnius alicuius, ꝙ nullius ſit ſubſtãtia.

Declaratio diffinitiõis datę paulo ſuperius de vniuerſali.

Sciendũ autem ꝙ ideo dicit ꝙ vniuerſale eſt quod natũ eſt pluribus ineſſe, non autẽ quod pluribus ineſt, quia quædã vniuerſalia ſunt quę non cõtinent ſub ſe niſi ſingulare, ſicut ſol & luna. Sed hoc nõ eſt quin ipſa natura ſpeciei quantũ eſt de ſe ſit nata eſſe in pluribus, ſed eſt aliquid aliud prohibẽs, ſicut ꝙ tota materia ſpeciei cõprehenditur in vno indiuiduo, & ꝙ non eſt neceſſariũ multiplicari ſm numerum ſpeciem, quæ in vno indiuiduo poteſt eſſe perpetua. Secundam rationem ponit ibi.

Deinde id ſubſtantia dicitur, quod de ſubiecto non dicitur. Vniuerſale autem de aliquo ſubiecto dicitur ſemper.

Amplius ſubſtãtia dicitur quæ non de ſubiecto, & vniuerſale de ſubiecto aliquo dicitur ſemper. N

Tex. cõ. 45 parte. 3. Quõ ſubſtãtia nõ dicat de ſubiecto, cum in prędicamẽtis dicatur oppoſitum. Solutio.

Dicit ꝙ ſubſtantia dicit quæ non eſt de ſubiecto, & dicitur vniuerſale ſemꝑ de aliquo ſubiecto, ergo vniuerſale nõ eſt ſubſtantia. Videtur autẽ ratio hæc non valere. Dictum eſt enim in ꝑdicamentis ꝙ de ratione ſubſtantię eſt, ꝙ non ſit in ſubiecto. Prædicari vero de ſubiecto non eſt contra rationẽ ſubſtantiæ. Vnde ponunt ibi ſecundæ ſubſtantiæ q̃ prædicant de ſubiecto. Sed dicendum ꝙ ſm logicam cõſiderationẽ loquitur Philoſophus in ꝑdicamẽtis. Logicus autẽ conſiderat res ſm ꝙ ſunt in rõne. Et ideo conſiderat ſubſtantias ꝑut ſm acceptionẽ intellectus ſubſunt intentioni vniuerſalitatis. Et ideo quantũ ad prædicationem quæ eſt actus rationis, dicit ꝙ prædicantur {de ſubiecto} .i. de ſubſtantia ſubſiſtente extra animam. Sed Philoſophus primus conſiderat de rebus ſm ꝙ ſunt entia.

O Et ideo apud eius conſiderationẽ nõ differt eſſe in ſubiecto & de ſubiecto. Hic enim accipit dici de ſubiecto qđ eſt in ſe aliqua res, & ineſt alicui ſubiecto exiſtẽti in actu. Et hoc impoſsibile eſt eſſe ſubſtantiam. Sic enim hẽret eſſe in ſubiecto. Quod eſt contra rationem ſubſtantiæ, quod etiã in prædicamentis eſt habitum. Deinde cum dicit.

At hoc ne pacto non põt, vt quidditas: in ipſo autem ineſt, ceu animal ipſum in homine atque equo. Igitur patet ipſius rationẽ aliquam eſſe. Nihil autẽ refert, & ſi non omnium eſt ratio, quæ in ſubſtantia ſunt. Non enim minus ſubſtantia cuiuſpiã hoc erit, vt ipſe homo hominis in quo ineſt. Quare idẽ eueniet rurſus. Erit enim illius ſubſtantia, ceu animal ipſum eius ſpeciei, in qua vt proprium ineſt.

Sed an ſic quidẽ non cõtingit, vt quodquideratesse: in ipſo autem exiſtit, vt animal in homine & in equo. Ergo palam quia eſt quædã ipſius ratio. Differt autẽ nihil, nec ſi non oĩum ratio eſt eorũ, q̃ ſunt in ſubſtãtia. Nihil .n. minus ſubſtãtia erit hæc alicuius, vt homo hoĩs in quo exiſtit. Quare idẽ accidit. Iterũ enim erit ſubſtantia in illius ſubſtantia, vt animal in quo eſt ſpecies proprium exiſtit. parte. 4.

P

Excludit cauillationem ad primã rationem.

Excludit quãdã cauillosam reſponſionẽ, qua poſſet aliqs obuiare primæ rõni, in qua dixerat ꝙ omnia ſunt vnũ, quorũ ſubſtãtia & quodquideſt ſunt vnũ. Poſſet enim aliquis dicere ꝙ vniuerſale non eſt ſicut ſubſtantia vt quodquideratesse, quodquidem ſit ꝓprium vni. Et ideo ad hoc excludendũ Philoſophus dicit. Sed an poteſt dici obuiando rationi primo inductæ, ꝙ non cõtingit vniuerſale eſſe ſubſtantiã, ſicut quodquideratesse eſt ſubſtantia, ſed tantũ eſt ſubſtãtia in ipſis particularibus exiſtẽs, ſicut animal in hoĩe & equo.

Q Nõ enim ita eſt natura animalis in hoĩe ꝙ ſit ꝓpria ei, cum ſit etiã equi. Quaſi dicat, nõ poteſt ſic reſpõderi. Sequitur enim ſi hoc quod eſt animal cõe, ſit ſubſtantia, ꝙ huius ſubſtantiæ ſit aliqua ratio. Nec differt ad propoſitum ſi non eſt ratio diffinitiua omnium {quæ ſunt in ſubſtantia} .i. quæ ponuntur in diffinitione, ne in infinitũ ꝓcedat in diffinitionibus, aut ſi oportet oẽs partes cuiuſlibet diffinitionis iterũ diffiniri. Nihil enim minus illa ſubſtantia oportet ꝙ ſit alicuius, licet nõ habeat diffinitionẽ, quã ſi haberet. Sicut ſi dicamus ꝙ licet hoc ipſum quod eſt homo cõis nõ habeat diffinitionẽ, tamen oportet ꝙ ſit hominis ſubſtantia in quo exiſtit ipſius. ſ. hominis cõmunis. Quare idem accidit quod & prius, quia oportebit ꝙ iſta ſubſtantia cõmunis, licet non ponatur propria alicui inferiorum, tamen erit ꝓpria illius ſubſtantiæ cõmunis in qua prima exiſtit. Sicut ſi animal cõmune ſit quædam ſubſtãtia, animal per prius prædicabitur de illa cõmuni ſubſtantia, & ſignificabit eius ſubſtantiã propriã, ſiue ſit diffinibile, ſiue

A bile,siue non. Vnde non poterit ex quo hæc substantia est propria vni,de multis prædicari. Deinde cum dicit.

Pręterea & impossibile atq; absurdum esse videbitur,ipsum hoc,& substantiam,si ex quibusdam cõstet, non ex substantiis, neq; ex eo quod est hoc aliquid,sed ex quale,esse atq; constare. Erit enim profecto non substantia atq; quale, substantia & eo quod est hoc aliquid prius. Quod quidem fieri nequid. Neque enim ratione,neq; tempore, neque generatione,affectus priores substantia esse possunt. Erunt enim separabiles sane.

Tex.cõ.47 parte.5. Amplius autem & impossibile & inconueniens hoc esse substantiam,si est ex aliqbus,non ex substantiis esse,nec ex eo ꝙ hoc aliquid,sed ex quali. Prius
B enim erit non substantia & quale,substantia, & ipso hoc,quod est impossibile. Nec enim ratione, nec tẽpore,nec generatiõe, passiones possibile est priores esse substantia. Erunt enim separabiles.

Probat ꝙ vlẽ nõ est subã, quatuor rõnibus sũptis ex hoc qđ est ps diffinitionis & essentię. Parte.9 Te.cõ.4. Ostendit ꝙ vniuersale non est substantia,accipiendo rationes ex ea parte qua vniuersale est pars diffinitionis & essentiæ,& circa hoc duo facit. Primo ponit rõnes ad ꝓpositum. Secundo excludit quandam dubitationem. ibi {Habet aũt quod accidit dubitationem.} Circa primũ ponit quatuor rõnes quarum primam ponit dicens, ꝙ impossibile & incõueniens est id quod est hoc aliquid & substantia,non esse ex substantijs,nec ex his quæ sunt hoc aliquid, sed ex his quæ sigñant quale,si tamen est ex aliquibus. Qđ dicit ꝓpter substãtias simplices. Sequit̃ enim ꝙ cum ea ex quibus est aliquid sint priora, ꝙ prius sit id quod est non substantia sed quale,eo ꝙ est substãtia, & eo quod est hoc aliquid. Quod est impossibile,quia impossibile est passio-
C nes & qualitates & accidentia esse priores substãtia rõne, aut tempore aut generatione. Quod enim non sint priores rõne,supra ostensum est,ex eo ꝙ substãtia ponitur in diffi-
Tex.cõ.4 nitione accidentiũ,& non ecõuerso. Item ꝙ non sint priores tpe ex hoc supra ꝓbatum est, ex quo ẽt hic ꝓbatur, qa sequeretur ꝙ passiones essent separabiles à substantijs, qđ est impossibile. Esse aũt prius generatiõe cõtinet̃ sub eo quod est prius tpe. Omne enim quod est prius generatione,est ẽt prius tpe,licet non econuerso. Ea enim quæ nõ habent ordinem ad generationem, alicuius, licet sint priora tẽpore,non tñ sunt priora generatione,sicuti equus non est prior generatione leone qui nunc est,licet sit prior tẽpore. Partes aũt ex quibus aliqd constituit̃, sunt priores generatione,& p cõsequens tpe, & qñq; etiam rõne, sicut supra
Te.cõ.7. ostensum est. Vnde impossibile est ꝙ ex non substãtijs cõ-
D ponatur substantia. Vniuersalia aũt sigñant non substantiã
Capĩo de substantia. Dubitatio textualis. & hoc aliquid,sed sigñant quale quid,vt in prędicamentis dr̃ de secundis substantijs. Ergo patet ꝙ ex vniuersalibus si sunt qdam res p̃ter singularia,non possunt cõponi singularia quæ sunt hoc aliquid. Sed videt̃ ꝙ hæc ratio inconuenienter ꝓcedat. Secundæ enim substantiæ quæ sunt genera & spẽs in genere substantiæ, & si non significent hoc aliquid,sed quale,non tñ significãt hoc modo quale, sicut passiones quæ sigñant qualitatem accidentalem,sed significant qualitatem substantialem. Ipse autem procedit hic ac
Solutio. si significarẽt qualitatem accidentalem. Sed dicẽdum est ꝙ si vniuersalia sint res quædam sicut Platonici ponebãt, oportebit dicere ꝙ nõ solum qualitatem substãtialem,sed accidentalem significẽt. Omnis enim qualitas quæ est alia res ab eo cuius est qualitas,est accidentalis. Sicut albedo ẽ alia res à corpore cuius est qualitas, & est in eo cuius est qualitas sicut in subiecto,& ideo est accidens. Si ergo vniuersalia inquãtum vniuersalia sunt,sint res quædam,oportet ꝙ sint aliæ res à singularibus,quę non sunt vniuersalia. Et ideo si significant qualitatem eorum, oportet ꝙ insint eis sicut substantijs. Et per cõsequens ꝙ significẽt qualitatem accidẽtalem. Sed ponentibus ꝙ genera & spẽs nõ sunt aliquæ res vel naturæ aliæ à singularibus,sed ipsamet singularia,sicut ꝙ non est homo qui non sit hic homo,non sequitur ꝙ secundæ substãtiæ significent accidens vel passionem. Secundam rationem ponit ibi. E

Pręterea Socrati qui quidem est substãtia,substãtia inerit, vti patet. Quare duabus substantiis Socrates substantia erit. Omnino autem accidit si homo substantia sit,& ea quę hoc pacto dicuntur nihil eorum quę in rõnibus sunt substanttiam esse cuiusq;, neq; seorsum esse ab ipsis,neq; in alio esse. Veluti nõ eẽ animal quicq̃ pręter animalia singula, neq; aliud quicq̃ eorũ quę in rõnibus insunt. Ex his igitur patet, nihil eorum quę vniuersaliter competũt substantiam esse, & nihil eorum quę communiter prędicant̃,hoc aliquid,sed quale significare. F

Amplius Socrati inerit substantię substantia,quare duorum erit substantia. Totaliter vero accidit, si est substantia homo & quęcũq; ita dicunt̃,nihil eoꝝ quę in ratione,esse nullius substantiã, neq; sine ipsis existere,nec in alio. Dico aũt non esse quoddam aĩal pręter aliqua,nec aliud eorum quæ in rõnibus nullius. Ex his itaq; speculantibus, palam qa nihil vniuersaliter existentium est substantia, & quia nullum prędicatorũ significat hoc aliquid,sed tale. parte.6.

Dicit ꝙ si vniuersalia sunt subę,sequitur ꝙ Socrati inerit substantiæ subã. Si enim omnia vlĩa sunt substãtiæ. Sicut homo est subã Socratis,ita animal erit subã hominis. Secũda rõ ad idem. Et ita istæ duæ substãtiæ vna quæ est homo, & alia quæ est animal,erunt in Socrate. Et hoc est qđ cõcludit {quare duorum erit subã,} id est quare sequitur ꝙ hoc ꝙ dico G animal sit substantia nõ solum hoĩs,sed ẽt Socra. Et ita una substantia erit in duobus,cum tñ supra ostẽsum sit,ꝙ vna substantia nõ est nisi vnius. Et nõ solum in Socrate hoc accidit qđ dictum est,sed totaliter in oĩbus accidit, si homo Te.cõ.45 & alia quæ sic dicuntur sicut spẽs,sint substantiæ, ꝙ nihil eorum quæ ponuntur in rõne specierum sit substãtia, neq; ꝙ possit esse sine illis in quorum diffinitione ponũtur, vel ꝙ sint in aliquo alio,aut ꝙ sit ipsummet aliud. Sicut quod non erit quoddam animal {præter aliqua animalia,} id est præter spẽs animalis. Et similiter est de omnibus alijs quæ ponuntur in diffinitionibus,siue sint genera,siue differentiæ. Et hoc ideo quia cum spẽs sint substantiæ,si ea etiã quæ in diffinitionibus specieꝝ ponuntur sint subæ, in singularibus erunt plures subæ, & vna substantia erit plurĩũ, vt de Socrate dictum est. Patet igitur ex dictis ꝙ nullum vlẽ est substantia,& nullum eoꝝ q̃ cõiter p̄dicant̃ sigñant H hoc aliqd,sed quale. Tertiam rõnem ponit ibi.

Aliogn aliaq; cõplura accidũt, & ipse tertius hõ. Sin autem tale,& alia quoque multa accidunt, & tertius homo. Parte.7.

Dicit ꝙ si p̄dicta cõclusio nõ cõcedat̃,accidẽt multa inconuenientia, Tertia rõ ad idem. Iter quę erit vnũ ꝙ oportebit ponere tertiũ hominem. Quod quidem põt exponi dupliciter. Vno modo vt p̃ter duos homines singulares,qui sunt Socra. & Plato,sit tertius homo qui est cõmunis. Quod quidem nõ est inconueniens sm ponẽtes ideas,licet sm rectam rationem inconueniens videatur. Alio modo, vt præter hoĩem singularem & cõem,ponatur tertius,cum cõicent in nomine & rõne,sicut & duo homines singulares, præter quos ponitur tertius homo cõis,& ob hanc causam.s. quia cõicant in nomine & diffõne. Quartam rõnem ponit ibi.

Insuper

I Insuper & hoc pacto dilucidum esse videtur. Impossibile est enim ex substantiis quæ hoc insunt pacto, vt sint actu, substantiam vnquam constare. Ea.n. quę ita sunt actu duo, nunquam actu sunt vnum, sed si potentia duo sunt, erit vnum, veluti duplũ ipsum ex duobus dimidiis potentia constat. Actus enim nimirum separat. Quare si substantia sit vnum, non ex substantiis sane cõstabit. Eoq; modo quem recte Democritus dicit. Fieri enim nõ posse dicit, vt ex duobus vnum, aut ex vno duo, conficiantur. Ipsas enim magnitudines indiuiduas substantias esse censet. Patet igitur & in numero rem simili modo sese habere, si numerus vnitatum sit compositio, vt a quibusdam asseritur. Aut enim dualitas vnum non est, aut ipsa non inest vnitas actu.

K

Te.cõ.49. Parte. 8

Amplius autem est & ita manifestum. Inpossibile enim substantiam ex substantiis esse in existentibus sic vt actu. Duo nanq; sic actu nunq̃ sunt vnum actu, sed si potestate duo fuerint, erunt vnum. Vt quę dupla, ex duobus dimidiis potestate. Actus enim separat. Quare si substantia vnum, non erit ex substantiis inexistentibus. Et s̃m hunc modum quidẽ dicit Democritus recte. Impossibile enim ait ex duob⁹ vnũ, aut ex vno duo fieri. Magnitudines enim indiuisibiles, substantias faciunt. Similiter igitur manifestum, quia & in numero habebit, si est numerus cõpositio vnitatum, sicut dicitur a quibusdam. Aut enim non vnum dualitas, aut non inest vnitas in ipso actu.

Actus diuidit & separat.

Quarta rõ ad idem.

L

Dicit q̃ vniuersalia nõ sunt substãtiæ, s̃m hanc rõnem. Impossibile est enim aliquam subãm esse ex pluribus substantijs, quæ sunt in ea actu. Duo enim quæ sunt in actu, nunq̃ sunt vnum actu: sed duo quæ sunt in potentia, sunt vnum actu, sicut patet in partibus continui. Duo enim dimidia vnius lineæ sunt in potentia in ipsa linea dupla, quæ est vna in actu. Et hoc ideo, quia actus habet virtutem separandi & diuidendi. Vnumquodq; enim diuiditur ab altero per propriam formã. Vnde ad hoc q̃ aliqua fiãt vnũ actu, oportet q̃ oĩa cõcludãtur sub vna forma, & q̃ nõ habeãt singula singulas formas, per quas sint actu. Quare patet q̃ si substantia particularis est vna, non erit ex substantijs in ea existẽtibus actu. Et sic si est ex vniuersalibus, vl̃ia non erũt subæ. Et s̃m hunc modum Democritus recte dicit, q̃ impossibile est vnum fieri ex duobus, & ex vno fieri duo. Est enim intelligendum q̃ duo in actu existentia, nunquam faciunt vnum. Sed ipse non distinguens inter potentiam, & actum, posuit magnitudines indiuisibiles, esse substãtias. Voluit enim q̃ sicut in eo quod est vnum, nõ sunt multa in actu, ita nec in potẽtia. Et sic quęlibet magnitudo est indiuisibilis. Vel aliter. Recte inquã dixit Democritus supposita sua positione, qua ponebat magnitudines indiuisibiles, esse etiam rerum subas, & sic esse semper in actu, & ita ex eis non fieri vnum. Et sicut est in magnitudinibus, ita est in numero, si numerus est compositio vnitatum, sicut à q̃busdam dicitur. Oportet enim q̃ vel dualitas non sit vnum quid, siue quicunq; alius numerus, siue q̃ vnitas non sit actu in ea. Et sic dualitas nõ erunt duæ vnitates, sed aliquid ex duabus vnitatibus cõpositum. Aliter numerus nõ esset vnum per se & vere, sed per accidens, sicut quæ coaceruantur. Deinde cum dicit.

Ex duobus in actu nõ fit vnũ in actu p se.

M

At enim id quod emergit, dubitationem habere videtur. Nam si neq; ex vniuersalibus vlla substãtia esse potest, propterea quod non hoc aliquid vniuersale ipsum, sed quale significat: neq; fieri potest, vt ex actu substantiis, vlla composita substantia constet: omnis profecto substantia incomposita erit. Quare neq; ratio vllius erit substantię prorsus. At omnibus videtur, nosq; iam dudum, aut solius substantię, aut maxime ipsius diffõnem diximus esse. Nunc vero neq; ipsius esse cõclusimus. Ergo nullius nulla prorsus diffinitio erit. An modo quodam erit, quodam modo non erit? Verum id quod dicitur ex his quæ posterius dicentur, magis emerget, ac patefiet. N

Te.cõ.50 parte.9.

Habet autẽ quod accidit dubitationem. Si enim neque ex vniuersalibus possibile est esse nec vnam substantiam, propter tale aliquid sed non hoc aliqd significare: nec ex substantiis cõtingat actu esse, neq; vnam substantiam: incomposita erit vtiq; substãtia omnis. Quare nec ratio vtiq; erit neq; vnius substantię. At vero videtur omnibus, & dictum est iam dudum, aut solum substantię esse terminum, aut maxime. Nũc autem neq; huiusmodi. Nullius igitur erit diffinitio: aut modo quodam erit, modo autẽ quodam non. Manifestum autem erit quod dicitur, ex posterioribus magis. O

Dubiũ q̃d ortũ ex dictis.

Mouet dubitationem circa prędicta dicens, q̃ id quod accidit ex prædictis habet dubitationẽ. Dictũ est enim q̃ ex vniuersalibus nõ potest esse aliqua substãtia, ꝑpter hoc q̃ vniuersale nõ signãt hoc aliquid, sed quale. Secundo dictũ est q̃ ex substãtijs in actu nõ potest esse aliqua suba. Et sic vr̃ sequi q̃ suba nõ põt cõponi, neq; ex substãtijs, neq; ex nõ substantijs, ergo sequitur q̃ omnis substantia sit incomposita. Et ita cum diffinitiões non dentur de substantijs incompositis, (quod patet per hoc q̃ diffinitio est ratio habens partes, vt supra dictum est) sequitur q̃ nullius substantiæ sit diffinitio. Sed omnibus videtur (vt supra ostensum est) q̃ diffinitio, vel est solum substãtię, vel eius maxime. Nunc aũt cõclusum est q̃ substantiæ non sit diffinitio, ergo sequitur q̃ nullius sit diffinitio. Dicendũ est aũt ad p̃dictam dubitationem q̃ quodammodo suba est ex substantijs, quodãmodo nõ. Hoc autem erit manifestũ magis ex posterioribus in hoc capitulo, & in.8. Est enim ex substantijs in potentia, sed non in actu. Lec. 14.

P

Te.cõ.33

Solutio.

Te.cõ.56

Atqui patet ex ipsis id quod accidit, & hisce quĩ dicunt ideas substantias separatas esse, & simul formam ipsam ex genere differentiis cõficiunt. Nam si sint formæ, & animal in homine sit atq; equo, aut est vnum idemq; numero, aut diuersum.

Te.cõ.51 parte.1.

Manifestum autem ex his ipsis, q̃ euenit ideas dicentibus substantias separabiles esse, & simul speciem ex genere facientibus & differentiis. Si enim species sunt, & animal in homine & equo, aut vnum & idem numero est, aut alterum. Q

POSTQVAM Phililosophus ostẽdit vniuersalia non esse substantias absolute, hic ostendit q̃ non sunt substantiæ à sensibilibus separatæ: & diuiditur in partes duas. In prima ostendit q̃ vniuersalia non sunt subę separatę. In secũda manifestat quoddam quod in superioribus dubiũ reliquerat. ibi { Manifestum aũt est q̃ substantiarum. } Circa primum duo facit. Primo ostendit vniuersalia non esse substãtias separatas. Secũdo ostẽdit q̃ si sunt separatę, nõ sunt diffinibiles. ibi { Quoniam vero substantia altera. } Circa primũ duo facit. Primo ostendit inconuenientia quæ sequuntur ponẽtibus vl̃ia esse subas separatas, cõparãdo genus ad species. Secundo comparando genus ad indiuidua. ibi { Amplius aũt in sensibilibus. } Circa primum tria facit. Primo ꝓponit quãdam diuisionem. Secũdo ꝓsequitur primum membrum diuisionis. ibi { Rõne nãq; palã. } Tertio, secundum ibi { Sed si alterũ in vnoquoq;

Infr.le.16

Inf.le.seq.

Infr.pt.10 parte seq.

Parte.6

A quoq;. ℈ Dicit ergo primo, ꝙ ex ṗdictis ẽt manifestum eẽ pōt quid accidat de inconuenientibus, dicẽtibus ideas esse substantias & separabiles quæ dicuntur esse spẽs vl̃es, & simul cum hoc ponẽtibus spẽm esse ex genere et differentijs. Hæ enim duæ positiones simul coniunctæ. s. ꝙ spẽs componantur ex genere & differẽtia, & ꝙ spẽs vniuersales sunt substantiæ separatæ quæ dicuntur ideæ, ducunt ad inconuenientia. Si enim ponantur spẽs esse separatæ, constat ꝙ vnum genus est in pluribus spẽbus simul, sicut aĩal in hoĩe & equo. Aut ergo hoc ipm quod est animal in homine & equo exñs, est vnũ & idem numero, aut alterum in hoĩe, & alterũ in equo. Inducit aũt hãc diuisionem, quia Plato ponebat ideas specierum, non aũt generum, cum tñ poneret cõiter vniuersalia esse substantias. Deinde cum dicit.

Ideas spẽcierũ dũtaxat posuit Plato.

Ratione enim patet vnum idemq; esse. Qui nãq; in vtroq; ipsum diffiniet, eandem rationem vtique B assignabit. Si igitur est quispiam homo per seipsum hoc aliquid separatum, & ea sane ex quibus cõstat, vt animal atque bipes, hoc aliquid significare, & separata, substantiasq; esse necesse est: quare & animal ipsum.

Parte. 2 Ratione nanq; palam quia vnum. Eandem enim exhibebit rationem dicens in vtroq;. Ergo si est aliquis homo, ipsum ſm se hoc aliquid & separatũ, necesse & ex quibus: vt aĩal bipes, hoc aliquid signãre, & esse separabilia & substantias. Quare & animal.

Ostendit vl̃ia nõ eẽ separata, cõparãdo genera ad spẽcies. Prosequitur primum membrum diuisionis, & primo ostendit ꝙ sit vnum & idem animal. Secundo ostendit inconueniẽtia quæ sequuntur hoc posito. ibi ⁋ Si quidem ergo. ℈ Dicit ergo ꝙ manifestum est, ꝙ animal est vnum & *parte seq.* C idem in homine & equo ſm rõnem. Si enim assignetur rõ aĩalis ſm ꝙ dr̃ de vtrolibet. s. homine vel equo, eadem ratio assignabitur quæ est substãtia animata sensibilis. Vniuoce enim ṗdicatur genus de speciebus, sicut & spẽs de indiuiduis. Si ergo ꝓpter hoc ꝙ spẽs ṗdicatur ſm vnam rationem de oĩbus indiuiduis, est aliquis homo cõis qui est ipsum quod est hõ ſm se existens, ⁋ & est hoc aliquid, ℈ id est quoddam demonstrabile subsistens & separatum à sensibilibus, sicut Platonici ponũt, necesse est pari rõne & ea ex quibus spẽs constat. s. genus differentiam, vt animal & bipes, significare similiter hoc aliquid, & esse separabilia à suis inferioribus, et esse substãtias ꝑ se existẽtes. Quare sequitur ꝙ animal erit vnum numero per se existens, quod ṗdicatur de homine & equo. Deinde cum dicit.

Si spẽs est separabilis, ergo & genus, cõtra Platonẽ.

Si igitur ipsum animal idem est, & in homine, & in equo, perinde atque tu ipse idem es quod tu ipse, quonam pacto id vnum erit, quod inest in hisce; quæ sunt seorsum?

D *parte. 3.* Si qdem igitur & in equo sicut tu in teipso, quomodo in separatim existentibus vnum erit?

Tria incõuenientia deducit. primum Ostendit inconuenientia quæ sequuntur ex hoc posito, quæ sunt tria. Primum est quia cum genus sit in specie sicut subam rei significans, sic erit animal in equo, sicut tu es in teipso qui es substantia tuipsius. Sic autem non est possibile aliquod vnũ esse in pluribus separatim existentibus. Non enim tu es nisi in teipso. Es enim in pluribus nõ separatim exñtibus, sicut in carnibus & ossibus q̃ sunt tui partes. Animal igitur si sit vnum & idẽ, nõ poterit esse in pluribus spẽbus, vt in hoĩe & equo, cũ spẽs separatę ſm Platonicos sint qdã subæ adinuicẽ diuersæ. Secundũ ponit ibi.

Et cur ipsum animal nõ & a seipso seorsum erit?

parte. 4. Secũdum, Et quare non & sine ipso erit animal hoc?

Homo enim quia est vnũ de multis ṗdicatum ſm Platonicos, nõ ponitur in particularibus, sed extra ea. Si ergo sit vnum aĩal quod ṗdicaẽ de omnibus spẽbus, quare hoc B ipsum qd est aĩal vl̃e non est sine ipso. s. sine equo vel quacunq; alia specie, vt ꝑ se separatum exñs. Non pōt rõ cõueniens assignari ab eis. Tertium ponit ibi dicens.

Tertium. Deinde si bipedis quidem multipedisq;, particeps sit, impossibile quid euenire videẽ. Ipsi nanq; quod quidem vnum atq; hoc aliquid est, contraria inerunt simul. Sin vero non ita sit, quisnam est modus, cum ipsum animal bipes esse, aut gressibile dicatur? At componuntur ne fortasse, aut tangunt, aut sunt mixta? At omnia sunt absurda.

Tex. c6. 52 parte. 5. Deinde si quidem participatione bipedis & multipedis, impossile aliquid accidit. Contraria nanq; simul inerũt ipsi vni, & huic enti. Si autem non, quis modus, cum dixerit vtiq; aliquis animal esse bipes, aut gressibile? Sed forsan componitur, aut copulatur, aut miscẽẽ? Verum omnia inconuenientia. F

Tertium. Constat ꝙ spẽs constituitur ex genere & differẽtia. Aut igitur hoc est per hoc, ꝙ genus participat differẽtiam sicut subiectum participat accidẽs, vt hoc modo intelligamus ex animali & bipede fieri hoĩem, sicut ex albo & hoĩe fit homo albus. Aut per aliquem alium modum. Et si quidẽ species fiat per hoc ꝙ genus participat differẽtiam, sicut ꝙ animal per participationem bipedis fit homo, & per participationem multipedis fit equus vel polypus, accidit aliquid impossibile. Cũ enim genus quod ṗdicatur de diuersis speciebus ponatur esse vna substãtia, sequitur ꝙ cõtraria simul insunt ipsi animali, quod in se est vnũ & hoc ens. s. demonstrabile. Differẽtię enim quibus diuiditur genus sunt contrariæ. Si aũt non sit ex aĩali et bipede homo ꝑ modum participationis, quia modus erit cum aliquis dixerit animal esse bipes vel gressibile, constituens ex his duobus vnum, quasi dicat, de facili nõ pōt assignari. Et ideo subiũgit. ⁋ Sed forsan componitur ℈ quasi dicat: Nunquid poterit dici ꝙ ex his duobus fiat vnum per cõpositionẽ, sicut domus fit ex lapidibus: aut ꝑ copulationem, sicut arca fit ex lignis conclauatis: aut per mixtionem, sicut electuariũ fit ex spẽbus alteratis? His enim modis inueniẽ ex duabus vel pluribus substantijs per se existentibus aliquid vnum fieri. Sed omnes isti modi sunt inconuenientes. Non enim possent genus & differẽtiæ ṗdicari de specie, sicut nec partes cõpositæ vel copulatæ vel mixtæ ṗdicantur de suis totis. Et ṗterea vnum nõ venit in compositionem diuersorũ totaliter, sed partes diuisim sunt, ita ꝙ vna pars eius sit in cõpositione huius, & alia in compositione alterius: sicut vna pars ligni venit in cõpositione domus, & alia in compositione arce. Vnde si ex animali & bipede fieret homo & auis, modis prædictis sequereẽ ꝙ nõ tota natura aĩalis esset in homine nec in aue, sed alia & alia pars. Et sic iterũ nõ esset idem animal in vtroq;. Deinde cum dicit. G H

At in vnoquoq; ne aliud inest? Igiẽ vt breuibus dicam, infinita erunt, ea quorũ animal substantia est. Non enim homo ex animali per accidens constat.

Parte. 6. Sed si alterum in vnoquoq;, infinita ergo erunt. Vnde est cõsequens dicere, qu orũ substantia animal. Non enim est ſm accidens ex animali homo.

Quod sit idẽ aĩal oĩb' suis speciebus probat qtuor rõnibus ad impossibile. Prima Prosequitur secundum membrũ diuisionis dicẽs, ꝙ incõueniens sequitur, si ponatur nõ vnũ aĩal esse in oĩbus speciebus. Ducit autem ad quatuor inconuenientia, quorũ primum ponit sic dicens. Ostensum est qd sequatur ponentibus vniuersalia esse substãtias, si ponatur vnũ animal esse in oĩbus speciebus. Sed propter hoc pōt aliquis dicere ꝙ sit alterum aĩal in vnaquaq; specie, ergo erũt infinita quorum substantia est animal, vt est cõsequens dicere ad prædictam positionẽ. Est enim animal subã cuiuslibet speciei

I contentæ sub aiali. Nõ enim põt dici ꝙ homo fiat ex animali ſm accidẽs, ſed per ſe, & ita aïal ad ſubſtantiam equi pertinet, & bouis, & aliaꝝ ſpẽrum, quæ ſunt fere infinitæ. Qđ aũt aliquod vnum cedat in ſubſtantia infinitoꝝ, videt́ eſſe inconueniens. Secundum incõueniens ponit ibi.

Præterea ipſum animal plura erit. Eſt enim ſubſtantia id animal, quod vnicuiq; ineſt. Non enim per aliud dicitur. Quod ſi ita ſit, ex illo homo conſtabit, & illud genus ipſius erit.

parte.7. Amplius multa erunt ipſum animal. Subſtantia enim ꝙ in vnoquoq; animal. Non enim de alio dr̃. Si autẽ non, ex illo erit homo, & genus ipſius illud.

Secunda Dicit ꝙ ſequetur etiam ꝙ ⟨ipſum aïali⟩ .i. ſubſtantia animalis vniuerſalis erit multa, quia aïal quod eſt in vnaquaq; ſpecie, eſt ſuba illius ſpeciei de qua prędicatur. Non

K enim p̃dicatur de ſpecie, ſicut de quodam alio diuerſo à ſe in ſubſtãtia. Si aũt nõ prædicatur animal de homine ſicut de diuerſo, poterit dici cõuenienter ꝙ hõ erit ex illo.ſ. ex aïali ſicut ex ſua ſuba, & ꝙ illud.ſ. aïal ſit etiam genus eius, p̃dicatum de eo in eo quod quid ẽ. Relinquit́ ergo ꝙ ſicut illa de quibus p̃dicatur aïal ſunt multa, ita ipſum aïal vniuerſale eſſe multa. Deinde cum dicit.

Et inſuper omnia ex quibus homo conſtat, erunt ideæ. Igitur non huius quidem idea, illius autem ſubſtantia erit: quippe cum ipſum fieri nequeat. Vnumquodq; igitur animalium quę animalibus inſunt, ipſum animal erit atq; idea.

parte. 8. Et amplius ideæ omnia ex quibus hoc. Igitur nõ alterius quidem erit idea, alterius vero ſubſtantia. Impoſſibile nanq;. Ipſum igitur animal erit vnum

L quodq; eorum, quæ in animalibus.

Tertia Ponit tertium incõueniens dicẽs, quòd vlterius ex prædictis ſequitur ꝙ omnia illa ex quibus eſt hõ.ſ. ſuperiora genera & differẽtiæ ſint ideæ, quòd eſt contra poſitionem Platonicorum, qui ponebãt ſolas ſpẽs eſſe ideas particularium, genera vero & differẽtias nõ eſſe ideas ſpecierum. Et hoc ideo quia idea, eſt ꝓprie exemplar ideati ſm ſuam formam. Forma autem generis nõ eſt propria formis ſpecierum, ſicut forma ſpẽi eſt ꝓpria indiuiduis, quæ cõueniunt ſm formam, & differũt ſm materiam. Sed ſi ſunt diuerſa animalia ſm diuerſas ſpecies, vnicuiq; ſpeciei reſpondebit aliquid ſubſtãtia ſui generis, ſicut propria idea. Et ita etiã erunt genera ideæ, & ſimiliter differentiæ. Non ergo alteri vniuerſalium erit quod ſit idea, & alteri quòd ſit ſubſtantia, ſicut Platonici ponebant dicentes quidem genera eſſe ſubſtãtias ſpẽrum, ſpẽs vero ideas indiuiduorum. Im-

M poſſibile nanq; eſt ita eſſe, vt oñſum eſt. Sequitur igitur ex p̃dictis ⟨ꝙ ipſum animal⟩ .i. ſuba animalis vniuerſalis ſit vnumquodq; eoꝝ ⟨quæ ſunt in animalibus⟩ .i. quæ cõtinentur inter ſpẽs animalis. Quartam ponit ibi.

Præterea ex aliquo profecto hoc erit, & quonam pacto ex ipſo erit animali? Aut quomodo fieri põt, vt hoc ipſum aïal ſubſtãtia ſit præter aïal ipſum?

Parte.9 Amplius ex quo hoc. Et quomodo ex ipſo animali? Aut quomodo poſſibile eſt eſſe animal, quod eſt ſubſtantia hoc ipſum, præter ipſum animal?

Dicit ꝙ iterum vr̃ eſſe dubium ex quo cõſtituatur hoc qđ eſt hõ, & qũo cõſtituatur ⟨ex ipſo aïali⟩ .ſ. vl'ſ, ⟨aut qũo poſſibile eſt aïal eſſe qđ ſubſtãtia hoc ipſum p̃ter ipm aïal⟩ .i. qũo põt eſſe vt homo ſit aliquid p̃ter aïal quaſi q̃dam ſubſtãtia per ſe exiſtens, & tñ animal ſit hoc ipſum qđ eſt hõ? Hæc enim videtur eſſe oppoſita, ꝙ hõ ſit p̃ter aïal, & tñ aïal ſit hoc ipſum quod eſt hõ. Deinde cum dicit.

N Prẹterea in ſenſibilibus hęc eadem euenire, & his abſurdiora videntur. Quod ſi nequeunt hæc ita ſeſe habere, patet ipſorum non ita eſſe ideam, vt quidam inquiunt eſſe.

Amplius autem in ſenſibilibus hæc accidunt, & his abſurdiora. Si itaq; impoſſibile ſic ſe habere, palam quia non eſt idea ipſorum ſicut quidam dicũt. Parte. 10

Improbat prędictam poſitionem per comparationem generum ad ſingularia dicens, quòd hæc eadem inconuenientia, quæ accidunt ponẽtibus genera & vniuerſalia eſſe ſubſtantias in ſpeciebus, accidunt & inſenſibilibus ſingularibus, & etiam multa his abſurdiora, inquantum natura generis magis remota eſt à ſingularibus ſenſibilibus & materialibus, q̃ à ſpẽbus intelligibilibus & imaterialibus. Si itaq; impoſſibile eſt ſic eẽ, palam eſt ꝙ idea nõ eſt ipſorum ſenſibiliũ, ſicut Platonici dicunt. Lec. xv. Probat principale ꝓpoſitũ ex cõparatione generũ ad ſingularia.

O Cum autem ſubſtantia ſit diuerſa, totum ipſum, & ratio. Atq; illa ſubſtantia ratio ſic cum materia ſimul ſumpta, hæc vero ratio totaliter. Quæ quidem illo pacto dicuntur, earum eſt nimirum corruptio. Ipſarum enim eſt generatio. Rationis autem nõ eſt hoc pacto vt corrũpatur. Neq; enim eſt generatio. Non enim fit eſſe domus, ſed huius domus. Sed ſine generatione corruptioneq; ſunt & non ſunt. Demõſtratum eſt enim neminem hæc generare, ac facere. Atq; ſubſtantiarũ propterea ſenſibilium, quæ quidẽ ſunt ſingulares, nec diffinitio eſt, nec demonſtratio: quia materiam habent, cuius natura eſt talis, vt eſſe atq; non eſſe poſſit. Quapropter omnia ſingularia iſtiuſmodi, ſubeunt corruptionem, vt patet. Quod

P ſi demonſtratio neceſſariorum eſt, & diffinitio ad ſcientiam attinet, fieriq; non poteſt, vt aut demonſtratio, aut diffinitio ſit eius quod aliter ſeſe habere poteſt, ſed eſt dũtaxat opinio. Quemadmodum neq; ſcientia, interdum ſcientia, interdum ignoratio eſſe poteſt, ſed idipſum eſt opinatio: patet neque diffinitionem, neq; demonſtrationem ipſorum eſſe. Non enim ſunt manifeſta ea quæ corrumpuntur, iis qui ſcientiam habent, cum non ſunt præſentia ſenſui. Atq; in anima eæ quidem ſunt rationes, quæ ſeruantur: nulla autem ipſorum diffinitio neque demonſtratio erit. Quamobrem cum quiſpiam ſingulariũ quippiam diffinit, non ignoret oportet talem ſemper aſsignationẽ tolli atq; interim poſſe. Fieri enim nequit vt diffinitio aſſignetur. At vero neque vlla

Q idea diffiniri poteſt. Eſt enim (vt inquiũt) ipſa idea ſingularis ac ſeparata.

Tex. cõ.53 parte.1. Quoniam vero ſubſtãtia altera, & quod ſimul totum, & ratio. Dico autem quia hæc quidẽ ſic eſt ſubſtantia cum materia concepta, ratio: illa vero ratio totaliter. Quæcũq; quidem igitur ita dicuntur, horum quidem eſt corruptio. Et enim generatio. Rationis autem non eſt ita vt corrumpatur. Neq; enim generatio. Non enim fit domui eſſe, ſed quod huic domui. Verum ſine generatione & corruptione ſunt & non ſunt. Oſtenſum eſt enim q͂a nullus hæc generat, nec facit. Propter hoc autem & ſubſtantiarum ſenſibilium ſingularium, nec diffinitio, nec demonſtratio eſt, quia habent materiam: cuius natura talis eſt, vt contingat & eſſe & non eſſe. Quapropter corruptibilia omnia ſingula-

A ria ipsorum. Ergo si demonstratio necessariorum, & diffinitio scientifica, & non cõtingit sicut nec sciẽtiam quandoq; scientiam, quãdoq; ignorantiã esse, sed opinio tale quid est: ita nec demonstrationem nec diffinitionem, sed opinio est contingentis aliter se habere. Palam quia nõ vtiq; erit ipsorum nec diffinitio nec demonstratio. Non enim sunt manifesta corrupta scientiã habentibus, & cum a sensu abscesserint, saluatis rõnibus in aĩa eisdem, non erit nec diffinitio amplius nec demõstratio. Propter quod oportet eorum ad terminum studentẽ, cum aliquis diffiniat aliquid singularium, nõ ignorare, quia semper auferre est. Nõ enim contingit diffinire. Neq; itaq; idearũ nullam est diffinire. Singularium enim idea (vt dicunt,) & separabile.

B IN HOC loco Philosophus ostẽdit quòd ideæ quę ponũtur separatæ à Platonicis, nõ possunt diffiniri. Et hoc ideo quia Platonici ad hoc pcipue ponebant ideas, vt eis adaptarentur & diffinitiones & demonstrationes quæ sunt de necessarijs, cum ista sensibilia videãtur omnia in motu consistere: et circa hoc duo facit. Primo ondit per rõnes ꝙ ideæ nõ possunt diffiniri. Secundo per signum. ibi [Quoniam ppter quid nullus.] Circa primum ponit tres rõnes, quarum primam ponit sic dicens, quòd substantiarũ alia est [sicut ratio] .i. sicut quodquideratesse & forma, & alia est sicut compositum ex materia et forma, quod est totum simul coniunctum ex materia & forma. Dico autẽ eas esse alteras [quia hoc quidẽ] .s. substãtia quę est totũ, sic est substantia sicut hñs rõnem conceptam cũ materia. Illa vero quę est sicut forma & rõ & quodquideratesse, est totaliter ratio & forma nõ hñs materiam indiuidualem adiunctam. Quæcunq; igitur dñr substãtiæ hoc modo sicut composita, eorum põt esse corruptio. Ostensum est enim supra quod eorum solum est generatio, quæ ex materia & forma componũtur. Corruptio aũt & generatio sunt circa idem. Ipsius aũt substantiæ, quæ est sicut ratio vel quodquidest, nõ est ita corruptio quod ipsa per se corrumpatẽ. Ondsum est.n. supra quod nõ est eius generatio, sed solum compositi. Nõ enim fit quodquideratesse domui. Generatẽ enim hæc domus particularis, nõ autem ipsa spẽs domus. Sed tñ hmõi formæ & quidditates aliqñ sunt, & aliqñ non sunt [sine generatione & corruptione] .i. sine hoc quod ipsa generentẽ vel corrumpãtur per se, sed incipiunt esse & nõ esse alijs generatis & corruptis. Onsum est enim supra quòd nullus in naturalibus [generat hæc] .s. formas & qdditates, nec etiam in artificialibus, sed hoc agens singulare generat & facit hoc singulare. Propter hoc aũt, quòd singularia generantur & corrumpuntur, substantiarũ sensibilium singularium nõ potest esse nec diffinitio nec demõstratio. Habent enim materiam indiuidualem, cuius natura est talis, ut id quod ex ea constituitur cõtingat esse & nõ esse, quia ipsa materia quãtum est in se, est in potẽtia ad formam, per quam res materialis est, & ad priuationem per quam res materialis nõ est. Et ideo oĩa singularia de numero ipsorum sensibilium, quorũ materia est in potentia ad esse & nõ esse, sunt corruptibilia. Corpora tñ cœlestia non hñt materiam hmõi, quæ sit in potentia ad esse & non esse, sed solum ad vbi. Et ideo nõ sunt corruptibilia. Si ergo demonstratio est necessariorũ, vt pbatum est in posterioribus, & diffinitio &c [est scientifica,] id est faciens scire, ꝙ est quasi medium demonstrationis, quę est syllogismus faciens scire, sicut non cõtingit qñq; esse scientiam & qñq; ignorantiam, quia quod scitur semp oportet eẽ verũ, [sed id quod est tale,] id est qđ qñq; põt esse verum qñq; falsum est opinio, ita etiam non cõtingit demonstrationem nec diffinitionem esse eorũ quæ pñt se aliter habere, sed solum opinio est hmõi contingentium. Si inquam ita est, palam est ꝙ non erit nec diffinitio nec demonstratio ipsorũ singularium corruptibilium sensibiliũ. Non enim hmõi corruptibilia pñt esse manifesta, scientiam hñtibus de eis .s. cum recesserunt à sensu, per quam cognoscũtur. Et ideo saluatis eisdem rõnibus in anima [ipsorũ singulariũ,] id est spẽbus per quas cognosci pñt, non erit de eis nec diffinitio nec demonstratio. Et propter hoc oportet cum aliquis eorum qui student [ad assignandum terminum] .i. diffõnem alicuius rei diffiniat aliquod singulare, quod nõ ignoret quia semper contingit auferre singulare, manente tali rõne quam ipse fingit in anima. Et hoc ideo, non cõtingit vere diffinire singulare. In his enim quæ vere diffiniũtur, manet cognitio diffiniti quandiu manet cognitio diffinitionis in anima. Si igitur singulare diffiniri non potest, itaq; nec idea possibile est diffinire. Ideam enim oportet eẽ singularem ẽm ea quæ ponũtur de idea. Ponunt enim qđ idea est quoddam per se existens ab omnibus alijs separatum. Hæc aũt est rõ singularis. Deinde cum dicit.

Q ꝙ ideæ Platonicæ nõ pñt diffiniri pbat tribus rõnibus. prima. Inf. pt. 8. s.

C Te. cõ. 17

Te. cõ. 27

Singulariũ corruptibiliũ nõ est diffõ.

D

Primo posteriorum. Te. cõ. 16

E

F

Rationem autem ex nominibus constare necesse est. At qui diffinit, non faciet nomen. Erit enim ignotum. Ea vero quæ sunt posita, cõia cunctis sunt. Et aliis ergo competant ista necesse est. Veluti si & quispiam diffinierit, animal dicet gressibile, aut album, aut aliud pippiam, quod & alii competet.

Necessarium vero ex nominibus esse rõnem. Nomen aũt non faciet diffiniẽs. Ignotum enim erit. Posita aũt, cõia oĩbus. Ergo necesse inesse & alii hæc. Vt si qs te diffiniat, animal dicet gressibile, aut album, aut aliud aliquid quod in alio sit.

Tex. cõ. 54 parte. 2

G Ponit secundam rõnem, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem. Secundo excludit quandam cauillosam responsionem. ibi [Si quis aũt dicat.] Fuit aũt necessariũ vt hanc rationem superadderet rationi suprapositæ, quia ratio iam posita pbabat singulare non esse diffinibile, ex eo ꝙ est corruptibile & materiale, q̃ duo Platonici ideis nõ attribuebãt. Vnde ne per hoc sua pbatio inefficax redderetur, subiungit aliam rationẽm dicẽs. Necessarium eẽ omnem diffinitiuam rationem esse ex pluribus nominibus. Ille enim qui diffinit, non faciet notificationem rei ponendo vnum nomen tm̃, quia si poneret vnum tm̃ nomen, adhuc diffinitum remanebit nobis ignotum. Cõtingit enim vno nomine notiori assignato, ipsum nomen diffiniti notificari, non aũt rem diffinitam: nisi principia eius exprimantur, per quæ res omnis cognoscitur. Resolutio autẽ diffiniti in sua principia, quod diffinientes facere intendunt, nõ cõtingit nisi pluribus noĩbus positis. Et ideo dicit, ꝙ si vnũ nomẽ tm̃ ponatur, ꝙ adhuc remanebit diffinitum ignotum. Sed si plura ponantur, oportet ꝙ nomina posita sint cõia oĩbus. Si enim in diffõne alicuius singularis ponantur, aliqua noĩa quæ cõueniant ipsi soli, erunt synonyma nomina vnius rei singularis. Vnde res nõ notificabitur hmõi nominibus positis. Sed forte nomẽ minus notum. Sicut si diceremus quid est Tullius, & respõderetur Marcus & Cicero. Non esset conueniens diffinitio. Oportet igitur si singulare diffinitur, in eius diffinitione poni aliqua noĩa quæ multis cõueniant. Ergo necesse erit ꝙ diffinitio nõ solum huic singulari cõueniat cuius diffinitio quęritur, sed etiam alijs. Quod est cõtra rõnem veræ diffinitionis. Sicut si aliquis te diffinire intẽdat, & dicat ꝙ tu es aĩal gressibile, aut animal album, vel quicquid aliud, nõ tibi soli cõuenit, sed etiam est in alio. Vnde patet ꝙ singulare non solum ex hoc ꝙ est corruptibile & materiale caret diffinitiõe, sed etiam ex hoc ꝙ est singulare. Vñ nec idea diffinitur. Cuius ratio est quam hic tangit Philosophus, quia si noĩa àd diffiniendum assumpta exprimũt indiuiduum quãtum ad ea ex quibus indiuiduatur, erunt noĩa synonyma. Si aũt exprimunt,

parte seq. Secunda hęc rõ ad idẽ efficacia præstat primæ.

H

Idea igitur diffiniri nõ potest.

naturam

I naturam & accidentia cõia absq; indiuiduatione, non erit diffinitio ꝓpria diffinito, quia omnes formæ siue accidentales siue substãtiales, quæ nõ sunt per se subsistentes, sunt quãtũ est de se cões multis. Et si aliqua inueniat̃ in vno solo sicut forma solis, hoc nõ prouenit ex parte formæ, quin quãtum est de se sit nata esse in pluribus, sed ex parte materiæ. Nam tota materia speciei cõgregata est sub vno. Vel magis ex parte finis, quia vnus Sol sufficit ad vniuersi perfectionem. Deinde cum dicit.

Si vero quispiam nihil prohibere dixerit, seorsum quidem omnia multis, simul autem huic soli competere. Dicendum est primo quidem ipsum animal bipes, & ambobus, animali inquam bipediq; cõpetere. Atque hoc in perpetuis.

parte.3. Si quis autem dicat nihil ꝓhibere separatim quidem omnia multis, simul vero huic soli inesse. Primum quidem quia & ambobus, vt animal bipes, K animali & bipedi. Et hoc in sempiternis quidem.

Excludit quãdam cauillosam respõsionẽ. Posset enim aliquis dicere, ꝙ licet quodlibet eorũ quæ ponũtur in diffinitione singularis ideę cõueniat separatim multis, non tñ simul accepta conueniũt nisi vni soli, huic. s. cuius diffinitio quæritur. Hanc aũt rñsionem excludit duobus modis. (Infr. pte. 3.) Primo quãtum ad ipsas ideas. Secũdo quãtum ad ea quorum sunt ideæ. ibi {Amplius de multis.} Circa primum duo facit. Primo excludit rñsionẽ p̃dictam oñdens ꝙ adhuc sequitur diffinitionem nõ diffinito soli inesse. Secundo ꝙ non primo. ibi {Et necesse esse priora.} (parte seq. Excludit cauillosam rñsionem.) Dicit ergo ꝙ contra rñsionem p̃dictam, primo est dicendum hic, ꝙ diffinitio assignata alicui ideæ etiam aliis inerit, sicut si diffinitio ideæ hoĩs sit aĩal bipes, hic duo inerunt {animali et bipedi}. i. ideæ animalis & ideæ bipedis, quia etiã illæ duæ ideæ simul coniũctæ erũt animal bipes. Et sic hæc diffinitio animal bipes non erit ꝓpria ideæ hominis. L Et hoc incõueniens quidem accidit {in sempiternis,} id est cõsiderando etiam diffõnem ideæ quæ est quoddã singulare sempiternum ẞm Platonicos, & cõsiderando ꝙ diffinitio assignata vni ideæ conuenit aliis. Deinde cum dicit.

Et necesse est esse, quia sunt priora, & ipsius cõpositi partes. Aut sunt etiam separata, si quidem homo est separatum. Aut enim nihil, aut vtrunq;. Si igitur nihil, non erit præter species ipsum genus. Si vero erit vtrumq;, & differentia ipsa etiam erit.

parte.4. Et necesse esse priora existentia & partes compositi. Quinimo & separabilia, si homo separabile. Aut enim nihil, aut ambo. Si quidem igitur nihil, nõ erit genus prēter species. Si vero erit, & differentia.

M Ostẽdit ꝙ sequitur vlterius, ꝙ diffinitio assignata ideæ hominis nõ primo cõueniet ei, quod est cõtra rõnem diffinitionis. Nam diffinitio primo verificatur de diffinito. Hoc autem oñdit tribus modis. Primo sic dicens, ꝙ nõ solum necesse est ꝙ animali & bipedi cõueniat diffinitio assignata homini, sed etiã necesse est ꝙ illa. s. animal & bipes existant priora homine, & sint partes eius, inquantum homo ex vtroq; cõstituitur. Quinimmo ẞm positionem eorum sequeretur, ꝙ ambo sint separabilia ab homine, & ab aliis animalibus, scilicet animal & bipes, si homo ponitur separabilis ab indiuiduis. Sicut enim homo est superius ad indiuidua, ita genus & differentiæ ad hominem. Aut enim oportet ꝙ nullum commune sit separabile, aut oportet ꝙ ambo prædicta. s. animal & bipes sint separabilia ab homine. Si igitur nullum cõmune est separabile, tũc sequetur quod genus nõ erit præter species. Et sic genus non significabit substantiam. Si vero genus erit præter species, pari ratione & differentia, quæ etiam est cõmunior specie.

Si autem vtraq; scilicet animal & bipes sunt separabilia N ab homine, sequetur ꝙ sint priora, eo modo sicut homo separatus est prior indiuiduis. Et ita sequetur vlterius ꝙ diffinitio assignata homini, conueniat quibusdam prioribus. s. animali & bipedi. Secundo ibi.

Deinde quia priora sunt ipso esse. Hęc autem nõ econtra tolluntur.

Deinde quia priora ipso esse. Hoc vero non consequenter aufertur. parte.5.

Ostẽdit idem alia ratione dicens, quòd inde patet quòd animal & bipes sunt priora homine ẞm esse. Illa enim sunt priora in esse quæ nõ remouentur aliis ablatis, sed eis ablatis alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quia remoto vno, remouentur duo, sed non ecõuerso. Remotis autem animali & bipede remouetur homo, sed remoto homine, hoc. s. animal & bipes nõ aufertur. Vnde patet ꝙ animal & bipes sunt priora homine. Tertio ibi. O

Prēterea ipsę ideę sunt ex ideis. Sunt enim magis ea incomposita, ex quibus quippiam constat.

Deinde autem si ex ideis ideæ, minus composita ex quibus. Te. cõ. 55. Parte. 6.

Ostẽdit idem tertia ratione dicẽs, q̃ idem apparet si ponamus anima & bipes nõ solum sunt separabilia ab homine, quasi quædam ideæ eius, sicut supra dictũ est in prima ratione, sed etiam ex ipsis fit homo, vt sic ex ideis separatis fiat idea separata. Patet enim ꝙ minus erũt composita animal & bipes ex quibus componitur homo, q̃ homo qui componitur ex eis. Quod autem est minus compositum, est prius. Vnde sequit̃ adhuc ꝙ animal & bipes sunt priora homine, non solum ꝓpter separationem, vt prima ratio procedebat, sed etiam propter compositionem, vt procedit hæc dicta ratio. Deinde cum dicit. P

Prēterea de multis & illa prædicentur oportet, ex quibus ipsa idea constat, vt animal atque bipes. Quod si non prēdicentur, quonã cognoscentur modo? Erit enim quædã idea, quam de pluribus q̃ vno impossibile est prædicari. Aut non videtur, sed omnis idea participabilis esse videtur.

Amplius de multis opprtebit & illa prēdicari ex quibus idea, vt animal bipes. Sin autem, quomodo cognoscetur? Erit enim idea quędam, quam impossibile de pluribus prēdicari q̃ de vno. Nõ videtur autem, sed omnis idea est participabilis. Parte. 7.

Q Ponit aliam rationem ad excludendum p̃missam rñsionem dicens, ꝙ nõ solum sequit̃, ꝙ diffinitio assignata ideæ hominis cõueniat aliis ideis prioribus. s. animali & bipedi, ex quibus ponitur cõstitui idea hominis, sed ẽt illa ipsa, vt animal & bipes oportebit prædicari de multis, & non de homine tñ, non solum seorsum accepta, vt præmissa responsio istorum dicebat, sed ẽt coniunctim. Si enim hęc ex quibus cõponitur idea hominis. s. animal & bipes nõ prædicãtur de multis, quõ cognoscetur ꝙ sint ideæ hominis, vt supra cõclusum est? Sequetur enim ꝙ sit aliqua idea, q̃ nõ potest p̃dicari de pluribus q̃ de vno. Constat enim ꝙ idea animalis de pluribus numero p̃dicari potest. Si ergo hæc duo simul animal bipes non põt p̃dicari nisi de vno, sequetur ꝙ bipes restringat animal ad vnum, ita ꝙ aliqua idea quæ est bipes p̃dicetur de vno tñ. Quod nõ videtur esse verum, cũ oĩs idea sit participabilis à multis. Ab vno enim exemplari, multa exemplaria fieri contingit. Non igitur p̃dicta rñsio potuit esse vera. Sciendum est aũt ꝙ per hanc eãdem rationem sufficienter oñditur, ẽt nullum singulare in his inferioribus diffiniri posse per aliquas ꝓprietates

(Nullũ singulare in his inferiorib' diffiniri pt p q̃cũq; formarum collectionem.)

A tates vel formas adunatas, quęcunq; fuerint. Sicut enim quelibet idea, ita & quęlibet forma quantum est de se nata est in pluribus esse. Et ita quãtũcunq; aggregentur, nõ erit certa assignatio huius singularis nisi per accidens, inquãtũ cõtingit oĩa insimul collecta in vno solo inueniri. Vñ patet ꝙ collectio accñtium non est principiũ ĩdiuiduationis, vt qdã dicũt, sed materia designata, vt Phs dixit. Deĩde.c.d.

Collectio accñtiũ nõ potest eẽ individuationis pncipiũ

Vt igitur dictum est, latet fieri non posse, vt diffinitio in perpetuis asignetur, maxime vero in hisce quæ vnica sunt: qualis est sol aut luna. Non enim solum ex eo peccant quia talia addunt, quibus sublatis adhuc sol erit: quale est circa terram proficiscens, aut quod noctu celatur. Si steterit enim aut si visus fuerit, non vlterius sol erit. At absurdum videtur, si non erit. Sol enim substantiam quandam significat.

B Preterea sumunt ea quę de alio etiam dici possunt, veluti si alius talis fuerit, patet illum continuo solem fore. Ratio ergo illa communis erit. At singularis ipse sol erat, perinde atq; Socrates aut Cleon. Quod si rationes talium esse possint, cur ipsorum nemo diffinitionem affert ideæ? Fuerit autem manifestũ, si quispiam afferre aggredietur, verum id esse quod nunc est dictum.

parte. 2.

Quemadmodum ergo dictũ est, latet ꝙ impossibile diffinire in sempiternis. Maxime vero quæcunq; vnita, vt sol, & luna. Non solum enim peccant additione taliũ, quibus ablatis adhuc erit sol. Puta terram gyrans aut nocte absconditum. Si enim steterit aut apparuerit, nõ adhuc erit sol. Sed absurdum si non. Sol enim quandam substãtiam significat. Amplius quęcunq; in alio contingunt, vt si alter fiat talis, palam quia sol erit. Cõmunis ergo ratio, sed erat singularium sol, vt Cleon aut Socrates. Quoniam propter quid nullus ipsorum terminum profert ideæ? Fiet enim vtiq; manifestum tentãtibus, quia verum quod modo dictum est.

C

Tertia rõ principalis ꝙ ideę nõ possint diffiniri.

Ponit tertiam rõnem principalem ad oñdendum quod ideæ nõ pñt diffiniri dicens, ꝙ quia supra dictum est, ꝙ indiuidua non pñt diffiniri ꝓpter hoc ꝙ sunt corruptibilia, vt prima rõ procedebat, & quia ea quæ accipiũtur in diffinitionibus sunt cõmunia, vt ꝓcedebat ratio secunda, latet verum esse hoc ꝙ dictum est. s. quod impossibile sit diffinire singularia in sempiternis, & maxime in illis quę sunt vnita in vna specie, sicut sol & luna. Quia enim sunt sempiterna, nõ videtur de eis cõcludere ratio, quæ ex corruptione singularium procedebat. Quia vero sunt vnita in vna specie, nõ videt̃ de eis rõ concludere quæ ꝓcedebat ex cõmunitate partium diffõnis. Quæcunq; enim conueniũt soli spẽi, conueniunt soli indiuiduo. Sed pro tãto decipiũtur, qui putant hæc esse diffinibilia, quia diffinientes talia peccant multipliciter. Et vno modo peccãt inquantum addũt aliqua in diffinitionibus eorũ, quibus ablatis adhuc erunt ipsa. s. sol & luna. Sicut cum diffiniendo solem, dicũt ꝙ est pigyrion. i. terram gyrans, aut nycticrypton. i. nocte absconsum. Si enim sol steterit non gyrans terram, aut si apparuerit, ut nõ sit nocte absconsum, nõ adhuc erit sol, si bene fuerit diffinitum. Sed absursum est, si non sit sol istis remotis. Sol enim signãt quãdam substantiam, illa vero per quæ diffinitur sunt quædam accñtia eius. Non solum autẽ sic peccant, sed & amplius, diffinientes solem per aliquid quod cõuenit in alio esse. Si enim { fiat alter talis } .i. aliquod corpus hñs talem vel eãdem formam et speciem, palam est ꝙ erit sol, sm ꝙ sol significat spẽm, & hoc modo potest diffiniri. Ratio aũt { diffinitiua est cõis } .i. huius

D

Hoc loco Anto. an. qdam falsa inducit ꝯ scñi Tho. que ꝑ eo probantur in. 18 defensõe.

spẽi quod est sol. Sed sol iste erat de numero singularium, sicut Cleon aut Socra. Et sic patet, ꝙ licet etiam ideæ ponantur sempiternæ & vnicæ in vna specie, adhuc non poterunt diffiniri. Quare nullus ponẽtium ideas ꝓtulit { aliquẽ terminũ } .i. diffinitionẽ ideę. Si enim aliqua diffinitio ab eis data esset de aliqua idea, puta hominis vel equi, fieret manifestũ cõtra tentãtes diffinire ideam, qa verũ est qđ modo dictũ est. s. ꝙ idea est indiffinibilis. Lec. xvj. B

Patet autem & eorum complura, quæ substantia esse videntur, potentia esse, vt animalium partes. Nulla enim ab istis est separata. Cum vero fuerint separatæ, tunc etiam sunt vt materia cunctæ, & terra, & ignis, ac aer. Nihil enim ipsorum est vnum, sed vt cumulus antequam digerantur & vnum quippiã ex ipsis emergat. Maxime autem partes animantiũ atque animę, prope ad hoc accidere quispiam arbitrabitur, aut actu sint & potẽtia, propterea quod ab aliquo motus principium in fluxionibus habent. Quocirca quędam animaliũ diuisa viuunt. Attamen cuncta potẽtia erunt, cũ vnum sunt continuumq; natura, sed nõ vi, aut copulatiõe. Tale enim est lęsum. F

Manifestum est autem ꝙ substãtiarum esse existimatarũ, plurimæ potestate sunt, vt ipsæ partes animalium. Nihil enim ipsorum separatum est. Quando autem separata fuerunt, tunc entia vt materia omnia, terra, ignis & aer. Nihil enim ipsorum vnum est, nisi vt cumulus antequam digerat̃ & fiat aliquid ex ipsis vnum. Maxime autem vtiq; aliquis animatorum partes suspicabitur & eas, quæ animæ propinquæ ambas fieri entes & actu fieri & potentia, eo qđ principia motus habeant ab aliquo in iuncturis. Propter qđ qdam animalia diuisa viuunt. Sed tamen potẽtia omnia erunt, quando vnũ fuerit & continuum natura, sed non vi, aut copulatione. Tale nanq; est orbatio.

Tex. cõ. 56 parte. 1.

Hic accipe entia nõ esse actu in mixto.

G

Alia litera cõplantatione.

Ostendit quõ suba cõponat̃ ex partibus. Te. cõ. 5.

HIC Philosophus manifestat qđ superius sub dubitatione reliquit. s. qũo aliqua suba componatur ex partibus, cum supra oñderit ꝙ substãtia nõ põt cõponi neq; ex passionibꝰ, neq; ex substãtijs actu existẽtibus. Et ideo hic oñdit ꝙ partes ex quibus componuntur substãtiæ, non sunt substãtiæ actu existẽtes, sed potentia, dicens ꝙ cum supra dictũ sit, ꝙ qdam sunt quæ ab oĩbus existimantur substãtiæ. s. subæ sensibiles, & partes earũ, manifestũ est ꝙ plurimæ hmõi substãtiarum sunt in potẽtia, & nõ in actu, vt patet de partibus aĩalium, & de oĩbus alijs partibus. Dicit aũt ptes eẽ plurimas harum subarũ, quia cũ vnũquodq; totum ex pluribus componat̃, oportet plures esse partes cõponẽtes q̃ tota composita. Et ꝙ partes sint in potẽtia tñ, patet quia nihil de numero earũ est separatũ, imo oẽs partes inquantum sunt partes, sunt vnitæ in toto. Oẽ. n. qđ est in actu, oportet esse ab alijs distinctum, quia res vna diuidit̃ ab alia per suum actum & per formã, sicut supra dictũ est. Quãdo autem ea quæ ponũtur partes fuerint separata adinuicem dissoluto toto, tunc quidẽ sunt entia in actu, non quidem vt partes, sed vt materia existens sub priuatione formæ totius. Sicut patet de terra & igne & aere, quæ quãdo sunt partes corporis mixti, non sunt actu existẽtia, sed potẽtia in mixto. Cum vero separant̃, tunc sunt in actu existẽtia, & non partes. Nullum enim elementorũ { anteq̃ digeratur } .i. anteq̃ per alterationem debitam ueniat ad mixtionẽ, & fiat vnũ mixtũ ex eis, est vnum cũ alio, nisi sicut cumulus lapidum est vnum sm quid, & non simpliciter. Vel melius { nihil ipsorum } .i. nihil ex ipsis est vnũ &c. Quãuis enim omnes partes sint in potẽtia, tñ maxime poterit aliquis opinari partes aĩatorum & partes animæ esse propinquas

H

Tex. cõ. 49

I propinquas, vt fiant actu & potentia.i. vt sint in potētia ꝓpinqua actui. Et hoc ideo, quia corpora animata sunt corpora organica habētia partes distinctas ſm formam, vnde maxime sunt ꝓpinqua ad hoc ꝙ sint actu. Et hoc ideo quia habent principiũ motus ab aliquo determinato, cum vna pars moueat aliam. Sicut patet in iuncturis in quibus videtur esse principium motus alterius partium coniunctarum, cum cõtingat vnã mouert, alia quiescēte, vt dicit in libro de motibus aïalium. Et ꝓpter hoc ēt, quia nõ solũ partes corporis sunt in potētia ꝓpinqua actui, sed ēt partes aïæ, ideo q̃dam aïalia post diuisionem viuunt, sicut aïalia anulosa. Quod ex hoc contingit, quia in toto animali erat vna anima in actu, plures autem in potentia. Facta autem diuisione, fiunt plures animæ in actu. Quod contingit propter imperfectionem talium aïalium, quæ requirunt modicam diuersitatem in partibus, eo ꝙ habēt animam imperfectæ virtutis, nõ valentem diuersa operari, ad quæ sit necessaria organorum multitudo. Sed tamē quamuis istæ

Scho8 aïa. Te. cõ. 95.

K partes animæ & animatorũ sint propinquæ actui, nihilominus sunt oïa in potētia, qñ totum fuerit vnum & cõtinuum per naturam. Non autem si fiat vnum per violentiam, sicut si ligentur partes vnius aïalis cum partibus alterius, aut per complãtationem, sicut accidit in plantis. Ante enim ꝙ surculus isertus vniatur plantæ, est in actu, postea vero est in potētia. {Tale nãq;} .s. vnum esse per violētiam, aut per complantationem {est orbatio,} id est aliquid læsiuum naturæ, & cõtra naturam existens. Deinde cum dicit.

Quoniam aũt ipsum vnum, perinde atq; id quod est dicitur, substantiaq; vnius est vna, & quorum est substantia numero vna, ea sunt numero vnum: patet neq; ipm vnum, neq; id quod est, rerum substãtiam esse posse, queamadmodũ nec elementi esse principiiue substãtia est cuiusq;. Sed quærimus quodnã sit ipsum principium, vt ad magis notũ proficiscamur. Horum igi

L tur id quod est ipsum vnum, magis substãtia q̃ principium, & causa, & elementum esse videtur.

Te. cõ. 57. parte. 2

Quoniam vero vnum dicitur sicut & ens, & substantia vnius vna, & quorum vna numero, vnum numero: palam quia nec vnum nec ens cõtingit substãtiam esse rerũ, sicut neq; elemēto esse aut principio. Sed quærimus quidem principium, vt ad notius reducamus. Magis igitur horum substantia est ens & vnũ, q̃ principium, & elementum, & causa.

Osdit ꝙ vnũ & ens non sunt subſtãtia.

Ostendit specialiter ꝙ vnum & ens non sunt substantiæ, & circa hoc duo facit. Primo præmittit propositum dicens, ꝙ hoc modo prædicatur de rebus vnum sicut et ens, cum sint cõuertibilia, & vnum dr̃ de aliqua re ꝓp substantiam eius. Vnius enim est vna substa, & illa sunt vnũ nume-

M ro, quorũ est substa vna numero. Quod etiam aliquid dicat ens per suam substam, hoc est manifestum, qm̃ inquã ita est, palam est ꝙ neq; vnum neq; ens cõtingit esse substãtiam rerum, immo prædicãtur de substantia sicut de subiecto. Sicut etiam neque hoc quod est {elemēto esse aut principio} .i. ipsa rõ principij & elemēti dici substam rei quæ dr̃ principium vel elemētum. Sed q̃rimus quid sit principiũ vel elementũ, vt ad aliquod notius referamus .s. ad substam subiectam. Sed tñ ens & vnũ magis sunt substa q̃ principiũ, & elemētum & causa. Propinquius enim se hñt ad rerum substam. Principium enim & cã, & elemētum, important solam habitudinem rei ad rem aliquã, sed ens & vnũ signãt id quod cõuenit rei rõne suæ substantiæ. Et tñ nec ens nec vnum sunt substãtia ipsa rei. Secundo ibi.

At neq; hæc sunt, si quidem neq; aliud quicq; commune substãtia sit. Nulli enim alii substa cõpetit nisi sibiipsi, & ei qui habet ipsam cuius substantia est.

N Sed nec ista sunt, si nec aliud commune nihil substantia sit. Nulli nanq; inest substantia, sed huic & habenti ipsam cuius est substantia. Parte. 2

Probat propositum duabus rõnibus, quarum primam ponit dicens, ꝙ cũ ista .s. ens et vnum sint cõia nõ possunt esse substæ, si nullum cõe est substa, vt ꝓbatum est. Quod aũt nullum cõe sit substãtia ex hoc patet, qa substa nulli potest inesse nisi ipsi hñti eam cuius est substãtia. Vñ impoẽ est substam esse cõem multorũ. Secundam rõnem ponit ibi.

Prima rõ ad id quod supra.

Præterea ipsum vnum pluribus in locis simul esse non potest, commune autem ipsum multis in locis est simul. Quare patet nihil vniuersalium seorsum præter singula esse.

Amplius quod vnum, apud multa non vtiq; erit simul. Quod autem commune, simul apud multa existit. Quare palam quia nullum vniuersalium existit, præter singularia separatim. parte. 3.

O

Dicit ꝙ hoc ipm qđ est unũ, non põt apud multa simul inueniri. Hoc .n. est cõtra rõnẽ vnius, si tñ ponatur aliquod vnum p se existēs vt substa. Sed illud quod est cõe, est simul apud multa. Hoc enim est rõ cõis, vt de multis p̃dicetur, & in multis existat. Patet igitur ꝙ vnum quod est cõmune, nõ potest esse sic vnum quasi vna substãtia. Et vlterius palam est ex omnibus p̃dictis in hoc capitulo ꝙ nullum vniuersale, nec ens, nec vnum, nec genera, nec species hñt esse separatum p̃ter singularia. Deinde cum dicit.

Conclusio generalis.

Sed qui formas inquiunt esse, partim recte dicũt separantes ipsas, si quidem substantiæ sint: partim non recte, propterea quod ipsam vnam formam de pluribus prædicant. Et causam huius hanc esse constat. Non enim reddere possunt, quænam sint tales substantiæ, quæ corruptionem non subeunt, quæq; sunt præter singulas sensibilesue substantias. Faciut igitur ipsas ab his quæ occidunt speciei non differētes, ipsum hominē, & ipsum equũ. Hæc enim cognoscimus, hãc dictionem, ipsum inquam, rebus sensibilibus adiungentes. Et tantum si etiam stellas non vidissemus, non minus (vt arbitror) præter eas quas nos scimus substantiæ perpetuæ essent. Quare & nũc & si quænam sint videre non possumus, esse tantum aliquas fortasse necesse est. Patet igitur neq; quicq̃ eorum quæ dicunt vniuersalia, substãtiam esse, neq; substãtiam ex substantiis vllam constare.

P

Sed species dicentes, hic quidem dicunt recte separantes eas, substantiæ sunt, illic autem non recte, quia vnam in multis speciem dicunt. Causa vero, qa non habent reddere quæ tales substantiæ incorruptibiles, præter singulares & sensibiles. Ergo faciunt easdem specie corruptibilibus. Has enim scimus, autãthropon .i. ipsum hominem, & authippon .i. ipsum equum addentes sensibilibus verbum auto .i. ipsum, seu per se. Quamuis itaque si non videmus astra, non minus ex animo forent substantiæ sempiternæ præter eas q̃s nos videmus. Quare & nũc si nõ habemus q̃ sunt, eē tñ quasdam forsan est necessariũ. Quod qdem igit̃, neq; vlr̃ dictorum nihil substa, nec est substãtia, neq; vna ex substãtiis, manifestum.

Te. cõ. 58 parte. 4.

Q

Hic accipit non posse nos substas sēsibiles cognoscere quid sit. Quid recte aut non recte dixerint Platõici de ideis.

Ostendit quantum ad quid Plato recte dixerit, & quantum ad quid non recte, dicens, quod Platonici ponentes species ideales, in hoc recte dicunt quod ponunt eas separatas, ex quo ponunt eas substantias singulariũ. De ratio-

A ne enim substantiæ est ꝙ sit per se existens. Non autem posset esse per se existens si in aliquo singularium esset, præsertim quia si in vno singularium existeret, in alijs esse non posset. Sicut enim iam dictum est, id quod est vnum subsistens, non potest in multis esse. Vnde in hoc recte facit Plato, ex quo posuit species esse substantias, quod posuit eas separatas. In hoc autem non dixerunt recte, quia dicunt vnã speciem esse in multis. Hæc enim duo videntur esse opposita, ꝙ aliquid sit separatum per se existẽs, & tamen habeat esse in multis. Causa autem ꝓpter quam inducti sunt Platonici ad ponẽdum hmõi subãs separatas, & tamen esse in multis, hæc est, quia per rõnem inuenerunt ꝙ oportet esse aliquas subãs incorruptibiles & incorporeas, cum rõ subę corporalibus dimensionibus nõ sit obligata. Sed quę sunt hmõ subæ q̃ quidem sunt incorruptibiles, & sunt pter has substantias singulares & sensibiles ⟨ non hñt reddere ⟩.i. non possunt assignare & manifestare, eo ꝙ nostra cognitio à sensu incipit. Et ideo ad incorporea quæ sensum transcendunt, non possumus ascendere, nisi quatenus per sensibilia manu ducimur. Et ideo vt aliquam notitiam traderent de substantijs incorporeis incorruptibilibus ⟨ faciunt, ⟩ id est fingunt eas, easdem esse specie substantijs corruptibilibus, sicut in istis substãtijs corruptibilibus inuenitur homo singularis corruptibilis, & similiter equus. Posuerunt igitur ꝙ etiam in illis substantijs separatis esset aliqua substantia quæ esset homo, & aliqua quæ esset equus, & sic de alijs, sed differenter, quia has subãs separatas scimus ex doctrina Platonicoꝝ per hoc ꝙ dicimus ⟨ autanthropon ⟩.i. per se hominem ⟨ & authippon ⟩.i. per se equum. Et ita in singulis substantijs sensibilibus ad designandas substantias separatas ⟨ addimus hoc verbum ⟩.i. hãc dictionem auto.i. per se. Ex quo apparet ꝙ Platonici volebant illas substantias separatas esse eiusdem speciei, cum istis sensibilibus, & solum in hoc differre, quia separatis attribuebant nomen speciei per se, non autem sensibilibus. Cuius rõ est, q̃a in singularibus sunt multa, q̃ nõ sunt partes spẽi. Sed in illis substãtijs separatis dicebant tm̃ esse illa, quę ptinent ad speciem & naturam speciei. Ergo homo separatus dicebatur per se homo, quia habet ea tm̃ quæ pertinẽt ad naturam speciei. Sed hic homo singularis habet cũ his quæ ad naturam speciei pertinẽt multa alia, & pp hoc non dr̃ per se homo. Est autẽ similis defectus in hac põne, sicut si poneremus ꝙ nõ videremus astra & alia corpora incorruptibilia, & tamẽ cõstaret per rõnem ꝙ essent aliqua corpora incorruptibilia, & poneremus ꝙ incorruptibilia corpora essent eiusdem speciei cũ corporibus corruptibiliũ. Sicut si diceremus ꝙ corpora incorruptibilia essent bos et homo & equus & alia hmõi, vt Poetæ finxerunt in stellis esse arietẽ & taurum, & alia huiusmodi. Sicut igitur si non videremus stellas non minus (vt existimo) forent ⟨ substantiæ corporeæ sempiternæ, ⟩ id est stellæ, præter eas quas nos tunc videremus.s. hmõi corpora corruptibilia, & alterius speciei ab eis: ita etiam & nunc, quamuis nesciamus dicere quæ sunt substantiæ separatæ, & cuius naturæ, tamen forsan necessarium est esse quasdam substantias separatas præter sensibiles, et alterius speciei ab eis. Ideo autem dicit ⟨ forsan ⟩ quia nondum probauerat substantias aliquas esse à materia separatas. Probabit autem in sequentibus. Concludit autem vltimo conclusionem intentam in toto capitulo dicens ꝙ manifesta sunt ex prædictis duo, quorum vnum est, ꝙ nihil vlr̃ dictorum sit substantia, secundum est ꝙ nulla substantia fit ex substantijs actu existẽtibus. Vel sm̃ aliam literã ex nõ substãtijs. Ostendit enim supra ꝙ substantia quæ est hoc aliquid, nõ fit ex cõmunibus quæ significant quale quid. Lectio. xvij.

Opposita dixit Plato ẽ ideis.

Motiuum Pło. ad fingendum ideas.

B

C

Vanitas ẽ dicti motiui.

Lib. 12. Tex. cõ. 30

D

Cõclones principales huius tractatus.

Te. cõ. 47.

Quid autem & quale quid substantiam dicere oporteat, rursus alio quasi principio sumpto dicamus, Ex his enim & de substantia illa fortasse patebit, quæ a sensibilibus substantiis est separata. Cum igitur ipsa substantia principium sit & causa quędã, hinc exordiamur oportet.

E

Quid autẽ oportet dicere & quale quid substantiam, iterũ aliud velut principium faciẽtes dicamus. Forsan enim ex his erit palam, & de illa substantia quæ est separata a sensibilibus substantiis. Quoniam ergo substantia principiũ & causa quędam est, hinc est procedendum.

Tex. cõ. 59 parte. 1.

PHILOSOPHVS in principio huius septimi, promiserat se tractaturum de substãtia rerum sensibilium quæ est quodquideratesse, quam logice notificauit, ostendens ꝙ ea quæ per se ꝑdicãtur, pertinẽt ad quodquidest, ex quo nondum erat manifestum quid sit substantia quæ est quodquideratesse. Hanc autem substantiam Platonici dicebant esse vlĩa, quæ sunt species separatæ, quod Aristo. supra imediate reprobauit. Vnde relinquebatur ꝙ ipse Philosophus ostenderet quid sm̃ rem sit subã, quæ est quodquideratesse. Et ad hoc etiam ostendẽdum ꝑmittit ꝙ subã quæ est quodquideratesse, se habet vt principiũ et cã, q̃ est intẽtio huius capituli. Diuiditur ergo in partes duas. In prima dicit de quo est intentio. In secunda prosequitur suã intentionem, ibi ⟨ Quæritur aũt ipsum pp quid. ⟩ Dicit ergo primo, ꝙ ex quo oñsum est ꝙ nihil vlr̃ dictoꝝ est substãtia, vt Platonici posuerãt, dicamus quid sm̃ veritatem oportet dicere substãtiam.s. quæ est quodq̃deratesse ⟨ & quale quid sit ⟩ hæc subã, vtrum.s. sit forma, vel materia, vel aliquid hmõi, & hoc inquam dicamus interponentes vel dicentes quasi aliud principium ab eo principio logico, p quod ingressi sumus in principio septimi ad inquisitionem ꝑdictæ substantiæ. Forsitan enim ex his q̃ dicenẽ circa q̃dditates rerũ sensibilium, erit palam de illa substãtia q̃ est separata à sensibilibus substantijs. Quamuis enim substantiæ separatæ non sint eiusdem speciei cum substantijs sensibilibus, vt. Platonici posuerunt, tamen cognitio istarũ subarum sensibilium est via ad cognoscendum ꝑdictas subãs separatas. Subiungit aũt q̃d sit illud principium aliud p q̃d ad ꝓpositam q̃nem ingrediendum est, dicens ꝙ hinc ꝓcedendum est ad ostendendum quid sit prędicta substãtia, ꝙ sciamus ꝙ in ipsa substãtia est prĩcipiũ quoddam, & causa quædam. Deinde cum dicit.

F

Intentio ꝑhi in hoc capitulo.

parte seq.

G

Quæritur autem ipsum propter quid hoc semper pacto, propter quid aliquid alcui aliis inest. Quærere enim cur musicus homo, musicus est homo: aut est quærere id quod est dictum propter quid inquam homo musicus est, aut aliud. Quęrere igitur cur ipsum est ipsum, nihil est quærere. Pateat autem inesse atq; esse oportet, veluti lunam deficere. Huius autem cur ipsum est ipsum, vna ratio in vniuersis ac vna causa est cur homo est homo, aut musicus, musicus: nisi quispiam dicat, quia ad se ipsum vnumquodq; indiuisibile est. Hoc autem est ipsius vnius esse. Verum hoc commune de omnibus est atque breue. Quæsierit autem quispiam, cur homo est animal tale? Atque hoc patet illum non quærere, cur qui est homo est homo? Ergo aliquid de aliquo quærit, cur illi competit. Pateat autem illud esse oportet, alioquin nihil quęrit. Veluti cur tonitat? quia fit in nubibus sonus. Hoc enim pacto aliud est de alio, id quod quæritur. Et cur hæc ceu lateres lapidesq; sunt domus? Causam igitur illum quærere patet. Hæc autem est ipsa quidditas, vt disserendi modo dicatur,

H

I Quæ quidem in quibusdam est id, gratia cuius cætera fiunt: vt in domo forsitan aut lectica. In quibusdam id quod primo mouit. Est enim & hoc ipsum causa. Sed talis quidem causa quæritur, cum res fiũt & corrumpuntur, altera autem & cum sunt.

Parte. 2. Quæritur autem ipsum propter quid semper sic. Propter quid aliud aliquid alii alicui inest. Nam quærere propter quid musicus homo, musicus homo est, aut est quod dictum est quærere propter qd homo musicus est, aut aliud. Hoc quidem igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est quærere. Oportet enim ipsum quia, & ipsum esse, existere manifesta entia. Dico autem vt quia luna patit eclipsim. Ipsius autem quia ipsum, vna est ratio, & vna causa in omnibus, propter quid homo, homo, aut musicus, musicus. Nisi quis dicat, quia indiuisibile ad ipsum vnumquodq;. Hoc autem erat vnum esse. Sed hoc commune, quia de omnibus, & quod breue. Quærit autem aliquis propter quid homo est animal tale? Hoc quidem igitur palam, quia nõ quærit, quare qui est homo, homo est. Aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid existit. Quia vero existit, oportet manifestum esse. Nam si non ita, nihil quærit. Vt propter quid tonat? quia fit sonitus in nubibus. Aliud enim ita de aliquo est, quod quæritur. Et propter quid hæc, puta lateres, vel lapides, domus sunt? Palam igitur quod quærit causam. Hoc autem est quodquiderat esse, vt est dicere logice. Quod in quibusdam quidem est cuius causa, vt forsan in domo, aut lecto. In quibusdam vero, quod mouit primũ. Nam causa & hoc. Sed talis qdem causa in fieri quæritur & corrumpi, altera vero & inesse.

Quærere pp qd hõ ẽ hõ, est nihil quærere.

K

Alia litera: & similis toni. Alia vero litera, & quod verum.

L

Ostendit quod substantia quæ est quodquiderat esse, sit principium & causa: & circa hoc duo facit. Primo ondit quod sit principium & causa. Secundo cuiusmodi principiũ sit, ibi ⸿ Quoniam vero ex aliquo compositum sit. ⸾ Circa primum duo facit. Primo ondit propositum. Secundo excludit quoddam quod posset videri propositæ rationi repugnans, ibi ⸿ Latet autem maxime quod quæritur. ⸾ Est autem vis suæ rationis talis. Illud de quo non quæritur per quæstionem propter quid, sed in ipsum alia quæsita reducuntur, oportet esse principium & causam. Quæstio enim propter quid, quærit de cã. Sed suba quæ est qdqderat esse, est hmõi. Nõ enim quærit propter quid homo est homo, sed propter quid homo est aliquid aliud. Et similiter est in alijs. Ergo suba rei quæ est quodquiderat esse, est principium et causa. Dicit ergo primo quod ⸿ ipsum propter quid semper sic quæritur ⸾ .i. ipsa qõne propter qd, vtimur quærentes, propter quid aliquid aliud inest alicui alij, & nõ pp quid aliquid sit ipsum. ⸿ Quærere enim propter quid homo musicus, sit musicus homo, aut est quærere quod dictum est, propter quid homo musicus, est homo musicus, aut aliud ⸾ .q.d. cum quærimus propter quid hõ musicus est homo musicus, dupliciter potest hæc quæstio intelligi. Vnõ modo vt id quod dictum est & positũ quæratur .s. vt de hoc toto quod est homo musicus quæratur hoc totum, quod est hõ musicus. Alio modo vt quæratur aliud de alio, vt scilicet de homine qui est musicus quæratur non propter qd sit homo, sed propter quid sit musicus. Et statim reprobat primum modum intelligendi, dicens quod quærere propter quid ipsum est ipsum, sicut pp quid homo est hõ, nihil est quærere. In omni enim quæstione qua quæritur propter qd oportet aliquid esse manifestum, & aliquid esse quæsitum quod nõ est manifestum. Cũ enim sint quatuor quæstiones, vt in secundo posteriorum habetur, scilicet an est, quid est, quia est, & propter quid, duæ istarum scilicet quid, & propter quid, in idem coincidũt; vt ibi probatur. Sicut autem quæstio quid est se habet ad quæstionem an est, ita quæstio propter quid, ad quæstionem quia. Cum igitur quæritur propter quid, oportet illa duo esse manifesta. Secundum enim quod propter quid est idem ei quod est quid, oportet esse manifestum an est. Secundum autem quod propter quid distinguitur à quid est, oportet esse manifestum quia. Et ideo dicit quod cũ quæritur propter qd, oportet existere manifesta entia ista duo .s. ipm quia, & ipsum esse, qd pertinet ad qõnem an est. Sicut cum quæritur propter quid luna eclipsatur? oportet esse manifestum quod luna patitur eclipsim. Si enim non sit manifestum hoc, frustra quæritur propter quid hoc sit. Et eadem ratione cum quæritur qd est homo? oportet esse manifestum, hominem esse. Hoc autem non potest contingere si quæratur propter quid ipsum est ipm, vt propter qd homo est homo? vel propter qd musicus est musicus? Scito enim quod homo, est homo: scitur propter quid. Est enim vna ratio & vna causa in omnibus, quam impossibile est ignorari, sicut nec alia cõmunia quæ dicũtur cõmunes animi conceptiones, ignorari possibile est. Huius autem ratio est, quia vnumquodq; est vnũ sibiipsi. Vnde vnumqdq; de se prædicatur. Nisi forte aliqs velit assignare aliam causam dicens, quod ideo homo est homo, & musicum est musicum, & sic de alijs, quia vnumquodq; est indiuisibile ad se ipsum. Et ita non potest de seipso negari, vt dicatur homo non est homo. Vnde oportet vt de se affirmet. Sed hæc ratio nõ differt à prima quam diximus .s. quod vnumquodq; vnum est sibiipsi. ⸿ Quia hoc erat vnum esse, ⸾ id est supra posueramus quod vnũ significet indiuisibile. Et ideo idem est dicere quod vnumquodq; sit vnum sibi, & indiuisibile ad seipsum. Sed etiam dato quod hæc esset alia ratio à prædicta, tamen hoc etiam est commune omnibus, quia vnumquodq; est indiuisibile ad seipsum. ⸿ Et est quod breue ⸾ .i. se habet ad modum principij, quod est paruum quantitate, & maximum virtute. Vnde non potest quæri quasi ignoratũ, sicut nec alia principia cõmunia. Alia trãslatio habet. ⸿ Et est similis toni ⸾ quasi dicat & consonat verum in oĩbus. Alia vero litera habet. ⸿ Et est verum, ⸾ subaudiendum, per se manifestum. Sic igitur patet quod non põt quæri propter quid ipsum sit ipsum. Vnde relinquitur quod semper quæritur propter quid hoc sit aliud hoc. Et hoc subsequenter manifestat dicens, quòd si aliquis quæreret propter quid tale animal est homo? hoc quidem igitur palam quod non quæritur propter quid homo est homo. Et sic patet quod aliud de aliquo quæritur propter quid existit, non idem de seipso. Sed cum quæritur aliquid de aliquo propter quid existit, oportet manifestum esse, quia existit. Nã si non sit ita, vt .s. si non sit manifestum quod existat, nihil quærit. Quærit enim fortasse de eo quod non est. Vel aliter vt referatur ad superiora. ⸿ Nam si non sit ita, ⸾ id est si non quærit aliud de alio, sed ipsum de seipso, nihil quærit, vt iam ostensum est. In quærendo autem propter quid de aliquo, aliquando quæritur causa quæ est forma in materia. Vnde cum quæritur, propter quid tonat? Respõdetur, quia sonitus fit in nubibus. Hic enim constat quod aliud de alio est quod quæritur. Est enim sonitus in nubibus, vel tonitruum in aere. Aliquando autem quæritur causa ipsius formæ in materia quæ est efficiens vel finis, & cum quærimus propter quid hæc scilicet lapides & lateres sunt domus? In ista enim quæstione est aliquid de aliquo quod quæritur, scilicet domus de lapidibus & lignis. Et ideo Philosophus non dixit simpliciter, quod quæratur quid est domus, sed propter quid huiusmodi sunt domus. Palam igitur est quod ista quæstio quærit de causa, quæ quidem causa quæsita, est quodquiderat esse, logice loquendo. Locus enim considerat modum prædicandi, & non existentiam rei. Vnde quicquid respondetur ad quid

Parte. 3. Via totius deductionis vsq; ad principale propositum.

M

Huius quod est homo esse hominem nulla ẽ cã, & sic de similibus.

N

Coordinatio notabilis quatuor scibilium quæstionum.

O

Vnũqdq; est ipsum quod est, p se notum est.

P

Quod semper quærit de aliquo aliud.

Q

Ars logica & ars metaphysica considerat quod quidest.

A ad quid est, dicit pertinere ad quodquidest, siue illud sit in trinsecum, vt materia & forma: siue sit extrinsecum, vt agens vel finis. Sed Philosophus qui existentiam quærit re rum, finem vel agentem cum sint extrinseca non comprehendit sub quodquiderateſſe. Vnde si dicamus domus est aliquid prohibens à frigore et caumate, logice loquẽdo significatur quodquiderateſſe, non autem fm considerationem Philosophi. Et ideo dicit ꝙ hoc quod quæritur, vt causa formæ in materia est quodquiderateſſe, vt est dicere logice, quod tamen fm rei veritatem & physicam considerationem in quibusdam ⟨est cuius causa,⟩ id est finis, vt in domo, aut in lecto. Exemplificat autem de artificialibus, quia in eis est maxime manifestum quod sunt ꝓpter finem. Quamuis enim naturalia sint propter finem, fuit tamen hoc a quibusdam negatum. Potest igitur cum quæritur propter quid lapides & ligna sunt domus, responderi per causam finalem, scilicet ut defendamur à frigore et cau

B mate. In quibusdam vero id quod quæritur, vt causa formæ in materia ⟨est quod mouit primum,⟩ id est agens. Nam hoc etiam est causa. Vt si quæritur ꝓpter quid lapides & ligna sunt domus? pōt responderi, ꝓpter artem ædificatiuam. In hoc tamen differt inter causam agentem & finalem, quia talis causa .s. agens, quæritur in fieri et corrumpi. Altera autem causa .s. finalis non quæritur solum in fieri et corrumpi, sed etiam in esse. Et hoc ideo, quia agens est causa formæ in materia transmutando materiam ad formam, quod fit in generari & corrumpi. Finis autẽ inquantum mouet agentem per intentionem, est causa etiam in fieri & corrumpi. Inquantum vero res per suam formam ordinatur in finem, est etiam causa in essendo. Vnde cum dicitur ꝙ lapides & ligna sunt domus propter ædificatiuã, intelligitur ꝙ ædificatiua est causa fiendi domum. Cum vero dicitur quòd lapides & ligna sunt domus, vt defendamur à frigore & caumate, potest intelligi ꝙ pp hoc facta sit domus, & quod propter hoc esse domus sit vtile.

C Hic autem loquitur Philosophus in substantiis sensibilibus. Vnde intelligendum est quod hic dicit solum de agẽte naturali, quod agit per motum. Nam agens diuinum qđ influit esse sine motu, est causa non solum in fieri, sed etiam in esse. Deinde cum dicit.

In q̃ differant finalis & efficiens causa.

In q̃ agẽs diuinũ naturale superet.

Latet aũt id quod quęrit̃ in hisce maxime, q̃ non accõmodate dñr: vt hõ ꝓpter quid est? propterea ꝙ simpliciter & non definite dicitur hoc aut hoc.

Latet autẽ maxime quod quęrit̃, in his quę non de aliis dñr, vt hõ quid est quęritur, propter simpliciter dici: sed non diffinite, quia hoc aut hoc. *parte. 3.*

Quia superius dixerat ꝙ cum quæritur propter quid, semper quærit̃ aliud de alio, & hoc videtur in aliquo mo

D do quærendi habere instantiam, ideo mouet hic circa hoc dubitationem, & soluit. Vnde circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi ⟨Sed oportet corrigentes quærere.⟩ Tertio infert quoddam corollariũ ex dictis, ibi ⟨Palam igitur quòd in simplicibus.⟩ Dicit ergo primo, ⟨quòd id quod quæritur⟩ .s. in qualibet quæstione quæri aliud de alio ⟨maxime latet,⟩ id est dubitationem habet ⟨in his quæ non de aliis dicuntur,⟩ id est in q̃onibus in q̃bus nõ ꝑdicatur aliquid de aliquo sed fit q̃õ de aliquo vno simplici, ut cũ q̃ritur quid est hõ? hoc inquam latet propter simpliciter dici, ⟨sed non diffinite quia hoc aut hoc,⟩ id est ista est causa dubitationis, quia in talibus simpliciter profertur aliquid vnum, ut homo: et non proferuntur in quæstione, illa quibus conuenit esse hominem, sicut partes, vel etiam aliquod hominis suppositum. Sed videtur hæc dubitatio non esse ad propositum. Locutus enim fuerat supra Philosophus de quęstione propter quid est, & non de quæstione quid est. Hæc autem dubitatio instat de quæstione quid est. Sed dicendum quòd

Mouet dubiam circa dicta ꝑxi. parte seq. Parte. 5

Obiectio. Te. cõ. 59 Solutio vbi supra.

quæstio quid, & propter quid, in idem quodammodo incidunt, vt est dictum. Et ideo quæstio quid est, potest **B** transformari in quæstionem propter quid. Quæstio enim quid est, quærit de quidditate propter quam id de quo qđ est quæritur, prædicatur de quolibet suorum subiectorũ, & conuenit suis partibus. Propter hoc enim Socra. est homo, quia conuenit ei illud quod respondetur ad quæstionẽ quid est homo. Propter hoc etiam carnes & ossa sunt homo, quia quodquidest homo, est in carnibus & in ossibus. Idem ergo est quærere quid est homo, & quærere propter quid hoc .S. Socra. est homo? vel propter quid hoc scilicet carnes & ossa sunt homo? Sicut & supra quærebatur propter quid lapides & ligna sunt domus? Et ideo etiam hic dicit quod hoc facit dubitationem, quòd in quæstione nõ additur hoc aut hoc. Si enim adderetur, manifestum esset quod esset eadem ratio in quæstione qua quæritur quid est homo, & in aliis quæstionibus de quibus supra dixit. Deinde cum dicit.

Oportet ergo quærere definite, alioquin fiet vt aliquid & nihil quæratur. Cum autem ipsum esse, & habere, & cõpetere oporteat, patet materiam quærere propter quid est. Veluti cur hæc sunt domus? propter quid hęc sunt, quod erat esse domus? & cur homo est hoc? aut cur corpus hoc habet? Quare causa materię quæritur. Hęc autem est forma, qua quippiam est. Hęc autem est substantia ipsa. **F**

Sed oportet corrigentes quęrere. Si autem non, cõmune eius quod nihil quęrere, & eius quod quęrere aliquid, fit. Quoniam vero oportet habere & existere ipsum esse, palam itaq; quia quærit materiã propter quid est: vt domus hæc propter quid? quia hæc existunt quod erat domui esse: & homo hic? aut corpus tale habens? Quare causa quęritur materię. Hoc autem est species qua aliquid est. Hæc autem substantia. *parte. 4.* *Te. cõ. 60.* **G**

Soluit prędictam dubitationem dicens, ꝙ ad hoc quod prædicta dubitatio circa præmissam quæstionem excludatur, ⟨oportet corrigentes quærere,⟩ id est oportet quæstionem pręmissam corrigere, vt loco eius quod quęrebatur quid est homo, quæratur propter quid Socra. est homo? vel propter quid carnes & ossa sunt homo? Si autẽ non sic corrigatur ista quæstio, sequitur hoc inconueniẽs, ꝙ aliquid sit commune eius quod est nihil quęrere, & eius quod est quærere aliquid. Dictum est enim supra, ꝙ quærere ipsum de seipso, est nihil. Quærere autem aliquid de alio, est aliquid quærere. Cum ergo quæstio propter quid, in qua quæritur aliquid de alio: & quæstio quid, in qua non videtur quæri aliquid de alio, nisi prædicto mo **H** do corrigantur, sibiinuicem communicent, sequetur quod aliquid sit commune quæstioni in qua nihil quæritur, & in qua aliquid quæritur. Vel aliter. Si non corrigatur quęstio ista, sequetur quod aliquid sit commune eius quod est nihil quærere, & eius quod est quærere aliquid. Tũc enim aliquid quæritur, quando fit quæstio de eo quod est: tunc vero nihil quæritur, quando fit quæstio de eo quod non est. Si ergo in quæstione qua quæritur quid est, non oportet aliquid supponere, & aliud quærere de illo, posset ista quæstio fieri & de ente & non ente. Et ita quæstio q̃ est qđ est, esset cõmuniter facta, & de aliquo, & de nihilo. Quoniã vero in hac quæstione qua quæritur quid est homo, oportet habere notum existere verum hoc ipsum quod est esse hominem, aliter nihil quæreretur, sicut cum quęritur propter quid sit eclipsis, oportet esse notum, quia est eclipsis, palam est ꝙ ille qui quærit quid est homo, quærit propter quid est. Nam esse, est præsuppositum ad hoc quod quæritur, quid est, quia est ꝑsuppositum ad propter quid. Sicut

Soluit dubitationẽ prędictã.

Tex. cõ. 59

I cum q̃rimus quid eſt domus? idem eſt ac ſi q̃reremus ꝓpter quid hæc, ſcilicet lapides & ligna ſunt domus? ꝓpter hæc ſcilicet ❬ quia partes domus exiſtunt id quod erat domui eſſe, ❭ id eſt propter hoc quòd quidditas domus ineſt partibus domus. Dictum eſt enim ſupra ꝙ in talibus propter quid, qñq; quærit formam, quando agentem, qñq; finem. Et ſimiliter cum q̃rimus quid eſt homo, idẽ eſt ac ſi quæreremus propter quid hoc. ſ. Socra. eſt homo? quia. ſ. ineſt ei quidditas hominis. Aut etiam idem eſt, ac ſi q̃reretur ꝓpter quid corpus ſic ſe habens, vt puta organicũ, eſt homo? Hæc enim eſt materia hominis, ſicut lapides & lateres domus. Quare manifeſtũ eſt ꝙ in talibus q̃ōnibus q̃ritur ❬ cauſa materiæ, ❭ id eſt ꝓpter qd materia ptingat ad naturam eius qđ diffinitur. Hoc aũt quęſitum qđ eſt cã materiæ ❬ eſt ſpẽs ❭ .ſ. forma qua aliqd eſt. Hoc aũt ❬ eſt ſuba ❭ .i. ipſa ſubſtãtia quæ eſt qđ quid erat eſſe. Et ſic relinquitur quod ꝓpoſitum erat oſtendere. ſ. quòd ſubſtãtia ſit

K principium & cauſa. Deinde cum dicit.

Patet igitur quęſtionem in ſimplicibus non eſſe, nec doctionẽ, ſed aliud eſſe q̃ōnis talium modorũ.

parte. 5. Palam igitur qm̃ in ſimplicibus non eſt quæſtio, nec doctrina, ſed alter modus quęſtionis talium.

Corollariũ Infert quoddam corollarium ex dictis dicẽs, ꝙ ex quo in omnibus quęſtionibus quęritur aliquid de aliquo, ſicut de materia cauſæ quæ eſt formalis, vel cauſa formæ in materia, vt finis & agens. Palam eſt quod in ſubſtantijs ſimplicibus quæ non ſunt compoſitæ ex materia & forma, nõ eſt aliqua quæſtio. In omni enim quæſtione, vt habitum eſt, oportet aliqd eſſe notum, & aliquid quæri quod ignoramus. Tales autem ſubſtantiæ vel totæ cognoſcũtur, vel totæ ignorantur, vt in nono infra dicetur. Vnde non eſt in eis quæſtio. Et propter hoc de eis etiam non poteſt eſſe doctrina, ſicut eſt in ſcientijs ſpeculatiuis. Nam doctrina eſt generatio ſcientiæ. Scientia autem fit in nobis per hoc ꝙ ſcimus propter quid. Syllogiſmi enim demonſtratiui facientis ſcire, medium eſt propter quid eſt. Sed ne videatur conſideratio talium ſubſtantiarum omnino aliena eſſe à phyſica doctrina, ideo ſubiungit, ꝙ alter eſt modus quæſtionis talium. In cognitione enim harum ſubſtantiarum non peruenimus niſi ex ſubſtantijs ſenſibilibus, quarum ſubſtantiæ ſimplices ſunt quodammodo cauſæ. Et ideo vtimur ſubſtantijs ſenſibilibus vt notis, & per eas quærimus ſubſtãtias ſimplices. Sicut Philoſophus infra, per motum inueſtigat ſubſtantias immateriales mouẽtes. Et ideo in doctrinis et quæſtionibus de talibus, vtimur effectibus, quaſi medio ad inueſtigandum ſubſtãtias ſimplices, quarum quidditates ignoramus. Et etiam patet quod illæ ſubſtantiæ comparantur ad iſtas in via doctrinæ, ſicut formæ & aliæ cauſæ ad materiam. Sicut enim quærimus in ſubſtantijs materialibus formam, finem, & agentẽ

M vt cauſas materiæ, ita q̃rimus ſubſtãtias ſimplices vt cauſas ſubſtantiarum materialium. Deinde cum dicit.

(Margin: In ſimplicibus nõ ẽ quęſtio. Te. cõ. 59. Tex. cõ. 22. L In hoc paſſu Auan. ſe erigit cõ ſctũ Tho. ſed deicit i 19. deſen.)

Quoniam autem id quod ex aliquo cõſtat, ſic eſt cõpoſitum vt vniuerſum ſit vnum: at non vti cumulus, ſed vt ſyllaba. Atq; ſyllaba nõ ẽ elemẽta ipſa, neq; eſt idem quod b. & a. neq; caro eſt ignis, ac terra. Diſſoluens enim, hęc quidem non ſunt, caro inquam ac ſyllaba. Elementa autem ſunt, & terra, ac ignis. Syllaba profecto eſt non ſolum elemẽta, vocalis inquam litera atq; muta, ſed etiam aliquid aliud. Et itidem caro nõ ſolum ignis ac terra, aut calidum frigidũq;, ſed etiam aliquid aliud.

parte. 6. Quoniam vero ex aliquo cõpoſitum ſit, vt vnum ſit oẽ, ſed nõ vt cumulus, ſed vt ſyllaba. Syllaba autẽ non eſt elemẽta, nec idẽ a. & b. nec caro, ignis & terra. Diſſolutis enim, hęc quidem non adhuc ſunt: vt N caro, & ſimilia. Elementa vero ſunt, et ignis & terra. Eſt igit̃ aliqd ſyllaba, non ſolum elemẽta vocalis & cõſonans, ſed & alterũ aliqd. Et caro non ſolũ ignis & terra, aut calidum, aut frigidũ, ſed & alteꝝ aliqd.

Oſtendit cuiuſmodi cã & principium ſit ſubſtãtia, quæ eſt quod quid erat eſſe: & circa hęc tria facit. Primo præmittit quoddam quod eſt neceſſarium ad propoſitum oſtendendum. Secundo mouet dubitationem, ibi ❬ Si igitur neceſſe illud. ❭ Tertio ſoluit, ibi ❬ Videbitur autem vtiq; eſſe aliquid. ❭ Circa primum innuit quãdam diſtinctionem compoſitionis alicuius ex multis. Quandoq; enim ex multis fit compoſitio, ita ꝙ totum compoſitum ex multis eſt vnum quoddam: ſicut domus compoſita ex ſuis partibus, & mixtum corpus ex elementis. Quandoq; vero ex multis fit compoſitum, ꝙ totum compoſitum nõ eſt vnũ ſimpliciter, ſed ſolum ẜm quid, ſicut patet in cumulo vel aceruo lapidum, cum partes ſunt in actu, cum non ſint continuæ. Vnde ſimpliciter quidem eſt multa, ſed ſolum ẜm quid vnum, prout iſta multa aſſociantur ſibi in loco. Huius autem diuerſitatis ratio eſt, quia cõpoſitum quandoq; ſortitur ſpeciem ab aliquo vno quod eſt vel forma, vt patet in corpore mixto: vel compoſitio, vt patet in domo: vel ordo, ut patet in ſyllaba & numero. Et tunc oportet ꝙ totum compoſitum ſit vnum ſimpliciter. Quandoq; vero compoſitum ſortitur ſpeciem ab ipſa multitudine partium collectarum, vt patet in aceruo & populo, & alijs huiuſmodi. Et in talibus totum cõpoſitum non eſt vnũ ſimpliciter, ſed ſolum ẜm quid. Dicit ergo Philoſophus, ꝙ qa aliquid eſt ſic ex aliquo compoſitum ❬ vt omne ❭ .i. totũ, ſit vnũ, & nõ hoc modo ſicut cumulus lapidum, ſed ſicut ſyllaba quæ eſt vnũ ſimpliciter, in omnibus talibus oportet ꝙ ipſuꝫ compoſitum nõ ſit ea ex quibus componitur, ſicut ſyllaba non eſt elementa. Sicut hæc ſyllaba quæ eſt ba. non eſt idem ꝙ hæ duæ literæ b. & a. nec caro eſt idem quod ignis & terra. Et hoc ſic probat, ❬ quia diſſolutis ❭ .i. diuiſis ab inuicem his, ex quibus fit compoſitio ❬ hęc ❭ .ſ. totum, non adhuc remanet poſt diſſolutionem. Sicut iã diuiſis elementis non remanet caro, & diuiſis literis, non remanet ſyllaba. ❬ Elementa vero ❭ .i. literæ remanẽt poſt diſſolutionem ſyllabæ. Et ignis & terra remanẽt poſt diſſolutionem carnis. Igitur ſyllaba, eſt aliquid pter elemẽta, & non ſolũ eſt elẽta quæ ſunt vocalis & cõſonans, ſed alterũ aliqd, per quod ſyllaba eſt ſyllaba. Et ſic ſiſr et caro nõ ſolũ eſt ignis & terra, aut calidũ & frigidum per quorum virtutem elementa cõmiſcentur, ſed etiam eſt aliquid alterum per quod caro eſt caro. Deinde cum dicit.

(Margin: parte ſeq. Parte. 8. Cõponit aliquid ex multis du pliciter. O. Cõpoſitum qđ eſt qđ per ſe vnũ, ẽ qđ aliud ab omnib' ſuis pꝛobus etiã ſimul ſumptis. P)

Quod ſi & illud aut elementum, aut ex elemẽtis eſſe neceſſe eſt. Si elementũ eſt, rõ rurſus eadem erit. Ex hoc enim & igne, ac terra, & inſuꝑ alio, caro conſtabit. Quare in infinitum ꝓficiſceť. Sin ex elemento eſt, nõ ex vno, ſed ex pluribus vt patet conſtabit, vel illud ipſum erit profecto. Quare rurſus eandem in hoc & in carne vel ſyllaba rationem dicemus. Q

parte. 1. Si igitur neceſſe & illud, aut elementum, aut ex elementis eſſe. Si qdem elementũ, iterũ eadem erit ratio. Ex hoc enim & igne & terra erit caro, & adhuc ex alio. Quare in infinitum ibit. Si vero ex elemento, palam quia non vno, ſed pluribus. Aut illud ipſum erit. Quare rurſum in hoc eandem dicimus rationem, & in carne vel ſyllaba.

Mouet dubitationem circa id quod principaliter intendit. Oſtenſum eſt enim quod in carne & ſyllaba eſt aliquid præter elementa. Videtur autem quòd omne quod eſt, aut ſit elementum, aut ex elementis. Si igitur neceſſe eſt id aliquod qđ eſt in carne & ſyllaba præter elementa, aut

elementum

A elementũ esse, aut ex elemẽtis, sequunt̃ hæc incõuenientia. Si quidem enim sit elementum, iterum erit eadem ratio, et de hoc & de alijs elementis. Cõnumerandum enim alijs erit. Erit enim caro composita ex hoc quod diximus præter elementa, & nunc ponimus elementum esse, & ex igne & terra. Et quia iam probatum est quòd in omni composito quod est vnum, oportet esse aliquid aliud præter elementa, erit eadem quæstio adhuc de illo alio quod si sit elementum, iterum caro erit ex primo alio elemẽto, & ex elementis, & adhuc ex aliquo alio. Quare sic ibit in infinitũ, quod est inconueniens. Si ergo istud aliud inuentum, non sit elemementum, sed sit ex elemẽtis, palam est quia nõ est ex elemento vno tm̃, sed ex pluribus elemẽtis. Quia si non esset ex pluribus, sed ex vno tm̃, sequeretur ꝙ esset illud idẽ elementum totum. Quod enim ex aqua tantum, est vere aqua. Quare si sit ex pluribus elementis, iterum eadem ra-
B tio erit de hoc quæ & de carne & syllaba, quia scilicet erit in eo aliquid præter elementa ex quibus est. Et de hoc iterum redibit quæstio eadem. Et sic iterum procedit in infinitum. Deinde cum dicit.

Videbitur autem esse aliquid hoc, & non elementum & causa, vt hoc quidem sit syllaba, hoc autem caro, & in cæteris simili modo. Atque substantia quidem hoc ẽ vniuscuiusq;. Nam vt quæq; res sit hoc, est profecto causa prima.

parte. 2. Videbit̃ aũt vtiq; esse aliquid hoc, & elementum & causa essendi: hoc quidem carnem, hoc vero syllabam, similiter & in alijs. Substantia autem vniuscuiusq;, hoc elementum & causa prima essendi.

Solo dec̃ꝰ etiens. C parte seq. Soluit propositam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo soluit eam quantum ad illud quod primo aspectu de ipsa apparet. Secundo solutionem corrigit, & ad veritatem reducit, ibi ⟨ Quoniam vero quædam. ⟩ Dicit ergo primo, quòd illud quod est in cõpositis aliud ab elemẽtis, videbitur vtiq; in primo aspectu esse aliquid quod non sit ex elementis, sed sit elementum & causa essendi vel carnem vel syllabam, & similiter in alijs. Et iterum videbitur ꝙ hæc sit substantia vniuscuiusq;, quæ est quodqd erat esse. Substantia enim quæ est quodquiderat esse, est prima causa essendi. Deinde cum dicit.

Cum autem quædam rerum non substantiæ sint, sed quæ substantiæ secundum naturam constant, hæc vtiq; natura substantia quibusdã esse videbitur, quę non elementum, sed principium est. Id autẽ est elementum, in quod res diuiditur insitum vt materia, quale est syllabæ a. ipsum & b.

Parte. 9 D Quoniam vero quædam non substantiæ rerum, sed quæcunq; substantiæ secundum naturam & natura constitutæ sunt, manifestabitur vtiq; quibusdam hæc natura substantia quæ est non elementum, sed principium. Elementum vero est in quod diuiditur inexistens vt materiam, puta syllabę quę a. & b.

Solo ſdicta corrigitur quãtum ad duo. Corrigit prædictam solutionem quantum ad duo. Primo quantum ad hoc quod dixerat, quòd hoc quod est in compositis præter elementa, est substantia vniuscuiusq;. Hoc enim est verum in rebus quæ sunt substantiæ, non autem in rebus quæ non sunt substantiæ. Forma enim syllabæ non est substantia. Secundo quãtum ad hoc quod dixerat, ꝙ hoc ipsum est elemẽtum et causa essendi. Nõ enim potest dici elementum, sed principium, quia elementum pertinet ad causam materialem. Dicit ergo, ꝙ quia quædam rerum non sunt substantiæ, sicut præcipue patet in artificialibus, sed quæcunq; sunt ⟨ s̃m naturam, ⟩ quãtum ad esse, ⟨ & per naturam constitutæ ⟩ quantum ad fieri,

sunt veræ substantiæ, manifestabitur ꝙ hæc natura quam E quæsiuimus est substantia ⟨ in quibusdam ⟩. s. in naturalibus, & non in oĩbus. Quæ & natura nõ est elementũ sed princiũ formale. Elẽtũ uero dr̃ id ĩ quo aliqd diuidit̃ ⟨ inexistens ⟩. i. intrinsecũ, sicut in materiã, puta elementa syllabæ sunt a. b. Vnde cum prædictum principium non sit materiale, sed formale, non erit elementum. Et sic simul patet, & quale principium est substantia, & ꝙ neque est elementum, neque ex elementis, in quo soluitur dubitatio præmissa. Lectio. 2.

(Essentiarẽ cõpositæ ẽ principiũ formale seu forma totius.)

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri octaui Metaphysicę.

EX his igitur quę dicta sunt ratiocinemur, summaq; collecta finem ponamus oportet. F

EX his itaq; dictis syllogizare oportet, & colligentes capitulũ, finem imponere. Tex.cõ.1 Parte. 1

Diui Thomæ aquinatis in octauũ librũ metaphysicæ Ari. p̃clarissĩma Cõmentaria.

POstquam determinauit Philosophus in septimo de substantia modo logico, considerando. s. diffinitionem & partes diffinitionis, & alia hmõi quæ s̃m rationem cõsiderantur: in hoc libro. 8. intendit de sensibilibus substantijs determinare per propria principia, applicando ea quæ superius inquisita sunt logice, ad substantias illas. Et diuiditur in duas partes. In Infr.pt.6 prima continuat se ad præcedentia. In secunda prosequitur suam intentionem, ibi ⟨ Sensibiles autem substantiæ omnes materiam habent. ⟩ Circa primum tria facit. Primo proponit in generali suam intentionem. Secundo repetit quædam quæ dicta sunt, ibi ⟨ Dictum est autem ⟩ Tertio ponit continuationem dictorũ ad dicenda, ibi ⟨ Quoniam autem quodquiderat esse substãtia. ⟩ Dicit ergo primo, ꝙ cum multa dicta sint in septimo logica considerat ione circa substantiam, oportet syllogizare ex his quæ dicta sunt, vt applicentur quæ s̃m considerationem logicã dicta sunt, ad res naturales existentes. Et oportet ⟨ colligẽtes cap̃. ⟩ i. summarie & recapitulatim recolligẽtes quę dicta sunt, imponere finem complendo tractatum de substãtia, quod fiet tractando ea quæ superius tractatis desunt. Deinde cum dicit.

(parte seq. Parte. 5 G Proponit in generali suam intentionẽ.)

Dictum est itaq; substanriarum causas, principia, elementaue quæri.

Dictum est itaq; quia substantiarum quæruntur Parte. 2. causę, & principia, & elementa.

H Resumit quædam eorum quæ dicta sunt, quia dictum Tex.cõ.5 est in septimo ꝙ in hac scientia principaliter quærunt̃ causæ & principia & elementa substantiarum. Cum enim hęc scientia cõsideret ens cõmune sicut proprium subiectum, quod quidem diuiditur per substantiam & nouem genera accidentium, accidentium vero cognitio ex substãtia dependeat, vt in septimo probatum est, relinquitur ꝙ principalis intentio hmõi scientiæ sit circa substãtias. Et quia scire vnumquodq; non contingit nisi cognitis principijs & causis eius, sequitur ꝙ ad hanc sciam pertineat inquirere principia & causas & elementa substantiarum. Quæ tria qualiter differunt superius in quinto ostensum est.

Substantiarum autem, aliæ ab omnibus in ra- Lectio.1. 2.&.3. tione rerum esse conceduntur, aliæ allatæ a quibusdam propria opinione fuere. Et primæ quidem naturales substantiæ sunt, ignis inquam, terra, cæ-

I teraq; simplicia corpora. Deinde plantæ partesq; ipsarum,& animalia atque animalium partes,& tandem cœlum cœliq; partes. Secundę vero formæ & mathematica ipsa.

Te.cō.2. parte. 3. Substantię vero hę quidē confessę sunt ab oībus. Sed de qbusdam,singulariter quidam enūtiauerūt. Confessæ quidem physice, vt ignis, terra, & aqua, & alia simplicia corpora: deinde plantæ & partes eorum,& animalia & partes animaliū,& tandē cœlū & partes cœli. Singulariter vero quidam substātias dicunt esse species & mathematica.

Resumit aliquid superius dictorum.s.modos quibus accipitur substantia. Et primo ponit quæ dicuntur substantiæ in rerum natura existētes,quarum quasdam omnes cōfitentur esse.s.substantias sensibiles,vt terra & aqua & alia K elemēta:& vlterius ſm ordinem nobilitatis & perfectionis,plātę & aīalia & partes eorū: & vltimo cœlū & partes cœli,sicut sunt orbes & sydera q̄ transcendunt alias sub̄as sensibiles in nobilitate. Quasdam vero substātias non oēs confitentur in rerū natura subsistere. Sed quidam posuerūt singulariter eas esse,qui ponunt spēs & mathematica separata ſm esse,volentes q̄ cuilibet abstractioni intellectus, respondeat abstractio inesse reī. Et q̄a intellectus abstrahit vl̄e à particularibus, vt hoīem à Socrate & Platone, posuerunt spēs separatim per se subsistere. Quia vero intellectus abstrahit aliquas formas à materijs sensibilibus, vtputa curuum,de cuius intellectu nō est nasus sicut de ratione simi, & linea & alia hmōi,quæ mathematica dicuntur, posuerunt mathematica separata.

Alias præterea ex rationibus accidit substantias L esse,quidditatem inquam,& ipsum subiectum. Et insuper alio modo genus magis q̄ species, & vl̄e magis q̄ singularia substantia esse. Vniuersalis autem atq; generis,& ipsę ideæ conditionem subeūt. Eadē enim ratione substantiæ esse videntur.

parte.4. Alia litera eius quod subijcitur. Alias vero accidit ex rationibus substantias esse, quodquideratesse, & quod subiicitur. Adhuc aliter genus magis speciebus,& vl̄e singularibus. Vniuersali vero & generi, & ideę copulant̄. Nam ſm eandem rationem substantię videntur esse.

Ponit modos accipiendi substantias ſm rationis acceptionem,& ponit duos modos,quorum vnus est, q̄ substantia dicitur quidditas alicuius substantię naturalis, quę quidē nihil aliud est q̄ ipsum quid est rei naturalis. Alio modo dicitur substantia ſm aliam acceptionem, ſm quā M genus dr̄ magis substantia q̄ spēs, & vl̄e magis q̄ singularia, vt quidam posuerunt, prout in.3. libro in quæstionibus tractatum est. Et huic acceptioni substantiæ ſm quā vniuersale & genus,substātia dr̄,cōiuncta est rō de ideis, quas supra dixit species. Eadem enim rōne ponuntur ideæ esse substantiæ & vniuersalia. Deinde cum dicit.

At cum qdditas substātia sit,huius vero rō sit diffinitio,de diffōne ppterea & de eo quod est p se, diffiniuimus. Cū diffō insuper sit rō, ratio vero partes habeat,de parte ēt necessarium erat videre,quę sunt subę,& quę non sunt subę partes,& si eędem,& diffinitionis sint partes. Pręterea neq; vl̄e sub̄a est neq; genus. Ac de ideis qdem ac mathematicis posterius considerare oportet. Pręter enim sensibiles substantias hęc quidem inquiunt esse. Nunc autem de hisce substantiis pertractemus, quas omnes esse fatentur: hęc vero sunt sensibiles ipsę substantię.

Quoniam aūt & qđqderatesse sub̄a, huius aūt rō diffinitio,propter hoc de diffinitione,& de ſm se est diffinitum. Quoniā aūt diffinitio ratio est,rō autem partes habet,necesse & de parte erat considerare, q̄ subę partes,& quę nō:& si hę diffinitiōi opus sunt. Amplius etiam nec vniuersale substantia,nec genus. De ideis vero & mathematicis posterius perscrutandum est. Nam pręter sensibiles substantias quidam dicunt esse eas. Nunc autem de confessis substantiis tractabimus. Hę vero sensibiles. N Parte. 5 — Alia litera & hę diffinitiōi opº sunt.

Continuat se ad præcedentia dicens quid determinatum sit,et qd determinandum restat. Dicit ergo. Quia qđquideratesse est substantia, & rō significatiua eius est diffinitio,propter hoc in præcedenti libro determinatum est de diffinitione. Et quia diffinitio constat ex his quæ prædicantur p se,ppter hoc ēt ibi determinatum est de eo quod est ſm se. Et quia diffinitio rō est partes hñs, necessarium fuit determinare de partibus diffinitionis,quæ.s. sint ptes rei diffinitæ,& quæ non,& vtrum eædem sint diffinitionis partes,& diffiniti. Et ſm aliam lr̄am ⟨ Vtrum partes diffinitionis oporteat diffiniri.⟩ Et primū melius est. Itē in septimo ostēsum est q̄ neq; vl̄e nec genus est sub̄a. Et sic tota consideratio quæ accipitur de rōnibus & de substantia,in.7. libro pertractata est. Inter has substantias vero quæ in rerum natura existunt,de ideis & mathematicis posterius est perscrutandum, quas quidam dicunt per se singulariter subsistere præter substantias sensibiles. De hoc enim agetur in vltimis libris huius doctrinę. Nunc autem immediate oportet tractare de illis substātijs,quas omnes confitentur esse.s. de sensibilibus, vt ex manifestis ad immanifesta procedatur. Cōtinuatio. O Tex.cō.4. Lib.13. & 14.

Quas quidem materiā vniuersas habere constat. P Est autē ipsum subiectū sub̄a. Alio quidē modo ipsa materies. Atq; materiam eam dico, q̄ non actu hoc aliqd,sed potentia est. Alio vero modo rō atq; forma,qđ quidem est hoc aliquid,atq; separabile rōne. Tertium aūt est id quod ex hisce constat,cuius generatio solius est,atq; corruptio, quodq; simpliciter est separabile. Substantiarū enim earū quę ad rationē accōmodantur quędā separantur,qdā nō separant̄.

Te. cō. 3. parte. 6 Sensibiles aūt subę oēs materiam hñt. Est autem sub̄a qđ subiicit̄. Aliter quidam materia. Materiam vero dico quę non hoc aliqd ens actu, potestate aūt est hoc aliqd. Aliter vero ratio & forma, qa aliquid ens,rōne separabile est. Tertium vero qđ est ex his, cuius solius generatio & corruptio, & separabile Q simpliciter. Nam ſm substantiarum rationem, hæc quidem separabiles,illę vero non.

Posita continuitate dictorū ad dicenda, hic incipit Philosophus tractare de substantijs sensibilibus inquirendo principia earum. Et diuiditur in partes duas. In primo determinat de materia & forma,quę sunt principia substātiarū sensibilium. In secūda de vnione earum adinuicem, ibi ⟨De dubitatione.⟩ Circa primum duo facit. Primo ostendit q̄ materia & forma sunt principiá substātiarū sensibilium,secūdo determinat ea quæ sunt cōsiderāda circa vtrūq;,ibi ⟨ Oportet aūt nō ignorare.⟩ Circa primum duo facit. Primo manifestat q̄ materia sit principiū sub̄arū sensibilium. Secūdo manifestat hoc idem de forma,ibi ⟨Quoniā aūt & quæ quidē.⟩ Circa primū tria facit. Primo ostendit quid sit materia diuidēs eam cōtra alias acceptiones substātiæ. Vnde dicit q̄ oēs substantiæ sensibiles habēt materiam,quod ideo est, quia omnes sunt in motu, & motus non est sine materia. Sed sciēdum est q̄ materia aliter Infr.lec.5. Lectio. 3. Lec.seq. parte 1. Mā,quid.

A aliter dicitur substantia,& aliter forma, & aliter compositum. Materia enim dicitur substantia non quasi ens aliquid actu existens in se considerata, sed quasi in potentia, vt sit aliquid actu, hæc dicitur esse hoc aliquid. Forma vero quæ & ratio nominatur, quia ex ipsa sumitur ratio speciei, dicitur substantia quasi ens aliquid actu, & quasi ens separabile ſm rōnem à materia, licet nō ſm rem. Compositum vero ex his dr̄ esse substātia quasi ꝗ separabile simpliciter ꝑ.i. separatim per se existere potens in rerum natura, & eius solius est generatio & corruptio. Neq; enim forma, neq; materia generatur aut corrumpitur nisi per accidens. Et licet cōpositū sit separabile, simpl'r tñ ſm rōnem, aliorum quæ dñr subæ, quædam sunt separabilia, & quædam nō. Forma enim est separabilis rōne, quia potest itelligi si ne materia sensibili indiuiduante. Materia vero non pōt intelligi sine intellectu formæ, cū non apprehendaẗ nisi vt ens in potentia ad formā. Vel pōt esse sensus ꝙ ꝗ substātiarum ſm rōnem ꝑ.i. formarū, q̄dam sunt rōne separabiles B vt mathematicæ, q̄dam nō, vt formæ naturales. Vel iterū ꝙ q̄dam sunt formæ separatæ absq; materia existentes, de quibus inferius determinabit. Secundo ibi.

Fo'a, qd.

Cōpositū, quid.

Patet autem & materiam substātiam esse. In vniuersis enim oppositis mutationibus est aliquid, qđ mutationibus ipsis subiicitur: vt in loco, id quod est hic, & postea alibi: & in accretione, id quod nūc tantum, postea vero maius est aut minus: & in alteratione, etiam id quod nunc quidem est sanum, postea vero ægrotat. Similiter & in substantia, id quod nunc generationi, nunc corruptioni subiicitur: & nunc quidem subiectum est, vt hoc aliquid: rursus autem C subiectum, vt sub priuatione.

Tex.cō. 4. Parte. 7.

Quia vero substantia est materia palam. Nā in oībus mutationibus oppositis est aliquid qđ subiiciẗ mutationibus, vtputa ſm locum, qđ nunc hic, iterū & alibi. Et ſm augmentū, quod nūc q̄dem tm̄, iterū minus aut maius. Et ſm alterationem, quod nunc quidē est sanū, iterū laborat. Similiter autē ſm substantiam, qđ nunc quidem est in generatione, iterū in corruptione: & nūc q̄dē quod subiiciẗ, & hoc aliquid. Iterum aūt quod subiiciẗ sic ſm priuationē.

Necesse est subas sensibiles hr̄e materiā.

Dicit ꝙ necesse est ī substātijs sensibilibus ponere materiam quasi substantiam & subiectum. In omni enim mutatione oportet esse subiectum cōe terminis mutationis in contrarijs mutationibus, sicut in mutatione ſm locum est aliquod cōe subiectum, quod nunc est hic, et iterum alibi. Et augmento est aliquod subiectum cōe, quod nūc habet tātam quantitatem, & iterum minorem, quātum decremētum, & maiorem quantum ad augmētum. Et in alteratio D ne est aliquod subiectum, quod nūc est sanū, & nunc infirmum. Cum igitur sit quędam mutatio ſm substantiam.s. generatio & corruptio, oportet esse aliquod cōe subiectū quod subijciaẗ cōtrarijs mutationibus ſm generationē & corruptionem, & hoc positis terminis qui sunt forma & priuatio, ita.s. ꝙ qn̄q; sit actu per formam, et qn̄q; sit subiectum priuationis illius formæ. Ex hac autem Aristo. ratione apparet, ꝙ generatio & corruptio substantialis sunt principium veniendi in cognitionem materiæ primæ. Si enim materia prima de se haberet aliquā formam ꝓpriā, per eam esset aliquid actu. Et sic cum superinduceret alia forma, nō simpliciter materia per eam esset, sed fieret hoc vel illud ens. Et sic esset generatio ſm quid & non simpliciter. Vnde omnes ponentes primum subiectum esse aliquod corpus, vt aerem & aquam, posuerunt generationē idem eē quod alterationem. Patet autem ex hac rōne qualiter accipiendus sit intellectus materiæ primæ, quia ita se

Vñ primo deuenim' in cognitionē mā̄ę primę.

habet ad omnes formas & priuationes, sicut se habet subie E ctum alterabile ad qualitates contrarias.

Et sequuntur igitur hāc cęterę mutationes. Ipsa aūt aut vnam cęterarum non sequitur, aut duas. Nō enim si q̄ppiam habeat materiā loco accōmodatā, id & generationi subiectā habere corruptioniue necesse est. Quid igiẗ interest inter simplicē generationē atq; nō simplicē, in naturalibus libris est dictum.

Et hanc sequuntur alię mutationes. Aliorum vero aut vnā, aut duas, hęc non sequitur. Nō enim necesse si aliquid materiā habet localē, hoc & generabilem & corruptibilem hr̄e. Quę enim dr̄ia simpliciter fieri & non simpliciter, in physicis dictum est. Parte. 8

Ostendit ꝙ materia non eodem modo est in omnibus F substātijs sensibilibus dicens, ꝙ materiam existētem subiectum generationis & corruptionis sequuntur aliæ mutationes. Sequitur enim si sit generabile & corruptibile, ꝙ sit alterabile, et ſm locū mutabile. Sed ipsa.s. materia subiecta generationi & corruptioni, non sequitur ad quascunq; alias mutationes, & præcipue ad illam quæ est loci mutatio. Non enim sequitur, si aliquid habeat ꝗ naturam localem ꝑ.i. per quam sit in potentia ad vbi, ꝙ habeat materiā ꝗ generabilē & corruptibilem ꝑ.i. subiectam generationi et corruptioni. Deficit enim hoc in corporibus cœlestib9, in quibus etiam est alteratio aliqualis ſm illuminationem & obscurationē, non tñ generatio & corruptio. Et iō dixit ꝗ vnā ꝑ propter loci mutationē, vel duas propter talem alterationē: q̄ tñ nō vere est motus alterationis, quia illuminatio nō est motus, sed terminus motus. Sic aūt ſm qualibet mutationē oportet accipere materiā, sicut in qualibet mutatione est aliq̄s modus fiendi simpl'r vel ſm qd. Quæ aūt est differentia eius quod est fieri simpliciter, & ſm qd, dictum est in primo physi. quia simpl'r fieri, est ſm substātiam. Fieri ſm quid, est ſm accidens. Lec. ij.

Ordo intentia generatio mutationum.

Ad Tho q tenēt i cœlo non esse māam quia nō sit generabile nec corruptibile.

Tex. cō. 61. G

Cum aūt eam substantiā q̄ vt subiecta est & materies, omnes esse fatentur: atq; hęc est ea quæ potentia cuncta, restat vt sensibilium eam substātiam q̄ est vt actus, quę nam sit, deinceps dicamus.

QVoniam autem & quæ quidem vt subiectum, & vt materia substantia confessa est. Hęc autem quę potestate. Reliquum eā quę vt actum substantiam sensibiliū dicere quę est. Te. cō. 5. parte. 1.

POSTQVAM Philosophus inquisiuit in substantijs sensibilibus materiale principiū, inquirit de principio formali. Et primo continuat se ad ꝑcedentia dicēs, ꝙ quia substātiam quæ est vt materia & subiectum cōfitētur oēs, cum etiam antiquissimi, materialium substātiam rerū ponerent esse materiam. Hmōi vero substātiam est in potentia. Restat igitur de forma quæ est sensibilium per modū actus dicere, quid sit. Secundo ibi. H

Sermo de fo'ali principio rerū sensibiliū.

Democritus igitur putare videẗ tres differētias esse. Subiectū eni corpus ipsam materiā, vnū idemq; esse censet: figura vero, pōne, ordineq;, differre.

Democritus quidem igitur tres differentias simul esse existimauit. Nam subiectum corpus secundum materiam vnum & idem. Differre autem, aut rithmo quod est figura, aut tropi quod est positio, aut diataxi quod est ordo. parte. 2.

Prosequitur suam intētionē, & circa hoc duo facit. Primo inuestigat differētias in rebus sensibilibus quæ formale principium demōstrant. Secūdo q̄dam corollaria cōcludit, ibi ꝗ Palam itaq; ex his quia actus. ꝑ Circa primum duo facit. Prio inuestigat quasdam differētias accidētales Infr. pte. 8.

I Parte.6 rerum sensibilium. Secundo ostendit comparationem earum ad substātiales drās, ibi ❡ Palam igitur ex his, quia si substātia. ❳ Circa primum duo facit. Primo inuestigat drīas accidentales rerū sensibilium. Secundo ostendit qualiter prædictæ differentiæ se habent ad ea quorū sunt, ibi ❡ Quare palam quia. ❳ Circa primū duo facit. Primo ponit opinionem Democriti de differentijs rerum, dicens ꝙ Democritus similis est existimanti ❡ tres esse differentias rerum, ❳ id est ſm ea quæ ponit, videtur existimare quod omnes differentiæ rerum ad tria genera rerum reducātur. Ponebat enim principia rerum materialium esse corpora indiuisibilia, quæ cum sint eiusdem naturę, cōuenientia sunt adinuicem. Diuersitatem autem rerum constituunt ꝓpter differentiam positionis figuræ & ordinis. Et sic uidetur ponere ꝙ corpus quod est subiectum, quasi materiale principium vnum & idem existens ſm naturam, q̄uis sit in infinita diuisum ſm numerū ❡ differt, ❳ id est diuersificatur in diuersas res propter differētiam figurę positionis aut ordinis. Differentia enim figuræ est secundum rectum & circulare. Positionis autem secundum sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum. Ordinis autē ſm prius & posterius. Secundo ibi.

parte.4. Opinio Democriti de rerū principijs, dfia, & subā.

K

Multæ autem differentiæ esse videntur. Alia nāq; materiæ compositione dicuntur, vt ea quæ mixtione constant, quale est mellicratum. Alia vinculo, vt fascis. Alia glutino, vt liber. Alia clauo, vt arca. Alia horum pluribus. Alia positione, vt limen ac superliminare. Hęc enim positione differunt tali. Alia tempore, vt prandium atq; cœna. Alia loco, vt venti. Alia affectibus sensibilium, ceu duritie, mollitudine, densitate, raritate, humiditate, ac siccitate. Et
L alia quibusdam horum, alia vniuersis. Et omnino alia excessu, alia defectu.

parte.3. Videntur aūt multę differentiæ esse, vt alia qdem cōpositione dñr materię, sicut q̄cunq; mixtura, quēadmodū mellicratū. Alia aūt ligatione, vt capitis ligatura. Alia visco, vt liber. Alia clauo, vt arca. Alia in pluribus horū. Alia pōne, ut liminare inferius & superius. Hęc enim in pōne aliqualiter differunt. Alia tempore, vt cœna & prādium. Alia loco, vt spiritus. Alia sensibilium passionibus, vt duritie & mollitie, spissitudine & raritate, siccitate & humiditate. Et hęc quidē horum quibusdam, alia omnibus his & omnino. Alia superabundantia. Alia defectu.

M *Osēdit Democritū insufficienter assignasse reꝝ drīas.* Ostendit positionem Democriti esse insufficientē, quia multæ aliæ videntur esse rerum differentiæ, quæ in prædictas non reducuntur. Quædam enim differunt ſm diuersum modum compositionis partium materialium. In quibusdam enim partes materiæ componuntur, per modum mixtionis sicut mellicratum. In quibusdam vero, quia ligantur aliquo vinculo, sicut est ligatura capitis mulieris. In quibusdam etiam coniūguntur aliqua colla vel visco, sicut fit in libris. In quibusdam vero adunantur partes clauo, sicut fit in arca. In quibusdam vero fit adunatio partiū pluribus prædictorum modorum. Alia vero differūt abinuicem sicut positione, sicut liminare superius & liminare inferius, quæ quidem differunt abinuicem, ex eo quòd sic ponuntur scilicet supra vel infra. Quædam vero differunt tempore, vt cœna quæ est comestio serotina, & prandium quod est comestio matutina. Alia differunt loco, vt ❡ spiritus, ❳ id est venti, quorū Aquilo à septentrione flat, Fauonius ab occidente, Auster à meridie, Subsolanus ab oriente. Alia vero differunt ❡ sensibilium passionibus, ❳ id est duritie & mollitie & alijs huiusmodi. Et quædam in aliquibus horum, & quędam his omnibus. Alia per super-

N abundantiā & defectum. Hoc aūt addit, quia ſm antiquos philosophos oēs hmōi sensibilium passiones ad supabundantiam & defectum reducuntur. Deinde cum dicit.

Quare patet & ipsum esse tot dici modis. Est enī limen ex eo ꝙ sic est situm, & esse ipsum, sic esse situm significat. Et glatiem esse, hoc pacto condensatam. Esse autem ipsum nonnullorum & his vniuersis diffinietur, ex eo sane quia alia sunt mixta, alia complexa, alia ligata, alia densata, alia aliis differentiis vtuntur: vt pes aut manus.

Quare palam, quia & esse totiens dicitur. Limen enim inferior est, quia ita ponitur. Et esse, sic ipsum poni significat. Et crystallum esse, sic inspissari. Quorundam vero esse & omnibus his diffinietur. Hoc qnidem permisceri, hæc autem contemperari, illi vero ligari, alia inspissari: alia autem aliis differentiis vti, sicut manus aut pes. *Parte.4.*

O

Ostēdit qualiter p̄dictæ differētiæ se hūt ad ea quorum sunt, & circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ in his differentijs consistit esse eorum quorum sunt differentiæ constitutiuæ. Secundo concludit ꝙ ad cognoscendum principia essendi, oportet reducere differētias in aliqua prima genera, ibi ❡ Sumenda igitur sunt. ❳ Dicit ergo primo ꝙ q̄a p̄dictæ differētiæ sunt cōstitutiuæ reꝝ de q̄bus supradictū est, manifestū ꝙ ipsum esse p̄dictarū rerum, totiēs dr̄ quot sunt differētiæ. Differētia enim complet diffōnem significantem esse rei. Limen enim est hmōi. ❡ quia ita ponit̄. Et ipsum sic poni, est esse ipsius, ❳ .i. ꝓpria eius rō. Et similiter esse crystalli, est ipsum taliter inspissari. Et ex omnibus prædictis differt esse quarundam rerum. Hoc quidem in eo ꝙ commiscentur, alia quidem in eo quod complectuntur, & alia alijs differentijs vtuntur, sicut manus & pes, & aliæ huiusmodi partes quæ habent proprias differentias secundum ꝙ ordinantur ad determinatas operationes. Deinde cum dicit. *parte seq. Drīę subales pstituūt & diffiōnes.* P

Differentiarū igit̄ genera sunt sumenda. Hęc enī principia erunt, vt vnumq̄dq; id sit qđ est, vt ea q̄ intensione remissioneue talia sunt, aut densitate raritateue, & istiusmodi cæteris. Hęc enim oīa excessio est & defectio. Si vero quippiam tale est figura, aut leuitate duritieue, id omne tale est rectitudine curuitateq;. Quorundam etiam esse erit mixtū esse, non esse vero oppositum.

Sumenda aūt sunt genera differentiarum. Hæc nāq; erunt principia eēndi, vt q̄ in magis & minus, aut spisso & raro, & aliis talibus. Oīa nāq; super abūdantia & defectus sunt. Siquidem aut figura, aut lenitate, aut asperitate, aut recto, aut circulo. His autē esse, erit misceri. Oppositę vero non esse. *Tex.cō.6 Parte.5* Q

Concludit quòd ex quo in differentijs consistit esse rerum, & sic intendenda est earum cognitio, vtile est sumere genera differentiarum reducendo, scilicet posteriores differentias generis in primas, quia differentiæ hmōi cōes & ꝓprię, erunt principia esse totius generis, vt patet in differentijs q̄ sunt ſm magis & minus, & ſm rarū & spissum, & alia hmōi. Nā rarū et densum, et similia reducunt̄ ad magnū & paruum. Oīa enim hæc signant supabundantiā & defectum. Et similiter siquid ꝑtinet ad figuraꝫ aut asperitatem & lenitatem, oīa reducuntur ad rectum & curuum, quæ sunt primæ differentiæ ad figuram pertinentes. Et similiter oportet ꝙ aliqua reducantur ad esse mixtum vel non esse mixtum, quia quædam sunt, quorum esse est in eo quod miscetur, non esse vero eorum, in eo ꝙ opposito modo se habent. Deinde cum dicit.

Ex his

A Ex his igitur patet si substantia causa sit, vt vnũquodq; sit tale, in hisce quærendũ esse, quidnam sit tale: causa vt vnũquodq; istorũ sit. Atq; q̃q̃ nihil est horũ substantia, neq; si simul sumatur. In vnoquoq; tamen est similitudo rõnis. Et vt in substantiis id q̃d de materia prędicat̃ est ipse actus, sic est & in cęteris diffinitionibus maxime. Veluti si limen oporteat diffinire, lignũ aut lapidẽ sitũ sic esse dicemus. Et si domum, lateres ac ligna hoc posita modo. Aut in q̃busdam & id est gratia cuius conficiuntur. Sin vero glatiem, cõgelatã esse aquã aut densatam hoc pacto dicemus. Cõcentus etiã acuti grauisq;, mixtio talis dicetur, & de cæteris modo eodem.

parte.6. Palam itaq; ex his, quia si substantia causa essendi vnũquodq; quod ex his est, quærendum quæ est cã

B essendi horũ vnumquodq;. Substantia quidem igit̃ nihil horum, nec combinatum, attamẽ ꝓportionale in quolibet. Et vt in substantiis id q̃d de materia prędicat̃ est actus ipse, & in aliis diffinitionibus maxime. Vt si limen inferius oporteat diffiniri, lignũ aut lapidẽ ita positũ dicemus. Et domũ, lateres & ligna sic posita. Aut adhuc & cuius causa in quibusdã est. Si vero crystallũ, aquã congelatã aut inspissatã. Ita in symphonia, aut acuti & grauis cõmixtio talis. Eodem quoq; modo & in aliis.

Differẽtia habet rõnẽ formæ, genus autem materiæ. Tex. cõ. 59 & inde. Ostendit q̃uo prædictæ differentiæ se habeant ad substantias, & dicit ex p̄dictis iam manifestum est, ꝙ in p̄dictis differentijs est quærendũ, quæ sit causa formalis essendi cuiuslibet prædictorũ quorum sunt differẽtiæ, si ita est ꝙ substãtia formalis vel quodquidest, est causa cuiuslibet

C essendi, vt in septimo manifestũ fuit. Prędictæ enim differentiæ significãt formã, & quodquidest p̄dictarum reiũ. Nulla autẽ differentiarũ p̄dictarum est substantia, neq; aliquid substantiæ affine, quasi pertinens ad genus substãtię. Sed eadem ꝓportio inuenit̃ in eis, quę est in substantia. Sicut enim in genere substantiæ, differentia quæ p̄dicatur de genere, & aduenit ei ad constitutionẽ speciei, cõparatur ad ipsum ut actus & forma, & ita etiã in alijs diffinitionibus. Non enim est intelligendum ꝙ differẽtia sit forma, aut genus sit materia, cum genus & differentiæ prædicent̃ de specie, materia autẽ & forma non p̄dicent̃ de composito. Sed hoc dicitur, quia genus sumitur ab eo quod est materiale in re, differẽtia vero ab eo q̃d est formale. Sicut genus hoĩs est animal, quia significat aliquid habens naturã sensitiuã, quæ quidem materialiter se habet ad naturã intellectiuã, à qua sumit̃ rõnale, quæ est differentia hoĩs. Rationale vero significat aliquid habens naturã intellectiuam. Et inde est

D ꝙ genus habet differentias potestate, & ꝙ genus & differẽ

Capitulo de differentia. tia ꝓportionant̃ materiæ & formæ, vt Porphyrius dicit. Et propter hoc etiã hic dicitur {ꝙ actus} .i. differentia, p̄dicat̃ {de materia} .i. de genere. Et similiter est in alijs generibus. Si quis enim velit limen diffinire, dicet ꝙ est lapis vel lignum taliter positum. In qua diffinitione lapis vel lignum est vt materia, positio vero vt forma. Et similiter in diffinitione domus, lapides & ligna sunt materia, & talis modus compositionis est vt forma. Et etiã vlterius in quibusdã addit̃ finis, à quo necessitas formæ dependet. Et similiter in diffinitiõe crystalli, aqua est sicut materia, cõgelatio vero vt forma. Et in diffinitione symphonię acutũ & graue vt materia, & modus cõmixtionis, vt forma. Et ita est in omnibus alijs. Deinde cum dicit.

Ex his igitur patet aliã materiã, alium actũ ac rõnem habere. Quorundã em̃ est cõpositio, quorundam mixtio, quorundam aliquid iam dictorum.

Palam itaq; ex his, quia actus alius alterius materiæ, & ratio. Aliorum enim compositio, aliorũ mixtio, & aliorum aliud quid dictorum. B Parte.8.

Concludit ergo ex prædictis duo corollaria, quorũ primum est, ꝙ diuersarum materiarũ diuersi sunt actus & formæ. In quibusdam enim est actus cõpositio, in q̃busdã cõmixtio, aut aliquid dictorum. Deinde cum dicit. Corollariũ primũ.

Idcirco diffinientium domum, qui quidem lapides ipsam inquiunt esse, lateres atq; ligna, ii eam dicunt q̃ est potentia domus. Hæc enim materia sunt, vt patet. Qui vero vas inquiunt esse quod tegere supellectilem, ac corpora potest, aut aliud quippiam tale addentes, ii dicunt actum. At qui hæc ambo cõponunt, ii tertiam substantiã dicunt, & eam quæ ex his ipsis constat. Nam ea quidem ratio quæ per differentias fit, formæ ac actus: ea vero quæ ex his, quæ insunt extruitur, materiæ magis esse videtur. Similiter sese habent & eæ diffinitiones, quas Architas probabat. Sunt enim ex vtrisque. Veluti quid est vacuitas vẽti? Quies in aeris multitudine. Aer .n. materies, quies actus, atq; substãtia est. Quid est trãquillitas? Aequalitas maris. Atq; mare quidem est subiectũ vti materies, æqualitas autem actus ac forma. F

Propter quod diffinientium, hi quidem dicẽtes quid est domus, quia lapides, lateres, ligna, potestate, domum dicunt. Materia nanq; hæc. Illi vero vas ꝓtectiuum pecuniarum & corporũ, aut aliud aliquid tale addentes, actum dicunt. Alii ambo ea componentes, tertiam & eam quæ ex his est substantiam. Videtur enim quæ quidem per differẽtias ratio speciei, & actus esse. Quæ vero est in existẽtibus, materię magis. Similiter autẽ & quos Architas approbauit terminos. Simul enim vtriusq; sunt. Vt quid est serenitas? quies in aeris pluralitate. Aer quidem materia, actus & substantia quies. Quid est tranquillitas? maris æquitas. Subiectum quidem vt materia, mare: actus autem & forma, æquitas. G

Corollariũ secundum. Scdm ponit. Et est ꝙ cum in diffinitione vnum comparatur ad aliud, vt actus ad materiã, quidã diffinientes res ꝑ materiã tantum insufficienter diffiniunt. Sicut diffinientes domum per cementum & lapides & ligna, quæ sunt materia domus, quia talis diffinitio nõ notificat domũ in actu, sed in potentia. Qui vero dicunt ꝙ domus est coopertura pecuniarum & corporũ, dicũt formam domus, sed nõ materiã. Qui vero dicunt vtrũq;, diffiniunt cõpositã substantiam. Et ideo eorũ diffinitio est perfecta ratio. Ratio vero quæ sumit̃ ex differentijs, pertinet ad formã. Quæ vero ex partibus intrinsecis, ꝑtinet ad materiã. Et similes his diffinitionibus sunt illæ, quas Architas approbat. Sicut & q̃d significat dispositiones aeris q̃n est sine vento, est quies in multo aere. Non enim si modicum de aere in aliquo vase incluso quiescat, dicitur serenitas. In hac autẽ diffinitione, aer est vt materia, & quies vt forma. Similiter cum dicit̃, tranquillitas est planicies maris: mare est materia, & planicies vt forma. Materia autem in his diffinitionibus est subiectum. Forma vero est actus. In diffinitione autẽ domus materia sunt partes, actus autem, forma totius. Deinde cum dicit.

H Perfectã diffinitio claudit in se formam & materiam.

Patet igitur ex hisce quæ dicta sunt, quænam sit ipsa sensibilis substantia, & quo sit pacto. Est em̃ alia vt materies, alia vti forma, quippe cum actus sit, & tertia ex hisce duobus constat.

Palam

I Tex. cõ. 7. Parte. 9. Palam itaq; ex dictis, quę sit sensibilis substantia, & quō: & hæc quidem enim vt materia, illa vero vt forma, quia actus: tertia autem, quæ ex his.

Epilogat quæ de forma dicta sunt. Et est planum in litera. Lectio. iij.

Non ignorare aūt oportet interdum latere, vtrū nomen ipsum significet compositam ne substantiā, an actum & formam. Veluti domus, vtrum communis ipsius sit signum, tegminis inquam ex lapidibus atq; lateribus sic positis extructi: an actus formæq;, tegminis inquam. Et lineam, vtrum dualitatem in longitudine, an dualitatem. Et animal vtrum animā in corpore, an animam pari modo significet. Hęc.n. substantia & actus cuiusdam corporis est.

parte. 1. K Oportet autem non ignorare, quia aliquando latet, vtrum significet nomen compositam substantiam, aut actum & formā. Vt domus, vtrum significet communiter, quia tegumentum ex lateribus & lapidibus sic compositis: aut actus & speciei, quia tegumētum. Et linea, vtrum dualitas in longitudine, aut quia dualitas. Et animal, vtrum anima in corpore, aut anima. Hæc nanque substantia & actus corporis alicuius.

Sermo de forma. POSTQVAM inquisiuit Philosophus principia substātiæ sensibilis, ostendēs q̄ substātia sensibilis componitur ex materia & forma: nunc de principio materiali & formali determinare intendit, ingrendo ea quæ sunt considerāda circa vtrūq;. Et diuiditur in duas ptes. In prima inquirit ea quæ sunt cōsideranda circa principiū formale. In scda ea quæ sunt cōsiderāda circa principiū materiale. ibi {De materiali aūt substātia.} L Et quia Plato, pcipue principiū formale tetigit, ideo determinat de principio formali secundū ea quæ Plato posuit. Ponit aūt Plato, formas rerum esse spēs & numeros. Vnde prima pars diuidit in duas partes. In prima determinat de principio formali per cōparationē ad species. In scda per cōparationem ad numeros. ibi {Palā aūt} Ponebat aūt Plato quatuor de formis per cōparationem ad species, quorū primū est, q̄ nomina specierū significēt tantū formā, non autē formā cum materia. (Quatuor attributa Ideis a Platone.) Secūdum q̄ forma est aliquid præter partes materiæ. Tertiū est q̄ est ingenerabilis & incorruptibilis. Quartū est q̄ formæ sunt separatę a sensibilibus. Vnde prima pars diuiditur in quatuor secundū q̄ Arist. de quatuor prædictis inquirit. Scda pars incipit. ibi {Nō videtur.} Tertia ibi {Necessariū itaq; &c.} Quarta ibi {Si aūt sunt corruptibiliū.} Circa primū tria facit. Primo mouet quæstionē dicens, q̄ necessarium est scire quod apud aliquos dubium est: M (An nomē spēi significetur tantū forma.) Vtrū nomen speciei significet substantiam compositam aut formam tantum, siue aliquid quod est loco actus. Vt hoc nomen domus, vtrum significet cōiter materiam & formā, puta q̄ domus significet tegumentum constitutum ex cemento & lapidibus ordinatum vt decet. Nā tegumentum est sicut forma, cementum & lapides vt materia. Aut prædictum nomen significet tantum actum & speciem. s. tegumentum. Similiter vtrum hoc nomen linea significet dualitatem & longitudinem, aut dualitatem tantum. Hoc aūt ideo dicit, quia Platonici posuerunt numeros esse formas magnitudinū. Dicebāt.n. q̄ punctus nihil aliud est quam vnitas positionem habens, ita q̄ positio sit quasi materiale, vnitas vt formale. Et similiter ponebant q̄ dualitas erat forma lineæ, ita q̄ linea nihil aliud est quā dualitas in longitudine. Quærit ergo Philosophus, vtrum hoc nomen linea significet dualitatem tantum, quasi formā: aut dualitatem in longitudine, sicut formam in materia. Et similiter, vtrum hoc nomen animal significet animam in corpore, quasi formam in materia: aut animam tantum, quæ est forma corporis organici. N

Dicetur autem animal & de vtrisq; non vna ratione, sed vt ad vnum.

Erit autem vtriq; & in vtrisq; animal, non vt vna ratione dictum, sed sicut ad vnum. parte. 1.

Ostendit quid sequatur si quis dicit, q̄ nomina specierū vtroq; modo se habent in significando, vt. s. quandoq; significent formā tātū, quādoq; autem formā in materia: & est q̄ de vtroq; in vtraq; significatione animal accipietur non vniuoce, quasi vna ratione dictum sed analogice, sicut est in illis quæ habent nomē vnum, propter hoc q̄ referuntur ad vnum. Nomen.n. speciei non dicetur de composito, nisi secundum ordinem ad hoc q̄ dicitur secundū formam tantum, sicut Platonici posuerunt. Ponebant.n. q̄ homo qui est compositus ex materia & forma dicitur per participationem hominis idealis, qui est forma tantum. (Q. d. inconueniens sequatur ex solutiõe Platonica.) O

Verum hæc ad aliquid quidem aliud conferunt, ad substantiæ vero sensibilis inquisitionem nihil cōferre videntur. Quidditas.n. formę atq; actui competit. Nam anima quidem, & animę esse, est idem. Hominis autem esse, ac homo, non idem est, nisi & anima homo dicatur. Hoc vero pacto cuidam competet, cuidam non competet.

Verum & hęc ad aliquid aliud quidem differunt, ad quæstionē vero substantiæ sensibilis nihil. Nam quodquiderat esse speciei & actui existit. Nam anima, & animæ esse idem. Homini vero esse, & homo, non idem, nisi & anima homo dicatur. Sic autem alicui quidem, alicui vero non. Tex. cõ. 8. parte. 3.

P Ostendit philosophus ad quid tēdit prædicta quæstio dicens, q̄ si nomen speciei significet substantiam compositam, aut significet formā tantum, hoc facit differentiā quantum ad aliquid, sed ad quæstionē substantiæ sensibilis nullam differentiam facit. (Ad qđ tēdat pdicta q̄stio.) Manifestum.n. est q̄ substantia sensibilis composita est ex materia & forma. Ad quid aūt differat, vtrum sic vel sic se habent cōsequēter manifestat. Manifestū est enim q̄ si aliqua res est, quæ sit forma tm̄ & actus, quodquiderat esse, {existit ei} .i. qđquiderat esse eius, idē erat cum ea, sicut idē est {aīa & aīæ esse} .i. anima est quidditas aīæ. Si vero aliquid est cōpositum ex materia & forma, non erit idē in ipso q̄ quiderat esse & res ipsa, sicut non idē est hoī esse, & homo. Nisi forte homo dicatur anima tm̄, s̄m illos qui dicunt q̄ noīa spērum significant formam tm̄. Et sic patet q̄ aliqua res est, cui idē est quodquiderat esse suum. s. quæ non est composita ex materia & forma, sed forma tm̄. Et huius rō est, quia quodquid erat esse, est id, qđ significat diffinitio. Q (In separatis a materia qđquid erat esse est cum eo cuius est, secus in compositis ex materia & forma.) Diffinitio aūt significat naturam speciei. Si autem aliqua res est quæ sit composita ex materia & forma, oportet q̄ in illa re sit aliquid præter naturam speciei. Cum enim materia sit indiuiduationis principium, oportet q̄ in quodlibet composito ex materia & forma sint principia indiuiduantia, quæ sunt præter naturā speciei. Vnde huiusmodi res non tantum est quidditas sua, sed aliquid præter hoc. Si qua vero res est quæ sit forma tantum, non habet aliqua principia indiuiduantia præter naturam speciei, cum ipsa forma per se existens, per seipsam indiuiduetur. Et ideo ipsa res nihil aliud est q̄ q̄ quid est esse suum. Sic igitur patet q̄ si nomē speciei significet formā tantum cuiuslibet rei, idem est quodquiderat esse, & esse suum, sicut homo erit q̄ quidest esse suum, & equus, & omnia huiusmodi. Si autē nomina speciei significant compositum ex materia & forma, tunc non idem erit rebus quodquiderat esse earum. Deinde cum. dicit.

A

Quærentibus igit̃ neq; syllaba ex elementis cõpositione ue, neq; domus lateres cõpositioq; esse videtur : atq; hoc recte quidẽ. Neq;.n.compositio neq; mixtio ex iis est, quorum est cõpositio aut mixtio. Similiter neq; cæterorum quicquam, veluti si limẽ est positione, positio non ex limine, sed limen potius est ex illa. Neq; igit̃ homo animal est & bipes, sed aliquid esse oportet quod præter hæc est, si hæc materia sunt: quod neq; elementum est, neq; ex elemento, sed substantia ipsa, quod excipiẽtes materiã dicunt. Si igitur hoc causa est ipsius esse atq; substãtiæ, hoc sane substantiam ipsam dicerent esse.

parte.3.

Non videtur itaq; quærentibus, syllaba ex elemẽtis esse & cõpositione: nec domus, lateres & compositio. Et hoc recte. Nõ enim compositio & mixtio, ex his est quorum est cõpositio & mixtio. Similiter autem nec aliorum nihil. Vt limen positione, non ex limine positio, sed magis hoc ex illa. Neque itaque est homo animal & bipes, sed aliquid oportet esse quod præter hoc est, si hoc materia. Neque autem elementum, neque ex elementis, sed substantia, quod auferentes materiam dicunt. Si ergo hæc causa ipsius esse, & substantia hæc ipsam vtique substantiam non dicent.

B

Aliã litera nec aliorũ vnum. Alia vo.l. nec aliorũ quicquã.

Prosequitur scd̃m prædictorum.s. q̃ forma sit aliquid præter partes materiæ dicens, q̃ Platonicis mouentibus istam quæstionẽ, non videtur q̃ syllaba sit ex elemẽtis & ex cõpositione, quasi compositio quæ est forma syllabæ, sit pars materialis syllabæ, sicut elementa vel literæ. Neq; videt̃ eis q̃ domus sit cementũ & compositio, quasi domus cõstituat̃ ex his quasi ex partibus materiæ. Et in hoc recte dicunt. Quia si forma esset vna de partibus materiæ, dependeret ex materia. Et hoc videmus esse falsum, quia cõpositio & mixtio, quæ sunt formalia principia, non cõstituunt̃ ex his quæ cõponuntur aut miscent̃, sicut nec aliquod aliud formale cõstituit̃ ex sua materia, sed ecõuerso: Sublimare enim cõstituitur ex cõpositione quæ est forma eius, & non econuerso. Ergo si ponatur q̃ aĩal & bipes sint materia hois, homo non erit aĩal & bipes, sed erit aliquid aliud præter hoc. Nec erit elementum neq; ex elemẽtis, sed erit tm̃ forma, vt dicunt Platonici qui auferunt materiam à diffinitionibus. Sed contra hanc positionẽ videt̃ esse dicẽdum, q̃ si id quod est forma tm̃ præter materiã, est substantia & principiũ essendi, non poterũt dicere q̃ hoc particulare sit illa substantia separata, scilicet q̃ homo sensibilis sit compositus ex materia & forma, homo autẽ sit forma tantum. Deinde cum dicit.

C

D

Hanc igitur aut æternã esse, aut caducam sine corruptione, & ortam sine generatione necesse est. Demonstratum autem est in aliis declaratumue, neminem facere generareq; formã, sed efficitur hoc atq; fit id quod ex his constat,

parte.4.

Necessarium itaq; hanc aut sempiternam esse, aut corruptibilem sine corrumpi, aut factam esse sine fieri. Monstratum autẽ est & declaratum in aliis, quia speciem nullus facit, nec generare, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his.

Formę sensibiliũ substãtiarum sunt generabilia & corruptibilia tm̃ per accidens.

Prosequit̃ tertium prædictorum.s. q̃ formæ s̃m Platonicos sunt sempiternæ & incorruptibiles. Vnde concludit ex dictis q̃ necessarium est formã aut esse sempiternam, vt Platonici posuerunt ponẽtes ideas, quas dicebant formas rerum esse sempiternas, aut necesse est formam esse corruptibilem per accidens, sine hoc q̃ corrumpatur per se. Et similiter facta per accidẽs, sine hoc q̃ fiat per se. Quod cõcedit̃ s̃m scientiã Aristotelis, qui non posuit formas separatas, sed in materia existentes. Quod autẽ formę non possint corrũpi per se, nec generari, ex quo vtrũq; prædictorum dependet, monstrat cõsequenter per hoc quod superius probatum est q̃ nullus facit formã, neq; forma generat̃ neq; efficit̃ per se, sed per se efficitur & generat̃ hoc particulare. Et ratio est, quia oẽ quod fit, fit ex materia. Vnde hoc particulare cum sit cõpositum ex materia & forma, fit & generatur {ex his}.s. principijs materialibus & indiuiduantibus. Supra autẽ dictum est q̃ forma non est elementum, neq; ex elementis. Vnde sequitur q̃ forma nec fit nec generatur per se. Deinde cum dicit.

E

Lib.7. Tex. 2.27.

Lib.7. Tex. 2.60.

Si vero rerum earum quæ corrũpuntur, substantiæ sint separabiles, nondum dilucidum est.

Si autem sunt corruptibilium substantiæ separabiles, nondum palam.

Parte.5.

F

Formas substãtiales Plato posuit separatas.

Prosequit̃ quartũ prædictorum.s. q̃ Plato ponebat formas separatas à materia, & circa hoc tria facit. Primo ostẽdit quid sit dubium circa hanc positionem, dicens q̃ non est {manifestum si substantiæ,} .i. formæ rerum corruptibilium sint separabiles, vt Platonici posuerunt.

Patet tñ nõnullarũ esse nõ posse, quæ præter ipsa singula nequeunt esse, quale est vas & domus.

Attamen quia quorundam non cõtingit, palam. Quæcunq; non possibile est præter ipsa alia esse, vt domum aut vas.

parte.6.

Ostendit qd manifestum esse videtur circa hoc, & dicit manifestum esse q̃ quorundã corruptibilium formas non cõtingit separari, {quæcũq;}.s. non possibile est esse pręter materias suas, sicut domus aut vas, quia forma domus aut vasis non potest esse sine propria materia.

G

Fortasse igitur neq; hæc ipsa substantiæ sunt, neq; cæterorũ quicquã quæ non natura constant. Naturam enim quispiam solam eorum quæ sunt in hisce quæ corrumpuntur, substantiam esse ponet.

Forsan quidem nec substãtię sunt, nec aliqua ipsa hæc, nec aliquid aliorũ, quæcũq; non natura cõstituta sunt. Naturã enim solam vtiq; quis ponet eorum quæ in corruptibilibus substantiam.

Text.cõ.9. Parte.7.

Excludit obuiationem dicens, q̃ formæ artificialiũ forsan non sunt substantiæ, nec ipsæ sunt aliquid per se, vnde separari non possunt. Et similiter nullum aliorũ artificialium quæ nõ sunt s̃m naturã, quia solum materia in rebus artificialibus ponit̃ esse substantia, formæ autem artificiales accidentia sunt. Formæ vero naturales sunt de genere substãtię. Et propter hoc Plato nõ posuit formas artificiales esse separatas à materia, sed solum formas substãtiales.

H

Formas artificiales Plato non posuit separatas.

Quare ea dubitatio quam Antisthenis sequaces, & tales ineruditi homines dubitabant, nũc solui potest. Qui quidẽ diffinitiones assignari non posse censebãt. Diffinitionẽ enim longã orationem esse dicebant. Sed fieri quidẽ potest, vt doceas quale qs quippiã est, vt diffinias vero minime fieri potest. Etenim quid nam sit argentũ non dixeris vnquã. At esse tale quale est stannum dicere potes. Quare cuiusdam quidem substantiæ, ceu compositæ, siue sit sensibilis, siue intelligibilis, diffinitio atque ratio esse potest, sed eorum ex quibus hæc primis constant, esse non potest, si diffinitiua ratio quippiam de quopiã significare videtur, atq; alterum vt materiam, alterum vt formam esse oportet.

Quare

I

parte. 8.

Quare dubitatio quã Antisthenici & sic indocti dubitauerunt, habet tempus quoddã ꝙ non est ipm quid est diffinire. Terminum enim rationẽ esse longam. Sed quale quid est, contingit dicere. Sicut argentum quidem, quid est, non: quia aut quale stannum. Quare substantiæ est quidem cuius contingit esse terminum & rationem, puta cõpositæ, siue sensibilis fuerit, siue intellectualis. Primorum autem ex quibus hoc, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiua, & oportet hoc quidem vt materiam esse, illud vero vt formam.

Efficax expugnatio opi. Platonis de formarũ separatione.

K

Ostendit qd manifeste sit contra positionẽ Platonis dicẽs, ꝙ si qs ponat esse formas separatas vt Platonici posuerunt, dubitatio quã Antisthenici dubitauerunt, licet viderenẽ indocti, habebit locũ cõtra Platonicos. Dicebam em̃ ꝙ nõ est aliqd diffinire diffinitione significante quidditatem rei. Quia cũ quidditas rei sit simplex, nõ conuenienter significaẽ per orationẽ cõpositam ex multis, videmus em̃ ꝙ {terminus}.i. diffinitio quæ assignaẽ rei, est oratio lõga ex multis cõposita, vnde nõ significat qd est, sed {quale qd}.i. cui simile est aliqd. Sicut si aliqs dicat ꝙ diffinitio argẽti nõ significat argentũ, sed significat tale quale est plumbũ vel stannũ. Vnde ad soluendũ istã dubitationem oportet dicere, ꝙ substãtia q̃ diffiniẽ siue sit intellectualis, siue sit sensibilis, oportet ꝙ sit cõposita. Ea vero ex qbus primo cõponuntur cũ sint simplicia, non cõtingit diffiniri. Dictũ est enim supra ꝙ ratio diffinitiua adiungit aliqd alteri, quorum vnũ est vt forma, aliud vt materia. Nam genus sumitur à materia, & differẽtia à forma, vt dictũ est supra. Vnde si spẽs rerũ essent tm̃ forma, vt Platonici posuerunt, non cõtingeret diffinire. Deinde cum dicit.

Oẽ diffinibile oportet esse cõpositum.

Diffinitio resoluiẽ in non diffinibilia.

Lectio. 1.

L

Patet etiã & cur si substantiæ sint, aliquo modo numeri hoc pacto sunt, & non vt quidã inquiunt, vnitatum multitudo. Nam diffinitio numerus est quidam. Est enim diuisibilis, & in indiuisibilia diuisio ipsius accedit, quippe cũ rationes non sint infinitæ. Talis autẽ & ipse numerus esse videtur.

Tex. ꝯ. 10. Parte. 9.

Palã autẽ & qa si sint aliqualiter numeri, substãtiæ, sic sunt, & nõ vt quidã dicunt, vnitatũ. Nã diffinitio numerus quidã diuisibilis, qa enim in indiuisibilia. Nõ em̃ infinitę rõnes, & numerus autem tale.

Prosequiẽ de formal cõparatiõe ad numeros.

M

Quatuor modis formas Platonis assimilanit numeris, pmo in hoc ꝙ diffinitio ad indiuisibilia statũ habet quẽadmodum & numerus.

Tex. cõ. 5. & inde.

Postquã determinauit de formis sm̃ ꝙ comparanẽ ad ideas introductas à Platone, nunc determinat de formis p comparationẽ ad numeros. Plato enim ponebat formas & substantias rerum, reducendo per modũ cuiusdã assimilationis formas ad numeros. Et diuiditur in quatuor, sm̃ ꝙ quatuor modis assimilat formas numeris. Dicit ergo primo ꝙ manifestũ est, ꝙ si numeri aliquo modo sint substãtiæ rerũ & formæ, sic sunt sicut ex pręmissis accipi potest. Nõ autẽ sunt numeri vnitatũ sicut Platonici dicunt. Diciẽ autẽ numerus vnitatũ, numerus simplex & absolutus. Numerus autẽ applicatus ad res, dicitur numerus rerum, sicut quatuor canes vel quatuor hoĩes. Quo qdem mõ substantiæ rerũ quas significant diffinitiones, pñt dici numeri. Est enim diffinitio diuisibilis in duo, quoꝝ vnum se habet vt forma, aliud vt materia, vt superius dictum est. Et iterum est in indiuisibilia diuisibilis. Diuisio enim diffinitionis oportet ꝙ per aliqua indiuisibilia termineẽ. Nõ em̃ diffinitiones procedunt in infinitũ. Puta si diffinitio hoĩs diuidaẽ in aĩal & rõnale, diffinitio aĩalis in animatum & sensibile, non pceder hoc in infinitum, cum nõ sit pcedere in infinitum in causis materialibus & formalibus, vt in scđo probatũ est. Et sic diffinitionis diuisio non assimilaẽ diuisioni quãtitatis cõtinuæ, quæ est in infinitũ, sed diuisioni numeri, qui est diuisibilis in indiuisibilia.

N

Atq; vt si quid eorum ex quibus numerus constat, sublatum a numero, aut additum fuerit, non idẽ numerus, sed diuersus emergit, etiã si minimũ fuerit illud: sic neq; diffinitio, neq; quidditas vlterius eadem erit, si ablatum ab ea quippiam, aut additum ei fuerit, vti patet.

parte. 10.

Et quemadmodum nec a numero ablato aliquo, aut addito ex quibus est numerus, non adhuc idem numerus est, sed alter, quãuis minimũ auferatur aut addatur: sic nec diffinitio, nec quodqderatesse, nec adhuc erit ablato aliquo aut addito.

O

Sicut ĩ numeris ita & in diffinitionib' aliqua ẽt minimo addito vel subtracto spẽs variatur.

Ponit scđam assimilationẽ substãtiæ quã significat diffinitio ad numeros. Et dicit ꝙ si aliquid addatur uel subtrahaẽ alicui numero etiã si sit minimũ, non erit ad idẽ numerus sm̃ speciẽ. Minimum enim in numeris est vnitas, quæ si addatur in ternario surgit quaternarius, quæ est alia spẽs numeri. Si vero abstrahatur ab eodem, remanet binarius, qui est etiã alia species numeri. Et hoc ideo, quia illa vltima differentia dat spẽm numero. Et similiter est in diffinitionibus, & in quodqderatesse quod significat diffinitio, qa quocũq; minimo addito vel ablato, est alia diffinitio, & alia natura speciei. Sicut enim substantia animata sensibilis tantum, est diffinitio aĩalis, cui si addas & rõnale, cõstituis spẽm hoĩs. Si autẽ subtrahas sensibile, cõstituis speciem plantæ, quia etiam vltima differentia dat speciem.

Esse pręterea quippiã oportet, quo ipse numerus est vnũ. Quod quidẽ assignare nõ possunt. Nam aut vnũ non est, sed cumulus est. Aut si sit, dicẽdum est, quidnã sit id quod ipsum efficit vnũ. Ex multis idẽtidem & diffinitio vna est. At neq; in hac illud dicere possunt, idq; merito accidit. Etenim eadẽ ratio, & substantia hoc pacto est vnum. Sed non vt asserũt quidam, qui vnitatem quandã, aut punctũ inquiunt esse. Sed actus est quæq; atq; natura quædam.

P

parte. 11.

Et numerũ oportet esse aliquid quo vnus, quod nunc nõ habẽt dicere quo vnus, siquidem est vnus. Aut enim nõ est, sed vt aceruus. Aut siquidẽ est, dicẽdum quodqdest faciens vnũ ex multis. Et diffinitio vna est. Similr autẽ neq; hanc hñt dicere. Et merito accidit. Eiusdẽ enim rõnis & substantia vnũ ita, sed non vt dicũt quidã, vt vnitas quædam existens, aut punctum. Sed endelechia & natura quædam.

Q

Hoc in loco insurgit cõtra Sanctũ Thom. Ao. an. vide iu. 22. def. n. sicut nũerus ita & dit. õ vnita vnitatẽ qa se habet & nõ ab auo.

Ponit tertiã assimilationem, & dicit ꝙ numerus est id quod est vnum. Est enim per se vnum numerus, inquantũ vltima vnitas dat numero speciem & vnitatem, sicut etiã in rebus compositis ex materia & forma, per formam est aliquid vnum, & vnitatem & speciem sortitur. Et propter hoc loquentes de vnitate numeri, ac si numerus non esset vnus per seipsum, non possunt dicere quo est vnus, si est vnus. Cum enim cõponatur ex multis vnitatibus, aut nõ est vnus simpliciter, sed vnitates aggreganẽ in eo per modum coaceruationis, quæ non facit simpliciter vnum, & per consequens nec ens in aliqua specie constituunt, & sic numerus non est aliqua species entis. Aut si numerus est vnus simpliciter, & non per seipsum, dicendum est quid facit eum vnum ex multis vnitatibus. Quod non est assignare. Et similiter diffinitio est vna per seipsam, & sic non habent aliquid assignare per quod fiat vnum. Et hoc rationabiliter accidit, quia per eandem rationem substantia quam significat diffinitio, est ita vnum sicut & numerus, scilicet per se, ex hoc quòd vna pars eius est vt forma alterius. Et non est vna vt indiuisibile, sicut vnitas ac punctũ, sicut quidam dixerunt, sed quia vnaquæq; earum est vna forma & natura quædam.

At vt

A At vt numerus non magis minusue numerus est, sic neq; ea substantia quæ ad formam accõmodanť. Sed si est, ea est quæ cum materia est.

parte.12. Et quẽadmodum nec numerus habet magis vel minus, nec quæ secundum speciem substantia. Sed siquidem cum materia.

Sicut nũe-ros sic & forma nõ dicitur ſm magis & minus, secus de quodam cõposito.

Ponit quartã assimilationem, & dicit ꝙ sicut numerus non suscipit magis aut minus, ita nec substantia quæ dicit ſm speciem, licet forte illa quæ dicitur ſm materiã. Sicut enim ratio numeri in aliquo determinato consistit, cui nõ est addere nec subtrahere, vt dictum est, ita & ratio formæ. Sed magis & minus contingit ex hoc quòd materia perfectius vel minus perfecte formam participat. Vnde etiam albedo non suscipit magis & minus, sed album.

Deinde cum dicit.

B Sed de generatione corruptioneue substantiarũ, quo pacto esse potest, & quo pacto esse non potest, & de reductione diffinitionis ad numerum, sit eousq; determinatum.

parte.13. Alia litera de analogia. De generatione qdẽ, & corruptione dictarũ substantiarũ quõ cõtingit, & quõ ipossibile, & de reductione ad numerũ, sit vsq; ad hoc determinatum.

Epilogat quæ dicta sunt dicens, ꝙ dictum est {de generatione & corruptione talium substantiarũ} .s. formaliũ quõ contingit, quia per accidens, & quõ est impossibile, quia per se, & de analogia .i. reductione earũ ad numerum per viam assimilationis. Lectio .iij.

C De materiali vero substantia nõ lateat hoc oportet, esse inquã cuiusq; propriã materiã quandam, & si ex eodem omnia primo, aut ex eisdem aut primis fiunt, eademq; materies est, vt principium vniuersis quæ fiunt. Sunt enim dulcia quidem, aut pinguia, pituitę materia prima: amara autem, aut alia quędam, bilis. At hæc ex eodem forsitan fiunt.

Tex.cõ.11 parte.1. De materiale autem substantia oportet non latere, quia & si ex eodem omnia primo, aut eisdem, aut primis, & eadem materia vt principium his quæ fiunt: est tamen aliqua propria cuiuslibet, vt phlegmatis prima materia, dulcia aut crassa: choleræ vero, amara, aut alia quædam. Forsan autem hæc ex eodem.

Sermo de materia. POSTQVAM Arist. prosecutus est ea quæ consideranda erant circa formale principium substantiæ, nũc determinat de principio materiali, & diuidit̃ in ptes tres. Primo enim determinat de principio materiali per comparationem ad ea, quæ sunt ex materia. Secundo per comparationem ad alias causas, ibi: {Contingit autẽ vna materia existente.} Tertio per cõparationem ad transmutationem generationis & corruptionis, cuius subiectum est materia, ibi: {Qm̃ vero quędam sine generatione.} Circa primũ duo facit. Primo manifestat utrum oĩum sit vna vel plures species materiæ. Et dicit ꝙ oportet nõ latere circa materiale principiũ, qa licet omnia sint ex eodẽ primo materiali principio, quod est materia prima de se nullã habens formã, aut ex eisdẽ materialibus principijs {aut primis} quod dicit̃ ppter quatuor elementa, q̃ sunt principia materialia cõiter oĩbus generabilibus & corruptibilibus. Et licet sit eadẽ materia, vt {principiũ his q̃ fiunt.} qđ dicit ppter hoc ꝙ materia nõ est tm̃ principiũ in esse, sed etiã in fieri. Licet ẽt prima materia & elemẽta cõiter se habeãt ad elementa, tm̃ cuiuslibet rei est aliqua materia ppria. Vt materia ppria phlegmatis non simpliciter, sed in genere, sunt dulcia & pinguia. Hæc enim habẽt quandam affinitatem cum phlegmate rõne suæ humiditatis. Choleræ vero prima materia, sunt amara, aut alia q̃dam huiusmodi. In amaris enim videt̃ calor omnino habere dominium super humiditatem vsq; ad eius cõsumptionem. Et sic ratione siccitatis & caliditatis, affinitatem habet cum cholera. Sed hę duæ materię .s. amara & dulcia, forsan sunt ex aliquo principio materiali priore. Addidit autem {forsan} quia quorundam est sic diuersa materia, ꝙ eorum materiæ non reducuntur in aliquam priorem, sicut corpora corruptibilia & incorruptibilia. Ex his igitur quæ hic dicuntur, accipitur ꝙ prima materia est vna omnium generabilium & corruptibilium. Sed propriæ materiæ sunt diuersæ diuersarum.

D Infra p.3.

Q̃ſo oĩm sit vel non sit vna materia. parte.9.

E

Eiusdem autẽ plures materiæ fiunt, cum altera alterius materies est, veluti pituita fit ex pingui ac dulci, si pingue ex dulci fit. Ex bili vero ppterea quod in materiã primam bilis resoluit̃. Dupliciter enim hoc ex hoc fieri solet, aut cum pfectione ad anteriora, aut cum resolutione ad principium itur. F

parte.2. Fiunt aũt plures materiæ eiusdem qñ alterius altera fiũt, vt phlegma ex crasso & dulci, si crassum ex dulci. Ex cholera vero per resolui cholerã primam materiã. Dupliciter enim hoc ex hoc. Aut quia primum erit, aut quia ex resoluto in principium.

Q̃ſo vni⁹ sint vel nõ sint plures materię.

Scđo dicit quõ econtrario vnius sunt plures materiæ, dicens ꝙ eiusdem rei sunt plures materiæ, quando vna earũ est alterius materia. Sicut materia phlegmatis sunt pingue & dulce, si pingue est ex dulci. Pinguis enim sapor inter medios sapores computatur. Medij autem sapores fiũt ex extremis, qui sunt dulce & amarum. Sed pingue est pximum dulci. Considerandum vero est ꝙ in istis exemplis materiam alicuius posuit ex quo aliquid fit, licet non sit permanens sed transiens. Ne igitur aliquis existimaret, ꝙ semper aliquid fieri diceretur ex materiali principio & non ecõuerso, subiungit, ꝙ etiam ex cholera dicit̃ aliquid fieri per resolutionẽ choleræ in primã materiã. Et econtra cholera fit ex prima materia. Quia dupliciter dicitur aliqd fieri ex altero. Aut quia illud ex quo fit, est ei principiũ naturaliter in via generatiõis. Huiusmodi enim est materiale principiũ. Aut quia factio est resolutio in principiũ materiale, ita .s. ꝙ ex cõposito per resolutionẽ, materiale principium fieri dicatur. Fit enim corpus mixtum ex elementis per compositionem. Elementa vero ex corpore mixto per resolutionem. Deinde cum dicit. G

Dupľr aliqd ex altero fit.

Fit autẽ vt vna ex materia diuersa ob mouentem cãm orianť. Ex ligno enim arca fit & lectica. Quorundã etiã diuersoꝝ, materiam necesse est esse diuersam: veluti serra non fiet vnquam ex ligno, neq; hoc est in potestate mouentis causæ situm. Nõ enim vnquã ex lana aut ligno conficiet serrã. Quod si idem diuersa ex materia effici potest. Patet idem principium eandẽq; artem esse mouentem. Nam si materia sit diuersa, & mouẽs itẽ diuersum, id etiã quod efficitur, diuersum, non idem erit. H

Parte.3. Cõtingit autẽ vna materia existente, fieri diuersa propter mouentẽ causam: vtputa ex ligno, & arca & lectus. Quorundam vero altera materia ex necessitate alteris existentibus, vt serra non vtiq; fiet ex ligno, nec in mouente causa hæc. Non enim faciet serram ex lana aut ligno. Si vero idem contingit ex alia materia facere, palam quia ars & principium, quod est vt mouẽs, idem. Nam si & materia altera, & mouens, & quod factum est.

parte.11.

Determinat

I Determinat de materia per cōparationem ad alias causas,& primo per cōparationem ad agentē tantum, qui ex materia aliquid facit: quæ quidem cōparatio pertinet ad materiā ſm ꝙ eſt principium fiendi. Scđo per comparationē ad oēs cauſas, prout materia eſt principium cognoſcendi,ibi: ⟨Quādo itaqꝫ aliquis q̄ſierit.⟩ Quia vero ſuperius dixerat ꝙ vna erat prima materia omnium, poſſet aliquis dubitare qūo ex materia vna omniū, diuerſitas rerum procederet. Antiqui enim naturales attribuebāt hoc caſui,tollentes cām agentē & ponentes per raritatē & denſitatē ex vna materia rerum diuerſitatē ꝓduci. Hoc ergo remouens Philoſophus dicit primo,ꝙ contingit vna materia exiſtente fieri diuerſa propter mouētem cauſam. Aut quia eſt alia & alia cauſa mouēs,aut quia eadem cauſa mouens habet ſe ad operandum diuerſa diuerſimode. Quod maxime in artificialibus patet. Videmus eī ex ligno fieri arcam & lectum ab vno artifice ſecundum diuerſas formas artis,quas apud ſe habet. Quia vero licet materia prima ſit cōmunis omnibus, tamen materiæ propriæ ſunt diuerſæ diuerſorum,ideo ne aliquis totam diuerſitatem rerū attribueret mouenti,& nullo modo materiali principio, ſubiungit ꝙ in quibuſdā diuerſorū ex neceſsitate eſt diuerſa materia,propria. ſ.Non enim quodlibet natū eſt fieri ex qualibet materia,ſicut ſerra non fit ex ligno, neqꝫ eſt in poteſtate artificis, vt hoc faciat. Nunquā enim vnam materiam attribuit cuilibet operi.Non enim poteſt facere ſerrā ex ligno vel lana, quæ ꝓpter mollitiem ſuā non ſunt apta ad opus ſerræ,quod eſt ſecare. Patet igitur ꝙ diuerſitas rerum eſt ex mouente & materia. Si ergo conueniat aliquid idem ſcđm ſpeciem fieri ex alia materia, ſicut phialam ex auro & argento,manifeſtum eſt quòd principium mouēs oportet eſſe idem. ſ.artem. Si enim materia eſſet diuerſa & mouēs diuerſum,neceſſe eſſet ꝙ & factum eſſet diuerſum. Deinde cum dicit.

Cōparat materiam ad alias cauſas & primo ad agētem.

parte. ſeq.

Vñ poſſit cū vnitate materię ef fectiuū diuerſitas puenire.

K

L

Cum igitᷣ quiſpiā quæ nam ſit cauſa quærit, qm̄ multis modis cā dicitur, vniuerſæ quæ poſſunt eſſe cauſæ,dicanᷣ oportet. Veluti quæ nā ſit cauſa hominis vt materies? Mēſtruus ſanguis. Quę vero vt mouens? Semen. Quæ præterea vti forma? Quidditas ipſa. Quæ inſuper vt id gratia cuius cætera fiunt? finis. Atqꝫ hæc ambo ſunt forſitan idem.

Tex. cō. 4.

Quando itaqꝫ aliquis quæſierit quid cauſa? quoniam pluribus modis dicuntur cauſæ, omnes dicere oportet cauſas contingentes. Vt hominis quæ cauſa vt materia? Equidem menſtrua. Quid autem vt mouens? Equidē ſperma. Quid vt ſpecies? Quodquid erat eſſe. Quid vt cuius cauſa? Finis. Forſan autem hæc ambo idem.

Hic accipe matrē paſſiuę tm̄ ad generatiōnē cōcurrere.

M Determinat de materia per cōparationem ad alias cauſas,ſm ꝙ materia eſt cognitionis principiū,& circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ oportet reddere materiam cū alijs cauſis in generabilibus & corruptibilibus. Scđo oſtēdit qūo ſe habet materia in ſubſtantijs naturalibus perpetuis,ibi: ⟨In naturalibus quidem.⟩ Tertio qūo ſe habet in accidentibus,ibi: ⟨Neqꝫ quęcunqꝫ ita quidē natura.⟩ Circa primū tria facit. Primo enim quia antiqui naturales aſsignabant tantūmodo cauſam materialem,dicit ꝙ quādo aliquis de aliquo quærit quid eſt cauſa eius?cum pluribus modis dicanᷣ cauſæ,oportet omnes cauſas aſsignare ⟨contingentes⟩ .i.quæ cōtingant eſſe illius rei. Nō enim habent oēs cauſas omnia. Naturalia tn̄ & maxime generabilia & corruptibilia oēs cauſas habēt. Vt hoīs cauſa quaſi materia in generatione ipſius ſunt menſtrua. Cauſa mouēs ⟨ſperma⟩ in quo eſt virtus actiua. Cā formalis ⟨qđquid erat eſſe⟩ .i.illud quod ſignificatur per diffinitionem eius. Sed finis eſt cuius cauſa. Hæ autem duæ cauſæ. ſ.finis & forma,forte ſunt idem numero. Quod quidem dicit,q̄a in quibuſdam ſunt idem,in quibuſdā non. Finis enim generationis hominis eſt anima. Finis vero operationis eius eſt felicitas. Secundo ibi.

Cōparat materiam ad alias cauſas ſm ꝙ eſt cognitionis principium.

Infra pt. 7.

Hic argumentū ꝙ materia ſit de eſſentia rei naturalis.

N

Cauſas autē propinquiſsimas aſsignare oportet, vt materiam propriam,non terram,non ignem.

parte. 5.

Oportet autem proximas cauſas dicere quæ materia,non ignem aut terram,ſed propriam.

Oſtendit ꝙ non ſolum oportet aſsignare oēs cauſas, ſed oportet ēt dicere cās proximas,vt incipiendo à cauſis primis perueniamus ad cās ꝓximas. Per cauſas enim primas habetᷣ cognitio de re aliqua ſolū in vniuerſali & īperfecte. Per cauſas autē ꝓximas habetᷣ cognitio rei & pfecta. Sicut ſi qs quęrat cām materialem hoīs,non debet aſsignari pro cauſa,ignis aut terra quæ ſunt materia cōis omnium generabilium & corruptibiliū,ſed debet aſsignari propria materia,vt & caro,& os,& huiuſmodi. Tertio ibi.

Cās ꝓpinquiſsimas non temtas aſsignari das eſſe. Materia duplex.

O

Circa igitᷣ vniuerſales ſubſtātias,generabileſqꝫ ita verſari neceſſe eſt,ſi cui curæ eſt recte verſari: ſi hę & tot ſunt cauſæ,& cognoſcere eas oportet.

Parte. 6.

Circa naturales quidem ſubſtātias & generabiles neceſſe ſic verſari,ſi quis recte verſatur: ſi profecto hæ cauſæ & tot,& oportet cauſas cognoſcere.

Epilogat quod dictū eſt,& dicit ꝙ circa naturales ſubſtantias & generabiles neceſſe eſt ſic verſari,ſi qs recte cōſideret cās,vt. ſ.oēs aſsignentur & proximæ. Et hoc eſt neceſſe,ex eo ꝙ hæ cauſæ ſunt tot,vt dictum eſt. Et oportet cauſas cognoſcere ad hoc ꝙ aliquid ſciatur, quia ſcire eſt cauſam cognoſcere. Deinde cum dicit.

Epilogus.

P

In naturalibus autē perpetuiſue ſubſtātiis alia ratio eſſe videtur. Quædā enim materiam fortaſſe nō habent,aut non talem,ſed ſolum mobilem loco.

parte. 7.

In naturalibus quidem & ſempiternis ſubſtantiis alia ratio. Forſan quædā non habent materiam, aut non talem,ſed ſolum ſm locum mobilem.

Oſtendit quomodo ſit materia in ſubſtantijs naturalibus & perpetuis. ſ.in corporibus cæleſtibus dicens, ꝙ in naturalibus & perpetuis ſubſtantijs. ſ.corporibus cæleſtibus,nō eſt ſimiliter materia ſicut in corporalibus,generabilibus,& corruptibilibus. Forſan quidē enim tales ſubſtantiæ,nō habent materiam,aut ſi habent,non habēt talē qualē habent generabilia & corruptibilia,ſed ſolum ſm potentiā quæ eſt in motu locali. Vt enim ſupra dictū eſt, in rebus generabilibus & corruptibilibus generatio & corruptio inducit in cognitionē materiæ,quia in generatione & corruptione oportet eſſe unum ſubiectum cōe ad priuationē & formā. Vnde cum in corpore cæleſti non ſit potētia ad priuationē formæ,ſed ſolum ad diuerſa loca,nō habet materiā quę ſit in potētia ad formā & priuationem, ſed quæ eſt in potentia ad diuerſa loca. Corpus autē comparatᷣ ad locū,non ſicut materia ad formā, ſed magis ſicut ſubiectum ad accidens. Et licet cōparatio ſubiecti ad accidens ſit quodā modo vt materiæ ad formam, non tn̄ ſubiectum eſt omnino materia,ſicut infra dicetur. Et ſic corpus cæleſte vniuerſaliter nullo mō habet materiā,ſi ſubiectum,materiam non dicit: vel habet materiam ad vbi,ſi ſubiectum dicatur materia. Deinde cum dicit.

An corporibus corruptibilium corporum ſit eiuſdē rōnis materia.

Tex. cō. 4.

Q

Ea etiā quæ natura quidem ſunt,ſubſtantiæ vero non ſunt,materiā non habent,ſed ſubſtantia eſt ſubiectum. Veluti quæ nam eſt defectionis cauſa? Atque non eſt vlla materies aſsignanda, quippe cum non ſit, ſed luna ſit id quod patitur. Quid nam eſt cauſa vt id quod mouit,lumenqꝫ corrūpit? terra. Id vero

gratia

A gratia cuius cætera fiunt, fortaſſe non eſt. At cauſa quæ eſt vt forma, eſt ipſa ratio: ſed nõ manifeſta eſt, niſi cum cauſa ſit. Veluti quid eſt defectio? priuatio lucis. Quod ſi additum hoc fuerit a terra intercedẽte, hæc erit ea quæ eſt cum cauſa ratio. Obſcurũ autem eſt de ſomno quid eſt, qđ patitur primũ. Quod ſi animal quiſpiam dicat, ſit ita, at quonam patitur ipſum? Et quod patitur primum dicat oportet, cor ne, an aliquid aliud. Deinde a quonã patitur? Poſtea quæ nã illius & nõ ipſius totius eſt paſsio? Quod ſi ſit immobilitas talis, ſit ita, at addatur oportet, hoc ipſo quod aliquid patitur ipſum primum.

parte.8.

Neq; quęcunq; ita natura quidẽ, non ſubſtantia vero, nõ eſt his materia, ſed quod ſubiicit̃ ſubſtãtia. Puta eclipſis quæ materia? Non enim eſt, ſed luna quod patitur. Quæ cauſa mouens & corrumpens lumen? terra. Quod autẽ cuius gratia, forſan non. Quod vero vt ſpecies, ratio, ſed non manifeſta, ſi nõ cũ cauſa fuerit ratio. Vt qđ eclipſis? Priuatio luminis. Si vero addatur, a terra in medio obiecta, quæ cum cauſa ratio hæc. Somni vero non manifeſtum quid primum patiens. Sed ꝙ animal etiã primum. Verum hoc ſecundũ quid? Et quid eſt primũ, cor, an aliud aliquid? Deinde a quo? Deinde quid paſsio ꝗ illius & non totius? quia immobilitas talis vtiq;, ſed hoc per aliquid pati quod primum.

B
Tex.cõ.13

Accidẽtia non habẽt materiem ex qua ſed in qua.

Oſtendit quõ materia attribuitur accidentibus, & dicit ꝙ illa quæ ſunt ſm naturã, non tñ ſunt ſubſtãtiæ, ſed accidentia, non habent materiã ex qua ſint, ſed ſubſtãtia eſt eis ſubiectũ. Subiectũ autẽ habet aliqd ſimile materię, inquãtum eſt receptibile accidentis. Differt autẽ à materia, inquantũ materia nõ habet actu eſſe niſi per formam. Subiectum autẽ non cõſtituitur in eſſe per accidẽs. Si ergo quęratur quæ ſit cauſa eclipſis, non eſt aſsignare quæ ſit materia, ſed luna eſt ſubiectum patiens talem paſsionem. Cauſa autem mouens, quæ corrumpit lumen, eſt terra interpoſita diametraliter inter ſolem & lunam. Cauſam vero finalem forſitan non eſt aſsignare. Ea enim quę ad defectum pertinent non ſunt propter finem, ſed magis proueniũt ex neceſsitate naturæ vel cauſæ agentis. Dicit autem ⟨ forſan, ⟩ quia conſideratio cauſarum circa ſingula quæ contingunt in motibus eſt valde difficilis. Cauſa vero formalis eclipſis eſt diffinitio eius. Sed hæc diffinitio non eſt manifeſtata, niſi in ea ponatur cauſa, vt ratio eclipſis lunæ eſt priuatio luminis in luna. Sed ſi addatur ꝙ iſta priuatio eſt à terra in medio obiecta inter ſolem & lunam diametraliter, hæc diffinitio erit cum cauſa. Similiter hoc patet in hoc accidente quod eſt ſomnus. Sed in ſomno non eſt manifeſtum quid eſt primum ſubiectum patiẽs hanc paſſionem. Sed hoc eſt manifeſtum ꝙ animal eſt ſubiectum ſomni. Sed ſcđm quid primo ſomnus inſit animali, vtrũ ſit cor vel aliquid aliud tale, non eſt manifeſtum, cũ quidam ponant primum inſtrumẽtum ſenſus eſſe cerebrum. Quidam vero cor. Somnus autẽ eſt quies operationis ſenſibilis. Deinde oportet cõſiderare habito ſubiecto ſomni à quo ſicut à cauſa agente ſit ſomnus, vtrum ab euaporatione alimenti, aut labore, aut aliquo huiuſmodi. Deinde oportet conſiderare quæ paſsio ſit ſomnus illius. ſ. ſcđm quod primo ineſt ſomnus animali, & nõ totius animalis, quia ſomnus eſt quædam immobilitas, ſed ea cõpetit animali per aliquod primum quod eſt ſubiectũ talis paſsionis. Et illud primũ oportet poni in diffinitione ſomni, ſicut & quodlibet accidens diffinitur per proprium ſuũ primum ſubiectum. Color enim diffinitur per ſuperficiẽ & non per corpus. Deinde cum dicit.

C
Eclipſis, quid.

D
Somnus qd, in q̃, & a quo.

Quoniã autẽ ſine generatione qdã corruptioneue ſunt, & non ſunt, vt puncta ſi ſint, & formę oĩno. Non enim fit ipſum albũ, ſed lignũ albũ, ſi omne qđ fit ex aliquo, atq; aliquid fit, nõ omnia ſane cõtraria ex ſeſe mutuo ſunt. Sed alio modo albus homo, ex hoĩe nigro, & alio modo albũ ex nigro. Neq; cuiuſlibet materies eſt, ſed eorum quorum eſt generatio mutua, mutatiove. Quæ vero ſine mutatione ſunt, aut non ſunt, ea materiem non habent.

Tex.cõ.14
parte.9.

Quoniã vero quædã ſine generatione & corruptione ſunt & non ſunt, vt puncta, ſi quidem ſunt, & totaliter ſpẽs & formæ. Non enim albũ fit, ſed lignũ albũ, aut ex aliquo, & aliquid omne quod fit, nõ oĩa vtiq; cõtraria fient ex inuicẽ. Sed aliter albus homo ex nigro homine, & albũ ex nigro. Nec omnis materia eſt, ſed quorum generatio eſt trãſmutatio ad inuicem. Quæcunq; autem ſine trãſmutari ſunt, aut non, non eſt horum materia.

E
F

Determinat de materia p cõparationẽ ad trãſmutationẽ.

Determinat de materia per cõparationẽ ad tranſmutationẽ vnius ad alterum, & ideo primo oſtendit quõ diuerſimode fit tranſmutatio in diuerſis. Scđo mouet quaſdam dubitationes, ibi: ⟨ Habet autem dubitationem. ⟩ Dicit ergo primo, ꝙ quædã quandoq; ſunt & quandoq; nõ ſunt ⟨ ſine generatione & corruptione ⟩ . i. ſine hoc ꝙ ipſa per ſe generentur & corrũpantur, ſicut puncta & vniuerſaliter oẽs ſpẽs & formæ, ſiue ſint ſubſtantiales ſiue accidentales. Nõ enim albũ per ſe loquendo fit, ſed lignũ album. Omne enim qđ fit, fit ⟨ ex aliquo ⟩ . ſ. materia, & fit aliqd ad qđ terminat̃ generatio, qđ eſt forma. Et ſic omne quod fit, eſt cõpoſitũ ex materia & forma. Vnde ea ꝗ ſunt formæ tm̃, per ſe fieri nõ pñt. Cum ergo dicit̃ ꝙ cõtraria fiunt ex inuicem, diuerſimode intelligẽdũ eſt in cõpoſitis & ſimplicibus. Aliter eñ fit albus hõ ex nigro hoĩe, & aliter nigrum ex albo, qa albus hõ ſignificat aliquid cõpoſitũ, & iõ per ſe põt fieri. Sed albũ ſignificat formã tm̃, vnde non fit niſi per accidens ex nigro. Patet ergo ex pdictis ꝙ nõ cuiuslibet rei eſt materia, ſed illoꝝ quæ per ſe generantur & trãſmutantur in inuicem. Illa vero quæ qñq; ſunt & qñq; non ſunt ſine hoc ꝙ tranſmutentur per ſe, ita ſe habẽt ꝙ eorum materia non eſt ex qua ſint, ſed habent ſubiectum in quo ſunt pro materia. Deinde cum dicit.

parte. ſeq.
Formę nõ generãtur p ſe neque corrũpuntur, nec habent materiã ex qua ſed i qua.

G

Exiſtit aũt dubitatio, quomodo cuiuſq; materies ſeſe habet ad diuerſa contraria. Ceu ſi corpus potentia ſanum eſt, & morbus eſt contrarium ſanitati, eſt ne vtrũq; potentia? Et item, aqua potentia vinum, atque acetum. Aut alterius quidem habitu formaq; materies eſt, alterius autem priuatione corruptioneue præter naturam.

H

Habet autem dubitationem quomodo ad cõtraria, materia vniuſcuiuſq; ſe habet. Vt ſi corpus potẽtia ſanum, contrarium vero infirmitas ſanitatis, tũc ambo potentia. Et aqua potentia vinum, & acetum. Aut huius quidem ſcđm habitum & ſecundum ſpeciem materia, illius vero ſecundum priuationem & corruptionem ſecundum naturam.

parte.10.

Mouet duas qõnes circa pdicta, quarum prima eſt quõ materia ſe habeat ad contraria, vtrũ. ſ. ita ſit ꝙ in omnibus quæ vident̃ contrarietatẽ aut oppoſitionẽ habere, materia æqualiter vel eodẽ ordine ſit in potentia ad vtrũq; oppoſitorum. Sicut ſanitati opponitur infirmitas, & ſubiectum vnum, in potentia ad vtrũq; ęqualiter eſt, & eodem ordine. Eſt enim ſanitas æqualitas quædã humorum. Infirmitas vero inęqualitas. Inæqualitas vero & ęqualitas eodem

Prima dubitatio, an omnis materia ęquę primo reſpiciat formas cõtrarias.

ordine

I ordine se habent ad suum subiectum. Videtur ergo ꝙ ad vinum & acetum sicut ad contraria, aqua quæ est materia humorum sit in potentia, & æqualiter se habeat ad vtrūq;. Sed Philosophus dicit soluendo ꝙ hoc non est ita. Forma enim vini se habet vt habitus quidā & species. Forma autē aceti est vt priuatio q̄dā & corruptio vini. Sic igitur materia se habet per prius quidē ad vinū sicut ad habitum & ad spēm, ad acetū autē sicut ad priuationē & corruptionē vini. Et ita nō cōparat̃ ad acetum nisi mediante vino.

Dubitatio insuper quædam emergit, & cur vinum non est aceti materies, neque potentia acetum, & tamen fit ex ipso acetum: & is qui viuit, potentia cadauer simili modo. Aut ita non est, sed per accidēs sunt ipsę corruptiones. Animalis enim ipsa materia, per corruptionem potentia est cadaueris materies: & aceti similiter aquæ. Fiunt enim ex hisce per-
K inde atq; ex die fit nox. Et quæ igitur hoc pacto mutationem mutuam subeunt, ea redeant in materiam ipsam oportet. Veluti si ex cadauere animal oriat̃, primum in materia cadauer resoluatur oportet, deinde hoc pacto fiet. Acetum idētidem resoluatur in aquam, deinde vinum oriatur oportet.

parte. 11. Dubitatio autē quędā est, & quare vinū non materia aceti, nec potentia acetum, quāuis fiat ex ipso acetum. Et viuens potentia mortuus. Aut non sed sc̄dm accidēs corruptiones. Animalis vero materia, hoc secundnm corruptionem, mortui potētia & materia, & aqua aceti. Fit enim ex his, vt ex die nox. Et quæcunq; itaq; sic transmutantur adinuicem, ad materiam oportet redire. Vt si ex mortuo animal, in primām materiam, deinde fit animal. Et acetum in
L aquam, deinde fit vinum.

Secūda dubitatio. Cur vinū nō est materia aceti, & viuū mortui.

Secundā dubitationē mouet, quæ talis est. Illud ex quo fit aliquid, videtur esse materia illius, sicut ex elemētis fiūt corpora mixta, & sunt eoꝝ materia. Cum igit̃ ex vino fiat acetū, & ex viuo fiat mortuum, dubitat̃ quare vinum non sit materia aceti, & viuum materia mortui, cū ordinent̃ ad ea, sicut potentia ad actum. Sed ad hoc r̄ndetur ꝙ acetum est corruptio ipsius vini, mortuum vero corruptio viui. Non ergo acetum fit ex vino sicut ex materia, neq; mortuum ex viuo, sed sc̄dm accidens dicitur ex eo fieri inquātum fit ex materia eius. Vnde cyphus nō est materia phialæ sed argētum. Similiter viuum non est materia mortui, sed sunt elementa. Quod autē ex uiuo dicit̃ fieri mortuum, vel ex vino acetum, si referant̃ ad ipsam formam vini vel animalis, hęc præpositio Ex, significabit ordinem, quia .s. in eadē materia post formā vini est acetum, & post formā
M animalis est mortuum. Per quem modum dicimus ꝙ ex die fit nox. Et ideo quęcunq; sic trāsmutantur adinuicem, sicut ex vino fit acetum, & ex animali mortuū, non fit cōuersio transmutationis nisi redeat̃ ad materiam. Sicut si ex mortuo debet fieri animal viuū, oportet ꝙ redeat̃ ad materiā primā inquantū corpus mortuum resoluit̃ in elemēta. Et ex elemētis iterū ordine debito venit̃ ad cōstitutionem aīalis. Et simil'r de aceto & vino. Et huius rō est, quia

Aduerte q̄ñ & cur a priuatiōe ad habitū est vel non est regressus.

q̄ñcunq; materia se habet ad diuersa s̄m ordinē, nō pōt ex posteriori rediri in id quod p̄cedit s̄m ordinē. Sicut in generatione aīalis ex cibo fit sanguis, & ex sanguine semen & menstruū, ex quibus generat̃ aīal. Non pōt autē mutari ordo .s. vt ex semine fiat sanguis, aut ex sanguine cibus, nisi p resolutionem ad primā materiā, ex eo ꝙ cuiuslibet rei est determinatus modus ḡnationis. Et simil'r q̄a materia vini nō cōparat̃ ad acetum nisi per vinū inquantū .s. est corruptio vini. Simil'r est de mortuo & viuo, & de cæco & vidente, & cæteris, & ideo à talibus priuationibus nō fit re-

N ditus ad habitus, nisi per resolutionē in primā materiā. Si autē sit aliqua priuatio ad quā materia imediate ordinat̃, q .s. nihil aliud significat nisi negationē formę in materia sine ordine ad formā, sicut à tali priuatione poterit fieri reditus ad formā, sicut à tenebris ad lucē, quia nihil aliud sunt nisi absentia lucis in diaphano.

Lectio. v.

De dubitatione autē iam dicta circa diffinitiones ac numeros, quænā sit causa vt sint vnū, deinceps dicendū esse videt̃. Est enim profecto causa quædā, vt id omne sit vnū, quod plures partes habet, & nō est vniuersum, vt cumulus: sed est q̄d ipsum totū p̄ter partes, ex quibus cōstat. Nam & corporū quibusdā tactus, quibusdā viscositas, aut aliquid aliud simile causa est vt sint vna. Diffinitio autē oratio est vna, non coniunctione vt ilias, sed quia vnius est. Quid igitur est quod facit hominem vnum? Et cur vnum est sed non multa, animal atq; bipes. O

Tex. cō. 15 parte. 1.

De dubitatione vero dicta circa diffinitiones & numeros, quæ causa essendi vnū deinceps dicendum esse videtur. Omnium enim quæcūq; plures partes habent, & non est vt aceruus quod totū, sed aliquid inest totum præter partes, est aliqua cā. Quoniā & in corporibus his quidē tactus causa est vnū essendi, aliis vero viscositas, aut aliqua passio altera talis. Diffinitio vero ratio est vna, non coniunctione quēadmodū est ilias, sed per vnius esse. Quid igit̃ est quod facit vnum hominē, & propter quid vnum sed non multa, puta animal & bipes?

P Sermo de vniōe materiali p̄ncipij cū formali. Infr. pen. Parte. 7.

POSTQVAM Philosophus determinauit de principio materiali & formali, nūc itēdit determinare de vnione eorū adinuicē, & circa hoc tria facit. Primo enim mouet dubitationē. Sc̄do soluit, ibi: {Palā itaq;, quia sic q̄dē acceptantibus.} Tertio excludit falsas opiniones circa p̄dictam q̄ōnem, ibi: {Propter hanc vero dubitationē.} Circa primum duas ponit rōnes, ex quibus ostendit̃ quęstio esse dubitabilis dicens, ꝙ circa hanc q̄ōnem quæ superius tacta est circa diffinitiones & nūeros, q̄d faciat vtrūq; esse vnum, hoc cōsiderandum est, ꝙ oīa quæ habēt plures. partes, & totū in eis nō est solū coaceruatio partiū, sed aliquid ex partibus constitutū, quod est p̄ter ipsas partes, habent aliquid quod facit in eis vnitatem. In quibusdā enim corporibus sic vnitatem habentibus, cā vnitatis est cōtactus, in quibusdā viscositas, aut aliquid aliud hmōi. Manifestum autē est ꝙ diffinitiua ratio est vna ex pluribus constans. Nec est vna per solā coaceruationē partium {sicut ilias} .i. poema factum de histor. Troiana, quod per solā aggregationē est vnum. Diffinitio autē est vnū simpliciter. Est enim significatiua vnius. Vnde merito dubitatur quid est ꝙ faciat diffinitionem hominis esse vnā, & hominē cuius ratio est diffinitio. Cū enim homo sit animal & bipes, quę videtur esse duo, merito dubitatur quare homo est vnum & non plura. Secundo ibi.

Dubitatio, ex quo talium vnio causetur.

Q

Præsertim si sit (vt quidā inquiunt) ipsum quid aīal ip̄mq; bipes? Cur enim homo nō est illa ipsa? At quæ erunt hoīes, nō hoīs vllius participatione, sed duorū, animalis inquā & bipedis: & homo omnino non erit vnum, sed plura, animal atq; bipes.

Parte. 2.

Aliterq;, & si est (vt aiunt quidam) ipsum aliquid animal, & ipsum bipes. Quare nanq; non illa ipsa homo est? Et erunt secundum participationem homines non hominis, & neq; vnius, sed duorū .s. animalis & bipedis: & totaliter vtiq; non erit homo vnū, sed plura, animal & bipes.

Ponit

A Ponit secundam rationem quæ quæstionem reddit dubitabilē dicens, quod alia rō dubitationis accidit prædictæ quæstioni. Si enim est verum quod quidā dicunt, si hoc ipsum quod est aial sit aliquod per se existēs & separatū, & similr hoc ipm quod est bipes, quod Platonici posuerunt. Si enim sic est, merito quærit quare hō nō est illa duo aggregata, ita quod homines particulares nō sunt hoies nisi per participationem hominis, nec per participationem alicuius vnius, sed per participationem duorum quæ sunt animal & bipes. Et secundum hoc homo non erit vnū, sed duo, scilicet animal & bipes. Deinde cum dicit.

Patet igitur eos qui diffinire dicereq; solent, reddere non posse atq; soluere dubitationem. Si vero (sicuti diximus) vnum vti materies, alterum vti forma, & alterum potentia, alterum actu, nulla id quod quæritur dubitatio videbitur esse.

B. Parte.3. Palam itaq; quia sic quidem acceptantibus, vt cō sueuerunt diffinire & dicere, non cōtingit reddere & soluere dubitationē. Si autem (vt diximus) hoc quidē vt materia, illud vero forma, & hoc quidē potentia, illud vero actu, nō adhuc dubitatio vtiq; videbitur esse quod quæritur.

Via ad solutionem dubij. Soluit prædictam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo proponit vnde appareat via ad solutionem dubitationis, dicēs manifestum esse quod si aliqui accepent quod dictum est de positione Platonis, & transmutent sic naturas rerum quod ponāt vniuersalia separata, sicut Platonici determinare & dicere consueuerunt, non contingit reddere causam vnitatis hominis, & soluere dubitationē prædictam. Sed si ponatur (sicut dictum est supra) quod in diffinitionibus sit vnū sicut materia, aliud sicut forma, vnum sicut potentia, aliud sicut actus, quæstio tam facilis est ad soluendum, quod dubitationem non videtur habere.

C Est enim hæc dubitatio eadem, & si vestimenti diffinitio rotundum æs erit. Hoc enim nomen signum huius erit orationis. Quare id quod quæritur est, quænam est causa vt æs atque rotundum sit vnum? Non igitur dubitatio vlterius esse videbitur, propterea quod alterum est materies, alterum forma. Quid igitur huius causa, vt id quod erat potentia, sit actu, præter id quod fecit, in quibus est generatio? Nulla est enim alia causa vt ea quæ potentia erat sphæra, sit actu sphæra: sed hoc erat quidditas vtriusque.

Parte.4. Est enim hæc dubitatio eadem, & si terminus vestimēti sit, rotundum æs. Sit enim vtiq; signum nomen huius rationis. Quare cum quæritur, quid causa est vnum essendi rotundū & æs: non adhuc itaq; dubitatio videbitur, quia hoc quidē materia, illud vero forma. Quid igitur huius causa est, scilicet quod est potentia ens, actu sit præter faciens in quibus generatio? Nulla nanq; est causa altera eius quod potestate sphæra, actu esse sphærā: sed hoc erat quodquideratesse vtriq;.

D

Solutio dubij. Primo in naturalib⁹. Secūdo fm viam pmissam soluit propositā dubitationē, & primo soluit eā in naturalibus, quæ generant & corrūpuntur, dicens quod pdicta dubitatio est eadē ac si quæratur, quare æs est rotundū? Ponamus enim quod diffinitio huius nominis uestis sit æs rotundū, & quod hoc nomen significet illā diffinitionem, cū quærit quid est causa quare ista diffinitio æs rotundū sit vnum, non videt esse dubitabilis, eo quod æs est sicut materia, & rotundū sicut forma. Nulla enim alia causa est quare ista sunt vnū, nisi illa quæ facit id quod est in potentia esse actu. Et hoc est agens in oībus in qbus est generatio. Vnde cum hoc sit quodquideratesse significatū per diffinitionem, s. id quod est in potentia fieri actu, manifestum est quod agēs est causa in rebus generabilibus & corruptibilibus, quare quodquideratesse, vna est diffinitio.

E

Est autem materies alia sensibilis, alia intelligibilis, & rationis semp pars est materia, pars actus: ceu circulus figura est plana.

Parte.5. Est autē materia alia intellectualis, alia sensibilis. Et semper rationis hoc quidem materia, illud vero actus est: vt circulus figura superficialis.

Secūdo i mathematicis. Soluit prædictā dubitationem in mathematicis, & dicit quod duplex est materia. s. sensibilis & intelligibilis. Sensibilis quidē est quæ concernit qualitates sensibiles, calidū & frigidum, rarum & densum, & alia hmōi, cum qua quidē materia cōcreta sunt naturalia, sed ab ea abstrahūt mathematica. Intelligibilis autē materia dicitur, quæ accipitur sine sensibilibus qualitatibus vel differentijs, sicut ipsum continuū. Et ab hac materia nō abstrahunt mathematica. Vnde siue in sensibilibus, siue in mathematicis semp oportet quod sit in diffinitionibus aliquid quasi materia, & aliqd quasi forma. Sicut in hac diffinitione circuli mathematici. Circulus est figura superficialis, superficies est quasi materia, & figura quasi forma. Eadem enim est ratio quare diffinitio mathematica est vna, & quare diffinitio naturalis, licet in mathematicis nō sit agens sicut in naturalibus, qa vtrobiq; alterū est sicut materia, & alterū sicut forma.

F Materia duplex & quā diffiñ mathematica tū quanq; naturalū materiam admittāt.

Quæ vero neq; intelligibilē, neq; sensibilē materiam habēt, eorum vnumquodq; cōtinuo vnū quid proprie est: quēadmodū & ens quid proprie, substantia in quā, qualitas, quātitas, atq; nō sunt in eo quod est, & in vno tāquā in genere. Idcirco & in diffinitionibus nec id qd est, nec ipm vnū accipit. Quidditasq; vnū quid est cōtinuo, quemadmodum & quippiam ens. Quapropter & nil aliud est causa, vt vnumquodq; istorum sit vnū, aut etiam ens. Continuo enim vnūquodq; istorum, & vnum quid, & ens quid etiā est, non tamen a singularibus separabilia sunt.

G

Parte.6. Tex. cō. 16 Hic accipe substantias separatas non p hæcceitatem, sed seipsis & per hoc quod materiā nō habēt, esse indiuiduas. Quæcunq; vero nō habēt materiā nec intellectualem nec sensibilē, statim quidē vnū aliquid est vnūquodq; eorum, quemadmodum & qd ens, aliqd hoc, quod quale, quod quantū. Quapropter & non inest diffinitionibus nec ens nec vnū. Et quodquideratesse statim vnum aliquid est, sicuti & ens aliquid. Quapropter non est aliqua alia causa vnum essendi nulli horum, neq; essendi ens aliquid. Statim enim vnumquodq; est ens aliquid, & vnum aliquid, non vt in genere & ente & vno, nec vt separabilibus existentibus præter singularia.

H

Tertio in metaphysicis. Soluit prædictā dubitationē quantū ad ea quæ sunt omnino à materia separata dicens, quod quæcunq; non habēt materiā intelligibilem vt mathematica, nec sensibilem vt naturalia, sicut sunt substantiæ separatæ, statim vnūquodq; eorum est vnum aliquid. In his enim quæ habent materiam, nō statim vnūquodq; est vnū, sed unitas eorum est ex hoc quod vnitas aduenit materiæ. Sed si aliqd sit quod sit forma tantū, statim est vnum, quia non est in eo ponere aliquid quocunq; ordine, prius quam expectet vnitatē à forma. Et ponit exemplum, quia cum decē prædicamenta non hoc modo se habeant ex additione ad ens, sicut species se habent ex additione differentiarū ad genera, sed hoc ipm quod est ens, manifestū est quod ens non expectat aliquid additum ad hoc quod fiat hoc, id est substātia, vel quantum, vel quale, sed

I Cur vnū & ens diffinitio ōis excludat. ftatim a principio eſt vel ſubſtantia vel quātitas vel qualitas. Et hæc eſt cauſa quare in diffinitionibus non ponūtur nec vnū nec ens vt genus, quia oportet ꝙ vnum & ens ſe haberent vt materia ad differentias, per quarum additionē ens fieret vel ſubſtantia vel qualitas. Et ſimiliter id quod eſt ſuum quodquideratesſe, vt ſupra dictum eſt, ſtatim eſt vnū, ſicut & ſtatim eſt ens. Non enim eſt in eo materie expectans formam à qua habeat vnitatē & eſſe. Et ideo in talibus non eſt aliqua cauſa mouens ad hoc ꝙ ſint vnū. Habent tamen quædam eorum, cauſam ſubſtituentem ſubſtātias ſine motu ſubſtantiarū earum, & nō ſicut in generabilibus q̄ per motū fiunt. Statim enim vnūquodq; eorū eſt aliqđ ens & aliquod vnū, non ita ꝙ ens & vnum ſint genera quædam, aut ſigillatim exiſtentia præter ſingularia, quæ Platonici ponebant. Deinde cum dicit.

K Propter hanc autem dubitationē quidam participationem cauſam vnitatis inquiunt eſſe, ſed quæ nā ſit participationis cauſa, & quid ſit particeps eſſe, dubitare videtur. Quidam animæ copulatione, vti Lycophron ſcientiam, copulationem ſciēdi atq; animę eſſe dicebat. Quidam ipſum viuere cōpoſitionē aut coniunctionem animæ in corpore eſſe cenſent.

Parte.7. Propter hanc vero dubitationem hi quidē participationem dicunt, & cauſam aliquam participationis, & quid participare dubitant. Hi enim coexiſtentiam animę, vt Lycophron ait eſſe ſciētiam eius qđ eſt ſcire & animæ: alii vero compoſitionem, aut coniunctionem animæ cum corpore, viuere.

Recitat falſam opinionem. Excludit quorundam falſam opinionem circa prędictā quæſtionem, & circa hoc tria facit. Primo ponit eorū poſitiones, & dicit propter prædictam dubitationem quidā

L ſcilicet Platonici poſuerunt participationē, qua.ſ. inferiora participant ſuperiora, vt hic homo, hominē: & homo, aīal & bipes. Et inquirebāt quid eſt cauſa participationis, & quid participare, vt eis innoteſceret quare eſt vnū, hoc quod dico animal bipes. Alij vero ponūt cauſam vnitatis hominis quandā conſubſtantialitatem ſiue coexiſtentiam animæ cum corpore, ſicut ſi ſignificaret in abſtracto anima cum corpore, quaſi diceremus animationem, ſicut Lycophron dixit, ꝙ ſciētia eſt medium inter animam & ſcire. Alij autem dixerunt ꝙ ipſum viuere eſt medium, per quod coniungitur anima corpori.

Et tamen eadē in vniuerſis eſt ratio. Valere enim, aut copulatio, aut coniunctio, aut compoſitio animæ, aut valitudinis erit. Et æs eſſe triangulum æris, atq; trianguli cōpoſitio, & album itidem eſſe ſuperficiei compoſitio atq; albedinis.

M Parte.8. Equidem eadem ratio in omnibus. Etenim ſanū eſſe, erit aut coexiſtentia, aut colligatio, aut coniunctio animæ & ſanitatis: & æs eſſe trigonum, compoſitio æris & trigoni: & album vnum eſſe cōpoſitio ſuperficiei & albedinis.

Excludit ꝓdictā opinionem. Excludit dictas poſitiones, dicēs ꝙ ſi hoc bene dicitur de anima & corpore, ꝙ ſit aliquod medium vniēs, eadem ratio erit in omnibus quæ ſe habent vt forma & materia, quia ſcd̄m hoc, conualeſcere erit medium quaſi quædam conſubſtantialitas, aut quædam cōiunctio ſiue vinculum inter animam per quam ſubſiſtit animal, & ſanitatem. Et eſſe trigonum erit quoddam medium componēs figuram trigoni. Et eſſe album erit quoddam medium, quo componit albedo ſuperficiei, quod eſt manifeſte falſum. Vnde falſum eſt ꝙ viuere ſit medium, quo cōponitur anima corpori, cum viuere nihil aliud ſit q̄ eſſe animatum.

N Hæc autem propterea dicunt, ꝙ rationem vnitatis effectricem potentiæ atq; actus, & differentiam quærunt. Eſt autem vti dictum eſt vltima materia; formaq; idem, & alterū potētia, alterum actu. Quare ſimile eſt quærere quid nā ſit ipſius vnius cauſa, & vt ſit etiam vnū. Eſt enim vnūquodq; quid vnū, & id quod eſt vnū, & id quod eſt actu, vnum aliquo modo ſunt. Quare nulla eſt alia cauſa, pręter eā quę ad actum ex potentia mouet. Quæ autē expertia materiæ ſunt, ea proprie vnum quid, & proprie ens quid ſunt vniuerſa.

Causa vero quia potentiæ & actus quærunt vnū faciens & differentiam. Eſt autem (vt dictum eſt) & vltima materia, & forma idem, & hæc potentia, hæc actu. Quare ſimile eſt quærere vnius quæ cauſa, & vnum eſſendi. Vnum enim aliquid vnumquodq;, & quod potentia, & quod actu vnum aliqualiter eſt. Quare cauſa nulla alia, niſi vt quaſi mouens ex potentia ad actum. Quæcunq; vero non habent materiā, omnia ſimpliciter quod vere entia aliquid. Parte.9. O

Oſtendit ꝗ fuerit ſāci errori cauſa. Aſsignat cauſas erroris prædictorum dicens, ꝙ cauſa quare talia poſuerunt eſt, quia inquirebāt quid faciēs vnū potentiā & actū, & inquirebāt differētias eorꝫ quaſi oporteret eas colligari per aliquod vnū medium, ſicut ea quæ ſunt diuerſa ſm̄ actū. Sed ſicut dictum eſt, vltima materia quæ.ſ. eſt appropriata ad formā, & ipſa forma, ſunt idem. Aliud enim eorū eſt ſicut potentia, aliud ſicut actus. Vnde ſimile eſt quærere quæ eſt cauſa alicuius rei, & quę eſt cauſa ꝙ illa res ſit vna, quia vnūquodq; inquantū eſt, unū eſt, & potentia & actus quodāmodo vnum ſunt. Quod enim eſt in potētia, fit in actu. Et ſic nō oportet ea vniri per aliquod vinculum, ſicut ea quæ ſunt penitus diuerſa. Vnde nulla cauſa eſt faciens vnum ea quæ ſunt compoſita ex materia & forma, niſi quod mouet potentiam in actum. Sed illa quæ non habent materiam ſimpliciter, per ſeipſa ſunt aliquid vnum, ſicut aliquid exiſtens. Et hæc de.vij.libro dicta ſufficiant. Lectio.j. Eadem eſt cā eſſendi & vnitatis. P Nulli eſt cā vnionis materię & formæ niſi agens.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex.libri noni Metaphyſicæ.

Dictum eſt igitur de ſubſtātia quæ quidem eſt primū ens, & ad quod oīa ꝑdicamenta ipſius entis cætera reducunt̃. Rōne nanq; ſubſtantiæ, quātitas, qualitas, & cætera quę hoc pacto dicunt̃, entia dici ſolent. Vniuerſa enim ſubſtantiæ rōnem habebunt, vt in prioribus ſermonibus diximus. Cum autem id quod eſt, partim ſubſtantia, aut quantitas, aut qualitas: partim potentia, atq; actu dicatur, de potētia etiā & actu determinemus oportet. Atq; de potētia primo quæ maxime quidem proprie dicitur, non tamen ad id quod nunc volumus confert. Ad plura enim ſeſe extendit potētia atq; actus, quam ea quæ tantūmodo per motum dicuntur. Sed ſi de hac dixerimus in hiſce, quæ & de actu determinabimus, de cæteris etiam declarabimus. Q

Tex.co.j. Parte.j. De primo quidē igitur ente, & ad omnes aliæ categoriæ entis referuntur, dictum eſt, videlicet de ſubſtātia. Nā ſm̄ ſubſtantiæ rōnē dicunt̃ alia entia, quantitas & qualitas, & alia ſic dicta. Omnia nāq; rationē habebūt ſubſtantię, vt diximus

in primis

A in primis sermonibus. Quoniã vero dicit ens hoc quidem eo ꝙ quid, aut qualitas, aut quantitas: aliud fm potentiam & actum, & fm opus, determinabimus & de potẽtia & de actu. Et primum de potentia quæ dicitur quidem maxime proprie, non tñ vtilis est ad quod volumus nunc. In plus enim est potẽtia & actus eorum, quæ dicuntur fm motũ solum. Sed cum dixerimus de ea in determinationibus de actu, ostendemus & de aliis.

Alia litera. Et quidem potentia q̃ dicit̃ pprie nõ solũ vtilis ẽ ad qđ volumus nunc.

POstquã determinauit Philosophus de ente fm ꝙ diuiditur per decem prędicamẽta, hic intendit determinare de ente fm ꝙ diuiditur per potentiam & actum. Et diuiditur in duas partes. In prima continuat se ad præcedentia, & manifestat suã intentionẽ in hoc libro. In secunda prosequit̃ quod intẽdit, ibi: ❨Quod quidẽ igitur.❩ Dicit ergo primo ꝙ in pmissis dictum est de ente primo, ad quod oĩa alia pdicamenta entis referunt̃. s. de substãtia. Et ꝙ ad substantiã oĩa alia referant̃ sicut ad ens primũ, mãifestat, quia oĩa alia entia. s. qualitas quãtitas, & hmõi dicuntur fm rõnem substantię. Dicitur enim quantitas ex hoc ꝙ est mensura substantiæ, & qualitas ex hoc ꝙ est quædã dispositio substantiæ, similiter in aliis. Et hoc patet ex hoc, ꝙ omnia accidentia habent rõnẽ substantiæ, qa in diffinitione cuiuslibet accidentis oportet ponere propriũ subiectum, sicut in diffinitione simi ponitur nasus. Et hoc declaratũ est in præmissis. s. in principio septimi. Sed quia ens diuiditur vno modo fm ꝙ dicitur quid. s. substantia, aut quãtitas, aut qualitas, quod est diuidere ens per decem prædicamenta. Alio modo fm ꝙ diuiditur per potentiam & actum vel operationem, à qua deriuatum est nomen actus, vt postea dicetur, oportet nunc determinare de potentia & actu. Et primo de potẽtia quæ maxime dicitur proprie, nõ tamen vtile est ad præsentem intentionẽ. Potentia enim & actus, vt plurimum, dicũtur in his quæ sunt in motu, quia motus est actus entis in potentia. Sed principalis intentio huius doctrinæ non est de potentia & actu fm ꝙ sunt in rebus mobilibus solum, sed scdm ꝙ sequuntur ens cõmune. Vnde & in rebus immobilibus inuenitur potentia & actus, sicut in rebus intellectualibus. Sed cum dixerimus de potentia quæ est in rebus mobilibus, & de actu ei correspondente, ostendere poterimus & de potentia, & actu secundum ꝙ sunt in rebus intelligibilibus, quæ pertinent ad substantias separatas, de quibus postea agetur. Et hic est ordo conueniens, cum sensibilia quæ sunt in motu sint nobis magis manifesta. Et ideo per ea deuenimus in cognitionem substantiarum rerum immobilium. Ex quo etiam apparet sensus alterius literæ quæ sic habet. ❨Et quidem potentia quæ dicitur proprie, non solum vtilis est ad quod volumus nunc,❩ quia licet potẽtia quæ est in rebus mobilibus maxime pprie dicatur, non tamen hoc solum dicitur potentia, vt dictum est. Et vtilis est ad præsentem intentionem, nõ quasi de ea principaliter intendatur, sed quia per eam in alias potentias deuenimus. Deinde cum dicit.

B parte. seq. Ostendit q̃ dicta sint & quę dicenda.

Infra text. con. 7.

C

Alia litera. D

Multipliciter igit̃ potentia dici, ac ipsum posse in aliis a nobis est diffinitum. Harum autẽ eæ quæ potentiæ dicunt̃ æquiuoce, omittantur. Nonnullæ nanq; similitudine quadã dicunt̃, quẽadmodum & possibilia & impossibilia q̃dã in geometria dicunt̃, ppterea ꝙ aliquo mõ sunt, aut non sunt. Quæ vero ad eandẽ sunt formã, eæ oẽs principia quædã sunt, & ad primum vnũ dicunt̃ quod est mutationis principiũ in alio, vt aliud est. Quædã enim potentia est patiendi, quæ in ipso patiente principiũ est passiuæ mutationis ab alio, vt aliud est. Quædam est habitus impassibilitatis ad deterius corruptionemue, quæ ab alio, vt est aliud, pficiscitur a principio mutatio: In his enim oĩbus diffinitionibus ratio ipsius primę potẽtiæ inest. Hæ rursus aut faciendi patiendiue tantũ potentiæ, aut benefaciendi vel patiendi dicũtur. Quare fit vt & in horum rationibus rõnes quodammodo potentiarum priorum insunt.

B

Quod quidem igitur dicitur multipliciter potẽtia & posset, determinatum est a nobis in aliis. Harũ autem quæcunq; quidem æquiuoce dicuntur potẽtiæ ptermittantur. Quædã enim similitudine quadam dicuntur, quẽadmodum in geometria & possibilia & impossibilia dicimus, eo ꝙ aliquo mõ sunt, aut non sunt. Quæcunq; autem ad eandem speciem, omnes principia quædã sunt, & ad primũ vnum dicuntur, quod est principium trãsmutationis in alio inquantum aliud est. Nam quædã patiendi potẽtia est, quæ in ipso patiẽte principium mutationis passiue ab alio inquantũ aliud est. Hæc autem habitus impossibilitatis eius quæ in deterius & corruptionis ab alio inquantum aliud, est a principio trãsmutationis. In his inest omnibus terminis potentiæ primæ ratio. Iterum autem hæ potentiæ dicuntur, aut solum faciendi, aut patiendi, aut ipsius bene. Quare in harum rationibus insunt aliqualiter priores rationes potentiarum.

Text. cõ. 1. parte. 1.

F

Determinat de potentia & actu, & diuiditur in partes tres. In prima determinat de potentia. In secunda de actu, ibi: ❨Quoniam autem de potentia secundum motum.❩ In tertia de comparatione actus ad potẽtiam, ibi: ❨Quoniam autẽ ipsum determinatum est.❩ Prima diuiditur in duas partes. In prima determinat de potentia fm se. Secũdo per cõparationẽ ad ea in quibus est, ibi: ❨Quoniã autẽ hæc q̃dẽ inanimatis.❩ Prima in duas. In prima determinat de potẽtia. In scđa de impotentia, ibi: ❨Et impotẽtia & impossibile.❩ Circa primum duo facit. Primo ostendit quot modis dicit̃ potẽtia. Scđo manifestat quandã veritatem ex præmissis circa potentiã, ibi: ❨Palam igitur quia est quidem vt vna.❩ Dicit ergo primo ꝙ determinatum est in aliis. s. quinto huius, ꝙ multipliciter dicit̃ potentia & posse. Sed ista multiplicitas quantũ ad quosdã modos est multiplicitas æquiuocationis, sed quantum ad quosdã analogiæ. Quædam enim dicuntur possibilia vel impossibilia, eo ꝙ habẽt aliquod principium in seipsis, & hoc fm quosdã modos fm quos oẽs dicũtur potentiæ nõ æquiuoce sed analogice. Aliqua vero dicuntur possibilia vel potẽtia, non ppter aliquod principium quod in seipsis habeant, & in illis dicit̃ potentia æquiuoce. Dicit ergo ꝙ de modis potentiæ illi prætermittendi sunt ad presens, fm quos potentia dicit̃ æquiuoce. In quibusdã enim dicit̃ potentia non ppter aliquod principium habitũ, sed ppter similitudinem quãdam, sicut in geometricis. Dicitur enim potentia alicuius lineæ esse quadratũ eius, & dicitur ꝙ linea potest in suũ quadratũ. Et simili modo potest dici in numeris, ꝙ ternarius potest in nouẽnarium quod est quadratũ eius, eo ꝙ ex ductu eius in seipsum facit nouennariũ. Ter enim tria nouem faciunt. Ex linea etiam quæ est radix quadrati ducta in seipsam fit quadratum. Et similiter est in numeris. Vnde radix quadrati habet aliquã similitudinẽ cum materia, ex qua fit res. Et propter hoc per quandam similitudinem dicitur potẽs in quadratum, sicut dicitur materia potens in rem. Similiter in logicis dicimus aliqua esse possibilia & ipossibilia, nõ ppter aliquã potentiã, sed eo ꝙ aliquo mõ sunt aut nõ sunt. Possibilia enĩ di-

Infra te. 5.

G Infra le. 7. Lect. seq. Inf. pte. 4.

Sermo de potentia.

Lectio. 2.

H Potẽtiã dupliciter pprie videlicet & metaphorice.

I cuntur quorum opposita cõtingit esse vera. Impossibilia vero, quorum opposita non cõtingit esse vera. Et hæc diuersitas est ꝓpter habitudinẽ prædicati ad subiectum, qđ quandoq; est repugnans subiecto, sicut in impossibilibus. Quãdoq; vero non, sicut in possibilibus. His ergo modis prætermissis considerandum est de potentijs quæ reducũtur ad vnam speciem, quia quęlibet earum est principium quoddã, & oẽs potentiæ sic dictæ reducuntur ad aliquod principiũ, ex quo oẽs aliæ dicũtur. Et hoc est principium actiuũ, quod est principium trãsmutationis in alio inquãtum est aliud. Et hoc dicit, quia possibile est ꝙ principiũ actiuum simul sit in ipso mobili vel passo, sicut cum aliquid mouet seipsum, non tamen scđm idem est mouens & motum, agens & patiens. Et ideo dicitur ꝙ principium quod dicitur potẽtia actiua, est principium transmutationis in alio inquantũ est aliud: quia etsi contingat principiũ actiuum esse in eodẽ cum passo, non tamen ſm ꝙ est idẽ,

K sed secundum ꝙ est aliud. Et ꝙ ad illud principium quod dicit̃ potentia actiua reducant̃ aliæ potentiæ, manifestum est. Nam alio modo dicit̃ potentia passiua, quæ est principiũ ꝙ aliquid moueat̃ ab alio, inquãtum est aliud. Et hoc dicit, quia & si idem patiatur à seipso, non tñ ſm idem, sed ſm aliud. Hæc autem potentia reducitur ad primam potentiã actiuam, quia passio ab agente causatur. Et propter hoc etiã potẽtia passiua reducitur ad actiuam. Alio modo dicitur potentia quidã habitus impassibilitatis ❲eius quę est in deterius❳ .i. dispositio quædam ex qua aliquid habet, ꝙ non possit pati transmutationem in deterius, & hoc est ꝙ non possit pati corruptionem ab alio, ❲inquantum est aliud❳ .s. à principio transmutationis quod est principium actiuum. Manifestum est autem ꝙ vterq; istorꝫ modorum dicitur per cõparationem alicuius existentis in nobis ad passionem. In quorum vno dicitur potentia ꝓpter principium, ex quo aliquis potest non pati. In alio autem propter principiũ, ex quo quis potest pati. Vnde cum pas-

L sio ab actione depẽdeat, oportet ꝙ in diffinitione vtriusq; illorum modorum ponatur diffinitio ❲potẽtiæ primæ❳ scilicet actiuæ. Et ita istæ duæ reducunt̃ ad primam. s. ad potentiã actiuã sicut ac priorem. Iterũ alio modo dicũtur potẽtiæ non solum per ordinẽ ad facere & pati, sed per ordinẽ ad hoc quod est bene in vtroq;, sicut dicimus aliquẽ potentem ambulare: non ꝙ possit ambulare quoquo modo, sed eo ꝙ possit bene ambulare. Et econuerso dicimus esse de claudicante, ꝙ non possit ambulare. Similiter dicimus ligna combustibilia eo ꝙ comburi possint de facili. Ligna vero viridia quæ non de facili comburuntur dicimus incombustibilia. Vnde manifestum est ꝙ in diffinitione harum potentiarum, quæ dicuntur respectu bene agere vel pati, includuntur rationes primarum potentiarum quæ dicebãtur simpliciter agere & pati, sicut in bene agere includitur agere, & pati, in eo ꝙ est bene pati. Vnde manifestum est ꝙ oẽs isti modi potentiarum reducuntur

M ad vnum primum. s. ad potentiam actiuam. Et inde patet ꝙ hæc multiplicitas non est secundum æquiuocationem, sed secundum analogiam. Deinde cum dicit.

Ad potẽtiã actiuã oẽs alia potentia realis reducitur.

Patet igitur partim vnam esse potentiã efficiẽdi ac patiẽdi. Est enim possibile, & quia ipm habet potentiã patiẽdi, & quia ab ipso aliqd pati põt. Partim aliã. Alia nãq; est in patiente. Etenim quia principiũ quoddã habet, & est ipsa materia principium quoddam, ideo patit̃ ipsum patiens, ab alioq; aliud patit̃. Pingue nanq; vri potest, & quod hoc pacto cedit, id premi potest, similis est & in cæteris modus. Alia in efficiente, vt in eo quod calefacere potest est calidũ, & in ædificatore facultas ædificandi. Quare nullum copulatum a seipso patitur. Quippe cum sit vnum, & non aliud, vti patet.

Palam igitur quia est quidem vt vna potentia faciendi & patiendi. Nã possibile est per se, & habere ipsam potentiam patiendi, & eo ꝙ aliud ab ipso. Est autem vt alia. Hoc quidem enim in patiente. Propter habere enim quoddam principium, & esse materiam principium quoddã, patitur patiẽs, & aliud ab alio. Crassum enim combustibile est, cedens autem sic impressibile, & suppositum sic enuntiabile, similiter autem & in aliis. Hoc autem in faciente, vt calor & ædificatiua, hoc quidem in calefactiuo, hoc autem in ædificatiuo. Quapropter inquantum simul natum est, nihil patitur ipsum a seipso. Vnum enim & non aliud est. N

partt. 3.

Alia litera, eunuchizabile.

O Ex prædictis quandã veritatem circa prædictas potentias manifestat, & dicit, ꝙ potentia faciendi & patiendi est quodãmodo vna potentia, & quodãmodo non. Vna quidem est si consideretur ordo vnius ad aliam. Vna enim dicitur per respectum ad alterã. Potest enim dici aliquid habens potentiam patiẽdi, quia ipsum habet per se potentiã vt patiatur, vel eo ꝙ habet potẽtiam, vt aliud patiatur ab ipso. Et hoc secundo modo potentia actiua est idem cum passiua. Ex eo enim ꝙ aliquid habet potentiam actiuam, habet potentiam vt patiatur aliud ab ipso. Si autem considerentur hæ duæ potentiæ, actiua, scilicet & passiua secũdum subiectum in quibus sunt, sic est alia potentia actiua & alia passiua. Potentia enim passiua est in patiente, quia patiens patitur ꝓpter aliquod principium in ipso existens, & huiusmodi est materia. Potẽtia autem passiua nihil aliud est q̃ principium patiendi ab alio. Sicut comburi quoddã pati est, & principium materiale propter quod aliquid est aptum combustioni, est pingue vel crassum. Vnde ipsa potentia est in combustibili quasi passiua. Et similiter illud quod sic cedit tangenti ut impressionẽ quãdam recipiat, sicut cera vel aliquid huiusmodi inquãtum tale est frangibile. ❲Vel suppositum❳ id est masculinum est subiectum proprium huius passionis quæ est eunuchizari. Et similiter est in alijs quæ patiuntur secundum ꝙ in eis est principium quoddam patiendi, quod dicitur potentia passiua. Potentia vero actiua est in agente, vt calor in calefactiuo, & ars ædificatiua in ædificante. Et quia potentia actiua & passiua in diuersis sunt, manifestum est ꝙ nihil patitur à seipso, inquantum aliquid est aptum natum agere vel pati. Per accidens autem aliquid pati contingit à seipso sicut medicus sanat seipsum, non vt medicum, sed sicut infirmum. Ideo autẽ non patitur aliquid à seipso, quia per se loquendo alicui vni & eidem inest vnum dictorum principiorum, & non aliud. Cui enim inest principium agendi, non inest principium patiendi, nisi ſm accidens, vt dictum est. Deinde cum dicit.

Veritas suꝑ quasdã dictis.

Potentia passiua est in patiente.

P

Potentia actiua est in agente.

Impotentia autẽ quæ tali potentiæ est contraria, priuatio est: quare eiusdem atq; per idem omnis potentia est impotentia sane. Priuatio vero multis dicitur modis. Et id enim qđ non habet, & quod aptũ est habere si non habeat, aut omnino, aut quãdo est aptum habere. Aut hoc pacto veluti penitus, aut aliqua ex parte priuatum dicimus esse. Nonnulla insuper si apta quid habere ob vim illud non habeãt, priuata dicimus esse. Q

Et impotentia, & impossibile, & quæ tali potẽtiæ cõtraria est, priuatio est. Quare eiusdem & secundũ idem omnis potentia & impotentia. Priuatio autem dicitur multipliciter. Etenim non habens, & aptum natũ, si non habet, aut omnino, aut quando aptum natum est. Et aut sic, puta perfecte; aut saltem

partt. 4. Tex. cõ. 5.

quocunq;

A quocunq; modo. In quibusdã vero si apta nata habere non habeant, vi priuata hæc esse dicimus.

Impotẽtia qt̃ & quotiens.

Determinat de impotentia dicens, ꝙ impotẽtia quæ est contraria dictæ potentiæ, & impossibile, quod dicit̃ ſm hmõi impotentiam, est priuatio prædictæ potentiæ. Hoc autem dicit ad differentiã impossibilis quod significat aliquem modum falsitatis, quod non dicitur scd̃m aliquam impotentiam, sicut nec possibile ſm aliquam potentiam. Quia enim priuatio & habitus sunt eiusdem, & ſm idem, necesse est ꝙ potentia & impotentia sint eiusdem & scd̃m idem. Et ideo quot modis dicitur potẽtia, & tot modis dicitur impotentia sibi opposita. Sed sciendum est ꝙ priuatio dicit̃ multipliciter. Vno enim modo qcquid nõ habet aliquid, põt dici esse priuatum, sicut si dicamus lapidẽ priuatum visu, eo ꝙ nõ habet visum. Alio modo dicit̃ priuatum solũ quod est aptum natũ habere, & nõ habet. Et hoc dupliciter. Vno mõ vniuersalr̃ qñ non habet, sicut si dicat̃ canis priuatus visu, qñ nõ habet visum. Alio mõ si nõ habet, qñ aptus natus est habere. Vnde ante nonũ diẽ non dicitur priuatus visu. Et iterũ hoc diuersificatur. Nam vno mõ dicit̃ priuatũ eo ꝙ nõ habet aliquo mõ determinato. s. perfecte & bene, sicut cum vocamus cæcum eum qui nõ bene videt. Alio modo quãdo nõ habet omnino, sicut dicimus priuatum visu, qui omnino uisum non habet. Quãdoq; vero in ratione priuationis includitur violẽtia. Vnde quædam dicimus priuari, quando per violentiam amiserunt ea quæ nata sunt habere. Lectio. ij.

Priuatio dicitur multipliciter. — B

Cum autẽ talia principia partim sint in rebus inanimatis, partim in animatis, atque in anima, & in animatæ ea parte quæ particeps est rationis: patet & potentiarum, alias esse rationis expertes, alias esse cum ratione. Quapropter omnes artes omnesq; scientiæ effectiuæ potentiæ sunt. Sunt enim principia mutandi in alio, vt aliud est,

C — parte. 1.

QVoniã autẽ hæc quidẽ in inanimatis insunt principia talia, alia vero in animatis, & in anima, & in anima rationem habente: palam quia & potentiarum aliæ erunt irrõnabiles, aliæ cum rõne. Quapropter omnes artes & factiuæ scientiæ, potẽtiæ sunt. Principia nanq; permutatiua sunt in alio, inquantum aliud.

Sermo de potẽtia per cõparationẽ ad ea i qbus est. Lect. seq.

POSTQVAM Philosophus ostẽdit quot modis dicitur potẽtia, hic determinat de potentia per comparationẽ ad ea quibus inest, & diuiditur in duas partes. In prima ostendit differentiã potentiarũ adinuicem ſm diuersitatem eorũ in quibus sunt. In scd̃a ostendit quomodo potentia & actus sint simul vel nõ sint in substãtia, ibi: Sũt autem quidam. Circa primum tria facit. Primo ostẽdit differentiã potentiarum ſm ea in quibus sunt, dicens, ꝙ cũ potentiæ sint principia quædam agendi & patiendi, horũ principiorum quædam sunt in inanimatis, & quædam in animatis. Et quia animata cõponuntur ex corpore & anima, principiũ autẽ agendi & patiendi quæ sunt in corpore animatorum, nõ differũt ab his quæ sunt in inanimatis, ideo addit. Et in anima. Quia videlicet principia agendi q̃ sunt in anima, manifeste differunt ab his quæ sunt in rebus inanimatis. Et iterum animæ plures sunt, quarum multæ non multum differunt in agendo & patiẽdo à rebus inanimatis, quæ instinctu naturæ operantur. Nã partes animæ nutritiuæ & sensitiuæ, in pulsu naturæ operantur. Sola autem pars animæ rationalis est domina sui actus, in quo differt à rebus inanimatis. Et ideo postquã dixit differentiam in anima addit, & anima in rationem habente. Quia scilicet illa principia animatorum à principijs inanimatorum specialiter differunt, quæ sunt in parte anima rõnalis. Vnde patet ꝙ potentiarum animæ, aliæ sunt irrationales, aliæ vero cum rõne. Et quæ sunt cum ratione exponit: cum subdit, ꝙ omnes artes factiuæ vt fabrilis, & ędificatiua, & cæteræ huiusmodi, quarum actiones in materiã exteriorem transeunt, & omnes scientiæ, quæ scilicet non habent operationem in exteriorem materiam trãseuntem, sicut sunt scientiæ morales & logicæ, omnes inquam huiusmodi artes, potentiæ quædam sunt. Quod exinde concluditur, qa sunt principia permutationis in aliud inquãtum aliud est, qđ est diffinitio potentiæ actiuæ, vt ex prædictis patet. Secundo ibi.

D — Potentiarũ aiæ aliæ rõnalis aliæ irrationalis. — E

Atq; oẽs ex potentię q̃ sunt participes rõnis, contrarioꝝ eædem sunt effectrices. Expertiũ autẽ rõnis, queq; vnius est principiũ solũ. Calidum enim calefaciendi tantũ principium est. Medendi vero facultas ægritudinis est & sanitatis effectrix.

Et quæ quidẽ cũ rõne oẽs cõtrariorũ sunt eædẽ, & q̃ irrationabiles vna vnius, vt calidum calefaciendi solum, medicatiua autẽ infirmitatis & sanitatis.

parte. 2. — F

Assignat differentiã inter p̃dictas potẽtias dicens, ꝙ potentiæ rõnales eædem se habent ad cõtraria, sicut ars medica quæ est quędã potentia, vt dictũ est, se habet ad infirmitatẽ, & sanitatẽ faciendã. Potentiæ autẽ irrationales non se habent ad opposita, sed vna est ad vnum effectum tantum per se loquendo. Sicut calidũ solis calefacit per se, & si per accidens possit esse causa frigiditatis inquantum aperiendo poros exhalare interius calidum, vel cõsumendo materiam humoris calidi, ipsum calidum destruit, & per consequens infrigidat. Deinde cum dicit.

Potẽtię rationales se habent ad opposita si autem irrationales. Calidũ frigefacit per accidens.

Idq; ex eo fit, quia scientia ratio quædam est. Eadem autẽ ratio & rem & priuationẽ ostendit, nõ tñ eodẽ modo. Et partim est vtriusq;, partim est magis ipsius rei. Quare tales quoq; scientias cõtrariorum quidem esse necesse est, vnius tantum per se, alterius non per se. Etenim ratio alterius quidem per se, alterius autem quodãmodo per accidens est. Negatione enim ablationeue contrarium ipsum ostẽdit. Priuatio nanq; prima contrarium ipsum est, hæc autem ablatio est, vt patet.

G

Causa autẽ quia rõ est scientia. Ratio autem eadẽ ostendit rẽ & priuationẽ, non tñ similiter. Et est vtrorũ, est autẽ vt existentis magis. Quare necesse & tales scientias esse quidem contrariorũ. Esse vero huius quidem ſm se, illius vero non ſm se. Etenim ratio huius quidem ſm se, illius vero quodãmodo & ſm accidens. Nam negatione & ablatione ostendit contrarium. Etenim priuatio prima cõtrarium. Hæc autem ablatio alterius.

parte. 3. — H

Assignat Philosophus cãm p̃dictæ differentiæ, quæ talis est. Nã sciẽtia quæ est potẽtia rõnalis, est quędam rõ rei scitæ in anima. Eadem autẽ ratio rei manifestat eius priuationẽ. Licet non similiter, quia primo manifestat eam rem existentem. Per posterius autem eius priuationẽ. Sicut per rationem visus per se cognoscitur ipsa visiua potentia, ex consequenti vero cæcitas quæ nihil aliud est, q̃ ipsa carentia uisus in eo quod natum est habere visum. Vnde necessarium est, si sciẽtia est quędã ratio rei scitæ in anima, ꝙ eadem sit scientia cõtrariorum. Vnius quidẽ per prius & scd̃m se, alterius vero per posterius. Sicut medicina per prius est cognoscitiua & factiua sanitatis, per posterius autem infirmitatis, quia & hoc vt iam dictum est, est de ratione rei scitæ in anima: quæ est vnius oppositorum ſm se, & alterius scd̃m accidens. Et quia ꝙ Philosophus supra de priuatione dixerat, postmodum ad contrariũ trãstulit,

Quare potẽtię rõnales se habẽt ad opposita.

I ostendit ꝙ eadẽ ratio est de contrario & priuatione. Sicut enim per negationẽ & ablationẽ mãifestatur priuatio, vt puta ablatio visus manifestat cæcitatem, ita per negationem & ablationẽ manifestat̃ contrariũ, quia priuatio quæ nihil aliud est ꝙ̃ ablatio alterius, est quoddã primum principium inter cõtraria. Omnium enim cõtrariorum vnum est sicut perfectũ, alterum vero sicut imperfectũ & priuatio alterius: Nigrũ enim est priuatio albi, & frigidũ est priuatio calidi. Sic igitur patet ꝙ eadẽ scientia se habet ad cõtraria. Hoc autem manifestat consequenter cum dicit.

Cum autẽ contraria fieri in eodẽ non possint, sciẽtia vero potẽtia sit cũ rõne, atq; anima principium habeat motus. Salubre quidem sanitatẽ, & id quod calefacere põt caliditatẽ, & id quod frigefacere potest frigiditatẽ efficit solũ. Sciens enim vtrũq; facit. Est enim amborũ ratio, & si nõ similiter: & in anima K ipsa, quæ quidem motionis principiũ habet. Quare ambo ab eodem principio mouebit ad idem cõiuncta. Quapropter ea quæ possunt per rõnem, contraria hisce quæ sine ratione possunt efficiunt. Vnum enim à ratione principium continetur.

Tex. cõ. 4. parte. 4. Quoniã autẽ cõtraria nõ sunt in eodẽ, sciẽtia autẽ est potentia in habẽdo rõnem, & aiam motus habet principiũ, salubre quidẽ sanitatẽ solum facit, & calefactiuũ caliditatẽ, & frigidatiuũ frigiditatem. Sciens vero ambo. Est enim amborũ quædam ratio. Non similiter autẽ & in anima quæ habet motus principium. Quare ambo ab eodẽ principio mouebit ad ipsum copulans. Propter quod s̃m rationem potẽtia sine ratione potentibus faciunt contraria. Vnum enim principium continetur ratione.

L Quare potentię irrationales nõ se habẽt ad opposita, sicut rationales.

Accedit ergo ad assignãdũ causam prædictę differẽtię. Manifestũ est enim ꝙ res naturales operantur per formas sibi inhærentes. Non antẽ possunt eidem inesse formæ cõtrariæ. Vnde impossibile est ꝙ eadem res naturalis faciat contraria. Sed scientia est quædam potentia actionis, & motus principiũ ex eo ꝙ aliquis habet rationem rei faciendæ, & hoc principium motus est in anima. Et quia ita est, sequitur ꝙ res naturales faciant vnum tantum, sicut salubre facit solum sanitatem, & calefactiuum facit solum caliditatem, & infrigidatiuũ facit solum frigiditatem. Sed ille qui agit per scientiã operatur vtrunq; oppositorũ, quia eadem ratio est vtriusq; in anima, quia habet principiũ talis motus, licet nõ similiter sicut dictũ est. Et ideo sicut actio naturalis ꝓcedit ad effectũ, quasi copulata ad formã, quæ est principium actionis cuius similitudo relinquit̃ in effectum, ita aĩa mouet per suã operationem ad ambo opposita {ab eodem principio} .i. à ratione quæ est vna duorum oppositorum copulans ad ipsum principium vtrũq; motum, & ad ipsum principiũ vtrũq; terminans, inquantum similitudo illius principij in vtroq; oppositorum in esse productorũ saluatur. Manifestum est igitur ꝙ potentiæ rationales, contrarium faciunt potẽtijs irrationalibus, quia potentia rationalis facit opposita, non autem potẽtia irrationalis, sed vnum tãtum. Et hoc ideo est, quia vnum principium oppositorum continetur in ratione scientiali, vt dictum est. Deinde cum dicit.

M

Patet autẽ & potentiã tantũmõ faciẽdi vel patiendi ad eã sequi potentiã, q̃ principiũ est benefaciendi vel patiendi. Ad hanc autẽ illã non semper. Is enim qui benefacit, faciat quoq; necesse est. At eum qui solum efficit, non necesse est & bene etiam facere.

parte. 5. Palã autẽ quia ipsius bene potentiã, sequit̃ solũ faciendi aut patiendi potentia. Hanc vero illa non semper. Necesse enim benefacientem facere, sed solum facientem, non necesse benefacere. N

Lectio. 2. Ponit cõparationẽ quorundam modorũ potentiæ supe rius sub eis positorũ. Dictum est supra ꝙ aliquid dicit̃ habere potentiã actiuam vel passiuam, qñq; quidem ex hoc solum ꝙ potest agere vel pati, quãdoq; vero ex hoc ꝙ potest bene agere vel pati. Dicit ergo ꝙ ad potẽtiam bene faciendi vel patiendi sequitur potentia faciendi, sed non econuerso. Sequitur enim si aliquis benefacit ꝙ faciat, sed non econuerso.

Lectio. iij.

Sunt autẽ quidã veluti Megarici, qui dicũt eum possẽ solũ cũ operat̃. Cũ verꝓ nõ operat̃ non posse. Ceu non ædificantẽ, ædificare nõ posset, sed ædificãtem quando ædificat. Et in cæteris simili modo.

Tex. cõ. 5. Partt. 1. Svnt autẽ quidã qui dicũt vt Megarici, qñ operatur solũ posse, & qñ non operatur non posse, vt non ædificantẽ nõ posse ædificare, sed ædificãtem quando ædificat. Similiter autem & in aliis. O

Sermo de simultate potentię & actus. Lect. seq. POSTQVAM Philosophus comparauit superius potentias adinuicem, hic incipit ostẽdere quomodo potẽtia & actus se habent in eodẽ subiecto: & diuiditur in duas partes. In prima excludit quorundam falsas opiniones. In secunda determinat veritatem, ibi: {Omnibus autem potentijs.} Prima autem diuiditur in duas. In prima excludit opinionẽ dicentium nihil esse possibile, nisi quãdo est actu. In scđa excludit opinionẽ dicentium econuerso omnia esse possibilia, licet non sint actu, ibi: {Si autem est quod dictum est possibile.} Circa primũ duo facit. Infra p. 6. Primo excludit dictã positionem erroneã. Scđo ostendit qđ sit esse possibile, & quid sit esse actu, ibi: {Est autẽ possibile.} Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Scđo destruit eam, ibi: {Quibus accidentia &c.} Tertio concludit suã intentionem, ibi: {Si ergo contingit.} Dicit ergo primo ꝙ quidam dixerunt ꝙ tunc solum est aliquid in potentia, quando est in actu, vt puta ꝙ ille qui non ædificat actu, non potest ædificare, sed tunc solum potest, quando actu ædificat. Et similiter dicunt de alijs. Et ratio huius positionis esse videtur, quia opinabãtur quòd omnia ex necessitate contingerent secundum aliquam commixtionem causarum. Et sic si omnia ex necessitate eueniunt, sequitur ꝙ ea quæ non eueniunt, non possibile est esse. Deinde cum dicit.

P parte. 7. Parte. seq. Parte. 6. Opinio ꝙ nihil sit in potẽtia nisi quando est actu.

Quibus ea q̃ eueniũt absurda, non difficile est videre. Patet enim ædificatorẽ non fore, si nõ ędificet. Esse nanq; ædificatoris, in potentia ædificandi consistit. Et in cæteris artibus simili modo. Quod si fieri nequeat, vt huiuscemodi quisquã habeat facultates nisi aliqñ didicerit atq; acceperit, & non habeat rursus nisi quãdoq; amiserit, aut obliuione, aut morbo quodã, aut etiã tpe. Nõ enim amittet re ipsa corrupta, est enim semp. Cum quispiã operari cessauerit, artẽ sane tũc nõ habebit. Cõtinuo aũt rursus ædificabit, quonam quæso pacto tunc arte sumpta? Q

Partt. 1. Quibus accidentia incõuenientia non est difficile videre. Palã enim qa non est ædificator, si non ædificet. Nã ædificatorẽ esse, est esse potentem ædificare. Similiter autẽ & in aliis artibus. Si igitur impossibile est, tales habere artes nõ addiscentem aliqñ & accipientẽ, & nõ habere nõ abiicientem aliquãdo, aut enim obliuione, aut passione aliqua, aut tempore. Nõ enim vtiq; re corrupta, semper enim est. Quãdo cessauerit, non habebit artem. Item qui statim ædificabit aliqualiter accipiens?

Ponit

A Ponit rōnes cōtra prædictā positionē ducentes ad incō uenietia, quarū prima talis est. Aedificantē esse, est esse potentē ędificare. Si igitur nullus est potens facere nisi quādo facit, nō est aliquis ædificator nisi qñ ædificat. Et similiter est de alijs artibus. Nā omnes artes sunt potētiæ quædam, vt dictum est. Sequitur ergo ꝙ nullus habeat artē aliquā, nisi quando ꝑm eam operatur. Sed id ostenditur impossibile, suppositis duobus, quorꝫ vnū est ꝙ ille qui prius non habuit aliquā artem, impossibile est ꝙ eam habeat postmodum, nisi addiscat eam, uel eam aliquo modo accipiat, scilicet inueniendo. Aliud est ꝙ si quis habuit aliquā artē, impossibile est eum postmodū nō habere eandē, nisi eam aliquo modo abijciat, vel per obliuionē, aut per aliquam infirmitatem, aut per longitudinem temporis, quo aliquis scientia non vtitur. Hæc enim est causa obliuionis. Non autem potest esse ꝙ aliquis amittat artem corrupta re, sicut quandoq; conuenit ꝙ vera cognitio amittitur mutata re, vt cum quis opinatur vere Socrat. sedere, eo surgente perit eius vera opinio. Hoc autem non potest dici circa artem. Nam ars non est cognitio eius quod est, sed eius quod faciendum est. Et ita quandiu durat materia ex qua ars potest aliquid facere, semper res artis est. Vnde non potest ars amitti corrupta re nisi modis præmissis. Ex his autem duobus propositis Philosophus sic arguit. Si aliquis non habet artem, nisi quando ea vtit̃, tunc quando incipit vti, de nouo habet artem. Ergo oportet vel ꝙ discat eam, vel qualitercūq; acquirat eam. Et similiter quando desinit vti arte, sequitur ꝙ arte careat, & ita amittet artem quam prius habebat, vel obliuione, vel passione, vel tpe. Quorum vtrūq; patet esse falsum. Nō igitur verum est ꝙ solū tunc aliquis habeat potentiam, quando operatur.

Alia litera aliter erit accipiẽ. Improbat ꝑdictā opinionē quatuor rōnibus. ꝑma.

B

C Inanimata etiam simili modo sese habebūt. Neq; enim calidū, neq; frigidū, neq; dulce, neq; oīno qcquā sensibile erit, si non sentiat̃. Quare fiet vt idem censeant, quod Prothagoras asserebat.

Parte. 3. Et inaīata vtiq; similiter. Neq; enim frigidū, neq; calidū, neq; dulce, neq; amarū, neq; omnino sensibile, nihil erit nō sentientibus. Quare Prothagoræ rationem eis dicere continget.

Alia litera. Pythagoræ

Scda rō. Secundā rōnem ponit, quæ quidē procedit in irrationabilibus quæ sunt in rebus inanimatis. s. calidū & frigidū, dulce & amarum, & alia huiõi, quæ sunt principia actiua immutantia sensus. Et ita sunt quædam potentiæ. Si igitur potētia nō inest alicui nisi quādo agit, sequitur ꝙ nihil est calidum vel frigidum, dulce vel amarū, & huiusmodi, nisi quando sentitur immutās sensum. Hoc autem patet esse falsum. Nam si hoc esset verum, sequeretur ꝙ opinio Prothagoræ esset vera, quæ dicebat omnes proprietates & naturas rerum cōsistere solum in sentiri & opinari. Ex quo cōsequebatur contradictoria simul esse vera, cum diuersi circa idem, contradictorie opinentur. Contra quā opinionē Philosophus in quarto superius disputauit. Falsum est igitur ꝙ potentia non sit sine actu.

Alia litera. Pythagoræ

D

At vero neq; qcquā sensum habebit, si nō sentiat, nec operet̃. Quod si cęcū id est qđ visum nō habet, aptum autē est habere, & qñ est aptum, ac superiidē sane vno in die cæci sæpius erunt, ac surdi.

Parte. 4. At vero neq; sensum habebit nihil, si non sentiat nec operet̃. Si ergo cæcū non habens visum, aptum vero natū, & qñ aptum natum est habere adhuc ens: idem cæci erunt sæpe die vno, & surdi.

Tertia rō. Tertiam rationem ponit, quæ talis est. Sensus est potentia quædam. Si igitur potentia non est absq; actu, sequetur ꝙ aliquis non habeat sensum nisi quādo sentit, vtputa visum, aut auditum. Sed ille qui non habet visum, cum sit natus habere est cæcus, & qui non habet auditum est surdus. Sic igitur eadem die frequenter erit surdus & cæcus: quod manifeste est falsum. Nam cæcus non fit postea videns, neq; surdus audiens. E

Preterea si id est impossibile quod potētia caret, id qđ nō fit, erit impossibile ortū subire. Qui vero id quod ortū subire nō pōt, vel esse vel fore dicit, falsum dicet ꝑfecto. Hoc enim impossibile ipsum significat. Quare hæ sententiæ motū generationēq; tollunt. Semper enim & id quod stat stabit, & id quod sedet sedebit. Non enim surget, si sedet. Fieri enim non potest, vt hisce surgit, qui surgere nequit.

Amplius si impossibile qđ priuatū est potētia, qđ non fit, impossibile erit factū esse. Sed qđ est impossibile factū esse, dicens aut esse aut futurū esse, mentiet̃. Nā impossibile hoc significauit. Quare hæ rationes auferunt motū & generationē. Semper enim stās stabit. Nō enim surgit si sedet. Impossibile nāq; erit surgere, quod non potest surgere. Tex. cō. 6. parte. 5. F

Quartā rōnem ponit, quæ talis est. Impossibile est agere quod caret potentia. Si igit̃ aliquis nō habet potentiam nisi quādo agit, sequet̃ ꝙ quando aliquis non agit, impossibile sit ipsum agere. Sed quicunq; dicit aliquid esse aut futurum esse quod impossibile est fieri, mentitur. Et hoc patet ex ipsa significatione huius nominis impossibile. Nam impossibile dicitur falsum, quod nō potest cōtingere. Sequitur igitur ꝙ id quod nō est, nullo modo possit fieri. Et ita ista potētia tollet motū & generationē, quia stans semper stabit, & sedens semper sedebit. Si enim aliquis sedet, nunquā postea stabit, quia dum non stat, non habet potentiam standi. Et ita non possibile est eum stare, & per cōsequens impossibile eum surgere. Et simil̃r qđ non est albū, impossibile erit esse album. Et ita non poterit dealbari. Et similiter in omnibus alijs. Deinde cum dicit. Quarta rō. G

Quod si hæc dici nō possunt, patet potentiam & actū diuersa esse. At illæ sententiæ potentiam & actū idem faciunt. Quapropter & non parum quid tollere quærunt. Quare cōtingit quippiam posse quidem esse, tamen non esse: & posse non esse, attamen esse: & cæteris in prædicamentis simili modo: posse quippiā ambulare, & tamen non ambulare, & item non ambulare, & tamen ambulare posse.

Si ergo non contingit hoc dicere, palam quia potentia & actus diuisa sunt. Illæ vero rationes potentiam & actū idem faciunt. Propter quod non paruū aliquid quærunt destruere. Quare cōtingit possibile quidem aliquid esse, non esse autem: & possibile non esse, esse autem. Similiter autem & in aliis categoriis, possibile vadere ens, non vadere: & non vadens, possibile esse vadere. parte. 6. Tex. cō. 7. H

Concludit suā intentionē dicens, ꝙ si prædicta incōuenientia non possunt cōcedi: manifestum est ꝙ potentia & actus, diuersa sunt. Sed illi qui ponunt positionē prędictā, faciunt potentiam & actum esse idem, in eo ꝙ dicunt tunc solum aliquid esse in potentia, quando est actu. Ex quo patet quòd non paruum quid à natura destruere intendunt. Tollunt enim motum & generationem, vt dictum est. Vnde cum hoc non possit sustineri, manifestum est ꝙ aliquid est possibile esse, quod tamen nō est, quod aliquid est possibile non esse, & tamen est. Et ꝗ similiter in alijs categorijs, ꝉ id est prædicamētis, quia possibile est aliquem vadere, & non vadit, & econuerso non vadere qui vadit. Deinde cum dicit. Conclusio opposita ei etc opinionis.

I Id autē est possibile, cui si is euenerit actus cuius potētiā dicit̃ habere, nō erit possibile quicquā. Dico autē hoc pacto, sed qspiā sedere poterit, is si sederit nullū eueniet ipossibile. Et sili mō si moueri aut mouere, & esse aut fieri, & non esse aut nō fieri pōt.

Parte.7. Est autē possibile hoc, cui si extiterit actus, cuius dicit̃ habere potentiā, nihil erit impossibile. Dico aūt puta si possibile sedere, & cōtingere sedere huic si inest sedere, nihil erit impossibile: & aut moueri, aut mouere, aut statui, aut statuere, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri similiter.

Pole seu eē in potētia quid. Ostendit quid sit esse in potētia, & quid esse in actu. Et primo qd sit esse in potētia, dicēs, ꝙ id dicitur esse in potētia, qd̃ si ponat̃ esse actu, nihil impossibile sequit̃. Vt si dicat̃ aliquē possibile est sedere, si ponatur ipsum sedere non accidit aliquod impossibile. Et similiter de moueri & mouere, & de alijs huiusmodi. Secundo ibi.

K Actus autē nomen & ad ꝑfectionē ipsam, & ad cętera, ex motibus maxime ipsis accessit. Motus enim actus maxime esse videt̃. Quapropter & hisce q̃ nō sunt, nō motū sed alias quasdā ꝑdicationes tribuere solent. Intelligibilia autē illa, & desiderabilia dicunt esse, moueri autē non dicunt. Idq; propterea quod actu quidē non sunt, esse autē actu possunt. Quędam enim eorum quæ non sunt, potentia sunt. Non sunt autem ex eo, quia non actu sunt.

Parte.8. Venit autē actus ꝯm nomen qui ad endelechiam cōpositus & ad alia, ex motibus maxime. Videt̃ eñ actus, maxime motus esse. Quapropter & nō existentibus non assignant moueri. Alias autem categorias puta intellectualia & concupiscibilia esse non entia,

L mota vero non. Hoc autē, quia non entia actu, erunt actu. Non entium enim quædam potentia sunt. Nō sunt autem, quia non endelechia sunt.

Nomē actus primo significat motū & ex hoc alia. Ostēdit quid sit esse in actu, & dicit ꝙ hoc nomē actus quod ponit̃ ad significādum endelechiā, & perfectionē. s. formam, & alia hmōi sicut sunt quæcūq; operationes, veniunt maxime ex motibus quantum ad originē vocabuli. Cum enim noīa sint signa intelligibilium conceptionum, illis primo imponimus noīa, quę primo intelligimus, licet sint posteriora ꝯm ordinē naturæ. Inter alios autē actus, maxime est nobis notus & apparēs motus, qui sensibiliter à nobis videt̃. Et ideo ei primo impositū fuit nomē actus, & à motu ad alia deriuatum est. Et ꝑpter hoc moueri non attribuit̃ non existentibus. Licet quædā alia ꝑdicata, non existentibus attribuant̃. Dicimus enim nō entia esse intelligibilia vel opinabilia. Aut etiā cōcupiscibilia. Sed non diximus ea esse mota. Quia cum moueri significet esse actu, sequeret̃ ꝙ non entia actu essent actu, quod patet esse falsum. Etsi enim quædam nō entia sint in potētia, tñ ideo nō dicunt̃ esse, qa non sunt in actu. Deinde cum dicit.

M

Quid possit vel non possit de non ente vere prędicari. Quod si id quod diximus, est id qđ possibile est, ad quod sequit̃ actus, patet fieri non posse quo vere quispiā dicat, possibile quidē esse hoc, nō autē fore. Alioqn nos ꝑtereunt ea quæ impossibilia sunt, veluti si quispiā diametrū dixerit mensurari posse, non tamen mensuratū fore. Nō animaduertētes id quod impossibile est esse, ex eo qa nihil prohibet, vt quippiā possit quidē esse vel fieri, non sit autē neq; fiat: sed illud ex suppositis sequatur necesse est, si supposuerimus id esse aut fuisse, quod non est quidem, potest autem esse, nullū emergere impossibile. At emerget sane. Est enim impossibile diametrū mensurari. N

Nō est enim idē falsum ac impossibile. Te nāq; nūc stare, est quidem falsum, at non impossibile.

Text.c.6.? Parte.9. Si autē est quod dictū est possibile, inquantū sequitur, palam quia nō contingit verum esse aliquid dicere, qa possibile hoc: nō erit autem, vt & impossibilia esse sic diffugiāt. Dico autē, puta si quis dicat possibile diametrū cōmensurari, non tamen cōmensurabitur, non cogitans esse impossibile. Quia nihil prohibet aliquid ens esse aut fieri, non esse vero, aut non futurum esse. Sed illud necesse ex positis fit, & supponamus esse aut fieri, quod non est quidē: possibile autē quia nihil erit impossibile. Non enim est idem falsum & impossibile. Nam te stare nunc, falsum quidem est, & non impossibile.

O

Destructio opinionis ꝙ oīa sint possibilia. parte. seq. Postquā Philosophus destruxit opinionē dicentium nihil esse possibile nisi qñ est actu, hic destruit cōtrariā opinionē dicentiū oīa possibilia, & circa hoc duo facit. Primo destruit hanc positionē. Scđo determinat quandā veritatē circa consequentiā possibilium. ibi: {Simul autem palā.} Dicit ergo primo ꝙ si verū est ꝙ aliquid dicat̃ esse possibile, ex eo ꝙ aliquid sequitur ꝯm ꝙ dictū est, ꝙ possibile est, quod si ponat̃ esse, nō sequitur impossibile, manifestum est ꝙ non cōtingit verum esse hoc quod dicunt qdam, ꝙ vnūquodq; possibile est, etiā si nunquā futurū sit. Ita ꝙ per hanc positionem impossibilia tolluntur. Sicut si aliquis dicat diametrum quadrati, cōmensurari lateri, esse possibile, sed tñ non cōmensurabit̃: & eodē modo dicatur de alijs impossibilibus, & nō cogitet ꝙ diametrū quadrati cōmensurari lateri est impossibile: dico ꝙ ponentes hāc positionē quātum ad aliquid dicunt verū, & quantū ad aliquid dicunt falsum. Sunt enim aliqua de qbus nihil ꝓhibebit dicere ꝙ sunt possibilia esse aut fieri, cum tamen nunquā sint futura, nec vnquā fiant. Sed hoc nō potest dici de omnibus. Sed ꝯm ea quæ superius dicta sunt, & quæ nunc oportet nos supponere, illa solū possibile est esse, aut fieri, licet nō sint: quibus positis nō sequit̃ aliqd ipossibile. Posito autē ꝙ diametrū cōmensuraret̃, sequit̃ aliquid impossibile. Et ideo non potest dici ꝙ diametrū cōmensurari, sit possibile. Est enim non solum falsum, sed impossibile. P

Diametrum esse cōmensurabilem lateri quadrati non solum est falsum, sed etiam impossibile.

Q

Costa.

Quædam vero sunt falsa tantum, sed non impossibilia, sicut Socratem sedere & stare. Non enim idem est falsum esse, & esse impossibile, sicut te stare nūc est falsum, sed nō impossibile. Prædicta ergo positio quantum ad aliqua, vera est, quia quædam sunt possibilia, licet sint falsa. Non autem quantum ad omnia, quia quædam sunt falsa & impossibilia. Deinde cum dicit.

Insuper

A Insuper etiam patet si cum a.est, necesse est b. eẽ: si possibile est a.esse,& b. necessario possibile est eẽ. Si enim non necesse est possibile esse, nihil prohibet vt nõ sit possibile esse. Sit igitur ipsum a. possibile. Cum igitur ipsum a.possibile est esse, si positum fuerit, nullum impossibile esse accidet: b.autem necesse est esse. At impossibile erat. Sit igitur impossibile. Si igit̃ ipsum b.impossibile est esse, necesse est & a. impossibile esse. At primum est, ergo secundum. Si ergo a.est possibile,& b. possibile erit, si ita sese habebit. Vt cũ a.est, necessariũ sit & b.ipsum esse. Si igit̃ a.& b.ita sese habentibus, b.non sit hoc pacto possibile, neq; ipsa a.b. sane ita sese habebunt, vti posita sunt. Quod si cum a.possibile sit, & b. possibile esse necesse est: si est a.necesse est & b.esse. Possibilibe eni esse necessario b.ipsum esse, si a.possibile sit, hoc sa- B ne significat: si est a.& quando est possibile, & vt est possibile esse,& illud tunc,& ita necessario est.

Tex.cõ.9 parte 10. Simul autem palam quia si a.ente, necesse b. esse: & possibili ente a.& b.necesse est eẽ possibile. Si eni non necesse possibile esse, nihil prohibet nõ esse possibile esse. Si aũt possibile, ergo quando a. possibile erit esse, si ponatur, nihil impossibile esse accidit. B. aũt necesse est esse, sed erat impossibile. Sit itaq; impossibile,& si impossibile necesse esse b.& a. necesse esse. Sed erat primum impossibile, ergo & secundum. Si igitur sit a.possibile,& b. erit possibile. Si quidem sic se habebãt. Ergo a.ente, necesse b. est eẽ. Si itaq; sic habentibus a.b.non est possibile b.ita nec a.b.habebit, vt positum est. Et si a.possibili ente, ne- C cesse b.possibile esse: si est a.necesse est b. Nam possibile esse ex necessitate b.esse, si a.sit possibile, hoc significat, si sit a.& quando,& vt erat possibile esse,& illud tunc esse,& ita esse necesse.

De consequẽtijs possibilium. Quia dixerat ꝙ possibile iudicatur aliquid ex hoc, ꝙ ex ipso non sequitur impossibile, ostendit qualiter habeant se consequentia possibilia dicens, ꝙ ex diffinitione possibilis superius posita, nõ solum destruitur præmissa positio, sed etiam simul est manifestum ꝙ si alicuius cõditionalis antecedens est possibile,& cõsequẽs possibile erit. Vt si hæc cõditionalis sit vera. Si est a.est b.necesse est si a.sit possibile, ꝙ b.sit possibile. Sciendum tñ est ad huius intellectũ Pose dupliciter. ꝙ possibile dupliciter dr̃. Vno modo ſm ꝙ diuiditur contra necesse, sicut dicimus illa possibilia quæ contingunt eẽ & non esse. Et sic accepto possibili, nõ habet locum quod hic dr̃. Nihil enim prohibet ꝙ antecedẽs sit cõtingens esse D & non esse, consequẽs tñ sit necessarium. Sicut patet in hac cõditionali. Si Socr.ridet, est homo. Alio vero modo possibile dr̃ ſm ꝙ est cõmune ad ea quæ sunt necessaria,& ad ea quæ cõtingunt esse & non esse, prout possibile cõtra impossibile diuiditur. Et sic loquitur hic Philosophus dicẽs de possibili, ꝙ necesse est, consequens esse possisibile, si antecedens fuit possibile. Detur enim hæc conditionalis esse vera, si est a.est b.& detur antecedens.s.a.esse possibile, aut igitur necesse est b.esse possibile, aut non. Si est necesse, habetur ꝓpositum. Si non est necesse, nihil prohibet ponere oppositum.s.b.non esse possibile. Sed hæc nõ potest stare. Nam a.ponitur esse possibile,& qñ ponitur esse possibile, simul ponitur ꝙ nihil impossibile sequitur ex eo. Sic enim superius diffinitũ est possibile, ad quod nihil sequitur impossibile. Sed b.sequitur ad a.vt positum est,& b. ponebatur eẽ impossibile. Nam idem est esse impossibile, quod nõ esse possibile, igitur a.non erit possibile, si sequit̃ ad ipsum b.quod erat impossibile. Ponatur ergo b.esse impossibile, & si est impossibile,& posito a.necesse est esse b. erit ergo impossibile & primum & secundũ.s.a.& b. Vbi aduertendum est ꝙ bene sequitur si consequens est impossibile, ꝙ antecedens sit impossibile, non tñ econuerso. Nihil enim ꝓhibet ex impossibili sequi aliquid necessariũ, vt in hac cõditionali. Si hõ est asinus, homo est animal. Vnde non sic intelligendum est ꝙ Philosophus dicit hic, si primum erat impossibile id est antecedens, ergo & secundũ erat impossibile.s.cõsequens. Sed ita debet intelligi. Si cõsequens est impossibile vtrunq; erit impossibile. Sic ergo manifestum est ꝙ si sic se habent.s.a.& b.ꝙ a.existente, necesse est b.esse, et necessario sequitur ꝙ si a.est possibile, quod b.erit possibile. Et si b.non est possibile a.possibili existente, nõ ita se habebunt a.& b.vt positum est.s. ꝙ ad a.sequitur b. Sed oportet ꝙ a.possibili existente, necesse est b.possibile eẽ, si existente a.necesse est esse b. Cum enim dico. Si est a. est b.hoc significatur ꝙ necesse sit b.esse possibile, si a.possibile est, ita tamen ꝙ quando & eodem modo sit possibile b.eẽ quando & qũo est possibile a. Non enim possibile est vt sit quocunq; tẽpore & quocũq; modo. F Lec. iiij.

Cum autem potẽtiarum aliç natura insint, vt sensus, aliç consuetudine, vt modulandi facultas: aliç disciplina, vt artes: eç quidem quç consuetudine comparantur rationeue, per operationes antecedentes habeant̃ necesse est. Quæ vero tales nõ sunt,& q̃ patiẽdi potẽtiç sunt, eas nõ necesse ẽ hoc pacto haberi.

Tex.cõ.10 Parte. 1 OMnibus autem potentiis existẽtibus, his quidem cognatis, vt sensibus: his autem consuetudine, vt q̃ est fistulãdi: aliis autem disciplinatu, vt quæ est artiũ. Has quidem necesse eos qui præexercitati fuerunt habere quæcunq; ꝯsuetudine & rõne. Nõ tales aũt,& eas quç sunt in pati, non necesse.

G De simultate potentiç & actus ſm veritatem. POSTQVAM Philosophus exclusit falsas opiniones circa potentiam & actum, hic determinat veritatẽ, & circa hoc duo facit. Primo ostendit qũo actus prçcedat potentiam in subiecto. Secundo qũo potentia p̄cedens actum, ad actum reducatur, ibi ⟨ Quoniam autẽ possibile. ⟩ Dicit ergo primo ꝙ cum potentiarũ q̃dam sint inditæ his quorũ sunt, sicut sensus animalibus. Quædam vero per cõsuetudinem acquirantur, sicut ars tibicinãdi,& aliæ hmõi artes operatiuæ. Quædam vero acquirantur per doctrinã siue disciplinã, sicut medicina & aliæ hmõi artes: dictarũ potentiarũ quçcunq; per cõsuetudinem & rõnem nobis insunt, necesse est primum agere & p̄exercitari in eorũ actibus anteq̃ acquirant̃, sicut tibicinando, aliqs fit tibicinator: & considerando medicinalia, aliquis fit medicus. Sed aliæ potentiæ quæ nõ acquiruntur per cõsuetudinem, sed insunt à natura & sunt in patiendo, sicut patet de poten- H tijs sensitiuis, non proceduntur à suis actibus. Nõ enim aliquis vidẽdo, acquirit sensum uisus. Sed ex eo ꝙ potentiam visiuam habet, fit actu videns. Deinde cum dicit.

parte seq. Triplex genus potentiaꝝ & qũ actus p̄cedant vel sequantur.

Quoniam autem ipsum possibile aliquid potest, & quandoq;,& aliquo modo, & quçcũq; alia in definitione sunt adiungenda,& alia per rationem mouere possunt potentiçq; ipsorum cum ratione sunt. Alia sunt expertia rationis,& potentiç ipsorum rõnis identidem sunt expertes. Et illas quidem in animãte, has autem in vtrisq; esse necesse est.

parte. 2. Quoniam autem possibile,& quando,& quomodo,& quçcunq; alia necesse adesse in diffinitione. Et hæc quidem ſm rationem possunt mouere,& potẽtiæ ipsorum cũ ratione. Hæc autem irrationabilia, & potentiæ irrationales. Et illas quidem necesse in animato esse, has vero in ambobus.

Ostendit

I Qũo potẽtię p̄cedentes actum reducũtur ad actum. Infr. p̃te. 5

Ostendit qũo potentiæ p̄cedentes actum reducuntur ad actum, & circa hoc duo facit. Primo enim ostẽdit qũo in hoc differunt diuersæ potentiæ adinuicem. s. rõnales & irrationales. Secundo oñdit qualiter rõnales potẽtię ad actũ reducantur, ibi { Necesse ergo. } Circa primũ tria facit. Primo præmittit quædam necessaria ad p̄dictam differentiam cõsiderandam, quorum vnũ est, ꝙ in rõne possibilis oportet multa considerare. Non enim dicitur possibile respectu cuiusq;, sed respectu alicuius determinati. Vñ oportet possibile, esse aliquid possibile, vt puta ambulare vel sedere. Et similiter quod põt aliquid facere vel pati, non potest illud quocũq; tp̃e facere aut pati, sicut arbor nõ potest fructificare nisi determinato tp̃e. Et ideo cum dicitur aliquid eẽ possibile, oportet determinare qñ sit possibile. Et similiter oportet determinare qũo sit possibile. Non enim possibile, quocunq; modo põt agere aliquid vel pati, sicut aliquis sic põt ambulare. s. tarde, non autem velociter. Et simile est de alijs circunstantijs, quæ cõsueuerunt determinari in diffinitionibus rerum, sicut quo instrumento, quo

K Duplex potentia.

loco, & alia hm̃oi. Aliud quod p̄mittit est, ꝙ quædam sunt possibilia ſm rationem, & potentię horum possibiliũ sunt rationales. Quædam vero possibilia sunt irrationabilia, et potentiæ irrationales. Et quidem potentiæ rationales non possunt esse nisi in rebus animatis. Sed potentiæ irrationales pñt esse in ambobus. s. in rebus aïatis & inanimatis. Et nõ solum in plantis & brutis animalibus, quę rõne carent, sed ẽt in ipsis hominibus, in quibus inueniuntur quædam principia actionum et passionum quæ sunt sine ratione, vt potentia nutritiua, & augmentatiua, & grauitas, & alia huiusmodi. Secundo ibi.

Talibus quidem potentiis passiuum atq; actiuũ, cum sunt vt possunt principia, alterum agat, alterũ

L patiatur necesse est. At illis non est necesse.

parte. 5 Tales quidẽ potientię necesse, quãdo vt possunt, passiuum & actiuum appropinquant: hoc quidem facere, illud vero pati. Illas vero non necesse.

Dfia dictarum potẽtiarum.

Ponit differentiam prædictarum potẽtiarum dicens, ꝙ in potentijs irrationabilibus necesse est quãdo passiuũ appropinquat actiuo, in illa dispositione qua passiuum potest pati, & actiuum potest agere, necesse est ꝙ vnum patiatur, & alterum agat, vt patet quãdo combustibile applicatur igni. In potentijs vero rationalibus, non est necessarium. Non enim necesse est ædificatorem ædificare quantũcunq; sibi materia appropinquaret. Tertio ibi.

Harum enim omnium quęq; vna vnius est effectiua, illarum vero quęq; cõtrariorum. Quare facit cõtraria simul, quod quidem fieri nequit.

parte. 4. M Hæ quidem enim omnes vna vnius factiua, illæ aũt contrariorum. Quare simul facient contraria. s. si agerent approximata passiuo sine aliquo determinante. Hoc autem impossibile.

Rõ p̃dictę differẽtię.

Assignat causam prædictæ differẽtiæ dicens, ꝙ potẽtiæ irrationales ita se habent, ꝙ vna est factiua tm̃ vnius, & iõ p̄sente passiuo necesse est ꝙ faciat illud vnum cuius est factiua. Sed vna & eadem potentia rõnalis est factiua cõtrariorum, vt superius habitum est. Si igiť necessarium eẽt, ꝙ p̄sente passiuo faceret illud cuius est factiua, sequereť ꝙ simul faceret cõtraria, quod est impoſſe. Sicut si medicus induceret sanitatem & ægritudinem. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 3.

Aliud ergo quippiam habeat authoritatem necesse est. Id autem est appetitus, aut electio. Verũ enim appetierit, id sane faciet cum est vt potest, atque propinquum est ipsi passiuo. Quare id omne quod per rationem potest, id agat cum appetit cuius potentiã habet, & vt habet necesse est. Habet autem ita, vt agat præsente atq; sic se habente passiuo, alioquin agere profecto non poterit.

N

Parte. 5 Necesse ergo alterum aliquid esse quod ꝓprium est. Dico autem hoc appetitum aut proæresim. i. electionem. Quod enim desiderabit principaliter, hoc faciet, qñ vt possit extiterit, & appropinquauerit passiuo. Quare potens ſm rationem omne necesse, qñ desiderat cuius habet potentiam, & vt habet hoc facere. Habet aũt pręsente passiuo, & ita se habente facere. Si aũt non, facere non poterit.

Qũo potẽtię rõnales reducũtur ad actum.

Ostendit quid requiratur ad hoc ꝙ potentiæ rationales exeant in actum, ex quo non sufficit propinquitas passi, & circa hoc tria facit. Primo oñdit per quid potentia rõnalis reducatur in actum, cõcludens ex dictis, ꝙ cum potentia rõnalis se habeat cõmuniter ad duo cõtraria, & ita cum à causa cõi non ꝑcedat effectus determinatus, nisi sit aliquid

O

ꝓprium, quod cãm cõem ad hũc effectum magis determinet ꝙ ad illum, sequitur ꝙ necesse est p̄ter potẽtiam rõnalem quæ est cõmunis ad duo cõtraria, poni aliquid quod approprieť eam ad alterum faciendum ad hoc ꝙ exeat in actum. Hoc { autem est appetitus aut proæresis, } id est electio quorumcunq;, id est electio quæ pertinet ad rõnẽ. Quod enim aliquis considerat, hoc facit, ita tñ si existit in dispositione qua est potens agere, & passiuum adsit. Vnde sicut potens potentia irrationali necessario agit, passiuo appropinquante, ita omne potens ſm rationem, necesse est ꝙ faciat quando desiderat illud cuius habet potentiam, & eo modo quo habet. Habet autem potentiam faciendi cũ passiuum præsens fuerit, & ita se habeat ꝙ possit pati, aliter facere non posset. Secundo ibi.

P Hoc enim nullo inquam externorum prohibẽte, non est alterius adiungendum. Ipsam nanq; potẽtiã habet, vt est potentia faciendi. At est nõ omnino, sed aliquo modo se habentibus, in quibus & ea q̃ prohibent foris comprehendentur. Hoc enim eorum nõ nulla quę in definitione insunt auferre videtur.

Parte. 6 Nullo nanq; exteriorum prohibent, adiungere nihil adhuc oportet. Potentiam enim habet, vt est potentia faciendi. Est autem non omnino, sed habẽtium aliquo modo, in quibus excludentur quæ exterius prohibent. Remouent enim hęc eorum quæ in determinatione apponuntur quædam.

R ñdet tacitę q̃ōni.

Respõdet tacite qõni. Posset enim aliquis quærere quare, cum dixerit ꝙ omne potẽs ſm rõnem quãdo desiderat, necessario agit passiuo p̄sente, non addit, si nihil prohibeat exterius. Sed ipse respondet ꝙ illud. s. nullo exteriorum ꝓhibente, nõ oportet addere. Dictum est enim ꝙ necesse est

Q

agere si habeat potentiam, quę est sufficiens ad faciendum. Sed hoc non est quolibet modo. Sed quãdo illud quo d habet potentiam, aliquo modo se habet, & in hoc excluduntur ea quæ exterius prohibent. Nam ea quæ exterius prohibent, remouent aliqua eorum quæ posita sunt superius in determinatione cõmuni possibilis, vt scilicet vel non sit possibile tunc, vel non possibile hoc modo, vel aliquid huiusmodi. Teertio ibi.

Quocirca neque faciet duo simul aut contraria, etiam si simul ipsa velit, aut percupiat facere. Non enim ipsorum hoc pacto potentiam habet, neque est ipsa potentia simul agendi facultas. Nam quorum est, ita faciet illa.

Parte. 7. Propter quod nec si simul volunt, aut cupiunt facere duo, aut contraria, facient. Non enim ita simul

habent

A habent ipsorum potentiam, nec est simul faciẽdi potentia, quoniam quorum est, sic facient.

Docet euitare incõueniens quod primo sequebatur. s. ꝙ potẽtia rõnalis simul faceret contraria. Non enim sequitur ꝙ si necesse est, ꝙ faciat potentia rõnalis quod desiderat, et dato ꝙ aliqui simul velint, ƀm rõnem, aut cupiant, ƀm appetitum sensitiuum, facere duo diuersa aut cõtraria, ꝙ propter hoc faciant. Non enim sic habẽt potentiam cõtrariorum, ꝙ simul cõtraria faciant. Sed sic faciunt sicut habent potentiam, vt dictum est. Lectio. v.

Cum autem de ea potentia dictum sit, quę ad motum accomadatur, de actu deinceps determinemus oportet, quidnam sit ipse actus, & quale quid sit. Nam si diuiserimus ipsum simul, & ipsum possibile sane patebit. Non solum inquam id possibile dici, B quod aptum est aliud mouere, aut ab alio moueri, aut simpliciter, aut aliquo modo, sed alio ẽt modo. Qua de re quęrentes, & de hisce quoq; trãsigemus.

Te. cõ. 11 parte. 1. QVoniam autem de potentia quę ƀm motum dicitur dictum est, de actu determinemus, quid est actus, & quale quid. Etenim possibile simul manifestum erit diuidentibus, quia non solum hoc dicimus possibile quod aptum natũ est mouere aliud, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut modo quodam, sed & aliter. Quapropter quęrentes, & de his superueniemus.

Sermo de actu. POSTQVAM determinauit de potẽtia, hic determinat de actu, & diuiditur in duas partes. In prima determinat quid est actus. In secunda qñ aliquid est in potentia ad actum. ibi { Qñ autem potentia. } Et circa primum Lec. seq. C duo facit. Primo cõtinuat se ad p̃cedẽtia dicens, ꝙ quia dictum est de potẽtia quę inuenitur in rebus mobilibus, quę s. est principium motus actiue vel passiue, oportet determinare quid est actus, & qualiter se habeat ad potentiam, quia per hoc simul manifestum erit de potentia cũ diuiserimus actum. Actus enim nõ tm̃ inuenitur in rebus mobilibus, sed ẽt in rebus immobilibus. Ex quo manifestũ est cum potẽtia dicatur ad actum, ꝙ actiue possibile vel potens, nõ solum dicatur quod est natum mouere actiue, vel moueri ab alio passiue, aut simpliciter, ƀm quod dr̃ potentia respectu actiõis aut passionis cõiter, aut modo quodã, ƀm ꝙ potentia dicitur respectu eius quod est bene agere, aut bene pati, sed ẽt dicetur possibile vel potens aliter ƀm ordinem ad actum, qui est sine motu. Licet enim nomen actus à motu originem sumpserit, vt supra dictum est, nõ Lectio. 3. D tamẽ solum motus dicitur actus. Vnde nec dicitur solum possibile in ordine ad motum. Et ideo oportet inquirẽdo de his tractare. Secundo ibi.

Est itaq; actus rem non ita sese habere, quemadmodum potentia dicimus esse. Dicimus autem potentia esse, vt Mercurium in ligno, & dimidiam lineam in tota, propterea quod auferri ab ea potest: & scientem eum etiam qui non contemplatur, si cõtemplari possit. Aliud autem actu esse.

Parte. 2. Est autem actus existere rem non ita sicut dicimus potentia, vt in ligno Mercuriũ, & in toto medietatem, quia aufertur vtiq;: & scientem & non speculantem si potens põt speculari. Sed hoc actu.

Infr. pt. 4 Actus in qui quid. Determinat de actu, & primo oñdit quid sit actus. Secundo qũo diuersimode dicatur in diuersis. ibi { Dicunẽ aũt actu. } Circa primum duo facit. Primo oñdit quid ẽ actus dicens, ꝙ actus est qñ res est, nec tñ ita est sicut quando est in potẽtia. Dicimus enim in ligno esse imaginẽ Mercurij potentia, & nõ actu, antequam lignum sculpaturi sed E si sculptum fuit, tunc dr̃ esse in actu imago Mercurij in ligno. Et similiter in aliquo toto cõtinuo pars eius. Pars enim puta medietas, est in potẽtia, inquatnũ possibile est vt pars illa auferatur à toto per diuisionem totius. Sed diuiso toto, iam erit pars illa in actu. Et similiter sciẽs & nõ speculans, est potens cõsiderare sine cõsideratione. Sed hoc. s. speculari siue considerare est esse in actu. Secundo ibi.

Patet autem in singulis inductione id quod dicere volumus, & non cuiuslibet quærere diffinitionem oportet, sed ipsam quoq; similitudinem rationis animaduertere: veluti vt ędificans sese habet ad ędificatiuum, & vigilans ad id quod dormit; & videns ad id quod claudit quidem oculos, visum autem habet: & id quod a materia est seiunctum, ad materiam ipsam: & id etiam quod est extructum, F ad non extructum: sic & quippiam est, ad quippiam: & differentiæ huius altera parte actus, altera id quod potest, sit definitum.

Palam autem in singularibus inductione quod dicere volumus, & non oportet omnis terminum inquirere, sed proportionale conspicere: quia vt ædificans ad ædificabile, & vigilans ad dormiens, & videns ad claudens quidem oculum, visum autem habens: & segregatum ex materia ad materiam, & laboratum ad illaboratum, est aliud: & huius differentiæ alteri parti sit actus determinatus, alteri autem possibile. parte. 2.

Respondet qõni tacitę. Posset enim aliquis quærere ab eo, vt ostẽderet quid sit actus, per diffõnem. Sed ipse respõdet dicens, ꝙ inducẽdo in singularibus per exempla manifestari põt illud quod volumus dicere. s. qd est actus, { & non oportet cuiuslibet rei quærere terminum, } id est diffinitionem. Nam prima simplicia diffiniri nõ pñt, cum nõ sit in diffõnibus abire in infinitũ. Actus aũt est de primis simplicibus. Vnde diffiniri non põt. Sed per proportionẽ aliquorum duorum adinuicem, põt videri quid est actus. Vt si accipiamus ꝓportionem ædificantis ad ædificabile, & vigilantis ad dormientem, & eius qui videt ad eum qui habet clausos oculos cum habeat potẽtiam visiuam, & eius { quod segregatur à materia } .i. per operationem artis vel naturæ formatur, & ita à materia informi segregatur, & similiter per separationem eius quod est p̃paratũ, ad illud quod non est p̃paratũ, siue quod est elaboratũ ad id quod non est elaboratum, sed quorũlibet sic differentiũ altera pars erit actus, & altera potẽtia. Et ita ꝓportionalr ex particularibus exemplis possumus venire ad cognoscẽdum qd sit actus & potentia. Deinde cum dicit.

Nõ potest actus notificari p diffinitionem sed p ꝓportionalitatẽ. G

Cur non oium est diffinitio.

H

Atq; non omnia actu similiter esse dicuntur, nisi similitudine rõis; hoc pacto vt hoc in hoc aut ad hoc, sic hoc in isto aut ad istud. Alia enĩ vt motus ad potentiã, alia vt subã ad aliam materiã dicuntur.

parte. 4 Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed aut proportionaliter, vt hoc in hoc, aut ad hoc. Hoc quidem vt motus ad potentiã, illa vero vt substantia ad aliquam materiam.

Ostendit ꝙ diuersimode dicatur actus, & ponit duas diuersitates, quarum prima est ꝙ actus dr̃ vel actus vel operatio. Ad hãc diuersitatem actus insinuãdam dicit primo, ꝙ nõ omnia dicimus similiter esse actu, sed hoc diuersimode. Et hæc diuersitas considerari põt per diuersas ꝓportiones. Põt enim sic accipi ꝓportio vt dicamus, ꝙ sicut hoc est in hoc, ita hoc in hoc. Vt puta visus sicut est in oculo,

Actus duplex s primus & secundus vt forma & operatio.

I oculo, ita auditus in aure. Et per hunc modum proportionis accipitur comparatio substantiæ, id est formæ, ad materiam. Nam forma in materia dicitur esse. Alius modus ꝓportionis est, vt dicamus ꝙ sicut habet se hoc ad hoc, ita hoc ad hoc, puta sicut se habet visus ad vidēdum, ita auditus ad audiendū. Et per hunc modum ꝓportionis accipitē cōparatio motus ad potentiam motiuam, vel cuiuscunq; operationis, ad potentiā operatiuam. Secundo ibi.

At qui alio modo, & infinitum ipsum, & vacuum, & quę sunt huiusmodi, potētia atq; actu dicuntur, & alio modo complura eorum quę sunt: vt videns & ambulans, & quod videtur: etenim fit vt hæc simpliciter quandoq; vere dicantur. Dicitur enim videri aliud quia videtur, aliud quia videri potest. At infinitum non hoc pacto potētia est, vt actu separatum

K tandem euadat, sed cognitione. Hoc enim diuisionē inquam nunquam deficere, pręstat quidem vt potentia sit iste actus, vt separetur autem nō pręstat. Quid igitur est atq; quale actu quippiā esse, ex his & huiusmodi manifestum sit nobis.

partic. 5. Aliter aūt & infinitum & vacuum & quęcunq; talia dnr potentia & actu multis entium: vt videnti, & vadenti, & visibili. Hęc quidē enim ꝯtingunt & simpliciter verificari, aliquādo quidē hoc visibile, quia videtur. Illud vero, quia videri possibile. Sed infinitum nō ita potētia est, tanq̄ actu futurū separabile, sed notitia. Eo enim ꝙ non deficiat diuisio, ostendet

Tex.cō.11 esse potentia hunc actū, in separari vero nō. Quod quidem igitur actu, & quid est, & quale, ex his & similibus manifestum erit nobis.

L

Actuū aliꝰ coniūctus potētię, alius separatus. Ponit aliam diuersitatem actus dicens, ꝙ infinitum, & inane siue vacuum, & quæcunq; hmōi sunt, aliter dicitur esse in potētia & actu, q̄ multa alia entia. Vt puta vidēs & vadens & visibile. Hmōi enim cōuenit aliq̄n simpliciter esse vel in potētia tm̄, vel in actu tm̄, sicut visibile in actu tm̄, quando videtur, & in potentia tm̄, q̄n potest videri & nō videtur. Sed infinitum nō ita dr̄ in potentia, vt q̄nq; sit separatum in actu tm̄. Sed actus & potentia distinguuntur ratione & cognitione in infinito. Puta in infinito ſm diuisionem dr̄ esse actus cum potentia simul, eo ꝙ nunq̄ deficit potentia diuidēdi. Q̄n enim diuiditur in actu, adhuc est vlterius diuisibile in potentia. Nūquam autem separatur actus à potentia, vt. s. q̄nq; sit totum diuisum in actu, & nō sit vlterius diuisibile in potentia. Et similiter est cōsiderandum in vacuo. Possibile enim est locum euacuari ab hoc corpore, non vt sit totum vacuum, remanet enim plenus alio corpore. Et sic semper in vacuo remanet potentia con

M iuncta actui. Et idem est in motu, & tempore, & huiusmodi alijs quæ non habēt esse perfectum. Deinde in fine epilogat quod dixit. Et est planum in litera. Lec. vj.

Quando vero vnumquodq; potentia est, & quando non est, determinandum deinceps esse videtur. Non enim quandouis potentia est, veluti est ne ipsa potentia homo? An non est, sed potius cum iam fuerit semen? Et neq; tunc modo quodam fortasse.

Parte. 1 QVando autem potentia est vnumquodq;, & quando non, determinandum. Nō enim q̄ncunq;, vt terra generatione est potentia

Osīdit q̄n aliqd est ꝑ prīc in potentia ad aliud. homo? Aut non, sed magis cum fiat sperma? Sed neq; hoc simpliciter forsan.

POSTQVAM manifestauit Philosophus qd est actus. Hic intēdit ostēdere q̄n in quali dispositione existēs aliquid dicatur esse in potētia ad actum, & circa hoc duo N facit. Primo dicit de quo est intentio dicēs, ꝙ determinandum est q̄n aliquid est in potentia, & quādo non. Nō enim quandocunq; & qualitercunq; dispositum, aliquid potest dici esse in potentia, etiam ad id quod fit ex eo. Nunquam enim poterit dici, quòd terra sit in potentia homo. Manifestum est enim ꝙ non, sed magis tunc dicitur esse in potentia homo, quando ex præcedenti materia iam factum est sperma. Et forte neq; adhuc est in potentia homo, vt infra patebit. Secundo ibi.

Quemadmodum neq; a medēdi facultate quodlibet: neq; a fortuna sanabitur: sed est quippiam quod est possibile, atque id est potentia sanum. Diffinitio autem eius quod ex eo quod est potentia a mēte fit actu, sic assignari pōt. Est ne id quod fit cum voluerit, id quod agit, nullo eorum quæ sunt extrā obstā

O te? Ibi autem in eo quod sanatur, cum nihil eorū ꝓhibet quę sunt in ipso, sic est & quippiam potētia domus. Nā si nihil eorum quę sunt, in hoc, & in materia prohibeat, vt domus fiat, neq; quicq̄ sit adiungēdum, aut auferendum, aut mutandum, id est protecto potentia domus: & in cęteris simili modo. Quorum foris est principium generationis, & quorum in ipsis est, quę quidem nullo prohibente externo ꝑ sese operabunt. Et semen nōdum potentia dicit. Sit enim in alio atq; mutetur oportet. Quādo vero per suum principium iam tale est, id iā potētia est. Illud aūt alio principio indiget. Quemadmodum terra nōdum est potētia statua. Si mutabit, n. ęs erit.

parte. 2. Quemadmodum igitur nec a medicatiua omne

P vtiq; sanabitur, nec a fortuna, sed est aliquid q̄d possibile est, & hoc est sanum potētia. Terminus autem eius quod ab intellectu actu fit ex potētia ente, quando volitū fit, nullo exteriorum prohibente. Ibi autē in eo quod sanatur, quando nihil prohibet eorum quę in ipso. Similiter autem potentia & domus, si nihil prohibeat eorum in his materia fieri domum, nec est quod oporteat adiicit, aut remoueri, aut permutari, hęc domus potētia. Et in aliis similiter quorumcunq; extrinsecus principium est generationis, & quorumcunq; etiam in ipso habēte quocunq; nullo exteriorum impediente erit ꝑ ipsum, quale sperma nondum. Oportet enim in alio & permutari. Quando vero iam per suum principium est tale, iam hoc est potentia. Illa vero altero egent prin-

Q cipio, vt terra nondum est statua potentia. Permutata enim, erit æs.

parte seq. Soluit ꝓpositam q̄onem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in quali dispōne materia existens, dicatur esse in potentia ad actum. Secundo ꝙ à materia in tali dispōne denominatur solum id quod est in materia. ibi ⁋ Videt autē quod dicimus. ꝥ Circa primum cōsiderandum est, ꝙ sicut. 7. superius dixit, quarundam artium effectus cōtingūt etiam sine arte. Domus enim non fit sine arte. Sed sanitas fit sine arte medicinę ex sola operatione naturæ. Et licet id quod fit à natura, nō sit fortuitum neq; casuale, eo ꝙ natura est causa agens ꝑ se, fortuna vero & casus est causa agēs per accidens, tñ ex eo ꝙ ille qui sanatur, à natura sanatur ꝓter intētionem artis, dicitur sanari à fortuna. Nihil enim ꝓhibet aliquid non esse fortuitum in se, quod tamen dr̄ fortuitum per cōparationem ad aliquem, qui non considerat causam per se talis effectus. Dicit ergo ꝙ non quęcunq; vel in qualibet dispositione existens, sanatur à medicina vel à fortuna

Aliqs est ꝑ se. effectuq; respectu alicuius cas, & ꝑ acc. respectu alterius.

A fortuita, sed est aliquod possibile in determinata existēs dispositione, quod sanetur vel à natura vel ab arte. Quibuslibet enim actiuis rñdent determinata passiua. Illud autem possibile, quod vnica actione natura vel ars pōt in actum sanitatis reducere, est sanū in potētia. Et vt plenius cognoscatur, subiungit diffōnem huius possibilis, & quantum ad operationem artis, & quantum ad operationē naturæ. Dicit ergo q̃ est possibile, q̃ est potentia ente, ens fit actu ab intellectu siue arte. ⟨ Terminus enim, ⟩ id est diffinitio ē qñ statim cū vult artifex facit id esse actu, si nihil exterius prohibeat. Et tunc potētia dr̄ esse sanum, quia per vnā operationem artis fit sanum. In illis aūt quæ sanantur per naturam, dr̄ esse aliquid in potentia sanum, qñ non est aliquid prohibens sanitatem, quod debeat moueri vel transmutari, prius q̃ intrinseca uirtus sanans, effectum habeat in sanādo. Et sicut diximus de sanatione quæ fit ab arte, ita potest

B dici de alijs quæ per artem fiunt. Nam tunc materia est in potētia domus, qñ nihil eorum quæ sunt in materia, prohibet domum fieri statim vna actione, nec est aliqd q̃ oporteat addi uel auferri uel mutari, anteq̃ materia formetur in domum. Sicut lutū oportet transmutari, anteq̃ ex eo fiant lateres. Ex arboribus autem oportet aliquid auferri p dolationem, & addi per cōpaginationem ad hoc q̃ cōponaē domus. Vnde lutum & arbores non sunt potentia domus, sed lateres & ligna iam præparata. Et similiter est in alijs, siue habeant principium perfectionis extra, sicut sunt artificialia, siue intra, sicut naturalia. Et tunc semper sunt in potentia ad actum, qñ nullo exterius phibente per pprium principium actiuum pñt reduci in actum. Tale aūt nondū est sperma. Oportet enim q̃ mediantibus pmutationibus multis ex eo fiat animal. Sed qñ iam per proprium principium actiuum pōt fieri tale. s. actu existens, tunc iam est in potentia. Sed illa quæ oportet trāsmutari anteq̃ sint statim reducibilia in actum, indigent alio principio actiuo

C s. pparante materiam, quod interdum est aliud à perficiente quod inducit vltimā formam. Sicut patet q̃ terra nōdū est in potentia statua. Non enim vna actione nec vno agēte reducitur in actum. Sed prius per naturam transmutaē, & fit æs, & postea per artem fit statua. Deinde cū dicit.

Videtur autem id quod dicimus non hoc esse, sed illiusmodi, vt arca non lignum, sed lignea: neq; ipm lignum terra, sed terreum. Terra rursus si hoc modo non aliud, sed illiusmodi sit: semper illud potētia simpliciter est, quod posterius est. Velut arca nō terrea neq; terra, sed lignea est: hoc enim est potētia arca, materiaq; ipsius hoc: simpliciter quidem eius q̃ est simpliciter, huius autem lignū hoc. Quod si qppiam sit primum, qđ nō vlterius per aliud dr̄ illiusmodi, hoc est materia prima, veluti si sit aerea terra.

D Aer aūt nō ignis, sed igneus. Ignis est materia prima, quę qdem hoc aliquid est. In hoc. n. vl'e subiectumq; differūt, qđ alterū hoc aliquid est, alterum non est.

parte. 3 Videē aūt quod dicimus esse, de quo non hoc, sed ecininum. i. ex altero factum, vel denominatum: vt arca, non lignum, sed lignea: nec lignū, terra, sed terreū. Iterum terra si sit, nō aliud, sed ecininū. Et semp illud potentia simplr quod posterius est, vt arca nō terra nec terrea, sed lignea. Hoc enim potentia arca, & materia arcę hoc. Simpliciter quidem ipsius ipm simplr, huius vero hoc lignum. Si vero aliquid est primū qđ nō adhuc de alio dr̄ ecininum, hęc prima materia est, vt si terra aerea est, & aer non ignis sed igneus, ignis est prima materia, hoc aliquid exñs. In hoc enim differt vl'e & subm, per esse hoc aliquid.

Ostendit q̃ à tali materia, quæ est in potentia ad actum denominatur mixtum, & circa hoc tria facit. Primo ostendit qualiter mixtum à materia denominatur dicens, q̃ id quod fit ex materia non dr̄ hoc sed ecininum, quod latine non dr̄, sed per cōsuetudinem, græcum est denominatiuū ad significandum illud quod est ex altero tanquam ex materia, ac si dicatur materia non prædicatur in abstracto de eo q̃ est ex materia, sed denominatiue. Sicut arca non est lignum, sed lignea, & lignum nō est terra, sed terreum. Et iterum si terra habeat aliam materiam priorem, terra nō erit illud, ⟨ sed ecininum ⟩. i. non pdicatur de terra in abstracto, sed denominatiue. Ita tñ fiat talis pdicatio, q̃ semper id quod est in potētia ꝑm modum determinatum, pdicaē de eo quod est immediate posterius. Vt terra quæ nō pōt dici potentia arca, nō prædicatur de arca nec in abstracto nec denominatione. Arca enim neq; est terra neq; terrea, sed lignea. Lignum enim est in potētia arca & materia arcæ. Vl'r est qdem lignum arcæ, particulariter vero hoc lignum huius arcæ. Si vero est aliquid primum quod non dr̄ de ⟨ alio ecininum, ⟩ id est quod nō habet aliquid qđ de eo quidem denominatiue pdicetur modo pdicto, hoc erit materia prima. Sicut si aer est materia terræ, vt quidā dixerunt, aer pdicabitur de terra denominatiue, vt dicatur terra est aerea. Et similiter dicetur aer igneus & non ignis, si ignis est materia eius. Ignis autem si non denominatur ab aliqua priori materia, erit materia prima ꝑm positionē Heracliti. Sed hic oportet adiungere si sit aliquid existens ad differentiam vniuersalis. Nam vniuersale pdicatur ēt de alijs, & alia nō pdicanē de eo, nec tñ est materia cum sit aliquid subsistens. Vniuersale enim et subm differūt per hoc, q̃ subm est hoc aliquid, non aūt vl'e. Secundo ibi.

Vt homo quidem & corpus ac anima subiectum est ipsorum affectuum, affectus autē est musicū, atq; album. Illud itaq; cū orta fuerit musica, nō musica, sed musicū dr̄: & hō nō albedo, nō ambulatio, sed album & ambulans, vt ipsum illiusmodi dicitur.

Vtputa passionibus qđ subiicitur, homo & corpus & aīal, passio autem musicū & albū. Dicitur autem musica adueniente illud non musica, sed musicum: & non albedo hō, sed albū: nec ambulatio aut motus, sed ambulans aut motum, vt ecininum.

Ponit similitudinē pdicationis denominatiue dicens, q̃ sicut id quod subijcitur passionibus, vt homo, corpus, & animal, recipit denominatiuam pdicationem passionum, sic id quod est ex materia, recipit denominatiuā pdicationē materiæ. Nā passio est musicū. Dr̄ autem subm cui aduenit musica nō eē musica in abstracto, sed musicum denominatione: & hō non dr̄ albedo, sed album. Neq; etiam hō dr̄ ambulatio aut motus abstractiue, sed ambulans, aut motum vt ecininum. i. denominatum. Tertio ibi.

Quę igitur hoc pacto dicuntur, in his vltimū est subā. Quę vero non hoc pacto dicunē, sed forma q̃dam atq; hoc aliquid est id qđ prędicatur: in iis vltimū est materies, subaq; materialis. Et recte igiē fit, vt ipsum illiusmodi & per materiam & per affectus dicatur. Ambo enim sunt vt patet indefinita. Quando igitur quippiam dicendum est potentia esse, & quando non est dicendum, satis iam diximus.

Quæcunq; quidem, igitur sic vltimum, substantia. Quęcunq; vero non sic, sed species quędam, & hoc aliquid quod prędicatur, vltimum materia, & substantia materialis. Et recte itaq; accidit ecininum dici ꝑm materiam & passiones. Ambo nanq; indeterminata. Quando quidem igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

Ponit

Margin notes:

E — A qua potētia mãē denominetur mixtum, & qualiter.

F

G

parte. 4.

In quo cōueniát pn. cipiū mãle & pncipiū formale in pdicādo denominatiue.

H

parte. 5

Tex. cō. 13

I In quo prędicta etiam differant. Ponit cõparationẽ vtriusq; denominationis, & dicit ꝙ quęcunq; sic ꝑdicãtur denominatiue, sicut ista accidentia, vltimum quod sustentat ea, est substãtia. Sed quęcũq; nõ ꝑdicantur sic denominatiue, sed id quod ꝑdicatur denominatiue est q̃dam spẽs, & hoc aliquid, vt lignum aut terra, vltimum in talibus ꝑdicationibus ꝙ sustentat alia, est materia, & suba materialis. Et cõuenienter { accidit dici ecininũ } .i. denominatiue { ꝓm materiã & passiones } .i. accidentia q̃ ambo sunt indeterminata. Nam & accidens determinatur & diffinitur per subiectum, & materia per id ad quod est in potẽtia. Vltimo epilogat quod dictum est, & est manifestum. Lectio. vij.

Cum aũt sit distinctum quot modis ipsum prius dicatur, patet actum potentia esse priorem: atq; non solum ea potentia definita, quę principium mutandi in alio, vt est aliud dicit', sed omnino omni principio motionis, atque quietis. Etenim natura in eodem est genere, in quo est & potentia ipsa. Est enim principium mouendi, at nõ in alio, sed in ipso vt ipsum est. Omnem igitur talem potẽtiã ipse actus ratione atque substantia antecedit. Tempore vero partim est prior, partim non prior.

K

Te.cõ. 13 parte. 1. QVoniam autem ipsum prius, determinatum est quod modis dicitur, palam quia prior est actus potẽtia. Dico autem potẽtia nõ solum determinata, quę dicitur principium permutatiuum in alio inquãtũ aliud, sed totaliter omni principio motiuo, aut immobilitatiuo. Etenim natura in eodem fit. In eodem enim genere potentię. Principiũ enim motiuum, sed non in alio, sed in aliquo inquantũ idẽ. Omni itaq; tali prior est actu rõne & suba. Tẽpore vero, est quidem vt sic, est aũt vt nõ.

L

Cõparat potẽtiã ad actum ꝓm prius & posterius. Infr. lec. 1. ibi. par. 5. POSTQVAM determinauit Philosophus de potentia & actu, hic comparat ea adinuicem, & diuiditur in tres partes. In prima cõparat ea adinuicem ꝓm prius & posterius. In secunda ꝓm bene & male. ibi { Quod autẽ melior & honorabilior. } In tertia ꝓm cognitionem veri & falsi. ibi { Inueniũtur aũt & diagramata. } Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit dicẽs, ꝙ cum supra determinatum sit in quinto quot modis prius dr̃, manifestum est ꝙ actus est prior potentia diuersis modis. Loquimur aũt nũc de potentia nõ solum ꝓm ꝙ est principiũ motus in alio, ꝓm ꝙ est aliud, vt supra diffinita est potẽtia actiua, sed vniuersaliter de omni principio, siue sit principium motiuum, siue imobilitatis & quietis, aut operationis absq; motu existentis, cuiusmodi est intelligere, q̃a & natura ad idẽ ptinere vr̃ qđ potentia. Est .n. natura in eodẽ genere cũ potẽtia ipsa, q̃a vtrunq; est principiũ motus, licet nã nõ sit principiũ motus in alio, sed in eo in quo est, inq̃tũ hmõi, vt manifestat' in .2. phy. & tñ natura nõ solũ est principiũ motus, sed & quietis. Et ꝓpter hoc potentia intelligẽda est non solũ principium motus, sed & principiũ imobilitatis. Omni ergo tali potẽtia, actus prior est, & rõne, & suba, & etiam tp̃e quodãmodo, alio vero modo nõ.

M Tex. cõ. 3 Actus est prior potẽtia rõne & suba & aliquo modo tempore.

Atq; rõne quidem esse priorem patet. Ex eo nãq; possibile est id quod primo põt, quia agere potest. Aedificatiuum enim id est, quod ędificare põt: & visiuum id qđ videre, & visibile id qđ videri potest. Eadem est & in cęteris ratio. Quare rationem antecedere, cognitionemue cognitione necesse est.

parte. 2. Ratione quidem igitur ꝙ prior, palam. Nam per contingere actu esse, possibile est quod primo possibile, puta dico ędificatorem potentem ędificare, & speculatorem speculari, & visibile potens videri. Eadem autem ratio & in aliis. Quare necesse rationem pręexistere, & notitiam notitia.

N

Secundo ondit ꝓpositum. Et primo ꝙ actus est prior potentia rõne. Secundo ondit quõ est prior tp̃e, et quõ nõ, ibi { Tp̃e vero prius. } Tertio ondit ꝙ est prior ꝓm substantiam. ibi { At vero & suba prius qdem. } Primum sic ꝓbatur. Id per quod oportet alterum diffiniri, est prius eo rõne, sicut animal prius hoie, & subm accidente. Sed potentia nõ potest diffiniri nisi ꝑ actum. Nam prima rõ possibilis in hoc cõsistit, ꝙ cõuenit ipm agere vel esse in actu, sicut ędificator dr̃ qui potest ędificare, & speculator qui põt speculari, & visibile dr̃ aliquid quod põt videri, & sic est in aliis. Ergo est necessariũ ꝙ rõ actus ꝑcedat rõnẽ potẽtię, & notitia actus notitiã potentię. Et propter hoc superius Arist. manifestauit potentiam diffiniendo per actum, actum aũt nõ potuit per aliquod aliud diffinire, sed solum inductiue manifestauit. Deinde cum dicit, Ostẽdit actũ esse potẽtia priorẽ ratione. parte seq. Te.cõ. 2.

O

Tempore aũt in eisdem quidem specie prior est: antecedit enim id tẽpore, quod idẽ efficit specie, in eodem vero numero sequit'. Dico autẽ hoc pacto. Hoc homine q qdem actu iam est, & tritico, ac vidente, materies, & semẽ, ipsumq; visiuum, tp̃e prius est. Quę sane potentia quidem sunt, homo, triticũ, atq; videns, sed nondum actu. At his alia tempore sunt priora, quę actu sunt, a quibus hæc ipsa sunt orta. Semper enim ab eo quod iam est actu, ex eo quod est potẽtia, ens actu fieri solet, vt homo ab homine, musicus a musico, semper mouente aliquo primo. Id vero quod mouet actu iam est. In sermonibus autem de substantia diximus, omne quod fit ex aliquo, atq; ab aliquo fieri, idq; specie idem esse.

Tempore vero prius, specie idem agens prius, sed numero nõ. Dico autem hoc, quia hoc quidem homine iam ente ꝓm actum, & frumento, & vidente, prius est tempore materia, & semen, & visiuum, quę potentia sunt homo, & frumentum, & videns, nondum autem actu. Sed his tempore priora altera entia actu, ex quibus hęc acta sunt. Semper enim ex potestate ente, fit actu ens, ab actu ente, vt homo ex homine musicus a musico, semper mouente aliquo primo. Mouens autem actu iam est. Dictum est autẽ in sermonibus de substantia, quia omne quod fit, fit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc specie idem. parte. 3. P Tex. cõ. 14

Ostendit quõ sit actus potentia prior tp̃e, & quõ nõ: & circa hoc duo facit. Primo manifestat hoc in potẽtiis passiuis. Secundo in potentiis actiuis quibusdam. ibi { Quapropter vr̃ impossibile. } Dicit ergo primo ꝙ actus est prior tp̃e potentia, ita tñ ꝙ idem specie est prius agens vel ens actu q̃ ens in potentia, sed idem numero est prius tp̃e in potentia q̃ in actu, Quod sic manifestatur. Si .n. accipiamus hunc hoiem qui est iam actu hõ, fuit prius ꝓm tẽpus materia, quæ erat potentia hõ. Et sĩr prius tp̃e fuit semen quod potẽtia est frumentũ, q̃ frumẽtũ actu, { & visiuũ, } id est hñs potentiã videndi, q̃ videns in actu. Sed tñ quædam exñtia in actu fuerunt priora ꝓm tp̃s his existentibus in potentia .s. agentia à quibus reducta sunt in actum. Semper .n. oportet ꝙ id qđ est in potẽtia ens, fit actu ens ab agẽte, quod est actu ens. Vnde homo in potẽtia fit hõ actu ab hoie generante, qui est in actu. Et similiter musicũ in potẽtia respicit musicum in actu, discẽdo a doctore qui est musicus actu. Et ita semper eo qđ est in potentia est aliquid prius qđ mouet, & mouens est in actu. Vnde relinquit' ꝙ licet idem numero prius tp̃e sit in potẽtia q̃ in actu, tñ aliqđ ens in actu ꝓm idẽ, specie est & prius tp̃e q̃ ens in potẽtia. Ostẽdit quõ actꝰ sit prior potẽtia tp̃e & quõ nõ. Q parte seq.

A tiā. Et quia posset aliquis dubitare de quibusdā q̃ dixerat, ideo subiungit ea esse manifesta superius. Dictum est enim
Tex.cō.11 in superioribus de substantia .s. in 7. lib. q̄ omne quod fit, fit ex aliquo, sicut ex materia, & ab aliquo sicut ab agente. Et hoc ẽt agens est specie idem cū eo quod fit. Quod manifestum est in generationibus vniuocis. Sed in generationibus æquiuocis oportet esse aliquam sīlitudinē generantis ad genitum, vt ibidem ōnsum est. Deinde cum dicit.

Quapropter & impossibile esse videtur ædificatorem esse quēquam, si non antea quicquam ædificauerit: aut citharœdum etiam, nisi antea pulsauerit citharam. Qui nanque pulsare discit, pulsando discit pulsare: & in cæteris simili modo.

parte. 4 Quapropter & videtur impossibile esse ædificatorem esse, qui non ædificauerit aliquid: aut citharœdum, qui non citharizauit. Similiter autē & alii.
B Nam addiscens citharizare, citharizans addiscit citharizare. Similiter autem & in aliis.

Ostendit ordinem actus et potētiæ fm tps in quibusdā potētijs actiuis, & circa hoc tria facit. Prīo ōndit ꝓpositū. Dictū enim fuit supra, q̄ quędam potentię operatiuę sunt, quas oportet accipere præagentes siue pręexercitanes se in eorum actionibus. Sicut quæ acquiruntur per consuetudinem vel disciplinam. Et de his dicit hic q̄ etiam in eisdem fm numerum, actus pręcedit potētiam. Impossibile enim
Te. cō. 10. videtur q̄ aliquis fiat ædificator, qui nō prius ædificauerit: aut q̄ fiat citharœdus, qui nō prius citharizauerit. Hoc aūt inducit cōcludens ex p̄missis. Dictū est. n. supra, q̄ potentia musicū fit actu musicū à musico in actu, inquātū .s. ab eo addiscit. Et similiter in alijs est actibus. Addiscere autem non poterit artem hmōi, nisi exercitando se in actu eius. Nam aliquis citharizando, addiscit citharizare. Et si-
C militer est in alijs artibus. Vnde manifestandum est q̄ impossibile est haberi hmōi potentias, nisi prius insint actiones earum etiā in eodē fm numerū. Secundo ibi.

Vnde & redargutio illa sophistica emergebat, qua quempiam non habentem scientiam, idem cuius est scientia facturum inferebatur. Qui nanq̧ discit, non habet.

parte. 5. Vnde sophisticus elenchus factus est, quia non habens quis scientiam, faciet cuius scientia est. Addiscens enim non habet.

Ponit quādam sophisticam obiectionem cōtra prædicta dicens, q̄ quidam ⟨ sophisticus elenchus factus est ⟩ .i. syllogismus apparens cōtradicens veritati, qui talis est. Discens artem operatur actionem artis. Sed discens artem nō habet artē. Ergo q nō hēt sciam nec artē facit id cuius ē
D sciētia aut ars. Qd̄ vr̄ contrarium veritati. Tertio ibi.

Sed quia eius quod fit, aliquid factum est, & eius oīno quod mouetur, aliquid motum est, (qd̄ qdem in libris de motu patuit demonstratū) ideo discentem etiam fortasse necesse est scientiæ quid habere. Verum & hinc actum, hoc quoq; pacto potentiam priorem esse generatione atq; tempore patet.

Parte. 6 Sed quia eius quod fit, factum est aliquid: & totaliter eius quod mouetur, motū est aliquid: palam
In. 6. phys. com. autem in his quę de motu hoc. Et discentem neces-
Tex. cō. 13 se habere aliquid scientię forsan. Sic igitur & hoc palam, quia & actus sit prior potentia secundum generationem & tempus.

Soluit dictam obiectionem assignando quoddam, qd̄
Tex. cō. 15 dictum est & ꝓbatum in. 6. phy. Ostensum est ibi q̄ omne moueri pręcedit motum esse, ꝓpter diuisionem motus. Oportet enim q̄ quacunq̧ parte motus data cum diuisibi- E
lis sit, aliquam partem eius accipi, quæ iam peracta est, dū pars motus data peragitur. Et ideo quicquid mouet̄, iam quantum ad aliquid motum est. Et eadem rōne quicquid fit, iam quantum ad aliquid factum est. Licet enim factio in substantia quantum ad introductionem formæ substantialis sit indiuisibilis, tñ si accipiatur alteratio p̄cedens cuius terminus est generatio, diuisibilis est, & totum potest dici factio. Quia igitur quod fit, quantū ad aliquid factū ē, pōt aliqualē operationem hr̄e qd̄ fit eius ad qd̄ terminat̄ factio: sicut qd̄ calefit pōt aliquo modo calefacere, licet non perfecte, sicut id qd̄ iam factum est calidū. Et sic cū discere sit fieri scientem, necesse est q̄ discens quasi aliquid iam sciæ & artis habeat. Vnde nō est incōueniens si aliqualiter facit operationem artis. Non enim eam facit perfecte, sicut qui iam habet artem. Sed & in ipsa rōne, naturaliter p̄insunt q̄dam semina & principia scientiarum & virtutū, virtute quorū pōt hō aliqualr̄ exire in scientiæ & virtutis F
actū, anteq̧ habeat habitū sciæ & uirtutis, quo adepto, operatur perfecte, prius aūt imperfecte. Vltimo epilogat qd̄ supra dictum est, vt patet in litera. Lectio. viij.

At vero substantia quoq; est prior. Primo quidē ex eo, quia quę posteriora sunt generatione, forma atq; suba sunt priora, vt vir puero & homo semine. Alterū enim iam habet formā, alterū non habet.

A T vero & substantia prius quidem, quia quæ generatione posteriora, specie & substantia sunt priora: vt vir puero, & homo sp̄mate. Hoc quidem enim iam habet speciem, illud vero non. Te. cō. 15. Parte. 1

POSTQAVM Philosophus ostendit q̄ actus est prior potentia, ratione, & tpe quodāmodo, hic ostendit q̄ sit prior fm subām, qd̄ erat superius tertio propositum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit ꝓpositum rōnibus sumptis ex his, q̃ q̄nq̧ sunt in potentia q̄nq̧ in actu. G
In secunda vero per cōparationem sempiternorū quę semper sunt actu, ad mobilia quæ quandoq; sunt in potentia, quandoq; in actu. ibi ⟨ At vero magis proprie. ⟩ Et quia parte seq.
esse prius fm substantiam est esse prius perfectione, perfectio autem attribuitur duabus causis .s. formæ & fini, ideo duabus rationibus in parte prima vtitur ad propositum ostendendum. Quarum prima sumitur ex parte formæ. Secunda ex parte finis, q̃ ponitur. ibi ⟨ Et quia omne ad principiū vadit. ⟩ Dicit ergo primo, q̄ nō solū actus est prior potētia & rōne & tpe, ⟨ sed suba ⟩ .i. perfectione. Noīe enī substātiæ cōsueuit forma significari per quam aliquid est p̄fectū. Et hoc qdē primū apparet tali rōne, quia ea q̃ sunt posteriora in generatiōe, sunt ⟨ priora fm subām & speciem ⟩ .i. perfectione, quia generatio semꝑ procedit ab imperfecto ad perfectum, sicut vir est posterior generatione q̄ puer, nā ex puero fit vir, & homo posterius generatione H
q̄ sperma. Et hoc ideo q̄a vir et hō iam hn̄t sp̄m p̄fectam, puer aūt & sperma nōdum. Cum igitur in eodem fm numerum actus generatione & tpe sit posterior potentia, vt ex superioribus patet, sequitur q̄ actus sit prior potentia substantia & ratione. Deinde cum dicit. Te. cō. 13

parte seq. Actus esse prior potētia fm p̄fectionē ostēdit sumpta ex pte formæ.

Deinde ex eo quia omne quod fit ad principium proficiscitur atque finem. Id enim gratia cuius cętera fiunt, principium esse constat. At generatio finis ipsius est gratia, & ipse actus est finis, & huius gratia potentia sane sumitur.

Et quia omne ad principium vadit qd̄ fit & finē. Principium. n. cuius cā, finis vero causa generatio, Finis aūt actus, & huius gratia potentia sumitur. parte. 2.

Ostendit idē rōne sumpta à parte finis, & circa hoc tria facit. Primo ꝓponit rōnē. Secūdo manifestat qd̄dā in rōne suppositum Ostēdit idē qd̄ sup rōne sūpta ex parte finis.

I suppositum. ibi { Nõ enim vt visum habeant. } Tertio determinat quoddã qđ posset facere dubium circa p̃dicta. ibi { Qm̃ vero est horũ. } Dicit ergo primo, ꝙ oẽ qđ fit vadẽs ad finem, uadit ad qđdã principiũ. Nã finis cuius cã fit aliqđ est qđ principiũ. Est enim prius in intẽtione agentis, qa eius cã fit generatio. Sed actus est finis potẽtię, ergo act⁹ est prior potẽtia & principiũ qđdã ei⁹. Deĩde cũ di. (parte seq.)

Non.n.animalia vident, vt habeant visum: sed vt videant, visum habent.

(parte. 3) Non enim vt visum habeant, vident animalia, sed vt videant, visum habent.

(Ostendit actũ esse finẽ potẽtia.) Ostendit qđ supra posuerat. s. ꝙ actus sit finis potentiæ. Quod quidẽ primo manifestat in potẽtijs actiuis naturalibus dicens, ꝙ aĩalia nõ vident, vt habeãt potentiã visiuã: sed magis hñt potẽtiam visiuam, vt videãt. Et sic manifestũ est ꝙ potentia est ꝑꝑ actũ, & nõ ecõuerso. Scđo ibi.

K

Similiter & vt ędificent ac contemplentur, ædificandi cõtemplandiq; facultatẽ homines habent. Sed nõ cõtemplantur vt habeant facultatem, nisi qui meditantur. Atq; hi non cõtemplantur, sed aut hoc pacto, aut talis non indigent contemplationis.

(parte. 4) Similiter autẽ & ędificandi sciam vt ędificent, & theoricam habent vt speculẽtur. Sed nõ speculãtur vt theoricã hẽant nisi meditantes. Hi autem nõ speculantur, sed inquãtũ sic. Aut quia nõ egẽt speculari.

(Osñdit idẽ in potẽtijs rõnalibus.) Manifestat idem in potẽtijs rõnalibus dicens, ꝙ ad hoc hoĩes potentiã hñt ædificandi vt ædificent, ad hoc habent { theoricã }. s. sciam speculatiuam, vt speculentur. Nõ aũt speculanẽ ut habeãt theoricam, nisi addiscentes, qui meditantur ea quæ sunt sciæ speculatiuæ, vt acquirant eam. Et hi non perfecte speculantur, sed quodammodo & imperfecte, vt supra dictum est. quia speculari nõ est ꝓpter aliquã indigentiam, sed scia iam habita vti. Discentiũ aũt speculatio est, quia indigent acquirere sciam. Tertio ibi.

L

Præterea materies est potentia, propterea quod ad formã accedere potest. Cũ est autẽ actu, tũc est in forma. Simile est in cęteris, & quorũ finis est motio. Quapropter vt ii qui docent, cũ discipulum operantem ostenderint, finem iam reddidisse arbitrantur.

(Tex. cõ. 16 Parte. 5) Amplius autẽ materia potentia est, donec veniat ad speciem. Quando vero actu est, tunc est in specie. Similiter autem & in aliis, & quorum motus est finis. Propter quod sicut docentes, operantẽ ostendẽtes, putant finem reddidisse, & natura similiter.

(Osñdit idẽ in potẽtiis passiuis.) Manifestat idem in potentijs passiuis dicens, ꝙ materia est in potentia donec veniat ad formam vel spẽm. Sed tũc primo est in actu, qñ habet speciem. Et ita est in omnibus alijs quæ mouentur ꝓpter finem. Vnde sicut docentes putant ad finem pertingere, quando demonstrãt discipulum quem instruxerunt operantem ea quæ sunt artis, ita & natura pertingit ad finem qñ consequitur actũ. Et sic manifestum est ꝙ actus est finis in motu naturali. Quarto ibi.

M

Alioquin ille Mercurius erit Paxonas. Erit.n.incertum, si scientia intus an extra sit perinde vt ille, sic & ipsa natura facit. Nam ipsum opus est finis. Ipsa autem operatio est ipsum opus. Idcirco & nomen ipsum operatio ab opere dicitur, atq; ad actũ tendit.

(Parte. 6) Nam si non sit ita, Paxonas Mercurius erit. Non manifestius.n.& scientia si interius aut exterius, quẽadmodũ ille. Opus.n.finis. Actus aũt opus. Propter quod & nomẽ dicitur actus secundum opus, & tendit versus endelechiam. (Opus est finis.)

N

(Manifestat idem ducẽdo ad impossibile.) Manifestat ꝓpositum deducendo ad incõueniens dicẽs, ꝙ si perfectio & finis non cõsisterent in actu, tunc non videretur differentia inter aliquem sapientem, sicut fuit Mercurius, & aliquem insipientem, sicut fuit Paxonas. Si enim perfectio scientiæ non esset in agendo, nõ esset Mercurius manifestatus in sua sciẽtia, si haberet { sciam interius }. s. quantũ ad interiorem actũ, { aut exterius } quantũ ad exteriorem actum, sicut nec Paxonas. Nam per actum scię manifestatur aliquis eẽ sciẽs, & nõ per potentiã. Operatio enĩ est finis sciæ. Operatio aũt est actus quidã. Propter quod & nomen actus dr̃ ab opatione, vt supra dictũ est. Et inde deriuatum est ad formam, quæ dicitur endelechia siue perfectio. Deinde cum dicit. (Tex. cõ. 7)

Quãquam autẽ in quibusdã vltimũ est ipse vsus, vt videndi potentiæ visio, vbi nihil aliud a visu fit opus. In quibusdam fit aliqd præter vsum, vt ab extruendarum ędium facultate præter ędificationẽ fit domus. In vtrisq; tamen actus erit potentiæ finis, & si magis in illis finis esse videtur. Etenim ędificatio in eo est quod ædificatur, & fit atq; est vna cũ ędibus ipsis. In quibus igitur aliud quippiã est quod fit pręter vsum, eorũ actus in eo quod efficitur inest, qualis est ędificatio atq; actus texendi. Illa.n.in eo quod ędificatur, hæc in eo quod texitur inest. Et in cęteris identidem quæ talem subeunt rationem. Atq; omnino motus ipse in eo est quod mouetur. In quibus autem præter actum non est aliud quicquam opus, in iis ipsis est ipse actus. Nam visio in eo est tane quod videt, & contemplatio in eo quod contemplatur, & vita in anima. Quapropter et felicitas ipsa, quippe cum sit vita quædam.

O

(Parte. 7.) Quoniam vero est horum quidem vltimũ vsus, vt visus visio, & præter hanc nullũ fit alterum a visu opus: a quibusdam vero fit aliquid, vt ab ædificatoria, domus pręter ędificationem. Tamen non minus quidem hic finis, hic autem magis finis potentię est. Nam ædificatio in ędificato, & simul fit & est cũ domo. Quorumcunq; igitur aliqd alterum est, quod fit præter vsum, horum actum in facto est: vt ędificatio in ædificato, & contextio in contexto. Similiter autem & in aliis. Et totaliter motus in eo quod mouetur. Quorũ vero non est aliquod aliud opus præter actionem, in ipsis existit actio, vt visio in vidente, & speculatio in speculante, & vita in anima. Quare & felicitas. Vita namq; qualis quædam est.

P

(Opus nõ est finis vlt, sꝫ in aliquo operatum.) Manifestat qđdam qđ poterat esse dubiũ circa p̃dicta. Quia enim dixerat ꝙ opus est finis, posset aliquis credere ꝙ hoc esset verum in omnibus. Sed ipse hoc remouet dicens, ꝙ quarundam actiuarũ potẽtiarum vltimus finis est solus vsus potentiæ, & non aliquid operatũ per actionem potentiæ, sicut vltimus finis potentiæ visiuæ est visio. Et præter eam nõ fit à potentia visiua aliquod opus operatũ. In quibusdã vero potentijs actiuis fit aliquod opus pręter actionem, vt ab arte ædificatiua fit domus p̃ter ipsam ædificationem. Tamen hæc differentia non facit ꝙ in aliquibus harum potentiarum minus sit actus finis potentiæ, & in aliqbus magis, qa ipsa actio est in facto, vt ædificatio in eo quod ædificatur. Et ædificatio simul fit & habet esse cũ domo. Vnde si domus aut ædificatum sit finis, non excluditur quin actus sit finis potentiæ. Talis autem differentia inter prædictas potentias est consideranda, ꝙ quando præter actum ipsum potentiæ, qui est actio sit aliqđ operatũ, actio taliũ potẽtiarũ est in facto, et actus facti, vt ędificatio in ædificato, & cõtextio in cõtexto, & vlt motus in moto.

Q

(Actio terminata ad passum est in ipso passo. Actio vero imanẽs in agẽte.)

Et hoc

A Et hoc ideo quia qñ per actionem potentiæ, cõstituitur aliquod operatũ, illa actio perficit operatum, & non operantem. Vnde est in operato sicut actio & perfectio eius, non aũt in operãte. Sed qñ non est aliquod opus operatum præter actionem potentiæ, tunc actio existit in agente & vt pfectio eius, & non transit in aliquid exterius perficiẽdum, sicut visio est in vidente vt perfectio eius, & speculatio in speculãte, & vita in anima, vt per vitam intelligamus operationem vitæ. Vnde manifestum est ꝙ etiam felicitas in tali operatione consistit, quæ est in operante, non quæ transit in rem exteriorem, cum felicitas sit bonum felicis & perfectio eius. Est enim aliqua vita felicis, scilicet vita perfecta eius. Vnde sicut vita est in viuente, ita felicitas in felice. Et sic patet ꝙ felicitas non consistit nec in ædificando, nec in aliqua hmõi actione quæ in exterius transeat, sed in intelligendo & volendo. Vltimo autem cum dicit.

Felicitas est operatio & vita pfecta.

B Quare substantiam ipsam ac formam actum esse patet. Ex hac igitur ratione dilucidum euasit, actum substantia, potẽtia ipsa priorem esse. Et vti diximus, tempore semper alium actum alius antecedit, vsque ad primi semper mouentis actum.

Tex. cõ. 17 parte. 8. Quare manifestum ꝙ substantia & species, actus quidam est. Secundũ hanc itaq; rõnem, palam quia prior substantia, est actus potentia. Et vt diximus, tẽpore semper præaccipitur actus alius ante alium, vsq; ad eum qui est semper mouentis principium.

Te. cõ. 13. Redit ad concludendũ principale ꝑpositum dicens, ꝙ manifestũ est ex pdictis ꝙ subſa & forma & spẽs est actus quidam. Et ex hoc manifestum est ꝙ actus est prior q̃ potentia ẽm substãtiam & formam. Et est prior tpe, vt supra dictũ est, quia semper prius exigit actus ẽm quẽ generans, aut mouẽs aut faciens est actu, ante alterũ actũ quo generatum vel factum est in actu, postq̃ fuit in potentia, quousq; C ueniat ad primum mouẽs qđ est in actu tm̃. Id enim quod exit de potentia in actum, requirit actum præcedentem in agente à quo reducitur in actum. Lectio. ix.

At vero magis etiam proprie, prior ipse actus potentia esse videbit. Res enim perpetuę priores sunt eis substantia, quę oriuntur & occidunt. Est autem res perpetua potentia nulla.

Parte. 1 AT vero magis proprie sempiterna, priora substantia sunt corruptibilibus. Est autem nihil potentia sempiternum.

Ostendit actum esse potẽpotẽ. tia p cõparationẽ sẽpiternorũ ad corruptibilia. Infr. pc. 9

SVPERIVS probauit Aristo. ꝙ actus erat prior potentia, subſa, diffõne, & perfectione, per rationes ex ipsis corruptibilibus sumptas. Hic autem idem ostendit per cõparationem sempiternorum ad corruptibilia. Et diuiditur ista pars in duas. In prima ostendit propositum. In secunda ex proposito ostenso excludit quoddam à Platone di- D ctum. ibi ⟨Si ergo aliquę sunt naturę.⟩ Et circa primum duo facit. Primo ostendi propositum, & hoc tali ratione. Sempiterna comparantur ad corruptibilia sicut actus ad potentiã. Nam sempiterna inquantum hmõi nõ sunt in potentia, corruptibilia vero inquantũ hmõi in potentia sunt. Sed sempiterna sunt priora corruptibilibus substãtia & pfectione. Hoc enim manifestum est. Ergo actus est potẽtia prior substãtia & perfectione. Dicit autem ꝙ hac ratione magis proprie ostẽditur ꝑpositum, quia nõ assumit actus & potentia in eodem, sed in diuersis, quod facit probationem magis euidentem. Secundo ibi.

Ratio cuius hęc eẽ videt. Oĩs potentia nimirum simul est ɔtradictionis. Quod. n. esse nequit, id nulli cõpetet vnq̃. Fieri autẽ potest vt posibile omne non operet. Fieri ergo potest, vt id & sit & non sit, qđ est pose esse. At vt id non sit qđ pose est nõ esse, fieri sane potest. Quod aũt fieri põt vt nõ fit, id corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipso quo fieri posse dicitur vt non sit, aut loco, aut quantitate, aut qualitate. Absolute vero substantiæ ratione. E

Ratio vero hęc. Omnis potentia simul contradictionis est. Quod quidem enim est nõ posibile existere, nõ vtiq; existet in aliquo. Posibile autem omne, contingit nõ actu esse. Quod igitur posibile eẽ, contingit esse & non esse. Idem igitur posibile esse & non esse. Posibile vero non esse, contingit non esse. Cõtingens autem nõ esse, corruptibile, aut simpliciter hoc ipsum quod dicitur contingere nõ esse, aut ẽm locum, aut ẽm quantum, aut ẽm quale. Simpliciter autem quod ẽm substantiam. parte. 1. F

Probat quod supposuerat. s. ꝙ nullum sempiternum sit in potentia, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationem ad ostendendum hoc, quæ talis est. Omnis potentia simul est contradictionis. Dicitur autem hic non de potẽtia actiua. Iam enim supra dictum est ꝙ potentiæ irrationales nõ sunt ad opposita. Sed loquitur hic de potentia passiua, secũdum quam aliquid dicitur possibile esse & nõ esse, vel simpliciter, vel ẽm quid. Hoc autem quod posuerat manifestat per oppositum, quia vbi non est talis potentia, nõ contingit vtraq; pars contradictionis. Nam quod non est possibile esse, nunquam in aliquo est. Si enim non est possibile esse, impossibile est esse, & necesse est non esse. Sed id quod possibile est esse, contingit non esse in actu. Manifestum est ergo quòd illud quod possibile est esse, contingit esse & non esse. Et sic potentia simul contradictionis est, quia idem est in potentia ad esse & non esse. Sed id quod potest non esse, contingit non esse. Hæc enim duo æquipollent. Quod autem contingit non esse, est corruptibile, vel simpliciter, vel ẽm quid prout dicitur contingere non esse. Sicut si contingat aliquod corpus non esse in aliquo loco, illud est corruptibile ẽm locum. Et similiter est de quanto, & de quali. Sed simpliciter est corruptibile, quod potest non esse ẽm substantiam. Relinquitur ergo quod omne quod est in potentia, inquantum hmõi, corruptibile est. Secundo ibi.

Oĩs potentia est ɔtra dictionis, qs sensus.

Sẽpiterna vt sic non sunt in potentia.

G

Nihil enim eorum quę simpliciter corruptionẽ non subeunt, potentia est absolute. Vt aliqua vero ex parte sit, nihil obstare videtur, veluti quale vel vbi. Actu ergo sunt vniuersa.

Nihil ergo incorruptibilium simpliciter, potentia est ens simpliciter. Aliud autem nihil prohibet, vt quale, aut vbi. Actu ergo omnia. parte. 3. H

Infert conclusionẽ ex põne pmissa intentã, & circa hoc tria facit. Primo concludit ꝑpositũ circa sempiterna, inferens ex prædictis, ꝙ si omne quod est in potentia est corruptibile, sequtur ꝙ nullum incorruptibilium simpľr, sit ens in potentia, ut accipiamus incorruptibile simpľr, & ens in potentia simpľr ẽm subſam. Sed nihil prohibet id quod est incorruptibile simpľr, esse in potentia ẽm qd, aut ẽm quale, aut vbi. Vt luna est in potentia vt sit illustrata à sole, & sol est in potentia cum est in oriente ꝙ sit in occidente. Patet ergo ex prædictis ꝙ omnia sempiterna inquãtũ hmõi, sunt in actu. Secundo ibi.

Corruptibile duplex

Neq; eorum quę necessario sunt, at hæc sunt prima. Si enim hęc non essent, nihil esset profecto.

Nec eorũ quę ex necesitate sunt. Et quidem ipsa prima. Nãq; si hęc non essent, nihil vtiq; esset. parte. 4.

I Concludit idem de necessarijs quod cōcluserat de sempiternis, quia etiam in ipsis rebus corruptibilibus sunt quędam necessaria, vt hominem esse animal, omne totum esse maius sua parte. Dicit ergo quod neque aliquid eorū quæ sunt ex necessitate, in potētia est. Quæ enim necessaria sunt, semper sunt in actu, & nō pñt esse & nō esse. Ea vero quæ sunt necessaria, sunt prima inter omnia, quia eis ablatis nihil remanet aliorum, vtpote si tollerentur essentialia prædicata quæ necessario prædicanť, non possent inesse accidētalia pdicata, quæ contingit inesse & nō inesse. Et sic relinquitur ꝙ actus est prior potentia. Tertio ibi.

Necessaria vt sic non sunt in potentia. Necessaria sunt semp actu, & p ꝯñs semp vera.

Neq; igitur motus is est potentia, qui sempiternus est. Neq; si quid ꝑpetuo moueť potentia motu cietur, nisi ea rōne, qua ex hoc in hunc terminum ꝓficiscit. Huiusce vero nihil ꝓhibet materiam esse.

parte. 5 K Neq; vtiq; motus si quis est sempiternus, nec si quid motum sempiternum, non est secundum potētiam motū, nisi vnde quo. Huius autem materiam nihil prohibet existere.

Concludit idem de motu sempiterno, quod cōcluserat de substantijs sempiternis, & circa hoc tria facit. Primo ex prędictis cōcludit propositum dicens, quòd si aliquis motus est sempiternus, ille motus non est in potentia, nec id quod mouetur est in potentia ad motū, sed est in potentia {vnde quo,} id est vt ab hoc in id transeat. Cum enim motus sit actus existentis in potentia, oportet omne quod mouetur esse in potentia ad terminum motus, non autem ad ipsum moueri, sed ad aliquod vbi quo tēdit per motū. Et quia quod mouetur oportet habere materiam, subiungit quod nihil prohibet id quod mouetur motu sempiterno habere materiam, quia licet non sit in potentia ad moueri simpliciter, est tamen in potentia ad hoc vel ad illud vbi. Secundo ibi.

Hic hēs ex ꝑte a Pho ꝙ in cœlo sit materia. Mot' sempiternus vt sic nō est i potētia, & sic motū.

L Quocirca sol atq; astra semp opanť atq; mouentur, totúq; cœlū. Atq; non est ptimescendū ne tandē stent, moueriq; desinant, quod quidē naturales phi pertimescunt. Neq; id agentia defatigantur. Motus enim ipsis nō vti rebus caducis atq; mortalibus circa contradictionis potentiam cōpetit, vt laboriosa sit ipsa continuatio motus. Huius enim causa substātia est ea, q̄ materies est atq; potentia, & non actu.

Parte. 6 Propter quod agit semper sol, & astra, & totum cœlum. Non est aūt timendum, ne quando stent, quod timent qui de natura. Neq; laborant hęc agentia. Non enim inest potentia contradictionis ipsis, vt corruptibilibus motus, vt laboriosa sit continuatio motus. Nam substantia materia, & potentia non actu causa huius.

M Concludit quędam corollariū ex dictis. Quia enim qđ mouetur motu sempiterno, non est in potentia ad ipsum moueri, motus autem cœli sempiternus est, ꝟm quod traditur in libro. 8. physi. sequitur quod sol & astra & totum cœlum semper agant, quia semper mouentur, & per motum suum agunt. Nec est timēdum ꝙ aliquādo motus cœli stet, vt {timuerunt quidam naturales} .s. Empedocles & sequaces eius, qui posuerunt ꝙ per litem & amicitiam mūdus quādoq; corrumpitur, & rursus reparatur. Et ideo dicit non esse timendum, qa nō sunt in potētia ad non mouere. Et propter hoc etiā nō corruptibilia, in eo ꝙ mouentur, nō laborant. Nō. n. inest eis {potētia cōtradictionis} .s. vt moueanť & nō moueātur sicut est in corruptibilib9, quæ hæc hñt per motum, & ita per hūc modum cōtinuus motus fit eis motus cum labore. Quod. n. corruptibilia laborēt in eo ꝙ moueně causa est, quia sunt in potētia ad moueri & nō moueri, et nō hñt hoc ex natura subali sua ꝙ semper moueanť. Vñ videmus ꝙ tanto aliqs motus est laboriosior, quāto ēt natura rei est propinquior ad nō moueri. Sicut patet ꝙ moueri sursum in aīalibus laboriosum est. Quod aūt hic dicit de perpetuitate motus cœli, dr ꝟm conuenientiam naturæ corporis cœlestis, quam experti sumus. Sed hoc nō pīudicat diuinę voluntati, à qua dependet motus cœli & esse eius. Tertio ibi.

Probatur per totum, Lectio. 5.

N Motus cœ. si est ex se possibilis sēpitern', scus tñ erit ex diuina voluntate.

Rerum autem eę quę corruptionem mutationēue subeunt, vt terra, vt ignis, res ipsas perpetuas imitantur. Etenim semper operantur. Per se enim motum & in seipsis habent.

Tex. cō. 11 Parte. 7. Imitanť aūt incorruptibilia, & quę in transmutatione sunt entia, vt terra & ignis. Etenim hæc semp agunt. Nam ꝟm se & in seipsis hñt motum.

O Comparat corpora corruptibilia corporibus incorruptibilibus in agendo, & primo quantum ad similitudinē dicens, ꝙ corpora eorum quorum esse est in trāsmutatione, imitātur corpora incorruptibilia in eo ꝙ semper agūt, sicut ignis qui ꝟm se semper calefacit, & terra quæ ꝟm se semper facit operationes ꝓprias & naturales. Et hoc ideo est, quia habent motum & operationem suam propriam ꝟm se & in eis, inquantum. s. formæ eorū sunt principia talium motuum & actionum. Secundo ibi.

Cōuenientia corruptibiliū incorruptibilibus corporū in agendo.

Cęterę vero potētię de qbus est definitū, cōtradictionis sunt vniuersę. Quod enim hoc pacto moueře potest, potest & non hoc pacto mouere. Dico autem eas omnes quæ sunt participes rationis. Expertes vero rationis, pręsentia nimirum absentiaq; potentiæ contradictionis eędem erunt.

P Potētię vero alię de quibus diffinitum est, omnes ꝯtradictiōis sunt. Nā poře, sic mouere pōt, & nō sic, quęcunq; ꝟm rationem. Irrationabiles vero per aliud esse, & non, cōtradictionis erunt eędem. parte. 8

Ponit cōparationē ꝟm dissimilitudinē dicens ꝙ aliæ potentiæ rerum mobilium, de quibus supra determinatū est, omnes sunt cōtradictionis, e contrario rebus sempiternis, quæ semp sunt in actu. Sed diuersimode. Nam potētiæ rōnales sunt cōtradictionis, eo ꝙ possunt mouere sic, vel nō sic, vt supra dictū est. Potentiæ vero irrationales operanť vno modo. Sed & ipsæ sunt cōtradictionis per hoc ꝙ possunt adesse & nō eē, sicut animal potest amittere potentiā visiuam. Deinde cum dicit.

Dřia eorū dem ßr in agendo. Lectio. 2. Tā potentię rōnales & irrōnales sunt ꝯdictionis, sed diuersimode.

Q Quod si naturę q̄dam substantięq; sunt tales, q̄les ii qui circa doctrinas versati sunt, ipsas ideas inqunt esse: longe magis quippiam sciens q̄ ipsa scientia, & quippiam itidem quod moueať, quam motus erit. Hęc enī magis actus, illa potentię sunt istorum. Actū igitur potentia principioq; omni mutandi priorem esse, ex hisce quę dicta sunt perspicuum iam euasit.

Parte 9. Si ergo aliquę sunt naturę tales aut substantiæ, quales dicunt qui in rationibus ideas, multo magis sciens vtiq; erit aliquid q̄ per se scientia, & motū q̄ motus. Hic enim actus magis, illæ autem potentiæ horum. Quod quidem igitur est prius actus potentia, & omni principio mutabili, palam.

Ex premissis excludit quoddā à Platone positum. Ponebat enim Plato formas separatas, quas maxime esse dicebat sicut si ponerem sciētiam esse separatā, quam vocabat per se sciam, & dicebat ꝙ hoc erat principalissimū in genere scibilium, & simil'r per se motum in genere mobilium. Sed ꝟm ostensa, aliqd erit primo in genere scibiliū q̄ p se scia. Ostensum est enī ꝙ prior est actus pfectione q̄ potētia.

Ex dictis arguit pōt Platonē de ideis.

Scientia

A Scientia enim ipsa est quędam potentia. Vnde consideratio quæ est actus eius erit ea potior, & sic de aliis hmôi. Vltimo epilogat quod dictum est. s. φ actus est prior potentia & omni principio motus. Lectio. x.

At præstabiliorem etiam potentia studiosa honorabilioremq; esse, ex hisce patere potest. Vnumquodq; enim eorum quę posse dnr, idem contraria potest: ceu idē est quod dr sanum esse posse, & ægrotare, ac simul. Est enim eadem potentia sanitatem morbumq; suscipiendi, & quiescendi subeūdiq; motum: & eadem facultas extruendi destruendiq; domum, & eadem item potētia qua extrui domus atq; destrui potest. Posse igitur cōtraria, simul est, vti patet. At vt contraria simul sint, minime fieri potest: ceu sanum esse ac ægrotare. Quare alterum horum

B sit bonum necesse est. At posse, ęque est ad vtrunq; vel ad neutrum sane accommodatur. Actus ergo potentia pręstabilior esse videtur.

Tex.cō.19 parte. 1

Quod autem & melior & nobilior & honorabilior studiosa potentia actus, ex his est palam. Quęcunq; enim ꝑm posse dicuntur, idem est potens contraria: vt quod dicitur posse cōualescere, idem est & lāguens. Et simul. Eadem enim potentia conualescendi & laborandi, & quiescendi & mouendi, & ędificandi & destruendi, & ædificandi & corruendi. Posse quidem igitur cōtraria, simul existit. Contraria vero impossibile simul existere, vt sanum esse & laborare. Quare necesse horum alterū esse bonum. Posse vero similiter vtrunq;, aut neutrum. Actus vero melior est.

Alia litera ergo.

C

Actus in bonis melior est potentia.

POSTQVAM comparauit Philosophus actum et potētiam ꝑm prius et posterius, hic cōparat ea ꝑm bonū & malum, & circa hoc duo facit. Primo dicit φ in bonis, actus est melior potentia. Quod quidem manifestum ex hoc quòd id quod est potentia, est idem in potētia existēs ad contraria. Sicut quod potest cōualescere, hoc potest infirmari, & simul est in potentia ad vtrunq;. Et hoc ideo qa eadem est potentia vtriusq;, conualescendi & laborandi, & quiescendi & mouēdi, & aliorum hmôi oppositorum. Et ita patet φ aliquid simul potest contraria, licet contraria non possint simul esse actu. Contrariorum igiť vtrūq; seorsum, est hoc quidem bonum, vt sanum: aliud vero malum, vt infirmum. Nam semper in contrariis vnum est vt deficiens, quod ad malum pertinet. Sic igitur quod est bonum in actu, est tantū bonum. Sed potentia se habet similiter {ad vtrūq;}. s. ꝑm quid quod est esse in potentia. Habet autem neutrum simpliciter, quod est esse in actu. Relinquitur igitur φ actus est melior pontentia, quia quod est simpliciter & pure bonum, est melius eo quod est ꝑm qd bonum, & coniunctum malo. Secundo ibi.

D

In malis aūt finem actumue potētia deteriorē eē necesse est. Idem est enim quod ambo cōtraria pôt.

Parte. 2.

Necesse aūt & in malis, finem & actū esse deteriorem potētia. Quod eni potēs idē contraria ambo.

Actus in malis peior est potentia.

Ostendit φ econtrario in malis est actus peior potentia, & circa hoc tria facit. Primo ostendit propositum ex ratiōe supra inducta, quia id quod est simpliciter malum, & non se habens nisi ad malum, est peius eo quod est ꝑm quid malum, & quod se habet ad malum & ad bonum. Vnde cum potētia ad malum nōdum habeat malum nisi ꝑm quid, & eadem est ad bonum, nam idem est potentia quod est ad contraria, relinquitur φ actus malus est peior potentia ad malum. Secundo ibi.

Patet ergo malum ipsum nō esse quid pręter res ipsas. Malum nāq; potentia posterius est natura. B

Palam ergo quia non est aliquid pręter res. Posterius enim ipsi naturę malum q̄ potentia. parte. 3.

Concludit ex dictis φ ipsum malum non est quędam natura p̄ter res alias, quæ ꝑm naturā sunt bonę. Nam ip̄m malum ꝑm naturā est posterius q̄ potentia, qa est posterius & magis elōgatū à ꝑfectione naturæ. Vn̄ cū potētia nō possit esse alia p̄ter res, multo minus ip̄m malū. Tertio ibi.

Malū nō ē aliq̄ nā p̄ter res.

Nec in iis ergo quæ sunt perpetua mali quicquam est, aut peccati, aut corrupti. Etenim mali rationem corruptio subit.

Non ergo nec in eis quę a principio & sempiternis, nihil est neq; malum, neq; peccatum, neq; corruptum. Etenim corruptio malorum. parte. 4.

F

Inducit aliā cōclusionē. Si. n. malū nō est nisi post potētiā, potētia aūt nō inuenit in reb⁹ sempiternis, vt. s. ōnsum est, nō erit in eis aliqđ malū, neq; peccatū, neq; alia corruptio. Nā corruptio qđdam malū est. Est hoc aūt intelligēdū in q̄ū sunt sempiterna & icorruptibilia. Nā ꝑꝫ qd, nihil ꝓhibet in eis eē corruptionē, vt ꝑꝫ vbi, aut ꝑꝫ aliqd hmôi.

In sempiternis vt sic non est malū neq; peccatū.

Inueniuntur autem & ipsæ designationes geometricę actu. Diuidētes enim inueniunť. Quod si eēnt diuisę, essent vtiq; manifestę. Nunc autem potentia insunt. Cur triangulus suos angulos duobus rectis ęquales habet? Quia anguli qui sunt circa vnū punctum, sunt duobus rectis ęquales. Quod si ęque distans a latere esset perducta, continuo pateret videnti cur is angulus, qui est in semicirculo rectus est absolute. Quia tres sunt ęquales, duę in quas est basis diuisa, & ea quę est erecta e medio super illam. Quæ si is viderit qui id antea sciuit quod inde sequitur, illud sibi profecto continuo patefiet. Quare patet ea quę sunt potentia, inueniri si redigantur ad actū. Et causa est in promptu. Ipse enim actus est intellectio. Quare ex actu, potentia ipsa deducitur. Et idcirco facientes cognoscunt. Is enim actus qui eiusdem est numero, posterior est generatione. G

Tex.cō. 20 parte. 5

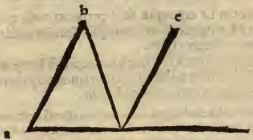
Inueniuntur autē & diagramata actu. Nam diuidentes inueniunt. Si ergo essent diuisa, manifesta vtiq; essent. Nunc autem insunt potentia. Propter quid duo recti trigonum? quia qui circa vnum punctum anguli ęquales duobus rectis. Si ergo educeretur qui iuxta costam, videnti vtiq; statim esset palam. Propter quid in semicirculo rectus vniuersaliter? quia si æquales tres quæ bases duę, & quæ ex medio superstans recta videnti, palam ei qui illud sciuit. Quare palam quia potentia entia ad actum reducta inueniuntur, causa vero quia intelligentia est actus. Quare ex actu potentia, & propter hoc facientes cognoscunt. Posterius enim generatione quæ ꝑm numerum actus. H

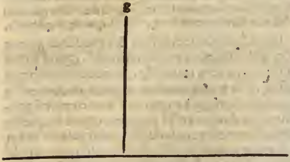
Postq̄ comparauit potētiam & actum ꝑm prius & posterius & bonum et malum, hic comparat eadem ꝑm intelligētiam veri & falsi. Et circa hoc duo facit. Prīo cōparat ipsa ꝑm intelligere. Scđo vero ꝑm veritatē & falsitatē, ibi {Qm̄ uero ens.} Dicit ergo prīo {φ diagramata}. i. descriptiōes geometrię, {īueniunť}. i. p̄ īuētionē cognoscūť ꝑm dispōnē figuraꝵ in actu. Geometrę. n. inueniūt veꝵ qđ quęrūt diuidēdo lineas & superficies. Diuisio aūt reducit in actum qđ erat in potētia. Nā partes cōtinui sunt potētia in toto ante diuisionē. Si aūt oīa essent diuisa ꝑm qđ requi-

Actus esse magis cognoscibilē potētia ostēdit.

I sit inuentio veritatis, manifestę essent conclusiones quæsitæ. Sed quia in prima protractione figurarũ sunt in potentia hmõi diuisiones, ideo non statim fit manifestum quod quæritur. Hoc autem notificat per duo exempla, quorum primum est circa quæsitum quare ⟨ trigonum est duo recti, ⟩ id est quare triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis? Quod quidem sic demonstratur.

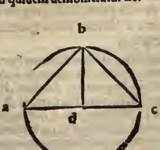
K

L Sit triangulus a.b.g. & protrahatur basis a.g. in continuum & directum. Hæc igitur basis protracta faciet cum latere trianguli b.g. angulum in puncto g. qui quidem angulus extra existens æqualis est duobus angulis interioribus sibi oppositis. s. angulo a.b.g. & angulo b.a.g. Manifestum est autem ꝙ duo anguli consistentes circa punctũ g. quorum vnus est extra triangulum, & alter intra sunt æquales duobus rectis. Demonstratum est enim ꝙ linea recta super aliam lineam cadens qualitercunq;, faciet duos angulos rectos, aut æquales duobus rectis. Relinquitur ergo ꝙ angulus interior in puncto g. constitutum cum alijs duobus qui sunt æquales angulo exteriori omnes scilicet tres sunt æquales duobus rectis. Hoc est ergo quod Philosophus dicit, ꝙ probatur triangulum habere duos rectos, quia duo anguli qui sunt circa vnum punctum, puta circa pũctũ g. quorũ vnus est interior & alius exterior, sunt ęquales duobus rectis. Et ideo qñ ꝑducit̃ angulus qui fit extra,

M producto vno latere trianguli, statim manifestum fit vidẽti dispõnem figuræ, ꝙ triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Secũdũ exẽplum est circa hoc quęsituz, quare omnis angulus qui est in semicirculo descriptus est rectus. Quod quidem demonstratur sic.

Sit semicirculus a.b.c. & in puncto b. qualitercunq; cadat constituatur angulus, cui subtenditur basis a.c. quæ est diameter circuli. Dico ergo quòd angulus b. est rectus. Cuius probatio est, quia cum linea a.c. sit diameter circuli, oportet quod transeat per centrum. Diuidatur ergo per medium in puncto d. & producatur linea d.b. Sic igitur linea d.b. æqualis est lineæ d.a. quia sunt protractæ à centro vsq; ad circunferentiam, ergo in triangulo d.b.a. æqualis est angulus b. angulo a. quia omnis trianguli cuius duo latera sunt ęqualia, anguli qui sunt supra bases, sunt æquales. Duo igitur anguli a. & b. sunt duplum solius anguli b. Sed angulus b.d.c. cum sit exterior est æqualis duobus angulis a. & b. partialibus, ergo angulus b.d.c. est duplus anguli b. partialis. Et similiter probatur quod angulus c. est æqualis angulo b. trianguli b.d.c. eo quod duo latera d.b. & d.c. sunt æqualia cum sint protracta à centro ad circunferentiam, & angulus exterior scilicet a.d.b. est æqualis vtriq;, ergo est duplus anguli b. partialis. Sic ergo duo anguli a.d.b. & b.d.c. sunt duplum totius anguli a. b.c. Sed duo anguli a.d.b. & b.d.c. sunt aut recti aut æquales duobus rectis, quia linea d.b. cadit supra lineam a.c. ergo angulus a.b.c. qui est in semicirculo, est rectus. Et hoc est quod Philosophus dicit, quod ideo demonstratur esse rectus ille qui est in semicirculo, quia tres lineæ sunt ęquales, scilicet duæ in quas diuiditur basis scilicet d.a. & d.c. & tertia quæ ex media istarum duarum protracta superstat vtriq; scilicet b.d. Et hanc dispositionem videnti, statim manifestum est scienti principia geometriæ, quod omnis angulus in semicirculo est rectus. Sic igitur concludit Philosophus manifestum esse, quod quando aliqua reducuntur de potentia in actum, tũc inuenitur earum veritas. Et huius causa est, quia intellectus actus est. Et ideo ea quę intelliguntur, oportet esse actu. Propter quod ex actu cognoscitur potentia. Vnde facientes aliquid actu cognoscunt, sicut patet in prædictis descriptionibus. Oportet enim ꝙ in eodem ſm numerum, posterius ſm ordinem generationis & temporis sit actus q̃ potentia, vt supra expositum est. Lectio. xj.

O

Probat id quod supra a priori.

P

Lec.7.&.8

Cum autem quod est, & id quod non est, partim per figuras prędicamentorũ, partim per potẽtiam, aut actum istorum, aut contraria: partim proprijssime, aut verum, aut falsum dicatur.

Te. cõ.11. Partic. 1

Q Voniam autem ens dicitur & non ens, hoc quidem ſm figuras categoriarum, illud vero secundum potentiam aut actum horum, aut contraria. Hoc autem maxime proprie, aut verum, aut falsum.

HIC comparat Philosophus actum ad potentiam secũdum veritatem & falsitatem, & circa hoc tria facit. Primo ponit ꝙ verum & falsum præcipue dicitur ſm actũ. Secũdo manifestat propositum, ibi ⟨ Hoc aũt in rebus est componi aut diuidi. ⟩ Tertio concludit quoddam corollarium, ibi ⟨ Palam etiam & quia de imobilibus. ⟩ Dicit ergo prĩo ꝙ cũ ens et nõ ens ei oppositũ diuidant̃ dupliciter. Vno modo ſm diuersa ꝑdicamẽta quæ sunt substantia, quantitas, qualitas &c. Alio modo ſm potentiam & actum, vel vnius, vel alterius cõtrarioꝝ, quia vtrũq; contrarioꝝ cõtingit actu eẽ & potẽtia. Hoc qđ est in actu, maxime ꝑprie dr̃, aut verũ aut falsum. Deinde cum dicit.

Q

parte seq. Diuiso entis dupl. Vꝫ & fals. sunt magis ꝑprie dr̃ de ẽpte ꝑ actu q̃ de ente in potentia.

Idq; in rebus sit ipsis compositione, aut diuisione: quibus efficitur vt verum quidem is dicat, qui diuisum diuisum, compositumue compositum esse putat. Falsum aũt isce qui contrario modo sese habet, atq; res ipsę se hñt qñ est id atq; non est, quod vt verũ dicitur, aut falsum. Hoc enim considerandũ est qdnam dicimus. Nõ enim qa te nos album esse

vere

A

vere putamus, ideo tu es albus: sed quia tu es albus, ideo nos qui hoc diximus verum dicimus.

parte. 2.

Hoc autem in rebus est componi aut diuidi. Vñ verus est, diuisum putans diuidi, & cõpositum componi. Mentitur aũt, ecõtrario habẽs res. Quãdocũq; est, aut non est, quod verum dr̃ aut falsum. Hoc perscrutandum quid dicimus. Non enim propter nos existimare te vere album esse, tu albus es: sed ꝑpter te esse albũ, esse nos hoc dicentes, verum dicimus.

Parte 4. parte. 7. Verũ & falsũ in rebus nihil aliud est q̃ cõponi & diuidi.

Probat ꝙ proposuerat, & circa hoc tria facit. Primo manifestat in substantijs continuis. Secundo in simplicibus, ibi { Circa incomposita. } Tertio colligit vtrunq;, ibi { Esse vero vt verum. } Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum dicens, quod { hoc } scilicet esse verum vel falsum in rebus, nihil est aliud quàm componi & diuidi. Vnde qui putat diuidi quod est diuisum in rebus, verus est in sua opinione, vt qui putat hominem non esse asinum. Et similiter qui putat componi quod est compositum in rebus, vt qui putat hominem esse animal. Ille autem mentitur in opinando qui econtrario habet res aliter in sua opinione, q̃ res sint in sua natura, vt qui putat hominem asinum, aut non esse animal, quia quando aliqd est aut non est, tunc dicitur verũ vel falsum. Quod sic considerandum est. Non enim ideo tu es albus, quia nos vere existimamus te eẽ album, sed econuerso, ideo existimamus te album, quia tu es albus. Vnde manifestum est ꝙ dispositio rei est causa veritatis in opinione & oratione. Hoc autem addit ad manifestandum quod supra dixerat, quod verum & falsum est in rebus cõponi & diuidi. Oportet enim veritatem & falsitatem quæ est in oratione vel opinione, reduci ad dispositionem rei sicut ad causam. Cum autem intellectus compositionem format accipit duo, quorum vnum se habet vt formale respectu alterius. Vnde accipit id vt in alio existens, propter quod prædicata tenentur formaliter. Et ideo si talis operatio intellectus, ad rem debeat reduci sicut ad causam, oportet ꝙ in compositis substantijs ipsa compositio formæ ad materiam: aut eius quod se habet per modũ formæ, vel ẽt cõpositio accidẽtis ad subiectum, respondeat quasi fundamentum & causa veritatis, compositioni quã intellectus interius format & exprimit voce. Sicut cũ dico Socra. est homo, veritas huius enuntiationis causatur ex esse positione formę humanæ ad materiam indiuidualem per quam Socrates est hic homo. Et cum dico, homo est albus, causa veritatis est compositio albedinis ad subiectum. Et similiter est in alijs. Et idem patet in diuisione. Secundo ibi.

B

C

Causa veritatis & falsitatis in oratione vel opinione est ex cõpõne & diuisiõe rei.

Si itaq; q̃dam cõposita semper sint, diuidiq; minime pñt, quędam perpetuo sint diuisa componiq; nequeant, quædam subire contraria possint, esse quidem est compositum esse, ac vnum, nõ esse vero cõpositũ non esse, sed plura esse. Circa igitur ea q̃ subire contraria possunt, eadem opinio atq; oratio vera fit atq; falsa, & fit vt interdum verum, interdum falsum dicatur. Circa autem ea quæ aliter sese habere non possunt, non interdum fit verum interdum falsum, sed semper hęc vera sunt atq; falsa.

D

parte. 3

Si igitur hęc quidem semper componuntur, & impossibilia diuidi: hæc vero semper diuisa sunt, & ĩpossibilia componi: hæc autem cõtingunt esse contraria, esse quidem compni & vnum esse, & nõ esse, non componi, sed plura esse. Circa contingentia quidem igitur eadem fit falsa & vera opinio, & oratio eadem contingit quandoq; veram esse, & contingit quandoq; esse falsam. Circa impossibilia vero aliter se habere non fit aliquando verum, aliquãdo falsum, sed semper hæc vera, & hæc falsa.

Tex. cõ. 22.

E

Propositiones necessarię sũt sempiternę vitatis.

Concludit ex dictis ꝙ si compositio & diuisio rei est causa veritatis, & falsitatis in opinione & oratione, necesse est quòd ſm differentiam compositionis & diuisionis eius quod est in rebus, est differentia veritatis & falsitatis in opinione & oratione. In rebus autem talis differentia inuenitur circa compositionem & diuisionem ꝙ quædam semper componũtur, & impossibile est ea diuidi, sicut animæ rationali coniungitur natura sensitiua semper, & impossibile est ꝙ diuidatur ab ea, ita. s. ꝙ anima rationalis sit sine ratione. Quædam vero sunt diuisa & impossibile est ea componi, sicut nigrum albo, & formam asini homini. Quædam vero se habent ad contraria, quia possunt componi & diuidi, sicut homo & albus, & etiam currens. Esse autem in quo consistit compositio intellectus, vt affirmatio, compositionem quandam & vnionem indicat, nõ esse vero quod significat negatio, tollit cõpositionem, & designat pluralitatem & diuersitatem. Vnde manifestũ est ꝙ in his quæ contingit componi & diuidi, vna & eadem oratio sit quandoq; vera quandoq; falsa, sicut hæc oratio: Socra. sedet, est vera eo sedente. Eadem autem falsa eo surgente. Et similiter est de opinione. Sed in his quæ non possunt aliter se habere, scilicet quæ semper componuntur vel diuiduntur, non est possibile quod eadem opinio vel oratio quandoq; sit vera, quandoq; falsa. Sed quæ est vera semp̃ est vera, & q̃ est falsa semp̃ est falsa. Sicut hæc est vera, hõ est aĩal: hæc aũt falsa, homo est asinus. Deinde cũ dicit.

Rerũ q̃dam semp̃ cõponũtur, q̃dã semp̃ diuidũtur, q̃dã indifferenter, sic & veritas & falsitas.

Esse qđ significat affirmatio & nõ esse qđ significat negatio, qd.

F

At circa ea quæ non sunt composita, quid est esse atque non esse, & verum ac falsum? Nõ est enim quicquam compositum, vt sit quidem cum est compositum: non sit aũt, si sit diuisum: perinde atq; album lignum, aut diameter incommensurabilis costæ: neq; verum ac falsum in illis similiter erit. An vt neq; verum in his est, est idem, sic neq; esse est idem?

G

parte. 4.

Circa incomposita vero quid esse & nõ esse, & verum & falsum? Non enim est cõpositum vt sit quidem, quandocunq; cõpositum: & non sit, quandocunq; diuisum fuerit, sicut album lignum: aut incõmensurabile diametrum. Nec verum & falsum in similiter adhuc existet, & in aliis. Aut sicut nec verum in his idem, sic nec necesse.

Ostendit quomodo in simplicibus possit esse verum & falsum, et circa hoc tria facit. Primo ostendit non similiter esse verum in simplicibus & in compositis dicens, ꝙ circa incomposita & simplicia cuiusmodi sunt substantiæ immateriales, non est verum vel falsum per compositionem aut diuisionem quæ fit in rebus, sed per hoc ꝙ cognoscitur quodquidest, aut non cognoscitur. Cum enim attingamus ad cognoscendũ quodquidest alicuius simplicis, tunc intellectus videtur verus esse. Cum autem non attingimus ad cognoscendum quodquid est, sed aliquid aliud ei attribuit, tunc falsus est. Nõ enim in simplicibus est cõpositio vt possit dici ꝙ quando componitur res, tunc intellectus componens sit verus: vel quando diuisum est in re, quod intellectus componit, tunc intellectus non sit verus. Vel aliter non est in simplicibus compositio, ita quòd cum dicitur de eo affirmatiue quod sit, significetur eius compositio: & cum dicitur de eo quod non sit negatiue, significetur eius diuisio. Sicut in rebus compositis cum dicitur, quòd lignum sit album, significatur eius compositio: aut cum dicitur, ꝙ non sit lignum album, aut ꝙ diametrum nõ sit commensurabile, significatur eius diuisio. Et sic patet ꝙ verũ & falsum non est siĩr in simplicibus, sicut in compositis. Neq; hoc mirum est, quia etiã esse nõ est similr̃ in vtrisq;. Sed eẽ cõpositorũ surgit ex cõponẽtib⁹, nõ

Nõ ẽ verũ & falsum ĩ simplicib⁹ eo modo quo in cõpositis.

H

I Te.cõ.4. autem esse simplicium. Verũ aũt cõsequitur ens, quia sicut in secundo huius est habitũ, eadem est dispõ rerum in esse & in veritate. Vnde quæ non sunt similia in esse, non sunt similia in veritate. Secundo ibi.

Sed est quidem verum tangere atq; dicere. Non est enim idem affirmatio atq; dictio. Est autem falsum id ignorare, non tangere. Non enim fit vt quisquam circa ipsum quid est decipiatur, nisi per accidens. Similiter res sese habet & circa substantias cõpositas. Non enim fit vt quisquam decipiatur.

Parte.5 Alia litera dicere. Alia litera dictio. Sed hoc est verum quidem aut falsum. Attingere quidem & representare, verum. Non enim idẽ affirmatio & representatio. Ignorare aũt non attingere. Decipi enim circa quodquidest, non est, sed aut secũdum accidens. Similiter autem & circa compositas substantias. Non enim est decipi.

K

Quõ verũ & falsum sit in simplicibus. Ostendit qualiter sit verum & falsum in simplicibus dicens, q hmõi est verum & falsum in simplicibus, vt dicetur. Attingere enim mente ad ipsum simplex, vt.s. apprehẽdatur quid est, [& dicere] .i. significare voce ipsum simplex, hoc est verum quod est in simplicibus. Et quia dicere quandoq; sumitur pro predicatiõe affirmatiua quæ cum cõpõne fit, hunc intellectum remouet dicens, q non est idẽ affirmatio, & dictio, quia affirmatio est per hoc q aliquid dicitur de aliquo, quod est cum cõpõne, dictio autẽ simplex prolatio alicuius. Sic ergo attingere & dicere, est verum. Sed non attingere mente ipsa simplicia, est ea penitus ignorare. Quicunq; enim non attingit ad quodquidest rei simplicis, penitus ignorat ipsam. Non enim potest aliquid eius scire, & aliquid ignorare, ex quo nõ est compositum. Videbatur autem q sicut dixerat q attingere simplicia est dicere verũ in eis, ita non attingere est falsum, aut decipi. Hoc autẽ nõ dixit, sed dixit q non attingere est ignorare. Et ideo subdit causam, quare non attingere non est decipi dicens, q circa qdquidest, nõ est decipi nisi fm accidẽs. Qd sic intelligendũ est. Dictũ est.n. supius in.7. & 1.8. q in substantijs simplicibus idem est res, & quodquidest eius. Sic igitur cũ substantia simplex sit ipsum quodquidest, iudicium est de cognitione subæ simplicis, & de cognitione eius qdquidest. Sed circa qdquidest, nõ decipit intellectus nisi per accidens. Aut enim per intellectum attingit aliquis quodquidest rei, & tunc vere cognoscit quid est res. Aut non attingit, & tunc non apprehendit rem illam. Vnde circa eam nõ verificatur neq; decipitur. Propter qd dicit Aristo. in tertio de anima, q sicut sensus circa propria obiecta semper est verus, ita intellectus circa quodquidest quasi circa propriũ obiectum. Et q intellectus circa quodquidest non decipiatur, non solum est in simplicibus substantijs, sed etiam in compositis. Quomodo autem per accidens decipiatur aliquis circa quodquidest considerandum est. Nõ enim decipitur quis circa quodquidest, nisi componendo aut diuidendo. Quod quidẽ in substãtijs compositis contingit dupliciter. Vno modo per compositionem diffinitionis ad rem diffinitam, aut diuisionem. Vt si aliquis diceret asinum esse animal rationale mortale, aut homo non est animal rationale mortale, vtrobiq; falsum est. Alio modo fm quod diffinitio constituitur ex partibus, quæ non sunt inuicem componibiles, vt si quis assignaret hãc diffinitionem, homo est animal insensibile. Primo igitur modo diffinitio dicitur esse falsa, quia nõ est huius. Secundo modo dicitur falsa per se, vt supra in quinto docuit Philosophus. In simplicibus vero substantijs non potest esse deceptio circa quodquidest per accidens nisi primo modo. Non enim eorum quodquidest, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diuisionem possit accidere falsum. Tertio ibi.

Decipi in simplicib' nõ est circa qdqdest ni si p accñs. Tex.cõ.41 Tex.cõ.8

L

Te.cõ.16

M

Hoc loco se cũdũ Tho. opponit Ant.an. Sed vide dubi.21.

Te.cõ.34

N Et non potentia, sed actu sunt vniuersæ. Generarẽtur enim atq; corrumperentur. Nunc autem ipsum quod est, nõ generatur neq; corrumpitur. Ex aliquo nãq; generaretur. Quæ igitur qd proprie sunt atq; actu, circa ea non fit vt quisquã decipiatur, sed fit vt aut intelligat ipsa, aut nõ intelligat ipsa. Sed de ipsis quæritur ipsum quid est, si talia sint nec ne.

Parte.6 Et omnes sunt actu, nõ potentia. Generarentur.n. vtiq; & corrũperentur. Nunc autem ipsum ens non generatur nec corrumpitur. Ex aliquo enim vtiq; generaretur. Quæcũq; igitur sunt q vere est quid & actu: circa hoc non est decipi, sed aut intelligere, aut nõ. Sed qdqdest q̃ritur de ipsis, si talia sunt aut non.

O Ex dictis ostẽdit pricipale propositum. Adaptat qd dixerat de substantijs simplicibus ad principale propositum scilicet ad ostendendum quòd verum magis est actu quàm in potentia. Ostenderat quidem hoc circa composita, pro eo q verum est circa compositionẽ & diuisionem quæ actum designant. In substantijs vero simplicibus ex eo q non est in eis falsum, sed tantum verũ. Propter quod nõ sunt in potẽtia, sed in actu. Dicit ergo q omnes substantiæ simplices sunt actu entes & nunquam entes in potentia, quia si quandoq; essent in actu, & quandoq; in potentia, generarẽtur & corrumperentur. Sed hoc non potest esse, vt ostensum est. Nam hmõi substantiæ sunt formæ tãtum. Vnde etiam fm se sunt entes. Ens autem fm seipsum non generatur neque corrumpitur. Omne enim quod generatur ex aliquo generatur. Ens autem simpliciter inquantum ens, non potest ex aliquo generari. Nõ enim est aliquid extra ens, sed extra tale ens, vtputa extra hominem est aliquod ens. Vnde hoc ens potest generari fm quid, sed ens simpliciter non. Id ergo quod est ens fm se, per hoc quod ipsum est forma ad quam sequitur ens, non est generabile. Vnde non est quandoq; in potentia, quandoq; in actu. Et ideo quia circa actum maxime cõsistit verum, quæcunq; sunt talia quæ sunt solum in actu, & sunt id quod vere aliquid est, quia sunt quidditates & formæ, circa ea non conuenit decipi, aut esse falsum. Sed oportet vt intelligantur si mente attingantur, vel penitus non intelligantur si mente non attingantur. Sed quamuis in eis non contingat decipi secundum se, contingit tamen cũ [quæritur de eis quodquidest] scilicet si talia sunt, aut non. Et sic contingit decipi in eis per accidens, vtputa si quis quærat de aliqua substantia simplici, vtrum sit ignis aut substantia corporea vel non, quia si attribuitur ei esse substantiam corpoream, erit falsitas per accidens propter compositionem. Deinde cum dicit.

P

Simplicia aut totaliter intelligũt aut totaliter ignorant.

Ipsum aũt esse vt verum, & nõ esse vt falsum, vno modo est, si compositum sit, atq; ita dicatur, & si cõpositum non sit, atq; non ita dicatur. Etenim illud verum, hoc falsum. Alio modo si proprie sit, hoc pacto est. Si non hoc pacto sit, non est. Sed intelligere quidem ipsa est verum. Falsum autem non est, neq; deceptio, sed ignoratio, non talis qualis est cæcitas. Cæcitas enim perinde est atq; si intelligendi quispiã potentiam omnino non habeat.

Q

Parte.7. Esse vero vt verũ, & non esse vt falsum, vnum quidem est si componitur, uerum: hoc aũt si non componitur, falsum. Vnũ aũt, si uere ens, sic est. Si uero nõ ita, nõ est. Verum aũt intelligere ipsa. Falsum uero non est, nec deceptio, sed ignorantia. non qualis cęcitas. Cæcitas enim est, ut utiq; si intellectiuum omnino non habeat aliquis.

Colligit q dicta sũt de vero & falso tã circa cõposita q circa simplicia. Colligit quod dixerat de vero & falso tã circa cõposita q̃ circa simplicia dicens, q hoc ipsum esse qd significat veritatem

A Veritatem,& nō eē quod significat falsitatē,quia qui dicit homo est albus significat hoc esse verum,qui dicit non est albus significat hoc esse falsum,hoc inquam esse & nō esse, vno modo dicitur.s. in compositis scilicet quòd est verū si componitur in re quod intellectus componit. Falsum autem si non componit in re quod intellectus componit, intelligens aut denuntians. Alio vero modo in rebus simplicibus verum est,si id ℂ qđ est vere ens, ⅌ id est quod est ipsum quodquidest,id est substantia rei simplex,sic est sicut intelligitur. Si vero non est ita sicut intelligitur, non est verum in intellectu. Et sic est verum intelligere ipsa, sed falsum nō ē ibi neq; deceptio, vt expositū est, sed ignorantia. Quia si non attingit ad quodquidest, penitus ignorat rem illam. In compositis autem potest vnum scire, & circa alias proprietates eius decipi. Qualis autem ignorantia est,ostendit cum dicit,ꝙ illa ignorantia non est ℂ talis priuatio sicut cęcitas ⅌ quæ est priuatio potentiæ visiuæ.
B Vnde illa ignorantia similis cæcitati esset,si aliquis nō haberet vim intellectiuam ad attingendum substantias simplices. Ex quo patet quòd ſm sententiam Aristo. humanus intellectus potest pertingere ad intelligendum substantias simplices. Quod videtur sub dubio reliquisse in tertio de animna. Deinde cum dicit.

Intellectus humanus pōt intelligere subas simplices. Tex. cō. 36

Patet aūt & de immobilibus nō interdū esse deceptionē,si quis illa immobilia esse putet, veluti triangulum si non mutari ipsum existimet, non interdū duobus rectis ęquales habere angulos,interdum nō habere putabit. Mutaretur enim profecto,sed quippiam putabit,quippiam nō putabit: veluti primum qdem parem numerum nullum esse, aut quosdā nō esse putare pōt. Circa uero unū numero,nō pōt. Nō enim quędā putabit,quędā nō putabit, sed uerū aut
C falsum dicet,ꝓpterea quod ita se habet semper.

parte. 8

Palam etiam & qa de immobilibus non est deceptio ſm quando,si quis putet immobilia: ut trigonum si non ꝑmutari putat, nō opinabitur quādoq; duos rectos habere,& qñq; non. Permutaretᷣ enim utiq;. Sed aliqd qdem,aliquid uero nō: ut parem numerum primum esse nullum, aut aliquos quidem, aliquos uero nō. Numero uero circa unū, nec hoc. Non enī est aliquē qdē,aliquē uero nō, putabit, sed uerū dicet,aut mentietᷣ,semper sic se habente.

Corollariū ꝙ in imobilibus nō ē deceptio ſ; quādo.

Inducit quoddā corollarium dicens ꝙ ex dictis manifestum est,quod de immobilibus non est deceptio ſm quando. In contingentibus vero contingit decipi ſm qñ, in his .s. quæ non semꝑ sunt, vtputa,si Socra. est sessurus & hoc aliquis putet,pōt aliquis decipi in eo ꝙ putet eum sessurū
D qñ nō est sessurus. Et similiter si putet eclipsim futuram qñ non est futura. Sed in rebus immobilibus & quæ semper sunt,non pōt contingere nisi vno modo.s. si quis putet ea esse mobilia,& non semper esse. Tunc enim decipitur in eis,sed non ſm qñ. Et ideo dicit si quis putet ea esse immobilia,nō decipiᷣ in eis ſm qñ. Et hoc ideo dicit, quia si qs putat ea esse immobilia,non putabit ea qñq; esse & quandoq; non esse. Et sic non decipitur in eis ſm quando. Vt si quis putet triangulum nō permutari, non opinabitur ꝙ quandoq; habeat duos rectos,quantum ad æquiualētiam, & quandoq; non. Sic enim permutaretur, & non permutaretur. Sed in rebus immobilibus conuenit sub aliquo communi accipere aliquid quod sic se habet, & aliquid quod non sic,puta sub triangulo aliquem æquilaterū, & aliquē non. Et conuenit dubitari de numero pari, vtrū nullus sit primus,vel aliqui sint primi,aliqui nō. Numerus primus drᷣ quem sola vnitas mensurat: Vnde inter numeros pares,solus binarius est primus, & nullus aliorum. Et circa vnum numero in rebus immobilibus non conuenit errare ac decipi,neq; quantum ad hoc. Non enim in eodem numero pōt aliquis putare aliquē sic se habere, & aliquem non sic. Vnum enim numero nō diuiditur in multa. Vnde oportebit ꝙ simpliciter dicat verum vel falsum, cum illud vnum numero semper similiter se habeat, nec sit in eo accipere diuersitatem,neq; quātum ad tempus,neq; quantum ad supposita. Ex quibus apparet ꝙ verum est magis circa actum. Immobilia enim inquātum huiusmodi, semper sunt actu. Lectio. 1. E

Numerus pmus, qd & quis.

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri decimi Metaphysicæ.

F Pluribus quidē modis ipsum unū dici solere, in hisce sermonibus dictum est antea, in qbus unūquodq; quot modis dicatᷣ, explicauimus. Cum autem multis modis dicatur,modi primorū & eoꝝ quæ per se unum dicitᷣ,& non per accidens quatuor esse uidentᷣ,si in summā atq; capita redigantur. Drᷣ enim unum continuū ipsum. Cōtinuum autem aut simplr,aut id maxime quod est natura,& non tactu, neq; ligamine,tale. Et hisce magis id est unū prius, ue,cuius motus est indiuisibilior, magisq; simplex.

Vnum quia multis modis dicitᷣ, in diuisis de quotiens dictum est prius. Multiplr vero dicto, capitales modi sunt quatuor primorum,& ſm se dictorum unum, sed non ſm accidens. Cōtinuū.n.aut simplr aut maxime qđ natura, & nō tactu,nec ligatione. Et horū magis unū & prius, cuius indiuisibilior motus est,& magis simplex. G

Te. cō. 1. Parte. 1

5. huius Tex. cō. 7

Vperius in.4. huius Philosophus oñdit, ꝙ ista scientia habet pro subiecto ens,& vnū quod cum ente conuertitur. Et ideo postꝗ determinauit de ente per accidens,& de ente quod significat veritatem ꝓpositionis in sexto,& de ente per se ſm ꝙ diuiditur ꝑ decem ꝓdicamenta in.7.& in.8.& ſm ꝙ diuiditur per potentiam & actum in.9. Nunc in hoc.10. intendit determinare de vno,& de his quæ cōsequuntur ad vnum, & diuiditur in duas partes. In prima determinat de vno ſm se. In secunda per comparationem ad multa, ibi ℂ Opponuntur autem vnum & multa. ⅌ Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quot modis vnum dicitur. In secunda determinat quandam ꝓprietatem eius, ibi ℂ Maxime vero in eo ꝙ est metrum esse. ⅌ Prima in tres. In prima determinat quot modis drᷣ vnum. In secunda reducit omnes illos ad rōnem vnī,ibi ℂ Drᷣ quidē igiᷣ vnum. ⅌ in tertia ostēdit quot modis vnū ꝓdicatur de his de quibus dicitur, ibi ℂ Oportet enim intelligere. ⅌ Circa primū tria facit. Primo ponit duos modos vnius,secundo oñdit rōnem vnitatis in his duobus modis,ibi ℂ Tale vero. ⅌ Tertio ponit alios duos modos vnius, ibi ℂ Hæc autem. ⅌ Circa primum primo ponit primum modum dicendi vnum dicens,ꝙ in.5. libro ostensum est,quotiens dicātur nomina quæ pertinēt ad cōsiderationem huius sciētiæ. Dictum est enim ꝙ vnum drᷣ multis modis. Sed cum multipliciter dicatur vnum,principales modi sunt quatuor,ita tñ ꝙ dicamus modos vnius ſm quos vnum drᷣ primo & ꝑ se & nō ꝑ accidens. Nam vnum ꝑ accñs habet alios suos modos. Et inter modos vnius dicti per se, vnus modus est ſm quod cōtinuum drᷣ vnum. Quod qdem accipi pōt dupliꝗ

Te. c. 1. & 2 Sermo de vno absolute.

Infra. lec. 4.

H Lec. seq.

I parte. 5.

Parte. 6

parte. 3. parte. 4.

Tex. cō. 7.

Quatuor modi vni dicti ꝑ se. Primus cōtinuū, duplicter.

I aut vniuersaliter.s.quocūq; modo sit aliquid cōtinuū dicatur vnū,aut vnū cōtinuitate solū, quod secundū naturā est cōtinuū,quod maxime cōtinuū est, & non est cōtinuū per violētiā,aut p artē,neq; per aliū modū contactus, sicut patet in castraturis lignorū:neq; per aliquā continuationem, sicut in his quę cōtinuātur vel ligantur clauo vel quocūq; vinculo. Contintuum autem secundū naturam dicitur dupliciter.s.quod est totum vniforme,vt linea recta,aut etiā circularis.Et ꝙ non est totum vniforme, sicut duæ lineæ constituentes angulum in quo continuantur. Maxime aūt horum est vnū, & per prius vnū, quod dicitur linea recta vel circularis,quam lineæ angulum constituentes. Nam linea recta oportet quod habeat vnū motum. Non enim potest esse ꝙ vna pars eius moueatur & alia quiescat,nec vna sic moueatur, alia vero aliter, sed tota simul & vno motu mouetur. Et similiter etiā in circulari est. Sed in duobus continuis cōstituentibus angulum,hoc non cōuenit.Possumus enim imaginari ꝙ vna linea quiescat,& altera moueatur ei appropinquans, & minorem angulū constituat:aut ab ea elōgata,& constituens angulum maiorē. Vel etiā ꝙ vtraq; moueatur in diuersas partes. Et ideo dicit ꝙ illud cōtinuum est magis vnum,cuius motus est indiuisibilior, & magis simplex. Secundo cum dicit.

Continuū ſm naturā duplex.

K

Continuū quid.

Pręterea vnum est atque magis totum ipsum habens aliquam speciem atque formam, & maxime si quippiam est tale natura & non vi, vt ea quæ glutine talia sunt,aut vinculo,aut clauo. Sed in seipso,vt continuum sit,sibi causam habet.

parte.2. Amplius tale,& magis totum,& habēs aliquā formā & spēm. Maxime autē si quid natura est tale, & non vi,vt quęcunq; visco aut clauo, aut cōiunctiōe. Sed habet in se,ꝙ est causa sibi,ꝙ sit continuum.

L

Scđs modus vnius.

Ponit secundum modum,in quo quidē consideratur nō solum ꝙ id quod dicitur vnū, { sit tale, } id est cōtinuū, sed & ꝙ plus habeat. s. ꝙ sit quoddam totū habens aliquā formam aut speciem,sicut animal est vnum, & superficies triangularis est vna.Hoc igitur vnum supra vnitatem cōtinuitatis addit vnitatem quæ est ex forma, secundum quā aliquid est totum,& speciem habens.Et quia aliquid est totum per naturā, aliqd vero per artē,addidit,ꝙ { maxime est vnū } si quidē est vnum per naturam,& nō per violentiam. Sicut per violentiā ad aliquod totum cōstituendum coniunguntur,quæcunq; vniuntur aut visco, aut aliqua tali cōiunctione.Sed id quod est cōiunctum per naturam est magis vnum,quia.s.est sibiipsi causa ꝙ sit cōtinuum,quia per suam naturam est tale. Deinde cum dicit.

Totū & cōtinuum duplex.

Tale autem est ex eo,quia motus est vnus, & indiuisibilis tempore atq; loco. Quare patet si qppiam primú motus principiú habeat primi, qui quidé est

M conuersio.Hęc enim lationū est prima,id esse primā magnitudinem vnam.Quędā igitur hoc pacto sunt vnum,aut continuum,aut totum.

parte.3. Tale vero,eo ꝙ in motu vnú esse & indiuisibile loco & tpe.Quare palam siquid per naturá, motus habet principium primi primum,vtputa dico lationis circulationem:quia hęc prima magnitudo vna. Hoc qdem itaq; sic vnum continuum aut totum.

Rō vnitatis in duobus pdictis modis.

Ostendit rationē vnitatis in istis duobus modis dicens, ꝙ aliquid est tale & continuū & vnum, eo ꝙ motus eius est & vnus & indiuisibilis loco & tempore. Loco quidē, quia versus quācunq; partem loci mouetur vna pars continui,& alia. Tempore vero, quia quando mouetur vna, & alia. Vnde si aliquod cōtinuum & totum per naturam dr̄ vnum,quia motus eius est vnus,manifestū est ꝙ si aliquod cōtinuū & totū habet in se principiū primi motus, N hoc erit primū vnū in magnitudine.Sicut inter motus, primus motus est localis: & inter motus locales, primus est circularis,vt pbatur in.8.physi.Et inter corpora quę mouent motu circulari, aliquod est qđ habet principiū talis motus.s.corpus quod reuoluitur & reuoluit alia corpora motu diurno. Vnde manifestum est,ꝙ hæc est prima magnitudo vna,quia habet primū principium motus primi. Sic igit̄ apparent duo modi vnitatis, aut sicut cōtinuū dr̄ vnū,aut sicut totum dr̄ vnum. Deinde cum dicit.

Tex.cō.77. Primū mobile ē vnū ſm duob' pdictis modis

Quædam autem vnum dicuntur, si ratio eorum sit vna. Talia vero sunt ea quorū est intellectio vna. Et talia sunt ea quorum indiuisibilis est intellectio. Eius autem est indiuisibilis intellectio, quod est indiuisibile specie,aut numero. Atque numero quidem est indiuisibile ipsum singulare. Specie autem id qđ cognitione est scientiaq; indiuisibile. Quare vnum erit primo,quod est causa substantiis vnitatis. O

Hęc aūt si rō vna fuerit. Talia vero sunt quorū intellectiua vna. Talia autem quorū indiuisibilis. Indiuisibilis vero eius quod indiuisibile specie,aut numero. Numero vero singulare indiuisibile. Specie vero ꝙ noscibili & scientia. Quare vnum vtiq; erit primum ꝙ substantiis causa vnius. parte 4.

Ponit alios modos vnius dicens,ꝙ quædā alia dn̄r vnū nō pp motum vnum, sed pp rōnem vnā. Hmōi aūt sunt quorꝫ intelligentia est vna,q̄ vna apprehēsione apprehendunt ab aīa. Et dn̄r vna apprehēsione apprehēdi talia,quorum est vna apphensio indiuisibilis. Quod quidē cōtingit dupl̄r,aut quia apprehēsio indiuisibilis est eius qđ est vnū specie,aut eius qđ est vnū numero. Numero qdem indiuisibile est ipsum singulare, qđ non pōt p̄dicari de multis. Specie aūt vnum,est indiuisibile, quod est vnū ſm sciam & notitiam. Non enim in diuersis singularibus est aliqua natura vna numero,q̄ possit dici species. Sed itellectus apprehendit vt vnum, id in quo omnia inferiora cōueniunt. Et sic in apprehensione intellectus,species fit indiuisibilis, quæ realiter est diuersa in diuersis indiuiduis. Et quia substantia prior est rōne omnibus alijs generibus,cum vnum dicatur his modis pp̄ter rōnem vnam, sequitur ꝙ primū vnum ſm hos modos,sit vnum substātia,quod.s.est substantijs causa vnius, sicut ſm primos duos modos, primū vnū erat magnitudo circul'r mota. Deinde cū dicit.

Terti' modus vnius & quartus.

Vnū numero & specie quid.

P

Hinc accipe ex pħo vnitatem vl̄is nō eē realem.

Tot igitur modis dr̄ ipsum vnum continuum natura,totum singulare,atq; vniuersale. Hæc autē vniuersa ex eo sunt vnú:quia quorúdā motus,quorúdā intellectio,vel rō est indiuisibilis,vti patet.

Dr̄ quidē igit̄ vnum tot modis, cótinuú natura, & totú,& singulare,& vniuersale. Oīa enim hęc vnū per indiuisibile esse. Horum quidem motum,illorū autem intelligentiam aut rationem. parte.5.

Q

Reducit modos vnius supra positos ad vnā rationem, colligendo quæ supra dixerat. Dicit ergo ꝙ vnum dicitur quatuor modis. Primo quidem continuum ſm naturam. Secundo totum,tertio singulare. Quarto,vniuersale vt species. Et omnia hæc dicuntur vnum per rōnem vnam.s.p hoc ꝙ est esse indiuisibile. Nam proprie vnum est ens indiuisibile. Sed in primis duobus dicitur vnum,quia est motus indiuisibilis. In alijs autem duobus, qa est intelligētia, aut rō indiuisibilis,vt sub hoc etiam cōprehēdatur apprehensio rei particularis. Deinde cum dicit.

Reducunt pdicti quatuor modi vnius ad vnā rōnē.

Intelligere aūt oportet nó esse sumédú mó eodé dici,quęnā vna dn̄r, & qd est esse vnius, & quęnam ipsius est ratio. Dicit̄ enim ipsum vnum tot modis,

& quodq;

A & quodq; dictorum, cui modorum istorum aliquis competit, vnum erit. Esse vero vnius nunc horum alicui, nunc alii, quod etiã magis propinquũ est nomini cõpetit. Illa autẽ potentia sunt vnum. Quẽadmodum & si de elemẽto causaq; opus sit dicere, res distinguere, & nominis assignare diffinitionẽ oportet. Forsitan enim ignis, aut ipsum etiam infinitum, aut aliquid tale partim per se est elemẽtum, partim non est. Non est enim esse ignis & elementi idẽ, sed vt est res quædã ipse ignis atq; natura, est elementũ. Nomẽ autẽ significat hoc ipsum accidisse, esse inquã aliquid ex hoc primo ea lege vt insit, sic & in causa, & vno, & in istiusmodi vniuersis res sese habere videt. Quapropter & esse vnius, est esse indiuisibilis proprie huius entis atq; inseparabilis, aut loco, aut

B
Tex. cõ. 3. Parte. 6.

specie, aut mente, aut etiã ipso toto, ac definito.

Oportet enim intelligere qa nõ similiter sumendum qualia vna dicuntur, & quidem vni esse, & quę ipsius ratio. Dicitur enim vnum tot modis. Et vnũquodq; erit vnum horũ, cuicũq; extiterit horũ aliquis modorum. Vni autem esse, quandoq; quidem horum alicui inerit, qñq; autem alii, quod & magis propinquũ nomini est, potentia vero illa. Sicut de elemento & causa si oportet dicere in rebus determinantẽ, & nõis terminũ reddẽtem. Est quidẽ enim vt elementũ ignis. Est autẽ forsan ꝑm se & infinitũ, aut aliud aliquid tale. Est autem vt non. Non enim idem igni, & elemento esse. Sed vt quidem re & natura, ignis elemẽtum. Nomen vero significat eo ꝙ accidit ipsi, quia est aliquid ex hoc, vt primo in exi-

C

stente. Sic & in causa, & in vno, & talibus omnibus. Propter quod & vni esse, indiuisibili est esse. Quod quidem hoc enti & inseparabili, aut loco, aut specie, aut mente, aut & toto, & determinato.

Ostendit qũo vnum ꝑdicet de his quæ dicuntur vnũ, dicens; ꝙ oportet intelligere ꝙ nõ similiter sumendum est vnum, cum aliqua res dicitur vna, & cum dicitur quodquidest vnũ, quod est rõ vnitatis. Sicut etiã nõ hoc modo dicitur lignũ esse albũ, quia lignum sit hocipsum quod est album, sed quia albũ accidit ei. Hoc autẽ quod dixerat sic manifestat. Quia vnũ dicitur multis modis, ut dictum est, quælibet res dicitur esse vna, ex eo ꝙ inest ei aliquis istorꝫ modorũ, puta vel continuũ, vel totũ, vel species, vel singulare. Sed hoc ipsum ꝙ est vnum, qñq; quidẽ accipitur ꝑm ꝙ inest alicui dictorꝫ modorũ, puta vt dicã ꝙ vnũ ꝑm qđ est continuum, vnũ est. Et similiter de alijs. Quãdoq; autẽ

Nomen vnius non similiter ꝑ dicatur de suo q3qd. est, & de alijs rebus.

D

hocipsum quod est vnũ, attribuitur ei quod est magis ꝓpinquũ nomini vnius, sicut indiuisibili, quod m̃ ꝑm se, potestate continet ꝑdictos modos, quia indiuisibile ꝑm motum, est continuũ & totũ. Indiuisibile autẽ ꝑm rõnem, est singulare & vniuersale. Et ad hoc subdit exemplũ de elemento & causa, quæ quidẽ accipiunt ꝑm determinationes ad res, prout dicimus rẽ talem esse elementum vel cãm assignando diffinitionẽ nominis, put dicimus cãm hoc ipm quod est esse cãm. Quo modo dicimus ꝙ ignis est elemẽtum, aut {etiã infinitũ ꝑm se}. i. hoc ipsum quod est infinitum, ꝙ Pythagorici ponebãt separatũ, & elementũ omniũ, vel aliquid aliud tale, ꝓpter quod potest dici elementum esse. Sed quodãmodo ignis non est elemẽtum neq; infinitum. Non enim ignis est hocipsum quod est elementũ, quia non est eadẽ ratio ignis & elemẽti, sed quantũ in re est & in natura, ignis est elementum. Sed nomen elemẽti cum de igne prædicatur, significat aliquid {accidisse igni}. s. ꝙ ignis sit ex quo aliqd est, vt ex primo interius existente, quod est rõ elementi. Dicit autẽ {inexistẽte} ad remouẽdum priuationes. Sicut autẽ dictum est de elemẽto, sic est in causa, & vno, & omnibus talibus, quia res de quibus dicuntur nõ sunt hoc ipsum, quod significant nomina, sicut homo albus, non est hoc ipsum quod significat hoc nomẽ album. Album enim significat qualitatem. Propter quod & hoc vnum esse est indiuisibile esse. Quod quidem competit enti, qđ est inseparabile loco & specie, vel quocunq; alio modo. E

Lectio. ij.

Maxime vero esse vnius in hoc consistit, vt sit generis vniuscuiusq; prima mensura, & propriissime quãti. Hinc enim & ad alia accessisse videtur. Est. n. id mensura quo cognoscit quantũ. Cognoscitur autem quãtum, vt quantũ est, aut vno, aut numero. At numerus omnis cognoscit vno. Quare omne quãtum vt quãtum est, vno sane cognoscitur.

Maxime vero in eo quod est metrũ, id est mẽsurã esse primũ vniuscuiusq; generis, & maxime proprie quantitatis. Hinc enim ad alia venit. F
Metrum etenim, id est mensura est quo primo quãtitas cognoscitur. Cognoscitur vero aut vno, aut numero quantitas inquantum quãtitas. Numerus autem omnis, vno. Quare omnis quantitas cognoscitur inquantum quantitas, vno.

POSTQVAM ostendit Philosophus quot modis vnum dicit, & quæ sit rõ vnius ad quã omnes modi reducunt. s. esse indiuisibile, hic ex hac rõne vnius ostẽdit quandã eius proprietatẽ. s. esse mensurã, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit qũo vni competit ratio mensuræ, & alijs generibus accidentium. In scda vero ostendit qũo vnum habens rõnem mensuræ inueniatur in substantia, ibi: {Secundum substantiam vero & naturã.} Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit in quo genere primo inueniatur vnũ habens rõnem mensuræ, & qũo exinde ad alia deriuet ꝑm propriam rationem mẽsuræ. Scđo ponit qũo deriuetur ad alia ꝑm quandam similitudinẽ, ibi: {Et sciẽtiam autẽ rerum metrum.} Circa primum duo facit. Primo ostendit vbi primo sit vnum rõnem mensuræ habẽs, & qũo exinde ad alia fiat deriuatio. Scđo ponit quædam cõsideranda circa mẽsuras, ibi: {Non semper autẽ numero vnum.} Circa primum tria facit. Primo ostendit qũo vnũ quod est mensura inueniat in quantitate, & exinde ad alia genera deriuet. Secundo in qua specie quãtitatis est primo, ibi: {Et quo primo cognoscitur.} tertio qũo deriuetur in alias spẽs quãtitatis, ibi: {Hinc autẽ & in alijs.} Dicit ergo primo; ꝙ cum rõ vnius sit indiuisibile esse, id autẽ quod est aliquo modo indiuisibile in quolibet genere sit mensura, maxime dicetur in hoc quod est esse primã mensurã cuiuslibet generis. Et hoc maxime ꝓprie dicit in quãtitate, & inde deriuat ad alia genera ratio mẽsurę. Mensura aũt nihil aliud est ꝙ̃ id quo quantitas rei cognoscitur. Quãtitas vero rei cognoscit per vnũ aut numerũ. Per vnũ quidẽ sicut cũ dicimus, vnũ stadium, vel vnum pedẽ. Per numerũ autẽ, sicut dicimus tria stadia, vel tres pedes. Vlterius autẽ oĩs numerus cognoscitur per vnum, eo ꝙ vnitas aliquotiens sumpta quẽlibet numerum reddit. Vnde relinquit ꝙ oĩs quantitas cognoscat per vnum. Addit autẽ inquãtum quantitas, vt hoc referatur ad mensurã quantitatis. Nã proprietates & alia accidentia quantitatis alio modo cognoscuntur. Deinde cum dicit.

Esse mensurã ẽ ꝓpria passio vnius.
G
Lect. seq.
Infr. pte. 8
parte. 6.
Parte. seq. parte. 3.
H
Mensura, quid.

Et idipsum est vnum, quo cognoscitur primo. Quapropter idipsum vnũ, numeri principium est, ea ratione qua numerus est.

Et quo primo cognoscitur, hoc ipsum vnũ. Quapropter vnũ, numeri principium ꝑm ꝙ numerus. parte. 1.

Ostendit

I

Rō mensuræ primo inuenitur in quantitate discreta.

Ostendit ꝙ ratio mensuræ primo inuenitur in discreta quantitate, quæ est numerus dicēs, ꝙ id quo primo cognoscitur quātitas {est ipsum vnum}.i.vnitas quæ est principium numeri. Nam vnū in alijs speciebus quātitatis non est ipsum vnum, sed aliquid cui accidit vnum, sicut dicimus vnam manum aut vnā magnitudinem. Vnde sequitur ꝙ ipsum vnum quod est prima mensura, sit principiū numeri ſm ꝙ est numerus. Deinde cum dicit.

Hinc & in cæteris mensura dicitur id quo primo vnūquodq; cognoscitur. Atq; mensura vniuscuiusq; est vna in longitudine, in latitudine, in ꝓfunditate, in celeritate. Pondus enim atq; celeritas cōmune est in contrariis. Duplex est enim ipsorum vtrūq;, veluti pondus est, & quod quātumuis habet momentū, & quod excessus habet momenti. Et celeritas item, & quæ quantūuis habet motū, & quæ motus habet excessum. Est enim quędam & ipsius tardi celeritas, & pondus etiam leuioris.

K

Tex. cō. 3. parte. 3.

Hinc autē & in aliis dicit̃ metrū, quo primo vnūquodq; cognoscitur. Et metrū, id est mensura vniuscuiusq; vnu, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate & velocitate. Grauitas enim & velocitas cōmune est in cōtrariis. Duplex enim eorum vtrūq;. Vt graue, & quod est vt quantamcunq; habēs inclinationem, & quod est habēs excessum inclinationis. Et velocitas, & quātumcunq; motus habens, & excessum motus. Est enim velocitas quædā & tardi, & grauitas leuioris.

L

Qualr rō mensuræ a quantitate discreta ad alias spēs deriuetur.

Ostendit q̄uo deriuetur in alias spēs quātitatis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit ad quas species quantitatis deriuetur dicēs, ꝙ hinc.s.ex numero & vno quod est principium numeri dicitur mensura in alijs quātitatibus, id.s. quo primo cognoscitur vnūquodq; eorū. Et id quod est mensura cuiuslibet generis quantitatis, dicitur vnū in illo genere. Et hoc exemplificat in tribus generibus.s.in dimēsionibus quæ sunt.s.lōgitudo, & latitudo, & profunditas. Et in ponderibus, in hoc ꝙ dicit, in grauitate. Et in motibus, in hoc ꝙ dicit, in velocitate, quod referatur ad mensuram temporis. Et de dimēsionibus quidem nulli dubium erat quin quantitates essent, & ꝙ proprie eis primo competeret mensurari. Sed de grauitate & velocitate poterat esse dubium, eo ꝙ magis videnẽ esse qualitates q̃ quantitates. Et ideo dicit, q̄uo pertinent ad genus quantitatis, & q̄uo competit eis mensurari dicēs, ꝙ grauitas & velocitas habent aliquid cōe in contrarijs, quia.s.in vno contrariorum inuenitur alterum. Nā graue est aliquo modo leue, & ecōuerso: & velox est aliquo modo tardum. Vtrūq; enim eorum est duplex. Sicut graue, vno modo dicitur absolute.s. quod habet inclinationẽ, vt feratur ad medium sine hoc ꝙ consideretẽ quantum habeat de tali inclinatione. Et sic non pertinet ad genus quātitatis, nec cōpetit ei mensurari. Alio modo dicitur graue per cōparationem ad aliud.s.ꝙ excedit alterum in inclinatione prędicta, vt.s. dicamus ꝙ terra est grauis in cōparatione ad aquā, & plumbum in comparatione ad lignum. Sic igitur rōne huius excessus, inueniẽ aliqua rō quātitatis & mensuræ. Et similiter velox dicitur dupliciter. Vno modo absolute.s.quod habet motū quẽcunq;. Et alio modo quod habet excessum motus. Et vno modo cōpetit sibi rō quantitatis & mensuræ. Alio modo non. Et vt exponat quod dixerat de conditione grauitatis & velocitatis in contrarijs, subdit ꝙ in ipso tardo inueniẽ velocitas, inquantū id quod est simpliciter & absolute tardum, per excessum se habet ad tardiora. Et similiter grauitas inuenitur in leui, sicut aer est leuis ad terram, & grauis ad ignem comparatus.

M

N

In his autem vniuersis, mensura atq; principium, vnū quid est & indiuisibile. Nā & in lineis, ipsa pedali, vt indiuidua vti solent. Vbiq; enim vnum quid ipsum mensurā atq; indiuisibile quærunt. Hoc autē simplex, aut qualitate, aut quātitate est simplex. Vbi igitur fieri nō posse videtur, vt auferatur quicquā, aut addatur, hoc est exacta mensura. Idcirco numeri mensura est exactissima. Quippe cum vnitatē diffinientes, indiuisibilem esse penitus dicant. In cæteris autē tale per imitationē sumunt. In passu nanq; ac libra semperq; in maiore magis latere potest, si quippiam ablatum atq; additū fuerit q̃ in minore. Quare a quo primo id fieri sensu non posse putat, id oēs & humidorū & siccorum mensuram, & ponderis ac magnitudinis faciunt. Atq; quantū ipsum scire tunc arbitrant̃, quādo per mensuram hanc sciunt.

O

a parte.4.

In omnibus autem his, metrum, id est mensura & principiū vnum aliquid & indiuisibile. Quoniā & in lineis vtimur quasi idiuisibili, pedali vbiq;. Nāq; metrum vnū aliquid quærunt & indiuisibile. Hoc autē aut simpliciter, aut quali, aut quanto. Vbicunq; quidē igitur videt̃ non esse auferre, aut addere, hoc est certum metrum. Quapropter numerus certissimum. Vnitatem enim ponunt omnino indiuisibilē. In aliis vero imitantur tale. A stadio enim & talēto; & semper maiore, latebit vtiq; & additū aliquid & ablatum, magis q̃ a minore. Quare a quo primo ſm sensum non cōtingit, hoc omnes metrum faciunt, & humidorum, & siccorum, & grauitatis, & magnitudinis. Et tunc putant cognoscere quantum, quando cognoscunt per hoc metrum.

Alia littera nūeri metrum.

P

Ostendit qualiter à numero deriuetur ratio mensuræ ad aliā, & primo hoc manifestat simul in dimensionibus & ponderibus. Secundo in velocitate motuū, ibi: {Et motu simplici.} Dicit ergo primo, ꝙ hoc modo deriuaẽ ratio mēsuræ à numero ad alias quātitates, ꝙ sicut vnum quod est mensura numeri est indiuisibile, ita in omnibus alijs generibus quātitatis aliquod vnum indiuisibile est mensura & principium. Sicut in mensuratione linearum vtūtur homines quasi indiuisibili, {mensura pedali}.i.vnius pedis. Vbiq; enim quæritur pro mensura aliquid indiuisibile, quod est aliquod simplex vel ſm qualitatem, vel ſcd̄m quantitatem. Scd̄m qualitatem quidem, vt album in coloribus, quod quodāmodo est mensura colorum, vt dicetur infra. Secundum quantitatem vero, vt vnitas in numero, & mensura pedalis in lineis. Assignat autē rationem quare mensuram oportet esse aliquid indiuisibile, quia scilicet hoc est certa mensura, à qua non potest aliquid auferri vel addi. Et ideo vnum est mensura certissima, quia vnum quod est principium numeri est omnino indiuisibile, nullamq; additionem aut subtractionē suscipiens manet vnū. Sed mensuræ aliorum generum quantitatis imitantur hoc vnum quod est indiuisibile, accipiētes aliquid minimum pro mensura ſcd̄m ꝙ possibile est. Quia si acciperetur aliquid magnum, vtpote stadium in longitudinibus, & talētum in ponderibus, lateret si aliquod modicum subtraheretur vel adderetur, & semper in maiori mensura hoc magis lateret q̃ in minori. Et ideo omnes accipiunt hoc pro mensura tam in humidis, vt est oleum & vinum: quàm in siccis, vt est granum & hordeum: quàm in ponderibus & dimensionibus, quæ significantur per graue & magnitudinem, quod primo inuenitur tale, vt ab eo non possit aliquid auferri sensibile vel addi, quod lateat. Et tunc putant se cognoscere quantitatem rei certitudinaliter, quando cognoscunt

parte. seq.

Mensura habet ratiōnem indiuisibilis.

Tex. cō. 3.

Q

Mensura debet esse certa.

A do cognoſcunt per huiuſmodi menſuram minimã. Deinde cum dicit.

Motum quoq; ſimplici motu, velociſsimoq; mẽſurant. Breue enim hic tempus habet. Quapropter & in aſtrologia tale vnum principium eſt & menſura. Cæli nanq; motũ vniformem eſſe, celerrimumq; ſupponunt, quo cæteros iudicãt motus. Muſica etiã menſura eſt primus ſenſibilis ſonus, quia minimum eſt, & elementum item in voce. Atq; hæc omnia hoc pacto ſunt vnũ, non vt cõmune quid ipſum vnum de iſtis dicatur, ſed vt eſt dictum.

Tex. cõ. 4. Parte. 5.

Et motum ſimplici motu & velociſsimo. Paruiſſimum enim hoc habet tẽpus. Quapropter in aſtrologia, tale vnum principium & metrũ. Motũ enim regularem ſupponũt, & velociſsimum eum qui cæli, ad quem alios iudicant. Et in muſica dieſis, quia minimum. Et in voce elementũ. Et hæc omnia vnũ aliquid, non ita vt cõmune aliquid quod vnum, ſed ſicut dictum eſt.

B

Motus ſimplicisſimus eſt menſura omniũ alioꝝ motuum.

Manifeſtat idem in velocitate motuum dicẽs, ꝙ etiam motum mẽſurant hoĩes {motu ſimplici}.i. vniformi, & velociſsimo quod habet minimũ de tp̃e. Et ideo in aſtrologia accipiunt tale principium ad menſurandum. Accipiunt enim motum {primi cæli}.ſ. motum diurnũ, qui eſt regularis & velociſsimus, ad quẽ iudicant & menſurãt omnes alios motus. Et quia ex velocitate & tarditate motuum contingit grauitas & acuitas in ſonis, vt determinaẽ in muſica, ſubdit exemplum de menſuratione ſonorum dicens, ꝙ in muſica prima menſura {dieſis eſt}.i. differentia duoꝝ ſemitonorum. Tonus enim diuiditur in duo ſemitona inæqualia, vt muſica probaẽ. Et ſimiliter in voce, menſura eſt elementum, quia etiã breuitas & lõgitudo vocis, velocitatem & tarditatem motus conſequitur. Omnes autem iſtæ menſuræ ſunt aliquid vnum, non ita ꝙ aliqua menſura ſit cõis omnibus, ſed quia quęlibet menſura in ſe eſt aliquid vnum, vt dictum eſt.

C

Non ſemper autem menſura una eſt numero, ſed interdum & plures: vt plurimi ſenſibiles ſoni duo, qui non auditum, ſed ad rationes accõmodantur, & voces plures qbus metimur. Diameter quoq; duabus mẽſuris, & latus itidem, omneſq; magnitudines menſurantur. Sic ipſum igitur unum omnium eſt menſura, ꝓpterea ꝙ cognoſcimus ea ex quibus ſubſtantia cõſtat, diuidentes aut per quantitatẽ, aut per formam. Et idcirco ipſum vnũ indiuiſibile eſt, quia primum ſingulorum indiuiſibile eſt. Non ſimiliter autẽ omne indiuiſibile eſt, ueluti pes atq; unitas, ſed aliud eſt penitus, aliud ad ſenſum indiuiſibile ſumi ſolet, ut iam antea diximus. Omne nanq; cõtinuum fortaſſe diuiſibile eſt.

D

parte. 6.

Non ſemper autem numero unum metrum, uerum aliquãdo plura, vt dieſes duæ, quæ non ſm̃ auditum, ſed in rõnibus. Et uoces plures quibus menſuramus. Et diameter duobus menſuratur, & latus, & magnitudines omnes. Sic itaq; metrum omnium quod unum, qui cognoſcimus ex quibus eſt ſubſtantia, diuidentes aut ſm̃ quãtitatem, aut ſm̃ ſpeciem. Et ideo quod unum, indiuiſibile, quia quod primũ ſingulorum indiuiſibile. Non ſimiliter autem omne indiuiſibile, ut pes, & unitas. Sed hoc quidem oĩno, illud uero indiuiſibile ad ſenſum uoluit, ſicut dictũ eſt iam. Nã forſan oẽ cõtinuũ eſt diuiſibile.

B

Nõ omnis mẽſura eſt quid vnũ numero.

Poſtquã oſtendit Philoſophus vbi ſit primo vnum habens rõnem menſuræ, hic determinat quædã circa menſuras cõſideranda. Et eſt primum, ꝙ licet id quod eſt mẽſura habeat rõnem vnius, inquantũ accedit ad indiuiſibilitatem, non tñ neceſſariũ eſt vnũ numero eſſe quod mẽſurat. Sed aliqñ plura ſunt menſurantia, ſicut in melodijs {ſunt duæ dieſes}.i. duo ſemitona. Sed propter paruitatẽ nõ diſcernitur ſm̃ auditum. Nã ſenſus non percipit differẽtiam valde paruorum, ſed eoꝝ differentia percipitur {in rõnibus}.i. ſm̃ diuerſas rõnes proportionum, quia ex diuerſis ꝓportionibus numeralibus cauſanẽ. Similiter etiã voces quibus etiam menſuramus, plures ſunt. Quãtitas enim vnius metri vel vnius pedis, mẽſuraẽ ex diuerſis ſyllabis, quarũ aliæ ſunt breues, & aliæ lõgæ. Similiter etiã eſt diameter circuli vel quadrati, & etiã latus quadrati, & quælibet magnitudo menſuraẽ duobus. Nõ enim inueniẽ quãtitas ignota niſi per duas quantitates notas. Hoc autẽ dicto cõcludit epilogãdo, quæ ſupra dicta ſunt. ſ. ꝙ vnũ eſt mẽſura omniũ. Cuius ratio eſt, quia vnũ eſt, ad quod terminaẽ diuiſio. Eã vero ex quibus eſt ſubſtantia uniuſcuiuſq;, cognoſcunẽ per diuiſionẽ ſiue reſolutionẽ totius in cõponentia, ſiue ſint partes ſm̃ quantitatẽ, ſiue ſint partes ſcd̃m ſpẽm, vt materia & forma, & elementa corpoꝝ mixtorũ. Et ideo oportet id quod eſt per ſe vnum, eſſe indiuiſibile, cum ſit menſura qua cognoſcitur res, quia quod in ſingulis eſt primũ in cõpoſitionẽ & ultimum in reſolutionẽ, eſt indiuiſibile, & per hoc cognoſciẽ res, vt dictum eſt. Sed tñ non ſimiliter in omnibus inueniẽ indiuiſibile, ſed quædam ſunt oĩno indiuiſibilia, ſicut vnitas quæ eſt principiũ numeri. Quædã vero nõ ſunt omnino indiuiſibilia, ſed indiuiſibilia ſm̃ ſenſum, ſm̃ quod voluit autoritas inſtituẽtium tale aliquid pro menſura, ſicut menſura pedalis, quæ quidem indiuiſibilis eſt proportione, ſed nõ natura. Nam oẽ continuum forſan diuiſibile eſt. Dicit autẽ forſan ꝓpter dubitationẽ quorundã ponentiũ magnitudinẽ cõponi ex indiuiſibilibus, vel qa magnitudines naturales non diuidunẽ in infinitũ, ſed ſolę mathematicæ. Eſt.n. inuenire minimã carnẽ, vt tangiẽ.j. Phyſi. Deinde cum dicit.

F

G

Tex. cõ. 36

Semper autẽ menſura generis eſt eiuſdẽ. Magnitudinum enim magnitudo eſt (vt patet) mẽſura, & ſingularum longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, uox item uocis, ponderis pondus, unitas unitatum. Sic enim dicere oportet, ſed non numerũ dicere numeroꝝ eſſe menſurã. Oportebat tamen ſi ſimiliter mẽſura eſt aſsignanda. Sed qui hoc cẽſet, nõ ſane ſimiliter cenſet, ſed perinde atq; ſi unitatũ unitates menſuram, ſed non unitatem cenſeret. Numerum autem unitatum multitudinem eſſe conſtat.

parte. 7.

H

Semper autẽ cognatum eſt metrum. Magnitudinum quidem enim magnitudo. Et ſm̃ unũquodq;, longitudinis longitudo, & latitudinis latitudo, uocis uox, grauitatis grauitas, unitatũ unitas. Sic enim oportet accipere. Sed non ꝙ numerorũ, numerus. Et quidem oportebat ſi ſimiliter, ſed non ſimiliter dignificant, ſed ac ſi unitatum unitates dignificarẽt metrum, ſed nõ unitatem. Numerus autem, pluralitas unitatum eſt.

Mẽſura eſt homogenea mẽſurato.

Ponit ſcd̃m quod conſiderandum eſt circa menſurã dicens, {ꝙ metrũ}.i. mẽſura ſemper debet eſſe cognatum, ſcilicet eiuſdem naturæ vel menſuræ cum mẽſurato. Sicut menſura magnitudinum debet eſſe magnitudo, & nõ ſufficit ꝙ cõueniat in natura cõi, ſicut oẽs magnitudines cõueniunt. Sed oportet eſſe conuenientiã menſuræ ad menſuratum in natura ſpeciali ſm̃ vnumquodq;, ſic ꝙ longitudinis ſit lõgitudo mẽſura, latitudinis latitudo, vox vocis, & grauitas grauitatis, & vnitatũ vnitas. Sic enim oportet

accipere

I accipere vt absq; calumnia loquamur. Sed nõ ꝙ numerorum mensura sit numerus. Numerus autẽ nõ habet rõnem mensuræ primæ, sed vnitas. Et si vnitas mensura est ad significandum conuenientiã inter mensurã & mensuratum, oportet dicere ꝙ vnitas sit mensura vnitatum, & non numerorum. Et tamen si rei veritas attẽdat, oportebit hoc etiã cõcedere ꝙ nũerus esset mensura numerorum, aut etiã vnitas numerorũ similiter acciperet. Sed non simil'r dignum videtur dicere vnitatẽ esse mensurã vnitatum, & numerũ numeri, vel vnitatẽ numeri, propter differentiã quæ videtur esse inter vnitatẽ & numerũ. Sed istã differentiã obseruare, idẽ est ac si quis dignum diceret ꝙ vnitates essent mẽsuræ vnitatum, sed nõ vnitas, quia vnitas differt ab vnitatibus vt singulariter platum ab his quę pluraliter proferunt. Et similis ratio est de numero ad vnitatẽ, quia numerus nihil aliud est q̃ pluralitas vnitatum. Vnde nihil aliud est dicere vnitatem esse mensuram numeri, q̃ vnitatem esse mensuram vnitatum. Deinde cum dicit.

K Dicimus & scientiã ob idem sensumue rerũ esse mensurã, quia aliqd per ipsa cognoscimus. Nã mensurantur potius q̃ mensurant. Verum id nobis accidit perinde atq; si alio nos metiente ipsi quanti sumus ex eo cognoscimus, quia cubitum totiẽs nobis accõmodauit. Protagoras vero mẽsuram omnium hominem esse dixit, perinde atq; si scientem aut sentientẽ dixisset. Et hos propterea quod alter sensum, alter scientiam habet, quæ quidem subiectorũ mensuras dicimus esse. Nihil itaq; egregium dicens, aliquid dicere videtur.

Text.cõ.5. Parte.8. Et scientiam autem rerum metrũ dicimus, & sensum propter idem, quia cognoscimus aliquid ipsis.

L Sed mensurãtur, magis q̃ mensurant. Sed accidit nobis, veluti si alio nos mẽsurante, cognoscamus quãti sumus, per cubitum ad tantũ nostri adiicere. (Alia litera addicere.) Protagoras vero hominẽ ait oĩum esse metrum, ac utiq; si scientẽ diceret aut sentientẽ. Hos autẽ, quia habẽt, hic quidẽ sensum, ille vero sciẽtiã quæ dicimus esse metra eorum quæ subiiciuntur. Nihil itaq; dicẽtes superabundans, videntur aliquid dicere.

(Esse mẽsurã cõpetit sensui & sciẽtię ẽm quandã similitudinẽ) Ostendit qualiter mensura transfertur ad quędã secundum similitudinem dicens, ꝙ cum dictum sit ꝙ mensura est qua quantitas rei cognoscitur, dicemus scientiam esse mensuram rerum scibilium, & sensum rerum sensibilium, quia ipsis aliquid cognoscimus sensu. s. sensibilia, & scientia scibilia. Non tñ eodẽ modo sicut mensura. Nã per mensuram cognoscit aliquid sicut per principium cognoscendi, per sensum autẽ & scientiã sicut per potentiã cognitiuã, aut habitũ cognoscitiuũ. Sic igitur per hanc similitudinẽ

M dicunt mensuræ, quia ẽm rei veritatẽ magis mensurãtur, q̃ mensurent. Non enim qa nos aliquid sentimus, aut scimus, ideo sic est in rerum natura. Sed qa sic est in rerũ natura, ideo vere aliquid scimus, aut sentimus, vt dicitur. ix. Methe. Et sic accidit nobis, ꝙ in sentiẽdo & sciẽdo ꝙ mẽsuramur per res quæ extra nos sunt. Nobis autẽ cognoscentibus & mẽsurãtibus, sicut aliquo alio nos mensurãte, cognoscimus quãti sumus in quãtitate corporali per mensu-

Text.cõ.11 ram cubitalẽ applicatã nobis. Et sic sicut cubitus exterius appositus est mensura quãtitatis corporalis nostræ, ita res scitæ vel per sensum apprehẽsæ, sunt mẽsuræ per quas põt sciri, vtrũ vere cognoscamus aliqd per sensum vel per intellectũ. Si qua vero sciẽtia est, quæ est causa rei scitę, oportet ꝙ sit eius mẽsura. Vt sciẽtia artificis est mensura artificiatorum, quia vnũquodq; artificiatũ ẽm hoc perfectũ est, ꝙ attingit ad similitudinẽ artis. Et hoc mõ se habet scientia rei respectu oĩum. Sed Protagoras dixit hoĩem esse mẽsuram oĩum rerum inquantum est sciens aut sentiens, quia N scientia & sensus sunt mẽsura substantiarum. s. sensibilium & scibilium. Dicebant enim Protagorici, vt in quarto habitũ est, ꝙ res sunt tales, quia sic sentimus eas, vel sic opinamur in eis. (Tex. 3.) Cum igitur nihil superabundans vel magnũ dicant, videnẽ tamen aliquid dicere, quia occulte insinuãt quæ dicere volunt. Deinde cum dicit.

Esse igitur vnius, maxime esse per id nomẽ quod segregant mensurã quãdam & propriissimam quãtitatis, deinde etiã qualitatis dilucidum iam ex hisce quæ diximus fuit. Erit autem tale aliud si quãtitate, aliud si qualitate diuisibile sit. Quapropter vnum ipsum indiuisibile est, aut simpliciter, aut vt rationem vnius subit.

Quod quidem igitur vni esse maxime est ẽm nomen quod determinat metrum quoddã, & maxime (Parte.9.) O quãtitatis, deinde qualitatis, palam. Erit autem tale, hoc quidẽ si est indiuisibile ẽm quantitatẽ, illud aũt si ẽm qualitatẽ. Propter quod indiuisibile est quod vnum, aut simpliciter, aut inquantum vnum.

Epilogat quæ dicta sunt. s. ꝙ de ratione vnius est, ꝙ sit mensura. Et hoc maxime ꝓprium est, prout est in quantitate, deinde in qualitate, & in aliis generibus, quia id quod est mensura, debet esse indiuisibile, aut scđm quantitatem, aut scđm qualitatem. Et ita sequitur ꝙ vnum sit indiuisibile, aut simpliciter, sicut vnitas quæ est principiũ numeri, aut ❨secundum quid❩, i. inquantum est vnum, vt dictum est in aliis mensuris. Lectio.iij.

In substantia autem vtro modo sese habet atq; natura, quærendum esse videtur, vt in dubitationibus P olim transegerimus, quid nã est ipsum vnũ, & quomodo de ipso accipere oportet. Vtrum sit substãtia perinde atque Pythagorici prius dixerunt, & posterius Plato: an natura potius ipsi quædam subiiciat. Et quomodo notius oporteat dici, an vt ii dixerunt qui versabantur circa naturam. Illorum enim quidã concordiam ipsum vnum, quidam aerem, quidã infinitum ipsum esse dicebant.

Secundum substantiã vero & naturam querendum est vtro modo se habeat, quẽadmodum in (Tex. cõ.6. Parte.1.) dubitationibus tractauimus, qd quod vnum est, & quõ oportet de eõ suscipere, vtrum velut substantia aliqua existente ipsõ vno, sicut Pythagorici dicunt prius, & Plato posterius: aut magis supponit aliqua natura. Et quõ oportet notius dici & magis, sicut q Q de natura. Illorũ enim alius dixit amicitiã esse quidem vnum, alius aerem, alius infinitum.

(Sermo de vno scđm substãtiam eius.) POSTQVAM ostẽdit Philosophus quõ vnum sit in quantitate primum ẽm quãlibet rõnem mensuræ, & exinde ad alia genera deriuet, nũc determinat de vno qualiter se habeat ad substantiã, vtrum. s. vnum sit ipsa substãtia rei, & diuiditur in tres partes. In prima mouet qõnem, & ponit opiniones diuersas. In scđa autẽ determinat veritatem, ostendendo ꝙ vnum & ens nõ sunt substantia eorum de quibus dicuntur, ibi: ❨Si itaq; nullum.❩ In tertia cõparat vnum ad ens, ibi: ❨Quia vero idem significant.❩ (parte. 6. Parte.4.) Dicit ergo primo, ꝙ quia iam manifestũ est qualiter vnũ ẽm ꝙ habet rõnem mẽsurę se habet in quãtitate, & in aliis generibus, quærendũ est de vno qũo se habeat quantũ pertinet ad substãtias & naturas rerum. Quæ quidẽ dubitatio (Dubitatio mota in tertio. Tex. cõ. 11) est mota superius in. iij. lib. in quo motę sunt qõnes diuersæ. Est autẽ dubitatio vtrum hoc ipm quod dicit vnũ, sit substantia

A

Opinio Pythagoricorũ & Platonicorũ de entitate vel substantia vnius.

Opinio naturaliũ antiquorũ de substantia vnius.

substantia aliqua & per se subsistens, vt dixerũt Pythagorici, et postea Platonici eos sequẽtes: aut magis ei quod est vnum supponat quædã natura subsistẽs, ꝓm quã notius & magis debet dici quid est quod dicit vnum. Et hoc suppo suerunt naturales, quorũ vnus dixit amorẽ esse aliqd quod est vnũ, sicut Emped. qui ponebat quatuor principia materialia. s. quatuor elementa, quibus priora dicũt esse principia agentia, quę ipse ponebat. s. amorẽ & odium. Inter q̃ præcellit amor inquantũ perfectum & bonorũ principiũ. Vnde si id quod est primum principiũ dicitur vnum, cõsequitur ꝓm opinionẽ eius, ꝙ amor sit illud quod est vnũ. Quod est conueniens inquantũ amor vnionem quandam iudicat amãtis & amati. Alius vero. s. Diogenes ponẽs aerem principium omnium rerum, dixit aerẽ esse id quod est vnum. Alius vero dixit infinitum esse id quod est vnum, sicut Melissus, quia posuit esse vnum ens infinitum & immobile, vt patet in primo Physi. Deinde cum dicit.

Tex. p. 15. & inde.

B

Quod si nihil vniuersalium substãtia esse potest, vt in sermonibus de substãtia, & de eo quod est, iam diximus: neq; idipsum substantia, vt vnũ quid præter ipsa multa esse potest. Est enim cõe. Sed vt prædicatum dũtaxat, neq; ipsum vnum tale esse potest. Id enim quod est, ipsumq; vnum, maxime de omnibus vniuersaliter prædicantur. Quare neq; genera ipsa naturæ quædam, & substantiæ separabiles sunt a cæteris. Neq; ipsum vnũ ob easdem causas genus esse potest, ob quas neq; id quod est, neque ipsa substantia esse potest.

Parte. 2.

Si itaq; nullum vniuersalium esse substantiam est possibile, sicut in sermonibus de substãtia & de ente dictũ est. Nec ipsum hoc substantia, nisi vnũ aliquid præter multa, possibile est esse. Cõmune nãq;. Sed si vt prædicatum solum, palã ꝙ neq; ipm vnum. Nam ens & vnũ vniuersaliter prædicant de omnibus maxime. Quare nec genera naturæ quædã & substãtiæ separabiles ab aliis sunt. Nec vnum genus contingit esse propter easdem causas, propter quas quidẽ nec ens, nec substantia.

C

Determinat dubitationem.
Inf. pte. se.
Tex. 9. 45. & inde.
Nec ens nec vnum esse substãtiã p se existentẽ pbat a causa & a simili.

Determinat propositam q̃onem dicens, ꝙ vnum nõ est substantia subsistens, de qua dicitur ꝙ sit vnũ. Probat autem hoc dupliciter. Primo rõne. Secũdo similitudine, ibi: {Adhuc similiter.} Dicit ergo ꝙ probatum est superius in. vij. s. in quo agebat de ente, & præcipue de substãtia, ꝙ nullum vniuersalium esse potest substãtia, quæ. s. per se sit subsistens, quia omne uniuersale cõe est multis. Nec possibile est vniuersale esse substantiã subsistentẽ, quia sic oporteret ꝙ esset vnũ pręter multa. Et ita non esset cõe, sed esset quoddã singulare in se. Nisi forte diceretur cõe per modũ causæ. Sed alia est cõitas vniuersalis, & causæ. Nam causa non ꝑdicat de suis effectibus, quia non est idẽ cã suijpsius. Sed vniuersale est cõe, quasi aliquid prædicatũ de multis. Et sic oportet ꝙ aliquo modo sit vnũ in multis, & nõ seorsum subsistẽs ab eis. Sed oportet ens & vnũ magis vniuersaliter & cõiter de omnibus prædicari. Non ergo sunt ipsa substantia subsistens, quæ dicitur ens vel vnum, sicut Plato posuit. Per hanc rõnem cõcluditur, ꝙ nulla genera sunt aliquæ naturæ & substãtiæ per se subsistentes, quasi separabiles ab alijs, de quibus dicuntur. Quod etiam superius inter q̃ones fuit dubitatum. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, ꝙ vnum sit genus. Eadem enim rõne vnum nõ potest esse genus, quia nec ens, quia nec vniuoce pędicatur, & propter alia quæ superius in tertio tacta sunt. Et ex eadẽ ratione vnum & ens non potest esse substantia subsistens. Deinde cum dicit.

D

Idẽ in. 7. Tex. cõ. 57

Tex. 9. 10.

Tex. cõ. 10

Præterea rẽ in vniuersis similiter sese habere necesse est. Id autẽ quod est, ipsumq; vnũ, paribus modis dicunt. Quare cum in hisce quæ qualia sunt, sit quod ipsum vnum & quædam natura, & in iis etiã quæ sunt quãta, modo eodem, patet quærendũ esse omnino quid nã sit ipsum vnum: quẽadmodum & quid id quod est, qppe cũ non sit satis naturã ipsius idipsum esse asserere. At vero est quidem ipsum vnũ in coloribus color, vt albedo: si cæteri colores ex hac atq; nigredine fieri videntur. Nigredo vero priuatio est albedinis, quẽadmodum & luminis tenebræ. Sunt enim hæ priuatio luminis. Quare si ea q̃ sunt, essent colores: ea profecto quæ sunt, numerus quidam essent. At quorum nam numerus? Nempe colorum, vt luce clarius extat, & ipsum vnũ esset qd vnum, velut albedo. Pari modo si ea quæ sunt, causata essent, numerus essent ꝑfecto. Sensibiliũ tamẽ primorum sonorũ, sed non numerus ipsorum esset substantia. Vnũq; ipsum aliquid esse substãtia, cuius non ipsum vnum, sed prius sonus sensibilis esset. Similiter & si voces essent, numerus essent elementorum, & ipm vnum, elementum esset vocale. Si figuræ etiã rectis ex lineis cõstantes essent, figurarũ numerus essent, & ipm vnũ triangulus esset. Eadem est & in cæteris generibus ratio. Quare si in affectibus, si in q̃litate, si in quantitate, si in motu, numeri sunt vt quippiam vnum. Atq; numerus aliquorum est, & ipsum vnũ, quid vnum, sed non id est ipsius substantia: & in substãtiis ꝑfecto rem ita sese habere necesse est. Res enim eodem modo sese habet in vniuersis. Patet igit ipsum vnum in omni genere quandam esse naturam, & rei nullius prorsus idipsum esse naturam. Sed vt in coloribus vnũ ipsum, quærere colorem vnum oportet, sic & ipsum in substantia vnũ, substantiam vnam quærere oportet.

E

F

G

Adhuc autẽ similiter in omnibus necesse est se habere. Dicuntur autem æqualiter ens & vnũ. Ergo q̃m in qualitatibus est aliquid quod unũ & aliqua natura, & similiter in quãtis, palam quia & totaliter quærendũ quid quod unũ, quẽadmodum & quid ens, tanquã non sufficiẽs q̃d hoc ipsum, ipsius natura. At uero & in coloribus est aliquid quod color unus, puta albus. Deinde alii ex hoc & nigro vident geniti. Nigrum uero priuatio albi est, ut lucis tenebra. Hæc enim est priuatio lucis. Quare si entia essent colores, essent utiq; numerus qdã entia. Sed quorũ? palam utiq; quia colorum. Et ipsum vnum, esset utiq; aliquid unũ, puta albũ. Similr autem & si melodiæ essent, numerus utiq; essent, diesum equidem. Sed nõ numerus substantia ipsorum. Et ipsum vnum esset utiq; aliquid, cuius substantia nõ ipsum vnum, sed diesis. Similiter autẽ & in sonis, elementorum essent utiq; entia numerus, & ipsum unũ elementũ uocale. Et figuræ rectilineæ, figurarum utiq; esset numerus, & ipsum unum trigonum. Eadem autẽ ratio & in aliis generibus. Quare si quidẽ in passionibus, & in qualitatibus, & in quãtitatibus, & in motu numeris existentibus, & uno aliquo in omnibus: numerus est quorundã, & ipsum unum aliquid vnũ, sed non hoc ipsius substantia, & in substãtiis necesse est similiter se habere. Similr enim se habet in omnibus.

Tex. cõ. 7
Parte. 3.

H

I oĩbus. Quod quidẽ igitur vnum in omni genere est q̃d.i. natura, & nullius natura hoc ipsum quod vnũ, palam. Sed sicut in coloribus colorem vnum quærendum ipsum quod vnum, sic etiam in substantia, substantiam vnam ipsum vnum.

Ostendit idẽ ex similitudine dicẽs, ꝙ oportet ꝙ vnum similiter se habeat in oĩbus generibus, q̃a ens & vnũ ęqualiter de oĩbus generibus p̃dicanť. In oĩbus autẽ generibus quæritur aliq̃d quod est vnũ, quasi ipsa vnitas non sit ipsa natura quæ diciť vna, sicut patet in qualitatibus & quãtitatibus. Vnde manifestũ est, ꝙ in oĩbus generibus non est sufficiens dicere, ꝙ hoc ip̃m quod est vnũ, sit natura ipsius quod vnũ diciť, sed oportet quærere q̃d est, quod est vnũ Q. ens. Et ꝙ in qualitatibus & quãtitatibus oporteat quęrere quid est quod diciť vnum, manifestat per exempla, &
K primo in coloribus. Quęrimus enim aliq̃d quod est vnũ, sicut albũ quod est primũ inter colores. Vnde si in quolibet genere est vnũ id quod est primũ, oportet ꝙ album sit vnũ in genere coloꝝ, & quasi mensura aliorũ colorũ, quia vnusquisq; color tãto perfectior est, quãto magis accedit ad albũ. Et ꝙ album sit primũ in coloribus, ostendit, quia colores medij generanť ex albo, & nigro, & ita sunt posteriores. Nigrum etiã est posterius albo, q̃a est priuatio albi, sicut tenebræ priuatio lucis. Non autẽ sic est intelligendũ, & nigrum sit pura priuatio, sicut tenebræ, cum nigrum sit species coloris, & per cõsequens natura coloris in eo seruetur: sed q̃a in nigro est minimũ de luce, quæ facit colores. Et sic cõparatur ad album, sicut defectus lucis ad lucẽ. Et quia in coloribus quæriť aliquid quod possit dici primũ & vnũ.s. album, manifestum est, ꝙ si omnia entia colores essent, haberent quidem aliquẽ numerum. Non tñ ita ꝙ numerus esset ipse res subsistentes, sed esset numerus aliquarum rerũ subsistentium.s. colorum. Et per cõsequens esset
L aliquid quod subijceretur ipsi vni.s. albũ. Et similiter esset si oĩa essent melodia, quia entia haberẽt aliquẽ numerum, qui quidẽ esset numerus diesum siue tonoꝝ. Sed tñ numerus nõ est ipsa substãtia entium. Et per cõsequẽs oporteret quærere aliquid quod esset unum.s. quod est diesis. Non tñ ita ꝙ ipsum vnũ esset substãtia. Et simil'r si oĩa entia essent toni, esset quidẽ numerus entium, quia aliquoꝝ subiectoꝝ ipsi numero.s. [elementoꝝ] .i. literarum. Et per consequens litera vocalis quę est prima inter literas, cum sine ea cõsonantes sonũ reddere non possint, essent vnũ. Simil'r si oĩa essent figuræ rectilineæ, numerus esset aliquoꝝ subiectorũ.s. figurarum, & vnũ esset triangulus, quæ est prima rectilinea figura. Oẽs enim figuræ rectilineæ in triãgulum resoluunť. Et eadẽ ratio est in oĩbus generibus. Si igitur ita est ꝙ in oĩbus alijs generibus.s. passionibus, & qualitatibus, & quãtitatibus, & in motu inueniať numerus & vnũ, & numerus, & vnũ non sunt substantia eoꝝ de quibus di-
M cunť, sed numerus diciť de quibusdã substãtijs, & sil'r vnũ requirat aliquod subiectũ quod dicať vnum, necesse est ꝙ similiter se habeat in substantiis, quia ens & vnũ similiter p̃dicantur de oĩbus. Manifestum est igiť ꝙ in quolibet genere est aliqua natura, de qua dicitur vnũ, nõ tñ ita ꝙ ip̃m vnũ sit ipsa natura, sed quia dicitur de ea. Et sicut in coloribus cum dicimus vnũ, quærimus aliquẽ colorẽ qui dicatur vnum, sic in substãtia cum dicimus vnũ, necesse est quęrere aliquã substantiam, de qua dicať ipsum vnum. Et hoc primo & principaliter diciť de eo, quod est primũ in substantijs. Quod inquiret inferius, & per consequens de alijs generibus &c. Deinde cum dicit.

Lib. 11. Tex. c. 19. & inde.

Idem aũt ipsum vnum quod id quod est, quodámodo significare patet, ex eo sane quia sequitur paribus modis prędicamenta, & nõ est in vllo neq; in substãtia, neq; in qualitate, sed perinde sese habet vt id quod est. Et idẽ ex eo quia nõ insuper quicquam aliud prędicatur, cum dicitur homo ac vnus homo, sicuti neq; ipsum esse quid est præter substantiã, vel quale, vel quantum. Neq; esse ipsum vnius est, præter ipsum vniuscuiusq; esse. N

Quia vero idem significant aliqualiter vnum & ens, palam per assequi æqualiter categorias: & quia non sunt in nulla vna, vt neq; in q̃d est, neq; in quale, sed simil'r se habet sicut ens. Et per hoc q̃d vnus homo nõ prędicat alterum aliquid ab hoĩe, quęadmodum nec esse, præter quid, aut quale, aut quantum. Et vni esse, id quod vnicuiq; esse.

Tex. c. 6. Lib. 4. parte. 4.

Quia eandẽ rõnem dixerat de ente & de vno, ostẽdit ꝙ ens & vnũ aliqualiter idẽ significant. Et dicit aliqualiter, quia ens & vnum sunt idem subiecto, differunt tñ sola ratione. Vnũ enim addit indiuisionẽ supra ens. Diciť enim vnum, ens indiuisibile vel indiuisum. Ostẽdit autem ꝙ significant idẽ tribus rõnibus, quarum prima est, ꝙ vnum consequiť omnia alia p̃dicamenta, & nõ est in aliquo vno p̃dicamento tñ, neq; in substantia, neq; in quantitate, neq; in aliquo alio, sicut se habet & de ente. Scd̃o quia cum dicitur vnus hõ non aliquã naturã aliã ab hoĩe p̃dicat, sicut nec ip̃m q̃d est ens p̃dicat aliã naturã à decẽ p̃dicamentis, quia si p̃dicaret aliã naturã, oporteret abire in infinitum, quia etiã illa natura dicetur vnum & ens. Et sic vnũ vnicuiq; idem est. Et si ens de eis p̃dicaret aliam naturã, ꝓcederetur in infinitum. Si autẽ non, pari rõne standum fuit in primo. Tertia ratio est, quia vnũquodq; dicitur vnum inquantũ est ens. Vnde per dissolutionẽ, res ad nõ esse rediguntur. Videtur autẽ in hac determinatione Philosophus sibi cõtrarius esse. Nã primo dixit, ꝙ vnum & ens nõ sunt substãtia eorum de quibus dicuntur. Hic aũt dicit, ꝙ vnũ & ens non p̃dicant aliquã aliã naturã ab his de quibus dicuntur. Sciendũ est igitur ꝙ substãtia dicitur dupliciter. Vno mõ suppositum in genere substãtiæ, quod diciť substãtia prima & hypostasis, cuius ꝓprie est subsistere. Alio modo quod quid est, quod etiã diciť natura rei. Scd̃m ergo Platonis opinionẽ, cum vniuersalia essent res subsistentes significabãt substantiã non solum scd̃o modo, sed primo. Aristo. vero ꝓbat in. vij. ꝙ uniuersalia nõ subsistũt. Vnde sequiť ꝙ vniuersalia non sunt substantię primo modo, sed scd̃o modo tñ. Propter quod dicitur in prędicamentis, ꝙ scd̃æ substantiæ quæ sunt genera & species, non significãt hoc aliq̃d quod est substantia subsistens, sed [significant quale quid] .i. naturã quandã in genere substãtiæ. Sic igiť Philosophus supra ꝓbauit, ꝙ vnum & ens nõ significant substantiã quæ est hoc aliquid, sed oportet quærere aliq̃d quod sit vnũ & ens. Sicut quæriť aliquid quod sit hõ vel animal, vt Socrat. vel Plat. Postmodum vero ostendit ꝙ significãt naturã eorũ de q̃bus dicunť, & nõ aliq̃d additũ sicut accidẽtia. In hoc.n. differũt cõia ab accidẽtibus, quis vtrisq; sit cõe nõ esse hoc aliq̃d, q̃a cõia significant ipsam naturã suppositorũ, non autẽ accidentia, sed aliquã naturã additã. Hoc autẽ non cõsiderans Auicẽ. posuit ꝙ vnũ & ens sunt p̃dicata accidẽtalia, & ꝙ significant naturã additam supra ea de quibus dicunť. Deceptus enim fuit ex æquiuocatione vnius. Quod quidẽ s̃m ꝙ est principiũ numeri habens rõnẽ mẽsuræ in genere quãtitatis, significant quãdam naturã additã his de q̃bus diciť, cũ sit in genere accidentis. Sed vnũ quod conuertiť cum ente circuit oĩa entia. Vnde nõ significat aliquã naturã determinatã ad aliquod genus. Simil'r etiã deceptus est ex æquiuocatione entis. Nã ens quod significat cõpositionẽ ꝓpositionis est p̃dicatum accidentale, q̃a cõpositio fit per intellectum s̃m determinatum tp̃s. Esse autẽ in hoc tempore vel in illo, est accidentale p̃dicatum. Sed ens quod diuidiť per decem prædicamenta, significat ipsas naturas decem generum s̃m ꝙ sunt actu vel potentia. Lectio. iiij.

Modis

Margin notes: Albedo est mẽsura colorum. — Nigredo est priuatio albedinis q̃s sensus. — O: Vnum & ens significare idẽ probat tripci ratione. — P: Verũ vnũ dicat naturã superadditam ijs q̃d est vnũ. — Tex. c. 4 & inde. — Q: Cõtra Auicen.

A Modis aũt ipsum vnum ac multa pluribus opponuntur, quorum vno modo ipsum vnum multitudoq; opponũtur, vt indiuisibile ac diuisibile. Quod est.n.aut diuisum, aut diuisibile, id multitudo dicitur quædam. Quod vero est indiuisibile, aut non diuisum, id dicitur vnum.

Tex. c6.9. Parte.1.

OPponuntur autem vnum & multa secundum plures modos. Quorum vno vnum multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. Quod quidem enim diuisum aut diuisibile, multitudo quædam dicitur; indiuisibile vero, aut non diuisum, vnum.

Sermo de vno per cõparationẽ ad multitudinem. Infra.l. fe. prin.

POSTQVAM Philosophus determinauit de vno secundum se, hic determinat de vno per comparationem ad multitudinẽ, et diuiditur in partes duas. In prima determinat de vno & multitudine, & de his quæ ad ea cõsequũtur. In secunda determinat de contrarietate quæ inter vnũ B & multa inuenitur, eo φ specialem difficultatẽ habeat consideratio eius. ibi ❨ Quoniam aũt differre contingit abinuicem. ❩ Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quomodo vnum opponitur multitudini. In secunda determinat de his quæ consequuntur ad vnum & multitudinẽ. ibi ❨ Est aũt vnius. ❩ Circa primũ tria facit. Primo ostendit secundum quid accipienda sit oppositio quæ est inter vnũ & multa dicens, φ licet vnũ & multa multis modis opponantur vt patet infra, eorum tamẽ vnus & principalior est secundũ φ vnum & multitudo opponũtur vt diuisibile et indiuisibile, qa hic oppõnis modus attenditur secundum propriã rationẽ vtriusq;. Ratio.n. multitudinis consistit in hoc φ est esse diuisa adinuicẽ, aut diuisibilia. Dicit aũt diuisa propter ea quæ actu a seinuicẽ separata sunt, & propter hoc multa dicũtur. Diuisibilia aũt propter ea quæ nõ sunt actu separata, sed appropinquãt separationi, sicut humida, C vt aer, & aqua, & alia his similia, in quibus propter facilitatem diuisiõis, multitudinẽ dicimus. Dicitur.n. multa aqua & multus aer. Ratio vero vnius consistit in hoc, φ est esse indiuisibile, aut nõ esse diuisum. Dicitur.n. & cõtinuũ vnũ quia nõ est actu diuisum, licet sit diuisibile. Secũdo ibi.

Infr. pt.4. Vnum & multa principalius opponuntur, vt diuisibile & indiuisibile, & hoc depsr.

Cũ igitur oppositiones quatuor modis sumãtur; & horũ alterũ vti priuatio dicaẽ, erũt hæc profecto cõtraria, & neq; vt contradictoria, neq; vt relatiua.

Parte.2.

Quoniam ergo quatuor modis oppositiones dicuntur, & horum secundum priuationem dicitur alterum, contraria vtiq; erunt: & neq; vt cõtradictio, neq; vt ad aliquid dicta.

Inducit vnum & multa opponi contradictorie D

Ostendit ad quod genus oppõnis prædictus modus oppõnis reducatur dicẽs, φ cum quatuor sint oppõnis genera, quorũ vnum est oppõ quæ dicitur ẽm priuationẽ, manifestũ est φ vnũ & multa nõ opponũtur vt cõtradictio, neq; ad aliquid, quæ sunt duo genera oppositionis, sed opponuntur vt contraria. Et quidẽ φ non opponantur secundum cõtradictionẽ manifestũ est, quia neutrũ eorũ verificatur de nõ ente. Nõ ens.n. neq; vnũ, neq; multa est. Oporteret aũt alteram partem cõtradictionis verificari tam de ente quam de non ente. Similiter etiã manifestũ est, φ non opponuntur vt ad aliquid dicta. Nam vnum & multitudo dicuntur absolute. Sed cum dixerit φ vnum & multitudo opponũtur vt indiuisibile & diuisibile, quæ videntur opponi ẽm priuationẽ & habitum, cõcludit tamen φ vnum

Tex.c.15.

& multitudo opponũtur vt contraria. Oppositio.n. quæ est ẽm priuationẽ & habitum, est principiũ oppositionis quæ est secũdum cõtrarietatẽ, vt infra patebit. Alterum.n. contrariorum semper est priuatio, sed non priuatio pura. Sic.n. nõ participaret naturã generis, cum cõtraria sint eodem genere. Oportet igitur φ vtrunq; contrariorũ sit natura quędã, licet alterum eorũ ꝑticipet naturam generis cũ quodã defectu, sicut nigrũ se habet ad albũ, vt supra dictũ E est. Quia igitur vnum nõ sigñat priuationẽ puram, non.n. significat ipsam indiuisionẽ, sed ipsum ens indiuisum, manifestũ est φ vnũ & multitudo nõ opponuntur ẽm priuationẽ purã & habitũ, sed sicut contraria. Tertio ibi.

Lib.9. Lec.2.

Dicitur autem ipsum vnum ac declaratur ex ipso suo cõtrario, ex diuisibili inquã indiuisibile, et propterea φ multitudo magis sensibilis est, & diuisibile quam indiuisibile ipsum. Quare multitudo prius est ob sensum ipso indiuisibili ratione.

Dicitur aũt ex cõtrario, & ostenditur ipsum vnũ ex diuisibili indiuisibile, propter magis sensibilem multitudinẽ esse, & diuisibile quã indiuisibile. Quare ratiõe prior multitudo idiuisibili ꝑpter sensum.

parte.3.

F

Respõdet tacite quęstioni. Quia.n. dixerat φ vnũ se habet ad multitudinẽ vt diuisibile ad indiuisibile, indiuisibile aũt videtur priuatio esse diuisibilis, cũ priuatio sit posterior habitu & forma, videẽ sequi φ vnũ sit posterius multitudine, cũ tamẽ supra dixerit φ vnũ est principiũ multitudinis, ex quo cognoscitur. Ad huius igiẽ obiectionis solutionẽ videndã cõsiderãdũ est, φ ea quæ sunt priora secundũ naturã & magis nota, sunt posteriora & minus nota quo ad nos, eo φ rerum notitiã per sensum accipimus. Cõposita autem & confusa prius cadunt in sensu, vt dicitur in primo phys. Et inde est, φ cõposita prius cadũt in nostrã cognitionẽ. Simpliciora aũt quę sunt priora & notiora ẽm naturã, cadunt in cognitionẽ nostrã per posterius. Inde est φ prima rerum principia nõ diffinimus nisi per negatiões posteriorum, sicut dicimus φ pũctum est, cuius pars non est, & Deũ cognoscimus per negatiões, inquãtum dicimus deũ incorporeum esse, immobilẽ, infinitũ. Sic igitur licet vnũ prius ẽm naturã sit multitudine, tamẽ secundũ cognitionẽ nostrã diffinitur & nominatur ex priuatione diuisionis. Et propter hoc Philosophus dicit φ ❨ ipsum vnũ dicitur ❩.i. nominaẽ, ❨ & ostẽditur ❩.i. cognoscitur ex suo cõtrario, sicut indiuisibile ex diuisibili. Propter hoc φ multitudo est magis sensibilis quam vnũ, & diuisibile magis quam indiuisibile. Vnde multitudo, ratione prius est quã indiuisibile, nõ quidẽ secundũ ordinẽ naturæ, sed propter sensum qui est principium nostræ cognitionis. Sed contra ea quæ hic Philosophus determinat, duplex dubitatio consurgit. Prima quidẽ circa hoc quod dicit, φ vnum & multa opponũtur vt cõtraria. Hoc.n. videtur impossibile, quia vnum cõstituit multitudinẽ. Vnũ aũt cõtrariorum nõ cõstituit aliud, sed magis destruit. Sciendũ igitur est φ cum cõtraria differant ẽm formã, vt infra dicetur, cum dicimus aliqua esse contraria, accipiendũ est vtrunq; eorũ secundum φ habet formã, nõ autem secundũ φ est pars habẽtis formã. Corpus.n. ẽm φ absq; anima accipitur vt formã habens, opponitur animali, vt inanimatũ animato. Secũdum vero φ accipitur nõ quasi aliquod perfectũ & formatũ nõ opponitur animali, sed est pars materialis ipsius. Et sic etiã videmus in numeris. Nam binarius secundum φ est quoddã totum, speciem & formã determinatã habẽs est diuersum specie a ternario. Si vero consideretur absq; hoc φ sit perfectũ per formã, est pars ternarij. Sic igitur & ipsum vnũ secundum φ cõsideratur vt in se perfectum, & speciem quandã habẽs, opponitur multitudini, quia quod est vnum, nõ est multa neq; ecõtra. Prout vero considera tur, vt nõ completũ ẽm spẽm & formã, sic non opponitur multitudini, sed est pars eius. Secunda aũt dubitatio oritur circa hoc quod dicit, φ multitudo est prior ratiõe quã vnũ. Cum.n. vnũ sit de ratione multitudinis, eo φ multitudo nõ est aliud quam aggregatio vnitatũ, si ipsum vnũ est posterius rõne quã multitudo, sequitur φ in rõne vnius et multitudinis, est quidã circulus, ita φ necesse sit per multitudinem

Remouet tacitã qõnem.

Tex. c.3. 4.&.5. Vnũ est nã prius multitudine, se cus quoad nos. G

Tex.c.15. &.16.

Quomodo contrariũ possit cadere in cõpositionem alterius. H

I titudinẽ intelligi vnitatẽ, et ecõuerso. Circulus aũt in rationibus rerũ non suscipitur, quia esset idẽ eodem notius & minus notũ, quod est impossibile. Dicendum igit̃ q̃ nihil prohibet aliquid esse prius & posterius in eodẽ, ſm rationẽ ſm diuersa in eo cõsiderata. In multitudine. n. considerari potest, & q̃ multitudo est, & ipsa diuisio. Rõne igitur diuisionis prior est quam vnũ ſm rationẽ. Nã vnum est, quod nõ diuiditur. Secundum aũt q̃ est multitudo, posterius est vno ſm rõnem, cum multitudo dicat̃ aggregatio vnitatũ. Diuisio aũt quæ pr̨supponitur ad rõnem vnius, ſm q̃ cõuertitur cum ente, nõ est diuisio quãtitatis continuæ, quæ præintelligit̃ vni quod est principiũ numeri. Sed est diuisio quã causat cõtradictio, prout hoc ens & illud, dicuntur diuisa, ex eo q̃ hoc nõ est illud. Sic ergo primo intellectu nostro cadit ens, & deinde diuisio, & post hoc vnũ quod diuisionẽ priuat, & vltimo multitudo quæ ex vnitatibus cõstituit̃. Nã licet ea quæ sunt diuisa, multa sint, nõ habent tñ rõnẽ multorum, nisi postquã huic & illi attribuitur q̃ sit vnum. Quãuis etiã nihil prohiberet dici rõnẽ multitudinis depẽdere ex vno, ſm q̃ est mensurata per vnũ, quod iã ad rationem numeri pertinet. Deinde cum dicit.

Quõ aliquid sit altero prius & econtra ratione.

K

Est autem ipsius quidem vnius, (vt & in diuisione contrariorum descripsimus) ipsum idem & simile atq; æquale. Multitudinis autem, ipsum diuersum & dissimile & inæquale.

Tex.c. 10 Parte.4.

Est aũt vnius quidẽ, (sicut & in diuisione contrariorum descripsimus) idem & simile & æquale. Pluralitatis vero, diuersum & dissimile & inæquale.

Vnius ac multitudinis partes, quæ. Lect.9. & 10.

Determinat de his quæ causant̃ ex vno & multo, & circa hoc duo facit. Primo ponit ea quæ consequunt̃ vnũ & multa dicens, q̃ sicut superius in quinto dictum est, vbi diuisit siue distinxit quot modis dicãtur cõtraria, ad vnum
L consequitur idẽ & simile & æquale. Nã idẽ est vnũ in substantia, simile vnum in qualitate, æquale vero vnũ in quãtitate. Ad pluralitatẽ vero ptinent cõtraria horum. s. diuersum & dissimile & inæquale. Nã diuersa sunt quorũ nõ est substãtia vna, & dissimilia quæ nõ habẽt qualitatẽ vnã, & inæqualia quę non habent vnã quantitatẽ. Secundo ibi.

Atqui cũ multipliciter idẽ dicat̃, vno quidẽ modo numero interdũ dicimus ipsum. Alio vero modo, si & rõne sit & numero vnũ, veluti tu & forma & materia idẽ es, quod tu ipse & vnũ. Præterea si ratio primæ substantię vna sit, veluti lineæ rectæ æquales sunt eædem, & æqualia item quadrata: & tamen sunt plura, verum æqualitas in ipsis est vnitas.

parte.5.

Dicto vero eodem multipliciter, vno quidẽ modo ſm numerum, quod dicimus aliquando ipsum.
M Hoc aũt si rõne & numero vnum fiunt, vt tu tibiipsi & specie & materia vnum. Amplius aũt si ratio primæ substantiæ vna fuerit, vt æquales lineæ rectæ eadem & æqualia, & isagonia, & tetragonia, & etiam plura. Sed in his æqualitas vnitas.

Tractat de partib' vnius, & pmo de idẽtitate quę est triplex.

Ostendit quot modis dicat̃ prædicta, & circa hoc duo facit. Primo distinguit modos eorũ quæ consequuntur ad vnum. Scdo distinguit mõs eorum quæ cõsequuntur pluralitatem. ibi ⟨ Quare palam q̃ diuersum & dissimile. ⟩ Circa primum duo facit. Primo ostendit quot modis dicitur idem. Scdo quot modis dicitur simile. ibi ⟨ Similia vero, & si nõ sunt &c. ⟩ Aequale vero nõ distinguit, quia non dicitur multipliciter, nisi forte ſm diuersas spẽs quãtitatis. Ponit ergo tres modos quibus dicitur idẽ. Cũ.n. idẽ sit vnum in substantia, substantia aũt dupliciter dicatur. s. ipm suppositum, & natura siue spẽs, tripliciter dicitur idẽ. Vel ſm suppositum solum, vt hoc albũ, hoc musicum, si

N Socr. sit albus vel musicus. Vel solum per naturã suppositi siue rõnem aut spẽm eius, sicut Socr. & Pla. sunt idẽ humanitate. Vel ſm vtrunq;, sicut Socr. est idẽ Socr. Hos igitur tres modos Philosophus assignãs dicit, q̃ cum idẽ multipliciter dicatur. Vno modo dicitur idem ſm numerum, quod aliquando dicimus ipsum, sicut si dicamus, Socr. est hõ, & ipsum est albũ. Cum.n. hoc pronomẽ ipsum sit relatiuũ, relatiuũ aũt idẽ suppositũ referat, vbicunq; ponit̃ hoc quod dico ipsum, designat q̃ sit idẽ suppositum numero. Alio modo dicitur idem si fuerit vnũ, non solum vnitate suppositi, vt hoc lignum, & hoc albũ: sed simul rõne & numero, vt tu tibiipsi es idẽ & specie & materia: vt materia referatur ad suppositũ quæ est indiuiduatiõis principium, & species pro natura suppositi accipiat̃. Tertio modo dicitur idẽ quando ⟨ ratio primæ substantiæ ⟩ .i. suppositi est vna, licet suppositũ nõ sit vnum. Et hoc est idẽ specie vel
O genere, sed non numero. Ponit autẽ exẽplum in quantitatibus ſm opinionẽ, eorũ qui ponebãt quantitates esse substantias rerum, ſm quã quidem opinionem plures lineæ rectæ sunt sicut plura supposita in genere substantiæ, mẽsura aũt lineæ est sicut species eius. Vnde multæ lineæ rectæ æquales, sunt vnum ſm hãc põnem, sicut diuersa supposita sunt vnum quæ cõicant in vna ratione speciei. Et quia mathematici vtuntur lineis in abstractiõe, apud eos plures lineæ æquales rectæ accipiunt̃ vt vna. Et similiter plura ⟨ tetragona ⟩ .s. figuræ quatuor angulorũ quæ sunt æqualia quantitate, & sunt ⟨ isagona ⟩ .i. æqualium angulorum, accipiuntur vt idem. Et æqualitas in eis est quasi vnitas ſm rationem speciei. Deinde cum dicit.

Similia vero dicuntur, si non simpliciter quidẽ eadem sint, neq; substantia nõ differãt subiecta, sint tamẽ eadẽ formæ: vt quadratũ maius, simile est minori: & inęquales etiã lineæ. Hę nãq; similes quidẽ
P sunt, eędẽ aũt absolute nõ sunt. Quædã etiam si eandẽ habeãt formã, in quibus intẽtio sit atq; remissio, & non magis neq; minus talia sint similia sane dicuntur. Quædam insuper si affectus quidẽ sit idẽ vnusq; specie, magis autem minusue talia sint, velut alba, similia dicuntur esse, propterea quod ipsorum forma est vna. Sũt & quæ similia dicuntur si plura eadem habeant quã diuersa, aut simpliciter, aut ea quæ sunt in prõptu: vt stannũ argẽto simile dicitur, aut ignis auro, quia ratione est flauus.

Tex.c. 11 parte.6.

Similia vero, si nõ eadẽ simpliciter entia, nec ſm substantiam in differentia subiectam, sed si ſm spẽm eadem sint. Vt maius tetragonum, minori simile: & inæquales rectę. Hæ nãq; similes quidem, eædem vero
Q simpliciter non. Alia si eandem spẽm habentia in quibus maius & minus sit, nec maius sit nec minus. Alia si sit eadem passio & vna specie, vt album, valde & minus similia dicuntur esse, quia vna species ipsorum. Alia si plura habẽt eadem qua altera, aut simpliciter, aut quæ in promptu, vt stannum argento, vel auro ignis, aut rubicundum & ruffum.

Simile dicitur quatuor modis.

Ostendit quot modis dicitur simile, & ponit quatuor modos, quorum primus respondet tertio modo eius quod dicitur idem. Quia.n. idem est vnũ in substãtia, simile vero vnum in qualitate, oportet illud ſm quod dicitur simile, se habere ad id ſm quod dicitur idem, sicut se habet qualitas ab substantiam. Et quia vsus est ęqualitate quasi vnitate in substantia, vtitur figura & proportione quasi qualitate. Attendendum etiam q̃ cum qualitas & quantitas fundentur in substantia, vbi est vnitas substantiæ, sequitur q̃ sit vnitas quãtitatis & qualitatis: non tamen vnitas nominat̃ a quãtitate & qualitate, sed a principaliori. s. substãtia.

Et ideo

A Et ideo vbi est vnitas substantiæ, non dicitur similitudo vel æqualitas, sed idẽtitas tantũ. Ad similitudinẽ ergo vel æqualitatẽ requiritur diuersitas substãtiæ. Et propter hoc dicit ꝙ similia dicũtur aliqua, licet non si sint simpliciter eadẽ ſm spẽm substãtiæ, & si non sint etiã in differẽtia ſm substantiã subiectã quæ dicitur suppositũ, sed sunt eadem ſm speciẽ aliquo modo, sicut maius tetragonũ dicitur esse simile minori tetragono, quãdo.s.anguli vnius sunt æquales angulis alterius, & latera æquales angulos continentia sunt proportionalia. Sic igitur patet ꝙ hæc similitudo attenditur ſm vnitatem figuræ & proportionis. Et similiter multæ rectæ lineæ inæquales nõ sunt eædẽ simpliciter, licet sint similes. Potest aũt & hic considerari ꝙ quando est vnitas ſm rõnem perfectã speciei, dicitur idẽtitas: quando aũt est vnitas nõ ſm totã rõnem speciei, dicitur similitudo. Vt siquis dicat ꝙ ea quæ sunt vnũ genere, sunt similia:
B ea vero quæ sunt vnũ spẽ, sunt eadem, vt videntur innuere exẽpla posita. Nã lineas rectas æquales, & tetragona ęqualia dixit habere idẽtitatem adinuicẽ, tetragona aũt inæqualia, & rectas lineas inæquales habere similitudinẽ. Scḋs modus est si aliqua conueniunt in vna forma quæ nata sit suscipere magis & minus, & tamẽ participẽt illã formã sine magis & minus, sicut albedo recipit intensionem & remissionẽ. Vnde si aliqua sunt alba æqualiter sine magis & minus, dicũtur similia. Tertius modus est quando aliqua cõueniũt in vna forma aut passione, etiã ſm magis & minus, sicut magis albũ & minus albũ, dicuntur similia, quia est { vna spẽs }.i.qualitas ipsorũ. Quartus modus est ſm ꝙ aliqua dicũtur similia, non propter vnã qualitatem tantũ, sed cõsideratione multorum, vt dicãtur illa esse similia quæ in pluribus conueniunt quã differãt, vel simpliciter, vel quãtum ad ea quæ in promptu apparent. Sicut stannũ argento dicitur simile, quia in multis conueniunt.
C Et silr ignis auro, & crocus rubeo. Deinde cum dicit.

Quare patet diuersum quoque atq; disimile pluribus dici modis. Atq; ipsum quidem aliud, & ipsum idem, opposito modo se habent. Quapropter omne quoduis, aut aliud est, aut idẽ. Illud autẽ dicitur, si materies & ratio nõ sit vna. Quocirca tu es & propinquus diuersus. Tertiũ vero vt ea quę in ipsis sunt mathematicis. Diuersum igit, aut idẽ propter hoc omne ad omne dicitur, ꝙ vnũ atq; ens dicitur. Nõ.n. ipsius eiusdẽ est contradictio. Quapropter non dicitur in hisce quæ nõ sunt, ipsum vero nõ idẽ dicitur. De iis autẽ dicitur vniuersis quæ sunt. Aut.n. vnũ est aut nõ vnũ aptũ ens esse ac vnum. Diuersum igitur atq; idem hoc opponuntur pacto.

Parte.7.
D Quare palã ꝙ diuersum et dissimile multipliciter dicitur. Et hoc quidem aliud opposite & idem. Propter quod omne ad omne, aut idem aut aliud. Hoc autẽ si non & materia & ratio est vna. Quapropter & tu & propinquus diuersus. Tertium aũt vt quæ in mathematicis. Diuersum quidẽ igitur aut idẽ propter hoc omne ad omne dicitur, quæcunq; dicunt & vnum & ens. Non.n. contradictio est ipsius eiusdẽ, Quapropter non dicitur in nõ entibus. Non idem autẽ dicitur. In entibus vero omnibus dicitur. Aut.n. vnum, aut non vnum, aptũ natum & ens & vnum. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

Parte. seq. Determinat de passionibus multitudinis, & primo de diuerso &

Prosequitur de illis quæ cõsequuntur ad pluralitatẽ, & primo de dissimili & de diuerso. Scḋo de differẽti. ibi { Differentia vero & diuersitas &c. } Dicit ergo primo ꝙ quia idẽ & diuersum opponũt, & simile & dissimile etiã dẽ aũt & simile multipliciter dicunt, manifestũ est ꝙ diuersum & dissimile multipliciter dicentur, quia.s. quando vnum oppositorum dicitur multipliciter, & relinquum, vt dicitur in primo topicorum. Omissa aũt multiplicitate dissimilis quia facile apparet qualiter modi eius accipiantur per oppositũ ad modos similis, ponit tres modos eius quod est diuersum. Quorũ primus est ꝙ diuersum dicit omne quod est aliud per oppositum ad idem. Sicut .n. idem dicebatur omne quod est ipsum, quod est relatiuum idẽtitatis, ita diuersum dicitur esse quod est aliud, quod est relatiuum diuersitatis. Et propter hoc vnũquodq; ad aliud comparatum, aut est idem aut diuersum. Alius modus est quãdo non est vna materia & vna ratio, sicut tu & propinquus tibi, diuersi estis. Tertius autem modus est, sicut in mathematicis, vt si dicantur lineæ inæquales diuersæ. Et quia dixerat ꝙ oẽ ad oẽ est idẽ aut diuersum, ne quis crederet hoc esse verum, iam in entibus quam in non entibus, remouet hoc dicens, Diuersum aut idem dicit omne ad omne in his quæ dicũtur vnum & ens, non aũt in non entibus. Idem.n. & diuersum non opponuntur vt contradictoria, quorũ alterum necesse est verum esse de quolibet ente, aut non ente: sed opponuntur vt contraria, quæ non verificantur nisi de ente. Et ideo diuersum non dicitur de non entibus. Sed non idem, quod contradictorie opponitur eidem, dicitur etiam de non entibus. Sed in omnibus entibus dicitur idẽ aut diuersum. Omne.n. quod est ens & vnum in se, comparatum alteri, aut est vnum ei, & sic est idem, aut nõ vnum, aptum natum esse vnum, & sic est diuersum. Sic igitur diuersum & idem opponũtur. Siquis aũt obijciat ꝙ diuersum & idem nõ sunt in omnibus entibus, cum idem sequatur vnitatem substantiæ, diuersitas autem substantiæ pluralitatem, dicendum est, ꝙ quia substantia radix est aliorũ generum, illud quod est substantiæ, transfertur ad omnia alia genera, sicut de eo quod quid est. Philosophus dixit supra in septimo. Deinde cum dicit.

E dissĩle, quotiens dicit quotiẽs idẽ & sĩle. capitulo primo

Omne ens omni enti, aut idẽ est aut diuersum.

F

Differẽtia inter diuersum & nõ idem

Idem & diuersum proprie sunt in substantia, trãsumptiue autẽ in omnib' generibus.

G

Tex.c 14.

Differẽtia vero & diuersitas aliud est. Diuersum.n. & id a quo est diuersum non est necesse aliquo diuersum. Omne.n. aut diuersum est, aut idẽ, qcquid sit ens. At id quod differt, ab aliquo sane differt, quare necesse est idem quid esse quo differunt. Hoc aũt idẽ genus est aut spẽs. Omne.n. quod differt, aut genere, aut spẽ differt. At genere quidẽ differũt ea, materia quorũ nõ est cõis, neq; mutua generatio. Vt ea quorũ est alia prædicamẽti figura. Speciẽ aut ea quorum genus est idem. Genus vero dicit, quo ambo ea quæ differunt, idem per substantiam esse dicuntur. Quare contraria sunt differentia, & contrarietas est differentia quædam.

H

Tex.c.12. parte.2.

Differẽtia vero & diuersitas aliud. Diuersum.n. a quo est diuersum nõ necesse aliquo esse diuersum. Omne nãq; diuersum aut idẽ quodcũq; est ens. Differens vero ab aliquo, aliquo differens. Quare necesse ipsum, idẽ aliqd esse, quo differũt. Hoc aũt ipsum idẽ genus aut spẽs. Omne nãq; differens, differt aut genere, aut specie. Genere quidẽ, quorũ non est cõis materia, nec generatio adinuicẽ, quorum cunq; alia figura categoriæ. Specie vero, quorum idem est genus. Dicitur autem genus, ſm quod ambo idem dicuntur, ſm substantiam differentia. Contraria vero differentia sunt, & contrarietas differentia quædam.

Tex. c.13.

Ostẽdit ĩ quo differat dr̃ia et diuersitas dicẽs, ꝙ aliud est dr̃ia, aliud diuersitas. Duo.n. quorum vnũ est diuersum ab altero, nõ est necesse per aliquid esse diuersa. Possunt.n. esse

Tractat de differẽtiaq̃ est ps multitudinis.

I diuersa seipsis. Et hoc ex prædictis patet, quia quodcunque ens alteri comparatum, aut est diuersum, aut est idem. Sed quod est differens ab aliquo, oportet ꝙ per aliquid sit differens. Vnde necesse est, vt id quo differentia differunt, sit aliquid idem in illis quæ non sic differũt. Hoc autem quod est idẽ in pluribus, vel est genus, vel est spẽs. Vnde omne differens, differt aut genere aut spẽ. Genere quidẽ differunt, quorum non est communis materia. Dictum est.n. supra in octauo ꝙ licet materia non sit genus, tamẽ ab eo quod est materiale in re, sumitur ratio generis. Sicut natura sensibilis est materialis in hoĩe respectu rationis. Et ideo illud quod non communicat in natura sensibili cum hoĩe, est alterius generis. Et quia ea quæ non cõicant in materia, non generãtur adinuicem, sequitur ea genere esse diuersa, quorũ non est generatio adinuicem. Quod etiam necesse fuit addere propter ea quæ non habent materiã, sicut accidẽtia sunt, K Vt sint genere diuersa quæcunque sunt in diuersis prædicamentis, vt linea & albedo, quorum vnum non fit ex alio. Specie vero differentia dicũtur, quorum est idẽ genus, & s̃m formam differunt. Dicitur autem genus quod prædicatur de duobus spẽ differentibus, sicut de hoĩe & de equo. Contraria autem differunt, & contrarietas est differentia quædam Deinde cum dicit.

Quō distinguantur diuersum & differens. Tex. cõ. 6.

Hoc autem bene a nobis esse suppositum, ex inductione patere potest. Omnia.n. differentia & eadem non solum diuersa esse videntur, sed quędam genere sunt diuersa, quædam sunt in eadem prædicamenti serie collocata. Quare eodẽ in genere sunt, & genere eadem sunt. Definitum est autẽ alio in loco, quæ genere eadem sunt aut diuersa.

parte. 9. L

Quod autem hoc bene supponimus, palam ex inductione. Omnia enim differentia, videntur eadem, & non solum diuersa entia. Sed hæc quidem genere diuersa, hæc autẽ in eadẽ coelementatiõe categorię, quare in eodẽ genere & in eadẽ specie. Determinatũ autẽ est in aliis q̃ sunt genere eadẽ, & quę diuersa.

Quod dixerat de differente, inductiue declarat. Te. cõ. 12. & lect. 11.

Probat per inductionem quod dixerat de rõne differentiæ, quia omnia differentia videntur esse talia. s. ꝙ non solũ sint diuersa, sed aliquo modo diuersa, sicut hęc quidẽ diuersa sunt genere. Hæc autẽ sunt in eodem prædicamẽto & in eodem genere, sed differunt specie, & quædam sunt eadem spẽ. Quæ aut sunt genere eadem aut diuersa, determinatum est in alijs, id est in quinto huius. Lectio. V.

M parte. 1.

Quoniã autem fit vt ea quæ differunt, magis minusue differant, & quædam sane maxime differẽtia.

Quoniam autem differre contingit abinuicẽ differentia plus & minus, est aliqua maxima differentia.

Tractat de contrarietate quę est speciei differẽtia.

POSTQVAM Philosophus determinauit de vno & multo, & de his quæ ad ea consequuntur, quorum vnũ est contrarietas quæ est differentia quædã, vt dictum est, hic determinat de contrarietate, quia eius consideratio specialem habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit ꝙ contrarietas est differentia maxima. In scd'a inquirit, vtrum contraria differant genere, aut spẽ. ibi ❡ Diuersum autem spẽ ab aliquo &c. ❳ Prima diuiditur in duas. In prima determinat de contrarijs. In scd'a de medijs. ibi ❡ Quoniam vero contrariorum conuenit &c. ❳ Prima diuiditur in duas. In prima ostẽdit naturã contrarietatis. In scd'a mouet quasdam dubõnes circa prædeterminata. ibi ❡ Quoniam aũt vnum vni contrariũ est. ❳ Prima diuiditur in duas partes. In prima ostendit quid sit cõtrarietas. In scd'a determinat de contrarietate per cõparationem ad alias species oppositionis. ibi ❡ Prima vero cõtrarietas &c. ❳ Circa primum duo facit. Primo ostendit diffinitionẽ cõtrarietatis. Scd'o ad diffinitionẽ assignatam reducit oẽs alias diffõnes, quæ de cõtrarijs assignãtur. ibi ❡ Necesse est alios terminos &c. ❳ Circa primũ duo facit. Primo ponit diffõnem cõtrarietatis. Scd'o ex diffinitione assignata quædã corollaria concludit. ibi ❡ At vero maximũ in vnoquoque genere &c. ❳ Circa primũ duo facit. Primo ostendit aliquã esse differentiã maximã hoc modo. In quibuscunque est inuenire magis & minus, est inuenire maximũ, cum nõ sit procedere in infinitũ. Sed contingit differre aliquid ab altero magis & minus, ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita est aliqua differẽtia maxima. Secundo ibi.

N

Inf. pte. 6.

Parte. 3. Datur maxima diffe. Vbi magis & minus ibi maximũ.

Atque hanc contrarietatem dico. Esse aũt hanc maximam differentiam, ex inductione patere potest. Etenim ea quidem quæ genere differunt, mutuam ad se viam non habẽt, sed plurimum distant, & inter sese comparabilia non sunt. Ad generationes eorum quę specie differunt, ex contrariis sunt porro vt ex extremis. Extremorum vero distãtiam maximã esse constat, quare patet & contrariorum maximã esse. O

Parte. 1.

Et hanc dico cõtrarietatẽ. Quia vero maxima est differentia, palam ex inductione. Genere namque differentia, non habẽt viã in inuicem, sed distãt magis, & incõparabiliter. Differentibus vero spẽ, generationes ex contrariis sunt vt vltimis. Vltimorũ vero distantia, maxima est. Quare & quæ contrariorum.

Cõtrarietatẽ esse maximã differentiã probatur inductiue.

Ostendit ꝙ contrarietas sit maxima differẽtia per inductionem. Quæcunque.n. differũt, aut differunt genere, aut differunt spẽ. Illa aũt quæ differũt genere, non sunt cõpararabilia adinuicẽ, sed magis distãt quam possit in eis accipi magis & minus differre. Hoc.n. accipitur in illis quorum est trãsmutatio inuicem. Intelligitur.n. processus quidam & via transmutationis de vno in aliud per hoc primo ꝙ magis differunt, & postea minus, & sic quousque vnum transmutatur in alterum. In illis autem quę differunt genere, nõ est accipere huiusmodi viã transmutationis vnius in alterũ. Vnde in eis nõ est accipere magis & minus differre, & per consequens nec maxime differre, & sic in differentibus genere non est maxima differentia. In illis vero quæ differũt spẽ, oportet maximã differẽtiam esse inter contraria, quia generationes mutuæ sunt ex cõtrarijs sicut ex vltimis. Generatur quidẽ medium ex extremo, aut econuerso, aut etiã medium ex medio, vt pallidũ ex nigro vel ex rubeo, nõ tñ huiusmodi generatiões sunt ex duobus quasi vltimis. Cũ.n. in generatione, ex nigro procedit pallidum, adhuc vlterius põt procedere ad aliqd magis differẽs. Sed cũ iã peruenerit ad albũ, nõ potest vlterius procedere ad aliquid magis differẽs a nigro. Et sic ibi est status sicut in vltio. Et propter hoc dicit ꝙ gnões fiunt ex cõtrarijs sicut ex vltimis. Sed manifestũ est ꝙ distãtia vltimorũ semper est maxima. Relinquitur ergo ꝙ inter ea quæ differũt spẽ, maxime differunt contraria. Cum aũt ostenderimus ꝙ ea quæ differunt genere non dicũtur maxime differre, & tamẽ est aliqua maxima differentia, sequitur ꝙ contrarietas non sit aliud quã maxima differentia. Deinde cum dicit.

P

Q

Atqui id quod est maximum in vnoquoque genere, est perfectum. Maximum.n. id est, cuius non est excessus: & perfectum id, cuius sumi quicquam extra nõ potest. Perfecta namque differentia finem habet, perinde atque cætera propterea perfecta dicuntur, ꝙ finem habent. Nihil autem est extra finẽ. Est.n. ipse finis extremum in omnibus, atque continet. Idcirco nihil est extra finem, neque vllius indiget ipsum perfectum. Contrarietatem igitur differentiam

esse pce

A esse perfectam, ex hisce patet. Cum aũt pluribus contraria modis dicantur, sic & perfectum comitabitur, vt ipsius contrarietatis ratio competit.

Parte.3. At vero maximum in vnoquoq; genere perfectũ. Maximum enim, cuius non est excessus. Et perfectũ (Perfectum quid.) cuius non est adhuc extra sumere aliquid possibile. Finẽ enim habet perfecta dña, sicut & alia eo φ finẽ (Finis.) habeant dicũtur perfecta. Nihil aũt extra finem. Vltimũ autem in omni, & continet. Propter quod nihil extra finẽ, nec eget aliquo quod perfectũ. Quod quidem igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his palam. Multipliciter autem dictis contrariis, (Te.cõ.14.) sequetur φ perfecte, ita sicut vtiq; quod est contrariis esse exciterit ipsis.

B Inducit duo corollaria ex pręmissis, quorũ primum est φ contrarietas sit perfecta differentia. Quod sic probatur. (Primũ corollariũ φ cõtrarietas est pfecta differentia.) Maximum in vnoquoq; genere est idem quod perfectum est. Quod patet ex hoc φ maximum est quod non excedi tur, & perfectum est extra quod non potest aliquid sumi. (Maximũ quid. perfectum quid.) Et sic eadem videtur esse differentia maximi & perfecti. Et φ perfectum sit extra quod non potest aliquid sumi, patet quia omnia dicũtur perfecta, eo φ deueniunt ad finem. (Finis quid.) Extra finem autem nihil est, quia finis est id quod est vltimũ in omni re, & quod continet rem. (Te.cõ.15.) Vnde nihil est extra finem. Nec id quod perfectum est, indiget aliquo exteriori, sed totum continetur sub sua perfectione. Et sic patet φ perfecta differentia est quæ peruenit ad finem. Et sic cum contrarietas sit maxima differentia, vt probatum est, sequitur φ sit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, vt postmodum dicetur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia. Sed ita consequitur quęlibet contraria perfecte differre, sicut competit eis esse contraria, quibusdam. s. primo, & quibusdam secundario. C

Quæ cum ita sint, patet vni plura contraria esse non posse. Neq; enim extremo quicquam magis extremum esse potest, neq; vnius interualli plura sunt duobus extrema.

parte.4. His enim entibus, palam quod non contingit vni plura contraria esse. Nec enim vltimo vlterius. Et erit vtiq; aliquid. Nec distantiæ vnius, plura sunt quam duo vltima.

Nõ cõuenit plura vni esse cõtraria. Secundum corollarium ponit dicens, φ cum prędicta sint vera, manifestum est quod non conuenit plura esse cõtraria vni. Quod quidem probat dupliciter. Primo quia contrarietas est maxima & perfecta differentia quasi vltimorum. Vnius autem distantiæ non possunt esse plura vltima quam duo. Sicut videmus φ vnius rectæ lineæ sunt duo puncta extrema. Nec iterum vltimo est aliquid vlterius. Vnde impossibile est si contrarietas est vna distãtia, φ vni contrariorum contrarientur aliqua duo quasi vltima. Nec φ vnum contrarietur magis, & alterum minus, quia id quod contrariaretur minus, non esset vltimum, sed aliquid haberet vlterius. D

Parte.5. Omnino φ si contrarietas qdẽ est differẽtia, duorũ vero est dña, perfecta quoq; dña duorũ erit profecto.

Totaliter autem si est contrarietas differentia. Differentia vero duorum. Quare & perfecta.

Probat idem alio modo dicens, φ contrarietas est differentia quædam. Omnis autem differentia est aliquorũ duorum. Vnde & perfecta differẽtia est duorum. Et sic vnum vni tantum est contrarium. Deinde cum dicit.

At vero cæteras etiã cõtrariorũ diffõnes veras esse necesse est. Et enĩ perfecta dña plurimũ differt. Extra enim ea quę gñe differunt, nõ fit vt quicquã sumaf, neq; extra quæ spẽ differũt. Demonstratũ est enim differẽtiã ad ea quæ sunt extra genus nõ esse, horũ aũt hęc maxima est vt patuit. Et ea quæ plurimũ eodem in gñe differũt, cõtraria sunt. Perfecta enim horum differentia maxima est. Et ea rursus quæ in eodẽ susceptiuo plurimũ dñt, cõtraria sunt. Est enim eadẽ cõtrariorũ materies. Et ea insup quæ sub eadẽ potẽtia plimũ differũt. Sciẽtia enim vna circa vnũ genus versaf, in quibus differẽtia perfecta maxima est. E

Parte.6. Necesse aũt & alios terminos esse veros contrariorũ. Etenim plurimũ differt perfecta differentia. Genere autem differentibus nõ est magis extra accipere, his quæ specie. Ostensum enim quia ad ea quæ sunt extra genus, nõ est differẽtia. Horũ aũt hæc maxima. Et in eodẽ genere plurimum differentia cõtraria. Maxima nãq; differẽtia horum quæ perfecta. Et quæ in eodẽ susceptiuo plurimũ differẽtia. Eadẽ enĩ est materia cõtrariis. Et quę sub eadẽ potentia plurimũ differẽtia. Etenim scientia circa vnũ genus, quæ vna in quibus perfecta differentia maxima. F

Quatuor diffinitiones datas ab aliis de cõtrarietate reducit ad pdicta. Ostendit φ omnes diffinitiones de contrariis datæ ſm prædictam diffinitionẽ contrarietatis verificantur. Et ponit [quatuor terminos] .i. diffinitiones contrariorum ab aliis assignatas. Quarum prima est φ contraria sunt quæ plurimum differunt. Hoc enim verificat ſm prædicta, cũ contrarietas sit perfecta differentia quæ facit plurimum differre. Manifestũ est enim ex prædictis φ in his quę differunt genere, nõ est accipere quid magis differens his, quæ differunt specie, quia ad ea quæ sunt extra genus, non est differentia, vt dictum est. Eorum vero quæ differunt specie, maxima differentia est contrariorum. Et sic sequitur φ cõtraria sunt quæ plurimum differunt. G Secũda diffinitio est, φ contraria sunt quæ plurimũ differunt in eodem genere. Quæ etiam verificatur ſm prædicta, quia contrarietas est perfecta differẽtia. Maxima autem differẽtia eorũ quę sunt in eodem genere est pfecta differẽtia. Vnde relinquitur φ contraria sunt quæ plurimum differunt in eodem genere. Tertia diffinitio est, φ contraria sunt quæ plurimũ differunt in eodem susceptibili. Quod etiã verificatur ex prædictis, quia eadem est materia contrariorum, cum ex inuicem generentur. Quarta diffinitio est φ contraria sunt, quæ plrimũ differũt [sub eadem potẽtia] .i. arte vel sciã. Nam scientia est potentia rõnalis, vt in nono dictũ est. Et hæc etiã diffinitio ex prædictis verificatur, quia vna scia est circa vnum genus. Cum igitur contraria sint in eodem genere, oportet φ sint sub eadem potentia siue scientia. Et quia contrarietas est perfecta differentia in eodem genere, oportet φ contraria plurimum differant eorum quæ sunt sub eadem scientia. (Tex.c.13. Lect.6.) H

Lectio.vj.

Atqui prima contrarietas habitus est priuatio, nõ tamen omnis. Multipliciter enim priuatio dicitur. Sed ea quæ est perfecta.

Tex.c.15. Parte.1. PRima vero contrarietas, habitus & priuatio est. Sed nõ omnis priuatio. Multipliciter enim priuatio. Sed quæcunq; perfecta fuerit.

POSTQVAM Philosophus diffiniuit contrarietatem, hic comparat ipsam ad alias species oppositionis, & circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. s. φ contrarietatis principiũ est oppositio priuationis & habitus. Secundo manifestat quod supposuerat. ibi [Si ergo opponuntur &c.] Circa primum duo facit. Primo enim proponit quod principium contrarietatis est priuatio & habitus

I habitus dicens, ꝙ prima contrarietas est priuatio & habitus, quia scilicet in omni contrarietate priuatio & habitus includitur. Sed ne aliquis crederet ꝙ idem esset oppositi ꝑm priuationem & habitum & ꝑm contrarietatem, subiūgitur ꝙ non omnis priuatio sit contrariū, quia priuatio sicut in superioribus habitū est, multipliciter dicitur. Aliquando enim quocunq; modo, si non habeat quod natum est haberi dicitur esse priuatio. Sed talis priuatio nō est cōtrarium, qa talis priuatio non ponit aliquā naturam oppositam habitui, licet supponat subiectum determinatū. Sed priuatio dicitur esse contrarium, quæcunq; fuerit perfecta priuatio. Cum aūt priuatio ꝑm id quod est, nō recipiat magis & minus, non potest dici perfecta priuatio nisi ratione alicuius naturę, quæ perfectā distantiam habeat ad habitū. Sicut non omnis priuatio albi est contraria albo, sed priuatio magis distans ab albo, quā oportet fundari in aliqua natura eiusdē generis, maxime distante ab albo. Et ꝑm hoc dicimus ꝙ nigrum est contrariū albo. Deinde cum dicit.

Infra pt.3. Principiū ꝯtrarietatis est habitus & ꝑuatio.

Lib.5.c.de ꝑuatione.

K

Cætera vero contraria per hæc ipsa dicentur, partim propterea ꝙ habent, partim ex eo quia faciunt aut sunt effectiua, partim quia sunt acceptiones aut abiectiones horum, aut aliorum contrariorum.

Parte.2.

Alia autem contraria ꝑm hoc dicentur. Hoc quidem per habere. Alia vero per facere aut facta esse. Alia autem per acceptiones esse & abiectiones horū, aut aliorum contrariorum.

Ex ꝓdicta pma ꝯtrarietate, ois aliā deriuatur.

Secundo ostēdit qualiter ab ista prima cōtrarietate, alia contraria deriuentur, dicens, ꝙ alia cōtraria[dicuntur ꝑm hoc] .s. ꝑm priuationem & habitum diuersimode. Quædam enim dicuntur contraria in eo ꝙ habēt in se inclusam priuationem & habitum, sicut albū & nigrum & calidum & frigidum.
L Alia per hoc ꝙ actu faciunt priuationem & habitum, sicut sunt calefaciens & infrigidans. Aut per hoc ꝙ sunt virtute actiua priuationis & habitus, sicut calefactiuum & infrigidatiuum. Alia vero per hoc ꝙ sunt acceptiones dictorum, sicut calefieri & infrigidari. Aut per hoc ꝙ sunt abiectiones eorum, sicut corruptio caliditatis & frigiditatis. Et nō solum aliqua dicunt̃ contraria per hoc, ꝙ dicunt dictas habitudines ad prima contraria, sed etiam per hoc ꝙ habent habitudines easdem ad contraria sequentia. Sicut si dicamus ꝙ ignis & aqua sunt contraria, quia habent calidum & frigidum, quæ etiam dicebantur contraria per hoc ꝙ includunt priuationē & habitum. Deinde cum dicit.

M

Si igitur oppōes sunt, contradictio, priuatio, contrarietas, & relatio. Atq; harum prima est contradictio, & contradictionis nullum est medium, fit autē vt inter contraria sit aliquod medium, patet contradictionem idem atq; contrarietatem non esse.

Parte.3. Contradictio maxima oppositio, & nō habet mediū, ꝯtrarietas aūt habet. Infra p.7. Spēs oppositionis.

Si ergo opponuntur contradictio, & priuatio, & contrarietas, & ad aliquid. Horum autē primū contradictio. Contradictionis autem nihil est medium. Contrariorum autem contingit. Quod quidem nō idem contradictio & contraria, palam.

Pria species oppositionis est ꝯtradictio. Differt cōtrarietas a ꝯtradictio, ne per hēc

Manifestat quod supposuerat.s.ꝙ prima cōtrarietas est priuatio & habitus, & hoc dupliciter. Primo per syllogismū. Secundo per inductionē, ibi[Palā autem & per inductionē &c.] Circa primū duo facit. Primo ostendit ꝙ cōtrarietas non est contradictio dicens, ꝙ cum quatuor modis aliqua alicui opponantur. Vno modo vt contradictio, sicut sedens nō sedenti. Alio modo vt priuatio, sicut cæcus videnti. Tertio modo vt contrarietas, sicut nigrum albo. Quarto modo ad aliquid, sicut filius patri. Inter ista quatuor genera oppositionis primū est contradictio. Cuius ratio est, quia contradictio includitur in omnibus alijs tanquam prius & simplicius. Opposita enim ꝑm quodcunq; oppositionis genus impossibile est simul existere. Quod quidem contingit ex hoc, ꝙ alterum oppositoꝝ de sui ratione habet negōnē alterius. Sicut de ratione cæci est ꝙ sit non videns. Et de rōne nigri ꝙ non sit album. Et similiter de ratione filij est ꝙ non sit pater eius cuius est filius. Manifestum est autē ꝙ in contradictione non est aliquod medium. Necesse est enim aut affirmare aut negare, vt supra in quarto manifestum fuit. Contrariorum autem cōuenit esse mediū. Et sic manifestum est ꝙ cōtrarietas & contradictio non sunt idem. Deinde cum dicit.

N & non hēt medium. Tex.c.8.

O

Priuatio vero quædam est cōtradictio. Aut enim id quod oino habere nequit, aut id quod nō habet, aptum est tamen habere, priuatum est aut omnino, aut ex parte aliqua definitum. Iam enim multis hoc dicimus modis, vt in aliis locis distinximus. Quare priuatio quædam est contradictio, aut in potentia definita, aut comprehensa cum susceptiuo. Quocirca contradictionis quidem medium non est, priuationis autem alicuius est. Omne enim æquale est, aut non æquale. At non omne æquale est, aut inæquale: nisi in eo dūtaxat quod est susceptiuum æqualitatis.

parte.4.

Priuatio vero cōtradictio quædam est. Aut enim quod impossibile est totaliter habere. Aut si quod aptū natū habere non habeat, priuatū est aut totalr, aut aliqualiter determinatū. Multipliciter enim iā hoc dicimus, sicut diuisum est a nobis in aliis. Ergo priuatio, quædam est contradictio, aut in potentia determinata, aut concepta cum susceptiuo. Quapropter contradictionis quidem non est medium. Sed priuationis alicuius est. Aequale nāq; aut non æquale omne. Aequale vero, aut inæquale non omne, nisi solum in susceptiuo æqualitatis.

P

Priuatio ꝯtplicitier.

Ostendit qualiter se habeat priuatio ad contradictionē, manifestans qualiter conueniant, & qualiter differant. Dicit ergo ꝙ priuatio est quædā contradictio. Dicitur enim priuatio vno modo, quando aliquid nō habet quod nullo modo natum est habere, vt si diceremus ꝙ lapis nō habet visum. Alio modo dicitur aliquid priuatū, si non habeat quod natum est habere, sicut animal si nō habeat visum. Et hoc dupliciter, vno modo qualitercunq; non habeat. Alio modo si non habeat cum aliqua determinatione, puta in tempore determinato, aut aliquo modo determinato, quia priuatio multipliciter dicit̃ sicut supra habitū est in quinto & nono. Ex his ergo patet ꝙ priuatio est quædā contradictio. Et quidem ꝙ sit cōtradictio patet ex hoc, ꝙ aliqd dicitur priuatū ex hoc ꝙ non habet. Sed ꝙ non sit cōtradictio absoluta, sed cōtradictio quædā, patet ex hoc ꝙ cōtradictio de sui ratione nō requirit neq; aptitudinē, neq; etiā essentiā alicuius subiecti. Verificatur enim de ente & de nō ente quocūq;. Dicimus enim ꝙ animal non videt & lignū nō videt, & ꝙ nō ens nō videt. Sed priuatio de necessitate reqrit aliquod subiectū, & quādoq; etiā requirit aptitudinē in subiecto. Quod enim est oino nō ens, nō dicitur priuatū. Et ideo dicit ꝙ priuatio aut est in determinata potentia. s. cū aptitudine ad habitū, aut saltē[cōcepta cū susceptiuo] .i. cū subiecto, licet nō habēt aptitudinē ad habitū. Sicut si dicamus vocē inuisibile, aut lapidem rē mortuā. Et ideo contradictio non potest habere medium, sed priuatio aliquo modo medium habet. Necesse est enim omne aut æquale aut non æquale esse, siue sit ens siue non ens. Sed nō necesse est dici de omni ꝙ sit æquale aut inæquale, sed solum

Q Lect.7. & lib.2. Lectio.1. priuatio est cōtradictio sed nō p̃cā

A Priuatio nõ est simpliciter sine medio, vt cõtradictio,

solũ hoc necesse est in susceptiuo æqualitatis. Sic igit oppositio cõtradictionis omnino est immediata, oppositio vero priuationis est immediata in determinato susceptiuo, non autem est immediata simpliciter. Ex quo patet ꝙ contrarietas quę nata est habere medium, propinquior est priuationi quã contradictiõi. Nondum tamen habetur ꝙ priuatio sit contrarietas.

Quod si generatiões ex cõtrariis in materia fiũt, e forma aũt fiunt, formæq; habitu aut ex aliqua formæ priuatione, patet omnem quidem contrarietatem priuationem quandam esse.

Tex. c. 16. Parte. 5.

Si itaq; generatiões ipsi materiæ ex cõtrariis fiũt, quia aut ex specie, & ex speciei habitu, aut priuatione aliqua speciei & formæ: palam quia contrarietas priuatio quædam vtiq; erit omnis.

B Probat oẽs siue ꝙ contrarietas sit priuatio quędam.

Restat tertio ostendendum ꝙ contrarietas sit priuatio, & circa hoc duo facit. Primo ostendit per syllogismum ꝙ contrarietas sit priuatio hoc modo. Omne illud ex quo fit generatio, aut est spẽs siue quicunq; habitus spẽi, aut est priuatio spẽi siue cuiuscunq; formę. Omne quidem dicit, quia est duplex generatio. Generatur enim aliquid simpliciter in genere substantię, & ẽm quid in genere accidentiũ. Generationes enim sunt ex contrarijs in materia. Manifestum est ergo ꝙ omnis contrarietas est aliqua priuatio. Si enim alterum extremorum in qualibet generatione est priuatio, & vtrũq; contrariorum est extremum gñationis, quia contraria generantur ex inuicem, sicut album ex nigro, & nigrum ex albo, necesse est ꝙ semper alterum contrariorum sit priuatio.

C

Priuationem aũt non oẽm fortasse contrarietatẽ esse, Et causa est in promptu. Fit enim vt id quod caret, multipliciter sit priuatũ. Ea nãq; contraria sunt, e quibus extremis mutationes fieri solent.

parte. 6.

Priuatio vero non oĩs forsan contrarietas. Causa vero quia multipliciter cõtingit priuari priuatum. Ex qbus enim permutationes extremis contraria.

Tex. c. 15. Nõ oĩs priuatio est cõtrarietas.

Ostendit ꝙ non omnis priuatio est contrarietas, quod etiam supra dixerat, dicens: Non omnis priuatio est cõtrarietas. Et causa huius est, quia priuatũ contingit multipliciter priuari. Quocũq; enim mõ id quod natũ est habere aliquã formã, nõ habeat illã, dici põt esse priuatũ, siue sit in dispõe propinqua ad formã illã, siue remota. Sed cõtrariũ est semper in dispõe remota, quia cõtraria sunt ex quibus fiũt permutationes sicut ex extremis. (Tex. c. 13.) Vnde supra dictum est, ꝙ sunt maxime distantia. Aliquid enim priuari dicitur albedine si nõ sit album, siue sit pallidum, siue quocũq; alio colore coloratum. Sed non ideo dicitur esse contrariũ, nisi quando est maxime distans ab albo. s. quando est nigrum, Vnde manifestum est ꝙ non oĩs priuatio est contrarietas. Ex hoc etiam apparet ꝙ cum priuatio nihil aliud requirat nisi absentiam formæ, supposita tantũ habitudine in subiecto, sine hoc ꝙ determinet aliquam dispositionẽ in subiecto, per quã subiectum sit propinquum formæ vel distãs ab ea, ꝙ priuatio non significat aliquam naturam in subiecto, sed presupponit subiectum cum aptitudine. Contrarium vero requirit determinatam dispõnem subiecti, ẽm quam maxime distet a forma. Vnde de necessitate aliquã naturam significat in subiecto, quæ est eiusdem generis cũ forma absente, sicut nigrum est in genere albi.

D

Duplex priuatio.

Considerandum est etiam ꝙ est duplex priuatio, quædam quæ habet immediatum ordinem ad subiectum formæ, sicut tenebra habet ĩmediatũ ordinẽ ad diaphanũ. Et inter huiusmodi priuationem & formã oppositã est mutua trãsmutatio. Aer enim de lucido fit tenebrosus, & de tenebroso fit lucidus. Quædam autem priuatio est quæ non comparatur ad subiectum formæ nisi mediante forma, cum sit vt quædã corruptio eius, sicut cæcitas est corruptio visus, mors est corruptio vitæ. Et in talibus non est mutua conuersio, sicut supra in nono habitum est. Cũ igitur hic ostendit contrarietatem esse priuationem ex mutua trãsmutatione, quæ est in contrarijs & priuatione & forma, manifestum est ꝙ non dicitur ista esse contrarietas quæ est corruptio formę, sed quę habet immediatum ordinẽ ad subiectum formæ. Et sic cessat illa obiectio quæ ponitur in prędicamentis, ꝙ a priuatione ad habitum non fit reuersio. Contraria autem trãsmutantur inuicem. Deinde cum dicit.

E A priuatiõe ad hitũ nõ est regressus. Text. c. 14.

Patet etiam ꝑ inductionẽ. Omnis enim cõtrarietas alterius contrarioꝝ priuationẽ habet, sed nõ oĩa similiter caret. Inequalitas enim æqualitatis, dissimilitudo siĩtudinis, vitiũ virtutis ꝑuatio est, vt patet.

F Parte. 7.

Palã aũt & per inductionẽ. Omnis enim contrarietas habet priuationem alterius contrariorũ. Sed nõ similiter omnia. Nam inęqualitas ęqualitatis, & dissimilitudo similitudinis, & malitia virtutis.

Infr. pt. 6.

Ostendit per inductionem ꝙ contrarietas sit priuatio, & hoc dupliciter. Primo inducendo in singulis contrarijs. Scdo reducẽdo ad prima contraria, ibi ⟨ Sufficit aũt & si prima &c. ⟩ Circa primũ duo facit. Primo ostendit per inductionẽ ꝙ contrarietas sit priuatio dicens, ꝙ hoc quod supra rõne syllogistica ostensum est, palã est etiam per inductionẽ. Quia omnis contrarietas inuenitur habere priuationem alterius contrariorum. Semper enim duorum contrariorum vnum est defectiuum respectũ alterius. Sed tamen non in omnibus contrarijs similiter inuenitur vnum priuatio alterius, vt infra dicetur. Et ꝙ vnum contrariorũ sit priuatio alterius ex hoc apparet, quia inæqualitas est priuatio æqualitatis, & dissimilitudo similitudinis, & malitia virtutis. Deinde cum dicit.

probat idẽ quod, supra inductione. G

Differt aũt vti diximus. Aliud enim priuatũ dicitur, si solum careat. Aliud si quando aptũ est habere nõ habeat, vt in ætate aliqua, aut in aliquo, aut præcipuo, aut oĩno. Quocirca quorundam est medium, At neq; bonus homo est, neq; malus. Quorundã nõ est, sed sit aut par, aut impar necesse est. Præterea sunt quæ definitum subiectum habent, sunt quæ nõ habent. Quare per priuationem semper contrariorum alterum dici patet.

parte. 8.

Differt aũt vt dictum est. Hoc quidem enim si solum sit priuatũ, hoc aũt si est, aut quãdo, aut in quo, vt si certe ætate aliqua, aut principali, aut omnino. Quapropter horum quidem medium est, sed neq; bonus homo neq; malus. Aliorum vero non est, sed necesse esse aut parem, aut imparem. Amplius alia quidẽ habẽt subiectum determinatũ, alia autem nõ. Quare palam quia semper alterum contrariorum dicitur ẽm priuationem.

H

Duplex priuationum diuersitas, prima.

Ostendit ꝙ diuersimode vnum contrariorum est priuatio alterius. Hoc enim contingit secundum diuersam rationem priuationis. Quæ quidem diuersitas attenditur dupliciter. Vno modo ex hoc ꝙ priuatio potest dici, vel quia solum aliquod priuatum est modo quocunq;. Vel quia est priuatum in aliquo tempore determinato, vel in aliqua parte determinata. In tempore quidem determinato, sicut si sit priuatum in aliqua ætate. In parte autem determinata, sicut si sit priuatum in aliqua parte principali. Aut ⟨ etiam in omni ⟩ .i. in toto. Dicitur enim aliquis insensatus, si in ætate perfecta discretione careat, non autem in

I puerili ætate. Et similiter aliquis nudus, non si aliqua pars eius non sit tecta, sed si plures aut principales partes intectæ remaneant. Et propter istam diuersitatem priuationis quæ in cōtrarietate includitur, cōtingit φ quorundā contrariorum est mediū, & quorundā non. Inter bonū enim et malum, medium est. Est enim aliquis hō neq; bonus neq; malus. Dicitur enim bonus hō ſm virtutē. Nam virtus est quæ bonū facit habentē. Non aūt omnis qui caret virtute malus est. Nam puer caret virtute, & tñ non dicitur malus. Sed si in ętate, in qua debet hr̄e virtutem nō habeat, malus dicitur. Vel etiā si aliqs virtute careat quantum ad aliquos actus minimos, & quasi indiferentes ad vitā, non dicit̄ malus, sed solum si careat virtute quantum ad actus principales & necessarios ad vitam. Sed par & impar in nūeris non habent mediū, quia numerus dicitur impar ex hoc φ quocunq; modo caret paritate. Alia vero diuersitas priuationis est, φ priuatio quædam determinat sibi subiectum, quædam vero non. Dictum est enim supra φ id quod caret aliquo, etiam si nō natum sit habere, qñq; dicitur priuatum. Ex hac aūt diuersitate priuationis potest cōtingere in aliquibus contrarijs, φ habeant medium vel non habeant, sicut si dicamus, φ cū homo dicat̄ bonus ſm virtutes politicas, si malum quod includit priuationem boni requirat determinatum subiectum, rusticus q non participat cōuersatione ciuili, nec bonus nec malus est bonitate vel malitia ciuili. Sic igitur patet ex prædictis, quod alterum contrariorum dicitur ſm priuationem. Deinde cum dicit.

Cur quędā sunt cōtraria immediata, & quędam nō.

Scd̄a diuersitas. — K

Sat autem est etsi ipsa prima generaq; contrariorum ita dicantur, vnum inquam ipsum & multa. Ad hęc enim cætera reducuntur.

Parte. 9. Tex.c. 17. L

Sufficit aūt & si prima, & genera contrariorum, puta vnum & multa. Alia nāq; ad hæc reducuntur.

Vnū & multa sunt prima cōtraria, & cū ipsa sint priuatiue opposita ergo & alia. Lectio. 5.

Ostendit idem reducēdo ad prima contraria, dicens φ sufficit ad ostendēdum φ alterum contrariorum sit priuatio, si hoc inuenitur in primis cōtrarijs, quæ sunt genera aliorū contrariorum, sicut sunt vnum & multa. Et φ ista sint prima cōtraria patet ex hoc, φ omnia alia contraria reducuntur ad illa. Nam ad vnum & multa reducuntur æquale & inæquale, simile & dissimile, idem & diuersum. Differētia aūt, diuersitas quædam est, & contrarietas differētia quędā vt supra habitum est. Et sic patet φ ois contrarietas reducitur ad vnum & multa. Vnum autem & multa opponūtur, vt diuisibile & indiuisibile, vt supra habitū est. Et ita relinquitur, φ oia contraria, priuationem includāt. Lectio. vij.

Lectio. 4.

Cum autem vnum vni contrarium sit, dubitauerit quispiam quonam modo opponuntur vnum & multa, & æquale aduersatur magno ac paruo.

M *parte. 1.*

QVoniam autē vnum vni contrarium est, dubitabit aliquis quomodo opponuntur vnum & multa, & æquale magno & paruo.

POSTQVAM Philosophus ostendit quid est cōtrarietas, hic determinat quasdā dubitationes circa prædeterminata, & circa hoc duo facit. Primo mouet dubōnes. Scd̄o prosequitur eas, ibi{ Vtrum enim semper in oppositione dicimus &c.} Oritur aūt dubitatiōes ex hoc quod supra dictum est, φ vnum vni cōtrariū est. Quod quidē in duplici oppositione fallere videtur. Nā vnum & multa opponunt̄, cum tñ & multis opponantur pauca. Similiter aūt & æquale videtur opponi duobus. s. magno & paruo. Vnde relinquitur dubitatio quō prædicta opponūtur. Si enim opponant̄ ſm contrarietatē videtur falsum esse quod dictū est, φ vnū vni contrarium est. Deinde cum dicit.

Parte. seq. Tex.c. 14. Duplex dubitatio.

Ipsum enim vtrum, dicere semper in oppositiōe solemus, veluti vtrum sit album an nigrum, & vtrū album sit an non album. Vtrum autem homo sit an album non dicimus nisi ex suppositione quærentes, ceu uter accessit, Cleon ne an Socrates? Sed non necesse est vllo in genere hoc pacto interrogare. Sed & hoc illinc est profectum. Sola enim opposita nequeūt simul esse, quo & hic vtitur cum interrogat, vter accessit? Nā si simul accedere possent, ridicula talis esset interrogatio. Quod si & hoc pacto fieri potest, in oppositionem similiter cadit, in vnum inquam & multa, veluti vterq; venerit, an alter. N

parte. 2.

Vtrum enim semper in oppositione dicimus, vt vtrum album aut nigrum, & vtrum album aut non album. Vtrum vero album aut homo, non dicimus nisi ex suppositione quęrentes, vt vtrū venit Cleon aut Socrates? Sed non necesse in vno aliquo genere hoc. Sed hoc inde venit. Nam opposita sola nō contingit simul existere, quo & hic vtitur in eo φ, vter venit? Si enim simul contingeret, ridiculosa erit interrogatio. Si vero & ita similiter incidunt in oppositionem in id quod vnum aut multa, vt vtrum ambo venerunt aut alter. O

Prosequitur prædictas dubōnes, & primo dubitationē æqualis ad magnum & paruum. Scd̄o prosequitur dubitationem de oppositione vnius ad multa: ibi{ Similiter autem & de vno & de multis &c.} Circa primum duo facit. Primo disputat quæstionē. Scd̄o veritatem determinat quęstionis, ibi{ Restat igitur aut vt negōnē opponi.} Et circa primum duo facit. Primo obijcit ad ostendendū ęquale esse contrarium magno & paruo. Secundo obijcit ad oppositum, ibi{ Sed accidit vnū &c.} Circa primū tres ponit rōnes. In prima quarum duo facit. Primo manifestat quoddam ex quo rō procedit dicens, φ hac dictione vtrum, semper vtimur in oppositis. Vt cū quærimus vtrū aliquid sit albū aut nigrum, quæ sunt opposita ſm contrarietatē: et vtrū sit albū aut nō albū, quę sunt opposita ſm cōtradictionē. Sed vtrum aliquid sit homo aut album nō dicimus, nisi ex hac suppositione, φ non possit aliquid esse album & hō. Et sic quęrimus vtrum sit album vel homo, sicut quęrimus vtrum veniat Cleon, aut Socrates, supponētes φ non ambo simul veniant. Sed hic modus quærendi in his quę nō sunt oppsita, in nullo genere est ſm necessitatem, sed solum ſm oppositionē. Et hoc ideo, quia hac dictione vtrum, vtimur solum in oppositis ex necessitate. In alijs autem ex suppositione tm̄, quia sola opposita ex natura non contingit simul existere. Et hoc. s. si non simul sit verum vtrunq; quo vtitur qui quęrit, vtrū veniat Socr. aut Cleon: quia si contingeret eos simul venire, derisoria esset interrogatio. Et si ita est φ simul non contingat eos venire, incidet prædicta quæstio in oppositione quæ est inter vnū & multa. Oportet enim quærere de Socr. & Cleone, vtrum ambo veniant, vel alter tantum. Quæ quidem quæstio est ſm oppositionem vnius ad multa. Et supposito φ alter veniat, tunc demū habet locum quęstio, vtrū veniat Socrates aut Cleon. Q

Lect. seq.

Inf. ptē. 2.

P *parte. 6. Vtrū ęquale cōtrarietur magno et puo. Pro parte affirmatiua arguitur trib' rationibus. Ly vtrum, signū quęstionale est, habens locum in oppositis.*

Si igitur quęstio per vtrum in ipsis fit semper oppositis, dicitur aūt vtrū maius an minus sit quippiā an æquale? quæ nā sit ad hæc oppositio ipsius ęqualis. Neq; enim alteri solum est cōtrarium. Cur enim maiori potius quam minori? Neq; vtriusq;.

Tex.c. 18. parte. 3.

Si itaq; in oppositis semper est ipsius vtrum interrogatio, dicitur aūt vtrum maius aut minus aut æquale: aliqua oppositio adhuc æqualis. Non enim alteri soli cōtrarium. Nec ambobus. Quid enim magis vel maiori aut minori?

Ex propositione

A
Prima rō. Ex propōne iā manifesta argumētatur hoc modo. Hac particula Vtrū, interrogātes, in oppositis semper vtimur, vt supra dictum est. Sed vtimur hac particula in æquali, magno, & paruo. Quærimus enim vtrum hoc illo sit maius aut minus aut æquale. Est ergo aliqua oppositio æqualis ad magnum & paruum. Sed nō potest dici, ꝙ alterum horū sit cōtrarium magno vel paruo, quia nulla rō est quare magis sit cōtrarium magno ꝙ paruo. Nec iterū ſm prædicta videtur ꝙ ambobus sit contrarium, quia vnum vni est contrarium. Secundam rationem ponit ibi.

Hāc expō. nē calūniatur. An. an Vide desſ. 21.

Præterea ipsum æquale contrarium est inæquali, quare pluribus erit quam vni contrarium. Quod si inæquale idem significat simul quod illa ambo, oppositum quidem erit vtriusq;.

Parte. 4. Amplius inæquali contrarium est æquale. Quare in pluribus erit, aut in vno. Si vero inæquale significat idem simul amborum, vtiq; erit quidem oppositum ambobus.

B

Secunda rō. Quæ talis est. Aequale est contrarium inæquali. Sed inæquale significat aliquid inesse ambobus. s. magno & paruo, ergo æquale est contrarium ambobus. Tertiam rationem ponit ibi.

Et ipsa dubitatio opitulatur hisce, qui ipsum inæquale dualitatem inquiunt esse.

Tex. c. 19. parte. 5. Et dubitatio iuuat, dicētes inæq̃le dualitatē esse.

Tertia rō. Quæ procedit ex opinione Pythagoræ qui attribuebat inæqualitatem & alteritatem dualitatibus & numero pari. Identitatem vero numero impari. Et est ratio talis. Aequale opponitur inæquali. Sed inæquale cōpetit dualitatibus. Ergo æquale est cōtrarium duobus. Deinde cum dicit.

C

Fit attamen vt duobus sit contrarium vnū, quod quidem est impossibile.

Parte. 6. Sed accidit vnū duob⁹ cōtrariū, quod est impossē.

Pro pte negationis oṗ nis arguit duabus rationibus. Prima. Obijcit in oppositum duabus oppositionibus, quarum prima talis est. Magnum & paruū sunt duo. Si igitur æquale est contrarium magno & paruo, vnum est contrarium duobus. Quod quidem est impossibile, vt supra ostensum est. Secundā rationem ponit ibi.

Tex. c. 14. Præterea æquale quidem inter magnū & paruū, mediū esse videtur: contrarietas aūt media esse neq; videtur neq; potest, vt ex diffinitione ipsius patet. Non enim erit perfecta, si alicuius media sit. Quin potius ipsa medium quippiam semper habet.

D

Parte. 7. Amplius æquale quidē medium videtur esse magni & parui. Cōtrario aūt inter media, neq; videtur neq; est diffinitione possibile. Non enim vtiq; esset perfecta, meditatio alicuius existens, sed magis habet semper suimet aliquod medium.

Secūda rō. Quæ talis est. Non est contrarietas medij ad extrema. Quod quidem & ſm seipsum apparet, & ex diffinitione cōtrarietatis manifestatur, quia contrarietas perfecta est distantia. Quod autem est medium duorum aliquorum, non est perfecte distans ab altero eorum, quia extrema magis differunt abinuicē quam a medio. Et sic relinquitur ꝙ contrarietates non est mediorum ad extrema. Sed magis contrarietas est eorum quæ habent interse aliquod medium. Aequale autē videt esse mediū magni & parui. Non igitur æquale est contrariū magno & paruo. Deinde cū dicit.

Contrarietas pfecta est tāū ex extremorū.

Restat igitur vt ipsa, aut vt negatio, aut vt priuatio opponantur. Atq; vt æquale alteri solum opponatur, fieri nequit. Cur enim potius magno quā paruo, aut paruo quam magno? Vtrorunq; ergo negatio est priuatiua. Quapropter & ad vtrunq; dicitur vtrum. Ad alterum vero non dicitur, velut vtrum sit æquale an maius, aut vtrum sit æquale an minus, sed semper respectu trium istorum dicitur vtrum.

E

Parte. 8. Restat igitur aut vt negationem opponi, aut vt priuationem. Alterius quidem vtiq; itaq; nō contingit. Quod enim magis magni aut parui? Amborum igitur negō priuatiua. Quapropter ad ambo vtrum dicitur. Ad alterū vero nō. Vt vtrū maius aut æquale, aut vtrum æquale aut minus? Sed semper tria.

Determinatio quæstionis. Determinat veritatē quæstionis, & circa hoc tria facit. Primo ostendit æquale opponi magno & paruo, alio modo quam ſm cōtrarietatē, cōcludens hoc ex rōnibus supra positis ad vtrāq; partē. Nam primæ rōnes ostenderunt ꝙ æquale opponitur magno & paruo. Scdæ autē ꝙ non est cōtrarium eis. Restat igitur ꝙ opponat eis alio modo oppositionis. Et remota rōne oppositionis ſm quam æquale dicitur ad inæquale: non ad magnum & paruum:, restat ꝙ æquale opponatur magno & paruo, aut sicut negatio eorū aut sicut priuatio. Et ꝙ altero istorum modorum opponatur vtriq; eorum, & nō alteri tantum, ostendit dupliciter. Primo quidē, quia non est ratio quare æquale sit magis negatio aut priuatio magni quam parui, aut ecōuerso. Vnde oportet ꝙ sit negatio aut priuatio amborum. Itē ostendit hoc per signum. Quia enim æquale opponitur vtriq;, propter hoc vtimur hac particula Vtrū, interrogātes de æquali per cōparationē ad ambo, & nō ad alterum tantum. Nō enim quærimus vtrum hoc illo sit maius vel æquale, aut æquale vel minus. Sed semper ponimus tria. s. vtrum sit maius aut minus aut æquale. Secundo ibi.

F

Aequale opponitur magno & paruo sī, & nō alteri eorū tantū sicut negatio priuatiua.

G

Non autem necessario priuatio est. Non est enim omne id æquale quod neq; maius est, neq; minus, sed id eorū duntaxat in quibus illa inesse sunt apta. Est igitur id æquale quod neq; magnum est neq; paruum, aptum aūt magnū vel paruum esse. Atq; vtrisq; vt priuatiua negatio aduersatur.

Parte. 9. Nō autē priuatio ex necessitate. Nō enim omne æquale aut maius aut minus, sed in quib⁹ aptū natū est esse. Est itaq; æquale quod neq; magnū neq; paruum, aptum natum magnum & paruum esse: & opponitur ambobus vt negatio priuatiua.

Ostendit determinate, quo genere opponatur æquale magno & paruo dicens, ꝙ hæc particula nō, quæ includitur in rōne æqualis, cum dicimus æquale esse quod nec est maius neq; minus, nō est negatio simpliciter, sed ex necessitate est priuatio. Negatio enim absolute, de quolibet dicit cui non inest sua opposita affirmatio. Quod nō accidit in proposito. Non enim esse dicimus æquale omne id quod nō est maius aut minus, sed solum hoc dicimus in illis, in quibus aptum natum est esse maius aut minus. Hæc est igitur ratio æqualis, ꝙ æquale est quod nec magnum nec paruum est, aptum tñ natū est esse, aut magnū aut paruum, sicut aliæ priuationes diffiniuntur. Et ita manifestum est ꝙ æquale opponitur ambobus. s. magno & paruo vt negatio priuatiua. Tertio concludendo ibi.

H

Aeq̃le, qd.

Quapropter & inter illa medium occupat locū. Id etiam quod neq; bonum est neq; malū, ambobus his aduersatur, sed noīe caret. Pluribus enim vtrūq; dicitur modis, & susceptiuū nō vnū est, sed magis id nomē habet, quod neq; albū est, neq; hoc dicit vnū. Verū ipsi colores sūt quodāmō definiti, in qbus hęc negō dicitur priuatiue. Nam aut fuscum, aut cæruleum,

I leum aut aliquid aliud tale illud esse necesse est.

Parte. 10. Quapropter & medium est. Et quod neq; malum neq; bonum opponitur ambobus, sed innominatũ. Multipliciter enim dicitur vtrumq;, & nõ est vnum susceptiuum, sed magis quod neq; albũ neq; nigrũ. Vnum vero nõ hoc dicit, sed determinati coloris, in quibus dicitur priuatiue negatio hæc. Nam necesse aut pallidũ, aut rubeum esse, aut tale aliquid aliud.

Ostendit ꝙ æquale est medium magni & parui, & circa hoc duo facit. Primo cõcludit ex dictis propositũ. Cũ enim dictum sit ꝙ æquale est quod nec magnũ nec paruũ est, aptũ tñ natum est esse, aut hoc aut illud. Quod aũt hoc modo se habet ad cõtraria, medium est inter ea: sicut quod nec malum nec bonum est opponit̃ ambobus, & est medium inter bonum & malum. Vnde sequitur ꝙ æquale sit medium inter magnum & paruum. Sed hæc est differentia inter vtrunq;, quia quod nec magnum nec paruum est, est nominatum. Dicitur enim æquale. Sed quod nec bonum nec malum est, innominatum est. Et ratio huius est, quia quandoq; ambæ priuationes duorum cõtrariorum cadũt super aliquid vnum determinatum, & tunc est vnum tantum medium. Et potest de facili nominari sicut æquale. Ex eo enim est aliquid nec maius nec minus, ꝙ habet vnã & eandem quãtitatem. Sed quandoq; illud super quod cadũt duæ priuationes cõtrariorũ dicitur multipliciter, & nõ est vnum tantum susceptiuum vtriusq; priuationis cõiunctę, & tunc nõ habet vnum nomen, sed vel oĩno remanet innominatum, sicut quod nec bonum nec malũ est. Quod multipliciter contingit, vel habet diuersa nomina. Sicut hoc quod dicimus ꝙ neq; albũ neq; nigrũ est. Hoc enim nõ est aliqd vnũ. Sed sunt quidã colores indeterminati, in quibus prędicta negatio priuatiua dicitur. Necesse est enim ꝙ id quod neq; est album nec nigrũ, aut esse pallidum, aut croceum, aut aliquid tale. Deinde cum dicit.

K — Quare quorundã contrariorum mediũ est nõiatum, quorũdam vero non, vel saltem nõ vno nõine.

L

Quare non recte increpant ii qui cuncta dici similiter putant, vt inter calceum ac manum id sit medium, quod neq; calceus est neq; manus: cũ id quod neq; bonum est neq; malum, medium sit inter bonũ & malum, atq; adeo vt aliquid sit sine vllo discrimine medium inter cuncta. Nõ aũt necesse est idipsum accidere. Ipsa enim oppositorum simul negatio, eorum est sane, quorum est quid medium, & interuallũ quippiam aptum est esse. At horum non est differentia. In diuersis nãq; generibus collocantur, ad quæ sane non huiusmodi negationes accommodantur. Quare non est ipsorum vnum subiectum.

M

Parte. 11. Quare non recte increpant opinãtes similiter dici omnia, vt si calcei & manus medium, quod neque calceus neq; manus: quoniam quidem & quod neq; bonum neq; malum, boni & mali, tanquam oium futuro aliquo medio. Nõ necesse autem accidere hoc. Hæc quidẽ oppositorũ connegatio est, quorũ est mediũ aliquod, & distantia aliqua nata est esse. Horum aũt nõ est differẽtia. Nã in alio genere, quorũ cõnegationes. Quare non vnum quod subiicitur.

Excludit ꝑm prædicta quorundam irrisionẽ de hoc, ꝙ id quod nec bonum nec malum est, ponitur medium inter bonum & malum. Dicebant enim ꝙ pari rõne posset assignari medium inter quæcunq;. Dicit ergo ꝙ cum dictum sit, ꝙ oportet esse aliquod susceptiuum, quod natũ est esse vtrũlibet extremorum in his, in quibus medium prędicto modo assignatur ꝑ abnegationẽ vtriusq;, manifestum est ꝙ nõ recte increpant in assignatiõe hmõi medij illi, qui opinantur sequi ꝙ similiter posset dici in omnibus, puta ꝙ calcei & manus sit medium, quod nec calceus, nec manus est, quia quod nec bonum nec malum est, medium est boni & mali, ꝙ propter hunc modum quorumlibet sit futurum aliquod medium. Sed hoc non est necesse accidere, quia ista cõiunctio negationum quæ perficit medium, est oppositorum quæ habent aliquod medium, & quę sunt in vna distãtia, quasi vnius generis extrema &c. Sed aliorum de quibus ipsi inducunt, sicut calcei & manus, nõ est talis differentia ꝙ sint in vna distantia, quia sunt in alio genere, quorum negationes simul accipiuntur. Vnde non est aliquid vnũ quod subijciatur huiusmodi negatiõibus. Et sic inter talia non est accipere medium. Lectio. viij.

Excludit circa illusionẽ derisiuam.

N — Non oium distinctorũ assignatur ęque recte medium ꝑ abnegationem.

Simili modo & de vno & de multis quispiam dubitauerit. Nã si ipsa multa ipsi vni simpliciter opponuntur, nõnulla impossibilia euenire videntur.

O

Tex. c. 10. parte. 1. Similiter autem & de vno et de multis dubitabit vtiq; aliquis. Nam si multa simpliciter vni opponuntur, accidunt quædam impossibilia.

POSTQVAM prosecutus est Philosophus quęstionem, quæ mota fuerat de oppositione æqualis ad magnum & paruum, hic prosequitur quæstionẽ motã de oppositiõe vnius ad multa, et circa hoc duo facit. Primo obijcit ad q̃onem. Scdo determinat veritatẽ, ibi ❡ Sed forsan multa dñr &c. ❡ Circa primum tria facit. Primo assignat rationem dubitationis dicens, ꝙ sicut dubitabile est de oppositione ęqualis ad magnum & paruum, similiter quidẽ potest dubitari de vno & multis, vtrũ opponãtur adinuicem. Et ratio dubitationis est, quia si multa absq; distinctione opponantur vni, sequuntur quædam impossibilia, nisi distinguantur de multo, sicut ipse post distinguit.

Scda dubitatio de oppositiõe vnius ad mlta, & paucorum ad mlta. Infra. pte. 4.

P

Ipsum. n. vnum paucum ac pauca erit, ipsa namq; multa & paucis aduersantur. Prętereа ipsa duo sunt multa, si duplũ multiplex est. Dicitur enim ab ipsis duobus. Quare fit vt vnum sit paucũ. Ad quid enim aliud ipsa duo sunt multa, nisi ad ipsum vnum atq; ad paucum? Nihil enim aliud esse minus videtur.

Parte. 2. Nam vnum paucum aut pauca erit. Nam multa paucis opponuntur. Amplius ipsa duo sunt multa si duplex multiplex. Dicitur aũt ꝑm duo. Quare vnũ paucum. Ad quid enim sunt multa ipsa duo, nisi ad vnum & paucum? Nihil enim est minus.

Probat quod dixerat. Probat enĩ ꝙ si vnũ opponit̃ multis, quod vnũ sit paucũ vel pauca. Et hoc duabus rõnibus quarum prima talis est. Multa opponuntur paucis. Si igitur multa opponuntur vni simpliciter sine distinctione, cum vnum vni sit cõtrarium, sequitur ꝙ vnum sit paucũ vel pauca. Scda ratio talis est, Duo sunt multa. Quod probatur ex hoc ꝙ duplex est multiplex. Sed multa opponuntur paucis. Ergo duo opponuntur aliquibus paucis. Sed duo non possunt esse multa ad aliquid paucũ, nisi ad vnũ. Nihil enim minus est duobus nisi vnum. Sequitur igitur ꝙ vnum sit paucum.

Duę rõnes pro pte negatiua. Prima secũda ratio.

Q

Prætereа vt in longitudine sese habet productũ & breue, sic in multitudine sese habet multũ ac paucum: atq; quicquid est multum & etiã multa, & multa sunt etiam multum. Nisi ergo quippiam intersit in continuo facilis terminationis, multitudo quædam, ipsum paucum erit. Quibus efficitur vt vnum ipsum multitudo sit quædã, si & paucum est. Quod quidem necesse est esse, si ipsa duo sunt multa.

Parte. 3. Amplius si vt in longitudine productum & breue, sic in multitudine multũ & paucũ: & quodcunq;

fuerit

A fuerit multum,& multa, & multa & multum.Si nõ aliquid differat forte in continuo bene terminabili,paucum multitudo quędam erit. Quare vnũ multitudo quędam est,siquidem est & paucum.Hoc autem necesse & si duo sunt multa.

Ostẽdit ꝙ esse paucũ nõ põt dici de vno. Oĩa pauca multa & oẽ multũ multa pterq̃ in humidis,& quare non in his.

Ostẽdit hoc esse impossibile.s.ꝙ vnum sit paucum.Ita enim se habet vnum & paucum ad pluralitatem,sicut productum & breue ad lõgitudinem.Vtraq; enim vtriusq; ꝓprię passiones sunt.Sed omne breue est lõgitudo q̃dam.Ergo omne paucum est pluralitas q̃dam. Si ergo vnum est paucum,quod necesse videtur dicere si duo sunt multa,sequitur ꝙ vnum sit q̃dam pluralitas.Et ita vnum erit non solum multum, sed ẽt multa. Nam omne multum est etiã multa,nisi forte hoc differat in humidis facile diuisibilib⁹, vt sunt aqua oleum aer & hmõi,quæ nominat hic cõtinua bene terminabilia.Nam humidum est quod bene terminatur termino alieno.In talibus enim ẽt aliquid cõtinuum dicitur multum,sicut multa aqua vel multus aer: quia propter facilitatem diuisionis sunt ꝓpinqua multitudini. Sed cum horum aliquid est continuum, ita dicit esse multum singulariter,ꝙ non dicitur eẽ multa pluraliter. Sed in alijs non dicimus multũ, nisi q̃n sunt diuisa actu.Nõ enim si lignum sit cõtinuum,dicimus ꝙ sit multum, sed magnum. Diuisione autem actu adueniente,nõ solum dicimus ꝙ sit multum,sed ꝙ ẽt sit multa. In alijs igitur non differt dicere multum multa, sed solum in continuo bene terminabili.Si igitur vnum sit multum, sequitur ꝙ sit multa quod est impossibile. Deinde cum dicit.

B

At enim ipsa multa fortasse dicuntur, vt & ipsum multum,sed vt differens: vt vinum dicitur quidem multum,non autem dicitur multa, sed dicitur in hisce quæ diuisa sunt.

C

parte.4.

Sed forsan multa dicunt̃ quidem vt & multum. Sed vt differens,velut aqua est multum, multa autẽ non.Sed quęcunq; diuisa in his dicuntur.

Soluit ꝓmissam dubitõnem. Infe.pte.7. Parte.6

Soluit ꝓpositam dubitationem,& circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ multum non eodem modo opponitur vni & pauco. Secundo ostẽdit qualiter multum opponit̃ vni,ibi {Opponitur itaq; vnum multis &c.} Circa primum duo facit.Primo soluit ꝓpositam dubitationem.Secundo ex dictis excludit quẽdam errorem,ibi { Quapropter nec recte &c.} Duo aũt superius in obijciendo tetigerat,ex quibus impossibile hoc,sequi videbat̃.s.ꝙ multum sit multa,& ꝙ multa opponantur paucis. Primo ergo manifestat primum dicẽs,ꝙ forsan in quibusdam multa dicũtur indifferenter sicut & multum. Sed in quibusdam multum & multa accipiuntur vt aliquid differens.s.in continuo bene terminabili,sicut de vna aqua continua dicimus quod est aqua multa,& non quod sunt aquę multæ.Sed in his quæ sunt diuisa actu,quæcunq; sint illa,in his indifferẽter dicitur & multum et multa.

Nõ oẽ multũ ẽ multa.

D

Atq; vno quidem modo, si multitudo sit excessionem simpliciter,aut ad aliquid habẽs, & paucum ipsum idẽtidem si multitudo sit habens defectionẽ. Alio vero modo vt numerus, quod & ipsi vni solũ opponitur.Sic enim vnum dicimus,aut multa,quẽadmodum si quippiã vnũ dixerit atq; vna, aut albũ & alba,atq; mensurata ad ipsam mẽsuram,sic & multiplicia ipsa dicũtur.Multa enim ex eo quisq; numerus est,quia est multa vna,& quia est quisq; mẽsurabilis vno,& vt id quod vni nõ pauco opponitur.Sic igitur & ipsa duo sunt multa. Sed vt multitudo habens excessum,aut ad aliqd aut simpliciter nõ sunt.

Sed multitudo sunt prima, pauca vero simpliciter. E

Sunt autem multitudo prima hñs defectionem.

parte.5.

Vno quidem modo si fuerit multitudo habens excedentiam,aut simpl̃r,aut ad aliquid:& paucum similiter multitudo defectum habens. Hoc autem vt numerus,quod & opponitur vni solum.Ita enim dicimus vnum,aut multa,vt siquis dicat vnum, & pluraliter vna,vt album & alba,& mensurata ad metrũ, id est mensura & mensurabile. Sic & multiplicia dicuntur.Multa enim vnusquisq; numerus, quia vnũ: & quia mensurabile vno vnusquisq; & vt quod opponitur vni,non pauco. Sic igitur sunt multa & ipsa duo. Vt autem multitudo habens excedentiam, aut ad aliquid,aut simpliciter,non sunt. Sed primũ pauca simpliciter ipsa duo.Multitudo enim ẽ quod defectum habens prima. F

Ostẽdit q̃liter multa opponãt paucis. Multa du- pl̃r,& vno mõ opponitur solũ vni, altero vo pauco. Multũ excedens qd. Paucum, quid. Te.cõ. 11

Manifestat secundũ.s.qualiter multa opponantur paucis dicens,ꝙ multa dñr dupl̃r.Vno enim modo significant pluralitatem excedentẽ,vel simpliciter,vel per respectum ad aliquid.Simpliciter qdẽ sicut dicimus aliqua esse multa, eo ꝙ excedunt pluralitatem,quæ solet cõiter in rebus sui generis reperiri,vt si dicamus multã pluuiam,q̃n vltra cõem cursum pluit.Per respectum autem ad aliquid,vt dicamus decem hoĩes multos in comparatione ad tres.Et similiter paucum dr̃ {pluralitas habens defectum }.i. deficiens à pluralitate excedente.Alio modo dr̃ multum absolute,sicut numerus dr̃ q̃dam multitudo. Et sic multũ opponitur tm̃ vni,nõ autem pauco. Nam multa ẜm hanc significationẽ sunt quasi plurale eius quod dr̃ vnum, vt ita dicamus vnum & multa,ac si diceremus vnũ & vna pluraliter,sicut dicimus album & alba,& sicut mensurata dicuntur ad mẽsurabile.Nam multa mensurãtur per vnum, vt infra dicet̃.Et ẜm hãc significationẽ,à multis,dñr multiplicia. Manifestũ est enim ꝙ ẜm quemlibet numerũ dr̃ aliquid multipl̃r,sicut à binario,duplum:& à ternario triplum,& sic de alijs. Vnusquisq; enim numerus est multa hoc modo,quia refertur ad vnum,& quia quodlibet mensurabile est vno.Et hoc ẜm ꝙ multa opponuntur vni, nõ autem ẜm ꝙ opponuntur pauco.Vnde & ipsa duo q̃ sunt numerus quidã,sunt multa ẜm ꝙ multa opponuntur vni. Sed ẜm ꝙ multa significãt pluralitatem excedentẽ,duo nõ sunt multa,sed sunt pauca.Nihil enim est paucius duobus, quia vnum non est paucum,vt supra probatum est. Paucitas enim est pluralitas habens defectum.Prima uero pluralitas hñs defectum est dualitas.Vnde dualitas est prima paucitas. Deinde cum dicit. G

Paucitas quid. Pria paucitas est dualitas.

Quocirca non recte Anaxagoras dixit:Erant res omnes simul, & multitudine infinitæ & paruitate. Sed ꝓ & paruitate, dicere ipsum & paucitate oportebat.Non enim sunt versus paucum infinita,nõ ob ipsum vnum (vt quidã aiunt) sed ob ipsa duo. H

Parte.6.

Quapropter non recte dixit Anaxagoras,cum dixisset quia simul omnes res erant infinitæ & multitudine & paruitate. Oportebat autem dicere pro & paruitate, & paucitate. Non enim infinitæ. Quoniam paucum, non propter vnum (vt quidam dicunt) sed propter duo.

Imaginatio Anaxagorę de rerũ generatione.

Excludit secundum p̃dicta quẽdam errorem. Sciẽdum est enim ꝙ Anaxagoras posuit generationẽ rerũ fieri per extractionem. Vnde posuit à principio omnia existere simul in quodam mixto,sed intellectus incepit segregare ab illo mixto singulas res.Et hæc est rerũ generatio. Et quia generatio ẜm eum est in infinitum, ideo posuit ꝙ res in illo mixto existentes infinitatem habebant. Dixit igitur ꝙ

ante

I ante distinctionem rerum oẽs res essent simul, infinitę quidem & pluralitate & paruitate. Et ꝙ quidem infinitum in paruitate & pluralitate posuit, recte dictũ est, quia in quantitatibus cõtinuis inuenitur infinitum per diuisionem, quã quidem infinitatem significauit p paruitatem. In quantitatibus aũt discretis inuenitur infinitum p additionem, quã quidem significauit per pluralitatem. Cum igitur hic recte dixisset, destitit ab hoc suo dicto nõ recte. Visũ enim fuit ei postmodum ꝙ loco eius quod dixit paruitatem, debuit dicere & paucitatem. Quę quidem correptio, ideo nõ recta fuit, quia res nõ sunt infinitæ paucitate. Est enim inuenire paucum primum. s. duo, nõ autem vnum (vt quidã dicunt.) Vbi enim est inuenire aliquid primum, nõ proceditur in infinitum. Si autem unum esset paucum, oporteret in infinitum ꝓcedere. Sequeretur enim ꝙ vnum esset multa, quia oẽ paucũ est multum vel multa, vt supra dictũ est. Si aũt vnum eẽt multa, oporteret esse aliquid minus eo qđ

K esset paucum, & illud iterum oporteret esse multum, & sic in infinitum abiretur. Deinde cum dicit.

Tam in discretis ꝙ in cõtinuis inuenit infinitum, sed diuersimode.

Opponitur igitur vnum multis, vt mensurabili mensura. At hæc opponuntur vt ea quæ sunt ad aliquid, non per se. Aliis autem in locis distinximus ea quæ sunt ad aliquid, duobusq; diximus dici modis, alia vt contraria, alia vt scientia ad scibile, ex eo ꝙ ad ipsum aliquid quippiam dicitur.

Opponitur itaq; vnum multis, vt metrum mensurabili. Hoc autem vt quæ ad aliquid, quęcunq; non ꝑm se eorum quę ad aliquid. Diuisum est autẽ a nobis in aliis, quia dupliciter dicuntur quę ad aliquid. Alia nanq; vt contraria, alia vt sciẽtia ad scibile: quia dicitur aliquid aliud ad ipsum.

Tex. cõ. 21 Parte. 7.

L Ostendit quõ vnum & multa opponãtur, & circa hoc duo facit. Primo oñdit ꝙ vnum opponitur multis relatiue. Secundo oñdit ꝙ multitudo absoluta non opponit̃ pauco, ibi ⟨Pluralitas aũt.⟩ Circa primum tria facit. Primo ostendit ꝙ vnum opponitur multis relatiue, dicẽs ꝙ vnũ opponitur multis, sicut mẽsura mensurabili, quæ quidem opponuntur vt ad aliquid. Nõ tñ ita ꝙ sit de numero eorũ quæ sunt ad aliquid ꝑm seipsa. Supra enim in quinto dictũ est, ꝙ dupliciter dñr aliqua esse ad aliquid. Quædã nanq; referuntur adinuicem ex æquo, sicut dñs & seruus, pater & filius, magnum & paruum, & hæc dicũ esse ad aliquid vt cõtraria: & sunt ad aliquid ꝑm seipsa, quia vtrunq; eorum hoc ipsum quod est, ad alterum dicit̃. Alia vero sunt ad aliquid non ex æquo, sed vnum eorum dicitur ad aliquid, nõ ꝙ ipsum referatur, sed quia aliquid refertur ad ipsum, sicut in scientia & scibili contingit. Scibile enim dicitur relatiue, non quia ipsum refertur ad scientiam, sed quia sciẽtia refertur ad ipsum. Et sic patet ꝙ hmõi non sunt relatiua ꝑm

M se, quia scibile nõ hoc ipsum quod est, ad alterum dicitur, sed magis aliud dicitur ad ipsum.

parte. 10 Vnũ & multa opponitur relatiue tertio mõ.

Tex. cõ. 20. Relõ duplex

Vt autem ipsum vnum sit aliquo minus vti duobus, nihil obstare videtur. Non enim si minus sit, cõtinuo est ob hoc paucum. Multitudo vero est vt numeri genus. Est enim numerus multitudo mensurabilis vno. Et opponuntur quodammodo vnum & numerus, non vt contraria, sed vt nonnulla eorum quæ sunt ad aliquid. Quo enim alterum est mensura, alterum mensurabile, hoc modo vtiq; opponuntur. Idcirco non omne quod vnum est, numerus est, veluti si quid indiuisibile sit.

parte. 8

Vnum vero, esse minus aliquo, puta duobus, nihil prohibet. Non enim si minus, & paucum. Multitudo autem quasi genus est numeri. Est enim numerus multitudo vno mensurabilis. Et opppnũtur aliqualiter, vnum & numerus, nõ vt contrarium, sed sicut dictum est, eorum quæ ad aliquid q̃dam. Inquantum enim metrum, hoc aũt mẽsurabile, sic opponũtur. Quapropter nõ omne quodcunq; fuerit vnum, numerus est, puta si quid indiuisibile est. N

Manifestat qualiter vnum opponitur multis vt mẽsurabili. Et quia de ratione mẽsuræ est, ꝙ sit minimum aliquo modo, ideo primo dr̃ ꝙ vnum est minus multis, & etiam duobus, licet nõ sit paucum. Nõ enim sequitur, si aliquid sit minus, ꝙ sit paucũ, licet de rõne pauci sit ꝙ sit minus, quia omnis paucitas pluralitas q̃dam est. Sciendum vero est ꝙ pluralitas siue multitudo absoluta, quæ opponit̃ vni quod cõuertitur cum ente, est quasi genus numeri, quia numerus nihil aliud est q̃ pluralitas & multitudo mẽsurabilis vno. Sic igitur vnum ꝑm ꝙ simpliciter dr̃ ens indiuisibile, cõuertitur cum ente. Secundum aũt ꝙ accipit rõnem O mensuræ, sic determinatur ad aliquod genus quãtitatis, in qua ꝓprie inuenitur rõ mensurę. Et similiter pluralitas vel multitudo ꝑm quod signat entia diuisa, non determinatur ad aliquod genus. Secundum aũt quod significat aliquid mẽsuratum, determ:nat̃ ad genus quãtitatis, cuius species est numerus. Et ideo dicit ꝙ numerus est pluralitas mensurata vno, & ꝙ pluralitas est quasi genus numeri. Et nõ dicit ꝙ sit simpliciter genus, quia sicut ens, genus nõ est, proprie loquẽdo, ita nec vnum quod cõuertitur cum ente, nec pluralitas ei opposita. Sed est quasi genus, quia habet aliquid de rõne generis, inquãtum est cõis. Sic igitur accipiẽdo vnum quod est principium numeri & habet rõnẽ mensuræ, & numerum qui est spẽs quãtitatis, & est multitudo mẽsurata vno, opponuntur vnum & multa, non vt cõtraria, vt supra dictum est de uno quod cõuertitur cum ente, & de pluralitate sibi opposita, sed opponũtur sicut aliqua P eorum quæ sunt ad aliquid, quorum. s. vnum dr̃ relatiue, quia alterum refertur ad ipsum. Sic igitur opponitur vnũ & numerus, inquantum vnũ est mensura, & numerus est mensurabilis. Et quia talis est natura horum relatiuorum ꝙ vnum potest esse sine altero, sed nõ econuerso, ideo hoc inuenitur in vno & numero, quia si est numerus, oportet ꝙ sit vnum. Sed non oportet quod vbicunq; est vnum, ꝙ sit numerus. Quia si est aliquid indiuisibile ut punctus, ibi est vnum, & non numerus. In alijs vero relatiuis quorum vtrũq; ꝑm se dicitur ad aliquid, neutrum est sine reliquo. Non enim est sine seruo dominus, nec seruus sine domino. Deinde cum dicit.

Probat vnũ opponi multis relatiue.

Numerus quid.

Pluralitas est quasi genus numeri, quis sen sus. Hũc locum ꝓsequitur Anto. an. Vide in de sen. 23.

Scientia autem & si similiter ad scibile dicitur, non tamen similiter assignatur. Nam scientia quidẽ mensura, scibile autem id quod mensuratur esse videbitur. At fit vt sciẽtia quidem omnis sit scibile, nõ Q omne autem scibile sit scientia: propterea ꝙ scientia aliquo modo ipso scibili mensuratur.

Similiter autem dicta scientia ad scibile, non similiter assignatur. Videbitur enim vtiq; scientia ad metrum esse, scibile uero quod mensuratur. Accidit aũt scientiã q̃dem oẽm scibile esse, scibile uero non esse sciam, quia modo quodã sciẽtia mẽsuratur scibili.

Parte. 9.

Manifestat similitudinem relationis scibilis ad sciẽtiã, & vnius ad multa dicens, ꝙ cũ scientia similiter ꝑm rei veritatem dicatur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non similiter assignatur à quibusdam quia videtur quibusdam, sicut Pythagoricis, sicut supra dictũ est, ꝙ scientia sit mensura & scibile mensuratum. Sed cõtrarium apparet. Dictũ est enim quod si est vnum quod est mensura, nõ est necesse numerum esse qui est mensuratum, sed econuerso. Videmus autem ꝙ si est scientia, oportet scibile esse. Non autem oportet

Te. cõ. 5.

A oportet si est aliqd scibile ꝙ sit eius scia. Vñ apparet ꝙ magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut mensuratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia, sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habetur, ꝙ intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde cũ dicit.

Multitudo vero neq; pauco est contrarium, sed huic multum opponitur, perinde atque multitudo excedens, multitudini quę exceditur. Neq; vni omnino, sed vnum aliud est (vti dictum est) diuisibile, aliud indiuisibile. Quod est vt ad aliquid, vt scibile ad scientiã, si numerus sit. Ipsum aũt vnũ mensura.

Parte. 10

Pluralitas autem nec pauco est contraria, sed huic quidem multum, sicut excedens multitudo, excessæ multitudini, Neque ipsi vni omnino, sed hoc quidem (vt dictum est) quia diuisibile, illud aũt quia B indiuisibile. Hoc aũt vt ad aliquid, vt scientia scibili, si fuerit numerus: vnum vero metrum.

Pluralitas opponitur pauco sm plr, vni to dupir.

Ostendit ꝙ pluralitas vel multitudo absoluta non opponitur pauco dicens: Dictum est ꝙ pluralitas sm ꝙ est mensurata, opponitur vni vt mensuræ, sed non est contrariã pauco. Sed pauco quod significat pluralitatem excessam, opponitur multum, quod significat pluralitatem excedentem. Similiter etiam pluralitas non vno modo opponitur vni, sed dupliciter. Vno modo, sicut supra dictum est, opponitur ei vt diuisibile indiuisibili. Et hoc si accipiatur cõiter vnum quod cõuertitur cum ente, & pluralitas ei correspõdens. Alio modo opponitur pluralitas vni, vt ad aliquid, sicut scientia ad scibile. Et hoc dico si accipiatẽ pluralitas quæ est numerus, & vnũ qđ habet rationem mensuræ, & est principium numeri. Lectio. ix.

C Cum autem inter contraria mediũ aliquod esse possit, atq; inter aliqua sit, ipsa media ex contrariis esse necesse est.

Tex. cõ. 22 parte, 1.

QVoniam autem contrariorum cõtingit medium esse aliquid, & quorundam est, necesse ex contrariis esse.

Sermo de medijs cõtrariorum. Te. cõ. 15.

POSTQAVM Philosophus determinauit de cõtrarijs, hic determinat de medijs cõtrariorum, & circa hoc duo facit. Primo ꝓponit de quo est intentio dicẽs, quia cõtrariorum cõtingit aliquid esse medium, vt supra dictum est, & q̃dam contrariorũ medium hñt, oñdendum est ꝙ necesse est media esse ex cõtrarijs. Non autem hoc solum ostendit, sed etiam quædam alia quæ ad huius probationem sunt necessaria.

Omnia enim media eodem in genere sunt, & ea inter quę media sunt. Nã ea media dicimus, in qua D prius id quod mutatur, mutetur necesse est: vt in fidibus si ex prima transeatur ad vltimam, paucissima ratione prius ad sonos medios acceditur: & in coloribus si ex albo in nigrum itur, prius ad rubeum & fuscum q̃ ad nigrum peruenietur: & in cæteris simili modo. At non fit vt in aliud genus ex alio quicq̃ mutetur, nisi per accidens, vt ex colore in figuram. Sic ergo media ipsa, & ea quorum sunt media, genere in eodem esse necesse est.

Omnia nanq; media in eodẽ sunt genere, & quorum sunt media. Media enim hęc dicimus, in quæcunq; permutari prius est necesse quod permutatur, vt ab hypate in netẽ si trãsit per mediam rationem, veniet prius ad medios sonos. Et in coloribus, si veniet ex albo in nigrum, prius veniet ad puniceum & ad plumbeum q̃ ad nigrum. Similiter autem & in aliis. Permutari vero ex alio genere in aliud genus B non est, nisi secundum accidens, vt ex colore in figuram. Necesse est ergo media, & quorum sunt media, in eodem genere esse.

Media sũt eiusdẽ generis cum extremis.

Prosequitur suam intentionem, & circa hoc tria facit. Primo oñdit ꝙ media sunt in eodem genere cum contrarijs. Secundo ostendit ꝙ media sunt inter contraria tantũ, ibi. {At vero media &c.} Tertio vero ostendit ꝙ media componũtur ex cõtrarijs, quod est principaliter intentum, ibi. {Si vero sunt in eodem genere.} Dicit ergo primo ꝙ oĩa media sunt in eodem genere cum his quorũ sunt media. Quod sic probat. Quia hæc est differentia mediorum, ꝙ media sunt inter quæ prius venit illud quod mutatur de vno extremorum, q̃ in alterũ extremum. Et hoc manifestat per duo exempla. Primum quidem in sonis. Sunt enim qdam soni graues, & quidam acuti, & quidam medij. Et sm hanc distinctionem sonorum, distinguunẽ chordę in musicis instrũis. Illę enim chordæ quæ reddũt graues sonos, dñr hypatæ, quia principales. Illæ vero quę reddũt acutos sonos, dicuntur netæ. Si igitur musicus paulatim ã grauibus ad acutos descẽdere velit, quod est trãsire p mediam rõnem, necesse est ꝙ prius veniat ad sonos medios. Secundo autem manifestat in coloribus. Si enim aliquid mutatur ex albo in nigrum, oportet quod primum veniat ad medios colores q̃ ad nigrũ. Et similiter est in alijs medijs. Sic igitur patet ꝙ de medijs fit transmutatio ad extrema, & ecõuerso. Sed in his quæ sunt in diuersis generibus, non fit transmutatio in inuicem nisi per accidens, sicut patet in colore & figura. Non enim mutatur aliquid de colore in figuram aut econuerso, sed de colore in colorẽ, & de figurã in figurã. Vnde necesse est ꝙ media & extrema sint in eodem genere. Deinde cum dicit.

Medium quid.

F

Inter distincta gñe nõ est trãsmutatio nisi p accidens.

At vero media cũcta oppositorũ quorũdam sunt. Ex his enim solis p se fieri mutatio solet. Quapropter impossibile est inter nõ opposita medium esse. Alioquin mutatio & ex non oppositis fuerit. G

At vero omnia media sunt oppositorum quorũdam. Ex his enim solis secũdũ se est permutari. Quapropter impossibile est esse media non oppositorũ. Esset enim permutatio & non ex oppositis.

Mediũ est tñ inter opposita.

Ostẽdit ꝙ media sint inter contraria, & circa hoc duo facit. Primo oñdit ꝙ media necesse est esse inter opposita. Secundo inter quæ opposita, quia inter cõtraria, ibi. {Oppositorum vero.} Dicit ergo primo quod oĩa media necesse est esse inter opposita. Quod sic probat. Quia solum ex oppositis per se loquendo fiunt mutationes, vt probatẽ in primo physicorum. Ex nigro enim aliquid fit album p se loquendo. Dulce aũt non fit ex nigro nisi per accidens, inquantum dulce conuenit esse album. Sed media sunt inter illa ex quibus est mutua transmutatio, sicut per diffinitionem mediorum suprapositã patet. Impossibile est ergo quod media sint nõ oppositorũ, quia sequeretur ꝙ esset pmutatio non ex oppositis. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 43 & inde. & 5. physi. Tex. cõ. 6 & inde.

H

In his autem oppositorũ nullum est mediũ quæ contradictorie aduersantur. Est enim cõtradictio ea nimirum oppositio, cuius altera partium adest, non habentis medium vllum. Cęterorum autem alia relatiue, alia priuatiue opponuntur, alia cõtraria sunt. Atq; relatiuorũ ea q̃ non contraria sunt, medium sane nõ habent, propterea ꝙ nõ in eodem genere collocanẽ. Quid enim inter scientiam scibileq; mediũ esse potest? Sed inter magnũ & paruũ esse videtur.

Oppositorum enim contradictionis qdem mediũ non est. Hæc enim est ꝯtradictio, oppositio eius cuicunq;

I cuicunq; adest altera pars non habentis medium vllum. Cæterorum vero, alia ad aliquid, alia vt priuatiua, alia cõtraria. Eorum vero quę ad aliquid, quęcunq; non contraria, nõ habent media. Causa vero, quia non in eodem genere sunt. Quid enim scientię & scibilis medium? Sed magni & parui.

Manifestat inter quæ opposita possint esse media dicẽs, ꝙ inter opposita in contradictione nullo modo põt eẽ medium. Cõtradictio enim est oppositio, cuius altera pars ex necessitate adest cuicũq; subiecto, siue sit ens, siue non ens. De quolibet enim ente vel nõ ente necesse est dicere quod sedet, vel nõ sedet. Et sic patet ꝙ contradictio nullum habet medium. Sed aliorum oppositorũ alia sunt ad aliquid, alia priuatio & forma, alia vt contraria. Eorum aũt q̃ sunt ad aliquid, quędam se hñt vt cõtraria, quæ ex æquo adinuicem referũtur, & ista hñt medium. Quædam vero nõ se hñt vt contraria, quæ nõ ex æquo adinuicem referuntur, sicut scientia & scibile, & ista nõ habẽt medium. Cuius causa est, quia media & extrema sunt in eodem genere. Hæc autem nõ sunt in eodem genere, cum vnum ſm se referatur, vt scientia: non aũt aliud, vt scibile. Quomodo ergo scientiæ, & scibilis potest aliquid esse medium? Sed magni & parui potest esse [aliquid medium,] id est æquale, vt supra dictum est. Et similiter eorum quæ referuntur adinuicem, vt contraria. Quomodo autem ea quæ opponuntur priuatiue habeant media vel non habeant, & q̃uo hæc oppositio aliquo modo pertinet ad contrarietatem, hic tacet, quia supra exposuit. Deinde cum dicit,

Contradictio, quid.

Inter q̃ opposita det mediũ, & inter q̃ nõ

K

Te.cõ. 15

Quod si ipsa media genere in eodem sunt, vt ostẽdimus, atque inter contraria cadunt, ex hisce porro contrariis ipsa componantur necesse est.

L Si vero sunt in eodẽ gñe media, vt oñsum ẽ, & media ꝯtrarioꝝ, necesse ipsa cõponi ex his contrariis.

Media cõponũtur ex ꝯtrarijs.

Ostendit tertium quod principaliter intẽdit. s. quod media sunt composita ex cõtrarijs, & circa hoc duo facit. Primo ꝑponit quod intẽdit dicẽs, ꝙ si media in eodem genere sint cũ extremis, sicut oñsum est, & si iterum media sint solum contrariorũ, vt ẽt ostensum est, necesse est media cõponi ex his contrarijs inter quæ sunt.

Aut enim aliquod genus, aut nullum erit ipsorũ, & erit genus hoc pacto, vt sit ipsis quippiam cõtrariis prius, eę differentię priores erunt ꝯtrarię, ęque contrarias species vti generis sane fecerunt. Ex genere nanq; differentiisq;, species ipsę constant. Veluti si album & nigrum contraria sunt, & alterũ disgregatiuus alterum congregatiuus est color, eę differen-
M tię priores sunt, disgregatiuum inquã atq; cõgregatiuũ. Quare hęc priora ꝯtraria sunt. At vero ea quæ contrarię differunt, magis contraria sunt.

Nam erit aut aliquid genus ipsorum, aut nullũ. Et si quidem genus erit, ita vt sit prius aliquid contrariis, differentię priores contrarię erunt facientes contrarias species, vt generis. Ex genere enim & differentiis, species. Vt si album & nigrum cõtraria, est aũt hic q̃dem disgregatiuus color, ille vero congregatiuus color: hę differẽtię ꝯgregatiuũ & disgregatiuum, priores. Quare hęc cõtraria inuicem priora. At vero ꝯtrarię differentię, magis sunt contraria.

Spẽs ꝯtrię hñt ꝯtra priora.

Probat ꝑpositum, & circa hoc tria facit. Primo ostendit ꝙ cõtrariæ species hñt priora cõtraria ex quibus constituuntur. Quod sic ꝓbat. Oportet enim ꝙ cõtrariorum, aut sit aliquod genus, aut nullum. Si autem nullum genus

N esset cõtrariorum, nõ haberent medium: quia medium nõ est nisi eorum quæ sunt vnius generis, vt ex dictis patet. Sed si cõtrariorum, quorũ ponitur medium sit aliquod genus prius ipsis cõtrarijs, necesse est ẽt ꝙ sint differẽtiæ contrariæ priores speciebus cõtrarijs: quæ faciant & cõstituãt species contrarias ex ipso genere vno. Species enim ex genere & differentijs cõstituuntur. Et hoc manifestat per exẽplum, sicut si album & nigrum sint cõtrariæ species, & habeant vnum genus quod est color, necesse est ꝙ habeant aliquas differentias cõstitutiuas, ita ꝙ album sit color disgregatiuus visus, nigrum vero color cõgregatiuus. Et sic hæ differentiæ congregatiuum & disgregatiuum sunt priores albo & nigro. Vnde cum vtrobiq; sit contrarietas, manifestum est ꝙ cõtraria sunt seinuicem priora. Contrariæ enim differentiæ sunt priores contrarijs speciebus. Et sunt etiam magis contrariæ, quia sunt causę contrarietatis ipsis speciebus. Considerandum tamen quod disgregatiuum & congregatiuum visus, non sunt verę differentiæ constitutiuæ albi & nigri, sed magis effectus eorum. Ponuntur tamen loco differentiarum, signa earum. Sicut interdum per accidentia, designantur differentiæ & formæ substantiales. Disgregatio enim visus prouenit ex vehementia lucis, cuius plenitudo albedinem constituit. Et congregatio visus prouenit ex causa contraria.

Spẽs ex genere & differẽtijs cõstituũtur.

O

Atq; reliqua & media ex genere differentiisq; cõstabunt, ceu colores omnes qui sunt inter album & nigrum genere constare, quod q̃dem est color. Et ex quibusdam differentiis dicantur oportet. Hæ vero non erunt ipsa contraria prima. Alioquin albũ vnũquodq; erit vel nigrum. Erunt igitur aliæ. Hæ ergo inter ipsa prima contraria erunt.

P Et reliqua & media ex genere erunt & differentiis. Vt q̃cũq; colores albi & nigri sunt medij, oportet hos ex genere dici: est autem genus color. Et ex differentiis quibusdam. Hæc vero non erunt prima contraria. Si autem non, erit vnusquisq; aut albus aut niger. Altera igitur media. Ergo primorum contrariorum hæ erunt.

Ostendit ꝙ etiam mediæ species hñt priora media ex q̃bus cõstituuntur dicẽs, ꝙ cum media sint spẽs eiusdem generis, & omnes spẽs ex genere & differẽtia constituãtur, necesse est ꝙ media constituantur ex genere & differentijs. Sicut quicũq; colores sunt medij inter album & nigrũ, oportet hos diffiniri ex genere quod est color, & ex quibusdam differentijs. Et hæ differentiæ ex quibus cõstituuntur medij colores, non pñt esse [imediate prima cõtraria] s. differentiæ contrariæ quæ cõstituebant contrarias species albi & nigri. Aliter oportet ꝙ quilibet color medius esset albus aut niger. Nam color congregatiuus est niger, & disgregatiuus est albus. Oportet igitur quod differentiæ constitutiuæ mediorum colorum sint alteræ à drĩis cõtrarijs, quæ sunt constitutiuæ contrariarũ specierũ. Et quia sicut se hñt species ad spẽs, ita se hñt differentiæ ad differentias: oportet quod sicut medij colores sunt spẽs medię inter species contrarias, ita differentiæ constitutiuæ earum sint mediæ inter differentias contrarias quæ dicuntur prima contraria. Deinde cum dicit.

Spẽs medię hñt media priora.

Q

Danẽ aliq̃ drĩę medię

Primę autem differentię disgregatiuum sunt & congregatiuum. Quare in hisce ꝯtrariis primo quęrendum est, quę non in genere sunt, ex quonam ipsorũ media sunt. Ea enim quæ genere in eodẽ sunt, ex incompositis genere constare, aut incõposita esse necesse est. Ipsa igitur contraria, ex sese mutuo componi non possunt, quare principia sunt. Media autẽ

aut

A aut omnia sunt cōposita,aut nihil. Ex contrariis vero aliquid fit.Quare in hoc erit antea mutatio q̃ in ipsa.Erit enim magis minusue tale, q̃ extremorum vtrunq;. Ergo & hoc contrariorum medium erit. Et cętera ergo media cōposita sunt vniuersa. Quod enim minus q̃ hoc,& minus q̃ hoc est tale, id ex hisce quo modo constat,respectu quorum illo dicitur modo.At cum alia prima cōtrariis non sint sub eodem genere collocata,omnia profecto media cōposita ex contrariis erunt.Quare cuncta infra & cōtraria & media,ex contrariis primis constabunt.

Primę autem differentiæ congregatiuum & disgregatiuum,quia hęc prima sunt. Quęrendum aūt quęcunq; ꝯtraria non in genere,ex quo media ipsorum.Necesse enim quę sunt in eodem genere,ex in-
B compositis genere componi, aut incomposita esse. Contraria nanq; incomposita sunt ex inuicem, quare principia.Quæ autē sunt intermedia, aut omnia, aut nullum.Ex cōtrariis vero fit aliquid.Quare erit transmutatio in hoc prius q̃ in ipsa. Vtriusq; enim & minus erit & magis. Medium igitur erit & hoc contrariorum.Et alia igitur omnia composita, quæ sunt media. Nam huius quidem magis, istius vero minus,compositum est aliqualiter ex illis quorum dicitur esse huius quidem magis,illius vero minus. Quoniam autem non sunt alia priora eiusdem generis contrariis,omnia vtiq; ex cōtrariis media erunt. Quare & inferiora omnia & contraria & media, ex primis contrariis erunt.

C

Media ꝯtrariorum cōponuntur ex extremis.

Ostendit ꝙ mediæ differentiæ ex differentijs contrarijs, componuntur dicens,ꝙ differentiæ primæ cōtrariæ sunt disgregatiuum visus & congregatiuum. Vnde istæ differētiæ sunt illud primum,ex quo componimus oēs spēs generis.Sed si aliqua cōtraria non essent in eodem genere, quærendum restaret ex quo eorum media cōstituerentur. Sed in his quæ sunt in eodem genere,non est difficile hoc accipe, quia necesse est omnia quæ sunt in eodem genere ⟨aut esse incomposita⟩.i.simplicia, aut componi ⟨ex incompositis⟩.i.simplicibus quæ sunt in genere illo.Contraria.n. sunt incōposita ex inuicem, quia nec album componitē ex nigro, neq; nigrum ex albo, neq; cōgregatiuum ex disgregatiuo,neq; econuerso. Quare oportet quod cōtraria sint principia,quia simplicia in quolibet genere sunt pricipia.

Contraria nō sunt principia quia simplicia.

Sed de medijs oportet dicere,ꝙ aut omnia cōponātur ⟨ex simplicibus⟩.i.ex contrarijs:aut nullum, quia eadem rō videtur de omnibus.Sed non pōt dici quod nullum; quia
D aliquod est medium quod cōponitur ex cōtrarijs, ex quo cōtingit ꝙ trāsmutatio primo peruenit ad media q̃ ad extrema.Hoc aūt sic apparet,quia illud in quod primo peruenit transmutatio, est magis & minus respectu vtriusq; extremorum.Prius enim aliquid fit minus albū & minus nigrum,q̃ totaliter albū et totaliter nigrum:& hoc ipsum quod est minus album,q̃ album simplr,& minus nigrum q̃ nigrum simplr. Est ēt magis accedēs ad album q̃ nigrū simpliciter,& magis accedēs ad nigrum q̃ album simpliciter.Et sic patet,ꝙ illud in quod primo venit transmutatio,est magis & minus respectu vtriusq; extremum. Et ꝓpter hoc oportet ꝙ sit medium contrariorū. Et sic sequitē quod oīa media sint composita ex contrarijs. Nam idem medium quod est magis & minus respectu vtriusq; extremorum,oportet esse cōpositum ex extremis simplicibus, respectu quorum dicitur magis et minus.Et quia non sunt aliqua extrema priora cōtrarijs in eodem genere, relinquitur quod duæ contrariæ constitutiuæ mediorum sint cōpositæ ex contrarijs differentijs.Et ita media erunt ex contrarijs.Quod patet,quia ⟨omnia inferiora⟩.i.omnes species generis tam contraria q̃ media sunt ex primis contrarijs,scilicet differentijs. Deinde cum dicit. B

Media igitur vniuersa genere in eodem eē, & inter contraria collocari,compositaq; ex ꝯtrariis esse, dilucidum iam per ea quę diximus fuit.

Quod quidem igitur media & in eodem genere omnia,& intermedia contrariorum, & componūtur ex contrariis omnia,palam. Tex.cō.24

Concludit epilogando,quod supra de medijs dictum est.Et est litera plana. Lectio. x.

At autem quod diuersum est specie, est quid ab alio diuersum,atq; id competat vtrisq; oportet. Si enim animal diuersum sit specie,ambo animalia sint oportet.Ea ergo quę diuersa sunt specie, genere in eodem eē necesse est.Tale enim genus appello, quo ambo vnum & idem dicuntur,non per accidens differentiam habens,siue sit vt materia,siue aliter. Nō enim solum ipsum cōmune competere oportet,ceu ambo animalia esse,sed etiam idipsum animal diuersum vtrisq; competere,veluti alterum quidē equū, alterū autem hominem esse. Quapropter hoc commune diuersum inter se specie.Erit igitur per se alterum quidem tale animal,alterum autem tale:ceu alterum equus,alterum homo. Hanc igitur dr̄iam,diuersitatē generis esse necesse est. Dico enim generis dr̄iam diuersitatem,quę idipsum diuersum facit. F

Diuersum autē specie, ab aliquo diuersum est, & oportet hoc ambobus inesse. Vt si animal diuersum est specie,ambo animalia. Necesse ergo in eodem genere esse diuersa specie. Tale enim genus voco quo ambo vnum & idem dicuntur,non secundum accidens habens differentiam, siue vt materia ens,siue aliter. Nō solum enim oportet cōmune existere,puta animalia ambo, sed & alterum in talibus hoc ipsum animal. Vt hoc quidem equum, illud vero hominem.Propter quod hoc cōmune diuersum abinuicem est specie.Erit itaq; secundum se hoc tale quidem aīal, illud vero tale: vt hoc quidem equus, illud vero homo. Necesse ergo differentiam hāc, diuersitatem esse generis.Dico enim generis differentiam,diuersitatem,quę diuersum facit hoc ipsum. G

QVIA Philosophus superius oñdit cōtrarietatem esse differētiam quādam, dr̄ia aūt vel est ꝑm genus vel ꝑm spēm,intendit hic Arist.ostendere qūo contraria se habeāt ad hoc,vt differant genere & specie. Et diuiditur in partes duas.In prima ostendit ꝙ differentia ꝑm spēm pertinet ad contrarietatem.In secūda ostendit qūo de quibusdam contrarijs aliter est, ibi. ⟨Dubitabit aūt aliquis quare fœmina &c.⟩ Circa primum tria facit.Primo ostendit ꝙ differentia quę facit differre specie, est ꝑm se ipsius generis quasi ipsam naturam generis in diuersas species diuidens.Secūdo oñdit quod hoc cōuenit contrarietati,ibi. ⟨Cōtrarietas igitur hæc &c.⟩ Tertio concludit quoddam corollarium ex dictis,ibi. ⟨Quare palam quia ad id quod vocatur genus &c.⟩ Dicit ergo primo,ꝙ in omni diuersitate ꝑm spēm oportet duo accipere.s. vt hoc sit diuersū ab aliquo,& vt sit aliquid diuersificatum per hæc duo: & hoc quod est diuersificatum per hæc duo,oportet inesse ambobus. Sicut animal est quod est diuersificatum in diuersas species.s.in hominem & equū,& oportet ꝙ ambo.s.hō et equus sint animalia. Vnde patet ꝙ necesse est ea quæ sunt H

diuersa

I diuersa specie adinuicem, in eodem genere esse. Id enim vocatur genus, quod est vnum & idem ambobus, non fm accidens de vtroque prædicatum, neque fm accidens diuersificatum in vtroque. Vnde oportet quod habeat differentiam nō fm accidens, siue genus ponatur ens quasi materia, siue qualitercunque aliter. Hoc aūt ideo dicit, quia aliter diuersificatur materia per formas, & aliter genus per drias. Forma enim nō est hoc ipsum, quod est materia, sed facit compositionē cū ea. Vnde materia nō est ipsum cōpositum, sed aliquid eius. Dria vero additur generi nō quasi pars parti, sed quasi totum toti. Vnde genus est hoc ipsum quod est spēs, & non solum aliquid eius. Si autem esset pars, non prędicaretur de ea. Sed tamen quia totum potest denominari ab vna sola parte sua, puta si homo denominetē hñs caput, vel hñs manus, contingit ipsum compositum, ex materia & forma denominari. Et qdem nomen quo aliquid totum denominat̄ ab eo quod est materiale in ipso, est nomen generis. Nomē aūt quo denominatur à principio formali, est nomen differentiæ. Sicut homo nominat̄ animal a natura sensibili, rōnale vero à natura intellectiua. Sicut igitur hñs manum competit toti, licet manus sit pars, ita genus & differentia cōueniunt toti, licet sumātur à partibus. Si ergo cōsideretur in genere & dria id à quo vtrunque sumit̄ hoc modo genus se habet ad drias, sicut materia ad formas. Si autē cōsideretur fm q͂ nominant totum, sic aliter se hñt. Hoc ūt commune est vtrobique, q͂ sicut ipsa essentia materiæ diuiditur per formas, ita ipsa natura generis diuersificatur p differētias. Sed hoc vtrobique distat, qa materia ē in vtroque diuisorum, nō tamen est vtrunque eorū. Genus aūt vtrūque eorum est, quia materia nominat partem, genus autē totū. Et ideo exponēs quod dixerat, genus esse quo ambo specie dria dicuntur vnum & idem, subiungit q͂ nō solum oportet genus esse cōmune duobus differentibus fm spēm, sicut q͂ vtrunque sit animal, sicut aliquid indiuisum est cōe diuersis, vt eadem domus aut possessio, sed oportet hoc ipsum quod est animal esse alterum vtrūque, ita q͂ hoc animal sit equus, & hoc animal sit homo. Et hoc dicit cōtra Platonicos, qui ponebant cōmunia separata, quasi ipsamet natura cōmunis nō diuersificaretur, si natura speciei esset aliquid aliud pter naturam generis. Vnde cōtra hoc cōcludit ex dictis q͂ hoc ipsum quod est cōmune, diuersificatur fm spēm. Vnde oportet q͂ cōmune vt animal, ipsum fm se sit hoc tale fm vnam driam, & illud tale fm aliā driam, sicut q͂ hoc sit equus, & illud homo. Ex ita sequitur q͂ si animal sit fm se hoc tale & hoc tale, q͂ differentia faciens differre specie, sit quædam diuersitas generis. Et exponit diuersitatem generis, quæ ipsam naturam generis diuersificat. Per hoc aūt q͂ hic Philosophus dicit, non solum excludit̄ opinio Platonis ponētis cōmune vnum, & idem per se existere, sed ēt excluditur opinio eorum qui dicūt, q͂ illud quod pertinet ad naturam generis, nō differt specie in speciebus diuersis, sicut q͂ anima sensibilis non differt specie in homine & equo. Deinde cum dicit.

K

L

Diuersimode mā per formas & genus per drias variatur.

Tāt genus q͂ dria dicūt totum, licet sint a ptibus sumpta.

Cōtra nolētes genus diuersificari in spēbus.

M

Hęc igitur cōtrarietas erit. Patet autem & ex induductione. Vniuersa enim oppositis diuiduntur.

Contrarietas igitur hęc erit. Palam aūt & ex inductione. Omnia enim diuiduntur oppositis.

Cōtrarietas est dria specifica, pbat inductiue.

Ostendit q͂ dria diuersificans fm se genus modo prædicto, est cōtrarietas dicens: Cum differentia fm speciem sit fm se diuersificans genus, manifestum est quod hæc differentia est contrarietas. Et hoc primo manifestat ex inductione. Videmus enim q͂ omnia genera diuiduntur p opposita. Quod quidem necesse est. Nam ea quæ non sunt opposita, possunt simul existere in eodem. Quæ autem hmōi sunt, non possunt esse diuersa, cum nō ex necessitate sint in diuersis. Vnde oportet q͂ solum oppositis aliquid cōmune diuidatur. Non autem diuisio generis in diuersas species potest fieri per alia opposita. Nam contradictorie opposita non sunt in eodem genere, cum negatio nihil ponat. Et simile est de priuatiue oppositis, cum priuatio non sit nisi negatio in subiecto aliquo. Relatiua etiam, vt supra habitum est, non sunt eiusdem generis, nisi quæ fm se adinuicē referūtur, quæ quodāmodo sunt cōtraria, vt supra dictum est. Et sic relinquitur q͂ sola contraria faciunt differre specie, ea quæ sunt vnius generis. Deinde cum dicit. N

Sola opposita pñte necessario sūt eiusdē generis.

Tex. cō. 2 8

Atque demonstratum est ipsa contraria eodem in genere esse. Contrarietas enim differentia erat perfecta, differētia autem quę est in specie omnis est qd alicuius. Quare hoc & idē & genus est in ambobus. Idcirco & in eadem serie prędicamenti cuncta ōtraria sunt, quę specie & non genere differunt, atque iter sese maxime sunt diuersa. Est enim differentia ipsorum perfecta, & simul non fiunt. Differentia ergo cōtrarietas est. Hoc est ergo diuersa specie esse indiuidua, genere in eodem esse atque contrarietatem habere. O At eadem sunt specie, quæ indiuidua quidem sunt, contrarietatem vero nō subeunt. In ipsa nanque diuisione, atque in ipsis mediis contrarietates emergunt, antea q͂ ad indiuidua accedatur.

Et q͂ contraria in eodem genere sunt, ostensum est. Nam contrarietas erat differētia perfecta. Differentia vero quæ specie, omnis alicuius aliqd. Quare hoc idem & genus in ambobus. Quare & in eadē coelementatione omnia contraria categoriæ, quæcunque specie differentia & non genere, diuersaque ab inuicem maxime. Perfecta enim ipsorum differentia, & simul inuicem non fiunt. Ergo differentia cōtrarietas est. Hęc enim est diuersa esse specie in eodē genere entia, ōtrarietatem hīe entia indiuidua. Eadē vero specie quęcunque ōtrarietatē non hñt, indiuidua entia. In diuisione enim & mediis fiunt ōtrarietates prius, q͂ ad indiuidua perueniatur. P

. Manifestat idem per rationem dicens, q͂ contraria sunt in eodem genere, sicut ostēsum est. Dictum est enim quod contrarietas est differentia perfecta. Et iterum dictum est quōd differentia fm spēm est { aliquid alicuius }, i. ab aliquo. Et q͂ præter hoc, idem genus oportet esse in ambobus differentibus specie. Et ex his duobus sequitur, q͂ omnia contraria sint in eadem { coelemētatione categorię, } id est in eadem ordinatione prædicamentali. Vt hoc tamē intelligatur de contrariis, quęcunque sunt differentia specie, & non genere. Quod quidem dicit præseruando se à corruptibili & incorruptibili, de quibus post dicetur, quod sunt diuersa genere. Et non solum cōtraria sunt in vno genere, sed sunt etiam diuersa adinuicem. Quod patet quia ea quæ perfecte differūnt sicut contraria, non sunt inuicem simul. Vnde cum ad differentiam fm speciem requiratur identitas generis, & diuersificatio generis per diuersas species, & cum vtrunque in cōtrarietate reperiatur, sequitur quod differentia fm speciem sit cōtrarietas. Quod manifestum est, quia hoc est aliqua esse diuersa fm speciem existētia in eodem genere, habere cōtrarietatem differentiarum, { cum sint indiuidua, } id est non vlterius diuisa in species, sicut sunt spēs specialissimæ. Quæ quidem dicuntur indiuidua, inquātum vlterius nō diuiduntur formaliter. Particularia vero dicuntur indiuidua, inquantum nec materialiter nec formaliter vlterius diuiduntur. Et sicut diuersa specie sunt quæ contrarietatem habent, ita ea dem specie sunt, quæ nō habent contrarietatem, cum sint indiuidua fm formalem differentiam. Contrarietates enim fiunt in diuisione, nō solum in supremis generibus, sed etiam in mediis, { prius q͂ ueniatur

Idē pbat ratione.

Tex. cō. 2 8

Te. cō. 13.

In hi tex.

Q

Tex. cō. 1 6

A veniatur ad indiuidua }.i.ad vltimas spēs.Sicut igitur manifestū est, ꝙ licet nō in oī genere sit cōtrarietas spērum, in omni tñ genere est cōtrarietas drīarū. Deinde cum dicit.

Quare patet nullam specierū quę sub genere collocantur, ad id quod appellatur genus, aut eandem, aut diuersam specie esse. Et congrue sane. Materia nanq; negatione significatur ac declaratur. Et genus materies est eius cuius genus dicitur esse, non vt id quod est pelopidarum, sed vt id quod est in natura. Nec etiam ad ea quę non in eodem genere collocātur. Sed ab illis quidem genere different, ab hisce vero quæ sub eodem genere collocant̄ specie. Differētiam enim contrarietatem esse necesse est, non specie differre. Hęc autem hisce competit solis quę sub genere eodem sunt collocata.

B Quare palā quia ad id quod vocatur genus, nec idem, neq; diuersum specie, nihil est eorum quæ cōueniunt vt generis specierum. Nam materia negatione ostenditur. Genus autem materia. Quod dicitur genus, non ut heraclidarū, sed vt in natura: neq; ad ea quę non in eodem genere, sed differunt genere ab illis: specie vero ab eis, quę in eodē genere. Cōtrarietatem enim necesse est differentiam esse, non differre specie. Hoc autem inest in eodem genere existentibus solum.

Conueniētia in gñe nō sunt idē aut diuersa specie cum ipso gñe.

Concludit quoddam corollarium ex dictis: s. ꝙ nihil eorum quæ cōueniunt in genere, sicut sunt species generis, dicitur idem specie, nec diuersum specie ad genus, quia id ad quod aliquid dr̄ specie idem, habet vnam & eādem differētiam. Illud aūt ad quod aliquid dr̄ diuersum specie, habet oppositam differentiam. C Si igitur aliqua specierum diceretur idem specie vel diuersum ad genus, sequeret̄ quod genus haberet in sui rōne aliquam differētiam. Sed hoc falsum est. Quod sic patet. Materia enim { ostenditur negatione }.i.natura materiæ intelligitur per negationem omnium formarum. Genus aūt est quodāmodo materia sicut expositum est. Et loquimur nunc de genere quod inuenit̄ in naturis rerum, non de genere quod in hominibus dr̄: sicut genus romanorū vel heraclidarum. Vnde patet ꝙ etiā genus in sua rōne non habet differētiam aliq̄. Et sic patet, ꝙ nulla species à suo genere differt specie, nec est cuꝫ eo idē specie, & similiter non differunt aliqua specie ab illis quæ non sunt in eodem genere, proprie loquendo, sed differunt genere ab eis. Specie vero differunt ab his quæ sunt in eodem genere, quia cōtrarietas est differentia qua aliqua differunt specie, vt ostensum est, non quia ipsa cōtrarietas differentiarum differat specie, licet contraria differant specie, D sed cōtrarietas est solū in his quæ sunt eiusdē generis. Vnde relinquitur ꝙ differre specie non sit proprie in his quæ sunt alterius generis.

Lectio. xj.

Dubitauerit autem quispiā, cur vir & mulier nō specie differunt, cum mas & fœmina sint contraria, & differentia sit contrarietas. Neq; mas & fœmella; diuersum est animal specie: est tamē hæc differentia ꝑ se animalis, & non vt albedo aut nigredo, sed ipsi mas & fœmella, vt est aīal cōpetunt. Est aūt hæc fere eādē dubitatio, cur contrarietatū alia diuersum specie facit, alia non facit. Nam gressibile volatileq; facit, albedo & nigredo, non facit.

Te.cō.25. Dubitabit autem vtiq; aliquis, quare fœmina a viro non specie differt, contrario masculino & fœmino existente, differentia autem contrarietate. Neq; aīal masculinū & fœmininum diuersum est specie, quis secundū se aīalis hęc sit differētia: & non vt albedo aut nigredo, sed inquātū aīal masculinū & fœmininū est. Est aūt dubitatio hęc fere eadē, & q̄re hęc qdē ꝯtrarietas facit specie diuersa, hęc vero nō, vt ambulatiuū & volatiuū, sed albedo & nigredo nō. B

QVIA Philosophus iam ostendit ꝙ differentia ꝯm speciem est contrarietas, hic ostendit in quibus cōtrarietas non sit differentia ꝯm speciem, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit ꝙ sunt cōtraria, quæ non faciunt differre ꝯm spēm, sed sunt in eadem specie. In secunda ostendit q̄ sunt cōtraria quę faciunt genere differre, non solum specie, ibi. { Quoniam vero contraria diuersa &c. } Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. { Aut quia hoc quidē dicit &c. } Dicit ergo primo, ꝙ dubitatio est quare fœmina non differt specie à viro, cum fœmininum & masculinum sint contraria, & differentia ꝯm spēm causetur ex contrarietate, vt supra ostēsum est: & iterum cum ostēsum sit, ꝙ ipsa natura generis diuersificetur in diuersas spēs per differentias, quæ sunt per se differentiæ generis: quare animal masculinum & animal fœmininum non sunt diuersa ꝯm speciem, cum masculinum & fœmininum sint per se differētiæ animalis, & non se habeant per accidens ad animal, sicut albedo & nigredo, sed masculinum & fœminum prædicentur de animali inquantum est animal, sicut par & impar de numero, in quorum diffinitione ponitur numerus, sicut in diffinitione masculini & fœminini animal. Ex duplici ergo rōne quæstio dubitabilis reducitur, tum quia contrarietas facit differre specie, tū q̄a differentię diuidētes genus in diuersas species sunt per se differentiæ generis, quorum vtrunq; supra ostensum est. Et quia hanc dubitationem in specialibus terminis mouerat, reducit eam ad generaliorem formā, & dicit ꝙ hæc dubitatio fere est eadē, sicut si quęrat̄, quare q̄dam cōtrarietas facit differre specie, & q̄dam nō, sicut ambulatiuū & volatiuū, siue gressibile & volatile faciunt differre specie aīalia: sed albedo & nigredo non. Deinde cum dicit.

F Dubitat̄ q̄re fœmininū & masculinū, nō sunt drīę specificę animalis.

Rō dubōnis ꝑdictę duplex.

G Gnāli⁹ dubitat̄, q̄re q̄dā ꝯtrietas facit differre specie, q̄dam vero non.

An id ex eo fit, quia alia proprii sunt generis affectus, alia minus? Atq; cum aliud sit ratio, aliud materies, quę ꝯtrarietates in rōne sunt, eę specie differentiam faciunt. Quę vero in eo sunt qđ simul est cum materia sumptū, eę nō efficiunt. Quapropter hominis albedo drīam nō facit, neq; nigredo, nec est hoīs albi specie drīa ad hoīem nigrū, neq; si nomen vnū positum fuerit. Est enim hō vt materies, materia vero drīam non facit. Hoīes.n.non sunt hoīs species. Quapropter & si carnes diuersę sunt, atq; ossa, ex q̄bus hic & hic cōstat: totū tñ, diuersum q̄dem est, sed specie nō est diuersum, ꝑpterea ꝙ in ipsa rōne est cōtrarietas. Hoc aūt est vltimū idiuiduū. Callias vero ipsa rō est cū materia. Et ipse igitur albus homo est, quia Callias est albus. Ipse ergo albus homo per accidens est. Neq; igitur ęneus circulus atque ligneus, neq; triangulus ęneus circulusq; ligneus ob materiam differunt, sed ex eo sane quia in ipsa rōne est cōtrarietas. At enim quęrendū est vtrū materia diuersa nō faciat, quę quidē quodā mō est diuersa, an aliqua ea parte faciat. Cur enim hic equus, ab hoc homine diuersus est specie, rōnes tñ ipsorū cū materia sunt? An ex eo diuersus est, quia in rōne est contrarietas? Etenim albi hoīs & equi nigri est drīa specie, sed nō vt hic est niger, & ille albus. Nā si alba ēt essent ambo, diuersa profecto specie similiter essent. H

Aut quia hæc quidem sunt propriæ passiones generis, illa vero minus. Quoniam hęc est quidem ratio

I tio, hęc autem materia, quęcunque quidem in ratione sunt contrarietates, specie faciunt differentiam. Quę vero in concepto cum materia, non faciũt. Quapropter hominis albedo non facit nec nigredo, nec albi hominis est differentia secundũ spẽm ad nigrum hominem, nec si vnum nomen imponatur. Vt materia enim homo. Non facit autem differentiam materia. Non enim hois spẽs sunt hoies propter hoc, quia diuersę carnes & ossa ex quibus hic & hic. Sed simul totum, diuersum quidem. Specie vero non diuersum, quia in ratione non est cõtrarietas. Hoc aũt vltimum & indiuiduum. Callias vero est ratio cum materia. Et albus itaque homo, quia Callias albus. Secundum vero accidens homo albus. Nec ęreus itaque circulus, nec ligneus. Nam triangulus ęreus, & circulus ligneus, nõ propter materiam specie differũt, sed quia in rõne inest contrarietas. Vtrum autẽ materia non facit diuersa specie ens aliqualiter, aut est vt facit? Propter qd enim equus hic ab hoc homine diuersus est specie? Equidem rõtiones ipsorum cum materia. Aut quia est in rõne ꝯtrarietas? Etenim albi hois, & nigri equi, diuersitas est specie, sed non inquantũ hic albus, ille niger. Quoniam si ambo albi essent, tamen essent specie diuersa. K

Soluit dubiũ gñale.

Soluit ꝓpositam qõnem, & circa hoc duo facit. Primo soluit eam in generali, ad quod quæstionem reduxerat. Secundo adaptat generalem solutionem ad speciales terminos, in quibus primo mouerat quæstionem, ibi. ❬ Masculum vero & fœminam. ❭ Dicit ergo quod ideo contingit quod quædam contrarietas facit differre specie, & quædã non, quia quædam contraria sunt propriæ passiones generis, & quædã sunt minus propriæ. Quia enim genus à materia sumitur, materia autem per se habet ordinem ad formam, illæ propriæ sunt differentiæ generis, quæ summuntur à diuersis formis perficientibus materiam. Sed quia forma speciei iterum multiplicatur in diuersa ꝑm materiam signatam, quæ est subiecta indiuidualibus proprietatibus, contrarietas accidentium indiuidualium minus proprie se habet ad genus, quàm contrarietas differentiarum formalium. Et ideo subiungit, quòd quia in composito est materia & forma, hæc ❬ quidem est ratio, ❭ id est forma quæ constituit speciem. Hęc autem est materia quæ est indiuiduationis principium, quęcunque ❬ contrarietates sunt in ratione, ❭ id est ex parte formæ, faciunt differre secundũ speciem. Illæ vero quæ sunt ex parte materiæ, quæ sunt ꝓpriæ indiuidui, quod est acceptum cũ materia, non faciunt differre ꝑm speciem. Et propter hoc albedo & nigredo nõ faciunt homines differre secundum speciem. Non enim homo albus & homo niger differunt specie, etiam si vtrique imponatur aliquod nomen, vt si homo albus dicatur a. & homo niger b. Hoc autem addit, quia homo albus non videtur esse aliquid vnum. Sed si imponeretur nomen, videtur esse aliquid vnum. Et similiter est de homine nigro. Et ideo dicit, quòd homo albus & homo niger non differunt specie, quia homo, scilicet particularis cui conueniunt album & nigrum est quasi materia. Non enim dicitur quod homo sit albus, nisi quia hic homo est albus. Et sic cum homo particularis conceptus sit cum materia, & materia non facit differentiam ꝑm speciem, sequitur ꝙ hic homo & ille homo non differant specie, quia plures homines nõ propter hoc sunt plures species hominis, quia sunt plures, quia non sunt plures nisi propter diuersitatem materiæ, quia scilicet sunt diuersæ carnes & ossa, ex quibus est hic & ille. Sed ❬ simul totum, ❭ id est indiuiduum congregatum ex materia & forma, est diuersum, sed non est diuersum specie, quia non est contrarietas ex parte formæ. Sed hoc scilicet homo, est vltimum indiuiduum ꝑm speciem, quia non diuiditur vlterius diuisione formali. Vel hoc scilicet particulare est vltimum indiuiduum, quia non diuiditur vlterius, nec materiali, nec formali differentia. Sed quamuis in diuersis indiuiduis non sit contrarietas ex parte formæ, est tamen diuersitas indiuiduorum particulariũ, quia particulare aliquod vt Callias, non solum est forma, sed est forma cum materia indiuiduata. Et ita sicut diuersitas formæ facit differentiam specierum, ita diuersitas materiæ indiuidualis facit differentiam indiuiduorum. Albũ autem non prædicatur de homine nisi ratione indiuidui. Non enim dicitur homo albus, nisi quia aliquis homo dicitur albus, vt Callias. Et sic patet, quòd homo ꝑ accidẽs dicitur albus, quia non inquantum homo, sed inquantum hic homo, albus dicitur. Hic autem homo dicitur propter materiam. Vnde patet ꝙ album & nigrum non pertinent ad differentiam formalem hominis, sed solum ad materialem. Et propter hoc non differunt specie homo albus & niger, sicut nec circulus æreus & ligneus differunt specie. Et in his etiam quæ differunt specie, non est differentia speciei propter materiam, sed propter formam, sicut triangulus æreus & circulus ligneus non differunt specie propter materiam, sed ꝓpter diuersitatem formæ. Vnde si quæratur, vtrum materia faciat diuersa specie aliquo modo, videtur ꝙ faciat, quia hic equus ab hoc homine est diuersus specie: & tamen manifestum est quod ratio vtriusque est cum materia indiuiduali. Et sic videtur quod materia aliqualiter faciat differre specie. Sed tamen manifestum est, quod hoc non contingit propter diuersitatem materię, sed quia contrarietas est ex parte formæ, quia homo albus, & equus niger differunt specie. Sed hoc non est propter album & nigrum, quia si ambo essent albi, adhuc specie differrent. Sic igitur apparet ꝙ contrarietas quæ est ex parte ipsius formæ, facit differre specie, nõ autem illa quæ est ex parte materiæ. Deinde cum dicit. N O P

L Quę sint esſentiales differẽtię generis, & q non.

Contrarietas sumpta penes formam facit differre specie, nõ aũt ea q sumit penes materiã.

M

Hinc hẽ ꝙ mã ẽ pnciplũ indiuiduatõis eẽ, q̃ tñ fugit Anto. an. sicut videre potes in 14. desen.

Accidentia cõia ꝑus cõpetunt indiuiduis ꝗ̃ spẽbus, & vtrisque per accidens.

Accidentia cõia ꝑus cõpetũt idiuiduis ꝗ̃ spẽbus, & vtrisque ꝑ accñs.

Dña mãlis vt sic, si facit differre spẽ sed tñ formalis.

Mas ãt atque fœmella ꝓprii quidẽ affectus sunt aĩalis. At nõ ꝑ subam, sed in mã corꝑeue. Quapꝑ idẽ semẽ aut mas fit aut fœmella, aliqua passione affectũ.

Masculus vero & fœmina, animalis proprie sunt passiones. Sed nõ secũdũ subam, verũ in materia & corpore. Propter quod idem sperma fœmina, aut masculus fit, patiens passionem aliquam.

Solutionẽ generalem positam adaptat ad terminos speciales, in quibus primo qõnem mouerat. s. ad masculum & fœminam dicens, ꝙ masculus & fœmina sunt ꝓprie passiones animalis, quia aĩal ponitur in diffinitione vtriusque. Sed non conueniunt animali ꝑm substãtiam & formã, sed ex parte materiæ & corporis. Quod patet ex hoc ꝙ idem sperma põt fieri masculus & fœmina, ꝑm ꝙ diuersimode patitur aliquam passionem, quia cum fuerit calor operans fortis, fiet masculus: cum autem erit debilis, fiet fœmina. Hoc autem non posset esse vel contingere si masculus & fœmina differrent specie. Non enim ex vno semine diuersa ꝑm speciem ꝓducuntur. Quia in semine vis est actiua, & omne agens naturale agit ad determinatam speciem, quia agit sibi simile. Vnde relinquitur ꝙ masculus & fœmina non differant ꝑm formam, nec sunt diuersa ꝑm speciem. Deinde cum dicit. Q

Gñalẽ solutionẽ adaptat ad spẽcialẽ dubitationẽ pri mo motã.

Quid igitur est specie diuersum esse, & q̃obrẽ alia spẽ, alia nõ spẽ differũt, satis iam explicauimus.

Quid quidem igitur est esse diuersum spẽ, & quare alia differũt specie, alia non, dictum est. Tex. cõ. 26

Epilogat qđ dixerat qđ planũ est in litera. Lec. xij.

Cũ aũt ꝯtraria spẽ sint diuersa, corruptibile vero atque icorruptibile sint ꝯtraria, (est. n. priuatio i potẽ

tia

A tia definita) corruptibile sane atq; icorruptibile genere diuersa esse necesse est.

QVoniam vero contraria diuersa specie, corruptibile aūt & incorruptibile cōtraria, (priuatio enim est in potentia determinata) necesse diuersum eē gñe corruptibile & icorruptibile.

Quedā sūt ꝯtraria q̄ sūt sicut corruptibile & icorruptibile.

POSTQVAM Philosophus oñdit q̄ sunt cōtraria, q̄ non faciunt differre specie, hic oñdit q̄ sunt contraria que ēt genere differre faciunt: & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem. Secūdo excludit quorūdam falsam opinionem, ibi. ⟨Nunc ergo diximus &c.⟩ Tertio infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. ⟨Palam igitur quod non contingit &c.⟩ Primo ergo præmittit duo ad ostendendum propositum, quorum primum est, ꝙ contraria sunt diuersa specie, vt supra ostensum est. Secundum est, ꝙ corruptibile & incorruptibile sunt contraria. Quod probat ex hoc ꝙ impotentia opposita determinatæ potentiæ est quædam priuatio, vt in nono habitum est. Priuatio autem est principium cōtrarietatis. Vnde sequitur, ꝙ impotentia sit cōtrarium potētiæ. Corruptibile autem & incorruptibile opponuntur ẜm potētiam & impotētiam Sed diuersimode. Nam si accipiat' potētia cōmuniter, ẜm quod se habet ad posse agere uel pati quodcunq;, sic corruptibile secundum potentiam dicetur, incorruptibile ẜm impotētiam. Si aūt dicatur potentia ẜm quod non est posse aliquid deterius, sic econuerso, incorruptibile dicetur ẜm potentiam, corruptibile vero ẜm impotētiam. Cum autē ex his videretur cōcludendum ꝙ corruptibile & incorruptibile differunt specie, cōcludit ꝙ sunt diuersa genere. Et hoc ideo, quia sicut forma et actus pertinent ad speciem, ita materia & potentia pertinēt ad genus. Vnde sicut cōtrarietas quæ est ẜm formas & actus, facit differentiam ẜm speciē, ita contrarietas quæ est ẜm potētiam, facit generis diuersitatem. Deinde cum dicit.

Tex.cō.24 B

Te.cō.1.& 3.

Corruptibile & incorruptibile opponūtur ẜm potentiā & impotentiam dupl'r.

C

Atq; nunc qdem in ipsis hoc noībus vlibus diximus. Hoc aūt pacto videbitur non necessarium esse, corruptibile quoduis atq; icorruptibile diuersa specie eē, quēadmodū neq; albū & nigrum. Fit enim vt idē sit albū & nigrū, & simul, si quippiam vniuersaliū sit. Et hō.n. & albus & niger erit, nō simul, singulare qppiā sit, idē.n. & albus & niger nō simul erit. Attamen album & nigrum ꝯtraria sunt, vt patet.

Nūc āt diximus de his vlibus noībus. Vt aūt videbit', nō necesse est qdcūq; incorruptibile & corruptibile diuersa specie esse, quēadmodū neq; album & nigrum. Idē enim ꝯtingit esse & simul, si fuerit vliū, quēadmodū hō erit vtiq; & albus & niger. Et non simul singulariū. Erit enim non simul albus idem & niger. Equidem album contrarium nigro.

D

Obiectio ꝙ corruptibile & incorruptibile pōt esse in eadē spē.

Excludit quorundam falsam opinionem, & circa hoc duo facit. Primo proponit eam. Secundo improbat, ibi. ⟨Sed cōtrariorū &c.⟩ Dicit ergo prīo ꝙ probatio pmissa de corruptibili & incorruptibili est accepta ex ratione horum vniuersalium nominū, ẜm scilicet ꝙ vnum significat potentiam, & aliud impotentiam. Sed sicut quibusdā videtur, non necesse est ꝙ corruptibile & incorruptibile differant specie, sicut non est hoc necesse in albo & nigro. Conuenit enim idem esse album & nigrum. Sed diuersimode. Quia si illud quod dicitur album & nigrum sit aliquod vniuersale, simul est album & nigrum quantum ad diuersos. Sicut simul verum est dicere, ꝙ homo est albus propter Socra. & niger ꝓpter Platonem. Si vero fuerit aliquid singularium, non erit simul album & nigrum. Sed tamen potest nunc eē album, postea nigrum, cum tñ album & nigrum sint cōtraria. Et hoc modo dicunt quidam, ꝙ simul in eadem specie possunt esse q̄dam corruptibilia, & q̄dam incorruptibilia. Et idem singulariter qñq; corruptibile, & qñq; incorruptibile. Deinde cum dicit. B

Verum enim ꝯtrariorū, alia qbusdā p accñs cōpetunt, qualia sunt & ea quę nup diximus, & alia sane cōplura. Alia impossibile est illo competere modo. Quoꝝ de numero corruptibile est ipsum atq; incorruptibile. Non est enim corruptibile quicq̄ per accidens. Etenim ipsum quidem accidens pōt non esse. Corruptibile aūt de numero est eoꝝ quę hisce qbus cōpetūt necessario insunt, vel idē & vnum corruptibile atq; incorruptibile erit, si fieri pōt vt corruptibilē ipsi nō insit. Ipsum ergo corruptibile aut substātiā eē cuiq; corruptibiliū, aut in suba eē necesse est. Eadē est pfecto & de incorruptibili ratio. Ambo enī ex hisce sunt omnino quę necessario cōpetunt. Quo ergo & ratione, qua primo aliud est corruptibile, aliud incorruptibile, hoc oppositionem habent. Quare necesse est diuersa genere esse. F

Sed ꝯtrarioꝝ hęc qdem secundū accidēs insunt qbusdā, vt q̄ nunc dicta sunt, & alia multa. Hę aūt impossibile, quoꝝ est & corruptibile & icorruptibile. Nihil.n. est corruptibile secundū accidens. Nā accidēs ꝯtingit nō existere, & corruptibile ex necessitate existentiū est qbus inest. Aut erit idē & vnū corruptibile & incorruptibile, si ꝯtingit non existere ipsum corruptibile. Aut subam igit', aut in suba necesse est inesse corruptibile vnicuiq; corruptibilium. Eadem vero rō & de incorruptibili. Ex necessitate enim existentiū ambo sunt. Inquātū igit' & secūdū ꝙ primū, hoc qdem corruptibile, hoc aūt incorruptibile hēt oppositionem, vnde necesse genere esse diuersa. G

Excludit ꝑdictam obiectionem.

Excludit prædictam opinionem dicens, ꝙ contrariorū quædam sunt in his de quibus dñr ẜm accidens: sicut albū & nigrum homini, de quibus nunc dictum est, & alia multa sunt hmōi contraria, in quibus locum habet quod dictum est. s. quod possunt simul esse in eadem specie, & successiue in eodem singulari. Sed quædā cōtraria sunt, de quibus hoc est impossibile, de quorum numero sunt corruptibile & incorruptibile. Non enim corruptibile inest ẜm accidens alicui eorum de quibus prędicatur, qa qđ est ẜm accidens, contingit non inesse. Corruptibile autem, ex necessitate inest his quibus inest. At si hoc non sit verum, sequeretur quod vnum & idem sit quandoq; corruptibile, & quandoq; incorruptibile, quod est impossibile ẜm naturam. Licet per hoc non excludatur quin virtus diuina possit aliqua corruptibilia secundum suam naturam, incorruptibiliter conseruare. Sic igitur necesse est cum corruptibile non prædicetur ẜm accidens, quòd aut significet substantiam eius de quo prædicatur, aut aliquid quod est in substantia. Est enim vnumquodq; corruptibile per materiam, quæ est de substantia rei. Et similis ratio est de incorruptibili, quia vtrunq; ex necessitate inest. Sic igitur patet, quod corruptibile & incorruptibile opponuntur, sicut secundum se prædicata, quæ scilicet prędicantur de aliquo inquantum huiusmodi ẜm quod tale & primo. Et ex hoc sequitur ex necessitate, quod corruptibile & incorruptibile sint genere diuersa. Manifestum est enim quod cōtraria quæ sunt in vno genere, non sunt de substantia illius generis. Non enim rationale & irrationale sunt de substantia animalis. Sed animal est potentia vtrunque. Quodcunq; autem genus accipiatur, oportet quod corruptibile & incorruptibile sint de intellectu eius. Vnde impossibile est quod communicent in aliquo genere.

Contraria sunt in duplici dria.

H

Corruptibile nō pōt naturaliter fieri icorruptibile, secus p dei potētiā.

Corruptibile & incorruptibile sūt gñe diuersa, loquendo de genere physico.

I re. Et hoc rõnabiliter accidit. Nam corruptibilium, & incorruptibilium nõ potest esse materia vna. Genus autem, physice loquẽdo, à materia sumitur. Vnde supradictum est, ꝙ ea quæ non cõmunicãt in materia, sunt genere diuersa. Logice autem loquendo nihil prohibet quod conueniãt in genere, inquantum conueniunt in vna cõi rõne, vel substãtiæ, vel qualitatis, vel alicuius hmõi. Deinde cũ dicit.

Lect. 9. & 10.

Quę cum ita sint, patet fieri nõ posse, vt tales sint formę, quales quidam inquiunt esse. Hõ enim alius corruptibilis, alius incorruptibilis erit, & tamẽ ipsæ formę & hęc eiusdẽ esse species dicuntur, & non diuersas rõnes subire. Ea vero quę genere sunt diuersa, plus distant q̃ ea quę specie sunt diuersa.

Palam igit' ꝙ non cõtingit esse species, tales quales dicunt qdam. Erit enim hõ, hi quidem corruptibilis, hi autẽ incorruptibilis. Equidem specie eadem dicuntur esse species, & non ęquiuoce. Diuersa vero genere, plus distant q̃ quę specie.

K

Infert quoddã corollarium ex dictis. s. ꝙ nõ possunt eẽ species separatæ, sicut Platonici posuerunt. Ponunt enim duos homines, vnum sensibilem qui est corruptibilis, & vnum separatum qui est incorruptibilis, quem dicunt speciem vel ideam hominis. Species autem siue ideæ dicuntur eẽ eadem specie ẽm Platonicos cũ singularibus. Et nomen speciei non æquiuoce prædicatur de specie & de singulari, cum tamen incorruptibile & corruptibile etiã genere differant. Et ea quæ sunt diuersa genere plus distant, q̃ quæ differunt specie. Attendẽdum est autem ꝙ licet Philosophus ostenderit, quod quædam cõtraria non faciunt differre specie, & quædam faciunt differre etiam genere: tamen omnia cõtraria aliquo modo faciunt differre specie, si fiat comparatio cõtrariorum ad aliquod determinatũ genus. Nam album & nigrum, licet nõ faciant differre specie in genere animalis, faciunt tamẽ differre specie in genere coloris. Et masculinum & fœmininum faciunt differre specie in genere sexus. Et animatum & inanimatum, licet faciant differre genere quantum ad infimas species, tamẽ quãtum ad genus quod per se diuiditur in animatum & in inanimatum, faciunt differre specie tantum. Nam omnes differẽtiæ generis sunt cõstitutiuę specierum quarũdam, licet illę species possint genere esse diuersa. Corruptibile autem & incorruptibile diuidũt per se ens, quia corruptibile est quod potest non esse. Incorruptibile autem quod non potest nõ esse. Vnde cum ens non sit genus, non mirum si corruptibile & incorruptibile non coueniant in aliquo vno genere. Et hæc de decimo libro. Lectio. 1.

Corollariũ ptra Ideas Platonis.

Oia ptraria faciũt q̃ modo differre spe.

L

ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri vndecimi Metaphysicæ.

M

SApiẽtiam quidẽ circa principia sciẽtiam esse, ex primis iá patuit, in quibus ad ea quę ab aliis dicta sunt, de principiis rerum est dubitatum.

QVod quidem igitur sapientia circa principia scientia est, palam ex primis, in quibus dubitatum est ad dicta ab aliis de principiis.

QVia particulares scientiæ quædam eorum quæ perscrutatione indigent prætermittũt, necesse fuit quandam scientiam esse vniuersalem & primam, quæ perscrutetur ea de quibus particulares scientiæ non considerant. Huiusmodi autem videntur esse tam communia quæ sequuntur ens cõmune, de quibus nulla scientia particularis considerat, cum non magis ad vnam pertineant q̃ ad aliam, sed ad omnes cõmuniter: q̃ etiam substãtiæ separatæ quæ excedunt cõsiderationem omnium particularium scientiarum. Et ideo Aristo. hmõi scientiam nobis tradens, postq̃ perscrutatus est de cõmunibus, accedit ad tractandum specialiter de substantijs separatis, ad quarum cognitionem ordinantur nõ solum ea quæ in hac sciẽtia tractata sunt, sed etiam quæ in alijs scientijs tractantur. Et ideo ad manifestiorem considerationem de substantijs separatis habendam, primo sub quodam compẽdio recolligit ea quæ dicta sunt, tã in hoc libro, quàm in libro physicorum, vtilia ad cognitionem substantiarum separatarũ. Secundo de ipsis substantijs separatis inquirit, circa medietatem sequentis libri, ibi. Sed quoniam tres sunt substantię. Prima pars diuiditur in duas. In prima recolligit ea quæ præcedunt considerationem substantiæ. In secunda recolligit ea quæ ad considerationem substantiæ pertinent, ibi, in principio sequentis libri. De substantia quidem theorica. Tria autem præmiserat ante consideratẽ...

In hi lib. fit cõpẽdio recolliguntur oia, quæ in physica & i pcedẽtib' librif dicta, q̃ p̃ferunt ad cognitionem subarũ separatarũ.

N

Tria autem præmiserat ante considerationem substantiæ. Primo mouerat dubitationes in tertio libro, quas in hoc primo recolligit. Secundo determinauerat ea quæ ad considerationem huius scientiæ pertinẽt in quarto lib. q̃ & hic secundo recolligit, ibi. Quoniam autem physi. scientia. Tertio determinat de ente imperfecto, scilicet de ente per accidens, & de motu, & infinito, & de quibus partim determinauerat in secũdo et sexto huius, partim in tertio physicorum. Et de his in tertio loco hic recolligit, ibi. Quoniam autem simpliciter ens &c. Prima pars diuidit' in duas. Primo mouet dubitationem circa considerationem huius scientiæ. In secunda circa res de quibus in hac scientia determinatur, ibi. Adhuc vnum oportet poni. Circa primum duo facit. Primo inquirit quomodo sit consideratio huius scientiæ circa principia, & substantias. Secundo circa quæ principia, & circa quas substantias, ibi. Sed nec circa dicta à physicis. Circa primum duo facit. Primo dubitationes mouet de consideratione huius scientiæ circa principia. Secundo de consideratione huius scientiæ circa substantias, ibi. Adhuc vtrũ omnium substantiarum. Circa primum tria facit. Primo supponit considerationem huius sciẽtiæ esse circa principia, dicens, ꝙ manifestum est ex primo libro, in quo disputauit cõtra ea quæ alij philosophi dixerunt de primis rerũ principijs, quod sapientia est scientia quædam circa principia. Ostensum est enim in procemio istius libri, ꝙ sapientia considerat causas altissimas, & maxime vniuersales, & est nobilissima scientiarum. Secundo ibi. Lectio. 3.

O

P

Dubitauerit aũt quispiam vtrum sapiam ipsam vnam esse scientiam, an plures existimare oporteat. Nam si vnam ipsam esse putemus, vna est semper cõtrariorum. Principia vero non sunt contraria. Si nõ vnam, quas illas plures ponere oportet?

Dubitabit aũt vtiq; aliquis, vtrum vnã existimare esse oportet sapiam, sciam, aut multas. Siquidẽ enim vnã, vna aũt est semper cõtrariorũ, principia aũt nõ cõtraria. Si aũt non vna, quales oportet ponere has?

Q

Mouet quæstionem de consideratione huius scientiæ, quæ sapientia dicitur circa principia rerũ, dicẽs ꝙ aliquis põt dubitare, vtrũ oporteat sapiẽtiam quæ cõsiderat principia, esse vnã sciam aut multas. Et si dicatur ꝙ est una, videtur hoc esse in cõtrarium: quia plura de quibus consideratur in vna scia sunt cõtraria, eo ꝙ vnũ contrariorum est ratio ad cognoscẽdum alterum. Propter hoc videntur sub vna arte cadere. Sed principia rerum cum sint plura non sunt cõtraria. Alioquin non possent conuenire in vno principiato. Sapientia ergo quæ est de principijs, non videtur esse vna scientia. Si vero dicatur ꝙ non est vna, sed plures, non est eas assignare. Est autem veritas quod sapientia est vna scientia, quæ tamen considerat plura principia, inquantum reducuntur ad vnum genus, quia & hac ratione

Dubões de cõsideratõe huius scię. Prima an sapientia q̃ p̃siderat pncipia sit vna vł plures.

Terminatio questi.

A tione contraria sub vna scientia cadunt, inquantum sunt vnius generis. Tertio ibi.

Preterea vnius ne est, an plurium, demonstratiua principia ꝯtēplari? Si.n.vnius ē, cur potius huiusce q̄ cuiusuis? Sin plurium, quas ponere oportet?

Adhuc speculari demonstratiua principia, vnius aut pluriū? Si qdē.n.vnius, quare magis huius, q̄ cuiusq;? Si aūt plurium, quales oportet eas ponere?

Secūda dubō, an cōsiderare principia dmōstratiua sit vni' scię, an pluriū. Veritas quęsiti.

Mouet dubōnē de cōsideratione huius sciæ circa principia demōstrationis dicens, ꝙ adhuc dubitabile est, vtrum speculari principia demonstratiua, vt omne totum est maius sua parte, et similia sit vnius scientiæ, aut plurium. Et si dicatur ꝙ vnius, videt difficile assignare, quare magis sit istius scientiæ q̄ alicuius alterius, cum omnes scientiæ cōmuniter eis vtantur. Si aūt detur ꝙ sit plurium scientiarū, videbitur difficile assignare plures scientias tales. B Est autem veritas, quòd vna scientia principaliter cōsiderat ista principia, ad quam cōsideratio pertinet cōmunium q̄ sunt termini illorum principiorum, sicut ens, & nō ens, totum & pars, & alia hmōi, & ab ea aliæ scientiæ hmōi principia accipiunt. Deinde cum dicit.

Preterea oīum ne subarū, an nō oīum, vna sciētia est putanda? Nā si nō oīum, ꝑ difficile est q̄ qrū est assignare. Sin omnium vna, obscurum est quo modo plurium eadem esse scientia potest.

Adhuc vtrum omnium substantiarū, aut nō? Si quidem enim non omnium, quale difficile assignare. Si autē omnium vna, non manifestum quomodo cōtingit plurium eandem scientiam esse.

C

Tertia dubō, de cōsideratiōe metaph. circa sbstantias. Veritas q̄siti.

Mouet dubōnes de cōsideratione huius sciæ circa substātias, & quęrit duo. Primo vtrū hęc scīa cōsideret de omnibus substātijs, aut nō. Et si detur ꝙ non, difficile est assignare de quibus substātijs cōsideret, & de quibus nō. Et si detur ꝙ de omnibus cōsideret, cū sit vna, remanet dubiū, quo eadem sciētia possit esse de pluribus, cum vna scientia sit vnius. Et veritas est, ꝙ hæc sciētia est de omnibus substantijs, licet de quibusdam principalius. s. de substantijs separatis, inquantum omnes cōueniunt in vno genere, quod est ens per se. Secundo ibi.

Preterea circa subas ne solū, an & circa accidētia est demōstratio? Etenī circa accidētia si sit demōstratio, circa subas non eē vr̄. At si alia est, q̄ nam vtraq; sit, & vtra sit sapiētia? Demōstratiua nāq; facultas, sapientia est: eaque circa accidētia ipsa versat̄. Ea vero quę circa prima versatur, substantiarū esse videtur.

D Adhuc vtrū circa substantias solum, aut circa accidentia demonstratio est? Si.n.circa accidentia demōtio est, circa substantias non est. Si autem altera, quę vtraq;, & vtra sapiētia? Demōstratiua qdem sapiētia q̄ circa accidētia. Hęc aūt circa prima, quę subarum.

Quarta dubō, an metaph. cōsideret solū de substātijs.

Quærit vtrum demōstratio sit solum circa substātias, aut etiam circa accidētia. Si enim demonstratio ꝓprie eēt circa accidentia, quia ad demōstrationem pertinet cōcludere per se accidentia de substantijs, non erit demonstratio circa substantias. Sed si dicatur, ꝙ alia demonstratiua sciētia est substātiarum, & alia accidentium per se, quærendū restat quæ sit vtraq; earum. Et si vtraq; earū sit digna nomine sapiētiæ. Quia ex vna parte videtur ꝙ illa quæ circa accidentia sit sapiētia, quia demōstratio proprie est accidentium, & demōstratiua sciētia certissima est. Et sic videtur ꝙ sapiētia sit demōstratiua quæ est circa accidentia. Ex alia parte videtur ꝙ sit circa substātias, quia cū suba sit prima in entibus, scīa quæ est circa subas videtur esse pria. Est aūt veritas ꝙ sapiētia substantias & accidentia cōsiderat, inquātum cōueniunt in ente, qd̄ est eius subiecti, sed substātias principaliter, sicut per se prima entia, & de his accidentia demonstrat. Deinde cum dicit.

E Veritas quęsiti.

At neq; circa cās eas ponēda est ea scīa quam qrimus, q̄s i naturalibus diximus. Neq;.n.circa id ē, gr̄a cuius cætera fiūt. Tale est.n.ipsum bonū. Hoc aūt est in rebus agendi, & in hisce q̄ sunt in motu. Atq; hoc primū mouet. Tale enim ē ipse finis. At id quod primum mouit, non est in hisce quę mobilia sunt.

Sed non circa dictas in physicis causas quæsitam sciam ponendū. Neq;.n.circa qd̄ cuius gr̄a. Tale enī bonum. Hoc aūt in operabilibus existit, & existentibus in motu, & hoc primū mouet. Tale enim finis. Primū autem mouens non est in immobilibus.

F

Quinta dubō, an metaph. cōsideret quatuor gn̄a causarum. Te. cō. 27.

Mouet quæstiones magis speciales de cōsideratione huius scientiæ, & primo circa quas substātias sit cōsideratio huius sciētiæ. Secūdo circa quę principia. ibi. Dubitabit autem vtiq;. Circa primum mouet quatuor quæstiones. Et prima quæstio pertinet ad causas substantiarū sensibilium dicēs, ꝙ nō videtur ponendum hāc scientiā quam quærimus, circa quatuor genera causarum, de quibus dictum est in libro physicorum: quia maxime videretur eē circa causam finalem, quæ est potissima inter alias. Sed nō videtur esse hæc scientia circa id cuius gratia .i. circa causam finalem, quia finis habet rationem boni. Bonū aūt cōsistit in operationibus, & in his quæ sunt in motu. Vnde in immobilibus sicut in mathematicis, nihil demōstratur per causam finalem. Et manifestum est ꝙ finis est qd̄ primum mouet. Mouet enim efficientem. Primum autem mouens non videtur esse in rebus immobilibus. Est autem veritas, ꝙ hæc scientia cōsiderat dicta genera causarum, & præcipue causam formalem & finalem. Et vlterius finis qui est primum mouens est omnino immobile, vt infra ostendetur. Secundo ibi.

Veritas quęsiti. Li. 12. te. c.

G

Omnino aūt hic existit dubō, vtrū circa sensibiles subas ea scīa q̄ nūc quęrit̄, an nō circa ipsas, sed circa alias quasdam verset̄. Nam si circa alias versatur, aut circa ipsas formas, aut circa mathematica ipsa versabitur. At formas quidem patet non esse.

Totaliter autē dubōnem habet, vtrū qdē circa sensibiles subas est q̄sita nūc scīa, aut nō, sed circa q̄sdam alias. Si.n.circa alias, aut circa spēs, aut sicut circa mathematica. Species qdem enim ꝙ nō sunt palam.

Sexta dubō, an metaph. cōsideret solum subas sensibiles.

Mouet quæstionem de consideratione substātiarū sensibilium, & quærit, vtrum hæc scientia sit circa substantias sensibiles, aut non. Si enim sit circa substantias sensibiles, nō videtur differre à sciētia naturali. Si autem circa alias substātias, difficile est assignare circa quas alias. Aut enim est circa spēs .i. circa ideas, quas Platonici posuerunt. H Aut est circa mathematica, quæ etiam quidam posuerunt esse media inter ideas & substantias sensibiles, sicut sunt superficies, & lineæ, & figuræ, & alia huiusmodi. Sed manifestum est per superiores libros, ꝙ species non sunt, id est ideæ separatæ, & de mathematicis statim quæretur.

Est autem veritas huius quæstionis, ꝙ ista scientia determinat de substantijs sensibilibus, inquantū sunt substātiæ, non inquantum sunt sensibiles & mobiles. Hoc enim proprie pertinet ad naturalem. Sed propria consideratio huius scientiæ est de substantijs, quæ nō sunt ideæ, nec mathematica separata, sed primi motores, vt infra patebit. Tertio ibi.

Veritas quęsiti. Libro. 12. te cō.

Dubitatio aūt emergit, si quispiam ēt ipsas eē posuerit, cur non vt in mathematicis, sic & in cæteris

I res sese habet, quorum sunt formę? Dico aūt hoc pacto. Mathematica quidem, inter formas & res sensibiles ponūt, vti tertia quędā inter ipsas formas, & ea quæ sunt hoc loco. Tertius autem homo non est, neque equus pręter ipsum & singulos hoīes atq; equos.

Attamen dubitationē habet, & si ēē quis ipsas pōnat propter quid quidem nō queadmodum in mathematicis, sic hēt & in aliis quorum sunt spēs? Dico autē quia mathematica quidem intermedia specierum, ponunt & sensibiliū, velut tertia quędam præter species, & quæ hic. Tertius autē homo non est, neq; equus pręter auton & singulares.

Septi a dubitatio, an mathematica sint separata.

K

Mouet tertiam dubitationem ex incidēti. Quia enim dixerat manifestum esse ꝙ non sunt species separatæ, mouet dubitationem de mathematicis, vtrum sint separatæ. Et ostendit primo ꝙ nō, quia si aliquis ponat species separatas, & mathematica separata præter substantias sensibiles, quare nō est ita in omnibus quæ hn̄t spēs, sicut in mathematicis? vt sicut mathematica ponitur media inter species & sensibilia, quasi quædā tertia entia præter species & particularia quæ sunt hic, vt linea mathematica pręter speciem lineę, & lineam sensibilem, ita poneret̄ tertius homo, & tertius {equus præter auton}. i. per se hominem, & per se equum, quæ appellabant Platonici ideas, & equum & hominem, singulares. Sed in his Platonici media nō ponebāt, sed solum in mathematicis. Postea vero cum dicit.

L

Quod si rursus nō sunt, (vt inquiunt) circa quæ ponēdum est mathematicum ipsum versari? Non enim circa ea quę sunt in hoc loco, quippe cum istorum nihil sit tale quale mathematicæ scientiæ quærunt. At vero neq; circa mathematica, sciētia ea versatur quam quęrimus. Nihil enim ipsorum est separabile. At neq; est substantiarum sensibilium. Oriuntur enim atque intereunt.

Si aūt iterū nō est (vt dicunt) circa q̄lia ponēdum negociari mathematicū? Nō est. n. vtiq; circa ea quæ hic. Horum. n. nullum est, quale mathematicæ quęrunt sciarum. Neq;. n. circa mathematica quęsita est nunc scia. Separabile. n. ipsorum nullum. Sed neq; sensibilium substātiarum. Corruptibiles enim.

Obijcit in contrarium.

Obijcit in cōtrarium, quia si non sunt mathematica separata, difficile est assignare circa quæ mathematicæ scientiæ negocientur. Nō enim negociari videntur circa sensibilia inquantum hmōi, quia in istis sensibilibus non sunt tales lineæ, & tales circuli, quales scientiæ mathematicę quęrunt. Vnde videtur necesse ponere quasdam lineas, & quosdam circulos separatos. Est autem veritas quod mathematica nō sunt separata à sensibilibus s̄m se, sed solum s̄m rationem, vt supra ostensum est in sexto, & infra declarabitur. Et quia hanc dubitationem ex incidenti interposuerat de separatione mathematicorum ea occasione, quia dixerat manifestum esse quod species non sunt separatæ, cōsequenter cum dicit, {Neque etiam circa mathematica,} redit ad quæstionem principalem, qua quærebatur circa quas subas sit ista scientia. Et cum ostenderit ꝙ non sit circa species, quia species nō sunt separatæ, nunc ostendit eadem ratione, quod nō est circa mathematica, quia nec ipsa sunt separata. s. s̄m esse. Sed nō videtur esse circa sensibiles substantias, cum sint corruptibiles & in motu existentes. Est autem veritas huius quæstionis, quæ supra posita est. Quartam dubitationem ponit ibi.

Veritas quęsiti. Tex. c6. 2

M

Oīno āt dubitauerit q̄spiā, q̄lis nā sit scię, de mathematicarū materia dubitare. Neq;. n. nālis ē facultatis, ppea ꝙ ois tractatio naturalis phi circa ea versat̄, q̄ in seipsis principiū motus statusue hn̄t. Neq; ēt est facultatis, quę de demōstratione sciaq; considerat. Nā circa hoc ipsum genus, facit inquisitionem. Restat igit̄ phiam ppositam de ipsa considerare. N

Totaliter autē dubitabit vtiq; aliquis, cuius sciæ dubitare de mathematicarum materia. Neq;. n. physicę, ppter circa habētia in ipsis principium motus & quietis naturalis oē esse negocium. Neq; etiā intendētis de demonstratione & scia. Circa hoc ipsum genus. n. inquisitionē facit. Relinquitur igitur ppositam phiam de ipsis considerationem facere.

Et quærit cuius scientiæ sit {dubitare de materia mathematicarum sciētiarum}. i. inquirere de quibus mathematicæ cōsideret. Nō enim hoc est sciētiæ naturalis, ppter hoc ꝙ totum negociū naturalis philosophiæ, est circa ea q̄ habent in seipsis principium motus & quietis, quę naturalia dicuntur. Vnde de hac dubitatione se nō intromittit. Similiter etiam cōsideratio huius dubitationis nō videt̄ pertinere ad illam scientiam, quæ intēdit de demōstratione & scientia mathematicorum quæ dicitur mathematica scientia, quia hmōi scientia præsupponit hmōi materiam, siue hmōi subm, & circa ipsum aliqua inquirit. Vnde relinquitur ꝙ ad hāc philosophiam ptineat cōsiderare, de quo tractant scientiæ mathematicæ. Deinde cum dicit.

7. dubō. Ad quam sciam ptineat d mā mathematicorum dubitare.

O

Dubitauerit autē q̄spiā, si sciam eā quam q̄rimus ponere oporteat circā principia, quę a quibusdā elemēta vocant̄. Hæc āt oēs ipsis inesse compositis ponunt. Potius aūt ea scia quā quærimus, vniuersaliū videbit̄ esse. Ois. n. ratio & ois scia, vl'ium est, & non vltimorū. Quare hoc pacto primorum generū erit.

Dubitabit aūt vtiq; aliquis si oportet quęrere, q̄sitam sciam circa principia vocata ab aliquibus elementa. Hęc autē omnes in existētia compositis ponunt. Magis autem vtiq; videbitur vniuersaliū oportere esse quęsitam sciētiam. Omnis enim ratio & omnis sciētia vniuersalium, & non extremorum. Quare erunt vtiq; sic primorum generum. P

Inquirit circa qualia principia sit cōsideratio huius sciētiæ, & circa hoc mouet tres quęstiones. Primo enim quærit, vtrum hæc scientia sit circa principia, quæ à quibusdā elementa dicūtur. Quod videtur ex hoc ꝙ omnes ponunt hmōi principia esse inexistētia. i. intrinseca composito. Et ita oportet ad cognitionem cōpositorum, ꝙ ipsa cognoscant. Sed ex alia ratione videtur, ꝙ ista scientia sit magis vniuersalium, quia omnis ratio & omnis scientia videtur esse {vniuersalium & nō extremorum,} id est particularium, ad quæ diuisio cōmunium terminatur. Et sic videtur ꝙ ista sciētia maxime sit priorū generum. Et veritas est, ꝙ hæc sciētia præcipue considerat cōmunia, nō tamen ꝙ cōmunia sint principia, sicut Platonici posuerunt. Considerat aūt & principia intrinseca rerum, sicut materiam et formam. Secundo ibi.

8. dubō. An ista scia sit circa pn. ipia q̄ a quibusdā elementa vocantur.

Veritas quęsiti.

Q

Hęc aūt fiet id q̄d est, ipsumq; vnū. Hęc. n. oia quę sunt, ptinere maxie videbunt̄, & principiis maxie similia eē, ppea ꝙ natura sunt pria. His. n. corruptis, cętera quoq; ptinuo simul vniuersa tollunt̄. Oia. n. ens sunt & vnū. Verū cū drias participes ipsorū esse necesse est, si q̄spiā ipsa genera posuerit eē, dria vero nulla generis pticeps eē pōt: hoc sane nō videbitur, ipsa eē genera ponere, aut principium oportere.

Hęc autē fient vtiq; ens & vnum. Hęc. n. maxime vtiq; existimabunt̄ ptinere entia omnia, & maxime principia videri, quia prima natura sunt. Corruptis

enim

A enim ipsis, cointerimunt reliqua. Omnia enim ens & vnũ. Scdm quod autem dr̃ias ipsis, necesse participare, si ponat quis ipsa genera, differentia autem nulla genere participat: sic nõ vtiq; videbitur oportere ipsa poni genera, neq; principia.

9. dubõ. An vnũ & ens sint principia & genera. Mouet secundam dubitationem. Videtur enim ex vna parte, q; vnũ & ens sint principia & genera, quia hæc maxime videntur cõtinere omnia suo ambitu cõmunitatis. Et maxime videntur esse principia, quia sunt prima naturaliter, quia eis interemptis interimũtur alia. Omnia enim sunt ens & vnum. Vñ si auferatur vnum & ens, oĩa alia auferũtur, sed nõ cõuertitur. Et sic videnẽ esse prima naturaliter, cum prius naturaliter dicatur, à quo non conuertitur cõsequentia essendi. Ex alia parte vr̃, q; vnũ & ens non sint genera, & per cõsequens nec principia, si genera sunt principia. B Nulla enim dr̃ia participat actu genus, quia dr̃ia sumitur à forma, genus aũt à materia. Sicut rationale à natura intellectiua, aĩal à natura sensitiua. Forma autem nõ includitur in essentia materia actu, sed materia est in potẽtia ad ipsam. Et similiter differentia nõ pertinet ad naturã generis, sed genus habet dr̃iam potestate. Et propter hoc differẽtia nõ participat genus, qa cũ dico rõnale, significo aliquid hñs rõnem. Nec est de intellectu rationalis q; sit animal. Illud autem participatur, quod est de intellectu participãtis. Et propter hoc dr̃, q; differẽtia non participat genus. Nulla autem posset differẽtia sumi, de cuius intellectu nõ esset vnum & ens. Vnde vnum & ens nõ possunt habere aliquas differentias. Et ita non possunt esse genera. Cum omne genus habeat differentias. Veritas quæsiti. Est aũt veritas, q; vnum & ens non sunt genera, sed sunt omnibus communia analogice. Tertiam quæstionem ponit ibi.

C Preterea si simplicius est principium, magis q̃ id quod minus est tale, vltima vero eoꝝ q̃ sunt ex genere, generib9 sunt simpliciora, sunt. n. idiuidua, genera vero in plura atq; dr̃ia diuidunẽ: spẽs sane magis esse principiũ, q̃ genera videbunẽ. At quũ spẽs vna cum generibus ipsis tollantur, genera rursus principiis magis similia esse videntur. Est enim id principium, quod secum alia tollit. Sunt igitur quę dubitationem habent, & hęc & alia istiusmodi.

Adhuc autẽ si magis principiũ qđ simplicius, eo qđ minus tale, vltima autẽ eoꝝ quę ex genere, simpliciora generibus, idiuisibilia enĩ, genera autem in plura & differentia diuiduntur, magis vtiq; principium videbitur esse spẽs generibus. Quia autẽ cointerimuntur generibus spẽs, genera principiis assimilãtur magis. Principiũ. n. qđ interimit. Quę quidem igiẽ dubõnem hñt, hęc & talia sunt altera.

D 10. dubõ. An principia sint magis gña q̃ species. Et est dubitatio, vtꝝ principia sint magis genera q̃ species, & primo ostendit q; spẽs magis sint principia q̃ genera, qa qđ est simplicius, est magis principiũ. Sed spẽs videtur esse simpliciores. Sunt. n. indiuisibilia, ad quæ terminatur diuisio generis formalis. Sed genera in plura & differẽtia specie diuiduntur, ergo magis videntur principia esse species q̃ genera. Sed ex ea parte qua genera cõstituunt species, & nõ econuerso, videtur genera esse magis principia. Hoc enim est de ratione principij, q; eo remoto alia remouenẽ. Veritas quæsiti. Est aũt veritas q; vniuersalia sunt principia. s. in cognoscẽdo, & sic genera magis sunt principia, quia simpliciora. Et q; diuidantur in plura q̃ species, hoc est, quia cõtinent plura in potentia. Sed species cõtinent plura in actu. Vnde sunt magis diuisibiles per modum resolutionis cõpositi in simplicia. Lectio. ij.

Preterea vtrum qppiam præter singula ponere oporteat, an nõ oporteat, sed istoꝝ sit ea scia quam nunc quęrimus. At hęc infinita sunt. Ea vero q̃ pter singula sunt genera, aut species esse constat. Sed horum neutri scientia est ea quam nunc q̃rimus. Quã enim ob causam id esse nõ posit, iã antea diximus. B

Adhuc vtrum oportet poni aliquid pręter singularia, aut non, sed horum quęsita scientia. Sed hęc infinita. Quę vero pręter singularia, genera aut spẽs sunt. Sed neutrius horum q̃sita nunc scientia. Propter qđ enim impossibile hoc, dictum est.

POSTQVAM Mouit dubõnẽ de cõsideratione huius sciæ, hic mouet dubõnẽ, de his q̃ in hac scia cõsiderãtur. Et primo de substãtijs. Secũdo de principijs. ibi. Ad hoc aũt siquidem est. Circa hoc mouet duas dubitationes, quarum prima est, vtrum oporteat aliquid poni in rerum natura existere præter singularia, aut non. Et si dicaẽ q; nõ videtur sequi, q; hæc scia quę nũc q̃rĩ sit singulariũ, & q̃libet alia. Sed hoc vr̃ impoſe, qa singularia sunt infinita, & infinitorum nõ est scientia. Si aũt dicatur q; aliqd existit pter singularia, oportet q; sint vel genera, vel species. Et si hæc scia esset de generibus vel spẽbus. Sed quare hoc sit impossibile dictũ est prius, qa nec genera, nec spẽs videntur eẽ principia, cũ tñ hæc sit scia de principijs. Et veritas hæc est, quia nihil est in rerum natura pter singularia exñs, sed tm̃ in cõsideratione intellectus abstrahentis cõmunia à proprijs. Secundam dubitationem ponit ibi. — Dubõnes de cõsideratis ab hac scia. Prima an ĩ re q̃ nã aliqd pter singularia existat. F — Veritas quæsiti.

Et. n. oĩno dubitatio quędã emergit, vtrũ aliquã subam separatã præter sensibiles subas, & eas q̃ sunt hoc putandũ sit esse, an nõ putãdũ, sed hæc eẽ ea quę sũt, & circa hęc sapiaꝫ ipsam versari putaẽ oporteat. Quęrere. n. alia q̃dã videmur, & hoc est ꝑpositum nobis, videre inquã si quippiã sit in rõne rerũ separatũ per se, qđ quidem nulli rerũ sensibilium insit.

G Etenim totaliter dubitationem habet, vtrũ oportet aliquã existimari subam separabilem pręter sensibiles substantias, & eas quę hic aut nunc, sed hęc esse entia, & circa hęc sapientiã existere. Quęrere quidẽ enim videmur aliam quandam, & propositũ est hoc nobis. Dico autem scire siquidem separabile secundum se, & nulli sensibilium existens.

2. dubõ. An sit aliq̃ suba separabilis pręter sensibiles substantias q̃ sunt hic & nũc. Et est vtrum sit aliqua suba separabilis pter sensibiles subas, quæ sunt hic & nunc. Et hæc qõ necessaria est hic ad q̃rendum: quia si nihil est præter sensibilia, tunc sola sensibilia sunt entia. Et cum sapiẽtia sit scia entium, sequitur q; sapientia sit circa sola sensibilia, cum tñ in hac scientia videamur q̃rere quandã aliam naturã separatã. Et sic ad propositũ huius sciæ ptinet quærere, si est aliquid separatum à sensibilibus vel nõ. Et quicquid hoꝝ detur, sequitur alia quæstio. Et ideo consequenter dicit.

H Preterea si pręter sensibiles subas alia sit substantia quędam, pręter quas substantias sensibiles hãc eẽ ponere oportet? Cur enim potius præter hoĩes aut equos, q̃ præter cętera animalia, aut inanimata omnino quispiam ipsam ponet? Aequales tamen substãtiis sensibilibus atq; caducis, alias ęternas conficere, fines egredi rationis videtur.

Adhuc aũt si pręter sensibiles subas est aliqua alia suba, pręter quales sensibiles oportet ponere hanc esse? Quid enim magis pręter homines, aut equos, q̃ aliorũ animalium ponet quis ipsam, aut totaliter inanimatoꝝ? Aequales quidem sensibilibus & corruptibilibus substantiis perpetuas alteras constituere, extra rationabilia videbitur vtiq; cadere.

I ' Mouet quæstionem quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile à sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quasdam tantum. Si præter quasdam tm̄, difficile est assignate rationem præter quales substantiarum sensibilium oportet ponere substãtiam separatam, & præter quales non. Non enim videtur esse ratio aliqua, quare præter homines & equos sensibiles sit hō & equus separatus, & nō similiter de alijs animalibus, & etiam de alijs inanimatis. Si autē præter omnia sensibilia sit aliqua sub̄a separata, sequit̄ q̄ oporteat ponere aliquas sub̄as separatas, perpetuas, æquales numero substantijs sensibilibus & corruptibilibus: vt. s. sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus alijs. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicit.

3. dubō. An præter oēs aut tm̄ pter q̄sdā sub̄as sensibiles sit aliqua separata.

K Quod si id principiū qđ nūc q̄rimus, nō sit a corporibus separatū, quod nā aliud magis quispiam q̄ materiam ponet? Hæc tñ potentia est, & non actu. Atq; forma potius q̄ hęc, principium propriusue videbitur esse. At hęc caduca est atq; perit. Quare non est separabilis & per se substantia vlla perpetua. At hoc est absurdum. Videtur enim esse, atq; ab elegantissimis quęritur quoddam principium, atq; substãtia talis. Quo nanq; modo fuerit ordo, si nō sit quicquam ęternum & separatum ac manens?

Si aũt non separabile a corporibus quęsitum nūc principium est, quod vtiq; aliud quis ponet magis materia? Hęc tñ actu qdē nō est, potētia aũt est. Magis vtiq; principium principalius hac, videbitur esse spēs & forma. Hoc aũt corruptibile. Quare totaliter non est perpetua sub̄a separabilis & secundū se. Sed

L incōueniens. Videt̄ enim & q̄ritur fere a gratiosissimis tanq̄ existens quoddam principium & substãtia talis. Quomodo enim erit ordo non existēte aliquo principio perpetuo, & separabili, & manente?

Mouet aliam q̄ōnē quæ dr̄ sequi, si nō sit aliqua substãtia separata à sensibilibus. Et est qō quid sit primū principium. Vtrum. s. materia vel forma. Ex his enim duobus componuntur substãtię sensibiles. Videtur enim prīo aspectu q̄ nihil magis possit poni principium q̄ materia, quæ est primū sub̄m, & semper manet, sicut primi naturales posuerunt. Sed hoc vt videt̄ nō pōt esse principium, quia materia non est in actu, sed in potētia. Et ita cū actus naturaliter sit prior potentia, vt in nono habitum est, videtur q̄ sit principiū species & forma quæ est actus. Sed nec forma pōt esse principium, vt videtur quia forma sensibilis videtur esse corruptibilis. Et ita si forma sensibilis sit pri-

M mum principiū, vr̄ sequi q̄ nulla sub̄a sit perpetua, quæ sit sepabilis, & s̄m se existens. Quod vr̄ inconueniens, quia à famosis philosophis, & quæritur aliquod principiū perpetuum, et separatū, & aliqua talis sub̄a, & hoc rationabiliter. Non enim esset ordo perpetuitatis in rebus, nisi eēt aliquod principium separabile & ꝑpetuū, quod daret rebus perpetuitatem. Et ueritas harum q̄ōnum est, q̄ est aliqua substãtia separata à sensibilibus, non quidem species rerū sensibilium, vt Platonici posuerūt, sed primi motores vt infra ostendetur. Deinde cum dicit.

4. dubō. Quid sit primū principiū, māne, an forma.

Veritas tertię & quartę dubitationis.

Pręterea si sub̄a sit aliqua principiūq; tale natura, quale nūc q̄rimus, atq; hoc vnū sit oīum idēq; tā ꝑpetuaꝶ rerum, q̄ caducaꝶ, existit vtiq; dubitatio, cur nam sub eodem principio alia sunt sempiterna, alia nō sempiterna? Hoc.n. absurdū eē vr̄. Quod si aliud illoꝶ, aliud est istoꝶ, si caducoꝶ ēt sit ęternū, mō simili dubitabimus. Cur.n. si pricipiū sit ꝑpetuū, nō sint & ea quę sub ipso sunt sempiterna? Sin vero

N sit caducū ac perit, aliud q̄ppiā huius, & aliud illius itidem principiū erit, atq; hoc in infinitum abibit.

Adhuc aũt siquidē est aliqua sub̄a & principiū tale scđm naturam, quale nunc q̄rimus, & hoc vnum oīum & idem ꝑpetuoꝶ & corruptibiliū, dubōnem habet, ꝑp quid qdē eodē principio existēte, hęc qdē sunt perpetua eorum quæ sub principio, hæc autē non perpetua? Hoc.n. incōueniens. Si aũt aliud quidem principium est corruptibilium, aliud aũt ꝑpetuoꝶ. Siquidem perpetuū & qđ corruptibilium, similiter dubitabimus. Propter qd enim nō ꝑpetuo principio existēte, & q̄ sub principio ꝑpetua? Corruptibili aũt existēte, aliud aliqd principium sit huius, & illius alterum, & hoc in infinitum procedit.

O Mouet q̄ōnem de principijs, & primo qualia sunt. Secūdo quæ sunt. ibi. ❡ Si autem rursus aliquid. ℈ Tertio q̄uo se habeant adinuicem. ibi. ❡ Adhuc autem vtrum principium. ℈ q̄rit ergo si sit aliqua sub̄a separata & principiū vt nunc q̄rimus, vtrū sit aliqđ principiū oīum. s. corruptibiliū & incorruptibiliū, vel non. Si sit principiū aliqđ omnium, dubitatio remanet, quare ex eodem principio, quædam sunt perpetua, q̄dam non ꝑpetua. Si aũt aliud est principium corruptibiliū, & aliud incorruptibiliū, adhuc remanet dubitatio, quare cum principium sit perpetuū ea quæ sunt ex primo non sunt perpetua. Si aũt principium sit corruptibile, omne autem corruptibile est generabile, omne autem generabile habet principium, sequitur quod principium corruptibile habeat aliquod principium: & illud,

P aliud: & sic in infinitum. Quod est impossibile, vt ostensum est supra in secundo. Et veritas est, quod primū principium omnium est incorruptibile. Sed quædam propter longe distate ab eo sunt corruptibilia, in quibus generatio & corruptio causatur per causam mediam, quæ est incorruptibilis secundum substãtiam, & variabilis s̄m vbi. Deinde cum dicit.

5. dubō. An idē sit principium corruptibilium & incorruptibilium.

Veritas quęsiti.

Quod si rursus q̄spiam ea quę maxime immobilia principia esse videntur, id inquā qđ est, ac ipsum vnum posuerit, primo q̄dem si neutꝶ ipsoꝶ hoc aliquid, substantiãq; significet, quonā pacto separabilia atq; ꝑ se erunt? Talia aũt quęrimus ęterna ipsa principia atq; prima. Deinde si hoc aliqd vtrunq; & substantiam significat, oīa quę sunt, cōtinuo substantiæ erunt, quippe cum de vniuersis ipsum ens, & de nōnullis ipsum vnum etiam prædicetur. At falsum est, vniuersa quæ sunt substantias esse.

Q Si aũt rursus aliq̄s putata maxime principia immobilia, esse ens & vnū ponat, primo quidē, si non hoc aliqd & sub̄am vtrūq; ipsoꝶ sign̄at, q̄uo erūt separabilia & per se? Talia autem quęrimus perpetua, quę & prima principia. Si vero hoc aliquid & substantiā vtrūq; ipsoꝶ significat, oīa erunt sub̄a entia. De oibus.n. ens pręd icatur, de quibusdam autem & vnum. Substantiā aũt esse omnia entia falsum.

Quærit quæ sunt principia, & primo quęrit de opinione illorum, qui posuerunt principia vnum et ens, quia sunt maxime immobilia. Qualitercunq; enim uarietur aliquid, semper remanet vnum & ens. Sed ex eorum opinione consurgit duplex dubitatio, quarum vna est, vtrum vnum & ens significat hoc aliquid & substantiam. Si enim non, nō potuerunt eē sepabilia & per se existentia. Sed talia principia quærimus, quæ sint perpetua & separata existentia,

6. dubō. Vtrū vnum et ens sign̄ificet hoc aliqd & substantiam.

Si autem

A Si aūt significat hoc aliquid & substātiam, sequitur ꝙ oīa sint subāe & nihil sit accideńs, quia ens prędicatur de omnibus entibus, vnum aūt prædicatur de quibusdam. Quædam vero sunt quæ in multitudine consistunt, de quibus vere manifestum est qualiter prædicetur vnum. Hoc autē est falsum, ꝙ oīa sint substātiæ. Vnde videtur ꝙ vnum & ens non significent substantiam.

Pręterea, dicant illi oportet, qui id quod principium primū, atq; substantias inquiūt esse, ex ipso vero vno atq; materia primo numerum generant, atq; hunc asserunt subām esse, quo nā pacto id qđ dr̄, verū esse pōt? Dualitatē enim & cęteroꝝ numeꝝ quēq; cōpositorū, quonā modo vnū intelligere oportet? De hoc enī neq; qcq̄ oino dicūt, neq; ē facile dicere.

Adhuc aūt primum principiū ꝙ vnum dicētibus
B & hoc subām, ex vno autē & materia, numerū generāt primo, & hanc subām dicūt esse, qūo ꝯtingit qđ dr̄ veꝝ esse? Dualitatem.n. & reliquoꝝ vnūquēq; numerū cōpositorū, qūo vnū oportet intelligere? De hoc enim neq; dicūt nihil, neq; facile ęst dicere.

7.dubō. An numerus generetur ex vno & mā, vt dicebāt antiqui.

Secunda dubitatio quam ponit talis est. Ponentes enim vnum principium & substantiam, dicunt ꝙ ex vno & ex materia generatur numerus tanquam primus effectus. Et hunc. s. numerum dicunt esse substātiam. Sed hoc nō videtur esse verum. Quia si numerus componitur ex vno & materia, oportet ꝙ sit aliquid vnum, sicut quod componitur ex anima & materia, oportet ꝙ sit animatum. Sed qūo dualitas & quilibet aliorum numerorū qui sunt cōpositi ex multis vnitatibus, sunt vnum vt dicunt Platonici, nec facile est assignare, vt possit dici esse relictum ab eis, quasi de facili intelligibile. Secundo ibi.

C Si lineas tū, vel superficies principiū quispiam posuerit pria, hęc nō sunt subę separatę, sed incisiones atq; diuisiones linee quędā supficierum. Superficies aūt corporum, & lineaꝝ etiā pūcta. Et insup eorūdē sunt fines. Hęc aūt oīa in aliis īsunt, & nihil ē sepatū.

Si vero lineas aut his habita, dico autem superficies, prima ponat quis principia. Hæc autē non sunt subę separabiles. Decisiones aūt & diuisiones, hæ qdem superficierum, hæ aūt corporū, puncta autem lineaꝝ. Adhuc aūt termini eorūdem horū. Oīa autem existunt in aliis, & separabile nullum est.

8.dubō. An lineæ & superficies sint principia.

Prosequitur aliam opinionem de principijs. Quidam enim posuerunt {lineas & habita}.i. cōsequenter se habētia ad eas. s. superficies esse principia, quia ponebant corpora componi ex superficiebus, & superficies ex lineis. Sed
D manifestum est quod huiusmodi non sunt substantiæ separabiles & per se existentes, quia sunt quędam decisiones & diuisiones, lineæ quidem superficierum, superficies corporum, puncta vero linearum. Et sunt etiam termini eorūdē puncta. s. linearum, & sic de alijs. Punctum enim quod est in extremitate linee, est terminus lineæ. Quod autem significatur actu infra lineam est decisio lineæ. Et similiter est de linea ad superficiem, & de superficie ad corpus. Manifestum est aūt ꝙ termini & decisiones sunt existentia in alijs sicut in subiectis. Vnde non possent esse separabilia. Et sic lineæ & superficies nō sunt principia. Deinde cū dicit.

Pręterea quonā pacto subām vnius punctiue putare oportet? Nā subę quidē omnis ē generatio. At puncti non est. Est.n. ipsum punctum diuisio.

Adhuc qūo subām existimare oportet vniꝰ & pūcti? Substātię quidem enim ois generatio est, puncti autem non est. Diuisio enim punctum exhibet. B

Inducit aliam rationem, dicens quod non potest opinari quod sit aliqua substātia vnitatis & puncti, quia substātia nō incipit esse nisi per generationem. Cum autem linea diuiditur in actu, ipsa diuisio est punctum. Est aūt harū quæstionum veritas, ꝙ nec vnum nec lineæ & superficies sunt principia. Tertio ibi. Veritas q̄siti.

Affert aūt & hoc dubitationē, oēm quidem scientiam vniuersaliū esse, ac talis. Substātiā vero de vniuersalium numero non esse, sed potius hoc aliquid esse ac separatū. Quare si scīa sit circa principia, quonam pacto putare oportet principiū substātiā esse?

Exhibet aūt dubitationē, & oportet quidem scientiam esse vniuersaliū, & talis: subām aūt nō vniuersalium esse, magis aūt hoc aliquid separabile. Quare si circa principia est scientia, quomodo oportet principium existimare substantiam esse? F

Post quæstionem de vno & ente, & de dimensionibus mouet quæstionem de substantijs, & primo quęrit vtrum substantiæ sint principia. Et videtur ꝙ non, qa omnis sciētia est vniuersalium, & quælibet scientia est {talis vniuersalis}.i. alicuius subiecti vniuersalis determinati. Sed substantia non est de numero vniuersalium, sed magis est hoc aliquid separabile, id est per se existēs. Et ita videtur ꝙ de substantijs non sit scientia. Sed scientia est circa principia, ergo substantia non est principium. Et veritas est ꝙ licet vniuersalia non per se existant, tamen naturas eorum quæ per se subsistunt est considerare vniuersaliter. Et s̄m hoc accipiuntur genera & species in p̄dicamento substantiæ, quæ dicuntur secundæ substātiæ, de qbus est sciētia. Quædam etiam per se existēes sunt principia, quæ quia immateriales, pertinent ad intelligibilem cognitionem, licet excedant intellectus nostri comprehensionem. G

9.dubō. An suba sit pncipiū.

Veritas q̄siti.

Pręterea est ne qppiam pręter ipsum totū, an nō est? Dico autem totum, materiam cum eo quod est cum ipsa. Nā si non est, ea quę sunt in materia caduca sunt vniuersa. Si est, species illud erit, ac ipsa forma. Hoc igitur in qbus est, & in qbus nō est, difficile est diffinire. In quibusdam enim veluti in domo, formam non esse separabilem constat.

Adhuc vtrum est aliquid pręter synolon, aut non? Dico aūt materiam, & quod cum hac. Si quidē enī non, quę quidem in materia corruptibilia omnia. Si aūt est aliquid, species vtiq; erit & forma. Hoc igitur in quibus est, & in quibus non, difficile est determinare. In quibusdam enim palam non existens separabilis species, puta domus. H

An sit aliqd principiū pręter synolon.

Secūdo quærit, vtrum sit aliquod {principium pręter synolon,} id est p̄ter simul totū quod est cōpositum, aut nō. Et exponit synolon ꝙ est materia, & ꝙ cū materia cōponitur. Si enim non sit aliquid p̄ter compositum ex materia & forma, quæ autem sunt in materia dicūtur corruptibilia, sequitur ꝙ nihil sit perpetuum. Et si est aliquid p̄ter cōpositum, hoc erit spēs & forma & remanebit dubitatio in qbus forma separat̄, et in qbus nō. Manifestum est enim ꝙ in quibusdam forma non separatur. Forma enim domus non separatur à materia. Vnde & platonici non posuerunt ideas rerum artificialium, quia formę rerum artificialium sunt actus, quæ non p̄nt per se existere. Et veritas est ꝙ est aliquid p̄ter materiam, non tamen forma rerum sensibilium. Deinde cum dicit. Veritas quęsiti.

Pręterea pricipia sunt ne specie an numero eadē? Nam si eadem numero sunt, omnia vnum erunt.

I Adhuc vtrum principia specie aut numero eadẽ? Si enim numero, omnia erunt eadem.

10. dubs. Vtrũ oium principia sint eadem nũero, aut specie tñ. Veritas q̃. sti. Lib. 12. Te. cõ. 19. & inde. Cap. 3.

Quærit qualiter principia se habeant adinuicem, vtrũ. s. oium principia sint eadem numero, aut specie tm̃. Si enim sint eadẽ numero, sequit̃ ꝙ oĩa sint eadem numero. Si autẽ non sunt eadem numero, oportebit q̃rere causam diuersitatis. Et ueritas est qđ loquẽdo de pricipijs extrinsecis, vnũ numero sunt, cum id quod est primum principium oĩum, sit agens & finis. Principia vero intrinseca. s. materia et forma, non sunt vnum numero omnium, sed s̃m analogiam, vt infra ostendetur. Lectio. iij.

Cum aũt scientia phi circa id verset̃, quod est, ea ratione qua ens est, vniuersaliter & non per partem: id autem quod est, multipliciter & non vno modo dicatur, si ęquiuoce quidem dicit̃, & non per rõnẽ

K vllam cõem, non sub vnam sane scientiam cadit. Nõ est enim talium vnum genere. Sin vero per cõe qppiam dicitur, cadet profecto sub scientiam vnam.

QVoniam autem phi est scientia entis inquantum ens, vniuersaliter & non secundum partem: ens autem multipliciter, & non secũdum vnũ dr̃ modum. Siqdem igitur ęquiuoce secũdũ cõe át nihil, nõ est sub vna scia. Nõ. n. ẽ vnũ gen⁹ taliũ. Si aũt scd̃um aliqd cõe, erit vtiq; sub vna scia.

POSTQVAM mouit qõnes, hic incipit colligere ea quæ pertinent ad consideratiõe huius scientiæ, & diuiditur in duas partes. In prima ostendit de quibus hæc scientia considerat. In secunda comparat hanc scientiam ad alias. ibi. {Omnis autem scientia.} Prima diuidit̃ in duas partes. In prima ostendit ꝙ ad hãc scientiam pertinet

L considerare de oĩbus entibus. In secunda ꝙ ad hanc pertinet considerare de principijs demonstratiuis. ibi. {Quoniam aũt.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit ꝙ omnium est reductio aliqualiter ad vnum. Secundo ostendit ꝙ de omnibus reductis ad vnum est consideratio huius scientiæ. ibi. {Quemadmodum aũt.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit ꝙ necessarium est ad præsentem considerationem inquirere, vtrũ oĩa reducantur aliqualiter ad vnũ, dicens ꝙ quia scientia philosophiæ est de ente inquantum est ens, ita ꝙ cõsiderat de ente s̃m vlem rationem entis & non s̃m rõnem entis alicuius particularis, cum ens multipliciter & non vno modo dicatur: si ista multiplicitas esset pura æquocatio, quæ non diceret̃ s̃m aliquid cõe, non caderent oĩa entia sub vna scientia, quia non reducerentur aliquo modo ad vnum genus. Oportet autem vnã scientiam esse vnius generis. Sed si ista multiplicitas habeat aliquod cõe, omnia entia possunt esse sub vna sciẽtia.

An oĩa sit aliqualr̃ in vnũ reducere.

Hic se Mauritius nominare fecit vt hẽs in. 25. defensione.

M Vnde ad qõnem qua quęrebatur, vtrũ ista scientia sit vna, cũ sit de pluribus & diuersis, necium est considerare, vtrũ oĩa entia reducantur ad aliquid vnũ, vel non. Scd̃o ibi.

Videt̃ igit̃ modo iá dicto dici vt medicatiuũ ac sanũ. Et hoꝶ enim vtrũq; multis dr̃ modis. Vnum quodq; aũt hoc ex eo dr̃ modo, qa aliud ad medẽdi facultatẽ, aliud ad sanitatẽ, aliquo redigit̃ modo: & aliud item alio mõ, ad idẽ tñ reducit̃ vnũqdq;. Medicatiua nanq; ratio cultellusq; ppterea dr̃, ꝙ illa quidem a medẽdi proficiscitur facultate, iste aũt huic est vtilis. Similiter & sanũ, partim ex eo dr̃ qa significatiuũ est sanitatis, partim ex eo qa eiusdẽ ẽ effectiuũ. Idem est & in cęteris similibus modus. Eodẽ & ens oẽ dr̃ mõ. Ex eo náq; vnũqdq; ipsoꝶ ens dr̃, qa eius quod est, ea ratione qua est ens, aut affectus, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut quippiam cæterorum talium est.

N Videtur itaq; dicto modo dici, quẽadmodum medicatiuũ & salubre. Etenim horũ vnũqdq; multipliciter. Dicitur aũt secundũ vnũquęq; modoꝶ, eo ꝙ hoc qdẽ ad medicatiuam sciam reducit̃ aliqualiter, hoc aũt ad sanitatem, hoc autẽ aliter ad idẽ, aut vnũquodq;. Medicatiuus enim sermo dr̃ & cultellus, eo ꝙ hic qdem à medicatiua sciẽtia fit, hic aũt huic vtilis sit. Similiter aũt & salubre. Hoc qdem enim quia significatiuum sanitatis, hoc aũt quia factiuũ. Idẽ autẽ modus & in reliquis. Eodẽ itaq; modo & ens omne dicitur. Eo enim ꝙ entis inquantum ens passio, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut aliorum aliquid talium sit, dicitur vnũquodq; eorum ens.

O Ostẽdit ꝙ omnia reducuntur ad aliquid vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostẽdit propositum. Secundo manifestat quoddam quod poterat esse dubium. ibi. {Quoniam autẽ fiunt.} Prima diuiditur in duas. In prima ostẽdit ꝙ omnium reductio est ad vnum. In secunda ostendit ad quod omnia reducantur. ibi. {Differt autem nihil.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ omnia entia reducuntur ad aliquod vnum cõmune ens. Secundo quod omnes contrarietates reducuntur ad vnam contrarietatẽ. ibi. {Quoniam autem omnes &c.} Dicit ergo primo ꝙ ens videtur dici modo p̃dicto. s. ꝙ dicatur multipliciter s̃m aliquid cõmune. Quod manifestat per duo exempla. s. medicatiuum & salubre. Vtrunq; enim eorum dicitur s̃m diuersos modos, tamen per reductionem ad aliquod vnũ. Medicatiuum enim aliquid dicitur multipliciter, s̃m ꝙ hoc refertur sic ad medicamentum, & id aliter. Et similiter salubre dicitur multipliciter s̃m ꝙ hoc refertur sic ad

Ens dr̃ analogice sicut sanum.

P sanitatem, & id aliter. Vtrobiq; tñ idem est ad quod fit reductio, licet diuersis modis. Sicut sermo dr̃ medicans, eo ꝙ est à scientia medicatiua. Cultellus autem dicitur medicatiuus, eo ꝙ est vtilis eidẽ scientiæ sicut instr̃m. Et similiter hoc dicitur salubre, quia est significatiuum sanitatis, sicut vrina. Hoc autem quia est factiuum sanitatis, sicut potio medicinalis. Et similiter est in alijs quæ hoc eodẽ modo dicuntur. Manifestum est enim quod quæ sic dicuntur, media sunt inter vniuoca & ęquiuoca. In vniuocis enĩ nomen vnum prædicatur de diuersis s̃m rationem totaliter eandem, sicut animal de equo & de boue dictum, significat substantiam animatam sensibilem. In æquiuocis vero idem nomen prædicatur de diuersis s̃m rõnem totaliter diuersam. Sicut patet de hoc nomine canis prout dicit̃ de stella, & quadam specie animalis. In his vero quæ prædicto modo dicuntur, idem nomen de diuersis prędicatur

Qũo i analogis est ea dr̃ ratio & diuersa.

Q s̃m rationem partim eandem, partim diuersam. Diuersam quidem quãtum ad diuersos modos relationis. Eãdem vero quantũ ad id ad qđ fit relatio. Esse. n. significatiuũ, & eẽ effectiuũ, diuersuꝫ est. Sed sanitas vna est. Et pp hoc hmõi dicuntur analoga, quia proportionãtur ad vnum. Et similiter est de multiplicitate entis. Nam ens simpliciter, dicit̃ id quod in se habet esse. s. substãtia. Alia vero dñr entia, qa sunt huius qđ per se est, vel passio, vel habitus, vel aliquid hmõi. Non enim qualitas dr̃ ens, quia ipsa habeat esse, sed per eam substantia dr̃ esse disposita. Et similiter est de alijs accidentibus. Et ppter hoc dicit ꝙ sunt entis. Et sic patet ꝙ multiplicitas entis habet aliquid cõmune, ad quod fit reductio. Deinde cum dicit.

Cum autem reductio eius oĩs quod est, ad vnum quid cõe fiat, ꝯtrarietatum & quęq; ad primas dñas eius qđ est, ac cõtrarietates, vtiq; reducet̃, siue multitudo ac vnũ, siue similitudo ac dissimilitudo sint eius quod est, differẽtię primę, siue alię qdam. Sint

enim

A enim hæ contemplatione perceptæ.

Quoniã autẽ omnis entis ad vnũ aliquid & cõmune reductio fit, & cõtrarietatũ vnaquæq; ad primas differẽtias & cõtrarietates reducetur entis, siue pluralitas & vnũ, siue similitudo & dissimilitudo, primæ entis sint differẽtiæ: siue aliæ aliquæ. Sunt.n. hæ speculatæ.

Omnes cõtrarietates ad vnã primam entis reduci.

Ostendit ꝙ reductio omnium cõtrarietatum sit ad vnã primã. Quia.n. omniũ entiũ fit reductio ad aliquid vnũ cõmune, contrarietates aũt entium quæ sunt oppositæ differẽtię per se consequuntur entia, necesse est ꝙ cõtrarietates reducantur ad aliquam primã contrarietatem quæcunq; sit illa, siue pluralitas et vnũ, siue similitudo et dissimilitudo, siue quæcunq; alię sint primæ differẽtiæ entis. Et huiusmodi contrarietates debent cõsiderari in sciẽtia quæ determi-
B nat de entibus. Deinde cum dicit.

Interest aũt nihil ad id quod est, an ad ipsum vnũ eorũ quæ sunt, reductio fiat. Nã si non eadem sunt, sed diuersa, conuertuntur tamẽ. Ipsum.n. vnum, & ens quodammodo est: & id quod est vnum, etiã est.

Differt aũt nihil entis reductionem ad ens, aut ad vnum fieri. Et.n. si non idem, sed est aliud, conuertitur quidem. Vnum.n. ens aliqualiter, & ens vnum.

Entium reductio siue ad vnũ, siue ad ens fiat, nihil refert

Ostendit quid sit illud commune ad quod fit reductio omnium entium, & dicit ꝙ nihil differt vtrũ fiat reductio ad ens vel vnũ. Si.n. dicatur ꝙ ens & vnum nõ sunt idem, sed differunt rõne ſm quod vnum addit indiuisibilitatem supra ens, tamen manifestum est ꝙ adinuicem conuertun-
C tur, quia omne vnum est aliqualiter ens, & omne ens est aliqualiter vnum. Et sicut substãtia est proprie & per se ens,
Tex. cõ. 3. Tex. cõ. 7. ita proprie & per se vnũ. Quomodo autẽ vnũ ad ens se habeat, supra dictũ est in quarto & decimo. Deinde cũ dicit.

Atqui cum eiusdem atq; vnius scientiæ sit omnia contemplati contraria, contrariorum aũt alterum priuationis subeat vicem, dubitauerit quispiã, quonam pacto nonnulla per priuationem dicũtur, quorum est aliquid medium, qualia sunt iustũ atq; iniustum. Circa igitur talia cuncta, priuationem ponere oportet, nõ totius rõnis, sed vltimæ formæ. Ceu si ipse iustus est is, qui legibus per quendam obtempe-
D rat habitum, nõ omnino ipse iniustus is erit qui tota ratione priuatur. Est.n. & qui ex aliqua parte deficit in obtemperando, atq; hoc pacto priuatio inerit ipsi. Idem est & in cæteris modus.

Quoniam autẽ cõtraria omnia vnus & eiusdẽ sciẽtiæ speculari, dicitur aũt vnumquodq; ipsorũ secdm priuationẽ, & vtiq; quędã dubitabit aliquis quomodo dicuntur secdm priuationẽ, quorum est intermedium aliquid, quẽadmodũ iniusti & iusti. Circa omnia itaq; talia, priuationẽ oportet poni, nõ totius rationis, sed vltimæ spẽi. Puta si est iustus secundũ habitum quẽdam obediẽs legibus, non semper erit iniustus tota priuatus ratione. Circa persuaderi aũt legibus deficiẽs in aliquo, & secundum hoc priuatio inest ipsi. Eodẽ autẽ modo & in aliis.

Qualiter oia ɔtraria se habeant vt habitus et priuatio,

Remouet quãdam dubitationẽ dicens, ꝙ omnia contraria pertinent ad considerationẽ vnius scientiæ, & huius rõ potissima videtur esse, quia in omnibus contrarijs vnũ dicitur ſm priuationem, quod cognoscitur ex suo opposito, remanet dubitatio quomodo contraria dicuntur ſm priuationem inter quæ est medium, cum in oppositis priuatiue non sit medium. Et ad hoc respõdendũ est ꝙ in talibus contrarijs, alterum contrariorum nõ ponitur priuatio, quasi tollens totam rationem alterius oppositi, sed quia est priuatio vltimæ speciei, inquantũ.s. tollit cõpletã rationem totius speciei. Sicut si aliquis dicitur iustus, eo ꝙ est obediẽs legibus ſm habitum aliquem, nõ semper dicetur iniustus eo, quod sit priuatus tota ratione iustitiæ, ꝙ in nullo obediat legibus, sed qa persuasus est, vt in alijs deficiat ab obediẽtia legis. Et sic inest ei priuatio iustitiæ, inquantum deficit a perfecta ratione iustitiæ. Et propter hoc potest habere medium, quia nõ omnis qui caret iustitia, totaliter iustitia priuatur, sed aliqua parte. Et hoc est medium quod diuersificatur ſm magis & minus. Et similiter est in alijs cõtrarijs. Sed priuatio visus dicitur in hoc, ꝙ totaliter aliquis caret visu. Et ideo inter cæcitatem & visionem nõ est medium. Deinde cum dicit. F

Duplex priuatio.

Vt aũt mathematicus circa ea contẽplationẽ facit, quæ per abstractionẽ sumuntur: abstractis nãq; substãtiis vniuersis sensibilibus contẽplatur, vt pondere, leuitate, duritie, ac contrario: caliditate insuper & frigiditate, cæterisq; sensibilibus cõtrarietatibus, solis relictis quãto atq; cõtinuo, quorũdam ad vnũ, quorundã ad duo, quorũdã ad tria, atq; affect⁹ horũ vt quãta sunt, & continua, & nõ vt quicquam aliud cõtemplatur: & aliorũ quidẽ inter sese positiones, et ea quæ ipsis competunt: aliorum aũt cõmensurationes & incõmensurationes, & aliorum rationes cõsiderat, attamẽ vnam omnium horum eadẽq; geometricam sciẽtiam ponimus: sic & circa id quod est, res sese habere videtur. G

Quẽadmodum aũt in aliis mathematicus circa ea quæ ex ablatione, theoricam facit. Circũtollẽs.n. omnia sensibilia speculatur, puta grauitatẽ, et leuitatẽ, et duritiẽ, & contrarium: adhuc aũt caliditatẽ & frigiditatẽ, & alias sensibiles contrarietates: solum aũt derelinquit quantum et continuũ, et horũ quidẽ ad vnũ, horum aũt ad duo, horum vero ad tria: & passiones horum inquantũ quãta sunt & continua, & nõ secdm aliud aliquid speculatur: & horũ quidẽ eas quæ adinuicẽ positiones considerat, & in his existẽtia: horũ aũt commẽsurationes & incõmẽsurationes; horum vero rationes, sed tantum omnium vnam & eandẽ ponimus scẽtiam geometricam: eodẽ modo se habet & circa ens. H

Sicut mathematici est cõsiderare ea quę p se reducũt ad quãtũ, ita metaphysici ea quę p se reducũtur ad ens.

Ostendit ꝙ de omnibus entibus reductis ad vnũ, sit cõsideratio huius scientiæ, & circa hoc tria facit. Primo exẽplo geometriæ ostendit, ꝙ ad vnam scientiam pertinet cõsiderare omnia quæ reducuntur ad ens, dicens ꝙ sicut mathematica habet cõsiderationẽ {circa ea quæ sunt ex ablatione} .i. circa abstracta, quæ quidem abstractio fit nõ ex hoc quod ponat ea de quibus considerat in rerũ natura esse separata a sensibilibus, sed quia considerat ea absq; consideratione sensibilium. Speculatur.n. mathematica auferẽs a sua consideratione omnia sensibilia, sicut leuitatem, grauitatem, duritiẽ, mollitiẽ, caliditatem & frigiditatem, & omnes alias sensibiles contrarietates, & derelinquit in sua consideratione solummodo quantum & continuum, siue sit continuum ad vnam tantum dimensionem, vt linea: siue ad duas, vt superficies: siue ad tres, vt corpus: & considerat primo passiones horum inquantum sunt continua, & non ſm aliquid aliud. Non.n. cõsiderat passiones superficiei ſm ꝙ est superficies linea vel lapidea. Et similiter rationes eorum adinuicem. Considerando figuras etiam cõ

siderat

I ſiderat accidentia quæ exiſtunt in figuris,& conſiderat mẽſurationes & incõmenſurationes quãtitatum, vt patet in decimo Euclidis,}& rõnes}.i.proportiones earum, vt patet in quinto. Sed tamẽ de omnibus his eſt vna ſcientia quæ eſt geometria. Et ſicut eſt de mathematico, ita eſt de philoſopho qui conſiderat ens, & prætermittit cõſiderare omnia particularia entia,& conſiderat ea tantũ quæ pertinent ad ens commune,quæ licet ſint multa, tamen de omnibus eſt vna ſcientia,inquantum. ſ. reducuntur omnia in vnum,vt dictum eſt. Secundo ibi.

Nam ea quæ huic accidunt ea rõne qua ens eſt, & cõtrarietates ipſius,vt ens eſt:nõ ad aliã ſcientiã, ſed ad philoſophiã ipſam pertinet cõtẽplari. Naturali nãq; ſciẽtię nemo eorũ quæ ſunt vt entia,ſed potius vt motũ ſubeunt,tribuet cõtẽplationem.Differendi
K quoq; facultas, atq; ſophiſtica, circa accidẽtia quidẽ eorum quæ ſunt, nõ tamen vt entia ſunt, neq; circa ipſum ens,vt eſt ens, verſanť. Quare reſtat, circa ea quæ dicta ſunt, vt ſunt entia, philoſophum ipſum eſſe contemplatorem.

Huic.n.accidentia inquantum eſt ens, & cõtrarietates ipſius inquantũ ens, non alterius ſcientiæ quã philoſophiæ ſpeculari.Naturali quidẽ.n.nõ inquãtum entia, magis autem inquantũ motũ participãt, theoriã vtiq; quis diſtribuet. Dialectica.n.entia & ſophiſtica ſunt accidentium quidẽ entibus, non autẽ inquantum entia, neq; circa ens inquantum ens eſt. Quare relinquitur philoſophum inquantum entia ſunt,eſſe circa dicta ſpeculatiuum.

L Oſtendit cuius ſcientiæ ſit prædicta conſiderare,dicens ꝙ conſiderare accidentia entis,inquantũ eſt ens, nõ eſt alterius ſcientiæ quã huius philoſophiæ.Si.n.eſſet alterius,maxime videreť eſſe naturalis ſcientię & dialecticę,quæ videtur maxime inter ſcientias eſſe cõmunes. Naturalis qđ ſm opinionẽ antiquorum, qui nõ ponebant alias ſubſtantias, niſi ſenſibiles. Sic.n.ſequeretur ꝙ ad naturalem pertineret cõſiderare de omnibus ſubſtantijs,& per cõſequẽs de omnibus entibus quę reducũtur ad ſubſtantiã. Dialectica aũt videtur eſſe communis,& ſimiliter ſophyſtica, quia conſiderant quædam accidentia entibus. ſ. intentiones & rõnes generis & ſpeciei,& alia hmõi. Vnde relinquitur ꝙ Philoſophus conſideret prædicta inquãtum ſunt accidentia entis. Tertio ibi.

Metaphiſici tantummodo eſt ꝯſiderare accidentia entis vt ens.

Quoniam aũt omne quod eſt,per vnum quid di-
M citur:& commune,quod quidẽ pluribus dicitur modis:cõtrariaq; modo eodẽ, (ad primas nãq; cõtrarietates ipſius entis,& differentias reducuntur)talia vero ſub vna eſſe ſcientia poſſunt, ſolui profecto dubitatio ea poteſt, quã in principio diximus. Dico aũt eam qua quærebatur,quonã pacto multorum genereq; differentium,vna quadam ſcientia fuerit.

Quoniã aũt ens omne ſecundum vnũ,& cõmune aliquid dicitur multipliciter dictum, & cõtraria eodem modo:ad primas.n. contrarietates & differentias entis,(talia.n.poſſunt ſub vna ſciẽtia eſſe)diſſoluetur vtiq; quæ ſecundũ principia dubitatio dicta. Dico autẽ in qua dubitatũ eſt,quomodo erit multorum & differentium genere vna aliqua ſcientia.

Ex dictis infert concluſionem principaliter intentã, dicens ꝙ quia ens dicitur multipliciter ſm aliquid vnũ, & omnia contraria reducuntur ad primã contrarietatẽ entis, & talia ſic reducta in vnũ poſſunt cadere ſub vna ſcientia, vt dictũ eſt,per hoc ſoluitur dubitatio prius mota,vtrũ.ſ. multorũ differentiũ genere ſit vna ſcientia. Lectio.iiij.

Vna ſcientia põt eſſe differentiũ genere.

N *Diſtingoit de genere.*

Cum autem & mathematicus ipſis cõibus ſibi accommodatis vtatur,horũ quoq; principia ad primã philoſophiam pertinet cõtemplari. Hoc.n.ab æqualibus inquam,ſublatis æqualibus,ea quę reſtãt æqualia eſſe,commune quidem in omnibus quãtis ineſt. Mathematica vero id ſumens, circa aliquã ſuæ materiei partem contemplationem facit: vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut cæterorum quippiã talium,non vt entia ſunt,ſed vt ipſorum quodq; cõtinuum eſt,vna dimẽſione vel duabus vel tribus. At philoſophia de ſingulis quidẽ,vt horum cuiq; quippiam accidit,non conſiderat: circa vero id quod eſt, vt eſt ens, vnumquodq; talium contemplatur.

Quoniam aũt mathematicus vtitur communibus,proprie & horũ principia erit vtiq; ſpeculari philoſophiæ primæ. Quod.n.ab æqualibus,ęqualibus ablatis,quæ relinquũtur ęqualia,commune quidem eſt omnibus quantis. Mathematica aũt aſſumens circa aliquam partẽ conueniẽtis materiæ facit theoriam. Puta circa lineas,aut angulos,aut numeros, aut reliquorum aliquod quantorũ:non inquantum aũt entia, ſed inquãtũ continuũ ipſorum vnũquodq;,aut vnũ aut duo,aut tria. Philoſophia aũt de his quę in parte quidẽ inquantũ horum vnicuiq; aliquid accidit, non intẽdit.Circa ens aũt inquãtum ens vnunquodq; talium ſpeculatur. O

POSTQVAM Philoſophus oſtendit quomodo conſideratio huius ſcientiæ eſt circa entia, & ea quæ conſequuntur ens inquantum huiuſmodi.Hic oſtendit quomodo conſideratio huius ſcientiæ eſt de primis principijs demonſtrationis,& diuiditur in duas partes.In prima oſtendit ꝙ ad hãc ſcientiã pertinet conſiderare de his.In ſcđa determinat de quodã principio demõſtrationis quod eſt inter alia primũ.ibi{Eſt aũt quoddam &c.}Circa primũ duo facit.Primo oſtendit propoſitũ ex cõſideratione ſcientiæ mathematicæ. Scđo ex conſideratione ſcientiæ naturalis.ibi{Eodem autẽ.} Vtitur autẽ in prima parte tali ratione. Quæcũq; cõmunia a ſcientijs particularibus accipiũtur particulariter,& non ſm ꝙ ſunt in ſua cõmunitate,pertinent ad conſiderationem huius ſcientiæ.Sed prima principia demõſtrationis accipiũtur a mathematica,& ab alijs particularibus ſciẽtijs particulariter tantũ,ergo eorum cõſideratio ſm ꝙ ſunt communia pertinet ad hanc ſcientiã, quæ conſiderat de ente inquantũ eſt ens.Dicit ergo ꝙ mathematicus vtitur{pricipijs cõmunibus proprie,}id eſt ſm quod appropriantur ſuæ materiæ. Oportet autẽ ꝙ ad primã philoſophiã pertineat conſiderare principia huiuſmodi ſm ſuã cõmunitatem. Sic.n. accepta ſunt principia ſuijpſorum, ſm ꝙ ſunt alicui materiæ particulari appropriata.Et hoc quod dixerat,manifeſtat per exemplũ.Nam hoc principiũ,Si ab æqualibus æqualia demas,quæ relinquuntur æqualia ſunt. eſt commune in omnibus quantis, in quibus inneniuntur æquale & inæquale. Sed mathematica aſſumunt huiuſmodi principia ad propriam conſiderationem circa aliquam partem quãti, quę eſt materia ſibi cõueniens. Non eſt.n.aliqua mathematica ſcientia,quæ cõſideret ea quæ ſunt quantitatis communia, inquantum eſt quantitas.Hoc.n.eſt primæ philoſophiæ.Sed conſiderant mathematicæ ſcientiæ ea quæ ſunt huius vel illius quantitatis,ſicut arithmetica ea quę ſunt numeri,& geometria ea quæ ſunt magnitudinis. Vnde arithmeticus accipit prædictum principiũ,ſm ꝙ pertinet ad numeros tantũ, geometria aũt ſm ꝙ pertinet ad lineas vel ad angulos. Nõ autem

P

Quia ſcientię particulares cõ cõſiderãt prima principia niſi particulariter, ideo metaphyſicus cõſiderat ea vniuerſaliter.

Q

conſiderat

A considerat geometra hoc principium circa entia inquantũ sunt entia, sed circa ens inquantum est continuum, vel ſm vnam dimenſionem vt linea, vel ſm duas vt ſuperficies, vel ſm tres vt corpus. Sed philoſophia prima non intẽdit de partibus entis inquantum aliquid accidit vnicuiq; eorum, ſed ſpeculatur vnũquodq; communium talium circa ens inquantum eſt ens. Deinde cum dicit.

Eodem modo res ſeſe habet & circa ſcientiã naturalem. Ipſam nãq; naturalis facultas, accidentia principiaq; eorum quæ ſunt, rõne qua mouentur, non vt entia ſunt, contemplatur. At primã ſcientiam iſtorũ diximus eſſe vt ſunt entia, & nõ aliud quicquã. Qua propter & hanc ſcientiam, & mathematicam ipſam, partes eſſe ſapientiæ eſt ponendum.

Eodem aũt habet modo & circa naturalem ſcien B tiam mathematicę. Naturalis.n.accidentia & principia ſpeculatur entium in quantum mota, & non inquantum entia. Primã autem ſcientiam diximus horum eſſe ſecundũ q; entia ſubiecta ſunt, ſed nõ alterũ aliquid. Propter quod & hanc & mathematicã ſciẽtiam partes ſapientiæ eſſe ponendum.

Oſtẽdit idẽ ex cõſideratione naturalis ſcientiæ, dicẽs, q; eodem modo ſe habet naturalis ſcientia quantum ad hoc ſicut & mathematica, quia naturalis ſcientia ſpeculatur accidentia entiũ & principia, non inquantum ſunt entia, ſed inquantũ ſunt mota. Sed prima ſcientia eſt de his ſm q; ſunt entia, & nõ ſm aliqd aliud. Et ideo naturalẽ ſcientiã & mathematicam oportet partes eſſe primæ philoſophiæ, ſicut particularis ſcientia pars dicitur eſſe vniuerſalis. Quod autem huiuſmodi principia cõmunia pertineãt ad conſidera C tionem primæ philoſophię, huius ratio eſt, quia cũ omnes primæ propoſitiões per ſe ſint, quorum prædicata ſunt de ratione ſubiectorum, ad hoc q; ſint per ſe notę quãtum ad oẽs, oportet q; ſubiecta & prædicata ſint nota omnibus. Huiuſmodi aũt ſunt communia quæ in omnium cõceptione cadunt, vt ens & non ens, & totũ & pars, æquale & inæquale, idẽ & diuerſum, & ſimilia, quæ ſunt de conſideratione philoſophi primi. Vnde oportet q; propoſitiones cõmunes quæ ex huiuſmodi terminis cõſtituũtur, ſint principaliter de conſideratione philoſophi primi. Lectio.v.

Naturalis & mathematica ſũt aliquo modo partes metaphyſicę.

Eſt aũt in hiſce quæ ſunt, principium quoddã, circa quod fieri non poteſt, vt falſo dicamus: quin potius ſemper cõtrarium faciamus.i.verũ dicamus, neceſſe eſt. Veluti fieri nõ poteſt, vt idem vno eodemq; tempore ſit & non ſit, & cætera quæ hoc opponuntur modo.

D Cap.4.

Est aũt quoddã in entibus principiũ, circa quod non eſt mentiri: contrariũ aũt neceſſarium ſemper facere. Dico aũt verum dicere. Puta quod non contingit idem, ſecundum vnum & idem tẽpus eſſe & non eſſe, & alia ipſis oppoſita hoc modo.

Sermo de primo principio.

POSTQVAM Oſtendit Philoſophus q; principia communia demonſtrationis, ſunt principaliter de conſideratione huius philoſophiæ, hic determinat de primo principio inter ea. Neceſſe eſt.n.q; ſicut omnia entia reducuntur ad aliquod primum, ita oportet q; principia demõſtrationis reducantur ad aliquod principiũ, quod principalius cadit in conſiderationẽ huius philoſophiæ. Hoc aũt eſt q; non contingit ſimul eſſe & non eſſe. Quod quidem ea rõne primũ eſt, quia termini eius ſunt ens & nõ ens, qui primo in cõſideratione intellectus cadũt. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima determinat veritatẽ circa illud principiũ. In ſcda excludit errorẽ. ibi. Addiſcentes aũt. Circa primũ duo dicit de iſto principio. Primo dicit q; eſt

Quod ſit principiũ, & quare.

E quoddã principiũ demonſtratiuũ in entibus, circa quod nõ cõtingit mẽtiri .ſ.ſm interiorẽ rõnẽ. Sed neceſſarium eſt ſemper facere contrariũ .ſ.dicere verũ circa ipſum. Et hoc principium eſt, q; non contingit idẽ eſſe & nõ eſſe ſm vnum & idẽ tempus, & alijs cõditionibus ſeruatis quę conſueuerunt in contradictione apponi.ſ.ſm idẽ, ſimpliciter, & alia huiuſmodi. Impoſsibile.n.eſt q; aliquis opinetur hoc principium eſſe falſum, opinaretur.n.contradictoria eſſe ſimul vera. Et ſic idẽ haberet ſimul contrarias opiniones. Nam contrariæ opiniones ſunt quæ ſunt de contrarijs. Sicut opinio qua quis opinatur Socr. ſedere, eſt contraria opinioni qua quis opinatur eum non ſedere.

Vide cõditiones primi princ. primo elẽchorum Cap.5.&.4. huius,t.c.4.

Atq; de talibus abſolute quidẽ demonſtratio eſſe nequit, ad hunc aũt eſt. Fieri.n.non poteſt, vt ex alio principio magis credẽdo, ratiocinatio huiuſce conficiatur. Quod tamen fieri oportet ſi ſimpliciter fuerit demonſtratio. F

Et de talibus ſimpliciter quidem nõ eſt demõſtratio, ad hunc autẽ eſt. Non.n.eſt ex credibiliori principio hoc ipſo facere ſyllogiſmum. Oportet autem, ſiquidem erit ſimpliciter demonſtrare.

Alia litera. Adhuc.

Scdo dicit q; de prædicto principio & ſimilibus nõ poteſt eſſe ſimpliciter demonſtratio, ſed poteſt eſſe demõſtratio ad hoĩem. Quod aũt non poſsit ſimpliciter demonſtrari, probat ex hoc q; nõ contingit facere ſyllogiſmũ ad hoc principium demonſtrandũ ex aliquo principio magis noto, quod oporteret ſi contingeret illud principium ſimpliciter demonſtrare. Sed ad hoĩem contingit hoc principiũ demonſtrare, qui concedit aliquid aliud licet minus notũ, & hoc negat. Deinde cum dicit.

Ad eum vero qui dictiões oppoſitas veras ſimul G aſſerit eſſe, ei qui falſum id eſſe oſtẽdit, tale quippiã eſt ſumendum: Quod ſi idẽ erit quod illud, nõ poſſe inquã vno eodem tempore idẽ eſſe atq; non eſſe, nõ tamen idem videbitur eſſe. Hoc.n.pacto dũtaxat id demõſtratur ad eum, qui dictiones oppoſitas de eodem veras aſſerit eſſe poſſe.

Ad dicentẽ aũt oppoſitas dictiones ei qui falſum id eſſe oſtendit, ſumendũ aliquid tale, quod idẽ quidem erit ei quod eſt, non contingere idẽ eſſe & non eſſe ſcdm vnum & idẽ tempus, nõ videbitur aũt eſſe idem. Sic enim ſolum vtiq; demonſtrabitur ad dicẽtẽ, cõtingere oppoſitas dictiones verificari de eodẽ.

Excludit opinionẽ negãtium illud principium, & diuiditur in partes duas. Primo diſputat contra negantes hoc principium. Scdo oſtendit quomodo ad hanc opinionem poſsit reſponderi, ibi. Soluet aũt. Circa primũ duo facit. Primo diſputat contra negãtes hoc principiũ ſimpliciter. Scdo deſcendit ad ſpẽles opiniones, ibi. Cito aũt. H Circa primum duo facit. Primo ponit modũ diſputãdi cõtra hũc errorem dicẽs, q; ille qui contra ponẽtem contradictorias propõnes eſſe veras vult oſtẽdere q; ſit falſum, debet ſumere aliquid tale quod idem ſit huic principio.ſ. non contingere idem eſſe & non eſſe, ſm idem tempus, ſed non videatur idẽ. Si enim videretur idẽ, non concederetur ab aduerſario. Si aũt nõ eſſet idem, non poſſet concludere propoſitũ: quia huiuſmodi principiũ non poteſt oſtendi ex notioribus. Et ideo hoc ſolũ modo poteſt ſumi demonſtratio contra dicentem, q; contradictoria verificantur de eodem: vt, ſcilicet illud quod ſumitur ſit idem concluſioni, ſed non videatur idem.

Diſputat cõtra negãtẽ primũ pricipium. Lect.6.t. prima.

Modũ diſputãdi cõtra ſdictos docet.

Quibus itaq; inter ſeſe cõicare nomẽ, diſputareq; placet, ii ſeipſos intelligendos præſtare debent. Nã ſi idipſum

I si idipsum non fiat, quonã pacto inter ipsos cõicatio nominis, disputatioq; fieri potest? Nominum igitur vnũquodq; notum esse oportet, & aliquid significare, & non plura, sed solũ vnum. Quod si plura significet, id definetur oportet ad quid illorũ ipsum nomen pro præsenti vsu mente ducere libet. Qui igitur hoc esse, & hoc non esse dicit, is sane quod omnino esse dicit, id dicit non esse. Quare quod nomen significat, id non significare dicit. Hoc aũt est impossibile. Quare si quippiã hoc significat, esse inquã hoc: fieri non potest vt contradictio de eodem sit vera.

Futuros itaq; inuicem rõne communicare, oportet aliquid ipsorum intelligere. Non facto aũt hoc, quomodo est cõmunicatio his adinuicẽ sermonis? Oportet igitur nominum vnunquodq; esse notũ, &
K significare aliquid, & non multa, solũ aũt vnum. Si autem plura significet, manifestum facere ad quod fert nomẽ eorũ. Dicens itaq; esse hoc, & nõ esse hoc, quod totaliter esse dicit non dicit. Quare quidem quod significat nomen, hoc non inquit significare. Hoc autem impossibile. Quare siquidem significat aliquid esse hoc, contradictionem verificari impossibile de eodem.

Arguit tribus rationibus contra negãtes primũ principium in generali.

Scdo procedit ad disputandũ cõtra prædictũ errorem, & circa hoc facit tres rationes, quarũ prima est: q si duo hoĩes debeant adinuicem cõicare rationẽ, vt.s. vnus alteri rationem suam cõmunicet disputando, oportet vnũ ipsorum intelligere aliquid, quod ab alio dicitur: qa si hoc nõ esset, non cõicarent adinuicem in sermone sm rõnem. Et ita frustra acciperetur disputatio contra eum, qui hoc negaret. Si autem vnus ex eis intelligeret quod alius dicit, oportet q
L vnũquodq; nominũ quę proferuntur, sit notũ in sua significatione: & per cõsequens q significet aliquid, & nõ multa, sed solũ vnũ. Et significet multa, q manifestet ad quod illorum multorũ significãdum vtatur noĩe. Alias nesciret vnus, quod alius vellet dicere. Hoc igitur supposito q nomẽ significet vnũ, manifestum est q ille qui dicit esse hoc, & non est hoc: puta q Socr. est homo, & non homo: illud vnum quod attribuit Socrati, quod.s. est homo, negat, cũ adiungit q nõ est homo. Et sic negat iã quod primo significauit. Vnde relinquitur q nomẽ nõ significet id quod significat, quod est impossibile. Sequitur ergo q si nomẽ aliquid determinate significat, q impossibile est cõtradictionẽ verificari de eodem. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea si quippiam ipsum nomẽ significat, atq; hoc vere dicitur, id necessario sit oportet. At quod necessario est, id fieri non potest vt interdũ non sit.
M Non ergo fit, vt contradictoria de eodem sint vera.

Adhuc aũt si quid significat nomẽ, & hoc verificatur, oportet & hoc ex necessitate esse. Quod autẽ ex necessitate est, non contingit tunc nõ esse. Oppositas igitur non contingit dictiones & negationes verificari de eodem.

Quæ talis est. Si nomẽ significet aliquid, & hoc quod significatur per nomẽ verificatur de eodẽ, de quo primo prędicatur nomen, necesse est hoc inesse ei de quo prędicatur nomen, dum propositio vera fuit. Manifestũ est.n. q hæc condõnalis est vera, si Socr. est homo, Socrates est homo. Omnis autẽ condõnalis vera est necessaria. Vnde necesse est q si consequens sit verũ, q antecedẽs sit verũ, quoniã concluditur q necesse est quãlibet propositionẽ esse verã dum vera est. Sed quod est aliquãdo non contingit tũc nõ esse quia necesse esse, & nõ contingens nõ esse æquipollent.

Ergo dum hæc est vera, Socra. est homo, nõ cõtingit hanc N
esse verã, Socra. non est homo. Et sic patet q non cõtingit oppositas affirmationes & negationes simul verificari de eodem. Tertiam rõnem ponit ibi.

Præterea si non magis affirmatio sit quã negatio vera, qui dicit hominẽ, aut non hominem, nõ magis dicet verum. Videbitur aũt hominẽ ipsum nõ equũ esse dicens, aut magis, aut non minus dicere verum, quam si nõ hominẽ esse dicat. Quare si equũ etiã dicat eundem esse, verũ similiter dicet. Opposite nãq; vere similiter dicebatur. Fit igitur vt idẽ homo sit atq; equus, aut quippiam animalium cæterorum. Atq; nulla quidẽ rõnum istarum, demonstratio est absolute: est tamẽ ad eũ demõstratio qui hæc ponit.

Adhuc autẽ si nihil magis dictio quã negatio verificatur, dicens hominem, aut nõ hoiem, nihil magis verum dicet. Videbitur aũt vtiq; nõ equum esse, O
dicens hominem, & magis aut non minus verũ dicere, quam non hoiem. Quare & equuũ dicens esse eũdem, verum dicet. Oppositas enim similiter erat verum dicere. Accidet igitur eũdẽ, hoiem esse & equũ, aut aliorũ aliqđ animalium. Demõstratio quidẽ igitur nulla horum est simpliciter. Ad ponẽtẽ tamẽ hęc demonstratio.

Quæ talis est. Si affirmatio non est vera, magis quam negatio ei opposita, ille qui dicit Socratẽ esse hominẽ, nõ magis verum dicit quam ille, qui dicit Socratem non esse hominem. Sed manifestum est q ille qui dicit hominem non esse equum, aut magis verũ dicit, aut nõ minus quam ille, qui dicit hominem non esse hominem. Ita ergo per locum a simili vel a minori, verum dicet, qui hominẽ dicet non esse equum. Sed si opposita contradictorie sunt simul vera P
si hæc est vera, homo non est equus, & hæc erit vera, homo est equus. Et ita sequitur q homo sit equus & quodcunq; aliud animalium. Sed quia posset aliquis calũniari prædictas rationes, ex hoc q ea quæ assumuntur in eis sunt minus nota quam conclusio quæ intenditur, ideo respondet, dicens q nulla prędictarum rationum est demonstratiua simpliciter, sed tamen potest esse demonstratio ad hoiem qui ponit hanc rationẽ, quem oportebit concedere ea quę assumuntur, licet sint minus nota simpliciter quã id quod negat. Deinde cum dicit.

Excludit tacitã calũniam.

At enim & ipsum quispiam Heraclitũ, si hoc interrogasset pacto, fateri cito coegisset, nũquam oppositas dictiones veras de eodem esse posse. Nunc vero non animaduertẽs quid dicit, hanc sibi sumpsit opinionẽ. Omnino autem si id quod ab ipso dicitur verum sit, neq; idipsum verum etiã erit, idem inquam Q
vno eodemq; tẽpore esse atq; non esse posse. Nã vt & diuisis non magis est affirmatio quã negatio vera, sic si vtrũq; atq; cõplexum, vt vna quædã sit affirmatio, non magis ipsa negatio quam totum ipsum fuerit verum, vt affirmatio positum.

Cito aũt & vtiq; quis & ipsum Heraclitum hoc interrogans modo, cogeret confiteri nunquã oppositas dictiones possibile esse de eisdem verificari. Nũc autem non intelligens seipsum quid quidẽ dicit, hãc accipit opinionem. Totaliter aũt si quod dicitur ab ipso est verum, neq; vtiq; ipsum hoc verũ erit. Dico aũt idem contingere scdm vnũ & idẽ tempus, & esse & non esse. Quemadmodum enim & diuisis ipsis, nihil magis affirmatio quã negatio verificatur, eo-

dem modo

A dem modo & simul vtrisq;,& simul complexi,velut vna quadam affirmatione existẽte, nihil magis,negatio quã totum vt in affirmatiõe positũ,verum erat.

Disputat cõtra Heraclitum qui negabat primũ principium. Lect. pn. parte.9.

Excludit prædictum errorẽ descẽdendo ad spãles opinãtes,& primo ad Heraclitum.Secundo ad Pythagorã, ibi. ¶ Simile autem. ⁋ Ponebat aũt Heraclitus duo, scilicet ꝙ affirmatio & negatio sit simul vera. Ex quo sequebatur ꝙ omnis propositio tam affirmatiua quam negatiua sit vera. Itẽ ponebat ꝙ inter affirmationẽ & negationẽ sit aliquod mediũ. Et sic sequebatur ꝙ contingeret neq; affirmationẽ neq; negationẽ esse verã. Et p cõsequẽs oẽm propositionẽ esse falsam. Primo ergo inducit rõnem cõtra primũ.2ᵒ cõtra scdm:ibi ¶ Adhuc autẽ. ⁋ Dicit ergo ꝙ de facili aliquis hoc modo disputãdo ad hominẽ coget ipsum Heraclitum, qui fuit autor huius ꝓpositionis,cõfiteri ꝙ oppositæ propositiones non verificantur de eodẽ. Videtur enim hãc opinionem accepisse ꝙ verificetur de eodem, ex hoc ꝙ nõ intellexit seipsum quid diceret. Hoc aũt modo cogeretur negare quod dicit,quia si illud quod dictum est ab eo, verum est.s. ꝙ contingat idem ſm vnum & idẽ tẽpus esse & nõ esse,sequitur ꝙ hoc ipsum non erit verũ. Sicuti enim si diuisim accipiatur affirmatio & negatio, non magis vera est affirmatio quã negatio:ita & si accipiantur affirmatio & negatio simul tanquam ex eis vna affirmato fiat, nõ erit minus negatio vera huius totius compositi ex affirmatiõe & negatione,quam ipsa tota affirmatio cõposita. Manifestum est enim ꝙ contingit aliquã propositionẽ copulatiuam esse verã,sicut aliquam simplicẽ propositionẽ,& contingit accipere eius negationẽ. Siue autem illa copulatiua cõponatur ex duabus affirmatiuis,sicut cum dicitur Socr. sedet & disputat:siue ex duabus negatiuis, sicut cum dicitur verũ esse Socratem nõ esse lapidẽ neq; asinũ:siue ex affirmatione & negatione vt cum dicitur, verũ est Socratẽ sedere & nõ disputare:semper tamẽ copulatiua verificata sumitur in virtute vnius affirmatiuæ. Et ille qui dicit eã esse falsam, assumit negationem quasi totius copulatiue. Qui ergo dicit simul esse verum,hoiem esse & non esse,assumit hoc vt quandã affirmationẽ:& hoc non esse verũ, est eius negatio. Si ergo affirmatio & negatio est simul vera, sequitur ꝙ hæc etiã negatio sit vera, qua dicitur nõ esse verum. s. ꝙ affirmatio & negatio sint simul vera. Oportet enim si aliqua negatio est simul vera cum affirmatione sibi opposita,ꝙ omnis negatio sit simul vera cum affirmatione sibi opposita. Eadẽ enim est ratio in oĩbus. Deinde cũ dicit.

Destruit primũ errorẽ Heracliti q credebat p tradictoria esse simul vera.

B

C

Præterea si non sit vt quicquam vere affirmetur, & id ipsum erit vtiq; falsum, nullã inquã affirmationem dicere esse verã. Quod si sit verum, soluetur id profecto quod ab hisce dicitur qui talibus obstant, atq; omnino disputationem e medio tollunt.

D Adhuc autẽ si nihil est vere affirmare, hoc ipsum vtiq; falsum erit dicere, nullam veram affirmationẽ existere. Si autem est aliquid, soluetur vtiq; quod dicitur ab his qui talia instant,& penitus auferentibus disputare.

Destruit secũdum errorẽ Heracliti q putabat,inter ꝓtradictoria dari mediũ.

Heraclitus oẽm aufert disputationem.

Inducit rationẽ cõtra hoc quod ponebatur ꝙ nulla affirmatio sit vera. Si.n.nihil contingat verũ affirmare,qui aũt dicit nullã affirmationẽ verã esse,aliquid affirmat,hoc.s.ꝙ verũ sit nullã affirmationẽ esse veram,ergo hoc ipsum falsum erit. Et si aliquid affirmatiue dictum verum sit, remouebitur opinio taliũ qui contra omnia instant. Et qui ista positione vtũtur,auferunt totaliter disputationem: quia si nihil est verum,non potest aliquid concedi ex quo disputatio possit procedere. Et si affirmatio & negatio sint simul vera,non erit significare aliquid per sermonẽ, vt supra dictum est. Et sic cessabit disputatio. Deinde cum dicit.

E Simile est hisce quæ dicta sunt,& id quod a Pythagora dicebatur. Etenim ille rerũ omniũ hoiem mensuram esse dicebat, nil aliud ex eo nimirũ innuens, quam id esse certo quod cuiq; videtur atq; apparet. Quod si fiet,euenit profecto vt idem sit & nõ sit, & bonũ sit & nõ bonum,cæteraq; omnino quæ per oppositas dictiones dicentur, propterea quod persæpe idẽ his malũ esse videtur, & id est mensura quod cuiq; apparet atq; videtur.

Simile autem dictis est, & quod dicitur a Pythagora. Etenim ille dixit omniũ rerũ esse mensurã hominẽ,nihil aliud dicens, quã quod videtur vnicuiq; hoc & esse firmiter. Hoc autẽ facto idẽ accidit & esse & non esse & bonum & malum esse,& alias secundũ oppositas dictiones dicta,propter multoties his quidem videri esse hoc bonum, his autem contrarium, Mensuram autem esse,quod videtur vnicuiq;. F

Arguit cõtra Pythagorã de primo principio. Lectio.1.

Descendit ad opinionẽ Pythagoræ, & dicit ꝙ id quod dictum est a Pythahora, simile est dictis ab Heraclito, & ab alijs qui ponũt affirmationẽ & negationẽ simul esse veram. Dicit.n. Pythagoras ꝙ homo est mensura omniũ rerum.s.ſm sensum & intellectum vt in nono dictũ est,quasi esse rei sequatur apprehẽsionem intellectus & sensus. Et sic qui dicit hominẽ esse mẽsurã omnium, nihil aliud dicit, quam hoc esse verum,quod videtur vnicuiq;. Quo posito sequitur ꝙ idem sit & non sit, & ꝙ idem simul sit bonum & malũ. Et simile est in alijs oppositis,eo ꝙ multotiens videtur hominibus aliquibus aliquid esse bonũ,& alijs videtur cõtrarium,& ipsum videri est mensura rerum ſm opinionem Pythagoræ, vt.s.intantum sit verum rem esse,inquantum videtur. Lectio.vj. G

Soluetur autem hæc dubitatio, si prius contemplabimur vnde orta hæc existimatio fuerit.

Soluetur autem vtiq; huiusmodi dubitatio, considerantibus vnde venit principium existimationis huius. Cap.3.

POSTQVAM Philosophus disputauit cõtra ponentes contradictoria simul verificari de eodem,hic ostendit quomodo hęc rõ possit ab eorum mẽtibus remoueri, Et diuiditur in partes duas. In prima ostẽdit propositum. In scda inducit quędã corollaria ex dictis, ibi. ¶ Quare manifestum. ⁋ Prima pars diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo prędicta rõ in aliqbus solui possit. In scda ostendit in quibus possit solui,& in quibus nõ, ibi. ¶ Ad habentes igitur. ⁋ Circa primũ tria facit. Primo proponit modũ quo prędicta rõ in aliquibus solui possit, dicens ꝙ dubiũ prædicta ex qua aliqui mouentur ad ponendum cõtradictoria simul verificari de eodẽ poterit solui, si quis consideret vnde principium sumpsit hæc positio. Secundo ibi.

Lect.prin. parte.2 Lect.prin. parte.10. Tollit motiua pdicti erroris. H

Quibusdã enim ex physicorum opinione naturalium,orta fuisse videtur. Quibusdã ex eo quia non omnes eadem de eisdem cognoscunt, sed aliis hoc dulce,aliis contrarium esse videtur.

Videtur enim quibusdam quidem ex physiologorum opinione,aliis autem ex non eadem de eisdem omne cognoscere,sed his quidem delectabile hoc videri,his autem contrarium.

Ponit scd'a motiua

Assignat duplex principiũ prędictæ positionis, dicẽs ꝙ quibusdã videtur ꝙ principiũ dictæ opinionis sit ex opinione naturaraliũ philosophorũ, qui posuerunt aliquid nõ fieri ex nõ ente. Alijs aũt videtur ꝙ principiũ sumpserit ex hoc quod

I hoc quod non oēs eadē iudicant de eisdē. Sed quibusdam
videtur hoc esse delectabile, & alijs cōtrariũ. Ex hoc enim
sequitur ꝙ opposita sint simul vera, si quis credat ꝙ omne
quod videtur alicui sit verum. Tertio ibi.

Nihil enim ex nō ente, sed oē ex ente fieri, opinio
fere omniũ naturaliũ est cōis. Cum igitur ex perfe-
cte albo, minimeq; nō albo, fiat ac oriat̃ non albũ. Si
nũc generet̃ nō albũ ex eo quod est non albũ, ex nō
ente ipsum illoꝝ scientia fiet, nisi idē & nō albũ esset
& albũ. At nō difficile est hanc soluere dubōnem. Di
ctum est enim in naturali sciētia, quonā pacto ex nō
ente, & quo pacto ex ente fiunt ea quę generantur.

Nihil enim ex nō ente fieri, omne aũt ex ente, fe-
re omnium est cōmune dogma eorũ qui de natura.
Quoniā igitur non albũ fit ex albo perfecte existēte,
& nequaquā ex nō albo. Nunc aũt factũ nō albũ, fiet
K vtiq; ex nō ente non albo, quod fit non albũ. Quare
ex non ente fiet vtiq; scđm illos, si non existit, non al
bum idem & album. Nō difficile aũt dissoluere du-
bitationem hanc. Dictũ est enim in physicis, quomo
do ex nō ente fiunt quæ fiunt, & quomodo ex ente.

Maifestat qũo ex pręmissis duobus principijs dicta opi
nio sequatur, & qũo soluatur. Et primo qũo sequat̃ ex opi-
nione naturalium physicoꝝ. Scđo qũo sequatur dicta opi
nio ex eo ꝙ creditur, quodcunq; videtur esse verum, ibi.
Contra p̄mum mo-tiuum. {Sed est similiter.} Dicit ergo primo, ꝙ fere oĩum eorũ
qui de natura tractauerũt, cōmune dogma est ꝙ nihil fit
ex nō ente, sed omne quod fit, fit ex ente. Manifestũ est etiā,
ꝙ aliquid fit nō album ex eo quod est perfecte album, nō
aũt fit albũ ex non albo. Vlterius etiā manifestum est ꝙ nō
albũ fit ex eo, quod nō est non albũ. Quod exinde patet, ꝙ
id quod nō est non albũ, fit non album, sicut quod non est
nigrum fit nigrũ. Sic igitur illud ex quo fit non albũ, est al-
L bum, & non est nō albũ. Quod nō potest intelligi tanquā
penitus fit non ens nō albũ, quia sic videretur sequi ꝙ ali-
qd fieret simpliciter ex nō ente. Sicut si diceremus ꝙ ignis
fit ex non igne, qũo intelligebāt ꝙ illud quo fit ignis sit pe
nitus non ignis. Sic.n. videbatur eis ꝙ sequeret̃, ꝙ fieret ali
qd ex nō ente. Et propter hoc ponebāt quod in eo ex quo
fit ignis, erat ignis latens, vt patet ex opinione Anaxagorę,
Lect. 5. Te.cō. 33. quę ponitur in primo physi. Similiter credebāt, ꝙ si aliqd
fit non albũ ex eo ꝙ nō est non album, ꝙ nihilominus nō
album pręexisteret in eo ex quo fit nō albũ, vt dictum est.
Solo mo-tiui. Te.cō. 75. Lect. 12. Sequebat̃ etiā ꝓm eos qđ illud ex quo fit nō albũ, esset albũ
& non album simul, nisi ponatur ꝙ aliquid fiat ex nō ente.
Sed hanc dubitatiōnē, vt ait Philosophus, non difficile est
soluere. Expositum.n.est in primo physicorũ, qũo aliquid
fiat ex ente, & qũo ex non ente. Dictum est.n.ꝙ aliquid fit
ex nō ente in actu, & ente in actu per accidens. Sed ex mate
M ria quæ in potētia est, fit aliquid per se. Accidit enim factio
ni ꝙ materia ex qua fit aliquid, fuerit subiecta formę & pri
uationi. Et sic nō oportet, ꝙ id ex quo aliquid fit, simul sit
ens & non ens in actu, sed ꝙ de se sit potentia ad ens & non
ens. i. ad formā & priuationem, Deinde cum dicit.

Atq; fidē vtrisq; similiter opinionibus eoꝝ ac ima
ginationibus adhibere, qui inter sese cōtendũt, insig
nis demētię est. Constat enim alteꝝ ipsorũ necessario
dicere falsum. Patet autē ex hisce quæ fiunt in sensu.
Nunquā enim idē aliis dulce, aliis contrariũ videt̃,
si nō corruptũ atq; infectũ instrumnetũ eius habeat
sensus, q dictos sapores discernũt. Quod cũ est tale,
alteri putādi sunt mēsura, alteri nō putādi. Idē & in
bono & honesto, ac turpi, & istiusmodi cæteris est cē

N sendum. Illud enim censeri, nō aliud esse constat quā
tot esse ea putare oportere, quot hisce videntur q vi
su digitũ submittunt, atq; faciunt vt ex vno duo tũc
videantur, propterea quod illis tot esse videtur. Et
rursus vnum. Nam hisce qui visum non mouent,
ipsum vnum, non plura, sed vnum esse videtur.

Sed & similiter attēdere vtrisq; opinionibus &
phātasiis ad ipsos dubitātium, stultum. Palā enim ꝙ
alterũ ipsorum necesse est mentiri. Palam aũt hoc ex
his quæ fiunt scđm sensum. Nunquā enim videtur
idē his quidē dulce, his aũt contrariũ non corruptis
& priuatis alteris scđm organũ sensus, et iudicatoriis
dictorũ saporũ. Hoc aũt existēte tali, alteros qdē exi-
stimādum mensurā esse, alteros aũt non putādũ. Si-
militer aũt hoc dico, & ī bono, & ī malo, & pulchro,
O & turpi, & in aliis talib⁹. Nihil enī differt hoc digni
ficare, quā q̄ apparēt submittētibus sub visu digitũ,
& facientibus ex vno videri duo, oportere esse, pro-
pter apparere tanta, & iterum vnum. Non mouenti
bus enim visum, vnum apparet quid vnum.

Contra secundũ motiuum. f6. sequ.
Remouet prædictā opinionē ꝓm ꝙ cātur ex alio princi
pio, quod est opinari omne quod videtur esse verũ. Et pri
mo remouet hoc principium: & scđo cām eius, ibi. {To-
taliter aũt.} Dicit ergo primo ꝙ sicut stultũ est propter
prædicta opinari, ꝙ contradictoria simul verificantur de
eodē, similiter {etiam est stultũ attendere}. i. assentire prę
dictis vtrisq; opinionibus philosophorũ dubitātium con-
tra seipsos. Manifestum est enim ꝙ necesse est alterũ eorũ
mentiri. Et hoc palam est ex his quæ apparent ꝓm sensum.
P Nunquā enim idē videtur his quidē dulce, alijs amarum,
nisi in alteris eorũ sit aliqua corruptio aut priuatio ꝓm or-
ganum sensus, & ꝓm virtutem quæ iudicat de saporibus.
Huiusmodi autē corruptiōe in alteris eorũ existente, existi
mandum est {alteros eorum esse mensurā,} id est accipiē
dum est eorum iudicium quasi regulā & mensurā verita-
tis. Illorũ. s. in quibus nō est corruptio. Nō aũt hoc putan-
dum est & de alteris in quibus est corruptio. Et sicut hoc
manifestũ est in cognitione sensus, similiter dicendũ est in
bono & malo, in pulchro & turpi, & huiusmodi omnibus
quę per intellectũ cognoscũtur. Si.n. quibusdā videat̃ ꝓm
intellectũ hoc esse bonum, alijs aũt malũ, standum est eorũ
iudicio in quibus nō est aliqua corruptio ꝓm intellectum,
nec ex praua cōsuetudine, neq; ex praua affectione, neq; ex
aliqua huiusmodi cā. Nam si quis dicat ꝙ nihil minus di-
gnum est credere his quā illis, nihil hoc differt quā si dice-
ret, ꝙ ea quę apparēt {hoībus ponētib⁹ sub visu digitũ,}
id est mouentibus oculũ digito, & ex hoc facientibus ꝙ id Q
quod est vnũ videantur duo, ꝙ propter hoc oporteat esse
duo, quia apparent tot. Et iterũ oporteat esse vnũ, quia qñ
aliqs non mouet oculũ, apparet vnũ id quod est vnũ. Ma-
nifestũ est.n.ꝙ iudicādũ est de vnitate rerum, ꝓm id quod
visus iudicat nulla extranea passione existēte in eo. Nō autē
ꝓm quod iudicat ex prædicta passione. Sic autem iudicat
vnũ esse duo, quia spēs vnius visibilis duobus modis red-
ditur organo visus quando mouetur, & ꝓm vtriusq; dispo
sitionem peruenit ad organum sensus communis, quasi es-
sent duo visa. Deinde cum dicit.

Quare ex supp̄one digiti oculo, vnũ videtur duo.

Omnino aũt absurdum esse videtur ex eo de veri
tate iudicium facere, qa res quæ hic sunt mutari vi-
dentur, & nunquā in eisdē persistere. Oportet enim
ex hisce veritatē venari, quæ semper eodē modo se-
se habent, mutationēq; nullam suscipiunt. Talia ve-
ro sunt ea quæ sunt in cælo. Hæc enim non interdũ
talia,

A talia, interdum alia: sed semper eadem videntur, nulliq; mutationem suscipere.

Totaliter autẽ incõueniẽs est videri præsentia per mutãtia, & nunquã permanentia in eisdẽ, ex hoc de veritate iudicium facere. Oportet enim ex semper scd̃m eadem habentibus, & neq; vnã permutationẽ facientibus verum venari. Talia autẽ sunt quæ scd̃m mundum. Hęc enim non quandoq; quidem talia, iterum autem alia videntur. Eadem autẽ semper, & permutatione nulla participant.

Impugnat causã scd̃i motiui quo que ratiõibus.

Excludit cãm propter quam ponebant omne quod videtur esse verũ. Hoc.n. ponebant aliqui, qa existimabãt res oẽs esse in continuo fluxu, & ꝙ nulla natura esset in rebus fixa & determinata. Et sic sequebatur ꝙ rẽ esse talẽ nõ erat nisi videri. Cõtra hoc ergo ponit quinque rationes, quarũ prima talis est, ꝙ totał̃r incõueniẽs est sumere iudicium de B tota veritate ex hoc, ꝙ ista sensibilia quæ sunt prope.s. vicina nobis, permutant̃ & nunquã permanent. Oportet aũt magis venari verum ex his, quæ semp̃ se habent eodẽ mõ, & non patiũtur aliquã permutationẽ quãtũ ad substantiã suam, licet appareat in eis motus ſm locum. Talia.n. sunt {quæ cõtinent mundum}.s. corpora cælestia ad quæ cõparata hæc corpora corruptibilia, quasi nullius sunt quãtitatis, vt mathematici probant. Corpora aũt cælestia sunt semper eadem & non videntur quandoq; talia, & alia vice alia, sed nulla permutatione participant, quę.s. sit in eorum substantia. Scd̃am rationem ponit ibi.

Iudicium de veritate rerum ex immobilibus sumendum est nõ ex mobilibus.

Pręterea si est motus atq; aliqd mouetur, oẽ autẽ quod motu ciet̃ ex aliquo atq; ad aliqd pergit, id sane quod mouet̃, in illo esse ex quo mouetur, & non in ipso esse, & ad hoc moueri, atq; in hoc esse, sñia ip-C sorũ oportet, vel non sunt simul cõtradictoria vera.

Adhuc aũt si motus est, & motũ aliquid, mouetur aũt omne ex aliquo ad aliquid, oportet igitur quod mouetur, esse & adhuc in illo ex quo mouebit, & nõ esse in ipso. Et ad hoc moueri & fieri in hoc, secundũ contradictionem aũt non verificari scd̃m ipsos.

Quæ talis est. Si motus est in istis inferioribus, oportet ꝙ id quod mouetur sit aliquid, & etiã oportet ꝙ id quod mouetur, moueatur ex aliquo, & etiam ad aliquid. Vnde oportet id quod mouet̃ adhuc esse in eo ex quo mouetur, & nondum esse in eo ad quod mouet̃, sed moueri ad ipsum & cõtinue fieri in ipso. Et sic aliqua affirmatio determinate est vera, & aliqua negatio, & non oportebit ꝙ contradictio verificetur de eodẽ: quia ſm hoc nihil moueretur. Si.n. idem foret esse in termino ad quem, & non esse, nulla ratio D esset quare moueretur ad terminum, ad quem aliquid quod nondum est in illo: quia iam esset ibi. Tertiam rationem ponit ibi.

Et si ea quæ sunt hic, fluunt cõtinue rõne quãtitatis atq; mouentur, idq; quispiã ponet: & si veritatis metas egreditur, cur rõne qualitatis non manet? Videtur.n. ex eo quoq; de eodẽ cõtradictoria prædicare, qa quantũ in corporibus manere nõ putãt. Quapropter idẽ & quatuor cubitoꝝ esse censent. At substantia ad qualitatem accõmodatur, atq; hæc est definitæ naturæ, quantitas vero indefinitæ.

Et si scd̃m quãtum cõtinue præsentia fluũt & mouentur, & quis hoc ponat equidẽ nõ verum existẽs, propter qd scd̃m quale nõ manet? Videtur enim nõ minime quæ scd̃m cõtradictiones eiusdẽ prædicari, & existimare quantum non manere in corporibus, propter & esse quadricubitũ idem & non esse. Sub- B stantia aũt scd̃m quale, hoc quidem determinate naturæ, quantum autem indeterminate.

Ad cuius euidentiam sciendum est, ꝙ Heraclitus vidẽs aliqd augeri longo tempore, puta per vnum annum ſm aliquam determinatam quantitatem & modicã, existimauit ꝙ qualibet parte illius temporis aliquod augmentum fieret, sed insensibile propter paruitatem quãtitatis quæ augetur. Et ex hoc inductus fuit ad credendum, ꝙ oẽs res etiam quæ videntur quiescentes, etiam insensibiliter mouerẽtur continue, sed post lõgum tp̃s sensibiliter eorum motus appareret. Est aũt hoc falsum quod de augmẽto opinabatur. Non.n. continue fit augmẽtum, ita ꝙ in qualibet tp̃is parte aliquid crescat, sed disponitur ad augmentum corpus per aliquod tp̃s, & tunc crescit vt Ari. expressius manifestat in octauo physi. Dicit ergo ꝙ si corpora præsentia hic apud nos continue fluunt & mouentur ſm quãtitatem, & si hoc aliquis vellet concedere, licet nõ verum sit, non est rõ quare non possit aliquid moueri ſm quantitatem. Videtur.n. ꝙ non parum hæc opĩo quæ ponit contradictiones simul esse eiusdẽ, prædicet ex eo quod existimat ꝙ quantum non remanet in corporibus, & sic opinantur ꝙ id sit & non sit simul quadricubitum. Sed substantia rei determinatur ſm quale, id est ſm aliquã formam. Quale aũt est determinatę naturæ in rebus, & si quantum sit indeterminatum propter motum, vt dictum est. Quartam rõnem ponit ibi.

Non.n. cõtinue augetur.
Te. cõ. 62.
Lect. 12.
F

Præterea cur medico cibũ hunc sumere iubente, sumũt? Nõ est.n. hoc panis potius quã nõ panis, quare nihil refert comedant an nõ comedãt. Nũc vero quia ille circa ipsum verũ dicit, atq; est eis cibus quẽ ille iussit, hunc ipsum sumũt. Et tñ nõ oportebat, nõ permanẽte in sensibilibus natura fixa vlla, sed subeuntibus semper motũ cõtinuoq; fluentibus vniuersis. G

Adhuc propter quid iubente medico hunc cibũ offerre, offerunt? Quid enim magis panis est aut nõ est? Quare nihil vtiq; aliquid habebit comedere, aut non comedere? Nunc autem vt verum dicentes circa ipsum, & existente iusso cibo hoc, offerunt hunc. Quãuis nõ oportebat, nõ permanẽte vlla natura firmiter i sensibilib⁹, sed semp̃ oĩbus motis & fluctib⁹.

Quę talis est. Si in rebus nihil est fixum, neq; quantũ ad esse neq; quantum ad non esse, propter quid deferunt hunc cibũ quem medicus iubet, & non aliũ? Scd̃m.n. dictã opinionem, quid magis est panis, vel non panis? quasi diceret, non magis p̃dicatur de eo affirmatio quã negatio. Et sic nihil differt ꝙ comedat, vel non comedat. Sed nos videmus ꝙ ipsi offerũt hũc cibum quem medicus iubet, quasi habẽtes verum iudicium de ipso cibo, & quasi hic cibus vere H sit ille cibus de quo medicus iubet. Hoc autem non oporteret si nulla natura sic per certitudinem maneret in sensibilibus, sed omnia semper mouerentur & fluerent. Quintã rationem ponit ibi.

Præterea si alteramur semper, & nũquã idẽ manemus, qd mirũ si eadẽ nobis vt ipsis ægrotãtibus nũquã vident̃? Etenim hisce, qa nõ perinde habitu sunt dispositi atq; cũ sani erãt, iõ nõ similia videt̃ ea quæ sensu percipiũtur, ipsa qdẽ nullã subeuntia ob idipsũ mutationẽ. Impressiones aũt in sensu ipsis ægrotãtibus efficientia diuersas, ob sensuũ instrũorum variam dispõnem, & nõ eadẽ. Ergo & cum dicta mutatio fit, eodẽ mõ rẽ sese hr̃e, fortasse necesse est. Quod si non mutamur, sed idem manemus, erit in rebus profecto

quippiam

I quippiam manens.

Adduc si semper alteramur, & nunquã permanemus idē, quid mirabile si nunquã eadem nobis videntur quemadmodū laborãtibus? Etenim his propter nō similiter disponi scđm habitū, & quãdo sani erãt nō similia videnť quæ scđm sensus: ipsa tamen nulla propter hoc ꝑmutatione participãtia sensibilia, impressiones aūt alias faciẽtia laborãtibus, & nō eadē. Eodē itaq; mō hře & dicta permutatiōe facta, forte necessariū est. Si aūt nō permutamur, sed si idem permanemus entes, erit vtiq; aliquid manens.

Quæ talis est. Cū ꝑm opinionē ꝑdictam ponatur, ꝗ propter continuā mutationem quæ est in rebus, non sit aliqua veritas in rebus fixa, si sit verum esse quod est videri, necesse est dicere ꝗ nos hoīes q de rebus alijs iudicamus, aut sumus in motu, aut non. Si.n. semper alteramur, & nunquam

K permanemus eodem modo nos habentes, non est mirabile si res nō eodem modo videntur se habere nobis, sicut accidit infirmis. Quia.n. transmutati sunt & non in eadē dispositione se habent sicut quando sani erant, nō videtur eis sensibilia quæ percipiunt per sensum qualia uidebātur eis ante infirmitatem. Nā eis qui habent gustum infectum, etiam quæ sunt dulcia videntur eis amara vel insipida. Et siſe est in alijs sensibilibus. Non tamen propter hęc sensibilia sunt permutata, sed faciunt alias impressiones infirmis, ꝑpter hoc ꝗ sensus eoꝝ alio modo se habent. Si ergo nos homines in continua transmutatione existentes, de rebus alijs diuersimode iudicamus, non est hoc imputandum rebus, sed nobis ipsis. Si aūt nos non permutamur, sed semper permanemus eodem modo nos habentes, ergo in rebus erit aliqd permanens, & per consequens aliqua veritas determinata, de qua possumus præcise diiudicare. Nō.n. solū iudicamus

L de rebus alijs, sed etiā de natura humana. Deinde cū dicit.

Eorū igitur sñias, qui dubōnes dictas hñt ex rōne nō est facile dissoluere, si nō aliqd ponãt, atq; huiusce nō vlterius postulent rōnē. Sic.n. oīs rō, oīsq; demōstratio fieri solet. Nihil.n. ponētes, disputationē atq; rōnem oīno tollunt. Quare nō erit ad tales homines rō. At hisce qui per dubōnes traditas dubitãt, facile est obuiã ire, atq; ea dissoluere quæ in ipsis faciūt dubōnem: idq; ex hisce quæ dicta sunt patet.

Ad habētes quidē igitur dubōnes dictas, ex rōne nō facile dissoluere, non ponētibus aliquid, & horū nō ad hæc rōnem exquirētibus. Sic.n. oīs rō & omnis demonstratio fit. Nihil.n. ponentes, interimunt totaliter disputare, & totaliter rōnem. Quare ad tales quidē nō est sermo. Ad dubitãtes aūt, ex datis de

M fectibus facile obuiare & dissoluere facientia dubitationem in ipsis. Palam aūt ex dictis.

Ostendit a quibus prædicta opinio remouetur, & a quibus non: & dicit ꝗ si qui incidunt in prædictas opiniones non propter aliquam rōnem, ita ꝗ ex pertinacia nō concedant aliquid neq; inquirãt rōnem eorum quæ dicũtur, sed pertinaciter inhærēt his quæ opinabantur, nō facile est eis soluere huiusmodi opinionem. Omnis.n. rō demonstratiō fit hoc modo. s. cōcedendo & exquirendo rōnem alicuius dicti. Sed illi qui nihil concedunt, interimunt disputationē & oēm argumentatiuã rōnem. Vnde ad eos nō potest haberi sentētia rōcinatiōis, per quã a suo errore tollantur. Sed si aliqui sunt qui dubitant propter aliquos defectus, puta, quia non bene aliqua intelligunt, facile est obuiare tali errori soluendo ea quæ faciunt in eis dubōnem. Et hoc palã ex prædictis in quibus soluit dubitationes, quæ poterant ad prædictam positionem inducere. Deinde cum dicit.

Qui ex pertinacia errãt nō sunt facile curabiles.

Quare perspicuum ex his euasit, cōtradictorie opposita de eodē vno in tempore vere dici nō posse: neq; cōtraria, propterea quod cōtrarietas oīs ꝑ priuationē atq; habitū dicitur. Quod qdem patet, si rōnes contrariorum ad principiū resoluãtur. Similiter neq; qcquã eorū quæ media sunt, de vno prædicari eodēq; potest. Nã si subiectū sit albū, dicētes ipsum nec nigrū esse, falso dicimus. Accidit.n. album ipsum esse atq; nō esse. Etenim alteꝝ complexorū de ipso vere dicetur. Hoc aūt est contradictio albi. N

Quare manifestū ex his, quod nō contingit opposi tas dictiones de eodē scđm vnū tṗs verificari: neq; contraria, propter dici scđm priuationē oēm cōtrarietatē. Palã aūt hæc ad principiū resoluentibus rōnes cōtrariorū. Similiter aūt neq; intermediorū nul lū possibile est prædicari de vno & eodē. Albo enim existente subiecto, dicentes ipsum esse neq; albū neq; nigrum, mētientur. Accidit.n. albū esse ipsum, & nō esse. Alteꝝ enim complexorū verificabitur de ipso. Hæc autem est contradictio albi. O

Inducit tria corollaria ex dictis, quorum primū est, ꝗ manifestum est ex prædictis, ꝗ oppositę propōnes nō verificentur de eodē ꝑm vnum & idē tṗs. Et per cōsequēs ex hoc patet, ꝗ neq; etiã contraria pñt simul verificari de eodem. Et hoc ideo, quia oīs contrarietas dicitur ꝑm priuationem. Semper.n. alterū contrariorū est priuatio. Et hoc palam est, si quis velit rōnes contrariorum reducere ad primum principiū. De rōne.n. nigri est priuatio albi. Cū igitur priuatio sit quædam negatio habens subiectum determinatum, manifestum est ꝗ si contraria de eodē verificarentur, oporteret ꝗ affirmatio & negatio simul verificarētur de eodē. Nō solum aūt duo contraria non pñt simul verificari de eodē, sed etiam nullum mediū possibile est prædicari de vno & eodem, de quo prædicatur alterum extremorum. Ex his enim quæ dicta sunt in decimo manifestū est ꝗ mediū inter contraria est habens priuationē vtriusq; extremorum, siue sit noīatum vno nomine, siue pluribus, siue innoīatū. Vnde medium inter album & nigrū, vt potę rubeum vel citrinū, habet in sui rōne ꝗ neq; sit albū neq; nigrum. Siquis igitur aliquo subiecto existente albo, dicat ipsum esse rubeum, simul dicit ipsum esse neq; album neq; nigrum. Et ita mētitur. Sequitur.n. ꝗ id subiectum, simul album sit & nō sit. Quod si verum est de illo subiecto, ꝗ sit neq; album neq; nigrū, oportet ꝗ verificetur de eodem altera pars copulatiuę, quæ cōtradictoria est eius quod est album esse. Et ita sequitur ꝗ si medium & extremum verificatur de eodem, ꝗ contradictoria de eodem verificētur. Scđm corollarium ponit ibi.

Inducit tria corollaria. Contraria nō possunt simul verificari de eodem.

P

Te.cō. 12.

Medium et extremū cōtrariorū de eodē simul nō verificari.

Q

Neq; igitur si vt Heraclitus, neq; si vt Anaxagoras cēsebat, dicamus, fit vt vere dicamus. Alioquin eueniet vt de eodē contraria prædicentur. Cū.n. in quouis cuiusuis partē esse dicit, tunc nō magis dulcē dicit esse, quã amarum, aut reliquarum quamuis cōtrarietatum. Si quidem in quouis quodq; non potētia solum, sed actu segregatumq; inest.

Neq;.n. itaq; scđm Heraclitum contingit verum dicere, neq; scđm Anaxagorã. Si aūt non, accidet cōtraria de eodē prędicari. Cū.n. in omni dicat oīs esse partē, nihil magis dicit esse dulce quã amaꝝ, aut reliquarū quarūcunq; cōtrarietatē. Siquidē in omni existit non potentia solum, sed actu & segregatum.

Cōcludit.n. ꝗ si affirmatio et negatio nō sit simul uera, ꝗ neq; opinio Heracliti est vera, neq; opinio Anaxa. Et q

dem de

A Eadem de opinione Heracliti patet ex dictis. Vnde hoc manifestat de opinione Anaxa. dicens, ꝙ si nō sit falsa opinio Anaxa. sequitur contraria prædicari de eodem. Et per cōsequens contradictoria. Quod sic patet. Ponebat enim Anaxa. quodlibet fieri ex quolibet, & omne quod fit, ex aliquo fit. Vnde non cogebatur ponere aliquid fieri ex nihilo, & sic ponebat quodlibet esse in quolibet. Cū igitur poneret partē cuiuslibet esse in quolibet, puta partē carnis esse in osse, & partem albi in nigro, & econuerso, sequitur ꝙ totum non magis erit dulce q̃ amarum. Et simile est de alijs contrarietatibus. Et hoc si pars cuiuslibet est in quolibet toto non solū in potētia, sed in actu & separatim. Hoc aūt addidit, quia id q̄d fit ex aliquo, oportet præexistere in eo potētiā non actu. Et sic contraria præexistitum in eodē in potētia, nō in actu. Et hoc nō est esse separatim cōtraria in aliquo, quia eadē est potētia cōtrariorum. Sed Anaxa. nesciebat distinguere inter potētiā et actū. Tertiū corollariū pōit ibi.

Sequitur cōtraria ē eo dem simul dici.

B Similiter nō fit, vt dictiones omnes aut veræ sint, aut falsæ, tum ob alias complures sanè difficultates, quæ ob hanc concludi positionē accumulariq; possunt: tū ēt ex eo quia si vniuersæ sint falsæ, neq; idipsum si quispiā dixerit, verum dicet. Sin omnes sint veræ, si falsas dixerit esse, non false dicet.

Similiter autē neq; oēs falsas neq; veras dictiones possibile esse, & propter alia multa collectarū vtiq; difficultatū propter hāc pōnē: & quia falsis qdē existētibus oibus, neq; hoc ipsum qs dicēs verū dicet. Veras aūt falsas dicēs esse omnes, non mentietur.

Concludit. n. ex prædictis falsam esse vtrāq; opinionē, & illorum qui dixerunt omnes propositiones esse veras, et qui dixerūt oēs falsas. Et hoc manifestū est propter multa difficilia & grauia consequentia ad has opiniones quæ collectæ sunt, & hic, & superius in quarto. Et specialiter propter hoc, ⟨quia si oēs propositiones sunt falsæ.⟩ Qui aūt dicit: Omnis propositio est falsa, quādam propositionem dicit. Vnde nō dicet verum. Et similiter si oēs propositiones sint veræ, ille qui dicit omnes esse falsas, nō mentietur, sed dicet verum. Propter quod destruitur positio ponētis omnia esse vera. Lectio. vij.

C Tex. cō. 11 & inde.

Omnis aūt scia pncipia qdā circa vnūqdq; eorū q̄ sub se cadūt, atq; cās q̄rit. Vt medicina, aut corporū exercendorū facultas, & quęq; cęterarū effectricū, mathematicarūue. Nā harū quęq; genus quippiā definitum sibi assumēs, quod quidē sit in rerū rōne, entisq; subeat rōnē, circa idipsum versatur, pertractationēq; facit, non tamen vt ens est, entis subiicit rōni. At hæc alia quædam est scientia præter illas.

Cap. 6. D

Omnis autem scientia quærit aliqua principia, & causas circa vnūquodq; eorū quæ sub ipsa scibiliū: puta medicatiua, & exercitatiua, & reliquarum vnaquęq; factiuarū, & doctrinalium. Vnaquęq; enim harum circunscribens aliquod genus sibiipsi, circa hoc negociatur, tanq̃ existens & ens, nō inquātum autem ens. Sed altera quędam hæc præter has scientias est scientia.

POSTQVAM Philosophus ostēdit de qbus sit cōsideratio huius sciētię, hic cōparat istā scientiā ad alias: & circa hoc tria facit. Primo ostendit quid sit propriū particularium sciētiarum. Secūdo ostēdit differentiā particularium scientiarū adinuicem, ibi. ⟨Quoniam autem est quædam.⟩ Tertio comparat istam ad alias, ibi. ⟨Quoniā autem est quædam entis scientia.⟩ Circa primum duo facit. Fm duo, quę dicit pertinere ad particulares scientias. Dicit ergo primo, ꝙ oīs scientia particularis quærit aliqua principia & cās, circa propriū scibile q̄d sub ipsa continet. Dicit aūt aliqua pricipia & cās, quia nō oīs scīa cōsiderat oē genus causæ. Et ponit exēplū de medicatiua q̄ est circa sanitatē, & de exercitatiua quæ est circa exercitia ordinata ad bonā valitudinē corporis, & similiter de qualibet sciētia aliarum ⟨siue sit factiua⟩ .i. practica ⟨siue doctrinalis⟩ .i. theorica, quia vnaquæq; harū sciarū particulariū circūscribit & accipit sibi aliquod determinatum genus entis, circumscribēs illud & diuidens ab alijs entibus, & de illo solo determinans. Negociatur. n. circa hoc genus entis quasi circa aliquod ens, sed non inquantum est ens. Sed hoc. s. considerare de ente inq̃tū est ens, pertinet ad quandā sciam quæ est alia præter omnes scientias particulares. Secundo ibi.

E Oīs scia particularis q̄rit principia & cās circa proprium subiectum.

Dictarū aūt q̄q; sciarū ipsum quid est, aliquo mō in vnoquoque gñe sumēs, reliqua mollius aut exactius demonstrare conat. Sumunt aūt ipsum quid est aliæ p sensum, aliæ supponētes. Quapp & ex tali patet inductione, subæ & ipsius quid est, demōnstratiōnē nō esse.

F

Dictarū aūt sciarū vnaquęq; sumens aliqualiter q̄d quidest in vnoquoq; genere, tentat ostēdere reliqua debilius aut certius. Sumunt aūt q̄dquidest hęc quidem per sensum, hæc autem supponentes. Propter quod & palam ex tali inductione, ꝙ substātię & eius quod quid est non est demonstratio.

Ponit aliud pertinens ad particulares scientias, dicēs ꝙ vnaquæq; prædictarum scientiarū particulariū supponit aliqualiter quodquidest, in quocunq; genere consideretur. Vn̄ & in primo posteriorū dictū est, ꝙ de subiecto oportet supponere, & quia est, & quid est. Et hoc supposito. s. q̄dquidest, quo quælibet scientia vtit tāq; medio ad demonstrādū aliqua sicut passiones, & hmōi, tentat demōstrare aut debiliꝰ, aut certius, quia in quibusdā scientijs est certior modus demōstrādi sicut in mathematicis. In quibusdā aūt debilior sicut in naturalibus. Et quia dixerat ꝙ aliæ scientiæ aliqualiter supponūt quodquid est, ideo subiungit ꝙ q̄dā sciētiæ sumunt q̄dquid est per sensum, inquātū ex accidētibus sensibilibus deueniūt in cognitionē essentiæ rei. Quędā vero sumunt quodquidest supponentes ab alijs sciētijs, sicut particulare ab vniuersalibus. Et sic manifestum est ꝙ in scientijs particularibus non est demonstratio de substantia rei, nec de eo quodquidest. Vtrūq; igitur horū de quibus particulares scientiæ non se intromittunt pertinet ad vniuersalem scientiam, id est considerare de substātia & ente & q̄ditate rei. Deinde cum dicit.

Vnaq̄q; particularium scientiarū suppōit aliqualiter q̄d quidest, sed diuersimode. Tex. cō. 3. Lect. 2. G

Cū vero de natura sit scia q̄dā, patet & ab actiua & ab effectiua ipsam esse diuersam. Effectricis. n. principiū motus in eo quod est efficit, & nō in eo quod efficitur est: atq; hoc est, aut ars q̄dā, aut alia q̄dā facultas. Similiter & ipsius actiue motus principiū nō est in ipsa re agenda, sed potius in hisce qui agūt. Naturalis vero circa ea quę motionis in seipsis principiū habent, versatur. Sciētiam igitur naturalem, necessario neq; actiuam, neq; effectricem, sed contemplatricem esse ex hisce quæ diximus innotescit. Sub horū enim generum vnum ipsa cadat, necesse est.

H

Quoniā aūt est quędā scia de natura, palā quia & a practica altera & factiua erit. Factiuę quidē. n. in faciente, & nō in facto, motus principium. Et hoc est, siue ars aliqua, siue aliqua potentia. Similiter autem & practicæ non in agibili, magis autem in agentibus motus. Quæ aūt physici circa habētia in se motus principium est. Quod quidem igitur neq; actiuā neq; factiuam, sed speculatiuā necessariū esse natura

I lem scientiam, palam ex his. In vnum enim aliquod horum generum necesse cadere ipsa.

Ostendit differētiā particulariū sciētiarum adinuicem, & primo scientię naturalis ad scientias operatiuas. Secūdo scientiæ mathematicę ad naturalē, ibi. Qm̄ aūt quod qd est. Dicit ergo primo, ꝙ cum sit qdā particularis scia de natura, oportet ꝙ sit altera & practica. i. actiua et factiua. Ois. n. scientia operatiua, vel est actiua vel factiua. Ad quam differentiam cognoscendā sumendū est qđ supra in nono habitum est. s. ꝙ agere & facere differunt. Nā agere ꝓprie dicitur ſm operationē quæ permanet in agente, & nō transit in materiam exteriorē, sicut intelligere & sentire & hmōi. Facere aūt est ſm operationē trāseuntē in materiā exteriorē quæ permutatur, sicut calefacere, secare, & alia. Est ergo scientia actiua ex qua instruimur ad recte exercēdum operationes quæ actiones dicuntur, sicut est scientia moralis. Factiua autem scientia est per quam recte aliquid facimus, sicut ars fabrilis, & alia huiusmodi. Ab vtraq; autem harum operatiuarum scientiarum scientia naturalis altera est, quia factiuæ scientiæ nō habent principium motus in facto, sed in faciente. Et hoc principiū est sicut ars, quæ est pricipiū sicut dirigēs, siue potētia aliqua q̄ est principiū sic ea exequēs. Et sīr scientiæ practicę. i. actiuę nō habēt principiū motus in eo in quod agiṫ, sed magis in agētibus. Sed illa quæ pertinent ad considerationē sciētiæ naturalis, sunt habentia principiū motus in ipsis, cū natura sit principiū motus in eo in quo est. Manifestū est igitur ꝙ scia naturalis nō est actiua neq; factiua, sed speculatiua. Necesse est n. ꝙ scia naturalis cadat in vnū aliqđ hoꝝ geneꝝ. s. actiua, vel factiua, vel speculatiua. Vñ si nō sit actiua, vel factiua, sequitur ꝙ sit speculatiua. Deinde cum dicit.

Te. cō. 16. Agere & facere differunt.

Duplex scia practica.

K

Naturalis scia nō est practica, sꝫ speculatiua

L Atqui cū ipsum quid est vnáquáq; sciētiá aliquo modo scire necesse sit, atq; hoc principio vti, non lateat oportet, quonam modo diffiniendū sit philosopho naturali, & quo pacto substantię rō sit ab eo sumenda vtrū vt ipsum simum, an potius vt cōcauum ipm. Hoꝝ. n. rō qdē simi, cū ipsi⁹ rei materia: rō aūt cōcaui sine materia dr. Simitas. n. in naso fieri solet. Quapropter & ipsius rō cum hac ipsa est assignata. Est enim simus cōcauus nasus. Patet igitur & carnis, & oculorum, & reliquorum partiū rationē semper esse cum materia assignandam.

Quoniā aūt quodquidest necessariū vnicuiq; aliqualiter scientiaꝝ scire, & hoc vti principio, oportet nō latere q̄liter diffiniēdū naturali, & qualiter substātię rō sumēda vtrū vt simū, aut magis vt cōcauū. Hoꝝ. n. simi rō quidem cū materia dicitur ea quæ

M est rei, quæ autem concaui sine materia. Simitas. n. in naso fit, propter quod & ratio ipsius cum hoc dicta est. Simus enim est nasus concauus. Manifestū igitur ꝙ & carnis & oculi & reliquarum partium, cum materia semper rationem reddendum.

Ostendit differentiā mathematicæ ad naturalem, & dicit, ꝙ cum ita sit ꝙ necessarium sit vnicuiq; scientiarū cognoscere aliqualiter quodquidest, & vti eo quasi prīcipio ad demonstrādū, oportet ꝙ ſm diuersum modū diffinitionis diuersificent scientię. Et ita ad cognoscēdum qualiter scientia naturalis differat ab alijs, oportet nō latere quē modum seruet naturalis in diffiniēdo, & qualiter sit sumenda diffinitio in sciētia naturali: vtrū. s. sicut diffinitur simum, aut sicut diffinitur concauum. Diffinitio autē simi est cum materia sensibili. Sed diffinitio cōcaui est sine materia sensibili. Quia. n. simitas nō ē nisi circa determinatā materiā sensibilē, quia non est nisi in naso: & pp hoc rō simi oportet ꝙ accipiatur cum materia sensibili. Hæc est enim diffinitio simi. Simus est nasus concauus. Sed in diffinitione cōcaui siue curui nō ponitur aliqua materia sensibilis. Sicut igitur in diffinitione simi poniṫ materia sensibilis, ita oportet ꝙ in diffinitione carnis & oculi & aliarum partiū, reddatur materia sensibilis. Et similiter est de alijs rebus naturalibus. Et ex hoc accipitur differentia, inter mathematicā & scientiam naturalem, quia naturalis scientia est de his in quorum diffinitionibus ponitur materia sensibilis. Mathematica vero est de alijs, in quarum diffinitionibus non ponitur materia sensibilis, licet habeāt esse in materia sensibili. Deinde cum dicit.

Differt scia naturalis a mathematica pp diuersos modos diffiniēdi.

N

Quoniā autē est scientia quædā ipsius entis ea rōne, qua est ens ac separabile, cōsiderandū est, vtrū eadē, an diuersa potius a naturali scientia sit ponenda. Naturalis itaq; circa ea versaṫ quę motionis in seipsis principiū habent. Mathematica vero est quidē cōtēplatrix qdā, & circa imobilia versaṫ & ipsa, ac non separabilia, vti patet. Est ergo circa ens separabile atque immobile, alia quędā ab his vtrisq; diuersa, si tñ sit in ratione reꝝ quędā substātia talis separabilis in quam atq; immobilis, qđ quidē enitemur postea demōstrare. At si qua est in rōne reꝝ talis natura, ibi ꝑfecto & ipsum diuinū erit, idq; erit principiū primū atq; principiū maxime. Patet igiṫ gnā cōtēplatiuarū tria esse, sciaꝝ naturalē, mathematicā, & theologiā. O

Quoniā aūt est quædā scientia entis inquantū ens & separabile, considerandū vtrū quidē naturali eádē ponēdū esse hanc aut magis alterā. Naturalis quidē igitur circa habētia motus principiū in ipsis est. Mathematica autem, speculatiua quidem & circa manētia quædam hæc, sed non separabilia. Circa separabile igitur ens & immobile, altera ab his sciētiis ambabus est aliqua, siquidem existit aliqualis substantia talis: dico autem separabilis & immobilis, quod quidem tentabimus ostēdere. Et siquidem est aliqua talis natura in entibus, hoc vtiq; erit alicubi, & quod diuinum, & hoc vtique erit primum & principalissimū principiū. Palā igitur ꝙ tria gnā speculatiuarū scientiarū, sunt naturalis, mathematica, theologia. P

Comparat istam scientiā ad alias scientias particulares, & circa hoc tria facit. Primo cōparat istam scientiam ad alias scientias particulares, quantum ad modum separationis. Secundo quantum ad nobilitatem: ibi. Optimū quidem genus &c. Tertium quātū ad vtilitatem, ibi. Dubitabit autem. Dicit ergo primo, ꝙ est quædā sciētia de ente inquantum est separabile. Non. n. solū pertinet ad hāc scientiam determinare de ente in communi, quod est determinare de ente inquātū est ens, sed etiam pertinet determinare de entibus separatis a materia secundū esse. Vnde considerandum est, vtrum: ista scientia ad quam pertinent hęc duo, sit eadē cū scientia naturali aut altera ab ea. Et ꝙ sit altera manifestat, quia scientia naturalis est circa ea quę hñt in seipsis principium motus, & sic oportet ꝙ naturalia habeant determinatā materiā, quia nihil mouetur nisi qđ habet materiā. Sed mathematica speculaṫ circa immobilia, quia ea quoꝝ rō accipiṫ sine materia sensibili, oportet ꝙ eodē mō eoꝝ rō sit sine motu, cum motus nō sit nisi in sensibilibus. Sed hęc de quibus considerat mathematica, non sunt separabilia a materia & motu ſm esse, sed solū secundum rationem. Oportet igitur ꝙ circa illud ens, quod est separatum a materia & motu ſm esse & omnino immobile, sit quædam scientia alia & a mathematica, & a naturali. Et hoc dico si tñ sit aliqua talis substātia præter sensibilia, q̄ sit oīno īmobilis. Et hoc dicit, qa nōdū est ꝓbatū aliquā talem

Differt metaphys. ab alijs scientijs i trib⁹. Prio q̄tum ad subiecti separabilitatem.

Q

talem

A talem substantiam esse. Sed hoc ostendere intendit. Si autẽ est aliqua talis natura in entibus, scilicet quę sit separabilis & immobilis, oportet ꝙ [talis natura sit alicubi,] id est ꝙ attribuatur alicui substantiæ. Et id quod habet istam naturam erit quoddam diuinum & quoddam principalissimum omnium, quia quanto aliquid est simplicius & formalius in entibus, tanto est nobilius & prius & magis causa aliorum. Et sic patet ꝙ hæc scientia quæ considerat huiusmodi entia separabilia, debet vocari scientia diuina, & scientia de primis principijs. Et ex hoc vlterius concludit, ꝙ tria sunt genera speculatiuarum sciẽtiarũ. s. naturalis quę considerat ea mobilia, quæ in sui diffinitione materiam sensibilem recipiunt: & mathematica quæ considerat immobilia, quæ non recipiunt materiam sensibilem in sui diffinitione, licet habeant esse in materia sensibili, & theologia quæ est circa entia penitus separata. Deinde cũ dicit,

Metaphy. scia diuina & quare.

B Atq; genus quidẽ sciẽtiarũ cõtẽplatiuarũ est præstãtissimum. Harum autem ipsarum præstabilissima est ea quam vltimo diximus. Circa nanq; præstabilissimũ eorum quæ sunt in rõne rerũ, versatur. Præstabilior. n. atq; deterior quæq; suo dici subiecto solet.

Optimum quidem igitur speculatiuarum genus, harum autem ipsarum vltima dicta. Circa honorabilissimum enim est entium. Melior autẽ & deterior vnaquæq; dicitur secundum proprium scibile.

Sc̃do ꝯ̃tũ ad nobilitatem.

Comparat istam ad alia ẜm nobilitatem, & dicit ꝙ sciẽtiæ speculatiuæ sunt nobilissimę inter oẽs alias sciẽtias, q̃a in eis quæritur scire propter seipsum. In sciẽtijs autem operatiuis, quæritur scire propter opus. Et in scientijs speculatiuis vltima. s. theologia cũ sit circa nobiliora entia est nobilior. Tanto. n. vnaquęq; scientia nobilior est, quãto eius scibile nobilius fuerit. Deinde cum dicit.

Metaphy. sciarũ oĩm nobilissi. ma & q̃re.

C Dubitauerit autem quispiam si eius quod est sciẽtiam, vt ens est vniuersalem ponere oportet, nec ne. Mathematicarũ. n. quęq; scientiarũ circa quid definitum genus versat̃, vniuersalis aũt de oĩbus est cõis. Si substantię igitur naturales primę sint oium, naturalis quoq; prima sciẽtiarũ omniũ erit. Sin vero sit alia quędam natura, substantiaq; separata, atq; immobilis: aliam ipsius scientiam esse, prioreue scientiã naturali, atq; vniuersalem hoc ipso antecedit.

Dubitabit autem quis, vtrum entis inquantũ ens scientiam vniuersalẽ oportet poni, aut non. Mathematicarum quidẽ. n. vnaquęq; circa vnum aliquod genus determinatum est. Quę aũt vniuersali conueniunt de oĩbus. Si quidem igitur naturales substantię primę entiũ sunt, et naturalis vtiq; prima sciẽtiarũ erit. Si aũt est altera natura & substãtia separabilis & immobilis, alteram necesse & scientiam ipsius esse, & priorem naturali, & vniuersalem eo ꝙ priorem.

D Tertio ꝯ̃tũ ad vlitatẽ.

Cõparat istã sciẽtiã ad alias quãtũ ad vniuersalitatem & dicit. Dubitabile est, vtrum istã sciam quæ est circa entia separabilia, oporteat poni vniuersalẽ sciam entis inquãtum est ens, aut non. Et ostendit ꝙ sic, quasi per diuisionẽ. Manifestum est enim ꝙ prædictæ scientiæ operatiuæ non sunt vniuersales. Et ideo eas prætermittit. Sed inter speculatiuas scientias, manifestum est ꝙ quælibet mathematicarum scientiarum est circa vnum aliquod genus determinatum. Vniuersalis autem scientia communiter de omnibus est. Vnde nulla mathematicarum scientiarum est communis oĩum entium. Sed de naturali manifestum est, quia si naturales substantiæ quæ sunt substãtiæ sensibiles & mobiles, sunt primæ inter entia, oportet ꝙ naturalis sciẽtia sit prima inter scientias: quia ẜm ordinẽ subiectorũ est ordo scientiarum, vt iam dictũ est. Si autem est alia natura & substãtia præter substantias naturales, quæ sit separabilis & immobilis, necesse est alterã sciam ipsius esse q̃ sit prior naturali. Et ex eo ꝙ est prima, oportet ꝙ sit vniuersalis. Eadẽ. n. est scientia quæ est de primis entibus, & quæ est vniuersalis. Nam prima entia sunt principia aliorum. Lectio. viij. B

Metaphy. sciarũ oiũ cõmunissi. ma & q̃re.

Cum autẽ ipsum ens simpliciter pluribus modis dicatur, quorum vnus est hisce qui per accidens dicitur, de tali ente primo considerandũ esse videtur.

Cap. 7.

QVoniam autem simpliciter ens secundũ plures dicitur modos, quorum vnus est qui secundum accidens dicitur, considerandum primo de sic ente.

POSTQVAM Philosophus recollegit ea quæ prędicta erant dẽ consideratione huius scientię, hic incipit recolligere ea quæ dicta sunt tã in sexto huius, q̃ in libro physicorum de ente imperfecto. Et primo de ente per accidẽs. Secundo de motu, ibi. [Est autem.] Circa primũ duo facit. Primo ponit ea quæ dicta sunt de ente per accidens. Secundo ea quæ dicta sunt de causa per accidẽs, ibi. [Quod autem genere huius.] Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, dicens ꝙ quia [ens simpliciter,] id est cõiter acceptũ multis modis dicit̃. Inter quos vnus modus est ẜm quod dicitur ens per accidens, vt puta cum dicimus musicum esse album, quæ quidem in quinto supe rius manifesta sunt, prius q̃ dicatur de ente per se, considerandum est de ente per accidẽs, vt huiusmodi ente remoto, ab solutior fiat ẜm de ente per se.

Tex. cõ 4. Te. cõ. 39. & inde. F

Determinat de ente imperfecto.

T. c. 7. Primo de ente p accidens.

Nullam itaq; scientiarum quę traditæ sunt circa ipsum accidens versari, considerationemq; facere patet. Neq;. n. extruendarum ędium facultas, id quod accidit hisce qui ędibus vtentur considerat: vt si cũ dolore habitauerint, an cum voluptate. Neq; ars texendi, neq; suendi, neq; etiam conficiendi epularum facultas, sed quęq; proprium munus, qđ ad seipsum accommodatur, tantum considerat. Hoc autem est suus proprius finis. G

Quod quidem igitur nulla traditarum scientiarũ negociatur circa accidẽs, palam. Neq;. n. ędificatiua considerat quid accidet vtentibus domo, puta si triste aut contrarie habitabunt: neq; textiua, neq; coriatiua, neq; coquinaria. Quod autem secundum ipsam proprium, vnaquęq; harum considerat scientiarum solum. Hoc autem est proprius finis.

Secundo prosequitur quod proposuit, & circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ ad nullam scientiam pertinet considerare de ente per accidens. Secundo remouet huiusmodi ens, & ens quod significat veritatẽ propositionis a consideratione huius scientiæ. ibi. [Quod autem vt vero.] Circa primum duo facit. Primo ostẽdit ꝙ nulla sciẽtia cõsiderat de ente per accidens. Secũdo ꝙ nec considerare põt. ibi [Quod autem videlicet contingens.] Circa primũ duo facit. Primo inducendo manifestat ꝙ nulla scientia cõsiderat de ente per accidens, dicens manifestũ esse ꝙ nulla sciẽtia tradita nobis negociatur circa accidens. Non aũt accipitur hic accidens pro eo quod est in aliquo genere accidentis, sicut albedo est quoddam accidens. Sunt enim multæ scientiæ quæ circa huiusmodi accidentia sunt, quia huiusmodi accidentia, & ẜm se habent speciem quãdã & causas determinatas in subiecto, & accidentia dicuntur, quia non per se, sed in alio hñt esse. Accipit̃ autẽ hic accñs pro ente p accñs, sicut albũ esse musicũ est per accidens. Hmõi enim neq; aliquam spẽm habẽt in se, neq; aliquã cãm determinatam. Et circa huiusmodi ens non negociat̃ aliquã scientia. H

Accidens dupliciter.

I Et hoc manifeſtat inducendo. Ars.n.ædificatiua non conſiderat quid per accidens eueniat habitantibus in domo quam facit, vtrum accidat eis aliquod triſte, aut habitabũt [ibi cõtrarie,] id eſt proſpere. Hoc.n.accidit domui. Similiter ars textiua non cõſiderat quid accidat vtẽtibus pãno texto, neq; coriaria qd accidat vtẽtibus calceis, neq; coquinaria de his quæ p accidẽs ſe habẽt ad cibũ, puta qs eo vtatur ad ſuperfluitatẽ vel ad neceſſitatẽ tm̃. Sed vnaqueq; harũ ſcientiarũ conſiderat id quod ſolũ eſt proprium ſibi, & ſubiectũ, & per ſe accidentia eius. Et in hoc eſt finis conſiderationis cuiuslibet ſcientiæ. Secundo ibi.

Nulla ſciẽtia ẽ de ente p ac. ñs ſecũdo mõ probatur i ductiue.

Finis cuiuſque ſciẽ qs

Neq; quẽq̃ vt eſt muſicus, vlla grãmatica conſiderat. neq; aſſerit eũ qui eſt muſicus ſi grãmaticus fuerit, fore ſimul vtrũq;, cum antea non eſſet. Quod aũt non ſemp eſt ens, id fiebat profecto, quare ſimul muſicam grammaticãue fiebat. Hoc aũt nulla ſcientiarũ eãrũ quęrit, quę omniũ ſentẽtia ſcientiæ ſunt, niſi ſophiſtica tãtum. Hęc.n.ſola circa accñs ipſum verſat. Idcirco Plato non male dixit, cum circa id quod nõ eſt, ſophiſticam verſari dixiſſet.

K

Neq; inquantum muſicũ & grãmaticum, neq; exiſtentem muſicũ, quia factus grãmaticus, ſimul erunt ambo, prius non ens. Quod aũt nõ ſemper ens factũ & hoc. Quare ſimul muſicus factus eſt & grammaticus. Hoc autem nulla quęrit confeſſe exiſtẽtium ſciẽtiarum, niſi ſophiſtica. Circa accidens.n.hęc ſola negociatur. Propter quod Plato non male dixit, dicẽs circa non ens ſophiſticam verſari.

l dẽ probatãne.

L Aſſignat cauſam quare nulla ſcientia conſiderat ea quæ per accidens ſunt. Ratio enim eſt quia quod per accidens eſt, non eſt proprie ens, ſed magis non ens, ſicut non eſt per ſe & proprie vnum. Nam vnum & ens conuertuntur. Omnis aũt ſciẽtia eſt de ente. Vñ relinquitur ꝙ nulla ſcientia ſit de eo, quod eſt per accidẽs. Dicit ergo ꝙ muſicus eſt etiam grãmaticus, non inquantum eſt muſicus. Et ſi contingat de aliquo qui ſit muſicus, ꝙ fiat grãmaticus, non ſimul factus eſt ambo, grãmaticus.ſ.& muſicus, cum prius non fuerit vtrunq;. Sed ſi aliquod ens eſt modo, & nõ fuit ſemper ens, oportet ꝙ ſit factum. Si igitur hoc ꝙ dico muſicus eſt grammaticus eſt quoddam ens, cum non ſemper fuerit, ſequitur ꝙ ſimul utrũq; factum, ſcilicet muſicum & album, quia cuiuslibet entis eſt aliqua generatio. Vnde cum non ſimul facta ſint, manifeſtum eſt ꝙ hoc totum quod eſt muſicum grammaticum, non eſt aliquod vnum & ens. Nec eſt inſtantia de hoc ꝙ in generatione ſubſtantiarum præexiſtit materia, quæ eſt ingenita, quia forma non fit proprie, ſed compoſitum vt in ſeptimo probatum eſt. Materia autem præexiſtit non quaſi ens actu, ſed potentia tãtum. Hic autem muſicus præexiſtit in actu. Cũ igitur ille qui erat muſicus fit grammaticus, eſt generatio grammatici tantum, non autem totius, quod eſt, muſicum grammaticum. Vnde hoc totum non eſt aliquid vnum & ens. Et propter hoc nulla ſcientia quæ eſt vere ſcientia, & certitudinem habet, conſiderat de ente per accidens. Sed ſola ſophiſtica circa ipſum negociatur, & ad decipiendũ vtitur eo quod eſt per accidens, ac ſi per ſe eſſet. Vnde fit fallacia accidentis quæ eſt efficaciſſima ad decipiendum etiam ſapientem, vt dicitur in primo elenchorum. Vnde Plato non male dixit, dicens ꝙ verſatur circa non ens, quia verſatur circa ens per accidens. Deinde cum dicit.

M

Sophiſtica ſola negociatur circa ens per accidẽs vt efficaciſſimo medio ad decipiẽdũ.

Cap.4.

Atqui fieri non poſſe vt ſcientia ſit accidentis perſpicuum fuerit, ſi quid nam ſit ipſum accidens enitamur videre. Eorum igitur quę ſunt, alia ſemper dicimus & neceſſario eſſe. Atque neceſſitas eſt hic ſumenda, & non ea quæ violenta dicitur: ſed ea qua in demonſtrationibus vtimur. Alia plerũq;. Alia neque neceſſario, neque plerunque, ſed vt contigerit: veluti ſi frigus fuerit cum ſol eſt in cane, quod quidẽ neque ſemper eſt neceſſe, neque plerunq; fieri ſolet, ſed interdum accidere poteſt. Eſt igitur id accidens qđ fit quidem, nõ ſemper autem fit, neq; neceſſario, neque plerũq;. Atq; accidẽs quod quidnã ſit diximus. Cur autem rei talis non eſt ſcientia patet. Omnis.n. ſcientia eius eſt ſane quod eſt ſemp aut plerũq;. Atq; accidens in neutro eſt ipſorum. N

Quod autem neque cõtingens eſt eſſe accidentis ſcientiam, manifeſtum eſt tentantibus ſcire quid eſt accidens. Oẽ itaq; dicimus eſſe, hoc quidẽ ſemper & ex neceſſitate. Neceſſitate aũt non ſm violentiã dicta, ſed ſecundum ꝙ vtimur in his quę ſecundum demõſtrationes, hoc autem vt in plus, hoc autem neq; vt in plus, neq; ſemper & ex neceſſitate, ſed ut cõtingit: puta ſub cane vtiq; fiet frigus. Sed hoc neque vt ſemper & ex neceſſitate, neq; ut in plus fit. Accidet tamen aliquando vtiq;. Eſt itaq; accidens quod fit quidem, non autem ſemper, neq; ex neceſſitate, neq; vt in plus. Quid quidem igitur eſt accidẽs, dictum eſt. Quia autem non eſt ſcientia talis, palã. Scientia quidem enim omnis, ſemper entis, aut in plus: accidens autem, in neutro horum eſt. O

P Oſtendit ꝙ etiã non poſſit eſſe cõſideratio alicuius ſciẽtiæ de ente per accidens, & hoc dupliciter facit. Primo ex diffinitione de ente per accidens, dicẽs ꝙ manifeſtum erit, ꝙ non contingit eſſe ſcientiã de ente, per accidens, ſi conſideremus quid ſit ens per accidens. Ad quod conſiderandũ vtitur quadam diuiſione trimembri, dicens quod eorum quæ dicuntur eſſe quædam ſunt ſemper & ex neceſſitate, non quidem ſecundum quod neceſſitas pro violentia ſumitur, ſed ſm ꝙ vtimur neceſſitate in demonſtrationibus, puta dicentes neceſſarium eſſe ꝙ triangulus habet tres angulos æquales duobus. Sic enim neceſſarium dicimus quod impoſſibile eſt nõ eſſe. Quædam vero ſunt vt in pluribus, ſicut ꝙ homo naſcatur cum quinque digitis in manibus. Hoc enim non ſemper eſt ex neceſſitate, cum contingat aliquem naſci cum ſexto digito, ſed eſt vt in pluribus. Quædam vero nec ſunt vt in pluribus, neque ſemper ex neceſſitate, ſed contingenter eueniunt, ſicuti ſi [frigus fiat ſub cane,] id eſt in diebus canicularibus. Sed nõ ſemper & ex neceſſitate, neque in pluribus, ſed tamen quandoque accidit etiam huiuſmodi ens. Quia autem raro accidit, & non ſemper & ex neceſſitate, neque vt in pluribus, vocatur ens per accidens. Quæ enim ſemper vel in pluribus contingunt, vel ita ſe habent ꝙ vnũ eſt cauſa alterius, vel ambo reducunẽ in vnã cauſam quæ per ſe eſt cauſa vtriuſq;. Et vtroque modo cõtingũt. Si quidẽ cauſa indeficienter producit effectum ſuũ, erit quod dicitur ex neceſſitate. Si autem poſſunt deficere propter aliquod impedimentũ, erit vt in pluribus. Si aũt ita ſit ꝙ duorũ vnum nõ ſit cauſa alterius, neque habeant vnam cauſam per ſe communem, quæ coniũgat ea ſimul, eorum coniunctio erit raro. Sicut in hoc ꝙ dico muſicũ ædificare. Nam ædificationis cauſa eſt a muſica, ſed ab arte ædificatiua, quæ eſt oĩno alia a muſica. Similiter eſt in præmiſſo exemplo. Nam ꝙ ſit feruor caloris ſub cane, eſt a ſole appropinquante nobis. Quod aũt ſit frigus, eſt ex aliqua alia cauſa, puta ex Saturno, aliquo modo coniunctio Soli. Vñ hoc eſt p accñs, ꝙ Sole dies caniculares faciẽte, frigus ſit. Sic igitur manifeſtũ eſt qd eſt ens p accñs, quia neq; qđ eſt in maiori parte, neq; qđ eſt ſemper.

Non ſolũ nõ eſſe ſed nec poſſe eſſe ſ.iam dẽ ente per accidens, probatur primo ex diffinitione eius.

Ens p accidens, quid.

Neceſſitas duplex.

Q

Omnis

A Omnis autem sciẽtia est de eo quod semper, aut in plus, vt probatũ est i primo posterio℞. Vnde manifestũ est q scia nõ põt esse de eo qđ est per accñs. Secundo ibi.

At vero eius quod est per accñs nõ esse principiũ, causasq; tales, quales sunt eius qđ est per se, luce clarius extat. Erunt.n.oĩa necessario. Nam si hoc quidẽ est, cum hoc sit, hoc autẽ itidem est, cum hoc sit. Atq; hoc non vt contingens, sed necessario, necessario nimirũ & id erit, cuius hoc erat causa, vsq; ad id qđ effectus vltimus dr̃. Hoc aũt per accñs erat. Quare oĩa necessario erunt. Atq; id quod esse & nõ esse, & fieri atq; nõ fieri põt, ex hisce quæ fiunt penitus tollit̃. Et si cã quoq; nõ esse, sed fieri supponat̃, eadẽ profecto eueniẽt. Oẽ.n. quoduis necessario fiet. Si.n. cras defectio fuerit si hoc fuerit factũ, atq; hoc si aliud quippiam, & hoc rursus si aliud, atq; hoc mõ si a finito tẽpore, qđ est ab hoc nũc vsq; ad accedentẽ diẽ tps auferatur, peruenietur tandem ad id quod est. Quare cum hoc sit, oĩa posteriora necessario euenient. Quibus efficitur, vt vniuersa necessario fiant.

Quod aũt secũdũ accñs entis non sunt causæ & pncipia talia, qualia qdẽ scd'm se entis, palã. Erũt.n.oĩa ex necessitate. Si.n. hoc quidẽ est hui[9] entis, hoc aũt huius, hoc aũt nõ vt cõtingit, sed ex necessitate erit, cuius hęc erat causa vsq; ad vltimũ dictũ causatũ, hoc autem erat scđm accidens. Quare ex necessitate omnia erunt, & quod vtrũq; contingit, & accidere, & fieri, & non omnino ex generatis aufertur. Et si nõ existens, sed quę fit causa supponatur, eadem accident. Omne.n. ex necessitate fiet. Si enim cras eclipsis fiet si hoc fuerit, hoc autem si alterum aliquid, & hoc si aliud, & hoc itaq; modo a finito tempore, eo quod a nunc vsque cras, ablato tempore, veniet & quandoque ad existens. Quare siquidẽ hoc est, omnia ex necessitate quę post hoc fient, vt omnia ex necessitate fiant.

Secũdo ex eo q caret pricipijs & causis.

Inducit ad idem manifestandũ q ens per accidens non habet causas & principia talia, qualia habet ens p se, & sic de eo nõ põt esse scientia, cũ oĩs scientia sit ex principijs & causis. Quod quidẽ sic probat. Quia si ens per accidẽs haberet per se causas, omnia essent ex necessitate. Entia.n. per se talem causam habent, qua posita de necessitate sequitur effectus. Et si aliqua causa sit ad quam non de necessitate sequitur effectus, sed vt in pluribus, hoc est propter impedimentum, quod per accidens contingit. Et sic si ens per accidens tollatur a rebus, omnis causa per se, de necessitate inducet suum effectum. Sic ergo si ens per accidẽs de necessitate habet causam per se, qua posita ex necessitate sequitur effectus, licet forte eam poni non sit necessarium, nihilominus tamen sequitur q omnia ex necessitate eueniant. Quod sic patet. Sit enim aliquid præteritum vel presens quod sit causa futuri effectus. Hoc quidem iam positum est. Sed posita causa, vt tu dicis, ex necessitate sequitur effectus. Si igitur hoc præsens vel præteritum quod iam positum est, est causa huius entis futuri, & illud alterius non quocunque modo, sed ita q ex necessitate sequat̃ effectus. Posita enim causa, ex necessitate erit illud cuius causa iam posita est, & hoc vsque ad vltimum causatum. Sed hoc ponebatur esse per accidens. Et sic quod ponebatur per accidẽs, erit ex necessitate. Vnde sequitur q omnia sint ex necessitate, & q
D a rebus auferatur, ⟨quod ad vtrũq; contingit,⟩ id est qđ est casuale fortuitũ, ⟨& accidere,⟩ id est ens per accidẽs. Et ⟨fieri q non fieri,⟩ id est possibile esse & non esse vel fieri & non fieri. Sed quia posset aliquis obuiare huic ratio-

E ni dicendo, q causa futurorum contingentium nõ est iam posita vt præsens & præterita, sed adhuc est contingens ut futura, & propter hoc effectus sunt adhuc contingentes, cõsequenter hanc obuiationem remouet. ibi. ⟨Et si non existens.⟩ Dicens q eadem inconuenientia accident, si ponatur q causa futurorum contingentium nõ sit iam ens quasi præsens vel præterita, sed quæ in fieri, & quasi futura. Sequitur enim q omnia ex necessitate accidãt sicut & prius. Si enim causa illa futura sit, oportet q sit futura in aliquo tempore determinato, & determinate distincto a præsenti nunc, puta cras. Si ergo eclipsis quæ est per se causa quorundam futurorum accidentium sit futura cras, & omne quod fit, fit ex aliqua causa, oportet q ipsa eclipsis, quæ est futura cras fiat ⟨si hoc fuerit⟩ .i. propter aliquid præexistẽs, & hoc iterum propter aliud, & sic semper propter anticipationem vel ablationem causarum, auferetur aliqd a tempore quod est inter præsens nunc & eclipsim futurã.
F Vnde cum illud tempus sit finitum, & omne finitum consumatur ablato quodam, quãdoq; erit deuenire ad aliquã causam nunc existentem. Quare si illa iam ponitur, omnes futuri effectus consequuntur ex necessitate. Et ita omnia ex necessitate euenient. Ergo cum hoc sit impossibile, manifestum est q ea quæ sunt per accidens, non habent causam determinatam, qua posita, ex necessitate consequantur. Ea autem omnia quæ circa hoc dici possunt, supra in sexto posita sunt. Deinde cũ dicit.

Id aũt quod verum est ens, & non per accidens, in mentis complexione consistit, atq; in hac est affect[9]. Quapropter circa id quidem, quod ita est, principia non quęruntur. Circa vero id quod est extra, ac separabile. Id autem quod est per accidens, nõ est necessarium, sed indefinitum. Atque talis entis causę inordinatę sunt, ac infinitæ. Tex.c 4.

G Quod autem vt vere ens, & secundũ accidẽs, hoc quidem est in complexione mentis, & passio in hac, propter quod circa sic quidem ens, non quæruntur principia. Circa autem quod extra ens, & separabile. Hoc autem non necessarium, sed infinitum, dico autem quod secundum accidens. Talis autem inordinatę & infinitę causę.

Tã ens p accidens q̃ ens ut uerũ, longe sunt a cõsideratione metaph. Lib.6. Te.cõ 4.& inde.

Ostendit q ens per accidens, & ens quod significat veritatem propositionis prætermittendum est in ista scientia, dicens q est quoddam ens ⟨quod est vt vere ens,⟩ id est quod significat veritatẽ propõnis quæ in cõpositione cõsistit, & est per accidens. Sed primũ cõsistit in cõpõne intellectus, & est quędã passio circa operationẽ animæ. Vñ huiusmodi entis non quæruntur principia in scientia, quæ cõsiderat de ente qđ est extra aĩam, & est separabile, vt supra dictũ est. Aliud aũt.s. ens per accidens nõ est necessarium,
H sed indeterminatũ, & ideo non habet causam ordinatam. Sed eius sunt infinitæ causę & non habentes ordinem adinuicem. Et ideo de tali ente non considerat ista scientia. Deinde cum dicit.

Id autem quod alicuius gratia fit, in iis est quę natura fiunt, aut a mente proficiscũtur. Fortuna aũt est, cum quippiam horum fuerit per accidens ortũ. Nã vt & ens aliud p se, aliud per accidens est, sic & causa est. Fortuna autem causa est per accidẽs in hisce, quę per electionem alicuius gratia fiunt.

Quod aũt gratia huius, in his quę a natura fiũt & a mente est. Fortuna aũt est, quando aliquid horum fiunt secundũ accidens. Sicut.n. & ens est, hoc quidẽ secundũ se, hoc aũt secundum accidens, sic & causa. Fortuna autem causa secundũ accidens in factis, secũdum electionem eorum quę gratia huius.

I Te. cõ. 39. & inde. Fortuna, quid. Te. cõ. 49. Lect. 4.

Colligit hoc quod dictũ est de causa ꝑ accidẽs. s. de fortuna, in secũdo physic. & dicit hic quatuor circa fortunã. Primo quid sit. Et ad hoc inuestigandũ prætermittit, ꝙ {id quod est gratia huius}. i. aliquid esse ꝓpter finẽ, inuenitur & in his quæ sunt ſm naturã, et in his quæ sunt ab intellectu. Et hoc manifestũ est in scđo physi. Et adiungit ꝙ fortuna est in his quæ fiũt ꝓpter aliqd, sed ſm accidens. Sicut. n. inueniť ens per se & ens per accidens, ita & cã ꝑ se, & cã ꝑ accidẽs. Sic igitur fortuna est causa ꝑ accidẽs {in his quæ fiunt gratia huius,} id est propter finem, non quidẽ a natura, sed ſm electionem. Sicut si aliquis eligat fodere in agro vt plantet arborem, & inueniat thesaurum, hoc dicimus esse per accidens, quia est præter intentionem. Et hoc est a fortuna. Secundo ibi.

Quapropter circa eadem mens, fortunaq; versatur. Electio nanq; sine mente non est.

K Propter quod circa eadem fortuna & mens. Electio enim non sine mente.

Fortuna in quibus.

Ostendit in quibus sit fortuna, & dicit ꝙ cum electio nõ sit nisi a mente vel intellectu, oportet ꝙ circa eadem sit fortuna & intellectus. Vnde in rebus carentibus rõne non est fortuna, sicut plantæ, lapides, & bruta animalia. Neq; etiam est in pueris qui carent vsu rationis. Tertio ibi.

Causæ vero sunt indefinitæ, a quibus id fieri potest quod proficiscitur a fortuna. Quocirca rationi humanæ est immanifesta. Et per accidens quidem causa est, absolute vero rei nullius causa est.

Causæ aũt infinitæ, a quibus vtiq; fiet quod a fortuna. Propter quod incerta humanæ cognitioni, & causa secundum accidẽs. Simpliciter aũt nullius.

L Fortuna incerta.

Ostendit ꝙ fortuna est incerta, dicens ꝙ infinitæ sunt causæ a quibus aliquid potest fieri a fortuna, sicut patet in exemplo posito. Potest. n. aliquis inuenire thesaurũ fodiens in terra, vel ad plantandum vel ad faciẽdum sepulchrum, & propter infinita alia. Et quia omne infinitum est ignotum, ideo fortuna est incerta humanæ cognitioni. Et dicitur esse cã ſm accidens. Nullius autem est cã simpliciter & per se. Quarto ibi.

Est autem fortuna bona ac mala, cum bonũ euenerit aut malum. Prosperitas vero fortunæ ac infortunium est circa horum magnitudinem.

Bona autem fortuna & mala, cum bonum aut malum euenerit. Prosperitas autem & infortunium, circa magnitudinem horum.

M Fortuna q̃ bona quæ ue mala sit

Ostendit qualiter fortuna dicitur bona vel mala, & dicit ꝙ dicitur bona vel mala ex eo ꝙ bonum & malum fortuito euenit. Sed si sit magnum bonum quod fortuito euenit, dicitur eufortunium. Si sit magnum malum, dicitur infortunium. Quinto ibi.

Cum aũt nihil per accidens prius sit eo, quod est per se, neq; profecto causæ per accidens, causis per se erũt priores. Quod si fortuna & casus cœli sunt causæ, prior mens causa erit atq; natura.

Quoniã aũt scđm accidẽs nullũ prius his q̃ scđm se, neq; igitur causa. Si igitur fortuna aut casus causa cœli est, prius intellectus causa & natura.

Fortuna ñ est ꝑma rerũ causa.

Ostendit ꝙ fortuna nõ est prima causa rerũ, Nullum. n. per accidens est prius his quæ sunt ſm se. Vnde neq; causa per accidens est prior ea quæ est per se. Et sic si fortuna & casus quæ sunt causę per accidens, sint causa cœli, oportet ꝙ per prius sint causæ intellectus & natura, quæ sunt causę per se. Lectio. ix.

N

Atqui eorũ quæ sunt, quædam actu tantũ, quędam potẽtia sunt atq; actu. Horum aũt aliud est ens, aliud quantum, aliud ex numero cæterorum. Non est aũt vllus motus præter res ipsas. Mutatur. n. semper id quod mutatur per ipsius entis prædicamẽta. Atq; in hisce cõe nihil est prorsus quod nullo est in prædicamento. Vnunquodq; aũt dupliciter cunctis inest, vt hoc: aliud. n. est ipsius forma, aliud est priuatio. Et quale: aliud. n. est albũ, aliud nigrũ. Et quantũ: aliud. n. est perfectum, aliud imperfectum. Et in latione simili modo, aliud est supra, aliud infra, aut leue, aut graue. Quare tot sunt species ipsius quod est, quot motus mutationisue species sunt.

Cap. 8.

O

Est aũt hoc quidem actu solũ, hoc aũt potentia, hoc aũt potentia & actũ, hoc quidẽ ens, hoc aũt quantũ, hoc aũt reliquorũ. Non est aũt aliquid motus præter res. Permutatur. n. semper secundum entis categoria. Commune autem in his nullum est, quod neq; in vna categoria. Vnunquodq; aũt dupliciter existit in omnibus, vt puta ꝙ hoc: istud forma quidem ipsius, hoc autem priuatio. Et secundum quale: hoc quidem album, hoc aũt nigrum. Et scđm quantum: hoc quidem perfectum, hoc aũt imperfectum. Et secundum lationem, hoc quidem sursum, hoc aũt deorsum, hoc est autẽ leue, hoc autẽ graue. Quare motus & ꝑmutatiõis tot species, quot entis.

P

POSTQVAM Determinauit Philosophus de ente per accidẽs, hic determinat de motu: & diuiditur in partes tres. In prima determinat de motu ſm se. In scđa de infinito quod est quædam passio motus & aliorum continuorum. ibi {Infinitum autem.} In tertia determinat de diuisione motus in suas species. ibi {Pręterm[u]tatur autem.} Prima diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid sit motus, In scđa ostẽdit in quo sit. ibi {Et ꝙ est ĩ mobili.} Circa primũ tria facit. Primo præmittit quædã quasi necessaria ad diffiniendum motum. Scđo distinguit ipsum. ibi {Diuisio aũt &c.} Tertio probat diffinitionem bene esse assignatã. ibi {Quod aũt bene.} Circa primũ ponit quatuor, ex quibus cõcludit quintũ, quorum primũ est ꝙ ens diuiditur per actũ & potentiam. Et hoc est quod dicit ꝙ entiũ quoddam est actu sicut primũ mouẽs, quod Deus est: quoddam potentia tantum, vt materia prima: quoddã potentia & actu, sicut omnia intermedia. Vel esse actu tantum dicit id quod iam perfecte habet formã, puta quod ꝑfecte iam est albũ. Est aũt potentia tantũ, quod nondũ habet formã, puta ꝙ nullo modo est albũ. Actu aũt & potentia est, ꝙ & si nondum perfecte habet formã, est tamen in moueri ad formã. Scđm est ꝙ ens diuiditur per decẽ prædicamẽta; & hoc est quod dicit, ꝙ entium quoddam est ꝑ se. i. substantia, quoddam est quantum, quoddam quale, & sic de alijs generibus. Tertiũ est ꝙ motus nõ habet aliquã aliã naturã separatã a rebus alijs, sed vnaquæq; forma ſm quod est in fieri, est actus imperfectus qui dicitur motus. Hoc. n. ipsum est moueri ad albedinẽ, quod est albedinem incipere actu fieri in subiecto. Sed nõ debet esse in actu perfecto. Et hoc est quod dicit, ꝙ motus nõ est aliquid pręter res. Omne. n. quod mutatur, mutatur ſm ꝑdicamẽta entis. Et sicut nõ est aliquid cõe decem prædicamentis ꝙ sit genus eorum, ita nõ est aliquod genus cõe omniũ motuũ. Et propter hoc motus nõ est aliquod vnum pręddicamentum distinctum ab alijs pręddicamentis, sed sequitur alia prædicamenta. Quartum est ꝙ in vnoquoq; genere inuenitur aliquid dupliciter. s. ſm perfectionem & imperfectionem, sicut in genere substantiæ vnũ est vt forma, & aliud vt priuatio. Et in genere qualitatis hoc est, quod est perfectũ vt album

R collígit dcã in phy si. is de motu & mobili.

Q

A albũ quod habet perfectum colorẽ: & hoc est vt nigrum, quod est imperfectum in genere coloris. Et in quantitate vnum est perfectum quod dicitur magnũ, & aliud imperfectũ quod dicitur paruũ. Et in vbi in quo ⟨ est locatio ⟩ i. motus localis, est rursum & deorsum, et graue & leue, ſm φ graue dicitur quod actu subsidet, & leue quod actu supereminet. Et horũ vnum est vt perfectũ, & aliud vt imperfectũ. Et rõ huius est, quia omnia genera diuiduntur per contrarias differentias. Contrariorum aũt semper alterum est vt perfectum, alterum vt imperfectum. Ex his quatuor cõcludit quintum. s. φ tot sunt spẽs motus & permutationis, quot sunt spẽs entis. Quod quidẽ non dicit eo φ in quolibet genere entis sit motus, sed quia sicut ens diuiditur per actum & potentiam, per substantiam & quantitatẽ, & huiusmodi, & ſm perfectũ & imperfectum, ita & motus. Et hoc sequitur ex eo quod dictum est, φ motus non est praeter res. Quomodo autem differant permutatio & motus, infra dicetur. Deinde cum dicit.

Tot sunt motus species quot et entis. s. per motum ac quietẽ.

B

Cum aũt eorũ quae in vnoquoq; genere collocantur, quoddam actu, quoddam potentia sit. Actũ eius quod est potentia vt est tale, motum esse dico.

Diuiso autẽ secundum vnumquodq; genus, hoc quidem potentia, hoc autem actu, eius quod potentia inquantum tale actum, dico motum.

Diffinitio motus.

Diffinit motũ, & primo ponit diffinitionẽ ipsam, dicẽs, φ cũ ens ſm vnumquodq; genus entis diuidatur per potẽtiam & actum, motus dicitur esse actus eius quod est in potentia inquantum huiusmodi. Secundo ibi.

C

Atq; vera esse ea quae dicimus, hinc perspici potest. Nã cum aedificabile tale est, tum ipsum vt aedificatur actu dicimus esse. Atq; hoc est aedificatio. Similiter & medicatio, & ambulatio, ac saltatio, & istiusmodi caetera. Fit aũt vt tunc res moueatur, cum est hic ipse actus, & neq; prius, neq; posterius. Atq; actus eius quod est potentia cum actu est, ac nõ vt ipsum, sed vt mobile est, operatur, motus nimirum est.

Quod aũt verũ dicimus, hinc palã. Cum.n. ędificabile inquantũ tale, ipsum dicimus esse actu inquantũ ędificatur: & est haec aedificatio. Similiter doctrinatio, ambulatio, curatio, saltatio, orbatio. Accidit autẽ moueri cũ fuerit actu eodem, & neq; prius, neq; posterius. Iam potentia entis cum actu ens operatur, non inquãtũ ipsum, sed inquãtũ mobile, motus est.

Exponit vnã partẽ diffinitiõis motus.

Exponit positã diffinitionẽ, & circa hoc duo facit. Primo exponit id quod ponitur in diffinitione ex parte subiecti motus. Scđo id quod ponitur in diffinitione quasi genus motus. ibi ⟨ Horum quidem.n.est. ⟩ Circa primum

D

duo facit. Primo exponit hanc particulã eius quod est in potentia. Scđo hanc inquantũ huiusmodi. ibi ⟨ Dico aũt inquantum. ⟩ Dicit ergo primo, φ ex hoc manifestum est verum esse motum esse hoc quod dictum est. Manifestum est.n. φ aedificabile significat aliquid existens in potentia. Et ista potentia significatur esse reducta in actũ per hoc quod dicitur aedificari. Et iste actus vocatur aedificatio. Et similiter in omnibus alijs motibus, vt in ambulatione & alteratione & huiusmodi. Dicitur aũt aliquid moueri, cum huiusmodi fiat in actu, & huiusmodi fuerit in potentia, & nõ prius nec posterius. Cum ergo ita sit, sequetur φ motus est alicuius existẽtis in potentia, cum sit reductum ad actum. Et hoc dico. s. φ sit reductum ad actum inquantũ est mobile. Nã mobile dicitur aliquid per hoc φ est in potẽtia ad moueri, & sic reducitur huiusmodi potentia in actũ quando mouetur actu. Non aũt habet reduci in actum per motum, id quod in potentia est ⟨ inquantũ ipsum, ⟩ id est ſm id quod actu est, & ſm seipsum. Nam hoc etiam est in actu antequam incipiat moueri. Neq; etiã reducitur ad actum per motum, ſm φ est in potentia ad terminum motus, quia dum mouetur adhuc remanet in potentia ad terminũ motus. Sed solum per motum reducitur aliquid in actum, de illa potẽtia quae significatur cum dicitur ⟨ aliquid esse mobile, ⟩ id est potens moueri. Deinde cum dicit.

B

Atq; vt mobile, dico hoc pacto. Est.n. ęs potentia statua, attamẽ nõ aeris actus vt est aes, est motio. Non est.n. idẽ esse aeris atq; alicuius potentiae. Nam si esset idẽ simpliciter rõne, ęris actus motus quidã nimirũ esset. Nõ est aũt idẽ. Patet aũt in cõtrarijs. Nã valere quidẽ posse, ac aegrotare posse, nõ eadẽ sunt, sed diuersa. Esset.n. idẽ aegrotare atq; valere. Substantiã aũt, & id quod valet atq; aegrotat vnũ & idẽ est, siue humiditas sit siue sanguis. Cum vero non sit idem, quẽadmodum neq; color est idem atq; visibile, patet actũ possibilis ea rone qua possibile est, motum esse.

F

Dico aũt inquantum sic. Est.n. aes potentia statua, sed tamẽ non aeris actus inquãtum aes est, motus est. Non.n. idem esse aeri, & potẽtiae alicui. Quod si idẽ erat simpliciter & scdm rõnem, erit vtiq; aeris actus motus quidam. Nõ est aũt idem. Palam aũt in cõtrarijs. Posse quidem.n. sanari & posse laborare non idem. Eteni sic sanari & laborare idem essent. Subiectum aũt & sanum & languens, siue humiditas siue sanguis idem & vnum. Quoniam aũt non est idem, quemadmodum neq; color idem & visibile, possibilis inquantum possibile actus, motus est.

G

Exponit aliam partem diffinitionis motus.

Exponit hãc particulã positam in diffinitione motus. s. inquãtum huiusmodi, uel inquantũ tale. Ad cuius expositionem dicit φ aes est in potẽtia ad statuã. Et sic idem est subiectum aes, & ęs in potentia ad statuam. Tamen non est idem rõne. Sed alia est rõ aeris inquantum aes, & alia est rõ aeris inquantũ habet aliquã potẽtiam. Et hoc est quod dicit, φ non est idẽ aeri esse, & alicui potentię. Si.n. esset idem simpliciter ſm rõnem, tunc sicut motus est actus aeris inquantum est aes in potentia, ita esset actus aeris inquantum est aes. Sed nõ est idem ſm rõnem aes, & potentia aeris. Et hoc manifestum est in potentia contrariorum, quia posse ⟨ sanari & posse laborare, ⟩ id est infirmari nõ est idẽ ſm rõnem. Ratio.n. potentiae sumitur ex actu. Vnde si posse sanari & posse infirmari esset idem ſm rõnem, sequeretur φ idem esset infirmari & sanari, quod est impossibile. Sicut igitur non est eadem potentia ad vtrunq; contrariorũ ſm rõnem potẽtię, sed est eadem subiecto. Idem.n. est subiectũ quod potest esse sanum & languẽs, siue illud subiectum sit quicunq; humorum in corpore animalis, siue sanguis qui est naturalior & magis proprius vitae, & animalium nutrimento possit esse cã sanitatis & aegritudinis. Quia ergo posse sanari & posse infirmari non est idem ſm rõnem, manifestum est φ neutrum horum est idem ſm rõnem cum suo subiecto, quia quae vni & eidem per se sunt eadem, sibijnuicem sunt eadem per se. Quia ergo non est idẽ ſm rõnem aes, & aes in potentia ad statuã, sicut neq; color & visibile quod est potens videri, ideo necessarium fuit φ in diffinitione motus, dicto φ est actus existentis in potentia adderetur inquantum huiusmodi. Deinde cum dicit.

H

Nunc igitur esse, atq; tunc rem moueri cũ est iste actus. & neque prius, neq; posterius, patet. Fit.n. vt quodq; interdum operetur, interdum nõ operetur, ceu aedificabile inquantum aedificabile est, atq; aedificabilis actus inquantum aedificabile aedificatio est;

I Nam actus ipsius aut est ędificatio, aut domus. At cũ est domus, tunc non est (vt patet) ædificabile. Aedificabile vero ædificatur. Necesse est ergo actum ipsius ædificationem esse. At ædificatio motus est quidam. Eadem & ad cæteros accommodabitur motus rõ.

Quod quidem.n.est hic, & quod accidit tũc moueri quãdo fuerit actu sic, & nec prius nec posterius palã. Contingit.n. vnũquodq; aliquãdo quidẽ actu esse, aliquãdo aũt non. Puta ædificabile inquãtũ ędificabile, & ędificabilis actus inquantũ ædificabile, ędificatio est. Aut enim hæc domus est, aut ædificatio actus. Sed cum domus fuerit, non adhuc ædificabile erit. Aedificatur aũt ædificabile. Necesse igitur ædificationem actum esse. Aedificatio autem motus quidam. Eadem autem ratio & in aliis motibus.

K

Exponit id quod ponit in diffinitione motus tãquã genus, dicens manifestum esse ꝙ hoc sit motus, q̃a dico motus tunc est, quia tũc accidit moueri {qñ hic}.i. actus existentis in potentia fuerit actu, & neq; prius neq; posterius. Manifestum est.n.ꝙ vnũquodq; mobiliũ contingit aliqñ esse actu, aliquando nõ. Sicut ædificabile inquãtũ ædificabile quandoq; est in potẽtia, & quandoq; est in actu. Dicit aũt ꝙ ædificabile inquantum ędificabile, quia materia domus est ad duo in potentia.s.ad formã domus, & ad hoc ꝙ ædificetur. Et quod ad vtrunq; contingit esse, quandoq; in potentia quandoq; in actu. Sed potẽtia quæ est in materia domus ad hoc ꝙ ædificetur, significatur in hoc ꝙ dicitur ædificabile. Tunc ergo ædificabile inquantũ ædificabile fit actu, qñ ędificatur. Et sic ædificatio est actus ædificabilis, inquantum ædificabile. Quod sic probat, quia materia domus non est in potẽtia nisi ad duos actus.s.ad ędificationem domus & ad formã. Aedificabile aũt significat quandam potẽtiam in materia domus existentẽ. Oportet igitur cum omni potẽtiæ respondeat aliquis actus, ꝙ potẽtiæ significatæ per hoc quod dico ædificabile, rñdeat alter duorum actuum.s. vel forma domus, vel ædificatio. Sed non est actus ædificabilis inquantũ ædificabile forma domus, quia adueniente forma domus non est adhuc ædificabile, sed est iam ædificatum. Sed ædificabile est actu, quãdo ędificatur actu. Necesse est igitur ꝙ ædificare sit actus ædificabilis. Aedificare aũt est quidã motus, & sic motus est actus ædificabilis. Et eadem ratio est de omnibus alijs motibus. Vnde manifestum est ꝙ motus est actus existentis in potentia. Deinde cum dicit.

Exponit id qd ponitur in diffinitione motus tãquam genus.

L

Atq; patet nos de ipso motu recte dixisse, & ex hisce quæ cæteri de ipso dixerunt, & quia non est facile ipsum aliter definire. Neq;.n. quicquam alio in genere ipsum ponere potest.

M

Quod aũt bene dictum est, palã est q̃bus alii dicũt de ipso, et ex eoꝙ nõ facile est aliter ipsum diffinire. Neq;.n. in alio poterit aliq̃s genere ponere ipsum.

Probat diffinitionem positam esse bene assignatam, & primo ponit probationẽ in generali, dicẽs ꝙ manifestũ est motũ esse bene diffinitum, ex his quæ alij dixerunt de motu diffinientes ipsum. Et iterum ex eo ꝙ non potest de facili aliter diffiniri. Non.n. potest poni in alio genere nisi in genere actus. Secundo ibi.

Probat diffinitionem prędictã in generali.

Neq; qui aliter de ipso dicere recte dixisse videt͛, id ita esse inde sane patebit. Quidã.n. diuersitatẽ, & inæqualitatẽ, & id etiã q̃d nõ est, ipsum esse dixerũt.

Palam autem ex quibus dicunt. Hi quidem alteritatem & inæqualitatem & non ens.

N

Ponit ea quæ alij dixerunt de motu, dicens ꝙ quidã dixerunt motum esse alteritatem, & quidam inæqualitatem, & quidam nõ ens. Forte ideo quia illud quod mouetur recedit ab eo quod prius erat, & dum mouetur semper alio & alio modo se habet, & magis appropinquat ad terminum. Tertio ibi.

Quod dixerint alij esse motũ.

Nihil tamẽ siue sit diuersum, siue inæquale, siue non ens, necessario moueri videtur. At neq; ipsa mutatio, aut ad hęc, aut hisce, magis quam expositũ est.

Quorum nullũ necesse moueri. Sed nec permutatio, neq; in hoc, neq; ex his magis quam oppositis.

Ostendit prædictas diffinitiones non esse conuenientes. Neq;.n. cõueniunt motui ex parte subiecti quod mouetur. Si.n. motus esset nõ ens vel inæqualitas vel alteritas, sequeretur ꝙ omne non ens vel alterũ vel inæquale moueretur. Sed nullum horum necesse est moueri. Nõ est igitur motus quod dictum est. Idem etiã apparet ex parte terminorum motus, qui sunt terminus a quo, & terminus ad quẽ. Nõ.n. magis est motus ad non ens, vel inæqualitatẽ, vel alteritatẽ, quam ad opposita horum: neq; magis est motus ex his, quam ex oppositis. Contingit.n. moueri ex nõ ente ad ens, & econuerso: & de alteritate ad similitudinem, & ab ęqualitate ad inæqualitatem, & econuerso. Quarto ibi.

Reprobat aliorũ dcã.

O

Ponẽdi autem motum in hisce causa fuit, motum indefinitum quoddã esse videri. Alterius vero principia seriei, indefinita sunt sane, ex eo quia sunt priuatiua. Nihil enim ipsorum aut hoc aliquid, aut tale, aut cæterorum quicquam est prædicamentorum.

Causa aũt in hoc ponẽdi, quia infinitũ aliq̃d videtur esse motus. Alterius coelemẽtationis aũt principia, quia priuatiua sunt indeterminata. Neq;.n. hoc, neq; tale nullũ ipsorũ, neq; reliquoꝝ p̄dicamentoꝝ.

P

Ostendit quare p̄dicto modo diffinierunt motũ, dicens ꝙ ista est causa quare posuerũt motũ in prædicta quasi genera, quia motus videtur esse aliquid indeterminatum, & illa sunt indeterminata quæ sunt priuatiua. Et ideo motum posuerunt quasi priuationem quandã. Et sciendum ꝙ, sicut in primo huius dictũ est, Pythagorici posuerunt duos ordines: in quorum vno quẽ dicebant ordinem bonorum, posuerunt illa quæ videbantur perfectionẽ habere: sicut lucem, dextrum, masculum, quietem, & huiusmodi. In alio aũt ordine quem sub malo constituebant, posuerunt tenebras, sinistrum, fœminam, motum, & huiusmodi. Et omnia huiusmodi dicebãt esse indeterminata & priuatiua, q̃a nullum istorum videbatur significare {neq; hoc}.i. substantiã, {neq; tale}.i. qualitatem, neq; aliquod aliud prædicamentorum. Quinto ibi.

Ponit motiuum antiquorum.

Lect. 5.

Q

At vt videatur motus indefinitũ esse, cã fuit illud nõ posse inquã, aut in potẽtia rerũ ipsum, aut in actu poni. Neq;.n. id quod esse p̃ot quãtũ, neq; id quod est actu quantũ, necessario iã mouet͛: & motus actus quidẽ esse quidã videtur, imp̃fectus tñ. Cuius rursus illud est cã, ipsum inquã possibile, imp̃fectũ esse, cui9 est actus: & propterea difficile est accipere q̃d nã sit ipse. Necesse est.n. ipsum aut in potẽtia, aut in priuatione, aut in actu simplici ponere. At nihil hoꝝ esse posse videt͛. Quare restat id q̃d dictũ est esse, atq; actũ quẽ dicim9, q difficilis q̃dẽ est cognitu, p̃ot aũt esse.

Cur aũt videatur indeterminatus, causa quia nec in potentia entium, neq; in actum est ponere ipsum. Neq;.n. possibile quãtũ esse, mouetur ex necessitate

neq;

A neq; quod actu quantum, motusq; actus quidem videtur aliquis, imperfectus aūt. Causa autem, qa imperfectum quod possibile, cui9 est actus. Et propter hoc difficile ipsum sumere quid est. Aut enim in priuationem necesse est poni, aut in potentiam, aut in actum simplicem. Horum autem nullū videtur contingens. Quare relinquitur, quod dictum est esse & actum, & non actu dictum, videre quidem difficile, contingentem autem esse.

Causa q̄re mot⁹ inter indeterminata ponatur. Dicit causam quare motus inter indeterminata ponatur, & dicit ꝙ causa huius est, qa motus neq; poterat poni in genere potētiæ, neq; in genere actus. Si enim esset in genere potētiæ, sequeretur ꝙ quicquid est in potētia ad aliquid, puta ad esse quantum, moueretur ad illam quātitatem. Sed hoc non est necessarium, quia etiam anteq̄ incipiat aliquid B moueri ad quātitatem, est in potētia ad quātitatem illam. Neq; etiam mouetur qñ iam actu est quātum ſm illā quātitatem, ad quam erat in potētia, sed tūc iam terminatus est Lectio.9. motus. Sed oportet ꝙ motus sit actus quidam, vt supra ꝓbatum est. Sed est actus imperfectus. Et huius causa est, qa illud cuius est actus, est imperfectum. Et hoc est ens possibile siue ens potētia. Si enim esset actus perfectus, tolleret totam potētiam quæ est in materia ad aliquod determinatum. Vnde actus perfecti nō sunt actus existentis in potentia, sed existētis in actu. Motus autem ita est existētis in potētia, ꝙ nō tollit ab eo potētiam. Quādiu enim est motus, remanet potentia in mobili, ad id quod intendit per motū, sed solum potentia quæ erat ad moueri tollitur per motū, & tñ non totaliter, quia id quod mouetur, adhuc ī potētia est ad moueri, quia omne quod mouetur, mouebitur, pro-Te. c6.33. pter diuisionem motus cōtinui, vt probatur in.6.physicorum. Vnde relinquitur ꝙ motus est actus existētis in potē C tia, & sic est actus imperfectus & imperfecti. Et propter hoc difficile est accipere quid sit motus. Videtur enim ꝙ aut necesse sit ponere motum in genere priuatiōis, sicut patet ex præmissis diffinitionibus. Aut in genere potētię. Aut in genere actus simplicis & perfecti. Quorum nullum cōtingit esse motum. Vnde relinquitur ꝙ motus sit id quod dictum est, scilicet actus, et ꝙ nō dicatur actus perfectus. Quod quidem difficile est videre, sed tñ cōtingens est esse, quia hoc posito nullum sequitur incōueniens. Quidam autem diffinierunt, dicētes, ꝙ motus est exitus de potentia in actū, nō subito. Sed errauerunt, quia necesse est ꝙ in diffinitione exitus ponatur motus, cum sit species motus. Et similiter in diffōne eius quod est subito, ponit̄ tempus, & in diffinitione temporis motus. Deinde cum dicit.

Patet & motum in ipso mobili e͡c. Est enim actus huius ab eo quod est motiuum.

D Et quod est motus in mobili palā. Actus est enim huius a motiuo.

Motus est subiectiue in mobili. Ostendit in quo sit motus, & primo ostendit ꝙ in mobili, quia omnis actus est in eo cuius est actus. Sed motus est actus mobilis à mouente causatus. Vnde relinquitur quòd sit in mobili. Et quod sit actus mobilis, ex superioribus patet. Secundo ibi.

Motiui quoque actus non alius est, amborum nanq; actum esse oportet.

Et motiui actus non alius est. Oportet quidem enim esse actum amborum.

Motus est actus motiui & mobilis. Ostendit qualiter se habeat motus ad mouens, & proponit duo. s. ꝙ motus est actus motiui, & ꝙ non est alius motus q est actus motiui, & q est mobilis. Oportet enim motus esse actus amborum. Tertio ibi.

Est enim hoc quidem motiuum, quo potest: hoc

E autem mouens, quo agit.

Et motiuum quidem enim est in posse, mouens autem in operari.

Probat motum esse actum motiui. Primum eoꝝ duoꝝ ꝓbat. s. ꝙ motus sit motiui actus. Illud enim actus ē alicuius, quo fit actu. Sed motiuum dr̄ ex eo ꝙ est potens mouere, mouens aūt in operari, id est in eo quod est esse actu, & ita cum mouens dicatur ꝓpter motum, motus erit actus motiui. Quarto ibi.

At ipsius mobilis, est actiuum. Quare perinde amborum vnus est actus.

Sed est actiuū mobilis. Quare similiter vnus amborum actus.

Probat ꝙ idē motus sit act⁹ motiui & mobilis. Probat secundum ꝓpositorū. s. ꝙ vnus motus sit actus motiui & mobilis, hoc modo. Dictum est enim ꝙ motus est actus motiui inquantum facit motum. Est autem mobilis inquantum fit in eo motus, sed motiuum facit illum motum qui est in mobili & non alium. Et hoc quod est dicit ꝙ mouens est actiuum mobilis. Vñ relinquit̄ ꝙ vnus motus sit actus & mouētis & mobilis. Quinto ibi.

Atq; vt vnius ad duo, & duorum ad vnum idem est interuallum, & vt accliue atq; decliue, esse tamen vnum est: similiter res sese habet & in hisce, quorū alterum mouetur, alterum mouet.

Quemadmodum eadem distātia vnius ad duo, & duoꝝ ad vnū, & ascēdentis & descendētis, sed eē non vnum. Similiter autem & in mouente & in moto.

Manifestat hoc per exempla & dicit, ꝙ vna est distantia duorum ad vnū, & vnius ad duo. Sed differt rōne. Propter quod diuersimode significatur. s. per duplum & dimidium. Similiter vna est via ad ascendēdum & descendendum, sed differt rōne. Et propter hoc dn̄r hi ascendentes & G illi descendētes. Et ita est de mouente & moto. Nam vnus motus ſm substantiam est actus vtriusq;, sed differt rōne. Est enim actus mouentis vt à quo, mobilis aūt vt in quo, & nō actus mobilis vt à quo, neq; mouentis vt in quo. Et ideo actus mouentis dicitur actio, mobilis vero passio.

Hinc lis ex ꝓsse non oia p̄dicamenta esse adinuicem realiter distincta. Sed si actio & passio sunt idem ſm subām, videtur ꝙ non sint diuersa prædicamenta. Sed sciendum ꝙ prædicamenta diuersificantur ſm diuersos modos prædicandi. Vnde idem ſm ꝙ diuersimode de diuersis prædicatur, ad diuersa prædicamenta pertinet. Locus enim ſm quòd prædicatur de locāte, pertinet ad genus quātitatis. Secundum autem quod prædicatur denominatiue de locato, constituit prædicamētum vbi. Similiter motus ſm ꝙ prædicatur de subiecto in quo est, cōstituit prædicamētum passionis. Secundum aūt ꝙ prædicatur de eo à quo est, constituit prædicamentum actionis. Lectio. x.

H Infinitum autem est, aut id quod impossibile est pertransire, ex eo quia non est aptum vt per ipsum transitio fiat perinde, atq; vox inuisibilis dici solet: aut id quod habet sine fine transitionem, aut quod vix, aut quod est aptum quidem habere, non habet tamen transitionem vel finem.

Cap.9. INfinitum autem aut quod impossibile pertransire eo ꝙ non sit natum pertransiri, quemadmodum vox inuisibilis: aut pertransitionem habens imperfectam, aut quod vix, aut quod natum est habere & non habet pertransitionem aut terminum.

Tractat de infinito. POSTQVAM Philosophus determinauit de motu, hic determinat de infinito quod est passio motus & cuiuslibet quāti vniuersalis, & circa hoc tria facit. Primo distinguit quot modis dr̄ infinitum. Secundo ostendit ꝙ nō est infinitum actu. ibi. ⁋ Separabile qdem. ⁋ Tertio quomodo

I modo infinitum inuenitur in diuersis. ibi. ⟨ Infinitũ autẽ. ⟩ Circa primum duo facit. Primo ostendit quot modis dicitur infinitũ in actu. Secũdo quot modis dr̃ infinitum in potẽtia. ibi. ⟨ Adhuc aũt appositione. ⟩ Circa primũ cõsiderãdum est ꝙ omne finitum diuidẽdo pertrãsitur. Vnde infinitum ꝓprie est quod mensurando pertrãsiri nõ potest. Tot ergo modis dr̃ infinitum, quot modis dr̃ intransibile. Vtrũq; aũt dicitur quatuor modis. Quorum primus est ſm quod infinitum siue intransibile dr̃ quod nõ potest transiri mensurando, eo ꝙ nõ est natum ſm suum genus ꝑtransire. Sicut dicimus pũctum, aut vnitatem, aut aliquid quod nõ est quãtum & mensurabile, esse infinitum seu intransibile. Per quem modum vox dicitur inuisibilis, quia nõ est de genere visibilium. Secundo modo dicitur infinitum vel intransibile quod nõdum est pertransitum, licet inceptum sit. Hoc enim est quod dicit (habẽs trãsitionem imperfectam.) Tertius modus est ſm ꝙ dr̃ infinitũ vel intransibile quod vix trãsitur. Vt si dicamus ꝓfunditatem maris infinitam, vel altitudinem cœli, vel aliquã viã lõgam immẽsurabilem seu intrãsibilem seu infinitam, q̃a excedit vires mẽsurantis, licet in se sit trãsibilis. Quartus modus est ſm ꝙ dr̃ infinitum illud quod natũ est hr̃e trãsitionem aut terminum ſm suum genus, sed nõ habet. Puta si sit linea aliqua interminata. Et hoc est vere & proprie infinitum. Secundo ibi.

Lect. pñ. part. 3. Lect. pñ. part. vltia. Lect. pñ. parte. 1.

Infinitum quadrupliciter.

K

Præterea aut appõne est, aut ablatiõe, aut vtroq;. Adhuc appositione, aut ablatione, aut vtroq;.

Ostendit quod modis dicitur ĩfinitum in potẽtia, & dicit ꝙ dicitur infinitum vno modo de appositione sicut numerus. Semper enim cuilibet numero dato est apponere vnitatem, & sic numerus est augmentabilis in infinitum. Alius modus ſm ꝙ infinitum dicitur ablatione & diuisione, ſm ꝙ magnitudo dr̃ diuisibilis in infinitum. Tertius modus contingit vtrinq; sicut tẽpus dr̃ infinitum, & diuisione, q̃a cõtinuum est: & appositione, q̃a numerus est. Et similiter ẽt in motu infinitum est. Deinde cum dicit.

Infinitum in potẽtia tripliciter.

L

Separabile igitur ipsum quid per se infinitum eẽ non potest. Nam si infinitum ipsum neq; magnitudo neq; multitudo, sed substantia: & non accidens, indiuisibile erit profecto. Diuisibile enim aut magnitudinem, aut multitudinem esse constat. Quod si indiuisibile sit, infinitum non erit, nisi perinde, atq; vox est inuisibilis. At neq; illi qui dicunt infinitũ eẽ, ipsum hoc pacto ponunt: neq; nos quærimus si sit idẽtidem ipsum. Sed vt hẽt sine fine transitionẽ.

Separabile quidem itaq; ipsum aliquid ens, sensibile autem non possibile esse. Si enim nec magnitudo est nec multitudo, substantia autem ipsum infinitum & non accidens, indiuisibile erit. Quod enim diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo. Si autem indiuisibile, non infinitum, nisi sicut vox inuisibilis. Sed non sic dicunt, neque nos quærimus, sed tanquam impertransibile.

M

Ostendit ꝙ non sit infinitum in actu, circa quod sciẽdũ est ꝙ Platonici posuerũt infinitum separatum à sensibilibus, & posuerunt ipsum esse principium. Naturales aũt philosophi posuerũt infinitum in rebus sensibilibus, nõ ita ꝙ ipsum infinitum esset substãtia, sed ꝙ esset accidens alicui corpori sensibili. Primo ergo ondit ꝙ nõ est infinitum separatum. Secũdo quod nõ est infinitũ actu in sensibilibus. ibi. ⟨ Quod autem in sensibilibus. ⟩ Circa primũ ponit tres rõnes, quarum prima est, ꝙ si ipm infinitum est quædam subã per se existẽs, & nõ accidẽs alicui subiecto, oportet ꝙ ipm infinitũ sit absq; magnitudine & multitudine, quia magnitudo & numerus sunt subiectũ infiniti. Si autẽ

Tribus rationib' ꝓbat nõ dari infinitũ extra sensibilia.

N est sine magnitudine & multitudine, oportet ꝙ sit indiuisibile, quia omne diuisibile, aut est magnitudo, aut multitudo. Si aũt est indiuisibile nõ est ĩfinitum nisi primo modo, sicut vox dicit inuisibilis: quo modo nõ inquirimus nos nũc, nec ipsi, sed de infinito intrãsibili ſm quartum modũ. Ergo de primo ad vltimũ si infinitum sit substãtia separata per se existens, nõ erit vere infinitum. Et sic ista positio destruit seipsam. Secũdam rõnem ponit ibi.

Preterea quonã pacto ꝑ se infinitũ eẽ põt, si neq; numerus, neq; magnitudo per se esse potest, quorũ per se affectus quidam ipsum est infinitum?

Adhuc quõ ꝯtingit per se esse infinitum, si non & numerus & maguitudo quorũ passio infinitum?

Quæ talis est. Infinitum est passio numeri & magnitudinis. Sed numerus & magnitudo non sunt per se existentia separata, vt in primo ostẽsum est, & infra ostendetur, ergo multo minus infinitum separatum est. Tertiam rationem ponit ibi.

Scda rõ. Tex. cõ. 35 & inde.

O

Preterea si per accidẽs est, nõ erit elemẽtum profecto rerum, vt infinitum: queadmodum nec ipsum inuisibile locutionis est elemẽtum, & tamẽ vox est inuisibilis. Perspicuum autẽ est, infinitum sic eẽ non posse, vt actu sit, & substantia, sicuti dicũt. Erit enim queuis pars ipsius quam sumunt infinita. Est enim idem eẽ infiniti ac infinitum (vt patet) si infinitum substantia sit, & non in subiecto. Quare fit vt ipsum aut indiuisibile sit, aut in infinitum sit diuisibile. At fieri nequit, vt idem multa sit infinita. Vt enim pars aeris est aer, sic & infinitum est pars queuis infiniti, si substantia quedam & principium sit, vt dicunt. Impartibile igitur atq; indiuisibile est. At eẽ non potest id tale quod actu est infinitum. Necesse est enim ipsum rõnem quantitatis subire. Per accidens ergo infinitum ipsum eẽ videtur. Quod si ita sit, dictum est antea non posse id principium dici. Sed illud cui accidit ipsum, aut aerem, aut par. Hæc autem inquisitio vniuersalis esse videtur.

P

Adhuc sic secundum accidẽs, non vtiq; elemẽtum entium, inquantum infinitũ, queadmodum neq; inuisibile loquelę, quãuis vox inuisibilis. Et quod nõ est actu eẽ infinitũ, palam. Erit enim quecunq; ipsius infinita pars accepta. Infinito enim eẽ, & infinitũ idẽ, si quidem substantia infinitum & non de subiecto. Quare aũt indiuisibile, aut in ĩfinita diuisibile si partibile. Multa autẽ esse idẽ impossibile infinita. Quẽadmodum enim pars aer aeris, sic infinitum infiniti, si est substantia & principium. Impartibile igitur & indiuisibile. Sed impossibile actu eẽ infinitũ. Quantum enim necesse esse. Secundum accidẽs igitur existit. Sed sic dictum est ꝙ nõ contingit ipsum eẽ principium, sed illud cui accidit aerem aut parem. Hæc quidẽ igitur inquisitio vniuersalis.

Q

Quæ talis est. Si infinitum ponitur separatum à sensibilibus, aut ponitur vt substantia per se existens, aut vt accidens inhærens alicui subiecto separato, puta magnitudini: aut numero quæ sunt separata ſm Platonicos. Si autẽ ponatur esse accidens tũc ipsum infinitum, non erit principium entium inquãtum hoc est infinitum, sed magis subiectũ infiniti. Sicut principium locutionis nõ dr̃ inuisibile, sed vox, quãuis vox sit sic inuisibilis. Si aũt infinitum sit substãtia, & non prædicetur de aliquo subiecto, etiam manifestũ est ꝙ non potest esse actu infinitum. Aut enim est diuisibile, aut

Tertia rõ. ad idem.

A aut indiuisibile. Si aūt est diuisibile, & infinitum hoc ipm quod est infinitum est substantia, oportet φ quælibet pars eius accepta sit infinita, quia idem est infinito esse & infinitum, si {infinitum est substantia,} id est si infinitum prædicat ,ppriam rōnem eius quod est infinitum. Vnde sicut quælibet pars aquæ est aqua, & quęlibet pars aeris est aer, ita quælibet pars infiniti est infinita, si infinitū est substantia diuisibilis. Quare oportet dicere, φ aut sit indiuisibile infinitū, aut sit diuisibile in multa infinita. Sed hoc est impossibile φ multa infinita cōstituant vnū infinitum, quia infinitum non est maius infinito, omne aūt totū maius est sua parte. Relinquitur igitur φ infinitū sit indiuisibile. Sed impossibile est φ id quod est indiuisibile sit actu infinitū, quia infinitum oportet esse quātū. Relinquitur igitur φ nō sit substātia, sed accidens. Sed si est accidens, non est principium ipsum infinitum, sed illud cui accidit, vt dictū est, siue sit aer, vt quidam naturales posuerunt, siue sit par, vt

B posuerunt Pythagorici. Relinquitur igitur φ infinitū non possit esse substantia simul & principium entium. Et vltimo cōcludit φ hæc inquisitio est vniuersalis excedens naturalium considerationem. Deinde cum dicit.

Hinc autem emergere potest, neq; in rebus sensibilibus ipsum esse. Nam si hęc est ratio corporis superficie terminari, non erit infinitum vllum, aut intelligibile, aut sensibile corpus.

Quod autem in sensibilibus non est, hinc palam. Si enim corporis ratio superficiebus determinatur, non erit vtique infinitum corpus, neque sensibile, neque intellectuale.

Probat infinitū actu non esse in sensibilib'. Primo φ nō corp'.

Probat φ infinitum actu nō sit in sensibilibus, et primo probat hoc per rationes ,pbabiles. Secundo per rōnes naturales. ibi. {Naturalr aūt.} Dicit ergo primo, φ manifestum est φ infinitum actu non est in sensibilibus. Et ostendit duo. Dicit ergo primo, φ in sensibilibus nō est corpus

C infinitum. De ratione enim corpis est, φ sit superficie determinatum. Sed nullum corpus determinatum superficie est infinitum, ergo nullum corpus est infinitum, {neq; sensibile,} id est naturale, {neq; intellectuale,} id est mathematicum. Secundo ibi.

At neque etiam numerus erit vt separatus ac infinitus. Numerus enim omnis, aut id quod numerū habet, numerabile est.

Neq; numerus vt separatus & infinitus. Numerabile enim numerus, aut habens numerum.

Secūdo φ nō nūerus.

Dicit φ in sensibilibus non est numerus infinitus hoc modo. Omnis numerus & omne habens numerum est numerale. Sed nullum numerale est infinitum, quia numerale est pertransibile numerando: ergo nullus numerus est in

D finitus. Hæ autem rōnes non sunt naturales, quia nō sumūtur ex principijs corporis naturalis, sed ex quibusdam principijs cōibus & ,pbabilibus, nō ex necessarijs: quia qui poneret corpus infinitum, non poneret ipsum terminari superficie. Hoc enim est de rōne corporis finiti. Et qui poneret multitudinem infinitorum, non poneret eam numerū, quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt in decimo habitum est. Nullum autem mensuratum infinitum est. Deinde cum dicit.

Duę istę rationes nō necessario, sed ,pbabiliter ,pposi tū inferūt. Tex.cō.21.

Naturaliter aūt ex hisce perspicuū erit. Nec enim cōpositum esse potest, nec simplex. Compositū enī non erit corpus, si elemēta multitudine sunt finita. Aequalitatem enim inter contraria esse oportet, & vnum ipsorum infinitum non esse. Nam si quouis excessu corporis alterius potentia superetur, finitū ab infinito corpore corrumpetur. Vnumquodq; etiā infinitum esse non pōt. Est enim id corpus, quod vndequaq; dimensionem habet: Infinitum aūt est qđ sine fine est extensum dimensione. Quare corpus infinitum, erit sane infinitum omni dimensione. B

Naturaliter aūt ex his palam. Nec enim cōpositū possibile eē, nec simplex. Cōpositum quidem enim non erit corpus, si finita sunt elemēta multitudine. Oportet enim æquari cōtraria, & etiam nō esse vnū ipsorum infinitum. Si enim cuicūq; deficit alterius corporis virtus, corrumpetur ab infinito finitum. Vnumquodq; autem impossibile infinitū esse. Corpus enim est quod omnino habet distensionem, infinitum autem infinite distat. Quare infinitum corpus omnino erit infinitum.

Probat idē quod supra rōnib' nāibus.

Ostendit φ non sit infinitum in actu in sensibilibus per rōnes naturales, & primo ex parte actiui & passiui. Secundo ex parte loci & locati. ibi. {Adhuc sensibile.} Actiuū F autem & passiuum, locus & locatum sunt proprietates corporis naturalis inquantū hmōi. Et ideo dicit φ istæ rōnes sunt naturales. Dicit ergo primo, φ si corpus aliquod sensibile est infinitum, aut erit corpus simplex, aut erit corpus compositum siue mixtum. Et primo ostendit, φ corpus cōpositum non possit esse infinitum, supposito quod corpora simplicia q̄ sunt elementa corporum compositorum, sunt finita multitudine. Quod ita probat, quia oportebit φ vel omnia sint infinita in quantitate, aut φ vnum sit infinitum alia finita. Aliter enim nō posset componi corpus infinitum ex elemētis multitudine finitis. Non aūt potest, esse φ vnum eorum sit infinitum & alia finita, quia in corpore mixto oportebit aliqualiter adæquari contraria ad hoc, φ corpus mixtum cōseruetur. Aliter enim vnum eorum qđ esset excedens, corrumperet alia. Si autem vnum sit infinitum, & alia finita, nō est æqualitas, cum non sit ,pportio infiniti ad finitū. Vnde corpus mixtum nō poterit, G cōsistere, sed infinitum corrumpet alia. Sed quia posset aliquis dicere, φ corpus quod est finitum quantitate est potentius virtute, & ita sit æqualitas, puta si quis dicat quod in corpore mixto sit aer infinitus & ignis finitus, ideo subiungit, quod q̄uis virtus vnius corporis quod ponitur infinitum, deficiat à virtute alterius cuiuscunq; quod ponitur finitum, nihilominus finitum corrumpereī ab infinito. Corporis etiam finiti necesse est esse virtutem finitam. Et ita ignis finitus habebit virtutem finitam. Si ergo abscindat ab aere infinito, aer æqualis igni habebit minorem virtutem, q̄ habeat totus aer infinitus, ,pportionatā tñ virtuti ignis. Sit ergo virtus ignis centupla virtuti aeris. Si ergo accipiamus centuplum de aere ab aere infinito, habebit æqualem virtutem cum igne, & ita totus aer infinitus habebit maiorem virtutem infinitam q̄ ignis, & corrumpet ipsum. Non est ergo possibile quod in corpore mixto sit vnum elementum infinitum, & alia finita. Similiter nō est H possibile quod oīa sint infinita, quia corpus est quod distēditur in omnem dimensionem. Infinitum aūt est quod habet dimensionem infinitā. Vnde oportet quod corpus infinitū habeat ex omni parte dimensionem infinitam, duo aūt corpora non possunt esse simul. Sic ergo duo infinita non possunt coniungi in vnum. Secundo ibi.

Nullū mixtum posse esse infinitū ,pbat.

At vero neq; vnum simplex corpus infinitū esse potest, neq; (vt quidam inquiunt) pręter elementa id ex quo hæc generant. Non est enim pręter elemēta istiusmodi corpus. Omne enim in id dissoluitur ex quo constat. Pręter aūt simplicia corpora id non videtur, neq; ignis neq; aliud quicq̄ elementorum. Absq; hoc enim esse inquam ipsorū aliquid infinitū, impossibile est ipsum vniuersum: & si sit & infinitū, aut

I aut esse vnum quid ipsorũ, aut fieri perinde vt Heraclitus asserebat omnia dicens tandem fieri ignem. Eadem & ad aliud vnum accõmodabitur ratio, qđ præter elementa naturales philosophi faciunt. Omne enim ad contrarium ex contrario, vt ad frigidum ex calido solet mutari.

Neq; vnum aut simplex contingit infinitũ eẽ corpus, neq; vt dicunt quidam prȩter elementa ex quo generant hoc. Non enim est tale corpus prȩter elementa. Omne enim ex quo est, dissoluit̃ in hoc. Nõ videt̃ aũt hoc circa simplicia corpora, nec ignis, neq; aliquid aliud elemẽtorum vllũ. Sine enim eo quod est infinitum esse aliqđ ipsorũ, impossibile omne, & sit finitum, aut eẽ, aut fieri vnum aliquod ipsorum. Queadmodum Heraclitus ait, fieri aliquando ignẽ.

K Eadem autem ratio & in vno quod faciunt præter elementa physici. Omne enim permutatur ex contrario, puta ex calido in frigidum.

Nullũ corp⁹ simplex posse eẽ infinitum pbat.

Ostendit ꝙ non potest esse aliquod corpus simplex infinitum. Non enim est possibile ꝙ sit corpus simplex prȩter elementa, ex quo oĩa generant̃, sicut quidam posuerunt vaporem, quia vnumquodq; resoluitur in ea ex quibus componitur. In nullis autem videmus resolui corpora mixta nisi in quatuor elementa. Nõ est ergo aliquod corpus simplex prȩter quatuor elementa. Sed neq; ignis, neq; aliquod aliud elemẽtorum põt esse infinitum: quia impossibile eẽt aliquod elementorum esse, præter id quod esset infinitum, quia illud repleret totum vndiq;. Et etiamsi esset aliquod finitum, oporteret ꝙ cõuerteretur in illud infinitum, propter excessum ipsius uirtutis: sicut Heraclitus manifeste posuit, ꝙ aliqñ omnia sint conuertenda in elementum ignis, propter nimium excessum virtutis eius. Et eadem ergo ratio est de vno corpore simplici, quod quidem faciunt naturales præter ipsa elementa. Oportet enim ꝙ habeat quandam contrariam repugnantiam in ordine ad alia elemẽtá, cum permutatio fiat ex illo vno solo corpore ad alia. Omnis aũt rerum permutatio fit ex cõtrario in cõtrarium. Cũ igitur vnum cõtrariorum corrumpat alterum, sequitur ꝙ si illud corpus quod ponitur præter elementa sit infinitũ, quod corrumpat alia. Prætermittit aũt hic Philosophus de corpore cœlesti, quod est præter ipsa quatuor elemẽta: non tamen habet aliquam cõtrarietatem siue repugnantiã ad ea, nec constituunt̃ ex eo naturaliter corpora. Non enim naturales Philosophi ponentes corpus infinitum actu, peruenerũt in notitiam huius quintæ essentiæ vel naturæ. Sed tamen in libro de cœlo Aristoteles probat etiam de corpore cœli quod circulariter mouetur, quod non sit infinitum actu. Deinde cum dicit.

Oĩa tandẽ ɔuertẽda ĩ ignẽ posuit Heraclitus.

L

M Prȩterea omne sensibile corpus alicubi est, & idẽ est totius locus ac partis, vt terrȩ.

Adhuc sensibile corpus alicubi, & idem locus totius & partis, puta terrȩ.

Ostendit ꝙ non est corpus sensibile infinitum rõnibus acceptis ex parte ipsius loci & locati, & ponit tres. Circa quarũ primam pmittit duo necessaria. Quorũ primũ est, ꝙ omne corpus sensibile est in loco. Et dicit notanter sensibile ad drĩam corporis mathematici, cui non attribuitur locus et tactus nisi p similitudinem. Aliud est ꝙ idem est locus naturalis totius & partis. s. in quo naturaliter qescit, & ad qđ. s. naturalr̃ mouetur. Sicut patet de terra & parte terrȩ. Vtriusq; enim locus naturalis est deorsum. His autem duobus positis proponit rationem, ibi.

Oẽ corpus sensibile ẽ in loco secus de mathematico. Idẽ ẽ loc⁹ nãlis toti⁹ & partis.

Quare si partium sit similium, immobile erit, aut semper feretur. At hoc fieri nequit. Cur enim deorsum potius q̃ sursum, aut ad quẽuis locum mouebitur? Vt si gleba fuerit, quorsum hȩc mouebitur, aut vbi quiescet? Corpus enim eiusdem generis locus est infinitus. Occupabit ne igitur totum locum? At qui fieri potest? Quæ nam igitur quies? & quis motus ipsius erit? An vbiq; mouebitur? Nõ ergo motu ciebitur. An omnem ad locum mouebitur? Non ergo quiescet inquam nec stabit. N

Quare siqdem eiusdem spẽi, immobilis erit, aut semper feretur. Hoc aũt impossibile. Quid enim magis deorsum q̃ sursum aut vbicunq;? Puta si gleba fuerit, vbi hæc mouebitur aut manebit? Locus enim ipsius connaturalis corporis infinitus. Obtinebit igitur totum locum, quomodo? Et quæ igitur mansio & motus? Si vbiq; manet, non mouebitur. Si autẽ vbiq;, non igitur stabit.

O

Et est rõ talis. Si ponatur corpus sensibile infinitum, aut est totum unius spẽi: sicut corpora similium partium, sicut aer & terra & sanguis & hmõi. Aut erit diuersarum spẽrũ in partibus. Si aũt est eiusdem spẽi quantum ad omnes partes, sequetur quod aut totum erit immobile & semper qescens, aut totum semper mouebitur. Quorũ vtrunq; est impossibile & repugnans sensui. Sed quod oporteat alterum sequi, ostendit cum dicit. {Quid enim magis deorsum?} Iam enim suppositum est ꝙ idem est locus naturalis toti⁹ & partis. Manifestum est etiam quod vnũquodq; corpus, cum est in loco suo naturali quiescit. Cum aũt est extra naturalem locum suũ, naturaliter mouetur ad ipsum. Si igit̃ totus locus in quo est corpus similiũ partiũ infinitum, ẽ ei naturalis, opʒ ꝙ sit nãlis cuilibet parti, et ita ipʒ totũ & q̃libet pars qescit. Si vero nõ est ei naturalis, ergo & totũ & pars erunt extra ꝓprium loco. Et ita totũ & q̃libet ps eius mouebitur semp. Non enim põt dici quod aliqua pars loci sit naturalis toti & partibus eius, & aliqua pars inaturalis: quia si corp⁹ esset infinitum, & omne corpus esset in loco, oportet quod locus ẽt sit infinitus. In loco autem infinito non põt inueniri rõ diuisionis, quare aliquid eius sit naturalis locus corporis, & aliud nõ naturalis locus: qa oportet esse aliquam determinatam ꝓportionem & distantiam loci naturalis ad non naturalem, quod in loco infinito nõ põt inueniri. Hoc est ergo quod dicit, quod nõ magis mouebitur corpus infinitum aut pars eius, deorsum q̃ sursum, vel versus quãcũq; aliam partem: quia in loco infinito nõ põt sumi aliqua determinata ꝓportio harum partium. Et ponit exemplum, vt si ponamus terram esse infinitam non erit assignare rõnem, quare magis moueatur vel quiescat hic q̃ ibi: quia totus locus infinitus est connaturalis similiter ipsius corporis infiniti, quod est in loco. Vnde si aliqua pars loci est cõnaturalis glebe, & similiter alia pars: & si vna non est cõnaturalis, nec alia. Si igitur corpus infinitũ sit in loco, obtinebit totum locum infinitum. Et quomodo poterit simul esse quies & motus? Quia si vbiq; qescit, non mouebitur: aut si mouebitur vbiq;, sequitur ꝙ nihil quiescat. Deinde cum dicit.

Probat corpus nõ esse infinitũ ex parte loci & locati q̃tuor rationibus.

Probat nõ posse dari infinitũ corp⁹ homogeneum.

P

Q

Sin vero sit dissimilium partiũ, dissimilia etiam erunt & ipsa loca. Atq; primo quidem ipsius vniuersi corpus non erit vnum, nisi tantũmodo tactu. Deinde partes aut erunt infinitȩ specie, aut finitȩ. At finitæ nequeunt esse. Erunt enim aliȩ quidem infinitȩ, aliȩ vero non infinitȩ, si vniuersum est infinitum vt ignis vel aqua. Tale autem corruptio est contrariis ipsis, vt antea diximus. Si vero sint infinitæ ac simplices, & loca infinita erunt profecto, & infinita ẽt elemẽta. Quod si id eẽ nequeat, sintq; ipsa loca finita, & vniuersum ipsum finitum esse necesse est.

Si autem

A Si aūt dissimile totū, dissimilia & loca. Et primū quidem nō vnum corpus oīs, nisi tactu. Deinde aūt finita hęc erunt, aut infinita specie. Finita qdem igitur non possibile. Erunt enim hæc quidem infinita, hæc aūt non, si omne infinitum, puta ignis aut aqua. Corruptio autem quod tale contrariis. Si autem infinita, & simplicia, & loca īfinita, & erūt infinita elemēta. Si autem hoc impossibile, & loca finita & omne necesse est finitum esse.

Probat nō posse dari i finitū corpus hetero geneum.

Prosequitur Philosophus alteram partem disiunctiuę. s. si totum non est similium partium: dicens quod primo sequitur quod [corpus omnis,] id est totius, si sit partium dissimilium specie, non sit vnū nisi in tangendo, sicut aceruus lapidum est vnus. Quę autem sunt diuersarum specierum non possunt esse continua, sicut ignis & aer & aqua. B Et hoc non est esse vnum simpliciter. Item si istud totum constat ex dissimilibus partibus specie, aut essent infinita specie ita. s. quod sint infinitæ species diuersæ, partes toti⁹. aut essent finita specie, ita. s. quod diuersitas specierum quæ est in partibus aliquo certo numero concludatur. Sed qđ impossibile sit esse finita elementa secundum speciem, patet ex eo quod in pcedenti rōne est positum. Non enim eēt possibile ex partibus numero finitis cōstitui totum infinitum, nisi vel omnes partes essent infinitæ quantitate: quod est impossibile, cum corpus infinitum oporteat ad quamlibet partem infinitum esse, vel saltem quod aliqua pars vel aliquæ partes infinitatem habeāt. Sequitur igit quod si totum est infinitum & partes specie diuersæ infinitæ numero, quod quędam earum sint infinitæ in quantitate, & qdā finitæ: puta si poneretur quod aqua esset infinita, & ignis finitus. Sed hoc ponere inducit corruptionem in cōtrarijs, quia id quod est infinitum corrumpet alia, vt supra ostensum est. Non est igitur possibile quod sint finita numero. C Sed si sunt infinitæ ꝑm spēm primæ partes vniuersi, quas oportet opponere partes simplices: sequtur quod loca erūt infinita, & quod elemēta erunt infinita. Quorum vtrunq; est impossibile. Cum enim vnumquodq; corpus simplex habeat locum sibi cōnaturalem diuersum à loco corporis alterius ꝑm spēm, si sint infinita corpora simplicia ꝑm speciem diuersa, sequetur quod & sint infinita loca diuersa specie. Quod patet esse falsum. Nam species locorum sunt sub aliquo numero determinato, quæ sunt sursum & deorsum, & huiusmodi. Elemēta etiam esse infinita impossibile est, quia sic sequeret quod essent ignota, & eis ignotis omnia ignorarentur. Si ergo impossibile est elementa esse infinita, necesse est quod loca sint finita, & per cōsequens qđ totum sit finitum. Deinde cum dicit.

Omnino autem impossibile est corpus infinitum esse, ac locum corporum esse, si omne corpus sensibile grauitatem habeat vel leuitatem. Aut enim ad me D dium, aut sursum feretur. At fieri nequit, vt aut totū infinitum graue sit, aut leue, aut dimidium leue, dimidium graue. Quonam pacto diuiseris, aut quo pacto ipsius infiniti alia pars supra, alia infra, aut vltima, aut media fuerit?

Totaliter autem impossibile infinitum esse corpus & locum corporibus, si omne corpus sensibile aut grauitatem, aut leuitatē habet. Aut enim ad medium, aut ad sursum ferretur. Impossibile autem infinitum, aut omne, aut dimidium quodcunq; istorum passum esse. Quomodo enim diuides? Aut quomodo infiniti erit hoc quidem deorsum, hoc autem sursum, aut extremum, aut medium?

Scđa rō ad pncipale ppositum.

Secundam rōnem ponit, dicēs, quod cum oē corpus sensibile habeat locum, impossibile est quod aliquod corpus E sensibile sit infinitum: hac positione facta quod omne corpus sensibile habeat grauitatem, aut leuitatem. Quod quidem verum erat ꝑm opinionem antiquorum naturalium ponentium corpus infinitum actu. Sed ipse opinatur quod sit aliquod corpus sensibile, nō habens grauitatem neq; leuitatem. s. corpus cœleste: vt pbauit in libro de cœlo & mundo. Tex. cō. 16 Et ideo hoc induxit sub cōditione quasi ab aduersarijs cōcessum, sed nō simpliciter verū. Si ergo omne corpus sensibile est graue vel leue, & est aliquod corpus sensibile īfinitum, oportet q sit graue vel leue, & per cōsequēs quod feratur sursum vel ad medium. Diffinitur enim leue quod fertur sursum, & graue quod fertur ad medium. Sed hoc est impossibile inuenire in īfinito, neq; in toto, neq; in parte. Nō enim inuenitur medium in aliquo corpore nisi pportione habita ad extrema in diuidēdo totum. Infinitū vero nō potest diuidi ꝑm aliquam pportionem. Vnde nō pōt ibi inueniri sursum & deorsum, nec extremum & mediū. Cōsiderandū aūt q hęc rō valet ēt si ponatur corpus tertium, quod neq; est graue neq; leue. Tale enim corpus naturaliter mouetur circa medium, qđ nō potest in corpore infinito inueniri. Deinde cum dicit.

Rō est effi cax ēt absolute.

F

Præterea omne corpus sensibile est in loco, loci vero sunt species sex, impossibile est autem has in infinito corpore esse.

Adhuc omne sensibile corp⁹ in loco. Loci āt spēs sex. Impossibile aūt in infinito corpore hoc esse.

Tertia rō ad idem.

Hic Philosophus ponit tertiā rōnem, quæ talis est. Omne corp⁹ sensibile est in loco. Sed loci, species sunt sex. s. sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro. Quæ quidem impossibile est attribui corpori infinito, cum sint q̄dā extrema distātiarū, & sic corpori infinito impossibile ē attribuere locum. Non est igitur aliquod corpus sensibile infinitum. Nō autem dicit q sint sex spēs loci, asserere intēdens q ista loca distinguātur in elemētis, quia motus eorum nō distinguunt nisi sursum & deorsum: sed quia sicut ab infinito corpore remouētur sursum & deorsum, ita oēs aliæ differentiæ loci. Quartam rōnem ponit ibi.

G

Omnino aūt si locus infinitus esse non possit, & corpus infinitum esse non potest. Id enim quod in loco alicubi est, hoc autem aut supra, aut infra, aut in aliqua alia sex differētiarum esse significat, quarum vnaquæq; finis est quidam, vt patet.

Totaliter autem si impossibile locum infinitum esse, & corpus impossibile. Quod enim in loco, alicubi est. Hoc autē significat aut deorsum, aut sursum, aut reliquorum aliquod. Horum autem vnumquodq; terminus aliquis.

Quarta rō ad idem.

H

Quę talis est. Omne corpus sensibile est in loco. Sed impossibile est esse locū infinitū, ergo impossibile est esse corpus infinitum. Quomodo autem impossibile sit locum eē infinitum, ex hoc pbatur. De quocunq; enim pdicatur cōmune aliquod, oportet prædicari aliquod eorum quę sunt sub illo cōmuni: sicut quod est aīal, oportebit quod sit in aliqua specie animalis. Et quod est homo, oportet, q sit aliquis hō. Et similiter qđ est in infinito loco, oportet q [sit alicubi] .i. in aliquo loco. Esse aūt in aliquo loco, est esse vel sursum vel deorsum, vel ꝑm aliquā aliam spēm, quarū nullam possibile est esse infinitam, qa vnūquodq; horū est terminus alicuius distātię: ergo impossibile est esse locum infinitum, & similiter corpus. Deinde cum dicit.

De q pdicatur cōe pdicat & aliqd sub cōe cōtentum. Infinitum repugnat cuilibꝫ speciei loci.

Ipsum autem infinitum nō est idem in motu, magnitudine, atq; tempore, vt vna quædam natura, sed posterius dicitur ob prius. Veluti motus quidem dicitur infinitus, quia prius ita dicitur magnitudo, supra

I pra quam fit motus, aut quæ alteratur, aut accrescit. Tempus autem propter motum.

Infinitum autem nõ idem in magnitudine & motu & tempore, vt vna quædam natura. Sed quod posterius dicitur secundum prius, puta motu secundũ magnitudinẽ in qua mouetur, aut alteratur, aut augetur. Tempus autem propter motum.

Ostẽdit quo infinitũ in potẽtia diuersimode inueniatur in tpe, motu, & magnitudine.

Ostendit quomodo infinitum in potẽtia in diuersis inueniatur, & dicit ꝙ inuenitur in magnitudine & motu & tempore, & nõ vniuoce pdicatum de eis, sed p prius & posterius. Et semper quod est in eis posterius dicitur infinitũ, ꝑm ꝙ id quod est prius est infinitum: sicut motus ꝑm magnitudinem, in quam aliquid mouet localiter, aut augetur, aut alteratur. Et tẽpus dr̃ infinitum ꝑm motum, quod sic intelligendum est. Infinitum enim diuisione, attribuit continuo, quod primo attribuitur magnitudini, ex qua motus habet continuitatem. Quod manifestum est in motu locali, quia partes motus localis accipiũtur ꝑm partes magnitudinis. Et similiter manifestum est in motu augmenti, qa ꝑm additionem magnitudinis, augmẽtum attenditur. Sed in alteratione nõ est ita manifestum. Sed tñ etiã ibi aliqualiter verum est, quia qualitas ꝑm quam fit alteratio, per accidens diuiditur ad diuisionem magnitudinis. Et iterũ intẽsio & remissio qualitatis attẽditur ꝑm quod subiectum in magnitudine existens, aliquo modo vel perfectiori vel minus pfecto participat qualitatem. Ad continuitatem autẽ motus, est & tempus cõtinuum. Nam tps ꝑm se cum sit numerus, nõ habet cõtinuitatẽ, sed solũ in subiecto. Sicut decem mẽsuræ pãni cõtinuæ sunt, eo ꝙ pãnus quoddam cõtinuũ est. Eodẽ igit̃ ordine oportet ꝙ infinitum de istis tribus dicatur sicut & continuum.

K

Lectio. xj.

L Eorum autem quę mutantur, aliud mutatur p accidens, vt musicum ambulat: aliud ex eo quia aliquid eius mutat̃, mutari simpliciter dicitur, vt quæ per partes mutãtur. Sanatur enim corpus, quia oculus sanat̃. At enim & quod ipsum primo mouetur, & hoc est quod per se mobile est.

Cap. 10.

Permutatur autem quod permutatur, hoc quidem secundum accidens, vt musicum ambulare. Hoc aũt eo ꝙ huius aliquid permutatur, simpliciter dicitur permutari, puta quæ secundum partes. Sanatur enim corpus, qa oculus. Est aũt aliqd & qđ ipsum primum mouetur, & hoc est per se mobile.

Tractatus de diuisiõe motus.

POSTQVAM Philosophus ondit quid est motus, & determinauit de infinito quod est passio q̃dam motus, hic determinat de partibus motus, & diuiditur in duas partes. In prima diuidit motum in suas partes. In secunda manifestat cõcomitantia motum & partes eius, ibi. ⸿ Simul secũdum totum. ⸾ Prima diuiditur in partes tres ꝑm tres diuisiones motus, quarum tamen vna sub altera accipitur, vtpote diuidens aliquod membrum præcedentis diuisionis. Circa primum duo facit. Primo diuidit motum ex parte mobilis. Secundo ex parte mouentis, ibi. ⸿ Est autem aliquid. ⸾ Dicit ergo primo ꝙ tribus modis aliquid permutatur. Vno modo permutatur aliquid per accidens tãtum, quãdo. s. aliquid dicitur permutari ex eo ꝙ illud in quo est, permutatur, siue fit in eo vt accidẽs in subiecto, siue musicum dicimus ambulare: siue sit forma substantialis in materia, vt aĩa in moto corpore: siue quæcunq; pars moto toti siue etiam cõtentum moto continente, vt nauta mota naui. Secundo modo dr̃ aliquid permutari simpliciter eo ꝙ aliquid eius permutatur, sicut ea quæ mouentur ꝑm partem. Sicut corpus hominis dicitur sanari, quia sanatur oculus. Et hoc quidem est per se moueri, sed nõ primo modo. Tertio modo dicitur aliquid moueri primo & per se, sicut si aliquod totum moueatur ꝑm totum, vt si lapis deorsum feratur. Deinde cum dicit.

M

Tribus modis aliqd permutatur. s. p accñs, p se nõ pmo, p se pmo.

N Similis est & in mouẽte distinctio. Aliud enim p accidens, aliud per partem, aliud per se mouet.

Est autem aliquid & in mouente eodem modo. Mouet enim secundum accidens, hoc quidem secundum partem, hoc autem per se.

Et mouere dr̃ ptingit tripr.

Ponit eandem diuisionem ex parte mouentis. Dr̃ enim mouẽs tripliciter. Vno modo mouẽs ꝑm accidẽs, sicut musicus ædificat. Alio modo ꝑm partem, sicut homo manu vulnerat & percutit. Tertio modo per se, sicut ignis calefacit, & medicus sanat. Deinde cum dicit.

Est aũt aliquid quod primo mouit, & aliqd quod mouetur: & insuper tempus, in quo, & ex quo, & ad qđ. Formę vero, & affectus, & locus, ad q̃ mouentur ea q̃ mouent̃, imobilia sunt: vt scia, caliditas, & similia. Atq; non caliditas est motus, sed calefactio. O

Est aũt aliqd mouens primũ, est aũt aliquid quod mouet̃. Adhuc in quo tempore, & ex quo, & in qđ. Species aũt, & passiones, & locus, in quo mouentur mota quę mobilia sunt: puta scientia, & caliditas. Est autem non caliditas motus, sed calefactio.

Ponit secũdam diuisionem motus seu mutatiõis, & circa hoc tria facit. Primo præmittit quædam quæ sunt necessaria ad diuisionem motus accipiẽda. Secundo diuidit motionem. ibi. ⸿ Quæ autem non ꝑm accidens. ⸾ Tertio manifestat diuisionem mutationis, ibi. ⸿ Quæ quidem igitur non ex subiecto. ⸾ Dicit ergo primo, ꝙ in qualibet mutatione inueniuntur quinq;. Est enim in omni mutatione aliquid quod est primum mouẽs. Secũdo est aliquid qđ mouetur. Tertio est tps in quo fit mutatio, quia oĩs motus est in tẽpore. Quarto est terminus ex quo incipit motus. Quinto est terminus in quem motus tendit. Non aũt diuiditur motus siue mutatio in suas species, ꝑm mouens, neq; ꝑm id quod mouetur, neq; ꝑm tempus: qa ista sunt cõmunia omni mutationi. Sed diuiditur ꝑm terminos ex quo, & in quẽ est motus. Et ideo duo vltimo posita manifestat, dicens, ⸿ ꝙ species ⸾ .i. formæ ⸿ & passiones ⸾ .i. qualitates ⸿ & locus ⸾ sunt termini motuum, quia in ea mouentur ea quę mobilia sunt. Et dicit spẽs, ppter generationem & corruptionem. Passiones, propter alterationes. Et locum, ppter loci mutationem. Et exemplificat de passionibus p sciẽtiã & caliditatem. Sed qa qbusdã videbatur ꝙ caliditas esset idem qđ alteratio, & sic sequeret̃ ꝙ caliditas esset motus, & non terminus motus, ideo dicit ꝙ caliditas nõ est motus, sed calefactio. Deinde cum dicit.

P

In q̃libet mutatiõe inueniuntur quinq;.

Q Mutatio autem ea quę non per accidens est, non in omnibus est, sed in contrariis & in mediis, atque in contradictionem. Cuius fides ex inductione sumi potest. Mutatur autem id quod mutatur, aut ex subiecto ad subiectum, aut ex non subiecto ad non subiectũ, aut ex subiecto ad non subiectum, aut ad subiectum ex non subiecto. Dico autem id subiectum, quod affirmatione significatur. Quare necesse est tres mutationes esse. Ea enim quę est ex nõ subiecto ad non subiectum, non est mutatio. Neque enim est inter contraria, neq; inter contradictoria. Propterea quod ibi non est oppositio.

Quæ aũt non secundum accidens permutatio nõ in omnibus existit, sed in ctrariis, & in itermediis, & in contradictione. Huius autem fides ex inductione. Permutatur autem quod permutat̃, aut ex subiecto

A ćto in ſubiectum,aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectũ.Dico aũt ſubiectum quod affirmatione monſtratur.Quare neceſſe eſt tres eſſe permutationes.Quę enim ex non ſubiecto in nõ ſubiectum,non eſt permutatio.Neq; enim cõtraria, neq; contradictio eſt,quia non oppoſitio eſt.

Subdiuidit tertiũ mẽbrũ ꝑmę diuiſionis. Iſta diuiſio ſumit p̄enes terminos mot⁹.

Prætermiſſis duabus partibus primæ diuiſionis, accipit tertiam,& eam ſubdiuidit ſm terminos.ſ. mutationẽ quæ non eſt per accidens,neq; ſm partem: dicẽs ꝙ permutatio quæ nõ eſt ſm accidẽs,non exiſtit inter quoſcũq; terminos,ſed oportet ꝙ termini eius ſint vel cõtraria, ſicut ẽ mutatio de albo in nigrum:vel intermedia, ſicut mutatio de nigro in rubeum,& de rubeo in pallidum. Aut eſt mutatio inter cõtradictoria,ſicut de albo in nõ albũ, aut ecõuerſo. Tacet aũt de priuatiue oppoſitis, qa media ſunt inter cõtradictoria & contraria, & ſub eis intelligunt̃. B Et ꝙ ſolum inter prædictos terminos fiat permutatio,oſtẽdit ꝑ inductionem. Quatuor enim modis poſſunt variari termini mutationis. Aut ita ꝙ vterq; ſit affirmatiuus, vt ſi aliqd dicatur mutari ex albo in nigrũ. Et hoc eſt quod dicit,Ex ſubiecto in ſubiectum. Aut ita ꝙ vterq; ſit negatiuus,vt ſi aliquid dicatur mutari de non albo in nõ nigrum. Et hoc eſt quod dr̃,Ex non ſubiecto in nõ ſubiectum. Aut ita ꝙ terminus à quo ſit affirmatiuus,et terminus ad quem ſit negatiu⁹,vt ſi dicat̃ mutari de albo in nõ albũ. Et hoc eſt qđ dicit, Ex ſubiecto in nõ ſubiectum. Aut ita ꝙ terminus à quo ſit negatiuus,& terminus ad quem affirmatiuus, vt ſi dicatur aliquid mutari de nõ albo in albũ. Et hoc eſt qđ dicit,Ex nõ ſubiecto in ſubiectum. Exponit aũt quod dixerat ſubiectum.ſ.id quod affirmatiue ſignificatur. Harũ autem quatuor combinationũ, vna eſt inutilis.

Tres tantũ ſunt ſpẽs mutatiõis.

Non enim eſt aliqua permutatio de non ſubiecto in nõ ſubiectum. C Duæ enim negationes,ſicut nonalbũ,& non nigrum, neq; ſunt cõtraria,neq; cõtradictoria:qa nõ ſunt oppoſita. Poſſunt enim verificari de eodem. Multa enim ſunt,quæ neq; alba neq; nigra ſunt. Vnde cum mutatio ſit inter oppoſita,ut in primo phyſicorum probatum eſt, relinquitur ꝙ de non ſubiecto in non ſubiectum,non ſit ꝑmutatio. Et ſic eſt neceſſe ſolũ tres eſſe permutationes.ſ.duas ſm contradictionem,& vnã ſm cõtrarietatem. Deinde cum dicit.

Tex.cõ. 47 Lectio.13.

Ea igitur q̃ ad ſubiectum eſt ex non ſubiecto, per contradictionem generatio eſt,alia ſimpliciter, alia quædam, quæ eſt cuiuſdam. Ea vero quę ad non ſubiectum eſt ex ſubiecto, corruptio eſt, alia ſimpliciter,alia quędam cuiuſdam.

Quę quidem igitur non ex ſubiecto in ſubiectũ ſecundum contradictionem,generatio. Quæ quidem ſimpliciter,ſimplex:quę autem alicuius,q̃dã. D Quæ autem ex ſubiecto in non ſubiectum,corruptio.

Manifeſtat qd ſint p̄dictę tres mutationes,& circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ duę earũ ſunt generatio & corruptio. Secundo oſtendit ꝙ neutra earum eſt motus, ibi. {Si itaq; nõ ens.} Tertio concludit q̃ mutatio dicatur motus,ibi.{Quoniã aũt omnis motus &c.} Dicit ergo primo ꝙ trium p̄dictarum mutationũ illa quæ eſt de nõ ſubiecto in ſubiectum,exiſtens inter cõtradictorios terminos, vocatur generatio. Sed hoc cõtingit dupliciter, quia aut eſt mutatio de non ente ſimpliciter, in ens ſimpliciter, & tunc eſt generatio ſimpliciter. Et hoc eſt quando mutabile ſubiectum mutatur ſm ſubſtantiam. Aut eſt de nõ ente in ens non ſimpliciter,ſed ſm quid:ſicut de eo quod nõ eſt album,in albo:& hæc eſt generatio quędam,et ſm qd. Illa vero mutatio quæ eſt de ſubiecto in nõ ſubm, dicitur corruptio. Et ſimiliter in hac diſtinguit̃,ſimpliciter & ſm quid,ſicut in generatione. Deinde cum dicit.

Gñatio duplex.

Corruptio duplex.

Si igitur id quod non eſt multipliciter dicitur,& neq; moueri poteſt id quod in cõpoſitione diuiſione conſiſtit:neq; id quod in potentia,quod quidẽ ei opponitur. Nam id quidem quod non eſt album, aut non bonum,moueri per accidens põt. Eſſe enim id homo põt,quod non eſt album. Id aũt quod non hoc ſimpliciter ẽ, nullo pacto moueri põt. Fieri enĩ non põt vt id quod non eſt moueatur. Impoſsibile eſt ꝑfecto generationem eſſe motum. Id enim quod haud eſt generatur. Nam & ſi q̃maxime per accidẽs generatur, vere tñ de eo quod ſimpliciter generat̃ id dici põt,inquam idipſum eẽ quod haud eſt. Similimodo etiam fieri nequit, vt ipſum idem quieſcat. Hęc igitur difficilia accidunt. Et ſi omne qđ mouetur in loco fit,id aũt quod non eſt in loco non ſit, erit enim alicubi,id profecto quod haud eſt,nõ mouetur. Neq; ergo corruptio motus eſt. Motui nãq; motus contrarium eſt,aut quies. At corruptio contrarium eſt generationi. E F

Si itaq; nõ ens dicitur multipliciter, & nec quod ſecundum cõpoſitionem aut diuiſionẽ cõtingit moueri,nec quod ſecundum potentiam,quod ſimpliciter enti oppoſitum. Quod enim nõ album aut non bonum tantũ,contingit moueri ſecundum accidẽs. Erit enim vtiq; homo quod non album. Quod autẽ ſimpliciter non hoc,nequaq̃. Impoſsibile enim non ens moueri. Si aũt hoc,& generationem motũ eſſe. Generatur enim non ens. Si enim & q̃maxime ſecũdum accidens generatur, ſed tñ verum dicere quod exiſtit nõ ens,de generato ſimpliciter. Similiter autem & qeſcere. Hęc itaq; accidunt difficilia. Et ſi omne quod mouetur,in loco: non ens autem, non eſt in loco. G Erit enim vtiq; alicubi. Neq; itaque corruptio motus,cõtrarium enim motui motus, aut qes: corruptio autem generationi.

Neq; gñatio ꝓprie motus eſt neq; corruptio.

Oſtendit Philoſophus ꝙ neutra harũ mutationũ eſt motus,& primo oſtendit hoc de generatione. Secundo de corruptione,ibi.{Neq; itaq; corruptio motus.} Dicit ergo primo ꝙ nõ ens dr̃ multipliciter ſicut & ens. Vno enĩ modo dr̃ quod eſt ſm cõpoſitionem & diuiſionem ꝓpoſitionis. Et hoc cũ non ſit in rebus,ſed in mente nõ poteſt moueri. Alio modo dr̃ ens & non ens ſm potentiam & actũ. Et id qđ eſt actu,eſt ſimpliciter ens. Quod aũt eſt ſm potentiam tãtum,eſt nõ ens. Dicit ergo ꝙ neq; cõtingit moueri hoc nõ ens,quod quidem eſt ſm potẽtiam ens, ſed nõ ens actu,& quod eſt quaſi oppoſitum enti in actu ſimpliciter. Sed quare dixerit quod eſt oppoſitum enti ſimpliciter,manifeſtat,cum ſubdit:{Quod enim nõ albũ.} H Ens enim in potẽtia quod opponitur enti in actu, quod nõ eſt ens ſimpliciter,cõtingit moueri, quia qđ nõ eſt nõ album in actu,aut non bonum in actu,cõtingit moueri,ſed tñ ſm accidẽs. Nõ enim ipſum non album mouetur,ſed ſubiectũ in quo eſt hæc priuatio quod eſt ens actu. Quod enim eſt nõ album,põt eſſe homo. Sed quod eſt nõ ens in actu ſimpliciter,id eſt ſm ſubſtantiam,nequaq̃ contingit moueri, ſi inquam hæc oĩa vera ſunt,impoſſibile eſt non ens moueri. Et ſi hoc verum eſt,impoſſibile eſt generationẽ eſſe motum,quia nõ ens generatur. Eſt enim generatio, vt dictum eſt,de nõ ente in ens. Vnde ſi generatio ſimpliciter eẽt motus,ſequeretur ꝙ nõ ens ſimpliciter moueretur. Sed huic ꝓceſſui poſſet aliquis obuiare dicens, ꝙ nõ ens non generat̃ niſi per accidens,per ſe enim generatur id quod eſt {ſubiectum generationis}.i.ens in potentia. Nõ ens autem ſignificat priuationem in materia. Vnde non generatur niſi per accidens.

I accidens. Sed hanc obuiationem excludit, ibi. ❮ Si enim & qm̃ maxime. ❯ Dicẽs ꝙ licet nõ ens nõ generatur nisi ẜm accidens, tamen de eo quod generatur simpliciter, verum est dicere ꝙ est nõ ens. Et de quocũq; est hoc verum dicere, impossibile est id moueri, ergo subiectum mutationis impossibile est moueri. Et similiter impossibile est ipsum quiescere, q̃a nõ ens simpliciter nõ mouetur neq; quiescit. Hæc.n. incõuenientia accidunt, siquis ponit generationem esse motũ. Ad ostendendũ aũt ꝙ non ens nõ mouetur, subiungit ꝙ omne quod mouetur, est in loco: quia motus localis est prior motuum. Non ens aũt simpliciter, non est in loco, quia alicubi esset non ens. Igitur nõ potest moueri, & sic generatio non est motus. Et ex hoc vlterius ostendit ꝙ neq; corruptio est motus, ibi. ❮ Neq; itaq; corruptio. ❯ Quia motui nõ contrariantur nisi motus vel quies. Sed corruptioni contrariatur generatio. Si ergo corruptio sit motus, oportet ꝙ generatio sit vel motus vel quies. Quod nõ potest esse, vt ostensum est. Deinde cum dicit,

Nõ ens nõ põt eẽ in loco, & ꝑ ñ nec moueri localr, ergo nec ẜm pliciter moueri.

K Cum autem omnis motus sit quędam mutatio, tres vero sunt mutationes quas diximus, quarũ duę quæ in contradictione consistunt, generatio inquã atq; corruptio, motus non sint, vt ostendimus: necesse est motũ eã esse solũ mutationem, qua ex subiecto ad subm acceditur. Subiecta vero, aut ꝯtraria sunt, aut media. Etenim priuatio ponit̃ ꝯtrariũ. Atq; nudum & albũ ac nigrum affirmatione significantur.

Quoniã autem omnis motus permutatio quædã, permutationes autem tres dictę, harum aũt quæ secundum generationẽ & corruptionem nõ motus, hę aũt quę secũdũ ꝯtradictionẽ, necesse est eam quæ ex subiecto in subiectũ mutationem esse solam. Subiecta aũt contraria aut intermedia. Etenim priuatio ponitur ꝯtrarium. Monstratur aũt affirmatione, puta nudum & edentulum & nigrum.

L

Ostendit quæ mutatio dicatur motus, dicens ꝙ omnis motus est aliqua permutatio. Permutationes aũt sunt solũ tres, quarum duæ quę sunt ẜm contradictionem. s. generatio & corruptio non sunt motus. Relinquitur ergo ꝙ sola mutatio. s. de subiecto in subiectum sit motus. Et cum subiecta ista inter quæ est motus oporteat esse opposita, necesse est ꝙ sint cõtraria vel intermedia, quia priuatio licet affirmatiue monstretur, sicut nudum, & edẽtulũ, & nigrum: tamen ad contrariũ reducitur, quia priuatio est prima contrarietas, vt in decimo ostensum est. Dicit aũt nigrum esse priuationem non simpliciter, sed inquantum defectiue participat generis naturam. Lectio. xij.

Quę mutatio sit proprie mot°.

Tex, cõ, 15

M Si igitur prædicamẽta diuisa sint, & aliud substantia, aliud quantitas, aliud qualitas, aliud vbi, aliud ad aliquid, aliud sit actio, aliud passio: tres motus esse necesse est, quantitatis, qualitatis, & loci.

SI igitur prædicamenta diuisa sunt substantia, & qualitate, loca, facere, aut pati, ad aliquid, & quãto: necesse tres esse motus, qualis, quanti, & loci.

POSTQVAM diuisit trãsmutationes in generationẽ & corruptionem & motũ, hic subdiuiditur alterum mẽbrum diuisionis. s. motũ, ẜm genera in q̃bus potest esse motus: & circa hoc duo facit. Primo ostendit in quibus generibus possit esse motus. Scđo ostendit quot modis dicitur immobile, ibi. ❮ Immobile aũt quanto. ❯ Circa primũ tria facit. Primo proponit quod intendit. Scđo probat propositum, ibi. ❮ Scđm substantiam aũt. ❯ Tertio concludit principalẽ intentionẽ, ibi. ❮ Quoniam aũt neq;. ❯ Dicit ergo primo, ꝙ cum prædicamẽta diuidãtur per substantiam, qualitatem, et huiusmodi, et in alijs generibus nõ possit esse motus, erũt igitur tria genera entis in q̃bus potest esse motus, quæ sunt qualitas, quantitas, & vbi: loco cuius ponit locum, quia nihil aliud significat esse vbi, nisi esse in loco: & moueri ẜm locũ, nihil est aliud quam moueri ẜm vbi. Non.n. motus ẜm locũ attribuitur subiecto loco, in quo est locus, sed ei quod est in loco. Attẽdẽdum est aũt ꝙ prætermittere videtur tria genera. s. quando, sitũ, & habere. Cum.n. ❮ Quando significet esse in tempore, ❯ tẽpus aũt sit numerus motus, eiusdẽ rationis est nõ esse motum in genere quando, & nõ esse motũ in genere actionis & passionis, quæ significant aliqualiter ipsum motum. Positio vero non addit supra Vbi, nisi ordinẽ partiũ determinatum, quæ nihil aliud est quã determinata relatio partiũ adinuicem. Habitus etiã importat habitudinem indumẽti ad indutum. Et sic eiusdem rationis videtur esse ꝙ non sit motus in situ, & habere: & quod non sit in ad aliquid. Deinde cum dicit.

Tria sunt gña entiũ i q̃b° tñmõ

N

In q̃bus trĩ mo tus ꝑprie dicitur.

Hic se (AS Tho. opponit An. an. sed vide de sen. 26.

O In substantia vero motus non est, ex eo quia nihil substantiæ contrarium est.

Secundum substantiam autem non, propter nullum esse substantię contrarium.

Probat propositum, & circa hoc tria facit. Primo ostẽdit ꝙ non sit motus in substãtia. Secundo ꝙ nõ sit motus in ad aliquid, ibi. ❮ Neq; ad aliquid. ❯ Tertio quod nõ est motus in agere & pati, ibi. ❮ Neq; facientis & patientis. ❯ Ostendit ergo primo quod ẜm substãtiam non potest esse motus, quia motus est mutatio de subiecto in subiectum. Duo ergo subiecta inter quæ est motus, sunt contraria aut media. Cum igitur substantiæ nihil sit contrarium. Relinquitur ꝙ ẜm substantiam non possit esse motus. Sed generatio & corruptio tãtum, quorũ termini sunt oppositi ẜm contradictionem, & nõ ẜm cõtrarietatem, vt supra dictũ est. Videtur autem ꝙ hoc quod dictum est ❮ substantiæ nihil est cõtrarium ❯ falsum esse, cum ignis manifeste appareat cõtrarius aquæ. Et cum Ari. in primo de cœlo probauerit ꝙ cœlum non est corruptibile, quia nõ habet contrarium, alia vero corpora quæ sunt corruptibilia, contrarium habent. Dixerunt igitur q̃dam ꝙ toti substãtiæ cõpositæ, nõ est aliquid cõtrarium, quia oportet cõtrariorũ esse vnum subiectũ. Sed formæ substãtiali nihil ꝓhibet eẽ contrarium. Dicebant enim ꝙ calor est forma substantialis ignis. Hoc autem nõ potest esse verũ, quia formæ substãtiales non sunt sensibiles per se. Et iterum manifestũ est ꝙ calor & frigus in alijs corporibus sunt accidẽtia. Quod autem est in genere substantiæ, nulli potest accidens esse.

Mot° ꝑꝑe dictus nõ ẽ in suba. Lectio. 1 1. An subẽ sit ꝯtrium. Lectio. 1 1. Te. cõ. 10.

P

Opi. ꝙ sorme subal sit ꝯtrium. Reprobatio opi.

Auer. 2. de cœlo. Tex. cõ. 67

Vnde alij dixerunt ꝙ calor & frigus non sunt formę substantiales ignis & aquæ, sed tamen eorum formæ substantiales sunt contrariæ, & recipiunt magis & minus, & sunt quasi mediæ inter subam & accidens. Sed hoc omnino irrationabiliter dr̃. Nam cũ forma sit principium speciei, si forma ignis & aquæ nõ sunt veræ substantiales, neq; ignis & aqua sunt veræ species in genere substantiæ. Non est igitur possibile inter substantiam & accidens sit aliquod mẽdium, tum quia sunt diuersorum generum: inter hmõi aũt non cadit medium, vt supra in decimo ostensum est, tum quia etiam diffinitiones substantię & accidentis immediatæ sunt. Est enim substantia ens per se, accidens vero ens p se non est, sed in alio. Dicendum est ergo quod nec formę substantiales possunt esse contrariæ, quia cõtraria sunt extrema quędam euiusdam determinatæ distantiæ, & quodammodo cõtinuæ, cũ sit motus de vno cõtrario in aliud cõtrariũ. Vnde in illis generibus in quibus talis distantia cõtinua & determinata nõ inuenit̃, non põt cõtrariũ inueniri. Sicut patet in numeris. Distantia enim numerorũ adinuicem nõ intelligitur ẜm aliquã cõtinuitatem, sed ẜm additionem vnitatũ. Vnde numerus numero nõ est cõtrari°. Et sic nec figura figuræ. Eodẽ aũt modo est in substãtijs, quia

Impugnatio Auer.

Q

Tex. cõ. 13

Determinatio.

Cur ĩ q̃b° dã gñib° i ueniũ ꝯria, non aũt in omnibus.

A quia rō cuiuslibet spēī constituitur in quodā determinato indiuisibili. Sed cum forma sit differētiæ principium, si formæ substātiales nō sunt adinuicem contrariæ, sequitur ꝙ nō sit cōtrarietas in differētijs, cum tñ supra oñsum sit, ꝙ genus diuidit in cōtrarias drias. Dicēdū est igit ꝙ forma subalis ſm ꝙ in se cōsiderat, constituit spēm in genere subæ. Secūdum aūt ꝙ vna forma habet sibi intellectā priuationem alterius formæ, sic diuersæ formæ sunt cōtrariarū differētiarū principia. Nam priuatio quodāmodo contrariū est. Et per hūc modum opponuntur aīatū et inaīatū, rōnale & irrationale & hmōi. Deinde cum dicit.

At neque in hisce quę sunt ad aliqd. Fit enim vt cum alterū mutatur, alterū nō subiens mutationē vere dicatur. Quare motus ipsoꝝ per accidens est.

Neq; ad aliquid. Est enim altero nihil permutato, verificari alterum nihil permutatum. Quare secundum accidens motus ipsorum.

B

In ad aliqd nō eē p se motū pbat.

Oñdit nō per se eē motū in genere ad aliquid, sed solū p accñs. Sicut.n. aliquid mouet p accñs, qñ non fit motus in eo nisi quodam altero moto, ita & in aliquo dicitur esse motus per accidens, qñ non fit motus in eo nisi quodam altero moto. Hoc autem inuenimus in genere ad aliquid, ꝙ nisi aliquid alterum permutetur, nō uerum est dicere quod in eo fiat permutatio. Sicut nō fit de æquali inæquale, non facta permutatione ſm quantitatem. Et similiter nō fit de dissimili simile, nisi facta permutatione ſm qualitatem. Videmus etiam ꝙ vnum relatiuorum dicitur permutari facta permutatione circa alterum, sicut alterum per se manens de sinistro fit dextrum, altero ſm locum permutato. Relinquitur igitur ꝙ in ad aliquid non est motus nisi per accidens. Deinde cum dicit.

C Neq; itē agentis est motus ac patientis, neq; mouentis ac eius quod mouetur, quia motus nō est motus: neq; generationis est generatio, neq; oīno mutationis mutatio. Motus enim dupliciter motus eē potest, aut vt subiecti, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mutatur. Et motus ne igitur hoc modo aut calefit, aut frigefit, aut mutat locū, aut accrescit, aut decrescit? At hoc fieri nequit. Mutatio nanq; non subit rōnem subiecti. Aut hoc ipso quod aliqd aliud subiectum ex vna mutatione ad aliam mutationis spēm, perinde vt homo ex ęgritudine ad sanitatem mutatur. At neque hoc esse potest, nisi per accidens. Omnis enim motus ex alio in aliud est mutatio, & generatio ēt & corruptio modo eodē, hoc excepto, has quidem ad sic opposita esse, motum aūt non simpliciter.

D Simul igitur ad sanitatem ex morbo mutatur, & ex hac ipsa mutatio ad aliam. Patet igit ęgrotauerit, ad quemuis fore mutatum, quiescere nanq; pōt. Et insuper ad non quęuis semp, & illa ex aliquo nimiꝝ in aliquod aliud erit. Quare & opposita sanatio erit. Non ergo motus est motus nisi per accidēs, veluti ex recordatiōe in obliuionem mutatur: quia cui illud inest, id interdum in scientiam, interdum in sanitatem mutatur.

Neq; facientis & patientis vt mouentis & moti, quia non est motus motus, neq; generationis generatio. Dupliciter enim contingit motus esse motum, aut vt subiecti, velut homo mouetur, quia ex albo in nigrum permutatur. Quare sic & motus, aut calefit, aut infrigidatur, aut locum permutat, aut augetur. Hoc autem impossibile. Non enim subiectorum aliquid permutatio. Aut eo quod alterum aliquod subiectum ex permutatione permutatur in aliam speciem, velut homo ex languore in sanitatem. Sed nec hoc possibile nisi secundum accidens. B

Omnis enim motus ex alio in aliud est permutatio, & generatio & corruptio eodem modo. Verūtamē quę quidem ex oppositis, sic aut non sic, nō motus. Simul igitur ꝑmutatur ex sanitate in ęgritudinem, & ex hac ipsa permutatione in aliam. Palam autem quia si languerit, ꝑmutatus erit in qualiacunq;. Contingit enim quiescere. Et adhuc in non contingenteni semper, & illa ex aliquo in aliquid aliud erit. Quare opposita erit sanatio, sed per accidens velut ex reminiscentia in obliuionem permutatur, quia cui existit permutatur, quandoq; quidem in scientiam, quandoq; autem in sanitatem.

F

In actione & passione nō eē p se motū, probat q̄tuor rōnibus.

Ostendit ꝙ neq; in agere & pati sit motus, & hoc quatuor rationibus, quarum prima talis est. Agere & pati sunt motus & significāt motum. Si igitur in agere & pati esset motus, sequeretur ꝙ motus sit alicuius motus, & generatio generationis, & permutatio permutationis. Sed hoc est impossibile, ergo & hoc quod in agere & pati sit motus. Quod autem impossibile sit motum esse motus, sic ostendit. Motum enim esse motus contingit dupliciter, aut vt eius quod mouetur, aut vt termini. Eius quidem quod mouetur, sicut dicimus motum esse hominis: quia homo mouetur, quia ex albo in nigrum permutatur. Vnde & similiter motus mouebitur, et aut calefiet, aut infrigidabitur, aut mutabitur ſm locum, aut augebitur. Hoc autē est impossibile, quia motus non potest esse subiectum caloris aut frigoris, aut alicuius hmōi. Relinquitur igitur quod non contingat motum esse motus sicut subiecti. Sed neque etiam sicut termini, ita.s. ꝙ aliquod subiectum alterum permutetur de vna specie permutationis in aliam, sicut homo permutatur de languore in sanitatem. Hoc enim est impossibile nisi per accidens. Vnde cōsequenter ostēdit ꝙ est impossibile per se, quia oīs motus est ꝑmutatio de vno in aliud. Et similiter generatio & corruptio est mutatio de vno in aliud, licet termini permutationis nō sic opponantur in generatione & corruptione sicut in motu, vt supra dictū est. Si igitur sit aliqua permutatio de vna ꝑmutatione in aliā, puta de sanatione in quādam aliam permutationem, sequetur quod simul dum aliquid permutatur de sanitate in ęgritudinem, permutetur de illa permutatione in aliam permutationem, quia adhuc vno extremorum permutationis existente, fit transmutatio de illo extremo in aliud. Et sic si duæ transmutationes sunt extrema vnius permutationis, sequetur quod durante prima transmutatione, fiat transmutatio in aliam. Et sic simul dum aliquod mouetur de sanitate in ægritudinem, transmutabitur de sanatione in aliā transmutationem.

G

Nō ꝯtingit eē p se motum mot⁹ sicut subti. Mot⁹ nō eē p se motū sicut termini ꝓbatur q̄tuor rōnibus. Prima rō.

H

Sed hoc non videtur nisi inquantū vna mutatio succedit alteri. Contingit autem quod ad hāc mutationem qua aliquid mouetur de sanitate in ægritudinem, succedat quæuis alia mutatio: puta dealbatio, vel denigratio, mutatio ſm locum, vel quæcunq; alia. Vnde manifestum est quod si aliquis languet per hoc quod mouetur de sanitate in ægritudinem, quod ex hac mutatione permutari poterit in quancunq; aliam mutationem. Neq; est mirum, quia poterit ex hac mutatione mutari vt in quiete. Contingit enim post hanc mutationem aliquem quiescere. Sed cum omnis mutatio sit {in nō contingens,} id est in oppositum, quod non cōtingit simul verum esse cū suo opposito, sequitur ꝙ si permutatio sit de mutatione in mutationem, quod semper sit in oppositam mutationem, quam appellat non contingentem. Et illa transmutatio in quam fit transitus, oportet quod sit de aliquo in aliquid. Quare non fiet transitus de permutatione lāguoris, nisi in oppositam mutationem quæ dr̄ sanatio. Et sic videntur

I duo contraria sequi.s. q opposita permutatio fiat de vna permutatione in quācūq; aliam, & q nō nisi in oppositā. Ex quo sequit vlterius, q simul dum mutatur aliquid ad vnū oppositorū, mutetur in mutationē tanq; in aliud oppositum, quod videt impossibile. Sequitur enim q simul intentio naturæ tendat in opposita. Non igitur est possibile, q per se mutetur aliquid de vna permutatione in aliam. Sed per accidēs hoc contingit, sicut aliquis permutatur ex reminiscentia in obliuionē, quia subm permutatur, qñq; ad vnum terminum, qñq; ad alium: non q sit intētio mouētis ad hoc, q simul dum permutatur in vnum, intendat tendere in aliud. Deinde cum dicit.

Contingit mutatiōis eē mutatio nē p accñs

Preterea si mutationis erit mutatio, generationisq; generatio, in infinitum erit abitio. Necesse est autem & priorem esse, si posterior erit. Veluti si generatio simplex aliquando fiebat, & ipsum fiens fiebat. Quare nullum erit fiens simpliciter, sed aliquid K fiens. Atq; iam fiens, & hoc aliqñ fiebat. Quare nondum erat tunc fiens. Cum aūt infinitorum quicq̄ nō sit, primum ipsum nō erit. Quare neq; id erit quod hæret. Impossibile est igitur generari quicquam, aut moueri, aut mutari.

Et adhuc in infinitum ibit, si erit permutationis permutatio, & generationis generatio. Necesse igit & prior est, si posterior. Puta si simplex generatio fiebat aliquando, & q fit fiebat. Quare nondum erat quod fiebat simpliciter, sed aliquid fiēs simpliciter, aut factum. Si itaq; & hoc fiebat aliquando, quare nondum erat tunc genitum. Quoniam autem infinitorum non est primum, nō erit primum, quare neq; habitum. Neq; fieri igitur, neque moueri possibile est, neque permutari nullum.

L
Scdā rō. Secundā rōnem ponit, q̄ talis est. Si permutatio sit pmutationis, sicut termin⁹ termini, vel generatio generationis, necesse erit q ad permutationē nō perueniatur nisi per aliā permutationē, sicut ad qualitatem nō puenitur nisi per alterationem pcedētem: & sic ad illam mutationem pcedentem nō peruenit, nisi per aliquā priorem mutationē, & ita pcedet in infinitū: qd̄ esse nō pōt, quia si ponantur infinitę pmutationes hoc modo ordinatę, q vna iducat ad aliam, necesse est priorē esse si posterior sit. Ponamus.n.q generationis simplr, quæ est generatio subæ, sit quædā generatio. Si ergo generatio simplr fiat qñq;, & iterū ipm fieri generationis simplr aliquando fiebat, seqtur q nōdum erat qd̄ sit simplr, sed erat generatio fm aliqd fm q sit ipsa generatio generatiōis. Si itaq; & hæc generatio aliqñ fiebat, cum nō sit abire in infinitum, & in infinitis nō sit accipere primū, nō erit deuenire ad primum fieri. Si autē prius non M est, neq; posterius, vt supra dictum est. Quare sequetur q non sit habitum }.i. id quod cōsequenter est. Et inde sequitur, quod nihil possit fieri neque moueri neq; mutari, quod est impossibile. Non igitur possibile est q mutationis sit mutatio. Deinde cum dicit.

Preterea eiusdem est cōtrarii motus, & quies insuper, & generatio, atque corruptio. Quare ipsum fiens tunc corrumpitur, cum fuerit fiens. Neq; enim statim fiens, neque posterius. Sit enim oportet id quod corrumpitur.

Adhuc eiusdem motus contrarii, & quies, & generatio, & corruptio. Quare quod fit, cū fiat fiens, tunc corrumpetur. Neq; enim confestim factum, neq; posterius. Esse enim oportet quod corrumpitur.

Tertia rō. Tertiam rōnem ponit, q̄ talis est. Motus contrarij sunt eiusdem subiecti, etiam quies & motus, & ēt generatio & corruptio, quia opposita nata sunt fieri circa idē. Si igitur N aliquod subiectum transmutetur de generatione in corruptionem, simul dum generat, trāsmutabitur ad corruptionē, qd̄ est transmutari ad nō eē: nā corruptionis terminus ē nō esse. Qd̄ aūt trāsmutatur ad nō esse corrumpit. Sequit igitur, q aliqd simul dū fit corrūpatur. Sed hoc non potest eē. Neq;.n. dū aliqd̄ fit corrūpitur, neq; statim postea corrumpitur. Cum enim corruptio sit de esse in nō esse, oportebit id qd̄ corrūpitur eē. Et sic oportet inter generationē quæ est mutatio ad esse, & corruptionem quæ est mutatio ad non esse, inuenire quietem mediam. Et sic non est mutatio de generatione in corruptionem.

Te. cō. 17 Preterea & ei quod generatur, & ei quod mutat, materiā subesse oportet. Erit igitur vt alterabile corpus est, aut anima, sic aliquid id quod fit motus vel generatio, & aliquid rursus a quo mouentur. Oportet enim huius ex hoc ad hoc motum, aliquid eē nō O motum vel generationē. Quonam pacto igitur erit? Non enim generatio perceptionis erit perceptio. Quare neq; generationis erit generatio.

Adhuc oportet materiam subesse ei quod fit & permutatur. Quę igitur erit quemadmodum alterabile corpus aut anima aut aliquid, sic aliquid quod fit motus & generatio, & aliquid in quod mouetur. Oportet enim esse aliquid eum qui huius ex hoc in hoc motum, non motum. Qualiter igitur? Neque enim erit disciplina disciplinationis. Quare neq; generatio generationis.

Quarta rō. Quartam rōnem ponit, quæ talis est. In oī quod generatur oportet duo inueniri, quorū vnū est materia eius qd̄ P fit, & aliū ad qd̄ terminat gñatio. Si ergo gñet gñatio, opz q generatio & motus hēant materiā talē quale est alterabile corpus, aut aīa, aut aliqd hmōi. Sed huius materiā nō est assignare generatiōi et motui. Silr ēt oportet in generatiōe eē aliquid ad qd̄ terminatur mutatio, qa oportet aliquam ptē.s. materiā eius qd̄ generat eē motā ex hoc i hoc, & hoc in qd̄ terminat, motus nō cōtingit eē motū, sed terminum motus. Nō enim hmōi pmutationis quę est disciplinatio, est aliqua alia disciplinatio q̄ ad eā terminet, quæ sit disciplina disciplinationis. Quare relinquitur quod non sit generatio generationis. Deinde cum dicit.

Cū aūt neq; in suba, neq; in relatiōe, neq; in actione passioneue sit motus, restat in quantitate, qualitate, & vbi, tm̄mō motū eē. In vnoquoq; nāq; istorū ptrarietas est. Atq; qualitatē nō eā dico, quæ in suba est. Est enim & differētia qualitas. Sed causa quæ est Q passiua, quia qppiā patitur, aut impassibile est.

Qm̄ autē neq; subæ neq; eius quod ad aliquid, neq; eius quod est facere & pati. Relinquitur secundū quale & quantum & vbi motum esse. Horū enim vnicuiq; contrarietas est. Dico autem quale non qd̄ in suba. Etenim dr̄ia quale, sed quod passiuum, secundum quod dicitur pati aut impassibile esse.

Concludit principale intentum, dicens quod quia motus non potest esse neque in genere substantiæ, neque in ad aliquid, neque in agere & pati, Relinquitur quod motus sit secundum quale & quantum & vbi. In his enim generibus contingit esse contrarietatem quæ est inter terminos motus, vt ostensum est. Sed quia qualitas quandoq; dicitur de forma substantiali, subiungitur q cum motus dicitur esse in quali, nō intelligitur significare substantiam fm quod differentia subīis pdicatur in eo quod quale, sed de quali

Mot⁹ nō ē p se nisi in triplici genere.

A qualitatem quod dicitur aliquid pati, vel impossibile esse. Non enim est proprie alteratio nisi fm passibiles qualitates, vt in.7.physicorum probatur. Deinde cum dicit.

Te. cõ. 11.

Est aũt immobile,& id quod oĩno moueri nõ potest,& id quod multo in tpe vix mouetur, aut tarde admodũ incipit: & id insuper quod aptũ est quidẽ vt moueatur, non tñ tunc cum est aptum moueri,& vbi & quẽadmodũ est aptũ mouetur. Quod qdẽ immobiliũ solũ qescere dico. Est enim motui contraria quies. Quare fit vt ipsa sit priuatio susceptiui.

Immobile aũt qđ totaliter ĩpossibile moueri. Et quod vix in tpe multo tarde incipiẽs. Et qđ natum quidẽ est moueri, nõ potens aũt quãdo natum est,& vt qđ voco quiescere immobilium solũ: ꝯtrariũ enĩ qes motui. Quare priuatio vtiq; erit susceptiui.

B

Immobile tripl.

Ostendit quot modis dr ĩmobile, & ponit tres modos, quorum primus est, ꝙ ĩmobile dr id qđ oĩno est impossẽ moueri, sicut Deus est ĩmobilis. Scđs modus est fm qđ dr ĩmmobile, id qđ uix nõ põt moueri, sicut saxum magnũ. Tertius modus est fm qđ dr ĩmobile id qđ natũ est moueri, sed tũc nõ possit moueri, qñ natũ est,& vbi natũ est moueri, et sicut natũ est moueri. Et hoc solũ ĩmobile dr ꝓprie qescere, quia quies est cõtraria motui. Vñ oportet ꝙ quies sit priuatio motus in susceptiuo motus.

Lectio. xiij.

Simul ea sunt loco, q̃ vno ĩ loco primo. Seorsum aũt ea, quę in alio sunt atq; alio loco. Tãgere dicunt ea quorum extrema sunt simul. Id inter dr eẽ, ad quod suapte natura prius accedit id qđ mutat, q̃ ad id qđ vltimo ꝑgit, cũ ꝯtinuo scđm naturam mutat. Cõtrariũ id est in loco, qđ plurimum recta linea distat.

C

Deinceps id est, iter qđ post principiũ, aut põne, aut forma, aut aliquo alio definitũ, & id ad quod deinceps dr eẽ, nihil eorum cadit, quæ in eodem genere sunt; vt lineã ad lineã, aut vnitas ad vnitatem, aut domus ad domum. Nihil vero prohibet inter ipsa quippiam aliud esse. Quid enim deinceps est, ad quippiam est deinceps;& est quid posterius illo. Nõ enim ipsum vnum ad duo deinceps est, aut ad nonas kalendę. Hęrens aũt id est quod deinceps est, atq; insuper tãgit. Quoniã aũt oĩs. mutatio ẽ in oppositis, hęc aũt sunt ꝯtraria, atq; ꝯtradictoria,& nihil ẽ mediũ ꝯtradictionis, patet ipm qđ est iter in ꝯtrariis in ipsis tñ ꝯsistere. Cõtinuũ aũt est quoddã hærens. Atq; tũc ꝯtinuũ esse dico, cum vtriusq; finis quibus se tangunt ac continentur, vnum idemq; fuerint facti.

D

Cap. 14.

SImul aũt secundũ locũ q̃cunq; in vno loco primo. Et seorsum q̃cũq; in alio. Tãgi aũt quorũ vltima sunt simul. Intermediũ autẽ in quod natũ est prius ꝑuenire quod ꝑmutatur, q̃ in quod vltimum permutatur secundum naturã cõtinue ꝑmutans. Cõtrarium secundũ locũ & secundũ rectũ plurimum distans. Cõsequenter aũt est quo post principium ente positione, aut specie, aut aliter qualiter determinato, nihil intermedium est eorum q̃ in eodem genere,& cuius ꝯñr est: vt lineę lineę, aut vnitates vnitatis, aut domus domus. Aliud autem nihil ꝓhibet intermedium esse. Quod enim ꝯñr alicuius, ꝯñr & posterius aliquid. Nõ enim vnum ꝯñr duorum, neq; noua luna secundę habitum aut quodcunq;, cum ꝯñr ens tãgit. Quoniam ois ꝑmutatio in oppositis, hęc aũt cõtraria & ꝯtradictio ꝯtradictionis, aut nullum intermedium. Palam ꝙ in contrariis intermedium. Continuum autem quod quidem habitum aliquid. Dico autem cõtinuũ cũ idem fuerit & vnũ vtriusq; terminus, quibus tangunt & continent.

E

NOTIFICAT quæ circũstant motum,& pręcipue motum localẽ. Et primo notificat ea. Scđo inducit quædam corollaria ex dictis ibi. [Quare palam.] Dicit ergo primo, quod simul fm locum dicuntur quæcũq; sunt in [vno loco primo] .i. proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cõi, non ꝓpter hoc dicuntur esse simul. Sic.n. omnia quę cõueniũt cœli ambitu, dicerẽtur eẽ simul. Seorsum aũt dicuntur quæcũq; sunt in alio,& in alio loco. Tangi aũt adinuicem dicũtur, quorũ vltima sunt simul, puta duo corpora quorũ superficies cõiunguntur. Medium autem inter duo est, in quod id quod cõtinuo permutatur, natum est prius peruenire q̃ in vltimum. Sicut si motus continuus de a. in c. prius veniet in b. id quod mutatur q̃ in c.

Notificat mouentia q̃ ꝯcomitant motum localem. Simul, qd. Seorsum, quid. Tangi, qd. Mediũ, qd. Cõtrariũ, quid.

F

Contrarium vero fm locum est, quod est plurimum distans fm rectam lineam. Nõ enim distãtia plurima potest mensurari fm lineam curuam, eo ꝙ inter duo puncta possunt designari infinitæ decisiones circulorum dissimiles. Sed inter duo puncta non potest esse nisi vna linea recta. Mensuram autem oportet esse certam & determinatam. Plurimum autem distans in locis inuenitur fm naturã sursum & deorsum, quæ sunt medium & extremum mundi. Consequenter autem dicitur quod est post aliquod primũ principium, siue attendatur ordo fm põnem, siue fm speciem, sicut binarius est post vnitatem: siue qualitercunq; aliter. Adhuc autẽ oportet ꝙ nihil eiusdem generis sit medium inter id quod est cõsequẽter,& id cui cõsequẽter est. Sicut lineę sunt cõsequenter alicui lineæ, & vnitates alicui vnitati,& domus alicui domui cõsequenter. Sed nihil prohibet inter duorum, quorum vnum se habet cõsequenter ad alterũ esse aliquid medium alterius generis, puta si inter duas domus sit vnus equus medius.

Cõsequenter, quid.

G

Et ad manifestãdũ pmissam diuisionẽ subiũgit, ꝙ illud qđ dr cõsequẽter, ops qđ sit cõsequẽter respectu alicui?, et qđ sit aliqđ posteri?. Vnũ enim nõ se hẽt cõsequẽter ad duo cum sit prius, neq; noua luna ad secundam, sed econuerso. Deinde dicit ꝙ habitum dicitur illud quod est cõsequenter & tangit, puta si duo corpora sint ordinata, quorum unum alterum tangat. Deinde dicit ꝙ cum omnis permutatio sit inter opposita,& opposita inter quæ est permutatio sint contraria & contradictoria, vt ostensum est, cum contradictionis nullum sit medium, manifestum est ꝙ inter sola cõtraria oportet esse mediũ: cum medium sit inter extrema motus, vt ex diffinitione superius posita patet. Hoc aũt bene inducit. Quia enim dixerat quod consequenter sunt, inter quæ nõ est medium, conueniens fuit vt ostenderetur inter quę potest esse medium. Deinde ostendit quid sit continuum & dicit, ꝙ continuum addit aliquid supra habitum. Et dicit ꝙ continuum est cum vtriusq; eorũ quæ se tangunt,& quæ simul sunt, sit vnus et idem terminus: sicut partes lineæ continuãtur ad punctum. Deinde cum dicit.

Habitum, quid.

Quorũ est medium.

Continuũ, quid.

H

Quare patet in his esse continuũ, ex quibus aptũ est vnum quid fieri tactu. Patet & primũ id eẽ, quod est deinceps. Quod enim est deinceps non tangit. Hoc autem est deinceps, & si continuum est tangit. Si vero tangit, nondum continuum est. In qbus autem nõ est tactus, in hisce neq; copulatio ẽ, vt patet. Quare punctũ nõ est idẽ ꝙ vnitas. Punctis enim cõpetit tactus. Vnitatibus vero non tactus, sed esse deinceps competit. Et inter illa quidem est aliquid, inter autem vnitatem nihil esse videtur.

Quare palam quod continuum in his fit, ex quibus vnum aliquid natum est fieri secundũ contactũ.

I Et quia primum, quod cõsequenter palã. Quod eni gñr non tãgit. Hoc aũt gñr, & si continuum, tangit. Si aũt tangit, nõdũ cõtinuum. In quibus aũt non est tactus, nõ est cõnascentia in his. Quare nõ est punctũ huic vnitati. His quidem enim inest tãgi, his autem non, sed ad consequenter. Et horum quidem intermedium aliquid, horum autem non.

Inducit ex his tria. Inducit tria corollaria ex præmissis, quorum primum est ꝙ continuum est in illis ex quibus natum est fieri vnũ ꝑm contactum. Et hoc ideo est, quia continuum requirit idẽtitatem termini. Secũdum corollarium est, ꝙ inter ista tria, cõsequẽter, cõtactum, & cõtinuũ, prius & cõis est qđ est cõsequẽter. Nõ enim oẽ quod est cõsequẽter tangit, sed oẽ qđ tangit est cõsequẽter. Oportet eni contacta ꝑm põnẽ eẽ ordinata, & nihil eoꝝ esse mediũ. Et similiter tãgens est prius & cõius ens ꝙ cõtinuum, quia si est cõtinuum, est ne K cesse ꝙ tãgat. Qđ enim est vnum necesse est esse simul, nisi forte intelligatur in hoc quod est esse simul pluralitas. Sic enim continuum non esset contactum, sed eo modo quo id quod est vnum est simul, necesse est continuum esse tãgens. Sed non sequitur si tangit quod sit continuum, sicut non sequitur quod si aliqua sunt simul quod sint vnum. Sed in quibus non est contactus ⁅ non est nascentia, ⁆ id est naturalis coniunctio quæ est proprie continuotũ. Tertium corollarium est, ꝙ punctus & vnitas nõ sunt idem, vt Platonici posuerunt dicentes ꝙ punctum est vnitas habens positionem. Et ꝙ non sint idem patet ex duobus, primo quidem quia ꝑm puncta est contactus, non autem ꝑm vnitates, sed consequenter se habent adinuicem. Secundo quia inter duo puncta semper est aliquid medium, vt probatur in. 6. physi. Sed inter duas vnitates necesse non est aliquid esse medium. Lectio. j.

[Margin: Pũcti dffa ab vnitate.]

[Margin: Lectio 1. Tex. cõ. 1.]

L ARISTOTELIS STRAGYritæ Tex. libri duodecimi Metaphysicæ.

Contemplatio præsens de ipsa substantia est vti diximus. Substantiarum enim hic principia causæque quæruntur.

Tex cõ. 1 De substantia quidem theoria est. Nam subaꝝ principia & causę quæruntur.

Diui Thomæ Aquinatis in duodecimum librum Metaphysicæ Aristotelis præclarissima commentaria.

Intẽdit in hoc libro de suba imãli. Præmittit tñ quedã de suba in cõi. Postquam Philosophus in pcedẽti libro recolligerat, quę ante dicta erãt tã ĩ hoc lib. ꝙ in li. physicoꝝ de entibus imperfectis. In hoc lib. intendit recolligere ꝙ dicta sunt de ente simpl̃r. i. de suba, tam in. 7. & in. 8. huius, ꝙ ẽt in primo physi. & addere id qđ de M est ad cõplendã cõsiderationẽ de substãtijs. Et diuidtur in partes duas. In prima oñdit ꝙ ad istam sciẽtiã pertinet cõsiderare pcipue de suba. In secũda de suba determinat. ibi. ⁅ Substantiæ vero tres. ⁆ Circa primũ duo facit. Primo pponit quod intẽdit, dicens ꝙ in hac scia ⁅ est theoria, ⁆ .i. consideratio principalis de suba. Nã cum ista scia, vt potesse prima, & ꝙ sapientia dr̃, principia prima entium inquirat, necesse est ꝙ in hac scia inquirant principaliter principia & causæ subarũ. Nam ista sunt principia entiũ prima. Qũo aũt differant principiũ & cã in qnto habitum est.

[Margin: Principalis cõsideratio metaphy. est de substãtia. Lectio. 1.]

Etenim si vniuersum ipsum, vt quippiam totum est, substantia nimirũ prima pars erit. Et si ea ꝙ sunt, deinceps sunt collocata, hoc & pacto substantia primum, deinde qualitas, aut quantitas erit.

Tex. cõ. 2 Etenim est si totum quoddam omne, substãtia est prima pars. Et si eo quod cõsequenter, & ita primũ N substantia, deinde qualitas, aut quantitas.

Probat propositum quatuor modis. Primo per hoc ꝙ suba est prior alijs entibus. Vnde scientia prima, de primo ente debet principaliter determinare. Qđ aũt suba sit prĩa inter oĩa entia, manifestat p simile in rebus sensibilibus in quibus inuenitur ordo inter aliqua dupl̃r. Vno modo ꝑm ꝙ partes alicuius totius hñt ordinem adinuicẽ, sicut in animali pars prima est cor, & in domo fundamẽtũ. Alio modo ꝑm ꝙ aliqua sunt cõsequenter se hñtia, ex quibus nõ fit vnũ vel cõtinuitate vel contactu. Sicut in exercitu dr̃ pria acies, & secunda acies. Sicut igitur in aliquo toto est aliqua pria pars. Et sicut iteꝝ in his ꝙ cõsequenter se hñt, est aliquod primũ: ita substãtia est primũ inter omnia alia entia. Et hoc est qđ dicit, ⁅ Quod si omne ⁆ .i. uniuersitas entium sit quoddam totũ, substãtia est prima pars, sicut fundamentum in domo. Et si entia se habent sicut ea quæ O sunt cõsequenter, ita ẽt suba erit primũ, & deinde quãtitas & qualitas, & alia genera. Auerrois autem non attendens, hoc ꝑm similitudinem dici, quia cõsiderauit non posse cadere in alicuius mentem, quod omnia alia genera entium essent sicut partes vnius totius continui, diuertit à plano literæ in aliam expositionẽ, dicens p hęc duo Aristo. intendisse duplicem habitudinem quam contingit opinari in entibus, scilicet vel quod habeant se sicut ea quæ sunt vnius naturæ, & vnius generis, quod esset si ens esset cõmune genus eorum, vel qualitercunꝗ communitatẽ habens ad ea. Et hoc intelligit cum dicit: Si vt totum quoddam. Vel ꝙ habeant se adinuicem sicut quæ in nullo communi conueniunt. Et hoc intellexit cum dixit: Et si in eo quod consequenter &c. Vtrolibet enim modo sequitur quod substantia sit prior alijs entibus.

[Margin: Suba est prior cunctis aliis dupl̃r.]

[Margin: Expositio. Auerrois.]

Et insuper vt absolute loquamur, neque entia P sunt hæc sed qualitates ac motus, quemadmodum & non album atque non rectum. Nam & hæc dicimus esse, ceu non album est.

Tex. cõ. 3. Similiter aũt nec entia nihil est simpliciter dicere hæc, sed qualitates & motus. Aut non albũ & non rectum, dicimus enim eẽ & hoc, puta est non album.

Secundo modo pbat idem dicẽs, ꝙ quantitas & qualitas & hmõi nõ sunt simpliciter entia, vt infra dicetur. Nã ens dicitur quasi esse habens. Hoc aũt solum est substãtia ꝙ subsistit. Accidentia autem dicũtur entia, nõ quia sunt, sed quia magis ipsis aliquid est, sicut albedo dicitur esse, quia ens subiectum est album. Ideo dicit ꝙ non dicuntur simpliciter entia, sed entis entia sicut qualitas & motus. Nec est mirum si accidentia dicuntur entia cum non sint simpliciter entia, quia etiam priuationes & negationes dicuntur quodãmodo entia, sicut non album & non rectum. Dicimus enim ꝙ non albũ est, nõ quia nõ album esse habeat, sed quia subiectũ aliquod est albedine priuatum. Hoc igit Q cõe est inter accidentia & priuationes, quia de vtrisꝗ dicitur ens ratione subiecti. Sed in hoc differunt, quia subiectũ ꝑm accidentia habet esse aliquale. Secundum vero priuationes nõ habet esse aliquale, sed est deficiens ab esse. Sic igitur cũ accidentia nõ sint simpl̃r entia, sed solum substãtię, hæc scientia quæ cõsiderat ens inquãtum est ens, non considerat principaliter accidentia, sed substantias.

[Margin: Accidẽtia dr̃r nõ ꝑm pl̃r sed aliquiter entia.]

[Margin: Priuatiões & negatiões sũt aliquali entia]

Prętereà nihil cęterorum est separabile.

Amplius nihil aliorum separabile.

Tertio mõ pbat, quia. s. alia entia nõ pñt separi à suba. Accidẽtia. n. nõ pñt esse nisi in subiecto. Et ideo in consideratione substãtiæ includitur consideratio accidentium,

[Margin: Accidentia sunt inseparabilia à substantia.]

Testes etiã sunt & ipsi veteres p ea quę faciebãt. Elemẽta nãꝗ subę, principia, causasꝗ quęrebãt. Qui igitur hac ętate sunt, vniuersalia substãtias magis ponunt.

A nunt. Genera.n.vniuersalia sunt,quę principia substantiasq; magis inquiũt esse,ex eo sane, quia modo differẽdi de ipsis quęrunt. Antiqui vero singula, vt ignem,& terram,sed non corpus commune.

Te. cõ. 4. Testantur aũt & antiqui opere. Nam substantiæ quęrebant principia & elementa & causas. Qui q̃dem nunc,substantias vniuersalia magis ponunt. Nã genera vniuersalia,quæ dicunt principia & substantias esse magis,propter logice inquirere. Qui vero antiquitus,particularia,vt ignem & terram. Sed nõ commune corpus.

Quarto ꝓbat idem dicens,ꝙ etiam philosophi antiqui testantur ipso facto, ꝙ philosophi consideratio est de substantijs,quia quærentes causas entis,quęrunt causas substãtiæ solum. Et hoc fecerunt & quidam moderni, sed tamen differenter. Non enim quærebant principia & elementa & causas eodem modo,sed diuersimode. Nã moderni.s. Platonici,dicunt vniuersalia magis esse substantias q̃ particularia. Dicunt enim genera quæ sunt vniuersalia,magis esse principia & causas substantiarum q̃ particularia. Et hoc ideo,quia logice inquirebant de rebus. Vniuersalia enim quæ ſm rationem sunt abstracta à sensibilibus, credebant etiam in rerum natura abstracta fore,& principia particularium. Sed antiqui philosophi, vt Democritus & Empedocles, posuerunt substantias & principia rerum esse particularia, vt ignem, & terram. Non autem hoc commune quod est corpus.

Lectio. ij.

B Substãtiæ autem tres sunt,vna est sensibilis:cuius alia est perpetua,alia corruptibilis,quam oẽs esse fatentur:quales sunt plãtę ac animalia. Atq; huius elementa sumantur necesse est, siue vnum sit siue multa. Alia est immobilis. Hanc quidam inquiunt separabilem esse, alii diuidentes in duas, alii in vna natura ponentes formas ipsas & mathematica. Alii mathematica solum,eẽ dicẽtes. Illę igitur naturalis sciẽtiæ sunt,sunt enim cum motu. Hæc ad aliã scientiã spectat. Si principium nullum est ipsis commune.

C

Tex.cõ. 5 Svbstantię vero tres sunt. Vna quidem sensibilis,cuius alia quidem sempiterna,alia corruptibilis,quam omnes confitentur: vt plantæ & animalia. Sempiterna autem cuius elementa necesse est accipere,siue vnum siue multa. Alia vero immobilis. Hanc dicunt quidam separabilem esse. Hi quidẽ in duo diuidẽtes,alii in vnã naturam spẽs ponentes

Tex.cõ. 6. & mathematica,alii horum mathematica solum. Illę quidem naturales,cum motu enim sunt. Et hęc alterius,si nullũ illis principium cõmune est.

D POSTQVAM ostendit ꝙ consideratio philosophi principaliter de substantijs est,hic incipit de substãtijs determinare:& diuiditur in partes duas. In prima diuidit substantiam. In secũda de partibus diuisionis determinat, ibi. ⁅Sensibilis vero substantia.⁆ Dicit ergo primo ꝙ tres sunt substantiæ. Vna quidem est sensibilis,quæ in duo genera diuiditur. Nam substãtiarum sensibilium quędam sunt sempiternæ.s.corpora cœlestia,quædã vero sunt corruptibiles. Substãtia vero sensibilis & corruptibilis nota est omnibus,sicut sunt plantæ & animalia. Sed ⁅alia substãtia sensibilis⁆.s.sempiterna est cuius principia quærere intẽdimus in hoc libro.s.si vnum sit eorum principiũ vel multa. Hoc enim inquiret considerando de substãtijs separatis,quæ sunt principia mouentia & fines corporum cœlestium,vt infra patebit. Ponit aũt hic large elementa loco principiorũ. Nam elemẽtum proprie non est nisi causa intrinseca. Tertium vero genus est substantiæ mobilis, quæ

Substãtia triplex.

Lectio.7.

non est sensibilis. Et hæc nõ est oĩbus manifesta, sed q̃dam ponunt eam esse separabilem à sensibilibus. Quorum opinio diuersificatur. Quidam enim diuidunt substantiam separabilem in duo genera.s.in spẽs,quas vocãt ideas & mathematica. Sicut enim inuenitur ſm rationem duplex modus separationis,vnus quo separantur mathematica à materia sensibili,alius quo separantur vniuersalia à particularibus, ita & ſm rem ponebant & vniuersalia esse separata quæ dicebant species, & etiam mathematica. Sed quidam hæc duo.s.species & mathematica in vnam naturam reducebantur. Vtriq; igitur hi erant Platonici. Sed alij scilicet Pythagorici non ponebant species, sed solum mathematica. Inter hæc autem tria genera substantiarum hoc differt, quia substantiæ sensibiles siue sint corruptibiles siue perpetuæ,pertinent ad considerationem naturalis philosophiæ q̃ determinat de ente mobili. Hmõi enim substantiæ sensibiles sunt in motu. Substantia autem separabilis et immobilis pertinet ad considerationem alterius scientiæ, & non ad eandem,si tamen nullum principium sit commune vtrisq; substantijs,quia si in aliquo conueniant, pertinebit vtrarumq; substantiarum consideratio ad illam scientiam quæ illud commune cõsiderat. Et ideo naturalis sciẽtia considerat solum de substantijs sensibilibus, inquãtum sunt in motu. Et ideo tam de his etiam q̃ de substantijs immobilibus cõsiderat hæc sciẽtia,inquãtum communicant in hoc ꝙ sunt entia & substantiæ. Deinde cum dicit.

B
Triplex opinio antiquorum de substantia mobili.

F

Atqui subã sensibilis,est mutabilis. Quod si mutatio est ex oppositis mediisq;, ex oppositis vero non oĩbus (vox enim est nõ albũ) sed ex contrario, subesse aliq̃d necesse est,q̃d in ↄtraria mutetur ac pergat. Nã ipsa cõtraria non mutantur. Et insuper illud q̃dem manet,ↄtrarium vero nõ manet. Est ergo quid tertium pręter contraria,materies ipsa.

G

Sensibilis vero subã est mutabilis. Si autem mutatio est ex oppositis aut mediis, sed oppositis non oĩbus (non albũ enim vox) sed ex contrario,necesse subesse quid mutabile in contrarietatem. Nõ enim contraria transmutantur. Amplius hoc quidem manet,aliud vero contrarium non manet. Est igitur aliquid tertium pręter contraria,materia.

Determinat de præmissis substantijs, & primo de substantia sensibili. Secundo de substantijs immobilibus. ibi. ⁅Sed quoniam tres sunt.⁆ Prima diuiditur in duas. In prima inquirit principia substantiæ sensibilis. In secunda inquirit vtrũ sint eadem principia substantiæ & aliorum generum. ibi. ⁅Causæ vero & principia.⁆ Circa primũ duo facit. Primo inquirit de materia. Scdo de forma. ibi. ⁅Tres vero cãæ & tria principia.⁆ Circa primũ duo facit,primo determinat veritatẽ de materia. Scdo soluit dubitationẽ. ibi. ⁅Dubitabit aũt aliquis ex quo.⁆ Circa primũ duo facit,primo enĩ manifestat materiã esse in sensibilibus & quale ens sit. Scdo qũo diuersimode inueniẽ in diuersis substantijs sensibilibus. ibi. ⁅Omnia vero materiã habent.⁆ Circa primum duo facit, primo quod dictum est. Scdo soluit argumẽtũ ex quo aliqui antiqui negauerũt generationẽ. ibi. ⁅Quoniam autem duplex.⁆ Circa primum duo facit. Primo ostendit materiam esse in sensibilibus. Secundo vero ostendit quale ens sit materia. ibi. ⁅Si itaq; trãsmutationes.⁆ Dicit ergo primo ꝙ substantia sensibilis est mutabilis,vt dictũ est. Oĩs aũt mutatio est ex oppositis aut ex medijs,vt supra ostensum est. Non autem est mutatio ex quibuscunq; oppositis. Fit enim album ex non albo. Non tamen ex quolibet non albo. Nam vox est non album,sed corpus non fit album ex voce. Sed ex non albo, quod est nigrum vel medium. Et ideo dicit quod mutatio fit ex opposito, quod est contrarium. Nec est

Sermo de subã sensibili,& prio de eius pncipijs, & pncipaliter õ materia.

H

Lib.11. Lect.11.

I instantia de substantia in qua sit mutatio, cum tamen subæ nihil sit cõtrariũ, qa in suba est priuatio, quæ quodãmodo cõputat inter cõtraria, vt in decimo oñsum ẽ. Quia igit oĩs mutatio est de cõtrario in cõtrariũ, necesse est subesse aliqd subm, qd possit mutari de cõtrario in cõtrariũ. Et hoc Philosophus pbat dupl'r, primo quidẽ, qa vnũ cõtrariorũ nõ trãsmutat in alterũ. Nõ.n.ipsa nigredo fit albedo. Vnde si debeat fieri trãsmutatio de nigro in albũ, oportet aliquid esse pter nigredinẽ quod fiat albũ. Alio modo pbat idẽ ex hoc φ in qualibet trãsmutatione inuenit aliqd manẽs, sicut in trãsmutatione q̃ est de nigro in album, corpus manet. Aliud vero.s.cõtrariũ, vtputa nigrum, non manet. Vnde manifestum est φ materia est aliquid tertium præter contraria. Deinde cum dicit.

Necesse est eẽ mãt primã quę est subm suba lis trãsmutationis. Hoc idem pbat i textu sequẽti.

Si igitur mutationes sunt quatuor, aut in substantia, aut in quantitate, aut in qualitate, aut in vbi: & generatio simplex, corruptioue fit in substantia. Accretio decretioue, in quãtitate. Alteratio in affectu, & latio fit in loco, mutationes vtique in contrarietates singulas erunt. Materiam igitur mutari necesse est vtrunq; potentem.

K

Tex. cõ. 7

Si itaq; transmutationes sunt quatuor, aut secundum quid, aut secundum qualitatem, aut secundum quantitatem, aut vbi. Generatio quidem simpliciter aut corruptio secundũ hoc, & augmentũ & decremẽtũ q̃ secũdũ q̃titatẽ, alteratio aũt q̃ secũdũ passionẽ, latio aũt q̃ secundũ locũ. Incõtrarietates vtiq; erunt eas quæ secundũ vnũquodq; transmutationes, necesse itaq; transmutari materiam potentem ambo.

Transmutatiões sũt quatuor.

L

Ostendit cuiusmodi ens sit materia, & dicit φ transmutationes sunt quatuor. Generatio qdem & corruptio simplex ẽm subãm. Et argumentũ & diminutio ẽm quãtitatẽ. Alteratio ẽm passionẽ quæ est tertia spẽs qualitatis. ⸢Latio⸣.i.loci mutatio ẽm vbi. Et manifestũ est φ oẽs istæ trãsmutatiões erũt ẽm cõtrarietates, q̃ sunt ẽm unũquodq; horũ generũ, vtputa, alteratio in cõtrarietatẽ qualitatis. Augmẽtum in cõtrarietatẽ quãtitatis, & sic de alijs. Et ita cũ in qualibet transmutatione sit quoddam tertium pter contrarium quod dr materia, necesse est φ id quod trãsmutatũ siue subiectum trãsmutationis quantum est de se, sit in potentia ad vtrunq; contrarium. Aliter enim non esset susceptiuum vtriusq;, nec posset de vno in aliud transmutari. Sicut igitur corpus quod transmutatur de albedine in nigredinem, inquantum est corpus, est in potentia ad vtrũq;, ita materia in generatione substantiæ quæ est subiectum generationis & corruptionis, quantum est de se est in potentia ad formã & priuationem, nec formam nec priuationẽ quãtum est de se actu habens. Deinde cum dicit.

Quale ens sit materia.

M

Cum aũt duplex sit id quod est, omne quod mutatur, ex eo quod est potẽtia, ad id quod est actu mutat: veluti ex potẽtia albo, ad actu album. Simil'r fit & in accretione decretioneue. Quare non solũ p accidens ex non ente fieri pñt, sed ex ente omnia fiunt. Ex ente tñ potentia, ex non ente autem actu.

Tex. cõ. 8

Quoniam autem duplex est ens, trãsmutatur omne ex potentia ente in actu ens: vt puta ex potentia albo, in actu albũ. Simil'r autem in augmento & decremento. Quare nõ solum secundũ accidens cõtingit fieri ex nõ ente, sed ex ente fiunt omnia. Potentia quidem ente, ex non ente vero actu.

Soluit dubitationẽ ant. quorũ gñationẽ negantiũ.

Hic Philosophus ẽm veritatem determinat de ipsa materia, circa qd duo facit. Pmo soluit dubitationẽ. Scdo ostẽdit qũo aliqui antiqui dixerũt simile pdictæ solutioni. ibi. ⸢Et hoc Anaxagoræ.⸣ Soluit aũt hãc dubitationem antiquorũ naturaliũ philosophorũ qui remouebãt generationẽ, pter hoc φ nõ credebãt φ posset aliqd fieri ex nõ ente, quia ex nihilo fit nihil, nec ẽt ex ente, quia sic esset anteq̃ fieret. Hanc ergo dubitationem Philosophus soluit, ostendendo qual'r aliqd fit ex ente et ex nõ ente, dicens φ duplex est ens.s.ens actu, & ens potẽtia. Omne igitur quod trãsmutatur, trãsmutatur ex ente in potentia in actu ens. Sicut cũ aliquid alteratur ex albo in potentia in actu albũ. Et simil'ter est in motu ipsius augmenti & decremẽti, quia transmutatur aliquid de potẽtia magno vel paruo, in actu magnũ vel paruum. Vnde & in genere subæ fiunt oĩa ex nõ ente & ente. Ex non ente qdem ẽm accidẽs, inquãtum fit aliquid ex materia subiecta priuationi ẽm quã dicitur nõ ens. Sed per se fit aliqd ex ente, nõ aũt in actu, sed in potẽtia.s. ex materia quæ est ens in potẽtia, vt supra ostensum est. Sciendũ est aũt φ pdictæ positioni antiquorũ naturaliũ negãtiũ generationem & dicẽtiũ, φ generatio non est aliud q̃ alterio, voluerunt obuiare quidam posteriores, dicentes generationem esse per segregationem ab aliquo mixto & cõfuso. Philosophus ergo tertio cum dicit.

N

Fieri aliqd ex aliquo contingit dupl'r.

O

Atq; hoc est illud Anaxagorę vnum. Melius enim hoc dicere, q̃ omnia simul esse: & Empedoclis item mixtum, atq; Anaximãdri, & vt Democritus inquit, Erant nobis potentia cuncta, non tamen actu. Quare sic omnes materiam tetigerunt.

Et hoc est Anaxagoræ vnum. Dignius est enim q̃ simul omnia. Et Empedoclis mixtura, & Anaximandri: vel vt Democritus ait, nobis erant omnia potentia, actu vero minime. Quare materiam vtique erant tangentes.

Tex. cõ. 9

P

Ostendit φ ẽt oẽs sic dicẽtes, aliquid simile pdictæ positioni dicere voluerũt, sed nõ attingũt. Dicit ergo φ hoc.s. materia q̃ est ens in potẽtia ad oĩa, esse illud vnũ φ Anax. posuit. Dicebat enim φ oẽ qd generat ex aliquo, est in eo ex quo generat. Et sic à principio oĩa erãt mixta in quodã vno, nesciens distinguere inter potẽtiã & actũ. Sed dignius est ponere materiã in qua oĩa sunt in potẽtia, q̃ ponere oĩa simul in actu, vt videtur ex verbis Anax. Et hoc est quod Empedo. dixit, φ à principio oĩa erant mixta & confusa p amicitiã, & postea lis segregauit. Et similiter Anaximander dixit, φ in vno confuso pextiterant oĩa cõtraria. Et Democritus etiam dixit φ oĩa quæ fiunt, prius erant in potentia, sed non in actu. Vnde manifestum est φ omnes isti philosophi tetigerunt quodãmodo materiã, sed non perfecte ad eam peruenerunt. Deinde cum dicit.

Suę opinioni circa generationẽ adaptat alij quo modo opiniones antiquorum.

Omnia vero quę mutant materiam habent, tamẽ diuersam: & perpetuorũ, ea quæ non subeunt generationem, mobilia vero sunt latione. At nõ generabilem, sed subeuntem tm̃modo lationem.

Q

Omnia vero materiam hñt quęcunq; transmutãtur, sed aliam: & sempiternorũ, quæcunq; non generabilia, mobilia autem latione. Verum non generabilem habent, sed vnde & quo.

Tex. cõ. 10.

Ostendit φ nõ eodẽ modo materia est in oĩbus substãtijs sensibilibus, dicens φ quæcunq; transmutãtur, oportet quod habeant materiam, sed aliam & aliam. Ea.n.quę ⸢transmutantur ẽm substãtiam⸣.i.quæ generãtur & corrumpuntur, hñt materiam quę est subm generatiõis & corruptionis, q̃.s. de se est in potẽtia ad formas & ad priuationes. Sed corpora cœlestia q̃ sunt sempiterna & ingenerabilia, sed mobilia ẽm locũ, hñt qdem materiam, sed nõ q̃ est subm generationis, aut quæ sit in potentia ad formã & priuationem, sed quæ est in potentia ad terminos motus localis

In sempiternis corporibus & corruptibilibus non est eiusdẽ rõnis mã. Materia duplex.

A its qui sunt, vnde incipit motus, & quo motus intendit. Deinde cum dicit.

Dubitauerit aũt quispiam ex quo nõ ente fit generatio. Id enim qđ nõ est, tribus dicit modis. Si igit quippiam est potẽtia, ex hoc vtiq; generatio erit. Verum non ex quouis, sed aliud ex alio fit. Neq; sat est vniuersas res simul esse. Differũt enim materia. Nã cur infinita sunt orta, sed non vnum? Mens enim est vna. Quare si materies esset vna, id nimirum actu fuisset ortum, materia cuius, potentia esset.

Tex. cõ. 11 Dubitabit aũt vtiq; aliquis, ex q̃li non ente est generatio. Tripliciter enim nõ ens. Si itaq; est aliquid potentia. Attamẽ nõ ex quocũq;, sed alteꝝ ex altero. Neq; sufficiens, quia simul res oẽs. Differunt enim materia. Quoniam quare infinita facta sunt, sed non

B vnum? Intellectus eni vnus. Quare si in materia vna illud factum est actu, cuius materia erat potentia.

Ostẽdit ex quo nõ ente fiat generatio. Non ens tripsr. Soluit quandã dubitationem circa prædeterminata, dicens, q aliquis potest dubitare cum generatio sit transmutatio de non ente in ens, ex quo non ente in ens fit generatio. Dicitur enim nõ ens tripliciter. Vno modo quod nullo modo est, & ex tali non ente non fit generatio, quia ex nihilo nihil fit ßm naturã. Alio modo dicitur nõ ens ipsa priuatio quæ consideratur in aliquo subiecto, & ex tali nõ ente fit quidem generatio, sed per accidens inquantum, scilicet generatio fit ex subiecto cui accidit priuatio. Tertio modo dicitur non ens ipsa materia, quæ quantum est de se non est ens actu, sed ens potentia. Et ex tali non ente fit generatio per se. Et hoc est quod dicit, quod si aliquod non ens est ens in potentia, ex tali scilicet non ente fit generatio per se. Quamuis autem generatio fiat ex non ente quod est in potentia, non tamen fit quodlibet ex quocunq;, sed diuersa fiunt ex diuersis materijs. Vnumquodq; enim generabilium habet materiam determinatã ex qua fit, quia formam oportet esse proportionatam materiæ. Licet enim materia prima sit in potẽtia ad omnes formas, tamen, quodam ordine suscipit eas. Per prius enim est in potentia ad formas elementares, & eis mediantibus secundum diuersas proportiones commixtionum est in potentia ad diuersas formas. Vnde non potest ex quolibet immediate fieri quolibet, nisi forte per resolutionem in primã materiam. Et hoc est contra Anaxa. qui posuit quod quodlibet fit ex quolibet. Nec ad hoc asserendum sufficit quod posuit omnia esse simul à principio. Oportet enim quod res differant in materia ßm quod diuersis diuersæ sunt materiæ. Quomodo enim essent facta infinita, & nõ vnum tãtum, si vna esset materia omnium secundum positionem Anaxagoræ? Posuit enim Anax. esse vnum agens, scilicet intellectum.

(Diuersimode ex materia generat aliqd & ex priuatione.)

C (Determinate rei materialis e determinata mã prima ex qua generatur.)

D Vnde & si materia est vna, necesse est etiam quod factum sit vnũ, scilicet id ad quod materia erat in potẽtia. Vbi enĩ est vnum agens & vna materia, necesse est esse vnum factũ vt in decimo habitum est. Hæc autem ratio procedit contra Anaxa. inquantum ponebat intellectum indigere materia ad faciẽdum res. Si autem ponat primum rerum principium intellectum, qui ipsam materiam producat, primum principium diuersitatis rerum erit ex ordine appreheñso ab intellectu prædicto, qui ßm quod res diuersas producere intendit, instituit materias diuersas aptas diuersitati rerum. Lectio. iij.

(Tex. cõ. 11 & 12. A deo licet sit vnᵘ pñt fieri diuersa, & quo.)

Tres igitur sunt causę, triaq; principia reꝝ ortus. Duo quidem cõtraria. Quorũ alterũ est rõ atq; forma alterũ priuatio. Tertium est materies ipsa.

Te. cõ. 12. TRes vero sunt causę, & tria principia. Duo quidem cõtrarietates, cuius hoc quidem ratio & species, illud vero priuatio, tertium vero materia.

POSTQVAM Philosophus determinauit de materia, hic determinat de forma, & circa hoc duo facit. Primo determinat de ea secundum se. Secundo per comparationem ad substantiam compositam. ibi. ⟨Substantiæ autem tres sunt &c.⟩ Circa primum tria facit. Primo proponit formam esse principium, dicens, quod tres sunt causæ, & tria principia substantiæ mutabilis. Duo enim sunt cõtraria quorum vnum ⟨est species⟩. i. forma, & aliud est priuatio, quæ quodãmodo est cõtrarium. Tertium aũt est materia. Iam enim ostensum est, q in omni transmutatione oportet esse subiectum, et duo cõtraria. Vnde necesse est q in generatione subæ hæc requirant. Secũdo ibi. E

(Sermo de forma.)

(Tria sunt principia subę mobilis. Tex. cõ. 7)

Post hęc sciendũ, neq; materiã fieri, neq; formã. Dico aũt vltimã. Est. n. qd quod mutat, & ab aliquo atq; ad quippiam pergit. Ab aliquo quidẽ, a primo mouente. Quid vero, est materies ipsa. Ad quod aũt mutatur, est ipsa forma. Igitur in infinitum abibitur, si non solum ęs fit rotundum, sed etiam ipsum rotũdum, aut ęs ipsum. Stetur ergo necesse est. F

Postea quia nec fit materia nec spẽs. Dico autẽ vltima. Omne nanq; transmutat aliquid, & ex aliquo, & in quid. Et a quo qdem, primo mouẽte. Cuius vero, materia. In quod vero, species. In infinitum ergo sunt, si non solum ęs fit rotundum, sed & ipsum rotundum, aut ęs. Necesse est itaq; stare.

Ostendit q forma nõ generat sicut nec materia, dicens q materia nec ⟨species fit⟩. i. generatur. Sed hoc intelligi oportet de vltima materia, & de vltima forma. Nã materia aliqua generat. s. quę est subm alteratiõis. Est. n. suba cõposita. Quod aũt nec forma vltima nec materia vltima generetur, sic pbat. In oĩ trãsmutatione oportet eẽ aliquid subm transmutationis, quod est materia, & aliquid à quo trãsmutatur, quod est principium mouẽs, & aliquid in qđ transmutatur, quod est species & forma. Si ergo ipsa forma & materia generentur, puta si non solũ generet hoc totum quod est æs rotundũ, sed etiam ipsa rotũditas, & ipm æs, sequet q tam forma q̃ materia habeant materiã & formam. Et sic ibitur in infinitũ in materijs & formis, quod est impossibile. Necesse est itaq; stare in generatione, vt. s. vltima forma & vltima materia non generetur.

(Nec forma p se gñat nec prima materia.)

(In oĩ gñatione tria. Hoc idem sup septi. t. c. 17.) G

Post hęc sciẽdum, subam quãq; ab eiusdem nõis rõnisue suba generari. Ea nãq; q̃ natura sunt subæ, cęteraue. Nã aut arte fiũt, aut natura, aut fortũa, aut & casu. Artem igitur principiũ in alio esse cõstat. At natura principium est in ipso. Generat enim hoiem homo. Reliquę vero causæ priuationes sunt harũ.

Te. cõ. 13. Postea quia quęq; ex vniuoco fit suba. Nã & quę natura sunt suba, & alia. Aut eni arte, aut natura fiũt, aut fortuna, aut casu. Ars igitur principium est in alio. Natura aũt principiũ in ipso. Hõ nanq; hoiem generat. Reliquę vero causę horum priuationes. H

Tertio dicit q res acquirunt formã ex agẽtibus similibus, dicens quod quæcunq; substãtia, fit ⟨ex agente vniuoco,⟩ id est simili ßm formam. Omnes enim subæ quæ generantur, generãtur aut à natura, aut ab arte, aut à fortuna, aut automato, idest ⟨casu⟩. i. per se vano. Differt aũt ars à natura, quia ars est principium agendi in alio. Natura autem est principium actionis & motus in eo quo est. Manifestum est autem quod ea quæ generantur, ab arte fiunt ex sibi simili. Aedificator enim per formam domus quam habet in mente, facit domum quæ est in materia. Et idem etiam apparet in natura, quia homo generat hominem. In quibusdam autem hoc non videtur. Non enim generantur ex sibi similibus in specie. Sicut calidum in cor-

(Oĩs forma fit ex agẽte vniuoco, vł quasi. Dĩa inter artẽ & nãs.)

I potibus inferioribus generatur à sole non calido. Sed licet non sit similitudo ſm speciem, oportet tamē esse aliquam similitudinem, sed tamen imperfectam, quia materia inferiorum nō potest pertingere ad perfectam similitudinem superioris agentis. Et cum ita sit in his quæ fiunt ab arte & natura, manifestum est quod unumquodq; generatur à suo simili. Nam { reliquæ causæ } scilicet fortuna & casus sunt quasi defectus & priuationes naturæ & artis. Nam fortuna est intellectus agens præter intentionem, & casus natura agens præter intentionem. Vnde ea quæ fiunt à fortuna & casu, non assimilantur suis agentibus, cum fortuna & casus nō sint causæ per se, sed per accidens. Et ideo quodāmodo animalia quæ generantur ex putrefactione, videntur fieri casu, inquantum nō fiunt ex sibi similibus ſm speciem. Neq; etiam habent causam determinatam agentem in istis inferioribus, sed solum causam agentem superiorē. Deinde cum dicit.

Fortuna & casus, qd.

K Atque substātię sunt tres. Atque alia est materies, quæ quidem hoc aliquid est, ex eo qa apparet. Quæ nanq; tactu, non copulatione sunt vnum, ea materies sunt & subiectum. Alia est natura, quæ quidem hoc aliquid est, ac habitus quidam, ad quam per ipsam pergitur generationem. Tertia est ea quæ ex hisce constat, ipsa inquam singularis, aut Socrates, aut Callias.

Tex.cō.14. Substantię aūt tres sunt. Materia qdem hoc aliqd substantia in apparere. Nam quęcunq; sunt tactu & nō cōnascētia, materia & subiectū. Natura vero hoc aliquid inquātum habitus quidam. Amplius, tertia quę est ex his singularis, vt Socrates & Callias.

Determinat de forma per comparationem ad substantiam compositam, & circa hoc tria facit. Primo diuidit substantiam in materiam & formam & compositum, dicens quod substantiæ sunt tres. Materia quantum ad id quod apparet, videtur esse substantia & hoc aliquid. Vnde primi naturales solam materiam posuerunt esse substantiam. Et hoc ideo quia viderunt quod in artificialibus quę fiunt per contactum, & non per naturalem vnionem, sola materia & subiectum videtur esse substantia. Nam formæ artificiales sunt accidentia. Item natura rei uidetur esse substantia & hoc aliquid. Natura autem rei est in quam terminatur naturalis generatio, id est forma quæ est quasi habitus quidam. Item tertia substantia est illa quæ componitur ex materia & forma, sicut sunt singularia, vt Callias & Socrates. Secundo ibi.

Suba triplex. L

Antiqui solā mām posuerūt substātiam & quare.

M In quibusdam igitur hoc aliqd non est præter cōpositā ipsam subam, vt forma domus nisi ars ipsa. Neq; est corruptio horū ac generatio, sed alio modo sunt atq; non sunt ipsa domus, quę sine materia est, atq; sanitas, & omne id cuius ars est effectrix. Sed si est, in iis est quæ natura fiunt. Quapropter nō male dixit Plato, formas eorum esse, quæ natura constant, si sint istorum alię formę: vt ignis, caro, caput, & quę sunt similis generis. Sunt enim vniuersa materies. Et ipsa vltima substantiæ eius, quæ maxime substantia dicitur.

In quibusdam igitur hoc nō est pręter cōpositam substantiam, vt domus, si non est ars. Nec est generatio nec corruptio horum, sed alio modo sunt & nō sunt, vt domus quæ sine mareria, & sanitas, & omne quod secundum artem. Sed si quidē in eis quę sunt

Te.cō.15. natura. Quapropter non male Plato ait, quia species sunt quæcunq; natura. Siquidem sunt species alię horum, vt ignis, caro, caput. Omnia enim materia sunt, & eius quę maxime substantię vltima. N

Dicit quod in aliquibus formis manifestum est, quod non sunt præter substantiam compositam, sicut forma domus non est præter materiam. Forma enim domus est accidens, & materia domus est substantia. Accidens autem non est nisi in substantia. Sed hoc dico, nisi accipiatur forma domus { vt ars, } id est, put est in mente artificis. Sic enim est pręter materiam. Sed harum formarum artificialium prout sunt in mente artificis, nec est generatio nec corruptio. Domus enim quæ est sine materia in animo, & sanitas, & omnia hmōi, alio modo incipiunt esse & desinunt q̄ per corruptionem & generationem. s. per disciplinam, aut per inuentionem. Sed si aliquæ formæ sunt pręter substantiam compositam, hoc erit verum in formis naturalibus quæ substantiæ sunt. Vnde Plato non male dixit { q̄ species } .i. formæ separatæ sunt formæ quæ sunt per naturam. Dico aūt q̄ non simplr bene dixit, Sed si sunt species aliæ aliquæ ab istis sensibilibus, quæ sunt caro, caput, & hmōi quæ sunt materia vltima substantiæ particularis cōpositæ, quæ est maxime substantia. Tertio ibi.

Q̄ fo formę artificiales & eānāles fint vel nō sint ꝑter maā.

O Suba particularis maxie substātia est.

Mouentes igitur causæ antecedunt. At hæ quæ sunt vt ratio causæ, simul sunt. Cum enim homo est sanus, tunc & sanitas est. Figura etiam æneę pilæ, & ipsa ænea pila sunt simul. Si vero & posterius quippiam permanet, considerare oportet. In quibusdam enim nihil prohibere videtur, veluti si anima tale sit, non omnis, sed mens ipsa. Vt enim omnis permaneat, fieri fortasse non potest.

Tex. cō.16

Mouentes quidem igitur causę, velut prius factę existētes. Quę autem vt ratio, simul. Quando enim sanatur homo, tunc etiam sanitas est, & figura æreę sphęrę simul & ęrea sphæra. Si autem posterius aliquid manet, perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet, vt si est anima talis. Non omnis, sed intellectus. Omne nanq; impossibile forsan.

Te.cō. 17 Hinc hēs expſſe intellectum esse formā c post corpus & nō cū bois ponerāt. P

Ostendit q̄ formæ vniuersales non sunt præter substantiam compositam, & circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum assignans differētiam inter causas formales & causas mouentes. Et dicit quod causæ mouentes præexistunt rebus factis. Et hoc necessarium est, quia causæ mouentes sunt principia motus, qui terminatur ad rem factam. Sed causa formalis quæ est causa, quasi ratio rei, simul incipit esse cum re cuius est forma. Tūc enim incipit esse sanitas, quando homo sanatur, & tunc incipit esse figura sphæræ æneæ, quando fit sphæra ænea. Vnde manifestum est quod formæ non sunt separatæ à substantijs compositis, quia si essent separatæ oporteret quod essent sempiternæ, cum non sint talium per se neque generatio neque corruptio, vt ostensum est. Et sic præessent substantijs his quarum sunt formæ. Sed quamuis formæ non præexistant substantijs compositis, perscrutandum tamen est si aliqua forma remaneat posterius, corrupta substantia composita. In quibusdam enim formis nihil prohibet quod remaneant post substantiam compositam. Puta si dicamus animam esse talem. Non tamen omnis anima, sed solus intellectus. Forsitan enim impossibile est omnem animam esse talem, vt remaneat corrupto corpore, quia aliæ partes animæ non habent operationem sine organis corporeis. Intellectus autem non operatur per organum. Dicit autem, Forsan, quia non erat præsentis intentionis hoc demonstrare. Sed hoc pertinet ad scientiam de anima. Et sicut aliæ partes animæ ab intellectu non remanent post substantiam compositam, ita etiam nec aliæ formæ rerum corruptibilium. Consideran-dum

Causa efficiēs pręcedit effectū nō aūt formalis.

Formę nō sunt separatę a substātijs compositis. Tex.cō. 4. Q

Aia intellectiua corrupto corpore nō corrūpitur.

A Quid sen-serit Arist. de intellecti ua anima. dum autem hanc sententiam esse Aristotilis de anima intellectiua, quòd non fuerit ante corpus vt Plato posuit, neque etiam destruitur, destructo corpore, vt antiqui naturales posuerunt, non distinguentes inter intellectum & sensum. Non enim excipit animam intellectiuam a generatione aliarum formarum, quantum ad hoc q formæ nõ præexistunt substãtiis compositis, sed solum quantum ad hoc q non remanent post substantias compositas. Ex quo etiã patet q non potest hoc deprauari, sicut quidam deprauare conantur dicentes intellectum possibilem tantum, vel agẽtem tantummodo esse incorruptibilem. Tum quia ponũt intellectum quem dicunt esse incorruptibilem, siue sit intellectus possibilis siue agens, esse quandam substantiam separatam, & sic nõ est forma. Tum etiam quia si sit forma, sicut remanet corrupto corpore, ita etiam præexistit corpori. Et quantum ad hoc non esset differentia inter ponentes intellectum separatum esse formam hominis, & ponentes species separatas esse formas rerum sensibilium. Quod Arist. hic excludere intendit.

B

Patet igitur ideas ob hæc esse non oportere. Homo nanq; singularis hominem generat singularem. Similiter & in artibus fieri solet. Ars.n.medẽdi ipsa ratio est sanitatis.

Te. cõ. 18. Palam itaq; q nõ oportet propter hoc esse ideas. Homo enim hominẽ generat, qui singularis aliquẽ. Similiter autem & in artibus. Medicinalis enim ars, ratio sanitatis est.

Idee nõ sũt necessariæ ad gñatio-nẽ nec nã lium nec artificialium. Secũdo excludit rationẽ propter quam ponebant ideas separatas. Ad hoc enim dicebant Platonici esse necessariũ ponere ideas, vt substantiæ particulares sensibiles ad earũ similitudines formarentur. Sed hoc nõ est necessariũ, quia in istis inferioribus inuenitur causa sufficiens formationis omnium eorum quæ fiunt. Nam agens naturale agit sibi simile. Homo enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularem, sed singularis singularẽ. Vnde non est necessarium ponere hominem vniuersalem esse separatum, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat vel participet. Et similiter manifestum est in his quæ fiunt ſm artem, quia ars medicinalis est quædam ratio sanitatis, & similitudo in aĩa, vt etiã supra ostensum est. Lectio. iiij.

C

Tex. cõ. 13. Causæ autem atq; principia, tum alio, tum eadem omnium sunt, si quispiam vniuersaliter dicat & similitudine rationis.

Te. cõ. 19. Causæ autem & principia alia aliorum sunt, vt est, aut vt non, si quis dicat vniuersaliter & secundum proportionem eadem omnium.

POSTQVAM Philosophus determinauit de principijs substantiæ sensibilis, nũc intẽdit inquirere vtrũ sint eadem principia substantiarum & aliorũ generum, aut alia & alia. Manifestum.n.est q si sunt eadẽ, assignatis principijs substantiæ, assignata sunt principia omnium aliorũ generum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit veritatẽ. Secundo subiungit inquisitionẽ de veritate proposita. ibi. ❨Dubitabit autem quis.❩ Tertio recapitulando recolligit veritatem, ibi. ❨Quærere.❩ Dicit ergo primo q quodammodo sunt alia aliorũ & principia & causæ, & quodã modo sunt eadem omnium ſm vniuersalitatẽ, & ſm proportionem. Deinde cum dicit.

D

Oĩa entiũ pncipia ali quo mõ ea dẽ, & aliq mõ diuersa sunt.

Dubitauerit autem quispiam, vtrum diuersa an eadem sint substãtiarum elementa, principiumq;, et eorum quæ sunt ad aliquid, & cæterorũ prædicamentorum simili modo.

Dubitabit autem vtiq; aliquis, vtrũ altera aut eadem sunt principia & elementa substantiarũ, & eorum quæ sunt ad aliquid, & cuiuslibet categoriarum similiter.

B

Dubitatio. An omniũ pdicamentorũ sint ea dẽ vel alia pncipia. Inquirendo discutit veritatem præmissam, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obijcit ad quæstionem, ibi. ❨Sed si eadem inconueniens.❩ Tertio terminat veritatẽ, ibi. ❨Aut vt dicimus.❩ Dicit ergo primo q dubitatio est, vtrum substãtiarum, & eorũ quæ sunt ad aliquid & similiter, aliorũ prædicamentorũ, sint eadem principia, aut alia, & alia. Et ponit specialiter de ad aliqd, quia ea quæ sunt ad aliquid, remotiora videntur esse a substantia q̃ alia genera, ex eo q sunt debilioris esse. Vnde & substantia inhærent mediantibus alijs gñibus, sicut æquale & inæquale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouens autem & motum, pater & filius, dñs & seruus, mediante actione & passione. Et hoc ideo quia substantia est p se exñs, q̃titas aũt & qualitas sunt entia in alio. Sed relatiua non solũ sunt in alio, sed ad aliud. Deinde cũ dicit.

Relatio est magis remota a substantia quã alia gña.

F

At absurdum esse videtur, si eadẽ omniũ sunt. Ex eisdem enim & ea quæ sunt ad aliquid, & substantiæ ipsæ cõstabũt. Quid igiť hoc erit? Præter.n.substãtia cæteraq; prædicamenta, nihil est prorsus qđ sit ipsis cõmune. Elementum aũt prius est hisce, quorum est elementum. At neque etiam substantia elementum est horum, quæ sunt ad aliquid, neq; quicq̃ etiã istorum est substantiæ elementum.

Hoc argũm euidens cõtra vniuocationẽ entis. Sed incõueniens, si eadẽ omnium. Ex eisdem.n. erũt quæ ad aliquid & substantia. Quomodo igitur hoc erit? Nam extra substantiam & alia prædicamenta, nihil est commune. Prius autem est elementum, q̃ quorum est elementum. At vero neque substantia elementum est, eorum quæ ad aliquid, neque horũ aliquid substantiæ.

G

Probat duabus rationibus q nõ omniũ generũ sint eadẽ principia. Prima 16. Obijcit ad propositam quæstionẽ, & ponit duas rationes ad ostendendum q non sunt eadem principia substantiæ, & aliorũ generũ. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiæ & aliorũ generum, aut oportet q illa principia eadem sint præter substantiã & alia genera, aut oportet q sint in gñe substantiæ, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici q sint extra substantiã & alia prædicamenta, quia oporteret q essent priora tam substãtia q̃ alijs prædicamentis. Prius.n.est principiũ his quæ sunt a principio. Cum ergo id quod est prius inueniatur esse communius, sicut animal est prius homine, sequitur si aliquid est prius substantia & alijs generibus, q aliquid sit commune substantiæ & alijs generibus. Et præcipue ſm opinionem Platonicorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi cõmunissima esse principia omnium. Neq; etiam potest dici q principia cõmunissima oĩum generum sint in genere substantiæ, aut in genere ad aliquid, vel in aliquo alio genere. Cum enim principia sint homogenea his quæ sunt ab eis, non videť possibile q substãtia sit principium eorũ quæ sunt ad aliquid, aut econuerso. Nõ igitur eadem sunt principia substantiæ & aliorum generũ. Secundam rationem ponit ibi.

H

Præterea quomodo eadẽ possunt esse omnia elementa? Fieri enim non potest vt elementorũ quicq̃ sit idem, q id quod ex elemẽtis cõponitur. Nam vt b. aut a. sit idem quod ba. minime fieri potest. Neq; igitur fieri potest vt elemẽtorum intelligibiliũ quicq̃ ceu ipsum vnum, aut ipsum ens, elementa omniũ sint. Hæc enim vnicuiq; compositorum etiã insunt. Eorum quoq; ipsorum nullum erit, neq; substantia, neque ad aliquid. At necessarium est. Nõ sunt ergo omnium eadem elementa.

Amplius

I Amplius quomodo contingit esse omnium elementa eadem? Nullum enim possibile esse elementorum cum ex elementis composito idem, vt ei quod est ba. b. aut a.

Te. cõ. 21. Nec etiam intellectualium elementorum vt vnũ aut ens. Insunt enim ea singulis compositorum. Nihil igitur erit eorum nec substantia nec ad aliquid. Sed necessarium. Non sunt igitur omnium eadem elementa.

a 1. habet sed necessariũ est ꝑuci ꝑia ꝑpinq̃ esse diuersa Te. co. 22. Scda ratio.

Quæ talis est. Nullum elementum est idem cum eo qđ ex elemẽtis est compositum, quia nihil est causa aut elemẽtum suiipsius. Sicut huius syllabæ ba. elementum est hęc litera b. aut a. Et quia uidebatur hoc habere instãtiã in principijs a Platone positis, quæ sunt vnum & ens, eo ꝙ vnũquodq; principiatorum est vnum & ens, ideo cõsequẽter hoc excludit, dicens, ꝙ neq; etiam intellectualium elemen-
K torum quæ sunt vnum & ens, possibile est aliquod esse idẽ cum his quæ sunt ex elementis. Vocat autem ea intellectualia, quia vniuersalia intellectu percipiuntur, & quia Plato ea ponebat separata a sensibilibus. Et ꝙ huiusmodi elemẽta sint alia ab eis quoꝝ sunt elementa, probat, quia ¶ hmõi elemẽta }. s. unũ et ens insunt singulis cõpositoꝝ ex eis, nullũ aũt cõpositoꝝ ex eis ĩest alijs. Vñ patet ꝙ & ista elemẽta differunt ab his quę sunt cõposita ex eis. Si igitur uerum est ꝙ elementa non sunt idem cum his quæ sunt ex elementis, si eadem sunt elementa substantiarum & aliorũ generũ, consequit ꝙ nihil eorũ sit in genere substantiæ neq; in alijs generibus. Sed hoc est impossibile, quia necesse est omne qđ est, esse in aliquo genere. Non igitur possibile est ꝙ sint eadem principia omnium. Deinde cum dicit.

An vti diximus, tum sunt, tum nõ sunt, veluti corporum forsitan sensibilium: calidum quidem est vt
L forma, frigidũ autem alio modo priuatio est, & materies id quod hęc est potentia primũ per se. Et substantiæ aũt hęc sunt, & ea quæ ex hisce constant quorum hæc principia sunt. Aut si quid ex calido frigidoq; fit vnum: vt caro, vel os: id quod inde emergit, diuersum ab illis esse necesse est. Horũ igitur eadem sunt elementa principiaue, alia vero sunt aliorum. Atq; omnium hoc quidẽ pacto principia dicere non possumus eadem esse, similitudine vero dicere possumus, perinde atque si quispiam dixerit tria principia esse, formam, priuationem, atq; materiam. Veꝝ vnumquodq; istoꝝ circa vnumquodq; genus diuersum est, vt in colore, album, nigrũ, superficies, lumẽ, tenebræ, aer. Ex his autem dies emergit & nox.

At vt dicimus, est quidem vt est, est autem vt non:
M puta forsan sensibilium corpoꝝ. Vt quidem species calidum, & alio modo frigidũ priuatio, materia vero quod potentia hæc primum secundum se. Substantia vero, & hęc, & quæ ex his quorum sunt principia. Hoc autem siquidẽ ex calido et frigido fit vnũ, vt caro aut os. Alterum enim necesse est ab illis esse quod factum est. Horum igitur eadem elementa & principia, aliorum vero alia. Omniũ aũt ita quidem dicere non est, sed proportionaliter. Quemadmodũ siquis dicat ꝙ principia sunt tria, species, & priuatio, & materia. Sed horũ vnũquodq; alterũ circa genus vnumquodq; est. Vt in colore albũ, nigrum, superficies, tenebræ, lumen, aer. Ex his autem dies & nox.

Soluit ꝓpositam dubitationem. Soluit propositam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ eadem sunt principia omnium proportionaliter. Secundo ꝙ eadem sunt vniuersaliter, ibi. ¶ Adhuc autem videre &c. } Hæc enim duo supra posuerat dicens, ꝙ principia sunt eadem omnium vniuersaliter, & ꝯm proportionem. Prima pars diuiditur in duas partes ꝯm ꝙ duos modos assignat, quibus proportionaliter sunt eadem principia omnium. Secũda incipit, ibi. ¶ Amplius autem alio modo. } Circa primum duo facit. Primo ostẽdit quomodo proportionaliter sunt eadem. Secundo quõ & simpliciter sint eadẽ principia omniũ prima, ibi. ¶ Amplius autem præter hæc. } Circa primũ duo facit. Primo ostendit ꝙ proportionaliter sunt eadem principia omniũ quantum ad causas intrinsecas. Secundo quantum ad causas intrinsecas & extrinsecas simul, ibi. ¶ Quoniam autem non solum. } Dicit ergo primo, ꝙ quodammodo est veꝝ dicere omnium eadem principia, & quodãmodo non. Et hoc ostendit dicens: Sicut si ponamus ꝙ sensibilium corporum sit principium, tanq̃ species & forma calidũ, & tãq̃ priuatio frigidum, et materia sensibilium corporum sit, id quod est ꝯm se in potẽtia ad hæc duo. Nam materia ꝯm se sumpta est principiũ susceptiuũ formæ & priuationis. Dicit autem, forsan, quia calidum non est forma substantialis corporum sensibilium, neq; frigidum est priuatio, sed ambo sunt qualitates. Vtitur tamẽ eis tanq̃ forma & priuatione in genere substantiæ ad maiorem manifestationem. Vnde subiungit ꝙ & huiusmodi principia sunt substantię, nõ sicut species in genere, sed sicut principia. Et iterũ illa quæ sunt ex his quorum hęc sunt principia. s. ignis & aqua, ac si intelligamus ꝙ ignis componatur ex calido sicut forma et propria materia, & aqua ex frigido sicut ex priuatione & materia. Aut etiam si aliquid vnum fit ex calido et frigido commixtis, eorum sunt prædicta principia. s. calidum & frigidum & materia eoꝝ, quia necesse est id quod fit ex calido & frigido, esse aliquid diuersum ab illis. s. calido et frigido, & a primis corporibus quorum imaginamur hæc esse formas. Sic igitur hoꝝ. s. simplicium corpoꝝ, & cõpositorum ex eis, sunt eadem principia & elementa. Sed aliorũ sunt alia proxima principia. Non autem omnium sunt eadẽ nisi proportionaliter. Sicut si aliquis dicat ꝙ sicut prædicta tria. s. calidum & frigidum & subiectum eorũ se habent in generatione corporũ simplicium, vt forma & priuatio & materia, ita in quolibet alio gñe illa tria sunt, quæ se habẽt vt forma priuatio & materia. Sed ista diuersa sunt in diuersis generibus. Sicut in genere colorum, album est sicut species, nigrũ sicut priuatio, & superficies sicut materia & subiectum. Et in genere distinctionis temporum, lumen est sicut species, tenebræ sicut priuatio, aer sicut materia & subiectum. Ex quibus tribus principijs constituuntur dies & nox. Deinde cum dicit.

N O P — Prima principia oĩum genere sunt proportionaliter. Te. co. 23.

Cum autem non solum ea quæ insunt sint causæ, sed etiam ea quæ sunt extra, veluti ipsum mouẽs, patet principium, ac elementum diuersa esse. Vtrũ ve-
Q ro causam esse, atq; in hæc principium ipsum diuidi, & id quod mouet principium quoddam esse? Quare tria quidem sunt elementa similitudine rationis, causę vero atq; principia quatuor. Aliud autẽ est in alio, & prima causa vti mouens. Alii alia est sanitas, morbus, corpus, id quod mouet medendi facultas. Est forma, inordinatio talis, lateres, id quod mouet, ars est extruendi domus. Atq; in hęc principium ipsum diffunditur.

Text 23. Quoniam autem non solum quę insunt causę, sed & eorum quę extra, vtputa mouens, palam quia alterum principium & elemẽtum. Causę vero ambo, & in hęc diuiditur principium? Quod vero aut mouẽs aut sistens, principium est quoddam. Quare elementa secundum analogiam tria. Causæ autem & principia quatuor. Aliud vero in alio, & prima causa. Quare mouens

re mouens

A te mouens aliud, alii sanitas, infirmitas, corpus, mouens medicatiua. Species, inordinatio talis, lateres, mouens ędificatoria. Et in ea diuiditur principium.

Principia si extrinseca sunt eadē omniū ſm proportionem. Dñia inter pncipiū & elementū.

Ostendit idem in causis extrinsecis, & circa hoc duo facit. Primo enim ostendit ꝙ computādo tam causas intrinsecas ꝗ extrinsecas, sunt quatuor proportionaliter omniū. Secundo quomodo reducūtur ad tres, ibi. ❡ Quoniam vero mouens. ❳ Dicit ergo primo, ꝙ quia non solū sunt causæ ea quæ dicta sunt intrinseca rei, sed etiam ea quę sunt extra rem sicut mouens, manifestum est ꝙ principium & elementum differunt. Nam principium proprie dicitur qđ est extra sicut mouens. Nam ab eo est principium motus. Elementum autem proprie dicitur causa intrinseca ex qua cōstituitur res. Sed ambo dicuntur causæ. s. tam principia extrinseca ꝗ intrinseca. Et principium quodammodo diuiditur in ea. s. intrinsecas causas & extrinsecas. Sunt enim quædam principia intrinseca, vt in quinto ostensum est. Sicut fundamentum est principium domus ſm materiā, & animal hominis ſm formam. Sed id quod est mouens, aut sistens id est quiescere faciens, est principium quoddam, sed non est elementum, quia elementum est ex quo fit aliquid, & est in eo, vt habitum est in quinto. Sic igitur manifestū est ꝙ ſm analogiam, id est proportionē, tria sunt elementa omnium, id est materia, forma, & priuatio. Dicūtur. n. priuationes esse elementū, non per se, sed per accidens, quia. s. materia cui accidit, est elemētū. Materia enim sub vna forma existens, habet in se priuationem alterius formæ. Sed causæ & principia sunt quatuor, vt addamus tribus elementis causam mouentem. Non facit autem mētionem de causa finali, quia finis non est principium nisi ſm ꝙ est in intētione mouentis. Sic igitur causæ & principia omnium ſm analogiam sunt quatuor. s. materia, & forma, & priuatio, & principium mouens. Non tamen hæc sunt eadem in omnibus, sed alia in aliis. Sicut enim supra dictum est ꝙ spēs & materia & priuatio sunt alia in aliis, ita etiam prima causarum quæ est quasi mouens est alia in aliis. Et hoc manifestat per exēplum. Sicut in sanitatis, sanitas est sicut forma, infirmitas sicut priuatio, corpus sicut materia, sicut mouēs autem ars medicinalis. In ædificatiuis autem est species domus sicut forma, ❡ inordinatio talis ❳. i. opposita ordini quem requirit domus, est priuatio, lateres autem sicut materia, mouens autem est ars ædificatoria. Et sic in ista quatuor diuiditur principium. Deinde cum dicit.

Lect. 1.

B

Tex. cō. 3. Tria sunt oium elementa. Priuatio ē elementū, qs sensus. Cāę & principia oium sunt q̄tuor

C

At qui cum id quod mouet, in naturalibus quidē hominibus homo sit, in iis autem quæ a mente proficiscuntur, forma sit, aut contrarium, tum tres, tum quatuor causæ erunt. Medendi nanq; scientia sanitas quodammodo est. Et ædificandi facultas ędium forma. Hominem quoque generat homo.

D Te. cō. 34.

Quoniam autem mouens in physicis quidem homo, in his autem quę a mente, species aut contrariū, modo quodam tres vtiq; erūt causę. Sic autem quatuor. Nam sanitas aliqualiter medicinalis, & domus species ędificatoria, & homo hominem generat.

Prędicta q̄tuor reducūtur ad tria aliqualiter.

Reducit prædicta quatuor ad tria, eo ꝙ mouens & forma reducuntur in idem speciē tam in artificialibus ꝗ in naturalibus. Dicit ergo ꝙ quia mouens in naturalibus est homo, inquantum habet formam, & in his quæ fiunt a mente siue intellectu mouēs est species cōcepta ab intellectu, aut etiam contrarium speciei per cuius remotionem species inducit, manifestum est, ꝙ quodammodo tres erunt causę inquantum mouens & forma sunt idem specie. Quodam vero modo erunt quatuor, inquātum. s. differunt numero. Sanitas enim aliqualiter est ipsa ars medicinalis. Et forma domus quodammodo est ipsa ars ædificatoria, inquātum. s. ipsa ars est similitudo quædam, & ratio formę quæ est in materia. Et similiter in rebus quæ generantur, in generante inuenitur similitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicit.

B

Insuper præter hæc est, id quod est, omnium primum, omnia mouens.

Amplius autem præter hæc, vt primū omnium, mouens omnia.

Prima principia sūt ſm pliciter eadē omniū.

Ostendit ꝙ licet prima principia non sunt eadē in omnibus ſm rem, sed solum ſm proportionem, prima tamen principia sunt simpliciter eadem oium. Et hoc ostēdit q̄tū ad tria. Primo quidē quātū ad hoc ꝙ inter causas quatuor assignatas, mouēs est causa prima, qa mouēs est qđ facit esse formā vel priuationē in materia. In gñe aūt mouentium, est deuenire ad aliqđ vnum mouens, vt ostensum est in libro octauo physicorum. Id igitur primum mouens vnū & idem, est primū principium omnium. Secundo ibi.

Tex. cō. 35. Lect. 9. Te. cō. 25.

F

At vero cum alia sint separabilia, alia non separabilia. Substantię sunt illa. Et idcirco causæ omnium sunt hęc, qa sine substātiis affectus motusq; nō sunt.

Quoniam autem sunt hęc quidem separabilia, illa autem inseparabilia. Substantiæ illæ. Et propter hoc omnium causę hęc, quia sine substantiis nō sunt passiones & motus.

Ostendit idem ſm aliud. Entium enim quædam sunt separabilia. s. substantiæ. Alia sunt inseparabilia. s. accidētia, quia passiones & motus & huiusmodi accidentia non possunt esse sine substantiis. Vnde manifestum est ꝙ principia prima in genere substantiæ sunt etiam causæ omniū aliorꝝ generum, non solum quantum ad primam causam mouentem, sed etiam quantum ad causas intrinsecas. Nam materia & forma substantiæ, sunt causæ accidētiū. Tertio ibi.

G

Deinde hęc erunt anima forsitan atq; corpus, aut mens, & appetitus & corpus.

Deinde erunt hęc omnia anima forsan & corpus, aut intellectus & appetitus & corpus.

Ostendit vlterius ꝙ etiam in genere substantiæ est deuenire in aliqua prima. Nā prima principia in genere substātiarū sunt substantiæ viuentes animatæ, ſm opi. Arist. ponentis cælestia corpora animata. Et sic prima principia in genere substantiæ vt materia & forma erunt anima & corpus, vel etiam corpus & intellectus vel desiderium. Nam anima corporis cęlestis si sit animatum, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitum. Aliæ enim partes ordinantur ad conseruationem corporum generabiliū & corruptibilium. Intellectus etiam & desideriū habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicit.

Videt Arist. velle corpora cęlestia esse animata.

H

Præterea principia sunt eadē, alio modo similitudine rōnis, vt actus atq; potentia. At hęc, & alia sunt aliis, atq; alio modo. In quibusdam. n. idem interdū est actu, interdum potentia, vt vinum, vel caro, vel homo. Cadūt autem & hęc in causas iam prędictas. Forma. n. separabilis est, actus est. Et id qđ ex vtrisq; constat. Priuatio vero, vt tenebrę, aut ægrotans. Materies autem est potentia. Hoc est. n. id quod vtrūq; fieri potest. Alio vero modo potētia atque actu differunt, ea quorum nō est eadem materies, & quorum forma non est eadem, sed diuersa. Quemadmodum hominis causa sunt elementa, ignis, & terra vti materies, & ꝓpria forma. Et si quid aliud est extra, vt patet. Et pręter hęc sol, orbisq; obliquus: quę quidem

neq;

I neque materia sunt, neq; forma, neq; priuatio, neq; speciei eiusdem, sed mouentia.

Te.cõ.16. Amplius autẽ alio modo proportionaliter principia eadem, vt actus & potẽtia. Sed & hęc alia, quia aliis & aliter. In quibusdam quidem enim idem quãdoq; est actu, quandoq; potentia, vt vinum aut carõ aut homo. Cadunt autẽ & hęc in dictas causas. Actus quidẽ enim species si sit separabilis. Et quod ex ambobus. Priuatio vero vt tenebræ aut laborans. Potẽtia autẽ materia. Hæc enim est quod potest fieri ambo. Aliter autem actu & potestate differunt, quorum non est eadem materia, & quorum non est eadẽ species, sed altera. Quemadmodum hominis causa elementa, ignis, & terra, vt materia: & species propria, & si quid aliud extra, vt pater: & pręter hæc sol, & obliquus circul⁹: neq; materia entia, neq; species, neque priuatio, neq; forma, sed mouentia.

K

Secundus modus ponẽdi identitatem principiorũ ſm proportionem.

Ponit alium modum ſm quẽ sunt eadem principia omnium proportionaliter, & dicit q alio modo sunt eadem principia omniũ proportionaliter, ita q dicamus q actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdã, & aliter in aliis. Et hoc secundũ primo manifestat dicẽs, q in quibusdã idẽ quandoq; est in actu & qñq; in potentia, vt patet in oĩbus gñalibus & corruptibilibus & mobilibus & cõtingentibus, sicut uinũ & caro, & homo: qñq; sunt in actu qñq; ẽt in potentia. Quędã vero semp sunt in actu, sicut substantiæ sempiternę. Et quia dixerat hũc modũ, quo proportionaliter sunt principia eadem omnium, esse aliũ modum a præassignato, consequenter ostendit quomodo reducatur in idem. Et hoc est quod dicit, q hæc. s. actus & potentia cadunt in prędictas causas, quæ sunt forma, priuatio, materia, & mouens, quia forma est actus, siue sit separabilis a composito, vt Platonici posuerunt: siue etiam sit aliquid compositum ex ambobus. s. materia & forma. Et similiter priuatio est quodammodo actus vt tenebrę, aut laborans, id est infirmum. Materia vero est in potẽtia, quia ipsa ſm se potest fieri sub ambobus. s. sub forma & priuatione. Sic igitur manifestum est, q actus & potentia in idẽ redeunt cum materia & forma & priuatione, & q actus et potentia in diuersis vno modo differũt, quia non similiter est in omnibus, sed aliter & aliter. Et quia dixerat q non solum aliter est potentia & actus in diuersis, sed etiã sunt alia in aliis. Hoc consequenter exponit dicens, q alio modo potentia & actus differunt in diuersis, quorum non est eadem materia quæ est potentia, & quorũ nõ est eadẽ species quæ est actus, sed diuersa. Sicut hominis causa, vt materia elementa. s. ignis &c. & causa, vt forma, species propria. s. anima, & causa mouẽs est aliquod extrinsecum sicut pater est causa mouens ꝓpinqua, & causa remota sol, & ꝗ obliquus circulus, ꝗd est zodiacus in quo mouetur sol, et alii planetæ, qui suo motu causant generationem & corruptionẽ in istis inferioribus. Huiusmodi autem causæ extrinsecæ neq; sunt materiæ, neq; formæ, neq; priuatio, neq; aliqd conformæ eis, aut eiusdem speciei, vt possit dici q reducuntur ad has causas, sicut actus & potẽtia, sed sunt in alio genere causæ, quia sunt mouentia, & ipsa etiam reducuntur in actum: Alia vero ab homine habent materiam aliam propriam, & aliam formam propriam, & aliquod agens proprium. Deinde cum dicit.

L Actus & potẽtia sũt principia oĩum sed alr, & alia in aliis.

Reducit hunc ſcdm modum ad primum. Forma cõpositum & priuationẽ tenet ex parte actus.

M Principia & causę hois quę, & qt.

Præterea cernere oportet, causarum alias vniuersales, alias non vniuersales, dici posse. Omnium igitur prima principia sunt, id quod actu primũ est hoc, & aliud quod potentia est. Atq; illa quidem vniuersalia non sunt. Singulare nanq; singularium principiũ est, & homo hominis est vniuersalis. At nemo est prorsus, sed Peleus quidẽ Achillis, tui vero principium pater est, & hoc b. huiusce ba. omnino aũt b. ipsius simpliciter ba. Deinde iam ea quę sunt substãtiarum, alia vero sunt aliorum causę & elementa, vt dictum est eorum quę genere in eodem non sunt colorum, sonorum, substantiarum, quantitatis, nisi similitudine rationis. Eorum etiam quæ sunt eadẽ in specie, diuersa sunt non specie, sed qui singulorũ: tua inquam materies, forma, & id quod mouet, & mea. Vniuersali vero ratione sunt eadem. N

Te.cõ.17. Adhuc autem videre oportet quod hæc quidem vniuersaliter est dicere, hęc autem non. Omnium.n. prima principia, quod actu primum hoc, & aliud qđ potentia. Illa quidem igitur vniuersalia non sunt. Principium enim singularium singulare, homo quidem est hominis vniuersaliter, sed non est vniuersalis: verum Peleus, Achillis: tui vero, pater. Et huius syllabæ ba. b. & a. siue totaliter siue particulariter. Deinde iam quæ substantiarũ aliæ aut aliorũ causæ & elementa, sicut dictum est. Eorum quę non in eodem genere, colorum & sonorum & substantiarum & quantitatis præterq̃ proportionaliter. Et eorum quæ sunt in eadem specie, diuersa nõ specie, sed quia singularium, aliud tua materia, & species, & mouẽs, & mea: vniuersali autem ratione, eadem. O

Quia iam ostensum est, q sunt eadem principia omniũ proportionaliter, vult ostendere quomodo sunt omnium eadem vniuersaliter. Vtrũq; enim supra dictum fuit. Dicit ergo q oportet videre quomodo principia aliqua dicuntur vniuersaliter, & aliqua nõ vniuersaliter. Et prima principia maxime vniuersaliter significata, sunt actus & potentia. Nam hæc diuidunt ens inquantum huiusmodi. Hæc autem dicũtur principia vniuersalia, quia vniuersaliter significantur & intelliguntur, nõ ita q ipsa vniuersalia subsistẽtia principia sint, vt Platonici posuerunt, quia singulariũ non potest esse aliquod principium nisi singulare. Vniuersale enim principium est effectus vniuersaliter accepti, vt homo hominis. Sed cum non sit aliquis homo vniuersaliter subsistens, non erit aliquod principium vniuersale hominis vniuersalis, sed solum hoc particulare huius particularis: sicut si Peleus, Achillis est pater: tui vero, pater tuus. Et hæc litera b. huius syllabæ ba. Sed b. vniuersaliter acceptum est principium eius quod est ba, vniuersaliter accepti. Sic igitur principia vniuersaliter significata sunt eadẽ omnium. Deinde inducit alium modum ſm quem principia substantiarum sunt vniuersaliter omnium, inquantum accidentia ex substãtiis causantur. Sicut autem actus & potentia sunt vniuersaliter principia omniũ, quia cõsequunẽ ens cõmune, ita oportet q ſm q descẽdit cõmunitas principiatorum, descendat cõtas principiorũ. Eorũ enim quæ non sunt in eodem genere, puta colorum, sonorũ, substãtiarum, & quantitatis, sunt aliæ causę & elementa, vt dictum est, præterq̃ q proportionaliter sint eadem omniũ. Eorum autem quę sunt in eadem specie, sed diuersa ſm numerum, sunt diuersa principia, non specie, sed numero. Sicut aliud est materia tua, & forma, & mouens: & aliud mea. Sed ſm vniuersalem rationem sunt eadem. Nam anima & corpus sunt materia & forma hominis. Huius autẽ hominis, hæc anima & hoc corpus. Deinde cũ dicit.

Ostẽdit q oĩum sunt eadẽ principia vlr. Act⁹ & potentia sunt prima vlia principia.

P

Q Diuersitati speciei, & ſm vlitatẽ & particularitatẽ correspondet diuersitas principiorũ. Hoc loco Mauritius delirat cõtra Thomistas, n° 6 de sen. 17.

Si quæratur autem quæ nã principia sint, aut elementa substantiarum, & eorũ quæ sunt ad aliquid, & qualium

& qualium

A & qualium, vtrum sint eandem an diuersa: patet respondendum esse cuiusq; eadem esse, si vniuersaliter dicantur. Non eadẽ, sed diuersa, si diuidantur. Attamen hoc pacto & eadem omnium esse. Atq; hoc pacto eadem similitudine rationis, propterea ꝙ materies est, forma, priuatio, id quod mouet. Et hoc etiã pacto substãtiaꝝ causas, oĩum causas esse, qđ si tollantur, tollunť omnia. Insuper id quod primũ est actu. Hoc autem pacto diuersa prima esse, quot sunt contraria ipsa, quę neq; vt genera dicuntur, neq; multipliciter dicuntur: & insuper materias ipsas. Quæ igitur sensibilium rerũ principia sunt, & quot atq; quo pacto & eadem sunt & diuersa, satis iam diximus.

Tex.cõ.18 Quęrere vero quę principia aut elementa substãtiarũ, & ad aliquid, & qualitatum, vtrum eadem aut B diuersa: palam quia multipliciter dictorũ sunt vniuscuiusq;. Diuersorũ vero, non eadem, sed altera: pręterq̃ sic. Et omnium sic quidem eadẽ, aut eo ꝙ proportionaliter, q̃a materia, species, priuatio, mouẽs. Et sic substãtiarum causę vt causæ omnium, quia destruuntur destructis. Amplius ꝙ primũ endelechia. Sic autem altera prima, quęcunq; contraria quæ nec vt genera dicuntur, nec vt multipliciter dicuntur &

Tex.cõ.19 adhuc materia. Quæ quidem igitur principia sensibilium, & quot, & quomodo eadem, & quomodo altera, dictum est.

Recapitulat ea quæ dicta sunt in hoc capitulo. Dicit ergo ꝙ quærere vtrum sint eadem principia & elementa substantiarum, & ad aliquid & qualitatum & aliorum generꝝ C aut diuersa, est quærere de multipliciter dictis, quia diuersorum non sunt eadem principia, sed diuersa, nisi quodãmodo. Omniũ enim quodãmodo sunt eadẽ principia, aut ꝑm proportionem, sicut si dicamus ꝙ in quolibet genere inueniuntur aliqua, quæ se habent vt materia & forma & priuatio & mouens, aut eo ꝙ causę substantiarum sunt causæ omnium, quia destructis eis, alia destruũtur. Aut quia principia {sunt endelechia,} id est actus & potentia. Istis autẽ tribus modis sunt eadem principia omnium. Alio autem modo sunt diuersa principia, quia contraria quæ sunt principia rerum, & ipsa materia, non vniuoce dicuntur, quia non sunt genera. Nec etiam dicunť multipliciter quasi æquiuoca. Et ideo non possumus dicere ꝙ sunt eadem simpliciter, sed secundum analogiam. Vltimo autem concludit qđ dictum est, quot sunt principia sensibilium, & quomodo sunt eadem aut diuersa. Lectio. v.

Triplĩciter cõtingit dicere eadẽ esse principia oĩum.

D Cum autẽ tres sint substantiæ, duę quidem naturales, vna vero immobilis, de hoc deinceps dicendum esse videtur. Necesse est itaq; perpetuam aliquã substantiam immobilem esse. Substantię nãq; omnia cętera quæ sunt antecedũt. Atq; si oẽs sunt corruptibiles, vniuersa profecto corruptibilia sunt. At impossibile est motum, aut ortum, aut corruptionẽ subire. Semper enim erat. Et tẽpus simili modo. Est enim impossibile si tempus non sit, prius aut posterius esse. Et motus ergo perinde continuus est vt & tempus. Etenim tẽpus aut est idem quod motus, aut est quidam motus affectus. Motus autem non est continuus vllus, nisi hisce qui loco accommodatur, & huius hisce qui est conuersio.

QVoniam autẽ tres erant substantiæ, duæ quidem quę physicę: & vna quę immobilis, de hac dicẽdum est, quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam immobilem. Nam E substantiæ, primę entium. Et si oẽs corruptibiles, oĩa corruptibilia. Sed impossibile motum aut fieri aut corrumpi. Semper enim erat. Nec tẽpus. Nec enim possibile prius et posterius esse, cum nõ sit tempus. Et motus ergo sic est cõtinuus vt tempus. Aut enim idem, aut motus est aliqua passio. Motus autem non est continuus, nisi qui secundum locum. Et huius qui circulo.

POSTQVAM Philosophus ostendit quæ sunt principia substantiæ sensibilis, hic incipit determinare de substantijs immobilibus a materia separatis. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de hmõi substãtijs ꝑm propriam opinionem. In secunda ꝑm opinionem alioꝝ in sequenti libro, ibi. {De sensibili quidem igiť substãtia.} Prima in duas. In prima ostendit esse aliquam substãtiam sempiternam, immobilem, a materia separatam. In secũda inquirit cõditionem huius substantiæ, ibi. {Mouet aũt.} Circa primum tria facit. Primo ostendit esse aliquam substantiam sempiternã. In secunda pertractat quandam quæstionem ex dictis occasionatã, ibi. {Quãuis dubitatio.} Tertio ex solutione q̃õnis motæ ꝓcedit ad manifestationẽ veritatis prius inuentę, ibi. {Quare nõ fuit infinito tp̃e.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam. Secundo ostẽdit qualem oportet esse illam substantiam, ibi. {Sed si fuerit motiuum.} Dicit ergo primo quod supra dictum est, ꝙ tres sunt substantiæ, quarum duæ sunt substãtiæ naturales, quia sunt cum motu, vna sempiterna, vt cęlum: alia corruptibilis, vt plãtæ & aĩalia. Et p̃ter has est tertia quę est immobilis, quæ non est naturalis. De hac dicendum est nunc. Ad cuius considerationem oportet prius ostendere, ꝙ necesse est esse aliquam substãtiam sempiternam, immobilẽ. Quod sic probat. Substantiæ sunt primæ inter entia, vt supra ostensum est. Destructis autem primis nihil remanet aliorum. Si igiť nulla substantia est sempiterna, sed oẽs sunt corruptibiles, sequeť ꝙ nihil sit sempiternũ, sed {oĩa sint corruptibilia,} idest nõ semper existentia. Sed hoc est impossibile. Ergo necesse est esse aliquam substantiam sempiternam. Quod autem impossibile sit nihil esse sempiternum. Probat ex hoc ꝙ impossibile est motũ fieri {aut corrũpi,} idest de nouo incepisse, aut q̃ñq; totaliter desiturũ esse. Ostensum est enim in octauo physicorũ ꝙ motus est sempiternus simpliciter. Et videť impossibile ꝙ tẽpus non sit sempiternũ. Quia si tempus aliq̃ñ incepit, aut aliq̃ñ desinet, sequeť ꝙ prius fuerit non esse temporis q̃ tempus, & iterum ꝙ posterius erit non esse tp̃is q̃ tempus. Sed hoc nõ potest esse vt videť, quia non est possibile esse prius & posterius nisi sit tempus, cum nihil aliud sit tempus, nisi numerus prioris & posterioris in motu. Et sic sequeť ꝙ tempus fuerit anteq̃ inciperet esse, & ꝙ sit postq̃ esse desierit. Videť igitur necesse esse ꝙ tẽpus sit sempiternum. Et si tempus est continuum & sempiternum, necesse est ꝙ motus sit cõtinuus & sempiternus: quia motus & tẽpus, aut sunt idẽ, vt quidam posuerunt: aut tempus est aliqua passio motus, vt rei veritas habet. Est enim tempus numerus motus, vt patet in quarto physicoꝝ. Sed tamen non est accipiendum de omni motu, ꝙ possit esse sempiternus & continuus. Nõ enim hoc potest esse verum, nisi de motu locali. Et inter motus locales, solum de motu circulari, vt probatur in octauo physicorum. Deinde cum dicit.

Sermo de substantia immobili.

F

Tex.cõ.5

Necesse est aliquã esse substãtiam sempiternã immobilem.

G

Tex.cõ.2.

Tex.cõ.11 Impossibile est tp̃s & motũ habuisse principia vel desinere eẽ Lect.2

H

Tp̃s vel est idem motui vel passio eius. Tex.cõ.10 & inde. Tex.cõ.77 Solus motus circulari, põt esse æternus. Tex.cõ.30

At non si sit motiuum vel effectiuũ, nihil aũt operetur, motus non erit. Fieri.n.potest vt id quod potentiam habet, non opereť. Nulla ergo prorsus erit vtilitas, & si substãtias sempiternas fecerimus, ꝑinde atq; ii qui formas in rõne rerum introduxerunt, nisi

quippiam

I

quippiam principium insit mutare potẽs. Neq; igitur ipsa sufficiens est, neq; aliqua vlla substantia præter formas. Si.n.nõ operabit̃, motus ꝑfecto nõ erit.

At vero si fuerit motiuũ aut effectiuũ, nõ operãs aũt aliqd, nõ erit motus. Cõtingit.n.potẽtiã habẽs, nõ agere. Nihil ergo ꝓdest, nec si substãtias faciam⁹ sempiternas, queadmodũ qui species, si non aliqua potens inerit principium trãsmutari. Nõ ergo neq; ipsa sufficiens, neq; alia substantia præter species. Nã si non egerit, non erit motus ęternus.

Necesse est aliquã esse subãs sempiternã sp actu mouẽtem.

Ostendit cuiusmodi substantiã necesse est esse sempiternã, & circa hoc tria facit. Primo ꝙ ad sempiternitatẽ motus sustinẽdã, necesse est ponere substãtiã sempiternã semper mouentẽ vel agentẽ, dicens ꝙ cum necesse sit, si motus est sempiternus, ꝙ sit substantia motiua & effectiua sempiterna: vlterius oportet ꝙ sit mouẽs & agens in actu semꝑ, quia si esset {motiua aut effectiua}. i. potens mouere & efficere motum, & non agens in actu, sequeretur ꝙ non esset motus in actu. Non enim est necessarium si habeat potentiã mouendi, ꝙ moueat in actu. Cõtingit enim id quod habet potentiam agendi non agere. Et ita motus non erit sempiternus. Ad hoc igit̃ ꝙ motus sit sempiternus, necesse est ponere aliquã substantiã sempiternã mouentẽ & agentẽ in actu. Ex quo cõsequẽter cõcludit, ꝙ nihil prodest opinio Plato. ponentis substãtias sempiternas, q̃ est insufficiẽs ad sustinẽdũ sempiternitatẽ motus. Nõ.n.ad hoc sustinendum prodest si fingamus aliquas substantias separatas sempiternas, nisi in eis sit aliquod principiũ habens potentiã ad trãsmutandũ, quod nõ videtur cõuenire speciebus. Species.n. nihil aliud ponebantur q̃ vniuersalia separata. Vniuersalia autem inquantũ hmõi, nõ mouent. Nã oẽ principiũ actiuũ vel motiuũ est aliqđ singulare, vt supra dictũ est. Sic igit̃ nec spẽs sunt sufficientes ad sempiternitatẽ motus seruãdã, nec alia substãtia separata pręter spẽs, sicut quidã posuerũt mathematica, inquantũ huiusmodi sunt principia motus. Et si non sit aliqua substantia sempiterna agens, nõ est motus sempiternus, quia motus principium est aliqua substãtia sempiterna mouens & agens. Secundo ibi.

K

Positio idearum nõ cõfert, sed auffert sempiternitatẽ motus.

Te. co. 27.

L

Nec ẽt si operabit̃, subã aũt ipsius potẽtia est, nõ ꝑpetu⁹ motus erit. Qđ.n.potẽtia est, id põt nõ esse. Sit ergo ꝓncipiũ tale oportet, vt subã ipsi⁹ sit actus.

Adhuc neq; si aget: subã aũt ipsius potẽtia, nõ erit motus æternus. Cõtingit.n.qđ potẽtia est, non esse. Oportet igit̃ esse principiũ tale, cuius subã est actus.

Aliqua est substantia sẽpiterna q̃ est essentialr actus

Ostẽdit vlterius ꝙ oportet ad sempiternitatẽ motus, ꝙ nõ solũ sit aliqua substãtia sempiterna mouẽs & agẽs, sed ẽt ꝙ eius subã sit actus. Dicit ergo ꝙ neq; est sufficiẽs ad sempiternitatẽ motus, si substantia sempiterna agat: sed tñ ꝫm suam substantiã sit in potẽtia, sicut si ponamus prima principia esse ignẽ, aut aquã ꝫm positionẽ antiquorũ naturaliũ. Nõ.n.poterit esse motus sempitern⁹. Si.n.sit tale mouẽs, in cuius substantia admiscetur potentia, continget id nõ esse. Quia quod est in potentia, contingit non esse, & per consequens continget ꝙ motus non sit. Et sic motus non erit ex necessitate & sempiternus. Relinquitur ergo ꝙ oportet esse aliquod primum principiũ motus tale, cuius substãtia nõ sit in potentia, sed sit actus tantũ. Tertio ibi.

M

Has igit̃ insuper substãtias materiæ expertes esse oportet. Perpetuas enim esse oportet, si & aliud qđ q̃ perpetuum sit.

Amplius igit̃ tales oportet esse substãtias sine materia. Sempiternas.n.esse oportet, si & aliquid aliud sempiternum actu.

Aliqua est subã sempiterna immãlis.

Cõcludit vlterius ꝙ oportet hmõi substãtiã esse immaterialẽ. Dicit ergo ꝙ amplius ex prædictis sequit̃, ꝙ hmõi substantias quæ sunt principia motus sempiterni, oportet esse sine materia. Nam materia est in potentia. Oportet igit̃ eas esse sempiternas, si aliqd aliud est sempiternum, vtpote motus et tẽpus. Et sic sequit̃ ꝙ sint in actu. Hoc aũt vltimo concludit propter dubitationẽ quã cõsequẽter inducet. Ex hoc igitur processu manifestũ est, ꝙ Ari. hic firmiter opinatus est & credidit necessariũ fore, ꝙ motus sit sempiternus, & similiter tempus. Aliter.n.non fundasset super hoc intentionem suã de inquisitione substãtiarũ immaterialiũ.

N

Ari. firmiter opinat⁹ est motũ & tẽs esse sẽpiterna. Lect. 2.

Sed tñ sciendũ ꝙ rõnes ab eo inductæ in octauo physicorũ, ex quarũ suppositione hic ꝓcedit, nõ sunt demõstrationes simpliciter, sed probabiles rõnes. Nisi forte sint demonstrationes, cõtra positiones antiquorũ naturaliũ de inceptione motus, quas destruere intendit. Et ꝑtermissis alijs rõnibus quas hic nõ tangit, manifestũ est ꝙ rõ quã hic posuit ad probandum sempiternitatem temporis, non est demonstratiua. Non.n.si ponimus tẽpus q̃nq; incepisse, oportet ponere prius, nisi quid imaginatũ. Sicut cum dicimus ꝙ extra cęlum non est corpus, quod dicimus extra, non est nisi quid imaginatum. Sicut igitur extra cælum non oportet ponere locũ, q̃uis extra videatur locum significare, ita nõ est necessarium ꝙ tempus sit prius q̃ incipiat vel post q̃ desinet, licet prius & posterius videantur tẽpus significare. Sed q̃uis rõnes ꝓbantes sempiternitatẽ motus, & ipsis non sint demõstratiuę, & ex necessitate cõcludentes, tñ ea quæ hic ꝓbantur de sempiternitate & immaterialitate primæ substantiæ, ex necessitate sequunt̃. Quia si nõ fuerit mũdus æternus, necesse est ꝙ fuerit ꝓductus in esse ab aliquo pręexistente. Et si hoc nõ sit æternũ, oportet iterũ ꝙ sit productũ ab aliquo. Et cũ hoc nõ possit ꝓcedere in infinitũ, ut supra in secũdo probatum est, necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam, in cuius substantia non sit potẽtia, & per consequens immaterialem. Lectio. vj.

Rõnes a Pho inductę in physicis ad ꝓbãdã sempiternitatẽ mot⁹ & tẽporis, non sunt demõstratiuę: sicut nec illa quã ad hoc hic induxit

O

Rõ efficacissime ꝓbãr subãm aliquã immãlẽ esse. Te. cõ. 5. & inde.

Quãuis insurgat dubitatio. Necesse est quidem quod operatur posse, non omne autẽ quod põt operari. Quo fit vt actum potentia antecedat.

Qvamuis dubitatio. Videtur.n.agẽs quidem omne posse, potens vero non omne agere. Quare prius esse potentiam.

P

Mouet quandam dubitationẽ circa prædeterminata, & est dubitatio. Vtrũ actus sit simplr prior potẽtia, vt possit poni primũ principiũ rerũ esse tale, cui⁹ substãtia sit actus. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rõnẽ ad ostendẽdũ falsum. s. ꝙ potẽtia sit prior actu. Secũdo ponit rõnẽ in cõtrarium, ibi. {Sed si hoc, nihil erit.} Tertio soluit dubõnẽ, ibi. {Potentiã quidẽ igitur.} Dicit ergo primo qđ dictũ est, ꝙ substãtia sempiterna est actus, q̃uis de hoc sit dubõ. Videt̃.n.potẽtia simpliciter esse prior actu. Nã prius est a quo nõ cõuertitur cõsequẽtia essendi. Hoc aũt mõ videtur potẽtia se habere ad actũ, quia omne agẽs videt̃ posse agere, sed nõ oẽ quod potest agere, agit. Quare videtur ꝙ potẽtia sit prior actu. Deinde cum dicit.

Dubõ an act⁹ sit por potentia.

Arguit ꝑ parte negatiua.

Q

At si hoc est, nulla ergo res erit. Cõtingit.n.posse quidẽ esse, nõdũ aũt esse. Enimuero si ita sit vt theologi dicũt, qui ex nocte res generãt, aut naturales q simul res oẽs inquiũt esse, idẽ impossibile sequitur. Quonam modo materies ipsa mouebitur, si nõ sit aliqua causa actus? Nõ enim materia domus seipsam mouebit, Sed eam mouebit ędificãdi facultas. Neq; sanguis menstruus seipsum, neq; terra seipsam mouebit, sed ipsum semen.

At vero si hoc, nihil erit entiũ. Cõtingit enim quidem posse esse, nondũ vero esse. Et etiam sicut dicũt theologi, qui ex nocte generant: aut vt physici, quibus erãt simul res omnes, dicunt idem impossibile.

Quomodo

A Quomodo .n. mouebũtur, si non fuerit actu aliqua causa. Nõ.n.materia ipsa seipsam mouebit, sed tecto nica. Nec mẽstrua,nec terra,sed semina & genitura.

Ponit rõnẽ in cõtrariũ,& circa hoc duo facit.Primo po nit rõnem ducẽtẽ ad impossibile,dicẽs:ꝙ si potẽtia sit sim pliciter prior actu,sequitꝰ ꝙ aliqñ nihil sit.Cõtingẽs est.n. id qđ põt fieri,sed nõdũ fit.Et ita si prima entia sunt in po tentia,sequitur ꝙ non sunt actu . Et sic nihil aliorũ erit . Et hoc quidem cõtingit dupl'r. Vno modo ꝑm opinionẽ quo rundã antiquoꝝ qui vocabantur poetæ theologi,sicut fuit Orpheus,& quidã alij, qui ponebãt mundũ esse ⟨ gñatum ex nocte ⟩.i.simplici priuatione præexistẽte. Alio mõ ꝑm posteriores naturales,sicut physici naturales, & eos sequẽ tes,qui cum viderent ꝙ ꝑm naturã nihil fit ex nihilo , po suerunt oĩa esse simul in quadam confusione, quã vocabãt chaos,sicut posuit Anaxa. Et sic ponebãt oĩa esse i potẽtia, non aũt in actu. Sed siue hoc modo, siue illo dicatur, sequi tur idem impossibile , si potẽtia simpliciter sit prior actu. Illa enim quę sunt in potẽtia tñ,siue sint oĩno sub priuatio ne,siue sint in quadã confusione, nõ poterunt moueri vt re ducãtur in actum, nisi sit aliqua cã mouens in actu existẽs: quia materia in artificialibus nõ mouet seipsam, sed ipsam mouet agẽs.s.⟨ tectonica ⟩.i.ars. Nec menstrua quæ sunt materia in generatione animalis,mouent seipsa , sed mouet ea ⟨ genitura ⟩.i.semen animalis. Nec terra quæ est mate ria in generatione plantarum, mouet seipsam , sed mouent eam ⟨ spermata ⟩.i.semina plantaꝝ. Secundo ibi.

(left margin: Arguit pro parte assertiua.)

B

Idcirco sunt qui semꝑ faciunt actũ , vt Leucippus ac Plato. Semper.n.inquiũt esse motũ. Sed quãobrẽ & quem:non dicunt,nec hoc modo,nec causam. Ni hil.n.quouis modo sine discrimine vllo mouetꝰ,sed semper sit qppiã oportet. Vt natura nũc qdẽ hoc pa cto,vi vero, aut a mẽte, aut ab alio hoc mõ . Deinde qs nã sit primus motus nõ dicũt. Magna.n. interesse videtur. At vero neq; Plato dicere põt,id esse princi piũ,qđ ipsum seipsum mouet, quod quidẽ interdũ ipse principium esse putat . Est enim anima ipsa po sterius orta, & simul(vt ipse inquit)cum cęlo.

C

Propter qđ faciũt qdã semꝑ actũ , vt Leucippꝰ & Plato. Semꝑ.n.dicũt esse motũ. Sed quare, & quem, nõ dicunt,nec sic,nec cãm. Nihil.n.vt cõtingit moue tur,sed oportet semꝑ aliqđ existere. Quẽadmodum nũc , natura qdẽ sic, vi vero,aut ab intellectu, aut ab alio,sic. Deinde qualis prior. Differt.n.valde qđcun que est. At vero nec Platonẽ possibile dicere,ꝙ exi stimat aliqñ principiũ esse qđ ipsum seipm mouet. Posterius.n.& simul cũ cælo anima,vt ait.

(left margin: Tex.cõ.31)

D

Ostendit quõ huic rõni quidã physici consenserunt. Di cit ergo ꝙ propter hãc rõnẽ quidã philosophi posuerunt semꝑ actũ existentẽ.s.Leucippus socius Democriti,& Pla to. Dixerũt.n.motum semꝑ fuisse ẽt ante mũdũ. Scđm qui dem Leucippũ in atomis per se mobilibus , ex quibus po nebat mundũ constitui. Scđm Platonẽ vero in elementis quæ dicebat ante constitutionẽ mũdi mota fuisse motibus inordinatis,sed postea a deo fuisse ea reducta ad ordinẽ. Sic igitur quantũ ad hoc vidẽtur bene dixisse, ꝙ posuerũt sem per fuisse motũ. Sed in hoc defecerũt, quia nõ dixerũt quis motus semper fuerit, nec cãm motus assignauerũt,nec sim pliciter narrando,nec suæ positionis causam assignãdo, cũ tñ ⟨ nihil moueatur ut cõtingit ⟩.i.sine aliqua causa certa. Sed semper oportet aliquid existere,quod est cã motus. Si cut nunc videmus ꝙ quędã mouentur hoc modo a natu ra,aut a violentia,aut ab intellectu,aut aliqua alia cã. Dein de debuerunt ẽt assignare qualis sit prima cã motus , virũ natura,siue violẽtia,siue intellectus . Multum enim differt

(left margin: Prædictis ratiõi quidã antiquoꝝ cõsenserũt: q̃dã vero dẽ tecerunt.)

quodcũq; hoꝝ ponatꝰ cã motus. Sed nec Plato põt excusa ri ꝑ hoc,ꝙ posuit principiũ motus esse aliqđ mouẽs seip sum: qđ dicebat esse animã. Sed aĩa ꝑm ipsum nõ fuit ante cõstitutionẽ mũdi. Sed fuit post illã in ordinatiõe motus. Fuit enim facta simul cũ cælo quod ponebat animatum. Et sic anima non poterit esse principium illius motus inor dinati. Deinde cum dicit. B

(right margin: Aĩa cũ cęlo simul fuit creata ꝑm Platonẽ.)

Putare igitur potentiã actu priorẽ esse, tũ rectum est, tũ non rectũ. At quonã pacto, iã antea diximus.

Potẽtiã quidem igitur existimare priorem actu; est quidem vt bene, est autem vt non bene. Dictũ est autem quomodo.

(right margin: Tex.cõ.32)

Soluit propositã qõnem,& circa hoc duo facit. Primo re mittit ad hoc qđ determinatũ est in nono de ordine poten tiæ ad actũ,dicens ꝙ opinari potentiã esse priorẽ actu,quo dã modo bene dicitur,& quodam modo non. Et quõ hoc sit, dictũ est in nono. Ibi.n.dictum est,ꝙ actus simpliciter est prior potentia. Sed in vno eodem quod mouetur de po tentia in actum, potẽtia præcedit actũ tempore,quis actus sit prior natura & perfectione. Secundo.

(right margin: Tex.cõ.13 & inde. F Vbi supra)

Esse autẽ actũ potentia priorẽ, testis est Anaxa. Est enim mens actus . Testis autẽ Empe.cõcordiam atq; discordiã afferens. Testes deniq; sunt ii qui motum inquiunt semper esse, veluti Leucippus.

Quod aũt actus prius, testatꝰ Anaxa. Intellectus.n. actus. Et Empedocles amicitiam & litẽ. Et semper di centes motum esse, vt Plato & Leucippus.

Confirmat solutionẽ per positiones quorundã philoso phoꝝ,dicẽs ꝙ hoc actus sit simpliciter prior, testatꝰ Anaxa go. quia posuit primũ principiũ mouẽs esse intellectũ. Intel lectus.n.actus qdã est. Et ẽt Empedo.q posuit causas mo uentes litem & amicitiã. Et Leucippus & Plato qui posue runt semper motum fuisse. Deinde cum dicit. G

Quare non erat chaos,aut non tempore infinito. Sed eadẽ semper erãt,aut reditione, aut alio modo. Si actus potentiam antecedit.

Quare nõ fuit infinito tẽpore chaos , aut nox, sed eadẽ semper, aut periodo, aut aliter, si prior est actus potentia.

Ex determinatione qõnis præmissæ manifestat, qđ priꝰ ostensum est,& circa hoc tria facit. Primo cõcludit ex præ missis perpetuitatẽ generationis. Secũdo ex ꝑpetuitate gña tionis concludit ꝑpetuitatẽ motus cæli ibi. ⟨ Si itaq; qdẽ semper. ⟩ Tertio ex perpetuitate motus cæli cõcludit ꝑpe tuitatẽ primi mouentis immobilis,ibi . ⟨ Est igitur aliqđ & qđ mouet. ⟩ Dicit ergo primo ꝙ si actꝰ simpliciter est prior potentia,sequitur ꝙ falsa sit opinio antiquoꝝ natura liũ,qui existimãtes potẽtiã simpliciter esse actu priorem, posuerunt oĩa in infinito tempore prius fuisse in potẽtia, in quadã cõfusione,quã appellabãt chaos. Falsa ẽt erit opinio poetaꝝ theologoꝝ,qui ꝑ eandem extimationẽ posuerunt infinito tẽpore prius fuisse simplicẽ reꝝ priuationem,q̃ res actu esse inciperent. Quã quidẽ reꝝ priuationẽ noctẽ appel labant,propterea forte quia inter qualitates & formas sensi biles,lux cõior & prior inuenitur. Cũ ipsi nihil præter sen sibilia esse arbitrentur. Priuatio aũt lucis nox est. Vtraque igitur opinio falsa est, si actus est prior potentia. Sed cũ vi deamus ea quæ generantur de potentia ad actũ procedere, necesse erit dicere ꝙ eadẽ quę actu esse incipiunt post potẽ tiã, semper fuerunt aliquo modo, vel ꝑm circularẽ gñatio nẽ, prout ponuntur ea quæ generantur prius fuisse eadẽ nõ ꝑm numeꝝ,sed ꝑm spẽm: qđ quidẽ fit ꝑm circularẽ gñatio nẽ. Nã ex terra humectata resoluuntur vapores, ex quibus gñatur pluuia,ꝑ quã iteꝝ humectatur terra. Simil'r ab hoĩe procedit

H

I procedit sperma,& generatur iter℞ hō. Et sic ea quæ fiūt rei terātur eadē specie propter circularem generationem. Aut etiā ea quæ post potentiā fiunt in actu, eadem fuerunt semper, aliter, sicut posuit Anaxa.ꝙ præextiterūt actu in his ex quibus generantur. Deinde cum dicit.

Qđ si idē est semp reditione, ꝑmaneat qppiā semꝑ modo eodē agēs oportet. Necesse est ergo hoc qđ dē pacto illud per seipsum agere, hoc autē pacto per aliud. Aut igit̃ ꝑ aliud qppiā, aut ꝑ primū. Per hoc igit̃ agat necesse est. Rursus.n. illud & ipse cā est & illi. Est igit̃ prestabilius dicere per primū. Etenim vt semp eodē mō res fiat, illud causa erat. Vt aūt aliter, aliud. At vt semp alio mō, vtrūq₃. Sic igit̃ sese hñt & ipsi motus. Quid igitur alia principia querere oportet? Qm̃ aūt res ita sese habere pōt, & si nō ita sese habeat, ex nocte, & ex hisce q̃ simul sunt, atq₃ non ente

K res erunt, hec solui profecto possunt. Atq₃ est quippiā, quod incessabili motu semper mouet̃, hic aūt est conuersio ipsa. Atq₃ hoc nō ratione solū, sed re, vt patet. Quare primum cælum perpetuū erit.

Tex.cō.34 Si itaq₃ idē semp periodo, oportet aliquid semp manere sĩlr agens. Si aūt debeat fore gñatio & corruptio, aliud oportet agēs esse aliter & aliter. Necesse est igit̃, sic quidē scđm se agere, sic vero scđm aliud. Aut ergo scđm alterū, aut scđm primum. Necesse est igitur scđm hoc. Etenim illud ipsum causa & illi. Dignius ergo primum. Etenim causa erat illud ipsius semper similiter. Et ipsius aliter, alter℞. Eius autē qđ est semper aliter, palam ꝙ ambo. Ergo si sic se habet motus, quid ergo alia oportet q̃rere principia? Qm̃

L aūt ita contingit, & si nō sit, ex nocte erunt, & simul omnia, & ex non ente, soluentur vtiq₃ hæc. Et est aliquid semp motū motu incessabili. Hec aūt quæ circulo. Et hoc non ratione solū, sed opere palam. Quare sempiternum erit vtiq₃ primum cælum.

Ex perpetuitate gñationis cōcludit ꝑpetuitatē motus cęlestis. Tex.cō.55 Ex perpetuitate generationis cōcludit ꝑpetuitatē motus cælestis. Supposito igitur ꝙ nō sit aliqs alius motus, quo ea quæ procedunt de potentia ad actū semper eadē fuerint, nisi ꝑm circuitū gñationis, ex his quę in scīa naturali ostēsa sunt, & pcipue in secūdo de gñatione, cōcludit ꝙ si aliquid permanet idē ꝑ circuitū gñationis, oportet & aliqđ semp manere idē numero, qđ similiter agat ad hoc ꝙ causet ppetuitatē. Nō.n. pōt esse cā ꝑpetuitatis quæ inuenit̃ in gñatione & corruptione, aliqđ vnū eo℞ quę gñantur & corrumpuntur, quia nullū eo℞ semper est. Neq₃ ēt oīa, cū nō simul

Te.cō.48. sint, vt ostensum est in 8.physi. Relinquitur igitur ꝙ oportet aliquid esse ꝑpetuū agēs, qđ semp vniformiter agat ad

M ꝑpetuitatē causandā. Et hoc est primū cælum qđ mouetur & remouet oīa motu diurno. Sed quia illud ꝙ semper eodē mō operat̃ nō causat nisi aliquod semp eodē modo se hñs, in his aūt quæ gñantur & corrūpunt̃ apparet ꝙ nō semp se habēt eodē mō, quia qñq₃ gñantur, & qñq₃ corrūpuntur. Si ergo debet esse gñatio & corruptio in istis inferioribus, necesse est ponere aliqđ agens, qđ aliter se hēat in agendo. Et

Zodiacus circulus est cā varietatis per gñationem & corruptionem. hoc quidē agens dicit esse corpus qđ mouet̃ ꝑm circulum obliquū, qui dr̃ zodiacus. Quia cum hic circulus declinat ad vtrāq₃ partē ab ęquinoctiali, illud ꝙ mouetur ꝑm circulū per zodiacū, oportet ꝙ sit qñq₃ magis propinquum, & qñq₃ magis remotū. Et ꝑm hoc sua propinquitate & remotione causat cōtraria. Videmus.n. ꝙ ea quæ appropinquāte sole ad nos, gñantur, recedēte sole, corrūpūtur. Sicut herbæ, quæ in vere nascuntur, & in autūno siccatur. Mouetur enim in circulo zodiaco & sol & aliȷ planetæ. Sed & stellę fixæ dñr moueri sup polos zodiaci, & nō sup polos ęquinoctiales, vt Ptolomeus ꝓbat. Ex hac℞ aūt motu causāt generatio & corruptio oīum q̃ gñantur & corrūpunt̃, sed magis euidēter ex motu solis. Hoc ergo mouēs qđ aliter agit,

N necesse est ꝙ quodā mō agat ꝑm se.i. ex propria virtute: inquātū causat diuersitatē gñonis & corruptionis. Quodā vero mō ꝑm aliud.i. ex uirtute alterius, inquātū causat ꝑpetuā gñationē & corruptionem. Aut ergo oportet ꝙ agat ꝑm aliquid alter℞.i. uirtute alicuius alterius, aut ꝑm primum.i. virtute primi qđ semp sĩlr agit. Et cū nō sit aliquod alter℞ assignare, ex cuius virtute causet ꝑpetuitatem, necesse est ꝙ ꝑm hoc qđ sĩlr agit.i. virtute eius, ꝑpetuitatē gñationis & corruptiōis causet. Id.n.s. primū qđ semp sĩlr agit, est causa ipsi qđ aliter & aliter agit, quia id qđ aliter & aliter agit, ꝑpetuo agit. Id vero qđ semper sĩlr agit, est causa perpetuitatis eius qđ agit alr̃ & aliter: vt.s. ꝑpetuo sic agat, & illi ēt qđ ex eo causat̃.s. gñationi & corruptioni perpetuæ. Ex quo patet ꝙ scđm agens.s.ꝙ aliter & aliter agit, agit in virtute primi agentis.i. primi cęli siue primi orbis, qđ semp sĩlr agit. Sic ergo patet ꝙ primū agens quod semper similiter agit, est potius & dignius, qa ipsum est causa eius qđ est semp esse sĩlr.i. ꝑpetuitatis. Sed eius quod est esse aliter et aliter, causa est alter℞ agēs, qđ aliter & aliter agit. Eius vero qđ est aliter & aliter se habere, qđ est gñationē & corruptionē esse perpetuā manifestū est, ꝙ sunt cā ambo coniunctim.s. & primū qđ semper sĩlr agit, & ꝑm qđ aliter & aliter agit. Ex hoc aūt cōcludit ꝙ si sic se habēt motus cæli, ꝙ ex eis pōt causari ꝑpetuitas gñationis & corruptionis in istis inferioribus, non oportet quærere aliqua alia principia.s. ideas sicut Platonici posuerunt: vel amicitiā & litē, sicut posuit Empe. quia per hunc modū cōuenit assignare cām ꝑpetuitatis gñationis & corrupionis. Et si iste modus non ponatur, sequentur incōueniētia, ad quæ deducti sunt primi philosophantes.s.ꝙ oīa fiāt ex nocte.i. ex simplici priuatione, aut ꝙ oīa simul fuerint, vel ꝙ aliquid fiat ex nō ente. Manifestū est ergo ꝙ pdicta pōne seruata.s.ꝙ sit ꝑpetua gñatio et corruptio causata a motu cæli ꝑpetuo, soluent̃ pdicta incōueniētia, & sequet̃ ꝙ aliqđ semper moueat̃ motu q nō cessat, qui est motus circularis: Et hoc nō solū apparet rōne, sed ex ipso effectu & per sensum. Vñ necesse est ꝙ primū cælū eo ꝙ semp hoc motu mouet, sit sempiternū. Deinde cum dicit.

Difformiter agens nō nisi in virtute vniformiter agentis, est varietatis causa.

O

Est igitur & quippiā quod motu ciet. Quū autē sit id quod mouet̃, & id quod mouet, & mediū. Est quippiā profecto quod mouet, & non mouetur, qđ quidem perpetuum est, & substantia, atq₃ actus.

P

Tex.cō.36 Est igitur aliquid & qđ mouet. Qm̃ aūt quod mouetur, & mouens & mediū. Igitur est aliquid qđ nō motū mouet sempiternum, & substātia, & actus ens.

Q

Concludit principalis ex solutis propositis bōnis esse sine infini. Hęc inquit Est verus motor immobilis, sempiternus, substantia, actus ens. Cōcludit ex prædictis ꝑpetuitatē motoris immobilis. Cum.n. oē qđ mouet ab alio moueat̃, vt in physicis ꝓbatū est: si cælū est perpetuū, & motus est ꝑpetuus, necesse est aliquod esse mouēs ꝑpetuū. Sed quia in ordine mobiliū & mouētiū inueniunt̃ tria: quo℞ vltimū est qđ mouet̃ tm̃, supmū aūt est mouēs qđ nō mouet̃, mediū aūt ē qđ mouet & mouet: necesse est ꝙ ponat̃ aliqđ sempiternū mouēs qđ nō mouetur. Probatū est.n. in.8.physi.ꝙ cū nō sit abire in infinitū in mouētibus & motis, oportet deuenire in aliquod primū mouēs immobile: quia & si deueniat̃ in aliqđ mouēs seipsum, iter℞ ex hoc oportet deuenire in aliqđ mouens immobile, vt ibi probatū est. Si aūt primū mouēs est sempiternū & nō motū, oportet ꝙ nō sit ens in potētia, quia quod est ens in potentia natum est moueri, sed ꝙ sit substātia per se existens, & ꝙ eius substantia sit actus. Et hoc est qđ supra cōcluserat. Sed necesse fuit mouere dubōnē q̃ erat apud antiquos, vt ea soluta ōnderet expssius quo ordine necesse est ꝑuenire ad primū ens, cuius suba ē actus. Lec. vij.

Hoc aūt mō ipsum appetibile atq₃ itelligibile mouet, Mouēs.n.& nō mouet. Ho℞ autē prima eadem sunt

A sunt. Sub cupiditatē enim id cadit, quod bonū esse videtur, sub volūtatem autem primū id bonum est, atque potius appetimus, quia videtur, quam videt̄, quia appetimus. Intellectio enim principiū est. Mēs autem ab intelligibili ipso mouetur.

Tex. cō. 36

MOuet autē sicut appetibile & intelligibile. Hęc enim sola mouent non mota. Horū autem prima eadem. Concupiscibile quidem enim, ipsum apparens: volūtabile autem primum ipsum existens bonum. Appetimus autem quia videtur magis quā videt̄, quia appetitus principiū est intelligentia. Intellectus autem ab intelligibili mouetur.

Te. cō. 37.

POSTQVAM Philosophus ostendit aliquā substātiam esse sempiternam, immaterialem, & immobilem, cuius substantia est actus, procedit ad inquirendū conditionem ipsius substantiæ. Et circa hoc tria facit. Primo inquirit de perfectione huius substantiæ. Secūdo de vnitate & pluralitate ipsius, ibi. {Vtrum vero vna ponenda.} Tertio de opatione ei⁹, ibi. {Quę vero circa ītellectū.}

B

Circa primū duo facit. Primo ostēdit pfectionē pdictę substantię. Scdo ostēdit eā esse incorporeā, ibi. {Ostēsum autem est}. Circa primū duo facit. Primo ostēdit pfectionē dictæ substantiæ. Scdo excludit opinionē cōtrariā, ibi. {Quicūq; aūt putāt.} Circa primū duo facit. Primo ostēdit ſm quē modū mouens immobile moueat. Scdo ex hoc ostendit ea q̄ ad pfectionē eius ptinēt, ibi. {Intelligibilis aūt altera.} Dicit ergo primo q̄ cū ostēsum sit qđ sit primū mouens nō motū, necesse est q̄ sic moueat sicut desiderabile & intelligibile. Hæc.n. sola. s. desiderabile & intelligibile inueniuntur mouere non mota. Qđ sic patet. Est.n. duplex motus, naturalis, & voluntarius, siue ſm appetitū. Mouens aūt motu naturali de necessitate mouetur, cū mouens naturaliter sit generans & alterās. Nam etiā grauia & leuia ſm locum mouentur per se a generāte. Generās aūt & alterans immediate, oportet q̄ aliter et aliter se habeāt. Vñ ēt supra dictū est, q̄ id qđ causat gñationē & corruptionē agit aliter & aliter. In motu aūt qui est ſm voluntatē & appetitū, voluntas & appetitus se habēt sicut mouēs motum, vt patet in tertio de aīa. Vñ relinquitur q̄ solū id qđ mouet sicut appetibile, sit mouens non motū. Dicitur aūt primū mouēs mouere sicut appetibile: quia motus cæli est ꝓpter ipsum, sicut propter finem, causatus ab aliquo proximo mouente quod mouet ꝓpter primū mouēs immobile, vt assimilet se ei in causando, & explicet in actū id qđ est virtute in primo mouēte. Nō. n. est motus cæli propter generationē & corruptionē inferiorꝫ sicut ꝓpter finē, cū finis sit nobilior eo quod est ad finē. Sic igitur primum mouēs mouet sicut appetibile. Sed apud nos aliud est qđ mouet, sicut desiderabile: & aliud qđ mouet, sicut intelligibile bonum: cum tamen vtrūq; moueat, sicut mouens non motū. Et hoc præcipue apparet in eo qui est incōtinēs. Nā ſm rōnē mouetur ab intelligibili bono. Secundum autem vim concupiscibilē mouetur ab aliquo delectabili ſm sensum quod videtur bonū, cum non sit bonū simpliciter, sed solū ſm quid. Sed non potest esse huiusmodi diuersitas in primo intelligibili & primo desiderabili. Sed oportet q̄ primum intelligibile & primū desiderabile sint eadē. Et hoc ideo quia concupiscibile quod non est intelligibile bonū, est apparens bonum. Primum autem bonum {oportet quod sit voluntabile,} id est appetibile appetitu intellectuali. Nam voluntas in intellectu est, & nō in appetitu cōcupiscentiæ tantum. Et hoc ideo quia quod appetitur ſm concupiscentiā videt̄ bonū, eo q̄ desideratur. Nā cōcupiscentia peruertit iudiciū rōnis, vt ei videatur bonū quod est delectabile. Sed illud quod appetit̄ appetitu intellectuali, desideratur, qa vr̄ bonū ſm se. Hmōi. n. {appetitus principiū est intelligētia}. i. actus intellectus q̄ mouet̄ quodā modo ab intelligibili. Sic igit̄ patet q̄ cōcupiscibile nō est bonū nisi qđ desiderat̄ ſm rōnis dictamē. Nō ergo pōt eē primū bonū, sed solū illud qđ, qa bonū ē, mouet desideriū, qđ est appetibile & intelligile simul. Deinde cum dicit.

C

Tex. cō. 34

Tex. cō. 50

Solū mouens vt appetibile est nō motū.

Primū mouēs mouet vt desiderabile & intelligile.

D

Primū desiderabile ē primū itelligibile.

E

Atq; altera species per seipsam intelligibilis est. Et huius ipsa luba primo. Et hui⁹ ea q̄ simplex est atq; actu. Vnū aūt & simplex non eadē sunt. Vnū. n. mensurā, simplex, quomodo sese habet ipsum significat.

Cō. 37.

Intelligibilis aūt altera coelemētatio, scđm se, & huius causa substātia prima, & huius quę simplex & secundū actum. Est autē vnū & simplex non idē. Vnū n. metrū significat: simplex aūt q̄liter habēs ipsum.

F

Quia ostenderat primū mouens esse intelligibile & appetibile, restat modo ostendere ex hoc, qūo in primo mouēte perfectio inuenitur, & circa hoc tria facit. Primo enim ostendit ex ratione intelligibilis & appetibilis perfectionē ipsius ſm se. Secūdo p cōparationē ad primū mobile, ibi. {Mouet autem vt amatū.} Tertio per cōparationē ad id qđ appetit & intelligit ipsum, ibi. {Deductio aūt &c.} Circa primum duo facit. Primo ostēdit perfectionē primi mouētis ex eo q̄ est intelligibile. Scdo ex eo q̄ ē appetibile, ibi. {At vero qđ bonū &c.} Dicit primo q̄ sicut mouentia & mota habent suam coordinationē, ita intelligibilia habent suā coordinationē, quā quidem coelementationem intelligibilē vocat, eo q̄ vnū intelligibile est primū principium intelligendi alterū: sicut etiā vnū mouēs, alteri est causa mouendi. Sicut igitur ex ordinatione mouētis & moti, ostēsum est q̄ primū mouēs est substātia simplex et actus, ita ēt inuenitur idē ex ordinatione intelligibiliū. Manifestum est. n. q̄ inter intelligilia, substantia est prima, eo q̄ accidentia non intelligimus nisi per substātiā per quam diffiniuntur. Et inter substantias prius est intelligibile simplex q̄ compositum. Nam simplicia clauduntur in intellectu compositorum. Et inter simplicia quæ sunt in genere substantiæ, actus est prius intelligibile q̄ potētia. Nam potentia diffinitur per actum. Relinquitur igitur q̄ primum intelligibile sit substantia simplex, quæ est actus. Et ne videatur incidere in opinionem Platonis, qui posuit primū principium rerū ipsum vnū intelligibile, ostendit cōsequēter differentiam inter vnū & simplex, & dicit q̄ vnum & simplex, non idem significant, sed vnum significat mensuram, vt in decimo ostensum est. Simplex autem significat dispositionem secundum quam aliquid aliqualiter se habet, quia videlicet non est ex pluribus constitutū. Deinde cum dicit.

Primū mouēs est substantia simplex, quia est primū intelligibile.

G

Vnū & simplex differunt.

Tex. cō. 2.

At vero bonum ipsum, & id quod per se est expetibile, in eadē serie sunt: & ipsum primū est optimū semp aut rōnis similitudinem subit. At qui id gratia cuius cętera sunt, vel fiunt, in ipsis immobilibus sese declarat ipsa diuisio. Est enim alicui id gratia cuius agitur, quorum aliud est, aliud non est.

H

At vero & quod bonū, & quod propter ipsum eligibile in eadem coelementatione, & optimū semper, aut proportionabile, quod primū. Quod autem est quod cuius gratia in immobilibus, diuisio ostendit. Est enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem est, hoc vero non est.

Ostendit idem ex rōne appetibilis dicens, q̄ hoc qđ est bonū per se eligibile: ſm eandē ordinationē se habet. Nā illud qđ est prius in gñe intelligibiliū, est ēt melius in genere appetibilium, aut aliquid ei proportionaliter respondens: Quod quidē dicit, quia intelligibilia actu sunt ſm q̄ sunt in intellectu, appetibilia autem secūdū quod sunt in rebus. Bonum enim & malū in rebus sunt, vt in sexto dictū est. Tex. cō. 8.

I Sic igitur ſicut ratio intelligibilis ſubſtantię eſt prior q̃ rō intelligibilis accidentis, ſic ſe habent bona quæ proportionaliter reſpondent his rōnibus. Sic igitur optimũ erit ſubſtantia ſimplex quæ eſt actus, quod eſt primũ inter intelligibilia. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ primũ mouens idē eſt qđ primũ intelligibile, & primũ appetibile, quod eſt optimũ. Sed quia appetibile, & bonũ habent rōnem finis, finis autē non videtur eſſe in rebus immobilibus, vt in obiectionibus tertij libri actum eſt: ideo hãc dubitationem remouet, & dicit ꝙ hæc diuiſio qua diſtinguitur quot modis dicitꝰ finis, oſtendit ꝙ cuius cauſa id eſt finis, aliquo mō pōt eſſe in immobilibus. Dupliciter aũt poteſt eſſe aliquid finis alterius. Vno mō ſicut præexiſtens, ſicut mediũ dicitur finis pæexiſtens motus grauiũ. Et hmōi finem nihil prohibet eſſe in immobilibus. Poteſt. n. aliquid tendere per ſuum motum ad participãdum aliqualiter aliquo immobili. Et ſic primum mouēs immobile poteſt eſſe finis. Alio modo dicitur aliquid eſſe finis alicuius, ſicut quod non eſt in actu, ſed ſolum in intentione agentis per cuius actionem generatur: ſicut ſanitas eſt finis operationis medicinæ. Et hmōi finis non eſt in rebus immobilibus. Deinde cum dicit.

Primũ mouēs eſt primũ appetibile.

Finis dupliciter.

Primũ mouens imobile eſt vltimũ finis.

K

Mouet aũt, vt amatũ: atq; per id quod mouetꝰ, cętera mouet. Si igitur quippiã mouetur, aliter ſeſe habere pōt. Quare ſi latio prima, actus eſt ēt quo mouetur hoc ipſo, rōne loci, & ſi non ſubſtãtię rōne aliter ſeſe habere poteſt. Cum aũt ſit quippiam mouēs immobile, atq; actu, id vt aliter ſeſe habeat, nullo pacto fieri pōt. Prima nãq; mutationũ latio eſt, & huius ipſa cōuerſio, atq; illud hoc motu mouet. Ergo neceſſario eſt ens. Atq; vt neceſſario eſt, bene ēt hoc pacto principium eſt. Neceſſariũ. n. pluribus ſumitꝰ modis. Atq; aliud eſt, vt violentum, propterea quod eſt præter appellationem, ac motum, aut vt id quod aliter ſeſe habere non poteſt, ſed ſimpliciter. Ex tali igitur principio cęlum ipſum naturaq; pendet.

L

Te. cō. 38. Mouet autem vt amatum. Moto vero, alia mouētur. Siquidem igitur aliquid mouetur, cōtingit & aliter habere. Quare latio quę prima, & actus eſt ſecundum ꝙ mouetur. Ex hac autē cōtingit aliter habere ſecundũ locum, & ſi non ſm ſubſtantiã. Qm̃ aũt eſt quidē mouēs ipſum immobile ens, actu ens, hoc non contingit aliter ſe habere nullatenus. Latio. n. prima mutationũ, huius autem quæ circulo. Hoc autem mouet hoc. Ex neceſſitate igitꝰ eſt ens. Et neceſſitas bene & ſic principium. Nã neceſſarium totiēs. Hoc quidem videtur qđ propter impetũ, illud vero ſine quo nō bene. Hoc autē non contingēs aliter, ſed ſimplr. Ex tali igitꝰ pricipio depēdet cęlũ & natura.

Vult igitur Ariſto. oīa ſubiici diuinę volũtati

M

Comparat primum mouēs immobile ad primũ mobile dicens, ꝙ cum primum mouēs immobile moueat quaſi amatum, neceſſe eſt ꝙ aliquid ſit primo motũ ab ipſo per quod mouet alia. Et hoc eſt primũ cælum. Quia igitur ſupponimus ꝙ motus ſit ſempiternus, oportet ꝙ illud qđ primo mouetur, ſempiterne moueatur, & ꝑ ipſum moueanꝰ alia. Dicitur aũt melius quaſi amatum q̃ quaſi deſideratũ, cum deſiderium ſit eius quod nōdũ habetur, ſed amor etiã habiti eſt. Et ſi oportet ꝙ ſempiterne moueatur, neceſſe eſt ꝙ non contingat aliter & aliter ipſum ſe habere, ſed vt ſit ſemper in eadem diſpoſitione ſm ſubſtãtiam. Vnde neceſſe eſt ꝙ primus motus quo mouetur primũ{ mobile ſit latio } .i. motus localis: quia quod mouetur { ſm alios motus } .i. gñatione & corruptionē, augmentũ & diminutionem, & alterationem, neceſſe eſt ꝙ aliter & aliter ſe habeat ſm aliquid quod in ipſo eſt. ſ. ſm ſubſtantiã, quantitatem et qualitatē. Sed qđ mouetur ſm loci mutationē habet quidē ſe aliter & aliter ſm locũ qui eſt extrinſecus locato, ſed non ſm ſubſtantiam vel ſm aliquã intrinſecã diſpoſitionē ſubſtantiæ. Cum igitur primum mobile habeat ſe aliter & aliter ſm locum & non ſm ſubſtãtiam, oportet ꝙ primũ mouens qđ eſt immobile & ſemper actu ens, nullo modo poſſit aliter & aliter ſe habere, quia nō pōt moueri. Moueretur. n. maxime ſm primũ motũ. Primus aũt motuum eſt loci mutatio. In hoc aũt gñe, primus motus eſt motus circularis. Hoc aũt motu nō mouetur, cũ hoc motu moueat. Primũ. n. mouens nō mouetur illo motu quo mouet, ſicut primum alterans non alteratur. Non igitur mouetꝰ circulariter. Et per conſequens nullo modo pōt moueri. Et ſic nō pōt aliter & aliter ſe habere. Vnde ſequitꝰ, ꝙ primus motus ſit exñs in mobili ex neceſſitate. Hoc. n eſt neceſſariũ, quod non pōt nō eſſe, ſed ex neceſſitate eſt, nō ſicut ea quæ ſunt ꝑ violētiã. Sed neceſſitas eius eſt ipm bene ſe habere. Et eius mouēs eſt principiũ motus. ſ. vt deſideratũ & finis. Et ꝙ talis ſit eius neceſſitas, manifeſtum eſt ex diuiſione neceſſarij. Neceſſariũ enim tribus modis dr̄. Vno modo qđ eſt ꝑ violentiam, quia. ſ. nō pōt nō accidere ꝓpter impetũ inferentis violētiã. Alio modo dicitur ſine quo nō eſt aliquid bene, ſeu quia ſine eo nullo modo pōt eſſe finis, ſicut cibus neceſſarius eſt ad vitã aīalis, ſiue quia ſine eo non eſt aliquid perfecte ſe habens, ſicut equus eſt neceſſarius ad iter, quia ſine eo nō faciliter itur. Tertio modo dicitꝰ neceſſariũ qđ nō cōuenit aliter & aliter ſe habere, ſed ſimpliciter ēt ſm ſe neceſſariũ eſt. Cũ ergo dr̄ ꝙ cælũ ex neceſſitate mouetꝰ, non pōt dici ꝙ hmōi ſit neceſsitas violentiæ, quia in rebus incorruptibilibus non eſt aliquid extra naturã. Quæ aũt ſunt violenta ſunt extra naturã. Similiter non pōt eſſe neceſsitas abſoluta, qa primũ mobile eſt mouens ſeipſum, vt ꝓbatꝰ in 8. phyſi. Qđ aũt ſeipſum mouet in ſeipſo habet moueri et nō moueri. Relinqtur ergo ꝙ neceſſitas primi motus ſit neceſſitas ex fine, inqñ ſine ꝑpetuitate talis motꝰ nō cōuenit eſſe conuenientē ordinē ad finē. Ex hoc igitur principio qđ eſt primũ mouēs ſicut finis, dependet cælũ, & quantũ ad ꝑpetuitatē ſubſtantiæ ſuæ, & quãtũ ad perpetuitatē ſui motus. Et per cōſequēs dependet a tali principio tota natura, eo ꝙ oīa naturalia dependent a cælo & a tali motu eius. Attendēdũ eſt aũt ꝙ cũ Ariſt. hic dicat, ꝙ neceſſitas prima motus non eſt neceſſitas abſoluta, ſed neceſſitas quæ eſt ex fine. Finis aũt principiũ eſt, ꝙ poſtea nominat Deũ, inquantum attenditur ꝑ motũ aſsimilatio ad ipſum. Aſsimilatio aũt ad id quod eſt uolēs, & intelligēs, cuiuſmodi oſtēdit eſſe Deũ, attenditur ſm voluntatem, & intelligētiam, ſicut artificiata aſſimilantur artifici, inquantum in eis voluntas artificis adimpletur, ſequitur ꝙ tota neceſſitas primi motus ſubiaceat voluntati Dei. Lectio. viij.

Hoc loco ſcō tho. opponit A n. an. vide de ſen. 28.

Primũ mouēs mouet primũ mobile primo motu locali ꝑpetuo.

N

Primũ mouēs eſt omnino imobile.

Primũ mobile mouetur neceſſario neceſſitate finis non violētię.

O

Neceſſariũ tribus modis.

Lect. 6.

P

A primo mouēte depēdet cęlũ & tota natura etiã q̃ ad ſubam.

Neceſſitas primi motꝰ ſubiacet diuinę volũtati.

Atqui vt nos optime per breui tēpore degimus, ſic illud perpetuo degit. Sic illud eſt ſemper. Nã vti nos quidem ita ſemper degamus, fieri nequit.

Te. cō. 39. Eductio autē qualis optima paruo tēpore nobis. Sic enim ſemper illud eſt, nobis quidem impoſsibile.

Q

HIC PHILOSOPHVS Comparat primũ quod mouet ſicut intelligibile & deſiderabile, ad id qđ intelligit & deſiderat ipſum. Neceſſe eſt. n. ſi primũ mouens mouet ſicut primũ intellectũ & deſideratũ, ꝙ primũ mobile deſideret & intelligat ipſum. Et hoc quidem verum eſt ſecundum opinionem Ariſtotelis inquantum cælum ponitur animatum, anima intelligente & deſiderante. Circa hoc igitur tria facit. Primo oſtendit delectationem ſequi animam cæli deſiderantem, & intelligentem ex primo mouente deſiderato & intellecto dicens, { ꝙ quędam deductio eſt, } id eſt delectabilis diſpoſitio ipſius deſiderantis & intelligentis primum intelligibile, qualis optima poteſt eſſe nobis aliquo paruo tempore. Eſt enim intelligens

A ꝑmo ꝑtibili delectatur in primo appetente delectatio optima, q̃ nobis i via nō eſt poſſibilis niſi paruo tpe & imperfecte.

A ligens & desiderans semper in tali dispositione delectabili, qđ nobis est impossibile. s. ꝙ semp simus in illa delectabili & optima dispositione. Hoc autem quod dictum est, consequenter ostendit cum dicit.

At illud perpetuo degit, quippe cum & voluptas ipsius sit actus, & idcirco vigilia, sensus, intellectio iocũdissima sunt. Spes vero atque memoria ob hæc ipsa. Intellectio autem ea quæ per se est, eius est sane quod per se optimũ est: & ea quæ maxime per se est, eius est quod maxime tale est.

Quoniã est delectatio actus eius. Et propter hoc vigilatio, sensus, & intelligibilia, & delectabilissimũ. Spes vero & memoriꝫ propter hoc. Intelligẽtia aũt quꝫ secundum se, eius quod secundum se optimũ: & quꝫ maxime, eius quod maxime.

B Quia. s. in actu huius desiderantis & intelligentis primũ principiũ est delectatio. Delectatio enim cõsequitur operationem cõnaturalẽ alicuius intelligentis & desiderantis, vt patet in decimo ethicoꝝ. Et signum huius est, quia delectatio maxime est in vigilia, & sensu actuali & intelligentia. Habẽt.n. se intellectus & sensus in actu ad sensum & intellectum in potentia, sicut vigilia ad somnũ. Et ꝙ ista sint maxime delectabilia, patet ex hoc ꝙ alia non sunt delectabilia, nisi propter hoc. Species enim in memoria sunt delectabiles, inquantum præteritas vel futuras operationes delectabiles ingerunt animis, vt præsentes. Quia igiẽ in actu sensus, & intellectus, delectatio consistit, manifestum est, ꝙ intelligentia, id est actus intellectus inquantum huiusmodi, est eius ꝙ est ẽm se optimum. Bonum enim intelligibile excedit bonum sensibile, sicut bonum immobile, & vniuersale bonum mutabile & particulare. Etiam sequitur ꝙ delectatio quæ est in actu intellectus, sit eminentior delectatione, quæ est in actu sensus. Et per cõsequens oportet ꝙ maxima & pfectissima intelligẽtia, sit maxime optimi. Et ita sequitur maxima delectatio. Sic igitur manifestum est, ꝙ in illa intelligentia qua intelligitur primũ mouens, quod etiam est primum intelligibile, est maxima delectatio.

Ca. 4. & 8

Bonũ intellect. est optimum.

C

Delectatio itellectiua est eminẽtior sensitiua.

Mens vero seipsam, p intelligibilis ipsius assumptionem intelligit. Fit.n. intelligibilis tangens atq; intelligens. Quare idem est intellectus atq; intelligibile. Est.n. id intellectus, quod intelligibilis ipsius, substãtiæq; est susceptiuum. Operatur aũt habẽs. Quare id quod intellectus habere diuinũ videt, magis illius est mẽtis, atq; ipsa cõtẽplatio iucũdissimũ ẽ atq; optimũ. Si igitur Deus semp sic bene sese habet, vt aliqñ nos bene habemus, admirabile qđ est ipse. Qđ si magis & bene se habet, magis admirabile est profecto.

D Seipsum autem intelligit intellectus secundum transumptionem intelligibilis. Intelligibilis enim fit attingens & intelligens. Quare idem intellectus & intelligibile. Susceptiuũ enim intelligibilis & substantiꝫ. Actuatur autem habens. Quare illud magis isto quod videtur intellectus, diuinũ habere, & speculatio, delectabilissimũ & optimum. Si igitur sic bene habet, vt nos quandoq;, Deus semper mirabilis. Si autem magis, adhuc mirabilius habet aliquis.

Ostendit ꝙ in primo intelligibili est adhuc perfectior intelligẽtia & delectatio ꝙ in intelligente & desiderãte ipsum. Et dicit ꝙ hoc est de ratione intellectus, ꝙ intelligat seipsum inquantum transumit vel concipit in se aliquid intelligibile. Fit.n. intellectus intelligibilis per hoc ꝙ attingit aliquod intelligibile. Et ideo cũ ipse intellectus fiat intelligibilis concipiendo aliquod intelligibile, sequitur ꝙ idẽ sit intellectus & intelligibile. Quo aũt intellectus attingat intelligibile exponit. Intellectus.n. comparatur ad intelligibile sicut potentia ad actũ, & pfectibile ad perfectionem. Et sicut perfectibile est susceptiuum perfectionis, ita intellectus est susceptiu⁹ sui intelligibilis. Intelligibile aũt proprie est substantia. Nam obiectum intellectus est quod quid est. Et propter hoc dicit ꝙ intellectus est susceptiuus intelligibilis & substantiæ. Et quia vnumqđq; fit actu inquantum consequitur suam perfectionẽ, sequitur ꝙ intellectus fiat in actu inquantum recipit intelligibile. Hoc autẽ est esse actu in genere intelligibiliũ, quod est esse intelligibile. Et quia vnumquodq; inquãtũ est actu, est agẽs, sequitur ꝙ intellectus inquantũ attingit intelligibile, fiat agẽs & operans, i. intelligens. Sed sciẽdũ est ꝙ substantiæ materiales non sunt intelligibiles actu, sed potentia: fiunt autẽ intelligibiles actu p hoc ꝙ mediantibus virtutibus sensitiuis earũ similitudines, immateriales, redduntur per intellectum agentẽ. Illæ autẽ similitudines non sunt substãtiæ, sed qdã spẽs intelligibiles intellectu possibili recepꝫ. Sed ẽm Plato. spẽs intelligibiles rerũ materialiũ erant per se subsistentes. Vñ ponebat ꝙ intellectus noster sit intelligẽs actu per hoc ꝙ attingit ad hmõi spẽs separatas p se subsistentes. Sed ẽm opinionẽ Arist. intelligibiles spẽs reꝝ materialiũ non sunt substantiæ per se subsistentes. Est tñ aliqua substãtia intelligibilis per se subsistens, de qua nũc agit. Oportet enim esse primum mouens substãtiã intelligentem & intelligibilẽ. Relinquitur igitur ꝙ talis est cõparatio intellectus primi mobilis, ad illã primã intelligibilem substãtiã mouentem, qualis est ẽm Platonicos comparatio intellectus nostri ad species intelligibiles separatas, ẽm quaꝝ cõtactũ & participationẽ fit intellectus actu, vt ipse dicit. Vñ intellectus primi mobilis fit intelligens in actu per contactum aliqualem primæ substantiæ intelligibilis. Propter quod autem vnumquodq; tale & illud magis. Et ideo sequitur ꝙ quicquid diuinum & nobile, sicut est intelligere & delectari inuenitur in intellectu attingente, multo magis inuenitur in intelligibili primo qđ attingitur. Et ideo consideratio eiusdẽ, & delectabilissima est & optima. Hmõi autem primum intelligibile dicitur Deus. Cum igitur delectatio quam nos habemus intelligendo, sit optima, quã eam non possumus habere nisi modico tempore, si Deus semper eã habet, sicut nos quãq; mirabilis est eius felicitas. Sed adhuc mirabilior, si eam habet potiorẽ semper, ꝙ nos modico tempore.

Quomodo intellectus fiat intelligibilis.

B

Intellectus qđ & quid sit actu i genere intelligibilium.

F

Qualiter intellectus p̃mi mobilis itelligat p̃mũ mouẽs.

Felicitas p̃mi motoris est eius optima.

G

At si sic se habet, inest etiam illi vita. Mentis enim operatio vita est. Illud autem est ipsa operatio atque actus. Actus igitur iste, qui est per se illius, est optima atque perpetua vita. Dicemus autem ipsum Deũ animal perpetuum optimum esse. Quare Deo vita nimirum æuumq; continuũ atque perpetuũ inest. Hoc enim est ipse Deus.

Et vita aũt vtiq; existit. Etenim intellectus, actus, vita. Illud autem, ipse actus est. Actus aũt qđ ẽm se illius, vita optima & sempiterna. Dicimus aũt Deũ esse animal sempiternum optimũ. Quare vita, & duratio continua & ꝫterna existit Deo. Hoc.n. Deus.

H

Tertio, quia dixerat ꝙ Deo cõpetit consideratio, ostendit quomodo se habeat ad eã. Et dicit ꝙ Deus est ipsa vita. Qđ sic probat. Actus intellectus, i. intelligere, vita qdã est, & est perfectissimũ quod est in vita. Nam actus ẽm ꝙ ostensum est, perfectior est potentia. Vnde intellectus in actu perfectius viuit quàm intellectus in potentia, sicut vigilãs quàm dormiens. Sed illud primum, scilicet Deus, est ipse actus. Intellectus enim eius est ipsum suum intelligere. Alioquin cõpararetur ad ipsum, vt potẽtia ad actũ. Ostensum aũt est supra ꝙ eius substãtia est actus. Vñ relinquitẽ ꝙ ipsa

Deus est ipsa vita.

Intelligere Dei ipse Deus est, & sic in. i. lectus. Tex. cõ. 35

I ipsa Dei substantia sit vita,& actus eius sit uita ipsius optima & sempiterna, quæ est s̃m se subsistens. Et inde est ꝙ in fama hoīum dr̃, ꝙ Deus est aīal sempiternũ & optimũ. Vita enim apud nostri solis animalibus apparet manifeste. Inde est ergo ꝙ dicitur animal, quia vita competit ei. Quare manifestum est ex præmissis, ꝙ vita & duratio continua & sempiterna inest Deo, quia Deus hoc ipsum est quod est sua vita sempiterna, non quòd aliud sit ipse & vita eius.

Deũ dicit aial sempiternũ & optimũ, & q̃re.

Deinde cum dicit.

Qui vero putant vt Pythagorici, Leucippusue id quod est optimum præstantissimumque rationem principii non subire, propterea quod & plantarum & animalium principia causæ quidem sunt, bonum autem atque perfectum in iis est quæ sunt ex illis, ii profecto non recte arbitrantur. Semen enim ex aliis perfectis prioribus emergit; & ipsum primum non semen, sed ipsum perfectum est. Nã hominem
K quispiam semine priorem dixerit esse, non eum qui ex hoc ortus est, sed alium a quo semen ipsum perfluxit. Esse igitur substantiam quãdam æternam immobileq́; atque a sensibili separatam, ex hisce quę iam dicta sunt, patet.

Tex.cõ 40 Quicunque autẽ putãt vt Pythagorici & Leucippus, optimũ & nobilissimũ nõ in principio esse, quare plantarum & animalium principia sunt causæ, bonum vero & perfectum in his quæ ex his, non recte existimant. Nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, & primum non est sperma, sed perfectum, vt priorem hominem dicat aliquis esse spermate. Non
Te.co. 41. enim qui ex hoc fit, sed alteꝝ ex quo sperma. Quod quidem igitur est substãtia alia sempiterna & immobilis separata a sensibilibus, manifestum ex his.

L Excludit opinionem attribuẽtium imperfectionem primo principio dicens, ꝙ nõ recte existimant quicunq; non ponunt optimum & nobilissimum inueniri in primo principio, vt Pythagorici, & Leucippus, qui ex hoc mouebantur ꝙ principia animalium & plantarum sunt quædã causæ boni & perfectionis. Sed bonum & perfectum non inuenitur in principijs, sed in his quæ producuntur ex eis, sicut semina quæ sunt principia animalium & plãtarum imperfecta sunt, ex aliquibus alijs prioribus pfectis. Hoc igit̃ soluit interimendo motiuum eorum. Sperma enim non est primum simpliciter, sed aliquid perfectũ, vt si quis dicat hominem esse priorem spermate, non quidem eum qui dicitur nasci ex spermate, sed alterum ex quo sperma resoluitur. Probatũ est enim supra ꝙ actus simpliciter est prior potẽtia, licet in vno & eodẽ ordine gñationis & temporis, potentia præcedat actum. His autem habitis, epilogando concludit manifestum esse ex dictis, quòd est aliqua substantia sempiterna & immobilis, separata a sensibilibus.

Excludit errorẽ ponentiũ primũ principiũ esse imperfectuȝ.

Libro.9. T.c.13

Deinde cum dicit.

M Demonstratum est & hanc substantiam magnitudinem nullam habere posse, sed partibus carere atq; indiuisibilem esse. Infinito enim tẽpore mouet. Nullum autem finitum infinitam potẽtiam habet. Cum autem omnis magnitudo, aut infinita sit aut finita, finitam quidẽ magnitudinem ob id ipsum nõ habet. Infinita autem habere non põt, propterea qđ omnino in ratione rerum nulla magnitudo est infinita.

Ostensum est autem, & quia non cõtingit habere hanc substantiã magnitudinẽ nullã. Verũ sine patre & indiuisibilis est. Mouet.n. per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam finitum. Qm̃ autẽ omnis magnitudo finita est, aut infinita, finitã quidẽ propter hoc vtiq; non habebit magnitudinẽ. Infinitã vero nõ, qa totaliter nulla est infinita magnitudo. N

Prosequitur quędam quæ adhuc consideranda restant de p̃dicta substantia. Et primo ostẽdit ꝙ est incorporea dicens, ꝙ ostensum est in octauo physi. ꝙ hmõi substantia nullam magnitudinem põt habere, sed est impartibilis & indiuisibilis. Cuius breuiter resumit probationem dicens, ꝙ hmõi substantia mouet in infinito tempore, cũ primus motus sit sempiternus, vt supra dixit. Ex hoc aũt sequitur ꝙ eius virtus sit infinita. Videmus.n. in mouẽtibus inferioribus ꝙ quanto aliquid est maioris virtutis, tanto virtus se extendit ad diuturniorem operationẽ. Nullũ aũt finitũ põt habere potẽtiam infinitam. Vnde sequitur ꝙ propter hoc prædicta substantia nõ habebit magnitudinẽ finitam. Magnitudinem autem infinitam habere non potest, quia nulla magnitudo est infinita, vt supra probatum est. Quia igitur omnis magnitudo vel est finita vel infinita. Relinquitur ꝙ prædicta substantia sit omnino absque magnitudine. Non autem virtus huius substantiæ dicitur infinita priuatiue, s̃m ꝙ infinitum congruit quantitati, sed dicitur negatiue, prout.s. nõ limitatur ad aliquem determinatum effectum. Non autem potest dici virtus cælestis corporis infinita, ẽe si infinito tp̃e moueat inferiora corpora, quia non mouet nisi motũ. Et ita influentia est ex primo mouẽte. Sed nec ẽt potest dici ꝙ in corpore cęlesti sit virtus infinita, & si infinito tempore esse habeat, quia in eo non est virtus actiua sui esse, sed solũ susceptiua. Vnde infinita eius duratio, ostẽdit virtutem infinitam exterioris principij. Sed ad hoc ꝙ ipsum suscipiat incorruptibile esse ab infinita virtute, requiritur ꝙ in ipso non sit principium corruptionis, neque potentia ad non esse.

Primũ mouẽs est substãtia incorporea. Tex cõ. 13

Tex. cõ.34 Primũ mouens est virtutis infinitę. Lec.6.

Lec.11. Lec.10.

O Infinitũ duplicitec, & q̃liter Deo attribuitur

Cęlũ non est virtutis infinitę.

At vero demõstratum etiã impassibilem esse, nullamq; prorsus alterationem subire. Omnes.n. cęteri motus posteriores sunt eo qui ad locum accõmodatur. Hęc igitur manifesta sunt vniuersa, cur hoc modo sese habent vt diximus. P

At vero & qa impassibilis & inalterabilis. Oẽs.n. alii motus posteriore sunt eo qui est scd̃m locũ. Hęc quidẽ ergo manifestat, quia hunc modũ habent.

Secundo, quia supra ostenderat ꝙ primum mouens nõ mouetur motu locali, ostendit consequenter ꝙ nec etiam alijs motibus dicens, ꝙ etiam impossibile est esse alterabile primum mouens. Ostensum enim est supra, ꝙ nõ mouetur motu locali. Omnes autem alij motus sunt posteriores isto motu qui est s̃m locum. Remoto igitur primo necesse est remoueri posteriora. Vnde quicquid inuenitur, moueri alijs motibus mouetur motu locali. Vltimo autem cõcludit ꝙ manifestum est ꝙ prædicta se habeant, sicut determinatum est.

Primũ mouẽs est immobile q̃cũq; motu

Lectio. ix.

Q Oportet autem non latere vtrum substantia talis vna sit ponẽda, an plures: & si sint plures, quot sint ponendę. Sed in memoria sententias quoque cæterorum habere, qui quidem de multitudine nihil qđ sit certum dilucidũq; dixerunt. Opinio.n. de formis nullam considerationem propriã habet. Qui nanq; ideas afferunt, numeros inquiũt ipsas esse, atque de numeris interdum vt infinitis, interdum vt vsq; ad denarium definitis loquuntur. Atq; de causa tãta est multitudo numeroꝝ, nihil prorsus cum demonstratiuo studio dicunt.

Tex.cõ.41 Vtrum autem vnam ponendũ talẽ substantiã, aut plures, & quot, oportet non latere, sed reminisci & aliorũ negationes, quia de pluralitate nihil dixerunt quod sit planum dicere. Quæ enim circa ideas

A ta ideas existimatio, nullã perscrutationẽ habet propriã. Numeros.n.dicũt ideas. Sed de numeris qñq; quidem sicut de infinitis dicũt, qñq; aũt vsq; ad decẽ determinatis. Propter quã vero causam tanta pluralitas numerorum, nihil dicitur studio demonstrato.

Sermo de nũero sub. stantiarũ separatarũ.

POSTQVAM Philosophus ostendit perfectionẽ substãtiæ immaterialis, hic inquirit de vnitate vel multitudine eius, & circa hoc tria facit. Primo ostendit necessitatẽ pertractãdi hanc qõnẽ, quia ab alijs nihil de hoc determinate dictũ est. Sc'do ostẽdit ꝙ sunt plures, ibi. Nobis aũt est ex suppositis. Tertio ostẽdit quot sunt, ibi. Pluralitatẽ verò lationũ. Dicit ergo primo, ꝙ nõ oportet latere vtrũ sit ponendũ vnã solã substantiã talẽ.s.sempiternã immaterialẽ, aut plures, & si plures ꝙ quot sunt: sed etiam oportet cõmemorare negatiões aliorꝫ.i. ꝙ alij nihil dixerunt, qđ sit manifestum & planũ de pluralitate harꝫ substantiarꝫ. Qđ sic patet. Ponentes.n.substantias immateriales maxime fuerunt qui posuerũt ideas. Opinio aũt de ideis

B fm id qđ sunt, nõ hñc rõnẽ alicuius certæ pluralitatis, quia ideæ ponuntur oĩum rerũ quæ cõicant in aliquo cõi. Sed quia ponẽtes ideas dixerũt eas esse numeros ex parte numerorũ aliqua rõ haberi poterat pluralitatis. Sed tñ de pluralitate numerorꝫ nõ semper eodẽ modo differebãt. Sed qñq; dicebant species numerorꝫ esse infinitas. Qđ quidẽ verum est, quantũ ad ipsam ꝓpriã numerorꝫ rõnẽ, quia semp vnitas addita, aliam spẽm numeri facit. Vnde cũ in infinito additio fieri possit in numeris, in infinitũ spẽs numerorũ multiplicanẽ. Qñq; aũt dñr spẽs numerorꝫ determinari vsq; ad 10. & hoc quantum ad numerorꝫ noiationẽ. Nanq; oẽs numeri supra decẽ, vñr esse fm nomẽ alicuius primi numeri aliqualiter iterati. Sed nõ possunt ostendere ꝑ determinatã rõnem, quare sit tanta pluralitas numerorꝫ.s. vsq; ad. 10. & nõ plus neq; minus. Nec est mirũ, cũ ista determinatio spẽrũ nõ sit fm rẽ, sed fm nomẽ. Assignãt aũt alij hãc rõnem,

Antiq nõ fuerũt solliciti circa numerum subarũ separatarũ.

C quia numerus denarius gñatur ex progressione numerorũ vsq; ad quaternarium, qui est primus numerus quadratus. Vnũ.n.& duo sunt tria, quibus si tria addanẽ fiunt sex, quatuor aũt additis consurgũt decẽ. Deinde cum dicit.

Nobis autem est dicendũ ex hisce, quę supposita sunt atq; determinata. Principiũ.n. & id quod eorũ quę sunt primũ est, immobile quidẽ per se atq; per accidens est. Primo aũt motu perpetuo vnoq; mouet. Qm̃ autem id quod mouetur, ab alio moueri, & primum mouẽs immobile esse, atq; perpetuum motum a perpetuo, vnumq; ab vno prodire necesse est.

Te.co.43.

Nobis autem ex suppositis & determinatis dicendum. Principium quidẽ.n.& primũ entiũ est immobile & secundũ se, & secundũ accidens: mouens vero primum sempiternum et vnum motum. Qm̃ autẽ

D quod mouetur necesse est ab aliquo moueri, & primum mouẽs immobile esse secundũ se, & sempiternũ motum a sempiterno moueri, & vnũ ab vno.

Ostendit ꝙ necesse est esse plures hmõi substãtias, & circa hoc duo facit. Primo resumit qđ ostẽsum est de primo prĩcipio dicẽs, ꝙ cũ alij nihil dixerint demr̃atiue de pluralitate substãtiarũ separatarꝫ, nobis dicendũ est de hoc ꝑ ea quę sunt supposita & determinata prius. Dictũ est.n.supra ꝙ primũ principiũ entiũ est qddã qđ nõ mouet, neq; fm se, neq; fm accidens, sed mouet vnũ motũ qui est prim⁹ & sempiternus. Quia.n.oẽ qđ mouetur, necesse est ab aliquo moueri (vt probatum est in 8.physi.) necesse est ꝙ primũ mouẽs sit oĩno immobile, & sempiternus motus sit a sempiterno motore. Et vnum motum ab vno motore.

Te. cõ.29. & inde.

Tex.cõ.33.

Præterq; lationẽ simplicem vniuersi, quam primã substantiã immobileq; mouere dicimus. Alias lationes esse ꝑpetuas, vagãtiũ inquã stellarꝫ videmus. Corpus.n.cęleste sempiternum est, ac nunq̃ consistit atq; quiescit, vt in naturali philosophia est demonstratum. Harũ etiam quæq; lationũ profecto ab immobili per se, perpetuaq; substantia proficiscatur necesse est. Natura nãq; stellarꝫ perpetua substãtia qdã est. Et id qđ mouet, ꝑpetuũ est, & prius eo qđ motu ciet. Id & qđ substãtia prius est, substãtiã esse necesse est. Patet igitur tot necessario subas esse natura ꝑpetuas & ꝑ se immobiles, sineq; magnitudine, ob eam causam quam antea diximus. Esse igitur sustantias. & harum quęnam sit prima, quę secunda, eodẽ ordi quem inter sese lationes stellarum habent, diluculũ esse videtur. E

Videmus aũt pręter vniuersi simplicẽ lationem, quã mouere dicimus primã existentem substãtiam & immobilem, alias lationes planetarꝫ sempiternas. Sempiternũ.n.& instabile circulare corp⁹. Ostẽsum est autẽ in physicis de his. Necesse & harũ lationum vnãquãq;, ab immobili moueri fm se & sempiterna substãtia. Astrorꝫ.n.natura sempiterna substãtia quędã ens, & mouẽs sempiternũ, & prius eo qđ mouet. Et qđ prius substãtia, substãtiã esse necesse est. Palam itaq; ꝙ tot substãtias esse necesse est, natura sempiternas & immobiles fm se, & sine magnitudine, ꝑpter prædictam causam. Quot quidẽ igitur sint substãtię, & harum quę prima & secunda secundũ ordinẽ eundẽ lationibus astrorum, palam. F

Tex.c.44.

G Secundo ostendit ꝙ post primum principiũ necesse est ponere plures substantias immateriales sempiternas dicẽs, ꝙ præter simplicẽ motũ localẽ vniuersi, q est motus diurnus, quo totũ cælũ reuoluitur, & est vniformis, & est simplicissimus, quem motũ causat prima substantia immobilis, videmus aliquos motus locales planetarꝫ, qui etiã sunt sempiterni, quia corpus circulare.s.cælũ est sempiternum. Vnde sempiternitas motus nõ tollitur ꝑ corruptionẽ mobilis. Et est instabile.i.non potens quiescere. Vnde motus iste nõ intercipitur quiete. Et ista ꝓbata sunt in scientia naturali tam in libro phy. q̃ in libro de cęlo. Vnde necesse est ꝙ quilibet horꝫ motuũ, moueatur a motore ꝑ se immobili & a substantia sempiterna. Qđ quidẽ ideo necesse est, quia astra sempiterna sunt, & substãtiæ quædã sunt. Vnde oportet ꝙ mouẽs ea, et sempiternũ sit & substãtia. Mouẽs enim est prius moto. Et qđ est prius substantia, necesse est esse substãtiã. Vnde manifestũ est qđ necesse est, quot sunt lationes astrorꝫ tot esse substãtias, quæ sunt naturaliter sempiternæ, & fm se immobiles & sine magnitudine, propter causam supra assignatã: quia.s.mouet tempore infinito, & sic per cõsequens virtute infinita. Manifestum est igitur, ꝙ sunt aliquę substantię imateriales fm numerꝫ motuũ astrorũ, & ꝙ earꝫ et ordo est fm ordinẽ eorũdẽ motuum. Cõsiderandum est aũt ꝙ post primã lationem Arist. nõ computat nisi lationes planetarꝫ, quia eius tẽpore nondum erat deprehensus motus stellarũ fixarum. Vnde existimauit ꝙ octaua sphæra in qua sunt stellæ fixæ, esset primum mobile & motor eius esset primũ principiũ. Sed postea deprehẽsus est ab astrologis, motus stellarum fixarum in contrarium primi motus. Vnde necesse est ꝙ supra sphæram stellarum fixarum sit alia circundans totum, quæ reuoluit totum cælum motu diurno. Et hoc est primum mobile qđ mouetur a primo motore fm Arist. Sed Auicen. posuit ꝙ primum mobile mouetur immediate, nõ a primo principio, sed ab intelligẽtia a primo principio causata. Cũ.n. primũ principiũ sit unũ simplr, existimauit ꝙ ab eo nõ potest causari nisi vnũ, qđ est intelligentia prima, in qua qđ

Inuestigat pluralitatẽ subarũ separatarꝫ ea pluralitate sẽpiternorũ motuũ & mobiliũ. Hoc i loco Anto.and. impugnat sanctũ doctorẽ, sed vide defen 19.8. phy. t.c 48. & i de.73. & i de.

Motores orbium necesse ẽ esse substãtias.

H

Quid senserit Aui. de primo motore prĩi mobilis.

I incidit aliqua pluralitas potentiæ, & actus, ſm q acquirit esse ab eo, Comparatur enim ad id a quo dependet ſm ſuũ esse, ſicut potentia ad actum. Sic igitur prima intelligentia poteſt immediate cauſare plura. Nam ſm q intelligit ſe prout habet aliquid de potentia, cauſat ſubſtãtiã orbis quẽ mouet. Secũdum aũt q ſe intelligit prout habet in actu esse ab alio, cauſat animã ſui orbis. Scdm autẽ q intelligit ſuũ principiũ, cauſat intelligentiã ſequentẽ quæ mouet inferiorem orbẽ, & deinceps vſq ad ſphærã lunę. Sed hoc non habet neceſſitatẽ. Nam cauſa agens non eſt in illis ſubſtantijs ſuperioribus ſicut in rebus materialibus, vt neceſſe ſit ex vno tñ vnũ cauſari, quia cauſa & cauſatum in eis ſunt ſm esse intelligibile. Vnde ſm plura quæ poſſunt intelligi ab vno, poſſunt ab vno plura cauſari. Et ſatis cõueniens videtur, vt primus motus rerũ corporaliũ, a quo omnes alij dependent, habeat pro cauſa principium immaterialiũ ſubſtantiarũ, vt ſit quędã cõnexio & ordo ſenſibiliũ & intelligibilium.

K De hoc aũt quod Philoſophus dicit, q ordo ſubſtantiarũ ſeparatarũ eſt ſm ordinẽ motuũ & mobiliũ, põt esse dubitatio. Nam ſol maior eſt quantitate inter oẽs planetas, & eius effectus magis apparet in rebus inferioribus, & etiam motus aliorũ planetarũ ordinantur per motũ ſolis, & quodãmodo cõſequuntur ipſum. Vnde vr̃ q ſubſtantia quæ mouet ſolem, ſit nobilior ſubſtantijs quæ mouent alios planetas, cũ tñ ſol nõ ſit ſuper oẽs alios planetas. Sed cum in corporibus id qđ eſt continẽs ſit formalius, & per hoc dignius & perfectius, & cõparetur ad corpus contentum, ſicut ad partẽ totũ, ſicut dicitur quarto phyſicorũ, neceſſarium eſt q cum ſphera ſuperioris planetæ cõtineat ſphærã inferioris, q planeta ſuperior ad quẽ ordinatur tota ſua ſphæra ſit altioris & vniuerſalioris virtutis q̃ planeta inferior, & diuturniores operetẽ effectus, vtpote propinquior exiſtens primæ ſphæræ, quæ per ſuũ motum cauſat ſempiternitatem, vt ſupra dictũ eſt. Et inde eſt q ſicut dicit

L Ptolomeus in quadripartito, effectus Saturni coaptantẽ ad vniuerſalia loca & tempora, Iouis ad annos, Martis, Solis, Veneris & Mercurij ad menſes, Lunę autem ad dies. Et inde eſt q effectus planetarum apparent in iſtis inferioribus ſm ordinẽ eorũdem. Nam primi tres ſuperiores videntur ordinari ad ea quę pertinent ad exiſtentiam rei ſm ſeipſam. Nam ipſa ſtabilitas esse rei attribuitur Saturno. Perfectio autem rei & bona habitudo correſpõdet Ioui. Virtus autem rei ſm q ſe contra nociua tuetur & ea propellit, correſpondet Marti. Tres vero planetæ alij videntur propriũ effectum habere ad motum ipſius rei exiſtentis, ita q Sol ſit vt vniuerſale principiũ motus. Et propter hoc eius operatio in mutationibus inferioribus maxime apparet. Venus autem videtur quaſi propriũ effectũ habere magis determinatum, id eſt gñationẽ per quam aliquid cõſequitur ſpeciem, & ad quã. ſ. omnes motus alij ordinantur in iſtis inferioribus. Mercurius aũt videtur propriũ effectũ habere in multiplicatione. i. diſtinctione indiuiduorum in vna

M ſpecie. Et propter hoc varios habet motus. Et ipſe etiã cũ naturis omniũ planetarũ miſcetur, vt aſtrologi dicunt. Lunæ autem proprie competit immutatio materiæ, & diſpoſitio ipſius ad recipiendũ oẽs impreſſiones cæleſtes. Et propter hoc videtur quaſi esse deferens impreſſiones cæleſtes, & applicans inferiori materiæ. Sic igitur quãto corpus cæleſte eſt ſuperius, tanto habet vniuerſaliorẽ diuturniorem & potentiorẽ effectũ. Et cum corpora cæleſtia ſint quaſi inſtrumenta ſubſtantiarum ſeparatarũ mouentium, ſequitur q ſubſtantia quæ mouet ſuperiorem orbem ſit vniuerſalioris conceptionis & virtutis. Et per conſequens oportet q ſit nobilior. Deinde cum dicit,

Margin notes: An ordo intelligẽtiarũ ſit ſm ordinẽ orbium. — Lect. 7. — Tex. cõ. 34. Quanto ſphæra ſuperior tãto motor eius eſt vniuerſalioris cõceptiõis atque virtutis.

Multitudinẽ autẽ iam lationũ ex aſtrologia, quæ ſciẽtiarũ mathematicarũ philoſophia familiariſſima eſt, conſiderare oportet. Hęc. n. cõtẽplationẽ de ſubã ſenſibili quidẽ, ppetua aũt, facit: cæteræ vero de nul

N la ſubſtãtia faciunt cõtẽplationẽ, vt arithmetica, vel geometria. Lationes itaq; plures eorũ esse quę ferũtur, & iis etiã patet, q mediocriter hanc materiã tetigere. Stellarũ. n. vnaquæq; vagantiũ nõ vna, ſed pluribus lationibus fertur. Quot autẽ hę ſunt, nunc quidem nos dicimus, ea dicentes compręhenſionis gratia quę mathematicorum nonnulli dicunt, vt aliqua multitudo definita mente percipiatur. Poſtea vero quędam ipſos inquirentes, quædã ab inquirentibus interrogantes, ſi quid pręter ea q numero ſunt dicta videaẽ hiſce q circa hoc verſanẽ, vtroſq; quidẽ amare, exactoribus aũt obtemperare credereq; oportet.

Pluralitatem vero lationũ, iã ex maxime propria philoſophia mathematicarũ ſcientiarum, intendere oportet ex aſtrologia. Hęc. n. de ſubſtantia ſenſibili quidẽ, ſempiterna aũt, facit theoriã. Alię vero de nul

O la ſubſtantia, puta quę circa numeros, & geometria. Quod quidẽ igitur plures ſint eorũ quę feruntur lationes, manifeſtũ eſt & parũ attingentibus. Pluribus enim q̃ vna, aſtrorũ errãtiũ vnũquodq; fertur. Sed quot ſunt hę, nunc quidem & nos quę dicũt mathematicorum quidã attentionis gratia dicimus, vt mẽte, aliqua pluralitas determinata ſuſcipiaẽ. Reliquũ vero, hoc quidẽ q̃rentes ipſos oportet: illa vero perſuaderi a quęrentibus, ſi quid videatur præter modo dicta ab eo tractantibus. Amare quidem vtroſq;, perſuaderi vero a certioribus.

Inquirit quot prædictæ ſubſtantiæ ſint, & diuiditur in duas partes. In prima inquirit primo numerũ motuum cęleſtium. In ſecunda ex hoc concludit numerũ ſubſtantiarũ mouentium, ibi. ¶ Quare & ſubſtantia et principiũ. ⁋ Circa primum duo facit. Primo oſtendit vnde accipiẽdus ſit

P numerus motuum cæleſtium. Secũdo ponit circa hoc opiniones diuerſas, ibi. ¶ Eudoxius vero. ⁋ Dicit ergo primo q pluralitatem lationum ſiue motuũ cæleſtiũ, oportet cõſiderare ex aſtrologia quæ maxime propria eſt ad hoc, inter ſcientias mathematicas. Ipſa nanq; ſola inter eas ſpeculatur de ſubſtantia ſenſibili & æterna. ſ. de corpore cæleſti. Aliæ vero ſcientiæ mathematicę de nulla ſubſtãtia cõſiderãt ſicut de arithmetica patet, quę eſt circa numeros, & de geometria quę circa magnitudines eſt. Numerus aũt & magnitudo ſunt accidẽtia. Qđ aũt ſunt plures motus corporũ quæ feruntur in cęlo. ſ. planetarũ, manifeſtũ eſt his qui parũ attingũt de ſciã aſtrologię, quia ¶ vnũquodq; aſtrorũ errãtiũ ⁋. i. planetarũ mouerẽ pluribus lationib⁹, & nõ vna tm̃. Dñr autẽ planetę aſtra errãtia, nõ quia irregulariter moueãtur, ſed qa nõ ſemp ſeruãt eãdẽ figurã & põnẽ ad alias ſtellas, ſicut illæ adinuicẽ, q̃ pp hoc fixę dñr. Qđ aũt ſint plures motus hmõi aſtrorũ, tribus modis deprehendiẽ. Eſt. n. aliqs motus apphenſus a vulgo viſu. Eſt & alius motus q nõ deprehẽditur niſi inſtrumẽtis & conſiderationibus. Et horũ motuũ quidã cõprehẽdunẽ longiſſimis tpibus, & quidã paruis. Eſt etiã tertius mot⁹ qui declaraẽ rõne, quia motus ſtellarũ errantiũ inueniẽ qñq; velocior, qñq; tardior, & qñq; vr̃ esse planeta directus, qñq; retrogradus. Et quia nõ poteſt esse ſm naturã corporis cęleſtis, cuius motus debet esse omnino regularis, neceſſariũ fuit ponere diuerſos motus, ex quibus hęc irregularitas ad debitũ ordinem reducatur. Quot autem ſint motus planetarũ nos nũc dicemus ea, quę circa hęc mathematici dicunt, vt circa hæc reddamur attenti, vt aliqua pluralitas determinata mente concipiatur a nobis. Reliquũ vero quod non diceẽ, oportet q per noſipſos quæramus, vel q in hoc ſuadeamur ab his q hoc quęrũt, & ſi aliquid appareat poſtmodũ per ea quæ modo dñr ab his, qui de hmõi tractant, Sed quia in eligẽdis opinionibus

Margin notes: Tex. cõ. 45. — Numerus corporũ cęleſtiũ aſtrologia tradit. — Cur planetę dicantur ſtellę errantes ſeu ſydera errãtia. Quãliter planeta mouetur pluribus motib⁹. — Q

A

Obseruanda in eligẽdis repudiãdisque opinionibus.

nionibus vel repudiandis, nõ debet duci homo amore vel odio introducẽtis opinionem, sed magis ex certitudine veritatis, ideo dicit ꝙ oportet amare vtrosq; .f. eos quorum opinionẽ seqmur, & eos quorum opinionem repudiamus. Vtriq; enim studuerũt ad ingrẽdã veritatẽ, & nos in hoc adiuuerũt. Sed tñ oportet nos {psuaderi a certioribus} .i. seq opinionẽ eorũ q certius ad veritatẽ puenerũt. Lec. x.

Eudoxius itaq; lationẽ vtriusq;, Solis inquam ac Lunę, in tribus esse sphæris ponebat. Quarũ primã, causam esse dicebat, quæ non vagantiũ est stellarũ. Secundã vero per eũ circulũ qui p media signa trãsit. Tertiã per eũ qui est obliquus in latitudine ipsorũ signorum. In latitudine autem maiore tam circulum eũ esse obliquum per quem Luna, q̃ eum per quem Sol fertur. Vagãtinm vero stellarũ vniuscuiusq; lationem in quatuor sphæris esse ponebat. Atq; harũ primã quidẽ & scdam, eandẽ quã illę rõnẽ subire. Nam

B

& eam quę nõ vagantiũ est stellarũ quę oẽs defert, et eam quæ sub hac collocaẽ, atq; per mediũ circulũ q media signa lationem habet, cõem oĩbus esse. Tertię vero omniũ eo in circulo polos esse, qui per media signa transit. At quartę lationẽ per obliquũ ad medium circulũ huius esse. Tertiæ vero spheræ polos cæterarum quidẽ stellarũ proprios, Veneris autem atq; Mercurii eosdem esse ponebat.

a.l. Odoss. a.l. Eudoxius.

EVdoxius quidẽ igitur Solẽ & Lunã, & vtriusq; lationẽ in tribus posuit esse sphęris. Quarũ primam aplanorum astrorũ esse. Secũdã aũt secundũ eũ qui zodiaci per mediũ. Tertiã aũt secundũ obliquatum in latitudine animaliũ. In maiori aũt latitudine obliquati, tam eã scdm quã Luna fertur, q̃ secũdum quã Sol. Errantiũ vero astrorũ in quatuor cuiusq; sphęris. Quarũ primã quidẽ & secundã illis eadẽ esse. Etenim eam quę est aplanorũ, quę oẽs est ferens: & eam quæ sub ea est ordinata, & secundũ eum qui per medium zodiaci lationẽ habentẽ, cõem omniũ esse. Tertię vero omniũ eo in circulo polos esse qui per media signa trãsit. At quartę lationem per obliquũ ad medium circulũ huius esse. Tertię vero esse sphęrę polos, aliorum quidẽ proprios, Veneris vero & Mercurii eosdem.

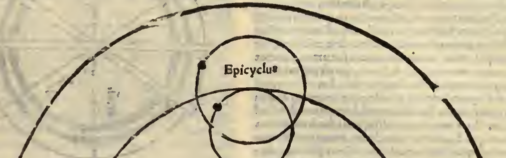
B a.l. Eudoxius.

Tex.cõ. 36

F

PONIT Opiniones astrologorũ sui temporis de numero motuũ planetarũ, & primo opinionẽ Eudoxij. Scdo opinionẽ Calippi. ibi. {Calippus autẽ.} Sciendũ est igitẽ circa primũ, ꝙ Plato cælestibus motibus attribuẽs indefectibiliter circularitatẽ & ordinationẽ, mathematicas suppositiones fecit, per quas suppositiones possent saluari quę circa erraticas apparent, sustinendo ꝙ motus planetarum sunt circulares & regulares ordinati. Et Pythagorici qdẽ ad reducendũ in debitũ ordinẽ irregularitatẽ, quę apparet in motibus planetarum ex statione & retrogradatione, velocitate & tarditate, & diuersa apparentia quantitatis, posuerunt motus planetarum esse in sphęris eccentricis, & in circulis paruis qui dicuntur epicycli, quam etiam opinionem Ptolomeus prosequitur.

C G

D H

I Videtur autem ex huius suppositione sequi aliquid contrarium his, quæ demonstrantur in scientia naturali. Non enim omnis motus erit vel ad medium, vel a medio, vel circa medium mundi. Iterum sequitur ꝙ sphera continens sphęram eccentricam, vel non sit ęqualis spissitudinis, vel quod sit aliquid vacuum inter vnam sphæram & aliam, vel ꝙ sit aliquod corpus præter substantiam sphærarum intercidens, quod nõ erit corpus circulare, nec habebit aliquem motum proprium. Ex positione autem epicyclorum vlterius sequitur, vel quòd sphæra per quam mouetur epicyclus non sit integra & continua, vel ꝙ sit diuisibilis & rarefactibilis & condensabilis ad modum, quo aer diuiditur & inspissatur & rarescit aliquo corpore moto. Sequitur etiam ꝙ ipsum corpus stellæ mouetur per seipsum, & non solum ad motum orbis: & ꝙ ex motu corporum cælestium perueniat sonus, quod Pythagorici cõsenserũt.

Motiua Eudoxii ad ponẽdũ sphęrarum pluralitatẽ ẽ3 singulos planetas.

K Sed tamen omnia huiusmodi sunt contra ea quæ determinata sunt in scientia naturali. Vnde ad hæc euitanda Eudoxius hoc videns, posuit vnicuique planetæ spheras plures concentricas mundo, quarum vnaquæque habet motum proprium. Et ex omnibus illis motibus causatur id quod apparet de motu planetarũ. Posuit igitur Eudoxius motum tam Solis, q̃ Lunæ esse in tribus sphæris. Primus enim tam Solis q̃ Lunæ, qui est motus diurnus, quo reuoluuntur ab oriẽte ad occidentem. Et hunc motũ dicit {esse astrorum aplanorum} .i. stellarum sine errore, scilicet fixarũ, quia sicut supra dictũ est, cum nondũ esset deprehẽsus motus stellarum fixarum, qui est ab occidente in orientem esse contrarium motui primo, putabatur ꝙ motus diurnus esset proprius octauæ sphæræ quæ est sphæra stellarum fixarum. Non autem putabatur ꝙ sola prima sphæra sufficeret ad deferendas omnes sphæras planetarum motu diurno, sicut Ptolomeus ponit, sed ponebat ꝙ quilibet planeta habeat propriam sphærã quæ reuolueret ipsum motu diurno. Ad hũc ergo motum causandũ ponebat primam sphæram Solis & Lunæ. Secundam autem sphæram ponebat ad causandum motum Solis & Lunæ, qui est per medium zodiaci, qui vocatur motus longitudinis, ſm quem mouetur tam Sol, quam Luna de occidente in orientem contra motum firmamenti. Tertiã autem sphæram ponebant ad causandum illum motum, qui obliquatur ſm latitudinem animalium quæ figurantur in zodiaco, prout quandoque est australior, quandoque borialior videtur planeta a media linea zodiaci. Sed hic motus latitudinis magis apparet, et ſm maiorem diuersitatem in Luna quam in Sole. Et ideo subiũgit, ꝙ in maiori latitudine tam obliquatur motus ſm quem fertur Luna, quam motus ſm quem fertur Sol. Et quidem Lunæ Ptolomeus ponit motum latitudinis, non autem Solis. Posuit igitur Eudoxius tertium motum, vt Simplicius dicit, quia opinabatur ꝙ etiam Sol declinaret a media linea zodiaci versus duos polos. Et hoc suspicabatur eo, quia nõ semper in eodem loco Sol oritur in tropicis æstiuis & hyemalibus. Si autem in vno & eodem tempore fieret restitutio longitudinis & latitudinis, sufficeret ad hoc vna sphęra per obliquitatem maximi circuli, ſm quam Sol mouetur. Sed quia non sic se habet, sed in alio tempore pertransit circulum per longitudinem, in alio vero tempore restitutio fit latitudinis, necesse fuit ad hoc ponere tertiam sphæram. Hanc autem tertiam sphæram ponebat in Sole reuolui versus eandem partem cum secũda, sed circa axem alteram, & super alios polos. In Luna autem ad eandem cum prima sphæra. Sed in vtroque ponebat motum huius tertiæ sphæræ esse tardiorem, quã secundæ. Sed aliorum quinque planetarum motum cuiuslibet posuit in quatuor sphæras, ita quod prima sphæra & secunda est eiusdem rationis cum prima & secunda Solis & Lunæ, quia motus primus quem ponebat esse stellarum fixarum, & motus secundus, qui est per medium zodiaci ſm longitudinem, apparet communiter in omnibus planetis.

Opinio Eudoxii circa pluralitatẽ sphęrarum cęlestiũ supra tex. 43

L

M

N Deinde vnicuiq; planetarum ponebat tertiã sphęram ad causandum modum latitudinis, cuius polos circa quos reuoluitur ponebat esse in media linea zodiaci. Sed quia ponebat omnes sphæras esse concentricas, sequebatur ex quo zodiacus trãsibat per polos circuli maximi tertiæ sphæræ, sequebatur ecõuerso, quod circulus maximus tertiæ spæræ transiret per polos zodiaci. Vnde sequebatur ꝙ motus tertiæ sphæræ deferret planetam vsque ad polos zodiaci, quod nunquam videtur. Et ideo necesse fuit ꝙ poneret quartam sphæram, quæ ipsum planetã ferret, quæ reuoluitur in contrarium tertiæ, ab oriente, scilicet in occidentem æquali tempore. Vnde impedit ne plus diuertatur ſm latitudinem a zodiaco. Et hoc est quod dicit, ꝙ quartum motum stellę dicebat esse ſm quẽdam circulum obliquatum ad medium tertiæ sphæræ, hoc est ad maximum circulum eius. Si igitur cum quilibet quinque planetarum posuerit quatuor sphæras, sequitur ꝙ quinque planetarum sunt. 20. sphæræ. Quibus si addantur tres Solis & tres Lunæ, erunt omnes. 26. ita ꝙ intelligatur corpus cuiuslibet planetæ esse defixum in vltima sphærarum suarum.

O Numerus orbiũ planetarum sunt 26. ſm Eudoxium.

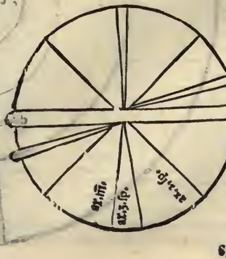
Sphæra planetarum aliorum a Sole & Lunæ.

P

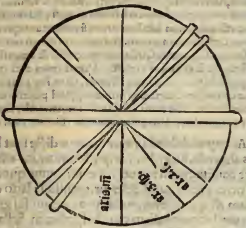
Sphęra Lunę secundum Eudoxium.

Q

Sphæra

A Sphæra Solis secundum Eudoxium.

B At Calippus positionem quidem sphærarum, eandem quam & Eudoxus ponebat.i.ordinem distantiarum. Altitudinem vero stellæ quidem Iouis atque Saturni, eandem quam & ille tribuebat. Soli autem atq; Lunæ duas insuper sphæras addēdas esse censebat. Si quispiam ea quæ apparent debeat assignare. Reliquarum vero vagarum vnicuiq; vnam. Quod si debeant omnes compositæ ea quæ videntur reddere, in vnaquaq; stellarum vagantium alias sphæras vna pauciores esse, quæ reuoluunt idemq; restituunt positione primam sphæram, eius stellæ semper quæ sub ipsa est collocata necesse est. C Hoc enim pacto dumtaxat vagarum latio stellarum omnia facere potest. Cum igitur eę sphęrę in quibus ipsę feruntur, aliæ sint octo, aliæ vigintiquinq;: harum autem eas solas reuolui non oporteat, in quibus infima collocata stella defertur: eę quidem quæ primarum stellarum duas sphæras reuoluunt, sex erunt: eæ vero quę posteriorum quatuor stellarum sphæras reuoluunt, sexdecim erunt. Omnes igitur sphęræ & deferentes & reuoluentes eas, quinq; erūt & quinquaginta. Quod si Lunæ Soliue quispiam eos non addiderit, quos diximus motus, omnes sphęrę quadraginta erunt & septem. Multitudo igitur sphærarum sit tanta.

Te.cõ.47. Parte.7. D

Calippus autem positionem quidem sphærarum eandem posuit cum Eudoxo, hoc autem distantiarum ordinem. Pluralitatem vero ei quidem quę Iouis, & ei quæ Saturni eandem cum illo dedit. Soli vero & Lunæ duas existimabat adhuc apponendas esse sphęras, si quis apparentia sit rediturus. Reliquis vero planetis singulis vnam. Necesse autem simul positæ omnes apparētia sunt redituræ ſm q̃dlibet errantium, alteras sphęras vna minores esse reuoluentes, & ad idem restituētes primam sphęram, semper inferius ordinati astri. Sic enim solum contingit planetarum lationem omnia facere. Quoniā ergo in quibus quidem ipsę ferūtur sphęris, hę quidem octo, hæ autem quinq; & viginti sunt. Harum autem solas non oportet resolui, in quibus infime ordinatum fertur. Quę quidem reuoluunt eas, quæ sunt duorum primorum sex erunt. Quæ autem eas E quæ sunt posteriorum quatuor sexdecim. Omnium itaque numerus & ferentium & reuoluentium ea, quinquagintaquinq;. Si autem Lunæ & Soli non addiderit quis, quos diximus motus, omnes sphæræ erunt septem & quadraginta. Pluralitas igitur sphęrarum tanta sit.

Opinio Calippi de numero sphęrarum cœlestium.

Ponit opinionem Calippi de pluralitate sphærarū. Fuit autem Calippus (vt Simplicius dicit) cum Arist. Athenis cōuersatus, cum eo ea quæ ab Eudoxo inuenta fuerant, corrigens & supplens. Posuit ergo Calippus eandem rationē sphærarum sicut Eudoxus, & exposuit positiones sphærarum per ordinem distantiarum, tum quia ordinabat planetas sicut Eudoxus, tum quia ordinabat motus & sphæras sicut & ille. Conueniebat etiam cum Eudoxo in pluralitate sphærarum Iouis & Saturni, quia vtriusq; eorum dabat quatuor sphæras, sed ipse existimabat esse apponēdas sphæras duas tam Soli q̃ etiam Lunæ, si quis velit reddere F rationem eorū quæ apparent de motibus eorū. Videtur autē has duas addidisse ad causandū velocitatē & tarditatem, quæ apparet in motibus eorū, ita q̃ Sol habeat quinq; sphęras, & Luna similiter quinq;, & reliquis planetis Marti, Veneri, & Mercurio, addebat singulis vnam sphæram, ita etiam q̃ quilibet eorū haberet quinq; sphæras. Forte autē addebant hanc sphęram ad causandū retrogradationem et stationē, quæ apparet in his stellis. Istæ igitur sphæræ vocabātur ferētes, quia ſm eas ferebatur corpus planetæ. Sed p̄ter has ponebant alias, quas vocabant reuoluētes. Ad ponendum aūt eas hac necessitate videbātur induci, quia vltima sphæra superioris planetæ, puta Saturni, participabat motum oīum superiorū, ita q̃ in aliquo deficiebat à motu primæ sphærę. Vnde & prima sphæra Iouis cuius poli infiguntur, aliquo modo in vltima sphæra Saturni, participabat aliquid de motu sphærarum Saturni, & sic nō vniformiter mouebatur motu diurno, sicut prima sphæra Saturni. G Necessariū igiť videbať ponere aliam sphæram reuoluentē ipsam, vt restitueret id quod auferebatur ei de velocitate ex superioribus sphęris. Et eadem rōne oportebat ponere aliam sphæram reuoluētem secūdam sphæram Iouis, & tertiam sphæram reuoluētem tertiam sphæram Iouis. Nō autem oportebat ponere aliquam reuoluētē quartam sphærā, quia motus quartæ sphæræ, in qua erat astrū infixum debebat eē compositus ex omnibus superioribus motibus. Sic igitur Iuppitur habet quatuor sphæras deferentes, & tres reuolnentes. Et similiter alij planetæ hnt tot sphæras reuoluētes, quot deferentes vna minus. Hoc est ergo quod dicit, q̃ necesse est si oēs sphæræ simul ordinatæ debeāt reddere, & causare illud quod appatet de motu planetarū ſm quemlibet planetarū, ponere p̄ter supra dictas deferētes alias sphæras reuoluētes, & ad idem restituentes primam sphæram inferius ordinati astri, vna pauciores. H Et sic solum cōuenit q̃ motus planetarum cōpleant oīa q̃ apparent de eis. Quare igitur sphæræ deferētes, q̃ q̇dē sunt Saturni & Iouis sunt octo, cum vterq; eorum ponatur habere quatuor sphæras, quæ sunt aliorū quinq; planetarum 25. quia quilibet eorum habet quinq; sphæras. Harum autem sphærarum illæ solæ nō reuoluuntur, quæ sunt in fine, in quibus ordinatur astrū, sequitur q̃ reuoluētes priorum duorū planetarum.s. Saturni & Iouis sunt sex. Reuoluentes autem posteriorum quatuor sunt sexdecim. Sed cum post Saturnum & Iouem sint alij quinq;, manifestū est q̃ vnū eorum p̄termittit.s. vel Martem, vel Mercurium, ut quod dicit posteriorum quatuor referatur ad quatuor infimos, vel prætermittit Lunam, vt referatur ad quatuor immediate sequentes. Prætermittit autem, vel ex errore, qui interdum accidit in numeris: vel propter aliam rōnem, quæ nos latet, quia scripta Calippi nō inueniuntur, vt Simplicius dicit. Sic igitur numerus omnium sphærarum deferentium & reuoluentium sunt. 55. Sed quia de hoc poterat

esse

I esse dubium, vtrum Lunæ & Soli sint addendæ duæ sphæræ, quas Calippus addit: vel quod vtrique sint dandæ duæ sphæræ solum, vt posuit Eudoxus, ideo dicit quod si aliquis nõ addit Soli vel Lunæ illos duos motus quos addit Calippus, sequitur quod omnes sphæræ erunt.47. Subtrahetetur enim à prædicto numero quatuor deferentes, duæ Solis, duæ Lunæ, & totidem reuoluentes. Remotis autem octo de.55. remanent.47. Sed attendendum quod si supra cum dixit reuoluentes posteriores quatuor, esse sexdecim, prætermisit Lunam, remotis duabus deferentibus Lunæ, & duabus Solis, nõ remouebunt quatuor reuoluẽtes, sed solum duæ, si sphæræ Lunæ non habent reuoluentes, & sic à prima pluralitate sphærarum subtrahuntur sex sphæræ, quatuor deferentes & duæ reuoluentes: vnde sequitur quod sphæræ omnes sint.49. Et sic non videtur quod Arist. voluerit prætermittere Lunam, sed magis Martem: nisi aliquis dicat Arist. oblitum fuisse quod Lunæ posuerit sphæras reuoluentes, idcirco errorem in numero accidisse, quod non videtur probabile. Vltimo
K ergo concludit tantam esse pluralitatem sphærarum quanta dicta est. Deinde cum dicit,

Quare & si substantias ipsas, & principia immobilia atque etiam sensibilia, tot esse existimare consentaneum est rationi. Necessarium enim iis omittatur atque ii dicant, qui exactius de hisce disserere possunt.

Tex. cõ. 48 parte. 8 Quare & substãtias & principia immobilia & insensibilia, tot rationale existimare. Necessarium igitur dimittatur fortioribus dicere.

Concludit ex numero motuum cœlestium numerum substantiarum immaterialium, & circa hoc tria facit. Prio concludit propositum. Secundo excludit quædam, quæ possent debilitare illationem præmissam. ibi. Si autem nullam possibile. Tertio comparat id quod ostẽsum est de substantijs separatis, ad opiniones antiquas, & ad opiniones vulgares, quæ de his suo tempore habebantur, ibi. Tradita autem sunt. Dicit ergo primo quod cum tanta sit pluralitas sphærarum & motuum cœlestium, quãta dicta est, rationabile est opinari tot esse substantias immateriales & principia immobilia, & etiam tot esse principia sensibilia, id est corpora cœlestia. Dicit autem rationabile, vt insinuet hoc probabiliter concludi, non autem ex necessitate. Vnde subiungit, quod ipse relinquit id quod est necessarium circa hoc illis, qui sunt fortiores & potentiores ad hoc inueniendum quam ipse esset.

Infr. pt. se. L parte 12. E nũero cœlestium motuũ cõcludit numerũ intelligentiarũ.

Quam si fieri non possit, vt vlla sit latio, quæ nõ ad lationem stellæ conducit, & insuper si naturã omnem substantiamque omnem passionis expertem, atque per se finem optimum eẽ putare oportet, nulla præter has alia est natura, sed sic sit numerus substantiarum necesse est. Nam si sint aliæ, mouent profecto, cum lationis sint fines.

M

Parte 9. Si autem nullam possibile esse lationem non ordinatam ad astri lationem, amplius autem omnem naturam & omnem substãtiam impassibilem, & secundum se optimum esse sortitam finem oportet existimare; nulla erit præter has altera natura, sed hunc substantiarum numerum esse est necesse. Si enim essent aliæ, mouerent vtique fines existentes lationis.

Excludit tres euasiones. Et prio primam. Nõ ois intelligẽtia ẽ finis alicuius motus.

Hic Philosophus excludit ea ex quibus prædicta conclusio debilitari posset, & sunt tria, quorum primum est. Quia posset aliquis dicere quod sunt quædam substantiæ separatæ, quibus nõ respondent aliqui motus in cœlo. Ad quod excludendum dicit, quod si non est possibile quod sint aliqui motus in cœlo, qui non ordinẽtur ad motum alicuius astri, & iterum si oportet omnem impassibilem substan-

N tiam quæ est sortita est optimum secundum se, id est quæ habet suam perfectionem sine motu, opinari esse finem alicuius motus, non erit aliqua natura impassibilis & immaterialis præter eas, quæ sunt fine cœlestium motuũ, sed necesse erit hunc esse numerum substantiarum separatarum, qui est numerus cœlestium motuum. Sed tamen primum non est necessarium. s. quod omnis substantia materialis & impassibilis sit finis alicuius motus cœlestis. Potest enim dici quod sunt aliquæ substantiæ separatæ altiores, quam vt sint proportionatæ quasi fines cœlestibus motibus, quod ponere non est inconueniens. Non enim substantiæ immateriales sunt propter corporalia, sed magis econuerso. Deinde cum dicit.

At impossibile est præter eas, quæ dictæ sunt lationes alias esse. Atque id ex his quæ feruntur, ita esse putare consonum est rationi. Si enim omne quod defert, eius gratia quod defertur, omnisque latio cuiuspiam est quod fertur, nulla latio sane, aut sui gratia, aut per lationem aliam erit: sed ipsarum stellarum gratia. Nam si latio lationis gratia erit, & illam alicuius esse gratia oportet. Quare cum in infinitum profectio nequeat esse, lationis sane cuiusque finis, quippiam diuinorum eorum corporum erit, quæ in ipso cœlo feruntur.

O

Parte. 10 Sed alias quidem esse lationes impossibile est præter dictas. Hoc autem existimare ex latis rationabile. Nam si quidem ferens, lati gratia natum est: & latio omnis lati est alicuius, nulla latio sui gratia erit, nec alia alicuius lationis: sed astrorum gratia. Nam si fuerit latio lationis gratia, & illam alterius gratia oportebit esse. Quare quoniam non est possibile ire in infinitum, finis erit omnis lationis latorum aliquid diuinorum corporum secundum cœlum.

P

Cis motus qui percipitur in cœlo ordinatur ad lationẽ alicuius astri.

Remouet secundum quod posset debilitare prædictam illationem. Posset enim aliquis dicere quod sunt multo plures lationes in cœlo, quam quæ numeratæ sunt, quæ tamen non possunt deprehendi, eo quod ex eis non accidit aliqua diuersitas in motu alicuius corporum cœlestiũ, quæ visu percipiuntur, & dicuntur astra. Et ad hoc excludendum similiter etiam dixerat, quod nulla latio potest esse in cœlo, quæ non ordinetur ad lationem alicuius astri: hoc est etiam quod nunc dicit, quod impossibile est esse alias lationes in cœlo, præter illas ex quibus accidit diuersitas in motu astrorum, siue sint illæ quæ dictæ sunt, siue aliæ aut totidem aut plures aut paucores. Et hoc probabiliter accipi potest ex corporibus quæ feruntur. Si enim omne ferens est propter id quod defertur, & omnis latio est alicuius quod fertur, non põt esse aliqua latio quæ sit propter seipsam, vel propter aliam lationem tñ, sed oportet quod omnes lationes sint causa astrorũ. Alioquin si latio propter aliquam lationem est, eadem ratione & illam oportebit esse propter aliam. Et cum nõ sit procedere in infinitum, sequitur quod finis oĩs lationis sit aliquod corporum cœlestium corporum quæ deferuntur sicut astra, vnde impossibile est esse aliquem motum in cœlo, ex quo nõ possit percipi aliqua diuersitas in aliquo astro. Deinde cũ dicit.

Q

Atque cœlum vnum esse perspicuum esse videtur. Nam si plures sint cœli perinde vt homines, principium id quod cuique accommodatur, specie quidem vnum erit, numero autem plura: sed quæ sunt numero plura, ea materiam habent. Vna enim est ratio eademque multorum, vt, hominis. Socra. autem vnus est. At quidditas prima, materiei ẽ expers. Est enim actus: Id ergo quod primum mouet, vnum est & ratione & numero, nullo modo subiens motum. Et id ergo quod semper cõtinueque mouetur, vnum est solum.

Vnum

A Parte. 11 Tex.cõ.49

Vnum ergo tantummodo cœlum est.

Quod autem vnum cœlum manifestum. Si enim plures essent cœli vt homines, foret principium q̄d circa vnumquodq; specie vnum, numero vero multa. Sed quęcunq; sunt numero multa, materiam habent. Vna enim & eadem ratio multorum, vt hominis. Socrates vero vnus. Quod autē quodquiderat esse, nō habet materiam primam. Endelechia enim. Vnum igitur & ratione & numero mouens primū, mobile existens, & motum ergo semper & continue vnū solum. Vnum ergo solum cœlum.

Hinc affertū q̄ mā sit principiū indiuiduationis in mālibus, & eius negatiuin spiritualibus. Ex immāītate primi motoris arguit vnitas eius, & ex hac vnitas mūdi concluditur. In hoc loco altercatur An. an. cū sāō Tho. Vide vltimā defen. ar. 30.

Hic excludit tertium per quod posset dicta conclusio infirmari. Posset enim aliquis dicere quod sint plures mūdi, & in quolibet sint tot sphærę & motus, quot in isto vel plures, & sic necesse est ponere plures substantias immateriales. Sed hoc excludit dicens manifestum esse q̄ sit vnū cœlum tantum. Quia si essent plures f̄m numerum, & in eadem specie, sicut sunt plures homines, oporteret etiam quod simile iudicium esset de primo principio vniuscuiusq; cœli, quod est mouens immobile, sicut dictum est. Oporteret enim quod plura prima principia essent specie vnum & numero multa. Sed hoc est impossibile, q̄a quæcunq; sunt vnum specie, & plura numero, habent materiā. Non enim distinguitur f̄m rationem & formam, quia omnium indiuiduorum est communis ratio, vtpote quæ est hominis. Vnde relinquitur quod distinguantur per materiam. Et sic Socrates est vnus non solum f̄m rationem vt homo, sed etiam f̄m numerum. Sed primum principium ⟨cum sit quodquiderat esse,⟩ id est sua essentia, & ratio nō habet materiā, quia eius substantia ⟨est Endelechia,⟩ id est actus, materia autem est in potentia. Relinquitur igitur quod primum mouens immobile sit vnum, nō solum ratione speciei, sed etiam numero. Oportet igitur quod primus motus sempiternus, qui ab eo causatur sit vnus tantum, & per consequens sequitur quod cœlum sit vnum tātum. Deinde cum dicit.

B

C

At vero tradita quædam sunt a veteribus, & vehementer antiquis, modoq; fabulæ posteris relicta, Deos esse inquam hos, & ipsum diuinum totam continere naturam. Reliqua vero fabulose iam sunt allata ad persuasionem vulgi, atque ad vsum legum, vitęq; humanæ vtilitatem. Nam formam humanā his tribuunt, similesq; quibusdam animalibus esse dicunt, atque alia complura quæ ex his emergunt similiaq; sunt dictis, insuper afferre videntur, a quibus si quispiam primum illud separauerit, solumq; sumpserit separatum, primas inquam antiquas illas substantias deos esse existimare, putabit diuine dictos fuisse sane: atque vt verisimile est, persæpe quod fieri potest vnaquaq; arte scientiaq; inuenta, rursusq; occidēte, has quoq; illarum opiniones vsq; ad hanc nostram tempestatem, veluti reliquias peruenisse, conseruatas fuisse censebit. Opinionibus igitur patrię, & quæ a veteribus primisq; nobis est tradita, hoc tantum nobis est manifestum.

D

Tex.cõ.50 parte.12.

Tradita sunt autem a senioribus & antiquis, in fabulę figura dimissa posterioribus, quia dii sunt hi, & continet diuinam naturam vniuersalem. Reliqua vero fabulose iam adducta sunt, ad persuasionē multorum, & ad oportunitatem multorum, ad leges etiam conferens. Conformes enim hominibus hos, & aliorum animalium quibusdam similes dicunt: & his altera consequentia & dictis similia, a quibus si quis separans id accipiat solum, q̄ primum deos existimauerunt primas substantias esse, & diuine vtiq; dictum esse putabit, & f̄m quandam verisimilitudinem. Et sæpe inuenta ad possibile vnaquaq; & arte & philosophia, & iterum corruptis, & has opiniones eorum quasi reliquias vsq; nunc saluatas esse. Paterna quidem igitur opinio, & quę a primis, intantum nobis manifesta solum.

E Tex.cõ.51

Comparat ea quæ inuenta sunt de substantijs immaterialibus ad opiniones antiquas & ad vulgares. Et dicit q̄ ab antiquis philosophis quædam sunt tradita de substantijs separatis, & dimissa posterioribus per modum fabulę, scilicet quod dij sunt, & quod id quod est diuinum continet totam naturam. Et hoc quidem habetur ex superioribus, si omnes substantiæ immateriales vocentur dij. Si autem solum primum principium vocetur Deus, est vnus tātum Deus, vt ex prædictis patet. Reliqua vero introducta sunt fabulose ad persuasionem multitudinis, quæ non potest capere intelligibilia. Et f̄m quod fuit optimum ad leges ferendas, & ad vtilitatem cōseruationis humanæ, vt ex huiusmodi adinuentis persuaderetur multitudini, vt intenderent virtuosis actibus, & à vitijs declinarent. Et quid sit fabulose introductū exponit subdens, quod dixerunt deos esse conformes hominibus, & quibusdam aliorum animalium. Posuerunt enim fabulose homines quosdam deificatos, & quædam animalia, & quædam cōsequentia istis, & alia similia dixerunt, ex quibus si aliquis hoc solum velit accipere quod primo ostēsum est in præhabitis. s. quod dij sunt quædam substantiæ immateriales, putabitur esse dictum diuine & f̄m verisimilitudinē. Et hoc ideo est, q̄a quælibet ars, & etiam philosophia, sæpe fuit inuenta f̄m possibilitatem humanam, & iterum fuit corrupta, vel propter bella impedientia studium, vel propter inundationes, vel alia hmōi excidia. Et hoc necessarium fuit ponere Aristo. vt possit saluare æternitatem mundi. Manifestum enī erat q̄ à quodam certo tempore inceperant homines philosophari & artes adinuenire. Inconueniens autem videbatur q̄ infinito tempore fuisset absq; his humanum genus. Et ideo dicit q̄ plures & alię artes fuerunt multotiens inuentæ & corruptæ, & q̄ opiniones illorum antiquorum quasi reliquiæ saluantur vsq; nunc. Et vltimo concludit q̄ ⟨p̄dicta opinio,⟩ id est quæ à philosophantibus habita est, post quos destructa fuit philosophia, solū sic manifesta est. s. per modum fabulæ vt supra dictum est. Lcō. xj.

Quędā ab antiqis tradita confirmat aliqua vo excusat Tex. cõ. 52

F

G

Artes & scię si mundus principiū nō habuit, sępe corruptę sę pęq; iterū sunt inuentę.

De ipsa vero mente dubitationes quædam existunt. Nam omnium eorum quæ videntur, diuinissimum esse videtur. At quonam modo sese habēs, ipsa talis erit, quędam difficultates existunt.

parte.1.

Quæ autem circa intellectum, habēt quasdam dubitationes. Videtur quidem enim apparētium diuinissimum. Quomodo vero habens talis erit, vtiq; habet quasdam difficultates.

H

Sermo de subē imobilis intellectualitate. Te.cõ.56.

POSTQVAM Philosophus determinauit de substantia immateriali quantum ad eius perfectionē, & quantum ad eius vnitatem, nūc determinat quasdam dubitationes pertinentes ad actionem eius. Ostēsum est enim supra, quod prima immaterialis substātia mouet sicut intelligibile, & sicut bonum desiderabile. Et ideo diuiditur hęc p̄s in duas. In prima determinat quædā dubia circa primam immaterialem substantiam, quantum ad hoc quod est bonum intelligibile et intellectus. In secunda quātum ad hoc quod est bonum appetibile. ibi. ⟨Perscrutandum est autē qualiter habet &c.⟩ Circa primum duo facit. Primo assignat rationem dubitationis circa intellectum primæ substantiæ. Secundo dubitationem mouet & determinat. ibi. ⟨Nam si nō intelligat.⟩ Dicit ergo primo q̄ ea quæ pertinent

Infr. lec. 9.

Par. sed. h.

tinent

I tinent ad intellectum primæ substãtię immaterialis, habẽt quasdam dubitationes, & videntur oriri ex hoc. Ostenderat enim Philosophus ꝙ intellectus intelligens & appetẽs primum mouens, quod mouet sicut intelligibile & desiderabile, habet aliquid se dignius. s. illud quod intelligitur ab eo & desideratur. Ostenderat etiam ꝙ ipsum primum intelligibile, est etiam intellectus. Vnde posset videri quod pari ratione, haberet aliquid dignius & superius, & ꝙ non esset suppremum & optimum, quod est contra ea quæ apparẽt de primo principio. Et ideo dicit hic ꝙ videtur omnibus adparens, ꝙ principium sit dignissimum. Sed difficultates quædam emergunt, si quis velit assignare quomodo se habeat, ita [ꝙ sit dignissimum]. i. optimum & perfectissimum. Deinde cum dicit.

Quę nam sit rō dubitandi circa intellectualitatem pmi principii. Te. cō. 36

Etenim si nihil intelligit, sed ita sese habet, vt is qui dormit, quid nam ipsius excellens, quid egregium erit? Si intelligit, huius vero est aliud auctor: nõ est enim id quod est ipsius substantia intellectio, sed potentia non erit substantia optima. Per intellectionem enim & quia intelligit, prestabilitas ipsi nimirum competit atque inest.

K

Parte. 2.

Nam si nõ intelligat, quid vtiq; erit insigne? Sed habet se quemadmodum vt si dormiens. Siue intelligat, huius vero aliud principale: non enim est hoc quod est sua substantia intelligentia sed potentia, non vtique erit optima substantia. Per intelligere enim honorabile ei inest.

Manifestat hmõi difficultates, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationes. Secũdo præmittit quædam, quæ sunt prænecessaria ad determinationem omnium quęstionum motarum. ibi. [Palam ergo ꝙ diuinissimum &c.] Tertio soluit dubitationes. ibi. [Primum quidem.] Circa primum duo facit. Primo mouet qõnes principaliter intentas. Secundo mouet quandam quæstionem incidentẽ, cuius solutio necessaria est ad præmissas qõnes. ibi. [Ergo vtrum differt.] Mouet autem primo duas qõnes. Prima est quomodo intellectus primi mouentis se habeat ad suum intelligere. Secunda quomodo se habeat ad suum intelligibile. ibi. [Amplius autem siue intellectus.] Sciendum est ergo ꝙ intellectus ad suum intelligere potest se habere tripliciter. Vno modo ꝙ non conueniat ei intelligere in actu, sed in potentia tm̃ vel in habitu. Alio modo ꝙ cõueniat ei in actu. Alio modo ꝙ sit ipsum suum intelligere siue sua intelligentia quod idem est. Dicit ergo ꝙ si intellectus primi mouentis nõ intelligat in actu, sed solum in potentia, vel in habitu non erit aliquid nobile. Bonum enim & nobilitas intellectus est in hoc ꝙ actu intelligit. Intellectus autem intelligens tantum in potentia vel in habitu, se habet sicut dormiens. Nam dormiens habet quidem potẽtias operum vitæ, sed opera vitæ nõ operatur. Vnde somnus dicitur esse dimidium vitæ, & ſm somnum nõ differt felix ab infelice, virtuosus à vitioso. Si autẽ intells primi intells intelligat qdẽ actu, sed principale eius bonũ qd est operatio eius sit aliquid aliud ab ipso, quia [eius intelligẽtia]. i. operatio intellectualis ipsius nõ est hoc qd sua substantia, cõparatur ad ipsum sicut potẽtia ad actum & perfectibile ad perfectionem. Et sic sequitur ꝙ primum intelligens, non sit optima substantia. Honorabilitas enim & nobilitas inest ei per suum intelligere. Nihil autem quod est nobile ſm aliud, est nobilissimum. Sic igiẽ videtur sequi quod substantia primi intelligentis non sit optima, siue intelligat in potentia tm̃, siue in actu, nisi ponatur cum hoc quod sua substantia sit suum intelligere, vt post determinabit. Deinde cum dicit.

Infr. pt. 5
Parte. 6

L

Infr. pt. 4.

Duplex dubitatio. Prima. parte. 3. An pmus intellectus semp actu ītelligat & sit idez qd suum intelligere.

Intellectus ad suũ intelligere pōt se hre tripliciter.

Somn' dimidium vitę, quo nõ differt felix a misero.

M

Preterea siue intellectus siue intellectio sit ipsius substantia, quid intelligit? Aut enim aliud quippiam, aut seipsam intelligit. Et quippiam aliud, aut idem semper, aut aliud aliudq; intelligit.

N

Amplius autem siue intellectus sit sua substantia, siue intelligẽtia, quid intelligit? Aut enim seipsum, aut alterum aliquid. Aut idem semper, aut aliud.

parte. 3.

Antequam soluat positam quæstionẽ, mouet aliam de intelligibili. Vnde dicit quod siue substantia primi mouentis sit intellectus, quasi quædam potentia intellectiua, siue [sit intelligentia]. i. actus intellectus, id est intelligere, quod prima quæstio quærebat, quærendum restat quid intelligit? Aut enim intelligit seipsum, aut aliquid aliud. Si intelligit aliqd aliud, aut intelligit semper idem, aut oportet ꝙ intelligat aliud & aliud, quandoq;. s. hoc quandoq; illud. Deinde cum dicit.

Scda dubitatio. Quid est obiectũ intellect' pmi.

Interest ne igitur, an nihil refert bonũ, an quoduis sine discrimine vllo intelligat? Aut & absurdum est de quibusdam intelligere?

O

Ergo vtrum differt aliquid aut nihil, intelligere bonum, aut contingens? Aut inconueniens meditari de quibusdam?

parte. 4.

Antequam soluat pmissas quæstiones, interponit quandam quæstionem, cuius solutio valet ad determinationẽ præmissarum. Et est quæstio vtrum ad nobilitatem vel pfectionẽ intellectus aliquid differat vel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcunq; cõuenit. Et quod differat quodam signo ostendit, quia inconueniẽs videretur & absurdum quod aliquis meditetur, & operationem sui intellectus occupet circa quædam vilia. Quod non esset si non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, sed indifferens esset intelligere nobilia et vilia. Hoc enim omnino est impossibile. Manifestum est enim ꝙ operationes ſm propria obiecta specificantur. Vnde oportet ꝙ quanto nobilius est obiectum, tãto nobilior sit operatio. Deinde cum dicit.

Tertia dubitatio, sed incidẽtal.

An sodi-cet nobilita ti intellect' vilia ītelligere. Soluit hāc, approbãs partem afirmatiuã.

P

Patet ipsum igitur id quod diuinissimum est, omniumq; præstantissimum, intelligere ac non mutari. Ad deterius enim esset ipsa mutatio, atque id ipsum iam motio quędam esset.

Palam ergo quod diuinissimum & honorabilissimum intelligit. Et non transmutatur. In indignius enim transmutatio. Et motus quidam iam tale.

parte. 5.

Præmittit quædam necessaria ad solutionem principalium quæstionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex solutione interpositæ quæstionis. Si enim differt ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut qđcunq; contingens, vt dictum est, manifestum est quod cũ primus ītellectus sit nobilissimus, quod intelligit aliquid diuinissimum & honoratissimum. Secundum quod, determinata est solutio vltimæ partis secundæ quæstionis principalis. Quærebatur enim vtrum intellectus primi mutaretur de vno in aliud. Et patet quod non mutatur de vno intellecto in aliud, qa cum intelligat diuinissimum, si mutaretur in aliud intelligibile, esset eius mutatio in aliquid indignius, quod non competit alicui nisi tendenti in defectionem & corruptionem. Iterum hoc ipsum quod est trãsire de vno intellecto in aliud, est quidã motus. Vnde non potest competere primo mouenti, cum sit omnino immobile. Deinde cum dicit.

Soluit secundã partem secũdę qõnis.

Q

Diuinus intellect' nõ mutatur de vno intellecto in aliũ.

Primum igitur si non sit intellectio, sed potentia, consonum est rationi continuationẽ intellectionis ipsis laboriosam esse.

Primum quidem igitur si non est intelligentia, sed

parte. 6.

A sed potentia, rationabile est laboriosam esse ei continuationem intelligentię.

Infr.pt.9 Soluit primã qõnẽ.

Soluit prius positas quæstiones, & primo ponit veritatem primæ. Secundo veritatem secundæ. ibi. ⟨ Deinde palam &c. ⟩ Veritatem aũt primæ quęstionis manifestat dicens, ꝙ si substantia ⟨ primi non est intelligentia, ⟩ id est ipsum suum intelligere, sed est potentia quędam intellectiua ⟨ rationabile est, ⟩ id est probabiliter videtur sequi ꝙ ⟨ continuatio intelligentię, ⟩ id est opationis intellectualis, sit ei laboriosa. Quod enim est in potentia ad aliquid, se habet ad hoc & ad eius oppositum, quia quod potest esse, potest non esse. Vnde si substantia primi comparatur ad intelligere sicut potentia ad actum, quãtum est de ratione suæ substantiæ, poterit intelligere, & non intelligere. Non ergo fuerit ei ex sua substantia ꝙ cõtinue intelligat. Vt autem non se habeat aliquãdo sicut dormiens, necesse est ꝙ (Intelligere dei est sua substantia.)

B continuationem intelligentiæ adipiscatur ex aliquo alio. Quod autem aliquis adipiscitur, & nõ habet hoc ex sui natura, probabile est ꝙ sit ei cum labore, eo quod sic inuenitur in nobis. Nã incontinue operando laboramus. Non ãt est necessarium, quia quod aliquid acquirit ab alio non est laboriosum, nisi vel ipsum, uel aliquid aliud cõtinuãs ipm sit contra naturam. Vnde licet continuitas motus cœli dependeat ab extrinseco, non tñ cœlum mouetur cum labore. Fuit igitur Arist. hic contentus inducere ad incõuenies quod probabiliter sequitur, quia incõueniens quod ex necessitate sequitur est manifestum. s. ꝙ bonum & perfectio primi mouentis dependeat ab aliquo superiori. Non enim esset primum & optimum. Deinde cum dicit. (Acceptum ab alio nõ est laboriosum, nisi sit cõtra naturam accipientis.)

Demum patet aliquid aliud q̃ mentem id esse qđ est præstabilius, ipsum inquam quod intelligitur. Præterea ipsum intelligere ac intellectio ipsi inerit

C teterrimum quoq; intelligenti. Quare id est fugiendum, prestat enim nõ videre aliqua, q̃ videre. Et nõ erit ipsa intellectio id quod est optimum. Seipsam ergo intelligit, si est omnium optimum.

Deinde palam quia aliud aliquid erit dignius q̃ intellectus. s. intellectum. Etenim intelligere & intelligẽtia inerit indignissimum intelligenti. Quare fugiendũ hoc. Etenim nõ videre quidem quędam, dignius q̃ videre. Non si sit optimũ intelligentia. Seipsum ergo intelligit, si quidem est potentissimũ.

Soluit secũdã qõnẽ.

Soluit secundam qõnem, & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem secũdæ qõnis. Secũdo obijcit in cõtrarium, ibi. ⟨ Et est intelligentia &c. ⟩ Tertio soluit, ibi. ⟨ Aut in quibusdam. ⟩ Dicit ergo primo ꝙ postq̃ ostensum est, ꝙ substantia primi non est potẽtia intellectiua, sed est ipsa intelligentia, ex hoc palam est ꝙ si primum nõ in-

D telligit seipsum, sed aliquid aliud, sequitur ꝙ aliquid aliud erit dignius q̃ primum, id est intellectum ab ipso. Quod sic probat. Ipsum intelligere in actu quod est intelligẽtia, conuenit alicui etiam intelligenti quodcũq; indignissimũ. Vnde patet ꝙ intelligere aliquod in actu, est fugiẽdum, qa dignius est ꝙ quædam nõ videantur in actu, q̃ ꝙ videantur. Non aũt hoc esset, si intelligentia esset optimum, qa tũc nullum intelligere esset vitandum. Cum ergo aliquod intelligere sit vitandum ꝓpter indignitatẽ intelligibilis, relinquitur ꝙ nobilitas eius quod est intelligere, dependeat ex nobilitate intelligibilis. Dignius est igitur ipsum intellectum q̃ ipsum intelligere. Cum igitur ostensum sit ꝙ primum sit suum intelligere. Sequitur si intelligat aliud à se, ꝙ illud aliud erit eo nobilius. Cum igitur ipsum sit nobilissimum & potentissimũ, necesse est ꝙ intelligat seipsum, & ꝙ in eo sit idem intellectus & intellectum. Considerãdum est aũt ꝙ Philosophus intendit ostendere, ꝙ Deus nõ intelligit aliud sed seipsum, inquantum intellectum est per- (Intellis diuinus nõ intelligit aliũ a se, quis sensus. / Qõ deꝰ intelligat se tm, & cẽtera alia a se, sed per se.)

fectio intelligentis, & eius quod est intelligere. Manifestũ est aũt ꝙ nihil aliud sic põt intelligi à deo, ꝙ sit perfectio intellectus eius. Nec tamen sequitur ꝙ omnia alia à se sint ei ignota. Nam intelligendo se, intelligit omnia alia. Quod sic patet. Cum enim ipse sit ipsum suũ intelligere, ipm aũt est dignissimum & potentissimũ, necesse est ꝙ suum intelligere sit perfectissimum. Perfectissime ergo intelligit seipsum. Quanto aũt aliquod principium perfectius intelligitur, tãto magis intelligitur in eo effectus eius. Nam principiata continẽtur in virtute principij. Cum igitur à primo principio, quod est Deus, dependeat cœlum & tota natura, vt dictum est, patet ꝙ deus cognoscendo seipsum, omnia cognoscit. Nec vilitas alicuius rei intellectæ derogat dignitati ipsius. Non intelligere actu aliquod indignissimum est fugiendũ, nisi inquantũ intellectus in eo sistit, & dum illud actu intelligit, retrahitur à dignioribus intelligendis. Si enim intelligẽdo aliquod dignissimum, etiam vilia intelligantur, vilitas intellectorum intelligentiæ nobilitatem non tollit. Deinde cum dicit. (B / Tex.cõ. 38 Deꝰ intelligit õnia, vilia absq; preiudicio suę perfectionis.)

F

Atq; intellectio ipsa intellectionis est intellectio. Atqui scientia, & sensus, & opinio, atque ratio, semper alicuius esse videtur, quod qdem est aliud. Sui vero non ex proposito.

Et est intelligentia intelligentiæ intelligentia. Videtur aũt semper alius scietia, & sensus, & opinio, & meditatio. Ipsius autem in accessorio.

Obijcit contra veritatem determinatam dupliciter. Primo quidem, sic primum intelligit seipsum, vt ostensum est: & iterum supra ostensum est ꝙ primum est sua intelligentia. Ergo intelligentia primi non est aliud q̃ intelligentia intelligentiæ. Sed hoc est contra id quod videtur, quia actus sensus & scientia & opinio & meditatio semper videntur esse alterius. Et si aliqñ sint suiipsius, sicut cum aliquis sentit se sentire, vel scit se scire, vel opinatur se opinari, vel meditatur se meditari, hoc est quidem præter opus vel ꝑter actum principalem. Nam hic videtur principalis actio, vt aliquis intelligat intelligibile. Quod autem aliqs intelligat se intelligere intelligibile, hoc videtur esse pręter principalem actum quasi accessoriorum quoddam. Vnde si intelligere primi non sit nisi intelligentia intelligentiæ, videtur seq ꝙ suum intelligere non sit principalissimum. (Obijcit dupl' cõ datã solonem. / G / Actꝰ nõ ꝑncipalis reflexus ac cessorius.)

Pręterea si aliud est intelligere, aliud intelligi, vtro duorum istorum inest ipsi ratio boni? Non est enim intellectionis esse, & eius esse quod intelligitur.

Amplius si aliud est intelligere, & intelligi, secundum quid ei quidem ipsum bene inest? Non enim idem esse intelligentię & intellecto.

Secundo obijcit alio modo. Manifestum est ꝙ aliud est intelligere & intelligi. Et si contingat ꝙ idem sit subiecto intellectus & ipsum intellectum, nõ tñ sunt idem ratione. Si ergo primum est suũ intelligere, & est ipsum quod intelligitur, quod est optimum, videbitur dubium remanere secundum quid insit ei hoc quod est bene esse eius, vtrum scilicet ꝭm hoc quod est intelligentia, vel ꝭm quod est intellectum. Deinde cum dicit. (Secunda obiectio. / H)

An in quibusdam scientia res est ipsa? In effectricibus quidem, substantia ipsaq; quidditas sine materia. In contemplatricibus autem, ipsa ratio ac intellectio. In his igitur quæ materiam nõ habent, id quod intelligit, intellectusq; ipse, nõ diuersum erit sed idẽ, & intellectio eius quod intelligitur vna.

An in quibusdam scientia res? In factiuis quidem, sine materia. Substantia enim & quodquiderat esse. In theoricis vero, ratio, res, & intelligentia. Non altero

I tero igitur existente eo quod intelligitur & intellectu: quæcunq; non materiam habent, idem erunt. Et intellectio eius quod intelligitur, vna.

Solutio obiectionum. Scientia duplex.

Soluit positas obiectiones dicens, ꝙ in quibusdam res scita idem est quod scientia. Et hoc manifestat diuidendo scientiam. Nam scientia alia est factiua, & alia speculatiua. In factiuis autẽ scientijs, res scita, sine materia accepta, est ipsa scientia. Sicut patet ꝙ domus sine materia prout est in mente ædificatoris, est ipsa ars ædificatiua. Et similiter sanitas in mẽte medici, est ars medicatiua. Et sic patet ꝙ ars factiua nihil aliud est ꝙ̃ substantia rei factæ, & quodquid erat esse eius. Omnis enim artifex procedit in opus ex eo ꝙ considerat quid est quod operari intendit. In speculatiuis vero sciẽtijs manifestum est, ꝙ ipsa ratio diffinitiua rei est res scita, & est ipsa scientia siue intelligentia. Per hoc enim est sciens intellectus, per quod habet rationẽ rei. Cum igitur intellectus in actu & intellectum, non sit alterũ, in his quæcunq; materiam non habẽt, manifestum est ꝙ in substãtia prima quę maxime remota est à materia, maxime idem est intelligere & intellectum. Et sic vna est intelligentia intellecti tm̃, & non est aliud intelligentia intellecti, & aliud intelligentia intelligentiæ. Deinde cum dicit.

Tã in factiuis q̃ in speculatiuis scientiis ẽ idẽ rei scitæ sed diuersimode.

K

Restat igitur dubitatio, si id quod intelligitur sit compositum. Nam in totius partis intelligendis mutabitur.

Adhuc aũt restat dubitatio, si cõpositum est qđ intelligitur. Transmutabitur enim partibus totius.

Tertia dubitatio principalis. An Deus intelligat se vt cõplexum vel incomplexum.

Mouet tertiam dubitationem præter duas prius determinatas. Cum enim ostensum sit ꝙ primum intelligit seipsum. Aliquid autem intelligitur dupliciter. Vno modo ꝑ modum simplicis intellectus, sicut intelligimus quod quid est. Alio modo per modum compositi, sicut intelligimus enunciationem. Restat igitur quærẽdum, vtrum primum intelligat seipsum, per modum intellectus simplicis aut cõpositi. Et hoc est quod dicit, quod restat dubitatio si quod intelligitur à deo est compositum. Ostendit autem ꝙ non sit compositum cum dicit: Transmutabit enim & hoc tripliciter. Primo quidem sic. In omni intellectu composito sunt plures partes, quę seorsum ĩtelligi possunt. Licet enim hoc intellectum compositum quod est: Homo currit, ꝑut est vnum intellectum compositum, simul intelligatur tamẽ partes eius seorsum intelligi possunt. Potest enim intelligi hoc quod est Homo per se, & hoc quod est Currit. Sic igitur qcunq; intelligit aliquod intellectum compositum, potest transmutari intelligẽdo de vna parte in aliam. Si igitur intellectum primum sit cõpositum, sequitur quod potest transmutari intelligendo de parte in partem. Cuius cõtrarium supra ostensum est.

L

Probat tribus rõnibus ꝙ nõ sit intellm̃ qđdam vt cõpositum. Prima rõ.

M

An id omne est indiuisibile quod materiam non habet, vt mens humana.

Aut indiuisibile omne quod non habet materiã, vt humanus intellectus.

Secũda rõ.

Secundam rationem ponit, quæ talis est. Omne quod non habet materiam, est simplex & indiuisibile. Sed intellectum primum est immateriale. Ergo est simplex & indiuisibile. Ponit autem exemplum de humano intellectu. Quod quidem exemplum potest dupliciter intelligi. Vno modo secũdum similitudinem, vt intelligatur quod humanus intellectus sit secundum suam essentiam indiuisibilis: quia est forma omnino immaterialis. Alio modo, & melius potest intelligi secundum dissimilitudinem, vt sit sensus quod humanus intellectus intelligit compositũ: quia accipit sua intelligibilia à rebus materialibus, quod non est de intellectu primi.

N

Aut compositorum aliquo in tempore sic se habet, sed in quodam toto ipsum optimum habet, qđ quidẽ aliud est ab ipsa. Sic sese habet ipsa intellectio suiipsius omni æternitate.

Aut quod qdem compositorum habet in aliquo tempore. Non enim habet ipsum bene in hoc aut in hoc, sed in toto quodam quod optimum, & ens aliquid aliud. Sic autem habet ipsa suiipsius intelligentia toto æterno.

Tertia rõ.

Tertiam rationẽ ponit, quæ talis est. Intellectus qui est intelligibilium compositorum, habet suam perfectionem, nõ semper, sed in aliquo tempore. Quod sic patet, quia nõ habet suum bonum in hac parte vel in illa, sed illud quod est optimũ eius, est quoddam aliud quod est in quodam toto. Vnde etiam verum quod est bonum intellectus, non est in incomplexis, sed in cõplexo. Simplicia autem priora sunt generatione & tempore q̃ composita, vnde illud quod non habet suum bonum in partibus quæ seorsum accipi possunt, sed in toto quod ex eis constituitur, habet suũ bonum per aliquod tempus, & non semper. Sed intelligentia primi quæ est suiipsius, æternaliter & eodem modo se habet.

O

Lectio. xij.

Considerandum ẽt est, vtro nam modo vniuersi natura bonũ ipsum atq; optimum habet. Vtrũ separatũ quoddam & per seipsum, an ordinem ipsum.

Tex. cõ. 52.

Perscrutandum autem est qualiter habet totius natura bonum & optimum, vtrum separatum quid & ipsum secundum se, aut secundum ordinem.

POSTQVAM Philosophus ostendit qualiter primum mouens est intelligens & intelligibile, hic intẽdit inquirere qualiter primum mouens sit bonum et appetibile, & circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter se habeat bonũ in vniuerso ꝟm opinionem propriam. Secundo ꝟm opinionem aliorum, ibi. Quæcunq; vero impossibilia. Circa primum duo facit. Primo mouetur q̃onem. Secundo soluit eam, ibi. Aut vtroq; modo &c. Oritur autem ista quæstio ex hoc qđ supra dictum est, ꝙ primũ mouens mouet sicut bonum & appetibile. Bonum enim ꝟm ꝙ est finis alicuius est duplex. Est enim finis extrinsecus ab eo quod est ad finem, sicut si dicimus locum esse finem eius quod mouetur ad locum. Est etiam finis intra, sicut forma finis generationis & alterationis: & forma iam adepta, est quoddam bonum ĩtrinsecum eius cuius est forma. Forma autem alicuius totius, quod est vnum per ordinationem quandam partium, est ordo ipsius. Vnde relinquitur ꝙ sit bonum eius. Quærit ergo Philosophus vtrũ natura totius vniuersi habeat bonum & optimum, id est finem proprium, quasi aliqd separatum à se. Vel habeat bonum & optimum in ordine suarum partiũ, per modũ quo bonũ alicuius rei naturalis est sua forma. Deinde cũ dicit.

P

Sermo de bõitate primi principij & totius vniuersi.

Finis duplex.

Qõ. An finis vniuersi sit ei intrinsecus an extrinsecus.

Q

An vtroq; modo perinde, atq; exercitus. Nã bonũ ipsius in ordine consistit, & insuper bonum ipsius est ipse Dux, atq; magis. Non est enim ob ordinem ipse Dux, sed ob ducem est ille.

Aut vtroq; modo, sicut exercitus. Etenim in ordine ipsum bñ, & Dux exercitus, & magis iste. Nõ enim iste ꝑp ordinẽ, sed ille propter hunc est.

Hĩ vtroq; modo finis & bonum vniuersi.

Soluit propositam q̃onem, & circa hoc duo facit. Primo enim ostendit ꝙ vniuersum habet bonum separatum, & bonum ordinis. Secundo ostendit qualiter partes vniuersi se habent ad ordinem, ibi. Omnia vero ordinata. Dicit ergo primo ꝙ vniuersum habet vtroq; modo bonum & finem. Est enim aliquod bonũ separatũ quod est primũ mouens

A Tex. cõ. 52 mouens, ex quo dependet cœlum & tota natura, ſicut ex fine & bono appetibili, vt oſtẽſum eſt. Et quia oĩa quorum vnum eſt finis, oportet ꝙ in ordine ad finẽ conueniant, neceſſe eſt ꝙ in partibus vniuerſi ordo aliquis inueniatur. Et ſic vniuerſum habet & bonum ſeparatum, & bonũ ordinis. Sicut videmus in exercitu. Nam bonũ exercitus eſt, & in ipſo ordine exercitus, & in Duce qui exercitui præſidet. Sed magis eſt bonum exercitus in Duce ꝙ̃ in ordine, quia finis potior eſt in bonitate his quæ ſunt ad finem. Ordo aũt exercitus eſt ꝓpter bonũ Ducis adimplẽdum. ſ. Ducis voluntatẽ in victoriæ cõſecutionem. Nõ aũt econuerſo, bonum Ducis eſt ꝓpter bonum ordinis. Et quia ratio eorum quæ ſunt ad finem ſumitur ex fine, ideo neceſſe eſt ꝙ non ſolũ ordo exercitus ſit ꝓpter Ducem, ſed etiã ꝙ à Duce ſit ordo exercitus, cum ordo exercitus ſit ꝓpter Ducem. Ita etiam bonum ſeparatum quod eſt primũ mouẽs, eſt melius bonum bono ordinis quod eſt in vniuerſo. Totus enim ordo vniuerſi eſt ꝓpter primũ mouentẽ, vt. ſ. explicetur in vniuerſo ordinato id q̃d eſt in intellectu & voluntate primi mouentis. Et ſic oportet ꝙ à primo mouente ſit tota ordinatio vniuerſi. Deinde cum dicit. B

Vniuerſa autem ſunt aliquo modo, ſed non ſimiliter ordinata, aquatica, volatilia, plantæ: & non ita ſeſe habent, vt alteri non ſit quicquam ad alterũ, ſed eſt aliquid plane. Nam ad vnum quidem vniuerſa ſunt ordinata. Sed perinde atq; in domo liberis quidẽ minime licet quoduis facere, ſed omnia ſunt aut plurima ordinata. Mancipia autem feræq; pauca ſane, parumq; ad ſocietatem conferentia faciunt. Pleraq; vero nihil ad eandem conducentia agunt. Natura nãq; cuiuſq; ipſorum tale principium eſt. Dico autem hoc pacto. Omnia ad ſegregationem venire neceſſe eſt. Et alia ita ſunt, quorum res omnes participes ſunt ad ipſius totius conſtitutionem. C

Omnia vero coordinata ſunt aliqualiter, ſed non ſimiliter, & volatilia, & natatilia, & plantæ. Et nõ ſic ſe habent vt non ſit alteri ad alterum nihil, ſed eſt aliquid. Ad vnũ quidẽ enĩ oĩa coordinata ſunt. Sed quemadmodum in domo, liberis non licet quod cõtingit facere, ſed omnia aut plurima ordinata ſunt: ſeruis vero & beſtiis parum quod ad cõmune, multũ vero quod cõtingit. Tale nãq; cuiuſq; principiũ ipſorum natura eſt, dico autem puta ad diſcerni, neceſſe quoq; omnibus venire. Et alia ſic ſunt quibus communicant omnia ad totum. Tex. cõ. 52

Oĩs partes vniuerſi ſũt ordiatę ad bonũ toti' vniuerſi, ſed nõ ſimiliter oĩs. Oñdit qualiter partes vniuerſi ſe habẽt ad ordinẽ, dicẽs ꝙ omnia quæ ſunt in vniuerſo ſunt aliquo modo ordinata, ſed non ſimiliter oĩa habent ordinẽ. ſ. animalia marina, & volatilia, & plãtæ. Et tñ licet non ſint eodem modo ordinata, non ita ſe hñt ꝙ vnum eorum nõ pertineat ad alterum. Sed eſt aliqua affinitas & ordo vnius ad alterum. Plãtæ enim ſunt propter animalia, & aĩalia ſunt ꝓpter hoĩes. Et ꝙ oĩa ſint ordinata adinuicẽ, patet ex hoc ꝙ oĩa ſimul ordinãtur ad vnum finem. Sed ꝙ oĩa ſic ſint ſimiliter ordinata, manifeſtat̃ per quoddam exemplum. In aliqua enim domo uel familia, ordinata inueniunt̃ diuerſi gradus. Sicut ſub patrefamilias eſt primus gradus filiorum. Alius autẽ gradus eſt ſeruorum. Tertius vero gradus eſt beſtiarũ quæ ſeruiunt in domo, vt canes & hmõi animalia. Hmõi enim gradus diuerſimode ſe hñt ad ordinem domus, qui imponitur à patrefamilias gubernatore domus. Filijs enim nõ competit vt faciãt aliquid caſualiter & ſine ordine, ſed oĩa aut plura eorum quæ faciunt ordinata ſunt. Non aũt ita eſt de ſeruis aut beſtijs, quia parum participant de ordine qui eſt ad cõmune. Sed multum inuenitur in eis de eo quod cõ D

tingit, & caſualiter accidit. Et hoc ideo, quia paruam affinitatem hñt cum rectore domus, qui intẽdit bonum domus cõmune. Sicut aũt imponitur in familia ordo per legem & præceptum patrisfamilias, qui eſt principium vnicuiq; ordinatorum in domo, exequẽdi ea quæ pertinẽt ad ordinem domus: ita natura in rebus naturalibus eſt principium exequendi vnicuiq;, id quod cõpetit ſibi de ordine vniuerſi. Sicut is qui eſt in domo per ꝓceptum patrisfamilias ad aliquid inclinatur, ita aliqua res naturalis ꝑ naturam ꝓpriã. Et ipſa natura vniuſcuiuſq; eſt q̃dam inclinatio indita ei à primo mouente, ordinãs ipſam in debitum finẽ. Et ex hoc patet ꝙ res naturales agunt ꝑꝑ finem, licet finem non cognoſcãt, quia à primo intelligente aſſequuntur inclinatiões in finem. Sed tñ non ſimiliter omnia iſta ſe habẽt ad iſtum finem. Eſt enim aliqd cõe oĩbus, quia neceſſe eſt ꝙ oĩa ad hoc perueniant ꝙ diſcernant̃. i. ꝙ habeant diſcretas & proprias operationes, & ꝙ etiam ẽm ſubãm adinuicem diſcernant̃. Et quantũ ad hoc in nullo deficit ordo. Sed q̃dã ſunt q̃ nõ ſolũ hoc hñt, ſed vlterius talia ſunt ꝙ oĩa q̃ ſunt in eis ⟨ cõicant ad totum ⟩. i. ſunt ordinata ad bonũ cõe totius. Hoc aũt inuenitur in illis in quibus nihil eſt ꝑter naturam, neq; caſualiter, ſed oĩa ẽm debitum ordinem ꝓcedũt. Manifeſtum eſt enim ꝙ vnaquæq; res naturalis, vt dictum ẽ, ordinatur ad bonum cõe ẽm ſuam actionem debitam naturalem. Vnde illa q̃ nunq̃ deficiunt à ſua actione debita & naturali, hñt oĩa ſua cõicantia ad totum. Illa vero q̃ aliqñ deficiunt ab actione debita & naturali, nõ hñt omnia ſua cõicantia ad totũ, ſicut hmõi corpora inferiora. Eſt ergo ſumma ſolutionis ꝙ ordo duo requirit. ſ. ordinatorum diſtinctionẽ, & cõicantiã diſtinctorum ad totum. Quantum autem ad primũ indeficienter eſt ordo in oĩbus. Quãtum autẽ ad ſecũdum eſt quidam ordo indeficienter in aliquibus, quæ ſunt ſuprema & proxima primo principio, ſicut ſubæ ſeparatæ & corpora cœleſtia in quibus nihil caſualiter accidit & præter naturam. In aliquibus autem deficit. ſ. corporibus in quibus interdum aliquid accidit caſualiter ꝑter naturam. Et hoc ꝓpter remotionem à primo principio ſemꝑ eodẽ modo ſe habente. Deinde cũ dicit. B F G

Non lateant autem oportet quę impoſsibilia aut abſurda iis eueniunt, qui alias dicunt, & quædam aſſerunt, qui elegantius dicunt, & in quibus minime dubitationes exiſtant.

Quęcunq; vero enim impoſsibilia accidunt aut abſurda aliter dicentibus, & qualia gratioſius dicentes, & in qbus minime dubõnes oportet nõ latere.

Determinat de bono & ordine vniuerſi ẽm opinionem aliorum, & circa hoc duo facit. Primo manifeſtat de quo eſt intentio, dicens ꝙ oportet dicere quæcunq; impoſſibilia aut abſurda accidunt illis, qui aliter dicũt de bono & ordine vniuerſi ſcilicet ꝙ̃ nos. Et oportet dicere etiã qualia dicunt illi qui melius loquuntur, & in quorum dictis pauciores dubitationes apparent. De bono ordine vniuerſi ẽm opiniones aliorum. H

Omnes enim ex contrariis omnia faciunt. At neq; hoc ipſum omnia, neq; hoc ipſum ex cõtrariis, recte dicunt, nec quo pacto ex contrariis erunt ea in quibus eſt contrarietas dicere quicquam videntur. Omnes enim ex contrariis faciunt omnia. Neq; autem ꝙ omnia, neque ex contrariis recte, nec in quibuſcunq; contraria ſunt, quomodo ex contrariis erunt, non dicunt.

Proſequitur ſuam intentionem, & circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem illorum, qui poſuerunt principia eſſe contraria. Secundo eorum qui poſuerunt principia eẽ naturas quaſdã ſeparatas. ibi. ⟨ Amplius ſi nõ erũt &c. ⟩ Circa primum duo facit. Primo proponit, in quo deficiãt illi Proponit ꝙ in tribus defecerunt antiqui ponentes principia contraria.

I illi qui dicũt principia esse contraria, dicens quod omnes antiqui philosophi posuerunt omnia esse ex principijs contrarijs. Et quantum ad tria non recte dixerunt. Neq; enim recte dixerunt in hoc ꝙ posuerunt res esse ex cõtrarijs, neq; etiam in hoc ꝙ dixerunt omnia ex contrarijs. Et tertio defecerunt in hoc ꝙ non dixerunt quomodo ex contrarijs res producantur. Secundo ibi.

Pati nanq; a sese mutuo contraria nequeũt. A nobis autem cum ratione id soluitur, propterea quod tertium quippiam est. At quidam contrariorum alterum numerum faciunt, vt ii qui inæquale æquali, aut vni multa supponũt. Soluitur autẽ & hoc eodẽ modo. Materies enim quæ quidem est vna, nulli prorsus contraria est.

Impassibilia itaq; sunt contraria adinuicem. Non aũt soluitur hoc rationabiliter, eo ꝙ tertium aliqd

K sit. Alii vero alterum cõtrariorum materiam faciũt, quemadmodum quidem est inęquali, aut vni multa. Soluitur autem & hoc eodem modo. Materia enim quę vna, nulli est contraria.

Manifestat qũo in pdictis tribus defecerunt, & primo qũo defecerunt in hoc ꝙ posuerunt esse res ex cõtrarijs. Secundo in hoc ꝙ posuerat oĩa eẽ ex cõtrarijs. ib. {Amplius oĩa primam participationem.} Tertio qũo defecerunt in hoc ꝙ non dixerunt qũo ex cõtrarijs res sint. ibi. {Oẽs autem cõtraria dicentes &c.} Dicit ergo primo ꝙ nõ recte dicunt res esse ex contrarijs, q̃a cõtraria ƀm se accepta sunt impassibilia adinuicem. Non enim albedo patitur à nigredine, neq; econuerso. Non aũt ex eis posset aliquod vnum cõstitui nisi adinuicem paterentur, vt sic reducantur ad aliquod medium. Sed hæc dubitatio ƀm sententiam Aristo. de facili soluitur. Quia Aristo. posuit pter duo cõtraria esse tertium principiũ quod est materia. Sic ergo vnum cõtrariorum põt pati à reliquo, inquãtum materia subiecta vni contrario, ab alio patitur. Sed alij posuerunt materiam esse alterũ contrariorum, & non aliquid pter contraria. Sicut patet de illis qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquali & æquale, vnũ & multa. Attribuebãt enim inęqualitatem & multitudinẽ materiæ, æqualitatem & vnitatem formæ, sicut patet de opinione Platonis, licet philosophi naturales posuerint cõtrarium. Sed hoc eorum dictum soluit eodẽ modo, quia materia q̃ vna est, quasi cõe subiectũ cõtrariorum, nulli est contraria. Deinde cum dicit.

Ostendit ꝙ antiqui defecerũt ponentes res fieri ex contrarijs.

L

Preterea quoduis aliud preter ipsum vnum, mali particeps erit. Ipsum eni malũ elemẽtorum alterum est.

Amplius autem omnia praui participatione sunt extra vnũ. Nã prauum ipsum alterũ elementorum.

M

Manifestat Philosophus qũo defecerunt dicendo oĩa eẽ ex cõtrarijs, & circa hoc duo facit. Primo ostẽdit inconueniens quod ex hac positione seqtur. Manifestum est enim ꝙ prima cõtrariorum genera, sunt bonum & malum, quia semper alterum cõtrariorũ est vt priuatio, & ita habet rationem mali. Si ergo omnia sunt ex contrarijs; sequitur ꝙ omnia participent malo præter vnum, scilicet bonum qđ est principium. Nam alterum elementorum ponitur esse bonum. Omnia vero alia ponuntur esse ex his duobus principijs. Hoc autem non est verum, quia in corporibus cœlestibus, & natura substantiarum separatarum, non inueniuntur corruptio & malum. Secundo ibi.

Ex dictis antiquorũ sequit oĩa participare malo excepto vno.

Cæteri vero neq; principia bonum ipsum, ac malum faciunt, & tamen in vniuersis bonum ipsum maxime principium esse constat.

Alii aũt nec principia bonum aut malum, quãuis in omnibus maxime quod bonum principium.

N

Ostendit ꝙ positio ponentium omnia ex contrarijs, nõ cõuenit positioni quorundã philosophorum. Si enim omnia sunt ex contrarijs, sequitur (vt dictum est) quod prima principia sint bonum & malum. Sed quidam non posuerunt bonũ & malum esse principia, sed id quod est bonũ, esse principium omnibus. Tertio ibi.

Quidã solũ bonũ posuerunt rerũ pncipiũ.

At quidam hoc quidem recte principium esse dicũt, sed quonam pacto principium est, non dicunt. Vtrũ vt finis, an vt id quod mouet, an vti forma.

Alii vero hoc quidem recte, quia principium: sed quomodo quod bonum principium, non dicunt. Vtrũ scilicet vt finis, aut vt mouens, aut vt species.

Ostendit qũo in ponendo bonum esse principium, defecerunt etiam illi. Et hoc ostendit primo in cõmuni dicens, ꝙ quidam, licet recte dicerent, ponentes bonum esse principium omnium, tamen in hoc defecerunt, quia non determinauerunt quomodo bonum esset principium, vtrum. s. vt finis, aut vt forma, aut vt mouens. Hæc enim tria habẽt rationem perfecti & boni. Non autem materia quæ non perficitur nisi per formam. Vnde de ea mentionem facit. Secundo ibi.

Prędicti in sua hac & põne defecerunt.

O

Absurde & Empedocles censet. Bonũ enim ipsum ɔcordiam ponit eẽ. Hęc aũt principium est, & vt mouens: congregat enim. Et vt materies: est enim pars ipsius congesti. Quod & si eidem accidit vt sit principium, vt materies atq; mouens, tamen ipsum esse non idem erit. Vtro igitur duorum erit concordia? Absurdum est etiam discordiam non subire corruptionẽ censere. Hęc aũt apud ipsum est ipsi mali natura.

Inconuenienter autẽ & Empedocles. Amicitiam enim facit bonum. Hoc aũt principiũ & vt mouens: congregat enim. Et vt materia: pars enim mixturæ. Si itaq; & eidem accidit vt materiam & principium esse, & vt mouens. Sed esse, non idem. Vtrum igitur amicitia? Inconueniens autem & incorruptibilẽ esse litem. Sed ipsum autem est mali natura.

P

Descendit ad speciales opiniones, & primo ad opinionem Empe. dicens ꝙ incõuenieter Empedocles ponit bonum esse principium. Ponit enim amorem principiũ, quasi bonum. Sed amorẽ dicit esse principium dupliciter. Dicit enim ꝙ est vt mouens, inquantum habet vnire & congregare. Et iterum ponit ꝙ est principium sicut materia. Ponebat enim amorem esse partem mixtorum. Corpora enim ponebat esse mixta ex quatuor elementis, & amicitia & lite. Licet autem contingat esse principium idem, sicut materia, & sicut mouens, non tñ ƀm eandem rationem. Potest enim ignis esse mouens ƀm formam, & materiale principium ƀm materiam. Non autem ƀm idem, quia mouens inquantum hmõi est in actu. Materia aũt inquantũ hmõi est in potentia. Restat igitur assignandum ƀm quid amor sit materia, & ƀm quid est mouens, quod ipse non assignat. Aliud aũt inconueniens quod sequitur opinionem Empedo. est ꝙ posuit litem esse primum principium incorruptibile. Quæ quidem ƀm ipsum videtur eẽ ipsa natura mali. Malũ aũt ƀm recte opinantes, non ponitur principium eẽ, sed solum bonum, vt dictum est. Tertio ibi.

Ad opinionẽ Empedocl's sequunt duo incõueniẽtia. Primum. Nõ incõuenit idẽ esse pncipiũ sicut mã, & sicut mouẽs ƀm diuersas rationes. Secũdũ incõueniens.

Q

Anaxagoras autem ipsum bonum principium vti mouens esse ponebat: mens enim mouens. At alicuius gratia mouet. Quare aliud quippiam erit, verũ vt nos ipsi dicemus. Est enim quodãmodo sanitas facultas ipsa medendi. Absurdum autem est ipsi bono mentiq; contrariorum non fecisse.

Anaxagoras aũt vt mouẽs quod bonũ principiũ: Tex. cõ. 55

Intellectus

A Intellectus enim mouet. Sed gratia alicuius mouet. Quare alterum. Excepto vt nos dicimus. Nam medicatiua est quodammodo sanitas. Inconueniens autẽ & contrarium non facere bono & intellectui.

Ad opinionẽ Anaxa. duo etiã incõueniẽtia sequuntur.

Descendit ad opinionẽ Anaxagoræ dicens, ꝙ Anaxagoras posuit bonũ esse principiũ primũ quasi mouens. Dixit enim ꝙ intellectus mouet oĩa. Sed manifestũ est ꝙ semper {intellectus mouet gratia alicuius}. i. ꝑ finem. Quare oportet ꝙ ponat alterũ aliqđ principium, ꝑpter quod intellect⁹ moueat. Nisi forte dicat sicut nos diximus. s. ꝙ idẽ potest esse intellectus & intellectum, & ꝙ intellectus moueat propter seipsum, quod aliquo modo inuenitur in his quæ agunt per intellectum ſm nos. Ars enim medicinæ agit ꝑpter sanitatẽ, & sanitas est quodãmodo ipsa ars medicinæ, vt supra dictũ est. Aliud aũt incõueniens sequi videtur cõtra opinionẽ Anaxa. si sustineat cõmunis opinio. s. ꝙ contraria sunt principia omnium. Secundũ hoc enim videbitur inconueniens, ꝙ non facit aliquod principium contrarium bono & intellectui. Deinde cum dicit.

Tex cõ. 51
B

Omnes autem qui cõtraria principia ponunt, cõtrariis ipsis non vti videntur, si quispiam non neglexerit, sed diligentius sententias illorum perspexerit. Nemo preterea cur aliæ rerum intereunt, aliæ non intereunt dicit. Res enim vniuersas eisdem ex principiis faciunt. Præterea quidam ex eo quod non est, ea quæ sunt, fieri dicũt. Quidã ne idipsum dicere cogantur, vnum omnia faciunt.

Te. cõ. 56.

Omnes autem contraria dicentes non vtuntur cõtrariis, nisi figuret aliquis. Et quare hæc quidẽ corruptibilia, hęc vero incorruptibilia, nullus dicit. Omnia nanq; entia faciunt ex eisdem principiis. Amplius aũt alii quidem ex non ente faciunt entia. Alii aũt nisi hoc cogantur, vnum omnia faciunt.

C

Deducit q̃tuor inconueniẽtia ex positiõe antiquorũ dicentiũ omnia fieri ex contrariis. Primum.

Ostendit tertiũ qđ supra posuit. s. ꝙ ponentes principia cõtraria esse, nõ dicunt q̃uo principiata sunt ex contrariis. Et hoc est qđ dicit, ꝙ oẽs dicentes principia esse contraria non vtuntur ad causandũ ea quę sunt apparẽtia in entibus. Nisi {aliquis figuret}. i. nisi aliquis velit fingere vel figurabiliter dicere. Et prĩo cũ dicit. {Et quare hoc qdẽ &c.} ostendit ꝙ nõ possunt causare differentiã corruptibilium vel incorruptibiliũ. Dicit ergo ꝙ nullus antiquorũ philosophorũ assignat causam, quare entia q̃dam sunt corruptibilia, & q̃dam incorruptibilia. Ponunt enim quidam eorũ entia oĩa esse ex eisdem principiis. s. contrariis. Et hæc est opinio antiquorũ naturaliũ. Alii vero. s. poetę theologi posuerũt oĩa ex nõ ente. Vnde supra dixit ꝙ generant mundũ ex nõ ente. Et sic cum eandem originẽ vtrique assignent oĩbus entibus, non pñt causare distinctionem rerũ ſm corruptibile. Et ideo alii vt ad hoc non cogantur, ꝙ. s. ponãt oĩa esse ex non ente, vel ꝙ assignent causam distinctionis rerũ, posuerunt oĩa esse vnum, totaliter à rebus distinctionẽ tollentes. Et hæc est opĩo Parmenidis & Melissi. Scđo ibi.

Te. cõ. 30.
D

Præterea nemo cur semp erit generatio, & quænam sit generationis causa, dicit.

Amplius propter quid semper generatio, & quæ est causa generationis, nullus dicit.

Scđm incõueniens.

Ostendit ꝙ ẽt in alio deficiunt, quia. s. non pñt assignare causam quare generatio sit sempiterna, nec possunt assignare quæ sit vl'is causa generationis. Neutrũ enim contrariorum est vniuersalis generationis causa. Tertio ibi.

Atqui tam ii qui principia duo faciunt, q̃ ii qui formas afferunt, aliud principium magis principiũ ponant necesse est. Quonam pacto res, aut fuerunt, aut sunt illorum participes?

E

Parte. 15. Lectio. 9.

Et duo principia facientibus, aliquid necesse primũ esse principalius. Et his q species, qa aliud principalius. Propter qd eni participauit aut participat?

Tertiũ incõueniẽs.

Tertium ponit, in quo deficiunt ponentes principia esse cõtraria. Necesse est enim eis assignare ꝙ alterũ cõtrariorũ sit pricipalius principiũ, cũ semp alterũ sit vt priuatio. Vel intendit ꝙ necesse est ponere aliqđ principiũ principalius vtroque cõtrariorũ, ex quo rõ assignari possit quare q̃dã attribuunt vni cõtrariorũ sicut principio, et q̃dam alteri, vtpote quare quodam tpe moueat lis elementa ad separationẽ, & quodam tpe amicitia ad cõgregationem. Et hoc etiã accidit ponentibus esse species. Necesse enim est eis ponere aliquod principium principalius speciebus. Manifestũ est enim ꝙ ea quæ generãtur & corrumpuntur, nõ semper eodem modo participant speciem. Vnde oportet ponere aliquod principium ex quo assignetur ratio quare hoc indiuiduum prius participauit, aut modo participat speciem.

F

Et cæterorum quidem sententia sapientiæ, ipsiq; scientiæ præstabilissimę contrarium quippiam esse necesse est. At nobis id euenire non potest. Nihil est enim contrarium ipsi primo. Omnia namq; contraria materia habent, & hęc potentia sunt. Ignoratio vero contraria ad ipsum contrarium est. At ipsi primo contrarium nihil esse videtur.

Parte. 16

Et aliis quidem necesse sapientię, & honoratissimæ scientię aliquid esse contrarium. Nobis autem non. Non enim est cõtrarium primo quippiam. Nã omnia contraria habent materiam, & hęc potentia est. Contraria aũt ignorantia ad contrarium. Primo vero contrarium nihil.

G

Quartũ incõuenient.

Ponit quartũ incõueniens qđ eis sequit dicẽs, ꝙ necesse est philosophis ponẽtibus principia eẽ cõtraria, ꝙ sapiẽtię primę & honoratissimæ sciæ, sit aliqđ cõtrariũ, qa sapiẽtia ẽ de prĩo principio, vt in prĩo oñsum est. Vñ si prĩo principio non est aliquid cõtrarium, quia oĩa cõtraria habent naturam quę est in potentia ad vtrunq; cõtrariorum. Primũ autem principiũ ſm nos est immateriale, vt ex dictis patet. Vnde relinquitur ꝙ primo principio non sit contrarium aliquid, & ꝙ primę scientiæ non sit contraria aliqua scientia, sed solum ignorantia. Deinde cum dicit.

In proœ.

Sicut primo pricipio nihil est cõtrariũ, sic nec primę sciẽtię, sed solũ ei opponitur ignorãtia. Lectio. 2.

Preterea si non sint, alia preter res ipsas sensibiles, non erit principium, nec ordo, nec generatio, nec ipsa etiam corpora cœlestia erunt. Sed semper principii principium erit, vt theologis omnibusq; naturalibus accidit.

Parte. 17.

Amplius si non erũt preter sensibilia alia, nõ erit principiũ, & ordo, & generatio, & cœlestia, sed semp principii principiũ, vt theologis & physicis oĩbus.

H

Descẽdit ad opinionẽ ponẽtiũ subas separatas, & primo oñdit ꝙ incõueniens seqtur non ponẽtibus eas, & dicit ꝙ si nõ sint alia entia ꝑter sensibilia, non erit primum principiũ, sicut oñsum est, nec ordo rerũ qualis assignatus ẽ, nec generatio perpetua, nec principia qualia supra posuimus, sed semp erit principii principiũ infinitũ, vtpote ꝙ Socrates generet à Platone, & ille ab illo, & sic in infinitũ, vt visum ẽ oĩbus antiqs phĩs nãlibus. Nõ. n. ponebãt aliqđ principiũ vl'e primũ, ꝑter ista principia ꝑticularia & sensibilia.

Infert incõueniens ꝓ negãtibus subas separatas.

Si vero sint formę vel numeri, nullius prorsus rei causę erunt. Quod si ita non sit, At saltem nullius erunt causa motionis.

Parte. 19

Si autem erunt species aut numeri, nullius causę. Si autem, non quidem motus.

I Ostendit quod inconueniens sequitur ponentibus naturas quasdam separatas, & primo quantum ad eos qui ponebant in huiusmodi naturis connexionem quandam originis. Secundo quãtum ad eos qui hoc nõ ponebãt, ibi. ℂ Dicentes aũt numerum. ⁊ Circa primum ducit ad quatuor incõuenientia, quorum primum est ꝙ species & numeri ꝙ ponebant quidam pręter sensibilia, nullius causæ videntur esse. Sed si sint alicuius causæ, non videbitur aliquid esse causa motus, quia hmõi non videntur habere rationẽ principiorum mouentium. Secundo ibi.

Deducit ꝙ tuor inconuenĩetia ꝯ ponentes subãs separatas, mõ Platonico & Pythagorico. pmũ.

Præterea quomodo ex hisce quæ sunt expertia magnitudinis, magnitudo continuumq; emergere potest? Numerus enim neque vt mouens, neque vt forma continuum faciet.

parte. 13.

Adhuc quomodo erit ex nõ magnitudinibus magnitudo, & cõtinuum? Non enim numerus facit cõtinuum, nec vt mouens, nec vt species.

K

Scdm incõueniens.

Ducit ad aliud inconueniens. Numerus enim nõ est magnitudo. Magnitudo autem non est nisi ex magnitudinibus, vnde impossibile videtur assignare quomodo magnitudo, & continuum sunt ex numeris qui non sunt cõtinui. Non enim potest dici ꝙ numerus causet continuum sicut principium motiuum & formale. Tertium ponit ibi.

At vero nihil contrariorum erit, quod effectiuũ erit atque motiuum. Potest enim non esse. At agere potentia posterius est. Non ergo perpetua sunt ea quæ sunt. At sunt? Ergo aliquid horũ tollendũ est. Dictũ est aũt quo pacto actum potẽtia antecedit.

parte. 10.

At vero nullum erit contrariorum & factiuum quod & motiuum, quod contingeret vtiq; non esse. At vero posterius quidem ipsum facere, potentia. Non ergo sempiterna sunt entia. Sed sunt: Interimẽdũ igitur est horum aliquid. Et hoc dictum est.

L

Dicens ꝙ si species & numeri sunt prima principia, cũ speciebus & numeris non inueniatur contrarietas, sequitur ꝙ non erunt contraria principia prima, quia non ponũtur factiua & motiua. Et sic contingeret non esse generationem & motum. Quia si prima principia non sunt mouẽtia, sed posterius causent ex primis principijs, sequeret ꝙ sunt in potẽtia prioꝝ principioꝝ. Quod aũt põt esse, põt & nõ esse. Vnde sequitur ꝙ generatio & motus nõ sunt sempiterna. Sed sunt sempiterna, vt supra positum est. Interimendũ est igitur aliud præmissorum. s. quod ponebantur prima principia nõ esse mouẽtia. Et hoc dictum est. s. in primo libro, quo prima principia sunt mouẽtia. Quartum ponit ibi.

Tertiũ incõueniẽs.

Supple generatio & motus. Lectio. 6.

Præterea quomodo sunt ipsi numeri vnum, aut anima & corpus, aut omnino forma & res, nemo dicit, neq; dicere potest nisi dixerit perinde atque nos dicimus, id quod mouet hoc ipsum facere.

M

Parte. 11.

Adhuc quomodo numeri vnum, & anima & corpus, & species totaliter & res, nihil dicet nullus: nec contingit dicere, si non vt nos dicat, quod mouens facit.

Dicens ꝙ nullus istorum dicere põt, quid faciat vnum esse numerum, aut animam & corpus, aut vniuersaliter forma & id cuius est forma, nisi dicat, ꝙ mouens hoc facit sicut nos supra diximus in octauo. Species aũt & numeri nõ habent rationem causæ mouentis. Deinde cum dicit.

Quartum Icõueniẽs. Tex. cõ. 12 & inde.

N

Qui vero numerum mathematicum primum, & ita semper aliam substantiam deinceps hęrentem, & alia cuiusq; principia esse dicunt, aduenticiam profecto faciunt ipsius substantiam vniuersi. Nihil enim alia ad aliam substantiam siue sit, siue non sit, conferre sane videtur. Et insuper principia multa. At ea quę sunt, male gubernari nolunt. Multos principes esse, bonum non est. Vnus ergo sit princeps.

Dicentes autem numerum primum mathematicum, & semper aliam habitam substantiam, & principia cuiuslibet, alii inconnexã ipsius vniuersalis substantiam faciunt. Nihil enim alia alii confert, aut ens, aut non ens. Et principia multa. Entia vero nolunt disponi male; nec bonum pluralitas principatuum. Vnus ergo princeps.

parte. 12.

O

Ostendit quod inconueniens sequatur fm illos, qui ponunt hmõi naturas esse inconnexas dicens, ꝙ ponentes primum in rebus esse numerum mathematicum, ut Pythagorici posuerunt, & sic consequenter semper ℂ aliam naturã habitam, ⁊ id est consequentem, videlicet ꝙ post numerum, magnitudinẽ, & post magnitudinem, sensibilia, & dicentes cuiuslibet naturæ esse alia & alia principia, sicut ꝙ alia sunt principia numerorum, & alia magnitudinum, & alia sensibilium, isti inquam sic dicentes, faciunt substantiam ℂ vniuersi esse incõnexam, ⁊ id est sine ordine, ita ꝙ vna pars nihil conferat ad aliam vel ad alteram, siue sit, siue non sit. Et similiter faciunt multa principia inconnexa. Et hoc non potest esse, quia entia non volunt male disponi. Dispositio enim entium naturalium est qualis optima potest eẽ. Et hoc videmus in singulis, ꝙ vnumquodq; est optimæ dispõnis in sua natura. Vnde multo magis oportet hoc existimare in toto vniuerso. Sed pluralitas principatuum non est bonum. Sicut nõ esset bonum ꝙ essent diuersæ familiæ in vna domo, quæ inuicem non communicarent. Vnde relinquitur ꝙ totũ vniuersum, est sicut vnus principatus & vnum regnum. Et ita oportet ꝙ ordinetur ab vno gubernatore. Et hoc est qđ concludit, ꝙ est vnus princeps totius vniuersi. s. primum mouens, & primũ intelligibile, & primũ bonum, quod supra dixit Deum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Deducit inc õueniens ꝯ Pythagoricos ponẽtes subſtãtias separatas sine ordine.

P

Expliciunt præclarissima Cõmentaria Angelici doctoris diui Thomæ Aquinatis, Theologoꝝ ac philosophorũ oĩum principis, sacri ordinis Prædicatoꝝ in. 12. libros Metaphysicę, cũ textu Aristotelis iuxta duplicem trãslationẽ, antiquã inquã ac Argyropoleã, oĩa solertissimo ac vigilãtissimo studio cũctis erroribꝰ mẽdisq; purgata, & ab vtriusq; linguæ perito & studioso & diligẽti nuperrime recognita, eadẽq; Venetijs in officina hæredum Lucæ Antonij Iuntæ Florentini typis tradita anno. 1548. mense Ianuario. Ad laudem & gloriam Dei omnipotentis & saluatoris nostri Iesu Christi. Cui sit decus, honor & gratiarum actio in seculorum secula. Amen.

Q

A METAPHYSICALES DEFENSIONES Doctrinæ Sãcti Thomæ de Aquino, vbi idem Sanctus Doctor in diuersis locis suæ metaphysicalis expositionis, ab Antonio andrea metaphysicam exponente, sub Scoti denominatione impugnatur, æditæ per venerabilem patrem fratrem Bartholomæum de Spina, Pisanum, ordinis prædicatorum, vitæ regularis.

B

DEFENSIO I.

Libro tertio tex. com. 15. parte tertia.

Deos autem facientes principia, & ex deis esse facta, quæ non gustauerunt nectar & manna, mortalia facta esse dicunt.

Hoc in loco Antonius Andreas de superfluitate notat Sanctum Thomam in hoc, quod quandam Hesiodi fabulam ab Arist. recitatam ad sensum veritatis trahit. Dicit enim Sanctus Doctor, quod Hesiodistæ prima rerũ principia deos nominauerunt, & dixerunt quod illi de numero deorum, qui non gustauerunt de quodam dulci cibo, qui vo- C catur nectar vel manna, facti sunt mortales. Potuit autem sub hac fabula (inquit Sanctus Thomas) aliquid veritatis occultæ latere, vt scilicet per nectar & manna intelligatur ipsa suprema bonitas primi principij. Nam omnis dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem refertur. Omne autem bonum à primo bono deriuatur. Potuit ergo esse intellectus eorum, quod ex participatione propinqua summæ bonitatis, aliqua incorruptibilia reddantur, sicut quæ perfecte participant diuinum esse. Quædam vero propter longe distare à primo principio, quod est nõ gustare manna & nectar, non possunt perpetuitatem conseruare secundum idem numero, sed secundum idem specie, ut dicit Philosophus in secũdo de generatione. Hæc sanctus Thomas.

Hac fabulæ expositione recitata, ac ex nomine per Mauritium citato in marginibus sancto Thoma, subiungit An- D to. and. dicens: Sed quæ vtilitas est immorari circa intentionem fabularum? Licet ergo istud forsitan sit bene dictum, tamen dubium est, & forsitan falsum, quod illa fuerit intentio poetarum. Hæc ille. Quãquam autem verear plurimum opusculum hoc ab intentione fabulæ initium summere, ne tamen meo silentio in hoc etiam sibiipsis sapientes hi videremur, adortus sum eisdem me opponere loco isto. Ad prædictam igitur impugnationem respondentes primo dicimus, quod hic homo incidit in foueam quam parauit. Neque enim potest dicere aliquo modo esse inutile, circa intentionem fabularum immorari: nisi quia ea quæ non sunt necessaria ad explanationem textus, non sunt etiam expositioni eius interserenda, quatenus mora legendi, prolixitasque scripturæ pro posse vitetur. Quare igitur & tu hæc interseruisti quæ iudicas inutilia? Sufficiens quippe tibi fuisset, vnico verbo pertransire & dicere: Circa intentionem autem huius fabulæ, non est inutiliter im- B morandum, vt facit quidam expositor &c. Secundo dicendum quod homo iste videtur dubitare hãc fabulæ explanationem continere veritatẽ, dum dicit forsitan. Quod vel ex ignorantia prouenit vel contemptu, vt etiam verissima: quia tamen ab eo quem spernit prolata sunt, suspecta quasi falsitate ex modo dicendi commaculet. Tertio ea quæ sanctus Tho. in aliquam sui excusationem adducit, iste homo non ex sancto Thoma, sed quasi ex se contra S. Tho. in argumentum superfluitatis inducit. Ante præmissam enim fabulæ expositionem sanctus Tho. sic ait: Non potest autem perfecte sciri, quid verum sub fabula lateat, nisi ab eo qui fabulam ipsam confinxerit. Et in fine dum fabulam explanauerat, subiungit: Sed vtrum hoc intenderit occulte tradere vel aliud, ex hoc dicto plenius percipi non potest. Hæc ille. Anto. autem an. dicit quod dubium est, & forte falsum &c. Et ego dico quod & forte verum, licet incertum, & non plene ex dictis habitum, sed quadam ve- F ritatis imagine, cum prædicta explanatio altissimo sensu fabulosam quadret sententiam. Et licet non sit dignum cũ studio intendere circa istas fabulas, sicut vigilanti studio intendimus serio propositis in metaphysica, non tamen est indignum aliqualiter explanare, quasi aliquid non sine omni ratione dictum. Quarto ad principale motiuũ dicimus non fuisse inutile, immo valde vtile & decentissimum hanc fabulam ad veritatis intellectum deducere. Cum enim hic iam per Philosophum quam per omnes expositores, supponatur per hanc poetæ fabulam, alta quædam de deo veritas occultari: & Arist. improbet non latentem illum veritatis sensum, secundum quem prima facie fabulæ verba proponũt, statim fidelibus se ingerit desiderium nosse, quid nam sit misterium absconditum etiam Philosopho, infideles quoque eiusdem fabulæ occasione, veritatem inquirentes, & ab eadem fabula velut auriga similitudinem trahentes, fortassis autumarent mortalia ab immortalibus ci- G bi alicuius, non nostro quidem vnigenei (id enim egregie Philosophus hic elidit.) sed alterius forte generis à nostro, participatione vel negatione seiunctos: aut certe deos vere quosdam esse mortales, mortalium causas atque principia: immortalibus itidem alijs circa immortalia tantum intentis: & sic duo generalia esse rerum prima principia iuxta manicheorum errorem, vel in alias similes falsitates, quasi veritatem assecuti deciderent. Vt igitur diuinus Doctor omnibus omnia factus, altissima veritate à metaphysicali sapientia non aliena, fabulosæque similitudini facili respondente fidelium votis occurrat, ac eorum mentes illustrans conquiescere faciat. Infidelibus etiam nedum ex fabula ista, verum etiam ex omni alia fictione occasionatæ deceptionis viam pro nixu præcludat: altissimum & quæ etiam theologos condeceat fabulæ huius sensum, effert mira correspondentia veritatis ad vmbram. Et vtinã omnes poetarum fabulas, dum se occasio præbet de eis verba fieri, ad sensum veritatis, moresque componendos H Christicolæ traherent, pro ut facile possent. Satis enim superque facerent & authoribus, qui per huiusmodi fabulosa rudes prouehere satagebãt ad alia capescenda, vitæque probitatem: & imbuendis, dum liberos ab infidelitatibus eos redderent, quibus nunc ob poetarum ficticia imprudenter à magistris interpretata, & à recenti testa imbibita, totus orbis respergitur & fœdatur. Vt sanctissimũ igit. vt sapientissimũ, prudẽtissimũ in huius fabulæ declaratione se pbuit diuinus Doctor, dum fideles cõfortat, infideles purgat, vtrosque instruit, exemplar se præbet cæteris doctoribus: & nihilominus limites non transcendit metaphysicalis obiecti, non extra propositum euagatur, quinimmo sua hac doctrina quæstioni propositæ à Philosopho satisfacit. Hinc. n. hĩc ambo rerũ genera, mortalia, iquã et ĩmortalia, ab

I ab vno primo immortali proficiscuntur numine. Cui in quam eo quod ista propius, illa longius ac infirmius haberet, differentes etiam gradus entitatis participant, & plures ac potiores suprema: pauciores autẽ & ignobiliores ac exiles infima. Et hæc de prima defensione sufficiãt, sitq; per omnia benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO II.

Quinto metaphy. ca. de elementis, parte prima.

Elementum vero dicitur ex quo aliquid componitur, primo inexistente indiuisibili specie in aliam speciem.

HOC IN LOCO Anto. an. diuum Tho. impugnat, sed non expugnat. Postquam enim ipse Anto. an. verbum Philosophi (indiuisibili specie in aliam speciem) exposuit pro indiuisibili ratione in partes alterius rationis, K per quod, inquit, distinguitur elementum à toto heterogeneo, statim subiungit: Ex quibus colligitur quod ista ratio elementi proprie competit materiæ primæ, vt patet discurrenti per singulas particulas. Vnde male dicit quidam expositor, qui materiam primam dicit esse ex parte ab hac ratione elemẽti, ex hoc quod dicitur ꝙ elementũ est indiuisibile specie. Et hoc ideo (vt dicit) quia materia non est in specie, non est proprie elementum. Sed hoc non valet, quia æquiuocat de specie. Non enim loquitur hic Philosophus de specie quæ dicitur esse generis. Sic enim materia non est in genere vel in specie, nisi per reductionem. Sed accipit speciem pro substantiali ratione & formali. Et hoc modo materia prima est indiuisibilis, quia eius substantia nõ est resolubilis in principia seu in partes alterius rationis. Vlterius patet quod ratio elementi non conuenit primo quatuor corporibus vocatis elementis, quia illa L corpora, puta ignis, aqua, aer &c. vtiq; sunt resolubilia in materiam & formam, quæ sunt alterius rationis, vt patet primo physico. & alibi frequenter, & statim infra dicetur, ibi (Similiter autem & corporũ dicunt elementa &c. scilicet antiqui.) Philosophus autem nominat ea non elementa simpliciter, sed vocata elementa. Sic enim dicebatur ab antiquis, qui ponebãt illa quatuor corpora vel omnia vel quædam esse rerum principia prima, nec esse vlterius resolubilia in alia priora. Hæc ille contra diuum Thomam, in margine per Mauritiũ ex nomine citatum. Sed si quis puro respiciat intuitu verba sancti Thomæ, protinus compiet ipsum assecutum esse Arist. mentem, & ab ea Anto. an. plurimum deuiare. Extorta siquidem est huius viri in hunc textum expositio, & contra expressam Arist. intentionem, & ob hoc in omnibus veritati repugnãs. Extorta quidem, quia nunquam Arist. in aliquo suorum librorum, dum speciei nomen inducit, rationem intendit. Sed vel formam, vt patet vbicunq; de forma loquitur: uel M si rationem, non tamen nisi habentis naturam completam & perfectam sub genere, quæ proprie species est. Vbi enim in septimo vel alibi quidditatem, speciem vocat, etiam non nisi quæ proprie species est, quidditatem proprie habere docet, vt dicit etiam in octauo, et in solo etiam genere substantiæ. Velle autem à proprietate & vsu significationis nominis à sapientibus approbato, sine ratione declinare, proprium illorum est, qui voluntate, non sapientia reguntur in tradenda doctrina vel exponendis authoribus. Sed quod nec vsus doctorum habeat hoc, vt scilicet speciei nomen pro ratione sumatur, nisi forte in scholis eorum qui contemptis sapientum eulogijs, propria sibi fingunt dictamina, patet de ea etiam de qua nunc verba facimus materia. Dum enim quærunt doctores atque egregij philosophi de materia, an eadem sit vel diuersa in cœlo & in corruptibilibus, nõ speciei vtuntur, sed rationis vocabulo. Quærunt enim an inferiorum & superiorum materia eiusdem diuersæue sit rationis, non autem an eiusdem sit speciei siue diuersæ. N Contra expressam etiam Philosophi intentionem esse prædictam Anto. and. expositionem, non solum ex prædicta sensus extorsione conuincitur, sed etiam ex processu eiusdem Philosophi. Posita nanq; diffinitione elementi, declaratisq; accuratius singulis particulis suis, supponit Philosophus exempla, & non vt addiscentes addiscant tantũmodo, sed potius vt per illorum communem elemento nomenclaturam, quibus & prædicta diffinitio competit, probet eandem diffinitionẽ nullam pati calumniam. Quia enim ab omnibus sapientibus, grãmaticis inquam, logicis, geometricis, atque physicis, illa vocantur elementa, quibus vt sic competit præfata descriptio, patet eam elementi esse propriam rationẽ. Declarat autem Philosophus, seorsum singulis hisce rebus quæ elementa vocari per sapientes (vt diximus) affirmat, omnes descriptionis huius particulas cõuenire. Et vbi elementa corporum inducit, expresse asserit eis quoq; particulam illam diffinitionis competere, (indiuisibili, inquã, specie in alias species) vt ipse quoque Anto. and. exponit, O quod vtiq; falsum esset si species ibi sumeretur pro ratione, cum etiam elementum, diuersarum rationum, immo realitatum partibus, materia inquam formaq; constet, ac in hæc (vt ita dixerim) diuidatur corruptum. Vel ergo Aristote. doctrina hæc, vana est, ac falsitati obnoxia, vel æquiuoce hic & paulo ante vtitur speciei nomine, quod puto nec isti concederent. Eo enim id falsum esse concedente constat quod derisibile foret volenti diffinitionis alicuius particulam declarare, sub alio eam sensu in declaratione proponere quàm sumpserit diffinitio. Iam enim non illam, sed aliud quid exponeret. Vel certe iste falsa multa necesse est intermisceat dum ueritatem oppugnat. Etenim particulam quam Arist. (huius etiam testimonio) ex proposito asserit simplicibus competere. Et ob hoc recte fuisse ab antiquis elementa vocata, hic dum sanctum Doctorem impugnat, negat prædictis corporibus conuenire, & ob hoc iterum negat prædicta corpora esse atque vocari debere simpliciter elementa, eo quod eorum singula in plures rationes diuidantur, vt sic e directo in omnibus repugnet Aristote. P Vnde patet ex his tertium quod proposui, præfatam inquam, in diuum Thomam huius viri calumniam, veritati in omnibus repugnare, nisi Arist. vera docuisse quis neget, & sic ab omnibus sapientibus derideri cupiat. Nec modus loquendi Aristo. dum quasi ab alijs ipsa corpora simplicia esse vocata elementa proponit, prædictæ iniustæ calumniæ in aliquo suffragatur. Quinimmo ex authoritate (vt diximus) antiquorum doctrinæ proprie non repugnante, immo sibi quàm plurimum accommodata, cõfirmat magis propositum quàm infirmet. Cõgruum vero extitit vbi de significatione huius nominis agebatur, huius etiam nominis inuentores primos inducere: & ex his, alibi reiectis alijs quæ falso circa elementorum naturam rerumq; principia opinabantur, tãtummodo veram hic elementi denominationem se accipere ac declarare insinuauit. Q Vbi autem non de significatione nominum sermo est, nec declarare intendit qualiter prædictis corporibus elementi ratio competat, iam non quasi antiquorum verbis illa vocat elementa, sed sua assertione sub elementi uocabulo ea proponit, ac de eisdem sępissime disputat. Hoc patet primo physicorum tex. commen. 44. & secundo cœli tex. commen. 19. & 20. secundo quoq; de generatione tex. commen. 24. in quibus locis probat elementa adinuicem esse contraria. Quarto etiam metheororum tex. com. primi, quatuor causas elemẽtorum inducit, calidum inquam & frigidum, humidũ & siccum, & ꝓsupponens omnibus esse notissimum quæ sint elementa, ea ibi aliter noĩare negligit. Secundo quoq; cœli, t. c. 19. & tertio

cœli

A cœli.t.com.31.& inde,& secundo de generatio.t.c.24. probat elementa esse generabilia. In eodem etiam processu tertij cœli, probat non esse tantum vnum elementum, nec esse infinita, & quod ex nullo priori generentur, sed ex se inuicem. Quæ etiam elemēta in libro de proprietatibus elemētorum capitulo primo quatuor esse corpora simplicia docet, vnicuiq; propria distribuens, ſm quæ à se inuicem distinguuntur. In his & alijs multis locis Arist. ipsa simplicia corpora simpliciter & absolute vocat elementa, quod quidem vituperabile foret, si non eis elementi ratio conueniret. In qua etiam re id aduertendum est, quod cum prędictæ conditiones ac proprietates, pluralitas inquā, contrarietas, generabilitas & corruptibilitas, causasq; habere calidum & frigidum, humidum & siccum, materiæ primæ ex omni parte repugnent, patet necessario non ei elementi etiā rationem competere. Non enim essent illa corpora elementa, nec plura essent substantiarum elementa, sed vnum tantum ipsa materia. Et mirum certe esset q̄ cum in prędictis
B elementi totiens fecerit Philosophus mentionem, nunquā materiæ meminisset, si materia esset elementum. Cum igitur semper substantiarum corruptibilium elementa, posuerit & vocauerit quatuor simplicia corpora omnibus notissima, patet q̄ & negare prędicta simplicia corpora esse elementa, & dicere materiam primam esse elementum, illi cōtrariatur. Ex his omnibus patet elementum quidem ad genus causæ materialis pertinere, vt etiam. S. Tho. ex intentione Philosophi in principio expōnis dicit, nō āt eē materiā primā vt Anto.an. leuiter putauit. Et de his satis.

DEFENSIO III.

Vbi supra parte eadē post prædicta verba Philosophi immedtate.

Vt vocis elementa ex quibus componitur vox, & in quæ diuiditur vltima. Illa vero nō in alias voces
C ab eis specie diuersas, sed & si diuidantur, particulæ sunt conformes.

HOC IN LOCO Anto.and. impugnat diuum Thomam proponendo dubium in hæc verba: Sed hic est vnum dubium, quomodo.f. litera sit diuisibilis, vt Arist. innuit. Et dicitur à quodam expositore, q̄ litera in prolatione est diuisibilis ſm tempora, quatenus litera longa habet duo tempora, breuis vero vnum, et hoc modo particulæ in quas litera diuideretur, essent vnius rationis specificæ. Sed contra, tum quia ſm grammaticos diuisio in tempora, siue habere duo tempora vel vnum, non competit literæ sed syllabæ. Non enim dicitur vna litera longa alia breuis, inquantum litera est. Sed si sic, hoc est inquantum litera per se facit syllabam & accentum, competit autem syllabæ per se. Tum quia esto q̄ ita esset, adhuc non esset ad mētem Philosophi, quia tempus cum sit mensura extrinseca prolationis literæ vel syllabæ, nec litera nec syllaba potest
D diuidi in tempora, vt in particulas habentes rationem elementi. Nam elementum est in existente. Dicēdum ergo aliter q̄ litera est simpliciter indiuisibilis in alias voces, nec habet quo ad hoc rationem elementi. Sciendum tamen q̄ aliquando bene arguitur & ostenditur veritas alicuius, nō solum expositione possibilis, sed etiam impossibilis. Exemplum. Impossibile est hominem non esse risibilem, sed illo posito, adhuc esset verum quod homo esset rationalis, q̄a homo non esset non rationalis per non esse risibilē, sed magis forte econuerso. Hunc modum loquendi seruat hic Aristote. dicens, q̄ etsi literæ diuidantur, supple ponendo impossibile, illæ particulæ literarum essent conformes vnius rationis specificæ, quod non potest dici de syllaba sicut patet. Hæc ille formaliter.

Sed hinc omnibus expresse notum fieri potest, quod vir iste nō simplici oculo sanctum Doctorem potuit intueri, quandoquidem. S. Doctoris doctrinam dum in parte exponit, putat impugnare. Ne autem pro ea parte quam impugnat, sua intentio calumniam pateretur, non omnia verba sancti Tho. recitat, ex quibus statim talem impugnationem esse vanissimam innotesceret: sed quædam affert tantummodo quæ pro suæ impugnationis aliquali apparentia videantur facere. Et hic etiam truncate producit ac false. Male etiam determinat, et peius suam determinationem declarat. Primum patet. Nam his verbis quæ ab impugnante in medium afferuntur, præmittit. S. Tho. literam Philosophi exponendo, q̄ literæ non resoluuntur in alias voces specie diuersas, sed si aliquo modo diuidātur, particulæ in quas fit diuisio erunt conformes, id est vnius speciei, sicut omnes particulæ aquæ sunt aqua. Et subdit. Diuiditur autem litera ſm tempora &c. Ex his manifeste patet quod. S. Tho. vult ostendere iuxta intentionem & verba textus Arist. quod literæ sunt elementa syllabarū eo, quia non sunt resolubiles in alias voces, quę scilicet sint
F partes diuersarum rationum ipsius literę: & intendit de partibus integralibus literæ, vt est vox articulata vel pars vocis articulatæ. Quod vero subdit literam etiam sicut & vocem articulatam diuidi in tempora, non intendit quod diuidatur in ea sicut in partes integrales prædicto modo, quo immediate negauerat eam habere partes, vt aqua in partes aquæ, quod tamen sibi imponit Ant.an. & sic vtiq; sibi esset imponēdum, si sic inepte & truncate locutus fuisset, quo modo allegat eum iste bonus homo, sed intendit & expresse dicit quod diuiditur in ea aliquo modo, scilicet eo modo quo cum temporibus habet cōpositionem. Vnde diuitur in ea sicut subiectum in accidentia, penes etiam accidens extrinsecum, & non sibi primo conueniens, vt bene inducit Anto.and. quasi declaret atq; cōfirmet. S. Tho. intentionem, dum eum impugnare cupit. Cum enim litera aliquo modo diuidatur in tempora, quomodocunq; sibi cōpetat talis diuisio intrinsece videlicet vel extrinsece,
G primo, et vel nō prīo, ne occasiōe huius diuisionis forte q̄s credat literā non esse elementū, sed potius id cōpetere partibus siue rebus in quas sic diuiditur, addidit Philosophus quod si litera diuiditur, scilicet aliquo modo, vt exponit S. Tho. omnes particulę eius erunt conformes, scilicet eiusdem speciei. Nam tempus longum & breue non sunt diuersarum rationum tempora, & consequenter nec litera longa & litera breuis. Et ideo sicut aquam esse indiuisibile non impedit, quin aqua sit elemētum, quia est diuisibilis in partes eiusdem rationis, eo q̄ ambo partes conueniunt in ratione aquæ: ita ex diuisione literæ in tempora non impeditur quin ipsa sit elementum, quia tam breue q̄ longum tēpus in ratione temporis conueniunt. Nec expositio hęc sancti Tho. quā addit ly aliquo modo, est voluntaria aut nō de intentione Philosophi. immo ex intentione literæ necessario elicita. Cum enim Arist. absolute dixerit literas non diuidi in partes specie diuersas, si proposuisset postea sub cōditione eam posse diuidi, & intelligeret de diuisione absolute & eo modo, quo iam negauerat eas posse diuidi, videreē dubitare de eo quod iam determinauerat, quasi posset falsum esse. Ergo credendum esse, suadet contextus literæ, vt non de diuisione illa, sed de alia quæ sibi quocunq; modo posset accidere intendat Philosophus. Item, quis dixit q̄ litera diuidatur in tempora, sicut in particulas habentes rationem elementi? Ecce enim q̄ hoc homo vel peruertit vel non intelligit. S. Tho. immo ex hoc quod illę particulæ non possunt habere rationem elementi, eo q̄ nō sit in illas resolutio vt in partes diuersarum rationum, infert Philosophus & diuus Tho. q̄ non infringitur, quin litera sit elementum, etiam si in tales particulas diuidatur aliquo modo. Falsum etiam est quod assumit, dum dicit quod litera per hoc quod est indiuisibilis, simpliciter in alias voces non habet rōnem elemēti. Cōtra hoc enim sic arguit. Hæc particula cōplet diffōnē elemēti, & lrā p Philosophū
H

I est elementum, ergo ex ea cum alijs habet litera quod sit elementum. Et confirmatur, quia materiam primã dixisti supra contra sanctum Tho. esse elementum, eo ꝙ sibi competat hæc particula, ergo pari ratione & omne aliud elemẽtum, & sic etiam litera. Si tamen intendit ꝙ litera ex prædicta conditione sola, non habet complete rationem elementi, eo ꝙ requirantur aliæ particulę in diffinitione positę, verũ quidem dicit, licet non bene id explicet, nec ad ꝓpositũ loquatur. Neq; enim hoc ex dictis sequitur, nec ad dicenda confert, nec suæ impugnationi in aliquo fauet, quia ẜm hũc sensum verum, idem concederet S. Tho. Et nihilominus in dispendium, honorem suum exponit, dum facit aliquis ex verbis suis sic simpliciter & inepte & prolatis posset æstimare, quod intentio sua foret, vel quod litera non sit elementum, vel esse simpliciter indiuisibile in partes diuersarum rationum, non sit necessario concurrens ad ratio-
K nem elementi, ex quorum singulis posset facile à sapientibus derideri, cum vtrumq; falsum sit & contra Philosophum. Secundum etiam quod erat videndum, scilicet quod male determinet, & male declaret suam determinationem, peius etiam declarationem confirmet, ex his patet. Et primo quidem cum ex impossibili quatenus impossibile est, nulla veritas sequi possit, nulla etiam per illud, vt sic poterit declarari, cum omnis declaratio per aliquam argumẽtationis speciem necessario fiat. Ex falsis siquidem & etiã impossibilibus sequi vera possunt, sed nõ quatenus falsa sunt, sed vt aliquid veritatis includunt, & illius tñ virtute, alias nõ cognoscibile cuiusmodi est falsum, vt sic esset principiũ cognoscẽdi. Scđo si lr̃a impressionis viciata nõ sit, inintelligibilia prorsus verba sunt viri hu⁹. Si vero sit vitiata, & sit legẽdũ, vt Mauritius ĩ marginib⁹ notauit, (qui tñ non notare sub typo alterius literæ quasi possent ambo manere, sed intelligibilem literam corrigere de-
L buisset.) Si inquam illo modo legatur, put etiam ipse recitauit, vt dicat, quia homo nemo etiam nõ rationalis per non esse risibile, patet manifeste hoc falsum esse, vel non ad propositum eius quod immediate assumit, posito. s. ꝙ homo non sit risibilis. In bona autem consequentia oppositũ cõsequẽtis infert oppositũ añtis. Sequiť ergo formaľr, hõ nõ est risibilis, ergo nec rõnalis. Nõne ẽt datur demonstratio à posteriori? & hæc pueris nota sunt. Id ergo qđ ad hoc propositum confirmandum adductum est, si sit ad ꝓpositum eius quod præmisit, vt intendat hominem nõ esse rationalem per non esse risibilem, quia. s. non esse rationale nõ sequiť ex nõ risibili, pariter falsum est, & incongrue applicandum per modum probationis, quia sunt penitus idẽ ẜm sensus. Probare autem idem per idem, insipientis est. Si autem intendit, vt verba innuunt, ꝙ esse non rationale non est per esse nõ risibile tanq̃ per causam, sed potius ecõuerso, verum quidem est, sed nõ ad propositum, vt ante di-
M ximus. Neq; enim assumptum illud falsum, de causalitate quicquam innuit, sed simpliciter dicit posse hominem esse rationalem, ẽt si non esset risibilis. Sed & hoc assumptum si ẜm causalitatem intelligi debeat, non est etiam ad propositum eius pro quo assumptũ est, quia nullo modo ꝑ hoc declarať regula illa falsa & supra impugnata. v3 ꝙ aliqua veritas possit ex positione alicuius impossibilis ostendi. Quid enim ostẽdit vel manifestat de veritate huius, hõ est rationalis, hoc ꝙ homo non sit risibilis? vel ꝙ esse non risibile non sit causa huius, ꝙ est esse non rationale? Potius veritati illi ne cognoscatur id plurimum confert. Sed esto ꝙ sit regula vera, sit & verum quod induxit exemplum, adhuc non est ad propositum. Nam dicit regula, ex impossibili posse veritatem ostendi. Et exemplum nõ dicit, ex impossibili veritatem sequi, puta ex hoc ꝙ homo non est risibilis, quod homo sit rationalis. Quomodo autem potest exẽplificari, ꝙ veritas ex impossibili declaretur vel quocunq; modo ostendatur, si exemplum nil dicat de hoc, qđ est veritatem illam sequi aliquo modo ex illo impossibili?

lis? Omnis enim manifestatio ex aliquo est per modum sequelæ, ẜm aliquam speciem argumẽtationis, vt diximus. N
Patet igitur ꝙ hic homo multa falsa induxit & adduxit, vt veritatem vnicam impugnaret.

DEFENSIO IIII.

Libro. 5. t. cõ. 5. capitulo de natura, parte prima.

Amplius vnde motus primus in quolibet natura entium, & est in eo inquantum id existit.

HOC IN LOCO Antonius an. tenet & multis argumẽtis adstruere nititur, quod principiũ positum in diffinitione naturæ, pro ut natura accipitur hic tertio modo, intelligendum sit & interpretandum de principio passiuo tantum. Et hic licet non nominet sanctum Thomã expresse, nec etiam Mauritius in margine, quia forte fugit illum id sancti Thomę sententijs repugnare, tamen quia in libro septimo super capitulo. 22. impugnans illud sancti Tho- O
mæ expresse ibidem nominati dictum, asserit contra sanctum Thomam se hoc in loco quod affert probasse, & hic dicit huius oppositum quosdam tenere, vt manifestum sit ꝙ intelligit de sancto Thoma, ideo non excedit limites ꝓpositi mei defensionem propriã ad id afferre. Sic ergo hoc in loco dicit Antonius and. Sed aduertendum quod principium motus quod dicitur natura, à quo dicitur motus naturalis distinctus contra violentum, accipitur non pro principio actiuo (vt quidam dicũt) sed pro principio passiuo, quod probatur primo sic. Quia naturalis mutatio est secundum quam passum mutatur, sicut aptum natum est mutari à quocunq; agente. Vnde octauo physicorum Philosophus assignans causam, quare elementa naturaliter moueantur ad sua loca, puta grauia sursum & leuia deorsum, dicit quod causa huius est, quia sic apta nata sunt moueri.
Sed nunquam passum est sic aptum natum propter princi- P
pium actiuum inexistens sibi, sed propter principium passiuum quo sic naturaliter inclinatur, ergo ista naturalitas est ex parte principij passiui naturaliter inclinati. Probatur secundo. Natura pro ut est principium motus et mutationis naturalis est principium intrinsecum, quia est principium motus & quietis eius in quo est. Sed natura respectu principij passiui est principium intrinsecum, & non ratione principij actiui, ergo ista naturalitas accipiẽda est ex parte principij passiui & non actiui. Minor probatur ex secundo physico. vbi dicitur quod accidit infirmo, qui mutatur ad sanitatem quod sit medicus, vel habeat artem quę est principium actiuum sanitatis, quia tunc sanaretur inquantum medicus, quod est falsum. Accidit enim infirmo qui sanatur esse medicum. Præterea tertio hoc idem patet ex diffinitione naturæ, quia natura est principium motus & quietis eius in quo est primo & per se, ex secundo physico. Sed impossibile est quod principium motus sit in mo- Q
to primo & per se, quia quod mouens & motum concurrant in eodem, accidit, quod patet quia possunt separari, ergo natura sic accepta non dicitur de principio actiuo, ergo de passiuo. Hæc illæ formaliter. Circa hanc impugnationem duo faciam principaliter, primo enim probabo eẽ de intẽtione Philosophi, quod principium motus quod & hic & in secundo physico. ponitur, esse natura quæ & per ipsum diffinitur, dicitur communiter de principio actiuo & passiuo & etiam de formali, vt induit tamen rationem actiui vel passiui principij. Secundo respondebo argumẽtis Anto. an. hic adductis ad oppositum nostræ conclusionis. Quantum ad primum probatur propositum primo sic. Philosophus secundo phys. in principio volens concludere diffinitionem naturæ, sic arguit: Id est natura per qđ in eo ꝙ habeť ab aliquo distinguit illud, vt naturale a nõ naturalibus. Sed naturalia distinguunť a nõ naturalibus per hoc ꝙ habent in se principium motus, ergo natura est

principium

A principium motus in eo in quo est &c. Super hac autem Philosophi ratione habita expresse in prædicto loco, sic arguo ad intentum: Eo modo accipitur principium motus in hac conclusione, & per consequens in diffinitione naturæ, quo modo sumitur in illis præmissis, aliter ratio Philosophi peccaret per fallaciam æquiuocatiōis. Sed in præmissis principium motus sumitur cōmuniter ad principium actiuum passiuum atq; formale, ergo principiū motus positum in diffinitione naturæ est cōmune ad omnia hæc, & sic nō dicitur tm̄ de principio passiuo, vt iste dicit. Minor autem patet expresse ex verbis Arist. in loco allegato, quia declarans quō naturalia à nō naturalibus distinguātur per habere in se principiū motus, dicit ꝙ alia naturalia habent in se principiū motus ſm locum, qdam ſm augmentum, quædam vero ſm alterationem. Sed omnia hæc sunt principia motus actiua, ergo de principio actiuo intendit, tam etsi in his etiam includatur aliquod principium passiuum.
B Quod enim principium motus naturalis ſm locum, quod est in aliquo naturali quod mouet seipsum sit actiuū, patet per Arist. octauo physico. t. com. 28. de motu animatorū, qui ideo naturalis est & nō artificialis, quia habet talis motus in se principium per se, & tale principium est vna pars mouens. In omni enim tali quod sic seipsum mouet, oportet esse duas partes, vnam mouentem & alteram motam. Pars autem quæ dicit & est mouens, est consequenter principium actiuum. Mouens enim vt sic, agit. Quod ēt principium motus augmenti sit actiuum patet, quia est potētia aīæ vegetatiuæ q̄ dr̄ potentia augmētatiua. Oīs aūt potētia aīæ vegetatiuæ est actiua, vt ab omnibus philosophis cōceditur, quod & Scotus pro se inducit. 3. d. quinta ad probandum ꝙ mater concurrat actiue ad prolis generationē. Quod etiam motus alterationis sit à principio motus actiuo intrinseco, patet de aliquo, quia alteratio per calorem, et absolute cum scilicet calidum quodcunq; calefacit, & vt
C calor etiam est instrumentum animæ mouentis ad generationem & nutritionē, est ab ipso calore vt à principio actiuo, cum instrumētum agentis vt sic, ad genus etiam actiuæ causæ pertineat, ergo &c. Quod autem calor sit instrumentum animæ prædicto modo, est expresse sententia Philosophi secūdo de anima. t. c. 4. i. Sequitur ergo ꝙ principium motus positum in diffinitione naturæ, non dicat tm̄ de principio passiuo. Secundo ad idem. Id quod prædicatur de materia & de forma non est principiū passiuum tm̄, quia cum agēs agat inquantū est actu, est aūt actu per formā, sequitur ꝙ forma sit agens, vt quo: & hoc modo reducitur ad principiū actiuum. Sed principiū positū in diffinitione naturæ, dr̄ essentialiter de materia & forma. Quod patet quia Philosophus. 2. phyū. a. t. c. 7. vsq; ad duodecimū diuidit naturā in materiam & formā, ergo &c. Tertio idē patet ex modo quo semper Philosophus cōsueuit denominare causam efficientem. In secundo enim physicorum, primo quoque ac. 5. metaph. vbi distinctionē causarum de-
D clarat, & vbicunq; de causa efficiente quacunq; ratione alibi verba facit, semper eā vocat: Vnde principium motus. Ex quo sequitur ꝙ est ꝓprium huius causæ vocabulū ſm intentionem Arist. Non ergo alteri causæ qualis est causa materialis seu passiua, & præcipue ei quæ efficienti maxime opponitur, potest ad eius intentionem interpretari esse intelligendum conuenire tale vocabulum, vel aliam causam significare quam causam efficientem. Confirmatur, quia cum ex hoc ꝙ semper nominat causam finalem, id cuius gratia, nullus talem modum dicendi auderet interpretari ſm intentionem Philosophi de quauis alia causa. Et ex hoc quod nominat semper causam formalem speciem & rationem, nullus talem denominationem alteri causæ tribueret in via eius. Et similiter ꝑ hoc quod semper causam materialem vocat, id ex quo aliquid primo fit cum insit, nullus affirmaret tale dictum quācūq; aliam causam apud Philosophum significare: ita pariformiter deducēt, quod

ex hoc ꝙ semper principium effectiuum alibi vbiq; denominat per hoc quod dico: Vnde principium motus, nō potest aliquis nisi contra Philosophi intentionem, eius prædictum textum secundi phy. in principio vbi dicit: Natura- E lia in hoc distingui à non naturalibus, quia illa habent in se principium motus, & nō ista, & idē positū in diffōne naturæ interpretari de alio principio q̄ actiuo. Et sic videtur sequi, quod non solum nō intelligitur tantum de principio passiuo diffinitio illa naturæ, sed etiā quod de eo nullo modo interpretandum sit, quod qualiter habeat intelligi, paulo post dicetur. Quarto ad idem arguo ad hominem. Motus grauium & leuium ideo sunt naturales, quia in graui est grauitas, & in leui est leuitas, tanquam principia intrinseca talis motus. Sed in capitulo de potestate vbi sanctū Thomam oppugnans, & inculcans nonnullas falsitates, dicis inter alias & hanc: (si ad intentionem sancti Thomæ loqueris) quæ modo militat contra te, videlicet quod formę grauium & leuium ipsa, scilicet grauitas & leuitas sunt principia actiua talium motuum. Ergo principium mo- F tus à quo aliquid dicitur naturale est actiuum. Tale autem principium à quo motus dicitur naturalis, est natura, ergo &c. Item quinto. In septima super tex. c. 29. dicis virtutem formatiuam in semine esse magis accidens seminis quàm substantialem eius formam, & eandem dicis esse virtutem actiuā. Cum igitur sit principium generationis naturalis, & sit in eo quod generatur, quia in semine, ex quo ſm te generatur animatum. Ponis enim matrem concurrere actiue ad generationem, cuius semen est materia fœtus, sequitur ꝙ principium actiuū est natura. Immo & Arist. 8. huius. t. c. 12. dicit sperma esse causam mouentem, ergo & virtus qua mouet, ergo idem quod supra. Ex his liquido patet ꝓpositum, ꝙ videlicet principium in diffinitione naturæ positum, non habet solum intelligi de passiuo, vt Anto. an. astruere nitebatur. Antequam autem argumenta eius ad hoc inducta dissoluam, declarandū est vnū G dubium, quod est tale. Quia ex quarta ratione inducta, videtur concludi non solum quod principium positum in diffinitione naturæ; non sit tantum principium passiuum, sed etiam ꝙ nullo modo sit principiū passiuum. Cuius tamen contrarium tenet sanctus Tho. & in secundo phy. & in. 5. metaph. capitulo de potestate, vbi dicit exponēs primum modum potentię, quod est quoddam principiū motus & mutationis in eo in quo est, quod nō spectat ad potētiam actiuam sed passiuam: & exemplificat de grauitate et leuitate, ex quibus cum sint in his quæ mouentur sursum vel deorsum, tales motus dicuntur naturales. Cuius oppositum tenere se dicit ibi Anto. an. videlicet quod illæ qualitates non sint principia passiua sed actiua. Et spondet se id probaturum esse in nono metaph. Ad hoc respondetur. Primo quod motiuum rationis quartæ, vnde dubium hoc oritur, habet intelligi vbi se Arist. non declarat, quod scilicet aliquod vocabulum vel dictum, vbiq; a se posi- H tum pro vno significato tanquam pro proprio, non debeat communius & vt ad plura se extendens accipi in aliquo alio loco. In secundo autem physicorum, licet naturam vocet principium motus, quod alibi vbique accipit pro principio effectiuo, dat tamen intelligere quod debeat ibi communius intelligi, dum ipsam naturam diuisit in formam atq; materiā. Et sic ex intentione speciali habetur hic, qđ tale principium motus se extēdit ad principium actiuum & passiuum, tametsi alibi strictius eo semper vocabulo vti ei placuerit. Secundo respondetur, ꝙ ly principium motus, in illa diffinitione propriè nō sumitur, nisi pro principio motus actiuo. Sed quia non pōt esse principiū motus in eo in quo est per se & non ſm accidēs, nisi sit ibi determinatum mobile per determinatas dispositiones, tale principiū actiuum determinate, & per se respicientes, (neq;. n. eēt ꝑ se principium motus sine his, sed potius per accidens, eo quod non magis hoc mobile respice-

Tho. 8. Metaphy. Z iij ret q̄

I ret q̃ aliud) ideo tale etiam subm, & tales et dispositiones
per se concurrunt ad talem motũ. Licet ergo proprie natu-
ra sit principium motus actiuum, vt diximus, aliquo ta-
men modo & per ordinem ad hoc principium cui debe-
tur prio ratio naturæ, illa etiam quæ ad talem motum per
se concurrunt possunt dici natura. Et confirmatur ista re
sponsio per Aristo. qui.2.physi.t.c.12.dicit formam esse
magis naturã q̃ materiam, ad quam et reducunt oẽs mate
riales dispositiones. Et cõsequenter dum analogice de his
prædicatur, & prius ac ideo proprie de forma, per poste-
rius autem & sic in ordine ad formam de ipsa materia, &
sub forma intelligitur principium actiuum: quia omne
agens agit inquantum est actu, quod non competit nisi for
mæ, vel formato ratione formæ, sequitur q̃ diffinitio na-
turæ de principio tantum actiuo proprie interpretãda sit.
Ea enim quæ analogata sunt, non suscipiunt communis
analogi prædicationem, nisi per ordinem & attributionẽ
ad eorum primum, cui proprie & perfecte ipsa competit
K analogi communis ratio. Tertio posset responderi quod
Aristote. in diffinitione naturæ claudit simul vtrunque
principium. Nihil enim potest naturaliter moueri, nisi
vtrunq; concurret principium, actiuum videlicet & pas-
siuum, quia tamen inter hæc, principium actiuum no-
bilius est, ideo tanquam à nobiliori totum illud copu-
latum concurrens denominauit nomine, quo vbiq; vti-
tur ad designandum principium actiuum & causam effi-
cientem. Ad huius solutionis declarationem aduertẽdum
est, q̃ dans formã dat etiam omnia cõsequentia formam.
Generans autem ex hoc dicitur generãs, quia dat formam
genito, ergo generans dat omnia consequentia formam,
id est omnia accidentia, inter quæ sunt aliqua passiua tan-
tũ in aliquo mobili: in aliquo aũt alio inuenitur et aliqua
motus virtus actiua, habens determinatam aliquam mo-
bilis partem pro adæquato subiecto. Primum patet in gra
L uibus & leuibus, in quibus sunt quædam accidentia, scili-
cet grauitas & leuitas, quibus disponitur ad motum sine
impedimento intrinseco: imo vt cõnaturalem suscipiant
ad propria loca, quæ qualitates cum cõsequantur ad eorũ
formas substãtiales, referendo singula singulis, dicũtur esse
à generante, à quo etiam est ipsa forma. Et consequenter il-
le talis motus ex leuitate vel grauitate procedens, est etiam
à generante. Et propter hoc dicitur à Philosopho.8.physi.
q̃ grauia & leuia mouentur à generãte. Et quia mouet per
formã substantialem quam dat eis, sequitur q̃ ipsa quoq;
substantialis forma possit dici mouere ea, sed tamẽ vt mo-
uens quo, & vt instrumẽtum primi generantis. Et simili-
ter (licet minus proprie) mouent etiam vt quo, ipsa gra-
uitas & leuitas, inquantum.s.sunt ea quibus tanquam for-
malibus & proximis innatis, & non tanquam intentio-
naliter aduenticijs instrumentis generans mouet eadẽ gra-
uia seu leuia. Quæ tamen qualitates vt se tenent ex parte
M materiæ, & vt dispositiones materiales non habent vt sic
rationem mouẽtis et vt quo, sed disponentis materiam tan
tum, vt supra dictum est, & sic rationem principij passiui
& nõ actiui. Licet autem & forma substantialis, vt dixi, &
grauitas & leuitas sint aliquo modo mouentia actiue, vt
sunt instrumenta agentis, & sic vt quo: quia tamen in ipso
mobili non distinguuntur subiecto & situ ab aliquo, qđ
etiam in eodem mobili ipsis mediantibus à generante mo
ueatur (habent enim ipsum totum mobile in quo solo,
vt ita dixerim, situantur pro suo subiecto adæquato) ideo
nullo modo possunt dici mouentia vt quod. Et ob hoc ꝓ-
pter primum quidem dicunt̃ grauia & leuia moueri, in se-
ipsis, sed propter secundum nõ possunt dici moueri à seip-
sis. Animata autem quælibet habent vltra hoc duas par-
tes in se subiecto et situ abinuicem distinctas, quarum vna
est primum subiectum virtutis motiuæ, sicut in animali-
bus cor, quo ad motum localem, vel etiam alterationes
multas: & aliæ quædam partes sunt propria subiecta diuer
sarum virtutum actiuarum animæ vegetatiuæ, sicut vir- N
tutis generatiuæ, nutritiuæ, attractiuæ, expulsiuæ, augmẽ-
tatiuæ, & sic de alijs. Quæ etiam virtutes vegetatiuæ ani-
mæ inueniuntur in plantis, & in proprijs ac distinctis par-
tibus earum, tanquam in proprijs subiectis resident, puta
in meditullio, semine, & alijs talibus quorum distinctio
non æque bene nota est, vt in animalibus. Pars igitur in
qua est talis motiua virtus, puta quo ad motum localem,
cor, est mouens omnes alias partes, & etiam totum, motu
quidem progressiuo in animalibus pfectis, imperfectis ve
ro motu dilatationis & constrictionis. In plantis similiter
partes in quibus sicut in subiectis residẽt virtutes illæ mo
tiuæ, mouent alias omnes motibus sibi proprijs, puta nu-
tritionis, augmentationis & huiusmodi. Et quia talis pars
mouens etiam in animalibus, est etiam à generante, potest
& ipsa dici vt mouens quo, inquãtum est instrumentum
eius, sicut & forma substantialis, & quodcunq; aliud cõ-
currens instrumentaliter quomodolibet ad motum ipsius
subiecti in quo est. Quia vero est etiam (vt diximus) ab O
alijs distincta subiecto & situ, habet quod aliquo modo
possit dici vt mouens qđ. Et ratione huius dicit̃ à Philoso
pho in.8.physico. quod animata mouent seipsa per partes,
nõ autem grauia & leuia, sed à generante, licet & hęc mo-
ueant̃ in seipsis, sed non à seipsis, vt diximus. Mouere enim
& agere vt quod, est habentis per se esse, et condistincte ab
alijs, vel proprie & perfecte vt completum in specie, sicut
quodlibet indiuiduum substantiæ, vel aliquo modo, sal-
tem in esse partis heterogeneæ sicut est prædicta pars mo-
uens. Cum igitur in omni quod quocunq; prædictorum
naturalium motuum mouetur, inueniatur principium etiã
motus & ipsum mouens, vel vt quod, vel saltem vt quo,
sicut prædiximus, & ad motum ambo concurrant & vnũ
completum & totum principium motus, denominatio et
alicuius totius cum a nobiliori in eo fieri debeat, sequitur
quod non incongrue potuerit, imo debuerit Philosophus P
nomine actiui principij, & nõ passiui, talis motus causam
denominare, vt in principio tertiæ huius solutionis dixi
ad dubium. Sed adhuc ex dictis dubitari potest. Cum
enim materia sit etiam natura, vt patet secundo physicoꝝ,
sequitur quod sit principium motus, ergo & aliquo mo-
do actiuum ꝯm prædicta, saltem vt quo. Quod tamen est
falsum. Neque enim est instrumentum agentis aliquo mo-
do, sed subiectum actionis, & valde remotum. Respon-
detur q̃ dictum est, neq; etiam verum est, quod omne q̃
concurrit quocunq; modo simpliciter ad motum, possit
aliquo modo habere rationem principij actiui, sed q̃ om-
ne quod est à generante in eo quod mouetur. Et tale quid
est vel forma substantialis vel accidentia, quæ consequun
tur ad illam. Materia autem prima, nec est ab agente, nec
ad formam substantialem consequitur, sed omnibus ꝑsup-
ponitur. Vnde ratio non procedit. Dicitur autem natura,
non ꝑ se tantũ considerata, sed vt stat sub forma. Sicut enĩ Q
sine forma non habet esse, ita nec agere aut pati passione ac
cidẽtali, qualis est motus, saltẽ aliquis, & per consequens
non est eius principiũ, nec cõsequenter natura, nisi vt stat
sub forma & dispositionibus quæ per se ad naturalem mo
tum concurrunt aliquo modo actiue, vt diximus. Vnde
& sanctus Tho. secundo physicorum in principio dicit
quod ex materia sola, motus non dicitur naturalis, indi-
cans per hoc quod ipsa sola non est natura. Si enim per se
esset natura, motus etiam per respectum ad eam, natura-
lis esset, vt patet ex.t.quarto eiusdem secundi. Dicitur ergo
natura solum, vt est pars causati & mobilis, & quia est
subiectum formæ & aliorum quibus competit esse prin-
cipium motus quod, vel quo, vt prædiximus. Et hæc de
primo principali. Quãtum ad secũdũ principale, respõdẽ
dum est argumentis contra hanc ꝓdictam determinationẽ
inductis ab Anto.an. Ad primum igit̃ dicit̃ q̃ verum con
cludit in inanimatis, et de his intendit Arist. Expresse enim
quærit

A quærit de motu grauium & leuium dicēs: Quęrit quare in ipsos locum mouenẽ grauia & leuia. Et respondens dicit: Causa aũt est q̃a apta nata sunt, & hoc est graui & leui esse &c. Patet igit̃ expresse ꝙ loquit̃ de motu grauiũ & leuium in quibus vtiq; verũ est esse principiũ motus passiuũ, quo apta nata sunt moueri, et tale principiũ est grauitas in graui & leuitas in leui. Secus autẽ est in ipsis animatis in quibus vltra principium passiuum, est ẽt principium actiuum sui motus, vt ꝓbatum est ex expressa intentione Arist. 8. phy. vbi in. t. c. 27. primo in generali dicit Aliqua a natura seu ꝑm naturam a seipsis moueri. ex quo dicto sequit̃ expresse, ꝙ alicuius motus naturalis principiũ est in eo q̃d mouet̃. Principium aũt motus quod dicit̃ mouens est actiuum, & dat exemplũ in animalibus. Quod postmodũ explicat in. t. 28. dicens in eis esse duas partes &c. vt sæpe dixi. Argumentum autẽ optime militat contra te, qui in capitulo de potestate in hoc quinto dicis grauitatẽ & leuitatẽ esse principia actiua, & ibi ꝓmittis te ꝓbaturum id esse in. 9. Qualiter aũt & illæ qualitates possint aliquo mõ dici concur-
B rere actiue ad illos motus, dictum est in determinatione.

Ad secũdum dicit̃ ꝙ ẽt actiuum principium potest esse intrinsecum et in quo est, & ei quod mouetur per se primo scilicet mobili adæquato, licet non sit in eo quod mouetur immediate. i. in ea parte quæ est rõ mouendi ipsum totum, sed est ab ea distincta ꝑm situm, vt supra diximus. Ad probationem autẽ minoris negatæ, negat̃ consequentia. Nam Phylosophus per illud exemplũ non intendit excludere a rõne naturæ artem medicinæ, ex hoc quod est principium actiuum, sed ex hoc ꝙ non est principiũ motus sanationis medici vt medicus est, ut. s. in eo sit quasi in proprio & per se mobili tali motu, cuius medicina primo & per se principium est, sed est per se primo principium motus in eo vt infirmus est, in quo vt sic accidit esse artem medicinæ, & ꝓpter hoc huic motus principio, diffinitio naturæ nõ competit. Propter hoc igit̃ non negatur quin natura possit esse
C principiũ actiuum, sed exigit̃ ꝙ sit per se principiũ motus: in eo quod mouet̃, seu in eo in quo est tanq̃ in ꝓprio et per se suo mobili, vt clare patet legẽti literam Arist. Fuit certe valde leuis ista ꝓbatio, & non digna vt afferret̃ a tanto doctore: in. 2. d. 18. vñ ab Anto. an. assumpta est. Ad tertiũ negat̃ minor, & ad ꝓbationem negat̃ assumptum si sit vniuersale. Non. n. accidit mouens & motũ inanimatis concurrere in eodẽ, sed cõuenit eis per se, vt ex sępe inducta Arist. auctoritate. 8. phy. patet. Licet igitur in aliquibus separari possint, quia tñ non in omnibus, ideo in aliquibus tale principium motus ꝑm se est passiuũ, vt in grauibus & leuibus, in aliquibus aũt actiuũ vt in animatis. Minor ẽt illa male subsumit̃. Neq; n. dicit formalr̃ Arist. ꝙ principiũ motus quod est natura, sit in moto primo & per se, sed dicit quod est principiũ motus in eo in quo est primo & per se, ita ꝙ ly primo & per se non referatur ad hoc tm̃ quod est esse in moto, quasi solũ sufficiat primo & per se esse in moto, sed referatur ẽt ad hoc quod est esse principiũ motus: in eo in
D quo est, ut videlicet sit primo & per se principium motus, in eo in quo est, etiam primo & per se, inquãtum tali motu mouetur. Et hęc de defensione hac dicta sufficiant, sitq; benedictus deus. Amen.

DEFENSIO QVINTA.

Tex. com. 5. Parte prima. ñ.

Amplius alio modo dicitur natura, existentium natura substantia, vt dicentes naturam primam esse compositionem.

HOC IN LOCO Anto. an. tangit scm̃ Tho. vt & Mauritius in margine notat ex noĩe. Dicit autem sic Anto. an. Notãdum ꝙ hanc literã exponit quidã de forma totius, quæ est ipsa totalis quidditas & substantia rei. Sed hoc non videt̃ bene dictũ, quia forma de qua loquitur hic Phylosophus, est terminus generationis, vt patet ex litera: E
quidditas aũt vt quidditas est, abstrahit ab omni generatione. Nam æquinitas est tantũ æquinitas ꝑm Auic. 5. suæ metaph. capitulo primo. Hæc ille. Sed infidelis, defectiua contra Arist. & contra veritatẽ, est hęc impugnatio. Infidelis quidẽ, quia nõ oẽm refert. S. Tho. expositionẽ, immo taliter, ꝙ si huius verba tm̃ modo, & non ipsa sancti Thomę litera legeret̃, oẽs facile putarẽt. S. Tho. quo ad formã toti⁹ tantummodo verba phylosophi exposuisse. Cum tñ exponat simul & de forma partis. Defectiua aũt p̃dicta impugnatio est ex hoc, ꝙ sanctus Tho. expositionẽ suam simul ac opinionem, auctoritate Boethij ꝓbat atq; confirmat, de qua tñ Anto. an. nullã facit mentionẽ. Hoc autẽ non nisi ex duobus contingere potuit: quia videlicet uel rõne adductã soluere non valuit, vel minoris apud eũ reuerẽtię Boethius fuit q̃ diuus Tho. vt hic quidem accurate admodum se opponat, illũ vero nec dignum existimet, vt eius opinionem recitet aut impugnet. Et primũ quidem leue caput suũ pe- F
tit. Secundum vero adeo apud sapientes oẽs reprehensibile est, ut omnis quę scripto merito debuisse reprehẽsio afferri ẽr non vulgaris, supuacanea sit. Et saltẽ si cõtra diuũ Tho. tm̃ voluit arma summere, ꝓbationem eius in hoc reprehendere debuisset, ꝙ nihil apud se ꝓbabilitatis afferret. Si uero Boethio ab oĩbus sapientibus merito deferendũ sit, dũ eius adductę auctoritati ꝓpositum. S. Tho. confirmantι satisfacere hi nequeunt, iã se reddunt de falsitate suspectos, immo conuictos in impugnatione sua, & palã faciunt suã expositionem esse voluntariã, cum ex rõne ipsa cui satisfacere nequeunt, ad aliã quã leuiter impugnant tenẽdam necessario compellant̃. Cõtra Arist. nihilominus est expositio pręposita. Cum Arist. nullibi in hoc capitulo mentionẽ faciat de forma totius, quam tñ ꝑm Boethij dictũ necesse est vocari & esse naturam. Vnde sequit̃ expresse, ꝙ vbi Phylosophus in assignandis naturę modis de specie & substantia loquit̃, intendat de forma totius, quia tota spẽs est totaq; substantia licet in abstracto significata, & per drĩam quæ etiã G
totũ dicit, licet a formali in natura rei sumptum, a Boethio designat̃, & natura vocat̃. Si. n. de ea Phylosophus nullam mentionem fecisset, diminutã vtiq; truncatãq; doctrinam tradidisset. Tñ ex ipsis quoq; suis vocabulis Phylosophus in litera ipsa insinuat se de vtraq; forma loqui. Nam (vt diximus) spẽi nomen atq; substantiæ, quæ totũ q̃d significãt, nedum formæ totius conuenit, sed & principalius ei cõuenit q̃ formæ partis. Vnde sequitur ꝙ de vtraq; cum loquatur, formam ipsam totius se exprimere magis & prius insinuet. Nec opus fuit distinguere & ꝓprijs vocabulis vtrãq; formam inducere, quia non de eis vt distinctæ sunt, sed vt in vna ratione conueniunt qua natura vocentur determinat, ꝑm hoc inquam quod est esse terminum generationis. Et iterum quia ratio hæc ex qua aliquid dici possit natura, specialis est ab illa distincta, qua supra probauit formam partis esse naturam, ideo non superflue idipsum hic intelligendum vult. Quia vero esse terminum quo generationis, primo quidem. i. proxime cõpetit formæ partis, principa- H
lius tñ formæ totius, eo ꝙ vicinior sit ipsi esse, ad quod tãq̃ ad perfectissimum terminum a quo, & denominatur generatio terminatur, ideo illa etiam principalius est natura. Ex his omnibus patet quartum, eãdem inquam aduersarij oppugnationem esse falsitati obnoxiam, dum dicit formã totius nec esse naturam, nec de ea esse textum Arist. exponẽdum. Ratio autem sua ad hoc inducta, & falsum assumit, & male probat. Falsum quippe est formam totius non esse terminum quo generationis. Sicut. n. forma partis, quia nõ subsistit vt sic, sed est id quo aliquid generatur, inquãtum per generationem introducitur in materia ad hoc, ꝙ genitum esse habeat, dicitur terminus quo generationis, & non quod, sic & forma totius, quia ut sic non subsistit, sed est id quod primo resultat ex vnione materię cum forma partis, tãq̃ id quo solo & quo toto genitum sit & est in tali specie,

& in quo

I & in quo assimilatur primo generanti ſm ſpeciem, dicet
vtiq; & ſine dubio eſt, terminus quo generationis. Non.n.
inconuenit vnius generationis plures eſſe terminos diuer-
ſorum ordinum, vt quo, & quem, & vnius etiã ordinis di-
uerſimode, puta in hoc quod eſt eſſe terminum quo proxi-
me vel remote, principalius vel minus principaliter &c.
Item forma totius, eſt aliquãdo cum prius non fuerit. Nul-
lus.n.negabit humanitatẽ & fortitudinẽ eſſe in forte, qui ta-
men nõ ſemper fuit, ergo talis forma totius, accepit eſſe de
nouo, & non per creationem, vt patet, ergo per mutationẽ,
& non per aliã q̃ per generationem cum ſit ſubſtantia, non
autẽ vt qđ gñat, quia id eſt compoſitum, ergo ut quo. Oẽ
autem quod accipit eſſe per generationem ſiue vt quo ſiue
vt quod, eſt terminus generationis ſiue vt quo ſiue vt qđ,
ergo &c. Probatio autem ſua cõtra hoc nulla eſt, primo
quidem, quia licet quiditas in cõmuni abſtrahat ab eſſe &
generari, realitati tñ quiditatis quæ eſt in hoc, cõpetit & eſ-
K ſe & generari. Nam humanitas quæ eſt in Socrate, per gene
rationẽ Socratis, ipſum ſuũ eſſe conſecuta eſt, vt dictũ eſt.
Et cũ hoc cõiter cõueniat omni tali quiditati, patet vniuer
ſaliter eſſe verũ omnẽ formam totius, ſm eſſe tamen quod
habet in ſigulari, eſſe terminũ generationis, & cõſequen-
ter eſſe naturã. Nec quod inducit ex Auic. ſibi quoquo mo
do fauet. Immo ſicut ad aliud præcipitium erroris q.ſ. ens
non prædicetur formaliter de vltimis differẽtijs, illa aucto
ritas male intellecta, huius viri in doctrina ducẽ vna ſecũ
induxit, ita & huius erroris in eis nũc ẽt cã fuit. Nõ.n.eſt in
tentio Auic. q huic æquitati nihil poſſit attribui niſi q in
cõi acceptę æquitati competit, ita q hæc æquitas, nõ eſſet
niſi æquitas. Eſt enim repugnantia terminorũ vbi ſingula
re & vniuerſale realiter diſtinguũtur. Sed magis ex hac qđ
ipſe intẽdit ęquitatem in cõi & abſtractiue ſumptæ, nil ve
re competere niſi illa pręciſe quę de ſua ratione ſunt, poteſt
pari paſſu deduci q intendat huic æquitati, vt hæc eſt cõ-
petant omnia, quæ ſunt de ratione huius vt hæc, omnibus
L alijs ex modo ſignificandi excluſis, vt ſic inducta auctori-
tas magis propoſito faueat q̃ officiat. Et ideo huic humani
tati poteſt attribui ipſum fieri ut quo, ipſum eſſe hic & nũc
ab hoc, & talia oĩa ſine quibus non eſt hic ſm indiuidua-
tionẽ perfectã, qua aliquid dr̃ indiuiſum in ſe et diuiſum ab
alio in materialibus, & cõſequenter eſſe terminum genera-
tionis, quia hęc omnia non niſi per generationem cõſequi-
tur. Et ſimiliter dicendum eſt de omnibus alijs formis to-
tius. Vnde patet hoc ei cõiter cõpetere ſm rõnem qua eſt
hæc, vt dictum eſt. Nec hoc negat Auic. immo de virtu-
te ſermonis ita eſt vera iſta in concreto, homo eſt tantum
homo (neq; enim eſt aliud ab homine) ſicut hæc in abſtra-
cto, humanitas eſt tãtum humanitas. Sed Auic. ex hoc mo
do loquendi voluit innuere q abſtracta vt ſic excludunt
omnia quæ non ſunt de eſſentia rei, ad differentiam concre
torum, quæ nec excludunt talia nec includunt, licet admit-
tant, quod ſæpiſſime docuit ſanctus Thomas. Cum hoc ta-
M men ſtat q abſtracto non vt ſic, ſed vt hoc poſſint alia cõ
petere, quæ tñ ſunt de ratione ſiue concurrũt neceſſario ad
eſſe abſtracti huius. Et ſic competit ei eſſe generationis ter
minũ. Quod confirmatur. Nam multo abſtractius eſt ip
ſum eſſe q̃ forma totius, vt patet. Et tñ Ariſt. 5. phy. & 5. &
11. huius dicit q gñatio ſimpliciter terminatur ad eſſe ſim
pliciter, & non niſi vt quo, ergo multo minus id repugna-
bit formę totius. Et ſic patet q impetus paruulorũ ſenſu, nõ
poſſunt in aliquo vel minimo diuellere firmiſſimã doctri
nã ſancti doctoris. Et per oĩa ſit benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO SEXTA.

Libro 5. t. cõ. 6. parte. 4.

Amplius quod non contingit aliter ſe habere ſe,
dicimus neceſſarium ſic ſe habere.

HOC IN LOCO Anto. And. impugnat ſanctũ
Thomam, vt in marginibus etiam inſinuat Mauritius. Di- N
cit autem ſic Anto. an. Notandum q iſte quartus modus
diſtinguit a primis, qa quartus modus eſt ſimpliciter, alij
vero ſm quid. Quod ſic oſtendit quidam expoſitor. Dicit
enim q neceſſitas abſoluta competit rei ſm illud quod eſt
intimũ, ſiue illud ſit forma, ſiue materia, ſiue ipſa rei eſſen-
tia. Sicut dicimus animal neceſſario eſſe corruptibile, quia
hoc ſequitur eius materiam inquantum eſt compoſitũ ex
contrarijs. Iterum dicimus q animal neceſſario eſt ſenſibi-
le, quia conſequitur eius formam. Iterum dicimus animal
eſſe neceſſario ſubſtantiã animatã ſenſibilem, quia hoc eſt
eius eſſentia. Sed neceſſarium ſm quid & non abſolute, eſt
illud cuius neceſſitas dependet ex cauſa extrinſeca, puta ex
fine vel ex efficiente. Finis autem, vel eſt ipſum eſſe abſolu-
tum, vel aliquod bonum habere. A primo fine ſumitur ne-
ceſſitas primi modi, a ſecundo vero fine accipitur neceſſi-
tas ſecundi modi. Sed neceſſitas quæ eſt ab efficiente perti-
net ad tertium modum. Nam uiolentia eſt quando aliquid O
mouetur ab exteriori agente, ad id ad quod ex propria na-
tura non poteſt habere aptitudinem. Sed iſta expoſitio vi
detur deficere. Nam primus modus ſumitur per cõparatio
nem ad viuere. Viuere autẽ & ſi habet forſan rõnem finis,
non tamẽ finis extrinſeci, vt iſte imaginatur, ſed intrinſeci,
quia viuere viuentibus eſt eſſe. Niſi dicat q accipitur uiue
re non pro primo, ſed pro ſecundo actu qui eſt ipſe motus
vitæ. Sed hoc non dicitur ad rem, quia etiam reſpirare &
alimentum ſummere quod eſt neceſſarium ſecundo mo-
do, eſt neceſſariũ iſto modo. Accipit ergo pro viuere qđ
eſt primus actus, & nõ pro uiuere quod eſt ſecũdus actus,
niſi conſequenter & quaſi per accidens. Aliter ergo dicẽ-
dum q quartus modus eſt abſolutus, alij vero duo primi
modi ad aliquod bonum intrinſecũ vel extrinſecũ acquirẽ-
dum, vel malum poſſibile vitandũ. Tertius per cõparatio
nem ad agens extrinſecum violẽtũ. Sed quartus modus ac-
cipit abſolute & in ſe ſicut patet. Hæc ille formaliter. Sed P
nõ bene attendit homo iſte ad verba ſancti Thomę, & fal
ſa aſſumit in hac ſua impugnatione, nec rectam ponit mo-
dorũ prædictorum ſufficientiã. Primũ patet quia licet ip-
ſum eſſe qui eſt primus actus, aliquo modo ſit intrinſecum
eius cuius eſt eſſe, non tamen id cuius eſt tale eſſe, eſt illud
quod dicitur neceſſarium ſm hunc primum modũ neceſſi-
tatis. Nõ.n. dicimus hoc mõ hominẽ neceſſariũ ad eſſe vel
viuere, ſed cibũ aut reſpirationẽ &c. ita q eſſe vel viuere
hominis, eſt horũ finis extrinſecus a quo neceſſitatẽ habent
& neceſſaria nominantur hoc primo modo. Secundum
etiam patet quia dicit finẽ aliquem eſſe intrinſecum rei cu-
ius eſt finis, quod eſt falſum, eo quod finis, & efficiens ſunt
cauſæ extrinſecæ eorum quorum ſunt finis vel efficiẽs. Nõ
enim vt ſic, ſunt de eſſentia rei, ſicut ſunt cauſæ intrinſecæ.
Et propter hoc non dicimus dei eſſe finẽ aliquẽ, neq; etiam
ipſemet eſt ſibi finis, cũ tñ ſit ſumme ſibi bonus, quia nul-
la eſt ei intrinſeca vel extrinſeca cauſa. Eſſe igitur licet ſit fi
nis multorum operũ habentis eſſe, non tamẽ eſt finis illius, Q
cum ſit ſibi maxime intimum. Eo tamẽ modo quo ipſum
eſſe, poſſet dici extrinſecum eſſentiæ, inquantũ.ſ. ab illa eſt
diſtinctum, & illius eſt perfectio & actualitas, non incõue
nit dici eius etiam eſſe finem, ſed hoc eſt improprie dictũ.

Tertium etiam ex hoc patet, quia quartum modũ non ali
ter hic homo diſtinguit ab alijs, niſi quia (inquit) eſt abſolu
tus ſeu accipitur abſolute. Nec declarat quid ſit taliter acci
pere, nec penes quæ attendatur talis neceſſitas. Cũ enim ly
abſolute dictũ vel ſumptum poſſit accipi multis modis,
prædeclarandum fuerat quo illorum modorum accipiat,
Si enim accipiat Ly abſolute put ſignificat omnibus mo-
dis, tunc quartus modus ſm eum nõ diſtinguetur a tribus
ſimul ſumptis, niſi ſicut aceruus a ſingulis lapidibus, quod
nullus ſapiens diceret. Si vero intendat neceſſarium abſolu
te.i. ſecundum cõmunem naturã neceſſarij quę eſt, nõ poſ-
ſe aliter ſe habere, vt ipſe videtur accipere tam exponendo
textum,

A textum, q̃ reducendo alios modos ad istum, tunc hic modus non erit ab alijs distinctus. Superiora enim seu quæcũque cõmunia non cõdistinguuntur inferioribus seu minus cõibus, vt. s. importent diuersos modos, sed oibus diuersis modis conueniunt. Consequẽs aũt est cõtra doctrinã Aristo. hic, vt patet. Si vero accipiat absolutum. i. non in ordine ad aliud, vt innuit in impugnatione, tunc necessitas quã hic sumit ſm esse & viuere erit absoluta, & præsertim secundũ eum & suos qui tenent ipsum esse non distingui realiter ab essentia, immo ſm hoc magis erit absoluta ista necessitas, q̃ illa quæ competet essentiæ ratione alicuius suæ partis essentialis siue. s. materię siue formæ. Magis enim distinguitur & est quid aliud pars, a tota essentia, q̃ esse, qđ ſm eos totum pariter dicit sicut essentia, immo tenent (vt diximus) ꝙ sit ipsa tota essentia. Et sic quod competet rei seu essentiæ rõne sui esse præcise, competet ei absolute, i. nõ per respectum ad aliud, & magis absolute q̃ quod compe-
B tet essentiæ ratione suæ partis, quia minus aliud, & minus est extrinsecum ab essentia quàm pars. Quod tamen nullus concedit, & est contrarium ei quod iste determinando dicit, quòd videlicet necessitas sumpta per respectum ad esse pertinet ad primum modum necessitatis. Nec valet recurrere ad distinctiones formales, quia cum ratio finis sit etiam ratio boni, quod bonum vnusquisq; habet ex realitate sua, si realitas erit vna, necessitas etiam ex eadem realitate procedens pariter vna erit & eadem, & eodem etiam modo sibi competet nõ posse aliter se habere, quæ est cõis ratio necessarij. Si vero per necessariũ absolute, intẽdat id quod competit ei sic ex se, ꝙ secluso omni alio quod non est ipsum essentialiter & per se primo modo, sibi cõpetit, verum quidem id est, & ad mẽtem Philosophi. Tale. n. absolute & simpliciter dicitur non posse aliter se habere. Sed hoc fuerat ab ipso impugnatore declarandũ, postq̃ sanctũ Tho. id optime declarantem aggressus fuerat impugnare.
C Vnde patet ꝙ in hac impugnatiõe hic homo ex omni parte defecit.

DEFENSIO SEPTIMA.

Libro 5. t. c. 12. parte secunda.

Numero quidem vnum, quorum materia vna.

HOC IN LOCO impugnat Ant. An. sanctum Doctorem in margine etiam ex nomine notatum, & pariter omnes Thomistas, circa materiam de principio indiuiduationis, sic dicens: Notandum ꝙ ex hoc loco vbi dicitꝰ quòd illa sunt vnum numero quorum materia est vna, sumunt quidam argumentum quòd materia quæ est altera pars compositi, est causa indiuiduationis. Sed contra istã opinionem arguitur, quia si materia est causa indiuiduationis, vbi erit eadem materia, ibi erit idem indiuiduum. Sed eadem est materia in generato & corrupto, ergo generatũ
D & corruptum erit idem indiuiduum, quod est euidenter falsum. Cõfirmatur. Si primo ex aqua generetur ignis, & secundo ex igne generetur aqua, patet ꝙ aqua primo corrupta & aqua secundo generata habent eandem materiam & sunt eiusdem speciei, ergo aqua prius corrupta & secundo generata esset eadem numero, quod est falsum, quia tũc per naturam corrupta possent redire eadem numero. Pręterea. Quod est causa indiuiduationis est causa distinctionis. Sed materia non est causa distinctionis, quia actus distinguit ex septimo metaph. materia autem non est actus, ergo &c. Præterea. Materia est de essentia speciei, vt probatur septimo et octauo huius. Sed quod est de essentia speciei non est causa indiuiduationis, quia tunc species esset indiuidua & hæc, ergo materia non erit causa indiuiduationis. Confirmatur, quia semper contractiuum est extra rõnem eius quod contrahitur. Sed materia est de ratione speciei, ergo species siue natura specifica non potest per materiã contrahi ad hęceitatẽ, siue indiuiduationem. Nec auctoritas hic posita cogit. Nam hic æquiuoce capitur materia. Ad cuius euidentiam notandũ, ꝙ materia & forma opponuntur relatiue ex secũdo physi. tex. cõ. 26. & quot modis dicitur vnũ oppositorum tot modis dicitur & reliquũ ex primo topicorꝫ. cap. 1. Forma autem quantum ad præsens spectat, accipitur dupliciter. s. ꝓ forma partis quæ est altera pars compositi, & pro forma totius quæ est ipsa qdditas. Similiter materia correspõdenter dicitur dupliciter, quia quædam est materia quæ opponitur formæ partis, & hæc est materia quæ est principiũ essentiale rei, constituẽs cum forma vnũ ens per se. Et quædam est materia quæ opponitur formæ totius & ipsi quidditati, & per consequens est extra quidditatẽ rei formaliter: & hæc est materia, quæ est differentia siue ꝓprietas indiuidualis, quæ est causa propria hęceitatis & indiuiduationis, quæ potest denominari hęceitas. Cum ergo dicit Philosophus ꝙ illa sunt vnũ numero, quorum materia est vna, loquitur de materia nõ primo modo, sed secundo modo dicta, quæ congrue & pro- F
prie vocatur materia quatenus constituit rem in esse vltimo subijcibili et materiali, non autem in esse formali, quia vt dictũ est, non pertinet formaliter ad formalem quidditatem rei. Et ista expositio consonat literę Philosophi. Subdit enim ꝙ illa sunt vnum specie, quorũ rõ est vna. Ratio quidẽ sumitur pro quidditate quæ dicitur forma respectu esse indiuidualis. Hæc ille formaliter. Licet aũt nõ sit meę intentionis hic quæstionẽ de principio indiuiduationis discutere ad plenum (Id enim per Capreolum, Soncin. Caer. aliosq; cõplures Thomisticæ familię principes gloriosæ tã ꝗ dmodum factum est.) Quantum tamen requirent verba præpositæ impugnationis, eidem ex aduerso repugnando de hac materia multa dicã, ex quibus impugnationẽ hanc, aduersariorũq; opinionem vanã esse constabit. Et primo quidem impugnabitur prædictus processus aduersarij instabiliendo suum principium indiuiduationis. Secũdo soluentur supra inducta argumenta contra Sanctum Thomã atque Thomistas. G

Quo ad primum igitur, cum dicit primo materiam & formã relatiue opponi, falsum est, si proprie loquamur de relatiuis. Vnum enim oppositorum non perficitur formaliter per aliud seu non ordinatur ad aliud vt ad suam perfectionem. Oppositum enim vt sic separatur ab opposito & excludit illud. Nec Arist. secundo phys. intendit simpliciter & proprie materiam esse eorũ quæ sunt ad aliquid, sed quid per hoc intẽdat declarat subdens: In alia enim specie alia materia. Et hoc est dicere ꝙ ſm hoc habet aliquo modo modum relatiuorum, quia videlicet cuilibet formę determinatur propria materia. Hoc autem nõ est simpliciter materiam aut formam ponere in genere relatiuorꝫ, vt etiã ipsa verba exponens ibidem asserit sanctus Tho. Si quo ergo modo dicendum est materiam & formam opponi relatiue, hoc non est nisi in ratione actus & potentiæ, & ſm relationem rationis tantum, eo ꝙ vtrũq; per vnum esse qđ est totius compositi existat. Relatio autem realis non potest esse nisi inter distincta ſm esse, & inter ea etiam in quorũ quolibet est aliquid præter id quod dicitur relatiue, vt H
dicit sanctus Tho. in prima parte. q. 28. ar. 2. ex intentione Augustini in septimo de tri. Secundum hoc ergo patet ꝙ verbum Philosophi ex Topicis inductum, non est ad propositum. Prædicta enim regula cum sit formaliter intelligenda, veritatem non habet, nisi de oppositis quatenus opposita sunt. Cum ergo materia non opponatur formæ relatiuæ nisi ſm relationem rationis, vt diximus, non sequitur ex regula illa ꝙ si forma multiplicetur realiter, ꝙ etiã materia realiter multiplex sit, sed sufficit ꝙ multiplicẽtur eiusdem materiæ respectus rationis ad diuersas formas. Vnde de facto vna materia habet diuersos respectꝰ potestatis ad diuersas formas ad quas est in potentia. Et pręterea auctoritas Philosophi ex topicis non inducitur ad propositum eius, de quo intendit auctoritas ex secundo phy. Nam in secundo

I cũdo phy.non loquitur de materia in cõi,sed de materia q̃
est pars compositi,& condiuiditur formæ partis, vt patet
ex supradictis,& ex ipsis verbis literę.Vnde non potest ex
hac induci adiuncta regula topicali, ꝙ quot modis dicitur
materia in cõmuni ſm intentionem istoꝝ, tot etiam dicatᷓ
forma,& econuerso.Et ꝙ per hoc ꝙ forma in cõi analogo
dicitur dupliciter.s. de forma totius & de forma partis,de-
beat etiam correspondenter duobus modis dici materia.
Sed si quid inferatur,hoc tantumodo est,ꝙ quotiens dice-
retur materia quæ est altera pars compositi, totiens dicere
tur & forma partis sibi correspondens, quod quidem quo
modo aliqualiter verificetur,paulo ante dictum est. Sed
esto etiam per impossibile,ꝙ vtraq; forma ad aliquã mate
riam relatione etiam reali referatur et opponatur,adhuc ex
regula illa topica non potest inferri duplex materia. Veri-
tatem enim habet illa regula, vbi ex parte vtriusq; opposi
ti est eadẽ ratio multiplicationis, vt dicit Doctor sanctus
secundasecundæ.q.92.arti.2.ad primum. Vnde vni virtu
K ti opponuntur duo vitia, vt patet per eum ibi,& per Philo
sophum in primo topicorum.Et hoc ideo,quia non est ea-
dem ratio multiplicationis virtutis,quæ est vitiorum.Cũ
bonum ex vna integra causa,malum aũt ex singulis defecti
bus consurgat,vt dicit Diony.in quarto cap.de di.no. Sic
etiam in proposito cum non sit ea,eadem ratio multiplica
tionis materiæ quæ est formæ nimirũ, si multiplicata for-
ma non multiplicetur materia. Eadem enim materia quæ
formæ partis respondet vt subiectum & vt informata, for
mæ totius respondet vt pars. Nec debet huic formæ respõ
dere materia quam informat,quia forma totius non est for
ma informans,vt ei debeat materia quam informet respõ-
dere. Dicit enim totam ipsam essentiã ex materia & forma
compositam. Vnde si aliquid informaret,etiam ipsa mate-
ria quæ est eius pars informaret aliquid,quod est imposſi-
bile.Denominatur quidem foma, non ab informando,sed
ab vna conditione formæ,quæ est esse principium quo,li-
cet alio modo sit principium quo, forma partis & forma
totius.Forma quidẽ partis est principium quo partiale,&
ipsius essentiæ & formæ totius, & etiam ipsius suppositi.
Forma vero totius est principium quo totale.i. quo toto
& quo solo res est talis speciei,puta humanę,& quo est hic
homo quo ad essentialia,& secludendo ſm intellectum oĩa
quæ non sunt de illius hominis essentia. Vlterius prædi-
cto suo fundamento concesso, & iterum ꝙ tot modis dica
tur materia quot & forma, non sequitur ꝙ sicut est quędã
forma totius,ita debeat ei correspõdere materia totius quę
sit hæceitas, immo ex processu isto sequitur totum opposi
tum eorum quæ ipsi de hæceitate opinantur.Dicunt enim
ꝙ hęceitas non est aliquid informatum seu habens se p̄ mo
dum informati,quia eam ponunt esse modum intrinsecum
naturæ.Modus autem rei magis se tenet ex parte informan
tis quàm informati. Vnde etiam omnis modus rei cõmu-
M nis quadam denominatione vocatur qualitas, nõ quidem
vt qualitas est speciale prædicamentum,sed ſm analogam
qualitatis rationem. Dicunt etiam ꝙ hæceitas est differen-
tia indiuidualis. Patet autem ꝙ differentia vt sic, magis se
tenet ex parte informantis q̃ informati. Vlterius dicunt ꝙ
est realitas quædam comparata ad materiam cuius est mo
dus,vt realitas formalis ad materialem.Formale autem vt
sic habet rationem informantis & non informati, vt patet
ex terminis,& maxime vt comparatur ad materiam vt ad
realitatem partialem.Arguentes etiam contra nos,afferunt
auctoritatem Philosophi ꝙ actus diuidit & separat,& ob
hoc inferunt ꝙ cum materia non sit actus sed pura potẽtia,
non potest esse principium indiuiduationis,quia tale prin-
cipium est principium distinctionis &c. vt in secũdo argu
mento eorũ recitato patet. Oportet igitur,si argumentũ il-
lud putant concludere,ꝙ & indiuiduationis a se cõnctum
principium afferant esse actũ. Alias ipsum eoꝝ argumentũ
eosdem impeteret suos auctores. Cum ergo esse modum,

differentiam,principium formale,respectu materiæ,& vni N
uersaliter habere rationem informantis & non informati,
ac etiam esse actum,sint conditiones repugnantes materiæ
& conditionibus eius, ſm ea quæ a Philosopho & alijs sa-
pientibus & maxime a Peripateticis de ipsa materia nobis
tradita sunt,patet ꝙ hæceitas etiã ſm istoꝝ viã non debet
aliquo modo dici materia,si proprie loquamur, & deno-
minemus aliquid esse materiã: vel si improprie, saltem ad
similitudinem proprie dictæ materiæ vel aliquaꝝ cõditio
num eius:cũ tamen hoc nõ accidat, sed totum oppositum,
propter oppositas conditiones,vt deduximus. Nec est ve
rum quod dicit ꝙ ideo videlicet uocatur proprie materia,
quia ponit rem in esse vltimo subijcibili & materiali. Pro
bo enim ꝙ hoc non faciat,sed materia quę est pars compo
siti,tum primo quia materia quę est pars cõpositi est fun-
damentum naturæ ſm cõmentatorem & veritatẽ,ergo &
hæc materia quæ pars huius indiuidui, est fundamentũ hu
ius naturę:ergo primum subiectũ & vltimum subijcibile,
tum quia in via resolutionis materia est vltima, ergo in cõ O
positione prima,ergo primum subiectum & vltimũ subij
cibile.Patet antecedens,quia Arist.primo physi.in fi.pro-
bans materiam partẽ compositi esse ingenerabilem & in-
corruptibilem,dicit ꝙ si corrumperetur,in hoc abiret vlti
mum &c.quod non esset verum,nisi esset vltimũ in resolu
tione, tum quia actus & modus & similia nõ habent rõnẽ
vltimi.Actus enim præsupponit id cuius est actus. Vnde
& Aristo.in nono huius, & duodecimo dicit ꝙ potẽtia in
vno & eodem est prior actu etiã tempore,& hoc in proce-
dentibus de potentia ad actum,& similiter modus præsup
ponit ens cuius est modus. Hæceitas autẽ per te est actus et
modus quidam,vt supra deductum est, ergo non est vlti-
mum subijcibile, sed potius hoc habet id quod est essentia
liter potentia.i.materia,ergo &c. Hoc ipsum etiam, hęcei
tatem inquantum non esse materiam nec posse proprie aut
absolute dici materiam,ex alia hoꝝ opinione facile deduci
tur.Ponunt.n.eam & in angelis,a quibus tamen materiam P
excludãt necesse est, si boni Peripatetici et boni Theologi
censeri volunt,nisi forte alterius esse generis hęceitatẽ in eis
affirment,& tunc diminutam doctrinã tradunt, dum hanc
hæceitatũ distinctionẽ nullibi aperiunt,& dum de hæceita
te cõiter loquentes,eã dicunt esse materiam. Sed neq; negã
bunt Hæceitatem in angelis quoq; rationẽ actualis distin-
ctiui habere respectu essentiæ angeloꝝ,& etiam contracti-
ui.Cum ergo potentiale ab actuali,& cõtractiuũ ab eo qđ
contrahitur, realiter & nõ tantum formaliter distinguantᷓ,
alias idem realiter esset simul actuale & potentiale,contra-
ctiuum atq; contractum respectu suiipsius, quæ implicant
contradictionem, sequitur ꝙ in angelis sit duarum harum
realitatum in essentia intrinseca compositio, & suppositũ
in eis distingueretur realiter ab eorum natura,cum indiui-
duatiuum spectet ad suppositum, & sic non essent substan
tiæ simplices contra Philosophum octauo huius.t.cõ.16.
& 9.huius.&.12. Sic igitur ex prędictis omnibus patet, Q
ꝙ ex processu illo aduersarij non sequitur ꝙ hęceitas respõ
deat ipsi formæ totius. Sed si aliquid induci ex eo deberet,
id tantummodo sequeretur, ꝙ tali formæ correspõdeat ali
quod materiale.Ex hoc autem inferre,ꝙ sequatur hoc ma-
teriale.s.ipsa hæceitas,est fallacia consequentis,dum a supe
riori concluditur inferius vnum ex pluribus affirmando.
Si autem nõ per modum illationis,sed propria a seipsis re-
putata magna auctoritate, tale materiale respondens dicũt
hęceitatem & indiuiduationis principium, superfluus cer-
te ille eorum extitit discursus atque processus,& nil suæ cõ
ferens fictioni.Sic.n.potuisset & in principio ex voluntate
tãtum proponere,ꝙ hęceitas est principium indiuiduatio-
nis ad modũ materiæ correspondentis formę totius. Nos
autem dicimus ꝙ formę totius,puta humanitati vel Socra-
tati aliquid respondet quasi materiale.s. homo vel Socra-
tes.Sed huius materialis atq; compositi entis, simul ac for
mæ

A mæ totius, quærimus suæ indiuiduationis & cõtractionis principium. Et tale quãtum ad incõicabilitatem dicimus esse materiam, quantum vero ad numeralem distinctionẽ ponimus quantitatem, quantum vero ad completam indiuidui rationem quæ vtrũq; claudit, vtrũq; etiã simul principium eius ponimus, materia inquam q̃titate signatam. Quod quidẽ probare aliter nunc non intendo, nisi quam tum verba præmissę impugnationis requitũt, vt simul ꝓbem materiam esse tale principium & nõ hęceitatem. Pro alijs autem fortissimis & inuictis probationibus, ad sæpenominatos thomisteæ scholæ sapientes remitto. Arguitur igitur contra illum processum, ꝙ materia quæ formæ partis susceptiua est & non hęceitas, sit indiuiduationis principium, & primo sic. Prius natura comparantur adinuicem partes q̃ totum, quod ex partibus resultat, comparetur ad aliud totum vel etiam ad seipsum, sub alia totius ratione. Ipsæ enim partes sunt priores suo toto. Prius ergo natura
B respondet forma partis materię quę est altera pars compositi, q̃ forma totius, materiæ totius quæcunq; sit illa, etiã si li q̃ dicũt hæceitatem. Quærimus ergo in illo priori an materia prima, & eius forma partis sint hæc, vel non. Si sic, cum adhuc non sit materia totius & hęceitas & ſm te, aliqua erunt indiuiduata & non per hęceitatem, & sic non cõpetit ei per se esse principium indiuiduationis, immo cõpositum iam sat habebit pro sua indiuiduatione requisitũ, videlicet partes suas iam indiuiduatas, vnde nõ indigebit hęceitate. Si autem dicas ꝙ in illo priori partes nõ sunt hę ac indiuiduatę seu singulares. contra primo. Vniuersale vt distinguitur a singulari, in intellectu tantũmodo est. Sed partes vt sunt in illo priori per te sunt vniuersales vt distinctę a singulari, ergo vt sunt in illo priori natura, sunt in intellectu tantum, & nullo modo ad extra, quod est falsum. Prioritas. n. illa, licet sit relatio rõnis, nõ tamen est prioritas rõnis, sed naturæ & rei &c. Secundo, quia si sic, ergo non ma
C gis sunt materia & forma debita Socrati, q̃ Platoni. Nam vtriq; communiter cõuenit habere materiam & formam, quinimmo nulli essent debitę illę partes. Nã partes non singulares non sunt debitę ac proprie singulari &c. Tertio q̃a forma vt sic est cõicabilis pluribus, ergo si in illo priori non est limitata ad hanc materiam, erit cõmunis, et nõ magis compars huius quam supposuimus materiæ, quam alterius, quod est falsum, quia etiam in illo priori ita est materia debita Socrati, ꝙ nõ debita Platoni, & ita dicatur de illa forma, cum per hęc duo Socrates a Platone distinguatur essentialiter. Alias anima Socratis, non magis esset anima Socratis q̃ Platonis & ecõuerso, & sic dicetur de materia Socratis, quę omnia sunt falsissima. Quarto quia generatio singularis non nisi ad singularia terminatur. Sed generatio terminatur ad materiã & formam etiam in illo priori, natura, quia prius generationem singularem intelligimus terminari ad hoc ꝙ forma sit in materia, q̃ ad compositum.
D Ad priora enim prius terminatur id quod per modum viæ significatur. Quod autem resultat ex aliquo est posterius illo, vt etiam ipsum nomen resultationis insinuat. Vnde cũ totum & compositum resultet ex vnione partium ut patet, sequitur ꝙ sit posterius tali vnione. Et sic g̃natio singularis quæ per modum cuiusdam viæ significatur, prius terminabitur ad illam Vnionem singularem, & consequenter non nisi singularium vnibilium. Cum ergo adhuc ibi non sit hęceitas eo ꝙ adhuc non sit ibi forma totius, cui correspõdere est de natura & essentia hęceitatis ſm te, sequitur ꝙ hęceitas non sit indiuiduationis principium. Immo si quicq̃ esset, ab his natura prioribus indiuiduationẽ acciperet. Patet ergo ꝙ materiæ primo competit esse indiuiduationis principium, cui primo competit esse hæc, quia incommunicabilis alteri, cum sit primum receptiuum & in nullo altero receptibile. Secũdo principaliter ad idem ex eodem processu arguitur sic. Per te hęceitas est per se primo, seu formaliter quædã materia totius respondens per se primo formæ totius. Vbicunq; ergo nõ inuenietur rõ formæ totius, B consequenter non inuenietur hęceitas. Sed in anima separata non est forma totius cum sit essentialiter forma partis, ergo non erit hæc, ergo nec erunt numero distinctæ ab inuicem animę separatæ, quod est falsum. Item materia prima quæ ſm te potest per Dei potentiam separata a forma conseruari in esse, si iuxta quod tu tenes esse possibile, separetur, non esset hęc, nec posset eam Deus sic separatam facere esse hanc & indiuiduam, cum non possit alicui dare quod sibi repugnat. Repugnat aũt tali materię separatę ex natura sua, ꝙ sit forma vel totius vel partis vt patet. Ex rõne aũt separationis repugnat ei ꝙ habeat formã totius. Ergo et repugnabit ei hęceitas quæ ſm processum tuum, exigit formã totius cui respondeat. Si autem sit materia sic separata, & non sit hæc, non erit distincta a quacunque non separata. Vniuersalia enim non sunt pręter singularia, & sic materia illa ſm tuũ casum possibilem per Dei potentia realiter separata, erit eadem ei quæ non esset per Dei potentiam separata, quod implicat cõtradictionem. Tertio principaliter arguitur contra illam tuam deductionem. Sicut se F habet indiuiduum ad indiuiduationem, ita hoc ad hæceitatẽ, ergo ſm permutatam proportionẽ, sicut se habet hoc ad indiuiduum, ita hęceitas ad indiuiduationem, & ecõtra. Sed indiuiduum est idem realiter & formaliter quòd hoc, & hoc est idem realiter & formaliter quòd indiuiduum: idẽ enim est dicere quòd aliquid indiuiduetur, & quod fiat indiuiduum, & ꝙ fiat hoc, ergo & hęceitas est idem formaliter ꝙ indiuiduatio, & econtra. Non ergo & hęceitas est principium indiuiduationis, ut tu dicis in illa tua deductione. Nihil enim est principiũ suiipsius formaliter. Ex his omnibus potest esse manifestum, ꝙ expositio Anto. An. in prędictum textum Philosophi, est contra veritatem, & nõ consonãs, immo repugnans literę & intẽtioni Philosophi. Contra veritatem quidem, quia illam suã materiam quã G vocat hęceitatem, probatum est non esse principiũ indiuiduationis, & consequenter non possunt aliqua dici vnũ numero per hoc ꝙ talis materia in eis sit vna, ut iste homo exponit. Neq; enim aliquid inuenitur quod respõdeat formę totius quasi sibi adæquatum materiale, nisi ipsum compositum, cuius indiuiduationis primum principium quæritur.

Contra intentionem etiam Philosophi est dicta eius oppositio, eo ꝙ Philosophus nunq̃ in aliquo suę doctrinæ libro vel passu aliam nominauit vel innuit dari materiã nisi eam quæ partis est, vt infra in. 24. 27. &. 30. defensionibus etiam ostẽdetur, quæ etiam vocatur prima materia ab eo in. 12. t. c. 43. ad quam vltimo fit resolutio cõpositi materialis ex primo phy. circa finem. Cuius naturam inquisiuit primo phy. ponens eam vnum de tribus principijs rerũ naturalium, & similiter octauo metaph. et alibi pluries. Innuit etiam Philosophus sumi quandoq; materiam pro subiecto materiali, quam in pręsenti capitulo distinxit in proximam & vltimam, & idem repetit in octauo. Hanc quip- H pe materiã in hoc. 5. t. c. 9. vocat subiectum. Est enim subiectum existentiæ, sicut ęs est materia et subiectum statuę. Vel etiam subiectum resolutionis sicut aqua liquabilium. In aquã enim omnia liquabilia resoluuntur. Non consonans etiam, immo totaliter repugnans literę est ista tua expositio, quia vbi Arist. in hoc cap. posuit vnitatẽ materię, esse causam vnitatis rerũ, vel pluralitatẽ pluralitatis, & in tali materia cognouit inuenire diuersitatẽ, illã diuersitatẽ expressit, vt decet quẽlibet sapientem, omnem inquam ambiguitatem & ęquiuocationem in vocabulis latentem, ante omnia distinguere & aperire, iuxta regulam topicam, ꝙ omne multiplex prius est distinguẽdũ q̃ diffiniendum. Distinxit. n. de materia proxima & vltima, vbi materiã quã vocauit subiectum in. t. 9. posuit principiũ vnitatis, & pari modo distinxit eam in. t. 12. huius 5. sub nomine materię vbi eã posuit principium pluralitatis. Si ergo in proposito vbi ea dicit vnum numero quoq; materia est vna, voluisset

I sit intelligere de aliqua alia materia ab ea de qua determinauit in physicis, & omnibus prædictis locis in metaphysica, proculdubio distinctionem hanc solerti studio aperuisset, ne sua verba indistincte prolata occasio erroris essent, & tam fortis occasio, vt etiam toto orbe celeberrima ingenia, sicut Cõmẽta. Albertus magnus, diuus Thomas, aliiq; innumerabiles doctores per eorundem verborũ æquiuocationem, (si sic esset vt isti dicũt) decipi potuissent. Nõ est ergo consonum literæ nec Aristo. sapientiæ, vt de alia materia intelligat q̃ de illa quam sapientes cum Arist. primam uocant, & quam Arist. hic etiam innuit in ea quã proposuit duplicem contineri. Nam dũ dicit aliquam esse materiam proximam, aliquã ultimam, non excludit, immo includit eã quæ maxime vltima est. Cuius tamen non posuit exemplum distinctum, quia cũ non nisi per analogiam ad formam sit intelligibilis, sat illã declarauit, cum materiã illã expressit in quam sit apparens resolutio. Cognoscimus

K enim ex hoc ꝙ illa verissima ac prima omniũ materia sit, in quam omniũ vltimata sit etiam resolutio. Et hanc dixit esse numeralis principium vnitatis. Nec est verum etiam ꝙ sua hæc expositio consonet literæ Philosophi, ex hoc ꝙ ipse Philosophus subiungit, ea esse vnum specie, quorũ est ratio vna. Immo dissonantia ex his etiam verbis deducit̃, & magna literæ cum expositione sancti Thomæ conuenientia, tum quia conditiones materiæ quæ est principiũ vnitatis numeralis, & correspondet rõni illi & quidditati, quæ est principium vnitatis specificæ, sunt duæ quæ hic a Philosopho assignantur. Prima ꝙ habeat rõnem subiecti. Secunda quod in eam fiat resolutio. Sed istæ cõditiones nõ conueniunt, immo repugnant hæcceitati, ergo, &c. Tum etiã quia si illa specie vnum sunt, quorũ ratio vna est, oportet ꝙ si quid habeat maiorem vnitatem, id cõsequatur per aliqd quod est præter rõnem speciei. In septimo autem metaph. docet Philosophus tantum partes materiæ esse præter rõ-

L nem speciei. Et ꝙ loquatur de materia quæ est pars compositi, & nõ de hæcceitate, patet quia exẽplificat de his carnib9 & his ossibus, in quo exemplo innuitur etiam forma ipsa indiuiduata rei sensibilis, ergo ẜm eum nõ nisi per aliquod horũ indiuiduũ erit primo hoc. Inter materiam aũt & formam, primo materiæ, competit incõicabilitas & cõsequẽter indiuiduationis principium esse. Tum etiã q̃a si forma le, ex hoc ꝙ rõnem speciei compleat est specificæ vnitatis principium, oportet ꝙ materiale sit vnitatis etiam numeralis principium, eo ꝙ hæc vnitas materialis sit, & ex materiæ partibus consurgens, sicut illa formalis est, & ex speciei partibus constituta. Cui ergo primo competet materialitatis rõ, eidẽ primo etiam necesse est competat esse talis vnitatis numeralis, & consequẽter indiuiduationis principium. Efficacia patet huius deductionis, tũ ex rõne eius quod dicitur primo. Id enim primo dicit̃ alicui cõuenire,

M cui per se conuenit, & per ipsum omnibus aliis. Tum exẽplis generalem regulam declarantibus facile innotescit. Puta si aliquid alicui competat rõne immaterialitatis, vt esse intellectiuum, ei maxime cõpetet intellectualis perfectio, quod primum erit inter immaterialia, & sic de similibus. Patet igitur propositum primum. ℂ expositionem sancti Thomæ esse consonam literæ Philosophi. Processum autẽ aduersarii plenum esse incõuenientiæ, & ab intentione Philosophi omni ex parte alienum. Quãtum ad secũdũ principale, superest rõnibus inductis respondere. Licet enim a Capreolo & ab aliis Thomistæ familiæ doctoribus vsq; adeo dissolutæ, atq; (vt ita dixerim) labefactatæ sint, vt pene nullus apud doctos remãserit dubitãdi locus: et ꝑpterea ipse merito debuisset silentio quasi eas cõtẽnens præterire, vt tamen propositum meum obseruem, omnes videlicet falsitates tãgere quæ aduersarius in sanctum Tho. & Thomistas affert in sua illa expositione, breuibus etiam hæc argumenta refellam. Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ licet in genito & corrupto, sit eadem essentia materiæ, non tamen

N sequitur ꝙ idem sit indiuiduum, quia ipsum indiuiduum non solũ continet indiuiduationis principiũ, sed est ipsum totum compositum. Vbi ergo nõ sunt oẽs partes eædem, nõ est simpliciter idem totũ. Nec est idem etiam principiũ formaliter, vbi est aliud principiatum, nec idem totale, q̃a non eadem quãtitas, nec eadem forma substantialis. Ad cõfirmationem patet per idem. Ad secundum negatur maior, quia indiuiduatio in sui ratione non includit solam distinctionẽ, sed etiam incõicabilitatem. Vnde non oportet ꝙ id quod est principiũ indiuiduationis quantum ad incõmunicabilitatem, sit eiusdem principiũ quantum ad distinctionẽ, aut ecõuerso. Materia igitur ẜm se sic est principiũ indiuiduationis quantum ad incõicabilitatẽ, ꝙ nõ quantũ ad distinctionẽ, & quantitatis econuerso. Quantum vero ad completam rationem indiuidui, nec quantitas sola nec materia sola indiuiduationis principiũ est, sed materia sub quantitate. Vnde apparet ꝙ arguens non penetrauit mentẽ

O sancti Thomæ quem impugnat. Nec tamen adhuc concessa maiore, auctoritas inducta ad minoris probationem cõtra nos militaret. Loquitur enim Philosophus ibi nõ de distinctione ẜm numerum vt sic, sed entis in actu vt sic. Nã illis verbis probauit ꝙ ex duobus, quorum vtrũq; in actu sit non potest vnum per se consurgere. Actus enim (inquit) separat. Licet. n. sit idem, tale quid esse ens actu, & esse vnũ numero, distinguuntur tamen rõne formali. Alia quippe rõ formalis est ipsius vnitatis numeralis vt sic, & alia qua primo aliquid est actu ens. Primi. n. rõ ꝑpria materia est, eo ꝙ rem primo constituat inesse incõicabili. Secundi vero forma, eo ꝙ esse existentiæ quo vnumquodq; actu est, formæ ipsius sit proprius & formalis effectus. Verba quippe tanti Philosophi, non nisi formaliter interpretãda & penetranda sunt. Non aliud etiam ex inducta concluditur auctoritate, nisi ꝙ forma, distinctionis formalis principium sit, quod concedimus. Sed materia etiam sub quantitate distinctionis numeralis primũ est materiale principiũ. Vn-

P de & sanctus Tho. in prima parte. q. 7. arti. 1. asserit materiam per formã, et formã itidem per materiam terminari, sed in diuerso principii genere, per materiã videlicet formã materialiter, materiã vero per formã formaliter. Sed contra eos argumẽtũ in eo sensu cõcludit, quo contra nos inaniter arguunt. Manifestũ est. n. ꝙ ibi Philosophus loquitur de forma partis qua primo cõpositũ est ens actu, vt etiam fatetur aduersarius locum illum exponens. Nullo ergo modo potest per illam auctoritatẽ inducere materiam nõ esse indiuiduationis principium, eo ꝙ actus. i. forma separet, nisi ex hoc etiam concludatur ꝙ forma erit indiuiduationis principiũ. Non ergo hæcceitas, cum ipsa ẜm eos non sit forma partis. Cum ergo isti concedant maiorem argumenti atq; minorẽ, & conclusio affirmatiua deducta, suæ conclusioni directe repugnet, patet illud esse inuictissimũ contra eos, nos autem nullatenus tangere qui maiorẽ negamus.

Q Ad tertium dicendũ ꝙ materia tripliciter sumit̃, vno modo in cõi, & vt stat sub ordine ad formã in cõi, & vt subiectum formæ huius, non quidẽ vt hæc forma, sed cõiter vt forma est. Et sic est de ratione speciei, quo modo non est indiuiduationis principium. Alio modo sumitur in particulari, vt hæc, quia sub hac forma, & sic non est de rõne speciei, sed est propria huic vel illi &c. quo etiã modo non est primũ principiũ indiuiduationis, immo ipsa indiuiduat̃ ꝑ formã. Tertio modo sumitur ẜm se ꝑ seclusionẽ cuiuscũq; actus, vt purũ ens in potentia, vt primũ subiectum &c. & hoc modo non est de rõne speciei, & sic non est particularis, non vniuersalis, nõ indiuidua, sed indiuiduationis principium quantũ ad incõicabilitatẽ, quia primo cõtrahit formã ne sit in altera materia, et sic eã indiuiduat, et sic forma indiuiduata, indiuiduat ipsam materiã & facit eã particularem &c. quas intentiones secundas ante non habebat, quia vt ẜm se accipiebatur, cognoscibilis nõ erat cũ non possit cognosci, nisi per analogiã ad formã, quæ tunc secludebat̃,

& ideo

A & ideo tunc intentiones secundæ prædictæ quæ modũ cognoscendi consequũtur, ei attribui non poterant. Ex indiuiduata autem forma & materia, resultat ipsum totale cõpositum indiuiduum. Et sic naturæ ordine primum & fontale indiuiduationis principiũ est ipsa materia prima, eo modo quo declaratum est. Et per hęc eadẽ sit pro confirmatione sapientibus satisfactũ. Patet ergo ex his omnibus quantæ fuerint peruia vanitatis, quæcunque vir iste contra Sanctũ Thomam in prędicta oppugnatione attulit ex sui principij officina.

DEFENSIO OCTAVA.

Libro.5.Lec.12.parte.7.

Et quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem.

B HOC IN LOCO Anto.an. tãgit sanctum Tho. in margine a Mauritio citatum dicens: Subdit etiã (supple Philosophus) quandam rõnem gñalem cõtrariorum, q̃ cõtraria sunt quorũ differẽtia est maxima, aut simpliciter, aut ẜm genus, aut ẜm spẽm, quod exponitur sic. Simpliciter quidem, vt in motu locali duo puncta terminantia motũ cęli, puta punctus orientis, & punctus occidẽtis. Secũdũ genus vero. i. in eodem gñe. i. duę spẽs per duas differentias diuisiuas gñis cõstitutę. Scd'm spẽm autem sicut duo indiuidua p̄ duas accidẽtales & cõtrarias differẽtias diuersas. Aliter exponit, et magis ad mẽtẽ Philosophi vr̃, q̃ differentia maxima ẜm spẽm intelligit in duabus speciebus siue differentijs cõtrarijs. Sed ẜm genus, in duobus gñibus subalternis. Simpliciter autem in duobus gñalissimis, & in quibuscũq; quomodocunq; maxime distantibus. Hæc ille formaliter.

Licet autem parum vel nihil referat quantum ad sensum & veritatem, an sic propopõatur expositio sancti Thomæ, an sicut formaliter iacet in litera propria. C Officium tñ esset boni doctoris, dum aliena refellit vt sua præferat, saltem eam quam nititur opinionem refellere, fideliter recitare, ne si secus se habeat, nõ recta intentione procedere reputetur. Clariorem quippe sensum in proposito, cõpletioremq; doctrinã verba sancti Thomæ præferunt ẜm q̃ iacent in litera sua, q̃ ẜm trũcatam & (vt ita dixerim) deturpatam huius viri relationem. Nam diuus Thomas ubi de duobus punctis, orientis inquam & occidentis, qui cœlestis motus termini sunt, exemplum inducit, nolens posse verba sua, sinistra forte interpretatione a quoquam suscipi, quasi intelligeretur de quibuscunq; cuiusuis cœlestis motus terminis in oriente & occidente contrapositis, addidit, quæ scilicet puncta sunt extrema, diametri totius orbis, vt daret intelligere q̃ hi duo soli termini motus, simpliciter cõtrarij sunt, eo q̃ soli simpliciter sint maxime distantes. Attamen (vt dixi) parum refert, eo q̃ uel modicum in artibus exercitati, D per puncta orientis & occidentis non nisi quæ maxime distant, & motum diurnum terminant apprehendunt. Non dicit etiam sanctus Tho. duas species secundum genus adinuicem contrariari, nec alicubi legit in Phylosopho quantum viderim vel meminerim de his quæ in genere substantiæ sunt, licet aliquo modo verum sit. Sed magis proprie verlusq; dicuntur esse contrariæ secundum genus ipse generis differre diuisiue, ut dicit hic sanctus Tho. & patet per Phylosophum in primo phy. pluries. Et multo minus duo indiuidua præcipuæq; substantię, sunt adinuicem quoquo modo contraria secundum speciem. Repugnat enim id Arist. documentis vbi asserit ipsi substantiæ nihil esse contrariũ. Vnde nec id attulit sanctus Tho. ut hic falso recitat, sed dixit accidentales differentias esse cõtrarias per quæ differunt indiuidua eiusdem speciei. Sed & de hoc ipso parum curãdum puto, cum aliquo modo, licet improprie possint indiuidua, ratione suarum differẽtiarum quæ proprie sunt, contraria dici, sicut & dicuntur differre. Sat tamẽ ex his patet esse solerti consideratione cauẽdum, ne huic viro in suis relationibus facile præstetur fides. E Sed recurrẽdum primo est ad literam sancti Tho. vbi ab hoc homine vel alijs sui generis, impugnatur. Multotiens quippe si id seruetur, facile cognoscetur, de tenebris ad lucem factum esse transitum. His igitur omissis videndum est, quæ vtrarumq; expositionum verior sit ac magis ad mẽtem Phylosophi, q̃q̃ & de hoc parum etiam curare debuerim, quum suam esse magis ad mentem Phylosophi & si glorietur, non tamen probet. Stultum est enim semper esse solicitum, quid quisq; vel exponẽdo vel simpliciter pronunciando sine ratione loquatur. Et eo maxime, quia maior est sola auctoritas sancti Thomæ apud vere sapientes, quàm sit quodcunque dictum viri huius vel sibi similiũ. Ne tamẽ vel quoquo modo appareant hi homines etiam verbis pręualere, aliqua circa hoc dicam. Et primo quidem sciendum q̃ Philosophus in hoc textu assignauit duos modos cõtrariorum. F Primum improprium, alium proprium, vt etiam dicit Antonius and. Quibus modis positis & declaratis, subiunxit Philosophus illa verba, videlicet: Et quorũ differentia maxima, aut simpliciter aut secundum genus aut secundum speciem. Quæ verba Sanctus Thomas exponens dicit: Subiungit vniuersalem rationem secundùm quam aliqua dicuntur contraria &c. Hoc idem dicit Anto. and. licet postmodum in exponendo prædicta verba seu prædictam generalem contrariorum rationem, discordet a Sancto Thoma vt præmisimus. Sed sua illa expositio non solum non est magis ad mentem Philosophi quàm expositio Sancti Thomę. Sed etiam nullo modo est ad mentem Philosophi, nec est bona. Primum ex hoc persuadet, quòd propositis ab Aristotele duobus modis contrariorum, vno improprio, altero proprio, non est probabile esse ad mentem eius quòd ratio generalis quæ subinfertur, includat modum improprium. Sicut enim patet in præcedentibus, & etiam in sequentibus in hoc præcipue libro quinto, G in quo multiplicium terminorum explicare suscepit modos, si quem aliquando vel per accidens vel improprium alicuius multiplicis modum ponit, nunquam eius deinceps meminit dum modos colligit, vel eorum proprietates inducit. Hoc maxime patet in capitulo de vno, & in capitulo de ente. Non ergo credendum est Philosophum hic facere sine necessitate, quod alibi semper facere recusauit, & non sine ratione, quippe cum impropria, & ea quę per accidens sunt, tangi quidem debeant, vt per horum exclusionem propriorum cognitio facilior & perfectior habeatur, sed nequaquam sunt prosequenda, nec circa ea est immorandum, cum secludamur ab arte. In ratione igitur illa generali, non magis, sed minus videtur ad mentem Philosophi debere improprium illum modum includi. Quod quidẽ non facit Sanctus Thomas, sed Antonius and. dum illa dicit simpliciter differre ex mẽte Philosophi H quę secundum generalissima differunt: cum tamen sic differre, nonnisi improprie differre sit, eo q̃ talia non in subiecto conueniant aut in genere. Secundum etiam quòd videlicet nedum non magis, sed nec vllo modo sit Anto. andr. expositio illa ad mentem Philosophi, ex hoc patet, quòd contraria improprie, non possunt dici simpliciter cõtraria, si ly simpliciter, secundum excellentiam exponatur quasi maxime sint contraria. Illa enim maxime dicuntur contraria, cui maxime competunt omnes contrariorum, vt sic, conditiones. Hoc autem in his quæ improprie contraria sunt, non inuenitur. Ex hoc enim quædam impropriam induunt rationem contrariorũ, q̃ vel eis aliqua contrarijs debita cõditio desit, vel quas habent nõ nisi impfecte participãt. Q̃d si simpl'r cõtraria, nõ maxime, sed absolute forsan interpretet, hoc est sine quauis determinatione tunc idipsum eis quæ improprie contraria sunt, minime conuenire, magis est manifestum. Quod enim absolute & non sub aliqua determinatione vere cuiq; tribuitur, iam id

illi

H illi ex hoc proprie conuenire necesse est. Et quod cuiq́ improprie conuenit, iam non sine determinatione de illo asseueratur. Exemplum. Proprie conuenit Socrati ꝙ homo sit, ea propter idipsum de forte simpliciter affirmamus. Non sic qui mortuus est vel pictus, sine aliqua addita determinatione homo dicitur, sed semper improprietatē denominationis designans conditio applicatur. Igitur cū ea quæ inter generalissima contrarietas est, impropria sit, eo ꝙ sic opposita, vt diximus, nec genere conueniant nec subiecto, patet, non simpliciter, contrarietatem hanc esse dicendam. Quod tamen Anto.an. in sua singulari expositione affirmat, non autem Sanctus Thom. Sed illa dicit simpliciter, hoc est & maxime & absolute contraria, quæ maxima inter se situali distantia seiunguntur. Quod enim talia proprie contrarientur patet, tum quia non continentur sub modo improprio a Philosopho constituto, qd' ex hoc habent, quia non opposite se respiciunt solum iuxta super
K abundantiæ defectusue distinctionem, quæ si sola & præcisa sit inter aliqua oppositionis rō, solā etiam improprie contrarietatis tribuit rōnē. Addit enim horum oppositio distantiam maximam situalem. Tum quia respectu eiusdē subiecti, puta cæli vel vniuersi ad inuicem comparantur, & sunt eiusdem generis termini, vt patet, & consequenter ad eandem scientiā pertinent, ad naturale quæ de motu vt sic, habet determinare. Tum quia motui hęc terminorꝶ oppositio, propriam tribuit contrarietatis oppositionē. Est enim motus motui proprie ex terminorꝶ contrarietate cōtrarius, ergo & ipsi termini non improprie contrarij sunt, quippe cum alijs proprietatem tribuāt cōtrarietatis. Neq; enim id alteri possent quod ipsi non haberēt, immo & magis habent cum propter quod vnumquodq; tale & illud magis. Maxime autem talibus competere cōtrarietatis rōnem, aliquo modo verū est, aliquo alio modo falsum. Cū enim contraria proprie dicta habeant cōditiones quatuor
L hic a Philosopho propositas, videlicet ꝙ maxime distent, sub eodem genere, respectu eiusdem subiecti, & sint eiusdē scientiæ, inter ea quæ cōmunicabunt in omnibus his conditionibus, si vna earum perfectius participetur a duobus contrarijs q̄ ab alijs, magis illa duo dicentur rationem cōtrariorum participare q̄ cætera. Conditio autem illa quæ est distantia maxima potest duobus modis intelligi, vel. s. sm distantiam situalem cui primo & maxime nomen distantiæ conuenit ex impositione, alio modo sm distantiā perfectionis, duorꝶ tamē positiuorꝶ sub eodē genere. Cum ergo hic Ari. quærat de significato nominum, & distantia quæ sm situm attenditur, vt diximus, si nominis impositio attendatur, magis proprie distantiæ rōnem habeat q̄ distantia sm perfectionē, illa quæ cæteris paribus distātiā maximam situalē obtinebunt, simpliciter inter omnia alia dicentur cōtraria sm Philosophum hic, vbi nomina iuxta proprietatem significationis attendit. Si vero attendatur distantia perfectionis vel entitatis sm hoc quod est nō pos
M se simul inueniri in eodem subiecto, sed seinuicem expellere, cum qualitates actiuę &c. vtiq; perfectiori modo contrariari dicentur album & nigrum, calidum et frigidū, & talia proprie contraria, q̄ contraposita orientis & occidentis puncta. Iuxta autem primum modū maxime cōtrarietatis, & non iuxta secundum dixit sanctus Thomas talia puncta esse simpliciter. i. maxime distantia, & hoc conformiter (ut diximus) intētioni Philosophi hoc in libro. Tertium autē quod proposui, videlicet ꝙ expositio Anto.an. nō sit bona, sic declaratur. Cum enim ratio illa expressa p suprapposita verba Philosophi sit generalis ad omnes modos contrariorum proprie dictos, immo & ad improprie dictos sm Anto.an. licet male (vt diximus) sequitur ꝙ debeat etiam competere contrarijs sm maximam distātiam situs. Et cum Arist. hic enumeret illa contraria quibus cōpetit prædicta generalis ratio, quod patet, quia per notam disiunctionis dat intelligere diuisionem in membra, dum
N dicit; Aut simpliciter, aut sm genus, aut sm speciem. Diuisio autem si debita sit, vt decet Philosophū, a diuiso trāscēdi non debeat, sequitur ꝙ omnes modos contrariorū proprie dictorum enumeret. Ergo & modus ille qui attēditur (vt diximus) sm maximam distantiā situs connumerādus est. Quod dum facit Diuus Thomas, non autem Anto.an. patet ꝙ expositio sancti Thomę ad amusim textum Philosophi quadrat. Expositio vero Antonij andreæ ab illo est aliena, & per consequens non est bona. Et de presenti defensione satis.

DEFENSIO NONA.

Libro 5. cap. de priori in principio expositionis.

HOC IN LOCO, nō Anto.and. sed Mauritius carpit uerbis in margine diuum Thomam dicens, in argumentum sumi contra eundem angelicum doctorem. Non dicit autē ex quibus verbis vel Philosophi vel diui Tho.
O nec contra quod eius placitum. Si autem loqui velit prout cēseri potest, de eo ꝙ diuus Tho. in theologia docet, nullo modo in diuinis dari prioritatem nisi sm rationem & modum nostrum intelligendi, & hoc propter diuinā simplicitatem (cuius tamen contrarium isti tenent ponētes ibi prioritatem sm originem ex natura rei) nō potest ex verbis hic positis ex sancto Tho. aliquid elici, contra eiusdem prædictam positionem si bene verba sua capiantur: sed potius p oppositum, efficacissimū medium contra horum virorū opinionem ex verbis Arist. hinc sumi potest, quatenus ab infideli etiam introducātur ad fidem si voluerint, prout ex naturali lumine ad lumen fidei fit ascensus. Primum ex hoc patet. Quia alia nō sunt verba sancti Tho. in hoc principio expositionis, ex quibus hic homo ppter imbecillitatem sui ingenij habeat occasionem infestandi diuum Tho. nisi forte hoc quod dicit hic, ꝙ sm Philosophum significatio prioris depēdet ex significatione principij. Quasi ex hoc sumant maiorem sui argumenti hanc inquam: Vbicū
P que est ratio principij, ibi est ratio prioris & posterioris. Ratio autem principij cōuenit personæ diuinę in ordine ad aliam, ergo &c. Sed maior illa falsa est, nec ex dictis sancti Tho. habetur, quia sm eum etiam hic nomen principij est quid communius q̄ nomen prioris. Et ex hoc sequitur ꝙ si significatio prioris depēdeat a significatione principij, sicut significatio inferioris a significatione superioris, eo ꝙ superius in rōne formali inferioris claudatur. Immo si ex ratione principij velint in dictis personis prioritatem inducere, non solum inferetur prioritas originis, sed absoluta & realis. Est enim pater simpliciter & absolute (licet non sm absoluta) principium filij & realiter. Consequens tamen nec ipsi cōcederent, tametsi ex rōne principij suam erroneam opinionem firmare conentur. Si autem est aliud verbum hic ex quo habeāt vel in ista materia vel in alia arguere cō
Q tra sanctum Doctorem, afferant in mediū expresse. Et nos tunc alia similiter responsione refellemus eorꝶ argumenta, quæ vt in pluribus parui sunt momenti. Secundum etiā quod supra proposui sic ostenditur. Nam Philosophus hic cōmunem rationem prioris assignās, dicit id esse prius qđ est principio propinquius. Ex hoc autem firmissimo fundamento, euidentissima consurgit veritas, ibi inquam nullam esse prioritatis rōnem vbi nō fuerit ad principium vlla propinquitas. Nomen autem propinqui sicut & nomen vicini, non potest in diuinis vni personæ attribui respectu alterius, eo ꝙ talia nomina absolutā distinctionem supponant. Neque enim dicimus filium patri, vel spiritum sanctum vtriq; propinquum aut ecōuerso, quia cum proprie talia nomina distinctionem secundum quantitatem & distantiam quantitatiuam importēt ad diuina trāslata, nō nisi in quantitate virtutis essentialisq; perfectionis distātiam designabunt inter personas. Quod quidem ab orthodoxa fide alienum est. Et de præsenti defensione satis.

defensio

A DEFENSIO X.

Libro quinto super eodem capitulo de priori, parte tertia.

Prius enim Nemea Phyton. Quia propinquius Nunc. Et ipso nunc, vt principio & primo vsi sunt. Alia vero litera habet. Primus.n. Menelaus Pyrro.

DICIT HIC Sanctus Doctor quòd litera illa quæ habet, Prius enim Menelaus Pyrro, corrupta est, tũ quia tempore Arist. personæ illæ non erant futuræ, sed prę teritæ: & ideo inter eas non erat ordo prioritatis ex maiori appropinquatione ad præsens nũc, ut litera Philosophi dicit, pro qua hoc exemplum inducitur: tũ etiam ex textu Græco ad quem in dubijs translatæ doctrinę Arist. in linguam latinam debemus recurrere, qui aliud exemplum inducit. Sed Anto.and. vt in omnibus se quantum pôt, immo uero non potest, Diuo Tho. opponat, dicit ꝙ potest il-
B la litera saluari si Menelaus & Pyrrus acciperenẽ pro duobus hominibus futuris, quorũ vnus esset propinquior pñti nũc ꝗ alius. Sed huiusmodi falsæ literæ defensionem hãc esse nullam ostenditur ex duobus. Primo. Quia exempla non nisi ob manifestationem inducũtur. Vnde nõ debuit Arist. de personis incognitis, cuiusmodi sunt oẽs contingẽter futuræ, ad aliquid manifestandũ hic exempla dare. Nõ igiť posset litera illa interpretari nisi de famigeratissimis duobus illis hominibus, inter quos prioritatis ordo omnibus notus erat, quatenus per hæc notissima exempla ratio etiam prioritatis illius innotesceret. Et tamen exempla illa repugnarent literæ, vt probat Sanctus Thomas, ergo non sunt exempla Arist. Et sic litera ponẽs talia exempla, corrupta est. Secundo si suam insulsam hanc saluatioẽ literæ falsæ, aliquam hic homo cupiebat apparentiam veritatis prætendere, debuerat non vni tm̃ rationi Sancti Doctoris in oppositum factæ satisfacere, sed ambabus. Non
C soluit autem rationem ex textu Gręco inductam. Cum.n. Græca litera textus Aristo. eo ꝙ naturalis auctori fuerit, omnium aliorum cuiuscunque idiomatis textuum origo sit & exemplar, ipsa potius si dissonet a latina, saluari meruit ꝗ latina ipsa, græcam aspernando. Nec hoc obseruat iste, nec soluit: vnde manifestum est, ꝙ ad pauca respexit. Sed de hoc satis.

DEFENSIO XI.

HOC IN LOCO Ant.and. impugnat primã textus partitionem a Sancto Thoma propositam, qua dicit ꝙ Arist. in isto caplo distinguens nomina quę significant partes entis, duo facit. Primo facit ꝙ dictum est, ꝭm ꝙ ens diuiditur per potentiam & actum. Secũdo prout diuiditur ens in decem prædicamẽta. Dicit ergo Anto.an. ꝙ ista assignatio non videtur propria, quia potentia, quæ est differentia entis est potẽtia obiectiua, vt dictum (inqt)
D fuit supra. De qua potentia, nulla fit mentio in præsenti capitulo. Similiter de actu sibi opposito & sibi cõdiuiso nihil hic agitur. Et subdit. Posset dici ꝙ illa potentia de qua hic agitur, non sit illa potentia quæ proprie est differentia entis, vt dictũ est supra capitulo de ente, tamẽ largo modo & forte ꝭm aliã diuisionẽ entis, ista potẽtia posset dici differentia entis, quatenus omne ens vel est in potẽtia de qua hic agitur, vel non. Et sic non est facienda magna vis in ꝓposito, dummodo intentio Philosophi & literę habeatur. Hæc ille formaliter. Vbi & in margine dicit Mauritius. Obijcit contra diuisionem Tho. sed saluat consequenter eum. Sed sicut in oppugnando sanctum Tho. ita & dum nititur eum vel se potius An.an. iuxta suas opiniones saluare, veritatẽ peruertit, ac aperte seipsum extortæ expositionis accusat. Hæc oĩa simul ex hoc patent, quia dicit ens supra diuisum non in actum & potentiã de qua hic agit, sed in aliam potentiã quã vocat obiectiuã, & in actũ sibi cor respondente diuidi. Patet.n. ꝙ si supra Aristo. in caplo de ente, non diuisisset ens in actum & potentiam de qua hic agit, fuisset ibi diminutus, non assignando omnes modos entis, aut omnes eius partes non propalando. Est enim potẽtia de qua hic agit, magis ens & magis digna nomine entis, cum ꝭm aliquos suos modos magnam importet perfectionem, sicut ꝭm modum potentiæ actiuæ, & potentiæ naturalis, ꝗ illa sua potẽtia obiectiua quæ formaliter dicit non ens. Sed & potentia passiua, si sumatur de per se & vt contra actum diuisa, perfectius ens dicit ꝗ illa chimera. Et vtiq; argumentum quod supra contra se fecit ꝙ videlicet ens in obiectiuam illã potentiã diuidi non possit, quæ est formaliter non ens, concludit. Et solutio quam inducit de risibilis est, dum dicit diuisionẽ quãdã superioris aut cõioris inueniri, ꝭm quam diuisum non de omnibus suis membris diuidentibus prædicatur. Et exempla quæ ad hanc erroneam doctrinam declarandã inducit, ostendunt illum
F nec vocem propriam intelligere. Dicit enim ꝙ si diuidať homo in verum & pictũ, patet ꝙ pictus hominis prędicationem non suscipit. Sed aduertat obsecro bonus iste homo ad vocem suam, & attendat ad sonum diuisionem exprimentem. Sic.n. exprimitur diuisio cuiuscunq; superioris saltem ꝭm vocis cõmunitatẽ. Vt dicatur verbi causa, Animalium aliud est rationale, aliud irrationale: & similiter aliud est pictum, aliud verũ. Si ergo vere sic fiat diuisio, manifestum est etiã ex sono verborum ꝙ membra de diuiso prædicantur indefinite vel particulariter, & sic istę sunt veræ: Aliqđ animal est pictũ, & aliquod verũ &c. & cõsequẽter cõuersæ etiã prædicationes veræ erunt. Nõ.n. terminus distractiuus impedit in conuersione simplici cõsequentiæ firmitatẽ, cũ cõsequẽtia illa formalis sit, & a forma propositionum sumpta. Cũ aũt dicit hominẽ nõ prædicari de picto vel econuerso, vtiq; quidem verum est ipsum condiuisum.i. verum hominem non vere prædicari de picto. Sed hominem ꝭm cõmunitatem vocis vel analo-
G giæ diuisum, prædicari de condiuisis membris ꝭm analogiæ vel vocis communitatem, non est falsum, immo verissimum, vt patet ex cõmuni hominũ colloquio circa talia. Non eget etiam Sanctus Tho. saluatione illa erronea contra omniũ vere sapientum dogmata, & honori Arist. plurimum detrahente. Nunquid hi volunt diuum Doctorem cæli fulgentissimum luminare, suis etiam tenebris inuoluere? Nouit Mauritius Sanctum Thomam illas horrere chimeras. Quomodo ergo saluat per illas consequenter eum propter duplicem, quam ipse negat, in potentiam & actum entis diuisionem? Vnicam diuus Thomas & quæ proprie & non largo modo sumatur, diuisionem ponit entis in actum & potentiam, quæ sunt partes entis & differẽtiæ eius: quã supra proposuit in capitulo de ente, & in nono explicabit apertius. Et cuius membrum, potentiam in quam, hic diuidit in varios modos. Tuas ergo pro te recõ-
H das has fabulas, tu dubita in scholis tuis, ens diuidi in actum, vt diximus, & hic explicatam potẽtiam: & ob hoc dicas, forte diuidiť. Dubita tu etiã si vel largo modo hanc forte admittat diuisionem, & noli his tuis vmbris sancti Doctoris nostri gloriam quasi saluans confundere. Si de prædicta potentia obiectiua hic quicq; aliud, diuum Thomam oppugnando Anto.an. cum aliqua vel deficiẽte probatione tractasset, multo diutius & nos in illius reprobatione moraremur. Sed quia dicta sua nõ aliter roborauit, ideo de hac materia mihi nunc supersedendum est, vt propositum intentionis huius suscepti laboris obseruem.

DEFENSIO XII.

Libro quinto eiusdem capitulo, & parte quibus immediate supra.

Principium permutationis, aut motus potestas in diuerso, inquantum diuersum dicitur.

I HOC IN LOCO Anto. andr. recitat expositionem Sancti Thomę, & eam reprobat sic dicens: Notandum, quòd quidam expositor aliter exponit istam literam. Dicit enim quod illa potentia isto modo dicta est, quoddam principium motus vel mutationis in eo quod mutatur, scilicet ipsa materia, vel aliquod principium formale ad quod sequitur motus, sicut ad formam grauis vel leuis sequitur motus sursum, & deorsum. Et hoc principium non potest dici potētia actiua ad quam pertinet iste motus, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur. Nec aliquid mouet seipsum nisi per partes, inquantū vna pars mouet aliam ex octauo physicorū. Potētia ergo fm quod est principium in eo in quo est, non comprehenditur sub potentia actiua, sed sub passiua. Sed ista expositio, vel non est ad intentionem literæ, vel exponit literam de potentia passiua, & tunc minus valet, tum quia est cōtra mentem Philosophi, quia loquitur hic de potētia actiua: & sic

K distinguitur hic secundus modus a primo vt patebit. Tū quia supponit falsum, quod scilicet forma grauis non sit principium actiuum motus grauis, sed quod principium motus sequitur ad eam quasi ad materiam. Nam ostendetur nono huius, quod grauia & leuia mouentur a seipsis effectiue. Tum quia in mouentibus se cuiusmodi sunt animalia, principium seu potentia actiua motus est intoto, vt patet ex septimo & octauo physicorum, cuius oppositum dicit iste. Tum quia aliquod indiuisibile puta angelus potest seipsum mouere effectiue, vt veri theologi tradunt: & tamen non habet partem, & partem quorum vna moueat aliam. Tum quia contradicit sibiipsi. Nam infra ibi (Dicta vero parte) dicitur quod primus modus possibilis accipitur correspondenter primo modo potentiæ, & iste modus est de possibili siue de potente actiue sumpto, vt ibidem dicit. Hæc ille. In hac autem impugnatione primo quidem iuxta suam malam consuetudinem

L ac malitiosę infidelitatis notam, male & truncate sic recitat Sancti Thomæ literam, quod vt ab hoc homine referuntur verba Sancti Thomę sensum prætendant totaliter oppositum ei, quod sana & completa litera diui Thomæ exprimit apertissime. Secundo non intelligit angelicū Doctorem nec mentem eius penetrat, vbi etiam pueri facile illum intelligerent, & ob hoc impugnationes inutiliter inculcat. Tertio falsa intermiscit plurima. Quarto id quod Sanctus Thomas pro sua quadam probatione hic inducit, iste cōtra Sanctum Thomam, quasi ex se & sine reprobatione, ad idem tamen, proponit. Quinto denique a proposita via diuertit & per abrupta vagatur. Et ut breuibus cuncta complectar, expositio hęc sua, impugnatioq; prædicta, tot refertur, tum falsis, tum inutilibus, vt numerū pene sententiarum superent. Nec possim existimare eam ab

M Antonio and. nullatenus emanasse, sed forte interpositam ab aliquo viro admodum ignorante, vt sicut expositionē quę non Scoti est, Scoto nō uereātur ascribere: sic et istas impugnationes apertis falsitatibus plenas attribuant Anto. and. quas forte nūquam vidit: quinimmo si viueret talia sibi fuisse attributa, doleret plurimum ac confunderetur. Ne autem verbis tantummodo ludere videar, singula luce clarius inducemus.

Quantum ad primum igitur, scilicet quòd male & admodu infideliter recitet sancti Doctoris verba, patet primo quantum ad sensum in communi dum incipit: Notandum q̃ quidā expositor aliter exponit istam literam &c. Quod quidem est falsum, quia nō aliter exponit q̃ & tu facias, qui & ab illo quicquid in metaphysi. expositione boni dixisti furatus est. Idem quoq; exemplum duplex quod & Arist. est, inducit &c. Secundo quantum ad verba quæ sensum exprimūt. Non enim dicit Sanctus Tho. q̃ potentia isto primo modo dicta, est quoddam principium motus vel mutationis in eo quod mutatur &c. Immo dū incipit exponere, totum oppositum proponit dicens: Primus modus est q̃ potentia dicitur principium motus vel

N mutationis in alio inquantum est aliud, quæ verba dum in tua recitatione prætermittis, vtiq; conuinceris apertissime q̃ infidelis relator extiteris, & cum malitiosa intentione in hac tua impugnatione ꝓcesseris. Inducit aūt post hęc diuus Tho. esse aliqd principiū in eo qđ mutat̄, & declarat eius naturā & conditiones, vt per hoc tāq̃ per iuxta positionē oppositi propositum facilius innotescat, qđ declarare ex textu assumpserat, quia videlicet tale de quo loquit̄ textus, nō est id qđ dr̄ esse in eo qđ mutat̄, sed est illud qđ est in alio inquantū est aliud. Voluit. n. declarare Sanctus Thom. quid est dictū in alio inquantum aliud, ex hoc videlicet q̃ nō in ipso qđ mutat̄ est tale principiū. Qđ vt ꝑfecte cognosceretur, cōueniens fuit declarare eiusmodi naturę, sit principiū illud quod in eo est qđ mutat̄. Sic igitur nedū ad propositū, sed vtile fuit & necessariū, vt per affirmatiuā, negatio in ly. alio, īclusa, innotesceret: vt simul cō prehēderetur ad hūc modū nō pertinere, principiū motus quod est in eo qđ mouet̄ vt sic, sed id tm̄modo qđ in alio

O vt sic inuenit̄. Et hāc esse. S. Tho. intentionē, etiā pueris, & oibus q non penitus lumine intellectus priuati sint, innotescere pōt, cū verba nō possent ad id exprimēdum aptiora formari q̃ ea quę ꝓtulit sanctus Tho. Aliter prima et scđa huius expōnis fuiæ inuicē cōtradicerent e directo. Potētiā inquā ad primū modū pertinentē esse principiū motus & mutationis in alio inquātum est aliud, & q̃ illudmet principium sit principium motus & mutationis in eo qđ mutat̄. Ex quo vtiq; sanctus Doctor nedū impugnatione, sed derisione dignus fuisset. Qđ tn̄ nō tetigit oppugnator, ne forte suā confusionē et malitiā reuelaret. Cōfusionē quidē, si recitasset oīa sancti Tho. verba vt necessariū fuisset, si de risibilitatē illā innuere voluisset. Notū. n. statim tunc factū esset pueris, hūc hominem nō apprehēdisse mentem sancti Tho. in clarissima litera: ex quo cōgnoscerent suas has impugnationes vere esse derisibiles, vtpote in vanū & nō ad

P propositum allatas. Malitia vero si nō recitatis oībus sancti Tho. verbis, incōuenientia deduceret, quæ truncatam suam fuisse relationem omnibus indicarent.

Infidelē itē fuisse ab hoc hoīe verborꝫ sancti Tho. relationem, patet et ex hoc aperte, quia nō cōplete ea deducit, immo vbi sanctus Thomas præmissa declaratione ꝓposita de ipso. s. principio motus in eo quod mutatur, reassūmit textum Aristo. exponere de potentia actiua: iste quasi completa iam sit expositio eius, incipit ea quæ retulit impugnare. Non autem ab re hoc fecit. Perpendit enim si cōpletam adduxisset diui Thomæ expositionem in textum, statim omnes cognoscerent eius impugnationem non esse ad propositum, vt clare nunc ipse deducā in secūdo arti.

Quantum igitur ad secundum, q̃ videlicet Anto. and. non intelligat diuum Thomā, & ob hoc impugnationes inutiliter inculcet, tametsi ex dictis clarissimum iam sit, adhuc tamen aliter explicabit, vt magis veritas elucescat,

Q & gloria sancti Tho. illibata persistat ex omni parte. Putat hic bonus homo diuum Thomam exponere præsentē textum de potentia passiua. Quod quidem esse falsum ex hoc patet, quia postq̃ sanctus Thomas aperte in principio expositionis clarissima sententia de actiua textum esse interpretādum proposuit & declarato postmodum quomodo in aliqbus est principiū motus nō in alio, sed in eo qđ mouet̄: et qđ tale principium in eo quod mouet̄ inuētum, nō est potētia actiua sed passiua, statim regredit̄ ad textus expositionem dicens: Potentia igit̄ actiua motus oportet q̃ sit in alio ab eo quod mouetur &c. & subdit exempla textus. Et in fine repetit talem potentiam ad hunc primū pertinere modum quasi concludens conclusionem textus: & dicens: Sic igitur vniuersaliter loquēdo, potētia dr̄ vno mō principiū mutationis aut motus in alio; inquātū est aliud. Quis ex his non videat apertissime diuum Tho. de potentia actiua hūc textū exposuisse? Nullū etiā puto tantæ

A tæ dementiæ ꝗ existimet diuum Tho. non cognoscere inter modos potentiæ, actiuam cæteris præeminere, cum ad hanc etiam Philosophus, alijs omnibus dictis modis potẽtias deducat. Nunquid igitur existimandũ esset, ꝗ si in hoc loco non de actiua loqueretur, cum alibi in hoc capitulo mentionem de ea, vt de speciali modo non faciat, non perpenderet se & Philosophum esse diminutos, non tradendo modum potentiæ actiuæ, & etiam superfluitatem incurrere, bis repetendo modum potentiæ pasſiuæ, hic, scilicet & in secundo modo? Non existimant talia de diuo Thomæ nisi qui eum odio gratis persequuntur. Omnes ergo rationes quas contra diuum Thomam hic homo multiplicat, quasi exponentem textum de potentia pasſiua, non sunt ad propositum, nisi vt ostendant auctorem suum fuisse hebetis admodum sensus. Quantum autem ad tertium, quòd videlicet homo iste multa falsa proponat, tam in his impugnationibus, quæ non sunt ad propositum, quàm etiam in
B alijs, quæ contra Sanctum Thomam, hic affert, nunc induco. Primo nanq; falsum est quod dicit Sanctum Thomã supponere falsum, ꝗ scilicet forma grauis nõ sit principiũ actiuum motus grauis, sed quòd principium motus sequitur ad eam sicut ad materiam. Hoc inquam Sãctum Thomam supponere, non est verum. Quod patet ex diuerso capite. Et primo quidem male recitat dictum sancti Doctoris, ex quo etiam falsum sibi imponit. Non enim dicit Sanctus Thomas, quòd principium motus, sed dicit quòd motus sequitur ad eam, scilicet formam grauis. Neque enim hoc, secundum quòd hic homo recitat, verum posset esse, cum principium motus grauis sit ipsa forma grauis. Derisibile autem esset dicere, ꝗ idem sequatur ad seipsum. Quę tamen derisibilia ex infidelibus suis relationibus, iste homo quantum in se est, imponit diuo Thomæ, ita vt si non videretur litera sancti Thomæ, sed tantum, quę quasi de ea recitat iste miser, putaretur ab omnibus quòd diuus Tho-
C mas fuerit vnus fatuus. Det his hominibus Deus pœnitentiam super ista mendacia pesſima, & iniquas calumnias in tam sanctum tanque præclarum Sanctæ matris Ecclesiæ lumen. Vlterius falsum est quòd Sanctus Thomas supposuerit quod assumpsit, sed probat inuicte, ꝗ videlicet forma grauis non sit principium actiuum motus grauis. Et probatio clara est in litera. Si autem hoc supponeret, vt hic homo sibi falso imponit, diminutam vtique doctrinam tradidisset, non probando ad declarationem textus inducta, quæ egent probatione. Sed forte astute, noluit hic dicere ꝗ Sanctus Thomas id ꝓbet, ne per hoc cognosceretur imbecillitas eius (ne dicam iniquitas, dum illam opinionem delectatur impugnare, pro qua rationem factam, vt pote irrefragibilem, cognoscit se non posse soluere. Vtique si potuisset vel apparenter auctoritati Arist. inductæ obuiare, idipsum facere non omisisset: vt decens erat & necessarium, postquam opinionem impugnare ceperat, & falsum esse asseruerat, quod dicit Sanctum Tho-
D mam supponere. Dicit vlterius ꝗ probauit in nono, ꝗ grauia & leuia a seipsis moueantur actiue. Et nos scimus oppositum huius in nono expresse haberi textu com. 2. dicente Arist. Inquantum simul natũ est, nihil patitur ipsum a seipso, quo in loco debueras de hac re verba facere, & si quas habebas probationes afferre. Sed puto quòd penitueris videns tam aperte Philosophum protestantem oppositum. Quod etiam dum fugere non potuit rationibus Mauritius, ad contumelias se conuertit, sapientesque sic impetit opprobriosis verbis inibi in margine, ut Maurus etiam quilibet eum in mansuetudine facile superasset. Sed quid nam sapientibus de his, qui foris & extra omnem politicum viuendi modum sunt, iudicare? Qualis dispositionis hic homo fuerit apud Deum & homines, sua illa & similia multa verba, quæ scripto etiam euomuit, apertisſime docent. Si nos Antonij andr. probationes, quas hic respondet, in sua expositione inuenerimus, reprobabimus. Quæ autem in quæstionibus sunt, reprobatas ex nunc & ex tunc supponimus a doctoribus nostris, vt sæpe dixi. Sed debuisset saltem hoc in loco ostendere quomodo, id quod dicit se uelle probare in nono nõ repugnet Aristoteli in isto capitulo ubi dicit, Qđ id quod mouetur effectiue seu actiue, habet principium sui motus in alio inquãtum est aliud. Decens quoque fuerat hic declarare quomodo sibipsi Philosophus nõ repugnet hic & in octauo physicorum, dum scilicet dicit principium motus animatorum esse in eo qđ mouetur, scilicet in ipsis animatis. Hic autem dicit principium actiuum motus, hoc est potentiam actiuam, esse in alio inquantum est aliud. Quam non esse contradictionẽ iste non declarat, vt debitum esset expositoris. Vnde bene Sanctus Thomas id declarauit, dum dixit, in eo etiam, qđ mouet seipsum esse mouens aliud a moto, quia in talibus sunt duę partes &c. Et intelligitur nõ solum esse aliud mouens a moto sicut pars a toto, sed sicut pars a parte, quæ scilicet primo mouetur, vel quæ est ratio quare totum moueatur, in qua parte vt sic, pars illa mouens non est, licet sit in toto, cui quidem competit esse primum, id est adæquatum subiectum motus, sed non nisi ratione partis. Et hoc sufficit ad saluandum hic & ibi Philosophum, quod scilicet & in alio sit motiua & actiua potentia, quia pars mouens non est in parte mota, quæ etiam est ratio toti qđ moueatur, & nihilominus totum a seipso moueatur actiue, quia in eo pars sua, quæ est principium motus eius actiuum. Si autem prædictam sententiam Sancti Thomæ, videlicet, quod ad formam grauis sequitur motus deorsum, iste credat esse intelligendam de forma substantiali: tunc non intelligit Sanctum Thomam. Ipse enim loquitur de forma grauis, vt graue est, & de forma leuis vt leue. Et tales formæ sunt grauitas & leuitas, quæ sunt formæ accidentales. Hanc enim sententiam ponit etiam diuus Thomas, & magis explicat in secundo physicorum, in princi-
G pio dicens: In corporibus grauibus & leuibus est principium formale sui motus. Sed huiusmodi principium formale non potest dici potẽtia actiua, ad quam pertinet iste motus, sed comprehenditur sub potentia pasſiua. Grauitas enim in terra, non est principium vt moueat, sed magis vt moueatur. Hęc ille. Sed nec ipsa substantialis forma grauis, est actiuum principium motus vt quod. Vnde & Sanctus Thom̃. vbi supra post præallegata verba, hoc ipsum immediate subiungens manifestat dicens: Sicut alia accidentia consequuntur formam substantialem, ita & locus, & per consequens moueri ad locum: non tamen ita, quod forma naturalis sit motor, sed motor est generãs, quod dat talem formã ad quam talis motus cõsequitur. Hæc ille. Patet igitur ꝗ nec forma substantialis grauis est principium motus eius actiuum, & consequenter ꝗ nec graue, seipsum mouere potest actiue, nec hic homo vnquam oppositũ bene probabit. Vlterius in hoc eodem passu Anto. an. aliud
H imponit diuo Doctori, quod nec dicit, nec etiam uerũ est, hoc inquam, ꝗ principiũ motus siue ipse motus sequatur ad formam grauis vt ad materiam. Hoc enim non dicit S. Thomas, nec ex dictis eius elici potest, immo oppositum, cum tale principium hic appellet formam, & ex opposito diuidat a materia, dicens: Est enim quoddam principium motus vel mutationis in eo quod mutaẽ, ipsa, scilicet materia, vel aliquod principium formale ad quod consequitur motus. Ecce quod hoc principium formale distinguit contra materiam. Et tale principium formale dicit sub exẽplo esse formam grauis in graui, & formam leuis in leui. Sicut. n. exẽplificat formalr: Sicut ad formã grauis vel leuis sequiẽ motus sursum vel deorsum. Ecce ꝗ nõ dicit, ꝗ tale principiũ motus uel ẽt motus ipse sequaẽ ad eã. s. formã grauis quasi ad materiam. Non debuit igitur homo iste tale falsum, & talem ineptum modum loquendi sancto Tho. imponere. Nam licet ẽm doctrinã eius aliquod principiũ pasſiuũ motus sit ipsa materia, et oẽ principiũ pasſiuũ motus

I tus habeat vniuersaliter rõnem principij materialis,cũ pa-
ti vt sic,materię primo competat & consequenter per eius
rõnis aliqualem participationẽ omnibus alijs, quibuscũq;
competit, & ob hoc etiam dispositio se tenens ex parte ma
terię,quatenus dispositũ sit subiectum ad ipsum moueri,
habeat rõnem materialis principij motus: nõ tñ vnq̃ dicit
diuus Thomas omne tale motus principium esse materiã
ipsam.Ipsa nanq; materia(vt diximus)est principium mo
tus passiuum, sed remotum . Proximum autem materiale
principiũ motus est aliqua forma,ut diximus, de grauita-
te & leuitate. Aliud dictum adhuc falso hic homo in im-
pugnatione ista diuo Thomæ imponit, dũ dicit ꝙ in mo-
uentibus se cuiusmodi sunt animalia, principium siue potẽ
tia actiua motus est in toto,vt patet ex septimo, & octauo
phys.cuius oppositum(inquit)iste.s.sanctus Thom. dicit.
Falsum est & expresse falsum ꝙ Sanctus Thomas dicat op
positum huius,Immo hoc ipsum asserit hic, allegãs & ipse
K Philosophum in octauo phys. vbi expresse & proprie id
probatur.Postq̃ enim Sanctus Thom.hic asseruit inueniri
in rebus quoddam principium in eo quod mouetur, exclu
dit illud ab hoc primo potẽtiæ modo posito a Philosopho
dicens:Sed huiusmodi principium nõ potest dici de poten
tia actiua ad quam pertinet motus ille.Omne.n.quod mo-
uetur,ab alio mouetur: neq; aliquid mouet seipsum nisi ꝑ
partes inquantum vna pars eius mouet aliã,ut probatur in
octauo phys.Hæc ille.Quis autem ex his verbis nisi tota-
liter hallucinãs & passionibus actus quæ non sinunt cerne
re verũ,vnq̃ eliceret ꝙ Sanctus Thomas dicat , non solum
ſm verba,sed nec ſm minimã apparentiã sensus ꝙ in mo
uentibus se,cuiusmodi sunt animalia,principium siue potẽ
tia actiua motus non sit in toto?Nonne directe totũ oppo-
situm exprimunt verba ista sancti Doctoris? In hoc enim
quod dicit,(Nihil mouet seipsum nisi per partes inquantũ
L vna pars eius mouet aliam)duo exprimit. Primum negati
uum videlicet ꝙ nihil mouet seipsum per hoc ꝙ in eo est
aliquod principiũ quod non est pars: qualia principia sunt
prædictæ dispositiones materiales, grauitas inquam & le-
uitas,& huiusmodi.Neq; enim prædictę formæ accidenta
les sunt partes eius quod mouet. Aliud affirmatiuũ ꝙ.s. in
mouentibus se , oportet inueniri duas partes,quarũ vna sit
mouens & alia mota,vt probatur(inquit)in 8. phys. Hoc
enim in animatis quibuscunq; probat ibi Philosophus in-
ueniri,quem sequitur ibi S. Tho. illã ꝓbationẽ explanans.
Vltimũ deniq; falsum & satis opprobriosum quod San-
cto Thomę non veretur falso imponere est,ꝙ contradicat
sibiipsi.Vtiq; miser ſm imbecillitatẽ tui capitis & sensum
tuum obtusum , quo eius mentem in clarissima litera non
apprehendisti.In hoc enim saltẽ debuisti aduertere , ꝙ ſm
intentionem sancti Thomæ primus modus potentiæ non
nisi potentiam actiuam sonat,& secundus passiuam. Cum
aperte vbi tu allegas dicat de ipso possibili , quòd primus
modus possibilis quo aliquid dicitur potens actiuæ respõ
M det primo modo potentię, secundũ quam dicitur aliquid
potens agere dupliciter.s.vel per seipsum,uel mediãte alio,
& hanc dicit esse potentiam actiuam . Et secundũ modum
possibilis dicit correspondere secundo modo potẽtiæ,quã
& loco proprio vbi modos potentiæ supra distinxit, dixit
esse potentiam passiuam .Si enim in primo modo nõ fuis-
set locutus de potentia actiua:cum nullibi tribuat illi aliũ
modum , vel de ea in alio distincto modo de per se loqua-
tur,vtique vt minus sapiens diminutus fuisset , & modicæ
considerationis , vt illum modum potentiæ prætermitte-
ret: & etiam nõ intueretur in dictis Aristotelis, qui est per
fectissimus inter omnes potentię modos,vt pote ad quem
omnes alios modos reducat Aristoteles in fine capituli,&
quem omnes alij expositores viderunt: & iterum quẽ pau
lopost ipse quoq; in primo modo contineri affirmat.Quis
nam talia de sancto Thom.ad quem tota ecclesia, omnisq;
Philosophorum ac theologorum cetus,vt illuminetur re-
currit,loqui vel etiam cogitare possit , nisi is qui ei minus N
afficitur? En ecce quot falsa homo iste falso imposuit do-
ctori gloriosissimo . Quantum autem ad quartum quod
in principio propositum est quòd videlicet id contra San
ctũ Thomã sine probatione inducat,quod Sanctus Tho-
mas pro se assumit,hoc inquam,ex dictis iam patet . Nam
Sanctus Thomas in litera sua hoc asserit aliqua.s. mouen-
tia ex hoc actiue seipsa mouere : quia in eis sunt duæ par-
tes quarum vna mouetur & altera mouet, & dicit id esse ꝓ
batum per Aristotelem in octauo physico. vbi tex. com.
28.& inde, probat Philosophus ꝙ animata sola sunt talia.
Hic autem homo in sua improbatione hoc ipsum inducit
formaliter contra Sanctum Thomam , quasi diuus Tho-
mas oppositũ sentiret eius quod apertissime asseuerat. Sed
neq; etiã si diuus Tho.teneret primũ modũ potẽtię passiuã
potentiam tantũmodo continere , concluderet aliquid,id
quod hic homo infert cõtra sanctum Thomã. Quia stant
hæc duo simul quòd videlicet primus modus potẽtiæ, de
passiua potentia tantummodo faciat mentionem,de ea in- O
quam,quæ in eo est quod mouetur:& tamen ꝙ inueniatur
etiã principium motus actiuũ,in aliquo quod seipsum mo
uere ,ꝓbat Philosophus in 8.phy.Non.n. valet consequen-
tia.Inuenitur talis potentia actiua &c.ergo pertinet ad hũc
primũ modũ,vt hic intẽdit arguere, quicquid sit de antece
dente & consequente.Sicut.n.patenter ostendimus tã con-
sequens q̃ ãns licet non ad intentionẽ Anto.an.hic asserit S.
Thom.Illum enim primum modũ non de potentia passi-
ua,sed de actiua exponit, in quo etiã omnem actiuã poten-
tiã includit.Si aũt id qđ dicit Anto.an. assumat contra pri
mum dictũ sancti Tho. quo ait ꝙ primo modo potẽtia est
principiũ motus & mutationis in alio inquantũ est aliud:
iam ex hoc nõ S.Tho.tm̃,sed etiã Arist.impugnaret q̃ hoc
idẽ affirmat in textu. Sed supra responsum est & concordã
tia adducta prædictæ repugnãtiæ apparẽtis, nõ tantum cõ
tra Philosophum & Sanctũ Tho.sed etiã contra Anto.an. P
Philosophũ exponẽtẽ: & ex hoc debuisset & ipse eidẽ repu
gnantiæ occurrere: quod non fecit,& male . In hoc etiã de-
fecit,quia talem primã sententiam S.Tho.contra quam hoc
quod dictum est forte inducit,debuisset recitare, quod etiã
facere prætermisit,vt supra patuit. Vltimũ quod superest
afferendũ contra præpositam impugnationem est , ꝙ hic
homo a proposita via digreditur & per abrupta graditur,
vt a vero vndiq; deuiet . Proponit enim contra Sanctum
Tho.angelos seipsos mouere,qui tñ partibus carent. Sed a
proposito longe vagatur,cum Arist. vt pote Philosophus
purus,& itidem purã tradens Philosophiã,de motu illo an
gelorum nullibi faciat mẽtionẽ, nec cõsequẽter de potentia
ad talẽ motum actiua siue passiua.Neq;.n.nouit angelos il-
lo modo moueri quo theologi tradunt . Neque si nouisset
de hoc in physicis memor esset . Sed neq; in metaphysica,
in qua Physicę & non ut theologus loquitur. Vnde nec aliqs
alius theologus debuit hic inserere ea quæ propria theolo-
gorum sunt,& fidei sola reuelatione noscuntur . Hoc enim Q
proprium illorum est quibus ad suum propositum inferẽ-
dum desunt rationes naturales cogentes, vel his etiam qui
apud theologicæ facultatis expertes , volunt se theologos
& veros theologos iactitare. In hoc etiã quòd hic homo
affert de angelorum motu,malitia simul & ignorantia cõ-
siderari potest.Malitia quidẽ in modo dicẽdi.Nã sic loqui
tur contra Sanctum Thomã oppugnator quisquis ille fue-
rit:(Aliquod indiuisibile puta angelus, potest seipsum mo
uere effectiue,vt veri theologi tradunt.) quasi velit,iuueni
bus legentibus , suspitionem & opinionem ingerere quòd
Sanctus Thomas contra quem hoc inducit atque sequa-
ces idipsum non teneant, angelos inquam mouere seip-
sos:et consequenter eosdem veros non esse theologos . Cũ
tamen nullus sit Doctor in ecclesia Dei, qui tam perfecte
veritatem illam declaret ac pandat sicut facit Doctor An-
gelicus in prima parte, in primo scientiarum,in quoli-
betis,

A betis, & in pluribus alijs locis suæ doctrinæ, a quo & isti quicquid boni dixerunt mutuati sunt; & in quo ab eo deuiarunt, in falsitates varias sunt prolapsi. Ignorantia vero eorum ex hoc eodem passu multiplex aperitur. Primo quidem, quia si intendũt de motu angelorum hic loqui, vt eius principium non dicant esse actiuam potentiã per quã seipsos actiue moueant: sed seipsos moueãt per se primo, iã ex immediate præcedente ratione, qua iuxta Philosophi placitum ea quæ sic se actiue mouent partem habent & partẽ, aperte seipsos falsitatis & cõtradictiõis accusant. Nã Arist. ad id ꝓbatio in 8. phy. inducta in hoc fundat̃, ꝙ ubi nõ est distinctio priũ, si aliqd seipm̃ actiue moueret: iã idẽ eẽt et ẽm idẽ agẽs & patiens, & cõsequẽter inactu simul & in potentia. Et propter hoc postmodũ infert Deũ esse oĩno immobilẽ, quia videlicet oĩno indiuisibilis est ac summe simplex. Et pari mõ inferri idẽ põt, & de angelis inquãtũ & ipsi simplices in essentia sunt, si in eis nõ est et cõpositio essen B tiæ cũ potẽtia, vt isti tenẽt. Cõtradictionẽ igit̃ claudit qđ hic assumit, angelos inquã sic esse simplices ꝙ non habeãt partes in se, quarũ una sit mouẽs, & altera mota, et nihilominus eosdẽ seipsos actiue mouere. Et rõ sua de angelis repugnat præpositæ, in qua ex intentione Philosophi dixit oẽ mouẽs seipsum, partes habere, cũ de aĩalibus det exẽplũ qđ dedit & Philosophus cũ id docuit: cuius rõ etiã angelos apprehendit, cũ & ad Deũ ascendat vt diximus. Falsum est etiam angelos mouere seipsos effectiue, localiter, ꝓprie. Cũ probet Arist. 6. phy. oẽ sic mobile, esse corpus. Angelos autem non esse in magnitudine, sed immateriales esse substantias demõstrat tam in 8. phy. ꝗ in. 12. metaph. ex motu sempiterno, quo quantum in se est indefectibiliter mouẽt cælestia corpora. Falsum est ẽt ẽm veros theologos, si veros theologos hic inducere debeã vt falsa retundam eorũ qui se denominãtes veros theologos falsa disseminant, falsum inquam est angelos effectiue localiter se mouere motu vniuo C ce dicto cũ motu physico, propter eandẽ Philosophi rõnẽ in 6. phys. Neq; enim Phylosophię veritas, theologicę veritati repugnat. Multæ etiã sunt motus physici ꝓprietates, locali angelorũ motui repugnantes. Vt necessitas transeundi per medium, incomponibilitas ex mutatis esse, indiuisibilitas eorundem mutatorũ esse, indiuisibilitati instãtis nostri temporis correspondens: & multa alia, ex quibus conuincitur motum illum cum isto non nisi ęquiuoce conuenire. Falsum est etiã & a veris theologis reprobatũ, non inueniri in angelis compositionẽ ex sua ipsa essentia, ac sui motus actiuo principio. Nam probant veri theologi, potentiam voluntatis angelicæ, distinctam esse realiter ab eorum essentia: & esse accidens eius de secunda speciei qualitatis quæ naturalis potentia vocatur, & similiter intellectus: cum quibus potentijs compositionem quãdam facit essentia, sicut cum accidente subiectum. Et fortior est hæc com D positio, cum sit accidens eandem essentiam necessario consequens, & eius propria passio. Voluntas autem in angelis, non distinguitur realiter ab eorũ motiua potentia: sicq; saluatur & angelos posse mouere localiter nõ solũ alia, sed etiã seipsos, cum in eis duo sint, vnum mouens quo, ipsa inquã potẽtia, quæ licet non sit pars, est tamen motiua potẽtia: & ipsemet angelus est mouens vt quod, & est in angelo aliud quo mouetur. s. ipsa essentia, & angelus ipse mouet̃ vt qđ, qui licet ab essentia nõ proprie realiter distinguatur, distinguitur tamen formaliter: & ideo potest dici quòd ipse quidem mouetur, sed ratione essentiæ; & est id quod mouet, sed mediante potentia. Et sic angelus, quatenus simplex est & indiuisibilis, cuiuscunq; etiam a se causabilis motus est expers. Mouetur autem & seipsum mouet, quatenus quandam vt diximus voluntatis quæ motiuum principium in eo est: cum essentia compositionem admittit. Sicut etiam in nobis appetitus est principium motus localis actiuum. Sed tamen est aliud in nobis motus principium quasi passiuum in membris: quod quidem veri theologi vocant habilitatem, qua angeli non egent cũ corporei nõ sint. Qua- B lis autẽ sit ille angelorum motus, non est præsentis facultatis exponere. Patet igitur ex his omnibus virum istum, ad modum inconsiderate hoc in loco diuum Thomam impetijsse verbis. Per omnia benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO XIII.

Libro 7. t. c. 22. parte prima.

Eorum autem quæ fiunt, hæc quidem a natura fiunt, hæc autem ab arte, alia autem ab automato.

HOC IN LOCO Anto. an. improbat vnam sufficiẽtiam sancti Thomæ primæ diuisionis ab Arist. positã, vbi dicit Arist. (Eorũ quæ fiunt, quędã fiunt a natura, quædã ab arte, quædam vero a casu.) Hac igitur diuisione proposita Ant. and. sic subsequitur. Notandum ꝙ sufficiẽ F tia huius diuisionis sic assignatur a quodam expositore. Quia causa generationis vel est causa ꝑ se vel causa per accidens. Si est causa per se, primum principium motus vel est in eo in quo est, & sic est natura: vel extra ipsum, & sic est ars, quia ars non est in ædificato quod fit, sed in ædificãte. Si autẽ est causa per accidens, sic est casus et fortuna, quę ambo hic sub casu comprehendit. Sed contra quia vel iste expositor intendit assignare hanc sufficientiam penes causam effectiuã gñationis, uel penes passiuam. Si penes effectiuam, ergo male dicit, quòd si illa causa quæ est principium motus & generationis sit in re sic est natura. Nam illud principium motus et quietis naturalis quod est in re, & a quo dicitur generatio naturalis non cõpetit principio actiuo, sed passiuo, vt ostẽsum est in 5. huius. Si autem penes causam passiuam, ergo male dicit ꝙ si illa causa et principium sit extra rẽ quę generat̃ sic est ars. Nã ars ad causam efficientẽ pertinet ex quinto huius ca. de causa. Et ideo non videtur loqui vniformiter de causa. Aliter ergo dici põt ꝙ sufficientia sumit̃ penes causam effectiuã. Nã causa gene- G rationis vel est per se vel ꝑ accidens. Si per accidẽs sic est casus & fortuna. Si per se, vel agit de necessitate, vel a proposito. Si primo modo, sic est natura. Si secũdo modo, sic est ars. Ad hos duos modos agendi reducitur omne agens per se ex. 2. physi. Hæc ille formaliter. In hac aũt controuersia quatuor faciã. Primo ostendã sufficientiam sancti Thomæ esse bonam, non autem illam quam affert Anto. an. Secundo specialiter probabo ꝙ illa Anto. and. sit insufficiens immo totaliter deficiens. Tertio ꝙ sufficiẽtia sancti Thomæ est conformis literæ, et ad intentionẽ Philosophi, non autem sufficientia Anto. an. Quarto vero & vltimo, satisfaciã motiuo Anto an. cõtra sanctũ Thomã in suũ illud auctorem retorquendo, & in suã insufficiẽtem sufficientiã.

Quantum ad primum probatur propositum præsupponendo primo ad robur pręsentis doctrinę Sancti Thomę, & per me dicendorum in hac defensione, ꝙ Aristo. 12. hu- H ius. t. c. 13. ponit hanc eandem diuisionem sub eodem sensu quo hic eam approbat sanctus Thomas. Dicit enim ibi Philosophus ꝙ omnia quæ fiunt aut fiunt a natura aut ab arte aut a fortuna aut a casu. Et post immediate ostendit in quo differant natura ab arte dicens. Ars igitur principium est in alio. Natura autem principium in ipso. Reliquę vero causæ. s. fortuna & casus sunt horum priuationes. Vbi manifeste patet ꝙ ex hoc vult Philosophus has generationes distingui ꝙ vnius principiũ est natura, alterius ars, alterius vero forma vel casus, vt hic in sua sufficientia asserit S. Tho. Presupponẽ secũo, ꝙ hęc diuisio nõ est diuisio generis in species sed in modos. Hoc patet tam ex verbis Philosophi in tota serie textus, vt infra tertio loco dicetur, ꝗ ex dictis Sancti Thomæ: qui in vltima partitione textus antequam diuisionem literæ & sufficientiam eius proponat, dicit ꝙ Philosophus primo proponit quasdam diuisiones circa rerũ generationes, quarũ prima accipitur penes ea quę

I gñantur & modum gñationis. Hæc ille. Patet & hoc idē, quia spēs gñationis sumūtur ex terminis, vt diuersa sit gñatio substantialis & accidentalis, animatorꝝ inanimatorꝝ, & sic de alijs spēbus eius siue sub alternis siue specialissimis, quia formalis terminus primæ est substantialis, secūdæ vero accidentalis, & sic suo modo dicendum est de alijs. Esse autem naturale vel nō naturale &c. sunt modi gñationis ex principijs, & non ex terminis condistincti vt patet hic per vtriusq; partis auctores. Competūt etiā hi duo modi. s. naturale & artificiale vni spēi gñatiōis. s. gñationi accidētali, & alter eorꝝ. s. naturale, ambabus. s. & substantiali & accidentali. Vnde patet ꝙ neuter eorꝝ pōt esse gñationis spēs. Neq;. n. oppositæ species superiores possunt de aliqua vna inferiori prædicari puta corpus animatū & corpus inanimatum de homine. Erunt ergo modi gñationis & nō spēs eius. Si ergo debeat reddi sufficiētia gñationis ſm istos modos opotet ꝙ inuestigetur propria & prima rō prædictorū modorꝝ gñationis seu rō generationis sub istis modis,
K & non sub ratione alicuius spēi eius. His præsuppositis sic arguitur ad primum intentum. Illud quod est per se primo principiū ꝙ aliqua generatio sit naturalis, vel artificialis, vel a casu, est etiam per se primo principium distinctionis eius ab alia condistincta, puta naturalis ab artificiali, si sit per se primo principiū naturalis, vel ecōuerso, si sit ꝑ se primo principiū artificialis, & sic suo modo dico de gñatione a casu respectu aliarꝝ. Sed per se primo gñatio aliqua est naturalis quia est a natura & artificialis, quia ab arte, & casualis quia a fortuna, vel a casu, ergo per hæc per se primo adinuicē ēt distinguunē. Sed bona sufficiētia alicuius diuisionis datur per proprias rōnes & per ea quæ sunt ꝑ se principia talis diuisionis. Hoc. n. importat nomen sufficientiæ, ergo sufficientia huius diuisionis data per prædicta principia qualis est sufficientia data a Sancto Tho. bona est ac ꝑfecta, non autem sufficientia data ab Anto. an. non per ista per se primo diuisionis huius principia. Maior huius rōnis
L probatur. Tum ex veris, tum ad hominem. Ex veris quidē quia ſm Philosophū 7. metaph. forma quę facit esse actu tale, diuidit & ēt separat illud ab oī alio ente actu, sed non tali, ergo formalis rō, et ꝑ se primo principiū, quo gñatio est naturalis &c. erit etiam formalis rō distinguēdi eam ab artificiali & econuerso &c. Ad hominem autem, quia Sco. quem in hoc etiam sequūtur oēs Scotistæ, habet primo. d. 11. q. 2. hanc pro maxima, ꝙ quocunq; aliquid primo constituitur inesse, per idem distinguitur a quocunq; ſm tale esse distinguitur. Similiter in quarto dist. 43. q. quarta, dicit ꝙ illa est per se causa qua posita & omni alio circūscripto sequitur effectus. Ex his euidenter sequitur maior nostra. Licet non sequatur illud ad quod primū illud dictū a Scoto inducitur, vt videlicet per filiationem distinguatur filius personaliter a spiritu sancto, vt patet per Capreolū in. 11. dist. primi & per omnes alios Thomistas de hoc lo-
M quentes. Minor vero rationis illius patet tum ex dictis Anto. an. qui etiam hic dicit ꝙ gñatio ex hoc est, & dicitur naturalis quia est a natura, quæ est intrinsecum principiū motus et quietis, licet nolit vllū tale principiū esse actiuum, et male, vt dicetur. Tum ratione, quia de rōne naturæ est, ꝙ sit principium motus naturalis, vt patet per diffinitionem naturæ, ergo ex hoc primo motus, & per consequens generatio est naturalis quia a natura. Si. n. natura est causa per se primo huius vt sic, eo ꝙ sibi cōpetat ex sua diffinitione; sequitur ꝙ de rōne etiam huius effectus sit, ꝙ sit naturalis per se primo, quia est a natura. Causa. n. propria & precisa, respondet ꝓprio & per se primo, effectui & econuerso. Et confirmatur primo per Arist. tam hic q̄ in principio secūdi phy. vbi ponit eandē diuisionē licet nō sic explicite ponat oīa eius membra. Dicit. n. ꝙ ea quæ sunt a natura. i. entia naturalia distinguūtur a nō naturalibus, quia illa habēt in se naturā, nō ista. Si ergo gñatio non est naturalis nisi q̄a habet aliquod principium vt etiam tu cōcedis, nō erit nec dicetur primo naturalis vt distinguit̄ contra Arist. nisi q̄a N
habet principium quod est natura. Confirmat̄ secūdo q̄a idem est aliquid moueri ſm naturā, & illū motum esse naturalē vt patet ex terminis. Sed ex hoc aliqd dr̄ moueri ſm naturā quia talis motus est a natura, ergo ēt talis motus dicetur primo naturalis, quia est a natura. Patet minor huius per Aristo. 2. physi. t. 5. vbi dicit hoc qd̄ est ignē ferri sursum, non esse naturā, neq; esse habere naturā, sed esse ſm naturā qd̄ est esse a natura. Hæc ibi. Ex ijs oībus sequit̄ ꝙ sufficientia Anto. and. bona nō est, quia vnius rei non est nisi vna propria causa essendi ac distinctionis, et per consequēs vna sola & præcisa ratio diuisionis aliquorꝝ adinuicē. Vñ si ratio sancti Thomæ est bona, sequit̄ ꝙ rō & sufficientia Anto. an. quæ est diuersa ab illa sancti Tho. bona non sit. Et ex eadem probatione hoc ipsum infertur aperte per oppositū quo probatum est eam quæ a sancto Thoma datur esse propriam, vt & pueri deducere possunt, quia sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio negationis, vt di- O
citur primo posteriorꝝ. Specialiter itē qd̄ erat secūdo ꝓpositum hoc ipsum, sufficientiā inquā Anto. an. esse deficientē, sic probatur. Illa nō est per se rō distinctionis aliquorꝝ ad inuicem, qua posita vel remota, non ponitur vel remouet̄ talis distinctio. Sed talis est ratio distinctionis prædictorꝝ ab Anto. and. assignata ergo, non est per se rō distinctionis ipsorum. Cum ergo aliquorꝝ sufficientia, reddat per se primo rationem eorum, sequitur ꝙ id quod assumitur ab Anto. and. non sit sufficientia. Maior rationis ex hoc patet expresse quia de ratione causæ per se & proprie, est ꝙ ea posita ponatur affectus, & ea remota remoueatur. Causæ enim singulares, id est per se & proprie simul sunt et non sunt cū suis effectibus quinto metaph. t. c. 2. Et multo magis, id est de ratione causæ, quæ nō solum est per se sed & primo causa talis effectus. Minor autem sic probatur. Potest esse vel saltem intelligi esse aliquod agens a proposito, cuius tamē per se effectus erit naturalis, & aliquod agēs a natura, cuius
effectus erit artificialis, ergo &c. Primū probatur. Si enim P
per possibile vel impossibile sol esset agens per intellectū, quod esset si corpora cælestia essent animata anima intellectiua vt multi de mēte Philosophi tenent, & etiam absolute a quibusdam theologis creditur, licet falsum sit, & nihilominus sol produceret effectum in inferioribus, puta ranā eisdem medijs quibus nunc ex necessitate producit, ille talis effectus ita esset naturalis sicut & nunc, & consequenter eius generatio esset naturalis et tamen principium eius actiuum non esset agens de necessitate naturæ, sed a proposito, ergo &c. Vel idem faciat Deus supplens virtutem causę secundæ actiuæ puta cæli, quod pōt, vt & tu non negabis, licet aliqui Philosophi, sed male, id nō credant, producat inquam talem effectum mediante principio naturali intrinseco alio, loco seminis, & misterio qualitatum actiuarum & passiuarum, tunc talis effectus esset naturalis, & genera- Q
tio eius naturalis puta generatio fructus prædicto modo in arbore, & tamen principium eius actiuum extrinsecum non esset agens de necessitate naturæ, ergo ratio talis naturalitatis in generatione non est habere taliter agens sed aliqua alia magis propria, quam Sanctus Thomas & Philosophus vt diximus assignarunt. Per oppositum patet secundum. Nam si Deus ageret de necessitate naturæ, adhuc effectus eius posset esse artificialis, ergo sic agere non est vt sic per se prima causa & propria ꝙ aliquis effectus sit naturalis, & consequenter quòd per hoc distinguatur, ab artificiali. Probatur assumptum, quia omnem effectum, quem potest artifex imperfectior producere, potest & perfectior tam peritia artis, quàm virtute agendi. Cum ergo Deus etiam si ageret de necessitate naturę intellectus & voluntatis, adhuc esset artifex quia agēs per intellectū, & esset etiā nobilior quocūq; artifice inferiori tam quo ad potētiā & efficaciā agēdi q̄ quo ad sapientiā, ideo posset ex cōsequēti facere omnem effectum artificialem quem posset & quicunq;

A cunctis inferior artifex. Et cõfirmatur. Nam per hoc quod ageret de necessitate naturę, non sibi adimeretur quin posset & sciret vti eisdem artificialibus instrumentis, quibus potest & scit artifex producere illum effectum, ergo &c. Nec infringit propositũ dicere, ꝙ si Deus ageret de necessitate naturæ, non posset non agere medijs causis secundis, vt & quidam Philosophorũ putãt vsq; hodie in productione naturalium. Non valet inquam hoc cõtra propositũ, quia licet forte id curreret vbi ad effectus determinatos requirũtur etiam determinatæ causæ per se & essentialiter ordinatæ, sicut sunt effectus naturales & naturali causarũ ordine procedentes, secus vbi effectus non habet causam determinatam, sicut est effectus artificialis, qui potest ab hoc particulari & ab alio superiori & vniuersali artifice idẽ numero fieri per idem vel per aliud instrumentũ, ad hũc sensum ꝙ artifex inferior non est sic causa determinata ad hunc effectum, quin idem numero posset ab alio qui superior artifex est & in cuius virtute oẽs inferiores artifices operanẽ, per se fieri per eadẽ instrumenta vel sine. B Quod etiã si (tametsi verissimum sit) sit tamẽ durum aliquibus videatur, aut nõ facile apprehendatur, saltem hoc sequitur, ꝙ talis effectus erit a Deo agente per casum de necessitate naturę, tanquam a cooperante ipsi particulari & determinato artifici, & sic agere de necessitate naturæ, non esset ratio quòd aliquis effectus non esset artificialis. Sed forte tunc dicetur quòd in tali casu, ab agente proximo talis effectus diceretur artificialis, non a remoto, qualis esset Deus, eo quòd in suis naturis & conditionibus effectus assimilatur causis proximis non remotis. Quod etiam videtur, quia multi effectus sunt contingentes ex conditione causarum proximarum, quæ sunt contingentes, quamuis Deus a quo etiam sunt vt a prima causa, non sit causa contingens. Sed respõdetur quòd nec id quod adducitur quicquã valet, nec est simile quod in probatione affertur pro simili. Primum patet. Nam causa prima magis influit quàm secunda. Si ergo in causa prima C est conditio ſm quam oporteat sequi effectum naturalem per se. s. agere de necessitate naturæ, in causa autem proxima est conditio ſm quam effectus debeat esse non naturalis, magis sequetur ipse effectus impetum causæ primæ, vtpote fortioris, quã secundæ causæ conditionem. Secũdum etiam patet. s. non esse simile quod adducitur de contingentia rerum. Nam Deus etiã cooperatur causæ proximæ ad contingentiam. Immo tota & prima radix cõtingentię rerum est diuina voluntas vt & Sanctus Doctor pbat in primo. di. 38. Non cooperaretur autem ad artificialitatem si haberet in se conditionem in agendo quæ artificialitati repugnaret, quod esset si ageret de necessitate naturæ, & hæc esset conditio ex qua primo haberet effectus eius naturalitatem, vt tu ponis. Forte adhuc dicetur, ꝙ cum sit impossibile Deũ agere de necessitate naturæ, & sit solẽ agere p intellectum, nimirũ si ex vtroq; sequatur impossibilia. Sed hæc euasio nulla est, quia si illa esset præcisa & prima causa, D in quocunque siue per possibile siue per impossibile poneretur, necessario deberet ab ea sequi ille effectus, vt quia animal rõnale est præcisa & prima causa hominis vel etiã risibilis, in quocunq; poneretur, etiã si ponereẽ per impossibile in asino, sequeretur necessario ꝙ asinus esset homo et risibilis. In talibus. n. inuenitur & sufficit necessitas consequentię, quis tã añs quã cõsequens sint impossibilia. Cũ ergo in proposito id non currat, quia vt probauimus stat per casum ꝙ causa sit agens non de necessitate naturæ, & effectus sit naturalis, & ꝙ causa non sit agens nõ de necessitate, & tñ sit effectus artificialis, ergo ille nõ sunt p se & pprie ac primo causæ talium effectuũ. Non ergo p illas rõnes, data ab Anto. an. horũ effectuũ distinctionis sufficiẽtia bona est. Licet autẽ potentia rõnalis a non rõnali in hoc etiã differat ꝙ secunda agit de necessitate naturæ & non prima, vt habeẽ etiã a Philosopho 9. huius. t. c. 10. nõ tñ hęc est prima rõ distinctionis earũ, vt ab ea sumi debeat sufficientia causarũ,

quæ ex prima & propria rõne sumẽda est, sed illa potius, quã E hic ex Philopho a sancto Thoma inducta est, vt probauimus. Illius enim primum principiũ est rõ, huius vero natura. Quantũ ad tertium patet manifeste sufficientiã datã a Sancto Thoma non solum esse conformem literæ vel ad mentem Philosophi, verũ etiã ꝙ ipse eã Philosophus in litera expresse assignauerit. Declarãdo. n. quæ sint gñationes naturales & quæ artificiales, & quæ casuales, oportet dicere ꝙ reddat rõnem pprià distinctionis earũ abinuicẽ. Vnũ quodq;. n. per suum quod quid est, distinguiẽ ab eo qđ nõ est tale. Vnde & formale in ipso qđ qđ est, vocaẽ drĩa, eo ꝙ ab oĩ alio primo differre facit. Sed Arist. in eodẽ textu, dicit gñationẽ illã esse naturalẽ quæ est ex natura, qđ est dictu, cuius principiũ est natura, qđ etiã tu ipsa veritate coactus exponendo fateris. Factionẽ aũt, quę. s. terminaẽ ad effectus artificiales dicit esse illam, quę est ab arte, & per hoc est alia a naturali, vt innuitur in textu, in ly, aliæ, vt & tu ẽt asseris exponẽdo. Ipsum aũt fieri pter hęc, ex hoc est ꝙ a ca F su est vel a fortuna, vt nobiscũ & ipse consentis, ergo generatio naturalis distinguitur ab artificiali per hoc ꝙ ipsa est primo a natura, et illa ab arte ut a principio suo pprio &c. & per sua hæc principia vtraq; distinguitur a per se vano. Et sic patet ꝙ sufficientia Sancti Thomę est expssa sentẽtia Philosophi. Sufficiẽtia vero Ant. an. est ab intẽtione Arist. hic totaliter aliena. Quo ad quartũ soluenda est obiectio eius, immo contra illũ est retorquenda sic. Sicut. n. effectuũ vniformium, debẽt esse vniformes & vnius gñis causæ, ita difformium effectuum, difformes ẽt causæ sunt, eo ꝙ causę suis effectibus sint proportionatę. Cum ergo esse naturale, artificiale, & a casu, sint rõnes in effectib⁹ ualde difformes, in rõne modorũ ipsorũ effectuũ, sequiẽ ꝙ eorũ debeãt rõnes proprie assignari difformes, ergo nõ pertinẽtes ad causam actiuã tantũ, vel passiuam tm̃, sed ad vtraq;, non tamen vt sit, sed vt eis competit conditio naturale vel artis. Neq;. n. G omnis natura habet rõnem causæ actiuæ, cum & materia natura dicatur, tametsi ab hac sola, generatio ipsa non dicatur aut sit naturalis, sed quãdo vltra hoc, est in eo quod generatur, aliquid principiũ gñationis vel actiuum, vt semẽ, aut aliquid loco seminis in gñatione animatorũ, vel passiuum, vt sunt naturales dispositiones, quibus materia disponitur ad expulsionẽ formæ corrũpẽdę, & introductionem generandę, quæ ideo habent rõnem principij passiui, quia se tenent ex parte materiæ, vtpote quibus materia redditur idonea ad formæ introducendæ susceptionẽ. Sicut patet in omni gñatione inanimatorũ, siue sint corpora mixta siue simplicia, licet vt sunt instrã gñantis, possint aliquo modo dici principia actiua, sed vt quibus. Cũ ergo Anto. an. in sua sufficiẽtia, effectibus difformibus, causas difformes non assignauerit, sed voluerit, oẽs in vno gñe causæ conuenire in gñe in qua causæ efficiẽtis patet ꝙ tã veritatẽ oppugnãdo quã falsitatẽ determinãdo defecerit. Itẽ motiuũ prędictum est defectiuum etiam quo ad modum arguendi. Res H enim naturales non solum quo ad suas essentias & existentias habent quatuor causas, sed etiam inquantum naturales sunt. De causa enim actiua apud te etiam, non est dubium. De causa verò materiali & formali patet per Philosophũ in 2. phy. diuidente naturã in hæc. Res autẽ dicitur naturalis in habendo naturã. De cã etiã finali patet, tum quia eundẽ effectũ respicit finis, quẽ & efficiẽs, cũ hoc non agat nisi ex intẽtione finis, seu ut motũ ad finem, tum etiã quia finis et forma coincidũt 2. phy. t. c. 70. et 5. metaph. ca. de causa, tum iterũ quia natura oĩs agit propter finẽ 2. phy. Res ẽt artificialis pcedit ex quatuor causis, immo ibi oẽs causæ euidentius apparẽt. Cuius grã semp Arist. cũ pdicta gña causarũ declarare intẽdit, inducit exempla in artificialibus, quia in his prædicta causarum distinctio & natura, clarius innotescit, immo ad sensum. Motiuũ igiẽ exclusiuũ pluralitatis causarum ad hoc ꝙ est esse generationẽ naturalem vel artificialem, vel in hoc distingui eas ab inuicem, si non sit

I diminutum, sed sit sufficiens, debet procedere per exclusionem multitudinis omnium causarum, quæ ad talem naturalitatem vel artificialitatem per se necessario, & quælibet in suo gradu ex æquo concurrunt, & per sufficientem aliarum omnium exclusionẽ, vnitatẽ causæ effectiuę cõcludere seu ad vnitatem eius talem effectum eius deducere. Debuit ergo tua obiectio ex exclusione multitudinis, causarum motiuum sumens sic procedere et dicere: Aut iste expositor intendit assignare hanc sufficientiam penes causam effectiuã generationis, vel penes causam passiuam quę, scilicet materialis est, uel penes finalem, uel penes formalẽ. Si penes actiuam, ergo non penes illud quod est in re, quia causa actiua est causa extrinseca. Si penes passiuam, ergo nec artificiale distinguetur penes hoc quod est esse ab arte, quia hoc est principium extra rem, passiuum autem motus principium est in re. Si penes formalem, tunc licet ars sit forma exemplaris, non tamen est in re, & causalitas exemplaris magis se tenet ex parte actiui principij quàm formalis, cum vt sic non
K informet, sed sit forma ad quam respiciens agens agit. Si penes finalem, ergo cum etiam sit extrinseca, tam secundum esse quàm secundum intentionem, quia sic est in agente quod est extrinsecũ, sequitur quod non est principium quod est in re. Cũ ergo tua obiectio non sic processerit vt motiuum illud requirebat, patet quòd tam quo ad materiam quàm quo ad arguendi modũ vana fuerit. Est adhuc in hac oppugnatione Anto. an. attendendum aliud falsum, quod assumit contra Sanctum Thomam, videlicet quod principium motus positum in diffinitione naturæ, non est principium actiuum sed passiuũ. Et dicit se hoc probasse in quinto. Licet autem ibi nulla a Mauritio vel Anto. and. de sancto Thoma vel Thomistis mentio fiat, & ob hoc iuxta intẽtionem suscepti operis mihi tacendum foret. Horum tamen verborum quæ hic ponuntur occasione, quibus nedũ expressum est id esse contra Sãctum Thomam, verum etiam idipsum contra eum asseri-
L tur esse probatum, propriam defensionem edidi loco suo. Ad quam defensionem quæ in ordine quarta est, nunc remitto. Et ideo circa pñtem defensionem tanta sint dicta.

DEFENSIO XIIII.

Libro 7. t. c. 32. parte secunda.

HOC IN LOCO non veretur Mauritius diuo Thomæ imponere, quod sibiipsi in proximis etiam seu cõtinguis fere literis cõtradicat. Sic enim fœdauit ibi margines dicẽs: (Hic & parũ ante Tho. implicat.) Et non dicit in quo sibi contradicat. Nec mirũ. Cũ. n. nulla sit ibi contradictio, inueniri non potuit. Sed qui furijs passionum agitur, clara etiam in luce impingit, & quod ratione nequit, gestit saltem quo valet nutu vel signo proximum, immo & pa-
M trem suum pro nixu confundere. Sed certe in caput nũc tuũ reuertetur confusio tua. Quæ nam vilis homuncio, quæ nã in minimo apparens est contradictio? dicere inquam, (Si ex hoc tamen vacillas) principium actiuum substantiæ nõ potest esse nisi substantia, quod hoc in loco ex Arist. docet S. Tho. fatetur & Anto. an. Et dicere qualitates actiuas nõ in virtute ꝑpria sed in virtute formarum substãtialiũ, ad substantiæ generationem concurrere, quod diuus Tho. supra super. t. 31. licet non sub his verbis dicat, innuit tamen, immo expresse intendit ex intentione & verbis Arist. dicentis ibi, Substãtiam natura cõstitutam a spermate fieri in quo potentia continetur atque virtute? Non ne secunda hæc sententia non solum primę non contradicit, sed eius potius confirmatio est ac aperta declaratio? Nonne secunda per Aristotelem in secundo de anima citatum, & dicentem quòd calor naturalis est instrumentum animæ, confirmatur inuicte? Sibipsi igitur etiam Philosophus repugnabit? Nonne & tuus Anto. and. vel secundum tuam phantasiam Scotus cui tu ipsius Anto. andr. labores falso ascribis, primam hic ex verbo ponit, et secundam supra ex sensu? Nam

super. t. 29. dicit quod est virtus actiua in semine, quę vocatur virtus formatiua, quæ magis videt esse qualitas consequẽs formam substantialẽ seminis quàm ipsa eius forma substantialis. Et ibidem dicit quod ratio seminalis cõtinuat generationẽ in animatis, & quod per illam ipsum semẽ quod est instrumẽtale productiuum substantiæ operatur, & eandẽ virtutem formatiuã quam dixerat actiuam & esse potius accidẽs, dicit postea mouere ad formã substantialẽ, ex quibus omnibus sequitur accidentia ad productionẽ substantiæ cõcurrere. Sibiipsi igitur hic auriga tuus contradicet? Est igitur substantia quidem primum principiũ substantiæ, tam quod, vt agens vniuocum vel quasi vniuocũ, quàm quo, vt talis agẽtis substantialis forma. Est & accidens multiplex concurrens ad hanc substantię generationem, vt quo tamen & secundarium agens, seu vt substantiæ tãtummodo instrumẽtum, quod nonnisi in virtute principalis agentis ad primũ effectum cooperatur. Hanc doctrinam in verbis Arist. poteras intueri, tam hic expositis quàm in secundo de anima allegatis, & indicare ad ipsum tibi debuit ly principium. O
Qualitates enim actiuę nõ possunt absolute dici principia formæ substãtialis. Hoc ipsum cões omnium Philosophorum conceptiones animi experiẽtia quotidiana firmate potuissent ostẽdere, quod nõ nisi medijs qualitatibus actiuis atque passiuis naturale agens potest quicquàm producere. Sed multiplex velamen habuisti super oculos tuos, ut nõ posses hæc intueri, & ideo tibi in parte compatiendum est.

DEFENSIO XV.

Libro 7. t. c. 43. parte prima.

Si ergo genus simpliciter non est, preter eas quę vt generis species: aut si est, quidem vt materia est. Vox enim genus & materia.

HOC IN LOCO Mauritius in marginibus P
primo dicit, quod Sanctus Thomas non multum sapit metaphy. Paulo ante post in margine etiam dicit ibi excludi cauillationem Thomistarum. Anto. vero an. fugam parans ad Thomistarum ictus circa materiam de pluralitate formarum sic dicit: Notandum quod negantes pluralitatem formarum, hic volunt sumere argumentum quod vnitas diffinitionis est per hoc, quod genus nihil est pręter generis species, saltem secundum esse quidditatiuum. Sed hoc non est verũ, quia accipitur auctoritas truncata. Nam sequitur: Genus nõ est pręter eas quæ sunt generis species, aut si est quidem, est vt materia. Secunda pars disiunctionis est vera. Vnde ad secundum mẽbrum subdit exemplum. Vox enim genus est & materia. Est igitur intẽtio Philosophi quòd illud quod importatur per genus, nihil est nisi potentiale respectu specierum. Hæc ille formaliter. Respondentes autem primo ad Mauritij illius verba licentiosa ualde, & quæ virũ grauem non deceant, dicimus verissimum esse quòd diuinus Q
doctor Thomas non multum sapit metaphysicæ, loquendo de metaphysica tenebrosorum, qualis est metaphysica vanissimi capitis tui, Mauriti tibique similium: secus de metaphysica Aristotelis ac aliorum sapientum & Thomistarum, quorum rationes dum non penetrantur ab ignorãtibus, cauillationes putantur, cum vere subtiles sint, quòd & tu licet non a temetipso, sed sancto spiritu impellente, a quo teste Ambrosio, est omnis veritas, extremo loco in margine confessus es. Cuius tamen sancti spiritus tu aspirationem iuxta tuæ forte mentis malam dispositionem, in derisionis ac ironię venenum cõuertisti. Qua in re, tuę potius miserię condolendum est, quàm illata contumelia vel iniuria pensitanda. Anto. autem and. in prima oppugnatione male penetrat & exponit Aristotelis optimi metaphysici sensum ac verba. Peius etiam diuum Thomam optime exponentem impugnat. Pro primo sciendum quod vnam tantum esse formã substãtialẽ in cõposito, est vna subtilissimarum & altissimarum

A altissimarum veritatum quæ sint in philosophia. Transcē-
dit enim sensum & oēm imaginationem, immo eis videt̃
aptissime repugnare, dum accidētia eadem videātur per-
durare ammota substantiali forma, q̃d eē nō posset nisi ēt
aliqua alia forma in cōposito per quam & idem corpus p
seueraret, inueniretur. Et propter hoc viri qui subtilis sunt
imagintionis, intellectus autem minus perspicacis, dum
intellectualia per imagines quas transcēdere nequeunt me
tiuntur, in p̃stigiosum cadunt errorem, vt facile putent cla
ram se percepisse veritatem, & oēs alios sibi non cōsentien
tes decipi. Contra qui intellectualia intellectualiter ponde
rant sensumq; pedissequum faciunt intellectus, non dñm
non quod sensus ipse præmonstrat, sed quod ratio potius,
subministrat attendunt. Et in huius præcipue q̃ōnis vera
conclusione patet id manifeste, cum ex vnitate esse atq; sup
positi, essentialiq; ordine p̃dicationis, qua nō nisi idem de
B seipso ac totum de toto similibusq; solius intellectus inda-
gationibus ipsam conclusionem deducat, nedum Doctor
sanctus in pluribus locis atque Thomistarum schola, vt
asserit Mauritius (quasi velit notam, singularitatis oppo-
nere, quæ tñ suffragante veritate non esset nota) sed & ma-
xima philosophorum ac sapientum turba, confirmante ēt
Augustino sub anathemate, vnam tm̃ animam eē in hoīe:
& Aristo. sępius vnam tm̃ esse formam in cōposito palam
docente. De quibus siquis voluerit plenius informari, ad
Capreolum sancti Thomę (vt ita dixerim) aīam, recur-
rat in scd̃o sen. lib. dis. 15. & alibi. Nunc aūt iuxta quod p-
posuimus tm̃ de hac q̃ōne faciemus verba, quātum exigēt
horum aduersariorū aggressus. Quod igitur Anto. an. ma
le hic exponat Aristo. dum sanctum Thomā impugnat, ex
verbis ipsius Arist. clare deducitur. Namq; Philosophus
in dicendo, assertione quam verbum illud, simpliciter, prę
se fert, vsus non esset, si sentētia illa prima, veritate careret,
& inutiliter esset allata in medium si falsa sit, & per conse-
C quens ad intentā cōclusionē inutilis, & secūdam tm̃modo
quā veram asserit solā Anto. and. p̃posuisset Philosophus,
ne verborum superfluitate notaretur, aut certe eorundem
p̃positione, ambiguitatis vel deceptionis in tanta re mate
riam ministraret, quod Philosophum tam egregium non
deceret. Nec fauet vllatenus modus loquendi Philosophi,
quo videtur disiunctiue loqui, erroneę huic aduersarij opi
nioni. Neq; enim semper disiunctiuo sensu prædicta signa
apud Philosophum inducuntur, sed assertiuo persępe &
vbi præsertim motę alicui dubitationi occurrit vel deter
minādo veritatē vel arguēdo, vt exempli gratia videre pō
tes septimo huius. t. c. 50. Vbi dubitationem an substātia
sit composita ex substantijs, vel ex nō substātijs, sic solue-
re incipiens dicit: Aut modo quodam erit, modo aūt quo-
dam non. Et. 12. t. c. 51. parte quarta. Vbi pro vna parte
q̃ōnis huius, an. s. intellectus intelligendo vilia vilescat, ar-
guens, sic incipit: Aut incōueniens meditari de quibusdā.
D Et sic in p̃posito, modo & nō sensu disiunctiuo assumptū
pro inferēda cōclusione proposuit p̃pter duplicem signifi
cādi modum quo genus ad species, cōparari potest, quorū
vno q̃dem acceptum, nō est præter generis species, & hoc
est si accipiatur genus simpliciter. i. absolute vt genus est,
quo modo solum species vt sic respicit. Altero vero mo-
do sumptum, est p̃ter eas quæ sunt vt generis species, tunc
videlicet q̃n accipitur vt materia. Et ex vtroq; intentum
suum cōcludit satisfaciens principali dubitationi ingenio-
sissimo artificio. Hoc est enim quod sub dubio proposuit,
q̃ō videlicet diffinitio, nō obstante partium suarum plu-
ralitate, nō sit vnitate per se priuata. Et ostēdit primo id eē
clarum eo q̄ genus nō est præter eas quæ sunt generis spe-
cies, & ob hoc sicut ipsa species vnum quid per se est, ita et
diffinitio eius, eo q̄ si est idem cum specie, est idem & cū
differentia, quam in se species claudit. Et si idem, ergo &
vnū cum ea. Et hoc inducit arguendo à maiore, quia cum
genus possit considerari in ordine ad species, et vt genus,
& vt materia, si consideratum vt materia facit per se vnū B
cum differentia nō obstante q̄ vt sic, sit p̃ter eas quæ sunt
generis species, addito q̄ materia realiter à forma distin-
cta etiam est, multo magis vnum cum differentia faciet
genus ipsum, inquātum genus quo modo haud quaquā est
præter generis, sui inquam ipsius species. Sic enim breuissi
mo sermone simul tria insinuat, ad speciem inquam, genus
ipsum dupliciter comparari, vtroq; modo vnum cū diffe
rentia facere, & per generis vt materiam sonat vnitatē cū
differentia, id quod propositi sui erat inducit, à fortiori, id-
ip̄m dico genus ē, vt genus, cū differentia (cum vt sic præ
ter species haud sit) maxime vnum fieri. Si autem cōclude
ret tm̃ q̄ genus vt materia, vnum cum differentia faciat,
iam non q̃ōni propositę fieri videtur directe satis. Aperte
quippe inducit tam ex sentētia modo disiunctiuo p̃posita,
q̄ ex exemplo vocis inducto, duobus prædictis modis ac-
cepiandum fore genus, vt genus in quam seu simpliciter
.i. absolute, quod est dicere genus vt genus formaliter, &
iterum vt materia. Cum igitur diffinitio formaliter assu- F
mat genus, si p̃prie diffinitio sit, & nō vt materiam, eodē
Philosopho hoc ipsum in septimo asseuerante, dum diffini
tionem comprobauit de specie proprie tm̃ dari, & nō nisi
ex genere ac differentia cōflandam esse, (tanti quippe Philo
sophi adeo graues sentētiæ, non nisi formaliter interpretari
debēt) sequitur q̄ genus ipsum vt genus est & simpliciter
in diffinitione ipsa, differentiæ copulētur. Dubitatio igitur
q̃ō ex partibus diffitionis, vnum fieri possit, directe ne-
quaq̄ occurrisset, nisi cōcluderet ex ipso genere vt genus
est, vnum per se cum differentia fieri. Quod cum adamus-
sim inducat enucleatio doctissima diui Thomæ, ab eaq;
deuiet plurimum Anto. an. quam affert expositio, patet. S.
Tho. Arist. mētem penetrasset, nō istum. Quod fuerat pri-
mum in hac defensione propositum. Sed & quod magis
vrget oēs qui ratione reguntur in doctrinis nō voluntate,
si non nisi vt materia sumptum genus faceret vnum cū dif
ferētia: sicut perfectibile cum propria perfectione, sic tñ q̄ G
ipsum perfectibile distinctam realiter à p̃fectione illa for-
mam significetur, iam nō vnum per se sed solum per acci-
dens fieri, concludi posset. Qualiscunq; enim forma illa ge
neris sit, & q̃ōlibet imperfecta, actus tñ, & substantialis
actus est, minusq; dependens ab alio q̄ actus accidentalis,
vt ex ipsa substātiæ naturæ manifestę conuincitur. Et cum
Arist. supra in septimo tex. cō. 49. vel circa, vniuersaliter
loquens de actu, concludat, ex duobus in actu non posse
vnum per se cōflari, eo inquit q̄ actus separet hæc duo ad-
inuicem, & sua hæc ratio cōuincat actum accidētalem cū
sua potentiali non posse per se vnum facere, sed tm̃ per ac-
cidens, multo magis id in substantiali quocunq; deducet̃
actu. Quod si quis forte huic rōni occurrat, ex hoc q̄ acci-
dentalis actus ipsum in quo recipitur subiectum non respi
ciat vt proprium p̃fectibile, sed cōe, quæram ego ab isto,
vnde nouerit id esse cōe subiectum eius ac perfectibile. Si
enim quia separari pōt, iam & quælibet substantialis for- H
ma specifica in rebus corruptibilibus cum à corpore sepa
raretur, corpore ipso s̃m te sub forma propria remanente,
ipsum iam corpus nulla talis forma respiceret, vt suum po
tētiale ac p̃fectibile proprium, sed cōmune. Si vero dicas,
quia hæc est substantialis forma, illa vero accidētalis, vn-
de oro nosti hanc esse substantialem, illam vero accidēta-
lem? Aliam certe rōnem nullo modo poteris assignare, ni-
si quia substātialis est illa, quę pure vnitur materiæ ad in-
stituendum suppositum, cui per se primo debetur esse atq;
subsistere. Accidentalis vero quæ tam in actu existēti adia
cet enti. Non pōt igitur multiplex simul in eadem materia
substantialis inueniri forma, sed vnica quæ & vnicum det
esse ei composito quod vnum simpliciter ac per se dicit in
substantiæ genere, omnisq; alia qua super induitur ex hoc
ipso conuincitur esse accidentalis. Ex prędictis oībus fa-
cile patet, secundum q̄ videlicet peius impugnauerit diuū
Thomam

I Thomam, quod etiam Arist. verba exposuerit. Quia prædictæ suæ male expositioni addidit quod S. Thomas literam Philosophi truncate accipit vel exponit. Vtinam sic ille omnia Philosophi verba ponderasset prout aurea libra facit angelicus Doctor. Ab errore enim suo facile purgari potuisset. Exponit enim diuus Thomas quid sit, genus simpliciter non esse præter generis species. Quid vt materia acceptum sit ipsum esse præter eas quæ sunt in generis species. Quo genus & si vt materia sumi possit, nō tamen vere materia sit. Quo hoc ipsum quod est vt materia posse genus sumi, nō quibusdam tantum modo sed omnibus generibus conueniat, tam etsi Philosophus vnum duntaxat exemplum induxerit, & tale in quo præfatam distinctionem clarius quisque valeat intueri. Quomodo ex vtroque dicto inferat Arist. intentam cōclusionem, licet ex primo formaliter & directe. Ex secundo enim (vt ante dixi) non nisi arguendo à maiori, deduci pōt intentum formaliter, & primo mediate. Quo item ex hic dictis Philosophus & veritatem determinat, & argumenta supra

K in oppositum facta dissoluit. Vnde igitur truncata authoritas Philosophi accipitur? Tu magis Philosopho tantę dignitatis iniuriaris, dum conuinceris superfluitatem verborum iuxta tuam expositionem imponere, & suam inuictam deductionem infirmare. Quod enim ex duabus ille sententijs, quarum vna sit alterius in inferendo robur non modicum, directe cōcludit, tu ex vna duntaxat & sine robore, & indirecte satis, inducis. Patet ergo quod ex Arist. verbis expresse habet genus ipsum nō aliam signare formam ab ea quam species claudit, aut ecōuerso, & cōsequenter nō secundum multitudinem essentialium prædicatorum multiplicari formas in speciei supposito, neque etiā vel vnius generis significatam formam, ab ea quæ speciem extremam constituit, esse distinctam, si pro quia, genus quodlibet nō est præter eas quæ sunt eiusdem generis species. Nō igitur distincta quouis modo est forma quæ corpus est primo corpus, ab ea

L qua idem ipsum est animatum, vti tamen cum principe tuo, vobisque adhęrentibus ęstimas, & contendis, licet ex modo significandi, eo quod corpus ipsum indeterminate formam hanc exprimat, animatum vero corpus determinate, & sic primum quidem superioris generis, hoc vero inferioris vel speciei intentionem suscipiat, aliqualiter & nō nisi intentionaliter distinguantur. Circa igitur aduersarij præsentem oppugnationem in materia de pluralitate formarum tanta sint dicta.

DEFENSIO XVI.

Libro septimo tex. cō. 43. parte tertia.

Finalis differentia substantia rei erit & diffinitio.

HOC IN LOCO circa eandem materiam de pluralitate formarum Anto. and. diuum Thomam impugnat dicens. Notandum quod negātes plures formas, hinc sumunt argumentum, quia finalis differentia quæ dicit rōnem

M formæ dicit totam substātiam rei, ergo non est ibi alia & alia forma, à quarum prima sumatur genus, & differentia à secunda, quia tunc differētia vltima non esset tota substātia diffiniti. Sed hoc nihil valet. Non enim pōt intelligi quod tota ratio quidditatiua sit in vltima differētia. Tunc enim genus superflueret in diffinitione, quia sola vltima differentia totam essentiam rei exprimeret. Sed debet sic intelligi quod cōpletiue est tota substantia rei, sicut à forma vltima completiue est tota essentia hñtis formam. Hęc ille. Sed in hac oppugnatione patet ex Philosophi verbis & intentione ipsius, Arist. mētem hunc nō apprehendere, nec altitudinem speculę fidelissimi eius expositoris ascēdere potuisse. Intendit enim Arist. (vt ipse Anto. an. à sancto Tho. edoctus fatetur) ostendere diffinitionem quid per se vnum significare, nō obstante differentiarū multitudine, sicut & hoc ipsum paulo ante ostēderat, non obstāte generis ipsius à differētia, quæcunque videatur diuersitate. Non intendit aūt hæc persuadere nō esse inter se distincta quantum ad vocem, quinimmo ex multis vocabulis docet in septimo.t.cō.13. diffinitionem necessario rite constare. Non est quantum ad conceptus, quia sic vocum distinctio inutilis foret. Debet enim diffinitio pluribus cōceptibus distincte palā facere, quod diffinitum comprehendit vnico quasi cōfuso. De indistinctione igitur reali quod loquatur & intēdat necesse est, generis inquam cum differentia prius, nunc aūt de reali vnitate ac in diuisione realium differentiarum, quibus quasi gradibus descensus per se fit ex supremo genere ad vltimam speciem. Hic aūt isti dum à lumine recedunt, proprijs tenebris inuoluuntur, vt dicant cum tali differentiarum numerositate, & nihilominus cum formarum per differentias istas significatarum distinctione reali, stare vnitatem quādam inter eas realem & per se à natura intentam, sicut proprij generis perfectibilis cum perfectione sua itidem propria, et sicut proprię potentię cum eiusdem proprio actu, quæ vnitas sufficiat ad diffinitionis per se vnitatem, quam & pmō strare Philosophus solam intendat. Diuus vero Tho. ex

O verbis & intentione Philosophi expresse, voluit vnitatem hanc non sufficere, & aperte ostēdit quod necessario quæ per singula prædictorum siue generum siue differentiarum essentia significatur sit eadem penitus & vna realiter, diuersis tamen cōceptibus significata, quorum quilibet id quidem quod totum est, dicat, at nō totaliter, neque secundum oēm suæ naturæ perfectionisque gradum. Et si completa quæ per hæc omnia significatur essentia, vna natura est realiter & penitus eadē, licet à prædictis omnibus non eodē modo expressa, forma etiam ex quo primo talis essentia, realitatem sortitur & speciem, realiter vna erit. Quod serius magis quam forte doctissimi expostularet, aperiendū censeo, vt demum valeā clare deducere, idipsum hoc in loco, Philosophū edocere. Sciendum igitur quod inter cætera quibus homo in infima sede intellectualium creaturarum locatus, à supremis intellectibus elongatur, vnum est, quod quidem ex parte modi intelligendi se tenet, hoc inquam quod quæ sparsa diuersaque sunt in

P entibus, intuitu mentis, distinctis etiam cōceptibus apprehendit, et ob hoc diuersis etiam nominibus explicat. Vnde si quo modo prædicta quæ in diuersis diuersa sunt, in vno formaliter vniantur, vel eminenter contineantur in essentia vna & simplici, diuersis nihilominus conceptionibus hæc intellectus noster apprehendet, & tunc ex hoc solo aliquam distinctionem dicenī habere, quæ vocatur ob hoc ipsum, distinctio rōnis, quia per cōparationem ad intellectum vel rōnem sumitur, & nullo modo ex parte rei diuersitas illa est. Hoc cum in multis quæ proposito nō deseruiūt, tum in prædicamētali ordine præcipue inuenitur, quod proposito fauet. Esse corpus (exempli causa) esse animatum corpus, sensibile, rōnale, & inueniuntur diuersa in diuersis, & nihilominus vniuntur in homine realiter, & ob hoc distinctis quidem hæc oīa cōceptionibus repręsentat homo distinctisque signat vocibus. Sed tamen in homine non nisi rōnis

Q & intellectus patiuntur diuisionem, vt in homine vnam essentiam dicant respectibus ad diuersas intellectus conceptiones dispartitam, nō rebus. Quia vero hæc in diuersis reperta, adinuicem comparantur secundum superiorem & inferiorem seu maiorem & minorem perfectionē. Perfectiora quippe sunt animata inanimatis corporibus, sensibilia insensibilibus, et sic inde, ideo etiam dum in vnum confluunt, rem illam vnam quidem gradibus ad culmen eleuant perfectionis, vt id quod in alijs repertum, quasi imperfectionem dicebat respectu alterius, in hoc vno quasi gradum simplicis illius essentiæ infimum dicat, respectu sui ipsius essentiæ vt perfectionem illam vlteriorem includit, quasi fiat ad gradum superioris ascensus, & sic inde donec ad vltimam perfectionem quam hominis propria differentia, rōnale inquam, exprimit, perueniatur. Sic igitur constituta natura hominis praecise vt trium est dimensionum immediatum subiectum, ad quod multa alia in rebus ei equiparantur, quasi secundum perfectionis suæ infimum

gradum

A gradum cognoscitur. Sed cum illa quæ in hoc gradu secũ conueniunt, homo per vitam transcendat, in qua tamen alia quædam secum conuenientia sistunt.s. animata, iam ad secundum suæ perfectionis gradum quodammodo fit ascensus. Cum ista quoq; per sensum transcendat in quo tamen conueniunt & in eodem sistunt quædam alia.s. animalia, ad tertium iam gradum perfectionis eius per intellectũ eleuamur. Sed & cum hæc per rationẽ superet, quasi quarto gradu culmen attingimus suæ perfectionis. Vna ergo essentia, & vnica talis essentiæ forma simplicissima, diuersis conceptibus & diuersis nominibus pro diuersitate prædictorum graduum designabitur. Et sic illorum quodlibet totam quidem illam essentiam, sed non quodlibet totaliter eam exprimit, sed vnum nomen illam signat sub vno gradu tantum, aliud sub duobus, & sic inde. Et sic vera nihilominus erit prædicatio qua superius prædicatur de inferiori, eo ꝙ totum de toto enuntietur, licet non plene totalitas inferioris per superius exprimatur. Illud autem nomẽ B quod omnium graduum perfectionem comprehendit, est naturæ illius proprium, vt ly homo naturam humanam totam & totaliter.i. quo ad omnem gradum exprimit. Sed quia homo cum quibusdam alijs rebus cõuenit in aliquo per tale nomen significato, & per aliud ab eisdem alijs differt, per quod etiam in supremo gradu suo constituitur, & hoc secundum est formale respectu primi, eo quod formæ proprium sit & ab alijs formaliter distinguere, actus enim separat & ei cuius forma est, perfectionem date. Cum forma ipsa in esse specifico & etiam actuali vnũquodq; constituat, sequitur ꝙ tunc apertissime natura illa explicatur quantum ad suos terminos, materiali inquam atq; formali, quando his duobus cõceptibus distincte repræsentatur, & consequẽter duobus illos significantibus vocabulis exprimitur. Quod facit diffinitio. Ad eam quippe spectat quidnam diffinitum sit explicare à prima potentia vsq; ad C vltimum actũ. Et ex his patet quod vnitas formæ in composito non tollit distinctionem conceptuum vel prædicatorum essentialium, quinimmo necessario exigit. Quia autem Philosophus, hic id intendat, immo probet, & ꝙ Anto.and. non bene illum exponat, immo eidem apertissime se opponat, liquet expresse considerantibus vtriusq; verba. Volens enim Philosophus ostendere quod multitudo differentiarum non obest vnitati per se diffinitionis, proponit ꝙ vltima differentia est tota rei substantia & diffinitio, vt sic inferat ꝙ sicut vltima differentia est vnum per se, ita & diffinitio. Probat autem propositum primo à priori, secundo à posteriori. A priori quidem per diuisionem superioris in per se differentias donec ad vltimam & indiuisibilem deueniatur. Qua diuisione exposita per exẽpla, concludit vniuersale intentum dicens: Si itaq; hæc sic se habent, palam quia finalis differentia, rei substantia erit & diffinitio. Non esset autem bona consequentia ista Philosophi, nisi vltima differentia comprehenderet omnes su-D periores, sic quod esset idem cum eis, quod sic patet. Nam sicut se habet res ad esse ita & ad vnitatem quarto huius, ergo eo modo quo aliqd est hoc vel illud, eo modo est vnũ cum eo. Quod ergo est hoc substantialiter, vel quia est substantia eius, seu qđ idem est, est ipsa huius substantia, oportet quod sit vnum cum eo substantialiter seu, vnum in substantia cum eo. Sed vnum in substantia facit idem quinto huius, ergo ostenso quod hoc sit hoc substantialiter, ostenditur quod hoc sit idem illi. Et hoc per primam ꝓbationem facit hic Philosophus. Ex diuisione enim & ordine essentiali inter differentias per se, ostendit ꝙ superior differẽtia substantialis prædicatur per se primo de inferiori, ergo concluditur ꝙ inferior & superior sunt idem realiter. Et ob hoc ipse intulit ꝙ vltima differentia est tota substantia rei, quia est essentialiter idem cum omnibus superioribus, vt sic inferat à priori multitudinem differentiarum nõ obstare quin diffinitio habeat vnitatem per se, sicut nec obstat quod ipsa vltima differentia sit vnum per se, quia comprehendit omnes superiores in vna sua simplici realitate atque substantia sua, vt diximus. A posteriori autem hoc ipsum probat, quia videlicet si vltima differentia non esset tota substantia rei, & consequenter ad exprimendam totã rei essentiam, oporteret in diffinitione ponere omnes alias differentias, non accideret superfluum in diffinitionibus. Accidit autem superfluum ponendo, plures differentias in diffinitione, ergo &c. Hoc autem probat per exempla in quibus clare patet superiores differentias in inferioribus formaliter includi, videlicet habens pedes, bipes, bipes pedibus scissis. Patet enim ꝙ vltima includit formaliter præcedentes, & secunda primam. Et sic posita vltima in diffinitione, cum sufficienter exprimat alias, superfluum esset alias apponere. Et sic cõcluditur quod vltima est tota substantia rei. Ex his duo notanda eliciuntur ex verbis & intentione Philosophi. Primum quod dictum est, differentiam inquam inferiorem includere superiores formaliter. alias non posset illas dicere, & sic non esset superfluum &c. Illud enim per verbum dicitur, quod per ipsum significatur. Vnde & paulo ante in hoc eodem textu Philosophus superiorem differentiam de inferiori prædicat in abstracto dicens, ꝙ scissio pedis, pedalitas quędam est. Ratio autem seu motiuum nullum est, ꝑ quod hoc negat Anto.an. in notando suo, quod Mauritius vocat expositionem singularem atq; subtilem. Et vere tam singularis & subtilis est, vt à nullo sapiente intellectu capi possit, atque seipsam destruat. Dicit enim quod verbum Philosophi quo dicit ꝙ scissio est pedalitas, non est intelligendum ꝙ sit prædicatio per se primo modo, & ꝙ differentia inferiori includat superiorem, sed quod inferior per se dat diuidere superiorem inquantum huiusmodi. Hæc ille. Sed primo quærendum est si non est illa prædicatio per se primo modo, cum sit vera & necessaria, quo modo perseitatis sit per se? Non enim secundo tertio vel quarto, ut patet ex eorum rationibus, ergo primo. Item est prędicatio superioris per se de inferiori vt tu dicis, & patet cum sit diuisio per se & nõ secundum accidens, ergo in primo modo. Demum quid est dicere inferior per se dat diuidere superiorem inquantũ huiusmodi, nisi quod illa perseitas consurgit per se & formaliter tam ex parte inferioris q̃ ex parte sũperioris. Et hoc est validissime confirmare ꝙ est ꝓdicatio vera & necessaria & per se primo modo. Secundum quod ex prę senti passu Philosophi elicitur, & ex primo sequtur, videlicet ꝙ eadem est realitas quæ significatur per superiorem differentiam & inferiorem, & consequenter eadem forma. Si enim essent plures formæ quas vltima differẽtia significaret, tũc non significaret vnum per se, sed per accidens, & sic diffinitio non esset vnum per se. Cuius contrarium intendit hic probare Arist. Ex pluribus enim actibus & consequenter ex pluribus formis, non fit vnum per se, sed per aliud & per accidens, quia non possunt vniri nisi ratione tertij, scilicet subiecti, cui accidit esse subiectum vnius inquantum habet alteram, etiam si vna necessario præ exigeret aliã in eodem. Sicut per accidens vnum sunt in subiecto albedo & superficies, tametsi albedo necessario exigat superficiẽ in subiecto. Nec valet dicere quod istę non sunt eiusdem generis vt illę, quia si supponatur esse plures formas substãtiales in subiecto, non potest magis probari has esse eiusdem generis q̃ illas. Vtrobiq; enim non potest afferri nisi eadem ratio vnitatis generis, necessaria videlicet illa coexigentia, quæ currit pariter in vtrisq;. Nec magis posset haberi has esse prædicationes substantiales homo est animal vel substantia, q̃ has homo est quantus vel albus, & tota rerum distinctio confunderetur. Vbi igiẽ multitudo actuũ inuenitur, ibi vnum per accidens est & non per se. Actus enim nõ vnit sed separat per se ab alio actu, ex septimo huius. Si vero aduersarij dicant quod sunt quidem plures formæ, sed differentia vltima non omnes significat, sed tantũ vnam

I vnam,quæ tamen dicitur tota rei substantia, quia est com
pletiua totius substantię,seu(quod idem est)quia ab ea est
completiue tota rei substantia,vt dicit Anto.and.hic,tunc
consequentia Philosophi nulla erit, ꝙ videlicet sit super-
fluum alias differentias in diffinitione ponere,immo sequi-
tur quod est necessarium eas ponere sicut proprium perfe-
ctibile cum sua propria perfectione,sicut docuit Arist. in
septimo seruandum esse, volens diffinitionem ex proprio
constare genere ac differentia vltima.Et hoc est ineuitabi-
le argumentum Thomistarum, quod virtualiter ponitur
hic à sancto Thoma.vbi dicit:Ex hoc scilicet quod hic di
citur à Philosopho patet ꝙ cuiuslibet speciei est vna tan-
tum forma substātialis, sicut leonis vna est forma per quā
est substantia & corpus & animatum corpus & animal &
leo.Si enim essent plures formæ ſm omnia prædicata,non
possent omnes vna differentia comprehēdi, nec ex eis vnū
constitueretur.Hæc ille.Quasi sic arguat.Aut vltima dif-
K ferentia comprehendit omnes præcedentes aut non,si non:
Sed dicit vnam tantum quæ est completiua aliarum,ergo
nō est superfluum eas omnes in diffinitione ponere nec bis
repeteretur idem.Si sic, vel eas comprehendit quasi vnicā
formam, vel quasi plures. Si primum,habetur intentum.
Si Secundum,ergo non significat vnum per se,nec diffini-
tio erit vna contra Philosophum. Hoc argumētum ab his
non excluditur,immo & per Anto.an.dicta hic,robur ac-
cipit contra eosdem.Dum enim dicit ꝙ vltima differentia
est tota substantia rei,sicut à forma vltima completiue est
tota essentia habentis formam,sequitur quod qualitercūq;
intelligat non sit superfluum illas differentias in diffinitio-
ne ponere,siue omnes formas & distinctas ſm eum signifi-
cet & vltima differentia,siue significet tantum vltimā for-
mam completiuam &c.Non enim inconuenit, immo ne-
cessarium est,in diffinitiōe poni proprium perfectibile &
L propriam suam perfectionem. Cum diffinitio sit explica-
tiua essentię rei à ptīa potētia vsq; ad vltimū actum.Nō est
ergo sensus verborum Aristo. nec intentio eius ꝙ vltima
sit tota substantia rei, quia ab ea est completiue tota sub-
stantia rei,sic enim non concluderet intentum vt deduxi-
mus,sed est eius intentio ꝙ ipsa vere sit tota rei substantia,
vt verba exprimunt aperte. Est enim extorta valde expo-
sitio,dum dicitur,hoc est hoc,interpretari, ab hoc est hoc.
Et ostendit sic exponens,ꝙ propria phantasia pro lege sibi
statuta,velit omnia alia,licet repugnantia ad suam trahere
voluntatē.Exponēdo autem vt litera præ se fert,habet Ari
sto.intentum suum perfecte. Cum enim supra probauerit
diffinitione esse vnam non obstāte pluralitate seu quacūq;
distinctionē inter genus & differentiam,eo quod genus nō
est præter eas quæ sunt generis species, & sic non est aliqd
pręter differentias quibus species identificatur,nunc idem
M ostendere voluit non obstante differētiarum multitudine,
eo inquam quod omnes præcedentes differentias non esse
aliquid præter eam quæ est vltima,ostendit ipsa essentiali
earūdem diuisione & superfluitate propositionis earum.
Et ex præcedenti hoc toto processu infert conclusionē ma
gis vniuersalem,quę sequatur etiam ex medio illo quod ge
nus non est præter eas quæ sunt generis species, hāc inquā,
ꝙ vltima differētia est tota substātia rei & diffinitio,quasi
dicat. Tanta est vnitas diffinitionis quanta & differentiæ
vltimæ,quia & differentia vltima est essentia & generis &
omnium differentiarum, ergo & eadem vnitas quæ essen-
tiam consequitur.Cum ergo hæc vltima differentia sit qd
vnum simpliciter vt patet,sequitur quod & ipsa diffinitio
sit vna simpliciter.Quia tamen differentia vltima non in-
cludit formaliter genus,differentia enim non participat ge
nus. Tertio huius tex.cōmē.10. ideo non obstante eadem
vtriusq; essentia,oportet seorsum à differentia poni genus
in diffinitione.Nec hoc est cōtrarium eius quod dicit Phi-
losophus,differentiam inquam esse totam rei substantiam
& diffinitionem.Ex modo enim dicēdi ipsius Philosophi

apprehenditur eius intentio.Dicit enim primo quod est to N
ta rei substantia,& per consequens ipsa rei substātia est ma
xime vna,cum ipsa differentia vnum quid simplicissimū
dicat.Si ergo adiungatur ꝙ ipsa tota substantia rei sit eius
substantia diffinitionis,sequitur diffinitionem esse simplici
ter vnam. Quod vt perfecte explicaret dixit differentiam
esse diffinitionem,quia videlicet eadem est substantia dif-
ferentiæ & diffinitionis. Vtraq; enim totam eandem dicit
substantiam,& sic differentia est ipsa diffinitio realiter, li-
cet quantum ad modum significandi non sit completa dif
finitio,vt in septimo docuit.Sicut igitur supra dixit quod
genus non est præter speciem quæ est diffinitum, quia est
idem realiter ipsi speciei,ita nunc dixit differētiam esse dif-
finitionem,quia est idem realiter illi. Magis tamen expli-
cat naturam diffinitionis differentia q̃ genus,quia differen
tia explicat id quod formale est, genus autem id quod si-
gnificatur materiale. Vnde differentia ob hoc dicitur com
plere diffinitionem,non autem genus. Sed ista completio O
non importat distinctionem,realem quasi complemētum
sit alia res ab ea quæ compleri dicitur,sed modum signifi-
candi tantūmodo, inquantum vna forma & vna essentia
ſm vnum gradum,comparatur vt quid imperfectum,in-
completum potentiale,materiale,ad seipsam ſm aliū gra-
dum,vt quid perfectum completum,actuale,formale. Et
ſm hoc genus dicitur materiale & potentiale respectu dif-
ferentiæ,quia videlicet genus significat eandem essentiam
ſm gradum imperfectiorem, differentia vero ſm perfe-
ctiorem. Ex his omnibus patet ꝙ motiuum Anto.and.
contra prædictam expositionem,& in fauorem suæ, nullū
est.Licet enim vltima differentia non sit tota ratio & diffi-
nitio formaliter,est tamen tota realiter, & propositio phi-
losophi identice uerificatur: cum quo stat ꝙ nō superfluat,
immo exigatur & genus ad formalem expressionem priæ
potentiæ vsq; ad vltimum actum.Nec hoc est extorte ex-
ponere verba Philosophi.Non enim aliter sunt interpretā P
da authoris alicuius dicta, quę ambiguitatem videntur ha
bere,q̃ ſm ꝙ deseruiunt principali suæ intentioni.Sat autē
est Arist.ad ostendendum diffinitionem esse vnam,osten-
dere differentiam quæ est maxime vna, eandem essentiam
dicere quam dicit diffinitio, & per consequens esse ipsam
diffinitionem idētice.Propter quod sanctus Tho. declarās
quomodo differentia vltima sit tota diffinitio,dicit ꝙ ipsa
includit genus,quia genus non est sine differentijs &c. qd
est eam declarare esse idētice genus. Expositio autē An-
to.and.non solum non infert,immo excludit intentū Ari-
sto.quod licet ex dictis iam pateat, adhuc tamen apertius
id deducam. Volens enim Anto.and.ad suam voluntatem
prædicta Arist.verba suæ phantasiæ repugnātia trahere,
consequentiam Philosophi inferentem superfluitatem sic
inducit.Cum diffinitio(inquit)habeat vnitatem ex aliqua
differentia:ergo vel à finali vel ab aliqua alia.Si à finali,ha
betur ꝓpositum.Si ab alia,vel ista est vna cum finali, vel Q
sunt duæ.Si vna,ergo nugatio:si duæ, ergo diffinitio non
est vna, quia ex duobus in actu vltimato & perfecto non
fit vnum per se.Hæc ille. In hac autem deductione pri-
mo patet ꝙ deuiat à verbis Arist. Non enim dicit hic Ari
sto.ꝙ diffinitio habeat vel non habeat vnitatem a differen
tia vel ab alio,sed dicit vltima differētia est diffinitio. Et
hoc probat,quia superflue apponuntur alię si illa ponitur.
Et ꝙ sit superfluum probat,quia opus erit multotiens ea-
dem differentiæ in diffinitionibus. Ecce ꝙ dicit vltimam
differentiam præcedentes formaliter significare, alias non
posset illas dicere,& consequenter sequitur idem esse rea-
liter cum eisdem.Non enim idem multotiens repeteretur,
multiplicatis differentijs,nisi illę differentiæ essent idē vel
includerent seinuicem,quæ etiam inclusio essentialis,idēti
tatem importat realem, distinctionem autem ſm rationē
tantum,vt dictum est. Secundo quia cum tota vis con-
sequentiæ Arist.in inferenda illa superfluitate seu nugatiōe

consistat

A consistat, & per tuam deductionem nugatio illa non infe- ratur nisi differentiæ superiores sint vna cũ finali, ergo ſm Arist. omnes sunt vna cum finali. Non autem formaliter, sic enim sunt plures, ergo realiter & idẽtice, quod est ꝓpositum. Tertio quia si Anto. and. putat ꝙ consequẽter ad Arist. tenendum sit plures formas substantiales significari per plures differentias, ita tamen ꝙ vna sit finalis, & perfe- cta, aliæ vero sint non vltimæ & sint potẽtiales, & sic pos se esse plures formas substãtiales in eodem, tunc consequẽ- tia Philosophi ſm illum modum quo iste deducit, nulla erit. Nam dicit, Si sint duæ, tunc diffinitio non est vna, qa ex duobus in actu vltimato & perfecto non fit vnum per se. Posset enim negari prima consequentia iuxta opinionẽ tuam quam & dicis esse Philosophi, possunt enim esse duę formę in composito ſm te. Et sic entitas compositi erit ab vtrisq;, ergo & vnitas: & ideo diffinitio quæ entitatem il- lam significat, vna. Et tunc ad probationem diceretur ꝙ
B nõ est ad propositum, quia Philosophus, si tecum erronea illa opinaretur, non poneret esse duas formas in actu vlti- mato & perfecto. Sed vnam poneret perfectam. s. vltimã, & aliam imperfectam, & tamen ab ambabus (vt dixi) si- cut entitatem, ita & vnitatem haberet. Nisi forte supponas ab actu vltimato tantum rem vel diffinitionẽ habere vni- tatem. Et sic petas principium. Hoc enim assumpsisti pro- bare ꝙ videlicet ab vltima differẽtia diffinitio habeat vni tatem. Patet igitur ꝙ ex tua hac deductione non haberent Philosophus intentum, nec sua consequentia bona esset.

Quarto expositionem literæ prosequẽs dicis, quod ſm multiplicationem differentiarũ in diuisione earum per se, idem totiens diceretur quot sunt differentiæ, nisi (supple di cis) ab vltima differentia non includente priores, haberet diffinitio vnitatem, & hoc repetis quasi immediate. Tunc insto. Sed habet vnitatem per te ab vltima differẽtia: ergo non sequitur ꝙ idem dicatur multotiens. Probo consequẽ tiam, quia id consequens non sequitur formaliter ad con-
C tradictorias ꝓpositiones. Stant ergo ista simul. s. ꝙ idẽ nõ dicatur multotiens, & sic ꝙ non fiat superfluitas, & ꝙ ab vltima differentia habet diffinitio vnitatem. Sed per te, dif finitio habet vnitatem ab vltima differentia: ergo si ponã- tur omnes superiores, non erit nugatio, cõtra intentionem & ꝓbationem Philosophi, & cõtra veritatem apertam ꝑ exempla Aris. Manifestum est enim ꝙ dicẽs, habẽs pedes, bipes, duos pedes scissos hñs, de superfluitate notaret. Non bene igitur ad verba & intẽtionem Philosophi attẽdisti in hoc quod ipse paulo ante dixerat, ꝙ. s. si nõ oportet eadem multotiens differentiæ, necesse est ꝙ finalis differẽtia, tota rei substantia sit & diffinitio. Accipit autem ly si pro qa. Nã statim hoc ꝓbat subdens, (Supfluum enim accidit hoc dicẽtibus.) Et hoc idem post pauca repetit, dicẽs ꝙ si hoc, supple, habens pedes diuidat ꝓpria diuisione, multotiẽs di cet & ęqualiter differẽtijs, ex quo infert, vt supra fecit, ꝙ si quidem differentiæ differẽtia fiat. i. si aliqua differẽtia. s. su
D perior habeat adhuc differẽtiam, quod est differentiæ si di- uidatur in differentias, vna. s. illarum erit species & substan tia. Et vt ostendat quæ illarũ, addidit, quæ finalis. i. illa so- la quæ est finalis quæ est includens oẽs pcedentes, est tota species & substãtia rei, vt supra dixerat. Patet igitur ꝙ vbi Anto. an. in prædicta sua expositione metaphysicali à san- cto Thoma deuiat, deuiat à veritate & ab Arist. intentio- ne. Et hæc de præsenti defensione sufficiant. Amen.

DEFENSIO XVII.

Libro septimo tex. com. 43. parte vltima.

Sed ordo non est in substantia.

HOC IN LOCO Anto. and. videns Philoso- phum aduersari suæ opinioni de pluralitate formarum ſm sancti Thomæ expositionem, per quoddam à suis notan- dum discipulis, conatur excludere quibus transfigitur spicula dicens. E

Notandum quod negantes plures formas, hinc sumunt argumentum. Quia si non est ordo in substantia, ergo non est ibi alia & alia forma, quia si sic, iam esset ordo in sub- stãtia rei ſm ordinem formarum. Sed hoc nihil valet ad propositum. Philosophus enim ante immediate voluit, ꝙ si est nugatio addendo differentiam priorem posteriori, pa ri ratione erit nugatio econuerso. Non enim est talis ordo in substantijs, hoc est in his quæ pertinent ad rationem sub stantialem siue diffinitiuam, quod alius & alius ordo fiat, & tollat nugationem. Vnde non est intentio Philosophi ꝙ diffinitio non possit dari, & per genus, & multas differen- tias non se mutuo includentes ſm nugationem. Nam si po nantur in diffinitione multę differentię ordinatę, non sequi tur nugatio. Sed supponendo oppositum illius quod vult Philosophus probare, seqtur nugatio, hoc est quod ab vl- tima differentia non sit vnitas rei. Quia quandoq; si genus F sit remotum, datur per multas differẽtias. Si ergo tũc vni- tas non est ab vltima differentia, cum vnitas compositi sit ab vltima differentia, cum hæc non sit vltima, erit aliqua alia vltima & vltimus actus, & ab ea est compositũ vnũ, & tunc aut erunt duæ, aut etiã vna. Si vna, erit nugatio cũ vtraq; ponatur. Si aliud & aliud, & vtrunq; in actu, & ex duobus in actu vltimo non fit vnum, sequitur quod ex il- lis duobus non fiat vnum. Exemplum huius patet in lite- ra, vt si diffinitio hominis est animal habẽs pedes bipes, ly bipes finalis differentia, a qua completiue est substantia & vnitas diffinitionis, non est includens formaliter differen- tiam priorem quæ est habens pedes, alioquin sequitur in- conuenientia prædicta. Hæc ibi. In expositione autem vltimæ literæ sic dicit. Probat dictam cõclusionem ꝙ scilicet finalis differentia sit substãtia et diffinitio perfecti- ue & vltimate, alioquin, vt dictum est, in diffinitione esset nugatio sicut patet transponendo differentias. Nam sicut G prius addendo posteriorem differentiam priori erat nuga- tio, similiter & econuerso addendo priorem posteriori, qa non est ordo quantum ad hoc in substãtia. i. in his quæ spe ctent ad substantialem rationem & diffinitiuam rei. Sem- per enim erit nugatio præponendo vel postponendo, hy- pothesi negata, & nihil refert dicere hoc pri⁹ & hoc poste- rius. Hæc ille ibi. Non puto autem locum alium inueniri in hac sua metaphysicæ expositione, in quo tam patenter Arist. sensum & verba peruertat Anto. and. & veritate de- uiet manifeste sicut in pręsenti. Quod vt facile cunctis pa- teat, & ex hic facile ab his philosophiæ puersoribus se tue- ri quisq; valeat, primo exponemus textum hunc Arist. iux ta expositionẽ sancti Thomæ, ostendendo illum à verbis Philosophi non discedere. Et ex hoc facile erit secundo vi- dere, quomodo Anto. and. tam in expositione ꝙ̃ in prædi- cto notando, a veritate deuiet & intentione Philosophi.

Pro primo sciendum ꝙ Arist. volens dubio occurrere quo quęsiuit in analyticis, & hic idem repetit tex. 42. quo- H modo inquã diffinitio, cũ partes hẽat, sit ꝑ se vna, osten- dit partium eius multitudinem, illius vnitati per se haud quaquam præiudicare. Et primo quidem ꝙ nõ distinctio generis a differentia, quia genus non est sine differentijs, cũ non sit præter generis species, vt deduximus in decimaq- ta defensione. Secundo autem quod nec multitudo differẽ tiarum illam impediat vnitatem, eo quod vltima, omnes præcedentes includat, & sit tota rei substãtia & diffinitio, quod probauit, tum ex essentiali diuisione differentiarum, tum ex superfluitate quæ accideret in diffinitione, si om- nes differentiæ in ea ponerentur, quia multotiens idem re- peteretur. Ex quo manifeste patet ꝙ omnes sunt idem, & quod sufficit ponere vltimam, quæ ex prædicta superflui- tate contingente, cognoscitur esse tota rei substantia & dif finitio, ut in præcedenti defensione declarauimus. Manife- stat autem post hæc primum medium ꝑ oppositum. i. per

diuisionem

I diuisionem accidentalem. Nam sm eum nõ sequitur quod
vna differentiarum harum accidentaliter diuidentium sit
vltima, immo tot erunt vltimæ quod fient diuisiones, eo
quod ex accidentalitate diuisionis, non est ibi aliqua quæ
includat alias, sed omnes significant proprias & distinctas
formas. Patet etiam per hoc idem, ex opposito inquam, il-
lud secundum medium roborari. Nam vbi non est aliqua
vltima differentia quæ includat alias, sed omnes significãt
distinctas formas, puta album, nigrum, & huiusmodi, si
coniungantur cum differentia diuisa, puta habens pedes, &
dicatur habens pedes albos, vel habens pedes nigros, nulla
erit superfluitas, ergo vbi est superfluitas, ibi vltima diffe-
rentia est tota substantia rei, & per consequens ibi est vni-
ca forma. Ponit post hæc Arist. conclusionem principali-
ter intentam, hãc inquam quod diffinitio est ex differẽtijs:
sed non ex omnibus, sed ex vltima quæ omnes præceden-
tes includat, & ad quam per rectam, hoc est essentialem &
K non accidentalem diuisionem deuentum est. Hanc autem
conclusionem postea declarans, simul etiam manifestat se-
cundum suprapositum de superfluitate medium, et dicit ꝙ
siquis poneret in diffinitione plures differentias transponẽ
do eas. i. præponendo posteriorem priori, nugationem in-
curreret manifeste. Quod non esset nisi tales multę differen
tię haberent aliquem determinatum ordinem adinuicem.
Licet enim ea quę distinguuntur tantum sm vocem, qua-
litercunq; vnum prius vel posterius alteri cõiungatur cau
sent nugationem vt vestis & indumentum, illa tamen quę
important distinctas rationes formales, & multo magis si
significarent distinctas res, nõ possent vno ordine coniun-
cta nugationem causare, nisi oppositum ordinem exigãt.
Ideo enĩ (vt sub exẽplo loquamur) dicere, bipes hñs pedes,
aut rõnale, sensibile, est nugatio, quia hę duę differentię or-
dinem alium requirunt, vt scilicet prior præponatur po-
steriori, vt dicatur habens pedes bipes, & sensibile rõnabi
L le. Sed sic exponendo statim occurrit dubium, ex quo
Anto. and. forte sumpsit occasionem erroris. Nam paulo
ante Arist. dixit pariter esse superfluum plures differentias
ponere in diffinitione etiam præponendo priores, quia cõ-
tingeret inquit multotiens idem dicere, ergo non hñt hunc
determinatum ordinem qui excludat nugationem, ex quo
tanquam rite statuto, oppositus ordo sit nugatorius. Sed
respondetur ꝙ nõ omnis superfluitas & eiusdem repetitio
inducit nugationem, quæ ab Arist. in primo elenchorum
ponitur determinata disputationis metaph. Sed solum vbi
in repetitione sic idem dicitur, ꝙ nihil aliud supra id quod
prius dictum est addatur. Dicendo enim sensibile rationa-
bile, repeto quidem in rationali realiter & formaliter ipm
sensibile. Sed tamen talis repetitio non est vsquequaq; inu-
tilis, & consequenter non est vere nugatio, quia aliquid ad
ditur, id inquã quod formaliter importat rationabile, qđ
in sensibili non includebatur formaliter. Artificiose igitur
M Arist. per repetitionem eiusdem realitatis ex hoc inutilem,
quia vnica & vltima differentia eandem realitatem dicit,
quam & omnes aliæ præcedentes, ostendit diffinitionem,
non obstante multitudine differentiarum, vnam esse reali-
ter, sicut vna est ipsa differentia vltima, quæ tota rei sub-
stantia est & diffinitio. Quod quidem & hic confirmat.
Neq; enim esset repetitio omnino inutilis transponẽdo dif
ferentias, nisi per eas idem realis significaretur, ex quo se-
quitur quod & in illa alia repetitione idem repetatur reali-
ter, cum quo tamen stat immo exigitur, vt & hic innuitur,
quod sm rationes formales sit ordo in differentijs, quando
scilicet non transponuntur. Ipsum enim trãspositionis ver
bum, dat intelligere non debitum & requisitum tunc ser-
uari ordinem in differentiarum locatione, & ex consequẽti
tunc seruari debitum ordinem cum non transponuntur, cũ
quo tamen debito ordine stat superfluitas ex parte rei, cum
omnes idem significent. Non autem est simpliciter super-
fluitas, quia non præcise & simpliciter idem repetitur, sed
cum additione nouę formalitatis, ratione quarum forma- N
litatum est ordo inter eas, & non ratione substãtiæ. Quod
Philosophus aperte docet, dum subdit: Sed ordo non est
in substãtia rei, quasi vna pars substãtiæ sit prior alia. Hoc
autem dixit vt statim sapiens inferat, quod in ipsa rei sub-
stantia nõ est aliqua distinctio aut diuersitas differentiarũ,
& ob hoc vltima posita in diffinitiõe, ponitur tota rei sub
stantia & diffinitio. Et sic inferatur quod sicut vltima dif-
ferentia est quid vnum per se, & similiter ipsa substãtia rei
est quid vnum per se, ita & diffinitio sit quid per se vnum.
Et hęc est summa intẽtionis Arist. in hoc textu, vt clare pa
tere potest literam eius libero intuitu percurrẽtibus, & ipse
etiam ex verbis eius consequenter inducam, dum exposi-
tionem Anto. and. ostendam esse distortam. Ex his autẽ
sumitur inuictissimum illud argumentum, quod aduersa-
rij excludere adnituntur. Si enim sint in eodem composito
plures formæ substantiales integrantes substantiam eius,
tũc in illa substãtia sic integrata est intrinsece ordo, & mul O
tiplex ordo, tẽporis inquam & naturæ & etiam perfectio-
nis. Temporis quidem & naturæ, quia vna esset origine
prior alia, puta forma corporeitatis, anima rationali. Nam
sicut anima ratiõalis sm istos abscedit forma corporeita-
tis manente quæ prius inerat, ita & per generationem intro
ducitur per eãdem corporeitatis formam formato iã prius
corpori. Perfectione autem quia forma superueniẽs, poni-
tur etiam ab his esse nobilior & perfectior omnibus p̃exi-
stentibus, & sic esset multiplex ordo in substãtia cõtra Phi
losophum hic expresse. Hoc autem argumentum vt fu-
giat Anto. and. totam Philosophi clarissimam literam, in
alium sensum peruertit. Quod fuit secundum supra propo
situm. Et quia doctrina hæc Arist. vera est, oportet conse-
quenter ꝙ iste homo in varias corruat falsitates, tam expo
nẽdo literam Philosophi, ꝙ̃ dictam expositionem suã, ad
solutionem prędicti argumenti producẽdo & applicãdo.
Exponẽdo siqdem dicit qđ Arist. ꝓbat hãc cõclusionem,
ꝙ finalis differẽtia sit substantia & diffinitio perfectiue & P
vltimate, quia alioquin in diffinitione esset nugatio. Sicut
patet transponendo differẽtias. Nam sicut prius addẽdo po
steriorem differentiam priori erat nugatio, similiter econ-
uerso addẽdo priorem posteriori, quia non est ordo quan-
tum ad hoc in substãtia, i. in his quæ spectant ad substãtia-
lem rationem & diffinitiuam rei. Semper enim erit nuga-
tio præponendo & postponendo hypothesi negata, & ni-
hil refert dicere hoc prius & hoc posterius. Hæc ille. Sed
hunc nõ esse sensum literæ ex his manifestari potest, quod
putat vim rationis Philosophi consistere in hac consequẽ
tia. Si finalis differentia nõ est substantia & diffinitio perfe
ctiue & vltimate, in diffinitione esset nugatio tam transpo
nendo ꝙ̃ non transponendo differẽtias. Sed non est nuga-
tio in diffinitione quando ponuntur differentiæ ordinatæ
(quod iste dicit, quando nititur soluere argumentum tho-
mistarum) ergo finalis differentia est substantia & diffini-
tio vltimate & pfectiue. Sed decipitur valde hic homo. Q
Non est enim hæc ratio quam inducit Philosophus, sed ad
conclusionem intẽtam procedit totaliter ex opposita via.
Tum primo quia non proponit illam conclusionem sub
opposito conditionato ad falsum consequens, vt ex eiusdẽ
consequẽtis destructione inducat propositum, vt patet in
litera. Sed tu ex tuo capite formam hanc arguendi impo-
suisti philosopho. Tum secundo quia Philosophus non
dicit ly vltimate & perfectiue, quia sunt termini distracti
ui & destructiui eius quod intendit philosophus, vt patet
in litera, & declaratum est in præcedenti defensione. Fuis-
set etiam valde diminutus Aristo. & eius doctrina satis de
fectiua. Si prædictos terminos tam necessarios vt alium,
immo oppositum causent sensum, vbilibet prętermisisset,
& semp opportuisset supplere, vt iste facit, ex tali, supple,
supple, imponens diminutionem Philosopho. Sed Philoso
phus non semel tantum sed pluries, & sine terminis distra-
ctiuis.

A ctiuis dicit quod finalis differentia est substantia rei & diffinitio, seu ex finali est diffinitio: & non dicit quod ab ea perficiatur diffinitio, seu ab ea sit vnitas diffinitionis. Licet. n. & hoc verum sit sm rationes formales, hoc tamen nec cõfert nec obstat vnitati per se diffinitionis, sed solum vnitas rei indicat vnitatem diffinitionis exprimentis rem illam, & ideo debuit illam idẽtitatem realem proponere & probare, & non vltimationem vel completionem aut perfectionem, quæ nihil conferebant proposito suo. Tum tertio quia illa prima conditionalis nullam apparentiam habet, immo cõsequens magis videtur sequi ex opposito antecedentis illius, hoc inquã ꝙ si vltima differentia est tota substantia, sequitur nugatio. Nam tunc non posset multitudo differentiarum in diffinitione poni nisi idem sæpe repeteretur, cum idem significent, & sic non sine nugatione vel aliquali superfluitate, vt optime deduxit Aristote. & exposuit sanctus Tho. B Nugatio enim ex vnitate, & nõ ex pluralitate significatę rei procedit, vt patet. Imponere autem tãto Philosopho argumentationem non apparentem immo falsam, quia nunquam idem consequens ex duobus cõtradictorijs sequitur, est illum reddere dignum non modica confusione. Quarto quia tu tam exponendo q̃3 in vltimo notando aperte ostendis illam consequentiam non valere, nisi adiunctis pluribus alijs deductionibus & consequentialibus diuisionibus, vt ex omnibus fiat vna perfecta argumentatio, & sic consequentia Philosophi est defectiua, cum ipse solam illam proponat, immo nulla esset, cum nugatio sm illam tuam argumentationem non sequatur ex hoc quod est finalem differentiam non esse diffinitionem, nisi dicatur quod multę differentiæ sint vna, à qua tanquã à finali diffinitio sit vna. Posset autem aliquis respondere Philosopho ꝙ non essent vna sed plures, & sic antecedens illud non esse sufficientem causam inferendi cõsequens sm se absolute, sed sm aliam determinationem, sm cuius op- C positum non sequitur consequens illud. Prędictum autem inconueniens & prædictam responsionem non refellit Philosophus in hoc processu, sed tu niteris id facere, ergo ipse fuit hic diminutus, cui tu opem tulisti. Hei miser Aristo. qui eget talium virorum auxilio. Tum quinto maxime, quia non posset Aristo. per hanc consequentiam quam suã esse dicis, intentum inferre, nisi arguẽdo à destructione cõsequentis illius conditionalis, ad destructionem antecedentis, vt ante ipse proposui. Sed ista destructio consequẽtis, ꝙ. s. in diffinitione non põt esse talis nugatio qualitercũq; ibi ponatur talium differentiarum multitudo, transponendo inquam eas vel non transponẽdo, est falsa, ergo per hãc suam consequentiam, intẽtum suum non habet. Quod autẽ illa minor sit falsa, patet, cum Aristo. hic expresse bis dicat & per exempla declaret oppositum, & tam patenter ꝙ & pueris notum eẽ posset. Manifestissimam siquidem incurrit nugationem qui dicit, animal bipes, habẽs pedes. Quo- D modo ergo Aristo. sapientum Monarchę attribuenda est ratio tam insulsa, & ex tam manifesta falsitate procedens? Quod etiam verbum illud Philosophi: Sed in substantia non est ordo. iste inducit tanq̃3 sit probatio eius quod dixerat, ꝙ scilicet nugatio erit siue postponendo siue præponẽdo differentias hypothesi. i. principali conclusione Philosophi negata, literæ similiter repugnat aperte. Quod quidẽ patet dupliciter. Primo quia aduersatiue proponitur verbum illud Philosophi, ergo præcedentibus non potest applicari vt eorum probatio, sed magis significatur ab eis remoueri eisdemq; aduersari. Cum enim præmiserit quod superfluũ est habens pedes dicto bipede, & sic ponere multas differentias transponẽdo, statim adiunxit: Sed ordo nõ est in substantia, vt explicet superfluitatem illam non nisi ex negatione debiti ordinis procedere quo posteriora prioribus & non priora posterioribus postponuntur, quasi dicat, ille debitus ordo inter differentias non est in substantia rei, quia in substantia non est ordo, & per consequẽs ordo ille inter differentias attẽditur non sm substantiam sed sm modum significãdi, & formales rationes tantũmodo. Et ex hoc habet propositum, ꝙ videlicet non sit multiplicitas in substantia, sm multiplicitatem differentiarum, sed vnitas. Et hæc vna substantia tota, vltima differentia est, ex qua cum sit diffinitio, vt conclusum est, sequitur diffinitionem habere vnitatem per se, vt sic dubio principali satisfaciat ex omni parte. In illo igitur modo exponendi viri huius consideranda est aperta sensus peruersio, vt quod Arist. aduersatiue proponit, hic homo probatiue inducat, quod vero Aristo. assumit, esse inquam nugationem vel superfluitatem in locatione plurium differentiarum in diffinitione, vt ex hoc inferat conclusionem intentam, iste aduersatiue exponit, quasi inducatur superfluitas vel nugatio ex opposito conclusionis intentę, vt sic ex negatione nugationis inferat cõclusionem Philosophi, & sic eidem Philosopho tam in formam propositionum, quàm in virtute & F forma probationis directe se opponat. Neq; enim ullo modo est verum id quod iste pro fundamẽto suæ peruersę expositionis assumpsit hic & supra, videlicet quod nõ sit nugatio postponendo differẽtias, nisi hypothesi negata, quia non ex negatione hypothesis infert nugationem, sed ex positione nugationis infert hypothesim. Quia enim est nugatio in transpositione differentiarum, probat hic quod diffinitio est ratio quæ est ex finali differentia tantum. Et paulo supra ex superfluitate, quæ etiam inuenitur in locatione directa plurium differentiarum probauit, quod vltima differentia est tota rei subst̃a. Neque enim esset nugatio prædicta vel superfluitas nisi vna includeret alias. Talis autem inclusio non est sine identitate substantiæ, quia inclusio præter hanc, non est alia nisi formalis quæ hanc includit. Neque enim potest aliquid in suo conceptu formali aliud claudere vt superius, & essentiali inclusione de qua hic sermo est, nisi & identice illud includat. Quod autem sic in- G tendat Philosophus patet, tum ex serie manifeste, tum ex hoc quod esse talem superfluitatem inter differentias probat vtrobiq; Philosophus per exempla, ergo non est consequẽs suæ probationis. Probationis enim alicuius, si ipsa probari debeat, nõ probatur sicut nec negatur consequẽs, sed præmissa, vel forma. Item in processu argumentatiuo à destructione consequentis, non probatur consequẽs primæ conditionalis, sed potius oppositum eius. Probari enim debet quod bene destruatur, & consequenter quod ipsum consequens quod destruitur falsum sit. Sed Aristo. per exempla probat clarissime esse nugationem seu superfluitatem inter differentias, ergo non arguit à negatione hypothesis ad hanc nugationem, vt ex destructione huius negationis inferat hypothesim. Et hæc apertissime constant ex litera. Vnde male faciunt viri isti, ob unam phantasiam quam susceperunt, eo quod nesciant soluere quædam argumenta friuola, velle totam philosophiam sapientissimi Aristo. peruertere, & ad suas falsitates trahere violenter. Se- H cundo probatur idem quod scilicet verbum Philosophi quo dicit: Sed in substantia non est ordo. non sit probatio præcedentium, vt hic homo inducit. Præcessit enim immediate quod superfluitas accidit in transponẽdo differentias. Sed hoc non potest probari per illud dictum, immo remouetur. Si enim non est determinatus ordo inter differentias, licitum est quomodolibet eas in diffinitione adinuicem ordinare & coniungere siue negata hypothesi siue non, & sic nunquam accidit nugatio cõtra te, semper enim nugatio est illicita. Item adhuc negata hypothesi secundum suam intentionem, id est negato quod detur finalis differentia significans distinctam formam ab alijs quæ det vltimate vnitatem diffinitioni, est essentialis ordo inter differentias quia tu concedis plures differentias posse vnam formam substantialem significare. Non enim tenet

Scotus

I Scotus quod secundum omnem multitudinem prædicatorum essentialium sit multitudo formarum, sed secundum pluralitatem aliquorum, vt habes ab eo ex quarto dist. xi. q. 3. ar. secundo. Et alterius tenes harum etiam differentiarum vltimam dare vnitatem diffinitioni vt patet hic, & quod etiam inter illas & præcedentes sit ordo essentialis, tum quia hoc dicis multotiens, tum quia & in. q. quarta secundi, dicis inter causas essentialiter ordinatas non esse processum in infinitum iuxta Philosophi demonstrationem ibi, & vna cum illo id exponendo deducis etiam in causis formalibus, & sic differentiæ formales sunt essentialiter ordinatæ. Tum etiam quia illud ex hoc est necessarium dicere, quia illarum differentiarum multitudo consequitur per se essentialem superioris diuisionem in inferiora, vt tu ipse etiam in quodam notando iam supra à me quo ad alia reprobato concedis, ergo ordo est etiam in differentia, hypothesi negata, & sic non nugatio, quæ ẜm te non stat cũ prædicto ordine, immo remouet omnem ordinem situationis
K earum in diffinitione, si per negationem ordinis probes ibi esse nugationem hypothesi negata. Non potest igitur prædictum Philosophi verbum, pro præcedẽtium probatione induci, siue negata siue non negata hypothesi. Sed ponitur aduersatiue, vt inferatur ꝙ cum inter differentias sit ordo quidam legitimus, quem nugatio dum illum remouet manifestat, in substantia autem non sit talis ordo, patet ꝙ cum multitudine differentiarum quæ quo ad rationes formales ordinem prædictum admittit, stat substantiæ vnitas & simplicitas essentialis, quæ ordinem prædictum à se excludit, ita quod quantum ad substantiam significatam, differentiæ prædictæ non admittant ordinem, quem necessario exigunt ẜm modum significandi. Ex prædictis omnibus patet prædictam Anto. and. expositionem esse totaliter Aristo. intentioni ac veritati cõtrariam, literęq; illius
L apertissime repugnare. Et cum super hac expositione erronea fundetur euasio eius ad argumentum inuictissimum thomistarũ, patet ꝙ illius fuga vndiq; præclusa est. Quod vt magis etiam pateat, ex verbo breuibus expositionem illam percurrens elidam. Cum enim primo dicit quod argumẽtum thomistarum nihil valet ad propositum. Respõdemus quod vtiq; verum est ꝙ non facit ad propositum suum, & nihil valet contra eos qui non rationibus sed voluntatis determinatione reguntur. Sed apud sapiẽtissimos, & à sapientum principe argumentum factum, insolubiliter veritatem docet. Quod autem vlterius dicit Aristotelem voluisse ante immediate, quod si est nugatio addendo differentiam priorem posteriori, pari ratione erit nugatio econuerso. Respondetur quod nec Aristo. hæc ante immediate voluit, nec ista cõiunctim dixit, nec sub tali cõditionato modo dicẽdi, vt iste recitat. Sed primum quidem, dictum est ante immediate. Secũdum autem, ad aliud propositum multis alijs mediantibus. Nec est verum quod sit
M par ratio, vt tam in exponendo literam in principio defensionis ꝙ in refellendo expositionem Anto. and. clare ostendimus, nec Arist. hoc dixit aut aliquando somniauit. Sed pro libito tuo credis posse Aristo. quicquid tuo capiti videtur imponere. Nec Aristo. inducit, non esse ordinem in substantia, tanquam prædictarum nugationum coniunctim vel diuisim à te inductarum probationem, sed aduersatiue vt diximus. Vnde ex hoc patet quod totum oppositum docet. Nec dicit in substantijs, vt tu falso allegas, quatenus falsa allegatione falsam expositionem apparentem reddas, sed dicit in substãtia, vt ex hac singularitate cognoscas non de differentiarum pluralitate loqui, sed de substantia vna quæ per plures differentias & per earum singulas tota quidem, sed diuersimode significatur. Nec dicit etiã, talis ordo, sed absolute dicit, ordo, nec ly talis, ex dictis eius elici potest. Ex hac autem simpliciter adducta negatione ordinis, infert intentum, substantiam inquam per differentias significatam esse per se vnam, & consequẽter diffinitionem, quod non possent per limitatam. N Post hæc cum dicis quod non est intẽtio Philosophi ꝙ diffinitio nõ possit dari per genus, & per multas differentias non se mutuo includẽtes ẜm nugationem, manifeste contradicis Philosopho, tibiipsi, & veritati. Philosopho quidem, quia in hoc eodem textu paulo ante dixit quod finalis differentia est tota diffinitio, si non oportet multotiens idem dicere in terminis. i. in diffinitionibus. Superfluum enim accidit hoc dicentibus. Super quæ verba Philosophi sic arguitur. Philosopho non est attribuenda superfluitas, & præcipue illa quam ipse reprobat. Sed ponere plures differentias in eadẽ diffinitione, dicitur & probatur à Philosopho esse superfluum, quia idem inquit multotiens diceretur, ergo posse ponere plures differẽtias in eadem diffinitione, non solum non est ẜm Philosophum, immo est contra eius intentionem directe. Sibiipsi autem hic homo in hoc aduersatur, quod ante immediate tam exponendo textum ꝙ oppugnando, dixit esse nugationem tam postponendo ꝙ præponendo priorem differentiam posteriori, quod quidem dixit (sed male) probari à Philosopho per illud dictum, in substantia non est ordo. Sed in omni multitudine differentiarum in aliqua diffinitione assumptarum necesse est superiores inferioribus vel præponi vel postponi, ergo nõ potest ẜm te poni multitudo differentiarum in diffinitione sine nugatione. Nec potes dicere consequenter ad Aristo. ꝙ illud tantum est verum hypothesi negata, quia Arist. probat id absolute esse verum per exemplũ dicens. Nam quando dicit animal habẽs pedes, bipes, nihil aliud dixit, ꝗ aĩal pedes hñs & duos pedes hñs. Patet igitur qđ cũ bis idẽ dicatur, absolute & non per suppositionem cuiuscunq; alterius, incurritur superfluitas, quam tu vocas nugationem, licet vere non sit nugatio, ergo contra teipsum nunc loqueris. Repugnat etiam veritati quod possit dari differẽtiarum multitudo, quarum nulla icludat aliam ẜm nugationem vt supponis. Omnes enim differentiæ essentiales aut sunt adinuicem primo vel secundario seu ex consequẽti oppositę, aut se habent sicut superior & inferior. Sed in vna diffinitione nõ possunt poni plures differentiæ inuicem repugnantes, ergo si possunt poni plures, adinuicem comparabuntur sicut superior & inferior. Sed inferior sic semper includit superiorem vt ipsa posita nõ possit poni superior sine nugatione, ut patet in exemplo Philosophi, quia habẽs duos pedes includit habens pedes, vt & ipsi termini pr̃e se ferunt, & etiam si præponatur superior, idem bis dicitur, & sic accidit superfluitas quam tu vocasti nugationem, ergo non possunt poni plures differentiæ substantiales in diffinitione quin vna includat aliam ẜm nugationẽ iuxta tuam expositionem, vel ẜm aliqualem superfluitatẽ iuxta Philosophum & veritatem. Cum vero vlterius ista falsa & repugnantia Philosopho & tibiipsi, & veritati, probare seu declarare niteris dicens: Nam si ponantur in diffinitione multę differentiæ ordinate non sequitur nugatio. patet ꝙ iuxta tuam suprapositam probationẽ qua dicebas ꝙ quia in substantia non est ordo, ideo siue transponantur siue præponantur differentiæ sequitur nugatio, non possunt poni ordinate. Vltra enim duplicem ordinẽ quæ ab eis negas, alius non datur. Quod autem dicis nugationem non sequi multitudinem differentiarum in diffinitione, nisi supposito opposito eius quod Arist. intendit, hoc inquam supposito quod ab vltima differentia non sit vnitas rei, ex dictis supra, sæpeq; repetitis, patet esse falsissimum. Tum quia Philosophus non facit illam dersibilem conditionalem, videlicet. Si ab vltima differentia non est vnitas rei, sequitur nugatio, vt supra manifestauimus. Tũ quia si etiam faceret, adhuc non euitatur quin multitudo illa differentiarum in vna diffinitione positarum non sit tuetur aliquo illorum duorum modorum, quos ambos

asserit

A asserit,& exemplis probat sapere superfluitatem, quam tu dicis nugationem. Quod vlterius addens dicis diffinitionem dari per multas differentias si genus sit remotum, falsum est. Licet enim supra in principio huius textus dixerit Aristote. quod nihil aliud in diffinitione est quàm primum genus & differentiæ, & quod nihil differt, rem dici per plura, aut per pauca, aut per duo, scilicet per proximũ genus & suam differentiam, non tamen intendit quod nihil differat quantum ad debitum modum diffiniendi, sed quantum ad rem significatam. Idem enim præcise & formaliter substantia corporea, animata, sensibilis, rationabilis, significat, quod animal rationale. Debitum tamen modum diffiniendi postea docuit, dum dixit vltimam differentiam esse totam diffinitionem,& quod superfluitas accidit ponendo plures differentias in diffinitione, quocunque adinuicem ordine situentur. Debet tamen poni explicite proximum genus in diffinitione vt proprium perfectibile
B ſm modum significandi, quod tamen est idem realiter cũ illa differentia, sed formaliter ab ea non includitur. Vnde si non poneretur, non notificaretur formaliter diffinitum à prima potentia vsque ad vltimum actum. Superiores etiã differentiæ licet formaliter includantur in inferiori, vt in præcedenti defensione probaui, non tamen superflue in ea repetuntur in proximo genere, in quo etiã formaliter clauduntur, quia in ipso clausę comparãtur ad differentiam vltimam, vt proprium perfectibile. Non autem talis comparatio explicatur formaliter per hoc quod in ipsa differentia comprehenduntur. Ad debitum autem modum diffiniendi necesse est talem comparationem formaliter explicari. Patet igitur falsum esse quod rite debitoque modo ab Aristote. insinuato, possit aliquid diffiniri per remotum genus & suas omnes differentias, siue ordinate siue inordinate coniunctas.

C Probationem autem quam ad hoc consequenter inducis, licet in præcedenti defensione multipliciter impugnauerim & vanitati peruiam esse ostenderim positam in expositione textus, tamen adhuc contra eam hic vbi eam repetis in notando tuo, aliquid dicam vt magis veritas elucescat. Et primo dicimus quod Aristote. non facit illam, nec ex dictis eius elici potest. Et notaretur etiam per hoc diminutam tradidisse doctrinam, cum multa hic addas ad hoc quod ratio vim habeat, quæ Aristote. non posuit. Sed simpliciter & vnico verbo ipse validissime intulit intentum, vltimam inquam differentiam esse totam diffinitionem, quia alijs appositis contingit sæpius idem dicere, quod non oportet, quia est superfluum. En ecce quàm clare, quàm valide, quàm cito probauit intentum. Quid igitur per tot anfractus cæcutiens euagaris? Dicis enim: Si vnitas non est ab vltima differentia, cum vnitas compositi sit ab vltima differentia cum hæc non sit vltima, erit aliqua alia vltima & actus. Ecce quod supponis idem cũ
D cum probare intendis, vnitatem inquam compositi esse ab vltima differentia. Eadem enim est dubitandi ratio, an ab vltima differentia sit vnitas diffinitionis, & diffiniti, cum sint idem realiter & formaliter. Sequitur. Et cum multę sint ibi, tunc illis esset aliqua differentia vltima & vltimus actus, & ab ea est compositum vnum. Si tibi responderetur quod non ab vltima aliqua sola, sed a multis illis, sicut habet entitatem ita & vnitatem tam compositum quàm diffinitio, quid diceretur? Nonne & nunc supponis quod debes probare quod videlicet ab vltima, tam compositum quàm diffinitio habent vnitatem completiue? Sequitur. Et tunc aut erunt duæ, aut vna. O mirabilis processus. Quomodo potest hæc disiunctiua stare cum his quæ præmissa sunt. His inquam. Si hæc non sit vltima, erit aliqua alia vltima & actus, & cum multæ sint ibi, erit illis aliqua differentia vltima & vltimus actus. Nonne in his verbis de vna vltima loqueris & in

E singulari? Quomodo ergo postea immediate de hac dicis, vel duæ sunt vel vna? Quod si dicas. De vltima differentia a qua compositum est vnum,& de illa a qua diffinitio est vna, quæro an sint duæ vel vna contra. Nonne hucusque deuentum est ex suppositione quod sit alia differentia a qua compositum est vnum ab illa a qua diffinitio est vna? Sic enim incepisti: Si vnitas scilicet diffinitionis non est ab vltima differentia, cum vnitas compositi sit ab vltima differentia, cum hæc non sit vltima, erit aliqua alia vltima & actus. Ecce quod nunc supponis duas, quia aliam & aliam, vt in litera etiam ex primis. Quomodo ergo statim de his quæris, vel sunt duæ vel vna? Sed dices, Quæro an illa a qua diffinitio & suppositum habent vnitatem, sit vna cum illa quæ in ordine differentiarum in diffinitione positarum vltimo loco ponitur. Sed contra quia iam præsupponit deductio, quod sit alia, vt pa-
F tet per illa prima verba satis inepte coniuncta & pluries recitata. Non potest ergo nunc quærere an sint duæ vel vna. Sequitur. Si vna, erit nugatio, cum vtraque ponatur. Sed nego consequentiam, quia diceret respondens quod esset vna realiter, & plures formaliter. Dicitur tamẽ quod illa tantum a qua habet vnitatem est ponẽda in diffinitione, quæcunque vere vltima est. Hoc enim quod supponis quod scilicet multitudo differentiarum possit poni in diffinitione, sicut & hoc quod scilicet ab vltima differentia diffinitio habeat vnitatem, tu habes probare. Non enim sic habet diffinitio vnitatem ab vltima differentia quod oporteat alias omnes priores ponere quasi per vltimam perficiantur vt supponit iste. Sequitur. Si aliud & aliud & vtrunque in actu, & ex duobus in actu vltimato non fit vnum, sequitur quod ex illis duobus non fiat vnum. Sed ad hoc vltimum respondetur, quod non essent aliud & aliud nisi secundum rationem, vnde non dirimerent vni-
G tatem per se. Probandum enim esset, quod essent duæ realiter distinctæ in actu vltimo. Et quod postea inducit hic pro inualida hac probatione exemplum Philosophi, contra hoc inducit, pro quo Philosophus illud proposuit, hoc inquam quod sit superfluum dicere, animal habens pedes, bipes, & per consequens non debere has differentias in diffinitione hominis ponere, sed quod vltima est tota diffinitio eo quod priores comprehendat, vt clare patet in litera. Sic igitur patet quod multiplicibus falsitatibus, contradictionibus,& hallucinationibus refertę sunt expositiones, euasiones seu impugnationes quas Anto. and. contra vnam sancti Doctoris veritatem induxit. Et hæc de præsenti defensione satis superque dictum sit. Per omnia benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO XVIII.

H Libro septimo tex. commen. 55. parte penultima.

Amplius quæcunque in alio contingunt, vt si alter fiat talis, palam quia sol erit.

HOC IN LOCO Anto. and. loquitur contra opinionem tenentium quod in abstractis a materia vnicũ est suppositum pro singula specie. Taliter autem opinantes Mauritius vocat Thomistas, sic dicens in margine: Inuehit contra Thomistas. Dicit autem sic Anto. and. Notandum quod communicari pluribus suppositis nulli naturæ specificæ repugnat. Immo nec naturæ diuinæ de qua minus videtur cum sit de se hæc. Vnde mirum est quod ab aliquibus negatur posse esse sub vna specie plura indiuidua in sempiternis, cum necessario tamen habeant concedere naturam diuinam communicari, & esse communem tribus. Ad propositum, dato quod sub vna specie non

H sit nisi vnum singulare, non tamen repugnat naturæ specificę vt sub ea fiat aliud singulare. Et diffinitio data de primo singulari esset ipsius speciei communis, & per consequens vtrique communis singulari, & non conuertibilis cum altero eorum. Hæc ille. Sed ad Mauritium primo respondentes dicimus quod inuectionem illam insulsam, quasi puerorū aggressus floccifacimus ac deridemus. Neq; enim furor pullicinus aliquid potest in ceruicem taurinam. Non thomistæ soli sunt prædictam veritatem asserentes, sed alij innumerabiles sapientes, cum quibus thomistæ tanquam egregij pugiles veritatem hanc inuictę tuentur ab aduersarijs. Anto. autem and. non loqui ad propositum & ab intentione Philosophi hic longius euagari, primo ostendemus. Secundo autem palam fiet eius motiuum contra Thomistas friuolum satis esse, ac multis falsitatibus respersum. Primum patet tam ex parte eius qđ
I intendit hic Aristo. quàm ex parte eorum quæ ab impugnante in medium afferuntur. Ex parte quidem intētionis
K Philosophi hoc patet. Aristo. enim contra Platonem probat in præsenti textu, quod idea non est diffinibilis si sempiterna sit & vnica pro qualibet specie. Et intendit talem rationem. Omnis diffinitio quæ posset competere pluribus singularibus si essent sub vna natura non est propria alicuius eorum, vt patet ex terminis. Sed diffinitio huius singularis ideę, puta hominis quæ vna & singularis est secundum Platonem, potest competere alteri ideæ si fieret eiusdem naturæ, ergo illa non est propria diffinitio huius ideæ, sed naturæ communi huic & alteri ideæ si fieret. Hāc autem minorem volens Aristo. persuadere, dat exemplum in his in quibus de facto non inuenitur nisi vnum suppositum in vna natura, puta in sole, luna &c. in quibus diffinitio quæcunq; data puta de hoc indiuiduo solis, competeret etiam alteri soli si fieret eiusdem naturæ. Ex his ergo
L (vel si nō ex his, saltem occasione eorum) authoritate propria vult Anto. and. esse notandum, quod communicari pluribus suppositis, nullis naturæ repugnet &c. Non sequitur autem hoc ex dictis Aristote. nec eis in aliqua veritate conformatur, ergo non loquitur ad propositum intentionis Philosophi. Et sic in expositione intermiscet non intermiscenda. Neque enim hoc est ad propositū eius quod principaliter concludit, ideam inquam non esse diffinibilem, nec principalis ad hoc medij, huius inquam quod singularia non possunt diffiniri, nec medij secundarij quod videlicet si fieret alter sol, tunc prioris diffinitio huic competere, & sic nulli eorum esset propria. Ad veritatem quippe conditionalis non exigitur partium eius veritas, immo necessitas consequentiæ & per consequens conditionalis, stat cum impossibilitate partis vtriusq;. Quomodo ergo ex hac conditionali Philosophi, (si fieret alter sol, tunc diffinitio prioris huic competeret) potest sequi quod non repugnet naturæ solis, quod fiat alter ab eo qui nunc est, isto perstante? Et multo minus sequitur illa vniuersalis, q̃ vi-
M delicet nullæ naturæ specifice repugnet suppositorum pluralitas. Pari enim ratione sequeretur quod non repugnaret hominem esse asinum, quia hæc conditionalis, necessaria est, si homo est asinus, homo est rudibilis. Et iam antecedens fieret consequens, si ad veritatem conditionalis sequeretur necessario veritas antecedentis &c. Cum ergo sic dicis in oppugnatiōe, (Ad propositum, dato quod sub vna specie non sit nisi vnum singulare, non tamen repugnat &c.) patet quod non loqueris ad propositum Philosophi, sed tuę voluntatis. Sat enim Philosopho est, dictum illud Platonis falsum esse ostendere, eo qđ pdictam verā conditionalē tollit. Neq; enim potest esse verū, qđ vero repugnat. Et non vult aut innuit aliquo modo alterius vel vtriusq; veritatem partis. Immo innuit totum oppositū, cum afferat exemplum in quo manifestum est vnum tantum & esse & posse esse suppositum in natura, vt det aperte cognoscere quod ei sufficiat conditionalis necessitas, N
vbi manifesta partium deest veritas. Hunc arguendi ac probandi modum, quo inquam, falsum aliquid esse conuincitur, quia veram tollat conditionem, quamuis ex falsis partibus constitutam, obseruant sæpe solēnes Philosophi. Et Commentator in septimo physico. com. secundo, diuo etiam Thoma approbante, declarat idipsum a Philosopho ibidem obseruari. Verum est quidem quod naturæ specificæ vt sic, non repugnat multitudinem suppositorum compati, alias nulla id admitteretur, ly vt sic, specificatiue interpetrato & non reduplicatiue. Sed econtrario, verum est etiam naturæ specificę vt sic necessariam in natura illa suppositi vnitatem non repugnare. Alias nulla saluaretur necessario in supposito vnico, contra id quod sensu percipitur in sole & luna &c. Sed cum his omnibus verissimum est alicui naturæ vt talis natura est, indiuiduorum multitudinem repugnare, vt de sempiternis omnibus speciebus probat egregie sanctus Doctor in pluribus
locis. Præterea. Si ex hoc quod non repugnat naturæ specificę vt sic, esse plura supposita, & includas sub hoc communi analogo quod dicitur, natura specifica, etiam naturam diuinam (arguis enim a natura diuina ad alias sub isto analogo, natura specifica) pari modo ex eo quod naturæ specificę non repugnat admittere plura supposita q̃ tria, alias nulli hoc competeret, iam posset inferri quod & in natura diuina talis pluralitas non repugnet. Et cum in perpetuis non differat esse & posse, & præcipue in deo, cui nihil aduenticium est, sed quo ad omnia sibi possibilia esse ipsum necesse est, iam de facto in eo essent plura supposita quàm tria, quod est hæreticum. Hunc etiam hominem extra propositū satis verba spargere, ex his quę in medium attulit, expresse patet. Recurrit enim ad sacristiam pro suffragio, dum vt Philosophus philosophis loqui debet in corpore philosophiæ. Num Aristo. vnquam concederet, deitatis naturam, suppositorum pluralitatem
admittere? Sed compatiendum est viro huic. Cum enim ad adstruendā falsitatem, nulla ei philosophiæ veritas, nulla authoritas suffragetur, & nihilominus vmbram luci præeligant vespertilionum oculi, voluit philosophis in philosophia innuere, quod veritatem quasi eorum omnium, non autem suas vires excedentem, poterat quadam alia altiori & quæ eos fugiat veritate firmare. Vt sic & ab ipsis philosophis dum quæ ipsi negarent tanquam impossibilia, hic pro veritate proponat, & a theologis pariter dum quæ hic affert ex fide, proposito eius non conferant, sed officiant, derisibilis a sapientibus iudicetur. Esse nanque infirmissimum eius motiuum, in medium ad adstruendam falsitatem productum, quod erat secundum principale in hac defensione propositum, sic declaratur. Duplex enim medium ex dictis suis in oppugnatione hac elici potest. Primum quidem (si extra propositum non loquatur) summit ex dictis hic, propter prædictam conditionalem. Et de eo iam dictum est & apertissime declaratum quod insulsum est valde. Secundum autem mediū Q
accipit ex fide categoricę arguens a minori sic. Si in natura diuina de qua minus videtur eo quod sit maxime vna & simplicissima inuenitur suppositorum pluralitas, multo magis in alijs, etiam sempiternis. Ad hoc autem dicimus primo, q̃ natura diuina non habet rationem speciei, vel vniuersalis, & similiter diuinum suppositum non habet rationem indiuidui. Nec natura diuina est communis tribus suppositis sicut vniuersale pluribus indiuiduis, quia vniuersalis cuiusq; communitas, rationis est, illa vero realis, vna numero essentia realiter existente in tribus. Natura enim vniuersalis eo communis est, quo supposita, aliquid naturæ superaddunt distinctum ab ea realiter, puta partes materiæ in rebus materialibus quæ nō sunt de ratione naturæ in cōi, vt patet septimo huius, vel ēt ex hoc
quod

A quod natura illa est finita & limitata ad determinatum esse qd ab ea distinguitur. Naturæ vero diuinæ supposita nihil penitus reale in se habent quod non sit in natura, immo qd non sit idem realiter ipsi naturæ. Summeq; hoc attestatur perfectioni diuinæ naturæ, vt eadem realiter cōiecetur pluribus sine præiudicio summæ illius simplicitatis, quod in creaturis, quātūcunq; naturam boni sapiāt, impossibile est inueniri. In ipsa quoq; natura diuina, nulla est realis determinatio vel limitatio per distinctum à se esse, sed est ipm esse subsistens infinitum. Non est igitur simile, sed valde dissimile quod adducit pro simili, eo quod creaturæ aliquæ nobilissimæ in hoc præcipue propinquiores sunt simplicitati naturæ diuinæ, ꝙ multitudinem suppositorum non patiuntur, quæ necessario compositionem in eis induceret, non valentibus illam attingere puritatem quæ in natura vna & simplicissima, supposita plura subsistant. Secūdo ad idem motiuum dicitur ꝙ eo modo quo in diuinis po-
B test saluari ratio speciei, non potest saluari apud theologos & ſm fidem & veritatem ex fide habitam, nisi vnicū esse suppositum in vnica specie. Nam cum vbicunq; inueniatur modus prædicandi generis, non repugnet aliquo modo inueniri rationem illius generis, & consequenter rationem speciei ſm aliquam analogam vel remotissimam similitudinem, & duorum tantummodo generū modi prædicandi ſm Augustinum in deo saluentur, substantiæ inquam & relationis (cætera quippe omnia prædicamenta in substantiam transeunt & substantialiter prædicantur cū transferuntur in deum) sequitur ꝙ non possit inueniri etiā ratio speciei nisi ſm prædictos duos generales prædicandi modos. Sed supposita diuina in esse substantiæ non multiplicantur, cum sint vnius essentiæ, immo vna & eadem penitus essentia & substantia, ideo quo ad hoc non potest inueniri ratio speciei in diuinis. Et si aliquo modo intelligeretur ibi ratio vniuersalis & cōmunis & speciei, esset vni-
C cum tantum suppositum seu subsistens absolutum, si posset talis natura ſm absoluta, incōmunicabilitatis rationē suscipere, eo modo quo intelligunt iudei & gentiles, & eo modo quo & nos vere dicimus esse tantum vnum Deū & vnum dominum per se subsistentem, æternum, omnipotentem, vt dicit Athanasius. Non est autem vnum tantum suppositū in diuina natura. Cōmunicabilis quippe est natura diuina, non quidem vt species, sed quia eadem numero essentia subsistit in tribus. Nec ista trinitas sic est in deitate quasi sint tres deitates, sed multiplicantur personæ diuinæ in esse relatiuo & per relationes. Secundum modum igitur prædicandi relatiuum si concedatur ratio speciei in diuinis personis, sicut multiplicantur supposita, ita multiplicantur relationum species, ita quod pro singula specie, impossibile est esse nisi vnum suppositum. Sunt enim in diuinis sub relatione quasi sub quodam genere, tres quasi relatiuorum species, siue tres relationes quasi
D specie distinctæ. Quippe cum alterius speciei sit relatio paternitatis a filiatione, & processio alterius est rationis (vt ita dixerim) species ab vtraq; prædicta. Et pro qualibet istarū relationū supposita ijsdem relatiōibus propria, nisi vnicum esse impossibile est. Probat enim diuus Thomas atq; demonstrat non posse in diuinis esse plures filios, & pari ratione nec plures patres, aut plures Spiritus sanctos. Spiratio autem actiua quæ etiam relatio realis est in diuinis, licet inueniatur in pluribus suppositis, non tamen constituit aliquod eorum. Non enim ab ea, sed ab alijs relationibus constituta supposita cōmunicant in ipsa spiratione actiua in ratione vnius principij. Sic ergo patet ꝙ id quod assumit pro sensu, pro quo assumere debet vt suo proposito faueat, est erroneum, & non solū minus videtur, sed etiā de facto etiam minus est pluralitas suppositorum in vna specie in diuinis, eo modo quo ibi species est. Sed neq; et ratio sua ad probandum ꝙ minus videatur, est sufficiens,

E quia ratio illa currit in oībus substantijs separatis. Qualibet enim talis est de se hæc, ſm sanctum Thomam. Non debet autem aliquis prudens, contra aliquem doctorem sine probatione inducere illud quod a tali doctore negatur. Supponit enim hic qd substantiæ separatæ non sint de se hæ, & ex hoc supposito à sancto Thoma negato, infert ꝙ minus videatur de natura diuina quod habeat plura supposita, ꝙ de alijs omnibus, eo quod ipsa est de se hæc & nō alia. Cum ergo dicit mirum esse quod ab aliquibus negatur posse esse sub vna specie plura indiuidua in sempiternis &c. Respondemus quod valde mirum est si sapientes de hoc mirarentur. Sed cum admiratio ex ignorantia procedat, non est mirum quod talibus qualibus hoc mirum sit. Tertio ad idem secundum motiuum aduersarij dicitūr quod authorem suum letaliter ferit dupliciter. Primo
F quia si ex hoc ꝙ in diuinis non repugnat multitudo suppositorum in vna specie, infertur quod in alijs etiam non repugnat, non repugnaret etiam in sole, luna, & alijs similibus, & sic possent esse plures soles. Hoc autem est impossibile, tum primo quia cum in perpetuis non differat esse & posse, si possent esse plures soles, iam nunc essent plures soles, quod soli infatuati cōcederent. Tum secundo quia vel posset esse alius sol per generationem. Et hoc non, cum corpora cœlestia sint ingenerabilia & incorruptibilia. Aut per simplicem emanationem quæ est ipsa creatio. Et hoc non, quia hanc negat Philosophus, & superfluam ponit simul & theologus, eo quod vnus suff.ciat ad inferiorum productionem & præcipue hominis, & conseruationem, cuius gratia secundum sacras literas sol factus est sicut & cœlum ipsum, & multitudo, destructionis corruptibiliū perpetuæ causa foret, vt etiam Poeta fingens dicit: Solo vror sole &c. Secundo quia si ex non repugnare in natura diuina multitudinem suppositorum, sequitur à minori nō
G repugnare in alijs: pari ratione ex actualiter esse in deo plura supposita, sequitur actualiter esse sic in omnibus alijs. Hoc autem esse manifeste falsum nec vetulæ negant. Patet igitur ex his omnibus quod argumentum illud aduersarij derisibile admodum fuit. Et eius author dum contra sanctum Thomam voluit se quasi theologum philophantibus iactitare, omnibus palam fecit se esse tam philosophiæ quàm theologiæ valde ignatum. Et hæc de præsenti defensione satis. Amen.

DEFENSIO XIX.

Libro septimo tex.com.60.parte secunda.

Palam igitur qm̄ in simplicibus non est quæstio nec doctrina. Sed alter modus quæstionis talium.

HOC IN LOCO Anto. and. impugnat sancti
H Tho. expositionem qua simplicia in quibus dicit Philosophus non esse quæstionem, ipse diuus Thomas interpretatur substantias separatas. Dicit ergo Anto. and. Notandum quod istam literam quidam expositor aliter exponit, volens per simplicia intelligere substantias simplices non compositas ex materia & forma. Quia enim in omni quæstione aliquid est notum & aliquid ignotum quod quæritur, ideo tales substantiæ nō subsunt quæstioni, quia vel totæ cognoscuntur vel totæ ignorantur. Et eadem ratione de eis non est doctrina scientifica, quæ fit ex hoc ꝙ scimus per syllogismum propter quid. Sed talium est alius modus quæstionis, quatenus cognoscuntur per effectum, puta per substantias sensibiles, quæ nos aliqualiter ducunt in earum cognitionem. Sed contra. Nam substantiæ simplices & si sint simplices quantum ad sua intrinseca essentialia, nihilominus habent aliquas proprietates de eis scibiles per demonstrationem saltem intellectui potenti eas cognoscere, vt ostensum est in sexto huius, & per con-

I sequens potest formari de eis quæstio propter quid ter-
minabilis etiam per doctrinam demonstratiuam. Ali-
ter ergo dicendum est quod per simplicia intelligun-
tur termini incomplexi quicunque, de quibus non est quæ-
stio terminabilis per demonstrationē & doctrinam syllo-
gisticam. Nam demonstratio & doctrina syllogistica sem
per est de quæstione quæ est complexa. Concludit enim
passionem de subiecto per medium propter quid, dicens
causam. Sed est de eis alius modus quæstionis & ostensio-
nis. s. diffinitiuus. Nam sicut demonstratio est complexi,
ita diffinitio incomplexi. Hæc ille formaliter. Pro defen-
sione igitur doctrinæ sancti Thomæ & veritatis, tria fa-
ciam. Primo ostendam quod Anto. and. expositio non est
ad mentem Philosophi. Secundo ꝙ expositio sancti Tho-
mæ est de intētione Arist. & Cōmenta. hic. Tertio respō-
debo ad eius motiuum. Primum sic patet. Nam Aristo.
in hoc capitulo vltimo huius septimi, volens ostendere ꝙ
quodquidest substantiæ sensibilis, de qua in toto septimo
K pertractat & in octauo, sit principium et causa, inducit in-
ter cętera quod quæstio propter quid non est nisi de alio.
quia videlicet vel quæritur forma in materia, vt si quæra-
tur, Propter quid tonat? respondetur quia est sonitus in nu
bibus, quod est reddere formā in materia eē. Vel quia q̄ri-
tur causa formę in materia, vt, Propter qd lapides & ligna
sunt domus? & respondetur de causa finali vel efficiēte, quę
pertinent ad quod quid est logice, vt dicitur in litera, non
autem essentialiter. Deinde Aristo. inducit dubitationem
circa hoc quod dictum est, q̄ōnem inquam propter quid,
quætere semper de alio. Nam id videtur esse falsum cū q̄ō
formatur in termino simplici, puta cum quæritur, quid est
homo? Respōdet aut huic dubitatiōi Philosophus, ꝙ opor
tet hāc q̄ōnem, qua. s. quæritur quid est homo, corrigere, et
reducere ad ꝓpter qd, vt dicatur ꝓpter quid iste homo, pu
ta Socrates est homo, & tūc est quæstio de alio. Et vsque ad
L hoc, cum Anto. and. concordamus, vt patet in expōne sua.
Qui tamē non aduertit quomodo impossibile est his stan-
tibus, ꝙ exponatur ad mentem Arist. textus sequens de ter
minis simplicibus, vt ipse facit. Hoc ipsum autē ex qua-
tuor deducitur. Primo. Quia ex declaratione qua ostendi-
tur aliquid eē tale in vno sensu determinato, & nō in alio,
non potest inferri pro corollario quod illud sit tale absolu
te, vt de se patet. Sed Aristo. soluendo prædictam dubita-
tionem ortam ex simplicitate termini, puta cum quæritur
quid est homo, dicit quod in simplicibus terminis non est
quæstio, nisi corrigatur, reducendo videlicet ad comple-
xionem, ergo corollarium quod textus sequens promit, nō
est hoc quod scilicet in simplicibus terminis absolute nō
sit quæstio propter quid, sed alius modus quæstionis &c.
Induci autem illud dictum pro corollario iam Anto. an.
& Mauritius fatetur, ergo &c. Secundo. Corollarium est
conclusio vna sequens ex alia prius inducta, sed si ly sim-
plicibus, in illo textu exponatꝰ pro simplicibus terminis,
M non erit conclusio ista, alia ab ea quæ præinducta est. Er-
go cum sit corollarium etiam per se, non pōt sic ille textus
interpretari. Patet minor, eo ꝙ occurrēdo dubitationi Phi
losophus dicit, ꝙ nisi q̄stio in simplici termino facta cor-
rigatur, erit aliquid cōmume ei quod est nihil quærere, &
ei quod est aliquid quærere, quod ẜm primam expositio-
nem magis ab Anto. and. approbatam est dicere, quod in
talibus non est quæstio, quia esset quærere idem de seipso,
puta propter quid homo est homo, quod supra Aristo. di-
xit esse nihil quærere, & sic idem est ac si dicatur ꝙ in ter-
minis simplicibus non est quęstio. Quomodo ergo potest
hoc ipsum inferri ex seipso pro corollario? Tertio occur
rendo prædictę dubitationi & corrigendam docendo, in-
nuitur, immo manifestatur ꝙ Aristo. dedit sufficiēter mo-
dos quibus in simplicibus terminis potest esse quæstio, vi
delicet non quatenus simplices sunt, sed quatenus comple-
xio admiscetur, alias Aristo. fuisset diminutus non assignā N
do omnes modos simpliciū terminorum, ut exigebat ꝓ-
posita quæstio. Et si sic, tunc falsum esset quod dicitur in
corollario, sed est alter modus q̄ōnis talium. Si enim oēs
fuissent sufficienter assignati, non remaneret alius modus.
Et confirmatur, quia quæstioni nō satisfecisset. Nam po
tuisset aliquis dicere Aristo. ꝙ non est corrigenda quęstio
illo modo, sed est alius modus quæstionis in his simplici-
bus, in quibus tamen non quæritur aliud de alio, cum sint
simplicia. Et sic adhuc remaneret obiectio contra hoc vi-
delicet ꝙ non sit semper quæstio de alio. Quarto si expo
natur corollarium illud de terminis simplicibus, & dica-
tur quod de eis est aliter modus quæstionis, non erit alius
modus quæstionis nisi sit factus per terminos q̄stionales
seu quæstionem promentes. Sunt autem ẜm Aristo. secun-
do poste. tales termini quinque, duo eandem quæstionem si
gnificantes, si est inquam, & an est: & tres singulas quæ-
stiones significantes, quia est, quid est, & propter quid est.
Sed harum quæstionum an est, & si est, reducūtur ad quid O
est, & tam quia est quàm quid est reducuntur ad propter
quid est, vt patet secundo poste. quod & Anto. and. hic fa-
tetur, ergo in omnibus in quibus inuenitur aliquis prædi-
ctorū modorum, inuenitur etiam propter quid. Cum er-
go Aristote. hic dicat quod in simplicibus inuenitur alter
modus quæstionis, si intelligit de simplicibus terminis ut
dicit Anto. and. & de prædictis modis, vt necesse est nisi
Aristo. tradiderit diminutam doctrinam de numero quę-
stionum. Sequitur quod & in eis inueniatur etiam propter
quid, quod etiam concessit Aristo. dum dixit esse corrigē-
dam quæstionem quid est, sic ꝙ reducatur ad propter qd.
Falsum ergo esset quod pro corollario infert, hoc inquam
quod in simplicibus non est quęstio. Et confirmatur pri
mo quia illę alius quæstionis modus nō potest esse nisi dif
finitiuus, vt Anto. and. asserit. Sed habita diffinitione, ha-
betur propter quid, ergo si est manifestatio per diffinitio- P
nem, est manifestatio per ipsum propter quid, & per do-
ctrinam quæ manifeste respondet quæstionibus quid &
propter quid. Confirmatur secundo quia modus diffi-
nitiuus non est formaliter modus quæstionis, sed determi
nationis & declarationis. Aristo. autem dicit ꝙ in talibus
est alter modus quæstionis, ergo male exponitur de mo-
do diffinitiuo vel quomodocunque declaratiuo. Non potest
igitur textus ille Aristo. exponi de terminis simplicibus.
Et hæc de primo. Secundum autem quod supra propo
situm est, bonam inquam esse sancti Doctoris expositio-
nem & Aristo. eiusque Commenta. intentioni consonam,
etiam ex prædictis aperte conuincitur. Cum enim simpli
cia non sint nisi vel termini vel res, Si exponendo de ter-
minis, falsa est, et contra mentem Philosophi, sequitur a suf
ficienti diuisione quod bona sit expositio quæ datur de
simplicibus rebus. Esse etiam hanc eandem diui Tho-
mæ expositionem ad mentem Aristo. clare patet ex supra
inducto Aristo. processu. Declarans quippe Aristo. quo- Q
modo quæstio propter quid semper est de alio, dicit hoc
ideo esse, quia in hac quęstione oportet esse aliquid notum
& aliquid, ignotum alias inutilis esset quæstio. Notum si-
quidem est ipsum quia est, eius quod quæritur. Ignotum
vero ipsum propter quid seu causa quæ terminat quęstio-
nem propter quid. Puta si quęratur propter quid luna ecli
psatur, notum est lunam eclipsari: sed ignota est causa talis
eclipsis, qua demum reddita quod videlicet fit ex hoc ꝙ
terra diametraliter ponitur inter solem & lunam ipsam,
iam tunc terminata est quæstio propter quid. Ergo hæc
quorum vnum est notū & aliud ignotū, oportet esse duo.
Neque enim pōt idem vt sic, esse notum & ignotum simul.
Et cum causa & effectus distinguantꝰ realiter, oportet hæc
duo esse distincta realr. Quod nō nisi in substantijs mate-
rialibus quo ad ea quæ de subã eorum sunt, inueniri pōt in
quibus

A quibus solis quod quid est differt ab eo cuius est, vt patet in septimo.t.c.41. Et de his loquitur & determinat hic Aristo. in quibus sunt duo. s. materia & forma, seu materiale et formale, suppositum & natura. Accipitur. n. hic forma pro forma totius seu pro quidditate extra quam sunt partes materiales, puta hęc ossa & hæ carnes &c. & etiam pro forma partis, cuius vnionis cum materia, puta animæ cum corpore organico, ex qua est corpus animatum, causa quærit per qõnem pp quid. Est ergo notũ in omnibus his ꝙ suppositum habet naturã, puta ꝙ Socrates est hõ, vel ꝙ in materia sit forma, puta ꝙ in lateribus & lignis forma domus, vel in carnibus & ossibus anima, & hæc sunt nobis nota vel p sensum, vel quõlibet per effectus, quod est talia esse nobis nota quantum ad quia est. Ignota autem nobis est causa talis esse, cum quærimus propter quid talia sunt. Et tunc terminatur talis q̃stio ꝙ quidditas redditur pro causa, puta dicẽdo, ideo Socrates est homo, quia est animal ra-

B C tionale: ideo lapides & ligna sunt domus, quia habent talẽ vel talem dispositionem. Vel etiam cum redditur causa efficiens vel finalis, quæ concurrunt (logice tamẽ) ad quodquidest. Sunt ergo ẜm Aristo. processum duo distincta in substantia sensibili necessario requisita ad hoc, quod in ea possit fieri quæstio propter quid, vnũ materiale, aliud formale, vnum notum, aliud ignotum. Ex hac autem affirmatiua, ꝙ vbi inuenitur quæstio propter quid oportet esse p̃dicta duo, sequitur corollariũ ista negatiua ꝙ vbi prædicta duo inueniri non possunt, ibi etiam non possit inueniri quæstio propter quid. Cum ergo in simplicibus non sit compositio ex materia & forma, nec quod quid est in eis differat ab eo cuius est, nec suppositum proprie & essentialiter à natura, nec in eis possit esse aliquid notum & aliquid ignotum, eo ꝙ cum sint simplices in substãtia non habeãt aliquid & aliquid, sed aut totę cognoscantur aut nihil, vt etiam dicit Aristo. nono huius tex.com.22. sequitur aper-

C te tanquam corollarium, ꝙ in substantijs simplicibus non sit quæstio propter quid. Vnde & Aristo. vbi supra post prædicta verba statim subdit confirmationem eorũ quæ hic dixerat, ꝙ videlicet quodquidest quęritur de ipsis si talia sunt aut non, quasi dicat. In talibus non est quæstio propter quid sed tantum qõ quid, quæ quærit de quidditate in se. Quia autem is qui nunc dictus est, sit processus Arist, patet ex duobus. Primo ex intentione sua. Secundo ex litera, & præcipue ex exemplo. Ex intentione quippe, quia intendit in hoc capitulo de quidditate substantiarum sensibilium tractare, vt per eas possit in Imaterialium cognitionem aliqualiter nos deducere, vt ipsemet in principio capituli testatur. Et cum de hac q̃dditate tractauerit hactenus logice in hoc septimo nunc intendit de ea loqui quantum ad conditiones reales, & specialiter quod ei competat esse causam & principium. Et cum sequatur si est principium essendi ꝙ sit etiam principium cognoscẽdi, docere autem

D quomodo aliquid sit principium cognoscendi spectet ad logicam considerationem, eo ꝙ ad modum sciendi pertineat, sequitur ꝙ dum Philosophus probat ꝙ quidditas est causa & principium substantiæ sensibilis ex eo ꝙ est terminus qõnis pp quid, quod est dicere ex eo ꝙ est principium & causa cognoscendi & terminandi qõnem & dubitationem intellectus, non egreditur limites logicalis processus, docens modum quo in substantiarum sensibilium cognitionem deuenire possimus. Et hac de causa, non ad octauũ librum transtulit cõsiderationẽ istam, tametsi de reali conditione substãtiarũ sensibilium esset inuestigatiua. Propter modum siquidem inuestigandi ad logicum pertinentem, sub septimo eam clausit. Congruum autem fuit, vt sicut ex cognitione substantiarum sensibilium conquisita promittit se Philosophus aliquid traditurum de simplicibus, & spiritualium substantiarum cognitione, quod postea obseruat, dum per negationem cõditionum substantiarũ sensibiliũ, & insuper per effectus introducit ad aliqualem cognitio- B nem intellectualium, maxime in duodecimo, ita dum modũ tradit cognoscendarum harum quæ dictę sunt substãtiarum sensibilium, aliqd etiam subinferat vel spondeat de earundem substantiarum spiritualium cognoscendi modo. Quod obseruat dum ex illo intulit ꝙ in simplicibus non est talis modus cognoscendi qualis est in compositis substantijs. Sed alius, qui. s. manifestabitur, saltem excercite, dum de eis sermo fiet in duodecimo. Patet ergo quod ẜm intentionem Aristo. corollarium illud non nisi de substantijs simplicibus interpretandum est. Ex litera etiam Arist. hoc idem expresse habetur. Nam postquam probauit ꝙ quęstio propter quid, est inter duo, quorum vnum est notum & aliud ignotum, et dedit exempla ad hoc diuersa, vt propter quid luna eclipsat, pp qd hic hõ est homo, ꝑpter qd tonat, pp qd lateres et ligna sunt domus &c. in q̃bus exemplis semper est aliquid materiale proprie, & aliquid formale, ipse F demum soluendo interpositum dubium de quæstione in termino simplici, exercita per ly quid est, dicit inter cætera quod quærens propter quid, quærit materiam, puta propter quid hic scilicet Socrates vel Plato vel habẽs tale corpus organicum, scilicet ex carnibus & ossibus, sit animal. Corpus autem organicum in animali est materia, vt patet ex diffinitione animæ secundo de anima. Et post hæc subiungit. Quare causa quæritur materiæ. Hoc autem est species & substantia quæ est quodquiderat esse, de quo supra probare assumpserat ꝙ principium & causa esset. Et sic cõcludit intentum, hoc inquam ꝙ quod quid est, sit causa, eo ꝙ sit causa materiæ, & respondetur ad quęstionem factam per propter quid de materia. Ex hoc autem statim infert et de necessitate sequitur, ꝙ vbicunq; nõ est materia proprie dicta, & consequenter non põt quæri causa vnionis formę cum materia, ibi non est quæstio propter quid. Licet autẽ prædictorũ exemplorum q̃dam exprimant formas accidenta- G les, proposito tñ hoc non officit, sed confert, dum per ea q̃ nobis magis sunt manifesta docet quid circa substantias attendendum sit. Sic enim & principia naturę in primo physico. & octauo huius, materiã inquam & formam substantialem, per accidentales trãsmutationes & formas exemplificando notificauit. Commentatoris etiam hanc esse sententiam patet ex verbis eius. Exponens enim hunc Philosophi textũ dicit: In rebus simplicibus, non compositis, non est quæstio. Hæc autem verba non essent ad propositũ si de terminis & non de rebus iste textus esset interpretãdus. Et defecisset Commenta. cum nullam aliam adducat huius textus interpretationem. Dicit autem Aristo. quod in talibus scilicet simplicibus est alius quæstionis & doctrinę per quæstionem videlicet conquirendę modus. Ex quo verbo non negatur omnimode in talibus esse qõnem propter quid, sed potius asseritur. Cum enim oĩs quæstio ad ꝓpter quid reducatur, vt supra dictum est, & ex Arist. habetur H 2. poste. Affirmando quod in simplicibus est alius modus quæstionis. Oportet affirmare quod ibi sit & quæstio propter quid saltem reductiue. Sed bene verum est quod non est idem in vtrisq; huius quæstionis modus. Nam in materialibus & sensibilibus, ipsum propter quid terminatur ad quidditatẽ quæ est causa vel intrinseca vel extrinseca eius de quo quæritur. In spiritualibus vero substantijs quæstio propter quid terminatur nõ ad ꝓpriã q̃dditatem, sed ad id quod loco ignotę earum quidditatis ad innotescendũ assumpsimus. s. ad effectum quem assumimus loco diffinitionis causæ, vt de causa illa nobis aliquid innotescat, sicut in duodecimo huius, & etiã in. 8. phy. inuestigat Philosophus esse quasdam substantias immateriales, & multas cõditiones naturę earum, p hunc effectũ nobis notũ q̃ est mouere motu sempiterno corpora cœlestia. Licet aũt cognitio p effectũ vt sic, sit cognitio q̃a, & nõ pp q̃d, ex. 1. poste. Cognitio tñ p effectũ inquãtum illo vtimur loco diffõnis causæ

I potest dici cognitio ꝓpter quid, sicut & cognitio habita de re per diffinitionem ipsam, q̃uis nõ ita ꝓprie, nec ex se. Non est ergo in talibus substantijs ille quæstionis propter quid modus qui est in sensibilibus substantijs, nec quantũ ad cognitionem nostram, cum sint nobis ignotę quãtum ad quodquidest. Nec ƥm se, seu etiam quantum ad intellectum potentem in illas, cum quidditas talium substantiarum non sit causa earum. Eadem enim penitus illis est, nec differt in talibus suppositum & natura ꝓprie. Nec est etiam causa alicuius quæ in earum substantia sit, vt pars, cum sint impartibiles. Et propter hoc non per quæstiones aut per discursum a talibus intellectibus cognoscũtur, aut habetur de eis doctrina, sed statim vnico intuitu ab eis cognoscitur tota ipsa substantia, & cõclusiones in principijs simul vident. Vnde si posset in eis inueniri idem modus quæstionis & doctrinę, eodem modo possent cognosci, & de eis veritas haberi, sicut de compositis, contra Philoso-

K phum vbi supra, & nihil cognoscunt de eis qui non totam eorum substantiam cognoscunt, vt supra dictũ est ex Aristo. nono huius. t. com. 22. Et hæc de secundo. Quantum ad tertium supra propositum, restat aduersarij motiuũ contra sanctum Thomam inductum respõdere. Ad quod primo dicimus ꝙ cum sermo tanti Philosophi sit formaliter intelligendus, de simplicibus loqui eum non nisi quatenus simplicia sunt, accipiendum est. Et hæc est ƥm substantiã ipsorum. Sic enim non inueniuntur in eis duo &c. vt supra dictum est. Hanc autem expositionem esse ƥm intentionem Philosophi confirmatur ex prædictis. Si enim Arist. ostendit quodqdestesse causam formę in materia & vnionis vtriusq;, & respondemus ipsum ad quæstionem ꝓpter quid natura in concreto prædicatur de supposito, patet ꝙ inferens ex hoc in simplicibus non esse quæstionem ꝓpter quid, intendit hoc ideo esse quia non est ibi compositio in

L substantia, sicut est in sensibilibus. Quia autem ƥm aliquã aliam compositionem in prædictis substantijs inuentam, puta accidentis proprij cum subiecto suo, possit inueniri quæstio propter quid, & talium substantiarum quodquid est sit principium & causa talium passionũ & vnionis earũ cum subiecto proprio, non propter hoc negat hic Aristo. Sed neq; asserit, quia non erat ad propositum suum id explicare. Sed neq; etiam infra de hoc se intromittit, quia talis cognitio passionum illarum per quidditatem, nobis est impossibilis, qui quantum ad quodquidest, tales substantias intueri nõ possumus. Impossibilium autem nõ est lex aut ars. Nec assumpserat Aristo. probare, aut docere illos intellectus sublimes, qualiter deberent seu possent cognoscere propter quid passiones substantiarum immaterialiũ insint eis. Sed mortalibus metaphysicam scripsit non immortalibus. Sat quippe fuerat in libris posteriorum dedisse doctrinam per quam sciamus qualiter sicut passiones realiter ex quidditate procedunt, ita & earum cognitionis

M principium sit. Siue per ipsam præcognitam, ut apud nos, siue in ipsa simul cognita, sicut competit angelis, cognoscantur. Secundo ad idem motiuum dicendum quod difficile esset videre quomodo secundum intẽtionem Aristo. & Commenta. essent in simplicibus proprietates distinctę. Sed tamen quicquid sit de hoc, præ cęteris motiuum hoc letaliter authores suos impetit, quia si quidditas simplicium est principium & causa passionum propriarum, & causa realiter distinguitur ab effectu, & dico realiter sicut res a re, & non ex natura rei tantum, sequitur quod ipsę passiones sint realiter ab ipsa quidditate distinctę. Et cum sint in ipso subiecto, & non sicut pars, alias substantiæ simplices essent compositę, quod implicat, sequitur quod sint accidentia. Quod est contra horum opinionem, qui alibi pluries asserunt proprias passiones substantiarum non esse accidentia earum, sed de genere substantię, easdem illis realiter. Et hæc de præsenti defensione dicta sufficiant.

DEFENSIO XX. N

Libro octauo tex. com. 10. parte tertia.

Et numerum oportet esse aliquid quo vnus &c.

HOC IN LOCO Anto. and. impugnat sanctũ Thomam quantum ad hoc ꝙ dicit vltimam vnitatem esse formam numeri dans illi speciem & vnitatem per se, quæ omnia hic asserit sanctus Tho. de mente Philosophi. Dicit ergo sic. Anto. an. Sed occurrit vnum dubiũ a qua vnitate numerus sit quid vnum formaliter. Dicitur autẽ a quodam expositore quod numerus est vnus ab vltima vnitate, ita ꝙ omnes alię sunt partes materiales, sola autem vltima est formalis & completiua omnium aliarum, vt sicut diffinitio est vna ab vltima differẽtia, sic numerus sit vnus ab vltima vnitate. Sed contra hoc, quia quinto huius ca. de toto dicitur quod in quibuscunq; positio non facit differentiam in substantia vel in figura, ibi dicitur omnis & nõ totum. Exemplificat autem in liquidis & numeris, ergo si prima vnitas fiat vltima & econuerso, nulla fiet differentia in substantia numeri, quod esset impossibile ƥm te, q̃m vl- O tima vnitate mutata, cum sit per te specifica et formalis fieret alia forma, & per se cõsequẽs alius numerus. Vel sic formatur. Quia si sic, ergo vltima vnitate mutata, mutabitur substãtia numeri, cõsequens est falsum, tum quia est contra Arist. vbi supra, tum quia per solã mutationẽ relationis ordinis fieret aliud & aliud absolutũ, quod est falsum, consequentia patet ex prædictis. Pręterea. Omnes vnitates constituentes numerum põt esse ęque primæ natura & tpe, puta si multa indiuidua eiusdem speciei simul crearent. Quęro ergo quare vna earũ est vltima natura, q̃d non habes dicere. Si dicatur q̃d vltimo accipitur a numerante. Contra quia possum facere ecõuerso, & erit prima quæ fuerat vltima. Præterea. Forma est formaliter in materia, alioquin non fieret vnum per se ex eis, si tñ esset iuxta positio earũ. Sed vnitas non est formaliter in alijs vnitatibus, igitur nõ P est forma aliarum. Dicendum ergo est aliter, ꝙ in numeris est considerare vnitatem in duplici genere, quia q̃dam sunt vnitates materiales ex quibus materialiter integratur numerus. Et est vnitas a qua numerus, puta quinarius est vnus numerus specie. Hæc autem vnitas est sua forma specifica vel passio consequens formã. Sicut homo est vnus sua forma vel vnitate consequẽte vt passio suam formam. Hæc aũt vnitas non ponit in numerũ cum qnarij vnitatibus quinq; materialibus, q̃a nõ est materialis, & hæc vnitas est totalis a qua dicitur totum denominatiue vnũ, & in secũdo modo dicendi per se. Hęc aũt vnitas propria quinarij est innominata. Similiter est & in alijs speciebus numerorum. Hæc ille formaliter. Ad defendendũ igitur doctrinam solidam diui Tho. quatuor sunt facienda. Primo ꝓbabo uerum esse quod asserit sanctus Doctor declarando uerbum eius qualiter sit intelligendũ, & qualiter nõ. Secundo ostendam ꝙ doctrina sancti Tho. in hoc est expressa sentẽ- Q tia Philosophi. Tertio manifestabo q̃ũo determinatio aduersarij defectiua sit, nec ad mentẽ Arist. vllo modo. Quarto & vltimo soluã eiusdem argumenta supra inducta cõtra sanctũ Tho. Quantũ ad primũ ꝑnotandum primo est ꝙ multiplex est compositum, & multipliciter contingit cõpositum suscipere speciem & unitatem, ut docet et sanctus Tho. supra in septimo super. t. c. 60. Quoddã. n. est cõpositũ q̃d non est unum ꝑ se & simpl̃r, ut cumulus & aceruus. Quoddã uero est unum simpl̃r. Et hoc uel est unum & sortitur ƥm̃ per aliquam formam ut mixtum. Vel per compositionem, ut artificialia, puta domus. Vel per ordinem, ut patet in syllaba & numero. Ex his autẽ uerbis sc̃ti Tho. põt inferri ꝙ tã compositio q̃ ordo quę dant ƥm̃, possint habere rõnẽ formę. Dare. n. ƥm̃ & unitatem per se, est ꝓprium formę. Q̃d ꝓbatur. Nã a quocunq; aliquid est ens, est etiam tale. s. determinatæ speĩ. A forma autem habet unũquodq;

A quodcꝗ quod sit ens, quia dare esse quod est effectus formalis formæ, est propria causalitas ipsius formæ, ergo & proprium formæ est constituere speciem. Quod confirmatur. Nam per aduentum differentiæ cōstituitur species, vt patet hic per Philosophum. Sed differētia sumitur à forma, ergo forma est id à quo primo vnumquodcꝙ sortitur speciem. Propter quod & ab Arist. ipsa forma nomine speciei & quodquid est, cōmuniter nominatur, quia videlicet ab ea vnumquodcꝙ speciem primo habet. Prænotādum secundum ꝙ cum ens & vnum conuertantur, & eo modo quo aliquid est ens sit etiam vnum ex quarto huius, sequitꝰ ꝙ à quo aliquid habet ꝙ sit ens ꝑ se, habet etiam ꝙ sit vnū per se. Et sic cum primum sit à forma, vel ab habēte rationem formæ, secundum etiam causabitur ab eadem. Ad ꝑpositum autem nunc descendendo, patet ex Aristo. hic ꝙ numerus est quoddam ens per se & quoddam vnum ꝑ se.
B Quod cōfirmatur, quia est quædam realis & naturalis species de prædicamento quantitatis. In prædicamento autē determinato non ponitur ens per accidēs aut vnum per accidens, quæ in se includunt ea quæ in pluribus prædicamētis inueniuntur. Oportet igitur ꝙ numerus cum sit quoddam ex pluribus compositum, suam speciem & suam per se vnitatem ab aliqua forma suscipiat. Et cū sit species realis entis, oportet ꝙ talis forma dans ei speciem sit ens reale. In numero autem non uidentur inuenıri nisi tria, videlicet vnitates, discretio earum abinuicem, quia de ratione numeri est quod partes eius adinuicem non copulentur sed abinuicem seiunctę ac discretę sint, ex qua causa numerus quantitas discreta vocatur, & etiam in numero inuenitur ordo inter prædictas vnitates. Nisi enim esset in numero determinatus ordo, non distingueretur numerus ab aceruo, in quo etiam est discretio partium, & consequenter non esset quid vnum per se, sicut nec aceruus, vt dicit Aristote. hic.
C Cum igitur forma sit in re cuius est forma. In numero autem (vt diximus) non sint nisi hæc tria, oportet inquirere quid horum trium sit eius forma. Vel ergo omnia hæc sunt forma numeri, vel aliquid istorum. Nō omnia simul, quia cum numerus non dicat quid aliud q̄ id quod per hęc tria simul comprehensa importatur, iam ipse numerus esset forma sui ipsius, & consequenter forma & formatum, quod implicat, & idem daret speciem & quidditatem sibiipsi, nec esset quid compositum ipse numerus, quia forma de se simplex est essentia, vt patet per Gilbertum, nec vna forma cum altera componitur. Necꝙ etiam omnia hæc habēt rationem formæ sigillatim. Sic enim non nisi forma esset numerus & ex formis, & nulla esset tibi materia vel habēs rationem materiæ, & sic non esset vnum quid simpliciter, quia si ex pluribus in actu nō fit vnum per se, nono huius, qa actus separat, multo minus ex pluribꝰ actibus fiet vnū per se. Et hæc clara sunt. Vnde oportet quod prędictorum
D quæ in numero inueniuntur aliquid se habeat vt forma, & aliquid vt materia. Non potest autem esse forma numeri ipsa discretio. Nam cum discretionem pari modo habeat cumulus & aceruus, sequeretur quod hæc quocꝙ haberent speciem & essent vnum per se, quod est falsum. Nec omnes vnitates simul possunt esse forma, quia respectu discretionis & ordinis habent rationem materiæ, cum intelligātur vt eorum subiectum. Nec vna tātum vnitas ꝫm quod vnitas est, potest esse numeri forma, quia cum in hoc omnes vnitates conueniant, vel nulla erit, vel omnes. Probatum est autem ꝙ omnes non possunt esse, ergo nulla per se vt sic. Nec ordo de per se potest esse forma numeri, quod tamen videreꝉ ꝫm sancti Thomæ præmissa verba, si non recte intelliguntur. Si enim ordo esset per se forma numeri, sequeretur ꝙ numerus esset formaliter ens relatiuum. Nā illud est formaliter relatiuum cuius formale dans ei. spēm est formaliter ipsa relatio. Ordo autem non nisi relatio ipsa est. Consequens autem est falsum cum numerus sit species quantitatis quæ prædicamentum absolutum est. Nec potest dici quod forma numeri sit simul vnitas & ordo seu aliqua vnitas cum ordine ipso ad alias vnitates, quia hoc totum, scilicet vnitas & ordo, seu vnitas cum ordine, est quoddam ens per accidens. Compositum enim ex rebus diuersorum prædicamentorum est ens per accidens, ex qn to & sexto huius. Et mulo magis erit ens per accidens, si talis ordo sit eius rationis. Ens autem per accidens non potest esse forma entis per se dans ei speciem & vnitatem per se. Hæc enim cum tale ens non habeat, non potest alijs dare. Ergo à sufficiēti diuisione oportet quod forma numeri sit aliqua vnitas ipsius numeri sub aliquo ordine ad alias. Est quippe magna differentia inter vnitatem cum ordine, & vnitatem sub ordine. Primum enim vt probauimus est ens per accidens. Aliud autem est ens per se. Et significat quod non possit concipi numerus vt completus in specie nisi concipiatur aduentus vnitatis super alias vnitates, vt
F talis vnitas concipitur sub aliquo determinato ordine ad eas. Et hoc voluit dicere sanctus Tho. in verbis prællegatis. Quod hic & alibi manifestauit dum dixi vnitatem vltimam dare speciem numero & per se vnitatem vt numeri formam. Videndum est ergo qualis est ille ergo sub quo posita aliqua numeri vnitas sic est forma quod non aliȩ, & quæ nam est illa vnitas cui hoc munus conceditur inter omnes quas in se numerus complectitur. Et de ordine quidem manifestum est quod talis ordo non est ordo temporis, aut naturæ, aut perfectionis, quia per casum possibilem pluribus unitatibus simul competit ęqua perfectio, temporiscꝙ simultas atque naturæ. Et tunc nō est maior de vna illarum ratio quod forma sit, quàm de alia. Nec est ordo situs realis & naturalis, tum quia non est maior ratio de vna differentia ordinis situs quàm de alia, tum quia concesso etiam quod esset maior ratio de vna differentia quàm de alia, & intelligendum esset de ordine prioritatis & posterioritatis, quæ tamen differentia est communior quàm differentiæ situs, adhuc non esset dare respectu G cuius termini in natura vel inter vnitates eiusdem numeri, aliquę dicerentur priores quàm alię, cum non videatur maior de vna ratio quàm de alia, vel magis respectu vnius termini naturalis in hoc vel in illo situ q̄ alterius in alio vel alio situ. Ergo oportet a sufficienti iterum diuisione dicere quod vna vnitas est ponenda forma numeri vt stat sub ordine prioris vel posterioris secūdum apprehensionem animæ, quod est dicere, nō ꝫm prioritatem cuiuscūcꝙ realis situs, sed secundum prioritatem cuiusdam summationis vnitatum seu replicationis vnitatis, seu (quod idem est) mensurationis factæ ab anima omnium vnitatum per vnam sub tali ordine vltimitatis, replicationis, & mensurationis per illam. Ita ꝙ realitatem & formalitatem speciei habeat numerus ab ipsa vnitate vt est fundamentum talis ordinis, non autem ab ipso ordine præcise, cum vt sic, ens rationis sit. Sūt enim aliqua entia in natura defectiua, quia
H licet realitatem suam habeant ad extra & ex se, & nō in anima seu non per operationem animę, non tamen possunt cōcipi nisi cointellectu ente rationis quasi vt complere formaliter rationem illorum, non quidem vt in re est, nisi fundamentaliter, sed vt a nobis conceptibilis est, & ex ipso dicuntur quasi completiue speciem sortiri, vt. s. stant sub tali conceptu, quamuis species sit realis, sicut patet ꝙ ratio tēporis quod ens reale & naturale est, non nisi respectibus rationis, prioritatis inquam ac posterioritatis partium motus completur. Quinimmo nec substantia aliqua potest ꝑfecte concipi quātum ad suam rationē formalem, nisi sub varijs rationis respectibus concipiatur, utputa de spiritalibus, quod separata a materia sit. Separatio autem illa nō nisi negatio, & consequenter ens rationis est. Corporalis vero non nisi quia forma vnitur materiæ concipi pōt, aut rationem formalem assequeꝉ. Talis autem vnio cū nō sit

I inter distincta sm esse, etiam rōnis est. Sic substātiæ quoq;
in communi & in cōmuni etiam accidentis rationes, respe
ctibus rationis perficiūtur. Quæ autem inter vnitates nu
meri sit illa, quæ ponēda sit eiusdem numeri forma vt stat
sub prædicto ordine, nunc inuestigandum est. Non potest
aūt dici ꝙ prima in summatiōe accepta vnitas hoc habeat,
tum quia vt sic, nullum adhuc habet ordinem ad posterio
res, quę. s. adhuc acceptę vel summatę non sunt, tum etiam
quia forma comparatur ad id quod est formatum quasi
vt ad quoddam præsuppositum, quod patet maxime in
formis proprie dictis quæ præexigunt materiam quam de
beant informare. Et potentia est prior actu in vno & eodē
etiam tempore, vt patet septimo huius, materia autem, om
nis potentialitatis, præcipua est. Id ergo quod in numero
est vt potentiale, debet vt sic, pręcedere id quod est actua-
le vel formale, quod non esset, sed totum oppositum, si pri
ma unitas esset forma, & subsequentes materialis rationem
K haberent. Repugnat ergo primæ vnitati acceptę in nume-
ro, ratio formæ numeri. Sed neq; medijs eiusdem numeri
vnitatibus potest ratio formæ contribui, dico autem me-
dijs non situ quocunq;, sed in tali summationis fundamen-
tali ordine. Cū enim non sit maior ratio de vna, q̃ de alte-
ra, nō magis vna quàm altera, forma erit. Non vnica ergo
esset numeri forma, & sic nec numerus per se vnus esset.
Sed neque hoc posset eis competere, nisi vel respectu se-
quentium, & sic non magis competeret eis quàm primæ,
cui (vt probatum est) competere non potest. Vel respe-
ctu præcedentium. Et sic non competeret eis, scilicet me-
dijs aut alicui earum nisi vt haberent rōnem vltimæ. Id
enim quod competit alicui vt præcedentia tantum respi-
cit, non competit ei nisi vt vltimi rationem habet. Vnde
concludendum est de necessitate quod nō nisi vltimę vni-
tati vt vltima est, quod est dicere, vt stat sub hoc ordine
vltimitatis secundum summationem ad omnes præceden
L tes, est forma totius numeri & omnium vnitatum eius col
lectiue sumptarum, vt etiam cum illis includitur ipsamet
quo ad suum potentiale præcise. Est enim numerus sic cō-
positus ex vnitatibus, quod vnitates sunt in potentia in eo
& non in actu per formam cuiuscunq; alterius numeri ex
eis compositi vel componibilis, vt habetur ex Aristo. no-
no huius tex. com. 49. Ita quod ipsa vltima vnitas, licet vt
stat sub supradicto ordine sit forma numeri, vt tamē potē
tialis causa, id est præcidendo à tali ordine, constituit nu-
merum cum alijs, & suscipit determinatiuam formam cū
alijs vt sit pars ita huius numeri puta quinarij, quod non
alterius, & sm ꝙ talis numerus completus est per illam
vnitatem vt vltimam, & non per vlteriorem. Sed ad-
uertendum est quod hāc vltimam vnitatem stare sub prę-
dicto respectu vltimitatis ad alias potest intelligi duobus
modis. Primo actualiter, & sic accidit ei. Cum enim hoc
non sit nisi per actualem considerationem intellectus, si-
M cut ei accidit considerari vel non considerari ab intelle-
ctu, ita consequenter accidit ei stare illo modo sub tali re-
spectu rationis. Vnde secundum hoc non competit ei da-
re speciem numero. Alias, naturales rerum species causarē-
tur ab intellectu nostro, & subessent voluntati nostræ, &
sic essent varię & incertę. Alio modo talis vnitas potest
considerari vt stat sub tali respectu fundamentaliter, hoc
est vt est congruum fundamentum quo aptum natum sit
sub tali respectu ab intellectu considerari. Et hoc compe-
tit ei intrinsece, & ex natura sua & per se. Et secundum hoc
constituuntur numerorum species, verbi gratia. Sunt qnq;
vnitates. a. b. c. d. e. Quia intellectus potest summare mul-
titudinem istam ab aliqua præcedentium quæcunq; fue-
rit, proueniendo vsque ad e. quacunq; via vel ordine per
alias. (Neque enim ordo inter præcedentes exigitur ad nu-
merum, immo excluditur, cum numerus nō componatur
ex numeris) habet ipsa vnitas e. quod sit congruum funda

mentum talis respectus vltimitatis ad præcedentes. Et sic N
vt stat fundamentaliter sub tali ordine ad alias, constituit
numerum determinatę speciei, scilicet quinarium, licet
actualiter stare sub tali ordine sit ei accidentale. Quia si
dicatur, quælibet illarum est nata esse fundamentum talis
respectus, ergo quælibet erit forma. Respondetur quod nō
quælibet sed vna tantum est nata esse fundamentum talis
respectus, vnius scilicet summationis, eius inquam quę ter
minatur ad e. Et ideo ille quinarius non potest habere pro
sua forma partis nisi e. sub tali respectu. Quia tamen earun
dem vnitatum potest fieri alia summatio quæ terminabi-
tur ad aliam literam, puta d. ideo ipsa vnitas d. quæ in tali
summatione fundamentali erit vltima, erit quoq; forma
quinarij ex summatione illa resultantis, & sic suo modo di-
co de alijs, ita vt iuxta multitudinem vnitatum sit quoq;
numeralis multitudo quinariorum sub vna specie quina-
rij conuenientium, & per distinctas numero vnitates & vl
timas, præfatasq; numero distinctas summationes funda- O
mentales, unitatum abinuicem numeraliter distinctarum.
Et vnitas quæ in vna summatione habet rationem vlti-
mę & consequenter formę numeri, in alia non habet nisi ra
tionem potentialis respectu vltimę, à qua habet quod sit
constitutiua sic numeri quinarij quod non alterius. Et sic
sunt in natura determinati numeri, & determinatę species
numerorum de genere quantitatis. Quarum tamen specie-
rum distinctio & constitutio primo fit per aliquam reali-
tatem vt concipitur seu potius vt conceptibilis est sub re-
spectu rationis qui fundamentaliter ex natura rei procedit,
& hoc vt diximus habet talis rei conditio vt eadem reali-
tas sub vna specie modo habeat rationem formæ indiui-
dualis, modo materiæ seu partis potentialis in alio indiui-
duo eiusdem speciei propter imperfectionem talis naturæ
in comperatione ad substantiam. Non enim est hoc com-
positum tantę perfectionis vt pars vna integrantium spe-
ciem et essentiā indiuidui, sic sit forma quod nunq̃ materia
sic materia ꝙ nunq; forma, vt est in substantijs composi- P
tis. Sed tale discretum compositum quātitatis admittit ra-
tionem formæ in vna vnitate respectu aliarum sm quod
cuilibet competit ꝙ possit sub prædicto ordine concipi,
ratione cuius dicit sanctus Tho. quod ordo specificatiuus
numeri, vt supra dictum est. Dico autem vnitatem esse ma
teriam, non quidem proprie, sic enim omnia accidētia for
mæ substantiarum sunt, sed vt omne quod alteri compara
tum se habet vt potentiale materia dici potest. ¶ Sed cir-
ca id quod paulo ante dictum est, ꝙ videlicet secundum
multitudinem vnitatum est etiam numeralis multitudo
numerorum sub vna specie, propterea ꝙ cuilibet earum
competit fundamentaliter ratio vltimitatis in summatio-
ne &c. occurrit dubium. Quia non videtur quod hoc suf-
ficiat ad distinctionem numeralem sub vna specie nume-
ri puta quinarij. Et arguitur primo sic. Vbi non est distin- ¶
ctio numeralis in substantijs accidentium, nō est etiam di- Q
stinctio numeralis illorum accidentium, quia accidentia
sicut esse, ita vnitatem & consequenter distinctionem re-
cipiūt à subiecto, ex quo solet dici, & verum est, quod in-
diuiduantur per subiectum. Sed sic est quod subiectum nu
meri ex quinq; vnitatibus constituti vt ad vnam earum
summatio terminatur, non est numero distinctum à subie
cto quinarij ex eisdem vnitatibus cōstituti vt ad aliam ea-
rūdem vnitatum summatio terminatur, & talis numerus
quinarius est accidens reale, ergo in tali non est hac sum-
mationis varietate sola, distinctio numeralis &c. Præ-
terea secundo arguitur sic. Realia accidentia non possunt
adinuicem numero distingui, nisi habeāt distinctas nume
ro realitates, vbi enim eadem realitas accidentis est, ibi idē
etiam numero accidens esse necesse est. Sed in tali quina-
rio non est alia & alia realitas accidentis prædicti, hu-
ius inquam quinarij a. b. c. d. e. siue summatio terminet ad
b. siue

A b. siue ad c. siue ad quancunq; ex alijs vnitatibus, ergo &c. probatur minor. Si enim realitas numeri nõ sit aliud a realitate suarum vnitatum simul sumptarum, & ipsa vnitas non sit aliud realiter quam continuitas, vt nonnulli putãt, & hoc rationabiliter, vt sicut vnum transcendens non addit supra ens nisi in diuisione simpliciter, ita vnum de genere quantitatis non addat supra quantum nisi in diuisionẽ tali generi correspondentem, nec consequenter vnitas supra quantitatem, tunc manifestum est, cum illa quinque cõtinua quorum cuilibet rationem vnius attribuimus vt cõstituant numerum, eadem sint realiter, ad quodcunque eorum sumatio terminetur, quòd talium quinariorum realitas non est alia. Hoc idem sequitur si vnitas, non ipsa continuitas sit, sed superadditum accidens de genere quantitatis, vt alijs placet, talia quippe accidentia non sunt distincta in quinarijs ab hoc tãtũ diuersis quod ad diuersas vnitates summatio earundem quinque vnitatũ terminetur, ergo &c. Tertio. Indiuiduatio seu distinctio numeralis sub
B aliqua specie est vnius rõnis in omnibus indiuiduis, sicut & vnica est ratio distinctionis specificæ sub aliquo genere, hæc inquam quod talia distinguãtur adinuicem per differentias oppositas eiusdem generis diuisiuas &c. Sed quędam indiuidua huius speciei quinarij abinuicẽ distinguuntur numero propter distinctionem subiectorum, & suarũ realitatum in distinctis substantijs. Sicut numerus quinarius quinque canum est eiusdem speciei cũ quinario quinque equorum, immo & cum quinario quinque stellarum, cum ratio formalis ipsius, de his omnibus formaliter prędicetur, & eisdem realiter conueniat. Distinguuntur autem numero propter distinctionem suorũ subiectorum, & suarum realitatum in illis distinctis subiectis, quia videlicet iste quinarius est realitas quædam de genere quãtitatis subiectiue in his canibus de quibus dr̃, ꝙ sunt quinq;, & ille quinarius est alia realitas quæ est subiectiue in æquis qui-
C bus idem numerus attribuitur, & sic de alijs. Quinarij vero ex supra dicta varia summatione tãtũmodo variati, nõ distinguuntur subiecto vel sua intrinseca realitate vt supponitur, ergo non conuenit eis ratio principij distinctionis numeralis in tali specie, & sic non distinguuntur numero sub ea. Quarto. Non magis distinguuntur aut minus aliqua indiuidua abinuicem sub aliqua specie, quàm alia vel ab alijs eiusdem speciei. Sed quinarius quinque canum, & quinarius quinque stellarum distinguuntur numero sub vnica specie quinarij per reales distinctiones subiectorum & per distinctas realitates intrinsecas, ergo cũ prędicti quinarij ex varia tãtummodo summatione prędicta, causati, non sic distinguantur, sed valde minus & imperfectius, patet quòd non distinguuntur numero. Maior patet inductiue. Non enim vnus homo magis vel minus distinguitur numero ab alio, vt indiuiduũ sub specie hominis, q̃ alius ab alio sub eadem &c. dico vt indiuiduum hominis,
D quia secundum accidentales conditiones multas, possunt quidam ab alijs magis vel minus distingui. In substantia autem siue ꝑm substãtiam, non suscipiunt magis et minus.

Pro solutione horum argumentorum sciendum primo, quòd cum ea quę sunt eadem numero sint eadem specie, et quæ eadem specie, sint etiam eadem genere. Econuerso autem quæ distinguuntur genere, distinguũtur specie, & quę distinguuntur specie, distinguuntur & numero, vt dicit Arist. quinto & decimo huius, oportet ꝙ si distinctio specifica vel generica stat cum eadem realitate, & cum vnitate subiecti, distinctio quoque numeralis omnia hæc admittat. Non est autem inconueniens, immo forte est necessariũ, & maxime ꝑm tenentes relationem & fundamentum non distingui realiter, sicut & ab aduersarijs de quibusdam cõceditur, est inquam in his & alijs necessarium quòd eadem realitas respondeat distinctis generibus etiam generalissimis, & consequenter distinctis speciebus. Non est igitur in

E conueniens, vt aliqua dicantur numero distingui, quibus tñ vnica tm̃ realitas correspondet. Notandum secundo, ꝙ alio modo relatiua, & alio modo absoluta suas rationes formales assequuntur. Absoluta quippe rationem & distinctionem formalem ex intrinseca forma, distinctionem vero materialem ex intrinseco principio materiali sortiũtur, si sunt substantiæ compositę, vel ex subiecto si sint accidẽtia. Et ideo in eis distinctio specifica quia sumitur ex diuersitate differentiarum quæ sumũtur a diuersis formis intrinsecis in intrinseca realitate est. Et taliter distincta non possunt in eadem realitate cõuenire. Sic etiam cum indiuidua absolutorum distinguantur per intrinseca principia indiuidualia quæ sunt de intrinseca realitate eorum, vel per subiecta vt dixi patet, qđ nec ipsa possunt eadẽ numero realitatem habere. Relatiua autem suam formalem rationem ac specificam differẽtiam, nõ ex intrinseco aliquo principio,
F sed ex opposito termino sortiũtur. Vnde si ad diuersos terminos aliquid vnum, diuersis ꝑm speciem relationibus referatur, vel aliqua vna realitas tales diuersas relationes fundare posset, contrarię tunc differẽtiæ in eandem coincident realitatem nec sequetur cõtraria esse in eodem. Sicut enim suam rõnem formalem nõ habẽt a subiecto, sed a termino, ita distinctionẽ formalẽ & differentiarum contrarietatem habent ex terminorum formali diuersitate. Et sic suo tunc modo, nõ sunt in eodem quando nõ dicuntur ad idem. Sequitur etiam ex prædictis quod dictarũ specierum oppositarum, in eadem tamẽ realitate cõuenientium, ipsa quoq; indiuidua poterunt in eadem realitate conuenire, cum species nõ nisi indiuiduorum realitatem habeant. Et si indiuidua diuersarum specierum hoc possunt multo magis indiuidua eiusdem speciei. Hæc omnia patẽt in speciebus relationis. Nam secundum tenentes relationem non esse a fundamento realiter distinctam, quæ opinio satis rationabilis
G est, duæ oppositę species relationis, puta similitudo & dissimilitudo, cum super eadem realitate qualitatis, puta eiusdem albedinis, fundari possit, (Socrates. n. per eãdem albedinem similis est Platoni albo, æthiopi vero dissimilis,) in intrinseca realitate nullatenus distinguentur. Et hæc quoq; indiuidualis similitudo erit consequenter realiter eadem huic dissimilitudini. Et multo magis in eadẽ specie idẽ inuenitur. Per eãdem. n. albedinem Socrates est similis multis albis, sequitur quod hæc similitudo qua est similis Platoni sit realiter eadem cum similitudine qua est similis alteri, puta Ciceroni, & sic de alijs, & hoc maxime sequitur contra Scotistas, Thomistæ quippe aliter sentiunt, quia tenent ꝙ vnica reali similitudine Socrates albus ad oẽs coalbos referatur, sicut pater vnica paternitate refertur ad plures filios, licet sint similitudines vel paternitates plures ꝑm rõnẽ &c. Sed tñ adhuc sequitur idem ꝑm Thomistas, qa licet nõ sint plura numero accidentia p̃dictæ duæ similitudines sunt tñ duę similitudines, numero distinctę sub spẽ vna si-
H militudinis, et hoc iõ qa diuersos numero terminos respiciunt, quos & in sui formali ratione assumunt. Sic ergo similitudines istæ sunt quidem duæ, & distinctę sub specie similitudinis, & duo indiuidua eius cum duos respiciãt terminos, & tamen sunt vna & eadem realitas albedinis, quæ est in Socrate. Sciendũ tertio ꝙ sicut in his quę proprie relatiua sunt, apparet ꝙ distincta indiuidua eiusdẽ speciei possunt esse idem realiter, ita ꝙ indiuidualis vt sic eorũ distinctio nõ exigit distinctionem in ipsa realitate intrinseca, ita illa quæ licet non sint proprie relatiua, habent tamen complemẽtum suæ rationis formalis ex varijs respectibus, possunt adinuicẽ distingui numero & pariter recipere speciei suæ prædicationem non obstante eadẽ realitate in qua cõueniunt vel fundantur. Dictum est autẽ supra ꝙ licet quantitas discreta quæ est numerus, sit quid absolutum, eo ꝙ in sua formali ratione nullam realẽ relationem includat vel supponat, ratio tamen eius non nisi respectu quodam rationis

I nis completur, eo modo quo supra deduximus. Vnde sicut in relatione, ex varietate terminorum & ex diuersa habitudine ad diuersos terminos, multiplicantur indiuidua relatiua, vt sic, stante eadē intrinseca realitate, sic pari modo nō incōuenit dicere ꝙ stante eadem numeri vnius speciei realitate, ob varietatem tamen habitudinis quæ rationem formalem illius complet, possunt indiuidua eius multiplicari. His præmissis facile respondetur obiectis. Et ad primū quidem argumentum dicitur ꝙ accidentium pure absolutorum non est distinctio numeralis nisi per subiecta, secus autem eorum quæ licet principaliter sint absoluta, de sui tamen ratione specifica habent ꝙ cōcipiātur sub respectu. Talia enim duplicem etiam modum multiplicationis admittunt, propter rationem .s. absolutam multiplicari possunt indiuidua ex numerositate subiectorum vel intrinsecorum principiorum indiuidualium. Et propter respectū conceptum, possunt multiplicari ex multiplicatione terminorum, vel etiam varietate eorum quibus tales respectus
K inesse concipiuntur. Vt sicut ordo ille in communi suo modo constituit & distinguit speciem talis entis. Sic ordo hic & ille constituant suo modo & multiplicēt indiuidua, vel potius diuersa talium ordinum fundamenta vt sic. Et propter hoc sub specie numeri qui eiusmodi naturę est, quædā indiuidua multiplicantur ex multitudine subiectorum, vt duo quinarij quinq; lapidum & quinq; panum. Quædam vero ex multitudine prędictorꝫ respectuū, sicut quinq; quinarij quinq; lapidū ꝭm ꝙ quilibet vnus lapis est terminus fundamentalis summationis, vt supra declaratū est, & consequenter forma numeri. Habere autem sic variam diuersitatem distinctionis indiuiduorum, cōpetit ex his naturalis rationis suæ imperfectionis vt supra dictum est. Et inuenitur hoc in multis alijs rerū speciebus, sicut patet in relationibus. Possunt enim duę similitudines ideo numero distin-
L gui, quia sunt in diuersis substantijs, & hoc habent vt accidentia sunt, cum vt sic respiciant subiectum cui accidunt. Et possunt distingui numero ꝓpter diuersos terminos, etiā si in eadem realitate fundentur. Sicut duæ similitudines in eadem numero albedine fundatæ ad diuersa coalba, & hæc numeralis distinctio competit similitudini, vt relatio est.

Ad secundum patet per idem. Absoluta quippe accidentia, vt sic, non possunt numero distingui nisi concurrat absolutarum realitatum distinctio: secus de accidentibus quę in sui specifico conceptu includunt ens rationis quasi completiuum specificatiui cōceptus, vt dictum est. Talia enim distinguuntur numero sub tali specie vt species est: non autem distinguuntur numero sub tali specie vt res est. Et hoc est quod a quibusdam dicitur, ꝙ distinguūtur numero vt specificatiuo & formali: non autem materiali. Ad tertiū dicitur ꝙ non est inconueniens speciem aliquem admitte-
M re duplicem modum distinctionis numeralis indiuiduationis, quando in illa specie duo inueniuntur concurrentia ad rationem specificam: vnum quasi materiale, alterum vero quasi formale: & vnum multiplicari potest in altero in sua vnitate remanēte, vt deductum est in solutione primi. Est tamen ordo inter tales modos distinctionis numeralis sub illa specie. Quia ille modus qui sumitur ex eo quod est materiale in specie accidentis, competit illi speciei sub ratione qua est accidens: cui vt sic, competit sicut esse ita & distinctionem habere a subiecto. Alius vero modus distinctionis numeralis qui sumitur ex eo quod est formale specificatiuum in specie, est proprius eiusdem speciei. Et si aliqua distinguūtur numeraliter sub tali specie primo modo, distinguuntur etiam sub illa secundo modo, non autem econuerso. Cum ergo in numero ista omnia inueniantur, vt declaratum est, ideo argumentum nullum est. Et per idem patet etiam ad quartum bene consideranti. Sicut enim aliquarum specierum possunt esse duo modi indiuiduationis, ita & duobus modis possunt sub eisdē spēbus indiuidua abinuicē distingui, vt tam vnū ab vno quā alterū ab altero magis vel minus distinguantur: eo modo, quo supra declaratum est. Ex his patet primum quod supra in principio huius defensionis declarandum proposui, quomodo videlicet intelligenda sint dicta sancti Thomæ, dum dicit numerum specificari per ordinem, & vltimam vnitatē esse formam numeri dans ei speciem & vnitatem. Hæc autem (vt nostris loquar) dixisse velim, magis veritatem inquirendo q̄ determinando, & cum omni semper reuerentia aliquorꝫ venerabilium doctorum a quorū assertionibus circa formam numeri videor declinare. Neque enim videtur verū ꝙ sit in quolibet numero rerum naturalium, ita vna numero vnitas a qua determinate suscipiat speciem, ꝙ non possit ab alia. Difficile est enim assignare quæ sit illa & qualis sit ille ordo. Similiter nō minus difficile est intelligere quomodo stent simul, quòd aliquid det specificationē enti reali, & absoluto, ita quod sit species realis prædicamēti & ab-
O soluti vt tenet sanctus Thomas de vnitate vltima respectu numeri, & tamen dicatur ꝙ non specificet nisi secūdum ꝙ tale, puta numerus dependet ab intellectu, seu secūdum esse quod habet in intellectu tātum, prout dicūt quidam alij ex nostris. Quod autem ex uerbis Aristotelis in hoc loco expresse habeatur id quod docet doctor angelicus, hoc in quam quod vltima vnitas sit forma numeri, quod fuit secundum in principio huius defensionis propositum & ab Anto. an. negatū, sic deduco. Ponit Aristoteles in hoc textu decimo secundam similitudinem inter substantiam quam significat diffinitio, & numeros, quantum ad hoc, ꝙ sicut addito vel subtracto aliquo etiam minimo, ex his quibus componitur numerus, non est amplius idem numerus sed alius, ita in diffinitione, addito aliquo vel subtracto, nō est amplius eadem diffinitio. Ex his clare patet, quòd vltimā vnitatem intendit Aristoteles esse formam numeri, & eidē speciem dare. Nam sicut id per cuius additionem vel subtractationem est alia diffinitio, se habet ad id cui additur vel a quo subtrahitur in hoc quod est dare vel nō dare spe-
P ciem & vnitatem, ita id per cuius additionem vel subtractionem est alius & alius numerus se habet ad ipsum numerum, cum in hoc attēdatur inter ista duo similitudo ꝭm Aristotelem. Est autem forma, seu differentia formalis habentis quidditatem, id per cuius additionē, vel subtractionem variatur quidditas. Q̄d patet tā ex parte additionis, q̄ ex parte subtractionis. Ex parte quidē additionis, quia cū in diffinitione non sit nisi genus & differentia, nō potest dici, quòd genus addatur differentiæ, tum quia prius non additur posteriori, sed econuerso, genus autem prius est differentia. Tum etiam quia potentia non additur actui, sed ecōtra actus intelligitur superuenire potentiæ quā actuat. Genus autem comparatur ad differētiam vt potentia ad actū, ergo &c. Ex parte etiā subtractionis idem patet. Quia non variatē species siue quidditas vt fiat altera quidditas ex parte subtractionis generis, sed tantummodo ex parte subtra-
Q ctionis differentiæ. Subtracto enim genere nō remanet q̄ditas, sed differentia tantum. Subtracta autem differentia remanente genere, remanet saltem virtualiter quidditas completa, vel proprie dicta si tale genus sit etiā species. Sic. n. est compositum ex genere & differentia, in quibus coniunctis cōsistit ratio quidditatis, vel quidditas ipsa generalissimi, quæ non est proprie quidditas, licet proprie dici formalis ratio. Et ad hominem idem patet, quia sic et Anto. and. exponit, sequens sanctum Thomam etiam verbaliter. Oportet igitur ꝙ & in numero id quod additur vel subtrahitur habeat rationem formæ respectu eius cui additur: cū in hoc etiam attendatur similitudo Aristotelis. Quod & ex sequenti similitudine patet, vbi ꝭm expositionem etiam Antonij andreæ dicitur, ꝙ sicut quidditas est cōposita ex eo quo est vnum, & quod est vnū, ita & numerus. Et per consequens sicut in quidditate id quo est vnum, est forma eius

A eius quod est vnũ, ita & in numero. Probat autem vtrũq; Aristoteles: quia rationes istæ, seu quidditates nõ sunt vnũ per se quasi indiuisibiles sicut vnitas aut punctus, vt quidam dixerunt, sed sicut quid compositum ex proprio actu & propria potentia sicut exponit Antonius andr. Vnde hoc supponens tanquam verum & de mente Philosophi statim inquirit, a qua vnitate sit numerus unus formaliter. Et sic oportet ꝙ intendat ꝙ id quo numerus est vnus formaliter, sit forma ex qua cum aliquo sibi composito quasi potentiali componatur numerus iuxta processum similitudinis Aristotelis. Et sic patet ꝙ etiam ƒm eum secunda similitudo Philosophi attenditur in hoc, quòd sicut addito vel subtracto formali in quidditate, variatur quidditas: ita addito vel subtracto formali in numero, uariatur numerus. Probato igitur quod vltima vnitas tantum sit illa ex cuius additione vel subtractione variatur numerus: sequetur statim necessario ƒm intentionem & uerba Philosophi ꝙ vltima vnitas sit forma numeri. Hoc ipsum autem cõ- B petere vltimæ vnitati probatur tam ex parte additionis ꝗ ex parte subtractionis præfatæ. Ex parte quidem additionis, quia cum additio ista non fiat nisi per summationem intellectus, eo tamen modo quo supra declarauimus: nec aliquid posšit intelligi addi nisi præexistentibus, nec aliquid subtrahi nisi a præexistentibus, oportet quòd id quod additur sit vltimum in tali summatione, ex qua additione fiat alia species numeri. Quod si aliquis forte dicat, nolo addere vltimam, puta quintam, sed volo addere tertiam vel quartam &c. patet ꝙ iste vocem suam ignorat. Cum enim per additionem vnius vnitatis non posšit consurgere numerus quinarius, nisi illa quę additur præsupponat in summatione omnes alias ex quibus cum addita consurgat talis numerus patet ꝙ ea quę additur, vt sic, semper vltima est, tamesi in alia forte summatione fuerit tertia uel quarta: in illa scilicet quæ ad tertiam vel quartam terminata est. Ex parte etiam subtractionis idẽ patet. Nihil enim C potest subtrahi ab aliquo numero sic ꝙ remaneat alia species numeri & inferior vt necesse est, nisi prius habuerit rationem complentis speciem numeri superioris. Sed talis est sola vltima vnitas, vt probatum est, ergo &c. Licet igitur quantum ad situs corporei ordinem aliqua posšit subtrahi quæ secundum talem situm non est forte vltima, sed prima vel media: quantum tamen ad ordinem talis summationis fundamentalis, quæ est de ratione numeri, vt probatum est, non subtrahitur nisi illa quæ sumitur sub ratione vltimæ. Sic igitur ex his omnibus tam ab Arist. ꝗ ex cõfessione aduersarij adductis, patet ꝙ vltima vnitas est forma numeri: & comparatur ad illum vt actus & perfectio propria ad propriũ perfectibile, & vt forma partis ad formatum. Et hæc de secundo.

Quantum autem ad tertium, ꝙ videlicet determinatio Antonij andreæ non sit bona, iam ex præmissis patere potest, cũ deuiet a Sancto Thoma, & consequenter ab Arist. D cui conformiter loquitur diuus Tho. vt ostensum est. Sed & specialiter hoc idem deducitur ex intentione & verbis Aristotelis multipliciter. Et primo sic. Comparat Aristo. quidditatem numeris, vt paulo ante dictum est: & assimilat eis in hoc ꝙ sicut in numeris est aliqđ vt formale & aliquid vt materiale, ita & in quidditatibus. Vnde sicut numerus, licet sit compositus ex multis, est tamen cum hoc vnus per se, & in eo inuenitur aliquid quo est quid vnum per se, ita & quidditas est quid vnum per se, quamuis sit cõposita ex multis, scilicet ex materiali & formali, vt & ipse Anto.and. confitetur. Non enim est quid vnum sicut punctus, aut vnitas, aut aliud tale indiuisibile, vt dicit Aristo. Manifestum est autẽ ꝙ cum Aristo. dicit quidditatem esse compositam ex materia & forma & non esse indiuisibilẽ, non loquitur de forma totius. Non enim dicitur aliquid cõponi ex materia & forma totius, sed potius resultat forma totius ex vnione & compositione formæ partis cũ ma- B teria. Forma ergo partis est illa ex qua cum materia est cõposita quidditas, & a qua sicut esse, ita & essentialẽ vnitatem habet compositum. Hanc autem formam partis in numero non assignat Anto.and. quæ sit, ergo male & non ad mentem Aristotelis determinat. Sanctus Thomas autem eam assignauit esse vltimam vnitatem, quæ vt vltima quidem habet rationem formæ & specificatiui numeri: vt vero pręscindit ab hac ratione vltimitatis, habet simul cum alijs rationem materiæ. Sunt enim omnes vnitates ex quibus componitur numerus vt ex partibus materialibus, & ob hoc dicuntur esse in eo in potentia inquantum numerũ componunt, licet ad hoc etiam ꝙ numerũ cõponant opus sit vnicuiq; earum rationem vnius attribui. ergo &c. Et confirmatur deductio ista, quia Ant.and. dicit determinãdo quod vnitas specifica numeri, puta qua quinarius dicitur vnus numerus specie distinctus a quaternario, est a forma specifica. Et licet non explicet an loquaẽ de forma to- F tius, an de forma partis: quia tamen dicit etiam ꝙ ipsa vnitas est ipsa forma specifica, & paulo infra dicit, quod hæc vnitas est totalis, a qua denominatiuæ totum dicitur vnũ, ideo videtur velle loqui de forma totius tãtum. Licet hoc ex verbis eius de necesšitate inferri non posšit, cum & forma etiam partis specifica sit, & ea sit formaliter vnũ ipsum formatum, sicut & formaliter ens: & per illam potest denominari totum vnum. Vnde ob hoc etiam potest dici vnitas totalis. His tamen non obstantibus si per illa verba intendat tantum explicare formam totius vt videtur, & maxime, quia paulo infra in expositione sequẽtis textus dicit, ꝙ Aristo. hic non loquitur nisi de forma totius, sequitur ꝙ cũ forma totius sit cõposita ex materia & forma partis, & non posšit tantum de eo quod materiale in re est, resultare, consequenter in numero erit aliqua alia forma, quæ sit forma partis. Cum ergo forma ista partis concurrat ad vnitatem formati vt ratio & causa eius principalis, sequitur ꝙ G eius etiam debuerit facere mentionem cum de vnitate qua numerus vnus est loquebatur, quærẽs quid esset & a quo. Quod tamen nõ fecit, immo sanctum Thomam impugnauit id optime facientem, ergo male. Secundo. Aristoteles hic comparans quidditatẽ numero dicit, ꝙ sicut in numero propter multitudinem vnitatum ex quibus componiẽ quærendum est, quid faciat ipsam esse vnum per se: quod ideo videtur difficile, quia ibi apparet manifesta multitudo & nullum apparet vniens, ita etiam quærendum est de quidditate, quæ etiam componitur ex multis, quid sit faciens eam esse quid vnum. Ex quo modo loquendi videtur magis de causa vnitatis quærere, ꝗ quid sit ipsa vnitas: circa quod tamen solummodo, tota intentio Anto.and. insudauit, & ob hoc non ad mentem Aristotelis. Esse enim vnum vnitate propria vnum quodque, omnibus notum est. Sed a quo sit talis vnitas, in quibusdam est difficile videre: in his videlicet in quibus non apparet nisi diuersitas seu discretio, sicut est in numero. Tertio. Si numerus non H ex alio est per se vnus ꝗ ex sua forma totius, quæ per te est sua vnitas, non erit maior ratio ꝙ numerus sit vnus per se quã quod aceruus. Est enim & ipse aceruus vnus aceruus & distinctus ab altero aceruo propria vnitate, per quã ita constituitur in specie acerui, si sic fas est loqui, ꝙ nõ in specie populi, licet hæc non sint proprie loquendo species, cũ sint entia per accidens. Secundum prædictam autem Ant. and. determinationem, non posset assignari, quare vnitas numeri sit forma specifica faciens vnum per se magis quã vnitas acerui, & ob hoc sicut assignabimus p te in numero vnitatẽ ipsam suam vt id quo est vnus per se, ita poterimus assignare, ꝙ ipsa vnitas acerui faciat illum vnum per se, ƒm enim hoc non est maior ratio de numero, ꝗ de aceruo. Et tamen Aristoteles hic dicit ꝙ in aceruo non est aliquid quo posšit dici esse vnus, & propter hoc nõ est vnus per

I per se. In numero aũt est aliquid, quo est vnus per se. Ergo ẜm Aristotelem aliquid aliud est in numero præter vnitatem quę est forma totius, ex quo est vnus per se, quod aceruo cõpetere non potest. Est enim aceruus aggregatio vnorum (vt ita dixerim) sine ordine. Et ex hoc sequitur ꝙ illud quod est in numero faciẽs eum vnum per se, & illud quod est in quidditate, quæ etiam ẜm Aristotelẽ ad numeri similitudinem est quid vnum per se, est in horum singulis propria forma partis vel propria differentia, quæ a forma partis sumitur. Et confirmatur. Nõ enim minoris immo maioris difficultatis est scire, quomodo numerus habet vnitatem specificam, quam scire quomodo est vnus per se. Multa enim sunt per se vt continua etiam per copulationẽ vel viscum &c. ex quinto metaph. quæ tamen non habent vnitatem specificam. Et ob hoc poterimus talia cognoscere, ꝙ sint vnum per se: & tamen nõ cognoscemus ea esse vnũ quid secundum speciem. Declarare ergo ꝙ aliquid in quo

K apparet expresse multitudo & diuersitas cuiusmodi est numerus, habeat vnitatem per se, per hoc ꝙ habet vnitatem specificam, non aliter declarando quomodo habeat vnitatem specificam, & a quo est declarare magis notũ per minus notum, quod est petere principium. Et non solum hoc est ẜm se, magis uel minus notum, vt diximus, sed etiã quo ad nos. Aliud ergo intendebat Aristo. cum quærebat vel asserebat esse aliquid quo numerus esset vnum per se, q̃ vnitatem specificam quæ sit idem cum forma totius. Quarto. In assignãda causa vnitatis per hoc ꝙ tale quid est vnũ propria vnitate specifica, non differunt simplicia a compositis, nec indiuisibilia a diuisibilibus. Sicut enim homo est vnus sua vnitate specifica quæ est sua forma totius. s. humanitate, ita punctus est vnus sua forma totius ipsa (vt ita loquar) puncteitate. Et Gabriel sua Gabrielitate, & sic de oĩbus simplicibus. Sed Arist. facit hic differentiam inter simplicia & composita, quia non est in vtrisq; eodẽ modo assi-

L gnare quo sunt vnũ per se, ergo non intendit id de quo quęrit faciens numerum esse vnum per se, esse formam totius, & vnitatem illo modo specificam. Quinto Anto. and. loquens in determinatione sua de tali vnitate, dicit ꝙ est vel forma specifica vel propria passio consequens formam, vt ex modo loquẽdi videatur dubitare & ignorare, quod horum sit. Quod quidem non est docentis, sed mente vagantis. Non enim titubans, sed determinata & certa debet esse doctrina. Et si est vtrũq; ẜm diuersas rõnes, non debuit sic sub disiunctione loqui, sed explicare vnde haberet rationẽ passionis si passio erat, & quomodo, vel etiam vnde habebat identitatem cum seipsa vt forma, vel cum ea diuersitatem, si alia est. Cum enim ausus fuerit ponere os in cælum, & contra Sanctum Thomam doctorem cælicum verba spargere, debuit grauiori pede procedere. Et cõfirmatur, quia circa finem suæ determinationis dicit, ꝙ hæc vnitas denominat totum in secundo modo dicendi per se, ergo nõ

M est forma specifica, q̃a ab hac sumpta prædicatio est in primo modo. Ergo determinatæ debuit dicere ꝙ sit passio, & non subdistinctæ formę ꝙ sit forma vel passio. Debuit etiã declarare qualis passio sit, an videlicet ppriæ, vel improprie dicta, quales sunt passiones entis, prout de facto est ipsum vnum transcẽdẽs, indistinctum realiter ab ipso ente quod dicitur sic vnum, quomodo est quid vnum per se, quælibet species prædicamentalis. Sexto. Anto. and. dicit in hac eadem determinatione ꝙ talis numeri vnitas est innominata. Quod quidem uerum est apud illum, a quo non est cognita, vt ex dictis patuit. Sed apud eos qui huius formæ sicut & aliarum specierum quantitatis notitiã habent, nominata est. Vt enim ex dictis iam patere potest, in quolibet numero est dupliciter forma, sicut & in quolibet alio cõposito ex materia & forma, vel ex eo quod se habet per modum materiæ & formæ. Quædam enim est forma partis, quę in quolibet numero est vltima sua vnitas, & est nominata, sicut in quaternario dicitur seu denominatur quarta: in quinario quinta, & sic de alijs. Alia est forma totius N quæ resultat ex vnione materiæ cum forma vel ex ordine materialis cum formali &c. Et hęc etiam nominata est. Nã hæc in numero binario dicitur dualitas. In ternario ternitas seu trinitas, & sic inde. Hoc autem modo nominari formas totius ipsorum numerorũ ẜm suas species, nullus qui in doctrinis sapientum & Philosophorum exercitatus est, negare põt. Vt clarũ est intuẽtibus libros Platonis, Arist. Auerrois, Alberti, Sancti Thomæ, & etiam Scoti, & breuiter omnium sine differentia. Vtuntur enim omnes prædictis denominationibus formarum illarum. Contra se etiã loquitur in eadem fere sententia. Si enim denominat totũ, quomodo est forma innominata? Et si innominata, quomodo denominat? Patet igitur ex his omnibus, hanc Anto. and. determinationem vndecunq; a plana veritatis via deuiare. Et hæc de tertio. Quantum ad quartum superest soluere argumenta ab aduersario inducta cõtra præfatam O sancti Thomæ doctrinam. Ad primum igitur primo respondetur ꝙ ut ex determinatis patet, non arguit ad propositum eius quod intendit Sanctus Thom. quia vnitas illa quæ dat speciem & vnitatem numero, non dicitur vltima vltimitate situs realis, de quo tantum intendit dictum Arist. super quo fundatur obiectio, sed vltimitate fundamentalis summationis quæ est de ratione numeri, vt superius dictum est. Secundo dicitur ꝙ Arist. loquitur de vnitate specifica, non autem de numerali sub eadem specie. Et hæc est alia & alia in numeris ẜm quod variatur vnitas de vltima in non vltimam. Non variatur autem species & substãtia specifica numeri per diuersam positionem unitatis hoc modo dicto, sed per subtractionem eius, uel additionem alterius. Quod autem sit hæc intentio Aristotelis indicat ly: differentia in substantia, quæ si proprie sumatur, specificã habet diuersitatem causare. Vnde negando ibi esse differentiam in substantia, non negat (quantum ex propria significatione verborum sumi potest) nisi distinctionem specifi- P cam. Indicant etiam hanc esse intẽtionem Philosophi, exẽpla quibus declarat ꝙ in quibusdam facit positio differentiam secundum substantiam. Nam dicit quòd diuersitas partium in homine & domo, & sic in alijs heterogeneis, intelligendo de partibus principalibus facit diuersitatem in substantia, quod exprimit diuersitatem specificam. Variatur enim species ex tali partiũ transpositione, puta si pedes hominis ponerentur in situ capitis, & econuerso, & tectum domus poneretur in situ fundamenti & econuerso. Sic igitur ex diuersa situatione vnitatum, etiam eo modo summationis quo declaratum est, cum non fiat variatio in substantia specifica, vt sit alia species numeri, patet ꝙ etiã si fiat variatio ẜm numerum sub vna specie, non repugnat hoc dictis Arist. in loco allegato. Erit igitur nũc numerus alius nõ specie, sed numero: & forma alia, non specie sed numero. Et per hoc patet ad primam probationem falsitatis Q consequentis. Ad secundam vero dicitur ꝙ non inconuenit absolutum imperfectum, & imperfecte vnitatẽ habens specificari per ordinem prædicto modo. Immo hoc requirit ordo vniuersi vt quædam naturæ vno modo, aliæ vero alio speciem sortiant̃, sicut in principio deduximus per Sanctum Thomam ꝙ aliqua entia per formã, aliqua per compositionem, aliqua vero per ordinem specificãtur. Et in hoc super alia accidentia habet quantitas similitudinem cum substantia. Sic enim in supremo coniungitur infimæ substantiæ, dum quantitas discreta, quæ est prior & consequenter perfectior cõtinua, admittit & habet in sui essentia compositionem formalis cum materiali, vt fiat ex eis per se vnum &c. Ad secundum argumẽtum patet solutio ex dictis. Non enim ex vltimitate naturæ, perfectionis, temporis, situs, aut actualis etiam a numerante summationis, habet aliqua vnitas, ꝙ sit specialis forma huius q̃narij, & nõ illius

A illius: sed a fundamentali vltimitate prædictę etiam fundamentalis summationis, vt superius dictum est. Ad tertium dicitur, quòd forma informans est & in toto formato, & in parte materiali: sicut anima est in homine, & in materia eius. Sed forma significata per modum compositionis vel ordinis, nō est in parte vel in toto vt informās. Non enim compositio est in singulis partibus compositi: alias omnis pars heterogenei esset heterogenea, et pars etiā quælibet haberet in se compositionem totius, quæ omnia sunt falsa, sed sufficit quòd compositio sit in partibus: quia est ipsa habitudo compositionis partiū, ita ꝙ singulas partes respiciat vt terminos, & nō vt subiecta: sed vt subiectū adęquatum respicit ipsum totum. Sic eodē modo de ordine specificante numerum dicendum est, quātum ad hoc ꝙ talis vnitas quæ est forma numeri nō oportet ꝙ sit in alijs vnitatibus informando eas &c. sed sufficit quod ad eas terminetur tali ordine. Dicitur enim vltima in respectu aliarum, & hoc sufficit ad esse formam partis in tali specie. Et

B est in ipso toto numero vt forma eius adęquata per hoc, ꝙ in eo respicit alias sub prædicto respectu: ex qua habet totum ipsum quod sit vnum per se, et distinguitur sicut pars a toto ab ipsa forma numeri quæ dicitur forma totius, puta dualitate a qua numerus ille denominatur binarius, sicut ab humanitate denominatur homo. Est ergo in alijs vnitatibus non formaliter, neque enim hoc exigit natura huius formæ, sed ordinabiliter, inquantum ex ordine ad alias habet ꝙ sit vltima. Et hoc sufficit ad hoc ꝙ sit forma numeri dans ei speciem et vnitatem per se, vt dictum est. Et hęc depāti defensione sufficiant. Per oīa benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO XXI.

Libro nono. t. c. 22. parte tertia.

Decipi enim circa quodquidest non est: sed aut secundum accidens.

C IN PRAESENTI textu dicit Arist. ꝙ verum & falsum non inueniuntur eodem modo in simplicibus sicut in compositis. Quia in simplicibus attingere mēte, & repræsentare voce, est verum. In compositis autē tā ex parte rei intellectę q̄ ex parte intellectus requiritur compositio & diuisio ad hoc quòd sit in eis verum vel falsum. In simplicibus etiam falsitas non est. Sed non attingere ipsum simplex mente, est ipsum penitus ignorare. Et ratio assignatur ex cōditione & natura rei simplicis. Nam id quod non habet partes, aut totum scitur aut totum ignoratur: & sic qui non attingit ad quodquidest eius, ipsum omnino ignorat. Et subdit Philosophus ꝙ decipi quod est idē q̄d dicere falsum, non est circa quodquidest simplicium nisi p accidens. Et hucusque concordamus cū Antonio an. cuius etiam verba prædicta sunt fere omnia. Sed circa expositionem illius verbi (nisi per accidens) a Sancto Thoma de

D uians dicit, ꝙ simplicia sunt in duplici differentia. Quędā enim sunt simpliciter simplicia, quędam vero sunt simplicia, sed non simpliciter. Prima dicuntur conceptus non resolubiles in alios conceptus. Et licet nullus istorum conceptuum sit formaliter falsus, potest tamen esse falsus, inquantum aliquid apprehenditur sub determinationē non conuenientem sed repugnantem sibi. Hęc ille. Et fm hoc exponit illud verbum Arist. (nisi per accidens) esse intelligendū ꝙ in talibus conceptibus simplicibus, sed nō simpliciter, potest esse falsitas virtualiter. In conceptu autem simpliciter simplici non cadit falsitas etiam per accidens. Et ꝙ ista expositio sit etiam Arist. probat. Quia in isto capitulo Arist. videtur distinguere de intelligentia inquātum est circa q̄d simplicium & circa quid compositorum, quod optime fit fm prædictam expositionem. Per hoc enim ꝙ potest contingere falsitas per accidens in quodquidest simplicium ex

E hoc quod potest ipsum quodquidest attribui ei cui nō cōuenit, non distinguuntur simplicia a compositis. Ergo sic exponere ly fm accidens, non est exponere ad mentē Arist. qui intendit inter ista distinguere. Post hæc recitata alia expositione super illo verbo (nisi per accidens) quæ est expositio Sancti Thomæ, subdit in fine, dicens. Prima tamē expositio subtilior & verior videtur, & contradicit isti secūdæ. Hæc omnia ex illo. Pro defensione igitur doctrinæ Sancti Thomę, ab hac inepta impugnatione, tria faciā. Primo quidem ostēdam expositionem Sancti Thomæ nil falsitatis admittere, immo subtilissime penetrasse mentē Philosophi. Secundo expositionem aduersarij non esse ad mentem Philosophi, falso inniti fundamento, ac implicare contradictoria propalabo. Tertio ad motiuum illius respōsio applicabitur. Quantum ad primum sciendum primo ꝙ cum verum & falsum sint in intellectu sexto metaphy. tex. com. 8. q̄d intelligitur realiter & formaliter: & primo sint in compositione & diuisione, vbi supra, & hic text. cō. 21.

F & etiam primo peri hermenias & alibi pluries, sequitur ꝙ in prima apprehensione non sint veritas proprie & perfecte. Eo tamē modo quo ibi est formaliter ibi sit. Sequitur etiam ꝙ veritas & falsitas nō sint in rebus, quatenus esse in rebus distinguitū cōtra esse in anima obiectiue. Quia tamē esse rei est causa veritatis in intellectu, et non econuerso: nō enim propter meum extimare te esse album, tu es albus, vt dicit hic Arist. sed ex eo ꝙ res est vel nō est, oratio dicitur vera vel falsa, vt dicitur in postprædicamentis: ideo in rebus quoq; dicitur esse veritas, non quidem formaliter, sed causaliter. Secundum quem modū etiam veritatis, primo & principalius est veritas in compositione & diuisione rei correspondenter ad compositionem & diuisionem intellectus, q̄ fit in ipso quodquidest: quod vt sic, nonnisi simplici apprehensioni correspondet. Si qua igitur sint entia quæ compositionem aut diuisionem in se non admittant, consequenter etiam nec intellectus videns ea, circa talia compo

G nendo aut diuidendo veritatem dicet aut falsitatem, nec in re illa prædicta veritas, aut falsitas causaliter reperietur. Poterit tamen talia simplicia intellectus, apprehēsione etiam simplici intueri, & veritati huic correspondente causali veritate res illa tūc vera erit. Hæc Arist. pro maiori parte hic expresse docet. Dicit enim primo quòd verū & falsum in rebus est componi aut diuidi, & intelligit hoc de rebus, & substantijs compositis, vt patet. Et dicit in rebus ad distinctionem veritatis aut falsitatis intellectus, quæ non important componi & diuidi, sed componere & diuidere quasi actiue, intellectualiter tamen: de quibus immediate subiungit dicens (vnde verus est) scilicet homo vel intellectus putans diuisum diuidi, compositum componi. (Mentitur autem, econuerso habens res) hoc est contrario modo quantū ad compositionem & diuisionem habens res in intellectu suo, quia videlicet putat rem compositam esse diuisam, & ecōtra. Ex quo dat intelligere, ꝙ in hac extimatione seu in

H hoc iudicio intellectus, quo iudicat rē esse sicut est, vel non esse sicut non est, aut econtra, completur ratio veritatis vel falsitatis. Ostendit autem cōsequenter, quòd sic esse vel nō esse in rebus, est causa veritatis & falsitatis in mēte, proponens primo hoc & dicens: (Quandoq; est aut non est) scilicet in re cōpositio vel diuisio (est quod verum dicitur aut falsum) hoc est in intellectu. Per hoc enim quòd vtitē hoc modo loquendi (quod verum dicitur) dat intelligere quòd loquitur de veritate & falsitate intellectus cuius est primo dicere verum vel falsum. Dicit autē posthæc, ꝙ (Hoc perscrutādum est quid dicimus.) Perscrutatur autem hoc per exempla dicens: (Nō enim propter nos extimare te vere album esse, tu albus es: sed propter te esse album, esse dicētes, verū dicimus.) Et sunt clara verba. Post hæc declarato in parte sequenti huius textus, quomodo cum veritate stat de aliquibus contingentia, in aliquibus vero reperitur necessitas:

I sitas: & cũ falsitate in quibusdã stat cõtingẽtia, in qbusdã
vero impossibilitas sm videlicet ꝙ contingẽs aut necessa-
riũ aut impoſſe est aliqua adinuicẽ cõponi vel ab inuicẽ di-
uidi in rebus, trãsit ad res & substãtias incõpositas, quęrẽs
quomodo in eis vel circa eas inueniatur verum & falsum.
Et primo per modum interrogationis & quæstionis dicit:
(Circa incomposita uero, quid est esse, & nõ esse.) quæ sunt
causa veritatis & falsitatis: & quid est (verum & falsum). s.
circa talia in intellectu. Assignat autem rationem dubita-
tionis. Cũ enim dictum sit ꝙ compositio & diuisio in re-
bus sit causa veritatis & falsitatis in intellectu, cum in re-
bus simplicibus nõ inueniantur compositio & diuisio, vi-
detur sequi ꝙ in eis nõ erit verum & falsum. Et ideo dicit:
(Non enim est compositum, vt sit quidem, quandocunq;
cõpositum) hoc est ꝙ possit vere affirmari, ꝙ est, quia ex
parte rei inueniatur compositio (& non sit, quandocunque
diuisum fuerit) hoc est, ꝙ & ipsa negatiua sit vera propter
K diuisionem quæ sit in rebus (sicut album lignum) idest si-
cut est vera ista affirmatiua, lignum est albũ, propter hoc
quod in re est compositio ipsius ligni cum albedine (aut in
commensurabile diametrum) hoc est, sicut & negatiua est
vera, diameter non est commensurabilis costæ, quia in re
est diuisio prædictæ commẽsurationis a diametro. Et sub
iungit consequenter ꝙ (nec verũ) & falsum, similiter adhuc
existent & in alijs, id est manifestum est ex his ꝙ non eodẽ
modo est verum & falsum in his incompositis, & in com-
positis rebus. Et rationem assignat dicẽs, (aut sicut nec ve-
rum in his idem, sic nec esse. Quasi dicat, Si esse in talibus
non est idem, nimirum si in eis non erit eodem modo veri
tas, cum verum & ens se inuicem committentur & conse-
quantur. Et similiter falsum, & non ens. Post hæc declarat
quomodo in istis simplicibus possit inueniri verũ vel fal-
sum dicens: (Sed hoc est verum quidem aut falsum.) Sup-
ple in prædictis substantijs simplicibus, (Attingere quidẽ
& repræsentare, verum.) Et ꝙ non loquatur de repræsenta
L tione quæ fit etiam in compositione saltem præsuppositi-
ue, sed de ea quæ pertinet ad primã operationem, patet cũ
subiungit: (Nõ enim idem affirmatio et repræsentatio.) Ve
rum igitur circa talia non est sm compositionem & diui-
sionem, sed per simplicem repręsentationem, quo modo di
citur in tertio de anima, ꝙ intellectus circa ipsum quodqd
est (quod vt sic simplex quidest) semper est verus. Et ideo
post hæc hic ostendit ꝙ circa talia non est falsitas aut de-
ceptio in intellectu dicens: (Decipi enim circa quodquid-
est, non est, sed aut sm accidens.) Quod autem non solum
in quodquidest simplicium non inueniatur falsitas & dece
ptio, quæ pro falsitate hic accipitur, sed etiam hoc idem re
periatur circa quodquid est compositorum, aperte asserit
subdens: (Similiter autem & circa compositas substantias
nõ. n. est decipi). s. circa quodquid est earum. Circa cõposi
tionem quippe & diuisionem talium substãtiarum esse ve
ritatem & falsitatẽ supra exposuit. Vnde oportet ꝙ hic lo-
M quatur tãtum de ipso earum quodquidest dum dicit circa
eas non esse deceptionem, sicut immediate loquutus est de
quodquid est simplicium &c. Quomodo autẽ circa qd'-
quidest vtriusq; huius substantiæ possit esse falsitas per ac
cidens, declarat Sanctus Thomas dicens: (Quomodo autẽ
per accidens decipiatur aliquis circa quodquidest conside
randũ est. Non enim decipitur quis circa quodquidest, nisi
componendo & diuidendo. Per primam enim operationẽ
intellectus non decipitur circa quodquidest, sed semper est
verus) vt probatum est ex tertio de anima. Restat igitur ꝙ
tantum ratione compositionis vel diuisionis adiũctę pos-
sit sibi competere deceptio, & sic non per se, sed per alterũ,
& consequenter per accidens sibi poterit cõtingere. Quod
quidẽ in substantijs compositis contingit dupliciter. Vno
modo per compositionem diffinitionis ad rem diffinitam
aut diuisionem. Vt si aliquis diceret, asinum esse animal ra
tionale mortale, aut hominem non esse animal rõnale mor N
tale. Alio modo sm ꝙ diffinitio constituitur ex partibus
quæ non sunt inuicem componibiles, vt siquis assignaret
hanc diffinitionẽ: Homo est animal insensibile. Primo igi-
tur modo diffinitio dicitur esse falsa, quia non est huius. (Se
cundo modo dicitur falsa per se vt in septimo docuit Phi-
losophus.) Quod non est intelligendum quasi falsitas &
deceptio competat ipsi quodquidest per se. Huius enim
oppositum per hanc declarationem edocere intendit. Sed
dicit competere ei falsitatẽ hãc per se, quia non per compa-
rationem ad aliquid extra se, sed per comparationẽ ad par
tes suas intrinsecas. Competit tamen ei prædicta ratio per
accidens, inquantum videlicet adiungitur ei compositio
vel diuisio per opus intellectus. (In simplicibus autem sub
stantijs non potest esse deceptio circa quodquidest substã-
tiæ nisi primo modo. Non enim eorum quodquidest, est
compositum ex pluribus circa quorum compositionẽ vel
diuisionem possit accidere falsum.) Hæc formaliter ex san
cto Thoma. Summa igitur intentionis Arist. in hoc textu O
vt ex prædictis patet, est ꝙ veritas et falsitas proprie & pri
mo est in cõpositione & diuisione intellectus formaliter,
in compositione autem & diuisione rerum causaliter. Im-
proprie autem, etiã in prima operatione intellectus, est ve-
ritas formaliter, in rebus autem prima apprehensione co-
gnoscibilibus, cuiusmodi est ipsum qd'quidest, est veritas
improprie, & causaliter. Veritas autem proprie etiam cau
saliter non est in talibus per se, sed solũ per accñs, inqũtũ eis
adiũgit̃ uel circa ea cõsideraẽ aliqua cõpositio vel diuisio,
q̃ qdẽ cõpositio aut diuisio si sit in ipõ qd'qdest realiter, ẽt
si non actualiter cõsideretur vt compositum aut diuisum,
sed potius simplici apprehensione, dicitur tamen in eo esse
causaliter seu fundamẽtaliter aut virtualiter veritas aut fal
sitas sm talem compositionem & diuisionem, sed per acci
dens, id est rõne eiusdem compositionis aut diuisionis rea-
lis in ea existentis, & intellectualis possibilis circa intelle-
ctum fieri. Patet autẽ in ipso quodquid est uel circa ipsum, P
intelligi esse compositionem & diuisionẽ duobus modis.
Vno modo intrinsece, ex partibus realibus in eo existenti
bus. Alio modo quasi extranee ex ipso videlicet quodqd-
est, & eo cuius est qd' ideo põt dici intrinsecũ, qa nõ est de
cõceptu ipsius qd'qdest, vel etiã quia est realiter ab illo di-
stinctũ inquantũ aliquod cuius est ipsum quodquidest, in-
cludit aliquam realitatem quam nõ dicit quodquidest. Si
cut Socrates includit sua principia indiuiduãtia, quæ nõ in
cludit quodquidest hoĩs. His duobus modis est composi-
tum quodquidest compositorum, & ob hoc est in eo veri
tas & falsitas per accidens inquãtum ex sua natura habet ꝙ
possit composite & diuise intelligi vere vel false. Ipsum
autem quodquidest simplicium, non est primo modo cõ-
positum. Neq; enim partes habet, vt possint sm cõpositio
nem partium intelligi compositę, aut sm diuisionem diui-
sæ. Et ideo circa quodquidest simplicium quantum est ex
natura ipsorum, primo modo nõ potest esse ueritas aut fal-
sitas per accidens componendo vel diuidẽdo. Licet enim Q
intellectus noster circa talia, cõpositiones formet &c. id ta
men non ex parte rei est, sed ex parte nostri modi intelligẽ
di, qui propter infirmam naturã nostri intellectus ipsa sim
plicia prout in se sunt intueri non possumus, sed ad modũ,
immo & p species compositorum. Dicit̃ autem sm compo-
sitionem & diuisionem primo modo non esse veritas, aut
falsitas in simplicibus, non quidem quia partes intrinsecæ
sint vnitę, vt in compositis inuenitur: in quibus incidit fal
sitas si intelligãtur diuisæ &c. sed ideo quia partibus carẽt,
& ob hoc non potest seorsum vna earum pars intelligi; vt
separata ab alia, sed vel nil eorum intelligitur, aut totum,
quantum est ex parte rei, vt diximus. Quãtum autem ad
secundam cõpositionem quodquidest. s. cum eo cuius est.
Sciendum est ꝙ licet in simplicibus substantijs quãtum ad
essentialia

A essentialia quæ sunt de conceptu vtriusq; non differant realiter ista duo, vt patet. 8. huius tex. cōmen. 8. tamē in omnibus talibus citra Deum, aliquid pertinet ad suppositū, vt suppositum est, quod non pertinet ad naturam quam scilicet significat q̃d quidest vt sic. De ratione. n. suppositi est, q̄ quæcunque in re sunt præter essentiam quæ est principium suppositi, sint in ea mediante supposito, quia eius est esse per se, & consequenter eius est etiam alia per suum esse sustentare in se recepta. Et sic omnia primo vniuntur in supposito, & pertinent ad ipsum, vt dicit Sanctus Thom. secundo quolib. articu. quarto. Licet ergo talia non sint de essentia suppositi, sed sint vel ipsum esse quod distinguitur realiter a natura seu ab essentia, vel accidentia ipsius suppositi, propria quidem vt intellectus & voluntas & species, & communia vt multi actus & multi conceptus: quia tamen prædicto modo pertinent ad suppositum, habet suppositum rōne prædictę horum inclusionis q̄ distinguatur realiter a natura. Et ex hoc dicit Sanctus Thomas in quolibeto

B secundo articulo quarto, quòd etiam in substantijs separatis suppositū distinguitur realiter a natura, & sic quod quidest ab eo cuius est, etiam in simplicibus. Ratione igitur prędictę distinctionis realis posset diffinitio vnius substantię separatę, intelligi attribui alteri a suo proprio diffinito, & tunc interueniret deceptio, & non ignorantia tantummodo: quia ista duo non sunt penitus idem, vt ex hoc vel totum apprehendatur vel nihil: sed potest vnum eorū apprehendi, puta quodquidest, & circa illud falli, dum ipsum attribuit, nō suo proprio supposito, sed alteri quod putat esse proprium, forte propter aliquā similitudinem in accidentibus illis cum proprio. Et hoc modo per accidēs est falsitas in ipso quodquidest respectu eius cui conuenit esse illud cuius est ipsum quodq̃dest, siue hoc, siue illud, inquātum potest sic apprehendi, seu vt est fundamentum talis apprehensionis circa se. Cum autem actualiter sic componitur, interuenit tunc falsitas nō per accidens, sed per se. Sed

C non est falsitas tunc in ipso quodquidest, sed in ipsa cōpositione, ex parte quidem rei causaliter: ex parte vero intellectus formaliter. Propter eādem etiam distinctionē ipsius quodquidest ab eo cuius est in talibus, habet ipsum quodquidest quod possit intelligi sub ratione diuisionis a proprio supposito, & sic possit interuenire falsitas in diuisione seu in negatione: & sic falsitas hæc pari ratione erit in ipso quodquidest per accidens. Est igitur eadem ratio, sed non penitus eadem tā in simplicibus q̄ in compositis, q̄ in eorum quodquidest inueniatur veritas & falsitas per comparationem ad id cuius est, quia in vtrisq; sunt hęc abinuicē distincta: licet magis in compositis q̄ in simplicibus vt diximus. Ex his omnibus patet propositum primum, q̄ videlicet Sancti Thomæ expositio de substātijs simplicibus & quodquidest earum, sit ad mentem Arist. immo ſm verba Arist. exprimatur: & q̄ nullum inconueniens sequitur ex hoc q̄ ly (sed aut secundum accidens) exponitur de sub-

D stātijs tam simplicibus quàm compositis, diuersimode tñ, vt dictum est. Et hæc de primo. Quantum ad secundum. Probatur, expositionē aduersarij nō esse ad mentē Arist. ex verbis etiam ipsius Anto. and. Nam vbi adoritur explanare textum Arist. qui incipit, (Circa in cōposita vero &c.) dicit: Sic Arist. ostendit propositum quātum ad verum & falsum in substantijs compositis & simplicibus, quales ſm Arist. sunt substantiæ immateriales. Hæc ille. Et idem repetit incipiens eundem textum post diuisiones exponere, dicēs sic: Dicit ergo quòd circa incomposita vero vt sunt substantiæ immateriales & simplices, non est verum & falsum propter compositionem & diuisionē quæ fit in rebus &c. Et de his prosequitur totam expositionē vt omnes videre possunt. In expositione similiter alterius partis eiusdē textus. 22. quæ incipit, (Et omnes sunt actu & non potentia &c.) sic incipit textum explanare: Dicit ergo q̄ omnes

E scilicet substantiæ simplices & immateriales sunt actu & non potentia &c. Et sic prosequitur exponendo de eisdem. Hoc idem repetit in recapitulatione exponendo textū qui incipit, (Esse vero vt verū &c.) vbi expresse exponit q̄ in substantia simplici non est decipi sed ignorantia. Quomodo igitur partem textus inter prædictas mediam, vbi Ari. declarat qualiter in simplicibus inuenitur verum: non autē falsum nisi per accidens &c. potest hic exponere nō de substantijs simplicibus, sed de conceptibus simpliciter simplicibus? Nonne apparet expresse uoluntariam esse exponere, distortam, peruersam? Si esset ad intentionem Philosophi expositio ista, iudicandus foret insipientissimus, vt quęrēs etiam secundum expositionem suam, quomodo in substātijs simplicibus sit verum aut falsum, respondeat, quòd circa conceptum entis, esse verum est representare, decipi vero circa illum non est, nisi ſm accidens, & sic de alijs conceptibus, si q̄ sunt simpliciter simplices. Et hāc declaratio-

F nē postea in textu immediate sequēti adaptans ad ꝓpositū principalis intentionis, iterum loquatur de substantijs simplicibus &c. Quis non cōfundatur, tam insulsum processum tanto Philosopho ascribere? Vnde certo certius extimandum est, non ab Anto. and. sed ab aliquo nedum ignorante, verumetiam imprudente admodum viro, illud notandum non nisi a sibi similibus, interpositum fuisse expositioni Anto. and. Sicut & in pluribus alijs locis huius expositionis factum esse non dubito, vt in hoc opere alibi notaui. Vnde & Mauritius, cuius forte prudētia ista fuit, hoc tandem aduertens, in margine circa finem expositionis vltimę illius partis, sic dicit: Videtur quòd nedum de simpliciter simplicibus loquatur. At non videtur, immo clarissimum est de talibus nullo modo ibi loqui, sed de substātijs simplicibus tantum modo. Addit autē Mauritius: Sed dic consequēter ad sua principia. Quasi dicat. Nō attendas quę hic videantur principijs Scoticis aduersari. Sed illis immo-

G biliter inhæreas, q̄uis etiam Arist. vel cuicunque alteri sapienti, siue rationi, aut etiam sibiipsis, vt hic accidit, repugnent. Vel dic consequenter secundum sua principia, quæ sunt peruerse exponere textus Arist. vbi inueniuntur proprijs horum virorum placitis aduersari. Nos autem consequenter dicemus ad principia sapientissimi Aristo. Licet autem hoc quod contra hanc expositionem inductum est, clarissime conuincat q̄ ad intentionem Arist. expositio illa non faciat, immo ei repugnet, tamen ad fortiorem falsitatis & errorum repulsionē, ex eadem media parte textus qui incipit, (Sed est verum &c.) in cuius expositione ab intentioni Philosophi diuertit, idipsum ostēdemus. In hoc enim textu intendit Philosophus declarare, quomodo in simplicibus est verum, & similiter quomodo in eisdem non est falsum nisi per accidens. Proponit autem hoc dicens inter cætera q̄ circa quodquidest, nō est decipi nisi per accidēs. Quod autem loquatur de quodquidest simplicium, & nō de quodquidest compositorum tunc, licet pateat ex eo q̄

H proposuit hoc declarare de simplicibus, vt diximus, adhuc tamen in hoc eodē textu idipsum insinuat, dum statim subdit, hoc idem inueniri in compositis. Quod verbū non addidisset, nisi in priori verbo de quodquidest simpliciū tm̄ intendisset. Tunc sic. Conceptus entis non est quodquidest aut conceptus alicuius quodquidest: & similiter cōceptus differentiæ vltimę non est quodquidest, sed pars cōceptus quodquidest, ergo Arist. dum declarat q̄ circa quodquid est simplicium, non est deceptio, non intendit de conceptu entis aut differentiæ vltimæ. Quod si dicat licet ens & differentiæ vltimæ non habeant proprie quodquidest, habēt tamen proprium conceptum quo respōdemus ad quid de eis: patet q̄ sic respondentes propriā vocem ignorant. Neque enim talis cōceptus est eorū quodquidest ſm esse q̄d habet in intellectu, vt clarum est, neque ſm q̄ est in rebus, vt stat etiā sub intellectu, quia quodquidest, est formaliter

notius

I notius q̄ id cuius est siue propriũ siue improprium. Om-
nis enim diffinitio, quæ non nisi quodquidest significat, si-
ue propria & proprium significans quodquidest, siue im-
propria, includit plures conceptus quibus declaratur id cu
ius est. Declaratio enim facta per nomen vnum notius, non
est declaratio quid rei, sed quid nominis, vt dicitur in septi
mo. tex. com. 13. vbi etiam expresse dicit Arist. diffinitio-
nem non posse fieri ex vno nomine tantum. Conceptus igi
tur non resolubilis in alios, nõ potest esse aliquo modo qd'
quidest. Et sic eorum hæc expositio repugnat textui, quàm
aperte, etiam quo ad verba. Falsam quoque hanc esse ex-
positionem, ruinosum hoc indicat fundamentum ꝙ videli
cet præter ens, aliquid aliud habeat conceptum simpliciter
simplicem citra Deũ. Neque enim differentiæ vltimæ sunt
illo modo simpliciter simplices, vt isti erronee putant. Et
licet hoc per sapientissimos Thomistarum diffuse declara
tum sit, nec multum quantum ad præsentem defensionem
K nunc referat, an sit sic vel non, cum satis abunde defensata
sit doctrina & expositio sancti Thomæ, tamen ne ex toto
tacentes videamur admittere falsitatem, vnica ratione sal-
tem illam explodere volo. Et fundatur ratio super auctori
tate Arist. tertio huius tex. com. 10. vbi dicit & probat ꝙ
ens non possit esse genus ex hoc, ꝙ nulla differentia partici
pat genus. Omnis autem differẽtia participat ens, ergo ens
non est genus. Intendit autem Arist. per participationem,
hoc quod est habere in suo formali conceptu, quod patet,
quia si participationẽ illam interpretari uoluerimus identi
tatem realem. Sic omnis differentia participaret suum ge-
nus, quia omnis differentia est idem realiter suo generi, etiã
per aduersarios. Item non magis diceretur differentia parti
cipare ens, q̄ ens participare differẽtiam, quia identitas rea-
lis reciproca est. Oportet igitur intelligere ꝙ ideo differen
tia non participat genus, quia ipsum genus non est de con-
ceptu formali differentiarum. Et econtra, ideo ens ab om-
nibus differentijs participari, quia est de formali conceptu
L omnium differentiarum, ergo nullius alterius cõceptus est
simpliciter simplex, cum omnis addat ad cõceptum entis.
Et hæc de secundo. Quantum ad tertium sciendum ꝙ ra-
tio quare Anto. an. in exponendo Philosophi hanc literam
deuiauerit ab expositione sancti Thomæ, & ab intentione
Philosophi est, quia licet in substantijs simplicibus non sit
compositio partium realium, est tamẽ compositio partiũ
rationis, scilicet generis & differentiæ cum sint in prædica
mento: & ob hoc in eorũ quodquidest potest accipi id qd'
habet rationẽ determinabilis. s. ipsum genus, sub determi-
natione sibi non conueniente, puta sub non propria, sed al-
terius differentia: & sic in eo est virtualiter falsitas, non so-
lum per comparationẽ, quodquidest ad id cuius est in eis,
sed etiam propter compositionem vel diuisionem partiũ
rõnis, quæ sunt in eis intrinsece. In conceptu autem simpli
citer simplici, non possunt inueniri diuersę partes, etiam se
cundum rõnem, nec aliquid per modum determinantis, &
M ob hoc falsitas nec per se nec per accidens in talibus esse po
test quantum ad intrinsecas partes quas non habent. Et sic
videtur posse saluari intentio Philosophi, qua quantum ad
hoc videtur ponere distinctionem, inter quodquidest sim
plicium & compositorum. Quod nõ saluatur ꝑm propriã
expositionem, vt videtur. Sed ad hoc motiuum respon-
demus ꝙ multipliciter deficit. Et primo quidem quando
dicitur ꝙ in substantijs simplicibus, licet non sit composi
tio realis, est tamen in eorum quodquidest, compositio ra-
tionis &c. Dicimus ꝙ verum est, sed hæc non habet funda
mentum in rei essentia, sed est per apprehensionem intelle-
ctus nostri. Vnde bene sequitur ꝙ potest esse falsitas ex par
te nostri intellectus circa tale quodquidest a nobis appre-
hensum, non autem ꝙ ex parte rei possit esse falsitas causali
ter, quia nulla est partium compositio ex parte rei, ex qua
natus sit intellectus compositionem formare vel diuisionẽ
in quibus sit formaliter veritas aut falsitas. Quod aũt intel N
lectus cõponat & diuidat &c. est ex impfectione sua, qua
non potest simplicia ista sicuti sunt, apprehendere, sed per
modum & species cõpositorum, vt supra dictũ est. Arist.
autem & Sanctus Thomas loquuntur de veritate & falsita
te prout est causaliter in rebus, siue per se siue per accidens,
vt patet per supradicta. Secundo deficit hoc eorum moti
uum in eo ꝙ dicitur, Arist. ponere differentiam inter intel
ligentiam circa quodquidest simplicium, & quodquidest
compositorum, & ꝙ circa quid compositorum cadit dece
ptio per accidens, quia. s. compositum est natum facere cõ
ceptum nõ simpliciter simplicem, in quo potest cadere fal
sitas virtualiter, non sic autem in quid simplicium &c. De
ficit inquam, quia falsum est quod assumit, immo Arist. ex
presse ponit quantum ad hoc similitudinem, inter quodqd
est simplicium & compositorum. Postq̄ enim dixit ꝙ cir-
ca quodquidest simplicium non est falsitas nisi ꝑm acci-
dens, statim subdit: Similiter autem & circa cõpositas sub
stantias. Non enim est decipi. Quid clarius? Quod tñ plu- O
ribus modis contingit falsitas per accidens circa composi
tas substantias, q̄ circa simplices, ideo hoc Sanctus Tho-
mas optime declarat, ex eorꝫ naturis quomodo proueniat.
Tertio arguitur contra motiuum illud. Si Arist. cum di-
cit ꝙ circa quodquidest simplicium, nõ est falsitas nisi per
accidens, intelligit de conceptu illo modo simpliciter sim
plici. Sequitur quòd quodquidest substantiarum simpli-
cium condiuidat ab illo conceptu simpliciter simplici. Et
sic vel quodquidest substantiarum simplicium, nõ memi-
nit, quando debebat ostendere quomodo in ipso, sit dece-
ptio ꝑm accidens, & sic fuit diminutus, vel simpliciũ sub-
stantiarum quodquidest intellecta & inclusa esse voluit in
quodquidest compositarum substantiarum, de quibus sta
tim vt diximus mentionem fecit, & sic substantias simpli
ces vocauit substantias cõpositas, quod est derisibile. Nec
Arist. vnquam per substãtias compositas intelligi vult ni-
si substantias materiales. Et in præcedenti textu & in hoc, P
etiam ꝑm Anto. and. diuidit eas a substantijs simplicibus,
vt supra diximus. Quarto ostenditur idem motiuum de-
ficere quantum ad hoc quod dicit de conceptu simpliciter
simplici esse intelligendum Philosophum &c. qui conce-
ptus est conceptus entis, & vltimarum differentiarum. Et
quidem ꝙ differentiæ vltimæ non habeant conceptus tali
ter simplices supra ostensum est. Quod autem cõceptus en
tis non sit talis de quo intelligendus sit hic Philosophus, ex
verbis etiam aduersarij sic inducitur. Nam paulo infra reci
tata supra in principio verba. Subdit Anto. and. Ita inquit
substantiarum simplicium potest intellectus simplex esse
falsus per accidens in attribuendo alteri ipsum quodquid-
est, sicut in quid compositarum &c. Tunc arguitur sic. In
tellectus non potest esse falsus in attribuendo alteri conce-
ptum entis, ergo de conceptu entis non intelligit hic Philo
sophus, vel est differentia in attribuẽdo alteri ipsum quid,
inter quid simplicium & quid compositorum. Et vtrũq; Q
est contra te, ex tuis tamen dictis sequẽs, ergo implicas op-
posita. Assumptum etiam pueris clarꝫ est. Cuicunq; enim
attribuit conceptus entis, semper intellectus est verus. Nec
habet aliquid quod sit alterum a se, nisi nõ ens. Non ens au-
tem non habet conceptum, nec eius est quid, vt possit dici
conceptus entis attribui alteri &c. Quod autem aduersa-
rius extremo loco recitata opinione Sancti Thomæ subin
tulit, hoc inquam: Primo expositio subtilior & verior vi-
detur, & contradicit isti secundæ &c. patet quantã aucto-
ris sui demonstret subtilitatem. Si enim illa verior, ergo &
ista vera. Si illa subtilior, ergo ista subtilis, si non abusiuã
proferẽs comparationem, abusiue, inepte, incõpteq; loquã
tur. Si ergo ista vera & subtilis est, quomodo contradicit
veriori & subtiliori? Non contradictoria sunt simul vera.
Tantam igitur expositio illa sua, veritatem, & subtilitatem
habet,

A habet, quantam, & commendatio ista insulsa. Et hęc de pręsenti defensione dicta sufficiant. Benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO XXII.

Libro. 10. t. c. 18. parte prima.

HOC IN LOCO Arist. arguit ꝙ ęquale opponitur magno & paruo, eo ꝙ hac dictione Vtrum, qua vtimur tãtum in oppositis inquirendo, vtimur in prædictis. Quærimus enim vtrum aliquid sit maius aut minus alteri, vel certe ęquale. Addit autẽ philosophus ꝙ ipsum ęquale nõ est cõtrariũ alteri soli, puta magno soli, vel paruo tãtummodo, quia non est maior ratio de vno quàm de altero. Addit adhuc philosophus: Nec ambobus. Quod quidem verbum Anto. an. exponit dupliciter, primo ꝙ ęquale nõ opponitur ambobus seorsum. Et hoc (vt ipsemet dicit) in idẽ redit cũ eo quod dixerat ꝙ nõ opponitꝰ tantũ alteri. Secundo exponit prout exponit etiam sanctus Tho. B Vnde & Mauritius Thomam in marginali campo producit. Et graue piaculum apud eum esset, si debita sanctitatis denominatione illum aliquando honoraret. Dicit ergo ꝙ aliter exponitur ly nec ambobus, cum vnum vni sit contrarium. Addit autem Anto. an. Prima tamen expositio videtur magis texere textum. Hęc ille. Sed ad hæc respondemus ꝙ prima expositio non solum nõ magis texit textũ, sed etiam non potest textui applicari, nisi superfluitatem et modum ineptissimũ, improprium exprimendo cõceptũ, philosopho imponamus. Superfluitatem quidem, dum idẽ repetit, etiã teste Anto. an. & sine vtilitate, quia primo dicto videlicet, (Non enim alteri soli contrarium) sat erat apponere declarationẽ hanc (quid enim magis aut maiori aut minori.) et sic clarissimus esset sensus absq; aliqua repetitione per ly nec ambobus, ex qua potius obscuratur sensus, vt varietas expositionũ indicat. Modum autem ineptissimũ C etiam imponit philosopho. Nam per terminos opposita significantes, vult a philosopho idem exprimi. Opposita signãta præferunt ly alteri soli, & ly ambobus, cum pluralitatem quàm vnum significat, aliud excludat, aperte etiã per exclusionis notam. Nec potest congrue dicere, ꝙ sensus sit ꝙ nec ambobus competit ꝙ nõ opponatur alteri soli, quia hoc vt dixi clarius exprimitur per id quod sequitꝰ, (Quid enim magis &c.) nec decebat tantum doctorem inter claram sententiam & clariorem expositionẽ, interponere verbum quod eãdem sententiam obscure repeteret. Nõ disrumpit etiam contextum expositio sancti Tho. immo connectit, dum vim argumentationis auget inferentis vnũ pluribus cõtrariari. Vt sic arguat philosophus cõtra tenẽtem ꝙ vni sit tantum vnum contrarium. Aequale non opponitur magno soli, nec paruo soli, quia non est maior ratio de maiori quàm de minori ꝙ opponãtur ęquali. Et iterum per te non opponuntur ambobus, ergo nulli, conse- D quens est falsum, quia inter ęquale & magnum & paruum vtimur ista dictione, Vtrum, cuius non est vsus, nisi inter opposita, vt ꝓbatũ est in præcedenti textu, ergo oportet ꝙ antecedens sit falsum, non autem quo ad primam partem, propter probationem inductam, quia scilicet non est maior ratio de vno quàm de alio, ergo quo ad secundam, & sic falsum est ꝙ non opponatur ambobus, ergo oppositũ eius est verum, videlicet ꝙ opponatur ambobus, quod erat intentum consequens huius argumentationis primæ contra veritatem & determinationem illam, ꝙ vni nõ nisi vnũ opponatur seu contrarietur. Quod. n. ly nec ambobus, se teneat ex pte añtis in hac argumẽtatione, cum clare pateat ex pręd icto formalissimo mõ arguendi, tum etiã ex modo loquendi Aristo. est manifestũ. Pręponit. n. totũ añs probationi vnius partis, quam ipse cogebatur probare vt intentum assumpti propositi ex ea cum altera parte, quam B ideo non probauit quia ab aduersario concedebatur, ex doctrina præhabita, ꝙ vnum inquam vni tantum contrariatur, efficaciter posset inferre. Et hic de præsenti defensione satis.

DEFENSIO XXIII.

Libro. 10. tex. cõ. 21. parte secunda.

Multitudo autẽ quasi genus est numeri. Est enim numerus multitudo vno mensurabilis.

HOC IN LOCO Anto. an. sanctum Doctorẽ a Mauritio in margine citatum impugnat circa præsentis partis expositionem sic dicens: Notandum ꝙ quidam expositor exponens istam literã dicit, ꝙ pluralitas vel multitudo absoluta quæ opponitur vni quod cõuertitur cum ente est quasi genus numeri, quia numerus nihil aliud est quàm pluralitas mensurata per vnum. Ita ꝙ vnum secundum ꝙ simpliciter dicitur ens indiuisibile, conuertitꝰ cum ente: ẜm autem ꝙ accipit rationẽ mensurę determinatur ad F genus quantitatis, in qua ꝓprie inuenitur ratio mensurę. Similiter pluralitas secundũ ꝙ significat entia diuisa non determinaꝰ ad aliquod genus, secundum aũt ꝙ significat aliquod mensuratũ, determinatur ad genus quantitatis, cuius species est numerus. Ideo dicit ꝙ numerus est pluralitas mensurata vno, & ꝙ pluralitas est quasi genus numeri, nõ ꝙ simpliciter sit genus. Sicut. n. ens non est genus proprie loquendo, sic nec vnũ quod cõuertitꝰ cũ ente, nec pluralitas ei opposita, sed est quasi genus, qa hẽt aliqd de ratione generis inquantum est cõis. Hęc ille. Sed hęc expositio deficit, qa numerus non solũ reperitꝰ in genere quãtitatis, q. s. causatꝰ ex diuisione cõtinui, sed etiã est numerus transcẽdẽs, cuius principiũ est vnũ quod cõuertitꝰ cũ ente, vt dictũ fuit quinto huiꝰ. ca. de vno Falsum ergo est dicerꝰ ꝙ vnũ vt est mensura, & pluralitas vt est aliqd mensuratũ, sint determinati generis, qa in quolibet etiam genere, est aliquod vnum G quod est mensura. Dr autem pluralitas esse genus numeri, non ꝓprie, & ideo dicitur quasi genus, sed forsan pro tãto, quia ratio pluralitatis videtur absolutior ratione numeri, quia numerus videtur addere ratione mensurabilis super pluralitatem, licet omnis numerus sit pluralitas, & omnis pluralitas sit numerus aliquis, saltẽ transcendens. Hęc omnia Anto. an. formaliter. Licet autem quo ad rei veritatem minima sit & forte nulla in hoc differentia inter Thomistas & Scotistas, si vtrorũq; opinantium intentio attendatur. Quia tamẽ isti boni homines, quo ad verba magnificant se sancti Thomæ impugnare expositionẽ, ideo ob defensionem veritatis cui exteriori facie se opponere videntur, aliqua dicam. Præmittens hoc ꝙ indecens admodum est viro prudenti, & alienum valde ab omni philosophico colluctatore, opinionem aliquam vel expositionem, non ratione, non authoritate aliquorum quos pars vtraq; concertantium vereatur, sed sola negatione refutare, vt statim H omnibus palam fiat hos viros non ratione, sed voluntate duci circa veritatis inquisitionem. Quia si dicant ꝙ probatio inducitur ex dictis in quinto, maiore id reprehensione dignum est, vt textum in quinto contra sanctum Tho. hic inducat in quo loco cũ sancto Tho. concordat. Oportet igitur vel ꝙ sanctus Tho. hic & ibi sibiipsi repugnet, quod vtiq; si esset, scio nõ tacuisse pro honore suo. Vel si sibi non repugnat, sicut hic ita & ibi a te fuerat oppugnandus. Quod etiam eiusdem beneuolentiæ gratia non ommisisses. Vel certe hoc in loco sine causa & sine sapientia illi te opponas, quod quidem verum est. Et vt hoc euidenter omnibus appareat, tria in hac nostra defensione faciemus. Primo quidem probabimus ꝙ ratio numeri, et similiter ratio mensurę et mensurati prius cõpetũt vni & multitudini de generꝰ q̃titatis q̃ vni et mltitudini transcẽdẽtibus. Secũdo manifestabimus huius viri oppugnationẽ esse vani

I tati perulam multipliciter. Tertio cõfutabimus expositionem eius super illo verbo Philosophi (Quasi genus). Quantum ad primũ probat propositũ dupliciter, primo ex parte significati nominis numeri. Secũdo ex parte mensuræ & mensurati. Ex parte igitur huius nominis, numerus, probatur propositum tripliciter sic primo. Nullum nomen proprium alicuius speciei potest proprie conuenire alteri ab illa, & præsertim communissimo ad illam et alias species, iã enim non esset proprium, immo nõ solum alteri alicui, sed omnibus sub illo cõissimo cõtẽtis proprie cõueniret. Sed sic est ꝙ numerus est proprium nomẽ determinatæ speciei quantitatis. Species enim discreta cõdistincta orationi, nõ nisi nomine numeri proprie significatur, vt patet ꝑ Arist. in prædicamentis & per omnes peripateticos, ergo &c. Secũdo quasi ex opposito sic arguitur. Si nihil plus importaret numerus q̃ multitudinem absolute, vt mensuratã tamẽ per vnũ absolute, sequeretᷣ ꝙ non magis esset spẽs quantitatis numerus q̃ cuiuscunq; alterius generis, quod est contra

K omnes philosophos. Probatur cõsequẽtia, quia in omni genere inuenitur multitudo mensurata per vnũ prędicto modo. Nam & per te in omni saluatur ratio vnius & multitudinis, & ratio mensuræ & mensurati, ergo non habet magis quantitas q̃ alia genera, determinatã aliquã speciẽ quæ vocetur & sit numerus. Tertio. Illud qđ causatur ex diuisione continui, & qđ cognoscitur etiã negatione cõtinui, non cõpetit proprie ẜm suũ nomen alicui trãscẽdẽti, patet ista, quia transcendentia abstrahũt a continuo. Sed numerus est huiusmodi. Nam Arist. 3. physi. tex. cõ. 68. dicit ꝙ numerus non est separabilis a decisione continui. Et 2. de anima tex. com. 24. dicit ꝙ numerus est sensibile cõe, tale aũt non est nisi quãtũ. Et tertio de anima, tex. c. 133. dicit ꝙ numerus cognoscitur negationi cõtinui, & in prædictis locis loquit in cõi & absolute de numero, & nõ de hoc vel illo, er

L go cum hæc non conueniant nisi numero de genere quantitatis, sequitur ꝙ ille solus debeat ꝓprie & absolute dici numerus. Ex ratione vero mensuræ & mensurati probatur propositum sic. Cuicunq; competit proprie & primo ratio mensuræ & mẽsurati, eidem etiã proprie cõpetet nomẽ numeri & principij eius. s. vnius. Nam etiã ẜm aduersarios numerus addit supra multitudinẽ rationem mensurabilis &c. Sed sic est ꝙ rõ mẽsuræ & mẽsurati primo cõpetit numero de genere quãtitatis, & vni quod est principiũ eius, ergo &c. Minor est Arist. in hoc eodẽ libro 10. t. c. 2. Dicit enim ꝙ esse metrũ. i. mensurã, maxime cõpetit quantitati, & per illam deriuatur ad alia genera, per quod omnibus liquet ꝙ loquitur de quantitate, vt est vnum genus distinctũ ab alijs, & non de quantitate analogicæ sumpta ad quantitatem molis & virtutis, vt conatur Anto. andr. peruertendo tex. illum exponere. Probat autem Philosophus ꝙ mensura primo inueniatur in genere quantitatis, per diffinitionem metri dicens: Metrum etenim est quo primo quanti

M tas cognoscitur. Ex quo postea inducit ꝙ quantitas inquãtum quantitas. i. secundum propriam quantitatis rõnẽ qua ab alijs generibus distinguitur, cognoscitur, & cõsequẽter mẽsuratur vno. Sic igiť patet ꝙ hoc nomẽ numerus maxime & proprie dicitur de specie quantitatis discretę, cui etiã proprie cõpetit ratio mensuræ. Improprie autẽ & per quãdã trãsumptionẽ et similitudinẽ, tã nomẽ numeri q̃ rõ mensurę, ad alia deriuaťᷣ, vt patet ex dictis Arist. vbi supra. t. c. 2. Immo idẽ ibi habeť per Anto. an. Expresse. n. dicit iuxta lrãm ꝙ rõ mensurę est maxime ꝓpria quantitati, et primo ei cõpetit, & exinde ad alia gña deriuatur. Quoꝝ verborũ forte hic non fuit memor. Sed oportet sapientem & maxime illum qui sapientiori se opponit, esse memorẽ. Non potest aũt id quod est propriũ vni gñi, sic ꝙ cõstituat speciẽ determinatã illius gñis, ad alia deriuari per illud, nisi illis alijs improprie cõpetat & per similitudinẽ. Alias decẽ gña nõ essent impermixta, nec essent formaliter primo diuersa.

Et hæc de primo. Quantum ad secundũ ꝙ. s. impugnatio N ista vana sit, ex his patet. Nã si intendat in sua impugnatione ꝙ rõ mensurę & mensurati inueniuntur in omni genere æque primo & proprie & maxime &c. vt innuunt verba eius. Falsum. i. & non probatũ nec hic nec alibi, & contradicit sibiipsi & Philosopho in t. 2. huius lib. Si aũt intẽdat ꝙ cõpetat omni gñi per quãdã deriuationẽ a quãtitate cui primo & proprie & maxime cõuenit, hoc verũ est, nec huius oppositũ dicit hic aut alibi S. Tho. Immo hoc ipsum egregie ipse declarat super. t. 12. 5. huius. Vnde nõ debebat Anto. an. hic verba spargere in vanũ, cũ pręsertim hic etiã S. Tho. idem innuat dicens ꝙ in gñe quantitatis inuenitur proprie rõ mensuræ, vt ex illo verbo proprie, det intelligere ꝙ in alijs generibus etiã inueniť, licet non ita proprie, vt alibi declaratum est per eũ vbi magis erat ad propositum s. super prædicto. t. 12. 5. huius, & super. 2. t. in hoc. 10. Sic igitur patet ꝙ vnũ vt est mensura, & similiter numerus vt est quid mensurabile, proprie & primum sunt determinati gñis q̃titatis. Sed nec huius oppositũ ꝓbauit hic homo O in quinto vbi allegat. Quinimmo super t. 12. optime conformiter Sancto Thomæ propositum nostrũ declarat, dũ dicit, ꝙ de rõne mensuræ sunt duo. Primum est replicatio vnitatis super numerum. Secundum est esse principiũ cognitionis mensurati. Quæ quidem, quia ambo conueniunt quantitati, alijs vero generibus nonnisi secundũ illoꝝ, ideo primo & proprie mensura inuenitur in quantitate, improprie & secũdario in alijs. Hæc ex illo ibi. In hoc tamen etiã ibi ab Aristotele doctrina aliqualiter deuiauit, quia vt habetur in tex. 2. huius. 10. sæpe allegato. De ratione propria mensuræ non est esse principiũ cognitionis absolute vel respectu cuiuscunq;, alias omne principium cognoscendi diceretur mensura aliquo modo, & sic pęmissa esset mẽsura conclusionis, & diffinitio diffiniti &c. quæ sunt aliena a modo loquendi philosophoꝝ. Sed dixit Arist. de rõne mẽsurę esse ꝙ sit principium cognoscendi quãtitatẽ. Sic. n. ibi P probauit vni, primo & maxime competere rõnem mensuræ, quia vnum est quo quantitas cognoscitur. Et ꝙ loquaťᷣ de determinato genere quantitatis, patet vt supra dixi, quia quantitatem hãc immediate separauerat ab alijs generibus dicens, ꝙ ab ea deriuatur rõ mensuræ ad alia genera. Patet igitur propositum ex expositione etiam tua in quinto vbi te allegas. Sed forte dices, verum est, ꝙ rõ mensuræ proprie & primo conuenit quantitati, improprie autem & secundario alijs generibus. Sed tamen cum hoc stat ꝙ etiam proprie competat vni transcendenti, & similiter numero transcendenti competit, proprie mensurari, quia licet numerus transcendens non sit quantitas determinati generis, est tamen quantitas transcendens, & sic dico de vno, quod est principium eius. Quantitati autem non determinati generis, sed absolute, vt includit quantitatem molis & virtutis, proprie & primo competit ratio mensuræ. Sed Q contra hoc arguitur vt supra. Quod enim est proprium determinati generis, vt distinguitur ab alijs generibus sub aliquo communi siue vniuoco siue analogo, non potest proprie conuenire illi communi. Sed ratio mensuræ per te etiam super text. commen. 2. competit proprie determinato generi quantitatis vt distinguitur ab alijs generibus, ad quæ non nisi, vt induunt quoquo modo similitudinem quantitatis deriuatur, ergo non conuenit proprie quantitati analogæ, nec vni aut numero transcendentibus. Maior patet inductiuæ, vt quod conuenit primo homini, vt distinguitur ab alijs animalibus non conuenit proprie, & primo animali in cõi, & sic de alijs. Præterea. Si rõ mensuræ maxime competeret vni transcẽdẽti, vel competeret æque primo, & maxime etiam vni de genere quãtitatis, & hoc est impossibile, quia nihil potest primo cõptere duobus & pręsertim superiori & inferiori. Id enim quod competit primo alicui, oportet ꝙ ꝑ illud cõpetat oĩbus alijs, & sic per

A sic per posterius competit illis alijs. Vel cōpetit per prius vni transcendenti q̄ vnū de genere quātitatis, & hoc nec tu dicis, ne potest esse verum, quia tunc non per quantitatem determinati generis, sed per quantitatem analogam competeret alijs generibus ratio mensuræ, contra Philosophum in principio huius. 10. Sed nec est possibile aliquid competere proprie alicui analogo, & per transumptionem cuilibet suorum analogatorum. Quicquid enim alicui analogo attribuitur, ex hoc ei attribuitur, quia competit per se proprie ei quod est primū inter analogata, & per illud cōpetit omnibus alijs analogatis. Sicut patet quòd ratio sani, quod est quoddam commune analogū ad sanum corpus, & ad sanam vrinam, per prius, & proprie competit sano corpori, & per attributionem ad illud, competit & vrinæ. Et si hoc est verum de ratione formali ipsius analogi, multo magis de his omnibus quæ rationem formalem consequuntur, cuiusmodi respectu vnius, est habere rationem
B mensuræ, & respectu numeri, habere rationem mensurati. Non enim vnum transcendens diffinitur per esse mensurā, sed per esse ens indiuisum, vt patet per Arist. quarto huius, & per omnes peripateticos vbique. Nihil ergo est dictu, immo formaliter implicat, quòd aliquid competat primo ipsi vni communi analogo & similiter numero, & per ipsum deriuetur ad vnum & numerum in quolibet genere, et primo in quantitate &c. cum de ratione analogi hoc sit, ꝙ nihil de eo dicitur, nisi quia id proprie & primo competit suo primo analogato. Oportet ergo quòd ratio mensuræ & mensurati, ideo de vno & numero analogis dicantur, quia proprie & primo dicūtur de vno & numero alicuius prædicamenti, & per illud ad alia deriuetur. Et tale prædicamentum est quantitas, vt ex supra dictis & allegatis patet. Et hæc de secundo. Quantum ad tertium. Sciendum quod motiuum Sancti Thomæ propter quod hic dixit, numerum proprie non inueniri nisi in genere quantitatis, fuit
C verbum Philosophi, hoc inquā ꝙ multitudo est quasi genus numeri. Ex hoc enim aperte deducitur ꝙ non omnis multitudo est numerus. Et cum ratio numeri cōsistat in mensurabilitate, sequitur, ꝙ ratio hæc non proprie cōpetit multitudini analogæ ẜm totum suum ambitū, quia non omni &c. & intelligitur de numero ẜm propriā significationē, & similiter de mensura & mensurabili. Quia tamen nullū analogum est proprie genus, ideo nō dixit simpliciter Philosophus ꝙ sit genus, sed quasi genus, quia videlicet est cōmunius prædicatū. Anto. autē an. exponit ly quasi genus. i. absolutiuus. Nec audet dicere ꝙ sit, sed dicit ꝙ videt̄ ipsa ratio pluralitatis esse absolutior rōne numeri. Nec dicit ꝙ numerus addat, sed ꝙ videtur addere rōnem mensurabilis super pluralitatem. Ex hoc quippe modo loquendi non firmam doctrinam se tradere manifestat. Doctrina autē sancti Thomæ habet determinate & certe, ꝙ ratio multitudinis est absolutior, quàm ratio numeri, si per rationem absolutiorem, intelligamus rationem pauciora includētem, seu
D minus contractam. Habet etiam determinate quòd numerus addit rōnem mensurabilis super multitudinem, vt habetur expresse hic ab Arist. dum probat multitudinem esse quasi genus numeri, quia inquit numerus est multitudo vno mensurabilis. Et cum hoc etiam habet doctrinam sancti Thomæ, quòd non ideo dicatur multitudo quasi genus numeri, quia habeat rationē magis absolutam. Hoc enim non esse bene dictum, probatur sic contra Antonium and. vel enim competit multitudini ꝙ possit dici quasi genus numeri ratione absolutionis seu abstractionis illius præcise, quæ importat minorem contractionem, vel cum hoc etiam ratione cōmunitatis quæ importatur in abstractione vniuersalis a particulari. Si primo modo, ergo quicqd primo modo erit abstractū in cōparatione ad alterꝫ, cum præcisione secūdæ abstractionis, poterit rōne illius primæ abstractionis dici quasi genus illius. Qđ est falsum vniuersaliter. Sic. n. ens posset dici quasi genus vnius & veri &c. E & quodlibet subiectū esset quasi genus respectu sui sub ꝓpria passione, vt homo respectu hominis risibilis, & sic de alijs, quam doctrinam, nullus adhuc ex Arist. propinauit. Sed ipse potius in quarto huius dixit, ꝙ ens & vnum sunt omnium genera, quod quia proprie non est verum, sed interpretādus est, quasi genera, si hanc ipse interpretationem admitteret propter absolutiorē rationē, non connumerasset vnum enti, sed de ente solo dixisset, ꝙ esset quasi genus omnium & etiam ipsius vnius, quia est eo absolutius. Intēdit igitur Arist. hic & ibi, alicui competere, quòd sit quasi genus alterius, quia est communius eo, & consequenter rōne secundæ abstractionis. Licet ei desint aliquæ conditiones requisitæ ad genus proprie. Et confirmatur. Sicut absolute & simpliciter non potest aliquid dici tale, puta homo, nisi ei competant omnia quæ sunt de ratione hominis,
F ita non potest dici aliquid quasi tale, nisi aliquid participet de his quæ sunt de ratione eius. Si enim nihil participet de his quæ sunt de ratione eius, diceretur simpliciter non esse illud. Sed de ratione generis non est abstractio prima nisi quatenus includitur in secunda, ergo ob primam abstractionem præcise seclusa secunda, & omni alio quod pertineat ad rationem generis, puta prædicari in quid vniuoce &c. nō poterit quicquam dici quasi genus, sed simpliciter potius dicendum est tale quid nō esse genus. Et sic patet ꝙ illud verbum Philosophi, non potest alio modo exponi q̄ fecerit sanctus Thomas. Et de præsenti defensione satis. Benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO XXIIII.

Libro decimo, tex. com. 25. parte secunda ẜm partitionē sancti Thomæ, tertia vero ẜm Anto. an.

G Non facit autem differentiam materia. Nō enim hominis species, sunt homines propter hoc. Quāuis diuersę carnes & ossa ex quibus hic & hic &c.

HOC IN LOCO Aristoteles cum expresse dicat, quòd homines non sunt plures numero in vna specie, nisi propter diuersitatem materiæ, quia. s. sunt diuersæ carnes & ossa ex quibus est hic & ille &c. vt literā præ se fert, manifeste patet ꝙ materia est indiuiduationis principium ẜm Philosophum. Quod quidem fugere cupiens Anto. an. dicit sic in præsenti passu: Aduertendum autem, ꝙ non oportet hinc sumere argumentum ꝙ materia quæ est pars essentialis, sit causa indiuiduationis, vt ait quidam expositor (Hunc Mauritius in margine vocat Thom.) quia æquiuocatur (inquit Anto. and.) de materia. Accipit enim Philosophus materiā ꝓ differentia indiuiduali, vel pro ipso indiuiduo, qđ respectu speciei est quoddā materiale. Et per
H hoc habet intentum, ꝙ differentiæ cōtrariæ consequentes rē ẜm esse materiale. i. indiuiduale, nō faciūt differre spē de qua materia dictū est in 5. huius cap. de vno, & in. 7. frequēter. Hæc ille formaliter. Vt autem fugam hanc omnibus clarum sit esse præclusam, primo dicēdum occurrit quòd licet diuersa principia indiuiduātia non faciant differre speciem, non tamen Arist. talia principia appellat differentias indiuiduales, sed dicit ꝙ contrarietatēs quæ sunt in concepto cum materia, non faciunt differre specie. Et dat intelligere per hoc, qđ ab ipsa materia habent hoc qđ nō faciant differre specie, cum per hoc id habeant, quod sunt in concepto cum materia vt sic. Vnde illud postea magis expresse ponit dum dicit: Non facit differentiam materia. Et hoc declarans subiungit. Non enim hominis species sunt homines ꝓpter hoc, quāuis diuersæ carnes & ossa, ex quibus hic & hic &c. Patet ergo expresse ex verbis suis ꝙ diuersitas secundum speciem non est ex diuersitate materiæ, sed diuersitas ẜm numerꝫ. Et patet etiā ꝙ loquit̄ de materia quę est

I pars compositi, cum exemplificet de carnibus & ossibus, quæ sunt partes compositi. Infra etiam vbi obijci quasi diuersitas materialis faciat differre sm speciem, eo quòd hic homo & hic æquus differunt specie, & quilibet eorum nõ est hic nisi per materiam, & rõnes eorum sunt cũ materia &c. non vtitur nomine differẽtiæ aut diuersitatis, indiuidualis, sed simplici nomine materiæ dicẽs: Verũ materia nõ facit diuersa specie &c. Et tamen si de tali ab his ficta differentia intenderet, si etiam alicubi tali aliquo vocabulo vti fas esset, hic pręcipue opportunũ fuisset, vbi ex intẽtione de principio diuersificante indiuidua sermonẽ faciebat. Vnde patet ꝙ Anto.and. expresse diuertit ab intentione literæ, dum a materia parte cõpositi quam expresse Philosophus in exẽplis inducit, transit ad hæcceitatem nũq̃ ab eo excogitatã. Ad sapientes igitur & Arist. doctrinã sectantes elicit hinc argumentum inuictum, ꝙ materia sit indiuiduationis primum principium. Ad viros autem determinatę mẽtis, qui K omnia pro voluntate peruertunt, & Philosophi verba immutant, & prout eis placet, & præcipue vbi Arist. sibi aduersantem cernunt per supple, supple addunt ea sæpe, quæ nũq̃ Arist. somniauit, diuerticulaq; sibiipsis hoc modo parantes, & hincinde sicut damulę fugientes prosiliũt, ad hos inquam non solum non est doctum argumentum inducendum ex Aristo. sed neq; cum eis esset etiam disputandũ, cũ principia pro voluntate negẽt apud Philosophũ, & oẽs vere peripatheticos famigeratissima, vt pcipue in huius quæstionis arti. patet. Vbicunq; enim Philosophus materiæ naturã inquisiuit, & certe q̃ accurate, in primo in quã physi. & 5.6.8.11.12. metaph. ac alibi sæpius, nõ nisi de materia parte cõpositi, ꝓpinqua vel remota, & de materia sensibili & intelligibili fecit mẽtionẽ, & exẽplis tũ in artificialibus, tum in naturalibus, nonnisi ac promentibus declarauit, & tamen sæpe isti hoies nõnisi de quadam materia sui capitis interpretantur. L Ad hos igitur non argumentũ eliciamus inuictũ, sed eis dicamus ꝙ diuus Tho. expositiue loquutus est, quod vnicuiq; fas est pro libito, dũmodo verbis vel intentioni Philosophi non repugnet, quod ipsi deberent probare, qñ diui Tho. expositionem spernunt. Quinimmo super ea quæ dicta sunt, patet eius expositionẽ, Philosophi literam quadrare, cũ de materia Philosophus loquaẽ, quæ distinguitur contra rõnem .i. formam, vt patet expresse in litera, etiam sm Anto.and. expõnem, materia aũt condiuisa formæ, est illa ex qua cũ forma, cõpositum fit, per hoc ꝙ in materia forma ipsa recipitur. Nec attribuit S. Thom. vocabulis Philosophi noua & aliena significata, vt hic homo semper facit, vbi inuenit ipsum Philosophũ proprijs phantasijs cõtrarium. Et præsertim in hoc loco, dũ ipsam materiam dicit significare vel proprietatem indiuidualẽ, vel veram materiam, quæ est pars cõpositi vt contractam ad indiuiduationem, vel etiam ipsum totum indiuiduum quod est totum materiale respectu speciei &c. Cũ tñ nullũ istorum prædicto modo significet, sed tñ ipsam materiã quæ M est pars compositi, non quidẽ vt indiuiduatã, sed etiã simpliciter quæ subiectum primum est formæ substãtialis, & primum indiuiduationis principium. Signãt tñ aliquando ipsam materiã ꝓximã seu secundã, quę etiam subiectũ dicitur, vt habes in 5. & 8. huius. Posset aũt & satis iuste cõqueri Arist. ꝙ vocabulũ a se pro distincto ac determinato significato assumptum, hi hoies ausi fuerint multiplici æquiuocatione confundere, sibiq; magnã hanc infamiæ maculam inferri, ꝙ vocabulo æquiuoco, pro diuersis significatis, in vno etiã literæ cõtextu, iuxta horum expositiones vtatur, & nũq̃ æquiuocationẽ eius aperiat. Sed nec Cõmenta. aut Alex. Albertus magnus, vel diuus Tho. cęteriq; Arist. alũni, fidissimiq; interpretes, donec his viris tãtummodo æquiuocatio ista in cõfusionẽ Philosophi innotuit, & pro doctrina (quamuis fictio sit) ab eis affertur absque timore. Sed satis nunc de his. Vbi enim hic homo se in quinto allegat, in nostra septima defensione, de hac eadem materia N sermonem fecimus copiosum. Benedictus Deus. Amen

DEFENSIO XXV.

Libro. 12. lec. 3. parte prima.

Ens autem multipliciter, & non secundum vnum dicitur modum. Siquidem igitur æquiuoce, secundum commune autem nihil, non est sub vna scientia. Non enim est vnum genus talium. Si autem secũdum aliquid commune, erit vtiq; sub vna scientia.

HOC IN LOCO Mauritius in margine, valde irreligiose, vt sui moris est, loquitur, dicens ex verbis expositoris illius .s. Anto.and. vel etiam ex verbis Philosophi, argumentum efficax haberi contra proteruos, qui negant vniuocationem entis. Ergo ne diuus Thom. Albertus, Egidius & reliqui christicolæ. Si Comment. etiam ac O alios ethnicos, præclarissimę tamen sapientiæ viros omittamus, & innumerabilia luminaria mundi, proteruiæ notam incurrunt, eo ꝙ in Scotistica, hoc est vmbrosa officina non resident, sed suo ingenio altius attolluntur his hominibus in suis tenebris derelictis. Licet enim horum nullum hic nomines, quia tamen omnibus Philosophantibus apertissime constat Docto. illos clarissimos opinionem illam defendere, omnibus simul tu contumeliã intulisti. Milies a doctoribus solutum est infirmissimum illud motiuum, ꝙ videlicet subiecto scientiæ sat est vnitas analogica, vt hic apertissime Philosophus edocet. Analogia vero vniuocationẽ haud q̃q̃ admittit, sed excludit potius vt sibi aduersam. Et analogicę dici ens cũ pluries Philosophus doceat, tũ maxime id asserit 4. huius in principio dicẽs perinde ac sanum de medicina & vrina, ens de omnibus prædicari. Quia vero non vniuoce, docemur præcipue ex tertio huius texti commen. 10. vbi probatur non esse genus. Om P ne quippe vniuersale vniuocum, ex quinq; vnum aliquod sit, ni Porphyrius fuerit diminutus, necesse est. Nulli autẽ posset conuenientius generis diffinitio conuenire q̃ enti, si vniuocum sit, cum prædicetur vt vniuersalissimum in qd de omnibus. Castiga igitur linguam miser. Eo quippe proteruus quis appellaris fas esset, quo nihil concedit, non rationem exquirit, non regula sapientię sed volũtate regitur. Eo quippe is incurabilis quo impersuasibilis est, vt & tu paulo infra notas in margine. Attende si Thomistæ sunt eiusmodi. Neque enim schola in mundo est, quæ magis auctoritatibus & rationibus roboretur & fulgeat, q̃ ea quæ Thomistarum dicitur. Viæ siquidem & opiniones eorum communes appellantur, eo quòd communiter sapiẽtes, qui ratione ducuntur eis inhæreãt, nonnullis qui sui capitis obtusum sensum duntaxat sequuntur, quasi per Dei prouidentiam, vt veritatis impugnatoribus, ad sapientum exercitium derelictis. Sed & supra malitiam in illata contume Q lia, ostendit & hic homo mentis cæcitatem, dum hinc pro sua opinione elicere conatur argumentum, vnde sua potius opinio infirmatur. Cum enim dicat hic Philosophus, ens multipliciter & non secundum vnum modũ dici, mox indicat non esse vniuocum. Ea quippe quæ in modos fit diuisio, ad multiplicia tantummodo pertinere innuit Aristotelis processus in metaphysica, quo iuxta legem in topicis assignatam, ꝙ omne multiplex prius diuidendũ q̃ diffiniendum sit, diuisiones multiplicium terminorum proprijs de eis sedis disceptationibus pręmisit in quinto. Quo loci & ens ipsum in modis partitus est, vt etiam specialiter edoceret, inter multiplicia computari, qualia quidem nõ vniuoca sunt, cũ suæ hec notitiæ principiũ a diffinitione nãciscãtur. Vna est ẽt vniuoci rõ nois vnius ab inferioribus ęqualiter participata si in ante prædicamentis Philosopho credimus, si vt veri Phi loqui volumus. Qd autẽ sic vnum est,

A est, non in modos, sed in species iuxta cōmunem sapiētum consuetudinem diuiditur. Hac tamen multiplicitate modorum entis nō obstante, voluit in hoc loco Philosophus docere, ꝙ ipsum ens vnius scientię obiectum esse potest. Illa quippe quæ plures in modos partiuntur, sunt in duplici differentia. Quædā nāq; plures explicant rationes, quāuis adinuicem ordinatas, vt homo dum de vero ac picto prædicari contingit. Et tale vt sit, scientiæ subiectum esse non potest. Quædam autem analoga sunt quæ vnicam promūt rationem formalem, in qua tamen analogata æque nō conueniunt, sed vni potius, eorum in quam primo, alijs autem per attributionem ad primum ipsum, ratio conuenit. Tale autem sic commune non refugit sciētiā in obiectum assumere. Nā & expresse Philosophus quarto huius. t. 2. dicit ad eandē scientiam pertinere nō solū quę gñe aut specie vnum sunt, sed illa etiā quæ vni fini, vel vni agenti, vel vni etiā substātiæ attribuuntur, vt ibi Cōmenta. affirmat. Di
B cto igitur hoc in loco ꝙ ens habeat plures modos, statim Philosophus declarauit pluralitatem istā nullatenus impedire quin ad vnam spectet scientiam, subdens: Siquidem igitur æquiuoce, secundum commune autem nihil (Quod addidit ne quis æquiuocationem sic accipiat, quasi nō analogiam excludat) non est sub vna scientia. Non enim vnū genus talium. Si autem ꝟm aliquid cōmune, erit vtiq; sub vna scientia. Ex quibus verbis apertissime constat, ꝙ ens non est vniuocū, cum multipliciter dicatur. Nec pure ęquiuocum. Tale enim sic dicitur æquiuoce, ꝙ ꝟm commune nihil, id est non dicit commune nisi nomen. Hoc autem nō pertinet ad vnam scientiā, ergo non est ens tale pure æquiuocum, cum pertineat ad vnam scientiam vt eius scilicet obiectum. Vnde patet quòd per talem modum arguendi quem obseruat hic Philosophus, non potest inferri, quod ens sit vniuocum, immo cum expresse inferatur, quòd non sit purum vniuocum, eo quod dicatur multipliciter, &
C etiam quod non sit purum æquiuocum, opotet ꝙ de necessitate sequatur quod sit medio modo se habens. Quem modum Auicen. primo, & post eū omnes, analogiam appellant. Multa de huius quæstionis materia dici possent, quæ qa per aduersarij verba non aliter explicare cōpellor, ad doctores nostros vidēda studiosos remitto, sat fuit ostēdisse, quod ex præsenti passu Philosophi elicere nō possunt quod eis faueat, sed magis quod eorum falsitates explodat.

Mirum est autem ꝙ hi homines vt se ex omni parte veritati opponerent non dixerint, hinc & argumentum elici, quod ens etiam genus sit, cum verba Philosophi nisi sane intelligerentur id expresse videantur insinuare, itē quia prædicatur maxime de pluribus differētibus specie in eo quod quid, & secundum eos etiam vniuoce. Facilius quippe hoc ipsum potuissent elicere secundum apparentiam verborum, quàm hoc tantum quod videlicet ens sit vniuocum, quod quidem nō nisi per has falsas consequentias inferunt
D videlicet. Ens non est æquiuocum, ergo vniuocum. Est quid vnum, ergo vniuocum. Est subiectum scientiæ, ergo vniuocum. Quas consequentias omnes licet in veritate pueriles sint, & ab exercitatis in philosophia, ac logica plurimum deridendæ, hic tamen homo adeo efficaces extimat, vt eis non consentientes, proteruos appellare non vereatur. O docta proteruia.

DEFENSIO XXVI.

Libro vndecimo, lectio duodecima, parte prima secundum Sanctū Thomam, seu cap. 10. & parte vltima, ꝟm Antonium andream.

Si igitur prædicamenta diuisa sunt, substantia & qualitate, loco, facere, aut pati, ad aliquid, & quādo, necesse tres esse motus, qualis, quanti & loci.

HOC IN LOCO Antonius an. impugnat quādam rationem quàm Sanctus Thomas inducit, cur videlicet Aristoteles inter genera ad quę non est motus pretermisit connumerare hęc tria, scilicet quando, situm, & habitum. Dicit ergo sic Antonius an. Notandum quod Philosophus videtur prætermisisse tria prædicamenta, scilicet quando, situm, & habitum, de quibus nō est locutus, vtrū in eis sit motus vel non, quare videtur insufficienter dixisse. Dicitur a quodam expositore (Hunc Mauritius in margine vocat Thomam) quòd quando, significat esse in tempore. Tempus autem est numerus motus, & ideo eiusdem rationis est non esse motum in quando, & non esse motum in actione & passione, quę significāt aliqualiter ipsum motum. Nam actio & passio sumpta pro re acta, est idem realiter quod motus. Positio autem vel situs non addit supra, vbi, nisi ordinē partium adiuicem. Habitus etiam importat determinatam habitudinem indumenti ad indutum, & sic videtur eiusdem rationis ꝙ non sit motus in situ, & habitu, & ꝙ non sit motus in ad aliquid. Sed ista expositio videtur deficere, tum primo quia licet quādo, significet esse in tempore, & tempus sit numerus motus, qui est idem quod actio, non sequitur ꝙ si in actione non sit motus, ergo nec in quando, quia quando, est aliquid distinctum realiter a tēpore, sicut respectus ab absoluto, & est in alio prędicamento. Tempus etiam est distinctū ab istis motibus inferioribus quos mensurat. Non ergo valet, in vno distinctorum non est motus realiter, ergo nec in alio. Tum secūdo quia videtur improprie loqui de positione, quæ est prędicamentum, & non distinguere inter positionem quę est differentia quantitatis, & quæ est prædicamentum, de qua nunc quærimus quæ dicit ordinem partium in loco, cuius oppositum iste dicit. Non etiam valet similitudo ad vbi, quia reducitur contra ipsum. Nam si in vbi est motus, ergo & in situ sine positione, cui secundum te non addat supra vbi, nisi determinatum ordinem partium. Tum tertio, quia non videt valere ꝙ quia in ad aliquid nō est motus, ergo nec in situ, nec in habitu, nisi plus addatur, cum sint prædicamēta realiter distincta. Aliter ergo potest dici & breuiter, ꝙ cum illa tria genera, de quibus quæritur, sint formaliter quidam respectus, licet nō sint de genere relationis, tamen intelliguntur per relationem de genere relationis propter eandem rationem. Nam sicut in ad aliquid negatur esse motus, quia non est ibi motus primo, ex eo ꝙ nihil mutatur secundum relationem nisi facta mutatione prius in aliquo absoluto, sic propter eandem rationem negatur esse motus in istis tribus generibus. Nunquam enim fit mutatio in quādo, vel situ, vel in habitu, nisi facto prius motu saltem locali vel in cœlo quantum ad quādo, vel in partibus corporis quantum ad situm, vel in vestimento, seu indumento, quantum ad habitum. Et ideo in his tribus gñibus non est motus primo, sicut nec in ad aliquid. Quia igitur eadem est ratio non esse motum primo in ad aliquid & in his tribus, suffecerat Philosopho, forte causa breuitatis ostendere quòd in ad aliquid nō est motus primo, cum eadem ratio posset ad quodlibet horum trium generum de quibus quæritur, applicari. Hæc ille formaliter.

Vt autem clare pateat oppugnationes istas veridicam Sancti Thomæ doctrinam non expugnare, tria in præsenti defensione faciemus. Primo, declarabimus quomodo intelligenda sint quæ hic affert diuus Doctor. Secundo ostendimus modum quo Antonius andreas nititur excusare defectum apparentem in litera Aristotelis, in multis deficere. Tertio, demum suis obiectionibus occurremus. Quantum ad primum, sciendum quod de natura & distinctione sex principioꝝ inter se, & a quatuor primis generibus, propter eoꝝ minimā entitatem, & cōsequenter maximam difficultatem, est ambiguitas inter Thomistas, quibusdam asserentibus ꝙ sint puri respectus: quibusdam

I vero ꝙ sint absoluta quædã sed sub respectibus; alijs autẽ ꝙ neutrum horũ formaliter importent, sed simplicem tantummodo denominationẽ extrinsecã, eo modo quo infra declarabitur: materialiter aũt seu (vt ita dixerim) suppositiue absolutum, vel etiam immediatius respectum. Ex Sancto Tho. quidem non clare habetur quæ harum opinionum verior sit, cũ omnia quæ hic & alibi dicit sanctus Doctor de his sex generibus, pro se vnaquæꝙ istarum opinionũ trahere possit. Vnde Auctor logicæ quę inscribitur Sancto Tho. quam non Thomã angelicum, sed Thomam anglicum nostri etiam ordinis doctorem profundissimum, tenendũ est ędidisse, vbi de his generibus tractat, se ad nullam prædictarum viarum determinat, sed media prætermissa, iuxta primam & tertiam distincte docet, quæ circa singula hæc genera dicendum aut tenendum sit. Mihi autẽ saluo saniori iudicio, & ad hos homines, pro nunc videtur ex tribus his opinionibus veritas ista elicieda, ꝙ videlicet ista sex genera significant absolutum extrinsece denominans sub respectu, ita ꝙ prædictæ tres conditiones ad formalem eorum rationem pertineant & concurrant. Hoc autem in quatuor extremis præcipue declarat, in quibus magis est difficile videre quid importent. Sciendum igitur ꝙ tempus comparatur ad temporalia vt mensura ad mensurata, & denominatur intrinsece mensura ab ipsa sua relatione mensuræ, qua refertur ad ipsa sua mensurata. Res quoque quæ mensuratur denominatur mensurata intrinsece ab ipsa sua relatione mensurationis quasi passiuæ, quæ est relatio realis de tertio modo relatiuorum. Vlterius ipsum tẽpus ex hoc ꝙ sic mensurat dicitur quasi adiacere rei quam sic mensurat. Et ex hoc habet ꝙ etiam denominet extrinsece rem quam mẽsurat, qua denominatione res illa dicitur temporalis & esse in tempore, quodquidem esse in tempore significatur per quando. Ex eo enim res aliqua dicitur formaliter aliquando, quia est in tempore seu temporalis. Et sic ipsum quando, significat tempus prout stans sub mensuratione denominat extrinsece rem temporalem. Et secundum ꝙ a diuersis partibus temporis, puta præteriti vel futuri, propinqui vel remoti, fit diuersa talis denominatio, ſm hoc inquam diuersificantur species ipsius qñ. Pari modo vbi importat esse in loco secũdum quòd denominatur extrinsece a loco vt stat sub relatione mensuræ, intrinsece quidem ipsi loco, extrinsece aũt ipsi locato, vt ex hoc videatur locus quasi extrinsece adiacere locato. Sic & situs importat esse in loco, sed non simpliciter & absolute, vt vbi, sed ſm ꝙ partes locati habent determinatum inter se ordinem correspõdentẽ ad ordinem in partibus loci repertum, vt a loco sub tali ordine partium & vt mensura extrinseca, & ordine extrinseco, denominetur etiam extrinsece ipsum situatum sic vel sic esse in loco, puta sedendo, stando, vel iacendo &c. Habitus quoque significat quòd corpus humanum proprie, transumptiue autem etiam corpora aliquorum brutorum sic sunt in corporibus adiacentibus, vt illa habere

M dicantur per modum adiacentium quidem corpori habituato, sed extrinsece, quia non sicut pars vel quid continuatum. Et ex hoc denominatio per tale corpus extrinsecum facta, extrinseca etiam est. Quæ autem nunc dicta sunt, nõ solum non esse contra Sanctũ Thomam sed potius ad eius intentionem magis, quàm quicunque alius modus dicendi, considerandum est principaliter ex his quę dicit, vbi de talium principiorum natura & distinctione magis ex intẽtione loquitur, quàm ex his quæ dicit in hoc loco quasi incidenter. Quæ tñ etiã esse vera comprobabuntur ad intentionem qua hic de talibus loquitur. Ex intentione autẽ magis loquitur de his præcipue in tertio physicorum, super tex. commen. 22. & 23. Ibi etenim inter cætera dicit sex principia distingui secundum diuersos modos prædicandi ex diuersa denominatione ab intrinseco. Sunt autẽ (inquit) quatuor quæ possunt taliter denominare, videlicet causa, effectus, mensura, & corpus adiacens corpori per modum habiti a corpore cui adiacet. Secundum autem prima duo, sumuntur duo prædicamenta, scilicet actionis & passionis. N

Secundum mensuram extrinsecam, sumuntur tria sequentia. Et secundum prędictum corpus extrinsece adiacens humano corpori vel alteri ad similitudinem humani corporis, sumitur sextum principium. Et addit quòd secundum quod aliquid denominatur extrinsece a tempore est prædicamentum quando. Secundum autem quòd denominatur a loco pari modo vt mensura extrinsece, est prædicamentum vbi & situs, qui supra vbi, addit ordinem partium in loco. Secundum autem ꝙ homo vel brutum ad similitudinem hominis, denominatur extrinsece a corpore, quod nõ est causa ad effectus aut mensura, est prædicamentum habitus. Hæc ex illo, vbi supra. Non sunt autem prædicta his quæ hic a Sancto Thoma dicuntur contraria vel aduersa, sed consona, quinimmo loca hęc inuicem se declarant. Quæ enim hic pretermisit de denominatione extrinseca, hoc ibi declarauit. Et quod ibi non dixit de ipsis esse per talia prædicamẽta significata, id hic expressit, dum in hac expositione dicit, ꝙ vbi significat esse in loco, & quando esse in tempore. Quod vero dicit hic positionem nõ esse aliud nisi ordinẽ partium adinuicẽ, patet ex verbis suis ꝙ loquitur de eo quod positio addit supra vbi, quasi dicat, nihil aliud addit supra vbi, nisi determinatum ordinem partium. Et loquitur de ordine partium loci, secundũ ꝙ locus determinatus per determinatum ordinem partium, denominat extrinsece locatum pariformiter ordinatum in partibus. Et hoc vt dixi ex verbis diui Doctoris hic accipitur. Cum enim dicat ꝙ positio addit supra vbi ordinem partium, patet ꝙ positio ſm eum includit ipsum vbi, quasi materialiter, superaddens ordinem partium per se formaliter importatum. Ergo importat esse in loco, & mensurari locatum a loco extrinsece, sed non a loco indeterminate, sed sub determinato ordine partium. Importat ergo formaliter ordinem partiũ loci, pręsuppositiue vero & quasi correspondenter ordinẽ partium locati vt locatũ, & non simpliciter vt totũ quoddam quantum est. Iste enim partium ordo & de rõne situs differentiæ quantitatis est. Si isthęc attendere voluisset aut potuisset Anto. an. non dixisset ꝙ Sanctus Doctor non distinguit, inter positionem quę est prædicamentum speciale ab ea quæ est de genere quãtitatis &c. Ex his omnibus patet quomodo tres prædictæ opiniones Thomistarũ de natura & distinctione sex principiorũ, aliquo modo dicũt quod verum est. Nam sunt puri respectus si sumantur quãtum ad vltimum complementum suæ formalis rationis. Sunt absolutum sub respectu quantum ad totale denominans. Nec hoc est ens per accidens sicut esset absolutum cũ respectu. Et extrinsece denominant, quantum ad modum prędicandi, quem ex natura quidem rei innascentẽ, vt prędicamenta tamen sunt, important. Pro maiori tamen dictorum declaratione, soluenda sunt duo dubia. Quorũ primum est, ꝙ cum prædicamenta sint realia, oportet ꝙ modi prædicandi fundentur super modos essendi secundum esse realia, & quòd quilibet tali esse correspondeat essentia et natura aliqua realis. Quærendum est igitur quæ sit in his realis ista natura. Nam si de prędicamento ipsius quando, loquamur, vel essentia eius est ipsum tempus, vel relatio temporis ad temporalia, vel opposita relatio rei temporalis ad tempus, vel aliquod prædictorum absolutorum, vt stat sub aliqua prædictarum relationum. Aliud enim non apparet quod videatur posse importari per quãdo, vt natura aliqua uel essentia. Sed non primũ, cum tẽpus sit species quantitatis. Nec secundũ aut tertiũ, quia illarum relationum illa quæ realis est pertinet ad prędicamẽtũ relationis, vt patet quinto huius cap. de ad aliquid, quæ vero est rationis, non est in prædicamẽto. Nec quartum, tũ quia non videtur maior ratio de vno illorum absolutorũ ǭ de alio, puta

A de tempore quàm de re temporali, tum etiam quia non videtur maior rō ꝙ absolutum cum respectu sit ens p accidens, quam absolutum sub respectu, quia secundum includit primum, vt videtur. Ens autem per accidens non est in prædicamento, ergo non potest esse natura seu realis essentia alicuius prędicamenti. Secundū dubium est, quia cum ordo partium in loco tam ex parte loci quàm locati sit ordo rationis, eo ꝙ non est inter distincta secundum esse, & similiter cum relatio mensurę ad mensuratum sit relatio rationis tantum, vt patet per Philosophū quinto huius ca. de ad aliquid, sequitur ꝙ ipsum quando, vel vbi, vel situs, importent formaliter tales respectus, sint etiā formaliter entia rationis, nec obstat ea quoquomodo habere fundamenta realia, quia remota sunt, quo modo omne ens rationis, fundamentū reale aliquod habet. Respectus quoqꝫ qui importatur per habitum, rationis est & non realis. Cōsequitur enim rem vt procedit a volūtate, quia artificiale, B vt sic, ergo &c. Pro solutione primi dubij sciendum ꝙ cum prædicamentum a prædicando dicatur, eo modo prędicamēto vt sic cōpetet habere naturā, essentiam, esse &c. quo modo competunt hęc omnia prædicato vt sic, cuius vt sic est primo prædicari. Prædicatum autem vt sic, non dicit naturam vel essentiam vel esse in se solitarie, sed per respectum ad subiectū, vt videlicet sit natura, essentia, vel esse ipsius subiecti. Secundum ergo ꝙ diuersimode competit alicui prædicari de subiecto, diuersimode etiam cōpetit ei ꝙ sit natura vel esse subiecti. Contingit autem ꝙ aliquid prædicetur de alio vt intrinsecum illi, & tale denominat etiam intrinsece: et essentia vel esse per ipsum importata, sunt illi intrinseca. Et si quęratur quæ sit realitas talis subiecti vt stat sub tali prædicato, respondebitꝰ ꝙ est hęc vel illa quę intrinseca illi subiecto est, puta substātia, quātitas, qualitas, vel ad aliquid, quę omnia insunt subiecto suo intrinsece. Quędam vero sunt prædicata quę prędicantur C extrinsece: & eodem modo denominant. Vnde si de talibꝰ substantijs quęratur quę sit eorum essentia vel esse vt stant sub tali prædicato: respondebitur recte, quod est illud qđ a subiecto extrinsecum est, & a quo denominatur extrinsece: & hęc est vt sic sua realitas, & ab ea vt sic dicitur, & est absolute & simpliciter. i. sine termino distrahente ens reale. Ad dubium ergo applicando, dicimus ꝙ realitas sex principiorū, & esse super cuius modo fundatur modus prædicandi, est realitas & esse rei extrinsecę denominantis. Puta realitas ipsius quando quod significat rem temporalem esse in tempore, est realitas ipsius temporis vt denominantis rem temporalem, vt est mensura extrinseca eius. Et aliquid dicetur esse realiter aliquando, quia est in reali tempore inquantum mensura eius extrinseca: & hoc modo dicitur realiter denominare tale quid esse aliquando. Et nihil aliud pertinet ad realitatem ipsius quando, secundū ꝙ prædicamentum est, & ab alijs distinctum. Sic eadem ratione D dicēdum est de vbi, ꝙ realitas & essentia eius est locus, vt denominans extrinsece locatū. Et realitas situs est realitas loci, ordinem determinatum habentis in partibus, vt denominātis extrinsece locatum, in suis etiam partibus, ordinatum, correspondenter ad ordinem partium loci. Et realitas habitus est realitas ipsius corporis adiacentis corpori humano secundum totum vel secundum partem, ex qua tamen totum sic denominetur vt taliter adiacens est, & vt denominat sic extrinsece tale corpus se habere, puta vt sit vestitum, armatum &c. Et esse reale talium principiorum est esse in reali tempore vel loco &c. Licet igitur sit in prædicamento quantitatis vt continuo successiuum sub ordine prioritatis & posterioritatis in suis partibus sic numeratis: attamen ad prædicamentum etiam ipsius quando pertinet, vt denominat extrinsece ipsum temporale, & sua realitas, essentia, & esse, & vt induit hanc rationem denominationis huius extrinsecę, est huius prædicamenti propria rea-

litas, essentia, & esse. Realiter enim res est aliquando, hodie, heri &c. prædicto modo. Et hoc sufficit ad realem prędicamentorum distinctionem: quia non secundum diuersas realitates, sed secundum diuersos reales modos prædicandi de prima substātia, prædicamenta diuersa cōstituuntur, et abinuicem distinguuntur. Quod autē dicitur ꝙ absolutum sub respectu, puta tempus sub mensura dicit ens p accidens, negatur. Neqꝫ enim quocunqꝫ modo facta coniūctio eorum quæ ad diuersa prædicamenta spectant, etiam si magis quàm prædicamenta adinuicem distinguerentur, causat ens p accidens. Sed solū cōiunctio facta in subiecto non ꝓprio & primo, & ꝑ modū aceruī. Exēplū primi, vt albū. Exēplū secundi vt plures lapides sine ordine, plures hoīes, plures canes &c. sine ordine. Nullū.n. hoꝝ sic coniūctoꝝ cōparaꝛ ad aliud simul iunctū, ut ꝓprius actus ad propriā potentiā, vt propriū perfectibile & determinabile ad F propriā ꝑfectionē vel determinationē &c. Cōiunctio aūt eoꝝ quę licet ſm se valde distincta sint, etiā si vnū sit ens reale, alterꝰ rationis, vt tñ conueniunt adinuicē cōstituūt vnam rationem formalem sub determinato modo prædicandi & denominandi rem &c. & secundum ꝙ vnum cōparatur ad aliud vt proprium determinabile ad propriam determinationē, non causat ens per accidens sed per se. Non enim ratione tertij coniunguntur, nec vnum vt coniungitur cum altero importat ens per se quasi completum, vt facit subiectum in comparatione ad accidens cōe, & ex hoc facit cū eo vnum per accidens, & vt ēt facit quod licet qđ in aceruo inuenitur &c. sed potius ex se ambo concurrunt in vnum prout id quod ex se indeterminatum est, concurrit cum sua determinatione formali, in constituenda vna ratione formali vniuoca. Licet postmodum aliquod sic constitutum si compararetur ad substātiam cui competit, faciat cum eo vnum per accidens, & consequenter de ea prædicetur per accidens: quod tamen de suis speciebus prædicatur per se. G Sic autem est in proposito, quia tempus sub respectu mensurę, & vt denominans extrinsece, concurrit in vnam rationem formalem vniuocam: & sic nō est ens per accidens, licet tempus cum substātia sit ens per accidens. Et similiter relatio mensuræ cum tempore ipso, si considerentur ambo non vt vnum est propria determinatio alterius, sed vt distincta & secundum proprias rationes distinctas, faciunt vnum per accidens. Idem dico de loco, & situ & habitu &c. Ad secundum dubium dicendū ꝙ cū prædicari sit consequens actum rationis & pertineat ad secundas intentiones, ex quo habent hi termini scilicet prædicatum, prædicabile, & prædicamentum, ꝙ sint termini secūdę intentionis, secunda autem intentio sit purum ens rationis, non inconuenit diuersos modos prædicandi, ex diuersis respectibus rationis innasci, & consequenter ex eisdem H formaliter prędicamenta distingui, & eosdem assumere in sui conceptu formali. Et hoc necessarium est in quatuor extremis prædicamentis, in quibus denominatio sumpta ab extrinseco originatur & fundatur proxime super relationes rationis, & eis mediantibus super rem. Sicut denominatio extrinseca ab ipso tempore fit mediante relatione mēsurę, qua tempus dicitur mensura temporalium. Denominatio a loco vt mensura, eodem modo mediante ipsa relatione mensurę. Mensura autem semper est relatio rationis in mensurante. Respectus etiam per situm & habitum importati, sunt etiam rationis, vt bene probat argumentum. Pertinent tamen (vt dixi) respectus isti ad formalem rationem rei, quæ est in prædicamento, vt in tali vel tali prædicamento est, & vt ab his diuersi modi prædicandi originantur. Nec inconuenit hoc modo ens rationis ad prædicamentum quod ens reale est, formaliter pertinere: quia non pertinet vt genus, aut differentia, species vel indiuiduum, quomodo impossibile est ens rationis in prædicamento admitti, sed vt determinans & quodam

I modo specializans prædicamentum tale, & inquantũ res illa, talis est prædicamenti, non autem simpliciter vt res est. His visis facile patere potest quomodo conueniens & efficax est ratio Sancti Thomæ, quam inducit ut ostendat non fuisse necessarium Aristotelis in hac litera, tria illa prędicamenta enumerare. Dicẽs enim quòd ex hoc quod quãdo, significat esse in tempore quod est numerus, & consequenter quòd eiusdem rationis est non esse motum in quãdo, & non esse motum in actione & passione, subtilissime deduxit intentum. Nam motus cũ sit quoddem reale ens, & realitatem suam habeat a termino sicut habet & speciẽ, nõ nisi ad ipsum ens reale terminari potest. Si ergo aliqua non distinguantur nisi secundum rationem ita ꝙ in realitate conueniant, eiusdem rationis erit si ad realitatem vnius non dicatur esse motus, quòd nec ad aliud esse dicatur. Modo sic est quod ipsum quando, vt supra deductum est, & idem realiter est cum tempore, quod ex prædictis etiam
K Sancti Thomæ verbis necessario infertur. Tempus quoque cum nihil addat super motum, nisi numerum partium secundum ordinem prioris & posterioris, quæ omnia, scilicet tam ordo importatus inter illas numeri vnitates, quàm ordo ille prioritatis & posterioritatis, cum sint inter non separata sed continuata secundum esse, non possunt esse nisi respectus rationis, non est consequenter realiter a motu distinctum: licet dicatur eius passio inquãtum se habet ex additione ad motum secundum suam rationem formalem. Et cum omnis motus sit actus motiui & mobilis, vt dicitur secundo physicorum, actus autem motiui sit actio, & actus mobilis passio, sequitur quòd omnis motus sit realiter idem actioni & passioni. Vnde oportet eiusdem rationis esse quod in actione & passione non sit motus, & quòd non sit in omnibus alijs prædictis. Ex quo vltimate sequitur quod dicto quod non sit motus in actione, &
L passione, intelligitur sufficienter dictum quòd non sit motus in quando. In situ autem cum id quod reale in eo est, sit locus ad quem motus est: debuisset quidem eodem modo inferri quod pariter & ad situm motus esset, nisi formalis ratio quam ex relatione superaddita sortitur obsisteret: qđ in tempore non currit vt infra dicetur: & ideo non potuit alia ratio assignari: cur in situ per se et formaliter motus nõ sit, nisi quia ordinem alicuius ad aliud formaliter importat, vt dictum est. Et in habitu similiter. Nam licet in substantia non sit motus, cum qua substantia, habitus ipse realiter idem est, non tamen ex hoc intentum deducitur: cum ei etiam idem competat ex sua formali & propria ratione, ratione, scilicet relationis formaliter importatę, vt dictum est, & iterum in articulo tertio dicetur expressius. Redditio autem causæ in tradenda doctrina, ex proprijs quo ad fieri potest, procedere debet. In his autem duobus specialiter etiam ratio a maiori concludit, quod si ad realem relationem vt sic non est motus, multo minus erit ad relatio-
M nem rationis. Ratio enim quæ a Philosopho tertio physicorum, & etiam hic inducitur, quare ad relationem non est motus, quia videlicet nulla facta mutatione in aliquo insurgit in eo relatio &c. multo fortius currit in relationibus rationis quàm in realibus. Est autem hic aduertendũ quòd Antonius andreas referendo verba Sancti Thomæ, quandam interponit sententiam, quæ nõ habetur ibi a Sancto Thoma, vt exemplaria tam impressa, quam non impressa testantur. Hãc inquam. Actio & passio sumpta pro re acta, est idem realiter quod motus. Hoc non dicit Sanctus Thomas, immo nec verum est, nisi valde extorte interpretando verba, Actio enim & passio non possunt sumi pro re acta. Sicut enim motus nõ est res mota, ita actio aut passio non est res acta. Et hæc de primo. Quantum ad secundum patere potest ex iam dictis quomodo iste homo in reddendo rationem, cur non nominauerit Philosophus situm & habere, nõ discordat a Sancto Thoma, quia

cum eo fatetur, ꝙ hoc est ratione relationis importatæ per illa duo: licet & in hoc dicat vnum falsum, quod non dicit diuus Thomas, videlicet, quòd talia prædicamenta important puros respectus, & reales, & non de genere relationis. Quod quidem in parte supra exclusum est, & paulo infra plenius confutabitur. Discordat autem ex intentione a Sancto Thoma, & eidem se manifeste opponit in reddenda ratione, cur non nominauit quãdo. Dum Sanctus Thomas reddit rationem ex parte realitatis ipsius quando, iste autem ex parte respectus inquantum respectus est, unde nõ procedit ex proprijs, vt facit ratio Sancti Thomæ. Vnde cum doctrina inquantum possibile est, debeat ex proprijs tradi: quia vna de conditionibus demonstrationis ex qua generatur scientia est quòd ex proprijs procedat, vt patet primo posteriorũ, patet quòd magis scite docteꝙ processit Sanctus Thomas, quàm iste, immo impugnando Sanctũ Thomam, vbi sapientissime se gessit, ostendit iste homo, quod illum vel noluit vel nõ valuit intelligere. Quod vtique verum est, sicut hic, ita & in multis alijs locis suæ doctrinæ, in quibus ab his obscuris hominibus impugnatur. O
Sunt etiam in hac sua determinatione quædam a se præsupposita, & in primo argumento contra Sanctũ Thomam facto, proposita, quę supra determinatis a nobis contrariantur. Quæ cum sine probatione proponantur in argumentis, simpliciter neganda nunc essent: nec vlterius circa ea sermo habendus. Vt tamen appareat præpositam doctrinam solidam esse, probabimus hæc omnia quæ illi aduersantur, falsa esse. Supponit igitur hic quòd sex principia importent puros respectus, & quòd tales respectus sint reales, & quòd non sint de genere relationis. Horum autem primum esse falsum patet ex falsitate secundi. Si enim respectus non sunt reales patet quod cum prædicamenta sint realia entia, non importabunt solũ illos respectus, nisi forte intelligant vt complementum suæ rationis formalis, vt supra declaratum est. Secundum autem ipsum
esse falsum patet, tum ex his quæ supra dicta sunt, quia videlicet tales respectus sunt mensuræ ad mensuratum, quas relationes ex quinto metaphysicæ constat non esse reales, & similiter respectus qui importatur per habitum est rationis tantum, vt supra probatum est, tum etiam quia falsum est tertium quod additur. Nam omnis relatio quę realeaccidens est, ad prædicamentum relationis spectat. Quæ autem non est accidens sicut diuina, & omnis in substantia fundata, vt relatio creationis passiuę, similitudinis in genere vel specie substantiæ, & aliæ huiusmodi relationes in substantia fundatæ, non sunt in prædicamento ad aliqd, non quia non competat eis relationis modus prædicandi, sed quia accidentia non sunt. Sicut & differentia substantialis licet prædicetur in quale, & propter hoc etiã appelletur qualitas, vt patet quinto metaphysicę, capitulo de qualitate, quia tamen non est accidens, non est in prædicamento qualitatis. Quod autem omnis relatio, quæ sit reale accidens pertineat ad prædicamentum relationis, patet ex diffinitione Aristotelis, quia dicit ꝙ relatiua sunt quorum totum suum esse est ad aliud se habere, quæ diffinitio æqualiter competit omnibus relatiuis relatione reali, quæ sit accidens. De his enim, quod intẽdat Aristo. necesse est, cum diffiniat prædicamentum accidentis. Nec est addenda glosa voluntaria, diffinitioni Philosophi, videlicet intelligi debeat hoc addito, quod talis relatio necessario innascatur posito termino & fundamento, vt dicunt Scotistę. Necessarium enim & contingens cum sint quædam cõmuniora prædicamentis (inueniri enim possunt in omnibus sub disiunctione, & sunt passiones entis cõmunis) non possunt esse ꝓpria & per se primo distinctiua vnius prædicamẽti ab alio. Et si ex hoc, ista gl. nõ fuit intẽta a Phõ: tũc diffõ quã isti somniarũt, nõ est illa quam dat Philosophus. Differentia.n. addita vel subtracta variat diffinitionem, vt

dicitur

A dicitur octauo huius. Si autem Philosophus intendit eam, cum ex nullo verbo in diffinitione posito elici ne possit, fuisset diminutus. Quod est satis absurdum illi imponere. Neque enim erat difficile tanto Philosopho & tam accurate doctrinam tradenti, addere illud, si addendum putasset. Si vero non putauit addendum, sequitur quod vel ille ignorans fuerit, vel hi potius homines desipiant. Sed & adhuc cum glo. illa habetur propositum in respectu importato per ipsum quando, si sit realis ut dicunt. Posito enim tempore & re tēporali, necessario resultat quando. Si ergo ipsum quando, importat purum realem respectum, erit in prędicamento relationis: quod est falsum, cum prædicamenta sint impermixta. Non est ergo hæc propria ratio cur prędicamenta hæc distinguantur a prędicamento ad aliquid. Similiter & in alijs quinque principijs, si quis subtiliter perspiciat, idē inueniet. Licet enim videantur poni terminus & fundamentum actionis & passionis, & tamen non sequi actio, si

B non sint agens & patiens in debita approximatione, tamen non est sic. Neque enim fundamentum actionis est quæcunque dispositio in agente vt agat: aut fundamentum passionis, quæcunque dispositio patiētis vt patiatur, sed in vtrisque fundamentum est motus ipse. Patet autem quod quàm primum ponitur agens & patiens suo modo sub motu, necessario resultant relationes actionis & passionis, licet illa res quæ est agens, & illa res quæ est patiens poni possint, & non sequi prædictę relationes, sicut & circa relationes alias omnes contingit puta, res quam aliquando competit esse similem poni potest & non sub fundamento similitudinis, puta non vt habens albedinē, & tunc non necessario sequitur immo repugnat quòd sequatur relatio similitudinis, quæ tamen necessario sequitur ad coalbum posito illo fundamento.

Quod si dicant, potest poni agens sub motu, puta ignis sub calefacere, & non sequetur actio, respectu ligni non approximati. Respondetur quod hoc non est præcise ratione ap-

C proximationis, sed quia nō ponitur sub motu in quo communicet lignum illud. Fundamentum enim actionis & passionis est motus, non qualiscunque nec qualitercunque, sed idem qui est simul actus mobilis & motiui, & ex hoc dicitur talis motus esse idem actioni & passioni, ut habetur secundo physicorum. Cuius etiam signum est, quia ignis non potest poni sub calefacere, nisi respectu alicuius quod calefit, & sic necessario innascitur relatio actionis & passionis, licet non respectu ligni non approximati, sed respectu alterius corporis quod ignis dicitur calefacere. Et hoc est commune in omnibus relationibus quę fundantur in actione & passione. Neque enim potest poni pater quin ponatur necessario filius, non tamē ille qui non est genitus ab eo, & sic de alijs. Hoc idem inuenitur in alijs tribus vltimis prædicamentis. Posita enim adiacentia quę de eorum diffinitione est, necessario sequitur extrinseca denominatio. Adiacentia autem illa necessario ponitur positis re-

D lationibus mensurę & mensurati, vel habentis & habiti. Relatio autem saltem mensurati ad mensuram, cum sit in prædicamento secundum Philosophum, oportet quod secundùm istos necessario innascatur posito termino & fundamento, & consequenter opposita relatio quæ rationis est. Et sic suo modo appareret de habitu, nisi esset tam modicę entitatis respectus. Non ergo glosa applicata per istos ad diffinitionem relatiuorum, est ad intentionem Aristotelis vel etiam vera. Ex prædictis autem omnibus patet secundum determinationem inquam Anto. an. a veritate longius euagari, vbi a sancto Thoma discordat. Superest nunc tertio soluere argumenta quæ iste homo contra sanctum Thomam inducit. Ad primum igitur, patet tam ex dictis falsum esse quod quando, sit quid realiter distinctum a tempore. Non enim distinguitur vt respectus ab absoluto, quia quando, non dicit purum respectum, ut probauimus. Sed idem penitus absolutum per vtrunque importatur, & respectus quem addit quando, rationis est, & non realis, vt supra diximus. Nec ex hoc distinguuntur quod ad diuersa spectant prædicamenta. Eadem quippe realitas potest ad diuersa prædicamenta pertinere propter diuersos modos essendi & prædicandi in eadem realitate fundatos, & ex varijs respectibus rationis innatos, vt supra dictum est. Tempus autem esse distinctum ab istis motibus exterioribus, non obstat proposito. Non est enim ipsum quando, subiectiue intrinsece in re temporali. Immo cum ex propria ratione denominet extrinsece, clarius sua ratio innotescit respectu motuum quibus est extrinsecum, quàm respectu eius in quo est subiectiue. Denominat tamē & ipsum per se extrinsece, licet per accidēs eo quod in ipso subiectiue sit, denominet intrinsece. Non enim competit hoc ei inquantum mensura talis est, sed inquantum huius accidens &c. Ad secundū E

dicendum quod sanctus Thomas apud illos tantum improprie loquitur, qui ita male dispositi sunt, vt in plano etiam inueniant quo impinguant. Non erat hic locus conueniens in quo per ipsum omnia adducerentur, quę dici possent de istis prædicamentis. Sat quippe ei fuit exprimere quod sufficiens est ad saluandum Philosophum de apparente defectu. Dedit tamē (vt supra deduxi) & in hoc loco intelligere quod alibi pluries & quidem vaferrime docuit. In hoc specialiter apparet horum virorum passio liuoris in sanctum Thomam. Cum enim a parte sciāt illum sepissime docuisse qualiter distinguantur situs quod est prędicamentum, & situs de genere quantitatis, immo forte non nisi ab illo, seu ab imbutis eius doctrina hoc ipsum didicerūt, sicut & alia multa quæ vera proferunt, & tamen miser iste contra eum hic inuehitur, quasi contra ignorantem prędictam distinctionem de situ. Eya homunciōes, tergite ora, immo quod melius vobis conduceret, tergite corda omni passione inuidię vel odij, prius quàm diuinissimum doctorem nominare audeatis. Falsum etiam maximum imponit sancto Thomæ, quod videlicet dicat situm quod est prædicamentum, nō importare ordinem partium in loco. Habuit certe Anto. an. hoc in loco satis lippos oculos. Ex hoc enim quod dixit situm addere super determinatum ordinem partium, dat intelligere quod includit esse in loco, & superaddit determinatum ordinem partium in loco. Quod si hoc etiam nō diceret, non tamen dicit huius oppositum, vt hic sibi falso imponit. In hoc etiam, quod iste homo addit in secundo suo hoc argumento, quod videlicet non valet similitudo ad vbi, quia (inquit) reducitur contra ipsum, quia si in vbi est motus, ergo & in situ siue positione, cum secundum te (inquit) non addat supra vbi nisi determinatum ordinem partium. In hoc inquam, ostendit se non intelligere Sanctū Thomā. Neque enim sanctus Thomas dicit aut intēdit probare, quod in positione non sit motus per similitudinem ad vbi. Quis enim hoc somniauit? Sed ipsius vbi ex hoc tantum meminit, quia voluit ostendere, quidnam posito importaret: quia videlicet importat determinatum ordinem partium supra vbi. Sed & huius hominis hæc ipsa deductio non quidem quasi ex similitudine a sancto Thoma proposita (vnde non potest in ipsum retorqueri) sed ex ea similitudine quæ in veritate est inter vbi & positionē, licet aliqua difficultas ingeratur, magis tamen contra Antonium andream militat, quàm contra Sanctum Thomam. Nam si non obstante respectu formaliter significato per vbi, inuenitur in eo per se primo motus, pari modo respectus non erit per se primo, ratio, quare in positione vel in alio prædicamento respectum formaliter includente, non sit motus. Vel per oppositum. Si in alijs potest (vt diximus) respectus facere quod in eis non sit primo motus, idem pari modo faciet & in vbi. Militat autē (vt dixi) ratio ista magis contra Antonium and. quàm contra Sanctum Thomam, tum quia vult prædicamenta ista puros importare respectus: & sic nihil aliud in eis inueniri F G H

I ex quo possit ei per se motus attribui: & sic cum ex respectu non valeat eis motus competere, sequitur quòd impossibile sit absolute quòd eis conueniat, tum etiam (quod tamen idem est) quia cum per eum illi respectus sint reales, tam ex sua realitate, quàm ex sua ratione formali habebunt talia omnia prædicamenta, quòd in eis motus nõ sit: & sic in vbi non erit per se motus. Prædicta autem duo nos non dicimus, vt supra patuit. Inquantum tamen nos etiam argumentum tangit respondemus, quod non omnis respectus habet aut facit ꝙ ad ipsum seu ad rem sub ipso non sit motus, sed solum respectus, qui videtur eiusdem rationis cum respectu, qui est de prędicamẽto ad aliquid, vt innuit Sanctus Thomas in hoc loco. Duplex enim est respectus, scilicet ad. & in. Relatio autem prædicamentalis, non qualiscunque respectus est, sed respectus ad. Et propter hoc respectus accidentis ad subiectum etiam si esset realis, non esset prædicamento relationis sed transcendens: quia licet istis verbis aut modis dicendi exprimatur quòd vide
K licet sit respectus ad subiectum, seu quòd accidens referatur ad subiectum, & similibus, non tamen dicit formaliter ad. sed in. Ex hoc enim accidens respicit subiectum, ꝙ est in subiecto. Et sic non pertinet ad prædicamentum ad aliquid, quod importat formaliter respectum ad. Respectus autem importatus in vbi, est respectus in. Significat enim esse in loco. Similiter respectus importatus in quando, quia significat esse in tempore. Licet enim talia esse, non sint intrinseca, sicut esse accidentis in subiecto, sufficit tamen quomodocunque significent esse in. etiam sicut in mensura. Et sic ex respectu non potest inferri quòd sicut in relatione non est motus, ita non sit motus in vbi, aut in quando. Et hæc est causa quare Sanctus Thomas non probauit hic quòd in quando, non sit motus, ratione respectus in eo importati, sed alia via processit, vt supra diximus.
L Quã viam regiam ingredi non valens Anto. and. omniũ voluit eandem rationem ex respectu vniuersaliter sumptã assignare, & non potest fugere quin pari passu ratio illa cõcludat in vbi, in quo tamẽ secundum Philosophum & veritatem, est per se primo motus localis. Ratio autem quare respectus ad. & non respectus in. faciat quòd ad se seu ad absolutum sub se non sit motus, est, quia respectus ad. si sit realis est inter distincta secundum esse, et propter hoc in vno potest incidere motus realis altero non mutato: & tamen quia illud ad quod referebatur, mutatum est, oportet quod vel ipsum vlterius non respiciat, vel quod aliter respiciat, quàm prius, & sic aliam relationem ad illud habebit sine sui mutatione: & sic ad ipsam relationem non est ꝑ se motus, vt dicit Philosophus. Quod si quando ad eam est, accidit hoc sibi. Si enim per se & ex sui ratione haberet quòd ad ipsam esset per se motus, non posset de nouo alicui aliqua relatio aduenire, nisi relatio esset terminus alicuius motus, quod falsum esse probatum est, & patet expe
M rientia. Respectus autem in. non potest alicui aduenire de nouo sine mutatione eius quod taliter respicit, immo moueri propriè nihil aliud est nisi secundum illud quod in eo est aliter se habere quàm prius, si mutatio sit ad intrinsecũ, sicut est augmentum ad quantitatem, & alteratio ad qualitatem: vel etiam aliter se habere secũdum illud in quo est, sicut in mẽsura, sicut accidit in motu locali qui nihil aliud importat, nisi quod mobile aliter se habeat secundum locum, sicut mensuratum secundum mensuram. Et respectus importatus in vbi. est respectus in. ad quem per se est motus. Mouetur enim mobile vt sit in loco. Licet enim respectus mensurationis seu locationis sit respectus ad. & non in quantum denominat mensurans intrinsece in ordine ad mẽsuratum, tamen secundum quod talis respectus denominat extrinsece ipsum mensuratum, seu locatum esse in mensurante seu in locante, est respectus in. & non ad. & est de ratione vbi. Sic igitur ad tales respectus in. est per se motus,
non solum localis, vt dictum est, sed etiam alterationis, & N
augmenti. Alteratur enim aliquid secundum calorem, vt calor sit in ipso, quod est dicere, vt sit calidum: & sic de alijs. Quod autem in quando, non sit motus non obstante, quod respectus eius sit respectus in. hoc est ex alia ratione assignata a Sancto Thoma in litera. Quia igitur respectus importatus in positione, qui est respectus inter partes, est respectus ad. & non est respectus in. Neque enim vna pars est in alia, sed refertur ad aliam vt prior ad posteriorem, vel vt superior ad inferiorem, anterior ad vlteriorem, sinistra ad dextram, & econuerso. Ideo ex tali respectu optime concluditur, quòd in positione non sit motus. Et sic dico de habitu, quia respectus per ipsum importatus est potius aq. quàm in. Dicimus enim corpus secundum habitum adiacere corpori, non autem esse in corpore, ideo pari modo in isto eiusdem rationis est non esse motum & in. ad aliquid. Notandum tamen quod licet non sit per se motus in positione, vt dictum est, quia tamen ipsa positio magis nobis manifesta est, & simul includit vbi, vt dictũ O
est, ideo differentiæ motus ad vbi, sumuntur penes diuersum ordinem situs nobis manifesti in vniuerso, scilicet sursum & deorsum, &c. Et hoc non solum secundum quòd ipsum vniuersum est quoddam totum in se talem ordinem includens, sed etiam vt est quoddam secundum suas partes ordinate locatiuum, vt ita loquar, communicans locatis corporibus talia esse, scilicet sursum & deorsum, & sic de alijs. Ex his omnibus iam liquido constat quomodo secundum argumentum quod Antonius andreas inducit contra Sanctum Thomam, supra inconuenientia quæ includit, auctorem etiam suum letaliter vulnerat. Ad tertium iam patet ex dictis. Licet enim sint prædicamenta distincta: quia tamen conueniunt in hoc analogo quod est ad aliud dici, ex quo habet relatio quòd ad eam nõ sit motus per se, sequitur quod nec in ipsis, scilicet positione et habitu sit motus per se. Et hoc sat fuit dicere apud sensatos, P
nec erat necessarium aliud addere: præsertim cũ ratio quare ad relationem non sit motus in hoc eodem capitulo suo loco ab Aristotele, & suis expositoribus clarissime deducatur: & in quinto physicorum idem ipsum habetur. Superfluum igitur fuisset grauissimo doctori hic idem repetere. Et hæc de præsenti defensione satis sit benedictus Deus. Amen.

DEFENSIO XXVII.

Libro duodecimo textu commenti. 27. parte prima.

Eorum quæ sunt in eadem specie diuersa (supple principia) non specie. Sed quia singularium aliud tua materia & species & mouens, & mea vniuersalia autem ratione eadem. Q

EX HOC LOCO Mauritius in marginibus dicit sumi argumentum contra Thomam de principio indiuiduationis. Sed deceptus est. Cum enim debuisset dicere contra Scotum, dixit contra Thomam. Quod quidem vt clare pateat formandum est hoc suum argumentum, & ex quibus verbis Philosophi hic elici possit, insinuãdum. Dicit hic Aristo. in sententia, quod licet actus & potentia sint eadem omnium principia ꝯm quãdam proportionalitatem, distinctorum tamen genere, sunt distincta genere principia propria: & distinctorum secundum speciem, distincta etiam principia ꝯm speciem: & distinctoꝝ secundum numerum, distincta principia numero. Et dat exempla de actu & potentia ꝯm genus, secundum speciem, & secundum numerum. Sicut materia, species id est forma, & mouens, ꝯm genus, ꝯm speciem, et ꝯm numeꝝ distincta. Si

cut

A cut principia Socratis & Platonis secundum numerum, sunt anima & corpus & generans Platonis, anima & corpus & generans Socratis, & sic de alijs. Esse autem principium alicuius secundum numerum, est esse principium indiuiduationis, & hoc verum est de omnibus prædictis tribus, scilicet materia, & forma, & agente, licet inter hæc primum secundum naturam sit ipsa materia, eo quod sit primum subiectum in incommunicabile, & consequenter cui competit omnibus alijs incommunicabilitatem impartiri, vt alias dictũ est.

Non potest autem ex his dictis, apparens aliquibus argumentum elici contra Thomistas de ista materia, nisi hoc, quod si materia tua & materia mea, sunt distinctæ materię secundum numerum, quæ tamen secundum vniuersalem ratione͂ sunt eadem, oportet quod materia mea sit hæc & numero distincta a materia tua per aliquid quod contrahat materiam in cõmuni, ergo materia mea non est principium primum ꝙ ego sim vnus numero, seu indiuiduum, sed illud aliud per quod & materia mea est vna numero & distin- B cta a materia tua, & per quod materia in communi quodammodo contrahitur. Hoc autem primum principium dicunt Scotistę esse hęcceitatem. Hoc fuit motiuum principale, propter quod Scotus deuiat a sancto Thoma, & a veritate in hac quæstione, & ad chimeras se conuertit. Argumentum autem prędictum soluit Capreolus secundo. d. 3. soluunt & omnes Thomistæ, solui & ipse in septima defensione, & contra authores suos retorsi. Sed præcipue retorqueri potest contra eos ex verbis Aristo. hic habitis, ita vt impossibile sit eis fugere. Nam (vt dixi) Aristo. probans distinctorum tantum numero, esse etiam distincta numero principia, hæc ipsa inducit per exempla, quia videlicet alia est materia tua & materia mea, species tua & species mea, mouens tuum seu pater tuus, & mouens seu generans meum. Tunc arguo sic. Hic Aristote. accipit materiam pro materia quæ est pars compositi, ergo hæc est principium indiuiduationis, cum sit principium C distinctorum secundum numerum vt sic. Patet consequentia etiã secundum aduersarios. Sed antecedẽs probatur tripliciter, primo sic. De illa materia loquitur hic Philosophus quæ condistinguitur speciei seu formę partis, ex qua scilicet cum ipsa materia tãquam ex principijs intrinsecis fit compositum, vt patet in litera. Sed talis non est hęcceitas, sed ea quæ est pars compositi, vt etiam aduersarij habent concedere. Nõ enim dicũt compositum componi ex forma partis & hęcceitate, immo hæcceitatem dicunt materiam quæ correspondet formę totius, vt patet supra in septima defensione, & non primo respicit formam partis, ergo &c. Secundo. De illa materia loquitur hic Philosophus de qua verificatur esse principium rei compositę ex materia et forma, hoc etiam patet in litera, sed talis est materia quæ est pars compositi, vt patet primo physico. vbi hæc materia connumeratur inter principia rerum naturalium, & non hæcceitas, ergo &c. Tertio de illa materia secundum numerum loquitur hic D Philosophus de qua si secundum speciem summatur dicit ꝙ est principium distinctorum secundum specie͂, vt patet in litera. Sed hęc est materia quę est pars compositi etiam secũdum aduersarios. Licet enim necessario argumẽto (vt infra patebit) conuincatur, non tamen concedere volunt hæcceitates plures conuenire in hæcceitate communi, sed esse eas dicunt primo & seipsis diuersas, ergo &c. Ex hac autem totali ratione, patet quod cum Aristo. ex intentione tractet expresse hic de principio indiuiduationis, & non inducat aliam materiam q̃ eam quæ est pars compositi (vt deduximus) pro tali principio, sequitur quod vbicunq; alibi de tali principio ex incidenti loquitur nominãdo materiam, non possit materia pro hæcceitate glosari, vt facit semper Anto. an. in hac sua expositione, literam Philosophi in hoc præcipue peruertẽdo. Aequiuocasset quippe Philosophus hic & alibi, & vbiq; diminutus fuisset, nullibi talium materierum diuersitatem aperiens. Si autem omnino ex ob- B stinatione, & contra omnem rationem quæ elici possit hic ex Philosophi litera, vis quod hic intendat non de materia q̃ est altera pars cõpositi, sed de illa tua chimerica hæcceitate. Adhuc arguo contra te, ex ipsis verbis Philosophi, retorquendo in te argumentum quod contra nos ipse facis. Dicit enim hic Philosophus quod materia mea & materia tua sunt distinctę numero, vniuersali autem ratiõe sunt eadem, vt etiam Anto. and. exponendo fatetur, ergo non põt hæcceitas mea distingui ab hæcceitate tua, nisi per aliquid aliud, ipsa vniuersalis rationis materia cõtrahatur ad meã, & per aliud contrahatur ad tuam, alias idem secundum idem ab alio distingueretur, & cum eodem conueniret, & esset ide͂ & diuersum seu non idem, quæ implicant. Cũ ergo in hęcceitate conueniant, vt habes concedere si literam de illa hæcceitate exponendam censes, si distinguuntur abinuice͂, per aliud distinguuntur, ergo illud aliud erit principium incõmunicabilitatis & distinctionis vnius ab alia, & con- F sequenter erit principium primum indiuiduationis, & non ipsa hæcceitas. Nec potes tu respondere ad argumentum istud contra hæcceitatem, sicut Thomistę ad idem argumentum respondent contra materiæ partem compositi factum. Ipsi enim Thomistę (vt alias habitum est) dicũt, ꝙ materia quæ est pars compositi non habet communitatem de qua loquitur hic Philosophus, nisi vt consideratur per analogiam ad formam, vt formæ in communi consideretur & materia vt communiter sumpta substerni, & particulari formæ, particularis materia. Secundum se autẽ sine ipsa analogia ad formam, materia considerari nõ potest, & per consequens nec est vniuersalis nec particularis nec indiuidua. Talia enim non conueniunt rebus nisi per considerationem intellectus, neq; etiam ipsum fundamentum talium intentionum, puta fundamentum indiuiduationis, quod est esse vnum numero, non competit materiæ nisi per formam, quia a quo quid habet eẽ, habet & vnum G esse. Et tamen ipsa materia non vt indiuidua, sed secundum se, pręscindendo eam secundum considerationem a forma, est principium primum & immediatum indiuiduationis formæ, & ea mediante principium est indiuiduationis suę, & ambobus mediantibus (secundum naturę ordine hanc mediationem semper intelligendo) est principium indiuiduationis totius compositi. Tali autem modo sumpta quo est principium indiuiduationis formæ, ideo nõ potest cognosci, quia sic ipsa est purum ens in potentia. Nihil autem est cognoscibile nisi inquantum est actu, ut patet nono huius. Est autem sic sumptũ principium indiuiduationis vt primum subiectum & vt primum incõmunicabilitatis principium. Distinctionis autem numeralis, ipsa non secũdum se sumpta simpliciter, sed vt quãtitate signata principium est. Hanc responsionem fundatam super natura materię ex doctrina Philosophi, non possunt isti homines ad hæcceitatem applicare, quia non ponunt hæcceitatem esse purum ens in potentia. Sic enim hęcceitas de genere substan- H tiæ, non esse distincta ab ipsa prima materia, sed ponunt eam potius ad genus actus pertinere, quod apparet, tamen quia contra nos arguunt quod materia non possit esse principium indiuiduationis, quia actus (inquiunt) diuidit & separat septimo huius. Cui argumento respondi in septima defensione, tum etiam quia dicunt hæcceitatem esse differentiam quandam indiuidualem, vt ibidem diffuse produximus: vnde non habet (vt dicunt) quòd non possit accipi vt vniuersalis aut particularis, vt habet materia. Patet igitur ꝙ argumentum quod hinc sumunt Scotistæ cõtra nos friuolum est, & pluries sic solutum vt pro honore suo tacere debuissent. Quod vero nunc nos contra eos ex litera Philosophi inducimus, est efficacissimum & ab eis hactenus insolutum. Et de præsenti defensione satis sit benedictus Deus. Amen.

I DEFENSIO XXVIII.

Libro duodecimo tex.com.38, parte prima.

Mouet autem vt amatum, moto vero, alia mouentur.

HOC IN LOCO super præposito verbo Phi
losophi, dicit sanctus Thomas quod melius dicitur vt ama-
tum quàm vt desideratum, quia desiderium est eius quod
non habetur. Sed amor est etiam habiti. Hæc ille. Sed
Anto.an. improbat hanc declarationem, dicens ꝙ hoc ni
hil valet, quia desiderium est etiam respectu habiti, vt di-
ctum fuit in primo huius in prologo. Vnde & de deo qui
a sanctis angelis iam habetur, dicitur: In quem desiderant
angeli prospicere. Et ideo vtrunq; bene dicitur, & quod mo
uet inquantum amatum, & inquantum desideratum. Hæc
K ille. Sed videtur hic homo ęgre ferre ꝙ diuus Thomas
Philosophum commendauerit de sapienti modo loquen-
di, quo proprio & accommodato integę significationi vo
cabulo vsus est. Deficit etiam tam in conclusione sua prin-
cipali, quàm in probatione. In cōclusione quidem sua de-
ficit, tum quia falsa est, tum quia proponit eam contra sibi
oppositam, & tamen nō soluit rationem quæ innuitur pro
opposita, quod reprehensibile admodū est in illo qui onus
assumpsit oppugnandi conclusionem aliquam. Falsam
ergo esse conclusionem suam propositam contra eam quæ
sancti Tho. est, patet ex probatione quam innuit sanctus
Thomas qua probat oppositam esse veram, videlicet ꝙ
desiderium non sit habiti. Est autem hęc eius ad hoc ratio.
Si desiderium esset etiam habiti, desiderium nō distingue-
retur realiter neq; formaliter ab amore, consequens est fal-
sum, cum in sensu sint passiones distinctę, & pari ratione
distincti actus in voluntate. Consequentia vero patet, qa
amor importat complacentiam quandam in re amatam, si
L ue habitam, siue non. Cum ergo desiderium sit non habiti
vt omnes concedunt, si esset etiam habiti, vt iste dicit, iam
& ipsum esset formaliter complacentia in rem amatam, si-
ue habitam siue non, & sic esset formaliter amor. In pro
batione etiam suæ falsæ conclusionis deficit dupliciter ſm
quod duas probationes inducit. Et in prima quidem, hoc
quod dicit dictum esse in prologo metaphysicę, ꝙ deside-
rium sit etiam habiti, falsum est. Neq; enim Aristo. hoc di-
cit aut intendit, neque ipse Anto.and. Et de Aristo. quidem
patet, quia Aristo. desiderij non meminit in prologo, nisi
in prima eius propositione, hęc scilicet: Omnes homines
natura scire desiderãt. Et rursus circa finē ꝓlogi, ubi dicit:
Quod qui scire propter se desiderat, ipsam maximā scien-
tiam maxime desiderabit. Et cum vtrobiq; de eodem desi
derio loquatur, probato quod in prima propositione non
loquatur nisi de desiderio proprie dicto, prout scilicet est
motus appetitus in rem non habitam, liquido constabit
M quod in prologo Philosophus nihil dicit aut intēdit, ꝙ hu
ius faueat phantasiæ. Quod autem loquatur Philosophus
in prima propositione prologi huius de desiderio proprie
dicto quod est non habiti, patet primo ex ipso philosophi-
co processu, quia hoc non decet Philosophum, & præci-
pue Aristo. cuius proprium semper extitit doctrinam tra-
dere ex proprijs, et non solum ex proprijs principijs & cau
sis rerum de quibus disserit, sed etiam ex proprijs & accō-
modatissimis vocabulis & modis loquendi, ita quod nun
quam parabolico aut in proprio sermone loquatur, vel
transumptiua significatione vocabuli, vbi secundum ho-
rum proprietatem suppetunt ei verba. Id enim poetarum
proprium est, & ideo alienum valde a grauissimo Philoso
pho, & præcipue vbi tradit scientiarum omnium suppre-
mam qualis est metaphisica. Et hac etiam de causa sanctus
Tho. secundo de anima reprehendit Platonem dicens eum
habuisse malum modum docendi, eo quod vteretur para- N
bolico sermone ad altissima, humano tamē ac naturali in-
genio non imparia, edocenda. Cum igitur propria voca-
buli huius (desiderij inquam) significatio sit, ꝙ motum
quēdam appetitus in rem nō habitam importet. (Per hoc
enim distinguitur ab alijs actib⁹ appetitus) & hoc vel sim
pliciter, vel inquantum non habita est, puta si sit desidera-
ta ſm esse perfectum, quo modo non habetur: Si sit habita
in præsenti, desideratur continuatio in futurum, vel simili
alio modo procedendo ab imperfecto vel inchoato ad ꝑ-
fectū: ergo Philosophus ꝓpria ista significatione vsus est
in ꝓlogo metaphysicæ, nō autē impropria illa, qua de de-
siderium dicitur tantū motus appetitus in rem desideratā
cum exclusione fastidij, seu remissioris affectus. Secundo
hoc idem patet tam ex Anto. and. quàm ex Scoto, quàm
etiam ex Pphilosopho ipso. Ex ipso quidem Anto.and. pa
tet, quia nullibi super prologum illum, siue ex intentione
Philosophi, siue propria, exprimit quod desiderium ibi su O
meridum sit ſm impropriam hanc dictam significationē.
Vnde mirū est quomodo ausus fuerit hic dicere, quod in
ꝓlogo dixerit vel docuerit id tale nomē significasse. Sed,
& ꝙ fortius est, ex verbis etiam suis in principio exposi-
tionis prologi expresse elicitur, quod tam ipse quàm Philo
sophus non nisi de desiderio ſm propriam significationē
intendat. Dicit nanq; ibi ꝙ intētio Philosophi in illo ꝓœ-
mio est reddere auditores beneuolos, & ad amorem sapiē-
tiæ trahere. Sed sicut non traheret ad amorem sapiētiæ nisi
dignitatem illius ac excellētissimam prædiceret, ita nec be
neuolos eos redderet nisi desiderijs eorū occurreret, & di-
gnissimam hanc sapientiam quam non habent se eos edo-
cturum promitteret. Si enim eam haberent, nec auditores
eius essent, nec beneuoli redderentur, quia nihil vtilitatis
eis impartiendum offerret: ergo loquebatur in prologo de
sapientiæ desiderio quam non habentes optabant ope Ari
sto. assequi. Ex Scoto etiam idipsum ex hoc habetur, ꝙ ſm
illum sensum putat Scotus in prologo nomē desiderij Phi- P
losophum accepisse, ſm quem ipse Scotus super prædicta
Philosophi sententia fundat argumentum aut rationē, quā
putat concludere ꝙ videlicet possimus in hac vita substā-
tias separatas quidditatiue cognoscere. Arguit autem sic
in tertia.q.4.metaph. Desiderium naturale non potest ex
toto frustrari, sed omnes homines desiderant cognoscere
quidditatiue substantias separatas, ergo &c. Minorem hāc
probat ex prædicta Philosophi sententia dicens: Omnes ho
mines natura scire desiderãt. ergo magis scibile, magis sci-
re desiderant, ergo maxime, maxime. Sed maxima sciētia,
maxime scibilis, est scientia substantiarum separatarum, er
go &c. Hæc autem ratio quomodocunq; currat, (Infirma
quippe est ad intētum quo eam inducit, ꝙ videlicet in hac
vita sit hoc possibile, vt per Capreolum & alios Thomi-
stas ostenditur in secunda dist. primi,) hoc tamen ex ea sal
tem habetur ꝙ hic nō summat Scotus desiderium, nisi ꝓ-
ut est non habiti, quia non omnes habent illam substantia-
rum separatarū notitiam, ergo de eodem desiderio inter-
pretanda ſm eum est sententia Aristote. Ipsum quoque Q
Aristo. sub eodem sensu ibi loquutum fuisse, iam ipsa sua
verba docent. De illo enim desiderio loqui eū necesse est,
quod omnibus hominibus adest ex natura, litera promit.
Sed desiderium scientiæ habitę, non adest omnibus homi-
nibus ex natura, immo non nisi cum maximo studio adest
& paucissimis. Desiderium autem scientiæ nō habitę, om
nibus naturaliter insertum est, ergo de isto Philosophus lo
quitur, non de illo. Sic igitur patet ꝙ prima probatio quā
Anto.and. inducit pro sua falsa conclusione, ex omni parte
corruit. Sed & secunda minus valet, minus quoq; fauet
honori eius. Dedecus quippe maximum est, quo præci-
pue isti homines in adstruendis falsitatibus cōfunduntur,
ꝙ vbi sibi desunt rationes naturales, in corde etiam phiæ,
recurrant.

A recurrant ad sacras literas pro subsidio. Sed sicut nescit diuina bonitas patrocinium præstare criminibus, sic nescit diuina sapientia subsidium præbere philosophicis erroribus. Quomodo autem potest per sacras literas ꝓbari Philosophum in verbis suis habuisse hunc vel illum sensum, cum philosophus sacris literis non inhęreat? Sed præcipue de modo loquendi & de vocabulorum significatis, nō potest ex sacra scriptura trahi argumētum ad metaphysicam, cum peculiare sit sacrę paginę iuxta principijs theologorū Diony. doctrinam, metaphoricis ac parabolicis locutionibus vti, tum ob ipsius obiecti ac impartiti luminis altitudinem, tum etiam vt diuina a superbis sapiētibus & prudentibus huius seculi merito abscondantur, paruulis autē, id est humilibus reuelentur. Hic autem modus docēdi, ab omni naturali scientia, & præcipue a metaphysica alienissimus est. Propria quippe significatione vocabula respondent, his præsertim quæ nobis ad cognoscendum ꝓportionata sunt, quia sicut cognoscimus, ita & nominamus.
B Vnde quæ proprie & per se cognoscimus, proprie etiā & per se nominamus, & quæ per alia cognoscimus, cuiusmodi sunt pͨcipue quę facultatem nostri intellectus excedunt, aliorum vocabulis ſm quandam etiam deficientem similitudinē nominamus. Talia sunt (vt dixi) quęq; diuinitus reuelata. Nobis autem proportionata sunt ea omnia quę in scientijs humanitus acquisitis tradūtur. Vnde ex prædicta conditione vtriusq; scientię, si diuinę literę aliquo vtantur vocabulo, quo etiam vtatur Philosophus, pōt potius argumentum sumi ꝙ ſm aliud & aliud significatum vtantur diuinus & Philosophus q̄ ſm idem. Et ꝙ theologus seu diuinus dum supernaturalia promit, metaphorice loquatur, & Philosophus proprie, merito præsumendum est. Quod præcipue contingit in proposito. Neq; enim angelis ꝓprie visionis nomen atq; prospectus competit, cū sensus intuitum, quo angeli carent, vocabula ista si proprie sumantur insinuent. Neq; etiam respectu dei qualitercūq; a se visi, feruntur desiderio, si proprie loqui volumus. Verum qa
C non nobis adest vocabulorum copia, quibus proprie supernaturalia hæc exprimi possint, ideo ad beatissimę illius intellectualis visionis excellentiam edocendam, vocabulis vtitur quæ proprie significant præsentialem visionem corpoream: quę apud nos notissima est ſm sensum. Cuius etiam summę visionis delectationem maximam quæ ex obiecti nobilitate proueniat, omneq; fastidiū tollat in vidēdo, exprimit desiderij nomen. Et ne ex proprietate significationis vocabuli, qua proprie, rei nō habitę est, forte qs crederet ꝙ angeli careant visione illa quam tantopere desiderant, exprimunt literæ diuinæ, quomodo tali a se desiderato bono non frustrantur, dicente Chr̄o ꝙ angeli Dei in cœlo semper vident faciem Dei patris, & consequenter faciem filij ac spiritus sancti. In quo etiam exprimitur ꝙ visio illa sit nō imaginaria, non pstigiosa, nō enigmatica, sed clarissima & aptissima, vtpote facialis, in quo dicto etiam
D faciei nomine vtitur metaphorice, vt patet. Ex his omnibus iam patet qualiter desipuerit Anto. and. dum dixit quod nihil valet declaratio illa sancti Thomę cum sapientissima fuerit, & grauissimis fundamentis innixa, fauens plurimum Aristote. qui nomine amoris hic vti voluit, non autem desiderij. Habent enim quem amant substātiæ illę simplices. Sua potius ipugnatio nihil valet & multipliciter deficit, vt deductum est. Quod si etiam vtroq; vocabulo idem exprimi potuisset, adhuc melius nomine amoris q̄ desiderij exprimitur. Et hoc dicit sanctus Tho. quod tamen nō impugnat Anto. an. sed impugnat eū quasi intendat, ꝙ non posset vti nomine desiderij, quod tamē nō dicit sanctus Tho. Ideo autem melius nomine amoris vtitur q̄ desiderij, vltra ea quæ dicta sunt, quia si nomine desiderij visus esset, occasionem forte erroris ex propria vocabuli significatione alicui præstitisset, ꝙ videlicet desiderata assimilatione ad primum desiderabile, substantiæ illę separatę quæ cœlos mouent priuatę essent, quod falsum est
E In hunc autem errorē non inducitur quisq̄ ex nomine amoris ad propositum inducto. Et hęc circa psentem defensionem dicta sufficiant, cum benedictione Dei. Amen.

DEFENSIO XXIX.

Libro duodecimo tex. cō. 43. parte secunda.

Videmus autem pręter vniuersi simplicē lationē, quā mouere dicimus primā existentē subam & immobilem, alias lationes planetarum sempiternas.

EX HOC LOCO sanctus Tho. dicit quod ſm Arist. primum mobile immediate mouetur a primo motore. Sed Anto. and. hoc dictum sancti Tho. impugnat super tex. cō. 44. sic dicens: Est dubium, vtrum primū cœ-
F lum moueatur immediate a primo motore. Et declarato quid in veritate tenēdum sit, subdit: Sed de intentione Aristo. dicit vnus expositor ꝙ sententia sua est ꝙ primū cœlum mouetur imediate a primo principio, quod est Deus. Sed hoc nō videtur, quia superius dixit ꝙ primum mouēs mouet primū motum in ratione amati, oportet ergo ꝙ sic dare aliud mouens quod moueat in ratione amātis, de quo dixit supra, ꝙ ipsum cōsequitur maxima delectatio ex hoc quia intelligit & amat primo mouens, & illud est aliqua secunda intelligentia. Hæc ille. Qui & multa alia circa hoc dicit, quæ quia in veritate non sunt contra sanctum Tho. non adduco nunc. Infra tamen in hac eadem defensione aliqua tangemus ex eis, & reprobabimus, eo modo quo tangunt quorundam placitum circa hanc quæstionem. In præsenti igitur loco sanctus Thomas nō dicit ꝙ primum mobile ſm Aristo. moueatur a deo immediate vt motore ſm locum, vt imponit ei Anto. and. sed dicit simpliciter ꝙ
G mouetur immediate a deo. Et non aliter hoc intelligendū esse puto nisi vt supra declarauerat Aristo. ꝙ. s. moueatur immediate a deo primum mobile vt ab eo amatum, & nō vt motore localiter. Sed huius motus localis immediatū principium est aliqua substantia separata, quæ ſm Aristo. vt etiam sanctus Tho. testatur supra tex. com. 39. est anima cœli, qualitercunq; tenuerit esse cœlum animatum, ꝓprie videlicet an improprie. Et dixit etiam super codē textu sanctus Tho. ꝙ intellectus primi mobilis sit intelligens in actu per contactum aliqualem primę substantiæ intelligibilis, & ex hoc habet magnam delectationem. Et quia propter quod vnumquodq; & illud magis, sequitur ꝙ qcquid diuinum & nobile quale est intelligere & delectari, inuenitur in intellectu attingēte, multo magis inuenitur in intelligibili primo quod attingitur, & ideo consideratio eiusdem delectabilissima est & optima. Huiusmodi autem primum intelligibile, deus est. Ex his verbis sancti Tho. immo Aristo. quia hęc dicit exponendo Aristo. ad literā,
H patet expresse, ꝙ deus nō est immediatus motor primi mobilis ſm motum localem, sed illa potius intelligētia quam vocat intellectum primi mobilis. Deus autem illud mouet mediate vt causa pria in cuius virtute omne aliud mouens mouet. Immediate autem ipsum primū mobile mouet solum motu metaphorico, prout finis & bonum dicitur mouere appetitum. Non est ergo aliter interpretādum dictum eius quo hic dicit primum cœlum moueri immediate a primo principio. Cum præsertim etiam a proposito, in opusculo. 24. ca. 1. 2. 3. & 4. determinet omnia corpora cœlestia immediate moueri localiter ab aliqua substantia separata citra deum, quia ſm sententiam Augustini. 8. super Gen. ad literam, Deus creaturam spiritualem corporali præposuit, & tertio de Trini. dicit ꝙ Deus mouet superiora corpora per spiritum vitę rationalem &c. Qđ si diceret Mauritius ꝙ debuisset explicare quo motu intelligeret

I ret primum mobile moueri a deo immediate,& nō sic indistincte et absolute ꝑponere ꝙ moueatur a deo imediate, quia facile posset aliquis occasionem erroris ex uerbis eius summere ꝙ intendat de motu proprie dicto &c. Respondemus ꝙ ex declaratione paulo ante habita, qūo Deus mouet primū mobile vt amatum, facile apud ingeniosos oīs occasio erroris tollitur,alias & ipse Mauritius imprudenter supra in margine e regione expositionis Anto.an.super t.c.38.eandem imprudentiā incurrissent,immo maiorem cum explicet ibi motū localem dicens: Primum mobile a primo motore primo motu qui localis est perpetuo mouetur. Loquitur aūt de motore de quo & in textu & in expositione Anto.an.dr̄ ꝙ mouet primum mobile, & vt amatū.

Licet aūt sic dicendum videatur ſm via sancti Tho. vt probatum est. Nō minus tñ ꝑbabile forte videret̄ ſm eundem sanctum Doctorē ꝙ videlicet tenuerit Arist. placitū fuisse,ꝙ Deus esset immediatum mouens primi mobilis, K etiam ſm motum localē. Hoc aūt eē de intētione sctī Tho. videtur,tum quia hoc in loco dicit ꝙ primū mobile mouetur a primo motore inquātum primū mobile distinguit̄ ab alijs mobilibus. Nā sicut dicit Arist. existimauit ꝙ octaua sphera in qua sunt stellę fixę esset primū mobile, & motor eius esset primum principium. Sed postea deprehēsum est ab astrologis ꝙ supra spherā stellarum fixarum sit alia circundans totum quæ reuoluit totum cœlum motu diurno,& hoc est primū mobile qd̄ mouetur a primo motore ſm Arist. Hæc ille. Patet aūt ex modo docendi ꝙ loquitur de primo mobili vt distinguitur ab alijs. Ergo de eius ꝓprio & immediato motore,& nō nisi de motu locali qualis est ille diurnus. Si enim de motu metaphorico & ꝑ modum finis intellexisset, nō magis dixisset ꝙ esset motor primi mobilis q̄ aliorꝫ mobilium, cum quęcunqꝫ mouentur, ab eo moueant̄ per modum finis & vt amatum, eo ꝙ oīa quærunt illi assimilari quantum pñt, tum quia paulo infra non solum videtur hoc asserere, verum ēt & apparenti ra-

L tione persuadere, sic dicens: Satis cōueniens videtur vt primus motus rerum corporalium a quo oēs alij depēdent habeat pro causa principium immaterialium substantiarū, vt sit quædam connexio & ordo sensibilium & intelligibium. Hæc ille. Vbi expresse patet ꝙ ex intentione Arist. probat rationabiliter dictum esse ꝙ primo motui respondeat primus motor, qui est principium substantiarꝫ immaterialium, quod est dicere primam subam immaterialem a qua aliæ dependent, quæ prima suba, deus est. Non potest aūt glosari de motu metaphorico qui est motus appetibilis, quia talis motus non consueuit a Philosophis distingui per primum & secundū, sed primum motū vocant vbiqꝫ motum localē circularē primi mobilis. Nec me p̄terit in quibusdā exemplaribus hanc quam vltimo induxi sancti Tho. sententiam aliter sonare. Sed mendosa in hoc fuerunt vsqꝫ modo impressa exemplaria, sicut & in alijs pluribus, vt luce clarius cōspexi ex exemplaribus antiquissimis ma-

M nu exaratis. Nec multitudo impressionum opposito fidem pręstat, eo ꝙ sit tanq̄ vnicus error omnium, cum in imprimendo, vnus liber, alterius imbibat errorem. Neque enim oībus correctoribus affuit forte librorꝫ copia, vel non ab oībus fuit corrigendo adhibita necessaria diligentia, eo maxime ꝙ libri corrigendi persępe cōmendātur puris grammatistis, vel alijs quibuscūqꝫ qui doctrina in libro illo tradita sunt ieiuni. Neqꝫ enim ad ꝓpositum eorꝫ quæ hic sanctus Tho. dicit, vllo modo conferret sentētia illa iuxta modum quo in alijs exemplaribus iacet, nisi forte ad bonum sensum per alium modum dicendi expressum, traheretur. Sed de hoc satis. Ex Arist. etiam dictis idipsum quod supra diximus videtur expresse haberi tam in.8.physico. q̄ etiam in hoc.12. In octauo quidem physico. quia ex toto illius libri processu videtur Arist. velle concludere ꝙ est aliquis motus localis sempiternus, & talem esse nō nisi cir-

N cularem probat a.t.c.54.vsqꝫ ad.t.c.76. Ex sempiternitate autem huius motus physici, venatur esse vnum primū motorem. Et manifestum est ꝙ loqtur de motore motu physico p̄dicto. Nam postq̄ conclusit tex.cō.32.ꝙ necesse fet semper motum esse, & dicto ꝙ duplex est mouēs. s. mouēs seipsum & mouens alia a se, & conclusio etiam ꝙ primum mouens est mouens seipsum inquantum vna pars eius est mouens & altera mota, dicit postea.t.c.60.ꝙ mouens seipsum maxime proprie mouet se ſm locum. Illa aūt pars mouens in primo mouēte seipsum, est ipsum primum mouēs ſm eum. Neqꝫ enim alio modo deuenit in hoc libro in cognitionem primi mouentis. Tale aūt primum mouens cōcludit tex.cō.34.esse immobile. Et non pōt intendere nisi de motu quo mouet alia, qui est motus localis, vt dictum. Loqui aūt ē illum de motore imediato patet, quia inquirit ꝓprium motorē p̄dicto motu primo & sempiterno. Proprius aūt motor est immediatus. Quod ēt primū tale mo-

O uens immobile ſm Aristo. sit Deus ipse, nullus negat. De deo enim concludit Arist. in fine octaui ꝙ est mouens immobile impartibile & nullam hñs magnitudinem. Oportet ergo concludere ſm Arist. ex p̄dictis locis ꝙ Deus est ipsum primum imobile mouens motu sempiterno locali & circulari, qualis est p̄cipue motus primi mobilis, a quo oēs alij motus depēdāt, ut patet ī hoc.12.tex.cō.34. & in secundo cœ.t.c.secundi. In hoc ēt libro in propositis verbis in fronte defensionis videtur Arist. expresse id quod supra dictum est asserere. In illis enim verbis patet ꝙ loquitur de latione primi mobilis quæ non nisi motus localis est, sicut & lationes aliarum spherarꝫ. Primā aūt substantiā immobilem, non nisi primā subam immaterialem quæ deus est, intendit. Hoc idē deduci posse videtur ex ꝓcessu quē facit hic Arist. ad inuestigandum multitudinis substantiarum separatarꝫ determinatum numerꝫ. Sicut enim tā in.8. physi. q̄ hic inuestigauit Philosophus subam aliquam separatā eē ex eo ꝙ est aliquis motus sempiternus, ita & mul-

P titudinē earꝫ non inuestigauit, aut extimauit aliter posse inuestigari, q̄ ex multitudine p̄dictorꝫ motuum, vt tot sint substantiæ illę quot motores. Et cōsequenter oēm ordinē quem posuit inter illas substantias ſm. s. ꝙ aliqua est pria, aliqua secunda, cognouit ex hoc tantum ꝙ aliqua est primus motor. s. primi mobilis, aliqua vero secunda, secundi. s. mobilis, & sic inde, ergo vr̄ ꝙ Arist. putauerit primam subam quam deum.t.39.vocauit, esse ꝓprium motorem, & consequenter imediatum primi mobilis, et sic ab eo oēs alios motus dependere. Et q̄uis istę rōnes sint valde apparentes, magis tñ iudicio meo mouent rōnes suprapositę, quæ oppositū cōcludunt. Manifeste enim. S. Tho. ex verbis et intētione Arist. supra.t.c.39.parte.3. distinguit inter aīam quam vocat intellectū primi mobilis a qua ſm oēs ipsum primū mobile mouetur, & primā substantiā intelligibilem quā dicit esse magis felicem, diuinā, nobilem, & maiorē habere delectationē q̄ p̄dictam aīam, quæ animā per cōtactum aliqualē intellectualem huius primę substā-

Q tiæ, suā felicitatem assequtur. Et confirmatur quia sanctus Tho. in secundo contra Gē.ca.70. arguens cōtra Cō. probat substantias intellectuales posse vniri corpori vt formas ex hoc ꝙ Arist. hic dicit primū mouens imobile mouere vt amatum, ergo inquit oportet ꝙ quodlibet cœlum quod mouetur, ipm̄ amet, ergo habet substātiā intellectualem vt suam formā, alias nō posset operatio cœlo attribui. Mouet aūt vt amatum p̄cipue ipm̄ primum mobile, ergo eius aīa est distincta ſm intentionem Aristo. ab ipso deo amato. Neqꝫ enim aliquis ex Arist. putat deum esse animā primi cœli per quam tanq̄ per formā primum mobile dicatur formaliter aīatum, vt videtur. Siquis igitur hanc viam sequatur vt in principio fecimus, ad ea quæ obiecta sunt ſm aliam viam rñdeat. Et ad primum dicat quod in vtraqꝫ sententia. S. Tho. intendit quidem de motu phy-

sico

A ſico primi mobilis,ſed non intendit ꝙ ipſe motor immediate moueat motione actiua phyſica. Vnde intentio ſua eſt illis verbis, ꝙ motus quo paſſiue primum mobile mouetur phyſice,eſt immediate a primo motore mouēte vt amatū.Licet enim mediate ſit ab eodem etiam effectiue,immediate tñ hoc modo a prima ſubſtãtia ſeparata eſt poſt ipſum deum ſm Ariſt. Scdm theologos autem ab aliqua ſubſtantia ſeparata,& ſi non ſit prima. Multæ enī ſunt ſupernoꝝ ſpirituum operationes nobiliores ꝙ̄ ſit mouere cœlū,vt ex fide cognouimus,quod ab Ariſt. non eſt reuelatum. Ad id vero quod arguendo ſupra dr̄ ꝙ ſm motum metaphoricum,nō eſt magis mouens immediatum primi mobilis ꝙ̄ alioꝝ mobilium, negatur hoc, imo ſicut ſi mouent primum mobile motu locali immediate, diceretur mediante illo motu mouere alia corpora localiter,ita cum ſit immediatum principium vt amatum reſpectu motus primi mobilis,mouet mediante illo alia a ſe mota eodem modo.ſ.vt amatum. Inferiorum enim orbiū motores q̄-
B runt in mouendo aſſimilari primo principio, ſed mediãte appetitu quo quærunt aſſimilari motoribus corporum ſuperiorum,& pcipue primi mobilis quod quærit immediate aſſimilari deo. Ad id aūt quod ex.8.phyſi.inducitur, reſpondeē ꝙ ſat eſt philoſopho in illo lib.deducere ex ſempiternitate motus,ad vnum primū motorem imobilem. Quali aūt motu,primum mouens imobile immediate moueat,ſuum non fuerat ibi inueſtigare, ſed reliquit id metaphyſico,cuius ꝓprium eſt de motu illo metaphorico,& ꝑ modū finis,inueſtigare. Nam ſic mouere, quid a materia, & motu phyſico abſtractum ſm eſſe & rationem. Ad dicta autem Ariſt. in metaphyſica eodem modo reſpondetur ſicut reſponſum eſt ad dicta ſancti Thomę. Ad id vero quod adducitur de inueſtigatione numeri ſubſtãtiaꝝ ſeparatarum reſpōdetur quòd inueſtigauit illo ꝓceſſu numerum ſubſtãtiarum ſeparatarum citra deū. Et ex ratione hac ſcilicet quòd primū mouens debet eſſe omnino im-
C mobile, deduxit quòd ſupra proprios motores orbium ſit omnium princeps vnicus,a quo vt amato omnia mouētur,& ad quem omnia ordinãtur,illi pro ſuo modulo quocunqꝫ ente querente ac ſatagente aſſimilari. Sicut aūt ſecunda forte via magis placeret, poſſet dicere ad rationem ſupra inductam ex verbis Ariſt. et ſancti Thomę ſup.t.c.39.quòd non eodem modo hic & ibi ſumit hoc quod dico primum mobile. Sed ſupra accepit primū mobile pro corpore cœleſti,vt diſtinguitē cōtra mobilia corruptibilia quę ſunt in cōparatiōe ei⁹ ſcdā mobilia ſicut infra.t.c.49. nomine cœli totã machinam cœleſtem ſeu etiam totū mūdum appellat. In primo mobili autem ſic accepto inuenitur quædam anima,immo multę quæ diſtinguunē ab illa prima ſubſtãtia,per cuius cōtactum aſſequuntur ſuam nobilitatem & magnam delectationem &c. Hic autem vbi iam diſtinxit etiã in ipſo cœlo plura mobilia, accipit primum mobile per comparationē ad alia cœleſtia mobilia, cuius primi mobilis motor immediatus,etiam localis,eſt
D ipſe deus ſecundum hanc viam. Et ſi motor ꝓprius cœleſtis corpis,debeat eius anima appellari, non erit inconueniens ſecūdum Ariſt. quòd deus,primi mobilis anima nominetur. Ex his patet etiam reſponſio ad confirmationem. Quod ſicut reſponſio iſta non videatur regia, is qui viam illam ſequitur inueniat meliorem. Ad alia autem argumenta Anto.an.hanc viam tenentis facile reſpondere poſſent. Probat quippe ſecundo Anto.an. propoſitum ſuum per commenta.qui com.41.huius,12.exponendo Philoſophum,aſſignat primo cœlo duplex mouens,vnum cōiunctum & aliud ſeparatum. Ad hoc autē reſpondere poſſunt iſti primo quòd parum curarent de authoritate Cōmenta. vbi ratione in oppoſitū ſunt fortiores quàm ſit eius authoritas,& vbi etiam ſanctus Thomas omnium philoſophorum ac theologorū monarcha oppoſitū docet. Quinimmo quia non eſt conſuetudinis Anto.an. in hac ſua expoſitione, a Commen. auxilium implorare, quem ſępius & in multis Scotiſtę deſpiciunt, irrepit vrgens ſuſpitio quòd dubium hic inſertum no ꝑ ſit eius farina, ſed ab aliquo alio ſancti Thomę amico ex voto additum, vt forte plura alia in hac eadē expoſitione appoſita ſunt eadem ratione, prout alias notaui. E Secundo dicerent quòd per hoc non intendit Commenta. eſſe duos motores ſecundum ſuppoſita, ſed vnius motoris duas mouendi conditiones.ſ.per modū efficientis, & ꝑ modū finis. Et ſecundū primã conditionē mouens dr̄ intrinſecum, eo quòd mouens efficienter & motum, debeant eſſe ſimul. Per ſecundam vero dicitur extrinſecum, quia de ratione finis non eſt quòd ſimul ſit cum his quæ ſunt ad finem. Tertio probat Anto.an. propoſitum ſcilicet ꝙ deus non moueat cœlum immediate aliquo motu locali ſecundum Ariſto. ſed tantum per modum amati, quia inquit octauo phyſicorum, probat Philoſophus ꝙ potentia infinita non poteſt mouere corpus immediate.
F Deus autem habet potentiam infinitam &c. Sed ad hoc dicitur ꝙ male intelligit Ariſto. quia ibi loquitur de potētia infinita exiſtente in magnitudine vt ſic, vt patet.t.c.78. & inde, quæ potentia in magnitudine cum agat de neceſſitate naturę, quia vt ſic id eſt inquantum eſt in magnitudine, non agit per intellectum, ſi moueret corpus immediate ageret & moueret ſecundum totum ſuum poſſe, & ſic corpus illud moueret in non tempore, quod implicat contradictionem. Non autem loquitur Philoſophus de potentia infinita extra magnitudinem. Immo ibidem demonſtrat ꝙ cœlum nō poteſt moueri tempore infinito, niſi per aliquam talem potentiam infinitam, ſiue mediate, ſiue immediate, & idem patet in hoc.12.t.c.41. Et hęc de pręſenti defenſione ſatis.

DEFENSIO XXX.

G Libro.12.tex.com.49.parte prima.

Si enim plures eſſent cœli vt homines, foret principium quod circa vnumquodqꝫ ſpecie vnum, numero vero multa. Sed quęcunqꝫ ſunt numero multa, materiam habent. Quod autē quid erat eſſe non habet materiã primã. Endelechia.n. Vnū igitur ratione & numero mouens primum.

HOC IN LOCO Ariſtoteles probat non eſſe plures cęlos, id eſt plures mūdos ex hoc ꝙ prima principia eorum eſſent ſpecie vnum & numero plura, quod eſt impoſſibile, quia quæ ſunt vnum ſpecie & plura numero, habent materiam, primum autem principiū eſt omnino immateriale vt probatum eſt, ergo &c. Sanctus autem Thomas explicat hanc deductionem, quia quæ diſtinguuntur ſolo numero, cum non diſtinguantur ſecundum rationem, & formam, quia talium eſt communis ratio ſpeciei, opor-
H tet ꝙ diſtinguantur per materiam primam. Sed Anto.an. cui non ſapit iſta ſeges, hic ſic loquitur: Notandum ꝙ aliqui peruertentes ſenſum literæ, ex hoc loco ſumunt argumentum ꝙ materia quæ eſt pars eſſentialis ſit cauſa indiuiduationis. Nam iſta ratio qua cōcluditur vnitas cœli ex vnitate motoris, non tantum ſpecie ſed numero, propter hoc ꝙ non habet materiam, non videtur valere, niſi diſtinctio numeralis fieret per materiam. Sed non valet. Aequiuocant enim de materia, ſicut ſępe dictum eſt. Concedo enim ꝙ non ponuntur plures motores primi, quia in primo motore nō eſt materia, id eſt nō eſt in eo aliquid aliud, ſed eſt de ſe hic ſine alio contrahente. Nam talis contractio nō ſtat cū perfecta ſimplicitate, & ideo quidditas dei eſt de ſe hęc. Excludit ergo Ariſto. a primo motore materiam non ſolum illam quæ eſt altera pars eſſentialis compoſiti, ſed illam quæ eſt proprietas indiuidualis quæ eſt cã indiuiduationis,

I indiuiduationis, non prima. Hęc ille. Si ratione aliqua vel occasiōe verbi alicuius hic vel alibi a Philosopho expressi, isti homines mouerentur ad suas has ineptas assertiones, essent aliqualiter excusandi etiam si tantum doctorem impeterent verbis quasi peruertentem Aristo. literam aut sensum. Sed reprobare dicta sapientum, nec eorum satisfacere rationibus, nec alias inducere rationes quæ vel in minimo persuadeant, ꝙ Philosophi litera aliter exponenda sit quàm sapientes exponant, sed proprię tantum voluntatis determinatione, ad suam phātasiam velle literam ex toto sibi contrariā trahere, & quod inurbanissimū est, alios contumelijs afficere, peruertentes eos esse literæ sensum conclamando, eo ꝙ non sibi sed Aristo. conformiter loquantur, alienum nimis est, nedum a veris Philosophis, verū & ab omnibus qui vel modica saltem naturali vigerent prudentia. Quamuis autem hic deberem huius verba despicere, vtpote sine vlla ratione vel persuasione prolata, eo etiam K maxime ꝙ de huius materia quæstionis, plurima iam dicta sint in septima. 24. & 27. defensionibus pmissis, attamē ad maiorem Aristotelicę doctrinę declarationem, duo hic faciemus. Et primo probabimus Arist. non loqui in præsenti passu nisi de materia quæ est altera pars cōpositi. Secundo ꝙ si etiam loqueretur de vtraq;, vt dicit Anto. an. adhuc sequitur propositum sancti Thomæ directe contra Scotistas. Primū ex qnq; patet, pmo sic. De illa materia loqtur Philosophus in hoc loco de qua solet dici cōgrue ꝙ aliquid est in materia. Sed hoc dicitur congrue de materia quæ est altera pars compositi, non autē de hęcceitate. Neq; enim dicitur ꝙ forma vel actus vel quodcunq; aliud reale sit in hęcceitate sicut in materia, sed potius econuerso dicitur ab istis opinantibus ꝙ hęcceitas sit differētia subiectiue in eo existens quod per eam indiuiduatur, & ab alijs differt, sicut etiam differentia formalis dicitur esse in specie quæ per eam differt ab alia specie, ergo &c. Maior est Cōmenta. qui in præsenti passu dicit, ꝙ ideo in primo princi- L pio non est materia, quia simplex non est in materia, primum autem principium est omnino simplex, ergo &c.

Secūdo. De illa materia loquit̄ hic Philosophus de qua supra dictum est & probatum a Philosopho, ꝙ per eius negationem primum principium est immateriale. Sed supra t. com. 30. probatum est hoc de materia quæ est pars compositi, vt patet & per expositionem Anto. an. Nihil enim dicit ibi de hęcceitate, ergo &c. Maior est Comen. in hoc loco. Quem ideo induxi, vt appareat ꝙ non solum contra sanctū Thomā, sed etiam contra alios sapientes hi homines verbis garriunt, non ratione concertant. Licet diuum Thomā tantum nominent ex peculiari affectu. Et confirmatur ista ratio. Cum enim de eadem materia tenendū sit Philosophum hic & supra loquutum esse vt asserit Cōmenta. & supra per exclusionem materiæ probauerit nō solum primum principium, sed etiam alios motores orbiū esse immateriales, sequitur si hic loquitur de hęcceitate, ꝙ M supra etiam hęcceitatē ab illis motoribus excluserit, quod est contra Scotistas: vel si supra non exclusit hęcceitatem ab alijs motoribus, cum per exclusionē materię de qua hic loquitur intenderit probare immaterialitatē illarū substātiarum, non posset dici ꝙ ratio sua concludat ꝙ aliquid sit absolute immateriale, nisi primum principium, & sic alia principia motum cœlorum possent dici absolute materialia, quod est contra omnes sapientes. Patet cōsequētia, quia habent materiam per cuius exclusionem probatur primū principium esse immateriale, ergo & per eius inclusionem absolute concludetur alios motores esse materiales. In causis enim proprijs & præcisis, sicut negatio est causa negationis, ita affirmatio affirmationis, vt dicitur in primo posteriorum. Processit autē Ari. in illa ratione, cum potissima sit, & non indigna tanto Philosopho, ex causis proprijs & præcisis, ergo &c. Tertio. De illa materia loquitur hic Philosophus quæ & a se hic & ab omnibus sapiētibus N vocatur prima, & condistīguitur ipsi materię proximę, vt patet per Philosophum in quinto huius. tex. com. 4. & in octauo: seu condistinguitur subiecto, quod vocari potest materia secunda, quæ & conuenit si sit proprium subiectum, cum materia quàm Philosophus appellat proximam. Sed talis materia secundum omnes est materia quę est altera pars compositi, quæ est primum subiectum formę, ergo &c. Maior patet in litera. Quarto. De illa materia loquitur hic Philosophus quæ cōmuniter distinguitur contra actū & formam, vt patet in litera, quia Philosophus ex hoc probat in primo principio nō esse materiam, quia est purus actus. Sed talis est sola materia quæ est pars compositi, tum quia de illa absolute intelligunt sapientes, O dum dicitur aliquid esse compositum ex materia et forma, & non de illa chimera Scotistarū, tum etiā quia ipsi quoq; Scotistę, non diuidunt hęcceitatem contra actum, quin potius dicunt eam esse actualem differētiam indiuidualē &c. vt supra in defensionibus, septima & 24. plenius habitum est, ergo &c. Quinto. De illa materia loquitur Philosophus hic de qua sapientes habēt intelligere si absolute proponatur. Sed sapientes in tali casu debent intelligere de materia quæ est pars compositi, & in hoc loco materia absolute proponitur, ergo &c. Patet maior, quia sapiens interpretatio ab omnibus sapientibus acceptanda est, & non nisi ab insipientibus spernitur. Minor probatur, quia analogum absolute propositum, semper sumitur pro primo analogato, quod scilicet principaliter significat. Materia autem secundum Scotistas est analogum quoddam, primo significans materiam partem compositi, & secundo differentiam indiuidualem, ergo &c. Quantum ad secundum patet propositum. Quia Philosophus nō loquitur hic de materia nisi vt est principium distinctionis numeralis, vt pa- P tet in litera. Si ergo loquitur per te non solum de hęcceitate sed etiam de alia, sequitur ꝙ vtraq; sit indiuiduationis principium. Quod tamen tu negas de illa quæ est altera pars compositi, quæ tamen in veritate sola est illa quæ est indiuiduationis principium, cum alia non nisi leuissima sit fictio. Et confirmatur super eodem fundamento. Quia cum Philosophus non loquatur hic de materia nisi vt est primum principium distinctionis numeralis, non deberet loqui de illa, qua etiam remota, stat dicta distinctio. Talis secundum te est materia quæ est pars essentialis. Ea enim ab angelis remota, stat inter eos secundum te distinctio numeralis, ergo de ista hic non loqueretur aut intenderet. Cuius tamen oppositum hic asserts dicēs, ꝙ Philosophus excludit hic a primo principio non solum materiam quæ est altera pars compositi, sed etiam illam tuam chimeram. Patet igitur ex his omnibus ꝙ Philosophus non nisi de materia parte compositi loquitur, & consequēter ꝙ ex illa vnū quodq; primo habet ꝙ sit vnum numero & indiuiduum Q distinctum ab omni alio indiuiduo sub eadem specie. Et sic elicit̄ hic necessario ex Philosopho ꝙ ipsa materia quæ est pars essentialis compositi, vt quantitate tamen signata, eo modo quo alias dictum est & declaratum ex intentione Philosophi, est principium primum numeralis distinctionis & consequenter indiuiduationis, & eius negatio est primum principium oppositę indistinctionis, per cuius scilicet exclusionem, substantię separatę non possunt vna specie plures esse, & ipsum primū principium est vnū numero super omnem speciem & naturam. Qui est Deus gloriosus, cui est summa laus & gloria per infinita secula seculorum. Amen.

Expliciunt defensiones ab impugnationibus qbus Ant. an. & Mauritius quidam impugnant diuum Doctorem in expositione sua metaphysicali.

Tabula

SVMMARIA OMNIVM DEFENSIONUM tabula sequitur.

IN prima defensione ostendit r explanationē cuiusdam hę istarū fabulę a sancto Tho. inductam non fuisse inutilem, vt Anto.an. sine ratior calumniatur.

In secunda. Defenditur sanctus Thomas in hoc q dicit diffinitionem elementi no... uenire materiæ primę, cuius oppositum Anto.an. oppugnando diuum Doctorem, astruere nititur.

In tertia. Defenditur sanctus Tho. ab Anto.an. impugnante quandam eius declarationem super verbo Philosophi, si vox diuidit, diuisionis particulę sunt cōformes &c.

In quarta. Defendit sanctus Tho. in hoc, q naturam tertio modo a philosopho dictam interpretatur tam de actiuo quàm de passiuo principio motus, cum tantum de passiuo contra sanctum Thomam conetur Anto.an. probare ipsam esse interpretandam.

In quinta. Defenditur sanctus Doctor in hoc quod dicit quintum modum naturę etiam de forma totius debere interpretari, cuius tamen oppositū nititur Anto.an. pbare.

In sexta. Defenditur sanctus Tho. vbi declarat, quid sit necessarium absolute, quam declarationem Anto.an. sensu satis ieiuno impugnat.

In septima. Defenditur sanctus Thomas ab Anto. an. falsa, plurima ingeminante circa principiū indiuiduationis, in qua etiam omnia Scotistarum fundamenta circa eorum phantasticam opinionē de hecceitate, penitus euulsa sunt et in nihilum resoluta.

In octaua. Defenditur sanctus Tho. vbi declarat quæ sit contrariorum differentia maxima, quam doctrinā Ant. an. dicit minus esse ad intentionem philosophi quàm suā, cum tamen sua vtpote multas falsitates includens, nō possit esse ad mentem philosophi.

In nona. Rephēditur Mauritius eo q sine ratione & inurbanis verbis carpat Doctorem angelicum, cuius non est dignus etiam calceamenta tangere.

In. 10. Defenditur rationabilis causa, cur sanctus Tho. putat literam philosophi fuisse corruptā, quā tamen literā saluare nititur Anto.an. sine vlla apparētia veritatis.

In. 11. Defenditur sancti Tho. diuisio data ex intentione philosophi, qua ens diuiditur in actum & potentiā, & quędam dicuntur contra opinionem Scotistarum de potentia obiectiua, quā Anto.an. hic inconsiderate satis inducit cōtra sanctum Thomam.

In. 12. Ostenditur q Anto.an. nō intellexit sanctū Thomam dum illum impugnat quasi de potentia passiua tantum loquatur exponēdo philosophum, cum sit totum oppositum, quia de actiua tantū in loco philosophū exponit.

In. 13. Defendit a sancto Tho. data sufficientia cuiusdā diuisionis Aristo. & ea quæ ab Anto.an. contra sanctum Tho inducitur, ostenditur insufficiens & insulsa.

In. 14. Reprehenditur Mauritius q ausus fuerit misellus, tantę claritatis iubarem verbis licentiosis impetere, vt dicat sanctum Tho. sibiipsi etiam in proximis adinuicē verbis contradicere.

In. 15. Defenditur sanctus Tho. tam ab inurbanitate verborum Mauritij quàm ab Anto.an. dū ostenditur ex verbis philosophi ibi conuinci vnitas formę substantialis in composito.

In. 16. Ostēditur aliud argumentum ex textu etiam philosophi electum de eadem materia, quod fugere Scotistæ cupiunt, vndiq eosdem coartate atq deijcere.

In. 17. Eodem modo quo in præcedenti, argumentum aliud ad idem, ex Philosophi verbis assumptum, Scotistas vndiq fugare demōstratur, quod tamē Anto.an. hinc inde fugitans declinare, cupit.

In. 18. Defenditur sanctus Tho. ab Anto.an. inducente ex philosophi litera seu potius ex propria phantasia q repugnet alicui naturę suppositorum pluralitas.

In. 19. Defenditur sancti Tho. expositio q Philosophi verbum quo dicit in simplicibus non esse quęstionē neq doctrinam, debeat de simplicibus substantijs interpretari. Et reprobatur expositio Anto.an. de terminis simplicibus contra sanctum Tho. inducti.

In. 20. Defenditur sancti Thoma doctrina, qua ostēdit vltimam vnitatē esse formā numeri, & impugnatio Anto. an. ex omni parte deijcitur.

In. 21. Defenditur sancti Tho. explanatio super Philosophi verbum quo dicit non esse falsitatē in simplicibus nisi per accidens, & ostenditur q illam expositionē impugnādo Anto.an. ad pauca respexit.

In. 22. Defenditur sanctus Tho. in exponendo literam Philosophi ab Anto.an. eiusdem expositionē impugnāte.

In. 23. Defenditur sanctus Tho. in hoc q dicit numerū proprie dici de multitudine prædicamentali, & secūdario de transcendenti, & similiter ratio mensurę. Quæ quidem Anto.an. nititur impugnare.

In. 24. Elicitur inuictum argumentū pro opinione sancti Tho. de principio indiuiduationis, quod quidē Anto. an. euitare frustra nititur.

In. 25. Reprehenditur Mauritius de irreligiosa oblocutione contra tenentes ens non esse vniuocum, & ostenditur hoc idem ex Philosopho ibidem haberi.

In. 26. Defenditur ratio quædā quàm sanctus Thomas assignat, cur Aristo. non nominauit quando, situm, & habitum, inter prædicamenta ad quæ non est motus, quā rationem Anto.an. leuiter impugnat. Et in hac defensione multa dicuntur de natura & distinctione sex principiorū.

In. 27. Reprehenditur Mauritius in eo q dicit ex litera philosophi ibi sumi argumentum contra Tho. de principio indiuiduationis, cum sit totū oppositū, quia ibi sumitur argumentum contra Sco. pro Thomistis.

In. 28. Defenditur ratio sancti Tho. qua dicit q conuenienter philosophus vsus est nomine amoris & non desiderij, cum dixit: Mouet autem vt amatum &c. Quam rationem Anto.an. nixus est impugnare.

In. 29. Ostenditur ad quem sensum dicat sanctus Thomas primū mobile secundum Aristo. a primo motore moueri, & quid circa hoc sentiendum sit secūdum veritatem, circa quæ Anto.an. ludit verbis cum sancto Thoma.

In. 30. Ostenditur quomodo ex texto philosophi ineuitabile sumitur argumentum q materia & non hęcceitas sit primum indiuiduationis principium. Quod quidē Anto. an. euitare contendit.

Multa alia tum quasi ex se docendo, tum ex philosopho extorte deducendo, falsa continet illud Anto.an. Commētum: quę si per omnia refellere voluissem, volumen in immensum creuisset. Stultum autem fore arbitror circa singula sollicitū esse quid quisq loquatur aut sentiat. Omnibus enim factum in hoc satis iri puto, si pro tuenda gloria diui Doctoris, ibi aduersarios insecutus fuero, vbi sanctum Tho. ex nomine citatum, se quasi debellasse iactitarunt. Ex hoc sane quisq potest aduertere q in alijs multo facilius proderentur intellectu minus vigentes.

Et quidē non esse Scoti hanc expositionē, eos qui de viris illustribus historias conscripserunt, inuoco testes, qui vbi de Scoti operibus loquuntur, talis expositionis in metaphysicam, non meminerunt, sed quęstionum tantummodo. Esse etiam prætactam expositione Anto.an. exploratissimum est, tum ex verbis ipsius Anto.an. in eiusdem expositionis fine, vbi se specialiter nominando dicit q hāc ędidit, protestans se in omnibus Scoti vestigia insecutum. In prima etiam quęstione septimę soluendo primum argumentū, allegat seipsum Anto.an. in expositione hac sua,

& iuxta

iuxta citat... in locum ſic inuenitur in ea, vt ipſe dicit, tũ multis locis vbi & Mauritius in marginibus fateť, ver- plurima non Scoti eſſe, ſed Anto.an. vt præcipue patet vndecima cap.10. In.12.te... c.10.&.30. vbi etiam allegat ſe Anto.an. in quæſtionib... ſuis. Item ſup.tex.cõ.43. vbi & Scotum alleg... t, vt M... uritius idem fatetur. Scotus autem nõ allegaret S... tum. Tum etiam quia in hac expoſitione ſeptimo huius ſup.t... cõ. ſecundi & 12. huius ſuper. tex.cõ.tertij, dicitur cu... A... ſto. in locis illis, ꝙ accidẽtia, ſunt entia, quia talr ent... &c. Et tñ Sco. in quarto.d.12.q. prima dicit ꝙ ſic exponẽ... tes puertunt Ariſt. Oportet igiť ꝙ vel ſibijpſi cõtradiceret, vel peruerſorem ſe Philoſophi accuſaret. Non recte igitur Mauritius fecit, huic expoſitioni antiquum verum titulum ammouens, falſum apponere.

Oculatiſſimos demum viros, nunc vltimo exoratos velim, vt correctionem meam atq; labores, quibus curſum cõmunis lecturę a principio libri peri hermenias ad extremum vſq; metaphyſice... tam textum philoſo... hi duplicem quàm diui Thomæ ex... oſitionẽ depurare ... atus ſum, eo nolint dãnare quo adhu... nouis quibuſdam mẽdis l... ri cõ maculẽtur. Quamuis.n. ... talia de me ſentiam qua... ra- re non poſſim, ſed & pro... uldubio putem ex mir... fortaſſe cura, nõnulla, tam etſi pauca, meos oculos aufugiſſe ...nerito collimanda: attamen ... nimaduertant rogo omnes, me nõ niſi exemplaria domi ... aſſe, quę poſtmodum cõpoſitoribus fuerant com... endanda. Formas autem per eaſdẽ prio excuſſas, quas ſe... deformatas nimis euadere, ipſi quoq; fatentur, nullas emendaui. Alterius quippe curę hoc onus fuerat demandatum. Id enim auſim, ſi formas ipſas purgare maculis mea interfuiſſet, non ſecus ac ſecunda ſecundę cum Com. Gae. nuper impreſſa, ac mea cura quo ad formas etiam expolita, omni ex parte opus floridum proceſſiſſet.

Finis defenſionum Fratris Bartholemæi Piſani in defenſionem D. Thomæ Aquinat. ſuper Metaphyſ.

REGISTRVM.

✠ a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z. AA BB CC.

Omnes ſunt quaterniones præter ✠ & C C quinterniones exiſtentes.

Venetijs in officina hæredum Lucæ Antonij Iuntæ Florentini.
M D X L V I I I.